Dupl[illegible]

1951-D-4981

3196,
1919

HISTORIA
RERVM PO-
LONICARVM
CONCINNATA
ET
AD SIGISMVNDVM
TERTIVM POLONIÆ SVECIÆQVE
REGEM VSQVE DEDVCTA
Libris Decem

A SALOMONE NEVGEBAVERO
à Cadano.

Cum duplici, tum Perſonarum laudatarum, tum Rerum & Verborum Indice locupletiſſimo.

HANOVIAE,
Sumptibus Danielis & Dauidis Aubriorum,
nec non Clementis Schleichii.

ANNO M. DC. XVIII.

IN

JNSIGNIA JLLVSTRIS AC PERANTIQVAE FAMILIAE FIRLEIÆ.

VT cauto fortem Leopardus corde Leonem
Vincit, & in fouea cogit adire necem.
Quippe fodit terræ aſtutam ſub viſcere cryptam,
Os cuius latum eſt, exitus inde breuis.
Ira igitur feruens ſi quando irruperit, iſthinc
Seſe non potis eſt expediiſſe Leo.
Tum vis ingenio ſollerti ſubiacet, atque
Maior ab imbelli ſternitur arte fera.
[illegible] Firleiæ prælustria pectora gentis
[illegible]agem ſydereæ robore mentis agunt:
Ipſaque Palladiis præclare dotibus aucta,
Palladis, vt poſſunt, remque decuſque fouent.

F. SALOMON NEVGEBAVER
à Cadano.

BIBL. Z. N. IM. OSSOLINSKICH
XVII - 1362 - III

ILLVSTRIBVS AC GENEROSISSIMIS DD. IOANNI ET ANDREÆ FIRLEIIS DD. à DOMBROWICZA, FRATRIBVS GERMANIS, hæredibus in Koczko, VVoycza, Kozin, Holuby, Oſmiehovvicze, Orla & Poczaiovv, &c.

Vitam ac felicitatem

SALOMON NEVGEBAVER A CADANO.

SI quid eſt, ad quod tacito quodam naturæ impetu homines ferimur, eſt certa rerum cognitio, cuius deſiderium omnibus (quemadmodum ex Philoſopho Tullius confirmat) quibus ſanior paulo mens, innatum. Illa etenim eſt, cuius cauſa mortalium genus conditum, & in ampliſſimi huius mundi, velut cultiſſimi atque inſtructiſſimi latifundij poſſeſſionem miſſum, & qua à brutis diſcriminatur. Eſt autem cognitio pro rerum ſubiectarum ratione variarum varia, ſed quæ commode poſſit ad tria ſumma capita reuocari, diuinum, naturale, atque humanum. Diuinum Dei præpotentis ac beatorum angelorum conſortium complectitur. Naturale res naturales, earumque cauſas à primo & ſummo Principio Deo dependentes continet. Humanum hominis naturam actioneſque eius, communicationem ſocietatemque colentis comprehendit. Atque horum quidem omnium cognitio Hiſtoria dicta eſt, magis tamen proprie nomen id ad ea, quæ ſub ſenſum cadunt, eſt accommodatum. Nam deductum videtur ἀπὸ τοῦ ἱφίστασθαι τὰ ὁρώμενα, *quaſi dicas ocularem cognitionem ac demonſtrationem rerum, quæ ſenſibus ſunt expoſitæ, cuiuſmodi ſunt res naturales, omneſque earum proprietates actioneſque, quas hiſtoria obſeruat. Verum quia hominis actiones morales omnium ſunt perfectiſſimæ, eam ob rem earum commentatio & obſeruatio abſolute atque eximie hiſtoriæ appellationem ſibi vendicat, quæ ſingularum actionum exempla, quæ noſtra ſuperiorique ætate euenerunt, quorum præcepta moralis Philoſophia vniuerſalia tradit, notat. Quo nomine iucundior eſt eorum lectio, quæ hiſtoriarum monumentis ſunt conſecrata, vbi res communiſque vitæ euenta ita viuis colorum lineamentis depinguntur, vt quaſi in rem præſentem nos*

duant, ſic vt liceat inde celerrime ac ſine labore diſcere, quo Philoſopho iudice nil eſt ſuauius: hancque ſuauitatis laudem non morali ſolum Philoſophiæ, ſed reliquis quoque ſcientiis ereptam hiſtoria ſibi ſuo quodam iure arrogat. Cæterarum enim diſciplinarum nulla fere eſt, quæ non multum laboris moleſtiæque diſcentibus præbeat, qua ab earum accuratiori ſtudio animi auocantur: at hiſtoria infinitis ſuauitatis illecebris in ſui amorem veluti quodam philtro omnes pellicit. Quam humaniorum artium præceptiones, quæ iuuentuti proponi conſueuerunt, ſunt moleſtæ, quandam difficultate ſua nauſeam parientes? Pulcerrima ſunt mathematum ſtudia, à quarum tamen exactiore cognitione multi rei grauitate abſterrentur, atque adeo Philoſophia tota plurimorum calumnias atque criminationes ſubire cogitur. Hiſtoriæ contra tanta eſt ſuauitas, tanta iucunditas, oblectatio tanta, vt omnis humanitatis expertem eſſe oporteat, qui eam aliquo modo ſaltem auerſetur. Quod ſi tanto ſciendi amore homines tenentur, vt fabellæ ac confictæ narratiunculæ ipſis ſint oblectamento, quod ad veras narrationes ſimilitudine quadam accedere videantur, quanto putandum eſt maiorem hauriri voluptatem, cum ea narrantur, quæ vere acciderunt? & ita narrantur, non quaſi iamdudum accidiſſent, ſed quaſi iam acciderent, iam fierent, iam patrarentur coram? Maxima animi iucunditate vulgo deliniuntur, qui tabulam inſigni artificio depictam ſuſpiciunt. Quid ſuauius, quam in hiſtoria, velut in propoſita ſubiectaque oculis tabula res intueri, quæ ante longam temporum ſeriem geſtæ ſunt? iam eorum exercitus, acies diſpoſitas, & inter ſe vi & impetu incredibili confligentes videre, ſtrages infinitorum mortalium humi iacentium contemplari? iam agrorum vaſtationes, vicorum ac oppidorum direptiones atque incendia aſpicere? iã vrbes expugnari, regiones integras in poteſtatem redigi, Reges populorumque duces triumpho captiuos duci? quæ ſane delectatio talis tantaque eſt, præſertim ſi conſiliorum ratio, euentuum cauſæ, morumque formandorum aureæ gnomæ quaſi emblemata illuſtria inſerantur, vt non ſolum animi ægritudini, quã fere ſolent hiſtoriarum lectione depellere, medeatur, ſed etiã corporis morbis præſentiſſimum adferant remedium. Alphonſum equidem Hiſpaniæ ac Siciliæ Regem adeo ferunt T. Liuij lectione captum, vt eius adminiculo valetudo, quæ iam medicorum iudicio deplorata videbatur, ipſi fuerit reſtituta. Et Ferdinandum eorum regnorum Regem grauiter ſontico morbo decumbentem Curtianæ lectionis beneficio ſanitatem recepiſſe tradunt. Recentiori memoria Laurentius Medices inſignis ille bonarum literarum Mæcenas ſine vlla medicamentorum ope priſtinæ valetudini reſtitutus dicitur vnius hiſtoriolæ commemoratione de Conrado III. Imperatore, qui quamuis Guelfo Bauariæ Duce ad deditionem faciendam longa obſidione coacto, non tamen ab oppidi euertendi propoſito ſe ſineret abduci, victus tandem nobilium fœminarum precibus, permiſit, vt inuiolatæ abirent, ea gratia ipſis indulta, vt ex oppido humeris, quantum poſſent, efferrent. Tum

illæ,

illæ, quæ cariſſima habebant, & Ducem, & maritos, & liberos, parenteſque exportarunt. Quæ res tantæ voluptati fuit Imperatori, vt effuſis præ gaudio lacrumis non modo iræ modum ſtatuerit, ſed etiam oppido pepercerit, amicitia cum hoſte infenſiſſimo pacta. De Alexandro Magno memoriæ proditum eſt, tantopere Homerica belli Troiani deſcriptione delectatum fuiſſe, vt Homeri Iliada perpetuo ſecum circumtulerit, imo cum pugione ſuo puluinari decumbens ſubiecerit.

Iucunditatis comes indiuiduus eſt facilitas hiſtoriæ, qua non tantum cũ alijs artibus certat, ſed longo eas poſt ſe relinquit interuallo. Tanta ea certe eſt, vt ſine reliquarum miniſterio per ſeſe à quibuſuis capi intelligiue queat. Reliquæ ſiquidẽ artes adeo arctis inter ſe vinculis ſunt conſtrictæ, vt mutuã ſibi cognitionis præſtent operã: hiſtoria vero ſuis circumſcripta finibus, & contenta terminis, nil aliunde mutuatur, ne literis quidẽ ipſis opus habens, ſolaq; auditione & fama ad ſeros tranſmittatur poſteros. Vnde fit etiam, vt conſtanter hiſtoriæ perdurent, quamuis tot regnis, regionibus, ciuitatibus, hominibus, igne, aqua, aliiſq; cladibus, quæ in orbis exitium commenta eſt improbitas, extrema pernicie pereuntib. Exigua ſunt hæc, quæ de ſuauitate ac facilitate hiſtoriæ dicta ſunt longe latius ſe in omnes vitæ humanæ partes diffundit vtilitas, in qua explicanda ampliſſimus dicendi campus ſe aperit. Hiſtoriæ quippe fructus. qua in publica, qua in priuata vita longe maximus eſt dum exemplis neruoſiſq; dictis alij quidẽ ad virtutem accenduntur, alij à vitijs deterrentur. Quamuis enim boni per ſe laudem merentur, præter tamen ea, quæ virtutẽ manent, præmia: hic etiam laudis fructus viuos ac mortuos cõſequitur, quod cõſceleratis debeat, bonos, quos opprimunt, in cœlum euehi, ſibi autem ſuorumq; nomini perpetuæ infamiæ maculam aſpergi. Quorum etſi adeo profligata eſt malitia, vt ignominiæ notam exiſtimationi ſuæ inuſtam ſuſq; deq; ſe habere non erubeſcant: ſimulare tamen potius, quã verum dicere eſt certiſſimum: niſi furore quodam ab omni honeſtatis opinione abrepti in vitiorum barathrum præcipites ſine ſenſu, ſine ſpe & re ferantur. Si enim daretur animos eorum penitus inſpicere, & in aperto poſitos intueri, videre eſſet horribiles cruciatus, laniatus, & ictus, quibus ipſorum conſcientia Platone quoq; teſte lancinatur atq; excarnificatur, præſertim quos infamiæ metus torquet. Quod ſi qui eo nequitiæ progrediantur, vt mentem humanam communem cum corpore interitum ſubire arbitrẽtur: quoad tamen lucis huius vſura fruuntur, plurimum ſua intereſſe cenſent, quale poſteritatis de ſe ſit futurum iudicium, immanem illam ac plane barbarã vocẽ ſæpe apud ſe repetentes ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρὶ. *Tiberius etſi crudelitate ac ſæuitia immani ſit graſſatus, niſi tamen aliqua famæ cura eũ refrenaſſet, omnes feras crudelitate ſuperaſſet. Ideoq; (Suetonio autore) vt ſcelera eius occultiora eſſent, in remotã quandam inſulam conceſſit, & vt prioris vitæ infamiã aliquo modo abſtergeret, qua ſe imperio indignum plane reddidiſſet; patris patriæ appellationẽ vſurpans, imperium obſtinate recuſa-*

recuſauit. Teſtatur id eius in Senatu habita oratio & epiſtolæ, quibus ſceleratã vitam ſuam deplorat, ſeq; poſteritatis graues contumelias iã præſentiſcere, nec tamen mores mutare poſſe. Atq; vel ſola hac vtilitate Tacitus iudicauit homines ad hiſtoriæ lectionẽ atq; ſcriptionẽ debere inflammari. Verũ enimvero vtut eximiũ hoc, quod hiſtoriarum ſuppeditat lectio, eſt emolumentum: longe tamen hoc habetur maximum quod ex hiſtoria vera religio tanquã vberrimo fonte deriuatur. Huic acceptum ferendum, quod Deũ verum, qui ſe in verbo ſuo nobis patefecit, cognouimus; quod mundum ante quinq; annorum millia è nihilo conditum ſcimus; quod hominẽ lapſum; quod totum mortalium genus ob peccata diluuio extinctum conſtat; quod idẽ illud per ſeptẽ homines communi exitio ſubtractos iterum propagatũ, perq; totam terram diſperſum; quod exiguum populum à Deo vocatũ, reliqua hominum vniuerſitate in vijs ſuis ambulare permiſſa; quod vaticinia Prophetarum habemus; quod nobis cognita eſt tota ſalutis noſtræ diſpenſatio, omniaq; fidei noſtræ dogmata; quæ vtriuſq; Inſtrumenti libris continẽtur, quibus nonniſi cum interitu noſtro careremus. Ad communem vitam iam ſi deſcendamus, vtilitas hiſtoriæ quaquaverſum ſe diffundit. Nam ea omnium artium, earum præſertim, quæ in actione conſiſtunt, inuentrix cõſeruatrixq; eſt. Quæ enim à maioribus ſunt diuturno vſu cognita, ea in hiſtoriæ promtuario fuerunt depoſita: quorum ductu tanquam Theſei filo vſi poſteri, noua ſubinde diligenti inſtituta cõparatione, obſeruarunt, ſicq; præterita in futuris connectendo, cauſaſq; cum effectis conferendo abſtruſorũ cognitionem plurimam ſunt conſecuti. In moribus vero inſtituendis, totiuſq; vitæ actionibus conformandis maximum ſe exerit commodum. Plurimum quidem ad id valent Philoſophiæ Ethicæ præcepta virtutũ ac vitiorum communia, ſed hiſtoria eorundẽ exempla ſingularia profert, quæ tanto efficaciora, & ad mouendum aptiora ſunt, quanto ſenſus rationẽ euidentia atq; oculari certitudine vincit. Ideo hiſtoria recte moralis quædam Philoſophia ſpecialis dici poteſt, quæ nos vitas hominũ inſpicere, atq; ex alijs exẽplum, quod nobis vſui ſiet, ſumere docet. Iulius Cæſar cum eſſet Philoſophicis inſtitutis apprime imbutus, non perinde tamen illis, vt exemplo Alexãdri Magni ad virtutem fuit accenſus, quẽ cum gemitu legebat triceſimo ætatis anno victoriarum curſum confeciſſe, qua nil dum præclare ipſe geſſiſſet. Ea æmulatione factum, vt Alexandrum rerum geſtarũ gloria nõ æquarit modo, ſed fere ſuperarit. Sic Scipioni Africano Cyropædia Xenophontis, quã animo cõprehenderat, ſtimulum vehementiſſimum ad egregia facinora patranda addidit. Ad Cyrum enim vt virtute proxime accederet, talem ſe geſſit, tantus vt euaſerit, vt non ſolum ingens in Hiſpania bellum ex ſola Scipionis admiratione aliorum imperatorum orto contemtu exarſerit, ſed etiam latronibus piratiſq; inuiolatus abierit. Cum n. illi Scipionis villã accedentes à ſeruis vim metuentibus repellerentur ſupplices petierunt, ſibi hominem illum diuinum cõtueri vt liceret. Alexandrum Macedonẽ quid

eo pro-

eo prouexit, vt à rerum magnitudine Magnus cognomen meritus fuerit, niſi Achillea fortitudo ab Homero luculenter decantata? Ac ne longius abeam, Carolum Auſtriacum Cæſarem potentiſſimum ad inſignem illam gloriam, quam factis illuſtribus toga ſagoq́; editis adeptus eſt, accendit Ludouici XI. *Galliæ Regis à Ph. Cominæo deſcripta hiſtoria.*

Hi fructus omnes vt ex hiſtoria vbertim redundant, commodumq́; in communem diffundunt vitam vberrimum: ita magna copia ex rerũ quoq́; Polonicarum deſcriptione, quam his libris decem ſincere circumſcripteque collectam cõplexus ſum, percipi poterit. Inde. n. cognoſcetur, quæ prima gẽtis Polonicæ origo, quæ politia, qui mores, qui Principes, quæ bello paceq́; egregie geſta, quæ proſperorum atq́; aduerſorum viciſſitudines, quæ vtiles leges atq́; conſtitutiones, quæ noxiæ; quæ virtutes, quæq́; vitia. Vnde cuiuis, quid decorum, quid contra, colligere in procliui erit, atq́; ſuum ad vſum accommodare, illiſq́; exemplis nõ minus quam moralis Philoſophiæ præceptis ad virtutem ſectandam, vitia effugienda vtetur. Hoc autẽ quale quale eſt, Illuſtres Domini, quod à me præſtitum hoc in opere concinnando hiſtorico, veſtro viſum eſt conſecrare nomini, tum vt grata conuerſationis ac literariæ noſtræ peregrinationis in Germania, Gallia, Belgio, ac Britannia, officiiq́; mei, quo vobis per decennium præfui, publicitus extet monumentum: tum vel præcipue, vt ſingularis meæ erga vos inclytamque familiam veſtram obſeruantiæ ad alios ſit argumentum. Nam familiæ veſtræ luculenta decora haud ita pridem fuerunt auus veſter Ioannes Firleius Palatinus Cracouienſis, ac magnus Poloniæ Mareſchallus clariſſimæ memoriæ, nec non patrui veſtri Nicolaus Palatinus itidem Cracouienſis, ac Ioannes Caſtellanus Voinicenſis, & nunquam ſatis laudatus pater veſter Andreas Caſtellanus Radomienſis; qui omnes ampliſſimos magiſtratus & ſua cum laude & Reipublicæ Polonæ emolumento geſſerunt: vt ſuperiorum quanquam inuitus vetuſtiſſimæ notæ nomina hic ſilentio prætercam. Omnium enim ac ſingulorum ſingula maiorum veſtrorum merita loci huius anguſtia exequi non patitur, & hiſtoriæ meæ ſeries quædam duntaxat ſuo loco delibabit. Hoc addam eſſe etiamnum hodie ac florere in florentiſſimo Poloniæ regno Illuſtriſſ. Henricum Epiſcopum Plocenſem ac Petrum Caſtellanum Voinicenſem patruos veſtros. De quibus nil vnquam quicquam tam magnifice dici ſcribiue poſſit, id virtus quin ſuperet ipſorum. Quorum veſtigia cum hactenus non ſine laude inſtiteritis, eadem generoſo animo omnium ſpes eſt vos perſequuturos, illudq́; Flacci probatum ituros: Fortes creari fortibus. *Quo in omine hic deſino, nec verbum adijciam ne currentes, quod aiunt, incitare videar, cum ſciam panegyricos pleroſque haud longe abeſſe ab adulandi ſuſpicione: quod vti nec vobis gratum, ita nec mihi vnquam vſitatum. Longum itaque florere, perennareque Illuſtrem Firleiorum gentem, ac in ea vos duos fratres illuſtria duo ſidera animitus opto.*

GEOR-

GEORGII REMI IC. REIPVBL. NORICÆ à CONSILIIS

AD

NOBILISSIMVM VIRVM D. SALOMONEM à Cadano Hiſtoricum florentiſſimum.

MOSCORVM cœli genium, moreſque togaque
Atque ſago geſtas genti res, cetera, dixti
Aureolo lepidoque libro, vt nihil addere fas ſit,
At dum Neugbauere ſolum niuibuſque pruiniſque
Damnatum, ſiluas, dumetaque ſpiſſa venuſte
Denarras, multum placuiſti, mehercule, nobis.
Sed mage: dum Nos inde velut Cyllenius alter
Denſis è nemorum tenebris, à frigore cano
Eductos, campis ſiſtis, quæ meſſibu' gaudent,
Sarmaticis: qua prata virentia, paſcua læta;
Mille vrbes, pagi populoſi, denique cultu
Oppiparo tellus diues, celſique dynaſtæ,
Ac magni Iagellono de ſanguine creti
Imperitant longo ſæclorum ex ordine Reges.
Næ multum placuiſſe potes, punctumque referre
Omne libro, res quo pertractas rite Polonas.
Hiſtotia hæc vigeat longum viuacibus annis;
Nocturnus Lector quam verſabitque diurnus,
Sarmaticas quiſquis ſolide res noſſe laborat;
MNEMOSYNE hoc vouit, lucem vitamque ſpopondit.

ALIVD

ALIVD

IANI GRVTERI IC.

ET HISTOR. PROFESS. ACADEMIÆ HEIDELBERG.

DEfuit hactenus hiſtoriæ ſua lima Polonæ;
Imo nec integri corporis ipſa fuit.
Non tulit id NEVGEBAVRI vigilantia: membrum
Addidit haud vnum, ceteraque vngue poliit.
Hinc exſurgit Opus, nequeat quod carpere Liuor;
Cunctorumque oculis ſeſe animiſque probat;
Qualiter effigies, ſi emendatiſſima proſtet,
Ficta probe Eumpompi, Parrhaſiive manu.
Ambiguum certe eſt, ſibi num plus debeat, anne
NEVGEBAVRI arti, ſubſidioque nouo.

INDEX PERSONARVM

QVÆ HAC IN HISTORIA LAVDANTVR.

A.

Aron Gallus primus Abbas Tinecenſis 61.62
AbrahamZbanſcius iudex territorii Poſnanien. 299. 301.306
Achacius Czema Commiſſarius Regis Pol. Sigiſm. 508
Achacius Czema Palatinus Mariæburgenſis 609
Achilles Graßius Epiſ Moedecenſis 464
Adalbertus Epiſcopus Gneſnenſis 52
Adalbertus Epiſcopus Pragenſis ibid.
Adam Vilcanouius 373
Adamus Gorains 637
Adamus Konarſcius legatus ad Regem Hiſp. 601
Adamus Konarſcius Epiſcopus Poſnanienſis 613
Adleida Boleslai Pol Principis vxor 90
Adleida Andreæ Vng. Regis filia 70.71
Adleida ſoror Mieczislai Polon. Principis 51
Adleida ſoror Henrici V. Imperatoris 86
Adleida vxor Mieczislai Maior. Poloniæ Ducis tertia 106
Adleida filia Caſimiri Polon. Principis 119
Adleida Haſſa vxor Caſimiri Regis Pol. ſecunda 200.206
Adolphus Naſſouius Imperator Rom. 172
Aegidius Syluius Cardinalis Epiſcopus Tuſculanus legatus Pontificis 51
Aegidius Suchodolius 319.341
Aemilius Maluetius Bononienſis 598
Aeneas Syluius 3
Agatha vxor Conradi Ducis Maſouiæ 139
Agatha vxor Michaelis Ducis Lituan. 276
Agatha Maſouia vxor Ducis Teßinen. 362
Aidorus Eczigeris Ducis Tartar. filius 408
Albertus Bolognetus Cardinalis 752
Albertus Bugaſius nobilis Polonus 632
Albertus Dux Mechelburgicus 473
Albertus Auſtriacus Imper. Rom. 177. 306.307
Albertus Marchio Auſtriæ 92
Albertus Archidux Auſtriæ 367.368
Albertus Dux Auſtriæ 351
Albertus Dux Auſtriæ gener Cæſar. Sigiſm. 300 304

Albertus

Albertus Archiepiſcopus Rigenſis 130
Albertus Kranzius ſcriptor German. 81. 90
Albertus Fontinus Prouincialis Franciſcanorum 479
Albertus Fridericus Dux Pruſsiæ 626. 609 625
Albertus Marchio Brandeburgicus 305. 337.388
Albertus Marchio Brandeburg. Pruſsiæ Magiſter 475.476.478 485.486. 487.488.489 490 491.493.495. 505.506.
Albertus Marchio Brandeburgicus Dux in Pruſsia 507.508 563.567.569. 570. 585. 592. 594. 595.602. 616. 625
Albertus Marchio Brandeburgicus Archiepiſcopus Moguntinus 487
Albertus Marchio Brandeburgicus Anſpacenſis 570
Albertus Gaſtoldus Palatinus Polocenſis 482
Albertus Laſcus Palatinus Siradienſis 604 606
Albertus Kriſcius legatus ad Hiſp. Regem 601
Albertus Kralius 700.701
Albertus Koſcielecius 196
Albertus Koſcielecius Palatinus Breſtenſis 196
Albertus Koſtka Boemus 404
Albertus Koſtka Boem. Legatus ad Regem Caſim. 391
Albertus Gorſcius legatus ad Regem Boem. 355.365
Albertus Epiſcopus Veſprimenſis 404
Albertus Socolouius legat. Vladisl. Regis Boem. 403
Albertus Tabor Epiſcopus Vilnen 442. 445.450
Albertus Michalouius Caſtellanus Zauichoſten. 329
Albertus Przyiemſcius legatus ad Reg. S. Aug. 607
Albertus Radiuilus Curiæ Lituan. Mareſchalcus 725
Albertus Palatinus Sendomirienſis 202
Albertus Malſcius Palatinus Lencicienſis 308
Albertus Zychlinius Epiſcopus Chelmen. 318
Albricus Cancellarius Dobrinen. 204
Alexander Maſouiæ Dux Epiſcopus Tridentinus 276 312
Alexander Moldauus 556 557
Alexander Moldauiæ Palatinus 242. 261.265.294
Alexander Epiſcopus Feroliuienſis legatus Pontific. 396
Alexander Nouogardiæ Dux 462
Alexander Ilouius 493
Alexander IV. Rom. Pontif. 151
Alexander Vitellius peditum præfectus 558
Alexander Valachiæ Palatinus 604. 6 6
Alexander Prunſcius Palatini Kiiouien. filius 642
Alexander Polubienſcius legatus Chodkieuicii 667
Alexander frater Io. Podkouæ Valach. Palatini 672
Alexander Gedimini Ducis Lituan. nepos 208
Alexander Filius Caſimir. Regis Polon. M. Dux Lituan. 536
Alexander M. Dux Lituaniæ 429.432. 436.438.440
Alexander M. Dux Lituan Rex Polon. 442. 443 444. 445. 446. 447. 448
Alexander Viguntus frater Iagellonis 236 237
Alexander Maſouiæ Dux 264
Alexander V. Pontifex Roman. 261
Almus Colomanni Regis Vngar. frater 81
Aloyſius Lypomannus Epiſcopus Veronenſis 592
Amadeus Dux Allobrogum Pontifex Roman. 310
Ambroſius Szarkanus Vngariæ Regis legatus 463
Amelia Maſouiæ Dux 289
Amurathes Turcarum Imperat. 395.

307.660.661.748
Anaſtaſia vxor Moſcor. Principis Ioan. Baſilidis 746
Anaſtaſia vxor Boleslai Principis Pol. 104.106
Andreas Bninius Epiſcopus Poſnanien. 306.420
Andreas Bathoreus 513.517.589
Andreas Boriſſouius cognom. Roſa præpoſitus Lencicien. 412
Andreas Boriſſouius Roſa Archiepiſcopus Leopolien. 442
Andreas Boriſſouius Roſa Archiepiſcopus Gneſnen. 444.453.463
Andreas Koſcielecius Salinarum præfectus 464
Andreas Koſcielecius Caſtellanus Voinicenſis 473
Andreas Koſcielecius Regni Theſaurarius 474
Andreas Szamotulius Palatinus Poſnanien. 452.442
Andreas Zbaraſius 464
Andreas Tenczynius 308 359.361
Andreas Tenczynius præfectus Culmen. 142.343.245.284
Andreas Tenczynius Palatinus Lublinen. 473.476
Andreas Tenczynius Palatinus Cracouien. 502.510
Andreas Tenczynius Caſtellanus Cracouien. 538
Andreas Tenczynius Caſtellanus Polanecen. 541
Andreas Tenczynius præfectus Rohatinen. 544
Andreas Rex Vngariæ 61.63 131
Andreas Præfectus Kiiouien. 91
Andreas Epiſcopus Poſnanienſis 175
Andreas Cedrouitius Pomeranus 181
Andreas Caſtellanus Roſpirenſis 181
Andreas Lituaniæ Dux Iagellon. Regis frater 231.232.240
Andreas Vaſsilo Polonus Epiſcopus Vilnen. 233
Andreas Brochicius 256
Andreas Laſcaris Goslauicius Decanus Cracouien. 264
Andreas Brochouius Præfectus Breſten. 272.
Andreas Droſda Præfectus Lidenſis 445
Andreas Sienenius 318
Andreas Odrouanzus Præfectus Leopolien. 328
Andreas Odrouanzus Palatinus Ruſſiæ 371.375
Andreas Oporouius Archidiaconus Gneſnenſis 401
Andreas Oporouius Epiſcop. Premyſlien. 401.410
Andreas Trepka legatus ad Sigiſm. Reg. Pol. 489 517
Andreas Critius Epiſcopus Premyſlien. 503
Andreas Critius Epiſcopus Plocen 519
Andreas Gorkanus Caſtellanus Caliſsien. 539
Andreas Gorkanus Caſtellan Poſnanien. 576 578 579
Andreas Gorkanus Madiricenſis 642
Andreas Czarnkouius 557
Andreas Czarnkouius Epiſcopus Poſnanien. 572 573
Andreas Zebridouius Epiſcopus Camienecen. 559
Andreas Zebridouius Epiſcopus Cuiauien. 577
Andreas Zebridouius Epiſcopus Cracouien. 580 583
Andreas Iacubouius Legatus ad Reginam Iſabellam 565
Andreas Lopeczius 582
Andreas Taranouius Regis Aulicus 626. 638
Andreas Iuanouicius Reg. Auguſti ſecretarius 628
Andreas Scholkanouus Palatinus in Moſcouia 672
Andreas Sapieha Lituan. copiarum legatus 673
Andreas Caligarius Pontificius legatus 688
Andreas Patritius 706
Andreas Orzechouius turmæ præfectus 717
Andreas Zboreuius aulæ Regiæ Mare-

ſchalcus 741. 744. 745. 752.
Andreas Vapouius Caſtellanus Premyslien. 741
Andreas Opalinius Regni Mareſchalcus 752.
Andreas RZecicius Fiſci procurator. i id
Anna Vxor Henrici Ducis Lignicenſis. 146
Anna Lituana uxor Caſimiri Regis. 188 191
Anna uxor Vitoldi Grodnen. Ducis 233
Anna Vilhelmi Cilia Comitis filia 241
Anna Vladislai Iagel. Regis Polon uxor. ſecunda. 241
Anna Caſimiri Magni Regis Polon filia. i i !.
Anna filia Caſimiri Regis Polon uxor Boguslai Ducis Pomeraniæ 428
Anna Regina Poloniæ 262
Anna Vladislai Ducis Maſſoviæ uxor 378.
Anna Dux Maſoviæ 461. 463. 478
Anna uxor Conradi Maſoviæ Ducis 444.
Anna Ducis Megapolitani filia. 459
Anna Vladislai Regis Vng. filia 469. 470 472.
Anna Iagellonia Ferdinandi Regis Vng. r. coniunx. 562
Anna Sophia filia Alberti Ducis Pruſſiæ. 592.
Anna Maria coniunx Alberti Ducis Pruſſiæ 625
Anna Infans Pol. filia Sigiſmundi Regis Poloniæ 643. 644. 6 6. 724.
Antonius Zenus ICtus Legat Pontific. 271. 272
Antonius Rinco Hiſpanus 556
M. Antonius Ferrarius. 581
Antonius Verancius Epiſcopus Agrien. 592 600 623.
Antonius Tercianus ICtus DONÆ Reginæ 593
Antonius Borckius Nobilis Boruſſus. 6 6.
Antonius Poſſeuinus Ieſui a Pontificius Legatus 7 0. 719 720. 721. 722 725. 726.
Aslan Sultanus Tartarorum Princeps 502 503 509 522. 523. 529 530. 532. 533. 534.
Aslan Czirei Tartarorum Princeps. 748.
Auguſtus Dux Saxoniæ Elector 672. 725.

B

BAiazetes Turcarum Imperator. 249 463 464
Balduinus de Noris Mareſchalcus Cypri. 290.
Balthaſar Dux Saganenſis 340
Balthaſar Canonicus Vratislavien. 393. 4 9
Balthaſar Præpoſitus Valdkirchenſis. 471.
Balthaſar Promnicius Epiſcopus Vratislavien. 559
Balthaſar Bathor us. 714
Baptiſta Gigalla ICtus Genuenſis 280
Baptiſta Epiſcopus Camenecenſis 324
Barbara Sigiſmundi Imp uxor ſecunda. 262.
Barbara Boleslai Varſavien Ducis uxor. 363 366.
Barbara Caſimiri Regis filia Ducis Saxon. Georgii uxor. 432
Barbara Scepuſia Polon. Regina 462. 464. 469. 471 475. 487.
Barbara Radiuiia Regis Sigiſm. Auguſti uxor 570. 576 578.
Barnimus Caſſubiorum Dux 147
Barnimus Dux Pomeran ulterioris 201. 530. 504. 5 0.
Baſilius Dux Ruſſiæ 70
Baſilius Premyslienſis Dux. 91
Baſilius Ruſſorum Dux 153
Baſilius Voronſcius Palatinus in Moſcov. 673
Baſilius Lepatinſcius nuncius Regis

BIBL. Z. N. IM. OSSOLINSKICH

ad Moſcum 674.675
Baſilius Suiſcius Pleſcouien. Præfectus 714
Bartholomæus Coſminius 221.232
Bartholomæus Capra Archiepiſcopus Mediolanen. 267
Bartholomæus Vlodecus 269
Bartholomæus Dux Munſterbergenſis 463
Bartholomæus Budlerus 716
Bartholomæus Buczacius Præfectus Podoliæ 349
Bartholomæus Viſſemburgius 287
Beata Koſcielecia 589
Benedictus VII. Pontifex 51
Benedictus XI. Pontifex Roman. 177
Benedictus XII. Pontifex Roman. 198
Benedictus Gilten Reg. Sueciæ legatus 629
Bela Dux Vngariæ 61.63
Bela Rex Vngariæ 64.116.138.149.158
Bernhardus Vapouius ſcriptor rerum Polonic. 40.42
Bernhardus Suidnicen. Dux 175.186.187
Bernhardus Sonnenbergius 340.341
Bernhardus Vilcicus Archiepiſcop. Leopolien. 414.444
Bernhardus Macieiouius Caſtellanus Lublinen. 557
Bernhardus Macieiouius Aulicus Regius 644
Bernhardus Schmerten præfectus Vittenſteinii 600
Benedictus Epiſcopus Iaurienſis 304
Berthauus Baſſa 621.622
Bertholdus Dux Morauiæ & Carinthiæ 128
Bertholdus Comes Hennebergius 473
Bethikereius Tartarorum Dux 465
Bibracus Cancellarius priuatus Regis Pol Henrici 645 661
Bogdanus Robatinius Ruſſus 286
Bogdanus Luſcus Moldauiæ Palatinus 445 447.448.449
Bogdanus Bielſcius Moſcus transfuga 709
Bogdanus Palatinus Valachiæ 633.634.635 637.638.639.648
Bogdanus Roſinſcius ductor Koſakorum 661
Bogdanus Ogienſcius 720
Boguslaus Dux Pomeraniæ 242.274.414
Boguslaus Dux Pomeran. vlterior. 207.208 242
Boguslaus Palatinus Inouladslauien. 329
Boguſſa Iudex Pomeran. citerioris, præfectus arcis Gedanen. 177.178 179
Bogutha Eques Cracouienſis 144
Boleslaus Boemiæ Dux 51
Boleslaus cognom. Chrobri primus Pol. Rex 52.53.54.55.59
Boleslaus Filius Caſimiri Regis Polon. 60.61
Boleslaus II. cognom. Audax Rex Polon. quartus 61.62.63.64.65.68.69.70
Boleslaus filius Vladislai Polon. Principis 71.73.76.77
Boleslaus III. cogn. Criuouſtus Princ Pol. 78.79.80.82.83.84.85.86.87.88.89 90.91.92 93 94.95
Boleslaus Criſpus Maſouiæ Dux 96
Boleslaus Dux Maſouiæ 308.310.311.314.316
Boleslaus Dux Maſouiæ filius Boleſlai Ducis Maſouiæ 343.363
Boleslaus IV. Criſpus Polon. Princeps 102.103.104.105.106.107.108.109.118
Boleslaus Procerus Dux Vratislauien. 106.114
Boleslaus Miecziſlai Senis Pol. Princ. filius 120
Boleslaus Pudicus Leſci Albi Polon. Princip. filius 128
Boleslaus Pudicus Princeps Polon. 133.136.139.141.143.144 145 1:6.149.152.153.154.155.156.158 159 160.161.215
Boleslaus Conradi Maſou. Ducis filius 136.146
Boleslaus Caluus Dux Vratislauien. 143.144 145.146 147.148.149.150 151.157.

157.160
Boleslaus Dux Caliſsienſis 147.152.153.154.155.156.158.160.161
Boleslaus filius Boleslai Criſpi Polon. Princip. 109
Boleslaus Caluus Dux Lignicenſis 162
Boleslaus Opolien.Dux 169.183.222.327.330.331.333.343
Boleslaus Suidnicen.Dux 171.174
Boleslaus Plocen.Dux. 166.168.169.172.200.201
Boleslaus Dux Bregen. 172.185.186.187
Boleslaus Monſterbergen.Dux. 175.186
Baleslaus Maſouiæ Dux 183.262
Boleslaus Dux Suidnicen. & Iauoren. 209
Boleslaus Caliſsien.Dux. 215
Boleſla Caſtellanus Viſnenſis 109
Bona Sfortia Regina Pol. 481.570.592.601.613.628
Bonifacius VIII.Pontifex Roman. 175
Bonifacius IX.Pontifex Roman. 183.240
Boriſſus Dux Lituanorum 229.231
Boriſſus Saua 668
Boriſſus SeinusDux exercitus Moſci 682.687
Boriuoius Boemorum Dux 78.81.86.89.90
Boriuoius Scrinnius 356
Bozenta Epiſcopus Cracouien. 203.206
Bozenta Archieſcopus Gneſnenſis 222.223.224.226.226.227.231.233
Branda Cardinalis cognom. Placentinus legatus Pontific. 274
Buczacius Præfectus Camienecenſis 641
Bugeronius Nobilis Moldauus 588

C.

CÆſar Fregoſus Genuenſis 556
Camillus Bracantius Neapolitanus 592
Carolus Boemiæ Rex 186
Carolus Rex Vngar.185.189.191.196.197.198.199
Carolus Cruciferorum Magiſter 182.184
Carolus IV.Rom.Imperator.207.208.209.220.222
Carolus Francorum Rex 266
Carolus Suecorum Rex exul. 347
Carolus Burgundiæ Dux 403.404
Carolus V.Cæſar. 482.483.501.503.509.512.519.520.556.557.563.564.565.566.670
Carolus Comes Oetingus 473
Carolus Dux Munſterbergenſis 473
Carolus Archidux Auſtria 616
Carolus Danzaus Henrici Regis Conſiliarius 647
Carolus IX.Rex Galliæ 641.642.643.646.661
Carolus Sudermanniæ Dux 629
Caſimirus filius Mieczislai Regis Pol.55.56.77.
Caſimirus filius Boleslai Criuouſti Polon. Principis 90.95.102.108
Caſimirus Sendomirien.Dux 108.109.111.112
Caſimirus Dux Ratiborienſis 165
Caſimirus Ethnarcha Poloniæ 112.113.114.115.116.117.118.119.123.124.127
Caſimirus Dux Opolien.& Ratiborien. 137
Caſimirus Dux Opolienſis 168
Caſimirus Filius Conradi Ducis Maſouiæ 139.146
Caſimirus Dux Lencicien. Cuiauien. & Siradienſis 147.156.152.153
Caſimirus Dux Lencicienſis 169.172
Caſimirus Filius Caſimiri Ducis Cuiauien. 156
Caſimirus Filius Ziemomysli Ducis Vladislau. 168
Caſimirus Dux filius Ziemomysli Ducis Vladislauien. 180.181.182.196
Caſimirus Filius Ziemomysli Dux Gniecou. 215
Caſimirus II.Rex Poloniæ 174
Caſimirus Magnus Rex Poloniæ 198.199

199 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 215.
Caſimirus Pomerania Dux. 210. 217.
Caſimirus Dux Stetinen. 252 258. 204.
Caſimrius Maſoviæ Dux 276. 286. 310.
Caſimirus III. Rex Poloniæ 322 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329 330. 331. 332. 333 334. 335. 336. 337 338 3 9. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353 354 355. 356 357. 357. 358 359. 360 361. 362. 363. 364. 365 366. 367 368 369. 371 372. 373. 374. 375. 376. 377 379 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394 395 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424 425 426. 427. 428. 429
Caſimirus Dux Maſoniæ filius Boleslai Ducis Maſou. 343 363 367.
Caſimirus Filius Regis Caſimiri 351
Caſimirus Vladislai Regis frater 304 305
Caſimirus Vladislai Regis filius Lituan. M. Dux 3 0. 311. 314. 316. 317. 3 9. 320. 321.
Caſimirus Dux Varſ vienſis Can ni us Ploten. 401
Caſimirus Dux Teſſinenſis 462. 4 3
Caſimirus Marchio Brandeb. 4 1. 475 476. 481
Caſpar No icius Eques Tileſius 356. 365 366 375
Caſpar Calliensis Epiſcopus egatus Pontificius 539
Caſpar Munſterus Equitum Magiſter 594 597
Caſpar Sibergius 602
Caſpar Oldeb kius 600
Caſpar Beke Liu Vngarus 6.8. 676 678. 679 6 0 691 683 734
Caſpar Podnievi s Præfectus sidacz vienſis 634
Caſpar B gius Burgravius Rigenſis 741 754
Cathari a Maſovia uxor Michaelis Du Lituan. 362. 363. 366
Catharinus Zenus Venetus 407
Catharina Auſtriaca Ferd. Regis filia uxor Sig. Au uſti Regis 589. 632
Cathar na T n zynia uxor Petri Firlei Palat. Ruſſiæ 591
Catharina Regina Galliæ 643
Catharin ſoror R gis Sigiſm. Aug. Regina Sueciæ 607. 730. 741
Chriſtianus Daniæ Rex 597. 600. 602
Chriſtianus Epiſcopus Cu menſis 133
Criſtinus Coſd uius Palatinus Plocenſis 126.
Criſtinus Kozeglouius Caſtellanus Sandacen. 300
Criſtina Henrici Cæſaris filia 86
Chriſtina ux r Vladulai Polon. Principis 90. 97 98. 99. 106.
Chriſtophorus Gerſdorff. eques Sileſius 293
Chriſtophorus Maurus Dux Venetorum 371
Chriſtophorus Szaffranicius 424
Chriſtophorus Botoreus 622
Chriſtoph. Batoreus Tranſſyluaniæ Princeps 674. 675. 6 4. 70 7 0. 71.
Chriſtophorus Carlovitius Cæſar. Commiſſarius 629
Chriſtophorus Comes Palatinus 643
Chriſtophorus Czedlicius eques Sileſius 5 4
Chriſtophorus Dux Megapolit nus 591 594. 597. 98. 60 . 610.
Chr ſtoph rus Dux Brunſuicenſis Archiepiſ opus Bremenſis 471
Chriſtoph us Epiſcop s L ibacenſis 471
Chriſtophorus Dzierſci s 739
Chriſtopho us Laſſo us 580
Chriſtophorus Kreyczius Aula P uſſiæ Præfectus 6 6. 6 7
Ch ſtoph us Munchauſius præfect s Revalien. 600
Chriſto horus Manzuitius Cæſar. Commiſſarius 6 9
Chri oph r s Niſzczy us L g tus Ioannis Zborovii 688. 7 3.
Chriſt ph us Radivilus Dux. 676. 677. 680. 68 . 697. 711.

Chriſtophorus Rozdrazeuius Præfectus Lencicienſis 674 677 687
Chriſtophorus Szydlouiecius Regni Succamerarius 453 459 503
Chriſtoph Szydlouiecius Caſtellanus Sendomirien. 462
Chriſtoph. Szydlouiecius Cancellar. Polon. 471. 474. 494
Chriſtoph. Szydlouiecius Palatinus Cracouien. 473. 476. 478
Chriſtoph. Szydlouiecius Caſtellanus Cracouien. 510. 519
Chriſtoph. Tieffenbachius legatus Cæſ. ad Turcam. 623
Chriſtoph. Varſzeuicius 730. 731. 733.
Chriſtophorus Zborouius 744. 645. 752.
Cimbarca Zemouiti Du... lia
Cimbarca vxor Erneſti Duc... 262. 276
Claudius Ferentius 587
Clemens Palatinus Glogouienſis 142
Clemens Ruſiecius Palatinus Cracou. 143. 144
Clemens VI. Pontifex Romanus 204
Clemens Moſtor... 245
Clemens Strelcius Caſtellanus Bieczenſis 301
Clemens VII. Pontifex Roman. 509. 527 572
Cœleſtinus III. Pontifex Roman. 121
Colomannus Rex Vngariæ 81
Colomannus Regis Vngariæ filius 127
Conradus Rom Imperator 56 60. 61
Conradus Vratislai Bohemi Regis frater ..75
Conradus Sueuorum Dux 91
Conradus Cæſar 102 103. 104 105. 106
Conradus Laſconogus Dux Glogouien. 106
Conradus Filius Caſimiri Pol. Principis. 119. 126 128
Conradus Maſoniæ Dux 129. 130. 131. 132. 133 134 135 136 137 138 139. 143. 145 146. 163. 166. 167. 168. 169. 172. 444. 478 568
Conradus Dux Maſouiæ filius Boleſl. Ducis Maſou. 343. 363
Conradus Varſauien. Maſou. Dux 366. 371. 374
Conrad. Filius Ziemouiti Ducis Maſou. 145
Conrad. Marchio Brandeburgen. 157. 158
Conrad. Dux Sileſiæ 157
Conrad. Glogouienſ. Dux 150. 152. 157. 160. 170. 171. 172. 174
Conrad. Gibboſus Dux Stinauienſ. 175
Conrad. Olſnicenſis Dux 182 186. 232. 238
Conrad. Zolner Crucifer. Magiſter 231
Conrad. Vallenrodus Crucifer. Magiſter 235
Conrad Nencin Sileſius 258
Conrad. Albus Dux Oleſnicenſis 252.
... Dux Oleſnicen. 366. 371.
Conrad. Kru...ka 580
Conſtantinus Magnus Rom. Imperator 3
Conſtantinus III. Rom Imperator 3
Conſtantia filia Conradi Ducis Maſou. 137
Conſtantia Premiſli Regis ſoror 173
Conſtantinus Iunior Dux Oſtrogiæ 680
Conſtantinus Oſtrogius Dux 457. 458. 459. 463. 464. 468. 478. 480. 483 484. 485 519
Conſtantinus Lukomſcius Præfectus Vlenſis 686
Conſtantinus Viſnieuiecius 574
Copacius Dux exercitus Valachici 449
Corigello frater Iagellonis Regis 235
Coributus Nouogrodenſ. Dux 232. 234. 240
Cracus Princeps Poloniæ 42
Creslaus Kuroſuancius Caſtellan. Sendomirien. 221. 223
Creslaus Kuroſuancius Cancellarius Polon. & Epiſcopus Vladislauienſ. 444. 533
Criſtinus Palatinus Plocen. 129. 130. 139

(:)(:)(:) Criſti-

Criſtinus Caſtellanus Cracouien. 163. 166
Criſtinus Oſtrouius legatus ad Iagellon. 230
Criſtinus Oſtrouius Caſtellan. Sendomirien. 238
Criſtinus Oſtrouius Caſtellan. Cracouien. 249
Cunegundis vxor Boleslai Pudici Polon. Princip. 138.149.161
Cunilia vxor Beguslai Ducis Pomeran. 276
Cunegundis Filia Friderici Cæſaris 397
Czapco Bohemus militum Dux 292. 293
Czechus Bohemorum Princeps 3.40
Czetricius eque Sileſius Armiger Reg. Vngar. 518

D.

Dambrouca filia Boleslai Boem. Ducis vxor Mieczyslai Polon. Principis 50.51
Damianus Ceremiſsinus 701
Daniel Ruſſorum Rex 153.154.162. 200
Daniel Oſtrogius Dux 202
Daniel Schena præfectus exercitus Moſci 456
Daſco Præfectus Premyslienſis 202
Dauid Olechus Pereaslauienſis Dux 77
Demetrius Goraius Regni Theſaurarius 230
Demetrius Sienenius Scardimirien. Præpoſitus 358
Demetrius Filius Ioan. Moſcorum Ducis 443
Demetrius Ilecius Moſcus 724
Demetrius Ocinius Moſcus Nobilis 632
Demetrius Sarguſko 589
Demetrius Solicouius 613.625
Demetrius Viſnouecius 610
Derslaus Inenius Caſtellanus Gneſnen. 222
Derslaus Krzyzanouius Canonicus Cracouien. 358
Derslaus Rituianius 311
Derslaus Rituianius Palatini Lencicienſis filius 298.304
Derslaus Rituianius Præfectus Sendomirien. 332
Derslaus Rituianius Caſtellanus Roſpirienſ. 340
Derslaus Rituianius Palatinus Sendomirienſ. 362.371
Derslaus Rituianius Palatinus Cracouienſ. 411.417
Dialaldanus Tartarus Mendligeri ex fratre nepos 464
Diomedes Thracum Rex 605
Dionyſius Zechus Cardinalis Arch epiſcopus Strigonienſis 309
Dipoldus Kikericius eques Luſatius 252
Dipoldus Dux Morauiæ 135 141
Dobeslaus Puchala 256 260
Dobeslaus Oleſnicius 245.252
Dobeslaus Kuroſuacius Caſtellanus Cracouienſis 220.221.224 225. 230
Dobeslaus Kuroſuancius 358
Dobeslaus Kuroſuancius Legatus ad Boem. 399
Dobeslaus Scecocinius 306
Dobeslaus Biſſouius Caſtellanus Belzenſis 391.406
Dobeslaus Kmitha Caſtellanus Lublinenſis 403
Dobroſtius Szamotulius Caſtellan. Poſnanien. 257
Dobrogoſtius Colinius 287
Dobrogoſtius Nouiduorius Cantor Gneſnenſis 222
Dobrogoſtius Epiſcopus Poſnanienſis 233
Dobrogoſtius Szamotulius 182.239 240
Dobrogoſtius Oſtrorogius 313
Doigertus Palatinus Vilnenſis 280
Domaratus Præfectus Maior. Poloniæ 221.223.224.226
Domaratus Caſtellanus Poſnanienſis

ſis 225
Dominicus Caleguritanus nouæ ſectæ autor. 129
Dominicus Alamanius 730.731
Dominicus Rodolphinus Camerinus 699
Dorothea Dana vxor Albert. Duc. Pruſſiæ 592
Dracula Palatinus Tranſalpin Valachiæ 347

E.

Ebraimus Baſſarum Princeps 520
Ebraimus Straſſus legatus Turcicus 612
Eccius Comes Salmenſis 615.619
Ediga Tartarorum Dux 265.267
Elardus Cruſius 630
Elias Moldauiæ Palatinus 294.295
Elias Palatinus Valachiæ 301.378
Elias Canicius Nobilis Boruſſus 616.617
Elias Dux Oſtrogiæ 589
Elias Murſa legatus Taurican. Principis 489
Eliſabetha filia Boſnen. Reguli vxor Ludouici Regis 215
Eliſabetha vxor Boſnen. Stephani Reguli 215
Eliſabetha filia Caſimini Gnieucou. Ducis 215
Eliſabetha filia Vladiſlai Lokticii Regis Polon. 185
Eliſabetha Regina Vngariæ Ludouici Regis mater 217.218.220
Eliſabetha Regis Vngar. Caroli vxor 185 215
Eliſabetha Polona Boguslai Ducis Pom. vxor. 201 202
Eliſabetha Polona Henrici Ducis Pomeran. vxor 414
Eliſabetha Vngariæ Regina 223 224.226 227.228.229.230
Eliſabetha Bonifacia Vladiſlai Regis filia 240
Eliſabetha Pilecia Vladiſlai Regis Polon. vxor tertia 265 266.268
Eliſabetha Alberti Cæſaris filia Vngariæ & Bohemiæ Regis 332.334
Eliſabetha vxor Alberti Imperat. Rom. 307
Eliſabetha vxor Caſimiri Regis Polon. 334
Eliſabetha Auſtriaca Regina Polon. 334. 335. 355 359. 362. 363. 386.391. 397. 398.403.410 429. 448
Eliſabetha Filia Caſimiri Regis Polon. 448.449
Eliſabetha Filia Ferdinandi Regis Vngariæ & Bohemiæ 526
Eliſabetha Ferdinandi Regis Filia, vxor Sigiſmundi Augusti 559.564. 578
Eliſabetha Ducis Oſtrogiæ Eliæ filia 589
Eliſabetha ſoror Regis Polon. Sigiſmundi 463
Emanuel Conſtantinopolitan. Imperat. 103
Emanuel Dux Sabaudiæ 647
Emericus Stephani Vngar. Regis Filius 53
Emericus Marcellus Vng. Curiæ Magiſter 307
Emericus Diacus Comes Scepuſien. 460
Emericus Czibacus Epiſcopus Varadinenſis 536.537 538
Eraſmus Vitellius Epiſcopus Plocenſis 482
Erhardus Queis Epiſcopus Pomeſanien. 506
Ericus Suetiæ Rex 267.603.610. 613
Ericus Rex Daniæ 274
Ericus Dux Pomeraniæ Stetinen. 357.360.366.381 382 384. 392. 375
Ericus Dux Brunſuicenſis 608
Ericus Guldenſtern Regis Suec. Legatus 629
Erneſtus Dux Auſtriæ 262

Erneſtus Marchio Miſniæ 409
Erneſtus Archidux Auſtriæ filius Max III. Imper. 662
Erneſtus Bauariæ Dux 531
Erneſtus Veier præfectus Militum 610
Eudoxia vxor Mieczislai Ducis Maior. Polon. 104
Euſemia Venceslai Ducis Teſsinen. vxor 276
Eugenius Pontifex Roman. 292.305
Euſtachius Præfectus Circacienſis 483. 500.521.530.533
Euſtachius Volonicius Caſtellanus Trocenſis 680.694
Ezigeres Tartaror. Tauricanor. Dux 331.342.361

F.

Fabianus Maulius Caſtellanus Elbingenſis 387
Fabianus Burggrabius & Baro Dononus 716
Fabianus Luſianus Epiſcopus Varmienſ. 486
Fedko Nieſuiſſenſis Dux 300
Felix Pontifex Romanus 302
Felix Struſsius 448
Felix Stenſcius Palatinus Plocenſis 559
Ferdinandus Hiſpanus Epiſcopus Lucen. 266
Ferdinandus Siciliæ & Neapolis Rex 421
Ferdinandus Auſtriacus Boemiæ & Vng. Rex. 519.520 521 524
Ferdinandus Boem. & Vngar. Rex 526. 531. 536. 541. 542. 544. 545. 546. 547. 548 550. 551 552. 556. 558 562. 563. 570. 580. 981. 582. 586. 587 589. 590. 595. 597
Ferdinandus Cæſar 597. 598 600. 611. 612
Ferdinandus Archi Dux Auſtriæ 505. 512. 518
Florianus cognom. Szary 195
Florianus Epiſcopus Cracouien. 209. 220
Florianus Zebridouius Caſtellanus Lublinen. 606
Franciſcus Toletanus Aſtigienſ. Archidiaconus 355
Franciſcus Archiepiſcopus Coloczenſis 526
Franciſcus Anſtelius præfectus Reualien. 600
Franciſcus Alenconius frater Caroli Galliæ Regis 643
Franciſcus Batianus Comes 559
Franciſcus Galliæ Rex 482. 483. 503. 509 513. 519. 563. 564. 565
Franciſcus Dux Mantuæ 589
Franciſcus Kraſsinius Epiſcopus Cracouien. 640
Franciſcus Orzag. 517
Franciſcus Præpoſitus Albenſis 529
Franciſcus Ruſſecius Caſtellanus Naklen. 613
Franciſcus Nemethius 614
Franciſcus Salamanca Hiſpanus 560. 561
Franciſcus Scendenus 538
Franciſcus Sukus dux Koſacorum Lituan. 678
Franciſcus Veſelinus Cubicularius Regis 718 734
Franciſcus Zaius Caſſoniæ præfectus 592. 600
Fridericus Auſtriæ Dux 149
Fridericus Barbaroſſa imperator 104. 105. 106. 113
Fridericus Repitius Sileſius 250
Fridericus Dux Ruſſus 297
Fridericus III. Roman. Imperator 276
Fridericus Marchio Brandenburgicus 270 320. 337. 338. 244 345. 361. 364. 368. 392. 395. 396. 421. 430. 463
Fridericus Iunior Marchio Brandeburg. 288
Fridericus Roman. Imperator 310. 313. 335. 339. 354
Fridericus Runekius Auſtriacus 365
Fridericus Auſtriacus Imperat. 390. 396 397. 401. 402. 4 3. 413. 415. 416. 417. 426
Fridericus Filius Caſimiri Regis Pol. 391

Fride-

Fridericus filius Caſimiri Regis Epiſcopus Cracouien. 425
Fridericus filius Caſimiri Regis Epiſcopus Cracouien. Archiepiſcopus Gneſnenſis & Cardinalis 429. 430. 433. 441. 443. 444
Fridericus Saxoniæ Dux Cruciferorum Magiſter. 440. 441. 445
Fridericus Canicius Nobilis Prutenus 617
Fridericus Daniæ Rex 501. 592. 602. 613
Fridericus Dux Lignicenſis 474. 475. 490. 505. 506. 508
Fridericus Heideccus Baro 506
Fridericus Princeps Palatinus Imperator 524 525
Fridericus III. Palatinus Elector 643
Fulco Epiſcopus Cracouien. 117. 119. 125. 127
Fulco Archiepiſcopus Gneſnenſis 146. 149

G.

Gabriel Baiſenus Palatinus Culmenſis 362. 381. 387
Gabriel Veronen. Franciſc. hæreſeos inquiſitor 389
Gabriel Cardinalis legatus Pontificius 421
Gabriel Bekeſchius 703. 718
Gabriel Chriſtiani gubernator arcis Reualien. 628
Gabriel Holubko 720
Gabriel Perennius 612. 623
Gabriel Rembouius 638
Galardus Titulen. Præpoſitus Legatus Pontif. 198
Gaſtoldus Palatinus Vilnen. 278
Gaudentius Archiepiſcopus Gneſnen. 52
Gedeon Epiſcopus Craconienſis 110. 111
Gediminus Dux Lituaniæ 188
Geiſa filius Bedæ Vngar. Regis 67. 69
Gerhardus Slonienius præfectus Gnieucouien. 216
Gertrudis vxor Mieczislai Ducis Maior. Polon. ſecunda 104
Gertrudis filia Conradi Ducis Maſouiæ 137
Gerhardus Melengradus Liuoniæ Mareſchalcus 373
Georgius Dux Liuoniæ 218
Georgius filius Suentoslai Ducis Smolenſcen. 231
Georg. Gerſdorff Sileſius legatus ad Crucif. 241
Georgius Butrim Lituanus 290
Georgius Deſpota Raſciæ & Albaniæ 313. 315
Georgius Mſcilauienſis Dux 311
Georgius Suffraganeus Cracouien. 358
Georgius Podiebradius Rex Boem. 351. 361. 363. 365. 366. 383. 384. 386. 388. 389. 390. 391 393. 394. 397. 398. 399
Georgius Comes Hennebergicus 373
Georgius Dux Bauariæ 413
Georgius Dambrouius præfectus Slochouiæ 381. 382. 383
Georgius Struſsius 448
Georgius Baiſenus Palatinus Mariaburg. 473
Georgius Baiſenus Commiſſarius Sigiſm. Reg. Polon. 508
Georgius Barbelius Vngar. equitum alæ præfectus 700
Georgius Bebekius 595. 623
Georgius Boius Suecicæ militiæ præfectus 673
Georgius Comes Monfortius 473
Georgius Comes Schauenburgicus 473
Georgius Comes Scepuſius 514 517
Georgius Dux Saxoniæ 463
Georgius Epiſcopus Quinqueccleſienſis 471
Georgius Farensbachius Nobilis Liuon. 669
Georgius frater Ioan. Baſilidis Moſcou. Principis 631
Georgius Fridericus Marchio Brandebug. Anſpacen. 625. 663. 666. 667. 668. 740. 741 745
Georgius Gers Regis Suec. Legatus 629
Georgius Haraburda nuncius Regis Stephani ad Moſcum 671 674

Georgius Iaſlouiecius Palatinus Ruſsiæ 634.639.640
Georgius Marchio Brandeburgen. 470. 473 494.505.506.559
Georgius Martinuſius cognom. Monachus Epiſco. Varadinenſis Cardinalis 551. 552 549.565.580.581.582.589
Georgius Mniſcius Præfectus Sanocen. 717.
Georgius Polencz Epiſcopus Sambien. 508
Georgius Pomeraniæ Dux 511
Georgius Pruskouius Camerarius Cæſareus 628
Georgius Radiuilus Caſtellanus Vilnen. 570
Georgius Radiuilus Cardinalis Gubernator Regius Rigæ 741.751
Georgius Roſenkranczius Regis Daniæ Conſiliarius 629
Georgius Toumak Moſci exercitus dux 611
Georgius Thurius præfectus Palotti 619
Georgius Venetus Nobilis Boruſſus 618
Georgius Zienouicius Caſtellanus Polocien. 676
Gnenomirus Czarnkouienſis Dominus 82.83.84
Gneuoſsius Daleuicius Succamerarius Cracouienſis 230
Gotharus Rex Sueciæ 41
Godhardus Radlinius præfectus militum 377
Gotihardus Ribenius Caſtellanus Sochaczouien. 362
Gothardus Velingus Syndicus Rigen. 753
Gotthard. Kettlerus Ordinis Liuon. Magiſter 604. Curlandiæ & Semigalliæ Dux ibid.
Gouoricius Palatinus Cracouien. 120. 121.122.125
Gouarcus Chrobranius 298
Gregorius VII. Pontifex Roman. 69
Gregorius IX. Pontifex Roman. 133.135. 139
Gregor. XI. Pontifex Roman. 214.219
Gregorius Kerdeius 292
Gregor. Kerdeius Palatinus Ruſsiæ 311. 312 326 327
Gregorius Cogus 370
Gregorius Sanocius 318
Gregorius Archiepiſcopus Leopolienſis 417
Gregorius Chodkieuicius Campeſtris militiæ præfectus 611.667
Gregorius Oſcikus Lituanus 695
Gregorius XIII. Pontifex Roman. 708
Grothus Slupecius 241
Grothus Kaſimirius 366
Grothus Nouomieiſcius præfectus Rauen. 367
Grymislaua Leſci Albi Principis Polon. vxor 128 133.134
Gryphina Leſci Nigri Polon. Princip. vxor 170
Gunthelmus Comes Suerin. & Megapol. 41
Guſtauus Sueciæ Rex 501 590 591. 603
Guilielmus Dux Bauariæ 471
Guilielmus Rogendorffius Conſiliarius Cæſar. 470.471
Gulielmus Marchio Brandeburgicus. 526
Guilielmus Buſsinouius Epiſcopus Olomucen. 628

H.

HEctor Chodoroſius 366
Hedvigis vxor Henrici Barbati Vratislau. Ducis 128.143
Heduigis vxor Vladislai Locticì Regis 182.185 197
Heduigis Henrici Ducis Glogouien. filia 206
Heduigis Caſimiri Regis Polon. vxor 206
Heduigis Ludouici Vngariæ & Poloniæ Regis filia 225 226.227.228.229. 230
Heduigis Regina Poloniæ 231.232.233. 234 235.238.240.141

Heduigis

Heduigis Vladiſlai Iagell. Regis filia 270
Heduigis filia Caſimiri Regis Polon. vxor Ducis Bauariæ Georgii 413
Heduigis filia Sigiſm. Regis Pol. coniunx Ioachim. Brandeburg. Elect. 539
Heduigis Mater Barbaræ Reginæ 463
Helena vxor Boleslai Polon. Princip. ſecunda 106
Helena vxor Caſimiri Ducis Sendomirien. 108.119
Helena Leſci Albi mater 122.124
Helena vxor Vladiſlai Sputatoris 131
Helena filia Ioannis Moſcouiæ Principis 440
Helena coniunx Alexandri Regis Polon. 465
Henricus Roman. Imperator 183.184
Henricus III. Imper. Rom. 63
Henricus IV. Imperator Romanus 67.71.73
Henricus V. Cæſar 82.83.85 86.89.91
Henricus Sendomirienſ. Dux 96.100.103.104.107.108
Henricus Kittlicius 110.117
Henricus Barbatus Vratislauien. Dux 123.128.130.132 134 135.136.137.138
Henricus Barbatus Dux Sileſiæ 209
Henricus Dux Sileſiæ 130.131
Henricus Pius Dux Sileſiæ 138 141.142.143
Henricus Dux Vratislauien. 150,185.186.187
Henricus Probus Vratislauien. Dux 160 162.165
Henricus Dux Lignicenſis 146.147.148.150
Henricus Dux Lignicen. & poſt Vratisl. 162.169.170 171.172
Henricus Archiepiſcopus Gueſnenſis 129
Henricus de Vida Ordinis Teuton. Magiſter 145
Henricus Dux Glogouien. 162
Henricus Glogouienſis Maior. Polon. Dux 175.177.179.182
Henricus Iauruuien. Dux 175
Henricus Cruciferorum Magiſter 179.180.181
Henricus Saganen. Dux 182.186.201.407
Henricus Maſouiæ Dux 220 337
Henricus Plauenius Commendator Suecen. 248.254.255.256.257
Henricus Plauenius Cruciferorum Magiſter 257.259.261.263.264.396.397
Henricus Plauenius Commendator Elbingenſ. 370.374.380
Henricus Richtembergius 372
Henricus Richtembergius Cruciferor. Magiſter 397.413.414.419 420.421.422
Henricus Georgii Regis Boemiæ filius 399
Henricus Andium Dux 641.642.643.644
Henricus Andium Dux Rex Polon. 645.646.647 648.650.661.666 668.742
Henricus Dux Brunſuicus 737
Henricus Firleius Epiſcop. Plocenſis 646
Henricus Magiſter Liuoniæ 590.594.595 598
Henricus II. Rex Galliæ 642
Henricus VIII. Rex Angliæ 602
Henricus Ranzouius Regis Dan. Conſiliar. 629
Hermannus Salza Ordinis Teutonici Magiſter 133
Hermannus Liuon. Magiſter 255.260
Hermannus Epiſcopus Derpatenſis 590.594.599
Hermann. Falco Liuon Magiſter 462
Hermann. Veſalienſis Abbas 577
Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus legatus Pontificius 354.367
Hieronymus Balbus Italus nuncius ad Cæſarem Maximil. 471
Hieronymus Goſtomſcius turmæ præfectus 727
Hieronymus Latalſcius 523

Hieronymus Laſcus Palatinus Siradien. 520.523
Hieronymus Oſſolinius 580
Hieronymus Philipponius 747
Hieronymus Roſarius legatus Pontificius 547
Hincia Roſcouicius legatus ad Iagellonem 230
Hincia Rogouius Caſtellanus Sendomirien. 373
Hincia Rogouius Caſtellanus Siradienſ. 345
Hippolytus Cardinalis Ferrarienſis 481
Horuatus Banus Vngarus 230.234.241
Huſſancaſſanus Perſarum Rex 407

I.

Iacicus ſiue Iacinthus Canonicus Cracouien. 129.151
Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis 100
Iacobus Leodienſis Archidiaconus legatus Pontificius 147
Iacobus Plominius Præfectus Dobrinenſis 246
Iacobus Campius Epiſcop Spoletanus 266
Iacobus Cobilanius 301
Iacobus Dembinius Caſtellanus Malogoſten. 355
Iacobus Dembinius copiarum Regiarum Dux 356
Iacobus Dembinius Præfectus Cracouien. 371
Iacobus Dembinius Theſaurarius Regni 362
Iacobus Dembinius legatus ad Pontificem 395
Iacobus Dembinius Palatinus Sendomirien. 406
Iacobus Dembinius Regni Cancellarius 397.398.399
Iacobus Zuder 311
Iacobus Sienenius Gneſnen. & Cracouienſ. Præpoſitus 354.357.358.362.367.369
Iacobus Sienenius Epiſcopus Vladislau. 375
Iacobus Sienenius Archiepiſcopus Gneſnen. 405
Iacobus Boggius 591
Iacobus Heraclides Deſpota Valach. 604.606
Iacobus Melſtinius Pſeudochriſtus 455
Iacobus Niezabitouius 661
Iacobus Oſtrorog. 580
Iacobus Piſo legatus Pontific. 461.462.464.467
Iacobus Sencignouius 464.479.487.489.491.493.501
Iacobus Sencignouius turmæ præfectus 607
Iacobus Struſsius 489
Iacobus Vchanſcius Archiepiſcopus Gneſnenſis 613.632.642
Iacobus Vilamouius legatus ad Turcam 528
Iacobus Zacharinus præfectus exercitus Moſci 456
Iagello Dux Lituanorum 218.227.229.230
Iancula Valachiæ Palatinus 672
Ianicus Epiſcopus Vratislauienſis 101
Ianislaus Archiepiſcopus Gneſnen. 101.197.200
Ianiſsius Dux Maſouiæ 199
Ianuſsius Tuliſcouius Caſtellan. Caliſ. 245.264
Ianus Cypriorum Rex 289
Ianuſsius Latalſcius Palatinus Poſnanien. 559
Ianuſsius Maſouiæ Dux 461.478.481.511
Ianuſſius Oſtrogius Dux 688
Ianuſsius Zatorienſis Dux 466
Iarocius Polonus Regis Vngariæ Aulicus 538
Iarandus Bruzeuius Palatinus Vladislauien 281
Iarmericus Filius Siuardi Regis Daniæ 41
Iaropolcus Dux Ruſsiæ 77.93.94
Iaroslaus Ruſſorum Dux 53.54.55.57.59.61.77.128
Iaroslaus Vladimirien. Dux 90.91
Iaroslaus Epiſcopus Vratislauien. 123

Iaroslaus

Iaroslaus Halicienſis Dux. 94

Iaroslaus Scotnicus Archiepiſcopus Gneſnen. 200

Iaroslaus cognom. Bogoria. Archiepiſcopus Gneſnen. 206.207.213.214.215

Iaroslaus Sluzeuius. 217

Iaroslaus Archiepiſcopus Gneſnenſis. 301

Iaroslaus Czarnohorius Legatus Regis Vngar. 420

Iaslouiecius copiarum Polonicarum Dux. 522

Iaxominis filius Premyslai Boem. Principis. 61.62

Iaxa Serborum Dux. 99

Ieremias Czarnieuiecius Præfectus Chocimen. 655.656.657.658

Ignatius Bludoco Moſcus. 701

Imbramus Zulicius. 253

Innocentius Pontifex Rom. 147.199

Innocentius III. Pontifex Rom. 127

Ioachimus Brandeburg. Elector gener Sigiſm. Regis Polon. 530.547.557.558

Ioachimus Marchio Brandeburg. Elector. 462

Ioachimus II. Elector Brandeburg. 625.632

Ioachimus Morlinus. 618

Ioannes Cropidlo Epiſcopus Poſnanien. 222

Ioannes Maſouiorum Dux. 226.232.233.227

Ioannes Epiſcopus Chanadien. 223.227

Ioannes Tenczynius. 408

Ioannes Tenczynius Caſtellanus Voinicenſis. 225.642.647.661

Ioannes Tenczynius Palatinus Sendomirienſis. 304.575

Ioannes Tenczynius Palatinus Cracouienſis. 311.320.325.331.334.338.344

Ioannes Tenczynius Caſtellanus Cracouienſis. 240.362.371

Ioannes Tenczynius Andreæ occiſi filius. 362

Ioannes Tarnouius Palatinus Sendomirienſis. 225

Ioannes Tarnouius Caſtellanus Sendomirien. 227

Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouien. 249.254

Ioannes Tarnouius. 317

Ioannes Tarnouius Palatinus Belzenſis. 452

Ioannes Tarnouius Palatinus Ruſsiæ. 519.257.538.539. exercitus Dux. 527.528.535.538

Ioannes Tarnouius Caſtellanus Cracouienſis. 541.565.571.573.574.575.578.579.583.585.589

Ioannes Tarnouius Regis Stephani Commiſſar. 741

Ioannes Tarnouius Palatinus Lublinenſis. 442

Ioannes Venetius iudex territorij Poſnanien. 232

Ioannes Oleſnicius Præfectus Vilnen. 236.237

Ioannes Oleſnicius Mareſchalcus. 284

Ioannes Oleſnicius cognomine Glouacz. 299.306

Ioannes Oleſnicius Caſtellanus Sendomirien. 311

Ioannes Oleſnicius Palatinus Sendomirien. 316.329

Ioannes ſenior Maſouiæ Dux. 236

Ioannes Glouaczius Palatinus Maſou. 239

Ioannes Cambrouius. 239

Ioannes Obychouius Caſtellanus Sremenſis. 241

Ioannes Oſtrouecius. 241.258

Ioannes Rogala Caſtellanus Vladislau. 242

Ioannes Oſſolinius Caſtellanus Vislicen. ibid.

Ioannes Smiritius Boemus. 243

Ioannes Dux Cirnenſis. 244

Ioannes Cobilenius. 245

Ioannes Sczekocinius Caſtellanus Lublinen. 247

Ioann. Sczekocinius Præfectus Lublinen. 338

Ioannes Brogleuius Præſidij Bydgoſtien. Præfectus. 248.260.261

Ioannes Zarnouius vexillifer. 253

Ioannes Sokolus Boemus. 256

(:)(:)(:)(:) Ioan-

Ioannes Sczucius. 258
Ioannes Pontifex Rom. 261.264
Ioannes Epiſcop. Lauſanen. Legat. Pontif. 264
Ioannes Reſſouius Archiepiſc. Leopolien. 266
Ioannes Comes Hardecus. 266.473
Ioannes Koſcielecius Palatinus Vladiſl. 268.272
Ioannes Koſcielecius Palatinus Inoulodislau. 336
Ioannes Koſcielecius Præfectus arcis Mariaburg. 356 479
Ioannes Koſcielecius Maior. Polon. Præfectus. 579
Ioannes Granouius Caſtellani Naclen. filius. 268
Ioannes Kobilenius Præfectus Sanocen. 275
Ioannes Czarnkouius Succamerarius Poſnanien. 280.281
Ioannes Czarnkouius. 301
Ioannes Czarnkouius Caſtellanus Gneſnen. 340.347
Ioannes Marchio Brandeburgicus. 173. 178. 183.608
Ioannes XIII. Pontif. Rom. 51
Ioannes Conarius Aulicus Caſimiri Ducis Sendomirien. 111
Ioannes Conarius Epiſcopus Cracouien. 444.501
Ioannes Czapla Scholaſticus Plocen. 138. 139.
Ioannes Palatin. Cracouien. 163
Ioannes Suinka Archiepiſc. Gneſnen. 165. 173. 175
Ioannes Palatin. Sendomirien. 166
Ioannes Dux Stinauien. 182.186
Ioannes Biberſtein. 182
Ioannes Rex Boemiæ. 184.185 186.187. 190.191.196.198
Ioannes Muſcata Epiſcopus Cracouien. 183.
Ioannes Melſtinus Caſtellanus Cracouien. 197
Ioannes Melſtinius. 341
Ioannes Grotus Slupecius Epiſcop. Cracouien. 198
Ioannes Borcouius. 205
Ioannes Strelcius Cancellarius Polon. 213. 114
Ioannes Cmitha Præfectus Siradien. 216
Ioannes Cmitha Præfectus Lenczycien. 218
Ioannes Radlicius Ludouici Regis Medicus & Cancellarius Polonicus. 221
Ioannes Lichinius Palatinus Brzeſten. 284. 285
Ioannes Brezius Legat. Regis ad Suidrigellonem. 285
Ioannes Menzykus Dambrouius Præfect. Ruſsiæ. 286
Ioannes Menzykus Dambrouius Palatin. Ruſsiæ. 289
Ioannes Szaffranecius Epiſcop. Vladislau. 289.294
Ioannes Monuidus Palatin. Trocen. 290. 293.
Ioannes Iarognieuius. 287
Ioannes Straſſus Bialaczouius. 293.299. 301
Ioannes Leuinus Velczynius. 294
Ioannes Koniecpolius Cancellarius Regni. 296.306.308.337.340.343
Ioannes Albertus Filius Caſimiri Regis. 355.418 425.426.427.428
Ioannes Albert. Rex Poloniæ. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441
Ioannes Albert. Dux Megapolitanus. 592. 594.597.616.617
Ioannes Amor Tarnouius Caſtellanus Sandecenſis. 359.361.464.498.499. 502
Ioannes Brzezius Procancellar. Epiſc. Vladislauien. 368.369.373.355
Ioannes Brzezius Legatus ad Pontificem. 337
Ioannes Brzezius Epiſcopus Cracouien. 373
Ioannes Brzezius Archidiacon. Gneſnen. 342
Ioannes Czyzouius Caſtellanus Cracouien. 308.320.3.8

Ioan-

Ioannes Czyzouius Caſtellan. Sendomirien. 501
Ioannes Colda Boemus. 342. 343
Ioannes Borouinius. 318
Ioannes Baiſenus Prutenorum Legatus ad Regem Caſimirum. 335
Ioannes Baiſenus gubernator Regis in Pruſsia. 339
Ioannes Capiſtranus Italus Franciſcan. Monachus. 334
Ioannes Dambrovvca Secretarius Regis. 373
Ioannes Dlugoſſus Secretar. Regis. 373
Ioannes Dlugoſſus Canon. Cracouien. 355 389 392. 395. 399 403
Ioannes Dlugoſſus deſignatus Archiepiſco. Leopolienſis. 424
Ioannes Dux Maſouiæ, filius Boleſlai ducis Maſouiæ. 343. 363. 367
Ioannes Epiſc. Signien. 307
Ioannes Felix Tarnouius. 341
Ioannes Gruſzcynius Cuſtos Cracouien. 316
Ioannes Gruſzcynius Epiſc. Cracouienſis. 357. 367. 371
Ioannes Gruſzcynius Epiſc. Vladiſlauien. 325
Ioannes Gruſzcynius Archiepiſc. Gneſnen. 175. 405
Ioannes Gliuicenſis Dux. 376
Ioannes Huniades Tranſyluaniæ Palatin. 310 313. 314. 315 316 317. 325
Ioannes Iſcra Boemus. 310. 315. 325
Ioannes Iſcra. 350. 351
Ioannes Kotficius. 348
Ioannes Kuropatua Præfectus Chelmen. 353
Ioannes Kuropatua Præfectus Oſuiecimen. 334
Ioannes Laſzcyus Subcamerar. 349
Ioannes Laſzcyus Præfectus Zincouienſis. 332
Ioannes Niemeczius Præfectus Latiſſouien. 332
Ioannes Odrouanzus. 376. 464
Ioannes Odrouanzus Palatinus Podoliæ. 420
Ioannes Oſtrouicius cognomine Naſsianus. 351
Ioannes Oſuiecimenſis Dux. 331. 334
Ioannes Pereneus Legatus ad Regem Polon. 307
Ioannes Palæologus Conſtantinopol. Imperator. 314. 315
Ioannes Pilecius. 321. 464
Ioannes Pilecius Caſtellan. Cracou. 417
Ioannes Pilecius Regis Vngar. Cubicularius. 517
Ioannes Rabſteinius Legatus ad Ladislaum Vng. Regem. 338. 408
Ioannes Reſſouius. 318. 319. Epiſc. Cracouienſis. 401
Ioannes Roſembergius Boemus Legatus ad Caſimirum Regem. 337
Ioannes Ratiborienſis Dux. 376
Ioannes Ribnicenſis Dux. ibid.
Ioannes Rituianius. 341. Præfectus Sēdomirienſis. 344. Mareſchalcus Regni. 396. 403. Caſtellanus Sendomirien. 409. Palatin. Cracouien. 417
Ioannes Rydzinius. 341
Ioannes Schadecus Secretar. Regis. 373
Ioannes Sienenius. 308. Præfectus Sendomirien. 311
Ioannes Schalius Præfectus Præſidij Regij. 368
Ioannes Spreuius Archiepiſcop. Gneſnen. 375
Ioannes Synouiecius Præfect. arcis Oſuiecim. 349
Ioannes Sueborouius. 345
Ioannes Strelcius Canon. Cracouien. 318
Ioannes Vlodecus. 305
Ioannes Vedelius. 340
Ioannes Zauiſſius Præfect. Colenſis. 341
Ioannes Vedelius Præfect. Valciæ. 356
Ioannes Zaremba Caſtellan. Siradien. 359 Palatin Caliſsien. 489. 492
Ioannes Muzilo Palatin. Podoliæ 393
Ioannes Tarnouius Caſtellanus Voinicen. 394 403
Ioannes Vantropca Canonicus Cracouien. 396. 400
Ioannes Zborouius Legatus ad Tartaros. 396
Ioā. Zbor. turmæ Præf 607. Præf Odolanouien-

uienſis. 642. Aulici militis Præfectus. 665.697.713.Caſtellanus Gneſnen. 741
Ioannes Zalius. 384
Ioannes Oſtrorogius Caſtellanus Miedzyrecenſis. 386
Ioannes Tieffenius Crucif. Magiſter. 432. 434.440
Ioannes Vinclerus Iuriſconſultus. 386
Ioannes Srancus. 387
Ioannes Sempinius eques Polonus. 389
Ioannes Loſſouicius Epiſcop. Vilnen. 390
Ioannes Bielicus Sileſius. 406.407
Ioannes Saganenſis Dux. 407.420
Ioannes Dreuicius Secretarius Regni 416
Ioannes Sonnebergius. 419
Ioannes Baiſenus Caſtellanus Elbingen. 422
Ioannes Laſocius ſcholaſticus Cracouien. 423
Ioannes Moſcorum Dux. 423.438.449
Ioannes Karnkouius equitum præfectus. 425
Ioannes Karnkouius Epiſcop. Premyslien. 519 Epiſcop. Vladislauien 527.540
Ioannes Maſouiæ Ducis Conradi filius. 444
Ioannes Zabrezinius Palatinus Trocenſis. 445. Mareſcallus Lituaniæ. 442.445 446.450
Ioannes Vapouius Friderici Cardinalis miniſter. 443
Ioannes Lubranſcius Epiſcopus Poſnanienſis. 442.452.459.471
Ioannes Laſcus. 602. Cancellarius Regni. 450. 451. Præpoſitus Scarbimirien. 444. Archiepiſcopus Gneſnen. 463. 464. 465. 475. 476. 478. 481. 526. 527
Ioannes Baduarius Venetorum Legatus. 443
Ioannes Baptiſta Caſtaldus Italus. 581. 582.588
Ioannes Baſilides Moſcor. Princeps. 577. 590.593.598.602.614
Ioannes Baptiſta Tenczynius. 730
Ioannes Beſſius eques Sileſius. 632
Ioannes Bonerus. 454. 463. Præfectus Salinarum. 474. Caſtellanus Chelmenſis. 584
Ioannes Bathianus. 517
Ioannes Bornemiſſa. 680.717
Ioannes Buringus. 668.673
Ioannes Brinkius Tribunus Rigen. 753
Ioannes Boratinius equitatus Polonici ductor. 482
Ioannes Camienecius Caſtellanus Leopolien. 455
Ioannes Carnkouius Præpoſitus Scarbimirien. 482
Ioannes Catianerus Regis Ferdinandi exercitus Dux. 526.541.542.543
Ioannes Chodkieuicius. 610. 613. Præfectus Samogitiæ. 642. Liuoniæ adminiſtrator. 666. Caſtellanus Vilnen. 677
Ioannes Comes Scepuſius. 462. Palatinus Tranſyluaniæ. 469.471.512.518
Ioannes Chornius Archidiaconus Cracouienſis. 526. Epiſc. Premyslien. 527. Epiſc. Cracouienſis. 540
Ioannes Comes Caniſchius. 473
Ioannes Chelmſcius. 578
Ioannes Comes Schlickius. 629
Ioannes Colonienſis Dux militum Gedanenſium. 665
Ioannes Cuſpinianus Legatus Cæſar. Maxim. 470 471.473
Ioannes Dantiſcus Secretarius Regis Sigiſmundi 474 526. Epiſcopus Varmien. 544
Ioannes Docia Vngarus. 536.537.538
Ioannes Draſgius Curiæ iudex. 517
Ioannes Droiouius Epiſc. Cuiauien. 583. 584
Ioannes Demetrius Solicouius Regis Secretarius. 625.706
Ioannes Dubrauius Epiſc. Olomucen. 559
Ioannes Dux Lignicen. cognom. Fatuus. 577
Ioannes Dux Megapolitanus. 612
Ioannes Dziaduſius Epiſcopus Premyslien. 576 578
Ioannes Exechius Quinqueeccleſien. Epiſc. 549
Ioannes Finlandiæ Dux. 607
Ioannes Firleius Palatinus Lublinenſis. 611.

611. 634. Palatinus Cracouien. & Magnus Regni Mareſchallus. 625. 642 644. 645
Ioannes Fridericus Dux Pomeraniæ. 629
Ioannes Funccius. 616.617
Ioannes Garonna Gallus. 717
Ioannes Georgius Brandeburgen. Elector. 672. 705
Ioannes Iordanus. 635. 638
Ioannes Herburtus Caſtellanus Sanocen. 642 710
Ioannes Latalſcius Epiſc. Poſnanien. 523. Archiepiſcop. Gneſnen. 540. Palatinus Poſnanien. 583
Ioannes Hlebouitius Caſtellanus Minſcen. 677
Ioannes Leſnouolſcius. 723
Ioannes Kiſzka ſtructor Regis. 675
Ioannes Lutomirſcius Caſtellanus Siradien. 626
Ioannes Konopacius Epiſcop. Culmenſis. 493
Ioannes Koſtka Caſtellanus Gedanen. 617. 625. 626. Palatinus Sendomirien. 661
Ioannes Krotoſcius Palatinus Inouladiſlauien. 628
Ioannes Kretkouius Przyiemſcianæ turmæ legatus. 724
Ioannes Kuchenmeiſter Maximil. Cæſaris Orator ad Regem Polon. 461
Ioannes Macieiouius Regis Vngariæ Cubicularius. 517
Ioannes Magnus Moſcouiæ Dux. 569
Ioannes Moraxius Legatus Cæſar. Maximil. 470
Ioannes Malczan Baro Sileſius. 628
Ioannes Michael Viſcouius Cancellarius Moſci. 631
Ioannes Munchauſius. 602
Ioannes Naſzczekinus Aulicus Moſc. Principis. 695.701
Ioannes Filius natu maior Moſcor. Principis Ioan. Baſilidis. 725
Ioannes Oberdanſcius Vngar. Legat ad Turcam. 521
Ioannes Ocieſſius Regn. Polon. Cancellarius. 577. 584. 593. 606, 607
Ioannes Oriſſouius. 706
Ioannes Podkoua Valachus Dux velitum ſeu Koſakorum. 671
Ioannes Potocius turmæ Præfectus. 607
Ioannes Przerembius Præpoſitus Cracouien. Procancellarius. 577. Archiepiſc. Gneſnen. 601
Ioannes Radecius. 637. 638. 639
Ioannes Rex Sueciæ. 641. 706. 719. 727 730. 731. 732. 735. 738
Ioannes Sapieha Cancellarius Lituan. 458
Ioannes Salicetus Iuriſperit. Coſ. Gedanen. 510. 511
Ioannes Scepuſius Vngar. Rex. 519. 520. 523 525. 581. 588. 628
Ioannes Sierakouius. 571. Palatinus Lencicienſis. 626
Ioannes Sigiſmundus Tranſyluaniæ Princeps. 600. 612. 614. 618. 619. 621. 623 624. 628
Ioannes Sluzeuius Palatinus Brzeſten. 617
Ioannes Snieporodus Tenutarius Vitepſcien. 611
Ioannes Snellius. 616. 617
Ioannes Staphileus Legatus Pontific. 463
Ioannes Statilius Epiſc. Tranſyluan. 529
Ioannes Suirczouius velitum Polon. Dux. 464. 468. 480. 489
Ioannes Taluoſſius Samogitiæ Caſtellanus. 628
Ioannes Tarlo prægustator Regis. 482. vexillifer Leopolien. 634
Ioannes Taſtius Prætor Rigenſis. 750. 753. 754
Ioannes Taubius. 630
Ioannes Thurzo Epiſc. Vratiſlauien 463. 474
Ioannes Tomicius Caſtellanus Gneſnen. 642
Ioannes Tuorouius. 460. 474. 477. 484
Ioannes Vyſſocius Abbas Landenſis. 601
Ioannes Voieiko Cubiculi miniſter Moſcor. Principis. 699
Ioannes Zamoiſcius Præfectus Belzen. 642. Regni Polon. Cancellarius. 669 678.

678. 679. 680. 684. 686. 690. 696. 697. 698. 699. 700. 709. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728 733. 734. 736. 738. 739. 740. 743 744. 742. 743
Ioannes Zbaraſtius Palatin. Braslauien. 676. 687
Iobus Epiſc. Pomeſanien. 463
Iodocus Morauiæ Marchio. 264
Iodocus Commendator Tucholienſis. 287
Iodoc. Epiſc. Oſsilien. 373
Iodoc Epiſc. Vratislauien. 378
Iodoc. Epiſc. Derpatenſis. 577
Iolenta vxor Boleſlai Caliſsien. 161
Iordan Spitco Melſtinius Palat. Sendomirien. 607
Iſaacus Trapezuntius Regis Perſarum Legatus. 411
Iſabella Dux Barenſis Mater BONÆ Reginæ Polon. 502
Iſabella Sigiſmundi Regis Polon. Filia Vngar. Regina. 483. 547. 534 550. 551. 555. 557. 563. 565. 580. 581. 584. 587 602. 628
Iſidorus vexillifer Vitepſcenſis. 611
Iuditha Boleſlai Crinouſti Polon. Principis filia. 81
Iuditha Filia Geiſæ Vngar. Principis. 51. 55
Iuditha Vratislai Boem. Principis Filia. 70. 71
Iuditha Conradi Ducis Opolien. vxor. 137
Iuanus Dux Czartorien. 308
Iulianus Cæſarinus Cardinal. Epiſc. Sabinenſis. 312 315. 318
Iulianus Salazarius. 560
Iulius Pontifex Roman. 464
Iulianus Cæſarinus Auditor Cameræ Pontif. 274
Iuo Epiſc. Cracouien. 129. 131. 135
Iuonia Palatinus Valachiæ. 634. 638. 649. 653. 654. 655. 650. 651. 658. 660
Izaslaus Kiiouienſis Princeps. 61. 63. 64
Izaslaus Halicienſis Dux. 100. 303

K.

Keiſtutus Lituaniæ Dux. 203. 207. 209. 218. 219. 277
Keſgello Nobilis Lituanus. 263

L.

Ladislaus Palocius Legatus ad Regem Polon. 307
Ladislaus filius Belæ Vngar. Regis. 67. 69
Ladislaus Rex Vngariæ. 166. 169
Ladislaus Rex Neapolitan. 262
Ladislaus Auſtriacus Vngar. & Bohem. Rex. 332 336. 337. 338 342. 351
Ladislaus poſthumus filius Alberti Cæſaris. 308 309. 313
Ladislaus Gara Præfectus Arcis Viſſegrad. 309. 310
Ladislaus poſthumus Rex Vngariæ. 319
Ladislaus Archiepiſcopus Strigonien. 517
Ladislaus Kereczynius Iulæ Præfectus. 621. 622
Ladislaus Sternbergius Regni Bohem. Cancellarius. 471
Lambertus Cracouien. Epiſcopus. 51. 70. 71
Lampertus cognom. Zula Polon. Archiepiſc. Cracouien. 62
Lampertus Filius Belæ Vngariæ Regis. 67
Lampertus Canonicus Cracouienſis Legatus Pontificis. 70
Lancaſter Regis Angl filius. 235
Laurentius Zaremba Caſtellanus Siradien. 304. 290. 311. Caſtellanus Caliſsienſis. 327
Laurent. Goslicius. 710
Laurentius Goslicius Decanus Plocenſis. 752
Laurent Myſzkouius. 466. 490
Laurent. Papagoda Neapolitan. famulus Aulæ Polonicæ. 592. 601

Lau-

Laurent. Iuranitius. 621

Laurent Santeius Vicedomin. Auſtr. Cæſar. Conſiliar. 470

Laurentius Scarbecus Turmæ Zborouianæ Legatus. 727

Laurentius Voina Theſaurarius Lituan. 686

Lazarus Suendius Dux belli. 612. 614. 615

Lechus Polonorum I. Princeps. 3. 40

Lechus II. Polonorum Princeps. 41

Leo VIII. Pontifex Rom. 51

Leo Ruſſorum Dux. 153. 154. 162

Leo Bukouiecius nuncius ad Ioannem Baſilidem Moſcor. Princ. 663

Leo X. Pontifex Rom. 465. 475. 479

Leonhardus Gnoinius Polonus. 516

Leonhardus Lauredanus Venetorum Dux. 465

Leonhardus Velſius Rhetus. 550. 551

Leſcus II. Polonorum Princeps. 44

Leſcus III. Polonor. Princeps. 44. 46

Leſcus IV. Polonor. Princeps. 50

Leſcus filius Boleſlai Criſpi Polon. Principis. 109. 115

Leſcus Albus Princeps Poloniæ. 127. 128. 130. 131. 132

Leſcus Albus filius Caſimiri Polon. Principis. 119. 122. 121. 125. 126. 127

Leſcus Niger Siradien. Dux Caſimiri Siradien. filius. 153. 156

Leſcus Niger Princeps Polon. 162. 163. 164. 165. 167

Leſcus filius Ziemomyſli Ducis Vladislau. 168

Leſcus Dux Cuiauien. 179

Leſcus filius Ziemomyſli Dux Inoulodislau. 215

Leſcus Bobricius. 317

Lubartus Lucenſ. Dux. 223

Lubartus Dux Lituaniæ. 218. 231

Lubartus Gedimini Ducis Lituaniæ filius. 200. 203. 208

Lucas Gorkanus Caſtellanus Poſnanienſis. 462. 473. 526. Maioris Poloniæ Præfectus. 471. 510. Epiſc. Cuiauienſis. 541. Epiſcopus Poſnanien. 547. 590

Lucas Gorkanus. 313. Palatinus Poſnanien. 320. 329. 340. 373. 376

Lucas Morauus Præfectus Pedisum. 459

Lucius III. Pontifex. Rom. 118

Lutecus Aulicus Henrici Ducis Lignicen. 171

Ludmila filia Georgij Regis Boemiæ. 394

Ludouicus Rom. Imperator. 198

Ludouicus Rex Vngar. 203. 204. 205. 207. 209. 438

Ludouicus Marchio Brandeburgicus. 207

Ludouic. Vngar. & Polon. Rex. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 227

Ludouic. Bauariæ Dux. 247. 473. 361. 364. 368

Ludouic. Mortangus Caſtellanus Culmen. 387

Ludouic. Erlichshauſen Crucifer. Magiſter. 330. 335. 336. 339. 344. 352. 370. 371. 380. 381. 386. 387

Ludouicus Præfectus Lubauien. 373

Ludouic. Comes Palat. 645

Ludouic Grittus. 520. 523. 525. 530. 536. 537. 558. 565

Ludouicus Iagellonius Vngar. & Bohem. Rex. 459. 461. 470. 471. 472. 473. 476. 482. 483. 498. 503. 504. 505. 512. 513. 514. 516. 517. 518

Luſſtibeius Baſſa Turcarum Imperator. 520

Lotharius Cæſar. 91. 93. 96

M.

Machmet ſuprem. Conſtantinopoli Baſſa. 641

Magnus Comes Vratiſlauienſis Præfectus 74. 75

Magnus Holſatiæ Dux. 602. 603. 607. 629.

629 666.671.729.739.741
Magnus Comes Præfectus Maſouiæ. 86
Mahometes Turcarum Imperator. 354. 406.410.411.412.414.415
Mahometes Impp. trium Turcicorum Conſiliarius. 673
Mahometkereius Tartarorum Præcopienſium Princeps. 440.442
Mahometes Baſſa Albanus. 622
Mahometes Belgraden. Præfectus. 551.552 553
Mahometchireius Tartaror. Tauricanor Princeps. 732
Mahometkiereius Tartarorum Taurican. Princeps. 456.500.501
Mahometkereius Tartarorum Crimæorum Princeps. 747
Marcus Palatinus Cracouien. 130.133. 136
Maniacus Dux Tartarorum Zauolgenſium. 395
Marcus Venetus Presbyter Cardinalis Legatus Pontificius. 402.403
Marcus Antonius Ferrarius. 581
Marcus Horuathus Præfectus Zigethi. 595.596.597
Maria cognom Dobrogneua vxor Caſimiri Regis Poloniæ. 59 61.71
Margareta Nicolai Zembocij vxor. 68
Margareta ſoror Frid. Auſtriæ Ducis vxor Premislai Boemi. 149
Margareta Virboslai Comitis vxor. 157
Margareta Maſouia Conradi Nicolai Olesnicenſis Ducis vxor. 363
Margareta ſoror Regis Galliæ Caroli. 643
Maria Ludouici Vngar. & Polon. Regis filia. 215
Maria Sigiſmundi Vngar. & Boh. Regis vxor. 215.222
Maria Auſtriaca neptis Maximiliani Imper. 473.469 470.472
Marquardus Salisbachius Commendator Brandeburg. 253
Marquardus Streinius Legatus Cæſ. Maximil. 470
Martinus Cromerus rerum Polonicarum Hiſtoricus. 3.613
Martinus Archiep. Gneſnen. 75.77.78. 81
Martinus Bariczka Vicarius Baſilicæ Cracouien. 203
Martinus Vrocimouicius vexillifer Cracouienſis. 251 *Dapifer Cracouien.* 411. 412.414. *Legatus ad Boemos.* 399
Martinus Labiſsinius Palatinus Brzeſten. 257
Martinus V. Pontifex Rom. 297
Martinus Cogius ciuis Gedanenſis. 347
Martinus Gaſtoldus Palatinus Kiiouien. 398
Martinus Truchſes Commendator Oſterroden. 416. *Cruciferorum magiſter.* 416.419.420.421.422 452
Martinus Cziczuicius Nobilis Pomeranus. 381 382
Martinus Creſſouicius Epiſc. Lucen. 390
Martinus Bielſcius Annalium Polonicor. ſcriptor. 455
Martinus Bronieuius. 639
Martinus Camienecius Palatinus Podoliæ. 464.477 485
Martinus Giſius Procurator Rigen publicus. 749.750.753.754.755
Martinus Kaſanouius. 688.711
Martin. Krouicius. 580
Martin. Kurcius. 686
Martin. Opoczynius. 580
Martin. Zborouius Palatin. Caliſsien. 576.578 583.590
Martin. Zborouius Caſtellanus Criuinen. 590
Maslaus Pocillator Regis Mieczeslai 57. 59.60
Matthias Golanczeuius Epiſc. Vladislau. 189
Matthias Tholonicius Dalmatiæ & Croatiæ Præfectus. 307
Matthias Tholca. 373
Matthias Huniades Vngariæ Rex 350. 371.390.391.394.395.396.397. 398.399.400.401.402.403.404 405.406 407.408. 409. 410. 413.415.416.417.419.420.421. 422.423.426.427
Matthias Schuman Iuriſperit. Gedanen. 370
Matthias Epiſc. Vilnenſis. 328

Matthi-

Matthius Brzenius Prutenus Præfect. peditum. 377
Matthias Moſſynius Præfectus Maior. Polon. 407. 415
Matthias Miechouius Medic. Regis & Mathematic. 443. *Aſtronom.* 470
Matthias Dreuitius Epiſcop. Premyſlien. 444. 452. *Epiſc. Cuiauien.* 473. 479. 483. *Archiepiſc. Vladislau.* 527
Matthias Dembinius. 668. 670. 673
Matthias Horſtius. 616. 617
Matthias Logophetus Cancellar. Valach. Palatini. 461
Matthias Kierekeſius. 718
Matthias Koſielſcius. 635. 638
Matthias S. Angeli Cardinalis Epiſcop. Gurcen. 470
Mauritius Rom. Imp. 3
Mauritius Saxoniæ Dux. 558
Mauritius Vrangel Epiſcop. Reualien. 602
Maximilianus Friderici III. *Imp. filius.* 390. 426
Maximilianus Imperator Roman. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 479. 480. 481. 482. 483. 519. 532. 566
Maximilianus Ferdinandi Filius Cæſar. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 624. 628. 632. 646. 647. 661. 662. 663
Melchior Balaſſa Zatmariæ Præfect. 611. 612
Melchior Rhederus Baro Sileſius. 716
Mendocus ſeu Mindacus Lituaniæ Dux. 149. 150. 154
Mengligeres Tartaror. Taurican. Princeps. 393. 412
Mendlikereius Tartaror. Taurican. Dux. 442. 443. 449
Meſciſlaus filius Izaslai Dux Ruſſ. 55. 64
Meſciſlaus Dux Halicienſis exul. 115. 116
Meſciugus Satrapa in Pomerania. 113
Meſtuinus ſeu Meſciugus filius Suentopelci Ducis Pomer. 156. 157
Mezites Baſſa Dux exercitus Turcici. 513
Michael Dux Zaslauius. 251
Michael Kuchemeiſter Præfectus Nouæ Marchiæ. 245. 257. 258
Michael Kuchemeiſter Crucifer. Magiſter. 263
Michael Baba Ruſſus. 284
Michael Buczacius Præfect. Kamienecen. 284. 300. *Præfect. Podoliæ.* 305. 327. *Præfect. Sniatinen.* 406
Michael Sigiſmundus Ducis Staroduben. filius. 290
Michael Sigiſmundi Ducis Lituan. filius. 310. 311. 316. 317
Michael cognom. Sromotny Præfect. Paſſenheimi. 355
Michael Olelkouicius Dux Kiiouien. 398
Michael Laſocius Præfectus Lenczycien. 379
Michael Glinſcius Dux Ruſſ. 445. 450. 451
Michael Funichous Theſaurarius Moſci. 631
Michael Haraburda. 732
Michael Hauelus Paræcus Buden. 462
Michael Iaslouiecius Præfect. Cumielnicen. 635. 636
Michael Noſdrouatus. 720
Michael Vadaſius Præfect. militum Vng. 680
Michael Viſnieuiecius Caſtellanus Braslauien. 688
Mikolaieuius. 662
Miecislaus I. Polon. Chriſtianus Princeps. 50. 51
Miecislaus II. Rex Polon. 55. 56
Miecislaus Maior. Poloniæ Dux. 96. 104. 109
Miecislaus Dux Ratiborien. & Opolien. 106. 114. 119. 129. 141. 142. 146. 149
Miecislaus ſenex Princeps Polon. 110. 111. 112. 113. 115. 117. 119. 120. 124
Miecislaus Dux Opolien. 137. 144
Mieſco filius Caſimiri Regis. 61
Mieſco Boleſlai audacis Regis Polon. filius. 70
Moſes Buſlaus Aulæ Regiæ Vng. Præfect. 471

N.

NAnckerus nobilis Sileſius Epiſc. Cracouien. 177. 188. Epiſc. Vratiſlauien. 200.206
Narimundus Iagellonis frater. 236
Nicolaus Palatin. Cracouien. 114. 117. 119. 121. 123. 125. 127
Nicolaus Zembocius Comes. 68
Nicolaus Henrichouius. 128
Nicolaus Dux Opauienſis. 176
Nicolaus Coſſutouius Præpoſit. Gneſnen. 214
Nicolaus Curnicius Epiſcop. Poſnanien. 221
Nicolaus Opauienſis Dux. 220
Nicolaus Epiſc. Vladiſlauien. 226
Nicolaus Strosbergius Præpoſit. Poſnanien. 232
Nicolaus Moskorouius Præfect. Vilnenſis. 233. 235. 236
Nicolaus Chrzanſtouius. 245. Tribunus Cracouien. 337. vexillifer Cracouien. 401
Nicolaus Curouius Archiepiſc. Gneſnen. 245 247. 264
Nicolaus Michalouius Caſtellanus Sendomirien. 245. Palatin. Sendomirien. 249. Caſtellanus & Præfect. Cracouien. 292. 293
Nicolaus Gara Palatin. Vngar. 247
Nicolaus Tramba Regni Procancellarius. 249 253. 256
Nicolaus Kielbaſſa. 252
Nicolaus Synouecius. 257
Nicolaus Cebulka Legatus ad Sigiſ. Caſar. 268
Nicolaus Dreuicius Cuſtos Sendomirien. 284
Nicolaus Laſſocius Decan. Cracouienſis. 296 Epiſc. Vladiſlauien. 325
Nicolaus Korſicius Sileſius. 300
Nicolaus Friſtacius Croaciæ Præfect. 309 310
Nicolaus Czaika Præfectus Scepuſii. 312
Nicolaus Komorouius. 312
Nicolaus Szarleius Palatin Inoulodiſlauien. 340. 341. Palat. Breſten. 329
Nicolaus Morſcius vexillifer Sendomirien. 341
Nicolaus Rituianius. 341
Nicolaus Gnoinius. 347
Nicolaus Turſcius presbyter. ibid.
Nicolaus Pienianſcius Præfectus Cracouien. 349. 361
Nicolaus Pouala Succamerar. Sendomirien. 316
Nicolaus Pont. Rom. 324. 325
Nicolaus Scora Caſtellan. Caliſsien. 327
Nicolaus Blaſcouicius Sileſius Epiſc. Premyſlien. 329
Nicolaus Koſcielecius Palatin. Inoulodiſlauien. 361. 373. Palatin. Breſten. 369
Nicolaus Gaiouius Caſtellanus Caliſsien. 361
Nicolaus Bogleuius Palatin. Varſauien. 367
Nicolaus Malcus ICtus. ibid.
Nicolaus Mirzenecius Orator Ducum Maſou. ibid.
Nicolaus Kuczynius Præfectus Goſtinenſis. ibid.
Nicolaus Veiſſembachius. 372
Nicolaus Czarnkouius Caſtellan. Gneſnen. 373
Nicolaus Pilauius 373. Caſtellan. Gedanen. 387
Nicolaus Zalinius. 373. 375
Nicol. Tungenus Canon. Varmien. 389. 406 Epiſc Varmien. 402. 407. 412. 414. 419. 420. 421. 422
Nicolaus Perenens. 404
Nicolaus Tenczynius. 408
Nicolaus Firleius Legatus ad Baiazetem Turcicum Imp. 426. Præfect. Lublinenſis. 443. Palatin. Lublinen. Dux exercitus Pol 456. 457. 458. 464. Palatin Sendomirien. 473. 477. 486 487. 488. 492. Caſtellan. Cracouien. 591
Nicol. Firleius Caſtellan. Viſlicien. 617. 626
Nicol. Firleius Præfect. Caſimir. 642

Nico-

Nicolaus Chodecius cognom. Zemelka. 428
Nicolaus Golambicus Epiſc. Camienecen. 390
Nicolaus Prochnicius Epiſc. Camienecen. ibid.
Nicolaus Scopus Caſtellan. Oſuiecimen. 391
Nicolaus Epiſc. Camienecen. 399
Nicolaus Kuczienius Palat Lenczycien. 399. 402
Nicolaus Radiuilus Palatin Trocen. 446 Pincerna M Ducatus Lituan. 442. Palatin. Vilnenſis. 473. 539. 576. 603. 604. 612. 616. 667. 676. 678. 680. 686. 694. 697. 720. Regis pocillator. 570
Nicol. Baſſorekus Moſcus. 724
Nicolaus Boluilerius peditum Legatus. 595 596 597
Nicolaus Brudzeuius Palatin. Lenczycien. 576
Nicol. Camienecius Palatin. Cracouien. 460. 461. 463. 464. 474
Nicol. Caculus Vngarus nuncius ad Cæſarem Maximilian. 471
Nicol. Caas Regis Dan. Conſiliar. 629
Nicol. Chriſtophorus Radiuilus Mareſchalcus Curiæ Lituanicæ. 642
Nicol. Comes Salmen. 559. 580. Legatus ad Reginam. 550
Nicolaus Comes Zerinius. 595. 614. 619. 620. 621
Nicol. Copernicus Canonic. Varmienſis. 500
Nicol. Dorohoſtaiſcius Palatin. Polocien. 676
Nicol. Dzierskouius Epiſc. Cuiauien. 559. Archiepiſcop. Gneſnen. 564. 571. 574. 576. 578. 583
Nicol Eick Burggrabius Rigen. 749. 750 753. 754. 755
Nicol. Gildenſtern Regis Suec. Cancellarius. 629
Nicol. Grabouecius. 613
Nicolaus Herbortus. 635. 636. 637. 638
Nicol. Hertzkius quæſtor Regis Vngar. 517
Nicolaus Iordanus Scepuſien. Præfectus. 474
Nicolaus Iuritſch Præfectus Gunzæ. 531
Nicol. Korſ.us. 673
Nicolaus Kurzelius equitum Præfectus. 628
Nicolaus Mielecius Palatinus Podoliæ. 597. 633. 634 635. 636. 637. 638. 639 642. 674. 678. 686. 687. 693
Nicol. Myſzkouius Regiæ menſæ ſtructor. 563
Nicol. Oleſnicius. 577
Nicol. Pilecius. 464
Nicol. Reius. 577
Nicol, Ruſſocius Caſtellanus Biechouien. 543
Nicolaus Sapieha Palatinus Minſcen. 664
Nicol. Sieniauius Caſtellanus Belſen. 541. Præfectus militiæ Campeſtr. 544. Turmæ Præfectus. 607. 633 637. Palatin. Ruſsiæ. 623. Præfect. Strien. 633. Caſtellanus Camienecen. 672. Ruſsicarum copiarum Præfect. 697
Nicolaus Serinius. 543
Nicol. Schadecus Rector Academ. Cracouien. 572. 573
Nicol. Szydlouiecius Caſtellanus Sendomir. 473. 503
Nicolaus Taluoſsius Caſtellanus Samogit. 732
Nicolaus Trzebuchouius Cameræ Præfect. 601
Nicol. Volſcius nuncius ad Pontif. Rom. 469. Epiſc. Vladiſlauien. 613
Nicol. Vrouiecius Præfect. Equitum. 687. 714. 743
Nicol. Zborouius. 613
Noſſus Dux Ruſſus. 292. 295
Nurduualdus Tartar. Taurican. principis Legatus. 387. 393. 418

O.

Ochialis Maris Præfect. 748
Oleko Dux Kiiouien. 347

Olgerdus Lituaniæ *Dux.* 204
Opiſſo Legatus *Pontificis.* 153
Oſmannus Baſſa. 746
Oſvaldus Karlacius *Vladislai Vng.*Regis Legatus *ad Sigiſmun.* Polon.*Regem.* 452.461.463
Otto Ruffus *Imp.* Rom. 52
Otto filius Caſimiri Regis Polon. 61
Otto Marchio Morauiæ. 88.91
Otto filius Miecziſlai Maior. Polon. *Ducis.* 105.113.124
Otto Marchio Brandeburg. 148.173
Otto Longus Marchio Brandeburg. Elector. 170.173
Otto Brunſdorffius Commendator *Magnus.* 193
Otto Pilecius Palatinus Sendomirien. 203. *Præfectus Maioris* Poloniæ. 214
Otto Bauariæ Dux. 208
Otto Szczekarouius. 203
*Otto Machuiczius.*362.*Palatinus Pomeraniæ citerioris.* 387
Otto Chodeczius *Palatinus Podoliæ.* 464
Ottocarus I. Rex *Boemorum.* 146.150. 158.160
Ottocarus ſeu Premyſlus Venceſlai Regis *Boem.frater.* 149
Onczyna Starodubi Præfect. 539

P.

PAcoſlaus *Palatin. Sendomirien.* 133
Paulus Epiſc. Cracouien. 158
Paulus Epiſc.Poſnanien. 173
*Paulus Spicimirius Palatin.*Lenczycien. 189
Paulus Sciukouius. 240
Paulus *Vladmirus Cuſtos* Cracouienſis. 271
Paulus Verincus Germanus. 273
Paulus Ruſdorffius Cruciferor. *Magiſter.* 273
Paulus Iaſenius *Aulicus* Regis. 365. Caſtellanus Sendomirien. 423. *Præfect.* Belſen. 395. 400. Regni Theſaurarius. 409.414.415
Paulus Lehndorff *Epiſc. Varmien.* 360. 368.377.379.389
Paulus II. *Pontifex* Rom. 375
*Paulus Grabouius Epiſcop.*Chelmen.318. 375
Paulus Gizicius Epiſc. Plocen. 320.345. 363.369
Paulus Balicius Legat. ad Boem. 399
Paulus Laodien. *Epiſc.* ibid.
Paulus Hunouius Palatinus Belſenſis. 417
Paulus Glouinius Legatus ad Pontificem. 395
Paulus Chanczouius. 636
Paulus III. *Pontifex* Rom. 547
Paulus Pharureius. 479
Paulus Scalichius. 616.617.618
*Paulus TomorausArchiepiſc.*Colocen.*belli Dux.* 513.515.516.517
Paulus Vobiſſerus. 616.617
Paulus Vchanius Orator Reg. *ad Pontificem.* 695
*Pelca Grabouius Præpoſitus*Curelouien. 221
Petraſius Malocha Præfect. Lencicien. 221.226
Petrus Szaffraniecius. 219.244
Petrus Palatin.Moldauiæ. 233
Petrus Korsbock. 248
Petrus Szaffraniecius Succamerar. Cracouien. 249.259.260
Petrus Miedzucius Magiſter militiæ. 257
Petrus Vlodecus Charbinouius *Præfectus Podol.* 261
Petrus Viſſus Epiſc.Poſnanien. 264
Petrus Rittorſcius. 284
Petrus Arebiepiſcopus Gneſnenſis. 109. 139
Petrus Diacon. Cardinalis *cognom.* Capuanus Legat.*Pontif.* 121
Petrus Vloſtouicius Comes Xianzenſis. 93
Petricus Nobilis *Polon.* 68.69
Peregrinus Veiſſemburgius. 133
Petrus Danus Comes *Scrinnenſis.* 98. 99
Petrus Palatin. Cracouien. 155

Petrus Cancellarius Pomeraniæ citer. 178
Petrus Geruaſius Canonicus Anicien. leg. Pontificius 198
Petrus Falconius Epiſcopus Cracouien. 203
Petrus Pſonka 203.204
Petrus Valachiæ Palatinus 206
Petrus Cypriorum Rex 207
Petrus Epiſcopus Lubuſſenſis 209
Petrus Kmitha Præfectus Lencicienſis 218
Petrus Kmitha 464.471.522
Petrus Kmitha Mareſchallus Regni 511. 522 526
Petrus Kmitha Palatinus Cracouienſis 571.576.578.583.584.585
Petrus Oporouius Palatinus Lenczicien. 345 369 373.376
Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis 360 362 364.365.370
Petrus Odrouanzus Palatinus Rußiæ 311.312.326.327
Petrus Szamotulius Palatinus Poſnanien. 359
Petrus Szamotulius Caſtellanus Poſnanienſis 338.342.350 388
Petrus Latoßinius 318
Petrus Curouius Caſtellanus Sandecen. 321
Petrus Chranſtouius Epiſcopus Premyſlien. 329
Petrus Szaffranecius 325.326.331 332. 337
Petrus Scecocinius Procancellarius 341
Petrus Komorouius 356
Petrus Erclens Pontificius Cubicularius 389
Petrus Duninus Caſtellanus Siradien. 416
Petrus Duninus Præfectus Mariæburg. 420
Petrus Bninius Epiſcopus Vladislauien. 533
Petrus Myſcouius Præfectus Leopolien. 539
Petrus Komorouius 401
Petrus Gunicius 407
Petrus Barzius legatus Regis Pol. 592
Petrus Bickonius Nobilis Polonus 732
Petrus Bilden Regis Dan. Conſiliarius 629
Petrus Boratinius 584.585.276
Petrus Choroſcinus Palatinus in Moſc. 673
Petrus Czarnkouius Palatinus Poſnan. 579
Petrus Firleius Palatinus Ruſſiæ 591
Petrus Gamratus Epiſcopus Plocenſis 540
Petrus Gamratus Archiepiſcopus Gneſ. 559.564
Petrus Gamratus Epiſcopus Cracouien. 577
Petrus Gardianus Gallus 710 719
Petrus Kloczeuius Caſtellanus Zauichoſten. 699
Petrus Korlatheius 517
Petrus Lubomirſcius Reg. Polon. Aulicus 557
Petrus Moldauiæ Palatinus 357.528. 529.530.531.536.545.556.557. 565
Petrus Mora Hiſpanus 471
Petrus Moraxius legatus ad Moſcum 479
Petrus Myſzkouius Epiſcopus Plocen. 645
Petrus Opalinius Caſtellanus Landen. 531
Petrus Opalinius Caſtellanus Gneſnen. 547
Petrus Perenus 518.551.554 558
Petrus Siſegaleider præfectus copiarum Moſcouiticarum 631
Petrus Starzechouius Archiepiſcopus Leopolien. 580
Petrus Suiſcius Gubernator Pleſcouien. 600
Petrus Suiſcius Dux exercitus Moſci 611
Petrus Tatauus Palatinus in Moſcouia 673
Petrus Tomicius Epiſcopus Premyslien. 471.481.487
Petrus Tomicius Epiſcopus Poſnanien.

Regni Polon. Procancellarius 501
Petrus Vitea Hiſpan. Regis legatus 473
Petrus Vicbius cognatus Vngar. Regis 550
Petrus Viſgerdus Lituanus nuncius ad Moſcum 729
Petrus Volſcius Epiſcopus Plocen. 688. 695
Petrus Zatorſcius 455
Petrus Zborouius Caſtellanus Biecen. 617
Petrus Zborouius Palatinus Sendomirien. 646
Petrus Zborouius Palatinus Cracouien. 661.742
Philippus Epiſcopus Firmanus legatus Pontificius 164
Philippus Franciæ Rex 184
Philippus Burgundiæ Dux 314.339
Philippus Callimachus Italus 318
Philippus Callimachus Tuſcus Regiorum filiorum præceptor 432
Philippus Biſchouius Conſul Gedanen. 510.511
Philippus Comes Palatinus Rheni 524
Philippus Hiſpaniæ Rex 601.613
Philippus Padnieuius Rgn. Procancellarius 601
Philippus Padnieuius Epiſcopus Cracouien. 606
Philo Kmitha Præfectus Orſzenſis 677
Philo Kmitha Palatinus Smolenſcen. 701
Phylanus Dryopum Rex 605
Piaſtus Poloniæ Princeps 48.49
Pipo Florentinus Comes Themeſien. 265
Pius II Pontifax Romanus 354 357. 358 371
Ponponius Lætus 432
Popielus Senior Princeps Polonorum 46
Popielus Iunior Princeps Polon. ibid.
Popo cognatus Suentopelci Ducis Pomeran. 151
Popo Magiſter Pruſſiæ 141.142.145
Pradiſlaus Pogorzelius Epiſcopus Vratiſlau. 200
Pradiſlaus Lanczkoronius 477.491
Pradiſlaus Lanczkoronius Chmielnicenſis Præfectus 521
Pradiſlaus Suieiouius Bohemus nuncius ad Cæſarem Maximil. 471.479
Pradiſlaus Vauelius 227
Pradiſlaus Goluchouius Palatinus Caliſſien. 214
Prediſlaus Bohemorum Princeps 57
Prediſlaus Dux Boemor. filius Vratiſlai Regis Boem. 73.78
Pradiſlaus Dmoſicius Præfectus Scepuſien. 384
Predborius Konieczpolius Sendomirienſis Caſtellanus 320.326 348
Premiſlus ſeu Leſcus Polon. Princeps 44
Premiſlaus Boemorum Dux 76
Premiſlus Conradi Maſou. Ducis filius 134
Premiſlus Poſnanienſis Dux 144 147 148.150.151.158.160.161
Premiſlus Rex Boemorum 158.159
Premiſlus Sprottauienſis Dux 169
Premiſlus Maior. Polon. Dux 170
Premiſlus filius Ziemomysli Duc. Vladiſlau. 168
Premiſlus Poſthumus Cracouien & Sendomirien. Princeps 172
Premiſlus Poſthumus Rex Pol. 173.174
Premiſlus Dux Glogouien. 180.181.186
Premiſlus Dux filius Ziemomysli Duc. Vladiſlau. 180 181.182
Premiſlus filius Ziemomysli Ducis Vladiſl. Dux Bydgoſt. 215
Predborius Brezius 218
Premiſlus Dux Teſſinenſis 355.362
Premiſlus Dux Toſcenſium 327.331. 332.334.376
Prendota Epiſc. Cracouien. 146.149
Prendota Galca Odrouanzus 202
Prendota Lubeſſouius militiæ Magiſt. 348
Procopius Præpoſitus Sendomirien. 171
Procopius Pienianſcius turmæ præfectus 717
Proſper Columna Italus princeps 481
Protaſius Epiſcopus Olomucen. 390

Racbeli-

R.

RAchelinus Sextus Archiepiſcopus Cracouien. 61
Radulo Palatinus Valachiæ Tranſalpinæ 397
Radiuilus Hoſticouitius 331
Raphael Tarnouius 239
Raphael Leſzczynius legatus Cæſar. Frider. 396.415
Raphael Leſzczynius legatus ad Venetos 474.482
Raphael Leſzcxynius Præfectus Slochouien. 493
Raphael Leſzczynius Epiſcopus Plocen. 519
Raphael Leſzczynius Palatinus Breſten. Cuiauien. 576
Raphael Leſzczynius Præfectus Radieiouien. 628
Raphael Iaroslauius Præfectus Leopolien. 395
Raphael Iaroslauius Mareſchalcus 420.430
Ratiborius filius Suentopelci Ducis Pomeraniæ citer. 156.157
Repicha vxor Piasti Polon. Principis 48.49
Rittigerus Germaniæ Princeps 43
Rixa Erenfridi Comitis Palatini filia 53
Rixa Regina Polon. vxor Meczislai Regis Polon. 53.56.57
Rixa ſeu Eliſabetha filia Premulai Regis 174.165
Rixa vxor Venceslai Boemi Regis Polon. 175
Robertus I. Archiepiſcopus Gneſnen. 53
Rodolphus Imperator Roman. 170
Rodolphus Saganen. Dux 340.341.343
Reinholdus Heidenſteinius Secretarius Regis 733
Reinholdus Roſa præfectus equitum 630
Robertus Angliæ Regis legatus 473
Rodolphus Rom. Imperator 709
Romboldus Mareſchalcus Lituan. 278.286.295
Romanus Oſtrogius Dux 479
Romanus Vladimirien. Dux 116.117.120.121.126.127
Romanus Olphirio Moſcus 724
Romanus Sanguſko Lituanicar. copiar. præfect. 624
Romanus Ruſſorum Dux 153
Roſcislaus Dux Ruſsiæ 70
Rudolphus Germanus Epiſcop. Lauantin. 380.384.386.387.388.389.423
Rudolphus Lauantinus Epiſcopus Vratiſlauienſis 391.393.404
Rutenus Plauenius 193

S.

SAchmates Tartarorum Zauolgenſium Dux 400.442.446.449
Sadachmetes Tartarorum Dux 331
Salomon Rex Vngariæ 71
Salomon filius Andreæ Regis Vngar. 63.65
Salomea filia Leſci Albi Polon. Principis 128
Salomea filia Suentopelci Ducis Pomeran. vxor Ziemomysli 156
Salomea filia Suentopelci Ducis Pomeran. 168
Samuel Macieiouius Epiſcopus Plocenſis 559. Epiſcopus Cracouien. 564
Samuel Zborouius 742.743.744.752
Samborius filius Suentopelci Ducis Pomeraniæ citerior. 156.157
Sardiuoius Præfectus Caliſsienſis 165
Satkiereius Tartaror. Tauric. Princeps 509.530.533
Sbigneus Oſſolinius Nobilitatis Nuncius 752
Sbigneus nothus filius Vladislai Polon. Princ. 71.74.75.76.77.78.79.80.82.89.92
Sbigneus Oleſnicius Procancellarius Regni Epiſcopus Vladislauienſis 405

Sbigne-

Sbigneus Oleſnicius Archiepiſcopus Gneſnen. 429.430
Sbilaua Stopolci Kiiouien. Principis filia 78.82
Scarbimirus Palatinus Cracouien. 89
Scarbicus Comes legatus ad Henricum V. Cæſarem 84
Scarbimirus Magiſter militiæ 79.80.89
Schleinicius Nobilis Miſnenſis 465
Scripinius Præfectus Zlotoriæ 216
Sciborius eques Polonus 242
Sciborius Palatinus Tranſyluaniæ 247.621
Sciborius Belſcius Archidiaconus Plocen. 401
Sciborius Gozacicius Epiſcopus Plocen. ibid.
Sciborius Chelmius iudex tractus Poſnanien. 369
Sciborius Touaczouius Morauus 383.384
Sciborius Chelmius Succamerarius Poſnan. 376
Scibouius Gozacicius Canonicus Plocen. 369
Scubela Boemus Præfectus Præſidii Fridelandi 344
Sebaſtianus Grabouiecius 753
Sebaſtianus Opalinius Regni Secretarius 526
Sebaſtianus Branicius Epiſcopus Poſnanien. 559.571.572.573.575.577
Secechus Palatinus Cracouien. 53.72.73.74.75.76.77.82
Sedetkireius Tartaror. Tauricanorum Princeps 501
Selymus Turcarum Imperator 622 623.624. 626.638 641. 648. 649 650.651.654 659.660
Sendiuoius Lenzenicius Palatinus Siradien. 373.379
Sendiuoius Zydouius Burggrabius Mediricen. 410
Sendiuoius Czarnkouius Palatini Poſnan. filius 450
Sendiuoius Czarnkouius Regni Referendarius 645
Sendiuoius Subinius Præfectus Maior. Polon. 214.215.217.218
Sendiuoius Subinius Palatinus Caliſsien. 220.227
Sendiuoius Oſtrorogius 239
Sendiuoius Oſtrorogius Palatinus Poſn. 249.252
Senco Dux Ruſſus 286
Seuerinus Bethman Conſul Cracouien. 464
Sfortia Palauicinus 581
Sigiſmundus Vngar. Rex & Rom. Imperator 256.260.261.262 264
Sigiſmundus Herberſteinius Baro 2
Sigiſmundus Herbeſtenius Baro Auſtriacus 479.526.529
Sigiſmundus Marchio Caroli IV. Imperat. filius 222.223.224.224.225.226
Sigiſmundus Rex Vngariæ 238.239.241.242.248
Sigiſmundus Rothus Sileſius 280
Sigiſmundus Starodubenſis Dux 290
Sigiſmundus Dux Lituaniæ 290.292
Sigiſmundus Coributus Dux Lituan. 262
Sigiſmundus M. Dux Lituaniæ 290.292.295 296.298.308
Sigiſmundus Laticinius 353
Sigiſmundus Filius Caſimiri Regis Pol. 387
Sigiſmundus Caſimiri Regis Polon. filius Dux Glogou & Opauiæ 436.437.438 441 448
Sigiſmundus Rex Polon 452 453.454.456.457.458.459.460. 461. 462. 463. 464 465. 466. 467. 469. 470. 471. 472 473. 474. 475.478 479.480.482.483 485. 489. 490. 491. 498. 499. 501. 502. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511 520.526. 529. 530. 531.532 533.534. 539 540.541. 544. 545. 557. 558. 563. 564.565. 569.584.591 627
Sigiſmundus Auguſtus M. Dux Lituan. 522.525
Sigiſmundus Auguſtus Rex Poloniæ inauguratus 526. 534. 595. 540. 544.

544.547.559
Sigiſmundus Auguſtus Poloniæ Rex 570. 571. 572. 573. 574. 583. 584. 585. 590. 589. 592. 593. 594. 595. 597. 598. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 610. 611. 613. 614. 616. 617. 618. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 632. 634. 640. 641. 643 644. 661. 663. 666. 668. 677. 678. 692. 706. 730. 731. 732. 734. 738. 739. 741
Sigiſmundus III. Rex Poloniæ & Sueciæ 741
Sigiſmundus Banffius 517
Sigiſmundus Schonbergius Germanicar. copiarum Dux 491. 492.
Sigiſmundus Roſnius 688. 714
Sigiſmundus Rozen 637. 638
Simon Kiiouienſis Dux 347
Simon Roſganius Epiſcopus Agrienſis 308
Simon Charlenſcius 725
Simon Horuath 517
Simon Subſcius Caſtellanus Inoulodiſlawen. 626
Simon Olelkouicius Dux Kiiouien. 398
Siuardus Rex Danorum 41
Sixtus IV. Pontifex Roman. 400. 421
Skirgello Dux Lituaniæ 229
Skirgello Trocenſis Dux 231. 232. 233. 234. 235 237
Slauecus Humbouius Maſouius 343
Sobeslaus Boem. Dux frater Vladislai Boem. Principis 87 90. 91. 95. 96
Socha Palatinus Plocenſis 239
Solymannus Turcar. Imperator 498. 499. 512. 518. 520. 521. 523. 525. 528. 530 531 533. 535. 536. 537. 538. 549. 550. 551. 553. 555. 558. 559. 565. 578. 582. 587. 589. 600. 611
Sophia vidua Salomonis Regis Vngar. 71
Sophia Andreæ Kiiouien. Ducis filia 271
Sophia Vladislai Polon. Regis vxor 271. 274
Sophia Erici Ducis Stetinen. vxor 360
Sophia filia Caſimiri Regis Polon. 379
Sophia Regina Poloniæ Caſimiri Regis mater 333. 360
Sophia filia Caſimiri Regis polon. Alberti March. Brandeburg. vxor 413. 421.
Sophia Iagellonia Ducis Brunſuicenſis coniunx 737
Sophia ſoror Regis Sigiſmundi Auguſti 593
Sophus Perſarum Rex 595
Spitco Melſtinius palatinus Cracouien. 225. 227. 231. 238. 239. 240. 241
Spitco Melſtinius palatini Cracouien. filius 298. 299. 301. 303
Spitco Melſtinius 408
Spitco palatinus Sendomirienſis 301
Spitco Iordan Regni Theſaurarius 579. 725
Spitco Iaroslauius Succamerarius premyslien. 393
Spitco Iaroslauius palatinus Ruſſiæ 410. 417. 420
Stanislaus Ciolcus Regni procancellarius 274
Stanislaus Ciolcus 636
Stanislaus Sczepanouius Epiſcopus Cracouien. 68. 69. 70
Stanislaus Sarnicius Annalium polonicorum ſcriptor 70
Stanislaus Charbinouius 257
Stanislaus Kuroſuancius 358
Stanislaus Ciolcus Epiſcopus poſnanien. 306
Stanislaus Burggrabius Dhonanus Commendator 372
Stanislaus Oſtrorogius palatinus Caliſſ. 340. 361. 366. 369. 373. 376
Stanislaus Oſtrorogius Caſtellanus Caliſſien. 465. 478
Stanislaus Tenczynius 391. 408
Stanislaus Tenczynius palatinus Cracouien. 595. 646
Stanislaus Vantropca Caſtellanus Sandecen. 394 403
Stanislaus Vantropca palatinus Bel-

(:) (:) (:) (:) (:) (:) ſenſis

ſenſis 412
Stanislaus Kuroſuancius Procancellarius 420
Stanislaus Vislicius legatus ad Cæſarem Fridericum 396
Stanislaus Szydlouiecius Caſtellanus Zamou. 397
Stanislaus Kiſzka dux exercitus Lituan. 445.450
Stanislaus Maſou. Ducis Conradi filius 444
Stanislaus Zarnouecius Præfectus Samogitiæ 445
Stanislaus Borgius Canonicus Cracouien. 501
Stanislaus Chodeczius Mareſchalcus Regni 464
Stanislaus Czikouius Succamerar. Cracouien. 744
Stanislaus Czurilo 636
Stanislaus Dux Moſouiæ 461.478.481. 487.511
Stanislaus Gaſtoldus Palatinus Trocen. 570
Stanislaus Gorkanus Palatinus Poſnanien. 661
Stanislaus Gozdzikouius 637.638
Stanislaus Haliezius Mareſchallus Regni 422.473.485
Stanislaus Kmitha 464
Stanislaus Koſielſcius Palatinus Siradien. 590
Stanislaus Karnkouius Epiſcopus Vladislauien. 626
Stanislaus Kriſcius Caſtellanus Racianzen. 642
Stanislaus Kriſcius Palatinus Maſouiæ 664
Stanislaus Karnkouius Archiepiſcop. Gneſnen. 737
Stanislaus Lanczkoronius præfectus Scalenſis 635.636
Stanislaus Lanczkoronius, dux copiar. 462.477
Stanislaus Lanczkoronius præfectus Camienecen. 479
Stanislaus Laſcus Palatinus Siradien. 565.569
Stanislaus Leſnouolſcius Caſtellanus Ciechanouien. 606
Stanislaus Lutomirſcius Koninen. Plebanus 592
Stanislaus Macieiouius Regis S. Aug. aulicus 572
Stanislaus Niegocius 636
Stanislaus Ochoionuſius 502
Stanislaus Odrouanzus Palatinus Podoliæ 540
Stanislaus Orichouius Canonicus Premyslien. 576.578 580.583.584
Stanislaus Pacz Lituaniæ Dapifer 611
Stanislaus Pileczius 523
Stanislaus Przyiemſcius Nobilitatis Nunciorum Mareſchallus 707
Stanislaus Przyiemſcius Turmæ præfectus 727
Stanislaus Penkoslauius Præfectus militum Polonicorum 680
Stanislaus Raduenkouius equitum præfectus 490
Stanislaus Sobocius 701
Stanislaus Stadnicius 579.580
Stanislaus Stadnicius turmæ præfectus 717
Stanislaus Szaffraniec. Caſtellanus Biecen. 661
Stanislaus Tarlo Epiſcopus Premyſlien. 547
Stanislaus Thurzo Epiſcopus Olomucen. 474
Stanislaus Tarnouius Caſtellanus Radomien. 713
Stanislaus Vanſouicius 610
Stanislaus Vlodecus legatus Zamoiſcii 725
Stanislaus Viſtempus 636
Stanislaus Volſcius 635.636
Stanislaus Vyzga 636
Stanislaus Zamoiſcius militum præfectus 606.624
Stanislaus Zolkienius Palatinus Belſen. 724
Stephanus Rex Vngariæ 53.55.56. 158
Stephanus filius Colomanni Regis Vngar. 81

Stepha-

Stephanus Rex Vngar. Boleslai Principis Polon. gener 90
Stephanus Miecislai Maior. Polon. Ducis filius 105
Stephanus Palatinus Cracouienſis 111
Stephanus Caroli Vngar. Regis filius 199.203
Stephanus Valachiæ Palatinus 206
Stephanus Epiſcopus Agrienſis 223
Stephanus Moldauiæ Palatinus 261. 294.295
Stephanus Roſgonius 309
Stephanus Schoneich Sileſius eques 372
Stephanus Palatinus Moldauiæ 393. 405 424.444
Stephanus Bathoreus dux exercitus contra Turcas 423
Stephanus Bathoreus 518
Stephanus Bathoreus Somlianus 611. 612 616
Stephanus Bathoreus Princeps Tranſiluaniæ 628 661.662.963
Stephanus Brodaricus Epiſcopus Vacien. 519
Stephanus Comes Scepuſienſis 462
Stephanus Eliæ Valachiæ Pal. frater 579
Stephanus Grudzinius nuncius ad Ioan. Baſilidem Moſcor. Principem 663
Stephanus Grudzinius Caſtellanus Naclen. 723
Stephanus Loſoncius 586
Stephanus Mieczkeius 587
Stephanus Mailatus 537 538.548. 556
Stephanus Rex Polon. 663.664.665. 666 667.668.669.671.672.673. 674.675
Stephanus Palatinus Moldauiæ 461. 504 545.556
Stephanus Schlickius Boemus 517
Stephanus Thelecius Vngar. Regis legatus ad Sigiſmundum Regem. Pol. 453
Stephanus Valachiæ Tranſalpinæ Palatinus 587.588
Stephanus Zbaraſius Palatinus Trocenſis 676.700.723.731
Stiborius Moſcicius 226
Stiborius Epiſcopus Plocen. ibid.
Stiborius Sarleius Caſtellanus Inouladiſlau. 320
Stiborius Baiſenus Palatinus Culmenſis 373
Stiborius Chelmſcius Præfectus Maior. Poloniæ 349
Stiborius Baiſenus Palatinus Mariæburgen. 387
Stiborius Baiſenus Pruſsiæ Gubernator 381
Stopolcus Michael Ruſſorum Princeps 53
Stoslaus Ruſſorum Princeps 64
Stroinatus Mindaci Lituaniæ Ducis fratris filius 145
Suarno Ruſſorum Dux 154.155
Suatoslaus Kiiouienſis Princeps 100
Suentopelcus Morauiæ Dux 79
Suentopelcus Boemiæ Princeps 80.82
Suentopelcus Nacli Præfectus 90
Suentopelcus Pomeran. Præfectus 131. 132.135
Suentopelcus Pemeraniæ Dux 139.143. 145.150 151.152
Suentochna filia Caſimiri Regis Polon. vxor Vratislai Boem. Principis 62
Suentoslaua filia Boleslai Criuouſti Poloniæ Principis 80
Suentopelcus Pomeraniæ citerior. Dux 156.177
Suentoslaus Smolenſciorum Dux 231
Suentoslaus Orzelſcius Prouincialium Nunciorum Mareſchallus 737
Suiercz auius dux Koſakorum 651.652. 653.654.656 657
Suidrigello M. Dux Lituan. 284 285. 286.287.288.290.290.295.296. 300.301 302.303
Suidrigello Lituaniæ Dux 231.237. 240.242.243 285

T.

Tamerlanes Tartarorum Princeps 239.240
Taſſa Viſſemburgius 176
Theodoretus Oſtrogius Dux Ruſ-

ſus 291.295
Theodoricus Buczacius Præfectus Camenecenſis 295
Theodoricus Buczacius 371
Theodoricus Buczacius Præfectus Podoliæ 323.324.330
Theodoricus Liuoniæ Mareſchallus 287
Theodoricus Dux Bernenſis 129
Theodoretus Dux Ruſſus 286
Theodoricus Cruciferorum Magiſter 190.201
Theodorus Godouius Moſcus 746
Theodorus filius natu minor Moſcor. Principis Ioannis Baſilidis 725
Theodorus M. Dux Moſcouiæ 745
Theodorus Seremetus dux Exercitus Moſc. 682.687
Theodorus Skuminus Theſaurarius M. Duc. Lituaniæ 664
Thomas Verincus 239
Tobias Epiſcopus Pragenſis 170
Thomas Epiſcopus Vratislauien. 165.174
Thomas Zechus 309
Thomas Strempinius Procancellarius 343
Thomas Tarcius 405
Thomas Dercenus 718
Thomas Droiouius Præfectus Poemysli. 711
Thomas Lubranſcius Caſtellanus Breſten. 522
Thomas Nadaſtus præfectus Buden. 523
Thomas Orinſcius 727
Thomas Strigonien. Archiepiſcopus. 459
Tomislaus Szamotulus Palatinus Poſnanien. 182
Tilemannus Schlechtus Canonicus Colonienſis 400
Totiuilus Vitoldi frater 236
Trepka nuncius ad Moſc. Principem. 467
Troidenus Dux Lituaniæ 172.183
Trzebinius Regii equitatus Centurio 489

V.

Valdemarus II. Rex Daniæ 41
Valdemarus Daniæ Rex 207
Varcislaus Dux Pomeraniæ citerioris 90
Varcislaus Caſſubiorum Dux 152
Varcislaus filius Suentopelci Ducis Pomeraniæ citer. 156.157
Varcislaus Dux Pomeran. citerioris 201
Varſius Caſtellanus Cracouien. 162
Varſias Michouius 239
Valentinus Dembinius Caſtellanus Biecen. 578
Valentinus Dembinius Regni Theſaurarius 607
Valentinus cognom. Literatus militum præfectus 552.554
Valterus Cronebergius Ordinis Crucifer. Magiſter 526
Valterus Plettenbergius Liuon. Magiſt. 462.487.577
Venceslaus Rex Boemorum 143
Venceslaus Luſcus Boem. Rex 149
Venceslaus Hagecus 3
Venceslaus Boem. Dux 170.172
Venceslaus Boemus Pol. Rex 176.179.186
Venceslaus Maſouiæ Dux 183.189
Venceslaus Caroli IV. Imp. filius Boem. Rex 220
Venceslaus Rom. Imp. & Boem. Rex 238.239
Venceslaus Burggrabius Dhonanus Boemus 253
Venceslaus Dux Oſuiecimenſis 304
Venceslaus Zatorienſis Dux 376
Venceslaus Teſſinenſis Dux 322.362
Venceslaus Dux Ribnicen. 406
Venda Poloniæ Princeps 43
Vendenſis Comes Meuen. Commendator 248.253
Varcislaus Gotartouicius Præfectus Brobronic. 246
Verincus Germanus Conſul Cracouien. 208

Vernerus Epiſc. Plocen. 109
Vernerus Tetinger Commendator Elbingen. 248. 254
Vilhelmus Marchio Miſniæ. 242
Vilhelmus Comes Ciliæ. 341
Vilhelmus Auſtriæ Dux. 228. 230
Vilhelmus Archiepiſc. Rigen. 590. 594
Vilhelmus Comes Iſenburg. 490
Vilhelmus Furſtenbergius Liuon. coadiutor. 591. 594. 595. 598
Vilhelmus Furſtenbergius Liuon. Magiſter. 599
Vilhelmus March. Brandeburg. 526
Vilhelmus Platterus. 668. 673
Vilhelmus Rogendorfius Dux exercitus Ferdinandi Regis Vng. 552. 553. 555
Vilhelmus Roſembergius. 378
Vilhelmus Marchio Miſniæ. 388
Vincentius Przerembius Epiſc. Vladislau. 452
Victorinus Moſtenſis Præfect. 608
Victorinus filius Georgij Regis Boemus. 399
Vincentius Cadlubcus Epiſc. Craco. 129
Vincentius Cadlubcus ſcriptor Polon. 43. 44. 81
Vincentius Cadlubtus Præpoſit. Sendomirien. 127
Vincentius Szamotulius Palat. Poſnan. 191. 192. 193. 194
Vincentius Szamotulius. 300
Vincentius Szamotulius Caſtellan Miedzircen. 308. 309
Vincentius Kempius Palatin. Poſnanien. 225
Vincentius Granouius Caſtellan. Naclen. 245
Vincentius Cothius Dembinius Cuſtos Gneſnen. 284
Vincentius Archiepiſc. Gneſnen. 312. 316. 320. 324
Vincentius Giſicius Mareſchalcus Ducum Maſou. 367
Vincentius Epiſc. Ennenſis. 399
Vincentius Kielbaſſa Secretar. Regis Caſimiri. 385. 395
Vincentius Kielbaſſa Epiſc. Culmen. 386. 395. 420
Virzbienta Siennicius. 353
Viſſeſlaus Ruſſorum princeps. 63. 64
Viſsimirus Dux Vandalorum. 41
Viſnieuiecius armiger Regis Sig. Auguſti. 586
Vitoldus Dux Lituaniæ. 218
Vitenes Lituaniæ Dux. 172
Vitoldus Dux Grodnen. 231. 233. 234. 235. 236. 237. 239. 240. 241
Vitoldus Magnus Dux Lituan. 237. 239. 240. 241. 242. 244. 245. 246. 247. 249. 250. 253. 255. 260. 261. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 285
Vitus Furſtius Maximiliani Imp. Orator ad Regem Polon. 461. 465
Vladislaus Filius Caſimiri Regis. 61. 65
Vladislaus I. Ethnarcha Polon. 70. 71. 72. 75. 76. 77. 78
Vladislaus filius Boleſlai princeps Polon. 79
Vladislaus Boemorum princeps. 86. 87. 88. 90. 91
Vladislaus II. Boleſlai Criuouſti Polon. principis filius princeps Polon. 96. 98. 99. 100. 101. 103. 104. 105. 106. 111
Vladislaus Dux Boemorum. 102. 103. 104. 105. 106
Vladislaus filius Miecziſlai ſen. Polon. princ. 124
Vladislaus Laſconogus Polon. princeps. 125. 126. 127. 131. 132. 133. 134. 135
Vladislaus Sputator Maior. Polon. Dux. 125. 131. 132. 135. 136. 137
Vladislaus Dux Opolien. 137. 159. 160. 199. 208. 210. 220. 221. 227
Vladislaus Locticus filius Caſimiri Ducis Cuiauien. 156
Vladislaus Locticus Polon. princeps. 169. 170. 171
Vladislaus Locticus Siradien. Dux. 167. 169. 171. 172
Vladislaus Locticus Rex Polon. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 191.

192.193.194.195.196.197
Vladislaus Dux Lignicenſis. 112.185.186.187
Vladislaus Dux Opolien.Palatin.Vngar. 213.219
Vladislaus cognom. Albus filius Caſimiri Gnieu.Duc. 215
Vladislaus Albus Dux Gnieu. Monachus Diuioni. 216.217.219
Vladislaus Iagello Rex Polon. 230.231.232.233.234.235.236.237.238.239.241.242.243
Vladiſlaus filius Vladiſlai Regis Polon. 275
Vladiſlaus Oporouius Regis Procancellar. 289.294
Vladiſlaus Maſouiæ Dux. 278
Vladiſlaus III. Rex Polon. 298.299.300.301.302.303.304.305.306.307
*Vladiſlaus Poloniæ & Vngar.Rex.*309.310.312.313 314.315.316.317.318.319.323
Vladiſlaus Maſouius filius Vladiſlai Ducis Plocen. 345.362.377
Vladiſlaus filius Caſimiri Regis Polon. 347
Vladiſlaus Oporouius Epiſc.Vladiſlauien. 324
Vladiſlaus Oporouius Archiepiſco. Gneſnen. 325
Vladiſlaus Damoborius Caſtellanus Naclenſis. 376.385
Vladiſlaus Caſimiri Regis Polon. filius. 397
*Vladiſlaus filius Caſimiri Regis Polon. Rex Boem.& Vngar.*399.402.403.404.406.408.409.410.415.416.419.420.422 426 427.428 429.434.436.437.438.443
Vlodimirus Nouogroden.Dux Ruſſorum 77
Vlodimirus Palatin.Cracou. 140
Vlodicus Ogrodonecius Legatus ad Iagello. 230
Vlodicus Scrinnius. 331
Vlricus Comes Ciliæ. 309
Vlricus Czeruonka Boemus Præfect.Praſidij Mariaburgen. 347.348.366.368
Vlricus Eiſenhouen Commendator Magnus. 372
Vlricus Præfect. Ilauien. 373
Vlricus Dux Virtembergicus. 473
Vlricus Crucifer.Magiſtri Mareſchalcus. 414
Volfgangus Ordinis Teuton. Magiſter. 563.567
Volfgangus Hamerle Legatus Cæſar.Maximil. 470
Volfangus Schonbergius Dux exercitus Cruciferici. 490
Volodorus Premyſlien.Dux. 77.90.91.92
Volodimirus filius Volodori Premyſlien. Ducis. 91
Volodimirus Halicien.Dux. 114.116.117.121
Voldemarus Marchio Brandenburg. 178 183
Volodimirus Kiiouien. Dux. 232.234.240
Voiſlaus Pædagogus Boleſlai filij Vladiſlai Polon. Principis. 75
Voiſlaus Præfect. Pomeran. 174
Voiſalcus Mindaci Lituaniæ Ducis filius. 155
Vrbanus Pont. Rom. 232
Vrbanus IV. Pont. Rom. 155
Vrbanus VI.Pont.Rom. 207.222
Vrbanus Bathianus Vngarus. 536.538
Vratiſlaus Boem Princeps. 61.62.63
Vratiſlaus Boem.Princeps Rex coronatus. 77.78
Vriel Gorcanus Cancellarius Regni. 420
Vſſeborius Palatin.Sendomirien. 98
Vſeuolodimirus Kiiouieu. Dux. 100
Vſeuolodus Belzen.Dux. 108.114.117
Vſeuolodus Kiiouien. Princeps. 109
Vſtrephus Boſnenſis Præfectus. 551.552.553
Vulodimirus Ruſſorum Dux. 57
Vuſſeuolodus Ruſſorum Dux. 64
Vuſeborius Palatinus Cracouienſis. 94

Zacli-

Z.

Zaclica Tarlo. 284
Zindramus Maſcouicius Enſifer Cracouien. 249.250
Zauiſſus Garbouius cognom. Niger. 261
Zauiſſa Curoſuancius Epiſc. Cracouien. 220.221
Zbigneus Brezius Mareſchallus Regni. 243
Zbigneus Oleſnicius. 252
Zbigneus Oleſnicius Epiſc. Cracouien 274
Cardinalis creatus. 309.311.312
Zdencus Koſtka Boem. Legat. ad Caſimirum Regem Pol. 337
Zegota Palatin. Cracouien. 166
Zieliſlaus Dux exercitus Polonici in Morauia. 78.79
Ziemomyſlus Polon. Princeps. 50
Ziemomyſlus Vladiſlau. Dux. 168
Ziemouitus Polon. Princeps. 49.50
Ziemouitus filius Conradi Ducis Maſou. 146.154
Ziemouitus Caſimiri Lencicien. Ducis frater. 153
Ziemomyſlus Lencicien. Dux. 153.156.157
Ziemouitus filius Caſimiri Ducis Cuiau. 156
Ziemouitus Dux Maſouiorum Cirnen. 198
Ziemouitus Dux Maſouiæ. 199. 205. 220.223.224.225.226.227.230.232.261.276
Ziemouitus Dux Viſnen. 201
Ziemouitus Dux Cirnen. 201
Ziemouitus Dux Plocen. 222
Ziemouitus Maſouius filius Vladiſlai Ducis Plocen. 345.362.367
Zindramus Maſcouicius. 234
Zira Comes Curator & Conſiliarius Leſci filij Caſimiri Polon. Principis. 115

Finis Indicis Perſonarum.

HISTORIÆ RERVM POLONICARVM

Liber Primus.

POLONORVM origo eſt Slauica & Sarmatica, quæ olim è Sarmatia tranſmiſſo Viſtula flumine in ea Germaniæ loca, quæ prius Vendi ſiue Vandali inhabitauerant, commigrauit, ſedesque ſuas & imperium verſus Occaſum ac Septentrionem longe lateq; protulit, ita vt à Sarmaticis mõtibus in Septentrionẽ quidem ſecundũ vtrãq; fere eius fluminis ripam, in occaſum vero ſecundum dorſum Herciniæ ſyluæ, quo Bohemia clauditur, atq; inde porro ſecundum Albim fluuium vſq; ad eius ac Viſurgis oſtia, & ſinum Balthicum, quicquid terrarum eſt, eius gentis ditio fuerit complexa. Qui populi omnes Slaui ſeu Slauini dici voluere: à finitimis vero cum Venedi ſiue Vindæ tum Vandali crebrius & vſitatius nominibus gentium, quæ prius ea loca tenuerant, nominati ſunt. Suis vero interim nominibus peculiaribus, qui verſus occaſum Germanis erant viciniores, vſi ſunt, & partim Sorabi, partim Obotriti, Lutitii, Vinuli, Rani, Vilzi, Rugii, Vetalabi, Retarii, Licicauici, Heueldi, Vuloini etiam, quod nomen cum Polonorum nomine cognationem habet, dicti ſunt. Hos omnes Slauicæ nationis ac linguæ fuiſſe, & partim domeſticis Satraparum & Ducum defectionibus & pactionibus, partim armis in finitimorum Saxonum ac Germanorum ditionem nomenq; poſtea tranſiſſe memoriæ proditum eſt. *Polonorum origo.*

De Slauorum autem origine variant Hiſtorici. Alii enim eam à Iapeto Noe filio repetunt per Æneam, Alanum, quem primum ex Aſia in Europam commigraſſe ferunt, & ex eius filio inter quatuor natu maximo Vandalo Viſtulæ flumini & Polonis nomen inditum eſſe, indeq; Vandalos dictos: multos etiam liberos genuiſſe, qui quarta parte Europæ occupata, Polonorum, Ruſſorum, Caſſubiorum, Bohemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Boſnenſium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condidiſſe perhibentur. Alii vero ab eodem Iapeto per Heliſam filium harum gentium genus deriuant, illa ratione moti, quod Slauos, Dalmatas, & Illyrios eſſe opinantur, qui retineant etiamnum fere ea loca, in quibus hæ gentes ab initio poſt extructionem turris Babyloniçæ in orbem vniuerſum coloniis deductis, in Grçcia conſediſſe à Ioſepho & Beroſo memorantur. Alii forte probabilius, cum animaduerterent, nationem Slauorum Vindos ſeu Vendos à Germanis appellari, & antiquitus hæc loca, quæ nunc Poloni, Sileſii, Brandenburgici, Caſſubii, & Pomerani tenent, ad Cherſoneſum vſq; Cymbricam tenuiſſe ex veteribus Hiſtoricis ac Geographis recognoſcerent, eoſdem Slauos ac Vandalos *Slauorum origo.*

eſſe exiſtimarunt. Sed horum nil veritati conſentaneum eſſe videtur. Nam primam illam genealogiam fabuloſam eſſe nemo non videt. Reliquæ duæ opiniones eo refelluntur, quod non ſit neceſſe, Slauos eoſdem eſſe, ſiue cum Dalmatis & Illyriis, ſiue cum Vandalis, quod eorum loca incoluerunt, atque etiamnum incolunt. Nam non ſemper eædem gentes eaſdem ſedes tenuere: verum aliæ ſubinde ab aliis pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur: nonnunquam etiam vltro in alias regiones commigrant, aliqua vel commoditate inuitatæ, vel neceſſitate adactæ. Vera autem Slauorum origo putatur eſſe è Ruſſia, quæ complexa eſt, quicquid terrarum eſt inter ſinum Venedicum, Liuoniam, Sueciam, Oceanum glacialem, Rha ſiue Volgam, Mæotim, mare Ponticum, Sarmaticos montes, Poloniam, Lithuaniam, & Samogitiam. Cuius populi Ottone Imperante Mœſiam finitimam infeſtare cœperant, ita vt veriſimile ſit, ab iiſdem poſterius debilitatis partim Gothorum, Hunnorum, Vandalorum, Longobardorum, partim Parthorum, Perſarum, & Saracenorum incurſionibus atque bellis Romani Imperii viribus, non ſolum eam ipſam Mœſiam, ſed & Daciam, Pannoniam, Dardaniam, Liburniam, Illyricum, Dalmatiam, & Iſtriam ſubactas & habitatas: Thraciam, Macedoniam, & Græciam diuexatas, & ad extremum Græcam linguam penitus corruptam eſſe, rebuſque tam feliciter geſtis eas Slauorum ſiue Slauinorum nomen à gloria ſibi ſumpſiſſe. Eadem autem facilitate alia ipſorum quaſi examina ad occidentem ſolem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Viſtula ad Salam & Albim ſeu Viſurgim vſque inter Carpathum montem, Danubium, & Oceanum Germanicum protenditur, occupare, & in ditionem ſuam redigere potuiſſe, cum ea populis exhauſta & vacua eſſet, Gothorum, Vandalorum, Alanorum, Burgundionum, & Longobardorum continentibus bellis, & in alias ſedes migrationibus: eaſque gentes mox imperiis diſtinctas, diuerſis etiam nominibus appellatas eſſe, ita vt partim à Ducibus, partim à ſitu locorum, partim à prioribus incolis, denique à ſtudiis, habitu, vel euentu aliquo noua nomina ſumerent. Solos autem eos, qui in natali ſuo remanſerunt, antiquum Roxanorum ſiue Ruſſorum nomen retinuiſſe.

Ruſſorum origo & nomen.

Quando vero Ruſſi Sarmatiam habitare cœperint, & vnde venerint, nomenque acceperint, nil certi ſcitur. Nam quod quibuſdam ex Ezechiele deduci poſſe videtur, vbi mentio fit Ros Principis, Moſoch atq; Tubal, quia ambigitur, propriumne gentis ſit Ros, an caput ibi ſignificet, infirmum id eſt. Veriſimilius Sigiſmundus Herberſtenius vir illuſtris in ſua Moſcouia Ruſſos dici vult à Ruſſia oppido vetuſto ditionis Nouogrodenſis: non enim inuſitatum eſt, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obſcuri fuiſſent initio, poſtea virtute & armis nomen ſuum vna cum imperio propagarunt. Cui opinioni adſtipulari videtur id, quod in annalibus Ruſſorum legitur, dominatum Ruſſorum apud Nouogrodiam magnam Bialoiezorum ſiue album lacum, & Isborſcum initium ſumpſiſſe à Rurico, Sineo, ac Trubore Varaiis fratribus. Quod ſi cui diſplicet, vel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas eſſe: præſertim cum conſtet iam, Bulgaros, Serbos, & Roxanos Sarmatiæ gẽtes eſſe, indeq; egreſſos populos quodã tempore, nouas ſedes occupaſſe in Germania & Romano Imperio, & Slauos ſiue Slauinos ſeſe dixiſſe. Demonſtrari autem non poſſit, vnde & quo tempore populi illi in Sarmatiam adue-

aduenerint,& priſcos illos Sarmatas(ſi qui modo alii fuerint)inde pēpulerint, vel deleuerint:ſicut de Gothis atq; Tartaris poteſt, quorū illi quidem tenuerunt aliquando,hi vero etiam nunc tenent partem aliquantam Sarmatiæ. Atque huius opinionis eſt Martinus Cromerus, Hiſtoricus Polonorum grauiſſimus,quæ tantiſper retinenda eſt,donec ab aliis ſolidioris aliquid afferatur.

Cæterum vnde & quando Poloni in has oras venerint, non minus, quam eorum origo,incertum eſt.Qui enim Slauos Vandalos & Germanos eſſe volunt,non habent neceſſe affirmare,Polonos cum ſuo Duce aliunde in has oras,quas nūc incolunt,poſt vetuſtam illā Tuiſconis migrationē veniſſe.Itaq; aſſerunt, Slauos regionem ſuam ab omni memoria ad campos Sarmaticos tenuiſſe,& cū anguſtæ eis eſſent ſedes in Polonia, Morauia,Bohemia,& Ruſſia, nouas in Pannonia à Conſtantino Magno Imperatore eos impetraſſe, indeq; imperante Mauritio in Dalmatiam & Illyricum profectos eſſe.Verū hanc opinionem refellere non eſt operæprecium,cū ante dictum ſit,Polonos & Slauos Vandalis ſucceſſiſſe in his locis,vbi nunc eſt Polonia.Alii aliunde omnino Polonos & Bohemos,& quidem è Croatia,profectos eſſe ſentiunt. Lechum enim & Czechum fratres Principes viros apud Crapinā & Pſaros degētes pertæſoſq; diſſidiorum ac bellorum ciuilium,coadunata ſuorū hominum& aliorum voluntariorum manu,ad quærendas nouas ſedes è patria verſus occidētem ſolem per ſyluas monteſq; iter habuiſſe:donec ad Albim fluuium & Bohemiam venerint.Ibi Czechum ſoli bonitate delectatum cum parte multitudinis in incultis locis conſediſſe: Lechum vero cum cæteris ad Aquilonem ire perrexiſſe, eumq; tractum, qui Sileſiam & maiorem Poloniam complectitur, habitatoribus vacuum occupaſſe. In hac ſententia fuit Æneas Syluius,& fere Bohemi,Poloniq; Chronographi.Adiecit præter cæteros Syluius, Czechum cædis perpetratæ iudicium fugiſſe,eiq; fratrem Lechum fugæ comitem adhæſiſſe.Quod tamen minus vero conſonum apparet:nulla enim cauſa erat,quare Lechus frater inſons Czechum homicidii reum,ideoq; pœnam fugientem ſequeretur,cum ex fratris fuga totius gentis principatū ſperare potuerit. Quin, quod ineptum eſt,tantam multitudinem,quæ ampliſſimis duabus prouinciis occupandis ſufficeret,Principes ſuos pœnam homicidii fugientes fuiſſe ſecutam,quæ nullo negotio eos ſupplicii reatu potuerit abſoluere.

Poloni vnde & quādo in Sarmatiam venerunt.

Porro quo tempore id factum ſit,non ſatis conuenit inter omnes.Poloni non multo poſt diluuiū opinātur,quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut non remotam certe poſteritatem Iauani & Noe fuiſſe memorent.Æneas Syluius nullum tempus huic migrationi adſcribit. Venceſlaus Hagecus imperante Conſtantino tertio poſt Chriſtum natum anno ſexcenteſimo quadrageſimo quinto fundamenta regni Bohemici à Czecho iacta eſſe ſcriptum reliquit.Sed Lechum & Czechū nepotes Iauani, aut certe è propinqua eius poſteritate progenitos fuiſſe,ac non multo poſt diluuiū è Croatia ſiue Pannonia in Bohemiam & Poloniam cōmigraſſe,eo falſum eſſe demonſtratur,quod de proſapia eorum à veteribus Græcis & Latinis, ac ne quidem ab ipſis Slauis quicquam memoriç proditum eſt.Neq; etiā quiſquam hiſtoricorum Græcorum & Latinorum res geſtas Polonorū aut Bohemorum,ſiue Slauorum aut Vandalorum contra Alexandrum Magnum, & priſcos illos Gallos res geſtas attigit,quamuis pleraque omnia accurate deſcripta ſint.Deinde ante Iuſtiniani tempora Slauica gens Croatiā, aut Dalmatiam, aut Slauoniam, imo ne Pannoniam vel Germaniæ partem, qua nunc

Polonia fere, Sileſia, Morauia, Bohemia, Luſatia, & Pomerania continetur, tenuit. Nam quod dici poſſet, habitaſſe iam inde à diluuio in his locis eas gentes poſt Lechum & Czechum conditores, ſed aliis nominibus appellatas fuiſſe, eadem facilitate, qua dicitur, negari poteſt. Cur enim tam ſero priſcorum conditorum nomina, quorum memoriam interim longo iſto temporis effluxu obliterandam fuiſſe probabile eſt, accepêre. Non magis vero etiam conſentaneum eſt, eas gentes antiquitus quidem eas ſedes tenuiſſe, verum longe poſt Lechum & Czechum eadem lingua vtentes, aliunde cum adueniſſent, principatum adeptos, nouum nomen tum impoſuiſſe. Non enim credibile eſt, externos Duces exules præſertim ab his gentibus in eo honore habitos fuiſſe, vt abiectis prioribus nominibus ab iis ſe denominari paterentur. Verum ſiue Czechus & Lechus ob cædem commiſſam ſiue inteſtina diſſidia è patria migrauerint, ſiue vt commodiores atq; patentiores ſedes quærerent, certe nulla videtur fuiſſe ratio tam longinquæ & incertæ peregrinationis per auios montes ac ſyluas, ab extrema vſq; Croatia ſuſcipiendæ. Nam videntur potius petituri fuiſſe Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas ac non incognitas ſibi tum cœli clementia & vbertate ſoli, & omni cultu agrorum vrbiumq; præſtantes regiones, cum vſitatius ſit, gentes à Septentrione ad Meridiem velut è frigidis atq; incultis ad temperatiora ac cultiora loca migrare, quod exemplis migrationum gentium abunde probatur: quin ſubſtituros potius in Pannonia vel Morauia, quæ & ipſæ cultæ ac fertiles terræ ſunt, per quas iter ipſis neceſſario fuit faciendum, veriſimile eſt. Cæterum grauibus autoribus demonſtrare licet, ante ſexconteſimum Chriſti annum, atq; adeo ante Mauritium Imperatorem Slauos hęc loca tenuiſſe, quæ nunc Poloni. Iornandes certe, qui ante Mauritii tempora ſui temporis hiſtoriam contexuit, Slauorum & Slauinorum mentionem faciens, ad ſiniſtrum latus montium Sarmaticorum, & ad Viſtulam fluuium, qui nunc Poloniam interluit, habitaſſe eos autor eſt. Per quæ tempora Dalmatiam, Illyricum, & Iſtriam, infeſtatas quidem, ſed nondum habitatas fuiſſe à Slauis, idem teſtatur.

Probabilius igitur eſt, circa Attilæ tempora, videlicet anno Chriſti quadringenteſimo trigeſimo eos populos, qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, progreſſos è Ruſſia & Sarmatia, itidem atq; alios Slauos vacuas, aut certe infrequentes Vandalorum ſedes occupaſſe, indeq; porro in interiorem Germaniam & Bohemiam arma protuliſſe. Nam facilius citiusque hac ſecundum dextrum latus Carpathi montis ad interiorem Germaniam aliquo modo vacuam tum penetrare potuerunt, è Ruſſia profecti, quam in Slauoniam aut Dalmatiam longius à ſe diſtantes, & Romanorum Imperatorum armis defenſatas. In quas prouincias, vt & in Dalmatiam, Macedoniam, Thraciam, & Illyricum longe poſt Iuſtiniani tempora ſe infuderunt, vt ex Krantzio & Blondo conſtat.

Polonorum nomen. Polonorum autem nomen vernaculum an fuerit commune Slauorum, an peculiare vnius cuiuſdam populi, & quam vetuſtum, non ſatis conſtat. Ante ſeptingentos quidem annos nuſquam in annalibus vllis externis inuenitur. Nec vnum eius etymon memoratur. Vel enim à pole, quod & planitiem, & venationem Slauis ſignificat, Polacos ſiue Polanos mutataq; vna litera Polonos appellari volunt, propterea quod & planam fere, apertamque regionem tenent, & apprime venandi ſtudio tenentur: vel à conditore ac primo Duce gentis Lecho ſiue Lacho Polacos quaſi Polachos, hoc eſt, poſteritatem Lechi dici autumant.

Eius

Eius autem non iidem ſemper fines fuere. Nam Ruſſiæ permagnam partem cum Podolia ſubactam,& Pruſſiæ nonnullam, & Poleſſenſem tractũ barbaris Iazigibus ademptum quodam tempore, Poloni ſuo adiecerunt imperio. Miſſis autem veteribus Poloniæ limitibus,qui non ſemper iidem fuêre, ſiquidem nonnullæ prouinciæ olim iuris Polonorum poſt detractæ ſunt, vt iam ſunt circumſcripti, breuiter delineandi fuerint. Igitur nunc Polonia, quæ quidem vno regno & iure hodie continetur, ſecundum longitudinem terræ habitabilis è * ſententia Geographorum, à triceſimo octauo gradu,ad quinquageſimum ſecundum, vel tertium (incerti ſunt enim in illa ſolitudine Scythica fines eius) ab occaſu æſtiuo verſus ortum hybernum obliqua protenditur,amplius quam per ducenta milliaria Polonica, quorum vnumquodque quatuor Italica continet:tametſi Ruſſica & Podolica ſunt aliquanto longiora. Latitudo autem Poloniæ ſiue poli arctici eleuatio quam proxime eſt,vt loquuntur Aſtronomi,à quadrageſimo nono vſque ad quinquageſimum quintum gradum. Pocucenſis tamen Ruſſiæ tractus à quadrageſimo octauo incipit:quamuis non totus ille tractus, qui vtraque commemorata poli eleuatione continetur,ad Poloniam,vt hodie eſt, pertineat. Nam orientalis & occidentalis non excedit ſpatium plus minus triginta milliarium. In medio autem verſus meridiem & ſeptentrionem ad mare Balthicum, vbi latiſſima eſt centum milliarium eius intercapedo,inde patet, figuram eius intenſi arcus ſpeciem præ ſe ferre:cuius neruus paululum reductus, ad meridiem & occaſum hybernum quadamtenus ſpectat, exterior vero curuatura in ſeptentrionem, & ortum æſtiuum obuerſa ſit. Quod ſi Podlaſſia, & ei confinis Ruſſia, Volynia,Podolia,& Liuonia,Pruſſiaq; ducalis,& Lithuania cum ſua Samogitia, & Ruſſia Alba, (quæ recens regno Poloniæ acceſsêre) annumeretur, multo longius & latius verſus orientem ſolem & ſeptentrionem ea patebit. Sicque longitudo regni Poloniæ à finibus Marchiæ Brandenburgenſis ad Nieprum ducta recta linea,non minus ducenta quadraginta milliaria complectitur. Latitudo vero ab ora Pocucenſi ad Pernauam Liuoniæ ducenta plus minus. Cingitur itaq; Polonia ab occidente ſole Marchia Brandenburgenſi & Pomerania vlteriore:à ſeptentrione mari Venedico & Sarmatico, cuius aduerſa littora tenent Sueci:inde Pruſſia ducali,eiq; continente Lithuania in ortum æſtiuum fere vergente. Hinc porro campeſtribus Scytharum ſiue Tartarorum ſolitudinibus prorſus orientalibus, & inde in ſeptentrionem inclinante Bialogrodenſi Turcarum ora. Poſtea vero plane Auſtrali Valachia ſiue Moldauia: deinceps Vngaria, & in Africum & occaſum hybernum obuerſa Sileſia Bohemicæ ditionis ad Marchiam pertinente.

Poloniæ fines. *Poloniæ ſitus geographicus.* *Finitimi Poloniæ populi.*

Partes inſigniores Poloniæ ſunt, maior & minor Polonia,Lithuania, Ruſſia, Pruſſia,Podolia,Maſouia, & Cuiauia: quæ & ipſę deinde ſatrapiis ſiue Palatinatibus,ac territoriis fere diſtinctæ ſunt. Maior Polonia duas ſatrapias, nimirum Poſnanienſem & Caliſſienſem complexa,occidentalis eſt, Sileſiam, Marchiam,Pomeraniamq; vlteriorem meridionali,occiduo, & arctoo latere attingens. Magis autem ad occidentem vergit Poſnanienſis ſatrapia, Caliſſienſis contra ad ortum & ſeptentrionem: qua parte ſunt Paluci, Craina, & Caſſubia. Minor Polonia orientalis eſt,Cracouienſi,Sendomirienſi,& Lublinenſi ſatrapiis definita,verſus Aquilonem & ortum æſtiuum ſitis. Quæ à ſeptentrione Maſſouiæ & Podlaſſiæ tractui,qui dudum Lithuanicę ditionis erat,ab ortu Ruſſiæ,à meridie Vngariæ ac Sileſiæ finitima eſt. Sunt autem ſatrapiæ

Partes Poloniæ,& ſatrapiæ. *Limites.*

trapiæ Cracouienſis partes, tractus Siricius & ſubmontanus, vterq; Scepuſio & Vngariæ finitimus. Ac Sciricius quidem ad Occidentē vergens Cracouiæ vicinior eſt: Submontanus vero Ruſſiæ & Sendomirienſi ſatrapiæ iungitur. Lublinenſis item ſatrapiæ pars eſt Poleſſe reliquum, quod à Lithuanis detractum nō fuit. Sileſiæ pars ea, quæ adhuc eſt ditionis Polonicæ, ſic implicata eſt Cracouienſi ſatrapiæ, vt ab ea magna ex parte ambiatur. ſatrapiam ea nullam habet: ſed in Cracouienſi fere cenſetur. Habet autem tria territoria: Oſuiecimenſe, Zatorienſe, & Seuerienſe, quorum duo priora ſuperiori tempore ſuos habuerunt duces: nunc præfecturæ regiæ ſunt. Seuerienſe eſt in ditione Epiſcopi Cracouienſis. Ab ortu vero hyberno Scepuſienſem tractum vix & modice ea attingit. Inter minorem vero & maiorem Poloniam primarias totius Poloniæ partes intermediæ ſunt ſatrapiæ, Siradienſis, Lencicienſis, & Rauenſis, nullum commune nomen habētes. Quarum prima ad Meridiem & Sileſiam, Lencicienſis & Rauenſis ad Septentrionem vergunt, Maſouiamq; attingunt. Harum autem occidentalior eſt Lencicienſis. Nonnunquam eæ tres vna cum Cuiauia, imo & Maſouia maiori Poloniæ, ſicut Ruſſia & Podolia minori, accenſentur. Cuiauia vero ab ortu Maſouiæ & Rauenſi ſatrapiæ, à Meridie Lencicienſi & Caliſſienſi iungitur. Continet autē inter ſe duas ſatrapias, Breſtenſem, quæ magis ad ortum ac meridiem vergit, atque Inouladiſlauienſem, quæ magis eſt occidua & ſeptentrionalis. Cuius non exigua pars eſt Dobrinum vltra Viſtulam, ab oppido ſic dictum, latere orientali confine Maſouiæ, ſeptentrionali vero Pruſſiæ. Maſouia quoque eodem latere Pruſſiam, orientali Lithuaniam & Poleſſenſem tractum, & verſus ortum hybernum Poloniam minorem, eiuſque ſatrapiam Sendomirienſem, meridionali vero Rauenſem attingit: duabus ſatrapiis diſtincta, Plocenſi nimirum, quæ occidentalis eſt, & ea, quæ peculiariter Maſouiæ nomen retinet, propterea quod diutius ducum ſuorum de Polonorum Principum ſtirpe oriundorum dominatu ſegregata, poſtrema omnium noſtra memoria deſtituta Ducibus, ex pactis & iure feudi Poloniæ poſtliminio ſit reſtituta, quæ quidem orientalis eſt. Rauenſis quoq; ſatrapia quondam pars Maſouiæ fuit, ſuoſque Duces habuit, ſicut & Plocenſis, & pleræque omnes. Pruſſia regia præter meridionale latus, ab occaſu vlteriorem Pomeraniam confinem habet: à ſeptentrione ſinu Balthico ſeu Venedico: ab ortu Pruſſia ducali cingitur. Tribus autem ſatrapiis diſtincta eſt, Culmenſi, Mariæburgenſi, & Pomeranica. Quarum hæc occidentalis eſt: reliquæ duæ, Viſtula fluuio ab illa diremptæ, orientales. Ex his autem Culmenſis ad meridiem ſpectat, Mariæburgenſis vero ad ſeptentrionem. Varmia & ipſa pars eſt Pruſſiæ regiæ, ad Aquilonem vergens, ducali fere vndique cincta, & ab ea quodam tempore maiorem in modum acciſa: Mariæburgenſem quoque ſatrapiam contingit: nec in vlla ſatrapia cenſetur, ſubiecta Epiſcopo ſuo & eius collegio, Regis Polonię maieſtatem agnoſcentibus. Michalouienſe autem territorium eſt in ſatrapia Culmenſi, Maſouiæ ac Dobrino finitimū: olim pars Maſouiæ. Ducalis vero Pruſſiæ, præter regiam Pruſſiam, limes eſt à ſeptentrione mare Sarmaticum cum lacu Curonienſi, & ora Liuoniæ: ab ortu Samogitia, cæteraq; Lithuania: à meridie vero Maſouia. Satrapiam ea nullam habet, præfecturas plurimas. Ruſſia, quam rubram nonnulli vocant, latere occidentali minori Poloniæ iungitur: à ſeptentrione Ruſſiam albam & Volyniam habet: ab auſtro Vngariam, & nonnullam Moldauię partem attingit eo tractu terræ, qui Pocuce appellatur. Nam cætera Moldauia

ſiue

ſiue Valachia, qua Podoliæ quoq; iungitur, magis eſt orientalis Ruſſiæ. Conti-
net Ruſſia duas ſatrapias, nempe Belzenſem, quę ad Volyniam & Lithuaniam
vergit, & eam, quę peculiariter Ruſſica & Leopolięſis dicitur, auſtralem magis
& orientalem: niſi quod Chelmenſis tractus eius non exiguus ad ſeptentrio-
nem, etiam vltra Belſenſem prominet, & Podlaſſiæ finitimus eſt. Reliquum
autem orientale latus eiuſdem Ruſſiæ, ac totius regni Poloniæ claudit Podo-
lia, ab aquilone & euro albæ Ruſſiæ, à cætero ortu vaſtis campis Tartaricis ac
Turcicis, à meridie vero Moldauiæ continens: totaque vna ſatrapia cenſetur,
quam Podolicam vocant. Hi nunc ſunt Poloniæ fines, hæ partes.

Polonia ſolum quale.

Eſt autē regio tota fere plana & aprica, maxime qua ad occidentem ſolem ac
ſeptentrionē vergit, &, quæ penitus orientalis eſt, Podolia, ac vel nomine ipſo
decliuitatē præ ſe fert vicinorū Moldauiæ, Ruſſiæ, & Vngariæ montanorū in-
tuitu. Minor Polonia itidē atq; Ruſſia, quo propius accedit ad fines Vngariæ,
hoc magis montana eſt & ſylueſtris. Quo lōgius aūt inde recedit, eo lenius de-
cliuis eſt, magiſq; culta & meliore glêba. Tametſi in meditullio quoq; Sendo-
mirienſis ſatrapia aliqua ex parte leniter cliuoſa eſt. Pruſſia pleraq; omnis exce-
pta Mariæburgenſi ſatrapia, qua ad Habū & mare vergit, collib. molliter, & ad
fertilitatē amœnitatemq; cōmode diſtincta eſt: itemq; pars nonnulla Cuiauię.

Montes Polonici.

Montes Sarmatici, qui Poloniā & Ruſſiā ab Vngaria dirimūt, ardui & ſylue-
ſtres, nō ignoti ēt ſunt veterib. Geographis & Hiſtoricis: & in his celebris eſt in-
primis Carpathus. In meditullio vero minoris Polonię Lyſecius eſt ſiue caluus,
in quo monaſteriū eſt S. Crucis, & Vauelus arce Cracouięſi, q̄ ſuo ipſius nomi-
ne nobilior, & is, in quo ſitū eſt, Czenſtochouięſe monaſteriū, quē clarū latine
Monachi incolæ appellauere.

Vbertas.

Sylueſtris ſane fuit ſuperiorib. temporibus ple-
raq; omnis Polonia: ſed nunc vbiq; diligēter excolitur, frugū leguminumq; fe-
rax, & pratis abundās. Nec tamē deeſt ēt nunc ſyluarū copia: nō enim eæ peni-
tus excidūtur & extirpātur, partim propter paſcua & mellificia, partim propter
ædificiorū materiā, & ligna mitigando frigori neceſſaria. Tanta enim eſt vis fri-
goris interdū, vt radicitus areſcāt arbores, & aqua ex editiori loco effuſa, priuſ-
quam terrā contigerit, in glaciē concreſcat. Lacus quidē, & paludes, & flumina
duobus tribuſue menſibus hybernis, nonnunquā autē vel in quintū ac ſextum
vſq; glacie concreta, nō modo peditibus, verum etiam equitibus, & curribus,
ac plauſtris quamuis oneratis, multis ſimul longo ſpacio peruia & ſecura præ-
bent itinera. In tanta aūt cœli intemperie pomaria tamē ſunt nō infrequētia &
fructuoſa, ad Viſtulā pręſertim, & in ſuburbanis Cracouięſibus, Sendomirien-
ſibus, Varſauięſibus, Torunięſibus, Gedanenſibus, Elbingęſibus, itē Vieliſcen-
ſibus & Bochnęſibus, licet remotiorib. à Viſtula, totoq; tractu ſubmontano ac
Scirięſi, quib. pyrorū, pomorū, prunorū, perſicorū, ceraſorū, ac nucū bonitas
varietaſq; certat cū Vngaricis & Italicis. Sunt & vites, quarū vuæ in minori Po-
lonia eſui quidē nō inſuaues ſunt, præſertim, ſi æſtas & autumnus temperiē ſuā
ſeruent: ſed vinū inde expreſſum acerbius, vbi defecatū eſt. Nec metalla foſſi-
liaq; deſunt in mōtanis: plūbi quidē intermixto argēto apud Ilcuſſum, Sclau-
couiā, Chranouiā, & Nouagorā oppida ſatrapię Cracouięſis, & in finib. Sileſię:
argēti viui apud Tuſtanū in Ruſſia: æris & lazurii, & plumbi itē apud Chenci-
nos: ferri in plurimis locis ſylueſtribus: nitri apud Viſliciam, & alibi: ſalis apud
Bochnam & Vieliſcam in ſatrapia Cracouienſi, & apud Haliciā, Colomeiam,
Solum & aliis complurib. in locis Ruſſię. Ac in Ruſſia quidē id ex aqua è pro-
fundis puteis hauſta decoquitur, & partim in modū farinæ vel niuis minutum
relin-

relinquitur,partim in fruſtula conformatur : in tractu vero Cracouienſi,partim lapidea duritie ſolidum inſtar ingentium ſaxorum & rupium in ſubterraneis ſpecubus alte lateq; excauatis,& villas,templa, oppidaq; ſuperædificata ſuſtinentibus,ferro excinditur,comminutumq; deinde & mola tritum, ad vſus hominum accommodatur, partim & ipſum ex aqua iniectis lapidei ſalis fruſtulis & quiſquiliis,quæ ſecantibus id abraduntur, decoquitur. In maiore quoq; Polonia apud Pinſcum ſalinæ ſunt, verum tenuiores. Sunt etiam in confinio Oſuiecimenſis territorii & Scepuſii aquæ ſalſæ, vnde ſal coctus Regi exhibetur,ſalinæ tamen nullæ ſunt.Porro in deſertis Podoliæ &Boryſtheni vicinis locis lacus eſt, cuius aqua ſereno & ardente ſole in ſolidum ſalem concreſcit,ita vt homines cum iumentis & curribus in eo, tanquam in glacie verſentur,ſectumq; in fruſta arbitratu ſuo auehant: quamprimum autem pluit, ſoluitur illa glacies non ſine periculo inſiſtentium. Apud Bieczum vero in ſubmontana regione vitreolum effodi, ac in viridem lapideamq; duritiem decoqui nuper cœpit. Marmor quoq; & Alabaſter quibuſdam in locis effodiuntur.Eſt in maiore Polonia prope Sremum oppidum collis, vbi ollæ, amphoræ,cacabi, & aliarum figurarum vaſa fictilia ſponte naſcuntur, & ſub terra effodiuntur mollia,in aerem autem prolata dureſcunt. Porro in mari Sarmatico Pruſſiam alluente colligitur ſuccinum,quod fluctibus appulſum ad littora homines nudi obuiam euntes paruis retibus excipiunt,& extrahunt, molle primum,ſed mox in aere dureſcit,tornoq; ac ſcalpro varie conformatur.In lacubus quoq; nonnullis à mari remotioribus id reperitur:vt in Piſſia Epiſcopæ Varmienſis,modicum tamen.

Fluuii. Aquis irrigua eſt pleraq; omnis Polonia, ſed fluuios nauigabiles non multos habet:Præcipui ſunt Viſtula,Donaiecius,Sanus, Veprus,Varta, Noteſius,Neſter,Prutus,Bugus,Bohus,Pripetius,Narua,Dreuantia. Viſtula in Teſchinenſi tractu è Sarmaticis montibus exoritur, & per minorem Poloniam decurrit,Maſouiam interluit,Dobrinum à reliqua Ciciauia dirimit, ac Pruſſiam mediam diuidit.Supra Mariȩburgum autem in duos alueos ſectus,inſulam inſignem & fertilem,quæ Zulaua maior dicitur,efficit, nomineq; amiſſo, ſiniſter quidem alueusLeniuca,dexter vero Nogatus vocatur:quorum hic in Habum lacum tribus oſtiis,ille vero duobus, partim in eundem Habum, partim in mare Balthicum ſe exonerat.Nieper,Boryſthenes antiquis ſcriptoribus, in Moſcouia ortus Albam Ruſſiam,eiq; confinem Podoliam alluit,& in pontum Euxinum apud Ociacouiam munitionem Tartaricam exoneratur. Donaiecii fontes in iiſdem Sarmaticis montibus ſunt,non longe à Viſtulȩ:hic per Scepuſium & ſubmontanum tractum decurrit, & Popruto auctus non longe ab Opatouecio vico Viſtulæ miſcetur. Sanus è Bieſciade monte oritur, ac verſus ſeptentrionem & occaſum æſtiuum profluens, exceptis Lieſco, Sobeno, Sanoco,Brozouia,Præmiſlia,Radimno,Iaroſlauia, Lezeiſco, aliiſq; torrentibus quam pluribus apud Sendomiriam in Viſtulam ſe exonerat. Varta apud Cromoloniam originem habet, & per Siradienſem tractum ac maiorem Poloniam verſus occaſum æſtiuum labitur,multa oppida præterfluens, aliquot fluuios minores excipiens,apud Coſtrinum in Oderam influit. Noteſſius è Goplo lacu apud Cruſuiciam ſcaturiens,per maiorem Poloniam verſus occaſum currit,Pacoſſum & alia quædam oppida atq; arces alluit. Neſter in Ruſſia è Sarmaticis montibus oritur,& Biſtricia,Lipa,Sereto Ruſſico,Sbrucio,Smotricio, & aliis quibuſdam fluuiis auctus, multa oppida præterlapſus infra Po-

euce à Valachia diuidit, & ſuper Bialogrodum vrbem Turcicam in Pontum Euxinum influit. Bugus in Ruſſia non longe ab Oleſco oritur, receptis Rata & Muchauecio fluuiis, Naruæ è Lithuania profluenti miſcetur, qui apud oppidũ Nouiduorum in Viſtulam infunditur. Naruæ hoc eſt peculiare, quod venenata animalia auerſetur, adeo, vt ſerpentes, qui nauibus Bugo delatis adhæſerint, edito ſibilo refugiant, quamprimũ flumen illud attigerint. Pripetius in Chelmenſi tractu de palude quadam principium fluxus habens, poſtquam Styrũ, Turum, Slucium, Suiſlocium fluuios admiſit, in Nieprum ſiue Boryſthenem ſupra Kiouiam ſe præcipitat. Bohus in finibus Podoliæ è palude oritur, & per Ruſſiam albam ortum verſus longo fluxu in Boryſthenem non longe ab oſtiis eius decurrit. Prutus in montibus Sarmaticis fluens per Valachiam ſiue Moldauiam in Danubium effunditur. Dreuancia non longe ab Alba & Paſſaria oriens ſupra Toruniam Viſtulam ſubit.

Lacubus piſcoſis abundat inprimis Pruſſia, in his nominatiſſimus eſt Habus, quem etiam recens mare vulgo vocant: ad quindecim milliaria in longitudinem inter Gedanum & Regiomontum ſecundum mare patens, & ab eo anguſta inſula, quæ Neringa appellatur, diſiunctus: in latitudinem vero duo milliaria plus minus. Hoc aliquanto amplior lacus alter eſt eodem nomine, cognomento Curonienſis, in Pruſſia ducali, in quo ſunt oſtia Nemenis fluuii ſiue Memelæ per Lithuaniam defluentis. Inter hos duos Habos & mare peninſula eſt, quæ & ipſa Neringa ſed Curonienſis appellatur, arces & oppida continens. Secundum hos eſt Drauſenus lacus in Mariæburgenſi ſatrapia, vnde Elbinga flumen profluit: Partecinus, Lubnus, Reuſina & Viecininus in Culmenſi: in Pomeranica vero Stuorzonagaci (quod ſtratum vel factum aggerem ſignificat) inter Choiniciam, Slochouiam, ac Tucholiam ſeptem milliarium ſpacio longus, quinque latus: vnde Berda fluuius profluens, per Crempſcum, Lubonum, & Charſicouum minores lacus in Viſtulam influit infra Bydgoſtiam. Nec ignobiliores his ſunt, Vſdice, Lubſcus, & Oſſiecinus in eodem tractu. Sunt & in Varnienſi ditione non pauci, præcipue vero Dadaius, Zainus, Vadangus, Piſſia, Blanke, Sinſer, Lingenaus, Lemanglus, Elbingus, & alii complures. Sunt & in ducali Pruſſia multi & grandes. Habet & maior Polonia & Cuiauia nonnullos piſcoſosq;: in quibus Goplus princeps, quinque milliaria patens in longum, ſemis in latum: poſt hunc ſunt Blendnus, Pouizus, Sleſinus, Sanus, & reliqui non pauci. In Cuiauia vero Tur, Lanſcus, Bielſcus, Lubotinus, Orlie, Berdouus, Borimouus, Creuianta: & in Dobrinenſi tractu Gorznus, Mocouus, & Scamſcus, minores aliquanto ſuperioribus. Pro lacubus minor Polonia, Sileſia, Ruſſia, ac Podolia piſcinas habent arte manuq; factas permultas & grandes. Non carent tamen & lacubus, Lublinenſis maxime & Chelmenſis tractus, è quibus Biale, hoc eſt, Albus, per antiphraſin dictus, cum aqua eius ſit nigerrima, qua Aprili & Maio menſe lauantes redduntur fuſci, piſces profert pinguiſſimos, qui braſini ſiue cleſcii vocantur. De Krinice Belzenſis tractus lacu mirabile illud eſt, quod narratur, eum certis temporibus altero vel tertio quoque anno exhauriri, cum mugitu quodam fluctuans ad fundum vſque, in vicinorum montium cauernas aqua, quæ aliquot diebus poſt refluit, ſe inſinuante: atque ibi facilis tum eſt piſcatio. Sunt autem eadem genera piſcium in lacubus & piſcinis. Vtrobique enim ſunt lupi ſiue lucii, praſmi, percæ, rhombi ſiue caraſſii ſumi, ſendacii, certæ, tineæ, anguillæ, ruboculi, carpiones.

Lacus.

Piſcinæ.

Piſces. Ferunt etiam lacus nonulli eos, quos ſuluizas ſiue Marenas vocant. Fluuiatiles vero ſunt cum iiſdem fere omnes, tum delicati inprimis, truta, barbo ſiue mullus, fundulus, oculata ſiue lampreta, aloſa ſiue borbocha, Polonis Mientus, cuius iecur potiſſimum eſt in deliciis, itemq; alii complures, qui latinis nominibus carent. Cancris & anguillis abundat inprimis Nida fluuius Pinczouiam, Viſliciam & nouam ciuitatem præterfluens: Anguillis etiam & Stintis Habus, & alii nonnulli lacus Pruſſici. Marinis piſcibus non admodum abundat ea regio: nobiles præcipue ſunt haleces, quorũ ſale conditorum maximus eſt vulgo vſus in tota Polonia, Lithuania, Sileſia, Boemia, Morauia, & Hungaria. Non deſunt pomochlæ, neq; paſſeres, ſalmones ſiue eſoces, & ſturiones vtrobiq; præhenduntur: ſed è mari ſurſum fluminum certis temporibus enatant, tranſilientes obſtacula, in quibus etiam inſidioſis capſis collocatis capiuntur. Tanto autem ſunt ſuauiores, quanto longius à mari & Habo receſſerint.

Feræ. E ferarum animantium genere fert hæc regio copiam leporum, dorcarum, ſciurorum, cuniculorum quoque alicubi: ceruorum etiam & aprorum, vrſorum, & luporum. Inprimis vero Nepolomicenſis & Radomienſis ſaltus nobiles ſunt ceruorũ venationibus. Horum autem & onagrorum ac biſontiũ Pruſſia ducalis, eiq; finitima Maſſouia ferax eſt, & inprimis Podolia: vbi agminatim in campis non modo hę ferę, ſed etiam feri equi paſcuntur. Ferunt etiã capreas montana loca Vngariæ finitima. Cæterum vri, hoc eſt, boues ſylueſtres in ſolis Maſouiticis ſyluis apud Vyskitcos extant, & harum quidem ferarum carnes aptæ ſunt humano eſui. Cultui vero pelles ſubminiſtrant panthera, martes, vulpes, lupi, Roſomaci, lutræ, & caſtores, quorum caudæ etiam inter delicatos cibos, & pro piſcibus habentur, reliqua carne inutili propemodum. Vrſorum quoq; volæ cum digitis comeduntur: pelles etiam ſtragulæ veſtis vſum prębent. Cuniculi, lepores, & ſciuri cultui iuxta & eſui apti ſunt. Sunt etiam in Podolia animalia ſciurorum vel cuniculorum magnitudine in cauernis degẽtia, varias & maculoſas pelles habentia, quæ ipſa ad veſtitum & pallia fœminarum expetuntur, Crzecicos vulgo vocant. Omni autem genere ferarum magis abundat Lithuania propter vaſtitatem ſylueſtrem. De iumentorum genere, bobus & equis abundat Polonia: camelis, aſinis, & mulis caret: aliunde ii nonnunquam adducuntur, ſed non diu durant. Ouium item & caprarum ferax eſt. Auium quoq; magnam habet copiam. Præter altiles autem, nempe

Aues. gallos gallinaceos, domeſticos iuxta ac Indicos, (qui nuper adeo inuecti ſunt) anſeres, anates, & columbas: in deliciis hæ ſunt, Pygargus ſiue biſtarda, pauo, grus, cygnus, perdix, bonoſa, coturnix, ſturus ſiue ſtarnus. Et miſſis rapacibus aquilis, falconibus, accipitribus, miluiis, vulturibus, niſis, ardeis, & multis aliis, minorum quoq; auicularum aptarum eſui ingens eſt copia. In his nobilis inprimis ea, quæ in ſolis fere Louicienſibus campis cum niue exiſtit ac diſparet; auicula paſſere non multo maior, quæ à niue Sniegula dicitur. Turdus rarior eſt, itemq; Pardua auis ſylueſtris, gallina non multo minor in campis Ruſſicis ac Podolicis, in quibus etiam reperiuntur coturnices virentibus pedibus, quarum vſus ſpaſmum inducit.

Polonica lingua. Genti Polonæ ſicut origo, ita & lingua communis eſt cum Bohemis, Ruſſis, Moſcis, Morauis, Sileſiis, Caſſubiis, Croatis, Bulgaris, Raſciis, Serbis, Illyriis, & vniuerſo nomine Slauico: tametſi dialectis ea tam varia eſt, vt nonulli ex his populis ęgre & vix ſe inuicem intelligant. Cæterum ab omnibus aliis

linguis

linguis ea prorſus diuerſa eſt:niſi quod multa inſtrumentorum, operum, & aliarum rerum ad opificia & communem vitam pertinentium vocabula à finitimis & priſcis incolis Germanis mutuata eſt. Suntque hodie non modo mercatores & opifices Germani multi, ſparſim in vrbibus habitantes,verum oppida pene tota & pagi pleni vtentium lingua Germanica in ſubmontana regione,eiq; finitimis Ruſſię & Scepuſio,itē q; in extrema ora maioris Polonię, deductis eo,ſicut & in Sileſiam,& in Pruſſiam quodam tempore Germanorũ coloniis,ac multis de plebe compēdii ſui cauſa ſubinde immigrantibus. Quin & equeſtres quædam familæ antiquitus è Germania ducunt originem.Cui rei argumento ſunt ſtemmata ſiue inſignia,& eorum nomina. Sed iam ii,atq; etiam oppidani & pagani diuturnitate temporis ac domicilii,& connubiis magna ex parte in Polonos tranſierunt.Libenter autem & Poloni propter multũ vſum ac commercia cũ Germanis diſcunt linguam Germanicã: libentius etiã Latinam propter ſacrorum ritus & ſacerdotia,ſcribendiq; vſum, qui vulgatiſſimus fuit antiquitus,hac lingua cum in priuatis ſcripturis & epiſtolis, tum in actis publicis,ac diplomatibus,mãdatis,edictis,decretiſq; Principũ,& omniũ iudicum ac magiſtratuũ. Polonica enim lingua neq; tam copioſa eſt,quam alię,neq; ſcriptu lectuq; facilis.Sed Pruteni cum maxima ex parte Germani,aut è Germanis oriundi ſint,in conſcribendis actis iudiciorum Germanica lingua magis vtuntur vulgo,mixtim Polonica & Germanica loquentes. In Ruſſia meridionali præſertim iam fere vſitatior eſt Polonica dialectus, quam vernacula,ex quo gens ea Polonorum ceſſit imperio, Polonis propter vbertatē ſoli & militiam aduerſus Tartaros libenter ibi figentibus domicilia.Sunt etiã in Ruſſia Podoliaq; Armeni,mercaturã exercētes:Iudæi vero longe frequētiores, etiã in cætera Polonia,præter Pruſſiã,ſparſim oppida ac vicos incolētes. Vtriq; ſua lingua vtũtur,ſed & Polonica & Ruſſica:Iudæi vero paſſim & Germanica.

Habitandi ratio in Polonia. Habitant autem Poloni pagis & vicis potiſſimum, atque etiam oppidis, quibus fere caſtella & arces adiunctę ſunt,dominorũ ac præfectorũ domicilia. *Vrbes & oppida.* Vrbes munitas nõ multas habet & cultas,princeps eſt Cracouia in minore Polonia,Regum & Regni domiciliũ,quæ habet Academiam omniũ diſciplinarũ ac doctrinæ ſtudiis & profeſſione florentem.Secundum hanc ſunt haud ignobilia oppida in eadem minore Polonia, Lublinum externarum gentiũ Chriſtianarum iuxta ac barbarorum emporio nobile:deinde Sandomiria, Sandecia,Tarnouia,Bieczum,Viſlicia,Ilcuſſum,& Oſuiecimum in Sileſia. In maiore Polonia Poſnania eſt æmula Cracouiæ,commerciis itidē, & emporio Germanorum exculta.Poſt hanc ſunt Caliſſia, Gneſna vetuſtate & Archiepiſcopi ſede baſilicaq; nobilis,Vſchoua ſiue Frauſtadia, Coſtenum & Slupcia. In Ruſſia Leopolis vrbs ſatis munita,duas arces adiunctas habens, emporio, ciuiumq; elegantia ac humanitate florens,ac ſede alterius Archiepiſcopi non ignobilis.Præmiſlia quoq; arce munita,& duob. Epiſcopis,Romano & Ruſſico,cohoneſtata eſt.Chelma quoq; itidem duos habet Epiſcopos, ſed propter oppidi immuniti infrequentiã,Tartaricaſq; excurſiones,Romani Epiſcopi cathedra Craſnoſtauiã tranſlata eſt.In Podolia Camenecia eſt vrbs arte naturaq; loci permunita,quę & ipſa ſuũ habet Epiſcopũ.In Maſouia Varſauia,ſedes olim & colonia Auarinorũ populorũ:deinde Ploſcũ baſilica nobile & Epiſcopo, eiuſq; Epiſcopi oppidũ Pultauia cũ arce,& Lõza.In Cuiauia ſunt Breſta & Vladiſlauia ſedes & oppidũ Epiſcopi cũ arce.In Pruſſia Gedanũ vrbs trib.oppidis coagmētata,portu,naualib.ac horreis nobilis:copia & varietate mercimoniorũ

partim maritimorum ex toto occidente & ſeptentrione, partim terreſtriū ex diuerſis mundi partibus, & fluuiatiliū maxime Viſtulæ præterlabentis opportunitate abundans: munitione firma, ciuium, & conuenarum induſtria ac diligentia culta. Gedano proxima dignitate eſt Torunia olim emporio & rebus omnibus florentior: ſed Gedani incrementa eā non paruis detrimētis affecere, & infrequentem reddidere. Quod ipſum itidē Culmæ prius vſu venerat. Quę ciuitas ea dignatione fuit antiquitus, vt ab ea cætera omnis Pruſſia, atq; etiam Maſouia, pleraq; ius peteret, quod inde etiamnū Culmenſe dicitur: Nunc paret Epiſcopo, qui inde nomen habet. Elbinga etiam Pruſſiæ eſt vrbs gemina, permunita ac copioſa, niſi quod ei officit ab altera parte Gedanū, ab altera Regiomontū. Regiomōtum ducalis Pruſſiæ caput, tribus oppidis & arce magnifica, quam Pregola fluuius interſecat, & vno ferme milliario infra ea in Habū influit. Minoribus item oppidis frequens eſt admodum vtraq; Pruſſia, & quidem nec incultis, nec immunitis. In regia primarium eſt Mariæburgum, cum ipſum per ſe mœnibus turribuſq; permunitum, tum arce ampliſſima & munitiſſima clarum, ſitum ad Nogatum brachium Viſtulæ. Mariæburgo non multum cedit Heilsberga Epiſcopi Varmienſis domicilium. Brunsberga quoq; oppidum geminum, permunitum, frequens & copioſum. Habet & alia plurima oppida mœnibus cincta, & arces validas beneq; ædificatas, quæ hic ſingula enumerare non neceſſe eſt. In cætera quoq; Polonia nō infrequentia ſunt oppida pleraq; ſine mœnibus, nec niſi ligneis ædificiis pręter templa & caſtella ſiue arces adiunctas. Sunt itē arces in editioribus locis ac rupibus extructæ, nullis adiūctis oppidis. Sunt & monaſteria ad munitionem pariter & cōmoditatem habitatorum exędificata, & vicis pagisq; non longe diſtantib. frequētata.

Pagi. Pagi pleriq; omnes, ad lacus, riuos, & flumina ſiti ſunt, ſparſim duplici vtplurimū ordine disiectis agreſtium domiciliis. In his caſæ ſunt ligneæ vel luteæ, humiles pleræq; omnes ſtramētis, nonnullæ aſſerculis intectæ, præter prædia domosq; dominorum, quæ ampliores ſunt & cultiores. In Pruſſia tamen agreſtes minus inculte habitāt: oppidani vero cultius & lateritiis fere domibus interiectu trabiū firmatis, & ad omnē cōmoditatem inſtructis. Vrbes longe ſunt cultiores, niſi quod habēt domos anguſtiores: cæteræ vero Poloniæ vrbes primariæ laxioribus domibus, nec minus cultis habitātur. In quib. cū Germani mercatores ſuperiori ætate lateribus ac lapidibus elegantius ædificare cœpiſſent, nunc Poloni quoq; eodem ſtudio tenentur. Hypocauſtorum maximus vſus eſt in tota Polonia maiore anni parte, ſicut & balneorum excalefactorum.

Veſtitus. Veſtium genus neq; vnum eſt, neq; certum, aut ſuum cuiq; ordini, conditioni, ætati, & generi hominum: ſed exoticis delectantur plurimi.

Victus ratio. Victus gentis vulgo agreſtis, præſertim ſuccidia, lactariis, piſciculis, oleribusq; potiſſimū conſtat. Vrbanis ac Nobilitati victus eſt lautior, menſæ cum altilibus tum feris animalibus, auibuſq; & piſcibus lautis inſtructæ: in quibus permagnus eſt aromatum vſus. Nec deſunt bellaria, aliæq; lautitiæ, cum domi natæ, tum exoticæ. Triticei panis vinique vſus non ita pridem inoleuit apud lautiores. Nunc quidem vtroque multum vtitur etiam vulgus in conuiuiis: nec obſtat precium. Cæterum ſiliginei panis & cereuiſiæ promiſcuus vſus eſt in tota Polonia. Fit autem cereuiſia, in Pruſſia quidē ex hordeo, in cætera vero Polonia etiam è tritico minutatim molito, & aqua decocta cū lupulo. Admiſcetur nonnunquā tritico ſiligo, vel ſpelta, vel auena. Mel quoq; itidē cū lupulo aqua decoctum in frequenti vſu eſt, Ruſſis præſertim & Podoliis, apud

quos

quos permagna eſt apum & mellis optimi ex dictamo & aliis bene olentibus herbis ac florib. collecti copia. Nec Lithuanis, Prutenis & Maſouiis mel deeſt, qui & ipſi itidem id decoquunt, medonem vulgo vocantes. Color hominum fere candidus eſt, capillus flauus, vel magis albicans: ſtatura mediocris, aut mediocrem paulo excedens, habitudo corporum ſucculenta, niſi quod fœminis, & maxime puellis nobilioribus, vrbaniſque ſtudium eſt, vt ſe iunceas reddant. Eſt in viris iuxta ac fœminis naturalis quædam formæ bonitas ingenuo rubore tincta.

Corporum habitudo.

Ingenia Polonorum ſunt aperta & candida, & falli, quam fallere magis apta: non tam irritabilia quam placabilia, imo tractabilia, ſi placide tractentur. Exemplis aũt inprimis ii cõmouentur, & ſunt principibus ac magnatibus ſuis ſatis morigeri. Ad comitatẽ, ciuilitatẽ, benignitatẽ ac hoſpitalitatem prompti, ita vt ignotos & externos non modo libenter ſuſcipiant hoſpitio, ſed & inuitent, & omni officio proſequantur: & non modo ad conuictum ac familiaritatem quorumlibet faciles, ſed etiam ad mores & imitationem eorum, cum quibus viuunt, externorum præſertim flexibiles. Iuuentutis laxior eſt educatio: ſed ea naturæ bonitate compenſatur: ad ſcholas quidem mittere mares liberos, & Latinis literis teneram ætatem imbuere, omnibus pauperibus iuxta ac diuitibus, Nobilitati ac plebi ſtudium eſt. Puellæ quoque nobiles & vrbanæ vel domi vel in monaſteriis vernacula, imo & latina lingua legere & ſcribere diſcunt: adultiores puellæ quidem rei familiaris culinariæ præſertim & pecuariæ curandæ, lanificioque ſeu linificio potius atque textrinæ, & acu pingendi arti manus admouent: mares vel agriculturæ, vel opificio cuipiam, vel mercaturæ, vel magiſtratuum & procerum, ſacerdotumq; opulentiorum miniſteriis ſeſe addicunt. Multi domi cum parentibus vitam degunt, eoſque in re familiari curanda ſubleuant, ac decedẽtibus iis, patresfamilias facti, rem ſuam agunt. Complures libenter peregrinantur, diſpendiorum rei familiaris negligentes, egeſtatiſque & omnium, quæ peregrinantes conſequuntur, incommodorum tolerantes. Externa enim magis quam domeſtica admirantur. Itaque linguas earum gentium, ad quas peruenerint, cupide & facile diſcunt: quinetiam in victu cultuq; corporis & moribus noui aliquid peregre afferre ſtudent, indeque laudem elegantiæ quærunt. Sunt autem docilia hominum ingenia, & valent, quocunque intenduntur, ſed alienis inuentis perdiſcendis ea magis accommodant, quam vt noui aliquid ipſi excogitent, & excellere magnopere vlla re ſtudeant. Non tam autem ad artes mechanicas tractandas Poloni apti eſſe videntur, quam ad ſtudia doctrinæ: niſi forte illas contempſere potius quam aſſequi nequiuere. Externis quidem pleriſque opificibus antiquitus vſi ſunt, & vtuntur etiam nunc non paucis. Bonarum literarum ac doctrinæ ſtudia accuratius conſectantur, inprimis ii, qui his præſidiis ex humilitate ſordibuſque domeſticis emergere cupiunt, aut qui ſua vel parentum voluntate ad ſacerdotium animos adiiciunt. Rem porro familiarem diligentius curare non ita pridem, & eodem prope tempore, quo bellorum incommodis vacui, luxum ſplendoremque conſectari cœperunt. Sed in ea minor eſt vulgo parta tuendi ac diſpenſandi, quam acquirendi diligentia. Ad conuiuia & feſtas epulas conueniunt plerique vicini & amici inter ſe, ad vnum aliquem viri ſoli, vel pariter cum fœminis. Nec turpe habetur, puellas quoque intereſſe, & earum colloquia, conuiuia, choreaſque à iuuenibus frequentari, parentibus earum cognatiſque præſentibus: atque ita plurima contrahuntur matrimonia. Nec

Ingenia & mores Polonorum.

Educatio.

Studia.

Doctrinæ ſtudia.

Rei familiaris cura.

Conuiuia & compotationes.

raro in eiuſmodi conuiuiis ſimultates & inimicitiæ abolentur, & vel diſſolutæ, vel nutantes amicitiæ redintegrantur: quanquam intemperantioribus compotationibus interdum cruentæ quoque pugnæ inter conuiuas & amicos accenduntur, iurgiis plærunq; inter viliores ſeruos coortis. Potantibus enim dominis, nec illi à poculis arcentur: quin illiberalis cõuiuator habetur, cui curæ non eſt, vt ſeruitia cõuiuarum bene paſta ac pota ſint. Quo fertiliores enim hæ ſunt regiones, eo magis indulgent homines vulgo crapulæ, prolixioribuſq; conuiuiis ac compotationibus, ita vt multi eum ſolum ducant fructum laborum ac diuitiarum ſuarum. Vigent autem paſſim inter mares compotationes ad æquales hauſtus non ſolum in cõuiuiis, ſed etiam in cauponis, ad quas vulgus compotandi cauſa conuenire ſolet: eoq; prouecta eſt hæc licentia, vt, quod profeſtis partũ diebus eſt, feſto die potando fere prodigatur. Atq; inde fit, ſerpente potandi ẽt profeſtis diebus & otii conſuetudine & inertia, vt anguſtiore re familiari vtantur multi, prȩſertim cum nemini curæ ſit, quid priuatus quiſq; gerat negotii, vnde & quomodo ſe ſuſtentet: & fructuoſa etiam ſit dominis & magiſtratibus illa potandi licentia. Etenim non exigua & tributorum & vectigalium publicorũ ac priuatorũ portio è cauponis corrogatur. Exoleſcit tamen ſenſim apud honoratiores illa ad ȩquales hauſtus potandi conſuetudo, eorum ſtudio, qui apud gentes politiores peregrinati ſunt. In victu & potu, atq; cultu corporis, veſtiumq; numero, varietate ac pretio maior luxus indies inualeſcit, inferioribus quibuſq; illuſtrium & nobiliorum exempla cupide amplectentibus, nullis autem legibus ſumptuariis modum in victu cultuque corporis cuiquam ordini aut homini præſcribentibus.

Status & ordines Polonorum. Diſtinguitur autem populus Polonus partim genere, partim ex religione ſumpto vitæ inſtituto. Ac genere quidem in Nobilitatem ac plebem diſtribuitur: religione autem in ſacrum & profanum, vel ſpiritualem & ſecularem ſtatum & ordinem. *Nobilitas.* Nobilitas Polona ad regimen ac defenſionem cæteræ multitudinis regioniſque ſegregata eſt, atque inde, qui ſunt huius ordinis, antiquitus milites, nunc equites ab equeſtri militia, cui ſunt obnoxii, appellantur. *Nobilitatis prærogatiua.* Habet autem Nobilitas multas ac magnas prærogatiuas, quæ partim Regum ac Principum munificentia firmatæ ſunt, partim moribus & inſtitutis inualuere. Regi quidem ea ſoli fere ſubiecta eſt: iudicatur tamen ad præſcriptum legum, & à magiſtratibus regni & regiis. E cæteris, priuatis præſertim, nemo Nobilitatem cum agris & pagis ſubiectam habet. Habet etiam Craconienſis Epiſcopus in Seuerienſi ditione: habet & Varmienſis, eiuſque ipſius Eccleſiæ collegium, & alii fortaſſe. Licet tamen homini nobili ſcultetiam ſiue aduocatiam in bonis alienis, paganis & oppidanis voluntate domini obtinere. Licet etiam priuati conditione in vrbem vel oppidum cuiuſlibet commigrare, ſaluis perſonæ ſuæ prærogatiuis, niſi is decus nobilitatis amittat. Nobilitas porro æſtimatur genere & meritis, adiuncto vitæ inſtituto. *Nobiles qui.* Habentur enim Nobiles, quorum maiores aut parentes virtutis ergo in eum ordinem allecti, militiæque adſcripti, ac gentilitio ſigno donati ſunt, quiue ipſi hæc meruere virtute ſua. Sed præſtabilius habetur, Nobilem natum eſſe, quam factum. Naſci autem Nobilem patre ſimul ac matre Nobilibus oportet legitimo coniunctis matrimonio: quanquam nec plebeia mater liberorum Nobilitatem minuit, dummodo pater ſit Nobilis. Conferendi porro Nobilitatis poteſtatem ſolus Princeps habet: idque vel ſuo ipſius iudicio ac beneficio facit, vel interueniente teſtimonio, & quaſi adoptione Princi-

pum

pum alicuius familiæ virorum, ſtemma & gentem ſuam cum eo, qui ita creatur Nobilis, communicantium. Eiuſmodi tamen creatis Nobilibus obtinere & poſſidere bona terreſtria ſtatuto quodam nouo non licet: ſed poſteritas eorum pari cum aliis natis nobilibus iure eſſe incipit. Amittitur porro nobilitas decreto Principis ob admiſſum dedecus & atrox aliquod facinus. Contaminatur etiam & abdicatur quodammodo, ſi quis deſertis militiæ & agriculturæ ſtudiis, ſordidum quæſtum faciat arte mechanica, vel tenuiore ac minutioribus menſuris ac ponderibus vtente mercatura & cauponatione. Eſt autem pari dignatione Polonica omnis Nobilitas: nec eſt vllum in ea Principum, Marchionum, Baronum, Comitumque diſcrimen, exæquata quodam tempore omnium conditione. Ducum, qui peculiares haberent dominatus vel territoria, nunquam aliud genus fuit apud Polonos, quam id, quod à Boleſlao Criuouſto Principe propagatum fuit, cum is principatum inter liberos diuiſiſſet. Verum id iam defecit. Ruſſi habuerunt antiquitus ſuos Duces, habent etiamnum Lithuani & Volynii. Neque enim ſubactis, vel in deditionem acceptis ea prærogatiua adempta fuit.

Nobilitatis amiſſio.

Nobilitas æqualis.

Multæ ſunt autem Nobilitatis Polonæ gentes, & quaſi tribus, non locis & regionibus, verum ſignis quibuſdam gentilitiis, eorumq; appellationibus diſtinctæ, quæ ſingulæ rurſus multas ſtirpes ac familias cognominibus & agnationibus diſtinctas complectuntur. Signa vero gentilitia ſiue inſignia partim à rebus, quarum ſunt notæ, partim ab euentu appellationem habent. Plurimorum ratio obſcura eſt: niſi forte à primis conditoribus gentium ea ſumpta ſunt. Neque enim olim, vt nunc, ab arcibus, villis, & pagis, quibus dominabantur, denominabantur Nobiles, ſed vndelibet ſumpta aut indita nomina, ad longam poſteritatem, amiſſo etiam vel commutato patrimonio, recte tranſmittebant. Qualia ſuperſunt etiam nunc multa, cum alibi, tum in ſubmontano & Siricenſi tractu, & in Ruſſia. Nunc malunt plerique de arcium, oppidorum, & pagorum nominibus deflexa paululum per denominationem in ski vel ki voce appellari. Interdum autem ſine hac deflexione vel adiectione arcis, vel oppidi, vel pagi nomen, vnde quiſque ortus, vel cuius dominus eſt, cum præpoſitione, de, vel, à, vel in cognominis loco vſurpatur, à magnatibus præſertim, & Nobilioribus.

Gentes & familiæ nobiles vnde appellatæ.

Habitat vero Nobilitas antiquitus ſparſim in agris, in ſua quiſque villa, vel arce, rem familiarem operis ac laboribus adſcriptitiorum ſuorum vel mercenariorum curans, & agricultura, gregum, armentorum, & apiariorum fructu, itemq; venatione atq; aucupio non modo ſuſtentans ſeſe cum domeſticis ſuis familiis, ſed ēt honeſtas diuitias cōparans, vendēdis iis, quæ ſuperſunt vſui domeſtico, quæq; deſunt, inde viciſſim comparandis. Matresfamilias aūt & puellæ Nobiles lanificium & linum, cannabimq; & rem pecuariam tractantes, non dedecet vendere ea, quæ ex huiuſmodi re familiari & fructibus eius ſuperſunt vſui domeſtico. Quin & culinæ curam ex gerunt, exceptis illuſtribus, ac ſenatoriis, quæ hæc pleraque dedignantur, aut pediſſequarum opera peragunt. Iter facientes, fœminæ quidem vehiculis aut curribus vehuntur: mares vero vel iiſdem, vel equis potius: pedeſtrem incedere per viam longiorem præſertim, minus honorificum vulgo habetur, niſi paupertas neceſſitatem imponat. Prodeuntem in publicū nobilem virum iuxta ac fœminam aſſeclis maribus, fœminā vero etiā puellis pediſſequis ſtipari honorificum habetur. Et in eum vſum alit quiſq; domi ſuæ famulitiū pro modo facultatum, idq; ſimili

Nobilium habitandi & viuendi ratio.

ſigura

figura & colore veſtium, non ſine ſumptu & luxu veſtiri vſitatum eſt. Aluntur & equi complures. Equitantem enim aut vehentem dominum famuli honoratiores non niſi per vrbem, vel ad ſuburbana pedeſtres aſſectantur. Ac Senatores quidem pedeſtres iuxta ac equeſtres, medii fere inter aſſeclas mares incedunt, honoratioribus antecedentibus, cætera vero turba cum pueris ſubſequente. In cætera nobilitate aſſeclæ omnes ſequuntur heros. Matronas autem & puellas nobiles mares quidem antecedunt, fœminæ ſubſequuntur, præter filias, & quæ in filiarum loco habentur, ac ſorores puellas, quæ ſecundum anteambulones proxime matrem vel ſororem præcedunt. Nec deſunt nobiles iuuenes, qui vel ſtudio ciuilitatis prudentiæque vſu rerum comparandæ incitati, vel tenuitate fortunarum adacti, vel præſidii contra vim potentiorum ſibi ſuiſque comparandi cauſa, non modo in magnatum & Epiſcoporum, ſed etiam in parium ac inferiorum nonnunquam, eorum præſertim, qui magiſtratum gerunt, aut aliquo ſunt numero in aula Regis, aut opibus, induſtria, eruditione, gratiaue populari valent, miniſterium parua vel nulla mercede à parentibus & propinquis traduntur, vel ipſi ſeſe addicunt: duratque ea miniſteriorum præſtatio, quoad vtrique hero ſiue patrono, & miniſtro ſiue clienti placet. Multi etiam de ditioribus neceſſariorum & amicorum liberos pio quodam ac honeſto iuuentutis educandæ ſtudio vltro ſibi in familiaritatem ac miniſterium adſciſcunt. Ad eundem modum & fœminæ fœminis famulantur. Nec ignominioſum eſt hoc genus miniſterii, ſed liberale & ſociabile: nec rara eſt in eo viciſſitudo, ita vt eum quis habeat in miniſterio, cuius parentibus ipſe ſeruiuerit, honeſtaque habetur hæc iuuentutis nobilis educandæ ratio, æquabilitatem quandam etiam in æqualibus fortunis continens. Ac multos ex humili loco ac tenui fortuna non modo ad mediocres, ſed etiam ad ſummos nonnunquam honores, ampliſſimaſque opes ipſorum virtus, dominorumque beneficentia prouehit, idque maxime conciliandis luculentis coniugiis, vel ſacerdotiis. *Nobilitatis ſtudia.* Honeſtatis magna ſemper à Nobilitate ratio habita eſt: fraudem facere, promiſſum fallere, peierare, mentiri, probroſum & infame ſemper habitum eſt, atque etiam nunc habetur. Quod ſi quid eiuſcemodi in probri loco cuiquam obiiciatur, præſertim ab eiuſdem ordinis viro, non tam legibus & magiſtratuum iudicio & authoritate, quam ferro manuq; vindicatur. Diſſimulare quidem probroſum habetur: loci tamen ratio ducitur. *Plebs.* Plebeis minor eſt cura dignitatis ac pompoſæ ambitionis, exceptis vrbanis fœminis, quæ & ipſæ bene cultæ, ac pediſſequis comitatæ incedere ſtudent. Vita autem laborioſior tam mulierum quam virorum, nullo fere ſexus diſcrimine, niſi quod fœminæ opificia non exercent, neque vecturam, neque negotiandi gratia peregrinantur: vicina tamen oppida intra fines Regni adeunt, domiq; negotiantur. *Plebei qui.* In plebe autem numerantur, quicunque nobiles non ſunt, ſiue ſint agricolæ, olitores, apiarii, & pecuarii, ſiue opifices & operarii, ſiue propolæ, vectores, ac mercatores, & ſiue in agris, pagis ac vicis vitam degant, ſiue in oppidis ac vrbibus. Ac vrbes quidem & oppida à mercatoribus, opificibus, ac propolis habitantur: vici autẽ, & pagi, & ſuburbana prædia ab aratoribus, olitoribus, pecuariis, & apiariis. Caupones vero, molitores, operarii, vectores, iumentorumque locatores, vtrobique ſunt. *Vrbanorũ & agreſtiũ diſcrimen.* Sunt autem aliquanto meliore conditione vrbani & oppidani, quam agreſtes. Ac cenſum quidem annuum vtrique dominis ſuis penſitant, verum agreſtes & vicani plerique omnes, operas præterea gratuitas ad colendos eorum agros, & alios vſus domeſticos, non

ſolum

ſolum manuarias, verum etiam cum iumentis ipſi, per ſe, vel per mercenarios & operarios ſuos præſtant. Nec alio cuiquam commigrare inconſulto domino licet: ita vt videantur eſſe glebæ adſcriptitii, nec multum à ſeruis ſiue mancipiis differant, præſertim vt nunc ſunt tempora. Cmetones vulgo vocantur. His autem deteriore conditione ſunt hortulani, qui hortos colunt. Vtrique Chlophi appellantur. Habent ſane in eos domini vitæ neciſque poteſtatem, præter eos, qui ab ineunte ætate literarum ſtudiis, ſacriſque ſe addixerunt. In plebe vrbana non deſunt, qui rem lautiorem per famulos ac vicarios adminiſtrantes, ipſi otio, honeſtioribus ſtudiis, vel delitiis vacant. Multi lautius & ſumptuoſius victitant: atque inde creſcunt rerum pretia, & non pauci ex iis ad egeſtatem rediguntur. Et hæc de Nobilitate ac plebe ſuffecerint. Sequitur eccleſiaſticus ordo.

Eſt autem certus ordo eorum hominum, qui religioni ſacriſque peculiariter vacant, & inſeruiunt, non genere, ſed eorum, penes quos eius rei poteſtas eſt antiquitus, Epiſcoporum ſcilicet, authoritate, ſegregatione, & conſecratione à reliqua omni multitudine diſtinctus. In quo non modo Epiſcopi ac ſacerdotes, ſed etiam cæteri ſacrorum adminiſtri, & Monachi Monachæque cenſentur, è plebeio iuxta ac equeſtri ordine allecti. Vtriſque enim antiquitus iam inde ab initio patuit aditus ad hunc ordinem. Patrum demum aut auorum noſtrorum memoria ab epiſcopalibus non tam functionibus quam ſedibus, & primariis quarundam opulentiorum baſilicarum honoribus, quæ prælaturæ & canonicatus dicuntur, plebei (Theologis, Iureconſultis, ac Medicis aliquot exceptis) excludi cœpere. Quod iam ad Abbatias quoq; ac monaſteria, vbi ex profeſſo mundana omnia abdicantur, inducitur. Secernitur etiam eccleſiaſticus ordo veſtitu ac cultu corporis à cætera multitudine: ſed inter ſe non modo à cæteris ſacerdotibus Epiſcopi, & ab vtriſque Monachi, verum etiam ipſæ inter ſe Monachorum & Monacharum ſectę partim figura, partim colore veſtium, partim toto vitæ inſtituto diſtinguuntur. Quæ, quoniam communia ſunt Polonis cum cæteris Chriſtianis populis, perſequi hic prolixius neceſſe non eſt.

Eccleſiaſticus ordo. *Eccleſiaſtici ordinis diſtinctio.*

Diſtinctis ordinibus, reliqua rei familiaris Polonicę ratio paucis proponenda. In magna rerum omnium copia, vt fit, maior aliquanto fuit ſuperioribus temporibus, quam nunc eſt, argenti & auri, reique nummariæ penuria, præſertim cum auri & argenti metalla nulla extarent, & minus nota eſſent Polonis tranſmarina mercimonia. Neque proprium habebant nummum Poloni, ſed externis & maxime Bohemicis vſi ſunt aliquandiu. Cœpit deinde ante ducentos annos à Caſimiro Magno Rege Poloniæ æs & argentum ſignari ad Bohemorum exemplum. Aureos vero nummos primus omnium Sigiſmundus Rex noſtra memoria ſignauit, bonitate & pondere Vngaricorum: tametſi Alexandri Regis quoque fratris eius aureus nummus viſus eſt. Sic autem creuit iam auri pretium, vt duplo nunc carior ſit aureus nummus, quam fuit auorum noſtrorum memoria. Id adeo partim propter luxum ac crebriorem auri vſum, exportationemque ad exteros, partim quia deterior nunc eſſe fertur reliqua moneta, cum ponderis diminutione, tum æris admixtione. Eſt autem ea multiplex. Ac groſſus quidem argenteum numiſma eſt cum admixto ære, olim viceſimaoctaua, nunc ſexageſima pars Vngarici: ſexagenæ ſexageſima, marcæ quadrageſimaoctaua, floreni triceſima. Sunt & minores groſſo nummi. Medians quidem groſſi dimidium, nona fere parte ſu-

Res nummaria.

perans crucigerum Germanicum,ſed iam exæquatus. Solidus tertia pars groſſi,ternarius ſexta,obulus vero decimaoctaua. Atq; hi quidem nunc ærei ſunt inalbati: ſuperiori tempore habuerunt admixtum argentum, vt etiam nunc habent groſſi & mediantes. Argentei vero ſunt trigroſſus ac ſegroſſus, hic quidem ſex,ille vero tribus groſſis æſtimatione par. Vtrumque primus ſignauit Rex Sigiſmundus primus. Sed iam pauci extant: exportantur enim & conflantur ab auaris Iudæis, mercatoribus, & argentariis apud gentes finitimas. Permagnus eſt autem etiam nūc apud nos vſus externæ monetæ,quæ pro mercibus vndelibet importatur. Magna ſunt enim nunc, ſi vnquam alias, Polonis variarum rerum cum cæteris gentibus commercia: quanquam commutatione mercium permulta peraguntur. Exportantur autem inprimis ſiligo, triticum, hordeum, auena,& alia legumina, linum,lupulus,coria boum, ſebum, alutæ, mel, cera, ſuccinum, pix, cinis, mali, aſſeres, cæteraque materies fabricandis nauibus, & ornandis domibus apta. Ceruiſia quoque & herba quædam tingendis lanæ ac ſerico idonea. Iam vero boum & equorum magna vis non modo finitimis, ſed etiam remotioribus populis ſuppeditatur. Ac equi partim propter pernicitatem, & laboris tolerantiam, partim propter molliorem inceſſum à remotioribus etiam populis expetuntur. Importantur autem viciſſim aliunde panni non modo ſericei & aurei, ſed etiam lanei lineique ſubtiliores, aulæa, tapetes, & alia parietum, equorum, & hominum ornamenta, quorum opificia minus exquiſita ſunt apud Polonos, licet non deſit materia,& aliis gentibus ſuppeditetur. Margaritæ item & gemmæ, & pelles zobelinæ, pantherinæ, hermellinæ, mardurinæ, murium ponticorum, vulpinæ, lupinæ, vrſinæ, & aliarum ferarum, quarum maiorem copiam producunt interiores Septentrionis Orientiſque ſyluæ: halcces quoque, & alia ſalſamenta, ac vento vel ſole durati piſces marini. Ad hæc argentum, æs, orichalcum, & chalybs cum facta tum infecta. Boum etiam copiam auget vber paſcuis Valachia ſiue Moldauia, ſicut equorum Vngaria. Vina plurima ex eadem Vngaria, ac Morauia: ex Auſtria, Rhetia, Slauonia, Italia, Creta & Græcia importantur etiam, ſed pauciora. Gedanum autem Rhenenſe, Gallicum & Hiſpanicum, Canarienſe quoque & Creticum nauibus aduehitur. Porro aromata, & varia eduliorum condimenta, ac cupediæ, quæ vna cum vino & pannis aureis ac ſericeis gentem hanc & Regnum vehementer exhauriunt, ab Oriente & Occidente importantur. Harum autem rerum atque mercium exportandarum, vel importandarum commercia ſunt Polonis, maritima quidem cum accolis ſinus Venedici, & Oceani Germanici, Pomeranis, Mechelburgenſibus, Holſatis, Danis, Friſiis, Hollandis, Brabandis, & aliis Belgis, Gallis, Liuonibus, Moſcis, Suecis, Noruegiis, Anglis, Scotis, Hiſpanis etiam & Luſitanis: itemque per pontum Euxinum cum gentib. Turcicæ ditionis: terreſtria vero cum Germanis, Morauis, Sileſiis, Bohemis, Vngaris, Italis, Moldauis, Moſcis, Armenis, & Turcis.

Mercimonia.

Deſcripta Polonicæ gentis origine, terræ ſitu, populi lingua, moribus, & ſtatibus hominum: iam Reipublicæ forma, & magiſtratuum ac munerum publicorum, quæ tam bello quam pace obeuntur, ratio breuibus eſt delineanda. Ex tribus primis & ſimplicibus Rerumpubl.formis, monarchiam ſiue vnius principatū Poloni ſemper amplexi ſunt, præter duo quædā tempora, quorū vnū poſteritate Lechi extincta: alterum itidem poſt Vendam in imperium

Monarchia apud Polonos.

rium duodecim Palatinorum incidit, bonis plerunq; ac moderatis, & à tyrannide alienis vſi Principibus. Fuitq; contenta Polonia Principis ſiue Ducis nomine & imperio, donec Otto tertius Imperator Boleſlaū cognomento Chrobrum, paulo poſt ſuſceptã religionẽ Chriſtianam: hoc eſt, anno poſt Chriſtum natum 1001. regio diademate ac honore dignatus eſt. Nec tamen vltra quartū Regem tunc is honos manſit apud hanc gentem. Nam poſt alterū Boleſlaum prioris illius pronepotem, qui diuum Staniſlaū interfecerat, ducentis amplius annis Principes Polonorum regio nomine abſtinuerunt. Deinde vero anno Chriſti 1295. reuocatum, ac renouatum id in Præmiſlo, manet in hanc diem. Fuit autem initio liberior dominatus Principis, ac nullis propemodum legibus adſtrictus, infinitam non modo omnium rerum, ſed etiam vitæ necíſque omnium poteſtatem habens. Poſt ſuſceptam vero religionem Chriſtianam, temporaria cœpit primum piis monitis Epiſcoporum ac cæterorum Chriſtianorum populorum imitatione & moribus. Deinde bellicoſæ Nobilitatis meritis atque obſequiis, & forte etiam contentionibus multa de ſuo iure remittentibus & indulgentibus Nobilitati Regibus ac Principibus. Nunc ſane anguſtis finibus regia poteſtas in eccleſiaſticum & equeſtrem ordinem, & vtriq; ſubiectos homines ac bona circumſcripta eſt. Ac in ſacerdotes quidem iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ Rex nil prorſus iuris habet: de Nobilis vero capite ac fama non niſi in comitiis cum Senatu iudicat, certis aliquot cauſis exceptis: Senatu autem inconſulto neq; bellum cuiq; facit, neq; fœdus publice cum quoquam icit, neq; tributa, vectigalia, ac telonia noua inſtituit, neq; alienat quidquam de bonis regni, neq; rem vllam maiorem ad Rempublicam pertinentem ſtatuit, aut facit. Porro leges nouas rogare, pecuniam extra ordinem publice imperare, monetam ſignare, ſucceſſorem ſibi deſignare, ne cum Senatu quidem poteſt, abſq; conſenſu cæteræ Nobilitatis.

Principis poteſtas olim.

Regiæ poteſtatis fines.

Ius creandi Regis penes Senatum eſt, quod etiam Nobilitas ſibi vendicare cœpit, ita vt demum tum in eo ratum ſit Senatus iudicium, ſi aſſentiatur cætera Nobilitas. Non temere tamen diſceditur à ſtirpe regia maſcula, ſi qua extat. A nouo Rege iuſiurandum exigitur in hanc ſententiam: quod ſecundum leges & inſtituta maiorum regnaturus ſit, & ſuū cuiq; ordini ius priuilegiumq; ac beneficium à prioribus Regibus collatum integrum conſeruaturus, neq; de regni finib. quicquã diminuturus, quin amiſſa ẽt ab aliis pro virili ſua recuperaturus. Viciſſim autem Senatus omnis in verba eius iurat. Inauguratur autem olim quidẽ in Gneſneuſi, nunc vero in Cracouienſi baſilica ritu ſolenni Chriſtianorū ab Archiepiſcopo Gneſnenſi ſacris operante, ac duob. proximis Epiſcopis: vnctuſq; inter ſcapulas ſacro oleo ante aram maximam, vbi etiã ſacroſanctam Euchariſtiam accipit, & corona aurea redimitus, accepto in dextram ſceptro, & in læuam pomo, aureis, in editiore ſolio ex tempore præparato collocatur, omnibuſq; rite peractis coronatus in regiam reducitur. Poſtridie pompa itidem ſolenni coronatus in forum equo vehitur, Senatoribus regni, Epiſcopis quidem pone ſequentibus, ſecularibus vero antecedentibus longo ordine: è quibus tres primores pomum, ſceptrum, ac ſtrictum gladium ei præferunt. Ibi erectum ex tempore tabulatum ſublime cum iis conſcendit, & in editiori ſolio collocatur. Sedentem Senatus paulo inferior ordine circumſidet. Deinde aſſurgens Rex, verſus quatuor mundi partes gladium vibrat, rurſumq; reſidens, eius contactu ſiue leni ictu inter ſcapulas cuiuſq; Nobiles & equites auratos creat. Vrbani aūt magiſtratus in verba noui Regis iurãt.

Regis electio.

Coronatio.

Inde rite peractis omnibus,in arcem cum eadem pompa reditur, ac ſoleñibus epulis indulgetur. Nec multo diuerſa eſt Reginæ inauguratio, quæ fit præſente,deducente,ac poſtulante pro ea Rege. Deducit autem eam coronatam etiam ad forum Rex ipſe quoque coronatus cum ſimili pompa, ſed non iuratur in verba Reginæ,nec ei defertur vlla poteſtas,aut iuriſdictio.

Reginæ coronatio.

Vectigalia Principis.

Vectigalia Principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuere, quam nunc ſunt.Conferebant enim ei omnes agreſtes & aſcriptitii quotannis tributum raſtrale ſiue regale in iugerum ſeu manſum duodenos groſſos,& quidem Pragenſes.Soluebāt &alias quaſdam cum nummarias tum pecuarias,frumentarias,auenarias,& aliarum rerum penſiones: nec modo agricolæ, ſed & oppidani,quin & Nobiles non penitus immunes erant, iumentaq; ei, quacunque iter faciebat, alii ſecundum alios ſuppeditabant, & canes cum venatoribus eius alere neceſſe habebant. Ne monaſtica quidem & alia eccleſiaſtica bona initio prorſus erant libera ab huiuſmodi oneribus ac tributis: quorum appellationes videre licet in vetuſtis Principum diplomatis. Liberæ autem Principi erant vbique piſcationes ac venationes: aliis non item, ne in ſuo quidem cuiquam fundo,abſque peculiari Principis indulgentia.Multæ quoque maleficiorum Principi dependebantur. Exinde cum permagna eſſet rerum omnium ad victum pertinentium vilitas, & nec dum maritima cum externis populis commercia extitiſſent, non diſtrahebantur fruges & alii fructus prædiorum Principis, quæque ex penſionibus in cellam eius comportata erant, neq; ad vnum aliquem totius regni locum (quod non ſine graui agreſtiū preſſura futurum erat) cōuehebantur,ſed in præfecturis aſſeruabantur. Cumq; ad officium Principis pertinere exiſtimaretur,non deſidem & vni alicui loco affixum hærere, ſed obire omne regnū, ac fines eius tueri, & omnium vſibus ſeſe exponere,querimonias afflictorum audire,ius dicere, tenuiores à potētiorum iniuriis vindicare, quoquo is venerat cū equitatu ac comitatu ſuo aulico, eius præfecturæ fructibus ac prouentibus alebatur, quoad ei manere ibi libuiſſet, opuſue eſſet, ſiue quoad horrea cellæq; ſufficerent, ſeu deniq; deſcriptis cuiq; præfecto pro ratione præfecturæ,& prouentuū certis temporū ſpaciis.Cęterum poſtea cum Principes vel certo ſe loco cōtinere, vel bellis diſtenti peregre diutius abeſſe cœpiſſent,diſtrahi cœpere fructus prædiorū, qui præfectorum cum ſua cuiuſq; familia moderatis vſibus ſupereſſent. Remiſſæ ſunt deinde Principum beneficētia ſacro &equeſtri ordini,& vtriuſq; adſcriptitiis ac ſubditis pleræq; omnes penſiones atq; onera. Nunc ſane equeſtris & eccleſiaſtici ordinis homines nil Regi penſitare neceſſe habent. Ac ne oppidani quidem eorū, aut agreſtes adſcriptitii, præter binos groſſos vernaculos de manſe pagano, & eo quidē ſolo,quē adſcriptitius ipſe ſibi colit.Nam qui ſacerdotib. & equitib. coluntur, itemq; ſuburbani & ſcultetorum agri ab ea quoq; penſione immunes ſunt:ne ſubſeruiūt quidē Principi ſacerdotū & equitū homines agreſtes & oppidani,præterquā ad arces tempore belli perficiendas,atq; etiā nouas,ſi id è ſenatuſconſulto fiat,condendas.Non ita pridem Abbates & Prępoſiti monaſteriorū certas penſiones,quę ſtationes vulgo dicuntur,Regi denuo pendere cœperunt. Adſcriptitii quoq; ipſorū ad colendos Principi agros, ſubuectiones ac penſiones quaſdā frumētarias reuocātur, quo præfectorū regiorū præſidio tutiores ſint ab iniuriis improborū.His autē exceptis,ſoli prępecturarū adſcriptitii in ſuis quiq; præfecturis agros colendo,& vectigalia penſitādo rem familiarem Principis ſuſtinent:quæ nunc tamen aliquanto exquiſitius curatur, quam olim.

olim. Habet is etiam è metallis mediocre vectigal. In iis autem conductitiarũ operarum vſus eſt: quarum impenſa deducta, reliquum cedit Principi. Omnium vero metallorum in Polonia fructuoſiſſimæ ſunt ſalinæ. Sed habet in illis Nobilitas hanc prærogatiuam, vt in vſum ſuum domeſticum ſtatis anni temporibus aliquanto minoris emat ſalem, quam cæteri homines. E teloniis quoque mercium & vectorum prouenit vectigal Principi. Cæterorum hominum nemo ius vllum habet inſtituendi & exigendi telonii, præter peculiarem Regis indulgentiam, idque ob neceſſariam extra ordinem refectionem viarum, pontium & aggerum. Cæterum naulum à traiectu fluminum in ſuo cuiq; ſolo inſtituere licet. *Telonia.*

Duplex autem eſt telonium, vetus & nouum. Ac vetus quidem exile eſt, quod ab iis ſoluitur, qui intra fines regni negociantur. Nouum autem maius aliquanto, quod boum, equorum, coriorum, frumenti, lanæ, ceræ, ſebi, & aliarum mercium, quæ ad exteras oras exportantur, & earum, quæ aliunde importantur, nomine penſitatur. Vtriuſque immunitatem habent eccleſiaſticus & equeſtris ordo, modo ne mercaturam quis exerceat, hoc eſt, venum ea exportet, quæ ipſe abunde emerit, ac non de ſuo pararit. Si quis tamen boues emptos ſuo pabulo ac frumento per hyemem aluerit, perinde habetur, ac ſi domi eius nati eſſent Publice quoq; ciuitates nonnullę habent immunitatem veteris telonii. Hæc igitur nunc ſunt perpetua Principis vectigalia: quæ diſtrahere, aut addicere cuipiam hæreditario iure Rex Alexandri Regis lege prohibetur. extra ordinem nihil à quoquam, niſi forte à Iudæis Regi penſitatur. Ex his autem vectigalibus Rex cum domeſtica familia ſua ſeſe ſuſtentat: inde comitatui ſuo aulico ſtipendia præbet: inde in legationes, dotes & elocationes filiarum, arcium præſidia, & ſarta tecta, viarum publicarum refectiones, machinas & apparatum bellorum, præmia bene merentium de ſe, ac de Republica, & in alios vſus impendit: inde & Senatoribus fere, ac magiſtratibus publicis, ac nõnullis ſacerdotiis certi ac perpetui reditus antiquitus conſtituti ſunt, partim pietate ac beneficentia Principum attributi, partim accepto in vſus neceſſarios precio venditi. Et hæc de Rege & vectigalibus eius. *Impenſa Principis.*

Legum ſcriptarum nullus fuit vſus apud Polonos vetuſtioribus temporibus: nec vllæ extant antiquiores iis, quas Caſimirus Magnus Rex condidit: quæ ſanæ pauculæ ſunt, nec multæ iis à ſucceſſoribus eius adiectæ ſunt. Extremis demum fere temporibus Sigiſmundi primi, & regnante filio eius Sigiſmundo Auguſto magis ac magis nouæ leges fuerunt conditæ, & antiquiores mutatæ. Poteſtas autem condendarum legum, quæ ſtatuta regni vocantur, eſt ſimul penes Regem, Senatum, & Nobilitatis nuncios, nec niſi in comitiis. Priſcis temporibus viua lex erat Rex ſiue Princeps: qui cum vnus in tam amplo regno omnia neque præſtare, neq; prouidere, ac ne iudiciorum quidẽ difficultates recte explicare poſſe videretur, & lubricus procliuiſq; ad tyrannidem gradus in ſumma poteſtate eſſe ſoleat, adhibiti ſunt ei Senatores ſiue cõſiliarii, qui & conſilia actionesq; eius ad ſalutem Reipublicæ & iudicia ad iuſtitiæ & æquitatis trutinam dirigerent, & monitis conſiliiſque ſalubribus, quaſi viuis quibuſdam legibus pro re nata cum animum eius informarent, tum poteſtatem moderarentur. Hic eſt Senatus regius, multo amplior nunc quam olim, certo hominum numero conſtans, qui Senatores regni appellantur, & non niſi iurati ad hoc collegium & ad conſilium admittuntur. Et perpetuum *Leges Polonorum.*

eſt hoc munus, quoad viuit quiſq;, certis annexum honoribus ac magiſtratibus, partim eccleſiaſticis, partim ſecularibus.

Senatorum genera & numerus. Sunt autē in Senatu regni Archiepiſcopi duo, Epiſcopi quatuordecim, Palatini cū quibuſdā Caſtellanis ac Capitaneis inter eos inſertis triginta octo. Caſtellani maiores triginta & vnus, Caſtellani minores quinquagnta duo. Officiales regni decē. *Archiepiſcopi.* Archiepiſcopi ſunt Gneſnenſis & Leopolienſis, *Epiſcopi.* Epiſcopi vero Cracouienſis, Poſnanienſis, Vilnenſis, Vladiſlauienſis, Plocenſis, Varmienſis, Lucæorienſis, Præmiſlienſis, Samogitiæ, Culmenſis, Chelmenſis, Kiouienſis, Camenecenſis, Vendenſis. *Palatini.* Epiſcopos ſubſequuntur Caſtellanus ac Palatinus Cracouienſis, Poſnanienſis, Vilnenſis, Sandomiriēſis, deinde Caſtellanus Vilnenſis, Palatini rurſus, Caliſſienſis, Trocenſis, ac Siradienſis, Caſtellanus Trocenſis, Palatinus Lencicienſis, Capitaneus Samogitiæ, poſt Breſtenſis, Kiouiēſis, Inouladiſlauienſis, Ruſſiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Smolenſcenſis, Lublinēſis, Polocenſis, Belſenſis, Nouogrodienſis, Plocenſis, Vitepſcēſis, Maſſouiæ, Podlaſſiæ, Rauenſis, Breſciēſis, Culmenſis, Mſciſlauienſis, Mariæburgenſis, Braslauienſis, Pomeraniæ, Minſcenſis, Vendenſis, Derpatenſis, Parnauienſis. *Caſtellani.* Caſtellani vero ſunt Poſnanienſis, Sendomirienſis, Caliſſienſis, Voinicenſis, Gneſnenſis, Siradienſis, Lencicienſis, Samogitiæ, Breſtenſis, Kiouiēſis, Inouladislauienſis, Leopolienſis, Volynenſis, Camenecenſis, Smolenſcenſis, Lublinenſis, Polocenſis, Belſenſis, Nouogrodienſis, Plocenſis, Vitepſcenſis, Czernenſis, Podlaſſenſis, Rauenſis, Breſcienſis, Culmenſis, Mſcislauienſis, Elbingenſis, Braslauienſis, Gedanenſis, Minſcenſis, Sandecenſis, Medirecenſis, Vislicenſis, Biecenſis, Rogoſnenſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Landenſis, Sremenſis, Zarnouienſis. Malogoſtenſis, Vielunenſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocēſis, Chelmēſis, Dobrinenſis, Polanecenſis, Præmentenſis, Criuinēſis, Czechouienſis, Naclenſis, Roſpirenſis, Biechouienſis, Bydgoſtienſis, Brezinenſis, Crusuiciēſis, Oſuiecimēſis, Camenēſis, Spicimiriēſis, Inouloacēſis, Conaliēſis, Santocenſis, Sochaczouiēſis, Varſauienſis, Goſtinēſis, Viſinenſis, Racianzēſis, Sieprecenſis, Viſſogrodiēſis, Ripinenſis, Zakroczimenſis, Ciechanouiēſis, Liuēſis, Slonenſis, Lubaczouiēſis, Conarienſis in Siradiēſi, Conarienſis in Lenciciēſi, Conarienſis in Inouladislauienſi Palatinatibus, Vendenſis, Derpatēſis, Pernauienſis in Liuonia. *Mareſchalci.* Poſtremo loco ſunt in ſenatu magiſtratus quidā & adminiſtri Principis, qui officiales regni vocātur, nempe regni Mareſchallus magnus, *Cancellarii.* Mareſchallus Lithuaniæ, Cācellarius regni magnus, Cācellarius Lithuaniæ, Vicecancellarius regni, & Vicecācellarius Lithuaniæ, *Theſaurarii.* Theſaurarius regni, & Theſaurarius Lithuaniæ, & duo de magiſtratib. aulicis, Mareſchalcus curiæ Polonicæ, & Mareſchalcus curiæ Lithuanicæ. Putantur etiā duo Præfecti, nēpe maioris Poloniæ, ac Cracouienſis ad conſiliū pertinere: ſed raro accidit, vt ii nō aliquo alio honore Senatorio præditi ſint. Hoc igitur eſt conſiliū publicū apud Polonos, & Senatus regni cū coniunctis ei ditionibus 147. Senatoribus conſtans: quorū alii vocantur maiores, alii minores. Sunt autē maiores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Palatini, & primarii aliquot ſatrapiarū Caſtellani vſq; ad Sandecenſem: cęteri omnes minores, qui poſterius in conſiliū adhiberi cœperunt, & excluduntur nōnunquā à conſiliis ſecretioribus. Porro Secretarii admittuntur quidem & ipſi iurati in Senatū, ſed vt auditores modo, & quaſi ſeminarium quoddam Senatus. Duo Referendarii ſiue ſupplicum libellorū magiſtri. Putantur & ſuccammerarii aditum habere ad locum habendi ſenatus, claudendi & aperiendi oſtii cauſa, idq; in ſuo tātum quiſq; territorio. Iam & Senatorum filios adoleſcentes admitti in Senatum non inuſitatum eſt. Con-

Conuocantur autē Senatores à Rege ad cōſilium, præſentes quidem, quoties opus eſt: qui vero longius abſunt, nō niſi arduis de cauſis, vtpote ad comitia, vel celebritatis alicui⁹ gratia, nimirum ad nuptias Regis ſeu liberorum eius, aut ſi quis ſocius aut obnoxius Regno Dux in verba Regis iuraturus ſit. Cum iis vero, qui adſunt, Princeps pro re nata conſultat. Niſi forte res grauior incidat, quæ plurium conſilio & conſenſu ſit explicāda, velut de indicendis comitiis: tunc enim abſentes ſinguli per epiſtolas regias conſuluntur. Subſeruiunt quoq; Senatores Regi ac Reipublicæ, quoties opus eſt, domi quidē in iudiciis cum aliis, tum recuperatoriis, quæ cōmiſſiones vulgo vocantur, foris autem in legationib. obeundis, aut ſi quid aliud publice cum dignitate peragendum eſt. Cum autē ii certis magiſtratib. ac honorib. præditi ſint, habent etiā præter cōmune ſenatorium munus, curamq; totius Reipublicæ peculiaria officia pro diuerſitate magiſtratuum ſiue honorum attributa. Ac Archiepiſcopi quidē & Epiſcopi officia cuilibet nota ſunt: nec vllum ii peculiare habēt in Polonia præ cæteris nationibus: niſi ꝙ Archiepiſcopus Gneſnenſis ſit legatus natus ſedis Apoſtolicæ, primas regni, ac princeps ſenatus: penes quē eſt poteſtas indicendi comitia, conuocandi ſenatum, ſenatuſq; conſulta definiendi & edicendi abſente Rege, & regno vacante. Palatini munera ſunt, eſſe ducem copiarum ſuæ ſatrapiæ in expeditionib. bellicis, indeq; nomen habet lingua vernacula: in pace vero cōuentus Nobilitatis inſtituit, iiſq; & iudiciis præſidet: precia reb. venalibus imponit, ponderum & menſurarum curam gerit. Iudæorū quoq; patrocinium ac iudicia ad Palatinum pertinent. Caſtellani vero ſunt quaſi legati Palatinorum, ductoreſq; ac præſides Nobilitatis ſub ſuo quiſq; Palatino, & in ſuo quiſq; territorio: vbi nullā alioquin iuriſdictionē, dominiū, aut curationē præter hanc legationem bellicam habent: Habent & pleriq; certos reditus anniuerſarios. Appellantur aūt Caſtellani etiam vernacula lingua mutuato à Latinis vocabulo, à caſtellis ſiue oppidis, eorumq; territoriis, quæ ſingulis ſingula ſunt attributa. Solus autem Cracouienſis Caſtellanus, præter nomen & reditus, nihil habet commune cum aliis: ſed liberum is honorem habet, abſq; vllo prorſus munere, præter cōmune Senatorium. Tam Palatinum autem, quam Caſtellanū lege eſſe non licet quenquam in ea ſatrapia, in qua nullum propriū habet fundum ſeu bona terreſtria. Vocanturq; ii vtriq; vulgo communi vocabulo Dignitarii, addito fere ſatrapiæ nomine.

Conuocandi Senatus ratio. *Senatorum officia communia.* *Archiepiſcopi Gneſnen. officia.* *Palatini officium.* *Caſtellani munera.*

Officiales vero regni ab officiis & functionib. quibuſdā publicis, quib. funguntur, ad vniuerſam Rempublicam pertinentib. hanc ſumunt communem appellationem. Quorum officia ſunt hæc: Mareſchalcus eſt magiſter aulæ regiæ, & adminiſter conſilii publici, penes quem ius eſt conuocandi ſenatū iuſſu Regis, vel primatis, præſtandi ſilentium & audientiam, faciendi poteſtatem dicendæ ſententiæ, legatos externos introducendi, eiiciendi ē conſilio eos, qui ad id non pertinent, pronunciandi decreta regia in cauſis infamiæ & capitalibus, promulgandi ad populum ſenatuſconſulta, moderandi pompis publicis, hoſpites illuſtres ſuſcipiendi, compeſcendi motus inquietorum, non modo circum ſenatum & in publico, ſed etiam in priuatis Principis cœnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco & oppido domicilii ſiue hoſpitii regii, vel comitiorum admittuntur, deniq; in comitiis, & in comitatu regio diuerſoria diſtribuendi, & imponendi rebus venalibus precia: vnde etiam vectigal ſeu tributum forale ipſi prouenit. Ipſius etiam eſt in aulicum Regis comitatum & adminiſtros menſæ regiæ, aliorumq; munerum aulicorū

Officiales regni. *Mareſchalci regni officia.*

(pro-

(profanorum præſertim) iuriſdictio, cenſura, & animaduerſio: eoq; geſtat in publicis conuentibus, & Regi in propatulum prodeunti præfert erectum ſceptrum ligneum. *Cācellarii & Vicecācellarii officia.* Cancellarius & Vicecancellarius nominibus & loco diſtincti, ſed poteſtate & munere exæquati, diplomatibus, edictis, mandatis, epiſtolis, & aliis ſcripturis regiis conſcribendis ac ſignandis, quæq; ad eum mittuntur, accipiendis, & legendis præſunt. Itaq; in poteſtate ſua habent ſigna regia, Cancellarius quidem maius, Vicecancellarius vero minus. Autoritas eorū eo vſque patet, vt multa inconſulto Principe ſignare: quæ vero contra leges eſſe videntur, iubenti illi negare poſſint. Dant etiam reſponſa regio nomine, & quibus de rebus conſilium haberi debet in ſenatu, proponunt: deniq; ſenatuſconſulta, regiaq; & comitialia placita ac decreta literis mandant, ac in publicū edunt. Sunt & ii cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocationum ab vrbanis & oppidanis, præfectorumq; iudiciis, ad regium tribunal deuolutarum. Secretariis, ſcribis, ſacerdotibus, concionatoribus, & cantoribus aulicis, ceremoniiſq; eccleſiaſticis moderantur, is præſertim, qui eſt de eccleſiaſtico ordine. Lege enim quamuis non antiqua, alterutrum ex iis eccleſiaſtici, alterum ſecularis ordinis eſſe oportet, cum antiquitus ſoli fere ſacerdotes eo munere fungerētur. *Theſaurarii officium.* Theſaurarius ipſo nomine indicat munus ſuum, eſt enim promus & condus theſauri regii, ſymbolorum ſiue inſignium Regni, quæ ſunt corona, pomum, ſceptrum, & gladius, ſupellectilis & redituum regiorum ſcripturarumq; ac monumentorum publicorum: autor & moderator quorumuis quæſtorum, curatorum, ac diſpenſatorum Principis, & rationum reddendarum exactor, monetariæ officinæ magiſter, ſtipendiorum tam militariū quam aulicorum ſolutor: reddendæ Principi rationi obnoxius. *Duces exercitus.* Numerantur autem inter magiſtratus & officiales Regni duo duces exercitus, quorum alter generalis & ſupremus exercituum Regni præfectus, alter Campiductor ſeu Campeſtris præfectus dicitur. Ac ille quidem dux eſt ac moderator belli ſecundum Principem, & vicarius Principis. Ducit exercitum, capit locum caſtris, acies inſtruit, dat ſignum pugnæ ac receptus, commeatus & annonæ curam in bello gerit, precia rebus venalibus imponit, ponderibuſq; & menſuris earum modum ſtatuit, & in delinquentes animaduertit. Campeſtris vero huius eſt quaſi vicarius à Principe datus, excubiarum potiſſimum explorationūq; curam gerit, & mercenariis militibus, illo præſertim altero abſente, præeſt. Neuter tamen in ſenatu locum habet: quin temporarii eſſe perhibentur, neq; inter magiſtratus Regni habiti ante.

Longe minus autem alii quidam, qui & ipſi noſtra fere memoria pro magiſtratibus regni haberi & appellari cœpere: neq; tamen in Senatu locum habent, neq; functionem vllam ad vniuerſum regnum pertinentem: ii vero ſunt gladifer, pocillator, ſtructor menſæ ſiue inciſor, dapifer, ſubdapifer, magiſter culinæ. Quorum officia inter terreſtres honores ac magiſtratus referuntur. Dicuntur autem terreſtres honores ac magiſtratus, qui non vniuerſi regni, ſed terrarum & ſatrapiarum ſunt peculiares. Officia terreſtria vulgo appellantur, *Officiales ſeu magiſtratus terreſtres.* &, his qui præditi ſunt, officiales terreſtres. Sunt autem ii ſuccamerarius, capitaneus, gladifer, vexillifer, pincerna, ſubpincerna, inciſor. dapifer, ſubdapifer, tribunus, iudex, ſubiudex, notarius, theſauratius, venator, magiſter ſtabuli. Habētq; certas ſuas functiones antiquitus in ſua quiſq; ſatrapia ſiue terra: quarum quælibet olim, diſcerpto in multos dominatus regno, ſuum Ducem habuit. Eius autem hi fuerunt adminiſtri peculiares. Nunc magna pars ſolum

nomen

nomen nudumq; honorem retinēt,niſi quod in extraordinariis iudiciis, quas commiſſiones vocant,regiis mandatis ſubſeruiunt, & in colloquiis aſſident. Tametſi etiam nunc ii peculiaribus ſuis muneribus fungi recte poſſe exiſtimantur in ſuo quiſque tractu, à quo denominationem habet, quoties eum Princeps adit: nempe, vt gladifer Poſnanienſis in ſatrapia Poſnanienſi gladium ipſi præferat in ſolenni pompa: pincerna poculum adminiſtret:inciſor ſiue ſtructor menſam apponat: dapifer dapes inferat:ſubdapifer dapiferum cū baculo præcedat,ſubpincerna potus curā gerat:theſaurarius cōdus ac promus pecuniæ ſit ac ſupellectilis eius. Cæteri ſane funguntur etiam nunc fere ſuis muneribus Ac vexillifer quidem in bello vexillum præfert exercitui ſuæ ſatrapiæ.Tribunus cuſtos eſt arcis in ſuo quiſq; tractu,durāte bello: Venator venationibus ac ſyluis præeſt.Magiſter ſtabuli equitio ſiue armento equorum. Iudex cauſis & controuerſiis priuatis Nobilitatis diſceptandis & iudicandis pręſidet vna cum ſubiudice,qui eius eſt ſocius,non vicarius, loco tamen inferior. Notarius ſcriba eſt & actuarius iudicii:ſed habet is quoq; in iudiciis ius dicēdæ ſententiæ,conſuetudine magis quam legum præſcripto. Succamerarius olim fortaſſis præfuit cubiculo & cubiculariis Principis in ſua quiſq; terra: nunc regendis modo finibus agrorum ac bonorum terreſtriū præeſt: quem itidē atq; iudicem,ſubiudicem,& notariū iuratum eſſe oportet.Habetq; is ad id munus obeundum vicarios,& ipſos iuratos in ſingulis territoriis ſingulos,qui Camerarii vocātur,ſiue cubicularii,propterea fortaſſis,quod antiquitus miniſtri cubiculi Principis ad id munus legebantur à Succamerario.Nunc is eos ſibi legit arbitratu ſuo ex equeſtri ordine eiuſdem territorii,& iureiurando adigit, mutatq;,quoties vult.Cracouienſis Succamerarius præ cæteris ea prærogatiua eſt præditus vt ſalinarū eius ipſius tractus arbiter ſit & inſpector.Cæterum hi non omnes in omnibus ſatrapiis ſunt,neq; in ſingulis ſinguli.

Capitaneus ſiue prefectus arcis,cui præeſt,cuſtos eſt ac defenſor non ſolum arcis regiæ,ſed etiā pacis ac tranquillitatis publicæ in ſua quiſq; præfectura,quā à vi tutā debet præſtare & vindicare,ac furibus latronibuſq; repurgare. Ideoq; iuriſdictionem & coercitionem late patentē habet,non modo in agreſtes & oppidanos,ſed etiam in equeſtris ordinis homines.Adhæc omniū aliorum iudicum,eccleſiaſticorum iuxta ac ſecularium ſententias ad extremū executioni mandat,ſi executores alii nolint,vel non proficiant. Gerit etiam curā commodorum & redituum Principis,qui ex re familiari, ac cenſibus & penſionib. oppidanorum & agreſtium proueniunt. Et omnino arces ac villæ, ſeu ruſtica prædia cum ſuis ſartis tectis,&oppida pagiq; principis in ditione præfectorum ſunt.Solus omnium Cracouienſis Prȩfectus licet ampliſſimam iuriſdictionem habeat,tamen ſartorum tectorum arcis & redituum Principis curam non habet.Eſt enim magnus procurator arcis eius,qui vtrumq; hoc onus ſuſtinet.Oportet autem præfectum eſſe equeſtris ordinis,agros & fundos proprios in ea ipſa præfectura,cui præficitur,habentem.Neq; externo autem, neq; regio vel ducali genere orto conferri præfecturam fas eſt:nec duas cuiquam habere licet:ac ne vnam quidem primariam duntaxat & iuriſdictione præditam cum primaria Caſtellania vel Palatinatu eiuſdem ſatrapiæ, Poſnanienſi & Cracouienſi exceptis,in quibus non idem ius eſt. Ne Sileſiacæ quidem cadunt ſub hanc legem.Capitanei vices gerit Vicecapitaneus,Burggrabius vulgo dictus, penes quem eſt vicaria præfecturæ totius poteſtas,& rerum iudicatarū executio.Habet & alterū adminiſtrum ſtatorū ac certis temporibus peragi ſolitorū iudicio-

Capitanei ſiue præfecti.

Vicecapitaneus.

Iudex Caſtrenſis. *Notarius Caſtrenſis.*

iudiciorum, quem iudicem caſtrenſem vocant. Sed vtrumq; iuratum, & exequeſtri ordine eſſe, certaq; bona terreſtria in ea ipſa pręfectura habere oportet. Nec eundem iudicẽ & Vicecapitaneum, terreſtremue & caſtrenſem iudicem eſſe fas eſt. Habet item præfectura quæq; actuarium iuratum, quem notarium caſtrẽſem nominãt. Non ſunt autem ſatrapiis, ſed arcibus ac territoriis fere diſtinctæ præfecturæ: nonnullæ etiam complura territoria in ſe complectuntur. Sunt autẽ præfecturæ in regno Poloniæ innumeræ, quæ nulla ſucceſſione, ſed ex Regis gratia in bene meritos de Republica conferuntur. Omnium aũt pręfecturarum reditus partim ex agricultura, & re pecuaria, partim è molis frumentariis ac ſyluis, partim è cenſibus, ac penſionib. agreſtiũ & oppidanorum proueniunt, & vel certo pacto præfectis locantur à Principe, vel eorũ fidei cõmittuntur, ita vt rationibus reddẽdis obnoxii ſint. Condonantur etiã interdũ ob eximia merita. Oppignorari quoq; præfecturas non inuſitatum eſt, eas pręſertim, quæ iuriſdictione carent, quæq; nõ ſunt primariæ cuiuſq; ſatrapiæ. Sed ita demũ id legitimũ eſt, ſi rata redituum portio quotannis de capite deducatur. Quod cũ in deſuetudinem abiiſſet ſuperiori tempore, comitiorũ decreto nunc reuocatum eſt. In iis vero præfecturis, quæ iuriſdictionem habent, ſi vſus Reipublicæ oppignorationẽ requirat, etiã aſſenſu Senatus comitiali opus eſt. Sola Serraomirienſis priuilegio quodã neq; oppignorari, neq; locari perpetua locatione poteſt. Habet arx Cracouienſis peculiariter decẽ cuſtodes, qui Burggrabii ſumpto à Germanis vocabulo appellantur, ſine vlla poteſtate, præfecti autoritati obnoxios: qui pacis iuxta ac belli tempore nocturnas atq; etiã diurnas, quando opus eſt, excubias per ſe, vel per adminiſtros ſuos ſeruant: habẽtq; militię vacationem, & eo nomine ambitur id munus à multis. Salinæ & alia metalla habent ſuos curatores & adminiſtros iuratos, & rationibus reddendis obnoxios. Præeſt autem ſalinis Bochnenſibus & Vieliſcenſibus, earumq; adminiſtris & operis vnus ſalinator, quem Zupparium Cracouienſem vocant. Ruſſicis item vnus, quem Ruſſicum appellant. Et eſt honorata hęc vtraq; curatio: ſed neq; in regni, neq; in curiæ, neq; in terreſtribus magiſtratibus numeratur: quemadmodum neq; telonæ ſiue quęſtores teloniorum, neq; tributorũ atq; exactionum publicarum exactores: & ii vero vtriq; rationibus reddendis obnoxii ſunt, telonæ quidem, ſi non redemerint telonia: quod faciunt pleriq;. Huc etiam ſcriba ſiue notarius theſauri regii, quem Rex ipſe edit, ac theſaurario vicarium adiungit, ſcriba item caſtrenſis ſiue campeſtris, mercenariorum militum conſcriptor, & ſolutor ſtipendiorum referendi ſunt.

Prefecturarum reditus & administratio. *...grabii Cracouienſes.* *...ito.* *...itorũ ...res.*

Sunt etiam à terreſtrib. magiſtratibus non multum diuerſa quædam miniſteria in aula Principis, quæ officia curiæ dicuntur. Quorum adminiſtri terreſtrium plerorumq; & regni officialium (quorũ ſunt cognomines) quotidianis miniſteriis in aula Principis funguntur, fidẽq; ſuam Principi ad ſuũ quiſq; miniſterium iureiurando obſtringũt. Sunt autem ii: Mareſchalcus, Theſaurarius ſeu Vicetheſaurarius, Succamerarius, Referẽdarii duo, pincerna, ſtructor mẽſæ, ſubdapifer, dapifer, magiſter culinæ, & præfectus curruum, vexillifer, ac ductor aulicæ militiæ. Qui omnes addito nomine curiæ, à ſuperiorib. magiſtratibus & officialibus cognominibus ſuis diſtinguuntur: forte & Secretarii huc referri debent, licet nullũ peculiare certumq; munus attributũ habeant, ſed ad nutũ Principis præſto ſint in obeundis eius nomine legationib. in ſcriptionib. & lectionibus publicarum ac regiarum ſcripturarum, in acciendis ac deducẽdis ad Regem, vel in Senatum illuſtribus hoſpitibus ac legatis Principum in

...au- *Secretariorũ munera.*

exqui-

exquirenndis vel referendis ſententiis ægrotorum,& à cõſilio abſentiũ primariorum Senatorum, in recognoſcendis pro Principe locis,factis,& cauſis controuerſis,regiorũ præſertim hominũ & adminiſtrorum inter ipſos, vel cũ magiſtratib.ſuis. Numerus eorũ certus non eſt In his eminet vnus, qui appellatur magnus ſecretarius Is abſentiũ Cancellariæ præſidũ vicem ſupplet in aula & comitatu Principis:nec tamen,vt illi,geſtat ſignũ regium,ſed quoties opus eſt, petito ab ipſo annulo ſignatorio tã diplomata publica,quã epiſtolas ipſo præſente ſignat.Quod ſi is quoq; abſit,peragit ea quiſpiã de cæteris ſecretariis,quẽ Princeps iuſſerit.Habet autẽ magnus quoq; ſecretarius ſecundũ Cancellarium & Vicecancellariũ prærogatiuam capeſſendi honores publicos &magiſtratus, qui vacauerint,in arbitrio tamen regio poſitã. Habet & locum honoratũ ſupra omnes officiales terreſtres & aulicos excepto Mareſchalco. Mareſchalcus curiæ abſente Mareſchalco regni agit omnia,quæ illius muneris ſunt: à præſente etiã ſocius adhiberi ſolet ac debet ad ea,quæ ſunt maioris momẽti peragenda, præſertq; cũ eo pariter Principi ſceptrũ erectum. Theſaurarius itẽ Theſaurarii regni abſentis vices gerit,adhibeturq; & ipſe à præſente ad pleraq; omnia. Succamerarius eſt magiſter cubiculi atq; puerorum cubiculariorum, aliorũq; domeſticorum Principis adminiſtrorũ:ſub cuius poteſtate eſt ſupellex ad lectũ & cubiculũ Principis,cultumq; corporis pertinens. Referendarii ſupplicũ libellorum magiſtri ſunt,& querimoniis hominũ audiendis, Cancellariæq; referendis p[…]mo quin etiam in litibus vrbanis diſceptandis præſto ſunt eidem Canc[ell]ariæ eiuſq; permiſſu exponunt Regi cum conſilio cauſas & controuerſias [liti]gantium. Nuper adeo ſententias quoq; rogari cœperant in regiis iudiciis. Sunt autem duo pari poteſtate,alter eccleſiaſtici, alter ſecularis ordinis. Ductores copiarum,magiſtri ſtabuli,magiſtri culinæ,& præfecti curruum quę ſint officia,ipſa eorum nomina oſtendunt. Cæterorum munera iam explicata ſunt in terreſtribus officiis & curationibus,eadem enim ſunt horum, atq; illorum. Sed cedunt hi illis præſentibus in ſua cuiq; ſatrapia.

S… n. … cium. *Mareſchalci curiæ.* *Theſaurarii curiæ.* *Succamerarii.* *Referendariorum.*

Cæterum ſtipendiarii & aulici Principis equites,concionatores & ſacrifici, quãuis honorato ſint loco,tamen inter officiales nõ cenſentur: multo minus ſtipatores ſiue ſatellites , cubiculariiq; & pueri : ſed perpetui ſunt adminiſtri Principis,&præſto ſunt ipſi iter facienti,aut quouis loco manẽti. Aulici vero equites equis ſtipendia merent,præſidii honoriſq; regii cauſa,& equeſtrẽ cũ vel currulem equeſtres fere comitantur. His vero Mareſchalci moderãtur. Cæteri miniſtri nõ habent neceſſe equos alere. Itaq; pedeſtres prodeuntẽ in publicũ Principẽ deducunt. In longioribus aũt itineribus ii,qui equis non merent, vel regiis vel oppidatim ſuppeditatis,vel conductitiis equis aut curribus vehũtur. Ex his ſtipatores præſidii cauſa ſunt circa Principẽ. Cubicularii & pueri præſto ſunt ad quæuis domeſtica miniſteria:ſed cubiculariorum peculiaris vſus eſt in acciendis in Senatũ & ad Regem conſiliariis, & perferendis quoquo verſus literis,mandatis,edictiſq; regiis. Quã ad rem oppidatim &vicatim eis mãdato Principis equi ſubminiſtrantur:quæ ſubuectiones ſiue curſus publici vocãtur. Incedentem in publico Principem aulici quidem antecedunt, ſtipatores corporis pręlongis bipennib.more peditũ Germanorũ armati latera eius cingunt, cubicularii vero cũ pueris ſubſequuntur:ſed ita,vt &aulici Proceribus ac Senatoribus ſecularibus,& cubicularii pueriq; Epiſcopis ac Secretariis eccleſiaſtici ordinis proxima Principi loca honoris cauſa concedant: niſi ſorte Regẽ Regina ſequatur. Tunc enim Epiſcopi quoq; &Secretarii cũ proceribus antecedũt.

Alia miniſteria aulica. *Aulici equites.* *Satellitor … C … ri*

 Reginam

Reginam vero longus ordo ſequitur nobilium matronarum ac puellarum quę etiã ſuum habet comitatũ,nec modo puellarum & matronarũ,quæ in gynæceo ſunt,ſed etiam puerorũ cubiculariorum & aulicorũ,& in his peculiares adminiſtros ſiue officiales.Inprimis magiſtrum curiæ,qui omnib.præeſt,Reginamq; prodeuntem cũ ſceptro antecedit:& magiſtram curiæ, matronã gynæceo moderantem:deinde Secretarium vel Cancellarium, cuius ſunt munera, literas nomine Reginæ conſcribere,& ſignare,& legere,& compellantib.eam reſponſa dare,quod fere commune habet cum magiſtro curiæ.Habet Regina etiam theſaurarium ſuum,& pocillatorem,& ſtructorem menſæ, & ſubdapiferũ,& dapiferũ,& culinæ ac ſtabuli præfectos ſingulos,&alios inferioris conditionis:quib.omnibus victus,veſtitus,& mercedes à Rege præbentur Indidẽ ipſius quoq; Reginæ menſa inſtruitur,res veſtiaria,mundus muliebris , & iumenta comparantur. Quod ſi ea Regi ſuperſtes ſit,vidua de ſuo,ac de fructibus & reditibus eorum bonorum,quæ rex ipſi dotis ac donationis propter nuptias nomine de ampliſſimi conſilii ſententia attribuerit, ſeſe cum vniuerſo comitatu ſuo deinceps ſuſtentat.Atq; hæc de magiſtratibus regni terreſtribus & aulicis breuiter decurſa ſunto.

Reginæ comitatus. Magiſter curiæ. Magiſtra curiæ. Secretarius Adminiſtri Reginæ.

De eccleſiaſticis magiſtratibus,honoribus,miniſteriis,& curationib.quales ſunt ſecundũ Archiepiſcopos & Epiſcopos,Suffraganeorum,Abbatũ, Prępoſitorum,Decanorũ,Archidiaconorũ,Scholaſticorũ,Cantorũ,Cuſtodũ,Cancellariorum,Vicariorum in ſpiritualibus,Officialium,Cõmiſſariorum, miniſtrorum,priorum,cuſtodum ſiue guardianorum , pœnitentiariorũ , & parœcorum ſiue Plebanorum,non eſt operępreciũ hic perſequi:ne de collegiis quidem Canonicorũ , Monachorum & Monacharum,fratrum conuentualium, Vicariorum,& ſi quæ ſunt alia. Neq; enim peculiare habent apud Polonos præ cæteris gentibus & nationibus Chriſtianis neq; ad Rempublicam pertinent exceptis Archiepiſcopis & Epiſcopis,& ſi quibus forte præterea peculiariter quædam Reipublicæ munera mandantur.Omnes autem ii Epiſcoporum & Archiepiſcoporum poteſtati ac iuriſdictioni ſubiecti ſunt,præter,ſi qui Pontificis Maximi autoritate exempti ſunt.

Eccleſiaſtici magiſtratus & honores.

Plebes vrbanæ,oppidanæ,vicanæ,& agreſtes partim Principi parẽt, partim procerib.& equitibus,partim certis ſacerdotiis attributæ ſunt.Reguntur aũt à ſuis quæq; dominis,eorũq; præfectis ac procuratorib.ex ęquo & bono,ſiue ex arbitrio magis quam certis legibus:quanquã nõ carent tamen ſuo quæq; iure. Præter dominos autẽ,eorumq; præfectos & procuratores habet plebs quæq; oppidatim,vicatim,& pagatim ſuos magiſtratus. Ac in pagis quidẽ ſcultetum, qui eſt quaſi deductor ac defenſor coloniæ:qui vel ipſe per ſe,vel per vicarium ſuũ,cũ adiunctis aliquot ex aratorũ numero ſcabinis ius dicit.In ciuitatib.aũt, & oppidis,& vicis præter hos,ſunt etiã cõſules,penes quos eſt ciuitatis cuiuſq; gubernatio & cuſtodia:in delinquẽtes animaduerſio:publicorum cõmodorũ adminiſtratio,curaq; ædificiorũ & ſartorum tectorũ publicorũ.Inter eos autẽ vnus præſidet magiſter ciuiũ ſeu proconſul,qui eos,quoties opus eſt, cõuocat, & in conſiliũ adhibet.Nam leuiora ſine illis ipſe gerit.Habent itẽ ſingula opificum contubernia in qualibet ciuitate & oppido ſuos magiſtros,& his adiunctos aliquot ſeniores.In maiorib.vrbibus ſunt etiã æediles,vnus & alter, de numero decurionũ delecti,pecuniæ publicę quęſtores, & ſartorũ tectores curatores.In oppidis vero & vicis hęc à conſuli[illegible]ãtur.Hos magiſtratus in oppidis pręſertim,iuratos eſſe oportet[illegible]tos ſiue aduocatos hęreditarios.

Plebs Polona.

Plebei magiſtratus.

rios. Nullos autem communes magiſtratus pagi inter ſe, neq; ciuitates habent. Hæc de plebeis magiſtratibus.

Ratio creãdorum magiſtratuũ. Epiſcopi electio.

Creandorum magiſtratuum, & honorum mandandorum in Polonia non vna eſt ratio. Olim Epiſcopi ex præſcripto ſacrorum canonum à collegiis primariorum ſacerdotum legebantur: nunc Princeps vmbratili quadam electione illis relicta ſolus arbitratu ſuo edit Epiſcopum, & Pontifici Romano commendat (quod fiebat etiam à collegiis) vt eius authoritate approbetur, præficiatur, & ab aliis Epiſcopis conſecretur. Abbatum & Præpoſitorum eligendorum ius collegia Monachorum hactenus retinuere: ſed iam vix retinent, ab Epiſcopis primum, deinde à Regibus etiam violatum. Palatinos, & Caſtellanos, & reliquum omnem Senatum regni Princeps legit, ac iureiurando obſtringit ſibi & Reipublicæ. Item confert præfecturas, cæteroſque omnes magiſtratus, honores, & miniſteria publica. Sed in magiſtratibus regni illud receptum eſt, vt non niſi in comitiis renuntientur. In iudice vero, & ſubiudice, & notario terreſtribus ita eſt adſtricta legibus poteſtas Principis, vt Nobilitas eius ſatrapiæ ſeu territorii, cuius iudex, vel ſubiudex, vel notarius deceſſit, conuentu inſtituto authore & præſide Palatino, quatuor patresfamilias equites eligat, de quibus Princeps vnum, quem vult, in locum vacantem ſurrogat. Abrogari vero magiſtratus aut honor vllus nemini poteſt, niſi per maximam vel minimam capitis diminutionem, hoc eſt, libertatis, ciuitatiſue, ſiue nobilitatis & bonæ famæ amiſſionem: aut ſi quis alium magiſtratum honoremue adeptus ſit, quem cum priori retinere iure non poſſit: ipſe ſe quiſque abdicare arbitratu ſuo poteſt. Præfectura & metallorum teloniorumque curatione Princeps amouere quemlibet, quando vult, poteſt, niſi cui ipſe promiſerit, ac diplomate cauerit, vt ad certum tempus, vel, quoad vixerit, amoueri nequeat. Aulico item magiſtratu & miniſterio amouere quemq; Regi licet: non temere tamen id facit, nec fere ſine nota ignominiæ, niſi lex iubeat. Exactores tributorum annui fere creantur à Rege, vel comitiali placito.

Sacerdotiorum collatio.

Senatus & magiſtratuum equeſtrium creandorum ratio.

Iudicis, ſubiudicis, & notarii electio.

Magiſtratus & honores perpetui.

Plebeiorum magiſtratuum creatio.

Plebeios magiſtratus partim domini, vel præfecti creant, partim ipſi ſibi ciues legunt, præter Cracouiam, vbi Palatinus ius legendi Senatus habet, abrogandi non habet: nec niſi morte, aut maxima mediaue capitis diminutione honoris amittitur. Ex omni etiam numero vigintiquatuor conſulum quotannis octo, quos vult, Palatinus rebus gerendis præficit, quos præſidentes vocant: de quibus certo ordine ſinguli fiunt magiſtri ciuium in ſex hebdomadas. Nec multum diuerſa eſt ratio conſulum in aliis quibuſdam ciuitatibus & oppidis: niſi quod præfecti in ſuæ quiſque ditionis oppido vnum aut alterum legendi facultatem habent. Caſimiriæ, Clepariæ, & Proſſouiæ magnus Procurator arcis Cracouienſis cum in legendis conſulibus, tum in aliis rebus Præfecti vicem obtinet. Idem aduocatum & ſcabinos iuris ſupremi Magdeburgenſis legit. Cæteros autem ſcabinos ipſi conſules in ſua quiſque ciuitate & oppido legunt, & ſacramento adigunt. Cæterum ſcultetus ſiue aduocatus hæreditarius in quouis oppido, vico, atque pago ſemel à domino conſtitutus magiſtratum hunc, obnoxium ipſi domino ad equeſtre miniſterium, Reiq; publicæ, ad expeditionem bellicam, etiam ad hæredes tranſmittit: quin & in externum transferre aſſentiente domino poteſt. Eſt tamen ius faſq; domino amouere ſcultetum contumacem aut inutilem, perſoluto ipſi pretio, quod habet inſcriptum in diplomate, vel ſecundum æſtimationem emolumentorum atque ædificiorum: niſi quid enorme & priuatione dignum is commiſerit.

Quo quidem iure multi ſic abuti cœpere ad augenda commoda ſua, vt ſcultetis ſine vlla culpa eiectis prorſus, vel in ordinem redactis, agros eorum prædiis ſuis adiunxerint, iudiciis vero iudiciales aduocatos arbitratu ſuo præficiant. *Reditus magiſtratuum.* Reditus magiſtratuum Regni exigui, terreſtrium vero & aulicorum nulli fere ſunt. Honorem Poloni ſatis amplum & luculentum virtutis & honeſtorum laborum præmium eſſe duxerunt, etiam ſine compendio. Sunt tamen certæ mercedes, & quaſi ſportulæ, quæ iudicib. iudiciorumq; adminiſtris penduntur à litigantib. Primores aliquot Palatini & Caſtellani mediocres tamen habent reditus, partim ex agris & prædiis, partim è ſalinis vel teloniis, ſiue aliis quibuſdã penſionibus à Principe antiquitus in omne tempus attributis. Epiſcopi nonnulli peramplos habent, vnde non modo ipſi commode & cum dignitate viuere, ac ſenatoria munera laute ſuſtinere, ſed etiam inferioris ordinis ſacerdotes & adminiſtros ſuos recte alere ac tueri, & omnem cultum diuinum cum dignitate adminiſtrare, & egenis deniq; liberaliter ſubuenire queãt. Habent etiam decimas omnium ſegetum publico Principum ac totius Poloniæ conſenſu iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ attributas, & aliis quibuſdam penſionibus poſtea vel cumulatas, vel commutatas. Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces, & territoria, partim Regum & Principum, partim priuatorum munificentia adiecta.

Iudicia. Iudiciorum ratio varia & perplexa eſt. Habet ordo eccleſiaſticus, quemadmodum & apud alios Chriſtianos populos ſua, quibus cæteri quoq; homines nobiles pariter ac plebei obnoxii ſunt aliquatenus, in iis præſertim cauſis, quæ cum religionis, aut perſonarũ, rerumue ſacrarũ ratione aliqua ex parte cõnexæ ſunt: quales ſunt de inſtitutis & ritib. religionis, de impietate, hęreſi, ſchiſmate, magia, incantationibus, fœnore, ſacerdotiorũ cauponatione: itẽ de decimis & fundis, & quibuſuis cenſib. ac reditib. eccleſiaſticis, de cæde, vi, & iniuria ſacris initiato homini, reiue aut loco ſacro, ſeu ſacerdotii fundo illata. Ad hæc de iure patronatus, & de ſacerdotiorũ iure quæuis controuerſiæ, item q̃ de iure matrimonii & nataliũ, & de miſerabiliũ egentiumq; perſonarũ iniuriis, quęq; ex obligatione in foro eccleſiaſtico facta oriuntur. Teſtamẽtariæ cauſę profanorum hominũ in hoc æque ac profanis foris diſceptantur, dummodo extra iudicium teſtamenta ſint condita. Aliter enim in eo foro diſceptãtur, in quo ſunt condita. Niſi quid forte legatum ſit pietatis ergo, & ad piam cauſam, hoc eſt, templis, eccleſiarumq; miniſtris, aut egenis: q̃ cauſa propria eſt eccleſiaſtici iudicii. Eſt aũt iudiciorũ eccleſiaſticorũ ſumma penes Epiſcopos, quorum vices gerunt ii, quos vocant vicarios in ſpiritualib. cancellarii & officiales: inter quos vnus, qui eſt primarius, generalis appellatur, cæteri foranei. Ab Epiſcopis, eorumq; vices gerentibus, prouocatio eſt ad Archiepiſcopos: & ad Gneſnenſem quidem ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo, idq; eo nomine, ꝙ ille eſt legatus perpetuus, ſiue, vt vulgo loquuntur, natus ſedis Apoſtolicæ. Extrema tandem prouocatio eſt ad Pontificem Romanum. Omnes autem iudices eccleſiaſtici iudicant è præſcripto eccleſiaſticorum & Pontificiorum canonum: & præter diras ſiue cenſuras & interdicta eccleſiaſtica, habent ius quoddam coercẽdi ſontes, in ſui quidem ordinis homines laxius, in profanos autem reſtrictius, ita vt contra hos ad executionem rerum iudicatarum, vrbanorum, ac terreſtrium magiſtratuum opem ad extremum implorare neceſſe habeant. Habẽt & profani inter ſe, Nobiles iuxta ac plebei ſua iudicia, quibus ſacris initiatũ ac ſacerdotio præditum pręeſſe non licet. Ac Nobilitas quidem terreſtribus iudiciis peculiariter

Eccleſiaſtica iudicia.

Eccleſiaſtici fori cauſa.

Iudices eccleſiaſtici.

Terreſtria iudicia.

riter ſubeſt, quæ à iudice, ſubiudice, & notario terreſtribus exercentur, alibi quidem quater, alibi ſexies quotannis, alibi vero ſingulis menſibus: niſi forte iudex, ſubiudex, aut notarius deſit, aut bellica expeditio, vel comitia, colloquiaue interueniant. Tunc enim ſilent iudicia Nobilitatis, non terreſtria modo, ſed & alia. Sunt autem in quolibet Palatinatu certa oppida, in quibus ius hoc dicitur Nobilitati, in eo ipſo territorio bona agroſque habenti. Nec euocari quenquam è ſuo territorio licet, niſi ipſe certa obligatione nominatim ab hac prærogatiua receſſerit. Cæterum, qui nulla habet bona terreſtria, conueniri hoc iure nõ poteſt. Ne ſacerdos quidem, exceptis cauſis finium regundorum, & adſcriptitij alieni profugi, cæſi, vel vulnerati: aut ſi vllo alio, quam ſacerdotij nomine, bona terreſtria poſſideat. His iudicijs diſceptantur pleræq; omnes cauſæ Nobilitatis priuatæ ac ciuiles, ac ciuiliter inſtitutæ. Regundorum finium cõtrouerſia hoc ipſo quidem iudicio primum diſceptatur inter equites, vel inter equitem & ſacerdotem: ſed ad extremum ad Succamerarium terreſtrem remittitur: qui in rẽ præſentem veniens, ipſe per ſe, vel per vicarium ſuũ camerarium illius territorij eam definit, certiſq; metis ac ſignis fines controuerſos deſignat. Atq; hęc eſt vnica Succamerariorum iuriſdictio.

Terreſtris iudicii cauſa.

Succamerarii iudicium.

Cæterum ſi cum regijs bonis equiti ſit controuerſia, non apud terreſtre & Succamerarij iudicium ea diſceptatur, ſed Princeps equite poſtulante edit commiſſarios aliquot de ſenatu ac terreſtribus magiſtratibus ſiue officialibus eius ſatrapiæ, in qua eſt controuerſia: inter quos etiam Succamerarius eſſe ſolet: qui in rẽ præſentem venientes iudicium id peragunt. Idem ſit, ſi ſacerdotalis fundus & ager cum regio cõtrouerſos fines habeat: niſi quod Epiſcopus quoq; eius diœceſos editis a Principe recuperatorib. vnũ aut alterũ de ſuis adiungit. Eademq; ratio eſt petẽdi recuperatores à Principe in cauſis herciſcundę familię, ſiue diuidendę hęreditatis inter fratres & propinquos. Quanquam hoc iudicium ẽt pręfectus exercere poteſt. Criminales vero cauſę de ſtupro, incendio, latrocinio, & vi armata alienis ædib. illata ad p̃fectorum in ſua cuiuſq; pręfectura iudicium pertinẽt. Ciuiles itẽ quęcunq; aduerſus eos Nobiles inſtituuntur, qui certos agros ac bona terreſtria nulla habẽt, & qui licet habeant, obligatione tamẽ ſua ei foro obnoxios ſeſe fecerũt, aut merẽt publica ſtipendia, aut ſacris initiato homini damnũ vel iniuriã intulerunt, aut alienũ adſcriptitium detinẽt, aut obſtaculis deniq; liberã fluij nauigationẽ impediuerunt, aut ſi quis executionẽ rei iudicatæ prohibeat. Dicit aũt Præfectus ius in arce, aut alio loco publico ſuę quiſq; p̃fecturę ſexta quaq; ſeptimana per ſe ipſe, vel per vicariũ ſuum iudicẽ caſtrẽſem. Atq; hæ ſunt iudicij caſtrẽſis cauſæ. Officij vero ſunt, rerũ iudicatarum executio: viduarũ de bonis dotalib. eiectarum, & aliorum ſpoliatorũ reſtitutio: itemq; deprehenſos in ſcelere, & recẽti crimine, aut ſi q̃s rem alienã apud ſe deprehenſam nõ reddat domino repetenti: adhęc in turbatores cõuentuum ac iudiciorũ, & q̃ vetitis armis vtuntur: in tolerãtes cenſuras eccleſiaſticas vltra annũ, in iniuſtos teloniorũ exactores, & in ſacerdotes, qui iuri patronatus ſecularium hominum derogant, aut ſeculares p̃ter ius ad forũ eccleſiaſticũ euocant, animaduerſio. In quib. cauſis quouis tẽpore cuiuis quęrenti præſto eſſe debet p̃fecti autoritas per ſeipſum, vel per ſubpræfectum ſuum: cuius iuriſdictio ad cauſas officij pertinet, ſi præfectus ipſe ius non dicat. Deniq; furti ſuſpectos præhendendi, reoſq; iudicandi ac ſupplicio afficiendi ius habet præfectus, ac ſubpræfectus eius. Nobiles tamen non niſi eos, qui ter ab eodem crimine damnatis editi & in album furum relati ſunt.

Iudicia commiſſarialia.

Præfectorũ iuriſdictio.

Caſtrenſe iudicium & officium.

Porro

Porro ſtatus controuerſiæ, hoc eſt, cum de genere cuiuſquam ambigitur, & *[Regii iudicii cauſa.]* ex cauſæ, quæ infamiæ, cõfiſcationis bonorum, vel capitis pœnam (præter eas, quas dudum præfectis attributas eſſe dictum eſt) annexam habent, atq; etiam de cæde Nobilis, ad ſolius Principis iudicium pertinent. De quibus is in comitiis demum cum Senatu cognoſcit : præter, ſi maleficium in loco domicilii Principis ipſius, & ſub aſpectu eius patratũ ſit. Tunc enim, ſi autor recenti facinore comprehendatur, abſque citatione Princeps eum ipſe per ſe, vel per Mareſchalcum iudicat. De perſonalibus vero cauſis ciuilibus, aut ciuiliter inſtitutis, quæ alioquin ad forum terreſtre vel caſtrenſe pertinent, Princeps itidem quouis loco ac tempore cum iis, quos ad manum habet, conſiliariis citatum iudicat. Quæ citatio curialis, & poſt curiam vocatur. Sed eius vſus ita reſtrictus eſt, vt ea in minore Polonia contra eum, qui in maiore tantum agros ac domicilium habet, non valeat: neque contra. Id autem iudicium regiorum terminorum nomen habet. Vbi etiam in pręfectos & adminiſtros ſuorum bonorum & redituum, quod ad munera eorum attinet, quicunque & vndecunque ii ſint, Princeps ipſe ſibi, inſtigatore officii petente, & cuiuis poſtulanti ius dicit : ac de prouocationibus quoque ab officio caſtrenſi ad ſe delatis cognoſcit. Iniuſtus tributi publici exactor etiam apud Epiſcopum, Palatinum, vel *[Iuriſdictio bellica.]* Caſtellanum loci recte conuenitur. Belli autem & expeditionis publicæ tempore, cum ſilent omnia ſupra memorata fora, penes Principem eſt ius omne, ac iudicium eorum, quæ in caſtris, & in ipſa expeditione flagitioſe aut ſcelerate admittuntur. De iniuriis quidem damniſque datis in expeditione bellica Palatini vel Caſtellani cuiuis quærenti contra ſuæ quiſque ſatrapię, vel territorii homines ius dicunt. Si quis autem non pareat, Principi deferunt.

[Prouocatio ad Principem.] Ab omnibus porro iudiciis Nobilitatis prouocatio eſt ad Principem : niſi quod eæ, quæ fiunt à terreſtribus iudiciis, in colloquiis fere prius diſceptantur. *[Colloquia & generales termini.]* Appellatur autem colloquium, peculiare Palatini cum dignitariis, ac terreſtribus magiſtratibus iudicium : quod ſemel quotannis autumni tempore in qualibet ſatrapia ſiue Palatinatu exerceri debet, prouocationum à terreſtribus & caſtrenſibus eiuſdem ſatrapiæ iudiciis diſceptandarum cauſa. Quod etiam terminos generales vocant, vbi & alienationes & obligationes bonorum terreſtrium recte fiunt. Ab hoc itidem ad Regem eſt prouocatio, cuius duplex eſt ratio : eſt enim appellatio, qua inter litigantes ſolos diſceptatur, iuſtene an iniuſte iudicatum ſit. Motio vero eſt, in qua iudex, à quo prouocatum eſt, neceſſe habet tueri ſententiam ſuam, vt ſi iniqua & legibus aduerſa fuerit, ipſe pudefiat, ac mulctetur, quod tamen iam ferme exoleuit. Vtrobique autem regio vel colloquiorum iudicio iniuſtum decretum reſcinditur, vel corrigitur, vniuerſaq; cauſa diſceptatur ac diiudicatur, etiamſi ab interlocutoria ſententia prouocatum ſit. Tametſi nõ temere admittitur eiuſmodi prouocatio. Cognitionum quoque Principis de prouocationibus non eſt vna ratio : nam de iis, quæ fiunt à colloquiis, non niſi in comitiis cum frequenti Senatu cognoſcit. Ad eundem modum de iis etiam, quæ fiunt à terreſtribus iudiciis. Nam de iis quoq; recte à Rege cognoſcitur in comitiis, ſi prius ea inſtituantur, quam colloquia. Itaque indiſcriminatim prouocari ſolet ad colloquia, vel ad comitia. De cæteris vero prouocationibus, quæ fiunt ab aliis iudiciis, etiam extra comitia cognoſcit is cum iis conſiliariis, quos ad manum habet, quouis tempore & loco : ſed tamen intra fines regni modo. Foris enim nemo Nobilium ſiſtere ſe Principi neceſſe habet ylla ex cauſa, exceptis fiſcalibus. Tam in co-

mitiis autem, quam extra ea in iudiciis regiis adhibentur in conſilium etiam ſupplicum libellorũ magiſtri, ſiue Referendarii: itemq; iudex, ſubiudex & notarius eius territorii, in quo iudiciũ exercetur, præter, cum de prouocatione ab ipſorum iudicio facta cognoſcitur: habentq; ii poſtremi omniũ dictionẽ ſententiæ. Atq; his fere foris ac rationib. Nobilitatis iudicia peragũtur. Nam barbaricus ille mos prouocandi aduerſarium ad ſingulare certamen, & ferro vſq; ad necem vel deditionẽ de iure & iniuria, veroq; & falſo decernendi, nihil habet commune cum iudicio. Cęterum iudiciorum ratio in comitiis Varſauienſibus anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimooctauo, habitis à Stephano Rege alia inſtituta eſt, quæ tribunalitia vocantur: vt Reſpublica ex ſuo corpore in ſingulis Palatinatibus, maioribus binos, minoribus vero quibuſdam ſingulos è Nobilitate quotannis ſibi deligeret, qui primũ à D. Martini vſq; ad Paſchatos Poloniæ maioris Nobilitati Petricouiæ, minoris autem à Paſchatos vſq; ad meſſem Lublini ius dicerent, ac cauſas appellationis ſiue vltimæ, vt vocant, inſtantiæ iudicarent. Atq; ſic omnia priuatarũ rerum iudicia penes Nobilitatem deinceps eſſent: publica, iuris item regii ac fiſci iudicia in eo, quo antea ſtatu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earum terrarum, quæ ſuis legibus, ac diuerſo à cæteris iure vterentur. *Iudicia tribunalitia.*

Iudicatur autem Nobilitas ſuis legibus, quæ paucæ ſunt, & cõſtitutiones regni vocãtur (tametſi Maſouii peculiares habent) vel morib. vel ex æquo & bono, ſiue adeo iudicũ opinione. Magnã aũt in iis iudiciis vim habet exemplum, & res in ſimili cauſa à Principe iudicata: permagnam item iuſiurandũ. Magnus etiam eſt vſus præconum, quos miniſteriales terreſtres appellant, magnaq; eis fides adhibetur, itidem ac tabellionibus in iure ciuili Romano & Pontificio. Sed ſunt ii fere illiterati ac plebei homines, Palatini vel delegati cuiuſpiam regii arbitrio, nec ſemper exquiſito delectu creati. Verum in omni fere functione ſua vnum aut alterum equitem teſtem adhibeant oportet. Actori nulla eſt pœna, ſi cauſa cadat, vel eam non proſequatur: ac ne litis quidẽ impenſas reus ſoluit. Reus condemnatus ſi iudicatum non ſoluat, mulctatur & pigneratur. Condemnatur autem actori in ciuili cauſa, quanticunq; is litem iureiurando interpoſito æſtimauerit. Licet tamen iudici ante iuſiurandum eius æſtimationem moderari. Si non paruerit rei iudicatæ, reus condemnatur in duplum, quod perlucrum appellant: prior enim condemnatio lucrum dicitur. Si duplum ad certam diem non exoluerit, Præfecti regii eius territorii, in quo reus bona vel domicilium habet, opem actor implorat. Ex decreto autem Præfecti bona rei poſſidenda ei traduntur, adiecta certa multa, quod vadium vocant, ſi is prohibuerit. Sin iterum id fecerit, duplicatur mulcta: ſin tertium, triplicatur, quæ vadia duplicata & triplicata appellantur. Quæ tamen ſublata iam ſunt, & poſt interpoſitum vnum vadium, reus ſi pergat eſſe contumax, proſcribitur. Proſcriptus vero, ſi vi ſe nihilominus ſuaque tueatur, cuncta illius Præfecturæ Nobilitas contra eum armatur. Ac ipſe quidem præhenditur, bona vero eius à Præfecto poſſidentur, donec de reditibus eorum non modo iudicatum, ſed mulctæ etiam & vadia ſoluantur. Indicta vero cauſa, hoc eſt, non citatum, neq; conuictum Nobilem, qui modo agri aliquid habeat, præhendere nulli magiſtratui, ac ne Principi quidem licet, præter furem à ſeruis pœnæ inter conſcios & complices ter editum, aut in maleficio quouis deprehenſum, aut qui ſatiſdare nolit, vel non poſſit. Præfecto remiſſiori in executione rei iudicatæ pœna eſt, abrogatio præfecturæ: niſi

Statuta regni.

Executio rerum iudicatarum.

Nobilium prahenſio.

forte eam oppignoratam teneat, tunc enim centum marcarum mulcta ipſi à Principe irrogatur, detrahenda de ſumma eius capitali, quoties officium ſuum non fecerit. Oppidanis vero & plebeis magiſtratibus, Nobilem etiam in ſcelere deprehenſum ſine Præfecti authoritate iudicare omnino fas non eſt. Hæc de iudiciis Nobilitatis.

Plebis iudicia ruſticana. *Vrbana.* Plebs habet peculiaria iudicia, in pagis quidem ſimpliciſſima, quæ vel ab aduocatis iudiciariis, vel ſcabinis, vel à ſcultetis, vel à præfectis ſiue dominis, eorumque procuratoribus & adminiſtris, ſine ſtrepitu & figura iudicii exercentur. In vrbibus autem & oppidis exactiora ſunt: quibus Nobiles quoque, qui in iis domicilia & ius ciuitatis habent, ſunt obnoxii in cauſis ciuilibus duntaxat. Ea vero partim penes aduocatum & ſcabinos, partim penes conſules ſunt: partim etiam penes magiſtros contuberniorum. *Iudicia conſulii & magiſtrorum contuberniorum.* Conſules ac magiſtri contuberniorum ſine ſtrepitu & figura iudicii iudicant, hi quidem ſinguli cum adiunctis ſibi ſenioribus de leuioribus cauſis ſui quiſque generis opificum. Conſules vero de quibuſuis, proprietatis modo & poſſeſſionis rerum ſoli & hæreditatis, itemque capitalibus ac ſanguinariis exceptis: quæ ad ſcabinorum & aduocati iudicium peculiariter pertinent. *Scabinorũ iudicia.* Parui momenti cauſas etiam conſul ſolus agnoſcit: à quo itidem, atque à magiſtris contuberniorum, ad conſeſſum conſulum eſt prouocatio. Ab his porro ad Regem. Inoleuit tamẽ multis in locis mos, vt prius Præfectus appelletur, atq; inde domum ad Regem prouocetur, idque de regiis modo oppidis intelligendum eſt. Nam quæ alii cuipiam ſubſunt, in iis prouocationes fiunt ad eorum dominos, ab iiſque ſine prouocatione iudicantur. Sed ſi quis aduerſus eum, qui ipſi non ſubeſt, iniuſte iudicauerit, ſiue per ſe, ſiue per vicarium & procuratorem ſuum, vocari poteſt eo nomine in ius, cui eſt obnoxius. Porro Epiſcoporum & aliorum eccleſiaſticorum hominum ſubditis opem ſuperioris, nempe Epiſcopi vel Archiepiſcopi, cõtra vim & iniuriam dominorum ſuorum implorare licet. *Iuratum iudicium.* In iurato autem iudicio (ſic enim vocatur id, cui ſcabini cum aduocato iurati præſident) accuratior ſeruatur proceſſus iudiciarius, exerceturq; id fere inter cõciues quintodecimo quoq; die, niſi is feſtus ſit: externis vero & hoſpitibus poſtulantibus, quoties opus eſt, exponitur. Atq; hoc quidem emptum dicitur, illud expoſitum. Eſt & tertium genus iudicii huius, quod magnum vocant, ac ter ſtatis anni temporibus ob grauiores cauſas conſule præſidente exercetur. *Prouocatio à iurato iudicio.* A iurato autem iudicio legitima eſt prouocatio ad aliud quoddam iudicium primarium vrbium, quod quidẽ duplex eſt, itidem ac leges, quibus oppidani & agreſtes fere vtuntur. Neq; enim iiſdem ii cum Nobilitate legibus tenentur. Ac in Maſouia quidem, vbi ius Culmẽſe viget, nunc ad Torunienſem magiſtratũ, atq; inde demum ad Regem prouocatur. In cæteris vero Poloniæ partibus, vbi iuris Magdeburgenſis vſus eſt, olim ad Magdeburgenſem ciuitatem prouocabatur. *Iudicium iuris ſupremi Magdeburgici.* Sed Caſimirus Magnus Rex aliud quoddam iudicium in arce Cracouienſi inſtituit, quod iuris ſupremi Teutonici ſiue Magdeburgenſis appellauit: in quo aduocatus cum ſeptem ſcabinis magno procuratore eiuſdem arcis præſidente, nõ tamen iudicante, iudicant de prouocationibus, quæ fiunt à iuratis quarumuis ciuitatum & oppidorum iudiciis. *Iudicium ſex ciuitatum.* Inde vero prouocatio eſt ad aliud iudicium, quod ſex ciuitatum dicitur. In quo eiuſdem Caſimiri inſtituto bini certorum oppidorum conſules Cracouiã conuenientes in arce ius dicũt ſine prouocatione. Cognoſcit aũt Princeps de prouocationibus iis, quæ ab vrbanis & ruſticis iudiciis veniunt, & omnino de controuerſiis plebeiorum

beiorum ſuę ditionis, atq; etiã de querimoniis aduerſus Pręfectos ſuos, vbi libet,etiam extra Regnum,& cum quibus vult, conſiliariis. Sæpe etiam Conſiliariis & Referendariis,Secretariis earum cognitionem delegat, ſed ita, vt ipſe tamen ad extremum iis referentibus ſtatum controuerſiæ decernat, præſertim ſi cauſa ad Nobilẽ pertineat. Soli Cracouienſes ciues hoc præditi ſunt priuilegio,quod à Senatu vrbano non niſi ad Principem eſt prouocatio, & quod eius,itemque Caſimiriæ & Cleparię ciuitatum cauſæ ab eo non niſi Cracouiæ iudicantur. Habent & ſculteti ſiue aduocati hæreditarii pagorum & oppidorum nonnullis in locis inter ſe peculiaria iudicia, à quibus item ad ius ſupremum Teutonicum,& inde ad ſex ciuitates, vel ad Principem prouocatur.Iure autem ſuo quiſque iudicatur,præter,quod cauſæ cædis & vulnerum Polonico tantum iure iudicantur, quo reus actoris iureiurando peragitur. Ac in recenti quidem crimine comprehenſus,cædem capitis ſupplicio luit. Poſt interpoſitam vero vigintiquatuor horarum moram ad certam & lege conſtitutam capitis æſtimationem damnatur,quæ diuerſa eſt,Nobilis & plebeii. Pro plebeio capite partim domino eius,partim liberis ac hæredibus cæſi cædit mulcta: pro Nobili vero ſolis liberis ac hæredib.exoluitur.Nobili tamen pro Nobilis cęde vltra mulctam pœna eſt etiam carcer annuus, & ſex hebdomadæ. Cæterum Maſouiorum legibus carceris pœna ſoluitur is, qui profugus annum totũ exulauerit. Verum plebeio Nobilem interfeciſſe capitale eſt, niſi tranſigat cum actore. Vulnerum certæ ſunt æſtimationes. Fit autem contemptu harum pœnarum, & capiendæ ex mulcta pecuniæ, vt crebreſcant magis indies iurgia atque cædes. Executio rerum iudicatarum cõtra oppidanos penes magiſtratum eſt in ſua quemq; ciuitate, aut ſi is negligat, domini vel præfecti auxilium imploratur. Atque hæc iudiciorum Nobilitatis & plebis ratio.

Scultetorũ iudicia.

Homicidij iudicium & pœna.

Executio vrbanorũ iudiciorũ.

Comitia duabus de cauſis habentur, propter conſultationes de Republ. & propter iudicia. Cum enim Polonis ea potiſſimum forma Reip. placuiſſet, in qua penes vnum quidẽ eſſet iudiciorũ, ac rerũ omniũ in bello & in pace ſumma,ſed, vt is rerum agendarum ac iudicandarum conſilia cum pluribus conſiliariis communicaret: hi porro cum propter alias functiones publicas, tum etiam propter curam rei ſuæ familiaris, ad latus Principis aſſidui eſſe nõ poſſent, placuit,vt ii ad certum locum ac diem conuocarentur à Principe, ad exercẽda cum ipſo iudicia, conſiliaq; de Republ. capienda. Hæc ſunt comitia publica, quæ etiam generales Regni conuentus vocãtur: qui olim ſimpliciorib. ac melioribus ſeculis bidui vel tridui ſpacio peragebantur. Augeſcẽtibus deinde iudiciis & rebus agendis,extrahi cœpere in longius tempus comitia:ſic tamen,vt pro re noua & inſolita annotarit Dlugoſſus, in nonum diem ea extracta eſſe. Atq; hęc fuit vetuſtorum comitiorum ratio. Poſteriori tempore,cum vniuerſa Nobilitate, & vna de omnibus ciuitate Cracouienſi communicata ſunt comitia: cœperuntq; adhiberi nuntii Nobilitatis ſiue terrarũ, & ciuitatis Cracouienſis, principio quidẽ vnã ob rem, nempe ſciſcendi in bellum tributi cauſa. Deinde vero,cum ſiue incuria Principũ,ſiue Senatorum conniuentia, multa, quæ ad ſalutẽ & amplitudinem Reipubl. pertinebant, negligi, ac Nobilitatis prærogatiuæ minui viderentur,ad alias etiam conſultationes de Repub. accedere cœperunt,non vt conſiliarii,ſed vt monitores Principis ac cõſiliariorum, & cuſtodes libertatis, & prærogatiuarum Nobilitatis, ac legum publicarum. Nunc igitur ſine nuntiis terrarum non habentur legitima comitia.

Comitiorũ ratio.

Nuntij Nobilitatis.

Atq; eam ob rem quoties ea debẽt inſtitui,indicũtur prius à Rege Nobilitati

Conuentus particulares. conuentus,quos vocant particulares, ad certos dies, certaq; oppida. Quibus (niſi iuſta cauſa obſtet)Nobilitas cum Senatorib.ac magiſtratibus terreſtribus eiuſdem ſatrapię ad templum conuenit,&implorata ope diuini numinis legationem regiam audit,vbi,quando,& quibus de cauſis opus ſit haberi comitia. Deinde præeuntibus Senatoribus nuntios ſuos deligit, eiſque vel peculiaria dat mandata ad comitia, vel vniuerſe poteſtatem facit curandi ea, quæcunque in commune è Republica fore videbuntur. Lege autem ab hoc munere legationis excluditur, qui priuatum habet negotium ac litem in comitiis. Finitur nuntiorum poteſtas vnicis comitiis. Nec idem eſt in omnibus ſatrapiis eorum numerus: ſed pro numero territoriorum eſſe debere exiſtimatur. *Conuentus generales.* Nuntiis ita creatis in particularibus conuentibus, mox inſtituuntur alii conuentus, quos generales vocant. In maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Corcini. Et ad hunc quidem Cracouienſis, Sendomirienſis, Ruſſicæ, Podolicæ, Belſenſis, & Lublinenſis ſatrapiarum: ad illum vero reliquarum proceres ac nuntii recens creati, ac de Nobilitate qui volunt, conſtituta itidem à Principe die conueniunt, auditiſque iterum mandatis regiis, mandata Nobilitatis, & quæ poſtulat vſus Reipublicæ, inter ſe conferunt. *Comitia regni.* Atque inde itur ad maiora comitia. Quo vbi conuentum eſt, re ſacra ſolenni itidem in templo publice peracta,itur ad aulam.Ibi Rege &Senatoribus in corona cõſidentibus,adſtantibuſq; pone ſecretariis ac nuntiis,Cancellarius vel Procãcellarius Regis nomine proponit in mediũ, quibus de rebus in commune conſuli operæ pretiũ ſit.Deinde Senatores ab Archiepiſcopis & Epiſcopis orſi, ordine dicunt ſententias. Hinc nuntii petita à Rege venia ſecedunt in aliud conclaue,iiſdem de rebus inter ſe conſultaturi:reuerſiq; ſiue eadem,ſiue alia die per vnum aliquem exponunt id, quod ipſis in commune viſum eſt, quid probent,quidue requirant. Nonnunquam pluribus mandant, ſi plura ſint negotia proponenda, vt ſuum quiſque ediſſerat. Non modo enim iis de rebus, quæ Regis nomine propoſitæ fuere, ſed etiam, ſi quid aliud ipſis in mentem venit de Republica, poſtulant, vel admonent. Id vero ſi eſt eiuſmodi, vt conſultationem requirat, & ab eorum functione non alienum eſſe videatur, dicuntur etiam de eo ſententiæ à Senatoribus, excluſis nuntiis, interdum etiam non excluſis. In omnibus autem conſiliis poſtremus omnium dicit Rex,&quod ei placuit,decreti comitialis &legis habet vigorem, dummodo prioribus legibus, Nobilitatiſque aut ſacri ordinis prærogatiuis ne aduerſetur.Tunc enim refragari placito Principis non ſolum Senatui, ſed etiam nuntiis fas eſt. Itaque in eiuſmodi conſultationibus ſuſpendit fere ſententiam ſuam Rex,donec inter nuntios & Senatores, maioremue eorum partem conueniat. Sed hoc iam aliter conſtitutum eſt. Cætera autem conſilia de Republica,quæ legibus diſerte excepta nõ ſunt,nec prærogatiuis Nobilitatis præ- *Iudicia comitialia.* iudicant,cum Senatu ſolo Rex communicat. Quemadmodum iudicia quoq; cum eo ſolo exercet, minimũ biduo vel triduo ſingulis hebdomadis per tempus comitiorum. Sed interdum ea delectis aliquot è Senatu delegat. Atq; ii quotidie fere,feſtis dieb.exceptis,iudicant. Verum ab his quoque aſſeſſoribus *Controuerſiarũ inter eccleſiaſtic. & equeſtrẽ ordinẽ arbiter Rex.* (ſic enim vocantur ii iudices) ad Regẽ prouocatur. Atq; ii ſtatum cõtrouerſiæ cuiuſq;decretumq;ſuũ in conſeſſu reliqui Senatus exponũt.Sententias tamen denuo non dicunt.Publicarum inter eccleſiaſticum &equeſtrem ordinẽ controuerſiarum arbitrium atq; tranſactio penes Regem eſt. Comitia quotannis, niſi quid forte impediat, inſtitui vſitatũ eſt. Nihil tamẽ ꝓhibet,quo minus vel

rarius,vel crebrius inſtituantur. Crebrius quidem vt id fiat requirit iudiciorum & prouocationum diſceptandarum multitudo, quæ cũ antea nonnunquam in quartum & quintum,ac ſextum fere menſem extraherentur,nunc lege ſex ſeptimanarũ ſpacium præfinitum eſt.Locus certus comitiis habendis olim nullus erat,ſed vbi Regi collibuerat,etiam ſub dio,& in territoriis ea peragebantur.Poſtea lege in vnum concluſa ſunt oppidum,in vmbilico & meditullio totius Poloniæ ſitum Petricouiam.Sed iam ea inde noua lege in gratiã Lithuanorum Varſauiam tranſlata ſunt. Poteſt tamen Rex aſſentiente Senatu iuſta aliqua de cauſa alibi quoq; ea inſtituere.Nec illud prætermittendum eſt, quod initio comitiorum nuntiis Nobilitatis ſingulis certa pecunia in victum de publico numeratur.Senatoribus non item. Cæterum non venienti ad comitia Senatori ſine iuſta cauſa,lege mulcta irrogatur:ſed ea vix vnquam à Rege exigitur.Habet eccleſiaſticus quoque ordo in Polonia ſuos conuentus ſiue ſynodos,quarum cauſas & vniuerſam rationem è iure pontificio petat,qui volet.Atq; hæc etiam de comitiis.Supereſt belli gerendi ratio.

Comitiorum locus.

Synodi ſacerdotum.

Bellum autem in hac gente à Nobilitate geri vſitatum & legitimum eſt antiquitus:quæ cuncta equeſtris militat,idq; pro modo bonorum & redituũ facere debet.Sed cum nulla publice inſtituta ſit bonorum æſtimatio, modus hic fidei cuiuſq; creditus , labente in deterius diſc[i]plina & fide,arbitrarius factus eſt,non ſine Reipublicæ totius incommodo atq, iniuria. Arbitrarium eſt & genus armorum.Tenuiores,& qui equum alere non poſſunt,pedeſtres militant.Sculteti quoq; ſiue aduocati hæreditarii,& quicunq; fundos terreſtres hæreditarios habent,non ſunt immunes à militia. Mulctatur autem agris & bonis omnibus,ſi quis paterfamilias à bello abfuerit, aut filium adultum, fratremue,qui ipſe ſeparata bona, & militandi neceſſitatem non habeat, pro ſe non miſerit.Cæterum pupillis impuberibus,ægrotis,ſenio confectis, & viduis per neceſſarios & famulos militiã obire licet.Habent autem vacationem militiæ tribuni terreſtres,præfecti arcium in finibus Regni ſitarum, vicarii cæterorum præfectorum iuriſdictionem habentium,vicecapitanei, & burggrabii, & qui Reipublicæ cauſa abſunt:habet item ordo cunctus eccleſiaſticus præter eos ſacerdotes,qui bona terreſtria hæreditario ſeu alio quouis, quam ſacerdotiorum iure ac nomine obtinent.Euocatur ad bellum Nobilitas antiquo more,dimiſſis quoquo verſus per præfecturas literis ſigno regio conſignatis: quæ deinde in pertica reſti alligatæ (vnde reſtium nomen acceperunt) à præconibus ſiue miniſterialibus terreſtribus ad dignitarios & officiales ſiue magiſtratus:primoreſq; Nobilitatis cuiuſq; præfecturæ ſublimes & conſpicuæ circumferuntur,& in foris vrbium ac oppidorum alta voce publicantur. Ter autem id fieri oportet interpolatis quaternis ſeptimanis: niſi decreto comitiali tempus id accidatur, binæq; reſtes coniungantur. Poſt tertias demum reſtes domo ſe quiſq; mouet ad ſuæ ſatrapiæ conuentum, ad certum locum certumq; diem indictum. Inde porro autore ac ductore Palatino cum ſui quiſq; territorii Caſtellano ad conſtitutum à Rege prope fines Regni locum pacati proficiſcuntur.Verum hoc quoq;, vt alia nonnulla recte à maioribus inſtituta, augeſcente indies equitum licentia conniuentiaque magiſtratuum in deſuetudinem abiit,magno non modo ſacerdotalium, ſed etiam regiorum, & ipſius Nobilitatis prædiorum & adſcriptitiorum incommodo atq; damno. Neceſſe autem habet Princeps equeſtris ordinis homines ab hoſtibus in bello captos redimere,ac damna amiſſorum equorum,quæ ii extra fines Regni acceperint,

Belli gerendi ratio.

Pœna non militantiũ.

Immunes à militia qui.

Reſtium literæ.

Bellicæ leges.

 exol-

exoluere. Captum vero hoſtem, nobilem præſertim, is qui cepit, Principi tradere debet, acceptis pro eo duobus florenis. Vſu venit nōnunquam, vt hæ copiæ diuidantur à Principe de ſententia ampliſſimi conſilii: ac cæteris quidem aduerſus hoſtem proficiſcentibus, vnius aut alterius ſatrapiæ Nobilitas, vel plurium, ſi opus ſit, ad præſidium eius oræ, vnde item belli aliqua eſt ſuſpicio, relinquatur. Hæc eſt apud Polonos belli gerendi ratio: hoc robur militiæ in equitatu ſitum. Hæ ſunt opes & vires gentis: hæ copiæ externis pene incredibiles, & cum quibuſuis maximarum gentium opibus ac diuitiis comparandæ: quibus olim Principes Poloniæ res magnas geſſerunt, non domi modo illata bella propulſando, ſed foris etiam hoſtes vlciſcendo, fines imperii longe lateque proferendo, & amicis ac ſociis ſuccurrendo. Sed cum abuterentur ii nonnunquam obſequio Nobilitatis, eamque crebrorum ac diuturnorum, minimeque neceſſariorum bellorum incommodis exercerent, lege cautum eſt intra ducentos annos & amplius, vt ne liceat Regi bellum facere ſine comitiis & aſſenſu Senatus: & vt Nobilitas fines quidem Regni, quoties & vbi opus eſt, abſq; vllo ſtipendio tueri neceſſe habeat, non ſine Principe tamen, præterquam in interregno. Cæterum extra fines ne ad vllam militiam educi poſſit inuita, niſi acceptis à Rege in quemlibet haſtatum equitem quinque marcis.

Bellica expeditio ſine comitiis nō indicitur.

Nobilitatis officium.

Peditatus nullus eſt fere apud Polonos, præter mercenarium, ſi quem Princeps conduxerit. Mittunt quidem ei oppidani currus commeatu onuſtos cum peditibus: ſed is peditatus non multus eſt, & ſternendis muniendiſque viis, quam armis tractandis, accommodatior. In extrema tamen neceſſitate & grauiori bello, euocata ad expeditionem Nobilitate, oppidani quoque & agreſtes decimum quemque peditem decreto comitiali armant & expediunt. Cum autem lentior ſit expeditio hæc vniuerſa, & nonnunquam ciuibus & amicis magis quam hoſtibus incommodare ſoleat, excogitata eſt ratio conducendi militis mercenarii pedeſtris & equeſtris ad ſubitarias Tartarorum & aliorum hoſtium excurſiones reprimendas, expugnandas munitiones, & alios militares labores ſubeundos aptior & promptior. Quæ copiæ pariter cum decurionibus, centurionibus, turmarum & cohortium ductoribus tribuniſque militaribus ab alterutro exercitus longe laxiori poteſtate, & ſeueriore diſciplina, quam in expeditione publica reguntur. Eſt autem ſtipendium trimeſtre, in equitem quidem ſenum, in peditem vero quaternorum florenorum antiquitus conſtitutum. Perexiguum id ſane eſt, niſi in magna alioqui rerum omnium ad victum paſtumque pertinentium copia & vilitate, longe leuius etiam precium rebus venalibus bellica lex imponeret, & charitas patriæ, ſtudiumque bellicæ virtutis ac gloriæ, & ſpes adipiſcendorum publicorum honorum magis, quam vlla merces iuuentutem multitudine & ocio abundantem ad facienda ſtipendia excitaret. In hoc vero ſtipendium publice confertur pecunia, tributo, quam exactionem vulgo vocant, agreſtibus ac oppidanis, Regi iuxta ac Nobilitati ſubiectis, imperato. Quo illi non inuiti agrorum domorumque ſuarum vexationem redimunt: ſi modo redimunt, mercenariorum etiam militum, non contentorum ſtipendiis ſuis, licentia & rapacitate indies magis ac magis progrediente, & nec ſacerdotum, nec Nobilitatis, atque adeo neque Regis ipſius bonis abſtinente. Id autem tributum ex agris quidem in manſum, ex oppidis vero oſtiatim penditur. Quinetiam venalis cuiuſlibet potus nomine in oppidis iuxta ac pagis penſitatur. Pendunt

Oppidanorum munia in bello.

Stipendia equitum & peditum.

Tributa ſiue exactiones.

Pendunt & molitores de moletrinis quiddam,& ſculteti ſiue aduocati de ſuis agris,itemq; nobiles ii,qui nullos habent adſcriptitios,& plebei, qui neq; domos,neq; agros habent,& arte aliqua,vel opera ſua victitant.Doctores,Magiſtri,Scholaſtici,& qui literarum ſtudiis vacant,immunes ſunt. Eſt & aliud quoddam tributum,in magna neceſſitate aliquando plebi vniuerſæ, exceptis ſcholaſticis imperatum:quod quia de ſingulis capitibus pendebatur, capitale dictum eſt.Imponit nonnunquam & ipſa ſibi Nobilitas cum Rege & proceribus tributum de agris,vel de cenſibus ſuis penſitandum, ſi vſus & neceſſitas poſtulet.Non niſi in comitiis autem hæc tributa ſciſcuntur ac decernuntur,& quidem conſentientibus Senatoribus pariter ac nunciis terreſtribus. *Cap tale.*

Cæterum eccleſiaſticus ordo vna cum bonis & hominibus ſuis,iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ, non modo militiæ perpetuam vacationem,ſed tributorum etiam publicorum immunitatem habet in Polonia: verum ipſe ſuperiori tempore oppidanos & agreſtes ſuos tributis, quæ cæteris imperantur,vltro Reipublicæ gratia ſubiecit. Nunc iam pro lege habetur, vt quoties regiis & equitum ſubditis tributum imperatur, nec hi exortes ſint. Penſitant ipſi etiam nonnunquam ſacerdotes cum Epiſcopis rogati, vrgente neceſſitate,& charitate patriæ ſuadente, de ſuis ſacerdotiis certam redituum ſuorum portionem,quam penſionem contributionem appellant. Eius vero decernendæ ius eſt penes ſynodum prouincialem: Exigendæ vero penes eos, quibus Epiſcopi cum primario ſuo collegio in ſua quiſq; diœceſi mandauerit. Superiorum autem illorum tributorum, quæ plebi atq; etiam Nobilitati imperantur,exactio plerunq; Regis arbitratu,nonnunquam de Senatus ac nunciorum ſententia per ſatrapias compluribus imponitur.Nec diutius id munus durat,quam ipſum tributum.Diſpenſatio penes Regem fere & Theſaurarium Regni manet. Nonnunquam tamen & ipſa aliis comitiorum decreto mandatur.Non adeo pridem excogitata eſt noua ratio comparandæ in defenſionem Regni militemq; mercenarium pecuniæ.Rex enim Sigiſmundus Auguſtus quartam partem redituum regiorum in eum vſum perpetuo Reipublicæ conceſſit, quæ pacis tempore in fiſcum, in arce Rauenſi conſtitutum,deponitur. *Eccleſiaſticorum immunitas.* *Quarta redituum regiorum.*

Atque hæc de origine gentis Polonicæ,ſitu terræ,ſoli vbertate,populis,lingua & moribus, ordinibus ac ſtatibus,magiſtratibus & vniuerſa Reipublicæ forma,belli paciſq; tempore. Nunc Principum ſiue Regum,& ipſius populi res geſtæ ſtrictim percurrendæ.

HISTO-

HISTORIÆ POLONICÆ

Liber Secundus.

LECHVS.

An.Ch. 550.

DIVTVRNO cunctæ Slauicæ nationis conſenſu celebratur, Lechum & Czechum Polonis atq; Bohemis (qui etiam Czechi lingua Slauica vocantur) Principes præfuiſſe: ideoq; alterum Polonis, alterum Bohemis nomen dediſſe, dubitandum non eſt. Bernhardus quidem Vapouius etiam certum tempus edidit, quo Polonis Lechus præfuit, nempe circa annum Chriſti quingenteſimũ quinquageſimum, à quo quidem ſumendum eſt initium rerum Polonicarum, propterea quod de vetuſtioribus gentis Polonicæ temporibus nil comperti habetur. Lechus itaq; primus gentis Polonicę auctor hãc regionem latiſſimã, quæ regnum Poloniæ complectitur & colendum & habitandum multitudini ſuorum diſtribuit: arces & caſtella opportunis locis muniuit: ipſe in vna ex his domicilium fixit, quam ſexto à Varta flumine milliario, verſus Septentrionem in patentiſſima planicie, ex rudi & non dolata materia extruxit, eique oppidũ adiunxit, quo eſſet tamen aliqua hominum circum Principem frequentia, & Gneſno ſeu Gneſnæ ipſi nomen impoſuit, à nido, quem Gniazdo Poloni vocant, paululum deflexo vocabulo: ſiue quod eo loco, quo nidus auibus, arx illa ſibi futura eſſet: ſiue quod aquilarum ibi nidum reperiſſet, indeq; inſigne boni auſpicii adeptum manſiſſe, & manere ſucceſſoribus eius Principibus Polonorum exiſtimatur alba aquila, erecta expanſis alis. Sic igitur fundato principatu, Lechus partim Gneſnæ manendo, partim obeundo regnum ius dabat populo æquabile, non ex præſcripto legum, quæ nullæ erant, ſed ex arbitrio ſuo, hoc eſt, ex æquo & bono: vſus moderato imperio, magis pater quam dominus factus illorum, qui fidem ductumq; ſuum ſecuti eſſent. Nec enim facile liber feroxq; populus aſperum & iniquum tyrannum aut initio ſecutus eſſet, aut poſtea pertuliſſet. Reditus tunc & agros peculiares nullos habebat Princeps: ſed ei cuncti ſeminabant & metebant, deq; omnium rerum prouentu ac fructibus ipſi vectigal pendebant. Nam nummus tunc incognitus erat apud Polonos: ſed, quo indigebant, permutatione rerum ſibi comparabant. Quamdiu vero Lechus regnauerit, quid præclari bello paceque geſſerit, quoſue liberos poſt ſe reliquerit, in incerto habetur. Vapouius inter alia ſcribit, centum quinquaginta ferme annis poſteritatem eius regnaſſe in Polonia, ad annum fere à Chriſto nato ſeptingenteſimum. Cæterum quod Vapouius memorat, maris quoque fortunam Polonos tunc feliciter tentaſſe, & inſtructa claſſe traiectoq; ſinu Balthico Rugiam, Fœoniam, & alias quaſdam inſulas de

Aquila alba inſigne Poloniæ.

Principis reditus.

Danis

Danis cepiſſe, & cum ea gente vario marte terreſtribus & naualibus prœliis dimicaſſe, ac tandem Duce Viſſimiro vno ex Lechi poſteris, Syuardum Regem Danorum nauali pugna ab iis profligatum, & pulſum precario regni partem ſub annuo tributo recepiſſe, conceſſa Polonis Iutia, Scaniaque: filias vero eius duas captiuas, alteram Noruegis, alteram Germanis venditas: filium autem Iarmericum in obſidis loco aſſeruatum eſſe: inde Viſſimirum Principem captiuis abundantem, duas vrbes maritimas circa mare condidiſſe: & ex his alteram Viſſimiriam de ſuo nomine, alteram Dantiſcum ſiue Gedanum à deuictis Danis, eoque deductis, appellaſſe: tandemque Siuardum poſtea ſeruitutis impatientem Viſſimiro rebellaſſe, & in pugna occubuiſſe: filium vero Iarmericum aliquanto poſt è cuſtodia elapſum nouos motus in Dania concitaſſe: verum eos à Polonis tunc ſedatos eſſe, vero non videtur eſſe conſentaneum. Nam vt ex Crantzio & Saxone ſatis conſtat, Viſſimirus hic non Dux Polonorum fuit, ſed Vandalorum, qui ea ætate totam Pomeraniam cum hoc, totoq; Megapolitano tractu longeq; aliquid amplius tenuere, & fertur ſub annum Chriſti trecenteſimũ quadrageſimũ vixiſſe. Vnde colligere facile eſt, Gedanum eo tempore nondum extitiſſe, vix enim veriſimile eſt, tot retro ſeculis vrbem tam celebrem & maritimam ab omnibus Hiſtoricis, qui orbem Arctoum, ipſiuſq; vrbes accurate deſcripſerunt, iſtam alto præteritam fuiſſe ſilentio. Quin Viſſmaria non adeo vetuſta eſt, vt à Viſſimiro illo condita fuiſſe putanda ſit, ſed potius, vt ex aliis & præſertim annalibus ipſius ciuitatis liquet, à Gunshelmo Comite Suerinenſi & Megapolitano, rerum potiente Valdemaro ſecundo Rege Danorum, circiter annum Chriſti milleſimum duценteſimum quadrageſimum. Krantzius hanc hiſtoriam ex Saxone ſic narrat. Siuardum iſtum Regem Daniæ primum à Gotharo Rege Succiæ profligatum fuiſſe, ideo quod Gotharo ſororem ſuam in matrimoniũ promiſſam mutata poſt ſententia elocare recuſarit. Qua iniuria permotum Gotharum ſponſam armis petiiſſe, tota regione occupata. Vandali, quorum tunc Rex erat Iſmarus, animaduertentes, Siuardum à Gotharo in maximas anguſtias redactum, irruptione in Daniam facta prœlioq; commiſſo Siuardum cæciderunt, filius Iarmericus cum duabus ſororibus paruulis præda hoſtibus fuit, quarum altera Noruegis, altera Germanis, quod venalia quondam ſolebant eſſe connubia, prece vendita eſt, ſicq; tota ea à Vandalis ſubacta fuit. Errori vero huic occaſionem præbuiſſe nominum Iſmari & Viſmari.

DVODECIM DVCES SEV *Palatini.*

Cum autem ſtirps Lechi defeciſſet, ab vnius imperio ad paucorum dominatum traducta fuit Reſpublica. Nam duodecim Palatini, ex omni procerum numero viri inprimis ſpectati, diuiſa in totidem regiones Polonia, in principes eliguntur, quo ſuæ quiſq; regioni præeſſet: & Voievodæ, hoc eſt, duces belli & copiarum vernacula dicti ſunt lingua. Et recte quidem illi, atq; è Republica initio initum magiſtratum geſſere: legeſq; pauciſſimas & ſimpliciſſimas, vt rude illud ferebat ſeculum, non in libris, neq; in tabulis, ſed in animis hominum atq; in vſu incidere. Sed poſt aliquanto ad ambitionem verſi, dum ſuo quiſq; nutu omnia geri vult, & rem priuatam potentiamque ſuam augere ſtudet, aſſentari multitudini, eiuſq; licentiam alere, ſuos quiſque per fas & nefas defendere & euehere, terrori eſſe iis, quos beneuolentia ſibi adiungere non poſſet.

 Inde

Inde tandem contentiones, ſimultates, & factiones à ſtudiis partium ſunt exortæ, quæ Rempublicam funditus euertere cœperant. Pertæſi igitur malorum Poloni, quæ ſub duodecim Palatinorum imperio ipſis incubuerant, ad vnius Principatũ reſpexere, & aliquid de guſtata libertate ipſi ſibi detrahere, quam perire prorſus volebant. Quamdiu vero horum Palatinorum durauerit imperium, in incerto habetur. Manſit quidem deinceps ſub Principibus, manetq; in hanc vſq; diem is apud Polonos magiſtratus, aliquantum reſtricta poteſtate ac iuriſdictione ipſorum, habentq; ii principem ſecundum Epiſcopos in Senatu regio locum. Cæterum duodecim tunc Palatini fuerunt, vel nouo populi placito, vel vſitato etiam ſub Principibus inſtituto: finibus vero Poloniæ non iiſdem perpetuo manentibus, ſed acciſis aliquando prolatiſq; rurſus, ne regionum quidem eadem diſtinctio, nec idem Palatinorum numerus manſit.

Palatinorũ dignitas.

CRACVS.

An. Ch. 700.

Abrogato Palatinorum imperio poſt longam in conuentu Gneſnenſi cõſultationem vna omnium ſententia ad Cracum Principatus defertur, quod factum eſſe circa annum Domini ſeptingenteſimum Vapouius vult: ideoque quando Lechi poſteritas ad eum quoq; annum fere (vt ante dictum eſt) manſerit, non diuturnus fuiſſet ille Palatinorum dominatus. Siue autem Cracus vnus fuit de Voieuodis illis, ſiue non: vero propius eſt, ipſum fuiſſe Polonum, quam externum. Habebat enim & domicilium apud Iſtulam tredecim milliaribus à fontibus eius fluminis: vir cum amicitiis, copiis, & facultatibus potens, tum prudentia, animi magnitudine, & iuſtitiæ, atque integritatis opinione apud omnes ita gratioſus, vt ſolus dilabentem Rempublicam recte ſuſtinere & recreare poſſe videretur. Reluctabatur ille quidem diu & multum Reipublicæ curam & adminiſtrationem ſuſcipere, præſertim quod & licentia hominum inteſtiniſq; diſſidiis perturbata, & externis bellis non leuiter quaſſata fuit: precibus tamen & contentione multitudinis, amoreq; patriæ victus aſſenſit. Neq; vero fefellit Polonos hoc ipſorum de Craco iudiciũ, prudentiæ ac virtuti ipſius datum. Nam hoſtes patriæ alios fœderibus ſibi adiunxit, alios armis repreſſit, pacatis vero foris rebus, domi licentiam & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuerſiarum per loca conſtituit: vrbem in læua Viſtulæ ripa, in loco domicilii ſui condidit, ac de nomine ſuo Cracouiam appellauit, eiq; arcem in colle Vauelo, Viſtula cum ab oppido tunc dirimente, felicibus auſpiciis ſuperędificauit, quam regni caput Gneſna relicta fecit. In eo ſcopulo, cui arx Cracouienſis ſuperimpoſita eſt, fertur immanem beluam, quam holophagum ſiue draconem vocant, cubile ſuũ habentem, viciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis, & hominibus infeſtam Cracus aſtu interemiſſe, cum corpora illi obiicieda pice, ſulphure, & fomite ſuccenſo infarciri iuſſiſſet, & ignis conceptus viſcera beluæ torruiſſet. Celebri Craci fama permoti Bohemi conſanguinei Polonorum, ipſi quoq; ſibi eum principem adſciuerunt, vti Dlugoſſo & Vapouio placet. Sic Cracus cũ per multum tempus bene ac feliciter regnaſſet, obiit tandem, & è conſpectu Cracouiæ vltra Viſtulam in monte Laſſotino, aggeſto inſtar montis tumulo, quemadmodum ipſe mandauerat, ſepultus eſt: extatq; in hunc vſq; diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine vocatur.

Cracus Polonus.

Cracouia à Craco condita.

Cracus moritur.

LECHVS SECVNDVS.

Curato patris Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem (cui

Cra-

Craco nomen erat) per ſpeciem venationis in ſyluas eductum, incautum occulte interemit, ac fortuito caſu eum periiſſe mentitus, ſimulatis lachrymis ac luctu honorifice ſepelit: principatumque ſcelerate appetitum, qui maiori natu debebatur, ſublato illo ſuſcipit. Verum aliquanto poſt patefacto ſcelere, Principatu deturbatus, & in exilium miſſus eſt. Alii dolore & conſcientia patrati parricidii, cum Diis hominibuſque exoſus eſſet, domi eum contabuiſſe, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius Cadlubeus viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, &iam ipſo regnante, ſcelus patefactum eſſe memorat. *Lechi parricidium.* *Lechi pœna.*

VENDA.

Tam gratam vero ſui memoriam Cracus Princeps apud Polonos reliquerat, vt vtroque eius filio orbati, ad Vendam filiam, quæ vnica ſuperſtes erat, Principatum deferrent. Sperabant enim, habituros ſe eſſe præſtantem aliquem de externis Principem, venuſtiſſimæ & prudentiſſimæ virginis Vendæ coniugio inuitatum. Nec ſane feſelliſſet Polonos opinio, niſi per Vendam ſtetiſſet. Nam Ritigerus illuſtris & potens ea tempeſtate in Germania finitima Princeps, per oratores ſuos coniugem eam ſibi petiuit: verum illa excelſi & minime muliebris animi virago, negare ſe alicui eſſe nupturam: Principem, quam Principis vxorem, eſſe malle. Orare iterũ atque iterum Ritigerus, minaſq; adiicere. Vbi fruſtra ſe omnia tentare videt, coacto exercitu, armis negatum coniugium atq; principatum contemptu muliebris imperii perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Venda cum expeditis ſuorum copiis aduenienti hoſti ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rurſus Ritigerus preces cum minis: illa vero exprobrare importunam libidinem armato. Oratores reuerſi, eximiam puellæ pulchritudinẽ & ſapientiam, animumq; ad bellum quam ad nuptias paratiorem, renunciant ſuo Principi. Orant itaque ne ſe exercitumque ſuum propter intempeſtiuum amorem ac cupiditatem ſuam turpiter coniiciat in periculum, inglorium eſſe viro cum fœmina certamen, etiamſi exploratam habeat victoriam: ni deſinat, relicturos ſe eum, domumque ſignis conuerſis reuerſuros. Ille omnibus tentatis, vbi obſtinatos ſuorum animos, & à prælii dimicatione alienos eſſe videt, mortem ſibi conſciuit, cum propter amoris impatientiam, tum quod à muliere ſine vllo prælio victus eſſe videretur. Germani vero ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ deceſſerunt. Lætata hoc ſucceſſu Vanda, ouans Cracouiam ingreditur, mactatiſque quamplurimis victimis, ad extremum ipſa Diis patriis ſolenni ritu ſe deuouet, ac de ponte in profluentem Viſtulæ, ne quis aduerſus caſus eius felicitatem contaminaret, ſeſe præcipitauit. Inuentum eſt poſtea Vendæ ipſius cadauer: quod vno ab vrbe milliario, editiore loco è conſpectu vrbis ſupra amnem Dlubniam Proceres ſepeliuerunt, aggeſto itidem, vt patri, tumulo: indeq; ſubiacens pagus Mogilæ, hoc eſt, tumuli nomen ſortitus adhuc retinet. *An. Ch. 750.* *Ritigerus Vendæ coniugium petit.* *Ritigerus victus à Vanda.* *Vanda ſe in Viſtulã præcipitat.*

DVODECIM PALATINI ITERVM.

Vanda fatis erepta, cum nemo regiæ ſtirpis ſupereſſet, commutata eſt rurſus Reipublicæ forma, à duodecimq; iterum Palatinis Polonia cuncta militiæ domiq; aliquandiu adminiſtrata eſſe fertur: donec rurſus ad vnum delatus eſt Principatus, ex mirabili quodam euentu ac ſtratagemate. Nam cum

 Poloni

Poloni à Pannonibus & Morauis aliquoties profligati, animum à defenſione finium ſuorum deſponderent, homo quidam plebeius & aurifex Præmiſlus nomine coadunata aliquanta voluntariorum militum manu, arte & dolo hoſtem fudit. Galeas enim & clypeos è tenerioribus arborum corticibus, & quauis alia materia magno numero fabricari curauit, eaq; partim felle, partim lithargyrio extrinſecus illita, noctu è conſpectu hoſtilium caſtrorum, in extrema ſylua in truncis arborum, & in arbuſtis, terræq; infixis ramis ita appendit, vt ad exorientem ſolem obuerſa armati exercitus ſpeciem eminus inſpectantibus exhiberent. Quod conſpicati Pannones contemptu victi ſæpe fugatiq; à ſe hoſtis, pauci tumultuarie correptis armis, quaſi ad certam prædam procurrerunt: Poloni vero interea galeis atque clypeis ſubmotis ſiue combuſtis fugã ſimulauerunt. Siue ergo præcipitato illo tumultuario exercitu in inſidias atque conciſos, & mox indutis armis ipſorum, reliquos imparatos cæciderunt: ſiue, dum credunt fugiſſe Polonos, in ſecuros illos, & crapula ſomnoque ſopitos Poloni repente irruerunt: Præmiſli certe induſtria ſingulari illo ſtratagemate ſingulariter tunc enituit, opemque patriæ tulit: hoſtis vero cæſus, & caſtris omni rerum copia refertis exutus inglorius Polonia exceſſit.

Præmiſlus aurifex.

Pannones & Morauí à Polonis fuſi

PRAEMISLVS SIVE LESCVS PRIMVS.

An. Ch. 760.

Ob tam præclarum igitur facinus atque meritum in Rempublicam Præmiſlus omnium acclamationibus princeps renunciatur, & blandum Leſci nomen, gratioſum apud Polonos, ob Lechi conditoris memoriam, oblatum accepit. „Quanquam Vincentius Leſticum ab aſtu vult appellatum fuiſſe. Videtur autem Principatus ipſius incidiſſe in annum Chriſti ſeptingenteſimum quinquageſimum aut ſeptingenteſimum ſexageſimum, poſt quem ſuſceptum, in pace moderatum eum in ſuos geſſit. Nec auſus eſt quiſquam eo viuente Poloniæ fines infeſtare. Quamdiu vero regnauerit, vbi, & qua morte abſumprus ſit, non ſatis conſtat: liberos quidem poſt ſe nullos reliquiſſe fertur.

LESCVS SECVNDVS.

An. Ch. 804.

Præmiſlo ſiue Leſco eius nominis primo vita defuncto, exoritur noua de Principatu contentio: cumque nullus appareret ambiendi modus atque finis, placuit rem fortunæ & ſorti committere. Indictus eſt itaque ad certam diem maculoſorum equorum curſus, qui primus ad metam perueniſſet, eius dominus Princeps vt eſſet Poloniæ. Figitur meta ad Prandnicum amnem in aperta planicie ad ſeptentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adeſt: effunditur ad ſpectaculum ingens hominum multitudo, ſolicita omnium, quem det fortuna euentum, expectatio. Conſident delecti iudices, & munerarii, dant ſignum certaminis. Ibi Leſcus quiſpiam, competitorum vnus, cum ſtadium vafro conſilio ſtratis clam in ſabulo ferreis acutis ſtylis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuiſſet, primus ad metam obliquo & minime impedito tramite, cæterorum equis in curſu offendentibus, peruenit. Munierat autem is & equi ſui calces ferreis ſoleis, vt ſi forte cum impetu currens in eos incidiſſet, non offenderet in ſtylis: cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis ſoleas nullas haberent. Illius itaque rei prorſus ignaris omnibus, & miraculo attonitis, iamq; victorem & Prin-

Curſus equorum de Principatu.

Leſcus dolo victor.

Principem, quaſi diuinitus ſibi oblatum, Leſcum acclamantibus, dolus deprehenditur. Protrahitur Leſcus in medium, conuincitur, damnatur, concerpitur. Notarant autem commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obſcuri: cum enim, nemine etiam dum præſente, pedeſtri curſu in ſtadio illo forte certarent, ioco principatum inter ſe pacti, offendunt in ſtylis, ſubſiſtunt, inueſtigant rem curioſius, notant tramitem ſtylis vacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrerat & ipſe pedeſter noto iam ſibi tramite, omnibus effuſo riſu eum proſequentibus: omnium vero equis, poſteaquam ad ſtylos ventum erat, ceſpitantibus, iuuenis ille pedeſter primus poſt doli fabricatorem ad metam peruenerat. Eum igitur, Leſco interfecto, Principem populus omnis ſalutat: &, ne quid ad auctoritatem ac maieſtatem ipſi deſit, Leſcus commutato nomine appellatur. Atque is Princeps factus tam inſperato rei euentu, dedit operam ſedulo, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modo finitimorum vim & incurſiones repreſſit, ſed quibuſdam etiam populis vltro bellum intulit. Quantum vero ipſi dabatur otii à bellis & ſeriis Reipublicæ negotiis, in exercenda virtute ac diſciplina militari illud fere conſumere: varios ludos & certamina equitibus pariter ac peditibus indicere: certantibus honorifica præmia proponere: ipſe arbiter ac iudex præſidere, & pro meritis quenque collaudare. Fuit autem in hoſpites ſplendidus ac munificus: in ſuos cum virtute aliqua præſtantes, tum egeſtate preſſos liberalis: adeuntibus quoque facilis & comis, acerque vindex iniuriis preſſorum. In victu cultuque corporis ſingularis erat parſimoniæ: rudibus & craſſis pannis aulæorum loco paſſim vtebatur: niſi ſi quando in publico dare aliquid ſplendori & maieſtati Principatus, propter externos homines maxime, cogebatur: quin ibi quoque craſſos illos ſuos pannos, quibus ante adeptum Principatum vſus eſſet, ob oculos ſibi poni iubebat, quibus admoneretur fortunæ ſuæ priſtinæ, & vnde ad tantum honoris faſtigium eſſet euectus. Ab ebrietate vero ita abhorrebat, vt pecudi quam homini ſimiliorem eſſe ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quandiu, quibuſue rerum ſucceſſibus regnauerit, & quomodo vita defunctus ſit, itidem atque alia illius temporis, non liquet. Non deſunt, qui hunc Leſcum interfectum eſſe ſcribant in prælio, quod ipſe vicinis ſuis Vngaris ac Slauis ferens auxilium, contra Carolum Magnum Imperatorem, ſiue ipſius Imperatoris filium nothum eiuſdem nominis geſſit circiter annum Chriſti octingenteſimum quintum.

Deprehenſa fraude cōcerpitur.

Obſcurus quidā principatū caſu adipiſcitur.

Leſci ſtudia in pace & bello.

Leſci mors.

LESCVS TERTIVS.

Leſco huic è rebus humanis ſublato, vnicus eiuſdem nominis filius ſucceſſit, non degener à paternis virtutibus: Nam ita ſe geſſit in principatu bello paceque, vt patrem non adæquare modo, ſed ſuperare etiam videretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate eius generis deſpecta, nouos ciebant motus, bella geſſit: eoſque vel perdomuit, vel reuocauit ad officium. Quod ſi verum eſt illud, quod de patre ipſius in prælio interfecto dictum eſt: hic filius interfecti fortaſſe (vt quidam commemorant) legationem de pace ad Carolum miſerat. Suſcepit autem Leſcus hic liberos complures mares, ex legitima quidem vxore Popelum: è concubinis vero Boleſlaum, Barnimum, Bogdalum, Caſimirum, Vladiſlaum, Vradiſlaum, Otam, Pribiſlaum, Cieſſimirum, Iaxam, Semianū, Præmiſlum, Ziemouitū, Ziemomyſlū, Sbigneum,

An. Chr. 810.

Leſci liberi.

Spicimirum, Spicigneuum, Sobeslaum, Viſſimirũ, & Vislaum. Ex his Popielum in ſpem principatus liberaliter educatum, ſucceſſorem ſibi viuens deſignauit: cæteris vero nõ prius poſſeſſiones attribuit, donec ſacramento adacti promiſerint ea omnia, quæ pater de Popielo & vniuerſa herciſcũda ſua familia ſtatuiſſet, rata & firma ſe habituros, nec nouis diſſidijs eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus eſt prouincias. Boleslao quidem natu maximo, Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania ceſſit. Caſimiro ac Vladislao Caſſubia. Iaxæ & Zieniano Serbia ſiue Sorabia: Vratislao Rania ſiue Rugia. Pribislao, Cieſſimiro & Otæ obtigit Ditiuonia. quæ nunc Luſatia dicitur. Præmislo, Ziemouito, & Ziemomislao Marchia Brandeburgenſis, quæ à Polonis Sgorolecia vocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ: in quibus Vislaus Miedzibozum arcem, quæ nunc Magdeburga, Sobeslaus Dalen, quod Daleburgum, Viſſimirus in littore Oceani Viſſimiriam ædificarunt.

POPIELVS SENIOR.

An. Ch. 815. Leſco itaq; vita pariter atq; principatu defuncto, deſtinatum à patre Principatum Popielus ſuſcepit, patris auiq; diſſimilis, ignauus ac timidus. Qui cum nihil præclari in Principatu geſſiſſet, regiam tantum & domicilium ſuum Cracouia Gneſnam primum retulit, indeque non multo poſt Cruſuiciam tranſtulit (cum eam arcem in planicie ad lacum Goplum condidiſſet) Cuius inſtituti cauſa hæc potiſſimum fuiſſe creditur, quod homo meticuloſi & diffidis animi quæſiuit antrum, vbi remotior ab Vngaris & Germanis, & fratribus, à quib. ſibi cumprimis metuebat, ſecurius viueret, & à negotijs reipublicæ alienatus indulgeret ventri, & ijs, quæ ſub ventre ſunt. Sed non diu animi propoſito frui conceſſum ei fuit. Iuuenili enim adhuc ætate, cum aliquot annis regnaſſet, in morbum incidit, ac paulo poſt obiit. Fertur autem ſubinde ſolitus eſſe murium deuorationem ſibi ſuiſq; imprecari: quo quidem malo filius eius abſumptus eſt. *Mos Popieli execrandus.*

POPIELVS IVNIOR.

An. Ch. 830. Peracto ſolenni ritu Popieli funere, filius eius eiuſdẽ nominis patruorum procerumq; voluntate, etiam tum impuber, Principatui inauguratur, omnibus ſubiectionem ipſi interpoſito iureiurando promittentibus. Cum pubertatem attigit, ſuo arbitratu viuere: patruorum monita, quibus eius tutela, vtpote adhuc impuberis & pupilli, demandata fuit, aſpernari: cum æqualibus conſilia capere: conuiuia compotationeſq; largiores cum iiſdem frequentare: in luſtris, choreis, luſibus & amplexibus puellarum pernoctare: dein crapulæ ſtupriq; plenus multam in diem ſtertere: Rempublicam, iudicia, & querimonias hominum negligere: ad res agendas ineptus, ingenio nullo, ac inde omnibus erat deſpicabilis, vt vulgo Choſtek deſpectus per contemptum appellaretur, cum diſſolutos & perditos mores eius facies deformis, rarus in capite & barba pilus magis etiam deformaret. Patrui cum aliis proceribus, diſſolutam illam Principis vitam refrenare cupientes, vxorem illi dant eleganti forma puellam, Germani cuiuſdam Principis filiam. Sed ne ſic quidem de flagitiis & nequitia ſua remiſit quidquam: imo vero noua crudelitatis & auaritię ſcelera vxoris conſuetudine ſibi adiunxit. Nam & auarior factus, decreta, honores, ac magiſtratus vendebat, & cum virtute ac dignitate non poſſet, faſtu & crudelitate principatũ ſibi ſtabilire: & metui à ſuis volebat, cum amari non *Popieli ætas iuuenilis.*

mere-

mereretur. Atq; hæc omnia vxore impellente faciebat: quæ deguſtata ſemel dominatus, atq; lucri dulcedine, deſpectaq; viri inertia, muliebri aſtu imperiũ omne ad ſe tranſtulerat, maxime cum duobus filiis Lecho & Popielo aucta, mollem viri animum amore ſui penitus adſtrictum teneret, & perpetuũ apud Polonos dominatum ſuum fore perſuaderet. Vnus obſtabat ſcrupulus, patruorum mariti ſui gratia & authoritas apud multitudinem, integritate vitæ, morumq; grauitate, ac prudentia comparata. Itaque eos quam maxime poteſt ſuſpectos, criminibus etiam confictis, apud ipſum maritum reddit: perſuadet, illis viuis principatum ipſi certum firmumq; eſſe non poſſe. Quem ſi retinere ipſe vellet, & liberis ſuis relinquere, tolleret è medio patruos. Quibus dictis, facile ægrum atq; timidum viri animum in deteriorem impulit partem: taliſq; nefandæ mulieris inſtinctu necandorum illorum ratio initur. Grauem & periculoſum morbum Princeps ſimulat: patruos neci deſtinatos accerſi eius nomine vxor iubet. Conueniunt ſine mora: morbi magnitudinem Princeps gemitu aſſimulat: finem adeſſe vitæ ſuæ diuinitus indicatum aſſeuerat: vxorem, paruoſq; filios ipſorum fidei ac tutelæ etiam atq; etiam commendat. Itaque in eiulatibus, planctibus, & lamentis abſumpto die, cum iam ad occaſum ſol tenderet, Princeps patruos quaſi moribundus iam dimiſſurus, nomine quemque blande compellat, ac in ſignum amoris circumferri medicatum poculum, paratum ad eam rem, iubet: prægustare ſe ſimulat, cæterum ſpumam tantum, à medio extantem, halitu difflat, potum ne extremis quidem labiis attigit. Cum omnes bibiſſent ordine, fingit ſomno ſe premi, & velle quieſcere. Vbi diſceſſerunt, reuerenter ſalutato Principe, conceptum præcordiis venenum vitalia membra occupat, & ſubito, de ſtatu mentis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu exanimantur. Ibi mulier re ſtatim per exploratores nuntiata, cadauera inſepulta proiici mandat. Inſidiatos eos vitæ mariti ſui, iuſta & euidẽti Deorum vindicta percuſſos, repente periiſſe diuulgat. At non ſinit inulta eſſe diu diuinum numen ſcelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures, inuſitatæ magnitudinis, impium parricidam cum ſcelerata vxore atque liberis fugientem, quoquoverſus per aquam flammamque perſequuntur: nec clauſtra proſunt, aut abigentium ſatellitum vlla præſidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, abſumptis prius filiis, Lecho & Popielo, deinde vxore, poſtremus ipſe infelix miſerabiliter lenta morte ab eiſdem depaſtus eſt in arce Cruſuicia, circa annum Chriſti octingenteſimum vigeſimumtertium. Ita non irritæ ceciderunt patris eius imprecationes, qui ſubinde ſolitus eſſet murium deuorationem ſibi ſuiſque imprecari.

Popielus patruos veneno tollit.

Mors Popieli, vxoris & liberorum miſera.

HISTORIÆ POLONICÆ

Liber Tertius.

INTERREGNVM.

An. Ch. 840.

EXTINCTO Popelo cum vxore & liberis, conuenit magna Procerum multitudo Cruſuiciam, ad creandum nouum Principem. Agitata re aliquandiu, eo quod varia eſſent hominum ſtudia, & ambitioſi quidam magnas poſt ſe traherent factiones, infecto tandem negotio diſceditur. Ac dum nemo alteri paret, neque cedit, in ſumma omnium licentia cædes & latrocinia paſſim exercebantur, & iuſtis interdū præliis inter diſſidentes cōcurrebatur. Nec finitimæ gentes, Germani præſertim, occaſionem impune vel proferendorum finium ſuorum, vel prædas agendi prætermittunt: diuexatur miſere Polonia. Indicta iterum ſunt à primoribus comitia: ſed fruſtra ibi conſultatur, vbi non modo non remittuntur, ſed intenduntur etiam partium ſtudia. Non deſunt ſibi interfectorum Popeli ſenioris filiorum filii, quaſi hæreditarium principatum poſcentes: ſed ii, tanquam nothi, repelluntur. Iam tanta multitudo, quæ eo confluxerat, caritate annonæ penuriaque vehementer premebatur, neque tamen apparebat, quorſum tanta contentio euaderet, quique comitiorum exitus futurus eſſet: cum ecce inſperata ſalus afflictę Polonię diuinitus oblata eſt.

Comitia de Principe nouo Cruſſhicia.

Erat Cruſphiciæ oppidanus, Piaſtus nomine, Coſſiſconis filius, ſtatura infra mediocrem, craſſis atque robuſtis artubus, mediam ætatem ſupergreſſus, agello modico colendo & mellificio vitam ſuſtentans, homo ſimplex & iuſtus, ac beneficus in egenos, atque hoſpitalis pro modo facultatum ſuarum. Is ex vxore à moribus ſuis nō aliena, cui Repichæ nomen erat, vnicum filium ſuſceperat, eique viuente adhuc Popelo primam comam gentili ritu tonſurus, & nomen impoſiturus, amicos ad eam ceremoniam atque conuiuium, porco mactato, & vaſe aquæ mulſæ infuſo, inuitauerat. Priuſquam ſtata dies adeſſet, forte obtulerunt ei ſeſe ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilare domum ſuam introduxit, menſam inſtruxit, appoſuit affatim ex his, quæ ad futurum conuiuium apparauerat. Ibi res mira & ſtupenda accidit. Accreuit caro porcina, redundauit ex vaſe mulſa, ita vt non ciues modo, verum etiam Principem ipſum (vt tunc minime faſtuoſi ac delicati erant Principes) cum omni comitatu deſtinato conuiuio acceperit. Eiſdem igitur hoſpitibus ſub tempus comitiorum reuenientibus, & iubentibus, Piaſtus ex tenui penu cellaq; ſua conuentum illum omnem penuria laborantem, augeſcente rerum carum, quæ premebantur, copia refecit. Quo miraculo animaduerſo, vulgatoque, vna voce omnes Piaſtum non hu-

Piaſti genus & conditio.

manis

manis ſuffragiis, ſed diuino iudicio Principem ſibi dari conclamant. Fit domum eius concurſus, obſecrantium, labenti vt Reipublicæ ſuccurrat. Recuſat ille: tandem hoſpitibus illis ſuis auctoribus aſſenſus, ita vt erat veſte & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hoſpites illi, perfuncti officio ſuo, diſparuerunt. Exiſtimantur autem ii fuiſſe Angeli Dei, beneficentiam & hoſpitalitatem etiam in alieno à vera religione remunerantis.

PIASTVS.

Piaſtus inauguratus principatui, non mutauit cum ſtatu vitæ animum. Quin auctus copiis, multum ad priſtinam ſuam beneficentiam ac benignitatem adiecit: vxore non modo non dehortante, verum etiam adiuuante. Conquierunt autem ſub eius principatu hoſtium incurſiones, ceſſarunt & inteſtina diſſidia, cædes ac latrocinia, reuerentia magis boni & vigilantis Principis, quam armis, ſeueritate, & ſuppliciis: præſertim quod eum Diis curæ eſſe, & ipſorum non obſcuro iudicio in illa Reipublicæ ſpecula collocatum certo ſibi perſuaderent. Nihil enim æque valet ad religandos atq; deuinciendos hominum animos, & ad moderandas ſtabiliendaſque Reſpublicas, quam religio: quæ pietate atq; integritate Principis maxime excitatur & continetur. His præſidiis Piaſtus & bonis charus, & malis reuerendus, & finitimis venerabilis, longam etiam Principum Regumque Poloniæ poſteritatem per multa ſecula, vſque ad Caſimirum ſecundum, qui Magni cognomen adeptus eſt, propagauit. Porro abominatus Cruſphiciam, nefario ſcelere diroq; interitu Popeli contaminatam, Gneſnam priſci Lechi regiam domicilium ſuum tranſtulit: cumq; per multos annos ſapienter clementerq; regnaſſet, ſenex admodum, annum agens centeſimum & viceſimum mortuus eſt, anno Chriſti octingenteſimo ſexageſimo primo.

An. Ch. 842. *Poſteritas Piaſti.* *Piaſti mors & ætas.*

ZIEMOVITVS PRIMVS.

Piaſto ſucceſſit vnicus filius Ziemouitus ex Repicha natus, cuius opera vicaria viuens adhuc, & ſenio confectus pater in bellis & grauiſſimis quibuſque negotiis magno omnium fauore & beneuolentia vſus erat: vir impiger, & ad rem militarem factus, æſtus iuxta ac frigoris, laboris & inediæ patiens, ſomni parciſſimus, victu cultuque corporis non multum à gregariis militibus differens, alieni abſtinens, de ſuo munificus, facilitate & liberalitate militum procerumque ſtudia tenere ſolitus: in animaduertendo, ſi quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipſe per ſe crebro obibat. His artibus atque ſtudiis ſummam ſibi hominum ſuorum charitatem comparauerat. Principatum poſt patrem adeptus, conſtituta primum diſciplina militari, creatoque magiſtro militiæ, & ordinum ductoribus, ad recuperanda ea, quæ Vngari, Moraui & Germani ſub Popeli principatu atq; interregno inuaſerant, neque ad eam diem recepta erant, totum ſe conuertit: eaſq; res ex animi ſui ſententia cōfecit, eo quidem minori negotio, quod eæ tunc gentes bellis implicitæ eſſent. Sic igitur proſpere ab ea parte rebus geſtis Ziemouitus à Pruſſis quoque, quæ ii ſuperiori tempore de Polonis occupauerant, bello repetiuit. Tandem Pomeranorum & Caſſubiorum Ducibus, Popieli ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre ſuo defecerant, bellum intulit: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quam viribus freti, diutius extraxerunt: domitique

An. Ch. 861. *Ziemouiti virtutes.*

Ziemouiti mors. mitique ad extremum eſſent, niſi Ziemouitus rebus humanis Gneſnæ exemptus eſſet, altero & triceſimo ſui principatus anno, circa annum Chriſti octingenteſimum nonageſimum ſecundum.

LESCVS QVARTVS.

An Ch. 892. Magno tam boni tamque bene de Republica merentis Principis deſiderio ducti Proceres filium eius vnicum, cui Leſco nomẽ erat, in principatu ipſi ſurrogant adoleſcentulum, eique cuſtodes ac moderatores conſiliorum primores aliquot adiungunt. Hic cum adoleuiſſet, quietis potius & otii, quam bellicæ gloriæ fuit amantior, contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu: quo iuſte, continenter, & clementer magna ſuorum beneuolentia, perfuncto, tandem vita defunctus eſt anno Chriſti nongenteſimo decimotertio, relicto filio Ziemomiſlo. *Mors Leſci.*

ZIEMOMISLVS.

An. Ch. 913. Succeſſit Leſco patri Ziemomiſlus, probus & ipſe, lenis, beneficus, hoſpitalis, & quietis amans, quas virtutes quaſi hæreditarias à maioribus ſuis habebat. Sed non alia re nobilior, quam filio. Nam cum aliquot annis nullos ex vxore ſuſciperet liberos: naſcitur tandem ei filius, ſed cœcus, quæ res ipſi, breui gaudio delibuto, maioris mœſtitiæ cauſa fuit: præſertim cum vxor vno illo partu edito parere deſiiſſet. *Mieſco naſcitur cœcus.* Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi ſolebat. Adſunt ad celebritatem frequentes Proceres, epulantur cum Principe mœſto, & ſortem ſuam, orbitatis non ita multum diſſimilem deplorante, Principis & ipſi vicem dolentes: cum ecce inſperata cunctis affulſit lætitia. Puer enim abſque vlla medicorum, aut cuiuſquam omnino ope ſubito lucem aſpexit, quem mater videntem protinus exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuſo gaudio ſibi & Reipublicæ tantum bonum diuinitus oblatum certatim gratulantur, feſtum diem largioribus inuitationibus, plauſibus, choreis, concentibus, & acclamationibus inſtaurant. Puero Mieczislao, quaſi qui gladio ſibi gloriã acquiſiturus ſit, nomen eſt inditum: ſed is poſtea à matre & pediſſequis blandius, vt fit, Mieſco vocatus eſt. *Mieczislai etymon.* Ziemomiſlus peracto conuiuio diuinos & ariolos de filii ſucceſſibus, & quid hoc portenderet, quod is cœcus natus, tanto interuallo videre cœpiſſet, ſciſcitatur. Reſpondent illi, Poloniam eius Principatu illuſtratum iri. Accurate igitur puer, & vt Principe dignum eſt, iuſſu patris educatus, ipſi Ziemomiſlo patri circa annum Chriſti nongenteſimum ſexageſimumquartum Gneſnæ mortuo & ſepulto ſucceſſit. *Ziemomiſlus moritur.*

MIECZISLAVS PRIMVS PRINCEPS *Chriſtianus.*

An Ch. 964. Peracto Gneſnæ ſolenni ceremonia Ziemomisli funere, Mieczislaus filius Principatum ſuſcepit, & iuſte quidem adminiſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium, diuinorumq; vaticinia: ex quibus præclarum quiddam & eximium de ipſo ſibi Poloni vulgo pollicebantur. Vxores ſeptem more barbarico duxit: iiſque & libidini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcepit liberos. Eas tamen poſtea, cum de religionis Chriſtianæ veritate, & caſtitate aliquid audiiſſet, dimiſit: Dambroucamq; Chriſtianam Boleslai primi Boemorum Ducis filiam virginem de conſilii ſententia nouo matrimonio ſibi iunxit. Quę poſteaquam *Chriſtianæ religionis apud Polonos occaſio.*

ſplen-

ſplendido comitatu Gneſnam aduecta eſt, Mieczislaus Princeps baptiſmo, vt conuenerat, ritu Chriſtianorum initiatur, & ſubſequentibus diebus nuptias magna celebritate peragit, anno Chriſti nongẽteſimo ſexageſimoquinto. Deinde Boemos, qui nouam nuptam deduxerant, honorifice habitos, & ſplendide donatos remiſit: mox totum ſeſe ad propagãdam per omnem principatum ſuum religionem, hortante & adiuuante vxore, conuertit. Baſilicas nouem diuerſis locis ædificat, eaſque ſupellectili omnis generis pretioſa ornat, cenſibus & poſſeſſionibus locupletat: & in diœceſes diſtributas, duas quidem ex his Archiepiſcopis, nempe Gneſnenſem & Cracouienſem: reliquas vero, hoc eſt, Poſnanienſem, Smorogouienſem (quę poſtea Bicinenſis, ac demum Vradislauienſis dicta eſt) Cruſuicenſem (quæ Vladislauiam poſt translata eſt) Plocenſem, Culmenſem, Lubuſſenſem, & Camenenſem, ſingulis epiſcopis attribuit, eiſq; decimas omnis generis frugum, de ſuis iuxta ac Nobilitatis, plebiſq; agris edicto perpetuo adſcribit. Inde inferioris ordinis ſacerdotibus ac miniſtris eccleſiaſticis, in ſua cuiuſq; diœceſi certæ portiones Epiſcoporũ arbitrio iure ſempiterno attributæ. Quibus etiam pagi prædia, & poſſeſſiones à Principe & locupletioribus quibuſq; adiunctæ ſunt. Templa etiam in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certantibus inter ſe omnibus, extructa. His autem rebus perficiendis Ægidius Cardinalis, Epiſcopus Tuſculanus, Ioannis decimitertii Pontificis Maximi, qui per illud ipſum tempus Leoni octauo ſucceſſerat, legatus præfuit: qui primus Archiepiſcopos & Epiſcopos Italici, ac quoſdam Gallici & Germanici generis fecit: cum Poloni rudes adhuc eſſent, ac nouitii Additi ſunt & inferiores ſacerdotes, qui partim ſocii & conſiliarii, partim adminiſtri eſſent Epiſcoporum: quorum opera, ſtudio atque diligentia religio Chriſtiana celeriter magna cepit incrementa in Polonia: præſertim cum alii muneribus & honoribus à pio Principe, ditionem ſuam omnem eius rei gratia circumeunte allicerentur, alii minis adigerentur. Dum vero totus eſt in his Mieczislaus, naſcitur ei filius è Dambrouca vxore anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoſeptimo: cui apud ſacrum fontem aui materni Boleslai nomen imponitur: adulto deinde, pater viuens adhuc vxorem accepit Iuditham Geiſæ Vngarorum Principis affinis ſui filiam, ex priore vxore ſuſceptam. Nam ea mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Mieczislaus in matrimonium collocauerat: à qua perſuaſus Geiſa, & ipſe cum Vngaris ſuis Chriſtianam religionem, quinto poſt Polonos anno, ſuſcepit. Piis autem & quietis conſiliis fere principatum ſuum Mieczislaus, annis triginta quinque adminiſtrauit: præter, quod cum Vulodimiro Ruſſorum Duce, ditiones ſuas inuadente, anno Chriſti nongenteſimo octuageſimoquinto, neceſſarium bellum geſſit, ſucceſſu quidem vario, euentu vero non ſatis proſpero. Nam Præmisliam, Ceruenũ, & aliquot prętereà arces & oppida à Vulodimiro capta amiſit: Cæterum quo auguſtiorem principatũ poſteris ſuis relinqueret Mieczislaus: hortante Senatu, Lambertum Cracouiẽſem Epiſcopũ, virum doctum & eloquentem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis ſeptimum Pontificem Maximum, vt regium diadema ſibi mitteret, Regemque Polonorum ſe & poſteros ſuos eſſe iuberet: verum ea res propter certas & iuſtas cauſas in aliud tempus dilata fuit. Hoc Principe mos inoleuit apud Polonos, vt homines equeſtris ordinis in templis, dum ſacerdos apud altare pronuntiat, vnde recitaturus ſit Euangelium, gladios mediotenus ſtringerent, quaſi profitentes, mortem prius ſibi oppetendam, quam à ſuſcepto ſemel Euangelio & reli-

Mieczislaus baptiſatur. An. Ch. 965.

Naſcitur filius Miecislao ex Dambrouca Bolesla⁹, An. Ch. 967.

Mos ſtringendi gladium in Polonia circa Euangelij recitationẽ.

religionis profeſſione diſcedendum: choro autem reſpondente, Gloria tibi domine, rurſus reconderent. Fuerunt etiam hoc tempore in ſolitudine apud Dunaiecium fluuium duo Monachi, ſanctimonia vitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quod Chriſtum profiteretur, cæſus: Suiradus poſt vitam duriſſime exactam, in monaſterio montis ferrei in Vngaria, quo ambo commigrarant, ſancte deceſſit. Mortuus eſt anno Chriſti nongenteſimo nonageſimonono, poſt vxorem vero viceſimoſecundo, Poſnaniæ ſepultus. Regnauit trigintaquinque fere annis proſpere & feliciter.

Miecziſlai mors.

BOLESLAVS PRIMVS COGNOMENto Chrobri.

An. Ch. 999. vel ſec. alios 1000.

Boleſlai virtutes.

Suſcepit paternum principatum Boleſlaus ſumma Polonorum omnium voluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, nec vulgaris animi magnitudo, ſummo Principe digna, ſpe optima implerent: ſed rara etiam, quæ elucebat in eo modeſtia, verecundia, comitas, ſuauitas morum grauitate temperata, & reliquæ adoleſcentiā magnopere commendantes virtutes, ſpem & opinionem de illo conceptam minime fefellerūt. Hic enim Princeps Polonorum nomen regia dignitate, externorum Principum neceſſitudinibus, & clariſſimis rebus geſtis vehementer illuſtrauit: militarem diſciplinam auxit: regni fines longe lateque propagauit: religionem ſtabiliuit & ampliauit: denique feros & agreſtes homines ad ciuiliorem aliquanto vitæ cultum redegit. Erat ſub id tempus apud Boëmos Pragenſis Epiſcopus Voicechus (qui Adalbertus ab externis appellatus eſt) vir nobilis, & ſanctimonia vitæ, pietatiſq; ſtudio clarus. Is cum nihil apud Boemos, in retinendo impio cultu pertinaces, crebris admonitionibus, acribuſq; obiurgationibus proficeret: Romam primum, ac deinde impetrato à Pontifice Maximo commeatu: tentatis tamen iterum, an reſipiſcerent, Boemis, in Vngariam profectus erat: ibique annum & amplius commoratus, Geiſa Principe cum vxore fauentibus, Vngaros religione Chriſtiana per interpretem accuratius imbuit: poſtremo in Poloniam ire perrexit: vbi à primoribus, & cætera multitudine honorifice exceptus, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam: vbi etiam mortuo illis diebus Roberto primo Gneſnenſi Archiepiſcopo, magnis Principis precibus exoratus, in archiepiſcopatu ſucceſſit: ſed non multo interiecto tempore, viſu nocturno diuinitus admonitus, peregrinationem (ægre dimittentib. eum Principibus) in Pruſſiam perſequitur: Gaudentio fratre relicto pro ſe Archiepiſcopo. Ibi dum religionem Chriſtianam magna cum difficultate & patientia diſſeminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorum ſacrificulis cum antiſtite inſtigantibus, ſacrum celebrans, prope oppidum, quod Fiſshauſum Germani poſtea dixere, ſinus Sarmatici, à barbaris confoſſus interficitur die viceſimatertia Aprilis, anno Chriſti nongenteſimo nonageſimoſeptimo. Cuius corpus poſtea Boleſlaus Rex, dilata in aliud tempus vltione, à Prutenis redemit: & minimo quidem, eo quod appenſo in ſtatera corpori, diuina, vt creditum eſt, virtute id efficiente, pondus ſane perexiguum ineſſet. Tantum enim argenti ſiue auri, vt alii volunt, barbari pacti erant, quantum corporis pondus adæquaret. Deductum ſolenni pompa primū in Tremeſnenſi monaſterio collocauit, poſt ad Geſnenſem baſilicam tranſtulit: diciturque locus ac monumentum ipſius plurimis claruiſſe miraculis. Qua fama permotus Otto Ruffus, tertius eius nominis

Adalberti in Poloniā aduentus.

Adalbertus in Pruſſiam venit.

A Prutenis trucidatur.

nis Imperator, ab Italica expeditione reuertens cum magno & ſplendido comitatu, pacatis in Poloniam ad ſepulchrum noui martyris venit: quem Boleſlaus vti paternum amicum, plus quam regali magnificentia ac libralitate excepit: ac cum aliis ampliſſimis donis, tum abaco & inſtrumento menſæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum ſemper promebatur, aulæiſque & veſtibus precioſis donauit. Volens autem, tam ſplendido hoſpiti & amico parem referre gratiam, Regem eum appellat, ſociumq; & amicum Romani imperii, à tributo & omni iuriſdictione Imperatorum immunem: ac diadema ſuum, Gaudentio Archiepiſcopo ſolennes ceremonias peragente, ipſi imponit: eumque honorem ſempiternum ipſi ac poſteris eius in Polonia regnaturis eſſe iubet. His adiungit hoſpitale munus: vnum de clauis, quibus Chriſtus dominus & Deus noſter cruci affixus eſſe dicitur, & lanceam diui Mauritii: quæ in baſilica Cracouienſi, vbi ſedes eſt Epiſcopi, adhuc viſuntur. Viciſſim autem brachium diui Adalberti à nouo Rege accepit: quod Romæ in inſula ad diui Bartholomæi ædem ab eo poſtea depoſitum eſſe fertur. Et quo arctior firmiorque inter ipſos & poſteros ipſorum eſſet neceſſitudo, Rixam ſiue Richſam, Erenfridi Comitis Palatini Rheni filiam, è ſorore ſua Mechtildi ſuſceptam, Mieczislao Regis filio, puero duodecimum annum agenti, deſpondet Imperator. Quæ paruula aduecta in Poloniam, & à ſocru educata, duodecimo demum anno poſt adulta Mieczislao nupſit. Annus quo hæc acta ſunt, & Boleslaus Rex appellatus eſt, milleſimus primus à Chriſto nato fuit.

Ottonis III. Imp. in Poloniam aduentus.

Boleslaus primus Rex Pol. renunciatus.

Rixa Mie‑cziſlao deſponſata.

Boleslaus nouus Rex Duci Boemorum Boleslao propter crebras eius incurſiones bellum intulit: eiuſq; oppida & arces partim vi expugnauit, partim in deditionem accepit. Morauos tributarios regno ſuo fecit: Iaroslaum Ducē Ruſſorum anno Chriſti milleſimo octauo fudit: Kiouiam inſignem ea tempeſtate vrbem per deditionem accepit, intactamque theſauro duntaxat Principis in donatiuum militum, & in ſumptus belli ablato, Stopelco Duci exuli, Iaroslai fratri reſtituit. Diſcedentem iam inde Boleslaum Iaroslaus iterum cum valido exercitu apud Nouogrodiam comparato, ad Bugum amnem conſequitur, vbi commiſſo graui prælio, vrgentibus Polonis, Regeq; & Imperatoris & militis officium faciente, pulſi ſunt Ruſſi, tanta ſuorum cæde, vt Bugus ſanguine cæſorum rubuiſſe dicatur. Victor autem in regnum reuerſus vota Deo perſoluit: templa complura, ſed inprimis Gneſnæ, dotauit ornauitque: Proceres & milites eos, quorum virtus maxime præclaro aliquo facto perſpecta erat, pro meritis collaudatos honoribus & præmiis affecit: Chrobri, hoc eſt, acris appellationem, propter excellentem virtutem & animi magnitudinem, à Ruſſis tributam accepit. Monaſterium Secechouienſe in Sendomirieſi tractu condidit, conferente patrimonii ſui partem Sececho Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, à quo monaſterium id nomen accepit. Conſtruxerat etiam idem Rex iiſdem monachis aliud monaſterium paulo ante Ruſſicū bellum, in monte Lyſecio ſiue caluo, orante & hortante Emerico Regis Vngariæ filio, viro ſancto & caſto, qui lubens cum Boleslao propinquo ſuo vitam degebat in Polonia. Atque is portionem crucis Chriſti, quam Conſtantinopolitanus Imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat, quaq; ipſe pro amuleto vtebatur, in eo loco repoſuit: vbi in hanc vſq; diem ſalutaria hominibus edi perhibentur miracula. Hoc etiam tempore, atq; adeo ante ipſum Ruſſicum bellum, ſex viri religione & ſanctimonia vitæ inſignes, duram & incultam vitam degebant in illa ſolitudine maioris Poloniæ, vbi nunc eſt Caſimiria oppidum.

Bellum Bohemicum.

Ruſſicum bellum.

Saxonicum bellum.

Confecto bello Ruſſico, Rex Boleslaus, ne ſui diuturno ocio torpeſcerent, vtq; ea, quæ Poloniæ maiorum ſuorũ negligentia adempta erant, recuperaret, Saxonibus eo ipſo anno bellum intulit. Non multo tempore poſt hoc bellum

Pruſſicum bellum.

quieti dato, aliam rurſus expeditionem in Prutenos ſuſcepit, indignã diui Adalberti necem vlturus, & illam quoq; gentem ſuo adiecturus imperio. Quare per Culmenſem tractum (qui Polonicæ ditionis erat) hoſtiles terras ingreſſus, agros vaſtat: Radzinum, Romoue, & Balgam arces nullo negocio capit ac incendit, vicoſque & pagos diripit. Pacem poſtea à Rege petunt & impetrant Pruteni, tributum pendunt, & penſuros ſe deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi Rex viros, qui barbaram gentem rationem atq; ritus Chriſtianæ religionis docerent. Victor ipſe inde recedens, in Oſſa flumine ferream columnam ponit, mille paſſibus à Rogoſno oppido: vnde vicina villa Slupi, hoc eſt columnæ nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tẽpore multa, quæ ad religionis maieſtatẽ, & ad Rempublicã bello domiq; adminiſtrandam pertinere videbantur, ſapienter conſtituit. Interim vero optatã pacẽ

Ruſſicum bellum iterum.

Iaroslaus Dux Ruſſorum turbabat, & aduerſus Boleslaum Regem magno apparatu belli renouabat. Rex igitur non rumoribus modo, ſed crebris etiã ſuorum præfectorum nunciis excitus, contra hoſtem cum exercitu proficiſcitur. Ducebat autem & Iaroslaus ingentes copias Poloniã, ſi liceret, inuaſurus. Veniunt ergo in conſpectum apud Bugum amnem exercitus: decreueratq; Boleslaus eo die prælio non dimicare, ob reuerentiam diei dominici: ſed magnã in bellis fortuna vim habet, paruiſq; interdum momentis permagna fit rerum atq; conſiliorum mutatio, vt tunc accidit. Nam pugna inter paucos primum lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen, quod caſtra dirimebat, orta, mox pluribus vtrinque concurrentibus inualuit. Eminus ſagittis & iaculis, cominus vero ab audacioribus nonnullis in flumine etiam res gerebatur: cum ecce Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Committitur itaq; acre prælium: cedere loco hoſtes, Poloni magis inſtare: ibiq; dux hoſtium à ſuis impulſus, fuga ſaluti ſuæ conſuluit, & reliqui omnes effuſo curſu paſſim ex acie diffugiunt. Sic autem tum in prælio, tum in fuga conciſis ac debilitatis magna ſtrage hoſtibus Rex pacem dedit ſupplicibus, tributum modicum impoſuit, & captiuos omnes, quos etiam ſuperiori bello ceperat, liberaliter dimiſit. Hoc bellum anno poſt Chriſtum natum milleſimum decimum octauum confectum eſt.

Pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio, Boleslaus Rex reliquum vitæ tempus inſtituendæ domi Reipublicæ dabat, duodecim vtens conſiliariis, quos è tota Polonia probatiſ-

Boleslai ſtudia in pace.

ſimos, & annis iudicioq; graues delegerat: iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finem expectant, ſuo ſumptu menſaque ſua ſuſtentabat: egenis ſubueniebat vndique: & pauperibus cauſam ſuam agere neſcientibus, cauſidicum de ſuo data mercede, attribuebat. Nulla autem in re pius hic Rex erat ſeuerior, quam in contemptu religionis, templorum profanatione, & ſacerdotum iniuriis vindicandis: hominibus eccleſiaſticis omnium onerum, laborum, & penſionum, Regi & Reipublicæ præſtandarum, immunitatem ſempiterno iure conceſſit. Epiſcopos & ſacerdotes ipſe colebat, & ab omnibus coli volebat. Arces etiam & præfecturas, atq; omne pene regnum crebro ipſe obibat, dicere ſubinde ſolitus: malle ſe gallina veſcentem, ſalutem & tranquillitatem ſuorũ tueri, quam deliciis indulgentem pati, vt quiſquam vexaretur aut opprimere-

tur. Pecuniam contemnebat, omniaq; ad decus religionis, ſalutem Reipubl. ornamentum templorum, atque ad præmia bene merentium de Republica conferebat. Annis deniq; pariter ac laboribus confectus Mieczislaum filium ſuum ſucceſſorem ſibi omnium conſenſu deſignauit: eique, vt pietatem erga Deum, virtutem, iuſtitiam, benignitatemque in omnibus colat, Senatoribus ſuis honorem habeat, ab omnibus amari magis, quam metui ſtudeat, ocium & voluptates tanquam peſtem fugiat, moriturus præcepit. Tandem non multo poſt in morbum incidit, quem vbi inualeſcere, mortemq; appropinquare ſenſit, ſacris myſteriis ritu Chriſtianorum procuratus ſummo omnium dolore atque mœrore moritur, & Poſnaniæ moderata pompa, quemadmodum viuus præceperat, ſepelitur, cum annos viginti quinq; regnaſſet, vixiſſet quinquaginta octo. Fuit is annus poſt Chriſtum natum milleſimus vigeſimus quintus, tertia Aprilis. Fuit autem Boleslaus ſtatura mediocrem non excedente, oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modeſtiam compoſito: capillo denſo, criſpo, nigroque: victu cultuque corporis non neglecto, neq; nimis tamen exquiſito. Eius morte vniuerſa Polonia, optime de ſe merito Rege orbata, annum totum in luctu ita fuit; vt neq; conuiuia vlla celebrarentur, neque choreę vſq; agerentur, neq; veſtibus cultioribus quiſquam nobilium virorum aut fœminarum ſeſe veſtiret.

Mieczislaus filius à patre ſucceſſor deſignatus.

Boleslai mors & ætas.

MIECZISLAVS REX SECVNDVS.

Curato Boleslai Regis funere Mieczislaus filius ex Iuditha Vngara, triceſimum quintum annum agens deſtinatum iam prius regnum iniuit. Diadema regium ipſi, & Rixæ vxori eius Archiepiſcopus Gneſnenſis cum aliis Epiſcopis ſolenni ceremonia impoſuit die Pentecoſtes. Inde dies aliquot feſtis epulis & conuiuiis dantur, ſparguntúrq; in vulgus miſſilia. Æſtate ſequenti in Ruſſos, qui morte Boleslai nunciata Iaroslao & Meſcislao ducibus rebellauerant, expeditionem fecit, & hos primo aduentu repreſſit. E Ruſſia reuerſus Mieczislaus pleraſq; Poloniæ regiones obit, cum iuris dicendi, tum viſendi gratia, filiumq; Caſimirum ſeptennem literas doceri curat. Bellum deinde cōtra Boemos mouit, propterea, quod tributum Regi Boleslao quotannis penſum Mieczislao negarāt: regia præſidia vndiq; deturbauerant, interfecerātq;: Morauiam, quæ tunc in ditione Polonorum erat, inuaſerant, ac in poteſtatem ſuam redegerant. In Morauiam autem ducto exercitu, Rex Mieczislaus oppidum nullum oppugnatione tentauit: agris tantum & ſuburbanis vaſtatis, magnaq; hominum & pecudum præda abacta, domum reuerſus exercitū dimiſit. Pomeranis etiam rebellantibus bellum intulit, habens ſecū in exercitu Andream, Belam, & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani Regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiuſdem Regis ſororis filius Stephano moriēte regnum Vngarorū inuaſiſſet, in Poloniam confugerant. Concurritur itaq; infeſtis armis: funduntur Pomerani, & in poteſtatem Regis veniunt: autores vero defectionis capitali pœna afficiuntur. Nam Dux in prælio occubuit. Præclara eo prælio virtus atq; opera Belæ enituit: itaq; generum eum ſibi Rex filiæ matrimonio adoptauit, Pomeraniamq; ipſi in dotem dedit.

An. Ch. 1025.

Bellum Ruſſicum.

Bohemicū bellum.

Pomeranicum bellū.

Cætera autem, quæ regni fuerunt, Mieczislaus neglexit, nec vnquam ad ea recuperanda, quę amiſerat, animum adiecit: verum torpori ac deſidiæ ſe dedit, ac voluptatib. iis, quæ tactu guſtuq; percipiūtur. Aliarum etiam, præter vxorē, mulierum conſuetudine vſus eſſe dicitur: vxori tamen mulieri auaræ & impor-

Mieczislai vitia.

Muliebre imperium. importunæ ita fuit obnoxius, vt eius maxime nutu & arbitrio regnum adminiſtraret. Quæ quidem deinceps, cum Rex amentia correptus, ſui compos nō eſſet, dominatum omnem regium ad ſe tranſtulit: quo maius etiam hominum in ſe & Regem odium concitauit. Moritur haud ita multo poſt ex morbo illo *Mieczislai mors.* Mieczislaus anno Chriſti milleſimo trigeſimo quarto, decima quinta Martii, Poſnaniæque ſepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atque vxoris conſilia plerunq; ſectatus. Quibus rebus factum eſt, vt ſuis atque externis, hoſtibus pariter ac ſociis eſſet contemptui. Regnauit annis fere nouē, vixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam inſidiis exceptum à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo ſuperſtitem fuiſſe volunt.

INTERREGNVM.

An. Ch. 1034. *Terræ motus in Polonia.* Vnicum reliquit poſt ſe Mieczislaus Rex ſuperſtitem filiū Caſimirum: ſub cuius ortū tremor terræ acciderat. Quod ita rarū & inſolens eſt in Polonia, regione mediterranea, vt magni prodigii loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum ſit. Is igitur Caſimirus impuber nondum ob ætatem regiam dignitatem & Reipublicæ curam ſuſtinere poſſe videbatur. Itaq; ex vniuerſi conuentus, qui Gneſnam ea de re conuocatus erat, ſententia differtur noui *Rixa regnū adminiſtrat, ſed eo abutitur.* Regis coronatio. Interim penes Rixam Reginam pueri matrem regia poteſtas relinquitur: qua abuſa mulier, variis & grauibus exactionibus ruſticanos homines, tam regios quam Nobilitatis magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos deſpicatui habebat: Germanos ſuos in conſilium adhibebat, hos ad honores ac magiſtratus euehebat: hos diuitiis & poſſeſſionibus augebat. Indigne hæc ferebant Poloni, orabantq; Reginam vt, quorum armis ac ſanguine regnum defenderetur, eorum maiorem quam externorum, quamque ſuæ cupiditatis rationem duceret. Multa Polonos Principibus ſuis vltro concedere & indulgere, aſperioris dominatus inſuetos eſſe: externis hominibus, in quibus aliquid modo ingenii virtutiſq; ſit, maiorem quam gens vlla habeat, honorem habere: ſed poſthaberi ſe in patria ſua, digniſq; indignos præferri non oportere. Cæterum vbi vident, orando apud Reginam ſe nil proficere, fremebant inter ſe vulgo: atque adeo palam etiam loquebantur, non ferendum eſſe viris tam graue ac contumelioſum externæ mulieris imperium. Contemnebant viciſſim iuſſa Reginæ, & regias poſſeſſiones ac reditus nonnulli inuadebant: comparabantur factiones, & omnia diſſidiis ac ſeditionibus plena erant. Regina ergo verita, ne in tanta licentia, & irritatis in ſe hominum animis, maius aliquod in ſe malum redundaret, conſilium fugæ cum filio ac Teutonibus ſuis clam init: regium fiſcum, in quo cum *Rixa fugit ex Polonia.* precioſę res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat. Regno excedens, in Saxoniam ſe contulit: ab Imperatore Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia aſportatis, Salfeldum, vti vult Vapouius, ſeu Magdeburgum & Brunſuicum oppida cum ſuis territoriis vel emit, vel dono accepit. Caſimirus quoq;, vbi pulſam matrem videt, in Vngariam ad Stephanum Regem propinquum profugit, dein poſt Stephani mortem in Saxoniam ad matrem peruenit: cuius voluntate Lutetiam, vt ingenium honeſtis diſciplinis excoleret, profectus eſt: inde poſt aliquot annos *Caſimirus fit monachus.* viſa obiter Italia, & Romualdo Abbate ſancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum ſodalitatem ſe dedit, monaſticam vitam profeſſus. Diſceſſu Re-

ginæ & Regij filij, quaſi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur: miſcentur omnia cædibus mutuis: latrociniis viæ publicæ infeſtantur: incenduntur pagi atque oppida: tumultuatur: collatisq; ſignis inter ciues ac proceres concurritur: &, vt quisque audaciſſimus eſt, ita grauiora quoque non veretur patrare flagitia ac ſcelera: ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, veteres poſſeſſores poſſeſſionibus deturbat: trucidantur paſſim diuites & locupletes patresfamilias, liberi eorum eliduntur. cæſorum coniugiis atque bonis interfectores per vim potiuntur: ſtuprantur honeſtæ virgines ac matresfamilias. In tanta vaſtitate & confuſione, agreſtes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos ſuos inſurgunt: in Nobilitatis excidium conſpirant: veteres nonnullorum iniurias & oppreſſiones, concepto in illos odio, omni crudelitate ſummaq; acerbitate vlciſcuntur. Neque ſacrorum miniſtris, ac ne ipſis quidem templis, aris, ac ſacris parcitur: & in priſtinam barbariem atque impietatem Polonia, abiecto veri Dei cultu relapſura eſſe videbatur. In latebras ſeſe abdebant Proceres & Epiſcopi, eratque miſerabilis vndique rerum facies. Nihil vſq; tutum: nihil cuiquam proprium: nemo mali exors erat. *Status Poloniæ turbulentiſſimus.*

Per hoc etiam tempus Maslaus, ſiue Maſos, qui pocillator Regis Miecziſlai fuerat, vir potens & audax, dominatum inter ſuos in tractu Plocenſi arripuit: confluenteque ad eum vndique magna hominum multitudine, permagna potentia auctus, ei oræ, quam dominatu complexus eſt, Maſoſſiæ ſiue Maſouiæ nomen dedit. Ad hæc mala domeſtica accedebant hoſtiles incurſiones à Jaroslao Duce Ruſſiæ, & Prædislao Boemorum Principe. Iſtis igitur tam ſæuis tempeſtatibus totos pene ſex annos iactati & fatigati Poloni, acerbiora etiam, extremumque tam florentis dudum regni naufragium metuentes, remittunt nonnihil de inteſtinis diſſidiis: condonant ſibi mutuo priuatas offenſas: cogitationem de Republica ſuſcipiunt: comitia Gneſnam indicunt. Ibi de ſumma Reipublicæ conſultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, Rempublicam, niſi ad vnum rurſus deferatur Principatus, ſaluam eſſe non poſſe. Quemnam vero potiſſimum deligant, variabant ſententiæ: nonnulli reuocandum eſſe Caſimirum, optime de ipſis meriti Boleslai Regis nepotem, cenſebant: alij negabant, quod metuendum eſſe dicerent, ne is paternam ignauiam ac maternam auaritiam imitatus, vniuerſa perderet: neue memor iniuriæ, crudelis vltor & acerbus tyrannus in ipſos exiſteret. Sed cum de Proceribus ac ciuibus neminem deligi placeret, externi vero Principes ij, qui erant finitimi, partim hoſtes eſſent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domeſticis malis atque diſſenſionibus laborarent: vicit tandem ea ſententia, quæ Caſimirum, vbi vbi ſit, quærendum, placandum, & reducendum eſſe cenſebat. Iuuenem eſſe, & facie liberali, nec ſane crudelis patris filium: facile veniam daturum culpam deprecantibus: indolem vero eius omnia meliora, quam de patre matreq; polliceri: adhæc autem calamitate & exilio, non ad ocium & nequitiam, ſed ad induſtriam & modeſtiam eruditum eſſe. *Maslai pocillatoris regij conatus.* *Comitia & conſultatio de Republica.* *Caſimirus reuocatur.*

Oratores igitur delecti primores viri ad reuocandum eum, luculento viatico & amplis muneribus publice contributis inſtructi, ad Rixam in Saxoniam proficiſcuntur: ei dona dant: in quo ſtatu ſit res Polona, ad quidue ipſi veniant, ſupplici & miſerabili oratione exponunt. Illa implacabilis mulier, aſpernari preces: exprobrare eiectionem ſuam: inſultare malis miſero- *Oratores miſſi ad reuocandum Caſimirū.*

rum; negare filium poſtulata ipſorum facturum eſſe, ipſorum ſcelere eo redactum, vt calamitatis tædio, exiliiqne pudore in Gallias ſecederet, Cluniaciq; monaſticæ vitæ ſeſe addiceret. Hoc accepto à Regina reſponſo, oratores Cluniacũ recta contendunt: inueniunt Caſimirum mutato nomine Carolum, nõ modo profeſſum religionem, ſed iam Diaconum: deprecantur culpam exilij eius, quæ tamen penes Reginam fere fuerit: orant, reſpiciat afflictam, & pene euerſam patriam: ſuſcipiat paternum & auitum regnum, ab extremo interitu vindicandum: in eo ſolo ſpem Polonorum ſitam eſſe: qua ſi decidãt, funditus ſe periiſſe. Reſpondet ille modeſte obortis lachrymis: exilium ſuum non ipſis, verum arcano Dei iudicio, & nonnulli fortaſſis parentum ſuorum culpæ ſe imputare: caſum dulciſſimæ patriæ, quam ſui maiores florentiſſimam reliquiſſent, miſerari: ſed alieni iam ſe iuris factum eſſe: datam ſemel Deo atque iis, quorum poteſtati ſe ſubieciſſet, fidem fallere non poſſe. Mœſti hoc reſponſo legati Abbatẽ monaſterij adeunt, eadẽ illa orant: muneribus animũ eius mollire conantur. Ab eo ad Pontificẽ Maximũ reiiciuntur. Sed ne eum quidẽ itineris laborẽ atq; moleſtiam defugientes, Romam ꝓfecti, magna diligentia importuniſq; precibus tandem à Põtifice Maximo Benedicto eius nominis nono impetrant, vt Caſimirus monachus & diaconus, profeſſionis & ſacramenti religione ſolutus, ad regnum maiorum ſuorũ redeat, ac vxorẽ ducat. Pro hoc Polonis, quo beneficium ſedis Apoſtolicæ agnoſcant, iniunctum, primũ vt de ſingulis capitibus, exceptis Nobilibus ſiue equitibus, & qui ſacris addicti ſunt, quotannis obulus vnus in lucernam perpetuo in æde diui Petri Romæ arſuram pendatur: qui etiamnum ſancti Petri nummus dicitur. Deinde præſcriptum eſt, vt omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonſura capillorum vtantur, nec vltra auriculas ritu barbarico quiſquã omnino comam promittat: feſtis ſolennibus, dum ſacra peragũtur, vt ſinguli equites faſciam lineam candidã in modũ ſtolæ, qua in ſacris vtuntur ſacerdotes ac diaconi, è collo ſuſpẽſam ferant. Suſcipiunt nõ grauatim leges Põtificis oratores, & Poloniam oẽm ad ſeruanda hæc obſtringunt.

Oratores Poloni Romam profecti.

Polonis à Pp. iniuncta onera.

His rebus ex ſententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mãdatis pontificiis: atq; inde porro læti Caſimirum reducentes ad Rixam matrẽ, ita volẽte ipſo, diuertũt. Ea cũ fruſtra reditũ filio diſſuadere conata eſſet, ad Henricum deinde Imperatorem adeunt, orant, vt diademata, quæ Rixa è Polonia ſublata Conrado patri ipſius donarat, propinquo Regi reddat, eũq; auitum ſocium & amicum Romani Imperij tuendum ac defendẽdum ſuſcipiat: Bohemum Ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddẽda, quæ ſuperiori tempore abſtulerat, cogat. Non difficilem ſe in iis, quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & ſexcentorum equitũ præſidium Caſimiro deducendo addidit: & de Bohemo, cum quo bellũ tunc gerebat, curæ ſibi fore promiſit. Igitur auctus comitatu Caſimirus, & plenus bonæ ſpei, ſalutato Imperatore, in Poloniam pergit. Cum autem Poloniæ fines attigiſſet, effuſa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atque ſexus ingens multitudo officij gratia, læta ac tripudians Regem ſuum tantopere expetitum excipit, ac reduci gratulatur: certatim omnes præteritorum veniam & obliuionem ſupplices petunt. Ille lachrymans & ipſe, comiter eos conſolatus, ſuſpicione culpæ metuq; ſupplicij liberat. Quicquid factum ſit, non ſine diuino nutu factum, pro ſuis & maiorum ſuorum meritis. Adeſſe iam ſe, quem alio vitæ generi deditum, & in eo acquieſcentem, tanto ſtudio expetiſ-

Caſimiri reditus in Poloniam.

ſent

ſent ac reuocaſſent, ſalutem omnibus, & non perniciem cuiquam adferentẽ. Confidere autem ſe viciſſim, ipſos omni fide ac beneuolentia cõplexuros ſe eſſe, boni ac vigilantis Principis officio fungentem. Ita denſiſſimis, lætitiaque exultantibus hominum cateruis præcedentibus & ſubſequẽtibus Gneſnam honorificentiſſime deducitur, ſeptimo, poſteaquam regno exceſſerat, anno.

CASIMIRVS PRIMVS, REX POLONIÆ Tertius.

Reſtitutus igitur in paternum regnũ Caſimirus, viceſimum ſextũ annum agens, & ſumma omnium ordinum gratulatione lætitiaq; Gneſnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum Principum gratulãtibus, celebritatemq; eam cohoneſtantibus, benigne & ſapienter reſpõdit, eoſq; liberaliter donatos dimiſit. Mox ad Reipublicæ vulnera ſananda animũ adiecit: pacẽ publicam inter ciues grauibus edictis ſanxit, & quoniam ex tãta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ Reipublicæ cicatricem, quam acerbis quæſtionibus & iudiciis vulnus refricãdum eſſe exiſtimabat, vetus Athenienſium exemplum imitatus, præteritorum quidem obliuionem edicit, reſtitutis modo in ſuas poſſeſſiones iis, quibus per vim ablatas eſſe conſtabat: in poſterum vero eis, qui ſe vi, cæde, latrocinio non abſtinuiſſent, oẽm ſpem veniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à conſuetis rapinis ægre rece debãt, ad terrorem cæterorum, nõ ſine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene cõſtitutis, ad externa circumſpicit: & vt debilitatas regni vires externis auxiliis confirmaret, ſimulque vt poſteritati ſuæ conſuleret, ampliſſimi Senatus ſuaſu & rogatu cum Iaroslao Ruſſorum Principe fœdus & affinitatem init, ſorore eius Maria filia Vlodimiri, ex matre Anna Baſilij & Conſtantini Imperatorum Conſtantinopolitanorum ſorore, vxore cum ampla dote ducta: quam ingẽti pompa Cracouiam aducẽtam iuxta ac exceptam, Gneſnam deduxit: Græcorum ſchiſma abdicantem, eccleſiæ catholicæ reconciliauit. Reginam ſolenni ceremonia fecit: & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, q᷑ pater auuſq; ſuus in Ruſſia habuere, donauit: ſocietatem tantũ, & auxilia cõtra quoſuis hoſtes pactus. Quibus auxiliis, itemq; ſexcentis Germanis equitibus, quos pra fidej ſui cauſa ex Germania ſecũ adduxerat, fretus, inſequenti æſtate Maſouios infeſto exercitu adoritur. Nec ſegnius Maslaus, non parua ſuorũ manu raptim coacta, aduenienti Regi occurrit, protinusq; pugnæ copiam facit: Pruſſorũ quos in ſocietatem belli aſciuerat, auxiliis nõ expectatis. Fit acre ꝓlium, hinc iuſta ira, illinc veniæ deſperatione pugnãte. Franguntur tãdem, funduntur q; Maſouiorum acies: dant manus victori Regi. Dux ipſe & autor belli Maslaus nihil ſibi tutum fore inter ſuos ratus, ad Prutenos fugit: ab his ſimul & à vicinis Slonẽſibus & Iazygibus facile nõ modo auxilia, ſed validos exercitus cõtra Regem impetrat, quod ipſorum rem agi diceret. Nõ quieturum enim eſſe Regem ſe victo, quin ipſis quoque arma inferret: & nõ tantum tributum, quod pendere deſiiſſent, exacturum, verum etiam graues pœnas rebellionis ab ipſis ſumpturũ eſſe. Tuerẽtur libertatẽ, in quam ſe aſſeruiſſent: cogitarẽt, nõ eas iam Polonorũ vires eſſe, quæ Boleslai regno floruiſſent, quibusq; ipſi debellati eſſent: magnã vim hominum partim externis bellis, partim inteſtinis cædibus exhauſtam eſſe; qui ſuperſint, quique maxime bellicoſi ſint, eos fere ſecum ſentire: & partim aperte id profiteri, partim clam conſilia cõmu-

An. Chr. 1041.

Amneſtia ſancita.

Fœdus & affinitas cum Ruſſis.

Vxor Caſimiri Regina coronatur.

Maſouiticũ bellum.

nicare:

nicare in Regem non optime animatos eſſe, quippe qui ocio & ſuperſtitioni in monaſterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iuſto prælio ſuperatum, quam inopinantem oppreſſum, non incruentam tamen hoſti victoriam reliquiſſe: ipſos tantis pollere copiis, vt Poloniam omnē nullo negocio poſſent ſubigere, afflictam præſertim atque laceram, vt tunc eſſet. Ad hæc ipſe etiam de ſuo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad ſocietatem prædæ magis, quam belli, quemadmodū videri volebat, allicit. Erant autē Iazyges ſiue Slonenſes populi inter Poloniam, & Ruſſiam, atque Pruſſiam medij, in extrema Lithuaniæ ora habitantes, acerrimi & bellicoſiſſimi fuiſſe memorātur, donec à vicinis attriti, & ad extremum deleti ſunt. Per id tempus Caſimiro Regi Boleslaus filius natus eſt anno Chriſti milleſimo quadrageſimo tertio.

Caſimiro natus filius Boleslaus.

Æſtate inſequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copiis in fines Maſouiæ ingreſſus, facile eam recepit: carebat enim præſidiis & munitionibus. Nec multo poſt Caſimirus de aduentu hoſtium certior factus, adeſt & ipſe, auctis numero & robore militum ſuperioris anni copiis. Venientem apud Viſtulam Maslaus ſpei & animorum plenus operitur: conferuntur propemodum caſtra caſtris. Rex vbi copias hoſtium ſuis longe maiores videt, concidere animo: pœnitere præſentis fortunæ ac regni: priſtinam monaſticæ vitæ quietem ac tranquillitatem animo requirere. His curis atque cogitationibus fatigatum ſopor opprimit. Ibi per viſum diuinitus recreatus & cōfirmatus, poſtero die pro concione militibus viſum exponit, & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hoſtes pugnam detrectarunt. Canunt ſigna: clamor vtrinque attollitur: nuſquam deeſt ſuis Regis prouidentia & adhortatio, vt duce Deo certam victoriam amplectantur. Ferunt conſpectum eſſe in aere iuuenem auguſta ſpecie corporis, veſte candida, candido equo inſidentem, & in hoſtiles turmas vexillum inferentem. Nec mora, terga vertunt barbari: inſtant acrius regij fugientibus: fit ſtrages maxima. In eo prælio cæſa feruntur hoſtium quindecim millia, capta duo: ex regiis pauci ſaucij, pauciores deſiderati ſunt. Rex inter primos hoſtem fugientem perſequens, vociferando cædendoque laſſus, & cruore reſperſus, ſemianimis propemodū à gregario quodam milite in caſtra relatus eſt: quem poſtea militaribus affecit præmiis, & in equeſtrem ordinem retulit. Cæterum Maslaus ex fuga perpetuo curſu in Pruſſiam contendit: vbi ab ipſis cognito euentu prælij excarnificatus, in crucē actus eſt: inſultantibus, vt alta teneret, qui alta petiuiſſet. Sic mali conſilij autor male periit. Ab hoc prælio Maſouia penitus in ditionem Regis reuenit: quæ & nomen ſemel acceptum in hanc vſque diem retinet, quamuis mutatis deinde finibus. Pruſſi clade ſuorum permoti, & veriti, ne ſtatim ſibi Caſimirus victricia ſigna inferret, miſſis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi ſe & ſua ſubiiciunt: tributa debita perſoluunt, ac deinceps quotannis ſoluturos ſe eſſe recipiunt. Ita pax eis data eſt, & captiui dimiſſi. Rex altero filio Vladislao auctus eſt.

Pruſſicum bellum.

Caſimiro naſcitur alter filius Vladislaus.

Pacato per circuitum regno, Caſimirus memor priſtinæ conditionis, & vitæ monaſticæ, victoriamque contra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptam referens, Cluniacum, vbi monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatem erga ſe Dei prædicat; ſodalitati vniuerſæ ſe ſuoſque commendat: aliquot monachos ad ſe mitti poſtulat, qui ſe-

ctæ il-

& illius quaſi colonias quaſdam in Poloniam deducant. Mittuntur itaque duodecim monachi, quibus partim Tineciam arcem vno à Cracouia milliario ſupra Viſtulam, cum centum amplius pagis, partim Lubenſum oppidum ad Oderam ſitum, cum compluribus itidem pagis & prouentibus aliis attribuit: domicilia monachis extruxit, atque templa, eaq; perampla ſupellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus Abbas Tineccenſis Aaron Gallus, cuius integritas & pietas Cluniaci adhuc Caſimiro perſpecta erat. Atque is deinde Rachelino ſexto Archiepiſcopo Cracouienſi mortuo, à ſacro eius baſilicæ collegio poſtulatus, ſeptimus ſucceſſit Regis fauore adiutus. Multa item alia Caſimirus Rex fecit & inſtituit, quæ ad religionis & reipublicæ inſtaurationem pertinere exiſtimabat: pace perpetua poſt Maslaicum bellum fatigatam ſuperioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoque inſtauratoris pacifici cognomen meruit. Suſcepit autẽ Caſimirus ex Dobrogneua vxore liberos, mares quidẽ quatuor, Boleslaum, Vladislaum, Mieſconem & Ottonem: fœminam vero vnam Suentochnam. Ex his Otho puer admodum viuo patre: Mieſco adultior iam, octauo poſt patrem anno, rebus humanis exempti ſunt. Cum autem decimumoctauum Caſimirus regnaſſet annum, incidit in grauem morbum: quo mẽſem vnum afflictus, vbi finem vitæ ſuæ adeſſe ſenſit, Proceribus liberos commendat, & ſacramentis rite procuratus religioſe & tranquille quarto Calendas Decembris extremum vitæ clauſit diem, & magno omnium mœrore Poſnaniæ ſepultus eſt, anno poſt Chriſtum natum milleſimo quinquageſimo octauo. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Caſimirus procera ſtatura, forma liberali, bona & vegeta corporis habitudine, capillo denſo, promiſſa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter Reges Poloniæ: in pupillos & viduas clemens & beneficus: in eccleſiaſticos homines imprimis propenſo animo: erga omnes comis, lenis, & benignus: deníque in omnibus rebus agendis Dei timorem maxime ob oculos habere ſolitus.

Monachi Benedictini Cluniaco acciti in Poloniam.

Caſimiri Regis liberi.

Caſimirus Rex moritur.

BOLESLAVS SECVNDVS COGNOMENTO Audax, Rex Poloniæ Quartus.

Conuentu apud Gneſnam acto, ſumma omnium voluntate & applauſu ad Boleslaum Caſimiri filium natu maximum, ſolenni ceremonia regnum & diadema defertur, cum quod ætati is honor habendus eſſe exiſtimaretur: tum quod is adoleſcentulus etiam tum ſingulari induſtria, liberalitate, animi magnitudine, laudis ac gloriæ ſtudio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno digniſſimus eſſe videretur. Ad eum primis tribus annis tres illuſtres exules cum confugiſſent, magnam ei materiam ſequentium bellorum præbuerunt. Ij vero fuerunt: Izaslaus Princeps Kiouienſium, Iaroslai Dabrognauæ Reginæ fratris filius: Bela Dux Vngariæ, Andreæ Regis frater, & Iaromirus Præmislai Bohemorum Principis filius: quos omnes Boleslaus auxiliis iuuit. Vratislaus ergo Boemorum Princeps permoleſte ferens, receptum ex fuga fratri ſuo Iaromiro in Polonia patere, veritusque, ne quid ille noui contra ſe Polonorum fauore & auxiliis fretus moliretur, cũ infeſto exercitu in fines Poloniæ ingreſſus eſt: Sileſiam fere omnem populatus, igni ferroque vaſtauit. Quo nuncio ad ſe perlato, celeriter Boleslaus tumultuaria manu hoſti occurrit, & inopinantem in ſylua quadam aſſecutus, reſice-

An. Chr. 1059.

Bohemicũ bellum.

reficere corpora & iumenta ſuos feſtinatione defatigatos iubet, poſtera die hoſtem aggreſſurus. Bohemus Regis aduentu cognito, neque dimicare cum Polonis, quorum vires non noſſet, quoſque locorũ peritia adiuuaret, tutum ſibi eſſe ducebat: & manere eum diutius in loco, penuria rerum omnium nõ ſinebat: tum autem verebatur, ne ſucciſione arborum, vel ab agreſtibus receptu prohiberetur. Itaque fugæ conſilium cepit: à Rege fallendi cauſa colloquium in poſterã diem petiit, quaſi de admiſſis ſatisfacturus, & ſecunda noctis vigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusque ignibus, quo facilius excubias Polonorum fruſtraretur, accenſis, ſilentio ſuos eduxit, & feſtinus fugam arripuit. Poſtero die Boleslaus, vbi hoſtem effugiſſe animaduertit, dolore atque ira percitus, aliquot dies eum perſecutus eſt, nec tamen aſſequi potuit: ſed extremos tantum agminis, debiliores ac laſſos excepit. Inde protinus in Morauorum fines diuertens, villas, vicos, & oppida incendit, multosq; mortales nil eiusmodi metuentes in agris oppreſſit, & magnam prædam abegit. In ſequentem vero annum maius bellum parabat.

Pax inter Bohemos & Polonos affinitate ſancitur.

Quod vbi Vratislaus cõperit, cum hoſtiles vires, tum ſuorum proditionem & fratrum inſidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quod alio ſpectabat Boleslaus, facile impetrat, his quidem legibus, vt damna Polonis illata ſarciat, & ſororem Boleslai Suentochnam tertiam vxorem ducat: alteram enim anno ſuperiori defunctam amiſerat. Suentochna ad ſponſum non multo poſt à primoribus Bohemis accita ac deducta, & nuptiæ magno ſplendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni Regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vratislao rediit, & Pragenſis, deinde vero Olomucenſis Epiſcopus non ſine iniuria alterius factus eſt. Per id tempus Aaroni Archiepiſcopo vita defuncto, cũ epiſcopa ob diſcordiam ſacri collegij toto biennio vacua fuiſſet, tandem Lampertus cognomento Zula Polonus ſucceſſor electus eſt. Nec tamen is pallium de more à Pontifice petiuit. Inde igitur in poſterum Cracouia Archiepiſcopum habere deſiit.

Pruſſicum bellum.

Sub idem tempus Pruteni contemnentes Boleslai Regis adoleſcentiam, & quod eum Bohemico bello diſtineri ſciebant, rebellarunt. Pomeraniam finitimam tranſmiſſo flumine Viſtula excurſione repentina populantur: arcem Grodecum, quo ſe cum præda recipiant, muniunt, inde crebro in adiacentes oras Poloniæ nemine prohibente graſſantur. In eos igitur Boleslaus, pace cum Bohemis facta, exercitum duxit: Grodecum oppugnare adoritur, verum difficultate expugnãdi eius deterritus, eo quod natura munitus eſſet locus, egregieque à Pruſſis defenderetur, ſoluit obſidionem, in qua pluſculum temporis fruſtra conſumpſerat: fremensque, quod ſyluis & paludibus & munitione illa ſeſe tenerent hoſtes, nec vllam pugnandi copiam facerent, & ſe alio feſtinantem diſtinerent, arte ſibi domandos eſſe, quos aperto marte non poſſet exiſtimauit. Reducere ſe exercitum ſimulat: cæterum in inſidiis latebat. Pruteni abiiſſe hoſtem rati, è latebris prodeunt & in Poloniam excurſionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus cognouiſſet, exercitum ducit in hoſtem alacer. Priuſquam ad hoſtem veniretur, transmittendus erat Oſſa fluuius, qui Poloniam à Pruſſia dirimit. Hunc primi armati incunctanter ingreſſi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quæ imbribus tunc forte excreuerant, abſorpti ſunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitus, minori periculo tranarunt: hoſteſque ſecuros & nil tale ſuſpicantes oppri-

pri-

primunt: & ingenti ſtrage conciſos in poteſtatem ſuam redigunt.

Pruſſicum bellum excepit Vngarica expeditio: nam Boleslaus Rex Belæ exulis, & vxoris eius amitæ ſuæ precibus fatigatus, & profugientium ad eos Vngarorum multitudine, clandeſtiniſque nonnullorum procerum, fidem & ſtudia ſua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam ſibi eſſe tam præclaram gloriæ comparandæ occaſionem iudicans, reducere propinquos inſtituit: ac tribus agminibus, Belam in ſuo comitatu ducens (vxor enim & liberi in Polonia manſerant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt ſe complures Vngari, ita vt quartum ex ipſis agmen conficeretur. Nec cunctantius Andreas Rex hoſti aduentanti ad Tibiſcum ſiue Tiſſam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraque Germanorum & Bohemorum auxilia ducens. Cum enim bellum cõtra ſe à Bela & Polonis parari intelligeret, miſerat Salomonem filium in Germaniam ad Henricũ tertium Imperatorem, & ad matrem ipſius Agnetem: quæ ſiue ſocrus, ſiue auia Salomonis erat: à quibus Salomon nõ contemnenda auxilia, ducibus Gilhelmo & Botho, acceperat: à Bohemis item alia, quibus Vratislaus ipſe Princeps præerat. His ergo viribus fretus, trãſmiſſo Tibiſco acies inſtituit: neq; Poloni pugnam detrectarunt. Cõcurritur infeſtis armis, & aliquot horis dubio marte, & incerto euentu pugnatur. Ad extremũ cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari, qui cum Andrea Rege erant, premi ſuos, & Polonos vrgere conſpicati, ad Belæ partes trãſeunt: nec diutius Germani & Boemi, deſerti & proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum ſuſtinuere. In fuga oppreſſi ſunt multi, capti item non pauci, & in his Vratislaus Princeps & Germanorum duces. Rex vero Andreas longius fugiens, tandem ad portas Moſonienſes comprehẽſus ab Vngaris, & male tractatus in ſylua Boconienſi vitam finiuit. Magna eo prælio virtus & ſolertia Boleslai extitit. Poſt hãc victoriam Boleslaus Belã Albæ regiæ in ſede regia collocauit: ac victorem exercitũ præmiis ab eo & Vngaris affectum domũ reduxit. Procerũ deinde ſuorũ ſuaſu, vxorẽ duxit præſtanti forma virginem, Viſſeslauam Ruſſorum Principis cuiuſdam filiam vnicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantiſper autem quieuit à bello Vngarico, & à nuptiis, quantum ſat erat ad apparatum belli Ruſſici, ad quod ſummo ſtudio & omni cogitatione incumbebat.

Vngaricum bellum.

Boleslaus Rex ducit alteram vxorem.

Bellũ Ruſſicum.

Paratis omnibus, coadunatoque ad conſtitutum locum omni exercitu, in hãc ſententiam apud milites in cõcione verba feciſſe memoratur. Nõ ignoratis milites, compluſculos iam annos Izislaum cognatũ noſtrum, principatu ſuo paterno iniuſte pulſum, apud nos exulare: eiq; reſtituendo nos hãc operam dare exiſtimatis. Nec ſane fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natura comparatum eſt, vt afflictæ Principũ fortunæ, Principes quamuis alienos maxime ad miſericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam ſerimus, milites. Scitis, quantum nobis imperium, quam amplam gloriam maiores noſtri reliquerunt, &, vt alios prætercam, Boleslaus quidem proauus meus imperium hoc noſtrum Boryſthene, Albi, & Sala fluuiis, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam vero nominis Poloni iisdem pene, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto noſtro cum dedecore & imperium hoc acciſum, & gloria obnubilata ſit, quis neſcit? Equidem vix teneo lachrymas, quod ad patrem auumque meum hæc infamia inprimis attinet. Tametſi patrem ve-

Oratio Boleslai ad milites.

ſtra

» ſtra excuſat iniuria, & aſſl ctę nimium interregno vires: auo veniam, niſi ſim
» ipſe ignauiſſimus, dare non poſſum. Verum enim uero eam labem à genere
» noſtro detergere, Ruſſiam regno huic rurſus adiicere, columnisque Boleſ-
» lai (quem ego vt nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium no-
» ſtrum terminare, mihi in animo eſt. Quod vobis placere debet, milites,
» niſi forte à virtute maiorum veſtrorum degeneraſtis. Atque maiores qui-
» dem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, vexarunt, de-
» bellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domeſticorum noſtrorum
» malorum, non ſuarum virium fiducia non vlciſcemur? non ad officium re-
» uocabimus? niſi forte vbertas ſoli illius admiranda, hominum ingens opu-
» lentia & ex rerum copia ortus luxus ac mollicies, ab hoc bello vos deterrent
» milites. At ego, nobiſcum hæc omnia, contra ipſos facere iudico. Quin iſta
ipſa inprimis ad ſpem opimæ, & luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant vniuerſi: duceret quo vellet, bono omine: ſe impigre ſecuturos, & imperata facturos eſſe. Hinc magnam pecuniæ vim inter milites, vt quemque ſuperioribus bellis meritum eſſe nouerat, aut vſui ſibi deinceps fore ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus, inſtructa acie triplici, Ruſſiam ingreditur: propterea quod credebat, hoſtes mox ad prælij dimicationem venturos eſſe. Et aderat quidem ad Bialogrodum Viſſeslaus Dux cum non contemnendis Ruſſorum copiis: verum explorata Polonorum multitudine atque apparatu, Poloſcum paucis conſciis fuga contendit. Exercitus quoque, cognita ſui Ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit. Trepidare tota Ruſſia, Kiouienſes deditionem facere velle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecisſent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſturos ſe eſſe vrbem, & in Græciam cum coniugibus ac liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant, vt parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Viſſeslaum Poloſco ſeſe continentem, non iam de victoria, aut Kiouia, verum de ſua ſalute eſſe ſolicitum. Neminem præterea ipſi aduerſaturum. Quod ſi dolorem exilij ex animo delere non poſſit, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret: Polonis patriam, vtcunque de ſe meritam, in ſeruitutem atque prædam ne daret. Cogitaret quam male olim Stopolco ſucceſſiſſet, quod exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet. Ad hæc Izaslaus de Boleslai ſententia nihil aliud, quam periculum ſe facturum eſſe, quam vere illa de Kiouienſibus dicerentur, quaque illi voluntate in ſe eſſent, reſpondit. Mouet Boleslaus exercitũ propius Kiouiam & Mſcislaum filium Izaslai cum expeditis aliquot turmis ad vrbẽ præmittit. Is intromiſſus, cum opportuna loca præſidio occupaſſet, auctores ſeditionis paternique exilij ſeptuaginta comprehẽſos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao Regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat: contenderunt ij tamẽ eo pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad ſeptimũ milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Dies ea fuit ſecunda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Viſſeslaum miſit. Atq; is fuga elapſo Viſſeslao, nulla mora Poloſco potitus eſt, filiumq; Mſcislaum, & non multo poſt eo mortuo, alterum Suentopolcum, ſiue, vt Ruſſi habent, Stopolicum Michaelem cum præſidio ibi reliquit: ipſe cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipſe cum delectis æſtatem at-

que hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac deliciis vrbis, & mulierum venuſtate, teneritudine, ac lepore admirando captus. Præbuit autē Izaslaus vniuerſo exercitui per omne id tempus alimēta & veſtes, inſuper & Regem perquam honorifice, & exercitum pro meritis remuneratus eſt.

Exacta hyeme mature Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmislienſem tractū, iniuriane prouocatus, an quod ea paterna eſſet vxoris ſuæ hæreditas, an vero ſola proferendi regni cupiditate ductus, non conſtat. Ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus eſt: cæterum Præmislia à ſeptentrionali quidem latere, qua ipſe veniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita lōge à Tibiſci fontibus oritur, à reliquis vero foſſis & aggeribus munita erat, & à magna præterea multitudine hominū vrbanorum ſimul & agreſtium atque nobilium, qui ex agris eo ſecum familiis ac facultatibus ſuis receperant, defendebatur. Adhæc, ab vno latere arx oppido imminebat, in edito loco ſita, & validis mœnibus turribusq; expugnatu, vt illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cū fluuium, nequicquam prohibentibus Ruſſis, vado ſatis alto trāſiſſet, oppidum ſumma vi oppugnat: nec ſegnius defendūt Ruſſi, & crebris eruptionibus, abundāte multitudine, Polonos oppugnationi intentos adoriuntur: ſed reprimuntur, magnaq; cæde in oppidum repelluntur. Poſtremo vim Polonorum diutius ſuſtinere ſe poſſe diſſiſi, deſerto oppido, in arcem ſe receperunt. Rex oppidum ſumma rerum omnium copia, diuitiisq; refertum, quarto, poſtea quam oppugnare cœpit, die captum, in prædam dat militibus: arcem, quia difficilis eſſe videbatur eius expugnatio, propter multitudinem defenſorum, neq; cōtrucidari ſuos volebat, corona obſedit, ſperans, fame ſitiq; breui ſe eam ſedēdo in poteſtatem ſuam redacturum eſſe: equites peditesq; quoquoverſus pabulatum mittit, commeatum quamplurimum in caſtra cōportare, villarum incendiis abſtinere iubet. Ipſe diſpoſitis cuſtodiis obſeruabat, ne quid ad obſeſſos importaretur, ne ac ij libera è flumine aquatione vterētur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obſtinatis tamen animis, obſeſſi obſidionem ſuſtinebant: donec fame ſitique enectis iumentis, & peſte in homines graſſante, deditionem extremo æſtatis tempore fecerunt, vitam, & quæ ſinguli vno onere ſecum efferre poſſent, pacti. Rex arcem deditam, quantum poteſt, reficit & adornat, in eaq; hyemem ſequentem cōmoratus eſt, exercitu in hyberna diſtributo. Fuit hic annus à Chriſto nato milleſimus ſexageſimus nonus.

Præmislienſe bellū.

Eo tempore, cum Bela Rex Vngariæ tertio regni ſui anno cameræ ruina in villa quadam afflictus, paulo poſt obiiſſet: Salomon Andreæ filius ab Hērico quarto Imperatore affine ſuo in Vngariam validis copiis reducebatur: quo cognito, Geiſa, Vladislaus, & Lāpertus Belę filij, nil præſidij ſibi in fluxa Vngarorum ſuorū fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam exceſſerant: & Cracouiam recta contendentes, à Vladislao Regis fratre & Regina comiter ac benigne accepti ſunt, Rege tunc apud Præmisliam cū exercitu moram trahente. Cumque hybernaturus is eſſe in Ruſſia referretur, Geiſa relictis Cracouiæ fratribus, illuc ad eum venit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter conſolatus, cogitare ipſe ſecum, ac deinde cum conſilio caſtrenſi conſultare, quid faceret: propinquoſne exules atq; ſupplices, intermiſſo Ruſſico bello reduceret, an hoc prius cōficeret. Ac conſilium quidem in eam fere inclinabat ſententiam, vt Ruſſiam prius pacandam domandamque, & alienam rem

Bela Regis Vngar filij fugiunt in Poloniam.

 poſtha-

poſthabendam eſſe cenſeret. Cæterum Regi placuit, nõ eſſe differendã expe-
ditionẽ in Vngariam, donec Salomon regnũ ſuum ſtabiliret, Germanorũq;
Expeditio Vngarica.
auxilia accerſeret. Igitur æſtate ꝓxima, cum iam matureſcerẽt ſegetes, Boles-
laus Rex relicto Præmisliæ, quantum ſatis eſſet, præſidio, in Vngariam cum
reliquo exercitu & Belæ filiis, ſuperatis montibus, qui Poloniam & Ruſſiam
ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit ſtatim ad ipſos non paruus Vn-
garorum numerus. Salomon Rex, vbi de aduentu hoſtium cognouit, Buda
regia vrbe relicta, Moſonum arcem munitiſſimam ſe recepit, eo quod inops
ab externis auxilijs, parum præſidij ſibi contra patrueles in Vngarorum ſuo-
rum viribus atq; fide eſſe exiſtimaret. Ibi Epiſcopi medios ſeſe interponunt:
Belæ filios orant, ne ſe patriæ parricidio contaminent: pacẽ deinde inter eos
& Salomonem, nõ abnuente Boleslao, qui ad intermiſſum Ruſſicum bellum
feſtinabat, cõponunt his conditionibus: vt Belæ filij regium honorem cum
duabus partibus regni Salomoni permittant, ipſi tertia, Ducumque nomine
contenti ſint. His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum
exercitu, datis de publico ampliſſimis muneribus, dimittunt.

Reuertens autẽ Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kio-
uienſi iterum à fratribus prætextu cõtrouerſorum finium illato bello eiectũ.
Ruſſicum bellum inſtauratum
Itaq; æſtate, quæ conſecuta eſt, in Volynienſium fines infeſtum duxit exerci-
tum. Ad Luſcum primum caſtra ponit, arcẽ vi capere nititur: vbi ſæpius res
tentata non ſucceſſit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam qui-
dem prono ferebatur animo: itaq; iudicabat, ea recepta facile cæteras eius o-
ræ munitiones deditionem facturas eſſe: verum relinquere poſt ſe hoſtẽ in-
tegrum, & cæteris Ruſſis horum exemplo animos ad reſiſtendum addere, nec
conſultum, nec tutum fore arbitrabatur. Itaq; obſidendo ad deditionem ad-
igere, quos expugnare non poterat, ſtatuit. Obſeſſi ſex propemodum mẽſes,
vim & obſidionẽ cum ſuſtinuiſſent, ad extremum freti benignitate Regis pa-
ctiq; liberũ cum rebus ſuis diſceſſum, arcẽ dedunt. Ibi Gregorius ſiue Igorus
Dux, qui oram illã ditione tenebat, diffiſus munitioni reliquarum arcium,
miſſis primum ad Regẽ legatis, deinde ipſemet veniens imperata ſe facturum
ꝓmiſit, obſides dedit, pacẽ impetrauit. Anno ſequenti ad Kiouiam mouit ca-
ſtra Boleslaus: obuium ſeſe ipſi offert Vuſſeuolodus cũ valido exercitu, è ſuis
iuxta ac fraternis ditionibꝰ collecto. Nã Stoslao fratre mortuo, principatũ e-
ius ſibi adiunxerat: & ij q̃ Luſci, Vuladimiriæ, & Chelmæ in pſidiis fuerãt, di-
miſſi, ad eũ fere ſeſe receperant: eoq; inuitum multa ſuadẽdo & orãdo impu-
Oratio Regis ad milites.
lerãt, vt prælio cum Polonis de ſumma rei decerneret. Rex qđ inprimis cupie-
bat adeptus, acies contra inſtruit: milites paucis cohortatur, vt optatã confi-
ciendi illius belli occaſionem, ab hoſte præter ſpẽ ſibi oblatam, elabi è mani-
» bus ne ſinerẽt: & extremum illum eius conatũ deſperatione magis, quam ſpe
» vincendi ſuſceptum, fortiter retunderent: eundẽ eſſe, qui prius ad manus ve-
» nire nunquã auſus eſſet: & ex iis militibus fere collectũ, qui victi prius, ac vel
» fuga elapſi, vel deditione facta dimiſſi à ſe eſſent. Si ipſi vinci eſſe pergerent, pe-
» nitus debellatum iri ea victoria, nec niſi præmia belli, & ea quidẽ ampliſſima
» ipſis reliqua fore. Quod ſi quid eos paululum fefelliſſet, cogitarẽt, in hoſtico
» ſe eſſe: ne eos quidẽ quieturos, quos pacatos à tergo reliquiſſent, vt ſunt Ruſ-
» ſorũ ingenia mobilia. Adniterẽtur, ne fortuito, ſed ſua virtute ac fortitudine
ſuperiores victorias adepti eſſe viderẽtur. His dictis & clamore, crepituq; ar-
morum alacritatẽ ſignificãte vniuerſo exercitu, canere ſigna iubet. Cohortat
& Vuſſe-

& Vuſſeuolodus ſuos,fortiter vt ꝓ patria, pro liberis, ꝓ coniugibus, pro parētibus,pro aris & focis, pro libertate deniq; dimicarēt: ex eius p̄lij euētu vel lætiora omnia deinceps,ſi viciſſent: vel ſi, ꝙ abſit,victi eſſent,durā ſeruitutē, ſummamq; miſeriam expectarent.Cōgrediuntur infeſtis armis & animis inſtructæ acies: incaleſcit pugna,& magis quiſq; vt hoſtē feriat, q̃ vt ictum ipſe declinet, dat operā. Adſunt vbiq; ſuis Duces: iamq; premi & cōturbari Poloni cœperāt in dextro cornu hoſtium clamore, fugere noſtros vociferantium, magis etiā conſternati: cū Boleslaus laborātibus ſubſidium ſubmiſit, & nō modo pugnā reſtituit,ſed etiam hoſtilē aciem ꝑfregit & cōuertit.Perturbatis ordinib⁹ fugiunt Ruſſi: Vuſſeuolodus,vbi aliquādiu ſuos nequicquam reuocauit,in fugā ſe & ipſe cōiecit.Ita plena,nec incruēta tū victoria Polonis obtigit.Multi namq; ſaucij in caſtra relati, mille propemodū deſiderati ſunt. Boleslaus aliquantū recreato ab ea pugna exercitu ad Kiouiam cōtendit: quā cum primo impetu capere nō potuiſſet,oportuno loco caſtrametatus, oppugnauit vrbē iterum atq; iterū, ſed nullo operæprecio, imo vero non minimo ſuo detrimēto. Nā etſi locus neq; ſitu, neq; opere admodū munitus erat, ſed tū acriter cū ab vrbana multitudine, tū ab iis, qui è prælio dudum fuga elapſi eo ſe receperant, defendebatur: nec à viris modo,ſed à mulieribus etiam atq; pueris, Poloni mœnia ſubeuntes eminus, atq; è ſuperiori loco iaculis omnis generis vulnerabātur. Omiſſa igitur oppugnatione, obſidione vrbem, multitudine hominum abundantem premere ſtatuit, diſpoſitiſque in oēs partes cuſtodiis,commeatu oppidanos prohibet.Quod quidem facile fuit,longum proſpectū quoquouerſus præbente planicie,in qua Kiouia ſita eſt. Nec multo poſt cū anguſtiore annona vti cœpere obſeſſi: veritique, ne extrema pati cogerentur, & ad extremū in poteſtatē hoſtium venirent, culpā & neceſſitatem deprecati, vrbem dedunt.Boleslaus ingrediens in portam vrbis ferro intectam gladium vibrauit, ꝙ proauum item ſuum feciſſe acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum vi, iniuriis, atque rapinis tutatus eſt. Qua clementia eius atque animi moderatione moti oppidani,ingentia dona vltro ipſi accumularunt: ea Rex pleraque omnia inter milites virtutis ergo collaudatos pro meritis cuiuſque diſtribuit.

Victoria Boleslai de Ruſſis.

Pacata Ruſſia, vectigalia magna non ſolum pecuniæ, ſed & omnium rerū ad victū cultumq; corporis pertinentium inſtituit. Izislaum ſummæ rerum præpoſuit.Is porro filios ſuos,Stopolcum quidē Polocenſib⁹ & Nouogrodienſib⁹:Vuladimirū Smolēſcēſis: Iaropolcū vero Viſſegradēſibus præfecit.Rex quo magis imperiū ſuum in Ruſſia ſtabiliret, & quo diuti⁹ notis iā ſibi antea Kiouiæ deliciis ac voluptatibus perfrueretur, hyemē illam ibi manſit.Ibi robur exercitus Polonici illecebris opulentæ,luxurioſæ, & Græcorum commerciis corruptę ciuitatis elanguit,diſciplina militaris licentia diſſoluta,& ille victor multarum gentium exercitus, deuictæ vrbis laſciuia, libidinibus, & flagitiis victus eſt: ita, vt ei vinci magis propemodum,quam vincere expediuerit. Etenim plurimorū,maximorumq; malorū, quæ Poloniam poſtea implicarunt, hæc victoria cauſa & origo fuit. Nā dum illi Kiouiæ nulla ſe nequitia & libidine abſtinent, vxores eorum & filiæ domi relictæ, nō ferentes tam diuturnā virorum abſentiam (iam .n. ſeptimum forte annum in Ruſſia & Vngaria militantes domibus aberant) tū aut libidinib⁹ eorum,q̃ crebris nuntiis ad ipſas perferebant, & iniuriis irritatæ, flagitiis viciſſim viros & ꝓpinquos ſuos pleræq; vlciſcūtur:nonnullarū etiam pudor & cōſtantia partim blāditiis,& falſa

Ruſſia Polonis facta vectigalis.

extinctorum virorum perſuaſione corrumpitur, partim vi expugnatᷓ, iuſta diuini numinis vindicta atq; permiſſu. Præclarum tunc muliebris pudicitiæ exemplū in Margaretha Nicolai Zembocij Comitis vxore extitit: quæ graſſantem paſſim impune flagitioſorum iuuenum licentiam metuens in turri templi Zembocienſis, vno à Proſſouia milliario, cum duabus ſororibus per multum tempus latuit, familia per funem alimenta ipſi ſubminiſtrante. Hæc vbi viris in hyberna renunciata ſunt, fremere multi, ad quos illa pertinebāt, & indignari, commeatumque domos viſendi à Rege petere. Sed vel non admiſſi ad Regem, vel ſuperbius repulſam paſſi, clam pauci primum ſeſe ſubduxere, deinde plures paucorum exemplum ſecuti, ipſi quoque diſceſſerunt, ita vt pauci cum Rege remanerent. Quos etiam Rex raptim cum reliquis cōſequitur, veritus, ne Ruſſi mutatis animis, deſpectaque Polonorum paucitate, opprimendi ſui conſilium inirent. Poſteaquam vero peruenit Cracouiam, conceptam animo in deſertores iram, in apertum profert: à quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum

Boleslai ſæuitia & ſcelera.

confiſcatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpæ affines eſſe videbantur, quibuſque miſericordia & indulgentia virorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abſtractis enim & abiectis infantibus, quos è ſtupris & adulteriis enixæ erant, catulos ad earum vbera admouiſſe dicitur. Adhæc vulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat: ius non dicebat, nec iniurias tenuiorum vindicabat: impeditus conſuetis voluptatibus, fœdiſque & abominandis libidinibus, de quibus nil remittebat. Quin Chriſtina nobili fœmina, à Mechislao marito abducta, palam per adulterium abutebatur.

His commotus (vt decuit) Stanislaus Cracouienſis Epiſcopus, vir pius & nobilis cognomento Sczpanouius, videnſq;, iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, Regem adit, & ſemotis arbitris blande admonet, orat & obſecrat, vt illis moribus & corruptelis finem ſtatuat, ne quod grande malum ſibi, ſuiſque, & vniuerſæ Poloniæ accerſat. Peccata per ſe eſſe maxima, longe tamen maiora in Rege, quam in priuato homine: cū ea quoque, quæ in aliis leuia ſint, in eo qui loco & honore eminet, grauiſſima eſſe videantur: propterea quod vltro hominum ſeſe oculis ingerant, & plurimos ſecum malo exemplo in præceps detrahant. Quo ſublimior & fortunatior ſit, hoc maiore vitæ puritate & innocentia eum niti, Deique beneficentiam agnoſcere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina vltione de ſummo gradu in imum deturbaretur, neu denique falſas ac momentaneas voluptates diris ſempiterniſque cruciatibus commutaret. Hæc dicta Rex iniquiori animo pati, & ira odioque inflammatus conuiciis & maledictis optimum antiſtitem inceſſere: quærere, quo pacto auctoritatem eius eleuaret, libertatemque linguæ comprimeret: neq; tamen quicquam eiuſmodi in vita ac moribus Stanislai, quod oportunum eſſet crimini aut reprehenſioni, comperiebat. Emerat forte Stanislaus pagum Petrauinū in tractu Lublinēſi à Petrico quodā Nobili, qui accepto precio iam obierat: priuſquam Stanislaus de iure ſuo ſibi eccleſiæque ſuæ, cui pagum illum adiungebat, cauiſſet. Ea de re Boleslaus Rex monitus, Petrici agnatos iubet de hæreditate interuerſa Stanislaum in ius vocare. Quod illi inſperati commodi ſpe adducti faciunt. Forte tunc iudicia, quæ vulgo colloquia & generales termini vocantur, in pratis inter Solecciam & illud ipſum Petrauinum in papilionibus, vt mos erat antiquitus,

quitus, à Rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emiſſe ſe pagum, & ſoluiſſe precium bona fide affirmat, teſtibus eius rei nonnullis citatis. Qui cum à Rege deterriti, teſtimonij dictionem ſubterfugerent, ibi Stanislaus non tam de pago retinendo, quā crimine depellendo anxius, tridui dilatione à Rege impetrata, Petrauinum contendit: vbi peracto cū ſacerdotibus piis ieiunio, Deique ope inuocata, fama eſt detectum Petrici putre cadauer pedo tactum, magna fiducia exſurgere eum à mortuis in nomine Dei patris, filij, & Spiritus ſancti iuſſiſſe. Surrexit ille, ad eam vocem quaſi è ſomno expergefactus, & à Stanislao manu deducitur ad tribunal regium. Coram quo & reliquis adſtantibus Petricus, venditi pagi precium omne ſe accepiſſe faſſus fertur, Regem ac propinquos, quod innocenti viro litem mouiſſent, increpans. Ita inuito Rege cauſam vincit Stanislaus. Nulla Regis emendatione ſubſecuta, iterum atque iterum monitus eſt, acriusque obiurgatus ab eodem Stanislao, adhibitis etiam ſecundum preceptum Chriſti grauibus aliquot viris, furere, cædemq; minari ipſi cœpit. Nec remiſſius Stanisl᷒, vbi nō reſipiſcere Regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: vetat ſacra fieri tota vrbe, quo ille deteſtatione & conuicio populi, qui ſacris arcebatur, ad ſanio. ē mētem reuocaretur. Ipſe per pontē Viſtulæ ad D. Michaelis ædem in rupe prærupta ſupra Viſtulam è conſpectu arcis ſitam, ad faciendā rem diuinam clam cum paucis ſacerdotibus commeabat. Quod vbi Boleslaus, à ſuis certior factus, cognouit, quadā die correptis armis cū compluribus aſſeclis & ſatellitibus eo contendit. Præmittit, qui Stanislaum ſacris vacantē ad deſtinatam necem ab ipſis altaribus abſtrahant. Quos ferunt introgreſſos, ſubito & inſolito fulgore perculſos, ſupinos cecidiſſe: inde manibus pedibuſq; reptātes ſe proripuiſſe. Idē aliis à Rege ſubmiſſis accidiſſe. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita ſatellitum ignauia & formidine, ipſe ſtricto enſe in templum irrumpit, lethaliq; ictu ſancti viri verticem ferit, ita vt cadens, cerebro parietem proximum aſpergeret. Ibi ſatellites cohortati ſe mutuo, corpus humi procumbens templo extractum minutatim concidunt, morem gerentes furori regio, & in ſubiectis pratis, canibus, & volucribus laniandum diiiciunt. Dies quo hæc patrata ſunt, fuit octauus Maij, Anno Chriſti 1079.

Rex Boleslaus diris deuotus à Stanislao Epiſcopo Crac.

Stanislai cædes.

Hæc vbi Romæ nunciata ſunt, Pōtifex Maximus Gregorius eius nominis ſeptimus, atrocitate rei commotus, toti Poloniæ ſacris interdixit, Boleslaum diris deuouit, regnumq; ipſi ſolenni ritu abrogauit. In poſterū quoq; ne quē Epiſcopi Regem iniuſſu ſuo vngerent & coronarent, edixit. Qui vero ſocij ſceleris Regi fuiſſent, eos ſimul & poſteros eorū vſque ad quartam propaginem, à ſacerdotum & omnium magiſtratuum eccleſiaſticorū functionibus alienos eſſe iuſſit. Erant autem ſatellites ij nobilibus & honeſtis familiis orti. Regnauit tamen poſtea Boleslaus annum & amplius, ſed inuiſus omnibus, & externis etiam contemptibilis: ita vt iam Ruſſi ab eo ſubacti, imperium eius detrectarent. Conſpirarunt deinde in necē eius nobiles & proceres nōnulli: qua conſpiratione detecta, veritus, ne ad plures ea etiam pertineret, in Vngariam cū filio Mieſcone, & paucis comitib᷒ fugit: à Ladislao Rege Geiſa fratre, qui cū fratre à Boleslao in Vngariam reduct᷒ erat, comiter & honorifice accept᷒ eſt: manſitq; apud eum aliquandiu. Verū exagitante eum indies magis ac magis patrati ſceleris conſcientia, acerbo & infatigabili ſcelerum carnifice, amentia correptus, mortem ſibi ipſe conſciuit, anno poſt Chriſtū natum milleſimo octuageſimo primo: qui quidem æſtu & ſiccitate inſignis fuit.

Poloniæ ſacris & regio nomine interdictū à Pp.

Boleslai fuga in Vngariam.

Boleslai interitus.

Sunt

Sunt qui volunt, eum in venatione concito equo efferatiore, in auias ſyluas delatũ eſſe, canibus conſequentibus: excuſſumq; ab iis diſcerptũ ac deuoratum. Alij eum clam omnib⁹ errabundum inter Alpes ad monaſterium quoddam, ſiue id ad Oenipontem, ſiue ad Villacum ſitum ſit, perueniſſe, ibique latentem, quisnam eſſet, poſt multos labores in coquinæ miniſterio vltro & pœnitentia commiſſi parricidij ſuſceptos & exhauſtos, vitã finiiſſe produnt. Sarmcius in ſuis annalibus commemorat, ſepulchrũ eius inueniri in Carinthiæ quodã cœnobio Oſſiæ non procul à Feldkirchen oppido, vbi poſt antedictos exantlatos labores monachus vixit; nec prius à ſodalitio agnitum, quã poſt mortem inter ſupellectilem ipſius repererint literas quaſdã, quibus maximæ res continebantur, & alia inſignia regalia: tunc velut ſtupefacti vehementer mirari cœperunt, eiusque corpus ſumma reuerentia ſepelierunt, ſuperque caput ſtatuam marmoream inſtar equi ephippia geſtãtis collocarunt, addito hoc epitaphio ſeu inſcriptione: Boleslavs Rex Poloniæ, occisor Sancti Stanislai Episcopi Cracoviensis. Fuerat autem futurus hic Rex clariſſimus ac feliciſſimus: ſi fortunam perpetuo cœptis ſuis adſpirantem ferre didiciſſet. Verum ſecundis rebus elatus & inſolens, animo ſuo minus, quam oportuit, moderatus eſt. Conſtruxit autem Boleslaus viuens, & dotauit Mogilnenſe monaſterium, in eoque Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomen viuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit annos ferme duos & viginti, cum decimum ſextum annum nondum egreſſus regnare cœpiſſet.

VLADISLAVS PRIMVS, COGNOMINE HERmannus, Ethnarcha ſiue Princeps Poloniæ.

An. Chr. 1082.

EXacto Rege Boleslao, priuſquam ex motu illo Reſpublica ſeſe colligeret: Ruſſi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occaſionẽ, & coacto exercitu, Polonas ditiones Duce Baſilio Roſciſlai filio, ferro & igne depopulati ſunt, cumq; magna præda ad ſua incolumes ſe recepere. Quo incõmodo p̃moti Proceres, veriti, ne quo grauiore etiã caſu rurſus interregnum illud Rẽpublicam affligeret, comitiis habitis, ad Vladislaum fratrẽ Boleslai, quẽ Hermannum etiam vocarunt, qui vnus ſupererat, regnum deferunt. Is itaq; ſuſcepit quidem principatum: ſed tñ ſe Regẽ appellari paſſus non eſt, vel q̃ inunctus & coronatus ſolenni Regum ritu, Pontificis Maximi interdicto, non eſſet: vel quod reuerſurum aliquando Boleslaum, regnumq; repetiturum exiſtimaret. Principis & hæredis regni Poloniæ nomen ſibi ſumpſit: vir prudẽs quidem & virtute præditus: verum ad quietem & ocium propenſior, quam ad bellum, & humanitatis ac religionis amantior, quam gloriæ. Initio ſtatim principatus ſui Poloniam commotam nonnihil magna dexteritate pacauit, latrociniisq; purgauit: ad Pontificem Maximum de tollendo interdicto, quo Polonia vniuerſa ob necem Stanislai Epiſcopi obnoxia erat, oratorem miſit Lampertum equeſtri ortum familia, Canonicum Cracouienſem, quem Pontifex diuo Stanislao ſucceſſorem dedit, & ſublato interdicto Epiſcopum remiſit. Vxorem deinde Vladislaus duxit de ampliſſimi conſilij ſententia Iuditham Vratislai Boemorum Principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum Regis filia ſuſceptam. Mieſconem Boleslai fratris filium cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius miſertus: aut veritus fortaſſe, ne qñ is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratioſus eſſe dicebatur, paternum regnum repeteret, nã pater eius iam perierat. Reuerſum in fi-

Vladislao Hermanno regnum defertur.

Interdicti relaxatio.

Vladislaus ducit vxorem.

Mieſco Boleslai filius exul reuocatus.

lij loco dilexit: atq; is, cum egregia indole & comitate ſua paruo tẽpore animos multitudinis mirum in modũ ſibi deuinxiſſet, & optima ſpe oẽs impleret, ſexto, poſtquam rediit, anno immaturam mortẽ obiit, nullis relictis liberis, & magnum ſui apud oẽs deſiderium reliquit. Creditumq; eſt vulgo, veneno ſublatum à paternæ eius fugæ autoribus, veritis, ne quando eos iniuriæ memor, vlciſceretur: Vladislao Principe & patruo ſi non iubente, conniuente quidem certe: ne ſe aut liberos ſuos, populari gratia fretus, regno eiiceret. *Mieſco immaturam mortem obit.*

Habebat Vladislaus iã liberos, cũ Miecziſlaus hic mortuꝰ eſt, Sbigneum nothum, ante initum principatum è concubina ſuſceptum: & Boleslaum legitimum in principatu ex Iuditha vxore, cũ aliquot annis ſterilis ea fuiſſet, diuinitus, quẽadmodum creditum eſt, in gratiam ſancti Abbatis Ægidij datũ. Cum enim orbitate ſua principes coniuges maiorẽ in modum angerẽtur, & Iuditha religioſiſſima fœmina aſſiduis precibus, ieiuniis, eleemoſynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deum aſſiduo fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia: admonita à Lamperto Epiſcopo Cracouienſi mittit oratores in Narbonenſem prouinciam ad monaſterium diui Ægidij, vbi corpus eius conditum erat, ampliſſimis aureis & argẽteis donariis, quæ ſecum attulerat, & tẽplo, & Abbati, & monachis dedicati. Exponunt quid veniant, aut quid poſtulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, vt intuitu grati ſerui ſui Ægidij, maſculam prolem concedat piis Principibus. Triduo illo reuelatur per viſum ſeni cuidam & pio monacho, impetratum eſſe, ꝙ tanto ſtudio petitum eſſet. Dimiſſis autem & reuerſis oratoribus, natus eſt tandẽ ex Iuditha Boleslaus, quę poſt quartum à partu mẽſem, extremum clauſit diem, fœmina pietati inprimis ac beneficentiæ dedita: quæ & ipſa facultates ſuas, mundumq; muliebrẽ pene oẽm in vſus pauperũ, & ad cultum tẽplorum viua elargita eſt, & à marito impetrauit, vt Croppẽſem ſiue Pabianicenſem comitatũ collegio ſacerdotũ Cracouienſis Baſilicæ, Lagouienſe territorium Vladislauienſi Epiſcopo, Xiansniceſia vero bona Tinecẽſi monaſterio ſempiterno iure donaret. Nõ multo poſt etiã Dobrogneua Vladislai Principis mater, ſenex fatis conceſſit. Duxit deinde anno Chriſti 1088. alteram vxorem Vladislaus, ſuaſu Ladislai Regis Vngarorum, Sophiam viduam Salomonis regis Vngariæ, Hẽrici quarti Imperatoris ſororẽ, honeſte & honorifice poſt mortem viri à Ladislao Rege pio habitam, ex eaq; tres filias, quarum nomina ignorantur, ſuſcepit, quamuis ex ea Salomon nullos ſuſcepiſſet liberos. *Sbigneus nothus Vladislai filius.* *Boleslaus ex Iuditha naſcitur Vladislao.* *Vladislaus ducit alteram vxorem.*

Per hæc tempora Ruſſi cognita morte Mieſconis & vxoris eius morte, in libertatem ſeſe rurſus aſſeruere: munitiones, quæ Polonorum prȩſidiis tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim vi eiectis, partim longa obſidione ac deſperatione nequicquam petiti & expectati à Principe ſuo auxilij deditionẽ facere coactis. Defecere & Pruteni & Pomerani. Hos Vladislaus, dilatis in aliud tempus Ruſſis, bello perſecutus, & Pomeranorum fines depopulatus eſt, arceſque & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec ſibi defuere Pomerani: ſed cum Prutenis pariter cõiunctis viribus, magno impetu Polonorum caſtra die quindecimo menſis Auguſti adoriuntur. Nolebat eo die Vladislaus cũ hoſte manus cõſerere: habebat enim honorem Virgini matri, cuius aſſumptioni dies ille dicatꝰ erat. Verũ laceſſitus, & ipſa pene neceſſitate adductꝰ, educit ſuos in aciem. Atrox prȩlium in magnã diei partẽ, vtriuſq; dubio euẽtu ꝓ victoria contendentibus cõmittitur. Incipiunt deinde pedẽ referre hoſtes: noſtri cohortati ſe in- *Ruſſi ſe in libertatem aſſeruerũt.* *Pruſſicum & Pomeranicum bellum.*

ſe in-

ſe inuicem, inſtare cedentibus. Nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiunt: quos Poloni ira elati lōgius perſequuntur, magnamq; in fugientibus ſtragē faciūt: qua fuſi fractiq; principis poteſtati & clemētiæ ſe ſuaq; omnia permiſerunt. Facile ille dedit veniam victis & ſupplicibus, arces tñ & munitiones oportunas, q̄ illis rebellandi anſam dare poſſent, in poteſtatē ſuam redactas, partim præſidiis firmauit, partim demolitus eſt. Nec diu quieuere Pruteni & Pomerani, ſed p̄fectis à Vladislao ſibi datis, partim dolo necatis, partim pulſis, rebellāt iterū. Quam rebellionē Vladislaus, vt in primo ſtatim ortu opprimeret, tumultuariis copiis coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines eorum peruenit. Quos vbi munitionibus ſe tuentes, aut in ſyluas ac paludes abditos, pugnādi copiam nō facere animaduertit, partitus exercitū cum Sececho Palatino Cracouiēſi & magiſtro militiæ, hoſtiles terras crudelē in modū vaſtauit ac depopulatus eſt. Reuertēti apud Drenū, quam arcē Naclus amnis circūfluit, nūciatur, hoſtes ſubſequi, nec lōgius quinq; milliariis abeſſe: ſtatuerāt enim ij Polonos nec opinātes, animaduerſa ac deſpecta eorū paucitate, magna vi adoriri & magna celeritate ſeſe vndiq; conuolantes collegerāt. Debilitabat Principis animū hoſtium multitudo: ſed cedere nō tam iuſtis hoſtibus, quam fugitiuis & contumacibus ſeruis, turpe ſibi Poloni milites & infame ducebāt, occumbendū potius honeſte, ſi ita ſors ferat, quam p ſummam turpitudinē concedendam eſſe vltro ſæpius à ſe victis victoriam. Concurritur vtrinq; infeſtis & obſtinatis ad vincendum aut moriendum animis. Poloni rei militaris peritia hoſtium vim ſuſtinebant: illi contra abundante multitudine integros in ſauciorum ac defatigatorum locū ſubmittebāt. Pugnatū eſt à mane vſq; ad veſperam pridie ciꝰ dominicæ, quæ Chriſtianis palmarum nomine celebris eſt, neutro inclināte victoria: niſi quod nocte prælium dirimente, aduerſarij, pro victis, nemine tamen perſequente, diſceſſere. Poſtero die dilapſis hoſtibus, conſultatur, quid porro faciant, inſtentne perterritis, nec vllum dent reſpirādi & colligēdi ſe ſpacium: an potius ab acta & ablata præda ſatis opima, domi ſeſe prius exonerent, & mox aucto mercenariis militibus, qui è Bohemia & Vngaria expectabantur, cōmodiore anni tēpore, maiore vi hoſtem adoriantur: neq; pauci multos in ſolo ipſorum inuadentes, ſæpius fortunā periclitentur. Huic ſententiæ facile oēs aſſenſi ſunt, & mouebat illud quoq; plurimos, q̄ ſacrum Paſchæ tempus præ foribus aderat, quo Chriſtianos impenſius cultui diuino vacare oporteret. Itaque diuerſi ex hoſtico diſcedunt. Nec ita multo poſt recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctiſque tum domeſtico, tum externo milite copiis, Vladislaus Princeps Pomeraniam ingreſſus hoſtem quærit: quo nuſquam in apertum prodeunte, vaſtat iterum agros, pagoſque, & oppida quam acerbiſſime. Deinde Naclum arcem inprimis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excurſiones in Poloniam faciendas valde opportunum, cum primo impetu capere nō potuiſſet, eo quod valido teneretur præſidio, operibus circumuallare inſtituit, vt obſeſſorum eruptiones reprimeret. Diſceſſerunt itaq; Poloni re infecta ab oppugnatione Nacli, tum quod hyemis aſperitate premerentur, tum quod terrores illos nocturnos in religionem verterant.

Prutenorū & Pomeranorum rebellio.

Pomeranicū bellum alterum.

Expeditio tertia in Pomeranos.

Inſequenti æſtate rurſus in eoſdē Pomeranos, & mox in Prutenos infeſtis armis impetū faciunt: regioneſq; eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquouerſus quam crudeliſſime vaſtant, nulli neq; ſexui, neq; ætati hominum parcunt. His igitur fatigati fractiq; malis hoſtes, publico cōſilio deditionē fecerunt,

Expeditio in Pomeraniam quarta.

runt, miſericordiam Principis ſupplices implorarunt. Ita perdomiti Pruteni & Pomerani ad tempus quieuerunt. Secutum eſt Bohemicum bellum, quod vt temere excitatum, ita cito, nec graui admodum exitu conſopitum eſt. Vratislaum Bohemorũ Principem Henricus quartus Imperator Moguntiæ Regẽ appellauerat, anno poſt Chriſtum natum 1087. eiq; & poſteris eius Poloniam oẽm, in qua vterq; ne tantillum quidem habebat, quantum pedis veſtigio calcare poſſet, attribuerat. Vratislao ac Conrado item Vratislai fratre, qui poſt fratrẽ regnum ſuſceperat, intra paucos menſes vita defunctis, Prædisla⁹ Vratislai filius ex Vngaria, vbi iuſtã patris iram fugiens exulabat, reuocatus ſucceſſerat, qui immemor neceſſitudinũ, quę ipſi cum Vladislao intercedebant, ſiue perſequendi imaginarij illius iuris cauſa, & ſpe occupandi aliquid de Polonis, ſiue prædæ cupiditate Poloniæ ſines cum infeſto exercitu inuaſerat, incendiisq; & populatione diuexauerat, Vladislao Pomeranico & Pruſſico bello implicato. Hanc iniuriam vlturus Vladislaus, quoniam tunc per anni tempus commode bellum gerere non poterat, proxime conſecuta æſtate, qui fuit annus à nato Chriſto milleſimus nonageſimus quartus, exercitum in Morauiam, Conradi Principatu in vnius Principis ditionem cum Bohemia redactam, mittit, eiq; Secechum Palatinum Cracouienſem, præſtãtem in re militari virum præficit. Ipſe enim aduerſa valetudine, & pedum dolore proficiſci ad eam expeditionem prohibebatur: nec tamen volebat inſtitutũ bellum differre. Mandata cum dabat Secechо proficiſcenti Vladislaus, aderat forte filius Boleslaus, nonum tunc agens annum, attentoq; animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum vnguib⁹, laniatu tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardeſcebat: neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, oſculis, & blãditiis cum exorat vt cum Secechо ad id bellum mittatur. Secechо itaq; pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum eſt, puer ſingula, quæ fiebãt, curioſius obſeruare, verſari inter ordines, omnibus arridere, æſtũ imbremq; pati, vigilare, humi cubare, vigilias cum Secechо obequitare, aliaque multa præter ætatem facere ferreque: ita vt indoles illa ſtudiumque pueri, futuram eius magnitudinem non obſcure portenderet. Vaſtata igni ferroque aliquouſque Morauia, & paucis hoſtium turmis, quæ ſeſe Polonis tulerant obuias, aliquot præliis profligatis (munitionum enim oppugnatione abſtinere Vladislaus iuſſerat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onuſtas.

Bohemicũ bellum.

Expeditio in Morauiam.

Reuertente è Morauia Secechо & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio: nec diu tamen à bello feriati ſunt. Arcem namq; Medireczum à Pomeranis quibuſdam priuato conſilio interceptam eſſe, ex eaque latrocinia in ſubiectas oras exerceri nunciatum eſt. Difficulter quidem, ſed tamen impetrat rurſus à patre Boleslaus, vt ſibi cum exercitu ad recuperãdum Medireczum, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerum & adminiſtratio belli, ipſeque adeo tyrunculus Boleslaus Secechi curæ fideique committitur. Nec mora, operibus à caſtris ad arcem ductis, quatit murum aries, cuius nõ exigua ruina cũ paucos defenſores partim oppreſſiſſet, partim debilitaſſet mutilaſſetque, cæteri diffiſi rebus ſuis, & liberam cum ſingulis equis & ſarcinis abitionem pacti, arcem dediderunt. Recepta & refecta arce, dimiſſoque exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos, ad Vladislaum ouãtes reuertuntur. Felix admodum ſibi eſſe Vladislaus tali filio videba-

Expeditio iterum in Pomeranos.

debatur: ſed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatũ, nihilq; in rebus humanis eſſe ſinit, fœlicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimum apud eum gratia & autoritate Secechus, idque nonnullo ſuo merito, magnamque potentiam ſibi compararat, ita vt ex eius fere nutu Reſpublica omnis & princeps ipſe pendere videretur. Quæ res ipſi magnam apud Nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat, maiusque ipſe ſibi indies odium intolerabili faſtu ſuo ac immoderato dominatu conflabat. Itaque complures ab eo bonis exuti, multi proſcripti, aut aliqua inſigni iniuria vel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut neceſſarios afflictos ſecuti, ſolum verterant. Quibus omnibus apud Bohemos tutus erat receptus, Prędislao Principe comiter ac benigne eos recolligente. Horũ crebris ſermonibus & querelis permotus Prædislaus Dux Bohemorum, damna à Polonis accepta alieno periculo vltum ire cupiens, facile ægros animos eo, quo ferebantur ipſi ſua ſponte, impellit: nẽpe, vt armis patriam repetant: auxilia pollicetur: ducẽ quoq; ſatis, vt videbatur, opportunũ ad eã rẽ ipſis edit, Sbigneum Vladislai filium nothum: quẽ pater literis à puero vtcunq; imbutum, propter nouercale odium, & veritus, ne quid is poſtea negocij Boleslao, quem ex legitima vxore ſuſceptum in ſpem principatus alebat, faceſſeret, in Saxoniam relegarat, ac monaſticæ vitæ addixerat. Eũ igitur ex monaſterio extractũ, ducem ſibi exules Poloni adſciſcunt, & Vratislauiam cũ eo, & cum auxiliis Bohemorũ, ac voluntariis Saxonibus contendũt. Obtinebat præfecturã Vladislauienſem. Magnus Comes illuſtris & ſpectatæ probitatis, cui ſimultas etiam nõnulla cũ Sececho interceſſerat. Ad eum præmittũt exules legationẽ, recipi ſe, & Sbigneum Principis filium poſtulantes: nolle ſe patriæ bellũ facere, neq; principi optimo. Parentũ, coniugum, liberorũ, ac domorum ſuarũ, ipſius deniq; patriæ diutius carere non poſſe: vnde nõ ob aliquod ſcelus ſuum, neq; iuſta principis indignatione, ſed per ſummã Secechi iniuriam & ſuperbiam eiecti eſſent. Ipſum quoq; Magnũ multo digniorẽ præſtantioremq; Sececho virũ, ſcire ſe tamen, haud penitus expertẽ eſſe illius iniuriæ. Ne pateretur ſe in exilio conſeneſcere: neue ipſe deterioris dominatũ ferret, ſuaq; patientia aleret. Miſeraretur vel Sbigneum Principis filium, qui Secechi opera & ſuaſu in monaſterium, quaſi in carcerem quendã ærumnoſum retruſus eſſet. Cauendũ eſſe, ne homo ambitioſus eadẽ audacia alterum quoq; Principis filium circumueniat, dominatumq; Poloniæ, non expectata etiam Vladislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atque potentiæ neminem aptiorem fore, quam Principis filium, iuuenem magni animi & conſilij, Secechoq; infenſum. Eum igitur Magnus neceſſario illo ipſiꝰ tẽpore beneficio ſuo ſibi deuinciret, per quẽ eum locũ adipiſci poſſet, quẽ tunc Secechus obtineret. Quieturos ſe cũ illo eſſe Vratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationẽ à Principe clemẽti impetrare poſſent, & reuocati accurrerent. Hac legatorũ poſtulatione, iuſta in ſpeciem & honeſta, aliquantũ permotus Magnus, tamẽ ne quid imprudens contra fidẽ & officium ſuum faceret, cõuentu Vratislauienſis territorij ciuitatisq; celeriter cõuocato, rogat ea de re ſentẽtias. Exoſum erat vulgo Secechi nomen: miſerabãtur exulum gẽtilium pleriq;, & neceſſariorum ſuorũ: miſerabantur Sbignei: audierant magna eſſe Principẽ erga ſuos indulgentia: non oportere ſeſe inter patrem & filium medios interponere: alioqui hunc offenſuros, ab illo autem paruam, vel nullam gratiam inituros. Tum autem verebantur, ne hoſtes eos

Sbigneus monachus in Saxonia.

Sbigneus ex monaſterio extractus dux exulum.

in agris

in agris experirentur, quos hoſpites & amicos recuſarent. Ita de conuentus ſententia, Magnus exulibus aduenientibus portas vrbis aperit: Sbigneum honorifice in arcem deducit, omniaq; ad victum abunde ſuppeditat. Quæ cum ad Vladislaum principem perlata eſſent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vratislauienſes ſuis verbis caſtigent, fideiq; & officij admoneant, eoq; prætextu ocioſe & accurate rem oēm & conſilia exulum cognoſcant. Reſponſum eſt à Vratislauienſibus: eos non hoſtem, ſed Principis filium recepiſſe putaſſeq; id fore gratum Principi, à cuius fide non receſſiſſent, neq; auelli ſe à quoquam omnino paſſuri eſſent. De exulibus autem orare, vt princeps calamitoſos homines clemētia ſua, redituque in patriam dignaretur, neue deſperatione ſalutis ad duriora conſilia capeſſenda eos cogeret. De Sececlhi crudelitate eos queri: cū ne plus patere-tur poſſe, quam ipſe ſibi ſumat Princeps: ne omnium volūtates propter vnū hominem, qui dominatum omnem ad ſe tranſtuliſſet, pergat offendere.

Hæc miſſi Principi referunt. Non ceſſandum ſibi ratus Vladislaus, nec patientia ſua confirmandum vires & auſa exulum, raptim, quantas poteſt, copias cogit: cum iis ipſe, quamuis infirmus, proficiſcitur. Sececho, ne plus incōmodi eius odio & inuidia acciperet, & Boleslao filio, ne is à fratre ambitioſo atq; audaci inſidiis appeteretur, Cracouiæ relicto cum Voislao, quē puero cuſtodem, & quaſi magiſtrum dederat. Vbi de Principis aduentu Vratislauienſes certiores facti ſunt, vniuerſa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam ſeſe ipſi effudit, veniam errati petens. Qua comiter reſalutata princeps patentem vrbem & arcem ingreditur. Deinde aduocata cōcione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remiſit: cæterum Magnū à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pædagogū abſentē illis præfecit. Pridie quam Vratislauiam adueniret Vladislaus, Sbigneus cū ſuis inde profugerat, & Cruſuiciam cōtendit, frequentem adhuc eo tēpore & copioſam vrbē. Eum igitur Vladislaus, paucis diebus cōmoratus Vratislauiæ, perſecutus eſt: veritus, ne ille vicinorū Pomeranorū ad nouandas res procliuium auxiliis ſeſe confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & conſilio Sbignei magna mox vis Pomeranorū ad eum confluxit: quorū ille ſuaſu atq; fiducia hoſtilem prorſus animum aduerſus patrem induit. Venienti cum ſeptem aciebus inſtructis ad lacum Gopli, qui Cruſuiciam in inſulæ modū ambit, occurrit. Nec mora, expedit & Vladislaus ordines: canunt vtrinq; ſigna, concurrunt infeſtæ acies: acrius multo pugnabant ipſi exules, vtpote in ſuo periculo, quam auxiliarij. Ibi ſórs gentiles etiam, neceſſarios, agnatos, & fratres inter ſe commiſit vt manus inter ſe confererent. Ad extremum acrius inſtantibus iis, qui cum Vladislao ſentiebant, fuſi aduerſarij, maxima pars in lacum compelluntur, ibique vel à perſequentibus trucidātur, vel aquis merguntur. Magna ea ſtrages fuiſſe memoratur, ita vt aqua lacus illius cruore & cadaueribus infecta, vſibus hominum & iumentorum aliquandiu poſt apta non eſſet. Sbigneus fuga in vrbem relapſus viuus in patris poteſtatem venit: vrbe, quod receptum ei præbuiſſet, militi in prædam conceſſa, & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, ſolitudinem redacta eſt. Dimiſit deinde Vladislaus exercitum, Sbigneumque in cuſtodiam Sececho dedit: ipſe in Maſouiam inde diuertit. Vnde cum Gneſnam ad Baſilicæ dedicationē à Martino Archiepiſcopo inuitatus cū multis proceribus veniſſet, eorū precibus expugnatus, veniam Sbigneo dedit, filiū agnouit, & liberaliter apud ſe dein-

Vladislai expeditio cōtra exules.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrē & filium.

Sbigneus captus.

Ingratiam à patre receptus.

deinceps poſtea habuit. Nec ita multo poſt cum Boleslao legitimo filio, peſſimo exemplo, & magno Reipublicæ malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus vterque poſt ſe Principatum obtineret, deſignauit. Cæterum interea dum Vladislaus Sbigneum Cruſuiciam perſecutus erat, Præmislaus Bohemorum Dux ad omnem occaſionem, qua Polonis noceret, attentus, ſimul, vt exulibus promiſſum præſtaret, cũ tumultuaria ſuorum manu raptim in eam oram, quæ ad Niſſam fluuium eſt, prædabundus excurſionem facit: Bardum arcem defenſoribus vacuam nullo negocio cepit, & exuſſit. Aliam ipſe in rupe quadam eminenti & vndique prærupta celeriter conſtruxit, & Cameneciam appellauit: relictoque ibi aliquanto præſidio cum reliquis copiis domum ſe recepit. Tertio poſt anno fama vulgatur, Bohemum clam cõparare exercitum, vt ex improuiſo Poloniam inuadat. Contendit ſtatim Boleslaus voluntate patris cum expedita ſuorum manu ad tutãdos fines, & vim Bohemi propulſandam. Adueniens nullum tumultum, nullum metum reperit apud ſuos, qui Bohemis & Morauis erant finitimi. Miſſi exploratores, pacata eſſe omnia apud Bohemos referũt. Ibi rumor à quibuſdam fictus tota peruaſit caſtra, famam illam de motu Bohemorum à Sececho ſparſam eſſe, vt conflato adoleſcentis temeritate bello, periculo ipſum obiiceret aut à patre duntaxat ſeiungeret: ipſe interim liberius potentiam ſuam ſtabiliret, omniaque ad inuadendum principatum, & ad exitium abſentis Boleslai compararet. Extollunt apud Boleslaum in immenſum omnia ij, quorum animos vel iniuria aliqua, vel nimia potentia Secechi offenderat; quique creſcere ipſi aliena inuidia volebant. Et facile ambitioſi adoleſcentis in eum iram exacuunt. Fremitur totis caſtris: indignum eſſe facinus, ab vno ſic omnes ludificari. Non ferendum eſſe diutius impotentem eius dominatum, & intentas in capita Principum ſuorum inſidias. Placet acciri Sbigneum, quem ſciebant Sececho ob relegationem & cuſtodiam infenſum eſſe. Aduolat ille: initur ſocietas inter adoleſcentes aduerſus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum ſibi eſſe ſtatuunt, aut terrore exercitus cogendum, vt Secechum à ſe, & ab adminiſtratione Reipublicæ penitus amoueat. Miſſis legatis conſtantem fidem & pietatem ſuam erga patrem pluribus verbis aſſeuerant: intolerabilem omnibus Secechi potentiam maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad Principatum iam adſpirantem exaggerant: inſidias ſibi ab eo comparatas, & manifeſte à ſe deprehenſas eſſe. Orant ne inultũ ſcel⁹ illud, & læſam maieſtatẽ ſuam eſſe patiatur. Per omnia ſe patrẽ meritiſſimũ debito honore & obſeruãtia proſecuturos eſſe, eiuſq; dicto obedientes fore. Cæterum ſalutem ſuam, dignitatemque ipſius minime neglecturos, & ſceleratum Secechum vel inuito patre perſecuturos. Aderant Epiſcopi aliquot & proceres, qui ad primũ noui illius motus nuncium ad principem accurrerant: ab iis perſuaſum eſt Principi, vt filiorum poſtulata faceret potius, quam vim & furorem multitudinis vna cum Sececho experiretur. Reſtitui poſtea Secechum, & iuuenibus reconciliari poſſe, vbi iræ eorum paulum reſediſſent. Itaque dat fidem Princeps filiis, facturum ſe de Sececho, quod poſtulaſſent. Adeunt ipſi patrem adoleſcentes inermes, & læti euentu illo conſilij ſui venerabundi patrem ſalutant, & veniam cœpti ſui non temerarij quam neceſſarij, vt ipſis videbatur, ſupplices petunt. Secechus conſpectum eorum fugiens diſceſſit ad arcem ſuam Secechouiam foſſis ac propugnaculis bene munitam. Id vbi adoleſcentes cognouerunt, ſtatuunt cum

Bohemi Sileſiam inuadunt.

Conſpiratio contra Secechum.

Legatio filiorum ad patrẽ Vladislaum.

eum perſequi: neque quieturi eſſe, niſi aut ſublato illo, aut Polonia pulſo, videbantur. Non poterat id pati Vladislaus, itaque nocte intempeſta clam traiecta nauigio Viſtula, tribus tantum miniſtris comitatus, ad Secechum contendit, præſentia ſua periculum à capite ipſius, quemadmodum credebat, depulſurus. Nec eum ſpes fefellit. Cognito namque patris conſilio, adoleſcentes mutant conſilium: partitique inter ſe copias, ad ditiones à patre ſibi deſtinatas vterque proficiſcitur: arces primarias eiectis Secechi partium præfectis in poteſtatem ſuam redacturi. Et Boleslaus quidem nemine repugnante Cracouia, Sendomiria, Siradia, & aliis quibuſdam ſuæ ditionis munitionibus potitus eſt: Sbigneus vero à Ploſco repulſus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis viribus Ploſcum obſidetur. Interea Martino Archiepiſcopo Gneſnenſi interueniente, pax iterum inter patrem & filios exilio Secechi ſancita eſt qui in Ruſſiam exulatum abiit, & quamuis longo poſt tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad priſtinum dignitatis ac potentiæ gradum peruenit. *Ploſcum à Sbigneo obſeſſum.*

Pertæſi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occaſionem ciuili Polonorum bello oblatam ſibi eſſe rati, Santocum arcem Polonis ad reprimendos ipſorum motus valde oportunam per fraudem intercipere conati ſunt: vbi dolus non proceſſit, ac ne aperta quidem vis, alteram & ipſi arcem è regione illius, quæ à Polonis defendebatur, magna celeritate excitarunt: vnde Polonos commeatu, & pabulatione prohiberent, & ipſi liberius in Poloniam incurſiones facerent. In eos mittit Sbigneum Vladislaus cũ iuſto exercitu: ſed is difficultate expugnandæ hoſtilis munitionis deterritus, re infecta receſſit. Indigne id tulit Boleslaus excelſi animi adoleſcens, & mox cum expeditis copiis profectus ad hoſtem peruenit. Pomerani ſuperioris temporis ſucceſſu feroces impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fuſos Boleslaus in arcem compellit: parumque abfuit, quin cum fugientibus ſimul irrumperet. Repreſſi Pomerani, & qui dudum noſtros obſidebant, viciſſim obſeſſi, deſperatis rebus, incenſaque munitione ſua, ſubobſcuræ noctis ſilentio diffugere. His peractis ad patrem reuertit, qui alendam ſibi eſſe laude & honore præcocem adoleſcentis virtutem exiſtimans, Balthco militari quatuordecim annos natum cingere ſtatuit. Conuocati Proceres vtriuſque ordinis, Ploſcum ad præſtitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum ſumma vi Santocum oppugnare: nec diutius Poloni, qui erant in præſidio, hoſtiles impetus ſuſtinere poſſe dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hoſtes, ſecuros ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes vel contrucidat, vel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapſi ſunt. Ita celeriter confecto bello, victor cum longo captiuorum agmine, magniſque ſpoliis, Ploſcum ad intermiſſam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem, omneſque perfudit. Et mox ſolenni ceremonia ipſe primum, deinde complures nobiles iuuenes, qui virtutis aliquod ſpecimen ediderant, Baltheis militaribus à Vladislao donati ſunt. *Pomerani à Boleslao victi.*

Inſequenti anno Ruſſi ducibus Vladimiro Nouogrodẽſium, Dauide Olech, Pereaslauienſium, Volodoro Præmislienſium Principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum valido exercitu Poloniæ fines inuaſere, & ad Viſtulam vſque excurſionibus longe lateque factis, ingentem prædam & magnum ca- *Ruſſorum excurſio in Poloniam.*

 ptiuo-

ptiuorum numerum abigebant. Hos Boleſlaus tantiſper, dum raptim copias cogit, moratus, iam extra Poloniæ fines vno agmine euntes, & nihil hoſtile ât go metuentes conſecutus, nocte intempeſta, dum feſſi potiq; dormiunt, ſu lato ad terrorem hoſtium clamore adoritur. Ad fugam ſpectabât omnes, reſiſtebat nemo: nec tamen fugæ conſilium explicabant, veriti, ne ſubducẽtibus aſpectũ hoſtium tenebris, in inſidias ſeſe præcipitarent. Impeditos cædunt Poloni neque captiui ceſſant, ſed ruptis vinculis obuios quoſq; vel obtruncant, vel iiſdem, quæ ipſi dudum geſtarant, vinculis conſtringunt. Ita longe maiore, quam pro numero Polonorum, ſtrage fuſi ſunt Ruſſi, temeritatis & perfidiæ ſuæ pœnas dedere: duces tamen noctis præſidio cum paucis effugere. Sequenti anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus centeſimus & ſecundus, Vladislaus morbo & angore confectus, ſacrisq; myſteriis ante mortem à Martino Archiepiſcopo ritu Chriſtiano procuratus, obiit pridie nonis Iunij, cum viginti regnaſſet annos, vixit propemodum quinquaginta nouem: ſolenniq; põpa ab ambobus filiis, & magna procerũ ac nobilitatis frequentia in Baſilica Plocenſi ſepultus eſt. Dlugoſſus prodit, opinari nonnullos, qui ante ſe ſcripſerint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum eſſe.

Ruſſi ſuperantur à Boleſlao.

Vladislai mors.

BOLESLAVS TERTIVS, COGNOMENTO Criuoſtus, Princeps Poloniæ.

An. Chr. 1103.

PErſolutis Vladislao Principi iuſtis, nihil eorum mutatum eſt, quæ is viuens de principatu conſtituerat. Cõceſſit enim Boleſlaus Sbigneo fratri Maſouiam, Cuiauiam, & Lencicienſem tractum: cætera ipſe cũ ſummo imperio obtinuit. Tanto autem patris deſiderio tenebatur Boleſlaus, vt diu ſane lachrymis & fletibus nõ temperaret; geſtabatq; de collo ſuſpenſam in pectus auream laminam, in qua nomen & imago patris inſculpta erat, qua ſubinde memoriam ei⁹ ſibi refricaret, & quicquid vel faceret, vel loqueretur, ſic ageret, quaſi inſpiciente omnia & exaudiente patre: ita vt ſumma in iuuene exiſteret modeſtia ac verecũdia. Exacto luctu annuo, ſuadente & orãte Senatu vxorẽ duxit, Sbislauam Suętopolci ſiue Swiatopolci Michaelis (ſic eum Ruſſorum annales vocant) Kiouienſium Principis filiam: non ſine indulgentia tũ Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem inceſtæ eæ eſſent nuptiæ. Eas nuptias Sbigneus nõ modo nõ cohoneſtauit, ſed pene defædauit & interturbauit, ſi euentus conatui reſpondiſſet. Etenim mala mens, malus animus, cũ fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad vniuerſum Principatum adſpiraret, moliebatur fratri exitium, ſeque ad Boriuoium Bohemorum Ducem Vratislai filium, qui tunc apud Bohemos poſt Prædislaum fratrem fraude ſuorum occiſum principatum tenebat, contulit, perſuaſitque precibus & pecunia vt ſub nuptiarum tempus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad Græcium iam Bohemi peruenerãt, cum ſubito murmure & fremitu caſtra complentur, ad iniuſtum ſe bellum contra cognatos & confœderatos duci: minime neceſſaria expeditione, nec minoribus propemodũ, quam in quos cant, Polonos, incommodis ſe ab auaro Principe ſuo confici. Boriuoius vbi videt, alienos eſſe ab illo bello Bohemorum ſuorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, ſumptusq; Sbignei tunc incaſſum cecidit, niſi quod in ſequentem annum bellum tamen conflatum eſt. Nam Boleſlaus incurſione illa Bohemorum ſuperiori anno facta prouocatus, primo vere coegit exercitum, eumque mox duce Zeliſlao miſit in Morauiam. Iamque Zeliſlaus peruaſtata

Boleſlaus ducit vxorem.

Bohemorũ contra Polonos expeditio.

uaſtata tripartito agmine Morauia, ingenti præda onuſtum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopolcum Morauorum Ducem magnis cũ copiis à tergo veniente, non longius duobus milliariis à ſe abeſſe. Itaq; præmiſſis impedimentis & captiuis, ſigna conuertit, & inſtructa acie manus cũ hoſte conſerit. Pugnatum æquo marte aliquandiu, plurimumque humani ſanguinis vtrinq; fuſum eſt, ducibus vbiq; prælium inſtaurantibus. Ad extremũ neutro inclinante victoria, vtriq; mœſti & pro victis ſe gerentes: illi quidem retroceſſere, Poloni vero cum præda incolumes in Poloniam ſe recepere. In eo prælio Zeslislaus, dũ ducis pariter ac militis officio fungitur, dextrã amiſit: quem Boleslaus princeps collaudatum pro meritis & virtute aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadẽ æſtate Boleslaus ipſe tranſmiſſis montibus ac ſyluis, quibus Morauia à Polonia verſus Occidentẽ diſiungitur, incurſionem in Morauiam fecit: exuſtiſq; nemine reſiſtẽte plurimis vicis ac pagis, aliquanto tamen minorem prædam, quam Zelislaus, reuexit.

Reuertẽti & ouanti ex Morauis Boleslao, geminata eſt ipſi victoriæ huius lætitia nato filio Vladislao: quanquam contaminabant eam lætitiam Sbignei nõ obſcuræ machinationes, à quo exciti eſſe Bohemi, ſolicitati Pomerani dicebantur. Diſſimulabat tñ Boleslaus, & patientia ſanare fratrẽ volebat. Cæterum Pomeranos è Polonia prædas agẽtes coercere, & inſigniter vlciſci cupiens, æſtate ſequenti in Bohemos expeditionẽ ſimulat. Ad Glogouiam cõuenire equites iubet. Inde conuerſo itinere, per denſas ſyluas ſeptimis caſtris ad Colbergam frequens & opulẽtum tunc oppidum peruenit: & nocte quidem in ſyluis quieti data, inſequentis diei diluculo, vadato amne, qui oppidum præterfluit, & maiore copiarũ parte ad ſubitos hoſtium impetus, ſi forte eos aduentus ſuus non fefelliſſet, ſuſtinendos relicta, cum reliquis oppidũ improuiſo adortus eſt. Iamq; portas oppidi effregerat, cum facto ab oppidanis concurſu, recipere ſe coactꝰ eſt, veritus ne ſui, pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonã de domibus ac tectis operã nauare poſſent, opprimerẽtur. Plæriq; enim è Polonis prædæ cupidiores ad ſuburbana diripienda diſcurrerant. Boleslaus caſtigatis iis, quorum importuna prædę cupiditate factũ erat, ne oppidum primo impetu caperetur, maiore deinde vi & omnibus copiis oppugnationem aggreſſus: vbi caſſo labore & vulneribus confici ſuos ab oppidanis ſtrenue mœnia defendentibus animaduertit, direptis & incenſis ſuburbanis, in Poloniam cum præda reuerſus eſt: paucisq; diebus quieti datis, cum iiſdẽ copiis inexpectatus in Pomeraniam rurſus inuadit: Suatoborũ maritimæ oræ Ducẽ ſocium & cõſanguineum ſuum liberaturus. Nã is ꝓpter crudelẽ dominatum captus à ſuis, in vincula coniectus erat. Itaq; præmiſſis, qui Suatoborum repeterent, ipſe non magno interiecto ſpacio cum exercitu ſubſequitur. Pomerani repentino hoſtium aduẽtu territi, Suatoborũ dimittunt, & ad Boleslai caſtra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij ſui, & nõ optimæ erga ſe ante eũ diem fidei, ſtatim reduxit exercitũ. Inſequẽti anno rurſus, miſſa cum Scarbimiro magiſtro militum aliquanta manu, Pomeraniam nemine prohibente depopulatus eſt. Nam ipſe cum prædatoribus illis profectus non eſt: haud longe tamẽ à Pomeranorum finibus aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus ad Principem cõtendit, ab equite quodam familiari ſuo ad nuptias pariter atq; dedicationẽ templi inuitatum. Aduenienſ maiore lætitia explet conuiuium. Inde Princeps hilarior, venatum ſe in

Naſcitur Boleslao filius Vladislaus.

In Pomeranos expeditio.

ſe in ſyluam cum centum non amplius equitibus è conuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc forte raptim in Poloniam incurſionem fecerant, ſua damna compenſaturi, cum incidiſſet: fugere turpe ratus, manus cum hoſte, quamuis longe impar, conſeruit: magnaque in eis ſtrage edita, dum iterum atque iterum perrumpit hoſtile agmen, deficiente ex vulneribus equo ipſius, & vno de comitibus alium equum ipſi ſuppeditante, vix cum triginta, inter quos & Scarbimirus erat, ſaluus euaſit, Pomeranis in ſtuporē verſis, & perſequi abeuntes non auſis. Sic temeritas Principis proſperum tamen euentū habuit. In ea pugna Scarbimirus valde conſauciatus, dextrum etiam oculum amiſit. Implet mox fama huius prælij atque periculi Principis omnem Poloniam, multa (vt fit) veris affingens. Concurrunt ad viſendum primores: obiurgant Principem periculoſæ temeritatis: orant, in poſterum ne ſeſe, remq; publicam in tantum diſcrimen præcipitet. Ille contra, reprehenſionem facti ſui, quod iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus differendam eſſe cenſet: hoſtem vero, ſi vicem ſuam, cæſorumque fratrum doleant, ſecum ſtatim vlciſcantur, hortatur. Annuunt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapſi, quantum quiſque copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Ruſſorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao Suētopelcum Bohemorum Principem, qui pulſo Boriuoio patruele, Bohemorum principatum illis diebus inuaſerat, cum valida equitum peditumque manu expeditionem parare in Poloniam. Is ſiue ſuopte ingenio, ſiue ob receptum è fuga Boriuoium Polonis infenſus, ſiue adeo à Sbigneo ſubornatus, incurſionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello diſtinetur, facturus eſſe dicebatur. Diſtrahebatur ancipiti conſilio Boleslaus, Pomeranosne prius vlciſceretur, an Bohemorum excurſionem reprimeret. Tandē aduenientibus Ruſſis & Vngaris, vtrumque bellum perſequi ſtatuit, & Scarbimirum quidem cū parte copiarum in Pomeranos mittit: ipſe cum reliquis ad ſaltum Hercinium, qui Bohemiam terminat, Bohemis obuiam ire pergit. Verum ij cognito Boleslai occurſu quieuerunt: nec eos tunc ſibi laceſſendos Boleslaus exiſtimauit. Scarbimirus vaſtatis, vt mandatum erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiam prodeunte, exercitum prẹda onuſtum reduxit. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus eſt: & cum Sbigneo fratre opera Suentopelci ſiue Stopolci Kiouienſium Principis, ad quem Sbigneus profugerat, in gratiam rediit.

Naſcitur filia Boleslao Suentoslaua.

Pomeranicū bellum.

Sequenti anno maiore vi Pomeranis bellum fecit. Iam ij malorum pertæſi, & aſſiduis agrorum ſuorum vaſtationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant, ſoli Dialogrodenſes (ciuitas ea fuit Pomeranorum inprimis diues & populoſa) ferociores, cæteros quoque à propoſito auerterunt. Itaque in eos omnem belli molem confert: ſed prius tamen miſſis cum legato duobus ſcutis, animos corū tentat, album ne, quo PAX, an rubrum, quo BELLVM excidiumque ſignificabatur, mallent. Superbius illi reſponſum dedere, ambobus ſcutis acceptis: ſanguine Polonorum ſe ſibi candidam victoriam pacemque paraturos. Itaque Boleslaus admotis ad mœnia Bialogrodi caſtris, actis vineis, & turribus celeriter excitatis, ſumma ope vi bem expugnare nititur: quatit murū aries: ipſe Princeps periculi immemor, inter primos verſari, nec deterreri multitudine telorum hoſtium, aut ſuorum circa ſe cadentium miſerabili interitu, quin ad portam vrbis excindendam ſuis præiret.

Depel-

Depelluntur tandem ſumma Polonorum vi è propugnaculis hoſtes, Polonique liberius effractis portis, cæſisque vel ſummotis, qui in introitu vrbis repugnabant, in vrbem ſigna inferunt. Tunc demum Bialogrodenſes abiectis armis clementiam victoris ſupplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus, & receptui ſigno dato, ab excidio ac direptione vrbis abſtinere milites iubet: euocatoque & obiurgato magiſtratu vrbis & omni multitudine, dat veniam victis. Hac victoria & victoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenum, Velenum, Coſminum, & aliquot præterea oppida Pomeranorum in poteſtatem Boleslai venere. Hoc etiam tempore Pomeranorum manus, ſiue ea prædabunda forte incurſionem fecerat, ſiue intentis in vnum inſidiis ad rem certam venerat, Spicimirum vicum improuiſo inuaſit. Seceſſerat eo tunc cum paruo comitatu Martinus Archiepiſcopus Gneſnenſis, pius & venerandus ſenex: atque is ad primum tumultum & aduentum hoſtilem, timore ſubminiſtrante conſilium ac vires, inter contignationem templi abſconſus latuit: miniſtri vero & comites eius dilapſi partim euaſerunt, partim in fuga ab hoſtibus capti ſunt, inter quos erat Archidiaconus Gneſnenſis. Eum Pomerani, quod & ſacerdos, & ſplendide veſtitus, & magna oris dignitate præditus eſſet, Archiepiſcopum eſſe rati, ſpoliato raptim templo, ſecum abduxerunt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicunque Archidiaconum & ſacra templi vaſa attigiſſent, domum reuerſos, cum liberis, coniugibus, propinquis, atque domeſticis familiis, vel comitiali morbo correptos, ad parietes & ſaxa ſeſe alliſiſſe, vel in amentiam verſos partim mutuis cædib⁹ cõcidiſſe, partim dentibus & vnguibus in ſeipſos ſæuiiſſe. Quo malo perculſi, cauſaq; mali notata, Archidiaconum cum ſacris vaſis & omni inſtrumento templi Spicimirienſis conquiſito, domum remiſerunt. Addunt Dlugoſſus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Chriſtianam ſuſcepiſſe: quibus adſtipulatur Albertus Krantzius, qui & ipſe Pomeranos Boleslai huius Principis opera Chriſtianos factos eſſe ſcribit, tametſi paulo poſterius. *Pomerani Chriſtiani facti.*

Poſthæc Bohemicum, & ex eo Germanicum exarſit bellum in Polonia, ex huiuſmodi cauſa. Henrico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi confecto libere iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij: inferebatq; is bellũ Vngaris, ob violatos milites, qui ex vniuerſo orbe Chriſtiano ad Aſiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionem, & recuperandam Hieroſolymam per Vngariam proficiſcebantur, & Almum Colomanni Regis fratrem exulem reducebat. Ad quod bellum Bohemos etiam vtpote tributarios Romani Imperij ſecum in exercitu ducebat. Hac tanta belli mole territus Vngarorum Rex Colomannus Geiſæ filius à Boleslao colloquium petiit. Loco dieque conſtituto conueniunt Principes in Scepuſienſi territorio: ſocietatem inter ſe ineunt: communes amicos, communes hoſtes ſibi fore promittunt: fœdus, quo firmum perenneq; ſit, noua affinitate ſanciunt: Colomannus enim Iuditham Boleslai filiam Stephano filio ſuo natu maiori deſpõdit: Scepuſienſe territorium, quod Polonicæ ditionis erat, in dotem datum, ex eo tempore in poteſtatem Vngarorum venit. Veniebat iam Henricus Imperator cum valido exercitu contra Vngaros, Almum Colomanni Regis fratrem natu minorem ſecum ducens. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodum conuenerat, auxilia mittit: ipſe cum non contemnendis aliis copiis in Bohemiam inuadit, Boriuoium & Sobeſlaum Suatopolci Bohemorum Principis fratres patrueles, Colomanni Regis *Bohemicũ bellum.*

ſororis filios, exules in comitatu ſuo habens. Suatopelcus Henricum Imperatorem ad Vngaricum bellum cum auxiliaribus copiis ſequens, Vaſconi & Mutinæ proceribus ſummam rerum Bohemicarum commendauerat. Hi igitur Boleſlao fines Bohemiæ ingredienti cum aliquanta ſuorum manu occurrunt: initoque prælio profligati Pragam ſe receperunt. Boleſlaus vaſtata magna parte Bohemię, oppidisque aliquot captis ac direptis, incolumem ingentique præda ditatum reduxit exercitum. Suatopelcus de domeſtico periculo certior factus, ęgre impetrato ab Imperatore fremente, & Polonis iam tunc minante, commeatu, raptim cum ſuis in Bohemiam reuertit: cumque Polonos tum vlciſci procliue ipſi non eſſet, in ſuos iram conuertit, quaſi eorum conniuentia ac proditione Bohemia vaſtata eſſet. In Vngaria nihil præclari geſtum eſt à Polonis: ſed rebus cum Cæſare & Almo fratre amice cōpoſitis, dimiſit Colomannus auxilia.

Reuerſum autem à Bohemica expeditione, Boleſlaum duæ res aduerſæ & moleſtæ excepere. Nam Sbislaua coniunx eius vitam cum morte commutarat: Pomerani autem Vſce arcem Gneuomiro Czarnicouienſi domino vel autore, vel adiutore, per deditionem interceperant, deceptis, qui in præſidio fuerant, cum falſum de Boleſlai morte rumorem confinxiſſent, quaſi is victus à Bohemis, captusque, & Henrico Cæſari traditus eſſet. Itaq; omnibus rebus poſthabitis Boleſlaus, à Bohemica expeditione maximis itineribus recta in Pomeraniam cum paucis expeditis militibus contendit, reliquo exercitu dimiſſo, vt præda Bohemica exoneratus ad Pomeranorum fines ſibi occurreret. Nec tamen expectauit, quoad is exercitus cōueniret: ſed cum paucis illis, ita vt venerat rapida excurſione, cædibus hominum & incęndiis villarum hoſtium fines vaſtauit: non quo ſic vlciſceretur eorum iniurias, ſed magis vt incolumem ſe eſſe, & mox iuſtas pœnas de perfidis exacturum, ipſis oſtenderet. Poſteaquam vniuerſus conuenit exercitus, Velenum oppugnat, nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat, nec ita magno, vt Vſce, præſidio tenebatur. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: ſed cum hoſtibus, qui aliquanta manu coacta, opportunitatem inuadendorum Polonorum obſeruabant, eoſque clam per internuncios de omnibus rebus & conſiliis fratris certiores faciebat, & prodendi perdendique eius occaſionem quærebat. Nocte quadam caſtris clam egreſſus perſuadet Pomeranis, vt ſe duce caſtra Polonorum adoriantur: perfacile eſſe quamuis paucis multos inopinantes opprimere. Sequuntur Pomerani. Agebat forte in ſtatione & excubiis Boleſlaus, quod quidem crebro facere ſolebat, is re animaduerſa, hoſtes cum tumultu & ſtrepitu in caſtra irrumpentes, cum iis, qui in ſtatione erent, à tergo adoritur: ſuos in caſtris ſubita re perculſos voce ſublata animat: concidunt animis hoſtes, in inſidias præcipitatos ſe eſſe rati: conciduntur & capiuntur vtrinque: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus eſt & Sbigneus, detractaque galea agnitus & ad Boleſlaum adductus, in ſequentem diem aſſeruatus eſt. Orto die, refert rem Boleſlaus ad caſtrenſe conſilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit ſententiam: ſed omnium acerbiſſimam Secechus Palatinus Cracouienſis, qui iam ab exilio reuerterat. Productus, & cauſam dicere iuſſus Sbigneus, cum ſe non explicaret, & re manifeſta redargueretur, non morte tamen, quemadmodum cenſebant omnes, ſed exilio à mitiſſimo fratre damnatus in Bohemiam abiit. Velenenſes vigiliis, defendendæque arcis labore aſſi-

Pomeranicum bellū.

Sbignei perfidia.

Sbigneus captus à fratre.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio mulctatus.

re aſſiduo fatigati, & deſperato ſuorum auxilio arcem apertis portis dedunt. Introgreſſi milites, crebris Pomeranorũ defectionibus & immedicabili perfidia commoti, in omne genus hominum, nullo neque ſexus, neque ætatis diſcrimine deſæuierunt. nequicquam reuocante Boleslao, & victis parci iubente. Gneuomirus ad Principem viuus adductus, comminuto fuſtibus capite, iuſtas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus, cum per hyemem iam nil recte geri poſſet, reduxit, dimiſitque exercitum.

Sequenti anno milleſimo centeſimo nono Germanicum bellum exarſit: breue quidem illud, ſed proſpero ſucceſſu, magnaq; gloria Boleslai Principis & Polonorum geſtum. Henricus enim Cæſar adiutos à Polonis Vngaros, & vexatos retractosq; è ſuis caſtris Bohemos ipſe per ſe indigne ferẽs, magis etiam à Bohemis contra Polonos incitabatur. Solicitabatur & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaq; ſpe implebat̃, vt per Sbigneum Poloniam oẽm nullo negocio in poteſtatem ſuam redacturum ſe eſſe crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduentu certatim Polonos ad ſe defecturos eſſe. Igitur initio æſtatis Poloniæ partem quæ nunc Marchiæ Brandeburgenſis ac Sileſię nomen habet, ingreditur: captis quibusdã oppidis exercitum ad Glogouiam duxit. Iam eo Bolesla⁹ partem copiarũ præmiſerat, quæ hoſtẽ tranſitu Oderæ fluuij prohiberent, dum ipſe Ruſſorum & Vngarorum auxilia expectat. Verum Cæſar inuento vado, haud ita procul à Glogouia transducit exercitũ ad nonum calendas Septembris, peneq; Polonos vltra Oderam ſtatiua habentes oppreſſit: paucos quidem milites in agris vagantes, & magnã agreſtium pecudumq; prædam cepit. Reliqua militum manus partim in oppidum ſe recepit, partim fuga diſſipata eſt. Magna vi oppugnatur oppidum, frequẽs quidem ea tempeſtate, ſed non munitiſſimum. Oppidani veriti, ne capto per vim oppido, extrema quæq; ab irato hoſte paterentur, quinq; dierum inducias petũt: quibus niſi ſuccurſum ſibi eſſet, deditionẽ promittunt; obſides dant primorum ciuium liberos: ad Boleslaum Principem mittunt, quãto in diſcrimine ſit oppidũ & quid cum hoſte cõſtituerint, exponunt: orant, celeriter ſibi vt opem ferat. Collaudat ille eorum conſilium: affuturum ſe eſſe mature pollicetur. Quod ni adfuerit ad conſtitutum cum hoſte tẽpus, ſuſtinere eos porro impetum hoſtium iubet: ni faciant, deleturum ſe eos poſt diſceſſum Cæſaris iurat. Malint ergo paucorũ obſidum iacturam facere, quã vniuerſi perire. Valuit apud Glogouienſes plus fides & auctoritas Principis, quam priuata pietas: Itaq; biduo, quod de induciis erat reliquum, ad ſuſtinẽdam vim hoſtium omni ope ſeſe comparant, turres & mœnia quaſſata reficiunt, lapidum & aliorum telorum maximam vim in turres cõgerunt. Adueniente quinta die, promiſſam deditionem Cęſar poſcit: vbi mutatos oppidanorum animos videt, iratus corona oppugnat oppidum, obſideſq; palliis (quæ ſunt aſſeres cõpacti, qui milites mœnibus ſuccedentes tegunt, & à miſſilibus defendũt) alligari, & ad mœnia obuerti iubet, vt dum ſuis oppidanorum miſericordia parcit, facilius & liberius mœnia ſubeant milites. Sed nihilomin⁹ oppidani omne telorũ genus in ſuos iuxta ac in hoſtes congerunt: qui propius ad mœnia acceſſerant, aut ſcalis admotis muros iam ſcandebant, eos contis deturbant, lapidibus obruunt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipiteſque agunt. Cæſar hoſtium ſiue pertinaciam, ſiue conſtantiam, admiratus, & ſuorum vulnera ac pericula miſeratus, receptui canere iuſſit. Sic eo die & ſuccedentibus aliquot deinceps fruſtra tentata oppugnatio

Germanicũ bellum.

Glogouia oppugnata & ſtrenue defenſa.

eſt. Nec voluit poſtea Cæſar ſuos periculo obiicere. Permultos enim fortes viros, Bauaros, Saxones, & Bohemos vna illa oppugnatione amiſerat. Non receſſit tamen ab oppugnatione Glogouiæ Cæſar. Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, validosq; de ſuo milite copias habebat: itaq; propius hoſtẽ accedit: nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus ſuis faciebat, ſed è latebris & inſidiis hoſtilem exercitum carpebat, pabulatores & alia quauis de cauſa caſtris egreſſos per ſubmiſſos milites excipiebat, & trucidabat: ſæpius intempeſta nocte cum clamore & clangore tubarum hoſtium caſtris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è ſtationibus depellebat: interdiu quoque nonnunquam prandentes aut quieſcentes tumultuarie adoriri, perſequenti hoſti cedere, recipientem ſeſe rurſus perſequi, celeritate equorum ſuorum, & hoſtilium tarditate, grauique armatura fretus. Itaque neq; oppugnandi oppidum, neq; reficiendi ſe, neq; quieſcendi ſpacium hoſti dabat. Exurebat etiam circumiacentes villas, obſidebat itinera, ita vt integras legiones pabulatum mittere hoſtes, & longius commeatum petere neceſſe haberent: ſæpeque reuertentibus præda excutiebatur. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hoſtes, totaq; caſtra laudes & virtutes eius, compoſitis etiam ad id carminibus, perſonabant: ita vt Cæſar capitali pœna, ne id fieret, ſancire cogeretur, veritus, ne ea res formidine ac deſperatione animos militum ſuorum deiiceret. Angebatur autem ancipiti malo Cæſar, obſeſſo quam obſidenti ſimilior. Et infectis quidem rebus ab obſidione diſcedere turpe, manere autem diutius in loco periculoſum ducebat: ne non mutantem caſtra exercitum & peſtis, & fames, & peruigilia propter crebros Polonorum inſultus conficerent. Tandem Boleslaus ratus Cæſarem non ſatis auſpicati belli iam pertæſum, ſimul quod hyems inſtabat, faciliorem placidioremque fore: legatos ad eum de pace miſit. Edit ille pacis conditiones, vt Sbigneus in principatum ſuum reſtituatur, & vt Poloni tributarij ſint Romano imperio. Duræ videbantur legatis hæ conditiones, neque exiſtimabant, Principem eas accepturum eſſe. Ibi Cæſar ambitioſe admodum & arroganter, oſtendens legatis theſaurum, quem ingentem habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus Comes ex ea gente, quæ inſigne habet lineas iunctas in modum duorum trigonorum æqualium acutos angulos habentium, quorum Baſes ſurſum verſus pateant. Is Cæſaris iactantiam notãs, annulo, quẽ digito geſtabat, in theſaurũ proiecto: aurum, inquit, adiiciatur auro. Id ſcomma intellectum Cæſar gratias agendo excepit, hab Danck/ inquiens, lingua Germanica. Inde familiæ id nomen mãſit, vt Habdanci dicantur.

Legatio Boleslai ad Henricum Cæſarem.

Reuerſi ad Boleslaum legati, mandata Cæſaris referunt, mirari ille confidentiam Cæſaris, & iniquitatem conditionum, quaſi victor victis leges imponeret, ac non dubia adhuc eſſet martis alea. Itaque, quam non impetrabat pacem, vi & armis extorquere pergit, ac maioribus quam prius damnis hoſtem afficit: nullam ei dat lignandi, pabulandi, commeatus petendi, atque adeo è caſtris prodeundi facultatem. Quibus malis fatigati Germani, maioraque metuentes, alio transferre bellum ſtatuunt, vt loci munitione, aura meliore, pabulatione, commeatuque laxiore vterentur. Simul autem elicere ſe Polonos ad decernendum de ſumma rei vniuerſis copiis aliqua occaſione poſſe ſperabant. Soluta igitur Glogouiæ obſidione, ad interiora Poloniæ & Vratislauiam vrbem inſtructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitque

extre-

extremos hoſtium Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec ſuſtineri Polonorum impetus à paucis poterat, vulnerabantur hoſtes haſtis cominus, eminus ſagittis: cum illi conuerſis ſignis ad prælium ſe expedirent, Poloni diuerſi refugiebant, rurſusque ex interuallo iter proſequentes adoriebantur. Orabant Principem Poloni ſuum pleni fiduciæ, tota vt acie cum hoſte dimicaret: ſatis ſibi eſſe animorum, ſatis virium ad apertum certamen: defungi ſe cupere ſemel totius belli labore: indignum eſſe, vaſtari agros ſuos, expugnari arces & oppida ſe intuentibus. Quietos iubet eſſe Boleslaus, & ad omnia paratos: ſibi curæ fore, quid facto opus ſit. Cæſar magno cum labore & cæde ſuorum ægre in conſpectum Vratislauiæ venit. Eſt circa Vratislauiam late patens planities: Boleslao locus is viſus eſt peropportunus ad dimicationem prælij, & Polonis propter leuem armaturam & pernicitatem equorum, equitumque multitudinem, quam hoſtibus commodior. Itaque paucis milites cohortatus; Adeſſe tempus, quod dudũ flagitaſſent: meminiſſent pollicitationum ſuarum: cogitarent in eo prælio imperium, ſalutem, & libertatem patriæ verti, viri, & maioribus ſuis digni eſſe pergerent: vaſtatos agros, incenſos pagos, capta oppida, in ſeruitutem redactos agricolas vlciſcerētur: gloriam denique maiorum ſuorum illuſtrarent. Deinde maiore quam alias, vi hoſtes à tergo & à lateribus laceſſit. Conuertunt illi acies more ſolito, Polonos repulſuri. Non iam refugiebant Poloni: ſed celeriter ad ſigna & ordines, ita vt iuſſi erant, concurrentes, præter opinionem hoſtium, pugnandi copiam fecere. Prælium fere exoriente ſole initum durauit vſque ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hoſtes victoria: reprimebantur enim Poloni equites graui illorum armatura, nec denſas peditum phalanges perrumpere poterant, ſed quaſi in murum incurrebant, maiore ſuo quam hoſtium detrimento: iamque audacius illi viciſſim ſigna inferebant: nutabant Poloni: verum Boleslaus omnia ſolicite prouidens, vbicunque deteriori loco rem ſuorum eſſe animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, ſubſidiarias copias ſubmittendo iuſtaurabat pugnam. Tandem Polonorum ac Sileſiorum virtute inclinauit ad Boleslaum victoria. Plurimi tunc vtrinque interfecti ſunt, permulti viui in poteſtatem venere: atque ij honeſte & liberaliter iuſſu Boleslai habiti & aſſeruati ſunt. Multi etiam ex Polonis ceciderũt: longe plures (vt in nudis, aut certe leui armatura tectis euenire neceſſe erat) vulnerati ſunt. Campus, vbi pugnatum erat, plenus cadauerum, acerbum & miſerabile ſpectaculum exhibebat. Ac Poloni quidem conquiſiti ac ſepulti ſunt. Germani inſepulti canibus & volucribus eſca iacuere. Inde cum eo tanta vis canum conueniſſet, vt difficilem tranſitum præberet iter facientibus, caninus campus à Polonis atque Germanis locus ille dictus eſt: & in hodiernum vſq; diem vtraque lingua hoc nomen, is, qui ibi eſt vicus, retinet. Abeſt autem vno à Vratislauia milliari.

Boleslai cohortatio.

Victoria Boleslai de Cæſare.

Boleslaus tam inſigni, tametſi non incruenta, victoria triumphans, quod hyems iam aderat, dimiſit exercitum ſuum, auxiliares vero Ruſſos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hyberna diſtribuit. Clarius vero, quam antehac ea victoria Boleslai & Polonorum nomen apud Germanos factum eſt. Itaque cum Henricus Cæſar acceptam à Polonis ad caninum campum cladẽ vlciſci inſequẽti æſtate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionem habuit: & res Italicæ præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur autem, ne ſe in Italiam profecto Poloni vicinam ſibi Germaniam

infeſtis armis inuaderet. Ad hæc ſciebat, multos nobiles & egregios tribunos militum, centuriones, turmarum & alarum præfectos, quorum præclara opera in illa Italica expeditione vti poſſet, captiuos à Polonis detineri, & pacē quidem cum Boleslao facere cupiebat: ſed offerre eam vltro, quam dudum à ſe petitā negarat, turpe ſibi ducebat. Ideoq; cōmunes ad extremū amicos ſubornauit, qui Boleslao perſuaderēt, vt ipſe eam à Cæſare peteret, ac de voluntate ipſius illi prolixe pollicerentur. Vicit animum ſuum Boleslaus, vt ipſe ad Cæſarem Babenbergam ſplendido apparatu & comitatu proficiſceretur. Adueniens comiter ac honorifi. e accept⁹ eſt à Cæſare: ibi multis inter ſe ſermonibus habitis, & cauſis offenſarum & immicitiarū diſcuſſis atq; ſublatis, pax inter ipſos facta eſt æquis conditionibus, nouaq; affinitate ſempiterna amicitia inter ipſos Principes & poſteros ipſorū ſancitur ac ſtabilitur. Nā Boleslaus Henrici ſororem Adleidam vxorem duxit, & filio ſuo Vladislao impuberi adhuc Chriſtinam eiusdem Cæſaris filiam paruulam deſpōdit: captiuos omnes Cæſari liberaliter remiſit, & ab eo viciſſim oppida capta ſuperiore bello recepit. Peractis autem magna celebritate & ſumma omnium lætitia nuptiis, datis & acceptis vltro citroq; magnis muneribus, aucto nobilib⁹ Germanis nouas nuptas deducētibus comitatu, Boleslaus in Poloniam reuertit.

Pax & affinitas inter Henricum Cæſarem & Boleslaum Principem.

Bohemicū bellum.

Poſt Germanicum bellū, Boriuoius oblatam Suatopelci fratris interitu, & Othonis ac Vladislai de Bohemiæ principatu contentione, occaſionē non prætermittendam ſibi eſſe ratus, quin Principatū, vnde à Suatopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentibus ad eū certatim proceribus & equitibus, paruo negocio Pragam caput Bohemiæ in ſuam redegit poteſtatem. Sed euocatus à Cæſare ad cognitionem ac diſceptationem cauſæ pariter cum Vladislao fratre, qui impar viribus Cæſaris opem implorarat, in vincula coniectus eſt: Vladislaus vero Bohemorum Princeps declaratus. Moleſte autem ferens Boriuoij circumſcriptionem Boleslaus Polonus, motuſq; Sobeslai fratris eius, qui apud ſe adhuc exulabat, precibus, inſequenti anno, cum Henricus Cæſar Romam ad ſuſcipiendum diadema imperatorium profectus eſſet, in Bohemos duxit exercitum. Præmiſſis autem legatis poſtulat à Vladislao miſſionem Boriuoij, & vt ſe arbitro cōſtitui de principatu inter fratres patiatur. Recuſat Vladisla⁹, & ad arcēdam vim Boleslai ſe cōparat. Itaque deſperata pacificatione, Boleslaus Bohemiæ oram eam, quę cis Albim eſt, ferro ac incendiis vaſtauit: Bohemumq; ſua defendētem cōmiſſo ad Cidlinam amnem prælio, profligatū in fugam vertit: & mox cum magna præda & ſpoliis hoſtium, propter anni tēpus in Poloniam ſe recepit, ad octauum enim Idus Octobris prælium factum erat.

Excurſio Prutenorū & Pomeranorum in Maſouiam.

Excurrerant tunc forte Pruteni & Pomerani prædabundi in Maſſouiam, vaſtatiſq; raptim agris & pagis permultis, celeriter ſe cum præda domū recipiebāt: quos Præfectus Maſouiæ Magn⁹ Comes, quem à Vratislauienſi præfectura amotum fuiſſe ante narratum eſt, tumultuaria manu collecta perſecutus prima luce inopinantes, & poſt populationis laborē, largioreſq; ex prędа epulas altum dormientes adortus, ad internecionem oēs deleuit, nullo de ſuis deſiderato. Hoſtes autē ſexcenti interfecti ſunt, capti mille ducenti. Cæteri, qui in proximas ſyluas diffugerant, ſequentibus aliquot diebus ab agreſtibus excepti ac trucidati ſunt. Non ſatis autē pœnarum Prutenos ac Pomeranos dediſſe ratus Boleslaus, æſtate ſequēti expeditionē in Pomeraniam ſuis indixit, exercitumque ad Cruſphiciam conuenire iubet. Iam moueri caſtra

Expeditio Boleslai in Pomeraniam.

debebant, & ecce clara die inſpectãte omni exercitu, apparuiſſe fertur in culmine Baſilicæ Cruſuicenſis formoſus iuuenis, candida veſte refulgens: cunctisq; ſtupentibus deſiliit, & ante ſigna progreſſus eſt. Ibi vniuerſus exercitus lætus e veſtigio motis caſtris diuinitus oblatũ ducẽ ſequitur: vbi vero ad Naclum ventum eſt, iuuenis ille malum aureum, quod manu geſtabat, aduerſus oppidum proiecit ac ſubito diſparuit. Oppugnatum eſt oppidum ſumma vi: qua oppugnatione oppidani perculſi, quindecim dierum inducias à Boleſlao impetrant, ea lege, vt ni ſibi interea ſuccurſum eſſet, dederent ſeſe: à Prutenis autẽ & Pomeranis auxilia petunt. Ingentes iam Prutenorum ac Pomeranorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter ſe conſultabant. Fit fremitus totis caſtris ad primum nuncium Naclenſium. Deinde inito conſilio, reſpondent Naclenſibus in tempore ſe affuturos, opemq; obſeſſis laturos. Amotis itaque equis, ne eorum hinnitu proderẽtur, per ſyluas, quæ à ſtatiuis eorum ad Naclum vſque pertinebant, ſilenti agmine iter faciunt, vt incautos & inopinantes Polonos opprimerent. Nec ſane inanis eorum conatus fuiſſet, ſi ſtatim ex itinere caſtra Polonorum adorti eſſent. Dies erat Laurentio Martyri ſacra, qua Poloni nil de hoſtibus ſuſpicati, quod induciæ cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei vacabant, & iam ſacris peractis diſcedebant, cum ſubito conſpicantur hoſtes, agmina è vicinis ſyluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione caſtra complentur. Perturbantur omnes non tam multitudine hoſtium, quam quod in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hoſtium cunctatio Polonis colligendi ſeſe, arma capiendi, & ordines explicandi ſpatium dedit. Nam poſteaquam illi conſpectos ſe à Polonis animaduertere, de prima ſpe deiecti, locum caſtris ceperunt, frontem & latera ſudibus præuſtis & haſtis tranſuerſis in modum ſepis munierunt. Difficilis quidem & periculoſa propter ſepes & foſſas Polonis futura erat pugna: ſed Boleslaus nuda eſſe hoſtium terga animaduertens Scarbimiro magiſtro militiæ negocium dat, vt cum ipſe hoſtem à fronte adorſus in ſe conuertit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auerſos impetum faciat. Quod vbi factum eſt, clamore cædeque à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hoſtes trepidatio & confuſio, perculſis inſtat etiam à fronte Boleslaus, perrumpit impedimenta: hoſtes vtrinq; circumuenti, cum vallo illo ſuo ac ſæpe impediti, fugam expedire non poſſent, maxima ſtrage conciſi ſunt, ita vt cæſorum numerus ad viginti ſeptem millia perueniſſe dicatur: lacubus etiam & paludibus multi hauſti memorantur: capti fuere bis mille. Naclenſes deſperatis rebus ſuis deditionem fecere, eorumq; factũ ſex oppida alia ſecuta ſunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum præfecit, vnũ de proceribus ſuis, hominem non tam opibus aut natalium ſplendore, quam virtute & ſcientia rei militaris clarum.

Exarſit deinde rurſus Bohemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum: cuius prætextus fuit Sobeslai in Polonia exulis reſtitutio, quem iam ante euocarat Vladislaus frater, cumque eo in gratiam redierat, Zatecenſemque tractum ipſi attribuerat, matris precibus & lachrymis victus. Verum Sobeslaus aliquanto poſt, cum non ſatis placatum & beneuolum fratris animum erga ſe animaduerteret, & à Vaſcone intimo conſiliario incitari eum in ſe, ſiue certo iudicio, ſiue falſa æmulorum delatione didiciſſet, per inſidias eum interfecit, & fratrem ob id facinus iratũ fugiens, in *Bohemicũ bellum.*

itinere captus, in cuſtodia aſſeruatus eſt: vnde, cum negligentius aſſeruaretur, poſt vnum menſem elapſus, in Poloniam euaſit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorum Princeps, bellum in Bohemos iterum ſuſcepit. Præmiſit autem legatos ad Vladislaum poſtulans, vt cum Sobeslao fratre vltro in gratiam rediret, principatumque partiretur. Reſpondit Vladislaus: non eiectũ à ſe eſſe Sobeslaum, neque vlla iniuria affectum: ſed ipſum ingratum & immemorem benignitatis ſuæ, fideliſſimum conſiliarium ſuum indigne interfeciſſe, & conſcientia ſceleris profugiſſe. Exulare etiam apud ſe Sbigneum Boleslai fratrem: eum ſi Boleslaus in partem Principatus à patre attributum reſtituat, neque ſe recuſaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nil impetraſſet, Bohemiam cum infeſto exercitu ingreditur, obuia quæque vaſtat & exurit. Antequam cum Vladislai copiis congreſſus fuiſſet, re diuina facta, procuratoque ſacris myſteriis exercitu à ſacerdotibus Boleslaus diſerta oratione milites ad cauendas inſidias & ad reprimẽdum hoſtium impetum, ſi quem in ſe reuertentes, locorum opportunitate, non viribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoque robore militum communit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat: ita quadrato agmine progreditur. Et iam fere ad exitum ſyluæ peruenerat, cum ſubito hoſtes dato ſigno è latebris proſiliunt, & tumultuoſiſſime vndique in Polonos inuadunt. Suſtinent Poloni impetum inuadentium ſaluis & integris ordinibus. Inprimis Boleslaus Dux hoſtem, qui forte ante alios pugnam ciebat, manu ſua peremit: hinc proximum Derslaus pocillator: horum exemplo incẽſus ardor cæterorum militum, hoſtem referre pedem coegit. Hic ergo Poloni victoria potiti, repetitaque è veſtigio in Bohemiam excurſione; incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Sequenti anno cum parari rurſus in ſe à Polonis expeditionem Vladislaus Bohemus accepiſſet, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaum mittit, Sobeslao fratri partem principatus & obliuionem ſuperiorum offenſarum promittit: conſtitutoque loco ac tempore conueniunt Principes apud Niſſam fluuium. Ibi pax inter fratres, & Ottonem Marchionem Morauiæ patruelem, quem Vladislaus paulo ante è carcere dimiſerat, autore Boleslao certis conditionibus ac iureiurando vtrinque dato redintegrata eſt. Sobeslao Gradecenſis tractus cum quinque caſtellis in Bohemia, in Morauia vero Olomucenſis, cuius domini per illud ipſum tempus extincti erant, à Vladislao fratre conceſſus: datisque & acceptis vltro citroque muneribus, & conuentu ſoluto Principes diſceſſere.

Pruſſicum bellum.

Hoc eodem anno milleſimo centeſimo decimo quarto, Boleslaus hyberno tempore cum expeditis copiis Pruſſiam ingreſſus, vicos oppida, & pagos longe lateq; extenta populatione, ferro & igne vaſtauit, & nuſquã prodeunte ad dimicationem hoſte magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingẽs erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuerſa loca diſtribuit: extantque etiam nonnulli pagi, ex eo tempore Pruſſorum nomen retinentes.

Sbigneus exul fratris gratiam implorat & impetrat.

Sbigneus reliqua ſpe, quam habebat in Bohemorum, & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum hos quidem debellatos à Boleslao accepiſſet, cum illis autem pacem factam eſſe ſciret, Cæſaris vero affinitate potentiorem etiam Boleslaum eſſe iudicaret, fratris miſericordiam & clementiam ſupplici legatione rurſus tentat: agnoſcit ac deprecatur culpam: fratris fidei ac poteſtati totum ſeſe permittit: orat ne inops, egensque in exilio vitam finire cogatur,

gatur, vt paululum quid ſibi in patria præ manu detur, vnde vitam ſuſtentare poſſit: quicquid id fuerit, eo ſe contentum: & fratri, quem ipſi Deus & virtus ipſius dominum conſtituiſſet, obſequentem ſemper fore. Emolliit fregitque hæc legatio Boleslai animum, pronum ſuapte natura ad miſericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Veniens nil de faſtu & vanitate ſua remiſit: ſed quem legati ſupplicem ad pedes fratris proſtraturum ſe eſſe polliciti fuerant, is cum tubis ac tympanis incedens, præferri ſibi ſtrictum gladium de more Principum iuſſit. Diſſimulauit id quidem Boleslaus, & comem ſe fratri præbuit: ſed tamen cœpit mox animũ eius ſubire facti pœnitentia, quod inſanabile cernebat ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infenſi erant, & multis verbis ac ſuſpicionibus odium eius inflammabant. Nunquam eſſe quieturum illum: eoque reditum impetraſſe, vt quem aperta vi fruſtra tentatis multis, tollere de medio nequiuiſſet, dolo circumueniret. Anteuerti oportere ſcelus eius, ſi ſibi liberisque ſuis Boleslaus conſultũ vellet. His dictis eo impellunt Principem mitiſſimum, vt de nece fratris quibuſdam mandaret. Faciunt illi iuſſa: iurgio de induſtria aggreſſi Sbigneum, fruſtra implorantem fratris opem interfecerunt. Vehementer poſtea Boleslaum admiſſi facinoris, contaminatæque vna illa labe exiſtimationis ſuæ pœnituit: multisque poſtea lachrymis, eleemoſynis, & laboribus peregrinationum vltro ſuſceptarum ſcelus id eluit. Non multo autem interiecto tempore, poſt patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque Palatinum Cracouienſem virum magni ingenij & factioſum cepit, in carcerem cõiecit, excæcauit, ſenatu mouit, & abdicare ſe vtroque magiſtratu coegit: propterea quod is elatus rebus ſecundis, & bellis aliquot ſuo ductu proſpere geſtis omnia ſibi arrogaret, ac de Principis laude virtuteque detraheret: eumq; propinquorum & beneficiariorum ſuorum multitudine, gratiaq; populari fretus contemneret: conuiciis & maledictis inceſſeret, iamque in apertam rebellionem euaſurus eſſe videretur. Atque ex eo tempore Caſtellanus Cracouienſis, qui longe inferior fuerit, Palatino in Senatu Prælatus eſt. Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato milleſimus centeſimus decimus ſeptimus, Boriuoius Bohemus, Henrico Imperatore ab Italica expeditione reuertente, è cuſtodia dimiſſus, Boleslai opera & arbitrio Vladislao fratri reconciliatus eſt. Nec diu tamen firma fratrum gratia ſtetit, aſſentatoribus improbis, vt fit, alterum alteri ſuſpectum & inuiſum reddentibus. Itaque non multo poſt Boriuoius à Vladislao ſibi metuens ſolum vertit, & ad Polonos primum, inde mox ad Vngaros ſe contulit, ibique diem vitæ clauſit extremum.

Sbignei faſtus.

Sbigneus interficitur.

Scarbimirus Palatinus Crac. excæcatus, & magiſtratu motus.

Sequenti anno milleſimo centeſimo decimo octauo Boleslaus pacatis domi rebus, ſtatuerat Prutenos ac Pomeranos, fractos iam ac debellatos, ad extremum perdomare: verum imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum vis ac inundatio, quæ neque ſeri agros, neque meti paſſa eſt: (neq; id in Polonia modo, ſed in vicinis quoq; regionibus) quieſcere eum coegere. Præceſſerat autem eos imbres tale prodigium, quod cœlum totas tres horas poſt occaſum ſolis ardere viſum eſt. Sedatis ventis & tempeſtatibus, quæ poſt imbres ſuperiores vehementes ac diuturnæ fuere, bellum contra Prutenos ac Pomeranos perſecutus eſt. Extremam autem vaſtitatem timentes Pruteni & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumq; & agreſtium multitudinem armarunt: & vltimam prælij fortunam tentaturi, Boleslao cum exercitu aduenienti

Inundatio aquarum & tempeſtates.

Bellum Pomeranicũ.

nienti occurrerunt, viam ipſi ad interiora ditionum ſuarum corporibus ſuis præcluſuri. Nec ille quidem cunctatus eſt, quin mox cum hoſte, quamuis numeroſiore, manus conſereret. Pugnatum eſt à primis marte dubio: ibi enim robur omne exercitus ſui hoſtes collocauerant. Vbi cedere ij loco cœpere, immittit Boleslaus perculſis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertere. Primis enim partim cæſis, partim perturbatis reliqua multitudo imbellis in fugam effuſa eſt. Parci iuſſit Bolesla⁹ fugientibus, ne regio cultoribus vacua prorſus redderetur: itaq; multo plures capti, quam cæſi: reliqui flore omni iuuẽtutis amiſſo, cũ oppidanis & munitionibus, & reb⁹ ſuis omnib⁹ Boleslao ſe dedidere. Reſtabat Suẽtopelcus Nacli præfect⁹, q dominãdi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens Boleslao, & cũ Pomeranis hoſtibus Polonorũ ſocietatem iniuerat. Cumq; veniam deſperaret, obſtinatius in rebellione permanebat, Naclumq; armis, propugnaculis & cõmeatu bene munierat. Motis igitur caſtris Boleslaus Naclũ obſidere cœpit, ad ſextũ idus Septembris. Ac tẽtabat Principis animũ Suentopelcus per internũcios, culpam deprecabatur, pecuniam & obſides pollicebatur. Sed ſurda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quod peſſimi exempli facinus nolebat impunitũ relinquere. Sed cũ parationes quã initio crediderat, ad perferendã obſidionem hoſtes, oppugnationẽ autem oppidi, eo præſertim anni tẽpore, perdifficilem eſſe animaduerteret: fremeret vero exercit⁹, ne hyberno quidem tẽpore militiæ vacationẽ ſibi concedi, nec ſolũ hoſtibus, verum etiam cũ frigore, procellis, & niuibus ſe cõflictari: tandẽ negatam diu veniam dat Suentopelco & Naclẽſibus: pecuniam & obſides imperat: fuitq; inter obſides Suẽtopelci filius. His actis, dimittit Bolesla⁹ exercitũ circa calẽd. Ian. Sed iterũ æſtate pxima, noua Suẽtopelci & Naclẽſium defectione permotus, adeo conſtanter vrbẽ eandem oppugnauit, vt oppidani, deſperatis rebus, vitã modo pacti, oppidũ & Suentopelcũ dedere cogerentur: quẽ Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, teſte Dlugoſſo, in poteſtatẽ Polonorũ venit: religionemq; Chriſtianam bis ante ſuſceptã & bis rurſus repudiatã, tunc demũ autore Boleslao Polonorum Principe (vt Crantius teſtatur) tertium cum Varcislao duce recepit, & huc vſque retinet.

Suentopelcus rebellis Boleslao.

Pomerania citerior à Polonis ſubacta, & Chriſtiana facta.

Boleslaus pacata omni Pomerania, dimiſſoq; exercitu: reuerſus in Poloniam, ſequenti anno nuptias filio Vladislao, cum Chriſtina Hẽrici Imperatoris filia, qui tunc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu celebrauit: quibus Stephanus Rex Vngariæ Boleslai gener, & Ruſſorum quidã Duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Bohemus: itemq; Iaroslaus Vladimirienſium Dux, affinis Boleslai, vterq; fuga ſibi ſalutem quærens. Exacto autem poſt eas nuptias anno, qui fuit milleſimus centeſimus vigeſimus ſecũdus, Adleida Boleslai vxor, poſt decem annorum ſterilitatem, filium Caſimirum peperit. Eodem quoque anno Volodor Præmislienſium Dux, cum ſæpe latrocinantium in morem prædas in Polonia ageret, nec deſiſteret admonitus à Polonis, apud Vyſſokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adduct⁹ decies mille pondo, ſiue vicies mille marcis argenti ſe redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis ſegetibus perpetuo trium mẽſium vernorum æſtu ac ſiccitate.

Vladislai cum Chriſtina nuptiæ.

Caſimirus Boleslao naſcitur.

Bohemicũ bellum.

Inſequenti anno Vladislaus Bohemorum & Sobeslaus Morauorum Duces fratres germani, ad iurgia, teſtataſq; rurſus venere inimicitias, cum propter alias cauſas, tum propter Boriuoium tertium fratrẽ exulem: quinetiam coactis

coactis vtrinq; copiis prælium inter ſe cõmiſere. In quo victus Sobeslaus ad Cæſarẽ, atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rurſus confugit. Quem comiter quidem tunc Boleslaus accepit, & conſolatus eſt: ſed auxilium tamen diſtulit propter Ruſſicam expeditionẽ, quam Iaroslai affinis ſui cauſa ſuſceperat. Quam cũ proſequeretur, coniunxit ſe cum eo apud Præmisliam Colomannus Dux Vngariæ, qui & ipſe cum nõ contemnẽdis copiis reducendi Iaroslai cauſa veniebat: itemq; Volodor & Baſilius Præmislienſium Duces. Itaq; cõmunibus armis & conſiliis à Polonis, Vngaris, & Ruſſis illud bellũ gerebatur, breuique Belzum, Ciruenũ, & Vlodimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones vel expugnatę, vel deditę, in poteſtatẽ Iaroslai venere. Inde ad Kiouiam Ruſſorũ metropolim itum eſt. Præcedebat autẽ Iaroslaus exercitũ cum ſeptẽ millibus equitũ ab Vngaris & Polonis attributorũ: qui vbi Kiouiæ appropinquauit, obuium habuit ex vrbe hoſtilẽ exercitum pedeſtrẽ, cum quo conſerta pugna ſuperior eſſe videbatur. Sed ſummiſere ſuis oppidani ſubſidium: itaq; inſtauratũ eſt prælium. Iaroslaũ inter primos pugnã ciet, confoſſo ab hoſtibus equo, in terrã excuſſus eſt. Acre circa eũ certamẽ fit: hinc Kiouienſibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eum eripere ſatagẽtibus. Cedunt tñ Ruſſi, & in vrbẽ ſe recipiunt. Iaroſlaus ſaucius relatus, paucis diebus mortuus eſt. Nihilo tamen minus Vngarus & Polonus Kiouiam obſidere pergunt. Sed nõ multo poſt re infecta diſceſſere, pace data Kiouienſibus: orantibus Ruſſis, qui in caſtris Polonorũ militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouienſis. Nã Princeps ipſe Vladimirus iam inde ab initio in vlteriorem Ruſſiam ſe receperat, neq; mœnibus, neq; fidei Kiouienſium ſeſe credens.

Bellum Ruſſicum.

Iterum anno milleſimo cẽteſimo vigeſimo quarto nõ ita multo poſt Volodor Præmislienſium Dux, immemor fœderũ & iuriſiurãdi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, miſſo Volodimiro filio cũ exercitu vicinam ſibi Poloniam præſidio vacuam cædibus & incendiis vaſtauit vſque ad Bieczum oppidum, ingentemq; pecudum, iumentorum, & hominum prædam abegit. Itaq; Boleslaus inſequenti æſtate bellum Volodoro intulit, eumq; prælio vicit, multis fortibus & inſignibus viris, partim in bello, partim in fuga trucidatis. Dux autem Volodor Haliciam fugit. Poſt victoriam Boleslaus liberius hoſtiles regiones depopulatus eſt, vicemque Ruſſis cum fœnore reddidit: citoque reduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter vrgentem hyemem, quæ ſæuiſſima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia eo anno penitus conflagrauit: incertum, fortuitone incendio, an à Bohemis clam ſubornato propter receptum Sobeslaum exulem: cui Bohemiam eodem anno repetenti (eo quod Vladislaum fratrem, rerum in Bohemia tunc potientem, periculoſe ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniam & milites liberaliter ſuppeditauit. Et redintegrata quidem eſt pax inter fratres, Suatana matre interueniente. Verum paucis illis diebus Vladislaus extremum clauſit diem, eique Sobeslaus in principatu Procerum & populi fauore ſucceſſit. Quod moleſte ferens Otto Marchio Morauiæ, cum ipſe Sobeslai viribus impar eſſet, Lotharij Cæſaris, qui Henrico quinto paulo ante defuncto ſucceſſerat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus ſuis negocium inſequenti anno, vt eum in Bohemorum principatũ inducerent: ſed is exercitus à Sobeslao profligatus eſt: vbi etiam Otto cecidit. Sobeslaus vero cũ Cęſare, cui tũc grauius à Cõrado Sueuorũ Duce, & ipſo ad imperium

Ruſſicum bellum iterum.

Ruſſi victi à Polonis.

aſpirante, bellum imminebat, in gratiam rediit, & impotẽtius dominari Bohemis cœpit: fratrum enim filios & proceres nõnullos in carcerem coniecit. Hoc ipſo anno Volodor Ruſſorum Præmislienſium Dux in medio belli apparatu vita deceſſit. Verum filij eius Volodimirus & Roſcislaus exercitum à patre cogi cœptum, nihilominus ad vaſtandos Polonorũ fines immiſerunt: ſed is pauculis pagis ad Vislocum flumen exuſtis cito ſe domum recepit: non plus habens animorum, quam ſui duces, qui ad eam expeditionem profecti non erãt. Quieuit à bellis eo anno & ſequentibus aliquot Boleslaus, cum plæræque omnes finitimæ gentes partim externis aliis, partim ciuilibus bellis diſtinerentur. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumque diuinum animum adiecit. Nam Baſilicam Cracouienſem humilem etiamtum & neglectam, in auguſtiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſupellectilem auream ac argenteam maiorem in modum auxit. Quin & collegium ſacerdotum ſiue Canonicorum eius Baſilicæ, viginti ad veterem numerum adiectis, amplificauit, eisq; certos pagos ipſe, Radoſſus vero Epiſcopus decimas attribuit. Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleslaus: cui quidem poſtea Criſpo à capillorum ſpecie cognomen fuit.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Boleslaus Criſpus natus.

Poſthæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimẽta ſacerdotum & egenorum impendiis & donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aſpero tenuique victu ac cultu corporis, cilicio pro veſte vtens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumque mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneum fratrem facinus ſedulo expiaret, cum aliis ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi non ſatisfaciebat, niſi & laborẽ longæ moleſtęque peregrinationis adjiceret. Itaque ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua guſtandis, cilicium inductus, cum exegiſſet, paucis ſacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad Ægidij tutelaris diui ſui ſepulchrum, peregrinationem priuati habitu ſuſcepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monaſterium, nullum egentium domicilium, neminem denique ſacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatis ac munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiuniis ac ſupplicationibus vacans, commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, vere proximo in Vngariam ad D. Stephani ſepulchrum alteram peregrinationem inſtituit: eaque religioſe & pedeſtri item itinere obita, Gneſnam etiam adiit ad D. Adalberti reliquias paulo ante è tenebris in propatulum prolatas. His peractis, nõ ita multo poſt Caſimirum filium immatura morte defunctum amiſit, verum cum mœrorem mox Mieczislaus natus mitigauit, cui propter grauitatẽ morum ac prudentiam ſenis cognomen inditum eſt. Alius item ſequẽti anno milleſimo cẽteſimo trigeſimo ſecũdo natus eſt ei filius, qui aui materni & auunculi Cæſarũ nomine Hẽricus appellatus eſt. Poſt in Vngariam valido exercitu, & euocatis ex fœdere Ruſſorum auxiliis contendit, vt nepotes ſuos Stephani Regis exules filios cum matre reduceret. Nam hos Vngari mortuo Stephano Belam cæcum Regem creantes præterierant. Occurrit igitur Boleslao in Scepuſienſi territorio cum magnis Vngarorũ & Auſtriorum copiis Albertus Marchio ſuperioris Pannoniæ ſiue Auſtriæ, cum quo ſoror Belæ nupta Regi erat. Committitur durum prælium: tandem virtute & conſtantia Polonorum, ac ducis

Peregrinatio Boleslai in Galliam, & in Vngariam.

Mieczislaus filius Boleslao natus.

Henricus Boleslai filius naſcitur.

In Vngariam expeditio Boleslai.

ducis ſolerti diligentia in fugam hoſtes acti ſunt. Ab Vngarico bello Bohemorum in Poloniam excurſione Boleslaus reuocatus deinceps eſt: Ruſſique nouas res moliri, & ad excutiendum iugum Polonorũ aſpirare cœperunt. Quæ res cum permanaſſet, ad Boleslaum, conturbauit eum illa alieno ſuo tẽpore cõſtituta rebellio: quod ad duo maxima bella, Vngaricum ſcilicet ac Bohemicum, tertium non minus ipſi accederet. Conuocat ſenatum, exponit de intempeſtiua Ruſſorum defectione: dicuntur ſententiæ: ibi inter alios proceres Petrus Vloſtouicius Comes Xianſenſis in eam ſententiam verba fecit, vt diceret: non maximo negocio naſcentem rebellionem opprimi poſſe, ſi caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur: idque arte facilius eſſe factu, quam apertis armis: nec dedecere, ſi dolo perfidia vindicetur: ad eamque rem operam ſuam policetur: cætera quietos eſſe iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamen conſilij conſciis, aſſumptis, in Ruſſiam ad Iaropelcum proficiſcitur: exilium & fugam ſimulat: Boleslai crudelitatẽ in ſe, & iniurias graues incuſat: fugæ perfugium tutumque latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & virtute multa audierit, petit: addit multa de impotentia & ſæuitia Boleslai in omne genus hominũ, quibus rebus ſuis exoſus factus ſit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitus ſibi oblatum cõſilij ſui adſtipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & ſtatu rerum Polonicarum quærit, nonnihil etiam de defectione ſua ſignificat. Accommodat Petrus reſponſa ſua ad illius voluntatem, approbabat conſilium. Quibus rebus fidem ſibi adſtruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem ſeſe inſinuauit. Itaque Iaropelcus communicato cum ſuis conſilio maturare rebellionem ſtatuit. Rus forte ſeceſſerat cum paruo comitatu: ſecutus erat & Petrus, qui obſeruata rei bene gerendæ occaſione, Iaropelcum cum paucis prandentem, ſigno ſuis comitibus dato, comprehẽdit conſtringit, & equo impoſitum celeriter, diſpoſitis prius per loca equis & nauibus auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, ſtudium & operam Petri Boleslaus, & amplis eum muneribus ornauit, Iaropelcum vero cuſtodiæ tradidit. Vnde intra vertentẽ annum, maximo auri & argenti pondere à Baſilico ſiue Vaſilco fratris ſui filio redemptus, ad principatum ſuum data Boleslao fide reuerſus eſt: in qua tamen fallenda patrio indulſit ingenio. Nam cum aperta vi imparem ſe eſſe Boleslao cerneret, ad dolos animum cõuertit, vt par pari referret. Vngarum quẽdam hominem non ignobilem, cæterum vafrum ac callidum ſubornauit, qui pro perfuga ob defenſas Stephani liberorũ partes ad Boleslaum delatus, captata occaſione, vel vitam illius peteret, vel inſigni aliqua clade Polonos afficeret. Is itaque Vngarus induſtria ſua & eloquentia, & bene aſſimulatis ad tempus officiis, ita ſe in amicitiam creduli Principis breui tempore inſinuauit, vt ad conſilia, quæ habebantur de Republica, adhiberetur, ac præfectura Viſlicenſi donaretur: cumque Boleslaum regno abſentem, propter componẽdas res Bohemicas apud Lotharium Cæſarem animaduertiſſet: commodam proditionis occaſionẽ nactus, celeri nuncio Iaropelcum aduocat, ac ad ſextum idus Februarij ad Viſliciam cum expeditis copiis adeſſe iubet. Certior igitur Vngarus de aduentu Ruſſorum factus, commigrare viciniam omnem cum liberis, vxoribus ac facultatibus ſuis Viſliciam iubet. Libenter facit iuſſa Nobilitas pariter & plebs, vt ſe ſuaque loco munito ab hoſtium armis defendat. Adſunt ad cõdictum tempus Ruſſi: intromittuntur ab Vngaro clam in oppidum intempeſta nocte:

 ingen-

ingentem vulgi nullo neq; ſexus, neq; ætatis diſcrimine, aut miſericordia cędem edunt: oppidum ſuccendunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua prędâ, pecudum in modum curſim abigunt. Proditori Iaropelcus Princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, membraq; genitalia abſcidit. Sic ille perfidus dignam ſceleris ſui mercedem tulit. Oderunt enim fere proditorem Principes ac Reges, quamuis proditionem ament.

Ruſſicum bellum.

Reuerſus autē ex Germania Boleslaus, cum de Visliciensi excidio, & Iaropelci perfidia didiciſſet, ingentes aduerſus Ruſſos & Iaropelcum iras concipit: magnoq; non modo ex Nobilitate, verumetiam ex oppidanis & agreſtibus exercitu cōparato, Ruſſiam fremens, perinde ac leænæ vel vrſæ rapto fœtu ſolent, ingreditur. Cum autem nemo ipſi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati ſimul ac virium ſuarum ſibi conſcius, procul in paludes & ſyluas ſeſe abdiderat) Vladimirienſi regione omni, & proximis quibuſq; crudeliſſime vaſtatis, cū ingenti pręda reuertit in Poloniam. Irritatus magis quam fractus ea ſuorū clade ac calamitate Iaropelcus, & cæteri Ruſſorū Principes, iterum de ratione belli cum Polonis gerēdi conſultabāt, in eamq; veniebāt ſententiam, vt dolis aggrederentur eos, quibus virtute pares non eſſent. Ad quā quidem rem optata eis ſeſe occaſio obtulit. Etenim Iaroslaus Halicienſium Dux, ꝙ cum Polonis ſentire, ac cōſilia Ruſſorū prodere diceretur, principatu ab eis deiect⁹ in Poloniam ad Boleslaum cōfugit. Nec ambigebāt Ruſſi, cū à Polonis reductū, & ſe vltū iri: anteuertēdos & fallēdos ſibi eos eſſe iudicant, vt pacato agmine tāquam in trāquillis rebus venientes ex improuiſo opprimerent potius, quā aperta vi non ſine periculo graue bellū repellerēt. Halicienſes subornāt, vt ſimulato Principis, ſui deſiderio, à Boleslao petāt, vt eum primo quoq; tempore reducat: aſſirmēt, pœnitere Ruſſos, ꝙ eum eieciſſent. Faciunt iuſſa Halicienſes, eadē pene cōfirmant Nobiles quidā Vngari Halicienſibus finitimi, ab iiſdem ad aſtruendam & perficiendā inſtitutam fraudē conducti & ſubmiſſi. Habuit fidē dictis Boleslaus (vt erat natura credulus & apertus.) Itaq; iuſto quidē, ſed minori tamē, quam pro belli magnitudine & clandeſtino apparatu Ruſſorum, exercitu, Iaroslaum reducit, nihil hoſtile ſuſpicatus. Appropinquanti Haliciæ primæ Vngarorū turmæ inſtructæ gratulabundæ occurrunt, & prætereuectæ Polonos, extremū agmen claudunt: ſubſecuti deinde Halicienſes, idē & ipſi faciunt. Suſpecta ea res eſſe Boleslao cœpit, accitoq; Vuſeborio Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, ſuſpicionē ſuam cōmunicat. Dum hęc illi inter ſe conferunt, ac de euitando periculo & inſidiis conſultant, ecce apparent procul à fronte inſtructæ Ruſſorū acies, quas Iaropelc⁹ citato curſu ducebat. Pręcipitatū ſe in inſidias, & in medio hoſtiū cōclusum Boleslaus videbat: & quanquam lōge imparē ſe numero hoſtiū animaduertebat, tamē, quia ſe ꝑ ſolitus eſſet vincere, ſatius eſſe ducebat honeſte occūbere, quam fugiendo victoriam vltro hoſti cōcedere. Itaq; inſtructis ꝓ tempore aciebus, ſignoq; dato, primus in imminentē à fronte hoſtē impetū facit: cōcurrunt infeſtæ acies: extollitur ad cœlos clamor virorū, clāgor tubarum, & ſtrepitus armorū. Contendunt Poloni de ſalute, Ruſſi de victoria. Iamq; res Polonorum veterani militis virtute & peritia meliori loco eſſe incipiebant: cum ſubito perturbatis ordinibus, & fugæ initio à Palatino quodā, cuius nomen nō memoratur, orto, ſequentibus eū, qui proximi ſteterāt, magna pars exercitus Polonici in fugam cōiecta eſt. Pugnabat nihilominus cum paucis, & iis quidem partim ſauciis, partim laſſis Boleslaus: & cum fu-

Palatini cuiuſdam fuga.

gere

gere turpe ſibi duceret, nolebat tñ inultus mortẽ oppetere. Forte equus, cui inſidebat,multis vulneribus confectus,ac debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius & obſcurus ſubleuatum cum equo ſuo impoſuit, &, vt patriæ magis quam gloriæ ſuæ rationẽ duceret, fugaq; melioribus ſe rebus ſeruaret orauit.Sic ille tũc quadragies ſepties victor Princeps (tot enim ſecundis prælijs dimicaſſe memoratur)nobiliſſimi viri fuga proditus,gregarij militis opera præſenti ſe morti eripuit. Reuerſus autẽ in Poloniam Palatino fugæ principi leporis pellem,colum,& fuſum dono miſit,meticuloſitatẽ eius & muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad voluntarium ſuſpendium adactus eſt: militem vero ſalutis ſuæ autorem inſignibus nobilitatis,luculẽta pecunia & poſſeſſionibus remuneratus, etiam ad honores amplos ac magiſtratus euexit, poſteritatemq; eius omnẽ nobilitauit: deinde fiſcum ſuum in redemptionem captiuorum, qui permulti erant, effudit.

Et vehementer quidẽ angebatur animo Boleslaus, vt ſolent ij, qui perpetuo ſecundis rebus vſi, aduerſo aliquo caſu affliguntur,pudebatq; & pigebat eum ſuiipſius, quod tantæ illius cladis culpã in ſe agnoſcebat,quippe qui credulus nimium & incircumſpectus fuiſſet. Sed tñ de labe illa delenda, & vlciſcendis per fidis Ruſſis & Vngaris, ſedulo etiam atq; etiam cogitabat.Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao Bohemorũ Principe Cloſci conuentũ egit, pacemq; fecit, arbitris vtriuſq; populi proceribus. Pudore autem ac dolore ſtimulantibus, conſpectum hominum & colloquia vitabat, quæ res ei maturabat mortẽ. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in morbum incidit:qui ſenſim ingraueſcens omnem medicinã renuentem toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbũ eius natus filius Caſimirus leuauit. Vbi mortẽ ſibi appropinquare ſenſit, cõuocatis proceribus, & quatuor filiis adſtantibus, de concordia apud eos verba fecit: partituſq; omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, Principatum & ſummam rerum penes Vladislaum natu maximum conſtituit, cęteros eius autoritatem ſequi iuſſit. In partitione quintum filium Caſimirum, qui ſuperiori anno natus erat,prætererat: id cũ Proceres obliuione feciſſe rati admonent, vt ne illum exortem patrimonij relinquat. Reſpondit Princeps: iam illi quoque portionem ſuam eſſe deſignatam. Admirantibus cunctis: nõ aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam eam eſſe partem currus,cui homines inſident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis ſuſtentantur atque portantur. Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit,illiſq; ſuo tempore ſuccedet. Diuinituſne id, quod futurum erat, præſciuerit, an, vt ſolent homines, inſtante morte, alienati mente diuinare, an vero diſcerpere in plures partes Principatum noluerit, dicere non habeo. Nec ita multo poſt ſacris Chriſtianorum myſteriis rite procuratus vita exceſſit, maximo totius Poloniæ deſiderio: cum regnaſſet poſt patrem triginta ſex annos, vixiſſet quinquaginta tres. Funus Ploſcum ſolenni pompa elatum, & iuxta patrem conditum eſt.

Polonorum fœdus cum Bohemis.

Caſimirus filius Boleslao natus.

Polonia diuiſa inter Boleslai filios.

Boleslai mors.

Fuit autem Boleslaus hic habitudine corporis ſatis firma,vegeta,& laborũ patiente,colore fuſco,ſtatura mediocri: os ei carbũculus morbus ab ineunte ętate diſtorſerat,atq; inde Crziuouſtus ſiue diſtortus cognominatus. Animo vero excelſo fuit & periculorũ contẽptor: iuſti & ęqui obſeruãtiſſimus:ad irã,gratiam, miſericordiam ex æquo pronus: ad credendũ per facilis: ad beneficentiam & liberalitatem promptus: modeſtia & clementia ſingulari: laboris &

gloriæ

gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, verum belli ſtudiis longe præſtantior, ad quæ à teneris (quod aiunt) vnguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem fere ſuum Principatum bella gerẽdo exegit: miles ſtrenuus & audax: dux prouidus, ſolers, animoſus, & felix, excepto illo vltimo Halicienſi prælio. Obiit autem anno Chriſti nati milleſimo centeſimo trigeſimo nono, cum eum Lotharius Imperator vno anno anteuertiſſet.

VLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

Anno Chr. 1140.

MOrtuo Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorum omine, propter ſectionem regni, quam teſtamento Boleslai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, ſe, qui dudum ſub vnius imperio florentes & formidabiles cunctis in circuitu vicinis populis fuiſſent, deinde diſcerptis viribus ac ſtudiis, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neque enim diu concordiam inter fratres, conſtitutionemque paternam valere poſſe (cum infida fere ſit omnis regni ſocietas) neque contentos illos fore ſuis ſortibus, deguſtata ſemel regnandi dulcedine; ſed iniuſte aliena inter ſe mutuo appetituros & inuaſuros & vim atq; iniuriam inter ſe inuicẽ propulſaturos, ciuilibus tandem ac parricidialibus armis inter ſe cõcurſuros eſſe: quibus neceſſe eſſet tam amplam ac florẽtem dudum Rempublicam euerti. Itaque aliquandiu triſte ſilentium omnes tenuere, promiſcueque à fratrib⁹ imperabatur, donec ij diuerſa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum conuentu apud Cracouiam acto, cum flagitatio fratrum, ſtudiaq; & factiones comparatæ, ad vnum deferri vniuerſam rerum ſummã non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam veniret: neceſſario Boleslai conſtitutio approbatur, vt iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: Principatus vero & ſumma belli, pacisque autoritas penes natu maximum eſſet. Partitione regni ſecundum deſcriptionem patris facta, Vladislao quidem natu maximo Cracouienſis, Siradienſis, & Lencicienſis tractus cum Sileſia obtigere: Boleslao, qui Criſpus appellatus eſt, Maſouia, Cuiauia, Culmenſis, ac Dobrinenſis tractus: Mieczslao Gneſnenſis, Poſnanienſis, Caliſſienſis & Pomerania: Henrico Sendomirienſis & Lublinenſis: Caſimirus vero infans exors, quemadmodum pater voluerat, à Vladislao curandus atque educandus ſuſceptus eſt. Ita ad ſuas quiſque ditiones, & quaſi ſatrapias diſceſſere, vt Vladislaum tamen Principem agnoſcerent, eiuſque maieſtatem comiter conſeruarent: qui iam ſextum & tricesimum agebat annum. Nam hæc anno Chriſti milleſimo centeſimo quadrageſimo acta ſunt.

Conuentus Cracouia.

Diuiſio Polonia.

Sileſia vexata à Bohemis.

Mutata itaque Reipublicæ forma, non diu vicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Bohemorum Dux, immemor fœderum, quæ cum Boleslao & vniuerſa Polonia iuriſiurãdi obligatione interpoſita iecerat, nõdum exacto à morte Boleslai anno, Sileſiam infeſto exercitu longe lateque populatus eſt: nec ea præda, quamuis magna, contentus, ad ſubigendam omnem eam oram animum adiecit: ac, quo facilius id faciat, locum oportunum apud vicum Coſcenum inter lacus & paludes munitione & præſidio firmare adoritur. Sed hoc molientem vindicta diuina, iuſta violati fœderis & iuriſiurandi vltione percutit. Nam valida febre correptus, incœpto deſiſtere coactus eſt: relatusque Pragam non multo poſt inualeſcente morbo extinctus eſt. Ita bellum exoriens repente inter initia vnius morte ſedatum eſt. Vladislaus au-

tem

tem acciſum, & mutilatum principatum moleſte ferens, ſibique erepta ducens ea, quæ fratribus patris voluntate, cunctæq; Poloniæ aſſenſu ceſſerant: acceptas iniurias vaſtationemque ditionis ſuæ vlciſci minime perrexit: ægrũque ſua ſponte eius animũ vxor Chriſtina, ſuperba, auara, & ambitioſa mulier, & quæ Polonos in porcorum loco habebat, Germanis ſuis impendio delectata, magis etiam inflammauit, quod cum præter mores, iuraq; gentium, ad quartam modo partem Principatus detruſum eſſe dictitaret, qui in vniuerſum Principatum patri, vtpote natu maximus, ſuccedere debuiſſet: ſe Cæſaris filiam, Cæſaris neptem, ex inclyta familia, cum ampliſſima dote in ſpem vniuerſi Principatus ipſi nupſiſſe: nunc vero ad exiguam ſortem cum liberis communibus redigi, qui quidem poſt patris mortem ad egeſtatem indignam ſuo genere, & ipſorum ordine, redituri eſſent. Patrem eius non tuliſſe vnum fratrem participem imperij: ipſum tres ferre. Quartum quoque, vbi adoleuerit, ſi ſapiat, portionem ſuam repetiturum eſſe. Summum illud ius & autoritatem monarchiæ vmbratilem eſſe: neminem ipſi obſecundaturũ. Quid ſi quis reliquorum fratrum ad ſummum illum Principatum adſpiret? quid ſi omnes inter ſe contra vnum conſpirent? tunc vero nullam ipſi fore ſpem ſalutis, niſi in fuga & exilio. Præſtare ergo anteuertere, quam anteuerti.

Vladiſlai ambitio.

Chriſtina maritum in fratres incitat.

Hæc eadem identidem iterando, querendo, lachrymando, fremendo, & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus virum impulit. Sed vt ſub honeſto prætextu lateret ſcelus: & quo facilius vel adiuuante, vel certe non aduerſante multitudine ſuorum, cogitata perficeret, Senatum conuocat. Queritur, pernicioſam eſſe Reipublicæ partitionem Principatus à patre ſuo inſtitutam, propterea quod multitudo Principum cum hoſtes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad reſiſtendum infirmiores redderet, cuius rei aliquem iam guſtum paruo temporis ſpacio ipſi feciſſent, vexati impune à Bohemis: qui non modo commouere ſe, dum penes vnum patrem ſuum fuit imperium, auſi non eſſent, verum etiam pacis conditiones ab eo accepiſſent. Neque vero diu quietam eſſe poſſe ab inteſtinis diſcordiis ac ciuilibus bellis eam Rempublicam, quæ à pluribus exæquato dominatu, non certis legibus, ſed arbitratu cuiuſque gubernetur. Nec diu maieſtatem vnius cuiuſpiam ab iis conſeruari ſolere, qui non modo genere, ſed viribus etiam & potentia, vni illi pares eſſe ſentirent. Exemplo eſſe recenti pene hominum memoria Sbigneum, qui licet genere impar, tamen quod pater cum fratri ex iuſta vxore ſuſcepto exæquaſſet, tantis malis, cladibuſque Rempublicam inuoluerit, vt eam euerſurus omnino fuerit, niſi iuſta fratris indignatio aliquãdo tamen eum è medio ſuſtuliſſet. Bohemos quoque & Ruſſos vicinos ſuos nullã aliam ob cauſam ciuilibus bellis inter ſe ad excidium pene collidi, quam quod in multos partita ſint eorum imperia. Quocirca vellent, iuberent, vt penes vnum ſe, quem primogeniti prærogatiua cæteris fratribus prætuliſſet, vere eſſet regnum. Attributurum ſe eſſe fratribus, aut definitos è fiſco ſuo reditus, aut vero agros nonnullos & territoria, in quibus illi vitam honeſte ſuſtentare queant, nec tamen calcitrãdi materiam aut occaſionem habeant. Multo eſſe præſtabilius, paucos quoſdam incommodo ac detrimento affici, quam vniuerſos perire. Senatores ſententias rogati, cum ſtupefacti rei nouitate aliquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem omnes, paucis à Chriſtina ſubornatis exceptis, impium Principis conſilium deteſtari: orare, ne patris vltimam voluntatem irritam faciat, ne vniuerſæ Poloniæ cõſenſum aſpernetur: ne le-

Vladiſlai oratio in Senatu.

Reſponſum ad Vladiſlai orationẽ Senatus.

„ ne leges naturę labefactet. Valde eſſe diſſimile, quod de Sbigneo commemo-
„ ratum ſit: illum nothum fuiſſe, nec vllo more aut iure in partem Principa-
„ tus admitti debuiſſe: hos legitima vxore, & quidem Cæſaris filia ortos, exor-
„ tes paterni dominatus fieri recte non poſſe. Illum improbum, impudentem,
„ & iam inde ab initio in patrem impium extitiſſe: hos liberalibus ingeniis, ho-
„ neſtiſſime educatos, ſummo eſſe pudore ac modeſtia: æquiſſimiſque animis
„ ferre & laturos porro eſſe maximi natu fratris principatum. Magis autē con-
„ ſultum eſſe Reipublicæ, ſi plurium ea conſiliis & armis coniunctis defenda-
„ tur, quam ſi ex vnius iudicio & propugnatione dependeat. Non poſſe com-
„ mode vnum omnia proſpicere, nec ad omnes Regni partes ſuis opem feren-
„ tem pariter accurrere, nec omnia per ſe munia Principatus obire. Quod ſi vi-
„ caria cuiuſquam opera vtendum ſit, magis fidum, magiſque beneuolentem
„ eſſe fratri fratrem, quam extraneum.

His & aliis dictis propemodum ad ſanitatem reuocata erat mēs Principis, niſi violentior vxoris amor, nocturnæque eius perſuaſiones ac blāditiæ, quæ plurimum apud vxorios viros valent, tantoque peſtilentiores ſunt, quanto plus poteſt is, quem ſuperant, præcipitem eum egiſſent. Deliberato ſcelere, tributum ſiue ſubſidium pecuniarum fratribus & fraternis ditionibus primum imperat, vt eorum tentaret patientiam: & ſi renuerent, iuſtum haberet belli ipſis inferendi prætextum. Vbi paritum eſt, deinceps ad intercipienda, quæ eorum ditionis erant, animum conuertit, nec tamen Polonorum, quibus iam ſuſpectus & exoſus eſſe cœperat, quoſque alienos à cupiditate ſua eſſe nouerat, miniſterio & militia vti ad eam rem auſus eſt: ſed Ruſſorum, quibus cum materno genere coniungebatur, auxilia clam accict: cum his aperte iam in fraternas ditiones graſſatur: edicit, ne cuiquam Poloni præter ſe obediant: cōtumaces aut vinculis, aut verberibus coercet, aut bonis mulctat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Ruſſos occuparat, partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunā vel metu, vel (vt eſt vulgus fere nouarum rerum, nouorumq; dominorum auidum) leuitate deficientibus paſſim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris propoſito perſpecto, quid faciant porro cum ſuis conſultant. Animaduertunt à bello ciuili animos popularium ſuorum abhorrere: nec ipſi ſatis animorum ad vim fratris propulſandam habebant, propterea quod & virib⁹ minus valebant, & quantum cuique fidendum eſſet, neſciebant. Itaq; ad miſericordiam Procerum confugiunt, paternorum meritorum, paternæ volūtatis, publiciq; omnium ordinum conſenſus de partiendo imperio ipſos admonent, ipſorum fidei ac protectioni ſe ſuaq; commendant. Ad fratrē etiam proficiſcuntur: & quoniam caput illorum conſiliorum Chriſtinam glotem ſuam eſſe ſenſerant, ad mulieris pedes ſeſe proſternunt, clementiam eius ſupplices implorant. Verum ea ſurdis auribus leuirorum preces accipiebat, & ſalutem Reipublicæ, quę omni neceſſitudini præponenda eſſet, cauſificabatur.

Tributum à Vladulao fratribus imperatur.

Cōmouit ea res multos ex primoribus, cum iuuenum miſericordia, tum metu exorientis tyrannidis, cuius argumentum erat, ꝙ Vladislaus externum militē in ſuos immittebat: tum auaræ importunæq; mulieris odio, quæ præter hāc in fratres mariti ſui inclementiam, nouis etiam exactionibus animos multorum offenderat. Itaq; impenſius iam & apertius nōnulli iuuenibus fauebant, inprimis vero Vuſeborius Palatinus Sendomirienſis & magiſter militiæ, ac Petrus Danus, Comes Scrinnenſis: quorū ille nōnunquam Ruſſos ex in-

Procerum alienatio à Vladislao Principe.

Exactiones nouæ inſtituuntur & munera honoraria.

ex inſidiis paruis præliis fundebat: Petrus vero monendo Principem ab inſtituto auocabat: quæ res ei, ſi non exitioſa, calamitoſa quidem certe fuit. Nã Vladislaus, vt omnibus de rebus cum vxore cõmunicabat, ita de Petri quoque conſilio ac ſtudio ipſi narrauit. Excanduit ſubito in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipſi infenſa, ex huiuſmodi cauſa. Venatũ forte Vladislaus Princeps, & Petrus hic in remotas ſyluas ierant: ibi totum diem inueſtigandis & perſequendis feris defatigati, ad veſperum ad focum conſtructa è ceſpite menſa, cum ſe pane ac ferina carne, & aqua fontana vtcunq; refeciſſent, & humi ſtratis penulis cubituri eſſent, Vladislaus domeſticarum lauticiarum, & mollium ſtratorum recordatus, ioco Petrum appellans: mollius, inquit, nũc Petre vxor tua cum Abbate Scrinnenſi cubat, quam nos. Petrus contra, vt iocum ioco retunderet: fortaſſe, inquit, & tua cum Dobeſſo. Erat autem Dobeſſus iuuenis ex equeſtri ordine non inelegans, quo familiarius Chriſtina vtebatur. Tetigit id dictum Principis animum, & ſermonibus quidem tunc, iociſque finem fecit: vultu vero ne poſtea quidem ſatis diſſimulauit ſiue dolorem, ſiue ſolicitudinem: incertum liberiori ne dicto Petri offenſus, an de crimine vxoris ex verbis Petri, & ſuperioris temporis coniecturis, quas non tam ſcrupuloſe ad eam diem notarat, ſuſpiciones colligens. Chriſtina vbi triſtiorẽ cogitabũdumq; præter morem virum reuerſum animaduertit, ſciſcitatur cauſam, diſſimulat aliquandiu Vladislaus: ad extremũ victus blanditiis vxoris, detegit ei vulnus animi ſui. Inde grauiores ea in Petrum iras conceperat, occaſionemq; vlciſcendi eius quærebat: quam cum fortuna percõmodam attuliſſe videretur, in eo quod Petrus aperte cupiditati Principis aduerſabatur, ibi vero inſtare violẽta mulier apud maritũ noctesdieſque, vt Petrus è medio tolleretur. Eo viuo, nunquam animi compotem futurum Vladislaum. Subornat tandem Dobeſſum Chriſtina, partim probri infamia irritatum, partim policitatione bonorũ Petri illectum, vt eum quouis modo vel caperet vel interficeret. Nec eſt tamen auſus Dobeſſus hominẽ aperta vi aggredi: ſed obſeruabat tempus, quo per fraudẽ eum incautũ opprimeret. Forte Petrus nuptias filiæ, quã Iaxæ Serborum Duci in matrimonium collocabat, Vratislauiæ inſigni pompa ac celebritate apparabat: eo ſe Dobeſſus quoq; magno comitatu confert, ſecurumq; & nil eiuſmodi ſuſpicantem Petrum ſolum forte conſpicatus, dum miniſtri circa apparandas nuptias & hoſpites comiter accipiendos ſatagunt, correptum celeriter paratis & diſpoſitis ad hoc equis aſportat, & ad Principẽ adducit. Diu, quid eo faceret Vladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamq; popularem: reminiſcebatur, quo is honore apud patrem ſuum fuiſſet. Contra ſuggerebat Chriſtina, ſi incolumis Petr' dimitteretur, acerbiorẽ eum capitaleq; hoſtẽ fore Principi iniuria illa exacerbatum. Vbi cũctari virũ videt, minatur ſe ab eo diſceſſuram, vbi impune probro proſtitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandẽ perfecitq;, vt indicta cauſa Petro lingua præcideretur, & oculi effoderentur. Vixit tamen poſt quam calamitatem Petrus quinquẽnium, & mortuus Vratislauiæ in S. Vincentij quod templum & monaſterium ipſe condiderat, honorifice ſepultus eſt.

P. Duninus dolo Chriſtinæ petitus.

Dunini calamitas.

Petro tam crudeliter excarnificato, minus auſi ſunt Proceres voluntati tyranni aduerſari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ ſecundo fortunæ flatu occultata, poſtea afflictis rebus eius in apertum erupere. Minus deinceps is diſſimulanter iam agere, & fratres ditionibus ipſorũ pellere,

Vladiſlaus fratres violat cum Ruſſis.

Ciuile bellum inter fratres.

magnis Ruſſorum fretus auxiliis, quibus Suatoſlaus, Vuſeuolodi Kiouienſium Principis filius, Izislaus, & Vſeuolodimirus Halicienſium Duces præfuere: iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Ploſco, omniq; Maſouia expulerat. Reſtabat Miecziſlaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vladislaus in maiorem Poloniam cum exercitu magnis itineribus cõtendit, in celeritate plenam victoriæ ſpem reponens. Veniens Poſnaniam, quæ ipſi portas clauſerat, cum primo impetu capere non potuiſſet, obſidione cinxit. Vaſtabant interim Ruſſi agros liberioribus excurſionibus, exurebant vicos & pagos, captiuos viros ac mulieres in ſeruitutem abducebãt, diripiebant fana, vimque honeſtis puellis ac matronis inferebant, ne à pueris quidem abſtinebant. Quæ facinora indigna Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis, venerabilis & pius ſenex, excelſique animi, cum vidiſſet, patriæ calamitoſam ſortem miſeratus, ſacro pontificum cultu & infula, quo auguſtiorẽ ſpeciem Principi exhiberet, indutus, & carpento in caſtra vſque ad ipſum Vladislai tentorium inuectus, comiter Principem nefarij cœpti admonet.

Oratio Archiepiſcopi Gneſnen. ad Vladislaum.

Negat eſſe boni Principis, patriam, à qua in lucem editus, educatus, & ad ſummum honorem euectus ſit, externis armis hoſtilem in modum impetere, vexare, ac diripere: negat eſſe Chriſtiani hominis fratres coniunctiſſimos
,, ac obſequentiſſimos, quos tuendos ſuſceperit, oppugnare: & non modo at-
,, tributis à patre & vniuerſa Republica ditionibus exuere, ſed vitam etiam &
,, ſanguinem eorum ſitire. Si homines non reuereretur: at Deum metueret, a-
,, cerrimum ſcelerum omnium, & maxime violatæ humanæ coniunctionis &
,, ſocietatis vltorem. Non commouit hæc Archiepiſcopi oratio Vladislaum, nec ab inſtituto deterruit. Quod cum vir pius animaduerteret, quaſi numine afflatus, è ſella aſſurgens: quando, inquit, humana ſimul ac diuina iura ſuperbe contemnis, & paterna mea monita obſtinate reſpuis, Dei omnipotentis, cuius vices gero, autoritate ſacris & Chriſtianorum hominum ſocietate tibi interdico, caputque tuum & omnium adiutorum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & exercitum eius execratus, recedebat. Forte dum imprudentius auriga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium Principis ſuſtentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tẽtorium ſolo proſtrauit. Mali ominis ea res cunctis viſa eſt. Tenuit tamen iram Vladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiſcopum aut fecit, aut dixit: ita vt mirarentur omnes eius patientiam. Diligentius dein omnia ad expugnationẽ Poſnaniæ adminiſtrare perrexit Vladislaus, cum in caſtris nullus abeſſet hoſtilis metus, Ruſſique ſecurius agerent, quam ratio caſtrorum exigit: & vel ad prædas agendas quoquouerſus diſcurrebant, vel genialibus epulis & compotationibus, ludisque & luſibus indulgebant, vel his rebus grauati & fatigati altum ſtertebant: in ſtationibus rari, nec ij ſobrij excubabant. Deliteſcebant interea in abdito Boleslaus, Miecziſlaus, & Henricus cum modico militum præſidio, occaſionem bene gerendæ rei captantes: ij poſtquam vel ex transfugis, vel è captiuis per inſidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certo didicere de negligentia & ſecuritate hoſtium, ſilenti agmine ad caſtra propius accedunt. Oppidani è turribus procul ſuos conſpicati, nec ignari, quid in ſubiectis oppido caſtris ageretur, propoſito vexillo ſignum dant ſuis faciendi in hoſtem impetus tempeſtiui. Animaduertere id vexillum præter morem extenſum Ruſſorum Duces, qui tunc forte cum Vladislao conuiuabantur: rogant, quidnam rei ſit, & quid ſibi velit vexillum illud?

Vladislaus diris deuouetur ab Archiepiſcopo.

illud? Reſpondet Vladislaus: deditionis ſignum eſſe, parcendum eſſe Ruſſi cenſent ſupplicibus: negat Vladislaus vllum fore iis, qui tam obſtinate obſidionem ſuſtinuiſſent, miſericordiæ locum. Nec multo poſt exauditur ab extremis caſtris ingens clamor ac ſtrepitus, iam intra vallum, & in cæde verſantium hoſtium: erumpunt eodem tempore & oppidani, ac turribus cæteriſq; operibus & tuguriis militum, è ſtipula ſtramentiſque factis celeriter ignem ſubiiciunt. Fit trepidatio, diſcurritur totis caſtris, perculſis re ſubita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quo ſe verterent, ac ne fugæ quidem conſilium explicantibus. Cæteri vel ad Ducum tentoria, vel ad ſternendos equos, vel ad efferenda, quæ quiſque chariſſima habebat, feſtinabant, vel attoniti denique amentium more huc atque illuc diſcurſabant. Ad extremum graſſante late vndique ferro & incendio, effundunt ſeſe caſtris, qua quiſque exitum inueniebat. Fugientes vero partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartam & Glouunam fluuios, qui non ita procul à caſtris erant, compulſi merguntur. Vladislaus cum Ruſſis Ducibus, & paucis quibusdam euadens, effuſo curſu Cracouiam contendit. Inde quoque Ruſſi, nudi pene ac inermes, & omnium rerum egeni domos ſeſe recepere. Direpta ſunt copioſa & opulenta Vladislai Ruſſorumque caſtra. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit à Chriſto nato milleſimus centeſimus quadrageſimus quintus.

Vladulaus vincitur & fugatur à fratribus.

Magna fit ſtatim ea victoria rerum commutatio. Tranſibant omnes paſſim à victo ad victores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & poteſtatem priſtinorum dominorum vltro redibant. Cæterum non contenti victores iuuenes eo, quod fratrem ſe oppugnantem profligaſſent, ſuaq; omnia recepiſſent, exterminare eum etiam viciſſim propriis ditionibus, & Principatu eiicere inſtituunt, rati, nunquam eum ad ſanitatem & modeſtiam rediturum eſſe: ſed auxiliis Ruſſorum fretum, bellum renouaturum. Itaque æſtate ſequenti cum validiore, quam fuerat initio exercitu Cracouiam contendunt. Quod cum Vladislao nunciatum eſſet, diffiſus munitioni arcis, ſuorumque ſtudiis & voluntatibus, fratrumque deſperata miſericordia, quippe quos ipſe ſupplices nulla dignatus eſſet, relicta Cracouiæ vxore, ac tribus filiis, per Sileſiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Imperatoris, vxoris ſuæ ſobrini, opem imploraturus. Cracouienſes autem cum primum aduenientibus Boleslao, Mieczislao & Henrico portas clauſiſſent, cognita Principis longiore fuga, & conſenſu totius Poloniæ aperuere: nec multo poſt arx etiam deditur: in qua recipienda ſumma vſi ſunt iuuenes moderatione. Liberos & vxorem Vladislai quamuis infeſtam ſibi, & quæ origo omnium illorum malorum fuerat, ab omni iniuria ac contumelia iratorum militum atque procerum defenderunt: & cum omni ſupellectili in Germaniam, aut quo vellent, additis præſidij cauſa, qui abeuntes deducerunt: dimiſerunt. Sic infelix Vladislaus, qui ſuaſu vxoris iniuſte aliena concupiuerat, ſua iuſte amiſit: & qui in ampliſſima fortuna, Principatuſque prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala conſultrice vxore miſer contabuit. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vladislaus non totos ſeptem annos. Sub ipſum Principatus eius initium Ianicus Vratislauienſis Epiſcopus, ac deinde Archiepiſcopus Gneſnenſis, Ianislaus dictus. & Clemens fratres germani equeſtri nati familia Griffonum, vt vulgo vocant, monaſterium Andrcouienſe condiderunt: eique oppidum ipſum Andreouiam, & ſeptem

Defectio procerum à Vladislao.

Vladislaus principatu pulſus in Germaniam fugit.

ptem pagos de bonis ſuis attribuerunt, atque in eo Ciſtercienſis ſectę monachos à Bernardo abbate ſancto cõditos, è Burgundia euocatos collocarunt.

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS, *Princeps Poloniæ.*

Anno Chr. 1146.

EXacto cum vxore & liberis Vladiſlao Principe, concordi fratrum iuxta ac Procerum, Nobilitatiſque ſententia ad Boleſlaum, qui Vladiſlao natu proximus erat. Principatus & ſumma rerum defertur, & quæcunq; in ditione Vladiſlai fuerant: Caſimirus etiam natu minimus frater, eius curæ cõmendatus eſt. Et moderate is clemẽterque regnauit: fratres magna beneuolẽtia ac charitate cõplexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorẽ in modum ſibi deuinxit. Nonnulla enim bona & poſſeſſiones, quæ ipſius iuris fuerant, ipſis vltro donauit & edixit: eoq; ſumma ij fide, ſummoq; ſtudio viciſſim eum defenderunt, nihil neq; Ruſſorum, neque Bohemorum, neq; Germanorum, ac Conradi Cæſaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Inſtabat enim Vladiſlaus aſſiduo, tum apud Vladiſlaum Ducem Bohemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæſarem, vt eorum vel autoritate in paternum Principatum reſtitueretur, vel armis reduceretur. Solicitabat & Ruſſos legationibus: ſed hi nondum ſe ſatis è clade Poſnanienſi refocillarant, & nolebant conſentientẽ Poloniam irritare. Cæſar vero & Bohemus prolixe promittebant: verum hic domeſticis motibus, ille Aſiatica expeditione, impediti, præſtare commode promiſſa non potuere. Miſit tamen Conradus Imperator legationem ad Boleſlaum, & cæteros fratres, vt Vladiſlao ademptas ditiones & principatum ſua ſponte redderent, potius quam arma ſua experirẽtur: neq; enim ſe recte & affini, & calamitoſo ac ſupplici Principi deeſſe poſſe. Cui legationi Boleſlaus Princeps de ſententia fratrum ac Procerum ita reſpondit: Nulla à ſe fratribuſque ſuis iniuria affectum eſſe Vladiſlaum, ſe nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre, & ab vniuerſa Republica ditionibus & principatibus iam pene exutos, cum tamẽ pacem multis æquis conditionibus impetrare poſſent, vitã defendiſſe ſuam: illumq; omnis diuini & humani iuris violatorem, fratres inſontes & obſequentes eiicientem, intolerabilemq; in gentẽ liberam dominatum vſurpantem, non tam ipſorum viribus, quam diuina vltione euidenter perculſum, fugientemq; magno vniuerſæ Polonię conſenſu exilio ſempiterno damnatũ eſſe. Recipere eum talem, tamq; iuſte conſenſu publico pulſum, neq; ſibi tutũ eſſe, neq; Polonis expedire. Ne ergo Cæſar id à ſe poſtularet, neue ab inuitis extorquere pergeret, quod ſine periculo, & ſine magno Reipublicæ malo facere non poſſet. Eſſe quidem Cæſaris afflictis ſubuenire, ſed iis demũ, qui immerito afflicti eſſent: cæterũ ad vim & iniuriam faciendam nemini opem eius patere debere: quippe qui ab innocentia contra ſcelus, ab officio contra improbitatẽ, à modeſtia contra audaciam, à iuſtitia contra iniuſtitiam, deniq; à pietate cõtra parricidium ſtare debeat. Eſſe Vladiſlaum affinẽ Cęſaris, ſe vero cognatos etiam: auxilium ſe ab eo ſperare, non bellum expectare, cuius nullã neq; dediſſent, neq; daturi eſſent occaſionẽ. Habere ſe illi cũ honorem, quẽ & cognato, & maximo Principi haberi par eſſet: libẽterq; in aliis rebus autoritati eius ſe obſecundaturos, in vna illa re id fieri non poſſe. Libentius ſe cũ quouis capitali hoſte, quam cum illo tali fratre in gratiam redituros eſſe, & quiduis potius paſſuros, quam commiſſuros, vt ſuo ſibi iumento, ꝙ dicitur,

Conradi Imp. legatio ad Polonos.

Boleslai Criſpi reſponſum ad legationem Cæſaris.

malam

malam rem adſciuiſſe, & Rempublicam, quæ in fidem ſuam confugerit, prodidiſſe viderētur. Fregit ea reſponſio Cæſaris animum, ita vt multum de ſtudio ſuo in Vladiſlaum deinceps remitteret: præſertim ꝙ ad expeditionē Aſiaticam tot⁹ ſpectabat, quamuis à Proceribus ſuis & Bohemo, quos ſedulo vna cum liberis & vxore prenſabat Vladiſlaus, in Polonos incitaretur. Conradus vero Cæſar cum expeditionem illam ſuam maturaſſet, per Poloniam atteſtante Dlugoſſo ſtatuit iter facere: ꝙ & compendioſior ea via eſſet, & minus periculorū haberet: ſimul ꝙ non diffideret, ſe Vladiſlaum cū fratribus corā reconciliaturū eſſe. Et acceptus quidē eſt à Boleſlao, cæteriſq; fratribus perquam honorifice & liberaliter, vna cū Vladiſlao Bohemorū Principe, omnique eius exercitu, ſed de recōciliatione nil tunc aliud impetrauit, niſi ꝙ pollicit⁹ eſt Boleſlaus cū fratribus, ſe, cū reuertiſſet ab illa expeditione Cæſar, q̄ is vellet, facturū eſſe. Sub Hyemē eiuſdem anni duxit Boleſla⁹ cū Henrico fratre exercitū in Ruſſiam, Izaſlai Kiouienſium Principis cōſpiratione cęterorū Principum Principatu eiecti, precibus & muneribus inuitat⁹: caſtriſq; apud Cemerinum poſitis, totā hyemem ibi cōſumpſit, & nulla re memorabili geſta propter ignauiam Izaſlai, & non ſatis certam fidem Ruſſorū, in Poloniam rediit. Izaſlaus vero poſt diſceſſionē auxiliorum, Luſci obſeſſus ab hoſtibus, pacem tandē ab eis impetrauit. ¶ Anno vno interiecto, reuerſus ab expeditione Aſiatica Cæſar, cū non magnū ibi operæ precium feciſſet, magnamq; copiarū ſuarum partē partim prælio Turcico, partim dolo Emanuelis Conſtantinopolitani Imperatoris amiſiſſet, bellū Polonis intulit, vt per vim Vladiſlaum exulē in principatū reſtitueret: cū Boleſlaus, cęteriq; fratres promiſſorū admoniti tergiuerſarentur, ꝙ dicerēt, Vladiſlao reducto, ſe nouos motus, noua pericula, ſummamq; Reipublicæ perturbationē reformidare. Verū id bellū in ſpeciem ingēs & formidabile Boleſlai Principis humanitas & ſapientia inter ipſa initia reſtinxit. Nā vt Cæſar cū validis Germanorū, Boemorū, & Morauorū copiis Poloniæ fines attigit, non deſtitit Boleſlaus cū expeditis turmis, quas de ſuis tumultuarie coegerat, omnibus locis opportunis hoſtilia itinera, pabulationes, frumētationes, & aquationes, ex inſidiis obſeruare, & in incautos hoſtes impetū facere, interdūq; totum exercitū reficientem ſe, aut quieſcentē ſubito tumultu, & ad caſtra adequitātis exercitus oſtētatione exagitare ac pterrefacere. Illis vero ad arma cōclamantibus, ad impedita loca raptim ſe cū ſuis recipiebat, nec vnquam rē fortunę & dimicationi cōmittebat. Cū autem ad Oderā ſubſtitiſſet, & caſtra metat⁹ eſſet Cęſar, eo ꝙ aquæ ei⁹ fluminis tūc forte excreuerāt, & Poloni vlteriores ripas obſeruātes, difficilē traiectionē ipſi effecerant: ſimul autē è Germania noui quidā motus ipſi afferebātur, quibus ad rerū domeſticarum curā reuocabatur: accepta fide Boleſla⁹ in caſtra ad eum venit, factaq; publica audientia, Vladiſlai fratris facinora ac peccata omnia, in ſe, ac cæteros fratres, & in oēs ordines Reipublicæ Polonæ luculenter expoſuit: neceſſariam expulſionē, iuſtamq; reſtituendi eius recuſationem ſuam, & vniuerſę Reip. excuſauit: neceſſitudinē ſuam cum Cōrado maiorē, quam Vladiſlai commemorauit: ſtudia & officia ſua nonnulla in Cęſarē & Germanos modeſte refricauit: ne cognatū & Chriſtianum ſanguinē ſitirēt, neu ſe ad extrema adigerēt, orauit. Munera ēt non contēnenda Cęſari, & nōnullis Principib⁹, maximeq; iis, quos gratia plurimū valere apud Cęſarē didicerat, priuatim miſit. Ita poſcēte Boleſlao, ſuadētibus primoribus, ad ſua defendenda feſtinantibus militibus, ipſo Cæſare ductū iri diutius opinione

Conradi Cæſaris expeditio per Poloniam in Aſiam.

Ruſſicum bellum.

Conradus Imp. bellū Polonis infert.

Boleſlaus ad Cæſarē in caſtra venit, & bellum ſuſtulit.

ſua bellum animaduertente, & ad componendas res domeſticas feſtinante, bellum illud ſtatim ſolutum eſt: dimiſſusque poſtridie exercitus, nequicquam reclamante Vladislao exule, ac Bohemorum Principe, non tam exulis rem agente, quam Polonis inimico. Pace cum Cæſare facta, aut verius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Mieczislaus vxores duxere, ſorores germanas Vſeuolodimiri Halicienſium Principis filias: Boleslaus quidem Anaſtaſiam, Mieczislaus vero Eudoxiam: verum is, hac non multo poſt mortua, nondũ exacto à primis nuptiis biennio, aliam duxit, Gertrudam Regis Vngarorum ſororem, Belæ cæci filiam. Cæterum Henricus cœlibem vitam ſecutus ad Hieroſolymitanam militiam cum nõ contemnendo comitatu profectus eſt, Principatu ſuo Boleslai fratris fidei ac tutelæ cõmendato: cumque totum annum ibi commoratus, non vulgare virtutis ſuæ ſpecimen aduerſus barbaros Saracenos edidiſſet, ſoſpes reuerſus eſt, & in Zagoſce pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum ſodalitati, quæ tunc bonam in Aſiatico bello Chriſtianis nauabat operam, condidit, & luculentis reditibus inſtruxit.

Boleslaus & Mieczislaus vxores ducunt.

Henricus Dux ad Hieroſolymitanam militiam profectus.

Vladislaus exul, quamuis deſiderio & ſpe ſua fruſtratus iterum atque iterum, pergebat tamen moleſtus eſſe Cæſari de reductione ſua: & commouebat quidem Cæſarem, cum aſſidua flagitatione & querimonia, tum aſpectu ipſo miſerabili, ac tantæ fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus Cæſarem ſtimulabat, quod cõtemni & poſtulata, & minas ſuas, nec promiſſa præſtari à Polonis Principibus, maieſtate ſua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduerſa valetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam propriis ac neceſſariis negotiis, & nonnulla imperij perturbatione diſtentus. Verum quo leuius interea Vladiſlaus ferret exilium, poſſeſſiones ei quaſdam dedit vtendas fruendas, vnde ſe & vxorem liberoſq; ſuſtentaret: adiungit exiguas copias equitum peditumque, cum quibus ille crebris excurſionibus Vratislauienſium tractum, & viciniam illam omnem, extructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Gothecio, quo ſe tuto recipiebat, infeſtauit. Non tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu ad prædatores illos perſequendos, & arces euertendas profectus eſt. Id vbi cognouit Vladislaus, munitis præſidio militum arcibus, in Germaniam ſe recepit, ſiue metu, ſiue auxiliorum petendorum gratia. Qui in in præſidiis relicti erant Germani ſiue Bohemi, ſuſtinuerunt aliquandiu impetum & obſidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualeſcentibus, ac deſperatis auxiliis, deditionem fecere. Nec ita multo poſt, nempe anno Chriſti milleſimo centeſimo quinquageſimo tertio Conradus Imperator mortuus eſt: cui Fridericus Barbaroſſa Friderici Sueuorum Ducis filius Cõrado patruo in imperio ſucceſſit, qui ſub initium petendo imperiali diademate, pacandiſque ſeu potius turbandis rebus Italiæ, ac Pontificibus Romanis arbitratu ſuo creandis ac deiiciendis occupatus fuit. Reuerſum in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ Herbipoli agentẽ adit ſupplex Vladislaus, orat de reductione ſua: & quo magis eum ad miſericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. Idem pro eo petiit Vladislaus Princeps Bohemorum, faſtum Polonorum & contemptum Cæſareæ maieſtatis exaggerãs: idem plerique Germanorum Principes, quibus iam Vladislaus exul diuturna conſuetudine familiaris factus erat, quoſque ea de re prehenſauerat. Quamuis vero rebellarant Imperatori

Vladislaus exul infeſtat Poloniam.

Medio-

Mediolanenſes cum ſociis ſuis, tamen exoratus Imperator priorem in Polonos expeditionem decreuit: ac legatos quidem ſtatim ex comitiis illis ad Boleslaum Principem ac fratres eius miſit, qui ipſis, niſi reciperent Vladislaum, aut niſi ipſi tributum, quod fortaſſe pollicebatur Vladislaus, Imperatori Romano penderent, bellum denuncient; ipſe vero hyemem illam in apparatũ belli conſumpſit. Reuerſi Cracouia legati, non diſſimile eius, quod Conrado olim datum erat, reſponſum retulerunt: cuius ea vis erat, vt quiduis potius paſſuri Poloni Principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerãt, quam aut tam immanem, ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi eſſe viderentur. Itaq; æſtate anni ſequentis milleſimi centeſimi quinquageſimi octaui Fridericus Imperator cum maximis Germanorum ac Bohemorum copiis per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad vndecimum Calendas Septembris Oderam amnem, nemine prohibente, vado tranſiuit. Nam Poloni Principes, etſi non contemnendam & ipſi manum habebant, nuſquam tamen auſi ſunt aperte ſe tanto exercitui opponere: ſed munera inter ſe copiaſque partiti, quod equitatu abundarent, leuiq; armatura vterentur, partim in prædatores & pabulatores ex inſidiis vim faciebant: partim villas & oppida ſua, qua iter facturum eſſe Imperatorem ſuſpicabantur, ipſi comburebant: partim etiam munitiones deiiciebant, ita vt neque progredi recte Imperator propter pabuli ac commeatus inopiam, neque veſtigium ponere firmo aliquo & munito loco poſſet. Erant in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad veſcendum, neq; vinum aut cereuiſia ad bibendum ſuppeteret, omnia itinera Polonis obſidentibus. Itaq; inteſtinorum dolore laborari vulgo cœptum, quo morbo plurimi abſumpti ſunt: iamque non muſſitabant milites, ſed apertis conuiciis & maledictis Imperatorem inceſſebant, quod ab eo ad inauſpicatum bellũ ob rem alienam educti eſſent. Quibus rebus permotus Fridericus Imperator, ſimul quod res Italicæ diſceſſu eius turbatæ, eum ad ſe reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: ſed metuebat, ſi nulla pace facta retrocederet, vt ſatis tuto id facere poſſet: quod non dubitabat, Polonos terga reuertentium preſſuros, & aliquam Germaniæ oram dimiſſo à ſe exercitu viciſſim inuaſuros ac deuaſtaturos eſſe: ſin pacis mentionem prior feciſſet, pro victo ſe habitum ac contemptum iri: vtrumque non ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominioſum eſt, eum, qui bellum alteri intulerit, aut pacem vltro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum ſenſum Imperatoris cum probe calleret Bohemorũ Princeps, ſiue iuſſus, ſiue pertæſus & ipſe belli, agit cum Polonis, vt de pace ad Imperatorem mittant, aut ipſi veniant: ſperare ſe, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compoſitum. Amplectuntur Poloni eius conſilium, petita acceptaque fide ad hoſtem proficiſcuntur. Ibi multis vltro citroque habitis ſermonibus, pax tandẽ his legibus conſtituitur: Vt Vladislaus ad Sileſiæ modo dominatum reſtituatur, cæteris ſe abſtineat: & vt Boleslaus vna cum fratribus trecentos haſtatos equites Friderico Imperatori in auxilium ad Mediolanenſe ſiue Lombardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax ſit, Adleidam Imperatoris ſororis filiam Mieczislaus tertiam vxorem duxit. Nã alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo ante amiſerat, ſuſceptis ex ea duobus filiis, Ottone & Stephano. Pace facta cum Polonis, deduxit Imperator exercitum, & anno ſequenti expeditionem in Italiam proſecutus eſt, Bohe-

Legatio Frid Imperatoris ad Polonos.

Friderici Imp. in Poloniam expeditio.

Pax inter Imp. & Polonos.

Sileſia Vladislao attributa.

Mieczislaus tertiam vxorẽ duxit filiam ſororis Friderici Imp.

morum & Polonorum auxiliis adiutus. In ipſo autem procinctu Vladislao Bohemorum Principi Ratisbonæ diadema impoſuit, Regemque eum appellauit. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim nō demeſſo, partim ab hoſtibus conſumpto, partim vero à Polonis ipſis corrupto. Mortua eſt eo anno Anaſtaſia Boleslai vxor ex dolore partus, cum Leſcum alterū filium peperiſſet: nam biennio ante Boleslaum pepererat. Duxit poſtea Boleslaus alteram vxorem Helenam Roſcislai Præmislienſium Principis filiam, ſuaſu fratrum, cum ad Adleidæ Mieczislai coniugis puerperium conueniſſent. Apparabat iam Vladislaus reditum in patriam opera & beneficio Friderici Imperatoris impetratum, poſt tredecim annorum exilium: verum in ipſo apparatu extinctus, & Aldenburgi in Holſatia ſepultus eſt: ita vt non irrita fuerit Archiepiſcopi Gneſnenſis deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam ſententiam, & iuſtā fratrum & patriæ violatoris vltionem immutare. Vixit autem Vladislaus quinquaginta quinque, præfuit Polonis non integros ſex annos: liberos reliquit maſculos tres, Boleslaum, Mieczislaum & Conradum, cui Laſcongo propter gracilitatem crurum cognomen fuit: quem quidem Cōradus Imperator Fuldenſi Abbati educandum dederat. Chriſtina vero Vladislai vxor Aldenburgi in exilio conſenuit, vitamq; cum morte ibidē commutauit. Filij non auſi abſente Imperatore Sileſiæ Principatum ex fœdere patri promiſſum repetere, quarto demum anno poſt mortem patris, nempe anno à Chriſto nato milleſimo cēteſimo ſexageſimo tertio inſtante apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto Mediolano reuertiſſet, reuocati, Sileſiam omnem, quæ continentibus ſyluis à reliqua Polonia dirimitur, vſq; ad Bohemorum Miſnenſiumq; fines, in ditionem ſuam acceperunt, ea quidem lege, vt maieſtatem ſummi Principis Polonorum comiter conſeruarent, neue patris tyrānidem imitarētur. Vt autem omnis diſſidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti ſunt, ita vt Boleslao, qui Procerus ſiue Altus cognominatus eſt, Vratislauienſis tractus: Mieczislao Ratiborienſis & Opolienſis: Conrado vero Glogouienſis & Croſnenſis obtingeret. Ex his Mieczislaus inſano mulierculę cuiuſdam amore captus, Opauiam ipſi iure ſempiterno donauit.

Boleslaus alteram vxorem duxit.

Vladislaus moritur.

Chriſtinæ mors.

Sileſiæ Ducum origo.

Sileſiæ diuiſio.

Reſtitutis Vladislai filiis, ſublatoque omni metu belli, Boleslaus Criſpus Princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, conſiliiq; totius ſententia, Prutenis, qui iam inde à Boleslai Criuouſti morte à fide Principū Poloniæ & à religione Chriſtiana deſciuerant, bellum fecit: traductoq, Oſſam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipſorum penetrauit, ferro & incendiis omnia miſcens, & magnas prædas agens. Ea vaſtatione moti Prutenorum primores, cum vires ſuas impares tāto bello ſuſtinendo eſſe animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & ſexdecim equitum facere poſſent, ſupplices à Boleslao pacem petunt, imperata ſe facturos policentur. Negat is pacem ſe eis daturum, ni ſtulta & vana multorum Deorum ſuperſtitione ſeſe abdicent, & Chriſtianam religionem populariter recipiant. Durius hoc Prutenis videbatur: ſed tamen impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & ſimulacra falſorum Deorum, vni vero Deo Chriſtianorum deiecta ac deſolata pridem inſtaurant: liberos poſt deſertam religionem ſibi natos, ritu Chriſtianorum initiant, certatimque omnes nomina Chriſto dant, ſed magis deuitandi præſentis periculi

Pruſſicum bellum.

Pruteni religionem Chriſtianā recipiunt, & mox rurſus abiiciunt.

culi metu, quam ex animo. Itaque deducto exercitu & amoto metu, rurſus ad ingenium rediere. Vixdum circumacto anno, Pruteni in priſtinam impietatem aperte relabũtur: ritus Chriſtianos explodunt: ſacerdotes eiiciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæque pro his, quæ patrarant, paterentur, ad Boleslaum Principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur ſe in eius fide permanere, cæteraque omnia iuſſu eius facturos eſſe, religionis modo Chriſtianæ neceſſitatem vt ſibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam velle, aut poſſe abiicere, & omnia prius malle perpeti, quam ab inueteratis tempore & conſuetudine ritibus ad nouos tranſire. Leuius, quam decebat Chriſtianum Principem, violatam & neglectam ab ipſis religionem ferre Boleslaus viſus eſt, cum ij de fide erga ipſum ſua nihil mutarent. Itaque ſic tunc legatos eorum dimiſit, vt factum eorum approbaſſe videretur, pluris faciens ſuam quam Dei maieſtatem: ſiue adeo muneribus, quæ ſapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. Pruteni videntes impune ſibi ceſſiſſe prima auſa, ſublatis animis haud ita multo poſt exactores Principis propellunt: factaque manu valida è promiſcua hominum multitudine, Culmenſem tractum & Maſouiam nec opinantibus Polonis ingreſſi, crudeliter vaſtarunt, ingenteſque pecudum ac hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil ſibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum ſe habebat, & quos proficiſcens adiungere ſibi potuit, militibus auxilio ſuis accurreret. Sed iam Pruteni abierant, nec eos longius ille cum paucis curſu defatigatis perſequi auſus eſt. Verum fremens,& ſibiipſe ob ſuperiorem conniuentiam diſplicens, tunc quidẽ ditionis ſuæ fines quali quali præſidio aduerſus repentinas Prutenorum excurſiones muniuit: cæterum anno ſequenti milleſimo cẽteſimo ſexageſimo ſeptimo, maiore vi & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum inſtructis ſuorum copiis. Pruteni ſceleris & perfidiæ ſuæ ſibi conſcij deſperabant veniam, nec ſatis virium ad ſuſtinendos Polonos habere ſe iudicabant. Itaque in remotas ſyluas & inuias paludes ſe cum gregibus & armentis abdunt: nihilominus exquirunt, quomodo Polonos inſidiis & dolis circumueniant. Erant apud Boleslaum in caſtris Pruteni quatuor perfugæ non ignobiles, qui ſic iam probarant fidem ſuam Boleslao, vt iis ducibus & conſultoribus in expeditione illa maxime vteretur: erant enim periti regionum & rerum Pruſſicarum. Eos Pruteni clam per certos homines, qui & ipſi transfugas ſe ſimularant, magnis donis, maioribus promiſſis ad proditionem pellexerunt: tempus & ratio proditionis conſtituitur. Magnam iam Pruſſiæ partem Poloni depopulati, ad ſylueſtria quædam, paluſtria, & vliginoſa loca peruenerant, quæ in ſpeciem herbida ac compaſcua, limoſos abſceſſus & voragines occultabant. Circum hæc, vti conuenerat, latebat Prutenorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulſum eſſe, magnamque multitudinem hominum cum rebus & facultatibus ſuis ſe recepiſſe affirmant, perſuadentque Principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sendomirienſis Dux Boleslai frater ducebat, ægre aliquantum progreſſum eſſet, dictitantibus transfugis, perbreuem eam eſſe difficultatem: ibi ſigno dato ſubito Pruteni pedites vndique è latebris proſiliunt, & ſagittas omniſque generis tela eminus in impeditos coniiciunt. Poloni neque progredi iam, aut conſiſtere ex aduerſo hoſtium, neq; regredi poterant, ter-

Prutenorũ defectio & excurſio in Culmenſem tractũ & Maſouiam.

Polonorum expeditio cõtra Prutenos.

Poloni à Prutenis fuſi.

ra abſcedente, & equites ac pedites armatos abſorbente. Erat miſerabile ſpectaculum, cum Poloni ſine ordinibus progreſſi, & inopinato hoſtium occurſu aut impulſi, aut perterrefacti terga vertebant, ſeque inuicem proterebant & conculcabant. Multi ibi mortales cæſi, longe plures voraginibus abſumpti ſunt. Pauci per cæterorum corpora ſalui ad extremum agmen, quod firmiori loco ſubſtiterat, ſeſe reçepere. Ibi Henricus Dux inter primos pugnans fortiter occubuit: ibi omne pene robur Polonorum afflictum atque debilitatum eſt. Reliquas copias Boleslaus cum Mieczislao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuarie reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquiſito. Pruteni mortuorum ſpoliis potiti, Diis ea ſuis, quibus victoriam illam acceptam referebant, conſecrarunt.

Henricus Dux interfectus.

Sub finem eiuſdem anni edixit comitia Cracouiam Boleslaus cum aliis de rebus, tum de Sendomirienſi ditione, Henrico ſine liberis extincto, quid fieri oporteret. Poſt longam conſultationem placuit, vt Caſimiro minimo de filiis Boleslai Criuouſti, qui ad eam vſque diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaretur: tametſi Sendomiria cum territorio & aliis quibuſdam proximis oppidis conſentiente Caſimiro Boleslao conceſſa eſt, quoad viueret, quo commodius onera Principatus poſſet ſuſtinere. Nec multo poſt duxit Caſimirus vxorem Helenam Vſeuolodi Bolzēſium Ducis filiam. Diſplicuerat id, quod factum erat de Sendomirienſi ditione, filiis Vladislai: exiſtimabantque ij, partem eius aliquam poſt patrui mortem agnationis iure ad ſe pertinere. Et iam ante alienioribus erāt animis à Boleslao patruo, quod is munitiones quaſdam in Sileſia, cum eam ipſis traderet, in poteſtate ſua retinuiſſet. Reſidebant etiam in animis eorum iræ veteres, & dolor exilij, ereptique ſummi Principatus, & Cracouienſis ditionis, quæ vtraque hæreditario iure ſecundum patrem ſibi arrogabant. Hęc omnia percommodam repetendi occaſionem oblatam ſibi eſſe arbitrabantur, quod inuiſum eſſe offenſione illa & re male geſta imperium Boleslai Proceribus ac equitibus pleriſq; animaduertebant. Forte non deerant etiam, qui eos in ſpem recuperandi illa vel omnia, vel pleraque clam vocarent, & operam ſtudiumque ſuum policerentur. Itaq; aperte querebantur de iniuriis Boleslai, arma bellumque ciuile non diſſimulanter parabant: è Germania auxilia & mercenarios milites accerſebant. Id vbi Boleslaus cognouit, virium ſuarum & offenſionis popularis ſibi conſcius, ac veritus, ne latius incendium illud diffunderetur, per proceres & conſiliarios communes de rebus componendis agit, iiſdemque arbitris de ſummo quidem principatu, ac de Cracouienſi, itemque Sendomirienſi ditione poſtulata filiorum fratris modeſte refutauit, quod Cracouienſem ditionem cum ſummo Principatu totius Poloniæ cōſenſu coniunctam eſſe diceret: principatu autem iuſte eiecto patre eorum, ſumma omnium voluntate ad ſe delatum, & alioqui illo è viuis ſublato, ad ſe, qui illi eſſet natu proximus, iure attinere. Sendomirienſem vero ditionē recte fratri Caſimiro datam, quem non oporteret exortem eſſe patrimonij, eamque fuiſſe mentem patris, vt is cæteris fratribus abſque liberis decedentibus ſuccederet. De Sendomirienſi nonnihil ſe voluntate eius detraxiſſe, quo rectius onera ac dignitatem Principatus ſuſtineret. Idem ſe feciſſe in Sileſia, cum fratribus cæteris, tum vniuerſo Senatu aſſentiente. Sed tamen liberaliter ſe eis remittere & condonare, quæ ad eam vſq; diem in Sileſia retinuiſſet, quo maiorem in ſe patrui benignitatem agnoſcerent. Quo iuniorea illi eſſent, hoc impen-

Caſimirus fit Dux Sendomirienſis.

Caſimirus vxorem ducit.

Sileſii Duces in Boleslaum Principem concitātur.

ſius

ſius ſe, qui ſenior & vſu rerum peritior ſit, rebus eorum conſulere æquum eſſe, ne temeritate ſua, aut prauis aliorum conſiliis ſeducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate ac facilitate, Procerumque perſuaſione, cõquieuerunt, & naſcens etiamdum pernicioſum bellum ſuppreſſum eſt.

Cracouien. Nobilitatis motus contra Boleslaum Principem.

Non ceſſarunt tamen ſeditioſi quidam è Cracouienſi ditione homines equeſtris ordinis res nouare. Etenim conſpiratione facta, cuius capita fuere Iaxa & Suentoslaus, potentes & factioſi homines, ad Caſimirum Sendomirienſem Ducem, ætate & gratia populari florentem, ſummum Principatum deferebant: Boleslaum peroſi, quod imbellem & ignauum ad obeunda Principatus munera eſſe dicerent: ſimul vt Mieczislao, qui ętatis beneficio Boleslao ſuccedere debebat, viam pręcluderẽt, de quo non bene ſentiebãt. Et egit quidem ipſis gratias Caſimirus de ſtudio ac iudicio: verum Principatum delatum modeſte recuſauit: quod negaret ſuum eſſe, fratri maiori & optime de ſe merito principatum eripere, quem omni ope defenſum & adiutum ire deberet. Illos quoque non æquum facere, qui tot annos moderato illius imperio vſi, ad extremum quaſi vetulum canem eum expellerent: & quidem bene merentem, & ęquitate animi prudentiaque ſua potius, quam armis exorientia bella amolientem. Nam cladem Pruſſicam, qua maxime offenderentur, non tam temeritate eius, quam diuino permiſſu acceptam eſſe. Neminem neque tam felicem eſſe, neque tam omnibus horis ſapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitus conſilia Principum, & bene conſulta male cadere, propter peccata populi. Quod ſi deterius etiam aliquãto Principatum adminiſtraſſet, ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai memoriam: in quem ingratiſſimi futuri eſſent, ſi progeniem eius tolerabiliter imperantem de principatu, quem ille maiorem in modum auxiſſet, deiicerent. Se quidem non modo non fore ſocium eius conſilij & periurij, ſed etiam ſummo conatu fratri coniunctiſſimo & beneficentiſſimo opitulaturum eſſe. Ita rurſus gliſcens ciuile diſſidium Caſimiri grauitate & cõſtantia ſopitum eſt. Eodem tempore Vernerus Epiſcopus Plocenſis, equeſtri roſarum familia, integritate & vitæ ſanctimonia clarus, à Boleſta viro potenti ac violento Caſtellano Viſnenſi, propterea quod eum in ius propter pagum Carſcum ademptum vocaſſet, cauſamque obtinuiſſet, per Prutenos ſubornatos trucidatus eſt, cum quibus ei non modica conſuetudo erat. Qua re cognita Archiepiſcopus Gneſnenſis Petrus familia Sreniauius, qui Ianico non multo ante ſucceſſerat, de conſilio cæterorum Epiſcoporum toti ꝓuinciæ ſuæ ſacris interdixit. Motus itaque & atrocitate facinoris, & interdicto Archiepiſcopi Boleslaus comprehendi Boleſtam, & ex vinculis cauſam dicere apud ſe, condemnatumque, in foro Gneſnenſi, vbi hæc agebantur, extructo rogo cremari iuſſit. Verneri vero corpus Ploſcum delatum honorifice ſepultum eſt. Aliquot deinde annis, quibus vixit Boleslaus, quietæ fuerunt res in Polonia, nec memoratu dignũ quicquam geſtum eſt. Poſtea moritur Bolesla⁹ & Cracouię ſepelitur anno Chriſti milleſimo cẽteſimo ſeptuageſimo tertio, cum Poloniæ principatum annos viginti ſeptẽ tenuiſſet, vixiſſet ſex & quadraginta, relicto vn[illegible] Albi cognomen inditum eſt, maior enim natu Boleslaus p[illegible]bierat. Moriens tutelam filij Caſimiro fratri commenda[illegible]ilio ſubſtituit. Supellectilem vero omnem inter eund[illegible]xorem partitus eſt.

Epiſcopus Plocenſis occiſus à Boleſta.

Boleſta viuus crematus.

Boleslai mors.

MIEC-

MIECSISLAVS SENEX.

Anno Chr. 1174.

BOleslai Criſpi funebribus exequiis peractis, cõuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratriſq; Vladiſlai filiis & Proceribus cunctis, de creando nouo Principe inſtituitur. Et quanquam minoris Poloniæ procerum & equitum ſtudia in Caſimirum inclinabant: vicit tamen maior pars, quæ Miecziſlaum, qui maiori Poloniæ præerat, vtpote natu maiorem, nequicquam prætereundum eſſe cenſebat. Verum is, qui puer ob grauitatem morum ac prudentiam Senis cognomen adept⁹ erat, ſuſcepto Principatu prouecta iã ætate, ſpes hominũ fefellit. Nã conſultore malo Henrico Kitlicio vtens, initio ſtatim aſpero & auaro dominatu hominũ voluntates offendit: noua onera, noua vectigalia, & varias exactiones Nobilibus iuxta ac plebeis imponẽs: & leuibus de cauſis, velut ob vrſum cæſum aut ceruum, captamq; dorcam, bonorum cõfiſcatione mulctans. Solius enim tunc Principis in Polonia erant omnes vbique venationes. Adhæc, præfectos etiam ſuos & miniſtros aulicos in poſſeſſiones & facultates aliorum graſſari aut iubebat, aut certe permittebat: nec afflictorum querimonias audiebat. Iudicia & alia munera publica quæſtuoſe mandabat: ita vt mirum non eſſet, plura peccari ab huiuſmodi magiſtratibus, quam ab ipſo Principe. Vendebant enim ij libere, quæ ipſi emerant. Audiebantur vulgo ſuſpiria, gemitus, & querelæ calamitoſorum hominum: quibus permotus Gedeon Cracouienſis Epiſcopus, vir magni animi & conſtantiæ, Miecziſlaum ſemotis arbitris adit: mixtisque cum grauitate blanditiis, orat & admonet placide, more maiorum vt regnet, contentus vſitatis vectigalibus & operis hominum: ne quid præterea à libero populo exigat, abhorrere enim vehementer animos popularium à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magiſtratus rite atque ordine dignis hominibus mandet, neu quid iniuſte aut crudeliter ab eis fieri patiatur: eius enim periculo omnes eius vicarios ac miniſtros peccare. Commemorabat nonnulla exempla domeſtica vetuſtiora atque recentia, quibus eum ab inſtituto deterrebat. Sed nil plane profecit, niſi quod eum ſibi infenſum reddidit, & ita dimiſſus eſt, vt ſua curaret: illa ad ipſum nil pertinere: ſe ſuo arbitratu, non ad cuiuſquam præſcriptum geſturum eſſe Principatum.

Miecziſlai aſper dominatus.

Gedeon Epiſcopus Cracouienſis corripit Principem.

Miecziſlai contumacia.

Tam ſuperbe & procaciter reiectus Gedeon, haud remiſit tamẽ ſolicitudinem ſubueniendi afflictæ patriæ, atque emendandi Principis: & cum apertis monitis ſuis præcluſum eſſe aditum ad aures eius intelligeret, callido comminiſcitur, quomodo ſuo eum ſibi iudicio reuincat: Mulierem ſubornat, quæ ſordido ac miſerabili habitu aſſumpto, vbi in conſpectum Principis venit, lamentabili voce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Miecziſlaus, accitam quid queratur, quidue ſibi velit, rogat. Illa gregẽ ſe ouium numeroſum habuiſſe, & filio commendaſſe, illum porro mediaſtinis paſcendum commiſiſſe: eorum negligentia gregem à lupis dilaniatum, ſeque ad extremam inopiam inde redactam eſſe: rogare, vt, cuius culpa damnum datum eſſet, ab eo præſtaretur. Citati mediaſtini, qui pariter ſubornati venerant, negant ſua negligentia damnum datum eſſe, verum adoleſcentis, qui priuignus, non filius eſſet eius mulieris, culpa. Eum enim venationi deditum, feros canes alere, qui ſoluti, partim ipſi gregem laniarint, partim diſiectum ac diſſipatum lupis in prædam dederint. Eum igitur damnum præſtare oportere: ſe neque

Commentũ ſapiens.

canes

canes abigere, neque diſperſis ouibus ſuccurrere potuiſſe. Aderat & adoleſcens, crimenque in mediaſtinos referebat: ſe præſidio gregi canes alere. Neque tamen ſatis illorum dicta refellebat. Cognita cauſa Mieczislaus, cum nonnihil cogitaſſet, condemnat matri ſiue nouercæ adoleſcentem damni illati: approbantque, qui tum aderant Senatores, Principis iudicium. Ibi tum Gedeon: iuſte, inquit, & ſapienter iudicaſti Princeps inclyte. Adoleſcens certe maternæ calamitatis & laniati gregis culpam ſuſtinet, quippe qui eiuſmodi canes apud gregem habuerit, qui non modo præſidio gregi aduerſus lupos non fuerunt, verum ipſi eum vel concerpſerunt, vel certe diſſiparunt, quo magis luporum morſibus eſſet obnoxius. Verum tunc demum iuſti & veri iudicis functus eris officio, ſi iudicatum ipſe facias, & quæ in alios ſtatuis, primus in te ipſe præſtes. In te ipſe nunc iuſtam tuliſti ſententiam: te ipſe condemnaſti. Tu filius es huius ampliſſimæ & florentiſſimæ dudum Reipublicæ matris tuæ: ſed tu te priuignum dici mauis (tametſi non tam tua hæc culpa eſt, quam aliorum) te illa in lucem editum, ac tenere educatum ad hoc honoris faſtigium extulit: tibi gregem ſuum, ſeque ipſam curandam ac tuendam commendauit: tu porro gregem eum nummariis iudicibus ac magiſtratibus tradis; tu feros canes, hoc eſt, crudeles exactores & præfectos facultatibus & ſanguine innocentium hominum ſaginas: quorum cupiditate cæca & aſperitate fit, tenuiores vt à potentioribus, perinde quaſi à lupis impune diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda Reipublicæ tibi præſtanda ſunt, quemadmodum ipſe iudicaſti, ſi non humano, at diuino certe iudicio: quod nemo, quamuis magnus, quamuis potens, quamuis ſapiens recuſare poteſt, aut effugere. Reſipiſce igitur, & miſeram ſordidamque matrem, afflictam Rempublicam, quam florentem accepiſti, reſpice: ne eas perditum quam ſeruare debes. Si præſtare præterita non vis, aut non potes, at in poſterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem exiſtimato, per me tibi nunc vniuerſam Rempublicam, ad genua tua accidentem ſupplicare. Quod ſi preces eius repudias, illa quidem fortaſſe diuinitus ſalutem & præſidium nacta fuerit: at tu vltorem Deum experiere, ſeueriorem fortaſſe, quam cognominis tuus Rex Mieczislaus, quam Boleslaus eius nominis ſecundus, maiores tui; quam Vladislaus frater: quam denique omnes, quicunque vſquam auare & crudeliter dominati ſunt, quandoquidem eorum exemplis atque exitu non commoueris. Incenſus hac oratione Epiſcopi Mieczislaus, fremens è Senatu ſe proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris Senatoribus, qui Gedeonis dicta approbare videbantur, minitans, & pluſculum iræ & odio ſuo indulgens, grauior etiam deinceps hominibus eſſe pergit.

Gedeonis oratio ad Principem libera.

Forte autem in maiorem Poloniam proficiſcebatur: eam occaſionem nacti Primores, cum auctam etiam eſſe monendo acerbitatem Principis viderent, & minas ac ſæuitiam eius cum animis ſuis reputarent, conueniunt certo loco, & ſecreto inter ſe de ſalute ſua & Reipublicę cõſultant. Princeps Gedeon amouẽdum eſſe Principatu Mieczislaum tam pręfractum & impotẽter dominantem cenſet. Eius ſententiam ſequuntur cæteri, ſed vnus oẽs premebat ſcrupulus, quem ei ſucceſſorẽ darent. Ibi Stephanus Palatinus Cracouienſis Caſimirum Sendomirienſem Ducem nominat: grauitatẽ ei⁹, humanitatem, facilitatẽ, iuſtitiam, ſolertiam, vigilantiam, & animi moderationem prædi-

Procerum de Principe conſultatio.

Caſimiri Ducis laus.

prædicat, iudicium, ac diligentiam in mandandis iudiciis ac magiſtratibus, liberalitatem in remunerandis recte factis, ſeueritatem in puniendis ſceleribus & flagitiis etiam ſuorum miniſtrorum inprimis laudat. Quam ſit fratri diſſimilis, vel vno eius facto poſſe cognoſci. Accidiſſe aliquando, vt cum aulico quodam ſuo Ioanne Gonario alea luderet animi oblectandi gratia. Incenſum vtrumque vincendi ſtudio, in profundam noctem ludum produxiſſe: pertæſos deinde ludi & vigiliarum, vno iactu ſummam reliqui luſiſſe: vincentemque Caſimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum eſſe: illumque noctis beneficio elapſum, poſtridie inuentum, & ad Caſimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruiſſe, qui Principis maieſtatem minuiſſet: minime gentium, inquit Caſimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquiſſet, & cum fortunam, à qua damno affectus erat, vlciſci non poſſet, in ſe fortunæ alumnum commotus eſſet. Se magis in culpa eſſe, qui conditionis ſuæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocaſſet. Non modo igitur ſe eum abſoluere, verum etiam ipſi gratias agere, quod ſe ictu illo admonuiſſet, ne quid indignum Principe in ſe admitteret, neu ſe ludo, aut vlli rei leui ac inhoneſtæ deinceps daret. Sic igitur illum Principem, ſeueriorem in ſeſe, quam in alios iudicem, homini, à quo læſus erat, omnium iudiciis damnato, induſiſſe: quin & argentum omne, quod ludo quæſierat, ipſi reddidiſſe. Ad eum igitur deferendum eſſe Principatum: eum iure & more Mieczislao ſuccedere debere: eum fama virtutum ſuarum & gratia plurimum valere apud omnes ordines, ita vt ei nihil negocij futurum ſit, vim Mieczislai, ſi is Principatum repetat, repellere. Si recuſet, conſenſu ſuo & autoritate Reipublicæ, cuius ipſi perſonam ſuſtineant, vel inuitum cogendum eſſe, vt cauſam publicam ſuſcipiat. Huic ſententiæ cum omnes aſſenſi eſſent, indidem ad Caſimirum recta contenderũt, eum recuſantem, & pietatem ſuam, ætatisq; fraternæ prærogatiuam cauſantem, & repudiatum à ſe prius eundem Principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt, quod dicerent, longe diuerſam eſſe rationem huius tẽporis à ſuperiori: quod tunc quidem priuatorũ quorundam conſilio ac conſpiratione delatum Principatum non ſine iuſta ſugillatione violati officij in optime de ſe meritum & iuſte imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc vero Mieczislai mores ac tyrannidem publice peroſis omnibus, nec diutius tolerare valentibus, à publico cõſilio eum rogari, vt afflictæ & oppreſſæ patriæ ſubueniat. Si perſiſtat recuſando, videat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, neue aliunde opem ſibi petere neceſſe habeat. His atque aliis dictis vix tandem eum, vt poſtulatis ſuis annuerent, impulerunt. Sic Mieczislaus, cum non multum ſupra quatuor annos aſpere & impotẽter dominatus eſſet, abſens Principatu deiectus eſt, anno poſt Chriſtum natum milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo.

Caſimirus ad Principatum vocatur.

Mieczislaus principatu deijcitur.

CASIMIRVS PRINCEPS.

Anno Chr. 1178.

CAſimirus fratre amoto ad ineundum Principatum, & redigendum in ſuam ditionem Cracouienſem tractum, qui Principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus eſt, ne non accitus, ſed velut inuaſor alieni, venire videretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodiit ingens omnis generis multitudo, liberatorem ac ſeruatorem

eum

eum ſalutans. Pulſus & excluſus omni ſuo dominatu Mieczislaus Ratiboriam cum coniuge ac liberis ſe recipit. Inde ad Fridericum Imperatorem affinem ſuum profectus, cum fruſtra opem eius imploraſſet, propterea quod & Italicis rebus diſtinebatur, & in Aſiam expeditionem parabat: reuerſus & omni auxilio deſtitutus, ad fratris miſericordiam per internuncios confugit. Nec ſane durum ſe & inexorabilem Caſimirus fratri calamitoſo & ſupplici, & ſummo Principatu ſeſe abdicanti, ſuamque modo portionem petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nil male vnquam de ſe meritum exulare & egere, à filio natu maximo Ottone omnibus fortunis exutum, qui Procerum quorundam fauore & ope maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Mieczislai adhuc erat, occupatis nonnullis arcibus ac munitionibus, ipſi eripuit, miſſiſque ad Caſimirum legatis in poteſtate eius ſe fore, & imperata facturum recepit: iratus patri, quod is præcipua quæque ditionis ſuæ natu minoribus filiis è tertia vxore ſuſceptis deſtinabat. Cuius exemplum Pomerani quoque proceres ſecuti in Caſimiri fidem ſe contulerunt. Cõmouit Caſimirum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, & inconſtans rerum humanarum conditio. Itaque ad Senatum de reuocando Mieczislao, & ad dominatum ſuum reſtituendo refert. Grauiter Senatus, & non obſcuro murmure eam Principis orationem excepit: petitoque ſeorſim ab ipſo colloquendi & conſultandi ſpacio, obiurgat Principem, quod priuatum officium publicæ ſaluti ac tranquillitati anteferret, præſentemque peſtem optime de ſe merenti patriæ, ac ſibiipſi quoque vellet accerſere. Nunquam illum quieturum, neque vllam recuperandi ſummi Principatus occaſionem prætermiſſurum eſſe: nihil de moribus & crudelitate ſua mutaturum, eiectionis ſuæ recordatione. Deſineret itaque reſtitutionis illius mẽtionem facere, aut ipſe quoq; ſibi ab infenſa Mieczislao multitudine caueret. Hoc reſponſo Senatus deterritus Caſimirus, gratias agere ſingulis de tam conſtanti erga ſe voluntate, neque quicquam deinceps aperte de reuocando Mieczislao mouere: clam tamen, vincente miſericordia & pietate, impenſius ipſi fauere, & vt ſibi aliqua ratione proſpiceret, monere: non aduerſante ſe id facturum eſſe. Habebat Mieczislaus filiam nuptam cum Meſciugo ſatrapa in Pomerania, qui florebat opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis ſibi Pomeranis, & collecta aliquãta manu, inopinantibus omnibus Gneſnam intercepit, non ignaro, ſed conniuente Caſimiro: nec cunctatus, com plures alias munitiones partim vi, partim per deditionem capit. Quibus rebus conſternatus Otto, petita & impetrata venia, patris poteſtati ſeſe omniaque permiſit. Sic Mieczislaus poſt biennium rurſus omni dominatu maioris Poloniæ à patre attributo potitus eſt. Caſimirus vero initio ſtatim Principatus ſui vectigalia illa & labores, cæteraque onera, quibus inſtituendis & exigendis Mieczislaus offenderat, ſuſtulit: iudicia correxit: magiſtratuum licẽtiam coercuit: infinitamque poteſtatem circumſcripſit: prauos quoſdam & barbaricos Procerum ac Nobilium mores, quibus ij tam ſuos quam aliorum ſubditos opprimebãt, in comitiis apud Lenciciam habitis anno Chriſti milleſimo centeſimo octuageſimo omnino ſuſtulit. Inoleuerũt enim ſuperiorũ Principũ negligentia & cõniuentia, vt iter facientes quotieſcunq; & vbicũq; collibitũ eſſet, agros & prata ruſticorum & oppidanorum depaſcerentur, ac non modo pabulum, ſed etiam victum omnem ipſis imperarent, ſiue adeo ipſi effractis horreis ac cellis per vim auferrent: neque contenti, quantum libuiſſet,

Mieczislaus ſenex à filio pulſus.

Pomerani ad Caſimirũ à Mieczislao deficiunt.

MieZislaus Pomeranorum ope ditionẽ ſuam recuperat.

Otto patri reconciliatus.

Comitia LenZicia.

buiſſet, abſumpſiſſe, reliquum etiam malitioſe profundebant, diſſipabant, & corrūpebant, iumenta è paſcuis & ſtabulis, atq; etiam iuncta curribus & aratris vtenda, vel potius ad curſum abutenda abducebāt: eaq; vel defatigata & enecta dimittebant, vel, ſi forte placuiſſet, retinebant & vſurpabant. In poſſeſſiones & facultates morientium Epiſcoporum ac cæterorum ſacerdotum inuadebant, eaſq; crudeliter diripiebant. Quin & præfecti Principis idem faciebant, & Principis horrea, prædia, & fiſcū bonis, cultus diuini adminiſtris & egētibus dedicatis, augebant: Domeſticos quoq; motus quoſdā per ea tēpora excitatos optimus Princeps placide & ſine bello compoſuit, ita vt nulla non pars Reipublicæ curata, ac melius, quam dudum, conſtituta eſſe videretur. Obtinebāt Sileſiam, certis ac diſtinctis finibus Vladislai filij. Ex his Mieczislaus ſorte ſua non contentus, Vratislauiam Boleslao ademerat: verum Caſimirus inter eos pacē fecit, & Boleslao quidem Vratislauiam reſtituit: Mieczislao vero, quo æquiori animo conquieſceret, Oſuiecimenſe territorium de ſuo largitus eſt: filiumq; tunc ei natum è ſacro fonte ſuſcepit, ac de ſuo nomine Caſimirum appellauit.

Anno deinceps Chriſti milleſimo cēteſimo octuageſimo ſecundo ad Haliciam duxit exercitum, vt Mieczislaum Ducem ſororis ſuæ filium, quaſi nothum à fratribus pulſum, reduceret. Moleſte ferebant eam expeditionem plerique Proceres, fortaſſis recordatione cladis apud illud oppidum Boleslao Criuouſto rerum potiente, acceptæ: muſſitabantque, ſe ad externum & iniuſtum bellum procul domo educi. Hæc Caſimirus, cum ad eum perferrētur, diſſimulauit, & in propoſito perſtitit. Ad Haliciam ventum erat, cum nunciatur, Vſeuolodum Belzenſium, & Volodimirum Meſcislai exulis fratrem Halicienſium Duces cum magnis copiis appropinquare. Tunc vero aperte Poloni fremere, & queri, ſe plane prodi hoſtibus. Ruſſi contra alacres, & pleni bonæ ſpei ex reſponſis ſagarum & magorum, quibus ea gens apprime dedita eſt, proſpera omnia ſuis pollicentium, conuiciis Polonos laceſſebant. Nihil his commotus Caſimirus, paucis milites ad præliandum cohortatur. Eoſdem eſſe hoſtes, quos ipſi cum alias ſæpe, tum ſuperioribus aliquot annis apud Poſnaniam fratribus ſuis ducibus, pauci multos viciſſent: alacritatem illam incōſultæ temeritatis, conuicia vero mulieroſitatis eſſe argumentum. Ipſi, qui ſe viros ſemper præſtitiſſent, manu ferroq; maledictas linguas vlciſcerentur, ſeque indignos eſſe illis maledictis, dignos maioribus ſuis Ruſſiæ domitoribus oſtenderent: & manibus partim patrum, partim propinquorum ſuorum, qui iis ipſis in locis dolo ac proditione victi cecidiſſent, ſanguine perfidorū Ruſſorum parentarent. His animatos in aciem educit, ac ſiniſtro quidem cornu Nicolaum Palatinum Cracouienſem ducem exercitus præficit, ipſe vero dextrum adminiſtrat. Nec mora, ſignis canere iuſſis, pugnandi copiam facit. Explicant & Ruſſi acies ſuas, concurritur infeſtis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur Poloni in ſiniſtro cornu à ſagittariis, nec iam ſuos ſatis ſeruabant ordines. Ibi Caſimirus re intellecta ſubſidium ſuis laborantibus ſubmittit, & inclinatam aciem vix reſtituit. Reprimuntur feroces Ruſſi, & mox mutata fortuna pedem referre incipiunt. Inſtant Poloni acrius turbatis ac terga dantibus: & cohortati ſe mutuo in fugam eos conijciunt. Quo animaduerſo cæteri, qui dextrum Polonorum cornu adhuc ſuſtinebant, terga vertunt & ipſi: perſequuntur Poloni, maiorem longe in fugientibus

Halicienſe bellum.

Oratio Caſimiri ad milites.

Caſimiri victoria de Ruſſis.

tibus ſtragem edunt, permultos viuos capiunt: duces hoſtium commutando equos euaſere. Deinde reuerſi caſtra opulenta diripiunt: Halicienſes mox deditionem fecere. Quibus Caſimirus Meſcislaum Ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quod ſemper in fide & clientela Principum Poloniæ futurus eſſet.

Dum hæc in Ruſſia geruntur, Mieczislaus ſenex, iam ante ad omnem recuperandi ſummi Principatus occaſionem intentus, & multa ſæpe apud ſuos de Caſimiro fratre queſtus, conatuſque clam Procerum animos ab eo alienare, tunc vero abſente Caſimiro magis etiam curam & cogitationem ſuam omnem in id intendit: Leſcum Boleslai fratris filium blanditiis captabat, Ziramque Comitem, qui curator & conſiliarius Leſco à Caſimiro datus Maſouiam & Cuiauiam omnem gubernabat, muneribus & ingentibus promiſſis induxit, vt ipſe à Leſco, qui lento morbo conſumebatur, hæres ſcriberetur, tutorque reiecto Caſimiro nuncuparetur. Videbat enim, permultum rebus ac viribus ſuis acceſſurum eſſe, ſi Maſouiam & Cuiauiam ſibi adiunxiſſet. Et expugnata quidem eſt adoleſcentis conſtantia curatoris perſuaſione, quod is verebatur, ne paulo poſt à curatione illa Mieczislai autoritate amoueretur. Aſſeuerabat enim Mieczislaus, conueniſſe ſibi ſecreto cum Caſimiro fratre, vt ipſe pro interuerſo principatu ius ſuccedendi Leſco haberet. Igitur cum à Ruſſica expeditione Maſouij & Cuiauij reuertiſſent, iurant omnes in verba Mieczislai, Leſco iubente. Id cum accepiſſet Caſimirus, ferebat æquo animo, & quauis ratione quam armis fratrem & alterius fratris filium ſanare, iuſque ſuum recuperare malebat. Et cito ſane manſuetudini & lenitati eius fortuna reſpondit. Nam vt Mieczislaus curationem Leſci, ac dominatus eius adminiſtrationem adiit, amouit veteres magiſtratus & præfectos in Maſouia & Cuiauia, nouoſque arbitratu ſuo inſtituit, ac pro domino, non curatore ſe gerere cœpit. Moleſte ferebat Leſcus, negligi ſe, viuentemque dominatu ſuo pene excludi: Zira vero autoritate ſua excidiſſe ſe, & in contemptũ veniſſe animaduertebat. Vtrunq; pœnitebat præcipitis conſilij, quo ſe ab optimo Principe Caſimiro alienaſſent, & vltimam patris voluntatem temere immutaſſent. Itaque optimum factu rati, male cõſulta emendare, ad Caſimirum proficiſcuntur: fatentur peccatum: excuſant imprudenter verius, quam malitioſe factum: deceptos ſe eſſe à Mieczislao, quod ei credidiſſent affirmanti, ita ſibi cum Caſimiro conſtitutum eſſe, vt ipſe Leſco hæres fieret, procidunt, errati veniam petunt, orantque lachrymantes, vt ſe in gratiam fidemque recipiat. Ignoſcit Caſimirus ſupplicibus, comiter prius caſtigatis, & quod reſipuiſſent, collaudatis, inde Leſcum amplexus, exoſculatus, & ampliter muneratus dimittit, & ad ſua recipienda reuerti iubet. Atque ita ille fecit, & vix biennium poſtea vixit. Cum autem diuturno morbo exhauſtus, deſtitui ſe viribus ſentiret, Caſimirum ad ſe accerſiit, & ſe viuente Maſouiæ & Cuiauiæ poſſeſſionem adire iuſſit, ne quid poſtea Mieczislaus turbaret. Mortuus Ploſci à Caſimiro honorifice ſepultus eſt. Ex eo tempore Maſouia ſemper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Caſimiri permanſit. Ægre ſucceſſionem illam Caſimiri tulit Mieczislaus, quod diceret, iure ſe quoque è ſemiſſe fratris filio hæredem eſſe; ſed tamen gratiam & potentiam Caſimiri reueritus quieuit.

Mieczislaus Maſouia & Cuiauia arte potitur.

Caſimirus Maſouiam & Cuiauiam ſuæ poteſtatis facit.

Leſcus moritur.

Anno deinde poſt Chriſtũ natum milleſimo cẽteſimo octuageſimo quinto bel-

Bellum Ruſſicum.

to bellum Ruſſicum, ex eoque natum Vngaricum Caſimirum excepit, ex huiuſmodi cauſa. Meſcislaus ad Halicienſem principatum à Caſimiro reductus, vix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quod in Polonos, quos circum ſe præſidij cauſa habebat, propenſior erat, parum ſuis fidens, veneno ſublatus eſt: reuocatusque Volodimirus ex Vngaria, quo ſe ex aduerſo illo Halicienſi prælio receperat. Atque is, quod audierat, Romanum Vladimirienſium Ducem fratris ſui filium à Caſimiro Polonorum Principe miſſum Haliciam contendere, commeatum, auxilia, & reductionem à Bela Rege Vngarorum petiit. Sed non modo non impetrauit, ſed etiam in vincula coniectus eſt: miſſuſque celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ſuam poteſtatem redigeret. Venienti Andreæ magno cum plauſu Halicienſes portas arcis aperiunt, rati, eum Volodimiri, non ſuam rem agere: præſertim affirmante illo, Vlodimirum pone ſe ſequi. Occupata arce, profitetur, id, quod erat, non Volodimiro, ſed ſibi dominatum ſe quæſiuiſſe. Deinde iurare omnes in verba ſua cogit. Renuentes aut cunctantes modo capit, cæteros arce excludit, magiſtratibus amouet, ac per ſuos Vngaros omnia adminiſtrat. Cæterum Volodimirus tam aperte circumſcriptus à Bela, cum biennium fere in cuſtodia aſſeruatus eſſet, corruptis cuſtodibus effugit, iiſdemque comitibus Haliciam peruenit: ſed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Ruſſi, cum quibus viciniam omnem latrociniis infeſtare cœpit, ingenteſque prædas hominum, pecudum, & iumentorum etiam è Præmislienſi tractu, qui tunc Polonis parebat, egit. Non tulit id Caſimirus, verum miſſo cũ expeditis copiis Palatino Cracouienſi, prædatores illos perſecutus, in remotiores ſyluas ac montes propulit. Cum vero in anguſto res ſuas poſitas eſſe Volodimirus ſecum perpenderet, iamque non tam de recipienda Halicia, quã de ſalute ſua cogeretur eſſe ſolicitus, damnabat ipſe conſilium ſuum, quod Ruſſos & Polonos, à quibus auxilium ſperare debuerat, parui compendij cauſa in ſe prouocaſſet. Reſpicere deinde ad Caſimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide veniſſet, facile non modo veniam, ſed etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, ſe in fide & poteſtate Polonorum ſemper fore. Mittitur ad eum reducendum cum valido exercitu Palatinus Cracouienſis: coniungunt ſe cum Polonis Ruſſi, coronaque Haliciam obſident, foſſiſque & caſtellis muniunt, ne quid ad obſeſſos importaretur, quos nouerant breui difficili annona vſuros eſſe. Alacres initio obſidionem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcẽ tuebantur, quod propediem Belam Regem cum magnis copiis ad liberandum filium affore ſperabant. Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obſeſſis ſuppeterent, deditionem fecere, pacti cum Palatino, vt ipſis vna cum rebus ſuis ſaluis diſcedere liceret. Magnam ea victoria & reſtitutione Volodimiri laudem apud exteros & maxime apud Ruſſos Caſimirus adeptus eſt: quod, quẽ Bela hoſpitem violarat, ipſe hoſtem deuicto & eiecto Regis Vngarię filio, in paternam ſedem collocaſſet.

At Bela non ferens contumeliam obſeſſi & eiecti filij, ereptęque Haliciæ, querebatur violata à Caſimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis à multo tẽpore ſanxiſſent. Et iuſtum quidem in Polonos bellum maiore vi moliebatur:

Vngaricum bellum.

tunc autem miſſo, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus eſt. Idem fęcerunt Poloni viciſſim in Vngaria: Vaſtabantur vtrinque

agri,

agri, exurebantur villæ, diripiebantur vici & oppida, miſeri agricolæ & mercatores in ſeruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre Poloni, fremere contra Principem, violatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam querebantur, exuſcitatumque minime neceſſarium bellum perfidi hoſtis gratia, quem non adiutum ac reſtitutū, ſed ſupplicio propter vexatam Poloniam affectum eſſe oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat, diſtinebantur enim ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Agitur de pace per proceres vtriuſque gentis: quę cum difficilius coiret, quod vtrique ab alteris iniuria ſe affectos eſſe aſſeuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, vt interim de pace per ocium conſtitueretur.

Induciæ cũ Vngaris.

Collegerat permultum odij Caſimirus apud pleroſque proceres ac equites illa Volodimiri reſtitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is forte in Ruſſiam controuerſiarum quarundam de finibus inter Vſeuolodum Belſenſium, & Romanum Vladimirienſium Duces componendarum cauſa profectus eſſet, celeriter conſpirarunt contra eum Proceres. Mieczislaum accerſunt ad recipiendum amiſſum pridem principatū: & quo magis in eum ſtudia populi inclinent, fingunt Caſimirum in Ruſſia veneno extinctū eſſe. Accurrit propere Mieczislaus, recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine: Cracouiam venienti portæ vrbis aperiuntur: arcis vero aditu arcetur à Fulcone Epiſcopo, ac Nicolao Palatino fratribus, qui à conſpiratione illa alieni, firmo eam militum ac clientum ſuorum præſidio tenebant. Quo viſo, aliam ex aduerſo illius arcem in oppido excitauit Mieczislaus è robore, Bochnæ item aliam, de quarum munitionibus aduerſariorū & Caſimiri conatus reprimeret. At Caſimirus certior factus de defectione ſuorum, auxilia Volodimiro, Romano, & Vſeuolodo imperat, ipſoſque proficiſci ſecum iubet: præterea quantum poteſt voluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copiis Cracouiam contendit: coniungit ſe cum eo Nicolaus Palatinus cum non contemnenda manu: Mieczislaus, vbi appropinquare Caſimirum cum valido exercitu cognouit, Boleſlaum filium cum Henrico Kitlicio, qui ipſi cum aliorum conſiliariorum, tum repetendi Principatum ſemper autor fuerat, in præſidio nouæ arcis relinquit: ipſe in maiorem Poloniam maioris exercitus comparandi cauſa, magnis itineribus contendit. Verum antequam ille veniret ſuis ſuppetias, Caſimirus ſumma ope adniſus, nouam arcem vel expugnauit vel per deditionem accepit, & exuſſit: fratris filio & pleriſque omnibus aduerſæ partis militibus non modo vitam & libertatem conceſſit, ſed etiam ampla munera largitus eſt. Qua indulgētia & clementia ſua ita ſibi cum omnium, tum imprimis Mieczislai fratris animum deuinxit, vt nunquam is deinceps, quoad vixit Caſimirus, de repetēdo Principatu cogitarit. Cæterum Kitlicius, cum culpam illius belli ſolus ſuſtineret, ſupplicioque ſe deſtinatum eſſe intelligeret, in penetralia primarij templi ꝙ Trinitatis appellatur, Cracouiæ ſe abdiderat. Sed Ruſſis victoriæ fiducia, & innata auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam ſe immiſcuit, vt ignotus effugeret. Verum tumultu Ruſſorum interuentu Caſimiri ſedato, Kitlicius in turba agnitus & comprehenſus, Romano Duci à Caſimiro traditus eſt in exilium deportandus. Ruſſi præmiis affecti, domos remiſſi ſunt. Cum Vngaris deinde certa pax conſtituta, & Principum ipſorum congreſſu confirmata, ea lege vt vtrinque obliteratis iniuriis, & condonatis inuicem offenſis Rex Vngarorum Halicienſi ditione & Ruſſia omni ſe abſti-

Mieczislaus ſenex à minorib. Polonis ad principatū reuocatur.

Caſimirus principatū recuperat auxilio Ruſſorum.

Pax & cōgreſſus Vngari cum Polono.

neret: communes amicos, communeſq; hoſtes Vngari & Poloni haberent: ad extremum Proceres & Principes ipſi donis inter ſe certarunt, conuētumque amice ſoluerunt.

Pruſſicum bellum.

Pacatis domi rebus, Caſimirus Prutenis bellum intulit, vt cladem ſub Boleslao Criſpo acceptam, fratriſque Henrici mortem vlciſceretur, & gentem barbaram atq; rebellem domaret. Vbi ad fines Prutenorum ventum eſt, cautius exercitũ ducere Caſimirus, inſtructaq; acie, & exploratis itineribus progredi, pabulatum & frumentatum non niſi cum armatorum præſidio mittere: omnia deniq; circumſpicere, ne quid detrimenti per inſidias à vafro hoſte acciperet. Nec ſane irrita fuit ea cura & diligentia: obſeruabant enim Polonos ex inſidiis Pruteni, ad omnem occaſionem bene gerendæ rei attenti. Sed in irritum ipſis cadebāt omnes conatus & doli. Poloni quacunq; proficiſcebantur, incendiis ac cædibus omnia vaſtabant, nec vlli ætati, aut ſexui parcebant, iuſta ira & memoria cæſorum ſuorum animos omnium extimulante. Quibus malis victi Pruteni pacem ſupplices à Caſimiro petunt: ſuperiorum annorum tributa perſoluerunt: imperata omnia in poſterum ſe facturos ſancte promiſerunt: obſides centum dederunt primorum filios: captiuos Polonos dimiſerunt: ſigna ſuperiori bello de Polonis capta reddiderunt. Nam ad religionem Chriſtianam, quam abiecerant, reduci ſe paſſi non ſunt.

Pax Prutenis data.

Deducto è Pruſſia exercitu, bellis omnibus, vel armis, vel benignitate, ſapientia, & felicitate Caſimiri extinctis, pacis artibus, hoc eſt, arcibus & oppidis inſtaurandis, moribusque & legibus ciuium emendandis reliquum ætatis tempus Caſimirus tranſmittere cogitabat: & magnam ſibi virtutis ac ſapientiæ opinionem apud exteros iuxta atque ſuos conciliauerat: ita vt felix & admirabilis, & omnibus ſuis charus deinceps regnaturus eſſe videretur, cum ſubitus eum caſus humi proſtrauit. A Pontifice maximo Lucio eius nominis tertio reliquias Floriani martyris impetrauit, & in ſuburbano Craccouiæ ſeptentrionali (quod poſt in formam oppidi redactum, nunc Clepařia dicitur) extructo ſplendido templo collocauit, idque templum precioſa ſupellectili dotauit. Porro diem martyris memoriȩ ſacrum, qui ad quartum nonas Maij anniuerſarius inſtitutus eſt, totum rei diuinæ in æde eiuſdem diui Floriani impendit, largas in egenos & afflictos effundens eleemoſynas. Quod fere omnibus feſtis diebus facere conſueuerat, neque temere eos luſibus & conuiuiis contaminabat. Inſequenti die grande conuiuium inſtruxit: Proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis ac periculis inter ſe conferentibus, ac Principis res geſtas, & felicitatem celebrantibus, ipſe nonnulla de immortalitate animi in medium propoſuit. Deinde hauſto mediocri poculo ſubito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subituſne morbus eũ inuaſerit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauſerit, incertum eſt, nam & hoc ſermone hominum diuulgatum eſt. Nec ſane immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulteriis vixiſſe fertur. Cætera moderatus, candidus, frugi, & abſtinēs, ſeuerus iuxta & clemens, bello paceque clarus, & laude dignus princeps. In fratres vero, & fratrum filios ita pius & indulgens, vt multa detrimenta, incommoda, & pericula eorum gratia ſubiret. Diuini cultus perquam ſtudioſus, multa ad ornatum templorum contulit. Monaſterium Sulcouienſe in Gneſnenſi Diœceſi Ciſtercienſi ſodali-

Caſimirus moritur.

Caſimiri mores & ſtudia.

dalitati, antequam ſummum Principatum adeptus eſſet, condidit & locupletauit. In Principatu vero & Floriano martyri ædem & Collegium inſtituit, & Coprounicenſe monaſterium eidem Ciſtercienſi ſodalitati excitauit. Regnauit autem Caſimirus annos ſeptendecim propemodũ, vixit ſex & quinquaginta: reliquitque filios duos impuberes, Leſcum (cui Albo à capillorum colore cognomen inditum) & Conradum: & filiam Adleidam, quæ decimoſeptimo poſt patrem anno mortua eſt, cum caſte religioſeque vixiſſet. Nam Boleslaum puerum admodum viperæ morſu extinctum viuẽs Caſimirus amiſit. Fuit autem is annus, quo mortuus eſt Caſimirus poſt Chriſtũ natum milleſimus centeſimus nonageſimus quartus. Quarto vero poſt mortẽ die in Baſilica Cracouienſi ſepultus eſt, magna vxoris, filiorũ, atq; omnium ordinum comploratione.

LESCVS ALBVS CVM MAtre, Ethnarcha Poloniæ.

FVnebribus iuſtis Caſimiro peractis ibidem Cracouiæ, vt frequentes proceres atq; equites ad funus Caſimiri cõuenerant, comitia inſtituunt. Ibi dies aliquot variis ſtudiis ac ſentẽtiis certatum eſt. Et Fulco quidem Epiſcopus Cracouienſis, qui Gedeoni ſucceſſit, ob memoriam Caſimiri meritorũ, cenſebat ad filium eius Leſcum natu maiorem deferendum eſſe Principatũ, & quidem priuſquam Mieczislaᵘ ſenex, aut Vladislai filij moliri aliquid poſſent. Alij contra periculoſum eſſe aſſerebant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum eſſe, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis ſuffragiis, cui vellent, mandare more maiorum poſſent. Quod ſi valere quicquam deberet ſanguis & ſucceſſio, Mieczislaum ſenem vnum de filiis Boleslai Criuouſti ſupereſſe: ei deberi Principatum cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelem & impotentem eius dominatum priſtinum perhorreſcerent, eſſe proximos gradu Sileſiæ Duces Vladislai Principis filios. Ex his Mieczislaum Opolienſem & Ratiborienſem Ducem, & vicinum ſibi eſſe. & armis prudentiaque multum valere. Eum, ſi Princeps renunciatus ſit, & Mieczislai ſenis conatus, quem veriſimile ſit, nõ eſſe quieturum, reprimere, & tributarios principes & populos, ſi qui forte ad res nouas aſpirent, in officio poſſe cõtinere. Non iniquis auribus ea accepta eſt ſententia: viciſſetque adeo, ni Fulco eam refelliſſet, quod diceret. referendam eſſe hancce gratiam optimo Principi Caſimiro, ne eius filij poſthabeantur. Potentiores autem eos eſſe paternis meritis, clientelis, amicitiis, ac dominatu hæreditario, quam vtrunque Mieczislaum. Nam quod ætatem eorum & infirmitatem conſilij quis cauſificetur, nihil eſſe. Eſſe iam pubertati propinquum Leſcum: nec obſtare quicquam, quin ei, dum adoleſcit, curatores & moderatores conſiliorum de Senatu dentur. Aſſentiuntur tandem Fulconi omnes, & Leſcum Album Principem renunciant. Sed interim, dum is adoleſcit, Proceres penes matrem eius Helenam imperium omne & ſummi Principis autoritatem eſſe iubent, ea quidem lege, ne quid illa ſine conſilio Epiſcopi & Palatini Cracouienſis, qui curatores puero ac gubernatores dati ſunt, faceret. Ibi Nicolaus Palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum Caſimirum, ac de ſtudio erga filium eius Leſcum, primuſque in verba eius iurat: & quoniam ſe cum Fulcone curatorem eius eſſe voluiſſent, eiuſcemodi iuſiurandum

Anno Chr. 1195.

Comitiæ Cracouiæ de creando principe.

Leſcus Princeps creatur.

randum ab omnibus exigit. Protinus igitur iurant cuncti, ſemper ſe Leſco Principi fideles & obſequentes fore. Hæc vbi Mieczislao ſeni, ita vt acta erant, nunciata ſunt, maiorem in modum excanduit, non ſolum quod præteritus eſſet, ſed quod temporis etiam puncto excluſus, ne adeſſe ſibi in comitiis poſſet. Itaque comparare ipſe arma ad perſequẽdam iniuriam: & ſuos, atq; etiam Sileſios irritare, quod ad creandum cõmunem Principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi, & creari oporteret, neque vocati, neque expectati eſſent. Collecto itaq; exercitu maximo, magna celeritate Cracouiam contendit, ſperans terrore ſolo exercitus, abſque vlla prælij dimicatione ſe aduerſarios, & Principatum ipſum in poteſtatem ſuam redacturum eſſe. Sed eum ſpes fefellit. Nam Palatinus Cracouienſis cognito hoſtili aduentu, non contemnendas etiam & ipſe copias collegit; & Romanus Vladimirienſium Dux euocatus, non paruam Ruſſorum manum in auxilium Leſci adduxit. Iam in Cracouienſis oræ fines Mieczislaus ſenex inuaſerat, & ad Mosgauam amnem ſeptimo à Cracouia milliario ſtatiua habebat, cũ hoſtes adeſſe prius propemodum vidit, quam audiuit. Nondum ei Sileſiorum auxilia conuenerant: id cum ſcirent aduerſarij, anteuertendum ſibi eſſe prælio exiſtimarant, dum pares hoſtibus eſſe poſſent; quibus vniuerſis, ſi ſe coniungerent, impares futuri erant. Itaque inſtruunt acies, & pugnandi copiam faciunt. Nihil cunctatus Mieczislaus educit & ipſe ſuos: concurritur infeſtis animis: magno ardore vtrinque pugnatur: cerneres miſerabile ſpectaculum amicorum, affinium, gentilium, propinquorum, & fratrum, deuoto odio, nullaque miſericordia aut reſpectu pietatis inter ſe confligentium: cadebant multi vtrinque: nemo referebat pedem: & magis ferre quiſq; hoſtem, quam declinare ictum ſtudebat. Boleslaus Mieczislai ſenis filius inter primos fortiter pugnans, in conſpectu patris haſta traiectus occubuit. Romanus pluribus vulneribus acceptis, Ruſſis ſuis partim cæſis, partim disiectis, prælio exceſſit ſemianimis. Mieczislaus ipſe ſauciatus, cum ſeſe, quiſnam eſſet, detracta caſſide prodidiſſet, ſupplexque veniam peteret, ſeruatus, & ex acie clam eductus, fuga ſibi conſuluit. Nec multo poſt ſuperuenere Mieczislaus & Iaroslaus Sileſij Duces recentibus cum copiis: ad quos ſe recollegere diſperſi exercitus maiorum Polonorum, fixiſque ſignis quaſi victores haud longe à loco certaminis conſedere, cum ij, qui ex aduerſo erant, perterriti ac diffugientes, pugnandi copiam facturi non eſſe viderentur. Sed non tulerunt ij intempeſtiuam Sileſiorum exultationem, cum ignominia ſua coniunctam: verum celeriter à Gouoricio Palatino Sendomirienſi, cuius agmen in ſubſidiis ſuperiori prælio collocatum erat integrius, recollecti, & in ordines redacti in aciem proceſſere. Nec Sileſij pugnam detrectarunt. Certatum eſt collatis ſignis, ab his quidem, vt rem ſua mora perditam reſtituerent: ab illis vero, vt victoriam partam retinerent. Cum ingens vtrinque cædes fieret, Gouoricius ab hoſtibus captus eſt. Quo facto minores Poloni perturbati terga vertere: ſed nox tamen fugientes texit. Poſtero die Sileſij, cum Mieczislaum ſenem ſaucium lectica domum referri cognouiſſent, nec vſque adeo fractos minores Polonos eſſe animaduerterent, quin ij recollectis animis & viribus prælium inſtaurare poſſent: trophæis erectis, & abductis captiuis domum reuerterunt. Quieuerunt poſt aliquandiu tam Sileſij, quam Mieczislaus ſenex, cum quod non ſatis proſpere primi conatus ipſis ceſſerant, tum quod Cracouienſibus & ſociis eorum neque animos, neque vires, neque conſtantiam

MieczisIaus aſpirat rurſus ad principatum.

Bellum ciuile inter Polonos.

Prælium ad Moſgauam.

tiam ad defendendum Leſci principatum deeſſe intelligebant. Dum hoc in ſtatu eſt Polonia, venit à Pontifice Cœleſtino eius nominis tertio legatus in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis cognomento Capuanus: habitisque Synodis cum alia quædam, quæ aduerſa religioni Chriſtianæ & conſtitutionibus eccleſiaſticis in vtroque ordine inoleuerant, correxit, tum ſacerdotibus iniunxit, vt concubinas & vxores, quibus tunc paſſim libere vtebantur, à ſe abdicarent.

Anno milleſimo centeſimo nonageſimo octauo Volodimirus Halicienſium Dux mortuus, nouæ expeditionis occaſionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Halicienſem nonnulli Ruſſorum Duces, & in his facile Princeps Romanus Vladimirienſium ſuo quodam iure ſibi eum depoſcebat, quod & Volodimiri fratris filius eſſet, & bene meritum de Polonis & Leſco Principe ciuili illo bello ſe eſſe diceret. Abhorrebant autem Halicienſes ab Romano, crudelitatis eius metu. Itaque decreuit Senatus, vt Romanum Nicolaus Palatinus cum exercitu in Halicienſem principatum induceret. Ibi Leſcus orare, vt ſibi cum exercitu illo proficiſci liceret. Pertæſum ſe iam eſſe mollis & ocioſæ vitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet. Cupere ſe deinceps armatum inter armatos viros verſari, & quæ Principis eſſent munera, vſu condiſcere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum ſe vſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarent. Quod ſi non impetraret, tamen vel cum vno comite caſtra ſe ſecuturum eſſe. Itaque approbante Senatu & indolem dignam Principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipſius certatim extollente, cum exercitu proficiſcitur, Palatini Cracouienſis cuſtodiæ commendatus. Vbi in Halicienſem agrum ventum eſt, occurrunt Halicienſes armati & inſtructi: præſenſerant enim Romano ſe addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio in fugam eos coniiciunt. Pulſi fuſique veniam petunt, auri & argenti, gemmarum, veſtium, & equorum magnam vim Leſco policentur, ſi ipſe eos in ditione ſua teneat, nec Romanum ipſis dominum imponat. Poſteaquam non impetrarunt, imperata ſe omnia facturos promiſerunt: portas arcis aperuerunt, iuſſique Romano ſacramentum publice dixerunt. Is porro Leſco Poloniæ Principi fidē ſuam obſtrinxit. His peractis, dimiſſoque exercitu Leſcus Cracouiam rediit.

MIECZISLAVS SENEX ITERVM.

Mieczislaus vero ſenex quamuis poſt Moſgauienſe prælium ad male tētata prius arma ſegnior factus eſſet: animo tamen haudquaquā conquieſcebat, neque cogitationem recuperandi iniuſti ſibi præcepti, quemadmodum ipſe exiſtimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta vi perueniri ſe ad eum poſſe diffideret, ad dolos cōuerſus eſt. Ac primum quidem Cuiauienſem oram, quæ in poteſtate Caſimiri liberorum erat, ditioni ſuæ finitimam fraude quarto, poſtquam ad Moſgauam male pugnauerat, anno intercepit. Quod facinus eius cum armis vindicatum non eſſet, propter ætatem puerorum, ac diſſenſionem Palatinorum Cracouienſis & Sendomirienſis (quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eo vſque progreſſa eſt, vt Gouoricius Palatinus Sendomirienſis ſolum vertere cogeretur) maiora deinde moliri Mieczislaus cœpit. Epiſcopum Cracouienſem & Palatinum fratrem eius, donis & ingentibus policitationibus ad proditionem ſollicitat. Quod

Anno Chr. 1199.

Cuiauia ſubacta à Mieczislao ſene.

Mieczislai conatus.

vbi non ſucceſſit, muliebrem ſexum credulum ac deceptioni propter infirmitatem conſilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Leſci matrem, penes quam tunc erat ſumma rerum, allegat: negat Leſcum rite Principem creatum eſſe, neque ſe inuito certum ſtabilemque Principatum obtineri poſſe, quem ipſe bis ſibi præreptum omni ratione repetiturus & vindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non vires domeſticas, non auxilia externa. Leſcum vero puerum eſſe, curatores eius inuidia laborare, bonam Nobilitatis partem clam ſecum ſentire, Senatum in duas factiones diuiſum inter ſe diſſidere. Hæc omnia pro ſe, & contra puerum facere. Nuper id adeo rem ipſam declaraſſe, cum Cuiauienſem terram impune occupaſſet. Verum ſi ſibi ea Principatum concedat, redditurum ſe eſſe filiis eius Cuiauiam, cincturumque ipſos militari Baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certoſque ſibi ſucceſſores in Principatu ipſos deſignaturum. Et ſane ſenem ſe eſſe, nec diu viuere & regnare poſſe: interim dum Leſcus aptus fieret Principatui, rectius ac conuenientius eum à ſe, qui tamen de regia ſtirpe, & patruus Leſci eſſet, quam ab alienis, ac ſeruis ſuis adminiſtrari poſſe. Dedignari Nobiles æqualium dominatum, ſe & cæteros Duces à Ducibus ortos, & Regibus oriundos minime laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Leſci vna cum ditionibus paternis in diſcrimen venturum eſſe. Eius rei non obſcurum argumentum eſſe Gouoricij cum Nicolao Palatino Cracouienſi diſſenſionem. His inducta & perſuaſa credula mulier, nequicquam aduerſantibus curatoribus ac cæteris proceribus, annuit Miecziſlai poſtulatis, modo vt is iuriſiurandi religione promiſſa ſtabiliat. Quod ille cum ſe facturum recepiſſet, condicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ conſecrata eſt, Cracouiam cum ſplendido procerũ ſuorum comitatu veniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & Proceres vtriuſque partis, ſe ea omnia, quemadmodum pacta conuenta eſſent, rata firmaq; habituros eſſe. Ita rurſus Miecziſlaus Principatu potitus eſt: Helena vero cum filiis Sendomiriam commigrauit. Nec multo poſt Gouoricius amicorum literis reuocatus, quod iam nil commune cum Nicolao habiturus eſſet, è Bohemia rediit.

Miecziſlaus principatu potitur.

Hoc anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus ducenteſimus, ad quintum nonas Maij terræmotus vehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus conſequentibus permulta ædificia in Polonia, & in vicinia eius conquaſſauit: quæ res inaudita propemodũ in his regionibus prodigij loco habita eſt. Annum totũ nequicquam Helena Miecziſlaum ſenem literis ac legationibus crebris de promiſſis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduerſam valetudinem cauſantem, ad extremum ipſa cum Cracouiæ adit, eadem illa, quæ in pactis conuenerant coram orat & flagitat. Blandis ille eam verbis & policitationibus ducebat: inſtare illa importunius, fidemque datam requirere, & iuriſiurandi religionem violatam queri. Ibi ille nihil iam diſſimulans: iniquis pactis & iureiurando contra ius gentium atque ipſius naturæ exacto ſe non teneri: habere ſe iure gentium & naturæ certos ſuos hæredes, ex iuſta vxore ſuſceptos filios, & quidem iam adultos, ac maturos Principatui: eos pactis vllis aut priuilegio à ſucceſſione ſibi debita excludi nefas eſſe: & adultis filiis præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimiſſa atque reiecta Helena, ingenti animi ſui dolore damnare ipſa credulitatem ſuam & præceps conſilium: ſero Procerum

Terræmotus.

Miecziſlaus promiſſa non ſeruat.

conſulta, quibus in tempore non obtemperaſſet, probare. Neque tamen ſolicitudinem pro filiis remiſit. Reuerſa Sendomiriam, dimiſſis circum proceres Cracouienſes, quorum prius conſilia contempſerat,& apud quos gratam Caſimiri mariti ſui memoriam reſidere iudicabat, literis atq; nunciis, de iniuria ac perfidia Mieczislai queritur: eorum fidem implorat: Caſimiri merita publice priuatimq; extantia commemorat: liberorum eius pupillorum ſolitudinem, & indignam deiectionem Mieczislai fraude & ſua ſtultitia factam deplorat. Quæ à ſe male conſulta eſſent,ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando ſuo ſe inauſpicatis illis pactis cum Mieczislao ſtaturos eſſe promiſiſſent. Promiſſa etiam non leuia addit: adhæc odium Mieczislai exaggerat. Et offenderat is iam ſane non leuiter animos procerum & equitum, propterea quod nonnullos poſſeſſionibus certis & antiquis deturbarat, eaſq; ſuis quibuſdam è maiori Polonia aſſeclis & miniſtris donarat: & quod eiſdem magiſtratus mandabat, indigenas præteriens. *Mieczislai odium.*

LESCVS ALBVS CVM MAtre iterum.

Itaque quaſi ſublato ſigno pleriq; omnes Proceres Cracouienſes in Mieczislaum conſpirarunt:quorum Princeps Nicolaus Palatinus Cracouienſis idoneam abſente tunc forte Mieczislao occaſionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamque cũ Leſco filio celeriter accerſitos intromiſit: reliquas deinde arces ac munitiones Cracouienſis ditionis nullo negocio recepit, cedẽtibus vltro, qui eas pro Mieczislao tenebant, cum totius Cracouienſis cõuentus conſenſum & conſpirationem viderent. Hoc anno Boleslaus procerus ſiue Altus Dux Vratislauienſium, amiſſis intra breue ſpacium temporis quatuor filiis mortuus, ſolum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Ciſtercienſes in Lubenſi monaſterio collocauit, de Portenſi monaſterio euocatos: qui delicatorum malorũ genus, quæ etiãnum deporta ſiue daporta vocantur,in Polonia propagauit. Filius vero eius de quatuor natu maximus Iaroslaus Epiſcop⁹ Vratislauienſis Niſſam cũ territorio à patre ſibi datam Vratislauienſi Epiſcopæ ſempiterno iure adiunxit. *Leſcus Cracouia potitur.* *Daporta poma.*

Tertium deiectus Principatu Mieczislaus, non deſtitit tamen rurſus ad eum adſpirare: nec eum conatus fefellit, & quidem iiſdem, quibus prius, artibus graſſantem. Helenã enim iterum blanditiis atque dolis aggreditur: affirmat, nõ per ſe ſtetiſſe,quominus pactis ſatisfaceret: verũ per ꝓceres Cracouienſes, & inprimis per Nicolaum Palatinũ.Eos nõ ſiuiſſe ſe promiſſa implere: eamque eiectionis ſuæ cauſam eſſe, quod obnoxius contra eorum ſententiam filios Caſimiri fratris adoptare pertẽderet. Se paratum eſſe fidem ſuam liberare, & abſq; vlla procraſtinatione Cuiauienſem tractum ipſi & filiis ei⁹ redditurũ.De cæteris quoq;,quæ in pactis eſſent,quibus illa vellet modis & monimentis cauturum eſſe. His cum eam emolliſſet, monet, vt clam Proceribus omnia faciat: Nicolaum autẽ ante omnia à ſe amoueat & releget, ſi ſibi liberiſq; bene conſultum velit: illum ſeditioſum eſſe hominẽ, & pro libidine ſua Principes inſtituere ac deſtituere,vt ipſe alieno nomine dominetur.Probe.n. intelligebat Mieczislaus,vnũ illum, cuius autoritatẽ reliquus cõuentus Cracouienſis ſequebãt, ſibi ad recuperãdum Principatũ obſtare. Nec difficulter ꝑſuaſit mulieri omnia timẽti, & omnia credẽti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis irritabãt. *Helena à Mieczislao decepta.*

Neque Gouoricium Palatinum Sendomirienſem tantam vlciſcendi inimici occaſionem neglexiſſe credibile eſt.

Factus autem certior de mulieris conſilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita ſua & ſtudium in illos commemorat: orat, ne ſe, famam, caputque ſuum æmulis & inimicis ſuis prodant: quos quidem inimicos cepiſſet, dum ipſis fidelis eſſe ſtudet, dumque caput ſuum pro eorum ſalute & imperio multis periculis obiicit. Non priuato cuiuſquam odio ſe oppugnari, ſed velut obſtantem vafris Mieczislai conatibus, & Caſimiri optimi ac bene de ſe meriti Principis filiorum partes enixius defendentem, ſumma cum cõtumelia remoueri: propterea, quod ſe incolumi circumſcribi illi, & à Principatu excludi non poſſent. Vbi videt, non commoueri precibus implacabilem mulierem, Poſnaniam ad Mieczislaum quamuis infenſum ſibi contendit, ſaluti & incolumitati ſuæ proſpecturus, ſimul & inimicos ingratamque mulierem vlturus. Exiſtimabat autem, non ingratam Mieczislao tranſitionem ſuam fore Nicolaus: quippe qui ſciret, quantum in ſe vno momenti eſſet ad conſequendum & obtinendum Principatum. Nec eum ſpes fefellit. Ab eo igitur veniam præteritarum offenſionum petit, & in poſterum ei ſtudium ſuum defert: qua fide erga Caſimirum & liberos eius eouſque fuiſſet, eadem ſe erga ipſum fore, quantumq; dudum obfuiſſet, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorifice Mieczislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promiſſis oneratum dimiſit: ac per eum nullo negocio Cracouienſem omnem regionem in poteſtatem ſuam redegit. Tanta erat autoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

MIECZISLAVS SENEX TERTIVM.

Anno Chr. 1202.

Mieczislaus pactorum immemor.

Mieczislaus moritur.

ATque inde iam aperte profiteri Helenæ Mieczislaus, ſe pactis & iureiurando non teneri, quod non ipſius conceſſione aut ex pacto, ſed Nicolai opera Principatum adeptus eſſet. Nec ſatis habuit, non reddere fratris filiis Cuiauienſem tractum: quin & Vislicenſe territorium, & tria præterea caſtella de Sendomirienſi ditione ipſis ademit: ſua illa eſſe, & ad Principatum pertinere aſſeuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione vniuerſi principatus ac regni Poloniæ cogitantem, mors inopinata oppreſſit, ſexuageſimum tertium vitæ annum agẽtem anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſecundo. Sepultus eſt Caliſſiæ in templo Pauli Apoſtoli memoriæ dicato, quod ipſe cõdiderat, & collegio Canonicorum inſtituto ornauerat. Verum oppido in alium locum poſtea translato, ſepulchrum eius ſub dio relictum eſt. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landenſe & Vangrouecenſe monaſteria, & alia quædam, tum & ptochodochium ſiue hoſpitale recipiendis & ſuſtentandis egenis Poſnaniæ ad D. Michaelis extruxit & locupletauit, eiuſque curam hoſpitalariis fratribus Hieroſolymitanis mandauit. Reliquit autem Mieczislaus ſenex hæredes, Ottonem & Vladislaum filios, nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non multo poſt patrem ſecutus eſt, relicto Vladislao item filio impubere: cui Sputatori poſtea propter crebræ ſpuitionis vitium cognomen fuit. Cuius tutelam Vladislaus patruus, qui Magnus & Laſconogus etiam à gracilitate crurum dictus eſt, aliquandiu geſſit.

VLA-

VLADISLAVS LASCONOGVS.

Mieczislao ſene defuncto, in Leſcum Album rurſus vniuerſi fere conuentus Cracouienſis ſtudia prona erāt, negabantq; locum eſſe creando Principi viuente Leſco, qui iuſtus Princeps omnium eſſet ſuffragiis creatus, ſed fraude doloque Mieczislai bis Principatu ſummotus eſſet. *Anno Chr. 1203.* Aduerſabatur huic ſententiæ Nicolaus Palatin⁹ cum Fulcone fratre Epiſcopo, quorum magna tunc erat autoritas & potentia propter ſplendorem familiæ, magnaſque neceſſitudines & clientelas, ita vt perdifficile eſſet in cōuentu quippiam iis inuitis ſtatuere. Erat autem Nicolaus infenſus Helenæ Leſci matri ob ſuperiorem iniuriam. Adhæc ſciebat, Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in conſilio atque in amicitia Leſci & Helenæ locum obtinere. Ceſſere tamen & ipſi conſentienti multitudini: illud vero peruicere, vt ea demum lege Leſcus Principatum reciperet, ſi Gouoricium Palatinum Sendomirienſem relegaret. Miſſi ad Leſcum legati, mandata conuentus exponunt. Dubius animi Leſcus ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberat. Stultum aut certe damnoſum eſſe videbatur, Principatum vltro oblatum recuſare, & ſubeſſe alteri malle, omnibus cum præeſſe poſſet. Sed eiicere per ſummam iniuriam charū ſibi fidumque conſiliarium, ac de ſe bene merentem nolebat, indignumque iudicabat, tam duras & iniuſtas leges ſibi dici. Cunctantem Gouoricius vltro hortatur, ne ſua cauſa tanta commoda negligat: male ſibi ſuiſque poſteris cum conſulturum eſſe, ſi propter ſe vnum ſeniculum, & pauculos, atque eos incertos dies vitæ ſuæ, in aliam familiam transferri principatum ſinat. Libenter ſe pro eius commodis ac honore in exilium abiturum, pro quo vitam quoque ponere deberet atque cuperet. Felix ac ſempiterna poſteritatis memoria glorioſum illud ſuum exilium fore, ſuſceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Leſcum ea Gouoricij oratio, & inſignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta, in eam quidem partem, vt is illico negaret, tanti ſe facere Principatum, vt eius adipiſcendi gratia tam fidum cōſiliarium proderet, immerentemque magiſtratu ſimul & patria eiiceret. Principatum quidem duplici nomine ad ſe pertinere, quod & hæres Caſimiri eſſet, & à conuentu pridem electus atque expetitus, nunquam ſe eo abdicaſſet. Verum tyrannicam illam vocem: Si ius violandum ſit, regnandi cauſa violandum eſſe, non placere ſibi, qui iuſto & legitimo imperio ſuos regere, à patre & maioribus ſuis didiciſſet. Proinde alium ſibi Cracouienſes proceres iſtis legibus quærerent, ſe in paterna ſua ditione acquieturum eſſe potius, quam per ſcelus Principatu potiturum.

Cognita Leſci ſententia, denuo conſultatur in conuentu Cracouienſi de Principatu. Diſplicebat multis acerbitas decreti ſuperioris de relegādo Gouoricio: admirabantur Leſci virtutem, & excelſum vereque regium ſpiritum, qui carere Principatu mallet, quam inſontem conſiliarium iniuria afficere. Nicolao ſuccenſebant: neq; tamen mutare decretum illud poterant, refragante eo, & reſponſum Leſci quaſi ſuperbum & plenū contemptus cauillante. Nam quo clarius dederat Leſcus propenſæ in Gouoricium voluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat, ſummoque ſtudio contendebat, vt cuiuis potius, quam Leſco Principatus mandaretur: perfecitque tandem, vt Vladislaus Laſconogus Mieczislai ſenis filius, quaſi *Vladislaus Laſconogus princeps renunciatur.*

iuſtus hæres, abſens Princeps renunciaretur. Miſſi ad eum legati, vix, vt oblatum Principatum ſuſciperet, ei perſuaſerunt: nec aliter tamen, quam ſi Leſcus eum omnino repudiaſſet. Itaq; ad Leſcum mittit: poſtulata Cracouienſis conuentus, & quid ipſe reſponderit, exponit: negat ſe prorſus quidquam aduerſus Leſci ſententiam facturum, ad quem longe ante delatum eſſe Principatum ſciret: neque ſe tam cupidum eſſe, vt principatus cauſa ius ſanguinis violaret. Reſpondet Leſcus: ea lege, quæ ſibi à Cracouienſibus Proceribus diceretur, Principatum ſe accipere noluiſſe, nolleq;: nec aduerſus animi ſui ſententiam facturum eſſe Vladislaum, ſi eum delatum accipiat. Hoc vbi reſponſum à Leſco Vladislaus accepit, tum demum poſtulatis Cracouienſium legatorum annuit, & Cracouiam profectus Principatum iniit: magnaq; facilitate, humanitate, iuſtitia, atque liberalitate ſtudia & voluntates hominum adiungere ſibi cœpit.

At Romanus Vladimirienſium & Halicienſium Dux immemor iuriſiurandi ſui, inaudita crudelitate Nobilitatem fere omnem Halicienſem, nullo non ſupplicij genere vſus, extirpauerat: dictum illud ſubinde vſurpans, Melle neminem, niſi interfectis apibus, ſecure veſci poſſe. Interfectorum autem & proſcriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiſcarat, magnaſq; diuitias conflarat: vnde potens effectus, finitimis quoq; ducibus erat formidabilis, ita vt nõnullos ſibi faceret tributarios, & alios eiiceret, alios inſtitueret. His rebus elatus, vbi Leſcũ Principatu excidiſſe accepit, contemnere animi eius anguſtiam, vt ipſe interpretabatur, & ætatẽ: maioraque moliri cœpit. Ac primum clandeſtinis excurſionibus in Leſci ditionem ſibi finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Ruſſia rationes habentium, direptione, patientiam Leſci tentauit. Mox legatis eius amice res repetentibus, durius ac ſuperbius reſpondit, ac Lublinenſem tractum vltro à Leſco & Conrado popoſcit mercedis nomine, ob ſtipendia facta aduerſus Miecziſlaum, & ob detrimenta in prælio Mosgauienſi accepta. Sed cum poſtulata ei⁹ Leſcus & Conradus refutaſſent, quod dicerent, deſertori, & ei qui ex acie profugiſſet, nil ſe debere: accenſus ira, aperte iam Lublinenſem oram latrocinio & populatione agrorũ infeſtabat. Cohibebãt vero Sendomirienſes liberiores eius excurſiones, & ex eius ditionibus viciſſim prædas agebãt. Maiore deinde vi Roman⁹ bellum gerere inſtituit: coactoq; valido exercitu Poloniæ fines ingreditur, toti Poloniæ atq; adeo religioni Latinæ (ſic enim Ruſſi eos, qui principatũ Romani Pontificis agnoſcunt, appellant) exitium ſuperbe minitans, ad interiora Poloniæ contendit, immaniter & contumelioſe in oẽm ſexum, ætatem, ſtatumq;, & maxime in ſacerdotes, atq; etiam in innoxia tecta ſæuiens. Tranſmiſſoq; partim nauibus, partim vado flumine Viſtula apud Zauichoſtum oppidum in ripa Viſtulæ caſtra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoſcit Polonos appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos eſſe. Vbi vero Polonos inſtructis acibus adeſſe videt, conſternari ac trepidare cœpit, quod imparato ſibi preter opinionem dimicandũ eſſet. Neque recte explicare ordines poterat, Polonis perpetuo curſu & magna cum vociferatione irruentib⁹, cum ira & indignitas belli à ſocio ac tributario duce, ac de quo Leſcus optime eſſet meritus, illati, animos ipſis adderet. Præerat autem Polonis Chriſtinus Goſdouius Palatinus Plocenſis, vir acer & rei militaris peritus. Nam Leſcus & Conradus adoleſcẽtes aberant de conſilij ſentẽtia, cum aliquanta manu præſidij cauſa, eminus euentũ prælij expe-

Ruſſicum bellum.

Prælium ad Zauichoſtum.

expectantes, vt ſi qui durior caſus exercitum afflixiſſet, recipere ſe commode ad tutiora loca poſſent. Romanus vero in acie inter primos verſabatur, ſtrenui ducis fungens officio, ne manus quidem à Polonis abſtinês. Feruente aliquandiu pugna, & multis vtrinque cadentibus, cum Polonis ira virtuſq; ſuffragarentur, hoſtes vero abundarent multitudine, & Dux ipſe cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes ſiſteret, conſpicati id Poloni, globo facto impetum in eum faciunt. Nec ſegnius ille reſiſtit, donec ſtrage ſuorum, confoſſoque multis vulneribus equo, fugæ præſidium mandare coactus eſt, equam effœtam nactus: qua vectus, cum Viſtulam iam tranaſſet, immixtus multitudini ſuorum fugientium à Polonis inſtantibus in turba interfectus eſt. Exercitus autem hoſtilis partim pugnans, partim fugiens, ad internecionem fere deletus eſt. Fuit autem hic dies, quo apud Zauichoſtum pugnatum eſt, ad tredecimum calendas Iulij, ann' vero à Chriſto nato milleſimus ducêteſimus quintus. Per hoc tempus Lithuani gens fera, ſylueſtris, & obſcura Ruſſorum agros prædis agendis infeſtare cœpere. A quibus cruento prælio victi, ſubera, reſtes, & faſces fiôdeos, quibus ea gens in balneis ſudorem prouocare ſolet, tributi nomine deinceps pendere iuſſi ſunt. *Ruſſi victi à Polonis.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAgnam è Ruſſica victoria virtutis & felicitatis opinionem Leſcus apud ſuos pariter atque exteros conſecutus eſt, eoque maius ſibi deſiderium in animis Cracouienſis conuentus accendit. Summis eum laudibus paſſim omnes efferebant, Vladislaumque ſuum præ eo contemnebant. Patrum etiam vtriuſque merita inter ſe comparabant: & reiectum à ſe temere & iniuſte optimi Principis Caſimiri optimum filium dolebant. Forte autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichoſtenſi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouienſis vita defunctus eſt Itaque ſummoto iam eo obice, qui ſolus Leſco ad Principatum obſtiterat, ſummo conſenſu conſpirant, vt excluſo Vladislao, Leſcum veluti iuſtum Principem accerſant. Acto conuentu, cui & Fulco Epiſcopus interfuit, legatos cum decreto ad Leſcum mittunt. *Anno Chr. 1206.*

Nec ille, cum vniuerſi conuentus conſenſum videret, cunctatus eſt quin poſtulatis eorum annueret. Cracouiam igitur veniens Principatum nemine repugnante recepit. Nam Vladislaus vir modeſtus, & quietis amans, cognito conſenſu conuentus, ceſſit, ac Poſnaniam ſe recepit, nec vlla re poſtea Leſco moleſtus fuit. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus ducenteſimus ſextus. Inſequenti anno Fulco ſiue Pelca Cracouienſis Epiſcopus Palatini frater vita exceſſit: qui ſibi & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuffragij ſecûdum Archiepiſcopum in Gneſnenſi prouincia, ab Innocêtio tertio Pontifice maximo impetrauit. Cui ſucceſſit Magiſter Vincentius Cadlubcus Præpoſitus Sendomirienſis, vir pius & doctus, qui primus Polonorum hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit. In Ruſſia deinde Leſcus Princeps per legatos res quaſdam vario marte geſſit, ſiue excurſionibus eius gentis in Poloniam prouocatus, ſiue ad ferendam Colomanno Regis Vngarorum filio opem inuitatus, ſiue vtrumq;. *Leſcus ad principatû accerſitur.*

Anno à Chriſto nato 1211. Cometes decem & octo diebus menſis Maij, coma in Orientem obuerſa apparuit, futurorum malorum, quæ ſtatim Poloniam vtramque afflixerunt, prodigium; cuius & illa non minima cauſa *Cometa.*

fuit,

fuit, quod Ruſſi anno ſequenti milleſimo ducenteſimo duodecimo nouum dirumque hoſtem nacti ſunt, qui vires eorum deinceps penitus attriuit, & multas alias Chriſtiani orbis gentes magnis calamitatibus & cladibus inuoluit, ac pene funditus euertit. Tartari enim gens Scythica, ſiue à fluuio, ſiue à multitudine nomen habens, cum ante vltra Caſpium mare, & intra Imaum montem ad orientem ſolem obſcuri ignotique Græcis iuxta ac Latinis habitaſſent, circa annum Chriſti milleſimum ducenteſimum ſecundum, vel ſecundum alios milleſimum cēteſimum octuageſimum octauum finibus ſuis egreſſi, deuicto & interfecto Indorum Rege, cui ſeruierant, Aſiam pene omnem victores longe lateq; peruagati, & Rha ſiue Volga flumine tranſmiſſo ad Occidentem progreſſi, vicinis Ruſſorum Poloucijs, campeſtria ad Tanaim & Mæotim paludem loca habitantibus, bellum intulerunt: ac commiſſo prælio, victores Tartari magna ſtrage Poloucios & Ruſſos, qui in communi periculo Poloucijs opem tulerant, fudere & fugauere. Munitiones dein Polouciorum expugnatæ: ipſi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cū Taurica Cherſoneſo à Tartaris habitari cœpta. Deinde Ruſſi debellati & ſubacti ſunt, ita vt non modo tributa eis penderent, & iuſſa facerēt, ſed etiam ſeruis ante ſuis Lithuanis prædæ eſſent.

Tartari Poloucijs bellum inferunt.

Nullum deinde Leſcus, quoad vixit, bellum geſſit, pace & ocio impenſius delectatus. In pace vero iuſte, clementer, & moderate Principatum adminiſtrauit: ædificia partim collapſa inſtaurauit, partim noua excitauit. Obibat autem cunctas regiones ditioni ſuæ ſubiectas, cauſasq; & controuerſias hominum omnibus in locis ipſe per ſe cognoſcebat & iudicabat: in ſontes, & maxime in calumniatores animaduertebat: oppreſſos à potentiorum iniurijs vindicabat. Pomeraniæ, quæ longius non ſine incommodo à Principe ius petebat, Suentopelcum præfecit, & ampliſſimam poteſtatem ac iuriſdictionem, etiam in Palatinos (qui tum duo erant, Gedanenſis & Suecenſis) & in cæteros magiſtratus ipſi conceſſit. De reditibus autem Pomeraniæ mille pondo ſiue marcas argenti quotannis fiſco Principis Polonorum vt penderet conſtituit, & iureiurando in ſua, poſterorumque ſuorum Principum Poloniæ verba eum adegit. Maſouiam vero & Cuiauiam de conſilij conuentuſque ſententia Conrado fratri minori in ſortem patrimonij conceſſit, comitijs eam potiſſimum ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigeſimum agens annum, rogatu Procerum vxorem duxit Grimiſlavam Iaroslai Ruſſorum Ducis filiam anno Chriſti milleſimo ducenteſimo vigeſimo. Ex qua anno ſequenti milleſimo ducenteſimo vigeſimo primo Boleſlaum, qui poſtea Pudicus appellatus eſt, deinde filiam Salomeam ſuſcepit. Pacatis vero rebus omnibus tantum ſub hoc Principe in Polonis religionis amplificandæ ſtudium vigebat, vt eo potiſſimum inter ſe certarent. Nam Henricus Barbatus Vratiſlauienſium Dux, Heduigis vxoris ſuæ (Bertholdi Ducis Morauiæ & Carinthiæ filiæ) fœminæ piæ ac religioſæ rogatu Trebnicenſe monaſterium tertio à Vratiſlauia milliario maximis ſumptibus exædificauit, & puellis Ciſtercienſis ſectæ attribuit. Addixit autem Heduigis, indulgente viro, illi monaſterio oppidum ipſum Trebniciam & complures pagos ſuos dotales, ita vt in mille hominum alimenta reditus eius ſuffecturus eſſe videretur. Quod exemplum ſecutus Nicolaus Henrichouius, vir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à ſecretis fuit, & ipſe patrimonium ſuum omne Ciſtercienſibus monachis, aſſentiente Henrico Barbato donauit: extructoque eis monaſterio in

Leſcus fratri Maſouia & Cuiauia ceſſit.

Leſcus ducit vxorē.

Boleslaus Pudicus Leſco naſcitur.

Religionis amplificādæ ardor.

rio in

rio in pago ſuo Henrichouo, ipſe quoque ibi religionē profeſſus vitam peregit. Mieczislaus quoque Vladislai filius Dux Opolienſis & Ratiborienſis Ribnicenſe monaſterium Præmonſtratenſis ſectæ puellis condidit ac donauit: & Vincentius Cracouienſis Epiſcopus, cum Baſilicæ Cracouienſi multa contuliſſet, Epiſcopatu ſe abdicauit, nequicquam aduerſante Principe, ac diſſuadente collegio ſacerdotum. Huic ſucceſſit Iuo Sauli filius, qui Romam profectus, Dominici Calaguritani (qui tunc nouæ ſodalitatis & ſectæ, quam à ſtudio concionandi Prædicatorum vocant, autor florebat) doctrinam vitamque admiratus, Iacicum ſiue Iacintum gentilem ſuum de territorio Opolienſi, Canonicum Cracouienſem, & tres alios de comitibus ſuis, à Dominico vitæ illius inſtitutum edoctos atque profeſſos, Cracouiam reduxit, nouæque ſodalitati primarium in vrbe templum, quod Trinitatis nomine appellatur, attribuit, & copioſam ſupellectilem templo dicauit: Parœciam vero inde ad templum Virgini matri Dei Mariæ dicatum, ob id tunc à ſe cōſtructum, tranſtulit. Complura deinde eidem ſodalitati cœnobia in Polonia condita ſunt. Idem Iuo Cacicenſe etiam monaſterium Ciſtercienſibus monachis condidit: nec multo poſt Mogilam ſupra Viſtulam vno à Cracouia milliario, locum à Vendæ Principis tumulo dictum, id tranſtulit, & magnifice locupletauit. Ptochodochium quoque, ſiue hoſpitale egenis, & morbo ac ſenio debilitatis Cracouiæ extruxit ac dotauit, illud templi Spiritus ſancti à ſe erecto adiecit. Henricus etiam Archiepiſcopus Gneſnenſis, Theodorici Ducis Bernenſis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipſe in hoc pietatis ſtudio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate ſua, vt Principis atque omnium Ducum, Procerumque Polonorum conſenſu, & vniuerſi cōuentus conſtitutione, eccleſiaſticus ordo omnis cum adſcriptitiis etiam ac ſubditis ſuis ab omnium ſecularium iudicum, etiam Ducum, atq; ipſius ſummi Principis iuriſdictione liber eſſet, ita vt ne per exceptionem vllam quidē, aut reconuentionem pertrahi ad vllum ciuile forum poſſent. Eamq; conſtitutionem Pontificis Maximi & ſedis Apoſtolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à ſe conuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, poſt edictum legati Pontificij, abdicare coegit, iureiurādo ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à ſede Apoſtolica Archiepiſcopis Gneſnenſibus perpetuæ legationis munus. Mortuo deinde anno Chriſti milleſimo ducēteſimo decimonono, cum decem & nouem annis eccleſiæ illi præfuiſſet, Vincentius ſucceſſit. Biennio poſt denſi ac continentes per totam æſtatem imbres, ingenti aquarum inundatione vehementer Poloniam afflixere: plurimos pagos ac vicos euertere atque abripuere: ſegetes hybernas vaſtauere; vernam ſementem fieri paſſi non ſunt. Conſecuta mox eſt hyems acris & horrida. Inde fames & peſtis poſtea totum triennium ſæuientes, maximam vim iumentorum atque hominum abſumpſere. In his tantis malis Iuonis Epiſcopi beneficentia egentibus paſſim expoſita, permultis ſaluti fuit.

Inundatio, imbres in Polonia.

Fames & peſtis.

Conceſſerat Leſcus Conrado fratri Maſouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatum. Sed quoniam is iuuenis admodum erat, & ocio, deſidiæ, voluptatibuſque deditus, Chriſtini Palatini Plocenſis arbitrio pleraque omnia adminiſtrabat. Et recte is ſane ſe gerere, domi ſcelera ſeuere coercere, foris Prutenis & Lithuani, finitimis formidabilis eſſe, ita vt vulgo iam ab exteris magnus Maſouiæ Palatinus vocitaretur. Inuidere ipſi eam gloriam & autorita-

tem multi, atqui in his Ioannes Czapla Scholaſticus Plocenſis, & Cancellarius Ducis cæteris impenſius. Itaque is ſedulo Criſtino apud Conradum obtrectabat, & inuidiam odiumq; omni ratione conflabat. Admonebat crebro Conradum Criſtinus officij ſui: & cum remiſſiorem & nequiorē indies fieri animaduerteret, in frequenti quoq; Senatu forte acrius obiurgaret. Eam igitur occaſionē exoptatam æmuli eius cupide arripuere, iratumq; ſua ſponte Criſtino Conradum magis etiam irritarunt, multis falſis criminibus in eum cōfictis, & inprimis, quod is ad dominatum Maſouiæ aſpiraret, ac Conradi vitæ inſidiaretur. His incitatus Conradus, Criſtinum in vincula coniecit, deinde excæcauit, poſtremo necauit, liberosque eius proſcripſit: optime merentem peſſime remuneratus.

Criſtinus Palatinus Plocenſis à Conrado Duce necatur.

Cæterum non impune hoc ſcelus Conradus abſtulit. Nam vbi ſublatum de medio Criſtinum Pruteni accepere, reſumptis animis in ditionem Conradi incurſarunt, & Culmenſis tractus magnam partem Palatini eius loci, cū is puellæ cuiuſdam Pruſſicæ amore captus eſſet, proditione in poteſtatē ſuam redegerunt. In Maſouiam vero progreſſi, maximis eam affecere incommodis, ferro & igni longe lateq; graſſantes, ita vt Ploſcum etiam oppidum Maſouiæ caput exurerent. Quibus malis adactus Conradus, cum Prutenorū excurſionibus cohibendis per ſe ipſe par non eſſet, cruce ſignatos in auxilium contra Prutenos Chriſtiani monachi ſectæ Ciſtercienſis opera vndequaq; euocauit. Inter quos facile Principes erant Henricus Dux Sileſiæ, Vratislauienſiſq; & Lubuſſenſis Epiſcopi, & multi è nobilitate Polonica: quorū ope cum Culmenſem & Lubauienſem tractū in poteſtatē ſuam redegiſſet, Chriſtianum ibi primum Epiſcopum inſtituit, quo per eum barbari ad religionē Chriſtianam adducerentur. Id anno Chriſti milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſecundo actum eſt. Nec tamen ab illo cruce ſignato exercitu perdomari Pruteni potuerunt. Itaq; Conradus inito conſilio, & miſſa ad Albertum Archiepiſcopum Rigenſem legatione, ſodales ſiue fratres militiam Chriſti profeſſos, qui rubrū enſem cum cruce in pallio inſutum geſtant, è Liuonia euocauit. Verum ij quoq; vno prælio, quod biduo duraſſe memoratur, obtriti à Prutenis, ac deleti ſunt; ita vt quinque ſolum euaderent. Dum hæc ita gerūtur, Leſco Principi nouus hoſtis exortus eſt, ex huiuſcemodi cauſa. Suppetias is Conrado fratri contra Prutenos miſerat, ſiue ipſe iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes gente Gryphius equeſtri loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter, quam ipſis & eorum genere dignum erat, ſe geſſiſſent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuiſſent, reuerſi ignominia notati, & magiſtratibus à Leſco amoti ſunt. Permoleſte tulit eam notam familiæ ſuæ inuſtam Marcus Palatinus Cracouienſis (nam & ipſe Gryphius erat) itemque Andreas Magiſter & Canonicus Cracouienſis, præfati Ioannis frater. Itaque cum clam contra Principem cum cæteris ſuæ factionis conſpiraſſent, Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus, perſuaſit homini, vt ad Principatum iure optimo ad ſe pertinentem, quippe qui natu maximus tunc eſſet in familia Boleslai Criuouſti, ſibi vendicandum adſpiraret: operam ad id ſtudiumque ſuum, & maximæ partis procerum equitumque Cracouienſis conuentus, quibus exoſus ſit Leſci dominatus, prolixe ipſi deferens. Henricus (vt eſt ingenium hominum, quoad opes, honores. & eminentiam inſatiabile, & facile ſperat, creditque, quod optat) paſſus eſt ſibi perſuaderi à Palatino, quem gratia & autoritate plurimum

Pruteni Culmēſem tractum ſuæ poteſtatis faciunt, & Maſſouiam vaſtant.

Cruciferi in Prutenos euocati.

Henricus Barbatus ad principatum interuertendum conciatur.

mum

mum valere apud ſuos nouerat. Itaque facta de ſuis manu ſatis valida, ſpei plenus, fruſtra reclamante vxore Heduigi, Cracouiam contendit. Non latuere Leſcum molimina Marci, & apparatus Henrici Ducis. Igitur exercitum, quantum poteſt maximum, contra comparat, & à Conrado fratre auxilia accerſit. Iam ad Dlubnam amnem vno à Cracouia milliario Henricus cum ſuis copiis peruenerat, cum de apparatu & exercitu Leſci maiore quam ſuo, cognoſcit, & maiorem longe, quam Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiſcendi Principatus reperit. Nec auſus rem prælij periculo committere, ad Leſcum miſit, tempus, locumque, & modum colloquij petens. Non abnuit Leſcus pacis & ipſe amans. Conuenitur vtrinque pari numero procerum & ſtipatorum, erecto inter caſtra tentorio. Ibi multis vltro citroque ſermonibus habitis, tandem Iuonis Epiſcopi opera maxime pax componitur inter Duces. Henricus iure ſuo, ſi quid haberet ad principatum, ſeſe abdicat. Vtrique vero, nunquam ſe alterorum bonis & poſſeſſionibus inhiaturum, ſed commoda honoremque alterorum inuicem curaturos defenſuroſque eſſe paciſcuntur. Inuitatus deinde Cracouiam à Leſco Henricus, octo dies ſplendide & honorifice acceptus & habitus, qui hoſtis venerat, amiciſſim' diſceſſit. Marco Palatino, veriſimile eſt, Leſcum Henrici interceſſione reconciliatū eſſe. Nam poſt Leſci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo Principe nouus habitus eſt, interfuit, & vxori filioq; Leſci non defuit.

Barbati expeditio in Cracouienſem principatum.

Pax & fœdus inter principes cognatos.

Circa id tempus maior quoque Polonia non immunis fuit ab inteſtinis diſſidiis & ciuilibus bellis. Vladislaus enim Sputator, Ottonis filius, nōdum egreſſus ex ephebis, dimitti ex tutela à patruo Vladislao Laſconogo, & partiri cū eo dominatū flatigabat. Cum nō impetraret, coacta clam aliquāta manu, Caliſſiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Laſconogus celeriter cum tumultuariis copiis accurrit, arcem obſidet, non inſtructam ad longam obſidionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obſidio, cū commeatus obſeſſos deficere cœpit. Quocirca, qui in præſidio erant, vitam & incolumitatē pacti, arcē Laſconogo dedidere. Vladisla' vero Sputator per noctem cum ſeptem tantum comitibus effugit, & ad Leſcum Principē Cracouiam, deinde in Vngariam ſe recepit ad Andream Regem, à quo benigne acceptus, nouē ferme annos apud eum metu patrui exulauit. Poſthēc Vladislaus idē Sputator ſocietate & affinitate clam per internuncios cū Suētopelco Pomeraniæ præfecto inita, quod filiam eius Helenam vxorē ducebat monachi habitu clam in Poloniam rediit, & Suētopelci ope Vſce arcē munitiſſimā intercepit, indeq; ſubiectas ac vicinas oras vexare cœpit: pdia patrui, & Mogilnenſe monaſterium diripuit: complures nobiles, qui cum Laſconogo ſentiebāt, interfecit. Hęc vbi accepit Laſconogus, validū ex omni dominatu ſuo conſcribit exercitum: arcē Vſce difficilē expugnatu obſidione cingit, caſtella pluribus in locis extruit: vnde diſpoſiti in ſtationibus milites obſeruarent, ne quid ad obſeſſos importaretur, neue iterū Sputator manus ſuas effugeret. Vbi hac nō proficit, diuturna obſidione & fame ad deditionē obſeſſos adigere ſtatuit. Cumq; ad medium menſis Iulij à primo vere duraret obſidio, nec obſeſſi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atque ij inermes fere, & ebrij in ſtationibus apparere. In caſtris etiam pauci, ac diſſoluti obuerſari. Hoc animaduerſo, hi qui obſidebantur, alere etiam ipſi data opera ſimulato metu obſidentium negligētiam. Die quadā cum

Vladislaus Sputator Caliſſiam intercipit.

infrequentes admodum ſtationes & infrequentia caſtra ſuperne conſpexiſſet Sputator, celeriter conſtructis in arce ordinibus, cohortatuſque paucis milites, apertis portis erumpit, deiectaque nullo negocio ſtatione hoſtium, ad caſtra curriculo contendit: ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis ſtragem edidit, donec Laſconogus retractis & animatis ſuis, globoq; facto, in cæde exultantes repreſſit, & in arcem compulit. Quo incômodo conſternatus poſtero die obſidionem ſoluit. Diſcedentem Sputator magna iam fiducia ſuarum virium ſecutus eſt, & multi ad eum à Laſconogo accepta fama prælij deficiebant. Poſnania quoq; & Caliſſia primaria oppida nô grauate ſeſe ei venienti dedidere.

Suentopelci ambitio. His tam ſecundis generi ſui rebus Suëtopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra marique partis, & gratia populari tumeret, inſolentior factus, à Leſco Principe magnopere contendit, vt ſe Ducis Pomeraniȩ nomine & honore dignaretur, & ſempiternum id ſibi poſteriſque ſuis eſſe iuberet: vt ij tamê ſummo Polonorum Principi obtemperarent. Conceſſiſſe id auum eius Criuouſtum Boleslaum in inferiore Pomerania & Caſſubia Boguslao gentili ſuo. Refutauit poſtulata Suentopelci Leſcus: qua repulſa ille accenſus, ad defectionem ſpectare cœpit, neque penſionem annuam de more Leſco miſit. Leſcus igitur cum conſilium eius non modo hominum ſermonibus, ſed etiam reipſa deprehendiſſet, communicato cum Henrico Barbato conſilio, Ganſauam, quæ villa eſt Tremeſnenſis monaſterij prope Znenam in maiori Polonia ſita, vniuerſæ Poloniæ comitia ad tertium idus Nouembris, quæ dies D. Martini ſancti Epiſcopi memoriæ dicata eſt, indicit, quaſi de Republica, ac de componendis inteſtinis Ducum maioris Poloniæ diſſidiis: reuera autem, vt Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, ſine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus, & vltro in Principem inſidias intendit vna cum Vladislao genero ſuo, quod eius quoque iuxta ac ſuam rem agi diceret, & ad ſpem ſummi Principatus adipiſcendi eum incitaret. Conuenere ad prȩſtitutum locum atq; diem Leſcus Princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vladislai duo, Laſconogus & Sputator Duces, magnuſque Procerum numerus. Suëtopelcus ſolus moras nectebat, miſſiſque ſubinde per ſpeciem excuſandæ ſuæ moræ hominibus, ſtatum omnem comitiorum cognoſcebat, & occaſionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vladislaos tractatum eſſet, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quod totius conuentus ſententiæ eo inclinabant, vt ipſe & Pomerani maioribus Polonis de damnis cum Sputatore illatis ſatisfaceret, quartaque dies comitiorum curandis corporibus data eſſet: ad balneum ſe Leſcus & Henricus contulere. Ibi Suentopelcus cum expedita ſuorum manu adeſt, prope enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuerſoria ac tentoria proxima irrumpens obuios quoſque, rei nouitate attonitos, facile aut remouet, aut obtruncat. Leſcum quærit, ad balneum, vbi eum eſſe acceperat, contendit. Interim exaudito tumultu certior factus de hoſtili aduentu Suentopelci exilit, & equum nactus cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum pleriſq; ſuis perſequitur: illum vnum ſe petere potiſſimum, in vno illo capite omnia ſibi eſſe poſita dictitans. Vbi effugere Leſcus inſequentium ſe manus non potuit, conuerſo equo & reuocatis fugæ comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus pene cum paucis reſtitiſſet, fortiter dimicans

Suentopelci defectio.

Comitia apud Ganſauam.

cans ad Marcincouum pagū occubuit. Henricus quoque ętate grauis aliquot vulneribus debilitatus ac proſtratus in balneo, cum eſſet à Peregrino Weiſſemburgio, vno de aulico ipſius comitatu, corporis ſui obiectu protectus, ſemianimis relictus eſt. Percuſſores rati vtrumque exanimem, diſceſſere, & recolligendi ſe ſpacium Henrico conceſſere: qui raptim furtimque Vratislauiam lectica delatus à ſuis, haud ita multo poſt ſanitati priſtinę reſtitutus, & poſteros Peregrini liberatoris ſui magnis muneribus & honoribus proſecutus eſt. Ex eo igitur tempore Suētopelcus pro Duce Pomeraniæ gerere ſe cœpit. Leſci vero corpus Cracouiam relatum, in Baſilica magna omnium comploratione ſepultum eſt. Regnauit autem Leſcus à morte patris annos triginta tres propemodum, cum puer admodum ad Principatum euectus eſſet: ſed in his triginta tribus annis Mieczislaus quidem duos fere, Vladislaus vero filius eius tres annos, quibus ſummoto Leſco Principatum obtinuere, ſibi vendicant. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit à Chriſto nato milleſimus ducētesimus vigeſimus ſextus.

Leſcus à Suentopelco interfectus.

Suentopelcus Dux Pomeraniæ citerioris.

Per hoc tempus Prutenis Maſouiam vehementer vexantibus & vaſtantibus, inops conſilij Conradus Dux, habito conuentu ſuorum, tandem Chriſtiano Epiſcopo ſuggerente, fratres Teutonicos, & ipſos piam contra barbaros militiam ſub titulo S. Mariæ profeſſos (qui paulo ante à Saracenis è Syria eiecti fuerant) per eum ipſum Chriſtianum Roma acciuit, Culmenſemque tractum, & quicquid eſt inter Viſtulam, Mocram, atque Deruanciam flumina, eis tradidit, his legibus: vt contra Prutenos ſedulo, & ſummis viribus bellum gererent. Vbi vero eos domuiſſent, Culmenſem quidem ditionē redderent: cætera vero quæcunque de barbaris cepiſſent, arbitrio bonorum virorum ex æquo ſecum, ſeu cum poſteris ſuis partirentur: Polonis nequam vim aut iniuriam facerent, neue hoſtes ipſorum receptarent, aut vllo fauore proſequerentur: contra barbaros autem & à religione Chriſtiana alienos, vt ipſis, cum opus fuerit, præſto eſſent. Si quid horum transgrederentur, pœnę, quæ contra ingratos eſt ex iure gentium, ſubiacerent, hoc eſt, beneficia accepta amitterent. Hæc ita inter Conradum & Crucigeros, quorum tunc Hermannus de Salcza ſummus magiſter erat, conuenere, & à Gregorio nono Pontifice maximo approbata & confirmata ſunt. Atque hæc fere anno Chriſti milleſimo ducenteſimo vigeſimo octauo acciderunt. Sic ergo Cruciferi Maſouiorum & Polonorum defendendorum, ac Pruſſiæ barbaris eripiendæ prouinciam ſuſcepere: breuique tempore Maſouiis adiuuantibus, & volūtariis multis vndiq; pietatis ergo accurrentibus Prutenorum excurſiones repreſſere, & exiguo tempore magna in illis oris incrementa fecere: arceſq; & vrbes non ignobiles paucis annis muniere.

Teutonicorum fratrū ordo.

Culmenſis tractus Crucigeris conceſſus iure hoſpitij.

Pacta Conradi cum Crucigeris.

BOLESLAVS QVARTVS PVDICVS.

Leſco è medio ſublato, placuit Proceribus deferre Principatum filio eius Boleslao: ſed cum puer admodum eſſet, nec dum aptus adminiſtrando per ſe Principatui, de eius tutela, ac de ſumma rerū nil conſtitui publico conſilio potuit, cum Proceres inter ſe diſſentirent, & nonnulli Conrado Leſci fratri fauerent, iureque patruum pupilli tutorem eſſe debere aſſeuerarent: alij vero, quorum maior pars erat, vna cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouienſi atq; Pacoslao Sendomirienſi Palatinis, profligatos Con-

Anno Chr. 1226.

De tutela Boleslai & principatus adminiſtratione controuerſia.

radi mores peroſi, ſæuitiamque reformidantes, ad Henricum Barbatum Ducem Vratislauienſium tutelam pueri, & adminiſtrationem Principat' deferrent. Neq; vero illi liberis comitiorum ſuffragiis rem permiſere, ſed armis ac per vim, quaſi oblatam fortuito prædam, dominatum pro ſe vterq; vſurpare aggreſſi ſunt. Itaq; cōparatis vterq; magnis viribus, in Cracouienſem ditionem inuaſere. Et arcem quidem Cracouienſem Grimislauia cum liberis obtinebat. Henricus vero maiore, quam Conradus celeritate vſus, & Procerū fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandnicus amnis alluit: alteram ad Miedzibozum: eaſque validis militum præſidiis muniuit, vt inde aduerſariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in poteſtate ſua teneret, nec facile intercludi à ſua ditione poſſet. Porro Conradus re cum Cruciferis conſtituta, omnia ſibi in eo poſita eſſe exiſtimabat, ſi nouas munitiones & præſidia Henrici deiiceret, quod eorum fiducia Cracouienſes ſibi reſiſterēt. Itaque ad Scalenſem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium committitur. In quo multis vtrinq; cadentibus, Præmislus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerſo caſu fractus Conradus receptui canere iuſſit, atque pro victo abiit. Nec multo poſt ad alteram munitionem duxit, quaſi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verum ibi quoque, cum eum Henricus conſecutus eſſet, apud Vrociriſſum pagum eodē, quo prius, ac deteriore etiam euētu pugnauit. Henricus debellatum eum iam credens, & ꝙ hyemis inſtabat, vt tēpori agricolæ ſementem facere poſſent, dimiſit exercitum, ipſeq; ſine vllo metu cum paucis comitibus in Cracouienſi tractu verſabatur. De quo certior factus Conradus, improuiſus cum expedita manu aduolat, Henricumq; in Spitcouienſi villa rei diuinæ vacantē capit, & in Maſouiam abducit. Hoc poſteaquam Henrici filius Henricus accepit, raptim, quantū poteſt, maximum conſcribit exercitum, ad patrem liberandū. At Heduigis pia, quæ conſilium illud mariti de principatu adipiſcendo non probarat, tunc quoq; dubios euentus belli ſecum reputans, & ſanguinis Chriſtiani atque cognati profuſionem, belliq; calamitates perhorreſcens, iuncto curru in Maſouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, ac oriens belli parricidialis incendium ſapientia ſua reſtinxit. Eius enim precibus & ſuaſu motus & placatus Conradus, Hēricum & cæteros captiuos omnes dimiſit, duaſque neptes ex Henrico filio, filiis ſuis Caſimiro & Boleslao vxores deſpondit. Henricus autem tutela Boleslai, & adminiſtratione Principatus, iureiurando interpoſito, ſe abdicauit. Exinde Conradus fruſtra renitente Grimislaua Boleslai nomine Principatum in minori Polonia adminiſtrare cœpit.

Bellum ciuile inter Henricum & Conradum Duces.

Conradus bis victus ab Henrico.

Henricus Barbatus à Conrado miſſam audiens capitur.

Affinitas inter Sileſios & Maſouios Duces.

In maiore Polonia motus.

In maiori vero Polonia per id tempus res nō adeo quietæ fuere. Nam Vladislaus Laſconogus poſt ſolutam illam Vſcenſis arcis obſidionem, coadunatis nouis copiis ac vicinorum auxiliis, recuperare amiſſa, & vlciſci fratris filium ſtatuit. Nec ille quamuis inferior tunc viribus, quippe qui ſoceri auxilia dimiſiſſet, ad reſiſtendū patruo ſegnior occurrit, ſuperioriſq; tēporis ſucceſſu confiſus, temere magis, quam animoſe pugnandi copiam fecit: commiſſoq; prælio fuſus, viuus in patrui poteſtatem venit. Verum aliquāto poſt, cuſtodū fauore elapſus, ad Suentopelcum ſocerū profugit. Quē non modo armis & copiis inſtruxit Suentopelcus, verumetiam ipſe proſecutus eſt. Ad primum

mum autem eorum aduentum Laſconogus, ſuis diffiſus, quos propenſiores in Sputatorem eſſe animaduertebat, non tentata belli fortuna ceſſit, & Ratiboriam ad Caſimirum Ducē ſe recepit. Vbi cum in quartum annum exulaſſet, multiq; è maiori Polonia, quos vel Sputatoris tædium cœperat, vel æs alienum, ſcelerisq; conſcientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conueniſſent, aut per internuncios ſua ei ſtudia ſignificaſſent, magna ſpe rurſus ad recuperandum dominatum aſpirare cœpit. Sed eum fortuna in ipſo curſu deſtituit. Verum vbi fruſtra duos menſes in obſidione Gneſnæ contriuit, neque quiſquam omnino per id tempus ad eum deſciuit, ac Vladislaum Sputatorem cum Suentopelco, magniſque copiis aduentare nunciatum eſt, ſoluta obſidione mœſtus abiit: nec multo poſt mœrore confectus Srodæ vitam cum morte commutauit, & in Lubinenſi monaſterio, vel ſecundum alios Ratiboriæ ſepultus eſt, vir propter mores fœdos ac libidines ſuis exoſus. *Vladislaus Laſconogus moritur.* Nullos autem reliquit liberos: itaque eius morte vniuerſa maior Polonia in ditionem Vladislai Sputatoris recidit. Sputator vero Dei benignitati ſucceſſus ſuos acceptos referens, vt aliquod grati animi ſignum in propagando cultu diuino æderet, Olobocenſe monaſterium Ciſtercienſibus Virginibus condidit, ac locupletauit. Donauit item eccleſias Gneſnenſem & Poſnanienſem, & oppida pagoſque earum, etiam quos in poſterum eccleſiæ illi acquiſituræ eſſent, vacatione omnium laborum ac munerum, & immunitate penſionum, quæ Principibus Ducibuſque præſtantur. Fecit etiam idem Vladislaus poteſtatem Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Epiſcopo Poſnanienſi monetam cudendi, & venandi in ſyluis ac bonis eccleſiarum ſuarum, quod antea nemini præter Principem licebat. Crobiam quoque amplum & locupletem pagum Sulcouiam prius dictum, nunc oppidum, Poſnanienſi Epiſcopo donauit. Quæ quidem largitiones inuidiam ipſi, iniuſtus vero & ſuperbus dominatus ōdium etiam apud pleroſque omnes Proceres cōflarunt, ita vt in eius expulſionē coniurarent, & Henrico Barbato, quē propter Ganſauienſem proditionem & vulnera hoſtē Vladislao eſſe ſenſerāt, accito, ſe dominatumq; oēm dederent. Nec auſus eſt Vladislaus Henrico cum valido exercitu venienti ſeſe ōpponere, diffiſus viribus ſuis, & voluntatibus militum. *Polonia maior ad Henricum Barbatum deſciuit.* Sed Bnino atq; Sremo arcibus, quæ non ſatis munitæ eſſent, crematis, Gneſna vero firmo præſidio munita, ad Suentopelcum ſocerum confugit. Henricus vero munitionibus pleriſq; omnibus & oppidis facile potitus, Bninum quoq; & Sremum refecit, & præſidia oportunis locis impoſuit, eiſque Boriuoium nepotem ſuum ex filia Adleida Dipoldi Marchionis Morauiæ filium præfecit. Ipſe reliquas copias domum reduxit, domeſtico ne aliquo bello reuocatus, an vindicādæ tutelæ Boleslai pueri, & adminiſtrationis Principatus gratia, non conſtat. Vindicauit quidem certe vtrumq;, priuſquam ad ſubiugandā reliqua, quæ in fide Vladislai perſtiterant, reuerteretur. Nam vt Conradus Dux Maſouiæ, concedēte & abdicante ſe Henrico, pro tutore ac Principe ſe gerere cœpit, Iuo Epiſcopus Cracouienſis, ſiue Henrici voluntate, ſiue ſua ſponte, & odio metuq; Conradi, cui aduerſatus erat ſedulo, profectus ad Pontificem Maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adoleſcens in Academia Pariſienſi coniuncte & familiariter vixerat, relaxationē per vim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. *Minoris Poloniæ motus.* Proximus iam pubertati erat Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono ſtudio pariter cum matre ferebatur: ſiue adeo ſui iam iuris eſſe cupiebat. Hæc vbi

Boleslaus Pudicus à Conrado captus, & elapſus.

non obſcuris indiciis intellexit Conradus, Boleslaum vna cum matre per ſpeciem colloquij euocatum capit: Cirſcumque in Maſouiam aſportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata ſententia, ſuaſu Vladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouienſis opera, in Secechouienſe monaſterium eos transtulit, ibique aſſeruari iuſſit. Ipſe vero cum nonnullis Ducibus finitimis, & cum nouis hoſpitibus ac defenſoribus Crucigeris expeditionem in Pruſſiam fecit, hoſtilemque regionem longe & late igni ferroque vaſtauit.

Pruſſia vaſtata à Maſouiis & Cruciferis.

Dum autem Conradus bello eo diſtinetur, interim Boleslaus cum matre opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis ac ſopitis cuſtodibus intempeſtæ noctis ſilẽtio diſpoſitis clam equis effugit: Zauichoſtoq; & Sendomiria potitus, non auſus eſt tamen in ſua ditione vſquam conſiſtere, propterea quod præcipuis arcibus Maſouios ſuos Conradus præfecerat: ſed in Sileſiam ad Henricum Barbatum profectus eſt. Venientem humaniſſime Henricus accepit, & conſolatus eſt: comparabatq; exercitum, quo eum reduceret, Conradumq; eiiceret. At Cracouienſis conuentus ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obſcure illis fauere & in Cõradum conſpirare. Erat in Sendomirienſi ditione Boleslaus Cõradi filius, ſiue à patre ad Pruſſicum bellum proficiſcente cum imperio, ne quid forte ſe abſente nouaretur, relictus, ſiue tunc primum accepto de fuga Boleslai, ac de motu Sendomirienſium ac Cracouienſium nuncio, aduolarat. Is igitur facta ſuorum manu, crudeliter in eos, quos aduerſæ factionis eſſe didicerat, imo vero promiſcue, nulloque amici vel inimici diſcrimine, cædibus & incendiis debacchabatur, & Visliciæ belli ſede conſtituta, in Cracouienſem oram populabundus excurrebat. Venit tandem valido cum exercitu Henricus, Boleslaum ſecum ducens: ac decedentibus metu Maſouiis, magno omnium ordinum conſenſu, atque alacritate ſuſceptus eſt, & Cracouienſem, Sendomirienſem, ac Lublinenſem oram omnem facile in ſuam redegit poteſtatem. Et quoniam permagnos ſumptus fecerat, paternus autem Boleslai theſaurus à Conrado direptus erat, Cracouienſem quidem ditionem vna cũ Principatu ſummo, permittente Boleslao, Henricus ſibi retinuit: Sendomirienſem vero ac Lublinenſem ei conceſſit. Cum autẽ is non ſatis tuto ſe in vicinia Conradi eſſe exiſtimaret, Scalam Præginenſem arcem cum ſuo territorio, in Cracouienſi tractu, ab Henrico, vbi cum matre vitam degeret, impetrauit, & quinquennium ferme ibi vſq; ad Henrici obitum exegit. Atque eo quidem anno milleſimo ducenteſimo trigeſimo quarto Conradus à Pruſſica expeditione reuertens, ſatis habuit exortum domi inopinatum bellum propulſare. Siquidem Miſnenſis Marchio, cum ipſe quoque piæ aduerſus barbaros militiæ nomen dediſſet. Ploſcum arcem Conradi interceperat, incertum, cupiditatene ductus, an iniuria prouocatus. Sed cũ Conradus cum filiis mox eiecit, multis de exercitu eius cæſis, multiſque cum Baſilica, in quam confugerant, crematis.

Henrici Barbati in minorem Poloniam expeditio.

Conradi expeditio in oram Cracouienſem.

Cracouia obſidetur.

Inſequenti vero æſtate anno Chriſti milleſimo ducenteſimo trigeſimo quinto Conradus in Henricum arma mouit, & proceres Cracouienſes ac Sendomirienſes nequicquam ad defectionem ſolicitauit. Cum vero omnes à ſe alienos eſſe animaduerteret, admouens exercitum propius Cracouiam, Scarbimirienſe & Prandocinenſe templa, & monaſterium Andreouienſe communiuit, præſidiiſque firmauit. Deinde Cracouiam oppugnare adortus,

tus, in radice montis, cui arx impoſita eſt, & ad mœnia vrbis caſtrametatus eſt: templumque diui Andreæ, quod tunc ſuburbanum erat, caſtelli loco cõmuniuit, primus Polonorum auſus cõſecrata Deo templa impiis armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, ſed tamen vniuerſæ dimicationis diſcrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari poſſe Conradum exiſtimans, propterea quod ſibi domi bellum gerẽti rerũ omnium copia ſuppetebat. Hoſti vero longius frumentari & pabulari, aut domo ſupportare commeatum non ſine periculo neceſſe erat, cum ſubinde diſpoſitæ à ſe turmæ ex inſidiis in pabulatores & frumentarios impetum facerent. Qui vero in præſidio Cracouiæ erant, omnes oppugnãtium conatus fruſtrabantur. Itaque Conradus his difficultatibus implicatus, vaſtatis agris, incenſis pagis & villis, non modico etiam viciſſim detrimento accepto, in Maſouiam redit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuentumq; , vt Henricus iuxta ac Conradus tutela ac Principatus gubernatione ſe abdicarent, ac Boleslai iam pubeſcenti arbitrio permitterent, vtrum ipſe ſibi curatorem ſumeret. Facta poteſtate è veſtigio is patruo præterito Henricum ſibi delegit. Moleſte id tulit Conradus, verum tamen præſidia ex pacto deduxit, & deſponſas pridem filiis ſuis Henrici neptes, Conſtantiam quidem natu maiori Boleslao, Gertrudim vero Caſimiro vxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Ziemouitum, dominatũ ſuum, quibus quiſque finibus poſt ſe dominaretur, ne quid diſſidij ſe defuncto inter eos oriretur. Ipſe vero, quoad vixit, nihilominus omnia adminiſtrauit. Hoc tempore Caſimirus Dux Opolienſium & Ratiborienſium Miecziſlai filius vita exceſſit, & Miecziſlaum ac Vladiſlaum filios ex Venceslaua vxore ſuſceptos reliquit. Quorum Miecziſlaus cum Iuditham Conradi filiam vxorem duxiſſet, ſine liberis decedens fratrem habuit ſucceſſorem.

Pax inter Duces.

Facta pace cum Conrado, Henricus quamuis Principis Cracouienſis, ac Ducis Sendomirienſis titulo abſtineret, tamen ſuo nutu eas regiones gubernabat, ac magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, vt ſumptus in bellum factos compenſaret. Et recte vtiliterque multa de conſilij ſententia conſtituit: leges quaſdam malas ſuſtulit: meliores nonnullas ſanxit: immunitates eccleſiarum confirmauit: magiſtratus bonis viris mandauit: in maleficos ac calumniatores ſeuere animaduertit. Opatouiam oppidum cum ſexdecim pagis, amotis inde tẽplariis, in quorum ditione fuerat, Lubuſſenſi Epiſcopo iure ſempiterno adiunxit & addixit, Boleslao aſſentiente. Quin & in Sileſia Borcum oppidũ cum territorio, & in maiore Polonia poſtea Caſimiriam cum quatuordecim pagis ac decimis eidem Epiſcopo donauit. Dum Henricus de tutela Boleslai & Principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius, qui ab eo cum præſidiis in maiori Polonia relictus erat, cœpit abuti poteſtate ſua. Etenim cum fines bonorum Epiſcopi Poſnanienſis inuaderet, nec aliis iniuriis abſtineret, ac Paulus Epiſcopus Poſnanienſis ex condicto Sremum ad eum veniſſet, vt certorum hominum arbitrio iis de rebus cum eo transigeret, captus ab eo, & in vinculis habitus eſt. Verum non impune hoc ei ceſſit. Epiſcopus enim cum forte euaſiſſet, è cœtu Chriſtianorum eum eiecit, & Vladislaus Sputator cum prædatoria manu, qua agros aduerſariorum & oppida vexabat, noctu à cuſtodibus in arcem Sremenſem intromiſſus, ipſum cum pluribus militibus, qui ad primum tumultum non diffugérant, obtruncauit, arcemque, ne receptaculum deinde hoſtibus eſſet, exuſ-

Leges malæ ab Henrico abrogatæ.

Henrici expeditio in maiorem Poloniam. ſit. Henricus cognitis iis, quæ in maiore Polonia gerebantur, à Cracouienſibus rebus eo conuerſus, vt Vladislaum reprimeret, neque vllam ei munitionem, ex qua bellum renouare poſſet, reliquam faceret, exercitum conſcribit, & ad Gneſnam, quæ adhuc Vladislai præſidio tenebatur, ducit. Materia fere & roboribus arx Gneſnenſis munita erat antiquitus, ſed egregie tamen à militibus Vladislai defendebatur: multique oppugnantium, cum ſub mœnia ſucceſſiſſent, ſaxis atque aliis telis, aut contis etiam ſuperne icti cadebant. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Sileſiæ ſuæ ditionis res componendas reuocatus, ſoluit obſidionem: & ad extremas ditionis ſuæ Sileſiacæ oras contendens, in itinere apud Croſnam grauiter ægrotare cœpit, nec multo poſt rite ſacris myſteriis procuratus, diem clauſit extremum, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo trigeſimo octauo: & in Trebnicenſi monaſterio ab Henrico filio, cui Pio cognomen datum eſt, honorifice eſt ſepultus. *Henricus Barbatus moritur.*

Mieczislaus Dux à muribus abſumptus. Sub illud tempus Mieczislaus ſiue Mieſco, propter capitis intemperiem Coſſiſco cognominatus, Conradi Ducis filius, cui pater Cuiauiam conceſſerat, cum inopum, pupillorum, ac viduarum bona iniuſte diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis inuitatis præberet, ab ingenti multitudine murium impetitus, & fruſtra naui fugiens, muribus fugientem etiam per aquas perſequentibus, miſerabiliter periiſſe dicitur: exemplo futurus poſteris; ne ſe rapinis, iniuriis, ac ſanguine miſerorum hominum ſaginent. Defuncto Henrico Barbato, adſpirare rurſus Vladislaus ad amiſſum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo voluntatibus omnium, præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemque ſuam obligantibus, mœrore ac dolore animi in grauem morbum incidit, cum apud ſocerum Suentopelcum in Pomerania eſſet, paucisque diebus moritur, relictis Præmislo ac Boleslao poſtea Pio dicto filiis. Corpus eius Poſnaniam delatum permittēte Henrico Pio in Baſilica (nam ita mandauerat moriens) ſepultum eſt. Poſt eius mortem Naclenſis & Vſcenſis arx cum territoriis ſuis in fide filiorum eius permanſere: Gneſna vero deditione facta in poteſtatem Henrici Pij venit, Cæterum Conradus Maſouiæ Dux, Henrici morte rurſus in ſpem Boleslai opprimendi erectus, vexare ditiones eius clandeſtinis latrociniis, ac mox etiam apertis excurſionibus cœpit. Ad cuius conatus reprimendos Boleslaus, vt externa quoque ſibi auxilia adiungeret, ad Belam quartum Vngarorum Regem legatos miſit: noua cum eo fœdera icit, ſiue adeo antiqua firmauit: filiam eius Cunegundim, puellam moribus & vitæ ſanctimonia nobilem anno Chriſti milleſimo ducenteſimo trigeſimo nono vxorem duxit: cui dos fuit quadraginta millium marcarum. Tali autem coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata poſtea mutuo conſenſu religione, ambo perpetuo vouere continentiam. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditum. Poſt hæc fœdera ac nuptias Conradus Boleslaum bello laceſſere auſus non eſt. Verum Bydgoſtiam arcem, quæ ciuili bello inter ipſum & Henricum bello vigente, à Suentopelco Pomeranorum Duce intercepta erat, in poteſtatem ſuam redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin poſtea tumultuaria excurſione Inouladislauiam oppidum, compluresque pagos circumcirca ferro & igni depopulatus eſt.

Vladislaus Sputator moritur.

Boleslaus Pudicus vxorem ducit.

Fœdus & affinitas Boleslai cum Bela Rege Vng.

Porro

Porro à Prutenis quietior iam erat Conradus. Nam ij Cruciferorum, ac voluntariorum quorundam principum Germanorum ac Pomeranorum armis fracti, & in anguſtum redacti erant. Cæterum domi non perinde tranquillas res habuit. Atque id, quicquid erat mali, ſua ſibi temeritate ac furore præcipiti, falſa ſuſpicione inflammato, accerſiuit. Profectus erat Caſimirus filius eius Vratislauiam, vt ſponſam & affines ſuos viſeret: captusque conſuetudine ſponſæ, diutius ibi, nequicquam reuocante patre, commoratus eſt. Suſpecta ea res Conrado, vt eſt fere ſuſpicax ac ſolicita tyrannis, eſſe cœpit, verito, ne quod filius cum Henrico ſocero contra ſe ac cæteros fratres conſilium iniret. Neque enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate ſecum coniuncto fidebat. Erat cum Caſimiro Ioannes Czapla Vladislauienſis & Plocenſis Scholaſticus, ac ducalis Cancellarius, cuſtos & moderator adoleſcenti à patre datus. Eum igitur Conradus quaſi conſcium, ſiue adeo autorem conſiliorum filij literis reuocauit, captumque cauſa non cognita in carcerem coniecit, ac mox quæſtionibus ſubiectum, eodem furore in patibulum egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploſcum Conradus ante aliquot annos condito eis monaſterio induxerat) depoſuiſſent, ac Chriſtiano ritu funus deducerent: Agathia Conradi vxor mariti furori ſuffragata, ereptum, & in plauſtro duobus bobus contumeliæ cauſa vectum, noua furca ad id ex tempore ad monaſterium Dominicanorum ex aduerſo Baſilicæ erecta, iterum appendi iuſſit. Nec tamen deterriti ſunt Dominicani, quin iterum id deponerent, ac honorifice ſepelirent. In quo quidem euidenter diuina iuſticia apparuit, ſcelesta tyranni manu ad vltionem patrati prius à Czapla illo ſceleris vſa, eo quod is iniuſtæ ac nefariæ Criſtini Palatini Plocenſis necis autor, aut ſane incentor fuerat. Hoc Conradi facinus Andreas Plocenſis Epiſcopus Marci Palatini Cracouienſis filius vindicare auſus non eſt, ne quid & ipſe à tyranno pateretur. Cæterum Petrus Archiepiſcopus Gneſnenſis re cognita, maiore animo vniuerſæ Plocenſi diœceſi ſacris interdixit. Quamobrem excanduit quidem primum Conradus, verum poſt ad ſe reuerſus, agnouit culpam, & Lenciciam ad Archiepiſcopum, vt ille iuſſerat, venit: de admiſſo ſcelere Archiepiſcopi arbitratu ſatisfecit: Louiciam villam cum circumiacentibus ſyluis Archiepiſcopo iure ſempiterno donauit, ea quidem lege, vt is Plocenſis Canonicus ſemper eſſet, & libram ſiue marcam auri Duci Maſouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Vladislauienſi item & Plocenſi eccleſiis idem Conradus multa largitus eſt: atque ita Archiepiſcopus interdictum ſuum relaxauit, & Conradus Dux à delegatis Pontificis Maximi Gregorij noni Epiſcopo Vratislauienſi, & Scholaſtico Cracouienſi à crimine abſolutus eſt, cum ea, quæ Archiepiſcopo, & Vladislauienſi ac Plocenſi Epiſcopis receperat ac donarat, vna cum filiis ſuis confirmaſſet. Id adeo milleſimo ducenteſimo quadrageſimo Chriſti anno actum eſt. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobium Cracouiæ fratribus D. Franciſci Aſſiſinatis, nouo tunc inſtituto viuentibus, Praga accitis, condidit.

Prutenorũ vires fracta à Cruciferis & Germanis.

Ioan. Czapa Scholaſticus Plocenſis ſuſpenditur.

Interdictũ Archiepiſcopi in Plocenſi ditione.

Hoc eodem anno Tartari Ruſſia peruaſtata, ac maxima ex parte ſubiugata, Lublinenſem oram Ruſſiæ finitimam magno impetu inuaſerunt: exuſtaque arce Lublinenſi, omnem illam regionem vſque ad Viſtulam longe la-

Tartari Poloniam vaſtant.

ge lateque depopulati, Zauichoſtum etiam arcem in ripa Viſtulæ ſitam incenderunt: indeque in Ruſſiam reuerſi, depoſita tuto loco præda, quam ingentem abegerant & aſportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuerſi ſunt: tranſmiſſoque Viſtula flumine glacie concreto, Sendomiriam expugnauere: Copriunicenſe monaſterium diripuere: vtrobiq; præter ciues magnam agreſtium ac nobilium multitudinem, quæ illuc confugerant, vna cum monachis interfecere: progreſſique longius nemine prohibente, per Visliciam, Scarbimiriam vſque peruenere. Inde vero in capite quadrageſimæ anni ſequentis omnis generis præda onuſti, ingentem etiam hominum vtriuſq; ſexus forma & ætate florentium multitudinē loris aſtrictam in morem pecudum præ ſe agentes reuertebantur. Continebat ſe Boleslaus Princeps Cracouiæ ſimul cum matre, nuſquam auſus tantæ hoſtium multitudini ſeſe opponere. Cæterum Vlodimirus Palatinus coacta aliquanta manu, inſecutus abeuntes, apud Turſcum pagum vno à Polanecio oppido milliario, ſtatiua habentes, ex improuiſo adortus eſt, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio ſtragem edidit. Verum poſtea Tartari animaduerſa Polonorum paucitate, facile multi paucos, & multa cæde fatigatos ſuperarunt, & cæſis nō nullis, reliquos in fugam verterunt. Interim dum pugnabant Tartari, captiui diſciſſis vinculis in proximas ſyluas effugerunt. Porro Tartari ſua ſtrage perculſi, metuenteſque, ne maioribus Polonorum copiis opprimerentur, raptim ac tumultuarie ſeſe recipientes, & ſaucios ægrotoſque abiicientes, prope Secechouum in magna ſylua, quæ Stremech dicitur, aliquot diebus delituere, vt inſequentes fallerent: inde poſtea in Ruſſiam rediere.

Tartari iterum bipartito agmine totā Poloniam peruaſtant.

Nec multo poſt auctis maiorem in modum copiis irarum pleni, in Poloniam reuertere, & cum apud Sēdomiriam biduo ſtatiua habuiſſent, quo plura populationibus complecterentur, bifariam diuiſi ſunt. Ac pars quidem Lencicienſem ac Cuiauienſem oram duce Kaidano vaſtarunt: cum reliquo vero exercitu Battus ſummus eorum dux Sendomirienſem tractum verſus Camionam fluuium & Ilzam arcem & oppidum Epiſcopi Cracouienſis infeſtauit. At Proceres & equites Cracouienſes ac Sendomirienſes, non ferentes, chariſſimam patriam ſe inſpectantibus tam crudeliter vaſtari: parentes, vxores, & liberos ſuos dulciſſimos omni genere contumeliæ affectos, vel miſerabiliter trucidari, vel in fœdam ſeruitutem abduci: villas atque penates incendi: templa cædibus, libidinibus ac ſanguine ſacerdotum pollui. Hæc inquam non ferentes, ſimul autem conflictu Turſcenſi animati, facta manu,

Polonorum clades à Tartaris accepta.

Tartaris apud Chmielnicum pagum non longe à Szidlouia oppido occurrunt, eo quidem propoſito, vt vel corporibus ſuis viam ipſis ad vlteriora obſtruerent. Tartari vbi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies inſtruunt, quarum altera magno cū clamore in Polonos aduenientes procurrens prælium commiſit: altera in ſubſidiis erat, vt laborantibus ſuis opem ferret. Pugnatum eſt horis aliquot acriter: ad extremum Tartari multis fortibus viris amiſſis, cedentes ad ſubſidiariam aciem ſeſe recepere, Polonis acriter inſtantibus & debellatum eſſe credentibus. Ibi vero denuo inſtauratur prælium. Tartari integri ac recentes feſſis ac ſauciis ſuccedunt, Poloni primo ſucceſſu freti, extremum conatum faciunt, vt aut plena victoria potiantur, aut vero honeſte pro patria mortem oppetant. Tandem amiſſis ducibus ac fortiſſimis quibuſque militibus ad paucos redacti, terga dedere, & itinerum

noti-

notitia, ſyluiſque tecti euaſere. Factum eſt autem hoc prælium decima octaua die Martij.

Continebat ſe per id tempus Boleslaus Pudicus cum matre & coniuge ſua Cunegũdi in arce Cracouienſi: ſed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſupellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerum profugit. Principis exemplo plurimi, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerunt: tenuiores vero in ſyluas, montes, & paludes ſeſe abdiderunt. Porro Tartari poſt Chmielicenſem victoriam ad Cracouiam contendunt, & cum vacuam defenſoribus reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templum tamen D. Andreæ duabus turribus munitum, ꝙ tum extra oppidum erat, ab egenis ac debilibus, qui in id ſe receperant, interfectis ſuperne compluribus barbaris, qui propius acceſſerant, defenſum eſt. Poſt in Sileſiam ingreſſi, cum disiectos Oderæ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam vlteriorem Mieczislaus Dux Ratiborienſium cum parua manu. Is igitur in eos, qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragem edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (valent enim ea re ipſi iuxta ac equi ipſorum) ſuperueniente ceſſit, ac Ligniciam ad Henricum Pium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, cumque eo ſe coniunxit. Tartari vero continuato curſu ad Vratislauiam metropolim oræ illius feſtinarunt, quam incenſam repererunt. Oppidani namque cognito aduentu barbarorum munitioni oppidi diffiſi, ſupellectili ſua & commeatu in arcem comportato id reliquerant: milites vero, qui in arcis præſidio erant, ne ciuitas hoſtibus prædæ vel receptaculo eſſet, hanc incenderant. Quam ob rem indignati Tartari arcem obſederunt. Sed fruſtra conſumptis diebus aliquot, cum obſeſſi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe viderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt, ac Ligniciam, vbi Henricum Ducem cum magnis copiis & auxiliis eſſe cognouerant, contenderunt, auctis viribus ſuorũ aduentu, qui ante in Lencicienſem & Cuiauienſem tractum excurſionem fecerant.

Boleslai Pudici fuga.

Sileſia à Tartaris vaſtatur.

Tartari Ligniciam contẽdunt.

At Henricus, aduentu hoſtium cognito, obuiam eis progreditur, procurato ſacris myſteriis exercitu, eo quidem animo, vt aut vinceret, aut fortiter pro aris & focis, aut pro populo ſuo dimicans occumberet. Quinque autem agminibus exercitus eius cõſtabat. In primo erant cruce ſignati ex variis gẽtibus, Pontificis Maximi autoritate & cohortatione poſt cladem ſuperioris anni collecti: cum quibus ordinati erant foſſores ex metallis Goldbergenſibus: cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi Marchionis Morauię filius. In ſecundo erant maiores Poloni & Cracouienſes nonnulli, quos ducebat Sulislaus Vlodimiri Palatini Cracouienſis frater. In tertio erat Mieczislaus Dux Ratiborienſis & Opolienſis cum ſuis copiis. Quartum tenebat Pompo Magiſter Pruſſiæ cum ſuis Cruciferis. In extremo ipſe Henricus cum flore militiæ Sileſiacæ & Polonicæ, & mercenariis externis. Sub Legnicia igitur ad Niſſam amnem, in planicie ſpacioſa, quæ bonus campus dicitur, concurrunt acies, primique cruce ſignati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnam ineunt, & primos barbarorum præcurſores facile fundunt. Verum illis ſiue pulſis, ſiue de induſtria cedentibus, (etenim fugiendo pugnare genti maxime vſitatum eſt) primum illud agmen cruce ſignatorum, productum longius à ſuis, & à multitudine barbarorum circundatum, denſo imbre ſagitta-

Henrici Ducis exercitus.

Prælium cũ Tartaris ad Ligniciam.

 gitta-

gittarum obruitur, ita vt pauci inde euaderent: magna ſiquidem ex parte nudi erãt, tametſi ne loricæ quidem, aut thoraces, aut galeæ ſatis vim Tartaricarum ſagittarum ſuſtinent. Ibi & Boleslaus Dux inter primos pugnãs cecidit. Succedit alterum agmen ex duobus iunctum, cui Dux Opolienſis & Sulislaus præerant. Atque id facto impetu in hoſtes in cæde primorum exultantes, magnam ſtragem edidit, cum baliſtarij contra ſagittarios eorum conſtitiſſent. Quod animaduertentes Tartari, duo item agmina ſuis laborantibus ſuccurſura ſubmittunt. Nec tamen ſegnius Sileſij cum Polonis pugnam cient, donec quiſpiam de exercitu Tartarorum eques à latere Polonis ex improuiſo apparens, Polonica lingua, vt fugerent, vociferatus, eos conturbauit, & in fugam conuertit, initio fugæ orto à Mieczislao Opolienſi, qui vocem illam amici eſſe, ſaluti ſuorum conſulentis, quaſi iam reliqua agmina à barbaris deleta eſſent, credidit. Ibi Henricus nil ſuorum ſtrage fugaque deterritus, extremo agmine cum Cruciferis coniuncto, fugientes inſequentium Tartarorum impetum excipit: inſtauratoq; prælio, Tartaros viciſſim premit. Succurrit & Battus vehementer debilitatis. Certatur vtrinq; totis viribus pro victoria: exæquata rurſus aliquandiu pugna, tandem Henrici res virtute militum meliori loco eſſe cœperant. Erat in extremo illo agmine inter cætera ſigna vexillũ inſigne, cuius pictura X literæ figurã præferebat: in cuſpide vero imago erat tetra, nigraq; capitis humani barbati. Id igitur vexillũ cum ſignifer vehemẽtius quateret, fumũ ac nebulam denſiſſimã & fœtidiſſimã exhalabat. Ea nebula non modo aſpectũ barbarorũ noſtris adimebat, verũ etiam odore teterrimo eos enecabat: totumq; adeo exercitũ noſtrorũ nouitate ac miraculo rei ſtupefactũ perturbauit. Incantationib⁹ id quibuſdã Tartari effecerat: quibus iuxta ac ariolationibus ac diuinationibus cæteris cum alias, tum in bello plurimũ vtuntur. Tunc vero barbari, vbi noſtros trepidare ſenſerunt, cohortati ſe inuicem, impreſſionem in eos faciunt, perturbatiſq; ordinibus magnã cędem faciunt: in qua Pompa Magiſter Cruciferorũ cum fortiſſimis quibuſq; ſuorũ occubuit. Diffugiunt cęteri ex acie, præter eos, qui circa Ducẽ erant. Nam is turpe ratus fugere, nõ inultus mori volebat. Ad extremum tamen, cum aliquandiu fortiter pugnans hoſtium vim ſuſtinuiſſet, perſuaderi ſibi paſſus eſt, vt ſe melioribꝰ ſeruaret rebus: perruptiſq; hoſtilibus cuneis, quatuor tantum comitantibus, nempe Sulislao, Clemente Palatino Glogouienſi, & Conrado Conradi, & Iohanne Iuani filiis, nobiliſſimis ac fortiſſimis viris, iam periculũ euaſurus eſſe videbatur, cũ ſubito fortuna conatum eius deſtituit. Equus enim, cui inſidebat, multis vulneribus in prælio acceptis debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipſi à cubiculario eius petitum ſubminiſtrat, tamen dum inſequentes & obuios barbaros ferro ſummouet, & in prementem ſe maxime Tartarũ ſublato brachio gladium vibrat, ab alio quodam haſta ſub aſcella ictus, moribũdus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorẽ attollunt, deductumque per manus Henricũ ad alterum baliſtæ iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis ac veſtimentis relinquunt. Tres quoq; illi, qui cũ fugientem comitati ſunt, pugnantes cecidere. Nam Ioannes impoſito in alium equum Duce, ferro per medios hoſtes viam ſibi ac Duci patefaciens ſaucius cum duob⁹ miniſtris vix euaſit. Tantus autẽ in eo prelio interfectorum Chriſtianorum numerus fuit, vt ſingulis ſingulę auriculæ à Tartaris præciſę nouem ingentes ſaccos explerent. Poſt hanc deinde pugnam Tartari Ratiborien-

Sileſiorum & Polonorum fuga.

Henrici cædes.

Stragis magnitudo.

borienſem oram repetita excurſione vaſtarunt, ibique octo dies commorati in Morauiam inuadunt: quam cum nemine prohibente, & Venceslao Rege in Bohemia delitefcente, amplius vno menſe vſq; ad Auſtriæ & Bohemiæ fines crudeliter diuexauiſſent, in Vngariam ſuperatis montibus & ſyluis peruenerunt. At Henrici corpus poſt diſceſſum Tartarorũ inter cadauera, ſex digitorum in pede læuo argumẽto Anna coniuge indicante inuentum, cum aliis nobilioribus Vratislauiam deductum, & in diui Iacobi, quod monaſterium Franciſcanis ipſe inchoauerat, Anna vero vxor poſtea conſummauit, honorifice ſepultum eſt. Cæterum Heduigis mater, quæ monaſterij Trebnicenſis munitioni diffiſa, Croſnam vna cum grege monacharum & Anna nuru, ſub aduentum Tartarorum ſe receperat, nihil nuncio cladis atque interfecti filij commota eſt. Quin monachas & nurum lamentantes, ac pectora plangẽtes comiter cõſolata, minime deiecto vultu gratias egit Deo, quod eius munere talem filium peperiſſet, cuius ipſa viuentis pietatem ſummam in ſe experta ſemper eſſet, quique ad extremum pro religione & populo ſuo vitam alacer proieciſſet.

Henrico Pio cæſo, Boleslao Pudico nuſquam comparente, oppidis, pagis, vicisq; ad vaſtitatem redactis, Nobilitas Cracouienſis & Sendomirienſis deteriora etiam timens, quod ſine Principe ac magiſtratibus eſſet, inito conſilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo Principatum detulit. Atque is Princeps factus, ſtatim Magiſtratus creauit: plerique enim tempeſtate illa Tartarica deſiderati erant, Clementemque Ruſiecium Sulislai filium Palatinum Cracouienſem creauit. Quod cum accepiſſet Conradus Dux Maſouiæ, permoleſte tulit, alienum ſibi Caſimiri Principis filio, Leſci Albi fratri, in Principatu prælatum eſſe. Itaque colloquium à Suentopelco Pomeranorum Duce petiit, fœdus cum eo percuſſit, auxiliaque ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipſe Suentopelcus negauit ad id bellum ſe poſſe proficiſci, aliis curis & occupationibus diſtentum. Interim dum Conradus in apparatu belli occupatus eſt, Tartari ex Vngaria per Scepuſienſem tractum excurſione rurſus facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaque vrbe, ac maiore quam prius cæde hominum facta, cum ingenti præda in Vngariam per Oſuiecimenſe territorium citi reuerſi, atque ibi tres annos commorati ſunt. Conradus vero Dux, omnibus ad bellum comparatis, accitiſque Pomeranorum auxiliis, in Sendomirienſem, ac deinde in Cracouienſem tractum duxit exercitum: & facile munitiones oẽs opera Zegotæ gente Toporij, eiuſque familiæ, & clientum, dedentibus ſe vltro omnibus, in ſuam redegit poteſtatem. Cæterum Clemens Palatinus Cracouienſis, & alij, qui cum Boleslao ſentiebant, cum impares eſſent conatibus Conradi reprimendis, Scalenſem arcem valido præſidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tunc adortus eſt, ſed Cracouiam veniens arcem muniuit, conſtitutiſq; rebus in Maſouiam rediit. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu ſuo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum Principatum. Cum autem Cracouienſem arcem expugnare niteretur, re cognita, ſuperuenit iterum Conradus cum maioribus copiis, cum quibus Caluus congredi non auſus in Sileſiam ſe recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Territus Clemens Palatinus deſtitutum ſe ope Boleslai cernens, petita impetrataque à Conrado venia arcem ei dedidit.

Boleslaus Caluus vocatur ad principatum.

Tartari Poloniam rurſus populantur.

Conradus Dux Maſouiæ principatum inuadit.

Poti-

Potitus iam omni Principatu Conradus, cum belli ſumptibus exhauſtus eſſet, grauia mox vectigalia & exactiones non modo oppidanis & agreſtibus, ſed etiam equeſtri & ſacerdotali ordini impoſuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis veteribus & extruendis nouis munitionibus acerbe vulgus exercere cœpit. Quæ poſt tantas calamitates à Tartaris illatas, famemque grauem, cum pergrauia & intolerabilia omnibus viderentur, magnum odium Conrado conflarunt. Redierat is forte in Maſouiam. Ibi Proceres Cracouienſes clam de eiiciendo ipſo conſilia ineunt: nonnullos conſcios, qui Boleslaum Pudicum perquirerent, dimittunt. Atque is de voluntate & ſtudio ſuorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porro Cōradus, cum alienatos à ſe eſſe Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus animos accepiſſet, ac de conſilio reuocandi Boleslai Pudici, & eiiciendi ſui ſenſiſſet, propere accurrit cum non contemnendo comitatu ſuorum: diſſimulatoque conſilio, comitia apud Scarbimiriam indixit. Ad quæ cum frequentes proceres & equites conueniſſent, capiuntur quidam ex eis nobiliores, qui contra Conradum ſentire videbantur, & in Maſouiam vincti abducuntur. Cæterum Clemens Palatinus cautior, & aduentum Conradi celerem, comitiaque illa æſtate media præter morem indicta ſuſpecta habens, cum fratribus & aliis nonnullis ad Boleslaum Pudicum, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diem latuerat, profugit. Nec ſane multo poſt illi, qui in Maſouiam abducti erant, fractis compedibus, intempeſta nocte cum euaſiſſent, omnem ſuorum multitudinem palam contra Conradum concitabant. Eorum reditu cognito, Clemens Palatinus confeſtim aduolat, & facta manu coniunctisque viribus Cracouiam in ſuam poteſtatem redigunt, eiecto Conradi præſidio. Subſequitur Boleslaus Pudicus cum coniuge, cui venienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ætatis, ac ſexus exultans ac gratulabunda obuiam ſeſe effudit, & mox nouum iusiurandum Principi proceres dicunt. Quo conſenſu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt.

Aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat.

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Conradus comitia Scarbimiriæ indicit.

Pudicus principatū recuperat.

Factus autem certior Conradus de defectione minorum Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit, cumque videret Boleslaum Cracouienſis arcis munitione (neque enim ſpacium cogēdi exercitus habuit) ſeſe cū pręſidio continere, obſidere eū cœpit: & quod longius ductam iri obſidionem, neque ſatis virium ſe ad bellum in hoſtico gerendum habere ſentiebat, tēplis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerſo arcis in eodem colle ſitum, tunc extra munitionem arcis erat, caſtellorum loco vallis & foſſis communitis, commēdataque cura exercitus & obſidionis Boguthæ equiti Cracouienſi, ſecum ſentienti, in Maſouiam ad maiores copias mox adducendas receſſit. Nec mora, Bogutha mutata fide, de templis præſidia deduxit, obſidionemque ſoluit. At Conradus conſcripto maiore exercitu, accitis etiam in auxilium Præmislo Poſnanienſi, & Mieczislao Opolienſi Ducibus, Lituaniſque item & Iazygibus, tractum Sendomirienſem populabundus ingreditur. Nec Boleslaus cōmittendum ſibi eſſe exiſtimauit, quin ſua defenderet. Itaque magna celeritate, quantum poteſt, exercitum comparauit, in quo erant & Vngari: & ad Suchodolum pagum Conrado occurrēs, quamuis eſſet viribus longe inferior, tamen pugnandi copiam fecit. Et fauit ſane iuſtiori cauſæ Deus, hominumq; preces pro Boleslao paſſim ſupplicantium

Conradus bellum infert Boleslao Pudico.

Pugna ad Suchodolum.

tium exaudiuit. Commiſſo enim prælio, numeroſus ille Conradi exercitus cum ducibus ſuis à Boleslao fuſus & in fugam actus eſt: victorque moderate victoria vſus, neque fugientes longius perſecutus eſt, & ſaucios benigne recreauit, & captiuos dimiſit. Cuius quidem moderationis fructum mox con ſecutus eſt. Nam reliqui de Nobilitate Sendomirienſi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erant, ſtatim in poteſtatem Boleslai venere. Boleslaus itaque recuperatis omnibus, quæ abſens amiſerat, Cracouiam reuertens ingenti omnium gratulatione exceptus eſt.

Boleslai victoria ac moderatio.

Nec in maiore Polonia poſt Tartaricum bellum quietæ res fuere. Nam poſt interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus Caluus filius eius natu maximus dominatum ſuſcepiſſet, grauis Nobilitati, & cæteræ multitudini eſſe cœpit, atque externos indigenis, Germanos Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & reſtrictus, in illos munificus & liberalis, ita vt honores quoque & magiſtratus eis mandaret. Male hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque queſti inter ſe de faſtu Ducis, & contemptu ſui, celeriter contra eum conſpirarunt, & conuentu apud Poſnaniam acto, Præmislum & Boleslaum Vladislai Sputatoris filios, bonæ indolis iuuenes, acciunt, abdicatoque Caluo, duces eos ſibi conſtituunt. Commorabantur autem ij in arce Vſcenſi, quam de patrimonio ſolam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus iis traduntur arces & munitiones, vna excepta, cui Præmentæ nomen, cuius præfectus in fide Boleslai Calui perſtabat: quam tamen haud ita multo poſt Nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & cõtumeliam non iniquo animo Caluus, ſuadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & poſterius filium ab eo dominatu fruſtra auocauerat, & tunc nepoti, ne iniuſte iuſtis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, perſuaſit. Quin is poſteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio ſorore ſua Eliſabetha, vna de quinque: ſed id poſt mortem Heduigis actum eſt. Vix enim vno anno ea poſtea vixit, altero poſt filium defuncta: qui fuit à Chriſto nato milleſimus ducẽteſimus quadrageſimus tertius, ſeptima idus Octobris, & ſepulta Trebnicij.

Boleslaus Caluus ſuis exoſus.

Maiorum Polonorum defectio à Boleslao Caluo.

Cruciferi quoque eodem tempore, cum Pomponi apud Legnicium interfecto, Henricum de Vida Magiſtrum ſuffeciſſent, nõ modo Pruſſiam bello quæſitam, ſed etiam ea, quæ initio à Conrado Duce acceperant, pene amiſerunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Qui, Prutenis à Crucigeris iam ope multorum Germaniæ principum in anguſtiam redactis, magnaque ex parte debellatis, ſucceſſibus Crucigerorum inuidens, ſimul & ſibi dominatuique ſuo metuens, Prutenos clam partim ad bellum, partim ad defectionem & rebellionẽ ſolicitauit & impulit. Conradus autem Dux Maſouiæ poſt Suchodolienſem cladem de vlciſcendo Boleslao Pudico ſedulo cogitabat: & cum imparem ſe eius viribus videret, Lithuanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui ilico in Sendomirienſem oram ſibi proximam tunc vſque ad Viſtulam inundarunt, & magnam iumentorum ac hominum prædam è Lucouienſi & Secechouienſi territorio abegerunt. Nec aberat Conradus cum ſuis, cæde & incendiis in obuia quæque ſæuiens. Coegit & Boleslaus exercitum, quantum anguſtia temporis patiebatur, querelis ac lachrymis ſuorum fatigatus, & aduerſus Conradum duxit, ſua defenſurus, & illatum bellum propulſaturus: commiſſaque ad Iar[illegible] pugna, victum &

Suentopelci bellum aduerſus Cruciferos.

Lithuanorum & Iazygum in Poloniam excurſio.

Poleslaus victus & fugatus à Conrado.

multis cæſis captiſque fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomirienſem Nobilitatē inuaſit: quocirca metu conſtricta & præſenti periculo, deſperato Boleslai Principis auxilio, Conrado ſe dedidit. Et parci quidem tunc iuſſit Conradus cæteris omnibus: ſolas Epiſcopi Cracouienſis poſſeſſiones, quod in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit ac incendit. Hac iniuria commotus Prendota Epiſcopus, Conradum velut inuaſorem eccleſiaſticorum bonorum, & ſacrilegium autoritate ſua pontificia publice diris deuouit. Quam rem Archiepiſcopus Gneſnenſis Fulco cum vniuerſa ſynodo ea de cauſa conuocata, comprobauit. Muniuit autem poſtea Conradus arces quaſdam in Sendomirienſi tractu: verum eas non multo poſt Boleslaus, deiectis eius præſidiis, recepit, cum Conradus curſim in Maſouiam, excurſione Prutenorum excitus diſceſſiſſet. Nec diu moratus, repulſis Prutenis, expeditionem aduerſus Boleslaum renouauit vna cum Caſimiro filio, & Mieczislao genero Duce Opolienſi, atque in Cracouienſem oram duxit exercitum. Continebat ſe Boleslaus in arce Cracouienſi, non auſus iterum prælio rem committere. Itaque è regione arcis Conradus caſtra metatus eſt, quo loco Rudaua amnis Viſtulæ miſcetur: eumque locum foſſis, aggeribus, caſtelliſque muniuit. Et quod obſidio longior fore videbatur, vno à Cracouia milliario ſupra Viſtulam nouam arcem munit, in eo colle, in quo monaſterium Tinecenſe ſitum eſt. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia milliario. Sed cum nihil obſidione proficeret, Lelouienſi arce Mieczislao genero ſuo commēdata, Tinecenſi præſidio ſuo bene munita in Maſouiam reuertit. Poſt cuius diſceſſum Boleslaus Tinecēſem arcem in ſuam redegit poteſtatem: quo cognito, ij quoque, qui in caſtris ad Cracouiam relicti erant, deceſſere, veriti, ne & ipſi expugnarētur. Et paucis dieb⁹ illis Mieczislao mortuo, Lelouienſis quoq; arx Boleslao dedita eſt. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, ac ſumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo poſt Conradus extremum vitæ clauſit diem, relictis trib⁹ filiis ſuperſtitibus, Boleslao, Caſimiro, & Ziemouito, anno Chriſti milleſimo duceteſimo quadrageſimo ſeptimo. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem ſecutus eſſet, Caſimirus nō acquieſcens in Lencicienſi & Cuiauienſi dominatu, quem ipſi viuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirū, & Roſpram arces inuaſit, & fratrem Ziemouitum cum vxore Gertrudi captum in vincula coniecit.

Conradi expeditio contra Pudicum.

Conradus moritur.

Boleslai Pudici ſtudium.

Boleslaus vero Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapſa & vaſtata bello inſtaurare, deprauataque corrigere inſtituit, magnamque manſuetudinis & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus eſt. Qui ſtatus rerū minoris Poloniæ hoc fuit admirabilior, quod non modo cætera Polonia, verumetiam tota pene Europa bellis tunc ardebat. Nec in maiori Polonia & Sileſia quietæ res tunc fuere. Belli vero principium illud fuit Sileſia. Hēricus Pius à Tartaris interfectus ex Anna vxore Ottocari primi Regis Bohemiæ filia quatuor reliquit filios, Boleslaum Caluum, Henricum, Cōradum, & Vladislaum. Ex his duo natu minimi ab Heduigi auia ſacerdotio deſtinati, & in Italiam miſſi literis nauabant operam, & Conrado quidem Bambergenſis Epiſcopa, Vladislao vero Archiepiſcopa Salisburgenſis promiſſa erat. Itaque reliqui duo fratres de matris & conſilij ſentētia dominatum paternum in Sileſia inter ſe partiti ſunt, ita vt Boleslao Caluo Vratislauienſis, Henrico vero Legnicenſis tractus ſorte obtingeret: & ne duo illi minores omnino exhære-

Sileſia diuiſio.

des eſſent, Conradus quidem Henrico in Lignicenſi, Vladislaus in Vratislauienſi Boleslao cōſors accederet. Verum paulo poſt Boleslaus cupiditate ductus, quod Lignicenſem portionem potiorem eſſe iudicaret, Conradumque fratrem, qui in ea conſors Hērico factus erat, iam hypodiaconum, portionē ſuam petiturum nō eſſe exiſtimaret, repudiato Vratislauienſi dominatu, Legnicenſem vſurpauit, Henrico vero Vratislauienſem conceſſit. Atque hic fomes poſtea ciuilium bellorum inter ipſos fuit. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, quod maioris Poloniæ dominatum à Præmislo & Boleslao Vladislai Sputatoris filijs præripi ſibi ſuadente auia paſſus eſſet, ad recuperandum eum adſpirare cœpit, arcemque nouam Copaniciam ſupra Oderam in finibus ditionis Præmisli muniebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres copias comparabant. Sed proceribus vtriuſque partis interuenientibus, pax inter affines Duces conſtituta eſt, his quidem legibus, vt Præmislus Boleslao Caluo Santocum, Mediteczam, & Zbanſinum (quam arcem non ita pridem condiderat) daret: ille vero nouam munitionem demoliretur. Nec multo poſt Barnimus Caſſubiorum Dux Santocum ſibi vendicare, & cum exercitu oppugnare adortus eſt. Et facile quidem paucis arcem defendentibus expugnaſſet, ni propere ei Præmislus ſuccurriſſet. Mox Boleslaus quoque Caluus ad ferendam ſuis opem accurrit. Quorum amborum vires metuens Barnimus, ab obſidione receſſit. Boleslaus autem vt Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub id tempus Caſimirus Dux Lencicienſis & Cuiauienſis, vt cum alterius iniuria dominatum ſuum amplificaret, Landenſe territorium in Caliſſienſi tractu inuaſit, monaſteriumque eiuſdem nominis ſupra Vartam fluuium ſitum præſidio firmauit. Verum id Boleslaus Dux Caliſſienſis deiecto Caſimiri præſidio mox recepit: diſiectiſque propugnaculis monachis reſtituit. Porro Caſimirus qui aliena appetiuerat, non modicum ſuorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, violatis fœderibus, quæ cum Caſimiro & Cruciferis iecerat, cum ſubito cum Prutenis in Cruciferorum ditionem irrupiſſet, multoſque mortales apud Golubum incautos oppreſſiſſet, in Cuiauiam quoque impetum fecit, quo luculentio re præda Prutenos ſibi deuinciret, ſuorumque inopiam releuaret. Venerat his temporibus Iacobus Leodienſis Archidiaconus, legatus ab Innocentio Pontifice Maximo, cum ad res Polonicas componendas, tum vt Pontifici à Friderico Imperatore vehemēter afflicto aliquid ſubſidij corrogaret ac corraderet. Itaque conuocata Vratislauiam Epiſcoporum ſynodo, impetrauit, vt quinta pars redituum eccleſiaſticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod eſt ſolēne cunctis Chriſtianis ante Paſcha. Nam cum id totis nouem hebdomadis veteri Pontificum inſtituto vulgo ſeruarent, indulſit, vt eſſet deinceps hebdomadarum ſex & dimidiæ.

Diſſidium inter fratres.

Suentopelcus Culmēſem & Cuiauienſem terram infeſtat.

Ieiunij quadrageſimalis moderatio.

Per eadem tempora Sileſia Boleslao Caluo autore & incentore ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato ſacerdotio à Boleslao fratre præter ſpem eius portionem Lignicenſis dominatus ſibi deſtinatam repeteret, Vladislaus vero Archiepiſcopus factus, partem ſuam in Vratislauienſi non peteret, Boleslaus ad Vratislauienſem, quem prius contempſerat, redire velle cœpit. Negante Hērico, exercitum è Germania accitum coegit, & Vratislauienſem ditionem armis & flammis infeſtauit: Nouoforo oppido cum

Sileſia motus & bellum inter fratres.

do cum templo & hominibus incenſo Vratislauiam contendit, quæ nouis tunc mœnibus muniebatur, & tamen trimeſtrem Boleslai obſidionem ſuſtinuit, obſidentesque crebris eruptionibus exagitatos re infecta diſcedere coegit, cum Henricus impar fraternis viribus ad prælij dimicationem prodire non eſſet auſus. Rediit mox Boleslaus cum maioribus copiis, & fruſtra tentata iterum Vratislauiæ expugnatione, vaſtatis longe lateque agris & pagis, cũ munitiones Henrici præſidiis tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitum triſtior, quod duabus expeditionibus ſumptuoſis, nullum tantis ſumptibus dignum operæpretium feciſſet. Sed tamen tertiam deinde adiecit, & cum ne ea quidem ex ipſius animi ſententia ceſſiſſet, nec haberet, vnde ſtipendia debita mercenariis militibus diſſolueret, infeſtare ij latrociniis ditionem eius cœpere: inde odiſſe eum iam ſui, ac deſerere. Quare adactus, ſupellectilem omnem ſuam in ſtipendia militum diſtraxit: & cum ne ſic quidem ipſis ſatisfaceret, arces eis quaſdam ac poſſeſſiones hypothecæ nomine habẽdas dedit. Deniq; Lubuſſenſe territorium Brandeburgenſibus Marchionibus Ioanni & Ottoni oppignorauit, quod ex eo tempore in Marchionum poteſtatem venit. Cum autem Boleslaus Caluus inops, egensq;, & à ſuis exoſus, nec ſatis compos mentis oberraret, ab Henrici militibus exceptus, & Vratislauiam adductus fratris miſericordia ſtatim dimiſſus eſt. Nec illa tamen lenitate ac manſuetudine fraterna cupiditas & feritas Boleslai victa eſt: quia is Ligniciam reuerſus, noua aduerſus fratres conſilia cum externis militibus (cum ſuos à ſe alieniores eſſe animaduerteret) agitabat: neque Conrado portionem ipſius, quemadmodum receperat Vratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Sittauiam & Gorlicium oppida ſuis quibuſdam hominibus oppignorauit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipſo animis omnium, Croſnenſe territorium & arx cum aliis finitimis ad Conradum ab eo defecit. Sed cum is parari ſibi à Boleslao fratre inſidias compeririſſet, neque ſatis virium ad reſiſtendum ei ſe habere, ac in Henrico quoque parum ſibi ſpei reliquum eſſe cerneret, ad Præmislum Poſnanienſem & Caliſſienſem Ducem profugit. Quem benigne Præmislus accepit, & bene ſperare iuſſo, ſororem ſuam Salomeam ipſi deſpondit: nuptiiſque Poſnaniæ celebratis, ad Hẽricum & Boleslaum legationem miſit, poſtulans, vt ij Conrado fratri iuſtam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à ſe repetendam eſſe Conradi portionem, ſed à Boleslao, cum quo acturum ſe ea de re pollicitus eſt. Boleslaus vero durius reſpondit: Conradum ſacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidiſſe. Quocirca Præmislaus cum exercitu ſuo fratriſque Boleslai Lignicenſem tractum ingreditur, Conradum ſecum ducens, & magna celeritate arcẽ Bythomiam, ſiue in veteribus ruinis, ſiue alio quodam oportuno loco ſupra Oderam non procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, & foſſis muniuit, turmaſque aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo ſubiectas tam diu vexaret, quoad ius ſuum ab ipſo conſequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, ſi ad extremum fortuna Conradi cœptis reſpondiſſet. Boleslaus enim Caluus, dum incautius forte aduerſariorum copias ac nouam munitionem ſpeculatur, comprehẽſus ab aduerſariis in ſtatione excubantibus, & in cuſtodia à Conrado habitus, ad quaſuis iniquas conditiones adduci potuit, niſi corruptis cuſtodibus euaſiſſet.

Cæterum in minore Polonia cum pacatum iam principatum Boleslaus

Pudicus obtineret, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quinquageſimo ſecundo, ſalis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum eſt, quinto à Cracouia milliario inuēta ſunt: vnde vberes Principi reditus acceſſere. Cunegundis vero vxoris Boleslai pietati ac ſanctimoniæ beneficium id nō modo Polonis, ſed etiam finitimis populis perutile, acceptum refertur. Hoc eodem tempore D. Stanislaus Epiſcopus quondam Cracouienſis, ſatagēte Boleslao Principe, & Epiſcopo Cracouienſi Prendota ab Innocentio quarto Pontifice ſummo de ampliſſimi collegij ſententia, re diligentiſſime examinata, in numerum Sanctorum relatus eſt, centeſimo demum & quinto ac ſeptuageſimo poſt mortem anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus ducenteſimus quinquageſimus tertius. Anno vno celebritatem illam præceſſit ingēs aquarū inundatio in tota fere Polonia ex perpetuis imbribus, ab Aprili menſe vſque ad viceſimam quintam Iulij delapſis, ita vt campi, agri, ſyluæq; nauigabiles eſſent. In Maſouia vero præterea Lithuani Viſnenſem oram deuaſtarunt. Tertio deinde anno Lublinenſem quoque tractum depopulati ſunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tūc Lithuanorum Dux Mendocus ſiue Mindacus, qui Crucif. rorum armis debilitatus & attritus, anno Chriſti milleſimo ducēteſimo quinquageſimo ſecūdo religioni Chriſtianæ initiari cum ſuis aſſenſus eſt, & Samagitenſem, Vaiſenſem Curonienſem, & Iazygum ſiue Poleſſenſem tractum donaturum ſe eſſe Cruciferis promiſerat, vt imminenti ab ipſis exitio ſeſe eriperet. Quorum etiam opera regium nomen à Pontifice maximo adeptus eſt, & à Rigenſi Archiepiſcopo & Culmenſi Epiſcopo ſolenni ritu diademate cinctus. Verum non multo poſt ſtabilitis rebus ſuis, neque Cruciferis promiſſa præſtitit, & religione abiecta ad ſua idola reſiliit, & ex finitimis Chriſtianorum regionibus prædas agebat, vt tunc è Lublinenſi, poſt ex aliis. Aberat autem forte tunc Boleslaus Pudicus Morauica expeditione occupatus, cuius hæc fuit cauſa. Poſt interfectum Auſtriæ Ducem Fridericum, Præmislus ſiue Ottocarus Venceslai Luſci Regis Bohemorum frater, vel ſecundum quoſdam filius, Auſtria potitus erat, ducta in matrimonium ſorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius Henrico Friderici Imperatoris filio nupta erat. At Styriam quoque idem Ottocarus ſibi adiunxerat, quod eo facilius fuit factu, quod imperium in Germania tunc vacabat poſt mortem Friderici. Huic igitur Ottocaro cum Bela Rex Vngariæ bellum facere vellet, & virium ad id non ſatis haberet, Boleslaum generum Principem Poloniæ in auxilium euocauit. Nec ita multo ante Venceslaus Rex poſt Miecziſlai Ratiborienſium & Opolienſium Ducis mortem, cum is nullos reliquiſſet liberos, Opauiam occuparat & Nicolao filio notho ſuo tradiderat. Quocirca Boleslaus, vt in gratiam ſoceri manum Bohemorum diſtineret, Opauiamque Polonis rurſus adiungeret, in Opauienſem oram, & in Morauiam cum exercitu ingreſſus, ferro & incendiis eam longe lateque vaſtauit, magnamque prædam abegit: nec tamen Opauia potitus eſt. Ne Bela quidem operæ precij quicquam fecit: quin à Morauis fuſus fugatuſq; eſſe fertur. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excurſio Lithuanis in Poloniam.

Salina Bochnenſes.

Inundatio.

Lithuanorum excurſio in Maſouiam & Poloniam.

Morauica expeditio.

In Sileſia vero Conradus ditiones fratrum ex arce Bythonienſi armis infeſtabat, quem quo expeditius adiuuaret Præmislus ſocer, cum Boleslao fratre, quem iniuria affectum, in carcerem etiam quaſi inſidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone Archiepiſcopo reductus eſt, ac denuo dominatum

Poloniæ maioris diuiſio noua.

cum eo partitus, Gneſnam, Caliſſiam, Rudam ſeu Velunum, Pyſdros, Srodam, Boinum, Biechouiam, G. zum, & Pobiediſcos ei conceſſit. Poſnaniam cum cæteris munitionibus ac territoriis ipſe retinuit. His ita tranſactis, in Vratislauienſem regionem duxit exercitum, & omnem eam oram, quæ eſt circa Oleſniciam, Syczouiam, Trebniciam, & Cerequiciam oppida, vſq; ad Vidauam amnem, deinde & vltra Oderam vadato flumine depopulatus eſt, eo quod Henricus Dux Vratislauienſis neq; ipſe partem patrimonij Conrado reddebat, neque ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Pax deinde ac concordia inter Sileſios fratres, Epiſcopi Vratislauienſis & aliorũ procerum interuentu componitur, ac Glogouienſis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quanquam inuito, conceditur: Conradus obſides & captiuos dimittit: aliis item, qui prius ex pacto dimiſſi erant, æſtimationes capitum remittit. Mendocus Dux Lithuaniæ abiecta religione Chriſtiana, infeſtior indies Chriſtianis vicinis erat, coactoq; è ſuis Lithuanis & Prutenis idem ſentientibus valido exercitu, in quo triginta millium armatorum cenſebantur, Maſouiam oẽm crudeliter vaſtauit, caputq; gentis Plocenſem arcem defenſoribus vacuam incendit, & ingenti hominũ atq; iumentorum præda domũ remiſſa, in Cruciferorũ ditionem eodẽ furore inuaſit: eaq; peragrata exuſtaque, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæterã vero prædam permagnam abegit. Cruciferi non auſi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc ſeſe continuere.

Regis Bohemiæ & aliorum Principum expeditio in Pruſſiam.

Sambia à Crucigeris ſubacta, & ad religionem Chriſtianam adacta.

Naclum à Suentopelco interceptũ.

Poſtea vero anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quinto aduenientibus Ottocaro Rege Bohemorum, Marchionibus Brandeburgẽſi & Morauiæ, Duce Auſtriæ, Pragenſi, Olomucenſi, & Ermelienſi ſiue Varmienſi Epiſcopis, cũ magnis copiis, magnaque item multitudine crucis militiam profeſſa, aucti viribus & animis, viciſſim Prutenis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nuſquam prodeuntibus, ferro & igni in obuia quæque deſæuiunt. Quibus malis adacti Sambienſes, in poteſtatem Cruciferorum venere, religionemq; Chriſtianam ſuſcepere. Suẽtopelcus vero quietis impatiens nouum excitauit bellum. Etenim miſſo clam cum expedita manu filio, quem obſidem pace facta à Prutenis receperat, Naclum arcem Præmisli nepotis ſui, conſcio & adiuuante vno de cuſtodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod vbi Præmislo nunciatum eſt, quantum poteſt, cogit exercitum. Mittunt ei auxilia Duces alij Polonorum, tanquam ad reſtinguendum commune incendium: cum quibus ad Naclum contendit Præmislus. Cumque arx ſitu atque arte munitiſſima egregie à Pomeranis defenderetur, ac difficilis eſſet eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidẽtem ſolem ſumma celeritate excitauit, eique importato copioſo commeatu præſidium impoſuit, quantum ſufficiebat ad vexandos, & quaſi in obſidione continendos hoſtes, qui in præſidio antiquæ arcis erant. Quo facto dimiſit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ vtrinque ex arcibus eruptiones, & conflictus marte vario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Caſimiro fecit expeditionem in Pomeranos, & omiſſa Nacli expugnatione, noctu ſilẽti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, in quam ſe magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus ſuis propter bellum contulerat, contendit: eamque antelucano tempore adueniens incendio conſumſit. Poſt cuius diſceſſum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo hoſtibus ex noua arce obſiſtere non auſis, in Naclum perrupit, & cõmeatu impor-

portato, ſuos laborantes victus inopia confirmauit. Deinde omnem conatũ ad nouam arcem vel capiendam, vel euertendam conuertit, ſed irrito cœpto poſt receſſit. Videns autem Suētopelcus, difficulter ſe Naclum retinere poſſe, ad pacem cum Præmislo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea Popone vno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmislum materno ſanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus per ſententiam Poponis ex compromiſſo latam Præmislo Naclum reddidit: Præmislus vero Suentopelco pro impendiis & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti certis penſionibus exoluturum ſe eſſe, nouem obſidibus nobilibus datis, cauit; & exoluit poſtea. Captiui vtrinque dimiſſi. Pax perpetua mutuo iureiurando firmata eſt, ita vt neuter alterius ditionem vnquam inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta ſex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, Poſnaniæque ſepultus eſt. Mitiſſimus ſui temporis princeps, & ſupra ætatem prudens: iuſtitia autem & animi moderatione in iudicando tanta, vt eius iudicium victus atque victor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum nemo vidit. Vſque adeo vero addictus fuit religioni & cultui diuino, vt per tempus quadragenarij ieiunij cilicina veſte ſuper nudum corpus, & vino diluto admodum, aut inſipidiore ceruiſia vteretur. Nocturnis temporibus cum dormire putabatur, prolixæ precationi vacabat. Ouanſcenſe monaſterium Ciſtercienſis ſectæ puellis ad Vartham fluuium condidit: Srodecenſe vero Dominicanorum Poſnaniam tranſtulit. Gneſnenſe etiam Xenodochium ſiue hoſpitale ſepulchri Chriſti militibus contulit & commendauit, Præpoſitoque Miechouienſi ſubiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gneſnenſi quidem eccleſiæ Cirnelinum pagum, Poſnanienſi vero Bucum donauit, non ſine inuidia & offenſione procerum. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, ex Eliſabetha vxore ſuſceptas, & filium poſthumum poſt quartum menſem natum, cui paternum nomen inditum eſt.

Pax inter Suentopelcũ & Præmislum.

Præmisli mors & laudes.

Præmislus poſthumus naſcitur.

Eodem anno milleſimo ducenteſimo quinquageſimo ſeptimo Iacicus ſiue Iacintus poſt exhauſtos multos labores in Polonia & Ruſſia pro religione Chriſtiana, mortem cum vita commutauit ad decimum octauum Calendas Septembris. Non omnino tunc Sileſia ab inteſtinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus, cum dolore amiſſæ Glogouiæ percitus, tum bello ſuperiori exhauſtus, vt iram ſimul & cupiditatem ſuam expleret, Epiſcopum Vratislauienſem cum duobus Canonicis ruri captum, & veſtibus exutum in carcerem abduxit, à quibus poſtulabat decem millia marcarum. Quæ cum non penderent, coniecit eos in tetrum carcerem compedibus conſtrictos. Qua re cognita, Archiepiſcopus Gneſnenſis Boleslaum diris deuouit: Vratislauienſi vero omni diœceſi ſacris interdixit. Quas diras cum Boleslaus negligeret, & nihilomagis dimitteret captos, Pontificem Maximum Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit, & quid porro fieri oporteret, rogauit. Reſcripſit Pontifex Archiepiſcopo, vt Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum ſumenda crucis militia promulgata vna cum cæteris Epiſcopis concitaret. In eandem ſententiam Magdeburgenſi quoq; Archiepiſcopo de cõcitandis Germanis ſcripſit. Sed interea Epiſcopus pertæſus diri carceris, duobus millibus marcarum, & cõmutatione decimarum

Sileſiaci motus.

rum manipularium in pecuniarias per totam diœceſim ſuam vna cum Præpoſito & Canonico ſe redemit. Neque vero vno illo ſcelere contentus Boleslaus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Cõradum quoque fratrem per fraudem capere, & Glogouia exuere adortus eſt. Sed hoc non itidem ſucceſſit. Certior enim factus Conradus de inſidiis fratris, cum Lignicium ab eo doloſe ad cõuiuium vocaretur, cum expedita manu profectus eſt, ac reliquis in ſylua propinqua Lignicio latere iuſſis, cum paucis expeditiorib' veniens, à Boleslao ſimulati officij cauſa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conſpicit loca ſuperiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus, captumque eum metu perculſis omnibus aſportauit, & in cuſtodia habitum aliquandiu, atque ea, quam ab Epiſcopi Vratislauienſi emunxerat, pecunia mulctatum poſtea dimiſit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipſe ſe implicauit.

Terræmotus.

Polonia ciuilibus bellis agitatur.

Anno ſequenti milleſimo ducẽteſimo quinquageſimo octauo terræ motus vehemens Poloniam concuſſit, & animos hominum propter rei raritatem non metu tantum, ſed etiam religione impleuit, velut magnorum malorum, quæ mox conſecuta ſunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excurſionibus afflicta eſt. Ciuilium autem bellorum Caſimirus Dux Siradienſis, Lencicienſis, & Cuiauienſis cauſa fuit: cuius inexplebilis cupiditas eouſque progreſſa eſt, vt Ziemouito fratre in vincula cõiecto, Siradienſem tractum, cuius hæreditas ſecundum Boleslaum fratrem iure ad vtrumque pertinere debebat, ſolus occuparet: Landenſe territorium, vnde prius à Boleslao Pio Duce Caliſſienſi depulſus erat, iterum inuaderet: Racianzum item Epiſcopo Vladislauienſi auferret, quod tamen poſt reddidit, cum ei litem intendiſſet Epiſcopus. Lelouienſe territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in colle ſupra oppidum. His igitur de cauſis primus omnium Boleslaus Pius in eum arma ſumpſit, inita ſocietate cum Varcislao Caſſubiorum Duce, quod is Suentopelco, cuius gener tunc Caſimirus factus erat, propter iniurias quaſdam infenſus eſſet. Obtinebat Boleslaus etiam Poſnanienſem ſatrapiam, vtpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaque conſcripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctiſq; cum Varcislao viribus, Cuiauiam vaſtabundus ingreditur, Inouladislauiamque arcem obſidione cinxit: cui, ſicut & cæteris munitionibus, Caſimirus, cum non haberet exercitum, metuebat. Itaque legatione ad Boleslaum miſſa bellum deprecatur: Landenſe territorium redditurum ſe ipſi promittit, arcemque, quam in eo præſidij cauſa communierat, demoliturum. Secutus eius fidem Boleslaus, obſidionem ſoluit, exercitumque dimiſit. Sed Caſimirus nõ modo non præſtitit Boleslao, quæ receperat, verum etiam Caliſſienſem tractum viciſſim inſequenti anno depopulatus eſt, cum de clade Varcislai, cui Boleslaus ex fœdere auxilia miſerat, in Pomerania cognouiſſet. Proficiſcebatur tunc Boleslaus Caliſſia Poſnaniam, cum de Caſimiri excurſione nuncium accepit. Protinus igitur cum ſolo aulico ſuo comitatu reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agreſtibus, quos hoſtes damno affecerant, ſequentibus, in ſylua, cui Soleciæ nomẽ eſt, hoſtilem exercitum, magnoque animo impetum in eum facit, extremiſque perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo, quam erant inſequentium ſe, copias (propterea quod ſylua longiorem proſpectum adimebat, clamantium vero ſonitum ampliorem reddebat) eſſe credentibus, vniuerſum agmen in fugam

fugam agit, prædam excutit, plurimoſque ex hoſtibus captiuos abducit. Nec tamen clade hac affectus Caſimirus acquieuit, ſed non ita multo poſt Pacoſſum oppidum Boleslai capit, arcemque in eo munit: vnde Caliſſienſem oram liberius infeſtabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus & Ziemouitus Caſimiri frater, vt & Boleslao Pio ſubuenirent, & ſuo quoque nomine Caſimirum vlciſcerentur, coniunctis cum Boleslao Pio viribus, Lencicienſem tractũ crudeliter vaſtant, arcem ædificant, & commeatu copioſo implent, ac Ziemouito commendant. Fractus hiſce incommodis Caſimirus, inducias duorum mẽſium petit, æqua omnia ſe eſſe facturum promittit iureiurando dato. Sed elufis Ducibus, amotoque præſenti periculo, non ſeruauit fidem. Itaque inſequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante vero Caſimiro, non prius deduxit, quam ille arce Landenſi & Pacoſſo præſidia deduceret. Quod quidem Caſimirus extrema pene adactus neceſſitate fecit, cum alio quodam infortunio maximo mulctatus eſſet. Nam duo filij eius, Leſcus cognomento Niger, & Ziemomyslus è priore matrimonio ſuſcepti, veneno, vt aiebant, à nouerca appetiti, vel potius iuſta Dei vindicta incitati, Siradienſem & Lẽcicienſem ditionem abſente patre, Proceribus cum omni Nobilitate fauentibus, occuparunt: & Leſcus quidem Siradienſem, Ziemomyslus vero Lencicienſem obtinuit. Ita qui aliena iniuſte appetebat, ſua turpiter amiſit. Atq; hi tunc ſane ciuiles motus in Polonia inter propinquos, agnatos, fratres, parentes, ac liberos extiterunt.

Dum autem hi ſic inter ſe bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens vis Nogaio & Celebuga ducibus, in Poloniam ſeſe per Ruſſiam mẽſe Decembri effudit, Ruſſis ipſis adiutoribus atque ductoribus. Flumina tunc iam glacie concreta erant: itaque ſumma celeritate vſi, & Lublinenſem oram, quam à Lithuanis vaſtatam ſuperiori tempore Daniel Ruſſorũ Rex, arce Lublinenſi intercepta, ac turri rotunda præſidioque firmata vſurparat, prætergreſſi, in Sendomirienſem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt: monaſterium Zauichoſtenſe, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & viginti quinque pagis dotatum puellis D. Franciſci vitæ inſtitutum profeſſis attribuerat, diripiunt, itemque id, quod in Lyſſecio ſiue caluo mõte ſitum eſt: Sendomirienſe oppidum incendunt, arcem nullo reſpirandi ocio defenſoribus dato, die nocteque oppugnant, verum nullo operæ precio: nam à multis ea gnauiter defendebatur. Ibi Ruſſorum Duces Leo & Romanus Danielis filij, & Baſiliſcus frater, qui in caſtris Tartarorum erant, primo per internuncios, deinde per ſe ipſi cum Petro præfecto arcis agunt, vt, ſi ſe, arcemque ſeruatum ire velit, ad Tartarorum Duces in caſtra veniat, & imperata ſe facturum profeſſus, paruo ſe, arcemque, & omnem multitudinem redimat. Fidem dant, nil in ea re fore periculi, ſe hæc ita confecturos eſſe. Credidit præfectus, Ruſſos Chriſtiani ſanguinis miſericordia commotos, quemadmodum præ ſe ferebant, illa ſuadere & recipere. Itaque præfectus cũ fratre ſuo, & primoribꝰ ex Nobilitate ad caſtra hoſtium, quemadmodũ conuenerat, proficiſcitur. Duces barbarorum, vt erat edoctus à Ruſſis, adorat, de ſalute ſua & arcis ſupplex agit. Barbari autem, vt ſunt fallaciſſimi, in ſupplices impetum faciunt, ſpoliatos & verberatos immaniter obtruncant, & confeſtim ſublato clamore, effuſo curſu in arcem, nihil tunc eiuſmodi expectantibus defenſoribus, inuehũtur, in cædeq; hominũ, omnibus perterritis & latebras quærentibus, promiſcue graſſantur. Matronas tantum & puellas formo-

Tartari Poloniam vaſtant.

ſiores ad contumeliam & explendam libidinē (vt eſt gens libidinoſiſſima) adſeruarunt. Defeſſi autem cædendo, reliquum vulgus hominum gregatim in Iſtulam impulerunt. Tanta vero cædes in arce tunc facta eſſe dicitur, vt ſanguis cæſorum ad Viſtulam vſq; defflueret. Incenſa arce, barbari nulla mora interiecta verſus Cracouiam Ruſſis Ducibus itineris contendunt, & vrbem defenſoribus vacuam incendunt, valetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps, nuncio de Sēdomiria capta accepto, in Vngariam cum vxore profugerat: cætera hominum multitudo partim in ſyluas ſe abdiderat, partim munitionibus arcium ſeſe defendebat. Tartari vero cædibus & incendiis vſque ad Bythomiam in Opolienſem tractū impune prouecti, poſt alterū ſiue adeo tertium menſem præda onuſti in Ruſſiam reuerterunt. Annus, quo hæc geſta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus ducenteſimus ſexageſimus.

Cracouia iterum à Tartaris incenſa.

Boleslaus fugit in Vngariam.

Circa hæc tempora Daniel Romani Ducis filius, aduerſa factionis Ducibus vel domitis, vel in ſuam ſentētiam adductis, magnam potentiam & monarchiam fere in Ruſſis Auſtralibus vſurpabat: & quo maiorem ſibi autoritatem compararet, legatione ad Opiſſonem legatum Apoſtolicum in Poloniam miſſa, cum promitteret, ſe cum vniuerſa gente ſua ad Romanæ eccleſiæ ſocietatē acceſſurum, ac Chriſtianas regiones aduerſus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Chriſtianis incuſſerant, defenſurum, nomen ac diadema regium ſibi ac poſteris ſuis impetrauit. Verum conſecutus id, quod concupierat, fidem & iuriſiurandi religionem violauit: & in priſtinum errorem relapſus, non modo non defendit à barbaris Chriſtianos, verumetiam cum Tartaris pariter infeſtauit, mox etiam cum Lithuanis. Nam cum eis Suarmonem ſororis filium cum magna manu ad populandam Maſouiam miſit. Qui celeritate vſi, Ziemouitum Ducem cum Conrado filio & aulico comitatu in Iaſſouuſco prædio ſecure ruſticantem cepere. Ac Ziemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit; Conradum vero Mindacus, cui ceſſerat, ſeruauit, & pecunia redemptum poſtea dimiſit. His patratis, Maſouiam pene ōmnem Duce orbam Ruſſi cum Lithuanis populabundi peragrarunt. Miſeratus autem acerbam illam cladem Maſouiæ Boleslaus Dux Caliſſienſis, & precibus Gertrudis Ziemouiti vxoris exoratus, venit cum exercitu in Maſouiam, copioſum commeatum & fabros ſecum ducens, releuataque populi calamitate & inopia, & arce Plocenſi, quæ ab hoſtibus exuſta fuerat, refecta, ac bene munita diſceſſit. Reuertuntur deinde æſtate ſequenti Lithuani in Maſouiam, & non reſpondente eorum cupiditati ac ſpei præda, longius progreſſi Louicienſe territorium ferro & incendiis vaſtarunt. Graues iam admodum non modo Maſouiæ, ſed & Boleslai Pudici ditionibus Lithuani eſſe cœperant, ni diuinitus auxilium affulſiſſet. Inteſtini enim eorum motus reſpirandi ſpacium Boleslao Pudico dederunt. Mindacus enim à Stroinato fratris filio per inſidias dormiens cum filiis interfectus eſt, & Srtoinatus dominatu Lithuaniæ potitus. Nec mitior is futurus erat in Chriſtianos: mox enim initio principatus ſui Maſouiam depopulatus eſt: captaque Orſimouia arce, mares quidem puberes trucidauit, impuberes vero cremauit. Sed cito ſcelerum ſuorum pœnas dedit. Nam à Voiſalco Mindaci interfecti filio ſuperſtite, qui monaſticæ vitæ inſtitutum apud Ruſſos profeſſus erat, venationi vacans captus, excruciatus, & necatus eſt. Nec ita multo poſt Voiſalcus

Ruſſorum perfidia.

Maſouia à Ruſſis vaſtata.

Mindacus Lithuanorum Rex interficitur.

ſalcus Lithuanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Ruſſorum Regis filio per dolum interfectus eſt. Dum hæc ita turbantur in Lithuania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam ſibi eſſe illam occaſionem, quin Iazygas finitimos & infeſtos regionibus ſuis vlciſceretur. Itaque duxit in eos exercitum. Qui fortiter dimicantes & Conato etiam Duce amiſſo pedem non referentes, ad internecionem vſq; cæſi ſunt, adeo vt ex eo tẽpore nomen quoque Iazygum pene deletum ſit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Chriſtianam religionem ſuſcipere capitali pœna in contumaces ſancita cogit, & ne regio vaſta & inculta maneret, colonias eo deduxit. Ab Vrbano autem quarto Pontifice Maximo impetrauit mandatum ad Archiepiſcopum Gneſnenſem, vt nouum genti præficeret Epiſcopum. Nunc ſane tractus ille eſt in diœceſi Lucenſi ſiue Lucæorienſi: quæ Epiſcopa Ludouici Regis ſtudio & opera poſterius condita eſt. Annus hic fuit poſt Chriſtum natum milleſimus ducenteſimus ſexageſimus quartus, quo poſt apparitionem cometæ trimeſtrem peſtis acerba in pecora & pecudes in Polonia graſſata eſt. In Pruſſia vero Cruciferi, aduerſa fortuna vſi, pene deleti ſunt à Prutenis. *Iazyges à Pudico victi ac pene deleti.* *Cruciferi à Prutenis afflicti.*

Inſequenti anno Ruſſi Duce Suarnone magna vi in Sendomirienſem oram populabundi inuaſere: ſed à proceribus Sendomirienſibus cum Nobilitate & agreſtibus præter opinionem occurrentibus inſigni clade profligati, in turpem fugam acti ſunt. Irritatus autem vehementius, quam ſolebat, Boleslaus excurſionibus Ruſſorum, & Ziemouiti cædem vltum ire cupiens, anno ſequenti expeditionem in Ruſſiam ſuis indicit. Summa rerum & adminiſtratio belli Petro Palatino Cracouienſi commiſſa. Boleslaus enim ipſe ad eam expeditionem profectus non eſt: verum precationibus ac ſupplicationibus cum Cunegundi vxore vacans, exercitus ſui curam & protectionem Deo commendabat. Petrus itaque exercitu ſuſcepto, hoſtilem regionem ingreſſus prudẽter & accurate omnia agere, inſtructis ordinibus caute progredi, ſpeculatores quoquouerſus dimittere, caſtris loca opportuna capere, excubias in oẽs partes ſeruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores abſq; firmo armorũ præſidio caſtris emittere, nõ ignorans, cũ vafro hoſte ſibi rem eſſe. Non multũ in hoſticum progreſſis Polonis apud Pietam campũ, occurrit Suarno Dux Ruſſorum, ingentes Ruſſorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens, nec longe à Polonis caſtrametatus eſt. Sequenti die, qui erat decimus nonus Iunij, quod eo die proſpere contra eoſdem Ruſſos ad Zauichoſtum ante complures annos dimicatum erat, educit ſuos in aciem Petrus, diei illius victoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnã Suarno. Eminus quidẽ primũ Poloni baliſtis, hoſtes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnãdi genere meliore loco erat res hoſtium, expeditiori genere armorũ plures de Polonis vulnerãtium, magno mox impetu Poloni in hoſtiles acies inuehuntur, & cominus haſtis ac gladiis rem gerunt. * ſuperiore loco Polonorũ res eſſe cœpit. Referunt pedem hoſtes, inſtãt Poloni. Vniuerſa acies hoſtiũ conuertit, & mutuo ſeſe impellit & impedit. Cædũt Poloni terga fugientiũ, & plurimos abiectis armis viuos capiunt, & plena potiũtur victoria. Ea vero clade vires & animi Ruſſorũ ita fracti ſunt, vt permultis deinceps annis nil hoſtile cõtra Polonos molirẽtur. Porro Boleslaus abunde cõtentus, repreſſiſſe ea victoria feroces Ruſſos, ipſe quoq; quieuit, benign⁹ & *Ruſſicum bellum.* *Ruſſi & Tartari à Polonis profligati.*

mitis princeps: cuius cũ vxore precibus à Deo impetrata illa victoria exiſtimata eſt, magis quam humanis viribus parta, de tanta ſcilicet hoſtium multitudine, vt quadruplo ea Polonos excederet.

Caſimirus Cuiauien. Dux moritur.

Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octauo Caſimirus Cuiauienſis, Lancicienſis, & Siradienſis Dux obiit, qui moriens Leſcum Nigrum filium Siradienſem ditionem retinere paſſus eſt, vt ab eo fuerat occupata: reliquas vero Ziemomyslo, cui Suentopelci filiam Salomeam deſponderat, cum tribus aliis, videlicet Caſimiro, Vladislao Loctico, & Ziemouito ex altero matrimonio ſuſceptis partiendos reliquit.

Suentopelcus Dux Pomeraniæ obiit.

Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum Dux eodem anno mortuus eſt ætate decrepita, relictis quatuor filiis, Meſtuino ſiue Meſciugo, Varcislao, Samborio, & Ratiborio. Quibus moriens præcepit, vt à bello Cruciferis inferẽdo, quoad poſſent, abſtinerent: Polonos vero Duces omni beneuolentia ſibi deuincirẽt. Quorum illi præceptorum immemores, magnis ſe poſtea calamitatibus implicarunt. Porro anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono Ziemomyslus Caſimiri filius Vladislauienſem dominatum adeptus, deſpicatui ſuos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius viuere, eorum arbitratu omnia agere, & conſiliis niti. Quibus rebus offenſa Nobilitas, muſſitare primum, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, ad Boleslaum Caliſſienſium Ducem defecit. Qui iam Bydgoſtia ſupra Bredam fluuium ſita, Theodorici Pruſſi proditione, qui poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam à Caſimiro Ziemomysli patre ei arci præfect⁹ fuit, potitus erat. Exorauit poſtea Boleslaum Ziemomyslus, vt ſua ſibi redderet, donato ei territorio Cruſuicienſi, placataq; Nobilitate, quod reciperet, nihil ſibi commune dein fore cum Cruciferis.

Bellum Brandeburgicum.

Hoc eodem anno bellum inter Boleslaum Ducem Caliſſienſem, & Marchiones Brandeburgenſes recruduit ex huiuſmodi cauſa. Otto Marchio Cõradi frater cupiens Santocenſe territorium in poteſtatem ſuam redigere, arcem Sulentiam inter Lubuſſum & Medireciam, comportata celeriter domo materia extruxit, & argilla extrinſecus, ne incendio eſſet obnoxia, contexit. Id vbi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in cõfinibus Poloniæ munitam eſſe, tamen quia in ſuo ſolo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abſtinuit, ne prior fœdus rupiſſe argueretur: cęterum Medireciam ipſe viciſſim foſſis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Needum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans oppidum diripit & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hoſtem diſcedẽtem cum expeditis, quos ad manum ſubito habere potuit, perſequitur: & cum cõſequi eum intra fines ſuæ ditionis non poſſet, Lubuſſenſe territorium per circuitum vaſtauit, deinde ad Sulentiam arcem expugnandam reuertitur. Quo aduerſo, milites facta è ſcutis & clypeis teſtudine, munitionem ſubeunt, dimotaque ſecuribus argilla, ignem ſubiiciunt: qui ſubminiſtratis alimentis mox arcem omnem corripuit, ac cum præſidiariis pariter abſumpſit. Ita tunc Boleslaus Ottonem vltus, reduxit exercitum. Sequentis autẽ anni initio, cum Boleslaus Caliſſienſis Cracouiam, vt viſeret Boleslaum Pudicum, profectus eſſet, non prætermiſit eam occaſionem Otto, ſed magna celeritate vſus quamuis hyberno tẽpore, Santocenſem arcem ligneis propugnaculis, vallis, foſſis, commeatu, & præſidio muniuit. Reuertens autem Boleslaus, vbi pacta cum Conrado inita ex pro-

feſſo

feſſo temerata eſſe comperit, ipſe quoque Drenum inſtaurauit, & intra octiduum munitionem perfecit, impoſitoque præſidio diſceſſit. Sed aliquanto poſt, cum Poloni negligentius, vt ſolent, arcem cuſtodirent, à Santocenſi præſidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita eſt.

Portenta & prodigia.

Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouienſi quidem regione honeſta quædam matrona Margarita Virboslai Comitis vxor triginta ſex pueros viuos vno partu edidit viceſima die menſis Ianuarij. Caliſſiæ intra octauam diem natalis Chriſti natus eſt vitulus cum duobus caninis capitibus ac dentibus, & ſeptem pedibus vitulinis: capitum autem maius quidem antrorſum in ſuo loco: minus vero retrorſum ad caudam ſitum erat. Ab eius cadauere canes & volucres abhorruere. In Sileſia vero apud Michalouum pagum, & inter Oderam ac Niſſam fluuios, triduo ſanguinem pluiſſe dicitur. Præcedente quoque anno ferebantur viſæ eſſe in aere armatorum acies inter ſe concurrere. Æſtas eius anni tota fere continentibus pluuiis, & inſolita aquarum inundatione non modo ſegetibus, ſed etiam pecudibus & iumentis, pagiſque, & oppidis plurimum incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incuſſiſſent, ſupplicationibus ac ſacrificiis publice procurata ſunt. Secuta ſunt autem cum externa quædã aduerſa Polonis bella, tum domeſtici motus.

Inundatio inſolita.

Brãdeburgicum bellũ iterum.

Inſequenti anno Chriſti milleſimo ducẽteſimo ſeptuageſimo primo, Boleslaus Caliſſienſis Santoci occupatione atque Dreni ereptione irritatus, coactis magnis copiis, & auxiliis Cuiauienſium & Ziemomyſli adiutus, bellum fecit Marchionibus Brandeburgenſibus: & cum illi ad prælij dimicationem non deſcenderent, munitionibus ſeſe defendentes, vaſtato Santocenſi agro, ad Soldinum duxit, & ſcalis admotis oppidũ cepit, diripuit, & incendit, magnamque prædam abegit. Reuerſus Cruſuicenſe territorium Ziemomyſlo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. At in Sileſia Boleslaus Caluus Conradum fratrem parum abfuit, quin caperet Boleslauiæ ſecurum. Sed tamen effugit is, de hoſtili aduentu fratris in ipſo articulo factus certior. Oppido autem Boleslaus potitus eſt.

Inter Suentopelci filios diſſidium.

Sequenti deinde anno bellum, quod à Boleslao Caliſſienſi cum Marchionibus Brandeburgenſibus gerebatur, in Pomeraniam translatum eſt ex huiuſmodi cauſa. Poſt Suentopelci mortem bellum ciuile inter filios eius Meſciugum & Varcislaum exortũ eſt. In eo cum infirmiores eſſent partes Meſciugi, Varcislaus ab eo captus, & paulo poſt è carcere elapſus, Conradi Marchionis Brandeburgenſis implorauit opem, remunerationem iuſtam pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum autem pignoris loco Gedanum ei tradidiſſet Varcislaus, paucis diebus illis in ipſo apparatu belli mortem obiit. Repetit à Conrado Gedanum Meſciugus: negat ille ſe redditurum, ni ſibi ſumptus in bellum facti, quos permagno æſtimabat, exoluantur. Cum autẽ imparem ſe viribus illius eſſe Meſciugus ſciret, miſit legationẽ ad Boleslaum Caliſſienſem, à quo impetrat, vt ſecum aduerſus communes hoſtes arma cõiungat. Duxit igitur exercitum in Pomeraniam Boleslaus, iunctiſque cum Meſciugo copiis ad arcem Gedanenſem admouit: qua capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. T[illegible] & pulſata machinis arce nullo operæpretio, non deinde [illegible] ex aſſeribus. Poloni audacia ſuccedunt [illegible] & alij quidem [illegible] uellunt & reſcindunt [illegible] alij ſubiiciunt,

Bellum cõtra Marchionem in Pomerania.

alij

alij ſcalis admotis mœnia ſcandunt, arceque potiantur. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. Boleslaus domum reuerſus quatuor menſium

Expeditio Polonorum in Marchiam.

ſpacio militibus ad quietem dato, rurſus contra Marchiones expeditionem fecit, eique Præmislum iuuenem fratris filium, decimum ſextum annum agentem, præfecit, adiunctis, quorum conſilio faceret omnia, Palatino Poſnanienſi & Caſtellano Caliſſienſi, rei militaris peritis. Dreno præterito vaſtatur longe lateque hoſtilis regio, quę cis Oderam eſt, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita expugnatur diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros, & tecta, nonnullis tamen, Præmislo deprecante, vita conceditur. Abigitur ingens præda, cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenũ exercitũ dimitteret, cognoſcit, Drenum arcem paruo hoſtium præſidio teneri: Caſſubioſq;, qui in caſtris eius militauerant, domũ abeuntes nauigio, primã portã arcis incendiſſe. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum cõtendit, & præſidiariis deditionem facientibus, arcem recepit, præſidioq; cõmuniuit. Dedititios vero liberos dimiſit, datis, qui eos deducerent, ne quam vim à Polonis paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuere. Sex deinde totis annis vtrinque ab armis ceſſatum eſt.

Interea vero minor Polonia quaſi viciſſitudine quadam bellis ardere cœpit, autore Paulo Epiſcopo Cracouienſi, gẽte Polucoſio, qui Prendotæ mortuo à collegio ſacerdotũ electꝰ ſucceſſit. Is enim ſuæ dignitatis immemor, cũ totus voluptatibus, venationi, & libidini deditus, ac ſubditis ſuis grauis, aduerſus Principẽ vero Boleslaum contumax eſſet, nec precibus & monitis tũ Principis, tum collegij ſui flecteretur, & præterea monacha quadã, de Scalẽſi monaſterio educta, pro concubina abuteretur, in Cunouienſi prædio degẽs, ab Ottone & Zegota iuuenibus, equeſtri Topororũ familia ortis, captus, ac Siradiam deportatus, à Leſco Nigro in honeſta cuſtodia menſem vnum ſeruatus erat. Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei cõprobauit, vel iuſſu, vel permiſſu. Sed cũ Archiepiſcopus Gneſnenſis omni prouinciæ ſuæ ſacris eam ob rem interdixiſſet, cõuiciis & maledictis populi exagitatus Boleslaus dimitti eum iuſſerat, & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipſi appendiſſet. Nec tamen conquieſcebat Epiſcopus, verum in hoc e-

Cõſpiratio minorum Polonorum contra Principem.

rat totus, vt Boleslaum vlciſceretur. Domi itaq; factioſorum hominũ animos in Principem concitabat, inprimis vero eorum, qui cũ ſua turpiter prodegiſſent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppreſſi eſſent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia, & alia ſcelera pœnas metuebant, ſiue adeo multati iam erant, aut etiam in pace cupiditatibus ſuis minus cõmode ſatiſfaciebãt. Incenſis igitur plurimorum animis, nec occaſio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum Regem Bohemorum & Boleslaum Pudicũ inimicitiæ propter ſurreptam Polonis à Bohemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam Regem Vngarorum cõtra Bohemos. Ac facta eſt quidem pax inter Ottocarum & Belam paulo ante mortem ſuam. Sed Stephanus filiꝰ eius ſuſcepto paterno regno bellum redintegrauit, quod vt maiori vi gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam venerat. & cum eo fœdus paternum renouarat, moxq; magnis incõmodis Bohemos affecerat. Quibus adductus

Boleslai Pudici conuentus cum Bohemo.

Bohemus, vt Polonorũ auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao de Opauia trãſigere ſtatuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Idcirco anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo tertio ad conſtitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Bohemo conuentum agebat. Hoc tẽpus nacti con-

iura-

iurati, maturant defectionem illam aduerſus Boleſlaum, offenſionis cauſam prætexentes, ꝙ is ſe inſciis, nec de conuentus ſententia Leſcum Nigrū Ducem Siradienſem propinquum ſuum hæredem nuncupaſſet. Erant & aliæ quædam cauſæ, quæ bonos etiam viros non paucos infenſiores Boleſlao reddiderant: nimirū quod is negligentia aut indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare patiebatur, quibꝰ implicati ſimpliciores, multi mulctas graues expendere cogebantur, multi patrimoniis exuebantur. Adhæc oneroſus erat Nobilitati propter crebras venationes, eo quod & canes Principis alere, & equos atq; ſubuectiones ipſi præbere omnibus paſſim, quacunque iter faciebat, neceſſe erat. His igitur de cauſis plures infenſi erant Boleſlao, ſperabantq; mutatione principis defunctum ſe iri illis malis. Itaq; conuenticulo habito, ad Vladiſlaum Ducem Opolienſium mittunt, principatumq; ei deferunt. Non renuebat ille oblatum principatum, ſed conuentum illum oēm ad ſe Opoliam venire iubet, vt ibi ea res iureiurando & literarum monumētis confirmaretur. Faciunt illi iuſſa, & frequentes Opoliam proficiſcuntur. *Poloni minores ad Ducem Opolienſem deficiunt.* Nihil horum latebat Boleſlaum. Itaq; ſoluto conuentu Opauienſi, rebus infectis, & induciis tantum in viginti annos cū Præmiſlo factis, feſtinus ad ſedanda domeſtica mala reuertitur, & proficiſcentes Opoliam aduerſarios incompoſitos & inopinantes cum aulico ſuo procerumq; comitatu, ad Boguciinum pagum altera die menſis Iunij adoritur. *Polonorum cum Bohemis induciæ.* Nec illis animus ad defendendum ſe defuit: committitur atrox pugna, nemine referente pedem. Ad extremum Boleſlao ceſſit victoria, ſed non incruenta tamen. *Victoria Pudici contra defectores.* Oppreſſa coniuratione, paucis diebus Lithuani in Lublinenſem oram excurſionē fecere, magnamq; prędā nemine prohibente auexere. Nam vires minoris Polonię Bogucienſi illo prælio vehementer attritæ erant. Nec tamen inulta Lithuanis excurſio illa fuit: nam dum illi Lublinenſem oram populantur, Polcſſienſis corū ditio, & Pruſſia viciſſim à Maſouiis & Cuiauiis vaſtata eſt. Boleſlaus vero Pudicus iratus Vladiſlao Duci Opolienſium, quod ſuis nouas res molientibus fauiſſet, exercitu conſcripto Opolienſem & Ratiborienſem oram oēm infeſto agmine depopulatus eſt, ita vt ſuburbana quoq; primariorum oppidorum exureret: nec Vladiſlaum tamen elicere ad pugnam potuit. *Sileſiacum bellum.* Maius vtrinque in ſequentē annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenariis ſtipendia pronunciabantur. Sed gliſcens bellum Boleſlai Caliſſienſis opera conſopitum eſt.

Nihil autē illo, & proximo deinde anno memorabile vſquam in Polonia geſtū eſt, præter cōtracta & conciliata quędā Ducum matrimonia, & duo illa portenta, quæ in Cracouienſi territorio extitiſſe memorantur. *Portenta.* Nā puer quiſpiam dentatus eodem, quo natus eſt, die diſtincte & articulate locutus eſt, donec religioni Chriſtianæ initiatus, & dentes & ſermonis vſum amiſit. Aliꝰ vero ſemeſtris Cracouię prolocutus, Tartaros aducturos, & Polonorū capita præciſuros eſſe prædixit, quod poſt duodecimum annum euenit. Non libet autem hoc miraculum ſilentio prætcrire, quod illo tempore multis teſtibus accidit. Homo quidam ſplendidus equeſtris ordinis, ſed violentus & rapax, & ſuis iuxta ac alienis grauis, cū grauiter ægrotaret, admonitus crebro à religioſis quibuſdam viris, vt ad Dei clemētiam confugiens, animæ ſuæ ſaluti conſuleret: negauit ſibi veniæ locū relictum eſſe. Iam enim diuino iudicio traditum ſe eſſe dæmonum poteſtati aiebat. Illico audiuntur à circumſtantibus vehemētium verberum & percuſſionum ſtrepitus: apparent in corpore

ægroti

ægroti fœdi liuores & vibices, ita vt omnes obſtupeſcerent. Inter hæc ille infelix nullam vocem, nullumque gemitum edens, infelicem animam exhalauit. Annus tunc agebatur milleſimus duccnteſimus ſeptuageſimus ſextus.

Sileſiaci motus.

Poſt id tempus Sileſia rurſus inteſtinis diſſidiis exagitari cœpit, materiam ſubminiſtrante inuidia. Grauiter ferebant & Duces, & Proceres, Croſnam, Prinum, & Greifenſteinum Conradi culpa in externorum iuriſdictionem recidiſſe. Sed neque Conradus ipſe, neque frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignorata poterant. Nam decem millia aureorum Archiepiſcopo Magdeburgenſi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vratislauienſis Probus, Henrici tertij fratris eorum filius quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque ſuaſu procerũ ſuorum redemit is territoria illa, quod ipſi inuidiam apud patruos conflauit. Acerbior tamen erat Boleslaus Caluus, qui anno proximo Henricum adoleſcentem ruſticantem forte in villa ſua captum abduxit, cauſam prætexens, ꝙ hæreditas relicta à Vladislao Archiepiſcopo, non minus ad ipſum & Conradum fratrem, quam ad Henricum pertineret: quod tamen erat expreſſe cõtra vetera pacta primæ diuiſionis. Charus erat ſuis Henricus propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus eſt. Quocirca de liberando eo conſilia ineunt, exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus Boleslao Pudico, Boleslao Caliſſienſi, Præmislo Poſnanienſi, & Vladislao Opolienſi indignitate rei motis, auxilia impetrant. Diſplicebat & Conrado Glogouienſi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque miſit & ipſe Vratislauienſibus auxilia contra fratrem. Verum Boleslaus explorato Vratislauienſium apparatu, magna celeritate milite ex Germania magnum conduxit, & prior in Vratislauienſium oram impetum fecit. Educunt & Vratislauienſes ſuas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Magno ardore committitur prælium inter Scorolcium & Procianum, & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus cõſpecta ſuorum ſtrage, vno tantum comitatus milite, clam ſe ex acie ſubduxit. Sed filius eius Henricus natu maximus, animoſe pugnam reſtituit, & tandem victoria quamuis cruenta potitus eſt. Captus eſt in eo prælio Præmislus Dux Poſnanienſis, natus ex ſorore Boleslai. Clade hac perculſi Vratislauienſes, Ottocari Regis Bohemorũ opem implorant, ab eoque petunt, vt aut autoritate, aut armis apud Boleslaum Caluum nepotem ex ſorore ſuum, dimiſſionem ſui principis impetraret: & vt eum facilius flecterent, ditionẽ Glocenſem ad tempora vitæ ipſi tradiderunt, ea lege, vt ea poſt obitum Ottocari in Henrici ducis ſui poteſtatem recideret. Itaque Ottocarus, qui diſtinebatur aliis bellis, pacem fecit inter Boleslaum & Henricum; ſed iniquam, nempe, vt Henricus Boleslao patruo Strigoniam, Nouoforum, Strozam, Greiffenbergem, & alia quædam oppidula iure ſempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, vt ſe & Præmislum vinculis liberaret. Verum non diu fruebatur iſta lætitia Boleslaus, obiit enim anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo octauo princeps iniuſtus & ſæuus.

Sileſiorum bellum inteſtinum.

Eodem anno Lithuani cum Prutenis peruaſtata Maſouia, Culmenſique, & Cuiauienſi tractu, Lencicienſem quoque crudeliter depopulati, ingentem prædam abegerunt, in qua quadraginta millia hominum fuiſſe memorantur. Tunc quoque prodigium apparuit circa Cracouiam; etenim nocte media, in qua initium noui anni eſt, cælum clara & non iniucunda luce ad breue

breue tempus reſplenduit, Principis mortem, quod re poſtea comprobatum eſt, portendens. Memoratur autem & ſpectrum quoddam tunc in codē Cracouienſi tractu apparuiſſe: lacum enim quendam peramplum infeſtatione dæmonum, piſcationibus & vſibus hominum exemptum fuiſſe. Ad eum hyberna glacie concretum vicinos cum ſacerdotibus vexilla, cruces, & reliquias ſacras, quibus vis dæmonum propulſaretur, ferentibus, piſcandi gratia conueniſſe. Immiſſo autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piſcatoribus, tres piſciculos, altero nihil niſi rete conuolutum, tertio deniq; monſtrum horrendum caprino capite, & in ſpeciem ignis ardētibus oculis extractum eſſe. Territis autem ac diffugientibus cunctis, ſpectrum illud ſub glaciem ſe immerſiſſe, ac toto lacu diſcurſans, terribilem ſtrepitum ac ſonitum edidiſſe: afflatoſq; ab eo nōnullos homines fœda vlcera retuliſſe. Reſumpſit æſtate ſequenti Boleslaus Caliſſienſis cum Præmislo fratris filio expeditionē aduerſus Marchiones Brādeburgenſes ob Santocum, auctus Pomeranorum auxiliis. Vaſtanti autem illi hoſtilem regionem cis Oderam occurrit Otto Longus Marchio cum non contemnendis copiis, commiſſoque prælio funditur & fugatur, vtpote viribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium ſeſe cōtinuit. Boleslaus vero omnem oram cis Oderam victor peruagatus ac depopulatus, dimiſit exercitum, & intra anni decurſum febri extinctus eſt, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Conſecutus eſt eum ſub finem eiuſdem anni milleſimi ducenteſimi ſeptuageſimi noni ad quartum idus Decembris Boleslaus Pudicus Dux Cracouienſis ac Sendomirienſis, & Cracouiæ apud diui Franciſci, ꝙ monaſterium ipſe condiderat, ſepultus eſt: benignus & religioſus princeps, ac in egentes cultumq; Dei, ac miniſtros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouienſem Epiſcopam & eccleſiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius conſignata, quibus cunctos ſacri ordinis homines, eorumque adſcriptitios omni prorſus onere ſeruitutis & penſionis Duci debitæ, etiam telonij, liberauit, atque ab omni ſuorum iudicum & magiſtratuum, ſuaq; ipſius iuriſdictione exemit. Epiſcopum autem Cracouienſem omnino ducali iure in bonis ſuis eſſe iuſſit, modo vt ſemel quotannis Principem hoſpitio acciperet, ſubuectioneſque ipſi vt præberet, quando ipſi vſuuenerit per epiſcopalia prædia iter facere. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicenſe monaſterium ſupra Nidam amnem, Præmonſtratenſibus virginibus: Cracouiæ item apud ſancti Marci, ordinis mēdicantium, qui vocatur de pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem vero Cracouienſem iure Saxonico ſiue Magdeburgenſi, quod etiam Sredenſe & Teutonicum vocant, ſtabiliuit. Regnauit autem Boleslaus hic, ſeu vixit potius poſt mortem patris quinquaginta duos annos. Mortem eius Cunegundis vxor, virgo etiam tum, moderate tulit: quin gratias egit Deo, quod ſe coniugij vinculo tandem liberaſſet. Ac mox vna cum ſorore Iolenta, quæ poſt mortem mariti Boleslai Caliſſienſis Ducis ad eam ſe contulerat, diſtractis, & in vſus egenorum diſtributis cunctis facultatibus ſuis, diui Franciſci profeſſioni & inſtituto vitæ ſeſe addixit, & veterem Sandeciam nequicquam refragantibus proceribus commigrauit, ibiq; reliquum tempus vitæ in monaſterio à ſe & marito ſuo condito peregit.

Spectrum.

Bellum Brandeburgicum.

Boleslaus Pius Dux Caliſſ. moritur.

Boleslaus Pudicus obijt.

LESCVS NIGER ETHNARcha Poloniæ.

Anno Chr. 1279.

Boleslao Pudico in principatu Cracouienſi & Sendomirienſi ſucceſſit Leſcus Niger, ex fratre ipſius patruele ortus, quem ipſi ſibi Boleslaꝰ ſucceſſorem deſignarat. Nec tunc ſane quiſpiam ipſi aduerſatus eſt, bello à Ruſſis ingruente, cuius metus locum ac ſpacium contentionibus & nouandis rebus nõ dabat.

Leo Ruſſorum Dux.

Nam Leo princeps in Ruſſorum Ducibus, Danielis filius, poſt Boleslai mortem media hyeme in Lublinenſem oram cum ingenti Ruſſorum, Tartarorum, ac Lithuanorum exercitu inuaſerat: eaq; peruaſtata, Sendomirienſem quoque tractum ferro & igni vaſtabat.

Excurſio Ruſſorum, Tartarorũ, & Lithuanorum in Poloniam.

Sed cum Varſius Caſtellanus Cracouienſis, & Palatini duo Cracouienſis ac Sendomirienſis tertia die Februarij apud Goslice pagum cum parua manu temere quidem, ſed tamen euentu proſpero repreſſerunt, atque in fugam egerunt.

Ruſſi cum barbaris à Polonis cæſi.

Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia, capta duo. Non contentus autem ea victoria Leſcus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita vt ad triginta equitũ, peditum vero duo millia peruenirẽt, & in Ruſſiam duxit, vt Leonem vlciſceretur, qui, nondum reſumpto è ſuperiori clade animo, in penitiora Ruſſiæ ſe recepit.

Leſcus Ruſſiam peruagatur.

Quocirca impune Leſcus hoſtilem regionem ad Leopolim vſq;, quæ arx cum oppido ab iſto ipſo Leone condita nomen ſumpſiſſe videtur, peruagatus, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuiſſe, cæſa vero ad quinque millia feruntur.

Leſcus contra Henricum Probũ expeditionem inſtituit.

Sequẽti deinde anno milleſimo ducẽteſimo octuageſimo primo Leſcus contra Henricum quartum Ducem Vratislauienſem cognomento Probum, tunc non reſpondentẽ nomini ſuo, expeditionẽ inſtituit ex hac cauſa. Henricus is Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibuſdam mulctatus, vlturus veteres iniurias, ſub ſpecie amicitiæ ad ſe Præmislum Poſnanienſem, Henricum Lignicenſem, & Henricũ Glogouiẽſem Duces patrueles ſuos Bariciam euocatos, ac nihil hoſtile timentes ceperat, ac Vratislauiam deportatos aſſeruabat, vt aliquid viciſſim ab eis iniuſtis pactis emungeret. Indigne id ferre Leſcus, qui vocatus & ipſe vna cũ cæteris Ducibus Polonorũ, excuſatione quadã vſus non venerat: ac Præmisli vicẽ maxime dolens, armis illum vindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cũ Meſciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locũ conuenientibus,

Leſcus Vratislauienſ. ditionẽ diuexat.

triplici agmine Vratislauienſem Hẽrici ditionẽ aggreſſus, acerbe eã diuexauit, ad ipſa vſq; mœnia vrbis. Nec tñ principes captiui dimiſſi ſunt. Peruaſtata omni ora Vratislauienſi, & abacta ingenti præda Leſcus auxiliares dimiſit, & ſuas copias domum reduxit. Duces vero capti pertæſi carceris arbitratu Henrici ſe redemere. Ac Præmislus quidem Rudenſe ſeu Velunenſe territorium ipſi conceſſit: Lignicenſis vero & Glogouienſis quinquennio ſeipſi cũ triginta haſtatis militaturos eſſe dato iureiurando receperunt, obſidibuſq; cauerunt.

Pruteni multa de Crucigeris ceperunt.

Per idem tempus Pruteni Crucigerorum ditionem vehementer afflixerunt, & longe lateq; ferro & igni graſſati, Chriſtiburgum, Clementiam, Zantirum, Mariæuerderũ, & Grudentum arces de ipſis ceperunt ac diruerunt.

Lithuanorum in Lublinenſem oram excurſio.

Inſequenti anno Lithuani cum Iazygũ reliquiis ſubita excurſione Lublinẽſem regionẽ tripartito agmine crudeliter depopulati ſunt. Iura tũc de more Leſcus reddebat Cracouiæ, cũ de barborum excurſione certior factus eſt.

Itaq;

Itaq; omiſſis rebus omnibus, arma corripere his, qui circũ ſe, quiq; in itinere erant, equitibus, & ſe ſequi iuſſis, magnis itineribus in Lublinẽſem oram peruenit. Sed hoſtes iã præda onuſti receſſerant. Itaq; angebatur animo, quod ſibi hoſtẽ vlciſci, ſuoſq;, qui captiui abducebantur, vindicare procliue nõ eſſet. Neq; enim cum parua manu longe maiorem hoſtium multitudinem per ignotos ſibi, illis vero notiſſimos, ſyluarum & paludũ tramites abeuntes perſequi audebat. In hoc æſtu animi cum eum ex labore itineris fatigatum ſopor inuaſiſſet, expergefactus deinde, poſtero die lætus, ab Archangelo Dei Michaele in ſomnis confirmatum ſe, & ſponſione certæ victoriæ perſequi barbaros iuſſum eſſe, pro cõcione militari expoſuit. Quo ſermone animatis militibus, & impedimentis cum cõmeatu pone ſe ſequi iuſſis, ipſe cũ expeditis arma tantum, & aliquot dierum cibaria ferentibus, recẽtibus abeuntium hoſtium veſtigiis inſiſtit, & inter Naruam & Nemenum flumina tertiadecima die Octobris eos conſequitur. Neq; enim belli præda impediti, iter celerius facere potuere. Perculſi ſunt inopinato Polonorum aduentu barbari: ſed tamen arma cito expediunt, auctoribus maxime Iazygibus, qui ſumma erant audacia. In eos inuehuntur Poloni vna & ſimplici acie, quod & locus ſyluis cinctus, anguſtus, & exiguæ copiæ, quippe quæ ſex millia equitum vix continerent, diducere manum in plures acies non ſinebant. Nec ſegniter & barbari primos Polonorum impetus excepere: ſed in pugnam intentos, captiui ſigna ſuorum conſpicati, fortuito oblatis telis à tergo adoriuntur: inermes quoque & fœminæ clamore ſublato ſuos animabant, hoſtibuſque terrorem incutiebant: quin & canes, quos ſecum ducebant barbari, & qui dudum lætiore vlulatu aduenientibus Polonis gratulari viſi ſunt, ſæuis morſib⁹ barbaros impetebant. Itaque ancipiti malo perturbati, effuſa fuga proximas ſyluas petunt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuo ſeſe cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perſequendi finem fecit. In eo prælio reliquiæ Iazygum, quæ pertinacius Polonis reſtiterant, & à ſuſcepta religione defecerant, ad internecionem delete ſunt. De Lithuanis quoque, qui quatuordecim millia bellatorum expleuiſſe dicebantur, non multi ſane euaſerunt: complures enim, qui euaſerant, partim pudore, partim timore ſuorũ, mortem ſibi conſciuere. Leſcus recuperata omni præda, & cumulata etiam hoſtium cæſorum ſpoliis, victor in Poloniam reuerſus, Lublini templũ, monumentum victoriæ ſuæ, condidit ac diui Michaelis, quem in ſomnis victoriam ſibi policentem viderat, memoriæ dicauit.

Leſci Nigri victoria de Lithuanis inſignis.

Pace per circuitum ab externis hoſtibus parta, ciuiles motus Leſcum exceperunt. Sendomirienſis enim cõuentus Ioanne Palatino & Criſtino Caſtellano eius oræ auctoribus, cũ quibus & Paulus Epiſcopus Cracouienſis ſentire dicebatur, ab eo defecit, & Cõrado Maſouiæ Duci accito ſe munitioneſq; ſuas ſubdidit: nec vinci beneficiis ac ſecũdis rebus Leſci potuit, vt conceptũ in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verum Leſcus hoc ſic abire paſſus non eſt. Nam coacto tumultuario exercitu, de Cracouienſi ditione & aulico ſuo comitatu, in Sendomirienſem oram contra Conradum profectus eſt. At ille de aduentu Leſci certior factus, cum ſe non ſatis crederet Sendomirienſibus, & paruam ipſe manum ſecum adduxiſſet, in Maſouiam celeriter ſe recepit, promittens confeſtim ſe cum maioribus copiis reuerſurum. At Leſcus magna animi moderatione vſus, proceres autores defectionis, deſtitutos à Conrado, facile ſibi recõciliauit: per quos conuentum oẽm vna

Sendomirienſes à Leſco deficiunt.

Conradus in Maſouiam fugit.

cum munitionibus in poteſtatem ſuam redegit, gliſcenſq; ciuile bellum oppreſſit. Laboratum eſt fame eo & ſequenti anno in Polonia, vſque adeo, vt multi de plebe cum vxoribus ac liberis præſens malum euitaturi, in Vngariam & Ruſſiam commigrarent. Sed vtrobique pro ſalute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam operti ſunt. A Ruſſis quidem tributi nomine Tartaris in ſeruitutem traditi: ab Vngaris vero Cumanis barbaris venundati. Per hoc tempus Philippus Epiſcopus Firmanus legatus Pontificis ex Vngaria venit Cracouiam. Inde in Pruſſiam contendit, controuerſiamque inter Meſciugum Pomeranorum Ducem ac Cruciferos diremit.

Fames in Polonia.

Legati Pōtificij in Poloniam & Pruſſiam aduentus.

Sequenti anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo tertio menſe Octobri rurſus Lithuani per Lucouienſe territorium in Sēdomirienſem tractum improuiſi excurrerunt, & magnis incommodis & calamitatibus illum affecerunt, Nobilitas enim in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Leſcus iudicia Cracouię: quam primum vero de barbarorum excurſione cognouit, correptis celeriter armis concurrente ad ſe Nobilitate, cæteriſque ſine mora ſequi iuſſis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hos inſequitur. Concurrentibus omnibus, vbi nō longe ſe ab hoſtibus abeſſe ſenſit, aduocatis in cōcionem militibus, graui oratione eos in hoſtem animat, vt viri eſſe pergerēt, & coniugibus ac liberis ſuauiſſimis, propinquis, atque etiam agricolis ſuis,
» qui in fœdam ſeruitutem à barbaris abducebantur, ſubuenirent. Cæſos ſe-
» nes ac pueros, vaſtatos agros, incenſas villas & oppida, direpta fana, violata
» ſacra grauiter vlciſcerentur, & inſignem ſuam, patriæque communis igno-
» miniam, vel cum vitæ ſuæ diſcrimine vindicarent. Honeſtiſſimum eſſe pro
» patria, pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quam vitæ bonos
» forteſque viros cupidiores eſſe debere. Non prouenire autem ſolidam glo-
» riam ſine magnis periculis. Irent ergo alacres, cæſiſque ſuis eorum ſanguine
» parentarent, & captiuos opem ſuam lachrymis & eiulatibus implorantes li-
» berarent. Et quo meliore ſpe ac fiducia diuini auxilij Dei cōtemptorem hoſtem adorirentur, confeſſione eos peccata expiare, & ſacroſancta euchariſtia communire ſe iubet. Præſenſere aduentum Polonorum barbari, & anni ſuperioris fortunam reformidantes, in proximas ſyluas ſe ſubducunt, ibique de ſalute ſua conſultant. Relictis itaque in ſyluis cum paruo imbecillium & ægrotorum præſidio ſarcinis, captiuiſque arctius colligatis, ne ſibi rurſus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in Polonos feruntur. Perturbauit nonnihil Polonos primus eorum aſpectus, propterea quod præter omnem expectationem ad ſe contendere eos videbant, quos fugere crediderant: ſed tamen cohortante duce, & inſtruente acies, cito animos reſumpſere. Duas is incurſantibus hoſtibus acies obiecit, quarum alteri Cracouienſis, alteri Sendomirienſis Palatinatus præerat. Ipſe in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac ſolicite circumſpicere, quid quaque in parte gereretur, & ſicubi laborantes ſuos conſpiceret, vt mox ſubſidia ſubmitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus viguit: ſed virtute Polonorum, quaſi firmo muro obiecto, ſtatim refractus eſt, & in fugam actus. In Paulum Epiſcopum Leſcus Lithuanicarum illarum excurſionum, ac item defectionis Sendomirienſis conuentus culpam conferebat: habebat enim Paulus magnas neceſſitudines & clientelas in tractu Sendomirienſi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Leſco vero iam inde ab initio

Lithuani Sendomirienſem tractum populantur.

Leſci ad milites ſermo.

Lithuani à Leſco victi.

initio propter captiuitatem ſuam infenſus erat, ita vt veriſimile eſſet, vtrumque ab ipſo concitatum eſſe, quo magis Leſcum inuiſum apud omnes, ſuis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is eſt iterum à ſatellitibus Leſci, & Siradiam deportatus: dimiſſuſq; deinde maiorem immunitatem bonorum ſuorum eccleſiaſticorum à Leſco accepit.

Paulus Epiſcopus turbator captus.

Anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo quarto, Hẽricus Probus Dux Vratislauienſium Caliſſienſem arcem proditione Sandiuoij præfecti traditam Præmislo eripuit, oppidum enim paulo ante fortuito incendio cõflagrarat. Quam arcem tertio poſt anno Poloni maiores vi expugnatã in Præmisli poteſtatem redegerunt. Neque eam tunc Henricus armis vindicauit, ſed dolos verſabat in pectore: ad quos ita factus erat, vt ne à ſacris quidem rebus & ſacerdotibus manus abſtineret, dum nimia opũ cupiditate flagrat. Thomæ enim Epiſcopo Vratislauienſi, & vniuerſo ordini eccleſiaſtico ei⁹ diœceſeos permagnã vim pecuniç imperauit prçter ius & morem in bellũ: quæ cum ipſi eſſet negata, conuertit arma in Epiſcopum, & ipſi oppida, quæcunque poſſidebat, ademit. Torſit in illum ob hoc facinus fulmen excommunicationis Archiepiſcopus Gneſnenſis Iacobus Suinca, Vratislauiæ & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, ſacris interdixit. Cui decreto paritum eſt ab omnibus, præter Franciſcanos monachos, pluris facientes emolumenta ſua ac fauorẽ Ducis, quam diſciplinam eccleſiaſticam. Quæ res maioris crudelitatis Henrico cauſa fuit: irritatus enim Epiſcopum & ſacerdotes omnes ditionibus ſuis ciecit. Epiſcopus mœrens Ratiboriam ſe contulit, vbi à Caſimiro Duce perbenigne & honorifice accept⁹ & habitus eſt. Quo factum eſt, vt æquiore animo exilium illud ſuum in quintum vſq; annum ferret. Henricus vero cum Caſimiro literis & legationib⁹ expoſtulauit, quod inimico ſuo receptum præberet: minaſque adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Caſimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obſidione cinxit. Cum autem aliquot dies duraret obſidio, murmurare contra Epiſcopum & cæteros ſacerdotes exules plebs à victu imparata cœpit, & præſertim ij, quorum bona in agris & villis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ victis captiſque vrbibus ab irato hoſte euenire ſolent. Qua re cognita, Epiſcopus collocutus cum ſuis, indignum eſſe, ait, vt ſua & paucorum exulum cauſa, bene merita de ſe ciuitas periculum ſubeat, aut vllo afficiatur incommodo. Induit deinde ſacras & põtificales veſtes, nonnulloſq; de ſacerdotibus, quemadmodum ad ſacra peragenda ſolent, indui iubet, atque ita cum illis vrbe egreſſus, ad hoſtilia caſtra profectus eſt. Venientes eminus conſpicatus Henricus, attonitus, de papilione exiliit, & obuiam procurrens ad pedes Epiſcopi ſeſe abiecit, & culpam ſupplex deprecatus eſt. Epiſcopus benigne eum humo attollit, amplexatur, & exoſculatur non ſine lachrymis, veniamq; ſi eum factorũ pœniteat, policetur. Deinde in proximã ædiculam diuo Nicolao dedicatam ingrediuntur: ibi ſemotis arbitris inter ſe in gratiam redeunt, cum Henricus redderet, quæcunq; Epiſcopo, Eccleſiis, & vniuerſo ordini ſacro ademerat. Quibus peractis, ſoluit obſidionem, & ab Archiepiſcopo vinculo excõmunicationis liberatus, interdictumq; ſublatum eſt.

Henricus Probus eccleſiaſtica bona ac decimas vſurpat.

Interdictũ & diræ in Henricum Archiepiſcopi.

Epiſcopus cum ſacerdotibus eiectus.

Tranſactio Henrici Ducis cum Epiſcopo.

Dum hæc ita geruntur in Sileſia, nec in minore Polonia quietæ res fuere, turbante maxime Paulo Epiſcopo Cracouienſi, & omnium odia in Leſcum Principem, quo captiuitatem ſuam vlciſceretur, inflammante. Quod malum euſque progreſſum eſt, vt iam non priuata paucorum conſpiratione, ſed

Polonia minor defecit à Leſco ad Conradū Maſouium.

publico procerum ac nobilitatis conſilio Conradus Cirnenſium Maſouiorum Dux ad ſuſcipiendum principatum accerſeretur. Cui cum exercitu venienti Varſius Caſtellanus, & Zegota Palatinus Cracouienſis, Ioannes Sendomirienſis Palatinus, & Criſtinus Caſtellanus cum Paulo Epiſcopo, & maxima Nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progreſſi ſunt, & in verba eius iurarunt. Itaq; nullo negocio Cracouienſi & Sēdomirienſi dominatu omni tunc potitus eſt. Sola reſtabat Cracouia, in qua ſe Leſcus cū vxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra ſe omnium conſpiratione retineret. Nam & ij, qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo ſe ſubducebant, veriti, ne ſibi fraudi eſſet, à publico vniuerſi conuentus cōſilio diſſentire. Deſertus ab omnibus, ad Cracouienſis ciuitatis, cuius ſtudia non aliena à ſe eſſe animaduertebat, miſericordiam confugit: eius fidei ac tutelæ arcem cōmendauit. Ipſe in Vngariam ad Ladislaum Regē profugit. Suſcipiunt arcis defenſionem Cracouienſes: & quia difficulter ſe arcem & vrbē pariter tutari poſſe exiſtimabant, cum quod humiles erant vrbis muri, nec bene inſtructi propugnaculis, tum quod diſtracta multitudo imbecillior futura erat ad ſuſtinēdam vim aduerſariorū, qui iam appropinquare cum Conrado dicebātur, relicta vrbe cōmigrant in arcem cū vxoribus, liberis, ac facultatibus ſuis. Cognita Cracouienſium ciuium volūtate Proceres, mittunt ad eos, quorū autoritate deduci eos de ſentētia poſſe credebant, & non modo impunitatem illius cœpti, ſed etiam maiora à Cōrado, quam à Leſco præmia ipſis policentur, ſi cōſenſum vniuerſi conuētus ſecuti, Cōrado ſe & arcē dedant: ſin recuſent, minas adiiciunt. Nihil neq; blanditiis deliniti, neq; minis territi Cracouienſes ciues, reſpōdent legationi Procerum: Non licere ſibi fidē & iuſiurandum Leſco ſemel datā violare. Re integra in cōſilium illud ſe non eſſe adhibitos: ne nunc quidē ad id acceſſuros, cū eius rationē probabilem reddere non poſſent. Scirēt, quid agerent, ſe omnia chariſſima & vitam ipſam prius amittere, quam fidē frangere decreuiſſe. Hoc reſponſo irritati Proceres, & multum frementes, ad Cracouiam caſtra admouent, cumq; perdifficilem ſibi eius expugnationem ſcirent, vrbē vacuam incēdunt, vt vel ſic ciuium pertinaciam, ſiue conſtantiam preſenti priuatorum cuiuſq; malorum aſpectu frangerent.

Cracouia in Leſci fide permanſit.

Impetrauerat Leſcus à Ladislao Rege non contemnenda Vngarorum & Cumanorum auxilia, & cum iis iam aduentabat, eo quidem celerius, vt arci Cracouienſi ſubueniret. Id vbi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, collatisq; ſignis apud Bogucice pagum ad Rabam fluuium vincitur, diſſipatoq; longe maiori, quam Leſcus habebat, exercitu, in Maſouiam vſq; profugit, veritus, ne alienatis à ſe aduerſo prælio voluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in poteſtatem Leſci veniret. Sic euentus tunc oſtendit, vter iuſtius arma ſumpſiſſet. Leſcus moderata vtens victoria, captiuos oēs dimiſit: proceribus culpam deprecantibus veniam dedit. Cracouienſibus ciuibus gratias egit, vrbem fortius muniuit, eiuſq; regimē Germanis ſolis, qui fidē ipſi præclare ſeruaſſent, proprium deinceps attribuit. Habitu quoq; & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, oſtēdit. Hæc anno à nato Chriſto millesimo ducenteſimo octuageſimo quinto geſta ſunt. Quo etiā Boleslaus Plocenſium Dux, Conradi frater, Ruſſiam, ſiue adeo, quæ Ruſſi in tractu Lublinenſi & Poleſſenſi de Polonis capta tenebant, repentina excurſione populatus, cum præda onuſtus domū reuertiſſet, mox idem incommodum à Ruſſis

Conradus à Leſco vincitur & fugatur.

Cracouia regimen Germanis mandatū.

Maſſouij Ruſſiam, & Ruſſi Maſſouiam populantur.

à Ruſſis accepta damna vlciſcentibus, in ditione ſua viciſſim pertulit. Inſequenti vero anno Conradus Goſtinino, quod in ditione Vladislai Loctici erat, per fraudem potitus eſt. Cum enim nonnullos de ſuis eo prodendæ arcis cauſa ſubmiſiſſet, Lithuanos deinde euocauit: quib' ex improuiſo aduenientibus ij, qui ſubornati erãt, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptã Conrado conceſſerunt, plus ſexcẽtis hominibus ibi partim necatis, partim captis, quos cum reliqua præda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vladislaus, ſed tumultuaria manu facta, ſilenti agmine ad Ploſcum contendit, noctuque aggreſſus arcem, vigilibus cæſis, facile ſit voti compos. Deinde Procerum vtriuſque partis opera pax fit inter Duces, redditis inuicem, quas interceperant, arcibus, damniſque Vladislao perſolutis. Nec tamen impune abiit Maſouiis, alienæ rei manus admouiſſe: eodem enim anno ab iiſdem Lithuanis, quos in Goſtinenſe territorium immiſerant, graui excurſione vexati ſunt, & Sochozouia, Ploſcumq; arces negligentius cuſtoditæ, captæ, & exuſtæ. Pruſſiam hoc anno nouo vermium genere per æſtatem infeſtatã fuiſſe ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quoſcunque aculeo pupugiſſent, intra tertium diem extinguebant.

Goſtinum à Conrado ſurreptum Loctico.

Ploſcum intercipitur à Loctico.

Pax inter Duces.

Lithuani Maſouiam vexant.

Sequenti vero anno Leſcus diſſimulato propoſito, per ſpeciem Lithuanici belli Conrado bellũ intulit. Vaſtarant Lithuani cum Prutenis Dobrinenſem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat: Dobrinumq; oppidum magna hominum ſtrage edita diripuerant & incenderant, cum inexpectati die Dominico, vacante diuino cultui multitudine, irrupiſſent. Fratris igitur iniuriam vlciſci ſe velle cum ſimulaſſet Leſcus, comparato cum de ſuis, tũ de voluntariis cruce ſignatis nõ paruo exercitu, in Maſouiam deflexo itinere, obuia quæq; ferro & igni nemine reſiſtente vaſtauit, & cum ingenti præda domum reuerſus eſt. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo receſſit, & ſecundæ res aduerſis commutatæ ſunt, ne impune ferret, Deum & homines feſelliſſe, & prætextu pietatis iræ ſuæ impenſius indulſiſſe. Itaque & tunc, licet nemine perſequente, complures tamen de ſuis in traiectu fluminum amiſit, & mox ad finem eiuſdem anni cunctæ eius ditiones longe láteque à Tartaris peruaſtatæ ſunt, & ipſe fuga in Vngariam conſulere ſibi coactus eſt. Nam Tartari fame domeſtica ſtimulati, per Ruſſos & cum Ruſſis, primum in Lublinenſem oram, & in Maſouiam delati, locuſtarum in modum eas regiones cædibus & incendiis nuſquam abſtinẽtes, depopulati ſunt. Inde porro diuertentes, Sendomirienſem tractum & nonnullam partem Siradienſis eadem crudelitate peruagati, fruſtra tentata Sendomiriæ expugnatione, Lyſecenſis monaſterij, quod ſanctæ crucis dicitur, direptione, ſuaſu Ruſſorum penitus abſtinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Chriſti populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes viros amiſiſſent, & Leſcum Ducem cũ vxore & primoribus in Vngariam profugiſſe didiciſſent, maiore licentia & furore in pagos & oppida vſq; ad Carpathum montem debacchati, tandemq; ſatiati cædibus ac præda, in Ruſſiam reuerterunt. Tantam autem hominum prædam tũc abegiſſe dicuntur è Polonia, vt cum eam ad Vladimiriam recognoſcerent, & partirentur inter ſe, vnum & viginti millia innuptarum puellarum cenſa eſſe dicantur, eas enim libidinis cauſa ſeruant maxime: prouectiores tum viros tum mulieres, itemque pueros paruos immaniter trucidant. Ne Ruſſi quidem, quamuis ſocij ac tributarij, expertes malorum à barbaris fuere. Nam exceſſuri è Ruſſia, vt eſt ma-

Dobrinum à Prutenis incenſum.

Maſouia Cirnenſis vaſtatur à Leſco.

Tartari cũ Ruſſis vaſtant Poloniam.

eſt malitioſum genus hominum, & incantationum ac veneficiorum gnarũ, aquas omnes infecerunt, excĕtis captiuorum cæſorum cordibus, & præſentiſſimo veneno imbutis, & verubus ſubter aquas defixis. Vnde plurimi mortales poſtea ex aquæ venenatæ vſu immedicabilibus morbis correpti, miſerabiliter extincti ſunt, cum ſerius mali cauſa animaduerſa eſſet. Nihil acerba illa cuncti dominatus ſui vaſtitas animum Leſci emolliit: quin is reuerſus ex Vngaria, in ſequentem æſtatem expeditionem contra Conradum Ducem Maſouiæ rurſus parare cœpit: ſed cum ſegniorem ad eam eſſe cerneret Cracouienſem ac Sendomirienſem Nobilitatem, Palatino Siradienſi mandat, vt ipſe cum Siradienſibus ſuis, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Maſouiam populabundus excurrat. Fecit iuſſa Palatinus. Et iam permultis vicis pagiſque vaſtatis præda onuſtus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem ſuam ſiue ob imbecillitatem virium, ſiue ex induſtria vaſtari paſſus erat, cum valida equitum ac ruſticanorum manu occultis itineribus ſecutus, vigeſima quinta die Iunij in finibus Maſouiæ adipiſcitur, & ſecurum incautũque exercitum ex improuiſo adortus, non leui ſtrage fudit ac diſſipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans occumbere, quam fugere maluit. Præda omni Conradus potitus eſt.

Maſſouia Cirnenſis à Siradienſibus vaſtatur.

Siradienſes fuſi à Maſouiis.

At Leſcus his aduerſis rebus & ſugillationibus hominũ afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo ſenſim tabeſcens, vltima demum die Septembris anni ſequentis, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimus ducenteſimus octuageſimus nonus, vitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud ſodales Dominicanos honorifice ſepultus eſt, bonus & moderatus princeps ac felix, ſi extrema cum primis contexuiſſet. Quod tamen improbitati & perfidiæ procerum magis, quam ipſi imputandum eſt. Donauit hic Epiſcopo Cracouienſi iure ſempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuſcunque ſolo eſſent, intra ipſius diœceſim. Præceſſit autem Leſcum Ziemomyslus frater Dux Vladislauienſium, non toto biennio, relictis tribus filiis, Leſco, Præmislo, & Caſimiro ex Salomea filia Suentopelci ſuſceptis. Hoc anno Caſimirus Opolienſium Dux Venceslao Bohemorum Regi & ſucceſſoribus eius ſe cum dominatu ac liberis ſuis ſubdidit. Quod Henricus quoque Vratislauienſis aliquanto prius, viuente adhuc Ottocaro Rege, feciſſe perhibetur.

Leſcus Niger Princeps moritur.

I. N T E R R E G N V M.

Anno Chr. 1289.

LEſco Nigro ſine liberis vita defuncto, Cracouienſis, Sendomirienſis, ac Siradienſis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis ſibi vendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius vi & potentia vſurpabat. Primus omnium Vladislaus Locticus Leſci mortui frater, eodem patre, ſed alia matre prognatus, Siradienſem dominatum ſeiungentem ſeſe à reliquis, & vltro ſe ipſi ſubdentem occupauit. Verũ Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus proceres & equites, comitiis apud Sendomiriam habitis, Paulo Epiſcopo autore & ſuaſore, Boleslaum Ducem Plocenſem, Conradi fratrem, Principem creauere, poſthabito Cõrado, cui ſe bis antea viuente Leſco ſubiecerant, propterea quod is remiſſius & ignauius tunc agere viſus oblatum ſibi principatum non retinuiſſet, & quod ipſi poſtea, cum Leſco ditionem eius vaſtaſſent, veriti, ne memor eſſet acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, poſſeſſionem principatus adit, Cracouiamque ſolenni pompa deducitur.

Boleslaus Plocenſis ad principatum accitur.

tur. Nec multo poſt Henricus Dux Vratislauienſis omiſſa Bohemia, ad cui' principatum procerum quorundam conſpiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouienſibus ciuibus clam acce: ſitus, cum iuſto exercitu aduenit. Venienti ciues portas vrbis, quemadmodum conuenerat, aperuere. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculſus, quippe qui ſpé quieti principatus potiundi cum non magno, & ad celebritatem ac ſplendorem, quam ad bellum inſtructiore comitatu venerat, ex arce Cracouienſi ſe proripuit, & nequicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eiiciendum Henricum cogebant, iratus in Maſouiam rediit, dictitans, ſe non ad bellum, ſed ad pacatum principatum ſuſcipiendum, accerſitum veniſſe. Poſt diſceſſum Boleslai, arx quoque Cracouienſis Henrico dedita eſt Ibi tum proceres capto ex tempore & re præſenti conſilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quaſdam ipſi, ſi apud ſe dominari vellet, præſcribunt. Quas cum ille accepiſſet, Princeps renunciatus eſt. Nec tamen diuturna ei poſſeſſio Principatus fuit. Vladislaus enim Locticus, iam Siradienſis Dux, indignum ducens, alienum fratri ſuo Leſco ſucceſſorem in Principatu quæſitum eſſe, exercitum cogit, à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Caſimirus quoq; frater Dux Lencicienſis, & Conradus ac Boleslaus Maſouij cum ſuis per ſe ipſi eum adiuuabant. Quibus omnibus copiis coadunatis, Cracouiam primo vere contendit, ad deiiciendum Henrici præſidium, qui in Sileſiam, relicto Cracouiæ præſidio, redierat.

Henricus Vratislauienſis Cracouia potitur.

Boleslaus Maſouius principatũ deſerit.

Locticus petit principatum armis.

Factus autem certior de conſilio & apparatu bellico Vladislai, cum ipſe ęgrotaret, Henricum Lignicenſem, & Præmislum Sprotauienſem patrueles ſuos, & Boleslaum Opolienſem Ducem cũ expeditis copiis Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito, Vladislaus ad Seueriam oppidum ad quartũ Calendas Martias eis occurrit, & prælio commiſſo, multis vtrinque cadentibus, ad extremum Vladislao ceſſit victoria. Præmislus Conradi Glogouienſis Ducis filius, adoleſcens admodum interfectus, Boleslaus Opolienſis ſaucius captus eſt. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plærique omnes in fidem eius venirent, apertis portis receptus; omnium conſenſu & acclamatione Princeps renunciatus eſt. Sed hic item non diu poſſeſſionem Principatus retinuit. Henricus enim Vratislauienſis non deiectus clade priori, præſertim quod ciues nonnulli Cracouienſes clanculum ſpem eius alerent, nouum rurſus exercitum Cracouiam cum Henrico Lignicienſi (ipſe enim adhuc decumbebat ægrotus) tranſmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem ſibi reliqui faciens, cum nocte intempeſta ad Cracouiam acceſſiſſet, in vrbem à conſciis recipitur. Clamore ſublato à Sileſiis, vt fieri ſolet capta vrbe, tumultuatur tota ciuitas: nox ac tenebræ incerta omnia, & longe quam erant, formidabiliora reddebant. Locticus, cum inopinato tumultu perterritus, & neque numerum, neque genus hoſtium exploratum haberet, proditionem metuens, ad Franciſcanos fratres ſe recepit, vbi ſuos paſſim per vicos & plateas cædi, ac ſe quæri didicit, ſumpto monachi habitu de muro à Franciſcanis demiſſus euaſit. Qui vero partium eius fuerant in vrbe, reperti ab hoſtibus partim necati, partim capti, & bona eorum direpta ſunt. Cuius calamitatis ne Paulus quidem Epiſcopus expers fuit, quod impẽſius Vladislao fauiſſet. Deinde in agros & villas procerum & equitum qui defectionis ad Locticum capita eſſe exiſtimabãtur, ferro & igni ſæuitum eſt. Quibus malis adacti cæteri, certatim in poteſtatem redierunt Henrici, qui conſe-

Sileſiorum expeditio contra Locticum.

Locticus princeps renunciatus.

Cracouia proditione ab Henrico recepta.

Henrico Principatus recuperatus.

conſecuto Principatu paulo poſt veneno à ſuis propinato, vt creditum eſt, mortuus eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſine liberis. Veniens autem Vratislauiam Henricus Lignicenſis poſt mortem Henrici Probi, multorum ciuium & procerum ac militũ fauore, vrbe, & arce, ac dominatu denique omni Vratislauienſi potitus eſt, elapſo per fugam Conrado patruo, Glogouienſium Duce, quem defunctus Dux in eo Dominatu heredem teſtamento inſtituerat. Nam Cracouienſem & Sendomirienſem ditionem Præmislo Duci maioris Poloniæ legauit. Quem per idem tẽpus Meſciugus etiam Dux Pomeranorum fratribus ſiue iam extinctis, ſiue iuſta vindicta præteritis, ſucceſſorem ſibi deſignauit, & mox Pomeranos in verba eius adegit, & intra quartum annum mortuus, vacuam ipſe Pomeraniæ poſſeſſionẽ reliquit. Morte atq; teſtamento Henrici cognito, vrbs & arx Cracouienſis Præmislo ſeruatur. Sendomirienſem vero dominatum Vladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouienſi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Leſci Nigri, vxor, ſiue pertæſa belli ciuilis, ſiue, ne dotalibus bonis à victore eiiceretur, verita, miſſis clam legatis ad Venceslaum ſororis ſuæ filium, Bohemorum Ducem, donauit ei Cracouienſem ac Sendomirienſem dominatum, quem ſibi à Leſco marito donatum eſſe, confictis diplomatis affirmabat.

Hẽrici Probi mors.

Henricus Lignicenſis Vratislauia potitur.

Gryphina donat principatum Venceslao Bohemo.

Non recuſauit quamuis caſſam donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij Itaq; anno ſequenti milleſimo ducenteſimo nonageſimo primo, cum ipſe motibus quibuſdam domeſticis, & morte ſoceri Rudolphi Imperatoris, ac noui Cęſaris electione impediretur, Tobiam Pragẽſem Epiſcopum cum exercitu in Poloniam poſſeſſionis adeundæ gratia miſit. Cui Præmislus, ne duplici bello pariter ſe implicaret, & vt exorientem Vladislai Locticici potentiam, quam ſuſpectam habere cœperat, validiori hoſte ei ſi obiecto, reprimeret, deducto præſidio ſuo, Cracouiam Bohemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouienſis in poteſtatem eorum venit. Ad Sendomirienſem deinde animos adiiciunt, ac Viſlicia primũ per deditionẽ potiuntur, deinde Oblecomum arcem prope Viſtulã ſitum vi capiunt. Sẽdomiriam vero oppugnare adorti, à Loctico caſis captiſq; plurimis, ignominioſe repulſi ſunt. Itaque inde reuertentes, relicto ad tuendas munitiones & maxime Cracouiam forti præſidio, & abducta ſecum Gryphina, ne ſentẽtiam ſuam de donatione mutaret, in Bohemiam ſe receperunt. Ibi Locticus re apud Sendomiriam fœliciter geſta erectus, munitiones aduerſariorũ armis aggreditur & expugnat, Viſliciam deiecto hoſtium præſidio recipit, inde ad Cracouiam progreſſus, oẽm circumcirca regionem vaſtat ac diripit. Nec tantum animorũ & virium habebant Bohemi, vt liberiores Loctici excurſiones reprimerẽt. Itaq; in Bohemiam ad Venceslaum mittunt, vt ſibi ſubueniat. Mittit ille eis rurſus Tobiam Epiſcopũ mediocri manu, vt eos vtcunq; cõfirmaret, & vel induciis cũ Loctico bellũ ſuſpenderet, ſi cohibere eum nequiret. Sed is, cum neq; viribus Loctico parem ſe eſſe cerneret, neq; ferocem animum eius flecteret, mox in Bohemiam rebus infectis rediit. Cum autẽ vexare Cracouienſem oram Vladislaus Locticus non intermitteret, crebris ſuorũ nunciis & querelis excitus Venceslaus, ipſe per ſe ſequenti anno expeditionẽ in Poloniam fecit, Ottone Lõgo Marchione Brãdeburgenſi tutore aliquãdo ſuo in auxilium euocato. Hi ergo Duces iunctis copiis per Opolienſem tractũ, poſt medium menſem Auguſtũ Cracouiam aduenerunt, & accepti honorificẽtiſſime, aliquot ſeptimanis

Bohemorũ in Poloniam expeditio.

A Sendomiria repulſi.

Locticus Viſlicia potitur, & Cracouienſem oram infeſtat.

Bohemi expeditio in Poloniam cum Marchione Brãdeburgico.

manis ibi de ratione belli cum Locti- o gerendi conſultarunt, cum ille quieſceret interim, & hoſtium conſilia captaret. Tandem in Siradienſem eius ditionem impetum faciunt, eamq; liberiore excurſione depopulãtur. Habebat quidem exercitum Vladislaus, ſed nuſquam tñ ad vniuerſę rei dimicationem veniebat: verum ex inſidiis hoſtẽ vexabat, & ſæpe quieſcentes, & corpora curantes, quam tumultuoſiſſime ad caſtra obequitans exagitabat, pabulatores, frumentatores, ac lignatores è latebris ſubito proſiliens excipiebat, vt ij poſtea nuſquam è caſtris abſq; forti equitum peditumq; præſidio prodire auderent, & in caſtris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis terrorem Locticus incuſſerat. Quare non diu morati, oppido Siradienſi exuſto, arce vero, in paluſtri loco ſita, ne tentata quidem, Cracouiam, atq; inde mox domos ſuas reuerterunt gloriabũdi, quaſi magnũ operæ precium feciſſent, ꝙ pagos aliquot & oppidum, neq; manu, neq; ſitu munitum incẽdiſſent. Nec ita multo ante Lithuani Duce Vithene per ſyluas Maſouiæ cõniuente Boleslao Duce ꝓfecti, in Cuiauiam impetũ fecerunt: ac Breſtenſe territorium depopulati, magnã prædam abegerunt. Annus hic milleſimus ducenteſimus nonageſimus ſecundus poſt Chriſtũ natum inſignis eſt etiam morte Cunegundis vxoris Boleslai Pudici, ſanctæ ac religioſæ fœminæ. Quam conſecutus eſt improbus Epiſcopus Cracouienſis Paulus, qui cum aliis ſtudiis minime dignis Epiſcopo, tum venationi ſic fuit deditus, vt venatorem, ꝙ feram imprudens è caſſibus repulerat, venabulo transfigeret. Succeſſor ipſi datus eſt Procopius Præpoſitus Sendomirienſis, & Canonicus Cracouienſis, quem Dlugoſſus Gryphinæ propinquum, ac Leſci Nigri Cancellarium fuiſſe memorat.

Siradienſis ditio vaſtatur.

Lithuani Cuiauiam populãtur.

Cunegundis princeps moritur.

Pauli Epiſcopi mors.

At in Sileſia per eadem tempora Conradus Dux Glogouienſis bellum aduerſus Henricũ Lignicenſem animo verſabat, ob interuerſum Vratislauienſem dominatũ: cumq; imparẽ ſe illi eſſe viribus intelligeret, incautũ dolis circumuenire ſtudebat, & clãdeſtinis nocturniſq; excurſionibus atq; latrociniis ditiones eius vexabat. Deinde fratrẽ germanum Hẽrici Poleslaum Suidnicẽſem Ducẽ, felicitati fratris inuidentem, in ſocietatẽ belli aſciuit. Videns autẽ Henricus, bellum à Cõrado patruo contra ſe magno ſtudio comparari, cum non paruam Vratislauienſis conuentus partẽ illi fauere non eſſet neſcius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, vt arma ſecum aduerſus Conradum cõiungat, ignarus pactorũ, quæ ille prius cum Cõrado pepigiſſet. Cauſſificatur Boleslaus tenuitatẽ facultatum ſuarum. Tandem acceptis ab Hẽrico duobus territoriis, Iauorienſi & Stregonienſi, iusiurãdum dat, ſe ipſi nõ defuturum. Vbi tẽpus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Hẽrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud cauſari. Dat ei rurſus Henricus tria oppida, Reichenbachium, Francoſteinum, & Strelam. Nihilo tamen ille magis fidem promiſſis præſtitit. Porro Conradus cum animaduertiſſet, non optima fide ſecum agere Boleslaum, à quo ſperarat, dolo captum iri Henricum, quemadmodum conuenerat, Luticum vnum de aulicis intimis Henrici, gẽte Habdancum, donis & promiſſis ad proditionẽ heri induxit. Erat hic Luticus magnis ab eo beneficiis affectus: ſed patrem eius Pacoſlaum gratia & fauore principis inſoleſcẽtem Henricus capite plecti iuſſerat, quod is homicidij reus, crimen, fruſtra diſſuadente ipſo iudice, gloriabũdus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus poſtea, collatis in eum plurimis beneficiis. Et ille iure cæſum patrem profeſſus, iureiurãdo dato perſuaſerat Henrico, ne quid ob eam rem de fide ſua dubitaret. Hæc non

Sileſiaci motus.

ignota Conrado erant. Itaque cum faces Lutici animo ſubderet, ac male curatum vulnus refricaret, effecit, vt apud eum plus valeret vetus dolor, quam tot recentia beneficia. Forte in balneo ad Oderam haud longe ab arce Vratislauienſi corpus curabat Henricus, aduolat eo Luticus cum armatis, Henricumque nil tale ſuſpicantem, nudum pene è balneo extrahit, ac vili palliolo tectum, equoque impoſitum, continuato nocte dieque curſu ad Conradum aſportat. Inde vinctus Glogouiam perductus, in anguſtum vas ferreum includitur, cuius erat ea anguſtia, vt nec ſtare, nec ſedere, nec iacere etiam exporrectus poſſet: erantque in eo ſolum duo foramina, alterum, quo cibum ſumeret, alterum, quo aluum purgaret. In eo ſex totos menſes aſſeruatus eſt, ita vt ex illuuie totus vermibus & vlceribus ſcateret. His malis victus tandem, numeratis Conrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datiſque Namislouienſi, Beroltouienſi, Olsnenſi, Cruciborgenſi, Bicinenſi, Cunſtadienſi, Roſenbergenſi, Boleslauienſi, & Hainouienſi territoriis dimittitur. Nec tamen poſtea conualuit Henricus: ſed tertio deinde anno morbo lento conſumptus eſt, relictis tribus filiis, Boleslao, Henrico, & Vladislao.

Crudelitatis exemplum.

In minore autem Polonia poſteaquam Venceslaus Bohemus vaſtata Siradienſi ora receſſit, vt cum Adolpho Cæſare, qui Rodolpho ſucceſſerat, affinitatem cõtraheret, Vladislaus Locticus rurſum ſubiectam illi ditionem Cracouienſem infeſtabat, & magnis incommodis præſidiarios Bohemos vaſtationem agrorum prohibere volentes afficiebat. Verum Tartarica rabies Sédomirienſem oram crudeliter depopulata, vires eius debilitauit. Hoc eodem anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo tertio accidit. Inſequenti vero Vithenen Lithuanorum Dux, quamuis magna ſtrage paulo ante in Pruſſia fuſus à Cruciferis, & vix fuga elapſus, cum mille octingentis equitibus clam per Maſouiam traductis, ex inopinato Lencicienſem tractum inuaſit. Oppidum Lencicienſe ac templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit & incendit, agroſque vaſtauit. Reuertentem cum præda Caſimirus Dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochazouiam vadato Bſuram amne, conſecutus eſt, collatiſque ſignis magnam in barbaris ſtragem edidit. Sed ad extremum in confertiſſimos hoſtes audacius prouectus & interfectus, victoriam hoſti conceſſit. Nam Ducis caſu conſpecto, cæteri terga vertere. Tantam vero prędam hominum abduxere tunc barbari, vt viginti capita ſingulis cederent. Succeſſit autem Caſimiro ſine liberis defuncto in Lencicienſi dominatu Vladislaus frater. Eodem anno Conradus Dux Maſouiæ Cirnenſis morte abſumptus, cũ nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo poſt Cruciferi Viſnam arcęm in Maſouia expugnarunt & exuſſerunt, quod ea receptaculum eſſet Lithuanis, excurſiones in ipſorum ditiones, & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebro à Cruciferis, ne id fieri pateretur, fruſtra eſſet admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lithuanis vſus, ita vt vxorem quoq; inde haberet Troidem Ducis filiam.

Locticus ditionem Cracouien. infeſtat.

Lithuani Lencicien. oram vaſtant.

Conradus Maſouiæ Dux obiit.

PRÆMISLVS REX.

Anno Chr. 1295.

Intermiſſo apud Polonos ducentis quindecim annis regno, Proceres pertæſi malorum ſub tot principibus, ad regnum & vnius dominatum reſpicere cœpere. Cui rei tempus etiam ipſum optatam occaſionem afferebat. Et enim Præmislus Præmisli primi filius poſthumus, vir acer, & ad res magnas geren-

gerendas factus, maiorem Poloniam ſolus obtinebat. In Marchia Brandeburgenſi, & in Pomerania præclarum virtutis ſpecimen ſuperiori tempore dederat. Pomeraniæ acceſſione auctus, Henricique Vratislauienſis teſtamēto Cracouienſium ac Sendomirienſium Princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facile ſperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulſurus eſſe, & cæteros Duces ad officium reducturus, & cum dignitate regia nomen laturus. Etiam Cracouienſium animi à Bohemo alieniores facti erant. Igitur anno poſt Chriſtum natum milleſimo ducēteſimo nonageſimo quinto indictis Gneſnam comitiis Præmislus Rex creatur, triceſimum octauum annum agens, & mox viceſima ſexta die Iunij ſolenni ritu inunctus, diadema regium à Iacobo Suinka Archiepiſcopo Gneſnenſi accepit. Suſcepto autem regno, mox cogitationes ſuas omnes eo cœpit intendere, vt Poloniam vniuerſam pacaret, & in concordiam priſtinam, vnumque corpus redigeret. Ac primum omnium, offenſos ob præſumptum à ſe regnum cæterorum Ducum animos blandis legationibus demulcere, & ad reſtinguenda mutua odia, ac diſſidia inteſtina componēda cohortari inſtituit. Deinde externis bellis ſedandis tollendiſque manum admouit, quo facilius laxatæ ex hauſtæque ſuorum vires reficerentur & coaleſcerent. Et quoniam Cruciferorum in Pruſſia vicinitatem ſuſpectam habebat, molirique eos nonnihil de adipiſcendo Gedano, eoſq; ad Pomeraniæ totius dominatum aſpirare ſenſerat, munire Gedanum orſus eſt.

Præmislus creatur Rex Gneſna.

Cruciferorū vicinitas ſuſpecta.

Præmislus Gedanum munit.

Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcidit ſeptimo vel octauo regni ſuſcepti menſe. Mortis eius autores Marchiones Brandeburgēſes fuiſſe exiſtimantur: qui veteribus odiis incitati, ac potentiam vicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ acceſſione auctam veriti, ac de Santocenſi territorio Polonis pridem ſurrepto metuentes, cum eum per dolum de medio tollere ſtatuiſſent, locum & tempus ad peragendum facinus idoneum nacti ſunt, cum ille feſſum Reipublicæ curis ac negociis animum apud Rogoſnum Polonicum in vicinia Marchię Brandeburgenſis ralaxaret, quod continentes ei loco ſyluæ iucundas venationes præbebant, tempore etiam ad id inuitante, quo vulgo more ex priſca bacchanalium ſuperſtitione deducto, maiori licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi ſecurum & incautum opprimerent, Otto Longus Marchio Elector, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filiis, ex Conſtantia Præmisli ſorore ſuſceptis, & valida ſuorū manu nocturno itinere per ſyluas & auia profecto, diluculo eius diei, quo Chriſtiani anniuerſario ritu cinereq; capitibus aſpergendo præteritorum flagitiorum abdicationem & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati, omnibus, qui circum Regem erant, longa vigilia & crapula pridiana ſopitis, nil ſibi negocij fore in peragendo ſcelere. Expergefactus tamen primo tumultu Præmislus, nec ſubita & inopinata re conſternatus, cum paucis, qui euigilarant, in hoſtes ad ſe venientes, neſciens quinam, quamque multi eſſent, inſiluit: & multis ſtrenui fortiſque viri operibus in eos editis, cū vnus omnium telis cominus eminuſque peteretur, obrutus cecidit; cum regnaſſet menſes ſeptem, dies vndecim, vixiſſet annos triginta octo, menſes tres, dies viginti quatuor. Ibi diffugiunt Poloni. Attollunt ſemianimem Regem Brandeburgenſes, & equo imponunt, vt eum ſecum abducerent. Sed cū agitationem nullā ferre poſſe videretur, pugionibus immaniter confoſſum reliquere. Volunt nonnulli, Zarembas quoſdā & Nalencios cædis Præmisli,

Præmislus inſidiis Marchionum Brādeburgenſ. ſublatus.

ſi non

ſi non adiutores, conſcios quidem certe fuiſſe, quod ſeueriorem eum vindicem ſcelerum, & inhoneſtas parandæ rei familiaris rationes refrenātem ferre non poſſent: manſiſſeq; patrati ſceleris notam in his familiis, vt neque rubris veſtibus vti, neq; inter equeſtres homines in acie conſiſtere eis liceret, vſque ad id prælium, quo Caſimirus ſecundus Rex cū Ruſſis conflixit. Corpus Premisli Poſnaniam relatum, in Baſilica cum maioribus eius conditum eſt. Reliquit vnicam filiam Rixam nomine materno dictam, decem annos natam. Cōdidit Xenodochium ſiue hoſpitale in ſuburbano Caliſſienſi, Poſnaniæ vero cœnobium puellis ſodalitij Dominicani.

Præmisli filia Rixa.

VLADISLAVS LOCTICVS
Rex deſignatus.

Anno Chr. 1296.

SVblato per dolum Præmislo Rege, ad nonum calendas Maij, qui dies D. Alberti memoriæ apud Polonos dicatus eſt, Proceres cum Nobilitate & Pomeranis de nouo Rege creando frequentes Poſnaniam conuenerunt. Iniecta quidem eſt à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio: ſed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impendere videbatur, viro forti potius, & potenti, quam imbelli puellæ regnum mandare ſuadebat. Vladiſlaus ergo Locticus inter Duces Polonos potiſſimum idoneus viſus eſt, quippe qui & bellis compluribus geſtis acer, ac peritus rei militaris eſſet, & non parum roboris domeſticis ſuis opibus ad teneras adhuc noui regni vires eſſet adiecturus, cum Siradienſem, Lencicienſem, ac Sendomirienſem tractum omnem, & Cuiauienſis magnam partem ditione teneret. & Cuiauienſium Ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non defutura ipſi eſſe crederentur. Quare magno conſenſu eum Regem creant, & in verba noui Regis omnes iurant. Diſtulit tamen is, incertum, qua de cauſa, ſolennem coronationis ritum, nec Regis nomen, ſed hæredis regni Poloniæ nomen vſurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, ſuſceptus eſt ſummo cum honore ab omnibus, etiam à Leſco Ziemomysli fratris filio. qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus eſt, Gedanumque iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid abſente ſe turbaret, ſecumque abducto, Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit.

Vladislaus Locticus Rex creatur.

Sequenti deinde anno in minorem Poloniam ſe contulit, & Bohemorum præſidia, fautoreſque crebris excurſionibus vexauit: tametſi præter munitiones, quas præſidiis Bohemi tenebant, haud fere quiſquam in fide ipſorum permanebat. Faucbant Sileſij ferme Bohemis, & in cæteras Poloniæ oras aditum eis præbebant, Vladislaum vero Regem aſpernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Locticus, Sileſiamq; longe & late depopulatus, luculentam prædā nemine prohibente auexit: ſiquidem diſſidebant ipſi inter ſe Sileſij Boleslaus enim Suidnicēſium Dux ſuſcepta tutela liberorū Henrici fratris Ducis Vratislauienſium & Lignicēſium, moliebatur bellum aduerſus Conradū patruum Glogouienſium Ducem, quod is Henricū fratrem ſuum fœdo tetroque carcere ad mortem adegiſſet, magnaque parte bonorum mulctaſſet. Verum gliſcens bellum inter ipſa initia ſopitum eſt inter agnatos, veritos, ne inter ſe belligerantes tertio prædæ eſſent. Nec diu poſt pacificationem illam cum Boleſlao Conradus Glogouienſis ſuperſtes fuit: à quo collegium ſacerdotum ope Thomæ Epiſcopi Vratislauienſis accedente Glo-

Locticus Sileſiis bellum infert.

Diſſidia Ducum Sileſiæ.

Conradus Glogouienſis moritur.

te Glogouiæ inſtitutum eſt. Secutus eſt eum Boleſlaus, qui primus ſubditis ſuis exactiones inauditas ante eum diem in Polonia impoſuit, Nobilitatemque ex cenſu pro magnitudine poſſeſſionum & redituum deſcripto militare iuſſit, cum viritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicenſem, Henricum Iaurouienſem, & Boleslaum Monſterbergenſem Duces. Conradus vero Glogouienſis Henricum & Conradum filios reliquit: Quorum Henricus quidem patri ſucceſſit, Conradus vero gibboſus Stinauienſis Dux, Præpoſitus Vratiſlauienſis fuit. Vocatus autem ad Archiepiſcopatum Salisburgenſem, ab Henrico fratre illuſtri comitatu inſtructus, dimiſſus eſt, cumque in itinere Viennæ deficeret lagena ceruiſiæ ſuæ Stinauienſis, flagitauit ibi aliam, & cum non inueniret, ſciſcitatus de Salisburga, accepit, ibi nullum eſſe vſum cereuiſiæ, ſed hauriri vina generoſa. Ibi bonus ille Sileſius non paſſus eſt auelli ſeſe à ſuo dolio patrio, ſed aperte conteſtatus eſt, malle ſe epiſcopatum, quam ceruiſiam deſerere. Offenſus agreſti hoc facto fratris Henricus, eum tanquam hominem parum ſanæ mentis Glogouiæ incluſit in turrim arcis. Vnde ſuorum vi & ope liberatus, paruo tēpore vixit. Atq; ita vnicus Dux vniuerſi ducatus Glogouienſis relictus eſt.

Poſt hanc vero Sileſiacam expeditionem Locticus in maiorem Poloniam cum copiis profectus, quieti ſe & ocio, voluptatibuſque dedit: quæ res ei pernicioſa fuit nō immerito. Milites enim in bellis rapto viuere aſſueti, ne in pace quidem ab iniuriis ac vexationibus tenuiorum & eccleſiaſticorum bonorum direptionibus, ingenuarumq; matronarum ac virginum ſtupris ſibi tēperabant. Eam licentiam ille non modo non coercebat, ſed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoq; boni ac vigilātis principis munera negligētius obibat, muliercularum amoribus irretitus, ita vt externi quoque & finitimi Saxones pleraſq; Poloniæ & Pomeraniæ oras impune latrociniis infeſtarent. Quibus de rebus cū fruſtra admonitus ac reprehēſus eſſet aliquoties ab Andrea Epiſcopo Poſnanienſi, toti diœceſi ſuæ ſacris ab eo interdictum eſt. Deinde conuentu apud Poſnaniam habito, regnum ipſi tunc abſenti forte, & in minorem Poloniam profecto, poſt tertium annum abrogatum eſt, Henricoque Glogouienſi, qui id ambiebat, & aliis ſuæ ſtirpis Ducibus præteritis, ad Venceslaum Bohemorum Regem delatum, quod retineret is etiam tunc munitiones quaſdam in tractu Cracouienſi, nemoque potentior hoſtis obiici Loctico poſſet. Id autem anno Chriſti nati milleſimo trecenteſimo factum eſt. Quo anno Romæ iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo Pontifice Maximo primus inſtitutus eſt. Per hæc tempora Lithuani cū reliquiis Prutenorum aſſiduis excurſionibus Cruciferos in Pruſſia & Liuonia affligebant. *Venceslaus Bohemus Polonis expetitus.*

VENCESLAVS BOHEMORVM REX.

Anno Chr. 1300.

ACcitus ſplendida legatione Venceslaus, adfuit ſine mora, Gneſnæque de more à Iacobo Archiepiſcopo inunctus, ac regio diademate cinctus eſt, & mox Poſnaniam profectus, Procerum ſuaſu duxit Rixam ſiue Eliſabetham, Præmisli Regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum apud Polonos ſtabiliret. Deinde dimiſſis quoquouerſum copiis, omnia, quæ dudum in ditione Vladislai fuerant, in poteſtatem ſuam redigit. Dum hæc ita geruntur, Ruſſi tempus adueniſſe rati, quo tanquam in vacuam finitimæ ſibi Poloniæ poſſeſſionem impune poſſent inuadere, *Venceslaus Rex coronatu Gneſne, & Rixam vxorē ducit. Vl. Locticus ſpoliatus omnibus bonis.*

dum

dum Locticus deſertus fere à ſuis, dę retinendo, ſiue adeo recuperando regno laborat: Venceslaus vero nouus Rex ſtabiliendo eo, & redigendis domi in poteſtatem ſuam iis, qui imperium eius adhuc detrectabāt, occupatus eſt, magnis copiis Sendomirienſem tractum infeſtarunt: & longe lateque peruagati, capta & incenſa arce Corcinenſi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cū ingenti præda domum ſe receperunt, prius fere quam ad Venceslaum Regem de excurſione eorum nuncius perferretur. Per idem tempus Lithuani Dobrinum depopulati ſunt. Malebat autem Venceslaus tūc Locticum perſequi, quam Ruſſos vlciſci. Verum ille cautus & callidus, nuſquam pedem figere, nemini ſe credere, omnes habere ſuſpectos, in ſyluis & locis ſolis latitare, locumque ſubinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & Procerum animos clam pertentare. Quos vbi partim alienos à ſe eſſe, partim arma Bohemorum, & Poloniæ totius conſenſum metuere, decretūque comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoque omni à Bohemo ſpoliatus eſt, abiecta ſpe recuperandi regni, & inſidias aduerſariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porro Romam priuato habitu profectus, facinora ſua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuerſus in Vngariam, Amedæi Palatini Vngariæ hoſpitio vſus eſt annis aliquot, occaſionem expectans, qua regnum ereptum repeteret.

Ruſſi Sendomirienſ. tractum vaſtant.

Locticus in Vngariam fugit, & peregrinatur.

At Venceslaus Rex ſubactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerāt, Goſtinium quoque & Ploſcum adortus eſt: ſed re infecta, agris tantum vaſtatis, è Maſouia ſeſe recepit. Conſtitutis autem rebus ſuis in Polonia, relictiſque præfectis Bohemis, penes quos rerum ſumma eſſet, in minore quidem Polonia Nicolao Duce Opauienſi, in maiore vero Fricio Sileſio, in Cuiauia vero Taſſa Viſſemburgio, in Bohemiam rediit, nec poſt id tempus Poloniam vnquam aſpexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, pręter, quod minores Poloni cum vetuſta Lublini ereptione, tum noua in Sendomirienſem oram excurſione irritati, vltro expeditionem aduerſus Ruſſos ſuſceperunt. Cuius non ignari Ruſſi, magnum & ipſi coegerunt exercitum, Lithuanorum ac Tartarorum auxilia ſibi adiunxerunt, & apud Lublinum Polonis aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecerunt, freti multitudine ſua. Nec Poloni quamuis longe pauciores pugnā detrectarunt, & ſumma ope adnixi, victos hoſtes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea ſtrages Ruſſorum & barbarorum fuit, fuiſſetque maior, ni propinqua arx Lublinēſis receptum eis præbuiſſet: tametſi ne munitio quidem ſatis eos tutata eſt. Obſeſſi enim à Polonis, cum eruptionem tentare auſi non eſſent, fame inualeſcente, deditionem fecere. Ita Lublinenſis arx poſt ſeptimum & quinquageſimum forte annum, poſteaquam à Ruſſis capta erat, à Polonis recepta eſt.

Goſtinum & Ploſcum à Bohemis oppugnatur.

Minores Poloni expeditionem contra Ruſſos ſuſcipiunt.

Ruſſi victi à Polonis.

Cœpit deinde noua ſpes recuperādi regni affulgere Vladislao Loctico, cū Polonis iam exoſa eſſe inciperet Bohemorum ſuperbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello ſe implicaſſet pro Venceslao filio. Harum rerū cum non ignarus eſſet Locticus, arripuit oblatam occaſionem, & Amedei hoſpitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit: adueniensque arcem Pelciſcam Visliciæ imminentem occupat. Mox Bohemorum præſidium Vislicia fauētibus ciuibus deturbat: deinde Lelouiam arcem in ſuam poteſtatem redigit. Vnde vicinia omnis vi & metu adacta, ad eum deficiębat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius

Locticus regnum repetit.

Nam

Nam Venceslaus non ita multo poſt, vt forte Vngarorum perfidiam peroſus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, lēta tabe abſumptus eſt, nono Calendas Iulij anno à Chriſto nato milleſimo trecenteſimo quinto. Eius morte cognita, res Loctici aliquanto meliore loco eſſe cœperunt. Nec magno is negocio agreſtium fere opera Sendomirienſem tractum omnem, deiectis vndique Bohemorum præſidiis recepit. Tunc vero primores cum pleraque omni Nobilitate Cracouienſis ac Sendomirienſis conuentus fortunam ſecuti, cum Vladislao ſe coniungunt, & ad ſubigēdas Cracouienſis oræ munitiones Ducem eum ſequuntur. Venienti cum exercitu Cracouienſes ciues Alberto aduocato autore portas vrbis aperuere. Nec morati Bohemi arcem quoque dedidere, cū tardius ipſis ſubueniret iunior Venceslaus (qui patri hæres in Bohemia ſucceſſerat) & victus ac commeatus inopia preſſi, longiorem obſidionem ſuſtinere non poſſent. Fecit tandem anno ſequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi cauſa, cuius iam titulum vſurparat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucij meridiano tempore in cubiculo quieſcens interfectus eſt, à ſuis ne, an ſubornatis ab Alberto Imperatore percuſſoribus, ne tum quidem in recenti ſcelere certo ſciri potuit. Ab eo tempore Bohemi externos Reges & principes habere cœperunt.

Venceslaus Rex moritur Pragæ.

Locticus recepit Cracouiam.

Venceslai iunioris in Poloniam expeditio.

Idem trucidatus Olomucij eſt.

VLADISLAVS LOCTICVS iterum Rex.

MOrte Venceslai vulgata apud Polonos, tūc vero Bohemi, qui iam ante alienatas eſſe à ſe Polonorū voluntates perſenſerant, ſibi proſpicere, ac de præſidiis vndique decedere. Poloni vero, quos ad eum diem metus Bohemorum continuerat, in poteſtatem Vladislai veniunt: & actis Cracouiæ comitiis, magno omnium conuentuum conſenſu Locticus iterum Rex creatur. Poſnanienſes modo & Caliſſienſes aberāt, quod abhorrerent ab imperio Vladislai Loctici priſtinorū flagitiorum & iniuriarum eius memores, & veriti, ne is grauius in ſe animaduerteret, quod eum prius eieciſſent. Itaq; à cætera Polonia ſeſe tunc ij ſegregarunt, ac Henrico Duci Glogouienſi Cōradi filio, quod ex ſorore Præmisli natus erat, ſubdiderunt. Quod quidem diſſidium in cauſa fuit, quo minus tunc Vladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni inſignia Gneſnæ de more aſſeruarentur, & Archiepiſcopus, ſine quo non fit coronatio, in ditione Henrici eſſet. Tametſi vacua tunc fuit rurſus annis aliquot ſedes metropolitica poſt obitum Iacobi Suincæ Archiepiſcopi Gneſnenſis, propter diuturnam Cardinalium diſſenſionem in creando Pōtifice Maximo poſt Benedictum vndecimum. Fecit autē bellum Hērico Locticus: ſed illo nuſquam in dimicationem prodeunte, vaſtatis per æſtatem aduerſariorum agris, villis, & oppidis, in Pomeraniam cum nōnullis Polonorum proceribus deſcendit, & Gedani ab vniuerſo Pomeranorum conuentu iuſiurandum accepit, quod in poteſtate eius futuri ſemper eſſent. Præfecit autem toti Pomeraniæ Præmislum & Caſimirum Duces, Ziemomysli fratris filios: Gedano excepto, quod pariter cum arce Boguſſæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit.

Anno Chr. 1305.

Vl. Locticus iterum Rex creatur.

Maiores Poloni Hērico Glogouienſi ſe ſubiiciunt.

Locticus Henrico Glogo. bellum facit.

Dum autem Locticus Gedani commoratur, Lithuani ſilenti agmine per ſyluas progreſſi, in maiorem Poloniam excurſionem fecere, Caliſiam & Stauiſſinum oppida incendere, & omnem circumcirca regionem vaſtauere, ingentem-

Lithuani maiorem Poloniam vaſtant.

gentem-

gentemque prædam diſſimulantibus Maſouiis, & qui Loctico parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit milleſimus trecenteſimus ſextus, octaua die Maij Baſilica Cracouienſis & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitus conflagrauit: quæ dirutis veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet, formam & amplitudinem poſt decimum quartum annum reædificata eſt à Nankero Epiſcopo, nobili Sileſio, qui Iohanni ſucceſſit, conferente in eam rem pecuniam non modo Epiſcopo & Collegio, ſed etiam vniuerſo ordine Eccleſiaſtico, qui eſt in diœceſi Cracouienſi: adhæc ſemeſtribus fructibus omnium ſacerdotiorum, quæcunque per illud tempus vacare contigit, cum in vſum conuerſis. Non diu vero pacatam tenuit Pomeraniam Locticus, auctor enim nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Palatini Gedanenſis filius, qui quanto plus poſſidebat, tanto maiori cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulſam à Loctico de quibuſdam poſtulatis paſſus eſſet, conſilium capit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgenſibus patriæ, patre, ſi non impulſore, certe non inſcio. Nec difficile hoc ipſi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima eſſet eius familiæ, & nouem arces in poteſtate ſua haberet. Sed proditis re nondum matura eius conſiliis aduolat Vladislaus, captumque Petrum Cracouiam abduxit: quem tamen non multo poſt à fratribus eius exoratus dimiſit, cum ij ſe obſides fore pro fratre obtuliſſent: atque ij quoque, cum negligentius aſſeruarentur, breui euaſerunt. Acciti itaque ab iis Ioannes & Voldemarus Marchiones, cum exercitu Pomeraniam ingreſſi ſunt, ſtatimque omnes pleraſque eius regionis munitiones partim per deditionem accepere, partim expugnauere, adiuuante Petro cum fratribus, neceſſariis, & clientibus.

Pomerania Marchionibus prodita.

Ad Gedanum deinde caſtra admota ſunt: & oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teutones eſſent, & cum Teutonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas vrbis aperuerant. Arcem tenebat Boguſſa iudex Pomeraniæ cum Nobilitate, quæ ſe perfidia Petri non contaminarat: is veritus, ne obſeſſi extrema pati cogerentur, neue aut moleſtia diuturnæ obſidionis fracti, aut largitione corrupti, hoſti arcem dederent, cum Nemira maximis itineribus ad Vladislaum Locticum commendata aliis arce excurrit, repertumque Sendomiriæ, de ſtatu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gedanenſis arcis edocet, opemque eius implorat. Pollicetur Vladislaus, breui ſe eis affuturum eſſe auxilio: ſed quia tardius id fore iudicabat Boguſſa, quam præſens neceſſitas poſtulabat, ſi tunc primum indici vniuerſæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præſertim æſtate iam declinante, ſuggerit Vladislao, vt Cruciferorum opera ad defendendam arcem vteretur, tantiſper, dum ipſe commode bellum aduerſus Saxones comparare poſſet. Approbat conſilium Vladislaus, extemplo Boguſſa cum regiis mandatis ad Magiſtrum Cruciferorum proficiſcitur. Prolixe illi omnia policiti, conſtituerunt cum Boguſſa, vt dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum vnum ſuis ſumptibus defenderent, deinceps vero poſt exactum annum, quæcunque impendia facerent, vt ea Vladislao expenſa referrent, nec prius arce decederent, quam exoluta illa ſibi eſſent: damnorum vero, ſi qua acciperent, nulla ratio duceretur. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam vim commeatus ſecum importarunt: ac munera cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant ſatis defen-

Gedanenſes dedunt ſe Marchionibus.

Gedanenſis arcis defenſio Cruciferis cōmendata.

defendere munitionem, verum crebris etiam eruptionibus hoſtem laceſſebant, ita vt is in oppidum ſe recipere cogeretur, & ad extremum inſtante hyeme obſidionem ſolueret, relictoque in oppido aliquanto præſidio diſcederet. Verum id quoque non ita multo poſt expugnatum, & præſidium interfectum eſt, ac de autoribus defectionis ſumptũ ſupplicium. Etiam non magnopere opus erat adiutoribus ac defenſoribus Cruciferis: ſed tamẽ alebant ij metum Pomeranorum, & ſubinde plures armati in arcem ſubmittebantur. Cum autem ſuperiores iam ſe eſſe Pomeranis animaduerterent, ferocius ſeſe gerere, ac ſæpe cum illis rixari: Ad extremum apertius totam ſibi arcem vendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipſumque præfectum arcis in carcerem compegerunt. Qua neceſſitate adactus Boguſſa hæc pacta cum iis iniuit, nimirum, vt totam arcem ipſis concederet, ita tamen, vt eam Vladislao ad primam eius poſtulationem redderent, cum is impenſas belli ipſis exoluiſſet.

Gedanum receptum.

Crucigeri arcem Gedanen. ſuæ poteſtatis faciunt.

Qua re ad Vladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere conſilij de acciendis contra Saxones Cruciferis. Videbat enim ſe lupis, quod dicitur, oues commiſiſſe, & non ſublatum, ſed duplicatum ſibi eſſe bellum, duoſque ſe pro vno hoſtes cepiſſe. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gedanum adſpiraſſe: nec multo diſſimili cupiditate, quamuis diſſimili arte, Michalouienſem ditionem vſurpaſſe. Acceperant eam hypothecæ nomine à Leſco Duce Cuiauiæ, datis ei mutuo trecentis marcis Torunienſibus, quibus ille ſe in bello Vngarico à Venceslao Bohemorum Rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Leſco, vt ſi is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure ſempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Leſcus cum fratribus pecuniam intra cõſtitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, deguſtata ſemel poſſeſſionis & vtilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud cauſificãtes, donec aliquanto poſt Leſcus neceſſitate adductus, acceptis inſuper ab eis ducentis ſexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure ſuo omni ſeſe abdicauit. Hęc tunc ſecũ de Cruciferis Vladislaus Locticus reputabat: nec tamen ſpem penitus omnẽ de fide eorum abiiciebat. Exiſtimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen ſi ipſe in colloquium cum eis veniret, facile autoritate ſua ad æquas conditiones rem perduci poſſe. Alebant illi hanc ſpem eius blandis reſponſis, quo maiore vi ac diuturnitate temporis Gedani poſſeſſionem ſibi ſtabilirent. Tandem conſtituto loco ac tempore conueniunt Rex & Magiſter Cruciferorum Henricus ad pagum Graiouice in tractu Cuiauienſi cum primoribus vterque ſuis. Ibi Vladislaus exorſus longa oratione cum Magiſtro de occupatæ arcis iniuria expoſtulat: beneficia maiorum ſuorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam ſibi referãt, quam gratis boniſq; viris dignum ſit. Atq; vt ingrati, iniuſti, ac impij eſſe vellent, fidem certe & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temere violarent, ſeruare eos debuiſſe. Ad hæc Magiſter nihil beneficiorũ & ingratitudinis, perfidiæque exprobratione cõmotus, placide & modeſte reſpondet. Se, quicquid fecerit, bono Vladislai feciſſe. Metuentẽ enim, ne Pomeranorum inſolentia ſuorumq; impatientia res in malum maius erumperet, excedere Pomeranos arce iuſſiſſe, quam retinere ipſi per ſe nõ poſſent. Paratum autẽ ſe eſſe cã reddere ſi impẽdia ſibi perſoluerentur. Æquum eum Vladislaus poſtulare affirmat,

Pacta Cruciferorum cum Duce Cuiauiæ.

Vl. Locticus cum Cruciferis expoſtulat.

mat, & edere impendiorum ſummam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegens, centies mille marcas latorum ſiue Bohemicorum groſſorum poſcit. Negare Vladislaus iuſtam eſſe eam æſtimationem, bonorumque virorum arbitrio in ea ſtare velle. Recuſare id Magiſter, & quantum edidiſſet, poſcere. Ingens tunc ea ſumma fuit in magna annonæ vilitate. Itaque re infecta, & irritatis magis animis diſceditur.

Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore vi bellum comparabant. Augebat autem eis ſpem potiundæ eius, quod ſciebant, Vladislaum ciuili aduerſus Henricum bello de maioris Poloniæ poſſeſſione diſtineri: Lithuanos quoq; non modo aduerſariorum, ſed etiam ipſius Vladislai ditiones infeſtos. Ipſi vero Cruciferi contra Lithuanos proſperiore fortuna bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate ſibi vtendum rati anno Chriſti milleſimo trecenteſimo decimo, magnas è Germanis ſuis copias cõducunt: cum Marchionibus Brandeburgenſibus fœdus iciunt, ea lege, vt ij retinerent, quicquid ſuperiore bello in Pomerania occupaſſent: Gedanũ vero Derſauiam, & Succe, munitiones in ripa Viſtulæ ſitas ſibi bello quærendas concederent. Deinde vero Cruciferi ad Gedanenſe oppidum, quod in poteſtate Vladislai erat, & à Pomeranica Nobilitate defendebatur, caſtra admouẽt, eo potiſſimum tempore, quo plurima hominum multitudo eo vndique ad anniuerſarias nundinas confluxerat, hoc eſt, primis Auguſti menſis diebus. Idque eo maxime conſilio fecere, vt ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum ac Nobilitatis, quæ facultates ſuas eo importarat, pecuniam in ſtipendia militum, & in cæteros vſus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum ſtrenue, plurimumque negocij in expugnando eo habituri eſſe videbãtur Cruciferi, ni proditio interueniſſet. Etenim nocte quadam hoſtes à ciuibus quibuſdam Teutonici generis aperta porta intromiſſi, oppidum ceperunt, ingentemque cædem hominum omnis generis ediderunt, vt eo crudelitatis exemplo reliquos à defenſione cæterarum munitionũ deterrerent. Nec in vlla cuiuſquam munitionis expugnatione plus Polonici ſanguinis effuſum eſſe proditur ab vllis barbaris, quam tunc à religioſis iſtis, & Polonorum beneficiariis effuſum ſit.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gedanum Cruciferis proditum.

Gedano potiti, ad Derſauiam ducunt exercitum, neque tamen interim populationibus & incendiis pagorum & villarum, hominumque cædibus abſtinent. Præerat ei arci Caſimirus Dux, cui cum Premiſlo fratre Pomerania à Vladislao commendata fuit. Is igitur de aduentu hoſtium certior factus, ad caſtra eorum proficiſcitur, quod non parua ei erat cum Cruciferis & Magiſtro conſuetudo: ſperabat enim, eos ſua cauſa ſuſceptum bellum depoſituros eſſe, propterea quod meminerat, prolixe eos ſibi fratrique ſuo de beneuolentia ſua policeri. Admiſſus in conſpectum Magiſtri & Commendatorum, quorum erga ſe fratremque beneuolentiam ac policitationes commemorat, eorum hortatu ſe adminiſtrationem Pomeraniæ ſuſcepiſſe: nihil vnquam hoſtile, ſed bonam vicinitatem & auxilium ab iis ſperare iuſſos. Orat deinde, vt pollicitationum ſuarum memores eſſe velint, exercitumq; deducant. Si quid ipſe fraterue ſuus, aut Pomeranorum quiſquam, aut patruus denique ſuus Vladislaus in eum, vel in ordinem Cruciferorum deliquiſſet, cumulate ſatisfacturos eſſe. Superbe ei Magiſter reſpondit, faſſus ea, quæ ille commemorat: verum eo id ſe feciſſe, quod ipſos, quam potentiorem quempiam vicinum habere mallet. Nunc ſe, quam illos, Pomeraniam obtinere mallet.

Caſimirus Dux ſupplex Cruciferis.

Magiſter ſuperbe reſpondet.

malle: ſibi ſe eſſe amiciorem, quam ipſis. Verum eam tamen ſe eis gratiam facere, vt eis præſidium deducere, & res ſuas ſaluas auferre liceat: aut ſi id nollent, ſe ſuaque defenderent. His dictis menſam apponi iubet, inuitat hominem comiteſque eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Cruciferorum obſidione arcem cinxit. Peracto prandio, cum Caſimirus nihil æqui à Magiſtro impetraret, & in arcem cum ſuis reuerti vellet, videt aditum obſeſſum ab hoſtibus. Mittit ad Magiſtrum, qui eum admoneant, præter ius gentium id ſibi factum videri, quod interim, dum ipſe de pace agit, arx obſeſſa ſit, & ipſe ab ea excludatur. Reſpondet Magiſter, erraſſe Caſimirum, qui exiſtimarit, ſe cum tanto exercitu ad quietem ſomnumque capiendum eo veniſſe, vllumque tempus vacuum à rebus gerendis intermiſſurum eſſe, donec Pomeraniam in ſuam redigat poteſtatem. Si ſibi ille auſcultare vellet, arcem ſibi, deducto præſidio, rebuſq; exportatis, traderet. Ibi Caſimirus cum ſciret, arcem non ſatis munitam eſſe aduerſus tantam vim hoſtium, neque commeatu inſtructam, conſilium cepit neceſſarium dedendæ arcis, ſaluiſque rebus & hominibus ad Præmislum fratrem in Succenſem arcem ſe contulit.

At Cruciferi Dirſauia incenſa vlterius progreſſi, Choiniciam, Nouum, & alia quædam oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exuſſerunt. Deinde ad Succe caſtra mouerunt, quæ vna arx erat reliqua in Pomerania, natura atque bene munita, & ad ferendam obſidionem inſtructa, quod in eā ſe Præmislus & Caſimirus Duces, & Pomeranica Nobilitas omnis, quæ ſupererat, cum copiis & facultatibus ſuis contuliſſent. Quod cum intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt, excitatiſque machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere inſtituerunt, ac duobus patibulis è regione arcis poſitis, exitium obſeſſis, ni arcem dederent, minabantur. Quo vero maiorem terrorem eis incuterēt, quotidie aliquot homines ruſticanos captos appendebant. Nihil tamen Cruciferorum illa crudelitas, minæque eorum, qui in præſidio erant, animos à defendenda arce & obſidione perferenda retardabat. Itaque Cruciferi cum animaduerterent, ſedendo ſe tempus terere, & aperta vi nil proficere, ad dolos ſe conuertunt, & Andream Cedrouicium auro corrumpunt, vt ſibi arcem proderet. Is igitur nocte quadam chordis catapultarum & baliſtarum, quibus Poloni maxime hoſtium vim eminus reprimebāt, ſuccisis, ad Cruciferos transfugit, & quid egerit, exponit. Itaq; poſtero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis propius peruoluunt ab ea parte, quæ interrupto fluminis ambitu liberiorem præbēbat aditum. Poloni cum ſummouere hoſtem, ſolito ferocius vrgentem oppugnationem, vellent, reperiunt baliſtas & catapultas redditas eſſe inutiles. Re noua perculſi, tādem oblatis fortuito telis, extremum conatum faciunt, & partim contis mœnia ſcandentes hoſtes detrudunt: partim ſaxis deiectis audacius ſuccedentes obruunt, ita vt receptui canere Magiſter cogeretur. At Poloni periculo illius diei admoniti, ac veriti, ne grauius in ſe à Cruciferis capta arce conſuleretur, miſſo caduceatore inducias menſtruas à Cruciferis impetrarunt, deditionem pacti, ni ſibi intra id tempus ſubueniretur. Vladiſlaum de omnibus certiorem faciunt, &, niſi celeriter ſibi opem ferat, actum eſſe de ſe, ac de arce docent. At ille, cum domi quietas res non haberet, Andream Roſpirenſem Caſtellanum cum aliquāta manu in auxilium Pomeranis proficiſci

Dirſauia incenſa & alia oppida capta.

ficiſci iubet, vt bellum modo duceret. Verum is negligentius agens, neq; auſus per hoſtilem exercitum in arcem perrumpere, priuſquam cōſpexiſſet hoſtem, retro abiit.

Finitis induciis, cum nulla ſpes auxilij obſeſſis oſtentaretur, poſt ſeptuageſimum obſidionis diem excedūt arce Præmislus & Caſimirus Duces cum præfecto arcis & omni præſidio, armis & facultatibus ſuis, & ad Vladislaum profecti, humaniſſime ab eo recreati ſunt. Ita tunc Suecenſem arcem, ſimul & omnem Pomeraniam Vladislaus Locticus amiſit, dum de maiore Polonia ſibi adiungenda ſolicitus eſt. Etenim ceperat iam maiores Polonos Henrici tædium, quod contemni ſe ab eo, & iura inſtitutaque maiorum ſuorum violari viderent. Itaque conuentu Gneſnæ habito, deſerto Henrico, in Vladislai fidem & poteſtatem reuenerant. Quod cum accepiſſet Henricus, Ioannem Biberſteinium cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos miſit. Cui venienti Poſnaniam ciues portas vrbis aperuere, præſidiumq; munita Baſilica accepere. A quo in Prælatos & Canonicos, domoſq; eorū ſæuitum eſt ꝙ cum Vladislao ſentirent. Ad cætera vero ſubigenda pergēti Biberſteino, Dobrogoſtius Szamotuli' Thomislai Palatini Poſnanienſis filius gēte Nalencius cum Polonis occurrit, initoq; prælio multis vtrinq; cæſis, ad extremum victoria potitus eſt. Inde præſidium Sileſiorum Poſnania eiectum: in ciues, quod Henrico fauerant, & occaſionem malorum, quibus ſacerdotes affecti ſunt, præbuiſſe videbantur, ea pœna ſancita, ne liberi eorū in collegia Baſilicarum cooptarentur, reciperenturue. Nec ita multo poſt Hēricus domi à Boleslao Duce Vratislauienſium, Henrici quinti filio, bello laceſſitus & profligatus, ex mœrore, cum ægrotaſſet, quinto idus Decembris mortuus eſt, relictis filiis quatuor: qui ſic inter ſe partiti ſunt patrimonium, vt Henrico Saganenſis Conrado Olsnicenſis, Ioanni Stinauienſis, Præmislo vero nato minimo Glogonienſis dominatus cederet. Atq; ex eo tempore maiorem Poloniam pacatam tenuit Vladislaus Locticus, ſuſcepitque eodē anno Caſimirum filium ex Heduigi vxore natum pridie calendas Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum eſt eo anno in Polonia, & nonnullis aliis regionibus.

Pomerania à Crucifer is ſubacta.

Maiores Poloni in fidem Lo-cticι veniunt.

Sileſij à Polonis eiecti.

Henricus à Boleslao victus moritur.

Caſimirus naſcitur Vl. Loctico.

Subiecta omni Pomerania, non depoſuere tamen ſolicitudinem Cruciferi, veriti, ne ab illo à Polonis ea conſtitutis domi rebus repeteretur. Quocirca vt ſibi poſſeſſionem eius ſtabilirent, colloquium à Vladislao Magiſter Carolus, qui Henrico ſucceſſerat, petiuit. Nec renuit Vladislaus, ſperans pactis aliquibus (quod malebat quam armis) recuperare ſe à Cruciferis amiſſam Pomeraniam poſſe. Itaque anno ſequenti præſtituto die apud Breſtum Cuiauienſem conueniunt. Ibi Magiſter grauiter à Vladislao accuſatus, paucis ad excuſationem facti ſui dictis, magnis precibus ab eo, principibuſque Polonis contendit, vt Pomeraniam ſibi & ordini ſuo iure ſempiterno concederent, certam auri & argenti ſummam, & Neſſouiam arcem cum Orlouo & Marinouo pagis viciſſim à ſe acciperent. Adhæc quadraginta haſtatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hoſtem Cruciferorum ſtipendiis militatura promittit. Addit etiam, peramplum monaſterium, quibuſcunque monachis vellet Vladislaus, pro ſalute eius maiorumque eius conditurum ſe eſſe. Offenſus hac oratione Magiſtri Vladislaus, quod irrideri etiam ſe vltro ab eo exiſtimabat, indignabundus & minitabundus diſceſſit. Magiſter vero repulſam paſſus, vt aliquem tamen duntaxat in

Vladislai Regis cum Cruciferis Breſtæ Cōuentus.

xat in ſpeciem iuſtum titulum ſceleri ſuo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgenſibus Ioanne, & patruo, tutoreque eius Voldemaro decies millies marcis latorum groſſorum eandem Pomeraniam, de cuius inuaſione eos dudum depulerat, emit, eamque emptionem ab Henrico Cæſare ſibi & ordini ſuo cõfirmari curauit. Nec diſſimili ſcelere Liuonienſes quoq; Cruciferi eodem fere tempore Rigam vrbem atq; territorium Rigenſe Archiepiſcopo, à quo ante cẽtum & quatuor annos ſimili de cauſa in Liuoniam inducti erant, per ſummam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romę lis plus octoginta annis ducta eſſet, tãdem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim millibus aureorũ acceptis addixit. Per idem fere tempus Templariorum ordo, potens & ipſe, per vniuerſum orbem Chriſtianũ, quaſi dato à Põtifice ſigno è Viennenſi concilio, deletus eſt, ob nefanda quædam ſcelera, & prauas de religione opiniones, bonaq; eorum Rhodenſibus D. Ioannis militibus attributa.

Crucigeri emunt Pomeraniam à Marchionibus.

Quo minus autem ſtatim Cruciferos Vladislaus vlciſceretur, ſuaque ab iis erepta recuperaret, motibus quibuſdam ciuilibus, & Cracouienſis ciuitatis defectione impeditus eſt. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauienſi illo colloquio digreſſus, viſit, ciues Cracouienſes, Alberto aduocato autore, Boleslao Opolienſium Duci ſeſe ſubiecerunt, accitumque in vrbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo poſſet, aduocati domum in ipſis mœnibus vrbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum ſuis occupauerat. Qua de re certior factus Vladislaus, nihil ſibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eiiciendum inuaſorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmiſit, qui de tam inſigni iniuria cum eo expoſtularent, monerentque eum, vt ſua ſponte excedere, quam arma ſua experiri mallet. Paruit monitis Boleslai Vladislaus, cum non ignoraret, eum magnis copiis ſubſequi, deductoque de domo aduocati præſidio, vrbe exceſſit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerũt, ſecuti, in Sileſia deinceps & in Bohemia exularunt. Profugorum bona Vladislaus aduenicns in fiſcum ſuum redegit: aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis, atque tabernis ademit: primarios quoſdã ciues, vt exemplo ſuo terrori aliis deinceps eſſent, diris ſuppliciis affecit. Ciuitati ius omne creandi ſenatus abſtulit, & in Palatinum trãſtulit, vt vel ita ſuperbiam ac rebellionem ciuium in poſterum reprimeret. Inſimulatus eſt etiam Ioannes Muſcata Epiſcopus Cracouienſis conſcius fuiſſe defectionis illius, quod eo facilius creditum eſt, quod eſſet Sileſius. Itaq; multis poſt incommodis eſt affectus à Vladislao, captum quoq; & in cuſtodia ſeruatum referunt. Biecenſe quidem territorium ei non reddidit Vladislaus, quemadmodum promiſerat, ſed ex eo tempore id in Regum poteſtate manſit. Nec ita multo poſt Boleslaus Opolienſis è vita exceſſit. Maſouiæ quoque Dux Boleslaus eodem anno nempe milleſimo trecenteſimo decimo tertio mortuus, Ziemouitum & Troidenum filios è Lithuana vxore ſuſceptos, & Venceslaum è Bohema hæredes reliquit. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de cauſa, Vladislaus, nec ad vindicandam Pomeraniam animum adiecit, niſi forte fames in cauſa fuit, quæ anno milleſimo trecẽteſimo decimo quinto, ac deinde vno anno intermiſſo, iterum duob' annis tã acerbe Poloniam oẽm afflixit, vt nullo quãuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus

Cracouienſes deficiunt ad Boleslaum Ducem Opolienſem.

Cracouia à Loctico recuperata.

Boleslaus Opolienſis moritur.

Fames horrenda & peſtis in Polonia.

ueribus quidem humanis vulgo abſtineretur, ac ſi Dlugoſſo credendum eſt, parentes in liberos, & hi viciſſim in illos ſæuirent, quam famem dira peſtis conſecuta eſt.

Cruciferorum in Eccleſiaſticos iniquitas.

At Cruciferi augeſcente indies cupiditate ſitis, ne ſacris quidem ac Deo dicatis bonis iniuſtas manus abſtinuere: ſed vt antea Culmenſem eccleſiam occuparant, & à Gneſnenſis Archiepiſcopi iurisdictione abſtractam, Rigenſi ſubiecerant: ita tunc in Pomerania poſſeſſiones ac prædia Eccleſiarum inuaſere, decimas è ſuis arationibus ſacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum vero in pecuniarias penſiones commutarunt, atque ita diminuerunt, vt ex manſo ſiue iugero quaterni tantum groſſi penderentur. Quibus rebus factum eſt, vt derelictui haberentur, ac deinde maligne à Cruciferis ſupprimerentur multa ſacerdotia. Inique hæc tulere Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Vladislauienſis ac Poſnanienſis Epiſcopi, qui decimas è Pomerania capiebant, itemque Ioannes Plocenſis, cui etiam ex territorio Michalouienſi decima negabatur. Et cum hoc quidem Magiſter Carolus tranſegit ea lege, vt ſeptem annis immune eſſet id territorium à penſione decimæ, poſt eos vero nonaginta marcas Torunenſes Epiſcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri vero cum tenaciores eſſent iuris ſui, Magiſtrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publice in templis execrabantur, & locis quibuſdam ſacris interdixere. Verum contemnebant eam diſciplinam Cruciferi, prætextu prouocationis ad Pontificem ſummum.

Cruciferi excommunicati.

Qua re adducti Epiſcopi, communicato cum Vladislao conſilio, Vladislauienſem Epiſcopum, in cuius diœceſi eſt pleraque omnis Pomerania, ad Ioannem eius nominis viceſimum ſecundum Pontificem miſerunt, vt non modo de eccleſiaſticis bonis ac decimis, ſed etiam de erepta per ſummam iniuriam Pomerania, Regis & vniuerſæ Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem inſtitueret: ſimul autem vt Vladislao diadema & nomẽ regium impetraret, exiſtimabant enim, inauſpicato id ſibi Præmislum iniuſſu Pontificis aſſumpſiſſe, quod non ignorarent, interdictum eſſe ea re nomini Polono poſt cædem D. Stanislai.

Polonorum ad Pp. legatio.

Corona à Pp. petita Poloniæ.

Non latuit conſilium Polonorum Cruciferos, &, ne id procederet, omni ope enitendum ſibi eſſe exiſtimarunt. Itaque miſerunt & ipſi ad Pontificem, qui Polonorum conatibus obſiſterent, litemque, quantum poſſent, ducerẽt. Regnabat tunc apud Bohemos Ioannes Henrici Imperatoris filius, qui etiam Polonorum Regis nomen quaſi hæreditarium ſibi vendicabat. Eum igitur etiã promiſſis & munerib⁹ induxere Cruciferi, vt Vladislao negocium faceſſeret: &, ne regnum ei decerneretur, ſumma ope apud Pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas, cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum toti Pomeraniæ imperarunt, binos groſſos in marcas, vnde triginta millia marcarum redacta eſſe dicuntur: adhæc eiectas naufragio merces in mari lege Rhodia vſurpare cœperunt. Quibus rebus factum eſt, vt toto ferme quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à Pontifice, quam vt cognitio cauſæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiſcopo Gneſnẽſi, Poſnanienſi Epiſcopo, & Abbati Mogilnenſi delegaretur. Quod vero ad regnum attinet, vt non impediret Pontifex, quo minus Poloni iure ſuo vterentur (nam aperte Vladi[illegible] regnum decernere noluit, ne Ioannem Bohemorum, & ſocerum eius [illegible] Francorum Reges offenderet:) ſecreto tamen voluntatis ſuæ ſi[illegible] Gerardo dedit, eamque Gerardus lite:

Cruciferi tributum Pomeranis imperant.

Iudices delegati à Pp. inter Polonos & Crucigeros.

literis ſuis Regi deſcripſit: ipſe vero Auinione, vbi tunc degebat Pontifex, manſit, ſuam cum Cruciferis litem perſequens. Cum igitur ſententiam Pontificis, non tam reſcripto ipſius, quam literis Gerardi perſpectam haberet Vladiſlaus, atque proceres Poloni, comitiis Cracouiam indictis ad viceſimam diem Ianuarij menſis, Vladiſlaus cum coniuge Heduigi in Baſilica Cracouienſi tunc primum inſtaurata & conſummata, ab Archiepiſcopo & cæteris Epiſcopis ritu ſolenni coronatur anno Chriſti milleſimo trecēteſimo vigeſimo. Atque ex eo tempore ius coronandi Reges, atque ipſa regni inſignia Gneſna Cracouiam propter amplitudinem, ſplendoremque vrbis, & plurimas commoditates tranſlata ſunt. Nec multo poſt Vladiſlaus Eliſabetham filiam Carolo Vngarorū Regi bis viduo in matrimonium collocauit, & Budam ad ſponſum cum ſplendido comitatu miſit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrociniis, & ad perſequendam litem contra Cruciferos: verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Breſtam Cuiauienſem ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum cauſam ſuam Vladiſlaus plurimorum fide dignorum ſacri pariter & profani ordinis hominum teſtimoniis luculente probaſſet, damnati ſunt: & Pomeraniam Regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expenſa numerare iuſſi. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti ſunt, ita vt nuſquam iis præſentibus ſacra fieri liceret. Per id autē tempus Lithuani impune Dobrinum rurſus, & Maſouiam depopulati ſunt.

Vladiſlaus Locticus cū vxore coronatur.

Eliſabetha filia Vladiſlai nupſit Carolo Regi Vng.

Cruciferi à delegatis Pontificis damnātur & excommunicantur.

Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Sileſia ciuilibus atque adeo parricidalibus Ducum ſuorum bellis exagitata & labefactata eſt: & ad extremum libertate partim vendita, partim per vim aut fraudem amiſſa, Bohemorum iugum accepit, magno Reipublicæ detrimento, nec minori ſuo malo ac dedecore. Autor eorum malorum Boleslaus natu maximus filius Henrici quinti Ducis Vratiſlauienſium & Lignicenſium fuit: cuius auaritia, maximam dedit Ioanni Boemorum Regi vel dolo interuertendæ, vel per vim ſubigendæ Sileſiæ occaſionem. Cum enim iam adoleuiſſet Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Duce Suidnicenſium, per ſe ipſe paternum dominatū adminiſtraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offenſi cæteri fratres, cum & ipſi iam adoleſcerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vratislauienſis, Lignicenſis, & Bregenſis. Quæ cum inæquales eſſent, placuit, vt cui Bregenſis, quæ minima erat, ſors obtigiſſet, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Lignicēſis quidem triginta duo millia marcarum, Vratislauienſis vero octo & quadraginta. Non tentata ſortitione, Bregenſem vltro Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in ſumptus quotidianos indigebat. Reliquis vero duobus ſortitis, Hērico quidem Vratislauienſis, Vladiſlao vero, qui iam hypodiaconus erat, Lignicenſis obuenit. Qui cum præſenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerēt, Henricus quidem à ſuis hominibus mutuam accepit & exoluit. Vladislaus vero Boleslao Legnicenſe territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui fortuna eſſet, malo vſus conſilio, vexare & ſuam, & Boleslai ditionem latrociniis & populationibus inſtituit, vt Boleslaum ad remittendam ſibi pecuniam, reddendamque Ligniciam adigeret. At ille abundans viribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repreſſiſſet, ad extremum eum cepit, & in vincula cōiecit.

Sileſiorum Ducum bella inteſtina.

Sileſia interuerſa à Bohemis cauſa.

Diuiſio dominat⁹ inter fratres.

Vladiſlaus latrocinatur.

Deinde proceribus interuenientibus cum eo pacificatus eſt ea conditione, vt quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Lignicenſi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu ſtetit Vladiſlaus: verum infeſtare rurſus latrociniis cœpit Boleſlai ditionem ex Horniſperga arce cuiuſdam Nobilis. Dumque incautius prædas agit in Bregenſi ditione, à ruſticis captus cum viginti ſociis, & ad Boleſlaum duct⁹, iterum ab eo in carcerem coniectus eſt. Vbi cum annum vnum aſſeruaretur, in furorem actus eſt: dimiſſuſque poſtea miſericordia fratris, egens, vaguſque, nec ſatis compos mentis vixit: & in Maſouiam profectus, Boleſlai eius oræ Ducis filiam vxorem duxit.

Vladiſlaus à fratre Boleſlao in carcerem coniectus.

Conrado deinde Olſnicenſium Duci bellum fecit Boleſlaus Bregenſis, quod in eius ditione ferme erant oppida ea, quæ auus ipſius Conradus Dux Glogouienſium ab Henrico patre ſuo iniquis pactis extorſerat: cumque regionem omnem Oleſnicenſem peruaſtaſſet, eo adegit Cõradum, vt is facto fœdere Namiſlouiam, Berolthouiam, Cruceburgũ, Bycinam, & Cunceſtadiam oppida ſibi traderet: viciſſim autẽ ipſe ei Boleſlaus, miſertus egeſtatis eius, Volauiam & Lubenſum donauit. Neq; tamẽ hæ tantæ acceſſiones inopiam Boleſlai releuarunt: ſed cũ omnia tanquam in barathrũ quoddam, aut in pertuſum dolium caderent, homo ſumptuoſus ac prodigus tm̃ ęs alienum cõtraxit, vt Nimcenſe territorium Bernardo Suidnicenſium Duci, Hainouiam vero & Goldbergam Vratiſlauienſibus oppignoraret.

Boleſlaus prodigus.

Aliud deinde cepit parandarum opum conſilium. Nam ab Henrico fratre, qꝫ is nullos maſculos haberet liberos, contendit, vt ſibi Vratiſlauienſem dominatũ concederet, Lignicenſem vero à ſe acciperet. Quod cum negatum eſſet, facile æger ſua ſpõte animus eius à Ioanne Bohemorum Rege in deteriorem partem impulſus eſt. Parebant iam Opolienſium, Ratiborienſium, Teſſinenſium, & Bythonienſium Duces Bohemis, à Venceſlao Rege blanditiis & muneribus allecti. Emerat & Cloſcum Ioannes Rex à Boleſlao Mõſterbergenſium Duce: vnde cũ proximas Sileſiæ oras latrociniis infeſtaret, eo rem perduxit, vt Francoſteinum quoque à Nicolao filio Boleſlai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animũ adieciſſet, fauentibus ciuibus magna iam ex parte Germanis, neque Præmiſlum eorum Ducem vel blanditiis, vel precio ad ſe pellici, ac ne vi quidem perpelli poſſe animaduerteret, veneno cũ ſuſtulerat.

Præmiſlus Glogouienſis veneno ſublatus.

Cumque ipſi Henricus & Ioannes fratres pariter ſucceſſiſſent, & Conrado tertio fratri Stinauiam conceſſiſſent, paruo negocio Rex à Ioanne, qui conſcius fortaſſis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouię pecunia numerata ac ceperat, & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in ſuam redegerat poteſtatem.

Glogouiam Bohemus ſui iuris facit.

Tametſi recepit aliquãto poſt paternam portionẽ Henricus, Henrici huius filius à Carolo Bohemorum Rege, nam ipſe Henricus ſenior non diu calamitati ſuperſtes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Sileſia Ioannes Rex, totiusq; regionis ſibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleſlaiq; Bregenſis ac Lignicenſis auaritiam & egeſtatem ſuis fraudibus maxime opportunam eſſe iudicaret, magnis donis ac policitationibus eum ad inferendum Henrico Vratiſlauienſium Duci bellum perpulit.

Bellum inter fratres.

Quare clandeſtinis primũ incurſionibus Boleſlaus Vratiſlauienſem oram latrocinantium in morẽ vexauit, deinde apertis viribus infeſtare adortus eſt. Agebat hoc quidẽ Rex Ioannes, vt fratrum diſſidiis res ſuas in Sileſia ſtabiliret, commiſſoſq; inter ſe vt facilius opprimeret: aut vero alteri ferẽdo opem, & illũ ſibi obnoxium faceret, & alterũ ſubiugaret: ſed eum prima hæc ſpes fefellit. Henricus

enim, cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tñ ſatis non poſſet, ad Vladislai Regis Polonorũ auxilium confugit, eiuſq; fidei ſe ac dominatũ ſuum oẽm tradidit. Ac facile ſane Vladislaus Boleslai conatus fregit, metuq; proprij periculi eũ compeſcuit. Quo facto, vir bonus Henricum ſua ſibi habere iuſſit, vt ſorores nubiles elocaret.

Henricus Vratislauienſis ad Vladislai Regis Polon. auxilium confugit.

Id vbi cognouit Ioannes Rex, qui iam de Vratislauia propemodum deſperarat, noua ſpe erectus, dolis ſibi agendum eſſe duxit. Henricum per ſpeciem arduorum & arcanorum negociorum ad ſe accitum, & perquam honorifice acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promiſſis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, vt ſibi Vratislauienſi dominatu cederet: Cloſcumque, quoad viueret, vtendum fruendum à ſe acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico perſuadendam vſus proceribus & ciuibus Vratislauienſibus, quorum conſiliis Henricus vtebatur, pecunia corruptis. Ita Vratislauia potitus Ioannes, non multo poſt Hainouienſe & Goltbergenſe territoria, quæ Vratislauienſes hypothecæ nomine à Boleslao Duce poſſidebãt, per iniuriam eis ademit, condignamq; nauatæ ſibi ab ipſis in adipiſcẽdo dominatu operæ gratiam retulit. Expoſtulauit cum eo de prærepta Vratislauia Boleslaus, fœduſque & iuſiurandum, quod ſibi mutuo dederant, ne quid alter contra alterum moliretur vnquam, in memoriam reuocauit: cõmemorauit etiam ſua merita ac beneficia, quod eum dificillimo eius tẽpore eiectũ à Bohemis omni ope adiuuiſſet. Sed tãtum profecit, vt Ioannes propinquiorẽ ſe ſibi, quam illi eſſe reſponderet, atq; ad eius quoq; ditiones per fas & nefas in poteſtatem ſuam redigendas animum adiiceret. Ad quam rem non defuit ei, quaſi diuina quadam virgula oblata occaſio. Vladislaus enim tertius Boleslai frater, qui excluſus dominatu Lignicenſi in Maſouia vxorem duxerat, diſſipata dote, reuertens in Sileſiam, Ligniciam Ioanni vendere ſe velle oſtendit, literaſq; Lignicẽſium exhibuit, quibus ſe illi ad Vladislaum iure pertinere, & in poteſtate Regis Bohemiæ libenter fore ſignificabant. Deliberãdi ſpacium Ioannes cepit, interim Boleslaum ad ſe accerſit, &, quæ ſecum Vladislaus egerit, ipſi exponit, & literas Lignicenſium commonſtrat. Addit deinde: ſi Ligniciam ipſe retinere velit, in ſua & Bohemorum fide ſemper ſe fore profiteatur: ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amiſſurum. Quo metu perculſus ille, imperata fecit, eo redactus inopiæ, vt filios quoque ad extremũ Vratislauienſibus mercatoribus oppignoraret. Sed cum vxorem, quæ Regis Bohemiæ ſoror fuit, amiſiſſet, & alteram bene dotatam Cracouia duxiſſet, releuatus aliquantulum, ipſe quidem Bregam ſeceſſit: filiis vero Venceslao & Ludouico Lignicenſem dominatum, ingenti ære alieno grauatum conceſſit. Verũ poſt Lignicenſis conuẽtus collata in commune pecunia omne id exoluit. Poſthæc reliqui quoq; Duces Sileſiorũ, nempe Glogouienſis, Saganenſis, Olſnicenſis, Srinauienſis, & Falckenbergẽſis vltro in ditionem Bohemorum conceſſere, & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vladislai Locti Regis Poloniæ libertatem ſuam Bohemis prodidere. Solus Bernardus Suidnicenſis Dux, gener Vladislai Regis, & poſt eum filius eius vnicus Boleslaus in fide ac ſocietate Polonorum permanſere.

Ioannes Rex Boh. dolo Vratislauia potitur.

Lignicium in clientelã Bohemorũ venit.

Sileſij Duces reliqui Bohemo ſe permittũt.

Bernhardus Dux Suidnicenſ. in fide Polonorum permanſit.

Cæterum Vladislaus Rex tot tantiſq; difficultatibus ſemel implicitus erat, vt ſingulis explicãdis vix par eſſe poſſet. Nam ſolicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulſa à Bohemis Sileſia, poſtremo crebræ Lithuanorũ in Poloniam excurſiones intendere eum animũ ad externa illa bella nõ

ſinebant. Itaque incertus conſilij deliberat, quid faceret, & quo ſe primum verteret. Videbat, Cruciferos non modo non acquieſcere in Pomerania, ſed Dobrinenſi quoque tractui inhiare, quem redactum pene in ſolitudinem à Lithuanis, ipſe nuper à Vladislao Duce Ziemouiti fratris filio acceperat, conceſſa ei, quoad viueret, Lencicia. Animaduertebat ita coniunctos eſſe cũ Cruciferis Bohemos, vt ab eorum ſocietate auelli non poſſent, præſertim cũ Sileſia in ditionem ſuam redacta nuper ineſcati, in ſpem totius Poloniæ occupandæ per eos venirent. Vterq; per ſe ſatis validus & potens hoſtis erat, nec tamen alter laceſſi poterat, quin cum vtroque dimicatio futura eſſet. Iam Brandeburgenſes quoque lingua & fœdere cum Cruciferis coniuncti, non defuturi ipſis eſſe videbantur: & alioqui imminebant ipſi quoque Poloniæ per omnem occaſionem, & qua vi qua fraude fines eius carpebant. Intento autem in hæc bella Regi, vel prodẽda erat Polonia Lithuanorum populationibus, vel certe relinquendo ad excurſiones eorum arcendas præſidio militũ diſtinendæ, minuendæque vires, quæ ne integre quidem aduerſus illos hoſtes admodum ſufficiebant: aſſiduis enim excurſionibus iam has, iam illas oras Poloniæ Lithuani vexabant. Ac per illud ipſum tempus etiam Pultoſcum Epiſcopi Plocenſis oppidum, ac centum triginta pagos in Maſouia diripuerant & incenderant. Neque vero facile ij domari poterant, cum neque foris dimicandi copiam facerent, ſed rapta præda fugerẽt: & domi fluminum obiectu, ſyluarumque & paludum latebris, ac denique incultarum ſolitudinum vaſtitate tuti eſſent: ita vt ſi quis bellum eis inferret, ei non magis cum hoſte fugaci & inſidioſo, quam cũm viarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum eſſet. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, ſi forte ij mitigari vlla ratione, & in ſocietatem pertrahi poſſent. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei ſpem faciebat, quod communes ſibi cum illis hoſtes Cruciferos eſſe nouerat: aſſidua namque bella Cruciferi cum Lithuanis varia fortuna gerebant. Quam ſententiam cũm frequens ſenatus comprobaſſet, mittuntur ad Gediminum Principem gentis ſiue magnum Ducem legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Caſimiro Regis filio vxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe, quam captiuorum omnium Polonici generis miſſionem poſtulent. Non grauate Gediminus legatorum poſtulatis annuit: initaque cum Polonis ſocietate, ſine longa procraſtinatione ſponſam cum eis miſit: quæ ingentibus omnis conditionis, ſexuſque, & ætatis captiuorum cateruis comitata, aducta Cracouiam, religionemq; Chriſtianam à Nanckero Epiſcopo edocta, ſacroque lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu ſolenni Caſimiro decimum ſextum annum agenti nupſit Anno Chriſti milleſimo trecenteſimo vigeſimo quinto. Atque ex eo tempore pleraque omnis Polonia, magna ex parte vaſtata & inculta ſuperioribus bellis & populationibus barbarorum, populoſior & cultior eſſe cœpit, dimiſſis ac deductis quoquouerſus agricolis, qui ex captiuitate redierant.

Dobrino Rex Vladislaus potitur.

Bohemorũ cum Cruciferis ſocietas.

Lithuani Poloniam vexant.

Gediminus magn. Dux Lithuaniæ icit fœdus cum Polonis.

Caſimirus Regis filius vxorem ducit filiam Gedimini.

Pace & ſocietate cum Lithuanis conſtituta, maiore iam fiducia ſtudioque in Crucifericum bellum Vladislaus Rex cœpit incumbere, primumque Maſouios & Brandeburgenſes, qui vtrique fœderati erant Cruciferis ab eorum ſocietate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere inſtituit. Quocirca miſſo in Maſouiam exercitu è Cracouienſi ac Sendomirienſi equitatu comparato, ferro & igni eam longe lateque vaſtauit, & oppi-

Poloni Maſouiam populantur.

oppidum Plocenſe incendit. Sequẽti deinde anno maioribus copiis coactis, per ſe ipſe in Marchiam Brandeburgenſem expeditionem fecit, magna Lithuanorum & Ruſſorum auxilia ſecum habens: & ad Francofordiam vſque cum infeſto exercitu progreſſus, cum nemo contra prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abſtinuit, populationes vero in omnes partes exerceri iuſſit: incenſiſque plurimis pagis ac vicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem abegit. Crudelius in bello ſe geſſere barbari, & magnam hoſtium cædem fecerunt, matronas ac virgines contumelioſe conſtuprarunt, delubra atque templa paſſim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem ea in expeditione præclarum Monachæ cuiuſdam facinus, quæ capta à Lithuanó quopiam, cum ad ſtuprum traheretur, rogauit eum, ne ſibi vim faceret: mercedis autem loco promiſit, ſe eum edocturam eſſe, qui corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro poſſet. Quod cum diſcere ille percuperet, iugulum ei puella præbuit, vt in ſe eius rei periculum faceret. Credulus ille ſtricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem eluſit, ſtuprumque honeſta morte euaſit. Dimiſſi Lithuani, per Maſouiam prædabundi domum reuertere. Sequenti item anno Lithuani in Marchiam excurſionem facere, & cum cædibus atque incendiis in obuia quæque deſæuiiſſent, prædam raptim abegere. Cruciferi vero cũ Venceslao Maſouiorum Duce facto impetu in Cuiauiam, Conale arcem ceperunt & incenderunt.

Expeditio Vladislai Regis cum Lithuanis in Marchiam Brandeburg.

Lithuani Maſouiam vaſtant.

Lithuanorum in Marchiam excurſio

Non putauit ſibi diutius differendum eſſe bellum in Cruciferos Vladislaus, qui nec Pontificis quidem auctoritate, vt Pomeraniam ſibi redderent, commouebantur: quin etiam veteres iniurias nouis cumulabant. Itaq; in ſequentem annum milleſimum trecenteſimum vigeſimum octauum expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit. A Carolo Rege Vngarorum genero ſuo non contemnenda auxilia impetrat, & à Lithuanis item ac Ruſſis finitimis. Cum quibus omnibus copiis hoſtium fines ingreſſus, Culmenſem tractum omnem vſque ad Oſſam fluuium cædibus & populationibus peruaſtauit: nec tamen elicere hoſtes in aciem è munitionibus, in quas ſeſe abdiderant, potuit. Munitionum vero oppugnatione prorſus abſtinuit, quod & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant. Dimiſit deinde auxiliarios: ſuis vero præcepit, vt Maſouiam infeſtarent. Quod cum factum eſſet, non multo poſt excurrerunt viciſſim Cruciferi cum Maſouiis in Cuiauiam: quo cum propere Poloni accurriſſent, collatis ſignis funduntur hoſtes, & Maſouij quidem cum Duce ſuo Venceslao diffugerunt: Crucigeri vero fortiter dimicãtes ad internecionem vna cum Commendatore Torunienſi cæſi ſunt.

Bellum Pruſſicum.

Cruciferi & Maſouij à Polonis victi.

Inſequenti anno milleſimo trecenteſimo vigeſimó nono Ioannes Rex Bohemorum à Cruciferis in auxilium vocatus cum grandi exercitu vere ineunte in Pruſſiam aduenit, & cum Cruciferis ſe coniunxit. Arx inde Dobrinenſis diu & acriter oppugnata, deditionem tandem fecit dedente præfecto Paulo Spicimirio Palatino Lencicienſi. eiectiſq; Polonis Cruciferorum præſidio concedente Bohemo munita eſt. Motis deinde ex Dobrino caſtris, trãſmiſſoque Viſtula flumine, Vladislauiam adorti, primo impetu ceperunt, & exuſſerunt. Cechocinenſe quoque territorium, quod in ditione Epiſcopi erat, abſtulere. Erat autem tunc Epiſcopus Vladislauienſis Matthias Golanczeuius gente Toporus, qui Gerardo Auinione mortuo à Pontifice Maximo

Ioan. Rex Bohem. in Pruſſiam cum exercitu venit.

 ſuffe-

ſuffectus fuit: de cuius prodigioſo ortu illud memoratur, matrem eius duodecim filios vno partu edidiſſe: verũ ex ijs vnum illum vixiſſe, reliquis mox, vt nati erant, mortuis. Maſouiam deinde Crucigeri cũ Bohemis ingreſſi, crudeliter eam depopulantes, eo adegere Ducem gentis, Venceslaum forte, vt ſe Ioanni quaſi iuſto Polonorum Regi ſubiiceret. Dum autẽ iuſti videri, quam eſſe malunt Cruciferi, ne iniuſte ac per vim Pomeraniam vſurpaſſe dicerentur, perfecerunt precibus ac precio apud Ioannem Regẽ, vt ſibi Pomeraniam iure ſempiterno donaret. Dobrinum quoq; idem ipſe Ioannes quatuor millibus & octingentis ſexagenis Pragenſibus eiſdẽ Cruciferis ſe vendidiſſe cõſignatis literis teſtatur, ea quidem lege, vt eos priuilegio põtificio à penſione decimarũ ex eo territorio liberet: nec aliter pacem faciat cũ Vladislao, quam ſi is, & Ziemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinẽſis ſeſe abdicarit. His peractis ingruente hyeme reduxit Ioannes exercitum, & ſtulta vanitate de ſubactis, & ad religionem adactis barbaris triumphauit.

Maſouia Plocenſis in ditionẽ Bohem. Regis venit.

Pomerania Crucigeris à Rege Bohem. donata.

Æſtate vero ſequenti milleſimi trecenteſimi trigeſimi anni matureſcentibus ſegetibus cõuenit rurſus magnus Germanorum & Bohemorum militũ mercenariorum numerus ad Cruciferos: cum quibus copiis illi facto impetu in oras finitimas Poloniæ, Viſſegradum Cuiauienſe, & Naclum arces vi, ſed non ſine magna ſtrage ſuorum cepere & exuſſere. Nam Radeouia cremata erat, ne capta receptaculum eſſet hoſtibus ad excurſiones. Apud Racianzum Epiſcopi Vladislauienſis arcem diutius morati ſunt, & multos fortes viros in oppugnatione arcis eius amiſerunt, quod à multis nauiter ea defendebatur. Ad extremum tamẽ ea quoque potiti ſunt, adempto puteo, qui ſolus aquam ſuppeditauerat: magnamque ibi in omne genus hominum crudelitatem exercuere. Tandem vbi aduentare Vladislaum Regem cum magnis copiis, & Vngarorum, Auſt. iorum, ac Lithuanorum, auxiliis Cruciferi accepere, omiſſa oppugnatione alienorum, ad ſua defendenda redierunt. Poſteaquam autem hoſtium fines Vladislaus attigit, exerceri longe lateque populationes in tractu Culmenſi iuſſit, nec vllum crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In tranſmittendo Dreuancia flumine aliquantum difficultatis fuit, nam vada eius fluminis ripaſque Cruciferi caudicibus ac ſudibus per longum ſpacium impedierant: ipſique in vlteriore ripa caſtra metati, tranſire Polonos prohibebant. Rex facta ibi aliquot dierum mora, inuentoque vado liberiore ad moletrinam Lubiciam, cum animaduerteret, quo ſe cunque ipſe verteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occulte prope id vadum reliquit: ipſe cum cætero omni exercitu aduerſo ab eo loco itinere, verſus Brodniciam ire pergit: Conſequuntur hoſtes, nihil de fraude ſuſpicati. Ibi Poloni è latebris prorumpentes, vadum præſidio vacuum ſuperant, fumoque ſignum dant ſuis. Quo viſo, Rex citato agmine retro, vnde profectus erat, reuertitur, & fluuium traiicit. Grauioribus vtebantur equis hoſtes, itaque non potuere tempori ad vadum Polonis occurrere, aduentantiumq; vim ij, qui primi de Polonis tranſmiſerant, fortiter ſuſtinuere, donec omnis exercitus traiicit, & ad ordines rediit. Cruciferi inopinata re perculſi, ceſſere Polonis pugnandi copiam facientibus, dilapſique in munitiones ſeſe recepere. Ibi vero Poloni effuſe agros pagoſque hoſtiles vaſtarunt, villas, vicos, & ſuburbana munitiorum oppidorum exuſſerunt. Deinde præmiſſa in Poloniam præda omni, Dobrinenſem oram ingreſſi ſunt, & arce Dobrinenſi tentata, cum eam egregie tutantibus Cruciferis capere non

Cruciferorum cum Bohemis altera in Poloniam expeditio.

Vladulaus Rex cum exercitu in Pruſſiam ingreſſus.

non poſſent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmenſi tractu vſque ad Oſſam amnem, ferro & igni abſumpſere: Pruſſia vltra Oſſam, quæ iam Cruciferis parebat, reliqua erat: quam cum Poloni intactam dimiſſuri non eſſe viderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti erant, de pace vel induciis cum Vladislao Rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ, ea conditione, vt Dobrinenſem arcem atque tractum, & Bydgoſtiam Cruciferi Regi Vladislao mox redderent. De Pomerania vero Carolus Vngarorum & Ioannes Bohemorum Reges arbitri delecti.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Rebus ita cum Cruciferis conſtitutis, reduxit Vladislaus exercitum, auxiliaque dimiſit. Liberati præſenti metu Cruciferi, minus iam pacem cupere, nec Bohemum ad arbitrandum de Pomerania, ſicut conuenerant, adducere, cum Carolus Vngarus rogatu Vladislai præſto eſſet. Paruo deinde momento, vt fit, ad renouandum in ſequentem annum milleſimum trecenteſimum trigeſimum primum bellum impulſi ſunt. Comitia Vladislaus Rex æſtatis initio apud Chencinum habuit: in his cum alia nonnulla de republica ſalubriter de ampliſſimi conſilij ſententia conſtituit, tum quod graue ſibi & periculoſum bellum cum Cruciferis impendere non ignorabat, ætatemque ſuam ingraueſcentem, & vires magnis laboribus & aduerſis rebus attritas & afflictas conſiderabat, Caſimirum filium vnum & viginti annos natum maiori Poloniæ toti præfecit, vt fama nominis eius non tam facile ſe Bohemi & Saxones commouerent: adhæc vt in tuto is eſſet, ſi quid ſibi aduerſi in bello Pruſſico accideret. Grauiter tulit Vincentius Szamotulius Palatinus Poſnanienſis, præfecturam illam ſibi ademptam eſſe, ignominiæ loco id ducens. Itaque ira & metu peſſimis conſultoribus vſus, clam ad Magiſtrum Mariæburgum profectus eſt, expoſitis aduentus ſui cauſis, molienti ſua ſponte bellum aduerſus Polonos facile perſuaſit, vt in maiorem Poloniam expeditas copias mitteret, quod ibi non modo magna præda potiri, ſed & munitiones pleraſque & Caſimirum Regis filium ſua ſuorumque opera facile in poteſtatem poſſent redigere. Præfecti copiarum Crucifericarum de ſententia Szamotulij omnia facere iuſſi ſunt: qui traiecta apud Toruniam Viſtula, parum abfuit, quin Breſtam & Inouladislauiam ex improuiſo caperent, ni citato curſu, armorumque & vexillorum forma proditi ab ipſis vſque portis concurſu Polonorum cum ignominia ducentis amiſſis repulſi eſſent. Nec eis tunc vacabat oppugnationi oppidorum inſiſtere, ad aliud longe maius facinus profectis: cuius peragendi ſpem omnem in celeritate, Polonorumque ſecuritate ponebant. Itaque magnis & occultis itineribus in maiorem Poloniam perueniunt, & capta primo impetu exuſtaque Slupcia, Poſnanienſis Epiſcopi oppido, continuato itinere Pyſdros cōtendunt, in quo oppido Caſimirū eſſe didicerāt, magnoq; impetu adorti oppidū non munitum, facile eo potiuntur. Sed euentus eorū ſpei non reſpōdit: paulo enim ante Caſimirus de aduētu hoſtium factus certior cū paucis comitibus oppido ſe eiecerat, & in proximā ſyluam ſe receperat. Quāobrem irati Crucigeri ac dolore amiſſæ prædæ, cui⁹ cauſa maxime venerāt, incenſi, omni crudelitate in oppidanos deſæuierūt, direptumq; oppidū cū templis, & ſacris iuxta ac ꝓfanis rebus omnib⁹ exuſſerūt. Deinde viciniam omnem cis & trans Vartam ferro & igni depopulati ſunt, atq; inde cū magna præda retro abiere. Probauit ea expeditione Szamotulius fidē ſuam Cruciferis.

Comitia Chencini.

Caſimirus Regis filius Præfectus maiori Poloniæ.

Vinc. Szamotulius ad Cruciferos transfugit.

Expeditio Cruciferorum in maiorem Poloniam.

Caſimiri fuga.

ris. Itaque & tunc honorifice pro nauata opera muneratus eſt, & maioribus promiſſis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos eſſe cœpit, ſic vt eius arbitrio multa in eo bello gererentur.

Cruciferi rurſus Poloniam vexant, & oppida quædam diripiunt.

Cum autem maior militum numerus ex inferiore etiam Germania, & è Liuonia ad eos confluxiſſet, rurſus eadem æſtate vexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorum populationibus erat, ſtatuunt: eo ſcilicet adacturi Polonos cladibus domeſticis, vt ſibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiam pręterea lubentes concederent, pacemq; redimerent. Profecti igitur cōpoſito & pacato agmine per Cuiauiam, quod eam reuertentes ſuæ ditionis facere deſtinabant, in Lencicienſem tractum inſultum faciunt, arcem vi capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter vaſtant. Deinde in Caliſſienſem oram iter flectunt: qua omni peruaſtata, oppido tamen potiti non ſunt, non ſine cæde inde reiecti. Vbi cum quinque dies commorati, Ioannem Bohemorum Regē fruſtra expectaſſent, progreſſi longius populando, Gneſnā, Znenam, Naclum, Srodam, Podebiſcos, Clecicum, Coſtrinum oppida diripuerunt, ac circumcirca pagos exuſſerunt, ne templis quidem ac monaſteriis, ſacriſque rebus manus abſtinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupide quæſitas, ſed occultatas à miniſtris templi, non inuenere. In Siradienſem tractum deinde impetum fecerunt, & pari celeritate vniuerſum percurrentes, ferro & igni cuncta vaſtarunt. Quo incendio Siradia, Vncouia, Vartha, Stauus, Schadecum oppida pleraque cum arcibus conflagrarunt. Siradienſi tractu vaſtato, rurſus ad Caliſſiam expugnandam reuertere, ſed amiſſis nonnullis militibus, poſt paucos dies re infecta diſceſſere, eſt enim permunitum id oppidum, non tam arte quidem, quam ſitu & natura loci, nempe à Proſna flumine latius, vt in [illegible], reſtagnante ambitum. Hinc Coninenſe oppidum & territorium vaſtarunt.

Porro Vladislaus Rex non longe cum ſuis copiis aberat, ſed nuſquam certo loco pedem figebat, nec audebat prælio rem committere: non ignarus, quantum eſſet robur Germanicarum phalangum & cataphractorum equitum. Diſcruciabatur autem ſummopere, videns patriam chariſſimam tam immaniter vaſtari, flagrantes circumquaque pagos & oppida, & innumerabilem pene hominum omnis generis & ordinis multitudinē partim cęſam, partim captam. Augebat dolorem eius, quod neque opem vllam rebus ſuis tā calamitoſis afferre, neque hoſtem vlciſci procliue ſibi eſſe arbitrabatur. Cum igitur animum in omnes partes verſaſſet, neque opem vllam rebus ſuis tam calamitoſis afferre potuiſſet: vna tandem via rei expediendæ ipſi ſe oſtendit, nimirum, vt Szamotulium ſibi recōciliaret, eiuſque proditione, vel circumueniret hoſtes, vel conſilia eorum perturbaret: intelligebat enim, quantum in eo momenti Cruciferi ponerent. Itaq; ſecreto per internuncios eum hortatur, vt afflictæ ac pene perditæ patriæ miſereatur, impunitatē admiſſi pollicens. Nec male ipſi hoc conſilium cecidit. Subiit enim animum Szamotulij patrati ſceleris pœnitentia, cum reputaret ſecum diligentius, quantam infamię ſempiternam notam nomini ſuo familiæque inuſtam ad poſteros eſſet tranſmiſſurus. Itaque proditionis maculam obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriam obſcurare ſtatuit: conſtitutoque tempore, nocte quadam

Szamotulius reconciliatur Regi.

per ſpeciem exploratoris è caſtris Cruciferorum egreſſus, ad Regem venit, veniam ſupplex petiit, & impetrauit. Deinde Regem ad conſerendas cū hoſte manus animat: docet, in tanta multitudine plurimam eſſe fecem hominum

num inermium & imbellium. Sibi vero eas partes ſumit, vt hoſtem ab omni ſuſpicione prælij auerſum fallat ac deinde intentum in pugnam, à tergo cum ſuis adortus noua re perturbet. His ita conſtitutis, in caſtra Crucigerorum reuertitur, nihil à Polonis periculi ipſis eſſe renunciat: Regem pauidum, & conſcium virium ſuarum non diutius exercitum tenere ſtatuiſſe. Quod vbi accepere Cruciferi, ſublata ſpe prælij, cum ſatis iam debacchati in Polonia eſſent, & ingentem prædam vix traherent, adhæc imbribus & frigoribus autumnalibus vrgerentur, reuerti in Pruſſiam incipiunt. Et quoniam præda grauibus & impeditis lentius progredi neceſſe erat, Ottonē Brunſdorffium Commendatorem magnum, & Ruthenum Plauium cum expeditiori parte copiarum ad expugnandam Breſtiam ex itinere præmittunt. Iam extremum agmen ad Ploſce ſiue Plouce pagum prope Radeouiam peruenerat, vbi late patens eſt planicies, ita vt oportunior is locus ad prælium eſſet Polonis equitatu maxime valentibus quam hoſti, cum ſubito illuceſcente die ij, qui extremas ſeruabant excubias, renunciant in caſtra Polonorum exercitum adeſſe: Non creditum eſt narrantibus, Szamotulio maxime omnia ſibi exploratiora eſſe affirmante, donec ſtrepitus aduentantium, & hinnitus equorum exaudiri cœptus eſt: nam conſpectum denſa nebula adimebat: & tamen non credebant, Polonos rem vniuerſæ dimicationi commiſſuros: ſed tantum abeuntium iter ſolis adequitationibus & particularibus certaminibus impedituros. Vbi vero aciem ad dimicandum inſtructam cum ſignis adeſſe ſenſere, tū demū tumultuari, & ad arma conclamare primores: perturbari re noua multitudo cætera, cum vix armandi ſe ſpacium haberent, qui pridiana crapula & ebrietate grauati & ſopiti, claſſico expergefacti erant, & ſemiſomnes, quidnam rei eſſet, alius alium percontarentur.

Inſtructis tandem vtcunq; primis ordinibus in aciem prodeunt, cateniſque per baltheos primorum & anteſignanorum militum immiſſis, ordines & phalangem colligant, ne perrumpi & perturbari ab equitibus Polonis poſſet. Rex, quia nebula caliginoſa incerta omnia reddiderat, parumper impetum ſuorum inhibuit, dum ea reſideret, atque interim graui oratione ad pugnam milites incitauit: quæ huiuſmodi fuiſſe fertur. Non vos latet, milites, cum quibus nobis hoſtibus res ſit, nempe, qui beneficiarij ſunt maiorum noſtrorum, acciti in hæc loca, vt eis auxilio eſſent contra vicinos Prutenos. Nunc ij ingrati pro ſummis beneficiis parricidialia arma in nos conuertere. Pomeraniam nobis ſurripuere verius, quam eripuere, itemque Cuiauiam pene omnem, reliquæ etiam inhiant. Neque hoc ſatis illis eſt. Cernitis iam omnem fere Poloniam crudeliter ab eis vaſtatam, populatos agros, incenſos pagos, euerſa oppida, aratores veſtros necatos, parentes, coniuges, liberoſq; veſtros dulciſſimos vel cæſos, vel in fœdam ſeruitutem abſtractos. Quid ego commemorem profanata ac direpta templa ac monaſteria? abreptas ab ipſis aris ad ſtupra inceſta monachas? reſperſa ſanguine & innocentium hominū & ſacerdotum, qui pro veſtra ſalute & incolumitate huius regni ſacra faciebant, venerandi Chriſti Ieſu myſteria? Hæc vos pati poteſtis milites? tam ferrei eſtis, vt vos veſtrarum coniugum, ſororum & filiarum ad ſtupra trucium Crucigerorum aſſeruatarum non miſereat? tam duri, vt non paruorum liberorum & fratrum veſtrorum miſera conditione commoueamini, quos Germani milites cauponibus, laniis, coquis, & meretricibus in intima Germania in perpetuam ſeruitutem addicent? At ſacra quidem tam indigne &

Vladiſlai Regis ad milites oratio.

» contumelioſe attrectata ferre non debetis, acrius & promptius pro his ſem-
» per maiores veſtri, quam pro liberis & coniugibus, nedum pro facultatibus
» ſuis dimicarunt. Quid vero? creditis hoſtes malis noſtris iam ſatiatos, aut
» modum vllum cupiditati & crudelitati ſuæ poſituros eſſe? Non facient pro-
» fecto, niſi vos ſedibus veſtris omnino propulerint, aut ſanguinem veſtrum
» prorſus exſorbuerint, nomenque extirparint. Sed ne ego virtuti veſtræ diſ-
» fidere videar, qui vos tam diligenter in hoſtem tam trucem incitare inſti-
» tuerim: quaſi vero non per me ſteterit hactenus, ne cum eo manus conſe-
» reretis. Fateor equidem, ad hanc vſque diem obſtitiſſe me ſedulo vobis præ-
» lium flagitantibus, & vel hoſtium, vel, ſi ita ſors tuliſſet, veſtro ipſorum ſan-
» guine patriæ flagrantis incendia reſtinguere cupientibus. Sed melioribus
» rebus & minori diſcrimini vos ſeruaui milites: neque enim ſemper aperto
» marte bella gerenda eſſe exiſtimo: arte doloque vtendum, vbi impar ſis vi-
» ribus. Plurimum etiam momenti habet temporum & locorum opportu-
» nitas. Ita ſæpe maximos hoſtium exercitus à paucioribus noſtris fuſos pro-
» fligatoſque reperiet, qui veterum reminiſci volet. Nunc ita nobis inſtructa
» expeditaque ſunt omnia, vt diuina iuſtitia, quæ procul dubio fauebit iuſtio-
» ri cauſæ, & veſtra virtute fretus, confidam in manibus nos habere victo-
» riam, daturoſque nobis ilico perfidos & impios hoſtes condignas ſcelerum
» & audaciæ ſuæ pœnas. Primum enim certum exploratumque habeo, multi-
» tudine eos nobis præſtare, non viribus: quanquam ne multitudine quidem
» iam ſuperant, nuper enim florem ipſum exercitus ſui ad ſubigendam reliquã
» Cuiauiam præmiſerunt. Fex fere imbecilis cum captiuis, ſarcinis, & impedi-
» mentis manſit: neque par illis nobiſcum dimicatio eſt: illi enim mercede cõ-
» ducti fere, & alienum bellum belligerantes, & multorum ſcelerum ſibi con-
» ſcij, minus ſtudij, minuſque animorum ad prælium afferent: Vos pro iis re-
» bus, quæcunque homini ſunt chariſſimæ, & pro patria ipſa iuſta & pia arma
» ſumpſiſtis. Tum autem ſecuri hi dudum, & ſoluta omni diſciplina militari,
» re noua & inexpectata conturbantur. Auditis enim clamorem illum diſſonũ
» & inæqualem, timoris argumentum: aſpicitis curſitationem trepidationem-
» que ad ſigna concurrentium, imo potius fugam circumſpectantium. Poſtre-
» mo ita nobis conſtitutum eſt, vt eos in pugnam intentos, ſi modo primum
» veſtrum impetum ſuſtinebũt, alius & inopinatus hoſtis à tergo inuadat. Vin-
» centius Szamotulius is eſt, Palatinus quondam Poſnanienſis, cuius ope & cõ-
» ſilio inprimis nituntur. Is namq; iuſtas iras veſtras hoſtium capitibus placa-
» re, & nouis meritis infamiam priorẽ delere decreuit. Agite ergo milites, im-
» pigri & alacres pugnam capeſſite, totq; millia captiuorum fratrum, liberorũ,
» coniugum & aratorum etiam veſtrorum vindicate: caſos vleiſcimini, fumã-
» teſque adhuc pagos & vicos veſtros inuiſo cruore reſpergite, imperium & li-
» bertatem veſtram defendite: quæ vtraque in diſcrimen veniunt, ſi quid for-
» te, quod omen Deus auertat, titubaueritis. Deniq; Deum piorum adiutorẽ,
» & ſcelerum ac flagitiorum, contaminatorumque ſacrorum ſuorum, & reli-
» gionis ſanctæ vltorem inuocate.

Hæc elocutus, vbi alacres & incitatis animis pugnã poſcentes cõſpexit, &
iam nebula reſidere cœperat, canere ſigna iuſſit. Prima de quinque aulicorũ
acies, quæ erat firmiſſima magno impetu & infeſtis animis in hoſtes inuehi-
Prælium. tur. Excipiunt illi, qui contra conſtiterant, nõ impigre. Deinde cæteræ acies
cõcurrunt, præter ſubſidiarias. Pugnatur vtrinq; ſumma contentione, neq;
q;il-

quiſquam pedem referebat, ſed magis quiſque ferire hoſtem, quam ictū declinare ſtudebat. Adeſt omnibus locis Rex ſuos animans, & feſſis integros ſummittens, ipſe indefeſſus, quamuis ſenili corpore. Ferueſcente autē prælio, cū Szamotulius adhuc nuſquam appareret, ſubuereri iam Rex cœperat, ne quō is dolum necteret: Circumſpiciebant & milites, memores promiſſorū Regis: cum ille à tergo hoſtium ſublato clamore cum ſuis impetum in extremos auerſos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi vero turbari illi noua re perculſi, primo quoq; exaudito poſt ſe clamore ac tumultu reſpicere, & ſciſcitari inter ſe, quidnam eſſet. Inſtāt Poloni acrius reſpectātibus, & remiſſius pugnantibus: iamq; cæſis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longe maior fugientium ſtrages, quam quæ dudum pugnātium fuerat: adeo namq; dolori, iracundiæq; Poloni indulgebant, vt neminē viuum ſeruarent. Et iam plena victoria potiti eſſe videbantur, cum ecce longo interuallo, vtpote diſcuſſis iam prorſus nebulis, nouas copias hoſtium effuſo curſu aduenire adſpiciunt. Erant autem ij, qui ad Breſtiam capiendam præmiſſi erant: qui certiores facti de Polonorum aduentu, ſuppetias laturi ſuis accurrebant. Ibi Vladislaus captiuis aliquot nobilioribus cum præſidio retro amandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori ſuccumberent, neu ſibi partam victoriam eripi ſinerent, mox in venientes impetum facit, ne quod eis clade ſuorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines ſeſe immiſcente perturbatis, colligendi ſeſe ſpacium daret. Nec par ſuperiori prælium illud fuit, non enim vim Polonorum recenti victoria ferocium hoſtes ſuſtinuere. Itaque paruo negocio vertuntur in fugam. Nec tamen multi euadere potuere, graui armatura & longo curſu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui laboris etiam impatientibus. Cæſa feruntur his duobus prælijs hoſtium ſupra viginti millia, de Polonis quingenti, vel ſecundum alios, triginta tantum de promiſcua multitudine, ac de nobilioribus duodecim cecidere. Tam paruo tam inſignis victoria Polonis conſtitit. Caſtra hoſtium opulenta capta & direpta ſunt. Poloni captiui ſoluti, vbi ingens fuit inter fratres, coniuges, parentes, & liberos mutuo ſibi quaſi poſtliminio redditos gratulatio. Dies, quo hæc geſta ſunt, fuit viceſimus ſeptimus Septembris. Et quoniam ad veſperam fere pugnatum erat, reliquum diei illius, & nox ſequens, curandis, & reficiendis corporibus data eſt. Poſtero die cæſorum numerus recognitus, & ſpolia lecta ſunt. Vbi Rex obequitans, forte conſpicatus eſt vnum de ſuis, hominem equeſtris ordinis, multis vulneribus debilitatum, reſupinato corpore iacentem, & ilia per vulnus effluentia manibus cohibentem, conuerſuſque ad comites, quam magnus hic eſt, inquit, huius viri cruciatus. Reſpondit ille: maiorem eſſe eius, qui in eodem pago malum vicinum habeat, qualem ipſe expertus ſit. Rex contra, bono, inquit, animo es: iſthoc ego te malo liberabo, ſi vixeris: & ſublatus curatuſque, totum pagum amoto malo vicino regia munificentia adeptus eſt, inſuper præclarum virtutis teſtimonium cōſecutus, ad poſteros tranſmiſit, vt ſtemma eius familiæ, quæ tres haſtæ in modum ſtellæ tranſuerſæ ſunt, ielitorum, hoc eſt, ilium nomine appelletur, cum pri' Kozlierogi ab hirci cornibus diceretur. Fuit autē is Florianus cognomēto Szari. Szamotulius quoque ob nauatam bene operam non modo impunitate donatus, ſed etiam abrogata infamia, priſtino honori reſtitutus eſt. Verum non impune tñ ei ceſſit hoſtes in patriam induxiſſe. Inſequenti enim an-

Cruciferi vincuntur.

Pugna reparatur.

Strages Cruciſerorum.

Szamotulius priſtino honori reſtitutus.

Szamotulius interſicitur. no conſpiratione nonnullorum equitum, quos ira & dolor amiſſarũ rerum chariſſimarum in eum ſtimulabat, interfectus eſt.

Statuerat quidem Rex curſum illius victoriæ mox perſequi, ſed eum Bohemi cum Sileſiis ab ea cogitatione auerterunt. Qui cum primum cladis ſociorum nuncium acceperunt, rati Vladislaum poſt victoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum eſſe exercitum, cũ ſubi- *Bohemorũ expeditio in Poloniam.* tariis copiis in maiorem Poloniam fecerunt inſultum, Poſnaniamque obſidere cœperunt, vt auerſo Rege Vladislao Crucigeri reſpirare poſſent. Quod cum accepiſſet Vladislaus, mutato conſilio, ad propulſandum nouum bellum cum vniuerſo exercitu contendit. Nec tamen hoſtem adeptus eſt, nam is cognito Vladislai aduentu in Sileſiam præpropere ſe recepit: nec eum tunc Vladislaus Rex perſecutus eſt, quod & hyems iam inſtabat, & quies danda erat militibus, vt vires in ſequentem annum refocillarent. Ferunt quidem, è Bohemis & Sileſiis apud Poſnaniam cecidiſſe ſupra ſeptingentos, præter foſſores, qui in cuniculis opus faciebant. Tentata eſt deinde pax inter Vladislaum & Crucigeros, Carolo & Ioanne Regibus arbitris: quæ tamen non conuenit, Crucigeris Pomeraniam nõ reddentibus. Et paulo poſt ij, cum è Ger- *Cruciferi Cuiauiam vaſtant.* mania nouis copiis aucti eſſent, Cuiauiam quatuordecim diebus ad finẽ Nouẽbris populabundi infeſtarunt. Nec multo poſt initio noui anni, nil moratı aſperitatem hyemis, iterum, ſed maiore apparatu, in eandem Cuiauiam ingreſſi, Breſtiam obſederunt, rati, fame ſe oppidanos ad deditionem compulſuros. Sed cum fruſtra tres fere mẽſes in obſidione inſumpſiſſent, ea die, qua vniuerſus Chriſtianus orbis ſalutarem Chriſti mortem anniuerſario ritu recolit, ſumma vi oppidum oppugnant. Nec ſegnius Poloni defendunt: verum quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Cruciferi impoſito ibi præſidio, ad Inouladislauiam caſtra mouerunt, eamq; mox dedentibus oppidanis acceptam, præſidio itidem munierunt. Progreſſi vlterius, Gnieucouiam arcem oppugnant, in qua erat Caſimirus Dux Vladislai Regis fratris filius. Is igitur pactus cum hoſte, vt ſibi ſuiſque res ſuas aſportare liceret, ipſe inſpectantibus & permittentibus Cruciferis arcem incendit, & cũ miſerabili illo ſuo Cuiauienſis Nobilitatis comitatu ad Vladislaum Regem profectus eſt. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facile in poteſtatem ſuam redegere. Pacoſſum arcem Albertus Coſcielecius Palatinus Breſtenſis egregie tutatus eſt, & non paruis incommodis hoſtes affecit. Vt autem Cuiauienſis ac Dobrinenſis oræ poſſeſſionem ſibi ſtabilirent Cruciferi, demoliti Breſtiam veterem, munitiore eam loco condiderunt, & arces quaſdam eo in tractu cocto latere munierunt. Nam Vladislaus maturas ſegetes, & Vngarorum auxilia expectauit. Quæ cum conueniſſent, per Maſouiam in Culmen- *Poloni Culmenſem oram vexant.* ſem tractum infeſtum duxit exercitum, & hoſtibus prælij ſuperioris euentu pauidis, & pugnam detrectantibus, vaſtare eorum regionem longe lateque cœpit. Excitus autem quoquouerſus collucentibus pagorum & vicorum ſuorum incendiis, cædibuſque agreſtium Magiſter, decernere prælio cum *Induciæ inter Polonos & Crucigeros.* Rege cupiebat: ſed Commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore conſilio vſus, caduceatorem ad Regem miſit: & cum æquas cõditiones pacis accepturum ſe eſſe reciperet, facile à credulo Rege annuas inducias impetrauit.

Polonorũ in Sileſiam expeditio. Quibus conſtitutis Rex, ne nihil tantis copiis & ſumptibus dignum égiſſe videretur, atque Sileſios, qui ſuperiori anno Poloniæ arma intentarant, vlciſce-

ciſceretur, in Sileſiam copias duxit: ac nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hoſtium cepit ac incendit. Coſtenum oppidum cum arce, inter ſtagna & paludes ſitum, quod valido hoſtium præſidio tenebatur, obſidione cinxit. Irridebant Polonorum obſidionem ij, qui erant in præſidio, fiſi viribus ſuis & ſitu arcis. Itaque motus hac indignitate Caſimirus Regis filius, audacius cum ea manu, quam circum ſe habebat, ad mœnia progreſſus, vi expugnare munitionem adortus eſt. Quod conſpicatus reliquus exercitus, Ducem ſecutus, non prius oppugnare arcem deſtitit, quam ea per vim potitus eſt. Quo facto mox oppidani ſeſe dedidere. Sæuitum eſt autem in præſidiarios atrocius, quod non pauci de Polonis in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Coſtenum rurſus in poteſtate Polonorum eſt. Extremum id operum Vladiſlai Regis fuit: reuerſus enim ab eo bello Cracouiam, donatiſque ac dimiſſis auxiliariis, languere cœpit, ac ſenſim inualeſcente morbo, vbi imminere ſibi mortem ſenſit, ſacris procuratus myſteriis, Caſimirum filium Proceribus aſſidentibus languida voce commendauit, vtque eum poſt ſe Regem crearent, rogauit. Ipſum vero ad colẽdam iuſtitiam & clementiam in ſuos, & ad perſequendos bello ingratos Cruciferos, recuperandaque ea, quæ illi à regno ſuo abſtraxerunt, adhortatus eſt. Poſthæc ad ſextum idus Martias, qui menſis ſenibus exitialis eſſe ſolet, anno milleſimo trecenteſimo trigeſimo tertio mortuus, & in Baſilica Cracouienſi ad ſiniſtram aræ maximæ ſepultus eſt. Fertur corpus eius pluribus poſt mortem diebus inſepultum, dum ſolennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxiſſe. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus eſt, annis tredecim & paulo amplius, Princeps ſingulari patientia & manſuetudine animi præſtans, & adeuntibus perfacilis: ſtatura perbreui, cæterum manu promptus: virtute vero tanta, & animi magnitudine vſque ad decrepitam ætatem varia fortuna exercita, vt cum maximis Regibus recte comparari poſſit: ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Vladiſlaus Lotticus Rex moritur.

CASIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENto magnus Rex.

IVſtis funebribus Vladiſlao rite peractis habita ſunt comitia Cracouiæ de creando nouo Rege. Introducti legati Caroli Regis Vngarorum, petierunt, vt Caſimiro regnum poſt patrem mandaretur. Et facile ij, quod poſtulabant, impetrarunt, cum alioqui etiam omnium procerum atque equitum voluntates eodem declinarent. De vxore noui Regis ſcrupulus iniectus eſt: negabat enim Heduigis Caſimiri mater, ſe Regina ſuperſtite eam coronari debere: tamen exorata à filio ceſſit, atque vt iniectum ſcrupulum prorſus demeret, Sandeciam antiquam ſecedens, D. Franciſci inſtitutum vitæ profeſſa eſt. Itaq; Caſimirus vna cum vxore Anna vigeſimaquinta die Aprilis in Baſilica Cracouienſi ab Ianiſlao Archiepiſcopo ſolenni ritu inunctus diadema accepit. Datus eſt autẽ ei iuuenilium conſiliorum moderator Ioannes Melſtinius Caſtellanus Cracouienſis, vir grauis & prudens, & Reipublicę amans. Et quoniam videbat Caſimirus, omnem pene Poloniam Cruciferorum armis atque domeſticis latrociniis, quæ patre regnante impunitate increbuerant, attritam, domeſticis malis prius quam externis manus admouit. Ac cũ Cruciferis quidem inducias fecit, per quas perpetua pax Vngarorum & Bohemo-

Anno Chr. 1333. Comitia Cracouiæ.

Caſimirus cum vxore coronatur.

Induciæ cum Cruciferis.

hemorum Regibus arbitris componeretur. Adiectum in pactis, vt Magiſter Cruciferorum Breſtam oppidum Ziemouito Duci Maſouiorum Cirnenſium, aut Mathiæ Vladislauienſi Epiſcopo tenendum concederet, qui id pace firmata Caſimiro traderent: ſin minus coiſſet pax, Magiſtro redderent. Verũ in eo Magiſter fidem non ſeruauit: nihilo tamẽ minus manſere induciæ, quibus durantibus diligenter vbique prædones & infeſtatores publicarũ viarum perquiſiti, exquiſitiſq; ſuppliciis affecti ſunt. Neq; quicquam præterea memorabile eo & ſequenti anno in Polonia geſtum eſt, niſi quod vigeſima tertia die Aprilis intra annum à coronatione Regis ingens nix decidit: quę cum quinque dies duraſſet, præter omnium expectationem ſingularem fertilitatem agris attulit.

Locuſtarũ vis ingens in Polonia.

Inſequenti vero anno milleſimo trecenteſimo trigeſimo quinto tanta vis locuſtarum peruagata eſt, vt volantes ſolis aſpectum hominibus adimerent: humi vero ſtratæ equorum vngulas altitudine ſuperarent: quæ depaſtæ matureſcentes ſegetes anguſtiorem annonam fecere. Nouembri vero menſe eiuſdem anni pax inter Caſimirum ac Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis Regum Viſſegradi in Vngaria facta eſt, iniquior Caſimiro, quam Crucigeris. Accepit tamen eam pacem Caſimirus, plus, quam dignum erat, quietis & ocij cupidus. Fuit autem in conditionibus, vt Cruciferi Pomeraniam ſiue Pomerellam concedente Rege retinerent, atque etiam Nieſſouienſem arcem in Cuiauia ſupra Viſtulam: Regi vero Dobrinenſem & Cuiauiam relinquerent, ne ea quidem portione excluſa, quæ ad Caſimirum Ducem Ziemouiti filium pertinebat, ac decem millia florenorum pro damnis datis annumerarent. Profugis autem vtriuſque partis, vt liceret ad poſſeſſiones derelictas reuerti, vel eas vendere arbitratu ſuo. Impendia damnaque vtrinque compenſata. Non ſteterunt tamen his pactis Cruciferi, quamuis approbaſſet Caſimirus ſententiam Regum ex compromiſſo latam, niſi etiam diſerte vna cum Senatu, Nobilitate, ac Ciuitatibus, diplomatis & iureiurando dato Pomeraniam, Culmenſem, ac Michalouienſem tractum à ſe & poſteris ſuis prorſus abdicaret. Quod cum ille ad Senatum & comitia retuliſſet, omnibus indigna res viſa, poſt tam iniquum arbitrium nouas etiam dulioreſque pacis leges ab hoſte, perindeatque à victore ſibi ferri. Itaque bellum malle, quam tam iniquam & ignominioſam pacem. Placuit tamen non inferre bellum, ſed ſi inferatur, propulſare, atque ad Pontificem Maximum Benedictum duodecimum, primo quoque tempore de vi ac iniuriis Cruciferorum propter religionem ad eius iuriſdictionem pertinentium referre. Legatus ad eam recuperandam miſſus Ioannes Grotus Slupecius Epiſcopus Cracouienſis, qui nequicquam impedientibus negotium aduerſariis, magna cura ac diligentia tandem perfecit apud Pontificem vt is Galardum Titulenſem Præpoſitum, & Petrum Geruaſium Anicienſem Canonicũ legatos ac iudices ea de re in Poloniam & Pruſſiam mitteret, qui Polonię Regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, ac decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent: de cæteris vero controuerſiis cognoſcerent. Crucigeri vero, vt prætextũ aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorũ decreto, neq; Põtificis mandatis parẽdi haberent, perfecerũt apud Ludouicum Imperatorẽ, cui tunc neq; cũ Regibus, neq; cum Põtifice conueniebat, vt is Magiſtro Theodorico & vniuerſo ordini grauiſſima pœna adiecta interdiceret, ne cuiuſquã præcepto quicquã de iis terris, quas ab imperio haberẽt, cuiquam cõcedant,

Pax inter Polonos & Cruciferos.

Legatio Caſimiri Regis ad Pp.

De legati Pp. de controuerſiis Polonorum cum Cruciferis.

cedant, neue apud vllos iudices de iis diſceptēt, pręter aſſenſum ſuum. Cū autē iudices à Pōtifice delegati Varſauiæ cognoſcēdæ cauſæ aliquandiu operam dediſſent, refutata friuola detrectatione ac prouocatione Cruciferorū, anno Chriſti 1339. adiudicarunt Caſimiro ac Polonis Pomerellā, Cuiauiam, Dobrinēſem, Culmenſem, ac Michalouienſem ditionē: Cruciferos autē ad centū nonaginta quatuor millia & quingētas marcas Polonicas ꝓ damnis datis, itemq; ad mille ſexcētas marcas impenſarū nomine cōdemnarunt: adhæc vt tēpla ac monaſteria in Polonia ſuperiore bello direpta & exuſta inſtaurarent. Cumq; iudicata nō facerent, anathemate deuoti ſunt, ac ſacris interdictū omnibus locis, quæ in ditione eorū eſſent, & ad quæ quiſpiam eorū perueniſſet. Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, niſi q̄ Lithuani crebris excurſionib⁹ Maſouiam quāuis affinitate Ducum ſibi cōiunctam depopulati ſunt: tametſi non oēs illæ excurſiones proſpere eis ceſſerunt. Nā anno milleſimo trecēteſimo trigeſimo ſeptimo cū direptis Ciechanouia & Pultouia oppidis, cū copioſa præda incōpoſito agmine, vt ſolent, reuerterētur, ingruētibus ex inopinato Maſouiis, cū trepidi mutuo ſe in traiectu Naruæ fluminis impellerent & impedirēt, plurimos de ſuis partim cæſos, partim impetu & altitudine fluminis abſorptos, & prædam omnem amiſere.

Decretum cōtra Cruciferos.

Lithuani Maſouiam vaſtarunt.

Lithuani fuſi.

Quid interim Caſimirus Rex egerit, non conſtat: credibile tamen eſt, eū ſtudia pacis, ad quæ factus erat, coluiſſe, arces & oppida muniuiſſe, leges partim nouas condidiſſe, partim veteres emendaſſe, iudiciorum rationē correxiſſe: huius enim Regis ea ſunt maxime opera in Polonia, quæ certe vno atq; altero anno perfecta non ſunt. Cū vero nullos ex Anna vxore mares liberos ſuſciperet, præter vnā filiam, ſucceſſorē ſibi in regno deſignauit, indictis ad eam rē comitiis Cracouiam ad octauum diem Maij anno Chriſti milleſimo trecēteſimo trigeſimo nono. Vbi re in conſultationē Senat⁹ poſita, quamuis alij Ziemouitū, alij Ianuſſium Duces Maſouiorū, alij vero Vladislaum Opolienſem mallēt, quod oēs hi è vetuſta Regū Polonię proſapia oriundi eſſent: peruicit tamen Caſimirus, vt omnium ſententiæ in Carolum Regem Vngarorum ſororium ſuum, & filios eius inclinarēt, refutatis aliorum, qui diſſentirent, ſententiis: quod diceret, Sileſios quidem defectione ad Bohemos indignos ſeſe eo honore reddidiſſe: è Maſouiis autem nil dignitatis atq; amplitudinis regno acceſſurum eſſe, cum ij ſtipendiarij, ſocij & vaſalli Polonorum ſint. In neutris vero ſatis fore virium ac præſidij contra hoſtes. Porro Caroli filios Ludouicum & Stephanum præclaræ indolis iuuenes matre Polona ortos, ac tanti Regis filios amplificaturos eſſe regni maieſtatem: nec eis defuturas eſſe Vngarorum opes, ſiue ad defendendos, ſiue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi ſententia, conuentuq; dimiſſo, mox Viſſegradū in Vngariam ad Carolum ſe contulit Caſimirus cum ſplendido comitatu. Ibi fœdera inter vicinos duos populos renouata & cōfirmata ſunt, & pacta quædam cum Rege ac regiis filiis de ſententia totius conuentus Polonici inita. Eodem anno Caſimirus vxorem Annam amiſit, mulierem luſibus & choreis ſupra modum deditam.

Caſimirus ſucceſſorem ſibi deſignat Vngarum.

Fœdera & pacta inter Vngaros & Polonos.

Anna Regina moritur.

Sequentem annum Ruſſia meridionalis ſubacta, ac in prouinciæ formam redacta inſignem facit. Fuerat ea quidem olim in ditione Regum ac Principum Polonorum Boleſlaorum maxime armis ſubiugata: ſed cum ſuos tamē Duces indulgētia Polonorū haberet, pedetentim deinde iugum excuſſit, eo potiſſimum tēpore, quo Polonica Reſpublica multis dominatib⁹ diſcerpta,

Ruſſia Meridionalis ſubacta à Caſimiro Rege.

mox etiam ciuilibus bellis concuſſa, ac euerſa propemodum, neque ſpacium, neque vires ad coercendos rebelles Ruſſos habuit. Ad extremum paulo ante, cum maſcula progenies Danielis Regis liberorum, quorum ſumma erat in Ruſſis autoritas ac potentia, defeciſſet: Lubartus Gedimini Lithuanorũ Ducis filius, cum Vladimirienſium Ducis filiam vxorem duxiſſet, omni eo tractu Ruſſiæ, qui Lithuanis finitimus eſt, Ruſſis Ducibus, quorum propter multitudinem ac diſcordias extenuatæ erant vires, vel deuictis, vel in deditionem acceptis potitus eſt. Nam cætera Ruſſia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam vergit, in Boleslai Maſouiorum Ducis ditionem conceſſit, quod ei Maria matre Ruſſa edito, legitima ſecundum auunculos ſucceſſio deberi videretur. Nec tamen hic dominatus diuturnus ei manſit. Offenſi enim Ruſſi eius intemperantia, & ſororum, vxorum, filiarumque ſtupris, ſiue grauioribus exactionibus, ſiue ob magiſtratus externis mandatos, ſeu deniq; propter diuerſitatem religionis, veneno eum de medio ſuſtulere.

Boleslaus Maſouius Dux Ruſſorum.

Boleslaus veneno ſublatus.

Quod cum accepiſſet Caſimirus Rex, ratus veniſſe tempus, quo Ruſſiam maiorum ſuorum negligentia amiſſam facile poſſet in poteſtatem ſuam redigere, ſubitario exercitu de aulico ſuo procerumque comitatu coadunato ſtipatus, menſe Aprili magnis itineribus in Ruſſiam contendit, Leopolimque caput gentis circumſedit. Nec longum tempus interceſſit, cum ſeſe, arcemq; ſuperiorem & inferiorem, atque oppidum Ruſſi dedidere: illud vnum pacti, vt retinere ſibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri & argenti, gemmarum, precioſarum veſtium, & reliquæ ſupellectilis, vetuſta Ruſſorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta eſt: in qua inſignes erant duæ cruces aureæ plurimis ac precioſis gemmis diſtinctæ, quarum altera portionem ligni, in quo Chriſtus pependit, incluſam habuit, quæ extat etiamnum in Baſilica Cracouienſi: itemque duo diademata cum ſella, & veſte auro gemmiſque rigente. Quam gazam Caſimirus reuertens in Poloniam ſecum aſportauit, & arces ipſas, vtpote ligneas, concremauit, ne earum fiducia Ruſſi rebellarent, cum ipſi diſtrahere in pręſidia earum copias ſuas exiguas non ſatis tutum ſibi eſſe exiſtimaret. Tantiſper autem commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione vniuerſali copiæ ad certum locum conueniunt, rurſus cum iis copiis ad ſubigendam reliquam Ruſſiam reuertitur, inſtante iam meſſe: nulloque negocio Præmislia, Sanoco, Halicia, Treboulia, Lubaſſouia, Tuſtano, cæteriſque omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita vt ad Cremenecciam vſque arma circumferret. Atque his ita geſtis Rex cõuentu Ruſſorum habito, in formam prouinciæ Ruſſiam à ſe ſubactam redegit, Palatinos, Caſtellanos, Præfectos, iudices & alios magiſtratus Polonorum more inſtituit, Ruſſoſque eodem cum Polonis iure eſſe iuſſit. Neque deinceps conſilio publico ea pars Ruſſiæ à Polonis deſciuit. Per hoc tempus Lithuani rurſus Maſouiam depopulati ſunt. Ianislaus vero Archiepiſcopus Gneſnenſis extrema ſenectute defunctus ſucceſſorem accepit Iaroslaum Scotnicium. Nankerus quoque Vratislauienſis Epiſcopus veneno, vt creditum eſt, extinctus Prædislaum Pogorzelium ſucceſſorẽ accepit. Reuerſus à Ruſſico bello Caſimirus, cum luctum annuum poſt mortem Heduigis matris expleuiſſet, vxorem alteram duxit Adleidam Henrici Ferrei Heſſorum Landgrauij filiam cum dote duum millium ſexagenarum Pragenſium promiſſa. Quæ cum eſſet deformior, mox eam deſpicatui habuit,

Caſimiri expeditio in Ruſſiam.

Ruſſi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.

Caſimirus ducit alteram vxorem.

buit, & concubinarum illecebris & amoribus captus ſegregatam à ſe in Zarnouicenſem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret.

Anno ſequenti milleſimo trecenteſimo quadrageſimo ſecundo, ad funus Caroli Regis cohoneſtandum, conſolandamque ſororem in Vngariam profectus, mox ad voluptates & libidines ſuas rediit: quæ quidem ſic animum eius emollierunt ac dementarunt, vt paternorum præceptorum dignitatiſq; ſuæ oblitus iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius, quam erepta ab his bello repeteret. Ad quod quidem gerendum ſatis virium, præſertim acceſſione Ruſſiæ habere videbatur. Lite enim cum eis ad extremũ perducta, cum ij diris deuoti, nil tamen autoritate pontificia mouerentur, vt iudicata facerent, facile Caſimirus conceſſit petentibus, vt iure omni, quodcunque ipſi à maioribus ſuis haberent in Pomerania, Culmenſi, & Michalouienſi ditione, ſe ſe poſteroſque ſuos iureiurando intrepoſito, & literarũ monumentis conſignatis abdicaret, ac de ſigillo etiam, quo diplomata regia ſignantur, Pomeraniæ nomen eraderet, Cuiauiam ac Dobrinenſem ditionem ab eis reciperet. Itaque conſtituto cum Magiſtro Cruciferorum congreſſu Inouladislauię ad vigeſimum ſecundũ diem menſis Iulij comitia quoque ſuis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Caliſſiæ vero non modo Regis, ſed etiam Ziemouiti Viſnenſium, Ziemouiti Cirnenſium, ac Boleslai Plocenſium Maſouiorum Ducum, procerum quorundam Polonorum, & primariarum ciuitatum, nempe Cracouienſis, Poſnanienſis, Sendomirienſi, Sandecenſis, Caliſſienſis Vladislauienſis, ac Breſtenſis diplomatis conſignata eſt. Epiſcopi neq; vt ſignarent, neq; vt approbarent, adduci vlla ratione potuere. Annus quo hac acta ſunt, fuit milleſimus trecenteſimus quadrageſimus tertius.

Caſimirus R. in Vngariam ſe recepit ad funus Caroli R. cohoneſtandum.

Caſimiri R. tranſactio cum Cruciferis.

Tam damnoſa pace facta, recuperataque Cuiauiæ ac Dobrini poſſeſſione, Caſimirus reliquo eiuſdem æſtatis & autumni tempore, Henrico Saganenſium Duci magnis viribus bellum intulit, veritus, ne Ioãnes Boemorum Rex ſuppetias ei veniret. Cauſa belli fuit, vt recuperaret Vſchouienſe ſeu Frauſtadienſe territorium, ab Henrico Duce Glogouienſi huius Henrici auo interceptum, & à maiori Polonia auulſum. Vbi ad oppidum ventum eſt, quaſſatis aliquot diebus deiectiſque muris, captum id eſt, nequicquam defendentibus Sileſiis. Inde progreſſus Stinauiam cepit ac diruit, agrumque circumiacentem depopulatus eſt. Inde porro ad Saganum cum duceret exercitum, Henricus Dux ſupplici legatione ad eum miſſa, ac deinde in caſtra ipſe cum fratribus ſuis venire iuſſus, pacem æquiſſimis legibus impetrauit, Frauſtadienſis tantum territorij iure omni & vendicatione à ſe abdicata. Ita bellum illud paucis diebus ſolutum eſt. Collocauit autem eodem anno Caſimirus Rex filiam ſuam Eliſabetham è priore vxore ſuſceptam in matrimonium Boguslao Duci Pomeraniæ, ſocietatemque cum eo & fratribus eius Barnimo ac Varcislao iniit his legibus, vt mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus eſſet, cum quadringentis galeatis, eoſque intra menſem, ex quo eſſent admoniti, mitterent, vel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione vtrique auxiliaribus commeatũ & pabulum ſuppeditarent, in hoſtico autem ſibi quiſque proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ, vt redderentur ei, cui ad impiæ fuiſſent. Quæ vero ad neutros prius pertinuiſſent, captæ inter ſocios diuiderentur, aut data alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus

Caſimiri R. expeditio in Sileſiam.

Pax cum Saganenſi Duce Henrico.

Eliſabetha filia Caſimiri R. Duci Pomeran. elocata.

Fœdus Caſimiri R. cũ Ducibus Pomerania.

Pomeranorum Ducum cum Polonis fuit, non minus metu Cruciferorum quam affinitate conciliatum. Dos autem puellæ fuit viginti millia ſexagenarum Pragenſium, præter cæteram ſupellectilem peramplam ſane & ſplendidam. Viciſſim autem Boguslaus duum millium ſexagenarum prouentus annuos nouæ nuptæ promiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finem Februarij ſequẽtis anni magna pompa celebratæ ſunt. Quo quidem anno magna vis locuſtarũ ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in Ruſſiam & Poloniam inundauere, à Daſcone, quem Rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Oſtrogio, ac nõnullis aliis Ruſſis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus, quo Rex Caſimirus longiſſime aberat, Cruciferorum colloquiis, Sileſiaco bello, & filiæ nuptiis occupat', miſſis clam legatis, admonuere Tartarorum Principem, ne tributariam ſibi Ruſſiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipſi fidem ſuam. Habebãt autem ij inuiſum Polonorum imperium, cum quod non libenter fere externis parent homines, tum quod ſectæ ritibuſq; ſuis, ne callide ſenſim abolerentur, metuebant. Videbãt enim multos de ſuis ad Romanam eccleſiam ſe transferre, pluresq; indies honoribus & aliis præmiis à Rege oſtentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſſia, in Poloniam magna vi contendunt. De quorum aduentu cum tempori Caſimirus à ſuis è Ruſſia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum obuiam eis profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, nõ auſus cum longe maioribus copiis manus conſerere. Eminus modo hinc baliſtis, illinc arcubus velitatum eſt: in qua velitatione Albertus Palatinus Sendomirienſis ſagitta ictus cecidit. Tartari vero fruſtra tentato multis in locis tranſitu Viſtulæ magno cum tumultu populabũdi, & ferro atq; igni obuia quæq; vaſtantes, per Lublinenſem tractum retro abiere, nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam expugnare potuere.

Tartarorũ excurſio in Poloniam & Ruſſiam.

Inſequenti anno milleſimo trecenteſimo quadrageſimo quinto intulit Ioannes Boemorum Rex bellum Poloniæ Saganenſi, vt videtur, bello prouocatus, ac tanto quidem ardore animi, vt quamuis ſenio laboribuſq; confectus eſſet, ac alterum quoq; oculum iam amiſiſſet, tum deniq; ſe libenter moriturum affirmaret, cũ Cracouiæ muros manu victrice palpaſſet: ſed fortuna votis ſuis non reſpõdente turpiter à Polonis fuſus, & in fugam actus eſt. Palma rei bene geſtæ Prẽdotæ Galeæ Odrouanzo data: itaq; magnis præmiis & militari baltheo à Caſimiro is ornatus eſt. Ioannes ipſe Rex paulo poſt in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit. Annus, quo hęc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus trecenteſimus quadrageſimus quintus. Nil poſtea memorabile in Polonia geſtum eſſe proditur, præter leges in comitiis Viſlicienſibus ſcriptas: quibus Palatinorum & iudicum infinita poteſtas certis cancellis coercita eſt, vt non ex moribus aut libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinceps iudicarent. Certæ enim mercedes eis, & aliis miniſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigeretur, mulctæque, quas iudices arbitratu ſuo dicebant & exigebant, definitæ. Adhæc ſublatus mos barbarus iuriſiurandi cõceptis verbis dandi, in quo ſi quis verbo lapſus eſſet, atque adeo ſi titubaſſet, cauſa quantumuis iuſta cadebat. Anno milleſimo trecẽteſimo quadrageſimo ſexto Caſimirus nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit, & de ſuo nomine Caſimiriam appellauit, cum antea Bauolus pagus diceretur.

Ioannes Rex Bohem. bellum facit Polonis.

Leges Caſimiri Regis.

Iuriſiurandi mos barbarus ſublatus.

Anno

Anno deinde milleſimo trecenteſimo quadrageſimo nono fecit Caſimirus Rex expeditionem in Ruſſiam, vt eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keiſtutus vſurpabant, regno ſuo adiiceret: magnaq; felicitate vſus, vna æſtate expugnatis arcibus, Luſco, Vladimiria, Breſta, & Chelma, ac cæteris in deditionẽ acceptis, Volyniam oẽm, Belſenſemq; ac Breſtẽſem tractũ in ſuam poteſtatẽ redegit: Ruſſos Duces deditionẽ facientes retinere ſua iuſſit, primariis modo munitionib9 Polonos præfecit. Et quo certior quietiorque ipſi eſſet Ruſſiæ poſſeſſio, cũ Ludouico Rege Vngarorũ aſſentiente etiã Stephano fratre Ludouici trãſegit, ac cõtra Cruciferos ſocietatẽ iniit: atque eundẽ Ludouicum certum ſibi ſucceſſorẽ in Polonia deſignauit, ſi ipſe ſine maſculis liberis decederet. Miſit autẽ tunc Ludouicus Rex matrem ſuam in Poloniam, vt ſuo nomine iuſiurandũ à Polonis exigeret. Reuerſus autem ex Ruſſia Caſimirus, & ſecundis rebus laudibuſq; hominũ inſoleſcens, de libidinibus nihil omnino remiſit, ſed palam concubinas Opoczni atq; Creſſouiæ alebat: & cũ à Bozẽta Epiſcopo Cracouienſi, qui nõ adeo pridẽ Petro Falconio ante annũ Auinione mortuo ſucceſſerat, officij ſui admonereẽ, non modo nõ reſipuit, ſed etiam ipſi ſubiectos homines in territorio Sendomirienſi per Ottonẽ Pilecium Palatinũ ac Præfectum Sẽdomirienſem eius loci indebitis tributis atq; laboribus vexauit. Porro cũ de his reb9 Epiſcopi Poloni Põtifici ſummo indicaſſent, iſq; moneri eum ſuo nomine vellet: Martinus cognomẽto Bariczkæ vnus de vicariis Baſilicæ Cracouienſis, qui ſolus id facere auſus eſt, in profluentẽ Viſtulæ demergi ab eo iuſſus eſt: verum non diu ſcelus id diuina maieſtas inultũ eſſe ſiuit: Nã & Rex diris deuotus eſt ab Epiſcopo, & peſtis acerba, quæ epidemia Græcis dicitur, duobus illis annis Poloniam omnem peruaſit, tanta vi graſſata, vt pagos atq; oppida hominibus vacua redderet. Increbuere tũc per vniuerſum fere Chriſtianũ orbem greges virorum pariter ac mulierũ, nudis vmbilico tenus corporibus obambulantium, & flagellantium ſeſe, diuinamq; clemẽtiam miſerabilibus vocibus implorãtium, vexillis præeuntibus. Itaq; in Poloniam quoque tunc venere ex Vngaria: ſed cũ ea religio ſiue ſuperſtitio à flagitiis ac prauis dogmatibus non penitus immunis eſſe deprehenderetur, pœnis coercita & extincta eſt. Neq; tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin vbi peſtis conquieuit, Lithuani ob ereptam Ruſſiam irritati, crebris excurſionibus Sendomirienſem tractũ pene omnem vaſtarunt, & Ruſſiæ eam partem, quam dudum Lubarto Caſimirus eripuerat, Ruſſis fidem mutantibus, ac præſidia Polonorum eiicientibus, in poteſtatem ſuam redegerunt. Vladimiria, Belzo, Chelma & Breſta, quam arcem Caſimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Inde ad Leopolim excurrẽtes, cum vtramq; arcem nouis muris ac præſidio Polonorum munitam eſſe cognouiſſent, non tentata oppugnatione, circumiacentem oram omnem ferro & igni fœde vaſtarunt.

Expeditio Caſimiri R. in Ruſſiam.

Caſimiri R. cum Ludouico Rege Vng. de Ruſſia trãſactio.

Ludouicus Rex Polon. deſignatus.

Lithuani Sendomirienſem orã populantur.

Ruſſi à Polonis deficiunt ad Lithuanos.

His tot tantiſq; detrimentis excitus tandem Caſimirus anno Chriſti milleſimo trecenteſimo quinquageſimo primo comparatis magnis copiis vna cum Ludouico Vngarorum Rege in Ruſſiam rurſus expeditionem fecit, victiſque leui prælio Lithuanis, ac Duce eorum Lubarto capto, arcem tractũque omnem Vladimirienſem recepit, exercitumque dimiſit hyeme appetẽte. Infeſtarunt deinde iidẽ Lithuani Sendomirienſem orã vſque ad Zauichoſtũ: nec deerãt de Polonis, qui ſe barbaris duces ad vaſtandã patriam præbeẽt, inter quos inſignes erant Petrus Pſonca, & Otto Scecarouicius, qui loco-

Bellum Ruſſicum.

Lithuani Sendomirienſ oram infeſtarũt.

rum & rerum periti clam excurſiones Lithuanorum dirigebant, & Polonorum conſilia ipſis prodebant, ac ſicubi cauendæ eſſent inſidiæ, præmonebãt. Forte autem accidit, vt Petrus à barbaris in interiorem Poloniam excurrere deſtinantibus ad exploranda vada Viſtulæ præmitteretur: inuentum vadum infixis in alueo fluuij prælongis ſtipitibus notauit, & cum renunciaſſet Lithuanis, rediit. Paulo poſt cum piſcatores ad eum locum nauiculis aducti animaduertiſſent, id quod erat, ſuſpicati, euulſos ſtipites non longe in profundiori ac vorticoſo flumine infixerunt. Nocte intempeſta Lithuani, quo facilius Polonos fallerent, & incautos trans flumen opprimerent, ad Viſtulam venientes, ſecundum ſigna monſtrante Petro traiicere incipiunt, & non pauci, qui in flumen primi ſe præcipitarant, eius altitudine & vorticibus abſorpti vna cum equis perierunt. Id vbi duces animaduertere, dolum ſubeſſe rati, Petrum vti proditorem in ripa capite plexerunt: maioreſque inſidias veriti, interdiu latitantes nocturnis itineribus receſſerunt. Tartari quoque per idem tempus ab Olgerdo euocati Ruſſiam inferiorem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipſa in Caſimiri Regis ditione iam erat, depopulati ſunt. His tot ac tantis calamitatibus admonitus Caſimirus, tandem admiſſum in ſacerdote necando ſcelus lachrymis & auſteriore vita expiare inſtituit, miſſoque Albrico Cancellario Dobrinenſi abſolutus à Clemente ſexto Pontifice maximo, & ſocietati Eccleſiaſticæ reconciliatus eſt. Simul autem impetrauit vt ſibi decima decimarum ab vniuerſo ordine eccleſiaſtico totius Poloniæ quadriennio in ſubſidium aduerſus barbaros Lithuanos ac Tartaros conferretur. Reſtituit autem tũc Caſimirus eccleſiæ Cracouienſi immunitatẽ ademptam, cũ quæ ad adſcriptitios eius & agreſtes pertinebat, tũ quæ ad cõuectionem & venditionẽ decimarum, rapinaſque coercẽdas: adhæc poſſeſſiones & prædia Radlouenſia, Vſſuenſia, cæteraque in regione ſubmontana, quæ per vim occuparat, Epiſcopo reddidit. Condidit etiam complura templa, Sendomirienſe, Viſlicienſe, Sidlouienſe, Stobnicenſe, Zagoſcenſe, & Gargouienſe. Extat in archiuo regio cõſpiratio ſiue confœderatio Nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto Rege, anno Chriſti milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſecundo facta & conſcripta, atque vno & viginti ſignis conſignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Vnde autem nata ſit, & quid ſibi voluerit, quoue pertinuerit ea conſpiratio, non liquet, niſi quod iniuriis forte & aſperitate præfecti regij expreſſa eſſe videri poteſt. Inde quietæ res domi foriſque complures annos fuere. Cæterum Pruſſiam Lithuani crebris excurſionibus infeſtarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura ſtudioque Regis effloruit, ac non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Anno Chriſti milleſimo trecenteſimo quinquageſimo tertio, cum Martius, Aprilis, & Maius vltra medium verno ac pene æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſegetes perduxiſſent, coorto derepente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in ſextum vſque diem durauit. Qua ſoluta poſtea, cum corruptas eſſe ſegetes omnes exiſtimarent, tanta præter ſpem vbertas frugum, quanta vix vnquam alias fuit.

Tartari Podoliam populantur.

Templa à Caſimiro condita.

Cõſœderatio Nobilitatis maioris Poloniæ.

Nix & gelu poſt medium Maium.

Anno domini milleſimo trecẽteſimo quinquageſimo quinto miſſi ad Lodouicum Regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recipit, nunquam ſe, neque poſteros ſuos vllum tributũ aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque ſacro, neque equeſtri imperatu-

Ludouici R. priuilegium Poloniæ datum.

raturos, neque iter facientes oneri cuiquam omnino futuros. Præterea damna ac detriméta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines regni, accepta militantibus exoluturos. Hæc ſunt, quæ ordini Nobilium Rex Ludouicus ante regnum initum conceſſit. Acceſſit eodem anno Maſouia ad ſocietatem cæteræ Poloniæ, Ziemouito Duce iis pactis in regni Regiſque poteſtatem ſe ſubmittente, vt totius quidem Maſouiæ dominatum ipſe obtineret, verum non hæreditario iure, ſed regia munificentia, & in feudum ſe eum habere, Regiſque maieſtatem ſe cum poſteris ſuis comiter conſeruaturum, & contra quoſuis hoſtes barbaros iuxta ac Chriſtianos auxilio Polonis ſemper affuturum, neque cum vllo fœdus vllum inconſulto Rege ſanciturum, ſolenni ritu ac iureiurando profiteretur. Acta ſunt hæc Caliſſij ad ſextū Calendas Ianuarij anno Chriſti milleſimo treoenteſimo quinquageſimo quinto. His autem peractis, Caſimirus cum Poloniam ac Ruſſiam partim bellis ſuperioribus & excurſionibus barbarorum, partim peſtilentia exinanitam, minus cultam, minuſque populoſam eſſe cerneret, Teutonici generis hominibus ſiue accitis, ſiue vltro venientibus agros attribuit, quorum non exiguæ reliquiæ in ſubmontana & Vngaris finitima regione, & Ruſſia in hodiernum vſque diem manent, eorumque cura & opera Polonia frequentari, & cultior eſſe pagis & oppidis cœpit. Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda, quam Poloni, & lautius habitant. Fuit in eos, & in cæteros oppidanos & agreſtes propēſior ac indulgentior Caſimirus: nec eos grauioribus laboribus, vel exactionibus aut vllis iniuriis præfectorum ſuorum, ſiue adeo Procerū ac Nobilitatis premi paſſus eſt, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuſmodi auſi eſſent, ita vt vulgo ruſticorum ſiue plebeiorū Rex vocaretur. Non ſolum autem Germanos iure ſuo Saxonico ſiue Magdeburgēſi vti permiſit, ſed ſuis quoq; Polonis Nobilitate excepta id indulſit.

Maſouia Polonia redintegrata.

Maſouij in Regis Polon. clientela.

Germani incolæ Poloniæ.

Caſimirus Rex Plebeiorum vocatus.

Quoniam vero ab iis iudiciis ad Magdeburgenſe tribunal prouocabatur, non ſine quadam ignominia Polonorum, & magno ſumptu ac diſpendio litigantium, ſuſtulit eam prouocationem Caſimirus, & in arce Cracouienſi ſupremum ac prouinciale iudicium Teutonicum cōſtituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia minore fierent. Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris aduocatus cum ſeptem ſcabinis, (Sic enim appellari cum quæſitorem cum iudicibus vſitatum eſt) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis & pagis. Ab eo quoque iudicio ad Regem prouocatio eſt. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Caſimiria & Ilcuſſum. Habent autem ſupra memorati iudices ſeptem cum quęſitorē ſuo ab eodem Caſimiro immunitatem omnium onerum atque exactionum regiarum, neque iudicari à quoquam niſi à Rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus poſſunt. Ita tunc Caſimirus populoſiorem cultioremque externis colonis Poloniam reddidit, & ne ij cum indignitate ſua ac totius Reipublicæ ius aliunde petere neceſſe haberēt, prouidit. Coercuit etiam ſuccreſcentia rurſus latrocinia, Matthiæ Borcouicij Palatini Poſnanienſis ſupplicio. Is enim cum prædones clam receptaret, quos punire debuit, conſuetudine turpis lucri captus, ducem ſe ipſis deinde præbuit. Quæ res cum ad Regem crebris querimoniis hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus, ab incœpto deſiſteret, captus eſt Caliſſiæ, cum eo forte ad Regem veniſſet, & in Olſtinenſem arcem deportatus, in tetro & obſcuro carcere inedia vitam finiuit. Cuius mortē cum Ioannes

Iudicij Teutonici ſupremi inſtitutio Cracouiæ.

nes frater vlciſci velle diceretur, iuſſu Regis interfectus eſt. Bona eorum cõfiſcata. Filius vero Mathiæ profugus, cum ex Marchia Brandeburgẽſi in Polonos mercatores & equites poſtea graſſaretur, quodam tempore in oppido Roſrazouo ab agreſtibus trucidatus pœnas dedit. Fuere, vt habet Dlugoſſus, qui exiſtimarent, cauſam tam diræ mortis Palatino fuiſſe, quod de ſtupro Reginæ inſimulatus eſſet: ſed quænam Regina ea fuerit, non memorat Dlugoſſus. Secunda quidem Adleida ſiue Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecio caſtello quaſi relegata vixiſſet, ad extremum biennio ante hanc Palatini necem à patre nemine prohibente domum reducta eſt, & paulo poſt è viuis exceſſit. Nec diu cunctatus Caſimirus, tertiam duxit vxorem, Heduigin Henrici Glogouienſis Ducis filiam, poſt cuius nuptias anno ſequenti milleſimo trecẽteſimo quinquageſimo octauo ſupplicium illud de Palatino Poſnanienſi eſſe ſumptum Dlugoſſus tradit.

Regina Heduigis moritur.

Caſimirus tertiam vxorem ducit.

Inſequenti anno milleſimo trecenteſimo quinquageſimo nono controuerſiæ quædam de iure decimarum, de iuriſdictione eccleſiaſticorum iudicum, de viſitationibus & exactionibus Archidiaconorum, Præpoſitorum, & Paroecorum, de nouis paroeciis inſtituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de ſemeſtribus vacantium paroeciarum reditibus, qui iam inde à Nankero Epiſcopo in inſtaurationem Baſilicæ Cracouienſis vſurpabãtur, inter Bozentam Epiſcopum Cracouienſem, & Nobilitatem Cracouienſis ac Sendomirienſis conuentus exortæ, interueniente Rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gneſnenſi Archiepiſcopo ſublatæ ſunt: & Lublinenſis, Lucouienſis, & Secechouienſis territorij homines propter vaſtitatẽ ex Tartarorum ac Lithuanorũ crebris incurſionibus immunitate decimarũ ſpacio triginta annorum donatæ. Statimq; illis ipſis diebus Caſimirus ignominioſam fecit expeditionem in Valachiam huiuſmodi de cauſa. Mortuo Stephano Voieuoda ſiue Palatino Valachorum, duo filij eius Stephanus ac Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem ac morum ſuauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia: itaque nullo negocio dominatum occupauit. Excluſus dominatu Stephanus, ſimul & inſidias fratris metuens, in Poloniam cum nõnullis ſuæ factionis Valachis, ad Caſimirũ Regem profugit: & cũ ſe in poteſtate & clientela eius fore polliceretur, facile ab eo impetrauit, vt ſe ad paternũ dominatum vi & armis reduceret. Itaq; Caſimirus conſcriptum è minore Polonia ac Ruſſia exercitum non contemnendum initio menſis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano miſit. Nec male Polonis ea ſuccedebat expeditio principio: in velitationibus enim & particularibus certaminibus fere ſuperiores euadebant. Petrus vbi ſe imparem eſſe animaduertit eorum viribus, ad dolum ſe conuertit: & quo facilius incautos falleret, clam per internuncios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam ingreſſuris ſylua denſa & impedita, quæ Ploniny à ſoli ſterilitate vocatur. Eam Petrus cum ſuis inſedit, & qua Poloni iter facturi erant, arbores ſuccidit, ita vt truncis tamen vtcunque hærerent. Vbi Poloni indaginem illam ingreſſi ſunt, ibi coorti ex inſidiis Valachi arbores ſuccisas vi impellunt, ab extremis orſi, ita vt cæteri mutuo ſeſe impellerent. Qua ruina Poloni ſic obruti ſunt, vt, qui obtriti & extincti non ſunt, viui tamen fere, debilitatis ac colliſis membris in hoſtium poteſtatem venirent. Pauci de extremo agmine ſalui euaſere. Capta ſunt in eo conflictu

Eccleſiaſtici ordinis cũ equeſtri controuerſia compoſita.

Expeditio Valachica eiuſque cauſa.

Poloni à Valachis trucidati.

ſtictu tria vexilla magna, Cracouienſium, Sendomirienſium, ac Leopolienſium: ſigna minora militaria ſeu gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum, Srenauiorum, Habdancorum, Polucoſarum, & Stremeniorum. Caſimirus clade hac ad ſe perlata mœſtus, ac de proditione exulum queſtus, de redimendis captiuis ad hoſtem miſit, & facile impetrauit. Cladem Valachicam alia non minor domeſtica poſt vnum annum conſecuta eſt peſtilentia: quæ cum late per Poloniam ſex menſibus ſerperet, in oppidis atque pagis dimidiam ferme partem hominum abſumpſit. Cracouiæ quidem viginti millia mortuorum cenſa ſunt: magis tamen ea in locupletes ac nobiles, quam in vulgus graſſata eſt. Cruciferi vero ope Ludouici Marchionis Brandeburgenſis Lithuaniam tribus excurſionibus vehementer tunc afflixerunt, Keiſtutumque Ducem Gedimini filium ceperunt. Sed is commutatione captiuorum liberatus eſt, nec multo poſt iterum ac tertium captus, cuſtodias fruſtratus euaſit. *Lithuania à Cruciferis vaſtata.*

Anno ſequenti, qui fuit milleſimus trecenteſimus ſexageſimus primus, Caſimirus Rex miſſis Auinionem ad Vrbanum Pontificem maximum oratoribus, impetrauit, vt in Ruſſia cathedra metropolitica Leopoli erigeretur, primuſque Criſtinus homo equeſtris ordinis à Gneſnenſi Archiepiſcopo præſente Rege conſecratus eſt. Præterea repullulans rurſus inter Epiſcopum Cracouienſem & Regem, ſacrumque & ciuilem ordinem controuerſia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbitrio Iaroſlai Archiepiſcopi Gneſnenſis, qui tunc forte Cracouienſem diœceſin viſitabat, ex compromiſſo ſedata eſt.

Inſequens annus milleſimus trecenteſimus ſexageſimus ſecundus annonæ penuria & fame apud Polonos & vicinos populos inſignis eſt: quæ tamen Regis beneficentia ac ſolertia non ſine magno Reipublicæ fructu mitigata eſt. Erat enim in prædiis regiis atque horreis ingens vis frumenti è ſuperiorum annorum vbertate reliqua: idque frumentum Rex externis quidem ac ditioribus ſuis iuſto precio vendi iuſſit: plebs vero egena partim commutatione rerum frumentum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidem tempore complures arces & oppida muris, vallis, ac foſſis munita ſunt: piſcinæ, aggeres, & aquæductus multis in locis facti. Redegit autem & pecuniam non modicam Caſimirus è frumento vendito: quæ ſplendori eius anno ſequenti non minimum ſuffragata eſt in nuptiis neptis, filiæ Boguslai Ducis Pomeraniæ, quam Carolus quartus Imperator vxorem duxit, Ioanne quodam Franciſcano id procurante, qui ab Vrbano Pontifice ad componendas inter Carolum Imperatorem & Ludouicum Vngariæ Regem generum Caroli inimicitias, atq; adeo maximum iam vtrinq; oriens bellū ſopiendum miſſus fuerat. Et iam Ludouicus Caſimirum, cum Ruſſorum ac Tartarorum auxiliis, & per eum Valdemarum Danorum Regem Boguslai propinquum in ſocietatem belli pertraxerat: Carolus vero Bohemiam, Morauiam, & Germaniam omnem ad arma concitabat. Sed Ioannis Franciſcani prudentia, qui impigre iam ad Carolum, iam ad Ludouicum & Caſimirum recurrebat, non modo pacem inter inimicos Reges, verum etiam affinitatem confecit. Nuptiis igitur dictis locus Cracouiæ ad liberalia, quod carniſprinium vulgo vocāt: quo cōuenere inuitati à Caſimiro Reges, Ludouicus Vngarorū, Valdemarus Gotthorum ſiue Danorū, & Petrus Cypriorū, *Fames in Polonia.* *Munitio arcium & oppidorum.* *Inimicitia inter Carolum Imp. & Ludouicū R. Vng.* *Pax & affinitas inter Reges.* *Regum & Principum Cracouia conuentus ad nuptias Caſimiri neptis Eliſabethæ.*

Ponto

Põto & aduerſo Iſtro in Valachiam, & inde terreſtri itinere per Ruſſiam Cracouiam aductus: Duces præterea, Otto Bauarorum, Ziemouitus Maſouiorum, Boleslaus Suidnicenſium, Vladislaus Oppolienſium, & Bogusłaus cũ filia ſponſa. Ad extremum venit Carolus cum ſplendido comitatu: eique venienti omnes principes ac Reges cum Caſimiro Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti, & non modicum ſpacium pedibus progreſſi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter ſe conſalutarunt. Cum autem vrbi appropinquaret Carolus Imperator, ſpoulam cum patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiam habuit: deductuſq; cum ingenti pompa Cracouiam in arce, Caſimiro petente, diuertit: cæteris in vrbe hoſpitia diſtributa. Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Caſimiri iuſſu comiter & perhumane accepti ac deducti, liberaliter & magnifice habiti ſunt, durantibus vſque in viceſimum diem nuptiis & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad nutum ſuppeditarentur hoſpitibus regiorum procuratorum ac diſpenſatorum prouidentia, tamen ne quid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata ſunt, alia vini, alia auenæ plena, vnde ſumerent, quantum quiſque vellet. Præerat autem procuratoribus Verineus Germanus, conſul Cracouienſis, quem Rex Caſimirus propter ſingularem induſtriam ac dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat. Is cum eſſet ditiſſimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quam ſplendidiſſime adminiſtrare, ſed vt ſua quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus & proceribus eorum domi ſuæ cõuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus eſt, inprimis autem Regi ſuo Caſimiro, ita vt, quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur.

Nuptiarũ apparatus.

Nuptiis rite peractis, & fœdere ſempiterno inter Reges icto, & miſſis inter ſe vltro citroque ampliſſimis muneribus, domes quiſque ſuas diuerſi diſceſſerunt, ad fines vſque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Caſimirus ſororis filiæ in dotem centum millia florenorum. Quoniam autem habebat Caſimirus vxorem, & ex ea iam filiam vnam atque alteram ſuſceperat, remiſit ei Ludouicus ius ſuccedendi, ea conditione, ſi quem is poſt ſe filium relinqueret. Infeſtata eſt deinde hoc ipſo anno peſte populari Polonia. Sequentis vero anni hyems tam fuit aſpera & niuoſa, vt feras quoque beſtias in ſyluis ac volucres extingueret. Adiecit deinde Caſimirus animum ad recuperandam eam partem Ruſſiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Ruſſorum magis quam vi Lithuanorum amiſerat: indictaque toti Poloniæ expeditione, cũ magnis copiis aduerſus Ruſſos ac Lithuanos profectus eſt. Cum autem Belſenſium fines primum attigiſſet, venit ad eum Georgius Dux eius oræ, & placato Rege imperata facere policitus impetrauit, vt ditionem illam ſuam retineret. Itaque ibi nil hoſtile fecere Poloni. Quin & Chelmenſem ditionem cum Chelma arce de Lithuanis captam Caſimirus ei adiecit: nam Lubarto petenti veniam dare noluit. In Volyniam deinde exercitum promouit, & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luſcũ, Vladimiriam, & Oleſcum arces vi in deditionem ſuam redegit, cæteras per deditionem accepit. Atque ita Lubarto eiecto oram illam omnem ſubactam ac tributariam factam Alexandro Duci Gedmini nepoti addixit: & quo facilius eum in fide atque officio contineret, Luſcum & Vladimiriam ipſe retinuit, præſidiaque iis arcibus impoſuit. Alexander quidem in Caſimiri

Hyems aſpera & niuoſa.

fide perſtitit: Georgius vero ambigua fide aliquoties poſtea rebellionem tētauit. Porro Lithuani nunquam deinde, quoad vixit Caſimirus, neque Ruſſiam, neque Poloniam infeſtarunt, eo quod ſatis negocij habebāt cum Cruciferis, & quod præſidia contra eos opportunis locis Rex collocarat: Maſouiam ſemel Duce Keiſtuto impune depopulati ſunt, ad Pultouiam vſq; prouecti. Quo oppido direpto incenſoque, quippe quod munitum non eſſet, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam ſe cum facultatibus ſuis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio ſubiicientibus.

Maſouia à Lithuanis vexatur.

Neque memorabile vllum Caſimiri Regis factum poſt ſubactam Ruſſiam quatuor illis annis, quibus poſtea vixit, memoratur, niſi quod cū Petro Lubuſſienſi Epiſcopo, quem bonis quibuſdam ſpoliarat, tranſegit, ea lege, vt Epiſcopus Lubuſſienſis, quæ antiquitus intra fines regni Polonici iam inde à tempore Hērici Barbati Ducis habebat, retineret, Regem autem dominum ac patronum ſuum agnoſceret: item quod idem Rex magna parte Poloniæ peragrata in Pruſſiam ſe contulit cum pacato comitatu, videndi Mariæburgi, aliarumque arcium & oppidorum gratia, quæ Cruciferi frequentia, permunita, ac bene conſtituta habuere, vt ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumane ac honorifice à Cruciferis, quocunq; adiit, acceptus eſt. Quin & inimicitias cum Carolo Imperatore ſuſcepit, idque ſiue ſua ſponte & aliqua iniuria prouocatus, ſiue Ludouici Regis Vngarorum gratia: qui hoc ipſo tempore Carolo bellum indixiſſe, ac Morauiam infeſtaſſe memoratur. Nec illud ſilentio prætereundum eſt, quod per hoc tempus metalla Bythonuenſia plumbi cum argento intermixto feracia euanuerunt, poſt interfectos crudeliter ab oppidanis publico conſilio duos ſacerdotes. Sub hoc ipſum tempus Boleslaus Dux Suidnicenſium & Iauorenſium mortuus, Carolum Imperatorem, & Regem Bohemorum affinem ſuum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Sileſiæ quod reliquum fuerat, Bohemiæ regno adiectum eſt.

Rex in Pruſſiam proficiſcitur.

Caſimiri R. fœdus cum Ludouico contra Imp. Carolum.

Porro anno Chriſti milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo, cum hyemem Cracouiæ Caſimirus exegiſſet, vere appropinquante in maiorem Poloniam profectus, per æſtatem ibi commoratus eſt. Deinde autumno inde diſcedens in Sendomirienſi tractu, & in Ruſſia venationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam peruenerat, cum eum grauis caſus afflixit. Forte enim ad ſextum idus Septembris venatum in proximas ſyluas fruſtra diſſuadentibus nonnullis profectus erat: vbi cum cupidius ceruum fugientem impedito loco, & inter vepres perſequitur, labente magno cum impetu equo, quo vehebatur, vehementer homo ſenex & carnoſus conquaſſatus eſt, ita vt febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & cito Medicorum opere releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum ſpretis Medicorum præſcriptis intemperantius viueret, & pyris, maliſque, ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, ſeſe ingurgitaret, balneiſque nimium vteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit, quin rheda vehi poſſet, Medicis Cracouiam proficiſci ſuadentibus, quod ibi faciliorem eſſe medicationem dicerent. Itaque Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex agitatione itineris grauiore æſtu vrgeretur, frigidam præter medicorum ſententiam bibit, atque inde maiores flammas concepit. Quibus Medicorum arte mitigatis, lectica in Coprinnicenſe monaſterium delatus ſuccollantibus aulicis, octo dies ibi quieuit; releuatuſque aliquantulum, iter inſtitutum proſecutus

Caſus Caſimiri.

 eſt.

eſt. Oſſieci autẽ cum alterius de medicis Matthæi permiſſu mulſam bibiſſet, rurſum deterius habere cœpit: ſed tamen Corcinum, atque inde poſt aliquot dies pridie Calendas Nouembris Cracouiam delatus languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam perueniſſent, tacite eos admonẽs promiſſorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo ſanitatẽ erant polliciti. Deinde eos rogat, vt vere ac libere ſibi dicerent, an de vita ſua deſperarent; Sed iis, vt fit, bonam ſpem oſtentantibus, nihilominus cum deſtitui ſe viribus animaduerteret, accito Epiſcopo Cracouienſi Floriano, ac Vladislao Duce Opolienſi ſororis ſuæ nepote, quem Ludouicus Rex Vngarorum illis ipſis diebus ad viſendum eum miſerat, itemque nonnullis aliis de cœtu ſacro baſilicæ Cracouienſis, adhęc & aulicis miniſtris ſuis, in Chriſtiana religione vti Chriſtianum decet, mori ſe profeſſus eſt, teſtamentumque condidit, quo multa multis cum ſatellitibus, tum nothis filiis ſuis, plurima Caſimiro Pomeranorum Duci largitus eſt: quædam etiam Gneſnenſi & Poſnanienſi Baſilicis: Cracouienſi vero crucem illam inſignem, quam Leopoli deportarat, cum incluſa portione ligni crucis Chriſti. Duabus vero filiabus è tertia vxore ſuſceptis, ſtragulam veſtem omnem, ac dimidium aureæ, argenteæ, & gemmeæ ſupellectilis: reliquum autem eiuſdem ſupellectilis matri earum vxori ſuæ legauit. His rite peractis, ſacris myſteriis de more procuratus nonis Nouembris vitã cum morte commutauit, ac tertia die poſt in Baſilica Cracouienſi ad dextram aræ maximæ honorifice ſepultus eſt, vbi extat eius adhuc monumentum cum imagine ſculpta in marmore.

Caſimiri Regis mors.

Regnauit autem Caſimirus annos triginta ſeptem, vixit ſexaginta: pacis quam belli artibus & operibus clarior: vnde etiam Magni cognomẽtum ſolus hic inter Polonos principes, non tam virtute bellica ex victoriis meruiſſe videtur, quam operibus magnificis, & plurimarum arcium & oppidorum munitione, & quod omnium ſummorum pariter & infimorum hominum erga ſe beneuolentiam iiſdem, quibus collegerat, virtutibus, hoc eſt, iuſtitia, facilitate, humanitate, elegantia, & clementia ad extremum retinuit. Etenim ad gloriam quidem plus valent bellicæ virtutes, præſens vero hominũ beneuolẽtia lenioribus his virtutibus facilius cõparatur. Magis illas fere homines admirantur, ſed has gratiore memoria proſequuntur. Tametſi bellicæ quoque gloriæ non expers fuit cum alibi, tum in Ruſſia maxime, quam à maioribus ſuis amiſſam maiore fœlicitate, quam ſudore recuperauit. Quidam à corporis habitu & ſtatura Magni cognomen ei datum eſſe volunt. Hic inextricabiles iudiciorũ laqueos reſecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, vel ſuſtulit, vel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benigne ac patienter audiuit: tenuiores à potentiorum vi & iniuria vindicauit, ſic vt æquior plebi, quam Nobilitati eſſe videretur: captos ab hoſtibus ſuos promiſcue redemit: ne cuiquam oneri eſſet, cauit: ſeueritate non niſi neceſſario vſus eſt: Poloniam ſuperiorum temporum bellis & aliis calamitatibus vaſtam & infrequentem populoſiorem reddidit, & ad meliorẽ cultum redegit, maxime indulgentia in agreſtes, ac Germanorum coloniis deducendis. Arcium vero & oppidorum in Polonia plerorumque omnium munitiones, ac templa lateritia, eius ſunt opera, & monaſteria itidem aliqua: quibus omnibus amplam & luculentam ſupellectilem ad cultum diuinum accommodatam attribuit. In ſumma, publica Regis huius acta & opera pleraque omnia laude digna ſunt, ac eo quidem magis, quod diſſimilem habuit

Caſimiri Regis virtutes & facta inſignia.

ſucceſ-

ſucceſſorem. Cæterum domeſtica vita impurior fuit, in cibo potuque intẽperans: in libidines vero ita proiectus, vt præter greges cõcubinarum Bohemam quandam Rochiczanam captus eius pulchritudine, in loco iuſtę vxoris haberet, promiſſa ei conceptis verbis (cum aliter potiri ea non poſſet) fide matrimonij, interueniente Abbate Tinecenſi thyara ornato, quem mulier Epiſcopum Cracouienſem eſſe credidit. Sed eam deinde, cum caluam & ſcabioſam eſſe comperiſſet, eiecit, & Iudęæ cuiuſdam Eſteræ conſuetudine vſus eſt, cuius opera Iudæi magnas prærogatiuas in Polonia à Rege adepti ſunt, cũ nouas, tum quas ipſis olim Boleslaus Dux Caliſſienſis in ſua ditione conceſſerat. Quamuis autem tam libidinoſus ipſe eſſet, tamen continẽtes ſacerdotes ſingulari clementia proſecutus eſt. Quod ſi induſtria dexteritateque etiam præditi eſſent, multum eis vtebatur: & quamuis plebeij & obſcuro loco nati eſſent, nobilibus eos non modo exæquabat, ſed etiam anteponebat. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denſo & criſpo, promiſſa barba, voce ſonora, ſed balbus aliquantulum. Per hoc tempus Cruciferi Pruſſici & Liuonici mutuis populationibus ac munitionum euerſionibus inter ſe certabant, nonnunquam etiam ad manus veniebant, & quidem marte vario. *Vita Caſimiri.*

(∵)

Finis libri tertij.

HISTORIÆ POLONICÆ Liber Quartus.

PROOEMIVM.

HACTENVS à Lecho regnarunt in Polonia principes & Reges indigenæ, Venceslao Bohemo excepto, qui per modicũ temporis ſpacium rei Polonæ præfuit, extinctus paulo poſt cum filio, in quo deſiit ſtirps Regum Bohemiæ, cognomine. Poſtea vero Caſimiro Magno ſine liberis maſculis defuncto, ad exteros Poloniæ regnũ peruenit, vtpote Ludouicum Vngarum Caſimiri Regis ex ſorore nepotem, & generũ eius Iagellonem Lithuaniæ Principem, cuius poſteritas ad hæc tempora rem Polonam feliciter adminiſtrauit.

LVDOVICVS VNGARORVM & Polonorum Rex.

Anno Chr. 1370.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox, etiam de morte Caſimiri Regis Ziemouitus Dux Maſſouiorum à Ioanne filio, quem hac de cauſa miniſterio Regis addixerat, ilico Ploſcum, Rauam, Viſſegradum, Goſtinum, & Sochazouiam arces in ſuam redegit poteſtatem, dedentibus eas vltro præfectis, cum quod ſciebant, ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quod muneribus ac policitationibus ab eo corrupti erant. In vtraque etiam Polonia, & in Ruſſia poſt vulgatam mortem Regis noui quidam motus exciti ſunt à finitimis. Ex alia vero parte Lubarthus Lithuanus cum Keiſtuto fratre & expeditis copiis Vladimirienſem arcem in Volynia, poſteaquam primo impetu capere non potuit, circumſedit & acceptam valido præſidio firmauit. Inde in Lublinenſem ac Sendomirienſem tractum excurſionem fecere iidem barbari, magnaſque prædas egere, ac inter alia Lyſſecenſe ſiue calui montis monaſterium diripuere. Cæterum Ludouicus Rex Vngarorum, quem Caſimirus multo ante ſucceſſorem ſibi deſignarat, licet mox de morte auunculi certior factus eſſet: tamen continuit ſe domi, & quorſum Polonorum conſilia vergerent, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata ſententia alij regnum mãdarent. Erant enim ſuperſtites duæ filiæ Caſimiri. Erat & Caſimirus Pomeraniæ

Excurſio Lithuanorum in Poloniam.

raniæ Dux nepos ex filia. Erant etiam Cuiauienſium ac Maſouiorum Duces propinqui & neceſſarij. Matrem tamen ſuam Ludouicus Caſimiri Regis ſororem celeriter in Poloniam præmiſit. Nec ita multo poſt venerunt ad eum Viſſegradum è comitiis Polonorum oratores, Florianus Epiſcopus Cracouienſis, & Ioannes Strelcius Cancellarius regni, rogantes, vt primo quoque tempore in Poloniam veniret, regnumque deſtinatum ſuſciperet. Audita illa legatione, aliquandiu, quid faceret, deliberauit: cunctâti vero cum & Poloni orando, & Vngari proceres ſuadendo inſtarent, tandē reſpondit: Non ſatis intelligere, neque hos, quid ſuadeant: neque illos quid petant. E neutrorum enim re id fore, ſicuti ne duobus quidem gregibus expediat vnum habere paſtorem. Satis & abunde eſſe negocij vni populo præeſſe. Duas reſpublicas vix vlla ratione ſine alterutrius ſiue adeo vtriuſque malo & incommodo ab vno adminiſtrari poſſe. Ita tunc Ludouicus. Sed tādem victus precibus oratorum annuit. *Legatio Polonorum ad Ludouicum.*

Venientem Proceres Poloni cum frequenti Nobilitate ad Sandeciam obuiam progreſſi excepere, & Cracouiam deduxere. Ibi rurſus armatæ ciuitatis occurſu honorifice conſalutatus eſt. De coronatione deinde noui Regis ab Archiepiſcopo & maioribus Polonis ſcrupulus iniectus, quod ij contendebant, vt ea Gneſnæ more veteri fieret: ſed Ludouicus proximorum Regum Vladislai aui & Caſimiri auunculi exemplum ea in re ſecuturum ſe eſſe dixit. Quo reſponſo ſedatis maioribus Polonis decimo ſeptimo die Nouembris à Iaroslao Archiepiſcopo Gneſnēſi in Baſilica Cracouienſi diadema ſolenni ritu accepit. Nec tamen deſiderium Caſimiri defuncti Regis ex animis hominum euulſit Rex nouus, imo plus etiam accendit, cum non modo diſſimilis eſſet Caſimiri, ſed ne adiri quidem à Polonis ſine interprete poſſet: quia res quoque Polonicas negligere, ac parui facere videretur, ac non modo non intenderet animum ad recuperanda ea, quæ ſuperiori tempore à Polonia auulſa erant, verum etiam enormem donationem adiiceret, qua Vladislao Duci Opolienſi Vngariæ Palatino Oſtreſſouienſem ac Vielunenſem tractum omnem, itemque Olſtinenſe, Crepicenſe, & Bobolicenſe territoria in tractu Cracouienſi, adhæc Breſnicenſe in Siradienſi ditione donauit. Exequias deinde magnificas & ſumptuoſas auunculo mortuo apparauit: vbi permultum argenti facti Baſilicæ Cracouienſi oblatum atque donatum eſt, & infinita pene hominum multitudo lachrymis, planctu, & eiulatu deſiderium defuncti Regis teſtata eſt: præſertim quod cum eo ſucceſſione Regum ſuorum vetuſtam à Piaſto vſq; propagatam extinctam eſſe cerneret, regnūque ad externum Regem perueniſſe, qui longe abfuturus eſſet. Quod cum Ludouicus animaduertiſſet, veritus, ne quam filiæ Caſimiri nouandarum rerum occaſionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam & conſtituto ibi iudicio, perfecit, vt non ex iuſta vxore natæ, atq; exhæredes pronunciarentur. Vt vero poſtulatis maiorum Polonorum ſatisfaceret, in maiorem Poloniam poſt paucos dies profectus eſt, & biduum, Gneſnæ commoratus, paratum ſibi in Gneſnenſi Baſilica ſolium aſcendere noluit, affirmans, neq; ſibi, neque Polonis id decorum fore, vt coronationem Cracouiæ peractam quaſi in dubium reuocaret. Deinde Cracouiam reuerſus, cum animos Polonorū vexatione, violatione & rapinis Vngarorum offendiſſet, Transalpinorum Valachorum Palatini ſiue principis defectione excitus, mox in Vngariam rediit, omni gubernatione Poloniæ matri Eliſabethæ commiſſa. Quo *Ludouici Regis in Poloniam aduentus.* *Ludouicus coronatus Cracouiæ.* *Exequiæ Caſimiro Regi factæ.* *Caſimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.* *Eliſabethæ Reginæ adminiſtratio regni commiſſa.*

 facto,

facto, cum duobus exercitibus Tranſalpinam Moldauiam ingreſſus, alterum quidem in ſyluis circumuentum ab hoſtibus amiſit, cum altero victor defectores in ſuam redegit poteſtatem: & ne tam facile ij deinceps rebellarẽt, Seuerinum oppidum inſtaurauit, præſidioq́; firmauit.

Interim Eliſabetha mater eius in Polonia muliebri vſa conſilio iuuenes & imperitos homines in ſenatum allegit, compluresque bonos ac graues viros magiſtratibus mouit, & nihili homines atque aſſentatores eis ſuffecit. Ac inter alios inprimis Prædiſlaus Goluchouius Palatinus Caliſſienſis vir moderatus ac magnanimus præfectura maioris Poloniæ motus, eique Otto Pilecius ſucceſſor datus eſſe memoratur. Quam rem ægre tulerunt maiores Poloni, & parere Ottoni detrectabant, propterea quod nullas is habebat poſſeſſiones in maiori Polonia, atque ita contra leges præfecturam obtinebat. Sed tamen homo ſplendidus ac liberalis, vt quemque de Nobilitate factioſum, & ſibi maxime aduerſarium eſſe nouerat, ita os eius comitate ac munificentia ſua primum obſtruxit: ſic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptum. Sed cum ora illa Poloniæ finitimorum latrociniis infeſtaretur, neq; Otto domeſticis opibus, quas ibi nullas habebat, compeſcere ea poſſet, & Nobilitas vulgo eius odio militiam detrectaret, ceſſit inuidiæ, & præfectura ſe abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena ſucceſſor datus eſt. Neque is tamen ſatis prædonum vim & furta coercuit. Peſtilens hic, itemque ſequens annus Polonis fuit. Prodigium etiam inſigne Poſnaniæ accidit: Baſilica enim cum adhærente ſibi turre dextra de cœlo tacta eſt, ita vt perrupto culmine & angulo turris, parua fiſſura facta in fornice, in ſacellum regium fulmen penetraret, ac cæteris rebus intactis, ſolas Præmiſli Regis & Rixæ vxoris eius imagines confringeret.

Ziemouitus diris deuotus, quod non coerceret bonorum eccleſiaſticorum inuaſores.

Inſequens annus nil fere memorabile habet, præter quædam de Iaroſlao Archiepiſcopo, nẽpe quod is Ziemouitum Maſſouiæ Ducem eccleſiaſtico interdicto perculit, eoque adegit, vt duorum pagorum donatione ipſi ſatisfaceret, pro eo, quod bona eius eccleſiaſtica in Maſouia iubente vel certe conniuente Ziemouito latrocinio infeſtata ac vexata ſunt. Nec multo poſt ſenio confectus & oculis captus Iaroſlaus, cum ſupra triginta annos Archiepiſcopus fuiſſet, Nicolao Coſſutouio Præpoſito Gneſnenſi propinquo ſuo Archiepiſcopam concedere ſtatuerat. Sed cum is improuide ſine regia commendatione & Collegij Gneſnenſis conſenſu Auinionẽ ad Gregorium vndecimum Pontificẽ ea de re ſe contuliſſet, infecto negocio inanis rediit. Neque tamen Iaroſlaus dimittendæ Archiepiſcopæ cogitationem depoſuit, ſed Ioannem Strelcium cognomẽto Suchyuilcum ſororis filium ſibi ſucceſſorẽ legit: verum is quoq; pluſculum negocij in conficienda re habuit, palam cõmendante, & clam impediente eius cauſam Ludouico apud Pontificem. Ad extremum tamen noua Regis commendatione & collegij approbatione adiutus, voti compos factus eſt. Iaroſlaus vero Pomeranicis & Opatouienſibus poſſeſſionibus ac decimis in ora Caliſſienſi indulgentia Pontificis ad vſum ſuum retẽtis, in Landenſe monaſterium ſeceſſit, ac biennium fere ibi exegit. Deinde pertæſus monaſterij Caliſſiam commigrauit, vbi intra vertẽtem annum vita exceſſit. Permultum hic Archiepiſcopatũ amplificauit, & ornauit. Nam Louicium, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces cõdidit: aulas quoq; Archiepiſcopales, Gneſnæ, Lenciciæ, Velum, & Caliſſiæ conſtruxit. Louicienſes reditus primus ita auxit, vt cum antea cenſus duas marças nõ excede-

Iaroſlaus Archiepiſcopus abdicat ſe Archiepiſcopa.

Iaroſlaus moritur.

cederet, tunc ad octingentas perueniret. Ædificauit etiam templa Gneſnæ, Caliſſiæ, Curelouiæ, Opatoueci, & Vncouiæ, vbi etiam collegium ſacerdotũ inſtituit, ac monaſterium Benedictinis condidit, ac Tinecenſis Abbatis iuriſdictioni id ſubdidit. Memorabile de eo illud refertur, quod cum iuuenis adhuc Bononienſis Academiæ Rector eſſet, autoritate ſua Bononia tranſtulerit Academiam propter Anglum quendam ſcholaſticũ à magiſtratu vrbis capite plexum, nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfactum eſt. Fertur autem mandaſſe moriens idem Iaroslaus, vt cadauer ſuum non oſtio, ſed pertuſo pariete in Baſilicam ſepeliendum inferretur, quod non rite, neq; ordine Archiepiſcopum ſe factum eſſe diceret.

Ludouicus R. filiam ſuam Sigiſmundo Caroli Imp. filio deſpondet.

Per hoc tẽpus Ludouicus Rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediit, ac filiam ſuam natu maiorẽ Mariam filio eius Sigiſmundo è quarta vxore ſuſcepto, paruulo etiamnum deſpondit, & in aula ſua ipſum educauit. Cũ enim duas filias, duoq; regna haberet Ludouicus, vtrique filiæ viuens cupiebat ꝓſpicere, ita vt altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidẽ iam vni proſpexiſſe videbatur: de altera autẽ ſolicito fortuna ſiue conſilium talẽ occaſionem obtulit. Poſcebat is Polonos vectigal, ꝗ regium & Poradlne, quaſi raſtrale, dicitur, duodenos groſſos latos, & ſingulos modios ſiliginis & auenæ in manſos, quemadmodũ antiquitus pẽdi ſolitum erat. Negabãt proceres ſacri pariter & politici ordinis, quod ab eo Poloniam immunem factã eſſe liberalitate Caſimiri dicerent: ille vero admonitus à nõnullis promiſſam modo, nõ etiam datã: eſſe à Caſimiro immunitatẽ illam arguebat, cum, quoad vixerit, id vectigal ſolutũ ſit.

Ludouici R. altera filia Regina Polonis deſtinata.

Polonorum Nobilium libertas.

Tandẽ eo rem deduxit per internuncios, vt, ſi alterutram de filiabus ſuis regnare deinceps apud ſe Poloni iuſſuros ſe eſſe reciperent, binos tantũ groſſos quotannis deinceps in mãſum penderent, quibus Regem agnoſcerent: à reliquis penſionibus & oneribus, quæ Regibus ac Ducibus antiquitus debebantur, cuncta Nobilitas ac ſubiecti homines perpetuam vacationem & immunitatem haberent, præterquam, ſi Rex nouam arcem conderet, aut veterem tempore belli reficeret, tunc vt Nobilitatis ſubditi cum regiis opus facerent. Accepere conditionẽ Poloni. Atq; inde in hodiernum vſque tẽpus manet vectigal hoc Regi: tametſi Epiſcopi tunc id ſuos agricolas pendere paſſi non ſunt, defendẽtes mordicus Boleslai Pudici & Caſimiri remiſſionem. Illa quoque in pactis fuere, ne Rex magiſtratum ſiue honorem vllum perpetuum ſupprimeret, ne externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam quidem arcis cuiuſquam aut oppidi, quæ iuriſdictionem adiunctam habeat, imo ne indigenæ quidem iluſtri Ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenere Caſſouiæ anno poſt Chriſtum natum milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo quarto.

Ducum Cuiauienſium propago.

Ludouici R ſecunda vxor.

Vladislai Ducis Cuiauiæ actio.

Secuti ſunt deinceps noui motus in Polonia, quos paulo altius repetito principio perſequi placet. Ziemomyslus Vladislai Loctici frater tres filios moriens reliquit, qui ſic patrimonium inter ſe partiti ſunt, vt Præmislo Bydgoſtia cederet, Leſco Inouladislauia, Caſimiro Gnieucouia. Ex his ſolus Caſimirus liberos reliquit, Eliſabetham & Vladislaum cognomento Album. Atque Eliſabetham quidem cum Caroli Regis Vngariæ coniunx Vladislai Loctici filia educandam ſuſcepiſſet, Stephano Boſnenſium Regulo in matrimonium collocauit, de qua Eliſabetha item filia nata eſt, quæ ſecunda Ludouici vxor fuit. Vladislaus vero cum patri & Præmislo patruo concedente Rege Caſimiro ſucceſſiſſet, cauſamque de vi & alieno agro vſurpato quo-

to quodam tempore apud eundem Regem dicere iuſſus eſſet, furore percitus temere Bydgoſtiam repudiauit: nec eam poſt vllis precibus recuperare à Caſimiro potuit. Poſtea Gnieucouiam quoque acceptis mille florenis Regi conceſſit, ac peregre profectus cum permulta loca peruagatus eſſet, tandem

Vladislaus fit Monachus.

Ciſtercium veniens monachus factus eſt: nec multo poſt mutato conſilio, Diuione in Burgundia Benedictinorum ſectæ ſe addixit, ac complures ibi annos commoratus, ſororis Caſimirique Regis liberalitate ſuſtentatus eſt. Cum igitur proceres quoſdam de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos pœnitentia Regis externi & abſentis, muliebriſque dominationis cepiſſet,

Vladislaus monachus accerſitur ad regnum,

communicato clam inter ſe conſilio, legationem ad acciendum Diuione Vladislaum miſere, quod nemo eo propinquior Caſimiro ac Vladislao Regibus agnatus viueret: ac facile is, vt erat leuis, in ſpem ac cupiditatem regni adipiſcendi adductus eſt. Quoniam autem iam diaconus erat, Auinionem ad Pontificem ſummum obtinendæ indulgentiæ ſiue diſpenſationis cauſa contendit, legatis Baſileæ ſe expectare iuſſis. Et quamuis nil à Pontifice impetraſſet, tamen Baſileam, atque inde legatorum ſuaſu dimiſſis eis, in Vngariam diſſimulato propoſito ad affinem Regem profectus eſt: apud quem Reginæ propinquæ ſuæ, magnis precibus perfecit, vt ad Pontificem pro ſe legationem mitteret, quo ſibi mutato ordine poſſeſſiones & principatum obtinere liceret, ſed repulſam etiam tum paſſus, clam ſe cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria ſubduxit, ac veniens Inouladislauiam arcem ex improui-

Res nouas molitur in Polonia.

ſo occupauit, & oppidanos mox accitos in verba ſua iurare iuſſit. Inde Gnieucouiam, eadem celeritate vſus, & Zlotoriam quoq; eodem die per deditionem accepit, cum necem Præfecto ſub arcem abducto minaretur, ni ea ſibi dederetur. Ita tribus arcibus vna die potitus, cum voluntarij multi ad cũ concurrerent, ſumpta maiore fiducia poſtero die Sarkium arcem oppugnare adortus, tertio die in poteſtatem ſuam redegit.

Hæc ad Sendiuoium Subinium Præfectum maioris Poloniæ cum perlata eſſent, celeriter Ludouicum Regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit, ſimulque cum non contemnenda manu ad reprimendos Vladislai conatus contendit. Obſeſſa primum Inouladislauia, cum nihil eſſet ſpei in Vladislao, deditionem fecit. Qua re permotꝰ Vladislaus, ſimul & ab iis, qui cum eo ſe coniunxerant, deſertus, reliquas quoque arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam ac munificentiam Regis. Qua diutius expectata cum fruſtraretur, ac inopia premeretur, rurſus eadem, quæ prius, moliri inſtituit: & quo facilius Zlotoria potiretur, ad præfectum eius loci Scripinium ſenem ebrioſum fallendum ſubornat piſcatores, qui eum allato Torunia vino inebriarent. Eo vino ſomnoque ſepulto ac ſopito pariter & cuſtodibus, nocte intempeſta miſſa à Vladislao manus, ſcalis admotis arcem, cuſtodes, præfectumque cepit. Hinc rurſus magnus egentium, ære alieno oppreſſorum, ac facinoroſorũ hominum concurſus ad Vladislaum factus eſt, & cum aliquanta peditum equitumque manu Racianzum arcem Epiſcopi capere nixus eſt, ſed repulſus ab iis, qui in arce erant, Gnieucouiam oppugnauit, ac fauentibus oppidanis arcem incendit, præfectumque arcis Gerhardum Sloneuium in poteſtatem ſuam redegit. Infeſtabat autẽ Vladislaus ex arce Zlotorienſi maiorem Poloniam latrociniis, vſque adeo, vt Sendiuoius ſolus cum maioribus Polonis eum reprimere non poſſet. Itaque etiam Ioannes Cmitha Præfectus Siradienſis cum Nobilitate Siradienſi ad reſtinguendum gli-

ſcens

ſcens incendium profectus eſt, & coniunctis cum Præfecto Breſtenſi copiis, Vladislao apud Gnieucouiam occurrit, conſertoque prælio facile eum fudit ac fugauit. Nactus autem nauiculam Vladislaus, fugiens Viſtulam traiecit, & in Zlotorienſem arcem ſe recepit. Ac quamuis Sendiuoius præſidium militum in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcēdas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamen nihilominus prædas ex vicinia. Quare maiore vi Sendiuoius contra eum bellum gerere inſtituit, maioribus Polonis cunctis & Cuiauiis arma ſumere iuſſis, accitoque etiam in auxilium Caſimiro Stetinenſium Duce. Ab his copiis Vladislaus in arce Zlotorienſi oppugnatus ac circumſeſſus aliquandiu, non modo ſuſtinuit obſidionem, verum etiam non leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tempore expeditos milites ex arce nauigiis emittebat, qui præteruecti ſilentio caſtra obſidentium, non modo eos, qui longius è caſtris egreſſi erant, excipiebant, ſed etiam extrema ſtatiua infeſtabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi intentos ex arce vulnerabant ac ſummouebant. Earum vero machinarum opifices & adminiſtri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vladislao prodiderat, alter Hanco Breſtenſis moletrinæ hæres, captus ſuperiori tempore à Vladislao. Cum autē hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri non poſſe propter cōmeatus penuriam videbat, ſecum reputaret, metuens, ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cepit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdam deprehenſa, ſubiectus quæſtionibus, rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vladislaus Hanconis generum ad hoſtes cum mandatis Hanconis de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis ſolus obtinere cuperet, Caſimirum Ducem cæterosq; Proceres cōſilium ſuum celauit: ipſe vero intempeſta nocte, quemadmodum conſtitutum erat, cum expedita ſuorum manu ſine vllo ſtrepitu ad arcem acceſſit, patefactaque porta, cum iam viginti ſex milites ingreſſi fuiſſet, antequam ipſe cū cæteris ingreſſus eſt, milites Vladislai, qui hæc ſuperne clam obſeruabant, celeriter cratem portæ impendentem deiecere: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo equites oppreſſi ſunt, ſubitoq; illuſtrata ignibus arce, viginti ſex illi, qui primi ingreſſi erant, ſaxis & iaculis vndique coniectis obruti ſunt. Ita in inſidias præcipitatus Sendiuoius tot fortibus viris amiſſis triſtis & confuſus in caſtra rediit. Illuceſcente vero die fremens ob acceptam ignominiam totis viribus arcem oppugnauit vſque ad veſperam, nec tamen eam capere potuit. In ea oppugnatione Caſimirus Dux Pomeranorum ſaxo per caſſidem ictus in capite, non diu poſtea vixit. Poſtero die cum Vladislaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palam ante arcem molitore ac genero eius, itemque iis, quorum opera arcem interceperat, deditionem fecit, & ad Regem in Vngariam miſſus decem millia florenorum ab eo pro Gnieucouienſi territorio accepit. Adhæc abbatia quadam opulenta in Vngaria donatus eſt: in qua aliquantiſper commoratus, Diuionem reuerſurus, in itinere Argentinæ obiit, & Diuionem deportatus, ibi ſepultus eſt. At illi, qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerunt, partim voluntarium ſibiipſi exilium indixere, partim carcere ac bonorum confiſcatione damnati pœnas dedere.

Vladislaus Dux victus.

Vladislai Ducis exitus.

Pertæſa Polonorum motuum Eliſabetha Ludouici Regis mater exceſſerat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta à

Eliſabetha Reg[illegible] Po- lon[illegible]t.

ſilio acceperat: ſed non ita multo poſt pœnitentia ducta, indulgente eodē in Poloniam rediit. Venienti cum magno ac ſplēdido comitatu Proceres Poloni Cracouienſes atq; Sēdomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulq; renunciarunt, compertum ſe habere ab exploratoribus ſuis, Lithuanos de inuadenda vaſtandaq; Polonia conſilium iniuiſſe. At illa muliebri leuitate quietos & ſecuros eſſe eos iuſſit, filium enim ſuum tam lōgis grauibuſq; manibus præditū eſſe, vt ad ſolum nomen eius non modo Lithuani, ſed & cunctæ in circuitu nationes contremiſcant. Haud mora, Lithuani cū valida manu è Lithuania & Ruſſia coacta, Ducib' Keiſtuto, Iagellone, Vitoldo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis ac clandeſtinis itineribus propter vaſtitatē Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sēdomirienſi tractu eſt inter Sanum & Viſtulā, populabundi & vaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita vt permulti de nobilioribus quoq; & locupletioribus vel in fuga, vel in domibus ſuis incauti à barbaris opprimerētur. Itaq; permagna ea barbarorum præda fuit, quam integram nihil vſquam hoſtile paſſi abegere. Eliſabetha vero Regina, quamuis à Proceribus de Lithuanorū excurſione admonita, de luſibus & choreis, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, nihil vtiq; remittebat, donec eam præſentius aliud malum perculit. Vngari namq; qui cum Regina venerant, domeſtica cōſuetudine fœnum atq; auenam, cum Cracouiam ſiue ad mercatum, ſiue ad priuatū cuiuſquam vſum importaretur, paſſim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adoleſcens, ne ipſe quoque pateretur, familiam ſuam armatam ante domū ſuam, quę ad portam vrbis Caſimirienſem ſita erat, obſeruare iuſſit: ibi cum Vngari in fœnum, quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij vero miniſtri prohiberēt, iurgium atq; prælium inter Vngaros ac Polonos ortū eſt. Quod cum concurſu vtrinq; ſuis opem ferentibus atrocius fieret, miſſus à Regina ad ſedandum tumultū Ioannes Cmitha Præfectus Cracouienſis, ſagitta Vngarica in turba collo ictus, ex equo decidens expirauit. Ibi familiares eius dolore prope furentes, facto vndique concurſu in Vngaros coorti, magnā cædem fecere, non eorum tantum, qui ſe in tumultu illo obtulerant, ſed eorum quoque, qui in hoſpitiis & diuerſoriis inuenti ſunt. Cētum & ſexaginta Vngari eo die trucidati feruntur: atque ij modo ſalui fuerunt, qui in arcem effugere potuere. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis obſeſſa fuit. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtū natum milleſimus trecēteſimus ſeptuageſimus ſextus. Eliſabetha igitur paruo interiecto tempore mœſta in Vngariam reuerſa eſt, Petro Cmithæ Ioannis filio in ſolatium necis paternæ præfecto Lencicienſibus dato.

Excurſio Lithuanorum in Poloniam.

Vngarorū violentia & rapacitas.

Vngarorū cædes Cracouiæ.

Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de ſententia matris inſtituit, & excurſionibus Lithuanorum in Poloniam, & Belſenſium Ducis defectione motus, bellū contra eos parabat, indicta toti Poloniæ expeditione. Omnibus itaq; ad Sēdomiriam cōuenire iuſſis, ipſe cum non contemnenda Vngarorū manu tranſmiſſo Carpatho, per Sanocum recta Sendomiriam profectus eſt. Vbi cōuentu habito, recenſitiſq; copiis, cū abundaret viribus & multitudine: partem exercitus cum Sendiuoio ad recipiendam Chelmam miſit: ipſe vero cum reliquo ad Belſum caſtra mouit. Ac Sēdiuoius quidē intra octauum diem Chelma potit', Graboueciam quoq;, Grodlū, & Seuoluſſum munitiones cepit: deinde ad Regē Belſum adhuc obſidentē reuertit, erat enim arx ea natura loci permunita. Itaq; fame Rex præſidiarios ad deditionem

Bellum Ruſſicum.

tionem cõpellere decreuerat, niſi Keiſtutus Dux Lithuanorũ ex hoſt pacificator factus, ad caſtra Regis veniens, pacẽ certis legibus impetraſſet. Quibus expletis, Ludouicus Rex Georgij blãditiis ac policitationibus delinitus, non modo Belſum ei reddidit, ſed etiam Lubaſſouiam & centũ marcas annuas in ſtipẽdium è ſalinis Bochnẽſibus adiecit, accepto ab eo iureiurãdo, quod in fide atq; clientela Polonorũ ſemper futurus eſſet. Fortaſſis autẽ & illud adiumento fuit Georgio ac Lithuanis, q̃ orto inter Vngaros ac Polonos iurgio, ac Petro Szaffranecio in faciem ab Vngaro quopiam vulnerato, ad ſeditionẽ & cędem mutuam res ſpectare cœperat. Itaq; Petri quidem dolorem Rex donato ei territorio cum arce Pieskouaskala mitigauit: exercitũ vero, ne quod maius malum irritatis vtrinq; animis excitaretur, ſtatim dimiſit. Cum autem Regi fertile ſolum Ruſſiæ placuiſſet, miſſa Auinionem ad Gregorium vndecimum Pontificem Maximum legatione, effecit, vt duæ ibi cathedræ epiſcopales, nimirum Præmiſliæ ac Vladimiriæ, Haliciæ vero Archiepiſcopalis, quę poſtea Leopolim tranſlata eſt, epiſcopatu Cameneciam tranſlato, inſtituerentur. Cæterum quoniam propenſiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quã in Polonos, Vngaris adiungere Ruſſiam inſtituit, Polonis, à quibus ſubacta erat, ademptã. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vladiſlaus Dux Opolienſium Ludouici beneficentia iure hæreditario donata, ita vt iam Dux Ruſſorum vulgo appellaretur, & ipſe hunc titulum vſurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id, quod cogitabat, perficeret, dedit Vladiſlao Dobrinenſem ditionẽ, ac Bydgoſtienſem, itẽq; Inouladiſlauiam, Gnieucouiam, Zlotoriam, & Sarleium, quæ à Vladiſlao Albo Duce redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, vt ſacramẽto adactus in clientela Regum Polonorum ſemper eſſet, & ad ſolos maſculos hæredes ea tranſmitteret. Ruſſicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit.

Georgius Dux Ruſſorum Regi ſe & Belzum dedit.

Iurgium inter Polonos & Vngaros.

Epiſcopa in Ruſſia condita.

Ludouicus R. Vngaris Ruſſiam attribuit.

Vladiſlaus Dux Ruſſiæ.

Suſpecta & moleſta ea res de Ruſſia Polonis fuit: ſed muſſantur fere Principum iniuriæ. Nec ſane tunc in prõptu erat, quid ea re facerent abſente Rege, aut quo malo voluntati eius refragarentur: quin alia magis præſentia mala eos à ſenſu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum hominum: debilior prædæ erat potẽtiori: vis, non ius valebat: iudicia vel ſilebant penitus, vel potentiorum iniuriæ contra tenuiores ſuffragabantur, propterea quod nemo vnus vindex legum, ſcelerumq; vltor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, ſed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud videri faciebant, quod ad neminem priuatum pertinebat. Itaque de præfecturis Ruſſiæ patienter tunc latum: de domeſticis vero incommodis crebris literis ac nunciis, & querimoniis multorum cum Rege actum. Quibus ille commotus, cum ipſe non veniret in Poloniam, quod negaret auram Polonicam ſe ferre poſſe, Vladiſlaum, Opolienſem Ducem pro ſe gubernatorem & vicarium miſit. Et erat id quidem non ingratum plebi ac tenuioribus, verum Nobilitas cum proceribus, duobus conuentibus, altero Viſlicię, altero vero Gneſnæ actis, negarunt ſe homini, quem ipſi ſibi principem non conſtituiſſent, pariturос eſſe, propterea quod id contra leges & inſtituta maiorum ſuorum eſſet. Atque cum his mandatis legati de primoribus è comitiis ad Regem miſſi, facile effecerunt, vt is Vladiſlaum reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offenſa ad res nouas incitarentur.

Vladiſlaus Opolienſis Dux gubernator Poloniæ.

Conuentus Viſliciæ & Gneſnæ.

Legatio Polonorum ad Regem.

Synodus Caliſſia.

Cruciferorum cũ Lithuanis bellum.

Interim autem dum hæc ita fiunt, vectigal, raſtrale ſuperius appellatum, & quod ad duos groſſos à Ludouico redactum eſt, dimidium ei⁹, quod antiquitus pendebatur, iuſſu Regis ab eccleſiaſticorũ agrorum cultoribus exigi cœptũ eſt, hoc eſt, ſeni groſſi, & ſinguli modij ſiliginis & auenæ in mãſos: negantibus exactoribus regiis, gratiam illam, quæ Nobilitati facta ſit, etiam eccleſiaſtico ordini factam eſſe. Quocirca Ioannes Archiepiſcopus Gneſnenſis ſynodũ Caliſſiam cõuocauit, vnde legati, in Vngariam miſſi Florianus Epiſcopus Cracouienſis, ac Dobrogoſtius Decanus, impetrarunt, vt eodẽ iure, quod ad illud vectigal attinet, cum Nobilitatis bonis eccleſiarum bona cenſerentur. Hæc vſq; ad annũ Chriſti milleſimum trecẽteſimum ſeptuageſimũ octauum octo annis regnãte Ludouico in Polonia acta ſunt. Per quod tẽpus Lithuani & Cruciferi mutuis ſe excurſionibus & cladibus vehementer afflixerũt: & Carolus Imperator extremo anni tempore vitam cum morte commutauit, relicto ſibi filio natu maiore Vẽceslao ſucceſſore cũ in Bohemia, tũ in Germania. Hoc eodem autẽ anno & ſequẽtibus aliquot non vſquequaq; tranquillę res fuerunt in maiori Polonia. Quanquam publico conſilio nullũ bellũ geſtũ eſt, ſed priuatis conſiliis ac latrociniis propemodũ à Poloniis finitimi populi, tũ ab illis Poloni infeſtati, & vis vi vltro citroq; propulſata [illegible]

Bombarda inuenta.

Eliſabetha ſenior Regina obiit.

Polonorum comitia Budæ.

Triumuiri in Polonia.

Per hoc tempus circa annum Chriſti milleſimũ trecenteſimum octuageſimũ machinam æneam, quam à ſono terribili bõbardam vocant, certiſſi[illegible] vitæ ac virtutis humanę exitio Germanus homo apud Venetos excogi[illegible] Inſequens annus Eliſabethæ ſenioris Reginæ matris Ludou[illegible] R[illegible] mouiti Maſouiorum Ducis morte inſignis eſt. Ac Ziemouitus [illegible] riens duos filios Ioannem & Ziemouitum è priore vxore Ni[illegible] ſium Ducis filiæ ſusceptos hęredes reliquit: ex altero autẽ [illegible] bicenſium Ducis filiæ Henricum & duas filias ſuſceperat. [illegible] Ludouicus Rex matre defuncta, cum aſſiduis Polonorũ querelis fati[illegible], vt Reipublicæ Polonæ conſtituendæ, iudiciorumq; aliquam rationẽ iniret: Budam eis cõmitia indixit ad medium quadrageſimæ. Erat res noua, multaq; ſecum ferebat incommoda: frequentes tamen eo proceres profecti ſunt, frequentiores multi, quos priuatæ iniuriæ factaq; ſpes iudicij regij excitarat. Multa ibi variaq; de adminiſtratione Reipublicæ, abſente Rege, ac de ſumma iudiciorum iactata. Ad extremum de ſententia Regis paucis approbantibus ſumma rerum Polonicarum iudiciorumq; tribus, nempe Zauiſſæ Caroluancio Epiſcopo Cracouienſi, qui non ita pridem Floriano mortuo ſucceſſerat, & Dobeslao Caſtellano Cracouienſi Zauiſſæ fratri, & Sẽdiuoio Subinio Palatino Caliſſienſi, & præfecto Cracouienſi mandata. Iudicia vero ibi nulla exercuit Ludouicus, ſed ad vicarios illos ſuos ſiue triumuiros reiecit. Ad hæc fecit poteſtatem Epiſcopo omnium magiſtratuum & honorum, quicunq; vacaturi eſſent, (exceptis Caſtellania & Palatinatu Cracouienſi) in Polonia conferendorum. Ita conuentus ille ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinendi fruſtrati, mœſti domos reuertere. Triumuiri vero illi in Poloniam reuerſi, audierunt quidem compluribus in locis magno hominum concurſu querimonias, ſed nuſquam ius dixerunt, omnibus Caliſſiam ſe ſequi iuſſis, quo eo Zauiſſam Epiſcopũ, ſine quo iudicare nolebant, venturum eſſe ſperabãt. Nam is profectus nõ erat cum cæteris, ſed Archidiaconũ Cracouienſem Cãcellarium ſuum pro ſe miſerat. Quo reſponſo accepto, omnis illa querẽtium multitudo maledictis inceſſens Regem atque triumuiros, dilapſa eſt.

Vexa-

Vexata ſunt eo anno in Polonia nõnullis in locis bona eccleſiaſtica. Nam Vladislaus quidẽ Dux Opolienſium vetuit in Dobrinẽſi tractu decimas dari Epiſcopo Plocẽſi. Inſuper de agricolis eiuſdẽ Epiſcopi quaternos & vicenos groſſos in manſos exegit. Sed anathemate perculſus à Dobeslao Epiſcopo, interueniente Archiepiſcopo Gneſnenſe, & Epiſcopo Vladislauienſe, in arce Zlotorienſi cum eo in gratiam rediit, ac de omnibus iniuriis ſatisfecit. In maiore vero Polonia, cum Domaratus præfectus eius orę iuſſu regio expeditionem contra Bartholomæum Coſminium qui etiam Chotelius nuncupatus eſt, viciniam omnem latrociniis ex Odolanouia arce ſua infeſtantẽ feciſſet, crudeliter admodum vulgus militum in bona Gneſnenſis & Lubuſſenſis eccleſiarum debacchatũ eſt. Bartholomæo vero petenti pax his conditionibus data, vt Regi arcem territoriumq; omne redderet: æſtimationem vero eius, hoc eſt, decem & octo millia florenorum acciperet, deducta tamen inde ea pecunia, quæ Gallis mercatoribus, quorũ merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo poſt Vncouia arx Archiepiſcopi Gneſnenſis à Bernhardo Garbouio intercepta eſt. Præerat ei arci Pelca Bernhardi frater, Præpoſitus Curclouienſis, qui inuitatus ad cõuiuium à Petraſſio Malocha Pręfecto Lencicienſi, rixa de venationibus quibuſdã cum Caſtellano Lẽcicienſi excitata, ab eo interfectus eſt. Sed ne Caſtellanus quidẽ fugiens, manus miniſtrorum Pelcæ euaſit. Cognita ergo cæde fratris Bernhardus arcem occupauit: & quo paratior eſſet ad ſuſtinendam vim & obſidionem, ſi qua aliunde afferretur, pecudes multas mactatas in arcem importauit, hominum quantum potuit in ſocietatem adſciuit, & cum his theſaurum Archiepiſcopi diripuit: nec prius arcem Archiepiſcopo reddidit, quam impunitatẽ facti ſimul ac theſauri direpti, Domarato Præfecto maioris Poloniæ, & quibuſdam aliis proceribus interuenientibus pactus eſt.

Inſequentem annum milleſimum trecenteſimum octuageſimum ſecundũ aliquot primorũ Epiſcoporum, & Regis mors, ſubſecutiq; motus nobilẽ faciunt. Primũ enim pridie idus Ianuarij Zauiſſa Epiſcopus Cracouienſis in prædio ſuo Dobrouoda, ſeu repẽtino morbo, ſeu de ſcala lapſus, cũ aceruum forte ad conſtuprãdam ruſticanã puellam aſcenderet, (variat enim fama) extinct⁹ eſt. Cuius funus cũ pompa militari à patre Dobeslao & fratre Creslao Caſtellano Sendomirienſi elatũ eſſet, ferũt noctu in Baſilica Cracouienſi, vbi ſepult⁹ eſt, exauditos eſſe ſtrepitus & hinnitus equorũ diſcurſantium, dæmonumq; voces vociferãtium: proficiſcamur meretricatũ. Inſtituit hic Epiſcopus in Baſilica Cracouiẽſi collegium quoddã ſacerdotum, quos mãſionarios vulgo vocãt, alioqui profanis negociis, ac voluptatib⁹ magis, quã diuinis rebus addictus. Pręfuit eccleſiæ Cracouienſi annis duobus & dimidio. Succeſſit autẽ ei Ioannes Radlicius Regis medicus & Cancellarius Poloniæ, Ludouici Regis fauore adiut⁹ Zauiſſam poſt alterũ mẽſem Nicolaus Curnicius Poſnanienſis Epiſcop⁹ ſecutus eſt, carcinomate morbo in genitalibus mẽbris biennio, ac deinde febre quartana, & gutturis ac lingvę exulceratione tanta, vt vſum ſermonis amitteret, afflictus & extinctus, homo garrulus & contentioſus. Et intra paucos dies quoq; Archiepiſcopus Gneſnẽſis deceſſit, vir dexteritate ingenij, prudentiaq; cõmendatior vulgo dum priuatus vixit, quam in magiſtratu, præcipiti iracundia, in eccleſiaſticos homines dictis ac factis cõtumelioſus, nec ſatis acer defenſor & vindex ſacerdotum ac bonorum eccleſiaſticorum. In agnatos plus æquo propenſus.

Epiſcopi Cracouienſis Zauiſſa mors pudenda.

Ee 3 Porro

Porro Ziemouitus Plocenſis Dux cum Archiepiſcopum defunctum eſſe vita accepiſſet, facta manu pagos Archiepiſcopales populat⁹ eſt, Louiciumq; obſedit. Legato autem Gneſnenſis collegij, qui à ſuffragiis erat Archiepiſcopo, cauſas belli ſciſcitanti reſpondit, ad ſe pertinere, vt bona Archiepiſcopi, quæ à maioribus ſuis profecta eſſent, obtineret, dum cathedra illa vacat. Neque tamen id ſe poſtulaturum fuiſſe, ſi Louiciam Canonicus quiſpiam, & nõ inimicus ſuus Derslaus Iuenius Caſtellanus Gneſnenſis teneret. Quo reſpõſo accepto, maturauit collegium noui Archiepiſcopi electionem. Electus autem eſt Dobrogoſtius Nouiduorius, Cantor Gneſnẽſis, ac diaconus Cracouienſis, quo poſtulante ſoluit Ziemouitus obſidionem. Sed tamen Archiepiſcopam Dobrogoſtius tunc adeptus nõ eſt, aduerſante ipſi Ludouico Rege, quod eum Ziemouito, vt ſibi in regno Poloniæ ſuccederet, fauere Domarati Præfecti delatione accepiſſet. Cum autẽ Dobrogoſtius præter ſententiam Regis Romam ad Pontificem ſummum vna cum Nicolao Poſnanienſi Epiſcopo deſignato profectus eſſet, Taruiſij vterq; à Venetis à Ludouico Rege ſubornatis captus & detentus eſt aliquãdiu. Bozenta vero regius procurator Cracouiæ ab Vrbano ſexto Põtifice Archiepiſcopus renunciatus eſt. Poſnanienſis vero Epiſcopus Ioannes cognomento Cropidlo Boleslai Opolienſium Ducis Vladislai fratris filius, adoleſcens admodum factus eſt.

Comitia Polonorum in Scepuſio. *Sigiſmũdus Rex Polon. deſignatus.* *Aduenit in Poloniam.* *Ludouici Regis mors.*

Eodem anno Ludouicus Rex cum languere ſe, ac ſenſim viribus deſtitui ſentiret, vt viuens adhuc res filiarũ ſtabiliret, indixit Polonis comitia ſub finẽ Iulij Zuolenũ ſiue Zolium in Scepuſio. Quo cum frequens Senatus cõueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in regno Poloniæ Mariam filiam natu maiorem cum Sigiſmundo ſpõſo eius Caroli Imperatoris filio, quartumdecimũ tunc annum agente. In quorũ verba Proceres Poloni iuſſu Regis ſtatim iurarunt. Soluto conuentu Zolienſi, profectus eſt Sigiſmundus in Poloniam cum non contemnẽda Vngarorum manu ad ſedãdos inteſtinos motus, & adeundã viuente adhuc ſocero poſſeſſionem. Interim Ludouicus Rex tertiadecima die Septembris Tirnauiæ, quo conuentum Vngaris edixerat, vitam finiuit. Quo nuncio accepto Sigiſmũdus Poſnaniam ſe recepit. Ludouici vero funus Albam regiam, vbi Regum Vngarorũ fere ſepultura eſt, ſolenni põpa elatum eſt. Regnauit autẽ Ludouicus apud Polonos duodecim annis, apud Vngaros vno & quadraginta, vixit ſex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis & labris, capillo barbaq; criſpa, ſereno vultu, humeris parum incuruis. Moribus ita tẽperatis fuit, vt foris bella acriter gereret, domi placabilitate ac iuſtitia pacẽ coleret: vtrobiq; prudentia & animi moderatione ſingulari erat: in contumaces ſeuerus, in ſupplices clemẽs, maleficio iuxta ac beneficio ſuperari ſe non patiebatur: in doctos viros fuit propenſior: nã & ipſe ſtudia bonarum literarũ libenter coluit: nec fere quicquam inconſulta aſtrologia ſolitus erat auſpicari. Pietatis autẽ atq; religionis ita fuit obſeruãs, vt nõ in poſtremis duceret, Iudęos & Cumanos falſorũ Deorum cultores ad Chriſtianam religionẽ adducere. Quod in Cumanis quidem aſſecutus eſt: Iudæos autẽ, cum neq; minis, neq; pręmiis propoſitis illis perſuadere poſſet, oẽs proſcripſit. Plebis non minorẽ quam Nobilitatis curã geſſit: itaq; nõnunquam diſſimilato habitu vicos & oppida perluſtrauit, vt cognoſceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magiſtratibus ſuis, ac de ſe deniq; vulgus hominum aſſentandi neſcium ſentiret, multaque ex huiuſmodi ſermonibus in ſe ſuiſque caſtigauit.

Finis libri quarti.

HISTORIÆ POLONICÆ
Liber Quintus.

INTERREGNVM.

Anno Chr. 1382. & 1383.
Ruſſia Lithuanis prodita à præfectis Vngaris.

DIVVLGATA morte Ludouici Regis, Vngari, qui Ruſſiæ, pleraſque præfecturas obtinebant, Cremeneciam, Oleſcum, Grodlum, Lopatinum, & Rohatinum arces cum territoriis ſuis Lubarto Lucenſium Duci, magna vi auri & argenti ab eo accepta, prodidere. Atque ex eo fere tempore Lithuani Volynenſem oram ſibi vſurpare cœperunt. In Polonia vero quum Sigiſmundus Marchio Rex iam eſſet deſignatus, non magna re magna facta eſt voluntatum mutatio. Noluit is Proceribus ac Nobilitate poſtulante, Domaratū à Præfectura maioris Poloniæ amouere: Quare conuentu apud Miſlouiam habito, maiores Poloni mittunt legationem ad minores, vt ij conuētum ſecum pariter de ſtatu Reipublicæ ac de nouo Rege apud Radomſcū agere vellent. Obſecundatū eſt, lecti de Proceribus ac Nobilitate minoris Poloniæ conſtituto loco cum maioribus Polonis ad viceſimum quintum diem Nouembris conuenere, eoque inclinabant plurimorum ſententiæ, vt Hedvigim Ludouici natu minorem filiam Ziemouito Maſouiorum Duci vxorē cum regno darent. Tuebantur Sigiſmundi partes Bozenta Archiepiſcopus, et Domaratus Præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contētionem venerat. Tandem ita decretum eſt, vt memores pactorum cum Ludouico initorū, & iuriſiurandi ſui eſſent, neq; progeniem Ludouici à regno Poloniæ excluderent: verum cum de genere Ludouici Regem crearent, qui in Polonia præſens per ſeipſum regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem tacite Sigiſmundus excludebatur, qui Vngariam ſimul obtinere cupiebat.

Comitia Radomſci de nouo Rege eligendo.

Comitia Viſliciæ, ad quæ Sigiſmundus venit.
Oratores Eliſabethæ Reginæ.

Altera deinde comitia minorum Polonorū Viſliciæ ad ſextum diem Decembris habita: quo viciſſim legati maiorum Polonorum venerunt. Venit & Sigiſmundus Marchio cum Bozenta Archiepiſcopo, & Domarato Præfecto, ne deeſſet cauſæ ſuæ. Aduenerant autem & à Regina Eliſabetha Oratores, Stephanus Agrienſis, & Ioannes Chanadienſis Epiſcopi, qui facta dicendi poteſtate, gratias egerunt Polonis, quod fidem datam Ludouico de filiabus eius ſeruarent: idemque deinceps vt facere pergerent, hortati ſunt. Dein poſtularunt, ne ſententiam præcipitarent, neu quem prorſus Regem ſibi ſumerent, donec à Regina matre de filiabus conſtitutum eſſet, vtram in Vngaria, vtram in Polonia regnare vellet.

Cupide hęc oratio à cōuentu audita eſt, ꝙ cum decreto Radomſcēſis conuentus, & cū voluntate omnium fere cōgruebat: placuitq; alia comitia Siradiam ad viceſimā ſextam diem Februarij anni ſequentis indici, nequicquam depre-

deprecante Sigiſmundo, qui offenderat iam Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quod eiici Polonos, cum cibum ſumpturus eſſet, patiebatur, & quod ſacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis Procerũ precibus, Boemo contulerat. Quocirca repulſam paſſus, Viſlicia diſcedens Cracouiam diuertere voluit: ſed eũ Dobeslaus Curoſuancius, Caſtellanus Cracouienſis nõ intromiſit. Ita acceptus à Polonis in Vngariam rediit: ſumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, quoad per Poloniam iter fecit.

Comitia Siradiæ.

Cum vero inſtaret tempus præſtitutum comitiis, miſit Eliſabetha Regina Veſprimienſem Epiſcopum cum aliis duobus proceribus Vngaris Siradiam, qui Polonos de voluntate ſua certiores facerent. Hi Reginæ mandato Proceres atq; Nobilitatem iuriſiurandi religione, quo ſe Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigiſmundo ſponſo obſtrinxerant, primum ſoluerunt: deinde, vt regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorũ deferretur, poſtularunt: ſed vt ea tamen, vbi ad proximum Paſchæ in Poloniam deducta & coronata eſſet, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno viroque ætatem in Vngaria apud matrem educaretur. Re in conſultationem poſita, variæ dictæ ſunt ſententiæ: & cum non contemnenda pars Senatus atque Nobilitatis ex maiore Polonia bello ciuili diſtenta abeſſet, placuit comitia ad viceſimã octauam diem Martij prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter diſſidentes agi. Frequentes rurſus proceres atque equites Siradiam ad conſtitutam diem cõuenere & omnium pene ſententiæ in Ziemouitum Maſouiorum Ducem inclinatæ erant, vt ei cum Heduigis Ludouici Regis filiæ coniugio regnum mãdaretur. Cui fauebat & Bozenta Archiepiſcopus: atque ei roganti, placeret ne regnum Ziemouito mãdari, magna acclamatione vniuerſus conuentus aſſentiebatur. Sed vnus homo oratione ſua mox omnium voluntates conuertit. Ioannes is Tencinius fuit Caſtellanus Voinicenſis, qui impetrato ſilentio in hanc ſententiam ver-

Ioan. Tencinij oratio.

» ba feciſſe dicitur: Non equidem conſenſum iſtum & iudicia veſtra reprehen-
» do, Proceres: nec à Ziemouito alieno ſum animo. Sed videte, ne quam infa-
» miæ labem nomini noſtro Polono aſpergamus. Ego, ſi integra ea nobis res
» eſſet, liberaque prorſus ſuffragia, tamen de re tanta conſultantibus amplius
» deliberandum eſſe cenſerem. Periculoſa enim eſt in re qualibet inconſulta
» feſtinatio: & præceps conſilium fere pœnitentia ſequitur. Nunc vero cum
» mortui Regis Ludouici filiæ fidem noſtram obſtrinxerimus, perpendite cũ
» animis veſtris diligẽtius, an ea præterita recte nobis Regem creare poſſimus.
» Equidem fallendi iuriſiurandi nunquam vobis autor ero. Quod ſi quiſpiam
» eſt in hoc cœtu, qui religionem iuriſiurandi, ſanctiſſimum ſocietatis huma-
» næ vinculum, paruipendat, ab hoc mihi libere diſſentire liceat. Neque e-
» nim ego ita ſum inſtitutus, vt aut homines fidem meam ſecutos mentiendo,
» aut Deum mentium inſpectorem, quem volens ſcienſque iuriſiurãdi teſtem
» adhibui, peierando, fallã. A vobis quoque Proceres, & à genere noſtro talem
» mentem, ſeu verius amentiam Deus vt auertat, precor. Quid igitur facie-
» mus? dicet aliquis. Ergone Rege orbi, mutuis cædibus & inteſtinis bellis per-
» ibimus? Procul hoc omen Deus auertat. Quid ergo? dicam, quod ſentio.
» Differendam ego hanc de creando nouo Rege conſultationem adhuc eſſe
» cenſeo. Adſunt hic oratores ſenioris Reginæ, quæ mandata ſiue adeo poſtu-
» lata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita reſpondendum eſſe iudi-
» co. Non mutare vos id, quod ſimel cum Ludouico Rege veſtro iureiurando

dato

dato conſtituiſtis. Liberatos autem à Sigiſmundi Marchionis fide, libenter “
in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem ſeruaturos eſſe. Sed quod Polo- “
nia tam diu orba Rege in maximo verſetur diſcrimine, etiam atque etiam à “
Regina ſeniore petere, vt Heduigim filiam primo quoque tempore ad vos “
mittat, diadema ritu ſolenni ſuſcepturam, & nupturam viro ſibi nobiſque “
grato, & cum eo regnum adminiſtraturam. Quod niſi illa ad proxime ven- “
turam Pentecoſten deſiderio noſtro ſatisfecerit, tum demum teſtati, non per “
nos ſtare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico ſeruentur, ſiue Ziemo- “
uitum, ſiue alium quempiam Regem creabimus. Neque enim eouſque cun- “
ctantem, ne dicam, ludificantem nos Reginam expectare debemus, dũ fun- “
ditus interimus. “

Cunctis ſententia Tencinij placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum eſt: in quo illud adiectũ eſt, vt Heduigis adueniens, ſi Regina eſſe vellet, reciperet, ſe de conſilio Procerum nupturam, & in Polonia cum viro mã-ſuram, & ſummo ſtudio annixuram eſſe, vt Vielunenſem Dobrinenſemque tractum, ac in Ruſſia, quicquid Poloniæ detractum eſſet, recuperaret. Atque cum hoc reſponſo oratores dimiſſi ſunt, ſolutusque conuentus. Inſtante autem Pẽtecoſte frequentes proceres & equites Sandeciam, qua Heduigin Reginam deſignatam venturam eſſe ſperabant, honoris illius cauſa profecti ſunt. Sed illa ad conſtitutum tempus non venit, cuius moram Palatinus Caliſſienſis, cum mandatis Eliſabethæ veniens, excuſauit: quod diceret, eam cupientem votis ipſorum ſatisfacere, Caſſouiam vſque perueniſſe, inde porro commode progredi non potuiſſe, imbrium vi & inundatione aquarum prohibitam. Orare autem, quod ſine incommodo eorum fiat, vt ipſi Caſſouiam ad ſe veniant, & melius atque certius præſentes cum præſente omnibus de rebus cõſtituant. Efficax fuit oratio Palatini: quocirca cætera multitudine domos reuerſa, primores de Senatu, nempe Dobeslaus Curoſuancius Caſtellanus, Spitco Melſtinius Palatinus Cracouienſis, Ioannes Tarnouius Sẽdomirienſis, Vincentius Kempius Poſnanienſis, Sẽdiuoius Subinius Caliſſienſis Palatini, ac Domaratus Caſtellanus Poſnanienſis & præfectus maioris Poloniæ Caſſouiam profecti ſunt. Ibi antiquato aliquãtulum decreto comitiorum Siradienſium, noua pacta cum Regina inita ſunt: nimirum, vt ad tertium Idus Nouẽbris (quæ dies diui Martini Epiſcopi memoriæ ſacra eſt) Heduigis in Poloniam veniret, ac de ſententia ampliſſimi Senatus matrimonium iniret. Quod ſi ea poſtea, nullis liberis relictis, decederet, vt Maria ſoror cum ſua poſteritate ipſi in regno Polonorum ſuccederet, viciſſimque idem ius eſſet Heduigi ſecundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita ſempiternum fœdus inter Polonos & Vngaros ſancitum.

Comitiorum decretum.

Fœdus ſempiternũ Vngarorũ cũ Polonis.

Interea Ziemouitus Maſouiæ Dux ex actis Siradienſium comitiorũ, & nõ obſcuris plurimorum procerum ſtudiis in magnam ſpem adipiſcendi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis ſuis equitibus Archiepiſcopo ac Bartholomæo Coſminio comitantibus Cracouiam contendit, eo cõſilio, vt Heduigim ex Vngaria venientem, ſi potiri coniugio eius aliter non poſſet, vi raperet. Nec eius aduentus cum tam inſigni comitatu latere Cracouienſes ciues potuit. Quapropter in vrbẽ intromiſſus non eſt, veritis ciuibus, ne per vim eam occuparet: ſed in ædibus Præpoſiti diui Floriani diuertit. Nec ibi diu perſtitit. Nam cum ſuſpectum ſe eſſe Cracouienſibus intelligeret, veritus, ne qua in ſe eruptio ex vrbe fieret, poſtridie Corcinum, quæ etiam noua ciuitas

 appel-

appellatur, ſe recepit. Atque ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Caſſouienſis cōuentus exitum præſtolatus, in maiorem Poloniam præpropere abiit, vt maiorum Polonorum ſtudia propenſiora in ſe quam minorum retineret & augeret. Creditum eſt autem, aduentum Heduigis propter inſidias Ziemouiti euitandas tam diu prorogatum fuiſſe. Ille vero poſteaquā animaduertit, nihil ſe dolis proficere, ad apertam vim conuerſus eſt: miſſoq; Palatino Plocenſi cum expeditis copiis, pleraſq; oēs Cuiauiæ munitiones in ſuam redegit poteſtatem, Petraſſio Malocha Præfecto, & Caſtellano Breſtenſi, qui Cruſuiciæ præerat, fauentibus. Et quanquam iis propter non obſcura ſtudia in Ziemouitum Stiborius Moſcicius ſucceſſor dat⁹ erat ab Eliſabetha, ſero tamen is ex Vngaria venit, occupatis iam à Ziemouiti exercitu arcibus. A Breſtenſibus modo oppidanis crudelitatē Ziemouiti formidantibus receptus eſt: ſed non multo poſt excedere oppido coactus, cū à Maſouiis circūſeſſus eſſet. Accepto per deditionē oppido, multi oppidani in carcerē coniecti, & bonis mulctati: Lencicia quoq; per eundem Petraſſium in Ziemouiti poteſtatē venit. Igitur acceſſione Cuiauiæ & Lenciciæ auctus animo viribuſque Ziemouitus, aperte iam regnū ſibi vēdicare, indictiſq; vniuerſæ Poloniæ comitiis Siradiam ad decimum quintum diem Iunij cædes & incendia comminari iis, qui dicto audientes non eſſent. Aduenere Nicolaus Vladiſlauienſis & Stiborius Plocenſis Epiſcopi, & Bozenta Archiepiſcopus cum aliquanta maiorū Polonorū caterua. Ibi Ziemouitus ab Archiepiſcopo Rex renunciatur, acclamantibus, qui aderant ex equeſtri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues viri diſſuaſiſſent.

Ziemouitus Cuiauiam ſuæ poteſtatis facit.

Ziemouitus indicit Siradiæ comitia.

Rex Pol. renunciatur.

Conuentu ſoluto, Ziemouitus Caliſſiam cum exercitu contendit, arcēq; cum oppido obſedit. Ibi ſe coniunxit cum eo Cōradus Dux Oleſnicenſium, cum trecentis haſtatis adueniens, Odolanouiam mercedis loco concedente Bartholomæo ſibi pactus. Quin ipſi quoq; maiores Poloni per idem tempus rurſus nouis motibus agitabātur. Hæc cum ad minores Polonos, apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur, minores quidem Poloni fratrum vicem doluere, & indictis Cracouiam ad octauum calendas Auguſti comitiis, exoratiſq; Duce Ziemouito & Bozenta Archiepiſcopo, vt ad ea comitia venirent, de pace totius Poloniæ & concordia ordinum cum eis diligēter egere. Vix tandē inducias bimeſtres confecere. Tametſi perſtitit nihilominus in obſidione Caliſſiæ Bartholomæus, magniſq; incommodis circumiacentes pagos & oppida contemptis induciis affecit, donec à Ziemouito veniente abſcedere, & quieſcere iuſſus eſt. In Cuiauia quoque præfecti & legati Ziemouiti aduerſariorum bona nihiloſecius vexabant.

Poloniæ maioris motus.

Comitia Cracouiæ.

Porro Eliſabetha Regina Sigiſmundum Marchionem generum ſuum cū duodecim millibus armatorum in Poloniam miſit, ad coercēdum Ziemouitum & factionem eius, pacandamque maiorem Poloniam, quæ nouis motibus agitabatur. Tranſmiſſo autem Sigiſmundus Carpatho monte, apud Sandeciam ſtatiua habuit. Quo cum proceres Cracouienſes & Sendomirienſes ſiue vltro, ſiue euocati ad eum conueniſſent, diſceptatum eſt, an Ziemouito bellū inferri fas eſſet, quod alij negarēt, violandas eſſe inducias, alij cōtra iam ab ipſo priore violatas eſſe contenderent. Vicitque hæc poſterior ſententia. Quapropter ſumpſere & ipſi cū Vngaris cōtra turbatorem publicæ pacis arma. Per Radomienſem igitur oram pacato agmine in Maſouiam pariter Poloni & Vngari Duce Sigiſmūdo ingreſſi ſunt, & Ziemouito nuſquā faciente pugnau-

Expeditio Vngarorū aduerſus Ziemouitū.

pugnandi copiam, ditionẽ eius omnem crudeliter igni ferroq; vaſtarũt. Cæterum Ioannis fratris eius ditione abſtinuere, propterea quod is quieſcebat, nec temerabat pacta cũ Ludouico publice de regno inita. Peruaſtata Maſouia Sigiſmundus, in Cuiauiam duxit exercitum & Breſtam vndecim diebus obſedit. Induciæ deinde ſemeſtres cum Ziemouito vſq; ad Paſcha factæ interuentu Vladislai Opolienſium Ducis: à quo Domaratus, cum ſtudium ſuum operamq; Sigiſmundo probare vellet, cum Saxonibus & Pomeranis mercenariis è Cuiauia prædas agens, apud Inouladislauiam non leue detrimentum acceperat, quod per ditionem eius ipſo inuito Cuiauiam infeſtaſſet.

Maſouia vaſtatur.

Sigiſmũdus Cuiauiam infeſtat.

Dum hæc ita geruntur turbanturque in Polonia, Lithuani occaſionẽ bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio Duce Maſouiam inuaſere: Drohicinum arcem, quam Ioannes Dux Maſouiorum Keiſtuto Duci ſocero ſuo ciuili bello occupato, non ita multo ante vna cum Mielnico, Camenecia, & Suraſſo interuerterat, obſidione vallauere. Forte tunc aberat præfectus arcis Saſſinus Magiſter curiæ; qui, vbi de periculo arcis, in qua nil ipſe præſidij reliquerat, accepit, cum ſubitaria triginta haſtatorum & ſexaginta baliſtariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hoſtes in arcem perrumpens receptꝰ eſt à ſuis. Qua eius audacia Lithuani de ſpe potiundæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Ruſſi quidam, à quibus ora illa fere habitabatur, proditionẽ cum eis pacti, arcẽ incenderunt, & per funes in ſtationes hoſtium ſeſe demiſerunt. Lithuani arcem flagrantem ſumma vi oppugnarunt, ne quod ſpacium Polonis reſtinguendi incendij darent. Ita plurimi partim hauſti incendio, partim hoſtilibus telis necati ſunt. Præfectus vero cum paucis reliquis omni ope deſperata viuus in poteſtatem hoſtium venit.

Lithuani Maſouiam vaſtant.

Turbauerat vero Polonorum mentes Eliſabetha Regina, quod Heduigin filiam ad conſtitutum tempus ipſis non mittebat. Itaq; fruſtra expectato Nouembri ac Decembri menſe, poſt initium noui anni milleſimi trecenteſimi octuageſimi quarti Sendiuoius Subinius Palatinus Caliſſienſis & Præfectus Cracouienſis, de ſententia Epiſcopi & aliorum procerum Cracouienſis conuentus cum nobiliſſimorum quorumque adoleſcentum comitatu ad Eliſabetham Iaderam vſq; Dalmatiæ profectus, ſtatum rerum Polonicarum, & poſtulata Procerum diligẽter expoſuit: petiitq; ab ea vt quamprimũ Heduigim ad breue tẽpus in Poloniam mitteret, coronatam mox ipſi remiſſum iri pollicebatur, vt cũ ipſa eſſet, donec adoleſceret. Quum vero moras Eliſabetha necteret, & aliam ex alia excuſationẽ quæreret, ambiguiſq; reſpõſis Sẽdiuoium duceret, exacerbatus ille, iram non obſcure præ ſe ferre, velleq; diſcedere innuit. Quod vbi Regina animaduertit, verita, ne is, in cuius poteſtate erat Cracouia, reuerſus turbas cieret, Ioannẽ Tarnouium Caſtellanum Sẽdomirienſem ad occupandam arcem Cracouienſem miſit: Sendiuoium autẽ diſcedere vetuit. Non latuit Sendiuoium Reginæ conſilium: itaq; vnum de comitibus fidelẽ curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentum anteuerteret, curaretq;, ne arx ipſi dederetur, etiamſi ipſe extrema pateretur. Ipſe vero clam ſeſe Iadera euolens, fere intra viginti quatuor horas ſexaginta milliaria bene longa (vt ſunt Vngarica) crebro mutando equos emenſus, Cracouiam laſſus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit.

Send. Szubinius Iaderam ad Reginam proficiſcitur.

Conſilia Reginæ.

Indixerãt Lelouiam comitia minores Poloni ad ſecundã diem Martij: ſed adueniente Sendiuoio, Radomſcum ea tranſtulere, vt maiores quoq; Poloni ad ea propinquitate loci inuitati venirẽt, & in cõmune de Republica cõſulerent.

Comitia Radomſcii.

rent. Vbi cum multa de ſuperbia & fruſtratione Eliſabethæ, de ſedandis diſſidiis, ac de nouo Rege creando tractata eſſent, neq; tamen creatio noui Regis malorum finem allatura eſſe videretur, eo quod neque foris pacem ob violata pacta cum Ludouico inita, neque domi quietem in tantis animorum ac ſtudiorum diſſenſionibus habituros ſe eſſe iudicabant, tandem placuit, vt Reginæ animum adhuc leuiore legatione pertentarent, ſi forte legati humilitas, quę magnam offenſionem & alienationem animorum ſignificaret, pertinaciam Reginæ frangeret. Deinceps vero, ne quis omnino ad eam neque publice, neque priuatim proficiſceretur. Statuta Reginæ dies octaua Maij, vt Heduigim Cracouiæ tandem ſiſteret, ſi regnare eam in Polonia vellet. Ni faceret, aliter ſibi prouiſuros eſſe. Hæc vt ita rata manerēt, iureiurando ſe mutuo obſtringūnt.

Miſſus eſt itaque cum his mandatis Prædislaus Vauelius, equeſtri familia non illuſtri: qui commouit Reginam, ita, vt Sigiſmundum generum ſuum, viris, equis, armiſque inſtructum, ad gubernādam Poloniam, tantiſper dum adoleſcat Heduigis, mitteret. Quod vbi apud Polonos proceres percrebuit, indignati ludibrio ſe eſſe fœminæ, eiuſque & Vngarorum arbitratu ſibi præfectos atque adeo dominos imponi, & Sigiſmundū peculiariter peroſi, exercitum contrahunt, & ad Sandeciam contēdunt: inde Lubouuliam ſiue Liblium, quæ tunc Vngariæ ditionis erat, legationem ad Sigiſmundum mittunt: monent, ne ſe inuitis in Poloniam veniat: ſi ſecus faciat, pro hoſte ſe eum habiturum eſſe.

Sigiſmūdus in Poloniam venire prohibetur.

Itaque repreſſit gradum Sigiſmundus: ſed illud impetrauit à Polonis, vt nonnulli de primoribus ad ſe venirent, ac de rebus quibuſdam ſecum conſtituerent. Miſſi Spitco Melſtinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à quibus illud modo impetrauit Sigiſmundus, vt aduentus Heduigis ad Pentecoſten vſque expectaretur. Author expectandi maxime Sendiuoius fuit, quod ei Sigiſmundus receperat, liberaturum ſe eſſe nobiles illos adoleſcentes, qui poſt fugam ipſius Iaderæ detenti in cuſtodia aſſeruabātur, qui fere propinqui erant Sendiuoij. Neque tamen præſtitit promiſſa Sigiſmundus propter motus fortaſſis illos Vngaricos, quibus agitabatur.

Maioris Poloniæ motus.

Interim rurſus nō quieſcebat maior Polonia, certatumque eſt mutuis cædibus ac capiuitatibus inter proceres & equites. At vero Cracouienſes & Sēdomirienſes proceres ad octauum diem Maij, quemadmodum cōſtituerant conuentum rurſus egere apud Sandeciam, Heduigiſque aduentum præſtolabantur.

Conuentus Sandecia.

Sed cum ea non veniret, placebat rurſus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius diſſuaſiſſet, quod diceret, aut ſe mendacij, aut conuentum omnem leuitatis argutum iri, ſi, cum conſtituiſſent, & Reginæ denunciaſſent, neminem ſe deinceps nec publice, nec priuatim ad eam proficiſci paſſuros eſſe, nouam legationem mitterent, contemptumque iri eam legationem. Itaq; placuit in commune, vt mittenda legatione pariter & creando Rege ad tempus adhuc ſuperſederent.

Sendiuoius vero Subinius, cuius animū inprimis angebat nobilium adoleſcentium detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, vt Heduigis in Poloniam veniret.

Heduigis in Poloniam aduentus.

Comitati ſunt eam Demetrius tituli ſanctorū quatuor coronatorum Presbyter, Cardinalis, & Archiepiſcopus Strigonienſis, & Ioannes Chanadienſis Epiſcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum Proceres cum frequēti Nobilitate Cracouiam accurrere, & qui tempore aduenerant, venienti vſque

ad li-

ad fines Vngariæ obuiam profecti ſunt. Deducta Cracouiam hõnorifice cum perampla ac ſplendida aurea & argentea, & ſtragulæ veſtis ſupellectili, idibus Octobris (qui dies memoriæ diuæ Heduigis Lignicenſis apud Polonos feſtus eſt) Regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta Archiepiſcopo ſolenni ritu inuncta & coronata eſt, magna omnium lætitia & fauſta acclamatione; regnique ampliſſimi adminiſtratio teneræ puellæ commiſſa. Lenitum erat in animis Polonorum Regis deſiderium, propter ſuaues & liberales mores Heduigis Reginæ, cum verecundia, modeſtia, prudentia, decentique ſuauitate coniunctos: quæ ſim virtutum non vulgare condimentum erat, forma corporis eximia. Nec grauatim viri muliebri imperio parituri eſſe videbãtur, niſi ad domeſticas procerum diſſenſiones ſedandas, & externorum bellorum impendentium motus, parum auctoritatis & præſidij fore in puella iudicaſſent. Nec ſatis in tuto Reginæ pudor illa ætate, illaque forma, & neceſſaria cum viris conſuetudine ſine coniugio futurus erat. Adhæc poſteritati quoq; proſpiciendum erat. Itaq; noua cura procerum animos inceſſit, de adiungendo Reginæ marito, qui regiam dignitatem, molemque rerum maximarum recte ſuſtinere poſſet. Deſtinarat quidem Ludouicus Rex adhuc viuens generum ſibi & ſucceſſorem in Vngaria, ſiue in Polonia, Vilhelmum Auſtriæ Ducem, quem puerum admodum in aula ſua educarat, promiſſo ei Heduigis filiæ matrimonio. Sed non magnopere Polonis placebat eum habere Regem, qui propter paternum principatum lõgo ſpacio & interiectu terrarum à Polonia diſtantem, longius aliquanto à regno abfuturus eſſet: nec multum opis princeps tenui fortuna & potentia domeſtica Poloniæ in rebus dubiis afferre poſſet.

Heduigis regina Pol. renunciatur & coronatur.

De Rege marito conſultatio

Dum autem diutius de re tanta conſultatur, commodum aduenerunt ab Iagellone magno Duce Lithuanorum Oratores Skirgello & Boriſſus fratres Principis, perampla munera Heduigi Reginæ attulerunt: coniugium eius regnumque dotale Principi ſuo petiuerunt: multa magnaque pollicentes, quæ ad amplitudinem Reipublicæ Polonæ, & ad incrementum religionis Chriſtianæ pertinere videbantur. Non ſurdis auribus oratio illa à Proceribus Polonis audita eſt. Cæterum Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propoſitæ oratoribus cauſæ, quamobrem non impetrarent, quibus de rebus veniſſent: nimirum quod Chriſtianæ cum barbaro nuptæ eſſe non liceret, & quod pacta iam quædam cũ Vilelmo Auſtriæ Duce de matrimonio prius interceſſiſſent, adiecta ducentorum millium florenorum pactione, ni pactis conuentis ſtatum eſſet. Ad hæc oratores reſponderunt. Quod ad religionem Chriſtianam attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Chriſtiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate Chriſtiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius myſteriis de more initiatus non ſit: illa vero ducenta millia ipſum etiam præſtaturum, ac ſi neceſſe ſit, exoluturũ eſſe, theſauroſque ſuos omnes & maiorum ſuorum in Poloniam comportaturum, & Lithuaniam Poloniæ adiuncturum, vt eodem deinceps cum ea imperio cenſeatur. Permouebant hæc magnopere Polonorum animos: magna videbatur fore ad amplitudinem regni Lithuaniæ acceſſio: perutile non modo pacem, verum etiam auxilium eius gentis adiungere, cuius hoſtiles excurſiones, quibus magna pars Poloniæ ſuperiori tempore ad vaſtitatem redacta eſſet, perdifficulter cohiberentur: præclarum & glorioſum nomini Polono, ſi eius opera Lithuania religionem Chriſtianam ſuſciperet. Verum

Legatio Iagellonis ad Reginam & Polon. proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

Oratores Lithuani in Vngariam profecti. tamen nihil præter ſenioris Reginæ ſententiam iis de rebus ſtatuendum eſſe viſum eſt, ad quam Heduigis etiam prouocabat, cum aliter Procerum poſtulationem recte refutare non poſſet. Itaque miſſi ad Eliſabetham oratores in Vngariam, optatum reſponſum retulere. *Reſponſum Eliſabethæ Reginæ.* Reſpondit enim eis Eliſabetha: ſi id Poloni ex re ſua publica fore exiſtimarent, nõ remoraturam ſe eſſe eorum commoda, neque religionis Chriſtianæ incrementa præciſuram. Nec multo poſt in Croatiam cum altera filia tendens ab Horuato Bano è medio ſublata eſt. Hoc reſponſum Eliſabethæ quum in Poloniam relatum eſſet, de vniuerſi conuentus ſententia (in quo tamen pauci aderant ex maiori Polonia, ſiue quod Ziemouito fere fauebant, ſiue quod inteſtino bello diſtinebantur) Lithuani oratores dimiſſi, & Vulodicus Ogrodonecius, & Criſtinus Oſtrouius, *Polonorum legati ad Iagellonem.* itemque Petrus Szafranecius, & Hincia Roſcouicius, legati ad Iagellonem cum eis miſſi ſunt, vt eum ad coniugium Heduigis & regnum Polonorũ vocarent, ſi is ſupra memoratas conditiones accepiſſet, iureiurandoque ſuo ſtabiliſſet: vna inſuper adiecta, de recuperandis iis, quæ in eam diem à iuriſdictione Polonorum Regum quoquo modo exciderant. *Regina pacta cũ Ziemouito.* Cum Ziemouito autem tranſegit Regina his conditionibus, vt is munitiones in Polonia ſub interregno captas redderet: ac pro iis decem millia ſexagenarum Pragenſium ab ipſa acciperet. Cuiauiam autẽ hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia ſibi numeraretur. Captiui vtrinq; dimitterentur liberi. De iniuriis intra inducias vltro citroq; illatis & acceptis, delecti vtrinq; arbitri arbitrarentur: pactum, quod de Lẽcicia cum Proceribus Polonis Ziemouitus iniuerat, eſſet irritum: deniq; Mogilnenſe monaſterium idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet.

Vilhelmus Auſtriacus Cracouiam appulit. Dum hæc ita fiunt, interim Vilhelmus Auſtriacus certior factus de ſtatu rerum Polonicarum, ac de propenſa Heduigis Reginæ erga ſe voluntate, eius ipſius nutu (vt creditum eſt) à Gnieuoſſio Daleuicio Succamerario Cracouienſi (cui ſe illa concredebat) admonitus, ne ipſe ſibi deeſſet, cum ſplendido comitatu & apparatu magniſq; diuitiis Cracouiam inopinat' aduenit. Sed arcis ingreſſu Dobeſlai Curoſuancij Caſtellani Cracouienſis, & aliorũ Procerum autoritate prohibitus in vrbe diuertit: conuenitq; cum eo identidem Heduigis Regina in cœnobio diui Franciſci luce clara, aulico ſuo virorum ac puellarum comitatu ſtipata, choreiſque indulſit: & in vrbe optatis nuptiis cum eo defungi tentaſſet, niſi Demetrius Goraius Theſaurarius regni ei diſſuaſiſſet. Intelligens autem Vilhelmus, palam ſibi Polonos Proceres aduerſari, ſimul de aduentu Iagellonis certior factus, poſt aliquantam moram clam ſe euoluit Cracouia, depoſitis apud Gnieuoſſium theſauris, quos ſecum apportarat. Vnde Gnieuoſſius poſtea multas amplaſque poſſeſſiones ſibi comparaſſe exiſtimatus eſt, ſed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter diſtractæ & dilapidatæ ſunt.

VLADISLAVS IAGELLO.

Anno Chr. 1386. ADuentabat iam cum fratribus Iagello, & cũ magno comitatu Lithuanorum: ſed ei Heduigis nupturam ſe non eſſe præ ſe ferebat, Vilhelmi amore capta, cui ſe à patre deſponſam eſſe, eodemque lecto paruulam cum paruulo cubuiſſe aſſeuerabat. A Iagellone vero eo magis abhorrebat, ꝙ eum breui ſtatura, deformem, & barbaris moribus eſſe accepiſſet. Negabant Proceres, valere id matrimonium, quod inter impuberes contractũ eſſet. De Iagello-

geſtione autem orabãt Reginam, vt maiorem Reipublicæ & religionis Chriſtianæ propagandæ, quam ſuarum voluptatum ratione duceret. Vbi emollitus eſt muliebris animus, cum multiplici perſuaſione & precibus, tum legatione Zauiſſæ Oleſnicij, qui ad contemplandam ſpeciem moreſque Iagellonis per ſpeciem ſalutandi miſſus, vtraq; commodiora opinione in illo eſſe renũciarat, tum demũ pauci proceres ei obuiam profecti ſunt, in quibus principem locum Spitco Melſtinius Palatinus Cracouienſis obtinebat. Plures cum Cracouiæ cum Regina expectarunt. Aduenit autem Cracouiam Iagello duodecima die Februarij anno Chriſti milleſimo trecenteſimo octuageſimo ſexto habens in comitatu ſuo cum alios Duces & proceres Lithuanos atque Ruſſos, tum Boriſſum & Suidrigellonem fratres germanos, & Vitoldum patruelem. Iam enim cum ſibi è Pruſſia reuocatum reconciliauerat, conceſſo ipſi Grodnenſi dominatu, Breſtia, Drohicinio, Mielnico, Bielſco, Suraſſo, Camenecia, & Volcouiſco oppidis ac territoriis, pactus ſibi fidẽ & obſequium eius. Aduenicns in thalamo Heduigin Reginam magna cum admiratione eximiæ formæ eius ſalutauit: poſtridie vero perampla ei dona cum Vitoldo, Boriſſo, & Suidrigellone miſit. Priuſquam autem cum Heduigi matrimonium iniret, vna cum fratribus & proceribus, atq; vniuerſo comitatu ſuo (exceptis iis, qui iam apud Ruſſos initiati erant) decimaquarta die menſis Februarij à Bozenta Archiepiſcopo, & Ioanne Epiſcopo Cracouienſi ſacro fonte ablutus, & Chriſtianæ religioni initiatus, Vladislai nomen accepit: atque ita mox matrimonium cum Regina ſolenni ritu cõtraxit, Lithuaniamque omnem cum Samogitia, & ea parte Ruſſiæ, quæ in ditione ipſius, fratrumque & patruelium eius erat, Poloniæ iure ſempiterno adiunxit. & in vnum corpus redegit, iureiurando interpoſito, & obſidibus datis ipſo Vitoldo, Michaele Duce Zaslauienſi, & Lubarto Duce Lucenſi. Quarto autem die poſt inunctus ab Archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam vetus in Vngariam à Ludouico aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem ſolenni pompa deductus, & in foro poſito ſolio collocatus iuſiurandum à Cracouienſibus & cæteris oppidanis de more accepit. Lithuani quoque & Ruſſi Duces atque Proceres, qui tunc aderant, in verba Regis & Reginæ iurarunt: indultumq; eſt poſtea conuiuiis, choreis & luſibus complures dies.

Iagello aduenit Cracouiam.

Baptiſatus nomen Vladislai accepit.

Cum Heduigi matrimonium contrahit.

Vladisl. Iagello coronatur.

Per hos dies Magiſter Crucigerorum Pruſſicorum Cõradus Zolner, ſpreta inuitatione Regis & Reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hoſtiliter in Lithuaniam vacuam tũc ducibus & militibus duplici agmine inuaſit: & longe lateque eam depopulatus, Lucomliam arcem vi cepit, Andreamque Iagellonis fratrem, apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſum, quo autore & concitatore expeditionem illam ſuſceperat, ei præfecit: cui ſe Polocenſes quoq; dediderũt. Eodem vero tempore ex compoſito Ruſſorum Smolenſciorum Dux Suentoslaus Lithuaniam & ipſe circum Vitepſcum & Orſam vexauit, Meſcislauiamque oppugnauit. Hæc vbi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoldum cum Lithuanis, & cum Polonis voluntariis in Lithuaniam miſit: qui feſtinantes, cum Crucigerorum exercitum Lithuania exceſſiſſe didiciſſent, Lucomliam partim trucidato, partim eiecto Andreæ præſidio receperunt. Inde Meſcislauiam profecti, nihilo maiori negocio oẽm eam oram in poteſtatem ſuam redegerũt, Suentoslaoq; interempto, filium ei⁹ Georgium iurare in verba Vladislai & Skirgello-

Cruciferi Lithuaniam vexat.

Suẽtoslaus Dux Smolenſciorum Lithuaniam infeſtat.

Smolenſcij à Polonis & Lithuanis ſubacti.

nis

nis iuſſum, Smolenſciis præfecerunt. Poloſcum quoque recuperarunt, ac de auctoribus defectionis pœnas ſumpſerunt. Dedit & Andreas Dux poſtea temeritatis ſuæ pœnas, toto triennio in arce Chencinenſi ſqualore carceris confectus.

Rex in maiorem Poloniam cũ Regina ſe recipit.

Cæterum Rex ipſe Iagello, perfectis rite ſolennibus regni ſuſcepti ceremoniis, ad pacandam maiorem Poloniam animum intendit: profectuſque eo cum Heduigi Regina, & magno comitatu armatorum minorum Polonorum, Poſnaniæ ſacrum paſcha peregit, & Grimaliorum atque Nalenciorum familias, capitalibus odiis inter ſe diſſidentes, cum ducibus ſuis Domarato & Vincentio Palatino, in concordiam reduxit. Bona Eccleſiaſtica à quibuſcunque per vim ſiue dolum occupata erant, iuſtis dominis reſtituit: Bartholomæum Coſminium, prædonicam exercentem, & venire ad ſe cõtumaciter & prætractę recuſantem, proſcripſit: Ioannem Ventiuim iudicem terreſtrem Poſnanienſis tractus, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata cruenti dæmonis cognomen meruit, confiſcatione bonorum & carcere puniuit. Quum autem Gneſnam veniſſet Vladiſlaus, & commeatum ſiue ſtationem, vt vocant vulgo, à collegio eius baſilicæ petiiſſet, nec impetraſſet, fertur more barbarico oppignoraſſe facultates adſcriptitiorum eccleſiæ. Verũ cum eam ob rẽ ſacris ciuitati interdictũ eſſet à Nicolao Stroſbergo Præpoſito & vicario Archiepiſcopi, reprehenſus à Regina Vladislaus, pignora capta reddi iuſſit. Ibi illa ſuſpirans: Pignora quidem reddemus inquit, agreſtibus, cæterum lachrymas quis eis reddet. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum placide Vladislaus compoſuit.

Iudex iniuſtus punitus.

Autumnus totus cum æſtate his rebus conſtituendis datus. Hyeme & ſub anni ſequentis initium Vladiſlaus nouus Rex ingenti procerum atque equitum Polonorum caterua ſtipatus, vna cum Regina in Lithuaniam ſe contulit: Archiepiſcopum Gneſnenſem, & multos ſacerdotes, ac pios homines ſecum ducens. Ziemouitus etiam & Ioannes Maſouiorum, & Conradus Olſnicẽſium Duces cum comitati ſunt.

Conuentus Lithuanorum.

Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, cõuenerunt eo Skirgello Trocenſium, Vitoldus Grodnenſium, Volodimirus Kiouienſium, & Coributus Nouogrodenſium Duces, fratres Principis, & infinita equitum plebiſque multitudo. Ibi de religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum Deorum & omni ſuperſtitione diligenter actum, ipſo Rege maximam ei rei nauante operam, non ſolũ hortando, ac orando, & præmiis inuitando, ſed etiam docendo: quum Polonici ſacerdotes linguæ imperiti eſſent, ipſe autem Ruſſicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Ægre gens barbara maiorum ſuorum religionem relinquebat: ſed cum iuſſu Regis ſacer ignis extinctus, templum araque eius diruta, & adytum (vnde oracula à ſacerdote edebantur) euerſum Vilnæ eſſet, necatique ſerpentes & ſucciſi luci, quos pro diis colebant, nulla cuiuſque læſione (quod præter opinionem barbarorum acciderat:) tum vero barbari vanitate ſua agnita alacriores ad Principum ſuorũ religionem facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum vocatur, & orationem Dominicam (pio Rege nullum laborem ſubterfugiente) edocti, Chriſtianis myſteriis de more initiati ſunt. Sed cum immenſi laboris eſſet, ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor habitus eſt: reliquum vero vulgus turmatim diſtributũ, aqua luſtrali ſiue ſacra à ſacerdotibus conſperſum eſt: vnum-

Regis ſtudium religionis Chriſtianæ propagandæ.

Lithuani baptiſantur.

vnumque nomen cuique turmæ tam virorum, quam mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem Rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis veſtiuit, cum ad eum diem gēs illa conficiendarum earum rerum ignara eſſet, ſed aduectitiis tantum nobiliores vterentur: nam vulgus agreſte peronibus magna ex parte etiam nunc vtitur, & lineis veſtibus, pelliceiſque tunc vtebatur. Baſilica deinde Vilnæ condita eſt, & reditibus amplis atque ſacerdotiis locupletata, ac D. Stanislai memoriæ à Bozenta Archiepiſcopo conſecrata eſt, inſtitutuſq; in ea Epiſcopus Andreas Vaſſilo Polonus, qui Eliſabethæ Reginæ à confeſſionibus fuerat. Septem præterea paroeciæ à Rege cōſtitutæ & dotatæ ſūnt, quarum templis Regina plurimam ſupellectilem ad cultum diuinum accommodam largita eſt. Remiſſa deinde Regina in Poloniam Vladislaus Rex totum annum in Lithuania Chriſtianæ religioni propagandæ vacauit: Dobrogoſtium Poſnanienſem Epiſcopum, ad Vrbanum Pontificem allegauit, eique ſe dicto audientem fore ſolēni Regum Chriſtianorum more promiſit. Poſtea Vitepſcum & Poloſcum profectus, nouos motus ſedauit, ſumpto de ſeditioſis ſupplicio. Inde Vilnam reuerſus, Skirgellonem Trocenſium Ducem fratrem ſuum pro ſe ſummæ rerum apud Lithuanos præfecit: legem condidit, ne Ruſſis & catholicis matrimonium inter ſe contrahere liceret, niſi Ruſſus, vel Ruſſa à ſuis ad catholicos tranſiret: aliam item, qua bona eccleſiaſtica omni onere, labore, penſione & iuriſdictione Principis & profanorum quorumuis liberauit. Sorori Alexandræ Ziemouito iuniori Maſouio in matrimonium collocatæ magno apparatu nuptias fecit, Radomienſemque ditionem nouo affini in dotem promiſit.

Skirgello à Rege præfectus Lithuaniæ.

Reuertens autem in Poloniam, per Ruſſiam iter fecit: Creslaumque Curoſuancium Caſtellanum Sendomirienſem Luſco præfecit: Leopoli Petrum Palatinum Moldauiæ ſiue Valachiæ cum proceribus ipſius, ſolenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam accepit: quum ij ab Vngaris ſub interregno defeciſſent. Nec diu poſt diſceſſum Regis quietæ res fuerūt in Lithuania. Cum enim eſſet æmulatio inter Skirgellonem & Vitoldum, indignumq; duceret Vitoldus, excelſi animi vir, deteriori parere, nec ſtare promiſſis Regem, aut reſpondere ſpei meritiſque ſuis animaduerteret, nec ignoraret etiam, Skirgelloni homini feroci viciſſim ſe ſuſpectum eſſe, metuens eius inſidias, Grodno & Breſtia arcibus ſuis valido præſidio firmatis, in Maſouiam ad Ioannem Ducem ſororium ſuum cum Anna vxore profugit, inde ad Ziemouitum fratrem eius ſe contulit. Sed ab vtroque inhumanius tractatus, in Pruſſiam ad Cruciferos contendit: à quibus comiter acceptus & habitus eſt, quod ij per eum facile ſe Samogitia & Lithuania potituros eſſe ſperarent. Interim Lithuania Cruciferorum Pruſſicorum pariter & Liuonum armis vexata eſt, & in duas factiones, quarum altera Vitoldo, altera Skirgelloni fauebat, diuiſa inteſtinis diſſidiis laborare cœpit. Veritus autem Vladislaus Rex, ne Vitoldus Vilna Ruſſorum impenſius ipſi fauentium proditione per ignauiam Skirgellonis potiretur, miſit eo Nicolaum Moſcorouium cum mediocri militum Polonorum præſidio & apparatu bellico, vt arcem vtramq; tueretur. Icerat quidē Vitoldus fœdus cum Cruciferis, & ſpe potiundæ Lithuaniæ ab eis onerabatur: ſed cum ſuſpectam eorum fidem, ſiue vana ſuſpicione, ſiue coniecturis quibuſdam habere cœpiſſet, clam ſibi per internuncium Vladislaum Regem proditionem Ruſſorum & Lithuanorum metuentem reconciliauit, & accepta ab eo ſpe adipiſcendi principatus, in Lithuaniam in-

Lithuanorum Ducū diſſenſio.

Vitoldus in Maſouiam fugit, inde ad Cruciferos.

Lithuania vexatur à Cruciferis.

Vladisl. Regi reconciliatus Vitoldus in Lithuaniam reuertit.

ſcientibus Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces eorum Samogitis confines, cum velut ſocius & amicus intromitteretur, cepit & exuſſit, præfectis & præſidiariis militibus Cruciferorum partim cæſis, partim in ſeruitutem abductis, vt aliquo tamen cum munere ab hoſtibus ad ſuos rediret. Cum autem ſpem ſibi datam à Rege diutius duci videret, conſilium cepit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verum fraude intempeſtiue detecta, ſpe fruſtratus, in Pruſſiam, reconciliatis ſibi per literas & internuncios Cruciferis, ſeſe recepit: indeque biennio Lithuaniam cum auxiliis eorum infeſtauit.

Vitoldus iterũ tranſit ad Cruciferos.

At in Polonia lites & ſimultates inter Regem & Reginam, ſuſpicionibus quibuſdam ac ſuſurronum delationibus excitatæ eouſq; increuerant, vt nõ longe eſſent à diſſidio, ni ſe Primores interpoſuiſſent. Conuenit tandem, vt delatores vtrinque ederentur. Editus eſt Gnieuoſſius Daleuicius Succamerarius Cracouienſis, qui optimam fœminam Heduigin Reginam clam apud maritum Regem probri inſimularat, quod diceret, abſente illo Vilhelmum Auſtriacum Cracouiam ſecreto veniſſe, & aliquot diebus cum Regina conſueuiſſe. Qua de re ſatisfecit Regina Regi iureiurando: verum in Gnieuoſſium iudicium de infamia Viſliciæ in conuentu Procerum inſtitutum eſt: ibique accuſatus & damnatus Gnieuoſſius quum non probaſſet, quæ dixerat: nec dixiſſe ſe negare poſſet, ex decreto iudicij mentitum ſe eſſe clara voce & latratu ſubter ſcamnum edito profeſſus eſt. Eſt autẽ ea grauiſſima apud Polonos & infamiæ plena mendacij retractatio, quæ fit publice latratu canino adiuncto. Ita ſublata omni ſuſpicione, amor cõiugalis eſt inter Regem & Reginam redintegratus.

Lites & ſimultates inter Regẽ & Reginã.

Mendacij retractatio pœna apud Polonos.

Fecit deinde Vladislaus Rex anno Chriſti milleſimo trecenteſimo nonageſimo expeditionem in Lithuaniam, vt gliſcens inter Lithuanos & Ruſſos ſtudio partium diſſidium reprimeret, Vitoldiq; potentiam frangeret, atque excurſiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi exercitum in Germania & aliis exteris oris comparabant. Tenebantur Vitoldi præſidiis arces Breſtia, Camenecia Podlaſſenſis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excurſiones. Eas igitur arces primũ Rex in ditionem & poteſtatẽ ſuam redigere adortus, Breſtam intra decimum diem occupauit, & Hinciam Regouium Polonum cum præſidio ibi collocauit. Inde, cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatuſq; penuria miſſionem efflagitaſſent, cum aulico ſuo comitatu & paucis voluntariis ad Cameneciam caſtra mouit, captamque nullo negotio arcem Zindrami Maſcouicij equitis Poloni fidei commendauit. Inde porro nihil paucitate ſuorum, ac dubia Lithuanorum ac Ruſſorum fide deterritus, tranſmiſſo Nemeno fl. ad Grodnum caſtrametatus eſt. Ibi conuenere ad eum Skirgellonis, Volodimiri, & aliorum Lithuanorum ac Ruſſorum Ducum, ac Procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus vero Nouogrodenſium Seuerianorum Dux, cum Ruſſis de religione ſentiens, pro ſe ipſe cũ inſigni equitatu in caſtra Regis fratris venit. His copiis Grodnum, cum non facile vi caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoldum, nec ignorabat is, Grodnenſes diuturnam obſidionem ferre non poſſe. Protinus igitur cum non parua Cruciferorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenum è regione arcis caſtris poſitis, nouam arcem in aggeſto ex terra tumulo munire inſtituit. Verum nihil ea re obſeſſi releuabantur. Et iam inferior arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intermiſſo cœpto opere, Vitoldus ferream

Regis expeditio in Lithuaniam.

Vitoldus cum Cruciferis.

ream catenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaque continuatis nauibus in flumine ponté iunxit, quo facilius laborantibus ſuis ſubueniret. Contra id opus regij milites ingẽtes pinus ſiue pinaſtros in ripa ſuccíſas, & in amnem deiectas ſecundo flumine implerunt, quæ impetu rapidi amnis celiter delatæ catenam perruperunt, nauesque nonnullas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerſerunt. Ex quibus vnus quiſpiam Germanus in vlteriorem ripam ad regia caſtra, fruſtra inclamantibus ſuis, vt in vndis periret potius, quam in hoſtium poteſtatem veniret, enatauit. De quo rerum hoſtilium ſtatus omnis cognitus eſt. Inſequenti autem nocte Vitoldus cum ſuis deſperata defenſione arcis fugienti ſimilis diſceſſit, & arx poſt quinquageſimum obſidionis diem in ditionem Regis venit. Nec ſane multo leuior ea obſidio obſidentibus, quam obſeſſis fuit. Tanta enim commeatus pabulique penuria preſſi ſunt, vt vix ater panis (quali etiamnum vulgus Lithuanorum fere vtitur) militibus ad veſcendum ſuppeteret: equis vero frondes arborum, ac vetus palea de ruſticanis tuguriis detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco eſſet. Ab ea Grodni deditione Vladiſlaus Rex in maiorem Poloniam profectus eſt, in qua Varciſlaus Pomeranorum Dux ritu ceremoniaque ſolenni iureiurando præſtito in fidem & clientelam regni, ac in ſocietatem contra Cruciferos à Rege receptus eſt. *Rex in maiorem Poloniam proficiſcitur.*

Interea vero, dum Rex expeditione Lithuanica occupatus fuit, fertur Heduigis Regina alterum de Polonis exercitum comparaſſe, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Halitiam, Treboуliam, ſuperiorem Leopolim, & alias quaſdam arces in Ruſſia meridionali in poteſtatem ſuam redegiſſe, eiectis Sileſiis & Vngaris, quorum fidei arces illæ à Ludouico Rege olim commendatæ erant. Matureſcentibus autem ſegetibus, cum Lancaſter Heinrici Regis Anglorum filius cum permagna Anglorum, Francorum, Germanorumque voluntariorum manu in Pruſſiam piæ contra barbaros militiæ opinione veniſſet, triplici agmine in Lithuaniam itum eſt, Vitoldi vindicandi reſtituendique prætextu, re uera autem, vt Lithuaniam ſibi Cruciferi ſubiugarent. Ducebat autem vnum agmen Vitoldus, alterum Magiſter Cruciferorum Liuoniæ, tertium ipſe dux belli Cõradus Valerodus Magiſter Pruſſiç. Ad Caunam igitur initio eæ copiæ conuenere, inde ad Trocos peruentum, & mox ad ipſam Vilnam caſtra mota. Ibi regij hoſti aduentãti, occurrere, cõmiſſoq; prælio terga dedere, multis fortibus viris amiſſis. Deinde arx Vilnẽſis inferior, quam Curuam vocant, vixdum obſeſſa à proditoribus Ruſſis & Lithuanis ſuccẽſa eſt. Ex quo incendio cum ſeſe Corigello frater Regis ſubduceret, ab hoſtibus exceptus, & capite plexus eſt. Cætera multitudo omnis in ea arce partim abſumpta incendio, partim ferro hoſtili crudeliter cæſa. Ad quatuordecim millia hominum ibi periſſe exiſtimantur. Superiorem arcem Poloni cum Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorum, & cõflagratione arcis inferioris, aut minis hoſtium & oſtentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidẽ oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem cõpelli poterant. Veriti autem proditionem ipſi inter ſe cuſtodias, ac cætera defendendæ arcis munia, ſubmotis Ruſſis ac Lithuanis, partiti ſunt. Loca deiecti muri vel humo fimoq; opplebãt, vel coriis iumẽtorũ laxe prætendebant, & ſic ictus bõbardarum eludebãt. Skirgello quoq; Re- *Cruciferi Lithuanis bellum inferunt.* *Lithuani à Cruciferis fuſi.* *Strages Lithuanorum.*

gis frater noctu fere cum ſuis Lithuanis & Ruſſis erumpens, non paruis detrimentis & cladibus hoſtes afficiebat. Cum autem plus minus tres menſes arx irrito labore obſeſſa & oppugnata eſſet, primis demum Octobris diebus hoſtes magna non modo profanarum, ſed & ſacrarum ædium vaſtitate, & inermium hominum infantumque cæde perpetrata, ab obſidione diſceſſere. Non paucos tamē & ipſi fortes viros in ea obſidione deſiderauere. De Ducibus autem hinc Narimūdus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoldi frater periere: hic quidem tormēto ex arce ictus, ille vero in ſingulari certamine victus, captus, & pedibus ex vlmo iuſſu Vitoldi ſuſpenſus, & ſagittariorum ſpiculis confectus. Depopulatus eſt deinde finitimam Pruſſiæ Samogitiam Vitoldus cum Commēdatore Ragnetenſi & præfecto Inſterburgenſi, quibus hoc negocij datum erat à Magiſtro. Quare Vladislaus Rex opem laturus afflictæ patriæ, menſe Nouembri magnis comitatus copiis, commeatuque copioſo in Lithuaniam venit, & nutantes Ruſſorum ac Lithuanorum animos liberalitate & largitione maxime lanearum veſtium confirmauit. Nec tamen ibi diu moratus ſubminiſtrato opportuno commeatu, Ioanneque Oleſnicio in Nicolai Moſcorouij locū ſuffecto, in Poloniam eſt reuerſus, cum nullo modo Moſcorouium in ea præfectura diutius retinere potuiſſet: qui partim Skirgellonis, quē poſtea Rex Kiouienſi oræ præfecit, ſuperbia offenſus, partim ob hoſtium potentiam, partim ob fluxam incolarum fidem aliquid laude dignum ſe præſtare non poſſe ratus magnopere ſe excuſabat. Drohicinenſem vero tractum cum Drohicino, Mielnico, & Bielſco arcibus Ioanni ſeniori Duci Maſouiæ hæreditario iure donauit, pactus, vt is tractus, ſicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autem eius nomine Dux Regi præſtaret, quod alij Duces in Lithuania præſtant. Hyeme poſtea Rex in Poloniam reuertit, ac milites in ſupplementum commeatum atq; arma Oleſnicio in Lithuaniam tranſmiſit.

Vladiſlai expeditio in Lithuaniam.

Æſtate ſequenti rurſus Vitoldus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum, ſpe proditionis ab iis, quibus exoſus erat Skirgello (quem inde amotū eſſe nondum cognouerant) faciendæ inductus. Cognito vero aduentu hoſtium, Oleſnicius oppidum, ne receptaculo eſſet hoſtibus, cremauit, ſeptiſque de viridi robore pluribus in locis extructis, aditum ad arces impediuit, & in venientes hoſtes ad ædem diuæ virginis intra mœnia vrbis impetum fecit. Animaduerſa Polonorum audacia, deſperataque ob amotum Skirgellonem proditione, Vitoldus & Cruciferi paucis diebus ſoluerunt obſidionem, & ne nihil egiſſe viderentur, reuertentes Vilcomiriam & Nouogrodecum caſtella ſupra Vilnam fl. vi cepere & incendere, interfectis Polonorum præſidiis. Duabus deinde aliis excurſionibus eadem æſtate Lithuaniam populati Mednicos & Velzanos in Samogitia exuſſere. Hyeme vero ad Caunam quæ regio præſidio tenebatur, profecti tres munitiones in circuitu excitarunt, Naugardum Metemburgum, & Ritteruerderum, ex quibus ſubiectam oram infeſtarūt. Porro Oleſnicius, vt hoſtium conatus reprimeret, Alexandrum Viguntum Regis fratrem cum expeditis copiis ad expugnandas eas munitiones miſit. Ceperat iam Vladislaum Regem eius belli ſatietas propter Polonicas occupationes, quibus diſtinebatur, & magnitudinem ſumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum frumento, leguminibus, & pecudibus ſubmittendis non modo præſidiariorum, ſed & totius gentis inopiam releuare, ne regio hoſtilibus excurſionibus peruaſtata, & alioqui inculta tunc fere atq; ſteri-

Vitoldus rurſus ad Vilnam ducit exercitum.

Commeatus Lithuanis ſuppeditatus è Polonia.

ſterilis deſereretur, & ab hoſtibus occupanda permitteretur. Itaque Henricum Ziemouiti Maſouij filium, qui Plocenſis Epiſcopus poſt Sciborij mortē deſignat⁹ erat, ſubornat, vt ad Vitoldum profectus clam de pace ageret. Sublatus erat veneno per eos dies Alexander Viguntus Regis frater, qui propter induſtriam ac dexteritatem in rebus agendis Regi charus fuerat. De cuius morte Vitoldus vulgo inſimulatus eſt. Hoc igitur ſine liberis extincto, facilius de pace inter Regem & Vitoldum conuenit, cum Rex ei magnum Ducatū poſthabitis fratribus germanis ſuperſtitibus, policitus eſſet, cum quod illos ignauos, & venationibus modo ebrietatique deditos eſſe cerneret, tum vt ſe moleſtia belli Lithuanici & metu inſidiarum Vitoldi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoldum Vladiſlao reconciliauit, & ipſe iam hypodiaconus repudiato ſacerdotio filiam Vitoldi Ringalam vxorem duxit. Sed paucis diebus veneno extinctus, temerati voti pœnas dedit. *Vitoldus Regi reconciliatus.*

Vitoldus autem rebus ſuis cum Vladiſlao Rege ex animi ſententia compoſitis, Cruciferos & Germanos mercatores in Ritterwerdero caſtello ſecū commorantes comprehendit, & incenſo caſtello vinctos in Lithuaniam abduxit. Veniens Vilnam Vitoldus cum captiuis, & non contemnenda præda parta de Cruciferis honorifice ab Oleſnicio acceptus eſt. Quibus de rebus certior factus Rex ad finem menſis Iulij propere in Lithuaniam profectus, apud Oſtrouum Vitoldum cum ſuo comitatu ſupplicem obuiam habuit, & clementer eum cōſolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit. Vbi Vilnam ventum eſt, ibi Rex Vitoldum amoto de præfectura Oleſnicio, ſummæ rerum apud Lithuanos ac Ruſſos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quod in fide & clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Id anno Chriſti milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſecundo actum eſt. Nec tamen conceſſus Vitoldo principatus pacem Lithuanis attulit. Nam Suidrigello & Skirgello indigne tulerunt, quod germani fratres Vitoldo patrueli à Rege poſthabiti eſſent. Ac Suidrigello quidem cum minus animi & virium haberet, ad Cruciferos profugit, ac Lithuaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus dinexauit. Skirgello vero maiore animo & opibus præditus, ex æmulatione & iurgiis ad teſtatas cum Vitoldo inimicitias venit. Quorum malorum ſedandorum cauſa Rex rurſus cum Regina anno ſequenti in Lithuaniam ſe contulit, Skirgellonem, adiecto ei Cremenecenſi, Starodubenſi, & Starotrocenſi tractu, placauit. In poſterum ſi quid noui diffidij inter eos ortum eſſet, conuenit, vt Reginæ arbitrio ſtaretur. Ita rebus cōſtitutis Lithuanicis Rex & Regina in Poloniam reuertere. Per hoc tempus Cruciferi incitante Suidrigellone Lithuaniam crebris excurſionibus longe lateque vexarunt, munitiones etiam nonnullas ceperunt, & caput gentis Vilnam tentarunt, ſpe ſubornatæ per Ruſſos monachos proditionis. Sed cum ab vno ex ipſis detecta eſſet proditio, ſumptumque de conſciis ſupplicium, Cruciferi re infecta receſſerunt. *Redit in Lithuaniam.* *Rex in Lithuaniam ſe confert.* *Vitoldus M.D. Lithuaniæ creatus.* *Suidrigello ad Cruciferos profugit.* *Skirgelli cum Vitoldo inimicitia.* *Lithuania à Cruciferis vexata.*

Dum hæc ita aguntur in Lithuania, interea Rex & Regina ſtudiis pacis occupati, muros arcis Cracouienſis qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis vigilum, quos Burggrabios vocant, ſtipendia auxerunt, & vt ſingulos equites ſagittarios in promptu ſemper haberent, iniunxerunt. In ſuburbano etiam Cracouienſi ſeptentrionali, & in ora Clepardiæ oppidi monaſterium tituli S. crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedictinæ ſectæ à Praga accitos, qui Slauica lingua ſacris operarentur, collocarunt. Verum *Arx Cracouienſis firmata.*

morte Reginæ intermiſſum, conſummatum non eſt. Aliud iidem monaſterium in eodem ſuburbano occiduo, titulo ſanctæ Mariæ in arena Carmelitis ſodalibus mendicantibus condiderunt. Pſaltarum quoque ſiue Pſalteriſtarum collegium in Baſilica Cracouienſi iidem inſtituere, attributo eis de ſalinis ſolario.

Sigiſmūdus Rex Vngar venit in Poloniam.

Venit per eadem tempora in Poloniam Sigiſmundus Vngariæ Rex viſendæ Heduigis Reginæ cauſa: A qua dies aliquot Sandeciæ perhumane habitus, & poſt longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimiſſus, in Vngariam reuertit. Mox bellum inter Regem & Vladiſlaum Opolienſem Ducem ortum. Cauſæ autem belli Regi hæ fuiſſe memorantur, vt ſe religione iuriſiuraudi, quod initio regni ſui dederat, de recuperandis iis ditionibus, quæ ſuperiori tempore à Polonia auerſæ erant, exolueret, & Vladiſlaum imperium detrectantem ſuum coerceret. Nam neque reddebat ille, quæ prodiga Ludouici Regis donatione acceperat: neque iuſiurandum dabat, ſe in fide & poteſtate Polonorum iure feudi ſemper fore. Quinetiam ſuperbe legatis regiis reſponderat, ac tumulis etiam compluribus excitatis ditiones illas ſuas ad Zitnum oppidum à reliqua Polonia diſiunxerat. Adhæc Inouladiſlauienſe, Tucholienſe, atque Tuſnenſe territoria Rege inconſulto Heduigi filiæ, quæ cum Alexandro Duce nupta fuit, donarat. Magiſtro autem & ordini Cruciferorum primum Zlotoriam ſex millibus ſexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totam Dobrinenſem terram quinquaginta millibus oppignorauerat. Eius belli præter Regem quinque Senatores erant conſcij, & quo molitio belli occultior fieret, Vladiſlaumque incautum facilius opprimeret, præmiſit Rex Criſtinum Oſtrouium Caſtellanum Sendomirienſem cum parte copiarum aduerſus Dobrinum, ipſe cum reliquo exercitu, cum ſe Oſtrouium ſubſequi ſimulaſſet, deflexo itinere ad Olſtinum caſtra metatus, tertio die eam arcem expugnauit. Poſtea ad cæteras arces, partitus cum Spitcone Melſtinio Palatino Cracouienſi copias, aduentu Ducum Maſouiorum auctas, ſine mora diſcurrit, ne quod perterritis recolligendi ſe ſpatium daret, intra ſeptimum diem Crepicia, Vielunum, Oſtreſſouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem accepta. Vladiſlaus vero Dux, è Sileſia regias ditiones infeſtauit, mercatorum Polonorum ad Vratiſlauienſes nundinas proficiſcentium merces & facultates cum curribus diripuit. His igitur irritatus Rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit, Caſtella quædam & oppida cepit, & Opoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit. Et implorauit quidem Vladiſlaus Dux Venceſlai Imperatoris & Regis Bohemorum opem, ſed non impetrauit, eo quod iecerat is paulo ante fœdus cum Rege Polonorum. Sed reuera ignauia Venceſlai in cauſa fuit, quod clienti opitulatus non eſt. Cum igitur in illo nihil eſſet ſpei, Vladiſlaus aliam rurſus gerendi belli ingreditur rationem & Duce Oleſnicenſium Conrado, aliiſque deprecatoribus ad Vladiſlaum Regem miſſis, pacem impetrauit his conditionibus, vt ablata mercatoribus Cracouienſibus bona reſtitueret: Rex vero Lublineciam & Strelce arces, aliaque oppida de ipſo capta iure belli retineret: quæ mox Spitconi Melſtinio vtenda fruenda dedit. Ille autem poſtea Premiſlo Duci Teſchinenſium mille marcis, vt tum ferebant modicum æſtem-

Bellum cū Duce Opolienſi.

Vladiſlaus Opolienſis Regi reconciliatus.

ei tempora, ea oppignorauit. Hæc acciderunt milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſexto.

Inſequenti anno Rex Vladislaus iratus Cruciferis, quod ij violato fœdere arma contra ſe ſumpſiſſent, Dobrinumque infeſtis armis petiiſſent, ſimulque, quod Lithuaniam infeſtare non intermitterent, magnamque iam Samogitiæ partem occupaſſent, bello eos perſequi cogitabat. Verum abhorrebant ab eo Procerum animi, quod non ignorabant, ſe vniuerſam Germaniam in ſe concitaturos eſſe. Itaque re in conſultationem poſita, cum maxima pars Senatus quieta conſilia magis probaret, placuit, vt conuentus cum Cruciferis iis de rebus Inouladislauiæ ageretur, ad eumque conuentum vt Regina modo cum Proceribus proficiſceretur: verebantur enim, ne Rex dolore acceptarum in Lithuania iniuriarum exacerbatus, aſperiore aliquo dicto intempeſtiuum bellum exuſcitaret. Sed neque hac ipſa ratione æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit: qui nectere moras & excuſationes, Polonorumque patientiam eludere, vt ſibi diuturnitate temporis poſſeſſionem Dobrini firmarent. Ibi Regina reprehenſa eorum auaritia, & fœderis ac iuriſiurandi violatione, tum ſuperiorum temporum ingratitudine, qua in patronos ſuos Polonos vſi erant, diſerte quaſi fatidico ore adiecit: ſe quidem viuente nihil eos aduerſi pro illis auſis paſſuros eſſe, poſt mortem vero ſuam maximis cladibus ſuis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neque certa pace, neque aperto bello Inouladislauia diſceſſum eſt.

Conſultatio de bello Cruciferis faciendo.

Hoc autem anno Vitoldus expeditionem in Tartaros ſuſcepiſſe fertur: tribumque vnam Tartarorum, quam illi Ordam vocant, cum pueris & mulieribus abegiſſe, partem captiuorum Regi & Proceribus Polonis dono miſiſſe, reliquos in Lithuania ſupra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocaſſe. Qui ibi vſque in hodiernum diem manent, boni & diligentes patresfamilias, & virtutis priſcæ, armorumque non immemores: ritus autem patrios Mahometicæ ſuperſtitionis adhuc ſeruant. Laeſcatus autem hac victoria Vitoldus, annum quidem vnum quieti, & comparandis maioribus copiis dedit. Quo anno Sigiſmundus Rex Vngariæ Cracouiam, ſiue viſendi Regis ac Reginæ, ſiue res ſuas ſtabiliendi cauſa, magis etiam alienatis ab eo poſt cladem Nicopolenſem animis Vngarorum, & non obſcure nouas res molientibus, iterum veniſſe fertur. Et ſane pepigit is tunc cum Vladislao Rege inducias ad annos ſedecim.

Vitoldi expeditio contra Tartaros.

Tartari in Lithuania collocati.

Sigiſmũdus Rex Vngar. Cracouiam venit.

Sequenti vero anno milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono Vitoldus nequicquam diſſuadentibus Rege & Regina, alteram expeditionem fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica Nobilitate gloriæ cupidi nomina dederunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maxime inſignes: Raphael Tarnouius, Sendiuoius Oſtrorogius, Debrogoſtius Szamotulius, Ioannes Glouacius Palatinus Mazouiæ, Ioannes Dambrouius, Varſius Michouius, Socha Plocẽſis Palatinus, Thomas Vcenecus, & deniq; Spitco Melſtinius Palatinus Cracouienſis. Recẽſitis itaq; apud Kiouiam copiis Vitoldus bonæ ſpei plenus, Scythiam cum infeſto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidem loco natus, verum ſcientia rei militaris, & felicitate eo potentiæ prouectus, vt duo-

Vitoldi expeditio altera in Tartaros.

vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis, Imperatoreque eorum Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modũ ſecum circumuectaret, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia, Ægyptoque incredibili celeritate vaſtatis, orbem terrarum terrore nominis ſui impleret. Cum hoc Vitoldus congreſſus, multitudine barbarorum obrutus, fuſus eſt. Cecidere de Polonis plurimi, nec inulti tamen: in his fratres Regis Andreas, & Demetrius Coributus, & alij nouem Duces Lithuani & Ruſſi. Vitoldus cum Suidrigellone patruele, Oſtrorogio, & Szamotulio, cum inclinari aciem ſuorum cerneret, pernici fuga euaſit. Meliſtinius quum ſeu fuga, ſeu Ducis hoſtium indulgentia, cui virtutem & prudentiam ſuam inter colloquendum de pace probarat, ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſſimos hoſtes honeſte occumbere maluit, quemadmodum ipſe optarat, & prædixerat Paulo Sciucouio, timorem ipſi & amorem venuſtæ vxoris exprobrandi. Sciucouius vero ille dictis, quam factis fortior, primus propemodum fugam iniit. Nec diu Tamerlanes ei victoriæ ſuperſtes fuit, eo ipſo anno extinctus. Porro Tartari continuantes curſum victoriæ, in Lithuaniam populabundi vſque ad Luſcum excurrerunt. Kiouienſes tamen tribus millibus rublorum (continet autem rublus centum groſſos) oppidum & agrum ſuum redemerũt. Sub idem fere tempus Heduigis Regina filiam Eliſabetham Bonifaciam primo partu enixa eſt: eique poſt tertium diem extinctæ, nec ipſa diu ſuperſtes fuit, & in læua parte Baſilicæ Cracouienſis ante aram maximam ſepulta eſt, elata magnificentiſſimo funere, multorum Regum & Pontificis maximi Bonifacij noni ſplendidis legationibus celebrato: tametſi non ad exequias, ſed ad leuandam de ſacro fonte prolem regiam, Rege ipſo inuitante, eæ miſſę erant. Fuit autem Heduigis ſingulari pietate & ſanctimonia vitæ prædita, ab omni faſtu, leuitate, & iracundia aliena, ocij iuxta ac alienorum à ſuo ſtatu negociorum fugiens, tempus omne ſuum vel diuino cultu, vel lectione eorum, quæ ad pietatem moreſque formandos pertinerent, vel denique audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miſerabilium hominum querimoniis impertiebat. Facultates ſuas, quas ampliſſimas è paterna domo ſecum aduexerat, liberaliter in vſus egentium, in cultum diuinum, & in publicas vtilitates expendebat: ac præter ea, viuens aras duas in Baſilica Cracouienſi dotauit. Pragæ domum amplam Lithuanis, qui honeſtis diſciplinis operam darent, ſiue emit, ſiue condidit, poſſeſſioneſque peramplas, vnde eis ſumptus ſuppeditarentur, adiecit, quæ domus Reginæ vulgo dicitur. Moriens vero, quicquid habuit reliquum in ſupellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad erigendam conſummandamque Cracouiæ Academiam, quam Cazimirus Magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit, nũcupatis executoribus vltimæ voluntatis ſuæ, Petro Epiſcopo, & Ioanne Tencinio Caſtellano Cracouienſi. Donauit etiam Baſilicæ Cracouienſi veſtem ad ſacra peragenda factam, margaritis & lapidibus pretioſis diſtinctam. Duo anni tempora, Quadrageſimam & Aduentum Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſemper coluit: delitias, pompas, & oſtentationem diuitiarum ita contempſit, vt quum propinqua partui, regali cultu & magnificentia exornare cubiculum Regis abſentis literis iuberetur, reſpondiſſe ei feratur: ſe pompam oẽm & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe, nec inſciam eſſe, ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectius ſe vilitate & neglectu mundani faſtus

Vitoldus à Tartaris fuſus caſis ducibus Regis fratrib.

Tartari Lithuaniam & Ruſſiam populantur.

Heduigis Regina moritur.

Virtutes & laudes Reginæ.

ſtus diuinæ benignitati, quæ ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe.

Iuſtis Reginæ peractis, Vladislaus Rex mœſtiſſimus, ac de retinendo regno addubitans, quod non ignoraret, ſe externum vxoris nomine apud liberam gentem eouſque regnaſſe, in Ruſſiam ſeceſſit: cogitabatque vltro ſe regno abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quam vt vi & armis cum ignominia pelleretur. Sed hæc cum cogitantem Proceres Poloni placide conſolati confirmauerunt, quum ei ſua ſtudia in poſterum quoque detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quod alienus amiſſa vxore nil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebant ei rei remedium, quod ipſa etiam Heduigis Regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirum vt Annam Vilhelmi Ciliæ Comitis filiam, cuius ſororem iam Sigiſmundus Rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundam vxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quod Caſimiri Regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vladislao. Miſſi igitur oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius Caſtellanus Sremenſis, Hincia Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulere, ſimulque ſponſam ad decimum ſextum diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxere. Et cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes addiſcendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priuſquam nuptiæ celebrarentur. Interea Rex in Lithuaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoldo & Lithuanis ſuo Polonorumque nomine renouauit: vbi promiſſum eſt, & literarum monumentis cautum, vt ſi Vitoldus ſine liberis decederet, in Regis & regni poteſtatem reciderent omnia, quæcunque is poſſediſſet vna cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodeci cum quatuor prædiis, quæ Sigiſmundo Vitoldi fratri cedere deberent, ea quidem lege, vt is tamen Regi & Regno ſit ſubiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ vxoris Vitoldi, quæ poſt eius demum obitum ad Regem & Regnum redire deberent. Hæc anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo primo acta eſſe literis ea de re tunc conſcriptis & conſignatis conſtat. Reuerſus autem Rex è Lithuania, cum à nuptiis propter deformitatem ſponſæ ab horreret, proceribus Polonis interuenientibus, menſe Februario apud Bieczam oppidum cum Cilienſibus proceribus conuentum habuit, nouiſq; pactis initis ſeu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Reginæ mater Anna Caſimiri Regis filia, & Vitoldus cum vxore interfuere.

Rex in Lithuaniam proficiſcitur.

Pacta cum Vitoldo & Lithuanis renouata.

Regis ſecūda nuptia.

Per hæc ferme tempora Academia Cracouienſis ex teſtamento Heduigis Reginæ, & liberalitate Regis condita eſt: duæ domus ſiue collegia extructa, alterum Philoſophis & Theologis in platea, quæ nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur, alterum Iureconſultis & Medicis, qua ex vrbe ad arcem itur. Acciti Magiſtri & Doctores omnis generis è Pragenſi Academia, cenſuſque iis in perpetuum attributi à Rege è ſalinis & telonio, & adiũcta omnia ſacerdotia ad ædem D. Floriani, præter Præpoſituram, vt vocant. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoque florebant ſtudia pacis. Neque memorabile quidquam geſtum eſſe per hæc tempora memoratur: præter, quod perduellium quorundam vias publicas infeſtantium latrocinia tunc Rex Vladislaus coercuit, expugnata Sorſteno arce in Maſouia, quæ illis receptaculo fuerat. Fuere autem prædonum illorum principes Grotus Slupecius, & Ioannes Rogala

Academia Cracouia erecta.

Latrocinia à Rege coercita.

Caſtellanus Vladiſlauienſis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertulit, donec in Zauiſſij Nigri gratiam dimiſſus eſt: ille vero euaſit, ſed arx eius Konari in Sendomirienſi tractu diruta eſt. Latrocinãdi vero occaſionem Slupecio dederat prior proſcriptio ob cædem Ioãnis Oſſolinij Caſtellani Viſlicienſis, dum diſceptant inter ſe de limitibus agri Præbendæ Sendomirienſis, quam filius Oſſolinij obtinebat, patratam.

Valachiæ Palatini iurant Regi Vladiſlao.

Anno ſequenti, qui fuit à nato Chriſto milleſimus quadringẽteſimus tertius, Valachiæ Palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è poteſtate & vinculis Suidrigellonis à Rege liberatus eſſet, iurati vna cum conſiliariis in verba Regis, ſe in poteſtate Regis atque Regni fore profeſſi ſunt. Romanus vero etiam ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Prutenis & Lithuanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguslaum vero Pomeranorum Ducem Rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, vt, quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret. Porro Vilhelmus Marchio Miſnenſis fœd⁹ & ſocietatem cum eodem Rege pepigit, itemque Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt, ne alteri contra alteros Regibus ſuis opitularentur. Ad Regem quoq; Vladislaum iidem poſt de pace ac fœdere oratores cum certis mãdatis miſere: Sed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat, quid his fœderibus cauſam præbuerit, niſi forte odium Vngarorum, & perpetratum facinus in Regem ſuum Sigiſmundum. De quo magno ſtudio Vladislaus liberando laboraſſe fertur, ita vt regnũ quoque à proceribus Vngaris ſibi oblatum contemneret: cum Sigiſmundus Rex in vinculis ab eiſdem detentus, miſericordia nobilis matronæ, cuius filiis in cuſtodiam traditus erat, & opera Sciborij equitis Poloni, qui armis Polonorum & Bohemorum ſuperiores Vngariç partes Poloniç & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, euaſiſſet.

Fœdus Marchionis Miſniæ cum Rege.

Vngarorũ cum Polonis fœdus.

Smolenſcij ſubacti à Vitoldo.

Cæterum Vitoldus magnus Dux Lithuaniæ cum Smolenſciis rurſus rebellibus bellum gerebat, fretuſq; Polonorum auxiliis, arcem Smolenſcum, in quã ciues & nobiliores quiq; vxores, liberos, & fortunas ſuas contulerant, aliquãdiu obſeſſam & oppugnatam amiſſis nõ paucis Polonis cepit, magnaſq; opes in ea repertas partim Vladislao Regi tranſmiſit, partim militibus, vt quiſque meritus erat, dilargitus eſt. Cæteras vero arces in deditionem accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit. Dux in Vngariam profugit, & in miniſterio Sigiſmundi Regis vitam finiuit.

Cruciferi Lithuaniam vaſtãt.

Cum Cruciferis quoque Pruſſicis & Liuonicis bellum paruo tempore intermiſſum Suidrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is tamen hoſtibus ditionẽ ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: verum Liuones cũ prçda reuertentes veſtigiis clam ſecutus, cum ij diuerſi domos abiiſſent, agros eorũ viciſſim lõge lateq; vaſtauit, pagos vicoſq; incendit, ac Dzuinam ſiue Duneburgum oppidum munitũ vi cepit ac diripuit: arcem vero oppido imminentem ſibi ſubiecit, incenſiſq; arce pariter & oppido ingenti cum præda in Lithuaniam ſe recepit. Nec multo poſt rurſus Lithuania hinc à Pruſſicis, illinc à Liuonicis Crucigeris vehemẽter peruaſtata eſt, multiq; in ſeruitutẽ abacti, quos Vitoldus permutatione captiuorũ liberauit. Vladislaus vero Rex, afflictæ patriæ vicem miſeratus, Suidrigellonẽ fratrem exulẽ, qui Crucigeros cõcitabat, è Pruſſia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi cõtraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cũ Vitoldo noui diſſidij ſeminarium relinqueret, Podoliam ei quinq; millibus marcarũ Pragenſium à filiis Spitconis Melſtinij redemptam conceſ-

Suidrigello è Pruſſia reuocatus.

Ei Podolia à Rege conceſſa.

conceſſit: itemque Strium, & Zidaczouiam in Ruſſia, Szidlouiam, Stobniciam, atq; Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è ſalinis adiecit. Nec tamen ea Regis liberalitas Suidrigellonis animũ ſanauit. Conuentũ poſtea Rex cũ Pruſſicis Crucigeris apud Racianzam Epiſcopi Vladislauienſis oppidum ad Pentecoſten anni ſequentis habuit, vbi ſic de pace cõuenit: vt Rex quinquaginta vel (ſecundũ Dlugoſſum) quadraginta millia florenorũ Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperẽt: ſed vt ratas tamẽ Magiſtri donationes ac largitiones haberet, & pacta à Caſimiro Magno cum eis conuenta rata eſſe iuberet. Deinde vt Nouogrodi magni dominatus Regi, Samogitia vero Cruciferis cederet: ipſi vero, vt omni iure, q̃ habebant in Lithuania, ſeſe abdicarẽt: nec paterentur hoſtilem aliquẽ exercitũ per ditiones ſuas in Lithuaniam tranſire, neq; ipſi per eam ſine permiſſu Regis copias ſuas ducerent: neq; receptarent proſcriptos è Lithuania, ac ne profugos quidẽ propinquos Regis: deniq; vt liberam mercaturã ac ſocietatẽ haberent inter ſe Lithuani atque Pruteni. His autem conditionibus implendis annuum tempus conſtitutum.

Conuentus Regis cum Cruciferis.

Pax & pacta cũ Cruciferis.

Sic neceſſaria magis, quam ſpecioſa pace facta, Vladislaus Rex inuitatus à Magiſtro Toruniam cum magna Procerũ parte diuertit, triduoq; ibi manſit, magnifice & ſplendide acceptus. Per quos dies ſimulacro equeſtris pugnæ inter Crucigeros & Polonos ædito, cũ ſuperiores illi fere eſſent in eo genere, ad extremum tñ Dobeslaus Oleſnicius Polonus palmã & brabium obtinuit. Inde diſcedens in maiorẽ Poloniam diuertit, æſtateq; ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis (qui tunc primũ haberi propter nouam rem cœperunt) Corcinum, quo comitia toti Poloniæ ad vndecimã Nouembris diem indixerat, venit, perfecitq; precario, vt ſibi redimendi Dobrini cauſa agraria contributio noua omnium ordinũ conſenſu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni groſſi in manſum, ab agreſtibus tantum & oppidanis cultum. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum groſſorum, quæ raſtralis nuncupatur, coniuncta, ad centum millia marcarũ tunc redacta eſſe memorantur.

Rex Toruniam petit, à Magiſtro inuitatus.

Comitia Corcini.

Agraria contributio decreta.

Vratislauiam deinde Rex ſplendido plus quam quinq; millium equitatu comitatus profectus eſt, cum Venceslao Rege Bohemorum, illo poſtulante, cõgreſſurus. Animaduertebat enim Venceslaus, ſe de ſumma rerum periclitari. Bis captus, & ab imperio amotus erat. Palam ab eo Sigiſmundus frater, vt ſibi Bohemia cederet, contendebat, & non obſcure ei fauebant Bohemi proceres. In gratiam etiam eius Dux Auſtriæ Morauiam infeſtare videbatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduerſariorum Venceslaus, & regnũ ſuum ſtabiliret, Regis Poloniæ amicitiam & ſocietatem certo fœdere ſibi adiungere ſatagebat. Itaq, aduenientem perhumane lauteque accepit, non ſine admiratione opum eius: ita vt etiam Zbigneo Brezio Mareſchalco regni cum ſexcentis equitibus antecedenti, Regem in eo comitatu adeſſe ratus, extra vrbem obuiam prodiiſſe dicatur. Octo diebus de fœdere inter conſiliarios tractatum eſt, & eo res propemodum perducta erat, vt Bohemus Polono Sileſiam omnem redderet, Polonus illi viciſſim cum quadringentis haſtatis equitibus, ſi quando res ita poſceret, præſto eſſet. Sed vel indigna res viſa eſt Polonis proceribus, Bohemis eſſe obnoxios: vel certe Ioannes Zmiritius, conſilio & autoritate præſtans inter Bohemos, ſuperueniens, rem infectam fecit.

Vladislaus R. cũ Venceslao Bohem. R. Vratislauiæ congreditur.

Acta inter Polonos & Bohemos.

Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Crucife-

Ioannes Maſouiæ Dux à Crucigeris captus.

ris. Etenim cum expedita manu clam in Maſouiam ingreſſi, Ioannem Ducem Cirnenſem nil hoſtile ſuſpicantem, in prædio quodam cepere, & equo impoſitum, ac ſubter aluum equi pedes indigne colligatum, arce incenſa, ſecum abduxere: haud multo poſt tamen à Rege de violato fœdere admoniti dimiſerunt. Anno à Racianzenſi conuentu circumacto, alter conuentus

Conuentus cum Cruciferis Gniecouiæ.

Gniecouiæ à Rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus eſt. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne irritum fecit. Poſtulabant ij, vt Rex Pomeraniæ nomen in inſcriptionibus ac ſigillis ſuis non vſurparet, quemadmodum cum Caſimiro Rege multo ante conuenerat. Negabat ille, conſiliariis diſſuadentibus. Itaque Cruciferis Dobrinum non reddentibus infecta pace diſceſſum eſt. Nec felicior euentus fuit alterius conuentus cum

Samogitia Cruciferis à Vitoldo conceſſa.

Vitoldo in Lithuania. Is enim cum ægre ſe aduerſus potentiam & vim Cruciferorum defenderet, ceſſit ipſis Samogitia. Detrectabant quidem Cruciferorum imperium Samogitæ, & nocturnis incurſionibus atque inſidiis præſidium eorum affligebant, Vitoldumque obſecrabant, ne ſe in manibus Crucigeris proderet. Sed vincebat vtilitatem neceſſitas. Itaque iuſſu Principis obſides dedere Cruciferis. Quo facilius vero eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samogitia condidere, duas ſupra Neuazam fl. tertiam vero in confluente Nemenis atque Dabezæ.

Suidrigello iterum ad Crucigeros profugit.

Podolia redacta in ditionem Polonorũ.

Profugerat iterum in Pruſſiam Suidrigello, ſpe totius Lithuaniæ per Crucigeros potiundæ: ſed Podoliam nihilominus ſuis præſidiis tenebat. Itaque conuentu Gniecouienſi ſoluto, Rex eo profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamque eius oræ Petro Szaffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum Palatino, iam inde à duobus annis ſibi addicto, eiuſque conſiliariis ſolenne iuſiurandum quod in fide & clientela ſua, Reginæ, & filiorum, & regni Poloniæ permanſuri eſſent, ibidem accepit. Vitoldus vero pacem nactus à Crucigeris, eodem anno, qui fuit milleſimus quadringenteſimus ſextus, tranſ-

Vitoldi expeditio in Moſcos.

miſſo Vgra fl. primam in Moſcos expeditionem parat, ſiue proferendorum finium gratia, ſiue iniuria prouocatus à genero Duce gentis Baſilio. Nec tamen illi ad pugnam elici potuere. Peruaſtata igitur longe lateque eorum regione, Vitoldus præda onuſtus in Lithuaniam redit. Maiore is vi poſtea in id bellum anno vno intermiſſum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Zoigneus Brezius Marſchalcus præfuit, viribus & Crucigerorum auxiliis: & vſque ad Occam fl. populabundus peruenit. Quo minus autem flumium traiiceret, Suidrigellonis patruelis armis prohibitus eſt. Nam is ſeu leui-

Suidrigello Moſcis contra Vitoldum adeſt.

tate quadam ingenij, ſiue inuidentia ſtimulatus, Branſco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vladislai Regis beneficio obtinebat, incenſis, ad Baſilium hoſtem Vitoldi transfugerat, bonamque illi nauabat operam, exercitum Vitoldi ex inſidiis, & iniquis locis laceſſendo. Petiit tamen nihilominus pacem à Vitoldo Baſilius, & æquis conditionibus impetrauit. Qua conſtituta, Vitoldus celeriter equos permutando in Lithuaniam ad vxorem, vt erat in venerem pronus, contendit. Exercitus vero eius ſine imperio & ordine ex

Exercitus Lithuanicus à Moſco incõmodis affictus.

Moſcouia decedens, cum per vaſtata dudum à ſe, & ab ipſis etiam Moſcis loca iter faceret, fame afflictus, & magnis incommodis propter cœli intemperiem in vliginoſo ſolo affectus, & à Tartaris etiam, quos Moſcus velut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & à lateribus incurſantibus vehementer vexatus eſt. Verum ij tamen virtute Polonorum atque Cruciferorum pe-

deſtri

Moſcicum Tartaris victi.

deſtri magis, quam equeſtri prælio victi pulſique ſunt. Poloni amiſſis armis & equis reuertentes, liberalitate Regis abunde recreati ſunt.

Per hoc tempus Iacobus Cobilenius, Nicolaus Chranſtouius, & Andreas Tencinius de adulterio Reginæ à Rege inſimulati ſunt. Et Chranſtouius quidem ſolum vertit, Cobilenius vero triennio in arce Leopolienſi aſſeruatus eſt: Tencinio, quod minus ſuſpectus eſſet, nihil accidit. Obiurgatus autem Rex à Senatu de nimia credulitate, & probro Reginæ, iudicium in delatores inſtaurauit: vbi Clemens Moſcorouius delator editus, publice & ſolenni ritu dicta ſua retractauit, mendaciiq; ſeipſum damnauit. Porro in Lithuania poſt Moſcicam illam expeditionem, qua vires Lithuanorum vehementer attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati ſuæ modum ſtatuentes, nouas inimicitiarum atque belli cauſas quærere, neque iniuriis abſtinere. Quibus rebus adductus Rex Vladislaus, cum ad pacem, quamuis iniquam, pronior, quam ad iuſtum bellum eſſet, conuentum cum Vlrico Iungingio Magiſtro Cruciferorum apud Caunam egit. Cæterum nihil æqui à Magiſtro ex manſuetudine Regis maiores ſpiritus ſumente impetrare potuit, amice tamen miſſis vltro citroque muneribus diſceſſum eſt, Cruciferis bellum, quod meditatum nondum maturauerant, diſſimulantibus. Nec diuturna tamen ea diſſimulatio fuit. Nam vt reuertit Rex in Poloniam, viginti naues frumento onuſtas è Cuiauienſibus horreis ſuis ſecundo flumine Viſtula ad mare miſit, vt inde porro aduerſo Nemene in Lithuaniam ducerentur, ſubuenturus gẽti ſuæ, inopia ex malo frugum prouentu tunc laboranti. Eas naues Cruciferi intercepere. Miſſi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius Archiepiſcopus Gneſnenſis, Nicolaus Michalouius Sendomirienſis, Ianuſſius Tuliſcouius Caliſſienſis, & Vincentius Granouius Naclenſis Caſtellani, re infecta redière, cauſificantibus Cruciferis, arma iis nauibus contra ſe barbaris ſupportata eſſe. Mox & alteram iniuriam adiecere. Etenim Lithuanos mercatores apud Ragnetam violarunt, merceſque eorum diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoldus, prior bello perſequi Cruciferos adortus, Marſchalcum clam cum expeditis copiis in Samogitiam miſit, præſidia Cruciferorum, quæ erant cum Michaele Kochmeiſtero præfecto nouæ Marchiæ, vel cepit, vel interfecit, vel eiecit, & Samogitiam omnem iam inde ab initio à Cruciferorum imperio abhorrentem ſuæ poteſtatis fecit. Venere deinde ſequenti anno milleſimo quadringenteſimo nono poſt Chriſtum natũ Obornicos ad Regem legati Cruciferorum, queſtum de erepta Samogitia, captiſque, & cæſis ibi præſidiis ſuis: & cum bello ſibi tantam iniuriam vlciſci neceſſe eſſet, eo quod res repetitæ à Vitoldo non redderentur, quærebant ij ex Rege, eſſetne illi opẽ laturus? Fluctuabat animo Rex, quid faceret: ſi deeſſet Vitoldo, Cruciferis eum atque patriam ſuam plane prodebat: ſin opitularetur, omnem belli molem in ſe & Poloniam, commodiorem prædantibus & bellantibus, quam Samogitia eſt, attrahebat. Abhorrebant ab eo bello Poloni. Itaque ad comitia regni res integra reiecta, neque certi quicquam legatis tunc reſponſum. At illi elati ſuperbia & impatientia, & proteſtati, non à ſe, verum à Rege violari fœdera, minabundi diſceſſere.

Conuentus Regis cum Cruciferis apud Caunam.

Naues Polonicæ cum frumento à Cruciferis interceptæ.

Legati Regis ad Magiſtrũ Cruciferorum.

Samogitia à Vitoldo recepta.

Legati ad Regẽ Cruciferorum.

Comitia deinde Rex Lenciciæ ad decimum ſeptimum diem Iulij habuit, indeque, cum omnia prius experiri, quam ad arma venire in commune placuiſſet, tres legati ad Magiſtrum miſſi, iidem, qui prius, vltimo excepto. Poſtulabant hi à Magiſtro, vt conuentu conſtituto amice cum Rege de omni-

Comitia Lencicia.

Legati ad Cruciferos

miſſi à Rege. bus iniuriis tranſigeret, Regis enim, nõ Vitoldi, proprium & hæreditarium eſſe dominatũ Lithuaniæ. Excandeſcere Magiſter,& moram pati nolle,confeſtimq; arma ſe Lithuaniæ illaturum eſſe minari. Ibi Archiepiſcopus nõ ferens Magiſtri ſuperbiam: deſinas, inquit, nos bello terrere: Si arma cõtra Lithuanos ceperis, viciſſim arma noſtra domi tuæ ſenties. Quibus Magiſter ſtatim ſubiecit: Bene ſe rem habere, quum ſentẽtiam Regis teneat: caput ſe potius petiturũ, quam pedes, & culta magis, quam inculta. Ita tunc legati impatientia bellum approperatum eſt. Nec mora, dictis facta adiecit Magiſter. Dimiſſis enim legatis, ad medium Auguſti menſis Dobrinum magna vi oppugnatum cepit atque incendit: Polonos, qui arcem defendebant, vna cũ præfecto arcis Iacobo Plominio, capitali pœna affecit. Inde Ripinum & Lipnum oppida primo impetu capta vaſtauit, magnaq; in oppidanos & agreſtes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidem ætati & muliebri ſexui pepercit. Inde motis ad Bobrounicos caſtris arcem oppugnando in deditionem accepit: quamuis ea defendi diutius arte, pręſidio & cõmeatu munita potuiſſet. Quare præfectus arcis Varcislaus Gotartouicius fœdum carcerẽ poſtea Regis decreto pertulit: cæteri vero, qui in præſidio fuerant, infamia notati. Zlotoria deinde acriter oppugnata, poſt octauum diem in poteſtatem Crucigerorum venit, cum magna pars defenſorum ictu baliſtarum & bõbardarum trucidata eſſet: reliqui captiui abducti, cum de cõmutatione captiuorum poſtea cũ Vitoldo cõueniſſent, tamen Cruciferorum perfidia, cum ij ſuos recepiſſent, dimiſſi non ſunt. In Bydgoſtia expugnanda cum pluſculum laboris ſentirẽt, propterea quod arx ea munitior erat, per proditionem, corrupto Pręfecti vicario, quem Burgrabium vocant, ea potiti ſunt.

Superbum Magiſtri reſponſum.

Magiſter in Poloniam irruit, & oppida non pauca incendit & diripit.

Rex vbi hæc crebris certiſq; nunciis accepit, minime ceſſandum ſibi ratus, expeditionẽ & ipſe toti Poloniæ, Ruſſiæ, & Lithuaniæ aduerſus Crucigeros indixit. Minores Poloni cũ Ruſſis ad Volboriam: maiores ad Lenciciam cõuenire iuſſi. Quod vbi factum eſt, recenſito apud Radzieiouiam exercitu, ad Bydgoſtiam ſub finem Septẽbris caſtra admouit, arcemq; obſedit: quæ poſt octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præſidioque firmata eſt, Magiſter vero ad Succe ſuos conuenire iuſſerat: quod vbi Rex cognouit, partem copiarum ſtatim eo miſit, pulſi diſſipatique, qui primi de hoſtibus conuenerant, & caſtris exuti. Interea interuenere oratores Regis Bohemorum Venceslai, bellumque induciis vtriuſque partis cõſenſu, vſque ad viceſimam quartam diem Iunij ſequentis anni conſtitutis diremere, vt interim Venceslaus de tota controuerſia inter diſſidentes arbitraretur. Venceslaus vero, quum arbitrium inter diſſidentes ex compromiſſo ad ſe delatum recepiſſet, vt erat homo nihili, & voluptatibus atq; ebrietati totus immerſus, ne cognita quidem cauſa, de ſententia Iodoci Marchionis Morauiæ, qui Vladislao infenſus erat, propterea quod is æmulum ſuum Procopium contra ſe armis adiuuiſſet, ita pronunciauit, vt nullum prorſus neque iuſtitiæ, neq; æquitatis rationem duceret, & ineptiſſime, quæ extra controuerſiam erãt adiungeret, vt Poloni non niſi ex occidentalibus oris Regem ſibi deinceps peterent: Dobrinẽſem autem tractum vt ipſe vno anno obtineret, atq; interim deliberaret, vtri parti eam adiudicaret. Quæ ſententia cum Germanica lingua à ſcriba recitari inciperet, Poloni diſceſſere, negantes, ſe Germanicæ concioni propter linguæ imperitiam intereſſe velle.

Expeditio Polonorum cõtra Crucigeros.

Arbitrium Regi Bohem. delatum.

Iniquum Venceslai Regis Boh. arbitrium.

Deſperata igitur æqua pace, Vladislaus dimiſſis in omnes partes literis re-

ſtibus

ſtibus alligatis, quæ ex eo reſtium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ indixit. Ne quid autem abſente ſe Sigiſmundus turbaret, quemadmodum præ ſe ferebant, Ioannem Scecocinium Caſtellanũ Lublinenſem & Præfectum Sandecenſem, cum omni Sciricienſis & Biecẽſis oræ Nobilitate ad tutandam illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoldum & aulicũ ſuum comitatum, vt ſe ad bellum compararent, dimiſit: militẽ mercenarium cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metandorũ caſtrorum & inſtruendarum acierum peritis è Bohemis atq; Morauis de ſententia Zbignei Brezij Marſchalci (aliis aduerſantibus, & ſumptuum magnitudinẽ, dubiamque externorum militũ fidem cauſantibus) acciuit: cũ Zbigneus diceret, victoribus quidẽ illis victos hoſtes ſtipẽdia penſuros eſſe: ſi vero victi forte eſſent, pro cæſis captiſq; non fore, qui ea peterent: fidelẽ autem operã eos nauaturos eſſe in conſpectu eorum, apud quos ſtipendia facerẽt, dimicantes, & infamiam ignauiæ ſiue perfidiæ ex diſciplina militari metuentes. Miſit tñ iterum Vladislaus Rex legationẽ ad Sigiſmundũ Regẽ, eumq; & fœderũ, & promiſſi de tentãda pace inter ſe & Cruciferos admonuit. Et prolixe quidem ille promiſit, ſe ad Cruciferos ea de cauſa profecturũ eſſe, ſed mutata ſentẽtia Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Polonũ Transſyluani Palatinos, atq; Georgium Gersdorſium Sileſium legatos miſit in Pruſſiam, non tã pacis tractandę, quã quadraginta millium florenorũ à Cruciferis emungendorũ cauſa. Benigneq; ij legati habiti à Vladislao, & in Pruſſiam vſq; eius iuſſu ac ſumptibus deducti ſunt. Nihilo tñ magis remittebat is inſtitutam expeditionem. Erant in aula & miniſterio Sigiſmũdi Regis Vngarorũ complures Poloni ordinis equeſtris, qui propter præclara merita ſua non contemnẽdas facultates & poſſeſſiones in Vngaria, beneficẽtia ei⁹ Regis adepti erãt. Qui oẽs vbi Regẽ ſuum Vladislaum ad Pruſſicũ bellum proficiſci, & Sigiſmundũ ad violandũ cum eo fœdus pronum eſſe ſenſerũt, relictis poſſeſſionibus, & ingentibus Sigiſmundi pollicitationb⁹ repudiatis, memorabili exẽplo Vladislaum Regẽ ſecuti ſunt. Nec male eis poſtea reſpondit Vladislai gratitudo & liberalitas.

Expeditio toti Polonia indicta.

Legatio R. Vladislai ad Sigiſmundum Vng. R.

Proficiſcens itaq; Rex ad bellũ Pruſſicum, Nicolaum Curouium Archiepiſcopũ Gneſnenſem Cracouiæ cũ imperio reliquit, & quacunq; iter faciebat, profuſa in egenos largitione vtebatur. Quum autẽ Slupiam, oppidũ Epiſcopi Vladislauiẽſis ſub Lyſſecenſi monaſterio ſitũ perueniſſet, biduo ibi cõmoratus diluculo ad ædem ſacrã in excelſo monte poſitã pedeſter aſcẽdebat, nec niſi veſperi ad ſumendũ cibum in oppidũ deſcendebat, quum totũ diem precationi flexis genibus in tẽplo vacaſſet. Iam induciæ cũ Cruciferis expirarant, Poloniq; equites, quos Rex de aulico ſuo comitatu ad pręſidium Inouladislauiæ, Brzeſtiæ, & Bydgoſtiæ præmiſerat, initium belli fecerant, incenſis cõpluribus pagis in ripa Viſtulæ, Magiſtro Cruciferorũ cum legatis Sigiſmũdi non ſine perturbatione animi inſpectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur rurſus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametſi nihil per eas de pace actum eſt, tamen ex re Polonorum fuere, quod nondũ copiæ ad cõſtitutum locum conuenerant. Cum autẽ eæ apud Ciruenſcenſe monaſterium conueniſſent, nauali ponte iuncto, qui multo ante ad eum vſum ingenioſe apud Cozinicios ſaltus paratus erat, Viſtulam cum impedimentis, curribus & bombardis tranſmiſere, & in vlteriore ripa caſtra poſuere. Eo Vitoldus cum Lithuanicis & Tartaricis copiis aduenit. Exactis decem dierum induciis, cum ne tentata quidem pax eſſet,

Archiepiſcopus Poloniæ gubernator.

Poloni Pruſſiam infeſtant.

Ioan-

Ioannes Broglouius, quem Rex præſidio Bydgoſtienſi præfecerat, cum non contemnenda ſuorum manu, noctu in Succenſe territorium ingreſſus, inſidias opportuno loco poſuit. Ipſe vero poſtridie cum paucis circum arcem & oppidum populabundus hoſtes elicuit, & ſimulata fuga in inſidias induxit, vbi à fronte & à tergo circumuenti omnes ad vnum partim cęſi, partim capti ſunt. Quo cognito Cruciferi Hēricum Plauenium Commendatorē Succenſem cum præſidio tueri oram illam iuſſerunt.

Polonorum de Cruciferis victoria prima.

Venerunt deinde in caſtra Regis legati Sigiſmundi, & perſpecta voluntate Regis, ad pacem æquis conditionibus componendam inclinata, ad Cruciferos reuerterunt. Fuerunt autem conditiones à Rege editæ, vt Cruciferi Dobrinenſem ditionem ſibi redderent, Samogitia abſtinerēt: de damnis vero vt Sigiſmundus arbitraretur. Nec eas tamen Cruciferi accipiebant, indignum rati, ab hoſte armato, ac ditiones ſuas infeſtante, huiuſmodi conditiones accipere, quaſi victoriam in manibus haberent. Cum autem nihil reſpōſi Rex ab Vngaricis legatis acciperet, miſit ad eos Petrum Korsbocum equitem, vt de Cruciferorum ſententia certior fieret. Re in conſultationem Cruciferorum à Magiſtro poſita, fremere omnes, & bellum quam pacem malle. Vnus ab omnibus Commendator Meuenſis Comes Vendenſis, annis & vſu rerum prudentior, diſſentiebat, pacem ſuadens, & communem eſſe martem dubiumq; euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger Commendator Elbingenſis grauius inuectus: Poteras, inquit, cum iſthoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: ego, inquit, quæ recta & vtilia iudico, in medium conſulo; ſed tamē ſi his aliter videbitur, ita me Deo volente geram, vt genere meo dignum eſt: tu vide, ne ſis dictis ferocior, quam factis fortior.

Pacis conditiones Cruciferis à Rege propoſita.

Cruciferi belli auidi.

Interea dum hæc fiunt, promouebat caſtra Vladiſlaus, & quodam tempore ex compoſito hoſtium aduentum nunciari iuſſit, vt inopinato tumultu negligentiam & ſecuritatem ſuis excuteret. Cum autem ad Vucram amnem caſtra haberet (qui locus Maſouiticæ quidem ditionis erat, ſed cū tunc Cruciferi, datis Duci mutuo quinque millibus marcarum Pragenſium, hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lithuani & Tartari non ſecus, ac in hoſtes omnē crudelitatem, nulla neque ſexus, neque ætatis miſeratione exercuere. Qua de re grauiter reprehenſus Rex à primoribus Polonorum, cum ſe ij omni cum Nobilitate Polonica tam impia caſtra deſerturos eſſe minarentur, captiuos omnes ſolui iuſſit ac dimitti. Motis vero ex eo loco caſtris, cum primum hoſtium fines attigit, expandit acies in longe patenti planitie, acceptumq; manu ſua vexillum maximum, (cuius inſigne eſt alba aquila coronata hiante roſtro & extenſis alis) explicat, ſuſpiranſque & lachrymabundus ita fatur: Deus optime maxime, non modo factorum atque dictorum, ſed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi teſtis es locupletiſſimus, me inuitum cum Chriſtianis qualibus qualibus, Chriſtianis tamen, ad hoc bellum deſcendere, maximis & intolerabilibus Cruciferorum iniuriis prouocatum, & officio meo adductum, vt populos abs te curæ & fidei meæ concreditos de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contumeliis vindicem. Tu noſti, conſilia pacis me nunquam defugiſſe, & vel iniqua pace bellum iuſtum redimere cupiuiſſe. Cæterum quando apud homines ſuæ cupiditati inſatiabili, & irreligioſæ ſuperbiæ modū nullum ſtatuentes, manſuetudine & patientia vix priuato homini, nedum principi conſentanea nihil proficio, tuæ iuſtitiæ fiducia,

Regis oratio ad Deum ante conflictum.

cia, iuſta piaque arma ſumpſi, tuiſque auſpiciis vexillum hoc nunc explico. « Tu quæſo iuſtiori cauſæ faueto, & ſanguinem Chriſtianorum hominum, qui « immaniter hactenus à Cruciferis trucidati ſunt, quoſque hoc bellum vtrin « que abſumet, ab illis, qui cauſam dederunt, expetito. Hæc Rex, collachry- « mante omni exercitu. Idem fecere deinceps Vitoldus, & Maſouij Duces, atq; Proceres tam Poloni, quam Lithuani. Poloni vero abſterſis lachrymis, carmē patrium ſiue pæana diuæ virgini dicatum, cuius autorem Adalbertum Archiepiſcopum ferunt, cecinere.

His peractis, quæſitus eſt, cui ſumma adminiſtratio totius belli ſecūdum Regem committeretur. Detrectantibus autem tantum onus maximo cum periculo coniunctum Bohemis & Morauis, qui ſcientia rei militaris præſtare inprimis videbantur, ad Zindramum Maſcouicium Enſiferum Cracouienſem munus id defertur. Erat is quidem ſtatura parua, ſed ingenti ſpiritu & ingenio, ſolertiaque non vulgari. Huic adiuncti cōſiliarij, Vitoldus, Criſtinus Oſtrouius Caſtellanus Cracouienſis, Ioannes Tarnouius Cracouienſis, Sendiuoius Oſtrorogius Poſnanienſis, Nicolaus Michalouius Sendomirienſis Palatini, Nicolaus Tramba Procancellarius. Zbigneus Brezius Marſchalcus, & Petrus Szaffranecius Succamerarius Cracouienſis. His conſtitutis, ad Luterbergam hoſtile oppidum, quod iam Poloni ſuccenderant, caſtra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lithuanorum ſupplicio diſciplina militaris in exercitu ſancita eſt. Dira ac deteſtanda ſcelera Lithuani & Tartari in excurſionibus & populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas & virgines conſtuprabant, infantes diſſecabant, templa cum ſacris diripiebant, & quodam loco hoſtiam, quæ in templis de more aſſeruatur, in terram abiecerant. Qua re commotus Rex, auctores ſceleris perquiri iuſſit. Inuenti duo Lithuani, qui iuſſu Vitoldi ipſi ſibi furcam excitarunt, & ſuis vterque manibus barbaro more ſeſe ſuſpenderunt, obiurgantes ſeſe mutuo, ne ſua cunctatione iram Principis in ſe accenderēt: quaſi is atrocius etiam aliquid in eos poſſet ſtatuere. Nec fere tale quippiam poſtea deſignatum eſt, territis cunctis duorum ſupplicio. A Luterburga deinde ad Curetnicum oppidum, quod cum arce ſuperpoſita ad Rubicouum lacum ſitum eſt, haud procul à Dreuancia fl. caſtra mota. Vnde cum pabulatum nonnulli de Polonis excurriſſent, quinquaginta equos hoſtium, qui in flumine adaquabantur, ſeſſoribus deiectis cepere, & cum his reuertentes, eminus conſpecti, cum ſpeciem hoſtium aduentantium præbuiſſent, tumultum in caſtris conciuere. Verum mox is reſedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum eſt publice Regis iuſſu, ne quis abſque commeatu caſtris egrederetur, neue in caſtris tuba vteretur, præter vnum regium tubicinem.

Zindramus Maſcouicius dux belli delectus.

Conſilium Caſtrenſe.

Edictum Regis de diſciplina militari.

In mouendis autem caſtris hæc ratio inſtituta, vt ad primum regij tubicinis cantum cuncti ſeſe armarent: ad ſecundum equos ſternerent & frenarēt: ad tertium vero vt Marſchalcum cum regio vexillo minore præcedentem, compoſiti ſuo quiſque ordine ſequerentur. Omnia denique cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quod non procul caſtra habebant Cruciferi, traiectu fluminis Polonos prohibituri, cuius vtramque ripam & alueum dēſis ſtipitibus & ſudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis, Rex, ne ſuos in extruendo ponte fatigaret, ac dimicationi obiiceret, reflexo ad caput amnis per aſpera & montoſa loca itinere, prope Dzialdouiam oppidum

caſtra metatus eſt. Venit eo ad Regem Fridericus Repitius Sileſius cum mādatis legatorum Sigiſmundi Regis: & quando fruſtra de pace apud Cruciferos tentatum eſſet, bellum Vladislao Sigiſmundi nomine in ſecreta Magiſtri militiæ, & octo conſiliariorum audientia literis Sigiſmundi exhibitis denuntiauit. Soli autem Regi ſecretius in aurem inſuſurrauit, ne quid ea denuntiatione terreretur: quadraginta enim millium aureorum à Cruciferis emungendorum cauſa eam factam eſſe, animauitque eum, vt ne conſerere manus cum Cruciferis, quorum vires longe inferiores eſſent, reformidaret. Dimiſſus cum eo reſponſo, quo Vladislaus Sigiſmundo extremam pro compluribus maximiſque ſuis beneficiis ingratitudinem exprobrauit, & vltionem diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus eſt. Vbi in caſtra Cruciferorum rediit Fridericus, certiores eos fecit de regiis caſtris. Crediderant enim ij, Polonos & Lithuanos ſubito pauore perculſos, fuga diſſipatos eſſe. Nec multo poſt ab exploratoribus nunciatum eſt, Polonos Dambrounum (Germanis Gilgenburgum) oppidum frequens & opulentum expugnaſſe, direptumque incendiſſe, & verſus Mariæburgum iter tendere. Quo nuncio accepto Cruciferi, ira perciti vociferari, indigniſſimum facinus, impune ab his ditiones ſuas infeſtari, quibus ipſi prius Pomeraniam atque Dobrinum eripuiſſent, & quorum regionem ferro & igni quodam tempore longe lateque peruaſtaſſent: nec ferendum amplius, quin de ſumma rerum cum Polonis primo quoque tempore decernerent. Itaque in hoſtem ſe duci flagitabant. Neque Magiſter abnuit. Rex cum altero quoque die apud Dambrounum expugnatum ſtatiua habuiſſet, captiuoſque omnes, exceptis Cruciferis religionem profeſſis, benigne relaxaſſet, prædaque & commeatu copioſo exercitum ditaſſet: tertia die, hoc eſt, decima quinta Iulij facto duum milliarium itinere, inter fruteta & nemora prope Grunevaldum & Tannebricum pagos caſtra poſuit. Fuerat nox præcedens tempeſtatibus inquieta, ſed apud Cruciferorum caſtra longe inquietior, ita vt eorum tentoria diſiiceret: mane autem vehementiores venti flare cœperant. Quam ob rem cum Rex non facta re diuina præter morem caſtra mouiſſet, apud Cruneualdum demum erecto tentorio rei ſacræ vacauit. Interim ei nunciatur ab exploratoribus certatim accurrentibus, hoſtes adeſſe. Ad extremum veniens & ipſe Vitoldus, nunciat hoſtes in conſpectu eſſe: ni maturetur, in imparatos impetum daturos: nec tamen auelli Rex ab altaribus, donec ſacra peragerentur, potuit. Et fuit ſane res in periculo, ſi hoſtes aciebus Polonorum nondum inſtructis ilico ſigna intuliſſent. Sed ne id facerent, diuinitus, vt creditum eſt, impediti ſunt, veriti, ne quid fraudis & inſidiarum Poloni nemorum opportunitate occultarent.

Sigiſmūdus Vngarus Regi affini bellum indicit.

Rex caſtra metatur prope Grunevaldum & Tannebricum.

Interea commode à Zindramo & Vitoldo acies inſtructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lithuani tenuere. Quinquaginta fuere ſigna Polonica, Lithuanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & veterani milites collocati. Iamque pugnæ ſignum à Rege poſcebatur, & ſinguli bini ternique inter duas acies procurrentes, cum pari numero hoſtium manus conſerebant: & Rex iam peractis ſacris armatus in aciem prodierat, quum ex hoſtili acie duo caduceatores progreſſi, quod mandata ad Regem à Magiſtro ferre ſe ſignificabant, intacti ad Regem deducti ſunt. Hortabantur autem Regem ij Magiſtri nomine, ne tam cunctanter & meticuloſe pu-

Signa Polonorum ac Lithuanorum.

Caduceatores Cruciferorum gladios Regi afferunt à Magiſtro.

gnam iniret: & quo incunctantius id faceret, duos gladios ſtrictos & cruentos Regi & Vitoldo obtulere, vt vel iis aduerſus Cruciferos vterentur. Nequam vero anguſtiarum ad explicandos ordines excuſationem necterent, neue inter nemora latitarent, conceſſurum ipſis eſſe Magiſtrum plus campeſtris ſpacij. Hæc tam ſuperba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, vt fidem dictis eorum præſtaret, non modico interuallo retroceſſit. Rex placide & modeſte caduceatoribus reſpondit. Quamuis armorum ſatis habeat in exercitu, accipere ſe tamen in Dei nomine gladios, ab hoſte contumeliæ cauſa miſſos: atque ita accipere, vt omen victoriæ, quam ſibi armorum traditio portendat. Nunquam ſe quidem à pace abhorruiſſe: ſed quando bellum mallent Cruciferi, & ſanguinem Chriſtianum tantopere ſitirent, ſperare, manſuetudini ſuæ & iuſtiori cauſæ diuinum auxilium affuturum, ac de illis dignas pœnas crudelitatis & ſuperbiæ expetiturum. Omnem autem eam rem vna cum electione campi ſe diuinæ ſapientiæ & iuſtitiæ committere. Accepti gladij in ærario regio in hanc vſque diem aſſeruantur. Mox Vladislaus paucis pro tempore milites cohortatus, canere ſigna iuſſit, ſimulque exercitus omnis patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi conſtiterant, inde cum duas bombardas dato loco eiaculati eſſent, nec vllo tamen fere detrimento Polonos affeciſſent, per decliue cum infeſtis ſignis decurrerunt. Commiſſum vtrinque ſumma vi prælium, ita vt fragor ſonituſque armorum procul exaudiretur. Iamque ad vnius ferme horæ ſpacium pugna durauerat, & neutro tamen inclinabat victoria. Ibi Cruciferi animaduertentes, debilius eſſe cornu dextrum Polonorum, in quo Lithuani, Ruſſi, & Tartari armis, equis, & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turmatim inſtructi erant, cum aliquot alarum ſubſidiis maiorem in id impetum dedere, eo conſilio, vt pulſo eo, totis viribus læuum cornu, in quo pertinacius Poloni dimicabant, adorirentur. Nec vanus omnino conatus is fuit. Statim enim res Polonorum ea in parte deteriore loco eſſe cœpit, Lithuanis, atque Tartaris ſenſim (dum cataphracti acrius vrgent) pedem referentibus, & ad extremũ, quum ad vnius iugeri ſpacium tamen vtcunque hoſtium impetum ſuſtinuiſſent, in fugam, nec quicquam reuocante Vitoldo, effuſis. Nec ij ſiſti vllo modo potuere, ſed perpeti fuga plærique in Lithuaniam contendentes, actum eſſe de vniuerſo exercitu renunciarunt. Soli Smolenſcij Ruſſi, qui ſub tribus ſignis in eodem cornu conſtiterant, fœditatem fugæ deteſtati, eximiæ virtutis & fortitudinis laudem meruere, & vna turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu ſeſe coniunxere. Alia iam erat ibi rerum facies: Poloni enim acerrime dimicantes, vexillum regium, cuius ſignifer fuit Martinus Vurocimouicius Vexillifer Cracouienſis, ab hoſtibus deiectum, ſumma vi connixi recuperarunt: ibique primum inclinari cœpit hoſtilis acies. Inſtabant Poloni perturbatis: & commodum leni pluuia delapſa, puluis, qui longiorem aſpectum adimebat, reſederat. Adfuere quidem, ſed poſt tempus ferme ij, qui Lithuanos à dextro cornu pulſos longius perſecuti erant: & ni confuſi iam fuiſſent eorum ordines, reſtituiſſent procul dubio pugnam. Verum ij quoque & fatigati, & ſuorum perturbatione conſternati, & ſine ordine inuecti, non diu Polonorum impetum ſuſtinuere.

Regis reſponſum modeſtum.

Prælium.

Erat extremum agmen Cruciferorum ſub ſedecim ſignis, quod nondum prælij fortunam tentauerat, in quo Magiſter, & primores Cruciferorum erant. Id vbi ſuorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, vt à latere Polonos inuaderet. Forte in ea parte Rex cum globo ſuo & minori vexillo conſtiterat, euentum pugnæ expectans: ratuſque: in ſe aciem illam dirigi, Zbigneum Oleſnicium ſcribam in aciem ad ſuos miſit, vt cohortes aliquot ſubſidiarias inde ſibi adduceret. Verum is reiectus à Nicolao Kielbaſſa, negante id fieri commode poſſe, ne ſpeciem fugientium exhiberent, & hoſtibus perculſis quidem, ſed non deuictis terga obiicerent, retulit, nullum in acie cuiuſquam imperium exaudiri. Ibi Rex cum experiri nihilominus martis fortunam cuperet, retentus eſt ab his, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat, & vexillum minus, ne ex eo ibi eſſe agnoſceretur, occultatum. Interim vero Luſatius quidam Dipoldus Kiekercius, miles ſtrenuus, totũ corpus armis tectus, ex hoſtili acie procurrens, Regem & ipſum armis inſignem infeſta haſta petere videbatur. In eum & Rex viciſſim haſtam direxerat: ſed Zbigneus Oleſnicius inermis cum ſemifracta haſta præcurrens, vt vel ſuo periculo regium periculum auerteret, à latere vibrata haſta Dipoldum de equo deiecit: quem regij ſatellites interfecere. Præclarum & memorabile nobilis adoleſcentis facinus: quod Rex poſtea magnis donis & epiſcopa Cracouienſi remuneratus eſt, quum ille ſacris initiari cogitans, baltheum militarem abnuiſſet. Iam Poloni totam hoſtilem aciem, ſeu quæ initio contra ſe conſtiterat, ſeu quæ actis in fugam Lithuanis poſterius acceſſerat, ingenti ſtrage fractam profligarant, cum illum forte cuneum ſub ſedecim ſignis procul aſpexere: & primum quidem Lithuanos eſſe è fuga reuerſos credidere. deinde cũ error Dobeslai Oleſnicij opera & audacia diſcuſſus eſſet, ſigna in eum cuneum à Polonis illata ſunt, & auctus is erat acceſſione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eo delati ſunt. Sed eadem ibi fortuna fuit: victi hoſtes non magno negocio. Cæſis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facile reliqua multitudo, cum nihil iam ſpei opiſque vſquam cerneret, in fugam acta eſt. Fugientium terga Poloni prementes, eodem impetu caſtra iunctis carris atque curribus munita ceperunt, & plures ibi mortales contrucidarunt, ita vt inde torrens ſanguinis longius profluxiſſe memoretur. Sed vinum id fuit, ſanguine cæſorum tinctum. Nam cum Poloni captis caſtris ad prædam verſi eſſent, & magnam vini copiam in caſtris delicatis Cruciferorũ reperiſſent, auidiꝰ eo ſe, vt qui æſtu & labore diuturno & vulneribus cõfecti ſitirent, ingurgitare cœperunt. Quare ne à continuanda victoria retraherẽtur, neu immoderatiore potu morbum contraherent, vinum inter cæſorum corpora profluens, ſanguinis ſpeciem præbuit. Neque vero longiore fuga multi hoſtium euaſere. Nam fugientes quoquouerſus Poloni perſecuti ad aliquot milliaria partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Cæſa feruntur hoſtium ea die quinquaginta millia, in quibus Magiſter & Commendatores omnes paucis exceptis, fuere: capta ad quatuordecim millia: ſigna militaria relata vnum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam videri debet. Nam ad centum quadraginta millia hoſtium fuiſſe, auctores habentur. Fere enim omnis Germania tũc autoribus Cruciferis in exitium Polonorũ conſpirauerat. Sileſiorum item & Pomeranorum Duces in conſanguineorum ac progenitorum ſuorum perniciem deuoti, Cruciferos armis viriſque iuuerunt. Ex his Conradus Albus Olesnicenſium, & Cazimirus Stetinenſium

Cruciferi à Polonis victi.

Cæſorum & captiuorum numerus

Cruciferorum copiæ.

Duces

Duces, qui ſoli per ſe ipſi cum auxiliis affuerant, viui capti, multi item alij illuſtres viri: caſtra opulẽta direpta, in quibus magna vis tædarum ad incendia Poloniæ, magna catenarum, funium, & compedum ad vinciendos Polonos comparatarum, malo dominorum ſuorum reperta.

Et ſane Polonis non obſcure diuinum auxilium in eo prælio adfuit. Nam præter Tartarorum, Ruſſorum, & Lithuanorum ſtragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis pauci cecidere, inter quos Iacubouius & Imbramus Zulicius maxime inſignes fuere. Nonnihil fortaſſe momenti ad victoriam Polonis & Bohemi Morauique mercenarij, ſed imprudentes, attulere. Nam ij cum vno vexillo, cuius ſignifer fuit Ioannes Zarnouius, ſiue metu, ſiue auro Cruciferorum corrupti, ſub initium pugnæ ſeceſſerant. Eos in ſylua conſpicatus Nicolaus Tramba Vicecancellarius, cum ex acie iuſſu Regis in caſtra cum cætera imbelli turba reuorteretur, accurrit ad eos, & grauiter obiurgatos in aciem redire compulit, in ductorem ſuum Zarnouium culpam omnem referentes. Hi ergo reuertentes in aciem, ſpeciem noui exercitus hoſtibus præbuere, terroremque addidere. Dum autem Poloni poſt victoriam pertinacius hoſtes fugientes perſequuntur, Rex cum impedimentis ſubſecutus, non longe à loco prælij verſus Mariæburgum fixit tentoria, & ad veſperum ſuos cum ſpoliis & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti cum lætitia in caſtra recepit. Ibi defeſſa totius diei labore, æſtu, & inediæ corpora, cibo potuque, ac deinde ſomno curata ſunt. Inſequenti die ſacris inprimis Deo ſolenni pompa peragendis, hymniſque iuſſu Regis vacatum eſt. Hinc cæſorum funeribus cura impenſa, collectaq; Magiſtri & principum Cruciferorum (inter quos Comes Vendenſis erat, qui ita, vt prædixerat, fortiſſime dimicans occubuit) corpora, & curribus impoſita, Mariæburgum tranſmiſſa ſunt à Rege. Relata deinde ad Regem capta ſigna, & captiui omnes exhibiti. Ac cæteri quidem omnes ſponſione militari a Zbigneo Brezio Marſchalco obligati, vt ſe ad diem D. Martini Cracouiæ ſiſterent, iuſſu Regis domos dimiſſi ſunt, dato etiam pro cuiuſque conditione viatico. Caſimirus vero Stetinenſium & Conradus Oleſnicenſium Duces, ac cæteri, qui erant de Crucigerorum ordine, in Poloniam miſſi per arces aſſeruandi diſpertiti ſunt. De duobus ſaltem Marquardo Saliſbachio Commendatore Brandeburgenſi, & Sumbergio, nequicquam deprecante Rege, à Vitoldo ſupplicium ſumptum: quod ij in colloquio quodam prope Caunam matri ſuæ probrum obieciſſent, & tunc captiui nihil de faſtu ſuo remiſiſſent. *Pietas Regis.*

Dimiſſus deinde in Poloniam veredarius cum nuncio victoriæ & literis, ad Archiepiſcopum, Epiſcopos, ac præſides Academiæ & ciuitatis Cracouienſis, celeriter cunctam Poloniam immenſa lætitia affecit. Quamobrem ſolennes ſupplicationes apud omnia templa habitæ, dieſque iduum Iulij mẽſis tam inſigni victoria memorabilis, quo diuiſio Apoſtolorum Chriſti repræſentatur, inter feſtos relatus. Mouit deinde caſtra Rex, & cũ oppida quædam atque arces ſibi ſubieciſſet, repertamque copioſam ſupellectilem Cruciferorum in milites partitus eſſet, ſeptimis demum caſtris ad Mariæburgum peruenit, & poſtridie oppidum expugnauit: parumque abfuit, quin eodem impetu arcem quoque caperet, Polonis refugientium è rapto oppido terga prementibus. Arx deinde diſpertito in terna caſtra exercitu obſideri à Polonis cœpta: quorum vna Poloni in ſuperiore parte, altera Lithuani in infe-

riore, tertia vero inter vtroſq; interiecti ad meridiem Ruſſi obtinebant: bō-bardiſq; diſtributis, & nonnullis in templo oppidi, aliis in ea parte, vbi pons fuerat, trans flumen collocatis, vtrinq; quaſſata ſunt mœnia.

Pruſſia fere omnis in deditionem accepta.

Dum hæc apud Mariæburgum geruntur, pleraque omnis Nobilitas Pruſſica, Culmenſis, & Pomeranica, cum Epiſcopis quatuor, Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi. & Sambienſi, vltro in poteſtatem Regis venit: arces quoque & oppida in deditionem accepta, inprimis Gedanum, Elbinga, Torunia, Culma, Regiomontum, Grudentum, Gneuum, Brodnicia, Oſterroda, Suece, Golubia, Derſauia, Stuma, Tucholia, & reliqua. Sed Elbingenſium maxime ſtudium in Polonos enituit, qui Vernerum Tetingerum Cōmendatorem ſuum ex arce, quo ſe ex prælio Gruneualdenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemque Regi dediderunt. Eam vero Rex Ioannis Tarnouij Palatini Cracouienſis fidei commendauit. Nobilitatem vero omnem & oppidanos, quum in verba ſua iuraſſent, ſuo ſibi iure vtrumque ordinem viuere permiſit. Oppida atque arces inter duces, proceres, & equites, ne Bohemis quidem præteritis, pro meritis cuiuſque diſtribuit. Dum autem continuatur Mariæburgi obſidio, quadam die obſeſſi, cum negligentius ſtationes à Polonis ſeruari animaduertiſſent, cum impetu erupere: verum mox accurrentibus Polonis non ſine ſtrage in arcem compulſi ſunt, quos Poloni temere prouecti, vſque ad murum arcis perſecuti ſunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactatus: itaque facile cum hoſtes in Polonos incautius ſuccedentes impulerunt, eaque ruina non paucos oppreſſerunt.

Henr. Plauenij ad Regem oratio.

Petiit deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à Rege colloquium, aduenīens in caſtra cum fratre, & paucis Bohemis ac Sileſiis, ſupplicis habitu, ita apud Regem verba feciſſe perhibetur. Deuicti abs te Rex potentiſſime grauiſſimo prælio, & ad extremum fere deleti, nihil eſt, quod vel tua victricia arma incuſemus, vel fortunæ ſuccenſeamus: penes nos ipſos huius cladis & omnium malorum, quæ cumulate nunc in nos inundarunt, culpa eſt. Nos iniuſte tua appetiuimus, & diuexauimus, nos manſuetudinem & potentiam tuam contempſimus, nos denique te grauiter læſum, & tamen æquiſſimas pacis leges ferentem ſuperbe aſpernati ſumus. Itaque iuſta diuini numinis vindicta abs te tuoque exercitu perculſi & afflicti ſumus. Sed ſatis iam abunde pœnarum tibi Deoque vltori dedimus, non modo exercitu noſtro ad internecionem deleto, verumetiam ducibus & autoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa noſtra, exiguæ miſerorum Cruciferorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. Eiuſdem eſt virtutis, Rex inclyte, parcere ſubiectis & debellare ſuperbos. Nouimus te Chriſtianum principem eſſe, & clementiæ magis atque bonitatis, quam fortitudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus eſſe poteſt, ſi proſtratos ac iacentes proteras? Ne leones quidem atque vrſi id facere dicuntur. Quid tibi ſeu commodi, ſeu voluptatis noſtrum adferet excidium? Multa, fateor, in te tuoſque Lithuanos & Polonos peccauimus. Verum quo maior eſt culpa noſtra, hoc illuſtrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem victoriæ fructum eripimus, Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem tractum, & ſi quid aliud de Polonis, ſiue bello, ſiue qua alia ratione quæſiuimus & vſurpauimus, tibi vt habeas, per nos licebit. Pruſſiam modo, quam olim maiores noſtri, dum Maſouiam atque Poloniam illo præmio inuitati defendunt, iuſtis armis & ſanguine ſuo

ne ſuo barbaris eripuerunt, nobis concedas, te per ſalutarē Chriſti Ieſu mor- "
tem & ſanctiſſimæ matris eius Mariæ nomen, ſub cuius ſignis militamus, ro- "
gamus & obſecramus. "

Conſultatio Polonorum.

Varie hæc oratio Plauenij à conſilio regio excepta eſt. Flexerat enim nonnullos ad miſericordiam religionis intuitu, & ipſa æquitate conditionum ac poſtulatorum, perpendentes ſecum fortunæ inconſtãtiam, & rerum humanarum varietatem. Alij vero ſecundis rebus elati, præſentiſque fortunæ curſum perpetuum ſibi pollicentes, incumbendum eſſe perculſis, extirpandoſq; omnes penitus ex illis oris: ne, quæ tunc neceſſitate cõcederent, mox reſumptis viribus per vim & fraudem vſitatam repeterēt. Et videbatur Mariæburgum, vbi tunc ſumma rerum erat, diuturnam obſidionem tolerare non poſſe. Vicitque hæc in Senatu ſententia, in quam Zbigneus Brezius Marſchalcus Plauenio à Rege reſpondere iuſſus: Accipere eum à victore conditiones pacis, non domo adferre debuiſſe, dixit: aut ſi adferret, non ea ſane victoribus eum concedere oportere, quæ ipſorum & olim fuiſſent, & nunc denuo iure belli ac deditione facta eſſent: Mariæburgum potius, & quæ alia in poteſtate ſua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam victoris imploraret.

Reſponſum Plauenio datum.

Offenſus hoc reſponſo Plauenius, cum aliud inſtanti non redderetur: at ego, inquit, æquiſſimas vobis conditiones attuliſſe me arbitrabar. Sed quando aliter vobis & Regi veſtro viſum eſt, Mariæburgum, cæteraſq; munitiones, quas adhuc retinemus, Cruciferi prius, quam ego dedam, extrema quæque experiar. Et reſpiciet iam nos, vt ſpero, deinceps magis propitius Deus, ſiquidem iram & offenſionem eius ruptione fœderis & ſuperbia noſtra contractam ſatis, vt opinor, expiauimus. His dictis, multa Deum rerum omnium inſpectorem teſtatus in arcem ſe recepit. Neq; irritæ fortaſſis eæ Plauenij preces Deo fuſæ ſunt. Nam ex eo tempore minus proſperæ Polonis res eſſe, retroque relabi cœpere.

Plauenius maſcule reſpondet.

Paucis diebus, quibus hæc acta ſunt, ſtatio Vielunēſium pulſa, bombardæ deiectæ, & aliæ quædam parua incommoda accepta. Nec multo poſt Hermannus Liuonum Cruciferorum Magiſter clam cum quingentis militibus in Pruſſiam aduenit, occaſionem bene gerendæ rei captans, qua quidem nõ difficulter per fraudem potitus eſt. Nam vt Rex de aduentu eius cognouit, Vitoldum cum ſuis, & cum duodecim vexillis Polonorum contra eum miſit. In quem cum Vitoldus apud Paſſariam amnem vltra Hollandiam oppidum impetum facere vellet, ille ab armis ad dolos conuerſus, colloquio Vitoldi ſecreto impetrato, perſuaſit ei, vt ſuam potius, quam Polonorum rem ageret, ac Samogitarum Sudorumque oras pactis ſecum & cum Cruciferis ineundis ſibi pacaret ac ſtabiliret. Itaque eo autore Hermannus cætera manu apud Balgam & Brandeburgum relicta, cum quinquaginta equitibus ad Regem in caſtra, atque inde permittente Rege in arcem obſeſſam, quaſi ſequeſter deditionis, vel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obſeſſos confirmauit, cum eos de animo Vitoldi certiores feciſſet, ac de ratione perſequendi, ſi opus ſit, belli, & amiſſa recuperandi, cum eis conſtituiſſet. Quibus peractis, pace infecta diſceſſit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mentionem: à Polonis vero factam ita accipere, vt, quas ipſe prius cõditiones tulerat, abnueret. Vitoldus vero & ipſe miſſionem à Rege flagitabat, & illum ad ſoluendam cœptam obſidionem inducebat. Verum hoc tamen non perſuaſit, illud partim precibus, partim odio,

Magiſter Liuonum ſuppetias fert Crucigeris.

Magiſtri Liuonici conſilium vafrum.

multa

Vitoldus è caſtris diſceſſit, & Duces Maſouiæ.

multa cauſificando, tandem impetrauit. Mox & Maſouiorum Duces indulgente Rege diſceſſere.

Interim dum hæc fiunt, parochus Gedanenſis, ſenex admodum, quaſi moleſtias obſidionis diutius ferre non poſſet, ex arce Mariæburgenſi Polonis permittentibus, & nil fraudis ſubeſſe ſuſpicantibus, ætatique & ſacerdotio honorem habentibus, exceſſit, & inter ſupellectilem ſuam triginta millia aureorum nummum duplicium à Plauenio accepta ſecum exportauit, ac inter Gedanenſem, Slochouienſem, & Suecenſem Commendatores, vt ij mercenarium militem inde conducerent, diſtribuit. Sed lentius id erat, quam vt ſuſtineri poſſet tam diu obſidio, quæ difficilis ſane & moleſta Bohemis mercenariis, propter frumenti penuriam dyſenteria vulgo afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato conſilio per Ioannem Socolum Bohemum, & ipſum in caſtris regiis militantem de prodenda arce cum Rege conſtituerunt, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Verum re ad Senatum relata, turpe viſum Polonis, auro & proditione hoſtilium munitionum potiri victores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Bohemi. Falſo deinde rumore in caſtris regiis percrebuit, Sigiſmundum Cæſarem valido cum exercitu in Poloniam inuaſiſſe: quo commoti Poloni miſſionem à Rege flagitabant, & ſuadebant id Regi complures proceres. At vero primores Nobilitatis Ciuitatumque Pruſſicarum & Pomeranicarum, quæ poſt victoriam Grunewaldenſem ad Regem defecerant, ſedulo diſſuadebant, ac ne præcipuum illius victoriæ fructum Mariæburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rurſus Cruciferorum fore, quæ in poteſtatem eius dudum veniſſent: excuſantique Regi inopiam pecuniæ in ſtipendium, ſuadebant, vt tributum ſibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis dedititiis oneri eſſe nollet, fuere, qui ſuaderent, vt arces & oppida earum regionum mercenariis militibus debiti ſtipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, veritus, ne milites illi ciuibus graues eſſent, neu quæ ſiue ab his, ſiue ab illis proditio fieret. Itaque ſalutaribus repudiatis conſiliis, quorũ autor præcipuus erat Nicolaus Trambà Procancellarius, non modo verbis, ſed etiam lachrymis ſuadens, nequaquam cœpto deſiſtendum eſſe, ad decimum tertium calendas Octobris incenſis ſtatiuis, & mediocri aulicorum comitum præſidio cum Andrea Brochocio, Stumæ ad infeſtandam oram Marieburgenſem relicto, ab obſidione diſceſſum eſt. Iucundum id fuit ſpectaculũ obſeſſis, qui eo inopiæ iam redacti fuerant, vt vix pauculos dies Henricus Plauenius arcis Cõmendator ab eis impetrauerit, ne ſeſe, arcemque Regi dederent. Quominus autem lætus diſceſſus ille diſcedentibus Polonis eſſet, non maxima res effecit: nempe quod equus regius qui dudum alacriter hinniens adſtiterat, dum Rex cum abiturus conſcendit, ſubito exanimatus concidit: quæ res mali ominis vulgo eſt habita. Diſcedens autem Rex, Radinum arcem permunitam, in qua oppugnanda pars exercitus à prælio Grunewaldenſi fruſtra tempus triuerat, in deditionem accepit, quum iam eam milites facto impetu, portaq; effracta, fere cepiſſent. Quindecim ibi Cruciferi inſignes reperti, in Poloniam captiui abducti ſunt: reliqua multitudo nihil aduerſi paſſa. Arx Ioannis Socoli Bohemi fidei commendata: eoque mox Toruniæ, quo Regem ſecutus erat, veneno à ciue quodam Torunienſi extincto, Dobeslao Ptichalæ, & Alberto Malſcio pariter Rex cuſtodiam eius manda-

Prutenorũ conſilium fidele, & ſtudium erga Regem Polon.

Obſidio Mariæburgen. ſoluta.

Radzinum per deditionem acceptum.

mandauit. Socoli vero paruos filios propter merita patris honeſte & liberaliter educari Cracouiæ iuſſit.

Non ceſſabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magiſter Cruciferorum factus erat: ſed vndique contrahebat exercitum, acceptis mutuis in ſtipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gedanenſi, quæ iam rurſus in fidem Crucigerorum inclinarat, totidemque & inſuper quindecim millibus à Venceslao Rege Bohemorum, cum ei bona Chomentouienſia, quæ Cruciferi in Bohemia habebant, hypothecæ nomine tradidiſſet. Et quæ prima manus è vicinioribus oris cõuenerat, ea Michaele Sternbergio archimagiro Aduocato nouæ Marchiæ duce Tucholiam arcem obſedit: nam oppidani primo aduentu hoſtium deditionem fecerunt. Nieſſouiæ tunc Rex erat, quum hæc ad eum perlata ſunt, neque is expediebat, quomodo ſuis ſuccurreret, vaſtationemq; ditionis ſuæ prohiberet. Centum modo, vel paulo plures haſtatos de aulico ſuo comitatu & ipſos neceſſariam miſſionem flagitantes precibus promiſſiſque adduxit, vt cum ſuis quiſque miniſtris, quibus merebat, Tucholiam præſidij cauſa proficiſcerentur, quibus Petrus Miedzuecius Magiſter militiæ præfectus eſt. Oportune autem Sendiuoius Oſtrogius Palatinus Poſnanienſis, & Dobrogoſtius Szamotulius Caſtellanus, & Martinus Labiſſinius Palatinus Breſtenſis, cum ſuis cohortibus ſeſe coniunxere. Atque hæc manus omnis, ſeu quod aditu Tucholiæ interclusa eſſet, ſeu qua alia de cauſa Coronouiæ (quod oppidum nec arte, nec natura munitũ haud longe abeſt à Tucholia) ſubſtitit. Cuiauienſem vero atque Dobrinenſem Nobilitatem Rex B odniciæ, Breſtæ, Ripini, & Nacli in præſidiis eſſe iuſſit, ad tuendas eas munitiones, arcendaſque hoſtium excurſiones. Ipſe Inouladislauiæ cum exiguo comitatu manſit, & quidem damnans conſilium ſuum de ſoluta obſidione Mariæburgenſi, dimiſſoque exercitu, cum alia ſuper alia aduerſa ipſi renunciarentur. Nam & Oſterioda, Nideburgum, & Dzialdouia arces per eos dies ab hoſtibus receptæ ſunt, & Stanislaus Charbino..ius Sulmæus, ac Nicolaus Synouecius cum de præſidio Coronouienſi deceſſiſſent, aduenientes perterruerant Regem, quod dicerent, præſidium in magno eſſe periculo, ſiue vt honeſtam cauſam turpi facto ſuo prætexerent, ſiue vt eius conſilium opemque implorarent. Erant enim in propinquo iam ſatis magnę vires hoſtium cum Michaele Sternbergio. Atque ij quidem, vt de aduentu & paucitate Polonorum cognouerunt, paucis ad obſidionem Tucholię relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderunt, vt Polonos nec opinantes opprimerent. Et ſane aſpirare initio conatibus eorum fortuna viſa, tamen non ad extremum vſque reſpondit. Etenim cum exploratores Polonos incauti⁹ progreſſos excepiſſent, & ex his callide & conſtanter omnia eleuantibus exiguam modo promiſcuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam eſſe didiciſſent, cõtemptim, turbatiſque ordinibus ex equis delapſi, latrocinantium in morem impetum fecere in oppidum.

Henr Plauenius Cruciferorum Magiſter factus.

Oppida Pruſſiæ & arces à Cruciferis recipiuntur.

Poloni vbi adeſſe hoſtem ſenſere, & forte tum pranderent, tumultuarie correptis armis ad monaſterium in crepidine montis ſupra Berdam amnem ſitum, intrepide ſeſe recollegere, celeriterque aciem inſtruxere. Quod cum præter expectationem hoſtibus accidiſſet, curriculo ij ſeſe ad equos ſuos recepere, atque his conſcenſis retroceſſere: idque ſiue re inopinata perculſi, ſiue certo conſilio, vt equites Polonos à peditum auxilio longius abducerent.

Et ſane impigre Poloni equites pugnæ auidi recedentibus inſtitere, audacius adequitando, iaculando, & comminus etiam feriendo, remorantes agmẽ, donec pedites conſequerentur. Vbi ad Lanſcum, qui pagus monachorum Coronouienſium eſt, vno ab oppido milliario, non ſine multis hoſtium vulneribus peruentum eſt, ſubſtitere Crucigeri in colle quodam editiori, & ordines inſtruxere. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecere: erant enim vtrinque milites & numero, & virtute, & ſcientia rei militaris fere pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte, qua Poloni conſtiterant, arduus ac difficilis. Itaque ne ſimul cum hoſte, & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciem aduerſus collem erexerunt. Prius vero quam ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte Regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad ſingulare certamen prouocans. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Scicius obtulit: victus atque captus à Polono Sileſius, non leue de euentu vniuerſi prælij omen ac præiudicium ſuis vterque attulit. Confeſtimque ſublato vtrinque clamore, ſigna collata.

Prœlium ad Coronouiam.

Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primum conſtiterat, pedem referente. Itaque defatigatis vtrinque militibus, quaſi ex compoſito pugna vtrinque intermiſſa, diuerſi paululum retrocedunt, ſaucios ſummouent, vulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi quiſque ocioſe abſtergunt. Quin & pocula inter ſe miſiſſe memorantur, ita vt colludentium, non infeſtis odiis cõcurrentium agmina videri potuerint.

Pugna intermiſſio ſemel atque iterum.

Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrãt prælium, non minore quam prius pertinacia. Vulnerãtur & cadunt vtrinq; multi: nec tamen in alterutram partem inclinat victoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſatur & reſpiratur: refocillatiſq;, ſicut prius, viribus, adeo acriter concurritur obſtinatis vtrinq; vel ad vincendum, vel ad moriendum animis. Ibi Ioannes Oſtrouicius cognomẽto Naſſianus adacto equo vexilliferum hoſtilem obtruncat, vexillumque, quo vno totus eorum exercitus itidem atq; Polonicus vtebatur, abripit: Quare tandem hoſtium acies perturbari, ac deteriori loco eſſe cœpit. Inſtitere Poloni acrius trepidãtibus. Ibi vero illi metu pudorem ſuperante auerſi fugam capeſſunt: premunt terga fugientium Poloni: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia: captorum numerus nõ memoratur: non exiguus tamen fuit.

Cruciferi funduntur à Polonis.

Inſignior hæc victoria ſuperiore illa Grunenaldenſi habita eſt, eo quod maiore contentione & labore parta eſt, & quod ita ea vires atque animi Cruciferorum fracti ſunt, vt per multos annos poſtea nunquam auderent rem vniuerſæ dimicationi committere. Parta eſt autem decima die Octobris. Sequenti die ſpolia à Polonis lecta, humatique, qui ceciderant. Deinde motis caſtris Bydgoſtiæ prædam inter ſe partiti, Inouladislauiam ad Regem cum longo captiuorum ordine peruenere: Ibique omnibus à Rege gratiæ actæ, ac perampla munera data ſunt iis, quorum illuſtriora merita eſſe conſtabat. Captiuos autem recreatos, & benigne conſolatos, ac militari ſponſione obligatos, vt ſe ad diem certum ſiſterent, dimiſit excepto Michaele Sternbergio duce exercitus, quem aliquandiu poſtea in arce Checinenſi in vinculis habuit. Nihil tamen conſternati animis ex ea clade ij, qui ad obſidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenere. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipſos Polonicæ linguæ gnari erant,

ri erant

ci erant, & pro captiuis eos oſtentantes magna ſtrage ſe deuiciſſe Polonos apud Coronouiam illis teſtificantibus mentiti, perſuaſerunt Ioanni Broglouio præfecto arcis ac præſidij, vt arcem ſibi dederet. Augebatur enim indies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excurſionem facturus eſſe videbatur. Id ne accideret, celeri conſilio prouidendum ſibi eſſe Rex exiſtimauit. Quocirca nouam expeditionem maiori Poloniæ indixit, nec ſegniter ea manus Bydgoſtiam, vt à Rege imperatum erat, conuenit. Inde porro eam cum cohorte Regis Petrus Szaffranecius Succamerarius Cracouienſis ſub ſignis duodecim ad Tucholiam duxit: præmiſſiſque ſexcentis baliſtariis, qui prædas agendo, vaſtandoq; ſubiectam Tucholiæ oram, hoſtem elicerent, ipſe cum reliquo exercitu opportuno loco in inſidiis ſubſtitit. Simulatque conſpexere equitatum Polonicum per agros palātem hoſtes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam ſimulantem inſecuti eſſent, in paratas inſidias præcipitati ſunt. Quas cū mature animaduertiſſent, pedem retulere. Ibi Poloni tardius, quam res poſtularet, ſigno dato, pauciores aduerſus plures coorti ex inſidiis, vſque ad portas oppidi fugientes perſecuti ſunt: & quoniam agilioribus equis vtebantur, multos ex illis partim interfecere, partim viuos cepere, ac caſtris hoſtium, quę ante oppidum poſita erant, vacuis potiti ſunt. Non pauci oppido, ne Poloni ſimul irruerēt, excluſi, inconſiderate in vndas ſeſe præcipitantes, merſi ſunt. His ad viceſimam octauam diem Octobris geſtis, captiuiſq; ad Regem miſſis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniuſſu regio domos dilapſus eſt, propter tempus anni, cuiuis rei magis, quam bello gerendo, commodum. Captiuos Rex, accepta ab eis itidem atque ab aliis prius ſponſione, dimiſit.

Noua expeditio in Pruſſiam.

Cruciferi rurſus profligati à Polonis.

His cladibus permotus Plauenius Magiſter Cruciferorum, non auſus denuo fortunam periclitari, in interiorem Pruſſiam reliquias profligati exercitus deduxit, ac Stumam arcem aliquandiu obſeſſam in deditionem accepit. Eam deditionem Morangi quoq; deditio ſecuta eſt. Inde ad Radinum caſtra mota. circumſeſſaque ea arx ſex ſeptimanis. Sed cum in ſpem Toruniæ Gedanique per deditionem recipiendi Magiſter veniſſet, ſoluta obſidione, ſauciiſque, quorum non exiguus erat numerus, cum præſidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas vrbes profectus eſt. Quo diſcedente, Poloni accitis celeriter his, qui erant in præſidio Brodniczę impetum fecere in oppidū, expugnatumq; paruo negocio diripuere & incendere. Porro Torunienſes & Gedanenſes adueniente Magiſtro cum exercitu miſerunt ad Regem, vt ſibi ex cōtinenti opem ferret, quod ipſi per ſe oppida ſua defendere non poſſent. Cæterum cum præter opinionem eorum accidiſſet, vt Rex tēpori ſe illis adfuturum eſſe promitteret, ac ſine mora eo contenderet, rurſus ei legationem obuiam miſere Gnieuconiam, ſe iam neceſſitate adactos, deditionem cum Magiſtro pactos eſſe. Itaque Rex dimiſſis contra ſententiam multorum legatis ſaluis, quod diceret, teſtatum ſe cunctis facere velle, non ſuam illis, ſed illorum fidem ſibi defuiſſe, Inouladiſlauiam ſe contulit. Magiſter acceptis in deditionem ciuitatibus Gedano & Torunia, arcem Torunenſem nequicquam oppugnauit: nam ea ſtrenue à præſidio regio defenſa eſt. Rex poſtea Gneſnam ad ſepulchrū D. Adalberti, & Poſnaniam ad ædem corporis Chriſti, votorū, quæ ante prælium Grunenualdenſe nuncupauerat, exſoluendorum cauſa profectus, equeſtrem ordinē totius illius tractus denuo ad

Torunienſes & Gedanēſes ad Cruciferos deficiunt.

expeditionem in Pomeraniam excivit, eamq; omnem, omiſſa arcium & oppidorum oppugnatione, longe lateq; ferro & igne vaſtauit.

Sigiſm. Rex fines Poloni vaſtat.

Dum autem hæc in Prußia & Pomerania aguntur, interim Sigiſmundus Rex Vngarorum, vt Vladislaum à Crucifericо bello auerteret, promiſsiſque (ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciferis acceperat) ſatisfaceret, Sciborium Tranſyluaniæ Palatinum cum duodecim vexillis Bohemorum, Morauorum, & Auſtriorum (nam Vngari fœdera ſibi cum Polonis conſtare cauſati ſunt) ad vaſtandam ſubmontanam Poloniam miſit, cum iam Poloni, qui ad præſidium eius oræ relicti à Rege erant, hyeme ingruente domos dilapſi eſſent. Verum celeriter tamen ij ad primum nuncium cōcurrentes, hoſtem præda ex agro Sandecenſi capta onuſtum, abeuntem perſecuti ſunt, & non procul a Bartfa ſiue Bardeonia adepti, magnoque impetu adorti, profligarunt. Hoc eodem anno ſub exitum Nouembris memorabili rurſus victoria de Liuonibus potiti ſunt Poloni. Hermannus enim Liuonicorum Cruciferorum Magiſter validum ex Germania & Bohemia in Prußiam adduxerat exercitum, eoque apud Golubam relicto, ipſe cum paucis equitibus Mariaburgum ad Cruciferos, vt cum illis de ratione belli conſultaret, profectus erat. Id cum comperiſſent Poloni, qui Ripini & Bobrouniciis in præſidiis erant, auſi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala, ad hoſtem viris armiſq; longe ſuperiorē contendere: inſidiiſque apto loco diſpoſitis, pauci per agros palantes, ſub Goluba ſeſe oſtendere. Eos hoſtes correptis armis auidius perſecuti, locum inſidiarum incaute prætervecti ſunt: quos Puchala cum toto agmine à tergo adortus, perterritos & incompoſite fugientes, vſque ad oppidum perſecutus eſt. Oppidani, vbi id animaduertere, veriti, ne patentibus portis Poloni permixti ſuis in oppidum irrumperent, portas clauſerunt. Ita excluſi oppido hoſtes, quum cæderētur paſſim in medio, proiectis armis ſupplices Polonis ſeſe dediderūt, & quadruplo maior numerus captiuorū, quam eorum, qui eos ceperant, fuiſſe proditur. Verum illi re inopinata perculſi, alium longe maiorem exercitum Polonorum in ſyluis latuiſſe crediderāt. Ripinum tandem captiui cum appulſi eſſent, ingenti cum dolore ac pudore errorem ſuum cognouerunt. Inde porro Brzeſtiam ad Regem traducti, [illegible] ſubmiſſi ſponſione omnes dimiſſi ſunt: Carouienſibus modo, quod fidei tenaces non eſſent, & iis, qui religionem profeſſi erant, retentis.

Crucifero-rum exercitus à Polonis fuſus.

Conuentus inter Regē & Cruciferos habitus.

Induciæ menſtruæ

Conuentus deinde inter Regem & Cruciferos habitus: verum in eo tamē de induciis non conuenit. Poſterius autem ex menſtruæ tantum per Szafraneccium confectæ ſunt. Quibus durantibus, Rex propere in Poloniam excurrit, & apud Radoſſice oppidum cum Regina congreſſus, ex[illegible] ad expeditionem cunctis Polonis ad inſtaurandum cum Cruciferis bellum, poſt noui anni initium reuertit. Vitoldus quoque cum Lithuanis [illegible] Vladislauiam ad eum venit, eiuſque conſilium de [illegible] Torunii, vbi Magiſter & primores Cruciferorum [illegible] muniti, perſuaſitq; vt in ſylua quadam caſtra faceret. Interea de pace in inſula Torunii agi cœptum. Forte accidit, vt induciæ expirarent, & conſenſu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Brzegiouius præfectus Bydgoſtienſi præſidio, cum permagnum numerum equorum hoſtilium apud Papouiam eſſe didiciſſet, traiecta cū quadraginta modo equitibus Viſtula, & facto impetu ex improuiſo in antemurale Papouienſe, equos ibi ſtabulantes abegit, & antemurale incendit. Qua re Toruniam ſubito nunciata,

emiſſi

emiſſi ſunt non pauci equites, qui eum perſequerentur. Hoc animaduerſo, Brogloùius, cæteris cum equis captiuis præcedere, ac tranare Viſtulam iuſſis, ipſe cum duodecim modo equitibus perſequētes ſe hoſtes ſuſtinuit, non auſos ſenſim cedentem pertinacius ſequi, metu inſidiarum. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumen traiecit. Pax deinde victoribus, quam victis iniquior, inſtante maxime Vitoldo, proceribus vero Polonis Regi diſſuadere non auſis, ſtabilita eſt: cuius hæc potiſſima fuere capita, vt Samogitiam Vitoldo & Regi, quoad viuerent, Cruciferi concederēt, ducentaque millia florenorum Pragenſis pecuniæ intra annum vertentem tribus penſionibus numerarent: Ziemouito autem Maſouiorum Duci Zuacrenſe territorium redderēt: Rex Cruciferis, quæ de ipſis bello ceperat, remitteret: Dobrinum ſibi haberet, captiui omnes inuicem vt dimitterentur. De Dreno & Santoco, & aliis controuerſiis ſeni viri vtrinque delecti arbitrarentur. Quod ſi inter eos non conueniret, Pontificis Maximi arbitrio ſtaretur. Complexi ſunt autem hoc fœdere, Rex quidem Duces Pomeranorum & Maſouiorum: Magiſter vero Sigiſmundum Regem Vngarorum, ſi is vellet: interim autem, dum de eo non conſtat, ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua Polonis pax, ſtipulatione vtrinque interpoſita, cum Magiſter Henricus in caſtra Regis veniſſet, firmata eſt, & mox captiui omnes ſpōſione ſoluti. Munera deinde inter Principes vltro citroque miſſa. Vitoldo autem ibi Rex, incōſulto Senatu Polonico, Podoliæ dominatum, amoto, à præfectura Petro Vlodeco Charbinouio, vtendum fruendum conceſſit, non ſine magno Polonorum incommodo, dimiſſoque poſt exercitu in Poloniam rediit. Nec diu ibi moratus in Ruſſiam contendit, cum Alexandro Palatino Valachorum iam prius fœderato & cliente ſuo nouam contra Sigiſmundum Regem Vngarorum ſocietatem iniji: Sniatinumque & Colomeiam, atq; omnem tractum Pocucienſem ipſi pignori reliquit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, ſiue ciclis argenti.

Pax & tranſactio cum Cruciferis.

Vitoldo Podolia conceſſa.

Rex in Ruſſiam contēdit.

Valacho Sniatinum & Colomeiam cū Pocucia oppignorat.

Eodem vero anno Stephanus, cum Alexandro ſiue extincto, ſiue pulſo in principatu ſucceſſiſſet, miſſis ad Regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipſius itidem, vt maiores ſui fuiſſent, ſe fore, & vbi accitus ab eo fuerit, venturum, ſolenneque iuſiurandum daturum: neque repetiturum vnquam Pocuciam, ſed præſentem cum præſenti Rege arbitratu ipſius de eo tranſacturum eſſe promiſit. Per idem tempus opera Zauiſſij Nigri, apud Vngarorum iuxta ac Polonorum Regem gratioſi, effectum eſt, vt primores Poloni & Vngari ſimul apud nouam villam conuentum de pace inter Reges redintegranda agerent, ſed ea non confecta octo menſium inducias tantum conſtituerunt, ea lege, vt Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quod ſi eam Poloni nouo bello rupiſſent, illæ quoque induciæ cum Sigiſmundo & Vngaris irritæ forent: ſin Cruciferi priores id facerent, Sigiſmundus ſeſe deinceps ab amicitia & ſocietate eorum ſeiungeret.

Polonorum cum Vngaris conuenta & pacta.

His ita compoſitis, Rex per Chelmenſem oram ſub initium veris in Lithuaniam ſeceſſit. Ad Ioannē vero Pontificem, qui Alexandro quinto mortuo ſucceſſit, oratores ſuos miſit cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus veſtibus Zobelinis & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex hermelinorum pellibus conſuta: obedientiam ipſi ſuam delaturos, poſtulaturoſque, vt Pontifex declararet, ipſum iuſte bellum contra Cruciferos ſuſcepiſſe, & quicquid rerum

Rex in Lithuaniam ſeceſſit.

Oratores Regis ad Pōtificē cum donis.

ſacrarum è templis Pruſſicis per id bellum ablatum eſſet, recte in Polonica tépla conuerſum eſſe: dein, vt ipſi crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem impetrata ſunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obſtitit, quod eiuſdem modi militia cõtra Ladiſlaum Regem Neapolitanorum ab ipſo Pontifice promulgabatur, & obſtabant Polonis Sigiſmundi Regis, & Cruciferorum oratores, veriti fortaſſis, ne contra ſe Rex vteretur illis militibus. Poſthæc venit Rex Cracouiam, pedes religionis cauſa incedens, vexillaque & ſigna militaria vnum & quinquaginta de Cruciferis capta, ad ſempiternam tam inſignis victoriæ memoriam in Baſilica ſuſpendit: quæ in hunc vſque diem extant. Haud ita multo poſt inde diſcedens in Lithuaniam, parte hyemis in venationibus exegit.

Rex ex Lithuania Cracouiam venit.

Erneſto Auſtriaco Cymbarcã Maſouiam in matrimonium dat.

Sequentis autem anni milleſimi quadringẽteſimi duodecimi initio Cracouiam iter vertit, de aduentu Erneſti Ducis Auſtriæ certior factus, cum quo affinitatem iunxit, collocata ei in matrimonium Cimbarca Ziemouiti Maſouiorum Ducis, & ſororis ſuæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorum haſtatorum ſtipendium Regi pollicens, ſi Sigiſmundo Vngarorum Regi bellum facere pergeret. Iam enim creatus erat Cæſar Sigiſmũdus; & faceſſebãt ei negocium Veneti in Dalmatia. Ipſe vero à Ioanne Pontifice in Italiam, & ad liberandam de manu Ladiſlai Regis Neapolitani Romam, ſuſcipiendumque diadema imperiale inuitatus: Foroiuliam Venetorum ditionem infeſtabat. Auerti igitur eum Veneti ac diſtineri bello Polonico volebant. Sed nihil impetrarunt: cauebant enim proceres Poloni, ne vetuſta cum Vngaris fœdera violarentur. Quod cum ſenſiſſet agi à Venetis Sigiſmundus, miſit & ipſe legatos ad Vladiſlaum de renouando fœdere, aut certe de conuentu & colloquio. Ægre conuentu ad certam diem Lubouliam impetrato, prior Anna Regina Poloniæ eo profecta eſt, Barbaram ſororem, quæ Sigiſmundo nupta erat, viſum. Rex deinde, qui Sandeciæ ſubſtiterat, ſecutus, Boleſlao Maſouio & Sigiſmũdo Coributo patruele, ac multis proceribus Polonis deducentibus. Venienti Vladiſlao Sigiſmundus obuiam prodiit vna cum vxore vſque ad iugum montis, atq; ibi ſeptem diebus tẽtata fruſtra inter proceres Regum pace, cum diſcedere iam Vladiſlaus vellet, ad ſecretum colloquium ſemotis prorſus arbitris, à Sigiſmundo inuitatus, blanditiis eius & ingentibus pollicitationibus expugnatus, tãdem homo minime malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuo firmatis, rediit. Aduenere eo quoque legati Venetorũ, quod eis Vladiſlaus rogatu Sigiſmundi ſpem pacis æquiſſimis conditionibus faciendæ feciſſet. Ac tentata quidem Vladiſlao interueniente, ſed non confecta pax eſt, propterea quod nihil æqui Veneti attuliſſent, nec Sigiſmundo ereptam Dalmatiam reddidiſſent.

Venetorum legatio ad Regem.

Legatio Sigiſm. Regis ad Vladiſlaum Regẽ.

Conuentus Regum.

Pacta conuenta & ſocietas inter Reges Vng. & Pol.

Tartarorũ legatio ad Regem Poloniæ.

Dum autem Vladiſlaus Budæ commoratur, venit forte eo ad eum ſplendida legatio Tartarorum cum muneribus, magna auxilia, ſi quando res ita poſceret, ei pollicens. Honorifica erat hæc ei legatio apud exteros. Perſuaſit autem is legatis, vt eadem Sigiſmundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimiſſis legatis, ludis, ac deinde venationibus vacatum eſt, vbi cum Vladiſlaus bubalinis caſeis recẽtibus ſeſe repleſſet, ac deinde calido balneo vſus, in profluente Danubij diutius ſeſe abluiſſet, febrim cõtraxit. Ab ea vero paucis diebus medicorũ opera releuatus, & ampliſſimis muneribus à Sigiſmundo donatus, per Morauiam atq; Teſchinenſem oram in Poloniam

loniam reuertit, quinto demum mẽſe, poſteaquam Vngariam ingreſſus fue-
rat. Erant autem præcipua dona, quæ à Sigiſmundo acceperat, corona, ſce-
ptrum,& pomum, aurea, Boleſlai Chrobri gladius & inſignia regni, quæ Eli-
ſabetha Ludouici Regis mater in Vngariam aſportauerat, verita, ne Poloni
mutata ſententia alium ſibi Regem crearent. Ea Rex Cracouiam ingrediens
publice ſibi præferri iuſſit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sẽdomirienſem,
Lublinenſem, & Chelmenſem tractũ profectus, ſupra Bugum fl. prope Ru-
beſſouum oppidum cum Vitoldo de omnib⁹, quæ in Vngaria egerat, cõmu-
nicauit. Dimiſſo deinde Vitoldo, Ruſſiam Rex obibat: quo cũ legati à Sigiſ-
mundo Rege ad eum veniſſent, octoginta millia florenorũ Pragẽſium ab eo
mutua acceperat, dato ei in pignus Scepuſienſi tractu cum tredecim oppi-
dis, arce tamen excepta. Atque ex eo tempore Scepuſium in ditione Polo-
norum eſt in hunc vſque diem. Ruſſia peragrata, in Poloniam Rex ſe rece-
pit, paucisque diebus Nepolomiciæ exactis in Lithuaniam rurſus conceſſit,
& hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigioſe mitis fuiſſe memoratur,
ita vt initio Februarij flores & olera in regione frigidiſſima exiſterent. Verno
atq; æſtiuo tempore Poloniam rurſus fere omnem obiuit. Apud Grodlũ de-
inde ſupra Bugum amnem Polonorũ & Lithuanorũ conuentum habuit: ibi
fœdera inter has duas nationes renouata: cõceſſumq; ius nobilitatis Lithua-
nis, iis duntaxat, qui ritus eccleſiæ Romanæ ſeruarẽt: iiſdẽ vt inſignibus atq;
prærogatiuis, quibus Polonica Nobilitas, vterẽtur, præterquam vt deinceps
quoq; iuſſu magni Ducis arces conderẽt, vias publicas reficerẽt, tributaq; ſo-
lita penderẽt. Senatum autẽ & magiſtrat⁹ more Polonorũ haberẽt. Honores
vero & Magiſtrat⁹ ne alienis ab eccleſiæ Romanæ inſtitutis mãdarentur. Du-
cem qñ vſus poſtularet, nõ niſi de ſentẽtia Regis, & ampliſſimi Senat⁹ Polo-
norũ legerent: viciſſimq; Poloni, vt ne inſciis inconſultiſq; Duce & Senatu
Lithuanico Regẽ ſibi crearent: comitiis cõmunibus quoties opus eſſet, vt ea
Lublinũ vel Parczouiam, vel alias, quo videretur, mutuo cõſenſu indicerent:
ordo item eccleſiaſticus vt eodẽ iure, iiſdemq; prærogatiuis, quibus in Polo-
nia, frueretur. Hæc omnia Proceres Lithuani, libertatem & prærogatiuas
nobilitatis adepti, approbarunt ac literarum monumentis conſignarunt.

Scepuſium Regi Poloniæ oppignoratum.

Hyems mitiſſima.

Polonorum & Lithuanorum conuentus apud Grodlum.

Lithuanis prærogatiua & leges à Rege dãtur.

Soluto conuentu, quia peſtilẽs autumnus erat in Polonia, in Lithuaniam
Rex ſeceſſit. Inde porro in Samogitiam profectus, gentẽ eam, quæ nondũ fal-
ſorũ Deorum cultũ penitus abdicauerat, magno ſtudio, magnaq; cura, extin-
ctis ſacris ignibus, ſucciſis lucis, necatiſq; ſerpẽtibus & aliis ſacris animalibus,
ad religionem Chriſtianam conuertit, nõ modo pij Regis, ſed etiam docto-
ris & Apoſtoli fungens officio, ſuggerentibus ſacerdotibus Polonis, quæ di-
ceret, quæue faceret, cum ipſi barbaros loquẽtes non intelligerẽt, nec ab eis
viciſſim intelligerentur. Epiſcopum apud Mednicos, attributis agris & redi-
tib⁹, & paroecos duodecim (tot enim territoriis cõtinetur Samogitia) vt iidẽ
Canonici Mednicẽſes eſſent, inſtituit. Tunc autẽ Rex præfecto gẽti Keſgel-
lone nobili Lithuano, & religionis curã inprimis in rudi populo gerere iuſſo,
in Lithuaniam, atq; inde porro poſt anni ſequentis milleſimi quadringẽteſi-
mi decimi quarti initium in Poloniam, & in Cuiauiam ad conſtitutum cum
Cruciferis apud Slonſcum conuentũ contendit. Iam ſummũ apud Crucife-
ros magiſtratũ Michael Sternbergius gerebat, amoto & in carcerẽ coniecto
Hẽrico Plauenio, ſiue propter profuſas largitiones, ſiue propter inuidiam, ſiue
quod à Magiſtro ambitioſo homine, qui [illegible] Polonis in penſius fauerẽt, inſi-
[illegible] muta-

Samogitia ad religionẽ Chriſtianã conuerſa.

Conuentus Regis cum Cruciferis.

mulatus eſſet: Quo comperto, Vlricus Henrici frater Commendator Gedanenſis, metuens & ipſe ſibi, clam ad Regem profugit. Fugiſſet Henricus quoque è cuſtodia, re clam per internuncios cum Rege compoſita, niſi eum Ioannes Cropidlo Vladiſlauienſis Epiſcopus, cum quo forte Rex ea de re ſecreto communicarat, prodidiſſet. Pace cum Cruciferis tentata, ſed non confecta, cauſa vero tota à Strigonienſe Archiepiſcopo delegato Sigiſmũdi Cæſaris iniquiſſime diſceptata, cum Cruciferi iniuriis nullum modum ſtatuerent, mercatoreſque Poſnanienſes Gedani, direptis eorum mercibus crudeliter interfeciſſent, & per ſubornatos homines multa oppida ac pagos in Polonia incendiſſent, latrocinantiumque in morem è Dobrinenſi & Polonia finitima prędas agerent, cumque ad extremũ ſub ſignis populabundi in Dobrinum excurriſſent, ac ſubito pauore turbati diffugiſſent, nouam in eos expeditionem Rex Polonis, Ruſſis, ac Lithuanis cunctis indixit.

Cruciferi Polonis iniurij.

Dum autem bellum id adornatur, ipſe maiorem Poloniam percurrit. Forte tunc Petrus Viſſus Epiſcopus Poſnanienſis lento morbo confectus obiit: qui ni obiiſſet, reſtitutus fuiſſet autoritate Conſtantienſis Concilij in Cracouienſem Epiſcopam Alberto deiecto: ſed profuit Alberto mors eius, vt facilius à Concilio Rege petente veniam impetraret. Tunc autem cum collegium Poſnanienſe petiiſſet à Rege, vt ſibi Epiſcopum arbitratu ſuo legere liceret, non abnuit is: ſoluſque in conſilium ſacerdotum ingreſſus, impetrauit, vt de quatuor à ſe editis (inter quos etiam fuit Alexander Maſouiæ filius, è ſorore ſua natus) vnus legeretur Epiſcopus. Lectus eſt abſens magno omnium cõſenſu Andreas Laſcaris Goslauicius Decanus Cracouienſis, & Canonicus Poſnanienſis, qui tũc forte legatus à Rege cum tribus aliis ad Sigiſmũdum Cæſarem de cauſa Crucifera profectus erat. Æque tamen is decreto collegij cum voluntate regia coniuncto aſſenſus eſt, vir bonus, & non ignarus, quantum onus in ſe ſuſciperet. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Ruſſia, Lithuania, & Maſouia cum ſuis Ducibus Volboriam conuenerant: Tartarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoldus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Bohemis & Sileſiis non exiguus numerus: quin & Sileſiorum Duces exercitum regium auxerant. Itaque Rex non moratus diutius, in terram hoſtilem cum duxit, inſtructum inſpectantibus legatis hoſtium, qui ſiue ad auertendum bellum, ſiue ad ſpeculandum vires Polonorum venerant. Verum non ita magnum operæpretium cum tantis copiis factum eſt. Oppida modo & caſtella quædam ignobilia, partim vi expugnata, partim in deditionem accepta, partim vacua dilapſis habitatoribus occupata, direpta, atque exuſta.

Pruſſicum bellum.

Venit interim legatus Pontificis Ioannis trigeſimi tertij Ioannes Lauſanenſis Epiſcopus: qui impetrauit facile à Rege deſidis & famelici belli (vulgo poſtea ſic appellati) iam pertæſo, vt duorum annorum induciis cum Cruciferis conſtitutis, Conſtantienſis Concilij iudicio cauſam & controuerſiam omnem ſuam cum Cruciferis permitteret. Itaque Rex dimiſſo exercitu reuerſus in Poloniam, de Senatus ampliſſimi ſententia legatos ad Concilium miſit, Nicolaum Archiepiſcopum Gneſnenſem, Ioannem Vladiſlauienſem, Iacobum Plocenſem Epiſcopos, Andream Laſcarem electum Poſnanienſem, Ioannem Tuliſcouium Caſtellanum Caliſſienſem, & Zauiſſium Garbouium cognomento Nigrum. Pollicebatur autem Sigiſmundus, non defuturum ſe ibi eſſe cauſæ regiæ contra Cruciferos, ei que viciſſim rerum Vngaricarum

Legatus Pp. ad Regem.

Induciæ duum annorum.

Concilio Conſtant. cauſæ Pruſſicæ diſceptatio permiſſa.

carum curam commendauit. Idem fecit Concilium illud, ſcriptis ea de re ad Regem literis. Ac fecit quidem Vladislaus amici officium: nam cum Turcæ ipſo abſente Vngariam infeſtarent, Boſnamque à Sigiſmundo prius recuperatam, ipſi iterum fuſis profligatiſque Vngaris eriperent, Vladislaus miſſa ad Turcas minaci legatione, ſex annorum inducias inter eas gẽtes captiuis Vngaris proceribus liberatis confecit: pacem quoq; perpetuam confeciſſet, ni Pipo Florentinus Comes Themeſſienſis temere omnia turbaſſet, capto pro exploratore Gregorio Armenio Vladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace venienti tutum ad Vngaros acceſſum præſtructurus anteceſſerat.

Rex Vlad. curam gerit Vngariæ Sigiſm. abſente.

Interea Vladislaus Rex Lithuaniam, Poloniam, & Ruſſiam continẽtibus fere itineribus obiuit: & Sniatini quum eſſet in Ruſſia ad Pentecoſten anni ſequentis, venit ad eum ſupplex Alexander Palatinus Valachorum magna & ſplendida Nobilitatis ſuæ caterua ſtipatus, & vexillo ad pedes eius proiecto, datoque conceptis verbis iureiurando, in fide atq; clientela eius & Polonorum ſe fore ſemper promiſit. Venit & ab Imperatore, & Patriarcha, Conſtantinopolitanis legatio, frumentarium ſubſidium petens. Vehementer enim Turcæ Thraciam infeſtabant & premebant. Vladislaus itaque Rex inopia laborantibus Cõſtantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumentum admenſus eſt. Sniatino in Lithuaniam rurſus diuertens, viginti millia marcarum Pragenſium, quadraginta veſtes zobellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoldo dono accepit. Anno ſequenti milleſimo quadringenteſimo decimo ſexto cum Annam Reginam Cracouiæ mortuam ſepeliſſet, rurſus in Lithuaniam profectus, apud Velunam Samogitiæ cum Cruciferis Pruſſicis pariter & Liuonicis de regundis finibus Samogitiæ, ac de pace perpetua conſtituenda conuentum egit. Verum Cruciferis intolerabili faſtu tumentibus, neque vllam æqui aut iniqui rationem ducentibus, re non perfecta diſceſſum eſt. Augebat autem eis ſpiritus, vt creditum eſt, ſocietas cum Tartaris inita, qua eos ad vaſtandos Ruſſiæ fines excitarant. Nec multo poſt ingens vis Tartarorum duce Ediga in Kiouienſem tractum improuiſo effuſa, ferro ignique omnia depopulata eſt: vrbem quoque ipſam Kiouiam diripuit ac diruit, quæ ex eo tempore ſplendorem priſtinum nunquam recuperauit. Arce quidem ſumma vi oppugnata hoſtis potiri non potuit.

Palatinus Valachiæ iurat Regi Poloniæ.

Legatio Imp Conſtãtinopol. ad Regẽ Vladislaum.

Anna Regina moritur.

Conuentus Lithuanorum cum Cruciferis.

Tartari Ruſſiam vaſtant.

Rex pro eo, quod hoſtes bello perſequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate ſua, ducta in matrimonium Eliſabetha Pilecia, Ottonis Palatini quondam Sendomirienſis filia, vidua pronectæ iam ætatis, & complurium virorum thoros experta; quippe quæ virgo propter magnitudinem dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto poſt ab alio quodam Morauo itidem erepta, & interfecto priore raptore, in loco iuſtæ vxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio Caſtellano Nacleńſi, deſpondẽte Spitcone Melſtinio propinquo, nupſerat. Siue autem intempeſtiuo amore & conſuetudine eius mulieris captus, ſiue philtris etiam & magicis artibus dementatus Rex, eo ſe tam impari matrimonio implicauit, magnam certe nomini ſuo infamiam non modo apud ſuos, ſed etiam apud exteros aſperſit: ita vt Concilium quoq; ea fama, traducentibus Cruciferis, impleret. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, Reginam quoque

Rex tertiam vxorẽ ducit.

eam ritu ſolenni fecit, nequicquam aduerſantibus nonnullis Proceribus, & inprimis Sendiuoio Oſtrorogo Palatino Poſnanienſi. Quoniam autem ea ab Archiepiſcopo Leopolienſi Ioanni Reſſouio coronata erat, veritus Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui tunc in Concilio Conſtantienſi erat, ne ſibi ſucceſſoribuſque ſuis ea prærogatiua Reges & Reginas coronandi præriperetur, obtinuit apud Concilium, vt Archiepiſcopus Gneſnenſis deinceps

Induciæ cũ Cruciferis.

Poloniæ primas ſit. Prorogauit deinde Vladislaus Rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæſare ac Rege Francorum Carolo petentibus. Et anno ſequẽti, qui fuit milleſimus quadringenteſimus decimus octauus, rur-

Lithuanorum conuẽtus cũ Cruciferis.

ſus apud Velunum Samogitiæ cum Cruciferis de pace conuentum celebrauit, deductis ſecum primoribus Polonorũ. Vnde cum re infecta diſceſſiſſet, dimiſſiſque proceribus, ipſe cum paucis ad Vigros (ſyluæ id nomẽ eſt) venationi operam daret, parum abfuit, quin in Raſtenburgenſis Commendatoris inſidias incideret. Sub idem tempus Vitoldus amiſſa paulo ante Anna vxore, alteram duxit Iulianam viduam, prioris materteram. Atq; id matrimonium inceſtum Ioannes Epiſcopus Vladislauienſis, qui etiam Regem forte in Lithuaniam ſecutus erat, præter diſciplinam eccleſiaſticam iunxit, cum Petrus Vilnenſis, vt id faceret, nequaquam adduci poſſet.

Inſequenti anno, cum Rex in Poloniam reuertiſſet, venere ad eum legati

Legatio Pp. ad Vladislaum Regẽ.

Martini Pontificis Maximi, Iacobus Campius Spoletanus, & Fernandus Hiſpanus Lucenſis Epiſcopi, de pace cum Cruciferis conficienda poſtulantes: qui comiter & liberaliter à Rege habiti, cognita eius volũtate ad pacem propenſa, in Pruſſiam inde ad Cruciferos contenderunt. Qui corrupti muneribus, cum monumenta ad cauſam ipſorum pertinentia inſpexiſſent, ac deſcripſiſſent (ad quam forte rem magis, quam ad pacem faciendam Crucigerorum rogatu & ſumptibus venerant) Regis cauſam incognitam temere teſtimonio ſuo damnarunt. Qua de re grauiter poſtea Rex Pontifici queſtus eſt: qui fecit poſtea Regi poteſtatem producendi documenta cauſæ ſuæ. Dimiſ-

Regis congreſſus cum Sigiſm. Imper.

ſis autem legatis pontificiis Rex Caſſouiam petiit, ad colloquium à Cæſare Sigiſmundo inuitatus: ibique blanditiis eius inductus, arbitrum cum tulit Cruciferis ex compromiſſo de contumeliis, damnis, & iniuriis, quas ab illis

Compromiſſum Regis.

acceperat, reclamantibus, quos ſecum duxerat, Proceribus, & ad extremum vt certa tamen formula, certoque die id compromiſſum adſtringeretur, ſuadentibus. Recuſabant autem id compromiſſum Cruciferorum legati, qui tunc ibi aderant, ſiue adeo recuſare ſe ex compoſito ſimulabant. Quare Cæſar vehementer, vt videri volebat, irritatus, arma ſe cum Vladislao contra eos coniuncturum iureiurando interpoſito pollicitabatur. Qua de cauſa remittere ei Vladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepuſiumque reddere mox cogitabat, ni Proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei diſſuaſiſſent.

Soluto conuentu, Vladislaus Rex in Poloniam reuerſus, magna cura bel-

Legati Cæſaris ad Regem Vladislaum.

lum aduerſus Cruciferos apparauit. Miſit & Cæſar Epiſcopum Paſſauienſem, & Ioannem Comitem Hardeccium Cracouiam, vt in ſpeciem arma, & cætera ad Pruſſicum bellum neceſſaria exercitui ſuo compararent: quibus laute à Rege ſumptus ſuppeditati ſunt. Cæterum ij, cum ſupra quadraginta dies Cracouiæ manſiſſent, vltrone an reuocati, non conſtat, in Vngariam ad Cæſarem redierunt. Reuerſus eſt deinde ad Regem ex Vngaria Zbigneus

Brezius

Brezius Marſchalcus, qui ad deducenda à Cæſare auxilia relictus erat, vanitate Cæſaris perſpecta. Lactatus inanibus Cæſaris promiſſis Vladislaus Rex, tamen inſtitutam in Pruſſiam expeditionem non remiſit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo poſtulabat, vt in aliud tempus id bellum reiiceretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeque per Maſouiam progreſſæ, ad fines hoſtium peruenerant, cum venit ad Regem in caſtra Bartholomæus Capra, Archiepiſcopus Mediolanenſis legatus à Cæſare, dirimendi eius belli cauſa. Pepigit is quidem rurſus adiuuante maxime Vitoldo, & accedente Pontificis Maximi autoritate duorum annorum inducias, cum compromiſſi ſui Regem admonuiſſet, & aliud ei ex aduerſo reſpondens ipſe à Cruciferis attuliſſet. Præfinita autem compromiſſo dies ad octauum idus Ianuarij. Itaque irritus tantus ille conatus atque apparatus belli fuit, non ſine magno omnium fremitu, imprudentiam Regis in faciendo compromiſſo incuſantium. Verum eam culpam Rex in Cancellarium tranſtulit: quam ob rem is magno omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Sueciæ, & Noruegiæ Regibus, ac Duce Pomeraniæ, eiuſque conſiliariis, publice à Vladislao & Vitoldo in caſtris tunc ictum eſt fœdus ac ſocietas, cum contra alios vtriuſq; partis hoſtes, tum nominatim contra Cruciferos: ea lege, vt etiamſi quis Principum ab eo fœdere vellet diſcedere, ſubditi tamen ipſius eo nihilominus tenerentur: ne tamen vteruis altero inſcio, Cruciferis, vel cuiquam bellum omnino intentaret. Excepti ſunt autem à Vladislao & Vitoldo Sigiſmundus Cæſar, & Venceslaus Rex Bohemorum, propter priora cum ipſis fœdera. Reuertens autem ex eo bello Vladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit. Poſnania vero Srodam proficiſcentem aduerſus caſus perculit. Nam ſub veſperum, cum ſerenum eſſet cœlum, ſubito atris nubibus obductum eſt: vnde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidens quadrigas carpento, quo Rex vehebatur, iunctas, duoſque ſtipatores regios, & equos complures alios, vno ictu interfecit: aurigæ & ſeſſoribus equorum nil aduerſi euenit, niſi quod cubicularij veſtis diſcerpta eſt. Rex cum aliquandiu exanimatus iacuiſſet, tandem reſpirauit, cætera ſoſpes, præter quod ſurdaſter paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit.

Induciæ duorum annorum inter Polonos & Crucigeros.

Rex fœdus icit cũ Daniæ & Sueciæ Regibus.

Sub illud tempus Ediga Princeps Tartarorum, miſſa legatione cum muneribus ad Vitoldum, fœdus cum eo iniit. Venit paulo poſt, prius tamen ſibi aditu & colloquio impetrato, ad Vladislaum Sigiſmundus Cæſar Sandeciam, & cum animo eſſet diſtracto, vtrum Turcicum bellum proſequi, an Bohemiam poſt Venceslai fratris obitum, qui non ita pridem paralyſi extinctus erat, Huſſi religione & domeſtica ſeditione æſtuantem recuperare debuiſſet: Vladislaus ei ſuaſit, vt Bohemiam ante omnia poteſtatis ſuæ faceret, Huſſique doctrinam vires ſumentem opprimeret, & ad hæc peragenda auxilia illi pollicitus eſt. Qui Pragam cum exercitu veniens, cum non exiguam cladem à Taboritis, qui à caſtris nomen ſumſerunt, accepiſſet, caſtriſque exutus eſſet, Vratislauiam iter deflexit, quo ſe legatos Vladislai Regis & Cruciferorum ſequi iuſſerat, vt ibi inter eos de controuerſiis arbitrium perageret. Verum ipſe ad extremam demum compromiſſo præfixam diem poſt initium noui anni eo venit. Veritus igitur, ne die præteriſſet, irritum eſſet compromiſſum, vt Cruciferis gratificaretur, cauſa non co-

Fœdus Tartari cũ Vitoldo.

Sigiſmund. Imp. cum Vladislao R congreſſus.

Bohemici motus.

Decretum Sigiſm. Cæſaris ex cõpromiſſo.

gnita, neque diſceptata, ſententiam ex ſcheda, quam in pera paratam habebat, inſertis quibuſdam, quæ in controuerſiam non venerant, recitauit, reclamantibus fruſtra legatis Vladislai, & fidem religionemque iudicis requirentibus. Quod quidem tam moleſtum legatis Polonicis fuerat, vt inſalutato Cæſare & moderationem decreti pollicente actutum diſcederēt. Eo vero ſpectabat potiſſimum decretum illud Cæſaris, vt decreto Pontificis maximi delegatorũ abolito, Caroli Vngariæ & Ioannis Bohemiæ Regum arbitrium, pactaque apud Toruniam inter Regem Poloniæ & Magiſtratum conuenta, rata eſſent.

Hæc vbi celeriter ad Vladislaum in Lithuania tunc venationibus cum Vitoldo vacantem perlata ſunt, dolore & ira vterque ad lachrymas vſque exarſit. Mox communicato cum paucis conſilio, Rex Zbigneum Oleſnicium ad

Vladislai Regis & Vitoldi mãdata ad Cæſarem.

Cæſarem miſit, qui ei beneficia ſua plurima & maxima, & ipſius non modo ingratitudinem, ſummam iniuſtitiam, ſed etiam perfidiam & periurium exprobraret, ſeque pariturum eſſe illi ſententiæ negaret. Quod cum Oleſnicius grauiſſimis verbis feciſſet, ſimulque Nicolaus Cebulca ſubſecutus, Vitoldi nomine cum alia quædam acerbe in Cæſarem dixiſſet, tum fœdus & amicitiam olim cum eo conſtitutam repudiaſſet, ita commouerunt Cæſarem, vt eos, violato iure gentium, in profluentem demergere voluerit, niſi eum, qui proximi aſſidebant, Epiſcopi & Principes à tā præcipiti conſilio auertiſſent. Sine reſponſo autem ij dimiſſi ſunt. Nec ita multo poſt Cæſar miſſis duobus legatis ad Regem, correcturum ſe eſſe pollicitus eſt, quod non malitioſe, ſed imprudenter Cruciferorum fraude circumuentus deliquiſſet. Verum ne in eo quidem ſeruauit fidem, cum Vladislaus Rex rurſum Epiſcopum Cracouienſem, & Marſchalcum ea de re ad eum miſiſſet. Relata deinde re ad Sena-

Conſultatio Polonorum.

tum, parendumne eſſet iniquo Cæſaris decreto, an eo ſpreto inferendũ bellum Cruciferis, placuit ad tēpus quieſcere & expectare, ecquam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæſaris, iuſtam belli occaſionem darent. Nec

Cruciferi non ſatis faciunt decreto Cæſaris.

ea diu expectata eſt. Cum enim Cruciferi duodecim millia & quadringentos aureos nummos Regi decreto Cæſaris ad certam diem numerare deberent, nec ſatis auri parati haberent, legati regij Ioannes Koſcielecius Palatinus Vladislauienſis, & Zbigneus Oleſnicius Secretarius argentum, quod in ſupplementum auri dabatur, non acceperunt: dieque lapſa, teſtati, priores Cruciferos iudicatum non feciſſe, diſceſſere. Quæ res apprime grata & exoptata Regi, atque etiam Vitoldo accidit. Quietæ tamen aliquandiu poſtea res fuere

Comitia Lencicien. turbulenta.

inter Polonos & Lithuanos, atque Cruciferos. Cæterum domi in comitiis Lencicienſibus ad viceſimam quintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa ſeditione & cæde. Infenſa erat Eliſabetha Regina Alberto Epiſcopo Cracouienſi, cum quod is matrimonium eius cum Rege imprimis improbabat: tum quod Iohanni filio, quem Granouio pepererat, diploma de Comitatu, quo is à Rege contra leges publicas ornatus erat, non ſignabat. Cum autem non ignoraret mulier, infiniti compromiſſi culpam à Rege reiici in Albertum Epiſcopum, Tuliſcouium Caſtellanum Caliſſienſem, & Brezium Marſchalcum, quos etiam alienioribus forte à ſe animis eſſe ſentiebat, mulier vindictæ cupida, vrgebat eam occaſionem, Regem in eos aſſidue inſtigabat,

Eliſabetha Reginæ mors.

& eo Regem propemodum perpulerat, vt Epiſcopo indicta cauſa Cancellarij munus abrogaret, in tres vero illos vt iudicium publicum in comitiis inſtitueretur, perfecit. Et mortua quidem eſt Eliſabetha ante diem comitiorũ publica

publica omnium ordinum (præterquam Regis ipſius) lætitia, quam ſplendidior veſtitus omnium teſtatam faciebat. Iudicium tamen nihilominus in Epiſcopum & reliquos duos inſtauratum eſt. Ibi cũ propinqui & clientes Petri Viſſi, veteris iniuriæ memores, frequentes Alberto inſultarent, & Bartholomæus Vlodecus, cui Petri fratris filia nupta erat, cauſam aduerſus Albertũ dicens, acerbius in eum inueheretur; non tulerunt id Alberti fratres propinqui & clientes, quorum numeroſa turba ſtipatus aduenerat. Creſcebat iniuriis & conuitiis mutuis tumultus, & ab vtriſque ad arma ſumenda, acciendoſque ſocios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum proceribus in penitius cubiculum ſe ſubduxit: & ni mox porta arcis clauſa, ponſque ſublatus eſſet, multũ ibi ſanguinis effuſum fuiſſet. Repreſſa tandem eſt à proceribus gliſcẽs ſeditio, Rexq; reconciliatus reis, maxime Ioannis Tarnouij Palatini Cracouienſis opera. *Iudicium in Epiſcopũ Cracouicum & duos proceres.* *Rex reconciliatus Epiſcopo.*

Conſultatum deinde eſt de Republica, & inprimis de Bohemis, an eos petentes Rex in fidem ſuam reciperet: nam ij victo pulſoq; Sigiſmundo ad Vladiſlaum regnum deferre nunciabantur. Re diligentius in Senatu agitata, placuit, ne Rex regnum à Bohemis delatum reciperet, propter dogma Huſſitarum, quod totam iam Bohemiam infecerat, & propter inteſtina gentis diſſidia, factioneſque diuerſas, neue Sigiſmundum Cæſarem, ad quem iure hæreditario regnum illud ſpectabat, in ſe concitaret: nec aperte tamen id detrectaret, ſed dubios legatos dimitteret, vt eo metu Sigiſmundus in officio contineretur. Soluto conuentu Lencicienſi, venere deinde Bohemorũ legati, quibus queſtis de Sigiſmundi ſuperbia & acerbitate, regnumq; Vladiſlao deferẽtibus, reſponſum eſt: Regem vicem eorum dolere, ipſum quoq; multis inſignibus iniuriis à Sigiſmundo affectum, vt merito Bohemis pro tam propẽſis eorum in ſe ſtudiis, auxilio aduerſus eum eſſe deberet: ſed quoniam res magna ac difficilis eſſet, quam poſtularent, nolle eum quicquam de ea ſine Vitoldi fratris conſilio ſtatuere. Hoc reſponſo accepto, pars legatorum in Lithuaniam ad Vitoldum profecta eſt: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, ſumptuſque ſuppeditati, ne in vrbe propter ipſorum præſentiam ſuperſederi ſacris neceſſe eſſet. Indictis deinde rurſus comitiis Nepolomiciam ad vndecimam diem Nouembris, legati Bohemorum (iam enim & ij, qui ad Vitoldum ierant, reuerſi erant) non præciſa aperte omni ſpe ſuſcipiendi à Vladislao regni, dimiſſi ſunt. Reuerterunt autem ij poſt ſequentis anni initium, repertoq; Rege vna cum Vitoldo in Lithuania apud Mereciam, idem quod prius poſtularunt, adiicientes: ſi Vladislaus regnum illud abnueret, vt Vitoldus id caperet. Diu eos Vitoldus ſuſpenſos tenuit, oſtentata nonnulla ſpe, vel Sigiſmundi vlciſcendi cauſa, ſe id non recuſaturum. Tandemque ad decimum octauum calendas Septembris Lublini certum eis reſponſum Regis pariter ac Ducis nomine datum eſt, cuius ea fuit ſententia: Licet ambo grauiter à Sigiſmundo læſi ſint, non eſſe tamen ſibi in animo improbitate cum eo certare. Scire ſe, Bohemiam iure ad Sigiſmundum pertinere: meminiſſe fœderum, quæ cum ipſo ſibi conſtent, quamuis non eadem fide vtrinque ſeruentur: religionem etiam ſibi eſſe, apud hæreticos regnare. Honoris autem Bohemorum gratia ſe omni ratione curaturos eſſe, vt à Sigiſmundo & Pontifice in gratiam recipiantur. *Conſultatio de ſuſcipiendo regno Bohemiæ.* *Bohemorũ legatio ad Vladiſlaum Regem.* *Comitia Nepolomiciam indicta.* *Bohemorũ legati iterum ad Regem.* *Reſponſum Bohem. oratoribus datum.*

Dimiſſa cum his mandatis Bohemorum legatione, miſit Rex legatos ad Sigiſmundum Cæſarem Ioannem Tarnouium Palatinum Cracouienſem, & *Regis oratores ad Sigiſm. Cæſarem.*

Zbigneum Oleſnicium Secretarium: qui commemoratis modeſte ſuperioribus Vladiſlai in eum beneficiis, illiuſque viciſſim in Vladiſlaum Regem iniuriis, perſtare tamen Vladiſlaum in amicitia, nec mutare fidem oſtenderent: peterentque ab illo, vt cum Bohemis in gratiam redire, eccleſięque reconciliare eos clementer vellet. Si ille pateretur, vt [illegible] Vladiſlao curę fore, & vel armis, ſi aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius, ſocietatemq; eccleſiæ catholicæ reducturum eſſe: modo vt poſtea viciſſim Sigiſmundus cum ipſo contra Cruciferos ſecundū pacta conuenta tādem arma coniungeret. Eius autē rei præſtandæ pignus interim Sileſia in poteſtate Vladiſlai vt eſſet, tantiſper, quoad Sigiſmūdus fidē ſuam apud eum liberaſſet.

Sigiſmundi Caſ. reſponſum.

Grata hæc fuit legatio Sigiſmundo, maioraq; is vltro Vladiſlao, quā quæ poſtulabāt legati, obtulit, nimirū coniugium filiæ vnicæ ſuæ, cuius Vngaria & Bohemia hęreditaria regna futura eſſent, aut vero Agathę viduę, quę cū Venceslao Rege fratre ſuo nupta fuiſſet, ſi magis cōpar cōiugium ipſi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigiſmundi. Ei vero viduæ dotē fore Sileſiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæſare ad Regem retuliſſent, miſſus eſt deinde Zbigneus ad Vitoldum in Lithuaniam, vt cum eo rem oēm communicaret. Res autem ipſa reiecta eſt ad comitia Nepolomicēſia.

Comitia Nepolomicia.

Inde Zauiſſius Niger de ampliſſimi Senatus ſententia ad Sigiſmundū de Agathæ matrimonio conficiendo ablegatus eſt. Qui cum Sigiſmundū in expeditione Bohemica occupatum ſequeretur, eoq; ab Huſſitis profligato, in proximum oppidum Goram cum multis aliis ex acie ſeſe recepiſſet, oppido per proditionē ab Huſſitis capto, in poteſtatē ipſorum venit, Pragamq; ductus, per longum tempus in cuſtodia habitus eſt. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur.

Pacta conuenta inter Regem & Marchionē Brādeburg.

Dum hęc fiunt, Vladiſlaus Rex cum Friderico Marchione Brandeburgēſi affinitatem iunxit, deſponſa filio eius natu maximo Friderico vnica filia ſua Heduigi: atque is, quam impubes etiam tum eſſet, in aula regia deinceps honeſte & liberaliter educatus eſt. Conuenerat enim inter affines aſſentiente Senatu Polonico, (nam Cracouiæ hæc agebantur, quo Fridericus ſenior ea de re aduenerat) vt, ſi Vladiſlaus nullos mares liberos ſuſciperet, regnum Poloniæ poſt eius mortem dotale Fridericus gener, etiamſi ante nuptias moreretur ſponſa, acciperet: Marchiamque paternam ſuam ditionē, quæ à Polonia quondam auulſa eſſet, iure ſempiterno, quemadmodum Dlugoſſus prodit, eidem rurſus adiungeret. Si quas vero alias filias Rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem Rex relinqueret, centū millium aureorum Vngaricorum puellæ dos eſſet, intra duos annos poſt cōſummatum matrimonium exoluenda: quæ tamē Heduigi defuncta ad Regem & Regnū rediret, ſi Fridericus ex ea nullos liberos procrearet. Quod ſi Fridericus dote non accepta è viuis excederet, Heduigis tamen nihiloſecius, quoad viueret, in Marchia certorum prædiorum ac bonorum ducentis millibus aureorum æſtimatorum vſumfructum haberet. Pollicebatur autē Fridericus pater Vladiſlao magna aduerſus Cruciferos auxilia, quoties opus eſſet.

Induciæ cū Cruciferis.

Verum ea cum ex pacto paulo poſt poſcerētur, negauit in eum annum ſe mittere poſſe, perſuaſitq; Regi, vt in ſequentem annum bellum Crucifericum differret, quod diceret, initurum ſe eſſe rationem, vt Cruciferi vltro imperata Regis facerēt, & vel culinarium eius currum traherēt. Acceſſit etiam ad prorogādas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quē tunc cauſa inter Regē ac Cruciferos,

Paulo

Paulo Vladimirio Cuſtode & Canonico Cracouienſi negocia Regis Romæ curante, diſceptabatur. Et venit quidē ſequentis anni, qui fuit à Chriſto milleſimus quadringenteſimus vigeſimus ſecundus, initio legatus Pōtificis Antonius Zenus iureconſultus, vir integer & incorruptus, ſiue ad cōponendas res inter diſſidentes Polonos & Cruciferos, ſiue ad cognoſcendā diligentius cauſam, & audienda vtriuſq; partis teſtimonia, deſcribendaque monimenta. Secutus autem is eſt Regem in Lithuaniam, vbi tunc inconſulto Senatu Polonico Rex quartas nuptias cum Zonca Ruſſa (cui poſtea Sophię nomē fuit) Andreę Kiouienſium Ducis & ſororis Vitoldi filia celebrabat. Id vero matrimonium ſine dote Vitoldus fruſtra reſiſtentibus Polonis, qui cū Rege erant, conciliauit: vſus illa occaſione, quod Zauiſſio capto, nihil ad eam diem cum Cæſare conſtitutum erat. *Rex quartam ducit vxorem.*

In Poloniam Rex reuerſus, popoſcit ordinem eccleſiaſticum quinq; millia florenorum, quę ei Pontifex ſummus exigenda conceſſerat. Verum ea de ſynodi ſententia negata ſunt, ne quid eiuſmodi in conſuetudinem veniret, & quod nullum tunc bellum Rex aduerſus Huſſitas gerebat: nam in eum vſum eam exactionem Pontifex indulſerat. Bellum deinde Regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarſit. Nauiter operam dabat cauſæ diiudicandæ Zenus legatus, & iam finis induciarum inter Regem ac Cruciferos appetebat. Egit ergo is cum vtriſque de protrahendis induciis, eoque rem perduxerat, neutris recuſantibus, vt eæ conuenirent, ni fraus Cruciferorum deprehenſa eſſet. Offenſus enim iniquitate Cæſaris Vitoldus, Sigiſmundum Coributhum fratrem cum non contemnendis Polonorum & Lithuanorum copiis in Bohemiam ad recipiendum ac defendendum aduerſus eum gentis illius regnum haud multo ante miſerat, ſi non annuente, certe non aduerſante Rege. Id cum ægerrime ferret Cæſar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat, &, vt facilius incautos fallerent, ſuadebat, vt inducias non abnuerent, illa duntaxat conditione in pactis adiecta, vt eatenus eæ firmæ eſſent, quatenus ipſi quid aliud ſiue à Pontifice, ſiue à Cæſare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cæſar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magiſtrum Cruciferorum perferendas dediſſet, vnæ ex his inter veſtes mendici cuiuſdam apud Coninum (quod maioris Poloniæ oppidum eſt) forte mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaque cum Cruciferi in iudiciis Pontificis, ſiue Cæſaris autoritatem diſerte exciperent, re infecta & arguta euidenter à Polonis Cruciferorum fraude, irritatiſque animis diſceſſum eſt, bellumque magna celeritate, & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Ruſſia, & Lithuania, quo iuſſæ ſunt, conuenere. Interim autem Zenus cum cognitioni cauſæ apud Vratislauiam inſiſteret, mandato Pontificis importunitati Cæſaris conceſſo reuocatus eſt, ſuſpecta enim fides eius & integritas Cruciferis eſſe cœperat. *Bellum Pruſſicum.* *Coributhus in Bohemiam cū exercitu proficiſcitur.*

Ingreſſus autem Rex hoſtilem terram, compoſito agmine, perinde ac ſi hoſtes in conſpectu eſſent, incedebat: & habebant ij ſane ſupra triginta millia equitum pariter ac peditum: commiſſurique erant rem vniuerſæ dimicationis diſcrimini, ne vaſtari ſua ſub oculis ſuis paterentur, niſi Conradus Nencius Sileſius, vir ſcientia rei militaris præſtans, temeritatem eorum, qui cum tanto exercitu pauci dimicare vellent, redarguiſſet. Erant enim ſupra centum millia bellatorum in caſtris regiis. Itaque Cruci-

Cruciferi mutato conſilio ad tuendas munitiones dilapſi ſunt: relicta aliquãta manu ad prohibendum Polonis Druanciæ amnis tranſitum. Sed ea facile à Polonis pulſa eſt, cæſis captiſque compluribus. Circum caſtella deinde & oppida Poloni arma circumtulere: Frid. cum ſiue Vanibreznum, & Golubum oppida cepere, diripuere, & incendere: præſidiarij omnes, qui ſupra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis intercepti, & in vincula coniecti. Ibi dum Rex caſtra habebat, venit ad eum Corbauienſis Epiſcopus, legatus à Cæſare, petens, vt Coributhum è Bohemia reuocaret, Cruciferos ne bello vexaret. Si quid ij deliquiſſent, iure cum eis apud Cæſaris tribunal, cui illi ſubiecti eſſent, ageret. Quod ſi iniquitate ſententiæ Cæſaris offenderetur, Cæſarem, ſi quid eiuſcemodi eſſet, correcturum eſſe. Si qua alia iniuria læſum ſe eſſe à Cæſare arbitraretur, Polonis & Vngaris Proceribus rem diſceptandam ſecundum fœdera permitteret. Ad hæc ſic ei reſponſum eſt. Quod ad Cruciferos attineret, Regem ſatis perſpectam habere fidẽ & æquitatem Cæſaris, pariturũ tamen eum fuiſſe eius decreto iniquiſſimo, niſi Cruciferi priores id contempſiſſent. Deinde producturum quoque nihilominus inducias cum eis fuiſſe, ſi de eorum fraude ex literis Cæſaris interceptis non conſtitiſſet. Illud etiam quale eſſet, quod Cæſaris opera Antonij Zeni legati pontificij incorrupti viri iudicium intercepiſſet? Itaque oportere Regem armis ſua repetere, quando aliter non poſſit. Coributhum non Regis iuſſu in Bohemia cum exercitu eſſe. Intulit mox Vitoldus, à ſe eum illuc miſſum eſſe, vt Cæſaris iniurias & violata fœdera vlciſceretur, futurumq; ibi eſſe deinceps & iam, vt intelligeret Cæſar, quos homines ſub ſpecie amicitiæ dolis falleret. Cum his reſponſis dimiſſus legatus.

Legatus Cæſaris ad Regẽ Vladiſlaum.

Reſponſum Regis.

Non intermittebant interea Poloni populabundi hoſtiles agros longe lateque diſperſi infeſtare. Forte quadringenti Valachi expediti (tot enim Palatinus Regi in auxilium miſerat) ſub Mariæburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effuſi, impetum fecerunt. Valachi, venientium cõtra ſe hoſtium multitudine aduerſa, in proximam ſyluam ſe abdunt, ex equis deſiliunt, non inſueto genere pugnandi pedeſtres inter condenſas arbores ſeſe defenſuri. Deſcendunt & Cruciferi, vt latitantes, quemadmodũ opinabantur, è latebris extraherent. Verum mox denſo ſagittarum imbre à Valachis obruti, cæſis captiſque primis, fugam capeſſunt. In fuga quoque à perſequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cũ præda & captiuis in caſtra pedem retulerunt. Alia quoque non minori clade per idem Cruciferi inter Olouiam & Murinouiam pagos profligati ſunt ab Andrea Brochouio præfecto Breſtenſi, qui erat cum Mathia Labiſſinio Breſtenſi, & Ioanne Coſcielecio Inouladiſlauienſi, Palatinis, & cum omni Nobilitate Cuiauienſi, relictus à Rege ad præſidium eius oræ cum ſummo imperio, ne quid ibi à Cruciferis moueretur. Indignati autem Palatini, ſibi eum prælatum eſſe, domos cum clientibus ſuis per ſpeciem comparãdi commeatus receſſerant. Perſtitit in caſtris Brochouius, nihil ea diſceſſione deterritus, diligentiuſque agebat excubias quoquouerſus diſpoſitas. Erant in præſidio Neſſouiæ octingẽti equites Cruciferorum: ij vt incautos Polonos opprimerent, ſilenti agmine circumuecti à tergo, vbi nullas rebãtur haberi excubias, noctu eos adorti ſunt. Sed non fefellere tamen. Et primas quidem excubias ſecuras oppreſſere: verũ à ſecundis ad tertias, & inde in caſtra clamor perlatus, Brochocium cũ ſuis exciuit. Armis raptim correptis, hoſti ſepta caſtrorum

Valachorũ auxilia ad bellũ Pruſſicum Regi miſſa.

Valachorũ victoria de Cruciferis.

rum conuellere iam incipienti intrepide occurſum eſt, commiſſoque prœlio (lucente forte luna) ceſſit Polonis victoria: diſſipati fuga hoſtes, cum per ignota ſibi loca, ſyluaſque errarent, agreſtibus prædæ fuere per ſubſequentes dies: magnuſque fuit numerus captiuorum, in quibus Commendatoris Torunenſis vicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam Commendator ipſe fuga elapſus eſt. Rex Golubenſi arce potitus, ad Coualouiam caſtra mouit, & in arcis illius oppugnatione nonnihil commodi accepit: nam oppidum ipſi Cruciferi ſuccenderant. Captus cum paucis Dobrogoſtius Caſtellanus Camenecenſis, per cuius incuriam Drahimum haud multo ante interceptũ erat à Germanis militibus in Pruſſiam euntibus: tametſi intra paucos dies arx ea à Polonis recuperata fuit, Pauli Vernici Germani opera; qui cum eſſet inter præſidiarios hoſtium, Polonos clam noctu caſſibus venatoriis in arcem ſuſtulit, à quibus mox præſidium hoſtile deiectum eſt. Omiſſa Couolouiæ oppugnatione, ad Toruniam Rex duxit. Forte didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegiſſe: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum Rege manus conſerere, ſed occaſionem & opportunitatem rei bene gerendæ captabant. Contra hos ergo ſedecim Polonorum totidemque Lithuanorum vexilla miſit. Cęterum priuſquam in conſpectum ventum eſt, hoſtes, aduentu Polonorum cognito, fuga dilapſi ſunt. Rex cum peſtem Toruniæ graſſari accepiſſet, contagionem metuens, mutato conſilio, vaſtatis modo ſuburbanis, in Culmenſe territorium exercitum reduxit, vt id ſiue peruaſtaret, ſiue in poteſtatem ſuam redigeret.

Cruciferorum præſidiarij Nieſſouiæ fuſi ab And. Brochocio.

Interim Cruciferi, & ipſi inauſpicati belli pertæſi, & Nobilitatis oppidanorumq; ſuorum clamoribus ac querimoniis defatigati, legatos ad Regẽ de pace miſerunt, quam nõ difficulter impetrarũt. Pacis leges ſupra Oſſam fl. & apud M. lnum lacum in caſtris conſcriptæ, inter quas erant præcipue, vt Rex Galardi & Petri iudicum à Pontifice maximo delegatorum decretum: Cruciferorum vero Magiſtri Paulus Pruſſiæ, & Sigfridus Liuoniæ, pacta Torunenſia, & Sigiſmundi Cæſaris decreta duo ex compromiſſo lata reſcinderẽt: Samogitiam, Neſſouiam, arce tamen ab ipſis diruta & materia aſportata Rex haberet, itemque dimidium Iſtulæ, & nauli apud Toruniam: Cruciferis vero redderet, quicquid de iis tunc cepiſſet, iniuriæque vtrinque factæ obliterarentur. Quod ſi vteruis bellum renouare vellet, vt ſubditis eorum impune liceret dominis ſuis nullam opem ferre. Hæc ita conuenta, non diu rata fuere. Nam diſcedente Rege non impleuerunt Cruciferi promiſſa, ita iubente Cæſare. Vnde cum irritatio animorum inter Principes maiores motus parturire videretur, Vngarorum proceres conuentum cum Polonis expetiuerunt, facileque impetrarunt, vt ad Keſmarcum oppidum delecti à Rege de ſententia comitiorum ſecum conuenirent. Ibi conſtitutum, vt ad medium quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe Cæſar & Rex conuenirent, & Proceribus Vngaris ac Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniuriis mutuis diſceptarent: Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis vt adeſſent. Congreſſi deinde Cæſar & Rex ad præſtitutam diem apud Stareſolum, cum de iniuriis mutuis inter ſe audientibus Proceribus expoſtulaſſent, pacem inter ſe renouarunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnũ lacum ſeruare iuſſi, dicto audientes fuerunt, & cõtrouerſa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & cõmercia pertinentia,

Cruciferi pacem à Rege petũt & impetrant.

Vngarorũ & Polonorum procerum conuentus Keſmarci.

Sigiſmũdus Cæſ. & Vladuslaus R. congrediuntur. Pax inter Cæſarem & Regem.

Coributhus reuocatur è Bohemia.

tia, conuentu cum Polonis apud Nieſſouiam inſtituto explicarunt. Reuocatus deinde eſt à Rege Coributhus è Bohemia, vbi non contemnendas vires habuerat, & autoritatem ſibi apud Bohemos pręter Ziſcę factionem comparauerat. Reuerſus inde, cum Dobrinenſem dominatum à Polonis non obtineret, ſolicitabat animos multorum ad res nouas. Quæ re ſibi magnũ odium apud Regem & Proceres conflauit. Miſſi deinde à Rege Zbigneus Oleſnicius

Fines conſtituuntur inter Pruſſiam & Samogitiam.

Epiſcopus deſignatus Cracouienſis, Sendiuoius Oſtrorogius Palatinus, & Dobrogoſtius Szamotulius Caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus Procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samogitiam, certis ſignis Samogitiam à Cruciferorũ ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno geſtum, niſi quod Proceres cum Nobilitate in comitiis Var-

Comitia Varta Rege abſente.

tenſibus Rege abſente leges quaſdam condidere.

Sophia Reginæ coronatur.

Inſequenti autem anno, qui fuit milleſimus quadringenteſimus vigeſimus quartus, duodecima Februarij Sophiæ Reginæ diadema ſolenni ritu impoſitum eſt. Quam celebritatem præter Polonos & Lithuanos Proceres, Sigiſmundus Cæſar cum Barbara vxore: Ericus Rex Danorum, qui tunc forte

Principum conuentus Cracouiæ.

Hieroſolyma religionis ergo iter habebat, Branda Cardinalis cognomento Placentinus legatus pōtificius, Iulianus Cæſarinus auditor cameræ Apoſtolicæ, qui poſtea Cardinalis fuit; Ludouicus Bauarorum, Ziemouitus, Vladislaus, & Alexander fratres Maſouiorum, ac non pauci Sileſiæ Duces, itemq; Torunenſis & Elbingenſis Commendatores nomine Magiſtri Cruciferorũ Pauli Ruſdorffij cohoneſtarunt. Vitoldus venire noluit, incertum, qua de cauſa infenſior Reginæ factus. Tentatum eſt in illo conuentu à Principibus de Heduigi Regis filia Boguslao Duci Pomeranię in matrimonium collocāda: cum Vladislaus Rex non obſcure alienum à Friderico Marchione, cuius

Rex Vladislaus alienus à Friderico Marchione.

filio ea deſponſa erat, animum præ ſe ferret, eo quod is auxilia nulla ex pacto ipſi ad bellum Crucifericum miſerat. Sed nihil tamē ea de re impetratum eſt, diſſuadentibus Regi Proceribus, fidemque rebus omnibus potiorem ducentibus. Diſſuaſit & Vitoldus abſens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cum res tota ad eum à Rege reiecta eſſet, Cæſarq; & Reges ad ipſum ea de re oratores ablegaſſent. Acceſſit etiam Pontificis autoritas poſtea, qui Fridericum è ſua familia Columnēſi originem ducere profitebatur. Effectũ eſt autem in eodem conuentu, annuente maxime Cardinale, vt Rex Vladislaus Cæſari præter voluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinq; millia equitum ad bellum contra Bohemos Huſſos promitteret. Acta & alia nonnulla in ſecretis colloquiis. Poſt decimumquintum tādem diem Reges & Principes liberaliter ac magnifice habiti, ſuas quiſq; domos repetiuere. Vladislaus Rex Visliciam ſe contulit: ibi

Legatio Bohemorũ ad Regem appulit.

cum legatio Bohemorum conuenit, petens, vt quando ipſe, Vitoldusq; nollet, Coributhum ſibi Regem mitteret. Probauerat enim is priori expeditione Bohemis induſtriam, virtutem, ac diligentiam ſuam. Non modo negatũ, ſed bellum quoq; denunciatum Bohemis, ni hæreſin abiicerent, & Romano Pōtifici dicto audientes eſſent. Profectus eſt tamen iterum ad Bohemos Co-

Coributhus ad Bohemos profectus.

ributhus Rege inſcio, cum aliquanta facinoroſorũ & obæratorũ hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quam ob rem ſuſpicionem Cæſaris, multorumq; præterea vitare Vladislaus nō potuit, quamuis promiſſa equitũ auxilia duce Petro Miedziuecio Cæſari miſiſſet. Quin ea quoq; auxilia, cum per Morauiam iter facerent, & ſuſpecta ſe eſſe iis, quibus ſuppetias ibant, haud

obſcu-

obſcure animaduerterent, oppidiſq; excluderentur, verita, ne vbi opprimerentur, Olomucio in Poloniam ſubito reuertere. Hoc anno natus eſt Vladislaus filius pridie calendas Nouembris ingenti patris lætitia, & poſt quartũ demum menſem religioni Chriſtianæ ritu ſolenni initiatus, Vladislai nomẽ accepit. Adfuerunt autem ei ceremoniæ Pontificis Maximi, Cęſaris, Venetorum, & Mediolanenſium Ducum, ac nonnullorum aliorum principũ à Rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoldus vero argenteas cunas centum pondo puero miſit. Nihil præterea memoratu dignũ duobus illis annis, niſi quod peſtis ingens Poloniam & Lithuaniam peruagata eſt, ita vt Rex cum Regina & Vitoldo in ſyluis degere cogeretur. Vbi cũ vacaret venationi, caſu equi crus fregit, in quo curãdo menſes aliquot Craſniſtauiæ abſumpſit.

Regi naſcitur filius Vladislaus.

Anno vero milleſimo quadringenteſimo vigeſimo ſexto ad Pentecoſten comitia Lenciciæ habita ſunt: ad ea Rex per Maſouiam proficiſcẽs Ziemouitum ſeniorem Ducem in gratiam recepit, cum is ipſi primum per filios, deinde per ſe ipſe ſatisfeciſſet de eo, quod inſimulatus erat, quaſi in poteſtate Regis eſſe nollet. Poſtea in iiſdem comitiis à Rege res magna tentata, ſed nõ impetrata eſt, quum is promiſſa eam ob rem in ſuperioris anni comitiis Breſtenſibus facta nõ præſtaret. Promiſerat autem confirmaturũ & aucturũ ſe Nobilitatis libertatem & prærogatiuas, ſtationes eccleſiis & monaſteriis remiſſurum, Cuiauienſes autẽ auenę pẽſione liberaturum, ſi filium ſuum anno ſuperiore natum Regem poſt ſe deſignarent: conuenerat q;, vt de iis rebus Rex in proximis comitiis diplomatis in ſingulos tractus ſeu Palatinatus datis, diligẽter caueret. Verũ is mutato ſuaſu Cæſaris conſilio, quum negarẽt id ſe factum eſſe, conſurgens omnis Senatus, diploma ſuum, quo Regi de filio promittebat, à Zbigneo Epiſcopo, cuius fidei concreditum erat, receptum, magno fremitu ac tumultu Rege inſpectante concerpſit. Sic re infecta conuentus ille ſolutus eſt. Alia tamen via Rex id, ꝙ cupiebat, poſtea perfecit, quum ſingulos Senatores priuatim, (quemadmodum Cæſar monuerat) prenſaſſet, & à ſingulis chirographa exegiſſet, itemq; à ciuitatibus & pleriſq; conuentibus Nobilitatis, præſertim Ruſſiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem Reipublicæ, quam priuatorum commodorum ſuorũ & gratiæ regiæ rationem ducerent. Natus eſt autẽ eo anno Regi alter filius Caſimirus, & intra annum vertentem mortuus.

Comitia Lenciciæ.

Ziemouitus Maſouius Regi reconciliatus.

Caſimirus filius Regi natus, & paulo poſt denatus eſt.

Porro Vitoldus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militũ, fecit eodẽ anno expeditionẽ in Pſcouienſes Ruſſos, liberos tũc, poſt vero in ditionẽ Moſcorum redactos. Nec ea expeditio ſatis proſpera ei fuit initio, quippe quæ nulla iuſta de cauſa ſuſcepta eſſet, perẽnibus fere pluuiis madente humo, per ſe etiam vliginoſa, ita vt neq; progredi cõmode exercitꝰ, neque pabulari poſſet. Ad extremum tñ Pſcouienſes magna vi auri & argẽti infecti pariter & ſignati pacẽ redemerunt. Vladislaus vero Rex per idẽ tẽpus de Nobilitate Ruſſica ditionis Poloniæ quinq; millia equitũ, duce Ioãne Cobilenio Præfecto Sanocẽſi in auxiliũ Sigiſmũdo Cęſari cõtra Turcas miſit, q ad Brailouum vſq; (ꝙ oppidũ in extremis Valachiæ & Moldauiæ Trãſalpinę finibus fuit) longũ iter emẽſi, duos mẽſes in eo loco cãpeſtri vna cũ Valachis, qui & ipſi ex fœdere iuſſu Regis pręſto fuerãt, caſtra habuere, dum Cæſarẽ vltra conſtitutum tẽpus expectãt. Vbi vero nõ venturum eſſe, Bohemicis rebus impeditum, intellexerunt, pacato agmine, quẽadmodum profecti domo erãt, reuer-

Expeditio Vitoldi in Pſcouienſes Ruſſos.

Ruſſi & Valachi in auxilium Cæſari contra Turcas miſſi.

reuertere. Detrectabant nonnulli de Ruſſis eam militiam, propterea quod quinæ marcæ in haſtas ex Ludouici Regis ſanctione ipſis non dabantur; eos Rex carcere diuturno coercuit, boniſque mulctauit. Sed remiſit poſt omnibus mulctam rogatu procerum, aduocatiam modo Croſnenſem retinuit.

Ziemouitus Maſouius moritur.

Mortuus eſt eodem anno Ziemouitus Dux Maſouiorum, relictis quatuor filiis, & quinque filiabus. Ac filij quidem ſic inter ſe paternum dominatum partiti ſunt, vt Ziemouito Rauenſis, Vladislao Plocenſis, Caſimiro Belſenſis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, ſacris initiatus, Epiſcopus Tridentinus,& poſt Cardinalis presbyter fuit. De filiabus vero Cimbarca Erneſto Auſtriæ Duci nupſit, ex qua Fridericus tertius Imperator natus eſt. Eufemia Venceslao Teſchinenſium: Cunilia Boguslao Pomeranorum Duci: quarta Agathia Michaeli Duci, qui Sigiſmundi Vitoldi fratris filius fuit: quinta innupta obiit.

Inſequens annus nulla fere alia re, quam probro Reginæ memorabilis eſt. Eius vero autor Vitoldus fuit, qui ſiue odio Reginæ, ſiue cupiditate regni, quam aperte poſtea præ ſe tulit, ſtimulatus, ſeu denique rumoribus hominũ vulgatis permotus, augente ſuſpicionem in decrepita Regis ætate, tertio, quod inſtabat, Reginæ puerperio, cum omnibus minime mali Regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, vt in pudicitiam Reginæ inquireret, induxit.

Inquiſitio in Reginæ pudicitiam.

Captæ duæ puellæ pediſſequę Reginæ, Catharina & Eliſabetha, ſorores Sciucouiæ, quæ omnium eſſe conſciæ exiſtimabãtur, terrore tormẽtorum adhibito, confeſſæ ſunt de libidinibus Reginæ,quod cum ſex quibuſdam amatoribus rem habuiſſet, ſed verene,an falſo,compertum non eſt. Regina vero non audita,plena mœroris ex tam inſigni infamia,Cracouiam remiſſa eſt. Remittebatur in Lithuaniam aſſeruãda in cuſtodia, ni Poloni proceres, & inprimis Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouienſis, cuius magna tunc erat autoritas, diſſuaſiſſet. Is enim quum id à Rege clam agi ex apparatu curruum, & mox ipſius confeſſione cognouiſſet, percontatus eſt Regem: quid filiis ex ea natis facturus eſſet? quumque Rex ſecum eos fore, & in ſpem regni educatum iri, reſpondiſſet. Apage, inquit Tarnouius, tunc Reges nobis relinquere vis, quos ipſe, dum matrem eorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoſcis? Cæterum Senatus frequens eo rem perduxit, vt Regina

Purgatio Reginæ.

ſe ſuo ipſiꝰ & ſeptem honeſtarum ac nobilium fœminarum iureiurãdo purgaret. Poſthæc iudicium in Ioannem Straſſum à Regina eflagitatũ eſt, quod is princeps hunc de ipſa rumorem apud Vitoldum & Germanos ſparſiſſe diceretur. At is neque confeſſus, neque conuictus, cum ſe etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradienſis, cui Rex cognitionem eius cauſæ mandarat, iureiurando purgaſſet, & accuſatores ad ſingulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à Rege coniectus eſt Sendomiriæ: vbi parum abfuit, quin fumo & vapore prunarum illatarum enecaretur.

Regi naſcitur filius Andreas Caſimirus.

Tunc autem paulo poſt Regina filium enixa eſt, cui Andreæ Caſimiro nomen fuit: atq; ita poſthæc Reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea diſſidij, quod deinceps inter Regem & Vitoldum accidit, ſeminarium fuit.

Diſſidium inter Regẽ & Vitoldum.

Id vero diſſidium gliſcens Sigiſmundus Cæſar tertio deinde anno maleuolẽtia quadam ductus maxime inflammauit. Cum enim ſubolfeciſſet, ſubiratum eſſe Regi Vitoldum, conciliandum eum ſibi eſſe exiſtimauit, à cuius conſiliis Regem totum pendere non ignorabat, vt vel committeret eos inter ſe, vel facilius ipſe Regem abaſtutia alienum circumueniret. Itaque colloquium vtriuſque expetiuit: verum

rum id Turcico bello implicatus, in tertium annum diſtulit. Duxit autem exercitum in Turcas ſequenti anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo octauo, quo Golubeciatn arcem à Raſciano quodam Turcis, cum ipſe eam emere nollet, paruo venditam recuperaret: ſiue adeo, quo belli Turcici prætextu ceſſationem ſuam à bello Bohemico Martino Pontifici id vrgenti excuſaret. Sed priuſquam ad congreſſum cum hoſtibus veniret, retro ſe tranſmiſſo raptim Danubio cum magna parte exercitus ad tutiora loca in Tranſſyluaniam recepit, proditis hoſti reliquis, quos naues capere non potuere.

Hac fere tempeſtate Vitoldus fretus Polonis militibus, quos non paucos circa ſe habebat, partim voluntarios, partim ſtipendio propoſito euocatos, Nouogrodenſibus Ruſſis, libero populo prætextu controuerſorum finium bellum intulit: ſuperataque præter ſpem eorum difficultate itineris, cum ad Opoſcam caſtra faceret, ſupplicibus & ingẽtia dona adferentibus pacem dedit. Ex illo igitur inauſpicato bello Turcico reuerſus Cæſar Vladiſlaum Regem incuſabat, quod is promiſſa ſibi auxilia non miſiſſet (quæ tamen ille ſuperiori anno fruſtra miſerat) & maiori in eum odio exardeſcens, vrgere cõſilium illud ſuum de adiungendo ſibi Vitoldo colloquiumque eflagitare. Nec ægre id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luſcum ad ſextum diem Ianuarij ſequentis anni. Cum autem conueniſſent Luſcum Cæſar cum coniuge ſua, Rex, & Vitoldus, actum eſt aperta fronte de mutuis offenſis, ac de Valachis maxime. Poſtulabat Cæſar ex formula fœderis, vt Valachiam ſecũ pariter ſubijcerent & partirentur: propterea quod nemini ſatis fida ea gens eſſet, & quod ſibi ad Turcicum bellum dudum præſto non fuiſſent. Negabat Vladiſlaus, id ſe facturum paſſurumque eſſe: parere enim ſibi Valachos antiquitus. Nam quod ſubſidio Cæſari non veniſſent, ipſius, non illorum eſſe culpam: veniſſe enim vna cum Ruſſis, & expectaſſe fruſtra ſuperiori anno. Et ceſſit quidem in ea re Vladiſlao Cæſar: cæterum ſecreto lõge alia cum Vitoldo egit. Societatem enim cum eo iniit, ac diadema ipſi regium pollicitus eſt, vt eum cum Vladiſlao Rege Poloniſque committeret. Non recuſabat id quidem Vitoldus, homo ambitioſus & ingentis ſpiritus: at negabat, ſibi inuito Vladiſlao Rege accipere licere. Itaque ad Vladiſlaum callide & blande affectata à Cæſare & vxore eius via, perfectum eſt, vt is cohoneſtandæ patriæ gratia non abnueret, ſi ſenatus Polonicus aſſentiatur.

Vitoldus Nouogrodenſibus Ruſſis bellũ infert.

Nouogrodenſes pacẽ à Vitoldo redemerunt.

Conuentus Sigiſmundi Cæſ. Vladislai, & Vitoldi Luſci.

Cæſaris pacta ſecretu cum Vitoldo.

Ad Senatum vero cum res relata eſſet, & præſens ipſe Vitoldus hoc ſibi concedi peteret, dicendiſque ſententiis, quo minus libere dicerentur, non optimo exemplo intereſſet, princeps ſenatus Albertus Iaſtrembiecius Archiepiſcopus Gneſnenſis longis verborum ambagibus vſus, nihil tamẽ certi ſtatuebat. Poſt hunc Zbigneus Oleſnicius Cracouienſis Epiſcopus grauiſſimis verbis Vitoldi præſentis conſilium reprehendit: pactorum conuentorum, quæ Rex, quæque ipſe cum Polonis ſanctiſſimo iureiurando interpoſito olim firmaſſent, & quibus Lithuaniam Poloniæ adiunxiſſent, admonuit: turpem eſſe prudẽti ſeni, & ſaturo gloriæ principi intempeſtiuam illam ambitionem, quæ magnas ſecum clades atq; calamitates Lithuanis iuxta ac Polonis importatura eſſet: cogitaret, venenatam eſſe illam offam, & exitiale munus, quod ſibi à communi hoſte Cæſare offerretur: non hoc illum agere, vt honorẽ ipſi habeat, ſed vt diſſidium inter eum ac Vladiſlaum faciat: & quos coniunctos nullo incõmodo poſſit afficere, disiunctis ac diſſidentibus omne malorum genus inuehat: reputet ſecum ingentia Polonorum & Vladiſlai bene-

Conſultatio in ſenatu de regno Vitoldi.

„ neficia, magis, quam recentes & inſidioſas Cæſaris pollicitationes: illum nũ-
„ quam fideliter, neq; cum ipſo, neq; cum Vladislao amicitiam coluiſſe, pacta
„ conuēta toties irrita feciſſe, ſub ſpecie beneuolentiæ, vel maxime ſemper no-
„ cuiſſe: A Polonis vero Lithuanos omnium rerum egenos, & aduerſus Cruci-
„ feros ægre ſeſe tuentes, in ſocietatem receptos, & ad regnum poſthabitis po-
„ tentibus aliis Principibus vocatos: Polonorum armis atq; ſanguine inexple-
„ bilē Cruciferorum crudelitatē à ceruicibus eorum depulſam eſſe. Ipſum à V-
„ ladislao prę germanis fratribus Principatum Lithuanorum adeptũ, regni et-
„ iam adminiſtrandi moderatorem fore magis, quam participē adhiberi: vafrũ
„ illud Cæſaris conſilium multo ante ſibi notum fuiſſe, at non ſe crediddiſſe, Vi-
„ toldum tanta prudentia præditum vnquam eo irretitũ iri: rediret ad ſe, neq;
„ pateretur, tot tantaſq; res in eam diem à ſe præclare geſtas, & ſempiternã ſui
„ nominis memoriam aliena fraude cõtaminari. Hæc elocutum excepit Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouienſis, grauiq; oratione & ipſe rem illam, & conatum Vitoldi exaggerauit. Hos frequens Senatus magno conſenſu ſecutus eſt. Itaq; repulſam paſſus Vitoldus, iratus foras ſe ꝓripuit, minitans, quã-

Rex à Senatu correptus.

do ſic ipſis videretur, alia id ſe via tamen aſſecuturum eſſe. Correptus deinde Rex à Senatu, quod tam facilis & credulus, hoſtem ſuum in regno in perniciem ſuam, reiq; publicæ Polonæ graſſari pateretur: ni ſibi caueret, futurum eſſe, vt mellitis dolis eius caperetur.

Haud mora, Proceres Luſco frequentes abeunt, quos Rex proxima nocte ſecutus eſt. Cæſar paucos dies cum Vitoldo cõmoratus, veritusq; ne quem in

Cæſar in Vngariam redit.

ſe dolum Poloni offenſi intenderent, propere in Vngariam redijt. Miſit autē poſtea Vitoldus inſtinctu aſſentatorum ſuorum Gaſtoldum Palatinum Vilnenſem, & Rombuldum Marſchalcum oratores ad Regē, & ad proceres Po-

Vitoldi oratores ad Regem & ad proceres Polonos.

lonos, qui frequentes ad Regem Corcinum de impediendis Vitoldi conſiliis conuenerant, fuitque hæc oratorum extrema oratio: Vitoldum volentibus nolentibus Polonis Regem fore. Ad eam legationem, qui reſponſum Vitoldo referrent, Zbigneus Epiſcopus Cracouienſis, & Nicolaus Michalouius

Polonorum ad Vitoldũ legatio.

Palatinus Sendomirienſis de ſenatu miſſi, cum eum fœderum & iuriſiurandi ſui, ac temerarij pernicioſique incepti admonuiſſent, ac, ni deſiſteret, Polonos armatos conatibus ei⁹ obuiam ituros aſſeuerarēt, ille in Vladislaum Regem culpam reiecit, ab eo ſe detrectantem ad id impulſum eſſe. Non fore autem è dignitate ſua, ſi rem ſemel inſtitutã remitteret. Nec ſane remiſit, quin per internuncium promiſſum à Cæſare diligentius exigebat, incitãtibus maxime Cruciferis, qui nullam incommodandi Polonis occaſionem etiam in pace prætermittebant, fœduſque & ſocietatem fraudulentam cum Vitoldo inibant. Id vbi apud Polonos increbuit (nã & literæ, & nuncij aliquot intercepti erant) conuenere Proceres ad Regem Sendomiriam ad natalē D. Ma-

Iterum legatio ad Vitoldum à Senatu Pol.

riæ, decreta iterum legatio ad Vitoldum, cuius principes fuere Zbigneus Epiſcopus iterum, & Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouienſis. His datũ in mãdatis, vt ſi aliter animum Vitoldi à propoſito flectere nequeant, Polono-

Poloniæ regnum Vitoldo offertur.

rum regnum concedente Rege ad eum deferrent, vt, quando tantopere regnum appeteret, ab amicis id potius, quam ab hoſtibus acciperet. Vladislaus quidē non tã altos ſpiritus nactus, & priſtinum ingenij vigorē ætate magis ac magis indies hebeſcentē, vireſq; ſuas exhauſtas ſentiens, nõ grauate Vitoldo longe vegetiori regnũ concedebat, cuius iam ipſe pertæſus erat: & filios paruos, regnoq; adminiſtrãdo inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitol-

do nul-

do nullos relinquente liberos, rediturũ eſſe haud ita multo poſt intelligebat: iam enim & Vitoldus octogeſimũ annum exceſſerat. Huc accedebat nõ aliena à Vitoldo plerorũq; Procerum Polonorũ voluntas, munificentia eius cõciliata. Ipſe quoq; Vladislaus Rex per multum tempus eius conſiliis maxime in omni re nixus, ita eius autoritatem indulgentia ſua apud Polonos auxerat, vt illum magis quam ſe colerent. Flexiſſet hæc talis oratio quamuis præfractũ Vitoldi animum, niſi Proceres quidam Poloni priuata cõpendia publicæ rei præferentes, vt largitiones eius in ſe aſſentando magis augerent, clam eum per internuncios hortati eſſent, vt perſiſteret in propoſito: de quibus etiam cognouerat, priuſquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaq; reſpondit Vitoldus legatis: nolle ſe eſſe tam impudentem & impium, vt Vladislaum regno ſpoliaret: cæterum incepto per omnium gentium ac principum ora vulgato abſcedere, turpe ſibi & indecorum videri. Nihil ſe aduerſus Regem & Polonos moliri, ſed ſi quod bellum ſibi ab eis inferatur, omni conatu propulſaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus eſt Vitoldo à Cæſare draco affabre factus, pignus ſocietatis, expetitumque iuſiurandum de ſeruanda ſocietate certis legibus. Ac draconem quidem pro hoſpitali munere, non pro pignore ſocietatis accipere ſe reſpondit: iuſiurandum vero nullum dedit, reueritus legatos regios, qui grauiter & ſeuere cum eo agebant: ac Zbigneus quidem longe, quam collega, liberius. Itaq; illũ amplis donis Vitoldus honorauit, ſiue ꝙ beneuolentiorẽ ſibi eſſe crederet, ſiue vt Zbigneo ægre faceret. Cum Zbigneo vero expoſtulauit, quod ſolus deſiderio ſuo aduerſaretur, Tarnouio collega non adeo aduerſante. At Zbigneus perſpectã habens fidem & integritatẽ Tarnouij reſpondit haud cunctanter: ſe quoq; ipſi aſſenſurum eſſe, ſi Tarnouius aſſentiretur. Ita Vitoldum refellit vir excelſi animi & raræ integritatis: nec tamen ille cœpto deſtitit.

Reſponſum Vitoldi.

Legatio Cæſaris ad Vitoldum cum donis.

Dum hæc ita fiunt, conſtituere Poloni Proceres cum Vngaris, vt certo loco certoq; die ſimul conuenirent, ac de reſarcienda Regum ſuorũ amicitia toties interrupta inter ſe tractarent. Verum neq; ad conſtitutam, neq; ad cõperendinatam diem Vngari adfuerunt. Omnia vero tentabat Rex, vt ne conſilium Cæſaris de coronando Vitoldo procederet. Itaq; & ad Pontificem maximum queſtum ea de re miſit: & fruſtra is vtrumq; miſſis literis ab inſtituto dehortari conatus eſt. Intelligens autem Vladislaus, quorſum Cæſaris & Vitoldi conatus ac molimina, & noua cum Cruciferis fœdera ſpectarent, anno ſequenti, qui fuit milleſimus quadringenteſimus trigeſimus, comitiis Iedlinam (pagus hic eſt in tractu Radomienſi, venationibus tantum nobilis) indictis, vt Polonorum voluntates beneficiis ſuis ſibi liberisque ſuis obſtringeret, regniq; ſucceſſionem alteri de filiis ſtabiliret, veteres priorum Regum ac Principum donationes & immunitates confirmauit, permultaque equeſtri ordini, nonnulla etiam eccleſiaſtico, pauca oppidanæ ruſticanæque plebi indulſit, ac de penſionibus & oneribus remiſit. Quæ quidem his fere verbis continentur: Honores & magiſtratus ſacri iuxta ac profani vt non niſi indigenis in ſuo cuique tractu mandentur, neq; quicquam eorum cuipiam, priuſquam vacet, promittatur. Arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, neve externo cõmittantur. Eccleſiæ & monaſteria cũ ſuis prædiis [illegible] vt penſionũ, quas ſtationes vocant, immunitatẽ prorſus habeant. Equites vt abſq; vllo ſtipendio regni fines per ſe ipſi defendant: ſi extra fines ad [illegible] proficiſci iubeantur, quinas marcas in haſtam ſtipendium accipiant:

Conuentus Polonorum cum Vngaris.

Vitoldi cũ Crucigeris fœdus.

Comitia Iedlinæ.

Rex confirmat priorũ Regum immunitates, & nouas largitur.

quod ſi forte accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps vt pro eo nihil debeant. Si prælium intra fines commiſſum ſit, capti vt à Rege redimantur: extra fines vero etiam damna ac detrimenta exoluantur. Captiui hoſtes vt eorum ſint ſerui, à quibus capti fuerint. Pro vnoquoque Rex, ſi velit, duos florenos ei, qui cepit, numeret. Monetam nequam Rex, niſi de Senatus ſententia, cudat. Equitum aratores & adſcriptitij vt immunes ſint ab omni frumenti iuxta ac pecuniæ penſione, procuratione, ſubuectione, & alio quouis onere Regi præſtando, excepta raſtrali penſione: & ab ea tamen ſculteti ſiue aduocati, qui patroni ſunt pagorum, & oppidani agros colẽtes, vt immunes ſint, itemque hortulani, molitores & caupones, qui exiguos colunt agros. Nobilem indicta cauſa ne liceat præhendere, aut ſupplicio afficere, excepta cauſa furti, incendij, homicidij voluntarij, ſtupri virginum & matronarum, latrocinij, & iis qui vadimonium promittere nollent, aut non poſſent. Bona item ne Rex cuiquam Nobili abſque iudicij autoritate auferat. Ad fines regundos recuperatores ſiue commiſſarios, qui in rem præſentem veniant, ne cuiquam neget. De controuerſiis, ſi qui pendente lite amice inter ſe compoſuerint, vt ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur, quæ vero mulctæ à litigãtibus debebuntur, vt ipſe eas Rex per ſe, vel per procuratores ſuos exigat, neq; cuiquam exigendas donet. Actuarij ſiue notarij terreſtres, vt ipſi per ſe adſint in omnibus iudiciis, nec vicariis, niſi neceſſaria cauſa impediti, vtantur: atq; eos vicarios, vt integræ famæ apud præſides iudicij edant. Ruſſi vt eodem penitus iure ſint cum Polonis, auenæ modo penſione Regi, quoad vixerit, ſalua. Cuiauienſes quoque ac Dobrinenſes poſt decem annos deinceps vt ab auenæ penſione liberi ſint.

Poloni Regis filium ſibi Regem deſignant.

Regis & procerum ad Vitoldũ legatio.

Hæc tunc à Rege conceſſa publice, & literarum monumentis conſignata: receptumque eſt ei viciſſim de alterutro filio, vter aptior adminiſtrando regno fore videretur, Rege creando, & quum adoleuerit, prærogatiuaſque atque beneficia ſuperiorum Regum cunctis ordinibus publice data confirmauerit, coronando. Miſſi deinde ex iis comitiis legati ad Vitoldum, Zbigneus Epiſcopus tertium, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro Rege ſatisfacerent. Querebatur enim Vitoldus, traductum ſe eſſe ab eo apud Põtificem, & alios Principes Chriſtianos. Dein vt fœderum cum admonerẽt iterum atque iterum, & ad ſanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo ſacramento Lithuaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat.

Reſponſum Vitoldi.

His reſponſum à Vitoldo datum, quo ille præ ſe ferebat, non nouandarum, ſed ſtabiliendarum rerum ſuarum cauſa ea ſe facere, ne incautus ab hoſtibus opprimeretur, ideo quod accepiſſet, petiuiſſe à Rege Bohemos, vt ſe per Poloniam in Pruſſiam & Lithuaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo ſe præter morem à Rege celatum eſſe. Rex vbi nulla ratione Vitoldum de ſententia dimoueri poſſe animaduertit, ſimulque maturari coronationem ad decimum ſextum calendas Septembris didicit, negocium dat Ioanni Czarncouio Succamerario Poſnanienſi, vt ad confinia Poloniȩ & Marchiæ Brandeburgenſis obſeruaret, atque internuncios Cæſaris & Vitoldi per Pruſſiam vltro citroq; commeantes interciperet. Nec male ſucceſſit Czarncouio negotium.

Legati Cæſaris ad Vitoldum.

Etenim Baptiſtam Cigallam iureconſultum Genuenſem & Sigiſmundum Rothum Sileſium à Cæſare ad Vitoldum proficiſcentes cõprehendit, ſcripturaſque ad Regem ab eis oblatas attulit. Miſſi autem ij erant, vt Vitoldo ſcrupulum omnem eximerent: qui dubitabat, an Cæſar ſiue Rex

Roma-

Romanorum, qui Imperatorium diadema nondum adeptus eſt, poteſtatem habeat noui regni inſtituendi, ſimulque vt diplomata Cæſarea, quibus in Lithuania regnum conſtituebatur, & Vitoldus Rex creabatur, ipſi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab aliis legatis promitterent. Habebant & alia quædam mandata, de fœderibus ac ſocietate Cruciferorum, aduerſus Polonos.

His cognitis Rex Czarncouium ſplendide pro meritis remuneratum, & amplioribus pollicitationibus oneratum, ad præcludendas & obſtruendas vias remiſit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum, & Bohemorum legationes ſplendidæ cum diademate à Cæſare ad Vitoldum profecturę erant. Cæterum cum Czarncouius propter aduerſam valetudinem ei rei diutius vacare non poſſet, Nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuoio Oſtrorogio Palatino & Præfecto, Dobrogoſtio Szamotulio Caſtellano Poſnanienſi, & Iarando Bruzeuio Palatino Vladislauienſi ducibus, nemine iubente, quaſi ſublato ſigno armata, itinera & ſyluas ad Turagoram inſedit, dimiſſis quoquo verſus exploratoribus, vt, quocunque opus eſſet, etiam ad extremum Oceanum Germanicum cuncta accurreret, vel cum longe maioribus copiis pro patriæ tranquillitate & honore decertare parata. Iam Francofordiam ad Oderam legati Cæſaris prætergreſſi erant, quum obſideri vias omnes à Polonis acceperunt: & non auſi periculo ſeſe committere, quum duos menſes fruſtra expectaſſent, ad Cæſarem reuerſi ſunt. Non omiſere tamen Poloni longiorem cuſtodiam: quæ cum ſuſpecta eſſet Cruciferis, ſuorum ſibi conſiliorum & conatuum conſciis, miſit Paulus Rusdorffius Magiſter perquiſitum ab iis, hoſtesne eos, an amicos, ducere deberet? Reſponſum eſt: Nihil eius referre, ſi ipſi intra fines ſuos armati rerum ſuarum curam habeant. Si bellum illaturi ſint, indicturos id eſſe prius.

Permoleſte hæc tulit Vitoldus, vbi reſciit: ſed tamen dolorem apud hoſpites, ad celebritatem inuitatos, ſedulo diſſimulauit, & ad finem vſq; Septembris eos apud ſe retinuit. Fuerunt autem ii, duo Magiſtri Cruciferorum cum primoribus Commendatoribus: Moſcorum, Tuerenſium, & Odoiouienſium Ruſſorum Duces, & principes Tartarorum. Cum ergo Vitoldus inuitis Vladislao Rege & Polonis voti ſe compotem fieri poſſe deſperaret, arte ſibi tentandum eſſe duxit, quod aperta vi peragere non poterat. Sciebat Regem Vladislaum nullo negocio exorari à ſe poſſe, ſi eum in Lithuaniam, cuius deſiderio teneri eum nouerat, extraxiſſet. Itaque miſſo ad Regem legato præterita excuſat, iam ſe omnem de regno cogitationem depoſuiſſe oſtentat, in Lithuaniam eum ad venationes inuitat. Cupiebat Rex ire in Lithuaniam, ſed ſuſpecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoldi inuitatio, tamque repentina mutatio. Quare mittuntur cum Rege cum alii proceres quidam, tum Zbigneus Epiſcopus, cuius neque prudentia facile circumſcribi, neque integritas corrumpi, neque conſtantia frangi à Vitoldo poſſet: quemque Rex reuereretur, vt nequid præter ſententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoldus: ideoque cum Regem & cæteros omnes, qui in comitatu eius erant, ab extremis finibus Lithuaniæ comiter & liberaliter acciperet, vnum Zbigneum negligebat. Vbi vero Vilnam peruentum eſt, inſtabat Regi Vitoldus, orando, ne ſibi regium diadema inuideret. Negabat ille, licere id ſibi concedere, Polonis reclamantibus: eaque de cauſa Zbigneum ſibi in Lithuaniam proficiſcenti, adiunctum eſſe comitem, qui omnibus neruis hunc

Hoſpites à Vitoldo ad celebritatem coronationis inuitati.

Vitoldi verſutum conſilium.

ipſius conatum impediret & reprimeret. Illum præhenſandum, & quoquo modo expugnandum eſſe.

Vitoldus Zbigneum Epiſcopum prenſat.

Allegat Vitoldus ad Zbigneum, qui eum orent ſuo nomine, & ingentibus promiſſis onerent, ne ſolus honori ſuo ſe opponat. Si deduci de ſententia nequeat, vt exiſtimationi tamen ſuæ vtcunq; conſulat, & ſimulari momento temporis coronationem ſinat. Acceptum diadema ſtatim ſe depoſiturum eſſe. Si pertinacior ne hoc quidem concedat, pro hoſte ſe illum habiturum eſſe, & manibus pedibusq; adnixurum, vt de epiſcopatu deiiciatur, quemadmodū Petrus Viſſus antea deiectus eſſet. Immotus ad hæc Zbigneus, renunciari Vitoldo iuſſit: Digniſſimum eum ſibi videri regio diademate, & ſummis quibuſque honoribus: verum ſaluis fœderibus & iurisiurandi religione aſſequi id cū non poſſe. Quocirca ſuadere ſe, deſineret id affectare, quod ei non honorem, quemadmodum ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſempiternam pariturum, Poloniæ vero & Lithuaniæ præſens exitium approperaturum eſſet. Ne erret, non honoris eius gratia id ei ſuadere Cæſarem & Cruciferos, deuotos non magis Polonorum quam Lithuanorum hoſtes: ſed, vt duos coniunctiſſimos populos, qui coniuncti graues ſibi eſſent, diſiunctos commiſſosq; inter ſe, inteſtinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idque Cæſarem vulgo iactare, dictitantem, ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ii ad mutuum vſq; interitum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoldus ſeniculus, capulo iam proximus, nullos habens liberos, quibus regnum relinquat, modum intempeſtiuæ ambitioni : ſe quidem neque precibus emolliri, neque largitione corrumpi, neque minis deterreri poſſe, quo minus in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, virtutem, & charitatem patriæ, quam fauorem, gratiam, & omnes theſauros Vitoldi. Mirari vero ſe magnopere, quod Petri Viſſi, eiuſque deiectionis mentionem faceret, quam ſine ſua Regiſque infamia commemorare non poſſet: neque id ſe reformidare. Alia iam eſſe tempora, & minus turbulenta, minuſque deprauata; quam tunc erant, cœca plurium de Pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem ſe eſſe, non honoris modo, verum etiam vitæ diſcrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei crediſſet, neque falſurum eſſe vnquam eius expectationem. Atque ita quidem Zbigneus, non ſine magna ipſius Vitoldi admiratione.

Zbignei reſponſum.

Morbus Vitoldi.

Inualeſcebat interim Vitoldi morbus, quem paulo ante ſiue ex angore animi, ſiue alia ex cauſa contraxerat, ita vt ipſe deſperatione vitæ ſuæ cogitationem omnem de regno abiiceret, & ad mortem, vti Chriſtiano Principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex vbi animaduertit, viuere eum diutius non poſſe, Zbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amādauit, quod intelligebat, iis præſentibus Suidrigellonem fratrem, ſe Lithuanis Ducem, quemadmodum animo deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Zbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoldi vxore, vt ſupellectilem ſuam gazamque inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitus ſibi acciderit, ad cultum diuinum eam conuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoldus vero, quum ſe viribus deſtitui ſentiret, ſacris procuratus, & vere Chriſtianum ſe mori teſtatus, veniam ſuperiorum admiſſorum à Vladislao petiuit, & Lithuanos ei commendauit, petens, vt acta donationesque ſuas ne reſcinderet. Nec multo poſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cum octogeſimum annum exceſſiſſet: Princeps impiger, & vegeto ingenio; abſtemius in omni

Vitoldi mors.

omni vita, nihil præter aquam bibere ſolitus, in victu temperans, temporis ita perparcus, vt ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret. Cæterum in venerem procliuior, in externos liberalis, ſuos vero metu magis, quam beneficentiâ in officio continere ſolitus: ſtaturâ fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus. Habebat autem in more, vt procuratores bonorum ſuorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rurſusque præficeret.

Poſt mortem Vitoldi Lithuani & Ruſſorum Proceres ſuſpenſi animis hærebant, quidnam ſecum fieret. Supererat Coributus Vitoldi frater: ſed aberat, Bohemis ducem ſe præbens, nec vllum præclari ingenii ſpecimen in Lithuania ediderat. Porro Suidrigello Regis frater, qui Vitoldum metuens ad Sigiſmundum Cæſarem aliquanto ante profugerat; & Vitoldo indulgente in Lithuaniam redierat, homo erat nihili & ebrioſus, & præcipitis iracundiæ, ſed tamen liberalitate multorum ſibi animos conciliârat: imprimis autem Ruſſi ei fauebant, ideo quod à ſua ſecta non alieno eum eſſe animo exiſtimabant. Sed tamen ſenſum Regis, penes quem rerum Lithuanicarum ſumma erat, non tenebant. Poſteaquam autem præſenſerunt, Principatum Lithuaniæ clam ab eo ad Suidrigellonem deferri, tunc vero certatim omnes ad eum concurrêre, ſtudiaque ei ſua probare velle, ita vt ingens circa Regem ſolitudo eſſet. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoldi Suidrigello ingenti turba ſtipatus: elatusque fauore hominum, Vilnenſem, Trocenſem, & alias quaſdam primarias arces occupauit, & pro Duce gerere ſe abſque autoritate Regis cœpit. Deinde magis ac magis inſoleſcens, aſſentatoribus frigidam ſuffundentibus, oblitus omnium beneficiorum Regis, fraternæque neceſſitudinis Regem contumelioſius tractare, carceris & exilii veteris memoriam refricare, veniſſe tempus dictitans, cum vlciſci eum probe poſſet: Polonos, qui cum Rege erant, aſperius appellare: internuncios, qui à Rege in Poloniam, quive ex Polonia ad Regem mittebantur, excutere, epiſtolasque refringere. Plus eius amentiâ atque temeritate, quam ſuo periculo Rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & inſolentiam lenitate & comitate ſuâ mitigabat. Placatiorque is iam futurus eſſe videbatur, quum res noua oblata denuo furorem eius accendit. Podolii namque proceres, nimirum Paulus Epiſcopus Camenecenſis, vir humili quidem loco natus, verum generoſi animi, cum aliis quibuſdam, cognitá celeriter Vitoldi morte, Doigertum Palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoldi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium ceperant: arcesque, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occupauerant, magnamque Podoliæ partem facile in poteſtatem ſuam redegerant, vt Regi eam & Polonis reſtituerent, & ne deinceps in ditione Lithuanorum ea eſſet.

Suidrigello Lithuaniæ principatum arripuit. Suidrigello animi impotens.

Podoliorum inſigne factum.

Id vbi factum reſciuit Suidrigello, homo violentus & impotens, fremere, & maledictis Regem Polonosque inceſſere, & palam vincula necemque præſentibus intentare, ita vt excubare omnes die noctuq; circum regiá neceſſe haberent. Non deerat Polonis, quamuis paucis, animus, nõ ſolum ad defendendũ ſeſe atq; Regem, verum etiã ad inuadendũ ac trucidandum Suidrigellonem. Sed Rex, ſiue quod ſibi metuebat, ſiue quod Suidrigellonẽ nimio plus diligebat, ſeu deniq; quod Lithuaniæ quã Poloniæ incremẽtis & amplitudini impenſius faucbat, inconſultis omnibus, aſſenſus eſt de Podolia Suidrigelloni,

recipienti vna cum proceribus Lithuanis, Regi ſe eam bona fide redditurum eſſe, ſi de ea inter Polonos & Lithuanos non conuenerit: ac deinde ius ſuum perſecuturum ac repetiturum. Eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis miſit, qui eam Michaeli Babæ Ruſſo Suidrigellonis nomine recipiendã & obtinendã traderet. Ægre id ferebat iuuentus Polona, quę in comitatu Regis erat, & inprimis duo iuuenes nobiliſſimi, Andreas Técinius, & Nicolaus Dreuicius cuſtos Sendomirienſis, cui Rex annulũ ſuum ſignatoriũ, Cãcellario & Procãcellario abſentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ ſcripſere Michaeli Buczacio Præfecto Camenecenſi: Regẽ extrema neceſſitate adactum, Podolia Suidrigelloni cedere: ſed ſi ipſe communi patriæ ſimul & honori ſuo conſultum vellet, non modo non pareret mandatis regiis, verum Tarlonem pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palam ferri nequibant, Suidrigellone omnes iter in Poloniam capeſſentes excutiente, conuolutas ceraque contectas, vt ſpeciem cerei præ ſe ferrent, Tarloni omnium inſcio dederunt, vt is, quamprimum Cameneciam veniſſet, cereum illum Buczacio Præfecto redderet, atque hæc verba adderet: vt ſi errare ille nollet, ex eo cereo vna cum magiſtratu vrbano lumen quæreret. Cum autem Tarlo bona fide omnia feciſſet, miratus Buczacius, quid ſibi cereus ille, & ambigua mandata vellent, non de nihilo tamen omnia illa eſſe ſuſpicatus, refracta cera, literas inuenit, Tarlonemque & Babam in cuſtodia habuit.

Rex Podoliã Suidrigelloni concedit.

Dum hoc agitur in Lithuania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne Oleſnicio Marſchalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera, poſt reconciliationem à Suidrigellone Regi donata, in theſaurum Polonicum inferre iuſſus erat, quo in ſtatu Regis res eſſent. Quare de liberando eo nulla interpoſita mora, agendum ſibi eſſe exiſtimarunt. Graſſabatur quidem tunc dira peſtis in tota fere Polonia, ſed nihilo tamen ſegnius comitiis ad ſextam diem Decembris Vartam indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentius in conſilio agitata, expeditio in Lithuaniam decreta: edictumq;, vt ad mediũ Ianuarii apud Kianos pagum ſupra Veprum amnem armati omnes præſto eſſent. Tentari tamen prius legatione Suidrigellonis animum placuit: ad eamque obeundam deſignati, Zbigneus Cracouienſis, & Ioannes Vladislauienſis, Epiſcopi: Sendiuoius Oſtrorogius Poſnanienſis, & Ioannes Lichimus Breſtenſis, Palatini. Sed ii cum Varſauiam vſque progreſſi eſſent, mandato Regis, nunciantis liberum ſe iam eſſe, domos redierunt. Vt enim audiuit Suidrigello, quæ in Vartenſibus comitiis acta ac decreta eſſent, liberum ac reconciliatum ſibi Regem dimiſit. Eiuſdem autem Vartenſis conuentus decreto, cura regiorum liberorum educãdorum ac inſtituendorum, Magiſtro Vincentio Cotho Dembinio Cuſtodi Gneſnenſi, & Petro Riterſcio Equiti mandata eſt.

Polonorum ſtudium erga Regem.
Comitia Vartæ abſente Rege.
Decretum de Rege liberãdo.

Poſt inſequentis anni principium Rex per Chelmenſem tractum è Lithuania reuerſus, Sendomiriæ comitia habuit: ibi cum de Suidrigellonis inſolentia ſiue amentia plenius cognitum eſſet vulgo, afferreturque, etiam caſtella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copiis intercepta, Smotriciam circumſeſſam, Treboulienſem & Leopolienſem oram excurſionibus & populationibus dire vexari, [illegible] Regis conſilium, & [illegible] Suidrigellonem flagitabant. Verum pernic[illegible] Rex, vt legatio [illegible] [illegible] Stanislaus [illegible]

Comitia Sendomiria.

nienſis, & Ioannes Chelmenſis, Epiſcopi: Sendiuoius Oſtrorogius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, Palatini, cum his mandatis, vt Suidrigello caſtella, quæ in Podolia cepiſſet, redderet: Luſco & Volynia decederet, ad Regem ad certam diem veniret, ab eoque Principatum Lithuaniæ certis legibus acciperet, quem contra fœdera perperam inuaſiſſet: Secus neceſſe fore Polonis cum Rege ius ſuum armis perſequi. Ferocius his reſponſum eſt à Suidrigellone. Nihil enim eorum, quæ poſtulabantur, faciebat, & aſſeuerabat, ſe quicquid egiſſet, ageretve, optimo iure egiſſe & agere: quinetiam reliquam Podoliam à Rege repetebat. Interea dum ea geruntur, venit ad Regem Coributus frater Vitoldi cum cæteris Bohemorum Huſſitarum, qui poſt mortem Ziſcæ cœci orphanos ſeſe dixere, ducibus, qui Bohemia ſiue pulſi, ſiue vltro excedentes, quum Luſatiam diuexaſſent, Sileſiam quoque belli ſede Gliuiciæ poſita, longe lateque vaſtabant, oppida hoſtilem in modum diripiebant & incendebant, in templa atq; monaſteria, ſacerdotes atq; monachos debacchabantur, Ziſcæ ducis ſui immanitatem ſecuti: qui moriturus cutem ſibi detrahi, eamque tympano induci iuſſit: fore aſſerens, vt ad eius tympani ſonum animis conciderent ipſorum aduerſarii. Cum his itaque ſe coniunxerat Coributus, captus, & mox pulſus à Pragenſibus, & cum primoribus eorum ad Regem venerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione: adhibiti Doctores Cracouienſis Academiæ, qui errores ipſorum diſputando refellerent. Rex ipſe ſimpliciore oratione vſus, quanta rerum perturbatio ſecuta apud eos ex mutata religione eſſet, commemorauit: vtque florentiſſimum quondam Bohemorum regnum ad interitum properaret, ſublatis magiſtratibus ſacris atque profanis, euerſis oppidis & munitionibus, cæſis vel fuga dilapſis optimatibus, conſtupratis honeſtis matronis & virginibus, agris partim hoſtiliter vaſtatis, partim furore quodam ipſorum cultorum deſertis, direptis ac dirutis templis, abrogatis ceremoniis, religione contaminata, ac tam variis portentoſiſque opinionibus diſcerpta, ita vt nemini propemodum cum altero conueniret. Quæ omnia, ni mature reſipiſcerent, præſens & extremum exitium conſequi neceſſe eſt. Quod ſi his rebus commouerentur, pollicitabatur, ſe perfecturum, vt æquis conditionibus eorum res componeret. Hæc & alia grauiſſime præfatus, ſurdis tamen auribus Bohemi ea accepere. Quoad autem ii ſubſtitere Cracouiæ, ceſſatum eſt à ſacris, interdicto Zbignei Epiſcopi. Itaque propter ſolennes Paſchæ dies Caſimiriam Bohemi cum Coributo à Rege ire iuſſi ſunt, frementes in Epiſcopum. Hoc eodem tempore Czenſtochouienſe monaſterium, quod propter peculiarem diuæ virginis cultum, & frequentes non modo Polonorum, ſed etiam vicinorum peregrinationes, magnis diuitiis refertum eſſe credebatur, Poloni quidam, qui iam à Bohemis latrocinari didicerant, diripuere atque, vt patrati ſceleris ſuſpicionem à ſe in Bohemos amouerent, imagini Virginis matris, quæ vulgo magna religione colitur, vulnus inflixere. Cæterum minorem opinione prædam reperere, meritaſq; ſacrilegii pœnas intra illum ipſum annum expendêre.

Legatio Polonorum ad Suidrigellonem.

Reſponſum Suidrigellonis ferox.

Coributus venit ad Regem cum Bohemis Huſſitis.

Regis ſermo ad Bohemos.

Dimiſſis Bohemis cum Coributo, Vladislaus Rex Bieczum profectus, bellum in Suidrigellonem parabat. Eo venit ad ipſum Ludouicus Commendator Torunienſis legatus à Magiſtro Cruciferorum, deferens eius operam ad cõponendas res inter diſſidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaque poteſtas, vt [illegible] Miſit deinde Rex Ioannem Beczium ſcribam ad Suidrigellonem, vt

Legatio Magiſtri Cruciferorum ad Regem

eum ad ſaniorẽ mentem reuocaret. Sed eum Suidrigello excandeſcens contra ius gentium violauit. Quare irritatus Rex, maturauit expeditionem, motisque caſtris ad Grodlũ oppidũ ſupra Bugũ amnẽ duodecim dies ſtatiua habuit, & maiores Polonos tardius venientes, hoſtiliterq; pene in ſuos, quacũq; iter faciebant, graſſantes, expectauit. Deinde Bugũ fl. traiecit. Interim vulgus omne eius oræ cũ iumentis, pecudibus, & facultatib. ſuis in denſas paluſtresq; ſyluas ſeſe abdidit. Aduenit & Suidrigello cũ ſex fere millib. armatorũ, arcẽq; Lucenſẽ armis, cõmeatu, præſidioq; muniuit. Certatũ deinde eſt leuib. aliquot præliis cũ hoſte, in quib. omnibus Poloni, vel nullo, vel paruo incõmodo accepto, fere ſuperiores fuere. Senco Dux Ruſſus occiſus, captiui nõ pauci ad Regẽ adducti, incẽſa Vladimiria, peruaſtatũ Vladimiriẽſe territoriũ, quod Rex Theodoreto Duci Ruſſo fratris filio donauit, qui & non multo poſt mortuus Regẽ inſtituit hæredẽ. Nõ intermittebat tamẽ Rex Suidrigellonẽ ad pacẽ inuitare, ſed nihil inde pacati referebatur. Sperabat .n. ille, Regẽ breui inde ad aliud bellũ à Cruciferis, cũ quib. fœdus icerat, reuocatum iri. Aduenere deinde maiores Poloni, quib. grauiter de tarditate & neglecta diſciplina militari initinere obiurgatis, Rex cũ omni exercitu Styrũ fluuiũ qui Luſcũ alluit, difficili ac profundo vado tranſmiſit, cũ Suidrigello pontẽ disiecisſet, vlterioremque ripam fruſtra ſeruaſſet. Videns autẽ Suidrigello, ſe valde imparẽ eſſe tanto exercitui, incenſo Luſco oppido, arce vero Iurzæ Ruſſi fidei cõmendata, ne tentata quidẽ prælii fortuna fugam iniit. Ducẽ ſuũ ſecutæ copiæ, diuerſæ & ipſæ dilapſæ ſunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæſi, captiq;. Inter captiuos inſignes fuere Rimboldus Marſchalcus Lithuaniæ, & Gaſtoldus. Quos Suidrigello deinde liberauit, cũ ſpopondiſſet Regi, eos Cracouiã, cũ Rex iuſſiſſet, venturos eſſe. Cecidere tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes viri, dum incautius Tartaros, qui in caſtris Suidrigellonis militabant, perſequuntur.

Legatus à rege ad Suidrigellonem miſſus violatur.
Expeditio contra Suidrigellonem.
Suidrigello fœdus icit cũ Cruciferis.
Suidrigellonis fuga.

Alia quoq; per eoſdẽ dies victoria de eodẽ hoſte Belzenſem tractũ vexãte Polonis parta eſt. Nã eo ſex millia hominũ Rex cũ Caſimiro Duce Maſouiorũ & Ioanne Menzico Dambrouio Præfecto Ruſſiæ ad præſidiũ ſuis miſerat. A quib. Oleſcũ arx, cũ capi poſſet, tamen in poteſtate Bogdani Rohatinii Ruſſi qui ad Suidrigellonẽ nulla neceſſitate adactus profugerat, præfecturamque eius arcis ab eo, confiſcatis à Rege bonis ſuis, adeptus erat, relicta eſt, ea conditione, vt eam Regi redderet, cũ is Luſco potitus eſſet. Obſeſſa eſt deinde à toto exercitu arx Lucenſis, & oppugnata etiam: ſed remiſſe admodum & ſegniter, indulgentia quadam Regis, vti creditum eſt. Et cũ pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta eſſet, fruſtra tamen impetus factus eſt. Triũ deinde dierũ induciæ, per quas de deditione deliberarẽt, obſeſſis datæ à Rege, fruſtra diſſuadentibus conſiliariis: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta ſunt, ſaxa, & alia miſſilia congeſta, & aqua importata, cuius hauſtu à Polonis arcebantur præſidiarii. Poſt iterum quoque idem factum eſt, non ſine murmure totius exercitus. Fuere tamen inter proceres & conſiliarios regios, qui noctu clam cum obſeſſis colloquia habere, & arma eis commeatumq; ſuppeditare ſoliti eſſe dicerentur. At Suidrigello ridiculo magis, quã callido, vt ipſe exiſtimabat, commento Polonos ab inſtituto deterrere aggreſſus, confictis literis nomine Principis Tartarorum ad Regem, vt is Podoliã Suidrigelloniã ſe donatam redderet. Cæterum vbi is commentum id ſibi non procedere animaduertit, legationem de pace ad Regem miſit, ſiue ex animo id agens, ſiue

Lithuani iterum victi à Polonis.
Induciæ triũ dierum damnoſa.

produ-

Suidrigellonis ad Regē legatio de pace.

producendi belli,&obſeſſis ſubueniendi cauſa, ſimulans. Intelligebat .n. Polonos belli ob aduentantē hyemem,graſſantēq; in equos luem pertæſos, domos reuerti cupere,& ipſe Tartarorū ac Valachorū auxilia, cū quib. per hyemē Ruſſiā & Poloniā infeſtaret,expectabat. Cōuenit,vt proceres vtrinq; delecti certa die de conditionibus pacis inter ſe agerent.

Lithuani à Ciolco fuſi.

Lithuanorū clades ad Cremeneciā

Ruſſorum ſæuitia.

Cruciferi Cuiauiā & Dobrinum infeſtant: Valachi Podoliam & Ruſſiam.

Cruciferi à Polonis profligati.

Dein his de rebus tractatur, Rathnum arx regia, prodentibus eam Ruſſis defenſoribus,à Suidrigellone capta & exuſta eſt, Chelmenſisq; ora diuexata. Verū eos Ciolcus Præfecti Chelmenſis vicarius cū centū triginta nō amplius hominibus,facto in ſecuros animoſe impetu,vltus eſt,ita vt trecentos ex iis interficeret,quadraginta viuos caperet. Ad Cremeneciā quoq; eodē tēpore benè res à Polonis deſolantibus oram eandem incurſionibus geſta eſt. Cū enim hoſtes in Polonos paucos conſulto per agros palantes ex arce decuriſſent, excepti inſidiis,perpauci in arcē refugerunt,plurimis vel cæſis,vel captis. Continuabatur autē à reliquo exercitu obſidio,& maioribus odiis quā viribus inter obſidentes & obſeſſos certabatur. Lithuani, & qui cum eis ſentiebant, Ruſſi quoſcunq; Polonici generis & Latinorū,vt ipſi loquuntur, ritus in arce reperant, exquiſitis ſuppliciis in propugnaculis,inſpectātibus Polonis, necabāt, & omne genus contumeliæ in Polonos iactabāt. Sæuiebāt & Poloni viciſſim in Ruſſos,quoſcunq; ceperāt, vt par pari referrēt. Conueniebat iā de pace inter proceres: Sed eā Suidrigello approbare noluit,niſi Cruciferi quoq; & Valachi fœderati,& ſocii ſui pacis eius legibus cōtinerētur. Vtroſq;.n.in ſocietatē adſciuerat, eoq; magnis muneribus illectos adduxerat,vt & Cruciferi rupto fœdere Cuiauiā atq; Dobrinū,& Valachi clientes Polonorū, Podoliā & Ruſſiam finitimā armis infeſtarēt: quos quidē cū ingenti præda è Sniatinenſi,Halicienſi & Camenecēſi agro capta redeuntes, Ruſſi regii Buczaciis fratrib. ducibus è caſtris regiis curriculo profecti,& conſecuti, magna ſtrage fuderunt, prædāq; excuſſerunt. Non diſſimili, ſed pro numero tamē aliquanto minore clade Cruciferi quoq; Crainensē orā vaſtantes affecti ſunt ab agreſtibus Cuiauiis ac Dobrinenſibus, Ioanne Iarogneuio, Bartholomæo Viſemborgio, ac Dobrogoſtio Colinio equeſtris ordinis ducibus,cum ii accepto domeſticæ calamitatis nuncio, præpeti curſu è caſtris domū contendiſſent. Capti ſunt ibi Theodoricus Mareſchalcus Liuonicus,& ſeptem Cōmendatores cū quatuor vexillis, Cracouiamq; ad Regē miſſi. ômnes præter Theodoricum in carcere vitā finierunt. De vniuerſo autē agmine illo,in quo ſeptingenti Liuonici equites præter cæteram Torunienſium, Succenſiū, Tucholienſiū, Slochouienſiūque equitum pariter ac peditū manū,fuere, pauciſſimi equeſtres fere euaſerunt. Nam reliquus Cruciferorū exercitus peruaſtata longe lateq; Cuiauienſi ac Dobrinenſi ora,viginti quatuor oppidis, & plurimis pagis direptis atq; incenſis,arceq; Nieſſouienſi præſidio munita,incolumis & præda grauis domū pedem retulerat. Illos vberioris prædæ ſpes à Iodoco Tucholienſi Cōmendatore oſtenſa longius prouexerat,& quidem non ſine magno compendio, niſi id ſanguine ſuo exoluiſſent.

Induciæ cum Suidrigellone.

Cum igitur de conditionibus pacis Regi cū Suidrigellone nō conueniret, induciis interceptū eſt bellum,ita vt poſtride calendis Februarii anni ſequētis de pacis conditionibus in conuentu Parczouienſi firmandis denuo tractaretur: protinusq; ſoluta eſt Luſci obſidio,dimiſſusq; exercitus. Ac tū demū Cuiauiēſes illi,quorū ante mētio facta eſt,& cōplures alii eiuſdē oræ Nobiles cuncta omnia præuertentes,& cū agreſtibus adunati, illā de Cruciferis victoriam adepti ſunt. Miſerat quidem Rex & Suidrigello pariter,induciis ſic inter ſe

factis, legationem ad Cruciferos, vt ne Poloniam bello vexarent: ſed tardius ea peruenit, cum iam hoſtes ſatis in homines omnis ordinis & ætatis, innocuaque tecta debacchati, præda onuſti domum reuerterentur. Rex vero Luſco diſcedens, in Chelmenſi regione aliquandiu ſubſtitit: per quod tempus Ruſſi Volynii nullum genus crudelitatis omiſerant in Polonos, qui ibi poſt pacem factam & diſceſſum Regis cum mercibus omnis generis Lucenſibus venum expoſitis, ſiue alia quauis de cauſa remanſerant, aut antiquitus domicilia fixerant. Templa etiam, quæcunque Ruſſici ritus non eſſent, crudeliter exuſta & euerſa ſunt.

Rex Leopolim petit.

E Chelmenſi deinde ora Rex Leopolim contendit: quo cum ingens Cuiauienſium ac Dobrinenſium Equitum multitudo conflueret, opem & ſubſidium Regis afflictis & perditis Crucifericа incurſione rebus ſuis atque ſuorum implorans, magna in cunctos ac profuſa benignitate vſus eſt: cumque immenſis donationibus ſeſe & ærarium ſuum exhauſiſſet, eccleſiaſtica illis bona dilargiri cœpit, vt per hyemem duntaxat eorum vſufructu ſuſtentarentur.

Rex beneficus in calamitoſos.

Pernicioſi exempli ea res viſa Antiſtitibus. Itaque Albertus Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Zbigneus Epiſcopus Cracouienſis cum primoribus eccleſiarum ſacerdotibus propere ad Regem excurrerunt, tam iniuſtas donationes eius repreſſuri. Et Archiepiſcopus quidem demiſſe fruſtra orabat Regem: Zbigneus vero maioris animi vir grauius in eum inuectus eſt, cum præterita eius peccata commemorans, tum iniuſtas illas alienorum bonorum donationes reprehendens: ni incepto abſiſteret, grauiore ſe in eum cenſura & animaduerſione vſurum eſſe minitans. Excuſantique Regi neceſſitatem, & piam calamitoſorum hominum commiſerationem, adiecit: Nihil ea commiſeratione & miſericordia opus futurum fuiſſe, niſi ipſe calamitatem illam ſua culpa inuexiſſet. Vulgo enim iactari, ab eo ipſo Cruciferos quieſcentes excitatos eſſe. Quod ſi id verum non ſit, non eſſe tamen ipſum culpæ expertem, propterea, quia iuſtum aduerſus ſceleratum & ingratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruerſa quadam ſua indulgentia duxiſſet, commeatumque & arma obſeſſis Lucenſibus ſubminiſtraſſe diceretur. Inducias quidem certe, per quas illi ſe recrearent, bis eis contra omnium ſententiam conceſſiſſet. Ita tunc Zbigneus, (quanquam nihil cuiquam Rex in eius diœceſi præter quædam Miechouienſis monaſterii donarat) non tam ſuam quam publicam eccleſiaſtici ordinis cauſam agens.

Comitia Nepolomicie.

Reuerſus deinde Rex eſt in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomici iam ad vndecimam Nouembris diem indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori Marchioni Brandeburgenſi deſponſam, immatura morte defunctam amiſit.

Heduigis filiã Regis obiit.

Creditum vulgo eſt, veneno eam à nouerca ſublatam eſſe ne quo filiis ſuis impedimento ad regnum adipiſcendum eſſet: eo quod Caſimiri Magni, cuius grata etiã tũ erat memoria apud Polonos, Regis proneptis eſſet. Rex quoque ipſe æquiori, quam par erat, animo mortem eius tuliſſe viſus eſt. Poſt initium vero ſequentis anni Lublinum Rex magna Procerum caterua ſtipatus profectus eſt, proceresque omnes, excepto Archiepiſcopo, Parczouiam ad conuentum cum Suidrigellone celebrandum tranſmiſit.

Conuentus Parczouiæ ſine ſucceſſu.

Verum ii cum diu fruſtra Suidrigellonem moras nectentem expectaſſent, nullo cum fructu diſceſſerunt. Erat autem apud Suidrigellonem Ludouicus Commendator Torunienſis, qui hoc agebat ſedulo Cruciferorum nomine, ne pax cũ Polonis coiret. Rex de ſtatu Reipublicæ, ac de impendẽtibus vndiq; periculis anxius,

ad vi-

ad viceſimam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit: ibi Vladiſlaus maior natu filius regni ſucceſſor à patre deſignatus, totiusque conuentus ſuffragiis approbatus eſt. Conſtitutum eſt etiam, vt ſi plura ſimul bella ingruiſſent, cæteris omiſſis ad tempus, in id, quod eſſet grauiſſimum, toto conatu & cunctis viribus incumberetur, ne diductæ multipliciter, & extenuatæ copiæ nulli recte ſuſtinendo ſufficerent. Nuptias deinde Rex Ameliæ Maſouiorum Ducis & ſororis ſuæ filiæ, Boguslao Pomeraniæ Duci in matrimonium collocatæ, ſplendido apparatu fecit.

Comitia Siradiæ, in quibus Vladiſlaus iunior Rex Pol. deſignatus eſt.

Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ (oppidi collegii Cracouienſis baſilicæ) legati Bohemorum Huſſitarum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicentes, & Corbuto Regem reconciliantes: adhæc Baſilienſis Concilii propenſionem erga ſe nunciantes. Grata fuit ea legatio Regi & Proceribus, bellũ in Cruciferos molientibus: quare comiter & laute legati habiti ſunt, & aſſentientibus Archiepiſcopo & Epiſcopis, qui tunc aderãt, ad ſacrorũ cõmunionem admiſſi. Perfuncti vero legatione, cũ reuerterentur, & Cracouiam contra præceptum Regis ex itinere diuertiſſent, ceſſatum eſt à ſacris mãdato Epiſcopi, licet abſentis. Contumelioſum id viſum Bohemis, Regi vero & cæteris Epiſcopis permoleſtũ fuit, quod Zbigneus vnus omnium acta ac placita irrita faceret. Accendebãt etiam magis irã Regis Ioannes Menzicus Dambrouius Palatinus Ruſſiæ, & Petrus Korsbocus, qui Bohemos honoris cauſa iuſſu Regis deduxerant. Itaq; excanduit is in Epiſcopũ, & venienti ad ſe Visliciã dextram beneuolentiæ ſymbolum non porrexit: quin aſperioribus etiam verbis eũ increpuit, & ne epiſcopatu amoueatur, minatus eſt. At ille imperterritus reſpondit: Fauorem ſe, non offenſam Regis meritũ arbitrari, quod ſolus & ſalutis & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eius, & maxime Cruciferis, cũ alias, tũ in Baſilienſi cõcilio proſcinderetur, curã haberet, prouideretq; omni ratione, ne Rex merito pro fautore hæreticorũ traducatur. Et quũ de religione agitur, neque Regis, neque cuiuſquam omnino vultum aut minas ſe formidare, quin id faciat, quod rectum eſſe intelligat. Autoritate Archiepiſcopi ac cæterorum Epiſcoporum nihil ſe hac in parte moueri, habentẽ adſtipulatores diuini humaniq; iuris profeſſores, Epiſcopatus amiſſione ſe non terreri, paratũ pro religione exilium atq; etiam mortem ſubire. Quum autẽ Rex ſubiiceret, ſe quoq; diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententiæ autores habere, acciti primores Academiæ Cracouienſis, & cum his cõmiſſi Ioannes Szaffranecius Vladislauienſis, Ioannes Theologus Chelmenſis, Epiſcopi, & Vladislaus Oporouius Pontificii iuris peritus, Procancellarius Regis, qui poſtea Vladislauienſis Epiſcopus fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neq; tamen penitus ira Regis in Zbigneum reſedit: admonitusq; is eſt à Ioanne Tarnouio Palatino Cracouienſi, vt ſibi diligenter caueret: ſubornatos enim eſſe à Rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias Palatino Zbigneus, ſed tamen nihil ea nocte, in quam ſibi periculum comparatum eſſe acceperat, de cõſuetudine ſua remiſit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocteq; intempeſta cũ vno ſacerdote & puero lumen præferente ad matutinas precationes templum adiit. Neque aduerſi quidquam ei accidit, quod vel Rex mutaſſet conſilium, vel vanus ille terror fuiſſet.

Legatio Bohemorum Huſſitarum ad Regem.

Bohemi ad ſacram communionem admiſſi.

Rex iratus Zbigneo Epiſcopo minatur.

Zbignei ad Regem reſponſum.

Venit autem eodem ad Regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, Hieroſolymorum, & Armeniorum Regis, mediterraneo mari per Propontidem & Pontum Euxinum, atq; inde aduerſo Danubio aduecta in Moldauiã, & inde

Regis Cypri ad Vladisl. Regẽ legatio.

porro terreſtri itinere non ſine magna difficultate in Ruſſiam & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris Mareſchalcus Cypri, donis Regi & Reginæ oblatis connubium Heduigis regiæ filiæ, Regis ſui filio, ac ducenta millia aureorum nummûm ipſi Regi mutua petebat, beſſemq;, hoc eſt, duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vladislao Regi offerebat. At nihil impetratum, quod & Heduigis iam obierat, & pecuniam Rex ſe habere aſſiduis bellis exhauſtum negauit. Miſit deinde Rex Laurentiũ Zarembam Caſtellanũ Siradienſem legatũ in Lithuaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suidrigellonis cauſa: reuera autẽ, vt Lithuanorum procerum animos ſuâ ſponte iam à Suidrigellone, cum propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorem erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiã clam in eũ incitaret: Sigiſmundumq; Vitoldi fratrem germanum Starodubenſium Ducẽ ad inuadẽdum principatum Lithuanorum animaret.

Rex Lithuanos concitat in Suidrigellonem.

Neq; infelix hic conatus fuit. Cognita enim voluntate Regis, Lithuani cũ Sigiſmundo conſpirantes, aduerſus Suidrigellonẽ apud Oſmianos tũc agentẽ arma capeſsũt.

Suidrigello fugit, & Lithuaniam vexat.

Et euaſit quidẽ Suidrigello fugâ in Ruſſiam, à Ioanne Monuido de inſidiis præmonitus: cupideq; receptus eſt, cum à cæteris Ruſſis, tũ à Smolenſciis: indeq; poſtea adiũctis ſibi Liuonibus Lithuaniam vexauit. Vxorem vero eius Ruſſam Tuerenſium Ducis filiam Sigiſmundus cepit, Lithuaniamq; omnem ſuam in poteſtatẽ redegit.

Sigiſmundus Dux Lithuanorum à Rege declaratur.

Deinde ad Regem miſit oratum, vellet iuberet ſe principem eſſe Lithuaniæ. Miſſi in Lithuaniam ſeptẽ de primoribus Polonorum, conditiones Sigiſmundo tulerunt, vt iureiurando interpoſito reciperet, ſe in fide & clientela Regis, qui ſupremi Ducis Lithuaniæ titulum retineret, & Polonorum, ſemper futurum: eoſdẽ cum eis amicos hoſteſq; habiturum, ſuiſq; ſtipendiis eis militaturum, cum Suidrigellone & Cruciferis nullum fœdus contra Regem ac Polonos ſeruaturum: Oleſcum, Grodlum, Rathnum, Lopatinum, & omnem Podoliam, quæ in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoq; eſſe paſſurum: neminem alium, quam Regem & liberos eius in principatu ſucceſſorem relicturum:

Pacta Lithuanorum cum Polonis.

Michaelem vero filium, & reliquos hæredes ſuos legitimos in Trocenſi tantum dominatu & patrimonio ſibi ſucceſſuros, fidem & ſubiectionem Regi Regnoq; profitentes, iis vero, ſi abſq; ſuis hæredibus decederent, Regem & Regnum hæredes fore. Volyniam quoad viueret, ſibi conceſſam & adiunctã, quemadmodum & Vitoldo conceſſa eſſet, ſe mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuerſuram eſſe. Hæc omnia Sigiſmundi ipſius, & filii Michaelis, Senatusq; Lithuanici, & vniuerſæ Nobilitatis conſenſu approbata, atq; literarum monumentis conſignata ſunt. Quibus rite peractis, Zbigneus Epiſcopus princeps legationis regiæ, gladium. Principatus inſigne, Sigiſmundo Regis nomine publice tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus Commendator Torunenſis, cum tribus collegis à Paulo Magiſtro Cruciferorum ad ineundam nouam cum Sigiſmundo, poſteaquam Suidrigello principatu eiectus erat, ſocietatem miſſus.

Cruciferorum conatus.

Atq; is enixe ſtuduit, infecta reddere, quæcunq; à Polonis proceribus agebantur: adiutorem ad id nactus Georgium Butrim Lithuanum, hominem ingenioſum & callidum, quippe qui multas Chriſtiani orbis regiones peragrâſſet. Sed irriti tamen ii conatus fuêre: iuſſique Cruciferorum legati, velut hoſtes, Lithuaniæ finibus ſtatim excedere.

Compoſitis rebus Lithuanicis, ad Podoliam pacandam Rex animum intendit. Et miſerat quidem eo nonnihil copiarum: ſed in Oleſci obſidione tempus eæ terebant, & minores erant, quam vt Podoliam, cuius nonnullæ muni-

ti…s

tiones adhuc Suidrigellonis præſidiis tenebantur, ſubigere poſſent. Itaq; Leopolim profectus eſt, vt ex propinquo rectius è re nata rebus conſuleret. Ibi Lucenſi conuentui ad priores immunitates adiecit, vt Nobilitatis ſubditi non niſi aduenienti in id territoriū Regi commeatum & ſtationes præberent. Templa Ruſſorum ne vaſtarentur, neq; cogeretur quiſquam tranſire ad religionē Romanā. Forte per eos dies Oleſcum oppugnatū erat. Eas igitur victrices copias nouo ſupplemento auctas, ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ miſit: nec magno eæ negotio in poteſtatem Regis peruenerunt. Bratislauiam vero arcē, ne Poloni eâ potirētur, Theodoretus ſiue Fedco Oſtrogius Dux Ruſſus, partiū Suidrigellonis, vir ſtrenuus & bellicoſus, vna cū oppido incendit. Habebat is quidē circa ſe non contemnendam manum, ſed nuſquā aperto marte cū Polonis rē gerebat, nec ſe certo loco tenebat. Ex inſidiis vero Polonos laceſſens, ſæpe fuſus fugatusq; erat. Cum autē hominem in late patentibus cāpis cum expedito equitatu vagantem adipiſci, & perdomari difficile eſſet, tēpusq; anni hybernum bello gerendo minime aptum, reuertebantur Poloni, & nihil minus quā bello amplius cum hoſte certare velle videbantur, ecce ſubito Fedco Valachorum, Tartarorum, & Beſſarabū auxiliis auctus, & numero militum Regis ſuperior factus, apud fl. Moraquam, qui in Neſtrum influit, limoſum & late reſtagnantem, ac fragili iam glacie concretum, regios flumen ſuperare conantes in vlteriori ripa ex inſidiis aggreditur. Iam pars regiorum anguſto tramite impeditum locū tranſierat, pone carri & impedimenta in mediū recepta ſequebantur: cum Fedco magno cum impetu, clamore, & diſſono tubarum, tibiarum, tympanorumq; cantu ac ſtrepitu inuectus, nec opinantes adoritur, & in iis ſtragē edit memorandam. Trepidi re noua & inexpectatâ Poloni, cum neq; ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilii ſpes affulgeret, impetum tamen hoſtium vtcunq; ſuſtinuêre. At qui in extremo agmine erant, vbi ſuorum periculū animaduertere, nil cunctati, contempto omni periculo, partim per conſtratā viam, euerſis & in cœnū deiectis carris, partim per infirmiorē amnis reſtagnantis glaciem ſuperata difficultate, auxilio ſuis iam laborantibus accurrerunt, ac prælium inſtaurarunt. Superabant tamen multitudine hoſtes, perturbatosq; Polonos & ſine ordine pugnātes premebant: pars etiā quaſi parta iam victoria ad diripiendos currus diſcurrebat. Deplorata res Polonorū erat, cū ſubito quaſi diuinitus eis auxiliū affulſit. Kemlicius quiſpiā tribunus militū cum centū equitibus pabulatū profectus, opportune rediens, & clangore tubarū ſigno pugnę dato, inſtructâ tumultuaria acie, denuo prælium redintegrat, & intentos in pugnam hoſtes, à tergo pariter, & à fronte fudit ac diſſipauit, fugientibus inſtitere Poloni vſq; ad mediam fere noctem, quæ tunc ſubluſtris erat: & cum neminem viuum ſeruarent, magnam hominum ſtragem fecerunt, duodecimque ſigna capta retulerunt. Dux ipſe maturius, quam par fuerat, fuga euaſit. De regiis non adeo multi deſiderati ſunt, & ii fere gregarii. Abeſt autem locus ille prælii à Leopoli, non minus quadraginta milliaribus bene longis, & tamen, quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt, vltimo Nouembris, quum Rex in templo, vbi tunc totos dies trāſigebat, diuinam opem ſedulus imploraret, non ignarus, cum quam grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſſet, rumor de victoria ſparſus totam vrbem impleuit. Nec autor eius rumoris inueniri potuit, ita vt vana exultaſſe lætitia homines viderentur. Sed cum poſtera luce certo nuncio res omnis, vt geſta erat, cognita eſſet, gratiæ Deo actæ, ac dona à Rege miſſa militibus.

Podolia recepta à Polonis.

Prælium Polonorum cum Ruſſis.

Ruſſi vincuntur.

Suidrigello à Rege fuſus & fugatus.

Nec multo poſt cumulata eſt Regi ea lætitia, profligato à Sigiſmundo Duce apud Oſmianos inſigni ſtrage Suidrigellonis exercitu, è Ruſſis, Tartaris, & Liuonibus collecto: de quo ad decē millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suidrigello quidem pernici fuga crebro murando equos euaſit. Sigiſmundus monimentum victoriæ, templum & collegium ſacerdotum apud Oſmianos poſtea conſtituit. Hac geminâ victoriâ Rex lætus, Leopoli diſcedens, Cracouiam ad comitia, ad natalem Chriſti indicta, venit, & ouans pedibus vrbem ingreſſus, apud complura templa feſtas ſupplicationes obiuit, priuſquam arcem aſcenderet. In comitiis deinde de Pruſſico bello agi cœptum, resq; integra ad alia comitia, quæ ad ſecundam dominicam quadrageſimæ Sendomiriam promulgabantur, reiecta. Eo porro aduenerunt oratores è Concilio Baſilienſi, quod Eugenius Pontifex cum initio approbaſſet, Ferrariam transferebat, atq; adeo diſſoluebat. Concilium contra abrogare Pontificatū Eugenio nitebatur. Quanquam obſtabat Sigiſmundus Imperator, vt gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulo ante diadema Cæſareum ritu ſolenni acceperat. Poſtulabat autem ea legatio, vt Rex cum omnibus populis ſuis Concilio aduerſus Pontificem faueret, & vt vexandis bello Cruciferis ſuperſederet, Concilioq; cauſam illam omnē cognoſcendam & arbitrandam permitteret. Cui reſponſum eſt: Non abhorrere Regem à pace, ſi à Cruciferis ipſi ſatisfieret. Porro de iis, quæ Præterea Oratores poſtulabant, diligentius eū conſultaturū, ac deinde miſſurum legatos ſuos ad Concilium cū certo reſponſo. Ita dimiſſi Oratores Concilii, in Pruſſiam ad Cruciferos, vt eos ad conditionem accipiendā pacis à Rege oblatam adducerēt, profecti ſunt. Cæterum in comitiis Sendomirienſibus de bello contra Cruciferos adminiſtrando nihil remiſſius agebatur: tametſi gerendi eius ratio non expediebatur, propterea quod Rex ſenio cōfectus, & caligantibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lithuanorum, Ruſſorum, ac Valachorum auxilia, cum eæ gentes partim domeſticis bellis implicatæ eſſent, partim à fide Regis deſciuiſſent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorū ad diem S. Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indicenda, & Bohemorum, quæ offerebant, auxiliis vtendum eſſe, quamuis refragantibus Epiſcopis, decretum eſt.

Comitia Cracouiæ.

Alia comitia Sendomiriæ.

Regis reſponſum datum Concilii oratoribus.

Tertia comitia armatorum Colum indicta.

Nec ita multo poſt conuentu inter Polonos ac Cruciferos opera oratorum Concilii de pace fruſtra inſtituto, cū Cruciferi quindecim dies vltra condictū expectati non venirent, euocati Bohemi à Rege duce Czapcone præſto fuere, cōiunctiq; cū maioribus Polonis, quib. Sendiuoius Oſtrorogius iuſſu Regis præerat, nouā Marchiam Cruciferorū imperio ſubiectā, crudeliter vaſtarunt, duodecimq; oppida munita, partim vi, partim deditione ceperunt: quæ quidē omnia direpta ac diruta ſunt, Ernisberga ſiue Choſſno excepto: quod quoniā muntiſſimū erat, præſidio firmatū eſt, quo facilius omnis ea regio in fide regia cōtineretur. Per eoſdē fere dies Sigiſmūdus Dux Lithuanorū, adunatis magnis copiis, duodecim dies Liuoniā depopulatus eſt, & ingētē prędā inde aſportauit. In Ruſſia vero Gregorius Kerdeius Noſsū Ducē Ruſsū, Suidrigellonis partiū, qui Luſcū nō ita pridē interceperat, profligauit & cepit. Vbi ſtatuta armatorū comitiorū dies aduenit, frequēs cōuētus ſciuit, vt Rex in Polonia ſubſisteret: exercitui vero vniuerſo, & ſūmæ rerū præfectus eſt Nicolaus Michalouius, Caſtellanus & Prefectus Cracouiēſis. Huic Rex dedit in mādatis, vt hoſtiles regiones ferro, flāma, ac direptionib. vexaret, munitionū vero oppugnationib. abſtineret. Colo profectus Michalouius, cū exercitu in Pomeraniā nō diu

Conuentus inter Pol. & Cruciferos fruſtra inſtitutus.

Liuonia à Lithuanis vexatur.

Armata comitia.

diu mandatorũ regiorũ memor fuit. Iam maiores Poloni cum Bohemis ſubacta omni noua Marchia, præter Landisbergum oppidum, in Pomeraniam anteceſſerant, & Choiniciam obſidebant. Quoniam autem conſultiſſimum videbatur coniunctis copiis rem gerere, eo duxit reliquum exercitum Michalouius, facileque perſuaderi ſibi ab Oſtrorogio paſſus eſt, vt cœptam Choiniciæ obſidionem proſequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commeatu, præſidio, & omni apparatu belli inſtructiſſimum. Vbi in longius tempus obſidionem eius duci animaduerſum eſt, inſtitutus cuniculus, quo ex improuiſo in oppidum irrumperetur: verum is non alte ductus, priuſquam perduceretur, ſubſidente ſabuloſo ſolo obrutus eſt. Tentata deinde vi & impetu oppugnatio, exiccata foſſa oppidum ambiente. Sed inde quoque, multis vulneribus acceptis, nullo cum fructu diſceſſum eſt, cum primi Bohemi in tutum ſe recepiſſent. Iam difficiliore annona propter multitudinem & vias ab hoſtibus inſeſſas Poloni vtebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaque ſero regiorum mandatorum recordati, quum totos duos menſes in obſidione Choiniciæ caſſo labore conſumpſiſſent, ea ſoluta, caſtra mouerunt, & in interiora Pomeraniæ populabundi progreſſi ſunt: prætergreſſique nonnulla oppida, direpto Peplinenſi monaſterio, magnifice ædificato & opulento, ad Derſaniam peruenerunt. Præceſſerant & prætierierant oppidum Bohemi, qui primas ſtationes ſeruabant, & loca metandis caſtris capiebant. Poloni vero, quo minus in ſuburbana prædandi cauſa diſcurrerent, cohiberi à ducibus nequiuere. Erat in oppido validum hoſtium præſidium. Nam ii quocunque admoturos eſſe Polonos ſuſpicabantur, omnia præſidia ex propinquis munitionibus deducta noctu eo contrahebant. Id igitur præſidium occurrit Polonis ad extrema ſuburbana: ſed tamen, quo minus ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaque late vagante incendio, in oppidum ſe hoſtes retulerunt. E veſtigio aduerſo ac vehementi vento flante, vrbana quoque ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui vllo cum hoſtium ipſorum, tum ad extremum etiam Polonorum conatu potuit. Sic oppidum munitius & opulentius, quam Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, præter eam, quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuorum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunque Bohemi fuerunt, Czapco reuertens, vt ſibi condonarentur, impetrauit: traditos, quod Teutonibus contra Polonos eiuſdem ſecum originis & linguæ militarent, corripuit, pyraque ingenti extructa exuſſit. Eius exemplum ſecutus Ioannes Straſſus Bialaczouius nauticos homines in ergaſtulo concluſos, quorum inter Cruciferorum præſidia non pauci fuere, circumiecta palea & arida materia ſuccendit. Qui cum effracto ergaſtulo ligneo effugere vellent, aduerſis Polonorum haſtis excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eorum repreſſit, ignemque reſtinxit. Matronis vero & puellis captiuis iuſtus honor habitus eſt, adhibita publice cuſtodia, ne quid contumelioſe in eas fieret, aut ne qua priuatim à quopiam occuleretur: omnes ad Viſtulam deductæ, traiectaque nauibus, liberæ dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit Polonis, apud iſos etiam hoſtes, omneſque eis omnia bona precari: ſuis vero, qui longe fuiſſent in populanda Polonia diſſimiles, mala imprecari. In templis, monaſteriis, & rebus ſacris Poloni non eadem abſtinentia vſi ſunt. Sed plus hic valuit ira & dolor immaniſſime direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque. Oliuienſe quoq; monaſterium paulo poſt direptum & incenſum eſt. In-

Choinicia obſidetur à Polonis.

Pomerania vaſtatur.

Derſania incenſa.

Oliuen. monaſterium direptum.

ca durum castra mota.

de ad Gedanum castra mota, quatriduoq; in eius vrbis conſpectu ſtatiua habita: per quos dies omne id territorium peruaſtatum, & munitio portus lignea diſiecta.

Iaſenecia arx capta & incenſa.

Induciæ triū menſium.

Deſolata vſque ad mare Pomerania, reuertentes alio itinere Poloni, Tucholienſem & Iaſenecenſem oram vaſtabant. Cum autem apud Iaſeneciam ſtatiua haberent, de pace ab hoſtibus tractari cœprū eſt. Dum colloquuntur inter ſe primores, pauci de Polonis iuniores temere impetum in arcem fecere, eoſque prægreſſos exercitus omnis, cum eſſet ſine imperio, quaſi dato ſigno ſecutus eſt. Capta momento arx, direpta atque incenſa eſt. Captiui ad vnum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Velcinium, nemini parcente. Permoleſte id factum, dum de pace agitur, tulere Cruciferi: ſed Polonis iniuſſu id ſuo, & tamē iure belli, neq; pace neque induciis adhuc conſtitutis, factum defendentibus, acceleratę ſunt induciæ trium menſium. Interim autem ad calendas Decembris, vt in conuentu Breſtenſi de conditionibus pacis conſtitueretur: captiui Cruciferorum nobiliores facta ſponſione ſiſtendi ſeſe, ſi de pace non conueniſſet, dimiſſi: tenuiores & gregarii, vel cōmutati, vel binis florenis redempti. Poloni munitiones in noua Marchia quæſitas retinuere, pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum vero eſt, tum demum Cruciferos de pace & induciis quā diligentiſſime egiſſe, cum Poloni peruaſtata omni Pomerania (ita vt ſoli quatuordecim pagi inter lacus & paludes intacti à Polonis relinquerentur) domū reuerterent. Peractis his, exercitus, accepta à Michalouio miſſione, ſuam quisque domum dilapſus eſt. Sed Bohemorum primores Pysdros ad Regem, vt erat ab eo præceptum, profecti, honorifice ab eo accepti & remunerati ſunt.

Fœdus cum Duce Pomeraniæ.

Nouum etiam tunc fœdus contrà Coſimirus Dux Pomeraniæ Stetinenſis cum Rege Vladiſlao icit, veteri forte violato, quo recepit ſub fide & honore ſuo, vna cum primoribus ſuis, nullam opem ſe laturum Cruciferis eſſe aduerſus Polonos: neque paſſurum eſſe quenquam, qui contra eos arma ſumpſerit, per ditionem ſuam tranſire. Hoc fœdere facto, & Bohemis dimiſſis, Rex in Sendomirienſem tractum contendit fugiens peſtem, quæ maiorem Poloniam inuaſerat: qua quidem Ioannes Szaffianecius Epiſcopus Vladislauienſis abſumptus, Vladiſlaum Oporouium Procancellarium regni Rege ſuffragante ſucceſſorem accepit. Cum autem Proſſouiæ Rex eſſet, venit ad eum Bohemus quiſpiam ſacerdos Huſſiticus à Chriſtiano Aſtrologo, nuncians, vt mortem ſibi prope imminentem caueret. Id cum ille ſemotis arbitris ageret, Zbigneus Epiſcopus Cracouienſis veritus, ne quid de religione Regi ſuaderet, grauiter obiurgauit Regem, quod neminem de conſiliariis ad audientiam Bohemi adhibuiſſet. Et ſatisfecit quidem Rex Zbigneo, nihil Bohemum neque de religione, neque de Republica ſecum locutum eſſe, ſed tamen coactus eſt cum primo quoque tempore inſtante Zbigneo dimittere, eo quod ſpargebat is vulgo ſuum dogma.

Cometes.

Comitia Nepolomiciæ.

Elias Moldauiæ Palatinus iurat Regi

Nec multo autem poſt cometes non obſcurus, plus quam vnum menſem pernox face ad occidentem verſa apparuit: regiæ mortis, vt vulgo tunc creditum eſt, poſtmodum euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam Rex erat, quo comitia ad diem D. Martini Epiſcopi memoriæ dicatum edixerat: eo venit Elias Alexandri Palatini Moldauiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, Regis opem implorans, & in fide clientelaque Regis ac Polonorum, ſe fore ſemper, ſolenni

iureiurando promittens. Conſecuta eſt eum & Stephani fratris legatio cum ſplendidis donis, Lenciciam vſq; Regem ſequens, & poſtulans, vt ipſi potius, quam fratri omnibus inuiſo, Rex faueret: fore & ipſum perpetuo in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater maioreſque ipſius fuiſſent. Habebat quidem Elias in matrimonio ſororem germanam Sophiæ Reginæ: ſed tamen re in conſultationem poſita, placuit, vt Stephanus, in quem ſtudia gentis inclinaſſent, dato iureiurando in verba Regis & regni Poloniæ, retineret Valachiam, tractumque Sepinenſem cum Chocimo, Cecuino, & Chmielouia munitionibus à Rege iure ſempiterno reciperet. Heliæ vero, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ poſſeſſiones à Rege in Polonia datæ ſunt. Cæterum cum his ille non acquieſceret, & ad recuperandum dominatum paternum aſpiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps ſub honeſta cuſtodia cum vxore & liberis vixit. Stephanus vero, ſicut conuenerat, Soczauiæ ſolenne iuramentum legatis regiis exigentibus præſtitit, &, vt gratiam referret Regi, non ita multo poſt Tartaros in ditiones Polonicas excurſionem parantes repreſſit, Bratislauiamque, quæ Suidrigellonis præſidio tenebatur, interceptam, Regi reſtituit. Ex iiſdem comitiis miſſi ſunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Breſtenſem, celebrandum cum Cruciferis. Verum ex eo conuentu re non compoſita, & irritatis animis, incertum, qua de cauſa, diſceſſum eſt. Lenciciæ Rex exitum illius conuentus expectabat: vbi rediere ad eum legati è conuentu, de bello agi cœptum, viſumque eſt, non expectandam eſſe æſtatem, ſed quamprimum immittendum in terras hoſtiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus & lacubus, quibus abundat Pruſſia. Vnares difficultatem faciebat, quod pecunia Regi deerat in ſtipendium: & prope abfuerat res à ſeditione ſuperiori æſtate apud Choiniciam, frequente vniuerſa Nobilitate contra Proceres, quod ii bellum exrra fines Poloniæ ſine ſtipendio decreuiſſent, receperantque illi, nunquam id ſe deinceps admiſſuros eſſe. Inuentus tandem eſt modus eius difficultatis explicandæ, vt Palatini ſuæ quiſque ditionis Nobilitati de ſtipendio ſoluendo cauerent.

Pacta cum Stephano Palatino conuenta.

Tartari repreſſi à Moldauo.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis Breſtæ.

De bello conſultatio.

Hæc vbi didicere Cruciferi, miſſis mox ad Regem legatis, quas antea repudiarant conditiones, vltro accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectum, vt ad diuæ virginis diem natalem ſequenti anno apud Slonſcum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc Marſchalcus Cruciferorum Liuonicorum ex pacto dimiſſus, ſiue adeo ſponſione militari ſolutus, ac Theodoricus Buczacius Præfectus Camenecenſis pro eo receptus: qui captus à Fedcone Duce Camenecenſem agrum vaſtante, cum paucitate prædatorum contempta temere in eos erupiſſet, ac Magiſtro Liuonum petenti à Suidrigellone donatus erat. Neque enim quieſcebat Suidrigello cum Ruſſis: ſed cum ipſe per ſe auxilia Tartarorum & Liuonum habens, Lithuaniam tum per Fedconem & Noſſum Duces Ruſſiam regiam æſtate præterita Cruciferis incitantibus infeſtarat, illa occaſione vſus, quod Poloni Ruſſico bello diſtinebantur, & quod is Sigiſmundum Ducem Lithuanorum inuiſum iam eſſe pleriſque Lithuanis acceperat. Et ſumpſerat Sigiſmundus paulo ante ſupplicium capitis de Ioanne Monuido Palatino Trocenſi, & Rumboldo ſummo Lithuaniæ Marſchalco, autoribus conſpirationis, quæ in eum comparata eſſe dicebatur.

Induciæ duodecim annorum cum Cruciferis.

Suidrigello Lithuaniã infeſtat & Ruſſiam regiam.

Libere etiam tunc Suidrigello Lithuaniam depopulatus eſt, Vilna, Lida, & Trocis oppidis immunitis exuſtis, & Breſta Ruſſica obſeſſa: qua non difficulter potitus eſſet propter commeatus inopiam ac dubiam Ruſſorum fidem, niſi Maſouios iuſſu Regis arma ſumpſiſſe, & aduentare eo nunciatum eſſet. Tartaros quoque magnis donis ad populandum eam oram Ruſſiæ, quæ Sigiſmundo parebat, concitarat. verum ii, cum aliquouſque progreſſi, Sigiſmundum in clientela Regis Polonorum eſſe intellexiſſent, mutata ſtatim ſententia, in Kiouienſem & Cernichouienſem tractum, qui in Suidrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt.

Tartari à Suidrigellone euocati ditionem ipſius vaſtãt.

Inſequens annus milleſimus quadringenteſimus trigeſimus quartus Vladiſlai Regis morte inſignis eſt. Ac initio quidem eius anni in Lithuaniam is rogatu Sigiſmundi Ducis profectus Krinchos peruenit. Inde vero ſtabilito Sigiſmundi Principatu Korcinium, quę & noua ciuitas dicitur, venit, & comitia ibi per tempus quadragenarii ieiunii habuit: in quibus legati ad concilium Baſilienſe deſignati ſunt, ad obtrectationes & falſas criminationes, quæ aduerſus Regem Vladiſlaum iactabantur, Sigiſmundi Imperatoris & Cruciferorum refellendas, ac de vniuerſa cauſa cum Cruciferis diſceptanda.

Comitia Korcini. Legati ad Concilium Baſilien.

Fuerunt autem principes eius legationis, Zbigneus Oleſnicius Cracouienſis, Stanislaus Poſnanienſis, Epiſcopi, Ioannes Konieczpolius Cancellarius regni, & Nicolaus Laſſocius Decanus Cracouienſis. Non putauit autem Oleſnicius ſibi prætermittendam occaſionem caſtigandi Regis priuſquam peregre proficiſceretur. Itaque in illo ipſo cõſeſſu, grauiſſimis id verbis egit, in hanc ſententiam locutus: Non recuſare ſe iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ ſimul & Regis: ſed non poſſe tamen, quin Regem quibuſdam de rebus pro officio ſuo, priuſquam proficiſcatur, admoneat. Vereri enim ſe, vt eum reuertens è concilio ſuperſtitem reperiat, quippe qui tam grandis natu eſſet, & debilitatis iam viribus. Neſcire etiam, quonam pacto pleraſque Imperatoris ac Cruciferorum criminationes in ipſum diluat. Nam & ipſum ſe, & alios pleroſque omnes in illo conſeſſu animaduertere in eo nonnulla reprehenſione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe virtutes relucere: ſed non carere eum vitiis, quibus virtutes illæ obſcurentur: qualia ſint, quod ipſo vel iubente, vel permittente, multis per iniuriam, aut certe ſummo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione ciuium bona adimantur: quod oppreſſi à potentioribus non vindicentur: quod calamitoſorum cauſæ non audiantur, neque decidantur, ipſo in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti ſomno abſumente. In itineribus etiam pergrauem eum eſſe eccleſiaſticis iuxta ac equeſtribus hominibus, oppidanis & agricolis, propterea quod aulicum ſuum comitatum, à rapinis, ſtupris, & iniuriis non cohibeat: ſubuectioneſque & procurationes præter ius & æquum acerbe, & pignoratione iumentorum, exigi patiatur. Adhæc monetæ cudendæ poteſtatem fœminis eum feciſſe, eam vero perleuem cudi magno Reipublicæ detrimento. Superſtitiones vero quaſdam ex priſco dæmonum cultu, quas ipſe quoque non ignoret, retinuiſſe. Egiſſe ſe his de rebus pleriſque omnibus cum ipſo, primum ſemotis arbitris, deinde paucos etiam arbitros adhibuiſſe, verum quando nihil profeciſſet, in ampliſſimi conſilii conſeſſu id ſibi facere neceſſe fuiſſe, vt, quem timor Dei in officio non contineret, pudor hominum duntaxat emendaret. Quod ni hæc quoque profutura eſſent, acerbioribus deinde medica-

Zbignei Epiſcopi ad Regem oratio.

medicamentis ad ſanandum eum vſurum eſſe. Licere quidem ſibi, non minus quam aliis, diſſimulando, vel etiam aſſentando gratiam eius aucupari, ſed memorem ſe eſſe officii ſui, & nullo neque metu, neque gratiá deſertum eſſe ſtationem, in qua ſe Deus, & Rex ipſe, & Senatorem & Epiſcopum conſtituiſſet. Pluris ſe facere incolumitatem patriæ, quam omnia, quæ vulgo concupiſcantur: & pro magnis Regis in ſe beneficiis antiquiorem ſibi eſſe eius ſalutem, quam præſentem & aſſentando quæſitam gratiam, quæ tamen ſtabilis & certa eſſe non ſoleat. Non poterat ſe diutius Rex tenere, quin ſermonem eius interrumperet. Itaque fremens atque lachrymans reſpondit: intemperanter eum & arroganter facere, qui, cunctis aliis ſenatoribus cum Archiepiſcopo ipſo Primate tacentibus, vnus tam acerbe in ſe inuehatur. Ibi aſſurgens cunctus Senatus, eandem omnium eſſe ſententiam, & illam Cracouienſis Epiſcopi orationem, ſuam eſſe, profeſſus eſt. Quo audito Rex accenſus magis è conſilio ſe proripuit, multa Zbigneo minitans: verum cito ad ſe reuerſus, impenſius Zbigneum poſtea dilexit, & corrigere ea, quæ ille reprehenderat, ſtuduit. Albertus vero Archiepiſcopus etiam gratias egit Zbigneo, quod maiore fiduciâ Regis peccata corrigere aggreſſus eſſet.

Senatus Polon. conſtantia.

His ita actis, & conuentu ſoluto, Rex Cracouiam contendit, vt inde porro in Ruſſiam proficiſceretur, iuſiurandum à Stephano Palatino Valachorum promiſſum ritu ſolenni coram accepturus. Dum autem itineri ſe accingit, nunciatum eſt, Fridericum quempiam Ruſſum Ducem exulem, cum non contemnenda Bohemorum manu arcem nouam prope Corſtenum munire inſtituiſſe, vnde in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id vbi Rex accepit, miſſo confeſtim aulico comitatu ſuo manum illam diſſipauit: dein iter inſtitutum ingreſſus, cum Grodecum oppidum in Ruſſia perueniſſet, inter prandendum validâ febri correptus eſt: quam inde accidiſſe exiſtimatum eſt, quod nocte præcedenti, quę præter tempus anni frigida fuit, in ſyluis diutius luſciniæ cantu ſe de more oblectans, cœli intemperiem pertuliſſet. Vbi vitæ ſuæ finem adeſſe ſenſit, ſacris myſteriis procurari ſe iuſſit, offenſas omnes remiſit, ſibiq; ab omnibus viciſſim remitti petiuit: teſtamentum condidit: ſi quid cuiquam per iniuriam abſtuliſſet, reddi iuſſit. Filios Proceribus pręſentibus atq; Nobilitati commendauit, ac Vladislaum quidem diligentius, ná eum tenerius diligebat. Zbigneo vero Epiſcopo annulũ nuptialem ab Heduigi Regina, quo nihil carius in omni vita ſua habuerat, dono miſit, veniam ſuperiorum omnium admiſſorum ab eo petens, & animam ſuam, liberosq; ſuperſtites ei commendans. Deinde pridie calẽdas Iunias, decimo ſeptimo die, poſtquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, quum regnaſſet annos duodequinquaginta, & tres fere menſes. Nam quantum vixerit, non conſtat: Vitoldo quidem natu maior fuit. Tanta autem fuit liberalitate, vt non modo fiſcum exhauriret, verum etiam magnam partem regiarum poſſeſſionum etiam immerentibus, ac tota interdũ ſingulis hominibus territoria donaret: ſic vt quodam tempore Martinus quintus Pontifex maximus prodigalitatem eius inhibendam ſibi eſſe duceret, dato ad Archiepiſcopum Leopolienſem mandato, vt donationes eius reſcinderet. Baſilicas Chelmenſem atq; Kiouienſem in Ruſſia inſtituit, & Epiſcopis attribuit. Monaſterium Lublini D. Brigittæ nomine condidit. In Caſimirienſem vero Cracouiæ vicinam parœciam Canonicos D. Auguſtini inſtitutum profeſſos induxit: Gneſnenſe, Sendomirienſe, & Viſlicienſe templi Gręcâ picturâ decorauit: in peregrinos hoſpitalis & munificus.

Bohemi profligati in finibus Vngariæ.

Regis morbus, eiusque cauſa.

Mors Vladislai Regis.

Virtutes & vitia Regis.

Nullum quamuis exiguum munus aſpernabatur: nec eos, qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à ſe, fere dimidium eius, quod petiiſſent, largiebatur. Itaq; duplum petebant, qui ſimplum auferre cupiebant: offenſarum immemor: ad ſupplicia de ſontibus ſumenda lentus: aſſentatoribus ac delatoribus autem libenter accõmodabat. Cultui diuino apprime deditus. Ieiuniorum diebus pane & aqua fere vtebatur. Superſtitiones quaſdam ab ineunte ætate imbibitas ad extremum vſq; retinuit: in quibus illa fuit, quod quotidie, priuſquam prodiret in publicum, ter ſe in gyrum vertebat, & ſtipulã tet confractam in terram abiiciebat. Abſtemius in omni vita ſua, nec niſi aquę potu vſus: cæterũ cibi appetentiſſimus fuit, itemq; balnei, cultu corporis neglecto, neque aliis, quam agninis pellibus, & laneis fere veſtibus vſus. Venationum ſine vllo modo auidus fuit, interfectas feras maiores, & præſertim biſontes, in Prælatos & Canonicos, Academiæq; ac ciuitatis Cracouienſis præſides & magiſtratus partiri ſolitus. A pomis ita abhorruit, vt ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo, & faſtigiato, oculis nigris, paruis, & inſtabilibus: ceruice longa, voce graui & cita. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra menſem in baſilica Cracouienſi frequenti Procerum atq; Nobilitatis concurſu funus celebratum eſt.

VLADISLAVS TERTIVS REX.

Anno Chriſti 1434.

Maiores Polo. cum Zbigneo defuncti Regis filio Vladiſlao regnum decernunt.

Præiudicium maiorum Polonorum agrè ferunt minores Poloni.

Conuenticulum Opatouia quorundam.

IAm Zbigneus, cæteriq; legati ad concilium miſſi, Poſnaniam peruenerant, cum de morte Vladiſlai Regis nunciatum eſſet. Itaq; conueniunt frequentes Proceres Poſnaniam, Nobilitasq; maioris Poloniæ, atq; ex conſilii ſententia Vladiſlao natu maiori defuncti Regis filio regnum deferunt, & ad Sigiſmundum magnum Ducem Lithuanorum oratores mittunt, vt ad eam celebritatem vel ipſe adſit, vel legatos mittat. Moleſte hoc maiorum Polonorum præiudicium minores Poloni tulere: ſed tamen quia Zbigneus Epiſcopus Cracouienſis, homo ſuarum partium, auctor eius fuerat, & ex Republica maxime eſſe videbatur, ne qua diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipſi ſententiam decretum fecerunt. Dies modo ad octauum calendas Auguſti prorogata eſt, quo maiore & ſplendidiore pompa omnia celebrarentur. Erant in equeſtri ordine duo factioſi ac turbulenti iuuenes, Spitco Melſtinius Palatini quondã Cracouienſis filius, ac Derslaus Rithuianius Palatini quondam Lencicienſis filius; qui cum res nouare cuperent, & vterq; magnas poſt ſe iuuentutis cateruas traheret, Opatouiæ ad tertium idus Iulias, communicato cum ſuis conſilio, conuenticulum inſtituere. Ibi omnium vna erat ſententia: male tantum regnum puero committi, cuius ætate & Regina mater, ſuperba mulier, & Primores ad dominatum abuſuri eſſent, alter de republica conſtitui oportere. Confirmabat autem id imprimis Gouorcus Chrobranius, homo ſenex, multa ex veteri memoria ad rem facientia commemorans. Redierat iam Zbigneus Cracouienſis Epiſcopus cum Konieczpolio Cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis inſtitutum iter Baſileam proſequentibus Ab eo itaque Regina non ignara conſiliorum Spitconis atq; Derslai impetrauit, vt Opatouiam proficiſceretur, turbulentaq; iuuenum concilia diſturbaret. Non fuit gratus eius aduentus iis, qui illuc conuenerant: ſed tamẽ ille ſingulari patientia vſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plu-

ne plurimis perſuaſit, vt abiecto nouandarum rerum ſtudio, decreto Breſtenſium comitiorum ſtarent: quo cautum eſt, vt Vladislaus defuncti regis filius, Rex poſt mortem patris deſignaretur. Ita conuentus ille nulla re perfecta fruſtra frementibus ſeditionis auctoribus ſolutus eſt. Nec tamen ii quieuerunt, nacti plures ſententiæ ſuæ adſtipulatores: In quibus præcipui fuerunt Abraham Zbanſcius iudex Poſnanienſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nam quum vndiq; frequentes proceres ac equites Cracouiam ad pręſtitutam diem conueniſſent, iniectus eſt ab iis ſcrupulus, nouum & inuſitatum eſſe impuberi diadema imponi: in diſcrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas Nobilitatis, magno labore & ſanguine maiorum ſuorum partas, illa impuberis Regis coronatione: neque enim rite ab impubere iuſiurandum dari poſſe. Quod ſi in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo, qui iam rerum potiatur. Cæterum hic quoque ſcrupulus à maioribus natu exemptus eſt, producto à Zbigneo codice è baſilica Cracouienſi, in quo effigies Caſimiri magni Regis, dum coronaretur, impubes depicta erat. De iureiurando autem Regis reiecta res ad pubertatem eius, interim autem placuit, vt Sophia mater & Proceres ſacri pariter & ciuilis ordinis pro eo fideiuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quam iuſiurandum rite præſtitiſſet. Conquieturi iam turbatores illi videbantur, quum in ipſo coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, vociferantes, ne ſibi inuitis paucorum conſpiratione Rex imponeretur. Inita denuo ſuffragia, nec ea tamen libere ferri poterant, factioſis illis altercando tempus extrahentibus, vt præteriret dies, & interim ipſi plura de Nobilitate ad ſe pertraherent: ii porro, quibus magis placebant quieta conſilia, vt tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod vbi à Proceribus animaduerſum eſt, Ioannes Oleſnicius cognomento Glouacius Marſchalcus è Senatusconſulto pronunciauit ad Nobilitatem: vt quibus placeret Vladislaum coronari, in dextram diſcederent: qui aliter ſentirent, in læuam. Id vbi factum eſt, vna voce omnes Vladislaum Regem eſſe iuſſerunt. Melſtinius vero cum Zbanſcio & Straſſo, qui in editiorem locum conſcenderant contradicturi, deturbati ſunt, extemploque coronatio Regis in baſilica ſolenniter peracta eſt, ſole ad veſperum declinante. Poſtridie in vrbem deſcenſum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iuſiurandum. Nec tamen aſcendit tunc Rex in præparatum ſibi in foro ſolium, contentione orta inter Epiſcopos & Duces Maſouiorum, quod proximum Regi locum ſibi vterique vendicarent.

Controuerſia de coronatione & iuramento Regis noui.

Vladislaus iunior coronatur.

Subſequentibus deinde diebus conſultatum eſt à proceribus de ratione adminiſtrandæ Reipublicæ: multorumque ſententiæ in Ziemouitum Ducem Maſouiorum inclinabant, vt is gubernator regni eſſet, erat enim vir bonus, & magni conſilii. At vicit plurium ſententia, metuentium, ne is dominandi dulcedine deguſtata, ambitione deprauatus, aliquid aduerſus Regem & Rempublicam moliretur: & indignum viſum eſt, ad eum ſummam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum eſſet. Itaque placuit, in ſingulis ſatrapiis ſiue Palatinatibus ſingulos conſtitui prouiſores, in Cracouienſi vero propter monetariam officinam duos, ex iis, qui ſummis in Republica honoribus non fungerentur, qui quæſtores regiorum redituum eſſent, & intra ſuos quiſque fines negotia publica regio nomine adminiſtraret. Sed ne quid tamen noui in Republica, niſi ex ampliſſimi conſilii

Prouiſores inſtituti in Polonia.

Ruſſica & Podolica Nobilitas cum Polonica exæquata.

decreto, ſtatuerent. His quinquagenæ marcæ annuæ in ſumptus conſtitutæ. Ibi etiam Ruſſica & Podolica Nobilitas cum Polonica omni iure exæquata eſt à nouo Rege, non ſine multorum murmure, qui remitti illa quoque Ruſſis ægre ferebant, quod neceſſe eis fuit antiquitus, quandocunque & quocunque Rex iuſſerat, ſine vllo ſtipendio ad bellum proficiſci: ad arces muniendas ac reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemque ſiliginis modios & quaternos groſſos quotannis Regi pendere. Verum illud maxime permouit Regem, quod à patre & Senatu illam exæquationē promiſſam eis eſſe conſtabat. Inceſſit deinde cura conſiliarios conſtituendæ Reipublicæ & pacis: multæ vndique difficultates impendebant, cum Cruciferis, cum Sigiſmundo Imperatore, cum Suidrigellone, cum Sileſiis, qui poſt mortem Regis finitimas ſibi oras Nicolao Cotficio duce latrociniis infeſtabant. Ne domi quidē vſquequaq; quietæ res erant, nouatorib. illis Nobilitatem aduerſus eccleſiaſticum ordinem ob repreſſos conatus ſuos cōcitantibus, & ius decimandi, cenſuræque eccleſiaſticæ ſiue excommunicationis in controuerſiam vocantibus. His de rebus omnibus frequenti Senatu actum. Et ad Sigiſmundum quidem Imperatorem miſſi legati Cancellarius & Mareſchalcus, quo æquiorib. conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti Ducis Auſtriæ generi Cæſarei nouo Regi fratrique eius petere iuſſi ſunt. Sed ſuſpenſa res ab Imperatore, vt prius diſſidiorum cauſæ conuentu inſtituto ſummouerentur, eiq; rei conſtituta dies ad Pentecoſten ſequentis anni. Quod autem tunc nihil impetratum eſt, in cauſa fuit illud quod Imperator tutelam Regis, & gubernationem regni ſperabat, & ambiebat, legatoſque largitione & pollicitatione fruſtra tentarat, vt eum ſibi honorem publice vel ſimulate deferrent, repudiaturo honeſtius, quam diuulgarat. Cum Cruciferis conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem D. Mariæ, ſed vtrinque re infecta diſceſſum, propterea quod in expectatione erant Cruciferi, quonam modo ſuccederet Liuonibus, qui Samogitiam & Lithuaniam cum Suidrigellone tunc bello vexabant. Et iam Poloni diſcedētes Breſtam Cuiauienſem peruenerant, cū eos Commendator Oſterrodenſis conſecutus eſt, de pace poſtulans: fefellerat enim Cruciferos exitus Samagitici belli. Nam Liuones præda onuſti è Samogitia reuertentes in ſylua quadam ſuccifis arboribus impediti, à Samogitis, & circumuenti magna ſtrage profligati erant. Atque id Poloni quoque eo ipſo puncto temporis, quo Commendator aduenit, cognouerant. Prorogatæ ſunt tamen induciæ ad tertium nonas Maias inſequentis anni, & de alio conuentu conſtitutum.

Nobilitas cōtra eccleſiaſticos fremit.

Legatio Polonorum ad Sigiſm. Imp.

Cum Cruciferis conuentus.

Liuones à Samogitis fuſi.

Induciæ prorogatæ.

Cum Sileſiis quoque Bendzini conuentus actus eſt, ipſis poſtulantibus, propterea quod Criſtinus Cozeglouius Caſtellanus Sandecenſis damna paſſus à prædonibus Sileſiis, cū fœnore ipſis vicem referebat, & Gliuiciam oppidum in Sileſia interceperat. Renouata pax his conditionibus, vt Cotficius turbator pacis vna cum ſociis ſuis vtrinque pelleretur: damna data acceptaque inuicem compenſarentur. Deinceps vero, ſi quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis perſequendum vt præſto eſſent ii quoque ipſi à quorum parte id extitiſſet. Nec diu tamen hæc à Sileſiis obſeruata ſunt, ad ingenium redeuntibus. Podoliam vero cum Suidrigello infeſtaret, ac Fedconem Neſuiſſenſem Ducem cepiſſet, repreſſus eſt à Polonis ducibus Vincentio Szamotulio, & Michaele Buczacio: receptusque & liberatus Fed-

Pacta cum Sileſiis.

tus Fedco Bratiſlauiam & Cremeneciam Regi dedidit, moxque rurſus concedente Rege eas, quoad viueret, retinẽdas recepit, cum ſe vna cum poſteris ſuis in fide & clientela eius, & regni fore ſolenni iureiurando profeſſus eſſet. Porro domi diutius res agitatæ inter Eccleſiaſticum atque Equeſtrem ordinem, conuentumque ſæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melſtinio, Zbanſcio, & Straſſo omnia miſcentibus. Temperatum tamen eſt à vi, metu interdicti eccleſiaſtici. Tandem pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex iis, qui anteſignani erant illarum turbarum, intra breue tempus extinctis, cæteris religione & metu interdicti eccleſiaſtici perculſis. Illud autem in contentionem venerat, quod cupiebant politici valere conſtitutionem Iaroslai Archiepiſcopi, qua ſanciebatur, vt qui agri ex illo tempore coli cœpiſſent, ex iis ne manipularis decima penderetur. Verum ea conſtitutio per vim expreſſa eſſe ferebatur. Præterea, quem agrum quiſque Nobilis agreſti & adſcriptitio depulſo ſibi ipſe coleret, vt inde parœco ſuo decimam penderet, quamuis alii prius ea pendi ſolita eſſet. Sed neutrum extortum, illud modo conceſſum: vt quoſcunque agros Nobilis coleret, ex his canapale ne ſolueret, neve conueheret ſuo curru decimam, neque delectum in ea ſacerdos haberet, niſi data opera vitioſum frumentum à Nobili relinqueretur. Aliud quoque minorum Polonorum inteſtinum inter ipſos diſſidium mortuo Spitcone Palatino Sendomirienſi, de conferendis honoribus in conuentu Vislicienſi diuerſis partium ſtudiis excitatum, ſedatum eſt: cum eſſet conſtitutum, vt vacantes honores iis, qui eſſent gradu proximi, conferrentur. Itaque Ioannes Czizouius Caſtellanus Sendomirienſis Palatinus factus eſt: in eius vero locum Caſtellanus Lublinenſis ſuffectus, & ſic aliis alii deinceps ſucceſſerunt. Brieczenſem vero Caſtellaniam Clemens Strelcius alter de primoribus Cracouienſis tractus, Nobilitatis ſuffragiis adeptus eſt. Verum hæc duo extrema inſequenti fere anno milleſimo quadringenteſimo trigeſimo quinto acta ſunt.

Cauſa diſſid inter ordines.

Diſſidium minorum Polonorum inteſtinum.

Conuentus deinde rurſus cum Cruciferis apud Breſtam Cuiauienſem & Sluzeuiam eodem plane, quo ſuperiori anno, exitu actus eſt. Cruciferis itidem ex euentu Samogitici belli pendentibus, & Polonorum facilitate abutentibus, & ad octauum idus Decembris conuentum & inducias extrahentibus. Inde Siradiæ comitia Rex habuit: ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus, nec tamen impetratum. Sed poſt paucos dies is, ſiue præfecti conniuentia, ſiue cuſtodum negligentia, euaſit, & miſcere Valachiam ciuili bello adortus eſt. Autumno vero eiuſdem anni Sidrigellonis exercitus cum auxiliaribus Cruciferis Liuonicis inſigni ſtrage in Lithuania à Polonis, duce Iacobo Cobilanio in auxiliũ Sigiſmundo Duci à Rege miſſis, ad Vilcomiriã profligatus eſt, multi ibi capti, multi cæſi, multi Suētæ fl. vndis, vbi prælium commiſſum eſt, ſuffocati. Ibi robur omne Liuonũ cum Magiſtro & Marſchalco concidit. Captus eſt in eo prælio Sigiſmundus Rothus Sileſius, is, qui à Cæſare ad Vitoldum proficiſcens, à Ioanne Czarcouio captus, & ſub militari ſponſione dimiſſus, fidem fregerat: itemque Coributhus qui paulo ante è Bohemia, vbi negligi iam ſe animaduerterat, per Pruſiam cum auxiliaribus Bohemis & Sileſiis reuerſus, cum Suidrigellone ſe coniunxerat. Vterque in profluentem demerſus: Suidrigello vero cum paucis Ruſſis effugit, & ex eo tempore Smolenſcum, Orſam, Poloſcum, Vitepſcum, & Ruſſiam fere omnem victoris fidem ſecutam amiſit. Miſerat interim, dum hæc in Lithuania

Cum Cruciferis conuentus initus.

Suidrigello cum Liuonicis Cruciferis profligatus.

Coributhi mors.

Sigiſmundi Imp. legatio ad Vladiſlaū Regem.

geruntur, Sigiſmundus Imperator legationem ad Vladislaum Regem, vt bellum inter cognatos principes componeret, non tam pacis cupidus, quam quod Suidrigellonis partibus, quem ipſe vanis promiſſis ad id bellum concitarat, metueret. Ei legationi, priuſquam de exitu belli Lithuanici cognitum eſſet, reſponſum eſt: Libenter id facturum fuiſſe Regem ſi integrum eſſet: verum credere eum, illos collatis ſignis iam ferro inter ſe decreuiſſe. Vtrilibet autem ceſſiſſet victoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Commodum legati diſceſſerant, cum de victoria Sigiſmundi allatum eſt. Quo minus poſtea negotii fuit cum Cruciferis in conciliãda pace perpetua, cum ii fracti animis duriores etiam conditiones acceptarent.

Conuentus Vngarorum & Polonorũ ad Keſmarcum.

Legatio ad Imp. Sigiſm. Regis Pol. de coniugio.

Subſequenti anno ad Pentecoſten Proceres Polonorum & Vngarorum apud Keſmarcum conuenerunt, ſublatiſque diſſidiorum cauſis pacem inter Reges ſuos fecerunt. Qua confecta, miſit rurſus Vladislaus Rex legationem ad Imperatorem, coniugium neptium eius ſibi fratrique ſuo poſtulans. Nec ille abnuit, ſed in aliud tempus, quo eſſet bellicis curis & negotiis Bohemicis ſolutior, eam rem ſuſpendit. Interim vero ille pacata Bohemia nõ diu poſt mortuus eſt.

Inter diſſidentes autem fratres Valachos Rex per legatos tunc compoſuit pacem, partitus inter eos dominatum, ita vt inferior & maritima ora (quam Beſſarabiam vocant, in qua Bialogrodium arx eſt, & Kilia) Stephano: ſuperior vero, hoc eſt, occidentalis & Ruſſis vicinior cum Soczauia metropoli Eliæ cederet.

Elias Palatinus Moldauiæ iurat in verba Regis Pol.

Tributum Moldanorũ.

Qui quidem Elias omni mora poſtpoſita Leopolim veniens, in verba Regis præſentis ac habitu regio præſidentis, vna cum proceribus ſuæ partis iurauit: vexilloque ritu ſolenni ad pedes Regis abiecto, in fide ac clientela eius, & omnium deinceps Regum Poloniæ ſemper ſe fore, & contra quoſuis hoſtes ſumma ope ipſis affore, profeſſus eſt. Quo facto, Rex eum ſublatum exoſculatus eſt. Proceribus vero Valachis dextram dedit, tributumque centum equorum, totidem, ſiue (vt volunt alii) quadringentorum ſericorum pãnorum, quæ Camchæ vulgo vocantur, totidem boum, ac ducentorum curruum Viſonis (piſcis id prægrandis nomen eſt cuius ferax eſt Danubius) in ſingulos annos impoſuit: Scepinenſem vero tractum, diplomaque paternum, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit, in compenſationem damnorum, quæ Alexander pater eius in Colomeienſi & Sniatinenſi præfecturis dederat. Halicienſis vero arcis poſſeſſionem Eliæ, quoad viueret, Rex conceſſit. Poſt quartum demum annum & Stephanus, & Elias frater iterum cum vniuerſo ſenatu ſuo in verba eiuſdem Regis iurarunt.

Pax cum Cruciferis & pacta ad Breſtam.

Sub finem anni huius pax cum Cruciferis Pruſſicis & Liuonicis Breſtæ Cuiauienſi facta eſt à Rege: qua cautum eſt fide & iureiurando principum inter cætera, vt fœdus Cruciferorum cum Suidrigellone eſſet irritum: Epiſcopis & eccleſiis Polonicis bona ſua ac decimæ in ditione Cruciferorum ſaluæ eſſent atque liberæ, fructus præteritorum duorum annorum interuerſi, ad Paſcha proximum vt iis à Cruciferis reſtituerentur. Epiſcopo Vladislauienſi mille ducenti aurei pro domo Gedanenſi diruta ſoluerentur. Nouam Mar-

chiam

chiam & Choſnum Rex Cruciferis, ipſique viciſſim Nieſſouiam, ac dimidium traiectum Viſtulæ apud Toruniam Regi redderent, & nouem millia florenorum ac quingentos aureos numerarent. Iaſeneciam retinerent: nec fraudi eſſet cuiquam à ſuis dominis ad hoſtes defeciſſe: finium regundorum ratio certa præſcripta.

De controuerſiis dirimendis conuenit, vt quotannis bini vtrinque delecti arbitri certo loco conuenirent: ſed ita, vt Polonos Magiſter, Prutenos Rex ederet. Atque hæc pacta conuenta noui Reges, Duces, & Magiſtri intra annum vertentem à creatione ſua, conſiliarii vero ac ſubditi decimo quoque anno ſolenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: Nobilitas atque ciuitates cauerent ſibi inuicem, non fore ſe dicto audientes dominis ſuis, ſi ii contra hæc pacta venire vellent: idque impune fore, principes ipſi ſuis quiſque ſubditis intra certum tempus cauerent.

Sequens annus nulla re memorabilis eſt, niſi quod cum Sigiſmundo Lithuanorum Duce de Suidrigellone reconciliando per principes Senatus Polonici, legatos à Rege miſſos, fruſtra actum eſt. Commouerat enim Suidrigello Regem Senatumque Polonicū ad miſericordiā ſupplici habitu adueniens, & Luſcum, quod adhuc retinuerat, Regi tradens: quod non multo poſt Rex Sigiſmundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, vt eo mortuo in ditionem Regis & Polonorum cum tota Volynia recideret. *De Suidrigellone cum Sigiſm. Duce Lithuanorum recōciliando fruſtra actum.*

Inſequenti vero anno milleſimo quadringenteſimo trigeſimo octauo non vſq; adeo quietæ res fuere domi foriſque. Etenim Spitco Melſtinus partim inueterato in Zbigneum Oleſnicium Epiſcopum Cracouienſem odio, quod conatibus ſuis ad nouandas res intentis obſtitiſſet, partim etiam nouo (quod de hæreſi exagitaretur) inflammatus, bona eius Vilcuenſia Melſtinio arci ſuæ propinqua armata manu inualit atque diripuit: caſtellum interceptum præſidio muniuit. Citatus à Rege velut publicæ pacis turbator, in gratiam cum Zbigneo rediit, cum ei communium amicorum arbitrio ſatisfeciſſet. Quæ tamen gratia diuturna non fuit. *Melſtinius bona Epiſcopi Craco. intercipit.* *Reconciliatio cum Epiſcopo.*

Ea vero cauſa fuit vtriuſque ordinis proceribus, vt in comitiis Corcinenſibus menſe Aprili habitis ſancte ſe obſtringerent, pro perduelle habituros, quiſquis iudicia contemneret, armiſque priuato conſilio ſumptis ius ſuum perſequeretur: & quiſquis hæreſim vllam profiteretur, aut profitentes defenderet. *Comitia Corcini.*

Vbi etiam minores Poloni frequentes conſtituerunt inter ſe, prouiſoribus ſiue curatoribus regiis deinceps non parere, dominatus eorum pertæſi, ſiue adeo indignum eſſe rati, à paribus regi.

Vix dum hoc malum conquieuerat, cum ſubito aliud exortum eſt. Derslaus namq; Rithuianus, opibus & animo ex direptis propatrui ſui Alberti Archiepiſcopi Gneſnēſis ſuperiori anno defuncti, facultatib. auctus, validā peditū equitumque manum coēgit: accituſque ad Regem, negauit ſe quidquam cōtra Rempublicam moliri. Dimiſſus, nocte quadam ad Zatoriam coactum illū exercitum duxit, & ſcalis admotis oppidum id cepit, oppidanis nil eiuſmodi ſuſpicantibus: deinde Oſuiecimenſem tractum omnem in ditionem ſuam redigere adortus eſt. Et iam Sigiſmundus Imperator Vngarorum & Bohemorum Rex obierat. Moleſtum id fuit Regi Senatuique, vicinum & amicum *Prouiſores amoti.* *Rithuianius Zatoriam intercipit.*

princi-

principem, eamque oram, quæ promptuarium quoddam eſt Cracouiæ, à ſuis vexari. Nec tamen reuocari ſe à cœpto Derslaus paſſus eſt, donec dum incautius ſtatiua habet, fuſus fugatusq; à Sileſiis, Regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine. Rex vero non prius eam Venceslao Oſuiecimenſium Duci Caſimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela Regis Polonorum ſe deinceps fore, ſolenni iureiurando ſpopondit, & Berualdum caſtellum infame latrociniis ipſi conceſſit. Dederant autem ei tumultui cauſam Duces ipſi Sileſii, qui cum late propagati patrimonia ſua in tenues portiones diduxiſſent, neque pro dignitate inde ſuſtentare ſe poſſent, rapto viuere neutiquam turpe aut ignominioſum ducebant: & cum alias in mercatores viatoresque graſſabantur, tum poſt pacem haud multo ante cum Polonis factam, Vielunenſe territorium nouo latrocinio infeſtarunt: quanquam non impune. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteraque Vielunenſi Nobilitate prædâ omni exuti, trepide domos dilapſi ſunt. Sic ergo tunc Vladislaus Rex Sileſios vltus eſt. Quo fit, vt minus moleſte factum illud Rithuianii tuliſſe videatur.

Oſuiecimen. duces in clientela Regis Poloniæ.

Bohemicum deinde bellum exarſit, neq; ſpacio temporis diuturnum, neque exitu funeſtum, cuius hæc fuit cauſa: Sigiſmundus Imperator moriens, cum animaduertiſſet, Barbaram vxorem ſuam de regno magis, quam de vita ſua ſolicitam, cum primoribus Bohemorum clandeſtina conſilia conferre: Albertum generum ſuum Vngaris & Bohemis proceribus diligenter commendauit. Barbara, quæ regna illa ad Vladislaum Regem Polonorum dotalia afferre, quam filiam Reginam videre mallebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta eſt. Poſt Sigiſmundi mortem nihilominus Bohemi in duas factiones diuiſi, partim Albertum, quem Vngari iam ſibi Regem coronârant, partim Caſimirum Vladislai Regis fratrem ad regnum iuuitârunt. Acceptauit delatum regnum Caſimirus magnâ Senatus Polonici parte nequicquam diſſuadente: cæterum prouiſoribus ſiue curatoribus regni compendii ſui cauſa, quemadmodum creditum eſt, inprimis ſuadentibus. Itaque miſſi in Bohemiam ad adeundam poſſeſſionem regni nomine Caſimiri Sendiuoius Oſtrorogius Poſnanienſis, & Ioannes Tencinius Sendomirienſis, Palatini, cum non contemnendis copiis, cum quibus ſeſe non exiguus Bohemorum numerus coniunxit, ita vt ad quatuordecim millia eſſent in eo exercitu. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamque ſolenni ritu diadema ſuſceperat: quin coëgerat etiam longe validiorem exercitum, cum de Bohemis & Vngaris, tum ex omni fere Germania, cumque eo obuiam hoſtibus prodiit. Caſimiriani ne iniquo loco cum potentiori hoſte pugnare cogerentur, ad Thaborū oppidū foſſis & carris caſtra cōmuniunt. Nec Albertus caſtra oppugnare auſus, non longe & ipſe caſtra ſua metatus eſt. Crebris excurſionibus & leuibus certaminibus haud leuia vtrinq; damna accepta. Cum autē Caſimiriani, quo tutiores eſſent ab ictibus bombardarū, quibus acriter petebantur, in oppidum ſe recepiſſent, dimiſit Albertus exercitum: nam difficili & ipſe pabulatione atq; annonâ iam vtebatur, & difficilis erat oppidi permuniti oppugnatio. Caſimiriani quoque nullo operæprecio facto numis exhauſti, & amiſſis equis Bohemiâ exceſſerunt. Verum id priusquam Vladislaus Rex factum reſciret, quoniam de periculo eorum certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniam omnem ad bellum Bohemicum exciuit, & in Sileſiam cum infeſto minorum Polonorum exercitu ingreſſus, longe lateque

Expeditio Polonorum in Bohemiam.

Poloni re infecta Bohemia exceſſere.

Expeditio in Sileſiam.

que eam vaſtauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiori Sileſiâ fecère. Inde in Bohemiam Rex progredi, & ſuis opem ferre parabat. Sed cum de ſtatu rerum Bohemicarum apud Opauiam ex Palatino Sendomirienſi è Bohemia reuertente cognouiſſet, exercitum dimiſit, domumq; rediit.

Non fuerunt in ea expeditione Ruſſi & Podolii, clade domeſticâ, quam inſignem eius æſtatis initio à Tartaris acceperant, impediti. Excurrebãt enim Tartari populabundi in Podoliam, ingentemq; prædam abigebant. Recedentes eos cum Podolii manu validâ factâ perſequerentur, in limoſam quandam paludem ex metu recipere ſe coëgerunt: ignariq; locorũ, adactis equis impetũ in eos fecerunt. Stabant contra inſtructi Tartari æquiori loco, eminusq; imbrem ſagittarum in Polonos cum cœno conflictantes iaculabãtur. Ibi ancipiti malo perculſi primi extremis, vt retrocederẽt, ſibiq; explicandi ſeſe ex illa difficultate locum darent, ſignificabant. At illi actum eſſe de ſuis rati, in fugam ſe prorſus coniecerunt. Nec Tartari occaſioni defuerunt: obtritis enim primis, cæteros auerſos obſtinate perſecuti, magnâ ſtrage profligarũt, neminem viuũ ſeruantes. Ibi pleraq; Nobilitas omnis & firmamentum Ruſſiæ cum Michaele Buczacio Præfecto Podoliæ concidit, ita vt crebris deinceps excurſionibus abſq; metu oram illam omnem Tartari peruaſtarent. Qua in clade Ioannes Vlodecus egregium fortis & tolerantis viri exemplum præbuit. Is multis vulneribus confectus, quum inter cadauera iacens à victoribus deſpoliaretur, ita compreſſit vitalem ſpiritum, vt, quum barbarus caligas de pedibus eius non ſine vulnere reſcinderet, digitumque cum annulo præcideret, tamen nullam doloris atque ſenſus ſignificationem edidit, & incredibili patientiâ vitam ſeruauit. Eodem anno confirmatum eſt Vladislao regnum in comitiis Petricouienſibus menſe Decembri habitis: amotique ab adminiſtratione curatores ſiue prouiſores, quum Rex iam decimum quintum annum, qui apud Polonos finiendæ tutelæ legitimus eſt, attigiſſet, ac iuſiurandum ſolenne dediſſet. Sigiſmundo magno Duci Lithuanorum renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis ſtabilitus principatus regio diplomate. Monetæ quoque probandæ qui præeſſent, in ſingulis ciuitatibus deſignati, valde enim iactabatur nummus. Verum non diu id decretum valuit, præterquam in minore Polonia & Ruſſia.

Tartari Podoliam vaſtant.

Pugna Tartarorum cum Polonis.

Poloni profligantur.

Comitia Petricouia.

Lithuanorũ pacta renouata cum Polonis.

De pace deinde inter Cæſarem & Regem Concilium tunc temporis Baſilienſe, & Eugenius Pontifex per Oratores diligentius egerunt: quo commodius ſublato inter hos Principes bello Græcis atq; Vngaris ſubueniretur. Vtriſq; enim grauis erat Turcarum Imperator Amurathes, qui Tranſalpinam Valachiam iam ſibi vectigalem fecerat, ac Ruſciam & Serbiam vectigales Regum Vngarorum ditiones affligebat. Non abhorrebat à pace Cęſar, ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant ſtudia Bohemorum in Caſimirum. Sileſii vero Alberto Marchione Brandeburgenſi duce accepto à Cæſare, crebris populationibus Poloniam vexabant. Itaq; ex illis ipſis comitiis Petricouienſibus quatuor de proceribus legati miſſi ad Imperatorem Vratislauiam, quo is venerat è Bohemia, multis hinc inde iactatis, eo rem perducebant, vt poteſtas fieret Bohemis denuo, quem vellent, Regem creandi. Id eo lubentius faciebant Poloni, quod Cæſar ſecreto pollicitus eſſe dicebatur Archiepiſcopo principi legationis Polonicæ, daturum ſe Caſimiro Bohemiam in dotem cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, variante Cæſare conditiones pacis, quorundam conſilio & maleuolentiâ, nam ipſe vir bonus, &

De pace inter Cæſarem & Regem Concilium Baſil. & Pp. agit.

Legatio Regis Pol. ad Cæſarem.

pacis amans erat. Diſcedentes autem legati infecto negocio, precibus legatorum Pontificis & concilii ægre reuocati ſunt. Namislouiæ deinde tentatum de conditionibus pacis, neque ibi tamen ea conuenit: induciæ modo quadrimeſtres, per quas commodius pax conficeretur, conſtitutæ. Atque id anni milleſimi quadringenteſimi trigeſimi noni principio actum.

Induciæ cum Cæſare Polonorum.

Quo quidem anno foris pax fuit, domi turbæ quædam, ſiue nouandarũ in religione rerum ſtudio, ſiue eccleſiaſtici ordinis odio & inuidia, ſiue vtroque excitatæ, paucorum ſupplicio ſedatæ ſunt. Corcinum ex compoſito erant indicta comitia poſt Paſcha, iamq; eo ipſe etiam Rex peragrata maiore Polonia & parte Ruſſiæ venerat, quũ Spitco Melſtinius clam cũ armatis ſuę factionis hominibus & agreſtibus ſuis in oppidum improuiſus irrupit, & impetu facto in diuerſoria Vladislai Epiſcopi Vladislauienſis, & Nicolai Laſſocii Decani Cracouienſis ſummo mane, quieſcentibus adhuc omnibus, ea diripuit. Idẽque monaſterio fecit, quum ibi Ioannẽ Konieczpolium Cancellarium, & Ioannem Oleſnicium Marſchalcum, qui ibi diuerterant, non inueniſſet. Cõmodum enim ſe ſubduxerant, præmoniti à quibuſdã Spitconis ſociis, quod cũ infenſum ipſis eſſe nouerãt, quippe qui conatibus eius antea reſtitiſſent. His paratis, ex oppido ſuos eduxit, & è regione oppidi curribus & foſſis caſtra munire cœpit. Cæterum priuſquã ea perficeret, coadunati omnes, qui circa Regem erant, impetũ in exercitum eius Hincia Rogouio, & Dobeslao Scecocinio ducibus, inermes fere in armatum fecerunt: commiſſoque prælio, quum Spitconem ipſum inter primos pugnam cientem interfeciſſent, facile cæteros in fugam egerũt. Nec multum ibi ſanguinis fuſum eſt, parci enim Rex agreſtibus, qui inuiti dominum ſecuti erãt, iuſſerat. In Spitconem palpitantem adhuc iudicium inſtitutum: damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapſtinum arx eius in ditionẽ regiam redacta: Melſtinium vero vxori eius deprecanti conceſſum. Quin & iudicium decretumq; ſuum Rex procerib. ſupplicantib. ne quid factũ eius poſteris obeſſet, clementer reſcidit, quod amentia deliquiſſe diceretur. In Zbigneum vero Epiſcopũ conatus illos ſuos maxime intẽdiſſe exiſtimatus eſt, partim propter litẽ quandam priuatam ex affinitate ortam, partim quod ab eo diris deuotus, & ſenatu propter hæreſin abſtinere iuſſus erat. Sed vim eius Zbigneus præmonitus, ad comitia non veniendo, declinauit.

Comitia Corcini.

Spitco interfectus. & Perduellionis damnatus.

Non minores in Polonia maiore per idem tempus motus erant, Abrahamo Zbanſcio eos concitante. Fauebat & hic Huſſitarum dogmati, Bohemosque ſacerdotes domi ſuæ alebat, per quos dogma illud in populum ſpargeret. Catholicis vero ſacerdotibus & Epiſcopo Poſnanienſi Stanislao Ciolco ita infeſtus erat, vt is Cracouiam commigrare cogeretur. Eo vero defuncto, Andreaque Boinio ſucceſſore ei dato, magis ſacerdotes vexabat Zbanſcius. Et perculit quidem eum anathemate Andreas Epiſcopus: ſed quũ ea via nihil proficeret, vi coercere eum adortus eſt. Coactos enim non gentos amplius equites de propinquis & clientibus ſuis, ad Zbanſcinũ arcem duxit, dediq; ſibi quinque Bohemos ſacerdotes coegit: quos inſtaurato Poſnaniæ iudicio publice cremauit. Hoc etiam anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit.

In maiore Polonia motus.

Ad Pentecoſten eiuſdem anni actum de pace inter proceres Polones & Vngaros, neq; tamen Regibus ipſis abſentibus quicquam confectum. Reiecta res ad congreſſum ipſorum Regum, qui antequam contingeret, Albertus Imperator ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio inſtituerat, reuer-

Conuentus Vngarorum cum Polonis.

reuertens, dyſenteria ex immoderato eſu peponum contracta, vitam finiuit. Poſt cuius mortem Vngari perpendentes in quantis eſſent periculis, Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæſaris & Regis ſui vxore Eliſabetha conſilio, ad Vladislaum Regem Polonorum vna cum ipſius Eliſabethæ coniugio, tametſi prægnans tunc erat Eliſabetha, regnum detulerunt. Miſſi publice ad acciendum Vladislaum è Polonia Ioannes Signienſis Epiſcopus, Matthias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Præfectus, Emericus Marcellus Magiſter curiæ, Ioãnes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius, menſe Februario inſequentis anni cum ſplendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam venerunt, & poſtulata totius Vngariæ Vladislao Regi expoſuerunt. Re in conſultationem Senatus poſita, variabant ſententiæ Senatorum, diſſuadentibus multis, difficultatemque duorum ampliſſimorum regnorum adminiſtrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus, aliis contra rem ſplendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam eſſe cenſentibus, neque prodendam barbaris cum florentiſſimo regno ſalutem & amplitudinem Reipublicæ Chriſtianæ, quæ illo quaſi firmiſſimo propugnaculo niteretur: tum quod, illo regno quaſi intermedio pariete ſublato, Polonos omnem maximi ac difficillimi belli cum Turcis molem ſuſtinere oporteret. Pronior in eam partem Vladislaus erat, vt regno ſuo paterno contentus eſſe vellet, cum propter illas, quæ modo commemoratæ ſunt cauſas, tum quod adoleſcens prouectæ mulieris coniugium faſtidiebat. Ceſſit tamen plurium diuerſum ſuadentium ſententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat forte Amurathis Turcarum Imperatoris legatio, quæ viuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniamque, & centum millium armatorum auxilia Vladislao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & Reginæ mandata diſerte proferentibus, vt ſi Eliſabetha Regina ex Alberto Cæſare maſculum poſthumum peperiſſet, eum Vladislaus ad Bohemicum regnum adipiſcendum adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos tranſmitteret. Quod ſi nullos mares liberos relinqueret, tum demum vt Alberti poſthumus in Vngaria ipſi ſuccederet. Hæc dum ita conſtituuntur, interim aduolat ex Vngaria veredarius cum literis ad legatos, quibus ſcriptum erat, vt infecto negocio redirent, eo quod Regina filium peperiſſet. Abiecerat illo nuncio Rex omnem de ſuſcipiendo eo regno cogitationem: ſed tamen victus eſt legatorum perſeuerantia, qui diſerta mandata ſe habere aſſeuerabant, vt etiamſi Regina marem peperiſſet, nihilominus Vladislao regnum deferrent. Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menſes expectabat, Cracouiæ reſponſum à Rege datum eſt: regnum ſibi ab Vngaris delatum eſſe. Si igitur Amurathes amicitiam ſuam expeteret, Vngariam ne infeſtaret, ſociis & clientibus Vngarorum Raſciis redderet, quæ ademiſſet. Nam is poſt expugnatam Smiderouiam, alias etiam quaſdam Raſcinorum munitiones, partim viuente, partim defuncto iam Alberto Cæſare, ceperat.

Oratores Vngarorum ad Vladislaum R. de regno ſuſcipiendo.

Conſultatio Senatus de regno Vngariæ.

Turcica legatio ad Vladislaum Regem.

Pacta Regis Vladislai cũ Vngaris.

Ladislaus Poſthumus Alberti Caſ. naſcitur.

Turcicæ legationi à Rege Vladislao reſponſum datum.

His ita compoſitis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum Regem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt. Ac Pereneus quidem apud Sariſſam arcem ſuæ ditionis Regem venientem hoſpitio accepturus ſubſtitit: Matthias vero & Emericus ad Reginam dolorem & iram diſſimulantem

contenderunt, eiuſque iuſſu comprehenſi, & in vincula cum omni comitatu ſuo coniecti ſunt. Id vbi Sendiuoius Oſtrorogius Palatinus Poſnanienſis, & Ioannes Konieczpolius Cancellarius regni, qui legati à Vladislao ad Reginam miſſi erant, accepere, omiſſa Simonis Agrienſis Epiſcopi ſuaſu legatione, in Poloniam redierunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alii Reginæ, alii Vladislao ſtudent: nihil tamen hac Vladislaum mouebant, vt mutaret ſententiam. Quin aliud quoque maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nuncium accepit è Lithuania, Sigiſmundum Ducem Lithuanorum auare & crudeliter dominantem, conſpiratione Iuani Czartorienſis Ducis, & aliorum quorundam Ruſſorum & Lithuanorum procerum, apud Trocos interfectum eſſe: Suidrigellonem vero Luſcum Ruſſorum proditione rurſus in poteſtatem ſuam redegiſſe. Magnos etiam theſauros Sigiſmundus reliquerat, eoſque interfector vna cum Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Iuanus Sigiſmundum ex inſidiis adortus eſſe fertur: Vrſam habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad menſam & ad cubiculum familiariter admittebat. Illa vel non venerat illo eunte cubitum, vel de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi concluſa erat. Eius igitur vnguium ſcalptura ad oſtium cubiculi aſſimulata, coniurati intromiſſi Ducem nihil tale ſuſpicantem trucidarunt. Deſiderabant nonnulli de proceribus Lithuanis Regis præſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen his de ſua profectione in Vngariam mutabat, ne leuitate quadam, aut metu & anguſtia animi cœpto deſtitiſſe videretur. Caſimiro vero fratri recipiendæ, pacandæ, & gubernandæ ſuo nomine Lithuaniæ negocium dedit. Ingreſſurum autem iter poſt medium Aprilem ingens aquarum inundatio, ſoluta tunc primum niue & glacie, remorata eſt. Aſperrima enim præterita hyems fuerat, magnaque niuium vis ante medium Nouembrem delapſa, ad illud vſque tempus durarat. Neque vero bene ſuperiore æſtate fruges prouenerant, ita vt hominibus vulgo foliis ac tenerioribus frondibus arborum, & radicibus herbarum veſci neceſſe eſſet. Pecudes vero & iumenta vetuſtis tuguriorum ſtramentis detractis ægre ſuſtentata: indeque magna vis morbi paſſim graſſabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, omninoſa vulgo habita, Regem tamen minime commouerunt. Itaque inſtitutum iter parans, in minore quidem Polonia & Ruſſia Ioannem Czizouium Caſtellanum Cracouienſem: in maiore vero Albertum Malſcium Palatinum Lencicienſem vicarios pro ſe reliquit. Præfectos autem Cracouienſem, Poſnanienſem, & Podolienſem, incertum, qua de cauſa, mutauit. Porro Scepuſium Zbigneo Epiſcopo Cracouienſi, vt inde debitum pro argento cælato ſignatoque, cuius non modicum pondus ab eo mutuatus erat, ſibi detraheret, commendauit. Boleslao Duci Maſouiorum præcepit, ne cuiquam Drohicinenſem tractum concederet, quem poſt interfectum Sigiſmundum Lithuanorum Ducem ex fœdere vetuſto, ſed ab ipſo Sigiſmundo renouato, occuparat.

Vngarorum diuerſa ſtudia.

Sigiſmundus Dux Lith. interficitur. Luſcum à Suidrigellone interceptum.

Caſimirus à Rege Lithuaniæ præficitur.

Gubernatores Poloniæ.

His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore conſtitutis, cum magnificentiſſimo apparatu, & comitatu Nobilitatis Polonæ elegantiſſimo, iuſtique exercitus ſpeciem præ ſe ferente in Vngariam profectus eſt: præmiſſoque Simone Rozgonio Epiſcopo Agrienſi, Vincentio Szamotulio Caſtellano Meditecenſi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budam in poteſtatem ſuam redegit. Regina vero certior facta de omnibus, filium ſuum Ladislaum nondum quadrimeſtrem, ſublato Alba regali diademate diui Stephani

Vladislaus Rex in Vngariam proficiſcitur.

phani à Dionyſio Zecho Cardinali & Archiepiſcopo Strigonienſi, præſentibus & aſſentientibus Benedicto Iaurienſi Epiſcopo, Vlrico Comite Ciliæ, Ladislao Garo, Nicolao Iriſtacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre Archiepiſcopi, coronari curauit. Poſteaquam Budam venit Vladislaus magnaque Nobilitatis ac procerum (in quibus & Archiepiſcopus Strigonienſis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuere) multitudo ad eum conuenit, per interpretem huiuſmodi concionem habuiſſe fertur: Alium ego, proceres & viri Vngari, alium longe quam video, regni huius ſtatum me reperturum eſſe ſperaui. Credebam enim ſummo omnium ordinum hominumque conſenſu me accitum eſſe, vt vobis volentibus imperarem, Turcarumque arma ab Vngaria depellerem. Itaque omiſſis rebus Lithuanicis, quæ meam præſentiam nunc maxime requirebant, deſiderio veſtro, & precibus legatorum veſtrorum ſatisfeci, & meum ad vos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia ſe mihi rerum facies offert. Non idem eſt ſenſus omnium: diuerſa ſtudia: habet inter vos non paucos, nec obſcuros fautores Alberti filius poſthumus, & iam ab his diademate redimitus eſt. Quid hinc aliud quam ciuile bellum inter vos propediem expectandum eſt? Eius ego vobis author cauſaque, eſſe nolo. Abunde regno paterno contentus ſum. Vos, me nihil obſtante, quouis modo commodis veſtris & quieti, ſalutique publicæ diligenter etiam atque etiam proſpicite: mei vero nullam rationem dicite. Hæc elocuto Rege, ſecedunt in conſilium Vngari, ſuſpicientes Regis modeſtiam & excelſum animum.

Ladislaus poſthumus infans coronatur.

Vladislai Regis oratio ad Vngaros.

Poſtea Laurentius Hadreuarus Palatinus Vngariæ ex omnium ſententia gratias Regi egit, quod patris clariſſimi & optimi Regis veſtigiis inſiſtens, religionem Chriſtianam inprimis defendere ſtuderet, pluriſque publicam ſalutem, quam ſuam amplitudinem faceret: deinde orauit eum, vt ſuſceptum ſemel ſumma omnium cum lætitia & ſpe optima regnum, ne repudiaret. Paucorum vero illorum, qui aut muliebri conſilio ſeducti, aut dominandi alieno nomine cupidi cum Regina ſententiam mutarunt, conatibus nefariis nihil moueretur. Ne quam vero ei dubitationem relinquerent, ſtatim cuncti in verba eius iurarunt, orſi à Dionyſio Cardinali & Archiepiſcopo Strigonienſi (nam eum, qui præſentibus aliis quibuſdam proceribus puerum Ladislaum Albæregiæ coronauerat, pœnitebat iam facti) ſublatumque de more gentis in humeros Vladislaum acclamante populo Regem promulgarunt. Viſſegradum deinde itum eſt, vbi aſſeruari ſolebat diadema, quod D. Stephani ferebatur: verum id Regina inde clam omnib. ſubtraxerat. Quare parum abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarii, tumultu populi concerperetur. Captus quidem eſt, ſed mox Regis beneficio liberatus, cum is in Poloniam ſtatim rediturum ſe eſſe minaretur, ni ſibi Ladislaus, qui fidem ſuam ſecutus eo veniſſet, condonaretur. Decretum autem eſt, vt Viſſegradenſis arcis præfecturam deinde non niſi Polonus obtineret. Itaque Vincentio Szamotulio Caſtellano Medirecenſi tunc ea mandata eſt. Regi vero Vladislao diadema de caluaria ſancti Stephani detractum ad decimum ſextum calendas Auguſti ſolenni ritu apud Albam regalem ab Archiepiſcopo Strigonienſi impoſitum. Coronatione rite peracta, Rex Polonos proceres, qui ſe in Vngariam deduxerant, dimiſit. Ex his Zbigneus Epiſcopus nouo Cardinalis præsbyteri honore auctus, tam ab Eugenio Pontifice, quam ab Amadeo Allobroge Duce, quem Concilium

Reſponſum ab Vngaris Vladislao Regi.

Vladislaus ab Vngaris Rex promulgatur.

Vladislaus Rex coronatur.

Baſilienſe amoto Eugenio ſuffecerat, & Felicem quartum appellarat, Cracouiam reuertens magna omnium gratulatione exceptus eſt. Tametſi in itinere apud Keueſſum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæſus eſt, vulnerati complures : oppidani vero multorum ſanguine & nece, dimidiique oppidi conflagratione, excitati temere tumultus, pœnas luerunt.

Conuentus minorum Polonorum Corcini. Iugerale tributum decretum.

Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum Regi in Vngariam decreuerunt. In eorum vero ſtipendia vt agricolæ duodenos groſſos in iugera penderent: ſculteti & nobiles, qui nullos haberent adſcriptitios, octonos & quadragenos. Cæterum qui equites per ſe ipſi eam militiam obire vellent, vt & ipſi, & adſcriptitii eorum ab omni penſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſarium id ſubſidium, eo quod Vngari apertius iam factiones alere cœperant, ac partim Regi Vladislao partim Reginæ ſtudebant. Et firmiores erant Reginæ partes in ſuperiore Vngaria, cuius ciuitates plerɋque omnes à Germanis habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarii præſidio, duce Ioanne Iſcra Bohemo, in fide Reginæ continebantur. Ab his aduerſariorum agri vexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur: Ab altera quoque parte Ladislaus Gara male referens Regi liberatori ſuo gratiam, temerato vna cum Archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in Reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & validum exercitum contraxerat. Contra quem Rex, non expectatis Polonorum auxiliis, aulicum ſuum comitatum, Vngaris ac Polonis conſtantem, & quos ad manum habuit Vngaros voluntarios, Nicolao Friſtacio ſiue Vilachio, qui à Regina ad Regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus, miſit, & certam ſibi victoriam pollicentem inſigni ſtrage profligauit. Ladislaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multo poſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli in imperio ſucceſſerat, captus, ſeptuaginta millibus florenorum ſe redemit, cum Reginam ſecutus in Auſtriam veniſſet. Captiuos autem omnes Rex liberaliter dimiſit. Qua clementia permagnam apud Vngaros gratiam iniit, Slauoniamque & Croatiam, miſſo illuc Nicolao Laſſocio Decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium vero & Huniadem ampliſſimis muneribus affecit: & illum quidem Croatiæ præfectum, (quem illi Banum vocant) hunc vero Tranſyluaniæ Palatinum fecit, dein vero etiam Themeſſienſi & Seueninenſi præfectura auxit. Poſtmodum vero quum nauiter rem gereret, Turcaſque Vngariam infeſtantes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam Magiſter Vngaricæ militiæ ab Vladislao creatus eſt.

Vngarorum factiones.

Vngarorum fides lubrica.

Slauonia & Croatia à Vladislao R. recepta.

Caſimirus magnus Dux à Lithuanis renunciatur.

Dum hæc ita fiunt, Caſimirus Regis frater cum pleriſque proceribus minoris Poloniæ & Ducibus Maſouiorũ Caſimiro & Boleslao ſplendido comitatu pro gubernatore in Lithuaniam profectus, accepta de ærario regio pecunia, Vilnæ magnus Dux à Lithuanis renũciatus eſt, fruſtra reclamãtibus Polonis, & fœdera, Regiſque aduerſam voluntatem teſtantibus. Verum plus valuit apud Lithuanos præſens metus. Verebantur enim, ne ſi vicarius modo ducis eſſet Caſimirus, Michael Sigiſmundi interfecti filius Samogitarum & aliorum fautorum ſuorum ope principatum arriperet, pœnaſque mortis paternæ à ſe expeteret. Quin apud Ruſſos noui iam

motus

motus extiterant, & Smolenſcia plebs inprimis tumultuata, ſumptis armis præfectos ſuos cum Nobilitate profligarat & eiecerat, arcem ſibi ſubiecerat, & Georgium Meſcislauienſium Ducem dominum ſibi adſciuerat. Sed Caſimirus nouus Dux cum ſubitario exercitu, exuſto oppido, ingentique cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur cauſa ſiue prætextus fuit Lithuanis creandi ſibi magni Ducis præter ſententiam Regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à Rege Vladislao poſtea diligenter Caſimirus, vt factum Lithuanorum, quo ſe magnum Ducem declararint, approbaret: ſed non modo non impetrauit, verum etiam vehementius eum irritauit, quod neque exemplum Regi placebat, & Michaelem Sigiſmundi filium Caſimirus patrimonio omni exuerat, & Bielſcum Mielnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Maſouiorum Duci ademerat. Nam Boleslaus eas munitiones auo ſuo Ioanni à Iagellone Rege olim donatas, ſed à Vitoldo deinde ereptas, poſt Sigiſmundi demum obitum, ex pacto occuparat.

Michael patrimonio omni à Caſimiro exuitur.

Inſequenti anno minorum ac maiorum Polonorum, ac Ruſſorum auxilia partim ex mercenariis militibus, partim ex voluntariis collecta, ducibus Ioanne Tẽcinio Palatino Cracouienſi, Ioanne Oleſnicio Caſtellano Sendomirienſi, Petro Odrouanzo Palatino Ruſſiæ, Gregorio Kerdeio Palatino Podoliæ, Laurentio Zaremba Caſtellano Siradienſi, Ioanne Siennenio præfecto Sendomirienſi, Derslao Rithuianio, & nonnullis aliis viris illuſtribus in Vngariam, nequicquam prohibente Iſcra, ad Regem venerunt. Quorum opera ductu Tencinii in ea quidem parte, quæ Auſtriæ finitima eſt, ſuperiores fere partes Regis fuerunt, Poſnonienſis arx obſidione liberata: aliæ munitiones, quæ Reginæ præſidiis tenebantur, partim per vim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ ſunt. In ea vero ora, quæ ad Poloniam vergit, diuerſa fortuna Regis fuit, ita vt ab obſidione Caſſouiæ re infecta diſcedere Poloni cogerentur, Keſmarcum amitterent. Scepuſienſem etiam oram, quæ ditionis Polonicæ eſt, & à Zbigneo Epiſcopo tunc tenebatur, Iſcra infeſtaret, & Podolinetiam obſideret. Nec tamen eo Rex arma conuertere ab Vngaris permiſſus eſt, ſiue propter graſſantem peſtem, ſiue quod ii vererentur, ne pertæſus tam oneroſi ac turbulenti regni in Poloniam propinquitate loci inuitatus ſeſe ſubduceret. Peſtem tamen ita is contempſit, vt quamuis plurimi paſſim repente conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minus verſaretur in publico, regiaque obiret munia. Apud Parczouiam vero Poloni proceres cum Lithuanis conuentum egere, fruſtraque, Lithuanis rem interturbantibus, concordiam inter Caſimirum Regis fratrem, & Boleslaum Maſouiorum Ducem, & Michaelem Sigiſmundi Ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moſcorum Dux adiunctis ſibi Tartaris Caſſanenſibus excurſionem fecit in Lithuaniam, Veſmenſemque tractum ferro & igni depopulatus eſt. Quem Lithuani inſecuti commiſſo prælio fuderunt, & viciſſim regionem eius longe lateque vaſtarunt, ingentemque prædam abegerunt. Caſimiro interim Smolenſci euentum belli expectante.

Poloni auxilia Regi in Vngariam mittunt.

Diuerſa fortuna Vladislai Regis in Vngaria.

Conuentus cum Lithuanis Polonorũ initus.

Excurſio Moſci in Lithuaniam.

Sequenti anno maiores Poloni Sileſiæ finitimæ magna detrimenta intulerunt, vlti crebra Sileſiorum latrocinia. Vexatum eſt tamen poſtea nihilo-

Sileſia vexatur à Polonis.

nihilominus territorium Vielunenſe à Vratislauienſibus, Vieruſſouumq; oppidum cum caſtello incenſum, ac dominus eius loci captus. Podoliam vero ac Ruſſiam Leopolim vſq; ingentia Tartarorum examina impune ferro igniq; vaſtârunt, & infinitam pene captiuorum multitudinem, cæteramque prædam abduxerunt. Reuertentes præfectus Glinianorum paruâ cum manu inſecutus, magnâ ſtrage afflixit, multosq; captiuos liberauit: ſed ad extremum hoſtium multitudine circumfuſus, honeſtam cum ſuis omnibus mortem oppetiit. Rex vbi de excurſione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Ruſſos proceres profuſe magis quam liberaliter, non modo pecuniâ de reditibus Polonicis prouenienre, verum etiam cenſibus, poſſeſſionibus, ac totis præfecturis præter leges Polonorum ſiue donatis, ſiue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperam per imprudentiam attributis, remuneratos dimiſit. Ex his Petrus Odrouanzus Palatinus Ruſſiæ & præfectus Leopolienſis cum ſuis Ruſſis feſtinanter reuertens, cum Agriæ ab Epiſcopo laute acceptus eſſet, à Bohemis, qui Caſſouiæ erant in præſidio ſummo diluculo duce Telepho in oppidum inprouiſo irruentibus captus eſt, currusq; eius direpti. Cæterum Bohemos cum præda raptim ſeſe recipientes conſecuti Poloni pariter cum comitatu Epiſcopi, ad internecionem pene cæciderunt, ſuaq; omnia præter ipſum Odrouanzum recuperârunt, quem Telephus in arcem quandam propinquam præmiſerat. Sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder Regi condonauit, defectionisq; ſuæ impunitatem, placato Rege eo munere, impetrauit. Pauci hoſtium viui in poteſtatem Polonorum venere, inter quos fuit ipſe Telephus. Hi omnes Simoni Epiſcopo traditi, non multo poſt ab eo, icto cum Iſcra fœdere, & affinitate firmato dimiſſi ſunt. Sub idem fere tempus Nicolaus Czaica, & Nicolaus Komorouius in Scepuſio præfecti exiguis cum copiis noctu Eperiaſſum oppidum, quod modico Iſcræ præſidio tenebatur, admotis ſcalis ingreſſi, raptim direptum incenderunt. Quo repente cognito Iſcra cum expeditis equitibus eos abeuntes inſecutus, facile fuſis vel cæſis, vel captis paucis, qui cum ducibus hoſtem eminus conſpectum temere expectârant, prædam fere omnem recepit, Czaicā & Komorouium duces cepit, & ad Brozoueciam admotis caſtris, altera arce ſiue fortuito incendio, ſiue ſubiecto à quopiam igni exuſta, altera per deditionem potitus eſt. Quocirca ſubſidiarias aliquot cohortes Zbigneus Cardinalis ad tenendum Scepuſium mittere ex Polonia coactus eſt.

Tartari Podoliam vaſtant.

Æſtatis huius initio duo legati pontificii in Vngariam ad Regem iiſdem de cauſis venerunt. Ab Eugenio quidem Iulianus Cæſarinus Cardinalis Epiſcopus Sabinenſis: à Felice vero & Concilio Baſilienſi Alexander Ziemouiti Maſouiorum Ducis filius, Patriarcha Aquilienſis, Epiſcopus Tridentinus, & Cardinalis præsbyter tituli S. Laurentii in Damaſo, non ita multo ante ab ipſo Felici creatus. Atq; hic quidem vt Felicis, ille vero vt Eugenii autoritatem Rex vna cum ſuis omnibus ſequeretur, poſtulauit. Iuſtior Eugenii cauſa Vngaris viſa eſt, quippe quæ Græcos etiam & Armenios adſtipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter peſtem Florentiam translato interfuere. Polonis, quoniam Academia Cracouienſis autoritatem Concilii defendebat, & non modo Zbigneum Cracouienſem Epiſcopum, ſed etiam Vincencium Archiepiſcopum Gneſnenſem Cardinalis pręsbyteri honore ornarat Felix, tutius viſum, neutrum, donec diſſidium illud maneret, pro Pontifice ſummo agnoſcere. Egit deinde Iulianus cum Rege & Vngaris de pace facienda

Legati Pontificis duo ad Regem veniunt.

cienda cum Regina Eliſabetha, & de ſuſpiciendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum Regina ſecretis conditionibus compoſita eſt, quum ad eam Rex Iaurinum rogatu Iuliani veniſſet, moresq; & virtutem ſuam, ac dignitatem oris ei probaſſet. Verum ea pax, Regina paucis diebus ex dyſenteria ac dolore matricis mortua, rurſus infecta manſit, defendentibus nihilo ſegnius partes Ladislai poſthumi, ſeu verius ſuam rem agentibus iis, qui in ſuperiore Vngaria cum Regina ſenſerant.

Pax inter Reginam & Regem in Vngaria.

Reginæ mors.

Neque vero in perſuadendo bello Turcico plus difficultatis ſenſit Iulianus, quum non tam vtilitas inferre bellum barbaris, quam neceſſitas illatum ab iis depellere, & amiſſa recuperare ſuaderet. Etenim Amurathes non ignarus Vngaricorum diſſidiorum, ciuilisque belli, infeſtabat reliquum Raſciæ, atque Tranſyluaniam: Belogradum obſederat, & ſumma vi oppugnarat. Ac quamuis Vladislaus Rex per Dobrogoſtium Oſtrorogium, & Lucam Gorcanum Polonos oratores ſuos poſtulaſſet ab eo, vt ab obſidione diſcederet, & pacem fœdusque dudum vltro expetitum ſecum ſanciret, ille tamen ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obſidionem in ſeptimum menſem, nec niſi maxima ſuorum ſtrage adactus ab ea receſſit. Ac ne tunc quidem demiſit ſpiritus: quin dimittens oratores Regis, iis demum legibus pacem ſe daturum reſpondit, ſi ſibi reliquum Raſciæ & Belogradum (quod Nandor Albam & Albam Græcam etiam vocant) traderetur. Pollicebatur interim Regi & Vngaris Iulianus ingentia Pontificis, & quorundam Principum Chriſtianorum ad id bellum auxilia. Adhæc autem augebantur Vngarorum ſpes per ſe ipſæ iam inde ab initio in Vladislaum erectæ, rebus ad eum diem aduerſus eundem hoſtem proſpere geſtis. Nam præter id, quod Amurathes à ſeptimeſtri illa Belogradi oppugnatione nulla re perfecta turpiter recedere coactus erat, Ioannes quoque Huniades Regis huius auſpiciis eoſdem barbaros tribus ingentibus prælis per illud ipſum tempus vicerat, & magnis cladibus affecerat: Mezitem Baſſam ducem exercitus bellicoſiſſimum cum filio interfecerat: & Sciabadinum alterum Baſſam trepide fugere coegerat. Commouebat etiam Regem & Vngaros Stephani ſiue Georgii Deſpotæ Raſciæ & Albaniæ miſericordia, qui paucis illis annis vtraque ditione exutus à Turcis, & filiis duobus captis, exſectis & excœcatis orbatus, Regis beneficentia in Vngaria ſuſtentabatur. Superba denique Amurathis legatio, in illud forte conſultationis tempus coniecta, quæ tributum à Rege & Vngaris exigebat, aut traditionem Belogradi contendebat, omnium animos vehementer accendebat.

Belogradum à Turcis fruſtra oppugnatur.

Steph: Deſpotes Raſciæ & Albaniæ à Turcis pulſus.

Amurathis legatio ſuperba ad Regem.

Itaque procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecoſten anni ſequẽtis, qui fuit à Chriſto nato milleſimus quadringenteſimus quadrageſimus tertius, à Rege indicuntur: ibiq; bellum vno omnium cõſenſu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæſarem, atq; alios Principes Chriſtianos, & ad Cruciferos Pruſſicos atq; Liuonicos, nominatim in hoſtes Chriſtiani nominis militiã profeſſos, petitũ auxilia ad tam piam, ac toti Chriſtianæ Reipublicæ ſalutarẽ expeditionem. Verum nihil vſquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæſare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam crucis militiã aduerſus barbaros per omnes nationes Chriſtianas pronunciari iuſſit. Inde aliquantus voluntariorum militũ ſiue adeo promiſcuę multitudinis numerus, quem duxit Iulianus legatus, cruce pro vexillo vtens, confectus eſt. Poloni vero non contemnenda auxilia Regi ſuo miſere, eo quidem

Comitia Vngarorum Budæ.

Bellum contra Turcas decernitur.

dem tempore, quo magnus terræ motus Vngariam, Bohemiam, & Poloniam non ſ tunii afflixit, quo multa ædificia atque arces etiam quædam concuſſæ & diſiectæ ſunt. Viceſima ſecunda die menſis Iulii Buda caſtra mota ſunt, tráſmiſſoq; apud Salſum lapidem Danubio, ad hoſtiles terras peruentum. Capta & incenſa in Raſcia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones. Vbi ad Morauam fluuium, alium ab eo, qui Morauiæ nomen dedit, ventú eſt, quum didiciſſet Rex ab exploratoribus, in propinquo eſſe hoſtium copias, Ioannem Hunniadem cum decem millibus ex peditorum militum, in quibus & Poloni erant, contra eos miſit. Qui cum intempeſtę noctis ſilentio improuiſo in ſtatiua eorum impetum feciſſet, magna ſtrage ad internecionē hoſtes profligauit. Cæſa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, partim per vim, partim per deditionem, ob linguæ & ſtirpis cognationem in poteſtatem Regis redacta. Ad fines poſt Macedoniæ peruentum eſt, vbi Carambeius propinquus Tyranni præfectus Aſiæ, montes ad prohibendum tranſitum Chriſtianis inſederat: quumque illi ad montes appropinquarent, pridie natalis Chriſti impetum fecit in Regis exercitum. Neque Rex detrectauit pugnam, victosq; & fuſos barbaros, duce ipſo Carambeio capto, in montes compulit: & rupem, in qua ſtatiua habebant, vſque ad veſperum ſumma vi fruſtra oppugnauit, non ſine ſuo incommodo, ita vt ipſe quoq;, licet armatus, aliquot ſagittas aduerſo pectore exciperet. Poſt hanc victoriam magnis itineribus Rex Belogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, continuato itinere Budam attigit, & nudis pedibus vrbem intrauit, ſigna hoſtium in æde D. Virginis affixit.

Turcæ ad Morauam fuſi.

Legationes principum Chriſtianorum ad Vladiſlaum R.

His in vniuerſum orbem Chriſtianum celeri fama vulgatis, frequentes à plerisque omnibus Principibus & Rebuspublicis, etiam à Conſtantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes, tam inſignem victoriam Regi gratulabantur, & ad proſequendum cœptum bellum cum cohortabantur, auxilia pollicentes. Nominatim autem Pontifex Eugenius cum Venetis, Genuenſibus, & Philippo Duce Burgundiorum claſſem, ad prohibendum Turcis ex Aſia traiectum, deferebant. At vero Poloni proceres, miſſis publice & priuatim legatis, vere & ipſi gratulabantur tā felices Regi ſuo ſucceſſus: obteſtabantur autem eum, vt vno illo periculo defunctus, ne rurſus difficilis belli fortunam tentaret, in Poloniam veniret, ac bene merentis patriæ ſaluti & tranquillitati conſuleret. Nam & Tartari crebris excurſionibus Podoliam & Ruſſiam infeſtabant, & Lithuani cum Duce ſuo Caſimiro aduerſus Boleslaum Maſouium, ob occupatum (poſt interfectum Sigiſmundum Ducem Lithuanorum) Drohicinenſem tractum, quem ei Rex in Vngariam proficiſcens addixerat, bellum apparabant: & vero è Sileſia ipſa magna belli moles conſpiratione Principum exiſtere videbatur. Hæc igitur præſentia pariter & impendentia mala, vt Rex aduentu ſuo ſedaret & auerteret, Poloni magnopere inſtabant. Hæc itaq; optimi Regis animum in diuerſa diſtrahebant: hinc dulcedo deguſtatæ gloriæ, aut potius ſalutare ex profligato Chriſtiani nominis hoſte gaudium, & cohortationes maximorum Chriſtiani orbis Principum: illinc Polonorum, quibus quantum deberet, intelligebat, preces & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen cauſa totius Chriſtiani orbis publica, inſtante maxime legato pontificio. Cęterum ne Polonos omnino derelictui habere videretur, pollicetur ſe in Polonia ad Pentecoſten futurum, ac de amplisſimi Senatus ſententia Rempublicam conſtiturum eſſe.

Tartari Podoliam infeſtant.

Deliberatio Regis.

Vnga-

Vngaris vero ad diem S. Georgii Budam indixit comitia. Venerat huc quoque euocatus Ioannes Iſcra Bohemus, aduerſæ factionis princeps, & dux belli ſtrenuus, data ſibi à Rege fide (nam Vngari proceres poſt Reginæ mortem omnes iam in fide & poteſtate Regis erant) ibiq; pactis cum Iſcra & factione Ladislai pueri inducis, bellum in Turcas ſummo omnium ordinum conſenſu decernitur: oppidanis atq; agreſtibus pecunia in ſumptus belli, quia ærarium regium nullum erat, imperatur. Dant vltro nomina piæ militiæ Ioannes Varadienſis, & Simon Agrienſis, Epiſcopi.

Comitia Vngarorum Budæ. Bellum in Turcas decernitur.

Peractis comitiis, Regem in Poloniam iter adornantem Vngari proceres ſummo ſtudio & contentione retinuerunt, veriti, vt à Polonis deſiderium eius non ferentibus rurſus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis conſtitit: nam Boleslaus Opolienſis poſteaquam cognouit, Regem Turcico bello implicatum in Poloniam venturum non eſſe, maiore confidentia mercatores Cracouienſes ad nundinas Vratislauienſes proficiſcentes diripuit: quod damnum ad ducenta millia aureorum nummûm æſtimatum eſt. Quæ res cum ad Regem in Vngaria relata eſſet, quietos eſſe iuſſit ſuos, quoad ipſe à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace à Turcis agi cœptum eſt cum Georgio Deſpote Raſciæ, & Ioanne Huniade per ſpeciem redimendi Carambeii, pro quo quinquaginta millia nummûm aureorum numerata ſunt Deſpotæ. Quo vero proniorem ad pacem redderet Huniadem Deſpotes, promiſit ei cuncta, quæ exul in Vngaria partim Sigiſmundi & Alberti Imperatorum, partim Vladislai Regis munificentia nactus erat. Cupiebat autẽ Amurathes pacem propterea, quod nõ ignorabat, quanto conſenſu, & quanta mole Chriſtiani principes contra ſe bellum pararent, & ſatis iã anno ſuperiore ſolius Vladislai vires expertus fuerat. Adhæc aliud ei pergraue bellũ in Aſia à Carmanorum principe imminebat, in quod totis viribus incumbere, pace cum Vladislao facta, cogitabat. Nec Vladislaus, neque Vngari ab honeſta & gloriæ plena pace abhorrebant, ex multo tempore petere à Turcis, ac non dare ipſis pacem ſoliti: & nihil dum conſentaneum promiſſis de claſſibus & naualibus ſociis Venetis ac Genuenſibus afferebatur. Segedinũ igitur profectus Rex, non intermiſſo tamen apparatu belli, quo facilius hoſtem in ſuas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferentes audiuit: pacemq; petentibus, ſiue adeo inducias decem annorum dedit, his legibus, vt Amurathes certas arces, totamq; Raſciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Deſpotæ Raſciæ fuiſſet, ac duos filios Deſpotæ captiuos redderet: ad eaque implenda pauci dies conſtituti. Interim allatæ ſunt literæ à Franciſco Cardinali Veneto, præfecto claſſis pontificiæ, & aliarum ſociarum claſſium præfectis, itemque à Ioanne Palæologo Imperatore Conſtantinopolitano, quibus nunciabatur, Amurathem omnes fere copias ſuas in Aſiam ad Carmanicum bellum traduxiſſe, mareque ſociis claſſibus teneri. Maturaret Rex expeditionem: neque occaſionem tam commodam Græciæ liberandæ, & Europæ vindicandæ elabi ſibi è manibus ſineret. Pollicebantur autem ii, ſe præſtaturos, ne Turcæ ex Aſia in Europam rurſus traiicerent. Palæologus vero terreſtres etiam copias & ſocietatem belli promittere. His permotus Iulianus Cardinalis, qui pacem fruſtra dudum diſſuaſerat, tunc vero ad omiſſum bellum ſumma cura atque diligentia Regem incitare: belli præmia longe ampliora quam pacis in immenſum attollere: neceſſitate expreſſam pacem, quæ diuturna futura non eſſet, eleuare

Turcæ pacẽ poſtulant à Rege.

Induciæ decem annorum Amurathi datæ.

Iulianus pacem diſſuaſit.

ac temporis cauſa ſimulatam dicere. Argumento eſſe, quod lapſo iam tempore, tamen promiſſa à barbaris non implerentur. Quod ſi maxime nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum Pontifice, Duce Burgundiorum, Venetis, & Genuenſibus fœdera, & ſocietatem pii belli initam magis valere oportere. Quod ſi qua religione Rex teneretur, ne iuſiurandum barbaris datum violaret, illo ſe eum metu Pontificis maximi autoritate prorſus liberare.

Abſolutio à iuramento.

Hæc identidem agendo & inculcando, tandem perpulit iuuenem, vt nouo ſacramento ſe cum proceribus ad continuandum bellum Turcicum obſtringeret; cedente de priore ſententia etiam Huniade, Bulgarici regni promiſſione illecto.

Poloni improbant Regis conſilium de pactis violandis.

Comitia Petricouiæ inſtituta.

Non placebat hoc Regis de violandis pactis conſilium Polonis proceribus, qui abſque eo quoque Regem illo bello tunc implicari, moleſte ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaque quum primum hæc acceperunt, comitia Petricouiæ inſtituunt, ad viceſimum quintum diem Iulii, legationem ad Regem decernunt. Verum ille eos anteuertit, miſſo ad conuentum Ioanne Gruſcinio Cuſtode Cracouienſi, qui referret, Regi omnino conſtitutum eſſe Turcicum bellum perſequi, iuberetque Polonos auxilio eſſe Boleſlao Maſouio aduerſus Lithuanos & Caſimirum, ſi bellum id æquis conditionibus dirimere non poſſent. Iam enim Caſimirus ad Drohicinum caſtra poſuerat.

Bellum inter Lithuanos & Maſſouios.

Habebat & Boleſlaus exercitum hoſtili non imparem, in quo multi de Polonica Nobilitate voluntarii militabant. Nec Michael Sigiſmundi Ducis filius & Boleſlai gener aberat, qui non parum momenti rebus ſoceri allaturus eſſe videbatur, propterea quod complures ex Lithuanico exercitu cum eo clam ſentire, commiſſoq; prælio tranſituri eſſe ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala Succamerarius Sendomirienſis, & magiſter militiæ Maſouiticæ fortunam prælii abſente Boleſlao experiri volebat, intererat enim Boleſlaus comitiis: atq; ibi eo petente, è ſententia Regis decretum eſt, vt Lencicienſes, Cuiauienſes, ac Dobrinenſes arma pro eo capeſſerent. Præmiſſi tamen ad Caſimirum Vincentius Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Ioannes Oleſnicius Palatinus Sendomirienſis, cum pacem nequirent, inducias & controuerſię totius reiectionem in aduentum Regis confecerunt. Sed mox ipſis inter ſe ducibus de re tota ita conuenit, vt Boleſlaus Caſimiro omnem illam controuerſam ditionem, excepto Vengrouienſi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorum Pragenſium ab eo acciperet. Nec ad amuſſim tamen Caſimirus ea pacta ſeruauit: mox enim & Vengrouienſe territorium Boleſlao eripuit. Legati vero, qui ad Regem deſignati erant, vbi de Gruſcinio cognitum eſt, Regem iam iter ingredi, reuocati ſunt. Miſſæ tamen publice ad Regem illa ipſa de re literæ per veredarium.

Expeditio Vladislai R. contra Turcas.

Exercitus Regis exiguus.

At Rex poſt medium Septembris Segedino caſtra mouit, non ſatis alacer, nec ſpe optima, eo quod violari à ſe fœdera & iuriſiurandi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Deſpotæ, & munitiones promiſſas reddiderant: & animaduertebat, quam longe minores copias, quam pro magnitudine belli, & quam ſuperiore expeditione duxiſſet, duceret. Multi enim cum ex Vngaris, tum ex aliis Chriſtiani orbis nationibus nõ occurrebát, pacis conuentione decepti. Adhæc de Polonis, qui circa Regem fuerát, multi, quod eorũ ſpei liberalitas Regis minus reſpondebat, cõmeatu accepto diſceſſerant, cuius rei inuidiam Nicolaus Laſocius, qui fiſcum Regis adminiſtrabat, ſuſtinuit. Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouembris Rex cum

omni exercitu apud Orſauā Danubiū traiecit. Erat conſilium eius, vt Callipolim ad orā Helleſpōti ſitā, vbi erat ſtatio claſſis Italicę, recta duceret, & ibi ſe maritimis cum copiis cōiūgeret. Atq; eo ſi compēdioſo maxime itinere peruenire vellet, per fines Macedonię & Adrianopolim proficiſci eū neceſſe erat. Quoniā autem iter illud difficillimum, per montes tranſitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiſcentis obiecta curruum inter anguſtias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad Pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi vrbium & arcium intendit, vt milites quam integerrimi ad dimicationē eſſent. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgariæ eſt, viceſimo ſexto die quum perueniſſet, venit ad eum Vladus ſiue Dracula, Palatinus Tranſalpinæ Valachiæ, veniam petens; quod neceſſarium cum Turcis fœdus ſuperiori tempore iciſſet: viſaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, pedites vero longe pauciores, & ii fere cruce ſignati erant, quum reditum Regi perſuadere nequaquam poſſet, quatuor millibus ſuorum hominum, duce filio, exercitum eius auxit: ipſe vero domum reuertens, duos equos perniciſſimos, duoſque iuuenes viarum peritos in aduerſum belli euentum ei dedit.

Conſilium Regis.

Vbi ad fines Thraciæ peruentum eſt propoſuit Rex edictum vt milites à Chriſtianorum templis manus abſtinerent: itemque vt Turcæ libere & ſecure ſaluis rebus ſuis, munitionum præſidiis decederent: eiuſque edicti exempla per Turcas captiuos quoquo verſus dimiſit. Hinc deditæ nonnullæ munitiones: Petreſſum vero & Sumenum; quæ Bezechium & Sunium vocat Bonfinius, quum non dederentur; vna die ſumma vi expugnatæ ſunt. Vbi præclarum imprimis eximiæ virtutis ſpecimen duo Poloni equites, Iohannes Tarnouius, & Leſcus Bobricius, vel Vngaricorum annalium teſtimonio, edidere: dum alter Sumeni portas duobus vulneribus acceptis refregit: alter Petreſſi murum primus aſcendit. Interim Amurathem cum quadraginta (vt Vapouius ſcribit) centum, ſiue (vt Iouius) octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauibus ex Aſia traieciſſe allatum eſt, ſiue conniuentibus Venetis, & Genuenſibus mercede corruptis, ſiue quum commeatus comparādi cauſa è cuſtodia deceſſiſſent. Nec tamen hic nuncius Regem à cœpto deterruit. Decima die Nouēbris quū exercitus Chriſtianus ad Varnā (quē Dionyſiopolim dixere veteres) oppidum mox clade ſua nobile futurum, quod iam in deditionem ſuam receperant, caſtra haberet, poſt ortum ſolis hoſtes adeſſe ab exploratoribus nunciatum eſt. Laborare ex apoſtemate pedis Rex cœpetat: Itaque Huniades militibus prælium poſcentibus exercitum inſtruxit, atque ſic inſtructa acie ad duo millia paſſuum obuiam hoſtibus itum eſt: deinde ſignis defixis (quæ tamen ſubita tempeſtas in tranquillo coorta concerpſit) ad tres horas hoſtes expectati. Apparuerunt ii poſt, ab extremis collibus in dextrum cornu Chriſtianorum inuehentes: nec eorum impetum Chriſtiani ab ea parte, et iis inſuetum camelorum aſpectum & odorem non ferentibus, Tranſalpiniſque illico diſſipatis, ſuſtinuerunt: fuſi fugatique per montoſa verſus Galatam ad decem fere millia paſſuum. Meliore vero fortuna à Rege & Huniade ab alia parte collata ſigna; & ad quatuor millia paſſuum ſubmoti non ſine cæde barbari, inſtabili fere genere pugnæ vtentes. Inde ad opem ferendam ſuis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægre vim barbarorum ſuſtinebant, Rex reuertens inde quoque hoſtes in fugam egit, ita vt ii diſſipati Thraciam trepidatione implerent, quaſi deletis iam omnibus ſuis copiis.

Regis edictũ.

Turcicus exercitus quantus.

Acies Chriſtianorum inſtruitur.

Conflictus ad Varnam.

At Rex fuſo fugatoque iam omni equitatu Turcico, in Ianiczerorum phalangem (in qua Amurathes ipſe erat,& in quam ſe Baſſa Aſiaticus ex fuga recipiebat) temere cum paucis,iiſque Polonis maxime inuectus, quum ab Huniade,ſiue perſequente adhuc hoſtem fugatum (vt Vngari & Turcæ ipſi) ſiue fugiente cum media parte exercitus (vt Poloni prodidere) nequicquã reuocaretur, pedem referre turpe, & ſe genereque ſuo indignum eſſe duxit: neganti eius eſſe, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confectos hoſtes pugnans ſtragem faceret, atque Aſiaticum Baſſam (quemadmodum Bonſinius memorat) interfeciſſet, ad extremum ſub veſperum iam equo ab Ianiczaris confoſſo periit, Princeps lõgiore vita & immortali gloria digniſſimus.

Vladislai Regis interitus.

Nec barbari tunc equitatu deſtituti perſequi fugientes Vngaros atque Tranſalpinos, ac ne currus quidem & caſtra vſque ad tertium diem inuadere auſi ſunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat victoriam: & inſidias autem timebant. Tertio demum die caſtra immaniter trucidatis ægrotis & ſauciis direpta. Iulianus autem Cardinalis, & Varadienſis atque Agrienſis Epiſcopi fugientes periiſſe narrantur. Ac Cardinalis quidem ſecundum Cromerum fugiens à Tranſalpino nauiculario cum per Danubium veheretur, propter aurum, quod ſecum ferebat, occiſus, & in profluentem nudus deiectus periit.

Iuliani Cardinalis mors.

Callimachus in valle quadam à latronibus ſpoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conſpectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, periiſſe ſcribit. De Polonis duo tantum e prælio euaſere, Iohannes Reſſouius, & Gregorius Sanocius. Cecidere autem inſignes maxime duo fratres Tarnouii, & Zauiſii. De omni exercitu, qui viginti millia pugnatorum non exceſſiſſe exiſtimatur, vix quintam partem eo prælio deſideratam eſſe, & tamen vix tertiam euaſiſſe, multo pluribus in cœno ac longa fuga abſumptis:

Polonorum ſtrages.

Turcarum autem ad octoginta millia, vt vult Dlugoſſus; ſecundum Bonfinium autem ſupra triginta millia (quum fuiſſent ſexaginta) periere.

Turcarum deſideratorũ numerus.

De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmenſis Epiſcopus, Albertus Zichlinius, qui Procãcellarius regni, Iohãnes Strelcius, qui Canonicus Cracouienſis, Andreas Siennenius, Iohannes Borouinius, Petrus Lathoſinius poſtea mirabiliter euaſerunt. Duodecim vero alii nobiles adoleſcentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam ſecreti, & in cubiculum tyranni deducti eſſent, in necẽ eius coniurarunt: peregiſſentque facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, ni in ipſo articulo à Bulgaro, quem vnum ſocium conſilii adhibuerant, proditi eſſent. Atque ii tamen, vbi rem palam eſſe cognouerunt, ne tyranni ſiue libidini, ſiue crudelitati eſſent obnoxii, obditis oſtio peſſulis, armati inter ſe concurrerunt, & mutuis vulneribus fortiter conciderunt. Accidit autem clades hæc anno à Chriſto nato milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quarto, regni vero Vladislai, in Polonia quidem vndecimo, in Vngaria vero quinto, quum is viceſimum ætatis ſuæ annum vix dum egreſſus eſſet.

Fuit autem Vladislaus hic ſtatura procera, facie fuſca, ſed honeſta ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientiſſimus, abſtemius, iuſtitiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate, & clementia etiam in hoſtes ſingulari: liberalitate propemodum nimia: animi vero magnitudine tanta, vt nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo, quod conſulto inſtituerat auelli ſe pateretur. Deniq; ſumma in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum inten-

intentus, minorem, quam debuit, curam geſſit, eiuſq; regni non modò ærarium in alienã rem exhauſit, ſed etiam reditus profuſis largitionibus extenuauit.

INTERREGNVM.

Poſteaquam in Polonia de clade Regis Vladiſlai incerto primum rumore, deinde & ſermonibus eorum qui fuga euaſerant, percrebuit, ingens mœror atque luctus mentes omnium peruaſit. De Rege ipſo, viueretne, an periiſſet, certum ſciri non poterat. Miſſi publice in Thraciam, Græciam, & Bulgariam Johannes Reſſonius, & Ægidius Suchodolius, perquiſitum Regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cũ Ducibus Opolienſib. publice pacti ſunt Glogouiæ: quæ argumento ſunt, orto à latrociniis mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum eſſe. Conuenit autem vt captiui, vtrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, vt liceret ex Opolienſi agro commeatum petere: Duces vero illi, ne cui aduerſus eos opem ferrent, neve ſuos homines ferre paterentur, ac ne tranſitum quidem præberent per ditionem ſuam latronibus & hoſtibus Polonorum: ſi quid iniuriæ damnivi datum eſſet vtrinq;, de eo bini arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De vniuerſa autem controuerſia, vt Vladiſlai Regis, ſi is reuerſus eſſet, arbitrio ſtaretur, ſi cum Polonis proceribus Duces rem non compoſuiſſent: promittebant enim ob id venturos ſe eſſe in Poloniam. Cum Vratislauienſibus quoque tertio poſt anno decennes induciæ factæ ſunt, iiſdem fere conditionibus. Porro Opauienſium, Ratiborienſium, Teſchinenſium, Oſuiecimenſium, & Toſcenſium Duces eo ipſo anno Cracouiam cum veniſſent, pacem & concordiam cum Regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde ſatis euidens eſt, non leues offenſas tunc Polonis cum vniuerſa Sileſia interceſſiſſe, ex quo tempore Rex Vngaricis negociis, & Turcico bello diſtentus erat: quæ tamen magna ex parte ſopitæ ſunt, incerto adhuc rumore de morte eius.

Interregnũ A.Ch.1444 & ſequentibus duob.

Induciæ annuæ Polonorum cum Ducibus Opoliæ.

Induciæ cũ Vratislauienſibus. pax & concordia cum reliquis Ducib. Sileſiæ.

Cæterum vbi cognitum eſt, Vngaros alium ſibi Regem, Ladiſlaum poſthumum Alberti Cæſaris filium, nondum quinquennem, creaſſe: Poloni quoque ad viceſimam tertiam diem Aprilis inſequentis anni poſt amiſſum Regẽ Siradiæ comitia frequentia de Rege creando habuere: atque ibi in Zbignei Cardinalis ſententiã, quamuis aduerſantibus nonnullis, qui expectandum adhuc cenſebãt, decretũ factum eſt, vt Caſimiro Vladiſlai Regis fratri regnũ mandaretur, facile & æquo animo fratrem fratri ceſſurũ, ſi is vel poſt aliquot annos reuerteret. Miſſi igitur legati ad Caſimirum in Lithuaniam, qui eum, re tota ſuſpenſa, ad alia comitia, quæ ad viceſimum quartum diem menſis Augusti indicebantur Petricouiam euocarent ad conſultandum in commune, & conſtituendum de Republica Polona, Rege orba. Et Polonorum quidem legatos abſq; certo reſponſo Caſimirus dimiſit, ſuos vero Petricouiã ad conuentũ, iſcũ mandatis miſit: Debilitatũ ſe ęgritudine ex aduerſo caſu fratris, venire non poſſe, & inopem eſſe conſilii: præter quod immatura ſibi ea de ſurrogãdo Rege conſultatio videretur: ſe quidem, dũ adhuc incerta eſſent omnia, neq; regnũ, neq; adminiſtrationẽ vllã ſuſcepturum eſſe. Videri autem ſibi, vt ii deinceps quoq; ſummæ rei præeſſent, quos Vladiſlaus in Vngariã diſcedens vicarios & gubernatores reliquiſſet. Nõ acquieuit in eo reſponſo conuentus. Itaq; placuit, vt octo principes Senatus ad Caſimirum mitterentur, ac diſerte ad regnum

Comitia Siradiæ de nouo Rege creando.

Caſimirus à Polonis Rex creatur.

Comitia Petricouiæ.

Caſimiri ad Polonos legatio.

Polonorũ legatio ad Caſimirum.

gnum ſuſcipiendum eum vocarent: ſi renueret aut cunctaretur, alium ſibi quæſituros eſſe. Neq; enim tutũ ſibi eſſe, neq; conſultũ Reipub. diutius Principe carere. Perſtabat in ſentẽtia Caſimirus, ſiue quod de fratris vita nõ deſperaret, ſiuequod Lithuani cũ ægre à ſe dimitterẽt, lenis ac lẽti imperii dulcedine ſub Caſimiro deguſtata, ac veriti, ne abſente eo Michael Sigiſmundi filius dominatũ arriperet, interfectique patris pœnas à ſe expeteret: aut ſi cui alii Principatus à Caſimiro mandatus eſſet, ne is profuſas ipſius donationes in ſe retractaret: adhæc Luſcum & Podoliam in ſuam ditionem redigere cupiebant. Id autem ſi regnum capeſſeret Caſimirus, commode fieri non poſſe iudicabãt. Nec tamen Caſimirus regnum penitus repudiabat.

Vbi per Lithuanos ſtare, quo minus Caſimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduerſum eſt, actum eſt cum eis diligenter: at nil impetratum. Itaque diſcedebant re infecta legati, teſtati, ſe ſuo functos officio, quod paternum fraternumque regnum Caſimiro detuliſſent, deinceps aliter ſibi proſpecturos eſſe. Regina quoque Caſimirum filium, vt ſaniore vteretur conſilio, ne quicquam obſecrabat: quem vbi obſtinatum vidit, à legatis impetrauit, vt referre illi de re tanta ad Lithuanorum & Ruſſorum conuentum liceret. Ad octauum idus Ianuarii ſequentis anni, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimus quadringenteſimus quadrageſimus ſextus, cum certum reſponſum Polonis daturum eſſe. Vbi vero tempus id aduenit, frequens ſenatus Nobilitaſque Petricouiam venit: Venerunt etiam ſex legati à Caſimiro & Lithuanis, differri adhuc rem poſtulantes. Quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quod Caſimirus armis ius ſuum perſecuturus eſſet: quem tamen dicebant in principatu Lithuanorum acquieſcentem, regnum non appetere. Irritati hoc reſponſo Poloni, alium Regem ſibi creare ſtatuunt. Cæterum cum ad rem ventum eſt, pœnitentia nonnullorum mentes ſubiit, metuentium, ne graues inde motus exiſterent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos orto inter Polonos & Lithuanos diſſidio, minime defuturos eſſe occaſioni vexandæ & infeſtandæ Poloniæ. Quare placuit rurſus rem in tertium menſem differre, & interim adhuc Caſimiri animum pertentare. Miſſi itaque ad id Præd borius Konieczpolius Sendomirienſis, & Sciborius Sarleius Inovvladislauienſis, Caſtellani, qui authores comperendinandi in ſenatu fuerant, nihilo æquius reſponſum retulerunt. Ideoque ad viceſimam octauam diem Martii, quum frequens ſenatus Petricouiam conueniſſet, cunctuſque (quo ſic religioſius Reipublicæ conſuleret) ſacris myſteriis procuratus eſſet, inita de Rege creando ſuffragia: ea tamen conditione, vt Caſimiro etiam tunc acceptandi regni locus relinqueretur. Perſuadebant enim ſibi complures, mutaturum eum eſſe ſententiam, vbi intelligeret alium Regem creatum eſſe. Ac Epiſcoporum quidem ſententiæ fere in Fridericum Marchionem Brandeburgenſem, qui iam ante gener & ſucceſſor Iagelloni Regi deſtinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Plocenſem Epiſcopum, qui ad alterutrum de Ducibus Maſouiorum, Vladislaum vel Boleslaum regnum deferebat. Hunc ſecuti Ioannes Czizouius Caſtellanus, Ioannes Tencinius Palatinus Cracouienſis, Lucas Gorcanus Palatinus Poſnanienſis, ac maior pars ſenatus, & pleraque Nobilitas Boslaum Regem edebant. Itaq; ex ſenatuſconſulto Boleslaus à Vincentio Archiepiſcopo Gneſnenſi Rex renunciatus, deſignatique quinque de primoribus oratores ad eum, ſi Caſimirus ante Pentecoſten mutatæ voluntatis ſignificationem nullam daret.

Comitia Petricouia.

A Caſimiro legati.

Boleslaus Maſouius Rex à Polonis creatur.

Ibi

ibi: iam Caſimirum, quum de iis, quę Petricouiæ acta erant, celeriter certior factus eſſet, pœnitere vehementer conſilii ſui cœpit: nec modo ſperatum regnum ſe amiſiſſe dolebat, ſed etiam de Principatu Lithuanorum, ac de vita deniq; in periculum ſe venturum eſſe propediem augurabatur. Non ignorabat, impigrum eſſe Boleslaum, & ſibi merito ſuo inimicum. Michaelē vero hoſtem itidem ſuum generum eius eſſe, in eumq; rurſus Lithuanorum & Samogitarū ſtudia inclinata eſſe, alienatis à ſe animis, quod moleſte ferrēt, Gaſtoldi arbitratu ſibi imperari: & meminerat, aliquoties iam inſidias à cōiuratis capiti ſuo & ferro & veneno comparatas eſſe, etiam ab iis, quos intimos habuerat. Cogitabat ergo, ſi ſecundis rebus ſuis, ſepties tamen petitus, ægre inſidias depuliſſet, quid futurum eſſet aduerſis? Itaq; conſultores ſuos, & ipſos per ſe peccatum ſuum agnoſcentes, reprehendebat: & ad matrem ſecreto miſit, vt erratum ſuum, ſi quo modo poſſet corrigeret. Nec ſegniter ea proceres atq; Nobilitatem pro filio præhenſauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, vt conuentum apud Belzice agerent, indeque Petrum Curouium Caſtellanum Sandecenſem ad Caſimirum mitterent. Is vbi cupere eum iam regnum retulit, Regem eum Nobilitas, quæ frequens Cracouiam conuenerat, declarauit, reclamante Zbigneo, & nonnullis aliis proceribus: qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quod, nulla propria Caſimiri legatione expectata, ſoli ſine cæteris Polonis de re tanta ſtatuerent. Itaque reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationem ſibi deſumpſit.

Caſimirum pœnitet non ſuſcepti regni.

Mirū Polonorum ſtudia in Caſimirum.

At illi, Coli conuentu acto, in Caſimirum ipſi quoque rurſus animos inclinant, & abrogata Boleslai electione, legationem nouam ad Caſimirum decernunt, vt ad penultimum Septembris diem Parczouiæ, ſiue vſquam alibi in finibus Lithuaniæ inter Breſtam & Parczouiam conuentum ſecum celebraret. Deinde & minores Poloni ad decimum octauum Calēdas Septembris Corcini conuentum rurſus egerunt, & Colenſe decretum approbarunt. Conueniunt ergo proceres frequentes Parczouiam ad præfixam diem. Caſimirus vero fruſtra expectatus, & admonitus, vt veniret, negauit vllam ſe ſignificationem ſuæ voluntatis de acceptando regno dediſſe: matris & quorundam Polonorum procerum ſibi amicorum precibus adductum in Breſtam veniſſe: ſi quid forte Poloni ſecum agere vellent, illuc ad ſe venirent. Nimia tunc erat Polonorum patientia & miſera propemodum conditio, quod faſtum hunc & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miſerunt ii ſex de primoribus ad eum Breſtam: qui eam conditionem legatis tulit, non aliter ſe ſuſcepturum regnum, niſi Podolia, Luſcum, & Oleſcum Lithuanis redderetur. Quam quum Poloni non acciperent, & re infecta recedere pararent, inſuſurrarunt nonnulli Caſimiro, in manu eius fore ſuſcepto regno vt per ſe ipſe faceret, quæ tunc aliunde poſtularet. Placuit a Caſimiro conſilium, & ſic tandem Polonorum deſideriis aſſenſus, ad octauum demum Calendas Iulii ſequentis anni in Poloniā ad capeſſendum regnum venturum ſe eſſe recepit. Nec multo poſt Duces Ratiborienſium & Teſſinenſium aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis fecerunt, reddita Sbigneo Epiſcopo Cracouienſi Seueria, quam emerat à Venceslao Teſſinenſium Duce ſex marcarum Pragenſium millibus.

Legatio noua Polonorum ad Caſimirum.

Caſimirus ſuſcepit Regnum.

Pax cum Ducibus Ratiborienſi & Teſſinenſi.

HISTORIÆ POLONICÆ

Liber Sextus.

CASIMIRVS TERTIVS REX.

An. Chriſt. 1447 Caſimirus M. Dux Lit. Cracouiam venit.

ANNO igitur Chriſti milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo ſeptimo Caſimirus inſigni Lithuanorum & Ruſſorum comitatu ſtipatus, Cracouiam viceſima quinta Iunii venit: inſequenti die rite ac ſolenniter coronatus eſt: triduo poſt Caſtellano Cracouiẽſi de more coronam, Palatino ſceptrum, Poſnanienſi vero pomum, & Sendomirienſi Palatinis gladium præferentibus, in forum ad accipiendum à ciuibus iuramentum deſcendit. Ibi priuſquam præparatum ſolium aſcenderet, controuerſia inter Epiſcopos & Duces Maſſouiorum de loco, vtri dextrum Regis latus clauderent, orta, reuerti Regem in arcem re infecta coegit. Ceſſere tamen poſtea Duces Epiſcopis. Accidit autem res ominoſa inter ſolennes ceremonias: nam quum de pagis aliquot Tinecenſi monaſterio ſubiectis pecudes pignoratæ ob negatam Regi nouo inuſitatam procurationem ſiue ſtationem eſſent, mulieres ruſticanæ pecudes ſuas ſecutæ, eiulatibus & lamentis non ſine moleſtia & fremitu omnium templum impleuerunt. Monaſterium quoque Mogilenſe, quo die Caſimirus Poloniæ fines attigit, totum fortuito conflagrarat incendio. Nec ſane fefellit omen: ſenſere enim preſſuram Eccleſiæ & monaſteria hoc Rege regnante. Conſultatum deinde: vtrum de duobus Rex Pontificem agnoſceret, Felicemne, à quo Oratores ea de re aderant: an Nicolaum quintum, qui Eugenio nuper ſucceſſerat, & literas ad Regem miſerat. Hunc agnoſcere placuit, miſſique ad eum legati, qui impetrarunt Regi decem millia florenorum in ſubſidium contra Tartaros, quæ Ordini eccleſiaſtico in Polonia imperata ſunt: itemque facultatem conferendi nonaginta ſacerdotia, quæ cuique in prouincia Gneſnenſi vacatura eſſent, & ad ius Romani Pontificis pertinerent, Petierant autem ii regio nomine decimam decimæ, & ius omnium ſacerdotiorum in tota Polonia conferendorum, & penſionem ſiue denarium S. Petri: ſed ea negata. Peractis ita omnibus ceremoniis, dimiſſiſque, & extra portam honoris cauſa deductis Lithuanis proceribus, in maiorem Poloniam comitante matre profectus eſt.

Coronatur.

Controuerſia inter Epiſcopos & Duces Maſſ. de loco.

Legatio Caſimiri Regis ad Nicolaũ PP.

Rex in ma-

eſt: cumque Caliſſiæ eſſet, venit ad eum Michael Sigiſmundi Lithuanorum Ducis filius, ſupplexque & proſtratus ad pedes eius, reddi ſibi paternam hæreditatem petiuit: nil tamen æqui impetrauit. Poſnaniam vbi Rex aduenit, tota vrbs inopinato deleta eſt incendio: quam calamitatem infelicium ciuium rapacitas regii comitatus auxit. Sed Rex in ſontes ſupplicio capitis animaduertit. Lublinũ quoque, Znena, Siradia, Bochna, & Xianzũ oppida eodem anno arſerunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ ſacram habita: in quibus leges quaſdam Rex condidit, pacẽ & pacta cõuenta Vladislai fratris cum Cruciferis approbauit, miſſiſque ad eos viciſſim legatis, iuſiurandum ſecundum ea ipſa pacta ab eis exegit. Rogatus autem à Proceribus, ne quid eorum, quæ in Polonorum ditione eſſent, aut fuiſſent, Lithuanis concederet: proficiſcens in Lithuaniam, vt graues & prudentes viros de Polonico Senatu ſecum duceret: Theodorico Buczacio præfecto Podoliæ, qui arces quaſdam à Lithuanis interceptas recuperarat, vt veniam daret, omnia de Lithuanorum, quos ſecum habebat, conſilio negauit, & propere in Lithuaniam ſeceſſit. Quo quidem facto additi ſunt animi improbis & ſceleratis hominibus, vt furtis & latrociniis non modo vias publicas, ſed pagos etiam ac domos Nobilium, & oppida infeſtarent, Rege interim in Lithuania venationibus aſſiduis vacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaque impunitate creuit licentia, adeo vt quoque non pauci de Nobilitate latrociniorum ſocietatem cum Sileſiis & Vngaris inirent, præfectis regiis & Senatoribus nonnullis, ſi non fauentibus, certe conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grabouiam direptæ: multi item pagi in ora Vielunenſi vaſtati & incenſi: Bendzinum quoque oppidum dolo captum & exuſtum.

iorẽ Poloniã profectus.

Poſnania incẽdio deleta.

Comitia Petricouiæ.

Sequenti anno ſub decurſum Maii comitia cum Lithuanis Lublini habita ſunt: poſtularuntque Lithuani, vt ſibi æquo iure fœdera cum Polonis eſſent, vtque caput illud, quo Lithuania Poloniæ Vladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inſeritur, de fœdere tolleretur: itemque, vt Podolia, Olcſcum, Lopatinum, & Grodlum territoria, quę præter ius ſibi adempta aſſeuerabant, redderentur. Ad quę, vt placide Poloni reſponderent, neque Lithuanorum animos à ſe alienarent, Rex flagitauit. Re in conſultationem poſita reſponſum à Polonis, nullam commodiorem viam ad retinendam concordiam eſſe, quam vt Lithuani Ruſſique omnes Poloniæ regno atque nomine abrogato Principatu ſuo, cenſeri ſe deinceps velint. Quod cum illi abnuerent, tunc demum ad alia ſic reſponſum: quod enim attinet ad fœdera, recte ea à Vladislao & Vitoldo conſtituta ac deſcripta: neceſſe quod querantur de fœderum iniquitate Lithuani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara eſſent adepti. Non licere autem Polonis quicquam de iis mutare, ne penitus ea labefacterent. Podoliam à Caſimiro Magno Rege ſubmotis Tartaris quæſitam, & Camienecia, Chocimo, Cieciuno, Bacota, Miedziuozo arcibus, & quibuſdam aliis caſtelllis munitam, à Ludouico deinde poſſeſſam, ad Iagellonem quoque vna cum regno perueniſſe. Ab eo primum Melſtinio, deinde Suidrigelloni fratri ad extremum Vitoldo ad tempus precario conceſſam eſſe: morte Vitoldi ad ius Polonorũ rediiſſe, prouidẽte etiã ipſo Vitoldo paulo ante obitum, & ſacramento præfectos adigente, vt non niſi Regi eam traderent: idque ita factum. Nam de Olcſao, Vetlis, Lopatino, Luſco, &

An. Chriſt. 1448.

Comitia Lublini cũ Lituanis.

Podoliæ iuris Poloniæ.

Grodlo, exſtare etiam apud ſe diploma Sigiſmundi Magni Ducis Lithuanorum, teſtatum facientis, ea ad Poloniam pertinere: ſupereſſe etiam inter ipſos, qui hæc ita ſe habere meminiſſent. Ita tunc reſponſum Lithuanis, conuentusque ſolutus. Venerat eo Baptiſta Camerinenſis Epiſcopus, legatus à Nicolao Põtifice, & aureã roſam dono Regi attulerat. Nullum autem honorem ei Cracouiam venienti Academię proceres habuere, quod affirmarent, non Nicolaum, ſed Felicem legitimum eſſe Pontificem, quippe qui Eugenio rite amoto à Concilio Baſilienſi ſuffectus eſſet. Necdum enim de ceſſione Felicis innotuerat.

Legatus Põtificu ad Regem.

Rex Cracouiam redit.

Peractis comitiis Cracouiam Rex rediit, vbi paucos dies commoratus, cum legatum pontificium dimiſiſſet, & inducias cum Sileſiorum Ducibus in vnum annum extraxiſſet, in Ruſſiam profectus eſt ad ſedandos motus Moldauicos. Stephano & Elia fratribus Palatinis vita defunctis, huic quidẽ Romanus, illi vero Petrus filii, in dominatu ſucceſſerant: ex his Petrus Ioãnis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao Rege gubernabat, ope fretus, Romanum conſobrinum Caſimiri Regis eiecerat. Hunc itaque Caſimirus reducere & res inter diſſidentes patrueles cõponere volebat. In itinere autẽ certior factus, Romanũ veneno ſublatum eſſe, accelerauit iter, Ruſſosque Præmislienſes, Leopolienſes, Belzenſes, Chelmenſes, & Podolios arma ſumere, ſeq; ſequi iuſſit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iuſiurandũ in verba Regis, quod prius per legatos obtulerat. Leopoli cũ eſſet Rex, venit ad eũ matertera Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis. Ac equites quidem, fide eorum commendata, præſenti pecunia ſubleuauit: materteræ vero Colomeiam conceſſit. Cameneciam deinde cum veniſſet, ingenti Podoliorum lætitia & liberalitate exceptus eſt: inde legatos ad Petrum Palatinum cum his mandatis miſit, vt ille ad ſe veniret, atq; in verba ſua iuraret: Michaelem vero Sigiſmundi Ducis filium profugum ſibi traderet: nam is cum inſidiari ſibi Regem intelligeret, è Lithuania in Maſouiam ad ſocerum, inde in Pruſſiam, & cum ne ibi quidem tuto eſſe poſſet, in Sileſiam, ad extremum in Valachiam profugerat. Et ad præſtandum quidem iuſiurandum vẽturum ſe Petrus accepta à Rege fide recepit: Michaelem vero, qui ad ſe confugiſſet, vt proderet, neque ex fide ſua, neque ex dignitate Regis fore reſpondit: ſed iuſſurum ſe, vt deinceps finibus ſuis excederet. Itaque ad Tartaros is deinde ſe contulit. Non expectauit autem Rex Petri aduentum, ſed miſſis ad eum quatuor legatis, qui Chocimi promiſſum fidelitatis iuſiurandum ab eo, conſiliariiſque, & Nobilitate Moldauica acciperent, ipſe propere in Lithuaniam (vt tempori ad comitia Nouogrodecenſia adeſſet) ſe recepit. Venerat autem ad eum Tartarorum Principis legatus Cameneciam, auxilia contra Petrum Valachum pollicens: eumque Rex cum ſecretis mandatis dimiſerat. Vix autem in Lithuaniam Rex venerat, quum Tartari in Podoliam populabundi ſeſe diffuderunt, ferro & flamma cuncta vaſtantes: quos tamen Theodorus Buczacius Præfectus Podoliæ cum expedita manu anguſtis & impeditis in locis aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosque captiuos liberauit. Reuertentes autem Tartari à Iurza Ruſſo ſiue Lithuano ad Bratislauiam comiter accepti ſunt, vnde aucta vulgo ſuſpicio, eos ſiue à Rege, ſiue à Lithuanis ſubornatos Podoliam vexauiſſe. Per hæc tempora Vincentio Archiepiſcopo Gneſnenſi mortuo Vladislaus Oporouius Epiſcopus Vladisla-

Inde in Ruſſiam it ad motus Moldau ſedandos.

Legatos ad Moldauiæ P. amandat

Tartari Podoliam vaſtant.

dislauienſis, à maiore parte collegii in Regis gratiam ſuffectus eſt. Ei vero in Vladislauienſi epiſcopa Nicolaus Laſocius à Nicolao Pontifice contra Regis voluntatem, qui Ioanni Gruſcinio fauebat, ſucceſſor datus. Nec tamen poſſeſſionem bonorum, Rege per præfectos prohibente, adeptus eſt Laſocius: anno vero ſequenti peſte apud Camerinum extinctus liberam Gruſcinio Epiſcopam reliquit.

An. Chr. 1449. *Michael Dux profugus Starodubum & alias in Ruſſia munitiones capit.*

Inſequenti anno cum Michael Dux profugus Starodubum, Nouogrodum, Seueriam, & nonnullas alias munitiones in Ruſſia Moſcis finitima auxilio Tartarorum abſtuliſſet, tumultuariaſq; Regis copias fudiſſet, maiore mole Rex contra eũ arma mouit: eiectoq; eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lithuania commoratur, Sophia Regina, & Sbigneus Cardinalis miſſis in Vngariam legatis regis nomine, perniciosum inter Ioãnem Huniadem, & Ioannem Iſcram bellum, Polonis quoque propter vicinitatem (nam in Scepuſienſi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, diremerunt. Decembri demum menſe Rex in Poloniam ad comitia Petricouiẽſia reuertit: vbi magna exorta eſt inter proceres de prærogatiua loci & ſententiæ dicendæ cõtrouerſia propter Sbigneũ Epiſcopũ, cui à duobus põtificibus, prius Cardinali pres[illegible]e deſignato, Nicolaus paulo ante inſignia eius honoris miſerat. Nam illo in Senatũ veniente, Vladislaus Archiepiſcopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorũ Polonorũ proceribus, & qui & ipſi prærogatiuam illam ad minorem Poloniam à ſe trãsferri nolebãt, diſceſſit. Maiori enim dignatione cẽſetur Cardinalis quilibet, quam Epiſcopus, Archiepiſcopus, atq; etiam Patriarcha. Rex nihilominus cum iis, qui manſerant, ſenatum habuit, Friderici Cæſaris legationẽ, pro Vladislao Maſouiorũ Duce propinquo ſuo poſtulantem, vt Rex eum Rauam ac Belzum ſecundum fratres abſque liberis defunctos retinere pateretur, audiuit, & cauſam illam cum Vladislao in aliud tempus reiecit. Expoſtularunt poſt hæc grauiter cum Rege maiores Poloni de ſenatu ſe abſentibus habito: & vt Archiepiſcopus principẽ in Senatu locum retineret, contenderunt. Verum negauit Rex id ſibi in manu eſſe, quando ſic viſum fuit pontifici, autoritati eius ſtandũ eſſe. Ad extremum, ne quo obſtaculo cõtrouerſia illa eſſet Reipublicæ, exoratus Sbigneus Petricouia diſceſſit, idẽ Archiepiſcopo quoq; faciente. Liberius deinde habita ſunt conſilia de Republica, quibus nonnulla ſalutaria ſtatuebantur: ſed ea cuncta mox irrita fuere, quum Rex proceribus petentibus ſolenne iuſiurandum (quod ſecundum leges regnum adminiſtraturus eſſet) dare, & Regum ſuperiorum acta, conſtitutiones, & beneficia quæuis publice & priuatim conceſſa, rata habere, ne quid Lithuanis ſuis detraheret, recuſaret.

Comitia Petricouia. *Lis inter Cardinalẽ & Archiepiſcop. de loco.*

Friderici Imp. legatio ad Caſimirum R.

An. Chr. 1450. *Conuentus minorũ Polonorũ Cracouiæ.*

Sequenti anno, nempe milleſimo quadringẽteſimo quinquageſimo, veris initio conuentum Rex egit Cracouiæ cum minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis ac latrociniis, quæ impunitate admodum inualuerant, etiam inter primos de Nobilitate: nominatimque Petrus Szaffrauecius vulgo magna laborabat infamia. Et placebat quidem proceribus inquiſitionem haberi: ſed Ioannes Tencinius Palatinus Cracouienſis, cuius magna erat apud Nobilitatem autoritas, eam rem diſſuaſit, non quod faueret furibus, ſed quod agi quidquam, & ſtatui publice cum Rege nollet aduerſus vniuerſæ Poloniæ conſenſum. Conuenerat enim inter proceres ſuperioribus comitiis, ne pro legitimo Rege Caſimi-

cum haberent, quoad is iuſiurandum, quod à ſe petebatur, præſtitiſſet. Soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam Regi quoq; ipſi Szaffranecius inſidias tendere dicebatur. Miſit deinde Rex Petrum Odrouanzum, & Predborium, Konieczpolium cum exercitu Ruſſorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rurſus motibus agitabatur. In Valachia autem Petro Palatino è viuis ſublato Bogdanus quidam, qui ſe nothum Alexandri Palatini filium eſſe præ ſe ferebat, dominatum apud Valachos quaſi hæreditario iure ſecundum fratres legitimos ad ſe pertinentem inuaſit. Supererat adhuc paruus Eliæ filius Alexander cum matre profugus, atque is reductus paulo ante fuerat iuſſu Regis à Ioanne Sienenio Bogdanuſque eiectus. Cæterum cum Sienenius copias reduxiſſet, Bogdanus, qui in montana ſe abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum, qui cum Alexandro ſentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rurſus eiecerat. Ac deliberatum quidem in conſilio regio, an Moldauia omnino ſubigenda, atque in prouinciæ formam redigenda eſſet, attributis Alexandro puero bonis in Ruſſia. Sed res magnæ difficultatis viſa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum vicinitatem, qui Bulgariam & vlteriorem Danubii ripam tenebant. Conſultius viſum, vt alienis viribus & alieno periculo tam potentem hoſtem à ſe arcerent. Itaque Odrouanzus Palatinus Ruſſiæ cum Konieczpolio Caſtellano Sendomirienſi, Valachis ipſis petentibus ac opitulantibus reducere iterum Alexandrum iuſſi ſunt. Atque hi tripartito agmine Moldauiam ingreſſi ſunt: Alexander enim Moldauos, Buczacius Podolios, cæteros vero Ruſſos Odrouanzus & Konieczpolius ducebant. Bogdanus imparem ſe hoſti animaduertens, in nemora ſeſe cum ſuis abdidit. Ac de pace cum Polonis dolos nectens per internuncios egit, impetrauitque, ea lege, vt Alexandri nomine, donec is ad decimum quintum annum perueniret, Moldauiæ præeſſet. Regique ſeptuaginta millia (quemadmodum Dlugoſſus ſcriptum reliquit, vel (vt Vapouius habet) ſeptem millia Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & certos pecorum greges quotannis penderet. Pace data reuertebantur Poloni. Ibi Bogdanus circumductis ſuis per compendioſos calles, ſyluam ad Craſne pagum, qua iter habebant Poloni anguſto tramite, inſedit. Qua de re edocti Poloni à trãsfugis & exploratoribus Burculabi ſeu præfecti arcis, qui ſumma fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimẽtis cum præſidio Moldauorum duce Burculabo & ala Podoliorum præmiſſis, ipſi expediti prælii fortunam æquo & iniquo loco tentare, ac honeſtè potius occumbere, quam turpi & fugæ ſimili receptu perfido hoſti incruentam victoriam concedere ſtatuunt. Cõplures tamẽ de exercitu iniuſſu ſuſpectorum clam ſe cũ impedimentis ſubduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec Poloni quamuis cõſternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt: equitatu enim illi peditatu hoſtis pro loci opportunitate abundabat, ſed eum tamen peditatũ equitatu texerat. Equeſtri pugna conſerta, & acriter inuehentibus Polonis, hoſtes cedentes, & huc atque illuc diſſipati peditum aciem oſtendere. Nec eo ſequius tamen à Polonis, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum. Cadebant fortiſſimi quique de Polonis, qui in prima acie pugnam ciebant, & iam inclinari cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio collo-

Rex mittit exercitum in Moldauiam.

Deliberatio Polonorum de Moldauia ſubigenda, & in prouinciæ formam redigenda.

Poloni Moldauiam ingrediũtur cũ exercitu.

collocatis in tuto curribus, cum præſidiaria illa ſua manu adueniẽs, Polonis animum addidit, hoſtium vero ferociam & exultationem repreſſit, territoſque in figã vertit. Ita Poloni inſperata & cruenta victoria potiti ſunt: multos enim ſtrenuos viros amiſere, atque in his principes, Palatinum Ruſſiæ Odrouanzũ, & Michaelem Bnczacium. Pugnatum à prima luce vſq; ad veſperam eſt. Hoſtes fuga diſſipatos quatriduo Burculabus in ſylua cõquiſiuit. Bogdanus ſoſpes Barlotum ſeſe recepit. Poloni licet victores, valde tamen debilitati, & maiorem ex amiſſis fortibus viris dolorem, quam ex profligatis hoſtibus lætitiam capientes ſatis tunc habebant domum reuerti. *Moldauſu ſi fugatiq;.* *Polonorũ victoria cruenta.*

Non multo poſt Tartari, vbi de ſtrage Nobilitatis Ruſſicæ accepere, magno impetu in Podoliam atque Ruſſiam vſque ad Grodecum oppidum populabundi excurrerunt, abactaque ingenti hominum, pecudum, & iumentorum præda, incolumes ad ſua ſe receperunt. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiam geminato malo non modo Podolios atque Ruſſos, verum etiã omnes Polonos afflixit, quũ nemo eſſet, qui, ſi quid mali rurſus ingruiſſet, ſuccurreret, Rege in Lithuania ſubſiſtente, & cõuentũ cum Lithuanis de Podolia & Luſco agente. Ne in Cracouiẽſi quidem ora quietæ res fuere per id tempus. Nam Præmislus Dux Toſcenſiũ coacto exercitu Seueriam Epiſcopi Cracouiẽſis arcem oppugnauit, reiectus vero inde cum ignominia, tractum illum omnem diuexauit: Sed eum Sbigneus Cardinalis coadunatis aliquantis copiis vltus eſt vſq; adeo, vt eum ad petendam pacem, & ſatisfaciendum de damnis datis adigeret. Ad Pentecoſten demum ſequẽtis anni Rex Petricouiã ad comitia venit: ibi actũ rurſus de Sbigneo Cardinale ipſo abſente: nam eum Rex, ne veniret, rogarat, ſancitumq;, vt is quidẽ principem in Senatu locum obtineret, deinceps vero, ne quis eum atque legationis etiam Sedis Romanæ perpetuę honorem Rege & Senatu incõſultis peteret, aut vſurparet. Cracouiam deinde Rex veniens, conuẽtum minorũ Polonorũ legit, ad quem Lucas Gorcanus Palatinus & præfectus Louaniẽſis, Nicolaus Scora Caliſſienſis, & Laurentius Zaremba Siradienſis, Caſtellani, nomine omniũ maiorum Polonorum adfuere. Tentatum ibi rurſus de purganda Polonia latrociniis: Sed inquiſitionem Nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea ſane magnopere opus erat, ſi Rex in eo modo, quorũ publica erãt ſcelera, animaduertere, infameſq; latronũ receptu munitiones Berualdũ & Velcinũ in poteſtatem redigere ſuam voluiſſet. Clauſum eſt autem à Rege iter mercatoribus Polonis Vratislauiam, propter noua telonia in Sileſia inſtituta, interdictumq; externis mercatoribus Cracouiæ, & aliorũ oppidorũ domiciliis, eo quod Polonis victus quærendi rationes præriperẽt. Cum Boleslao vero Opolienſium Duce rurſus prorogatæ induciç. Cęterum Rex, cũ iuſiurandũ ſolenne poſceretur, obtinuit, vt ea res ſuſpenderetur tantiſper, donec cõmunis cum Lithuanis cõuentus ageretur. Atque ita Parezouiã ad penultimã diem Auguſti inductus. Impetrauit etiã habito denuo ad Korczinum minorum Polonorũ conuentu, vt ſeni groſſi in manſum pro neceſſariis vſibus Reipublicæ cõferrẽtur; eiuſq; pecuniæ quæſtores ac diſpenſatores Cracouienſis & Sendomiriẽſis Palatini cõſtituti. Ibi Sbigneus Epiſcopus arrepta occaſione grauiter Regem redarguit, cum de aliis quibuſdã exceſſibus, tũ de Michaelis Sigiſmũdi Ducis filii iniuria, & indigna ſupplicis repulſa: ob quæ minus proſpere ei caderent omnia. Cumq; eum de ſentẽtia non dimoueret, Deũ teſtatus eſt, eum reum fore omnium, quęcunq; hominibus *Tartari Podoliam & Ruſſiam vaſtant.* *An. Ch. 1452.* *Comitia Petricouia.* *Conuentus minorum Polonorum Cracouia.* *Conuentus Pare zouiacum Lithuanis.* *Poſt Korczini.*

nibus

nibus ac ditionibus ipſius aduerſa euẽtura eſſent. In Ruſſiam inde per Sẽdomiriam. Rex iter habuit. Samborię cum eſſet, Rex in Ruſſiam conced t, legatio Sophiæ Reginæ & procerum Polonorũ eum conſecuta eſt, rogans & admonens, ne Luſcum à Polonia alienari pateretur. Nã Suidrigello, qui id obtinebat, grauiter ægrotabat. Idẽ contendebãt, qui pręſentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parczouienſia integram eam rẽ reſeruauit: & cupere ſe quidem Luſcum Polonis adiungere, affirmauit, ſed prouidendum etiã atq; etiam, ne Lithuani ea re alienarentur. Venit etiam eo Maria Eliæ defuncti Palatini Valachorũ vxor cum Alexãdro filio, Regis opem aduerſus Bogdanũ implorãt. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones, quas retinebant in Moldauia, Andreas Odrouanzus præfectus Leopolienſis defendere iuſſus. Comitia deinde Parczouiæ habita, ad quæ Lithuani nõ veniebant, niſi fides publica à Polonis ipſis daretur. Verum ea negata, ne quid fœderibus derogaretur. Tandem Rex obuiam eis egreſſus Lomazos vſq; ſecum eos adduxit. Eadem autem, quæ prius, Lithuanorum poſtulata in eo conueutu fuerunt, cum de Podolia, Luſco, & cæteris eiuſdẽ oræ munitionibus, tum de corrigendis fœderibus, quod ea ſe inſciis non ſine contumelia ſua, & obnoxiæ ſeruitutis teſtificatione conſcripta dicerent. Itaque in eãdẽ quoq; ſentẽtiã eis à Sbigneo Cardinale vniuerſę Polonię nomine reſpõſum, refutatumq; euidentiſſime illud, quod illi ſe inſciis fœdera cõſcripta eſſe aſſeuerabant. Nam & Mathias Vilnenſis Epiſcopus, & alii proceres Lithuani negare nõ poterãt, ſe ea poſterius approbaſſe, & iureiurã do confirmaſſe, ſimulq; de Podolia, & cæteris, quæ ſibi vẽdicabãt, profeſſos eſſe, ad Polonorũ ius ea pertinere. Sumerẽt tamẽ iis de rebus, quos vellẽt, ſiue iudices, ſiue arbitros, vel Regem denique ipſum communem Principem, ne quam quæſtiõi anſam, neu quod diſſidii fomentum relictum haberent. Verum illi ne hanc quidem cõditionem acceperunt. Ne vero irritatis animis diſcederetur, placuit in annum integram rem differri ad alia eodẽ in loco habenda comitia.

Comitia Parczouiæ

Conuentu ſoluto, Rex in Lithuaniam ad venationes ſe contulit, rerum Valachicarum cura Ioanni Czizouio Cracouienſi, Petro Szamotulio Poſnanienſi, & Predborio Konieczpolio Sendomirienſi, Caſtellanis, mandata: Polonicis vero quaſi derelictui habitis, nil motus recenti compluríum Nobilium Vielunẽſium cæde à quodam prædone Sileſio in conflicta quodam patrata. Tametſi potuit Rex habere nonnullam excuſationem, peſtis declinationem, quę grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit: minor enim fere immunis ab ea fuit, licet magnus eſſet vndiq; Cracouiam hominũ cõuerſus Iubilęi gratia, quem Nicolaus quintus Pontifex ad ſpacium vnius anni poſt peractũ Romanũ, Cracouiæ, Gneſnæ, Leopoli, & Vilnæ conceſſerat ea lege, vt quiſq; dimidiũ eius, quod in itinere. Romam verſus impẽſurus videretur, in gazophylacium publice ad id paratã imponeret. Ex ea vero pecunia vt dimidium Regi in ſumptus belli contra Tartaros gerẽdi cederet: de reliquo dimidio dimidiũ Regina in dotẽ egentium puellarum auferret: reliquum vero Põtifici pro iuſtaurandis Romæ templis mitteretur. Cęterũ cum grauis eſſet vulgo ea ęſtimatio, ad triẽtem redacta. At illi, qui ad cõponendas res Moldauicas deſiguati erant, dum moliuntur, interea Bogdanus à Petro Alexandri ſenioris notho filio (qui & ipſe ſibi ius in dominatu Moldauiæ vendicabat, ac fœdus & ſocietatem cum Alexandro inierat) ebrius dolo interfectus eſt. Nec multo poſt, ipſum quoque Alexandrum

Rex in Lithuaniã ſe confert.

idem

idem ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus eſt, feciſſetque adeo, ni ſe ille ſubduxiſſet. Reuerſus autem cum præſidio Polonorum Alexander, nil tamen per hybernum tempus anni, & quod Petrus in interiora receſſerat, agere potuit.

Anni ſequentis milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi ſecundi menſe Februario Suidrigello Dux moriens Luſcum Lithuanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum maleficii, & Polonorum beneficii: cum illorum opera arcem illam atque ditionem amiſiſſet, horum vero beneficio recuperaſſet, ac iureiurando ſeſe & præfectos ſuos, Nobilitatemque omnem obſtrinxiſſet, mortuo ſe non niſi Polonis parituros. Et eodem fere tempore Michael Sigiſmundi Ducis filius apud Moſcos exulans, veneno opera Lithuanorum procerum, vt creditum eſt vulgo, extinctus eſt. Vtriuſque corpus Vilnam relatum, honorifice à Rege ſepulrum eſt. Magni inde motus in Polonia extiterunt, fremebantque vulgo in Regem, tum ob Luſcum conniuente atque adeo aſſentiente Rege (vt vulgi opinio fuit) interuerſum, tum ob Epiſcopam Præmislienſem (obierat enim paulo ante Epiſcopus illius Petrus Chranſtouius) Nicolao Blaſcouicio homini externo, nempe Sileſio delatam: habitaque ſunt nonnulla eas ob res à minoribus Polonis & Ruſſis conuenticula. Inde Ioannes Oleſnicius Palatinus Sendomirienſis, & Albertus Michouius Caſtellanus Zauichoſtenſis publice ad Regem de Luſco, de Præmiſlienſi Epiſcopa, ac de iureiurando exigendo allegati, ex itinere reuocati ſunt, cum Caſtellanus Cracouienſis Rege volente & iubente, Luſcum interceptum eſſe affirmaſſet, ne contemptui eſſet illa legatio: decretumque, vt minores Poloni ac Ruſſi Vladimiriam à Lithuanis nuper exuſtam reficerent, præſidioque firmarent, & Luſcum, quocunque modo poſſent, poteſtatis ſuæ efficerent. Sed irritum tamen decretum id fuit metu offenſæ regiæ: & quod negliguntur fere, quæ à multis pariter, ac non vno aliquo curanda ſuſcipiuntur. Præceptum eſt autem Theſaurario, & ſalinarum præfecto, ne qua arma Luſcum, quamuis mandante Rege, mitterent. Hæc vbi Regi nunciata, grauiter in Sbigneum Cardinalem, & Palatinos Cracouienſem atque Sendomirienſem exarſit, ac aſſentatoribus nonnullis incitantibus queſtum de iis ad maiorum Polonorum conuentum miſit, quaſi illi regnum ſibi abrogarent, ac reditibus Polonicis interdicerent: petiuitque, vt Sendomiriam ad Pentecoſten vindicandæ contumeliæ ſuæ cauſa ad ſe venirent. Venere eo Ioannes Vladislauienſis Epiſcopus, Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Nicolaus Sarleius Breſtenſis, & Boguslaus Inouladiſlauienſis, Palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alii quidam non vocati nominatim: ſed ii, quod fauere Sbigneo, in quem maxime Regis ira efferbuerat, viſi, à conſilio excludebantur. Nec tamen Rex voti compos factus eſt, quum omnibus conſtaret, illos, quos Rex accuſabat, immerito ac falſo delatos. Vbi Cracouiam venit, venere & Senatores illi, quos accuſabat, quadam die in conſilium, & grauiter cum Rege expoſtularunt, quod aſſentatoribus aures accommodaret, vt ſe pro hoſtibus traduceret, atque infamiæ notam ſibi ſtuderet inurere: „ paratos ſe purgare omni ratione de iis, quæ obiicerentur. De corrigenda „ quidem inutili ac praua regni adminiſtratione ſe pro officio ſuo egiſſe, & „ conſilium captaſſe, neceſſarium magis, quam vtile Reipublicæ. Si quid „ ſecus

Ann. Chr. 1452.
Suidrigelli Ducis mors.
Michael Dux moritur.
Minorum Polonorum conuenticula.
Legati procerum Polon. ad Regem.
Expoſtulatio Senatorum cum Rege.

„ ſecus fiat, quam Rex vellet, penes ipſum eius rei culpam eſſe, qui nec i-
„ pſe errata ſua multa magnaque corrigeret, neque ſalutaribus monitis
„ obſecundaret: ocio, venationibus, epuliſque vacantem cum aſſiduo,
„ neque cauſas afflictorum hominum cognoſcere, neque de quiete ac
„ tranquillitate publica, cum à barbaris hoſtibus, tum à latronibus præ-
„ ſtanda conſilia inire: ſuperiorum Regum acta, conſtitutiones, & præ-
„ rogatiuas ſuas cuique ordini benigne datas, non modo non approbaſ-
„ ſe adhuc toto quinquennio, ſed labefactare etiam per ſummam mul-
„ torum iniuriam: creberrimis & grauiſſimis ſubuectionibus miſeros op-
„ pidanos & agreſtes ad inopiam redigere: ab eccleſiaſticis & monaſticis
„ hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes, & alimenta equorum
„ exigere: nuper adeo externo homini, ſuis longe dignioribus præteritis,
„ Præmislienſem Epiſcopatum deſtinaſſe: Lithuanis totum ſeſe dedere, Po-
„ lonis neglectis: illos ſolos in cubiculum, & in familiarem vitæ conſue-
„ tudinem admittere: cum illis ſeria iocoſque miſcere: in illorum vſus at-
„ que amplitudinem Polonicum ærarium redituſque exhaurire: illis de-
„ nique Luſcum & Podoliam à Polonorum iure abſtrahenda permittere;
„ atque adeo fauorem, opemque ſuam ad id impertiri. His de rebus ple-
„ riſque crebro eum à ſe & priuatim & publice admonitum, dicebat Sbig-
„ neus, qui pro omnibus verba faciebat, nec tamen correxiſſe exceſſus.
„ Itaque abſtinere deinceps ſe velle conſilio regio, ne eius errata approba-
„ re videretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum, monaſteriorum, pu-
„ pillorum, & viduarum cauſis vel cum periculo vitæ ſuæ defuturum.
„ Subiecerunt Cracouienſis & Sendomirienſis Palatini, eandem ſuam eſ-
ſe ſententiam. Et cum dicto omnes ſenatu exceſſerunt, cæteris Sena-
toribus, qui aderant, tacite eorum ſententiam fere approbantibus, ſed
Rege irritato mutire non auſis. Venerant ad Regem nonnulli Duces
vicini: aderant & aliorum legationes; quibus pudebat Regem dare au-
dientiam, primoribus Senatus in conſilium non venientibus. Itaque
actum cum his, & vtrinque vt omnia integra ad proxima comitia, quæ
Siradiam ad vigeſimam quartam diem menſis Auguſti indicebantur,
reſeruarentur. Ita illis delinitis, auditæ & dimiſſæ legationes. Non

Tartarorũ in Podoliã excurſio.

multo poſt Tartari improuiſa in Podoliam excurſione facta, eo quod
ſtationes & excubiæ à Buczacio prætermiſſæ erant, permagnam prædam
abegerunt, & Rouum Caſtellum; quod poſtea Regina Bona inſtaura-
uit, & Barum appellauit, ceperunt. Rex in maiorem Poloniam, & in-

Conuentus Regis cum Cruciferis.

de Nieſſouiam profectus, Ludouicum Erlichshauſium Magiſtrum cum
primoribus Cruciferorum ad ſe venientem magnifice accepit, viciſſim-
que ab ipſo Toruniam inuitatus eſt. Interea Boleslaus Dux Opolien-

Boleslaus Sil. Dux Polonis bellum indicit.

ſium non tam abſentia Regis, quam mutua eius cum proceribus offen-
ſione ac diſſidio fretus, valida militum manu è Bohemis, Morauis, &
Sileſiis conducta, bellum Poloniæ indixit: Seuerienſem & Vielunen-
ſem tractum miſerum in modum vaſtauit. Id vbi Rex cognouit, ſu-
mere arma Polonos iuſſit, ſed nemo obtemperauit. Itaque ipſe qui-
dem Siradiam ad comitia contendit: aulicum vero comitatum, ne ta-
men negligere prorſus res Polonicas videretur, ad coercendam vim ho-
ſtium in oram Vielunenſem miſit: ſed ea manus nulla re memorabili
patrata,

patrata, nonnullis peſte, quæ in Sileſia & finitima Polonia tunc graſſabatur, abſumptis, ad Regem rediit. Et commodum Boleslaus de pace miſit. Igitur factæ induciæ cum Sileſiis, cum eo rurſus induciæ vnius anni, interim vt de pace accuratius agitaretur. In comitiis vero eadem, quæ pridem, cantilena à Lithuanorum internunciis ſuperbe, & non ſine minis repetita. Ei modeſte à Polonis reſponſum: cum Rege de iureiurando & confirmatione importunius actum. Itaque is in anguſtum redactus, cum octo primoribus Conſiliariis ſecretum conſilium habuit: & cum aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo ac defectione Lithuanorum poſtulatis Polonorum ſatisfacere, vnum annum impetrauit, vt interea Luſcum, & primarias Lithuaniæ munitiones in poteſtatem ſuam redigeret, theſaurumque Lithuanicum in Poloniam transferret. Atque, vt hæc rata fierent, ſyngrapha ſiue diploma, quod de ea re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum ſignis munitum, Archiepiſcopo aſſeruandum concreditum eſt. Atque ita conuentus ille ſolutus.

Induciæ cũ Sileſiis factæ.

Comitia Siradiæ.

Sub illud vero tempus Tartari iterum in Podoliam populabundi vſque ad Leopolim excurrerunt; & cum ſe recedere ſimulaſſent, reuerſi quater, eos, qui è latebris ad meſſem prodierant, circumuentos in miſeram ſeruitutem abduxerunt. Quocirca Rex Ioannem Czizouium Caſtellanum, & Ioannem Teczinium Palatinum, Cracouienſes in Ruſſiam ad reprimendam cum Ruſſis ac Valachis efferatam barbarorum rabiem proficiſci iuſſit: ipſe vero in Lithuaniam, quamuis dira peſte laborantem, venationum gratia digreſſus eſt. Sed cum Poloni ſeſe comparant, Tartari magna præda locupletati diſceſſere. Compertum eſt autem, à Lithuanis eos immiſſos fuiſſe. Mox enim ii Radziuilum Hoſticouitium amplis cum muneribus ad barbaros remunerandos miſerunt. Sed cum is forte in id tempus, quo Sadachmetes Tartarorum Dux cum ſuis è Podolia reuerſus, ab Ecigere Duce Tauricano profligatus, incidiſſet, excuſſus exutuſque à victoribus, nudus dimiſſus eſt: Sadachmetes vero fugiens cum nouem filiis, & familiaribus ſiue purpuratis in Lithuaniam, tanquam ad amicos ſeſe recepit. Verum eum ſpes fefellit. Nam captus à Lithuanis, & cum paulo poſt Kiouiam fugiſſet, è fuga retractus, Caunæ in cuſtodia ad mortem vſque aſſeruatus eſt, vt ea re hoſtem eius Ecigerem in amicitia continerent. Neque Cracouienſis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Præmislus Toſcenſium, & Ioannes Oſuiecimenſium Duces coactis nongentis mercenariis militibus equeſtribus ac pedeſtribus, finitimam ſibi Poloniæ oram impune populando longe lateque peruagati ſunt, nacti occaſionem commodam, quod ſine vllo præſidio tunc ea loca eſſent, proceribus cum Nobilitate ob ſæuientem Cracouiæ & circumquaque peſtem partim dilapſis, partim extinctis. Cauſa vero belli fuit, bellum aliud inter Petrum Szaffranccium & Vlodicum Scrinnum de Berwaldo geſtum: cuius incommoda vt à finibus ſuis Duces illi propellerent, duo millia florenorum Szaffranccio promiſerant. Itaq; Szaffranccius cum ſua cauſa id bellum motum intelligeret, è Maleſſo caſtello de illis capto, & Bendzino ditiones eorum cum centum equitibus to-

Tartari Ruſſiam vaſtant.

Tartarorũ caſus belli

Sileſii Duces Poloniã vaſtant.

tidemque peditibus viciſſim infeſtauit, vſque adeo, vt homines tributo pacem vulgo redimere cogeret. Etiam Duces etiam ipſos tædium eius belli ceperat, propterea quod ſtipendiis exhauſti erant. Quamobrem pacem à Szaffranecio petiuerunt, & impetrarunt his legibus, vt profiterentur, iniuſte ſe Poloniæ bellum intuliſſe, captiuos dimitterent, ac ſupra duo millia prius promiſſa, octingentos florenos ipſi ſoluerent. Ille vero Maleſſium eis viciſſim redderet. Atque hæc quidem priuata Ducum illorum cum Szaffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Præmislo vero Toſcenſi induciæ in ſex menſes publice factæ propter hyberni cæli, quo hæc gerebantur, inclementiam. Nec tamen is fidem ſeruauit: nam mercatores Cracouienſes Vratislauia cum mercibus reuertentes modico temporis ſpacio interiecto diripuit. Nec multo poſt miſſi ad Ladislaum in Bohemiam à Caſimiro Rege Polonorum legati, Nicolaus Sarleius Palatinus Breſtenſis, ac Derslaus Rithuianius præfectus Seudomirienſis, Eliſabetham eius ſororem petitum in matrimonium, optatum reſponſum retulerunt. Nec tamen pacta ſponſalia tunc confecta ſunt, ſed reiectum id Vratislauiam, quo Ladislaus è Bohemia ſeſe venturum promittebat.

Pacta Szaffranecii cũ Sileſiis.

Legatio Caſimiri R. ad Ladislaum Vng. Regẽ.

Ann. Chr. 1453. Anni milleſimi quadringẽteſimi quinquageſimitertii initio pauci Tartari improuiſo in Lucenſem & Oleſcenſem oram excurſionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam abduxerunt: iidemque iterum ad Paſcha aucti numero, Trebouulienſem agrum depopulati ſunt. Hos inſecuti Ioannes Lasczius Zincouienſis, Ioannes Niemeczius Latiſſouienſis, & Matthias Miedziboʒenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos, perpauci in longe plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt, prædamque omnem excuſſerunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euaſiſſent, & paucitate Polonorum animaduerſa ſe recollegiſſent, poſtero die denuo cum Polonis manus conſeruere, ſedii quoque non reſumptis prorſus ex trepidatione nocturna ſuorumque ſtrage animis, paruo negotio fuſi. Reliquias fuga diſſipatas Bratislarienſes exceperunt, eaſque partim trucidarunt, partim captiuas Regi miſerunt, ita vt ne vnus quidem euaſiſſe exiſtimetur. Sub hoc ipſum tempus Alexander Palatinus Moldanorum, cum paternum dominatum adiuuantibus Polonis recuperaſſet, in fide Regis atq; Polonorum ſemper ſe fore iureiurando coram legatis regiis dato, & literis conſignatis, vna cum proceribus ſuis profeſſus eſt, & ſocietatem belli totis viribus contra Tartaros & alios quoslibet hoſtes promiſit. Menſe Iunio Rex ad Parczouiam Polonorum ſimul & Lithuanorum comitia habuit: verum ad ea Lithuani proceres non adfuerunt, inſidias quaſdam prætendentes: legationem modo miſere, quæ vſitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant Poloni diplomata Iagellonis, Vitoldi, & Suidrigellonis: & ſuis ipſorum argumentis Lithuanos refellebant, quod ii dicerent, oppignoratam Vitoldo à Iagellone Rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuiſſe. Vel inde enim liquido conſtare eas terras, Polonici iuris eſſe, & mortuo Vitoldo, vna cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſſione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros, ſiue Regem, ſiue Pontificem, ſeu quem alium Principem vellent. Tartarorum Principem illi nominabant: quod cum indecorum atque etiam ridiculum eſſet, ita dimiſſa legatio, vt intelligerent

Tartarorũ excurſio in Ruſſiam.

Tartari à Ruſſis cæſi.

Alexander Moldauiæ P. iurat Regi Caſimiro.

Comitia Parczouiæ.

Lituanorum legatio.

Poſtulata Lituanorum refelluntur.

Caſimirus Rex à Sbigneo & Senatu obiurgatur.

Ab eodem admonetur de iureiurando & aliis.

ligerent Lithuani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt autem à Rege & nonnullis conſiliariis, vt in aliud tempus res tota adhuc reiiceretur, ſed negarunt Poloni. Deinde auditæ legationes Vladislai & Boleslai Maſouiorum Ducum, qui querebantur, Tikocinum & Gonianzum oppida à Lithuanis ſibi eſſe intercepta. Quibus cum Rex inconſulto Senatu durius & non ſine comminatione reſpondiſſet, grauiter, à Sbigneo Cardinale obiurgatus eſt, non eſſe regium aſperioribus dictis aut factis quenquam lædere: inter apes quoque Regem aculeo carere. Maſouios Duces humanius accipi oportuiſſe, quippe qui ſocii & conſanguinei Polonorum, & propinqui Regis ipſius eſſent. Adhæc cauſam illam ad vniuerſam Poloniam pertinere: non paſſuram eam, ſociis, atque adeo ſibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri Senatores, & gratias ei egerunt: itaque moderatior Rex poſthac in legatos fuit. De iureiurando deinde & confirmandis actis ſuperiorum Regum ac Principum cum eo idem Sbigneus publice omnium nomine egit. Admonuit Regem contemptus Lithuanici, cum quod vocati ab eo ad comitia non venirent, tum quod alioqui etiam imperium eius non magnifacerent, & omnia arbitratu ſuo agerent. Admonuit & periculorum ac inſidiarum, quibus ab eis identidem appetitus eſſet. Contra Polonorum fidem, ſtudia, obedientiam, atque etiam nimiam pene patientiam exaggerauit: petiuitque, vt his viciſſim quam illis propenſiorem Rex ſeſe exhiberet: his quam illis fidelioribus ac beneuolentioribus conſultoribus vteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum ſe vigentibus ac incolumibus reformidaret, aut certe non impunitam ſperaret. Se volentes lubenteſque ipſi dicto audientes eſſe, etiamſi fortuna vultum verteret, ſe nil de ſuis erga ipſum ſtudiis mutaturos. Illos, qui ſecundis ipſius rebus tam infidi eſſent, quales futuros ſperaret reflante fortuna? In hanc ferme ſententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiit hæc Rex ſubtriſtis demiſſo capite, & crebra ex imo pectore trahens ſuſpiria. Hæc ita quidem Dlugoſſus de Parczouienſibus comitiis memoriæ prodidit: idemque Ioannem Oſuiecimenſium Ducem ſuperiori anno neceſſitate adductum, cum arx Oſuiecimenſis à Polonis oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus tranſactione facta, arcem certis conditionibus dedidiſſe memorat.

Comitia Petricouiæ.

Polonorum procerum poſtulata à Rege.

Parczouia Petricouiam ad alia comitia circa natalem diui Ioannis Baptiſtæ indicta itum eſt. Ibi prolata ab Archiepiſcopo Regis promiſſio diplomate conſignata, poſtulatumque à Rege, vt ei promiſſioni tandem ſatisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, reſpondit ſic: Non licere ſibi aduerſum priori iureiurando, quod Lithuanis dediſſet, iusiurandum dare: daturum tamen, ſed vti Regem modo Polonorum, non etiam, vti Lithuanorum Principem. Captioſum, ſicuti reuera erat, id iusiurandum viſum. Itaque inſtare proceres vna cum Sophia Regina Regis matre, vt captione illa Rex abſtineret, & commendato cuipiam Lithuanorum Principatu, Polonam Rempublicam per ſe ipſe diligentius adminiſtraret: Lithuanos à ſuo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Senatorum Polonorum publice deſignandos ſemper in conſilium adhiberet, ac de illorum ſententia cuncta ageret, ac decerneret: quæ vero præter ſententiam ipſorum acta vel decreta forent, vt irrita eſſent: ſtationes & ſubuectiones vti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius non expecta-

» turos, quin ſibi reique ſuæ publicæ aliter proſpicerent, dictiſque facta ad-
» iecerunt, ac data & accepta fide mutuo ſeſe obſtrinxerunt, neutiquam de-
» futuros patriæ. His tandem tam importunis poſtulatis atque etiam minis motus Caſimirus, iuſiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera poſtulata remiſerunt, ſiue adeo in aliud tempus reiecerunt, veriti, ne ægrum Regis animum exacerbarent, ſimul ſperantes, eum tempore ſanatum iri. Pręmiſlo Toſcenſi, itemque Opolienſibus Ducibus, è ſenatuſconſulto induciæ in biennium conceſſæ ſunt. In nonum vſque diem tunc durauere comitia: quod quidem velut nouum & inuſitatum Dlugoſſus memorat. Rex Petricouia diſcedens, paucoſq; dies Cracouiæ cõmoratus, in Lithuaniam migrauit. Ratus autem Ioannes Dux Oſuiecimenſium, abſente Rege oblatam ſibi occaſionem recuperandi arcem Oſuiecimenſem, quam tunc ab eo traditam Ioannes Kuropatua regio nomine tenebat, manu ſubitaria eam adortus eſt: ſed repulſus à Polonis cum ignominia, ruinas vetuſtæ arcis, cui Volco nomen, refecit, indeque latrocinio vexare Poloniam cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos Regis atque ſuos comitatus duce Ioanne Teucinio Palatino Cracouienſi ad obſidendam eam arcem miſerunt: & facile ea per vim potiti fuiſſent, niſi nobilium iuuenum, qui voluntarij ad eam militiam concurrerant, ne quid in oppugnatione aduerſi paterentur, ratio ducta eſſet. Interea pax data Ioanni petenti ea conditione, vt accepto certo precio, de quo tunc conuenit, omni prorſus ditione Oſuiecimenſi Regi Poloniſq; cederet. Sic tandẽ Oſuiecimenſis regio longo quaſi poſtliminio in ditionẽ Polonorũ rediit: Nobilitaſq; omnis eius orę ſequẽtis anni 1454. initio ſolẽni iureiurando fidẽ ſuã Regi & regno obſtrinxit. Quanquã ne poſtea quidẽ quieuit Ioan. donec repetitis dẽti dẽ pactis, auctoq; precio poſt tertiũ annũ ius omne ſuum Regi conceſſit.

Rex iuramentum præſtat Polonis.

Comitia nouem dierũ.

Oſuiecimẽ. Ducatus ad Polon redit. An. Chriſt. 1454.

Circa hæc tempora maiores in Pruſſia motus à Nobilitate & Ciuitatibus contra Cruciferos extiterunt: qui magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conſpiratione inter ſe facta, pleraſque omnes munitiones & oppida ſex & quinquaginta in poteſtatem ſuam, eiectis Cruciferis, redegerunt: miſſaque ad Regem ſplendida legatione, ea omnia, ſeque & omnem Pruſſiam, Pomeraniam citeriorem, vulgo Pomerellam, Culmenſem, & Michalouienſem terram ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio Regem è Lithuania reuertentem offendit: ſed Cracouiæ Februario menſe adeſſe iuſſa. Nã Rex ad nuptias in illud tempus conſtitutas feſtinabat: quo etiam frequens Senatus (quo inconſulto nil de re tanta ſtatuere poterat) conuenturus erat. Nona die Februarii noua nupta Eliſabetha Alberti Cæſaris filia Cracouiam profectiſſimo comitatu aduenit, à Rege ipſo vna cum matre obuiam, ei profecto deducta. Dos ei centum millium aureorum nummûm promiſſa, ea conditione, vt penes Regem ea remaneret, etiamſi illa ſine liberis deceſſiſſet: nec tamen ea numerata eſt. Rex vero ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in ſalinis Bochnenſibus & Vielicienſibus conſtituit. Poſtridie contentio inter Archiepiſcopum & Sbigneum Cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, vter eius adminiſtraret: quod ille Archiepiſcopus & Primas, hic Cardinalis & Cracouienſis Epiſcopus, vbi hæc agebantur, eſſet. Re diu agitata, conuenit tandem, vt Ioanni Capiſtrano eum honorem deferrent: ſed cum is neq; Germanicã, neq; Polonicam linguam calleret, Sbigneus Cardinalis vtriuſque linguæ peritus

Motus in Pruſſia.

Prutenorũ legatio ad Caſimirũ Regem.

Eliſabetha Auſtriaca noua nupta Caſim R. Cracouiam venit.

Contentio inter Cardinalem & Archiepiſcopum de nuptiali ceremonia.

illis cedente Archiepiſcopo id peregit: Archiepiſcopus vero ſacris operatus nouam Reginam inunxit, ac diademate cinxit. Erat autem Capiſtranus hic Italus non ignobilis, de ſodalitio Franciſcanorum, qui ſe Bernhardinos appellant, doctrina & ſanctimonia vitæ pollens, qui ſuſceperat peregrinationem Bohemorum maxime ad Romanam religionem reducendorum gratia: & quum ea in re non multum apud Bohemos profeciſſet, à Sbigneo Cardinali accitus, anno ſuperiori Cracouiam, effuſa ei obuiam omni pene ciuitate cum ſacerdotibus & Epiſcopo, atque ipſo etiam Rege & Regina, aduenerat: & poſita in foro ac deinde hyberno tempore in æde diuæ virginis cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina virtute, vt opinio erat, ſanabat, autorq; fuit Sbigneo, vt cœnobium omnium primum in Polonia ſuis ſodalibus ſub arce ad Auſtralem portam vrbis conderet.

Poſthæc Prutenorum legati, quorum princeps erat Ioannes Baiſenus, in Senatum introducti, facta audientia prolixe expoſuerunt, qua improbitate & quibus artib. Cruciferi Pomeraniæ citerioris & Michalouienſem tractũ olim Polonis interuertiſſent; qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Maſouiam, cæteramq; Poloniam ferro & igni debacchati, in ſolitudinem fere eas oras redegiſſent: quam infidam incertamque pacem cum Polonis colerent, ſemperque coluiſſent: deinde quam crudeli, contumelioſo, & impotenti dominatu in ſe vſi eſſent: commemorabant eorum rapinas, ſtupra, ac libidines in vxores liberoſque ſuos è complexibus parentum ac maritorum abſtractos. Quod ſi qui contramutire auſi, in eos verbera, vincula, & ſexcenta tormentorum genera, capitis denique ſupplicia ſtatuta. His tot ac tantis malis vt occurrerent, confœderationem ſe quandam inter ſe feciſſe: eam vero à duobus Magiſtris Paulo & Conrado approbatam ac confirmatam, à Ludouico, qui tunc Cruciferis præerat, abrogari cœpiſſe, & Imperatoris Friderici opem contra ſe quaſi rebelles ſubditos imploratam eſſe. Ad eum ſe legationem purgandi ſui, Cruciferorumque accuſandorum cauſa miſiſſe: legatos ſuos per Morauiam iter facientes à latrunculis, quos Cruciferi ſubornaſſent, captos, & in vinculis aliquandiu aſſeruatos, & ad extremum dimiſſos ad Imperatorem perueniſſe. Ibi cum is ex compromiſſo iudicium inſtauraſſet, nil æqui ſe impetrare potuiſſe, eoque re adhuc integra iudicem illum recuſaſſe. Nihilo tamen minus inſtantib. aduerſariis, & legatis Principum Germanorum, quos ii corrupiſſent, adiuuantib., non modo abrogatũ eſſe fœdus ſuum, verum etiam 600000. florenorũ mulctã ſibi dictam: atq; adeo infamia ſe notatos, & libertate priuilegiiſq; ſpoliatos, ſeruorum in morẽ tam impotentib. dominis addictos, & ab iis deinde trecentos morti deſtinatos. Eam tyrannidem ſe diutius ferre nõ potuiſſe: Sed ſumptis armis Cruciferos, eorumq; magiſtratus ac præſidia ex oppidis, vrbib., atque arcib. pleriſq; omnib. eieciſſe, neq; deinceps in poteſtate eorum fore. Scire aũt ſe probe, à Polonia, ſe oraſq; illas à ſe cultas ac habitatas, olim partim dolo, partim per vim, ac ſummã iniuriã auulſas fuiſſe: nõ ignorare Cruciferos initio Polonorũ beneficio in illis oris conſediſſe. Ad illorum igitur, qui & Cruciferorum patroni, & iuſti domini ſui eſſent, ſe ſupplices confugere, eiſque ſe ſuaque omnia dedere: orare, ne ſe in extrema ſua neceſſitate deſererent, neue opprimi, & ad extremum exſcindi paterentur. Nihil autem eſſe, quod Poloni vererentur, ne ea re fœdera cũ Cruciferis violarẽt. Iam ab illis

Prutenorũ querela de Cruciferis.

prius

„ prius violata, cum ciues Choſnenſes, propterea, quod ii ſe bello adacti
„ Polonis dediderant, contra quam in pacificatione conuenerat, capitis ſup-
„ plicio affeciſſent, ac noua cum Lithuanis fœdera aduerſus Polonos dudum
„ iciſſent. Non voluntate Cruciferos, neque pacis tollendæ ſtudio, ſed
„ vi à ſe adactos, pacem cum Polonis feciſſe, & in eam diem ſeruaſſe. Se e-
„ nim cunctam ſuperiorum bellorum molem, dum illi Mariæburgenſis arcis
„ mœnibus ſeſe fere continent, ſuſtentaſſe: defeſſos autem & exhauſtos, ad
„ pacem illos impuliſſe. Non aliena Polonos occupaturos, verum ſua rece-
„ pturos, quæ iis Sedes Romana aliquoties adiudicaſſet: ſpondere autem ſibi
„ fortunam Regis, & Polonicæ gentis virtutem, illa omnia è ſententia ſua
„ ipſorumq; proceſſura: Nec ſe ſibi defenſoribuſque ſuis defuturos. Huiuſ-
„ modi fere fuit Prutenorum oratio.

Cruciferi quomodo ſe geſſerint contra Polonos.

Relata re ad Senatum, vera eſſe, quæ dicebantur à Prutenis, omnes recognoſcebant: meminerunt multi, Cruciferos quater ictum cum Iagellone Rege fœdus rupiſſe: & ad extremum, vt Pontificis & Baſilienſis Concilii autoritate id ſibi facere liceret, elaboraſſe: ciues Choſnenſes, eo quod ſe Regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum ſuum immaniter trucidaſſe: commercia cum Polonis capitali ſupplicio Prutenis interdixiſſe. Memorabant ſeniores, eos cum hoſtibus Polonorum conſilia & arma ſocia non ſemel coniunxiſſe, Poloniſque pium aduerſus barbaros bellum diuerſa parte gerentibus, Poloniæ fines impie & perfide infeſtaſſe: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem eſſe. Hæc tunc in Senatu commemorabantur: ſed tamen de acceptanda deditione variabant ſententiæ.

Senatus Polonici varia ſententia de recipiendis Prutenis.

Cenſebant multi: nonnulli diſſuadebant: alii vero ad comitia rem integram reiiciebant. Nec deerat ſuis altera ex parte Cruciferorum legatus, Theſaurarius eius Ordinis, qui ad cohoneſtandas Regis nuptias miſſus, ſequinquaginta millia florenorum ad corrumpendos proceres Polonos ſecum attulerat. Atque is cum vniuerſos publice fœderum admonebat, tum priuatim ſingulos orando & pollicendo prenſabat. Ad extremum clientes ac vectigales Regi Poloniſque Magiſtrum ac Cruciferos in futurum fore promittebat. Quocirca quindecim circiter dies conſultando abſumpti. Legati Prutenorum, vbi procraſtinari rem animaduertere, contenderunt à Rege, ne differret: alioquin ſe alios dominos & patronos quæſituros, qui obuiis, quod aiunt, vlnis tam luculentam conditionem accepturi eſſent: apparebatque, eos in Bohemiam ad Ladislaum Regem profecturos, nam is cupere id ſe ſignificabat. Interim adferebatur è Pruſſia, Nobilitatis & Ciuitatum partes in dies meliores fieri: Magiſtrum & Cruciferos in anguſtum

Cruciferi à Prutenis in anguſtum redacti.

redactos, Mariæburgi & Stumæ fere munitionibus ſeſe tueri: Brodnicianam arcem, ne in aduerſariorum poteſtatem veniret, Ioanni Koſcielecio Palatino Inouladislauienſi à Commendatore traditam eſſe; nam oppidum in fide Cruciferorum manſit. His igitur impulſi Rex atque proceres, ne tam exoptatam & inſperatam occaſionem recuperandi, quæ maiores olim amiſerant, vix vnquam poſtea redituram, ſibi elabi paterentur, deditionem

Pruſſi à Caſimiro Rege in fidem accepti.

Prutenorum accepere: tametſi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde conſecuturi, & Poloniam ac Germaniam inter ſe commiſſuri eſſent: verebanturque, quorſum tanta illa & inopinata proſperitas ad extremum euaderet. Theſaurarius vbi acceptam deditionem didicit, abſq; mora Cracouia diſcedens in Sileſiam, indeq; in Miſniam & S..xoniam merce-

narios

natios milites conductum contendit. Prius tamen aculeum, & velut ſeminarium quoddam inteſtini mali ac diſſidii, quo diſtinerentur Poloni, immiſit, cum Petrum Szafranecium hominem audacem, factioſum, & turbulentum donis promiſſisque clam corrupiſſet, vt bello & latrocinio Poloniam exagitaret. Miſſi extemplo in Pruſſiam Andreas Epiſcopus Poſnanienſis, & Ioannes Konieczpolius Cancellarius regni, iuſiurandum ab vniuerſa Nobilitate ac Ciuitatibus concepta formula in verba Regis datum acceperunt. Epiſcopi in aduentum regium dilati ſunt: arces, quibus Rex iuſſerat traditæ: quanquam Torunienſes, Gedanenſes, Elbingenſes, & Regiomontani, eas, quæ vrbibus ſuis imminebant, diruerant. Quæ res neque Polonis, neque Pruſſicæ ipſi Nobilitati placuit: ſed neque aduerſandi, neq; factum reprehendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus Marchio Brandeburgenſis nouam Marchiam, quæ Caſſubiæ pars fuit antiquitus, detrectantem & ipſam Cruciferorum imperium, ditioni ſuæ adiunxit, miſſaque ad Regem legatione, vt cum bona eius venia id fieret, petiuit, auxilia contra Cruciferos pollicens. At nihil certi reſponſum, eo quod Stolpenſium quoque Pameranorum Dux eam petiuit, & ſuo quodam iure ſibi vendicabat, & in clientela, ac fide Regis fore ſe vna cum ditionibus ſuis, duoque millia equitum ad quoduis bellum Regi Poloniæ adducturum pollicebatur. Ne huic quidem certum reſponſum datum. Vngariæ quoque & Bohemiæ Rex Ladislaus eam ditionem iure quodam ſuo repetebat.

Pruſſi iurãt in verba Regis Poloniæ.

Legatio Friderici Marc. Brandeburg. & Ducis Pomeraniæ ad Regem Caſimirum.

Miſit deinde Rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranſtouium tribunum Cracouienſem, ad Imperatorem vero Ratisbonæ comitia tunc agentem, & ad Pontificem Ioannem Brezium, qui factum defenderent, ac Cruciferorum querelas refellerent. Ipſe Breſtam Lithuanicam ad conuentum excurrit, & cum his conſtituit, vt Liuonum auxilia tranſitu in Pruſſiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad calendas Maias edicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Ruſſis aduenere. Decretum autem ibi, vt Rex Toruniam ſe conferret pacandæ Pruſſiæ cauſa: Cuiauienſes ac Dobrinenſes, ſi opus eſſet, ad aulicum comitatum ſuum in auxilium Prutenorum, qui tunc Cruciferos Mariæburgi, Strumæ, & in Brodnicenſi oppido ipſi per ſe ſimul ac mercenario milite è Bohemis & Polonis collecto obſidebant, adiungeret. Maſouii vero Duces fruſtra iterum à Rege & Lithuanis ſua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias ſuas Regi ad bellum Pruſſicum pollicerentur. In Pruſſiam deinceps itum magna & ſplendida procerum caterua Regẽ comitante: ibi Toruniæ, Elbingæ, & Gedani iteratum à proceribus, Nobilitate, & Ciuitatibus ſolenni ritu iuſiurandum in verba Caſimiri, & ſucceſſorum eius Regum Polonorum, tribus Palatinis in ſua quæque ſatrapia præeuntibus. Epiſcopi quoque tres, Culmenſis, Pomeſanienſis, & Sambienſis, cum ſuo quisque ſacerdotum collegio in verba Regis iurarunt, abiectoque Regis permiſſu cultu Crucifero, veterum habitum D. Auguſtini regulam profitentium reſumpſerunt. Quartus Varmienſis apud Cruciferos Mariæburgi erat, ſed collegium tamen eius vna cum cæteris iuſiurandum dedit. Ladislai deinde Regis legati Bohemi, Ioannes Roſenbergius, & Zdencus Koſtka (nam Chranſtouius nil certi retulerat) auditi, expoſtularunt cum Rege, quod inconſulto Rege ſuo deditionem Prutenorum ſecus quam Cra-

Legatio Regis Caſimiri ad Regem Vng & Boh. Ad Imperatorem Frid. & ad Pontificem.

Comitia Lenciciæ.

Cruciferi à Pruſſis obſeſſi.

Pruſſi iterũ iurant Caſimiro Regi Pol.

Legatio Regis Boh. & Vngariæ ad Caſimirũ R

couiæ in nuptiis pollicitus erat, accepiſſet, poſtularuntque, vt Pragam legatos mitteret cum plenis mandatis ad conſtituendũ de rebus Pruſſicis: quarum cura magnopere ad Regem Bohemorum pertineret, quod & patronus Cruciferorum eſſet & Pruſſiam nuper omnem, interueniente Alberto Friderici Marchionis Brandeburgenſis fratre, à Cruciferis in deditionem accepiſſet: interim autem vt Caſimirus obſidiones inſtitutas ſolueret, & ab inferendo Cruciferis bello ſuperſederet. Ridicule ſuperba & arrogans viſa Poloniſca legatio, neque à miti Ladislai ingenio profecta, (quod paulo poſt ſecreto ipſorum legatorum indicio compertum eſt). Itaque ad eam legationem nihil aliud reſponſum, quam Caſimirum nunquam recepiſſe Ladislao, quod ipſo inſcio Prutenos in deditionem accepturus non eſſet. Ad cætera eum per ſuos legatos reſponſurum. Ita dimiſſi Bohemi, nec permiſſi Mariæburgum ad Cruciferos ire. Ladislaus vero, quum è legatis ſuis reuertentibus reſponſum Caſimiri cognouiſſet, Ioannem Rabſteinium ad eum propere miſit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obſtaturum ſe, quo minus ille omni Pruſſia poriretur. Grata hæc fuit legatio Regi: itaque miſſi in Bohemiam, Ioannes Tencinius Palatinus Cracouienſis, & Petrus Szamotulius Caſtellanus Poſnanienſis, vt voluntatem illam Ladislai confirmarent.

Cruciferi dedidere Pruſſiã Regi Bohemiæ.

Alia Regis Bohem. & Vng. legatio ad Caſim. R.

Comitia Pruſſorum Grudenti.

At Caſimirus comitia Prutenorum Grudenti habuit: ibi tributum ſiue exactio certa in capita conſtituta eſt, vnde emerita ſtipendia mercenariis Bohemis, quos primo motu Pruteni acciuerant, & qui Mariæburgum etiam tum ignaui obſidebant, ſoluta ſunt: dimiſſique ii, ſiue quod ambiguæ fidei eſſe viderentur, ſiue quod nimio conducti eſſent. Nam ſex & viginti floreni in tres menſes equiti numerabantur. Id adeo neceſſitas Prutenis extorſerat, ne militari præſidio nudi à Cruciferis opprimerentur, & vt ii ſecum potinus contra Cruciferos, quam cum illis contra ſe eſſent. Pro Bohemis vero aulicum ſuum comitatum Rex ad continuandam obſidionem Mariæburgi miſit, præfecto ei Ioanne Sceccinio Lublinenſi præfecto. Decretum etiam, vt ſedecim de Nobilitate & Ciuitatibus Pruſſiæ allecti, à conſiliis Regi eſſent, qui cum eo de Republica Pruſſica conſultarent, ſummoque iudicio præſiderent: itemque, vt arces ac munitiones Epiſcoporum atque eccleſiarum, quoad bellum duraret, in poteſtate Nobilitatis eſſent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initio deditionis Cracouiæ ipſis à Rege datæ, quibus Pruteni cum Polonis quaſi in vnum corpus coaluerunt, nimirum, vt eorum conſiliarii cum Polonis pariter in comitiis de Republica conſilia conferrent, ad honores ac magiſtratus regni admitterentur, ius creandi Regis pariter haberent: cæterum ſuo quiſque iure, ſeu Culmenſi mallent, ſeu Saxonico, ſeu Pruſſico, ſeu denique Polonico, viuerent: quæ bona quiſque antiquitus, ſiue priuatim, ſiue publice obtinuiſſet, deinceps quoque retineret: telonia cuncta ac portoria, nominatimque id, quod librale (Germanis pfundtzoll) dicitur, quo duo oboli à quibusuis mercibus in marcam Pruſſicam exigebantur, & penſio ea, quæ à Polonis Principibus in Pomerana olim inſtituta, Narzas ſiue porcus vulgo vocabatur, remiſſa & ſublata; merces naufragio eiectæ iis, quorum fuiſſent, aut legitimis eorum hæredibus remiſſæ (nam eas antea Cruciferorum præſides iniuſte vſurpabant): honores & magiſtratus

Conſiliarii terr. Pruſſiæ

Pruſſorum vnio cũ Polonis.

Prærogatiua ac priuilegia Prutenorum.

Pfundzol ſublatum.

Narzas portor. um.

giſtratus publici & præfecturæ arcium ne cuiquam externo ſecundum vſum & conſuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Gedani, & Regiomonti cudendæ cum imagine & inſcriptione regia, bello manente, in commune eis conceſſum. Finito vero bello, vt Toruniæ modo & Gedani regio nomine ſumptuque ea ſignaretur: mercatoribus vero poteſtas facta quoque verſus in Poloniam cum mercibus proficiſcendi, eaſque deponendi, & venum exponendi, vbicunque vellent. Ad extremum Ioannes Baiſenus vicarius & gubernator Regis, cum Rex abfuturus eſſet, conſtitutus. Gedanenſi vero ciuitati, cum ea magnifice ac honorifice inprimis Regem omni cum comitatu accepiſſet, peculiariter cenſus ſeptingentarum marcarum remiſſus: moletrinæ omnes vrbanæ, & inſula minor adiacens addicta & attributa: tredecim modo pagos ac duo prædia Rex excepit, & pro his omnibus annuam penſionem duûm millium aureorum ciuitati impoſuit: itemque, vt ea quotannis quatuor dierum ſumptus ſibi cum omni comitatu aulico præberet. Pro arce vero diruta, vt ſplendidum palatium Regi in vrbe, granarium item, & ſtabulum coctili latere exædificaret.

Externi ab honoribus excluſi.
Moneta ius.
Mercatura.
Io. Baiſenus gubernator Pruſſiæ.
Gedanenſibus cẽſus remiſſi.
Moletrina & inſula minor addicta.
Gedanenſes quid Regi debeant.

Conuentu Grudentino ſoluto, Toruniam Rex rediit, cum quinque legatos è comitiis Ratiſponenſibus, Pontificis Romani, Imperatoris, Principum Electorum, Philippi Purgundiorum, Ludouici Bauarorum Ducis, ac totius Germaniæ nomine ad ſe venire cognouiſſet. Atque ii, cum ad Regem in Senatum introducti eſſent, petebant à Rege, vt Cruciferis, ſi quid deliquiſſent, data venia, Pruſſiam omnem redderet, & ad bellum Turcis inferendum, recuperandamque Conſtantinopolim ſecum & cum cæteris principibus Chriſtianis arma coniungeret. Imperatori & Germanis curæ eſſe res Pruſſicas, & earum cauſa maxime eos alia comitia Francofurtum ad Mœnum ad tertium calendas Octobris indixiſſe. Rex, quo diutius Germanos bellum contra ſe molientes ſuſpenſos teneret, nihil aliud reſpondit, quam ſuos ſe legatos ad illa ipſa Francofurtenſia comitia de rebus iis miſſurum. Petebant deinde legati, vt ſibi ad Magiſtrum Cruciferorum adire liceret: atque vt Rex Mariæburgi, Stumæ, ac Brodniciæ obſidionem ſolueret, ſed neutrum impetrarunt. Zobellinis tamen veſtibus honorifice munerati dimiſſi ſunt. Non multo poſt ii, qui Stumæ in præſidio erant, fame inualeſcente, adeo vt quinquaginta de iis perirent, arcem Regi cum apparatu bellico dediderunt, vitam modo & res ſaluas pacti. Et quinquaginta quidem ex eis Mariæburgum ad ſuos ſe receperunt, macie tabeque liuidi, centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in caſtris regiis manſerunt.

Legatio Pōtificiũ & Imperatorũ ad Caſim. Regem Pol.
Regis Reſpõſum.
Stuma Regi dedita.

Ad Mariæburgum vero cum obſeſſi in Polonos erupiſſent, cruenta pugna coorta, hoſtes magna ſtrage in arcem compulſi ſunt, ac longe maior ea fuiſſet, ni hoſtes fugientes puluis texiſſet. Gedanenſes vero nauem pice, reſina, ſulphure, & eiuſmodi ignis alimentis plenam flumine prono in pontem Mariæburgenſem ſecundo Nogato impulerunt: ſed magno tamen conatu hoſtium pons incendio correptus, ſeruatus eſt. Iam vero & ipſi inter ſe præſidiarii iurgio propter

Res geſtæ ad Mariæburgum.

ſcortum concitato intra arcem conflixerunt, ducemque ſuum interfece-
runt. Non ceſſabat interim Theſaurarius Cruciferorum in Germania,
ne Magiſter quidem Germanicus: atque is bona & reditus ſuos diſtra-
xit, vt ſociis in Pruſſia laborantibus celeriter opem ferret. Itaque ab
his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & e-
quitum, è Germanis, Bohemis, & Sileſiis conſcripta, ac Balthaſare & Ro-
dolpho Saganenſibus Ducibus, & Bernhardo Sonnenbergio ducto-
ribus, per nouam Marchiam in Pruſſiam miſſa ſunt. Etiam Plauenius,
Cruciferorum & ipſe ſtipenda merens, cum mille equitibus è Choi-
nicienſibus in vrbem receptus erat, magnaque Polonis damna agros va-
ſtando intuliſſet, niſi Nicolaus Sarleius Palatinus Inouladislauienſis,
Præfectus Slochorienſis ac Tucholienſis mille cum ducentis equiti-
bus, & ſeptingentis peditibus ferociam eius repreſſiſſet.. Id vbi cum a-
micorum admonitu è Germania, tum exploratorum ratione à Polo-
nis cognitum, Rex maiores Polonos ſolos arma ſumere, & ad Choi-
Res geſta ad niciam præſto eſſe iuſſit. Adfuere ferociores, quam armatiores, ac
Choniciã. diſciplinæ militaris expertes, per ſuorum agros non ſecus quam per
hoſtiles rapinis, incendiis, ſtupris, & ſacrilegiis debacchantes. Venien-
tibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliari Rex occurrit, tumul-
tuanteſque, ac de prærogatiuis iuribuſque ſuis intempeſtiue diſceptantes
vix compoſuit, ac in ſeptem turmas diſtribuit, inſtructoſque ad Choini-
ciam, quo hoſtes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli
proceres Regi, ne cum imperita illa & minime obſequenti multitudine ho-
ſti pugnandi copiam faceret, ſed pateretur eum Choiniciam ingredi, Ibi eũ
facile quaſi retibus & caſſibus concludi, & commeatus inopia fameq; ſine
ſanguine cito expugnari poſſe, breui enim omnem eius arcis commeatum
à tanta multitudine exhauſtum iri: aut ſi tandem committere prælio rem
vellet, quod maiores Poloni poſcebant, aulicum comitatum à Mariæburgi
obſidione, aut vero Ioannem Czarncouium Caſtellanum Gneſnenſem, &
Ioannem Vedelium cum quinq; millibus, quæ ad præſidium maioris Polo-
niæ reliquerat, acciret. Diſſuadebat Ioãnes Konieczpolius Cancellarius de
aulico comitatu, ne obſidione remiſſa hoſtes releuarẽtur. Aſſeuerabant ma-
iores Poloni, in ſe ſatis virium eſſe, vſq; adeo, vt vel aurigarum ſuorum flagel-
lis hoſtes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauate eis Rex ceſſit,
præſertim cum de paucitate hoſtium intellexiſſet: neq; enim procul ii abe-
rant. Forte autem ſpeculatores vtriuſq; partis in ſe mutuo inciderunt. com-
miſſoq; prælio, Poloni non incruenta victoria potiti ſunt. Ad decimum
prælium ad quartum Calendas Octobris cum hoſtes aduentare dicerentur, Rex acies
Choniciã. inſtruxit, easq; regendas ac ducendas Lucæ Gorcano Poſnanienſi, Stanis-
lao Oſtrorogo Caliſſienſi, Nicolao Sarleio Inouladislauienſi palatinis, ac
Derslao Rithuianio Caſtellano Roſpirienſi, magnis quidem illis hominibus
& potentibus, verum in arte militari non magnum vſum habentibus com-
miſit, id vltro ipſi ſibi depopoſciſſent. Sub veſperam tandem hoſtiles a-
cies apparuere. Abſceſſit Polonis prior illa alacritas ac ferocitas conſpe-
cto hoſte, cœperuntque trepidare ii, qui nunquam armatas acies aſpe-
xerant. Duces Poloni ad locum limoſum, vbi equi commode circum-
agi non poterant, inſtructum exercitum deduxere, & in confertos ho-
ſtium ordines impetum fecere. Et fauit quidem initio Polonis fortuna.
Turbati.

Turbati primi hoſtium ordines: Saganenſium Dux alter Rodolphus interfectus, Bernhardus Sonnenbergius viuus captus. Sed mox acrius connixi hoſtes ſparſos & ſine ordine pugnantes Polonos repreſſerunt. Ibi trepidari, & concurſari temere à Polonis cœptum eſt. Submittebant tamen Duces laborantibus ſubſidiarias cohortes, exæquataque erat pugna, cum ſubito extremum agmen, in quo Rex erat, nulla euidenti cauſa expauefactum in fugam ſe coniecit, necquicquam retinēte ac reuocante Rege. Quo conſpecto, ii quoque, qui in prima acie pugnabant, fugientes ſuos ſecuti ſunt. Perſeuerabat Rex cum paucis inſtaurando pugnam. Quod niſi vi ab iis, quibus eius cuſtodia mandata, abſtractus eſſet, viuus in hoſtium poteſtatem veniſſet. Hoſtes victores caſtris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia curruum fuere, potiti ſunt: nec tam grauis quam ignominioſa ea clades Polonis fuit. Vix ſexaginta deſiderati, in quibus inſignes fuere Petrus Scecocinius Procancellarius, Nicolaus Morſcius vexillifer Sendomirienſis, Ioannes Zauiſſius præfectus Colenſiis, & Ioannes Ridzinius: capti trecenti triginta, inter quos nobiliſſimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes Felix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianii, Ægidius Suchodolius, Ioannes Melſtinius, & nonnulli alii fuere: ſed in his complures erant, qui fugæ turpitudine ſecum reputata, cum euadere poſſent, ſiue adeo iam euaſiſſent, reuerſi hoſtibus ſeſe dedidere. Captiui Mariæburgum deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne ſepultura quidem immanes hoſtes dignati ſunt, ſed equis tractos in præterfluentem abiecere. Eius vero cladis culpam opinione hominum ducum imperitia, qui neque idoneum prælio locum cepiſſent, neque leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hoſtium ordines præmiſiſſent, neque quicquam omnino prouidiſſent, ſuſtinuit. Sed fortaſſe fletibus & eiulatibus ſacerdotum, monachorum, viduarum, pupillorum, & agreſtium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiſcentes crudeles manus adiecerat, id ſupplicium expenſum eſt.

Polonorum fuga & clades.

Cladis acceptæ cauſa.

Cruciferi Mariæburgi & Brodniciæ obſeſſi, vbi de ſuorum ſucceſſu certiores facti, nimia lætitia, quaſi debellatum iam eſſet, exultauere: ſolus Mareſchalcus vir prudens triſtior, vereri ſe dixit, ne plus illa victoria victoribus, quam victis mali adferret. At Pruſſicæ ciuitates primariæ miſſis ad Regem Nieſſoriam, quo ſe receperat, legationibus, hortatæ ſunt eum, ne vno illo aduerſo caſu frangeretur: reciperet animum, & erratum corrigeret: ſe fidem ſemel datam nunquam mutaturos & facultatibus ac corporibus ſuis ipſi ad extremum vſque non defuturos. Rex collaudatis eis reſpondit, irritatum ſe magis clade illa, quam fractum: curaturum, ne lætitia hoſtibus diuturna ſit. Soluit deinde obſidionem Mariæburgi, eaſque copias accitas ad ſe in præſidia arcium at cæterarum munitionum diſtribuit, præfectis ex aulico comitatu ſuo impoſitis, eo quod Pruteni minus diligenter eas ſeruabant: & nuper adea Stuma, & Preuſchmarcum oppida contempta paucitate præſidiariorum ad hoſtes defecerant. Adhæc Derſauia & Meua aduenienti e Choinicia exercitui Cruciferorum vltro portas aperuere. Id igitur malum ne latius ſerperet, vt ſunt fere anni hominum ad fortunæ flatum reflatumue mutabiles, & arces, oppidaque Rex præſidiis muniuit, merce-

Ciuitatum Pruſſicarū ſtudium erga Regem Pol.

Arces Pruſſicæ Polonis commiſſæ. Stuma, Preuſmarcū & alia oppida ad Cruciferos deficiunt

narium militem è Sileſia, Morauia, & Bohemia euocauit, ac Poloniam reliquam Ruſſis & Podoliis ad ſubitas Tartarorum excurſiones reprimendas relictis ad bellum exciuit. Inſtabat quidem hyems, veruntamen impigre obſecundatum eſt: tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, apud Choiniciam acceptæ, abſtergendæ, ac retinendæ Pruſſiæ. At Cruciferi glorioſi vniuerſam Germaniam fama victoriæ in immenſum extollenda impleuerunt. Prutenos vero dimiſſis quoquo verſum nunciis, venia & impunitate propoſita, vt ad ſe rurſus à Rege deficerent, ſolicitabant. Sed ſurdis hæc auribus canebant: nec præter Sambienſem Epiſcopum quiſquam inuentus, qui fidem illis haberet. Atque is porro perbenigne ſcilicet ab eis acceptus eſt. Mariçburgum enim venientem cunctis facultatibus priuatis pariter & eccleſiaſticis, quas ſecum apportarat, Magiſter exuit: inde vero, & ex imaginibus, aliaq; ſupellectili ſacra aurea & argentea vndiq; comportata ac conflata, exiguam quandam partem emeriti ſtipendii militibus cum iurgio ac tumultu efflagitãtibus ſoluit: de reliquo autem, quæ quadraginta millia florenorum erant, cum eis pactus eſt, niſi ad bacchanalia exſolueret, Mariæburgum, ac cæteras munitiones ſuas, captiuoſq; in poteſtatem eorum traditurum ſe eſſe. Tametſi non multum ii operæprecii fecere, neſcientes vti victoria: receptis enim oppidis illis, quorum antea mentio facta, Mariæburgi deſides multum temporis contriuerunt. Ne Poloni quidem multo plus egerunt. Nam cum omnes copiæ conueniſſent, tranſmiſſi ad Toruniam nauali põte Viſtula, ad Laſſinum ductæ ſunt, atque ibi in ſylua vno milliario ab eo oppido totum fere menſem inertes ſtatiua habuere.

Polonorum expeditio in Pruſſiam. *Sãbien. Epiſcopus ad Cruciferos deficit.* *Cruciferorũ pactum cum mercenariis militibus.*

Interea, qui ad Bohemorum Regem legati miſſi ſunt, reuerterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Bohemica legatio ſecuta eſt, petens, vt Caſimirus ad diem Nonarum Decembris Vratiſlauiam veniret, & arctius cum Ladislao fœdus iceret: deinde cõtrouerſiam quandam permagnam de finibus inter ipſum & Marchiones Miſniæ ex compromiſſo componeret: poſtremo, vt ipſe quoq; omiſſo bello cum Cruciferis compromiſſum faceret, omnemq; cauſam Ladislao arbitrandam permitteret. Excuſauit Caſimirus, ſe ab incepto bello abeſſe non poſſe: miſſurum tamen primores de Senatu. Miſſi Archiepiſcopus Gneſnẽſis, Caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Brezius Archidiaconus Gneſnenſis: controuerſiam tamen illam cum Marchionibus non diremerunt, affirmãtibus iis, ſe Regi Polonorum, ac nõ cuiquam alteri arbitrium controuerſiæ ſuę compromiſſo permiſiſſe. Dimiſit deinde Rex Nobilitatem hyberni belli pertæſam medio Ianuario ſe mẽtis anni, cum ea duodenos groſſos de ſingulis iugeribus in ſtipendium mercenariorum militum promiſiſſet, hoſte non faciente pugnãdi copiam. Rex quoq; ipſe Præfectis, Culmẽſi quidem Andreæ Tencinio, Pomeraniæ vero Petro Szamotulio Caſtellano Poſnanienſi, inferiori vero Pruſſiæ Ioãni Colda Bohemo, & omni mercenario milite iis parere iuſſo, in Poloniã diſceſſit: atque inde in Lithuaniam profectus, nouos quoſdam motus à Gaſtoldo excitatos ſedauit, & vt Lithuani ſocia cũ Polonis arma aduerſus Cruciferos coniungerent, quod detrectarant, perfecit, ibiq; veris omne tempus exegit, & cum aliorum Principum legationes audiuit, tum Tartarorum Ducis Azigeris fœderati, auxilia contra Cruciferos pollicentis, & vt Podoliam ac Volyniã ſe viuẽte arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum gẽriſq; ſuæ Rex muniret, ſuadẽtis: ſe n. ſenuiſſe, illos autẽ quietis & ocii impatiẽtes eſſe.

Legatio Ladislai Regis Bohem. ad Regem Pol. *An. Chr. 1455.* *Iugerale tributum.*

Per

Per hoc tempus Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouienſis, quum Sendomiriæ quadrageſimam fere omnẽ arctiore abſtinenſia peregiſſet, ac die palmarum publice ſacris operatus eſſet, ſequenti vero die Konieczpolii Cancellarii exequias peregiſſet, ex laſſitudine morbum nactus eſt: cruoreq; exſputans præfocato anhelitu poſtridie, quæ prima dies Aprilis erat, vitã cũ morte commutauit, quum 32. annos Epiſcopus fuiſſet, vixiſſet 66. vir magnus, pupillorũ, & viduarum patronus, in egenos liberalis, eccleſiæ vindex, ac defẽſor acerrimus, Reipublicæ ſtudioſiſſimus, minarũ periculorũq; contẽptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium ſacerdotũ cum Prælatis inſtituit: facultates vero ſuas egenis & ſtudioſis, eccleſiis itẽ & monaſteriis, propinquis præteritis, teſtamẽto legauit. Succeſſorẽ accepit Thomam Strempiniũ Procancellariũ, non tam Regis fauore, quam vniuerſi collegii ſtudio deſignatũ. Sbigneũ ſeptem fere menſibus præceſſit Boleſlaus Dux Maſouiorũ, prudẽs, modeſtus, & religioſus Princeps: qui quatuor filios, Conradũ, Caſimirũ, Boleſlaũ, & Ioannẽ, duaſq; filias, Annam & Sophiam reliquit. Nihil interim in Pruſſia memorabile geſtum eſt, niſi quod leuibus aliquot pręliis certatũ: in quib. omnibus fere Poloni ſuperiores fuere. Dzialdouia ſiue Soldauia oppidum Slaueci Humbouii Maſouii, cuius fidei Rex id cõmendarat, proditione in poteſtatem hoſtiũ venit. Verum non multo poſt Ioannes Colda id recuperauit, direptumq; incendit, intromiſſus ab oppidanis, cum habitum Commendatoris Elbingenſis aſſimulaſſet, multoſq; ibi Cruciferorum milites perimit. Duo vero oppida Regiomõti, vetus & noua vrbs Cruciferis portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen, in fide Polonorum permanſit, quod etiam hoſtes circumſedere. Parum autem abfuit, quin vetus quoque Torunia, quo nouæ ciues fidei dubiæ Tencinius compulerat, per proditionem duorum primariorum ciuium & parœci ac monachorum Dominicanorum, in poteſtatem hoſtium veniret. Iamque eo Magiſter Bernhardum Sonnenbergium, ac quoſdam alios milites, quaſi aliud acturos, præmiſerat, & ipſe cum tribus millibus armatorum veniebat, cum ab apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt, ſuppliciumque de proditoribus ſumptum. Ita magiſter irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Pruſſia Rege abſente acta.

Sbignei Oleſnicii Cardinalis mors.

Boleſlai ducis Maſſouiæ mors.

Dzialdouiã rnes feri recuperãt proditione.

Eadem recuperatur à Polonis & incenditur.

Regiomonti vetus & nouũ opp ad Crucif. defecit.

Cnipouia obſeſſa.

Torunia pene prodita.

At Rex rebus Lithuanicis compoſitis Petricouiam ad comitia menſe Maio venit. Vbi cum Prutenorum in fide regia perſtantium legatis inſtantibus de Pruſſico bello conſultaretur, non viſum eſt expeditionem publicam edicere, quod pergrauis ea futura erat multis, magno incommodo hyeme ſuperiori afflictis, & quod ſatis virium erat in mercenario milite aduerſus eas copias, quas tunc habebant hoſtes. Cæterum pecunia deerat, vnde militi præterita ſimul & futura ſtipendia ſoluerentur. Quamobrem ſegnius is belli munera obibat, ac munitionibus ſeſe tueri ſatis habebat, neque obſeſſæ ab hoſtibus Cnipouiæ ſubueniebat. De pecunia igitur paranda cum ageretur, placuit, agreſtibus duodenûm groſſorum in manſum penſionem rurſus imponere. Verum id alteris demum comitiis ad vigeſimum quartũ diem Iulii indictis, ægre perfectum eſt: ſimulq; decretum, vt, ſi opus eſſet, ad vnicos teſtes, hoc eſt, ad vnicam Regis mãdatum. (cum alioqui tribus intra menſtrua ſpacia ſeſe conſequentibus ex inſtituto & lege opus ſit) Nobilitas omnis certo loco præſto eſſet ad bellũ in Pruſſia proſequendũ. Nihilo tamẽ minus ſegniter bellũ à Rege adminiſtrabatur, maxime quod ei mercenarii milites hoſtium ſpem iniecerant, ſi emerita apud Cruciferos ſtipendia

Comitia Petricouiæ.

Altera comitia ibid.

ſibi ſolueret, dedendarum arcium ac munitionum reliquarum, quas iam concedentibus ex pacto Cruciferis in poteſtatem ſuam redegerant.

Legati in Pruſſiam miſſi.

Atque ea de re conficienda Ioannem Epiſcopum Vladislauienſem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendomirienſem ad eos allegarat. Verum tergiuerſabantur, & extrahebant rem milites ii, qui erant Germani. Continuabatur autem Cnipouiæ obſidio, prouiderantque diligenter hoſtes & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omnino ad obſeſſos importaretur, & alueum Pregolæ fluminis, quod oppidum alluit, tignis & roboribus impediuerant. Rex vbi obſeſſos in extremo diſcrimine accepit, miſſa aliquanta militibus pecunia, iuſſit, vt ilico laborantibus ſubuenirent. Verum dum id fit,

Cnipouiæ deditio.

obſeſſi non ferentes longiorem moram, deſperato omni auxilio, ſeſe Saganenſium Duci dedidere. Quo ſucceſſu elati Germani milites, minus iam ſecum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex vero ammiſſione Cnipouiæ perturbatus, veritusque, ne cæteræ ciuitates illius exemplo à ſe deficerent, expeditionem toti Poloniæ ſub autumnum edixit, & ad confirmandos Prutenorum animos legationem miſit. Nec illi mutabant fidem, nonnullosque primarios ciues, quos Cruciferorum partibus fauere perſenſerant, capitis ſupplicio affecere. Aliquot ſaltem ignobilia oppida in inferiori Pruſſia Cnipouiæ exemplum ſecuta ſunt. Rati autem hoſtes, occaſioni ſe deeſſe non oportere, ad Fridelandiam exercitum admouere.

Clades Cruciferorum ad Fridlandiam.

Præerat ei oppido Scubela Bohemus cum præſidio: is vbi aduentare hoſtes accepit, ſimulata negligentia ad ipſa vſque mœnia oppidi progredi eos paſſus eſt: deinde ſubito tormentis, quæ opportuno loco collocata, in confertos diſploſis, nonnulla clade, maiore vero perturbatione eos affecit: confeſtimque in trepidantes cum ſuis erumpens, longe eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum viuos cepit. Cæterum expeditio illa intempeſtiua neque cupide ſuſcepta eſt à Polonis, & lentior multo fuit, quam par erat.

Expeditio Polonorum lęta in Pruſſiam.

Polonorum licentia.

Adfuerunt quidem nonnulli maturius, ſed dum cæteros expectant, magnam frumenti vim ex agris Cuiauientibus raptam in caſtra, quaſi ibi hybernaturi eſſent, conuexerunt, quam poſtea motis caſtris incenderunt. In itinere etiam quoquo verſus eccleſiaſticis & regiis bonis parſum non eſt. Rex Breſtam præceſſerat: quo cum proceres Poloni ad eum conueniſſent, flagitantibus ſtipendium militibus, inita eſt ratio parandæ pecuniæ, neq; honeſta, neq; vtilis, ſacra eccleſiarum vaſa conflandi. Archiepiſcopo, & Vladislauienſi, Poſnanienſiq; Epiſcopis aſſentientibus. Quod cum in tribus diœceſibus, quarum Epiſcopi conſenſerant, factum eſſet, ſola ſex millia florenorum redacta ſunt. Nam è Cracouienſi nil ablatum, non permittente Epiſcopo. Cum autem cunctæ copiæ conueniſſent, nauali ponte ad Toruniam Viſtulam traductæ ſunt.

Frid. Marc. Brādebur. ad Regē Polō. in caſtra venit.

Interea Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad Magiſtrum Cruciferorum cum quingentis cataphractis equitibus profectus, ac complures dies ibi commoratus, relicto apud illos equitatu, ad Regem in caſtra venit, petēs, vt ſe arbitro Rex cum Cruciferis pacem faceret. Vbi non abhorrere Regem ſenſit, reuerſus ad Cruciferos, Regi renunciari iuſſit, optimas & vltro ipſi expetendas conditiones, ſe allaturum.

Conuentus de pace ad Koſcielecii pagum.

Itaque condicta ad Koſcielecium pagum die, miſſi à Rege Ioannes Epiſcopus Vladislauienſis & Cancellarius Ioannes Teucinius Cracouienſis, Petrus Oporouius Lenci-

Lencicienſis, Palatini, & Hincia Rogouius Caſtellanus Siradienſis, vana fuiſſe Marchionis promiſſa compererunt. Poſtulabant enim Cruciferi, vt Rex omni Pruſſia ſibi decederet: tum demum, quocunque vellet iudice ſecum diſceptaret. Increpatus à Polonis Marchio, quod non bona fide cum Rege ageret, ne tamen nihil egiſſe videretur, pollicebatur, Cruciferos Culmenſem & Michalouienſem regionem Polonis conceſſuros, ac impenſas belli ſoluturos. Quas conditiones cum non acciperent Poloni, re infecta diſceſſum, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum acceſſione, quos Marchio Fridericus diſcedens in caſtris ipſorum relinquebat. Itaque intermiſſum ſpe pacis belli ſtudium reſumptum eſt, eodemque itinere, quo ſuperiori anno, ad Laſſinum non optimo conſilio caſtra mota ſunt. Prætergreſſus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obſidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi, ſed quadringenti Cruciferorum equites præter caſtra Polonorum, in quibus nulla erat militaris diſciplina, in oppidum ingreſſi, eos confirmarunt, ſtrenueque oppidum defenderunt. Itaque obſidione in menſem Nouembrem extra[illegible] maiore pene obſidentes, quam obſeſſi inopia premerentur, neque commoda eſſet frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapſis metu Polonorum, qui nulla in eos iniuria ſe abſtinebant, agreſtibus, ac frumento maturo ante aduentum Polonorum in munitiones conuecto, ſero conſilium ſuum Rex damnauit. Igitur ſoluta obſidione Rex dimiſit exercitum, quarta ferme parte equorum amiſſa, domuitionem flagitantem: ipſis quoque Prutenis regiarum partium diſceſſu eius lætantibus. Neque enim minoribus damnis ab eo, quam ab hoſte, agri eorum affecti erant, ita vt ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Pruſſia, latrones è Sileſia quidam in agrum Ilcuſſenſem & Sclaucouienſem impetum fecerunt, raptaque cum alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur, & Slaucouia propter iniuriam, quam Sueborouius à Præfecto eius oppidi acceperat, incenſa, Vielunenſem quoque agrum vexarunt. Cauſa latrocinandi eis fuerunt emerita pridem in Pruſſia ſub Rege ſtipendia, quæ cum non ſoluerentur ob inopiam ærarii: illi ex profeſſo quouis modo ſe ea à Polonis repetituros eſſe denunciarant, & magnus ad eos egentium perditorumq; hominum numerus ex omni vicinia confluebat.

Laſſinum à Polonis fruſtra obſeſſum.

Polonorum in caſtris diſciplina militaris nulla.

Latrocinia in Minore Polonia.

In Maſouia Vladiſlaus Dux Ploceñſis hectica febre, quam illi familiæ hæreditariam fuiſſe Dlugoſſus memorat, emaciatus, per eos dies vita exceſſit, Ziemouito & Vladiſlao filiis impuberibus relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, qui paulo ante obierat, filii adulti, & gerendis rebus maturi erant. Itaque Paulo Gizicio Epiſcopo Plocenſi totius Maſouiæ adminiſtratio mandata publice, quoad pueri adoleſcerent. Atque is bene & cum laude ſe geſſit, mores quoſdam legeſque barbaras exercendorum iudiciorum, pœnarumque exigendarum ſuſtulit: Rex dimiſſo exercitu, Grudenti cum Senatu de gerendo deinceps bello conſultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec ſuppetebat pecunia in ſtipendium, cenſebant plerique, penſionem duodenûm groſſorum agricolis imponendam eſſe, ſuis quidem ac Nobilitatis ſimplam, regiis vero & eccleſiaſticis duplam: adhæc vt eccleſiaſticus ordo dimidios reditus ſuos conferret. Retractatum eſt hoc poſtea in comitiis Petricouienſibus inſequentis anni

Vladiſlaus Dux Maſſouiæ moritur.

Epiſcopus Plocen. gubernator Maſſouiæ.

Ann. Chr. 1456.
Comitia Petricouia.
Tranſactio Polonorum cum Cruciferorum militibus.
Comitia iterum Petricouiæ.
Tributum mandatum.
Conuentus Coli & Corcini.
Lithuanorū legatio ad Regem ſuperior.

milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi ſexti principio, contendentibus Epiſcopis: decretumq; vt æſtate ſequenti publica in Pruſſiam expeditio mature poſt Pentecoſten fieret. Nec tamen ea facta, propter anguſtiam rei frumentariæ & pabuli, ex largioribus imbribus & inundatione aquarum. Quin & ſuperioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem intexerat. Ad hæc nihil ea expeditione opus viſum eſt, eo quod debellatum iam videbatur, cum Poloni, quibus id negotium mandatum, cum hoſtium militibus de dedendis munitionibus ac reddendis captiuis deciſiſſent, equitibus ſeptuaginta ſeptem florenos, peditibus vero dimidium eius emeritorum apud Cruciferos ſtipendiorum nomine ſolutum iri pacti, vigentibus maxime Prutenis, ac dimidiū eius pecuniæ pollicentibus. Qua de cauſa Rex ipſe etiam in Pruſſiam excurrerat. Itaq; alteris comitiis ad ſextū Idus Septemb. Petricouiam indictis, de pecunia acquirenda conſultatū eſt: nam in ærario regio prorſus nulla erat. Placuit autem vniuerſo conuentui, vt Rex pariter, & eccleſiaſticus, equeſtriſq; ordo vniuerſus dimidium annuorum cenſuum conferrent, ne honorum quidem & magiſtratuū fructibus exceptis: oppidani vero ſoli, iuxta ac mobilium bonorum æſtimatione facta, vt binos à marca groſſos penderent: agreſtes vero ſingulos groſſos in capita vtriuſq; ſexus: cæterum Nobiles, qui nullos haberent agricolas & adſcriptitios, neq; cenſus; vicenos quaternos groſſos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta: ſed maiores quidē Poloni in Colenſi, minores vero in Corcinenſi demum conuentu denuo inſtituto, decretum id approbarunt, lectis quæſtoribus, qui eam pecuniam ex Republica diſpenſarent. Cæterum eccleſiaſtici ad ſynodum eam rem reiecerunt, ac pōtificiæ modo ſiue viſitatæ æſtimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouienſis Epiſcopus vltro tres trientes, cæteri vero Epiſcopi iuſtas cenſuum pariter ac decimarum pecuniarium ſemiſſes contulerunt. Cum autem ne hæc quidem ſuffectura viderentur, aurum inſuper & argentū è Cracouienſi templo à Rege importune flagitatum, ſed conſtanter ab Epiſc. Cracouienſi negatū: placatuſq; Rex quinq; millibus florenorū Epiſc. collegiiq; fide à mercatoribus acceptis, vt Rex ea poſtea ſolueret. Miſſi ſunt etiam legati è comitiis Petricouienſibus in Podoliā, qui arces armis, commeatibus, ac propugnaculis munirent, & iusiurandum à Præfectis earū exigerent: quod eam Lithuani miſſa ad Regem legatione repetebant, admonentes eū iurisiurandi, quod ſibi profecturus ad ſuſcipiendum regnum dediſſet: ni faceret, nō toleraturos ſe diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati.

Petrus Moldauiæ Palatinus intrat Regi Polon.

In Moldauia vero per id tempus Alexandro Palatino veneno ſublato à ſuis, Petrus populi fauore ſucceſſit, miſſiſq; ad Regē oratoribus aliquoties, tandem à diſtracto tot ſimul curis ac negotiis aſſenſum impetrauit, vt quidē Dlugoſſus memorat. Diſtinebantur tunc Poloni bello Pruſſico, ne ſociis opem ferre poſſent. Nihil enim non agebant Cruciferi, vt eā prouinciā nuper amiſſam recuperarent: ac per illud ipſum tempus Brathianum arcē munitam, in Culmenſi tractu præſidiariis militibus præfecto abſente corruptis receperant. Brodniciam vero clam noctu intercipere conati, nō latuerunt, & nō ſine ſtrage repulſi ſunt. Porro Torunienſis plebs petulantia Polonorum militum irritata, in Cruciferorum partes propenſior, claues portarū vrbis magiſtratibus ſuis ſibi aduerſantibus ſeditione coorta ademit. Verū Gedanenſes accitis propere regiis militibus de proximis præſidiis eū tumultum.

rum ſedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehenſis, ac ſeptuaginta ex his, qui capita ſeditionis fuerant, cæſis. Per idẽ tempus magiſtratus ciuitatis Cracouienſis Nicolaum Turſcium presbyterũ, & Nicolaum Gnoinũ & ipſum ſacris initiatum, furti inſimulatos, captos, ac quæſtionibus examinatos noctu clam capitali ſupplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati ſacris interdictũ, donec Epiſc. à Rege exoratus, trecentis florenis mulctæ nomine à Cracouienſibus acceptis id interdictũ ſuſtulit. Comitiis Petricouienſibus peractis, Rex auctus filio Vladislao, nequicquã eũ retinentibus proceribus, & vt res Pruſſicas prius conficeret, poſtulantibus, in Lithuaniam ad ſedandos motus ibi concitatos profectus eſt. Etenim Lithuani pleriq; abſentia Regis offenſi, & Podoliæ cupiditate incenſi, aliũ ſibi Principem creare conſtituerant, Simonem Kiouienſium Ducẽ Olelconis filium. Hos igitur motus Rex indulgentia & largitionibus ſuppreſsit magis in præſens, quã ſedauit. Gedani quoq; per id tempus promiſcua multitudo tumultuata eſt, autore Martino Cogio, ingenioſo ac factioſo homine, Cruciferorumq; rebus fauente. Cauſa ſeditionis fuit, quod regii milites ſuburbana ipſorum incenderant, & quod Rex in Lithuaniam conceſſerat: vnde colligebatur, & iactabatur vulgo, ei res Pruſſicas curæ non eſſe. Antiquis ergo magiſtratibus quaſi aduerſariis amotis, nouos creant. Dum autẽ gliſcit ſeditio, Vlricus Czeruonca Bohemus præfectus præſidii Mariæburgenſis data opera adueniens, prudenti oratione in gratiam partes diſſidentes reduxit, & in fide regia cõtinuit, oſtendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis ſtare, à quibus magnis beneficiis ac libertate donata eſſet, & ſine quibus ægre ſeſe ſuſtentare poſſet, quã ſuperbis & crudelibus Cruciferis ſeruire. Miſit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regem, quanto in diſcrimine eſſent res Pruſſicæ, & vt maiori eas curæ haberent, admonens. Atq; ex eo tempore regiarũ partium ſtudioſus eſſe cœpit, magnaq; beneuolentia, cum Poloni ad redimendas à militibus Cruciferorũ arces nondum ſatis parati eſſent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit. Miſere deinde maiores Poloni Palatinum Breſtenſem ad Regẽ in Lithuaniam: miſere & Gedanenſes orantes, vt is quã primum ad componendas res Pruſſicas adueniret. Nec tamen quieſcebat Cogius, donec Ioannes Czarncouius Caſtellanus Gneſnenſis, qui cũ Caliſienſi Caſtellano Vladislauienſi Epiſc. gubernatore in Pruſsiam à maioribus Polonis miſſo adiunctus erat, Gedanũ venit. Cuius aduẽtu legitimus magiſtratus ſumpta fiducia capitale ſuppliciũ de Cogio ſumpſit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt.

Turſcius & Gnoinius ſacerdotes ſupplicio affecti ob furtum.

Vladislaus Caſimiro Regi naſcitur.

Lithuani nouas res moliuntur.

Gedani ſeditio

Sedata à Czeruonca.

Legatio Polonorum maiorum & Gedanenſ. ad Regẽ in Lithuaniã.

Vere nouo prioris illius anni nempe milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi ſeptimi rex Caſimirus flagitantibus Prutenis ac Polonis è Lithuania iterũ in Poloniam ad Petricouienſia comitia venit: atq; inde ad Colenſem maiorũ Polonorum conuentum profectus, impetrauit à Nobilitate eius oræ, vt, quoniã pecunia deerat in ſtipendiũ mercenariis militibus, ipſa Slochouiã, Sueczam, ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas ſuſciperet: poſthæc in Pruſsiam Gedanũ diuertit: vbi à Carolo Suecorũ Rege exule, pedibus extra vrbem progreſſo, ſalutatus, & à Gedanenſibus ſplendide acceptus eſt: exſolutaq; militibus hoſtium conuenta pecunia, nempe quater centenis ſeptuaginta ſex millibus florenorum, Mariæburgum, Ilaniam, atque Derſauiam ab eis recepit. Maxime vero Rex à Gedanenſibus ad exſoluendã eam pecuniã triginta millibus denuo extra ordinẽ collatis adiutus eſt. Nec

Ann. Chr. 1457.

Comitia Petriconiæ.

Regis Caſimiri in Pruſſiam aduentus.

Gedanenſiũ munificentia in Regẽ Polon.

 ſtudium

ſtudium Czeruoncæ Præfecti præſidii Mariæburgenſis erga Regem obſcurum fuit, cuius autoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præſtitutam diem reliqua pecunia ſibi non numeraretur. Itaque quinquaginta ſex millibus florenorum in Suecia, Golubo, Preuſsmarco, Coualouia, & Meua obligatis & oppignoratis Rex eum muneratus eſt, & mox in duarum ex his primarum præfecturarum poſſeſſionem eum miſit. Mariæburgo quoque eum præfecit: ipſe vero Bidgoſtiam ſe recepit. *Obſidio Meuæ.* Obſidebatur nihilominus Meua ſiue Gnieuum à mercenariis militibus, & maioribus Polonis: iamque tantum fames apud obſeſſos inualuerat, vt vix paucos dies obſidionem toleraturi eſſe viderentur: ſed Poloni ſine vlla diſciplina militantes, nequicquam vetante ac deprecante Magiſtro militiæ Prendota Lubeſſouio, domos dilapſi ſunt, autore Ioanne Kotiſicio, ab hoſtibus corrupto. Atque ob eam rem is poſtea capite damnatus eſt à Rege. *Dobrinenſes à Cruciferis fuſi.* Per eoſdem dies male à Dobrinenſibus quadringentis fere domi pugnatum eſt contra octingentos hoſtes, qui ex Dzialdouia excurſionem fecerant. Atque ii vaſtata ora Dobrinenſi non contemnendam prædam abegere. *Schipenbeili obſidio.* Apud Schipenbeilum quoque oppidum in inferiore Pruſſia, quod à Cruciferis obieſſum erat, infeliciter Poloni ab obſidione hoſtem depellere tentarunt. His igitur ſucceſſibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Mariæburgi adſpirare cœperunt, quibus fauebant clam complures oppidani, ac equites, qui in arcis præſidio cum Czeruonca erant. *Mariæburgi proditio inſtructa.* Itaque conſtituta cum eis proditione Bernhardus Sonnenbergius cum expedita manu aduenienſ, noctu in oppidum receptus eſt, præſidiarioſque regios ſine vllis excubiis per domos diſperſos, ac ſomno oppreſſos concidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaſerunt. Czeruonca tumultu oppidano excitus, hoſtem ad arcem concurrentem lapidibus & omni telorum genere [illegible] repulit. Cum autem dies illuxiſſet, crebræ fiebant ex arce [illegible] borum è fulminalibus eiaculationes, adeo vt nemo in p[illegible] dire poſſet: ſed in domibus fere latitabant hoſt[illegible], perſi[illegible] [illegible]ibus vltro citroque commeabant. Veriti autem, ne qua ex arce [illegible] in ſe fieret, foſſa & aggere ab arce oppidum interſepſerunt. Quod [illegible] perfeciſſent, traiecto Nogato in inſulam maiorem impetum fecerunt, vt eam depopularentur, aut ſuæ poteſtatis facerent. Forte eodem Lubeſſouius cum reliquiis diſſipati exercitus, & auxiliis Gedanenſium Mariæburgo ſuccurſurus, ſub idem tempus aduenit, nauibus Gedano aduectus. Eius milites vbi nec opinantes in hoſtem longe validiorem, quippe qui octingentorum numerum excederet, incidere, metu perculſi, ad naues reſpectabant. Sed Lubeſſouius ſtricto gladio pro hoſte ſibi futurum minitatus, quiſquis ad fugam ſpectaret, fugam eorum inhibuit, & caſtra ſecundum aggerem inſulæ metatus eſt, ita vt à tergo aggere, à fronte vero curruum obiectu tutus eſſet. *Polonorum victoria de Cruciferis, in inſula maiori.* Sonnenbergius deſpecta eorum paucitate caſtra adoritur: defendunt illi acriter, cum ecce in ipſo feruore pugnæ quadringenti armati Stargardia in auxilium Polonis aduenere. Inſtauratur prælium maiore vi, biſq; pedem referre coacti hoſtes, tertium redintegrato prælio victi, perpeti fuga Neuteichium, atque inde Mariæburgum ſe receperunt, octoginta de ſuis amiſſis, & Sonnenbergio duce vulnerato. Nil tamen is de officio remiſit: quin *Culma Cruciferis prodita.* per illos ipſos die Culma potitus eſt, proditione Bohemi cuiuſdá, qui cum prius ſtipendia feciſſet in caſtris regiis, vxorem opulentam eo in oppido duxerat.

duxerat. Ilauia quoque regio præſidio, quod pabulatum exierat, excluſo, in poteſtatem Cruciferorum venit.

De hac tam varia & maiori ex parte aduerſa Polonorum fortuna cum Regi renunciatum eſſet. perfecit apud maiores Polonos, vt in centenas marcas annui cenſus ſingulos haſtatos equites mitterent: (haſtati autem vnius nomine apud Polonos tres equites continentur: nempe haſtatus vnus grauioris armaturæ cum duobus baliſtariis) Ciuitatibus pedites imperati, quorum quidem ſex millia pariter cum equitibus fuere: eaque Mariæburgum ductore Stiborio Chelmſcio Præfecto maioris Poloniæ miſſa ſunt. Atque illi exercitui vna cum auxiliis Gedanenſium & Elbingenſium ſatis fuit hoſtes importando in oppidum commeatu prohibere, nec elici ad pugnam ab hoſtibus potuit, ne ſuburbanis quidem Toruninenſibus incenſis. Dum hæc ita geruntur in Pruſſia, ne Cracouienſis quidem ora quieta fuit. Duo n fratres Sueborouij cum ea, quam coegerant, latronum manu montem, cui Zebrace nomen, prope Oſuiecimum, caſtello communiuerant, atq; inde viciniam omnem latrociniis vexabant. Pluribus autem indies tanquam in ſentinam quandam confluentibus, alium quoq; montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopſice, itemque Mislouice caſtellum communierunt: parumq; abfuit, quin Oſuiecimum quoq; in ſuam poteſtatē redigerēt, octo de ſuis, qui capti in arce aſſeruabantur, ſumma turri potitis. Qui vt decederent, nō vi, ſed precio ducentorum aureorum perfectum eſt à Præfecto arcis Ioanne Synoviecio. Vix autem ſub initium autumni minores Poloni edictis regiis euocati ſunt, vt contra latrones illos arma ſumerent. His vero ſumptis, amicos quidem afflixerunt, in eccleſiaſtici ordinis bona fructuſq;, qua proficiſcebantur, impetum facientes: hoſtibus vero non nocuerunt, ſed cum Mislouice aliquandiu obſediſſent, facto fruſtra in caſtellum impetu, irrito conatu diſceſſum, quadraginta Nobilibus præter cæteram multitudinem amiſſis, centum ſauciatis. Ac ne Poddia per id tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuiſo in eam oram irruptionem fecere: in quos Bartholomæus Buczacius Præfectus Podoliæ, & Ioannes Laſczius Succamerarius impetum quum feciſſent, primumque agmen fudiſſent, à multitudine barbarorum alterius agminis, pauci in orbem circumuecti, ad internecionem, non impune tamen, profligati ſunt. Haud mora, victores populatione omiſſa, ad ſua ſe receperunt, veriti, necubi defatigatos, & ad paucos redactos recens hoſtis inuaderet.

At Rex Caſimirus conſtitutis rebus Pruſſicis Petricouiam ad comitia viceſima quarta Nouembris indicta profectus eſt. Sed cum ibi nihil de Republica: ob infrequentiam Senatus ad coercendam latronum vim intenti, conſtitutum eſſet, alij conuentus Coli & Corcini acti ſunt: & in his decretum, vt agrarium tributum duodenûm groſſorum è manſo agreſtibus imponeretur, vnde ſatisfieret iis, quibus emerita in Pruſſia ſtipendia ſoluta non erant. præfectura Cracouienſis, amoto ob ingraueſcentem ætatem Ioanne Gzizouio, Nicolao Pienianſco mandata eſt auctis reditibus, quo numeroſiorem familiam pacandarum, & à latrociniis purgandarum viarum cauſa poſſet alere. Satisfactum deinde iis, qui latrocinio & bello emerita ſtipendia repetebant: caſtellaque ab eis dedita, diruta ſunt Regis voluntate, ne deinceps etiam latrocinantium eſſent receptacula. Nobilitati vero Oſuiecimenſi latronum vexationibus afflictæ à Rege ſubuentum eſt. Conuentu

Ilauia Cruciferis dedita.

Polonorum aduerſa fortuna in Pruſſia.

Maiorum Polonorum expeditio in Pruſſiam

Latrones in minori Polonia.

Oſuiecimū pene captum.

Polonorum minorum expediio contra latrones.

Tartari Podoliam populantur.

Comitia Petricouiam indicta.

ſoluto Rex vna cum Regina in Lithuaniam ſeceſſit, indeque ad calendas Maias inſequentis annis Petricouiam ad alia comitia rediit.

Ann. Chr. 1458. Comitia Petricouiæ.

Vbi cum de expeditione in Pruſſiam conſilia agitarentur, ac decerneretur, venit Ioannes Iſcra ex Vngaria, hortans Regem, vt regno Vngarorum hæreditario vxoris ſuæ iure animum adiiceret, neque occupari id à Matthia homine nouo pateretur, ſtudium & operam ad id ſuam Regi pollicens. Et retinebat is adhuc munitiones quaſdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Pruſſicum bellum ei rei impedimento eſſe, componendi aut intercipiendi eius partes ſibi ſumpſit, Rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace videbantur: & ſperabat Iſcta facilius etiam fore negotium, quod Bohemorum mercenariorum armis, quorum ductores fere familiares eſſent ſui, tunc res Cruciferorum maxime nitebatur. Sed eum ſpes fefellit. Elati enim hybernis ſucceſſibus paulo ſecundioribus Cruciferi, iniqua poſtulabant.

Polonorum expeditio in Pruſſiam. Papouia expugnatur à Polonis.

Quocirca præciſa pacis ſpe vniuerſæ regni copiæ Regis edicto ad Gnieacouiam conuenere: inde Viſtula nauali ponte tranſmiſſo, ad Papouiam caſtra metatæ ſunt. Interceperunt fraude eam arcem hoſtes, atque inde Torunienſem agrum vehementer affligebant. ſed permunita ea erat, nec ſine multorum periculo à Polonis expugnari poſſe videbatur. Cæterum lixæ & calones, ac promiſcuum vulgus nemine iubente & temere ad mœnia procurrens, mox omnem exercitum incredibili expugnandæ arcis ardore ac ſpe inflammauit. Itaque facto impetu, portaque effracta, cum iam caperetur arx, hoſtes magnis clamoribus victorum miſericordiam implorarunt: exauditique à Petro Szamotulie Caſtellano Poſnanienſi, penes quem ſumma in exercitu ſecundum Regem poteſtas erat, minore porta à caſtris auerſa emittebantur.

Papouia conflagrauit.

Arx deinde tota ſubiecto igni à furente multitudine conflagrauit, murique arcis, ne ab hoſte inſtaurarentur, Rege iubente diruti. Inde ad Culmam caſtra mota. Nec tamen tentata eſt eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem eſſet & neque arte, neque natura munitum: ſed eo vndique hoſtium copiæ confluxerant.

Mariæburgum obſidetur.

Ad Mariæburgum poſtea itum: ibique Poloni caſtra poſuere, ac deſides tempus triuere, ludificantibus eos ſpe pacis Cruciferis, ad quam conficiendam Iſcra ſequeſtrum ſe interponebat. Per quos dies N[illegible] oppidum in Pomerania citeriori dimiſſo Polonorum præſidio quaſi ſuis viribus ſe tuiturum eſſet, hoſtile accepit.

Nouum capitur à Cruciferis. Strages hominum & equorum ad Mariæburgum.

E diuturna vero eodem in loco ad Mariæburgum mora (nam in duos menſes ducta eſt obſidio) fœtore, & pabuli victuſque inopia regius exercitus afflictus eſt: ita vt octingenti homines, equorum autem ſeptem millia fame ac peſte interirent. Eam ob rem indignari multitudo, & facto agmine ad Regis tentorium orare, vt vi ſe oppidum non munitum capere pateretur, aut vero obſidionem ſolueret. Cum vtrumque ſuaſu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munia belli obibant, ſolutaque diſciplina, neque cuſtodias & excubias agebant. Creuit hoſtibus audacia, ita vt ij erumpentes leuibus incommodis regios afficerent. Inde coorta maior indignatio, quam auxit hoſtium clamor, auro ſe redemiſſe, ne oppugnarentur, è mœnibus vociferantium. Et ſane deprehenſi ſunt nonnulli noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Brezius Procancellarius eam infamiam vulgo ſuſtinuit: & niſi fuga ſe ſubtraxiſſet, violatus eſſet à concitata multitudine.

Induciæ viginti menſium.

Tandem induciæ

cum

cum hoſtibus viginti menſium confectæ ea conditione, vt intra id tempus octoni vtrinque arbitri pacis ad Culmam conuenirent: inter quos ſi non conueniret, vt Alberti Ducis Auſtriæ ſummum eſſet arbitrium. Interim autem Mariæburgum oppidum Iſcra ſequeſter obtineret, ac vtri parti id adiudicaretur, traderet: aut ſi infecto negocio diſcederetur, Cruciferis redderet.

Dū hæc ita aguntur, vniuerſa Nobilitas longioris moræ impatiens, iniuſſu regio domos diſceſſit, orto à Ioanne. Oſtrouicio cognomento Naſſiano diſcedendi principio. Quocirca Rex quoque ſuffecto in præfecturam Mariæburgenſem pro Czeruonca Sciborio Chelmſcio, diſcedentem exercitum ſequi coactus eſt, nequicquam retinentibus eum Prutenis, & maxime Gedanenſibus, qui ei in quatuor militum millia ſtipendium, ſi ad Mariæburgum manſurus eſſet, pollicebantur. Sed vxoris deſiderium ei fuit antiquius, vt ait Dlugoſſus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Caſimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eo contendit, ibiq; legatos Georgij Podiebradij noui Regis Bohemorum poſt Ladislaum, qui ante annum in ipſo nuptiarum apparatu Pragæ repentino morbo obiit, audiuit, fœdus petentes & ingentia auxilia contra Cruciferos, regnique ſucceſſionem Caſimiro (quæ ſecundum Ladislaum, hæreditario iure ad vxorem liberoſque eius proximos Ladislai cognatos pertineret) pollicentes. Georgium procerum precibus victum regnum ſuſcepiſſe, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iuſtos hæredes rediturum. His reſponſum: Regem fœdus & amicitiam cum Bohemis ſemper coluiſſe, cupere vero, vt mutuum ab eis fieret. Non commeruiſſe eum, vt cum liberis ſuis regno excluderetur hæreditario. Atque eam iniuriam, ſe ad hunc vſque diem patienter tuliſſe. Quod ſi deinceps Bohemi officiis ac beneuolentia certare cum eo vellent, non ingratum experturos. Georgium non male feciſſe, facturumque, ſi aliquam Caſimiri liberorumque eius rationem in ſuſcipiendo regno duxiſſet, ſeque legitimis hæredibus id relinqueret.

Gedanenſium ſtudiū erga Regem Polon.

Caſimirus filius naſcitur.

Georgii Regis Boh. noui legati ad Regem Polon.

Comitia deinde ad medium Ianuarij ſequenti anno Petricouiæ habita: vbi de pace ac bello cum Cruciferis conſultatum. Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere velle, vt centum florenorum millia impenſæ bellicæ nomine Regi numerarent, viginti millium tributum quotannis penderent, duo vexilla auxillaria ad quoduis bellum mitterent, & vt ſinguli Magiſtri in Regis verba iurarent: Pruſſiam vero ſibi cunctam haberent iiſdem finibus, quibus ante id bellum habuiſſent. Probabat magna pars Senatus has conditiones: ſed Prutenorum legatio commodum adueniens, orabat Regem atque Senatum, ne ſe in fidem ſuſceptos Cruciferis in ſeruitutem miſeram proderet: Elbingæ ſe conuentum egiſſe, nouoque fœdere ſeſe inuicem obſtrinxiſſe, extrema omnia pati malle, quam in Cruciferorum poteſtatem redirent. Erant & in Senatu regio, qui cenſerent, non ex fide atque dignitate Regis, & Polonicæ gentis fore, Prutenos ſocios deſerere, ſuaque olim amiſſa, nuperque recuperata, rurſus prodere aut vendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi, ſed perpetuorum hoſtium vires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio, decretumque non eſſe deſerendos prodendoſque Prutenos. Verum de ratione continuandi belli ad particulares cōuentus reiectum eſt: Nobilitas enim Polona præterita expeditione oteſſa, & pecuniarium ſubſidium negabat, & militiam in poſterū detrectabat.

Ann. Chr. 1459.

Comitia Petricouia.

Prutenorū legatio ad Caſimirum Regem.

Quam-

Quam ne Rex quidem probabat, propter nimiam atque pernicioſam equitum licentiam. Interea Rex in Lithuaniam cum Regina excurrit: indeq; reuertens, ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum poſt initium æſtatis adfuit; & vt expeditio in Pruſſiam pro modo facultatum decerneretur, ab ipſis impetrauit: nempe vt de centum marcarum cenſu annuo eques vnus haſtatus mitteretur: oppidani vero regij peditem ſuppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in Rege ac Magiſtratibus flagitabant. Itaque pro hoſtibus habiti à Rege nonnulli, quorum inſtinctu hæc fieri videbantur: ſed tamen eorum pertinaciæ datum, vt ad calendas Septembris Petricouiam rurſus comitia vniuerſæ Poloniæ indicerentur. Miſſi vero octo de proceribus (quemadmodum cum Cruciferis conuenerant) in Pruſſiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neque illi Nieſſouiam venirent, neque Polonis Culmam veniendi ſecuritatem præſtarent luculentam. Itaque fecerunt maiores Poloni ſatis promiſſis ſuis, vt expeditionem in Pruſſiam facerent. Verum nullum ij laborum precium fecerunt: agros modo ſociorum vtrunq; tutati ſunt per æſtatem: ſub autumnum autem domum non expectata miſſione remearunt. Per quod tempus mercenarij milites in inferiori Pruſſia, inſignem de Cruciferis retulerunt victoriam: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magiſter viuus in poteſtatem eorum veniret. Præda non contemnenda parta, ita vt viceni aurei in milites diuiderentur. Itaque de pace rurſus agi cœptum à Cruciferis. Per quod tempus renouatis induciis, Lubauia Cruciferorum præſidium accepit, cum ad eam diem à partibus Regis ſtetiſſet. Ad Meuam vero complures naues, frumentum & ligna atque aſſeres è Polonia Gedanum portantes, ab hoſtibus ablatæ ſunt. Quæ cum à Rege repeterentur, reſpondit Magiſter, iniuſſu ſuo à militibus id factum, neque eos imperium ſuum exaudire: atqui adeo pacis quoque arbitrium penes eos eſſe: clementer Rex ageret, & Ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Auguſti mensis venit ad Regem Lenciciam Vratislauienſium & Namislauienſium legatio, deditionem oppidorum ſuorum offerens, quod ſub imperio Georgij Regis Bohemorum hæretici cum reliqua Sileſia eſſe nollent. Commendata eſt eorum pietas ac religio, ſed aliter ſibi proſpicere iuſſi ſunt: Caſimirum eos tueri non poſſe Pruſſico bello implicatum, ſi pacem cum Cruciferis feceris tunc demum recipi eos poſſe.

Comitia item Petricouiæ. *Expeditio Polonorum maiorum in Pruſſiam damnoſa.* *Cruciferi victi.* *Induciæ cũ Cruciferis.* *Vratilauiorũ legatio ad Regem Pol.*

Comitia deinde Petricouiæ habita: ad quæ Cracouienſis prouinciæ nuncij venire recuſarunt, niſi fides publica à Rege ſibi daretur. Acceperant enim, Regem aulicum ſuum & procerum quorundam, quibus fidebat, comitatum in armis eſſe iuſſiſſe. Nam erat is admonitus, conſilia ab illis contra ſe inita eſſe. Erat res noua & inaudita: ſed tamen, ne qua maior turba & ſeditio excitaretur, datum hoc illis. Principes eius legationis erant, Ioannes Rithuianius præfectus Sendomirienſis, Ioannes Tarnouius, & Ioannes Melſtinius. Impetrata vero dicendi facultate in frequenti conſeſſu Ioannes Rithuianius præ cæteris collegis in hanc ſententiam ad Regem verba feciſſe fertur. Ingentem animis dolorem haurimus, Rex sereniſſime, quod nos immerentes, ac tibi addictiſſimos pro hoſtibus ducis, & armatum præſidium contra nos comparaſti. Nemo eſt noſtrum, atque adeo ex omni numero Polonæ Nobilitatis, quem odiſſe, aut metuere debeas: omnes te ſummo ſtudio atque obſequio proſequimur, ſemperque proſecuti ſumus,

ComitiaPetricouiæ. *Oratio Ioan. Rituianii ad Caſimirum Regem.*

cuti ſumus. Verum dura neceſſitas, & impendens exitium nos impulit, comitia hæc abs te eflagitare, non quo aliquid contra te moliremur, ſed vt ſaluti & incolumitati noſtræ, liberorum noſtrorum, ac longæ poſteritati, ſimulque dignitati Reipublicæ noſtræ calamitoſæ tandem aliquando proſpiceremus. Quod ſi roges, quid id mali, aut vnde? Vndenam cenſes? niſi vnde minime ſperabamus, & vnde minime decuit. Abs te, inquam, tuiſque magiſtratibus, quorum etiam culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modo ius non reddunt petentibus viduis ac pupillis, verum etiam per ſummam iniuriam ac potentiam nos fratreſque noſtros opprimunt: bonis indicta cauſa ſpoliant; vinculis, vulneribus, & omni contumelia afficiunt: quemadmodum nuper poſt edicta hæc iam comitia. Sigiſmundo Laticinio & Virzbientæ Siennicio à Ioanne Kuropatua præfecto Chelmenſi vſu venit. Atque hæc tamen, quod priuata ſunt, & ad ſingulos pertinent, reuera ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quæ te cõniuente ac indulgente Lithuani in nos deſignant: nempe, quod Luſcum & omnem illam fertilem oram Ruſſiæ nobis interceperunt, pagos nonnullos à Parczouienſi territorio abſtraxerunt: Podoliæ quaſdam munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Malouiorum Ducibus, ſociis noſtris & clientibus tuis duo territoria Gonianzum & Vengrouiam eripuere. Hæc te autore facere eos neceſſe eſt: non facerent ſane, aut certe non impune facerent, ſi alium regem haberemus. Tu eorum temeritatem & audaciam indulgendo aliis, adeoque prouexiſti, vt non modo contra Cruciferos ſocia nobiſcum arma ex fœdere non coniungant, neque gratiam nobis pro vindicata Samogitia referant, ſed ſuperbe quoque tuum imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouent, quo minus bonis ac facultatibus huius regni tam ingratam Lithuaniam ornes & augeas. Quod ſi merita vtriuſque populi recta ratione perpendas, reperies, iniuſtè & indigniſſime hæc abs te fieri. Illi neque tibi, neque patri tuo vnquam ſatis fideles fuere: & cum iure veſtro eis imperaretis, contra vtrumque non ſemel pernicioſa conſilia iniere: ferro & veneno vitam vtriuſque appetiuere. Nos vero illum quidem obſcurum & ignotum, & anguſte imperantem, ad ampliſſimum coniugium ac florentiſſimum regnum vltro acciuimus, & in vniuerſum terrarum orbem celebrem reddidimus: Samogitiam & magnam partem Lithuaniæ à Cruciferis ereptam armis noſtris ac ſanguine reſtituimus: fratrem tuum Vladiſlaum non tantum ad Polonicum, verum etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendiis atque opibus noſtris eueximus. In te vero quales fuerimus, tu ipſe teſtis es locupletiſſimus Atque vt alia prętercam, Pruſſicum quidem bellum per tot annos in hanc vſque diem & armis & facultatibus noſtris noſtrorumque pro te impigre ſuſtinuimus. Pro his meritis iſta nobis abs te refertur gratia, vt Lithuanos exuuiis noſtris exornatum eas? Iamne illa quidem leuia ſunt incommoda, quod & ipſe leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis? & furum latronumque examina impune in nos & noſtros graſſari pateris? Quæ facile tu, quemadmodum debes, nobis quieſcentibus reprimeres, niſi regia bona & reditus perperam diſſipaſſes. Ad hæc procurationibus quoque ſiue ſtationibus nimium oneroſis nos & homines noſtros vehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modo non vindicas, ſed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia peracerba immerito abs te accidunt, Rex illuſtriſſime, fratribus noſtris, quos obſequen-

» tiſſimos & ſtudioſiſſimos tui ſemper expertus es. Ea tandem vt corrigat,
» muteſq;, demiſſe per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam bene merentib.
» redde nobis, quæ Lithuani te indulgente ademerunt: moneta leui cudenda
» abſtine: adulterinam ſummoue: immoderatas ſtationes circumſcribe:
» magiſtratuum impotentiam & petulantiam refrena, ac vigilantiam ex-
» cita, vt vias publicas, regnumque omne pro debito ſuo furtis ac latro-
» ciniis purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quam
» Lithuaniæ: denique patrem, non vitricum te nobis præbeas. Quod ſi im-
» petramus, nullus nobis labor, nulli ſumptus pro tuis commodis, & ad nu-
» tum tuum graues erunt; ac ne ſanguini quidem, ac vitæ noſtræ peperceri-
» mus. Sin repulſam ferimus, nihil eſt, quod extra ordinem à nobis expe-
» ctes. Atque ita tibi perſuadeas, neque nos in Pruſſia tibi ſine legitimo
» ſtipendio militaturos, neque pecuniæ quicquam collaturos, conternue
» paſſuros.

Reſponſum Regis ad orationem modeſtum.

Modeſte ad hæc à Rege, culpam à ſe remouente, reſponſum: ſed tamen ſine ſucceſſu comitia ſoluta ſunt, maioribus quidem Polonis ſenum groſſorum de manſo penſionem non abnuentibus, minorum vero internunciis negantibus factam ſibi eſſe poteſtatem à Nobilitate alicuius oneris ſuſcipiendi. Itaque alia rurſus comitia ad ſextam diem Decembris eodem edicta. Vbi cum Regis Senatuſque placito viginti de primoribus, qui de Republica conſultarent ſtatuerentque, delecti eſſent, & Rex correcturum ſe deinceps errata à Nobilitate ſibi obiecta recepiſſet: agraria duodenûm groſſorum exactio agricolis, & telonium omnium mercium omnibus, quicumque lucrum ſectarentur, in annum impoſita: ab eccleſiaſtico vero & equeſtri ordine octaua pars cenſuum promiſſa Regi in ſtipendia militantium in Pruſſia. Ibi etiam præfectura Mariæburgenſis, amoto Sciborio Chelmſcio, duobus pariter Ioanni Koſcieleczio Palatino Inouladislauienſi, & Prendotæ Lubeſſouio à Rege mandata: fortaſſis, vt alter territorio, redtibuſque regiis, alter præſidio militari præeſſet. Inde etiam Iacobus Sienenius Gneſnenſis &

Iac. Sienenius ad Pontificem legatus.

Cracouienſis Præpoſitus ad Pontificem Pium ſecundum à Rege miſſus eſt, vt ei de more gratularetur, & obſequium regium profiteretur. Impetrauit autem is, vt remitteret Pontifex Prutenis diras atque excommunicationes, quibus eos ad parendum Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex Pruſſia in Tenedon inſulam Cruciferis: in quo eum omnium fere Chriſtianorum Principum oratores adiuuabant, idcirco quod Mahometes Turcarum Imperator Corinthum vrbem Græciæ nobiliſſimam, & Lemnum atque Mitylenem inſulas paulo ante ceperat, & Peloponneſo Eubœæque Imperatorum fratrum diſſidio fretus imminebat. Verum id impetratum non eſt, impenſius indulgente Cruciferis & Germanis Pontifice, iam inde, ex quo in aula & miniſterio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortaſſis opera & odio in Po-

Pius Pontifex Germanis æquior quam Polonis.

lonos perfectum, vt is nunquam de Polonis bene ſentiret, quod è ſcriptis eius cuique deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prutenos promulgato impetratum tunc eſſe à Pontifice ex iis apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus poſtea geſſit in Polonia.

Septem-

Ann. Chr. 1459.

Clades Cruciferorum ad Paſſenheimum

Septembri vero menſe anni milleſimi quadringenteſimi quinquageſimi noni Cruciferi non contemnendam cladem acceperunt ad Paſſenheimum oppidum inferioris Pruſſiæ. Nam cum contra id, quod in induciis cõuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes ſecutos ad defectionem ſolicitarent, illi re cum præfecto præſidij regij Michaele cognomento Sromothni communicata, mitti ſibi præſidium à Cruciferis poſtularunt. Miſſi quingenti equites valido cum peditatu: ac cæteri quidem foris manere iuſſi, trecenti modo equites intromiſſi, ab armatis Polonis, quos Michael ex aliis præſidiis ad eam rem deduxerat, facile conciſi ſunt. Dolo animaduerſo, reliquum agmen, cum ſuis in oppido clauſis opitulari non poſſet, fuga ſibi conſuluit. Vernum huius anni tempus ventorum vehementia & aquarum è ſolutis niuibus & imbribus bimeſtri inundatione corruptis ſegetibus, non parum incommodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finem anni huius Eliſabetha Regina Ioannem Albertum filium peperit.

Ioan. Albertus Caſimiro Regi naſcitur.

Ann. Chr. 1460.

Conuentus Polonorum cum Bohemis Bythomiæ.

Inſequentis vero anni initio conuentum Poloni cum Bohemis egerunt Bythomiæ, Præmislo Teſſinenſium Duce controuerſiam de regno Bohemico inter Reges componere, & offenſiones inter Polonos ac Sileſios tollere ſtudente. Sed tamen re pendente inde diſceſſum, niſi quod alius conuentus ad octauum calendas Iulias in idem oppidum condictus: ad quem Bohemi non acceſſerunt, offenſi multis oppidorum & villarum ſuarum incendiis à Caſimiro Rege & Regina Eliſabetha, quemadmodum opinabantur, ſubornatis. Id vbi accepit Caſimirus, non putauit ſibi committendum, quin ſe cõiugemq; ſuam Georgio excuſaret. Ac ea de cauſa Iacobum Dembiniũ Caſtellanum Malogoſtẽſem, & Albertum Garſcium legatos ad eum miſit, qui ſe & verbis & prouocatione ad ſingulare certamen militari more purgarẽt. Qui cum iuſſi feciſſent, nec inueniretur quiſquam, qui aſſeuerare ſparſum illum de Rege & Regina rumorẽ auderet, Georgius quoq; nunquã id ſe de tantis Principib. credidiſſe affirmauit. Sic ei ſatisfactum cũ eſſet, peractus eſt intermiſſus conuentus, & pax, fœdus, atq; amicitia inter Reges cõſtituta, ea conditione, vt neuter alterius hoſtes vlla ope adiuuaret: ſolus Pontifex religionis cauſa à Caſimiro exceptus eſt. De Maſouia quoq;, & pro Ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipſi faceſſeret. Adiectum, vt anno exacto Reges ipſi confirmandæ amicitiæ gratia Glogouiæ congrederentur, & ibi de dote Eliſabethæ Reginæ non exſoluta inter ſe paciſcerentur. Fuere autem ad eam rem miſſi à Rege Caſimiro Stanislaus Oſtrorogius Palatinus Caliſſienſis, Ioannes Brezius Procancellarius, & Ioannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis. Creditum eſt autem, opera Cruciferorum ſubmiſſos fuiſſe incendiarios illos Bohemiæ, ſparſumque vulgo rumorem, quaſi à Rege & Regina Polonorum ob interuerſum hæreditarium regnum iratis id factum eſſet. Idque eo feciſſe Cruciferos, quo facilius ipſi bellum cum Polonis haberent, ſi eos Bohemico quoque bello implicaſſent. Nihil enim intentatum ij relinquebant, quod ad perniciem Polonorum pertinere exiſtimarent. Nec abhorret à vero, Albertum Archiducẽ Auſtriæ, itemq; Ludouicũ Bauariæ Ducem, & legatos Põtificis Hieronymũ Cretenſem Archiepiſcopum, & Franciſcũ Toletanum Aſtigienſẽ Archidiaconũ Vratislanienſibus Georgio Regi reconciliãdis operam dantes, ab iiſdem Cruciferis ſubornatos, miſſis eiuſdem anni initio ad Caſimirum legationib. arbitrium om-

Caſimiri Regis legatio ad Geor. Boh. Regem.

Pax & fœdus inter Caſimir. & Georg. Reges.

Legationes Pontificis & Principum ad Caſim. Regem.

Alberto Archiduci Auſtriæ pacificatio cum Crucigeris permiſſa.

omnis inter ipſum & Cruciferos controuerſiæ dirimendæ ſibi popoſciſſe, quo facilius eum ſpe pacis ſecurum & incautum fallerent. Caſimirus autem Alberto, qui primus ea de re miſerat, non grauate permiſit, vt amice, ſi poſſet, inter partes componeret. Cæterum de re vniuerſa compromiſſum facere abnuit, ne illum pro amico inimicum haberet, commemorans, qua fide ſe Sigiſmundus Cæſar quondam in eiuſdemmodi re geſſiſſet: Ludouico & legatis pontificiis, qui erant ſuſpecti Regi de ſtudio in partem aduerſam, reſponſum: Regem poſtulata eorum facturum fuiſſe, niſi Albertus arbitrium id ſibi ſumpſiſſet. Fœdus tamen ictum cum Bauaro, itemque Conrado Albo Oleſuicenſium Duce, cum quo diſſidij nonnihil propter iniurias quaſdam vltro citroque illatas Polonis interceſſerat.

Valcia arx à Crucigeris interuerſa.

Valcia à maioribus Polonis obſeſſa.

Conuentus Lithuanorum Breſtæ.

Mariæburgum opp. deditione à Polonis receptum

His dimiſſis, in Ruſſiam Rex nondum exacta hyeme iter inſtituit. Id autem apparanti nunciatur Valciam arcem proditione Ioannis Videlij Præfecti à Caſparo Noſticio & Cruciferis interceptam. Boriuoium autem Scrinnium cum non contemnenda manu è Ziuecia & Turzagora ſubiectam oram latrocinio infeſtare. Et latrocinium quidem Boriuoij Rex per Nicolaum Pienianſium Præfectum Cracouienſem, & Petrum Komorouium cum aulico comitatu & Sciricienſi Nobilitate miſſos, expugnato vtroque eius præſidio, celeriter ſuſtulit. Valciam vero maiores Poloni recuperare iuſſi, obſederunt quidem arcem, ſed non multo poſt ab obſidione re infecta receſſerunt. Rex in Ruſſiam profectus, Eczigetem Tartarorum Principem, & Stephanum Palatinum Moldauorum per legatos auxilia cõtra hoſtes popoſcit, promiſſa vtrobique alacriter. Peragrata vero Ruſſia Breſtæ ſupra Bugum cum Lithuanis conuentum egit: animos eorum ad Podoliam armis occupandam, cum Poloni Pruſſico & Bohemico, vt rebantur, bello diſtinerentur, procliues ſanauit. In Poloniam verò reuertens menſe Maio, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lenciciæ cum maioribus conuentus egit. Conſultatum de ratione belli gerendi cum Cruciferis, miſſuſque exercitus ad recuperandam Valciam. Poſt cum Monachis Lubinenſibus conſtitutum, vt ne Abbatem, niſi à Rege approbatum haberet. Inde adeo hic mos inoleuit poſterius in cæteris quoque monaſteriis totius Poloniæ, vt noui Abbates aſſenſum Regis requirant. Per eoſdem dies Mariæburgenſes oppidani, quatuor fere menſes à regiis obſeſſi, oppidum, quod parum iam abfuit, quin cuniculis actis caperetur, Ioanni Kolcielecio arcis Præfecto dediderunt. Recepto oppido, de tribus modo oppidanis, qui defectionis autores fuiſſe dicebantur, capitale ſupplicium ſumptum: præſidiarij in vincula coniecti: multitudini parſum. Dum Valcia à Polonis obſidetur, Bernhardus Sonnenbergius tria millia equitum peditumque Germanorum & Bohemorum per Marchiam Brandeburgenſem Cruciferis in Pruſſiam adducere, & prope iam adeſſe, velleque Valciam primum obſidione liberare, nunciatur. Ibi Iacobus Dembinius dux regiarum copiarum veritus, ne ſe hoſtes vtrinque aduerſum pariter, & auerſum adorirentur, ſoluta obſidione in æquiorem locum hoſti aduentanti obuiam proceſſit. Sed priuſquam is appropinquaret, milites Germani & Bohemi, cum Francofordiam ad Oderam perueniſſent, ac de deditione oppidi Mariæburgenſis accepiſſent, domos dilapſi, ducem cum quingentis modo militib. deſeruere. Cũ his autem iter ille inſtitutũ proſequens & Polonorum occurſum oblique declinans, confectis vnius diei noctiſq; itinere

itinere duodecim milliaribus, & centum equis, qui laborem tanti itineris non ferebant, amiſſis, ad Choiniciam peruenit. Quo intellecto, ii, qui in præſidio Valciæ fuerunt, nocte arce incenſa eum ſecuti ſunt. Atque is Gedanum contendens, munitionem Gedanenſium vno ab vrbe milliari oppugnare adortus eſt, collocatis opportuno loco inſidiis, ratus, id quod accidit, Gedanenſes ſuis, qui in præſidio erant, opem laturos. Itaque illi incompoſito agmine ruentes, in inſidias præcipitati, & non contemnenda clade repulſi ſunt, ſexaginta amiſſis, ducentis captis, inter quos duo conſulares fuere. Nonnullam rebus Cruciferorum acceſſionem aduentus Sonnenbergii, ſecundumque illud prælium fecit. Mox enim Golubum oppidum proditione in hoſtium poteſtatem redactum eſt: in quo non pauci Dobrinenſes equites vna cum facultatibus ſuis capti ſunt: arcem Czeruonca defendit. Puſcum item, quod Rex Sueciæ exul tunc hypothecæ nomine tenebat, ab eiſdem interceptum, Bielauium oppidum toto anno obſeſſum: Bartenſteinenſes oppidum ſuum dedidere: Succza arx ſuperior permunita in ripa Viſtulæ fraude ab hoſtibus occupata eſt: quos ad centum vſque captiuus quidam, qui ibi aſſeruabatur negligentius, caſſibus in altum ſuſtulerat: Dobrinenſis ora ne vaſtaretur, vectigalis hoſti facta. Porro Ericus Dux Pomeranorum propinquus, fœderatus, atque ſocius Regis, nulla læſus iniuria, nulla vi adactus, violata fide & iureiurando Lauenburgum oppidum & Bythouiam arcem fidei ſuæ commiſſa à Rege hoſtibus dedidit, nequicquam deprecantibus Lauenburgenſibus, & precium pro redimendis tredecim quibuſdam captiuis (quam cauſam deditionis Ericus prę ſe ferebat) collata publice pecunia pollicentibus. Neque Polonis tamen penitus fortuna tergum obuertit: Quidzinum & Varmia oppida ab iis noctu intercepta ac direpta: vnde tanta miles præda ditatus eſt, vt ducenti floreni in capita cederent: duobus iuſtis præliis victi fuſique hoſtes apud Paradiſenſe monaſterium, & compluribus amiſſis in fugam acti.

Valtia incenſa.

Gedanenſes incommodo affecti à Cruciferis.

Golubum proditum Cruciferis.

Puſcum interceptũ. Bielauium obſeſſum. Bartenſteinum deditum.

Succza à Cruciferis occupata.

Ericus Pomer. Dux Lauenburgum & Bythauiam Cruciferis dedidit.

Quidzinũ & Varmia à Polonis capta.

Septembri menſe exceſſit è viuis Thomas Strempinius Epiſcopus Cracouienſis, vir ſingulari memoria, & pietate magna præditus. Eo mortuo tres de Epiſcopa magno & Reipublicæ incommodo, & autoritatis Eccleſiaſticæ atque pontificiæ detrimento, & pernicioſo ambitionis exemplo aliquandiu contenderunt. Nam vbi dies electioni dicta aduenit, miſit Rex ad collegium ſacerdotum, ad quod electio Epiſcopi iure, & more antiquo pertinebat, vt Ioannem Gruſcinium Vladiſlauienſem Epiſcopum regni Cancellarium eligerent Epiſcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modo præſentium, ac totidem abſentium tulit ſuffragia: reliqua duorum & viginti, quibus antiquior fuit Regis iuſſione libertas ac religio, in Ioannem Brezium Procancellarium regni concurrerunt. Verum hic regiis minis deterritus, electionem ſuam repudiauit, Vladiſlauienſis epiſcopæ adipiſcendæ ſpe accepta. Certa iam ſpe erat de Cracouienſi epiſcopa Ioannes Gruſcinus, cum Iacobus Sienenius Gneſnenſis & Cracouienſis Præpoſitus à Pontifice, apud quem ante annum legatione Regis nomine functus erat, Epiſcopus Cracouienſis renunciatus eſt, cedentibus nomine Thomæ Strempinii quibuſdam, quos ille paucis ante mortem diebus ad peragendum id Romæ inſcio Rege procuratores nuncuparet. Id vbi Rex accepit, fremere in Sienenium, qui ſine ſua autoritate in regno ſuo Epiſcopus eſſe vellet: petentemque per amicos & propinquos, non modo reiicere, verum

Thomæ Strempinii mors.

De Epiſcopa Cracouien. contentio.

etiam proſcribere vna cum fautoribus & receptatoribus eius adortus eſt, Epiſc. & Palatinis quibuſdam incitantibus. Nec deerat ſibi Sienenius: nam & initiatus eſt ſacris epiſcopalibus à Gneſnenſi, Cracouienſi, & Vratislauienſi ſuffraganeis Epiſc. in arce paterna Pinczouienſi, & à Pontifice acerrimũ & pœnale mandatum, quo diris deuolebantur ii, qui eum pro Epiſc. Cracouienſi non reciperent, impetrauit. Verum ab eo mandato vniuerſum fere Collegium Cracouienſis Baſilicæ regio iuſſu & minis inductum, ad Pontificem ipſum, ſiue ad futurum vniuerſale Concilium prouocauit: ſacris tamẽ pleriq; omnes Canonici abſtinuere. Pauci quidam ex eo collegio, & omnino ex ordine eccleſiaſtico pontificiam, quam regiam autoritatẽ antiquiorẽ ducentes, cum Sienenio ſenſerunt: inter quos primarii: Demetrius Sienenius Iacobi frater, Scarbimirienſis Præpoſitus, Dlugoſſi duo fratres, Derslaus Krizanouius, & Nicolaus, Canonici Cracouienſes. Quibus ſacerdotorum reditus à Nicolao Pienianſco Præfecto Cracouiẽſi Regis mandato ademti ſunt. Hi & item Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus Cracouienſis, qui Sienenium conſecrarat, Cracouia abeſſe iuſſi: Krizanouius vero domo ab apparitoribus Præfecti extractus, & per mediam vrbem foras eductus eo veſtitu, quo Canonici in templo vtuntur. Idem tribus aliis interioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino vacantibus. Reliquum Collegium iureiurando à Rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſſionem bonorum epiſcopalium admitteret: quorũ tamen bona pars cũ à Præfecto Cracouienſi, & aliis quibuſdam, tum à neceſſariis Vladiſlauienſis Epiſc. regio vel iuſſu, vel permiſſu, occupata tenebatur. Dlugoſſi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Kuroſuanciis, Epiſc. Vladislauienſis propinquis, Rege inſpectante & approbante direpta. Sienenius ipſe conſidere in arce Pinczouienſi à Rege iuſſus, Melſtini ſe cum Ioanne Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioanne Melſtinio receptus, nequicquam prohibente Rege, ne perduellem ſuum & hoſtem publicum ſeruaret. Ad Pontificem vero Ioannes Rithuianius Mareſchalcus regni, & Matthias, Racianzius Canonicus Vladislauienſis rogatu & ſumptu Vladislauienſis Epiſcopi miſſi, vehementer Sienenium, quaſi ambitioſum & ſeditioſum, ac Regi, populo, atque ordini eccleſiaſtico inuiſum, qui vi Thomam Epiſcopum cedere ſibi coegiſſet, epiſcopamque vi inuaſiſſet, apud Pontificem accuſarunt: oblatis Pontifici regio nomine magnis muneribus, & Friderici Imperatoris ac Georgii Bohemorum Regis commendatitiis literis. Nil tamen aliud à Pontifice impetrarunt, quam, vt is Hieronymo Archiepiſcopo Cretenſi legato ſuo cauſam cognoſcendam delegaret, atque interea Sienenio Epiſcopæ adminiſtratione interdiceret.

Sacerdotũ bona inuaduntur iuſſu regio.

A Collegio ſacerdotum iuſiurandũ exactum.

Epiſcopalia bona occupata à Præfecto Cracouien.

In Pruſſia Cruciferi cum aduentu Sonnenbergii, & aliquot oppidorum acceſſione, non tam viribus, quam animis aucti, crebris excurſionibus Regi ſubiectum agrum vaſtarent, Rex menſe Decembri Lenciciam, atque inde initio noui anni milleſimi quadringenteſimi ſexageſimi primi Breſtam in Cuiauiam cum omni comitatu aulico ſe contulit, ibiq; ac Februario menſe comitia celebrauit, veritus, ne, ſi ea Petricouiæ, quemadmodum indixerat, ageret, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum Senatus eo conueniſſet, præſertim ex minori Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lithuaniam profectus, ad ferias Paſchæ Vilnæ Lithuanorum comitia

Ann. Chr. 1461.

Comitia Breſtæ celebr.

Comitia Lithuanorum Vilnæ.

comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu verius in aliud tempus dilatis eius gentis poſtulatis, quibus flagitabatur, vt aut ipſe ſecum maneret, aut Simonem Oldcouicium Kiouienſium principem in magni Ducis loco ſibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam Senatum conuocauit. Pauciſſimi adfuere: itaque neque ibi quicquam fere actum. Cracouiam deinde cum excurriſſet, menſe Iunio Inouladislauiam ad Pruſſicum bellum proſequendum profectus eſt, Nobilitate omni totius Poloniæ eodem conuenire iuſſa. Verum ea medio demum Auguſto menſe ægre conuenit. Interim Cruciferi Schipenbeilū, Raſtenburgum, Bielauum oppida, & Morangum arcem obſedere. Neque Rex obſeſſis opem tulit: ſed peiore vſus conſilio quorundam procerum, qui à Cruciferis corrupti dicebantur, in Pomeraniam ſigna conuertit, vt Fridlandiam & Choiniciam recuperaret, & Ericum Stetinenſium Ducem vlciſceretur. Cæterum præſidiarii, qui Schipenbeili erant, eruptione in obſidentes facta, magna eos ſtrage repulerunt castriſque eorum potiti ſunt. Porro ad Raſtenburgum ciuium Magiſter ſimulata proditione parum abfuit, quin Magiſtrum Cruciferorum in præparatas inſidias induceret. Fraude à quodam de comitibus Magiſtri animaduerſa, & magiſtro ciuium ante oppidum confoſſo, non modo eius oppidi, ſed & Morangi obſidio ſoluta eſt. Ne Poloni quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præſidiis erant, ceſſarunt: ſed cum Elbingenſibus Ioanne Schalio Bohemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum tranſportati in Sambiam, eam regionem ferro & igni longe lateque populati ſunt, & ingentem prædam inde aſportarunt: quippe qui inexpectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupiſſent. Per quos dies Eliſabetha Regina Cracouiæ quartum filium Alexandrum peperit.

Oppida Pruſſiæ à Cruciferis obſeſſa.

Strages Cruciferorum ad Schipenbeilum.

Elbingenſes cum Polonis Sambiam populantur.

Alexander Caſimiro Regi natus.

Paucis vero diebus ante, Andreas Tencinius vir vetuſtate & familiæ claritate illuſtris Cracouiæ (quod fabrum armorum, qui arma ſibi ad bellum proficiſcenti tempori non perfecerat, bis pulſaſſet) concurſu multitudinis vrbanæ in æde diui Franciſci oppugnatus, effractiſque foribus in adyto inuentus, immaniter trucidatus, cadauerque eius in forum contumelioſe tractum, luto oblitum, & pugionibus confoſſum, ambuſtaque barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis aſſeruatum, tertia demum die amicis ad ſepulturam redditum eſt. Amici & miniſtri eius nocte dieque inſequenti cum ſe in turri templo adiuncta ſtrenue defendiſſent, ad extremum vitam pacti, in ciuium poteſtatem venerunt, deductique in curiam tertia die, reconciliati multitudini vrbanæ incolumes dimiſſi ſunt. Filius Andreæ cum in furno apud viduam quandam delituiſſet, noctu ex vrbe ſaluus euaſit. Hæc res in caſtra renunciata, cum leuius quam pro atrocitate ſui ferri à Rege videretur, vehementi indignatione animos Nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expeditionem illam obeunti. Excitatus ab omni exercitu Ioannes Amor Tarnouius Caſtellanus Sādecenſis pathetica oratione apud Regem atrocitatem cædis Tencinianæ adeo exaggerauit, vt & Regi, & Senatui lachrymas excuſſerit. Rex graue ſibi eſſe illū Tencinii caſum teſtatus, cauſatuſq; expeditionē, quo minus tā atrox facinus tūc vindicare poſſet, non inultum fore cum promiſiſſet, haud difficulter multitudinē mitigauit: & Præfectus exercitui Petro Szamotulio Poſnanienſi, & Ioanni Zarembæ Siradienſi, Caſtellanis, & Præfecto Vielunenſi Naclēſe territo-

Andreæ Tencinii cædes.

Ioā. Tarnouii oratio de cæde Tencinii.

Naclen. territorium tributariū Cruciferis vaſtatur à Polonis.

Fridlandia recepta.

Ditio Erici Pomeran. Ducis vexatur à Polonis.

Rex Caſimirus ad Choiniciā ſtatiua habet.

Morangū, Schipenbeilum & Raſtenburgum denuo obſeſſa.

Exercitum Rex dimittit.

territorium ſuæ ditionis, propterea quod tributum hoſtibus penderet, ferro flammaq; late deformauit. Deinde admotis ad Fridlandiam caſtris, oppidum ſeptem dies obſeſſum, octauo cum oppugnare adortus eſſet, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus ſuis poteſtate hoſtiū præſidio. Inde verſus Choiniciam progreſſus, ad mille paſſus ab oppido quindecim dies in ſtatiuis nullo operæ precio conſumpſit, niſi quod per eos dies pars quædam exercitus adhibitis Tartaris Lithuanicis, qui circiter ſexcenti erant, in ditionem Erici Stetinenſium Ducis populabunda excurrit, & vaſtatis igni, quæ obuia & imminuta fuere, opimam prædam auexit. Reuertentes Polonos conſecuti hoſtes, & maiore vi adorti, magna ab iis ſtrage profligati ſunt. Captiui Regi traditi, cætera præda militibus ceſſit. Quo facto Sophia Erici coniunx, mulier elegans & prudens, in caſtra Regis ſupplicis habitu veniens Regem marito ſuo placatum reddidit. Rege ad Choiniciam tamdiu ſtatiua habente, infremere cuncta Nobilitas, cum quod autumnalis cæli intemperies, mixtæque niuibus pluuiæ vulgo permoleſtæ eſſent: tum quod ſe fruſtra tempus terente in Pomerania, Cruciferi in diuerſa parte nauiter rem gererent, Morangumque, Schipenbeilum, & Raſtenburgum maioribus viribus denuo obſiderent: exaudiebanturque vulgo voces puerorum, malum conſilium Regi acclamantium. Quare inito conſilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuiſſet, Nobilitaſque omnis in ſtipendium duûm millium militum, quæ mox in Pruſsiam contra hoſtes mitterentur, viceſimam redituum ſuorum annuorum partem (proceribus onus id recuſantibus) contuliſſet, & in ſequentem annum tributum duodenûm groſſorum in iugera ſciuiſſet, ſub finem Septembris dimiſit Rex exercitum: idque eo incunctantius fecit, quod ad ſeditionem & ciuile bellum res vergere videbatur maioribus Polonis in Petrum Szamotulium Præfectum aſpere & auare gerentem magiſtrum frendentibus.

Sophia Regina mors & mores.

Suecza arx à Polonis & Gedanenſ. recepta.

Cruciferi Morangū, Raſtenburgum, & alia oppida recuperant.

Brunsbergenſes Polonos eiecerunt.

Fridlandenſes præſidiū Poloni cū trucidāt.

Rex reuertens, Bydgoſtiæ dies commoratus aliquot, dum mercenarium militē, dato ei duce Petro Dunino Succamerario Sendomirienſi, in Pruſsiam tranſmittit, triſtem de morte Sophiæ Reginæ matris ſuæ nuncium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralyſi accedente extincta eſt, vno & quadraginta annis, poſtquam Vladiſlao Regi nupſerat, exactis: mulier religioſa, magnanima, ſed iracunda, & cum ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profuſa: quo factum, vt non modicum æs alienum relinqueret, quod moriens, vt filius diſſolueret, cauit. Duninus accepto à Rege exercitu, Succzam arcem ſuperiorem aliquandiu à Bydgoſtienſi & Cuiauienſi Nobilitate, & ab altera parte à Gedanenſibus nauali apparatu obſeſſam, adueniens in deditionem recepit. At hoſtes diſceſſione Polonorum aucti animis, Morangium, Schipenbeilum, & Raſtenburgum, itemque Pielauum toto anno obſeſſum in Pruſsia præfectis dedentibus in poteſtatem ſuam redegerunt, Dunino ob ſuorum paucitatem ſubuenire obſeſſis non auſo. Braunsbergenſes eiecto præſidio regio cum Ioanne Schælio Bohemo præfecto, Paulum Epiſcopum Varmienſem cum Cruciferis ſentientem receperunt. Fridlandenſes idem conati, cum aliquoties à Polonis, qui in præſidio relicti erant, non ſine cædibus repreſſi eſſent, ad extremum hoſtibus clam accitis primo diluculo portas oppidi aperuere, eorumqae ope præſidiarios incautos trucidarunt. Stargardia à tribus è magiſtratu oppidano prodita. Ne Gedanum quidem ac Torunium

Torunium extra periculũ fuere, ſtudiis multitudinis propter proſperiores ſucceſſus ad Cruciferos inclinantibus, & illis multos ad proditionem ſollicitantibus cum per alios, tum per duos quoſdam Carthuſianos monachos de Paradiſenſi monaſterio: fuiſſetq; perfecta proditio, ſi ad conſtitutũ cum proditoribus tempus Cruciferori adfuiſſent. Deprehenſi proditores pœnas dedere. Broduicia quoque oppidum in Culmenſi tractu negligentius cuſtoditum, à Nicolao Koſcieleczio Palatino Inouladislauienſi interceptũ: arx vero propugnaculis circumquaq; extructis arctius obſepta eſt: in quam tamen modicum præſidium cum non copioſo item commeatu à Dunino ſubmiſſum, vi per medias hoſtium ſtationes aliquot militibus deſideratis perrupit. Quare diutius ea ſuſtinuit obſidionem.

Stargardia prodita Cruciferis.

Monachi Carthuſii Cruciferis fauent.

At Rex Bydgoſtia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi conſumpſit: inde Corcinum ad comitia, ſexta die Decembris edicta, ſe contulit. Ibi auditæ legationes Ezigeris Tartarorum Principis, Georgii Bohemorum Regis, & Friderici Marchionis Brãdeburgenſis. Tartari oblatis muneribus, pacem, amicitiam, ſocietatem, & auxilia contra quoſuis hoſtes Regi pollicebantur, quamuis à Lithuanis ſe ad inuadendam Podoliam ſollicitari dicerẽt. Bohemi congreſſum cũ ſuo Rege Glogouiæ ad Calendas Maias, & arbitrium vniuerſæ cõtrouerſiæ, quæ Caſimiro eſſet cũ Cruciferis, Regi ſuo poſtulabant: quod Cruciferos quoq; nõ abnuere dicebãt. Brandeburgẽſes Principem ſuum ſuſpectum, quod ſentiret cum Cruciferis, purgabant, operamq; & ipſi ſuã ad componendas cum illis res pollicebantur. Tartaris actę gratiæ, miſſaq; dona. Bohemi abſq; certo reſpõſo dimiſſi Rege per ſuos legatos reſponsũ pollicẽre. Nec ita multo poſt Stanislaus Oſtrorogius Palatinus Caliſſienſis, & Ioannes Tarnouius Caſtellanus Sandecenſis, ad Georgium Bohem. Regem miſſi cum his mandatis, vt ad diem iduum Maii Glogouiæ cũ Caſimiro Rege congrederetur: de pace cum Cruciferis faceret arbitratu ſuo, modo ne Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem ditionem Polonis abiudicaret. Brãdeburgenſi vero exprobratæ iniuriæ, commemorataque in Marchionem regia beneuolentia, quod Rex neque cum Ludonico Bauaro, neque cum Bohemis coniungere ſe aduerſus eum in animum induxiſſet: de pace cum Cruciferis, ſi ſe interponeret Marchio, non inuito Rege facturum.

Comitia Corczini.

Tartarorũ legatio.

Bohemorũ legatio.

Brãdeburgẽ. legatio.

Caſimiri R. ad Bohem. legatio.

Legatis dimiſſis, iudiciũ contra Cracouienſes conſules de cæde Andreæ Tencinii inſtitutum eſt. Atq; ii citati, cum nõ ſiſterent ſeſe, eo quod beneficio Caſimiri II. Regis cautum ſibi dicerent, vt non niſi Cracouiæ coram Rege cauſam vnquã dicerent, abſentes ad capitalẽ pœnam, & octoginta millia marcarũ damnati ſunt. Peractis comitiis, Rex Cracouiam profectus: ibi ſequentis anni initio inſtauratum in arce in Cracouiẽſes iudicium iure Polonico, illis fruſtra ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ fere vtũtur, prouocantibus. Sera enim ea prouocatio ſiue exceptio tũc eſſe dicebatur, omiſſa priori iudicio Corcinenſi. Pronunciata ſententia contra Cracouienſes. Sed nil tunc actũ iis, qui fide regia ſe ſtiterant. Cæterũ paucis diebus miſſi in vrbem Nicolaus Gaiouius Caſtellanus Caliſſienſis, & Nicolaus Pieniãſius Pręfectus Cracouienſis, quatuor è ſenatu vrbano, totidem de plebe, & magiſtrũ lictorũm ad ſuppliciũ depopoſcerũt. Dediti, & iureiurando Ioannis Tencinii interfecti Andreæ filii, ſecundum leges patrias rei peracti, ſex tunc in arce (ne quo nouus motus exiſteret, ſi in vrbe id fieret) capitibus plexi ſunt:

Iudiciũ Regu contra Cracouien. de cæde Tenczinii.

An. Ch. 1462.

Iudiciũ inſtauratũ iure Polonico in Cracouien.

Cracouienſes capitis pœna damnati ob ca-

dem Tencinio.

tres reliqui à Ioanne Tencinio vita donati, in carcere plus quum toto anno in arce Rabſtinenſi aſſeruati ſunt, donec res cum Tenciniis tranſacta. Iaroslao Sarleio vni de damnatis Regina, quamuis domum ea de re ad Ioannem Tencinium adiuiſſet, veniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ reſtincta eſt ſanguine, quanquam non eorum, penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doiſuon, qui Tencinũ latitantem prodidit, fuga ſaluti ſuæ conſuluere. Sed nonnullorum tamen pœna ſanciri placuit, ne plebs temere ſe à turbulentis hominibus concitari pateretur: magiſtratuſque, ne id fieret, ſumma cura vt prouideret. Sex item millia florenorum ſenatus Cracouienſis Ioanni Caſtellano Cracouienſi fratri, & Ioanni Tencinii defuncti filio exſoluit. Et ægre quidem Derslai Rithuianii Palatini Sendomirienſis, & Iacobi Dembenii Theſaurarii regni, à Rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Sienenii precibus eo res perducta, Tenciniis dimidium mulctæ ſiue vadii, vt forum loquitur Polonicum, à Regina editi, hoc eſt, quadraginta millia poſcentibus.

Brodnicia obſeſſio. *Prutenorũ legatio ad Regem.*

Acriter interim obſidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaque miſſi ad Regem à Prutenis oratores Gabriel Baiſenus Palatinus Culmẽſis, Otto Machuicius, & duo Senatores Gedanenſes, petiuerunt ab eo, vt Pruſſicarum rerum maiorem ſuſciperet curam, arcemque munitam Brodniciam, quæ ægre iam aliquot menſium obſidionem toleraret, ne in poteſtatem hoſtium venire pateretur: permultum in vna arce illa momenti eſſe ad retinendam Pruſſiam, & confirmandos Prutenorum animos. Conſultiſſime autem facturum, ſi quamprimum in Pruſſiam ipſe cum exercitu veniret, ac Mariæburgi degeret. Si pecunia careret, Prutenos ciſam (tributum cereuiſiarium ſic appellant) ac redituum ſuorum dimidium collaturos eſſe, atque

Eorum ſtudium erga Regem & liberalitas.

adeo facultates ipſorum & fortunas omnes in poteſtate Regis fore. Si eſſet remiſſior, videret, ne ditiones ampliſſimas atque opulentas magno labore & ſudore, multo ſanguine, & maximis impendiis de Cruciferorum manibus recuperatas, non ſine ſummo dedecore rurſus amitteret. Hac motus legatione Rex, magnam partem aulici comitatus, & quantum mercenariorum militum ſtatim cogere potuit, in Pruſſiam ad eximendam obſidione Brodniciam ad Duninum præmiſit. Duninus quamuis auctus copiis, tamen obſeſſis non ſuccurrebãt, hoſtium vires reformidans, qui ad famam Polonorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione ſeſe tuebantur. Itaque obſeſſi, cum diutius inopiam & famem ferre non poſſent, menſe Februario vitam reſque ſuas vt ſibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderunt.

Brodnicia arce Cruciferi potiti.

Ziemouitus & Vladisl. Maſou. duces veneno ſublati.

Per id tempus Ziemouitus Maſouiorum Plocenſium, & Vladislaus Rauenſium ac Belzenſium Duces, Vladislai filii, continuatis pene funeribus elati ſunt, à Gothardo Ribenio Caſtellano Sochaczouienſi, cui Ribnam pagum eripere voluerant, veneno, vt vulgo habitum, de medio ſublati. Et quoniam nullos ii liberos reliquerant, de ſucceſſione inter cognatos eorum, & regem certatum eſt. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro ſe quiſque defunctorum ditiones ad ſe trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agatha amitæ defunctorum: quarum Catharina Michaeli Lithuano Duci matrimonio iuncta, vidua tunc erat: Agatha cum Teſchinenſi Duce nupta, Venceslaũ & Præmislum filios moriens

De ſucceſſione eorum controuerſia.

relique-

reliquerat, qui maternam hæreditatem petebant. Petebat & Margaritha ſoror patruelis defunctorum, Ziemouiti filia Conradi Nigri Oleſnicenſium Ducis vxor. Iam & Conradus, Caſimirus, Boleslaus, & Ioannes Varſauienſes Duces, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes: tamen quia mares, ad ſe iure bona eorum pertinere aſſeuerabant. Rex vero quod mortui Duces nullos hæredes maſculos reliquiſſent, iure feudi caduci ditiones illas ſibi & regno vendicabant. Ac Belzenſes quidem donatione Iagellonis haud ita pridem à regno auulſi, non difficulter in verba Regis iurauerunt. Plocenſis vero conuentus priuato propriorum Principum dominatu delectatus, Regis imperium detrectabat. Et primum quidem Catharinam, deinde, quod ea mulier, & ſterilis eſſet, Conradum de Varſauienſibus Ducibus natu maximum Ducem ſibi aſciuit, attributis Catharinæ nonnullis poſſeſſionibus. Rauenſis tamen & Goſtinenſis conuentus Catharinam cum non ſpernenda manu ad ſe venientẽ repulerunt. His auditis Rex Louiezium contendit, indiq; Ioannem Vladiſlauienſem, & Andreã Poſnanienſem Epiſcopos, Poſnanieſem item & Lẽcicienſem Palatinos, & Caſtellanum Sandecenſem ad Plocenſem Nobilitatẽ amandauit: à qua cum nil aliud impetratum eſſet, Lencziciam ex cõſtituto conuentũ ad ſextum Nonas *Maias* Promulgauit. Eo cũ pauci quidã de Plocenſi cõuentu, nec ii primores cũ *Barbara* Boleslai quondã Varſauienſiũ Ducis vxore tũc vidua cõueniſſent, re infecta diſceſsum. Itaq; alia comitia Rex Petricouiam ad tertium *Idus* Nouembris indixit, ad eaq; Paulũ Epiſcopum, ac cęteros Plocenſes proceres, ni vim ſuam experiri vellent, nominatim adeſſe iuſſit. Interim autem, quoniam Rauam & Goſtinum Catharina vi ſubigere aggreſſa erat, ab armis vt diſcederetur.

Belſenſes iurant in verba Regis Polon

Plocenſes alieni à Rege.

Rauen. & Goſtin. Regis fidem ſecuti.

Legatio Regis ad Plocenſes.

Conuentus Lunczicie.

His actis Rex Glogouiam ad conſtitutum cum Georgio Bohemorum Rege congreſſum profectus eſt: quibus diebus Lenczicia poſt diſceſſum regium conflagrauit. Nec ita multo ante Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum è fornacula alchymiſtica, quemadmodum vulgo iactatum eſt, orto arſerat, adeo vt dimidia fere pars vrbis ad meridiem & occidentem vergens abſumpta ſit. Glogouiam aduenienti Caſimiro Georgius Bohemus, qui prior eo aduenerat, cum Vratislauienſi & Olomucenſi Epiſcopis, ac quatuor Ducibus Sileſiorum ſplendido apparatu ad vnum milliarium occurrit. Vicere tamen Poloni magnificentia & multitudine in ſex turmas deſcripti. Salutatione mutua ex equis facta, Caſimirus in arcem deductus eſt: Georgius in curia vrbana diuertit. Nouem dies poſtea dati colloquiis: quibus fœdus ante annum Bythomiæ ictum inter Reges, confirmatum eſt, adiectumque, vt id ad mortem vtriuſque eſſet ſtabile. De Oſuiecimo, Volco, Zatoria, Ziuccia, Seueria, & Barualdo munitionibus ac territoriis *Bohemus* Polono faceſſeret negotio Polonus vero à Bohemo dotem Eliſabethæ vxoris ſuæ nomine ne repeteret. De iniuriis mutuis & controuerſiis delecti vtrinque proceres, alternis vicibus in Polonia ac Sileſia certis locis conuenientes diſceptarent. Proximus conuentus Regum, ſi quis deinceps futurus eſſet, vt in Polonia ageretur. Ad extremum ſocietas contra Turcas inita, promiſſaque auxilia mutua, vtri bellum à barbaris illatum eſſet. De rebus Pruſſicis nil ſtatum tergiuerſantibus Cruciferis, ſucceſſu belli & receptæ Brodniciæ

Lenczicia & Cracouia incendium.

Caſimiri & Georgii Regum conuẽtus Glogouia.

Pacta Regũ Pol. & Boh.

Bauari Ducis legatio ad Caſimirum Regem

clatis. Venit eo ad Caſimirum Regem Ludouici Ducis Bauariæ legatio, in Fridericum Marchionem eum incitans, & contra Cruciferos auxilia viciſſim pollicens. Cui quid reſponſum, non liquet. Reges ita conſtitutis rebus, & miſſis vltro citroque hoſpitalibus muneribus, diſſenſerunt, Georgio Polonorum opes & ſplendorem admirante, nec auſo vnquam Caſimirum ad conuiuium inuitare, eo quod prior ipſe ab eo inuitatus, acceptusque magnificentiſſimo apparatu, prodere paupertatem ſuam nolebat.

Rex Poſnaniam diuertit.

Polonorum in noua Marchia clades.

Prodigia in minore Polonia.

Latrocinia.

Caſimirus Glogouia diſcedens Poſnaniam diuertit: vbi cum tribus ſeptimanis ſubſiſteret, Cruciferorum præſidiarii Choinicenſes in Palucos populabundi excurrerunt. Poloni quoque in nouam Marchiam erumpentes populationes faciebant, ſed ab hoſtibus profligati, pauci fugæ euaſerunt. Extemplo Inouladiſlauiam Rex contendit: inde miſſis agreſtibus cum præſidio aulici comitatus ſui, ſegetes hoſtium in Culmenſi tractu ſuccidi iuſſit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuiſſe memorantur. Conſecuta ſunt domi quidem latrocinia. Boriuoius enim Scrinnius, & Vlodecus mille hominum manu facta, & rupe quadam inter Volcum & Zaros, quam Sola fl. alluit, munita, Oſuiecimenſem oram omnem infeſtarunt. Quos præfectus Cracouienſis excita rurſus Sciricienſi Nobilitate, conductisque paucis militibus mercenariis, non modo à latrociniis cohibuit, ſed in munitione illa, quam Bucoueciam dixere, obſeſſos aliquandiu (cum Boriuoius ex Oſtrauia ipſis non ſuccurreret) fame ad deditionem compulit, vitam modo & veſtimenta pactos. In Pruſſia vero cum

Rex Toruniumvenit.

Varmia ab obſidione Cruciferorum liberata.

Gedanenſes Samb. ãvaſtant.

Cruciferi nauiter rem gererent, Rex ad eorum audaciam inhibendam Toruniam ſe contulit, indique aulicos ſuos equites cum Petro Dunino, & mercenario milite Varmien baſilicæ ab hoſte obſeſſæ præſidio ſummiſit. Cuius aduentu Magiſter Cruciferorum conterritus, & aleam pugnæ periclitari non auſus, deſertis caſtris, fugiens obſidium reliquit: regii caſtra hoſtilia diripuere. Nonnihil fortaſſe momenti hoſtibus ad fugam attulit, quod agrum ſuum Sambienſem à Gedanenſibus H bo circumuectis hoſtilem in modum vaſtari acceperant. Et fere agreſtibus eius oræ hoſtilis conſtabat exercitus. Itaque retineri ii nequiuerunt, quin ad ſua defendenda dilaberentur.

Rex à Torunienſib. liberal ter acceptus.

Nieſſouiam in gratiam Torunien. à Rege tranſlata.

Cruciferorum clades.

Rex interea Toruniæ commoratus, & à Torunenſibus liberaliter habitus, nonnunquam Reginam in arce Nieſſouienſi viſebat. Erat apud Culmam Sonnenbergius aliquanta cum manu hoſtium. Is cum è vicinis agris ſubinde prædas ageret, quadam die ſuos nauibus traiecta Viſtula noctu ad Nieſſouiam iuſſit excurrere. Non ita multo ante Rex id oppidum in gratiam Torunenſium in ſuperiorem ripam tranſtulerat: cæterum domus, quæ in veteris oppidi loco relictæ erant, vici ſpeciem præ ſe ferebant. Eum igitur vicum cum hoſtes noctu incendiſſent, trepidatum eſt à Polonis, qui ibi diuerterant, nil tale ſuſpicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum paucis aulici ad perſequendum hoſtem emiſſi, & naues repetentem amolientemque aſſecuti, magnam ſtragem gladiis ſagittiſque ediderunt, ac nauibus cunctis potiti ſunt: ſex modo viri cum duabus nauibus ex omni illo numero euaſerunt. Porro Duninus hoſtibus à Fraumberga depulſis, Gedanenſemque agrum effuſe vaſtantibus, ipſe quoque copias ſuas eo traduxit.

duxit. Neque contentus hoſtem liberioribus excurſionibus prohibere, ſocioſque defendere: ſed in hoſticum progreſſus, Stargartenſium, Bythouienſium, Lauenburgenſium, & Puſcenſium, quæ territoria non ita pridem in hoſtium poteſtatem venerant, fines immaniter direptionibus affligere adortus eſt. Hoſtes vbi Polonos prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter ſtagna & lacus prouectos animaduertere, validam & ipſi manum, deducto è proximis ſuis munitionibus præſidiario milite, agreſtibuſque arma ſumere iuſſis, coegerunt, opportunitate locorum contra Polonos vſuri: idque eo maiore fecere fiducia, quod commodum Fridericus Runeckius Auſtriacus, & Caſpar Noſticius Sileſius recentem militem è Germania & Sileſia ipſis adducentes aduenerant. His igitur copiis coactis, occurrere regiis parabant: tramitesque omnes, ne qua Poloni ex anguſtiis effugere poſſent, ſuccisis quoquo verſus arboribus, interſepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad Regem mittit curriculo, qui eum, vt periclitantibus actutum ſubueniat, orent. Protinus igitur Rex Albertum Gorſcium cum reliquo comitatu, ac Tartaris Lithuanicis ad ſuccurrendum ſuis mittit. Id vbi duces hoſtium compererunt, minore parte in caſtris aduerſus Duninum relicta ipſi cum maiore ac delecta ripam Viſtulæ, qua Gorſcium traiecturum exiſtimabant, inſederunt, vt eum, priuſquam ſe cum Dunino coniungeret, opprimerent. Sed Gorſcius deflexo itinere, alibi libere fluuium traiecit. Id vbi intellexerunt hoſtes, omiſſo Gorſcio, propius ad Duninum caſtra mouerunt, vt eum, priuſquam Gorſcius cum eo ſe coniungeret, ad pugnã prolectarent, aut certe in anguſtiis concluſum, Gorcio excluſo, obſeſſum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu ſuorum: exploratum etiam habebat, longe maiores eſſe hoſtium vires, quam ſuas. Itaq; non minus de auxiliaris illius, quam de ſui exercitus periculo ſolicitus, noctu hoſtes in ſe intẽtos fallere, ac per deuias ſyluas euadere ad Gorſcium decreuerat. Id ne facere poſſet, hoſtes diligenter cauerant, tranſitu omni intercluſo. Mutato igitur conſilio, ferro per medios hoſtes viam ſibi ad ſuos aperire ſtatuit, inſtructaque equeſtri acie, qua peditem contegebat, in hoſtes contendit. Alacres & illi pugnam capeſſunt, magna ſpe victoriæ. Et ita ſe autore Noſticio inuicem adiurarant ac deuouerant, vt, qui de ſuis pedem retuliſſet, ſine omni tergiuerſatione ſeruili conditione Regi ſeſe dederet. Vbi ad congreſſum ventum, Paulus Iaſonius aulicus regius armatus, à latere inter duas acies magno impetu procurrens, haſtas hoſtium in Polonos intentas auertit, eodemque momento Poloni inopinata re perturbatos hoſtes ſumma vi adoriuntur, & mox vel confractis, vel abiectis haſtis, gladiis vtrinque res geritur. Pugnatur acriter: audacia Poloni, hoſtes multitudine ſuperabant. Cumque totas tres horas dubio Marte pugnatum eſſet, vtrinque quaſi ex compoſito diſceſſum eſt. Mox refectis paululum viribus, vtrique non ad pugnam, ſed ad perſequendum alteros contendunt vtriq; alteros victos diſceſſiſſe rati. Occurſu mutuo inſtauratur prælium, rurſuſq; vna hora dimicatum, donec ſauciato Runeckio ductore exercitus, & peditibus regiis aſſiduo baliſtarum ictu dextra hoſtium latera ferientibus, retrocedere ſenſim ii cœperunt. Sed mox reuocante & ſiſtente Runeckio, redintegrabatur pugna, ſi quod regii trepidantibus recolligendi ſeſe ſpacium dediſſent. Interim dum ciet pugnam, animatque ſuos Runeckius, interfectus corruit. Ibi tum effuſa fit

Pomerellia vtrinq; adfligitur.

Prælium & victoria de Crucigeris ad Puſcum.

fuga hoſtium cum altero duce Noſtitio, iuriſiurandi paulo ante dati, & ab omnibus exacti immemores. Pedites deſperata longiore fuga, pars in caſtra ſeſe recepere, pars ea prætergreſſi, ſtagna lacuſque propinquos petiuere. Poloni pernicitate equorum freti, fugientes inſecuti, magnam cædem edebant. Atque ita victoria potiti caſtra ceperunt ac diruerunt, quindecim tormentis maioribus, ducentis curribus, armis, impedimentis, & commeatu referta. Cæſa eo die hoſtium duo millia, capti ſexcenti: de regiis centum gregarii milites ceciderunt: de nobilioribus tantum Hector Chodoroſius deſideratus: ſed pauci reperti, qui ſaucii non eſſent. Ad Puſcum hoc prælium commiſſum eſt decimo quinto calendas Octobris. Triduum poſt in iiſdem ſtatiuis humando cæſos, & ſaucios curando conſumptum. Per quos dies Ericus Pomeranorum Dux fortunam, vt autumabant, ſecutus mutata fide, quam Caſimiro Regi, impetrata per vxorem venia, dudum dederat, cum ſexcentis equitibus grauis armaturæ ad caſtra Cruciferorum proficiſcens, cum profligatum eorum exercitum accepiſſet, raptim ſeſe ex itinere domum recepit: non paucos tamen extremi agminis à regiis inſequentibus partim captos, partim trucidatos amiſit. Honoratus eſt à Rege victor exercitus, & virtutis ergo militaribus donis inſignibus ornatus. Eodem illo tempore tribus aliis in locis proſpere dimicatum eſt à regiis: apud Iaſenecium pagum, & apud Piſſiam fl. in Maſouia, & apud Succzam. Apud Elbingam quoque non multo poſt nauali prælio hoſtes à regiis profligati ſunt. Prorogatum autem eſt à Rege militibus ſtipendium, cum eccleſiaſticus ordo decreto Caliſſienſis ſynodi ſubſidium Regi, in maiore quidem Polonia vicenûm groſſorum, in minore vero ſecum de prouentu vniuſcuiuſque marcæ argenti contuliſſet. Sub finem Octobris Vlricus Czeruonca Bohemus, cum à Georgio Rege eius gentis carcere, in quem per biennium in gratiam Cruciferorum coniectus erat, Caſimiro Rege poſtulante emiſſus eſſet, Golubum oppidum noctu ingreſſus, poteſtati ſuæ ſubiecit, hoſtili præſidio ſatis valido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni ſubiecto in deditionem accepit: de autoribus defectionis capitale ſupplicium ſumpſit. His ſucceſſibus magna rurſus animorum inclinatio in regias partes facta.

Ad comitia deinde Rex Petricouiam vndecima die Nouembris indicta profectus eſt. Pauci eo de minoribus Polonis, incertum, quam ob cauſam conuenere. Venere autem Conradus Maſouiorum Varſauienſium Dux cum matre Barbara, & Catharina amita, & Plocenſi Epiſcopo, comitatu octingentorum equitum, itemque Conradus Niger Oleſnicenſium Dux, Plocenſem & Belzenſem Principatum cognationis iure ſibi vendicantes. Dati à Rege recuperatores ſiue iudices: Stanislaus Oſtrorogius Palatinus Caliſſienſis pro ſummo iudice, Grothus vero Kazimirius pro ſuccedaneo ſiue ſubiudice, iudicio præſidere iuſſi. His adiuncti Palatini & Caſtellani aliquot pro aſſeſſoribus. Inſtaurato iudicio, regii procuratores negabāt legitimæ cognatorum ſucceſſioni locum eſſe in dedititiis ſeu feudalibus, vt vocant, bonis cuiuſmodi eſſe Maſouia, Polonorum Regibus antiquo iure obnoxia: ſed Regem optimo iure defunctis Ducibus feudatariis, qui nullos mares liberos reliquiſſent, ſuccedere. Refellebāt id Conradi Varſauienſis cauſidici, quod dicerent, à Caſimiro ſecundo Maſouiorum Duces è dedititiis penitus exemptos eſſe, Contra regii negabant, Caſimirum, aut quenquam

Caſtra hoſtium capta

Caſorū & captorum numerus.

Ericus Dux Pom. inconſtans.

Polonorum victoria de Crucifer. s.

Golubum receptum.

Comitia Petricouiæ

Iudiciū de Plocenſi & Belzenſi ditione.

quenquam omnino Regem ſine aſſenſu Senatus tantum de commodis & iure regni detrahere potuiſſe. Iuraſſe autem poſt in verba Regis Ziemouitum, Caſimirum, Ioannem, & Vladislaum Duces. Atque ita diſceptata cauſa iudices ſecundum Regem pronunciarunt, Maſouiis iudicium illud fruſtra iam detrectantibus, & Pontificem, ac quemuis alium, qui ſciret, poſſet, & vellet iuri ſuo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Archiduce Auſtriæ fœdus ictum, ea conditione adiecta, ne Caſimirus dotem Eliſabethæ coniugis ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in iis comitiis geſtum, propter Senatus infrequentiam: niſi quod legatus pontificius Archiepiſcopus Cretenſis annum fere totum exſpectatus, ſub comitiorum finem adueniens, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum Regem hortatus eſt publice: priuatim autem ſolo Archiepiſcopo interprete reconciliare Iacobo Sienenio Regem conatus eſt, affirmans, epiſcopam ſemel à ſede Romana ipſi collatam inuito adimi iure non poſſe. Sed Rege aſſeuerante, malle ſe regno excidere, quam illum pati eſſe Epiſcopum: legatoque viciſſim vociferante, præſtare, vt tria regna pereant, quam ius & authoritas Eccleſiæ perturbetur: rebus infectis, & exacerbatis vtrinque animis diſceſſum. Conuenit tandem inter eos poſtero die, vt Rex alia comitia eodem ad decimam ſeptimam diem Ianuarii ediceret: interim vterque ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, vt, ſi aliter fieri non poſſet, ad Vladislauienſem Epiſcopam Sienenius transferretur. Et mox legatus explorata Regis voluntate de pace, ad Cruciferos in Pruſſiam contendit, nec tamen vltra Breſtam Cuiauienſem progreſſus, per literas & internuncios cum Magiſtro Cruciferorum de pace egit. Rex vero diſcedens & ipſe Petricouia, Rauæ & Goſtini poſſeſſionem adiit: & hanc quidem præfecturam Nicolao Kuczinio, illam vero Grotho Nouomieſcio pocillatori eius tractus, quoad viuerent, confirmauit: poſſeſſiones etiam quaſdam vtrique iure hæreditario donauit, propterea quod horum duorum opera potiſſimum ditiones illæ adiunctæ ipſi eſſent. Archiepiſcopo vero Gneſnenſi libram ſiue marcham auri Louicii nomine Maſouiis Ducibus Sochaczouiæ quotannis pendi ſolitam, in omne deinceps tempus remiſit. Quibus peractis, Radomiam ad Reginam ſe contulit.

Fœdus cum Alb. Auſtr aco.

Legatus Pōtificis Hieronymus Cretenſis.

Cum Rege altercatur de iure Eccleſiæ Rom.

Alia comitia Petricouia.

Rex Rauæ & Goſtini poſſeſſionem adit.

Archiepiſcope Gneſn. tributum Louicii nomine remiſſum.

Poſt initium inſequentis anni milleſimi quadringenteſimi ſexageſimi tertii Rex iterum Petricouiam ad præſtitutam comitiis diem rediit. Adfuit frequens Senatus, & legatus pontificius Hieronymus, itemque Iacobus Sienenius cum triginta tantum comitibus accepta fide regia. Aduenere & Conradi cæterorumque fratrum Maſouiorum Ducum oratores Nicolaus Bogleuius Palatinus Varſauienſis, Vincentius Gizicius Marſchalcus Ducum, Nicolaus Mitzenecius, & Nicolaus Malcus Iureconſulti. Lithuanorum vero procerum Totiuil & Guzek. Ac Sienenius quidem ad genua Regis clementiam eius implorans prouolutus, & omnibus fruſtra tentatis, ceſſis Regi, & Epiſcopam Gruſcinio conceſſit, acceptis ab eo quatuor millibus florenorum, quos liti expenſos ferebat, & nonnulla parte bonorum epiſcopalium, duobus annis ac dimidio, ex quo lis exorta erat, præterlapſis. Eo facto, iis quoque ſacerdotibus, qui cum eo ſenſerant, ſacerdotiorum ſuorum fructus reſtituti ſunt. Ioannes Gruſcinius Epiſcopus Cracouienſis deſignatus, in Vladislauienſi accepit ſucceſ-

An. Ch. 1433.

Comitia Petricouia.

Ducum Maſouiæ legatio ad comitia.

Lithuanorum legatio

Sienenius ceſſit Epiſcopa.

Gruſcinius Epiſcopus Cracou.

ſucceſſorem Ioannem Brezium Procancellarium regni: quorum trium ambitio & pōtificiam autoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ vim attulit, ita vt ex eo tempore ea ſublata ſit, ac vmbra modo eius quædā penes collegia remaneat. Maſouii nihil & ipſi impetrarunt. Petebant autē, ne Ducibus ſuis Rex moleſtus eſſe pergeret de Plocenſi ditione, aut certe externis, & à ſuſpicione alienis hominibus cauſam cognoſcendam & iudicandam permitteret: ferebantque Regi iudicem Fridericum Marchionem Brandeburgenſem, vel Albertum Archiducem Auſtriæ, vel Ludouicum Bauariæ Ducem. Lithuanis podoliam, Belzenſem, Oleſcenſem, & Rathnenſem tractus non ſine cōminatione belli repetentibus, nihil aliud reſpōſum à Senatu, quam miſſum iri ea de re legatos ad conuentum eorum. Et mox legati deſignati Stanislaus Oſtrorogius Palatinus Caliſſienſis, & Ioannes Rithuianius regni Mareſchalcus. Porro in Pruſſiam expeditio decreta.

Electioni Epiſcoporum libera vis illata.

Maſouiorū poſtulata.

Lithuanorum poſtulata.

His peractis Caſimirus Radomiam ad coniugem Eliſabetham, & inde cum ea in Lithuaniam profectus eſt. Quem conſequuti legati Senatus Polonici, poſtulata Lithuanorum in conuentu Vilnæ diſerte refutarunt. Sed cum Lithuani non acquieſcerent, Rex cauſam ad conuentum communem Parczouiam indicendum ſuſpendit. Legatus vero pontificius Petricouia diſcedens, in Pruſſiam à præſidio militari Regis iuſſu ad Magiſtrum Regiomontum deductus. Secundæ tunc res Regis erant in Pruſſia. Nam præter ea, quæ ſuperius commemorata, ad Vormitham ſiue Ornetam Pauli Epiſcopi Varmienſis (qui violata iuriſiurandi religione ad Cruciferos deſciuerat) milites vna cum aulicis Magiſtri præſidiariis, cum per proditionem noctu capere id oppidum conſtituiſſent, proditi ab illo ipſo, qui oppidi proditionem ipſis promiſerat, & à Ioanne Schalio præfecto præſidii regii præparatis inſidiis intromiſſi, ad vnum omnes aut capti, aut trucidati ſunt, quotquot ingreſſi erant. Nam qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hoſtium regios pauciores prægrauaret, excluſi, & inopinato periculo perterrefacti, in propinquos lacus glacie induratos diffugerunt, ruptaq; fragili etiam tum glacie demerſi periere. Apud Scampenſe oppidum agri Dobrinenſis trecenti equites hoſtiles è præſidio arcis Brodnicienſis prædatum profecti, ab Vlrico Czeruonca, qui Golubi erat, profligati ſunt, ita vt perpauci fuga elaberentur, capti ex his octoginta. Arx vero Slochouia, ne proditione in hoſtium poteſtatem veniret, præſidiariorum Pomeranorum opera ſeruata eſt. His igitur ſucceſſibus Polonorum moti Cruciferi, pacem afferentem legatum pontificium cupide acceperunt. Promiſcua vero multitudo belli & penuriæ, cæterorumque incommodorum bellum conſequentium pertæſa, lachrymare gaudio, ac deſidero pacis legatum magiſtratuſque ſuos ſupplex obteſtari, vt exoptatam eam ſibi quibuſuis modo tolerabilibus conditionibus conficerent, ni ſe prorſus perditum ire vellent. Ibi legatus, æquiſſimus ſcilicet pacis arbiter per interpretem, quemadmodum proditum eſt, laudare, & confirmare conſtantiam populi, hortari, deinceps quoq; vt in fide Cruciferorum permaneret: Regem, Polonoſque carpere: & cum iniquitatem cauſę eorum exaggerare, tum mores, fidei, religionis, & humanitatis expertes reprehendere: ſtudium ſuum erga Cruciferos omnibus modis teſtatum facere: denique certam ac perpetuam pacem, aut duodecim duntaxat annorum inducias ipſis, quaſi Regem, quo vellet, adducturus eſſet, certo polliceri.

Rex in Lithuaniam ſe confert.

Lituanorū poſtulata refutata.

Crucigerorum clades ad Vormitā

Slochouiæ periculum.

Pacis deſiderium apud Prutenos.

Legati Pontificis iniquitas.

Ita

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

Ita confirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breſtam tres legati, ad pacificandum cum Polonis, quos eo Rex eius rogatu miſerat. Fuerunt autem ii, Ioannes Vladislauienſis, Andreas Poſnanienſis Epiſcopi: Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis, Petrus Oporouius Lencicienſis, Nicolaus Koſcieleczius Breſtenſis, Palatini, & nonnulli alii, partim Theologi, partim Iureconſulti. Ad præfixum diem, hoc eſt, ad calendas Maias conuentum: indeq; nullo cum fructu diſceſſum, orta inter Polonos & legatum pontificium contentione ex huiuſmodi cauſa.

Contentio inter Pol. & legatum Pontificiũ Prutenorũ cauſa.

Veniebant eo internuncii Torunienſium, Gedanenſium, & Elbingenſium: eos legatus ingreſſu oppidi & conuentu prohiberi oportere contendebat, quod eas ciuitates, ſimulq; cæteros Prutenos, qui cum Polonis ſentiebant, ipſe, ſiue adeo pontifex diris deuouiſſet. Contra Poloni, iniquiſſimum id eſſe præiudicium, affirmabant, & ab inſtituta re alieniſſimum.

Pruteni propter interdictum à Legato ſubmoti.

Admiſſi igitur ſunt Pruteni fruſtra reclamante legato pontificio. Mox ille toti oppido ſacris interdixit: verum id interdictum Poloni contempſerunt, orto initio à militibus, qui per ſpeciem ſupplicationis ob rem bene geſtam à ſuis ad Heiligenbeilam, oppidumque id à Schalio captum ac direptum, facto concurſu ad templa, companarum pulſu, feſtoque cantu oppidum impleuerunt.

A Polonis admiſſi ſunt ad Conuentũ.

Ibi vero furere legatus, vociferari, non modo ſe, verum etiam Pontificis ac Sedis Apoſtolicæ autoritatem contemni. Nec ceſſere furori eius Poloni, grauiter in eum inuecti per Oſtrorogiũ, quod cum pacificatoris perſonã ſuſtineret, nihil minus quã paci ſtuderet, ſed claſſicum etiam caneret. Cuius rei clariora etiam documenta proferebantur eius literæ ad Cruciferos à Polonis interceptæ. Ita tunc exulceratis animis diſceſſum.

Legatus nõ admiſſus Cracouiã.

Et legatus quidem Cracouiam, vbi controuerſæ epiſcopæ ſequeſter à Pontifice conſtitutus erat, proficiſci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vratislauiam ſe contulit: indeque miſsis ad Regem in Lithuaniam literis, queſtus eſt de Breſtenſi contumelia, in Vladislauienſem Epiſcopum potiſsimum culpam conferens.

Queſtus eſt de contumelia Breſten. apud Regẽ.

Quod ſi Rex agi de pace nihilominus à ſe vellet, extra fines Poloniæ locum conſtitueret, quo tutius aduerſarii venire poſſent. Et hæc quidem oſtentans, Prutenos & Pomeranos Vratislauiam iubilæi gratia venientes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus eſt, minis etiam intentatis. Quin mulieribus maritorum conſuetudine & contubernio interdixit iis, quæ maritos à fide Regi data auellere nequirent.

Legati Caſim. Regis ad legatum Pontificis.

Miſit poſtea Caſimirus ad eum legatos poſtulatum vt interdictis ſiue diris Prutenos, qui regias partes ſecuti, indicta cauſa deuoti erant, abſolueret, æquioremque ſe in pace componenda præſtaret. Verum illo nonniſi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare volente, acceptum id à Rege non eſt, nec ipſe in Poloniam deinceps venit.

Gizicius Epiſcopus Plocen. obiit.

Sub ipſum tempus comitiorum Petricouienſium Paulus Gizicius Epiſcopus Plocenſis, cum tres & viginti annos illi Eccleſiæ præfuiſſet, è viuis exceſſit, & in Pultouienſi templo, quod ipſe extruxerat, & lauto Canonicorum ſacerdotum collegio inſtituto ornarat, ſepultus eſt. In locum autem eius Sciborius Gozacicius Canonicus à collegio eius baſilicæ tribus, de quibus ipſe vnius erat, facta per compromiſſum poteſtate legendi Epiſc. ſuffectus eſt, repudiatis mandatis & nunciis regiis, qui Iacobo Sienenio ſtudebat.

Caſimirus vero Rex facturus expeditionem in Pruſsiam, è Lithuania profectus, menſe Iunio venit Lencziciam; in eum enim locum copiis om-

 nibus,

nibus, vt conueniret, edixerat. Ibi cum de Conſiliariis nonnullis, qui primi ei occurrerant, cognouiſſet, ſ[i] temere eam ob expeditionem Nobilitatem,

Comitia Corczini. Expeditio tributo redempta.

comitia Corcinum deſignauit ad quintam diem Iulii: eoq; ipſe profectus poſt octo dierum conſultationem decreto omnium conſenſu ſenûm groſſorum ex manſo, itemq; è caupona & moletrina certo tributo, & aliis comitiis ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remiſit: mercenarium vero militum aliquantam manum in Pruſſiam ad occupan-

Meua obſeſſa à Polonis,

dam Meuam ſiue Gnieuum miſit, motus querelis Prutenorum, qui minus libera nauigatione in Viſtula vtebantur, quod à præſidiariis eius arcis & oppidanis infeſtarentur. Ipſe vero in maiorem Poloniam ſeſe contulit. Cũ

ſtrenue defenſa à Cruciferis.

autem Meua ſtrenue defenderetur ab hoſtibus, cepere Poloni conſiliũ longiore & ſecura obſidione hoſtes ad deditionem compellendi. Itaque nequicquam prohibentibus Cruciferis, circumuallarunt arcem vallo ſiue ſepibus limo oblitis, turreſq; & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio, ne quid obſeſſis importaretur, Gedanenſes claſſiarii obſerua-

Gedanum prope proditum.

bant, quibus arx illa potiſſimum incommodabat. Sed ii, dum aliena oppugnant, ſua vrbe pene exciderunt, proditione paucorum ciuium, quorum capita erant Matthias Schuman iuris Licentiatus, vt vocant, & Gregorius Cocus: qui ſub ſpecie remigum ac baiulorum è nauibus onera ferentium non paucos iam hoſtiles milites in vrbem receperant. Nec procul ab vrbe Magiſter Cruciferorum cum mille quingentis equitibus aberat, vt conſtituta cum proditoribus die ad tertium Idus Iulii ex improuiſo irrumperet. Sed detecto ab vno ex coniuratis ſcelere, euocati in curiam proditores per ſpeciem conſultandi de rebus, capti, & conuicti, capitali ſupplicio affecti ſunt. Schumanni tamen profeſſioni honor habitus eſt: nam is in cuſtodiam epiſcopalis iudicis, quem officialem vocant, traditus, & Epiſcopi Vladiſlauienſis opera poſtea liberatus ad Magiſtrum profugit. Milites item hoſtiles in vrbe deprehenſi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demerſi, partim diuturni carceris moleſtias pertulere. Magiſter vero ſpe

Cruciferi in Habo fuſi.

fruſtratus, ad opitulandum ſuis Meuæ obſeſſis animum conuertit, hauetq; viginti militibus inſtructas Regiomonto emiſit, Habo lacu & aduerſo flumine Viſtula nauigaturas. Sed re cognita Poloni cum Gedanenſibus claſſiariis, duodecim tantũ nauibus armatis, vno ab Elbinga milliari hoſtibus occurrerunt, commiſſaq; nauali pugna, potiti victoria ſunt: mille hoſtes deſiderati, rapti ſexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gedanum deducti. Id ad decimum quintum Calendas Septemb. actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius Commendator Elbingenſis, & Bernhardus Sonnenbergius, qui cum terreſtribus copiis in maiore inſula aduenientem ſuorum claſſem expectabant, in diuerſa dilapſi ſunt. Nec

Holandia Cruciferis dedita

multo poſt Holandiam oppidum Plauenius ſibi ſubiugauit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ii præſidiarios regios populatum egreſſos excluſiſſent. Arcem tamen regii, & duas turres cum porta oppidi ad arcem vergente retinuere. Mox Petrum Duninum à Meuæ obſidione in auxilium acce-

& poſt recuperata à Polonis.

ſiuere, qui cũ noctu cum equitatu aduolaſſet, Plauenius cum ſuis incenſo pluribus in locis oppido raptim ſeſe euoluit. At regii reſtincto celeriter incendio oppidũ recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali ſupplicio animaduerterunt. Nonis vero Octobribus Liuonum claſſis eodem conſilio, quo Regiomontana, domo profecta, à regiis, qui in præſidio Nideburgi,

Paſſen-

Paſſenheimi,& Vormitæ erant,& cum Elbingenſibus ſe coniunxerant,itidem prope Elbingam profligata eſt,cæſiſq; compluribus hoſtibus,duæ naues maiores cum ducentis militibus,& centum equis hoſtilibus captæ ſunt. Hæc eo anno geſta in Pruſſia. *Liuonum claſſis profugata.*

Porro Caſimirus Petricouiæ comitia habuit: ibi de Plocenſi ditione rurſus actum cum oratoribus Conradi,ac cæterorum Ducum Maſouiorũ: qui cum bonorum virorum arbitrio controuerſiam dirimi,aut externos & minime ſuſpectos iudices ſibi ferri,aut deniq; Italicæ cuipiam Academiæ cauſam decidendam permitti à Rege poſtularent,nihil horũ obtinuerunt. Reiecta eſt tamen res ad alia comitia,quod Maſouii Duces aduerſam valetudinem cauſabantur. Venerat eo & Conradus Niger iterum. Sed cũ ei Rex iudices de more ferret,re non confecta receſſit. In Pruſſiam vniuerſalis expeditio decreta. Quoniam vero Turcarum terror capta ſuperiore anno Caſa (quæ Genuenſium colonia ſuit,& olim Theodoſia dicta) animos cunctorum peruaſerat: miſſi in Podoliam Ioannes Tencinius Caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianius Sendomirienſis, & Andreas Odrouanzus Ruſſiæ,Palatini,vt Cameneciam arcem,quæ Theodorico Buczacio oppignorata cum toto territorio ab hæredibus eius obtinebatur, pro Rege redimerent,& munirent: Podoliis equitibus in ſumma fiſci inopia,bouem in manſum vltro pollicitis. Comitiis peractis,Rex peragrata maiore Polonia ſub finem anni in Lithuaniam ſe recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Pruſſici,nec à Polonis in ſocietatem eius belli pellici potuerat: ſed, quorſum id euaſurum, otioſe ſpectauerat. Tunc vero longioris moræ impatiens,non inconſultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Pruſſico bello diſtentis. Eos igitur motus animorum Rex aduentu ſuo repreſſit. Cæterum comitia, quæ communia Lithuanis cum Polonis Parczouiam ad diem purificationis D. Virginis edixerat, ad ſextum Idus Septembris prorogauit, veritus, ne qua in conuentu maior animorum mutatio fieret: cui excitandæ inter diſſidentes quæuis leuis occaſio ſufficit. *Comitia Petricouiæ.* *Maſouiorũ Ducum poſtulata.* *Legati à Rege in Podoliã miſſi.* *Camenecia redempta & munita.* *Rex in Lituaniam ſe recepit.* *Ann. Chr. 1464.*

His ita conſtitutis, vere nouo inde reuertens poſt medium Aprilẽ Cracouiam venit: ſenatumque vrbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudæos paulo ante iniuria affectos à militibus, piam in Turcas militiam profeſſis. Etenim Pius eius nominis ſecundus Pontifex ſubactarum à Turcis ea tempeſtate gentium Chriſtianarum calamitatem miſeratus, & à cæteris,quibus idem hoſtis imminebat, periculum auertere cupiens, edicto Mantuam conuentum omnes Chriſtianos Principes atque populos ad pium bellum crucis vexillo propoſito cohortabatur & inuitabat, dux eius belli ipſe futurus. Ac de Principibus quidem Matthias Rex Vngarorum, Philippus Burgundiorum, & Chriſtophorus Maurus Venetorum Duces eam militiam publice profeſſi erant: Caſimirus Rex, ne idem faceret, Pruſſico bello diſtinebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedere,ita vt ii prope duodecim millia hominũ conficerent. Eorũ igitur cruce ſignatorum militum nonnulla pars dum coit,& accingit ſeſe Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis,re inter ſe communicata in Iudæos impetum fecit, effractiſque domorum foribus facultates eorum diripuit,ac ne cæde quidẽ abſtinuit. Cæſi ex Iudæis triginta ferme,cæteri in vicinam Ioannis Tencinii Caſtellani Cracouienſis domum confugerunt. Eam quoque creſcente tumultu *Rex Cracouiam venit.* *Cracouienſis propter Iudæos mulctati.* *Crucis militia contra Turcas.* *Iudæi direpti à militib. cruce ſignatis.*

multu

multu poſtridie expugnaſſent, niſi Ioannes Gruſcinius Epiſcopus, & Iacobus Dembinius præfectus vrbis cum aulico ſuo comitatu, & ſenatu, ac multitudine vrbana licentiam eorum coercuiſſent, Iudæoſque in arcem deduxiſſent. Multatus tamen eſt ſenatus.

Conuentus minorum Polonorum Corczini.

Nec diu poſt ante finem eiuſdem menſis Rex Corcini minorum Polonorum conuentum egit: quibus cum duodenûm groſſorum in manſum tributum ſciuiſſent, ad conducendum mercenarium militem in Pruſſiam, remiſſa eſt expeditio. Ægre ferebant maiores Poloni, expeditionẽ à minoribus in tributum commutatam eſſe, non communicato ſecum conſilio. Sed tamẽ ipſi quoq; conuentum à Rege ad octauum calendas Iulii Colum coacto, idem fecerunt, quod neq; militare ſine minoribus Polonis volebant, & ſecundæ Polonorum res in Pruſſia id minime requirere videbantur. Nam poſt clades illas hoſtium, quæ ſupra commemoratæ, continuata à regiis in alterum annum Meuæ obſidione, obſeſſi ad extremã rerum omnium inopiam & deſperationem ſalutis ſuæ redacti, cum inutilẽ bello multitudinem oppido eieciſſent, & à regiis ea rurſus in oppidum compulſa eſſet, poſtridie Natalis Chriſti, arcem ſimul & oppidum dedidere, vitam, & quicquid ſuarum rerum quatuordecim curribus poſſent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno Commendatore Vlrico Eiſenhoueno, & aliis Commẽdatoribus, Stanislao Burggrauio Dhonano, Nicolao Weilſempachio, Stephano Schöneichio, ac Henrico Richtenbergio, qui omnes à Polonis Regiomontum deducti ſunt, in præſidio fuerunt. Ex oppidanis duo Conſulares qui Cruciferis impenſius fauerant, ſiue eiecti, ſiue vltro exceſſere, vnius menſis ſpacio ad diſtrahenda bona à regiis impetrato. Per eoſdem dies Ioannes Schalius Hoenſteinum ſiue Holſtincum oppidum Crucifericæ ditionis ex improuiſo occupauit. Porro qui Fridlandiæ fuere in præſidio milites Cruciferorum, cum ſibi ſtipendia non ſoluerentur, hoſtiliter direpto, & incenſo oppido diſceſſerunt. Bernhardus vero Sonnenbergius eadem de cauſa, & quod valde acciſas eſſe vires Cruciferorum animaduertebat, cum Rege pactus eſt vt quæ tunc præſidiis ſuis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regiis libera commercia haberet: cum iis vero, qui Crucifericarum eſſent partium, nil ſibi commune eſſe duceret: bello vero finito, iuſta mercede à Rege accepta præſidia deduceret: munitiones, quas obtinebat, Regi traderet. Non mediocriter & illa clades ad Colbergã oppidum Pomeraniæ accepta Cruciferos afflixit. Erat Colbergi in ditione Epiſc. Camenenſis: verum detrectabant oppidani eius imperata. Epiſcopus igitur facta clam aliquanta manu, acceptiſq; à Cruciferis ſeptingentorum equitum auxiliis, noctu oppidum aggreditur, vt nec opinantes oppidanos opprimeret. Verũ ii commodum à Gedanenſibus fœderatis facti certiores de conſilio Epiſc. receptiſq; in vrbẽ auxiliaribus eorum copiis maritimo itinere tranſmiſſis, hoſtẽ ſcandere muros incipientẽ adorti fuderunt, & ad internecionẽ ceciderunt. Sic igitur attritis Cruciferorũ viribus, placuit Polonis mercenario milite rẽ eo anno in Pruſſia gerere, præſertim quod expeditiones publicas nullo ordine, nullaq; militari diſciplina, ſed ſumma licẽtia cõſtantes, ſociis & amicis magis, quam hoſtibus dãnoſas eſſe animaduerterent: quod neq; Regis imperii ſatis exaudiebatur, & nihilo magis in ſociorum, quam in hoſtium agris à vi & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quod Epiſcopus & Senatus Lubecenſis Polonis

Meua deditione recepta à Polonis.

Sonnenbergii pactum cum Rege Caſimiro.

Clades Cruciferorum ad Colbergam.

Expeditionum publicarum incommoda.

Polonis iuxta ac Cruciferis conſentientibus componendę inter bellantes pacis arbitrium ſibi deſumpſerant, & iam tunc aduentabant Gedano, quo nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis ſibi de Roſtochienſium, Viſmarienſium, & Luneburgenſium ſenatu ſingulis: Rigenſium vero ac Derpatenſium binis.

Lubecenſes arbitri pacis inter Pol. & Cruciferos.

Torunii Conuentus tranſigendæ cauſæ Pruſſicæ ergo.

Conuentu Colenſi finito, Rex Breſtam diuertit: Toruniam vero ad diſceptandam ac tranſigendam cauſam Pruſſicam miſit Ioannem Vladislauienſem, Epiſcopum & regni Procancellarium, Lucam Gorcanum Poſnanienſem, Stanislaum Oſtrorogium Caliſſienſem, Sendiuoium Lenzenicium Siradienſem, Petrum Oporouium Lencziciẽſem, Nicolaum Koſcieleczium Inouladislauienſem, Stiborium Baiſenum Culmenſem, Palatinos: Hinciam Rogouium Sendomirienſem, & Nicolaum Czarncouium Gneſnenſem Caſtellanos: Ioannẽ item Dlugoſſũ, Ioan. Dambrouucã, & Iacobũ Shadecũ Secretarios. De Nobilitate Pruſſica quatuor, Ottonem Machuicium, Matthiam Tolcam, Nicolaum Pilauium, & Nicolaum Zalinium. De Ciuitatum vero Conſulibus: Torunienſis quidem quatuor, Elbingenſis duos, Gedanenſis quatuor, & quintum parœcum eius vrbis, iuris Pontificij candidatum. Porro à Magiſtro & Ordine Cruciferorum adfuere Iodocus Epiſcopus Oſſilienſis, Henricus Plauenius quondam commendator. Elbingẽſis, Gerhardus Melengradus Mareſchalus Liuonum, Georgius Comes Hennenbergius, & inſuper tres iureconſulti, ac duo Commendatores. De Nobilitate; Vlricus Ilauienſis, & Ludouicus Lubauienſis præfecti: denique duo cõſulares Regiomontani, & duo Reualienſes. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij agitari cœptum, & per ſeſquimenſem tractatum, ad extremum ſine effectu diſceſſum.

Pax infecta.

Conuenerat iam, vt Poloniæ Rex Pomeraniam citeriorem Culmenſem, Michalouienſem, & Elbingenſem tractum totum haberet, reliquam inferiorem Pruſſiam Cruciferis relinqueret. De Mariæburgo intra triginta annos proximos vt iudicio, arbitrio, pactoue tranſigeretur: interim vero in Regis poteſtate arx ea maneret. De illis vero conditionibus conuenire non potuit, vt Magiſter ac totus Ordo Cruciferorum ſubiectionis iuramentum Regi præſtarent, ſemperque deinceps in fide & clientela eius eſſent: Rex vero vt militibus Cruciferorum emerita vndecim annorum ſtipendia exſolueret iis duntaxat, qui fuerunt in præſidio munitionum earum quæ ipſi tradebantur. Nam neque hoc Poloni, neque illud Cruciferi acceptabant.

Conditiones pacis reiectæ.

Soluto igitur conuentu illo Toruniæ, bellum reparatur à Rege Breſtæ commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ ſiue Pomerellæ cum arce Cruciferorum præſidio. Id quoniam in ripa Viſtulæ ſitũ, eam habebat opportunitatem, vt fluminis traiectum liberum hoſtibus præſtaret, regiis vero nauigationem impediret. Id igitur primum adoriri, ac in poteſtatem redigere placuit. Miſſus eo cum peditatu Thomas quiſpiam vir maioris animi, quam conſilij: qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo ſe iuſſus erat coniungere, ad Nouum caſtra metatus eſt. Hoſtes regiorum paucitate animaduerſa, coadunati celeriter è proximis præſidiis impetum in eos fecere. Fugientibus naues regiæ non procul in Viſtula ſtantes ſaluti fuere. Centum aut paulo plures ex omni numero deſiderati.

Polonorum clades ad Nouum.

Cruciferi fuſi prædam agentes.

Eadem autem die Adam Vilcanouius contractis tumultuarie Nideburgo, cui præerat & Sarnouia militibus, præſidiatios Cruciferorum, qui erant Dzialdouiæ, prædam agentes è Mazouia profligauit, prædamq; excuſſit. Dzialdouiam deinde

Dzialdouia à Maſouiis capta.

deinde Conradus Varſauienſium Dux obſidione cinxit, ac deditione accepit. Rex verò ignominia apud Nouum accepta commotus, Ioannem Synouecium & Paulum Iaſenium cum aulico comitatu eo miſit: Dzninum quoque cum Prutenis & equitatu, & peditatu recollecto eodem iuſſit contendere, vt munitione potirentur. Nec tamen vi ea occupari potuit, valido præſidio & natura loci defendente. Cæterum obſidio in ſequentem annum producta. Porro Puſcum Gedanenſes cum totos ſex menſes terra marique obſediſſent, dedititium obtinuerunt.

Puſcum à Gedanenſibus obſeſſum & captum.

Rurſus igitur Cruciferi pacis mentionem iniecere, ſiue quo liberius Toruniæ proditionem conficerent, ſiue reuera pacis cupidi, quod non admodum lætis ſucceſſib. tunc vterentur, & oppidani, agreſteſque, atque adeo milites quoq; cum iurgio, defectioniſq; denunciatione pacem poſcerent. Miſſus eam ob rem à Rege Ioannes Dlugoſſus in Pruſſiam, cum gubernatore & primoribus trium ciuitatum ad Mariæburgum & Stumã colloquia habuit. Et videbantur Cruciferi accepturi conditiones illas, quę ipſis Toruniæ latæ erant. Poſtulabãt autem, vt Rex primores conſilij ſui ſumma cum poteſtate Mariæburgum ad conficiendam pacem mitteret.

Peſtis in Pruſſia & Polonia.
Sophia filia Regi nata.
Comitia Petricouiæ.

Verum id propter peſtem in iis locis graſſantem factum non eſt. Quin cum Breſtam quoque id malum infeciſſet, Rex inde Clodauiam, ac deinde Lencziciã ſeſe recepit. Vbi aliquot ſeptimanas cum Regina, quæ filiam Sophiam Cracouiæ menſe Maio enixa erat, commoratus, indeque Petricouiam profectus, ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eo ex condicto Conradus Varſauienſium, & Conradus Oleſnicenſium Duces, de ſucceſſione diſceptaturi. Sed cum res ſubinde tentata per amicam compoſitionem non procederet, prolata eſt cauſa, Oleſnicenſis quidem Ducis ad Pentecoſten ſequentis anni: Maſonii vero ad proxima regni comitia, cum quod peſtis contagio Petricouiam quoque, & omnem fere maiorem Poloniam iam peruaſerat, tum quod inconſultum Regi videbatur offendere Duces illos aduerſo iudicio, bello Pruſſico nondum confecto.

Comitia Parczouiæ.
Conuentus Polonor. & Lituanor.
Lomazis irritus.

Petricouia Parczouiam ad alia comitia itum, quę Rex ad natalem D. Virginis prius dilata, rurſus ad diem D. Martini reiecerat, communia futura Polonis & Lithuanis. Et frequentes quidem vtrique proceres aduenere: ſed cum Lithuani Parczouiam ad Polonos, hi contra Breſtam ad illos venire recuſarent, Lomazis tandem conuentum eſt. Neque ibi tamen quicquam actum propter pagi incommoditatẽ, ac cœli inclementiam. Sed res in annũ ſuſpenſa eſt. Rex dimiſſo conuentu, Lithuaniam cum Regina petit. Et quoniam Vilnam quoque peſtilentia infecerat, Grodnę manſit aliquandiu. deinde Caunam profectus, magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud autem tempus, quo Parczouiæ habita comitia, Henricus Plauenius inſtructa,

Torunia pene capta à Cruciferis.

vt ante dictum, Toruniæ proditione, mille cum armatis noctu ad vrbem acceſſit ſecundum flumen: qua parte auerſa ab hoſtibus ſecuriores erant ciues & vigiles. Iamq; præteritis piſcatorũ ſuburbanis domiciliis, & antemuralibus ſuperatis, taciti ſcalas manibus admouebant hoſtes, cum à vigilibus illuceſcente iam aurora animaduerſi, & ſtrepitu clamoreque tumultuantium ac concurſantium deterriti, relictis ſcalis cœpto irrito raptim ſeſe recepere, veriti, ne loci iniquitate & irruptione ciuium opprimerentur.

Carniſſinũ in Maſouia à Crucif. captum.

Sed non multo poſt iidem meliore fortuna vſi ſunt ad Carniſſinum Maſouiorum arcem, tametſi non diuturna ea fuit. Mox enim Maſouij interuentu

arcem

arcem circumuallarunt, priuſquam hoſtes commeatum importarent. Itaque ſtatim eam deditione recuperarunt. Per idem tempus Vngari Scepuſienſem tractum, qui in ditione Regis Polonorum eſt, populabundi peruagati ſunt: donec afflictæ ciuitates ſeptem florenorum millibus contributis publice pacem mercati ſunt. Id autem fecerunt Vngari nulla prouocati iniuria, niſi forte cruce ſignatorum militum licentiam & iniurias vlciſci voluere. Hoc anno Archiepiſcopo Gneſnenſi Ioanni Sprouio ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruſcinius: huic autem in Epiſcopa Cracouienſi Ioannes Lutecus Brezius: ei vero in Vladislauienſi Iacobus Sienenius à Paulo ſecundo Pontifice, qui Pio ſucceſſit, Rege poſtulante ſuffectus eſt. Nec ita multo ante idem Pontifex Paulum Grabouium Rege itidem commendante, Chelmenſem Epiſcopum creauerat.

Carniſſouū à Polonis recuperatum.

Vngari Scepuſium vaſtarunt.

Epiſcoporū mors & ſucceſſio.

Ann. Chr. 1465.

Sequenti anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo quinto Poloni varia fortuna vſi ſunt in Pruſſia: à quibus cum Nouum arcta premeretur obſidione, Caſpar Noſticius laturus obſeſſis opem, ſexcentos equites & quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ ac Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære ſubarratos, Choiniciæ, verò amplum ſtipendium ſe ipſis numeraturum pollicitus. Eorum non paucos hyemis aſperitas partim in itinere confecit, partim debilitatos ſubſiſtere coegit. Reliqui vero cum perueniſſent Choiniciam, nec ipſis promiſſum numeraretur ſtipendium fremen tes dilapſi ſunt, regiis, qui ad arcendos eos è compluribus præſidiis conuolarant, non inſectantibus diſcedentes. Qua re cognita obſeſſi Calendis Februarij, Magiſtro nequicquam deprecante, & auxilium pollicente, oppidum dedidere, & libere abire permiſſi, quo vellent, quinquaginta tribus curribus res ſuas aſportarūt. Non quieuit & Magiſter. Quam enim circa ſe habebat manum, in territorium Gedanenſe ſiue inſulam minorem immittens, omni calamitatis ac ſęuitiæ genere eam afflixit, prædamque ingentem Stargardiam importauit, quo rectius ibi ſui hoſtium obſidionem, quam expectabant, ſuſtinerent. Cum autem non ſoluerentur Polonis emerita ſtipendia, Nouo recepto, dilapſi Poloniam latrociniis infeſtare cœperunt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinenſem montem Viſtulæ imminentem occupauit: inde in Maſouiorum & Cuiauienſium agros excurrens, & in præternauigantes impetum faciens, prædas agebat. Alij vero bonis eccleſiaſticis, templorumque & monaſteriorum Gneſnenſis diœceſeos ſupellectili è Labiſſino imminebant, qui facile mille equitum numerum explebant, exceptis peditibus. Verum vtrique authoritate & placidis ſermonibus ac muneribus Poſnanienſis & Vladidauienſis Epiſcoporum deliniri quieuere. Mons vero Dobrinenſis, quod per magnam opportunitatem incommodandi regiis habebar, ſi ab hoſte occuparetur, Nicolai Zalinij præſidio firmatus eſt, collata publice in ſtipendium pecunia. Quæ res tardius animaduerſa, tam male habuit hoſtes, qui erant in præſidio Neumarci, vt in rixa, qua alius in alium culpam neglectæ occaſionis transferebat, duodecim ex ipſis deſiderati eſſe dicantur. Hæc per hyemem geſta in Pruſſia. Vere inſequenti Rex feſtis Paſchæ diebus apud Grodnum exactis, Reginam maiore cum parte comitatus aulici Corcinum præmiſit: ipſe Leopolim cum paucis excurrit, quod Ruſſi eius opem contra vim & iniurias Andreæ Odrouanzi Palatini

Polonorum varia fortuna in Pruſſia.

Cruciferorum copia dilapſa.

Nouum Polonis deditum.

Gedanenſe territorium à Cruciferis vexatum.

Latrocinia in Polonia ob non ſoluta ſtipendia.

& Præ

& Pręfecti Leopolienſis imploraſſent. Sed quum is paulo ante obiiſſet, ac Ioannes frater ei ſucceſſiſſet, illud modo actum, vt Ioannes præfecturis omnibus amoueretur, accepta à Rege viginti millium florenorum ab ipſis Ruſſis, qui duodenos groſſos in manſum, & ſingulos boues in focum ſiue familiam ob eam rem conferebant, numeratorum pecunia, cuius nomine fratres ipſi Præfecturas illas addictas tenebant.

Comitia Corczinii.

Ruſſicis rebus ita vtcunque compoſitis, Rex Corcinum diſpoſitis equis ad comitia contendit, ad duodecimam Maij edicta. Quo ex minore quidem Polonia & Ruſſia frequentes Senatores conuenerunt: è maiori verò Polonia Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrogius Caliſſienſis, Petrus Oporouius Lenczicienſis, Palatini, & Sciborius Chelmius Succamerarius Poſnanienſis legati libera cum poteſtate miſſi. Quindecim diebus in conſultando conſumptis, placuit vt Maioris Poloniæ Nobilitas in Pruſſiam expeditionem ſtatim ſuſciperet, Choiniciam vallo muniret, donec mercenarij milites, quibus deinceps eo anno res gereretur, conuenirent: eamque ob cauſam illi ipſi maiores Poloni ſenos tantum groſſos, cæteri vero alterum tantum in emerita iuxta ac deinceps emerenda ſtipendia ante medium menſem Iulium contribuerent. His conſtitutis, Cracouiam ſe Rex recepit, cuius non exigua pars cum æde D. Franciſci non multo ante ad quintū Calendas Maias, Stradomia vero tota excepto templo ac cœnobio ſodalitij Bernhardinorum ad ſeptimum Idus Aprilis conflagrarat. Aduenerunt eo Prutenorum legati, narrantes, Nobilitatem & primores ciuitatum Cruciferis ſubiectarum apud Neringam peninſulam conuentum ſecum habuiſſe, pacem impenſe cupere, & quaſuis tolerabiles conditiones non abnuere. Exhauſtos enim penitus, extremam ad miſeriam redactos eſſe tam diuturno bello. Poſtulabant igitur, vt Rex gubernatori cum conſilio poteſtatem pacis conficiendæ faceret. Id Rex cum Senatu negauit: ſpem modo pacis illis facere, tempuſque & locum de ea tractandi conſtituere eos iuſſit. Pacificationem ſenatui regni: quem ad eam rem in tempore miſſurus eſſet, reſeruauit. Cum his mandatis dimiſſi Pruteni, liberaliter à Rege donati ſunt. Dimiſſi item Sileſij principes vicini, Præmislus Teſchinenſium, Ioannes Ratiborienſium, Pręmislus Toſcenſium, Venceslaus Zatorienſ ū, Ioannes Gliuicenſium, & Ioannes Ribnicenſium, qui in baptiſmo regiæ filiæ Hed uigis tunc natæ, & intra annum vertentem denatæ, ſuſceptores adfuerant.

Legati ex maiori Polonia ad Comitia miſſi.

Maiores Poloni militant, & tributum ſciſcunt.

Cracouiæ incendium.

Prutenorū legatio ad Regem de pace.

Pruteni dimiſſi

Dimiſſi Sileſii Duces.

His peractis, Rex diſcedens Cracouia Caliſſiam profectus eſt ad conuentum cum Conrado Oleſnicenſium Duce ad ſeptimum Calendas Augusti conſtitutum. Nihil tamen etiam tunc de ſucceſſione tranſactum: ſed res integra ad finem Septembris reſeruata, vt ibi tunc duorum conſiliariorum Regis Bohemi arbitrio tranſigeretur. Inde Rex Caſimirus Breſtam & Cuiauiam ſe contulit, paci in Pruſſia componendæ è propinquo adfuturus vel bello operam daturus. Ibi comperit, Vladislaū Damoborium Caſtellanum & præfectum Naclenſem quingentis equitibus coadunatis pronunciato in ſingulos dimidij floreni ſtipendio, hoſtilia in regem regnumque machinari, ob non exſoluta ſtipendia, in Pruſſia emerita. Angebat ea res Regem, vt quæ maxime: dolebat reſpirationem dari, animoſque reddi Cruciferis, quos iam fere deſponderant. Itaque actum cum Damoborio, vt incepto abſcederet, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac via nihil profectum eſt, bello ſtatim perduelles perſequi placuit.

Collocantur Znenæ

Znenæ & aliis quibuſdam in locis præſidia. Rex cum cæteris copiis, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obſidere parabat. Id vbi animaduertere illi, mutata ſentētia miſerunt ad Regem, imperata ſe facturos pollicentes. Iuſſi venire Inouladiſlauiam ad Regem primores, accepta fide venerunt, culpamque publice deprecati, & ad pedes Regis proſtrati, non modo veniam cunctis impetrarunt, ſed etiam pecuniam emeritorum ſtipendiorum nomine acceperunt, ac denuo Regi nomina dederunt, & ad Stargardiam oppugnandam ſub ſignis Pauli Iaſenij miſſi ſunt. Interea res Cruciferorum in Pruſſia paulo meliore loco eſſe cœperant. Nam & in Maſouienſem tractum excurrentes, Nobilitatem eius oræ fiducia multitudinis incautius in ſe irruentem in inſidias induxerant, & non mediocri ſtrage apud Cziechanouiam profligarant, & naues Torunenſium ac Gedanenſium multis mercibus onuſtas apud Mariæuerderum ſiue Quidzinum exuperant, & ad Derſauiam Nobilitatem Pruſſicam, quæ in præſidio eius oppidi erat (cum ad pugnam direptione ſuburbanorum elicuiſſent) contectis equitatu peditibus re inopinata perturbatam, ſex hominibus cæſis, octoginta captis in vrbem repulerunt, atque apud Meuam quinque & quinquaginta præſidiarios milites comportandi ex agris commeatus cauſa egreſſos, ac ab aratoribus damnis affectis proditos, Stargardia effuſi, intercluſo ad oppidum & arcem reditu, viuos exceperant, ac poſtridie eius diei arcem, cum ex interceptis literis vacuam eſſe præſidio didiciſſent, oppugnarant: cepiſſentque adeo, ni Martinus Bizenius Prutenus peditum præfectus cum paucis ſtrenue eam defendiſſet, ſubeuntemque hoſtem ſuperne coniectis lapidibus remoratus eſſet, donec periculo cognito ſexaginta equites Mariæburgo, & ſeptuaginta pedites Gedano miſſi aduenere. Ibi tunc hoſtes receſſere ſuburbanis direptis. Sed nihilominus omnem eam oram vſque ad Gedanenſium ſuburbana ſubitariis ſubinde excurſionibus infeſtabant. Cum igitur è Stargardia potiſſimum ij, qui regiarum erant partium, in Pomerania infeſtarentur, eo duxit Iaſenius exercitum iuſſu regio, duabuſque turribus excitatis ad oppidum id aſſedit ita, vt pateret nihilominus obſeſſis liber exitus & reditus. Quo factum eſt, vt Iaſenius eorum inſidiis exciperetur. Sexaginta enim equites clam vrbe egreſſi, cum ſub veſperam Polonorum ſpecie & habitu aſſimulato ad mœnia accederent, contraque ij, qui in oppido erant, ex compoſito erumpentes, quaſi in hoſtes impetum facerent, Iaſenius forte tunc obequitans rem conſpicatus, mittit ad eos, qui Polonorum ſpeciem præ ſe ferebant, vnum de ſuis comitibus ſciſcitatum, qui nam eſſent. Reſpondent illi, ſe Derſauienſes eſſe, & ex hoſtico reuerti. Id verum credens Iaſenius, gratulabundus ad eos procurrit, comprehenſuſque cum duobus comitibus, in oppidum ductus, & in cuſtodia aſſeruatus eſt. Tantaque hoſtes eo capto lætitiæ ſigna dedere tympanorum nolarumque crepitu ac ſonitu, vt debellaſſe ſibi viderentur. Sed vana fuit ea exultatio. Extemplo enim Gothardus Radlinius in locum eius ſuffectus à regiis militibus, obſidionem continuauit. Interea vero conuentum rurſus à regiis in Neringa cum Cruciferis pridie Calendarum Septembris, ac de pace tractatum per quinque dies arbitro Paulo Varmienſi Epiſcopo electo, qui neutrarum erat partium. Sed ſine ſucceſſu diſceſſum. Illud modo conuenit Magiſtro poſtulante, vt poſt alterum menſem denuo eodem in loco, vel inter Mariæburgum

Maſouiorum clades apud Ciechanouiam.

Naues Toronien. & Gedanen. captæ.

Cruciferorum res proſperæ in Pomerania.

Stargardia à Polonis obſeſſa.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis in Neringa de pace.

gum & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Mariæburgi mentionem Cruciferi facerent. Tametſi recipiebant ij, ſi Mariæburgum ſibi redderetur, ſe cum tota Pruſſia & Liuonia in fide & clientela Regis Poloni fore. Verum non accipiebant Poloni hanc conditionem, ſiue quod perma gno ſibi arx ea conſtitiſſet, empta à militibus: ſiue quod inde perfacile Cruciferi, quamuis leui occaſione arrepta, bellum redintegraturi eſſe viderentur, quod & permunita, & peropportuno loco ea ſita eſſet. Sic igitur è Neringa diſceſſum tunc eſt.

Pacis conditiones à Polonis repudiata.

Conuentus Magiſtri Cruciferorum Regiomonti cum ſuis.

Conuentum deinde ſuorum Regiomonti Magiſter habuit. Vbi cum Nobilitas & Regiomontani grauis ac diuturni belli pertæſi, non ſolum ei ſumptus in bellum deinceps negarent, verum etiam, niſi pacem cum Polonis faceret, ab eo ſe defecturos ſignificarent: ſex & viginti ex eis, quos maxime voluntati ſuæ aduerſari cognouerat, in arcem euocatos comprehendi, & ſex primarios interfici iuſſit: cæteros vero per præſidia diſtribuit aſſeruandos, donec grandi ſe ære redimerent. Nec poſtea quenquam ad conſtitutum cum Polonis conuentum miſit. Nec tamen interea de belli ſtudio & cura vtrinque remiſſum quicquam fuerat: cuius tota fere moles ad Stargardiam ſeſe collegerat, regiis oppidum id obſidentibus, hoſtibus vero impigre defendentibus, ita vt anguſtiore prope annona obſidentes, quam obſeſſi vterentur, propterea quod è vicinis agris neque frumentari, neque pabulari regij poterant, omni frumento & pabulo cum re pecuaria tempeſtiue in oppida è remotioribus quique locis comportato. Excipiebantur vero ab hoſtibus, qui circumiacentia oppida, nimirum, Choiniciam, Fridlandiam, Hamerſteinum, Bythouiam, Lauemburgum, Oliccum, Kiſſouum præſidiis tenebant. Quo factum, vt Gothardus exercitus dux cum non exiguo expeditorum militum numero comparandi commeatus cauſa Derſauiam proficiſci neceſſe haberet. Id vbi obſeſſi è transfuga quodam Gedanenſi cognouere, eruptione facta caſtra ſemiuacua oppugnauerunt. Sed ea regij fortiter defenderunt, ita vt eos longe ſuperantes multitudine quater vallo ac turribus ligneis magno cum impetu ſuccedentes, vix tandem permultis amiſſis, longe pluribus ſauciatis, in oppidum reciper ſeſe cogerent. Nihilo tamen minus infeſtabant ij deinceps quoque vias, & ne quid rerum venalium in caſtra Polonica importaretur, prohibebant: ſæpeque inter occurſantes ſibi mutuo particularia certamina committebantur. Quin cum bruma quoque ac intemperie cœli hyberni regiis confligendum fuit. Sed vicit omnem eam difficultatem conſtantia ipſorum, ne ab obſidione diſcederent: quæ quidem in ſequentem æſtatem vſque perdurauit.

Magiſter ſuos punit ob pacis deſiderium.

Rex geſta ad Stargardiam.

Tranſactio Regis cum Duce Oleſnicenſi.

Dum hæc ita geruntur in Pruſſia, Rex Caſimirus Inouladislauia Caliſſiam contendit ſub finem Septembris, ibique cum Conrado Oleſnicenſium Ducem & Margaretha vxore eius per Iodocum Vratislauienſem Epiſcopum, & Vilhelmum Roſembergium arbitros à Rege Bohemorum miſſos, tranſegit ea conditione, vt ille quatuor annorum ſpacio viginti millia aureorum nummûm à ſe acciperet: ſucceſſioni omni in Maſſouia & Belzenſi vna cum vxore ſua ſeſe abdicaret, dotemque poſt mortem Annæ Vladislai Maſouiorum Ducis defuncti vxoris ne repeteret. His ita actis, Poſnaniam Rex Conrado & vxore eius comitantibus profectus eſt, dimiſſiſque iis, Prutenorum legationem audiuit. Petebat ea, vt arx Mariæburgenſis Gubernatoris & Nobilitatis fidei committeretur. Reſponſum.

ſum eſt: Regem id ſine comitiorum regni decreto ac conſilio ciuitatum Pruſſicarum, quæ plurimum ad emendam eam arcem contuliſſent, recte facere non poſſe. His dimiſſis Poſnania diſcedens ad medium Nouembris Coli quinque dierum comitia cum maioribus Polonis habuit, deinde per Lencziciam & Radomiam in Lithuaniam ſe contulit.

Pruſſicæ Nobilitatis legatio ad Regem.

Conuentus Maiorum Polonorum Coli.

Anno inſequenti milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſexto poſt medium Iannuarium Archiepiſcopus Gneſnenſis ſynodum Lencziciæ habuit. Ibi Sendiuoio Lenzenicio Palatino Siradienſi, & Michaeli Laſocio Præfecto Lenczicienſi oratoribus regiis petentibus, decretum eſt ſubſidium Regi ad bellum Pruſſicum è tributo ſacerdotum: in Cracouienſi quidem diœceſi ſenûm groſſorum, in cæteris vero duodenûm in libram argenti, ſecundum vſitatam æſtimationem, ſine Pontificiam, vt vocant, taxam. Menſe Februario Liuones ſeptingenti equites pariter & pedites Cruciferis ſuis in Pruſſiam ſuppetias euntes, cum Samogitiam attigiſſent, nec progredi per ſyluas poſſent, præpedita à Samogitis deiectione arborum locis opportunis via, verſus mare iter inſtituere. Quod Samogitæ euenturum cum prouidiſſent, foueas prœaltas iam ante in ea parte foderant, ſarmentiſque contexerant. In eas igitur Liuones inedia, frigore, & pauore vrgentibus, imprudentes præcipitati, contrucidati ſunt. Pauci cum ex inſidiis ad lacum euaſiſſent, rupta fragili glacie nihilominus periere. Duo tantum ex omni numero viui ſeruati, è quibus cognitum eſt, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Pruſſiam nauigantes, non ita multo ante naufragio periiſſe. Iiſdem diebus Paulus Lehndorffius Epiſcopus Varmienſis quum animaduerteret, res Cruciferorum inclinatas eſſe, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum ſe deinceps fore profeſſus, arcium & oppidorum ſuorum adeundorum poteſtatem fecit regiis militibus, qui Paſſenheimi, Nideburgi, & Vormitæ in præſidiis erant, vt non ſolum ea tuerentur, ſed etiam communem iam hoſtem inde infeſtarent. Quæ res Magiſtro peracerba accidit, magiſque ſerio is de pace dein cogitare cœpit.

Ann. Chr. 1466.

Synodus Lencziciæ.

Sacerdotalium redituum æſtimatio inæqualis.

Liuonum clades in Samogitia.

Epiſcopus Varmien. in regias partes conceſſit.

Ad medium menſis Martij Rex Petricouiæ comitia celebrauit. Ibi rurſus actum eſt cum Conrado Varſauienſium Duce, & matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus decidi res non poſſet, Conrado Belzenſem modo tractum remittente, Rege vero nil præter Viſnenſem concedente, iudicium vero Pruſſico bello durãte intempeſtiuum fore videretur, reiecta res ad alia comitia. Adfuere hic etiam legati Prutenorum petentes, vt Rex Mariæburgum cum aliquantis copiis quamprimum veniret, hac ratione facilimè bellum finiturus, quod pleræque ciuitates ſubiectæ Cruciferis ad eum defecturæ eſſe dicerentur, & eius rei cauſa binorum groſſorum perſionem & acciſam in vnum annum ei deferentes. Itaque ſoluto quindecim dieb. conuentu, Breſtam Rex Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Epiſcopo Vladiſlauienſi, ac Palatinis Poſnanienſi & Siradienſi occurrentibus ac deducentibus contendit.

Comitia Petricouiæ.

Prutenorũ legati ad Regem de finiendo bello.

Per id tempus Ioannes Schælius facta aliquanta manu præſidiariorum equitum ac peditum, Melſacum oppidum tunc Crucifericarum partium intercepit, militeſq; ſexaginta, qui erant in præſidio, viuos in poteſtatẽ ſuam redegit. Perturbauit ea res Magiſtrum adeo, vt de Regiomonte is iam periclitari videretur. Certior enim factus erat, Gedanenſes transportatis

Melſacum à Polonis captum.

claſſe copiis Sambiam adoriri & infeſtare ſtatuiſſe, eoque copias & ipſe ſuas Regiomontum contraxerat, quas hoſtibus opponeret. Ex his itaque tria millia peditum & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melſacum miſit, ratus, Polonos paruo præſidio relicto inde diſceſſiſſe: & vero non ignorans, eos rebus præſertim ſecundis ſecuros eſſe ſolere, ita vt qua id arte, quaque facilitate cepiſſent, eadem rurſus amittere poſſe viderentur. Plauenius igitur ſilenti agmine profectus, nocte intempeſta oppidum diuerſis quatuor locis aggreditur, iamque vna porta refracta ſigna inferebat. Sed cum Poloni partim aduerſi nauiter obſiſterent irrumpentibus, partim ſuperne in ſubeuntes ſaxa deiicerent, ducentis amiſſis, in tutum ſe recepit. Poſtero die vt acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendenſque ad Holandiam duxit. Verum ibi quoque nihilo meliore fortuna vſus, plures etiam milites amiſit. Nec magis proſperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Oſiecum caſtellum obſidebant Poloni, ligneo caſtello è regione excitato. Hoſtes ſuccurrere ſuis laborantibus volentes, non contemnendam manum Choinicia & Stargadia eo miſere: cui aduenienti obuiam progreſſi Poloni, pugnæ copiam fecere. Nec mora in fugam acti hoſtes, perpauci tamen euaſere, pluribus in fuga quam in prælio trucidatis. Cæſorum ſpoliis regij potiti ſunt. Id vbi viderunt obſeſſi, incenſo caſtello natando profugerunt. Regij vero accurrentes incendium reſtrinxerunt, caſtellumque ſubegerũt. At Ludouicus Magiſter, quoniam magnam earum cladium partem Varmienſis Epiſcopi defectioni ad regias partes acceptam ferebat, vt eum vlciſceretur, cum ſexcentis equitibus, ac totidem peditibus agros oppidorum eius percurſat, ac ſegetes conculcat, non ſine dolore oppidanorum, & fremitu in Epiſcopum, quod cum pacati in medio belli ſtrepitu ad eam diem fuiſſent, tranſitione eius ad Regem irritatis Cruciferis hoſtilia pati cogerentur. Erat quidem in præſidiis eorum oppidorum & aliarum vicinarum munitionum non exiguus regiorum militum numerus: ſed exacerbatis præſenti & inſueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij ſe continebant, veriti, ne prodeuntes excluderentur. Increpiti vero regiis literis ac nunciis, prodiere tandem conſtituto ad conueniendum loco. Quo cognito Magiſter Battenſteinum ſe cum copiis ſuis recepit: ibi regij viciſſim liberius agros peruagati, ſegetes & ipſi conculcarunt, ac in villas igne deſæuierunt.

Plauenius à Melſaco & Holandia repulſus.

Polonorum victoria ad Oſiecum.

Cruciferi vaſtant Varmiam.

Rodolphus Epiſcopus Lauantinus legatus Pontificis.

Per eos dies Caſimirus Rex cum accepiſſet literas à Rudolpho Epiſcopo Lauantino homine Germano, qui ſcribebat, ſe venire legatum à Pontifice ad faciendam pacem inter ipſum & Cruciferos: miſit ad eum Vratiſlauiam, vbi ſubſtiterat, Ioannem Dlugoſſum ſecretarium ſuum indicans, pacem ſe non abnuere, modo ille bona fide pacificatorem ſeſe interponeret, neque imitaretur Hieronymum Cretenſem Archiepiſcopum, qui Regi operam ſuam pollicitus, cum ad Cruciferos profectus eſſet, corruptus ab iis calice aureo, bellum non modo non ſedaſſet, ſed etiam vltro iam fere conquieſcens reſuſcitaſſet cum aliis factis ac verſutis conſiliis ſuis, tũ quod Prutenis regiarum partium interdictum non relaxaſſet. Si nihil eorum hic haberet in animo, veniret bono omine, fauere ſe ei, vt præclaram cõpoſitæ pacis gloriã referret. Prolixe ille omnia pollicitus eſt, ſe diſſimilẽ Cretẽſis illius

fore.

fore. Venerunt iiſdē diebus ad Regem Stiborius gubernator Pruſſiæ, & Gabriel Palatinus Culmenſis Baiſenii fratres cum legatis Nobilitatis Pruſſicæ & ciuitatum orantes, vt Rex Mariæburgum tandem accederet, ac tam diuturno bello, quo ipſi penitus iam exhauſti eſſent, finem imponeret. Fore enim, quum eo acceſſerit, ac Regiomonti Cruciferorum metropoli propius bellum oſtentarit, vt ad eum ciuitates quædam deficiant, & Cruciferi ad quaſuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora poſtulata de Mariæburgo, & aliis arcibus fidei ſuæ commendandis. Non debere minus certam & probatam eſſe Regi fidem ſuam, quam externorum: & minore autem impendio eas arces ſeruari à ſe poſſe, quam ab externis, quorum inſatiabili auaritiæ explendæ neque ærarium, neque facultates ſuæ ſufficiant, & vero negligi propter eos culturam agrorum. Hæc aſperius exaggerantes addebant etiam minas: niſi ratio precum ſuarum duceretur, fore, aliter ſibi proſpicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, & quotquot ipſi aderant in Senatu. Sed diſſimulata tamen temporis cauſa offenſione, comiter eis reſponſum: Regem mature adfuturum Mariæburgi, ibique de illis & omnibus rebus cum Prutenis conſtituturum: ante meſſem autem cum exercitu eo proficiſci commode non potuiſſe, propter annonæ & pabuli penuriam.

Prutenorū legatio ad Regem.

Ita dimiſſis Prutenis Inouladislauiam Rex petiit, quo magis accelerarent iter milites, cum Regem in itinere eſſe audirent. Ibi eum conueniunt legati Erici Ducis Pomeraniæ, gratulantes Regi ſaluum aduentum in eas oras, auxiliaque magna ad bellum pollicentes: ipſumque adeo Ducē præſentem adfuturum, ſi Rex ipſe foret in exercitu. Deinde percontabantur, Choiniciamne & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus eſſet, an Mariæburgum iturus. Poſtremo poſtulabant aperte quidem, vt redimere Duci Lauenburgum & Bythouiam munitiones à Cruciferis ſibi ademptas liceret: cupere hoc eius ſubditos, & pecuniam eam in rem contuliſſe: ipſum vero cum hoſtibus decidiſſe iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius vero hæc & obiter agebant, ſi forte Dux de Choinicia, Stargardia, ſiue aliqua quapiam munitione Pomeranica tranſigere cum hoſtibus regiis aliqua conditione poſſet, vt ipſi bona cum Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad hanc legationem, quippe quæ non obſcure indicaret. Ericum toti Pomeraniæ inhiare, nil aliud reſponſi datum, quam vt Dux, ipſe poſt quindecim dies Bydgoſtiam ad Regem veniret, de illis, quæ poſtulabat, coram acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hoſtibus numeraret, neue captiuos redderet: ferret potius aliquantiſper adhuc detrimentum amiſſarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne vires hoſtium receptis captiuis, conductiſque illa pecunia nouis militibus reficerentur. Bydgoſtiam deinde Rex peruenit, vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius, Martinum Cziczuicium Nobilem & locupletem Pomeranum è ditione Erici Ducis domi ipſius captum in arce aſſeruabat, quoad ſe magno redimeret ære. Et inſinuarat is iam ſe in familiaritatem præfecti ita, vt liberius in arce diuerſaretur. Erant ibi in præſidio Pomerani Polonis intermixti, cum quibus Cziczuicius clam de proditione pactus, cum cognitam haberet anguſtiam rei frumentariæ in arce, vltro pollicitus eſt domo aliquantam vim farinæ. Dimiſſus eam ob

Rex Inouladislauiam petiit. Ducis Pomeraniæ legatio ad Regem.

Reſponſum ad legationem Pomeranicam.

Slochouia fraude intercepta à Pomeranis.

rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onuſtos adduxit. His vero quaternos expediros pedites quaſi cuſtodiæ & præſidii cauſa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromiſſus præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipſi eſſe arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præſidiariis comprehendit, & in imam turrim detruſit, arceque potitus eſt. Vehemens erat ſuſpicio, ſi non iubente, certe non inſciente Erico Duce facinus illud ab ipſius hominibus patratum eſſe: eoque ſpectaſſe videbatur pars illa legationis eius, qua petebat, vt ſibi habere liceret per Regem munitiones, ſi quas pacto aliquo in poteſtatem ſuam redegiſſet. Itaq; increpati legati eius, qui nondum dimiſſi erant: miſſuſq; ad ipſum legatus à Rege, qui de fraude & perfidia cum eo expoſtularet, minaſq; adiiceret, ni Slochouia redderetur. Ad ipſum quoq; Martinum Cziczuicium miſſus alius de reſtituenda arce nil niſi bona verba retulit. Quo tempore Choinicia quoq; duces hoſtium aderant, pecuniam Cziczuicio grandem pollicentes, ſi ſibi arcem traderet. Atq; ii reuerti alio tempore iuſſi ſunt. At Rex cum conuocaſſet conſilium, omiſſo Mariæburgo Choiniciam adoriri fruſtra reclamantibus Prutenis ſtatuit, quo militibus hoſtium, qui è Germania & Bohemia deducebantur, tranſitum intercluderet, Poloniamq; maiorem ne hoſtilibus excurſionibus exponeret. Ad hæc autem Slochouiam quoq; facilius ſe recepturum ſperabat, ſi propius exercitum admoueret. Hoſtes, qui Stargardiæ in præſidio erant, vbi cognouerunt, Regem in ea ora tunc bellum gerere decreuiſſe, diuturna defatigati obſidione, & fame iam laborantes, relictis rebus omnibus, qua patebat exitus, noctu ſilenti agmine exceſſere: & equites quidem ſparſim Choiniciam contendere: pedites vero in Zamiram vicum ſe recepere, templumque Viſtulæ imminens, vnde nauigantes infeſtarent, muniuere. Poſtero die oppidani dilapſis defectionis autoribus, compotes ſui facti, Gothardo Radlinio ſeſe permiſere. Quo nuncio exhilaratus Rex, alacrior ad obſidendam Choiniciam comitatum aulicum miſit: quibus & proceres, qui aderant Bydgoſtiæ, ſuos comitatus adiunxerunt: ipſi Bydgoſtiæ cum Rege manſerunt. Ludibrio primum fuit hoſtibus ea obſidio, abundante oppido defenſorum multitudine, & quod regii vno in loco, cæteris partibus oppidi liberis, caſtra metabantur. Vbi vero foſſis ac ſepibus cingi oppidum cœptum eſt, erumpere frequentes & inuadere operi intentum militem, globoſq; bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Nec paruis incommodis regios afficiebant, donec ſubmiſſis à Rege Lithuanis ac Tartaris equitibus liberiores eorum excurſiones inhibitæ ſunt.

Choinicia à Polonis obſeſſa.

Interea Slochouiam Rex fortuna adiuuante ſexto, poſtquam amiſerat, die recuperauit hoc pacto. Excurrerant eo quadraginta pedites Poloni, Palatini Inouladiſlauienſis Ioannis Koſcielecii, ſiue vt fortunam tentarent, ſiue vt aliquid forte è ſubiectis agris raperent. Eos Cziczuicius ex arce conſpicatus, omnibus militibus, quos in præſidio habebat, deductis, perſequi inſtituit. Sacerdotes tantum duo cum ludimagiſtro & aliquot ſcholaſticis adoleſcentibus in arce remanſerant: qui quamuis Pomerani, tamen benignioribus vſi Polonis, indigne ferebant, eos per dolum arce excidiſſe. Hi ergo ſolitudinem nacti, occaſionem referendi gratiam bene meritis non negligendam ſibi eſſe rati, portas arcis ſuperioris occluſere, oſtioque turris effracto, Georgium Dambrouium cum ſedecim ſociis, caſſibus venatoriis ſubmiſſis, extraxere, & cum his pariter clamorem ſuſtulere. Quo conſternati

Slochouia à Polonis recuperata.

Sacerdotũ & Scholaſticorum gratitudo erga Polonos.

ſternati Pomerani, quum in arcem ſe recipere vellent, ſubeunteſque ſaxis ſuperne deiectis arcerentur, foris vero à quadraginta illis peditibus ſignificatione eorum, qui in arce erant, animatis peterentur, correptis & conſcenſis celerrime equis Dambrouii, qui in inferiori arce ſtabulabantur, in Stolpenſem ditionem profugerunt. His cognitis Fridlandenſes & Hamerſteinenſes eiectis hoſtium præſidiis Regi ſeſe & oppida ſua dediderunt: qui propter ſæuitiam & aſperitatem præfecti ſui Vladislai Damoborii Caſtellani Naclenſis defecerant.

Fridlandenſes & Hamerſteinenſes Regi deditionem fecere.

Deiecerant hæc magnopere Magiſtri & Cruciferorum animos, qui in ſpem potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Mariæburgo non multum cedit, venerant, & Principibus Germanis, à quibus ad eam diem vanis auxiliorum promiſſis lactati erant, inter ſe diſſidentibus, nihil ſpei ſibi reliquum eſſe in poſteram videbant, metuebantque, ne id, quicquid habebant reliqui in Pruſſia, per vim aut voluntariam deditionem Prutenorum amitterent. Itaque conuentu Regiomonti habito, cum non ſatis tutum eſſet aliorum cuiquam pacis mentionem facere, nonnullis ob id ſupplicio affectis, primus ipſe Magiſter Ludouicus ſententiam dixit, in quam ab omnibus itum eſt: nimirum vt pax cum Rege Poloniæ conficeretur, ſi minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. Miſſus è veſtigio ad Regem Bernhardus Sonnenbergius, tempus locumq; colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem ſecundæ res Regem fecerant, & iam ante oſtenderat Rex legato pontificio Rudolpho, non abhorrere ſe à pace. Conuenit autem, vt ad diem natalem Diuæ virginis Rex Toruniæ, Magiſter vero cum ſuis Culmæ eſſent: illi vero, qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeſeæ, medio fere vtrinque ſpacio, conuenirent. Nihilo tamen ſegnius continuabatur à regiis obſidio Choiniciæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, ſpeſque omnis auxiliorum, & facultas euagandi obſeſſis præcideretur, euocatæ à Rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac ruſticani homines cum ligonibus, ſecuribus, & aliis eiuſdem generis inſtrumentis, non parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autem extimulabat Polonos obſeſſorum, qui fere Sileſii erant, ferocia: nec leue momentum addidit Erici Ducis Pomeranorum perfidia, qui cum Bydgoſtiam ad Regem illis diebus veniſſet, & cum omnia ſocii & fœderati officia, tum operam ſuam ad conficiendam deditionem Choiniciæ ſancte promittendo detuliiſſet, honorifice habitus, donatus, dimiſſus, & Choiniciam profectus longe diuerſum egerat. Indeq; diſcedens, miſſo denuo ad Choinicenſes præfectos nuncio ſacerdote quodam, non Regi, ſed ſibi Choiniciam tradi aliqua mercede poſtulabat. Verum is ſacerdos excuſſus à regiis, ad oppidum admiſſus non eſt. His igitur de cauſis feſtinabant & ſatagebant regii. Et faciebat eis potiundi ſpem; quod nullo flumine importari in oppidum commeatus poterat.

Cruciferi pacem petunt.

Sileſii male erga Polonos affecti. Ducis Pomer. inconſtantia.

Dum hæc geruntur in Pruſſia, Georgius Bohemorum Rex miſit aliquantam manũ equitum pariter ac peditum contra Vratislauienſes, qui ipſi dicto audientes non erant, duce Sciborio Touaczouio Morauo: qui ſiue iuſſu Regis ſui, qui ſucceſſibus Polonorũ angebatur, ſuaq; intereſſe putabat, vt ii quã plurimũ haberẽt negotii, ſiue propria temeritate, excurſione facta in Poloniã Czenſtochouiam oppidũ & monaſteriũ, circũiacenteſq; pagos diripuit, falſo prætextu, quaſi Rex Poloniæ Bohemis quibuſdã, qui tũ in illo exercitu

Boemorum excurſio in Poloniam.

[illegible]um militabant, emerita in Pruſſia ſtipendia non exoluiſſet. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Sileſiis æmulis Touaczouii Iacobus Dembinius Præfectus Cracouienſis, cui Rex abſente ſe curam minoris Poloniæ commiſerat: ſed malo conſilio vſus, ipſe quidem cum parte copiarum raptim coactarum Oſuiecimi ſe continuit : Prædislaum vero Dmoſicium Præfectum Stepuſienſem cum expeditis ad reprimendum Touaczouium miſit. Qui tardius molitus, occaſionem opprimendi hoſtem incautum & ſecure agentem amiſit. Ita Touaczouius incolumis ſeſe cum ſuis recepit, & Namislouienſem agrum diuexauit. Nec auſus aggredi Vratislauiam, in Morauiam remeauit. Expoſtulauit ea de re cum Georgio Caſimirus per internuncium Caſtellanum Malogoſtenſem. Sed ille negauit quicquam eius iuſſu ſuo factum eſſe. Conuentus deinde inter Reges per internuncios conſtitutus, vbi de iniuriis ac controuerſis tranſigeretur, Bythomiæ ad diem S. Andreæ memoriæ ſacrum. Hoc igitur tumultu Sileſiaco motus Rudolphus legatus Pontificis, cum ad pacificationem Pruſſicam acciretur à Rege, reſcripſerat, ſe venire ad diem ſtatutam non poſſe. Verum diſceſſione Bohemorum repente præter opinionem ſolutus metu, ad viceſimam ſextam diem Auguſti Toruniam paucis poſt Regem horis venit. Cruciferi aliquandiu expectati ſunt, quod legatum in Sileſia præpeditum non venire acceperant. Poſtridie igitur mandata Pontificis legatus expoſuit, Regemque ad pacem cohortatus eſt. Reſponſum ei: Regem quamuis iuſtum bellum ſatis proſpero gereret ſucceſſu, victoriamque pene in manibus haberet, facilem tamen fore ad faciendam pacem, & æquis conditionibus acquieturum. Vbi Magiſter quoque cum ſuis aduenit, placuit ad Nieſſouiam potius, quam ad Culmeſeam conuentum agere ſub papilionibus. Nam Toruniam Cruciferos intromittere Polonis viſum non eſt, ſuperioris temporis periculo admonitis.

Legatus Pontificis Torunium venit.

Per eos dies hoſtile præſidium, quod Zantiræ erat, expugnatum eſt. Ad medium vero Septembris apud Choiniciam cum ex oppido erupiſſent hoſtes, commiſſo cum regiis prælio, in oppidum repulſi ſunt. Nec multo poſt prandentibus regiis rurſus erumpentes, cum aliquot horis ſtrenue dimicaſſent, multis amiſſis in fugam ſe coniecerunt. Inſtare regii fugientibus. Hoſtes veriti, ne cum ſuis regii ſimul irrumperent, clauſis celeriter portis, permultos de ſuis excluſerunt: qui partim cæſi, partim capti, partim cum in foſſam aquæ plenam armati ſeſe præcipitaſſent, ſubmerſi ſunt. Nec diu poſt Poloni ſagittis ignem iaculati noctu oppidum incenderunt, ita vt quarta pars eius cum frumento conflagraret. Quo victa tandem hoſtium pertinacia, miſſiſq; in caſtra Vlrico Eiſenhouero magno Commendatore, & Ioanne Zalio, vitam fortunaſque pacti, neque vnquam contra Polonos arma ſe ſumpturos iurati, redditis receptiſque viciſſim captiuis, inter quos erat Paulus Iaſenius, oppidum cum tormentis & omni apparatu ac inſtrumento bellico ad quartum Calendas Octobris tradidere; ac lachrymantes Lauenburgum profecti, poſt octauum diem illud quoque oppidum ac Bythouiam Erico Pomeranorum Duci, acceptis ab ipſo octo millibus florenorum, captiuiſque receptis reddiderunt. Victor exercitus Toruniam ad Regem veniens, benigne & liberaliter habitus eſt. Choinicienſes autem Rex impunitate donauit, quamuis cuncti oppidum ſolo æquandum eſſe ſuaderent.

Zantira præſidium expugnatum.

Cruciferorum res aduerſæ ad Choiniciã.

Choinicia Polonis dedita.

Lauenburgum & Bythouia Duci Pom. dedita.

Iiſdem

Iiſdem diebus mons Neſco ſupra Vucram amnem, quem hoſtes præſidio firmarant, profligatis quadraginta militibus, qui inde Maſouiam populabundi excurrerant, à comitatu aulico Conradi Ducis expugnatus eſt. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia videri primum, terrendique ſui cauſa à Polonis conficta. Sed vbi vera eſſe comperere, pronioribus ad pacem animis inclinari cœpere, veriti, ne vniuerſa Pruſſia à ſe deficeret. Poſt multorum igitur dierum colloquia tractatuſque cum Polonis habitos, legato pontificio ſumma cura, fide, ſtudioque adnitente, & Rege nihil de ſua facilitate remittente, & peſte, quæ Toruniæ inualeſcebat, celerem diſceſſionem ſuadente, tandem decima nona die menſis Octobris optata diu pax confecta, in ſcriptum redacta, legati ac trium tabellionum manibus ſubſcripta, à Rege Magiſtroque Toruniam accito, & vtriuſque conſiliariis obſignata, & in domo mercatorum publica, quam Geldam vocant, Rege & Magiſtro cum ſuis congregatis, à legato quidem Germanica, à Vincentio vero Kielbaſſa Secretario regio Polonica publicata lingua, & vtriuſq; partis aſſenſu, ac ſolenni iureiurando approbata eſt. His vero conditionibus ea conuenit, vt Poloniæ Rex Culmenſem, Michalouienſem ditionem, & Pomeraniam omnem, adhæc Mariæburgum, Stumam, Chriſtburgum, Elbingam, ac Tolckiemitam arces & oppida cum ſuis territoriis & munere ſyluatico (quod **Waldampt** Germanis dicitur) & ſex pagis, qui ad arcem Holandiam pertinuerunt, iure ſempiterno obtineret: Neringam item Peninſulam exceptis duobus pagis cum prædio: qui Cruciferis propter commodiorem in Habo lacu piſcationem relicti ſunt. Reliquum quicquid eſt in Pruſſia, vt Magiſter cum Cruciferis ſibi haberent, ea quidem lege, vt ſemper ſint in fide & clientela Regum Polonorum, idque ſolenni iureiurando quicunque Magiſter Ordinis deinceps vnquam creatus eſſet, intra ſextum menſem per ſe ipſe ad Regem veniens profiteretur: ſeruaturus omnia, quæ tunc conueniſſent, neque vlla tergiuerſatione aut relaxatione cuiuſquam ſiue abſolutione à iureiurando, ne vltro quidem oblata vſurus: eſſetque is Princeps ac Senator regni, & ad læuam Regis primum in conſiliis locum ac conſeſſibus publicis haberet. Primarii quoque Commendatores, quos Magiſter ederet, vt & ipſi conſiliarii Regis eſſent: Atque ita Magiſter, & Ordo cum tota Pruſſia, & quicquid ii poſtea bello, vel quouis alio modo de barbaris acquirerent, cum Polonia arctiſſimo vinculo coniungerentur, & in vnum corpus coaleſcerent, neque cuiuſquam omnino in terris præterquam Regis maieſtatē ac iuriſdictionem (ſalua Pontificis eccleſiaſtica iuriſdictione) agnoſcerent. Et vero contra quemuis hoſtem adeſſent, nec eum in aduerſis iuxta ac proſperis deſererent. Ad profeſſionem ordinis vt pateret aditus Polonis & aliis regiæ ditionis hominibus, dummodo ii dimidia parte Germanos ne excederent, eorumque, etiam in magiſtratibus & curationibus mandandis ratio haberetur. Magiſter vero ne Rege inſcio quauis de cauſa amoueretur. Quod ſi quæ munitiones intra fines vtriuſuis ab altero adhuc tenerentur, vt ante octauum Calendas Iulii bona fide redderentur: ſin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, venditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorum ab occupatore, damno alterius bello durante factæ, ne ratæ eſſent. Profugis & exulibus equeſtris ordinis poſſeſſiones ademptæ, vt reſtituerentur. Plebeis vero eæ modo, quæ ante initium conuen-

Neſco mons à Maſouiis expugnatus.

Pax optata inter Polones & Cruciferis facta.

Cruciferi in fide & clientela Regis Polon.

Magiſter Cruciferorum Princeps ac Senator regni.

Pruſſiæ cum Polonia coniunctio. Poloni recipiendi inter Crucigeros.

tus illius venditæ non eſſent. Cæterum pro venditis liceret precium renumerare. Omnibus autem vt perduellionis ac defectionis noxa remitteretur. Culmenſis eccleſia amotis religioſis Cruciferis, vt ad ius matricis ſuæ Gneſnēſis metropoleos rediret, eiuſque epiſcopam Vincentius Kielbaſſa, ſimulque Pomeſanienſem haberet. Eo vero mortuo, Pomeſanienſis eccleſia in Cruciferorum ditionem recideret, Arces, oppida, pagi, & quæuis bona eccleſiaſtica vtrinque ſuis eccleſiis redderetur. Captiui item vtrinq; dimitterentur: viæ publicæ vt eſſent liberæ more veteri. Telonia ſiue portoria noua ne qua vtrinque alteris imperarentur. Hæc ita rata firmaque eſſe, vt omnes Epiſcopi, Duces, Palatini, Caſtellani, Commendatores, Equites, Ciuitates iureiurando interiecto iuberent. Et quamuis auctoritate legati pontificii confecta, conſtituta, & ſtabilita eſſent: nihilominus tamen Rex & Magiſter oratores ad Pontificem mitterent, qui ab ipſo approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterent, adiectis in violatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellum Pruſſicum tredecim annis varia fortuna geſtum habuit.

Culmenſis Epiſcopa Gneſnenſi ſubiecta. Pomeſanienſ. relicta Cruciferis.

Exitus belli Pruſſici varia fortuna geſti.

Omnibus rite peractis, ad ædem D. Virginis itum eſt; Deoque gratiæ actæ, & reliquum diei feſtis epulis & conuiuiis datum. Rudolphus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritam apud omnes laudem tulit: qua contentus, ampliſſima dona à Rege miſſa recuſauit: Conſiliarii modo regii titulum honoremque cum penſione ducentorum florenorum in ſingulos annos, quoad viueret, in ſalinis Bochnenſibus attributam accepit, & Vratislauiam ſe recepit. Magiſtro item Ludouico, & iis, qui cum eo erant, primariis viris, perampla pro cuiuſque conditione à Rege data munera. Cumque is egere admodum Magiſtrum comperiſſet, præter priora dona, quindecim millia florenorum ei vltro dona in emerita ſtipendia militum promiſit, quo facilius Pruſſia excedentibus illis recrearetur. Remiſit etiam ipſi in viginti annos neceſſitatem mittendorum ex pacto auxiliorum, excepto tamen bello Turcico, ſi id Polonis inferretur. Viciſſim autem Magiſter Polonis in ditione ſua fundos & poſſeſſiones habentibus tributa, operas, & quæuis alia onera in vigintiquinque annos relaxauit. Miſſi deinde oratores Romam, à Rege quidem Vincentius deſignatus Epiſcopus Culmenſis, & Ioannes Oſtrorogius Caſtellanus Miedzirecenſis. A Magiſtro vero Ioannes Vinclerus iureconſultus: quibus mandatum, vt Pontifici gratias agerent, Rudolphi induſtriam, fidem, integritatem, ſtudium, atque diligentiam commendarent, & apicem honoris Cardinalitii pro meritis ei peterent. Non omnibus tamen ea res grata fuit. Nam & Prutheni ægre ferebant tantum relinqui Cruciferis in Pruſſia, vt facile recollectis viribus bellum reparare poſſent: & Poloni proceres, qui ei paci conficiendæ non erant adhibiti, multa cauillabantur: & milites ſpem ſtipendiorum faciendorum ſibi præciſam moleſte ferebant; & Lithuani dolebant, ſe occaſionem recuperandæ, quemadmodum exiſtimari volebant, Podoliæ, dum Poloni Pruſſico bello diſtinentur, amiſiſſe. Iam vero Georgius Rex Bohemiæ, qui magnam redimendi, & ad poſteros ſuos tranſmittendi regni Bohemici ſpem in eo bello collocarat, eo finito impenſius ſibi liberiſque ſuis metuere à Rege Caſimiro incipiebat, quod eius regni hæreditatem ad ipſum filioſque ipſius per Eliſabetham coniugem Regis Vngariæ & Bohemiæ filiam, & ſororem pertinere intelligebat; ſeque exoſum eſſe apud.

Rodolphi legati pontificii integritas.

Regis munificentia in Magiſtrum & Cruciferos.

Legati ad Pontificem à Rege, & à Magiſtro miſſi.

Georgius Rex Bohemiæ à Caſimiro Rege liberis ſuis metuit.

apud ſuos ob Huſſiticum dogma non obſcure animaduertebat: neque ignarus erat, Caſimirum ad bellum ſibi intentandum, cum ab aliis Chriſtianis Principibus, tum à Pontifice incitari. A quo etiam per id tempus ipſe iudicio Romæ inſtaurato hæreſeos & perfidiæ damnatus, omni regio, ducali, & marchionali honore non in præſens modo, ſed etiam in futurum tempus vna cum liberis ſuis priuabatur, & ſubditis eius indulgebatur, vt ei parere neceſſe non haberent. Et egerat quidem cum Caſimiro de ſuſcipiendo regno Bohemico Rudolphus legatus quam diligentiſſime, Torunia diſceſſurus, pollicebaturq; ipſi non ſolum ſubſidium Pontificis, verum etiam Sileſiæ & Luſatiæ deditionem, vt primum arma contra Bohemos ſumpſiſſet, aut aliquem de filiis cum exercitu miſiſſet; verum Caſimirus eam conſultationem ad comitia regni remiſit. Dimiſſo legato & Magiſtro, Caſimirus Rex ad quintum calendas Nouembris Torunia profectus, quoniam peſtis totam fere Poloniam peruaſerat, apud Cozinicios ſaltus aliquandiu venationi vacauit. Interea Ioannes Srancus collectis duobus millibus mercenariorum militum, ne nihil ageret finitis ſtipendiis, Pelciniciam oppidum in tractu Stolpenſi occupauit: nec multo poſt Drahimum arx regia ab eo, qui Pelciniciæ præfuerat, intercepta, Regis autem iuſſu ex pacto reſtitutio vtrinque facta eſt.

Caſimirus Rex ad bellum Bohemicum incitatur.

Subſequentis anni milleſimi quadringenteſimi ſexageſimi ſeptimi initio ipſis adeo Calendis Ianuariis natus eſt Regi apud Cozinicie Sigiſmundus filius pacata Pruſſia, bono quodam omine conficiendarum reliquiarum belli Pruſſici, quod Cruciferi ſucceſſu temporis renouarunt. Sub finem vero eiuſdem menſis Rex in Lithuaniam profectus eſt, duobuſque pene menſibus ibi exactis in Poloniam reuerſus, ad tertiam diem Maii Petricouiæ comitia habuit. Ibi poſtulantibus legatis Cruciferorum, quorum Magiſter Ludouicus paucis diebus obierat, pax reliquorum procerũ, qui Toruniæ non adfuerant, ſolenni iureiurando confirmata eſt, conſtitutæ etiam reliquæ res Pruſſiæ regiæ, & mutata nonnihil magiſtratuũ & honorum ratio, Nobilitatis atq; ciuitatum internunciis flagitantibus. Nam gubernatione abrogata, & Palatinatu Elbingenſi in Marięburgenſem commutato, Stiborius Baiſenus eo honore cohoneſtatus eſt: Caſtellanus vero eiuſdem loci Fabianus Maulius factus, Palatinus Pomeraniæ citerioris Otto Machuicius: Caſtellanus autẽ Gedanenſis Nicolaus Pilauius: denîq; Caſtellanus Culmenſis Ludouicus Mortangius creati: Palatinus enim eiuſdem loci, qui ſecundum Epiſcopos primus eſt in Senatu Pruſſico, Gabriel Baiſenus viuebat adhuc. Audita eſt etiã Nurduuladi noui Tauricanorũ Tartarorũ Principis, qui Ezigeri patri ante ſeptem menſis extincto ſucceſſerat, legatio fœdus & amicitiam paternã cum Caſimiro, eiuſq; ditionis hominibus confirmãs, & auxilia contra quoſuis hoſtes pollicens. Conſultatum deinde de exſoluendis ſtipendiis militũ toto Pruſſico bello meritis, quorũ permagnus numerus cũ coniugibus & liberis aduenerat. Deciſum cũ equitibus quidem octonis florenis in ſingulos annos, cũ peditibus vero quaternis. Quæ ſumma ad bis cẽtena & 70000 florenorũ æquabat, eaq; intra duos annos & ſemeſtre exſolui promiſſa. Tunc quidẽ bini modo aurei numerati in militem: quaterni intra menſem deſignati. Neq; quicquã operę precii tunc factũ per totos ſeptendecim dies, ea propter, quod Nobilitas pleraq; omnis in Corcinenſi & Srodenſi conuentibus recuſarat tributũ agrariũ eã in rem petitum

Ann. Chr. 1467.

Sigiſmundus Regi Caſimiro natus.

Comitia Petricouiæ.

Gubernatio Pruſſiæ ſublata.

Tartarorum Tauricanorum legatio & fœdus cum Rege Pol.

Tranſactio cum militibus de emeritis ſtipendiis.

Itaque

Vlad. Damoborii improbitas & cædes.

Itaque placuit nouos conuentus, Coli quidem ad diem D. Iacobi, Corcini vero ad diem D. Laurentii, quo ex Colenſi maiores Poloni aduenirent, inſtitui. Aegre autem milites in eo acquieſcebant, Vladiſlao Damoborio Caſtellano Naclenſi homine turbulento & ſeditioſo inprimis animos eorum ſolicitante: qui dudum Slochouiam intercipere adortus, & ſpe fruſtratus, ex agro arci illi ſubiecto prædas egerat: arcis præſidiarios fide data euocatos perfide trucidarat: Naclenſi quoque territorio pecuniam imperarat: Gneſnenſis eccleſiæ bona populatus erat, & adulterinum nummum cudere inſtituerat: nec in futurum quieturus videbatur. Is igitur quamuis patre Inouladislauienſi Palatino ortus, & Senator regni eſſet: tamen ſponſores dare iuſſus de quieſcendo, quum non daret, captus, & Petro Szamotulio Caſtellano Poſnanienſi, & præfecto maioris Poloniæ traditus, Caliſſiamque ductus, eius iuſſu capitali pœna affectus eſt. Ita vnius ſupplicio latrocinia, quæ iam increbeſcere cœperant, vtcunque ſunt coercita.

Regis Bohemiæ legatio ad Caſim. Regem.

Adfuit & Georgii Bohemi Regis legatio, fœderis apud Glogouiam icti Caſimirum admonens, ne proceribus Bohemis & Vratislauienſibus perduellibus Georgii faueret. Conuenerant enim vnum in locum proceres Bohemi nobiliſſimi quique, & cum his omnium fere Morauiæ Sileſiæque ciuitatum legati. Georgium, ſi iureiurando promiſſa de religione non præſtaret, pro Rege deinceps non habituros ſe conſtituerant, & in aliquem de filiis Caſimiri, vtpote de ſtirpe Regum ſuorum natis, propenſi eſſe videbantur. Itaque animaduertens eos Georgius, pactorum conuentorum Caſimirum admonebat. Huic reſponſum: à Caſimiro quidem fœdus ſeruari & ſeruatum eſſe: à Georgio vero id violatum videri. Satisfieri ab eo de damnis & iniuriis illatis oportere, ſi deinceps quoq; fœdus integrum eſſe vellet.

Boemorum legati ad Regem.

Nec multo poſt ſolutis iam comitiis adfuere & procerum, qui Regi Georgio aduerſabantur oratores, quorum Zdenco Sternbergius Burggrauius Prageuſis princeps erat, petentes, vt Caſimirus regni Bohemici, quod ipſi liberiſq; certa quadam ſucceſſione deberetur, curā ſuſciperet, neq; id à perfido & hæretico inuaſore occupari pateretur. Reſponſi hoc datum: nihil iam tunc de re tanta ſtatui recte poſſe conuentu dimiſſo. Cauebat nimirum Rex, ne nouo bello implicaretur, pertæſus Pruſſici. Nec tamen ſucceſſionis iure ſe & liberos ſuos abdicare volebat, verum ſpectabat, quo fortuna diſſidentium Bohemorum inclinatura eſſet.

Boemici motus.

Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Bohemia oppugnabat. Vratislauienſes vero, quo Georgium diſtinerent, facta à mercenario milite & vrbana multitudine manu, oppida & munitiones ſibi vicinas in fide illius perſeuerantes infeſtabant, Francoſteinumque occuparant. Sed vicisſim obſeſſi a Bohemis & Saxonibus auxiliaribus ſuperuenientibus, dum inuicem inter ſe temere tumultuantur, oppido per ſcalas capto exciderunt: ac equites quidem fuga euaſerunt; pedites vero ad quatuor millia partim cæſi, partim capti. Miſerant autem Georgio Vilhelmus Miſnenſis & Albertus Brandeburgenſis Marchio non ſpernenda equitum auxilia. Hæc igitur tunc circumſpiciebat Caſimirus.

Reſponſum à Pontifice legati Regis ferunt.

Peractis autem comitiis, Petricouia diſcedens Nepoloniciam diuertit. Ibi oratores ſuos reſponſum Pontificis referentes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quod Culmenſis eccleſia amotis Cruciferis in priſti-

nu-

num ſtatum reſtituta, & Gneſnenſi Archiepiſcopo denuo addita eſt. Confirmatio vero pacis Pruſſicæ, & relaxatio interdicti in Prutenos regiarum partium promulgati Rudolpho legato mandata. Qui ad quintum Calendas Auguſti Vratislauia Cracouiam aduenieus cum Gabriele Veronenſi Franciſcano hæreſeos inquiſitore, & Petro Ercleo cubiculario pontificio, recens Roma miſſis, Regem ad ſuſcipiendum, & à nefario & hæretico occupatore vindicandum Regnum Bohemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Principum Chriſtianorum opem & ſubſidia promittebat: diplomataque pontificia proferebat, quibus ea demum conditione poſtulatis regiis ſatisfacere iubebatur, ſi is bellum Bohemicum ſuſciperet. Et commodum proceres Bohemi, qui Georgio ſe opponebant, miſerant & ipſi ad Caſimirum è conuentu Iglauienſi legatum, orantes, vt aut ipſe regnum ſine longiori cunctatione ſuſciperet, aut aliquem de filiis, vel cum mille equitibus Regem ſibi mitteret. Suis viribus regnum ſe ei vindicaturos pollicentes. Tergiuerſante Rege poſtulabat legatus pontificius, ne tamen is pro fœderato, nec pro Rege haberet Georgium, priuatum regio honore à Pontifice: ſed pateretur piam Crucis militiam contra eum in ditionibus ſuis promulgari. Offendit ea legatio Regem & Proceres Polonos, qui tunc ipſi aderant in conſilio, ideo quod pax cum Cruciferis in dubium reuocari, prætextuſque renouandi belli ipſis præberi videbatur, propter adiectam conditionem. Itaque res integra ad conſultationem conuentus Corcinenſis, qui tunc inſtabat, reſeruata: conuentuſque ipſe propter incommoditatem loci & peſtem circumquaque ſæuientem Cracouiam translatus eſt, & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illam cauſam euocati, vix ad medium Auguſti tandem, non omnes tamen, conuenere. Quindecim fere diebus conſultatum. Ad extremum placuit agi gratias Pontifici & Bohemis proceribus de oblato regno, quod Caſimiro Regi liberiſque eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eum tunc propter infrequentiam Senatus, cuius conſiliis & auxiliis vſurus eſſet, recte non poſſe: ſuſpendi rem ad alia comitia oportere: curæ autem Regi fore, vt bellũ ciuile inter Bohemos gliſcens diſſoluatur: Georgius in viam redeat, & in poteſtate Pontificis ſit. Quo minore vero negocio ea cõfici poſſint, operæpretium eſſe, vt aliquantiſper à publicando pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia Crucis abſtineatur. Cum hoc reſponſo expeditus legatus pontificius Vratislauiam reuertit. Petro vero Ercleo Romam reuertenti adiunctus Ioannes Sempinius eques Polonus, qui de confirmatione pacis Pruſſicæ ſine conditione rurſus ageret. Cui mandatum & illud, vt peteret, quo Vincentius Culmenſis Epiſcopus Paulo Varmienſi per eos dies peſte, ſeu veneno, vt opinio fuit, extincto ſucceſſor daretur: quamuis Nicolaus Tungenus Canonicus eius eccleſiæ, qui Romæ tunc erat inter ſcribas Apoſtolicarum, vt vocant, literarum, rite à Collegio baſilicæ illius electus eſſet. Sed ne Sempinius quidem quicquam impetrauit. In Bohemiam vero miſſi legati, Stanislaus Oſtrorogius Palatinus Caliſſienſis, Iacobus Dembenius regni Theſaurarius, & Ioannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis. In Pruſſiam autem ad conſtituendas res Iacobus Siennenius Vladislauienſis, Vincentius Kielbaſſa Culmenſis, Epiſcopi, & Ioannes Koſcielecius Palatinus Inouladislauienſis: qui ſubortas cum Cruciferis nonnullas controuerſias deciderunt: & quãuis ægre, perfecerunt tamen vt de pro-

Legatio Pontificis ad Caſimirum Regem.

Boemorum procerum Georgio Regi aduerſantium legatio.

Comitia Cracouiæ.

Caſim. Regis reſponſum.

Legatio Caſim. Regis ad Pontificẽ de confirmatione pacis Pruſſicæ.

Legatio Polon. ad Regẽ Boemiæ.

Legati ad Prutenos.

miſſis Magiſtro à Rege quindecim millibus florenorum duodecim millia Ciuitates exſoluerent Rex tribus menſibus Cracouiæ exactis, in Lithuaniam ſeceſſit. Iam enim totam fere Poloniam, Ruſſiam, & Maſouiam peſtis popularis peruaſerat. Ibi Nicolao Vilnenſi Epiſcopo ſub finem Septembris defuncto Ioannem Loſſouicium Vilnenſis ciuis filium, qui tunc erat Lucenſis Epiſcopus: huic vero Martinum Greſſouicium ſucceſſorem deſtinauit: Nicolao vero Camenecenſi, qui & ipſe ad medium Octobris peſte extinctus erat, Nicolaum Golambicum: ſed is paulo poſt in itinere à latronibus trucidatus eſſet, Nicolaum Prochnicium ſuffecit. Legati regij in Bohemiam profecti, multa agendo & ſuadendo eo rem perduxere, vt Georgius negaret, ſe quicquam aduerſus Pontificem & pacta cum anteceſſore eius, & cum Concilio Baſilienſi conuenta admiſiſſe: correcturum autem, ſi quid forte eiuſmodi eſſet: componendarum vero Bohemicarum verum arbitrum Caſimirum non recuſaret. Cæterum alterius factionis proceres conuentu Vratislauiæ habito, negarunt, ſe illum arbitrum accipere poſſe inconſulto Pontifice, cuius iuſſu bellum ſuſcepiſſent. Neque vero habendam eſſe fidem Georgij verbis ac promiſſis: quin ſuſciperet Caſimirus oblatum & iure debitum ſibi regnum: aut vero aliquem de filiis, quos tam multos haberet, in ſpem plurium regnorum ſuſceptos, Regem ſibi mitteret. Factæ ſunt autem inter eos & Georgium quinque menſium induciæ.

Peſtis in Polonia.

Regis Boem. reſponſum legatis Polonis.

Induciæ inter Regem Boem. & proceres.

Ann. Chri. 1468.

Sequentis anni milleſimi quadringenteſimi ſexageſimi octaui initio nil memoratu dignum actum in Polonia, præter quod peſtem late graſſantem annonæ caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempeſtiuo calore & ſiccitate, coorta ingenti muriū multitudine, qui horrea depaſti, cum ſe in agros effudiſſent, ſegetes quoque hybernas vireſcentes radicitus arroſerunt. Nihilo tamen minus primo vere Caſimirus Rex cum vxore Cracouiam è Lithuania reuertit. Ibi conuenit eum Protaſius Olomucenſis Epiſcopus, ad vindicandam Bohemiam, & ſocia cum Imperatore Friderico, & Matthia Rege Vngarorum arma contra Georgium coniungenda exhortatus. Secreto vero quinque modo conſiliariis adhibitis ſuaſit, vt Rex fœdus cum vtroque Principe noua affinitate ſtabiliret, collocatis in matrimonium Matthiæ, & Maximiliano Friderici filio duabus filiabus natu maximis. Conſultius fore, vt per filias certam Vngarici & Bohemici regni hæreditatem nomine vxoris ſuæ adiret, quam ad filios peruenturam expectaret, aut vero armis eam vindicaret. Non recuſaturos Principes illos cum conſiliariis ſuis, quin, ſi ipſi liberos nullos relinquerent, ad Caſimiri liberos ex pacto ſecundum ſe ſucceſſio pertineret. Cum Caſimirus oblatum ab eis regnum non acciperet, Matthias vero Vngarorum Rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen Pontificis hortatu & authoritate adductus, miſſa ad eos legatione vltro id expetiuiſſet, non grauate ſuſceptus eſt ab eis. Quo magis autem Matthias res ſuas contra Georgium ſtabiliret, fœdus cum Imperatore Friderico percuſſit, quo eum ſibi ſucceſſorem aſſentientibus Vngaris deſignauit. Cumque prouidendum ſibi eſſe exiſtimaret, ne Caſimirus ſibi impedimento eſſet, Protaſium non inſcio, vt credibile eſt, Friderico ſubmiſit, per quem vel affinititate Caſimirum ſibi adiungeret, aliquanto enim ante viduus factus erat.

Annonæ caritas in Polonia.

Protaſius Epiſcopus Olomuc. ad Regem Caſim. venit.

Matthiæ Vng. Regis fœdus cum Frid. Imp.

Relata re ad conſilium regium, reſponſum Protaſio, Caſimirum ius ſuum ad regnum Bohemicum tam hæreditarium, quam delatum ab ipſis

Reſponſum Protaſio à Rege datū.

ipſis Bohemis non repudiaſſe : ſed reiceiſſe eam conſultationem ad comitia, quæ inſtarent. Quod ſi quis interim id regnum vſurpare vellet, iure id ipſi fore, ne id inultum ferret. Cum Matthia Rege eum fœdus icere, & affinitatem ſtatuere non poſſe, niſi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius hominibus infeſtatam eſſe Scepuſienſem oram, quæ ſui iuris eſſet : Moldauiam item, quæ in fide & clientela ſua eſſet, anno ſuperiori ab eo vexatam eſſe. Cum hoc reſponſo Protaſius, quamuis ſplendidè donatus à Rege Caſimiro, non admodum lætus in Vngariam rediit. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, Regina Eliſabetha ſextum filium nono partu edidit, cui Friderici nomen Protaſij rogatu indictum eſt. Poſteaquam autem diſceſſit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Koſtka à Geörgio, gratias agens Caſimiro de fide ac conſtantia in ſeruando fœdere, ac de ſtudio & opera nouata in reconciliandis Bohemorum animis : pergeret porro inchoatum opus perficere tantiſper, dum durarent induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipſi Pontifice, à quo non modo Bohemi, & Matthias Rex Vngariæ, ſed & alij Chriſtiani Principes aduerſus eum concitabantur. Purgaturum ſe, de quibus inſimularetur, & Caſimiri arbitratu ſatisfacturum : cuius etiam filium aliquem de ſententia Bohemorum procerum ſucceſſorem ſibi præteritis ſuis filiis deſtinaret, non hæreditario iure, quod nullum eſſet regni apud liberam gentem, ſed ſingulari quadam omnium Bohemorum in Caſimirum propenſione, & linguæ cum Polonis communione. Eaque de re constituenda ac conficienda mitteret Caſimirus legatos ad proxima Bohemorum comitia. Nec minus humaniter Georgij legationi poſtridie reſponſum : Caſimirum libenter omnia Georgij cauſa facere, deincepſque facturum, modo ille candide ac bona fide ageret. Cum hoc reſponſo dimiſſus legatus Georgij Regis Bohemiæ. Haud mora, legati iidem, qui ſuperiore anno fuerant, ad componendas res Bohemicas iterum ire iuſſi ſunt, Dlugoſſo excepto, cui, quod Rex filiorum ſuorum adultiorum curam & inſtitutionem mandarat, Nicolaus Scopus Caſtellanus Oſuiecimenſis ſuffectus eſt. Verum ij feruente maxime contra Georgium bello, quod ipſi à Matthia Vngaro maximis viribus inſerebatur, tentata, ſed ſpreta à legatis pontificiis (nam ad Rudolphum paulo ante Vratiſlauienſem Epiſcopum factum Laurentius Epiſcopus Ferrarienſis acceſſerat) pacificatione, ſucceſſu irrito redierunt.

Fridericus ſextus Caſim. Regis filius natus.

Regis Boh. legatio ad Caſim. Regem.

Reſponſum Caſim. Regis.

Legati ad componendas res Bohemicas miſſi à Rege.

Ad Stephanũ vero in Valachiam miſſi Dobeslaus B.ſſouius Caſtellanus Belzẽſis, & Stanislaus Tencinius Ioan. Caſtellani Cracouienſis filius, vt eũ pollicitatione auxilii regii cõfirmarent, & locũ tempuſq; cũ eo cõſtituerent, vbi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurandũ Regi daret. Conuenit: renouatũ eſt fœdus cũ promiſſione mutuorũ auxiliorũ, adiectis his conditionibus ne Moldauus inſcio & inuito Rege cuiquã bellum faceret: Rex vero ne reciperet hoſtes eius, qui ad Principatũ adſpirarẽt. Ipſe Rex dimiſſis legatis ſub finẽ Iunii Cracouia profectus, Prutenis, ad ſe accederet, orãtib. Visliciã diuertit cõuentũq; minorũ Polonorũ egit, & ſubſidiũ ad exoluẽda Pruſſica ſtipẽdia poſtulauit. Quod non abnuebat quidẽ Nobilitas, verũ ſine maiorib. Polonis ſciſcẽdum nõ putauit. Quare placuit binos è Palatinatibus ſiue ſatrapiis

Legatio Caſ. Regis ad Palatinum Moldauiæ.

Fœdus Polonorum cum Moldauo.

Conuentus minorum Polonorum Visliciæ.

lega-

Legati ſiue nuncii prouinciarum ad Comitia mitti cœpti.
Nunciorum prouincialium poteſtas.

legatos ad comitia Petricouienſia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi poteſtatem haberent. Atque hoc tunc primũ fieri cœptum ſic inoleuit poſterioribus temporibus, vt ſine ij legatis ſeu nunciis prouinciarum nulla comitia legitima haberentur, neque tributum imperari, ac ne lex quidem vlla ferri poſſe videretur. Poteſtas vero eorum inſtar tribunitiæ apud Romanos, vel ephororum apud Lacedæmonios eſſe cœpit, ſuntque ceu cuſtodes libertatis communis.

Conuentus maiorum Polonorum Coli.
Rex Caſimirus Gedanum ingreſſus.
A Gedanenſibus magnifice habitus.
Tributum in octo annos à Prutenis ſcitum.
Regis & Gedanenſium mutuæ donationes.
Legatio Regis Caſimiri ad Marc. Brandebur.
Rex Mariæburgum ſe contulit.
Nideburgũ Cruciferis redditum.
Succamerarii in Pruſſia pars ſenatus.
Iudices Nobilitatis in Pruſſia.

Conuentu Vislicienſi finito, Rex Colum profectus: maiorum quoque Polonorum conuentum habuit Verum nihilo magis ibi profecit. Reiectis res ad alium conuentium, eodem loco ad viceſimam diem Septembris inſtituendum. Itaque Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens ad tertiũ Idus Auguſti Gedanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtudio ac lætitia exceptus, & lautiſſime atque honorificentiſſime habitus eſt, quoad ibi ſubſtitit, per totum fere menſem. Et purgarant iam ei ſe Gedanenſes literis ac nunciis de crimine, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundum Ducem deficere ſtatuiſſent. Promulgato autem ea in vrbe, ac deinde Mariæburgi conuentu Prutenorum, ciuitatibus egeſtatem prætexentibus, vix eo rem perduxit, vt in octo annos tributum, quod Ciſam vocãt, decerneretur. Ac de eo quidem, quod in primariis tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis quarta pars illis ipſis ciuitatibus in publicos vſus, reliquæ vero tres Regi in ſtipendia militum cederent: deinceps vero ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum eſſet, ſibi haberent: aliunde vero quicquid proueniret, Regi adnumeraretur. Sed Gedanenſes præterea quinque millia florenorum de regio prouentu detrahere permiſſi ſunt, quæ tunc Regi mutua dederant. Triginta quoque millia eis remiſſa ſunt, quæ anniuerſariis penſionibus per quindecim illos annos non ſoluerant. Ipſi contra, Gedanenſe, Derſauienſe, & Puſcenſe territoria, quæ oppignorata tenebant, Regi condonato debito reddidere. Miſit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericum Marchionem Brandebui genſem, ac Pomeraniæ Ducem Ericum paulo ante exortum. Ericus enim, cum ei Fridericus auxiliis quorundam Principum Germaniæ adiutus grauis eſſet, oratores primum, deinde coniugem ad Regem miſerat, opem eius implorans, & ſubiectionem ipſi ſuam deferens, ſi fœdus eum non moueret. Forte dimiſerat exercitum Marchio, cum ad eum legati Regis venere. Itaque facile inducias inter diſſidentes confecerunt, illique Caſimiro Regi arbitrium controuerſiæ detulerunt. Mariæburgum deinde ſe Rex contulit. Henricum Plauenũ Magiſtri vices gerentem cum Mareſchalco & aliquot Commendatoribus Cruciferorum ad ſe venientes benigne accepit: quæ poſtulabant, pleraque omnia conceſſit: Nideburgum oppidum, quod ad eam diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuerſarios conuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quibus duodeni vtrinque delecti viri controuerſias vltro citroque ſuborientes diſceptarent, ac deciderent, conſtituit: de non acceptando regno Bohemornm, ſi abſque bello id adipiſci non poſſet, conſilium ab eis accepit: denique ad maturandam noui Magiſtri electionem eos hortatus, quinque millibus florenorum donatos dimiſit. Deinde Prutenis magiſtratus in comitiis regni dudum creatos ſtabiliuit, alioſque inſuper adiecit, tres regundorum finium præſides, quos Succamerarios vocant, qui & ipſi locum, & ſen-

ſententiæ dictionem in Senatu Pruſſico habent. Iudicia quoque Nobilitatis conſtituit, creatis iudicibus in ſingulis territoriis.

Comitia Cracouiae edicta.

Cometa duo.

De Damoborii cæde actum.

Itaque compoſitis rebus Pruſſicis Mariæburgo profectus, per Culmenſem oram ac Toruniam Petricouiam contendit, quo ad nonam Octobris diē comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gedani & Mariæburgi cōmoratus eſt, cometes inter orientem & ſeptentrionem 15. diebus apparuit. Quo diſparente, ſtatim alter illuſtrior etiam totidem diebus ad occaſum viſus, inſignium malorum mortalibus impendentium prodigia. Comitiis Petricouiæ habitis, primum omnium de Vladislao Damoborio ab vxore & propinquis eius, qui complures erant in Senattu regio, actum. Querebantur, eum per iniuriam indicta cauſa cæſum, eiuſque facti inuidia omnis, Rege aſſeuerante, iniuſſu ſuo cæſum, in Petrum Szamotulium abſentem conferebatur. Data enim opera ob eam ipſam cauſam is non venerat. Itaque citari ad altera comitia iuſſus. Ita tunc turba conquieuit. Introductus deinde in Senatum Balthaſar Canonicus Vratislauienſis à Rudolpho Epiſcopo & legato pontificio miſſus oratum, vt Rex interdictum eccleſiaſticum contra Georgium Bohemum, & crucis militiam promulgari in ditionibus ſuis pateretur. Hunc ſubſecutus Georgii legatus, iuſtam ſui Regis contra rebelles cauſam defenſans, & quam ſubmiſſe is Pontifici ſeſe exhiberet, quamque libenter deſiderio conſilioque Caſimiri in paciſcendis induciis obſecundaſſet, commemorans, ex eoque longe deteriori loco res illius eſſe cæpiſſe. Orare, ne Caſimirus amicum, eiuſdemque cum Polonis linguæ regnum diripi & euerti ſineret: ſed magis ferret opem, Pontificemque Georgio placatum redderet. Vtrique reſponſum: Regem oratores ad Pontificem de rebus illis miſſurum, eisque mandaturum, vt ad Rudolphum Vratislauiam, ac deinde in Bohemiam diuerterent, & vtrique ſententiam eius renunciarent. Inſtauratum eſt etiam ibi iudicium inter Regem & Conradum Ducem Maſouiorum natu maximum, & amitam eius Catharinam, apud iudices à Rege editos, Pruſſici belli intuitu eo vſque dilatum: adiudicataque ſunt Regi Sochaczouienſe, Vyskitcenſe, Viſnenſe, Plonenſe, Plocenſe, & Zaucrenſe territoria. Tractatum item de ſubſidio publice ad exſoluenda Pruſſica ſtipendia conferendo. Sed nunciis Nobilitatis negantibus mandata ea de re ſe habere, nouos rurſus conuentus Coli & Corcini menſe Decembri inſtitui placuit. Ibi demum ægre perfectum, vt agrarium tributum duodenūm groſſorum ſanciretur: cuius dimidium agricola, tantundem dominus eius ſolueret, ne ſubditi nimis prægrauarentur. Laborabatur enim paſſim magna inopia & caritate annonæ propter anni intemperiem.

A Rudolpho legato pontificio legatus ad Regē.

Georgii Regis Boem. legatio ad Caſim. Regem.

Maſouia Regi adiudicata.

Conuentus Nobilitatis Coli & Corcini.

Ibi tributū agrariū ſcitum.

Annona caritas.

An. Chr. 1469.

Rex Ruſſiā petit.

Palatinus Moldauia iurat in verba Regis Pol.

Tartari legatio.

Proximo poſt hunc anno Caſimirus Rex ſub finem Ianuarii Cracouia diſcedens, in Ruſſiam contendit, menſemque vnum cum dimidio Leopoli exegit, Stephanum Palatinum Moldauiæ expectans, vt ab eo fidelitatis iuramentum ex pacto acciperet. Verum ille multa cauſatus tunc non venit: iuſiurandūm tamen Ioanni Muziloni Palatino Podoliæ, & Spitconi Iaroslauio Succamerario Præmislienſi, legatis regiis ad ſe miſſis, dedit: recepitque poſtea, ſe Cameneciam vel Colomeiam, vel Sniatinum ad Regem venturum, modo vt duobus menſibus ante dies certa præfigeretur. Adfuit autem en Mēgligeris noui Tartarorum Principis, qui Nurdu

ulado maiori natu fratri à ſuis eiecto ſucceſſerat, legatio, fœdus & amicitiam, & auxilia contra quoſuis hoſtes Regi deferens. His de more cum donis & gratulatione dimiſſis, conſtitutiſque pro tempore rebus Ruſſicis, Rex ad finem Aprilis Cracouiam reuerſus, ſtipendiorum Pruſſicorum partem ex pacto diſſoluit: legationem procerum Bohemorum, Morauorum, ac Sileſiorum cum eccleſia Romana contra Georgium ſentientium audiuit. Erat iam grauis Georgio Matthias Rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Itaque poſtulante Georgio, de pace inter eos agitari cœperat ſine arbitris apud villam Oſiciam prope Olomucium congreſſos: & fortaſſis ea conueniſſet, niſi legati pontificii, & proceres Vngari atque Bohemi zelo incitati Matthiam auertiſſent. Induciæ modo ad finem anni illius inter Reges factæ. E veſtigio Matthias Bohemorum ſe Regem renunciari Olomucii paſſus eſt: profectuſque in Sileſiam ac Luſatiam fidelitatis iuſiurandum à Ducibus & ciuitatibus partim vltro oblatum, partim terrore expreſſum accepit. Hoc igitur factum ſuum Bohemi proceres Caſimiro tunc excuſabant, cunctatione eius & neceſſitate adactos id ſe feciſſe: ſimulque rogabant, vt Rex Catholicus ſibi potius faueret idem ſentientibus, quam Georgio hæretico. Vtiliorem ipſi Poloniſque amicum fore Matthiam, quam illum perfidum. Ad hanc legationem nil aliud reſponſum, quam Caſimirum relata re per primam occaſionem ad Senatum, cuius copiam tunc non haberet, Bohemis reſponſurum. Neque enim placebat Regi in vtramuis partem tunc ſententiam ſuam aperire. Non diſſimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum eſſet, filium natu maximum ingenti fauore & acclamatione Bohemorum, cum Georgio ſentientium, ſucceſſorem Georgio deſtinatum eſſe.

Legatio Bohemo-ũ Morauorum & Sileſiorũ ad Regem Caſim.

Matthiæ & Georgii Regum cõgreſſus.

Matthias Boem Rex renunciatus.

Vladislaus Caſimiri filius Rex Boem. deſignatus.

Expedita legatione Bohemica, Rex in Lithuaniam cum vxore iter ſuſcepit, Radomiæque de ratione amoliendi belli, ſi quod forte ſibi ad Vngaro intentaretur, cum conſiliariis, qui eo frequentes conuenerant, conſultauit. Ibi eum conſecuta eſt legatio Georgii & Bohemorum, qui à partibus eius erant. Recenſebat autem ea, quicquid per illud tempus cum Matthia Rege actum, & ad Caſimiri legationes reſponſa referebat. Deinde Vladiſlao Regis filio natu maximo regnum ſecundum Georgium deferebat, his conditionibus; vt id Georgius, quoad viueret, retineret: Caſimirus eum in gratiam Pontificis reponeret, & contra quoſuis hoſtes tueretur: vxori eius bona dotalia, filiis Principatus, proceribus magiſtratus & honores attributi vt ſalui eſſent: Ludmilam filiam Georgii Vladislaus vxorem duceret. De quibus cum in Senatu eſſet propoſitum, variabant ſenatorum ſententiæ. Plures tamen erant, qui regnum armis ac ſanguine parandum, ſocietatemque & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius ſententiæ principes erant Epiſcopi: quibus etiam ſacrorum interdicto vti placuit propter legatos hæreticos præſentes. Verum de hac ſententia contentione aliorum Senatorum facile ſe dimoueri paſſi ſunt. Viſum eſt deinde Senatui cum Rege, denuo legatos mittere in Bohemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicenſis, & Stanislaus Vantropca Sandecenſis, Caſtellani, ire iuſſi. Ad controuerſias vero cum Vngaris diſceptandas ac determinandas deſignati Ioannes Epiſcopus Cracouienſis, Ioannes Tencinius Caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuia

Rex in Lituaniam iter ſuſcepit.

Legatio Regis Boem. & procerũ ad Regem.

Cõditiones cum regno Boemiæ oblata Vladiſlao.

Interdictũ ſacris ob Boemos.

Legati in Boemiam.

Legati in Vngariam ad conuentum.

Rithuianius Sendomirienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis, Palatini, & Ioannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis, bis fruſtra defatigati ſunt, non venientibus Vngaris. In Pruſſiam vero Iacobus Siennenius Vladislauienſis, & Vincentius Kielbaſſa Culmenſis Epiſcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis deputati ad res conſtituendas, & componendas controuerſias, ne qua Cruciferis noui belli anſa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Matthia Rege clam ad res nouandas incitari.

In Pruſſiam legati deſignati.

Caſimirus ita conſtitutis rebus Polonicis Radomiæ, per Volyniam & Luſcum in Lithuaniam cœptum iter peregit, & ad Grodnum cum Lithuanis conuentum egit.

Lituanorũ conuentus Grodnæ.

Per quos dies Tartari Zauolgenſes (hoc eſt, qui vltra Volgam ſiue Rha fluuium habitant) Maniaco Duce, quum Boryſthenem tranſmiſiſſent, tribus agminibus factis in Lithuaniam, Podoliem, & Moldauiam ſeſe infuderunt: Voliniamque impune depopulati, ad decem millia hominum abegerunt, Lithuanis propter paucitatem reſiſtere non auſis. In Podolia vero nihil fere incommodi acceptum, retrocedentibus Tartaris, quum ad Trebouulam iuſtus Polonorum & Ruſſorum exercitus Raphaele Iaroslauio Leopolienſi, & Paulo Iaſenio Belzenſi & Chelmenſi Præfectis ducibus præſto eſſet.

Tartari, Lituaniã, Podoliam, & Moldauiã populãtur.

In Valachia vero à Stephano Palatino ter profligati retroceſſerunt, filio Ducis amiſſo. Quem captum, quum à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus præſentibus centum legatis diſſecari, & mox ipſos quoque legatos palis ſuffigi iuſſit, vno excepto, quem truncato naſo & auribus nuncium rei geſtæ ad Maniacum remiſit.

In Valachia Tartari ter à Stephano profligati.

Stephani P. Moldaui crudelitas in legatos.

Ad comitia deinde Petricouienſa ad initium menſis Octobris edicta Rex profectus, iuri dicendo & legationibus exterorum Principum audiendis ac dimittendis vacauit.

Comitia Petricouia.

Auditi primum Iacobus Dembenius, & Paulus Clouinius, commodum à Pontifice reuerſi, expectationi hominum literis ex itinere ſcriptis, quaſi omnia recte conſeciſſent, de ſe concitatæ non reſponderunt. Nam neque pacem Pruſſicam Pontifex confirmauit, neque Vincentium Epiſcopum Varmienſem eſſe iuſſit.

Legati Regis à Pontifice reuerſi.

Quinetiam queſtus eſt de Caſimiro, quod hæreticis fauere videretur, eo quia neque interdictum, neque crucis militiam contra eos in ditionibus ſuis promulgari pateretur. De regno vero Bohemico cum Matthiæ Regis legati ſeſe oppoſuiſſent, legatum Pontifex miſſurum ſe eſſe dixit, qui cauſam vtriuſque diligenter cognoſceret.

Pontifex nõ æquus Caſimiro Regi.

Introducti deinde Bohemi oratores Georgii Regis, ſuperius expoſitas conditiones iterum occinentes. Quibus reſponſum eſt: Regem nil niſi de ſententia Pontificis Romani de regno Bohemico ſtatuere velle, cuius legatum indies operiretur.

Legati Boemorum à Rege ſtanium.

Poſt hos auditi quinque legati Friderici Marchionis Brandeburgenſis, & Erici Pomeraniæ Ducis vnus, verum catus & vafer. Contendebant illi, Pomeraniæ Duces Marchionum Brandeburgenſium clientes fiduciarios ſeu vaſallos eſſe, proferebantque Cæſarea diplomata, quibus id confirmabatur. Ex aduerſo negabat hic, cuiquam eſſe aut fuiſſe obnoxios, exceptis Polonorum Regibus, Poloniæ namque fuiſſe partem vniuerſam Pomeraniam.

Legati March. Brandeb. & Duc. Pomerã.

Eius autem controuerſiæ principes illi Caſimirum Regem arbitrum ſumpſerant. Verum is audita cauſa, in aliud tẽpus arbitrium diſtulit, difficultatem & perplexitatẽ prætendẽs. Doctoribus vero Academię Cracouiẽſis iniunxit, vt eam diligẽter examinarent, iudiciumq; ſuũ explicarent. Videtur autẽ magis offẽſionẽ

Caſimirus Rex arbiter cõtrouerſiæ.

vtriuſque vitaſſe: eoque Sciborium Chelmium iudicem tractus Poſnanienſis ad eos ablegauit, qui vel amice diſſidium illud tolleret, vel induciis bellum inter eos gliſcens diſſolueret. Voluit etiam tunc Marchio Caſimiri filiam filio ſuo per eoſdem oratores vxorem impetrare. Nec is abnuit, ſed negocium id in aliud tempus diſtulit.

Comitia quadraginta dierum. Magiſter Cruciferorum nouus iurat Regi Pol.

Legati Regis Polon. ad externos Principes.

Sub ſinem vero comitiorum, quę in quadrageſimam diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magiſter Cruciferorum Pruſſiæ recens creatus cum duobus commendatoribus, ac iuſiurandum fidelitatis Regi ſolenni ceremonia dedit, proximuſque Regi ad læuam aſſedit. Honoratus à Rege amplis muneribus, cum in Pruſſiam rediſſet, paucis diebus apoplexia extinctus eſt. Poſtremo decreti in Senatu legati ad principes exteros. Ad Fridericum quidem Imperatorem Stanislaus Viſlicius: in Bohemiam Stanislaus Vantropca Sandecenſis, & Nicolaus Scopus Oſuiecimenſis, Caſtellani: in Vngariam ad proceres Ioannes Vantropca Canonicus Cracouienſis: in Moldauiam Ioannes Rithuianius Mareſchalcus regni: ad Tartaros vero Ioannes Zborouius. Finitis comitiis initio Decembris Rex cum Regina in Lithuaniam conceſſit. Per id tempus concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines vſque ad Ciliam atrociter depopulati ſunt, neque Vngariæ Rege, neque Imperatore ſua defendentibus.

Turcæ Vngariam & Slauoniã populantur.

An Chr. 1470.

Primis autem diebus anni ſequentis milleſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi Caſimirus eadem illa hyemis commoditate vſus Poloſcum, Vitepſcum, & Smolenſcum, (quæ loca totos ſexdecim annos non viſerat) pleriſque Lithuanis proceribus comitantibus adiit: tranſactiſque rebus Lithuanicis, primo vere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrum Foroliuienſem Epiſcopum legatum pontificium ad ſe venientem audiuit.

Pontificia legatio ad Caſimirum Regem.

Excuſabat autem is Pontificem, quod Bohemiam Caſimiro attribuere non poſſet, propter Matthiam Vngarum, cuius inſignia extarent merita in Sedem Romanam & Rempublicam Chriſtianam, arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæſitum auferri non oportere: ſed iungeret cum eo Caſimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterque contra Georgium hæreticum & hoſtem eccleſiæ arma caperet. Addebat etiam, habere ſe in mandatis, vt Matthiam quoque adiret, ſi quid commodare Caſimiri rationibus poſſe videretur.

Frid. Imp. legatus Raph. Leſczinius ad Regem.

Venit eodem legatus Imperatoris Friderici Raphael Leſczinius eques Polonus: ſed complures annos in miniſterio Imperatoris verſatus, eique inter paucos charus. Is commemorata Friderici in Matthiam ſingulari beneuolentia compluribuſque officiis ac beneficiis, inter quæ & illud erat, quod eius opera & commendatione cum nonnulla Caſimiri ſuggillatione coniuncta Pontifex Matthiæ regnum Bohemiæ detuliſſet, de ingratitudine & ſuperbia eius queſtus eſt, quod is dum Fridericus abeſt, Italiam obiens, nonnullos proceres Auſtriacos ad rebellionem & infeſtandam Auſtriam cõcitaſſet, eoſq; in fidem & defenſionem ſuã ſuſcepiſſet. Proinde nil commune deinceps Imperatorem cum eo habere velle. Monere autem Caſimirum, vt & ipſe ſibi ab eo caueret, vtpote homine vafro, fraudulento, & cupido. Porro qua de re Caſimirus Stanislaum Viſlicium oratorem ad Imperatorem miſiſſet, hoc eſt, de fœdere & amicitia, ipſum quoque Imperatorem idem cupere: quinetiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Caſimirus his de rebus ad ipſum oratores cum pleno mandato. Iucunda fuit ea legatio Caſimiro:

to: ſtatimque Derslaus Rithuianius Sendomirienſis, & Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis Palatini ad Imperatorem proficiſci iuſſi, vt accipienda Vladislao Regis filio Cunegundi filia Imperatoris Friderici vxore, dandaque viciſſim ipſi, aut filio ipſius Maximiliano vna de regiis filiabus, affinitatem vltro vtroque & fœdus contra Matthiam iungerent: quo diſerte cautum eſſet, vt Imperator adiuuaret Caſimiri liberos in conſequendis Vngariæ & Bohemiæ regnis. Verum ii fœdus modo reportarunt: quod tamē Rex cum Senatu non probauit, ideo quod in eo Imperator ſe Regem Vngariæ nominarat: quæ res regiorum liberorum iuri derogatura eſſe videbatur. Conuenerat autem, ne vterque ad alterius regna ac dominatus aſpiraret. Reportarunt etiam promiſſionem Imperatoris de exoluenda tertia dotis parte, quę Eliſabethę Caſimiri vxori ex Auſtria debebatur. Ad Georgium item miſſi Iacobus Dembenius Cācellarius regni, & Stanislaus Szidlouecius Caſtellanus Zarnouienſis, poſtulaturi, vt is Vladislao Caſimiri filio viuens regnū traderet. Iuſſi etiam iidem cum proceribus Bohemis Matthiæ partes ſequentibus agere de reconciliatione, cum Georgii partes meliore loco iam tunc eſſent. Habebat enim is non contemnendum exercitum, & Gradiſcū diuturna obſidione liberauerat: in Tirnauienſem agrum Vngariæ viciſſim excurrerat: Matthiā cum equitatu Bohemiam circa Kuthnenſia metalla vexantem, raptim ſeſe non ſine ignominia & incōmodo recipere compulerat: & vero Sileſiam præſidiis vacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhauſta eſſet, longe lateque infeſtabat, ita vt Sileſiorum Duces & ciuitates vaſtationem agrorum ſuorū magno redimere cogerentur, & Matthiæ denunciarēt, ſe de rebus aliter proſpicere oportere, ni ille ſibi mature opem ferret. Vnde cum aliquot ſeptimanis Corcini commoratus Caſimirus, relicto ibi legato pōtificio, in Ruſſiā cum iuſto prope exercitu 3000. hominum contendit, vt à Stephano Moldano promiſſum iuſiurandum exigeret. Verum is bellū cum Radulone Trāſalpinæ Valachiæ Palatino cauſatus non venit: ſed miſſis oratoribus atq; litteris ſuo & procerū ſuorum ſignis munitis, ad calēdas Maias anni ſequentis venturū ſe promittebat. Interim autem vt Rex bellum ſuum cum Radulone dirimeret, orabat. Quæ quidem res fuit curæ Caſimiro, verenti, ne Radulo implorato Turcarum auxilio, mali aliquid Moldauiæ conciliaret. De aduentu quoque Stephani conſtitutum, vt ſine omni excuſatione adeſſet intra ſextum menſem, ex quo à Rege acciretur.

Legatio Caſim. Regis ad Frid. Imp.

Fœdus Frid. Imp. cum Pol. Rege.

Legatio Regis Caſimiri ad Georg. Boh. Regē.

Moldaui cū Tranſalpino bellum.

His ita actis, Corcinum Rex rediit, & minorum Polonorum conuentum egit. Inde Petricouiam ad comitia, viceſima octaua die Octobris edicta, ire perrexit. Ibi quum ſubſidium ad exſoluenda ſtipendia popoſciſſet, (quod erat comitiorum caput) obiecta eſt maiorum Polonorum infrequentia, & Ruſſorum petitio, vt ſibi contra Tartarorum incurſionem proſpiceretur: deniq; quod ad eam diē Rex iura regni & prærogatiuas Ordinum à maioribus ſuis datas diplomate ſuo non confirmaſſet. Recuſabat enim id Rex, ſeu verius tergiuerſabatur in gratiā Lithuanorum, ne recuperare ab iis, quæ detracta de Polonorū regno poſſidebant, cogeretur: Eo namque ſpectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potiſſimum. Verum vbi ille diploma, quod poſcebatur, conſignatum exhibuit, ſiue adeo promiſit, colonis quidem duodenūm groſſorum in ſingula iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impoſitum eſt. Nouus deinde Magiſter Cruciferorum Henricus Richtembergius Plauenio ſubita morte extincto apud

Comitia Petricouia.

Priuilegia Polonis à Caſim. Rege confirmata.

Magiſter Crucif. nouus iurat in-

Magiſter Crucif. nouus iurat in verba Regis Pol.

Regiomontum ſuffectus, Petricouiam cum veniſſet, in Senatum introductus, in verba Regis iurauit. Cum Varſauienſibus etiam Dûcibus tractatum de Plocenſi, Rauenſi, & Goſtinenſi prouinciis. Ac Plocenſis quidem eis concedebatur, ſi à Rege eum iure clientelę ſiue feudi acciperent, & viginti millia florenorum, quæ Conrado Oleſuicenſium Duci Rex numerarat, renumerarent. Sed cum ii cōditiones haſce non acciperent, ad alia comitia res dilata.

Legato Pōtificis reſpōſum.

Datum eſt etiam reſponſum legato pontificio, petitumq;, ne Pontifex priorem de regno Bohemiæ ſententiam, qua id Caſimiri liberis iure ſucceſſionis legitimæ detulerat, mutaret, neu quid deniq; præcipitanter ageret, donec regii legati cum nouis ad eum mandatis venirent.

Legatio Regis ad Pontificem.

Iuſſiſque eo proficiſci Michael Abbas Lyſſecenſis, & Iacobus Dembenius Cancellarius regni & præfectus Cracouienſis: quibus mandatum, vt confirmationem pacis Pruſſicæ: & regnum Bohemicum Vladislao Regis filio iterum atq; iterum peterent:

Ad Georgiū Boh. Regem

ad Georgium Regem ex itinere diuerterent, eumque cum ſuis hortarentur, vt deſiſteret ab hæreſi, & in poteſtate Pontificis eſſe vellet, ac de regni ſui ſucceſſore promiſſis ſtaret. Ridebatur enim is mutata ſententia Matthiæ id deſtinare. In Pruſſiam vero miſſi Iacobus Vladislauienſis Epiſcopus, Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis, & Ioannes Koſcielecius Inouladislauienſis Palatini, exortas controuerſias diſceptarunt.

Solutis comitiis, Rex cum Regina Poſnaniam voti à Regina nuncupati ad ædem corporis Chriſti exoluendi cauſa iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, vt tributum agrarium & ipſi decernerent, perſecit. Inde porro Radomiam ſe contulit, & ad finem anni ibi ſubſtitit. Initio vero noui anni in Lithuaniā cum Regina de more ſeceſſit. Vbi ſolito diutius immoratus eſt rebus componendis vacans.

An Ch. 1471.

Liuones Lituaniam infeſtant.

Nam & Liuones Magiſtro ſuo vita functo ſedecim Lithuanorum pagos diripuerāt, & apud Kiouienſes poſt mortem Simonis Olelcouicii Ducis non ſatis quietæ res erant.

Kiouienſium motus

Kiouienſis Principatus in formam prouinciæ redactus.

Etſi enim reliquerat Simon filium & filiam, eosq; paruulos moriens Regi per nuncios commendarat: Rex tamē Lithuanorum ſuaſu in formam prouinciæ Kiouiam redegit, ac Martinum Gaſtoldum Lithuanum Kiouienſibus Palatinū dedit. At illi indignum ducentes, parere homini neq; illuſtri, neq; conſentienti ſecum de religione, & Lithuano, quæ gens tributaria maioribus ſuis fuiſſet, Gaſtoldum aduenientē bis non recipiebant. A Rege autem petebant, vt Michaelem Simonis fratrem, qui Nouogrodēſibus tunc Regis nomine præerat, aut aliquem duntaxat Græcæ religionis, deniq; vel de filiis ſuis aliquem ſibi præficeret. Ad extremum tamen cum Regem à propoſito non dimouerent, Gaſtoldum acceperunt.

Liuones à Caſim Rege pacem petunt.

Liuones vero creato nouo Magiſtro, Lithuanis, miſſa ad Regē legatione, ſatisfecerūt, pacemq; inſtaurarunt.

His ita peractis, Caſimirus reditum in Poloniam maturauit, vt liberorum ſuorum rebus in Bohemia conſuleret, varii namq; ſenſus animorum & motus in Bohemis tunc erant.

Bœmicarū rerum ſtatus varius.

Nam Sileſii Duces Polonis finitimi bello inter ſe ciuili decertabant. Cæteri vero cum ob reprobam monetam ac ſæuitiam, tū quod à Georgii exercitu impune vexabantur, Matthiam odiſſe cœperant. Bohemi vero alterius factionis grādibus promiſſis & muneribus à Matthia ineſcati, belliq; diuturni pertæſi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, facilioremq; indulgentiam Pontificis per eū ſperantes, quam ſi Regis Poloni filium Regem declaraſſent.

Georgii Regis inconſtātia.

Quin & Georgius ipſe Matthiā ſucceſſorem iam nō abnuere videbatur, quod ei, quoad viueret, Matthias regnum

conce-

concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Sileſiæ vel Morauię Marchionem facere conſtituerat. Ad hęc, quoniam Matthias nullos habebat liberos, ſpes oſtentabatur, eius morte ad Georgii liberos regnum Bohemorum rediturum eſſe. Ad has autem conditiones neceſſitate magis quam voluntate Matthias pertrahebatur, eo quod & Vngarorum ſuorum animos Strigonienſi Archiepiſcopo & Quinqueccleſienſi Epiſcopo authoribus à ſe alienatos eſſe intelligebat: & Turcę ſubacta ſuperiori anno Eubœa inſula feroces, Tranſalpinā Valachiam, Croatiam, & Vngariam fœdis populationibus vaſtabāt. Idemq; , ni reprimerētur, facturi videbantur, ita vt vereri Matthias cogeretur, ne, dum alienum regnum appetit, ſuum amitteret. Quocirca permittente Georgio Bohemi vtriuſq; factionis Polnam conuenerant: confeciſſentq; rem, inclinatis ad pacem vtrinq; animis, niſi Iacobus Dembenius & Michael Abbas oratores Caſimiri Regis Romam proficiſcentes forte interueniſſent: admonitoq; Georgio cum ſuis fidei & conſtantiæ, vt res integra in reditum ſuum differretur, perſuaſiſſent. Quibus vix Bohemiā egreſſis, Georgius tumore pedum in reliquum corpus peruadente, vitam cum morte cōmutauit. Poſt cuius mortem Bohemi Pragæ comitia creandi Regis cauſa inſtituerunt, ſed inter eos non conueniebat. Alii enim Polonū, alii Vngarū, alii Cæſarem, nonnulli Henricum Georgii defuncti filium malebant, ii præſertim, qui ab externo Rege religioni ſuæ metuebant. De his Caſimirus certior factus, Paulū Balicium, mox Martinum Vrocimouiciū, deinde Dobeslaum Kuroſuancium ad Bohemos ablegauit, iuris ſui promiſſiq; eorum commonefaciens. Aderant & Matthię oratores Epiſcopus Agrienſis, & Palatinus Tranſyluaniæ. Re diu Pragæ agitata, & ad extremum ad Cuthnenſe oppidū comitiis, quo liberiora eſſent, translatis, viceſima quinta die Vladislaus Caſimiri Polonorum Regis filius Rex à Bohemis renunciatur, quamuis refragantibus paucis proceribus, qui Matthiæ Vngarorum Regi ſtudebant. Mox delecti complures legati de primoribus, Nobilitate, & Pragenſi ciuitate, qui Vladislaum primo quoque tempore accirent è Polonia. Fruſtratus enim ſua ipſe Matthias, nullo crudelitatis genere à Bohemis & Morauis abſtinebat. His ergo de cauſis Vladislaus accelerare profectionem ſuam in Bohemiā rogatus, acceptis à patre ſeptem millibus equitum, ac duobus peditum, ductoreque exercitus Paulo Iaſenio, viceſima quinta die menſis Iulii Cracouia egreſſus eſt, deductus à patre bidui itinere. Fuerunt autem in comitatu eius inſignes Nicolaus Epiſcopus Camenecenſis, Vincentius Ennenſis, & Paulus Laodienſis, à quibus Pragæ diadema ſolenni ritu accepit. Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis, Nicolaus Kuczienius Lencicienſis, Palatini, & Ioannes Dlugoſſus præceptor. Proficiſcenti ſex Duces Sileſiorum ſe adiunxere. Apud Cloſcum autem obuiam venientibus proceribus Bohemis, & omnium ordinum permagna multitudine, in leges Bohemorum iurauit, pacatamque regni poſſeſſionem adiit, Matthia domeſticis incommodis & motibus Vngarorum procerum reuocato. Qui, poſteaquam Vladislaum Regis Poloniæ filium, Matthia præterito, Regem à Bohemis creatum acceperunt, quod ſecretis conſiliis aliquandiu agitauerant, in apertum proferentes, miſerunt & ipſi legatos ad Caſimirum Regem, alterum eius filium Caſimirum Regem ſibi dari petentes, quod diutius Matthiæ tyrannidem ferre non poſſent. Quod ni faciat Caſimirus, vel à Turcis auxilium ſe petituros eſſe.

Vngari alienati à Matthia Rege.

Georgii Regis Boemiæ mors.

Boemorum diſſenſio in Rege creando.

Legatio Caſimiri Regis ad Bohemos.

Vladislaus Caſimiri R. filius Rex à Boemis renunciatus.

Boemia vaſtatur à Matth. Rege Vng.

Vladislaus in Boemiā proficiſcitur.

In leges Boemorum iurat.

Vngarorum defectio à Matthia Rege.

Caſim. Regis filium accerſunt.

Sum-

Sumptus autem belli ſe præbituros eſſe pollicebantur. Nec ſpreuit eorum poſtulata Caſimirus Rex, Caſimirumque filium cum non contemnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariam miſit: Derslaum quoque Rithuianium Palatinum & Præfectum Sendomirienſem, Ioannem Tarnouium Voinicenſem, Stanislaum Vantropcam Sandecenſem, Stanislaum Szidlouiecium Zarnouienſem, Caſtellanos, & alios non paucos præſtantes viros comites ipſi adiunxit: & Paulo Iaſenio ex Bohemia reuertenti mandauit, vt è Morauia recta in Vngariam contenderet, & cum Caſimiro copias ſuas coniungeret: ipſe eum pater Sandeciam vſq; deduxit. De his procerum ſuorum conſiliis factus erat certior Matthias ad Brunam ſtatiua habens. Itaque nihil ad feſtinationem reliqui fecit, & quaſcunque habuit in Morauia & Sileſia copias, in Vngariam contraxit: Primores nonnullios à ſe alienatos partim terrore exercitus, partim ingentibus promiſſis ad ſe reuocauit. Quos ſecuti cæteri, dum tardius venit Caſimirus, vacillare & ipſi, fidemque mutare. Itaque adueniens Caſimirus, præterita Caſſouia ſiue Coſſicia, quæ à Palatino Tranſyluaniæ & Emerico Diaco Scepulſienſi comite occupata iam erat, ad Ocſanum oppidum diuertit. Inde profectus apud Nitriam, quæ in ditione Strigonienſis Archiepiſcopi erat, ſtatiua fixit. Neque quiſquam Vngarorum procerum per omne id tempus ad eum venit, præter Quinqueccleſienſem Epiſcopum, qui & ipſe Strigonium ſtatim, vnde venerat, ſe recepit. Matthias vero cum ſedecim millia hominum in exercitu haberet apud Budam, occurrens aduentanti Caſimiro, trium milliarium ſpacio ad eo caſtra metatus eſt. Nec tamen pugnæ copiam faciebat Polonis, propterea quod Vngarorum ac Polonorum, quorum non paruus erat numerus in caſtris eius, fidem ſuſpectam haberet: in agreſtibus vero, quæ maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum ſic vtrinque tempus teritur, venit ad Caſimirum Regem Tilemannus Slechtus Canonicus Colonienſis, cubicularius & nuncius Sixti quarti Pontificis, hortans eum ad pacem cum Vngaro faciendam: idque faciebat, ne Matthias regno excideret, neue à Turcico bello auerteretur. Non difficilem in eo ſe Caſimirus Pontifici præbuit, & vtriuſque partis proceribus pacis arbitrium permiſit, non ignarus, non reſpondere ſpei ſuæ & pollicitationibus Vngarorum filii res in Vngaria. Et cum hoc reſponſo dimiſit nuncium Pontificis in Vngariamque proficiſcenti Ioannem Vantropcam Canonicum Cracouienſem cum iiſdem mandatis ad filium & Vngaros procerес comitem adiunxit. Interea vero mercenarii milites, qui fere externi erant, ob non ſoluta ſtipendia, è caſtris Caſimiri iunioris ad Nitriam poſitis dilabi cœpere. Quorum diſceſſione moti primores exercitus, perſuaſerunt Caſimiro, vt relicto ad præſidium Nitriæ Iaſenio cum quatuor millibus, ipſe reliquis cum copiis in tutum ſe reciperet, priuſquam ab hoſte, qui cunctis copiis adeſſe nunciabatur, obſideretur. Qui quidem receptus effuſæ fugæ fuit ſimilimus. Non enim conſtitere Poloni, donec Gilauiam peruenere. In itinere ad ſexaginta quadrigias, quæ ſequebantur fugientes, amiſere, ab agreſtibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuianium potiſſimum fuiſſe dicitur. Sed merito tunc ea Polonis diuinitus accidiſſe credita eſt, quod ii proficiſcentes in Vngariam, profligata prorſus diſciplina militari, omnis generis iniuriis & contu-

Caſimiri filii profectio in Vngariã.

Legatio Pötificis ad Caſimirũ Regem Pol.

Milites Caſimiri mercenarii è caſtris dilabũtur.

Caſimiri receptus ex Vngaria.

Polonorum licentia.

contumeliis ſibi non temperauerant. Atque hæc extremis anni diebus acta. Extincti autem ſunt eo anno duo Epiſcopi, Sciborius Plocenſis, & Ioannes Cracouienſis. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius à collegio Baſilicæ Cracouienſis per compromiſſum electus ſucceſſit: Sciborius vero propter collegij Plocenſis diſſenſionem tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & viginti erant, qui ferebant ſuffragia. Ex his duodecim Sciborium Belſcium Archidiaconum, ſex Caſimirum Boleslai Varſauienſis Ducis filium Canonicum, totidem Andream Oporouium ipſum quoque Canonicum, & Gneſnenſem Archidiacorum, quem Rex per Nicolaum Chranſtouium vexilliferum Cracouienſem commendabat, Epiſcopum nominabant. Sed Sciborius precibus & minis victus, in gratiam Caſimiri competitoris iure ſuo ceſſit. Oporouius vt idem faceret, obtineri à Rege non potuit. Quare controuerſia inter duos diiudicanda Romam delata eſt. Ibi vero Rege pro Oporouio, Friderico autem Imperatore pro Caſimiro contendentibus, ſecundum Caſimirum octodecim annos natum pronunciatur: Oporouio vero in gratiam Regis Varmienſis Epiſcopa attribuitur.

Epiſcoporum mortes & ſucceſſiones.

Controuerſia inter duos de Epiſcopa.

Inſequens annus milleſimus quadringenteſimus ſeptuageſimus ſeptimus à cometa ſumpſit exordium: qui paruus quidem in ſe, verum longam & illuſtrem poſt ſe caudam trahens, vago & incerto curſu, nunc ad Septentrionem, nunc ad meridiem, nunc ad occidentem, caudam quoque nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdurauit, magnorum malorum, quæ cunctam fere Europam proximis tribus annis inundarunt, & maxime peſtilentiæ circumcirca & vſquequaque graſſaturæ prodigium. Caſimirus iunior dies aliquot Gilauiæ cõmoratus, Roſembergę item aliquot apud Petrum Komorouium, non eam tantum arcem, ſed & Licauam, & Orauam, ac Gradecum, quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus, ipſi concedentem, nuſquam ſecure pedem figens, in Poloniam ſe recepit, iuſſuſque à patre Dobſiciæ tertio à Cracouia milliari ſubſiſtere, aliquantiſper ibi quaſi in ſeceſſu manſit, pudore acceptę ignominiæ lucem & conſpectum hominum fugitans, & ne patris dolorem, quem ille grauiſſimum hauſerat, aſpectu ſuo exacerbaret. Iaſenius vero nec ipſe multum Nitriæ commoratus, per tempus induciarum, quas quindecim dierum cum Matthia pepigerat, trecẽtis modo militibus in arcis præſidio relictis inde exceſſit. Quem Matthias violata fide inſecutus, adoriri tamen auſus non eſt caute incedentem, & ad prælij dimicationem paratum, ob firmato ad honeſte moriendum animo prius, quam turpiter fugeret, aut ſeſe dederet. Cum autem is Vngaria exceſſiſſet, Matthias quatuor loca, quæ Polonorum præſidiis tenebantur, per deditionem facile recuperauit. Stropcouia ſola propter vicinitatem à Polonis retenta. Peracerba hæc omnia Caſimiro Regi accidebant: huc & illa cura accedebat, quod non habebat, vnde militibus ex Vngaria reuerſis merita ſtipendia flagitantibus diſſolueret: non modo ærario in bellum Pruſſicum, & ſumptuoſas illas duorum filiorum in Bohemiam & Vngariam expeditiones exhauſto, verumetiam pleriſque Præfecturarum, prędiorum, metallorum, & vectigalium fructibus ac reditibus oppignoratis & alienatis, adeo, vt ne in quotidianum quidem victum ſumptus ei ſuppeterent. Eo factum, vt milites, quibus non numerabantur ſtipendia, vias publicas latrociniis infeſtarent, & in ſacerdotum bona inuaderent. His incommodis Rex vt obuiam iret, ad medium menſis Martij comitia

Ann. Chri. 1472.

Cometa apparitio.

Caſimiri verecundia.

Caſimiri Regis egeſtas.

Latrocinia militum.

Comitia Petricouiæ de ſubſidio in ſtipendia. Sacerdotalis ordinis ſubſidium.

Petricouiæ habuit: ſed de ſubſidio in ſtipendia nil obtinuit. Reiecta res ad Colenſem & Corczinenſem conuentus. Ibi demum duodenûm groſſorum in ſingula iugera tributum imperatum. Eccleſiaſticus vero Ordo Gneſnenſis, Cracouienſis, Vladiſlauienſis, & Poſnanienſis diœceſeon haud vulgari Regem auxilio iuuit, omnibus dimidios reditus ſecundum veterem taxationem conferentibus, præter Cracouienſem diœceſin, in qua propter exquiſitiorem æſtimationem octonideni groſſi in marcas collati ſunt. Miſſus deinde à Senatu regio Caſtellanus Sandecenſis ad Vngaros proceres de pace ſiue induciis inter Reges conficiendis, quæ annuæ pactæ ſunt.

Polonorum legatio ad Vngaros de pace.

Legatio pontificis ad Caſim. Regem Pol.

Aduenit interim in Poloniam legatus Pontificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans Regem ad pacem cum Vngaro faciendam, & ad ſuſcipiendum bellum contra Turcas. Nec abnuebat longiores inducias & pacem Caſimirus: verum Matthias cognita eius inopia, nactuſque ipſe per vim ac tyrannidem (captis nonnullis proceribus, nonnullis vero ſublatis permagnas diuitias, & ſolutus in eum annum Turcici belli metu difficiliorem ſe præbebat. Quin & pax cum Friderico Imperatore compoſita ferociorem eum fecerat.

Pax inter Frid. Imp. & Matth. Regem.

Itaque legatus pontificius cum aliquandiu Cracouiæ, deide Corcini, quo Rex Cracouia peſtem fugiens ſeceſſerat, ac Sandeciæ hæſiſſet, in Vngariamque internuncios ſuos miſiſſet, re infecta, ſine adeo dilata, Vratiſlauiam diſceſſit.

Comitia Petricouiæ.

Rex vero conuentu minorum Polonorum Corczini acto, Petricouiam profectus, comitia regni ad calendas Nouembris celebrauit: magiſtratus & honores nonnullos diſtribuit: ſubſidium ſenûm groſſorum in ſingula iugera impetrauit, nouem de primoribus conſiliariis legatos ad conuentum Niſſæ cum Vngaris & Bohemis de pace ad initium Februarii inſtituendum (ſic enim inter Reges denuo conuenerat) deſignauit: oratoribus Vladiſlai Bohemorum Regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorum præſidium ei miſit, inuaſurus enim ea Matthias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus, vbi mille equites & octingentos pedites habebat.

Rex Poſnaniam profectus: Inde in Pruſſiam.

His peractis Poſnaniam Rex cum Regina voti ſoluendi gratia profectus eſt. Inde in Pruſſiam ad res nouas ſpectantem contendit. Etenim Nicolaus Tungenus amotus Varmienſi epiſcopa, & ad Camenenſem translatus à Pontifice partim ſua ipſius cupiditate ac dolore præreptæ epiſcopæ incitante, partim aliis Prutenis, qui Polonis honores in Pruſſia mandari moleſtè ferebant, ſubornantibus, animum vero ei addentibus aduerſis Caſimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno ægreſtium numero ad eos confluente, epiſcopam Varmienſem inuaſerat, partim expugnatis non ſine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus.

Motus in Pruſſia ob Epiſcopam Varmien.

N.c. Tungenus Epiſcopam Varmien. inuadit.

In Heilsbergæ quidem oppugnatione defedit, & prope quingentos homines de ſuis, quos ebrietas audaciores fecerat, amiſit. Hinc factum, vt facilius bellum illud, quod Sacerdotale etiam nunc appellatur, à legatis regiis Iacobo Vladiſlauienſi Epiſcopo, & Nicolao Kuczenio Palatino Lenczicienſi interciperetur, ea lege, vt de controuerſa epiſcopa ſtaretur ſententiæ Pontificis. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc præſtitit Rex in Pruſſia. Contendebãt ſane Pruteni, vt non niſi ſibi arcium præfecturæ committerentur. Nec id abnuebat Rex, ſed pecuniam eos poſcebat, qua iis, qui eas obtinebant, debita ſtipẽdia diſſolueret. Quod cũ Pruteni recuſarẽt, ad Pentecoſtẽ res dilata eſt.

Bellum Sacerdotale.

Poſt.

Poſt initium vero noui anni Caſimirus Rex cum Regina Torunia diſcedens, per Goſtinum & Varſauiam in Lithuaniam iter fecit, ad mediam quadrageſimam Vilnæ conuentum egit: vbi ſenûm groſſorum Pragenſium tributum in aratra decretum. Per id tempus Poloni, & Bohemi, & Vngari proceres cum Marco Cardinali Niſſæ conuentum habuerunt. Tametſi Matthias Rex indignè ferens, quod Stropcouia Regis Poloniј præſidio teneretur, indeque vicinus circumquaque ager Vngariæ vexaretur, magis ad bellum, quàm ad pacem ſpectare videbatur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligentia vix eo res perducta eſt poſt ſex ſeptimanarum diſceptationem, vt ad medium Auguſti menſis alius conuentus Opauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Bohemos vero ſenos ex vtraque parte inſtitueretur. Poloniæ Rex Stropcouia præſidium deduceret, Vngarus & Bohemus ſuarum vterque partium Bohemis iuſiurandum relaxaret: ipſi Reges in propinquo eſſent, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos teferri poſſet. Quod ſi qua de re inter delegatos, & inter ipſos Reges non conueniſſet, Carolus Burgundiæ Dux, aut Francorum Rex arbitrio ſuo controuerſiam dirimeret. Ita tunc diſceſſum. Quo liberius autem vacaretur ei conuentui, Marcus Cardinalis inducias inter Reges authoritate pontificia pœnis in violatorem adiectis prorogauit.

Ann. Chri. 1473.
Conuentus Vilnæ Lithuanorum.
Conuentus Polon. Vngar. & Boemorum Niſſæ.
Alius conuentus Opauiæ eorundem.
Induciæ inter Reges prorogatæ.

Dum hæc ita fiunt, Caſimirus Rex è Lithuania reuertens, comitia Petricouiam ad Calendas Maias edixit. Verum de minoribus Polonis nemo fere procerum adfuit. Offenſi enim erant diſtributione honorum ſuperioribus comitiis iniquius (quemadmodum ipſis videbatur) facta: in qua Ioannes Tarnouius Caſtellanus Voinicienſis, Dobeslaus Kmitha Lublinenſis, & Stanislaus Vantropca Sandecenſis immerito præteriti exiſtimabantur. Itaque Radomiæ ad Pentecoſten alia comitia inſtituta ſunt: vbi delinitis offenſorum animis, de actis conuentus Olomucenſis diſputatum. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum è Vladiſlai legati Alberto Socolouio cognitum eſſet, approbaſſe eos Bohemos, & vero egeſtas Caſimiri, ac maior etiam Vladiſlai (cui tunc pater decem millibus aureorum in vſus quotidianos ſubuenire neceſſe habuit) perpenderetur, ne Poloni quidem ſibi repudiandas eas conditiones duxerunt. Itaque deſignati ad Opauienſem conuentum legati, Ioannes Craconienſis, & Iacobus Vladiſlauienſis, Epiſcopi; Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis Palatini, Dobeslaus Kmitha Caſtellanus Lublinenſis, Iohannes Rithuianius regni Marſchalcus, Sbigneus Oleſnicius Procancellarius, & Iohannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis. Stropcouia deducto præſidio Nicolao Perenço reddita. Ad Prutenos miſſus, qui Regem excuſaret, quod ad conſtitutum tempus in Pruſſiam non veniret. Ad Fridericum Imperatorem miſſus Decanus Poſnanienſis, vt ab eo regni Bohemorum, quod iure feudi Imperatori Romano eſt obnoxium, confirmationem Vladiſlao filio Regis peteret, eaq; lege ſocietatem cum Imperatore contra Matthiam vtriuſque nomine ſanciret, adderetque, Moldauum quoque ei bello pro ſua parte non defuturum, dummodo ipſe Imperator Matthiam omni vi adoriretur. Quanquam enim iccrat non ita multo ante Imperator fœdus cum Matthia, ſed id neceſſitate quadam adductus, nec ſatis æquis conditionibus feciſſe videbatur; ea propter, quod ad Matthiæ

Comitia Petricouiæ.
Radomiæ alia comitia.
Legati Pol. Regis ad Opauien. conuentum.
Legatio ad Frid. Imp.
Boemia Imperio Rom. obnoxia.

Acephalus exercitus Auſtriam infeſtat.

nutum acephalus exercitus, qui ſe fratres vocabant (erant autem ij cruceſignatorum militum reliquiæ) Auſtriam grauiter infeſtabat, & rebelles Auſtriaci ab eodem adiuuabantur. Itaque occaſionem vlciſcendi Matthiæ captare Imperator exiſtimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio: ſed reiecta res ad Imperij comitia Auguſtam Vindelicorum ad calendas Septembris edicta.

Legati Pol. & Boem. Regum ad comitia Auguſt.

Ad quæ miſſi oratores tam à Poloniæ, quam Bohemiæ Regibus. Cæterum Caſimirus appropinquante die conuentui Opauienſi præſtituta, Oſwiecimum cum ſex millium fere hominum comitatu ſeſe contulit.

Caſimiri & Vladislai Regum comitatus.

Vladislaus quoque Bohemorum, Rex apud Cloſcum non mediocrem comitatum habebat. Plurimorum enim ſtudia & voluntates integritate ac benignitate ſua iam ad ſe allexerat, præſertim cum non grauate eos iureiurando ſoluiſſet, oſtendens, pluris ſe publicam pacem ac tranquillitatem, quam priuata commoda facere. Quare cum Poloni & Bohemi partium Vladislai mature Opauiam conueniſſent,

Conuentus Opauienſis.

à Matthia præter Albertum Epiſcopum Veſprimenſem Vngarum, & Albertum Koſtcam Bohemum nemo adfuit. Vngaros autem alia quoque res remorata eſt.

Fratres acephali Auſtria eiecti. Iidem Vngariam infeſtant.

Ad paucos redacti fratres acephali in Auſtria, in Vngariam ſeſe receperant, & ſiue quod emeritis apud Matthiam ſtipendiis fraudabantur, ſiue vt egeſtatem ſuam releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam vergit, (Poloni enim ſereerant) armis longe lateque infeſtabant, munitis & præſidio firmatis Modragora & Bucouiecia caſtellis. Iam vero & Nicolaus Perenæus Stropcouiam eis conceſſerat. Sic igitur rebus domi turbatis cunctabantur Vngari proceres. Poſt viceſimam demum diem expectati aduenere. Aduenit & Rudolphius Epiſcopus Vratislauienſis cum tribus conſulibus eiuſdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoque conuentu factum eſt, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Bohemis accidit, quod res ad Caroli Burgundi arbitrium, cui ſe ſtaturos eſſe inconſulto promiſerant, peruentura non eſſet, & quod reliquorum Bohemorum animi à Matthia deinceps alieniores fore viderentur. Ita tunc Opauia pace infecta diſceſſum.

Matth. Rex fratres acephalos bello perſequitur.

Nec ceſſabant fratres acephali Vngariam vexare: ad quos coercendos Matthias exigua cum manu profectus Modragoram non difficulter, ſiue vi, ſiue proditione ſuam in poteſtatem redegit, præſidiarios in vincula coniecit. Bucouieciam deinde adortus Matthias, ea quoque per deditionem Barziorum trium fratrum, qui præerant præſidio, potitus eſt: præſidiarios arma ad ſe in caſtra deportare, & fuſtibus ignominiæ cauſa armari iuſſos (ita proditores accingi debere memorans)

Sponſio turpis.

cum ſingulis modo veſtibus emiſit, ſponſione à uobilioribus accepta, ne vnquam contra ſe, ne pro Rege quidem ſuo & patria militarent. Quocirca comprehenſi hi ſunt poſtea Caſimiri iuſſu, & in carcerem ob ram indignam ſponſionem compacti.

Aeſtus & ſiccitas in Polonia ingens.

Hoc anno æſtu & ardore vſque adeo vexata eſt Polonia, vt aluei fluminum plerorumque areſcerent: Viſtula etiam ad Torunium eſſet vadabilis: ſyluæ ſaltuſque radicitus arderent: ſegetes, vernæ præſertim, ſqualerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba vorato inteſtinis interirent: incendia quoque vrbium, oppidorum, & villarũ crebra extitere.

Oppidorum in Polonia conflagratio.

Stradomia quoque ad viceſimam ſextam diem Iulij penitus incendio periit: poſtridie vero coorto in cœnobio virginum ad ſancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ caſtrenſis dicitur, & vicina Canonicorum arſit: arx ægre defenſa

Con-

Conflagrarunt etiam Vieliſca, Coninum, Belzum, Chelma, Lubomlia: præterea baſilica Lenczicienſis cum vicinis domibus Archiepiſcopi & ſacerdotum: itemq; Mogilenſe monaſterium. Obiit & tum Ioannes Gruſcinius Archiepiſcopus Gneſnenſis, cum Cracouiam à Rege euocatus veniſſet, repentina correptus amentia, ita vt neque ſacramentorum in extremo vitæ articulo particeps fieret, conſentaneum exactæ vitæ exitum conſecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: auaritiæ vero & immoderati in euehendis ac locupletandis fratribus ſtudii, ſeu verius cupiditatis fructum, qualem oportuit viuens, non decerpſit. Succeſſor autem ei Rege poſtulante à Pontifice deſignatus eſt, priuſquam dies electioni præſtitutus aduenisſet, non ſine infamia cupiditatis, Iacobus Sienenius. Huic vero in Vladislauienſi epiſcopa ſuffectus gentilis & neceſſarius eius Sbigneus Oleſnicius Procancellarius regni. Tartari vero Meſceneccenſe territorium Koniæ vicinum depopulati, ad ſeptingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Boſna excurſionem facientes omnem fere Styriam & Carinthiam rapinis exinaniuerunt.

Ioan. Gruſcinii Archiepiſcopi Gneſn. mors & mores.

Succeſſit Iac. Sienenius.

Tartari Ruſſiam vaſtant.

Turcæ Styriam & Carinthiam.

Inſequens annus milleſimus quadringenteſimus ſeptuageſimus quartus quietus Polonis non fuit. Matthias enim Rex, cum contra acephalos fratres proſpere rem geſſiſſet, quod eos à Caſimiro ſubornatos contra ſe ſuſpicabatur, ſiue adeo compertum habebat, nil moratus hybernum anni tempus, exercitum ſex millium hominum duce Thoma Tarcio in ſubmontanam Poloniæ oram immiſit, collocato in ſyluis Poloniam ab Vngaria disiungentibus præſidio, vt ſeſe tuto inde recipere poſſent. Præmoniti quidem Poloni fuerant tempeſtiue de hoſtium conſilio, ſed nihilomagis ſibi proſpexerunt. Itaque Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro flammaque vaſtabant. Smigrodum oppidum noctu ſcalis admotis ceperunt: arcem vero ictibus bombardarum quaſſatam deditione occuparunt, & nouis propugnaculis foſſiſque munierunt. Direpta ſunt ea excurſione & incenſa oppida aliquot opulenta, & prope ducenti pagi, indeque captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In ſenes vero & pueros ferro ſæuitum eſt. Inſpectabat fere hanc regni ſui vaſtationem Caſimirus Rex, Visliciæ tum conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod ſibi ſuiſque ingruere didicerat, depellendo conſultans. Vbi ſenûm groſſorum in manſum contributionem impetrauit: militiamque ſiue expeditionem bellicã, quæ libera & arbitraria Nobilitati tunc erat, pro modo facultatum ſiue redituum cuiuſque fieri debere decreuit: homicidii pœnam inualeſcentibus iam tunc cædibus mutuis inter Nobiles auxit, vt qui Nobilis volens equitem interfeciſſet, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centum & viginti marcas pecuniæ proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem ſubmontana quidem Polonia ab Vngaris ita vexatur, Visliciæ vero à Rege & Senatu de Republica conſultatur, aduenerunt à Stephano Palatino Moldauiæ nuncii de re bene geſta contra Radulonem Tranſalpinæ Palatinum: quem Stephanus illis diebus profligarat, & aliquot munitiones de eo ceperat, theſaurumque & vxorem cum duabus filiabus inde aſportarat. Attulerunt autem ii nuncii Regi viginti octo militaria ſigna de hoſte capta. Hos vero triduo conſecutus eſt alius, qui celerem Regis opem implorabat, quod diceret, Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amiſſas recuperaſſe, Moldauiamque ingreſſum, obuia quæque ferro & igni vaſtare.

Ann. Chr. 1474.

Matth. R. Vnga. ſubmontanam Pol. oram populatur.

Smigrodum captum.

Oppida ſubmontana incenſa.

Conuentus Visliciæ.

Bellicæ expeditionis ratio.

Homicidii pœna aucta.

Moldau victoria de Tranſalpinis parta.

Auxilia Moldauo à Rege Pol. miſſa.

Polonorum diſciplina militaris ſoluta.

vaſtare. Itaque celeriter miſſi oratores Dobeslaus Biſſouius Caſtellanus Belzenſis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace vel induciis interciperent. Michaeli vero Buczacio Pręfecto Sniatinenſi mandatum, vt ſine mora cum Podolica Nobilitate Stephano iret ſuppetias: Polonica vero omnis Nobilitas ad arcendum bellum Vngaricum apud Opatouecium præſto eſſe iuſſa. Verum ſegnius ea conueniebat, mandata lenis Regis parui pendens, ſolutaque diſciplina militari, partim tardius domo ſeſe expediebat, partim in vicinis ſacerdotum poſſeſſionibus immorabatur. Expectabat Rex Opatouecii, & cunctantes crebris nunciis emiſſis fruſtra conuocabat.

Induciæ inter Vngaros, Polonos, & Bohemos.

Interim Poloni & Vngari proceres internunciis vltro citroque miſſis, viceſima prima Februarii die pacem conciliarunt his conditionibus: vt munitiones interuerſæ, & captiui vtrinque redderentur, damnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngaro cum Polono & Bohemo vt triennes induciæ eſſent, quas ſi quis Regum violare vellet, ſubbiti eius ne ei dicto audientes eſſent: aliorum vero quisquis eiuſmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoſte & perduelli haberetur, nihilotamen minus firmæ eſſent induciæ. Hoc vero facilior fuit Matthias ad æquas conditiones quod Tranſyluanos à ſe alienatos Caſimiro ſeſe dedere velle acceperat. Et miſerant

Tranſyluani ad Caſim. R. deſiſcientes non ſuſcepti.

quidem ad eum legationem, ſe ſuaque dedentes, & pecuniam, equos, ac milites contra Matthiam pollicentes: ſed tunc demum ea aduenit, cum Regi de pace confecta renunciatum eſt, quocirca rebus infectis mœſta ea diſceſſit. Ad hæc Mahometes Turcarum Imperator valido cum exercitu Boſnam inuaſit, & I..icze arcem acerrime oppugnauit; ſed repulſus cum ignominia, demerſis in profluente tormentis abſceſſit, de aduentu Matthiæ certior factus. His tunc de cauſis Matthias cum Polonis & Bohemis pacem

Turca Boſnam inuaſit.

Induciæ nõ firmæ.

ſiue inducias accelerauit, quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim is hoſtilem aduerſus vtrumque Regem animum retinuit. Et in Caſimirum quidem Tungenum Epiſcopum Varmienſem ac Sileſios incitauit: in Vladislaum vero quoſdam ſubornaſſe creditus eſt, qui eum veneno extinguerent. Morauos vero, quorum pars magna cum Vladislao ſentiebat, infeſtare & ſubigere non deſtitit. Pace autem ſtabilita, Polona quidem Nobilitas dilapſa eſt, de ſacerdotum & monarchorum gallinis, anſeribus, & gregibus triumphans, & expugnatis euerſiſque magna virtute eorum cellis ac horreis, præclaras manubias & opima ſpolia ferens. Matthias vero nihilomagis quieſcebat cum iis copiis, quas habebat: ſed Petrum

Petrus Komorouius ſeptem arcibus ab Vngaro ſpoliatus.

Duces Sileſiæ commiſſi.

Komorouium, locupletem inprimis hominem, qui Caſimirum Regis Poloniæ filium receptauerat, vlciſci inſtituit: nulloque negotio ſeptem arces eius Poloniæ finitimas ex inopinato adortus, ſuam in poteſtatem redegit, vltro dedente eas ipſo Komorouio, & in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis à Matthia octo millibus florenorum: erant enim eæ vacuæ defenſoribus. In Sileſiam vero duo millia militum cum Ioanne Bielico Sileſio miſit in auxilium Venceslao Duci Ribnicenſi, qui ab Henrico Georgii Podiebradii filio Duce Cozlenſium bello vexabatur. Ac receſſit quidem Henricus ab obſidione Pleſnæ, Vngario exercitu aduentante. Cæterum Venceslaus quoq; , cum non fideret Vngaro, portas oppidi eius clauſit, & Oſuiecimum ad Iacobum Dembinium Palatinum Sendomirienſem & præfectũ Cracouienſem, qui ibi erat cũ præſidio, perfugit. Bielicus irritatus

Latrunculi Vngari à Polonis profligati. *Legati Venetorum ad Regem.* *Perſica legatio ad Regem Caſimirum.* *Perſæ promiſſa.*

tus facto Venceslai,Pelcinam oppugnare adortus,deditione eã cepit,ea lege,vt liceret Venceslao ad Matthiam adire,&admiſſi veniã petere.Excurrerant aũt ex eo exercitu trecenti milites in territoriũ Oſuiecimenſe populabundi, qui à Polonis profligati ſunt.Per id tempus venere ad Caſimirũ duo legati Veneti,alter ad Perſas,alter ad Moſcos tranſitũ petentes.Nec grauate is conceſſus.Ab Huſancaſſano vero Perſarũ Rege.Catharinus Zenus & ipſe Venetus,triennio apud eũ legatione functus adfuit, inſtigans Regẽ ad bellum contra Mahometẽ Turcam ſuſcipiendum.Atq; id quidem publice: ſecreto vero filiam Huſancaſſani natu maiorem,è Catharina filia Imperatoris Trapezuntii ſuſceptã,vni alicui de Caſimiri filiis vxorem deferebat, dotalemq; Græciã cum Conſtãtinopoli promittebat, ipſius Huſancaſſani armis vindicandã,& cum filia ſimul tradendã.Contra Vngarum quoq; copias & impendia belli pollicebatur.Sed vana ea legatio viſa eſt: neque aliud quicquam ei reſponſum,quã Regem per ſuos legatos Huſancaſſano reſponſurũ.

Bellum in maio. Polonia. *à Ioanne Duce Saganen. concitatum.* *Frauſtadia incenſa & defenſa.*

Exarſit mox aliud bellum in maiore Polonia,ſubornante,vt opinio fuit, Matthia excitatum. Ioannes enim Saganenſium Dux natura amens,& poſt interfectum fratrẽ Henricum furiis exagitatus,Saganenſem quidem dominatũ Miſniæ Marchionibus vendidit : alieni vero appetens , collectis quatuor millibus militum è promiſcua multitudine , tranſmiſſo Odera fl. ad Frauſtadiam ſiue Vuſchouam duxit,bonæ ſpei plenus,quod & bombardas à Vratislauienſibus iuſſu Matthiæ Regis acceperat , & proditionem in oppido adornarat. Ac incenſum quidem eſt ſub eius aduentũ aliquot in locis oppidũ,ſed ciuium virtute ſtrenue defenſum,reſtinctaq; incendia. Quo facto Dux Saganenſis omiſſo oppido,in quo capiendo euentus ſpei eius non reſponderat,totum territorium peruagans rapinis & populationibus afflixit.Deinde caſtris à Glogouia non longe poſitis,prædas agebat è vicinis Poloniæ oris. Neq; quiſquam Polonorum inhibere hoſtiles illas excurſiones ſatagebat , ne priuata quidem ſua calamitate irritatus , aut periculo exercitus. Ita torpor & veternus quidam omnes occuparat. Vnus omnium Petrus Gunicius maiore animo quam conſilio cum triginta modo familiaribus in trecentos pabulatores impetum fecit:fuſoſq; & fugatos cum improuide ad caſtra vſq; perſecutus eſſet,coortis vndiq; hoſtibus in medio circũdatus , & oppreſſus, vti forti viro dignum erat , non inultus cum omnibus ſuis cecidit.Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Poſnanienſis, & Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis,Palatini, & Matthias Moſſinius præfectus maioris Poloniæ duodecim millia hominum de maioribus Polonis : ſed apud Coſtenum & Frauſtadiam deſidebant,fumantes quoquoverſus pagos inſpectantes , & ploratus vlulatuſque captiuorum tantum non exaudientes. Nec modo non ibat obuiam hoſtibus tanta illa multitudo , verum etiã hoſtilia & atrociora propemodum, quam hoſtes ipſi in ſuos patrabat. Nullus autem fuiſſet hoſtilium illarum excurſionum modus neque finis, niſi Dux Saganenſis in oppugnatione Copaniciæ, dum temere ſe incendio munitionis miſcet,ambuſtus & ſemianimis ſublatus eſſet: vnde poſtea neque valetudinem,neq; vigorem animi recuperare potuit. Eo demum caſu Ducis ſui exercitus ille conſternatus dilapſus eſt.

Torpor Polonorum in ſe defenden. *Ad Coſtenũ & Frauſtadiam deſident.* *Saganen. Dux ambuſtus.*

Caſimirus Rex Toruniis.

Erat eo tempore Caſimirus Rex Toruniæ,componendis rebus Pruſſicis intentus. Nicolaus enim Tungenus fauentibus & clam adiuuantibus Prutenis cũ aliis,tũ conſulibus Gedanenſibus,quibus permoleſtũ erat,Polonũ

Prutenis

Prutenis præfici Epiſcopum, cum pleraſque alias epiſcopales munitiones obtineret, reliquas quoque nempe Heilsbergam & Seburgum in ius ac di-

Tungenii Epiſcopi conatus.

tionem ſuam traduxit, nihil moratus promiſſa ſua de expectando iudicio Pontificis, cuius etiam diras appellationibus & aliis artibus eludebat: nec ſe ſiſtebat à Rege euocatus, nec exercitum dimittebat. Sed priuſquam operæ temporiſue precium vllum faceret Rex in Pruſſia, in Poloniam reuerti coactus eſt, cum propter peſtem Toruniæ, & in omni ea ora inualeſcentem, tum vt Sileſiorum conatibus obuiam iret. Quamobrem ad medium Iunii Petricouiæ comitia habuit.

Comitia Petricouiæ.

Ibi adfuerunt oratores Vladislai Regis Bohemorum, Polonorum opem contra Vngarum Morauiam & Sileſiam infeſtare non ceſſantem implorantes.

Regis Boem. legatio.

Itaq; miſſa ſunt filio à Rege viginti quatuor millia aureorum in ſubſidium belli. Contra Sileſios vero, qui & Poloniam ſubinde vexabant, & plerique Matthiæ partes ſequebantur, placuit rem geri totius regni expeditione: iuſſæque omnes copiæ ad medium Auguſti menſis ad Meſtouiam conuenire. Inſtitutus etiam tunc eſt nouus Palatinatus in tractu Lublinenſi, qui ad eam diem nullus fuerat, detracta parte de Sendomirienſi, cuius iuriſdictio amplior eſſe viſa eſt, quam vt eius moles commode ab vno Palatino ſuſtineri poſſet.

Palatinatus Lublinenſis inſtituitur.

Rex conuentu ſoluto Corcinum diuertit, ad bellum ſe apparaturus. Interim ei nuntiatur, Podoliam atque Ruſſiam à Tartaris Duce Aidoro Eczigeris filio populabundis peti.

Podolia & Ruſſia à Tartaris vaſtatur.

Nihil tamen rerum vtilium prouidit, ac ne præmonuit quidem Podolios, vt ſibi proſpicerent. Itaque factum eſt, vt à ſeptem millibus Tartarorum, & eorum quidem male armatorum, omnis circum Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Zbaraſſum tractus, centum fere milliarium longitudine, latitudine vero triginta, cædibus & incendiis miſerum in modum nemine ſe opponente, vaſtaretur, plurimique mortales ſegetibus demetendis vacantes opprimerentur, & in ſeruitutem pecudum in morem abigerentur. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda fere centum millium hominum inſecuti quidem ſunt Poloni facto tumultuaria manu, ſed nil aliud perfecerunt, quam vt Tartari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut valetudinem ſequi feſtinantes non poterant, miſerabile ſpectaculum inſequentibus exhiberent.

Bellum Sileſiacum.

Rex ad Sileſiacum bellum intentus, præfixo tempore ad Meſtouiam adfuit: ſed copias tardius conuenientes totas ſex ſeptimanas præſtolatus eſt. ita vt commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendiis quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeo profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quod Nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tenciniis fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur.

Nobilitatis Cracouienſ. contentio.

Quorum pertinacia ægre victa, ſexta demum & viceſima die Septembris Rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lithuanis, ita vt ad ſexaginta millia armatorum in coeli crederentur.

Exercitus Regis Pol. numeroſus.

Ingreſſus Opolienſem tractum, Cruciburgum & Byczinum oppida cepit, præſidiiſque firmauit, agros populationibus quoquo verſus permiſſis diuexauit: tranſmiſſoque ad Chrapcouice Odera, vadabili tunc propter ſiccitatem, omiſſa Opoliæ oppugnatione, Vratislauiam contendit, vbi à Matthia ſe expectari acceperat: Bregam & Olauiam in tranſitu

poteſta-

poteſtatis ſuæ fecit. Occurrerunt autem ei interea oratores Vngari atque Bohemi, inducias poſtulantes: verum in congreſſum Vladiſlai filii res ſuſpenſa. Erneſti quoque Marchionis Miſniæ legati de pace inter Reges tractantes, pertentato prius Matthiæ animo, adfuere. Nec abhorrebat à pace Caſimirus: ſed Matthias ad omnem rei bene gerendæ occaſionem attentus, pacis conſilia turbauit. Ad Olauiam Caſimirus caſtra habebat quarto à Vratislauia milliari: nec ignorabat Matthias, eum cum alias minus cautum eſſe, tum ſpe pacis componendæ ſecurius ac remiſſius agere. Itaque ſub noctem equitatum & peditatum omnem emittit Vratislauia, vt Polonos populationi intentos adoriretur. Et fauere quidem ei prima facie fortuna viſa eſt. Cum enim tota nocte exercitus ille progreſſus eſſet, oriente ſole ad Zuanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine diſcurſantes partitis copiis excepit, facileque in fugam vertit. Accurrunt Tartari è propinquo, quibus viſis redit & fugientibus virtus in præcordia: inſtauratur prælium. Rex etiam Caſimirus re cognita (haud longe enim à caſtris hæc gerebantur) ſubmitti ſuis auxilio comitatum aulicum cum Paulo Iaſenio Theſaurario: ipſe reliquo cum exercitu ſubſequi feſtinat. Hoſtes vbi aſpexere vires Polonorum augeri, retrocedere ad ſuos in inſidiis latitantes incipiunt: ſed illi quoque fuga ſuorum conſternati, fugæ & ipſi ſe præſidiarii mandarunt: nec prius conſtitere, quam Vratislauiam peruenere. Debellatum tunc fuiſſet procul dubio, niſi Ioannes Rithuianius Caſtellanus Sendomirienſis & Mareſchalcus regni, duxque vniuerſi exercitus Polonici Polonos in hoſtium tergis hærentes præpropere ſiue inſidiarum metu, ſiue inſcitia & imperitia rei militaris reuocaſſet. Ceciderunt in eo conflictu de hoſtium exercitu mille: capti præter gregarios milites ſexaginta nobiliores. Poſt hoc prælium ad duodecimum Octobris commiſſum oratores Miſnenſes non diu commorati in caſtris Polonicis, quod intempeſtiuum eſſe putarent de pace tunc agere, rebus infectis diſceſſerunt. Illud ſolum à Rege Caſimiro impetrarunt, ne is Saganenſe territorium à ſuis infeſtari pateretur.

Vngari legati ad Caſim. Regem. March. Miſniæ legati ad Regem Pol. de pace inter Reges.

Caſtra Regis Pol. ad Olauiam.

Vngarus emittit exercitum in Polonos.

Vngari exercitus retroced.t.

Quarta demum & vigeſima die Octobris Vladislaus Rex Bohemorum aduenit, viginti millia bellatorum habens in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter Reges & conſanguineos exercitus peracta, Vratislauiam itum eſt, & in conſpectu vrbis vterq; exercitus fixis tentoriis coniunctiſque caſtris conſedere: cæterum deſides tempus terere, & nihil in medium conſulere. Communierat autem & caſtra ſua Matthias in vrbe ad monaſterium S. Vincentii, vt è re nata conſilium capere poſſet. Inde tacitus ſpeculabatur, quid Reges inceptarent, cum ſuſpiriis & euulſis capillis dictitans: facile ſe totum terrarum orbem imperio ſuo ſubiugaturum, ſi tantas taleſque haberet copias, quantas & quales contra ſe hoſtes adduxiſſent. Agri modo & pagi vaſtabantur, vagantibus quoquoverſus Polonis Bohemiſque ſine duce, ſine ordine. Cumque in eodem loco diutius caſtra eſſent, & villæ ac moletrinæ circumquaq; exurerentur, duplex malum exercitum inuaſit, peſtis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Bohemia panis & cereuiſia, ſed magno venibant. Nec tamen veniebat in mentem Polonis, Vielunia frumentum petere, cuius ibi permagnam vim paratam habebant: aut ſi veniebat, nemo erat, qui eam curam ſuſciperet, cum omnes viæ à Polonis, qui in Vngari exercitu ſti-

Vladisl. Rex Boh. aduenit cum exercitu inſtructo.

Matthias Vng. R. caſtra ſua communit ad monaſterium S. Vincentii.

pendia contra Regẽ & populares ſuos faciebant, inſiderentur: à quibus permulti de Polonico & Bohemico exercitu pabulatũ aut frumentatũ temere procurrentes excipiebãtur, ita vt plenæ eſſent captiuorũ turres & ergaſtula Vratiſlauienſiũ. Vngarus vbi animaduertit tantũ illũ Polonorum & Bohemorũ cũ ſuis Regibus torporẽ ac inſcitiã, deſpicere eos, quos initio formidarat, cœpit: miſſiſq; in Poloniã expeditioribus copiis, cũ qbus Opolienſis quoq; & Freiſtadienſis ſiue Kozuchouienſis Duces ſuas cõiunxerunt, Siradienſem orã omnem, & maiorẽ Poloniam infeſtauit, ac vehementer afflixit, nemine reſiſtente. Agreſtes quidẽ apud Boleſlauieciam opponere ſeſe venienti hoſti auſi, paruo negotio fuſi ac diſſipati ſunt. Apud Clobuſcum tamen, qui eo excurrerãt, ab agreſtibus & oppidanis profligati ſunt. Arx Miedzirecia excurſione illa in hoſtiũ poteſtatem venit, dedente eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio, nulla ad id neceſſitate adacto. Ob quod facinus is poſt finitum bellũ patrimonio multatus eſt à Rege. Hæc quũ ita fierent, & peſtis fameſq; in caſtris Polonorũ atq; Bohemorum ingraueſceret, & incommodũ bello gerendo tẽpus hybernum vrgeret, de pace inter Reges agitari cœptũ eſt. Cõgreſſi bis in patenti cãpo tres Reges 21. demũ die Nouemb. nihil aliud inter ſeſe conſtituere, quã vt delecti ab vnoquoq; conſiliarii quaterni Vratiſlauię conuenirent. Quod cũ factum eſſet, re inter delectos agitata, pax quidẽ perpetua nõ conuenit: quæ ſatis æquis conditionibus conuenire potuiſſet, niſi Eliſabethæ Reginæ Poloniæ faſtus & pertinax odiũ obſtitiſſet. Nã ea Matthiam affinitate bellũ finire cupientem, quod neq; regio, neq; ducali genere ortus eſſet, generũ aſpernabatur. & quod patrui fratriſq; ſui inimicus fuiſſet, auerſabatur, ita vt nullis perſuaſionibus de ſentẽtia dimoueri poſſet: indulgebat aũ ei pluſculum Caſimirus. Cæterum induciæ triginta menſium conſtitutæ inter Reges, captiui & munitiones interceptæ vtrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tungenũ Matthias in eo fœdere cum ſua cauſa coniunxit. Bello conſummato Caſimirus Vladiſlaum filium dimiſit: ipſe per Poſnaniã iter faciens, Lencziciã profectus, Ludouici Bauariæ Ducis oratores, quorũ princeps erat Henricus Ratiſponenſis Epiſc. Vieluno acciuit. Ibi enim aliquandiu, quoad ipſe ex Sileſia rediret, expectare eos iuſſerat. Petebant ii Georgio Principis ſui filio Helduigin filiam Caſimiri in matrimonium. Nec abnuit Caſimirus Rex generum: ſed Radomiæ demum, quo is ad natalem Chriſti diem feſtinabat, res cõfecta fuit. Sub finẽ eius anni Nicolaus Blazeouius Sileſius Epiſc. Præmislienſis, cũ ille eccleſiæ tribus & viginti annis præfuiſſet, ſacris eo die operatus, quod ſe languere ſentiret, in lectũ ſe cõpoſuit, & mox expirauit. Cui cũ Collegium ſacerdotum eius eccleſię legitime inſtituto cõuentu ſucceſſorẽ dare vellet, à Rege per Spitconẽ Iaroſlauium Palatinũ Ruſſiæ vetitum eſt: fuitq; ſine Epiſc. ciuitas illa ferme tres annos, donec Andreæ Opporouio Rege petente commendata eſt à Pontifice, vt inde ſe tamen ſuſtentaret, qui Varmienſi Epiſcopa potiri per Nicolaũ Tungenum nõ potuit.

Per idẽ tempus Mahometes Turcarum Imper. quum Radulonem Palatinũ Tranſalpinæ Valachiæ, quẽ contra Stephanum Moldauum adiuuerat, pulſumq; reſtituerat, in fidẽ ſuam recepiſſet, tributariumq; feciſſet, miſſis in Moldauiã copiis ingentibus, Stephanũ quoq; ſubigere adortus eſt: verum is exercitus anni ſequentis initio ad 16 calendas Febr. à Stephano Palatino, qui vix quadraginta, vel (vt alii volunt) triginta millia habebat ex omni ſuorum hominum multitudine coacta, inſigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnẽ & Racouieciam paludẽ cæſus eſt. Centũ viginti mil-

Ergaſtula Vratiſlauien. plena Polonis & Boemis.

Polonia vexatur ab Vngaris.

Opolienſes fuſi ad Clobuſcum.

Medirec. ia dedita Vngaris.

Conuentus trium Regũ in campo.

Induciæ trium menſiũ inter Reges.

Bauariæ Ducis legatio ad Regẽ Pol. de filia Helduigi in matrimonium.

Premiſlien. Epiſcopa vacatio per triennium.

Tranſalpina Valachia in poteſtatem Turcæ venit.

Turcæ à Moldauiæ Palatino cæſi.

lia in eo exercitu fuiſſe dicuntur: nec prius fugā ſtitere Turcæ, quā Danubium traiecerunt, inſequentibus fugientes Valachis, & vſq; ad laſſitudinem trucidantibus, vel in paludē ac Danubium impellentibus. Itaq; ex tanto numero pauci euaſere: quin & ii, qui viui in hoſtium poteſtatem conceſſerant, Stephano iubēte omnes præter paucos inſigniores trucidati ſunt. Baſſę quatuor in eo prælio deſiderati: ſigna militaria capta centū & amplius. Nec tamen & Moldauo incruenta ceſſit victoria: quin eius acies multitudine hoſtiū prægrauata inclinare iā cæperat, niſi ipſe inter primos animoſe pugnans pugnā reſtituiſſet. Permagnum aūt cum ad victoriam, tum ad maiorē hoſtiū ſtragē momenrum ipſi attulit, quod omnē circumcirca regionem longe lateq; in primo Turcarū ingreſſu ipſe exuſſerat. Hinc .n. factum eſt, vt in magna commeatus & pabuli inopia Turcæ iuxta ac equi ipſorū debilitarentur. Moderate aūt Stephanus illa ſua fortuna vſus eſt, ſoli Deo victoriam acceptam referens, ac toto quatriduo deinceps omni, præter panē & aquam, cibo abſtinens. Ad Caſimirum deinde in Lithuaniam, quo is poſt initiū anni ſe contulerat, nuncios cum quatuor primoribus captiuis, XXXVI. militaribus ſignis, & parte manubiarū miſit: & quoniā non eſſe quieturū Mahometē facile intelligebat, petiuit, vt Rex cū exercitu propius in Ruſſiā accederet, vel ſolo nominis ſui terrore Turcā repreſſurus, & fidelitatis iusiurandū eo vſq; dilatū à ſe accepturus.

Moldaui legatio ad Regem Pol. cū captiuis & parte manubiarum.

Ad Mahometē quoq; ipſum legationē cū donis miſit queſtū, ditiones ſuas à latrunculis è Turcia profectis infeſtatas eſſe, eamq; manū à ſe profligatā meritas pœnas ſibi dediſſe, petebatq;, vt reliquos ex eo numero, qui elapſi eſſent, ad ſuppliciū ſibi dederet; quandoquidē exiſtimaret, iniuſſu ſuo id factū, quicquid factū eſſet.

Legatio Moldaui ad Turcam cum donis.

Pontifici quoq; & Vngariæ Regi dona miſit, opē contra tam potentē & communem Chriſtiani nominis hoſtē implorās.

Moldaus à Pontifice & Vng Rege opem petit.

Nec ita multo poſt aduenit ad Caſimirū Regē Iſaacus Trapezuntius Huſancaſſani legatus ad ſuſcipiendū cōtra Mahometē bellū, Regē cohortās: inde vero benigno cū reſponſo dimiſſus, ad cæteros Principes Chriſtianos eadē de re acturus profectus eſt.

Perſica legatio ad Caſim. Regem Polon.

Nō deſiit Stephanus nūciis aliis poſt alios miſſis auxilia à Caſimiro petere cōtra Mahometē, quē Adrianopoli ingentē belli apparatū facere ab exploratoribus didicerat. Et ſuadebant quidē Lithuani proceres, vt Rex tā inſigne Poloniæ & Lithuaniæ cōtra Turcas propugnaculum Moldauiā ſumma ope defenderet potius, quā ea amiſſa de reliquo ſuo dominatu dimicaret. Nihil tamē id Regē mouebat: nihil ne Polonici quidē Senatus preces ac monita idē ſuadentis, cū ad 5. diē Iulii Lublinū ad Regem non inſequens conueniſſet, & quindecim diebus ea de re conſultaſſet. Vbi Derslaus Rithuianius Palatinus Cracouienſis, & Ioannes frater eius Caſtellanus Sendomirienſis & Mareſchalcus regni approbantibus cæteris grauiter in Regem inuecti ſunt, quod per ipſius, patriſq;, & fratris negligentiā & conniuentiā Polonorum regnū, quod ipſi florentiſſimū accepiſſent, nō ſolū ab hoſtibus, ſed etiā ab ingratis ſociis, & male fœderatis Lithuanis, quos ipſe in poteſtate haberet, miſere afflictū & accisū eſſet.

Rituianii in Regem inuecti.

Nihil tamē iis clamoribus & hortationibus tunc effectū aliud, quā vt mitteretur ad Mahometē orator Martinus Vurocimouicius dapifer Cracouiēſis, poſtulatū & monitum pro amicitia, quæ inter Polonorū ac Turcarū Reges cōſtaret, ne ille Moldauiæ, quæ in ditione Regis Poloni eſſet, bellū inferre pergeret. Aliter coactū iri Caſimirū bellum ſuis illatū ſumma vi propellere, qui nunquā quorūuis Principū pcibus ac cohortationibus adduci ſe paſſus eſſet, vt Turcas bello laceſſeret. Si q.d Stephanus in Mahometē peccaſſet, cōmunium

Caſimiri Regis legatio ad Mahometem Turc. Imp.

munium conſiliariorum arbitrio cauſam cognoſci oportere. Nec defuturum Caſimirum, quin ſubditum Dominus ad ſatisfaciendum læſo adigeret. Cum his mandatis & munere, veſte videlicet zobellina, cuius oram margaritæ exornabant, miſſus legatus, & variis in itinere impedimentis vſus, vix intra vertentem annum ad Mahometem peruenit.

Capha à Turcis capta.

Tauricanorum Princeps vna cũ fratrib. captus.

Interea Mahometes ſeptuaginta nauium claſſe Tauricam Cherſoneſum miſſa, Tartaris vero cum equeſtribus copiis præſto eſſe iuſſis, Capham vrbem maritimam munitiſſimam Genuenſium ditionis, celeberrimo emporio nobilem, iuris ſui fecit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinq; annis inſtructa. Capta vrbe, Nobilitas cum vxoribus & liberis, ipſiſque proditoribus & Mengligere Tauricanorum Tartarorum Principe, ac duobus fratribus eius, qui ſiue fortuito tunc eo venerant, ſiue ſeruandi ſui cauſa ex agro in vrbem ſe receperant, Conſtantinopolim tranſlata: plebs vero dimidia facultatum parte multata, in ſuis ſedibus aliquandiu relicta eſt, poſtea tamen & ipſa alio traducta. Moldaui mercatores, legati, & exploratores centum ſexaginta omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ certum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſſimos contumeliæ & libidini barbari tyranni deſtinatos, & prædiuitem ſupellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui erat Græcus, opera à cæteris ſegregata, ac Turcis viginti quatuor, qui præſidii cauſa in ea fuere, partim per ſpeciem aquandi emiſſis, partim interfectis, Kiliam appulſa, in Stephani poteſtatem dedentibus remigibus venit. Capha & arcibus caſtelliſq; circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncaſtrum ſiue Bialogrodum nauigauit, eamq; vrbẽ ad oſtia Tyræ ſiue Neſtri fl. in Pontũ Euxinum ſeſe exonerantis, adiuuantibus à terra Tartaris expugnauit, aut, v. Dlugoſſius habet, imminere tantũ ei vrbi cœpit. Stephanus quidem Palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitũ, tamen imparem ſe eſſe hoſti [illegible] viribus ſentiens, in montiũ & ſyluarum latebris [illegible] quo diſtineret hoſtẽ, præſidiis firmauit. [illegible] quidam regii, qui ad Mengligerẽ Tartarũ allegati [illegible] perlata eſſent, pauor ingens & trepidatio mentes hominũ [illegible], non ſecus, ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſſia vaſtaretur. Conſultatumq; eſt aliquandiu de bello Turcico in comitiis Corcini, ad initiũ Iulii menſis inſtitutis. Verum omnia prius experiri, quã arma capeſſere, ac tã potentem hoſtem laceſſere, & reditum Vurocimouicii operiri placuit. Spes tamen auxiliorũ Stephano per Staniſlaum Vantropcam Palatinum Belzenſem, & Andream Boriſſouium Præpoſitum Lencziciẽſem & Canonicum Cracouienſem legatos regios facta eſt, exactumq; ab eo nouũ fidelitatis atq; ſubiectionis iuramentum. Id vero ea de cauſa potiſſimũ, quod Vngarus vltro auxilia pollicens, pellicere eum ad ſe ſatagebat. Per eos dies quum ingens vis imbrium decidiſſet, tantum inundauit Viſtula, vt Caſimiriam & Stradomiam oppida contigua Cracouiæ aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet, hortis, agris, & pomariis magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentoſius fuit, quod toto ſuperiori triennio tanta fuerat ſiccitas, vt non modo apud Ploſcum, ſed etiam apud Toruniam vadabilis eſſet pediti Viſtula. Pridie vero calendas Aprilis eiuſdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Hoc etiam fere tempore locuſtarũ vis ingens ex Vngaria, Moraui[a]

Bialogrodũ expugnatũ vel tentatum.

Comitia Corczini.

Legatio Caſimiri Regis ad Moldauum.

A Moldauo nouum iuramentum exactum.

Inundatio Viſtulæ.

Cracouiæ incendium.

Locuſtarũ vis ingens in Polonia & Maſouia.

uiá, & Sileſiá adueniens Lenczicienſem oram atq; Maſouiã peruagata non modo ſegetes atq; prata, verum etiam arborũ frondes depaſta eſt, continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus nonnunquam inter ſe, & ſolis aſpectum denſitate ſua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia.

Vilitas annonæ in Polonia.

Caſimirus ſex ſeptimanis apud Corcinum de Republica conſultando exactis, quinque conſiliarios de primoribus vtriuſque ordinis, & quatuor ſecretarios Canonicos Cracouienſes miſit in Scepuſium ad regundos fines cum Vngaris, & controuerſias diſceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per induciarum tempus redintegraretur, atque adeo induciæ quoque ipſę ſtabilirentur. Neque enim ſatisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis ſuperioris anni Matthias. Verum Vngari Turcici belli excuſatione vſi, ad eum conuentum non venere. Dimiſſo igitur conuentu Corcinenſi, legatiſque ad Scepuſienſem conuentum iterum deſignatis, Caſimirus ad decimum octauum calendas Octobris Cracouiam egreſſus vna cum Regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Georgio Duci Bauarorum Ludouici filio deſponderat, Poſnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Caliſſienſi & Lenczicienſi Palatinis, ac compluribus aliis ſplendidis viris & matronis, ad ſponſum miſit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, ſed tunc promiſſa duntaxat, non etiam exſoluta. Aduenienti non modo ſponſus cum amicis, verum etiam Fridericus Imperator cum nonnullis principibus Electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus eſt. Siradiæ deinde Caſimirus Rex Conſiliariorum conuentum habuit ad diem D. Martini ea potiſſimum de cauſa vt ſibi publice ſubſidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Marchioni Brandeburgenſi deſponſarat) & in apparatum nuptialem conferretur. Ac non eſt quidem negatum, ſed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum, qui non conuenerant. Ne denuo quidem ij ad diem D. Nicolao ſacrum euocati venere, non ignari, quamobrem accerſerentur. Ita nil tunc perfectum eſt de ſubſidio. Rex, quod reliquum erat anni, partim Pyſdris, partim Coli commoratus, cum de Sochaczouienſi arce & territorio cum Anna, Vladislai Maſouiorum Ducis defuncti vxore, tranſegiſſet, ſub initium Februarij inſequentis anni cum non mediocri procerum & mercenariorum militum comitatu eo contendit, arcemque tradente Anna ditioni ſuæ ſubiecit. Atque exinde Sochaczouia in ditione Regis permanet. Vngari vero & Poloni proceres cum apud antiquam villam congreſſi eſſent, inducias inter Reges redintegrarunt, cum inter eos conueniſſet, vt Matthias Caſimiro Smigrodum, Epiſcopo autem Cracouienſi Muſſinam redderet: Epiſcopus vero ne prædones ibi receptaret. Cum Moldauiæ Palatino vterque Rex duorum annorum inducias vt ſeruaret. Ad vtrum autem Regem Moldauia pertineat, vt alio conuentu inter proceres diſceptaretur.

Conſiliarii à Rege Pol. miſſi in Scepuſium ad fines regundos cum Vngaris.

Caſim. R. Heduigim filiam cum ſplendido comitatu ad ſponſum Bau. Ducẽ mittit.

Siradiæ conuentus.

Sochaczouia in ditione Regis Polon.

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

Ad res deinde Pruſſicas Rex animum conuertit, permoleſtè ferens, Nicolaum Tungenum ſe inuito in Varmienſem epiſcopam inuaſiſſe, & cũ Vngaro ex profeſſo ſentire. Videbaturque res ad rebellionem totius Pruſſiæ ſpectare, quod & proceres nonnulli Pruteni, & Gedanenſes inprimis Tungeno non obſcure fauebant: & vero Magiſter Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Matthiæ clandeſtina habuiſſe colloquia ferebatur. Ita Caſimirus maturè Sochaczouia profectus duobus cum milli-

Pruſſici motus.

Rex Caſimirus Toruniæ.
Legatus à Magiſtro Cruciferor. ad Regem Pol.
Magiſter ipſe ad Regẽ venit, honorifice acceptus.
Magiſtri fides ſuſpecta.
Templum D. Franciſci fulmine ictum deflagrauit.
Gedani ſeditio.
Elbingæ conuentus Prutenorum.
Reſponſum Turcæ legato Regis datum.

bus mercenariorum militum Breſtæ, Neſſouiæ, Toruniæque nullo operæ precio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. Interea venit ad eum Toruniam Vlricus Magiſtri Mareſchalcus & legatus, ſuſpicione Magiſtrum purgans. Ipſe deinde Magiſter Henricus Richtenbergius ad medium menſis Maii Mariæburgum, quo Rex iam ad finem Aprilis venerat, acceſſit: acceptus perhonorifice, procedentibus obuiam ac deducentibus duobus Epiſcopis, aliquot Palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaque audientia, denuo ſe Regi purgare inſtituit, & nouum iuſiurandum, ſi poſceretur, obtulit: contra Tungenum conſilio & auxilio ſe Regi non defuturum promiſit. Sed tamen benigne dimiſſus à Rege, quod promiſit, non præſtitit, varias moras & excuſationes nectens. Penultima die menſis Iulii Cracouiæ tectum ædis Diui Franciſci dum miſſa peragitur, fulmine ictum conflagrauit, eodemque ictu imago crucifixi in medio chori edito loco ſita, comminuta eſt, lapides ſiniſtri parietes templi abraſit, aliquot homines afflati: è quibus vnus tantum de ſodalitate Franciſcana mortuus. Res prodigii loco habita. Gliſcebat tunc Gedani ſeditio inter ſenatum & plebem: quam Rex miſſis illuc Iacobo Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Ioanne Rithuianio Mareſchalco ſedauit. Elbingæ deinde conuentum Prutenorum contra Tungenum inſtituit: ſed irrita reddiderunt conſilia eius Gedanenſes, & res Valachicæ ac Podolicæ eum in Poloniam reuocabant. Redierat enim à Mahomete Turcarum Imperatore Martinus Vurocimouius, renunciabatque, ad Varnam ſe eum maximis cum copiis in Valachiam euntem offendiſſe, expoſitiſque mandatis regiis, hoc ab eo reſponſum accepiſſe: illum poſtulata Regis facturum fuiſſe, ſi ea ad Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepiſſet: Tranſalpinenſium Tartarorumque ſibi vectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud ſuſcepiſſe; eis deeſſe non poſſe: daturum tamen etiam tum pacem Moldauoſi, is tributum ipſi penderet, captiuos remitteret, Kiliam vrbem ad oſtia Danubii ſitam Beſſarabibus reſtitueret. Quas conditiones cum Stephanus Palatinus non acciperet, Mahometem nauibus tranſmiſſo, & ob dubiam belli fortunam quinque pontibus iuncto Danubio, Moldauiæ infeſta ſigna intuliſſe.

Turcæ ac Tartari Moldauiam infeſtant.
Moldaui legatio ad Regem Caſimirum.
Turcæ Podoliam vexarunt.
Ruſſorum expeditio in Turcas.

Ab alia vero parte Tartaros quoque eam infeſtare: quibus dum obuiam it ſuis cum copiis Stephanus, ſpacium tranſmittendi per ocium Danubii Turcis datum eſſe. Hęc ſere Vurocimouicius referebat. Conſequebantur autem eum ipſius Stephani nuncii, alii poſt alios auxilium petentes, ac vt de Podolia & Ruſſia Rex eſſet ſolicitus, admonentes. Periculum enim eſſe, ne Turcæ peruaſtata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percurſata enim omni Moldauia, Soczauia, & Chocimo, aliiſque munitionibus fruſtra tentatis, Podoliæ quoque fines attigerunt, & aliquot vicos ignobiles ac pagos exuſſerunt. His igitur cognitis, Caſimirus Ruſſiam omnem, Podoliam, & Belzenſem tractum arma ſumere, & cum Paulo Iaſenio Theſaurario, & Belzenſi Chelmenſique præfecto ad Moldauię fines ſine vlla mora præſto eſſe iubet: ipſe omiſſa in præſens rerum Pruſſicarum cura, ſororeque Eliſabetha Henrici Pomeranorum Ducis vidua, quæ illis ipſis diebus cum filio Boguslao viſendi ipſius gratia Mariæburgum aduenerat, honorifice dimiſſa, reditum in Poloniam maturauit, & ad medium Auguſti Petricouiam, quo edixerat comitia, acceſſit. Ibi con-

Comitia Petricouiæ.

conſumptis fruſtra in conſultatione de Republica, ac defendenda ſeu vindicanda Moldauia tribus hebdomadis nil vtile conſtitutum eſt. Neque enim accommodatum eſſe videbatur expeditioni bellicæ anni tempus autumnale: & Ruſſi cum Iaſenio, quum diutius apud Camieneciam & aliis in locis Podoliæ ſtatiua habuiſſent, neque tranſgredi ſine Rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus vellent, neque domos iniuſſu regio diſcedere honeſtum putarent: non minoribus damnis omnem eam oram affecerunt, quam ſi hoſtilis exercitus eam peruaſiſſet. *Ruſſi Podoliam diuexant.*

Noui deinde conuentus, minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum vero Coli ad medium Septembrem inſtituti. Et Corcini quidem Rege pro ipſo poſtulante quaternorum groſſorum tributum agrarium impoſitum: maiores vero Poloni labefactationem iuris publici cauſati ſunt, quod Matthias Moſinius præfecturam maioris Poloniæ, & Palatinarum Caliſſienſem pariter obtineret, tributum id detrectarunt. Caſimirus Corcino Lublinum profectus, ſalutata Regina, quæ Radomia illuc venerat, in Ruſſiam Belzum vſque progreſſus eſt, vt fama aduentus ſui ſuos recrearet, Turcaſque reprimerat. Nec mora, exceſſerunt ii Moldauia, ſiue metu Regis Poloni aduentantis, ſiue peſte pariter & fame afflicti, ſiue quod hyems ingruebat. Non parum vero momenti illud quodque Mahometi ad maturandum reditum attulit, quod claſſem, quę ſupplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipſi ſubuehebat, tempeſtate diſiectam amiſit. Medio deinde Octobri Turcæ facta è Boſna excurſione Carniolam, Carinthiam, & Styriæ partem vehementer vaſtarunt, prædamque ingentem ac plurimos mortales captiuos abegerunt. *Conuentus Polonorum. Coli & Corcini.* *Turca Carinthiam, Garniolam & Styriam vaſtant.*

Porro Fridericus Imperator ſuſpicatus, Turcas à Matthia in ditiones ſuas immiſſos eſſe, ſimulque ratus oblatam ſibi occaſionem perduelles ſuos, illius fœderatos, vlciſcendi, delectu ſuorum habito, & quatuor millium Bohemorum auxiliis à Rege Vladiſlao accepis, nil retardatus hyemis aſperitate, munitiones ipſorum perduellium partim vi, partim deditione recepit. In æſtatem vero maius bellum contra Matthiam apparabat: miſſoque ad Caſimirum Regem Raphaele Leſczinio ad ſocietatem belli eum contra communem hoſtem inuitabat. Huic Bohemiæ Rex ſuam & ipſe legationem eadem de re adiunxit: Habebat autem is exploratum de hoſtili Matthiæ contra ſe animo & ſubdolis machinationibus: nimirum quod ille Moldauo abalienandi eius à Polonis cauſa auxilia contra Tranſalpinos miſiſſet: Nicolaum Komorouium Petri patruelem cum Alexandro filio ad ſe accitos de Berualdi, Ziueciæ, & Scſlori munitionum Polonicarum deditione ſolicitaſſet, promittens eas, quas ipſi in Vngaria ademerat, ſe redditurum: cum Cruciferis fœdus clandeſtinum pridem inchoatum in nuptiis ſuis confeciſſet, promiſſiſque auxiliis ad violandam pacem & bellum intentandum eos concitaret, atque in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet. *Frid. Imp. bello ſuos perduelles perſequitur.* *Legatio Imp. ad Regem.* *Vngari hoſtilis animus in Polon.* *Vngari fœdus cum Cruciferis.*

Hæc igitur cum explorata haberet Caſimirus, ad medium Aprilem anni inſequentis milleſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi ſeptimi comitia Petricouiam Polonis edixit, ipſeque ſubſequentibus Imperatoris & Vladislai Bohemiæ Regis oratoribus in tempore adfuit. Re ad Senatum *Ann. Chri. 1477. Comitia Cracouia.*

relata,

relata, placebat quidem auxilia mitti Imperatori: ſed quonam id modo fie-
ret, non apparebat, cum inane eſſet ærarium: Nobilitas vero neque militare
gratis vltra regni fines volebat, neque tributum admittebat. Itaque reſpon-

Reſponſum legato Cæſaris datum.

ſum oratoribus, Regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tartaros, Crucife-
roſque atque ipſos etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in
præſens auxilia Imperatori poſſe mittere. Et quo æquioribus animis id Prin-

Legationes Regis. Ad Imperatorem. Ad Regem Bohem.

cipes illi acciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius, ad Bo-
hemum vero Ioannes Dreuicius Secretarius regius oratores miſſi. Ac Bo-
hemo quidem pater tria millia aureorum dono miſit in ſubſidium, compa-
randorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia. In Pruſſiam vero, ac
Mariæburgum præſidij cauſa miſit Petrum Duninum Caſtellanum Siradi-

In Pruſſiam cum exercitu legati miſſi.

enſem, & præfectum Lencziciensſem cum ſexcentis equitibus, & quadrin-
gentis peditibus mercenariis, vt Prutenos in officio continerent, & Cruci-
ferorum impetum ſuſtinerent, ſi quem facerent in regiam ditionem, tantiſ-
per, donec Rex ipſe maioribus cum copiis ſubſequeretur. Nec ſane nil actū
eſt illa præſidii miſſione in Pruſſiam. Multorum enim animi ſanati ſunt,
multi adhuc immatura conſpiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas qui-

Nobilitatis & Ciuitatum Pruſſiæ ſtudium erga Polonos.

dem Pruſſica cum ciuitatibus conuentu Mariæburgi ad exitum menſis Iu-
nii acto, ſacramento ſe obligarunt, à Polonis nunquam defecturos. Si quod
autem bellum exoriretur, ſe pro illis arma ſumpturos: agreſtes quintum
quemque expedituros. Ciuitates vero ſingulæ militum certum numerum
promiſerunt. Iam verò & ij, qui in ditione Cruciferorum erant, conuentu
inſtituto ſtatuerunt inter ſe, non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellum
Polonis ij inferre vellent. Itaque non commouerunt ſeſe tunc Cruciferi,
præſertim quod neque Vngarus quicquam eorum, quæ conuenerant, præ-
ſtabat. Coegerat is quidem in Sileſia quinque millia mercenariorum mili-
tum: atque is exercitus, priuſquam educeretur quopiam, permagna licen-
tia in ſocios circumquaque non modo prædis agendis, verum etiam incen-
diis, ſtupris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Bo-

Matthiæ Regis exercitus ex Sileſia fugatus.

hemus, ſiue vt ſua tueretur, ſiue vt quoſuis Matthiæ conatus impediret, non
multo minores copias è Bohemia tranſmiſſas opponebat. Quarum aduen-
tum cum non ſuſtineret ille Sileſiorum exercitus, in Vngariam ſeſe raptim
euoluit, ſiue vt ſibi conſuleret, ſiue quod à Matthia acceſſeretur. Duxit qui-
dem & Vladislaus ipſe exercitum illum ſuum è Sileſia reuocatum in Au-
ſtriam, ab Imperatore accitus: verum non diu ibi moratus, ſiue quod ſatis
habebat Cæſar Auſtriam pacaſſe, ſiue quod deerat pecunia in ſtipendium

Rex Boem. à Frid. Caſ. inueſtitus.

tanto exercitui: octo enim millia Bohemorum habebat. Accepto igitur
Viennæ ab Imperatore ſolenni ceremonia vexillo, quo ſe clientem ſiue va-
ſallum Imperij Romani profitebatur, in Bohemiam omnibus cum copiis
ſuis reuerſionem fecit.

Mar. Truchſeſſius Magiſter Crucifer.

His igitur cognitis Cruciferi quieſcebant. Nec parum & illud inquieta
eorum conſilia turbauit, quod Magiſtrum per id tempus amiſere. Ac ſuffe-
cerunt ii quidem defuncto Martinum Truchſeſſum Commendatorem O-
ſterrodenſem, pridie nonas Auguſti habitis Regiomonte comitiis: nec ab-

Conuentus Corczini. Nobilitatis fremitus in Regem.

horrebat is à bello, ſed eum Fridericus Imperator minacibus literis deter-
ruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Pruſſia: non item in Polonia.
Nouo enim conuētu poſt comitia Petricouienſia Corcini indicto, fremere
Proceres & Nobilitas in Regem, nec velle tributum ab eo petitum. Licere,
aut

aut omnino ad conſilium de Republica accedere, eo quod Rex Derſlao Rithuianio Palatino Cracouienſi, poſt obitum Ioannis Pilecij ad Caſtellanatum eiuſdem vrbis prouecto, Ioannem Rithuianium Caſtellanum Sendomirienſem & Mareſchalcum regni ſucceſſorem in Palatinatu Cracouienſi dederat contra leges, quibus cauetur, ne vni plures magiſtratus honoreſue mandentur, cum idem Mareſchalcus regni eſſet. Iam vero de Komorouij defectione ad Vngaros conſtans fama increbreſcebat. Et res minime negligenda eſſe videbatur, quod arces & poſſeſſiones eius in faucibus montium Sarmaticorum, qui Poloniam ab Vngaria diuidunt, ſitæ, ſi ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipſi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter ſaliarum aquarum abundantiam reditus regios è ſalinis imminuturæ eſſent. Inde enim ſalem Vngaris ſuppeditari poſſe, quem hactenus è Polonia petere neceſſe habebant. Subornati igitur ſunt à Rege, qui ægrum Komorouij animum ſanarent. Ad extremum Spitco Iaroslauius Ruſſiæ, & Staniſlaus Vantropca Belzenſis, Palatini, ad eum profecti, perſuadere ei conati ſunt, vt arces illas cum poſſeſſionibus Regi Caſimiro traderet, pecunia, qua eas addictas ipſe tenebat, accepta: damnorum, quæ ſe Polonæ Reipublicæ cauſa accepiſſe prętexeret, æſtimationem bonorum virorum arbitrio permitteret. Quibus rebus cum nil apud eum proficeretur, miſſus Iacobus Dembenius Palatinus Sendomirienſis, & præfectus Cracouienſis cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquageſimum diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Zineciam incendit, Setlaros vero Marco Ratoldo addictos reſtituit. Tunc demum Komorouius Cracouiam ad Regem accurrit, facinuſque ſuum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus eſt. Et eo quidem vſque inflexerat Regis clementiam, vt ipſi alia bona in territorio Chelmenſi pro ademptis illis dare vellet: verum ille ſuperbe eam conditionem aſpernatus, & in Vngariam profectus, Matthiæ Regis opem implorauit. Ea vero deſtitutus, in Poloniam rediit, & Craſnoſtauienſe territorium à Caſimiro ægre impetrauit. Matthias enim tunc irritatus à Friderico Imperatore, cũ cũ exercitũ dimiſiſſe cognouiſſet, nequicquam diſſuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populationibus infeſtabant, ire cohortantibus, in Auſtriam fecit expeditionem, eamque totam ad fines vſque Bauariæ peruaſtauit, Friderico Imperatore ad Styriam vrbem ſe continente, & à Bohemis Poloniſque auxilium fruſtra petente, iam enim hyems imminebat. Sic igitur cum alio bello occupatus fuiſſet Matthias, quietiorem præter expectationem eum annum Poloni habuerunt. Stephanus autem Moldauiæ Palatinus vltro ſumptis armis Tranſalpinam infeſtauit, Radulonem Palatinum eius oræ cepit, eiectiſque Turcarum præſidiis vnum de ſuis purpuratis genti præfecit. Quin & Totruſſienſe territorium iuris Turcici ferro & flamma vexauit, ſalinaſque fructuoſiſſimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius Archiepiſcopus Leopolienſis, vir in bonis literis probe verſatus, verum libidinoſus, cum ſanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus diſtenſis manibus mortuus repertus eſt. Poſt quem duobus annis amplius Leopolis caruit Archiepiſcopo. Boleslaus autem Maſouiorum Dux Annam vxorem, Pauli Hanouij Palatini quondam Belzenſis filiam, exagitatus à fratribus, & proceribus, quod imparem duxiſſet, eadem leuitate, qua duxerat, repu-

Komorouius ad defectionem ſpectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Berualdum & Zinecia deſtructa.

Matth. Rex Auſtriam vexat.

Moldaui res geſtæ contra Tranſalpinos & Turcas.

Archiepiſcopi Leopolien. mors.

Archiepiſcopæ vacatio.

Maſſouiorum Ducum diſſ[i]dia coniugia.

repudiauit. Quod quidem coniugium longe tamen minus indignitatis habebat, quam fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à viro plebeio vxorem nefario matrimonio ſibi coniunxerat: eaque defuncta, ac ducali pompa ſepulta, alteram non minus obſcuram puellam Alexii cuiuſdam filiam vxorem ſibi adſciuit.

Caſimirus Rex amplius quatuor menſibus Cracouiæ præter morem cómoratus, ad exitum Nouembris inde diſcedens, Radomiæ reliquum anni tempus, & ſequentis principium exegit. Ibi vero Regina cum duobus filiis natu maximis, ac totidem filiabus relicta, Petricouiam, quo ad duodecimam diem Ianuarii comitia edixerat, profectus eſt. Nec tamen operæprecii quicquam ibi fecit, cum propter tardiorem aduentum & infrequentiam Senatorum, tum quod ne nouus quidem Magiſter Cruciferorum, quamuis euocatus promiſiſſet, veniebat, vt ſecundum pacta ſubiectionis iuramentum Regi præſtaret. Quin ad rebellionem plane ſpectare is ferebatur. Cumque ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxta ac Cruciferis impendebat, & ad continendos in officio Prutenos ſumptu opus eſſet, & in eum vſum tributum agrarium imperandum eſſe plerìſque omnibus videretur, aliquot temerarii iuuenes de Nobilitate maioris Poloniæ rem infectam reddiderunt. Priuilegium autem ibi tunc Rex edidit, ne cui Sendomirienſem Præfecturam oppignoratam, aut quouis modo obligatam habere liceret. Qui contra faceret, pro hoſte publico, & læſæ maieſtatis reo haberetur. Id autem Ioannes Rithuianius Palatinus Cracouienſis perfecit, cum ex teſtamento Derslai fratris Caſtellani Cracouienſis paulo ante mortui Præfecturam illam à Vladislao tertio Rege illi oppignoratam, gratis Regi reddidiſſet. Conuentu dimiſſo, Rex in Pruſſiam iter ſuſcepit. Lencziciæ Vngariorum procerum legationem ſecretam, defectionem à Matthia pollicentem, ſola Regina arbitra & interprete audiuit. Nec tamen ei quicquam certi reſpondit, iam antea fidem gentis fluxam ac dubiam expertus. Breſtæ deinde in Cuiauia Prutenorum conuentum egit, eoque Magiſtrum rurſus fruſtra acciuit: cæterum Prutenorum ſuorum animos confirmauit, Sbigneum Epiſcopum Vladislauienſem eis gubernatorem dedit, Mariæburgenſem Præfecturam à Ioanne Koſcielecio in Petrum Duninum Caſtellanum Siradienſem tranſtulit. Inde vero profectus, Breſtam in Lithuania adiit, ibique conuentu Lithuanorum ad medium Martium menſem inſtituto, Principatus illius rebus proſpexit. Vicarium pro ſe duobus filiis præſentibus vtrumuis cupentibus illis relinquere noluit, quamuis Albertus tacitis lachrymis cupere id ſe non diſſimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum Imperatoris orator cum non contemnendis donis, Tartarorum quoque Principis Nurduuladi legationem ſecum ducens, amicitiam & ſocietatem petitum amborum nomine, adiiciens: Tartarum Mahometis autoritate eo adductum eſſe. Quibus reſponſum: Regem libenter accipere quæ ſibi deferrentur, ſuoſque oratores ad vtrumque confirmandi fœderis cauſa miſſurum.

Turcarum ac Tartarorum legatis dimiſſis, Petricouiam Rex rediit ad comitia denuo ad Pentecoſten edicta. Interim Epiſcopus Vladislauienſis conuentu Prutenorum Grudenti poſt Paſcha deſignato, nouo conſenſu

Ann. Chri. 1478.

Comitia Petricouiæ.

Sendomirienſis Præfecturæ priuilegium.

Vngar procerum legatio ſecreta ad Regem.

Breſtæ Prutenorum conuentus.

Turcica & Tartarica legatio ad Caſim. R. de pace.

Comitia Petricouiæ.

Pruteni denuo iurant Regi Grudenti.

ros iureiurando, vltro ab eis oblato, Regi & regno obligauit. Ad Magiſtrum vero quinque legati miſſi, qui eum fœderis admonerent. Verum ille nil moratus ſalubria monita, non modo non venit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum contra Regem adornabat, non tam ſuis viribus fretus, quam Matthiæ, ac nonnullorum Germanorum Principum vanis pollicitationibus, ac ſpe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectis.

Cruciferi bellum in Polonos renouant.

Et quo maiorem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam & Culmam oppida, & arcem Starigrodum de Ioanne Sonnenbergio Bernhardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipendiis, quæ Bernhardus bello ſuperiori meruerat, & Rex iam prior ſoluere cœperat. Eas igitur munitiones militum præſidiis firmauit, ipſe cum exercitu ex agreſti fere multitudine conflato, ad Oſterrodam aliquandiu caſtra habuit, ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecere, vt ſine difficultate & controuerſia duodenûm groſſorum tributum decerneretur in ſtipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Pruſſia rem geri placuit.

Tributum Petricouia in militum ſtipendia decretum.

Nec aliud fere quicquam memorabile actum in illis comitiis, niſi quod importatio ſalis exotici in Poloniam prohibita eſt, propterea quod apud Pincum in maiori Polonia nouæ ſalinæ exortæ eſſent.

Salina Pinſcen. in maiori Polonia exorta.

Ad Matthiam vero miſſus eſt Stanislaus Vantropca Palatinus Belzenſis poſtulatum, ne ille rebellium contra regem ſuum Tungeni & Cruciferorum defenſionem ſuſciperet, fœderi, quod antiquitus inter Vngaros & Polonos conſtitutum, nec ita pridem renouatum intercederet, repugnantem.

Legatio ad Matthiam Regem.

Ad Pontificem vero Ioannes Goslubius Canonicus Poſnanienſis ablegatus eſt, queſtum de Balthaſare nuncio ipſius, qui Vratislauiæ degens, Vladislao quidem Bohemo vt hæretico, Caſimiro autem vt fautori hæreticorum in gratiam Matthiæ ſacris interdixerat.

Ad Pontificem Rom.

Reuerſus autem ex Vngaria Palatinus Belzenſis Budenſi Præpoſito comite, illud reſponſum à Matthia Rege retulit, eum fœderatis ſuis deeſſe non poſſe. Sed ſi Caſimirus bello contra Cruciferos abſtineret, habere Matthiam vias, quibus Cruciferi ad officium reuocentur, & ipſe fœderis iureiurando cum eis ſanciti religione ſoluatur.

Reſponſum à Matthia.

Hac igitur de cauſa miſſi ad eum denuò legati, qui exquirerent, quænam illa eſſent, quæ Matthias tectius ſignificaſſet. Ac nihil ii quidem eiuſmodi compererunt: pernegabat enim Matthias, ſe tale quicquam Caſimiro renunciari mandaſſe. Cum autem animaduerterent, magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infeſtaret, partim Cruciferos adiuuaret, conſtituerunt cum eo, vt ad initium Februarii menſis Regum vterque conſiliarios ſuos Olomucium omnium controuerſiarum finiendarum, pacisque inſtaurandæ cauſa mitteret, interea vero vtrinque ab armis diſcederetur: retineret tamen Rex Caſimirus munitiones, quas de Tungeno in Varmienſi ditione cepiſſet.

Legati denuo ad Vngarum miſſi.

Verum diſplicuere vehementer hæc pacta Polonis, iniuſſu ſuo conuenta. Iam enim Rex exercitum in Pruſſiam miſerat: atque is Cruciferos quieſcentes adhuc laceſſere veritus, Varmienſem oram infeſtabat.

Bellum Pruſſicum.

Præſto tamen fuit Tungeno Magiſter cum aliquantis agreſtiũ magis quã militum copiis. Sed Polonis nullam dimicandi moram facientibus, mox

in tutum ſe recepit. Quo facto liberius vaſtata eſt Varmia: ac ne Sambienſi quidem agro pepercit miles, munitioneſque aliquot de Tungeno receptæ ſunt. Adhæc auxiliares Vngari copiæ, quæ ſub ſpecie ferendæ opis Ioanni Duci Saganenſi contra Albertum Marchionem Brandeburgi, cum per Pomeraniam ad Cruciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione profligatæ aditu in Pruſſiam prohibitæ erant. His perculſi Magiſter & Tungenus de pace cum Epiſcopo Vladiſlauienſi & Theſaurario regni Paulo Iaſenio, ac Petro Dunino præfecto Mariæburgenſi tractare cœperant. Sed ſtatim incepto deſtiterunt, vbi de ictis inter Reges induciis, quibus ipſi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen ceſſauit regius exercitus à populatione Varmiæ munitionumque oppugnatione.

Tartarorũ excurſio in Podoliam.

Per id tempus Tartari domeſtica egeſtate penuriaque adacti in Podoliam incurſionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per inſidias hominum indicio comperiſſent, adeſſe Spitconem Iaroſlauium Ruſſiæ, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ, Palatinos, cum non contemnendo equitatu, diſceſſione ſimulata in ſyluis aliquandiu delituere, & mox ſecuris Polonis ad Bratiſlauiam excurrerunt, oppidum incenderunt: parumq; abfuit, quin & arce potirentur: ſed repulſi tamen, magna cum præda ſeſe receperunt. Per omne autem id tempus poſt ſolutum conuentum Petricouienſem Caſimirus cum vxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commoratus eſt.

Comitia Petricouiæ. Ann. Chri. 1479.

Legatio Matthiæ Regis.

Inſequentis demum anni die Ianuarij duodecima Petricouiam rurſus ad comitia iuit. Illuc venit ad eum legatus Matthiæ Regis Iaroſlaus Czarnohorius, poſtulans, vt conuentum de pace renouanda ad initium Februarij Olomucium condictum, ad Maium differret, adeumque ipſe veniret. Fore id ex re ipſius pariter & Vladiſlai filii, minoreque negotio res Pruſſicas componi poſſe. Quod ſi tempus illud locuſque ipſi non placeret, mutaret arbitratu ſuo. Sed bellum tamen Pruſſicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Matthias vrgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus Heilsbergam primariam Epiſcopi arcem munitam Poloni obſidebant: Tungenus vero rebus diffiſus ſuis, ad Magiſtrum in Sambiam profugerat. Grata fuit hæc legatio Caſimiro.

Tungeni res aduerſæ in Pruſſia.

Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri ſperaret, nec ſibi expedire videret aliquid laxamenti ei concedere, iuſſit tamen exercitum ſuum ab Heilsbergæ obſidione diſcedere, & omni bello abſtinere.

Regis legatio ad Math. Vng. Regem.

Ad Matthiam vero tres legatos, Raphaelem Iaroſlauium Mareſchalcum, Paulum Iaſenium regni Theſaurarium, & Andream Roſam Præpoſitum Lencicienſem ſumma cum poteſtate miſit, vt de conuentu cum illo conſtituerent, & ſpem ipſi facerent, facile & Magiſtrum veniam, & Tungenum aliam epiſcopam, duaſue pro vna impetraturum, ſi pax coiret.

Epiſcoporũ mortes & ſucceſſiones.

Deceſſerat enim paulo ante de vita Vincentius Epiſcopus Culmenſis, quem Andreas Bninius Poſnanienſis, & Paulus Grabouius Chelmenſis prope continuatis funeribus ſecuti ſunt. Ac de Poſnanienſi quidem fuere competitores Vriel Gorcanus, Gneſnenſis & Poſnanienſis Præpoſitus, & Cancellarius regni, cui collegium Poſnanienſe adminiſtrationem epiſcopę vacantis commiſerat, & Stanislaus Kuroſuancius Procancellarius. Sed Iacobo Archiepiſcopo interueniente Collegium Poſnanienſe regiam authoritatem in eligendo Vriele ſecutum eſt, qui etiam promiſ-

promiſſum Regis aliquanto ante habuiſſe dicitur. Reliquæ aliquandiu ſine Epiſcopis fuere. Obtulerat igitur ſeſe occaſio tranſigendi de Varmienſi Epiſcopa. Cum his mandatis profecti oratores regii, multis cum Matthia Rege & conſiliariis eius colloquiis habitis, tandem decreuerunt, vt ad Pentecoſten Matthias duos Epiſcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis habendum mitteret: Magiſter vero Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus ipſi adeſſent, & communi Vngarorum ac Polonorum placito Caſimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacem, quo facilius aſſiduas Turcarum incurſiones inhibere poſſent: nec deerat ſuadendo & orando Gabriel Cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum & pontificiarum partium iuuandarum ſtudio. Ardebat enim tunc inteſtino bello Italia, ſciſſa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus Pontifex, Ferdinandus Rex Siciliæ & Neapolis, & Reſpublica Senenſium: in altera vero Veneti, Florentini, & Mediolanenſium Dux, quæ Regem quoque Gallorum in ſuas partes pellexerat, & quinquaginta fere caſtella Pontifici ademerat: tantoque odio inflammata, in id bellum incumbebat, vt Veneti, ne Turcico bello implicarentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara ſiue Scodra vrbe Epiri, in qua defendenda permultum pecuniæ ſanguiniſque profuderant, eis tradita. Quo vero debilior erat altera factio, hoc ardentius Matthiæ opem expetebat. Eius igitur belli intuitu Matthias ad pacem cum Caſimiro faciendam propenſior tunc eſſe videbatur. Interea Caſimirus peractis comitiis, Sophiam filiam, quam Friderico Marchioni Brandeburgenſi nuptum dederat, Francofordiam ad Oderam ſplendido ſexcentorum equitum comitatu & apparatu ad ſponſum tranſmiſit: ipſe nouis conuentibus maiorum & minorum Polonorum ſeparatim inſtitutis, duodenûm groſſorum tributum impetrauit: Radomiamq; ad Reginam profectus, vſque ad Pentecoſten ibi manſit. Inde Petricouiam rediit, Siradiamq; nonnullos conſiliarios miſit: vbi Magiſter quoq; Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, ac regiæ Pruſſiæ Senatores adfuere. Sed cum ad viceſimam diem nequicquam Vngaros expectaſſent, Petricouiam ad Regem venerunt. Ac Tungenus quidem ad pedes Regis proſtratus, veniam impetrauit, permiſſuſque habere Varmienſem epiſcopam, cum Rege ipſe pariter, &, quæ præſens aderat, legatio collegii eiuſdem eccleſiæ pacto ſempiterno conſtituit, vt omnes deinde Epiſcopi, Prælati, & Canonici illius baſilicæ intra certum tempus, poſteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis verbis fidem ſuam Regi Poloniæ obſtringant, & præſto ſint ipſi, quoties neceſſitas flagitarit contra Cruciferos: Aduocatus quoq; epiſcopalis vt & ipſe Regi fidelitatis iuramentum præſtet: nec præficiatur quiſquam ei muneri, niſi Regis Poloniæ, & eccleſiæ eiuſdem ſubditus. Cæteri vero homines, qui ſunt in ditione Epiſcopi & collegii, decimo quoq; anno idem faciant: prouocationem ad Regem vt habeant: collegium vt non niſi gratum Regi Epiſcopum ſibi deligat. Quod tamen ita poſtea mutatum, vt Rex quatuor de collegio illo indigenas Prutenos idoneos ederet, de quibus collegium, quem vellet, Epiſcopum eligeret. Nec multo poſt ipſe Tungenus cum toto collegio in arce Mariæburgenſi, quemadmodum conuentum fuerat, promiſſum impleuit. Magiſter vero vanis Matthiæ promiſſis, clandeſtiniſq; literis ac nunciis lactatus, difficiliorem ſe præbebat, affirmans, cutem ſibi detrahi ſe paſſurum prius, quam

Italici motus.

Veneti pacẽ à Turcis redimunt.

Sophia Regis Caſim. filia Frid. March. Brandeb. nupta.

Tungenus in gratiam à Rege recipitur.

Varmien. Eccleſiæ pacta cum Rege Polonia.

in verba Regis Poloniæ iuraturum. Confirmabat autem eum Matthiæ legatio, quæ ad Caſimirum venerat, de ſuſpendendo in aliud tempus conuentu Siradienſi, & induciis cum Magiſtro ac Tungeno extendendis poſtulans.

Matthiæ & Vladislai Regum conuentus Olomucii.

Pendebat enim tunc Matthias ex euentu eius conuentus, quem cum Vladislao Bohemorum Rege apud Olomucium de pace inſtituebat: eoque conuentu ſe diſtentum præ ſe ferens prorogationem conuentus Siradienſis, & induciarum à Caſimiro petebat. Nec ſane difficilem hic ſe in eo, quod poſtulabat ille, præbuit: miſſiſque ad eum Paulo Iaſenio Sendomirienſi, &

Conuentus & induciæ prorogatæ.

Ioanne Baiſeno Elbingenſi, Caſtellanis, ad diem D. Bartholomæo ſacrum conuentum diſtulit, & inducias prorogauit; ipſe interim Radomiam, vbi Regina erat cum liberis, ſeceſſit, Magiſtro relicto Petricouiæ. Ibi enim dilatum conuentum expectare ipſi viſum eſt, non auſo ad ſuos in Pruſſiam pace infecta reuerti.

Pax inter Vng. & Bohemiæ Reges.

Interea pax inter Vngarum & Bohemum præſentes Olomucii coiuit, cuius hæ fuerunt conditiones potiſſimæ: Vt vterque Regis Bohemiæ titulum vſurparet: Bohemiæ totius ius & adminiſtratio cum iure eligendi Cæſaris penes Vladislaum: Sileſia vero, Morauia, & Luſatia penes Matthiam, quoad viueret, eſſet. Poſt mortem autem eius, ſi Bohemus prouincias illas à ſe abalienatas recuperare vellet, quadringenta millia aureorum Vngaricorum Regi & regno Vngariæ, & ſi quid præterea in redimenda bona oppignorata impenſum eſſet, perſolueret. Si tamen Bohemi eundem ibi cum Vngaris Regem crearent, nihil vtroque nomine ſolueretur. Pace autem facta, cum nihilo magis appareret in Polonia Matthiæ legato, Ma-

Matth. Regis legatio ad Caſim. Regem.

giſter cum ſuis Regem Corczinum, quo ſe contulerat, ſecutus eſt. Eo tandem ſub initium Octobris à Matthia legati adfuerunt, Regemque ſuum excuſarunt, quod bello Turcico occupatus Siradiam conſiliarios ſuos ad ſtatum diem non miſiſſet. Satagebant autem ii magnopere Magiſtro Regem Poloniæ reconciliare, renitentem admodum, quod ſe in verba Regis Poloniæ nunquam iuraturum, Deo & homini (Matthiam innuens) fidem dediſſe diceret. Proferebat autem non pauca, quibus à Caſimiro læſum ſe eſſe præ ſe ferebat. Quæ cum omnia confutata eſſent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabantque aperte: non oportere eum deinceps vllam rerum ſuarum ſpem in Matthia Rege collocare: barbarico bello illum diſtineri, neque commiſſurum, vt iniuſtam cauſam tueretur. Iam vero ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſe ſe & ipſos

Magiſter Cruciſ. Truchſeſſius iurat Regi Pol.

iret perditum, ac ne minis quidem abſtinebant. His igitur non tam flexus, quam fractus, deceſſit tandem de pertinacia, & nona die Octobris pacem cum Polonis inſtaurauit, & in arce Corczinenſi homagium Regi ſolenni more præſtitit, præeunte verba Ioanne Cracouienſi Epiſcopo. Idem fecere, qui cum eo venerant, primores Cruciferorum, & cum his ſex alii de Nobilitate, ac tres conſules Regiomontani. De cæteris vero omnium ordinum, qui tunc aberant, promiſſum, quod & ipſi ad eundem modum iuraturi eſſent legatis regiis præſentibus. Iurarunt & regii conſiliarii, qui recens in Senatum allecti erant, ſe fœdus initum ſeruaturos. De

Tranſactio Regis Pol. cum Magiſtro.

Brodnicia vero, Culma, & Starigrodo à Magiſtro interuerſis conuentum, vt eas munitiones ad diem D. Martini redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno geſtum eſt, Magiſtro & Ordini datis, quaterni à Rege Magiſtroque, & nonus ab arbi-

bobus communiter, delecti arbitrarentur: ſoluitque eo nomine poſtea Rex Magiſtro mille quingentos aureos Vngaricos. Porro de literis fœderis inter Vngarum & Magiſtrum icti placuit, vt vtrinque ad diem poſtridie calendas Februarii ad Rodolphum Epiſcopum Vratislauienſem tranſmitterentur, & ab eo præſente Ioanne Laſocio Scholaſtico Gneſnenſi, ſcriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur. Nam cum Matthia quoque & Vngaris pax conuenerat.

Pax inter Vng. & Pol. Reges.

His ita tranſactis, magna omnium lætitia Vngari oratores & Magiſter honorifice à Rege accepti, ac donati, domum diſceſſere. Nec ita multo poſt Rex in Lithuaniam cum Regina & liberis feſtinauit, Ioanni Epiſcopo, Iacobo Dembouo Caſtellano & præfecto Cracouienſi, & Paulo Iaſcnio Caſtellano Sendomirienſi commiſſa cura tranſigendi cum mercenariis militibus, qui ob non exſoluta Pruſſica ſtipendia paſſim, & maxime in eccleſiaſtica bona hoſtiliter graſſabantur, à nullo ſcelere & flagitio ſibi temperantes. Is enim tunc erat Lithuanicarum rerum ſtatus, vt Regis præſentiam vehementer requireret. Nam Ioannes Moſcorum Dux, ſubacto Nouogrodo magno & compluribus arcibus atque caſtellis finitimæ Ruſſiæ Albæ, quæ magno Lithuanorum Duci parebat, in poteſtatem ſuam redactis, vehementer reliquæ Ruſſiæ & Lithuaniæ imminebat. Amplum quidem is Principatum à maioribus ſuis acceperat: verum Tartaris, qui trans Volgam fluuium incolunt, obnoxium atque tributarium vſque adeo, vt legatis Tartaricis, atq; etiam veredariis tributum petentibus, vel alia quæuis de cauſa venientibus, cum equis veherentur, Dux ipſe pedeſter obuiam prodiret, & lactis equini, (qui potus eſt Tartaris gratiſſimus) poculum venerabundus porrigeret: ſi qua gutta inde in iubam equi deſtillaſſet, eã lamberet: interpreti legenti literas Tartari Principis ſelectam veſtem Zobellinam ſubſterneret: ipſe cum proceribus eas legi auditurus genua flecteret: nec vllum tyranni imperium detrectaret, etiamſi bellum contra Chriſtianos, fœderatos, ac neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet. Hanc tam duram ſeruitutem Ioannes vir animoſus & acer cum ferre non potuiſſet, vxore Græca magis etiam hominem inſtigante, ſumptis armis excuſſerat: finitimos etiam Ruſſorum Principes conſanguineos ſuo, aſtu magis, quam armis ſubiugarat: Nouogrodum magnum, ciuitatem opulentiſſimam & ampliſſimam, ac totius ſeptentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoldi armis adacti, centum millia aureorum nummûm, ſiue, vt Dlugoſſus teſtis eſt, ciclorum, quos rublos vulgo vocant, magno Lithuanorum Duci quotannis ad illud tempus pendere erat ſolita, Lithuanorũ ope deſtitutam oppugnatat, & in ditionem acceperat: trecentos ciuiũ primores interfecerat, eorumque facultates omnes abſtulerat: reliquis vero ciuibus tertia modo facultatum parte relicta, quicquid erat reliquum, ademerat: deniq; Archiepiſcopi ærarium auro, gemmis, & omni genere opum per multos annos congeſtarũ refertiſſimum ſpoliarat, ſolumq; aurum, argentum, gemmas, atq; vniones trecentis curribus aſportarat: nam qui reliquam ſupellectilem portabant currus, fuerunt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moſcus, totas prouincias Lithuanis, dum Caſimirus Polonicis rebus diuerſa parte orbis terrarum implicatur, ademerat, omnemque adeo Ruſſiam & Lithuaniam animo complexus erat. His igitur malis occurſurus Caſimirus, in Lithuaniam profectus, ibique tunc ſolito diutius commoratus eſt. Et

Militum graſſatio ob non ſoluta ſtipendia.

Moſc. Dux Nouogrodũ & bonam Ruſſia Alba partem ſubegit.

Moſci Tartarorum tributarii.

Equini lactu vſus apud Tartaros.

Ioan. Moſcou. Ducis res geſta.

Ruſſi duces finitimi à Moſcu ſubacti.

Nouogrodũ Magno Lituania Duci tributariũ.

A Moſco captum.

Nouogrodenſis prædæ magnitudo.

quam

quamuis Lithuani proceres bello repetere amiſſa optimum factu eſſe cenſerent, maluit ille tamen quietis conſiliis cum feroci Moſco rem componere, quod cum tanta acceſſione diuitiarum atque prouinciarum numeroſis & bellandi aſſiduitate exercitatis copiis abundare, ſuos vero longa deſuetudine armorum imbelles & effœminatos eſſe diceret: mercenario milite contra tam potentem hoſtem bellum geri oportere, cuius è Polonia & vicinis gentibus tam celeriter educendi ſibi copia non eſſet. Itaq; aliquot annorum inducias cum eo pactus eſt. Per id etiam tempus autumni Vngari duce Stephano Bathoreo ex Turcis, quorum erant centum millia, inſignem & omni æuo memorabilem victoriam reportarunt.

Induciæ aliquot annorum Lithuan. cum Moſcis.

Turcæ victi ab Vngaris.

Ann. Chr. 1480.

Hoc vero anno, & conſequentibus aliquot Caſimirus Rex iam grandæuus, cum vxore & liberis in Lithuania venationibus vacans annos aliquot conſumpſit, neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polonia, pace vndiquaque ſtabilita, accidit, præter quod Iohannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis, non multo ante deſignatus Archiepiſcopus Leopolienſis, viuere pariter & annales Polonicos ſcribere deſiit: vir nobilis, virtute, & conſtantia ſumma, eruditione & facundia, (vt illis temporibus) non vulgari, & induſtria ac dexteritate in rebus gerendis ſingulari præditus. Quas ob res, quamuis Caſimirum Regem Sbignei, ac deinde rurſus Iacobi Sieneniorum ornamentis impenſius fauendo grauiter offendiſſet, ita vt ſacerdotiorum reditibus ſpoliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumelioſe eiiceretur, proſcriptuſque de vita periclitaretur: poſtea tamen idem Rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti, & in erudiendis liberis vſus eſt. Vnde ditatus inſignia reliquit beneficentiæ ſuæ pietatiſque monumenta. Anno dehinc tertio ad medium menſis Iunii peſtis atrox ex Vngaria proſerpens Cracouiam, omnemque Poloniam minorem inuaſit. Sequenti vero anno maiorem quoque Poloniam, Maſouiam, Pruſſiam, ac Bohemiam quoque peruaſit, & plurimos abſumpſit: inter quos inſignis fuit Simon Lipnicienſis, eccleſiaſtes diſcretus, Bernhardiniani ſodalitii, homo obſcuro quidem loco natus, ſed probitate & ſanctimonia vitæ ita clarus, vt ægroti complures ad ſepulchrum eius priſtinæ ſanitati reſtituti memorentur. Quod quidem de Caſimiro quoque Caſimiri Regis filio, non modo conſtanti fama, ſed etiam certis gratulabundque teſtimoniis affirmatur: qui Simonem hunc intra vertentem annum conſecutus eſt, apud Vilnam tabe conſumptus, & in baſilica eius vrbis à patre ſolenni pompa ſepultus, & ipſe ſanctitatis opinione clarus. Fertur autem is tam caſte & continenter vixiſſe, vt medicis concubitum ſuadentibus, ſi ſanus eſſe vellet, mortem oppetere, quam pietatis Chriſtianæ legem tranſgredi maluerit.

Ioan. Dlugoſſus Hiſtoricus Pol. obiit.

Ann. Chr. 1482.

Peſtis in Polonia minore.

Ann. Chr. 1483.

Peſtis in maio. Polonia, Pruſſia ac Maſſouia.

Caſimiri Princip. s mors & vita.

Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, cœperantque nonnulli nobiliores etiam rapto viuere. In quibus Chriſtophorus Szaffranecius facta perditorum hominum manu è Pieſcouaſcala arce vias publicas infeſtabat, mercatoreſque Cracouienſes complures opulentos Lublinum ad nundinas proficiſcentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de cauſa proſcriptus, & cum proſcriptionem contemneret, circumuentus & captus, Cracouiæ iuſſu regio capitali pœna affectus eſt. Ita pacatiores tunc factæ ſunt viæ. In Ruſſiam deinde Rex iter ſecit, vt à Stephano Moldauiæ Palatino pridem promiſſum, ac diu di[illegible]

Latrocinia n Polonia.

Chriſtophorus Szaffranecius ob latrocinium dec. collatur.

Rex in Ruſſiam abiit.

tum

tum fidelitatis iuramentum ritu ſolenni acciperet. Itaque ſub initium autumni anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo octogeſimo quinto Leopolim Rex contendit, eoque Ruſſica & Podolica Nobilitas omnis euocata ipſi præſto fuit. Permulti etiam de Polonis & Lithuanis voluntarii ad eum confluxere, equis armiſq; bene inſtructi, ita vt viginti millium equitum bello aptorum comitatus ille numerum expleret. Cum eo porro Neſtro ſeu Tyra amne apud Haliciam tranſmiſſo Colomeiam ad ſtatutum cum Stephano diem profectus, ac in late patenti campo caſtra metatus eſt. Nec multo poſt Stephanus quoq; inſigni cum procerum equitumque caterua affuit. Peruicerat autem is, ne in propatulo ea ceremonia fieret. Proinde ſublime ſolium in tentorio regio pręparatum erat: in eo Rex ornatu regio ſedebat, adſtantibus Senatoribus. Stephanus vbi appropinquauit equo præſtanti vectus, ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium ab equitatu regio cingente tentorium: deſilienſque à primoribus tegii conſilii obuiam euntibus ad Regem introductus eſt, vexillum ſigno terrę Moldauiæ exornatum manu tenens: & adorato, vt mos eſt gentis, Rege, vexilloque ad pedes ſedentis abiecto in genua procidit. Interea ſolutis ex compoſito funiculis, qui tentorium ſuſtinebant, detectoq; tabernaculo, quæ fiebant intus, cunctis longe lateque patuere. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, ſolenni ceremonia conceptis verbis iuramentum fecit, ſe cum vniuerſa Moldauia in fide & clientela Caſimiri & ſucceſſorum eius Regum Poloniæ ſemper fore, nec alium quemquam præter ipſum dominum agniturum: contra quoſuis hoſtes auxilia ipſi miſſurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipſum initurum, neque hoſtile quicquam in eum & Polonos machinaturum: præmoniturum etiam ſi quem moliri quicquam eiuſmodi præſenſerit: pacem denique bellumque cum nemine iniuſſu Regis facturum eſſe. Subleuatus deinde à Rege, & ad oſculum admotus, menſæque adhibitus cum tredecim ſuæ gentis primoribus, & perhumane acceptus: denique Xeniis ornatus, in Moldauiam remeauit, tribus millibus equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à Rege acceptis: quibus præfuit Ioannes Karnkouius cognomento Polacus, quod cognomen peregre, cum in caſtris Sigiſumndi Imperatoris militaret, de patriæ nomine adeptus eſt. His autem auxiliis fretus Stephanus, particularibus certaminibus Turcas vehementer exercuit, & ſæpe non ſine ſtrage fudit fugauitque, Moldauis animoſe in eos procurrentibus, & cum premerentur, ad Polonorum ſigna agmenque extremum ſeſe recipientibus, & cum iis pariter hoſtem ferocius in ſe inuehentem reprimentibus. Ita retinuit tamen Principatum Stephanus, quamuis mutilum.

An. Ch. 1485.

Stephanus Palatinus Mold. iurat in verba Caſim. Regis Polon.

Rex confectis rebus Valachicis in Poloniam rediit, & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quaſi vacatione ætatis vtens manſit: Fridericum filium natu minimum ad Epiſcopam Cracouienſem ſecundum Ioannem Reſſouium tunc mortuum euexit (quod quidem anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo octogeſimo octauo factum.) Bellum autem Tartaricum per Ioannem Albertum filium geſſit. Vexabant ii crebris incurſionibus, magniſque incommodis afficiebant Ruſſiam atque Podoliam, ſemperque miſerabilem rerum omnium faciem recedentes relinquebant. Quibus tandem excitus Caſimirus, quum celeri nuncio didiciſſet, Podoliæ ac Ruſſiæ Tartaros imminere: Ioannem Albertum filium cum expeditis copiis auxi-

Fridericus filius Regis Epiſcopus Cracouien.

An. Ch. 1488.

Tartarorũ excurſiones in Podoliã & Ruſſiam.

Io. Ab. filius

Caſim Regis contra Tartaros. An. Ch. 1489.

lici comitatus contra eos miſit: ac Ruſſicæ & Podolicæ Nobilitati, vt cum eo ſe coniungeret, imperauit. Iam Tartari bipartito agmine cum duobus ducibus reuertebantur: quod dum accepiſſet Albertus, primum agmen, quod præcedebat, & quindecim millibus equitum conſtabat, magno animo adortus profligauit, prædam & captiuos recuperauit, exuuiiſque hoſtium cumulauit. Ad cæteros deinde, qui inſequebantur, contendit, & in inopinatos impetu derepente facto quaſi in pecudum cæde ad laſſitudinem vſq; verſati ſunt, Dux quoque hoſtium alter correptis armis tentatoque nequicquam cum paucis inordinatis marte cecidit. Decem millia equitum in hoc agmine fuiſſe Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euaſiſſe. Tunc autem Ioannes Albertus re bene geſta victor ad patrem reuertit, ex eo clarus charuſque cunctis haberi cœptus, militibus & captiuis reducibus virtutem, dexteritatem, & prudentiam eius prædicantibus. Quæ res magno ipſi poſt adiumento fuit ad regnum Vngaricum adipiſcendum, niſi fortuna nouerca in medio curſu eum deſtituiſſet.

Tartari à Polonis victi duce Io. Alberto.

Caſimiri R. fœdus cũ Bazete Tur. Imperat. per Nicol. Firleium.

Hoc ipſo anno Caſimirus Rex fœdus icit cum Baiazete Turcarum Imperatore per Nicolaum Firleium, qui poſtea Caſtellanus Cracouienſis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius deditionibus incommodaret. Cum Vladislao quoque filio Bohemorum Rege denuo ſocietatem contra Mattham Vngarum iniit. Erat enim Matthias quietis impatiens, & cum multa de Vladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæſiuiſſet, plura tamen indies appetebat, Duceſque Sileſios Ioannem Saganenſem, & Henricum Munſterbergenſem duriſſimis pactis ad dedendas ſibi munitiones Saganum, Sprottauiam, Kozuchouiam ſiue Freiſtadiam Suebuſium, Grunbergam, Vartebergam, & Francoſteinum adegerat: contra Fridericum Imperatorem, cui Vladislaus cliens Imperii recte deeſſe non poterat, bellum reparabat: Auſtriam infeſtabat, & multas eius munitiones in poteſtatem ſuam redigebat: quin Bohemię quoque imminere videbatur, & in Vladislai caput Bohemos quoſdam ſicarios comparaſſe dicebatur. Vladislaus igitur omnia domi foriſque ſuſpecta habens, cum ſe Matthiæ viribus imparem eſſe, Fridericum vero Imperatorem non modo nil opis adferre ſibi poſſe, verum etiam ope ſua indigere cerneret, ad patris arma recurrendum ſibi putauit. Nec ille abnuit ſocietatem, cum filii, tum ſua ipſius cauſa. Sed inſequenti anno Matthias omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidem bellum Auſtriacis, exercitum Friderici Imperatoris fudit, munitiones Auſtriæ pleraſque, & in his ipſam metropolim Viennam ſuæ poteſtatis fecit, Nouamque ciuitatem obſidione cinxit. Verum dum ea obſidetur, ipſe Viennæ apoplexia ſuffocatus eſt. Funus eius raptim, & minime regali pompa Albam regiam, vbi Regum Vngariæ ſepultura, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Friderici Imperatoris filius, quem paulo ante pater Principibus Electoribus aſſentientibus Regem Romanorum appellarat, & Aquiſgrani coronatas, cum exercitu aduolans, Viennam, & omnem Auſtriam imperio ſuo ſubiecit, & patri reddidit: nigram legionem reliquias Matthiæ exercitus fudit ac diſſipauit: mox Tirolenſem Comitatum, qui à Venetis infeſtabatur, donatione Sigiſmundi patrui ſibi adiunxit.

Polonis & Boemiæ Regum ſocietas contra Vngarum.

Auſtriam Matthias infeſtat.

Viennam capit. Matthiæ Regis mors.

Vienna & Auſtria recuperat. à Maximiliano.

Mors

Mors Matthiæ Regis, noui, ſed non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos cauſa fuit: quod quidem ex inteſtino Vngarorum procerum inter ſe diſsidio coortum eſt. Pars namque ad Ioannem Albertum Caſimiri filium regnum detulit, pars ad fratrem eius Vladislaum Bohemorum Regem: qui accitus à ſuis fautoribus celeriter cum tumultuariis Bohemorum copiis adfuit, & Budam caput regni fauore Beatricis Reginæ, ſpe noui matrimonii illectæ, pulſo Hanſelico defuncti Matthiæ filio notho, occupauit. Id cum didiciſſet Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominum mercede conductorum fuiſſe cenſebatur, ſub ſignis in Vngariam ingreſſus eſt: Sobinouiam, Eperiaſſum, & alia quædam oppida, quæ ipſi Budam eunti in itinere occurrebant, deditione occupauit. Caſſouia vero vrbs & arte munita, & valido aduerſariorum præſidio munitior, & commeatu bene inſtructa venienti portas clauſit. Itaque ea obſidione premi, & machinalibus è Polonia aduectis oppugnari cœpta eſt, ſed irrito conatu. Ab extrema æſtate in mediam hyemem extracta obſidio. Interim tentata pax inter fratres à Ioanne Varadinenſi, eodemque Olomucenſi Epiſcopo, qui ea de re in Poloniam ad Caſimirum, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit, ſed nihil obtinuit. Vladislaus vero, cum primores Vngaros pleroſque omnes opera & largitione Beatricis, quæ theſaurum regium in poteſtate ſua habebat, ad ſe pellexiſſet, exercitum ad inhibendos fratris conatus miſit. Cum autem in propinquo eſſent duo exercitus, cœptum ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ martis aleæ committere. Conſtitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vladislaum, Ioannes Albertus vero patrem conſuleret, ac de conditionibus pacis inter diſsidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus ſoluta obſidione Eperiaſſum ſe recepit, & Vngari diuerſi abiere.

Vngarorum diſſidium in creando Rege.

Io. Alb. cum exercitu in Vngariam it.

Bellum inter fratres Polones.

Caſſaria à Io. Alb. obſeſſa.

Induciæ ad certum tempus.

Erat Caſimirus tunc in Lithuania, ad repetenda bello ſua, quæ Moſci interuerterant, ſeſe comparans. Etenim poſt Moſcum defecerant re offenſi non magna: nempe quod cum Vilnam veniſſent, ad Regem quodam tempore intromiſſi non ſunt. Cumque alter illorum importunius vrgeret, ac digitum foribus paululum adapertis inſeruiſſet, ianitor eum attractis vehementius foribus preſſit, & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo ſatiata ira principum: quin ii recta ad Moſcum profecti, eius imperio ſe ſuaque omnia ſubiecerunt. Hæc igitur Caſimiro Moſcici belli cauſa fuit. Et tamen maiore euehendi filii, quam recuperandi amiſſa ſtudio incenſus, ira etiam in alterum filium, velut nimio plus cupidum, & in ſe ingratum ſtimulatus, pacem Ioanni Alberto diſſuaſit, ac continuare eum cœptum bellum iuſſit, ad futurum ſe ipſi cum validis ſuorum copiis ac Tartarorum auxiliis, cum primum res Lithuanicas compoſuiſſet, pollicens. Valde erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionem pacis, & quod per inducias anguſtiore annona & pabulo vtebantur, dilapſis: & tamen ei patris autoritatē ſequuto inchoatum bellum proſequi in hoſtico placuit. Induciarum tempore circumacto, cum primum per tempus anni ſequentis potuit, proxima quæque is populabundus vexabat & vaſtabat, donec Vladislaus querelis ſuorum, quorum agri ſpoliabantur, motus, octodecim peditum millia pariter & equitum ex Vngaris atque Bohemis conflauit. Vix quatuor millia

Seuerien. Ducem defectio ad Moſcum.

Belli Moſtici cauſa.

An. Ch. 1491.

bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapſis cæteris: nihil tamen territus hoſtilis exercitus aduentantis magnitudine, ad pugnandum cohortatus ſuos, in aciem eos eduxit: datoque vtrinque ſigno pugnæ, ad manus ventum.

Praliũ inter fraternos exercitus.

Strenue ſe gerebant Alberti milites, primoſque hoſtium loco mouerant, ſed prægrauante multitudine repreſſi, multis fortibus viris amiſſis ceſſere tandem. Dux ipſe cum fruſtra aliquandiu redintegrare pugnam conatus eſſet, duobus equis in ardore prælii amiſſis, tertio quoque grauiter ſub ventrem ſauciato, vix tandem Eperiaſſum euaſit. Parum autem abfuit, quin à duobus Bohemis inſequentibus caperetur, quum fracto gladio, quo ſe tueretur, non haberet: ni Krupſcius eques Polonus accurrens, ſuum ipſi gladium porrexiſſet, quo quidem ille vtrumque hoſtem transfixit.

Io. Alberti fortundo & fuga.

Vladislaus de euentu pugnæ certior factus, magis de ſalute fratris lætari, quam de victoria, miſſiſque ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus, vt Vngariam deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in verba ipſius iuraſſent, iuſiurandum remitteret: acciperet autem in Sileſia certa oppida, quæ omnia ditione teneret vna cum liberis ſuis, ſi quos habiturus eſſet, maribus tantiſper, quoad Rex factus non eſſet. Quod ſi Vladislaus nullis relictis liberis decederet, Ioannes Albertus poſt eum regnaret apud Vngaros. Nemini autem fraudi eſſet, cum eo contra Vladislaum ſenſiſſe: adhæc, vt iis, qui Matthiæ tempore exulaſſent, liber ad ſuos pateret reditus. Denique captiui vtrinque vt redderentur, itemque munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conſcripta, ac Vladislai Regis & quindecim procerum Vngarorum ſignis conſignata ſunt. Quibus peractis, in Poloniam ſe Ioannes Albertus recepit. Vladislaus autem, antequam dimitteret exercitum, Hanſelicum quoque cum non contemnendis Valachorum copiis Budam contendentem profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem vxorem duxit.

VladislaiRegis pietas

Pacta inter fratres.

Porro Caſimirus Rex in Lithuania certior factus de aduerſa Ioannis Alberti pugna, & quod is incolumis tamen euaſiſſet, bello Moſchico induciis in aliud tempus dilato, in Poloniam redire properabat, vt acceptam in Vngaria ignominiam inſtaurato bello deleret: id adeo, ſiue quod nihil dum de tranſactione filiorum inter ipſos cognouiſſet, ſiue quod eam non probaret: tametſi abſque eo non deerant ei cauſæ redeundi in Poloniam, nempe, vt Annæ filiæ Boguslao Pomeraniæ Duci deſponſæ nuptias faceret, eamque honoris gratia deduceret, & Ruſſis opem ferret.

Inducia Caſim. Regis cũ Moſco.

Anna. filia Caſim. Regis Duci Pomer. nupta.

Nam ruſticanus quidam homo cognomento Mucha collecto è Valachis & Ruſſis Pokucienſibus decem millium hominum exercitu, Ruſſiam infeſtabat, ſi non concitante, conniuente quidem certe Stephano Palatino Moldauiæ: Tametſi Mucham tunc Nicolaus Chodecius cognomento Zemelca vir fortis & rei militaris peritus, cum mercenario milite Polonorum fudit, multitudinemque illã promiſcuam diſſipauit. Cœperat tamen Mucha poſterius Ioanne iam Alberto regnante exercitum reparare: ſed cum ad mulierem quandam Ruſſam, quam deperibat, clanculum ſubinde commearet, obſeruatus & captus à Ruſſis Nobilibus Cracouiam ad Regem miſſus eſt, ibique in carcere vitam finiuit.

Mucha ruſticanus homo Ruſſiã infeſtat.

Mucha captus & in carcere finiit vitam.

Vilna igitur Rex Caſimirus profectus, quum Trocos vnius diei itinere peruenisſet, languere cœpit, & inualeſcente morbo, vbi animaduertit ſupremum vitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo Vladislaum filium exhæredauit. Deinde ſacris myſteriis rite perceptis,

niente

menſe Iunio animam Deo reddidit anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo. Inde funus eius in Poloniam ſolenni pompa elatum, in baſilica Cracouienſi ſepultum eſt. Nec multo poſt pars vrbis ad occidentem vergens cum ea domo Academiæ, quam collegium maius vocant, fortuito incendio conflagrauit, diraque lues & peſtis pecudum Poloniam adflixit. Aliquanto autem ante mortem Regis poſt medium Decembrem tres ſoles in meridie viſi: deinde cometes duûm fere menſium interuallo à ſolis occaſu apparuit, prodigia, vt creditum eſt, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadraginta quinque, vixit ſexaginta quatuor.

Caſimiri Regis mors. An. Ch. 1492. Incendium Cracouiæ. Peſtis. Prodigia.

IOANNES ALBERTVS REX.

CASIMIRO ſepulto ad medium Auguſtum Petricouiam noui Regis creandi cauſa itum eſt. Ibi varia fuere ſtudia procerum in Regis defuncti filios abſentes partita. Ioanni Alberto fauebant plerique propter ætatis prærogatiuam, & ſpecimen virtutis bello Tartarico editum. Nonnulli elatiore animo ac ſupercilio eius offenſi, partæ de Tartaris victoriæ Vngaricum bellum aduerſo aduentu geſtum opponebant: illam virtuti militum & fortunæ, hoc imperitiæ Ducis acceptum ferentes. Hi vero partim Alexandro natu proximo, ſuauioribus moribus & liberalitate prædito, partim Sigiſmundo iuniori regnum addicebant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni & Lithuani Iagellonis Regis opera coniuncti, ſub vnius imperio ſemper ſe fore promiſerant, & expedire id maxime regno videbatur. Iam autem Lithuani patris morientis iuſſu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum Ducem ſibi creauerant. Refellebant hoc alii: Lithuanos contra pacta conuenta veniſſe, qui inconſulto Senatu Polonico Ducem ſibi conſtituiſſent: indignum eſſe Polonos in Rege eligendo eorum ſequi ſententiam, quibus ipſi præire deberent. Haberet ſibi Alexander Lithuaniam, Ioannes Albertus Sileſiam à Vladislao fratre pacto promiſſam cum ſpe regni Vngarici: Sigiſmundum fato quodam, aut prouidentia diuina Polonis Regem relictum eſſe. Huius autem ſententiæ autores erant Raphael Iaroſlauius Mareſchalcus regni, ac Tencinii, quos ſequebatur cuncta Toporotum familia. Idem ſentire videbatur Sbigneus Oleſnicius Archiepiſcopus Gneſnenſis, qui Iacobo Sienenio ſucceſſerat. Tametſi creditum eſt, eum hoc quidem præ ſe tuliſſe, reuera autem Ioanni Maſouiorum Duci ſtuduiſſe: cum quo fixis in patenti campo tentoriis ſtatiua habebat. Non obſcure enim Ioannes regnum ambire videbatur: qui mille equitibus comitatus, vna cum fratre Conrado ad comitia venerat. Rex ad vim ſpectare videbatur, inſolentius & ferocius ſeſe gerentibus Maſouiis. Quo comperto, Regina Eliſabetha mille ſexcentos equites, ære ſuo Cracouiæ raptim conductos ad Fridericum filium Epiſcopum Cracouienſem, & cæteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præſidii cauſa miſit. Ex his complures erant, qui ſub Ioanne Alberto in Vngaria ſtipendia meruerant. Ibi tunc ſuperiores eſſe cœperunt Ioannis Alberti partes. Cumque frequens Senatus in aulam regiam, vbi Fridericus diuertebat, conueniſſet, & Fridericus Archiepiſcopo non veniente comitiis præſideret, viceſima ſeptima die menſis Auguſti Ioannes Albertus Rex renunciatus eſt, non magis procerum ſuffragiis, quam populi foris circum comitium ſtantis clamore adiutus. Cracouiam deinde

Procerũ diſſidium in Regẽ creando.

Alexander M. Dux Lituaniæ factus.

Ioãnes Maſouiæ Dux ad regnũ Pol. aſpirat.

Regina Eliſab. ſtudiũ erga Ioan. Albertum.

Ioan. Albertus Rex Pol. renũciatur.

reditum eſt: vbique de more nouus Rex à Sbigneo Archiepiſcopo ritu ſolenni vnctus diadema ſuſcepit. Et quoniam non ſatis ſecurus erat ab iis, qui in cõſequẽdo regno aduerſati ſibi erant, ſiue adeo, quod vlciſci eos cogitabat, & potentiam tamẽ eorũ reformidabat. cũ Vladislao fratre Vngariæ ac Bohemæ Rege ſecreto fœdus percuſſit per oratores: quo diſerte cautum, vt mutuam ſibi opem ferrent Reges contra rebelles ſubditos. Nam & hic erat ſuis contemptui. Verum non ita multa poſt, nempe poſt inſequentis anni 1493. principium Raphael Iaroslauius Mareſchalcus, & Sbigneus Oleſnicius Archiepiſcopus principes eorum, qui Ioanni aduerſati erant, obiere, angore animi confecti. Tametſi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus eſt. Ei ſucceſſor Fridericus Epiſcopus Cracouienſis ab Alexandro ſexto Pontifice Rege fratre poſtulãte datus eſt, ita vt idem Epiſcopam Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoque honore cumulatus. Adeo vero mittes fuere ſoles anni illius initio vſque ad medium Februarium, vt arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouoſque fœdus excluderent. Subſecutum eſt autem frigus intenſum diebus quidecim, quod omnia illi corrupit.

Fœdus Io. Alberti & Vladislai fratrum Regum.

Fridericus Cardinalis Archiepiſcopus factus.

Solenni coronatione peracta, Rex paucos menſes Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille ſexcentorum equitum aulicorum comitatu toto ſere anno obiuit. Quo venerunt ad eum legati Venetorum, & Baiazetis Turcarum Imperatoris, vtrique regnum ei gratulantes. Ac Veneti quidem prętera, quibus Baiazetes Albania per illud ipſum tempus peruaſtata, captoque Dyrrachio vrbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellum in Turcas ſuſcipiendum cohortabantur. Turca vero peramplis donis oblatis pacem & amicitiam ei deferebat, ſiue quod vires Polonorum eo bello, quod cum Moldauis geſſit, exploratas metuebat: ſiue quod prouidebat, ne pluribus ſimul bellis diſtineretur. Facile enim coniiciebat, Ioannem Albertum, niſi fœdere & iuriſiurandi religione adſtringeretur, non defuturũ Vladislao fratri & Vngaris: quorũ ditiones proximas ipſe tunc infeſtandas ac ſubigendas ſibi propoſuerat. Nec multo poſt eo ipſo anno excurrerũt Turcæ populabundi in Croatiam, & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiã ſibi progreſſos inſigni ſtrage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à Rege Polono petẽdæ cauſa fuiſſe videtur. Diu fuit anceps Ioãnes Albertus quid faceret, Venetiſne, an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc initum gloriæ, regniq; propagandi ſtudiu, & vlciſcendi patrui apud Varnam à Turcis interfecti cupiditas impellebat. Ad bellum autẽ procliuior, cũ Turcicas vires ſecũ perpenderet, animaduertebat apparatu maiori & ſociis auxiliiſq; ſibi opus eſſe. Occurebãt animo eius inprimus Vngari, qui tunc à Turcis vexabantur, & Vladislaus frater. Cum his igitur primum de bello Turcico communicare ſtatuit. Nam Fridericus Imperator ſenio morboque confectus per id ipſum tempus Viennæ obierat.

Turca & Venetorum legatio ad Io. Alb Regem.

Friderici Imp. mors.

His ita maturo conſilio apud ſe conſtitutis, vix tandem intra vertentem annum legationem Turcicam Rex dimiſit, trium annorum induciis cum Baiazete pactus iuramento vtrinq; intercedẽte. Deinde cum Vladislao fratre apud Libliũ in Scepuſio conuentum celebrauit, Siguiſmundo & Friderico fratribus, & Friderico Marchione Brãdeburgenti ſororis filio comitatus. Ibi publice redintegrata eſt inter Reges fratres beneuolentia, fœdusq; inter Vngaros & Polonos. Secreto vero actum dicitur inter ſolos fratres ſemotis arbitris

Induciæ cũ Turca.

Fœdus & pacta Regũ Vng. & Pol.

arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eiiciendo Stphano Palatini è Valachia, ac Sigiſmūdo in locū eius ſurrogando. Sed rumor deinde ſiue verus, ſiue celandi conſilii gratia cōfictus, vulgo ſparſus, infectis rebus diſceſſum eſſe. Soluto fratrum cōuentu, Cracouiā ſe Ioan. Albertus recepit, ibiq; legationē Turcicam alteram, quæ tunc forte oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies vltima die Iunii atrox incendium ad portam nouam poſt occaſum ſolis graſſatum maximā Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & Occidentem vergit, cum tectis turriū & mœnium atq; templis abſumpſit. Poſt quod tempus Iudæorum domicilium, qui eouſque ſparſim in vrbe habitarant, graſſanteque incendio illo à militibus excuſſi atq; direpti erant, Caſimiriam translatum eſt in ripam Viſtulæ: quem locum Caſimirus Magnus gymnaſio deſtinarat, & exædificare cœperat. Sub finem Septembris Tartari Tauricani ſiue Præcopienſes in Podoliam & Volyniā irruptionem fecerunt, ferro ac flamma omnia proſternentes. Qua de re mature certior factus Rex, aulicum comitatum ad reprimendos eos miſit: qui quum ſe cum mercenario milite, qui tunc modicus publico ſtipendio ad præſidium regni conductus erat, coniunxiſſet, impigre Tartaros cum grandi hominum, iumentorum, pecudiſque omnis generis præda reuertentes perſecutus eſt, & ad Viſniouecīam caſtellum Poloniæ aſſecutus, hoſtem non fefellit. Excepere enim Tartari incurrentium in ſe Polonorum impetum, celeriterq; paucos pugnę intentos circumuecti, ad manus quidem non temere veniebant, verum ſagittis eminus equos pariter & homines configebāt, & plena ad extremū victoria potiti ſunt, multis claris & fortibus viris cæſis. Per eos autem ipſos dies duo portēta Cracouiæ extiterunt. Mulier enim quædā in platea, quæ à ſancto ſpiritu nomen habet, infantem exanimē peperit, cuius dorſo ſerpens viuus inhærebat, arrodens ac depaſcens cadauer. Altera vero in ſuburbana villa, cui Nigræ nomen, ad decimum calendas Nouembris monſtrum edidit, cætera quidem humana figura, ſed collo & auribus leporinis, & vno grandiore inteſtino totum ventrem occupante, diducto rictu ſpirans.

Cracouiæ incendium atrox.

Tartari Podoliam & Volyniam vaſtant.

Polonos ad Viſniouecium ſuperant.

Mōſtra Cracouiæ nata.

Sequēti anno, qui fuit milleſimus quadringēteſimus nonageſimus quintus, nil memoratu dignum accidit in Polonia, præter quod Ianuſſius Maſouiorum Plocenſium Dux cælebs in humanis eſſe deſiit. Secundum quē Io. Albertus Rex tractum Plocenſem iure feudi (vt vocant) ad ſe deuolutū regno adiunxit. De reliqua vero Maſouia, Czirnenſi, Varſauienſi, Viſſegradēſi, Zacrocimēſi, Cziechaoouirnſi, Lomzenſi, & Nouiduorenſi territoriis diſtincta, cum Conrado fratre eius ſuperſtite ſequenti anno ita tranſegit, vt is Czirnenſem quidem territoriū ſocius & fœderatus Regum Polonus, vna cum poſteris maſculis tātum iure ſempiterno obtineret: Regi contra quoſuis hoſtes ſuppetias ferret: ipſo inſcio cum nemine fœdus ferret, aut pecuniam illis ſubditis imponeret: reliquias vero ſatrapias ſiue præfecturas ipſe modo, quoad viueret, haberet, poſt obitum eius ad Regem regnumque rediturus. Idq; ita ratum fore, ipſe pariter cū Proceribus & Nobilitate, oppidorumq; primoribus Lublinum veniens ſolenne iuſiurandum Regi daret. Verum id vix tantum poſt alterum annum elapſum præſtitit. Inundauit eodē anno ſupra modū Viſtula fl. ęſtate media, largis imbribus auctus. Ne ſequēs quidē annus milleſimus quadringēteſimus nonageſimus ſextus habet quicquam magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Caſimiri

An. Ch. 1495.

Ianuſſius Maſo. Dux moritur.

Plocen. tractus Poloniæ adiunctus.

De Maſouia tranſactio.

An. Ch. 1496.

Regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater Georgio Duci Saxoniç elocauit,
Barbara Caſim. Regis filia Georgio Duci Sax. nupta. & tranſactionem Regis cũ Conrado Maſouiorum Duce in comitiis Petricouienſibus factam. Obiit etiam eodem anno Philippus Callimachus, cuius mors non ingrata accidit Polonis. Fuit is natione Tuſcus, verſatus aliquandiu in miniſterio Pii ſecundi Pontificis. Deinde vero, cum ſucceſſor
Phil. Callimachi mors Pii ſecundi Paulus ſecundus Pomponium Lætum, Platinam, & quoſdam alios viros eruditos amicos Callimachi, ſiue quod de religione male ſentirent, ſiue quod in ſe conſpiraſſe dicerentur, prehendi iuſſiſſet, Callimachus Caſimiro adhuc regnante in Poloniam profugit, & pręceprorem regiorum filiorum egit, Cum autem in familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimum apud eum gratia & conſilio valuit, vſque adeo, vt cum is Rex factus eſſet, Callimachi arbitrio magiſtratus & honores mandarentur, & res plerçque omnes publicæ & priuatæ Regis gererentur. Quare ingentem ſibi inuidiam apud Polones Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem Regis nomine apud Venetos & Pontificem Romanum obiens, rediturus eſſe in Poloniam non putaretur, in apertum erupit. Sed rurſus eo reuerſo non tam reſedit, quam diſſimulata eſt, quoad ille vixit. Ad tyrannidem incitare Regem, decretaque eius vendere ſiue creditus, ſiue inſimulatus eſt. Periit autem Callimachus fluxu ventris exinanitus initio menſis Nouembris, quo
Peſtis Cracouia & in minori Polonia. tempore peſtis ex Vngaria & Silefia proſerpens, Cracouiam & minorem Poloniam inuaſit; quæ cũ hyeme, quæ fuit aſperrima, conquieuiſſet, æſtate ſequente maiorem in modum recruduit, & ad hyemem vſque longe lateque
An. Ch. 1497. graſſata, plurimos mortales abſumpſit. Commodum tamen Rex Nobilitatem, ac de plebe quicunque militiæ nomina dederunt, ei ſubduxit: nisi quod iis, qui peſtem effugerant, gladius tamen hoſtilis non vſque quaque pepercit.

Bellum Valachicum. Erat Ioannes Albertus gloriæ & imperii propagandi percupidus. Inprimus autem Turcas, Chriſtianis omnibus formidabiles, hoſtes ſibi deſtinabat, idque ſiue pio Reipublicæ Chriſtianæ iuuãdæ ſtudio, ſiue vt Vladiſlai patrui necem vindicaret: tametſi iactatum vulgo, & creditum, eum Valachiam ſubigere meditantem, fallendi Stephani Palatini gratia, Turcicum bellum præ ſe tuliſſe: & ne vltro tam potentem hoſtem laceſſere videretur, curaſſe per ſubornatos homines, vt ſibi renunciaretur è Podolia, Turcas infeſto exercitu Moldauiam & Podoliam petere: quod quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quod induciarum finis iam inſtabat. Cum igitur apparatum belli permagnum feciſſet, & Conradum Maſouiorum Ducem Lublini, quemadmodum conuenerat, clientelari iuramento ſibi deuinxiſſet, ipſum quidem expeditione bellica tunc inſtante li-
Conradus Dux Maſo. iurat Regi P. l. berauit, auxiliares modo copias vt ſibi mitteret. Alexandrum autem Magnum Ducem Lithuanorum, & Ioannem Tiffenum Magiſtrum Cruciterorum Pruſſiæ, qui Truchſeſſio defuncto ſucceſſerat, è formula fœderis euocauit: Nobilitatem omnem regni menſe Maio Leopoli ſibi præſto adeſſe iuſſit. Ad Stephanum quoque Moldauorum Palatinum legatos miſit,
Legatio Regis Pol. ad P. Moldauũ qui ipſum ad ſocietatem pii belli contra barbaros, cum ex formula fœderis accerſerent, tum Kiliæ & Bialogrodi recuperandi ſpe inuitarent. Ipſe cum Sigiſmundo fratre & peditatu mercede conducto mature profectus, Præmisliæ ſubſtitit aliquandiu, dum copiæ conueniunt. Ibi Creslaus Kurozuancius

nancius regni Cancellarius, & illo ipſo tempore poſt obitum Petri Bninii Epiſc. Vladislauienſis deſignatus, ſuo & Friderici Cardinalis nomine Regẽ conuenit, ab inſtituto reuocans. Quem Rex durius acceptum abire, & ſacerdotem ſacrorum, non belli curam gerere iuſſit: ſe vel ſubuculam ſuam concrematurum, ſi eam conſilii ſui conſciam ſciret. Hinc ſane nati ſunt, vel confirmati duntaxat ſermones hominum, quibus iactatum eſt poſtea, ſeu falſo rumore vſq; ad noſtra tempora, expeditionem illam ſuaſu Callimachi à Rege ſuſceptam, quo feroces minus morigeræ ſibi, diuinaque & humana iura contemnentis Nobilitatis Polonicæ ſpiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porro ii, qui in Moldauiam miſſi erant, renunciarunt Regi: exoptatiſſimum id bellum Stephano contra barbarum cum totius Chriſtiani nominis communem, tum ſuum peculiarem hoſtem accidere: itaq; non def[utu]rum eum eſſe commeatu exercitui regio ſuppeditando: quin & vires etiam ſuas cum Rege coniuncturū, vbi is ad hoſtium fines & Danubium peruenerit. Nam vt prius id faciat, minime expedire, ne Turcas & ſocios eorum Tranſalpinos intempeſtiue in ſe prouocaret. Verene autem hoc ita exiſtimarit, an cauere ſibi hoc prætextu voluerit, ne à Rege circumueniretur, incertum. Iam quidem & ipſe perſenſerat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios ſubmonentibus, contra ſe exercitum illum à Poloniæ Rege duci, vt ſe amoto Sigiſmundum fratrem Moldauiæ præficeret. Quod quidem eo ſtudioſius vulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduerſus Regem Poloniæ irritarent: idque partim, quod moleſte ferrent, ſecretiori conſilio ſe à Regibus excluſos fuiſſe, partim quod Moldauiam bello illo à ſua clientela prorſus abſtractam iri videbant. His igitur monitoribus Stephanus cautius obſeruabat, quid conſilii Ioannes Albertus caperet. Quem vbi comperit, recenſitis copiis, motiſque à Leopoli ſub finem Iunii caſtris, non verſus Camieneciam, qua compendioſior eſt via ad Kiliã & Bialogrodum, iter inſtituere, ſed ad Pokuciam oram deflectere, ibi magis etiam cœpit ſibi proſpicere: miſitque ad Regem tres legatos viros gentis ſuæ primarios, ſciſcitatum, amicuſne an hoſtis Valachiam peteret. Si Turcis bellum intentare decreuiſſet, poſſe eum longe maiori compendio & expeditiore via ad fines Turcarum peruenire, ſeque exercitum eius & commeatu adiuturum, & vbi hoſtium fines attigiſſet, copiis ſuis aucturum: ſin ſibi bellum faceret, daturum ſe operam, vt eum illati pœniteat. Hac tam ſuperba & minaci legatione commotus Rex, legatos contra ius gentium comprehenſos Leopolim aſſeruandos miſit: non expectatiſque Lithuanorum, Prutenorum, & Maſouiorum auxiliis cum infeſtis ſignis Moldouiam ingreſſus eſt, & omnibus rebus poſtpoſitis caput gentis Soczauiam petiuit, ſperans, Moldauos non modo terrore tanti exercitus, verum etiam impotentem Stephani dominatum pertæſos, & alioqui dominos crebro mutare ſolitos, vltro ad ſe defecturos: eoque captiuos omnes, quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterum quum Soczauia Stephani præſidio firmata venienti portas clauſiſſet, quaternis caſtris in conſpectu arcis poſitis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus eſt. Nec tamen proficiebat quidquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia armatorum in exercitu habuiſſe ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuiſſe exiſtimati ſunt, quum curruum eſſent fere

Moldaui reſponſum.

Moldauiæ Palatini legati ad Regem Pol.

Ioan. Alberti Regis conſilium de Soczauia.

Soczauia obſeſſa & oppugnata à Polonis.

 triginta

triginta millia. Ne tormenta quidem bellica Polonis defuere: ſed quantumcunque ea muri interdiu Poloni deiecerant, noctu Valachi impigre roboribus limo ſimoque oblitis reficiebant. Itaque cum in longum duceretur obſidio, Stephanus collecto è ſuis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regiis inſtituit. Nec tamen in apertum prodibat vſquã è nemoribus, ſed ex inſidiis modo carpebat exercitum Polonicum, & in pabulatores, nec impune tamen fere, impetum faciebat: maiores copias, ac Tranſyluanorum, Cæculorum, Tranſalpinorum, Beſſarabum, Turcarum, ac Tartarorum, quos partim prædæ, partim ſubiectionis ſuæ ſpe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam intercluſis itineribus, ne commeatus Polonis è Ruſſia & Podolia ſubueheretur. Spe defectionis Moldauorum fruſtrati Poloni, cum difficultatem belli circumſpicerent, penuriamque annonæ & pabuli, vt in tanta multitudine hominum & iumentorum, ſentire inciperent, nec Moldaui ad prælii dimicationem venirent, minus alacres eſſe, & fremere in Regem: reputare ſecum ſigna & oſtenta, quæ aduerſum belli exitum portendebant: nempe quod boues ducenti, qui Leopoli motis caſtris poſt exercitum agebantur, ſubita tempeſtate disiecti, recolligi omnes non potuere: equus candidus Regi charus, qui ad manum ducebatur, in tranſitu parui fluminis collapſus merſuſque periit. His igitur de cauſis miſſionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quod neque Lithuani, neque Maſouii veniebant: Cruciferorum vero Magiſter Tiſenius Leopoli decumbebat, vbi etiam extremum vitæ diem clauſit. Accedebat eo, quod ipſe quoque Stephanus pacem petebat, Vladislao Rege Vngarorum deprecatore, & pacificatore vtens. Nec tamen conſtat, verene id fecerit, an ſimularit, quo Polonos tantiſper, dum copiæ ſuæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Soczauiæ auerteret, quam extremo in diſcrimine verſari didicerat. Facile tamen Ioannes Albertus, in illo præſertim ſtatu rerum, quum febri etiam tentari cœpiſſet, perſuaderi ſibi paſſus eſt. Et quum de pacis conditionibus non conueniret, induciæ conſtitutæ ſunt, per quas liberius de pace agitaretur. Publicatis induciis confeſtim ſoluta eſt obſidio, quemadmodum conuenerat, iterq; pronunciatum in certum diem.

Oſtenta cladem Polonorum portendentia.

Induciæ cum Moldauo conſtitutæ.

Cum autem eo nouiſſet Stephanus, alio itinere Polonos recedere velle, quam veniſſent, ſiue quod breuior ea via eſſet in Poloniam, ſiue quod agri à populationibus intacti faciliorem commeatum exercitui præbituri viderentur, admonuit Regem per internuncios, conſultius eum facturum, ſi eadem via, qua venerat, exercitum reduceret: non tam planam illam alteram, quæ ad læuam vergeret: ſed ſyluarum denſitate & montium aſperitate, & anguſtioribus callibus impeditam. Vereri ſe, ne homines ſui agreſtes feri & indomiti, quique difficulter in officio continerentur, in anguſtiis negocium faceſſerent diſcedentibus. His monitis fides habita non eſt, quod homo vafer & inſidus ſibi ſuiſq; hoc conſilio proſpicere putabatur, vt integra ea ſibi loca ab incommodis belli manerent. Itaque itum eſt, qua placuerat, nullo ordine: nec abſtinebant Poloni manus rapinis & iniuriis obuiorum. Quartis iam caſtris ad Bucouiam peruentum eſt: vbi ſylua erat fagina, denſa, duûm milliarium ſpatio lata, anguſtam habens & præruptam inter aſpera ſaxa monteſque viam. Quam vna die cunctæ copiæ tranſire non poſſe viderentur, ad introitum eius Rex caſtra metatus ſubſtitit.

ſtitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis ſuis præire iuſſi, ſyluam ſine vllo obſtaculo emenſi ſunt. Altera die Rex præmiſſis tormentis & curribus, ipſe cum aulica ſua cohorte ſubſequutus eſt, carpento vectus propter aduerſam valetudinem. Pone ſequebantur minores Poloni cum Ruſſis incompoſiti, inermes, & quaſi in pacato ſecuti. Extremum agmen tenebant mercenarii. Ad medium ſyluæ impedimenta regia peruenerant, quum ecce agreſtes Valachi pedites vndique ex inſidiis coorti, impetum in ea faciunt, currus diripiunt, & facile impulſis, quas in hoc iam ante ſucciderant, arboribus, viam impediunt, ne progredi extrema agmina, neue regredi prima ad ferendam ſuis opem poſſent. Citra moram ipſe Stephanus cum validis equitum & peditum copiis improuiſus adeſt, & ingenti cum clamore extremum Polonorum agmen à tergo, & à lateribus adoritur. Tumultuantur Poloni re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma, ac vim hoſtium certatim pro ſe quiſq; animoſe ſuſtinent: ſed ſine ſignis, ſine ducibus, & ſine ordine res gerebatur. Nec exaudire quiſquam alterum poterat præ clamore, ſtrepitu, & fragore armorum, quem ſyluæ late reſonantes magis etiam ſonorum atque terribilem reddebant. Ad extremum vrgente hoſte, Poloni caſtra ſua, à quibus non procul abſceſſerant, repetiuere. Ibi quoque premente hoſte conſtipati, & conglobati nihilo magis ſeſe expediebant: deſperataque ſalute, cælitus opē incondita & indice trepidationis vociferatione implorabant. Hoc acrius inſtabant hoſtes, donec Rex, cognito ſuorum periculo, aulicum equitatum armis viriſque florentem ſuppetias ire laborantibus iuſſit. Qui cum nil ſibi reliquum ad celeritatem diligentiamque recurrendi feciſſet, ſyluam egreſſus, tympanorum, tubarumq; clangore, & fulgore armorum hoſtem in ſe conuertit. Inſtauratur de integro pugna. Interim ii, qui in caſtra compulſi in extremo verſabantur periculo, ſpacium nacti, qua quiſque poterat, elapſi, relictis impedimentis trepide per ſyluam ad primum agmen euaſere, quo Rex quoque iam peruenerat. Nec diu ſuſtinuere Valachi impetum equitatus regii, verum repulſi disiectique in fugam ſe coniecere. Poloni ſummotis fortiter, nec ſine ſtrage, hoſtibus, abſque vllo impedimento cœptum iter per ſyluam peregerunt, victoreſque ad regia caſtra peruenerunt. Poſtero die Rex cum toto exercitu in iiſdem ſtatiuis manſit, expectans, ſi quis forte de ſuis in ſylua delituiſſet, vel aberraſſet.

Polonorum clades ad Bucouinam ſyluam.

Recognitis copiis, complures de Nobilitate Polonica & Ruſſica deſiderati ſunt, partim cæſi, partim capti. Et Stephanus quidem plus quam barbarica crudelitate vſus, quotquot ſuæ poteſtatis fecerat, omnes in conſpectu ſuo trucidari iuſſit: quos autem Turcæ aut Tartari ceperant, in ſeruitutem abduxerunt. Compoſito deinde agmine Poloni motis à Bucouina caſtris progreſſi ſunt, pridiano periculo admoniti. Nec ſane quieuerunt hoſtes, quin opportunis locis carptim eos laceſſerent, vexarentque, non modo pabulantes & aquantes, ſed etiam in caſtris quieſcentes. Nocte quadam obſeruato venti vehementioris flatu herbas arentes cum frutetis haud procul à caſtris ſuccenderunt. Coorta flamma vento impellente magis ac magis caſtris propinquabat, affeciſſetque Polonos grandi incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas caſtris herbas deſecuiſſent, ac ſummouiſſent, atque ita ignem adrepentem ſtitiſſent. Semper tamen plus incommodi ipſi accipiebant

Palatini Moldaui crudelitas in Polonos.

Moldaui inſtant Polonicum exercitum.

Maſouii à Moldauis caſi.

Valachi, quam inferebant, præterquam quod ſexcentos equites Maſouios tunc primum à Conrado Duce ex fœdere in auxilium Regi miſſos, ad internecionem pene deleuerunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zatnouecium cum omnibus copiis ſuis inſedit, vt Polonos tranſitu prohiberet. Quo cum perueniſſent, commiſſa pugna dimicatum eſt vtrinq; totis viribus: ſed virtute Polonorum reiecti, & non parua affecti hoſtes ſtrage, in auia nemora ſeſe abdidere. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commode valeret, iactationemq; itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo ſtatiua habuit: per quos dies Poloni longe lateque quoquoverſus prædas egerunt. Interea rumor caſtra peruaſit, grandes hoſtium copias aduentare, Regemque clam deſerto exercitu ſubducere ſeſe velle. Quæ res temere credita ingenti omnes formidine impleuit. Maiores Poloni inprimis tumultuabantur, & raptim ſarcinas componebant, equorumque dorſis alligabant, turpem fugam relictis curribus & impedimentis cæteris parantes. Nox inſtabat omnia formidabiliora perturbatis reddiura, tecturaque ignauiam ad fugam ſpectantium. Itaque neceſſe habuit Rex, quamuis æger, & ipſe hominibus ſeſe conſpiciendum præbere, & Sigiſmundum fratrem circum primores mittere, falſum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, iamque pene fugitantium animos confirmaturus. Ita ſedatus eſt tumultus, repreſſaque fuga.

Rumor tumultu complet caſtra regia.

Lituanorũ aduentus.

Sequenti luce cum caſtra iam Rex mouere vellet, ſuperuenere aliquot millia equitatus Lithuanici ab Alexandro magno Duce eius gentis miſſi, Regemque, & exercitum omnem ſpe meliore & lætitia perfuderunt. Petierant autem à Rege Lithuani, vt ſe Moldauiam excurſionibus vexare, ac deuaſtationibus agrorum vaſtare pateretur: ſed ille non permiſit, aduerſam valetudinem ſuam cauſatus, propter quam accelerare reditum cogeretur. Cumque Sniatinum copias reduxiſſet Rex, tranſmiſſo Neſtro amne dimiſit exercitum: ipſe Leopolim lento itinere vectus, tantiſper ibi acquieuit, donec morbo liberatus fuit. Inde poſtea Craccuiam reuerſus, quaſi rem bene geſſiſſet, conuiuiis & compotationibus, amoribuſque mulierum & choreis impenſius indulſit. Ferturq;ue quodam tempore, cum noctu in vrbe vno aut altero fortaſſis miniſtro comitatus abſque lucerna obambularet, & in ebrios incognitus forte incidiſſet, exorto temere iurgio vulnus accepiſſe: ex quo laborauerit aliquandiu, ita vt immemor conditionis & dignitatis ſuæ, plaga illa non ſine dolore & rubore officii diuinitus admoneretur. Nihilo tamen magis vtilium rerum ſuis quidquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominiæ cladiſque: nec memor, quod Stephanum animoſum & ferocem hominem irritaſſet. Quæ res grauium incommodorum, & magni luctus Polonis atque Ruſſis deinceps cauſa fuit. Stephanus enim acceptam à Ioanne Alberto Rege iniuriam, bellumque ſibi immerito illatum vlciſci ſatagens, primo vere inſequentis anni, qui fuit milleſimus quadringenteſimus nonageſimus octauus, cum expeditis ſuorum Valachorum, Turcarumque, ac Tartarorum copiis in Podoliam & Ruſſiam irruit: & prætergreſſus Leopolim arcem vrbemque munitam, ad Canczíugam oppidum, & Viſlocum amnem longe lateque populabundus excurrit, & ingentem toti Poloniæ terrorem incuſſit, nemine ad arcendum hoſtem

Ann. Chr. 1498. Moldaui Podoliam & Ruſſiam populantur.

neque parato, neque animato; ſed omnibus ad fugam ſpectantibus, & non ſolum in munitiones, verum etiam in auios montes ac ſyluas ſeſe abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales vtriuſque ſexus, & omnis ætatis atq; ordinis à perſcrutantibus extracti, in miſerabilem ſeruitutem abducti ac diſtracti ſunt, ita, vt Thracia, Macedonia, Scythia, & Aſia Ruſſicis mancipiis implerentur. Supra centum millia hominum tunc abacta eſſe feruntur, cum infinita gregum, armentorum, & omnis generis præda. Præmislia, Radunum, Iaroslauia, Præuorſcum, & plura alia oppida cum innumerabilibus pagis direpta atque incenſa. Vnum operæprecium tunc à Polonis factum eſt, quod Cracouia metu propinqui periculi à latere Septentrionali turribus, propugnaculis, pinnis, vallo, foſſaque, Rudaua flumine in eam inducto, munitior & magnificentior effecta eſt, ſubmotis etiam longius pleriſque ſuburbanis ædificiis, quæ mœnibus vrbis è propinquo imminebant.

Captiuorū ingens numerus.

Neque vero hic tunc Ruſſiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda in Taurica depoſita, menſe Iulio iterum eaſdem regiones horribili graſſatione percurrerunt. Quibus incommodis & conuitiis hominum Rex motus, Nobilitate vniuerſa arma ſumere, & apud Sendomiriam celeriter ſibi præſto eſſe iuſſa, ipſe Cracouia relicta eodem ſeſe contulit. Sigiſmundus enim frater in Vngariam ad Vladislaum Regem paulò ante profectus erat. Dum ægre moliuntur, & conueniunt Poloni hoſtes præda onuſti ad ſua remeauere. Quo cognito Poloni quoque domos dilapſi ſunt, cum non multo minore quam hoſtes damno & incommodo Sendomirienſem tractum affeciſſent, præterquam quod abigendis tamen ac trucidandis hominibus abſtinuere. Rex quoque Cracouiam rediit. Per quod tempus Caſimiriæ apud Iudæos vitulus biceps natus memoratur, altero capite in loco caudæ, cauda vero in medio dorſi exiſtente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominentibus. Mali portentum id eſſe creditum. Nec ita multo poſt ſub finem Nouembris ſeptuaginta millia Turcarum per Valachiam in Ruſſiam ſe effuderunt, omnem eam oram, quæ ad Neſtrum & circum Haliciam, Zidaczouiam, Drohobiciam, & Samboriam, ferro & igni affligentes, & prædas agentes. Neque progrediendi & vaſtandi modum barbari vllum ſtatuiſſent, nemine ſeſe ipſis obiiciente, niſi Deo miſereſcente populi ſui repreſſi, atque adeo oppreſſi fuiſſent. Derepente enim intenſum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, vt circumſepti vndique Turcæ neque progredi, neque regredi poſſent. Ita iumentis pleriſque omnibus frigore & fame confectis, hominum quoque ſupra quadraginta millia alſiſſe & obriguiſſe feruntur. Multi reperti poſtea, qui interfectis equis in ventres eorum exenteratos calentes etiam tum ſeſe abdiderant, ſed ſucceſſu irrito: ſtatim enim calor artus vita & ſanguine deſtitutos deſerebat. Reliqui, cum ſe vtcumq; tamen explicaſſent, & in Moldauiam euaſiſſent, à Stephano Palatino & Valachis Polonorum inſequentium habitum mentitis, & locorum opportunitate vtentibus, diuexati & contrucidati ſunt, ita vt vix decem millia Iſtro tranſmiſſo ſalua euaſerint. In religionem hæc res ceſſit Turcis, ita vt ſibi perſuaderent, Polonos & Ruſſos diuinitus defendi & vindicari. Itaque non temere deinceps eam gentem bello ſibi laceſſendam & infeſtandam exiſtimauerunt. His tot ac tantis malis expiato Polonorum faſtu, magis propitium deinde numen affulſit Poloniæ,

Tartari etiam Ruſſiā & Podoliā vaſtant.

Vitulus biceps natus.

Turcæ Ruſſiam populantes.

Hyberna tempeſtate deleti.

Turcæ à Moldauis cæſi.

Cæterum nonnihil ſimultatis ſiue diſſidii Ioanni Alberto cum Vladiſ-
lao Rege Vngarorum, & Alexandro Lithuanorum magno Duce fratri-
bus interceſſiſſe videbatur. Cauſa diſſidii forte fuit hæreditas paterna, vel
bellum Valachicum, in quo Alexander quidem præter fœderis perpetui
legem promiſſumque ſuum Ioanni Alberto defuit. Vladislaus vero fauiſ-
ſe etiam Valachis viſus eſt: fœdus quidem certe inter Vladislaum, Ioan-
nem Albertum, & Alexandrum per legatos vltro vltroque miſſos ictum
eſt, quo cautum de auxiliis mutuis & ſocietate contra Turcas, & alios
quoſuis hoſtes, qui ipſorum alicui fœderati non eſſent: de periculis immi-
nentibus vt ſe inuicem præmonerent: neque quiſpiam cæteris inconſultis
cum Turcis pacem faceret, bellumue gereret. Qui contra feciſſet, ei ne
deberentur auxilia: Moldauus vt in clientela Vngarorum eſſet: Tranſal-
pino Palatino contra Turcas fœderati ne deeſſent: de aliis conditionibus
fœderis ipſi inter ſe Principes congreſſi conſtituerent: de priuatorum au-
tem controuerſiis dirimendis Conſiliarios ſuos quiſque delegarent. Hæc
ita tunc conuenere anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringente-
ſimo nonageſimo nono. Sigiſmundo vero quarto fratri Vladislaus Rex
Vngarorum Glogouienſem & Opauienſem ditiones in Sileſia conceſſit,
iiſdem fere conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius conceſſerat, & in-
feriori ſuperiorique Sileſię eum præfecit. Vbi præclaram is operam ſubie-
ctis & vicinis populis in extirpandis eius gentis latrociniis nauauit. Ali-
quanto autem poſt etiam inferioris Luſatiæ Marchionatum ipſi adiecit, &
portionem ſuam paternæ hæreditatis donauit. Cum Stephano quoque
Palatino Moldauorum, & filio eius Bogdano pax etiam tunc conſtituta
fœduſque ictum, Ioannis Alberti Regis, Alexandri, & Sigiſmundi Ducum
nomine: quo profeſſus Stephanus, omnem culpam & iniurias à Rege ſibi
clementer condonatas, ac Moldauiæ dominatum relictum eſſe: & contra
quoſuis hoſtes totis viribus ſemper præſto ſe ipſi futurum promiſit. Cau-
tum etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris recepta-
rentur. Palatino autem ipſi ſi exulare contingeret, vt tutus pateret rece-
ptus in Polonia & Lithuania: & liber inde diſceſſus, auxiliaque darentur,
recuperare ſua cupienti: ipſe autem Vngaro iuxta ac Polono contra Turcas
bellum gerenti ſubſidio veniret, aut, ſi non poſſet per ſe ipſe, filium cum co-
piis mitteret. Turcis contra ipſos ne opitularetur, niſi extrema vi adactus:
ipſe vero contra eos à fœderatis defenderetur: & de hoſtibus & periculis
præmonerent ſe inuicem Principes: De iniuriis mutuis ſubditorum & con-
trouerſiis, Camienecenſis, Cernechouienſis, & Chocimenſis præfecti ſi-
mul cognoſcerent. De grauioribus autem controuerſiis inter ipſos præle-
ctos, iudices à Principibus deſignarentur: commercia vt vtrobique eſſent
libera. Hæc ita tunc tranſacta ſunt. Quin & Ioannes Moſcorum Dux de pa-
ce, amicitia, & ſocietate tunc ad Regem Poloniæ miſiſſe, & impetraſſe à Va-
pouio memoratur.

Nec longo poſt tempore interiecto ipſe etiam Turcarum Imperator
cum de confœderatione tot ac tantorum Principum cognouiſſet, inſi-
gnem legationem ad Ioannem Albertum Regem de pace vel induciis
protogandis miſit, quæ totum annum reſponſum Regis expectauit. Ne-
que enim explicabat is, quid faceret, propterea quod ad bellum Turcis
inferendum cum ipſe vltro prono ferebatur animo, tum ab aliis etiam
incita

Fœdus inter Vladiſlaum & Io. Albertum, & Alexandrum ictū.

Ann. Chri. 1499.

Sigiſmundus Dux Glogouiæ & Opauiæ.

Latrocinia è Sileſia ſuſtulit.

Moldaui Palatini cum Polonis & Lithuanis fœdus.

Ioannes Moſcouiæ Dux amicitiam & ſocietatem cum Rege Pol. iungit.

Ann. Chri. 1500.

Turcarum Imp. ad Regem Pol. de pace miſit.

incitabatur. ſed eum domeſticæ quædam difficultates, & præſertim inopia ærarii, & res Pruſſicæ impediebant, & quod gemina Tauricanorum Tartarorum incurſione diſtractus, conſultandi cum proceribus ſpacium non habuit.

Tartari Ruſſiam & Poloniam vaſtant.

Tartari enim ſub meſſis tempus hybernarum frugum magno impetu per Volyniam effuſi, in Ruſſiam & Poloniam circum Belzum, Craſniſtauiam, Craſnicum, Turobinum, & Lublinum ad Viſtulam vſque effuſas populationes faciebant. Quo commotus Rex, aliquanta manu ex aulico comitatu ſuo & voluntariis tumultuarie conflata, ad hoſtem contendit: ſed cum eum præda oneratum raptim abeuntem aſſequi non poſſe videretur, Cracouiam menſe Auguſto rediit.

Legatio Pontificis Alexandri ſexti ad Regem Io. Albertum.

Quo tempore peruenit Caſpar Callienſis Epiſcopus legatus Alexandri ſexti Pontificis ad Turcicum bellum Regem cohortans, & piæ militiæ, quam Crucis vocant, facultatem ad id bellum ipſi pariter & Vngaro Regi, ſimulque Iubilæum, & poteſtatem Decimæ de cunctis eccleſiaſticis reditibus in ſuo vtriuſque regno in ſubſidium eiuſdem belli exigendæ afferens. Tardius autem is venit, quod prius in Vngariam cum iiſdem mandatis diuertiſſet.

Decima negatur ab Epiſcopis.

Ac Decima quidem ab Epiſcopis Polonis & collegiis negata, ſed vſitata contributio pro eo decreta, quæ tunc ad tria millia florenorum vix peruenit. Iubilæus vero promulgatus, triginta fere millia florenorum Regi reddidit.

Tartari iterum Ruſſiã & Lituaniam depopulantur.

Nec ita multo poſt Tartari præda depoſita, illecti eius dulcedine, menſe Septembri reuerſi, non modo eaſdem oras, ſed Ruſſiæ quoque Auſtralis & Lithuaniæ partem depopulati ſunt: ac circum Landſhutam, Lezeiſcum, Zauichoſtum, Opatouiam, & Breſtam Lithuanicam, prædis actis, nulloque accepto incommodo, ingentem hominum, pecudum, & iumentorum vim abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quod intacta aliquandiu ea loca ab ipſorum incurſionibus fuiſſent. Erant in Ruſſia nonnullę mercenariorum militum copiæ cum Petro Myſcouio præfecto Leopolienſi, publico ſtipendio, quod è tributo agrario cereuiſiarioque ac cenſu oppidorum collatum erat, merentes: quæ locis opportunis vel à tergo abeuntem hoſtem carpere, ac differre, quod Rex maioribus cum copiis conſequeretur, potuiſſe videbantur. Sed nuſquam eæ hoſti ſeſe oſtentarunt. Rex quidem paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, egreſſus Cracouia, milites cruce ſignatos à Callienſi Epiſcopo, qui nondum diſceſſerat, ſubſequi ſe iuſſit.

Iudæorum bona direpta à cruce ſignatis militibus.

Verum ii poſt diſceſſum regium correptis armis bacchantium in morem ducibus religioſis & monachis, quorum non exrguus erat in ea turba numerus, in Iudęorum domicilia Caſimiriç impetum fecere, & fortunas eorum diripuere, ac viginti plus minus Iudæos trucidauere. Inde cum ſub ſignis per pontem Cracouiam tenderent, clauſis portis vrbis excluſi, Regem ſecuti ſunt. Ne tunc quidem operæprecium vllum aduerſus Tartaros factum. Rex enim vbi exceſſiſſe cum præda hoſtes cognouit, ipſe quoque è Ruſſia inglorius Cracouiam ſo recepit. Inſigni calamitate & vaſtitate tunc illæ barbarorum excurſiones Ruſſiam & Poloniam affecere.

Cometes portendens Tartarorum incurſionem.

Portenderat autem hæc mala cometes, decem & octo diebus ante primam Tartarorum incurſionem conſpectus.

Cracouienſis arcis incendium.

Quin & arcis Cracouienſis ea pars, quæ à pede galli Kurzanoga nomen habet, paulo ante improuiſo igne conſumpta eſt. Et fuit ſanè æſtas illa tam calida & arida, vt ad medium Iunii fruges in Polonia paſſim demeterentur.

Ne

Meſſis præmatura. *Moſcus Lithuanis bellum infert.* *Lithuania à mercenariis militibus vexata.*

Nec Lithuania quidem eo anno meliori fortuna vſa eſt. Etenim Ioannes magnus Moſcorum Dux, quãuis Helenam filiam Alexandro magno Lithuanorum Duci in matrimonium collocaſſet, amplificandi tamen imperii cupidior, quam fœderum obſeruantior, Ruſſiæ totius dominatum Berezina flumine tenus auito & proauito quodam (vt videri volebat) iure à genero repetebat, elatus acceſſione earum ditionum, quas Caſimiro regnante à Lithuanis partim bello, partim defectione Ruſſorum abalienarat. Conflato igitur exercitu ingenti, cum alia quædam territoria, per deditionem acceptis magis, quam expugnatis eorum munitionibus, iuris ſui fecit, tum Smoleſcenſem oram vaſtauit. Alexander cum neque virium, neque animorum ſatis contra tam potentem hoſtem in ſuis eſſe animaduerteret, miſſo Poſnaniam theſaurario cum pecunia, non ſpernendas equitum & peditum copias è Polonis, Sileſiis, Bohemis, ac Morauis mercede conductis conſcripſit, eiſque Ioannem Karnkouium cognomento Polacum præfecit. Quæ cum ſub finem autumni demum, pluuiis increbreſcentibus, & frigore geluque iam inualeſcente ad Smolenſciorum fines perueniſſent, nec hoſtem ibi reperiſſent, nulla re memorabili geſta dimiſſæ, Lithuania hoſtilem vere in modum diuexata exceſſerunt.

Rex in Pruſſiam expeditionem ſuſcepit. *Ann. Chri. 1501.* *Comitia Petricouiæ.* *Induciæ cũ Turcis quinquennes.* *Legatio Moldauica & Turcica.* *Fœdus Regis Pol. cum Tartaris.* *Tartarorũ iuſiurandum quale.* *Tartarorũ inter ipſos bellum.* *Tartari Tauricani victi.*

At Ioannes Albertus Rex in Pruſſiam expeditionem parabat, quo Cruciferos cum ſuo Magiſtro ad officium reuocaret. Quamuis enim eius opera Regina matre poſtulante, Fridericus Dux Saxoniæ Ioanni Tiffenio Leopoli mortuo in Magiſtratu ſuffectus eſſet, detrectabat is tamen ſubiectionis iuramentum Regi præſtare, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur rebus omnibus ac difficultatibus diligenter expenſis Rex, cum comitia Petricouiæ ad initium ſequentis anni milleſimi quingenteſimi primi edixiſſet, quinque annorum inducias Baiazeti conceſſit, legationemque eius magnifice donatam tandem dimiſit. Venerant ad eadem comitia Oratores Stephani Palatini Moldauorum, & Sachmatis principis Tartarorum Zauolgenſium. Ac illi quidem tum Eliæ (qui ante Stephanum Palatinus fuit) filium profugum ex fœdere depoſcebant, quod is affectare dominatum diceretur: Tartari vero nunciabant, Principem ſuum legatione Regis, & Alexandri magni Ducis Lithuanorum euocatum contra Mahometkercium Tartarorum Præcopienſium Principem adeſſe cum centum equitum millibus: traiectiſque Rha atque Tanai non ſine magno labore apud Mæotem paludem primum conſediſſe: deinde longius progreſſum ad Boryſthenem fixis tentoriis expectare Polonos & Lithuanos, vt inter ſe inito fœdere, & iunctis viribus communem hoſtem adorirentur. His actæ gratiæ, fœduſque ictum multa ceremonia & iureiurando adiecto, quod quidem Tartari more ſuo dederunt, aqua ſtrictis frameis infuſa & ſoſpta mala inprecantes ei, qui fœdus rupiſſet. Miſſa principi à Rege munera, & inita belli ſocietas. Verum dum Poloni ac Lithuani moram nectunt, Mahometkercius coactis magnis copiis, cum non multum Sachmati viribus cederet, exercitatiorem autem aliquanto militem haberet, vltro hoſti obuiam iuit. Commiſſo acri & cruento prælio, victus Mahometkercius, & in Tauricam reiectus eſt. Nec Poloni poſtea victorem ſocium iuuandum duxerunt, ſiue quod ipſe per ſe id bellum confecturus videbatur, ſiue vt barbari ipſi ſeſe mutuo ancipiti bello conficerent, vel debilitarent, eo quod ne ſociis quidem ipſis barbaris fides habenda videretur. De Stephani autem

poſtu-

poſtulatis cum aliquandiu conſultatum eſſet, dedere quidem inſontem & ſupplicem, dirum & crudele videbatur: ſeruare autem æmulum infidi ſocii, contra fœdera, quem bello repetiturus eſſe videbatur; fuit inutile. Quamobrem deditus non eſt Petrus, verum legatis ſpectantibus capite plexus. Et ne iniuſte id factum exiſtimaretur, vulgatum eſt, crimen falſi in literis regiis eum commiſiſſe. Expeditis legatis, & conuentu ſoluto, cum nonnihil temporis Rex apparatui belli Cracouiæ dediſſet, poſt medium Aprilem in Pruſſiam contendit. Toruniam cum perueniſſet, ad Fridericum Magiſtrum legatos miſit hortatum, vt is ſponte officium faceret potius, quam Polonorū vim & arma experiretur. Dum eunt redeuntque legati, Rex interim apoplexia vitam finiuit. Corpus eius Cracouiam reuectum, in baſilica arcis honorifice ſepultum eſt, matre funus proſequente, quæ marmoreum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus ſtatura proceriore, colore ſubfuſco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præſertim hiſtoriæ ſtudioſus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non vulgari: aulicum comitatum non infra mille ſexcentos alere ſolitus: in venerem procliuior, cœlebs tamen extinctus eſt, cum fere nouem annos regnaſſet.

Petrus profugus Eliæ Valachi P. filius capite plectitur.

Legatio Regis Io. Alberti ad Magiſtrum Cruciferorum.

Io. Alberti Regis mors.

ALEXANDER REX.

Iuſtis funeribus Ioanni Alberto perſolutis, itum eſt Petricouiam ad comitia, creandi noui Regis gratia, de more à Friderico Archiepiſcopo Gneſnenſi, qui idem Epiſcopus Cracouienſis & presbyter Cardinalis erat, indicta. Conſultatumq; aliquandiu variantibus procerum ſententiis, & ſtudiis in reliquos Caſimiri filios diuiſis. Complures enim de minorib. Polonis ad Vladislaum Vngarorum & Bohemorum Regem regnum deferebant, quod eum opibus externorum regnorum paternum & auitū regnum aucturum & ornaturum, & maiore vi coniunctis trium populorum viribus contra barbaros Turcas ac Tartaros, & quoſuis alios hoſtes defenſurum eſſe dicerent. Alii vero Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium Duci fauebant. Sed vicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnum Ducem Lithuanorum Regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij reſellebant eos, qui Vladislao ſtudebant, oſtendebantque, neq; Vladislai prioris, neque Ludouici tempore expediuiſſe Polonis, eundem cum Vngaris Regem habere. Negotioſum eſſe inprimis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter vicinos Turcas, ita vt Rex diutius ab eo regno abeſſe recte non poſſit. Polonis item præſente Rege opus eſſe, magiſque incommodis ac cladibus maiores ſuos affectos ob Regis abſentiam. Contra, Lithuaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoldo cum Polonia conſociatam, & quaſi in vnum Reipublicæ corpus redactam, ab ea diſiungi, & quaſi amputari, prorſus inutile eſſe. Omnibus bellis priſcis ac recentioribus Lithuanos multum momenti Polonorum viribus attuliſſe. Et quemadmodum ii ſine Polonis nil præclari vnquam geſſiſſent, gerantue: ſic à Polonis quoque, ſicubi Lithuani abfuiſſent, non magnum operæpretium factum, ex quo ii ſeſe cum ipſis coniunxiſſent. Commodum autem aduenerant Lithuanorum proceres, Albertus

Comitia Petricouiæ.

Variæ ſententiæ de Rege creando.

Non expedire, eundem eſſe Vngar. & Polon. Regem.

Lithuanorum coniunctio cum Pol. vtriſq; vtilis.

tus Taber Epiſcopus Vilnenſis, Ioannes Zabrezinius Mareſchalcus, Nicolaus Raduuiles pincerna magni Ducatus Lithuaniæ, & alii quidam duo

Lituanorũ legatio ad Comitia Polonorum.

cum mandatis Alexandri Ducis, ac totius Senatus Lithuanici ad eligendum cum Polonis ſecundum præſcriptum fœderis Regem, & iurandum in verba eius, confirmandumque & renouandum hæc antiqua fœdera: vt ex Polonis atque Lithuanis vnus deinceps ſit populus ſub vno rege: Rex

Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.

autem in Polonia creetur, Lithuanis etiam proceribus ſuis locis in conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium vnum ſit vtrique populo, & ſocietas in ſecundis iuxta ac aduerſis rebus: moneta par atque ſimilis: fœdera, antiquitus ab vtriſque icta, ſeruentur ab ambobus, quę ad alteris non incommodabunt: magiſtratus, ſenatores, præfecti, Nobilitas, & alii quiuis Lithuani iurent in verba Regis, non ſemel tantum, ſed quoties à proceribus Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ vtriuſque populi ſimul & eodem contextu literarum à nouis Regibus confirmentur: cæterum iudicia more antiquo vtrobique exerceantur: nulla denique occaſio vtrinque captetur dirimendæ coniunctionis.

Alexander Rex renunciatus. Polonorum legatio ad Alexandrũ M. D. Litu.

His ita geſtis & conſtitutis, Alexander renunciatus Rex eſt, miſſique ad eum Breſtam oratores principes Senatus, Andreas Roſa Archiepiſcopus Leopolienſis, Ioannes Lubranſius Epiſcopus Poſnanienſis, Andreas Szamotulius Poſnanienſis, & Ioannes Tarnouius Lublinenſis, Palatini, iuſiurandum ab eo, & proceribus Lithuanis de ſeruandis pactis conuentis exegerunt, regnumque ei detulerunt. Nec longa mora intericcta, maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus, ſuſcipiendi diadematis gratia. Verebatur enim, ne quid Vladiſlaus frater fautorum ſuorum conſilio moliretur. Dum autem præſtitutum coronationi diem

Tartarorũ Zauolgen Sachmatis legatio ad Regẽ Alex.

Cracouiæ nouus Rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgenſium Tartarorum Principis: quæ introducta in Senatum adorato de more gentis Rege, incuſauit Polonos iuxta ac Lithuanos, quod cum ii Sachmatem cum ingentibus copiis tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarentur cum eo ſe coniungere, & communem hoſtem non tam viribus ſuis, quam natura loci & peninſulæ latibulis fidentem aggredi: paterenturque amicos & ſocios vaſtis atque incultis locis hærentes hyberni cœli inclementia, pabuli & commeatus inopia, & fame vna cum equis confici. Verendum, vt Tartari gens alioqui ferox, nec ſatis morigera ſuis Principibus, mala conſultrice fame ſtimulante, in officio contineri poſſint. Reſponſum in hanc ſententiam: Regem celebritate coronationis peracta acceleraturum expeditionem, & cum Polonis ac Lithuanis ad Boryſthenem præſto futurum, operamque daturum, ne Sachmatem cum ſuis tam longinquæ ac

Tartaricũ bellum. Zauolgenſes Tartari à Tauricanis profligati. Sachmates fuga & captus...

diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac ſpe onuſti legati, additis hoſpitalibus donis, quæ domino ſuo ferrent, dimiſſi ſunt ſine mora. Interea vero Sachmatis vxor, inediæ ac frigoris impatiens, maiore cum parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua virium acceſſione fretus Tauricanus princeps Mendlikereius, qui Mahometkereio forte defuncto, vel ſuperiori pugna cæſo ſucceſſerat, duxit in hoſtem: commiſſoque in patentibus campis ſub Kiouia prælio, victum ingenti ſtrage Sachmatem in fugam vertit. Sachmates diſſipatis ſuis cum trecentis modo equitibus

bus Bialogrodum profugit. Vbi cum ſubſtitiſſet aliquandiu inops conſilii, & à Turcis in gratiam Mendlikereii inſidias parari ſibi perſenſiſſet, per vaſtas Podoliæ ſolitudines Kiouiam petiit. Sed ne ibi quidem tutus fuit: circumuentus enim à Palatino ſiue præfecto loci, Vilnam tranſmiſſus, ibique Regis aduentum præſtolari iuſſus, cum aliquoties fugere conatus eſſet, retractus è fuga, maiori cura aſſeruatus eſt. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit.

Alexander Rex coronatur. Alexander duodecima Decembris die à Friderico fratre in baſilica Craconienſi ritu ſolenni inunctus & coronatus eſt. Nec multo poſt Sigiſmundus Alexandri frater Dux Glogouienſis, & Opauienſis, Ioannes item Baduarius Venetorum legatus gratulaturi regnum Alexandro aduenerunt. *Venetorum Legatio.* *Ann. Chr. 1502.* Menſe autem Februario ſequentis anni milleſimi quingenteſimi ſecundi venit & Helena Regis coniunx è Lithuania; nec tamen diadema de more Reginarum illi impoſitum, eo, quod Græcorum religioni dedita, ab inſtitutis eccleſiæ Romanæ abhorreret. *Alex. Rex in Lituaniam ſe confert. Frid. Cardinalis Vicarius & prorex.* In Lithuaniam deinde Rex initio menſis Maii cum ea ſe contulit, Friderico Cardinale fratre vicario & gubernatore regni pro ſe conſtituto. Acceperat enim Moſcos contra Lithuanos bellum reparare. Nec ita multo poſt Demetrius Ioannis magni Ducis filius affinis Alexandri Regis cum valido exercitu adfuit, & ad Smolenſcum caſtra metatus eſt: fruſtraque tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum Regem magnis cum copiis aduentare didiciſſet. *Smolēſcum à Moſcis oppugnatum.* Pax deinde, ſiue adeo ſex annorum induciæ inter ſocerum & generum conſtitutæ, ea lege, vt captiui modo redderentur. *Induciæ inter Moſcum & Regem Alexandr.* Per idem fere tempus Tartari Tauricani, quum Podoliam, Ruſſiam, & Sendomirienſem tractum populabundi peruagati, Reſſouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belzum, tranſmiſſoque Viſtula fl. Opatouiam, Lagouiam, & Cunouiam oppida diripuiſſent & exuſſiſſent, ad Paczmouiam vſque peruenere. *Tartarorum Tauricanorum excurſio in Poloniam.* Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in miniſterio Friderici Cardinalis, aliquanta manu ſagittariorum in aditu eius oppidi ipſis ſe oppoſuiſſet, & non mediocris exercitus ſpeciem oſtendiſſet, reuocarunt gradum præda omnis generis onuſti, & ferro ignique in obuia quæque, quæ abigere vel aſportare commode non poterant, crudeliter debacchati. Proceſſit quidem ipſis obuiam Fridericus Regis frater cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera Nobilitate Corczinum ſe ſequi iuſſa: verum dum ea tardius molitur, Tartari in tutum ſe cum præda recepere. *Induciæ cum Turcis firmatæ per Nicol. Ferleium.* Eo ipſo anno induciæ, viuente adhuc Ioanne Alberto, cum Baiazete Turcarum Imperatore dudum initæ, conſtitutæ, per Nicolaum Firleium Præfectum Lublinenſem confirmatæ ſunt. Infeſtauit autem tunc ea gens Boſnam, & regiam gentis Iayczam obſedit, acriterque oppugnauit. Contra quem exercitum cum Vladiſlaus Rex Vngarorum copias expeditas miſiſſet, commiſſo prælio, cum æquo marte aliquandiu dimicatum eſſet, ad extremum Turcæ fuſi & fugati ſunt. *Turcæ victi ab Vngaris.* Nec tamen Vngaris incruenta ceſſit victoria.

Inſequens annus milleſimus quingenteſimus tertius Friderici Cardinalis

Ann. Chri. 1503.

Friderici Cardinalis mors & mores.

regii fratris, Creſlai Kuroſuancii Vladislauienſis Epiſcopi, & Conradi Ducis Maſouiæ continuis prope funeribus memorabilis eſt. Fuit autem Fridericus procera ſtatura, aſpectu decoro ac dignitatis pleno: cæterum iners, ignauo ocio, crapulæ, & aſſiduis compotationibus marceſcens, & ad extremum morbo Gallico confectus eſt teſte Matthia Miechouio medico. Vnum illud nominis ſui monimentum in baſilica Cracouienſi reliquit, quod thecam caluæ Diui Stanislai martyris auream, & multis preciofis gemmis diſtinctam contulit. Ei ſuffectus in Metropolitana quidem Gneſnenſi ſede Andreas Boriſlauius cognomento Roſa Archiepiſcopus Leopolienſis, Bernhardino Vilcico ſucceſſore in Leopolienſi accepto: in Cracouienſi vero Ioannes Konarſcius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam Reginæ matris, quam vulgaribus officiis & capenibus ſubinde præbitis demeruiſſe dicitur. Porro Creſlaus Kuroſuancius in Epiſcopa quidem Vincentium Przerembium Epiſcopum Præmislienſem: in munere autem Cancellariæ Ioannem Laſcum Præpoſitum Scarbirienſem & Canonicum Cracouienſem ſucceſſorem accepit. Przerembio vero in Epiſcopa Præmislienſi Matthias Dreuicius ſucceſſit, qui & in Procancellarii munere ante ſucceſſerat.

Conradus Dux Maſoniæ moritur.

Conradus vero Maſouiorum Dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit: ſed hi in Czirnenſi tantum ditione ius ſuccedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto Rege precario obtinuerat, ad Regem ex pacto deuoluebantur. Nec tamen reddebantur, Anna vxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem Rex facile paſſus eſt, pactus cum Anna & proceribus, ne id ſibi regnoque fraudi eſſet, donec controuerſia decreto comitiorum decideretur.

Tranſactio Regis cum Maſſouiam Ducibus.

Verum tranſacta res eſt amice ſequenti anno in comitiis Petricouienſibus, indultumque pueris, vt quibus finibus pater ipſorum Maſouiam tenuiſſet, ipſi quoque retinerant, & poſteris ſuis maſculis tantum relinquerent. Vbi vero maſculi hæredes defeciſſent, tum demum Rex Polonorum totam Maſouiam reciperet, gentemque ſuis legibus viuere permitteret: puellis (ſi quæ ſupereſſent è Ducum genere) pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri perueniſſent, tunc demum vt pacta hæc diplomatis ſuis approuarent, & iuramento Regi ſeſe obſtringerent: interim autem mater Principatum omnem adminiſtraret. Atque hæc ſequenti demum anno conuenere.

Tartari Tauricani Ruſſiam populantur.

Hac autem æſtate Tartari Tauricani Podoliam & Ruſſiam hoſtili rurſus incurſione vexarunt, à Stephano Palatino Moldauorum, vt habitum eſt, concitati. Ipſe quidem immiſſo in Ruſſiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Neſtrum amnem & Sarmaticos montes, quem Pocuciæ vocant, nemine reſiſtente, ac ne exſpectante quidem quicquam eiuſmodi, ſubegit: ſiue, vt ipſe dictitabat, de ſua ditiona prius detractum recepit.

Pocucia à Moldauo intercepta.

Comitia Lublini.

Rex itaque crebris nunciis è Lithuania excitus, Lublinum extremis diebus menſis Octobris venit, ibique comitia procerum habuit. placuitque, vt in æſtatem proximam milite mercenario res contra Moldauos gereretur, & Pocucia repeteretur. In ſtipendium vero decreto comitiorum impetrata eſt oppidanis & agreſtibus pecunia vſitato more Rex deinde peracto conuentu Cracouiam ſe contulit, & ibi hybernauit.

Vero

Vere proximo anni milleſimi quingenteſimi quarti exercitũ è mercenario milite conſcriptum in Ruſſiam miſit: ipſe vero, poſteaquam pluuiæ & inſolitæ fluminum inundationes remiſerunt, in Pruſſiam profectus, iuſiurandum fidelitatis à Prutenis exegit. Fridericus vero Magiſter Cruciferorum cognito aduentu regio ad conſanguineos ſuos in Saxoniam ſe recepit, ne vel iurare in verba Regis, vel improuiſi belli molem imparatus ſuſtinere neceſſe haberet. Sed ne Germania quidem tunc domeſtico & inteſtino bello vacabat. Ideoque Fridericus apud ſuos nil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infeſtata & vexata eſt à Polonis, ita vt Stephanus è munitionibus Pocucienſibus præſidia deducere coactus ſit, præſertim cum ipſe grauiſſimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, breui poſt extinctus eſt, vir magnitudine animi, aſtu, & peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Polonorum, Vngarorumque Reges ac Tartaros feliciter geſtis omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius luſcus in dominatu ſucceſſit. Poloni ſatis habuerunt Pocuciam recuperaſſe. Tartari vero cum non ignorarent, in propinquo eſſe regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus eſt, ſiue quod eo nihil opus erat, Moldauis ac Tartaris quieſcentibus &, vt videbatur, deinceps etiam quieturis; ſiue quod deerat pecunia, ita vt ne emerita quidem ſtipendia militibus exſoluerentur. Quo factum, vt ii agminatim in Cracouienſem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem ſpes vlla pecuniæ è theſauro regio numerandæ oſtenderetur, in bona & poſſeſſiones Epiſcopi & Abbatum inuaderent, & inde rapto ſeſe ſuſtentarent, donec Rex è Pruſſia rediit: quod quidem ſub æſtatis finem factum. Quo tempore Caſimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem vſque Rege ex arce inſpectante arſit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus deflagrauit.

Ann. Chr. 1504. *Pruſſi iurant Regi Alexandro.* *Moldauia à Polonis infeſtata.* *Stephani P. Moldauiæ mors & res geſtæ.* *Poucia à Polonis recepta.* *Cracouien. ora à militibus infeſtatur.* *Caſimiria deflagrant.*

Finitis Petricouiæ comitiis, conſtitutiſq; rebus Polonicis & Maſouiticis, Alexander Rex inſequentis anni initio Breſtam (quo Lithuanis conuentũ indixerat) contendit, vt eius quoq; gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eũ obtinebat Michael Glinſcius Dux Ruſſus, vir elati animi, magnaſq; in Lithuania opes & potentiam atque clientelas, Ruſſorum præſertim eiuſdem linguæ & religionis hominum, ſibi comparat. Indigne id ferebant Lithuani proceres, metuebantq;, ne per occaſionem is Alexandri orbitate contempta Lithuaniæ principatum inuaderet, & ad ſuos Ruſſos transferret. Quinetiam iactabatur vulgo, eum Alexandro inſidias ſtruere. Non latebant hæc Glinſcium: & homo gratia Principis impotentior ſui, non modo non diſſimulabat quicquam, ſed apertas cum æmulis ſuis inimicitias gerebat, & in odium Principis eos adducebat. Nec defuit ipſi occaſio. Forte Rex Præfecturam Lidenſem, Lithuano quodam amoto, Andreæ Droſdæ Glinſcii conſanguineo contulerat, & ad primores Lithuanorum abſens mandata dederat, vt eum in poſſeſſionem eius Præfecturæ mitterent. Id illi odio Glinſcii ad aduentũ regium diſtulerunt. Hinc igitur arrepta occaſione Glinſcius cum alios Lithuanos proceres, tũ inprimis Albertum Taborum Epiſco. Vilnenſem, Ioannem Zabrezinium Palatinum Trocenſem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samogitiæ, & Stanislaum Kiſzkam exercitus ducem, quaſi contumaces rebelleſq; criminari apud Regem, donec eo ad extremum Regem perpulit, vt is ſ[illegible]eris

Ann. Chr. 1505. *Motus Lituanici*

conſiliis de nece ipſorum cogitaret. Quum autem in media Lithuania nil e-iuſmodi propter magnas eorũ clientelas, & communẽ gentis Lithuanæ dolorem tuto aggredi poſſe videretur, Breſtam ad conuentum eos euocauit. Non ignorabant illi quidem Regem ſibi iratum: & erat res plena ſuſpicionis, quod Lithuanica comitia cum in locum præter morẽ edicta eſſent, aduenere tamen, ſed ingreſſu arcis abſtinuere. Tandem ſuaſu Ioannes Laſci Cancellarii regni aliquantiſper mitigatus, Zabrezinium quidem Palatinatu Trocenſi deturbauit, dato ei ſucceſſore Nicolao Radiuilo: Albertum vero Epiſcopum Vilnenſem cum cæteris, qui idem ſentiebant, ſenatus ingreſſu excluſit.

Sachmates Tartarus in Poloniã ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgenſium Tartarorum Princeps, cui Rex ſplendida & magna equitum caterua ſtipatus, ad quinq; millia paſſuum obuiam progreſſus comiter eum accepit, compoſitiſque rebus Lithuanicis ad conuentum Polonorũ Radomiam ſecum duxit. Vbi introductus in Senatum, libere Regem & Senatum incuſauit, quod ab iis contra Tauricanos Tartaros in auxiliũ pene ab Hircano vſq; mari ingentibus pol-
” licitationibus euocatus, deſtitutus, deinde ac plane proditus, amiſſis partim
” per defectionẽ, partim aduerſo prælio maximis, quas adduxerat, copiis, ni-
” hilo tutiorẽ apud ſocios & fœderatos, quã apud Turcas fugæ locum inuene-
” rit: ſed contra iuriſiurãdi religionẽ pro captiuo habitus, & ad illud vſq; tem-
” pus in cuſtodia, & quaſi in carcere detentus ſit. Sed Deus, ſublatis in cœlum
” manibus, inquit, bonorũ omnium & malorum remunerator meã Regiſq;
” cauſam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, iuſq; iurandum violatũ vl-
ciſcetur. Ad extremũ orabat, vt ſibi libere diſcedere, & ad ſuos reuerti lice-
ret. Reſponſum regio nomine: immerito ipſum de Rege & Senatu queri: i-

Reſponſum ad orationẽ Sachmatis.

„ pſum ſibi ſua culpa, quicquid illud mali eſſet, conciliaſſe: quippe qui cũ va-
„ lidum exercitum haberet, hoſtemq; viribus longe inferiorẽ ſecundo præ-
„ lio fudiſſet fugaſſetq;, in campis Kiouienſibus deſidere ignauus, & ſociorũ
„ agros fœdere & iuriſiurandi religione neglecta, rapinis vexare, quam vrge-
„ re victoriam expulſoq; hoſte, Tauricæ imperium ſibi adiungere maluerit:
„ aut ſi id ei viſum non ſit, potuiſſe eum certe traiecto ſurſum Boryſthene, è
„ Moſci ditione prædas agere, & exercitũ inopem ſuſtentare, tantiſper, dum
„ Poloni & Lituani veniunt. Ne fœminam quidẽ, vxorem ipſius mariti, neqũ
„ exercitum viri ignauiam illam ferre potuiſſe. Seipſum igitur potius, quam
„ quenquam alium incuſaret. Adhæc plurimum eum Polonis ac Lithuanis
„ incommodaſſe, quod ſua culpa neglectis eorũ conſiliis de infeſtanda Moſco
„ uia, defectione ſuorum vires hoſtium auxerit. Sic refutatæ ſunt Sachmatis querelæ, retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, vt in Scythiam remitteretur: reparaturum ſe exercitum, & reliquias profligati collecturum: transfugas quoq;, vbi ſe incolumem cognouerint, ad ſe reuerſuros. Ita fore, vt plus Regi commodare dimiſſus, quam retentus poſſet. Non ſatis conſultum fore Polonis videbatur, dimittere ferocẽ hominem, detentione tã diuturna & retractione ex fuga irritatum, qui tunc etiam, cum ſui iuris non eſſet, libere tamen & acerbe de iniuria querimoniam haberet. Sed Tauricano tamen Principi iratior eſſe, & infeſtior fore non immerito credebatur. Ita acquieturos tamen Polonos, barbaris inter ſe commiſſis. Placuit igitur, ipſo aſſentiente, fratrem quidem eius Kozacum Soltanũ in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturũ, & Nogaienſes Tartaros cõſanguineos ſuos

contra

contra Tauricanos concitaturum: ipſum vero Sachmatem Trocos remitti, expectaturũ, donec frater cum copiis reuerteretur, & Rex in Tauricã expeditionẽ faceret. His ita actis, Kozacus accepto à Rege viatico, in Scythiã cõtendit: Sachmates vero à Lithuanis proceribus Trocos reductus, liberiore viuendi ratione vti permiſſus, cũ dediſſet fidem, ſe inde fugiturum non eſſe.

Habebat iterum Rex comitia Radomiæ: venerantq; eo Lithuani proceres, vt opera Polonorum Regem ſibi reconciliarent: ſed non potuere tamen ii quidquam aliud impetrare, quam vt Rex data ipſis repulſa publice, ſecreto Polonis polliceretur, ſe illos in gratiam recepturum, cum in Lithuaniam venerit. Dimiſſis Lithuanis atq; Tartaris, reliquum tempus comitiorum iudiciis & conſultationibus de defenſione regni contra ſubitarias incurſiones hoſtium datum. De Nobilibus quibuſdam, qui latrocinia exercuerant, ſupplicium ſumptum. Ac Oſuchouius quidem & Miſſouius gladio percuſſi: Raſſinouia vero fœmina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis virili (vt erat prehenſa) ſuſpendio affecta eſt. Ad defenſionem vero regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm groſſorum in ſtipendium mercenariorum militum ſciuere: maiores autem id abnuere. Per quod tempus decimanona die menſis Maii tempeſtas horrenda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuo terribiliter crepitantibus & coruſcantibus inter denſas nubes fulguribus, grandinem inſtar oui gallinacei demiſit, qua frondes arborum craſſiores etiã decuſſę, tectaq; domorum perfracta ſunt: turris vna arcis fulmine percuſſa, tecti & muri parte abrupta, prodigii loco fuit. Nec multo poſt Rex Alexander vigore membrorũ in vna parte ſoluto (quem morbũ paralyſin Græci vocant) Radomia Cracouiam poſt medium Iunium apportatus eſt. Quo ſubſecuta eum legatio Bogdani Moldauorum Palatini, qua petebat coniugium Eliſabethæ ſororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thyſmeneciam, & Cieſſibieſſos territoria Regi reddebat. Ipſe ne autem ea poſt mortem patris Polonis ademerit, vt tradit Vapouius, an à patre adempta, vt vult Micchouius, retinuerit: an vero, quæ nondum habuerit quidem in poteſtate, ſed quaſi ſua repetere poſſe & velle videbatur, donanda ſibi eſſe dixerit, non ſatis conſtat. Ea certe dabat, quæ ipſe retinere non poterat: vt benignitate illa, quæ nihilo ipſi conſtabat, Regis & Polonorum ſtudia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricum fœdi ac luſci hominis connubium: nec tamen repulſa irritare placebat hominem, & ex amico hoſtem facere. Itaq; pro munere quidem Bogdano actæ gratiæ, de coniugio vero ambiguum reſponſum datum.

Per idem tempus legati Nogaienſium Ducum (neq; enim vnum ii Principem habent) octoginta equitum comitatu in Lithuaniam aduenere, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad vlciſcendum hoſtem Tauricanum ipſi pollicentes. Nec multo poſt Mendlikereii Tauricani legatio aduenit, petens, ne Lithuani proceres Sachmaten hoſtem Principis ſui dimitterent, ſed cuſtodia continerent. Percuſſurum ſe fœdus cum Rege, nec vnquã deinceps in ditiones eius irruiturum. Vtiliorem autẽ fore Lithuanis & Polonis amicitiam ſuam, quã Sachmatis, à quo & propter longinquitatem ſera, & propter debilitatas atque afflictas vires infirma auxilia eſſent expectanda. His vtrinq; auditis Lithuani proceres neutram in partem quicquam ſtatuerunt, ſed rem integram ad Regis aduentum ſuſpenderunt. Patebat interim liber aditus legatis Nogaienſibus ad Sachmatem: qui

cum

Comitia iterum Radomiæ.

Tributum à minorib. Polonis ſcitum.

Tempeſtas horrenda.

Rex paralyſi affectus.

Bogdani Moldaui legatio.

Nogaienſiũ Tartarorũ legatio.

Tauricanorum Tartarorum legatio.

Tartarorũ excurſio in Lituaniam.

cum duci ſe pollicitationibus Lithuanorum ſuſpicaretur, conſilium fugæ cum legatis & equitatu, quem circum ſe habebat, clam iniit, effuſoque curſu dies ac noctes iter continuabat: ſed occurrentibus per compendia viarum Lithuanis, ex fuga retractus, ac diligentius deinde aſſeruatus eſt. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lithuaniæ vexatione abſtinuerunt. Nam è Minſcenſi territorio prædas extremis diebus Auguſti menſis egerunt: quo factum eſt, vt Lithuani anno ſequenti Vilnam muro cingerent. Sub excurſionem autem illam Tartaricam tertio calendas Auguſti Eliſabetha Regina, Caſimiri vidua, eximiæ prolis mater, Cracouiæ extremum vitæ diem clauſit, fœmina pietate inſigni, & munificentia in cultum diuinum ſingulari. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cum ulibi, tum in baſilica Cracouienſi, vbi honorificentiſſimo funere ab Alexandro & Sigiſmundo filiis elata in delubro ſanctæ crucis ſepulta: eſt quod ipſa viuens à fundamentis exædificauit, omnique apparatu magnifice ornauit, & cenſibus domoque in octo presbyteros, & nonum miniſtrum collatis dotauit. In D. quoque Michaelis templo in eadem arce ſito totidem presbyteris, qui cantando & ſacris operando aſſidue cultui diuino vacarent, cenſus attribuit.

Eliſabetha Reginæ mors.

Comitia Lublini. Ann. Chr. 1506.

Contentio procerum cũ Epiſcopis de loco & immunitatibus.

Exequiis matri regio more celebratis, Alexander Rex cum ope medicorum à morbo reuelatus eſſet, calendis Octobribus Lublinum profectus eſt, & anni ſequentis milleſimi quingenteſimi ſexti initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi ac diſceptatum inter proceres eccleſiaſtici ac politici ordinis de ordine & ratione ſedendi in Senatu, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, vt Epiſcopi alterum Regis latus ſibi concederent, alterum vel dextrum ſane ipſi tenerent: deinde vrgebant, vt bona eccleſiis addicta, perinde ac Nobilium publica belli onera ſuſtinerét. Tuebantur Epiſcopi prærogatiuas ſuas, quod vtriq; lateri regio aſſidendi ius ipſi, & militiæ vacationem eccleſiaſtica bona antiquitus haberent. Poſt longam altercationem Rex tandem controuerſiam ita decidit, vt Epiſcopis & eccleſiis prærogatiuæ ſaluæ manerent. Conſtitutum deinde, vt à Rege noua moneta argentea cuderetur, & vſitatum tributum ab agreſtibus & oppidanis in ſtipendia militum, qui ad fines Ruſſiæ & Podoliæ defendendos ac depellendum Pocucienſi territorio Bogdanum mittebantur, contribueretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Eliſabethæ ſororis regiæ compos non factus, quod Regina puellæ mater ipſi aduerſata diceretur, vbi cognouit Reginam mortuam, rterum eade re ad Regem oratores ablegauerat. Sed cum puella negaret, ſe ipſi nupturam, ira percitus cum infeſto exercitu Pocuciam inuaſerat: ac cum nullum ibi eſſet præſidium regium, nec validæ munitiones, paruo negocio ſuam in poteſtatem redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum decreto comitiorum in Ruſſiam miſſa, Pocuciam ſub ſignis ingreſſa ſunt: profligatiſque ac diſſipatis ſexcentis Valachis præſidiariis, territorium omne non multo maiore negotio, quam erat amiſſum, recuperarunt. Moldauiæ deinde fines incurſionibus infeſtarunt: vbi duo Struſſi fratres Felix & Georgius cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longe plures forte incidiſſent, audacius, quam par erat, cũ eis congreſſi, à multitudine hoſtium oppreſſi ſunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius vero, dum fratri laboranti per medios hoſtes animoſe inuectus fert opem, ſuffoſſo equo ad terram decidit, ib q'e

Bogdanus Pocuciam inuadit, & ſua poteſtatis facit.

Felix & Georgius Struſſi fratres à Valachis interfecti.

ibique captus, & ad Palatinum deductus, cum octo aliis capite plexus eſt. Cæterum non multa mors eorum Valachos manſit. Poſtridie enim eius diei Poloni hoſtem victoria recenti exultantem conſecuti & adorti, magna ſtrage vlti ſunt. Cæſus præfectus Chocimenſis: Copacius vero dux exercitus Valachici fuga elapſus eſt. Conſummarum poſtea bellum icto fœdere, quũ Bogdanus tres oratores ad Regem miſiſſet, petitum rurſus Eliſabetham ſororem regiam in matrimoniũ, atq; ita iam conuenerat: Vt Eliſabetha Bogdano nuberet his legibus, vt is ad Romanæ eccleſiæ ritus cum aulico ſuo comitatu accederet: in Moldauia vt templa, ſacerdotes, & vnus Epiſcopus Romani ritus inſtituerẽtur: Romanus Pontifex Bogdano poſtulante matrimonium id approbaret: Bogdanus regiis ditionibus fœderatus vt eſſet, & cum ceteris Chriſtianis Principibus bellum contra barbaros ſuſciperet. Nec tamen hæc pacta rata fuere: adactuſq; poſtea bello Bogdanus, Sigiſmundo Regi illas Alexandri litteras reddidit.

Valachi fuſi à Polonis.

Pacta Alexandri Regis cum Valacho.

Tunc autem Alexander comitiis Lublinenſibus confectis, in Lithuaniam iter conuertit. Expectabant enim eum ibi Nogaienſium ac Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum Ducem Moſcouiæ è viuis exceſſiſſe, gentemq; in motu eſſe, ita vt ipſi commoda occaſio recipiendi ea, quæ Moſcus Lithuanis ademerat, oblata eſſe videretur. Omiſſa igitur ſiue in alıud tempus dilata rerum Moſcouiticarum cura, Alexander cum Mendlikereio gratificari ſtatuiſſet, Sichmatem cum omni comitatu & legatis Nogienſibus Vilnam adduci ad ſe iuſſit, inſtauratoq; iudicio reum violati fœderis damnauit, & Caunam diligentius aſſeruandum miſit, fruſtra deprecantem & conteſtantem, minime placatum iri Lithuanis & Polonis ſua captiuitate & miſeria Mendlikereium: Cæteri Tartari per munitiones & caſtella Lithuaniæ diſtributi. Nec male diuinauit Sachmates. Paulo poſt enim legatis Mendlikerei domum reuerſis, menſe Maio quinq; millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruptionem fecerunt, & Podoliam, Ruſſiam, atq; Lithuaniam longe lateq; crudeliter afflixerunt: & præter aliam prædam ingentem ad centum millia hominum in barbaricam ſeruitutem abripuerunt: plurimos vicos atq; pagos exuſſerunt, & in imbecilliorem ſenum ac puerorum multitudinem ferro ſæuierunt.

Magnus Dux Moſcouiæ moritur.

Tartari Podoliam, Ruſſiam & Lithuaniã populantur.

Languebat tunc Rex, ab empirico quodam medico ſeu verius impoſtore, qui ſe, Polonus cum eſſet, Græcum mentiebatur, balneis & ſudoribus magis etiam debilitatus. Proceres vero Lithuani mutuis odiis certantes, ſuum quiſq; negotium agebant, nec vllam habebant curam Reipublicæ. Tartari tam felici ſucceſſu illecti, diſtracta præda, quam retulerant, paruoque interuallo quieti dato, mox auctis viribus menſe Auguſto denuo in Lithuaniam irruerunt: & cum ad Cleſcum oppidum conſtipati perueniſſent, relictis ibi duobus Sultanis (ſic illi Principis filios vocant) cum decem millibus equitum, ad quos illi receptum habituri eſſent, cæteri ad viginti millia turmatim quoquouerſus populabundi excurrerunt. Vilnæ Rex languens decubuerat. Inde vero diſcedens cum coniuge & ſupellectile ſua omni Lidam, quæ arx duodecim milliaribus à Vilna abeſt, peruenerat. Ac Miechouius quidem eum aduentu Tartarorum excitum, quum negarentur Lithuani, niſi Rex ipſe loco ſe mouiſſet, ad arma concurſuri, nequicquã diſſuadentibus medicis, ad caſtra ſe vehi iuſſiſſe memorat, ne vel in extremo halitu ſuis deeſſet. Lidæ cum eſſet, ecce adeſt quiſpiam, nuncians Tartaros

Alexandri Regis aduerſa valetudo.

Tartari denuo Lithuaniam vaſtant.

ros

ros populabundos vix vnius diei itinere abeſſe: ſe ſagitta ictum in faciem, equi pernicitate manus eorum ægre effugiſſe. Parum fidei habitum eſt nuncio. Proinde Michael Glinſcius, qui Regem comitabatur, Raſcios equites aliquot, quos ad manum habebat, dimiſit, certius omnia exploraturos. Nec longe hi abierant, cum in turmam Tartarorum inciderunt, conſertaq; intrepide pugna, nouem ex iis interfecerunt, cæteros in fugam verternnt, & præfixa haſtis occiſorum capita ad dominum ſuum retulerunt. Trepidatum eſt circa Regē vehementer. Placuit deinde, vt Rex moleſtia itineris & quaſſatione afflictus, Vilnam lectica reportaretur. Glinſcius vero cum Stanislao Kiſzka exercitus, duce & Lithuana Nobilitate, quæ aduentu Tartarorum audito ad Regem confluebat, hoſti obuiam iret. Miſſus etiā, qui Sigiſmundum Regis fratrem celeriter accerſeret. Siue enim viueret Rex, ſiue moreretur, & ſiue vincerent Lithuani, ſiue vincerentur, præſente eo videbatur opus eſſe. Ac Rex quidem continuato die nocteq; itinere, Alberto Epiſcopo Vilnenſi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Laſco Cancellario regni cum Regina deducentibus, vix trahens ſpiritum Vilnam reportatus eſt. Michael vero Glinſcius, cum Kiſzka ſubito morbo correptus eſſet, non ignarus moris Scythici, quamuis non amplius ſeptem millibus equitum coëgiſſet, properandum ratus eſt in hoſtem ad Cleſcum deſidentem, priuſquā cuncta agmina, quæ diuerſa & palantia prædas agebant, eo ſeſe recollegiſſent. Erat propter ſtatiua hoſtilia, qua Lithuani veniebant, amnis non magnus, neque profundus ſed limoſus, & ob id ægre vadabilis. Eius ripam vlteriorem Tartari cum Lithuanos contra ſe aduentare cognouiſſent, occuparant, ac denſo ſagittarum imbre Lithuanos tranſitu prohibebant. Habebant Lithuani ſecū tormenta aliquot, quæ cum exoneraſſent, hoſtem à ripta ſummouerunt, & comportatis è vicino frondibus ac virgultis, amneq; conſtrato in vlteriorem ripam cum euaſiſſent, magno impetu in hoſtes impreſſionem fecerunt. Peropportune autem in primo agminum congreſſu equites Poloni trecenti ex aulico Regis comitatu, duce Sendiuoio Czarncouio Palatini Poſnanienſis filio, Vilna accurrentes, è propinquo colle Tartaris ſeſe oſtendere. Cumq; armis fulgentes frontem latius diduxiſſent, ac tympanis tubiſque vehementius inſonuiſſent, & longe maioris, quam pro numero, exercitus ſpeciem præ ſe tuliſſent, Lithuanis quidem animum addidere, hoſtibus vero terrorem incuſſere. Itaq; ſtatim ii in pedes ſe coniecere. Nec pigrius instabant Lithuani fugientibus, nec vllum recolligendi ſeſe ſpacium dabant. Forte palus erat cœnoſa, qua barbari conſtipati adhuc fugiebant. In eam cum vrgentibus à tergo Lithuanis compulſi eſſent, plurimi cœni voragine abſorpti ſunt, nec pauciores reſtitantes ab inſequentibus contrucidati: Soltani duces exercitus equis in palude relictis ægre euaſere. Glinſcius magnam non ſolum egregii ducis, verum etiam ſtrenui militis laudem ex ea victoria conſequutus eſt, tribus equis ſub eo confoſſis. Neq; tamen hac ille victoria contentus fuit: ſed reductis ad hoſtium ſtatiua copiis, tacitus ibi conſedit, cæteros operiens, donec cæteri hoſtes, qui prædatum longe lateq; excurrerant, cæſis ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit coniectura & ſucceſſus. Poſt quartum enim diem eos turmatim reuerti incipiētes, vt quiq; primi venerant, excepit, & magna ſtrage concidit: ita vt viginti millia barbarorū tunc cæſa, totidē q; qui capti memorentur: præda omnis excuſſa, & ingens captiuorū numerus liberatus

lata

Sigiſmundus à fratre ad regnum accitus

Tartari à Lithuanis ad Cleſcum funduntur.

Iam Alexander Rex deſperata valetudine, & teſtamento condito, ſumptiſq; ritu Chriſtiano ſacris myſteriis animam agebat, quum ei de victoria ſuorum nunciatum eſt. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas ſtillantibus, tacitus amiſſo iam vſu linguæ gratias agere Deo viſus eſt, protinuſq; expirauit decimanona menſis Augusti die, quadrageſimum ſextum agens annum, quum non totos quinque annos regnaſſet in Polonia. Cuius obitum cometes paucis ante diebus ad Septentriones conſpectus portendit: quin & globus igneus clariſſimus quadam nocte ſuper turrim prætorii Cracouienſis cecidiſſe viſus eſt. Fuit Alexander ſtatura mediocri, facie oblonga, capillo ſubnigro, viribus corporis atq; lacertis validis: verum ingenio hebetiore, atq; ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes ſuperauit, non ſine voluptate ſua fortibus viris ac militaribus, atq; aulicis benefacere ſolitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impendio delectatus eſt. Prodigum potius, quam liberalem fuiſſe multi exiſtimauere, ita vt in tempore eum deceſſiſſe dicerent, priuſquam Poloniam & Lithuaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppignorauit. Certatum eſt de funere Alexandri: Ioannes enim Laſcus Cancellarius Cracouiam id efferre diſcupiebat, aſſeuerans, ita ipſi quoq; Regi placuiſſe. Contra Lithuani proceres Vilnæ iuxta Caſimirum fratrem ſepelire Regem volebant. Nec iniuſtam eius conſilii ſui cauſam habere videbantur. Cum enim abeſſet Sigiſmundus Regis defuncti frater, verebantur, ne, dum ipſi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinſcius homo factioſus, & recenti victoria magis etiam elatus, Lithuaniæ Principatum adiuuantibus Ruſſis ſuis inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigiſmundus Dux de morte fratris in itinere nuncio accepto accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinſcius cum ſeptingentis equitibus gratulabundus occurrit: cui appropinquanti è cubiculo Sigiſmundus obuiam progreſſus, comiter & benigne eum accepit, & in conclaue ſuum deduxit. Ibi Glinſcius non ignarus, ſuſpectum ſe Principi, (nam à proceribus Lithuanis, quaſi affectaret Principatum, delatus fuit) luculenta ſeſe oratione purgauit, & ſtudium obſequiumque ſuum ipſi detulit. Ac deleuiſſe omnem ſuſpicionem ex animo eius ſibi viſus eſt: cum Sigiſmundus Princeps ei viciſſim, ſeu vere, ſeu temporis cauſa de ſe omnia polliceretur. Frequentes deinde adfuere cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſtipati, Vilnamque Principem comitati ſunt. Nec multo poſt funus regium ſuperba pompa elatum, & in baſilicæ delubro iuxta Caſimiri fratris corpus ſepultum eſt.

Alexander Rex moritur.

Figura eius & mores.

Sigiſmundus cum Glinſcio congreditur.

HISTORIÆ POLONICÆ.

Liber Septimus.

SIGISMVNDVS REX.

Sigiſmundus M. Dux Lith. Rex Pol. electus.

ALEXANDRO Rege in Lituania defuncto proceres Petricouiam comitia noui Regis eligendi cauſa indixerunt. Quo cum Ordines frequentes conueniſſent, die octaua Decembris ſacro celebrato omniũ votis à Deo Princeps, qui Reipublicæ clauum gubernaret, expetitus, paulo poſt ſacris peractis, totius Senatus aſſenſu SIGISMVNDVS Caſimiri quintus filius, Glogouiæ Opauiæq; Dux, qui iam ante magnus Lithuaniæ Dux deſignatus erat, Polonorum Rex electus & renunciatus eſt. Quam electionem hæc permultum promouerunt, quod Vladislaus Vngariæ Bohemiæq; Rex ex filiis Caſimiri natu maximus Oſualdo Katlacio ad regni Poloniæ Senatum legato miſſo, primogenitiius Sigiſmundo ad regnum auitum & paternum ceſſit, ſummoq; ſtudio pro eius electione laborauit: deinde, quod magnus Ducatus Lituaniæ alio Re e creato, tanquam Sigiſmundi hæreditarius à regno Poloniæ auellendus eſſet: ac deniq; memoria Caſimiri non ingrata, ſpectataq; Sigiſmundi virtus ac iuſtitia inprimis proceres Poloniæ mouit, vt eum Regem nuncuparent. Promulgato Sigiſmundo Rege, miſſi in Lituaniam legati: Vincentius Przerembius Vladislauienſis, Ioannes Lubranſcius Poſnanienſis, & Matthias Dreuicius Præmislienſis, Epiſcopi: nec non Andreas Szamotulius Poſnanienſis, Ioannes Tarnouius Belzenſis, Palatini, ac Ioannes Laſcus regni Cancellarius; qui Sigiſmundum Mielnici offendentes procerum de eo in Regem electo decretum ei aperuerunt. Cuius rei fama cum Cracouiæ ac per vniuerſam Poloniã diuulgata eſſet, ingens lætitia animos hominum impleuit, vbiq; Deo votis publicis perſolutis, eiq; gratiis actis, hinc domi pacis, foris victoriæ ſpe magna affulgente. Sigiſmundus legatorũ poſtulatis haud grauate annuens, regnũ delatum prompto ſuſcepit animo, ac cum illis citra vlteriorem moram iter ingreſſus, Cracouiam 20. Ianuarii die ſub annum ſalutis milleſimum quingenteſimum ſeptimum inſtructiſſimo elegantiſſimoq; apparatu comitatuq; procerum Lituanorum venit.

Venien-

Venientem omnium Ordinum homines magno cum applauſu ac gratulatione excepere. Reboabat tormentorum vis ingens, ignes locis multis accenſi, tota nocte collucebant. Apparatis omnibus ad coronationem Regis neceſſariis, Sigiſmundus ſacra in D. Stanislai ęde euchariſtia accepta ceremoniis rite peractis Rex Poloniæ vnctus & inauguratus eſt ab Andrea Roſa Archiepiſcopo Gneſnenſi, aſſiſtentibus ei Ioanne Konario Cracouienſi, & Matthia Dreuicio Præmislienſi, Epiſcopis, ob dignitatis æmulationem ac diſſidium inter Cuiauienſem ac Poſnanienſem Epiſcopos ſuper ea re exortum. Adfuere item Leopolienſis Archiepiſcopus, Vladislauienſis, Poſnanienſis, Plocenſis, Varmienſis, Epiſcopi. Hanc coronationem Vladislai Vngariæ ac Bohemiæ Regis fratris legatus Stephanus Thelecius cohoneſtauit. Adfuere præterea ex Ducibus magnatibuſque Lithuaniæ non pauci: inſignior cæteris Michael Glinſcius fuit, cuius apud Alexandrum Regem demortuum ſumma autoritas, etiam vſque ad inuidiam non ſine Reipublicæ incommodo creuerat. Incidit hæc Sigiſmundi Regis coronatio in diem Ianuarii viceſimam quartam. poſtridie ornamentis regalibus indutus, coronamque in capite geſtans proceribus ſtatus vtriuſque comitatus, eques in vrbem de more deſcendit, & ibi à Cracouienſibus iuſiurandum ac claues vrbis accepit. *Sigiſmundus coronatus. Ann. Chr. 1507.*

Coronatione peracta, quia Turcæ, Tartari, ac Valachi regno imminebāt, Rex nouus proceribus ac reliquis regni Ordinibus Cracouiæ comitia indixit, in quibus de regni ab hoſtibus defenſione cumprimis agitatum. Decretum frequenti ſenatu, vt agrorum coloni iugeratim groſſos duodenos contribuerent: Epiſcopi cum clero, Nobiles & oppidani prouentuum ſuorum partem conferrent, vt ex ea pecunia miles mercenarius conduceretur, ac in Podoliam, vbi plurimum impendebat periculi, mitteretur. Et quia Bogdanus Moldauiæ Palatinus res nouas moliri, ac delectum militum inſtituere nunciaretur, ex eo conuentu Stephanus Thelecius Vngariæ ac Bohemiæ Regis legatus ad eum in Moldauiam miſſus eſt, qui Regis vtriuſque nomine ipſum ſub graui belli denunciatione admoneret, ac pacis conditiones ferret. In Vngariam quoque regnorum fœdere firmandorum cauſa oratores miſſi: Epiſcopus Poſnanienſis, Mareſchallus, & Cancellarius regni, ac Chriſtophorus Szidlouiecius. In Polonia hoc anno pacata erant omnia, verum Lituania inteſtinis procerum diſſidiis laborauit. Nam Michael Glinſcius, homo non minus audaci quam ſagaci ingenio, apud Germanos anno rum amplius duodecennio rei militaris minime vulgari peritia acquiſita, apud Alexandrum Regem defunctum ſummum locum atque authoritatem conſequutus eſt, ſed ea abuſus, quod ſelicitatem eam moderate ferre neſciret, per ambitionem in præceps ruit. Initio cum paucis acceptus eſſet, largitionibus amicos aucupatus, bonis ferme omnib., & ipſo Sigiſmundo Rege ſuſpectis habitis, tandemque Alexandro ægrotante Lituaniæ Principatum haud obſcure appetere viſus eſt. Cuius rei inſimulabatur ille à Io. Zabrezinio magni Ducatus Lituaniæ Mareſchallo. Ea affectus ignominia Glinſcius coram Sigiſmūdo Rege obiectum crimen diluere, de æmulo Zabrezinio conqueri, atq; innocentiam purgare ſuam nil reliqui fecit, cauſam ſuā contra eum iure agi, eiuſq; linguacitatē coerceri ſuppliciter orans, aut, ſi ipſe ambitus fuiſſet conuictus, capitali ſe afficeret ſupplicio, nec pateretur vitā ducere ignominioſam. Hęc Rex obaudire, rem protrahere, ac Senatum Lituani- *Comitia Cracouia. Mich. Glinſcius ambitioſus. Principatū Lith. affectat.*

cum tanti momenti negotium reiicere. Glinſcius, qui in Regis inſperatam offenſam multis indiciis ſe incurriſſe animaduertebat, ex comperendinatione vehementer animo angebatur. Rex, qua erat longanimitate, nil præcipitanter agendum ratus, omnia ſilentio tegere: contra tanto magis Glinſcius vir elatæ mentis excruciari, vel tunc potiſſimum, cum ad intimum Regis cubiculum non admitteretur, ad fores præſtolari coactus, cum Alexandro rerum potiente liber ei ſemper patuiſſet acceſſus. Rem igitur nouam & cum nominis ſui infamia coniunctam quod diutius ferre non poſſet, ad Vladiſlaum Vngariæ ac Bohemiæ Regem Budam profectus, eo conſilio, vt datis ad Regem fratrem, nec non ad regni Poloniæ proceres literis, eorum interceſſione ſuſpicione affectati dominatus, qua videbatur inique prægrauari, eximeretur. Sed ibi quoque ſpe fruſtratus ſua: nil cunctatus, in Lithuaniam acceptis tamen à Rege literis, ne negotii mora exiſtimationi atque honori ſuo maioris dedecoris labem aſpergeret, reuerſus eſt.

Moſcus hoſtis Regis Sig.

Interea vero Baſilius magnus Moſcorum Dux cum exercitu triginta millium paſſuum Smolenſcum prætergreſſus in Lithuaniam irrupit, & Sigiſmundo Regi bellum indixit. Rex his acceptis, domi pace rebus compoſitis Cracouia vigeſima quarta Maii egreſſus in Lithuaniam celeriter peruenit, coactiſque vndique copiis Moſco quamprimum obuiam ire conſtituit. Moſcus regium exercitum aduentare, atque Tartaros Tauricanos Lithuanis auxilia ferre vbi cognouit, exercitum non viſo hoſte domum reduxit. Rex cum hoſtes pugnandi copiam non facerent, exercituſque inopia commeatus atque æſtus intemperie adfligeretur, Vilnam regreſſus eſt. Tartarus quoque Tauricanus, qui octoginta hominum millia exercitum duxiſſe ferebatur, paulo poſt in Tauricam re infecta digreſſus eſt. Rex comitiis iterum Cracouiæ indictis ex Lithuania propere Cracouiam menſe Ianuario anni milleſimi quingenteſimi octaui venit. Cui vix domum reuerſo per celeres nuncios ſignificatum eſt, Moſcum longe cum maioribus copiis rediiſſe, Mſcislauiamque & Kriciouium caſtella à Smolenſco bidui itinere obſidere, periculumque eſſe, ni periclitantibus caſtellis propere ſuccurratur, in hoſtium ne veniant poteſtatem. Eo nuncio accepto, Rex eadem æſtate Lithuanos rurſus ad arma concitauit, mandauitque copiarum præfectis, vt magnis profecti itineribus Mſcislauiam & Kriciouium obſidione liberarent. Qui protinus traiectis fluminibus Berezina ac Boryſthene, ad hoſtium caſtra cum perueniſſent, eos ad pugnam prouocarunt: ſed illi impedimentis omnibus relictis prælium detrectantes caſtellorum obſidionem ſoluerunt, & in Moſcouiam pedem retulerunt. Tartarus quoque bona Moſcouiæ parte deuaſtata paulo antea cum copiis Scythicis præda onuſtus ad ſuos ſe recepit. In Poloniam inde rex contendens, anni ſequentis milleſimi quingenteſimi octaui principio Cracouiam ingreſſus eſt, quo conuentu edicto proceres frequentes conuenerunt, & dies de regno contra hoſtes defendendo complures conſultarunt. Cæterum nouum Regem nouæ vbique difficultates vrgebant, ærariis cum priuatis tum publicis exhauſtis, regiis paſſim bonis oppignoratis, & militibus, qui apud Ioannem Albertum atque Alexandrum Reges ſtipendia meruerant, enixe ſolutionem flagitantibus. Quibus rebus Sigiſmundo Rege vehementer ſolicito, quod hinc regius honor fidem ſeruandam moneret, illinc ærarii exhauſti inopia premeret, commode ſe obtulit Iohannes Bonerus Germanus, vir nobilis & locuples. Nam

Ann. Chri 1508. Lithuaniam inuadit.

Moſci fugiunt.

Tartarus Moſcouiam vaſtat.

Conuentus Cracouiæ.

Nam præterquam, quod pecuniæ magnam vim ei mutuo dedit, eas etiam ditiones ac fundos, hactenus alieno ære obſtrictos, repræſentato ære redemit. Militibus breui poſt pro Ioanne Alberto atq; Alexandro fratrib. ducenta amplius millia aureorum exoluit. Poſtremo arcem Cracouienſem ruinoſam, vt vere regalis ſedes eſſet, qua ad occidentem vergit, à fundamento nouam extruere cœpit, ſicque rebus tranquillatis quarta Maii Cracouia egreſſus, ad Lithuanicum bellum ſe accinxit.

Menſe Iulio rumore de Tartarorum in Volyniam eruptione ſparſo in Regis abſentia, decreto Senatus Io. Camieniecius Caſtellanus Leopolienſis & Buſcenſis præfectus, adiunctis ſibi quingentis equitib. ære publico conductis in Podoliā ad tuenda confinia miſſus eſt, qui die viceſima tertia illius menſis Miedzibozum perueniens, Tartaros clam in Volyniam erupiſſe cōperit, vix tribus horis illic militib. equiſq; refectis, adſcitis Braczlauienſi ac Vinnicenſi Præfectis, prouinciæque. Nobilibus, ac ex Podolia ſuppetiis acceptis, itinere, quod viam nigram xocant, ad Voronouiam Hrodiſco eodē die appulit, vbi Tartarorum copias prædam hominum pecorumque iam abigentes, quorum circiter duo millia equitum fuerant, animoſe inuadit, atque viriliter pugnando ſtrenue fudit, præda omni recuperata, copiiſque ſaluis Miedzibozum reductis. Nil deinceps memoria dignum apud Polonos geſtum Rege abſente ac peſte ſæuiente. *Tartarorum in Voliniam eruptio.* *Tartari funduntur à Camieneco.*

Circa illud fere tempus Nobilis quidam Iacobus Melſtinius, vt autor eſt Martinus Bielſcius in annalibus Polonicis, eo inſaniæ proceſſit dæmonis impulſu, vt Chriſti nomen aſſumere non dubitarit, adſcitis Petro Zatorſcio ciue Cracouienſi, aliiſque ſui ſimilib. duodecim impoſtoribus iuxta Apoſtolorum numerum. Iti Poloniam perreptantes multis falſis prodigiis & præſtigiis populo paſſim admirabiles ſe faciebant, mortem ſimulantes in vitam reuocabant, piſces in paludes coniectos in nomine Chriſti extrahebāt, panes in furnos impoſitos, perinde ac ſi nulli ibi fuiſſent, eximebant. Memorabile in primis præſtigium eſt ad Czenſtochouiam in monaſterio diuæ virginis imagine clarum ab ipſis patratum. Pſeudochriſtus n. ille cum ſuis Pſeudoapoſtolis, vbi nondum innotuerat, ex numero vnum, cuius opera cibaria parabāt à diabolo ſe obſeſſum mentiri iuſſerunt, qui diuerſoria eo prætextu ingreſſus carnes ex coquinis raptas in ſocios ſuos fremebundus iaciebat, quib. illi pati aſtu cruce ſi . natis veſcebantur. Nec his contenti, aliam fabulam ſibi agendam loci religioſi commoditate vſi cenſuerunt. Erat eo tem illa diuæ virginis imago miraculis clara. Hi itaque ſuum illum falſo obſeſſum ad diuæ virginis altare ſiſtunt, gemina veſte ex compoſito indutum, in cuius intercapedine neceſſaria imponeret, lapillis inter induſium & veſtes inſertis. Præclarus itaq; energumenus ad altare ductus, ſubito ductorū manib elabens, in altare auro argentoq; onuſto plenū irruit, pecuniaſq; raptim ablatas in veſtem ingeſſit. Eo viſo monachus perterrefactus ab altari intermiſſo ſacro aufugit, reliqui vero monachi male pecuniæ timēres zona eius ſoluta pecuniā intra interulā quærunt, ſed egregie deluſi pro pecunia in veſte duplicata relicta lapides in terram delapſos inueniūt, ſupra quos monachi arbitrantes dæmonis arte in pecuniā conuerſos exorciſmos pronūciare non ceſſarunt. Quos cum viderent exorciſmis illis nil mutari, exorciſta monachus ira percitus librum, ex quo exorciſmos recitabat, humi proiecit, addens, ſe in vita talem dæmonē expertum eſſe nunquam. Hoc commeatu *Iac. Melſtinius Chriſti nomen aſſumit.* *Præſtigiis admirabiles.*

inſtru-

inſtructi in Sileſiam Poloniæ confinem contendunt, ſimplici populo vbique imponentes,& ad quandam Nobilem fœminam ingreſſi: Chriſtus, inquiunt, te cum ſuis diſcipulis inuiſit ô mulier, ideoque te ipſi offer, & ſeruabitur anima tua. Quæ, maritum ſuum domi eſſe negans, ſibi id facere minime integrum eſſe, reſpondit. Petunt itaque mappas vel telam ad ſacrificandum, acceptaque, Chriſtus tibi benedicet, inquiunt, vt linum maiori tibi copia proueniat. Iuſſa proferre aliam, ſi haberet, cum & eam ablaturi eſſent, mulier maritum timere ſe dicens, eam illis denegauit. Quo reſponſo irritati portiuncula fomitis igniti in telam clam immiſſa, eam mulieri reddiderunt, quam illa nil mali ſuſpicans in ciſtam repoſuit. Vnde ciſta accenſa tota domus conflagrauit. Maritus domo adhuc ardente veniens, ex vxore cauſam incendii quærit, quæ Chriſtum eiuſque Apoſtolos incenſores eſſe reſpondit. Vir indignabundus nō Chriſtum, ſed incendiarium ſceleratiſſimum fuiſſe aſſerens, cum vicinis planos inſecutus in quadam villa offendit. Pſeudochriſtus ille periculo animaduerſo ad eum, qui Petri nomen ſuſceperat, dixit Petre, iam mea paſſio, calixque bibendus adeſt. Cui Petrus: & mihi, quantum video domine, imminet. Subiecit ille, Petre ego aliter hinc niſi ſaltu per feneſtram effugere non poſſum. Cui Petrus, nec ego te, quoad vixero, derelicturus ſum, ſed quocunque fugeris, ego te ſequar. Atque ſic Pſeudochriſtus ille per feneſtram ſe proripiens ſequente Petro, reliquus quoq; nebulorum manipulus in pedes ſe coniecerunt. Quos ruſtici in fuga adepti baculis ſudibuſq; egregie dedolant, cęduntque, ſubinde ingeminantes, prophetiſa nobis pſeudochriſte cum tuis, qua in ſylua hi baculi creuerint. Hi itaqne Phrygum more tot plagis mulctati vitam ſuam in poſterum ſerio emendarunt, facto ipſo edocti, difficile eſſe Chriſti paſſionem Apoſtolorumque cruciatus ſubire æmularíue.

Glinſcius ad Moſcum deficit.

Dum hæc ita geruntur, nunciatur interim, Lituaniam Michaelis Glinſcii defectione tumultuari, Ille etenim, poſteaquā affectati Principatus crimen diluere non poſſet, & Regem ſibi iratum eſſe animaduertiſſet, ad deſperatorum conſceleratas artes conuerſus, extrema tentanda ſibi, cenſuit. At primum quidē ad Moſcum interNunciis clam miſſis eum ad exercitum in Lituaniam mittendum ſolicitat, magnam eius terrę partem cum Smolenſco ei offerens, ea conditione, vt Regis Poloniæ præſidiis inde eiectis, Vilnaque in poteſtatem redacta, eius auxiliis adiutus Lituaniam in proditionis præmium accipiat. Moſcus præclare rei gerendæ occaſionem ſibi minime negligendam ratus, ſexaginta millium equitum exercitu contracto, eique Daniele Schena & Iacobo Zacharino Præfectis in Lituaniam eos inuadere iubet. Glinſcius Moſci exercitum iam in procinctu eſſe certior factus, aperte contra Regem & aduerſarios moliminibus atque conſiliis ſe opponentes hoſtilia machinari cæpit IoannemqueZabrezinium ſecurum, ta-

Io. Zabrezinium obtruncat.

leque nil metuētem intempeſta nocte in domum eius irruptione facta crudeliter obtrūcat. Quo nefādo facinore patrato, deſperatis reb., magni belli alea iam iacta, tumultuarios motus ilico paſſim excitauit, aliquot ex Proceribus Lituaniæ cōplices, ac primū fratrē Baſilium rebellionis ſociū adſciuit, qui certis caſtellis traditis fratris partes ſecutus eſt. His cognitis Rex reb. re-

Rex exercitum mittit in Moſcouiā

gni cōpoſitis, comitiiſq; Cracouiēſibus ſolutis, equitū quinq; millia celerrime cogit, eis Nicolao Firleio Palatino Lublinenſi ſummo duce præfecto, ac Lituaniam verſus præcedere propere iuſſo, ipſe paulo poſt lectiſſimo cum auxi-

aulicorum equitatu ſubſequutus, quem Breſtæ luſtrauit, ſignis militaribus diſtributis, ac mandato dato, per Slonimum Nouogrodecum ſub ſigno inciderent. Quo vbi ventum, aliæ Lituanorum copiæ confluxerunt. Hi quamuis dubiæ fidei exiſtimarentur, regium tamen exercitum ſplendidiſſimo equitatu adauxerunt. Quo etiam aliquot expeditæ Tartarorum ſagittatiorum equitum turmæ accurrerant. Quem exercitum conſpicatus Sigiſmundus Rex, in ſpem venit certam, totam Moſci potentiam debellandi: id ſaltem metuens, ne hoſtes aduentu exercitúſque magnitudine certiores facti, pugnam detrectantes, ſe non expectato retrocederent. Nunciato Regis aduentu, magna in Lithuania facta eſt animorum mutatio: nam complures Glinſcii caſtris deſertis ad regia vltro tranſibant. Moſci exercitus interiora Lituaniæ ingreſſus, haud procul à Berezina fl. caſtra fecerat, quo conatus Glinſcii erupturi eſſet, anxie expectãs. Glinſcius vero inſperato Regis aduentu territus, obſidione Minſcenſis arcis ſoluta, cum pręcurſoribus, ſibi in auxilium miſſis, Boriſſouiam verſus ſe recepit. Quem Rex prius circa Minſcum exercitu recenſito & ordinato, fugientem ad Orſam citra Boryſthenem, quo iam reliquus Moſcorum exercitus ex ſexaginta armatorum millibus peruenerat, inſecutus eſt. Duces vero fuga Glinſcii & regio aduentu cognitis, mox exercitum reducere ſtatuerunt, Boryſtheneque non ſine incommodo ſuperato, caſtra mille circiter paſſibus in ſylua quadam vltra flumen ſunt metati, trãſitu fluminis præſidio forti cõmunito. Regius exercitus in ea loca cum veniſſet, vbi Moſci Boryſthenem traiecerant, caſtra illic fixit, quod dies illa diuæ Margaretæ ſacra eſſet: mox equitum peditumque aliquot centena diuerſis vadis longiori quidem à ſe interuallo diſtantibus flumen tranſgreſſa, hoſtes vno in loco hærentes regioſque tranſitu impedire conantes adoriuntur equites, totum exercitum hoſtium turbare incipiunt, pluribus interemptis, ſpoliiſque non aſpernandis aſportatis, hoſtes cibum capientes ex improuiſo opprimunt, & medium vadum propugnantes à regiis profligantur. Rex, cum pugnæ initium iam factum eſſet, equo conſcenſo ad fluminis ripam ſuis animum additurus prope adeſt. Interea ſole ad occaſum vergente nox rem diremit. Ideoque Rex ſuis receptui ſigno dato à tertia noctis hora, conſtitutis prius vigiliis, in caſtra reuerſus eſt. Præcepit tum Rex, vt nocte tota milites in armis quieſcerent, quo ſub diluculum citius hoſtem aggredi poſſent. Glinſcius vero magno animo ad aleam vniuerſi certaminis periclitandam cum Rege ſuis autor fuit, facilem certamque victoriam conſilio ſuo obtemperaturis promittens. Moſci vero Duces, vel quod aliter à Principe ſuo mandatum eſſet, vt ne cum Rege præſente congrederentur: vel quod militum ſuorum virtuti diffiderent, pugnam declinant; ita timore percuſſi circiter mediam noctem exercitum per nemora inuia, perque paludes periculum imminens fugiendo, impedimentis multis equiſque relictis, plus quindecim leucarum ſpacio à regio exercitu abduxerunt. Quo Glinſcius rebus deſperatis ſecutus, Starodubum vſque celeri curſu, ne in regiorum per inſidias poteſtatem incideret, peruenit. Ea vero, quæ vel ad hominum, vel equorum vſum eſſent relinquenda, vſui inepta ſunt reddita. Rex hoſtibus fuga dilapſis, quod itineris non exiguum eſſet periculum, exercitum ab Orſa Smolenſcum duxit. Quo ptima Auguſti appulit, & in ſuburbio caſtra poſuit. Tum conſilio cum belli ducibus capto, Conſtantino Oſtrogio & Nicolao Firleio exercitui præfectis, *Moſci pugnam declinant.*

ctis vt hoſtium fines inuaderent, conſultum fuit iudicatum: Rex interea ad Smolēſcum maneret, vt poſtulantibus rebus neceſſaria exercitui procuraret. Hoſtis quod ex re ſua maxime eſſet, ſyluas ac nemora arborum ſuccisione ingenti celeritate præſepſit. ac Drohobicenſem arcem, quod eam tueri poſſe diffideret, igne abſumpſit. Quo effectum, vt tuto exercitui hoſtium fines inuadere non liceret. Verum nihilominus regii milites variis eruptionibus factis plurima abegere ſpolia. Miſſus item à Rege Stanislaus Kiſzka cum copiis ad Vezinam Moſcorum arcem, quæ ad flumen eiuſdem nominis poſita, medio ferme ſpacio eſt inter Smolenſcum & Moſcouiam metropolim: vbi inexpectato, quæ circa eam arcem erant, ferro flammaque depopulatus eſt. Quibus Moſcus acceptis, periculum amoliturus, mox militibus ſuis congregatis obuiam ire regiis copiis iuſſit, quibus per exploratores ad Kiſzkam perlatis, qui ſe hoſtibus longe inferiorem animaduerteret, Regi e veſtigio nunciauit. Rex, ne in tanto periculo ſuis deeſſet, non paruam manum Firleio duce ſubmiſit. Is diutius quam res tanta poſtularat, in ſyluis

Moſcorum fuga. immorari coactus, Kiſzkæ ſpem interturbauit. Qui nihilominus hoſtium ſtationes, & qui in excubiis eſſent, aliquot particularibus conflictibus vicit. Hi fugientes ſuis magnā Polonorum Lituanorumq; vim adeſſe nunciarūt, ſicq; hoſtium copiæ ſolo Polonorū nomine territæ fuga ſalutē quæſiuere. Idē & regiis ferme cōtigit. hoſtium fugitiuis numeroſū Moſcorum exercitū prope adeſſe ſignificātibus, & Kiſzka dubiam Martis aleam iacere recuſante, nulloquè internuncio de auxiliis ſpem accipiente, ipſe victori & fugienti quodam modo ſimilis ad tria millia paſſuum exercitum reduxit.

Moſcus inducias petit à Rege Sig. Moſcus infelici ſuorum ſucceſſu cognito, quod de ſuis pleroſq; in ſuperioribus conflictibus deſideraret, & regii milites longe lateq; ferro & flāma omnia vaſtarent, hyems quoq; inſtaret, caduceatore miſſo, inducias à Rege poſtulauit: quibus durantibus per oratores de pacis cōditionibus tractaretur. At Rex, qui Reipublicæ bono deeſſe nollet, periculo æſtimato, quod & hoſtis pugnā defugeret, ſuorumq; virtus contra ligna & paludes fruſtra exercenda, atq; atterenda non eſſet, reſq; Polonicę Regis pręſentiam requirerent, & quod in tantum exercitum ingentes ſumptus fruſtra penderentur, Moſci poſtulatis annuit. Quam ad rem Ioannem Sapieham Lituaniæ Cancellarium ad Moſcum ſubmiſit, cum quo non magno negotio inducias, & pacem hunc in modum cōfecit: vt manentibus induciis Moſcus ad Regem oratores mitteret, qui pacem his conditionibus cum Rege perpetuam firmaret, vt arces à Glinſcio occupatæ ſub initiū rebellionis, aut nuper in deditionem acceptæ Lithuanis redderentur. Glinſcius belli fax cum Baſilio fratre, omniq; cognatione ſua rebus omnibus apud Lithuanos exutus in Moſcouia exularet, captiui omnes libertate donarentur. A Moſco itē legati, qui arces iuxta compoſitam pacem reſtituerent, Glinſcii fratrem cum coniugibus ac propinquis in Moſcouiam perpetui exilii locum abducerent, miſſi. Captiui Lithuani circiter 50. ex duriſſimis vinculis dimiſſi ſunt. Pleriſque Moſcouia carceri ſimilis diſplicuit, qui fuga ſibi conſulere malentes, ad arcem Odrusko ferme ducenti venerunt, quorum, aliqui ad Regem, alii ad Conſtantinum Oſtrogium Ducem, alii ad alios ſe receperunt. Et has conditiones paulo poſt Moſcus per legatos approbaturum ſe data fide promiſerat. A Sapieha his relatis, Rex Vilnam vbi peruenit, ſupra dictis conditionibus cum Moſco initis in Poloniam rediit.

Sub

Sub illud tempus Tartarorum eruptio in Lituaniam facta, quibus agminibus Slucenſem oram populabantur. Cui malo Rex occurſurus, Conſtantinum Oſtrogiũ cum octo equitum millibus ex itinere miſit, qui Tartaros aſſequutus, cumq; illis congreſſus, eos ad internecionem cecidit. Alterum agmen Poluſſius vir impiger fugauit. In tertium Lucas Morauus ducentorum peditum præfectus caſu incidit, qui hoſtium occurrentium multitudine minime conſternatus, curribus caſtra circunuallauit. Oppugnatus à Tartaris, ſe contra barbaros multitudine abũdante fortiter defendit, peditibus etiam ſtrenue ſclopetis gerentibus, quorum glandibus circiter quingenti Tartari interierunt. Tartari ſuorum clade perculſi, abiecta præda, fuga dilapſi ſunt, quos Dux Slucẽſis fugientes conſpicatus, ex arce ſuo cum equitatu erũpens, magna clade affecit. In fuga ex iis multi cæſi, alii in altas paludes incidentes, cum equis iam curſu deficientibus ſuffocati periere. Atq; ſic Lituania tunc à Moſcorum & Tartarorum inuaſione liberata. Rex deinde Vilnam die D. Martini eſt ingreſſus, ibi ob rem contra Moſcos & Tartaros eo anno præclare geſtam ſupplicationes factæ, & laudes Deo decantatæ. Militi poſt pro meritis cuiuſque in hoc bello præſtitis donatiuum regali magnificentia collatum eſt.

Tartarorũ in Lituaniã eruptio.

Inſequentis anni menſe Ianuario Baſilii magni Moſcorum Ducis oratores Vilnam ad Sigiſmundum Regem venerunt octingentorum comitatu, qui pacẽ iam antea per Sapieham tractari cœptam, acceptis datiſq; vtrinq; iuramentis confirmarunt. Quo facto, Moſci 50. eo bello capti, plerique illuſtres vinculis laxati legatis traditi ſunt. Sub illud tempus ex Lituanis proceribus quidam Glinſcianæ factionis ſuſpecti Regis iuſſu cuſtodiæ traditi ſunt. Anno eodem Ludouicus Vngariæ & Bohemiæ Regis filius bimus, natus anno milleſimo quingenteſimo ſexto, à Thoma Strigonienſi Archiepiſcopo Vngariæ Rex patre Vladiſlao præſente, & anno proximo menſe Martio Pragæ Bohemiæ Rex diademate inſignitus eſt.

An. Ch. 1509.

Pax cũ Moſco.

Ludouicus Vladiſl. Regis Vng. fil. coronatur.

Rebus in Lituania Moſcicis ſic tranſactis, Rex Vilna diſcedens, Petricouiam ad conuentum contendit: in quo rebus regni ſui ad defenſionem ab hoſtibus rite conſtitutis Craconiam ſub veris initium venit, vbi de regni conſorte ac regni ſucceſſore cõſilia agitata. Placuit multorum commendatione ob venuſtatem Anna Ducis Megapolitani filia. Miſſi itaque legati eam petitum, Ioannes Lubranſcius Epiſcopus Poſnanienſis, Ioannes Laſcus regni Cancellarius, Chriſtophorus Szidlouiecius regni Succamerarius. Qui iter ingreſſi, Poſnaniam vbi venerunt, cõmodum nunciatum eſt, Bogdanũ Valachiæ Palatinum Turcarum ac Tartarorum auxiliis fretum contra ius gentiũ rupto fœdore, Ruſſiã, Podoliamq; exercitu valido ingreſſum, ferro flã maq; graſſari. Hic nuncius Regis animum à matrimonio contrahẽdo abſterruit, legatiſq; Poſnaniæ qui iam in procinctu erãt, reuocatis, edicto per Poloniã miſſo, Nobilitatem vniuerſam ad arma cõcitauit, vtque ad Leopolim vitæ & bonorũ amiſſionis pœna inobediẽtibus denũciata omnes equis armiſq; inſtructi ſtato tẽpore ſe ſiſterẽt, imperauit: Rege interim in tormentis bellicis, peditatu cõſcribẽdo, & reliquis ad bellũ neceſſariis procurãdis occupato. Rex igitur iterum iam domi rebus compoſitis, poſt diẽ D. Iacobi Cracouia egreſſus, per Bohemiã, atq; inde recto itinere Leopolim peruenit. Conabatur quidẽ Vladiſlaus Vngariæ & Bohemiæ Rex fratrẽ ab incepto per legatos auertere, vel quod ſuperiorib. periculis Alberti Regis tẽporib. acceptis admoni-

Conuẽtus Petricouiæ.

Valachus Ruſſiã inuaſtat.

admonitus eſſet, vel quod depopulata Valachia, eiuſque gentis viribus fractis ad eam regionem occupandam Turcis facilior daretur aditus. Cæterum Rex fratris conſilio poſthabito memor, Ioannem Albertum clade illa per proditionem affectum fuiſſe, deſiderioque vehementi vindictæ flagrans ad bellum magno ſe accinxit animo. Interea Valachis per Tyram fl. omnibus copiis ad Chocinum tranſmiſſis, Camieneciam natura & ſitu

Camienicia obſidetur à Valachis.

munitiſſimam inprimis acta obſidione tentat. Sed cum hic ſine ſucceſſu hæreret, motis inde caſtris, alia atque alia loca munita ad deditionem ſolicitare cœpit, locus minus munitis, & à præſidiis deſtitutis flamma abſumptis. Ad Haliciam inde caſtris translatis, præſidiarii arcis, ac Nobiles vicini, qui eo metu perculſi confugerant, oppidum contiguum vento flante vehementiori concremarũt. Bogdanus eo cũ exercitu accurrens, tormẽta bellica aduerſus arcem diſponit, quæ præſidiarii eruptione magna vi & impetu in Valachorum ſtationes facta, pluribus ex eis occiſis abſtraxerunt, & in arcis foſſas præcipitarunt, & protinus arcem repetentes eam maſcule defenderunt.

Leopolis obſidione cingitur.

Deſparata arcis expugnatione, Leopolim itinere inſtituto, omnia ferro flammaque vaſtauit, oppidum arcta obſidione cinxit, quod vt vehementius premere poſſet, maioribus tormentis in aduerſo contiguo monte diſpoſitionis fulminauit, Valachi ex ea oppidi parte, quæ in planicie ſita, quod aliqua ſpes erumpendi ibi eſſet, oppugnare tentarunt: ſed magna cum ſuorum clade, præſidiariis ac ruſticis cum falcibus ex vrbe erumpentibus, conflictu cum illis inito, reiecti ſunt. Triduum ad mœnia pugnatum, vſque dum vnum ex Bogdani tormentis emiſſa maiori ex vrbe glande diſrumperetur, magiſtro tormentorum eodem ictu interfecto. Eo inopinato caſu Valachus conſternatus, omni potiundæ vrbis ſpe abiecta, die quarta obſidionis eam ſoluit, in reditu Rohatino oppido per deditionem accepto & incenſo, templo ſpoliato, campaniſque auectis. Ad famam Regis aduentus cum copiis omnibus ad ſua feſtinauit. Rex vbi Camieneciam, inde Haliciam, poſt Leopolim à Valacho oppugnari accepiſſet. Cracouia initio Auguſti maximo belli apparatu in perfidum Valachum profectus eſt. Quo ad Leopolim non offenſo, militari facto delectu, omnibuſque copiis luſtratis, Nicolao Camienecio Palatino Cracouienſi exercitus duce

Valachia à Polonis vaſtatur.

conſtituto, Valachiã cum copiis eum inuadere, & ferro ignique depopulari iuſſit, qui alacri animo ſuperato Tyra ſiue Neſtro Valachiam ingreſſus, par pari referens, igne ferroque Valachiam afflixit, multis oppidis, villis, & agris in fauillam redactis. Dum vero circumcirca omnibus vaſtatis, vbi Soczauiam Palatini ſedem ventum eſſet, fruſtra hoſtes in ſyluas ac nemora ſe abdentes ad pugnam prouocarent, Camienecius cum exercitu regrediendum cenſuit. Valachus rei præclare gerendæ percupidus, totus in eo erat, vt Polonorum redeuntium præda onuſtorum agmen extremum commode adoriretur. Poloni vigeſima poſt irruptionem in Moldauiam die, reditu in Poloniam ſuſcepto, ad Tyram fl. peruenerunt, quem maioris Poloniæ primum Nobilitas, inde minoris traiecit, mercenariis militibus, qui robur exercitus erant, & aulicis regiis, quibus Tuorouius præerat, poſtremo loco

Valachi in Polonos irruunt.

ad traiiciendum flumen ſeſe præparantibus: cum ſubito Valachi ex inſidiis vicinorum nemorum cum Turcis ac Tarraris aliquot millitibus erumpentes horribili clamore & vlulatu in Polonas nil tale ſuſpicãtes irruerunt. Pugnatum fuit diu ſatis dubio marte, vtrinque plurimis cadentibus, donec

Polonis

Polonis cataphractis equitibus ac viribus præualentibus Valachi fuſi fugatique ſunt, in fuga plurimis cæſis, & captis ex primoribus non paucis: ex alijs inferioris conditionis aliquot centenis, ex quibus quinquaginta capite plexis. Quo ſupplicio ideo affecti fuerunt, quod olim Stephanus Palatinus Valachiæ huius parens mercenarios milites Polonos ad Treboulìam captos poſtea in Podbaicze gladio percuſſiſſet, quorum tumulo Nicolaus Camienecius conſpecto lachrymãs vlturum ſe atrocem hanc iniuriam vouiſſe fertur. Triginta ferme captiui inſignes Leopolim ducti, inter quos fuit Matthias Logophetus Cancellarius, Kierſa magnus diſpenſator, & alii. Incidit hęc pugna in D. Franciſci diem quartam Octobris, qui deinceps ab eo tempore perpetuo Polonis feſtus habitus eſt. Sigiſmundus Rex, cuius auſpiciis ea victoria à Valachis fuit reportata, Leopoli profectus exercitum dimiſit, & vota, quæ pro victoria nuncuparat, D. Stanislao regni ſui patrono exoluit. Vladislaus Vngariæ & Bohemiæ Rex eos ad pacificationem inter ſe interuentu oratorum ſuorum Carlacii & Bornemiſſæ cohortatus eſt, quæ tandem confecta his conditionibus: vt Bogdanus ſacram ſupellectilem ex templis ſpoliatis cum captiuis & præda omni quam abegerat ablatam reſtitueret, damnaque illata præſtaret. Quod non diu poſt à Valacho per legatos Cracouiæ factum. *Valachi fuſi.* *Pax inter Polonos & Valachos.*

Aduenerunt haud multo poſt Pontificius & Maximiliani Imp. Rom. aliorumque Principum legati, qui Signiſmundo Regi de Valachis victis felicia quæque precantes gratulati ſunt. A Pontifice Iacobus Piſo Regem poſt gratulationem de cæſis & victis Valachis hortatus eſt ad bellum commune ſuſcipiendum cum fratre Vladislao Vngariæ Bohemiæque Rege contra immaniſſimos Turcas Pontifice ipſo, & aliis Regibus ac Principibus Chriſtianis terra marique ad expeditionem eam ſuapte ſponte promptiſſimis, ab eoque flagitat, vt ſupremi copiarum terreſtrium imperatoris munus acceptaret. Cui Rex: paratum ſe ad eam prouinciam obeundam, optareque, vt hæc expeditio pia ac neceſſaria optatum ſortiatur exitum, pollicitus eam ad rem omnem operam ſuam, adeoque vitam ipſam, ſi id modo per Chriſtianorum Principum diſſidia ac bella liceret, quæ prius eſſent ſopienda: recordari ſe Caſimiro patre ac fratribus ſuis rerum potientibus à Pontifice Romano ſæpe id fuiſſe ſuaſum, nunquam tamen ob Principum Chriſtianorum perpetua inter ſe bella id effici potuiſſe, & de hoc Iulii Pontificis conatu vehementer ſe metuere, ne in fumum quoque abeat. Quod minime falſo auguratus eſt Rex, qui legatos ea de re ad Vladislaum Regem fratrem abire iuſſit, conſilium ab eo exquiſitum, neque alio reſponſo dato, priuſquam reliquorum Principum Chriſtianorum mentem cognouiſſet, eos à ſe benigne dimiſit. A Maximiliano etiam Imp. venerunt oratores Vitus Furſtius, & Ioannes Kuchenmeiſterus Iuriſperiti. Hi poſt honorificam victoriæ Valachicæ gratulationem à Sigiſmundo Rege petierunt, vt ad res Pruſſicas componendas aliquot ex regni proceribus ad diem D. Ioanni Baptiſtæ ſacrum mitteret, qui cum Cruciferorum Magiſtro de perpetua pace tranſigerent. Cui petitioni Sigiſmundus Rex in Maximiliani Imp. gratiam haud difficulter aſſenſit. *Pontificis legati. & Maximil. Imp. legatio.* *Reſponſum Regis Sigiſ.*

Eo anno menſe Octobri Baſilius magnus Moſcorum Dux Pleſcouiam fraude & dolo genti illi conſueto ſuæ ſubiecit poteſtati. Eſt autem Pleſcouia Liuoniæ ad Derpatenſem diœceſin finitima, vrbs ampla & po- *Moſcus Pleſcouiam ſibi ſubiicit.*

tens, variarumque gentium commerciis olim florentiſſima: ſola in toto Moſci imperio muris cincta, & in tres partes, quarum ſingulę ſuis mœnibus

Pleſcouia ſitus.

clauduntur, diuiſa. Ruſſis Pskou dicitur, alluitur enim ad Septentrionem Pskoua fl. vnde vrbi nomen eſt, à meridie Vielika, qui recepto Pskoua in Pelbam lacum longiſſimum infunditur. Vnde tandem eluctatus, mutato nomine Narua dictus, oppido Liuoniæ extremo nomen & alueum profundiſſimum præbet, per quem maximæ onerariæ naues ad oppidum appellunt, infra quod Finnonico mari tandem triginta ſupra Reualiam milliaribus miſcetur. Antiquiſſima vero Pleſcouiæ in Ruſſorum annalibus mentio fit circa annum Chriſti nongenteſimum quartum, quo Principi Ruſſiæ Thorio Olgam Pleſcouienſem vxorē adiungunt. Poſtea Hermanno Fæconi Ordinis Teutonici in Liuonia Magiſtro dedita ſcribitur, ſed biennio poſt, cū Alexander Nouogardięq; Dux magno prælio Teutones viciſſet, in libertatem ſe denuo vindicauit. Et quamuis deinceps Principem à ſenatu nominatum, & autoritate magni Moſcorū Ducis confirmatum habuit: patriis tamē legibus Remp. ſenatus gubernauit, ita tamē, vt à grauioribus rebus ad bellum & pacem, fœdera, electionem Principis, ac ſimilibus ad Reip. ſummam pertinētibus, ſumma populi autoritas eſſet. Cum autem plebs ocio laſciuiens aduerſus ſenatū ſeditioſe tumultuaretur, & agros publicos, quibus eminentiores fruebātur, viritim in plebe diuidi, vel certe tenuiores, non minus quam ſenatores ad eorum culturam & fructum admitti, impotenter flagitaret, nec inter ipſos cōponi cōtrouerſiæ vlla ratione poſſent: præſules & ſacerdotes à ſenatu rogati, primum à Liuoniæ Magiſto Valthero Plettenbergio auxilia aduerſus plebem petunt: & hoc negante, quod pacem quinquaginta annorum cum Moſcis initam ſibi non violandam exiſtimaret: ad Baſilium magnum Moſcorum Ducem decurrunt, petentes, vt plebis petulantia compreſſa priſtinam autoritatem ac potentiam Senatui reſtitueret. Tanta enim inteſtinis odiis ac ciuili diſcordia inter ſe laborantium cęcitas & inſania fuit, vt eum Principem, cui diu iam ad vrbem illam ſubiugandam inque ſeruiturem redigendam nil præter occaſionem defuerat, ad vrbis ſuæ tutelam & quidem præfecturam ſponte vocarent. Cum igitur Moſcus controuerſiarum arbiter inter ſenatum primoreſque & plebem futurus exercitum vrbi admouiſſet, ac cū præſule Ciuitatis ac ſacerdotibus, antea ſciente ſenatu, egiſſet, vt de componenda pace ſenatum & plebem acturus in vrbem admitteretur: occupata vrbe, & ſenatu pariter ac plebe oppreſſa, & pręſule, qui ſenatus nomine hoc totum procurarat, & ciuibus præcipuis, quorum ſeptem circiter millia, captis, inq; Moſcouiā miſſis, ciuitatē vniuerſam omni libertate ſpoliatam in ſeruitutem extremam redegit, & campanam conſilii inſignis magnitudinis ex turri detractam in Moſcouiam tranſportari curauit.

An. Ch. 1510.

Legationes ad Regem Sig. à Pontifice. à Maximiliano Imp.

Annus proximus multorum Principum legatione ad Sigiſmundum Regem inſignis ac memorabilis fuit. Et à Pontifice quidem Iacobus Piſo, Maximiliani Imp. legatis Cracouiæ iam præſtolantibus legatus ad Regem venit, cuius legationis ſumma fuit: Pontificē Rom, totius ferme Europę Principibus ad pacem faciendam perſuaſis, ac ea arma, quibus hactenus ſe mutuo confeciſſent, in Chriſtiani nominis hoſtem cōuertere ſtatuiſſe. Quare & Sigiſmundum paterne adhortatus, vt domi rebus pacatis, atque copiis Vladiſlao Regi Vngariæ & Bohemiæ iunctis, Vngariæ, Bohemiæ, Polonęq; exercitu in Thraciam progreſſi bellum Turcæ facerent. Quod autem negociu

cium hoc maximi momenti eſſet ad proxima Petricouieſia comitia reiectũ eſt. Qua de re conſultaturi, cũ Pontificis ac Imp. oratores in D. Virginis ęde conueniſſent, pontificius legatus per Vitum Fuerſtium in conuentu priori loco deturbatus eſt: reprehenſus ide reo, Imperatori in politicis primum deberi locum reſpondit. Quæ contentio promanauit ex veteri diſſidio inter Henricos & Fridericos Cæſares, ac Pontifices Romanos (vnde Gibellinorum & Guelphorum factiones exortæ ſunt) de Cæſararchia & Hierarchia, vtra alteri præferanda. Menſe Februario comitia Petricouiæ habita ſunt, in quibus oratorum poſtulata in Senatu propoſita, & Maximiliani Imp. oratores ſpe eis facta conuentus Poſnaniæ agendi, in quo de poſtulatis ipſorum plenius diſputandum eſſet, poſtquam quatuor menſibus detenti fuiſſent, honorifice à Rege habiti, dimiſſi ſunt.

Legatus Pontificis loco deturbatus à Cæſar. legato.

Comitia Petricouia.

Rege Petricouiæ morante quarta Februarii Regis Daniæ legatus Cracouiam appullit, qui à Ioanne Bonero cum aliis legatis Regem præſtolari iuſſus eſt. Auditus deinde, Danorum Regis filio Eliſabetham ſororem regiam vxorem poſtulauit. Quæ maris periculis territa, & apud ſuos in patria diutius manere malens, aut aliam forte ob cauſam connubium recuſauit: legatus vero honorifice donatus ac dimiſſus. Paulo poſt Oſuaidus Carlacius cum legationis ſocio Regis Vladiſlai legati decima ſexta Februarii Cracouiam aduenerunt, qui nuper inter Regem & Valachum pace conſtabilita, Cracouiam in reſſi, vt cum Valachi legatis conditiones pacis confirmarent. Decima dehinc menſis Martii die Baiazetis Turcarum Imperatoris legatus Cracouiam venit, qui Sigiſmundo Regi, quod in paternum ac auitem regnum euectus eſſet, gratulatus oblatis muneribus optauit. vt rerum diu feliciter potiretur, maxima nominis ſui gloria fœdus cum eo (quod cum parente ac fratribus Poloniæ Regibus fuiſſet) inſtaurare cupiens. Poſt hunc Bogdani Palatini Valachiæ legati, vti in pacis conditionibus conuentum fuerat, duodecimo Martii venerent, hi die quarta pòſt obtulerunt abactam templorum ſupellectilem, & omnia ſpolia auri argentique ex Ruſſia aſportata. Dimiſſi ſunt item Palatini, qui in proxima pugna capti Leopoli cuſtoditi fuerant, confirmata pace cũ Vladiſlai legatis, per Vngariam in Valachiam redierunt. Tredecima poſt menſis Maii à Vladiſlao Rege Cracouiam venit legatus Prępoſitus Albęregalis, & à Bogdano Palatino Valachiæ alter, de bello in Thraciam ſuſcipiendo cum Rege conſultaturi. Venit etiam paulo poſt Cracouiam legatus Moſci, de rebus Lituaniæ pendentibus, & Moſcouię tranſacturus. Hunc Taurici Principis legati ſequuti ſunt, quorum poſtulatum erat, vt fœdus cum Caſimiro Rege antiquitus ſeruatum renouaretur. Eo anno menſe Aprili Andrias Roſa Archiepiſcopus Gneſnenſis obiit, hunc Ioannes Laſcus Cancellarius regni, & Regis aſſenſu iampridem coadiutor Archiepiſcopæ ſucceſſit, ac die viceſima tertia Maii à Rege confirmatus eſt.

Regis Daniæ legatus ad Regem Sigiſm.

Regis Vngaria.

Turcici Imp.

Palatini Valach.

Altera legatio à Rege Vng. & Valacho.

Legatio Moſcouitica. & Tartarica.

Inſtabat Poſnaniæ ad feſtum D. Ioannis indictus conuentus, quo conuenere Maximiliani Cæſaris & Imperii, Vladiſlai item Vngariæ & Bohemiæ, & Sigiſmundi Poloniæ Regum, ac Friderici Magiſtri Ordinis Teutonici legati. Vbi Iobus Epiſcopus Pomeſanienſis legationis Crucifericæ princeps Pruſſiã totã ac Pomeraniæ partẽ, à Caſimiro Rege Poloniæ ante 50. annos ademptam, à Sigiſmundo Rege repetebat: iuramentum fidelitatis ac militiæ onera pro Polonis ſuſpicienda remitti: ac denique ne Poloni-

Conuentus Polonorum cum Cruciferis Poſnania.

Conditiones pacis à Cruciferis propoſita.

loni in Cruciferorum ordinem allegerentur, poſtnlabant. Quod vltimum Poloni citra longiorem deliberationem haud illibenter conceſſere, reliquis poſtulatis, quod iniquiora viderētur, reiectis, quoniam iis pacis perpetuæ fœdus aperte violabatur. Ita re infecta ſoluso counentu diſceſſum eſt.

Polonorum reſponſum.

Interuenit poſtea ſerius Achilles Graſſius Epiſcopus Modocenſis Pōtificis legatus, cui cauſa Pruſſica peculiariter à Pontifice cōmiſſa, qui vel ob itineris longitudinem, vel quia tardius prouinciam ſuſcepiſſet, Poſnanienſi conuentu neglecto, Cracouiam profectus, apud Sigiſmundum Regem Piſonis legationem repetiit de expeditione contra Turcam cum Rege Vladislao iunctis viribus ineunda. De qua habita conſultatione, eſſent ne arma aduerſus Baiazetem Turcarum Imperatorem ſumenda, pleriſque conſentientibus, futurum hoc Regi glorioſum: alii cenſuerunt, hoſtem ferocem & potentem miniwe laceſſendum eſſe temere, Chriſtianorum enim Principum contra Turcas bellum multorum Pontificum ſtudio & opera ſolicitatum propter mutuas potentiæ ipſorum æmulationes, quibus ſubinde ad arma concitabantur, anceps eſſe, atque tota Italia iam bello inteſtino flagrante, Principum auxilia aut tarda, aut nulla fore; ſicque futurum, vt Poloni & Vngari alienis auxiliis deſtituti, ſoli cogerentur omnem belli molem atque imperum ſuſtinere. Vicit tandem hæc ſententia, legatos ad Vladislaum Regem, & regni eius proceres mittendos, vt voluntate eorum explorata, quid de Turcica illa expeditione Pontiſici reſpondendū, rectius conſtrare poſſet: qua in re maximi momenti Reges fratres conſiliis communicatis, quid facto opus eſſet, decernerent. Legati in Vngariam miſſi Nicolaus Firleius Palatinus Lublinenſis, & Ioannes Laſcus regni Cancellarius. Achilli Graſſio Pontificio legato reſponſum: Sigiſmundum Regem de Tarcica expeditione cum Vladislao Rege Vngariæ & Bohemiæ, eiuſque regni proceribus conſultaturum, & miſſo Romam nuncio Pontifici reſponſurum. Quo reſponſo accepto legatus in Italiam rediit.

Legatus à Pontifice ad Regem.

De expeditione contra Turcam.

Regis P. l. reſponſum legato Pontificio.

Hoc fere menſe Vielicziæ oppido Cracouiæ vicino ſalinarum cauernæ ſcelere cuiuſdam foſſoris accenſæ aliquot dies arſerunt. Quo incendio fumo & fœtore excitato, plerique omnes operatii aut fumo fuerunt enecti, aut in ſpecubus aberrantes ceruices fregere. Ei malo occurſurus Andreas Koſcielecius ſalinarum tunc præfectus, metu perculſus, quod nemo eſſet ex plebe, qui ſe demittere auderet, poſthabito periculo præſenti ſpecus ignem extinctum ipſe ſubiit. Quem comitatus Seuerinus Bethmanus conſul Cracouienſis ferme nonagenarius montium Magiſter, Koſcielecium iam fumo collapſum ſeruauit, igne vtriuſque poſtea opera atque induſtria extincto, montibuſque vtriuſque diligenti opera ſeruatis.

Salinarum Vielicen. cōflagratio.

Anno hoc in Pruſſia nil memorabile contigit, præterquam quod Fridericus Dux Saxoniæ Ordinis Magiſter mœrore ac curis aucta hydrope Rochlicii in Miſnia, quo Pruſſia relicta ob non præſtitum iuramentum Regi Poloniæ ſeceſſerat, extinctus eſt. Res quoque Lithuanicæ ad autumnum ſatis quietæ fuere, in quo Tartari Tauricani cum quindecim Tartarorum millibus ingreſſi Lituaniam, Vilnam vſque, & inde duodecim millibus paſſuum graſſati, ingentem hominum pecorumque prædam nemine prohibente abegerunt. His felicibus ſucceſſibus audaciores facti Tauricani in Valachiam cum exercitu ſexaginta millium equitum eruptionem fecerunt, quam paſſim variis cladibus affecerunt, ingentique præda collecta

Frid. Dux Sax, Magiſt moritur.

Tartari Tauricani Lituaniam vaſtans.

Preco-

Præcopiam redire volẽtes, ea eruptione ſupra ſeptuaginta millia hominum atque pecorum abacta feruntur. Dum ad Tyræ ripam ventum, metu Valachorum ſequentium territi, tumultuoſius flumine traiecto Bethiketeus Mendligeri filius cum Tartarorum quatuor millibus, ac multis captiuis violentis aquarum vorticibus abſorptus eſt. Interea Copacius Valachi præfectus militiæ Tartaros eo in loco abeuntis aſſecutus, inque inſidias lapſus, ac vndique à Tartaris circumſeptus viriliter pugnãdo occiſus eſt. Cecidere Valachi plus ſeptingenti; fuere item fugæ beneficio circiter trecenti ſeruati. Miſeranda Valachię vaſtatione Bogdanus Valachus conſternatus, legatos Cracouiam ad Regem Sigiſmundum miſit, petitum auxilia contra Tartaros, vtq; in Moſcouiam legato per Lituaniam liber pateret tranſitus. Vtrumque ei haud grauate conceſſum.

Valachiam item.

Valachorum clades.

Valachi Palatini legatio ad Regem.

Anni ſequenti MDXI. Februario menſe comitia Petricouiæ habita ſunt, in quib. actum de regni contra Tartarorum incurſiones defenſione, quorum fœdera ob fluxam gentis fidem minime tuta ſunt. Conſtitutum, vt quatuor equitum millia, qui Podoliæ fines tutarentur, ac Valachis contra Tartaros neceſſitate vrgente opem ferrent, publicis alerentur ſtipendiis, quæ eis ſoluerentur ex pecunia agricolis imperata, in ſingula iugera groſſis octodecim & anno ſequenti duodenis impoſitis. Pauperiores Nobiles agris carentes & ſculteti vt vocant, eius pecuniæ dimidium conferrent: oppidanis facultatũ cuiuſque æſtimatione tributum impoſitum. Decretum etiam, vt moneta, quæ crebrius cuſa vileſceret, & ob id aurei nummi valore creſcente, deinceps cudenda abſtineretur. Præterea vt Rex ipſe Breſtæ Lituanorum ob Tartarorum eruptionem per æſtatem ſubſiſteret, ne occaſio rei bene gerendæ elaberetur. In his comitis Anna Dux & tutrix Maſſouiæ cum duobus filiis Stanislao & Ianuſſio obtinuerunt à Rege, vt prouinciam Viſnenſem Lithuanis ac Prutenis confinem perpetuo iure eis tenendam concederet.

Ann. Chr. 1511.

Comitia Petricouiæ.

Soluto conuentu Rex Cracouia ſecunda Maii mouens Breſtam verſus contẽdit, vbi proceres Lituanos Glinſcianæ factionis ſuſpectos, ac propterea in cuſtodiam datos, proceribus Lituanicis & Polonicis intercedentibus, in gratiam recepit, ac dimiſit. Rege Petricouiæ agente, Vladislaus Vngariæ Bohemiæque Rex cum Ludouico filio quinquenni, iam Rege inaugurato Vratislauiam menſe Ianuario venit, vt ſacramento ſe Sileſii filio Ludouico obligarent. Cum autem Vngaricus Senatus iuſiurandum Ludouico tantum Vngarię Regi, Bohemi contra ſuo regno, cuius membrum Sileſia antiquitus fuiſſet, dandum eſſe certarent: Sileſii Principes & Senatus Vratiſlauienſis inter ſpem metumque ancipites neutri tum quidem iurarunt, ſed Regis Vladiſlai & filii ipſius Ludouici imperio nihilominus ſe dicto audiẽtes ſaluis priuilegiis fore teſtati ſunt. Atque ita Rex Vladislaus cum filio infectis rebus menſe Martio Vratislauia diſceſſit. Inibi Rex Vladislaus ſubſiſtens, ſenatus populique Vratislauienſis precibus victus, emporium, quod ab aliis Principibus ſe impetraſſe iactabant, ab his, quibus in aula omnia venalia ſunt, perſuaſus, magno regni Poloniæ præiudicio & incommodo renouauit. Fuitque ea res menſe Aprili in nundinis vernalibus Francofurdiæ ad Mœnum, & deinceps per Germaniam totam publicata, multis ideo Vratiſlauienſibus gratulantibus: aliis commodum, quod inde percepturi eſſent inuidentibus. Quarum immunitatum ſumma hæc fuit, vt ne quis Polonus aut Germanus Vratislauiam negociandi cauſa præteriret, ſed vtique mer-

Vladislaus Rex. Vng. & Boh. Vratiſlauiam venit.

Contentio Vngarorum & Boem. de iureiurando Sileſiorum.

Emporium Vratislauiæ renouatum.

ces ſuos Vratislauię deponerent aut venderent, omneſque hoc modo aditus Polonis in Germaniam & Bohemiam mercimonia exercendi pręcluderentur. Quæ vt plus roboris haberent, Ioachimus Brandeburgicus Marchio Elector Francofurdiæ ad Oderam ſimile erexit emporium, vt vndique viis intercluſis Poloni ſumma mercium neceſſitate decretis Principum aſſentire cogerentur.

Emporium Francofordia ad Oderam erectū

Sigiſmundus Rex ſuorum querelis adductus omnia cum Vratislauienſibus commercia edicto prohibuit, conſtitutis in regni ſui ac Sileſiæ confinio ſimilibus emporiis, vbi boues, quorum maxima armenta ex Polonia in Germaniam abiguntur, venderentur, & vectigali in ſingulos boues aureo nummo impoſito, vt & aliis mercibus tributum fuit imperatū.

Rex Pol. cōmercia cum Vratisl. edicto prohibet.

Graue hoc Regis Sigiſmundi edictum Vratislauienſibus accidit, quo omnes ex Polonia in Sileſiam liberi tranſitus fuerunt præpediti, cuſtodiis etiā paſſim diſpoſitis, ne quid ad eos mercium importaretur. Vnde ſecuta eſt Vratislauiæ maxima rerum omnium inopia, & opificibus inde migrantibus vrbs habitatorib. fere fuerit deſerta. Conati quidem ſunt Vratislauienſes Regis Vladislai & aliorum Principum interceſſione, vt Regis Poloniæ edictum reuocaretur: verum Rege Sigiſmundo in ſententia firmiter permanentē coacti ſunt in Poloniā mercium cauſa ire, ac vectigalia cōſtituta pēſitare.

Ruſſia hoc anno & Podolia à Tartarorum irruptionibus immunis fuit, quod fœdus proxime Breſtæ in Lithuania cum Rege renouādum eſſet. Verum gens fera, raptu viuere ſolita, & pacis inſueta, contractis copiis vltra triginta millia equitum Valachiam inuaſit.

Tartari Valachiam inuadunt, quibus occurrit Valachus.

Contra quam Bogdanus ſuis ad arma conuocatis, cum auxiliaribus Polonorum & Vngarorum copiis Stanislao Lanczkoronio & Io. Tuorouio, ducib. intrepide proceſſit. His ſtipendiarios Valachos leuis armaturæ adiunxit. Interea Nohaicenſes Tartari, Tauricanos in Valachiā erupiſſe, cognoſcentes, ſumptis feſtinanter armis Tauricam ingreſſi, cæſis multis, prędaque ingenti abducta Tanaim verſus cum captiuorum aliquot millibus redierunt.

Nohaicenſes Tartari Tauricam vaſtant.

Eo acerbiſſimo nuncio Tauricani conſternati, omiſſa, quam inuaſerant, Valachia, curſu pene præcipiti Tauricā repetiuerunt. Et ſic alieno periculo Valachia ingenti clade liberata fuit. Verum antequā Tauricani domū rediiſſent, hoſtes dato damno dilapſi ſūt.

Regis Vng. legatio ad Regem Sigiſm.

Rex Sigiſmundus Breſtæ, Tauricani Principis æſtāten totam fere expectatis obſidibus penultima Octobris Cracouiam rediit, quo ad eum à Vladislao Rege fratre legati venere, Caſimirus Dux Teſſinenſis cum Michaele Hauelo Parœco Budenſi, qui diu multumq; de connubio Regis Sigiſmūdi cum Barbara Stephani olim Comitis Scepuſienſis filia collocuti, eam ei in matrimonium deſponderunt, dote centum aureorum millib. promiſſa. Atque hinc Maximiliani Imp. odium in Sigiſmundum Regem ortum.

Barbara Scepuſia Regi deſponſata.

Ann. Chr. 1512.

Comitia Cracouiæ.

Annus dehinc MDXII. Sigiſmundi Regis nuptiis celebris fuit, ipſoq; anni principio Cracouiæ comitia edicta ſunt. Inde ad Barbaram regiam ſponſam legati deſignati, Ioan. Lubranſcius Epiſc. Poſnanienſis, Chriſtoph. Szidlouiecius Sendomirienſis, & Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Caſtellani: hi ſplendido comitatu Polonia egreſſi per Sileſiam & Morauiā Trenczinum venere, abductaque ſponſa in Poloniam redierunt. Hanc Heduigis mater, Ioan. Comes Scepuſienſis frater, Caſimi. Dux Teſſinenſis auunculus Cracouiam vſq; octingentis equis comitati fuere. Venientib. Sigiſmundus Rex ertra vrbem per aliquot millia paſſiuum ſplendidiſſimo lectiſſimoq; procerum comitatu obuiam proceſſit, qui ad ea nuptiarum ſolennia vndiq; confluxerant. Aduenerat eo quoq; Georgius Bregenſis Dux 70. equitib. armis

Barbara ſponſa Regis Cracouiam venit.

vndique

vndiq; ſplendentibus comitatus. Poſtridie quæ octaua Februarii erat, maiorum more in D. Stanislai æde regia ſponſa diademate inſignita fuit ab Archiepiſc. Gneſnenſi Ioanne Laſco, quib. ceremoniis adfuere Archiepiſc. Leopolienſis, Poſnanienſis, Plocenſis, Varmienſis, Præmislienſis, Chelmenſis Epiſcopi. Fuere item ad huius coronationis magnificentiam illuſtrandam Pontificis Roma. Ioann. Staphileus, Vladislai Vng. & Bohem. Regis Ioan. Thurzo Epiſcopus Vratislauienſis, & Ambroſius Szarkanus legati. Ex Pruſſia Iacobus Epiſco. Pomeſanienſis Magiſtri ordinis Cruciferorum legatus. Interfuere præterea huic coronationi Barthol. Dux Munſterbergēſis, Anna Dux Maſouiæ cum filio, Georgii Ducis Saxoniæ, Friderici Marchionis Brādeburgenſis, Palatinorum Vngariæ & Valachiæ, Strigonienſis item, Quinqueeccleſienſis, Varadienſis, Olomucenſis Epiſcoporum legati, & plerique alii. Nuptiarum ſolennibus peractis Reginę mater Heduigis, Ioan. frater, & Caſimirus auunculus, aliique Principes ac legati à Sigiſmundo Rege regali munificentia donati Cracouia domum abierunt.

Coronatur à Laſco.

Incunte poſtea vere 24. Tartarorum millia Boryſthene traiecto per Volyniam in Ruſſiam irrupere, quam atrociter ferro & igne vaſtarunt. Multi ibi mortalium ſubito interuentu comprehenſi, ac vincti in perpetuam abrepti ſunt ſeruitutē. Rex irruptione hac Tartarorum nil deterritus, ad Nicol. Camienecium Palatinum Cracouienſem exercitus Poloni ducē ſummum, necnon ad Conſtātinum Oſtrogium Lithuanicarum copiarum ducem literis datis, ad exercitum in Polonia & Lithuania conſcribendum hortatus eſt, vt Tartaros inſequentes, prædam eis & captiuos eriperent, illataq; damna eorum cæde vlciſcerentur. Rex ipſe mercenariorum militum cohortib. aliquot coactis, adiunctis eis aulicorū ſuorum aliquot turmis, ad Nicol. Camienecium tranſmiſit, qui ſub idem fere tempus aduenerunt, quo Tartari prædę magnitudinem & captiuorum multitudinē paruis itinerib. paulatim recedebant. Quo & ſtatim Conſtātinus dux cum ſuis Volyniis, ac Lithuanicis copiis duobus equitū circiter millibus venit, quæ copiæ coniunctæ ad quatuor millia efficiebant. Hiſce exiguis licet copiis Poloni duces Tartaros inſecuti, cum eis quocunq; prælii euētu decertare decreuerunt. Tartari etiā ad Viſniouecium conſpecta Regis exercitus paucitate certam ſibi de eo victoriam pollicentes ad præliū captiuis præmiſſis, vt ſecuriores eſſent, ſe præparauerunt. Cæterū Polonis ad victoriā maximo fuit adiumento locus prope Viſniouecium admodum paluſtris, ſcatens multis lacunis, quas Horenia fl. exundās efficit, inter quas Tartari agmina incōmode diſpoſuerāt. Nā ꝓpter cœni ꝓfunditatē mutua ſibi auxilia ferre non poterant. Cruentum hic fuit cōmiſſum præliū, Volyniis Tartarorum multitudine incūbentium cedentibus. Cōſtantinus Oſtrogius magno animo occurrēs verbis & verberib. in prælium redire eos cogit. Camienecius videns Volynios pedē referre, & ſiniſtrum cornu, in quo Lithuani erāt, vacillare, ſigno pugnæ Polonis dato maſculæ adoriri Tartaros iubet, qui Polonorum impetum ſuſtinere nō valētes maxima ſuorum cæde animaduerſa, ꝙ alii aliis laborātib. ꝓpter paludes præſto eſſe nō poſſēt, in pręcipitē fugā inclinarunt. In qua plurimi cæſi, captiuiq; oēs cū præda ſunt recuperati. Atq; ſic numeroſus hic exercitus magnā partē in prælio & in fuga fuit interfectus. Pugnatū eſt 28. Apr. ad Lopuſznā. De hoſtiū cæſorum numero nō plane cōſtat, hoc citra dubiū narratur, ex hoſtib. quorū à captiuis 25. millia fuiſſe perhibentur, multo minorē partem dilapſam eſſe. Ea victoria Rex Sigiſmundus ingenti affectus gaudio, Deo omnibus

Tartarorum in Ruſſiam excurſio.

Quos Poloni inſequuti ſunt.

Prælium Polonorum cum Tartaris ad Lopuſnam.

Polnorum victoria.

nibus in tempus laudes gratiaſque agi, & decantari iuſſit, ibique ſignis lætitiæ editis. Fuerunt ea in expeditione præter Nicolaum Camienecium, & Conſtantinum Oſtrogium Ducem ſupra commemoratos Otto Chodeczius Palatinus Podoliæ, & Stanislaus frater eius regni Mareſchalcus, Ioannes Odrouanzius, Martinus Camienecius, Ioannes Amor Tatnouius, Stanislaus Lanczkoronius, Ioannes Suirczouius, Ioannes ac Nicolaus Pileczii, Petrus & Stanislaus Kmithæ, Iacobus Sencignouius, & complures alii bellica laude illuſtres viri. Fuerunt item ex Lithuanis ac Ruſſis duces, Andreas Zbaraſius, & Michael Viſnieuiecius cum filiis, & præter has ingens Nobilium militumque inſignium numerus. Tartarus ſuorum clade conſternatus extemplo legatos miſit ad Regem, vt fœdus ſuperiori anno inchoatum denuo ſtabiliret & ſanciret. Quibus Rex vt fidem haberet, Dyaladinum Mendlingeri ex fratre nepotem obſidis loco Vilnam miſit, vtque ratum id foret, quindecim aureorum millia ſibi quotannis pendenda petiit. Reſpõſum eſt Tartari legatis, Regem poſtulata Principis ipſorum, qui fœdere violato Poloniam hoſtilem in modum vaſtaſſet, proximo conuentu ad Senatum relaturum. Quid ibi decretum, miſſo nuncio ſignificaturum. Obſidis Dyaladini ad ſe aduentum non ingratum ſibi fore. Verum Dyaladinus cõuiſo Rege breui poſt febri correptus obiit. Et Rex inſaniæ ſimile eſſe iudicauit, ſtipendium hoſti infido numerare, quo ſubleuatus ille rupto fœdere Poloniam pro libitu infeſtare poſſet, cum potius illa pecunia in ſtipendia militum limitaneorũ, qui Tartarorũ incurſionib. reſiſterent, rectius cõuertatur.

Tartari legatio ad Regem de pace.

Eo anno nil præterea memoria dignum geſtum, præterquã quod Rex arcis Cracouienſis ſtructuram continuarit, vt & in æde D. Stanislai, quæ à ruſpella nomen habet, præter alia monumenta, poſuit Friderico Cardinali fratri ſuo mauſoleum ex ære ſolido, atq; magnam argenti & auri vim in imagines, quas Deo pro victoria Valachica vouerat, contulit. Eius anni æſtate Maximilianus Imp. offenſus Regis Sigiſmundi coniugio cum Barbara Scepuſia, conſilium de bello ei intentando occulte agitabat, ideoque in comitiis Principum Germaniæ de eo queſtus, quod Pruſſiam, quam Teutonici ſiue Mariani milites olim multo ſuo cum ſanguine acquiſiuiſſent, paganis ſubiugatis, & ad religionem Chriſtianam conuerſis, per fas & nefas occupaſſet. Quod autem ob inteſtina inter principes bella nil ipſe mouere poſſet, Baſilium magnum Moſcorum Ducem, fœdere cum eo inito, ad Poloniam hoſtiliter inuadendam, omnique cladis genere deuaſtandam inflãmauit. Qui fœderis illius fiducia audacior factus, violatiſq; pactis contra ius gentium, cum Sigiſmundo Rege contractis, quæ per quadriennium ſeruarat, Lithuaniam aſſiduis eruptionibus duce Glinſcio afflixit, & Smolenſcum ſæpius irrito cinxit conatu. Atque ita occaſione factionum in Lituania gliſcentium Moſci exercitus liberius eam vaſtauit.

Maximilianus Imp. Regi Pol. infenſus.

Moſcus Lituaniam vaſtat & Smolenſcum obſidet.

Ann. Chr. 1513.

Anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio Sigiſmundus Rex Poſnaniam cum Regina profectus, illic motus quoſdam inteſtinos pacauit. Eo anno menſe Martio Regina prolem primã enixa eſt, cui in baptiſmate Heduigis nomen inditum. Inde paulo ante Ioannes Laſcus Archiepiſcopus Gneſnenſis ad Iulium Pontificem legatus deſignatus. Is rebus domi compoſitis, & comparatis ad iter neceſſariis, in viam menſe Aprili ſe dedit. Legationis argumentum fuit, vt concilio Lateranenſi nuper à Pontifice inſtituto Regis nomine intereſſet, atque res Pruſſicas nonnihil apud Pontificem ſuſpectas

Heduigis filia Regi nata.

Laſcus miſſus ad Pontif.

ſpectas tueretur. Verum in itinere hærenti nunciatur, Iulium Pontificem viceſima prima Februarii extinctum, pauloq; poſt vndecima Martii Leonem decimum illi ſuffectũ eſſe. Mutato igitur legationis titulo nihilominus ſuſceptum iter perſecutus eſt, quē in via ad Brugas Styriæ oppidum Stanislaus Oſtrorogius Caſtellanus Caliſſienſis aſſecutus. Vterq; Venetiis à Principe Lẽõhardo Lauredano, & Senatu comiter excepti fuere. Laſcus poſtero die in ſenatum admiſſus hunc in modum locutus fertur: Sigiſmundum Regem præſenti Venetorum calamitati & tantæ ſanguinis effuſioni condolere, vniceque optare, vt ea, quæ ad pacem communem conſtituendam atq; eius Reipublicæ amplitudinem augendã pertinerent, diuinitus obtingant. Ad quam rem, ſi Regis opera prodeſſe poſſit, haudinuitum ſe in eo allaboraturum, & Pontifici ac Imperatori perſuaſurum, vt turbis, quibus Italia vltra quadriennium miſere afflicta eſſet, pacatis, bellum communib. auſpiciis & auxiliis in Turcam conuerteretur. Poſt Laſcus cũ Principe priuatim locutus inter alia colloquii occaſione, Poloniæ regnum multas variaſq; ab hoſtibus barbaris eruptiones ſuſtinere; reliquarum gentium Chriſtianarum contra incurſiones barbarorum murum eſſe, atq; omnem fere molem periculorum maximorum, quæ Chriſtianis impenderent, humeris ſuis ſufferre intulit. Lauredanus contra Reipublicæ Venetæ maxima ſemper fuiſſe bella, nihilominus inuicto animo ex ſummis periculis ſe omni tempore eluctatam eſſe, huius quoque belli felicem ſperate exitum ſubiecit. Ad hæc Laſcus Principi: Longe diſſimile Venetis atq; Polonis belli ſtudium hactenus fuit, dum illi pro gloria, pro rerum amplitudine, ac dominandi libidine incitati bella geſſere: hi contra multo ſuorum ſanguine pro Republica Chriſtiana barbarorum impetus excipere, atq; cæteris gentibus præſidio eſſe coguntur: in maxima felicitatis ſuæ parte ponentes, ſi ſua ſaltem, alienis miſſis factis, tueri poſſent. Venetiis profecti Romam poſtquam veniſſent, Laſcus coram Pontifice Leone ac Cardinalibus oratione luculenta expoſuit, quantopere Reipublicæ Chriſtianæ interſit inteſtinorum bellorum ſtudiis depoſitis pace facta coniunctis armis ac viribus contra Turcas, quorum potentia indies creſceret, expeditionem ſuſcipere.

Legati Regis Pol. à Venetis comiter excepti.

Laſci oratio ad Principem Senatumque Venetum.

Laſci cum Principe Venet. colloquium priuatum.

Laſci ad Pontificem oratio.

In Lituania Helena Alexandri Regis vidua menſe Ianuario naturæ debitum perſoluit, & arx Vilnenſis nouis & ornatis, ſed ligneis ſtructuris paulo ante erecta fortuito incendio vigeſimaprima Februarii conflagrauit, id quod futuri belli indicium fuit. Paulo poſt Baſilius Moſcus apud Maximilianum Imperatorem regiam dignitatem & diadema petiit, auxiliaq; contra Poloniæ Regem ab eo tanquam amico & fœderato poſtulauit, modis omnibus, quoſcunque poſſet, ad defectionem Glinſcii perfidia ſolicitans. Miſſus fuit Schleinicius Nobilis Miſnenſis ad Germaniæ Principes, auxilia petitum. Audito Moſci bellico apparatu, Sigiſmundus Rex Radomiæ conuentum indixit, quo publicæ regni paci ac tranquillitati fuit proſpectum. Minus autem in Polonia trepidatum fuit ad rumorem magnorum Moſci belli apparatuũ, quod cum Tauricano Principe, promiſſo ei ſtipendio, fœdus nuper ictum Podoliam ac Lituaniam ab irruptionibus barbarorum ſecuriores effecturum videretur. Et ſane illud fœdus maximo toti regno commodo atq; ſaluti fuit, ſiquidem præterquam, quod Tartari ad regiones hoſtiles omni cladis genere infeſtandas fuere inſtigati, ab iiſdem etiam ante regno infeſtiſſimis deinceps aliquandiu fuit quies atq; ſecuritas.

Helena coniunx Alex. Regis Vilnæ mortua.

Conuentus Radomiæ.

Laur. Myſcouius Ducem Zatorien. interfecit.

Finitis comitiis, Rex in Lithuaniam ſeceſſit. Eodem tempore Laurentius Myſcouius variis iniuriis à Ianuſſioi duce Zathorienſi affectus, Regi Radomiæ ſupplex factus, patrocinium eius contra Ducem petiit. Negotiũ ad reditum in Poloniam Regis reiectum: Duci, vt ab iniuria interim abſtineret, iniunctum. Verum Dux, Regis diſceſſu cognito, de priſtinis iniuriis nil remittens, riuum aquæ certis alueis Myſcouii piſcinas influentem alio deriuauit. Myſcouius vi illa exacerbatus, Ducem venationi vacantem adiens, longius à familitio abſtractum verbis ſupplicibus, vt ab iniuria abſtineret, precatus eſt. Sed Dux his maiora inferre minatus, ſtricto gladio Myſcouius Ducem, litis finem ſe facturum dicens, transfixit. Nec mora, Dux ex equo delapſus, antequam ſui accurrerent, expirauit & Myſcouius per loca cognita ſatellitum ex ſequentem manus equi pernicitate euaſit. Ceſſit inde ex fœdere Zathonienſis Ducatus Regibus Poloniæ, liberis nullis, qui ſuccederent, exſtantibus Myſcouius vero cæde Ducis in maiores longe ſeipſum calamitates coniecit; Regis ira in ſe eo facinore accenſa, cui non prius potuit reconciliari, quam præclaris editis contra Moſcos facinoribus virtutẽ ſuam Regi probaſſet. Contigit hoc menſis Septemb. die decima ſeptima.

Ducatus Zatorien. Regib. Pol. ceſſit.

Ann. Chr. 1514. Moſcus Smolenſcum obſidione cingit.

Sequentis anni æſtate Moſcus octoginta millium equitum exercitu collecto, quo maiorem nunquã ante duxit, trecentorum tormentorum apparatu, quæ fuſa confectaq; fuerunt ab artis eius magiſtris, quos Maximilianus Imp. per Pomeraniam, Pruſſiam, ac Liuoniam ad eum miſit, Smolenſcũ Lituaniæ artem validiſſimam obſidione arctiſſima cinctã per aliquot dies tormentis vehementiſſime quaſſauit. Rex Sigiſmundus quingentos pedites arcem propugnaturos eo ire iuſſit, qui vbi vix Orſam perueniſſent, Smolenſcum iam obſidione premi oppugnariq; à Moſcis acceperunt, ideoq; occupatis itineribus ab hoſte inſeſſis in eam ingredi non potuerunt. Præſidium, quod arci à Rege impoſitum fuerat, ſatis validum obſidionis initio fortiter & magno animo propugnabat, vt Moſcus loci expugnatione deſperata obſidionem relinqueret, Lituaniamq; vicinã circa Boryſthenem & Bereſinam fluuios amiſſo quaquaverſum equitatu longe lateq; flamma ac ferro vaſtaret, ingenti præda hominũ pecorumq; omnis generis collecta, ei in Maſcouiã præmiſit. Quo facto Moſcus ad Smolenſci obſidionẽ reuerſus, arctius eam, quam ante, vrget, ſtupendum in modũ tormentis in eam detonans, ſed irrito ob regii præſidii robur conatu, adeo vt Moſcus obſidionis pertæſus diuturnæ de ea ſoluenda cũ ducibus ſuis conſultarit. Verum inſtante Glinſcio, &c, ne bellum tanto apparatu, adeoq; immenſis ſumptuũ impẽdiis inchoatum relinqueret, monente, obſidionẽ continuauit, oppugnatione aliquoties, ſed fruſtra tentata Glinſcius videns, arcem vi expugnari non poſſe, pro inſita verſutia dolis rẽ aggreſſus eſt. Itaq; cũ præfecto arcis, ac reliquis tribunis priuatim collocutus eos immenſorum præmiorum ſpe ad deditionẽ ſolicitauit: quod cũ initio facere renuiſſent, eos tandẽ & præſertim Ruſſos, qui ibi præcipui erant, perpulit, arxq; centeſimo anno, poſtquam à Vitoldo magno Lituaniæ Duce adiecta Lituaniæ fuiſſet, amiſſa eſt. Moſcus Smolenſcũ ſub finem Iulii ingreſſus, ſacris ſuo more actis, omne aurũ, pretioſamq; ſupellectilẽ priuatarum domuũ & templorum contra fidẽ datam & proditionis pacta deprædatus, in Moſcouiã firmo arci præſidio impoſito exportauit. Rex Radomiæ accepto de Smolenſci occupatione nuncio, procerũ conſilio dimiſſo, menſe Septemb. in Lituaniã ſe contulit, ac Vilnæ proceribus Lituaniæ conuocatis de bello cũ Moſcis & Smolenſco recuperãdo conſul-

Obſidionẽ relinquit & Lituaniam vaſtat.

Smolenſcũ iterum à Moſco obſeſſum.

Proditione captum.

Bellum cõtra Moſcũ decretum.

conſultauit, pecunia pro ſtipēdiis militū oppidanis & agreſtibus imperata. Conſentientibus omnium votis bello contra Moſcos decreto, decē equitū lectiſſimorum millia, duoq; inſuper peditum conſcripta fuerunt: acceſſerunt & Lituanorū aliquot turmæ leuis armaturæ equitum, cum quo exercitu & magno tormentorū belliq; neceſſario apparatu, Rex Vilna in hoſtē mouit. Sub idem tempus Iacobus Piſo Pontificis legatus ad Sigiſmundum Regem venerat, poſtulatū, vt Rex armis depoſitis, paceq; cum Moſco inita, bellum cōtra Turcas ſuſciperet. Idem vt faceret Moſcus, ſe Pōtificis nomine eum aditurum, ac pacis autorē ipſi futurum. Reſponſum à Rege, nil ſibi gratius fore, quam Pontificis arbitrio ſtare, ſi bellū nondum à Moſco accenſum nullæq; ab ipſo illatæ iniuriæ eſſent: iā retrocedere, totq; ab ipſo iniuriis illatis pacem petere, ſe ſaluo honore ſuo nō poſſe, cum hoſtis ſit exiſtimaturus, ſe metu armorum ipſius territum id facere. Legatus non tutum exiſtimans ad Moſcum hominem barbarum & perfidum ire, cumq; eo de pacificatione agere, à Rege liberaliter habitus, Romam reuerſus eſt. Moſcus Regis aduentu maximoq; belli apparatu cognito, omnibus copiis contractis Smolenſcū verſus expeditionem ſuſcepit, veritus, ne arcē, cuius expugnatio tanti ipſi conſtitiſſet, eadem, qua acquiſiſſet, arte amitteret, Regē anteuertit, & Smolenſco egregie munito, exercitum Lituaniam deprædari ad Bereſinā fl. vſq; iuſſit, quē ſui imperii limitem à meridie gloriabatur. Statim poſt Sigiſmundus Rex ad Bereſinam Boriſſouiamq; oppidum vniuerſo cum exercitu aduenit, cuius aduentu Moſci perterrefacti ad Orſam vſq; retrogreſſi ſunt. Rex Bereſina ſuperato nemine impediente, ex omnibus copiis ad triginta equitum peditumq; millia delecta in hoſtē miſit, ipſe vero ad Boriſſouum in vlteriore Bereſinæ ripa ſubſtitit, caſtraq; ſua cum reliquis copiis, quas ſecum retinuit, vallo & foſſa, ac circumductis vndiq; curribus plurimis communiuit, ideo, vt ſi Moſci commiſſo prælio viciſſent, Poloni & Lituani caſtra regia tutum haberent receptum, & Rex recentibus inſtructus cohortibus hoſtes curſu laboreque defatigatos in nouum & inſperatum conflictus periculum adduceret, & victoria elatos facilius fugaret. Nec ratione caruit iſta Regis cura, ſiquidē Moſcorum exercitus erat octoginta millium equitum, qua multitudine confiſus Moſcus regium exercitum duplo minorem ſuperciliose deſpexit, iactans, non ferro Polonas ſe ſuperaturum, ſed ſuorum flagellis pecudum inſtar in Moſcouiam abacturum. Interea Glinſcius per ſecretos nuncios Vladislai Vngar. & Bohem. Regis Sigiſmundo Regi recōciliatus fuerat, ſpe illi certa in patriam reditus, bonorumq; recuperandorum facta. Glinſcius rurſus Smolenſcū & plures alias Moſci munitiones Regi ſe redditurm pollicebatur, maxima .n. tum tēporis eius apud Moſcū erat autoritas. Fide in id vtrinq; data & accepta, Vladislai Regis literæ cum fide publica ad Glinſcium ſcriptæ & interceptæ omnia hæc perturbarunt. Miſſus erat quidā iuuenis nobilis Trepka in Moſcouiā, qui vt commodius mādata Regis exequi poſſet, transfugam ſe ſimulauit. Sed nouerante fortuna à Moſco captus, & mox quæſtionibus ſubiectus. Fama erat, veru ligneo alligatum à barbaris toſtum fuiſſe, magno Lituaniæ & Glinſcii infortunio, qui ſi ad Regem rediiſſet, belli, cuius initium fuit, finis eſſe quoq; poterat. Creditū fuit, fuiſſe ex proceribus quoſdam, qui Glinſcii reditum in patriā & gratiā regiā inuidebant, tum quod homini non fiderent, tum quod gloria, quæ paulo poſt reporta'a eſt, ipſi ceſſura videretur. Ideoq; ab iis conſilia Glinſcii Moſco patefacta fuiſſe, quem Moſcus detectis eius conatibus numellis & cōpedibus conſtrictum arctiſſime cuſtodiendum curauit.

Legatus Pontificis ad Regem de pace.

Reſponſum Regis.

Smolenſcū à Moſco munitum

Moſci exercitus magnitudo.

Glinſcius clam Regi Pol. reconciliatus.

Regis Vng. conatus pro Glinſcio reconciliando irritus.

Poloni & Lituani ad Orſam.

Interea Poloni & Lituani Boriſſouio per Odruſios campos ad Orſam nõ longe à Boryſthene toto cum exercitu appulerunt, quo conſpecto Moſci, qui in altera Boryſthenis parte cõſtiterant, mille paſſus à flumine retroceſſerant, ea ſpe, vt Polonos & Lithuanos flumen tranſire auſos facilius vincerent, victoſq; fuga intercluderent. Tyrannus Moſcorum Smolenſci tum erat, viginti quatuor ab Orſa milliaribus, qui reſcito per exploratores, Polonicas copias ſuis numero & viribus inferiores eſſe, eo inſolentiæ proceſſit, vt inter ſuos duces ante victoriam Lithuaniam ſit partitus, vnicuique ſua, quam poſſidere debeat, parte attributa, triumphum, vt dicitur, ante victoriam canens: ſuis iniungens, ne in Polonos ac Lituanos ferrum ſtringerent, ſed eos Boryſthenem libere traiicere ſinerent, flagelliſque pecudum inſtar propellerent.

Parant ſe ad certamen.

Poloni ac Lituani partiti agmina, ſe ad vniuerſi certaminis aleam ſumpto cibo armiſq; paratis accingebant. Polonici exercitus Ioannes Suirczouius, Lituanici Conſtantinus Oſtrogius Dux erat. Conſilio inito peditibus iniunctum eſt, flumen ponte iungerent, tormentaq; cum omni peditatu traducerent. Quod cum feciſſent, exorto iam die equitatus magna audacia ac fortitudine turmatim flumen tranſiuit, Moſcis ex compoſito, vt receperant, quieſcentibus. Vtraq; acie explicata, Suirczouius octingentos equites ab extremo agmine ſeiunctos, eos eminus nemus quoddam, quod hoſtium latus reſpiciebat, adequitare, & horrendo clamore eos aggredi iuſſit, ad terrorem incutiendum. Acies regia ita diſpoſita fuit, vt Poloni dextrum, Lituani ſiniſtrum tenerent cornu, peditibus inter vtrumque cornu mediis collocatis.

Polonorum pugna cum Moſcis ad Orſam.

Sub tertiam diei horam ſigno pugnæ dato, priores Poloni ingentibus animis in Moſcos irruere, Polonis interdum hoſtem repellentibus, interdum multitudine hoſtium recedentibus, ac recollectis viribus in hoſtem impetum facientibus, Conſtantinus quoque Dux in hoſtes inuectus forti animo permagnam eorum edidit ſtragem. Regiis ad victoriam maximo fuit adminiculo loci ſitus paululum eleuatus, in quo diſpoſita tormenta regia in extrema agmina fulminabant, plurimoſque ſternebant. Qua ſuorum clade Moſci conſternati ordines turbare, & fugam capeſſere cœperunt, ſole iam in occaſum eunte. Quo Moſci viſo, qui in media acie conſtiterant, pauore correpti, & ipſi fugam arripuerunt, primis Moſcorum agminibus adhuc prælantibus, atque à tergo, quid in reliquis duobus agminibus fieret, neſcientibus. Id conſpicati Poloni octingenti, qui in nemore ſe occultarant, ex obliquo in Moſcorum pugnantium latera ingenti tumultu irruere. Moſci Polonorum vi ſuſtinendæ haud pares in præcipitem ſe coniecerunt fugam, in qua innumeri cæſi, atque ad paludem delati, eam tranſire conantes, infiniti cœno fuerunt ſuffocati.

Moſci cæſi & fugati à Polonis.

Cæſorum & Captorum multitudo.

Cæſi ſunt triginta duo Moſcorum millia, aut ſecundum quoſdam quadraginta. Tanta fuit Moſcorum cædes, vt Boryſthenes eorum ſanguine rubuerit. Capti ex illuſtribus, quos duces vocant, decem, aliorum ſatraparum decem & ſeptem, Nobilium inferioris ordinis duo millia, & militum gregariorum totidem: ſigna militaria capta non pauca. Ex regio vero exercitu non amplius quadringenti deſiderati, vulnerati vero plurimi. Contigit hæc memorabilis victoria ad Orſam die natali D. Virginis.

Legatio Regi. Pol. ad Pontificem & Principes de victoria.

Rex victoria accepta quatuor millibus recentibus in cæſorum locũ militibus ſubmiſſis, duces victoriam perſequi iuſſit, ipſe cum captiuis triumphabundus Vilnam maximo omnium applauſu ingreſſus eſt

templis ſupplicationibus indictis. Poſt ad Pontificē, nec nō reliquos Reges ac Principes literas de victoria à Moſco reportata per Nicolaū Volſciū teſtē pugnæ oculatū, additis quatuordecim Moſcis captiuis viris canicie conſpicuis miſit. Quos Maximilianus Imp. per cuius regiones ducebantur, interceptos Moſcorū Principi cōfœderato ſuo per Lubecā in Moſcouiā remiſit. Reliquos captiuos Vilnā adductos cū trophæis, ſignis, & ſpoliis militaribus, cōpedibus conſtrictos in arcibus Lituaniæ aſſeruandos iurauit, pleriq; omnes carcerū pedore ac fœtore enecti contabuerunt. Moſcus clade ſuorū territus, exiguo comitatu Smolenſco excedēs, feſtinabundus in Moſcouiā cōtendit, vbi ex fuga collectos milites Smolenſcum remiſit, atq; arcē præſidio muniri valido iuſſit, non dubitans, victorē exercitū acquiſitæ victoriæ gaudio triumphantē arcis obſidionē, quā ea occaſione facile capere poſſent, nō ne lecturū. Et ſane imprudentius à regio milite factū eſt, quod nō protinus hoſtibus cæſis & fugatis arcē aliquot millibus obſederunt, quā non ita magno negotio in hoſtiū conſternatione expugnare potuiſſent. Verū fato quodā accidit, vt Poloni viciſſe cōtenti, vulnera ſibi curanda, genio indulgēdū, equosq; maximi prælii labore defatigatos reficiēdos cenſerent. Quā ob rē etiā cōplures dies in loco pugnæ manſum eſt, Smolenſci expugnatione in aliud tēpus dilata. Ideoq; merito Rex Ducū negligentia incuſata eos reprehēdit, quod nō ilico hoſtibus fuga dilapſis cū victore exercitu Smolenſcum perrexerint, arcēq;, pro qua recuperanda tantu ſanguinis fuſum eſſet, arcta obſidione cinxerint, hoſtiq; eā muniendi occaſionē ac tēpus præripuerint, Hannibali in eo ſimiles, qui vincere ſcirent, victoria vti neſcirēt. Nā duces acceptis illis quatuor millibus, de quibus ante, hoſtes inſequi iuſſi menſe demū vno à conflictu Smolenſcū verſus mouerunt. Quo vbi ventū, arcē iam validiſſime communitā repererunt. Itaq; ſpe eius recuperandæ nulla apparente, & bruma appropinquante, omnibus circa Smolenſcum longe lateq; vaſtatis, dimiſſo exercitu in hyberna ſe receperunt. Moſcus vero præclare ſecum actum, ſi Smolenſcum tanta clade accepta retinere poſſet, exiſtimās, legatos ad Regem miſit, & fœdus quinquennale cū eo pepigit, eoq; elapſo, aliquoties renouauit, ac bona fide Regis armis nonnihil territus ſeruauit.

Moſcus in Moſcouiam fugit.

Smolenſci potiundi occaſio neglecta à Polonis.

Moſci fœdus quinquennale cum Rege Pol.

Anno 1515. pax & affinitas inter Maximilianū Imp. Vladislaū Vngariæ Bohemiæq;, & Sigiſmundum Poloniæ Reges tractari cœpta eſt. Ea res, quia præter ſpē accidit, paulo altius ſimultatū, quæ inter Auſtriacā & Iagellonicā familiā fuerunt, cauſæ repetendæ ſunt. Poſt Alberti Romanorū, Vngarorū, & Bohemorū Regis, Duciſq; Auſtriæ obitū Vladislaus Iagellonius Caſimiri Regis Poloniæ frater, qui in prælio Varnēſi cōtra Turcas cæſus eſt, regni Vngariæ procerū ſuffragiis ad regnū Vngarię fuit vocatus, poſtq; iterū Matthia Huniade Rege defuncto, Vladislaus alter Rex Bohemorū, Caſimiri ex Eliſabetha Alberti Imp. filia natus, Sigiſmundi Regis Poloniæ frater, eorundē procerū voluntate ac cōſenſu ad regnū poſtulatus id Auſtriæ Archiducibus præripuit. Vnde grauiſſima inter familias potētiſſimas exorta odia ac diſſidia, quæ tēporis progreſſu nouis ſubinde fomentis creuerunt. Quam animi exacerbationē Maximiliani Cæſaris erga Regē Sigiſmundū non parū auxit eius cū Barbara Scepuſia connubiū, quod eo factū ſuſpicio erat, vt Ioannes Comes Scepuſius Reginæ Barbaræ frater nuptiis Annæ Vladislai Regis filię opera autoritateque Sigiſmundi fratris potiri, ac per hoc ſucceſſionis ius, quod Maximiliano eiuſq; nepotibus in Vngariæ regnū debebatur, impediri, irritūq; fieri poſſet. A quo tēpore Maximilianus Sigiſmundo occulto illo

Ann. Chri. 1515.

Conſultatio Regum Vnga & Pol. de congreſſu Maximil. Imp.

Simultatū cauſæ inter Auſtr. & Iagell. familiam.

odio erumpente hoſtē ſe ꝓfeſſus eſt, ineū Moſcos, cū quo fœdus inierat irritato. Quo acceſſit & ſimultas ob Pruſſiæ ac Pomeraniæ citerioris ditiones à Polonis occupatas, ꝓ quarum poſſeſſione ac vendicatione Cruciferi Germanorū auxiliis adiuti magna ac diuturna cum Polonis bella geſſerant, tandemq; ex Pruſſia & Pomerania exterminati, trecentis, poſtquam eas terras poſſediſſent, annis, ad quarū reſtitutionem Maximil. Imp. Poloniæ Reges ſæpe ſollicitauerat, Quod cū obtinere Maximilianus non poſſet, armiſq; inde pelli Poloni nequirent, Imper. Moſcos, Valachos, ac Tartaros in Regem Sigiſmundū concitauit: à quibus Poloniæ ingentia fuerunt dāna illata. Rex ſimultatū cum Impe. ſopiendarum cupidus, in id omnibus modis incubuit, vt cum Maximiliano Imp. vel ipſe congredi, vel aliorum interuentu ei recōciliari poſſet. Nec Maximilia. Imp. à Regis præpotentis cōgreſſu alienus fuit.

Rex Sigiſm. Cracouia Poſonium profectus.

Sigiſmundus Rex itaq;, vt per legatos ante vtrinq; miſſos conuentū fuerat, Cracouia rebus omnibus ad iter paratis 5. Martii Poſonium verſus triū equitum milliū ſplendido comitatu profectus eſt, cui ad iter accincto Matthias Miechouius Aſtronomus excellens prædixit, fruſtra eū nunc iter ingreſſurū, ab eo n. ante Iulii menſem Cæſarē viſum non iri. Nec falſa ea prædictio fuit. Nā ſtatim poſt Regi ſignificatū, à Maxim. Imp. Matthiā S. Angeli Cardinalē Gurcenſem Epiſc. qui cū Regibus ageret, conſtitutū eſſe. Quod cū quidam putarent à regia dignitate alienū, ad alium, q̄ ad ipſum Cæſarem ire, reſpondit Rex, ſe datam fidem Imperatori conſtanter ſeruaturū, etiamſi longe inferiorē eo mitteret. Ingreſſus itaq; iter Tirnauiæ ab Epiſ. Quinqueclenenſi & Georgio Marchione Brandeburgenſi vtriuſque Regis ex ſorore nepote exceptus, Poſoniū deductus eſt.

Regi Pol. Vngariæ Rex obuiam it.

Cui venienti Vladislaus Rex frater cū Ludouico & Anna liberis ſuis obuiā proceſſit, humaniſſimeq; eū lachrymis præ gaudio fuſis cōplexus eſt. Aduenere eo paulo poſt Cardinalis Strigonienſis, cæteriq; Vngari proceres. Ibi actū inter Reges de regnorū Vngariæ, Poloniæ, ac Bohemiæ ſalute. Magno deſiderio expectatus Maximilian. Cæſar, aduentū protraxit, vel q̄ variis diſtineretur negotiis; vel quia Vngaris non ſatis fideret; vel quia omnia per legatos vltro citroq; miſſos prius componi vellet q̄ in colloquium cū Regibus deueniret; vel etiā, quod Auguſta, vbi tum Cæſar erat, longe aberat. Interea Cæſar Cardinalem Gurcenſem ad ſalutandos Reges ſuo nomine, aduentuſq; ſui tarditatē excuſatum deſignarat, qui cū ipſe tam cito Regibus ſe ſiſtere non poſſet, eo miſit Marquardum Stremiū, Ioannē Moraxium, Ioannem Cuſpinianū, & Volfgangū Hamerle, qui Regibus aduentū nunciarent, Cardinale paulo poſt ſubſequuto, cui à Regibus magnus habitus eſt honos, tanquā Cæſaris vices agenti.

Conſultatū de Regum fœdere & affinitate ineunda.

Conſultatum eſt poſtea cōſiliis ſecretis de Regū amicitia, fœdere, & affinitate inter eos ineunda, vt eo facilius citiuſq; omnia Cęſare adueniēte tranſigi poſſent. Quibus actis, Cardinalis à Regibus honorifice habitus, 12. Aprilis Poſonio diſcedēs Viennam peruenit, vnde Cæſareos conſiliarios Guilhelmū Rogendorffiū, & Laurentium Santerum vicedominū Auſtriæ ad Imper. ablegauit.

Dux Munſterberg. Sileſ. ſubmerſus in Danubio.

Dum Cardinalis apud Reges Poſonii eſſet, Bartholomęus dux Munſterbergenſis Sileſiæ à Cæſare ad Reges ſubmiſſus, Danubio vectus, naui ad truncū illiſa magno cū multorum mœrore ſubmerſus eſt.

Poſonium conflagrauit.

Nec multo poſt Cardinalis diſceſſum prid. calen. Maias ſubito igne Poſonii maxima ciuitatis pars deflagrauit, eo igne Vladislai regia Vngar. incuria abſumpta, Sigiſmundi vero domus, in quā diuertit, aulicorū induſtria ſeruata. Rediere interea ad Cæſarē à Cardinale miſſi legati ampliſſimis cū mandatis, de amicitia & affinitate cū Regibus ineunda. Quibus Cardinalis inſtructus, propere 11. Maii Vienna ſe

ſecundò Danubio Poſonium ad Reges deſcendit. Pergratus fuit reditus eius Regibus, & denuo aliquot dies com̃unicatis conſiliis 20. Maii conditiones tã fœderis, quam matrimonii futuri Regum duorum, Cardinalium Strigonienſis & Gercenſis, manibus ſolenniter ſubſcriptæ & approbatæ fuerunt.

Dum hæc ad Poſonium aguntur, triſte Vngarorum Regi Vladiſlao nuncium allatum eſt, Ioannem Scepuſii Comitem ac Palatinum Tranſyluaniæ Turcarum fines cum Vngarorum exercitu ingreſſum, à Turcis prælio ſuperatũ eſſe, quæ fama non modo Vngariæ & Poloniæ Reges, ſed & Barbaram Reginã Poloniæ mœrore affecit, quæ fratris infortunio plus nimio angebatur. Cardinalis Gurcenſis rebus Cęſaris Poſonii apud Reges ex ſententia cõpoſitis Viennã, inde terreſtri itinere Auguſtã Vindelicorum ad Cæſarẽ contendit, quẽ diu tergiuerſantẽ ac deliberantẽ, an cum Regibus conuenire deberet, Cardinalis comitate Regũ ac fide cõmẽdata, magno tandem labore ad iter Viẽnam verſus capeſſendum impulit. Secuti erant Cardinalẽ Auguſtã vſq; Regum ad Cæſarẽ nuncii, Hieronymus Balbus Italus, & Prædiſlaus Suceiouius Bohemus, Nicolaus Cæculus Vngarus, & Petrus Knitha Polonus, qui Cæſarẽ eorum nomine ſalutarent, & ad conuentũ inuitarẽt. Quorũ poſtremos Cæſar certo aduentus ſui nuncio cum literis humaniſſimis ad Reges remiſit, ſeoſq; haud multo poſt ſecutus decima tandẽ Iulii Viennam appulit. Aduentu Cæſaris Viennã cognito, à Regibus legati viri gentis ſuæ primarii miſſi fuere, qui Cæſarẽ Regũ nomine exciperent. A Vladiſlao Rege fuere Georg. Quinqueccleſienſis Epiſc. Ladiſlaus Sternbergius Bohemicus regni Cancellarius, Moſes Buſiaus aulæ regiæ Præfectus. A Sigiſmundo Rege Ioann. Lubranſcius Epiſc. Poſnan. Lucas Gorcanus Poloniæ maioris præfectus. Chriſtoph. Zzidlouiecius regni Poloniæ Cancellar. Georgius Epiſc legationis princeps verba ad Cæſarẽ fecit tẽpori accõmodata. Cui Cæſaris nomine Petrus Mora Hiſpanus elegãti & cõcinna breuitate reſpondit. Poſtridie Regum legati à Cæſare dimiſſi ad Reges Poſonium redière. Miſit dehinc Cæſar legatos, qui Reges ſuo nomine exciperent. Ad Vladiſlaum & Ludouicũ Reges Chriſtop. ducẽ quoq; Brunſuicenſem Archie. Bremenſem, Caſimirum Marchionẽ Brandeburg. Regum nepotẽ, Guilhelm. Rogẽdorffium, & Ioann. Cuſpinianum. Ad Sigiſmundũ vero Reg. Poloniæ Guilhel. Bauariæ ducẽ ſuũ ex ſorore nepotẽ, Chriſtoph. Labacenſem Epiſc. Balthaſarẽ Præpoſitũ Valdkirchenſem, & Petrũ Moraxium miſit. Hi 14. Iulii legatione defuncti, Cæſaris nomine Reges Viennã peramanter inuitarunt, itq; cõueniendi locũ ad pyrum Vngar. & Auſtr. confinio cõſtituerunt, certa die adiecta, qua Reges Poſonio profecti Sigiſmundi Hamburgi, Vladiſlaũ Brugis ad Leitã fl. pnoctarent. Sequenti luce numeroſo ac ſplendido equitũ comitatu Cæſari obuiã progreſſi ſunt: qui mora aliqua interiecta eadem die, quæ fuit 15. Iulii, aduenit, magnificẽtiſſimo peditum atq; equitum cataphractorum comitatu. Poſtero die cum Cæſar vtriſq; Regi per Cuſpinianum conueniẽdi loco ac ſalutationis modo indicaſſet, ne vel ipſe & Vladiſlaus Rex lecticis, quibus propter ætatem vehebantur, deſcendere, vel Sigiſmundus Rex cum Ludouico equis deſilire neceſſe haberent, ad pyrum quandam in finitibus ſitã, Sigiſmundus Hamburgo, Vladiſlaus Brugis priores ad locum deſignatum aduenerunt, poſt Cæſar ex montis iugo dumetis eius conſpectum tegente lectica deſcendit. Congreſſus hic magnificẽtia tantis Principibus digna admirabilis fuit. Germani armorum ſplendore atq; apparatu facile omnes ſuperarunt: Poloni contra Bohemi & Vngari miro equorum

Ioannes Scepuſius Tranſylu. Palatinus à Turcis ſuperatus.

Regũ nuncii ad Cæſarem.

Max. Cæſar Viennam appulit.

Regum legati ad Cæſarem.

Cæſaris legati ad Reges.

Viennam eos inuitãt.

Maximil. Cæſaris cũ Regibus congreſſus.

numer. ,veſtiumq; ſumptuoſiſſimarum precio conſpicui fuerunt. Ante congreſſum vtrinq; legati aliqui fuerunt miſſi,iamq; diffidentia omni ſublata Cæſar ad Regis lectica delatus ſubſtitit. Ludouicus primo Cæſarem, tanquam patrem ac Dominum ſalutauit, eiuſque aduentui gratulatus eſt: „ inde Anna ſoror eius,tum Vladiſlaus Cæſarem allocutus eſt. Poſtremo „ Cæſar Sigiſmundum Regem Poloniæ humaniſſime exceptum his fertur „ verbis compellaſſe: Hæc eſt dies, quam fecit Dominus,lætemur & exulte„ mus in ea. Adhæc Sigiſmundus Rex Latinis verbis in hanc ſententiam re„ ſpondiſſe perhibetur: Sereniſſime Cæſar, vtinam hic conuentus noſter ſit „ felix ac fauſtus nobis, ſubditis noſtris,& toti Reipublicæ Chriſtianæ. Salutationibus peractis, interuallo breui facto, alii,qui aderant,illuſtres cuiuſque nationis principes viri & Cæſaris & Regum dextras oſculati ſunt. Cæſar Reges pro maiori hoſpitiorum commoditate Viennam per Cardinalem Gurcenſem inuitauit. Qua in re aliquandiu conſultatum eſt, Senatu Vngarico non probante hoc iter. Sigiſmundus vt fratri perſuaderet,rogatus ſic Cardinali reſpondit: Ego relicto patrio regno,vt Cæſarem viderem, eius fide huc veni, & quem mihi grauem hoſtem multi prædixerunt, amicum & mihi bene fauentem reperio. Quare non ſolum Viennam, ſed, quocunq; Cæſari libuerit, libenter ſequar. Nullam enim aliam de Cæſare vnquam fidem habui,quam de integerrimo Principe & conſanguineo honorando ſperare æquum eſt: fratrem cum liberis ad hoc ipſum hortaturus ſum, qui velint, & nobis confiderint, nos ſequantur, ſi quis ſecus, abſit. Hæcque ad Cæſarem iuſſit referri. Grata hæc vox fuit Cæſari,qui commendata Regis Sigiſmundi fide atq; conſtantia, daturum ſe operam dixit, ne Regem Sigiſmundum initæ amicitiæ & congreſſus ſui vnquam pœniteat. Vladiſlaus Rex intellecto fratris Sigiſmundi conſtanti propoſito, ad iter ingrediendum perſuaſus eſt, initoq; colloquio, ſub noctem Reges in ſua hoſpitia reuerſi ſunt. Sequenti die rurſum fuit conuentum,iterq; Viennam ſuſceptum,erat ea decimaſexta Iulii, qua Reges deducentes Cæſarem Viennam intrarunt. Qui ab omnibus Ordinibus, eis obuiam progreſſis, ſummis cum honoribus ſunt excepti, à Maximiliano Cæſare honorificentiſſime atq; humaniſſime habiti tractatique fuerunt. Quarto poſt die Cæſar, Reges,eorumq; Senatus conuentum in arce egerunt, in quo Latine aduentus ſui tarditate excuſata de omnibus, quæ ad pacem communem ineundam, ac affinitatem contrahendam viſa ſunt neceſſaria, atq; expeditione contra Turcas ſuſcipienda diſſeruit, quanto deſiderio annis plus viginti eam commoditatem cum Regibus coram colloquendi à Deo optarit, teſtatus: addens non ſine dolore, à Ludouico vndecimo, Carolo octauo, & Ludouico duodecimo Galliæ Regibus, aliiſque Principibus inſtitutum fuiſſe impeditum. Iam vero oblata occaſione hac tamdiu exoptata, ad eam expeditionem Pontifice ipſo, Regibus & Principibus conſentientibus, non paſſurum ſuam deſiderari operam. In eā ſententiam Cæſare locuto reſponſum eſt Regū nomine à Cardinali Strigonienſi, Gurcenſi poſt cœptam tractationē Cæſaris nomine perſequente. Sicq; ille dies cōſultatione vltro citroq; habita traductus fuit. Poſtridie, quæ 22. Iulii fuit, ac Mariæ Magdalenæ ſacra, Cæſar cū Regibus ac procerum comitatu in D. Stephani æde ſacris interfuerunt: quibus peractis Maximilianus Cæſar Cæſareo paludamento indutus, conſcenſo theatro ad hanc rem erecto, Regibus cinctus, Annā Vladiſlai Regis filiā ſibi vel alteri ex nepotibus ritu ſolenni deſpondet, diademate

Cæſar Reges Viennam inuitat.

Regum Viennam ingreſſus.

Conuentus Cæſaris & Regum in arce Viennen.

Anna Vng. Regis filiæ deſponſatio. Maria Ludouico nupta.

matc ipſi impoſito, Reginam ſalutauit: Viciſſim Ludouico Maria neptis nuptum data eſt, creatis aliquot à Regibus equitibus auratis, ſacriſque finitis ad prandium itum. Sequentes dies epulis, conuiuiis ac haſtiludiis fuerunt conſumpti, & Reges eorumque proceres in tantæ rei teſtimonium à Cæſare magnifice donati. Reges contra Cæſarem eiuſque aulicos & proceres liberaliter remunerati ſunt. Die inde viceſima octaua Iulii amicitia, ſocietas, ac fœdus Cæſaris cum Regibus per Ioannem Cuſpinianum ſecretarium Cæſareum promulgatum eſt. Poſtridie Calendis Auguſti Vienna Nouam ciuitatem, quæ octo millibus paſſuum Vienna abeſt, itum eſt; vbi venationibus aliiſque animi recreationib. indultum, ſubinde conſultationibus ſecretioribus nonnihil temporis tributum. Tandem conuentu abſoluto, Maximilianus Cæſar Regibus, quos nunquam deinceps viſurus erat, non ſine lachrymis vtroque fuſis ſupremum vale dixit. Vladislaus etiam Vngariæ Bohemiæque Rex cum Ludouico filio propinquiori itinere Budam ſe recepit. Sigiſmundus vero Rex Poloniæ tertia Auguſti Viennam reuerſus ibique ſubita Danubii inundatione rupto ponte ad ſextam Auguſti retentus, qua die ſalutatis prius Anna Mariaque Reginis, in Poloniam iter ſuum conuertit.

Amicitia, ſocietas, & fœdus Cæſaris cum Regibus.

Cæſar Regibus valedicit.

Regum Vienna diſceſſus.

Atq; hic conuentus huius celeberrimi liberalitate Maximiliani Cæſaris habiti, cui tot diuerſorum & morũ & linguæ gentes interfuere, ſine omnib. turbis exitus pacatus fuit. Fuere in hoc memorabili conuentu Maximilianus Cæſar, Vladislaus cũ Ludouico filio Vng. & Bohem. Sigiſmundus Poloniæ Reges, Thomas S. Martini. in montib. Cardinalis, Archiepiſc. Strigonienſis, Matthęus S. Angeli Cardinalis, Epiſc. Gurcenſis, Coadiuror Salisburgenſis, Leonis X. Pontificis legatus Epiſc. Feltrenſis, Petrus Virea Hiſpaniæ, Robertus Angliæ Regum legati. Ex Cæſareanis fuere: Archiepiſc. Bremenſis ex Ducum Brũſuicenſium familia: Io. Ratiſponenſis Palatinus Rheni, Vigilæus Pataulenſis Chriſtoph. Labacenſis, & Georgius Viennenſis, Epiſc. Ex Ducib. Vilhebnus & Ludouicus fratres Bauariæ Duces, Caſimirus Marchio Brandeburgicus, Albertus Mechelburgicus, Vlricus Virtenburgicus Duces. Bertholdus Hennenbergius, Io. & Vdalricus Hardecii, Georgius Montfortius, Carolus Oetingius, Georgius Schauenbergius, Comites. Ex Vngaria & Bohemia fuere præter Cardinalem Archiep. Colocenſis, Georgius Quinqueccleſienſis, Stanislaus Olomucenſis, Ladislaus Vacienſis, & Michael Boſnēſis, Epiſc. Georgius Marchio Brãdeburgic. Carolus Munſterbergicus Dux. Io. Comes Caniſchius, Ladislaus Sternbergius regni Bohemiæ Cãcellarius. Ex Polonicis vero magnatibus erant, Matthias Dreuicius Vladislauienſis, Io. Lubranſcius Poſnanienſis. Pet. Tomicius Præmislienſis Epiſcopi. Chriſtoph. Szidlouiecius Cracouienſis, Nic. Firleius Sendomirienſis, Nic. Radiuilius Vilnenſis, Andreas Tenezinius Lublinenſis, Georg. Baiſenus Mariæburg. Palatini. Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Nic. Szidlouiecius Sendomirienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſſienſis, Andreas Koſcieleczius Voinicēſis, Caſtell. Staniſl. Haliczius regni Mareſchal. & Io. Pileczius Pręf. Lublin.

Conuentus Viennen. exitus pacatus.

Ab eo tempore Maximilianus Cæſ. fœdus & amicitiam cum Sigiſmundo Rege conſtanter coluit, ac Baſilio Moſcorum Principi fœdus, quod cũ illo pepigerat, renunciauit, minatus ei, ſi Regi Poloniæ dãna inferre hoſtilib. incurſionib. pergeret bellum. In eo etiam allaborauit, vt Ordinis Magiſter iuramentum fidelitatis atq; obedientiæ Sigiſmundo Regi ex perpetui fœderis conditionib. præſtaret promiſſis ei contra Magiſtrum, ni id faceret, auxiliis. Sigiſmundus Rex contra Maximiliano Cæſ. pollicitus eſt ad bellũ con-

tra Turcas inſtructas Polonicorum equitum turmas. Quod bellum pium & neceſſarium vt conſociatis animis viribuſq; terra mariq; ſuſciperetur, Sigiſmundus Rex Pontif. Rom. alioſque Reges ac Principes Chriſtianos vehementer incitauit. Quia vero Venetorum eo tempore mari Ionio maxima erat potentia, vt mari quoq; Turcæ bellum inferretur, Sigiſmund. Rex Dreuitium & Raphaelem Leſzczinium ex Senatu, adiuncto eis Ioan. Dantiſco, ad Venetos miſit, qui eos ad claſſē cōtra Turcas inſtruendā ſolicitarēt. Verū illi certam pacem incerto bello præferentes, q; Cæſ. vires minores animaduerterent, q̄ quæ Turcarum potentiā vehementer lędere poſſent, atque etiā Chriſtiani Principes inteſtinis bellis totā Italiam turbarent, vt bellum Turcis mari facerent, abduci tunc non potuerunt. Ideoq; legatis nullo cū certo reſponſo inde abeundum fuit, Ioan. Dantiſco diu poſt apud Maximil. Cæſ. Sigiſmundi Regis oratorē agente, Turcicamq; expeditionē incaſſum vrgēte.

Tartarorū in Podoliā excurſio. Interea Rege Sigiſmundo Poſonii hærente Tartari Tauricani mēſe Maio Podoliam hoſtilem in modum inuaſerunt, duob. millib. eorum Treboulā excurrentibus. Erat ibi Ioan. Tuorouius cum 40. circiter equitib. nec dū reliqui milites mercenarii q ad Podoliæ defenſionē contra barbaros ſtipendio conducti erant, confluxerant. Tuorouius Tartaros Treboulam maxima cū vi irruentes fortiſſime repulit, diem integrum cū eis præliatus. Tartari, q ſuperiores euadere non poſſent, diſceſſerunt. Inde Tuorouius Buczacio equitatu auctus maiori cum 700. militib. Miedzibozum vſq; Tartaros inſecutus eſt, qui Polonis à tergo inſtantib. relicta Podolia magnis itinerib. ad Boryſthenē ſe receperāt. Paulo poſt Mēdlingeres Tauricanorum Princeps Podoliā validis copiis contra irruptiones ſuorum cōmunitā animaduertēs, ad Sigiſmundū Regē legatos de redintegrando fœdere miſit, qui Cracou. Regē Viēna mox rediturum aliquandiu præſtolati ſunt. Sub idē tēpus Nicol. Camienecius Palatin. & Præfectum Cracou. ſummuſq; exercitus regni dux vita exceſſit. *Nic. Cami[illegible] ... [illegible]* Poſt cuius mortem Andr. a Koſcieleczius Theſaurarius, & Chriſtoph Szidlouiecius Cancell. regni apud Regem Præfectura Cracou. magnis [illegible] prenſabant. Obtinuit tandē Szidlouiecius non ſolum Pręfecturā ſed [illegible] Palatinat. Cracou. contra regni cōſtitutiones, ſingulari Regis fauore [illegible] munere ei ſimul cōceſſo, in Cæſ. gratiā. Qua re Koſcielec. in Præfectura Cracou. ob prælatum cōpetitorē ita mœrore cōfectus dicitur, accedēte & filii vnici morte, vt paulo poſt in grauē ęgritudinē medēs mortē oppetierit.

Sigiſmundus Rex 6. Aug. Vienna diſcedens, omni feſtinatione, in Polon. properabat, q in reditu a Staniſl. Thurzone Epiſc. Olomucenſi ſummis exceptus honorib. magnifice & liberaliter habitus eſt. Olomucenſes etiam Regem omnigenis officiis obſeruantiæ ac ſubiectionis exhibitis exceperūt, perinde ac ſi eorum Rex eſſet. *Rex Cracouiam reuerſus, Reginā [illegible] offendit.* Rexq; deinde 19. Auguſt. Cracou ingreſſus, Barbaram reginam ex puerperio male affectam offendit, ita vt irrita videretur Medicorum opera. Conſilio dehinc habito dignitates ac magiſtratus, q ſub id tēpus vacabāt, diſtribuit. Theſaurarii regni munus Koſcieleczio nō itapridē defuncto cōtulit Nicol. Szidlouicio: Scepuſiēſis, Zatorienſis, & Oſuiecimēſis Ducatuum præfecturas magnæ itē Cracou. procurationis munus Nicol. Iordanus obtinuit. *Legatus à Fr[id]. Duce Lignicenſi ad Regem de ſorore Regis in ma[trimonium] petenda.* Salinarum Præfecturā Ioan. Bonerus Rege volente, ac Senatu perſuadente adeptus eſt, cuius ſolertia ac dexteritate Andreas Koſcieleczius ſalinarum ordinem reſtituit, quas illius nomine longe maiori commodo publico adminiſtrauit. Eo quoque mēſe Ioan. Thurzo Epiſc. Vratiſl. à Frider. Duce Lignicenſi legatus Cracou. venit, vt matrimonium inter eum

at que

atque Eliſabetham ſororem regiã nuper Rege Poſonii abſente inchoatum ad finem perduceret. Negotio expedito legatus ad Fride. Ducem ſub finem Septembris rediit. Interea ex magna aquarum inundatione & prauis exhalationib. aere infecto contagioſi & peſtilentes morbi exorti pleroſque Cracouiæ ſuſtulerunt. Extincta etiã eſt Barbara Regina ſubita morte, anno poſtquam in Poloniã venerat quarto, magno cum mœrore ipſius Regis & omnium Ordinum Poloniæ, quæ ob mores pudicos, vitam caſtam, ac ob admirabilem pudoris ac verecundiæ famam Eſthera vulgo fuit appellata. De eius morte opiniones variæ: nonnullis apoplexia tactam credentibus, aliis culpam in medicum reiicientibus. Conſtat tamen, inde à partu ad mortem vſque male habuiſſe. Cuius mors incidit in 2. Octob. ætatis cum vix expleuiſſet annos 20. Funus eius multa exequiarum pompa ac ceremoniis elatum, ad corpus in eo ſacello, quod poſtea Sigiſmundus Rex regali ſumptu ac magnificentia à fundamento extruxit, ſepultum. Rediit ſub idem tempus Ioannes Laſcus Archiepiſcopus Gneſnenſis Roma, vbi biennium Lateranenſi conſilio interfuit: qui ſecum ius legationis perpetuæ ſibi & ſucceſſoribus Archiepiſcopis à Leone decimo Pontifice conceſſum attulit.

Regina ſubita morte extincta.

Laſcus Archiepiſcopus, Roma reuerſus.

Rebus in Polonia conſtitutis, Rex menſe Nouemb. Breſtam Lithuanorũ contendit, vbi moratus aliquantiſper cum procerib. Lithuanis de bello proxima æſtate Moſcis inferendo, vel potius proſequendo conſilia iniuit. Quãuis n. Moſcus ſuperiori anno ad Orſam magna victus clade fuiſſet, tñ vindictæ cupiditate accenſus bellum inſtaurabat, fiducia auxiliorum à Maximiliano Cæſare promiſſorum, ignarus eorum de quib. in Viennenſi conuentu inter Reges tranſactum erat. Verum Maxim. Cæſ. reuocato legato, quẽ pridem ante Regum conuentum ad Moſcum concitandi eius cauſa ad bellum Sigiſmundo Regi faciendum miſerat, alium Balthaſarem Ederum ſubmiſit, per quem Baſilium Moſcorum Ducem ad pacis ſtudium cum Rege Polon. eſt cohortatus. Is pro exploratore habitus per menſem in carcere fuit detentus, poſt tamen dimiſſus, re infecta ad Cæſ. reuerſus eſt. Is ratus, Moſcum aduerſi prælii memoria nil hoſtile tẽtaturum, verum ſponte ſua belli inducias tantum poſtulaturũ, Sigiſmundo Regi autor fuit, à bello abſtineret. In Pruſſia interim ab vltimo fœdere inter Polonos ac Crucigeros facto alta pax fuit vtriſque fines ſuos tranquille defenſantib. vtrorumq; reb. per eã tranquillitatem creſcentib. vſq; dum Ioan. Albertus Valachis infelici ſucceſſu bellum mouiſſet, quo Tieffenius Magiſter Ordinis Leopoli obiit, cui Frid. Saxoniæ Dux ſuffectus, qui ſæpius de homagio ſeu fidelitatis iuramento præſtando Poloniç Regi cõpellatus negotio ſuſpenſo paulo poſt reb. humanis exẽptus eſt. Eo extincto de alio Magiſtro ſiue Principe ei ſublegendo, in Cõmendatorum ſiue Præf. conuentu ſententiæ diſſimiles fuerunt, nonnullis poſthac nullum principem eligendum ſuadentib. ne potentia ſua cõfiſi & auxiliorũ à cognatis Principib. accipiendorum ſpe lactati, de ordine in priſtinã libertatẽ reſtituẽdo cogitarent, ſicq; noua bella Cruciferis à Poloniç Regib. attraherẽt, vel alias ingentib. ſumptib. populum onerarent, vel etiã Pruſſiã hæreditariã facere conarentur. Cæterum aliis viſum eſt, quorum ſententia vicit, Albertum Marchionem Brandeburgicum Sigiſmundi Regis ex ſorore nepotem adoleſcentem vicennarium eligendum, quod conſanguinitatis nexum pacis atque amicitiæ vinculum futurum ſperarent.

Rex in Lithuaniam contendit.

In Pruſſia orientali.

Friderico Saxonia Magiſtro defuncto.

Albertus M. Brand. Magiſter Ordinis fit. Ann. Chri. 1516.

Sequenti poſt anno Petricouiæ comitia indicta ſunt, quibus Caſimirus March. Alberti frater interfuerat, cuius interuẽtione Alberti electio his cõditioni-

Comitia Petricouiæ.

ditionibus approbata eſt, vt intra ſemeſtre more prædeceſſorum obedientiam ac ſubiectionem regno Poloniæ iuraret, atque cum ex Ordinis inſtituto perpetuum bellum aduerſus infideles gerere tenerentur, eius autem in Pruſſia Chriſtianis prouinciis ac gentibus circumdata nulla ſit occaſio, locum eis in Podolia & Ruſſia cum annuo bis mille aureorum ſtipendio à Rege aſſignandum, vbi perpetuo cum Tartaris atque aliis Chriſtiani nominis hoſtibus belligerentur. Eas conditiones Caſimirus fratris & Ordinis nomine acceptas, honorifice à Rege habitus donaturque ad Albertum fratrẽ detulit.

Albertus M. Brand. ad homagium accerſitus, non venit.

Sigiſmundo Rege Breſtæ Lithuanorum agente, Albertus Ordinis Magiſter ad homagium præſtandum accerſitus, acceptas à fratre Caſimiro conditiones reiecit, cauſatus, ſe eas probare non poſſe, niſi cum Germaniæ & Italię Magiſtrorum conſenſu. Laboratum interea ſummo ſtudio tum apud Romanum Pontificem, tum apud Maximilianum Cæſarem, vt perpetuæ pacis conditionibus abrogatis aliæ conditiones ferrentur. Eam ob cauſam Ioannes Laſcus Archiepiſcopus Gneſnenſis Romam miſſus biennio apud Pontificem detentus fuit. Maximilianus vero Cæſar, ſolicitatus à Cruciferis ad opem ferendam, propter affinitatẽ & fœdus cum Rege Sigiſmundo initum recuſauit. Atque ſic Rege domum reuerſo tum ex coniugis obitu, tum etiam nouis motibus, & aliis curis ac negotiis diſtento, res Pruſſicæ eo anno neglectæ fuerunt.

Vladiſlai Regis Vng. & Bohem. mors.

Circa idem tempus moritur Vladiſlaus Rex Vngariæ Bohemiæque Sigiſmundi frater, princeps benignus, beneficus, pacificus. Ludouicus filius tunc octenuis ſucceſſit, qui propter ætatẽ tot gliſcẽtib. inter proceres ſimultatib. & odiis paternis regnis adminiſtrãdo nõ fuit. Maximilianus Cæſar à Rege Sigiſmundo rogatus, vt Regis pueri ac pupilli rebus auxilio & conſilio adeſſet, nec eum in inteſtinorum motuum tempeſtare periclitantem dereret, licet Italicis bellis implicitus, id tamen ſumma fide exequi conatus eſt.

Legati à Rege Pol. in Vng. & Boemiam miſſi.

Miſſi ſunt etiam à Rege Sigiſmundo ad regni Vngariæ proceres Ioan. Laſcus Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Chriſtophorus Szidlouiecius Palatinus Cracouienſis, qui Ludouici Regis rebus in Vngaria vtcumque compoſitis domum redierunt. Miſſus & ad proceres regni Bohemiæ Andreas Tencinius Palatinus Lublinenſis, qui à Bohemis honorifice exceptus: Cæſareis aliquandiu fruſtra expectatis legatis, Ludouici Regis rebus ex ſententia confectis in Poloniam reuerſus eſt. Rebus Vngarius ac Bohemicis vtcumq; per legatos pacificatis, Rex ad bellum Moſcouiticum ſe accincturus Mendlingeri Tauricanorum Principi promiſſum pendit ſtipẽdium, ea conditione, vt ineunte vere Moſcouiam populabundus ingreſſus, eam ferro & igne deuaſtaret. Tartarus facturum ſe pollicitus, præter expectationẽ Regis, fide data ſceleratiſſime violata, cõtracto trecentorum milliũ equitum exercitu, omiſſa Moſcouia per ſyluã nigrã Podoliam ac Ruſſiam

Tartarorum in Podoliam ac Ruſſiam irruptio.

maximo cum incolarum terrore aa damno miſit. In exercitu erarnt quatuor Tartarorũ duces, iſum Mẽdlingerẽ Principẽ arcta ſanguinis neceſſitudine attingentes, qui ad Luſcũ caſtris poſitis quarta exercitus parte ad caſtrorum defenſionẽ apud ſe retenta, reliquũ exercitum in cohortes diuiſũ ad Ruſſiã quaqua verſus vaſtandã emiſerunt, iuſſos ad dictã diẽ cum pręda ac captiuis redire. Tartari plus q̃ ferina truculentia fertiliſſimas Ruſſiæ terras omni cladis genere afflixerunt, vnde pauor, fuga, & trepidatio vndiquaq; ea calamitate ad Vngariã vſq; penetrãte, ſed lõge immanius Ruſſiã, Belzenſem, & Lublinẽſẽ tract⁹ depdati ſunt, innumeris oppidis & villis flãma deletis, pręda q; ingẽti hominũ pecorũq; vaſtã cãporum planiciẽ replentiũ coacta. Hominũ

fuiſſe

fuiſſe feruntur ſupra quinquaginta millia in ſeruitutem acta, è quorum numero plurimæ fuerunt matronæ ac puellæ nobiles, ad nefandam ſuam libidinem ab illis explendam raptæ, non computatis ſenibus atque infantibus, propter virium imbecillitatem ad iter minus idoneis: quos partim conciderunt, partim inter fugiendum exanimes reliquerunt. Dum hanc immanem barbari crudelitatem exercent, Martinus Camienecius Palatinus Podoliæ, Stanislaus Lanczkoronius cum Ioanne Tuorouio coactis, quas in tumultu adeo inopinato contrahere potuerunt, copiis, Tartaros equites octingentos diuerſis locis prædas agentes maſcule adorti ad Treboulianı cruento prælio cæciderunt, & ad Podhaicziam quingentos alios ad internecionem trucidarunt. Alibi ab aliis ducibus Polonis innumeri hoſtes occubuerunt, parte prædæ recepta. Turmæ quædam Tartarorum captiuorum multitudinem maximam ducentes Polonorum aduentantium agmi num maximo cum ardore confligendi conſpicientes captiuos miſere truncarunt, ac pleroſque omnes priuſquam ad manus cum Polonis ventum eſſet, peremerunt. Quo conflictu plurimi cæſi fuerunt Tartari, quæ tamen clades propter hoſtium infinitum numerum vix notari poterat. Nicolaus Firleius Palatinus Sendomirienſis ſupremus exercitus dux duo equitum lectiſſimorum millia eo adduxerat, verum quod equitum numero ac viribus longe eſſet inferior Tartaris, Buſco diſcedentes cum præda ad Viſniouecium vſque eminus inſecutus, nil auſus à periculo præſenti ſuos reduxit. Tartari cum ingenti præda & quinquaginta circiter Chriſtianorum captiuorum millibus menſe Auguſto in Tauricam reuerſi. Sunt qui longe plura & ad centum mortalium millia in ſeruitutem tunc rapta aſſerunt. Erat Rex tunc in Lituania, de bello Moſcouitico mox ſuſcipiendo deliberans, qui audita Tartarorum in Podoliam irruptione, quod ipſe ob loci diſtantiam malis ſuccurrere tam cito non poſſet, Tartaris reditum accelerantibus, proceribus quibuſdam ac caſtellorum præfectis iniunxit, vt armati hoſtem inſequerentur, adorirenturque, ac Reipublicæ periclitanti opem ferrent. Sed ſurdis canebatur fabula. Itaque Rex illato eo damno & iniuria vehementer exacerbatus, ad Mendlingerem Tauricanorum Principem nuncios ablegauit, qui eum fœderis violati ac perfidiæ accuſarent. Ille per legatos ſcelus excuſauit, in natos ac nepotes parum obſequentes, ac effrenem iuuentutem omni culpa reiecta, antiquum fœdus renouare cupiens, pollicitusque arma in Moſcos ſe illico conuerſurum. Nec mora, vt ſunt Tartari ad bella aggredienda expeditiſſimi, eadem adhuc æſtate numeroſiſſimum exercitum ad Moſcouiam vaſtandam miſit, qui ad Occam vſque fl. in Volgam ſe infundentem progreſſus magna Moſcouæ parte ferro flammaque atrociter deuaſtata ingentem pecorum & captiuorum prædam in Tauricam reduxit. Eo ipſo anno belli cũ Turcis anſa fuit præbita præſidiariorum in Podoliæ finibus militum petulantia, qui Prædiſlao Lanczkoronio duce in Turcas ad Tyræ fl. oſtium multarum ouium greges paſcentes irruerunt, paſtoribus ſubita irruptione pleriſque fuga diſſipatis, & non paucis cæſis oues abegerunt. Turcę Moncaſtrenſes pręſidiarii ſumptis repente armis iniuriæ vlciſcendi cupidi Vidouo lacu, in quem Tyras ſe exonerat, ſuperato Polonos ouium greges abducentes inſecuti, cum eis confligunt, ancipiti aliquandiu pugna, Turcis tamen victis ac fugatis.

Multitudo in ſeruitutẽ actorum à Tartaris.

Camenecenſis Præfectus.

Poloni Tartaros inſecuti cruento prælio cæſidere.

Rex Pol. ad Tartarum legatos mittit de fœdere violato.

Tartari Moſcouiam ferro flammaque vaſtant

Polonorum cum Turcis belli occaſio.

Moſcus Tartarorum damnis, quæ ſibi illata, cognitis, exercitu, quem ante

Moſcus Tartaros inſe-

te Tartarorum in Moſcouiam impreſſionem ad Lithuaniam vaſtandam
qui iuſſit. miſſurus erat, reuocato, nouiſque copiis additis cum præda & aliquot mil-
lium captiuorum turba abeuntes inſequi iuſſit, quos præda onuſtos non lõ-
ge à Tanais fontibus inſequuti ſe ad conflictum parant. Tartari hoſtium
aduentu inopinato nil perculſi, captiuis cum exercitus parte in Tauricam
præmiſſis, animoſe ad certamẽ ſe pararant, prælii ſigno dato acerrime con-
Moſci à Tar curſum, certatumque horis aliquot marte dubio. Victi tandem fuerunt
taris victi. Moſci, ac fugati cæſis eorum viginti millibus. Tartari in Tauricam cum ho-
ſtium exuuiis & captiuis reduces, habito nouo militum delectu, relictiſque
ad expeditionem minus idoneis ac ſauciis, Boryſthene trãſmiſſo, ad ſyluam
vſq; nigrã properãter redierunt, caſtris ibi fixis. Rex de eo certior factus per
exploratores, ſuperiorum damnorum memor, metuens, ne Podoliam ite-
rum deprædarentur, præfectis copiarum limitanearum mandat, vt ad Tar-
Tartarorũ taros reprimendos occurrent. Tartarorum aduentu in Podoliam audito,
in Podoliam Chriſtophorus Szidlouiecius Palatinus ac præfectus Cracouienſis Proce-
excurſio rum quorundam Mielecii concilium conſtituit, vt miſſa Nobilitatis publi-
ca expeditione, quę tarda eſſe ſoleret, ad copias in Podolia iam paratas mil-
le ſtipendiis conducerentur, cumq; illis conſociarentur, Conſtantinus etiã
Oſtrogiæ Dux omnẽ Volyniam ad arma concitauerat, cum Polonis auxilia
coniuncturus. Tartari apparatuũ bellicorum fama territi, incertam martis
aleam tertio tẽtare, duabus expeditionibus eo anno feliciter confectis, nõ
auſi aruſpicibus qui ex corde ruſti hominis captiui futura augurantur, cruẽ-
tam eis cladem, ſi vlterius procederẽt, minantibus: ideoq; protinus Tauricã
repetierũt. Moſcus quãuis binis maximis cladibus, vna à Sigiſmundo Rege,
altera à Tartaris affectus eſſet, de bellicis tamen conſiliis nil remiſit, ſed de
reparando exercitu cogitare ſerio cœpit. Lithuani etſi à bello aperto cum
Albertus Moſcis immunes eſſent, metu tamen & ſuſpicione, vehemẽter angebantur.
Marchio cõ Eo tempore Albertus Cruciferorum Magiſter expeditionem contra Samo-
tra Samoge- getas ad Chronium fl. fecit, verum nullo cum ſucceſſu, Præfecto gentis ad
tas expedi- propulſandam iniuriam accurrente, quæ fuerunt haud obſcura hoſtilis Al-
tionem ſuſ- berti aduerſus Regem auunculum animi argumenta.
cepit.

In Maſouia Hac æſtate in Maſouia inteſtini motus exorti fuere, Annæ Ducis, quæ
motus inte- Stanislai ac Ianuſſii filiorũ nomine Rempublicam adminiſtrabat, Maſouiis
ſtini. eius imperium ferre amplius detrectantibus, ac Stanislaum maiorem natu
Conradi olim Maſouiæ Ducis filium, qui iam annos natus ſedecim, & ad
gubernationem idoneus videbatur, manu armata matri extorquere conan-
tibus. Verum ea Zaleuſcii aulici ſui ſuaſu ac conſilio adminiſtrationem ab-
dicare noluit. Qua mulieris pertinacia irritati Maſouii, augeſcente odio
magis magiſque armis correptis in arce Makouia eam cum filiis ducibus
aliquandiu obſederunt: nec multum abfuit, quin Stanislaus Dux ex arce
forte proſpiciens per errorem ſagitta traiectus fuiſſet. Qui tumultus &
Ioannis Laſci Archiepiſcopi Gneſnenſis ſtudio ac prudentia ſopitus &
ad comitia proxima Varſauienſia ſuſpenſus fuit. Quæ tranſacto in bellum
rurſus erupiſſet, niſi Poloniæ proceres ex comitiis Petricouienſibus
Stanislaum Oſtrorogium Caſtellanum Caliſſienſem cum aliis in Ma-
ſouiam miſiſſent, qui turbis compoſitis Stanislaum Ducem Maſouiæ gu-
bernationi præfecerunt. Verum Anna matre ſ ipſorum regimine abire re-
nuente, Ducemque filium ſubditis liberum dimittere recuſante, ad arma
ite-

iterum deuentum eſt: quæ tandem metuens, ne grauius aliquid in ſe tentatur, filio ceſſit, Rege, ni faceret, minas intendente. Per id tempus Leo decimus Pontifex iubilæum Polonis ad tempus certum indulſit, cuius pecuniæ collectæ parte contra barbaros Regi decreta, reſidua Camienecìæ arcis munitioni, ac Gneſnenſis eccleſiæ inſtaurationi cederet. Veterum hominum deuotione vel frigeſcente, vel de eiuſmodi indulgentiis remiſſius ſentire incipiente, non multum contributum eſt. Menſe Septembri deteſtandum facinus Cracouiæ à Franciſcani ſodalitii monachis commiſſum eſt, qui Albertum Fontinum Italum Prouincialem ſuum nuper in Poloniam miſſum, virum pietatis ac doctrinæ eximiæ, vt ipſis præeſſet, conſcelerato cõſilio obtruncarũt. Nam cum monachorum diſſolutam vitam ac petulantiam liberius reprehenderet, illi hominis peregrini impetium non ferentes, conſpiratione inita, quinta Septembris dormientẽ effracta ianua, atq; nudum ex lecto extractum concionatore illorum carnificis vices agente miſerum in modum iugularunt. Sequenti luce concionatore excepto reliqui decem compreheſi in carcerem compacti ſunt Lipouiecii, vbi carcer eorum, reſq; ad Pontificem perſcripta. Rex parricidiale illud ſcelus deteſtatus, Pontificem per literas rogauit, ne impunitum relinqueretur: cuius mandato anno ſequenti 1517. Cracouię menſe Februario ſceleris complices, ſacris de more exutis, quatuor, duo quidem capite truncati, reliqui perpetuo carceri adiudicati ſunt. Paulo poſt parricida ipſe concionator Bardcouiæ in Bohemia captus, Cracouiamq; adductus menſe Maio pœnas capite quoq; luit. Qui carceribus perpetuis erant mancipati, ruptis repagulis, ad vnum omnes fuga elapſi ſunt. Eodem anno Maximilianus Cæſar memoriæ fœdus Viennenſis & Sigiſmundi amore motus Prædislaũ Suiciouiũ Bohemum à conſiliis ad Sigiſmundum Regem in Lituania tunc morantẽ miſit, eum de ſecundis nuptiis contrahendis ſolicitans, oblato ei gemino maieſtate eius digno matrimonio, promiſſa ad eam rem cõficiendam opera ſua. Verum Rex Vladiſlai fratris, ac Reginæ coniugis ſuæ obitu mæſtiſſimus, atq; etiam de belli Moſcouitici euentu ſumme ſolicitus, à coniugio tum alienus erat. Cæſar prioris fœderis fiducia pacem ei à Moſco ſe impetraturum per Sigiſmundum Herberſteinium receperat, qui, quamuis cum morbo cõflictaretur, tamẽ collega Petro Moraxio defuncto legationis munus obiuit. In Pruſſia interim regia inter Nobilitatẽ ac Gedanenſes diſſidia fuerunt exorta, quæ Matthiæ Dreuicii Epiſcopi Vladiſlauienſis prudentia fuerũt compoſita. Sub brumã illius anni, cum nullus eſſet ab hoſtibus metus, Tauricani quadripartito exercitu in Podoliam effuſi Chmienicenſem, Mielzibozenſem, Zincouienſem, & Camienicenſem Præfecturas omnis ſæuitiæ genere depopulati ſunt. Stanislaus Lanczkoronius Præfectus Camienecenſis ab equitatu mercenariorum ſatis inſtructus, qui in Podolia, vt Mielecii fuerat conſtitutum, fuit conſcriptus, cum Podoliæ Nobilibus, quorum agri vaſtabantur, Tartaros aggreſſus, maximis cladibus affectos, præda omni exuit, reliqui, qui ad Buſcum vſque excurrerant, internecione ſunt cæſi, multis copiarum ductoribus captis, & ad Regem Vilnam trophæi loco tranſmiſſis. Romanus Conſtantini Oſtrogii nepos fugientes Tartaros lõge inſecutus ſagitta traiectus interiit. Feliciori ſucceſſu Paulus Pharurcy præliatus eſt, qui ad Miedzibozum quadringentos Tartaros nocturno prælio concidit & fugauit. Alibi ad Zincouiam Iacobus Sancigouius

Iubilæus Poloniæ à Pontifice indultus.

Monachorũ Cracouien. facinus deteſtandum.

Maximil. Cæſaris legatio ad Regẽ de ſecundis nuptiis.

In Pruſſia regia inter Nobilit. & Gedanenſes diſſidia.

Tartarorũ Tauric. in Podoliã excurſio.

Tartari à Polonis internecione caſi.

mille equites Tartaros poſt dubium ac cruentum conflictum fudit.

An. Ch. 1517.

Proximo poſt hunc anno, qui fuit milleſimus quingenteſimus decimus ſeptimus, inter Lithuanos & Moſcos de Smolenſco arce, illis eam recuperare, his conſeruare ſatagentibus, ſæpius pugnatum eſt acriter, Maximiliano Cæſare inter partes ſequeſtrum agente, paceque inter Sigiſmundum Regem & Baſilium Moſcorum Ducem componere per legatos annitente. Verum Moſcis Smolenſcum reddere recuſantibus, ad arma reditum eſt. Itaque Sigiſmundus Rex numeroſo exercitu ex Lituanis, Ruſſis, Maſouiis, & ex mercenariis tam equitibus quam peditibus collecto ſub finem Iunii Vilna mouens viceſimis caſtris ingenti cum apparatu Polociam venit, eo fine, vt prouincias illas, quæ olim Caſimiro Regi parebant, in poteſtatem redigeret Moſcis inde eliminatis. Rex circiter viginti dies Polociæ moratus, ad copias, quæ vndique aduentabant, recipiendas Præfecto Polonicis copiis Ioanne Suirczouio, Lituanis vero Conſtantino Oſtrogio Pleſcouiam verſus iter ingredi eos iuſſit, ipſe Vilnam reuerſus, de rebus, quę exercitui tanto futuræ opus eſſent, proſpecturus, atque etiam expeditionis euentum expectaturus. Polonicus exercitus Moſcouiam ingreſſus, eam longe lateque crudeliſſime ferro ac igne vaſtauit, compluribus oppidis, vicis, ac villis direptis & incenſis, pauoreque & trepidatione omnibus impletis. Polonicæ turmę ad Pleſcouiam excurſione facta nō longe ab ea ſigna retrouerterunt, ingenti præda inde abducta multis cum captiuis. Redeuntem exercitum remorata eſt Opocia arx & loci ſitu, & validiſſimo Moſcorum ac vicinorum Liuonum præſidio munitiſſima. Eam enim in eminenti colle ſitam amnis circumfluens munitiorem reddit, qui late ſtagnans multas paludes efficit, quibus oppugnantes, ne prorſus accedere poſſint, prohibentur, ex materia quidem lignea, vt omnes fere in Moſcouia arces extructæ ſunt, mœnibuſq; ligneis terra tamen aggeſta repletis cincta, ſed quæ glandium violentiæ eſſent imperuia. Arx primo aſpectu paruo negotio expugnari poſſe videbatur. Qua opinione inflati Poloni milites hoſtium contemptu, ac nullis munimentis ad emiſſos ex arce globos excipiendos, aremque & mœnia tuto ſubeunda excitatis tumultuarie ab vna parte, vbi facilior acceſſus, impetum in arcem fecerunt. Moſci & Liuones immoti ſtantes, defenſionis ſigno oſtenſo, in Polonorum mœnia iam ſubeuntes, maximam glandium procellam eiaculati ſunt, quibus plurimi perierunt. Ad hæc truncos maximi ponderis in milites ſubeuntes deuoluerunt, quibus illi obtriti deorſum prouoluebantur, aliique perimebantur, alii membris fracti, ad pugnandum reddebantur inepti. Suirczouius infelici oppugnatione ſuorum atque etiam clade viſa, ſigno receptui dato, ſuos ab oppugnatione reuocauit. Et ſane arx adeo valido præſidio ingentique tormentorum apparatu erat firmata, vt potentiſſimi etiam exercitus vim eludere potuiſſent. Polonicus exercitus deſperata expugnatione, bruma iam ingruente cum opima præda, quam ex Vielicoluco, nec non Toropecenſi & Pleſcouienſi Præfecturis congeſſerant, Polociam ſeſe receperunt. Multorum opinione Opociæ arcis cum tanta Polonorum clade oppugnatæ culpa in Suirczouium reiecta fuit, quod diſciplinæ militaris immemor, oppugnationem non prudenter inſtituerit. Incidit hæc expeditio Pleſcouiam verſus, ac magnæ partis Moſcouiæ vaſtatio in annum decimum ſeptimum ſupra ſeſquimilleſimum, quo ſub initium brumæ Taurican: Volyniam:

Bellum Moſcouiticum.

Poloni Moſcouiam crudeliter populantur.

Opocia arx munitiſſima.

Clades Polonorum & Lituanorū ad Opociā.

niam ac Belzenſem tractum ingreſſi, fœdiſſime & atrociſſime eas terras populati ſunt, onuſtique præda nullo accepto incommodo in Tauricam ſe recepere.

Rex motibus Lituanicis vtcunque ſopitis, finibuſque ſuis firmo præſidio communitis, vt contra ſubitas hoſtium incurſiones ea loca eſſent tutiora, Cracouiam Calendis Ianuarii anni ſubſequentis milleſimi quingenteſimi decimioctaui reuerſus eſt. Eo regni proceribus conuocatis, conuentum egit, in quo multa Reipublicæ ſalutaria atque vtilia conſtituta, præſertim vero pecunia agrorum colonis & oppidanis in ſtipendium militum, qui fines Poloniæ tuerentur, imperata, Menſe Decembri die D. Nicolao ſacra Sigiſmundo Regi BONA Sphortia Ioannis Galeacii Sphortiæ Ducis Mediolanenſis, & Iſabellæ Arragoniæ filia virgo ætatis florentis & formæ præſtantis Maximiliani Cæſaris opera Neapoli per legatos ad hoc deputatos deſponſata fuit. Ea veris initio matre comitante Neapoli ad portum Manfredonienſem, inde Proſpero Columna Duce per mare Adriaticum deducente Forumiulii appulit. Ibi aliquot diebus quieti datis ob nauſeam & iactationem marinam Hippolytus Cardinalis Ferrarienſis eius conſanguineus exceptam, eam per Carinthiam, Styriam, Auſtriam, ac Morauiam comitatu ſplendidiſſimo in Poloniam vſque ad Regem deduxit. In itinere occurrit ſponſæ regiæ Caſimirus Marchio Brandeburgicus Regis ex ſorore nepos, centũ armatorum equitum turma inſtructus, & finibus Poloniæ appropinquanti Rex obuiam miſit proceres, qui eã exceptã Cracouiam comitarentur. Rex ipſe extra vrbẽ duo millia paſſuũ honoris ergo proceſſit à Stanislao & Ianuſſio Maſouiæ Ducibus, & maximo procerum atq; equitum numero ſtipatus, & in campo ſub tentorio aduenientem ſponſam præſtolatus eſt. Deſcendenti ex equo ſponſæ regiæ poſtquam Ioannes Laſcus Archiepiſcopus Gneſnenſis luculenta oratione aduentum fuiſſet gratulatus, Rex ex tentorio paſſus aliquot via panno rubro inſtrata progreſſus ſuauiſſime eam excepit, principibus inde viris, qui cum ſponſa aduenerant, dextra porrecta. Quo tempore ad teſtificandum gaudium, ex aduentu Reginæ nouæ perceptum, ingenti fragore tormenta prope vrbem diſpoſita reboabant, Finita ſalutatione, equis que rurſus conſcenſis, vrbem verſus itum eſt, vbi armati equites haſtis concurrentes iucundum aduentantibus ſpectaculum præbuerunt. Sub ſolis occaſum in arcem ingreſſam ſponſam regiam Petrus Tomicius Epiſcopus Præmislienſis regni Procancellarius Prælatorum, vt vocantur, ac Canonicorum eius templi nomine inſigni oratione ſalutauit. Poſt ſacris peractis in contiguum regale palatium Regina noua deducta, vbi triduum, dum nuptiarum ſolẽnitas præparatur, cũ matronis ac virginibus à longioris itineris defatigatione ſe refecit. Proximo die ſacro Regina Poloniæ inaugurata eſt ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, Epiſcopis non paucis præſentibus, & Regum ac Principum exterorum legatis nuptiarum feſtiuitatem cohoneſtantibus. Nuptiarum & coronationis ceremoniis peractis, nuptiale epulum præbitum fuit ſplendidiſſimum omnis generis ſpectaculis ad animos oculoſque hoſpitum exſatiandos intermixtum, quæ exceperunt choreæ. Poſtridie coronationis ſponſa in thalamum regium aulæis auro argenroque intertextis exornatum introducta, continuataque complures dies conuiuia, choreæ, militaria ludicra, & alia ſpectacula. Victoribus Rex præmia diſtribuit, Caſimiro Marchioni-

Rex Cracouiam redit An. Ch. 1518.

Bona Sfortia Regi deſponſata.

In Poloniã venit.

A Laſco Archiepiſcopo oratione excipitur.

& à Petro Tomicio Epiſcopo Præmiſlien.

Regina Pol. inaugurata ab Archiep. Gneſnen. Nuptiales epula. Ludi mili

Mares & alia ſpectacula.

ni Brandeburgico præſertim, cuius in haſtiludii equeſtri certamine & concurſu illuſtris fortitudo enituit, eique palma victoriæ attributa. Secundas Ioannes Tarlo Regis præguſtator tulit, qui cum Caſimiro Principe repetito concurſu haſta eum ex equo deiecit. Poſt nuptiarum ſolennitatem Hipolytus Ferrarienſis Cardinalis & Proſper Columna Italus princeps, poſtea à Carolo quinto Imp. ſummus exercitus dux contra Franciſcum Gallorum Regem in bellis Subalpinis factus, magnis muneribus affecti dimiſſiq; ſunt, vt etiam alii Principes, Principumque legati, qui ad regias nuptias cohoneſtandas aduenerant, ampliſſimis donis fuerunt condecorati.

Legati à Rege ad Ludouicum Regem miſſi.

Poſt Andreas Tenczinius Palatinus Lublinenſis & Ioannes Carnkouius Præpoſitus Scarbimirienſis ad Ludouicum Vngarorum ac Bohemorum Regem, eiuſq; regni proceres à Sigiſmundo Rege miſſi fuerunt, ad res Vngaricas inteſtinis procerum odiis ac diſſenſionibus grauiter affectas ſopiendas. Eadem ſerme cauſa ad Maximilianum Cæſarem miſſi Eraſmus Vitellius Epiſcopus Plocenſis, & Raphael Leſczinius, qui rebus apud Cæſarem Oeniponti ex ſententia confectis in Poloniam rediit, Vitellio Romā profecto. Sub illud tempus ex Lituania nunciatū, ad Polociam cum Moſcis feliciter fuiſſe pugnatum ab Alberto Gaſtoldo Palatino Polocenſi, & Ioanne Boratinio Polonici equitatus ductore. Septē Moſcorum equitum millia Polociā inſperata obſidione cinxerant, ſpe eam arcem vel proditione in poteſtatem redigendi. Poloni equites, qui ad arcē liberādam propere adcurrerant, erāt bis mille, inter quos erāt quingēti Poloni equites cataphracti, verum quod vltra Duinam amnem arx ſita eſſet, Polonis, cum Duina vado tranſiri non poſſet, difficilis erat tranſitus. Itaq; eueniſſe inſperato ferunt, vt Ioanne Boratinio ripam fluminis adequitante, vadumq; diligentius ſcrutante, adoleſcens quidam inſigni vectus equo, auguſtiore forma & amicta candidici apparuerit: hac, hac, inquit, exclamans, me ſequimini. His dictis incitato equo calcaribus in flumen inſiluiſſe, vadoque oſtenſo, ad ripam vlteriorem omnibus ſtupētibus euaſiſſe, poſteaq; diſparuiſſe. Adoleſcens vero ille beatus Caſimirus Sigiſmundi Regi frater, creditus eſt fuiſſe. Eius conſilium ſubſecuti regiarum copiarum duces ea parte exercitum omnem traduxerunt, inſtructaque acie progreſſi in Moſcos nil tale veritos magno impetu irruerunt: qui exorto tumultu armis correptis defenſionem parabant, ſed Polonis fortiſſime inſtantibus, & illi ſuorum ſtrage conſpecta in fugam præcipitem ſe coniecerunt, in qua plurimi cæſi, & captiui Sigiſmundo Regi in ſignum trophæi miſſi, caſtris hoſtium victores potiti, & arx Polocia metu atque obſidione liberata eſt. Eius victoriæ nomen Ioanni Boratinio adſcriptum eſt, quem Rex ob rem ſtrenue geſtam maximo fauore complexus liberaliſſime muneratus eſt.

Moſci ad Polociam profligati à Polonis.

Tartarorū Tauricanorum in Valachiam irruptio.

Menſe inde Auguſto Tartari Tauricam quindecim equitum millia Boryſthene & Tyra fluuiis traiectis in Moldauiam irruptione facta, magnam eius terræ partem atrociter ferro & igne vaſtarunt multis hominum millibus in perpetuam ſeruitutem abductis. Bogdanus Moldauiæ Palatinus tribus millibus equitum Polonorum, qui in vicina Podolia limites regni cuſtodiebant, in auxilium aduocatis, Moldauiſque ad arma commotis Tartaros cum diuite præda ſe recipientes propere forti cum exercitu inſequitur. Haud mora, Tartaris multitudine ſua confiſis, infracto animo vtrinque concurritur, Tartaris pro præda, Moldauis & Polonis pro recuperatione

ratione ſuorum & iniuriarum vindicta fortiter dimicantibus. Ceſſit poſtremo victoria Moldauis Poloniſque fuſis ac omni præda exutis Tartaris. Cuius victoriæ fama Sigiſmundus Rex ſummopere exhilaratus, pro ea publice priuatimque Deo gratias agi iuſſit. Menſe dein Octobri, qui ex ſuperiore clade euaſerunt, Tartari in Volyniam incurſionem fecerunt, ex quibus octingentos Conſtantinus Oſtrogius Dux, Euſtaphius vero Præfectus Circaſſienſis trecentos cæcidit ac profligauit. Sub finem anni huius, qui multis rebus contra barbaros bene geſtis, ac felici Regiæ BONAE coniugio auſpicatus fuit, Sigiſmundus Rex Lituanorum procerum conuentum Breſtæ egit, Regina Cracouiæ grauida relicta, quæ anni ſequentis initio Rege ex Lituania reduce die Priſcæ virginis filiam enixa eſt, cui in baptiſmate ſacro Iſabellæ nomen impoſitum.

Tartari à Moldauis & Polonis victi.

Tartarorũ in Volyniã incurſionẽ facientes Ab Oſtrogio Duce profligantur.

An. Ch. 1519.

Iſabella Regina nata.

Menſe poſt Februario Rex Petricouiæ conuentum regni procerum celebrauit, in quo decretum, vt nouo plebi tributo impoſito pecunia colligeretur in 3000. mercenarorum ſtipendia, qui contra Tartarorum excurſiones Podoliæ confinia tuerentur, ac neceſſitate vrgente tota Nobilitas ad repellendos barbaros concurreret, vtque milites limitanei Palatini Moldauiæ ex fœdere contra Tartaros opem ferrent, hicq; illis viciſſim. Regi Petricouia Cracouiã reuerſo non multo poſt nunciatum eſt, Maximilianum Cæſarem diem obiiſſe. Quo defuncto Electores Imperii Francofordię ad Mœnum conuenerunt, Imperatoris noui elegendi cauſa. Eo Rex Sigiſmundus patruus & tutor Ludouici Vngariæ Bohemiæque Regis adoleſcentis Bohemiæ ratione ſuos etiam legatos Matthiam Dreuicium & Raphaelem Leaſczinium miſit, quamuis Ludouicus Rex ſuos eo ablegarat, ſummaque contentione duobus potentiſſimis Regibus Carolo Hiſpaniæ Imperatoris Maximiliani nepote, & Franciſco Galliarum Rege Imperii Candidatis, poſt longam concertationem Electores concordibus ſuffragiis Carolum Hiſpaniarum Regem deſignarunt, quibus Ludouici Bohemiæ Vngariæq; Regis legati ſuum adiecerunt calculum. Circa id tempus Baſilius magnus Moſcorum Dux Tauricanorum Tartarorum Principem magnis muneribus ad Ruſſiam Poloniæ prouinciam omni cladis genere deuaſtandam inuitauit, ipſe diuerſa parte à Boryſthene, Bereſina, & Duina fl. Lituaniam inuaſurus. Tartarus cum Moſco, magnis ab eo acceptis muneribus, pactus, mox quadraginta millium equitum exercitum tranſmiſſo Boryſthene ad Poloniam deſolandam miſit. Qui per Volyniam menſe Iulio Ruſſiam ingreſſus Bugo fl. tranſmiſſo lõge lateq; cædibus & incendiis omnia miſcẽtes Lublinenſem, Belzenſẽ, ac Leopolienſẽ tractus atrociſſime vaſtauit: ad Viſtulam vſq; fl terrore ac excurſione barbarorum penetrante. Agreſtes innumeri, qui fuga dilabi non poterant, in manus hoſtium inciderunt, à quibus pecoribus adligati, vt eo minus fugere poſſent, in triſtiſſimam ſeruitutẽ rapti ſunt. Erant in Podolia equitum mercenariorum tria millia, quos Cõſtantinus Oſtrogius per nuncios monuit, ad Bugum propius accederent, vt ſuorum Volyniorum ſiunctis cum illis copiis redeuntem cum prędạ hoſtẽ opportuno aggrederentur. Illis monitis Oſtrogii Ducis obſecuti, regiis etiã mandatis cũ eo ſe coniungere iuſſi, vt Tartaros in præda agenda occupatos inuaderẽt. Occidentem verſus profecti prope Bugum fl. & arcem Socalum cum Volyniorum mille circiter equitibus ac Conſtantino Oſtrogio conuenerunt, redeuntem ibi hoſtem licet numero ac viribus longe impares audacter-

Maximil. Cæſar obiit.

Regis legati ad comitia Francofurti.

Tartarorũ in Poloniã irruptio.

Pugna ad Socalum.

audacter aggreſſuri. Tartari Orientem verſus omnibus copiis cum capti-
uis & cætera armentorum præda reditum ad ſua inſtituerant, tanta multi-
tudine, vt vaſtiſſimos campos locuſtarum inſtar replerent. Iamque aduerſi
exercitus tam propinqui erant, vt Bugus duntaxat & oppidum Socalenſe,
quod Tartari primo impetu exuſſerant, vtramq; aciem dirimerent. Oſtro-
gius ingenti hoſtium numero, quod periculoſiſſimum iudicaret cum Tar-
taris equitibus ſubito retrocedentibus & inſilientibus in ea planicie confli-
gere, Polonos ductores hortatus eſt, vt ad locum alium paludibus angu-
ſtum & impeditum, quo eorum nonnihil protegeretur paucitas, & Tar-
tari, quominus ſuas late copias extendere poſſent, impedirentur, caſtra re-
ferrent: aut ſin ſecus videretur, eueſtigio aut vincendum fortiter, aut hone-
ſte cadendum, ipſi citra Bugum tantiſper quieti expectarent, donec media
Tartarorum pars flumen tranſiuiſſet, tumque repente maximo impetu in
eos ferrentur, quos facile eſſent victuri, reliquoſque horum clade territos
ſponte ſua fuga dilapſuros, nullo negotio opprimendos. Oſtrogio quidam
ex ductoribus Polonis aſſentiebantur, caſtra transferenda, aut cum di-
midia Tartarorum parte confligendum cenſentes; alii præſertim rei mi-
litaris minus periti, quibus feruidius erat ingenium, & ob id omnis moræ
impatientes, ea obaudiebant, vel contemnebant, pauorem ignauiamque
ei obiicientes, nec ab aliis criminationibus, ac ſi Polonis victoriæ laudem
inuideret, abſtinentes. Oſtrogius pertinaci eorum pugnandi propoſito a-
nimaduerſo, iunctis eos palmis obteſtatus, pugnam in ſequentem diem
differrent, monebat, cum hic dies (erat autem Martis) ſibi ſemper omnibus
præliis funeſtus fuiſſet: conſiderarent, quanta Poloni exercitus exiguitas eſ-
ſet, qui ad quina hominum millia vix ſe extenderet, rurſus quanta hoſtilis
exercitus magnitudo, qui equitum eſſet millium quadraginta, auxiliares
etiam copias poſtera die adfuturas. Expectabantur ſiquidem ſexcenti equi-
tes Moldaui, viri fortes ac bello exercitati: inſuper Ioannes Tuorouius cum
quingentis ex Podolia equitibus bellis Tartaricis aſſuetis, pluresque alii
proceres, qui ad prælium properabant, Lituanorum etiam turmas equi-
tum, quæ non longe abeſſent, expectare conſultum eſſe, addens. Sed teme-
rariis & imperitis iuuenibus ſalutaria eius monita ſpernentibus, probriſque
eum inceſſentibus, ac metum ei obiicientibus, ira accenſus equum perni-
citate inſignem ſibi adduci iuſſit: quo conſcenſo, inter ſuos milites aliquan-
diu cunctabundus ſubſtitit, cum prima Polonorum agmina, pugnæ ſigno
non expectato, Bugum tranſire cœperant, Tartaris ſtructa acie ad confli-
ctum intentis iam arcubus paratis. Erat in vlteriore fluminis ripa, in quam
Tartaricæ ſtabant acies, oppidum à Tartaris incendio abſumptum: ſingulæ
ferme domus cellas habebant, area eminus plana ac ſolida videbatur. Tar-
tari poſt oppidi rudera & ſuburbii ſepimenta incendio illæſa quiete
ſtantes Polonos tumultuarie tranſeuntes præſtolabantur. Qui in locum
eum delati, ignari in ſpecus cellarum ac foueas cum equis præcipites rue-
bant. Alii qui tranſiuerant, ad ſepta illa progreſſi, à Tartaris ſagittis, quas
grandinis inſtar eiaculabantur ſauciabantur & interficiebantur. Illi vero
clauſtris illis impediti, nec manus cum eis conferre, nec lanceis in eos im-
petum facere poterant. Quo periculo viſo Oſtrogius Dux laborantibus
Polonis opem laturus, vado in loco paulo inferiori reperto, Volyniorum
copias traducit, cumque hoſtibus prælium acerrimum & cruentum com-

entum

mittit, Polonorum etiam copiis ſuperatis locis iniquis multo ſuorum periculo, in apertum iam tranſgreſſis, & cum hoſtibus manus conferentibus. Pugnatum acerrime, cadentibus vtrinque plurimis, ſed ex Tartaris, quorum corpora armis minus tecta erant, longe pluribus. Verum ſtrages hæc propter eorum multitudinem vix notata fuit. Polonis maximo fuit incommodo in agris equorum vngulis excitatus puluis tanta denſitate, vt ſe inuicem dignoſcere non poſſent. Quam opportunitatem nacti Tartari ſenſim circumdatos Polonos in medio cæciderunt. Protractum eſt aliquandiu prælium Oſtrogio diſcurſante, & Polonos ac Volynios ad prælium incitante, quorum tandem virtus ſuperata eſt. Conſtantinus Oſtrogius Dux, Martinus Camienecius Palatinus Podoliç, atque Stanislaus Haliczius regni Mareſchalcus ſupremus regiarum copiarum duces vbi Tartaros vincere ſuorum acie in apertam fugam inclinata conſpexerunt, & ipſi prælio exceſſere, melioribus patriæ temporibus ſeſe reſeruaturi. Cecidere ex Tartaris victoribus eo prælio quaterna millia: ex Polonis ac Volyniis mille ducenti, quã cladem temerario paucorum feruore, qui Oſtrogii conſilium fuerant aſpernati, acceptam ſatis conſtat; qui tamen in primo congreſſu fortiter pugnantes occubuere: fugientium complures in arcẽ propinquam tutum habuere receptum. Rex fama aduerſi prælii ad Socalum ad eum perlata, veritus ne hoſtes vlterius in Poloniam procedentes, maiora damna inferrent, minoris Poloniæ Nobilitatem ad arma vocauit, Sendomiriam profectus, vt hoſti occurreret. Sed Tartari ſuorum fortiſſimis in conflictu amiſſis, nil vltra auſi, cum præda, quam rapuerant, & captiuis retro abiuerunt per Volyniam ad Boryſthenem in Tauricam eodem, quo venerunt, itinere inſtituto. Atque hoc exitu pugnatum ad Socalum die menſis Augusti ſecunda anno ſalutis ſupra ſeſquimilleſimum decimo nono.

Oſtrogius Polonis labo rantibus ac currit.

Clades Polonorum ad Socalum.

Sigiſmundus Rex receptu Tartarorum fuſo ſimili cognito per exploratores, paucos Sendomiriæ dies moratus, Cracouiem redut. Ibi ex Lithuania ei nunciatum, Moſcorum millia 50 magnam Lithuaniæ partem depopulatos, duodenis à Vilna milliaribus ſigna retrouertiſſe, quos abeuntes Poloni præfecti Lithuanique proceres iuſto exercitu comparato inſecuti, multis postremi agminis hoſtium cæſis, magnam prædæ partẽ eis eripuerunt. Hoc nuncio accepto, publice in templis Cracouiæ Deo Rex gratias agi, laudeſq; decantari mandauit. Sub autumnum quiete à barbaris parta, Gedano Regi ſignificatum, Albertum Marchionem Brandeburgicum Crucigerorum Magiſtrum, qui ſubiectionis ac fidelitatis iuramentum Regi Sigiſmundo præſtare hactenus detrectarat, in Pruſſia bellum contra Regem omnib. virib. moliri, militum delectus facere, auxiliares equitum ac peditum copias à Germaniæ Principibus petiiſſe, vnde etiam expectet grandia falnrinalia, ad vrbes, quæ vltro deditionem facere recuſarent, expugnandas. Rex à Gedanẽſibus de his edoctus, vt periculo immi nẽti tempeſtiue obuiam iret, ne Pruſſia tot præclaris vrbibus & commodis portubus exornata, multo Polonorum ſanguine acquiſita, ſua cunctatione amitteretur, licet in Poloniæ exitium omnes vndique exorientes hoſtes quaſi conſpiraſſe viderentur, animo tamen neutiquam fuit abiecto, verum omnia ad bellum Pruſſicum neceſſaria mature parauit, & Regina vterum ferente Cracouiæ relicta in Pruſſiã iter ingreſſus, Calendis Decemb. Toruniam appulit. Vbi indicto regni Poloniæ ac Pruſſiæ Ordinum conuentu, communibus ſuffragiis in Albertum

Rex Cracouiam reuerſus.

Moſci Lithuaniam populantes à Polonis cæſi ſunt.

Bellum Pruſſicum.

Rex Toruniam aduenit.

Cruſigerorum Magiſtrum bellum decretum, eiq; id per literas ſub exceſſũ
anni denunciatum. Hac belli denunciatione cognita, Fabiano Luſiano Epi
ſcopo Varmienſi, quod à Regis partib. ſtaret, ſe hoſtem profeſſus, Brunsber
gum oppidum eius amplum & commodo portu celebre ad Habum Calen
dis Ian. ex improuiſo occupat, à ciuibus obedientiæ iuramentum exigit, il
ludque equitum & peditum prĉſidio munit. Iacta ab Alberto Pruſſici belli
alea, Rex in conquirendo exercitu nil amplius cunctandum, neceſſitate ce
leritatem poſtulante, ratus, decem equitum ac peditum mercenariorũ mil
lia illico conſcribit, in quorum ſtipendia à terrarum nunciis tributum agra
rium agreſtibus duplex imponendum haud grauate conceſſum eſt. Is exer
citus circa medium Decemb, contra hoſtem ire iuſſus eſt, Nicol. Firleio Pala
tino Sendomirienſi duce. Qui Torunio in hoſticum progreſſus, Cruciſero
rum terris deuaſtatis, oppida munita & arces pleraſque partim vi, partim de
ditione in poteſtatem redegit: Olſtino, Gilgenburgo, Ilauia, Schonberga,
Lubemela, Morungo Libſtadio, Salfeldo, Preuſmarco, & aliis Magiſtri at
que Epiſcopi Pomeſanienſis vallo ac foſſis munitis oppidis atque arcibus,
continuo victorię curſu captis, Ianuar. ac Febr. menſibus anno ſalutis 1520.
quo toto anno in Pruſſia vario ſucceſſu bellum geſtum eſt.

Ann. Chri. 1520.
Brunsberga à Cruciferis intercepta.
Nic. Firleius Cruciſe. terras deuaſtat.

Ad rumorem accenſi belli in Pruſſia Pontifex Rom. nuncios ad Regẽ mi
ſit, qui pacem vtrinq; æquis cõditionib. facerent. Rex Pontif. cognitioni at
que arbitrio ius ſuum in Pruſſiam lubenter ſe ſubmiſſurum reſpondit, opta
req; vt perpetua pax à Crucigerorum Magiſtro ſubiectionis ac fidelitatis iu
ramẽto præſtito, poſt atrociſſimũ bellum ſanciretur, & ſancitũ obſeruaretur.
Firleius, tot oppidis ac caſtris ſpacio non plane bimeſtri expugnatis, ac mili
tari præſidio cõmunitis, Hollandiã contendit, vt Albertum March. incautũ
opprimeret, q cognouiſſet per exploratores, eũ cum trecentis equitib. eo ſe
recepiſſe. Verũ Marchio, vt Polonorum copias aduentare perſenſit, Hollã
dia valido prĉſidio inſtructa, noctu in tutũ abiit, conatib. ducis exercitus e
luſis. Qui ne fruſtra videretur laborẽ eum ſuſcepiſſe, oppidũ & arcem arcta
obſidione circũcluſit, aliquoties oppugnatione repetita. Ne aũt in vnius op
pidi expugnatione diuturniore hærendo hoſtib. tẽpus ac ſpaciũ cõcederet
vires recolligẽdi, maiore exercitus parte in Hollãdia obſidione relicta, aſſũ
ptis trib. equitũ millib. Crucifericã ditionẽ populabũdus ingreſſus, lõge la
teq; oĩa vaſtauit, prædaq; ingenti parta, ad Hollandica caſtra, hoſte nuſquã
cõparere auſo, reuerſus eſt. Inde menſe Martio Regis iuſſu ad Quidzinũ ſiue
Mariæerderium, q ſolũ ad Iſulam Cruciferorum Magiſter tenebat, expu
gnandum cũ parte copiarum pperauit, quo Rex tormenta bellica grãdiora
tranſportauit, quorũ continuis fulminib. oppidum tridui interuallo magna
vi eſt expugnatum, Epiſc. Pomeſanienſi atq; Canonicis deditionem facere
coactis, qui Torunium ad Regẽ ſupplices veniẽtes, ſe & ſua omnia Regis po
teſtati permiſerunt, iuramento ſubiectionis ac fidelitatis ei præſtito. Gedã
nenſes interim è regione Balgæ, portum Regiomõtanum demiſſa in fundũ
ingentib. arcis ac nauib. grandi lapidũ mole repletis obſtruxerunt, quas tẽ
peſtas orta diſſipauit. Atq; ita oẽs terra & flumine aditus ad Cruciferorũ di
tionem, vndiq; à Polonia cinctam, claudunt, & Epiſco. Varmienſi oppida,
Vormitã, Reſelam, Heilsbergam conniuente Epiſc. præſidiis muniunt. Poſt
Paſcha denuo Poloni direptionib. ac incendiis Brunsbergã, Heiligenbeilã,
Raſtenburgum, Fridlandiam graſſati, ad Bartenſteinũ Liuonos milites, qui
ex

Pontificis nuncii ad Regem de pace.
Holandia à Firleio obſeſſa.
Inſula Mariana à Polonis expugnata.
Gedanenſes pontum Regiomontanum obſtrinxerunt
Liuones à Polonis profligati.

ex Liuonia à Valtero Plettenbergio Magiſtro Liuonum Crucif. auxilio venerant, ad pugnã eliciunt ac profligant, duob. Ordinis Liuonici Cõmendatorib. captis. Hollãd. etiã ad deditionẽ cogitur, & captiui ſe regi ſiſtere iubẽtur.

Hollandia ad deditionem coacta.

Circa id tempus à Germaniæ Principib. primariis, videlicet, Archiepiſc. Moguntino, Marchio. Alberto patruele, Georgio Duce Saxoniæ, oratores ad Regem Toruniũ venerunt, qui de pace aut induciis laborarunt. Hi à Rege comiter benigneq; accepti & habiti, in Senatu regio cum pacis cõditiones parum æquas & Polonis præiudicio ac damno futuras proponerẽt, poſt multas cum Rege diſceptationes, re infecta in Germaniã ad ſuos Principes reuerſi ſunt, qui omni pacis ſpe abiecta, copias equeſtres ac pedeſtres terra mariq; in Pruſſiã mittendas cõſcripſerunt. In Pruſſia interim à Polonis proſpere dimicatũ, & Cruciferi multis ab illis affecti cladib. fuerunt. Iacob. Sengouius centũ equites totidemq; pedites Germanos ad Preuſmarcum cæcidit. Alibi Stanislaus Maſouiorũ Dux mille Cruciferorũ equites, ac nõ pauciores peditee ad Piſſiam inſigni prœlio profligauit. Ab altera parte Maſouii Nideburgenſem, Reinenſem, Lyckenſem, ac vicinas præfecturas vaſtant, & Iohansburgum poteſtati ſuæ faciunt. Firleius Quidzino oppido & arce præſidio munitis cũ tormentis, quib. oppidũ verberatũ expugnatũque fuit, ad Hollandiam contendit, quorum violẽtia horribili muris dirutis oppidũ cũ arce captũ ſub finem Aprilis Hollandia expugnata, præſidio impoſito Firleius Brunsbergã, à Cruciferorum Magiſtro interceptam mouit, cuius loci expugnatione deſperata, Paſſariã fl. omnib. copiis traductis, ad Heiligenbeilam caſtra tranſtulit, quod oppidũ cũ arce primo acceſſu expugnauit. Sencignonius ad agrum Brunsbergẽſem vaſtandum equitũ aliquot turmis à tergo relictus, cum Germanis, q. Brunsberga erumperãt, congreſſus ſexcentos partim interemit, partim cepit. Heiligenbeila ad Brandeburgũ itum quod tormentorum maximo fragore à Polonis cõcuſſum, expugnatũ, ac valido firmatũ præſidio eſt. Egerat interea Epiſc. Varmienſis apud Regẽ, adiunctis etiam ex Nobilitate ac Ciuitatib. ordinis legatis, vt Principi Alberto ipſi ad Regẽ venire, ac de pace tuto tractare liceret. Induciæ igitur 14. dierum, dũ Toruniũ iret rediret Albertus, factę, & literæ fidei publicæ ei miſſæ, ea tñ adiecta cõditione, qua Torunii homagiũ vt vocat, Regi ac regno Poloniæ præſtare teneretur. Recuſanti fidẽ publicã non ſeruandã, ipſumq. pro hoſte habendum. Dum Torunii in Senatu de his agitur, Firleius Brandeburga arce præſidio cõmunita, ad Regiomontum ſedẽ ipſius Ordinis Magiſtri motis caſtris, ea ad Pregelã fl. metatus eſt. Cum eo Princeps Albertus, literis ſalui conductus vt vulgo loquũtur, à Rege acceptis, colloquiũ expetit, ſtatimq; ſub fide publica in caſtra Polonica ſe cõtulit. Ibi cũ Firleio, ac reliquis Polon. Præfectis adeo familiariter cõuerſatus eſt, vt omnia iã pro Rege & regno Poloniæ velle facere videretur, teſtatus, ſe Torunium iturum, vt belli cõſiliis depoſitis, Regi totũ ſeſe dedat. Moritur interim Anna Sigiſmũdi Regis filia natu minor, q̃ ex Barbara Scepuſia ſuſceperat, magno cũ dolore ac mœrore patris Regis. Quã ſecutus eſt Ioan. Lubrãſcius Epiſc. Poſnanien. cui Pet. Tomicius Epiſc Præmislien. regni Procancell. Regis voluntate ac Põtificis aſſenſu ſurrogatus. Haud multo poſt venit Torunium Albertus Cruciferorum Magiſter iuſto cum comitatu ad Regem, cum quo aliquoties collocutus, ſaluo expirante commeatu, in verba Regis iurare iuſſus fuit. Quod procul dubio feciſſet, infelici ſidere eadẽ veſpera quidẽ Ordinis Cõmẽdator, Regiomõ o

Principum Germaniæ legatio ad Regem Pol.

Cruciferorum clades ad Preuſmarcum & Piſſiam.

Hollandia à Firleio expugnata.

Heiligenbeila item.

& Brandeburga.

Induciæ dierum aliquot cum March. Alberto.

March. Alberti cum Firleio in caſtris colloquium.

Mors Annæ filiæ Regis.

Albert. Marchio Torunium ad Regem venit.

præter ſpem adueniens Magiſtro nunciaſſet, Haffnia 4. millia peditum Memelatũ, inde Regiomontum appuliſſe, magna præterea aliarum copiarum ſpe, equitum ac peditum, qui terreſtri aduenirent itinere, ipſi facta. Magnis itaque ſpebus iam plenus Princeps Albertus, promiſſis pridie Regi factis reuocatis, ſummo mane à Rege diſcedendi veniam petiit. Rex quamuis ob datam fidem iuſtam retinendi Magiſtri cauſam haberet, tamen eum vndecima, à qua venerat, die abire permiſit, Præfecto Opocenſi, qui eum in Sambiam tuto deduceret, ei adiuncto, ſicque pactis, de quibus fuerat conuentum reſciſſis, bellum recruduit.

A Rege diſcedendi veniam petit. Bellum recrudiut.

Reuerſus Regiomõtum Marchio Albertus Germanico haſtatorum inſtructus peditatu, exercitu ex oppidanis atque agreſtibus collecto, nauibus aliquot militum cohortes per ſinum Varmienſem Brunsbergam tranſportari curauit, quibus Gedanenſium naues numero ſuperiores occurrentes, pugna nauali commiſſa, naues multas ſubmerſerunt, quibuſdam captis, omnibus fere militibus cæſis. In caſtris regiis ad Regiomontem hærentibus ducibus deliberatum eſt, qua ex parte Cruciferis, quibus animi virium externarum acceſſione creuiſſent, obuiandum. Aliis cenſentib. in Sambiam omnibus copiis traiiciendum, hoſtibuſque prælii copiam faciendam: aliis ad Progelæ fl. ſuperiora caſtra transferenda Bartenſteinum atq; inferiorẽ Pruſſiam verſus, vbi plurima Cruciferorum oppida expugnari breui poſſent, atque Alla & Pregela fl. pontibus iungi, per quos facili tranſitu facto in Sambiã Princeps Albertus ad aleam vniuerſi certaminis adigi poſſet: Nonnullis vero arbitrantibus, Sambia & inferiore Pruſſia miſſa, Brunsbergã vallo, foſſis, ac muro octanos pedes craſſo, atque etiam valido præſidio egregiè munitum oppidum, qua parte Paſſaria fl. in ſinum Varmienſẽ effundit, primũ oppugnandam. Senatui regio viſum eſt, iniquo Pruſſiæ fato, vt maiora hoſtili terræ damna inferrentur, bello longius protracto, vt Firleius ad Brunsbergam tranſportato exercitu, cum locum multorum opinione inexpugnabilem obſidione cinctum oppugnaret. Perſuaſerant id Regi etiam Gedanéſes, quod facile exercitui commeatus aquis ſubuehendus eſſet, nec vel qua incommoda, quod locus propemodum inexpugnabilis, ideoque diuturna obſidio futura eſſet, & ingens pecuniæ vis in militum ſtipendia profundenda, fuerunt perpenſa. Firleius mandatis Regis acceptis Brunsberg. verſus caſtra moturus Regiomonte, magnam equitatus partem ad inferiorem Pruſſiam vaſtandam miſit. Inde maximi armentorum pecuduinque greges abacti ad caſtra regia Brunsbergã obſidientia, ſufficiẽtem militib. commeatum ſubminiſtrarunt. Soluente Regiomonti obſidionẽ exercitu, Brandeburgã arx magna ex parte diruta, deſertaque eſt à Polonis. Caſtris ad Brunsbergã poſitis, tormentis in vrbis mœnia & turrem prætorii altam fulminari cœptum, cuius faſtigium crebris globorum ictib. decuſſum: mœnib. ob eorum craſſitiem parum allatum incommodi. Et quia propugnatores acerrimos agebant milites præſidiarii, ab Ordinis Magiſto ibi collocati, & à ſinu maris, cui oppidũ ab vna parte imminet, minime impeditus nauib. hoſtilib. patebat acceſſus. Hiſce remoris diuturna facta eſt obſidio, incredibileſq; ſumptus ad mercenarios milites alendos fuerunt faciendi. Nideburgo 100. equites Cruciferi Maſcouiã depopulaturi eruperant, q. à Maſouiis circũuenti, præter Cõmendatorem vnum, qui equo pernici vectus elapſus fuerat, ad internecionẽ cæſi ſũt. Magiſter Crucig. interea ciues Regiomont. nouis exactionib. onerat,

Pugna naualis Gedanen. cum Cruciferis. Caſtra Polonorum ad Regiomontum.

Obſidio Regiomon. ſoluta. Caſtra Polonorum ad Brunsbergam.

Cruciferi ad Nideburgum à Pol. cæſi.

onerat, argentum ex tẽplis aſſentiente Epiſ. Sãbienſe in arcẽ Regiomont. cõuehit, monetario ſignandũ tradit preciis nummorum ſupra modum auctis.

Sub id tempus duo Tartarorum millia, quod opportunitatem rei præclare gerendæ, Polonis Pruſſico bello implicatis, neutiquam negligendam cenſerent, in Podoliam irruptione facta diris modis cum vaſtarunt, quos abeuntes Trzebinius regii equitatus centurio cum quingentis Polonis ac ducentis Volyniis aggreſſus, magnam partem concidit, præda omni recuperata. Iacobus Stuzius Tartaros fugientes longius inſecutus, multos interimendo, quod laboranti nemo cito opem ferre poſſet, à Tartaris circumuentus obtruncatus eſt. Hæc victoria periculoſo eo rerum ſtatu non mediocri. Regem perfudit gaudio, qui vt in bellum Pruſſicum omnes vires ſuas conuertere poſſet, decreuit cum vicinis barbaris pacem aut inducias paciſci. Et peropportune tunc Baſilius magnus Moſcorum Dux legatos miſit, qui pacem à Rege Sigiſmundo, captiuorumq; qui Vilnæ aſſeruabantur, reſtitutionem poſcerent. Rex legatos ad Moſcum ſe miſſurum pollicitus, paulo poſt Polocenſem Palatinum in Moſcouiam miſit, per quem, nec pacem, nec captiuorum reſtitutionem vllam fieri poſſe, niſi Smolenſco reddito, reſpondit. Moſcus eo accepto reſponſo, vt qui Smolenſcum reſtituere ſergiuerſaretur, legatus Regis re infecta in Lituaniam rediit, ſicq; cum Moſcis res ancipiti erant loco, nec pax certa, nec apertum bellum. Inter eos bellorum motus Regi exoptatiſſimus allatus fuit nuncius, Reginam filium, cui ſacri fontis aqua tincto patris nomen inditum eſt, peperiſſe ipſis Calendis Auguſti à quibus & cognominatus Auguſtus. Quem natum Ioannes Zaremba Palatinus Caliſſienſis primus Regi Toruniæ nunciauit. Habebat is in gynæceo regio cognatam quandam, quæ præ reliquis Reginæ ſemper præsto ad quæuis officia aderat, cum ea ita fuerat pactus, vt ſimul ac Regina enixa fuiſſet, de feneſtra quadam arcis, ad quam eius oculi aſſiduo intenti erant, faſciam, qua infantes inuoluuntur, diuerſi coloris, pro infantis recens in lucem editi ſexus conditione ſuſpenderet. Zaremba itaq; eo ſigno de filio Regi nato edoctus, diſpoſitis iam ante hinc inde equis celeribus, præpropere Toruniam accurrit, Regiq; nuncium tam lætum impertiuit. Quo facta magnam à Rege iniuit gratiam, & munifice ab eo donatus fuit. Quam læticiam Rex publicis editis ludis teſtatam fecit & inde maiori animo ac viribus cœptum bellum proſecuturus, Ioannem Suierczeuium, qui ante ſexennium Moſcos ad Orſam fugarat, ad exercitum, qui Brunsbergam obſidebat, miſſum, collegam Firleio adiunxit, quod oppidum, quo maiore ſtadio & apparatu oppugnabatur, eo pertinaciori diligentia atq; cura à Cruciferorum Magiſtro defendebatur. Obſidione ea durante, à Ludouico Vngariæ & Bohemiæ Rege Laurentius Epiſc. quidam & Andreas Trepka Polonus aduenerunt. Venit & Elias Murſa à Tauricano Principe legatus.

Marchio Albertus receptis Germanicis mari aduectis auxiliis cum eis ſine mora ad Heilsbergam oppidum & arcem munitiſſimam oppugnandam contendit, quæ vbi opinione firmiora reperit, deſperata expugnatione incenſis ſuburbanis, agros vicinos depopulatus cum omnibus copiis ac tormentis ad oppugnationis fortunam in oppido & arce Reſſela tentandam profectus eſt, vbi validiſſimum erat præſidium mille octingentorum equitum Polonorum Iacobo Sencignouio præfecto. Eius quoque oppidi potiundi ſpe Princeps Albertus deiectus, Raſtenburgam mouit. Sencignouius

Tartarorũ in Podoliã irruptio.

Tartari à Polonis conciſi.

Iac. Stuſſius à Tartaris occiſus.

Moſci legatio ad Regẽ de pace & captiuis.

Regis per legatum reſponſum.

Sigiſm. Auguſtus natus.

A Rege Vng. legati.

A Tauricano P. item.

Heilsberga à Cruciferis oppugnatur.

Reſſela erumpens, extremum agmen adortus, in quo erant ſexcenti cataphracti equites Germani, acri cum eis certamine conſerto, trecentis ex eis interfectis & captis, reliquos in fugam vertit. Eius cladis nuncio Princeps conſternatus, cum reſiduis equitum peditumque copiis fugienti ſimilis ſe Raſtenburgum recepit. Pari ſucceſſu cum Crucifero Liuonũ equitatu ad Bartenſteinum pugnatum. Princeps poſteaquam Heilſpergam ac Reſſelam fruſtra tentaſſet, Melſacum oppidum nocte ac inſperato vi cepit. Erant illic duo regii præfecti equitum Myſconius & Zalinius, qui vbi oppidum mœnibus maxima tormentorum violentia deiectis ſe tueri non poſſe animaduerterent, in arcem, non adeo munitam, ſe receperunt. Cuius defenſione deſperata obſeſſi deditionem fecerunt, rerum & perſonarum ſalutem pacti, quæ promiſſio eis data & ſeruata. Ad Vormitham inde Marchio Albertus caſtra tranſtulit, oppidum maius ac munitius, cui præerat Raduankouius equitum Præfectus cum Polonorum præſidio, qui primũ hoſtium impetũ ſuſtinuit: verum poſt à Marchione ad colloquium primum euocatus, poſt promiſſis ampliſſimis ad prodendum oppidum pellectus eſt. Aduerſabantur ei hac in re non ſolum tribuni militum, ſed etiã oppidani, ipſæque mulieres, argentum omne ſuum ac mundum muliebrem ad oppidi defenſionem offerentes. Corruptus auro Raduankouius, porta Marchioni patefacta, oppidumq; ei traditum eſt, ad res Crucigerorũ muniendas inprimis opportunum. Hæc menſe Auguſto geſta ſunt, quo fere toto maxima fuerunt tonitrua & aſſidui imbres, quibus Iſtula adeo intumuit, vt longe lateq; eluuione obrutis campis, damna accolis nõ exigua intulerit. Citatus poſtea ob Vormithæ proditionem Radankouius ad Petricouienſia comitia, infamia publico iudicio notatus eſt. Quod cũ puer eius vidiſſet, ſubito gladium corã [illegible] proiecit, hiſce obiectis: Tamdiu, inquit, ab obſequiis fueram tuis, quo[illegible] præſtarem tibi, non indignus videbare: iam vero, ne tu quidem di[illegible] gladium mihi à tergo geſtes. Menſe inſequente Poloni [illegible] ducentis Cruciferis Bartenſteino egreſſis conflixerunt, quorum parte maiori trucidata alios in fugam coniecerunt. Sub ſinem Septemb. rumor increbuit de inſtructiſſimo Germanorum exercitu, qui in auxilium Cruciferis contra Regem Sigiſmundum in Pruſſiã veniret, ductoribus Voltgango Schonbergo, & Vilhelmo Comite Ifenburgico. Res initio ficta ob ſimiles vanos rumores antea ſæpe ſparſos putabatur, donec exploratores regii rem ita ſe habere affirmarunt. Deliberatum itaq; eſt in ſenatu, quæ rationes ineundæ, vt tot hoſtibus incumbentibus reſiſti poſſit, hinc Cruciferorum Magiſtro; inde recenti exercitui ex Germania infeſtis ſignis per Marchiam venienti. Re varie diſputata, è re futurum iudicatum, vt Marchioni Nobilitas Pruſſica, & miles mercenarius obiiciatur, iſque arces & oppida Eccleſiæ Varmienſis tueatur: contra Germanos vero, qui per Marchiam lectiſſimo peditum equitumq; exercitu, maximoq; tormentorum atque alio belli apparatu venirent, viſum maiorem Polonicæ Nobilitatis partem ad bellum commoueri, alios ad Podoliæ fines contra Tartaros conuerti. Nobilitati Polonicæ ad Vangrouecium oppidum vnius diei à Poſnania itinere locus conueniendi datus. Rex expeditione Nobilitati publica per literas imperata, ipſe Torunio mouens quarta die, quæ fuit Octobris quinta, Vangrouecium prior venit. Sexta eius menſis exercitus Germanicus ad Francofordiam Oderam fl. tranſmiſit. Interim, dum Polona Nobilitas ad locum dictum conuenit, Fridericus Lignicenſis Dux ad Regem Vangrouecium venit,

Melſacum à Crucif. captum.

Vormita proditione capta à Crucif.

[illegible] feris [illegible] ve[illegible]runt.

Expeditio publica Nobilitati.

nit, acturus de pace, aut etiam exploraturus, num Rex oblatas Torunii conditiones approbare vellet. Verum Rex reſponſo primo Torunii dato non potuit dimoueri, oſtendens, Germanorum minis ſe nil terreri, vireſq; ac potentiam ſibi non deeſſe ad longe maiorem hoſtium vim ſuſtinendam. Non multo poſt ſub Octobris initium Regi à Sigiſmundo Schonbergio ſummo Germanicarum copiarum duce Vangrouecium literæ allatæ, quibus Regi & regno Poloniæ bellum indicebatur; quam clarigationem Rex ac proceres aſſidentes flocci fecerunt. Germani ab Oderæ tranſitu tertiis caſtris ad Miedzireciam, quæ in finibus Poloniæ eſt, peruenere: quã obſidione cinctam, ac biduo quadraginta maioribus tormentis quaſſatam, magna ſtrage murorum edita, quod exiguo præſidio defenderetur, vi expugnarunt. Verebatur itaq; Rex, ne ea arce capta Germani Poſnaniam recta caſtra promouerent. Ideoq; Rex mille delectos pedites ſclopetarios, qui vrbi præſidio eſſent, e veſtigio miſit, paratus ipſe omnibus cum copiis, ſi eo hoſtis contenderet, ad Poſnaniam Vartamq; fl. proxime accedere. Germani Poloniæ fines ingreſſi, à Polonis ſubitis irruptionibus ſæpe infeſtati ſunt, vbi nõ pauci periere, multi capti, equorum ſiquidem agilitate Germanis ſuperiores erant. Prædislaus Lanczkoronius & Andreas Tenczinius aliquot equitum turmis Germanos in campis palantes cruenta clade affecerunt, in fortitudinis ſuæ teſtimonium Germanis captiuis Regi non paucis miſſis. His velitationibus Germani attriti atq; territi, Poſnaniam appropinquare nõ auſi, à Miedzirecco directo ſiniſtrorſum itinere, ponte, qui mandato Regis deiectus erat, refecto, Vartam cum vniuerſo exercitu Squerzinam tranſiuere, & Poloniæ finibus relictis, per nouam Marchiam iter Pruſſiam verſus continuarunt. Pruſſiã ad Tuciniam & Valciam arces ingreſſi, à Polonico equitatu protinus prælio excepti ſunt, quo octoginta pedites Germani interfecti, triginta capti. Poloni tumultuariis præliis aliquoties victis Germanis Kamienũ reficiendorum equorũ gratia conceſſere. Magna noctis pars lætis compotationibus conſumpta, reſiduũ noctis quieti datũ: mane nunciatur, Germanos propinquũ nemus iã egreſſos prope adeſſe. Eo rumore exciti Poloni magno tumultu ac trepidatione armis correptis equos conſcenderunt: iis vix conſcenſis, ecce equitatus Germanicus terribili armorum ſtrepitu adeſt, Quibus cũ Poloni, licet numero impares, cõgreſſi, poſt anceps aliquandiu certamen in pacatũ conceſſere, impedimentis & equis fere centũ amiſſis: oppidũ Germani diripuere. Ad famã exercitus Germanici venientis Magiſter Cruciferorũ Albertus diuerſa parte ſex milliũ peditũ ac ſeptingentorũ equitũ exercitu collecto, Regiomonto mouens ad Heilſpergæ obſidionẽ redit, collocatiſq; noctu tormentis, magnã muri partẽ deiecit, vt prima luce oppidũ omni conatu oppugnaret. Marchio haud dubie oppidũ expugnaſſet, ni Iacobus Sencignouius paulo ante cum millibus equitum Polonorũ adueniſſet. Qui vbi mœnia vaſto hiatu ſtrata vidit, nõ ſolicitus de reparãda ruina tormẽta ibi diſpoſuit, ipſe cũ ſuis armis egregie inſtructis poſt tormenta ad certamen paratus ſtabat, miſſo ad Cruciferorũ Magiſtrũ caduceatore, vt oppugnationẽ ſine longiori mora inſtitueret. Marchio animaduerſo ſuorũ, ſi oppugnationẽ aggrederetur, præſenti periculo, nil tẽtauit amplius, tertia poſt, qua venerat, die ſoluta obſidione Raſtenburgũ petiit. Rex exercitũ Germanicũ fines Pruſſiæ ingreſſum, & à Slochouia munitiſſima arce haud lõge abeſſe cognoſcẽs, veritus, ne Germani Iſtula fl. trãſito cũ Magiſtro Cruciferorũ

caſtra

Frid. Lignis Dux ad Regem venit de pace.

Bellum Regi & regno Pol. indictũ à Cruciferis.

Medirecia à Germanis expugnata.

Germani à Polonis in campis palantes clade affecti.

Kamienum à Germanis direptum.

Heilſperga à Cruciferis obſeſſa. Muri pars deiecta.

caſtra iungerent, ac de Gedano aſtu occupando conſilia agitarent, ſtatuit totis cum copiis Gedanum propius accedere. Ita Vangrouecio 2. Nouemb. profectus, Bidgoſtiam properauit, vbi communicato cum proceribus conſilio Ioannem Zarembam Palatinum Caliſſienſem mille cum equitibus Polonis Gedanum miſit, quo non multo ante Storcium cum Polonico peditatu præmiſerat. Ioanni Koſcieleczio Præfecto Mariæburgenſi iniungit, vt Germanos Iſtulam tranſire conantes remoraretur, ac fluminis tranſitu prohiberet. Germani Slochouiæ oppugnationem loci munitione ac præſidio valido deterriti, ne conati quidem ſunt aggredi. Choinicia nullo firmata præſidio, oppidanis vltro ſe dedentibus, facile potiti, vt & alia oppida cum Kiſſaua & Stargardia parum munita; in eorum venerunt poteſtatem, ex quibus locis annona exercitui ſubmiſſa. Derſauiam inde itum, oppidum ad Iſtulam, quo itidem occupato Germani aduectis vndique nauigiis flumen tranſmiſſuri erant. In vlteriore littore Koſcielczius cum aliquot Polonorum cohortibus, tormentis aduerſus Germanos locatis, eorum nauigia ad traiiciendum parata adortus eſt; qui ſe flumen tranſire non poſſe aduertentes, Regẽ quin etiã cum quadraginta millibus equitũ armis inſtructorũ Bydgoſtiã veniſſe, ac nõ longe abeſſe per exploratores cognoſcentes,

Gedanum à Cruciferis obſeſſum.

mutato repente conſilio Gedanum verſus ſigna verterunt, caſtriſque ante vrbem poſitis, Schonbergius per emiſſarios Proconſulem vrbis ad deditionem ſolicitauit. Sed cum reſponſum, quale petebat, non acciperet, minari & tormentis vrbis mœnia verberare cœpit. Ciues & Præfecti regii, qui in Gedanenſi præſidio erant, nil his territi, quæ ad defenſionem neceſſaria, apparare omni ſtudio pergebant. Poloni equites crebris eruptionibus in Germanorum caſtra impetum facientes, cæſis & captis ſemper nonnullis, victores in vrbem magno cum ciuium applauſu redibant. Rex Gedano metuens, ex omni exercitu ſeptem equitum millia elegit, quos duce Nicolao Firleio Palatino Sendomirienſi ad hoſtes perſequendas, oppidaque amiſſa recuperanda miſit. Firleius eo equitatu contra Germanos profectus, Stargardiam & Derſauiam primo acceſſu recepit: cuius aduentu nunciato Schonbergius, & alii Cruciferiarum copiarum ductores rati totum regium aduentare exercitum conſternati, veritiq;, ne à regio equitatu circumuenti

Cruciferorum diſceſſus fugæ ſimilis.

ipſi in medio cæderentur, motis protinus caſtris, multiſq; impedimẽtis relictis, in Pomeraniam iuxta littus maris fugientium inſtar abitum moliuntur. Zaremba Polonico equitatu, qui in præſidio Gedani erat, præfectus, poſteaquam Germanos caſtris motis abire vidit, facta ex vrbe eruptione, extremum hoſtium agmen carpebat, trucidatis & captis non paucis.

Quos Zaremba inſequutus non paucos trucidat & capit.

Firleius, cum ſtatim poſt aduenisset, partem equitatus Pomeraniam verſus, ad hoſtes inſequendos, miſit, ipſe cum reliquo exercitu ad Choiniciam ac reliqua oppida recuperanda profectus eſt. Illi, qui ad inſequendos Cruciferos fuerunt miſſi, extremum aſſecuti agmen, ſexcentos primo congreſſu, altero nongentos trucidarunt, centum quadraginta equitibus captis.

Choinicia obſidio. Choinicia à Firleio recuperata.

Firleium Choiniciæ obſidio nonnihil demorata eſt, quod trecenti pedites præſidio à Schonbergio relicti, fortiter propugnarent, poſtremo præſidii præfectum ad colloquium euocatum minis promiſſiſq; ad deditionem perpulit. Atq; ſic Choinicia Regis Sigiſmundi auſpicio & felicitate, Nicolai vero Firleii virtute ac dexteritate recepta.

Exercitus Germanici diſciplina militaris.

Eſt autem exercitus Germanici diſciplina militaris ac moderatio merito deprædicanda, qui in expeditione ab incen-

incendiis vicorum, cædibus, aliiſq; iniuriis plane abſtinuerunt: ac non modo nil ſunt deprædati, ſed etiam commeatum numerata coëmerunt pecunia, virginum inſuper atq; matronarum pudicitiæ religioſe parcentes. Inde factum, vt agreſtes omni depoſito pauore, omnis generis cibaria ad eos ſponte aducecta, venum iuſto precio exponerent. Poloni vero eadem illa, quæ Germani, pertranſeuntes loca, non ſecus, ac ſi in hoſtico verſarentur, vicos regios deprædati neglecta diſciplina militari, nullis non iniuriis miſeros agricolas affecerunt. *Polonorum erga ſuos crudelitas.*

Rex, Germanis Gedano relicto in Pomeraniam contendentibus, ſoluto exercitu Breſtam Cuiauienſem profectus eſt, quo ad eum Soracinius Meruus, qui Regi cum aliquot equitum peditumq; cohortibus in Pruſſia militauit, debiti ſtipendii petendi cauſa venit, quo accepto, in Morauiam cum ſuis militibus receſſit. Venerunt & alii plures equitum præfecti, & tribuni militum Breſtam, quos omnes Rex ad proſequendum bellum in Pruſſiam remiſit. Nam Marchio ſub Germanorum in Pruſſiam aduentum, Rege Vangrouecii exercitum cogente, ne rebus ſuis deeſſet, Heilſpergam, in quam Epiſcopus Varmienſis ſe abdiderat, capturus, ſecundum arcta obſidione cinxit, quem locum Sencignouius magna virtute atq; conſtantia, vtante, tutatus eſt. Per illud tempus, quo Heilſpergam Crucigerorum Magiſter obſedit, Alexander Ilouius cum ducentis equitibus Polonis, Cruciferis infeſta omnia crebris excurſionibus reddidit, carpenta atque currus, quibus commeatus ad caſtra hoſtium vehebatur, intercipiendo & exurendo, ita vt caſtra Cruciferorum fame affligerentur, cum Cruciferis quoq; aliquoties feliciter præliatus eſt, coactuſq; Marchio Heilſpergæ ſoluere obſidionem. Sencignouius poſt oppido egreſſus, abeuntis Marchionis cū ſuo equitatu extremo agmini Raſtenburgum vſq; adhæſit, magna Germanorū cæde edita. Rege Bydgoſtia Breſtam profecto, Marchio Albertus Heilſpergam tertium obſedit, eamq; per biduum acerrime oppugnauit, Sencignouio non minore, quam ante, virtute obſeſſum Epiſcopum defendente, vt coactus fuerit Marchio oppugnationem toties repetitam cum dedecore damnoq; deſerere. Qui ad alia loca expugnanda conuerſus, Nouumforum, & pleraq; alia oppida proditione cepit, vſque dum Rex Toruniam rediret, quo tempore Regiomontum ſe recepit, ibique Dionyſia agitauit. *Rex Breſtā profectus.*

Eodem tempore Sencignouius cum aliquot equitum Polonorum turmis, Ilouio ſocio circum Fridlandiam, Gerdauiam, & Velauiam, Cruciferorum terras longe lateq; depopulatus eſt: Seburgi ducentos pedites Germanos ad internecionem fudit, & centum quinquaginta pagis exuſtis, copioſa onuſtus præda Heilſpergam victor rediit, vbi non diu moratus, Paſſenheimum oppidum ſuam in poteſtatem redegit. Ad Guttſtadiam inde ſequenti anno cum Cruciferis conflixit, ſeptuaginta ex eis trucidatis, quatuordecim nobilioribus captis. Princeps Albertus tot cladibus à Polonis illatis fractus, per duces ſuos inter hæc menſe Martio Elbingam ex inſidiis tentat. Cumq; iam illi portam interiorem & muros vicinos occupaſſent, & clathros deiectos ſecuribus aperire conarentur, ciues perfracta lapidum fornicatione de portæ turri lapides & aliquot vaſa cineris & calcis in eos deturbant, vt nullo operæ precio facto decedere cogerentur. In muro etiam peditum præfectus globo traiicitur, quo cadente, animi quoq; militum cæterorum conciderunt, qui fugientes plurimi tormentis icti perierunt. Elbingen- *Poloni Crucif. terras depopulantur.* *Paſſenheimum à Polonis occupatum.* *Ann. Chr. 1521.* *Elbinga à Cruciferis ex inſidiis tentata.*

Holandia arx ab Elbingenſ. ſolo æquata.

Elbingenſium virtus.

Lignic. Dux venit Breſtum ad Regem de pace vel inducijs.

Induciæ quadriennales.

bingenſes, vt vim ſibi à Cruciferorum militibus illatam vltum irent, fugatis hoſtibus Hollandiam erumpunt, & arce illius oppidi, quod Crucigerorum Magiſtro antea paruerat, ſolo æquata, machinas omnes Elbingam tranſportandas curant. Atq; ſic Elbingenſium virtute fideq; vrbs Pruſſiæ ex tribus primariis munitiſſima conſeruata eſt, quæ, ſi in hoſtium veniſſet poteſtaté, compoſitionem pacis plurimum fuiſſet interturbatura. Marchio ſpe potiundæ Elbingæ fruſtratus, rebus indies in peius ruentibus, ad pacem vel inducias cum Rege ineundas inclinare cœpit. Ideoq; Rege Breſta Torunium ad bellum proſequendũ reuerſo, ſequenti die Lignicenſis Dux de pace tractaturus ad eum venit, nec multo poſt Georgius Marchio Brandeburgicus Alberti frater eodem acceſſit. De pace inter Principes cum conuenire non poſſet, induciæ duntaxat quadriennales factæ ſunt, hac lege, vt loca vtrinq; capta reſtituerentur, quo interea de pace perpetua commodius agi poſſet. Sicque bellum cruentum ac periculoſum inter Polonos ac Germanos, in Pruſſia accenſum, ſeſquiennio, poſtquam cœpit, & varia fortuna geſtum eſt, conſopitum fuit ſub menſis Martii finem anno ſalutis milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo.

Conuentus Torun.

Controuerſia de peculiari Prutenorum conſilio.

In hoc Torunienſi conuentu agi cœpta etiam fuit controuerſia de peculiari Prutenorum conſilio Rege cauſas terræ illius indigenarum conſilio decidere ex antiquo more eouſq; ſolito: quæ res Polonico Senatui ſumm opere diſplicuit. Etenim quod res Pruſſica à Polonis ſummis viribus defenderentur, æquum illis videbatur, cum iiſdem in eodé ſenatu in commune conſulere, tanquam eiuſdem Principis ſubditis, & vnius corporis membris. Ideoq; æquitatem ipſam poſtulare, vt cum ipſis in eiuſdem Senatus conſeſſu vnanimiter ac fideliter, vt fidis Regis ſubditis dignum, de bono publico conſilia conferrent, quod maximum momentũ ad felicem Reipublicæ ſtatum eſſet allaturum. Nam Pruſſiam ſemper male fuiſſe adminiſtratam gemini iſtius Pruſſici ac Polonici Senatus ſciſſione. Eam rem Senatus Pruſſiæ diligenter perpenderet, quidq; ipſis animi & ſententiæ ſit, indicaret, vt tandem concordi animorum ac ſententiarum coniunctione arctius in vnum Reipublicæ corpus coaleſcere queant. Reſponſum à Prutenis: Poloniæ Regibus ſummæ curæ fuiſſe Pruſſiam, priuilegiaq; à laudatiſſimæ memoriæ Rege Caſimiro incolis conceſſa, atq; etiam confirmata: qui ſi animaduertiſſet, è re atq; vſu prouinciæ eſſe, Pruſſicum conſilium cum Polonico coniungi procul dubio peculiare conſilium eis non permiſiſſet. Ideoq; confidere ſe, Regem immunitatibus ſuis & conſuetudinibus, vt hactenus, ita porro quoq; patrocinaturum. Communem autem prouinciæ pacem quod attinet, quam conſeruare Poloniæ plurimum intereſſet, nunquam ſeſe, ſi eiuſmodi aliquis caſus incidiſſe, à communi conſilio ſeiunxiſſe: de priuatis negotiis libertatibus, atq; immunitatibus Pruſſiæ neminem rectius conſultare poſſe, eorum grauaminibus atq; difficultatibus indicatis, quam eos, qui inibi nati educatiq; quotidie ea tractarent. Orare ſe iterum Regẽ ſubiectiſſime, ne grauetur, vt hactenus feciſſet, porro quoq; grauamina ac cauſas Pruſſię in priuato conſilio ſuo cognoſcere ac diſceptare, quemadmodum etiam Lituanis liberam de rebus ſuis deliberandi conſuetudinem antiquam aſſeruiſſet. Ad quæ nomine Regis hanc in ſententiam reſponſum datum à Chriſtophoro Szidlouiecio Palatino Cracouienſi, & regni Cancellario: Regem ſemper priuilegiorum Pruſſiæ tuendorum fuiſſe percupidũ, tamen nó videri ei conſultum, quod ſe è Senatu Polonico ſubdu-

ſubducere niterentur, cuius fidem hoc tempore & durante bello ipſi haberent perſpectam: neque iniquum ſibi videri, vt, quandoquidem Polonorum armis Pruſſia defenſa eſſet, conſilio quoque ab iiſdem iuuetur. De Lithuanis quod obiicitur, eos peculiarem habere ſenatum, liquet ſatis, eos Polonorum conſilium nunquam tergiuerſando defugere. Verum quia ad illa pluribus reſpondendum eſſet, paucioreſque hoc tempore ex Senatoribus Polonicis adſint: Rex reſponſo eo hac vice acquieſcendum, & ampliorem tractationem ea de re in aliud tempus reſeruandum cenſuit. Monere ſe interim eos, vt cum Senatu Polonico, ſi fieri poſſit, ea de re conſenſum aliquem ineant, quo in conuentu regni proximo, quibus conditionibus inter illos conuentum, Ordinibus indicari poſſit. Reſpondit Epiſcopus Culmenſis Ioannes Konopacius, Prutenos ſemper operam atq; fidem ſuam Regi regnoque probaſſe, & ſuperioribus temporibus in rebus ad pacem publicam, ac regni huius ſalutem ſpectantibus, communibus cum Senatu Polonico conſiliis omnia fideliter ac pro virili egiſſe. Quia vero iureiurando Pruteni peculiariter ratione Pruſſiæ Regi obſtricti ſint, non vero regno, ſperare Ordines, ſibi non vitio vertendum, quod iuriſiurandi huius ratione habita Senatum Pruſſiæ peculiarem vrgeant, eumq; à Polonico ſeiunctum ex conſuetudine veteri atq; Regum indulgentia habere, grauaminaq; & omnes, quæ incidunt, difficultates ac lites Regi ipſi coram proponere cupiant, à quo collatis cum Senatu Pruſſico ſententiis iudicentur atq; decidantur. Ea excuſatione Rex acquieſcens, ſequentibus diebus aliquot Pruſſico Senatui ſolus interfuit, terrarum Pruſſiæ priuilegia immunitateſque confirmauit, grauamina & publica mala, quæ irrepſerant, ſublaturum ſe recepit. Inter cætera de hoc præcipue fuit controuerſum, quod Poloni articulum de officiis ac Præfecturis demandandis ſic interpretarētur, quod de alienigenis is eſſet accipiendus, ideoq; ſe à dignitatum ac Præfecturarum iure nequaquam excludendos, quod externi non eſſent, ſed vna cum Prutenis communem Principem Poloniæ Regem agnoſcerent: ideoque Prutenos ægre ferre non debere, Regem quarundam arcium in finibus & in ipſa Pruſſia ſitarum præfecturas Polonis attribuiſſe. Regeſſerunt Pruteni, vigore priuilegii non ſolum externos, ſed etiam omnes eos, qui non eſſent indigenæ, excludi: cumque inter ipſos aliquot ante annis communibus omnium ſuffragiis de pecunia contribuenda ad arces oppignoratas redimendas conuentum fuiſſet, qua pecunia liberatæ fuere Slochouia, Sueczа, Tucholia, & alia, Regem contra priuilegia ipſorum feciſſe, dum iterum Slochouiam vni ex Polonicis proceribus Raphaëli Leſzczinio induliſſet, in præiudicium ac detrimentum Prutenorum. Excuſauit ſe Rex inferens, Priuilegia ac libertates ipſorum nunquam ſibi propoſitum fuiſſe imminuere, vel etiam infringere: quod ſi de priuilegiis eorum probe edoctus fuiſſet, quæ ante hac ſibi viſa non eſſent, præfecturam Slochouienſem potius indigenæ conceſſurum fuiſſe. Verum arcis poſſeſſione iam Polono tradita parum ſibi fore honorificum, eandem ipſi ademptam alteri tradere: ideoque ſe ab iis contendere, vt hac vice præfecturæ iſtius collationem ratam habeant, poſthac ſe priuilegii tenore hanc reliquaſque præfecturas nonniſi indigenis collaturum. Adhæc ſummo grauaminis loco adductum, regias commiſsiones de fundis terreſtribus plures æquo introduci, ac ſine delectu ex regia Can-

 cellaria

cellaria quibuſuis impertiri quo pacto ordinariis iudiciis plurimum erroris ac faſtidii, litigantibus autem plurimũ difficultatis, qua pecunia exhaurirentur, exhiberetur: vnde tandem fieret, vt plebs inobediens erga legitimum magiſtratum ex mera petulantia redderetur. Ad ea Rex reſponſum eiuſmodi dedit, ſe commiſſiones ſiue recuperationes de fundis, quæ ad terrarum Pruſſiæ ius pertinerent, reſtricturum, nec temere quibuſuis conceſſurum: cæterum quoad regios fundos de iis ſine commiſſionibus eiuſmodi non poſſe tranſigi, eorumq; cauſa ad Regem prouocandum: in reliquis, ſi quid præclarum Senatus Pruſſicus in iudiciis conſtituere ac efficere poſſit, non fore id Regis voluntati aduerſum. Præterea, de appellationibus à Senatu Pruſſico ad Regem iterũ difficultas mota eſt, multis exaggerata, quod tenuioris conditionis hominibus, qui eiuſmodi longinqua iudicia perſequi non poſſent, incommoda exorirentur plurima, ad quæ vitanda, vt pauperiores ſimul ac ditiores ius conſequi ſuum poſſent, prouocationes ante hac veteri more terrarum Pruſſiæ limitibus circumſcriptas fuiſſe, quibuſq; appellare lubitum inde eſſet, Culmam prouocare, non vlterius licuiſſe, ac quæcunq; ſententia ibi lata, ea ſtandum: ita cauſis, quæ ibi erant deciſæ, in rem iudicatam tranſeuntibus. Quam conſuetudinem in Pruſſia ſeruandam deinceps Ordinibus omnino videri, quæ vt rite adminiſtrarentur, Regi ſuccedaneum aliquem deligendum eſſe, qui eius loco plena cum poteſtate præſideret, atq; etiam ordinandum, in quibuſnam & quanti momenti cauſis prouocandum eſſet. Poſtulatum etiam à Rege, vt iudicium generale inſtitueretur, ſemel quotannis Mariæburgi celebrandum, ad quod ab aliis iudiciis cuiuis, qui ſibi iniuriam aliquam factam quereretur, appellare integrum eſſet, quæq; ibi pronunciata ſententia fuiſſet, ea citra vlteriorem aliquam cognitionem aut appellationem acquieſceretur. Reſponſum tandé ad ea à Rege: iniquum eſſe, ſummam autoritatem ſuam adeo accidi, vel circumſcribi, ſiquidem apud omnes Chriſtianos Principes, imo etiam barbaros conſuetudine receptum, vt cuilibet, qui iniquius ſecum in iudicio aliquo inferiori actum arbitraretur, ad iudicium ſuperius, Principiſq; ſui cognitionem prouocare liceret. Ideoq; poſtulatum eorum iniquum eſſe, ne appellationes à iudiciis Pruſſicis ad ſe concederentur. Exinde mos introductus, vt prouocationes in ciuilibus ex Pruſſia ad aulam regiam fierent magno cum incolarum damno, criminalium enim deciſio ex antiqua conſuetudine, & inde à Cruciferorum temporibus citra vlteriorem prouocationem penes quælibet Pruſſiæ iudicia manſit. Epiſcopis quoq; regalia ſua integra illibataq; relicta ſunt, ita vt ſubditis ſuis nullam vlteriorem permiſerint appellationem: quin & alii caſus in diuerſis cauſis, quæ vigore priuilegiorum atque immunitatum ſine prouocatione permanſerunt, in hodiernum vſque diem hoc modo vſurpantur. Circa illud tempus, quo Rex rebus Pruſſiæ compoſitis Cracouiam rediit, Tartarorum quinque millia Boryſthene traiecto, Moſiriam oppidum direptum, incolis trucidatis aut abductis exuſſerunt. Poſt Lituaniam ingreſſi, magnam eius partem inter Sluſcum ac Pinſcum miſerandum in modum ſunt depopulati: tandem multis cum captiuis & opulenta pecorum præda in Tauricam nemine perſequente illæſi reuerſi ſunt. Haud multo poſt Mahometkereius Tartarorum Tauricanorum Princeps Nogaienſium Tartarorũ, quos paulo ante ſubegerat, acceſſione longe potentior factus, cum ingenti exercitu ac terribili belli apparatu:

Tartari: Lituaniam vaſtant.

paratu Tanai ac Volga traiectis, Caſanam Scythiæ metropolim ad Volgã fl. & Caſanã, à qua nomẽ duxit, ſitã, Baſilio Moſc. Principi tũc parentẽ expugnauit, Caſanenſib. ſibi tributariis redditis. Moſcus Caſanam eamque gentẽ totam ſibi ereptam dolens, copioſo exercitu coacto, iniuriam vindicare, amiſſamque prouinciam recuperare decreuit. Quod cum Mahometkereius reſciuiſſet, cum exercitu 80. millium equitum in Moſcouiam irruis, Occam que fluuium ſe in Volgam exonerantem, tranſgreſſus, regionem nullis ante bellis afflictam, celerrime peruaſtauit, & ante ipſam Moſcouiam vrbem per duo milliaria caſtra metatus eſt, facta ei, qui etiam numeroſum comparaſſe exercitum, & vires omnes ſuas in vnum locum cõtraxiſſe perhibebatur, pugnandi copia. Verum Moſco pugnam detrectante, Mahometkercius hoſti pauorem inieciſſe contentus, præda ingenti, innumeraque hominum multitudine abacta in Tauricam reuerſionem fecit. Ferunt ſupra tercentena hominum millia ex Moſcouia tunc fuiſſe in ſeruitutẽ abrepta, ſenibus ac pueris, qui per ætatem hoſtem ducem ſequi non poterant, crudeliter necatis. Quos poſt mercatores Turcici Aſtracani in emporio emptos trans Pontum auexere, mancipiiſque Moſcis Cappadociam, Bythiniam, Aſiam minorem, atque Thraciam repleuere.

Mahometkereius Tartarus Moſco Caſanam eripuit.

Moſcouiam infeſtat.

Prædam ingentem abegit.

Moſcorum captiuorum numerus ingens.

Regnabat per id tempus in Vngaria Ludouicus Iagellonius Sigiſmundi Poloniæ Regis fratris filius, decimum ſextum tum agens annum, qui per ætatem adhuc rerum imperitus, eoque etiam ſuis deſpicatui erat, vnde omnium, quæ ſecutæ ſunt, calamitatum ſemina iacta fuere. Quibus malis Ludouicus Rex mederi non potuit, vt qui nec ad eam, quæ Regem deceret, grauitatem educatus fuiſſet. Proceres regni, ac præcipui Principes eccleſiaſtici luxu pene incredibili diffluebant, & certabant, quaſi æmulatione quadam tum inter ſe, tum cum Baronibus, vt alios profuſione ac ſplendore vincerent. Iidem Nobilitatem partim beneficiis ac præmiis, partim etiam potentia ac metu ſibi obnoxiam reddebant, vt plures aſſeclas haberent, ac eorum ſtudiis & acclamationibus in conuentib. publicis iuuarentur. Mirum dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum vtriuſque armaturæ copiis Budam ingreſſi ſunt, præcinentib. tubicinibus ad cuiuſdam quaſi triũphi ſpeciem. Porro in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorũ ac ſtipatorum comitatu vndique ſepti incedebant, vt vici & plateæ vix cateruam caperent. Cum vero prandendum eſſet, tota vrbe ad ædes cuiuſque tubæ non aliter atque in caſtris reſonabant, & producebantur prandia in multas horas, quę ſomnus & quies excipiebant: cum contra quaſi ſolitudo quædam eſſet circa Regem, & fines regni interea deſtituti neceſſariis præſidiis, impune ab hoſtibus vaſtarentur. Epiſcopatus, dignitates, ac præcipua quæq; officia promiſcue, non pro meritorum ratione conferebantur: & quo potentię plus, hoc etiam plus iuris habere credebatur. Itaque laborabat iuſtitia, & premebantur inferiores: ac omni bono ordine ſublato atq; euerſo ſubinde inueniebatur aliquid, quod Reipublicæ labem cum ſubditorum detrimento afferret. Denique ea erat in vniuerſa Vngaria omnium rerum inclinatio, vel potius confuſio, vt quiuis vel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamſi nullum vicinum haberet hoſtẽ, mox oportere peſſum ire proſpiceret. Non latuere hæc Turcarum tyranniũ Selymum, qui ſubactis ad Orientem regionib. Europę totus inhiabat. Nec minus imp. gēc Cæſar Maximilianus ad bellum ſe cõparabat, oĩm fere Chriſtiano-

In Vngaria confuſio.

 ſtiano-

ſtianorum Principum auxiliis ſubnixus, & tẽporum commoditate adiutus, ſic vt omnia in tyranni exitium conſpirare viderentur. Verum Cęſare morte abrepto, tam pii, tamq; neceſſarii belli cura omiſſa. In Thracia quoq; interea peſtis peſtẽ abſumpſerat, Selymo peſtilentiali morbo ſublato: cuius mors vt exigui temporis quidem Vngariæ peperit: ita ſtolida Vngarorum ferocia breui poſt exitiale bellum conciuit. Solymannus n. patri Selymo ſuccedens cum de more finitimis Regibus ſe paterni imperii hæreditatem adiiſſe, & portam ſuam omnib. ſiue pacem, ſiue bellum petentib. patere denunciaſſet, tanta Vngarorum fuit ſtoliditas atq; inſolentia, vt Turcam hoſtem vicinũ & præpotentem non modo ſuperciliose contemnerent, ſed etiam legatos Solymanni captiuos detinerent, & iniuriis probriſq; aduerſus ſe irritarẽt. Hęc cum ita in Vngaria geri inaudiuiſſet Sigiſmundus Poloniæ Rex, velut è ſpecula futuram proſpiciens tempeſtatem, Vngaros monuit, pacem oblatã ne repudiarent, neque Solymannũ tam potentẽ hoſtem in hac immatura Regis ætate, rerumq; oĩm perturbatione in ſe cõcitarent. Quod Regis optimi cõſilium cum apud homines temerarios, ſuiſque virib. nimium fidentes nõ valuiſſet: ſecuta eſt illa, quæ inuoluit & afflixit omnia, tẽpeſtas. Solymannus nãque in oẽm occaſionem intẽtus, Syria & Aegypto pacatis, arma protinus in Vngariã conuertit, Cõſtantinopoliq; cum exercitu validiſſimo profectus menſe Maio in Raſciã peruenit, eo animo, vt Belgradũ (quod ab aliis Nandoralba, ſiue Alba Græca indigitatur) firmiſſimũ totius Vngariæ propugnaculum, vbi Sauus in Danubiũ ſe exonerat, à cuius oppugnatione quondam Amurathes illius abauus & Mahometes proauus, magnis acceptis detrimẽtis repulſi fuerãt, expugnaret, atq; in ſuã poteſtatẽ redigeret. Initio ergo mẽſis Iulii Belgradum arcẽ terra & aqua, ne quid ad obſeſſos auxiliorum aut cõmeatuũ importari poſſet, arctiſſime obſidere cœpit Ludouicus Vngariæ Bohemiæq; Rex periculoſo bello inſtante perculſus, Vngaris omnib. ad arma cõuocatis, auxiliiſq; vndiq; cõtractis, Sigiſmundi Regis patrui per oratores opem etiam implorauit, ex regni Vngariæ ruina quãta Polonię pericula impenderent velut incendio vicino oſtẽdens. Tã triſti nepotis ſui ex fratre petitione Rex Sigiſmundus motus, exercitum protinus conſcribi iuſſit mercenariorum militum equitum peditumq; 6000. quib. Ioan. Tarnouium bellatorẽ eximium pręfecit, ſtatimq; tormentis bellicis aliiſq; ad expeditionẽ neceſſariis inſtructum in Vngariã ire iuſſit. Ludouicus Rex Vngaris ad inferiora Danubii cõdicto, vbi cõuenirent, loco mẽſe Iul. contra Turcas Buda coactis omnib. copiis mouit. Solymannus aduertẽte Vngarorũ exercitu Belgradum omnib. virib. oppugnauit. Erat turris in arce vaſtæ magnitudinis ſublimior cæteris, ex qua præſidiarii Vngari arcẽ fortiter ꝓpugnabãt, quæ tormẽtorũ violentia maxima ex parte primum deiecta eſt. Alterã turrim altis cuniculis, iiſq; puluere ſulphureo repletis & incenſis ingenti fragore diruendam curauit. Vngari ruinas ſummo ſtudio ac labore reparabant aggeſta terra, fimo omniq; alia materia, quã pręſens neceſſitas offerebat, & oppugnantib. Turcis maxima pertinacia, licet plurimi tormentis ſternerentur, ſe imperterrito animo opponebant, plurimos occidentes. Verum apud Turcas abundante multitudine cæſis & feſſis ſubinde integris ſuccedentib. prælíũq; redintegrãtib. victa eſt poſtremo Vngarorũ virtus & cõſtantia: q. arcẽ amplius ſe tueri nõ poſſe animaduertentes deditionẽ fecerunt. Capta eſt Belgradẽſis arx 29. Auguſt., quo tempore & Sabacenſis arx quinq; inde paſſuũ millib. diſtans,

Selymus Tyrannus morbo peſtilentiali ſublatus.

Succeſſorem reliquit Solymannum filium.

Vngarorum ſtoliditas & inſolentia.

Solymanni in Vngar. expeditio.

Belgradum à Turca oppugnatum.

Ludou. Rex per legatos Regis Pol. opem implorat.

Rex Polon. mittit auxilia Ludouico Regi.

Belgradum expugnatum.

diſtans, ad Sauum èxpugnata eſt Solymannus ea expeditione Sauum ab ea parte imperii ſui limitem conſtituiſſe contentus, retro Conſtantinopolin abiit, territus etiam magno Vngarorum exercitu & auxiliaribus à Rege Poloniæ Sigiſmundo ſubmiſſis, quæ ad Danubium vſque & Futacum oppidum progreſſæ, ſpeciem exercitus duplo maioris habebant. Tyrannus ruinis ac propugnaculis Belgradi magna celeritate reparatis validiſſimo illi præſidio relicto, eodem, quo venerat, itinere, in Thraciam rediit. Tarnouius Polonicarum copiarum dux ex aduerſo Petri Varadienſis cum exercitu ſuo caſtra metatus, ad traiiciendum commode Danubium, vbi à Solymanno Belgradum vi occupatum accepit, & ipſe ad Ludouicum Regem ſalutandi eius gratia profectus, poſt in Poloniam cum omnibus copiis reuerſus eſt.

Turca in Thraciam rediit.

Rex Sigiſmundus ob Tartarorum continuas excurſiones, quibus damna maxima Poloniæ inferebantur, vehementer anxius, conuentũ procerum Petricouiæ indixit, vt de reprimendis illis conſilia inirentur. Verum quod Bydgoſtienſi conuentu vniuerſæ regni Nobilitati Rex permiſiſſet, vt ante generale Ordinum regni concilium particulares Nobilitatis in ſingulis Palatinatib. cõuentus haberentur, hos primum conuentus Rex, miſſis ad omnes Palatinatus regni literis, agi voluit. Poſnanienſis ac Caliſſienſis Palatinatus Nobilitas cũ ſuis Senatorib. Srodæ conuenerunt. Ibi de nunciorũ ad regni comitia electione cũ plena vel limitata poteſtate magna eſt inter Nobilitatẽ exorta cõtentio, tanto partium ſtudio, vt pene ad arma ſit deuentũ, conuentuſq; hic quorundã contumacia re infecta ſit ſolutus. Rex, ne regnũ ex hoc diſſidio damnũ acciperet, nouo miſſo mandato alium conuentũ Srodæ haberi imperauit: in quo poſt longã altercationem tandem nuncios, qui pecuniæ cõtributionẽ ad conducendos milites ſuo ſuffragio approbarent, elegerunt, ea conditione, ſi nunciorum reliquorum maiori parti idẽ placeret, quib. cum cõuenire ſunt iuſſi. In reliquis Palatinatib. Nuncii electi ſunt vnanimi omniũ conſenſu, cumq; abſoluta ſuffragandi poteſtate. Petricouiã vbi ventum, frequenti regni Senatu Rege præſente conſultatũ eſt de regni finib. cõtra Tartaros Tauricanos defendẽdis, qui excurſionib. perpetuis æſtatis tẽpore tranſmiſſo Boryſthene Podoliam & Ruſſiã atrociter vaſtabãt. Sed quia publica Nobiliũ regni expeditio, qui Regem ad quæuis bella ſequi, fineſq; regni tueri tenẽtur, cõtra Tartarorũ irruptiones, q. præpropere aduolãtes pari velocitate recederẽt, & statariæ pugnæ copiam non facerẽt, nõ adeo cõmoda videbatur, procerib. magis è re fore viſum eſt, vt pecunia ad mercenariũ militẽ cõſcribendã ab agricolis & oppidanis exigeretur. Cui Senatus ſententiæ à nunciis Prouincialib. aſſenſum nõ eſt, quaſdã à Rege prærogatiuas prius cõcedi petẽtib. ad ſuarum immunitatũ incrementũ. Prolatis ab iis multis capitib. aliquot dierũ cõſultationib. in Senatu res agitata eſt, Rege & Senatu ad æqua, reiectis aliis, conſentiẽte. Quo impetrato, Nũcii cõcordib. ſuffragiis in pecuniæ ad ſcribẽdum militẽ ab agrorum colonis & oppidanis exactionẽ adſenſũ præbuerunt. Quatuor ergo eqtũ millia colligi, ac in Podoliã ſub veris initiũ mitti placuit. Rex regni ſaluti ac defenſioni cũ cõſuluiſſet, ac in induciis aliquot dies cauſarũ litiũq; cognitioni tribuiſſet, in Lithuaniã cõtẽdit, eius quoq; prouinciæ reb. ac periculis prouiſur⁹. Mẽſe poſt Octob. Moſcus Vilnã ad Regẽ legatos miſit, induciaſq; in quinquenniũ ab eo obtinuit.

Ann. Chri. 1522.
Comitia Petricouiæ indicta.
Maiorum Polonorum diſſenſio in electione nunciorum.
Publica Nobilitatis expeditio infructuoſa.
Pecunia in militem mercenariũ exacta.
Nunciorum tergiuerſatio.
Nunciorum adſenſus in tributum.
Moſcus à Rege Polon. Sigiſm. petit inducias.

Hoc ipſo anno in Pruſſia conuentus Grudenti habitus eſt, in quo Senatores quidã Polonici, eam ad rem deſignati, tum etiã Pruſſici de vſu monetæ

Conuentus Prutenorum Graudenti de moneta.

multis

multis egerunt, cuius valor ſuperioribus bellis decreuerat, & à Magiſtro Cruciferorum recens amplius fuerat diminutus, In primis autem ab iis fuit penſitata eo rerum ſtatu inopia argenti, cuius ſi noua moneta cudenda eſſet, prius ingentem argenti vim comparandam, quę tum acquiri non poſſet, quod Fuggari, & aliæ mercatorum ſocietates, qui in Portugalia aromatum cauſa negotiarentur, vndique omne argentum conflauiſſent, quod Portugaliæ Rex argento puro minimeque ſignato ſibi ſatisfieri, nullis autem mercibus vellet.

Sententia de moneta.

Vtrinque variæ ſententiæ ſunt propoſitæ de moneta, valore nouo aut veteri cudenda, multis adducti rationibus vetuſne an noua monetæ æſtimatio eſſet vtilior, in eoque omnibus modis allaboratum, vt Regi Poloniæ ſubiectæ prouinciæ oēs, Polonia, Lithuania, atque etiam Pruſſia vnanimi conſenſu monetæ eandem æſtimationem acceptarent. Poſt longā vltro citroque diſceptationem tunc nil fuit aliud concluſum, niſi in moneta iſta vulganda, ſiquidem prouincia commodum inde & emolumentum percipere deberet, nullum lucrū quærendum. Qua de re dum cōſultationes habitę fuerunt,

Nic. Copernicus precium cuiuſuis valoris monetæ diduxit.

Nicolaus Copernicus Canonicus Varmienſis, à Collegio Varmienſi legatus, æſtimationem ſiue precium cuiuſuis valoris monetæ diduxit, Senatoribuſq; exhibuit. In eo conſilio fuit etiā actum, qua ratione Pruſſicæ monetę æſtimatio ſiue precium ad Polonicam eſſet reducenda. Qua de re hoc conuentu, & ſequentib. etiam aliquot annis ſæpe fuit tractatum, antequam de rei ſumma conueniri potuit.

Ann. Chr. 1523.

Pax cum Moſco quinquennalis.

Anni ſequentis MDXXIII. initio Rex cum Moſco pace quinquennali Vilnæ facta, ex Lithuania in Poloniam rediit. Nec multo poſt Moſci legati 500. equitum comitatu Cracouiam aduenerunt, qui iuſiurandum induciarum, de quibus Vilnæ conuentum, à Rege exegerunt, quod Moſcus coram regiis legatis ex fœdere prius præſtiterat. Menſe Maio Rex ex graui morbo decubuit, ad quem acceſſit periculum aliud.

Rex ſclopeto impetitus.

Nam accenſis prima noctis hora facib. in ſupremo arcis cubiculo in eum poſt feneſtrā ſtantem globus ſclopeto manuali eſt emiſſus, qui in interiore cubiculi parte hæſit. Autor tanti facinoris diligenter etiam propoſito præmio quæſitus, reperiri tamen non potuit, licet de quibuſdam fuerit ſuſpicio.

Tauricanorum Principis expeditio in Tartaros Zauolgenſes.

Initio veris eius anni Mahometkereius Tauricæ Princeps cum numeroſo exercitu iuxta paludem Mæoticā inſtituto itinere profectus, Tanai ſuperato, Tartaros inter Tanaim & Volgā ad Hircanum vſque mare late habitantes ſuę ſubiicere conſtituerat ditioni: illi vero hoſtis conſilio diu ante cognito, ad Volgæ oſtia, quib. in mare Caſpium ſe effundit, ſenſim retroceſſerunt, pauorem ſimulantes: ſicque ad interiora Scythiæ pertractum coadunatis omnib. ſuis copiis & virib. Mahometkereium ſunt aggreſſi. Concurſum eſt magnis vtrinque animis, cruentumque commiſſum prælium, equitib. Scythicis Parthorum more tantam ſagittarum vim emittentibus, vt denſitate ſolē inducere viderentur. Certamē diu anceps fuit, donec prępualentib. Scythis, pro patriis ſedibus, pro libertate, pro incolumitate vxorum, liberorum, facultatumpue ſuarum pręliantibus, Tauricani Tartari ingenti cū cæde fuſi fugatiq; ſunt. Mahometkereius dū huc & illuc diſcurſat, & ad virtutē ſuos cohortatur, ſagitta ictus ex equo moribundus decidit. Fugæ illius opportunitate Oſtaphius Circaſſiorum Præfectus ad riqam Boryſthenis, ante annum aduerſo prælio à Tauroſcythis, captus, ex Taurica peninſula profugit, & ad Circaſſos reuerſus eſt. Sub medium ferè æſtatis Turcæ in Vngariam populabundi infuſi, Seueri-

num

Seuerinum arx in Moldauia à Turcis expugnatum.

Tauricani P. Sadetkerii legatio ad Regem Pol. de fœdere.

Turcarum cum Tartaris in Podoliam inuaſio.

num arcem Moldauiæ validam ad Iſtrum expugnarunt, loco ad Tranſyluaniã & Vngariam infeſtandã peropportuno. In Taurica Cherſoneſo cæſo Mahometkareie Sedetkereius frater aſſenſu Solymanni Turcarum Imperatoris dominatum adeptus eſt. Qui rerum apud Tauroſcythas potitus, protinus ad Regem Sigiſmundum legatos de fœdere ac ſocietate cum eo ineunda miſit, contra quoſuis hoſtes Scythica ei auxilia pollicitus, eoſdemque non ſecus ac ſuos omni cladis genere perſecuturus. Legati Tartari à Rege benigne habiti, atque cum donis etiam dimiſſi, gratum initi fœderis & amicitiæ reſponſum Principi ſuo retulerunt, etiamſi Tartaris, quæ gentis eſt in amicitiis colendis perfidia, non multum fidendium Rex ſciret. Eadem æſtate Turcæ non ſolum Vngaris, ſed etiam Polonis infenſi, quatuor millium exercitu Bialogrodenſium Tartarorum auxiliaribus copiis ſibi adiunctis Podoliam inuaſerant, eamque longe lateque deprædati ſunt. Craſſolouiam arcem expugnare conati, cũ multa ſuorum cæde repulſi ſunt. In reditu Rohatinum ob Turcam captiuum non reſtitutum, poſt aliquam defenſionem expugnarunt. Oppidani mœnibus ligneis perruptis in templum, quod murorum robore ac ſitu munitiſſimum erat, confugerunt, illiſque ſe tutati ſunt. Turcæ vero incer[illegible]do illæſi abierunt. Fama erat, à Iacobo Sencignouio mille equitum Præfecto, Turcas profligari potuiſſe, ſi eos, equis relictis, pedes oppidum oppugnantes, à tergo adortus fuiſſet. Sed ipſe paucitati copiarum diffiſus, haud procul inde immotus ſubſiſtens, aliquid moliri auſus non fuit.

An. Ch. 1524.

Iſabella Dux Baren. mater Reginæ Pol. mortua.

Sub anni ſequentis viceſimi quarti ſupra milleſimum quingenteſimum initium, Bonæ Reginæ Poloniæ mater Iſabella Dux Barenſis vitam cum morte commutauit, vel hoc ſolo beata, quod filiam Bonam potentiſſimo Regi nuptam vidiſſet. Cuius obitu vacantem Ducatum Prorex Neapolitanus occupauit, præſidio arci Barenſi impoſito. Sed regina, ad quam hic Ducatus matris morte deuolatus erat, extemplo ad Carolum Imp. Regem Hiſpaniarum legatum miſit Staruſlaum Borgium Canonicum Cracouienſem, qui in Hiſpaniam profectus, ſingulari fide ac ſtudio Ducatus Barenſis reſtitutionem Reginæ Bonæ ac liberis eius à Cæſare impetrauit, eo ab Imperatore in feudum recepto: homagioque Regis & Reginæ nomine præſtito liberam Ducatus ſui adminiſtrationem conſecuta eſt. Solicitauit inſuper Carolum Imper. Regis Sigiſmundi nomine, vt, cum Regibus Chriſtianis pace inita, in Turcas Vngariam Poloniamque continuis infeſtantes irruptionibus, arma vireſque conuerteret, Ludouicumque Vngarorum Regem, qui periculo proximus eſſet, neutiquam auxilio ſuo deſtitutum deſereret. Facta eſt ſuppetiarum ferendarum ſpes Polonico oratori, ſi modo per Gallos id liceret, qui grauibus bellis Italiam, quam ipſe in ſuam receptſſet fidem atque protectionem, miſcere non deſiſterent. Per id tempus diuerſorum Regum ac Principum ad Regem Sigiſmundum aduenerunt legati, à Friderico Daniæ & Guſtauo Sueciæ Regibus, Pomeraniæ item & Mechelbburgenſi Ducibus, fœdus & amicitiam Regis Signiſmundi expetentes. Initum eſt fœdus cum his omnibus, idque eo libentius Rex fecit, vt Gedanenſes per mare Balthicum liberius nauigare, merceſque ex Anglia & Hiſpania tutius in Poloniam importare poſſet. Eius anni menſe Aprili Ioanne Konario Cracouienſi Epiſcopo mortuo, Petrus Tomicius regni Procancellarius ex Epiſcopa Poſnanienſi ad Cracouienſem euectus eſt,

Diuerſorũ Principum legati ad Regem Pol. de fœdere.

A Rege Vng. legatio ad Regem Pol.

Rege Sigiſmundo eum nominante, & collegio eccleſiæ Cracouienſis eligente, Pontifice vero Romano ſuo aſſenſu electionem ratam habente. Menſe Iunio à Ludouico Rege Vngariæ & Bohemiæ orator Cracouiã venit, edictum, quo Poloni negotiatores Vratislauiam merces conuehere, aut mercimonia ibi frequentare prohibebantur, abrogari petens. Vratislauienſes, enim merces, quæ citro vltroque conuehebantur, retinendi facultatem in vrbe ſua emporio deſignato impetrauerant, eaque commoditate vſi rerum precium arbitrio ſuo auxerant vel minuerant. Rex ſuorum querimoniis aſſiduis permotus, edicto cum Vratislauienſibus commercia ſubditis

Emporium Vratislauiẽ ſublatum.

ſuis interdixit, vnde ad Vratislauienſes damna redundarunt maxima. Rex tamen Ludouici Regis precibus victus, edito reuocato, permiſit ſuis ſubditis, priſtina cum Vratislauienſibus commercia ac negociationes. Petiit præterea Ludouicus Rex à Sigiſmundo Rege patruo, vt ex proceribus ſuis aliquem Pragam mitteret, ad res Bohemicas, inteſtinis motibus turbatas, pacandas. Miſſus eſt Andreas Tenezinius Palatinus Cracouienſis, qui Pragæ pace inter Bohemiæ proceres compoſita, magnam inſignis prudentiæ laudem in Poloniam reportauit. Ea æſtate Podolia & Ruſ-

Podolia & Ruſſia à Turcis & Tartaris infeſtata.

ſia Turcicis ac Tartaricis armis fuerant infeſtatæ. Turcæ ac Bulgari Iſtro ac Tyra transmiſſis (tredecim circiter equitum millibus) Podoliam hoſtili modo ingreſſi Zincouiam inopinata irruptione ceperunt, direptamque exuſſerunt, arciſque contiguæ Stanislai Ochoionuſii tentata oppugnatione cum multa cæde reiecti ſunt, inde in Ruſſiam effuſi omnibus circa Leopolim agris ferro & igne ad Comarnum vſque immaniter deuaſtatis, receſſerunt. Pugnatum eſt cum eis aliquoties à Præfectis regiis prœliis tumultuariis, quibus Ioannes Tarnouius inſigne fortitudinis ac militaris peritiæ laudem conſecutus eſt: perierunt ex Turcis diuerſis locis & conflictibus ad tria millia. Quingenti Turcarum Tyram ſeu Nieſtrum fluuium tranſgreſſi, Pocuciam Transtyranam Poloniæ prouinciam depopulati ſunt, quos per propinquam Moldauiam breuiori itinere ad Iſtri

Turcæ à Moldauis & Polonis fuſi.

oſtia tranſeuntes Moldaui habitu & armis Polonis ementitii à tergo ferociter aggreſſi, præda omni exutos ad internecionem fuderunt. Alia Turcarum agmina per Podoliam ad Tyræ oſtia & Mocaſtrum ſeu Bialogradum iter direxerunt, quos equites Poloni inſectati, extrema exercitus carpendo, plurimos ceperunt atque obtruncarunt, qui ad Regem Sigiſmundum deducti omnes ferreis compedibus conſtricti ſunt, & ad regiorum operum labores adhibiti. Turcis pulſis Tartarorum quadra-

Tartarorũ in Ruſſiam & Volyniã irruptio.

ginta millia traiecto Boryſthene, maiore longe tumultu ac horribili rabie Volyniam Ruſſiamque inuaſerunt, ac Leopolim maximis agminibus tranſeuntes ad Moſciſcum oppidum caſtra locarunt. Ibi Aslan Sultanus Tauricani patruelis cum parte copiarum ſubſiſtens, triginta equitum millia turmatim quaquauerſum in terras regias graſſabundos immiſit, qui in penitiora regi Poloniæ ingreſſi omnem Ruſſiam vaſta-

Ad Moſciſcum caſtra figunt.

runt, incolis, qui poterant, pauore ac metu paſſim diffugientibus, oppidis ac vicinis omnibus incenſis, atque mortalibus innumeris inopina

Inde Ruſſiã totã vaſtãt in ſeruitutẽ innumeris abductis.

incurſione oppreſſis, inque ſeruitutem morte acerbiorem raptis. Plurimi in nemora vaſta ſe abdiderant, quos Tartaris vndique circumuentos, concluſosque indagine veluti inde extrahebat, qui arbores excellas conſcenderant, frondium denſitate tecti ſeruatique ſunt. Fama tam horrendæ

rendæ Ruſſiæ vaſtationis Rex minime perturbatus, Chriſtophorum & Nicolaum Szidlouiecios, nec non Rogouium Præfectum Opocienſem, Nobilitatem ad arma concitatum Sendomiriam præmiſit, Nobilitate minoris Poloniæ Sendomiriam conuenire, ac oppidanis certum peditum armatorumque numerum mittere iuſſis. Confeſtim Rex ipſe Cracouia ſubſecutus Sendomiriam, vt equites & pedites citius conuenirent, Tartarique late diſperſi aduentus ſui fama exterrerentur. Nec opinione ſua Rex falſus eſt. Nam Tartari, vbi Regem omnem aulæ ſuæ equitatum præmiſiſſe, Nobilitatem ad arma conuocaſſe, ipſumque Cracouia mouiſſe reſciuerunt, non vltra excurrere auſi, cum rapta præda Moſciſcum ad Aſlan Sultani caſtra ſe contulerunt. Redeuntes præfecti regii pleriſque locis tumultuariis præliis adorti, multos in campis palantes præda iis erepta peremerunt. Interea Rex paucos Sendomiriæ dies moratus, dum equeſtres pedeſtreſque copiæ coiuiſſent, Leopolim contendit. Cuius aduentu Sultanus & Tartari expauefacti, à Moſciſco caſtris repente motis, fugæ ſe dederunt. Quos Rex iuſto exercitu inſecutus, decimatertia Septembris Leopolim peruenit, vbi ei nunciatum, Aſlan Sultanum & Tartaros fugientium inſtar magnis itineribus abire, & regias copias eos nequaquam aſſequi valere. Incredibile dictu eſt, quanto dolore Rex, qui fremens in hoſtem vindictæ deſiderio ferebatur, affectus fuerit, tantoque maiore, quod per recentia exuſtarum villarum ac oppidorum veſtigia, locaque adhuc fumantia tranſiens, horribilem regni ſui populationem contueri cogeretur. Qui poſtquam Tartarios deſerta Podoliæ ingreſſos aſſequi ſe non poſſe accepit, Leopoli aliquandiu moratus, non multo poſt dimiſſo exercitu ſecunda Nouembris Cracouiam rediit, prouiſurus, ne talia deinceps damna à Tartaris inferrentur, cuius etiam Rex compos factus, diuturna pace cum Tartaris pacta, ita vt Ruſſia ac Podolia excurſionibus atque vaſtationibus Tartarorum ferè deſertæ, frequentiori hominum incolatu, caſtellis, atque munitionibus multis locis exædificatis, refloruerint, vectigaliaque ſolita regio ærario dependerint. Ea tempeſtate in Italia bellum inter Carolum Cæſarem & Franciſcum Galliarum Regem ob Mediolanum & Genuam interceptam exarſit. Quibus motibus exitio orbi Chriſtiano futurus, tandem, niſi ſedarentur, adductus Rex, iterũ Ludouicũ Vngariæ Regem, eiuſq; regni proceres per oratores Andream Critium Epiſcopũ Præmiſliẽſem adiuncto ei Caſtellano Plocenſi, obteſtari & hortari, vt pacem à Turca oblatã ne repudicarent, neq; Solymanũ tantum hoſtem in tãta rerum omniũ perturbatione concitarent: Se Tartaricis bellis impeditum eis opẽ ferre non poſſe, & potẽtiam Turcicam eam eſſe, cui Vngariæ vires conferri nullo modo queant, & niſi mari quoq; inſtructiſſima Chriſtianorũ claſſe oppugnẽtur, inuictos ſemper fore. Ludouicus Rex, etſi patrui Regis monita veriſſima eſſe iudicaret, pacẽq; cum Turcis vellet, tamẽ proceribus, fato quodam rebus ipſorum ad interitum inclinantibus, ſecus viſum eſt, palam iactantibus, gentem Vngaricam bellis aſſiduis aſſuetã, aſſiduaq; exercitatione militari egentẽ ocio, ac pace torpeſcere & languеſcere, Turcaſq; ſimulata & cõmodo ſuo facta pace plus eis ſemper nocuiſſe, quam bello aperto. Inſtabãt inſuper Põtificis Romani ac Venetorũ legati, Turcarum vires ab Vngaris infringi cupientes, vt interim Italia Vngariæ periculo, bello in eam translato, quieta eſſet. Ad quod etiam pecuniæ vim ingentem

Nobilitatis minoris Polon. expeditio in Tartaros.

Rex Leopolim venit.

Clades à Tartaris acceptæ.

Rex Cracouiam reuerſus.

Bellum inter Cæſarem & Gall. Regem in Italia.

Legati à Rege Pol. ad Vngar. Regẽ & proceres.

Vngarorum arrogantia & contemptus hoſtis.

Regi Ludouico in ſtipendia militum pendebant, quam proceres quidam Vngari ſumma pollentes autoritate inter ſe partiti ſunt, militibus ſtipendiis fraudatis: quo factum ſæpius eſt, vt limitaneæ arces atque munitiones Vngaricæ, decedentibus defectu ſtipendiorum militibus præſidiis vacuæ à Turcis interuerterentur.

Moldauiæ Palatini legatio ad Regem Pol. de fœderib. & pactis.

Haud multo poſt Stephani Palatini Moldauiæ Oratores ad Regem venerunt, fœdera & pacta à maioribus ſuis cum Regibus & Regno Poloniæ inita Palatinum obſeruare velle ſancte pollicentes. Præterea Regem rogarunt, limitaneis caſtellorum præfectis hoc iniungeret, latrocinia prohiberent, ac de illatis iniuriis ad ipſos querimoniam deferentibus, quod iuris eſſet, exequerentur, vtque Palatini Moldauiæ legatis ad Baſilium magnum Moſcorum Ducem per Poloniam ac Lithuaniam liber pateret tranſitus. Legatis ad duo priora benigne reſponſum, Regem fœdus cum maioribus ictum conſtanter ſeruaturum: hortarique eum, in officio permaneret, ac pactionibus cum regno Poloniæ dudum initis maiorum ſuorum exemplo diligenter ſtaret. Ad iuſtitiæ adminiſtrationem quod attineret, Regi nil magis in votis eſſe, quã vt Moldaui cum incolis Podoliæ amicitiam traducerent, mandaturumque terrarum illarum præfectis, vt cum Moldauis confœderatis pacem ſeruarent. Tertium, vt oratores Moldaui in Moſcouiam irent redirentque libere, Rex concedere noluit, quod res ſuſpicione non careret, periculumque eſſet, ne gentes religionis Græcæ, diuerſæ à Polonis & Lithuanis, facta conſpiratione terras regias ex diuerſis ſeptentrionalibus & orientalibus locis inuaderent.

Regis reſpõſum ad legationem Moldauicam.

An Ch. 1525. Dux Pomer. ad nuptias inuitat Regem Pol.

Sub anni ſequentis initium Barnimus Pomeraniæ Dux, Regis ex ſorore Anna nepos, per legatum Regem ad nuptias inuitauit, petens inſuper maternam dotem, promiſſam quidem, ſed nondum ſolutam. Et quia contra Ioachimum Brandeburgicum Electorem pro finium defenſione bellum moliretur, auxilia ſibi mitti petiit, Rex, legato benigne dimiſſo, ad Barnimum Ducem miſit, qui Principis conſanguinei nuptias cohoneſtaret, auxiliorumque ſpem, ſi quando opus foret, ei faceret. Eodem temporis interuallo Gedani tumultus exortus, durauit integrum diem ſequentem. Eius cauſa fuit plebis in dogma Lutheri inclinatio & ſtudium. Cui ſenatus per biduum aduerſatus, tandem victus ceſſit. Sicque vulgo præualente, priori ſenatu depoſito, ex ciuium numero alii in ſenatum lecti. Templa inde & cœnobia ingreſſi, omnem ſupellectilem ſacram, ex gemmis, auro, argentoque conſtantem abſtulerunt, & vſitatos Eccleſiæ ritus mutarunt. Literis poſt ad Regem datis, facti rationem exponunt, Regem obteſtantes, rem totius populi conſenſu factam approbaret, quæ ſummo iuri Maieſtatis ipſius nulli eſſet præiudicio, neque de veſtigalibus, aut debita ipſi ac regno Poloniæ fide atque obſeruantia aliquid detractura eſſet: populum vniuerſum digitis erectis Regi & Regno Poloniæ cum nouo magiſtratu ſolenni iureiurando ſeſe obſtrinxiſſe, tumultum ſedatum, ac ſtatum ciuitatis compoſitum eſſe. Eæ literæ in comitiis Petricouienſibus lectæ multorum animis ſcrupulum iniecerunt, metuentium, ne Gedanum quadriennalibus induciis exeuntibus motuum iſtorum opportunitate ab Ordinis Teutonici Magiſtro, interceptum à regno abſtraheretur, aut in aliud incurreret diſcrimẽ. Itaque ſumma opus eſſe iudicatum fuit prudentia, ad gliſcentes Pruſſiæ motus pacandos, quod poſt ſingulari Regis felicitate ac prudentia factum. Etenim

Tumultus ob religionis mutationẽ Gedani.

enim in Pruſſia Orientali, cuius Princeps erat Albertus Marchio Brandeburgicus, Regis ex ſorore nepos, forma Reipublicæ in Ducatum hæreditarium commutata in Regis Sigiſmundi fidem atque clientelam, tota ab Imperio Romano auulſa, conceſſit. Cum enim quadriennes induciç inter Regem Sigiſmundum & Marchionem Albertum Crucigerorum Magiſtrum initæ fuiſſent, inter quas arbitri vtrinque delecti Carolus Imperator, vel Ferdinandus frater, & Ludouicus Vngariæ Bohemiæque Rex controuerſiam de Dominio Pruſſiæ & iuramento ſubiectionis, quod Regi præſtare Marchio Albertus detrectarat, cognoſcere debebant: Marchio quanquã dilĝẽter inſtans, tamen ob varia intercedentium Principum impedimenta, & Cæſaris Italicis Gallicisque bellis occupati abſentiam induciis ad finem vergentibus ad Epiphaniam huius anni ineuntis primum obtinuit, vt partes vtrinque à Ludouico Rege & Ferdinando Archiduce Auſtriæ Poſonium euocarentur. Quo Marchio Albertus vna cum Imperii, & Principum primanorum oratoribus, & ſuorum etiam ſubditorũ, ac Ordinis legatis aduenit. Verum nec ex Polonia, nec ex arbitris quiſquam acceſſit. Nam Rex Poloniæ terminum nimis breuem congreſſui præſcriptum cauſabatur, intra quẽ regni Ordines cogere, ac de tam graui negotio cum illis deliberare non poſſet. Itaque & arbitri emanſerant, nec tamen Marchioni Alberto Crucigerorum Magiſtro diem renunciarant. Qua de re grauiter apud Ludouicũ Regem Marchio queſtus, quod adeo negligenter toto compromiſſi tempore pro alterius partis voto, fructu, atque commodo actum eſſet, proteſtationem Budæ ſolennem interponit. Etſi autem de producendis in aliquot annos ſaluo compromiſſo induciis oratores ſuos Cęſar, Pontifex Romanus, & Ludouicus Rex ad Regem Poloniæ mittebant: tamen Poloni iure ſuo & belli proximi ſucceſſibus confirmati, & inducias bello magis noxias rati recuſant, bellumque redintegrant. Cum itaque Marchio Albertus Ordinis Magiſter omnino ſpe fruſtra niti, & à Cæſare procul in Hiſpania abſente, & cæteris imperii Principibus ac delectis arbitris negligi ac deſeri videret, & induciæ iam exſpirarent, nec ſuis viribus Regi Poloniæ reſiſtere diutius poſſet neceſſario ad alia conſilia, vel iurandæ pacis ſempiternæ olim cũ D. Caſimiro Poloniæ Rege factæ, vel nouæ cõpoſitionis inſtituendę diſcedendũ ſibi eſſe videbat. Itaq; Vratislauiam legatii Pruſſię ſuæ redire iuſſis, qui Olemuncii, in itinere actionem Paſonii non procedere inaudientes, ſubſtiterunt, deliberationem cum iis nouam inſtituit, ac communi cõſilio Georgium Marchionem Brandeburgicum, & Fridericum Ducem Lignicenſem, ac Bregenſem fratrem & ſororium rogat, vt ipſi inter Regem & Principem cognatum diſſidentes ſeſe interponant intercedantque, & vel ſolidam pacem cum Crucigeris factam mitigatis quibuſdam capitibus inſtaurent, vel aliam tolerabilem concordiæ viam ineant, qua & Marchioni Alberto ſua dignitas, & ſubditis priuilegia ac poſſeſſiones fartæ tectę maneant. His Cracouiam ineunte menſe Martio profectis, Marchio Albertus cum ſuis Beutenam ſiue Bithomiam oppidum ditionis Opolienſis, vndecim Cracouia milliaribus ſe contulit, vt minori ex interuallo commodius accitius ad eum referri omnia poſſent. Interceſſores Beutenam reuerſi, nullam in cõcluſionibus perpetuæ pacis mitigationem à Rege impetrari poſſe oſtendũt. Verum ſi Regem Poloniæ Marchio Albertus dominũ agnoſcere, & inueſtituram, vt Iureconſulti loquuntur, à Rege accipere, & Epiſcopo

Pruſſiæ Orientalis mutatio.

Sss 3 Var-

Varmienſi oppida erepta reddere velit: Regem viciſſim interceptas priori bello Crucigerorum arces oppidaque reſtituere, ac ſi abſq; hæredibus maſculis Marchio decedat, fratres illius, Caſimirum, Georgium, & Ioannem ad hæreditariã in feudo Pruſſiæ ſucceſſionem admiſſurum. Nuncii Nobilitatis & ciuitatum Pruſſiæ ſentẽtiam rogati, nil minus ſe Pruſſia excedentes, & cæteros, à quibus ablegati eſſent, tũ cogitaſſe aiunt, quam pacis eiuſmodi condititiones propoſitum iri. De quibus cum nihil in ſua informatione haberent, nec ſibi à præſcripto mandato diſcedere liceat, domum ad ſuos omnia prius referri petunt. Fridericus Dux hoc reſponſo offenſus regerit, ſe plena agendi mandata Poloniȩ Regi petenti monſtraſſe, quæ ſine dedecore ſummo reuocare nequeat. Triuium iam ipſis propoſitũ, vt vel bellũ finitis proximo menſe induciis nouum expectent: vel pacem in perpetuũ ſancitam iurent: vel oblaras conditiones admittant. Quas vt acceptarent, Marchioni Alberto Cruciſerorum Magiſtro ab omnibus Ordinis ſui membris ac cæteris Principibus deſtituto legati Ordinis Erhardus Queis Epiſcopus Pomeſaniẽſis, & Fridericus Heideccus Baro autores erant. Nobilitatis & ciuitatum nuncii tardius aſſenſi, primũ conſiderari volebant, an Princeps ſuſtagiis Ordinis Magiſter creatus, hãc mutationem feudi eccleſiaſtici in politicũ à Rege & Regno Poloniæ recognoſcendum, cæteris ſui Ordinis mẽbris in Germania, Belgio, & domi in Pruſſia relictis probare & excuſare, & pericula ex diſſidiis ſubditorum hinc orituris auertere. & legatis, nequid ex hac actione dãni, iniuriarum, & infamiȩ ipſis emergat, cauere poſſit. Deinde cum de hac inexpectata mutatione nil domi deliberatum in mandatis habeant, ſi in eam conſentire debeat, vt Marchio Albertus datis literis atq; ſigillis internuncios excuſet, ac de priuilegiis, iuribus, ac libertatibus ſubditorum veteribus, quibus ſub Crucigeris fuerãt vſi, iure Culmẽſi, immunitate, ac vectigatibus nouis in futurũ quoq; aſſerẽdis idonee caueat. Præterea cõfecta cum Poloniæ Rege pacificatione recta in Pruſſiam redeat, & rerum à ſe per triennium actarum ſeriem, & qua neceſſitate ad extremam hanc rei cõficiẽdæ viam ineundam coactus eſſet, ſubditis exponat, vt facilius in principiis ipſius & legatorum actionibus acquieſcant. Inprimis autem Principẽ obteſtãtur, ſi ad exitum hȩc cum Poloniæ Rege conciliatio deducatur optatum, vt prouinciã deinceps nõ per alienigenas, ſed indigenas gubernari patiatur. Caput vero de ſucceſſione fratrum hæreditaria ad Principis deliberationem & Ordines prouinciæ in aliud tempus reiiciunt. Cum vero Marchio Albertus cognita hac deliberatione defenſionem conſilii & facti ſui internũciis promitteret, non dubitans, Regem Poloniæ feudi Dominum patrocinium ac tutelam ſubditis debitam præſtiturum eſſe & inſuper omniũ priuilegiorum confirmationem literis ſolennibus cõprehenſam, & internũciorum apud ablegantes excuſationẽ polliceretur. Si etiam aſſenſum prȩbuerunt. Eapropter cõmuni conſilio Marchio Albertus, & Ordinis, Nobilitatis, ac ciuitatum oratores Georgio Marchioni, ac Friderico Duci interceptoribus inſtructionem, ac mandata tranſigendo cum Rege negocio decernũt, rogantq;, vt oppida Brunsberga, Tolckienuta, Nouum forum, quæ nunc in Marchionis Alberti poteſtate eſſẽt, ex gratia Poloniæ Rex Alberto Marchioni relinqueret. Verum hæc obtineri nequiuerunt, quod in inauguratione ſua Rex iuraſſet, nullum ſe oppidum, vel arcẽ à regno abalienari paſſurum, & nominatim omnia in Pruſſia occupata regno aſſerturum. Quatuor millium

liũ aureorũ Rhenanorũ fructus ad tẽpus vitæ Marchioni Alberto aſſignat. Marchio Albertus & ſubditi pacis cum Rege & Regno Poloniæ conſtãtis formulæ cupidiſſimi, de conſilio Principum interceſſorum ipſi Cracouiam menſe Martio proficiſcuntur, vbi comiter Marchione Alberto excepto his tandẽ cõditionibus tranſactum: Cum ſuperiorum temporum diſſenſiones ac bella inter Regem Poloniæ ac Ordinis Teutonici in Pruſſia Magiſtrũ ex hoc fonte potiſſimum emanarent, quod nullus certus Princeps, isque hæreditarius, ſed diuerſorum procerum capita Pruſſiam hactenus adminiſtraſſent: Sigiſmundus Poloniæ Rex Alberto Marchioni Brandeburgico, ac hæredibus illius maſculis, terras, ciuitates, oppida, & arces Pruſſiæ orientalis in perpetuũ ac indiuiſum feudum concedit, eumq; Ducem in Pruſſia hæreditarium creat. Qui viciſſim Regi fidem ac obedientiam à cliente & beneficiario debitã iurat, ac Ducatum hæreditario iure in liberos ex ſe natos vel iis deficientibus, in fratres, Georgiũ Caſimirũ, Ioannem eorumque liberos aut nepotes trãſmittit. Quibus extinctis, demum Pruſſia ad Poloniæ Regnum reuenit. De quo Pruſſiæ ſtatus chirographis ſuis Regi regnoq; ſe obligabunt. Rex contra omnia Principis ac ſubditorum priuilegia iuri maieſtatiq; Regis & regni non contraria tuebitur. Princeps proximum à Rege locum in conſiliis, comitiis, aliiſq; congreſſibus publicis occupabit. Nil ex Ducatu, niſi cõſcio Rege, alienabit. In expeditionibus centum cum equitibus haſtatis Regi ad fines vſq; Pruſſiæ militabit: extra fines educti ſtipendio, vt cæteri, regio fruẽtur. Offenſionũ ac iniuriarum bellis prẹteritis inter Magiſtrum Ordinis ac Maſouiæ Duces, Epiſcopos Varmienſem ac Culmẽſem, & alios Regis ſubditos, vtrinq; datarum, acceptarumq; amneſtia ſancitur. Oppida & arces in bello vtrinq; captæ cũ machinis vtrinq; reddentur. Nobiles & agricolæ à iuramentis, quibus durante bello alienis Dominis ſeſe ſacramento obligarunt, liberabuntur, defectionis, & aliorũ præteritorũ facinorum veniam conſequẽtur. Epiſcopo Varmienſi prouentus à ſubditis Ducis Pruſſiæ ſoliti pendẽtur. Si Epiſcopus probare poſſit, Eccleſiaſticos ab antiqua diſceſſiſſe religione, Dux Epiſcopum in eiuſmodi corrigendis autoritate ſua iuuabit. Diſſidia inter Regem & Ducem exoritura à conſiliariis æquis iudiciis obſtrictis Mariæburgi aut Elbingæ diiudicabuntur. Sin Nobiles, aliiue ciues actionem duci intendere volent, coram Ducis Vaſallis ſeu beneficiariis ad iudicium obligatis ius ſuum perſequentur, à quibus appellatio ad conſiliarios Regis Ducisque Mariæburgi deſignatos integra erit. Ex reliquis Pruſſiæ incolis quiſque in eo iudicio, vbi bona ſua poſſederint, aut reus domicilium habuerit, conueniri, & ad externa iudicia neutiquam vocari debet, nec alterius partis ciues in alienis iudiciis interdicto Magiſtratus diſcedere prohibeantur, quod areſto attineri vulgo vocant. Nauigationes & negociationes liberas incolæ habebunt: fora, ſeu mercatus in pagis abrogabuntur. Vectigalia noua tum Rex, tum Dux, niſi de conſenſu Ordinum, nulla imponent: bona naufragorum poſſeſſoribus reſtituentur: Neuter alterius ex profeſſo hoſtem aut hoſpitio, aut ſubſidio leuabit: Vterque ſuos hoſtes & criminis alicuius reos in alterius territorio perſequendos, & iudiciis, vbi comprehenſi fuerunt, ſiſtendos ac puniendos curabit. Priuilegia Ordinis Teutonici omnia à Cæſaribus, Pontificibus, Principibus, vel ipſis Poloniæ Regibus indulta, conuentioni iſti repugnantia, Dux renunciatione ſolenniter facta Regi ipſi reddet:

Regis Poloniæ cũ Marchio Alberto Crucigerorum Magiſtro tranſactio.

reddet: cætera Rex noua conferret. Regni ac Pruſſiæ Ordines literis ſuis hanc ſe pacificationem ſemper gratam ratamque habituros, & ab obitu Marchionum ſe nulli alii, quam Regi ac Regno Poloniæ obnoxios futuros promittent. Poſtremo aduerſus omnes huic tranſactioni contrauenientes Regi Poloniæ Marchiones cum Pruſſiæ Duce pro virili ſuppetias ibunt: amicos inimicoſque communes habebunt. Idem Rex Duci Pruſſiæ neceſſitate vrgente pręſtabit. His ita peractis biduo poſt pompa ſolenni Dux Pruſſiæ Albertus à Rege inauguratus eſt. Exin litteris omnibus obſignatis Oratores Pruſſiæ ordinum per Maſſouiam in Pruſſiam reuerſi, nuncium de pace in perpetuum ſancita cum Regno Poloniæ exoptatum ſuis impertiunt. Dux Pruſſiæ nouus cum Friderico Duce Lignicenſi ſororio ſuo Lignitiam profectus, ibidem ad Pentecoſten vſque manſit. Redux in Pruſſiam magno omnium Ordinum gaudio, ac fauſta acclamatione exceptus, Nobilitati ac Ciuitatibus conuocatis eo in negotio pacis à ſe per triennium acta ordine cõſignata prælegi iuſsit. Cui gratias publice à tota prouincia Georgius Polenez Epiſcopus Sambienſis egit, ſimulque Epiſcopæ ſuæ regimen politicum cum omnibus ſibi ſubiectis Duci renunciat, quod Epiſcopi Euangelium docere, non politica imperia & dominatus adminiſtrare debeant. Princeps Prouincialibus in teſtimonium vocatis, quod non petente aut poſtulante ſe Epiſcopus vltro Epiſcopa ſe abdicaſſet, non inuitus accepit: altero Epiſaopo Pomeſanienſi cum ſilentio aſtante, qui ad vitæ finem Epiſcopam adminiſtrauit. Non multo inde tempore interiecto Regis Commiſſarii, prout conuentum erat, Achacius Czema, & Georgius Baiſenus regium diploma Duci Rruſſiæ nouo tradunt, quo Rex recipit, ſe Duci tanquam Principi hæreditario Bruſſiæ Ducatum & ipſi, & ſubditis priuilegia, libertates, immunitates, iuraque eorum perpetuo conceſſurum, ac patrocinium illorum aduerſus omnes ſuſcepturum. Contra cuncti Prouinciæ illius Ordines iuſiurandũ fidelitatis ſubiectioniſque hæreditarium prælectum, primum Regi Poloniæ, dein Pruſſiæ Duci præſtiterunt. Dux etiam incolis obteſtantibus diploma confirmationis Priuilegiorum ſigillo Ducatus nouo munitum dedit. Quod Magiſtratus Regiomontani fidei aſſeruandum Prouinciales concrediderunt, hac lege, vt exempla, ſicubi opus eſſet, Nobilitati ac ciuitatibus exigentibus impertirent.

Marchio Albertus Crucifer. Magiſter à Rege Pol. Dux Pruſſiæ inauguratus

Gedanenſes noui Ducis in Pruſſia creati ac præſtiti ab eo Regi Sigiſmundo iuramenti nuncio perterrefacti, primarios ex nouis ſenatoribus ad Regem ablegarunt, factum mutatæ religionis, ac depoſiti ſenatus veteris excuſaturos. Quos Rex diſſimulata ad tempus ira, ne pœnarum metu ad deſperationem adacti extrema tentarent, benigno cum reſponſo dimiſit. Quibus domum reuerſus, priores ſenatores, qui per tumultum amoti erant, Cracouiam venerunt, ſtatum vrbis miſerabilem, ciuiumque ſuorum audaciam cum inſolentia coniunctam coram Rege deflentes, demiſſe orant, vt Rex ciuitati exitio propinquæ ſuccurreret. Cumque rerum magnitudo ſummaque neceſſitas eius præſentiam flagitent, ipſe Gedanum venire non grauaretur, omniaque pro arbitro ſuo conſtitueret, & ad priſtinam reuocaret formam, ſontibus punitis: Senatum omnem veterem, ciues honeſtores, magnam denique plebis partem Regem ſecuturos: alios etiam, qui ſeducti eſſent, cum ſponte, tum metu ad officium rediruros. Rex eos conſolatus, bono animo eſſe iuſſit, ſpe illis facta, rebus Poloniæ comp. ſi. is, ui

Gedanenſium legatio ad Regẽ de mutata religione.

Regis reſponſum.

ſui Gedanum aduentus: interim ſedulo prouiderent, ne vrbs nouis turbis forte exortis grauioribus afficiatur incommodis.

Pontifex Romanus Clemens Septimus tot bellorum ac victoriarum fama Regis contra Turcas, Tartaros, Moldauos, Moſcos, & Crucigeros motus, enſem conſecratum, vt vocant, deauratum in vagina argentea, quo in bello contra Barbaros vteretur, cum pileo gemmis ac vnionibus coruſcante, ei tranſmiſit. Cuius Legatum Rex amplis donatum muneribus dimiſit, Pontificique pro dono miſſo permagnas literis gratias egit. Ea tempeſtate in Taurica Peninſula inter Tartaros Præcopienſes inteſtini exorti fuerunt motus. *Legatus Pontificis ad Regem.*

Satkereius enim Tauricæ Princeps, quem Turca eis præfecerat, ex aula ſua miſſum, quod mitioribus præditus videretur moribus, minuſque, quam Tartari alias ſunt, ferus ac truculentus, ab eis Principatu deturbatus eſt. Eo ex Taurica Conſtantinopolim ad Turcarum Tyrannum profecto, de iniuria queſtum, Tartari Aslan Sultanum Satkerei patruelem Principem ſibi delegerunt. Quam dignitatem ea lege ſuſcepit, ſi eum Turca approbaret. Turcæ ſiquidem omnes fere Tauricæ portus quaquauerſum obtinent cum Capha, ideoque Turcarum potentia Sultano & Tauroſcythis terrori erat. *Tumultus inter Tartaros.*

Verum Turcæ Sultani virtus ac ferocia ſuſpecta erat, quem earum in Taurica turbarum, quarum apud ipſum eſſet accuſatus, potiſſimum credebat eſſe autorem. Itaque ei infenſus Satkereio in Taurica olim Principi Sedetkereium ipſius fratrem ſucceſſorem dedit. Cum id Aslan Sultanus ex amicorum literis accepiſſet, Turcæ potentiam vehementer timens, ad Poloniæ Regem oratores miſit, ſupplicatum, vt, ſi Turca bellum ſibi intentaret, liceret in campis regiis Boryſtheni adiacentibus caſtra locare, cum equitum millibus ſeptuaginta, magno ſubſidio contra quoſuis futuris, regemque Patris nomine dignatus filii locum ac defenſionem ab ipſo petiit. Reſponſum à Rege legatis: ſe Sultanum filii loco habere, eique felicia quæque precari: Turcam eius electionem ratam non habere, dolere: ſi ipſi arma inferat, tutum in campis Boryſthenicis fore receptum, opibus etiam ſuis atque commeatu cum pro viribus iuuare paratum eſſe. Reſponſum hoc ex Oratoribus reuerſis gratum Sultano accidit. *Aslan Sultani legatio ad Regem Pol.* *Reſponſum Regis.*

Circa idem tempus inter Cæſarem ac Galliæ Regem nouorum diſſidiorum ac ſimultatum iacta ſunt ſemina. Cæſaris enim potentia aliis Principibus formidabilis erat. Itaque fœdus inierunt, vt alter alteri opem, ſi quicquam moliretur Cæſar, ferret. Rex Sigiſmundus videns, Rempublicam Chriſtianam eo fœdere in duo quaſi corpora diuiſam & factiones ſciſſam, & tunc maxime, cum Turcicæ potentiæ neceſſe eſſet ite obuiam, indoluit, eamque temporum calamitatem non ſolum familiaribus colloquiis, ſed literis etiam ad Cæſarem ſcriptis deplorauit, atque deprecatus eſt. *Fœdus inter Principes initum aduerſus Cæſarem.*

Ob quod conciliandæ inter Principes concordiæ ſtudium Imperator Regem Sigiſmundum ſingulari affectu proſequutus, cum ſibi perpetuo iunxit fœdere, in ſocietatem aurei velleris equitum eo aſcito, & torque aureo gemmis ac vnionibus decorato. *Cæſaris cum Rege Pol. fœdus.*

Incunte anno ſequente Rex conuentu Petricouiæ habito ac finito

Ann. Chri. 1526. Regis Sigiſ. in Pruſſiam aduentus.

Gedanum verſus ad fidem ſenatui amoto liberandam turbarumque acnouationis autores puniendos decima nona Februarii iter ingreſſus Toruniũ primum, inde Marięburgum peruenit. Gedanenſes religionis mutatę ſibi conſcii, Regiſque aduentu in Pruſſiam perculſi, clam congreſſibus habitis deliberarunt, conſultum ne videretur Regem in vrbem admittere. Cordatiores euentum penſitantes, cenſuerunt, nil in re tanti momenti pręcipitanter agendum.

Conſultatio. Gedanen. de Rege intromittendo in vrbem.

Etenim cum illi Regibus ac regno Poloniæ ſemper fidem antehac ſinceram præſtitiſſent, læſæ maieſtatis crimen commiſſuros, ſi ſua Regem, cui omnes iuramento ſubiectionis ac fidelitatis obſtricti eſſent, vrbe excluderent: à cuius maioribus tot ornati eſſent beneficiis, tot priuilegiis atque immunitatibus donati: quæ omnia contumacia ac defectione eorum irritatus Rex reuocare poſſet: adhæc ipſam ciuitatem Gedanenſem commerciis Polonorum detractis nequaquam florere diu poſſe. Hic cum vltro citroque diu diſceptatum eſſet, in id tandem communi conſilio itum eſt, Regi omnia obſequia ac fidelitatis officia deferenda, inque vrbem cum comitatu venientem honorificentiſſime excipiendum.

Senatores regni à Rege Gedanum præmiſſi.

Rex Mariæburgi de omnibus, quæ Gedani agerentur, à ſuis edoctus, ante ſuum Mariæburgo diſceſſum Chriſtophorum Szidlouiecium Caſtellanum Cracouienſem, Andream Tenczinium eiuſdem loci Palatinum, Lucam Gorcanum maioris Poloniæ Præfectum Gedanum præmiſit. Eos aduentantes ſumma humanitate omnibuſque officiis Gedanenſes proſequuti ſunt, iidem poſt in Senatum introducti, humaniſſimis verbis omnem irati Regis ſuſpicionem exemerunt, adeo vt illi nil magis in votis, quam Regis ipſius aduentum habuerint, eaque de cauſa protinus ablegarint, qui Regi de aduentu gratulantes eum maiorum ſuorum exemplo in vrbem inuitarent. Inter nuncios erat præcipuus Ioannes Salicetus Iuriſperitus, acerrimus religionis Lutheranæ propugnator, qui vt ad Regem ablegaretur, autor fuit Philippus Biſchouius, à Lutheranis ſe non alienum ſimulans: Eos vt Rex clementer exciperet, proceres Gedanum à Rege præmiſſi, Regi ſuaſerunt, id quod factum.

Gedanenſium nuncii ad Regem.

Nuncii aduentum felicem Regi in Pruſſiam ſenatus populique Gedanenſis nomine gratulati, eum, vt iniunctum erat, demiſſe ad ſe inuitarunt. Rex eorum precibus annuens, nuncios, qua acceperat, fronte non indonatos remiſit. Nec mora, Marięburgo mouens ampliſſimo cum comitatu Gedanum perrexit. Quo appropinquanti, ad primum ab vrbe lapidem magna populi multitudo cum vxoribus ac liberis ſpectandi, officiique cauſa ſe effudit. Vrbem ingreſſus Rex, cum rerum ſuarum ſecuritati cauiſſet, Senatui Gedanenſi mandat, vt portarum valuæ, nuper cardinibus emotæ, reponantur, portarumq; claues ſibi tradantur, pacem ſe attuliſſe, nec hoſtem vllum extimeſcendum.

Regis Gedanum ingreſſus.

Id cum exequi cunctarentur, Rex repreſſa aliquantiſper ira, Palatinos & Caſtellanos Pruſſicos, ac magnam Nobilitatis Pruſſicæ partem acciuit. Aduenit etiam eodem inſperato ſalutandi Regis gratia Barnimus Pomeraniæ Dux è ſorore nepos: habebat præterea ſecum Rex ingentem procerum atque equitum Polonorum numerum, procul dubio vt Gedanenſibus terrorem incuteret: nihilo tamen minus Regis tanti comitatus multitudine

Dux Pomer. Gedanum venit.

territi,

territi, religionis Lutheranæ exercitia frequentabant. Audaciam eiuſmodi Rex non amplius ferendam arbitratus, opificum magiſtros in publicam mercatorum domum conuentui deſignatam cogi iuſſit. Hi cum frequentes conueniſſent, Petrum Kmitam Regni Mareſchalcum ad eos miſit, qui ſcipione ſilentio imperato quęſiuit, an vellent iuramento Regi regnoque Polonię dato ſtare, necne? Vnanimi voce annuentibus, iuſſit, qui partium eſſent regiarum, in latus concederent dextrum.

Gedani Lutheranæ religionis publica exercitia.

Id cum bona ciuium pars haud cunctanter feciſſet, aliis, qui ancipiti erant animo, nonnihil tergiuerſantibus, & ipſi tandem, ne palam rebellaſſe viderentur, in dextrum latus ad reliquos coiuere. Quorum fide Mareſchalcus commendata, fidelitatis atque ſubiectionis ſacramentum iterato ab eis exegit. His factis tranſactiſque, Rex de ſtatu ciuitatis reformando, ſenatu vetere reſtituendo, & Catholica Romana religione poſtliminio reſtituenda conſilia init.

A Gedanenſibus iuſiurandum exactum.

Exin Regis mandato Ioannes Salicetus, & ſeptuaginta circiter mutandæ religionis autores, comprehenſi in carceres coniecti ſunt. Salicetus obiectis criminibus purgare ſe volens, petiit, vt cum Rege coram loquendi facultas ſibi daretur. Colloquio impetrato, complura obiectorum diluendorum ſuæque innocentiæ probandæ cauſa adduxit, magno ciuium numero adſtante. Coram quibus Philippus Biſchouius ex eo quæſiuit, cur ſacras ædes aureis argentiſque vaſis ſpoliaſſet, & cur conſcenſo ſuggeſto primus ipſe Lutheri dogmata proponere auſus fuiſſet? Cur furcam, rotam, gladium ante prætorium erigenda curaſſet? Eo inficiante, ac tandem ciuium adſtantium iuſſu ea ſe feciſſe aſſerente, ciues conſtanter factum negarunt, ſuoque cum periculo talia auſum eſſe reſponderunt. Quorum verbis reuictus, ab iiſque deſertus conticuit. Itaque iuſſu regio in carcerem reductus, ac poſtea cum tredecim eiuſdem criminis reis capite plexus eſt: reliquis in exilium actis.

Autores mutatæ religionis comprehenſi, & capite plexi.

Sumto de ſontibus ſupplicio Rex vrbis ſtatum ex arbitrio ſuo compoſuit, vaſa argentea aureaque, ſacras item veſtes edicto ſeuero reſtitui templis pręcepit, Catholicæque Romanę eccleſiæ ſacra ac ritus iterum exerceri ſacerdotibus reſtitutis mandauit. Portum inde, qui in littore maris eſt, ad Viſtulæ occidentale oſtium Rex inuiſit. Hic naui animi gratia conſcenſa per mare ſui iuris vehi voluit, vt terræ illius ac maris dominum ſe facto ipſo comprobaret.

Tribus eoque amplius menſibus Rex Gedani commoratus eſt, omnium rerum copiam Gedanenſibus ipſis eiuſque comitatui affatim ſubminiſtrantibus. Ibidem ſubſiſtens Georgio Pomeraniæ Duci ex ſorore nepoti Lauenburgum Bythouiamque præfecturas Pruſſis finitimas beneficii iure conceſſit. Inter hæc Ianuſſius & Stanislaus fratres Maſſouiæ Duces poſtremi & antiqua Regum Poloniæ ſtirpe proſati, paucorum dierum interuallo ſine liberis deceſſerunt. Quos intemperantia vitam ſibi multi credunt abrupiſſe, plures tamen veneno ſublatos opinantur. Maſſouiæ Ducatu ad Regem Poloniæ ex pactis & iure feudi deuoluto, Maſſouiam totam titulis regiis adiunxit, cum non multo ante Cruciferis Pruſſia exterminatis omnis Pruſſia iiſdem acceſſiſſet, magna cum Poloniæ acceſſione. Ad extremum ſubiectionis fidelitatiſque iureiurando à Senatu populoque Gedanenſi accepto, viceſima quarta

Dux Pomeran. Regi Pol. feudalis.

Ducum Maſſouiæ poſtremorum obitus.

 Iulii

Iulii abit, & celebrioribus Pruſſiæ locis perluſtratis ſub exitum menſis Auguſti Varſauiam ingreſſus, defunctos Duces, quorum corpora ad Regis vſque aduentum aſſeruata magnifica exequiarum pompa ſepelienda curauit. Maſſouiæ poſſeſſione accepta, Præfectos, præſidiaque locis præcipuis impoſuit. Atque ita Maſſouii Regni Poloniæ membrum facti, poſtquam Regi fidem dediſſent, & in regni Senatum allecti eſſent, poſt quadringenteſimum ferè annum ad corpus Poloniæ redierunt.

Maſſouia ad Poloniam redit: Turca Vngaris bellũ infert.

Hoc ipſo anno Solymannus Turcarum Tyrannus, toties ab Vngaris irritatus, bellum illis infert. Cum enim cognouiſſet, Vngaros amiſſa ante quinquennium Nandoralba de animi tumore non modo nil remiſiſſe, nec pacem, quam vltro ipſis obtulerunt, acceptaſſe, ſed etiam minas atque vindictam ſpirare, exercitu trecentorum circiter millium contracto, Sauo traiecto, & Belgrado, Salanca, & Varadino Petri in poteſtatem redactis, ad Vileccum oppugnandum contendit. Et quia verebatur, ne Poloniæ Rex Vngaris laborantibus, vt & ante, ſubſidio veniret, Tauricanum Tartarum inſtigauit ad Poloniam eodem tempore, quo ipſe Vngariam infeſtaret, inuadendam, vt Rex Poloniæ domeſtico rerum ſuarum periculo perculſus auxiliis Ludouico Regi ferendis ſuperſederet. Id quod nulla mora interiecta Tartari Taurico tyranno gratificaturi præſtiterunt, in Lithuaniam primum, inde in Volynenſem, Belſenſem, ac Lublinenſem tractus irruptione facta atrociſſime eas regiones depopulati ſunt. Rex in Pruſſia tunc abſens, ob longius locorum interuallum his malis mederi nequibat, auxiliares etiam copias, quas in Vngariam contra Turcas deſtinauerat, ad regni ſui fines tutandos adhibere compulſus.

Ludouicus Rex indicit conuentum publicum.

His motus Ludouicus Vngariæ Bohemiæque Rex ex eorum, qui tunc ſecum erant, conſilio conuentum indicit publicum ad Diui Georgii martyris diem: ad quam cum frequentes omnes omnium prouinciarum ordines conueniſſent, decernuntur ibi ea, quæ ad regni defenſionem pertinere videbantur, illudque imprimis, vt ad ſecundam menſis Iulii diem omnes regni proceres ac nobiles Tolnam armati conueniant, hoſti inde cum Rege obuiam ituri. Rex interim, ad bellum quæ requirebantur, parat: Principes Chriſtianos periculi communis admonet, maxime Cæſarem Carolum, & Regem Galliæ Franciſcum appellat, ne ſe in tanto deſerant diſcrimine. Inſtat & apud Pontificem de pecuniario ſubſidio ad tantum bellum neceſſario. Mittit præterea ad Ferdinandum Auſtriæ Archiducem ſororium ſuum, & ad alios Imperii Principes, qui tum comitiis Spiræ intererant. Bohemos etiam, Morauos, ac Sileſios ſolicitat de auxiliis debitis. Idem à Poloniæ Rege patruo petit.

Cæſarem Reges & Principes dĩ auxilii compellat.

Regis Ludouici Tolnam aduentus.

Venit non multo poſt Ludouicus Rex Tolnam cum tribus peditum equitumque millibus. Præcipua ſpes erat in Iohanne Scepuſio Comite, Tranſyluaniæ Palatino, qui à validis Tranſyluanorum copiis inſtructus erat. Ei ancipitem deliberationem cum nunciorum vanitas, tum Regis mandata ſecum ipſa pugnantia faciebant. Rex enim à quodam,

dam, qui hoſtium conſilia explorata erant, clam admonitus fuerat, nil fore conſultius, quam ſi Tranſyluaniæ Palatinum cum Tranſalpino (nam & huius fides Regi hac in parte perſpecta eſſe videbatur) vel à tergo hoſtem aggrederentur, vel illo ad Vngariæ interiora progreſſo, iunctis viribus Thraciam omni præſidio vacuam inuaderent. Ita enim fore, vt hoſtis vel in medio opprimeretur, vel ab incepto deſiſtens ad ſua defendenda recedere cogeretur. Hoc conſilium cum multis ſuſpectum eſſet, diu res fuit ventilata: cum vero nil certi expediri poſſet, iuſſus Tranſyluanus facere, quod magis è Republica arbitraretur, ac ſi id duceret vtilius, vires ſuas & Tranſyluanorum cum Tranſalpino ad illa loca conuerteret. Quæ res magna ex parte in cauſa fuiſſe videtur, quod Tranſyluanus ad prælii tempus adeſſe non potuerit. Dum hæc aguntur, præterierat iam tempus conuentui Tolnenſi deſignatum, & nemo adhuc ad eum locum veniſſe audiebatur: videbanturq; omnes ad Regem reſpicere, nec prius venturi, quam Regem prædicto loco iam eſſe intellexiſſent. Vnus Andreas Bathoreus ad Penteleum cum regiis ſe coniunxit. Ibi nuncius à Tranſyluaniæ Palatino adfuit his cum mandatis, nondum ſe quidquam certi conſtitutum habere, ob tantam nunciorum varietatem: modo iuſſum ſe cum Rege copias coniungere; modo hoſtem à tergo aggredi; inde iterum priora mandata repetita: ſe quidem, quæcunque Rex mandauerit, impigre executurum. Cæterum illud de hoſte à tergo circumueniendo ſerum iam nimis eſſe, & valde periculoſum. Iam enim Tranſalpinum coactum in Turcarum caſtra obſidem mittere filium, quem vnicum habebat, nec quidquam moliturum. Quocirca conſultiſſimum ſibi videri, vt conſociatis viribus hoſtium caſtra adoriantur. Rex collaudata hac ſententia nuncio mandat, vt dies noctesque itinere continuato ad Tranſyluaniæ Palatinum feſtinet, eumq; quam celerrime ſuis cum copiis ad Regem venire iubeat; tum poteſtatem ei facit, cuiuſcunque conditionis homines, modo per ætatem arma ferre poſſent, in militiam euocandi. Miſſi quoque, qui vndique auxilia corrogarent. Dum Tolnæ Rex exercitum cogit, nuncius adfertur, Turcas Vilecco expugnata ad Ezeckum pergere. Deſignantur itaque ex proceribus nonnulli, qui hoſtem Draui tranſitu prohiberent. Ex his quidam intempeſtiue admodum priuilegia ſua allegant, quibus cautum, ne Barones, niſi ſub vexillis regiis, militarent. Rex grauiter commotus, in magna Senatus frequentia: video, inquit, ego, vnumquemque capite meo excuſationem & ſalutem capiti ſuo quærere. Ego quidem eo hanc ſuſcepi expeditionem, vt caput meum pro huius regni ac veſtra omnium ſalute extremis obiicerem. Ne quis igitur ſit, qui excuſationem poſſit aliquam ignauiæ ſuæ capite meo prætendere: ibi ego Deo fauente cras vobiſcum eo, quo alii ſine me ire nolunt. Ad hæc cum obſtupeſcerent præſentium animi, nec quiſquam iam eſſet, qui non vltro etiam prouinciam, quam paulo ante omnes, excepto Vngariæ Palatino, detrectarant, ſubiturus eſſet. Regis iuſſu ſigna canuntur, poſteraque die iter indicitur, quibuſdam non ignorantibus, quid inde periculi ſequi poſſet, ac profectionem huiuſmodi fruſtra diſſuadentibus. Tolna igitur poſtridie egreſſus decima quarta Auguſti Zeckzardum, inde ſecundis caſtris Batham peruenit. Erat inter cæteros duces Paulus Tomoræus Archiepiſcopus Colocenſis, è familia Franciſcanorum monachus, ignarus quidem rei militaris,

Rex Ludouicus Tolna egreſſus.

militaris, ac tanto oneri impar: ſed manu animoq; promtus, qui cum nõ ſemel Turcas ab exercitu digreſſos longius concidiſſet, vel moratores excepiſſet, exiſtimationem tantam conſequutus eſt, vt cum de ſummo belli duce conſultaretur, vnus, iſq; cucullatus tot viris bellatoribus ſit prælatus. Ei adiunctus fuit collega Georgius Comes Scepuſienſis Palatini Tranſyluaniæ frater, qui id munus diu pertinaciter deprecatus eſt: ſed tandem ea lege conſenſit, vt ſimulac frater aduenisset, liberum ei eſſet ſtatim eo munere ſe abdicare: His peractis exercitus recenſetur, qui vltra viginti quinq; millia non exceſſit. Inde ad locum caſtris non procul oppido Mohaczio capiendum proficiſcuntur. Loco igitur caſtrorum idoneo capto, cucullatus ille Imperator ad eos, quos vltra confluentes in caſtris habebat milites, abiit, illos, ſi fieri poſſet, caſtris regiis adiuncturus. Erant vero ad ſex equitum millia, quorum pars bona iam ab initio Monachum ſecuti, aliquoties ſecundo euentu cum hoſtibus ante velitati fuerant: cæteros vero Franciſcus Perenius, & alii adduxerant. Quo vbi Tomoræus peruenit, militum concione aduocata, de Regis & ſua procerumq; ſententia reducere ſe eos velle in caſtra regia ſignificat. Tum vero fremere omnes, ſeſe ab hoſte, cui iam dudum obuiam iri oportebat, abduci: fugam hac ratione iniri, non pugnam: talia ſuadentes, ocio eſſe inertiæq; adſuetos: veniat modo Rex, & ſecum in hoſtem arma ferat: victoriam in manibus eſſe: illud etiam compertum ſibi, omnem illam ſtrenuam olim Turcarum manum primum in Belgradi, deinde in Rhodi expugnatione cecidiſſe: duces modo ſtrenue munus ſuum exequerentur, propere omnia caſura: auellant Regem, & egregium quenq; militem ab illa ſocordi ſacerdotum, aliorumq; pugnam detrectantium turba, qui Regem etiam ipſum animo & corpore præſtantẽ ignauis artibus emollire conentur. Hæc dum fiunt, iam ad Mohaczum omnes loca ſibi deſignata ſub tentoriis occuparant. Rex vero in noua villa quadam Macedoniorũ inter Batham ac Mohaczum cum paucis ſe continebat, non ſine periculo, ſi hoſtis, qui non procul inde aberat, paucitatem regii exercitus cognitam habuiſſet. Sed eius factum in aliud tempus, vbi glorioſius pro patria occumberet, Deus reſeruauit. Adferunt interim proceres ad Regem nocte intempeſta trepidum nuncium, Turcici exercitus magnam partem iam Drauum tranſiiſſe, reliquam traduci: mouenda quam primum caſtra, & hoſtem in traiiciendo occupatum inuadendum: prælium diutius ſine diſcrimine differri non poſſe. Rex ſuis conſultis, non ſatis, quod ſtatueret, inueniebat. Occurrebat Tranſyluanus, damnans conſilia eorum, qui Regem tantillis cum copiis hoſti tam propinquo obiecisſent, dictitans: Regi vel Budæ fuiſſe expectandum, vel alibi, vbi minus periculi, ſubſiſtendum, donec regni vires contraherentur, externaque auxilia aduentarent: hortatus Regem, ne bis ad eundem offenderet, nec ante aduentum cum hoſte confligeret. Addidit & hoc Tranſyluanus, venturas ſecum breui copias, cum numero, tum militum genere præſtantiſſimas, in quibus Rex vel præcipuam victoriæ ſpem ponere poſſet. Et hæc Regi obuerſabantur, animuſq; ancipiti deliberatione hæſitabat. Anxius itaq; procerum animos explorare ſtatuit, vtrum vel Tranſyluanum expectandum, vel caſtra in tutiorem locum transferenda cenſerent. Mittitur ergo eadem illa ferme hora, qua nuncius venerat, in caſtra Cancellarius, ſuaſurus proceribus, inprimis belli ducibus, vt prælium differri paterentur. Commemorat ordine omnia à Tranſyluano & aliis

Monachus ſupremus exercitus dux.

Locus caſtrorum.

Oratio Cancellarii ad proceres.

& aliis Regi nunciata, ponit ante oculos præſens regni exitium, ſi Rex cum „ tot proceribus ac militiæ flore ſeſe tam manifeſto periculo exponeret. Si .n. „ Rex, quod abſit, ſuccumberet, nil obſtare poſſe, quo minus hoſtis totã Vngariam in ſuam redigat poteſtatẽ, „ longe ſatius videri, donec ſubſidia adueniant, „ exercitum tutiorẽ in locum deduci, vel retro hoſte vrgẽte cedere: minus inde calamitatis exſpectandum. „ Proceres his auditis nil magis moti, ac ſi nunquã quicquã audiuiſſent, ſpe certaminis auidi, & verecũdia diſſuadendæ pugnæ, cuius deſiderio videbant militũ animos accenſos, occupati. Rex igitur prima luce in caſtra ipſos tentaturus venit, quod per Cancellarium paulo ante fruſtra fictum. Conuocatis cõſiliariis, refertur ad conſilium militare, quid facto ſit opus, cum nemo adhuc eorum, qui ex Tranſyluania, Slauonia, Croatia, Bohemia, Germaniaq; expectarentur, adeſſet, quorum pleriq; propediem ſperarentur adfuturi: hoſtis autẽ in propinquo pugnam non eſſet dilaturus. Huic conſultationi Tomoræus quoq; intererat, proxima nocte ex alteris caſtris hanc ipſam ob cauſam accerſitus: qui cum & ipſe, vt pleriq; alii, prælii conſerendi autor eſſet, Rex miratus, quæ res tantos ei animos adderet, rogat, ecquid ſuorum, quos ſub ſignis haberet, militum numerum haberet exploratum? deinde quid de hoſtium multitudine ei compertum eſſet; reſpondit ille: in omnibus caſtris non eſſe opinione ſua ſupra viginti armatorum millia: in hoſtis vero circiter trecenta millia. Hic omniũ animis obſtupefactis ſubiecit ille, non eſſe hoſtes propterea extimeſcendos, multitudinẽ illam & inermem magna ex parte, & imbellẽ. Rex iterũ percõtatur, quot nã millia pugnæ apta exiſtimaret: ſeptuaginta millia, inquit, ille, Is quoq; numerus Vngarorũ copias longe ſuperare viſus eſt, præſertim cum tormẽta etiã bellica grandiora apud hoſtẽ conſtaret eſſe treccẽta & amplius. His diu multumq; diſceptatis, & tã Monachi ſuaſu q̃ ſponte ſua omniu fere animis ad pugnã pronis, exceptis paucis, qui, ne timidi viderentur, non audebant animi ſenſa ꝓferre, ſuperuenere ex alteris caſtris, qui in ſenatũ introducti dixerunt, ſe comilitonum ſuorum nomine tã ad Regem, q̃ ad Senatũ ipſius mandata habere. Cũ Rege ſolo primum collocuti, poſtea ab eo egreſſi, monent Senatũ, ne Regem à pugna dehortẽtur, habere ſe hoſtiũ vires ſatis exploratas, victoriã certã eſſe, modo fortuna & occaſione diuinitus oblata vtantur: cũ Rege ergo caſtra ſua cõiungant: ſi qui ſecus Regi perſuadere annitantur, illis paratũ vt hoſtibus exitiũ. Hac tam atroci denunciatione pugna de cõmuni conſilio decreta, ad eã quiſq; accingere ſeſe iubetur. Cauſæ vero prælii ineundi etſi multis dehortantibus fuerint tales, quæ ſũmos etiã imperatores impellere potuiſſent, incredibilis nempe ac fatalis quaſi militũ ardor, indubitata in omniũ animis victorię ſpes, nõ ſatis tutus ab hoſte receſſus, cũ præſertim hoſtis ad nullã rem magis aptus eſſet ob leuẽ armaturam, q̃ ad ꝓſequendum cedẽtes. Pugna igitur decreta, neceſſaria ad eã apparantur. Ante omnia Tomoræus in caſtra ſua, in proximo poſita, profectus, à ſuis vix impetrat, vt aliquantulũ recederẽt, ſeq; cũ exercitu regio ſociarent. Interim naues, tormenta bellica, pyrius puluis, aliuſq; apparatus appellunt; è proceribus etiam nonnulli cũ copiis in caſtra veniunt, ſequutum triduũ conſumtũ eſt partim in pugnæ præludiis, non infelicibus ex Chriſtianorũ parte, partim in cõſultando de acie inſtruenda, ac tormentis collocandis. Inprimis diligẽter fuit quæſitũ, quid Rege faciendũ cenſebãt, quidã eum cũ millibus aliquot ſelectis ꝓcul ab acie collocandũ, vt in omnẽ pugnę euẽtũ intẽtus eſſet:

ſe d

ſed hoc cum exercitus neutiquam laturus videretur, agitatum illud, vt Regis perſonam alius mentitus regiis armis indueretur: ſed id quoq; videbatur ſine ingenti exercitus incommodo fieri non poſſe. Tandem igitur huc itum, cum anceps pugna inſtaret, vt ex Nobilitatis flore legerentur, qui Regis curam haberent, & ſi quid ſecius accidiſſet, extra aleam periculi ſubducerent. Acies diſpoſita eſt ex conſilio Leonhardi Gnoinii Poloni, & aliorũ, qui conſultiſſimum iudicabant, ſi curribus, quibus regius exercitus abundabat, acies vndiq; cingeretur, ac ſi intra munimenta prælium fieret, hoc enim pacto futurum, vt hoſtis multitudine abundans nõ ita facile vniuerſam regiam aciem circumdaret. Ea cura demandata Gnoinio, & quibuſdam aliis,

Locus aciei.

ſed ſerius, & eodem veſpere, quo poſtridie cum hoſte pugnatum. Locus, vbi acies inſtructa erat, à Mohaczo vno, à Danubio vero præterlabente dimidio milliari aberat. Erat ibidem lata planicies, neq; ſiluis, neq; virgultis, neq; aquis impedita: niſi quoad ad læuam intereum locum & Danubium erat locus paluſtris & limoſus, arundine caricibuſq; plenus, vbi poſtea plurimi periere. Regiæ aciei collis obiectus erat, in longum protenſus, in theatri quodammodo formam, vltra quem Turca caſtra habebat: in colle decliui pagus exiguus cum templo: ibi poſitæ machinæ hoſtiles, loco quodam depreſſo, vnde poſtea Vngaris plus terroris, quam damni intulerunt. Acie

Palatini Vng. oratio ad exercitum.

ſic ordinata, paulo poſt ſolis exortum die Auguſti viceſima nona admodum ſereno cœlo Palatinus Vngariæ Regem per vniuerſum exercitum circumducit: ibi eum præſentem, de quo nonnulli dubitarant, omnibus manu oſtentans, paratumque dicens, omnia extrema, vel mortem ipſam
» ſubire pro patria, pro religione, pro coniugibus ac liberis eorum. Præſta-
» rent igitur ſe quoque viros, Vngaros ſe meminerint, & eos, qui tum ſua i-
» pſi ſæpe, tum maiorum virtute tot victorias claras ex eodem illo, cum quo
» præliaturi eſſent, hoſte retuliſſent. Nec hoſtium multitudinem formidan-
» dam, cum non in numero, ſed in robore militum ſita ſit victoria: Deum i-
» pſum pro patria pugnaturis adfuturum: in manu ipſorum eſſe non patriæ

ſolum, ſed totius Chriſtianæ Reipublicæ ſalutem. Hæc & talia Palatinus, tum etiam Rex militi animando locutus: Rex in ordinem ſuum reuerſus eſt. Maior inde diei pars in hoſte expectando conſumpta eſt, qui paucis emiſſis velitandi cauſa poſt colles ſe continebat, incertum, quo conſilio, ſic diu ſatis expectantibus tandem apparuit hoſtium agmen per vallem, quæ ad dextram collibus ſubiecta erat, tacite incedens, ſola haſtarum ſummitate illud prodente. Aduolat ſtatim Tomoræus, & è ducibus, qui ad Regem erant, vnum cum equitum ala mittit exploratum, quid hoſtis moliretur. At cum nil certi referretur, vtrum eo die hoſtis in prælium deſcenſurus eſſet, quidam è primoribus moræ pertæſi, receptui canendum, & in caſtra redeundum cenſebant. Quod vbi cucullatus militum dux ſenſiſſet, iterum cum collega ad Regem properat, pugnam nullo modo eſſe differendam monens: ſatius nunc cum parte copiarum hoſtilium, quam poſtero die cum iuſto exercitu congredi: nec de victoria ambigendum. Rex ſigna canere iubet, & ſimul cum tubarum clangore ac tympanorum ſtrepitu exoritur clamor militum Ieſu Nomen inuocantium. Eodem pene momento ingens copiarum hoſtilium vis è colle ſenſim deſcendit: vbi & ipſe Turcarũ tyrannus erat. Tum demum Regis capiti galea eſt impoſita, vehementer expalleſcentis, & quaſi euentum præſagientis. Signo pugnæ dato, intrepide cum

hoſte

hoſte congreſſi ſunt hi, qui in prima acie; exonerantur tormenta, ſed paruo cum hoſtiũ damno: conſeruntur rurſus manus multo alacrius, quã pro numero Vngarorum: multi ex hoſtibus, ſed & ex Vngaris non pauci cadunt, quibus fortiſſime pugnãtibus hoſtis ſiue Vngarorum impreſſione coactus, ſiue vt ad tormenta eos pertraheret, cedere cœpit. Aduolat ad Regẽ Bathoreus, hoſtes terga vertere nuncians, promouendum eſſe gradum, & hoſtẽ fugientem perſequentes adiuuandos. Rex igitur cum ſuis ꝓperat: verum vbi ad eum locum ventum eſſet, in quo paulo ante certamen fuerat commiſſum, ibi cõplura hoſtium cadauera, multa etiam Chriſtianorum ſparſa videbantur, quidam etiã ſemiuiui adhuc & ſpirantes. Interim Vngaris inſtantibus, & ſtrenue dimicantibus, agmine regio, etiã, quantum à cataphracto milite fieri poterat, feſtinante, inclinare dextrum cornu cœpit, & plæriq; ex eo fugã capeſſere, tormentis, quæ hoſtis tunc primum exonerare cœperat, exterriti: eodemq; tempore Rex in ſua acie non amplius apparuit, ſiue pugnandi ardore cæteros ordines prægreſſus, ſiue in tempeſtiue à ſuis ſubductus. Hic vehementer turbatis ordinibus diu tamen etiam poſtea fuit pugnatum, iam non in latiore illa planicie, ſed ante ipſa hoſtium tormenta: quę quamuis altius librata, nil Chriſtianis aut parum nocerent: tamen non ſolum terrore, ſed etiam fumo omnia replente, ac proſpectum eripiẽte, coacta fuit magna exercitus pars in vallẽ, aquis illis paluſtribus iunctam deſcendere, reliquis adhuc ad ipſa tormenta maſcule pugnantibus. Cæterum cum hi quoq;, qui ſe in vallem receperant, rurſus ad pugnam inſtaurandam reſtitutis ordinibus erupiſſent, neq; iam vlterius vis tormentorum & fumi ſuſtineri poſſe vllo modo videretur: magna exercitus parte in fugam dilapſa, ipſi idẽ facere ſunt coacti. Fugam igitur ad vnum omnes arripiunt per ea potiſſimum loca, quæ paulo ante læti ac vana ſpe victoriæ inflati, cum hoſte conflicturi, calcarant. Certamen durauit ſeſquihoram, intra quod breue ſpatium ingens edita ſtrages. Nam præter eos, qui vtrinq; in acie ceciderant, non pauci paluſtri illa voragine abſorpti ſunt. Regis quidem corpus repertum fuit in hiatu quodam terræ prærupto, dimidio ſupra Mohaczum milliari, ad pagum Czelie, ita vt fuerat armatum, equo ſuperincumbente, quo in loco plures alii perierunt. Tomoræus primo ſtatim conflictu temere in hoſtes prouolãs, fortiter pugnãdo cecidiſſe perhibetur, eiuſq; caput detruncatum, ac per hoſtium caſtra circumlatum, haſtæ affixum poſtea ad tentorium Sultani ſtatutum ferunt. Die pugnã inſecuto, mille & quingenti ex Vngaris capti, & inter hos magna præcipuorũ nobilium pars corã exercitu victore capite truncati fuerunt, pauci ex captiuis ſeruati, vt eſſent, ex quibus Turca, quæ vellet, ſciſcitaretur. Inter hos Nicolaus cognomento Hertzkius quæſtor regius, Ioannes Macierouius, & Ioannes Pilecius Poloni Regis cubicularii; à quibus poſtea Regina multa cognouit, quæ breuitas hiſtorica commemorare nõ ſinit. Perierunt in eo prælio & fuga præter Regẽ ex Antiſtitibus Ladiſlaus, Archiep. Strigonienſis, Paulus Tomoræus Colocenſis, belli dux, Varadinẽſis, Quinqueccleſienſis, Iaurinenſis, Canadienſis, Bonenſis Epiſc. Ex proceribus Georgius Comes Scepuſienſis alter belli dux, Ioannes Draſſius curiæ iudex, Franciſcus Orzag, Petrus Corlatheius, Andreas Trepka Polon. Simon Horvvath, Sigiſmundus Banffius, Ioannes Bathianus, Stephanus Schlickius Bohemus, & nonnulli alii Bohemi ac Moraui. Præter hos & alios è præcipua Nobilitate amplius quingenti deſiderati ſunt. Cum præter tria

Conflictus Vngarorum cum hoſtibus.

Rex in ſua acie non viſus.

Fuga Vngarorum, & Clad.

Regis Ludouici interitus.

quatuorue peditũ millia pauciſſimi tunc euaſerunt. Tormenta itẽ bellica, omniſq; apparatus caſtrenſis & naualis in hoſtiũ venit poteſtatẽ. Inde hoſtis populabundus crudelitatis nil prætermiſit, obuia quæq; ferro flam̃aq; vaſtans & comburens. Illud inter alia inſolens eſt, infantulos viuos, ne vagitu proderentur, à matribus in terram defoſſos, ibidem q; hoſte aduentante & matribus dilapſis miſere ſuffocatos. Hoſtis paucos dies in prælii commiſſi loco commoratus, omnibus deinde à præda reuocatis Budã verſus mouit: ad quã ſextis aut ſeptimis caſtris cum perueniſſet, oppidis & villis obuiis omnibus exuſtis, eã omni præſidio deſtitutam cepit & cõbuſſit, arce ſola, ſtabulo regio, & viuario relictis. Inde dimiſſis in omnes citerioris Vngariæ partes prædatoribus omnia Iaurinum vſq; depopulatus eſt: arx tamen Strigonienſis à Præfecto deſerta, per infimæ ſortis hominem, Viſſegradenſis vero per ruſticos ac Monachos fuit conſeruata. Sed & Tata, Comarum, Alba regalis furorẽ hoſtilem euaſerunt, quod hoſtis, incertum, quo conſilio regnum vaſtare tantũ contentus, de arcium & locorum munitiorũ expugnatione non multũ laborauit. Nuſpiam hoſti magis repugnatum fuit, quam ad Strigoniũ in loco, cui Marotho nomen. Omnium vero tam cæſorum, quã captorũ numerus vtrinq; putatur exceſſiſſe ad ducenta ferme hominũ millia. Citeriore Vngaria hunc in modum vexata, terrore non modico longinquis, & præſertim Viennenſibus incuſſo, ponte ſuper Danubium facto, Tyrannus in Vngariam vlteriorem tranſiit, emiſſis inde ad omnes partes inter Danubium & Tibiſcum, qui omnia ſimiliter vaſtarent.

Turcarum Tyrannus, Budam ingreſſus.

Cæſorum numerus.

Ludouico Rege ſic miſerabiliter extincto, & Solymanno Turc. tyrãno ex Vngaria Cõſtãtinopolim ꝓpter motus domeſticos ſe abſente ortos regreſſo Ioan. Scepuſius Comes è Tranſyluania Regi opẽ allaturus ſerius aduenit, nõ obſcure Regis interitu, vt fama iactabat, lætatus, ꝙ aſpirare ipſe ad Vngariæ regnum crederetur, opinione claritatis familiæ inter Vngariæ proceres, & propter victoriam de agreſtibus partã, nulla præſertim regia ſobole maſcula extante. Spe itaq; plenus regni potiundi, ſingulos proceres prenſans obteſtatus eſt, ne ſummam rerum ad externum deferrent. Meminiſſent, quantam cladem ante hac perpeſſi ſint externorum Regum culpa. Documento Sigiſmundus Bohemus ad Nicopolim magna clade fuſus, Vladislaus Polonus ad Varnam internecione cæſus, vt reticeantur detrimenta, quæ Vladislai indulgentia, ac Ludouici filii eius adoleſcentia ſint accepta. Supereſſe proceres antiquæ ſtirpis, qui regni gubernaculis digniſſimi ſint. Ac de me auſim policeri, me (quod citra cuiuſq; contemtum ſit dictum) animi magnitudine ac regni adminiſtrandi cura nulli ceſſurũ eſſe, ſi veſtris ſuffragiis eo honore dignus iudicabor. Qua oratione Scepuſius multorum procerum ſtudia conſequutus, eoq; facilius, quod Ferdinandus Auſtriacus Ludouici Regis ſororibus eandem dignitatem ambiret, in ſpem erectus à Stephano Bathoreo procerum Vngariæ non poſtremo, paulo ante in Bohemiã profecto. Itaq; cadauere Ludouici Regis in Mohacz ana palude Czetrici armigeri Szelii equitis indicio reperto extractoq;, & Albam Regiam relato, ibique pompa regia ſepulto, concilium comitiale armatæ multitudinis priſco regni more indictum eſt, cuius autoritate Rex crearetur. Eius hic fuit exitus, vt Scepuſius, nemine in publico luctu ſe competitorem profiteri auſo, magno omniũ applauſu Rex fuerit ſalutatus, ſtatimq; à Petro Pereno, in cuius cuſtodia ex rudi auro Vngarici regni corona aſſeruabatur, à Paulo Archiepiſc.

Ioan. Comitis Scepuſii de noui Regis electione ad proceres oratio.

Corpus Regis Ludouici Albæ Regia ſepultũ. Scepuſius Rex salutatus.

chiepiſc. Strigonienſi, & Stephano Brodarico Epiſc. Vacienſi rite coronatus eſt. Quæ res funeſtis bellis inter Reges Ferdinandũ ac Ioannem occaſionem præbuit. Proximi deinde anni, qui fuit ſupra 1527. principio Tartarorũ viginti ſex millia per paludes & aquas gelu induratas in Lituaniam irruptione facta ad Pinſcum vſq; penetrantes, loca alia bellis intacta paludibus tunc glacie concretis vaſtarunt, & incendiis ac rapinis omnia miſcuerunt. Conſtantinus Oſtrogius dux parato exercitu abeuntes optima cũ præda & captiuis aſſecutus, in ſecuros, & nil hoſtile molientes ſummo mane impetũ fecit, qui cum ſagittis inſtar grandinis emiſſis ſeſe aliquandiu defendiſſent, equitum Lituanorum ac Volyniorũ virtute profligati ſunt, cædes magna edita, quod equis ſuis, in pratis haud longe inde pabulantibus, deſtituerentur, pauci fuga elapſi, captiq; ſeptingenti, & captiuorum Chriſtianorũ, qui in Tauricam abducebantur, quadraginta millia liberata. Hac inſigni victoria omnes lætitia affecti ſunt incredibili, & Oſtrogius ob fortitudinem, ſolertiam, ac celeritatem militarem ſummis laudum encomiis fuit celebratus. Cui Cracouiam ingredienti ſigna militaria hoſti erepta, captiuis Tartarorum præeuntibus prælata ſunt. Eum Rex ob rem ſtrenue geſtam amplis cumulauit muneribus. Fuit initium huius anni duplici de nomine tam Lituanis, quam Polonis felix & lætum. Nam præterquam quod Tartari magna clade profligati ſunt, Moſci legati quadringentorum equitum comitatu ad Regem ſexennes inducias petitum venerunt, quibus obtentis in Moſcouiã redierunt. Nec ita multo poſt Rex publica regni munia ac dignitates vacãtes diſtribuit. Andreas Critius Epiſc. Premislienſis Raphaele Leſzczinio defuncto Plocenſem Epiſc. adeptus eſt, cui in Premislienſi Ioannes Karnkouius ſublectus. Chriſtophorus Szidlouiecius Caſtellani Cracouienſis, Ioannes vero Tarnouius Palatini Ruſſiæ dignitate cohoneſtati ſunt. Ea æſtate Leopolis in Ruſſia igne abſumta eſt, eoq; ipſo tẽpore Franciſcus Galliæ Rex Sigiſmundum Regẽ per oratores rogauit, vt Ioanni Vngariæ Regi contra Ferdinandum Bohemiæ Regẽ nuper creatum opem ferret, queſtus de fratre ipſius Cæſare, quod cũ contra Turcas laudatiſſimo maiorũ ſuorũ exẽplo belligerari deberet, bellis inteſtinis totũ orbẽ Chriſtianũ inuolueret, & trecenta aureorũ millia pro filiis obſidibus accipere recuſaret. Reſpõſum ei legationi à Rege, ſibi dolori magno Principũ Chriſtianorũ inteſtina odia & diſſidia eſſe, quibus Europa in ſua ipſius viſcera armaretur, ideoque bella Chriſtianorũ ſemper ſibi fuiſſe abominationi. Vngaricis motibus vt ſe implicet atq; immiſceat, integrũ ſibi nõ eſſe, neutrarũ partiũ fore pollicitus, daturũ tamen operam per legatos, vt inter diſſidentes Reges pacẽ componat. Hortari & obteſtari viciſſim Galliæ Regem, vt cum Cæſare pacificatus iunctis viribus Turcarũ Tyranno terra mariq; bellũ intentaret. Sub idẽ ſere tẽpus, dum Ioannes nouus Vngarorũ Rex rebus regni ordinandis ac firmãdis ſtudet, Ferdinandum Auſtriæ Archiducem Bohemorũ Regẽ creatũ inaudiuit. Oſtẽdebat is ius quoddã vetus ex veteribus de ſucceſſione pactis inter Frider. III. Imp. & Matthia Vngar. Regẽ, deinde inter Maximil. Imp. ac Vladislaũ Vngar. Regẽ initis, cuius iuris vindicãdi, Vngariciq; regni conſequendi tẽpus adueniſſe cõmodiſſimũ arbitrabatur, idq; eo facilius, quod Bohemicis viribus inſtructus, à Carolo Cęſare fratre auxilia nõ contẽnenda ſperaret, ne Germanis quidẽ Principibus ei hac in parte defuturus. Quã ad rem eo magis fuit accẽſus, quod Vngar. quidã proceres Ioanni regnũ inuidẽtes, tanquam comitiis

Ann. Chr. 1527. Tartari Lituaniam populantur. A Conſtantino Oſtrogio duce profligati.

Moſci legatio ſplendida ad Regẽ Sigiſm. de induciis.

Leopolis cõflagrauit. Regis Galliæ legatio ad Regem Pol. Reſponſum ad legationem.

Ferdinandus Boem. Rex creatus.

mitiis

mit is minus rite celebratis, aliis proceribus præreptum, ei fauerent. Itaque Ferdinandus eorum inſtinctu, repetendi iuris ſui cupidus, Bohemorum

Budam contendit.

ac Germanorum auxiliis inſtructus Budam recta contendit. Ioannes aduentu Ferdinandi conſternatus, quod copiis ad occurrendum deſtitueretur, neq; etiã genti ſatis fideret, cum cohortibus ſuis Peſtum traiecit, indeq; continuatis itineribus Tibiſco ſuperato ad Toccaium caſtra metatus eſt.

Legatus Ioannis Regis ad Regem Pol. de auxilis.

Poſthæc ad Sigiſmundum Regem comitia regni Petricouiæ agentem legatum miſit, Archiepiſc. Colocenſem Franciſcanæ familiæ monachum, per quem auxilia contra Ferdinandum Bohemorum Regem obnixe petiit, illius ambitione accuſata, & Vngariæ periculis exaggeratis, cuius ruina etiã Poloniæ vicinæ eſſet futura exitio. Quod ſi Poloni auxilia ſibi ſubmittere recuſarent, Turcæ opẽ implorandam, eumq; dignitatis ſuæ defenſorem aſciſcendum. Legato reſponſum à Rege, res ſuas non pati, vt Chriſtianorũ bellis ſe ingerat, qui perpetuum & internecinum cum Tartaris bellum gerat. Neutrarũ ſe fore partium, & allaboraturum omni ſtudio, legatis ad Ferdinandu Regem miſſis, vt pax inter eos ex bono & æquo concilietur. Ferdinandus Buda ſine vlla ſanguinis effuſione potitus, ducũ ſuorum conſilio hoſtẽ perterritum inſecutus eſt, ſummaq; celeritate vſus Tibiſco tranſito Toccaium ſtructa acie cũ Ioanne conflicturus peruenit, qui infelici ducum ſuorũ conſilio prælium cum Ferdinando init, ac poſt acrem vtrinq; pugnam victus in

Ioannes victus in Poloniam fugit.

Poloniã profugit. Victor exercitus in Tranſyluaniam penetrans, totã prouinciam in ditionem ſuam nullo negocio redegit, ſtatimque Ferdinandus

Ferdinandus Rex Vng. ſalutatus inauguratur.

Vngaris ferme omnibus ad eum tranſeuntibus, Rex Vngariæ ſalutatus, veteriq; aurea corona à Pereno, qui à Ioanne iã defecerat, ei delata, cum coniuge ſua Albæ regiæ inauguratus eſt. Quo facto præſidibus conſtitutis, qui Vngariæ regnum ipſo abſente adminiſtrarent, in Bohemiam rediit.

Ioannes Rex Hieronym. Laſco innotuit.

Ioannes aduerſo fortunæ caſu iactatus in Poloniam ſeceſſit, vbi inter reliquos proceres etiam Hieronymo Laſco Palatino Siradienſi, viro præter ſtẽmatis nobilitatem ſapientia ac doctrina, multiplicíq; rerũ vſu illuſtri innotuit. Cui nil antiquius fuit, quam Regem exulem humaniſſime accipere, eiq; opes omnes ſuas, ac ſingularẽ induſtriam ad recuperandum regnũ offerre. Inter quos tandẽ de hoc conuenit, auxilium eo rerum ſtatu vnius So-

Laſci conſilium de patrocinio Turcico implorando Vngariæ & toti Reip. Chriſtianæ exitioſum.

lymanni Turcarum Imper. implorandum eſſe, qui ſupplicis preces minime aſpernaturus eſſet, ſi ſe clientẽ eius, beneficioq; ipſius regnaturum profiteretur. Videbat.n. Laſcus, Solymannum elati animi Principem illuſtrandi ẽ nominis ſui occaſionẽ neutiquam neglecturum. Quod conſilium vt Ioanni exuli maximo futurũ vſui videbatur, ita Vngariæ totiq; Reipublicæ Chriſtianæ ſumme exitioſum fuit. Nec multo poſt Laſcus, legatione ſuſcepta,

Laſcus à Ioanne Rege ad Turcam legatus.

Conſtantinopolim petit, quo vbi peruenit, aditu ſibi largitionibus ad purpuratos, quos illic Baſſas vocant, & præcipue ad Lufftibeium & Ebraimum (qui Baſſarum Princeps regiiq; ſigilli cuſtos erat) & per hos ad ipſum Solymannũ patefacto, ab eodem virum Chriſtianum ad colloquiũ minime admittere ſolito, ad eoſdem Baſſas remiſſus fuit. Summa petitionis fuit, vt Io-

Summa legationis.

annes à Ferdinando quorundam Vngariæ procerum perfidia regno exutus in regnum reduceretur, beneficiarius & cliens Solymanni perpetuo futurus. Ioannẽ in publico Vngarorum omnium conuentu legitime Regẽ appella-
„ tum, & ex antiqua regni conſuetudine coronatum fuiſſe: nunquam, ſi in tu-
„ telam reciperetur, tanti beneficii memoriam ex animo depoſiturum, Soly-
„ man-

mannumque quoad viueret, conſtanti fide cultuque proſecuturum, eique tributa clientelę nomine quotannis perſoluturum eſſe. Quod ei non ſolum ſumme futurum ſit glorioſum, ſed etiam maxime vtile, vt qui beneficiarium Regem habere vicinum potius cupere debeat, quam Ferdinandum Bohemorum Regem, qui Caroli Cæſaris fratris & Germanorum potentia opibuſque fretus bellum ei illaturus potius, quam ſua defenſurus exiſtimari poſſit. Ad ea non difficilem ſe præbuit Solymannus, glorię potentięque auidus, qui Ioannis preces admiſſurum ſe ea lege reſpondit, ſi, quæ ab eo poſtulaturus eſſet, præſtaret, fidemque datam tueretur. Ferdinandus interim Vngariæ regnum ſibi contra Turcæ vim ſtabiliendum exiſtimans, Solymanni amicitiam petere decreuit, ratus, ad eam facile eum pertrahi poſſe, ſi ei ius, quo legitimus eius regni hęres ſit, probaſſet ſuum. Ad quod legationis munus delegit Ioannem Oberdanſcum Vngarum, quem ſplendido exornatum comitatu, muneribuſque Baſſis exhibendis inſtructum Conſtantinopolim ablegat. Oberdanſcus Conſtantinopolim vbi perueniſſet, licet à Solymanno comiter acceptus, patienterque in conſeſſu purpuratorum auditus fuiſſet, duro tamen & ſuperbo cum reſponſo fuit dimiſſus. Reſpondit enim Solymannus, Ferdinandum induciis magiſque amicitia ſua indignum videri, qui alieni iuris regnum inuaſiſſet, cum eius iura antiqua, quæ obtenderet, ſua de Ioanne victoria reportata plane obliteraſſet, tantiſque etiam iniuriis ſe ab illo affectum eſſe, vt eum in gratiam recipere nonniſi violatis maiorum ſuorum inſtitutis queat. Ideoque ſibi propoſitum eſſe contumeliam acceptam armis vindicare, Vngariamque tanta armatorum multitudine iterum ingreſſurum, vt Ferdinandus in ipſa quoque Germania non ſit tutus futurus. Quo reſponſo legatum præpropere Conſtantinopoli abire iuſſit. Oberdanſcus Viennam reuerſus, omnia, quæ de Solymanni aduentu regiis præſidibus referebat, conficta ab ipſo credebantur, nemine Germanorum ei aſſenſum præbente. Quare vt eam calumniam effugeret, ad Ferdinandum Regem, qui Spiræ tunc comitiis aderat, profectus, legationis reſponſum à Turca retulit inexpectatum. Quo nuncio non mediocriter Ferdinandus perculſus fuit, vt qui probe ſciret, Turcam, quę eſſet minatus, dubio procul executurum, metuſque eo maior erat cauſa, quod Cęſare fratre bellis Italicis implicito auxilia à Germanis petere non auderet, theſauri quin etiam & Cæſaris & ſui continuis bellis exhauſti eſſent.

Legatio Ferdinandi Regis ad Turcam.

Reſponſum Solymanni inexpectatum.

In Podolia ea æſtate Iaslouiecius & Iſcricius regiarum copiarum duces ad Cameneciam mille equites Tartaros ceciderunt, & Cracouia eodem tempore à porta noua ad ædem Diui Stephani incendio vaſtata eſt, flamma extra mœnia vehementia venti delata, Clepardiam exuſſit. Eo incendio centum circiter regia tormenta, quæ inter muros adſeruabantur, liquefacta ſunt, ſed poſtea Germanorum opificum opera refuſa atque inſtaurata. Sub exceſſum Octobris Prædislaus Lanczkoronius Chmielnicenſis, Oſtaphius Circaſſienſis Præfecti, nec non reliqui agminum ductores, mille ac ducentis equitibus Polonis & Ruſſis coactis ad Oczacouiam arcem Boryſthenis oſtio adſitam excurrerunt. Polonici iuris olim ea arx fuerat, ſed tunc Tauricanorum Tartarorum præſidio tenebatur. Poloni itaque Tartaris cęſis & victis, triginta pecudum millia, & quingentos equos inde abegerunt.

Tartari in Podolia caſi.

Cracouia incendium ingens.

Tartari iterum à Polonis caſi ad Oczacouiam.

Ann.Chri. 1529.
Comitia Petricouiæ.

Primis ineuntis anni diebus Petricouię conuentus à Rege indictus eſt, vbi primum Maſouię proceres in conſilio de regni commodis cum reliquo ſenatu ſententias dixerunt. Poſt longas cum nunciis Prouincialibus diſceptationes à Senatu tandem decretum, vt ad finium Lithuaniæ ac Podoliæ defenſionem contra Turcas, Tartaros, ac Moldauos inſenſiſſimos regni hoſtes, pecunia agreſtibus & oppidanis imperaretur, ad eandemque & Maſſouiæ incolę, qui in regni corpus poſtliminio cooptati fuiſſent, eorumdemque cum Polonis iurium ac priuilegiorum eſſent participes, adſtringerẽtur: qua pecunia milites Podoliam & Ruſſiam ab incurſionibus hoſtilibus tutarentur. Quibus inſuper conſtitutum, vt Ruſſica ac Podolica Nobilitas equis armiſque ſemper inſtructa, ad Tartarorum eruptiones reprimendas, opem ferret. Soluto conuentu Petricouienſi, Rex in Lithuaniam profectus eſt ſub Aprilis decurſum, Regina, Sigiſmundo Augusto filio, & Iſabella liberis comitatibus. Aliquot dieb. poſt Haliczio regni Marſchalco rebus humanis exempto Petrus Kmitha Scepuſienſis & Præmislienſis Pręfectus ſurrogatus eſt. Rex Vilnam vbi venit, febri ardente correptus fuit, adeo vt de vita periclitaretur: breui tamen opera medicorum conualuit. Ea æſtate mille equites Poloni finium Podoliæ defenſioni præpoſiti, præclare aliquid agendi deſiderio incitati, Pontum Euxinum verſus ad Oczacouiam arcem, quam Tauricani Tartari poſſidebant, expugnandam, expeditionem ſuſceperunt, ne Tartaris circa Boryſthenem aliquis ſupereſſet tutus receptus. Infeliciter tunc euenit, vt Aslan Sultanus Tartarus in campis Circaſſiis Tauricanorũ Principis patruelis ſui inſidias declinans Regis Sigiſmundi permiſſu caſtrametari ſolitus, triduo ante Polonorum ad Oczacouiam aduentum, pace cum hoſte patruele tranſegerit, Oczacouia ei tradita. Poloni Aslan Sultanũ Regi fœdere iunctum offendere nolentes, pacis inter patrueles Tartaros factæ interim ignari, trecentos Aslan Sultani Tartaros, quos Tauricanos eſſe arbitrabantur, in campo deprehenſos trucidarunt, totidemque aut pluribus alibi cæſis. His Poloni ſucceſſibus elati, ad Oczacouiam curſu directo, primum tria circiter equorum millia, qui in campo & paſcuis libere verſabantur, Tartaris abduxerunt. Aslan Sultanus iis auditis, ad Iaslouiecium copiarum Polonicarum ducem miſit caduceatorem, indicatum, Aslan Sultanum Sigiſmundo Regi amicum & ſocium mirari, cum Poloniæ prouincias ab incurſionibus aliorum Tartarorum ſumma fide ſit tutatus, ab eius equitibus aliquot centenos ex ſuis interfectos, equoſque, quos ad regium miniſterium aleret, interceptos. Orare, equos reſtituendos curet, ne culpa eius, qui acerrimus regni Polonię militum defenſor contra Tartaros hoſtes fuerit, infeſtiſſimus Polonis eſſe, & iniuriam ſuam armis vlciſci cogatur: monere, vt priuato ſecum colloquio de iniuriis ac damnis illatis ex bono & æquo ſibi ſatisfaciat. Iaslouiecius eo perterrefactus nuncio, quod Aslan Sultanum Regi fœdere iunctum læſiſſet, metuens Regis indignationem, ſi ad eum delatus eſſet, Sultano reſpondit Aslan Sultanum amicum & confœderatum Regis ſui iniuria damniſque à Polonis affectum eſſe, ſummopere dolere, Errore factum, putantibus, Sultanum procul inde abeſſe, quoſque in campis reperiſſent Tartaros, non ipſius, ſed Tauricani Principis fuiſſe milites Regis ſui hoſtes: petere, quicquid ignorantia ad illum eſſet, ſibi ignoſci. Equos, qui abducti eſſent, paratum ſe reſtituere, permittereque Tartaris, vt equos ſuos ipſimet repetant. Aslan eo reſponſo lætus, protinus equos abducendos curauit, Iaslouiecio ſpe ineundæ amicitię atque ſocie-

Polonorum excurſio ad Oczacouiam.

electatis ad ſe Oczacouiam inuitato, cum à Tartaris, quib. equos vltro reſtituerit, nil hoſtile ei metuendum eſſet. Iasloniecius nil fraudis ſuſpicatus, licet plerique ex ſociis blandæ Sultani orationi non temere fidem habēdam ſuaderent, ad Aslan Sultanum Oczacouiam ſe contulit. Ad quem cum veniſſet, Tartari conſcenſis ſubito equis, Polonos nil hoſtile ſuſpicantes impetu facto circumuentos ſagittis impetierunt. Conſtiterunt aliquandiu Poloni immoti, ſcutis duntaxat ſagittarum multitudinem excipientes. Confeſtim Aslan Sultanus vim fieri Polonis videns, Scythica ſuccinctus pharetra aduolat, prælīū diremturus, & per confertos Tartaros irruens, magno clamore eos à certamine auocare conatur, ſerio ne, an ſimulate incertum. Verū Sultanus cum ſuos non poſſet abſtrahere, aut certe videretur, ſeceſſit, Tartarique Polonos certatim adorti ſagittis confecerunt. Poloni, quid agendum abſente duce, incipites in fugam per vaſtos campos ſe effuderūt, Ruſſis, qui Polonis coniuncti erant, primum fugientib. Quo viſo Tartari Polonos inſecuti complures trucidarunt, multos ceperunt, qui postea ſoluto redemptionis precio in Poloniam reuerſi ſunt. Stanislaus Pileczius, vbi omnes in fugam tuere vidit, deſperatis rebus equi pernicitate hoſtium manus euaſit. At Hieronymus Latalſcius viriliter cum Tartaris aliquandiu præliatus, turpe fugere cenſens, à Tartaris captus eſt. Vbi aliquandiu ſeruire coactus à Ioanne fratre Epiſc. Poſnanienſi numerato lytro liberatus eſt. Aslan Sultanus, vt facto ipſo probaret, eam ſe inuito ſtragem paſſos Polonos, Iaslouiecciū, qui ad eū ſub fide publica venerat, dimiſit. Calamitatis illius culpa Iaslouiecio adſcripta fuit, φ nimis facile Tartaro credēs, redditis equis, eius fidei ſe permiſiſſet. Qui ſi māſiſſet. Poloni procul dubio licet numero inferiores, equis tamē, armis, & virtute lōge ſuperiores, omnem hoſtilem à ſe iniuriā propulſaſſent. Clades hac accepta die Auguſti 3. quo tempore ad Bugum fluuium & Socalum aliquot annis ante cum Tartaris infeliciter fuit pugnatum.

Poloni à Tartaris circumuenti & caſi.

Cladis culpa Iaslouiecio adſcripta.

Hoc ipſo anno Turcarum Tyrānus Solyman. ingentib. copiis maximoq; apparatu Budā contēdit. Quo cū veniſſet, Ioan. Vngariæ Rex ipſius beneficiarius inſigni procerū comitatu ſtipatus, Laſco etiā comite, ad Tyrannū honoris agendarūq; gratiarū cauſa, qui eum clientela dignatus fuiſſet, obuiā proceſſit, dextræq; oſculo eū patronū ac vindicē libertatis ſuæ agnoſcere eſt teſtatus. Solyman. nōnihil è puluino adſurgēs, graui ſed amico vultu dextrā ei porrexit, fidei amicitiæq; pignus, teſtatus, nil ſibi optatius à Deo cōtigere, q̃ ſi miſeris indigna ab hoſtib. perpeſſis ſuccurrere poſſit. Itaq; bono animo ſit, oīa n. ſe, quæ eo bello hoſti erepturus eſſet, ei cōceſſurū. Budēſes aduentātis Turcæ fama perculſi, ferme oēs in finitimas vrbes Strigoniū, Albā regiam, & Poſoniū profugerūt. Itaq; Buda deſerta potitus, arcē cū Germanico præſidio oppugnat, Turcæ actis cuniculis fundamēta ſubruere moliti, vt ſuppoſitis ignib. arcē excinderēt. Præſidiarii viā elabēdi nullā vidētes aliā, de deditione cū Turcis agitāt. Præerat arci Thom. Nadaſtus Vng. is milites cū hoſtib. trāſigere prohibet, perfidiæ ignauiæ eos accuſās, ſuppliciūq; ni extrema quæq; adeāt, cōminatus. Verū vbi ex dilabētiū Turcarū ſpecie corruiturā turrim præuiderēt, metu cōſternati Nadaſtū aduerſantē in vincula cōpingūt, cūq; hoſtib. de abitu paciſcūtur. Itaque 70. circiter ex pacto cū ſarcinis Poſoniū abituri exeūt. Tyran. de eorū perfidia & Nadaſti fide ac cōſtātia edoctus, trucidari oēs iubet: Nadaſtū vero ſtipēdio ad ſe inuitatū, cū abnueret, clemēter dimittit. Inde Viēnā mouet Budę relictis Io. Rege & Lud. Gritto cū 5 peditū ac 3. equitum

Expeditio Turcæ in Vngariam.

Qui

Buda potitur.

Inde Viennam petit, eamque obſidet.

equitum millibus. Loca ad Danubiũ ſponte ſe ei dediderunt, de quibus Strigonium, Altenburgum, Plintenburgum, Comora, munitiſſima caſtella, quæ, ſi, qua par eſt fide ac fortitudine, reſtitiſſent, Turcarum impetum remorari potuiſſent, dum Ferdinandus Rex copiis coactis aduerſum hoſtem veniſſet: imprimis, ſi Archiepiſcopus Strigonienſis ſui & nominis & officii immemor arcem ſtrenue tuendo dierum aliquot moram Tyranno obieciſſet. Tyrannus igitur locis illis omnibus in poteſtatem ſuam redactis celeriter iter Viennam conuertit, eoque exeunte Septembri venit. Inſperato hoſtis aduentu Viennenſes quidem perterrefacti, vrbem tamẽ, omnib. defendendam viribus decreuerunt. Itaque ſuburbiis, ne præſidio hoſti eſſent, incenſis hoſtem intrepide expectarunt. Inde agitata ſunt de hoſte propulſando conſilia, diſpoſitiſque in mœnibus tormentis, & foſſis aliiſque operibus aggeſtis vrbis cuſtodia per ſtationes diuiſa eſt. Tum vero commodum Philippus Palatinus Rheni centum equitibus mature Viennam ingreſſus, vrbis partem, qua Vngariam vergit, propugnandam ſuſcepit. Sicque reliqs ducibus certæ vrbis partes defendendæ fuerunt commiſſæ. Dum hæc intus magna cura aguntur, hoſtiles copiæ ad mœnia obequitantes apparuerunt, in quas Viennenſes egreſſi, non ſemel cum victoria redierunt. Interim hoſtilis exercitus præcurſores aſſiduis Viennenſes incurſionibus vexabant, cum quibus præſidiari equites congreſſi quoſdam ceperunt, occiſorum capitib. in vrbem relatis. Haud multo poſt quingenti equites Viennenſes porta ad Vngariã effuſi cũ Turcis concurrunt, vbi Viennenſes repulſi tres cæſi, & ſeptẽ capti ſunt, inter quos & Comitis Hardecii vexillifer Chriſtoph. Czedlicius eques Sileſius. Hi ad tyrãnum adducti, poſtquam eos examinaſſet, ac de vrbis ſtatu cognoſſet, Czedlicium veſte acu picta auroque intertexta donatum cum cæteris captiuis, tribus aureis ſingulis donatis, in vrbem remiſit. Per hos Viennenſibus æquas conditiones, ſi deditionem facerent, proponẽdas curauit. Cæterum obſeſſa eſt Vienna ſub Septemb. exitum a qua terraq; tantis Turcarum copiis, vt ex D. Stephani turre caſtrorum finem proſpicere nemo potuerit. Præcipua eius potiundæ ſpes in cuniculis erat: quos locis commodis plurimos ſub terram tentari, & ſulphure, bitumine, ac puluere tormentario compleri iuſſerat, vt igne ſubiecto militem muros defendentẽ per munitiones ingenti ruina patefactas in vrbem immitteret. In vrbe interim è proditorib. tormentis ſubiecti faſſi ſunt, ſe vrbis ædificia incendere poſſe licitos, vt, dum intus ad reſtinguendum concurreretur incendium, Turcæ foris nudata præſidiis mœnia occuparent. Hoc molimine deprehenſo, obſeſſi alacriores facti longe maiore, qnam ante, diligentia excubias egerunt. Sed maior à cuniculis metus imminebat: cum ecce è Turcis quidã ſub ipſis mœnibus ſponte ſe obtulit, & in vrbem perductus multarum rerum, tũ imprimis, qua parte murus ſuffoderetur, indicium fecit. Id obſeſſi ſecuti, qbuſcunq. locis hoſtiũ operæ cuniculos tẽtabant, die noctuq. ſuos in cõtra fodiẽdi opere cõtinuere: atque ita doli deprehẽſi, & hoſtiũ machinæ eluſæ. Quicquid n. ab hoſtib. illuc congeſtũ fuerat, id milites obſeſſi cõtra ductis cuniculis aut vi abripuerũt, aut aſtu aſportarũt: hoſtes vero, qui ſe in cuniculos illuc abſconderant, aut expulerunt, aut interemerunt. Cum igitur hanc rationem parum proſpere ſibi procedere Turca animaduerteret, corona vrbem inuadere decreuit. Quadrifariã ergo diuiſo exercitu vrbẽ continuato prælio oppugnare, foſſores interim in auerſiſſima munitionũ parte cuniculos agere iubet,

Philippus Palatinus Rheni Viennam ingreſſus.

iubet, vt ſic perpetuis laboribus exhauſti milites Chriſtiani vel loca deſerere cogerentur, vel à ſuffoſſionibus armis & pugna arcerentur. Nec id fruſtra fuit. Dum enim ſumma contentione tormentorum glandibus eminus certatur, murus tribus locis ſuffoſſus, & puluere incenſo diſruptus ſatis commodum oppugnantibus aditum præbere videbatur. Vnde ingenti ſublato clamore per ruinas magno conamine irrumpentes Turcæ impreſſionem fecere. Chriſtiani vero ſuperſtantes omni telorum genere irruentium impetum ſuſtinere, contis atque haſtis aduerſos excipere ac deturbare, dum dirutam muri partem, vt res ferebat, ſarmentis ac trabibus reficere poſſent. Tentata per aliquot dies infeliciter oppugnatione, hoſtes tandem ita elanguerunt, vt nec minis, nec fuſtibus ad muros inuadendos ſe paterentur cogi: ad foſſam vero adacti, quaſi attoniti illico reſilirent. Sed & obſeſſis diuturno labore defatigatis etſi ceſſatio hæc ingrata accidebat, tamen magno in metu verſabātur. Certum enim erat, Turcam, antequam infectis rebus diſcederet, extrema tentaturum, & quandó hactenus oppugnationibus aperitis nil profeciſſet, per cuniculos in vrbem euaſurum, ac repēte obſeſſos oppreſſurum. Dum hæc fiunt, Ferdinandus Rex & Fridericus Princeps Palatinus, qui in comitiis Spirenſibus exercitus imperator deſignatus, & ſubito Turcarum aduentu excluſus Crembſii reſederat, potenti cum exercitu venerunt. Quo cognito, hoſtis territus obſidionem ſoluit, ac Conſtantinopolim redire conſtituit. Quod conſilium non hoſtes tantum, verum ſuos quoque celauit, milites corpora curare, arma expedire, atque deinde, vt primum claſſicum audiret, adeſſe iuſſit. Omnibus ita ad oppugnationem præparatis, cum Turcæ ſerio rem agi exiſtimantes ægre tremulis manibus arma retinerent, vix tentata tunc oppugnatione incenſis ſtatim prima ſub vigilia caſtris profectionis ſignum dant, captiuis omnibus miſerandum in modum trucidatis. Interim dum hoſtis magna copiarum parte prægreditur, Ebraimus, penes quem ſumma erat rerum, mane inſtructis ordinibus in aciem eduxit: cum aliquandiu in procinctu ſtetiſſet, Chriſtiani vero inſidias veriti mœnibus ſe continerent, & ipſe ſubſecutus eſt. Placuit interim vtriſque, vt de captiuis permutandis ageretur, qua in re Turca fidem ſic ſatis ſeruauit: ſuum vero diſceſſum ita excuſauit, vt diceret, ſe non ad vrbes occupandas, ſed Ferdinandum prælio laceſſendum in Auſtriam deueniſſe, eoque iam fruſtra multos dies expectato domum iam redire, breui reuerſurum. Chriſtiani cognito hoſtis diſceſſu inſtructa acie vrbe egreſſi ſolidū diē in armis ſteterunt, cum hoſtis nullus compareret, in vrbem regreſſi ſunt. Atque ita obſidio hæc ſoluta, & propugnaculum Germaniæ celeberrimum opera ſecundum Deum inprimis Principum Palatinorum ſeruatum aſſertumque. Solymannus Budam cum rediiſſet, Ioannem Vngariæ Regem conſtituit, eumque amicum & beneficiarium diplomate ſolenni appellauit, adiuncto eiL. douico Gritto, vt eius conſilio vſus, quæ ad regnum confirmandum neceſſaria forent, ordinaret. Nec multo poſt metu ingruentis hyemis, & inualeſcentis magis magiſque frigoris, iumentis, camelis præſertim ſumme infeſti in Thraciam reuerſus eſt. Menſe Octobri eiuſdem anni Sigiſmundus Auguſtus Regis filius à Proceribus Lituanis in magno Lituaniæ Ducatu patri ſucceſſor, ſolenni ceremoniarum pompa deſignatus & creatus eſt. Inde Rex in Poloniam redux regni comitia Petricouiæ habuit, in quibus ab Ordinibus regni de filio in Regem eligendo obtinuit conſenſum, licet non ...

Ferd. Rex & Fridericus Palatinus Rheni contra Turcam.

Vienna obſidio ſoluitur.

Ioānes Vng. Rex à Turca conſtituitur.

Sig. Auguſtus M. Dux Lituaniæ deſignatus.

Comitia Petricouienſia.

ne difficultate, quod nullius frugi futurum, & Rempublicam turbaturum nonnulli dicebant. Hic etiam defenſionis cauſa contra barbaros ad militem conſcribendum pecunia agrorum colonis & oppidanis imperata eſt.

An. Ch. 1530.

Sig. Auguſtus Cracouiæ inauguratur.

Poſt initium vero anni, qui proxime ſecutus eſt, Rex è comitiis Petricouienſibus Cracouiam rediit. Quo etiam regni proceres confluxerunt ad Sigiſmundi Auguſti inaugurationem, quæ menſe Februario peracta eſt à Ioanne Laſco Archiepiſcopo Gneſnenſi. Eam celebritatem cohoneſtauit Dux Pruſſiæ cum fratre Vilhelmo Marchione Brandeburgenſi: Archiepiſcopus Gneſnenſis nouem cum Epiſcopis. Palatini item & Caſtellani complures. Aderant & Nobilitatis internuncii atque ciuitatum. In hoc conuentu Rex cum Regina regni Ordinibus cauit,

Ducis Pruſſiæ poſtulata.

non teneri eos obedientiam Regi iuueni præſtare, donec adultior factus priuilegia iuraque eorum iuramento confirmet. Hic etiam Dux Pruſſiæ propoſuit de loco in Senatu regni ſibi concedendo & de voto ſuffragioque in Regis electione ferendo, quod ſibi competere perſuaſum habebat, ac de nouo Pruſſiæ Magiſtro nuper à Cæſare in comitiis Auguſtanis creato, ne quid detrimenti Reſpublica Polona propter Pruſſiæ mutationem accipiat. Prius ad proxime futura comitia reiectum etiam, in quibus totius regni iura corrigenda. De nouo autem Pruſſiæ Magiſtro mandatum eſt Ioanni Dantiſco Sigiſmundi Regis Oratori in aula Auguſta, vt inibi negotii ſatageret, ne ob id Polonia Pruſſiaque periclitetur.

Catianerus Ferd. Regis exercitus dux arcem Nedeciã in Scepuſio oppugnat.

Sub id tempus Ioannes Catianerus Ferdinandi Regis copiarum dux tredecim Polonicæ ditionis in Scepuſio oppidis iniurioſe tractatis Nedeciam arcem oppugnauit, vicinia tota direpta. Quam iniuriã etſi proceres nonnulli, vt Rex armis vindicaret, ſuaſores erant, maluit tamen ad Ferdinandum Regem literis de Catianeri violentia, ditionibus ſuis illata, conqueri, poſtulauitque, audaciam hominis tempeſtiue coerceret, ne ex parua ſcintilla magnum, vt ſæpe fit, oriatur incendium.

Rex Pol. de trãſactione inter Ferd. & Ioannem Reges allaborat.

Interim Rex de tranſactione inter Ferdinandum & Ioannem Reges per legatos allaborauit. Cum Ioanne quidem per Sebaſtianum Opalinium regni Secretarium. Cum Cæſare & Ferdinando Rege per Dantiſcum. Firmioris vero pacis tractandæ arctioriſque neceſſitudinis cum iiſdem contrahendæ gratia Ioannes Latalſcius Poſnanienſis, & Andreas Critius Plocenſis Epiſcopi, Petrus Kmitha Cracouienſis, Ioannes Tarnouius Ruſſię Palatini, Lucas Gorcanus Caſtellanus Poſnanienſis, & Ioannes Choinius Cracouienſis Archidiaconus Poſnaniam ad conuentum ablegati ſunt. Cui aderant à Cęſare & Ferdinando Legati, Iacobus Epiſcopus Viatiſlauienſis, Sigiſmundus Herberſteinius Baro Auſtiacus. A Rege Ioanne Franciſcus Archiepiſcopus Coloczenſis, Stephanus Verbecius Cancellarius, Hieronymus Laſcus Palatinus Siradienſis, & alii, qui negocium hoc

Induciæ annuæ inter Reges Vngariæ.

pertractantes ad D. Martini, perq; aliquot hebdomadas fruſtra laborantes inducias ſaltem annuas inter Reges pacti ſunt, & filiam Ferdinandi Regis Eliſabetham impubem adhuc Sigiſmundo Auguſto impubi etiam deſponſarunt.

Comitia Imp. Auguſtæ Vindelicorum.

Circa idam tempus comitia Imperii Auguſtæ Vindelicorum celebrata ſunt,

Duci Pruſſ. mouet litem nouus Ordinis Magiſter.

vbi Alberto Pruſſiæ Duci nouus Odinis Magiſter Valterus Cronebergius litem mouit, quod Pruſſiæ Magiſterium feudumq; in Ducatum hæreditarium Ordinis ſociis in Germania inconſultis conuertiſſet, eoque nomine eum ad Cæſarem ac tribunal Imperii citauit. Quum vero non compareret, à iudicio Imperiali ſolẽni ritu ſub dio promulgata ſententia proſcriptus

ſcriptus eſt. Qui cauſam ad Regem per Oratorem defert patrocinium opemque eius implorans. Ei à Rege reſponſum, miſſurum ſe ad Cæſarem legatum, quo efficiat, ne in poſterum Dux ad iudicium extraneum euocetur, nec de cętero moleſtia ipſi exhibeatur, Cęterũ ad citationẽ de Regis cõſilio reſpondendum viſum eſt per oratorem Ducis eo mittendum, non agnoſcere ſe, rebus ſic immutatis, præter quã Regis Poloniæ præcipui ſui magiſtratus, iuriſdictionem aliam, & vt inhibitionem regiam ibidem repræſentet.

Dux Pruſſiæ à Iudicib. cameralib. proſcriptus. A Rege Pol. opem implorat.

Vere ſubſecuti anni adulto deceſſit Ioannes Laſcus Archiepiſcopus Gneſnenſis, vir conſilii magni, eloquentiæ ſingularis, qui cum primum Prępoſitus Scarbimirienſis, ac in Cancellariæ munere probe exercitatus fuiſſet, ad ſummam Cancellarii dignitatem aſcendit, tandem Archiepiſcopam Gneſnenſem fructũ virtutis & laboris ſui vberrimum conſecutus. Concilio Lateranenſi Romæ interfuit, ac legationis perpetuæ honorẽ à Pontifice Leone decimo ſuis in archiepiſcopa Gneſnenſi ſucceſſoribus obtinuit. Ei Matthias Dreuitius Epiſcopus Vladislauienſis ſufectus. Vladislauienſem vero Epiſcopam Ioannes Karnkouius Premislienſis, Premislienſem Ioannes Choinius Regis Secretarius adeptus eſt. Quas electiones arbitrio Regis factas Clemens ſeptimus Pontifex approbauit. At que eodem tempore literæ, ſeu (vt alias vocant) Breue Regi allatum eſt, quo eum, vt ad generale Concilium propediem celebrandum ſuos deſtinaret legatos, ad religionis controuerſias, quibus Germania plena erat, conciliandas, hortabatur.

An Ch. 1531.

Io. Laſci Archiep. Gneſnenſis obitus.

Epiſcoporũ ſucceſſiones

Breue à Põtifice ad Regũ Pol. miſſum

Haud multo poſt calendis Auguſti Cometes apparuit, quo tempore mille ducẽti equites Poloni Neſtro fl. ſuperato Moldauos, qui in Pocucia ditionis Polonicę prouincia præſidiarii erant, adorti, vno alteroq; prælio commiſſo, hoſtibus victis fugatiſq; Pocuciam poſtliminio regno Poloniæ adiunxerunt. Eam victoriam cõſecutus Ioannes Tarnouius exercitus dux haud procul à Guoſdecia arce cum ſex Moldauorum millibus ita conflixit, vt magna ſtrage patrata Guoſdeciam exturbatis Moldauis recuperarit, ac Polonorum præſidio impoſito munierit. Inde paucos poſt dies retro abeunti Tarnouio nunciatum eſt, Petrum Moldauiæ Palatinũ cum ingenti duũm & viginti milliũ exercitu multiſq; tormentis celeriter aduentare, iamq; Polonię fines ingreſſum haud longe caſtra metari. Tarnouius vero quatuor ſolũ habebat millia equitũ ac peditum, quę copię cũ hoſtili exercitu cõparatę admodum exiguæ erant, plurimorũq; iudiciũ erat, hoſte non expectato tormentiſq; relictis ilico Haliciã verſus abeundũ, hoſtẽq; frementem eo modo ludificãdum. At Tarnouius imperterriti animi vir, abſit vero, inquit, vt tormenta regia fidei meæ concredita vnquam deſeram, hic hic gradum ſiſtere oportet, & cum Moldauo omnes etiam ſuas vires adducẽte prælium cõmittendum, & aut vincendum, aut maſcule occũbendũ. Eo Tarnouii reſponſo Poloni ad cõflictũ animati, caſtra perpetuo carrorũ munimento vallare cœperũt, peditibus ſcloperariis ante currus collocatis: equitibus grauis & leuis armaturæ medius fuit datus locus. Tarnouio ordines obequitãte, & animo ſe milites firmãte ad operã ſtrenue nauãdã, Moldauus ingẽti belli apparatu ac maiorib. copiis appropinquat, caſtris ex aduerſo Polonorum metatis, & tormẽtis circiter 50. lõgo ordine diſpoſitis, de hoc ſolo anxius, ne Poloni copiarũ ipſius magnitudine cõſternati fuga elaberẽtur, ideoq; copias omnes turmatim diuiſas circa Polonica caſtra conſiſtere iuſſit. Cœptũ inde fulminari tormẽtorũ horrendo fragore ac boatu, horiſq; aliquot in caſtra Polonica

Cometes.

Pocucia à Polonis recuperata.

Ex Moldauis victoria reportata.

Palatini Moldauiæ in Poloniæ fines ingreſſus.

Poloni caſtra carrorũ munimento vallant.

Moldaui caſtra ex aduerſo Polon. metati.

fuit detonatum, multo maiore Moldauorum ſtrage quam Polonorum,
qui peritiores habebant tormentarios magiſtros, deſtinatiſque ictibus
Moldauos feriebãt: pedites etiam ſclopetarii extra curruum vallum diſpo-
ſiti innumeros interimebant. Quorum clade territi Moldaui pugnandi ar-
Moldaui re-troceduut. dore elangueſcente retroceſſerunt. Eo viſo Tarnouius equites in hoſtem
impetum facere iuſſit: quos irruentes Moldaui præſenti animo manuque
excepere. Certatum eſt vtrinque acriter plurimis cadentibus, Tarnouio
rem viriliter agente. Qui, cum pugnatum per duas ferme horas ancipiti
marte fuiſſet, vniuerſas copias in hoſtes per alteram caſtrorum viam immi-
ſit, in quos tormenta non ſine ſtrage detonuerunt. Moldaui violentum Po-
lonorum impetum cum ſuſtinere non poſſent, paulatim pedem retule-
runt, tandemque in præcipitem fugam ſunt acti: quos fugientes inſecuti
Poloni cædem in fuga ingentem ediderunt. Moldauus in colle proximo
exitum expectabat, qui vbi ſuos fugere conſpexit, & ipſe in fugam ſe conie-
cit. ac niſi perniciſſimo equo vectus fuiſſet, in Polonorum ſtrenue perſe-
Moldaui fu-ga. quentium manus incidiſſet. Caſtra hoſtium direpta, tormẽta omnia capta.
Hanc celebrem Poloni de Moldauis victoriam ad Obertinum reporta-
Moldauorũ clades ad O-bertinum. runt die Auguſti viceſima quarta, nocte, quæ præceſſit conflictum, cometa
clarius ſolito apparuit, & altera à victoria die diſparuit, quę res portento vi-
ctoriam Polonorum de Moldauis, & horum cladẽ inſignem ſignificante
non caruit. Cecidere eo prælio Moldauorum quatuor millia, capti ſupra
quadringenti, inter quos fuere ſcrinii Magiſter, & familiæ præfectus. Hos
omnes & tormenta circiter quadraginta octo Tarnouius ad Regem Cra-
couiam perduxit, eiuſque pugnæ hypotypoſin eleganter depictam ad po-
ſteritatis memoriam in templo dicauit. Poſt pro re contra Moldauos au-
ſpicato geſta in templo arcis Deo gratiis actis tria præcipua vexilla milita-
ria Palatini Moldauiæ & gentis Valachicæ ad D. Stanislai tumulum fuerunt
defixa. Tarnouio pro re bene geſta Rex in ſignum ſingularis gratiæ bino-
rum groſſorum in manſum contributionem decreuit publicam, qui honos
antea nulli fere contigit. Exinde Moldauus tanta clade accepta aliquandiu
conquieſcere viſus eſt, ita tamen, vt Moldaui à latrociniis nil ceſſarent, nec
à Tranſiluanis, vel ipſis quoque Tranſalpinis gentis ſuæ finibus abſtine-
Moldaui in Pocuciã ir-ruptio. rent: ſed inueterato quodam & clade ea exacerbato odio Polonis infeſti,
in eandem Pocuciam irruendo prædandoque eam ſæpe infeſtarent. Qui-
bus de cauſis Rex, ne ſemper aduerſus repentinas incurſiones exercitus iu-
ſtus magnis impenſis cogendus eſſet, inuadendæ ac delendæ potius inqui-
etæ gentis conſilium cepit. Nil tamen ante conandum ratus, quam ani-
Regis Sigiſ. ad Turcam legatio. mum Solymanni Turcici Tyranni exploraſſet, quod Petrus, Valachique
in ipſius clientela eſſent. Itaque Conſtantinopolim ad Solymannum Iaco-
bum Vilamouium miſit, per quem ei ſignificauit, ingentes Valachorum
copias à ſe profligatas, & Pocuciam recuperatam eſſe, orans inſuper, Mol-
dauo, cum eius eſſet vectigalis, mandaret, Polonię prouincias armis ne ve-
xaret, ſed intra ſuos fines ſe contineret: ſe nuper ea tantũ pœna, in quam illi
temere armis ſumptis incurriſſent, contentum fuiſſe, cum miles ſuus facile
Turca reſpõ-ſum. perſequendo victoriam, ac in intima Moldauiæ penetrando profligatos ad
internecionem delere potuiſſet. Turca Regi de illuſtri victotia gratulatus,
Ottomanios, reſpondet, conſueuiſſe clientes ſuos, qui ipſorum maieſtatem
imperiumq; obſeruarent, ab iniuriis aliorum vindicare, in eoſdem humani
iuris-

iuris oblitos delinquentes grauiter animaduertere: ideoque Regem Poloniæ hunc ab ſe amicitiæ fidelis fructum percepturũ, vt nullo ſuo cum labore ac periculo Moldauum, qui tot modis punitus non ceſſaret, pœna affectum audiat. Eueſtigio legatum ad Moldauum miſit, iubens eum cum Rege pacem colere, & à Polonia vexanda abſtinere, arma & exitium, ni obtemperaret, interminatus. Cæterum quia Moldauiæ Palatinus illata à Polonis clade minime conſternatus bellum redintegraturus ferebatur, iniunctum etiam equitum præfectis, qui in Pocucia arcium defendẽdarum cauſa relicti erant, vt in Moldauiam incurſionem facientes ferro ignique omnia vaſtarent. Quod cum aliquoties feliciter magna inde abacta præda feciſſent, vnus ex equitum præfectis cum ala equitum in inſidias cum præda dilapſus, in hoſtium venit poteſtatem. Ioannes Vngariæ Rex eius gentis miſertus, Ioannem Statilium Epiſcopum Tranſyluaniæ ad Moldauiæ Palatinum miſit, eique vt à Poloniæ Rege pacem peteret, ſuaſor fuit. Moldauus belli infelicis ac damnorum, quibus à Polonis afficiebatur, pertæſus, Regis Vngariæ interceſſione à Sigiſmundo Rege inducias anni vnius petere, tormentaque aduerſo prælio capta repetere decreuit, poſtea cum eo de pace tractaturus. Vngariæ Rex poſtulatis Moldaui ſatisfacere, rebuſque eius conſulere cupiens, Franciſcum Præpoſitum Albenſem ſiue Tranſyluaniæ ad Sigiſmundum Regem ablegauit, qui per Moldauiam itinere ſuſcepto Petrum Palatinum ad inducias à Poloniæ Rege petendas, & oratores cum eo mittendos Regis ſui nomine iterum cohortatus eſt. Moldauus perſuaſioni Vngari aſſenſum præbens, literas, quibus tormenta bello capta ſibi reſtitui, & inducias annuas fieri petiit, ad Poloniæ Regem dedit. Legatus Vngariæ Regis Cracouiam vbi peruenit, Regis ſui, Palatini Moldauiæ, & Ioannis Statilii Tranſiluaniæ Epiſcopi literas Regi reddidit, induciaſque Palatino obtinuit. Hoc anno Rex non ſolum à Turcis, ſed etiam à Tartaris Tauricanis gente ex rapto viuere adſueta pacem habuit, nõ illorum voluntate, ſed Turcici Tyranni mandato, qui bellum eis fuit comminatus, ni à Polonia infeſtanda abſtinerent. Etſi vero Tartari Podoliam ac Volyniam nonnunquam incurſabant, damna tamen non admodum magna inferre, à regio præſidio facile propter ipſorum paucitatem repulſi, potuerunt.

Io. Regis Vng. legatio ad Regẽ Pol. & Valachũ.

Induciæ inter Regem Sigiſm. & Moldauum.

Menſe Decembri eiuſdem anni edicta à Rege comitia Cracouiæ, quę in proximi poſt hunc anni menſem Ianuarium finita ſunt. Ibi legati Ducis Pruſſiæ hoc reſponſum acceperunt, qua ad Regis Poloniæ electionem, eſſe legibus & conſuetudinibus regni edictum, ne quiſpiam Principum familia ad electionem admittatur, eo, ne tam ſua, quam aliorum potentia munitus, vel ſeipſum, aut propinquum conſanguineumque ſuperiorem in regnum imponat, intrudatque. Apologiam quod velit Dux Pruſſiæ aduerſus recens creatum Ordinis Magiſtrum euulgare, non conſultum ſibi videri, illa enim ipſa multorum animos offenſum iri præſertim religioni Romanæ addictorũ, & rẽ eſſe potius virorũ doctorum, non Principis. Edidit tamen poſt Pruſſiæ Dux ſcriptum, quo facti ſui rationem explicat, & quemadmodum extrema neceſſitate coactus, & ab imperio deſtitutus, in Regis Poloniæ clientelam conceſſerit, oſtendit. Eodem tempore Poloni equites ex Pocucia in Moldauiam irruptione facta regionem incautius depopulantes, improuiſo à Valachis ad Tiraſoucę profligati ſunt, ducentis circiter peremptis & captis, reliquis fuga dilapſis. Nec ita multo poſt Aslan Sultanus Tauricani

Comitia Cracouiæ.

Reſponſum Duci Pruſſiæ datum.

Poloni à Moldauis profligati.

Aslan Sultanus Tar-

arus à Tauricanis victus.

in Circaſſiã arcem ſe recepit.

Legatio illius ad Regẽ Pol.

A Ludou. Gritto legatus ad Regẽ.

Principis frater tranſmiſſo Tanai in Tauricam ingentibus cum orientalium Tartarorum auxiliis expeditionem ſuſcepit, & commiſſo cum Tauricanis prælio victus fugatuſque in Circaſſiam arcem, cui Oſtaphius Regis nomine præerat, ſe recepit, miſſiſque ad Regem Sigiſmundum legatis impetrauit, vt ſibi in littoralibus Boryſthenis aliquot cum equitum alis tuto ſubſiſtere liceret. Cui Rex, vt ſibi beneficio eum deuinciret, munera trãſmittit, quæ tam grato barbarus accepit animo, vt deinceps patris nomine eum ſalutarit, magniſque ſubſidiis poſtea contra Moſcos ei fuerit. Aduenit poſtea ad Regem Præfectus Syliſtriæ à Ludouico Gritto legatus, nuncians, Solymannum Turcarum Imperatorem diſſenſionem Moldauicam ei dirimpiendam cõmiſiſſe, hortatus Regem, vt ex proceribus aliquos ad ſtatũ diem in finib. Moldauiæ eſſe iubeat, idem Petrum Moldauiæ Palatinum Solymanni iuſſu facturum.

Ab Electore Brandeb. & Duce Pom. legati.

Venerunt etiam ſub id tempus Ioachimi Marchionis Brandeburgici Electoris, vt & Barnimi Ducis Pomeraniæ Oratores, queſtum de latrociniis, quæ ex arce Tuczinia in eorum prouincias patrabant. Rex arcis poſſeſſore ad ſe vocato factum exprobrat, qui ex odio illam accuſationem profectam oſtendens iureiurando innocentiam ſuam demonſtrauit, operamque ſe daturum ſancte promiſit, vt latrones aliunde venientes coercerentur, & cum vicinis Principibus pax illibata maneret. Ineunte vere Satkereius Tartarorum Princeps ægre ferens, Aslan Sultanum fratrem hoſtem ſuum infenſiſſimum, quem non multo ante victum ex Taurica eiecerat, ad Circaſſiam Regis Poloniæ permiſſu caſtra metari, neceſſariaque ei ab Oſtaphio illius loci Præfecto, & aliis præfectis regiis ſubminiſtrari, mille quingentis Turcicis peditibus & tormentis quinquaginta à Turcarum Imperatore in auxilium acceptis, ex Taurica inſtructo cum exercitu Boryſthene ad Thauaniam traiecto ad Circaſſiam arcem obſidendam profectus eſt, diſpoſitiſque tormentis violenter eam Turcarum tormentariorum vſus opera concuſſit.

Tartarus frater fratrem oppugnat.

Aslan Sultanus aduentu Satkereii cognito, caſtris ſubito motis, in vlteriore Boryſthenis parte Moſcouiam verſus rei euentum expectauit. Circaſſiam Oſtaphius ſummis oppugnatam viribus maſcule defendit, ſuburbia audito aduentu demolitur, ne incenſis iis arx ex lignea materia conſtructa ob vicinitatem & ipſa incenderetur. Tauricanus arcem ſtrenue à præſidio regio defenſam ſe expugnare non poſſe animaduertens, puluere nitrato iam deficiente, & Turcis peditibus cum multis Tartaris cæſis, Oſtaphium arcis Præfectum ad colloquium fide data euocauit. Qui barbaro non fidendum ratus, obſides ad ſe in arcem mitti primariæ notę tres proceres Tartaros poſtulauit. Iis in arcem miſſis, & cuſtodiri iuſſis, ipſe aliquot hydromellis vaſis abſumptis ad Satkereii caſtra ſe contulit, vbi aliquandiu cum eo humaniter colloquutus, menſæque eius adhibitus, hilari & largiori hydromellis Lituanici potu pacem & amicitiam inter ſe iunctam confirmarunt, poſtquam diebus tredecim Tauricanus in Circaſſiæ arcis oppugnatione fruſtra hæſiſſet. Poſthæc ambo Tartarorum Satkereius & Aslan Sultanus ad Regem miſſis legatis, Satkereius quidem Regi reconciliatus eſt pace facta, Aslan vero Sultano exulanti, & in campis Boryſthenicis oberranti miſſa ſunt munera.

Turca in Vngariam iterũ mouet

In Vngariam ea æſtate Solymannus Turcarum Tyrannus numeroſo exercitu iterato expeditionem ſuſcepit, Viennam, à qua paulo ante ſtrenue repulſus fuerat, expugnaturus. Ferdinandus Vngariæ Bohemięque Rex

Rex certior factus ad eum cum muneribus, ac de pace fœdereque ineundo Oratores miſit, qui in Triballorum ſeu Bulgarorum finibus Tyranno obuiam facti, comiterque ſuſcepti, caſtra ſequi fuerunt iuſſi. Quibus Ratiſponam nunciatis, Cæſar Principeſque Germaniæ non diutius cunctandum rati, conuentum dimiſerunt, ne hoſtis interim accelerato itinere damni aliquid inferret, communi omnium Ordinum ſuffragio Friderico Palatino Principi ob rem bello priori præclare geſtam belli ſumma fuit commiſſa. Qui expeditionem iudicans maturandam, paucorum dierum ſpacio Abudiacum Danubianum peruenit. Vnde ad Cæſarem & fratrem eius Ferdinandum Regem profectus, de belli gerendi ratione cum iis deliberauit, qui ſe cum exercitu in Ialia ac Hiſpania cogendo propediem adfuturos promiſerunt. Eorum mandato inſtructus Palatinus celeribus equis Boiodurum ad Erneſtum Bauariæ Ducem profectus, cui cura ſubmittendi commeatus demandata erat, eum ad officium recte adminiſtrandum ſerio animauit. Illuc Croneburgum digreſſus Viennenſi vrbi præfectos ad ſe vocauit, Cæſaris & Regis Ferdinandi mandata eis expoſiturus, qui cum poſtero die comparuiſſent, de caſtris metandis & communiendis fuit agitatum. Ibi cum hærerent, nunciatum eſt, Turcam numeroſiſſimo, vbi fama ferebat, cum exercitu Vngariam ingreſſum Gunczam oppidum exiguum ad lacum piſcoſum ſumma vi obſidere. Præerat ei arci Nicolaus Iuritſch vir animi præſentis centum cum militibus tantum, qui viginti quinq; dierum ſpacio validiſſimi exercitus acerrimam ſuſtinuerunt obſidionem, quæ tandem hoſtibus ſpe expugnandæ arcis deiectis, Ebraimo Baſſa conſulente, ne potentiſſimo imperatori exigui caſtelli oppugnatio diuturnior aliquid derogaret, ſoluta fuit. Præfecti illius fortitudinem admiratus, ad ſe vocatum, oppido eum illo donauit, præmio rei viriliter geſtæ. Quam etiam donationem Ferdinandus Rex ratam habuit. Vlterius hoſtis progreſſus Carinthiam, Styriam, atque Auſtriam miſere diuexauit. Quem vbi Cæſar prouincias Auſtriacas ferro flammaque depopulari accepiſſet, cum eo prælii aleam experiri conſtituit. Habebat is tum ex Italis, Hiſpanis, Belgis, Bohemis, Morauis item, atque Polonis lectiſſimum exercitum. Ferdinandus Rex de Turcarum immanitate edoctus, Principem Palatinum hortatus eſt, ne impune Turcas graſſari pateretur, qui communicato cum reliquis militiæ præfectis conſilio diuiſis copiis eos paſſim ingenti clade affecit. Turca tanto Cæſaris ac fratris eius Ferdinandi belli apparatu, licet ipſe longe maiorem haberet exercitum, territus, cum menſe fere integro conflictum expectaſſet, vbi Cæſarem & Ferdinandum Regem itinere diei Vienna abeſſe reſciuit, caſtris motis in Vngariam rediit, ac Budæ triduum, donec (pons naualis in Danubio ſterneretur), ſubſtitit, copiiſque omnibus traiectis in Thraciam iter conuertit. Poſt hæc Sigiſmundus Rex ad eum ex Auſtria reducem miſit Oratorem Petrum Opalinium Caſtellanum Landenſem, petitum inducias ab eo, quæ, quoad viueret Princeps vterque, & vtriuſque filii Sigiſmundus Auguſtus ac Muſtapha, durarent, vtque legato ad Moldauiæ Palatinum miſſo mandaret ei, deſineret Poloniam armis vexare. Annuit poſtulatis Turcarum tyrannus, Satkereioque Tartaro, quem Turca Tauricanis Principem dederat, itidem in regia Turcica præſenti imperatum, vt cum Poloniæ Rege (pacem & amicitiam coleret, cumque nulla iniuria laceſſe-

Friderico Palatino belli ſumma cō miſſa.

Guncza oppugnatur.

Auſtriaca prouincia infeſtata.

Turca redit ad ſuos.

Regis Pol. legatio ad Turcam de induciis.

Turca reſpō ſum.

laceſſeret, Turca vero à Rege hoc duntaxat poſtulauit viciſſim, ne hoſtes ſuos clam palamue iuuaret: ipſe vero Regi contra quoſuis auxilia itidem promiſit.

Moſci ad Regem Pol. legatio.

Sub exitum anni Orator Moſcorum Principis Baſilii aduenit, de iniuriis queſtum, quæ à Lituanis inferrentur Moſcis finitimis, orans, vt fœdus inuiolatum ſeruaretur, ac negotiatoribus tam Lituanis quam Moſcis libere ac ſecure vltro citroq; negotiari liceret. Ad hæc Rex legatis benigne exceptis reſpondit, maiores Lituanis à Moſcis iniurias illatas eſſe, à quibus mercatores Lithuani ſpoliati ſint, æquumq; eſſe vt à Principe ipſorum ei rei diligenti inquiſitione facta res ablatæ reſtituantur: quin neceſſarium etiam futurum ad fœderis intemeratam conſeruatiooem, vt certis ſtatiſque anni temporibus Principis vtriuſque Proceres in finibus conuenientes de damnis & iniuriis vtrinque, quod iuris eſſet, exequerētur. Venerāt quoq; ab Aslan Sultano Taurican o Principe nuper creato ad Regem legati, quem Tartari poſt Satkereiex Taurica fugam Principem elegerant. Aslan Sultanus Tauricæ imperio præter expectationem potitus, Regem ea de re certiorem fecit, veterem amicitiam & ſocietatem cum eo renouare cupiens, auxilia etiam contra hoſtes quoſcunque ei pollicitus. Orauit, vt munera prioribus Tauricanis Sultanis conſueta ſibi mitteret, quibus Vlani & Murſæ gentis ſuæ Proceres in officio, ne Polonis & Lituanis damna inferrent, continere poſſint. Rex de Principatu Aslan Sultano gratulatus, cum eo fœdus atque amicitiam iunxit, deque promiſſis auxiliis gratias egit, munera etiam aliqua, maiora poſtea miſſurus, miſit. Circa illud tempus Chriſtophorus Szidlouiecius Caſtellanus Cracouienſis ac magnus regni Cancellarius poſt aliquot liberorum funera & ipſe ſubſecutus eſt, vir heroicis virtutibus præditus. Is à Rege Sigimundo ad ſummam ſecundum Regem dignitatem euectus, multas legationes ad Maximilianum Cæſarem, aliosque Reges ac Principes obiuit, magna ſua cum laude emolumentoque. In hoc parum fœlix, quod nullam prolem maſculam reliquerit, facultateſque eius omnes per filias in alienas familias illatæ ſint. Accedit ad laudum eius cumulum, quod Opatouiam maiorem, Samboriam, & Luceuiam oppida cum arce Chmielouia, quæ loca antea Tartarorum incurſionibus obnoxia erant, vallo, foſſa, mœnibus, ac propugnaculis maximo cum Poloniæ bono firmauit.

Reſponſum Regis.

Aslan Sultani item de amicitia & ſocietate renouanda.

Regis cum eo fœdus.

Chriſtoph. Szidlouiecii mors.

An. Ch. 1533.

Comitia Petricouia.

Proximo deinde, qui fuit ſupra milleſimum quingenteſimum triceſimus tertius, anno circa epiphaniam comitia Petricouię frequentia celebrata ſunt, non ſinę magno propter nunciorum prouincialium diſſidium tumultu. Maiores ſiquidem Poloni ſeditione paucorum temeritate Srodæ excitata, nuncios ad comitia nullos miſerunt, ſine quibus Sendomirienſis, Cuiauienſis, & Lencziciensis terræ nuncii nullam ſe habere poteſtatem aſſerebant. Nouem alii Palatinatus ſeu ſatrapiæ Senatui regio acceſſere, ea conditione, vt Petricouienſis conuentus Senatusconſultum de pecunia pro regni defenſione contribuenda ad Corcinenſem & Colenſem conuentus reiiceretur. Ad eam rem licet nouam & peſſimi exempli (quia maioris conuentus decretis à minoribus conuentibus derogandum erat) ſenatus aſſentiri compulſus eſt, ne limites regni eo anno militari nudati prælio Tartarorum ac Valachorum deprædationibus impune paterent. Omnes tandem Palatinatus Corczinum & Colum nunciis miſſis Petricouienſium

tienſium comitiorum decretum, quibus pecunia pro regni defenſione conferri mandabatur, approbarunt, pecuniaque in ærarium regium ab omnibus collata, etiam in Poſnanienſi & Caliſſienſi Palatinatibus. Qui quamuis ad comitia nuncios ablegaſſent nullos, regiis tamen diplomatibus, & maioris partis regni conſilio ac decretis paruerunt. Qua in re prioribus annis Regi aliquoties ſe oppoſuerunt, eo forte prætextu, quod à Tartarorum incurſionibus longiſſime abeſſent. In iiſdem comitiis Aslan Sultani Tartari legati fœdus & amicitiam cum Poloniæ regno teſtati, auxiliaque contra quoſuis policiti munera ipſorum Principibus dari conſueta petebant. Ad ea adfuit quoque Oſtaphius Præfectus Circaſſienſis, Tartarorum ac Moſcorum bellis clarus, qui paulo ante arcem Circaſſiam, contra Satkereium forti defenderat animo. Is in Senatu periculorum ac laborum teſtimonio exantlatorum fulminalium ingentes globos protulit, qui in arcem Circaſſiam, irrito tamen conatu, fuerant exploſi. Rex ac Senatus collaudata eius virtute certatim ipſi pecuniarium ſubſidium & munera largiti ſunt. In Senatum accerſitus rogatus, qua ratione Tartarorum incurſiones prohiberi poſſent, eam in ſententiam multa prudenter locutus, ſuaſit, vt aliquot nauium claſſe inſtructa, eique duorum millium peditum præſidio impoſito inferiores Boryſthenis partes communirentur, quibus quadringenti equites, qui commeatum peditibus curarent, adiungendi eſſent: poſſe his exiguis copiis ingentes Tartarorum exercitus, qui magno cum periculo Boryſthenem tranarent, tranſitu arceri. Eſſe præterea frequentes toto Boryſthene inſulas, vndique præruptis ſaxis inacceſſis, quarum aliquæ tantæ eſſent magnitudinis, vt in eis non modo arces, ſed oppida & vici exſtrui poſſent, ad Tartarorum excurſiones inhibendas peropportunæ. Hoc Oſtaphii conſilium ab vniuerſo Senatu magno fuit conſenſu approbatum: verum quod abſque Lithuanorum procerum conſilio ac voluntate, qui illam Boryſthenis partem tenerent, negotium hoc perfici non poſſet, placuit rem ad Procerum Polonorum ac Lithuanorum in ſinibus arbitrium differre, vt de muniendo Boryſthene, Tartariſque tranſitu arcendis deliberarent. Poſtea coram Rege ac Senatu Turcarum Imperatoris legatus Kardeius gente Polonus, qui in Podolia à Turcis captus, poſt ſectam Mahometicam amplexus eſt, comparuit, qui Rege Principis ſui verbis ſalutato, illique proſpera omnia tanquam fratri precatus, hoc modo verba fecit: Solymannum Cæſarem præterita æſtate iuſto cum exercitu per Vngariam in Auſtriam vſque progreſſum, Ferdinando Bohemiæ Regi pugnandi copiam feciſſe, cumque cum Germanis ſuis diu expectaſſe, cumque „ nuſquam compareret, Styria, Carinthia, atque Auſtria ferro ignique peruaſtatis, „ captiuorum etiam circiter centum millibus abductis, cum ſpoliis opimis „ in Thraciam incolumem reuenisse. Rex viciſſim Solymanno ob proſperum expeditionis ſucceſſum ac felicem in Thraciam reditum vt fratri ſuo gratulatus, illique fauſta quæque, ac gubernationem diutinam reprecatus, legatum benigne ſatis habitum ac donatum dimiſit. Qua liberalitate etiam comitateque erga Aslan Sultani legatos eſt vſus. Rege inde ex comitiis Petricouienſibus Cracouiam reuerſo venit ad eum à Palatino Valachiæ Tranſalpinæ legatus, perpetuum fœdus ac ſocietatem cum Rege inire cupiens, eius virtutis & prudentiæ eximiæ fama, qua aliis Principibus anteiret, adductum ad id Principem ſuum dictitans. Sub vernum

Legatio Aslan Sultani ad comitia.

Oſtaphius Circaſſienſis præfectus

Eius conſilium de Tartarorum incurſionibus prohibendis.

Turca legatus ad Pol. Regem.

Eius oratio.

Regis Pol. reſponſum.

Valachiæ Tranſalp. P legatus de fœdere.

Tartari Podoliam vaſtant. tempus octingenti plus minus Tartari ingreſſi Podoliam, limitanco præſidio militum carentem ad Zincouiam depopulati ſunt. Quos cum præda redeuntes Palatinus Kiouienſis adortus, centum propemodum ex iis trucidatis prędæ partem recuperauit.

Regis Sigiſ. in Lithuaniam abitus. Eiuſdem anni ęſtate circa ſolſtitium æſtiuum Rex Cracouia egreſſus cum Regina, nec non Sigiſmundo Auguſto & Iſabella liberis in Lituaniam iter ſuſcepit. *Cometes.* Nec multo poſt cometes cum longa ſatis coma in ſydere tauri fulſit, qui Septentrionalibus gentibus, vt & Baſilii magni Moſcorum Ducis mortem, ac prodigioſas inundationes, quæ duabus continuis æſtatibus Poloniam afflixerunt, portendit. Rex Vilnam lectiſſimo quatuor equitum millium ingreſſus comitatu, incredibili eius gentis procerum concurſu ac gaudio exceptus eſt. *Rex Pol. a Moſco Smoleſcum repetit.* Cum quibus communicato conſilio ad Moſcum Oratores miſit, qui Smolenſcum ab eo repeterent, pacemque ei reſtituta arce offerrent. *Moſci reſponſum.* Moſcus poſtulatis cognitis, Smolenſcum ſe redditurum pręciſe negauit, pacem alijs conditionibus ſe haud grauate initurum.

Eo reſponſo accepto, legati nil præter hæc tentantes in Lithuaniam omni ſpe pacis abiecta rediere, videbaturque res ad arma ſpectare. Conuentus etiam de pecunia pro militibus mercenariis conſcribendis habiti, decretumque, vt agricolæ ſingulis annis per triennium duodenos conferrent groſſos. *Contributio in milites decreta.*

Tartarus Moſcouiam infeſtat. Pari temporis ſpatio Aslan Sultanus Tartarus cum exercitu triginta millium equitum in Moſcouiam irruptione facta, miſerandum in modum eam peruaſtauit. Occurrit Tartaris Moſci exercitus pari ferme numero. Signis collatis ad Occam fl. quindecim à Moſcouia metropoli milliaribus pugnatum eſt, Moſcis poſt cruentum conflictum fuſis fugatiſque. *Moſcorum clades à Tartaro.* Aslan Sultanus inſigni potitus victoria grandi cum prę da in Tauricam reuerſus eſt, & ad Sigiſmundum Poloniæ Regem legatis miſſis eum de Moſcouiæ vaſtatione ac victoria parta certiorem fecit. Rex de victoria ipſi gratulatus, Moſcumque Tartarico bello diſtractum in Lithuaniam nil hoſtile moliri poſſe lætus, munera Tartaro mox ſubmiſſurum ſe policitus eſt. *Tartaro munera miſſa à Rege Pol.* Quæ ſerius mitti barbarus indignatus magno cum exercitu Lithuaniam ac Podoliam infeſtare decreuit. Oportune tunc Boryſthenes aſſiduis imbribus adeo intumuerat, vt quatriduum & quadrunectium integrum exercitus in eo tranando magno cum labore detentus fuerit: in quo opere occupatis commode Regis legati cum muneribus ſuperuenere, quibus Tartarus placatus paulo altius Boryſthene rurſus traiecto, Moſcouiam in Regis gratiam effuſe vaſtauit.

Baſilii Moſcorum Principis mors Circa brumæ initium Baſilius magnus Moſcorum Dux, cum ex graui morbo aliquandiu decubuiſſet, vitam cum morte commutauit anno ætatis ſuæ quadrageſimo ſeptimo, relictis filiis, Ioanne Baſilio, & Georgio ex ſecunda vxore Helena Baſilii Glinſcii filia fratris Michaelis, qui ex carcere diuturno dimiſſus vna cum aliis duobus tutor filiorum à Baſilio conſtitutus fuerat, Georgio & Andrea puerorum patruis, quia res nouas moliri, & ad dominatum aſpirare videbantur, excluſis. At Georgius quidem captus gubernatoribus ac tutoribus cuſtodiendus traditus eſt,

Andre-

Andreas vero fuga poſt elapſus, conflato exercitu, tutoribuſque formidabilis factus, puerorum curatorem aliquandiu egit, Georgioque fratre ex cuſtodia liberato, Michaelem Glinſcium vnum ex puerorum tutoribus, quem ſingularem ob prudentiam, & animum nouationis cupidum ſuſpectum habebat, captum in eundem carcerem detruſit. Inde Moſcouia variis turbata eſt motibus, proceribus de Principatu contendentibus, & rerum ſummam ad ſe trahentibus. Illius anni hyeme in Septentrionalibus illis oris frigus intenſiſſimum fuit, & niues altiſſimæ, quæ ad tempus vſque veris fere durauerunt.

Moſcouia variis turbata.

Frigus intenſiſſimũ.

Ann. Chri. 1534.

Io. Tarnouii vigilantia pro Podolia.

Conſequenti anno ſub æquinoctium vernum Ioannes Tarnouius Ruſſiæ Palatinus exercitus regni dux, non obſcure præuidens, Tartaros rapto viuere aſſuetos nequaquam quieturos, ſed ad primam anni opportunitatem in Podoliam irrupturos, mature occurrere periculo voluit. Itaque Gorlicino profectus lectiſſimo cum equitatu in Podoliam ad Bugum fl. Chmielnicumque contendit: quo ad eum venit inſtructiſſimus equitatus Ruſſiæ ac Podoliæ, cui inſignes duces præerant, quos Tarnouius humaniter exceptos liberaliter tractauit. Chmielnici ſubſiſtens oppidum arcemque inſtauratam communiuit.

Aduentu Tarnouii in Podoliam agricolæ animoſiores redditi, agros liberius excoluerunt, ruſticaſque operas exercuerunt. Tartari etiam Præcopienſes ſola nominis eius fama territi, nil hoſtile tota ea æſtate in Podoliam auſi ſunt, quamuis Tarnouius verno adhuc tempore domum redierit.

Arces in Podolia multæ conſtructæ.

Starodubũ à Polon. incenſum.

Moſci ad Radoh. ſciã cæſi.

Oppidum direptum.

Lithuanorum in Moſcouiam irruptio.

Smolenſcũ ab illis exuſtum.

Moſci duo tranſfugæ illuſtres ad Regem Pol. tranſeunt.

Eodem fere tempore Tartarorum aliarumque vicinarum gentium barbararum metu, complures in Ruſſia ac Podolia arces à nonnullis proceribus ac præfectis regiis ſumptu non exiguo ac celeritate incredibili fuerunt excitatæ. Ad Starodubum Moſci munitionem inde Tarnouius exercitum duxit, oppidoque puluere tormentario ductis cuniculis ſubito incendit, ac diripuit: arx quod præſidio defenderetur valido, expugnari non potuit. Ad Radohoſciam arcem poſt caſtris promotis cum Seuerienſi Præfecto proſpere pugnatum eſt, mille ex hoſtibus cæſis fugatiſque: oppidum ipſum direptum & incenſum, arx eodem victoriæ curſu capta & flammis abſumpta.

Illis ſucceſſibus inflati animatique Lithuani copiis bipartitis, pars vna Palatino Kiouienſi duce Czernihouum progreſſa eſt, altera ad Ryphæos montes & Smolenſcum iter direxit: vbi cum hoſtibus aliquoties ex voto velitatum eſt, oppidumque Smolenſcum exuſtum, arcis in vlteriore Boryſthenis ripa ſitæ oppugnatio, quod firmiori teneretur præſidio, tentata non eſt. Inſtante autem bruma, & frigore magis magiſque inualeſcente Lithuanorum exercitus in hyberna fuit diſtributus. Moſci transfugæ duo ſummo loco nati Vilnam ad Regem adducti, comiter ac clementer ab eo habiti ſunt, poſſeſſionibus illis conditione ipſorum dignis attributis. Cum Lithuanos in hyberna dilapſos reſciuiſſent hoſtes, mille equites Moſci Lithuaniæ fines ingreſſi Poiociam ac Vitepſcum ad Dunam fl. ſitas ar-

ceſque inſperato impetu incenderunt, villiſque aliquot ex iſtis domum reuenerint.

In Vngaria turbæ.

Lud. Grittus à Turca in Vngariam miſſus.

In Vngaria eo anno non parui motus exorti fuerunt ex hac occaſione. Venerat Ludouicus Grittus à Solymanno Turcarum Tyranno ad Ioannem Vngariæ Regem miſſus ampliſſimis cum mandatis, vt Budæ dignitatem & nomen Turcicum tueretur, nec pateretur Ioannem temere ſe bello implicare cum Ferdinando, Solymanno contra Perſas bellum moliente. Conſtantinopoli itaque profectus Valachiam tendit, adducens ſecum aliquot Turcarum equitum alas, peditum item delectum numerum, inter quos Ianiczari plerique erant. Habebat multos præterea miniſtros & familiares Italos, & ante alios Vngaros duces duos cum ſuis turmis Vrbanum Bathianum, & Ianum Dociam: qui omnes ſeptem millium numerum implebant. In Moldauiam cum veniſſet Grittus, Petro ipſorum Principi Solymanni literis ac muneribus exhibitis, poſtulauit, vt ſibi in Vngariam eunti conſilio atque auxilio adeſſet, mandata enim ſe habere à Solymanno, vt cum Ferdinando Rege pacem faceret, regnumque Vngariæ perturbatum pacaret. Moldauus acceptis donis fidem dedit, ſe nec Solymanni cauſæ, nec ipſi iure hoſpitii defuturum. Grittus Moldaui amicitia ac ſocietate clarior factus, in Tranſyluaniam ingreſſus eſt, edicta paſſim proponens proceribus, ciuitatumque legatis, vt ad ſe, tanquam rerum omnium arbitrum, Solymannique Imperatoris Turcici legatum, & Vngaricæ cauſarum omnium diſceptatorem confluerent. Præfectus tunc erat Tranſyluaniæ Emericus Czibacus Epiſcopus Varadinenſis, quem Ioannes Rex à ſe ſecundum eſſe voluerat. Ei Ianus Docia admodum infenſus erat, quod in quadam altercatione vociferanti os contudiſſet. Emericus Grittum Tranſyluaniam ingreſſum, quod cunctantius ei obuiam procederet, ac non ita eius aduentu commoueri, Solymannique nomen, vt par erat, venerari videretur, admodum offendit, exiſtimantem, reliquos proceres ac Nobiles Præfecti Emerici exemplo motos minus obſequentes fore. Fama etiam circumferebat, Emericum ab amicitia Turcarum alienum eſſe, neque paſſurum, vt Turcæ Tranſyluaniæ finibus inſueſcant, vtpote qui diligenter cauendum exiſtimaret, ne prouincia viris & equis abundans, rerumque omnium ferax in poteſtatem Turcarum deueniret. Braxouiæ cum eſſet Grittus, nunciatur ei, Emericum decem millibus paſſuum inde abeſſe, & cum lectiſſimo comitatu ad ipſum excipiendum aduentare. Ea re Grittus vehementer fuit commotus, quod cum Emerico veluti hoſte in apertis campis agendum eſſet. Orta enim erat inter illos ſimultas ex honoris eiuſdem æmulatione, hoc Turcico faſtu parem pati nolente, illo vero ſuperiorem in prouincia ſua ferre iniquum iudicante. Exacerbatum ſuum erga Emericum animum tum prodidit Grittus, cum è conuiuio diſcedens, & non obſcure minitans obedientiam detrectantibus, tegumentum Turcicum capiti ſuo detraxit, inquiens, hoc duo capita non capit, neceſſe eſt, vt vni tantum aptetur. Ad quem ſermonem Docia vindictam ſpirans, recte, inquit, aſſimilas Gritte, nam & hæc prouincia duos Præfectos non capit, nec tu poteſtatem tuam tranquille exercere poteris, niſi Emerico è medio ſublato, qui nec Solyman-

Grittus Tranſyluaniam turbat.

Emericus Czibacus Epiſcopus Varadinenſis Tranſyl. Præfectus.

mannum Cæſarem curat, nec Regem Ioannem veneratur, & te quoq; floccipendit. Quod ſi iuſſeris, hominem ambitioſum & inſolentem facili negotio è medio ſuſtulero. Grittus Docia collaudato, quod facere conſtituiſſet, maturare iubet, Emericumq; adoriri. Fertur Grittus Emericum ſaltem comprehenſum cupiuiſſe, vt catenis vinctus Conſtantinopolim ad Solymannum mitteretur, prouincia vero adminiſtranda traderetur Hieronymo Laſco Palatino Siradienſi, qui propter obitas legationes multas de Ioanne Rege præclare erat meritus. Quod quidem ante Ioannes Rex Laſco promiſerat, ſed animaduertens, hominem peregrinum, & linguæ non adeo peritum, nonniſi cum periculo genti alioquin feroci præfici poſſe, Emericum neceſſitate quadam ipſi prætulit. Qua re offenſus Laſcus, & deluſum ſe exiſtimans, grauiter conqueſtus, deinceps à Rege animo fuit alieniore, & in Gritti familiaritatem ſe inſinuauit, vt Solymanni Cæſaris Turcici auſpicijs & ope aliam fortunam experiretur. Docia mandati Gritti memor, valida Turcarum ala, & inprimis Vngarorum turmis acceptis ad caſtra Emerici ſubito aduolat, qui paulo ante per ſpeculatores cognouerat, eum in patentibus campis æſtus vitandi cauſa, iuxta pagum tentoriis collocatis, ſine vllo metu ac militum præſidio cum pueris & familiaribus in tabernaculo pernoctare, comitatumq; eius in pagos diuerſos, ita vt facile coire non poſſent, diſpertitum eſſe. Itaq; Emericus infortunii ſui ignarus, cum inimicos contemneret potius, quam timeret, à ſatellitibus Docianis opprimitur, cui vix à cubiculariis expergefacto, Docia caput amputat, Turcæq; magno clamore ac fremitu vndiq; irruentes equos ornamentaq; diripiunt, Emericique miniſtri ac familiares Turcis agnitis inermes metu perculſi diffugiunt. Docia perpetrata cæde ad Grittum reuerſus Emerici caput exhibet, qui illud Laſco, eius cædis & conſilii eius ignaro, & ad ſpectaculum atrox cohorreſcenti, monſtrat, inquiens, an tu Laſce non agnoſcis hoc deraſum caput? magni quidem viri eſt, ſed ambitioſi & ſuperbi. Ad quæ Laſcus triſti vultu reſpondet, tale ſibi non eſſe viſum, cum humeris adhuc eſſet affixum, veluti qui plane id facinus non probaret. Emerici cædes vbi innotuit, propinqui, & prouinciales rei indignitate commoti ad arma concurrunt, ac Præfecti optime de patria meriti mortem in Gritto & Docia vindicandam ipſis etiam Siculis & Saxonibus ad opem ferendam euocatis, tantaq; cupiditate vindictæ omnes illi coiuere, vt intra paucorum dierum ſpatium ad quadraginta millia peditum & equitum confluxerint, ducibus Gothardo quodam Saxonicæ ſtirpis, & Stephano Mailato. Grittus rumore aduentantis multitudinis ad ipſum perſequendum perculſus, conſilii anceps ad oppidum Megeſium proſpere confugit. Oppidani Turcis eminus conſpectis initio portas aduentantibus aperire recuſabant, tamen Dociæ & Bathiani precibus in inferioris oppidi parte copiæ fuerunt intromiſſæ, ipſi autem in editiora ſe ſubduxerunt. Gritto propoſitum erat muris refectis nouiſque munitionibus adiectis tantiſper inuadentes ſuſtinere, donec auxilia conuenirent, quibus incondita hoſtium multitudo ab obſidione repelleretur. Dum itaq; aggeres extruit, locumq; firmat, & ad impetrandam opem plures nuncios emittit, ſuperueniunt prouinciales, qui magno impetu, ſed temere, nec bellica ratione in munitiones irruentes à ſagittariis Turcis & ſclopetariis, præſertim Ianiczaris, non mediocri ſuorum cum clade fuerunt repulſi. Quo damno accepto Mailatus aliter obſidionem inſtituen-

Emericus trucidatus à Docia.

dam cenſens, docet, ſi breuem obſidionis moram tolerent, breui ſine ipſorum vulnere obſeſſos fame cogente deditionem facturos. Quamobrem diſtributis circa oppidum copiis arctiſſime id fuit obſeſſum. Interea Grittus adeo arcta obſidione preſſus, in morbum incidit, quem auxit auxiliorum, de quibus nil audiebat, deſperatio. Quibus malis circumuentus, per Vngaros profuſis largitionibus Tranſyluanos ab obſidione auocare conabatur, ſed vindictæ libido adeo alte animis eorum inſederat, vt omnem pecuniam præ illa contemnerent. Demum ad Petrum Moldauum hoſpitalis amicitiæ iure opem eius implorans ſuppliciter confugit, gemmis & vnionibus ei dono miſſis, vt ſe cum liberis ex compoſito irrumpentem ex periculo eriperet. Itaque dubia ſpe ad condictam horam per portam ad Moldauos ducentem erupit, dextra diplomata Solymanni oſtentans, ſed Moldauis non inuentis, in Franciſcum Scendenum Emerici propinquum incidit, qui magna vi eum adortus, tegumentum capitis precioſum Turcicum de capite ipſius detraxit, eumque comprehendi iubet. Quo facto Tranſyluani horrendo vlulatu eius comites inuadentes, in fugam vertunt, partimque capiunt, partim, Turcas præſertim, concidunt. Grittus ante prætorium armatis circumdatus, cur Emericum interfici iuſſiſſet, rogatus, conſtanter negauit, id iuſſu ſuo factum. Verum cunctis conclamantibus, vt ſupplicium de eo ſumeretur, Mailatus eum tradit Franciſco: quo poſtridie vltimo ſupplicio affectus eſt, mane brachiis, ſub meridiem pedibus, veſperi capite ei amputatis. In eius ſanguine proceres & propinqui penulas militares intinxerunt, vt ſecum memoriam ſumptæ vindictæ circumferrent. Docia vero tanquam cædis illius adminiſter, ſupplicio affectus maiori, diſcerptus eſt. Bathianus paulo ante vitæ ſuæ fuga ex oppido conſuluit, veteribus quibuſdam amicis, quos in caſtris habebat, eum periculo ſubtrahentibus. Eo motu Ioannes Rex territus, Hieronymum Laſcum Palatinum Siradienſem Varadini hærentem, ſeu vitæ eius metuens, ſeu cædis Epiſcopi conſcium eſſe putans, quaſi eius conſilio vſurus, ad ſe accerſiuit. Actutum cum trecentis equitibus Budam ad Regem venit, ab eoque comiter exceptus, diebus aliquot colloquiis tributis in Tranſyluaniam redeundi ei poteſtatem fecit. Quem Danubio ſuperato longius iam progreſſum, per Iarocium Polonum aulicum ſuum reuocauit, iuſſum paucis cum equitibus ad ſe Budam reuerti. Quem arcem ingreſſum apparitores regii comprehenſum quodam conclaui coquo ac altero familiari Polono ei adiunctis incluſerunt. Laſcus queri, immerentem ſe adeo ignominioſe tractari, cum cædis Emerici omnino conſcius non ſit, cauſamque captiuitatis ſcire cupienti, cuſtodes Regem eius ſalutis cauſa in illis Vngariæ turbis id feciſſe reſponderunt. Laſco in poteſtatem redacto, Rex Buda Taradinum ſe contulit ad motus illos, vt præ ſe ferebat, ſedandos. Aduenit interim Andreas Tenczinius Caſtellanus Cracouienſis, Hieroſolymis terreſtri itinere domum reuertens, peropportune Budam, Laſcique colloquio enixe, ſed fruſtra expetito, Taradinum ad Regem iuit, cum eam ob cauſam ad Laſcum liberandum, quaſi ex compoſito Ioannes Tarnouius Ruſſiæ Palatinus ex Polonia à Rege Sigiſmundo miſſus adueniſſet. Eorum interceſſione Laſcus libertati priſtinæ reſtitutus eſt, Rege Ioanne ſancte teſtante, ſe ipſum, ne vna cum Gritto, cui arcto neceſſitatis vinculo fuiſſet coniunctus, periclitaretur, in cuſtodia detinuiſſe.

Grittus horrendo ſupplicio affectus.

Hieron Laſcus in cuſtodia detentus.

Laſcus libertati reſtitutus.

Venit Laſcus

Laſcus Buda Taradinum, cui Rex vt ipſi de iniuria ea ſatisfaceret, aliquot aureorum millia ſe daturum promiſit, Debrecino oppido, vt de pecunia ſecurus eſſet, ei tradito. Atq; hic exitus eſt tragœdiæ Tranſyluanicæ.

Menſe Octobri eiuſdem anni Tartarorum Tauricanorum decem millia Boryſthene tranſito Podoliam deprædari decreuerant: verum captiuis Podoliam valido Polonorum præſidio firmatam referentibus, ac conſulto numerum augentibus, cum tria tantum militum mercenariorum millia eſſent Tartari exercitus magnitudine perterre facti, omiſſa Podolia Volyniam horrendo impetu inuecti, eam immani ſæuitia depopulati ſunt, Zaslauienſis arcis ſuburbio deuaſtato. Damnum eo maius à Volyniis acceptum, quod inſperantes hyemali tempore à Barbaris oppreſſi fuerunt, omni præſidio deſtituti. *Tartari Volyniam depopulantur.*

Anno, qua ſubſecutus eſt, Moſci menſe Februario nil ſæuiſſima hyeme & altis niuibus territi, fluuiis ac paluſtribus locis frigore concretis, Lituaniam trifariam diuiſis copiis ingreſſi, miſerandum in modum ingentibus illatis damnis deprædati ſunt, qui à Pleſcouia & Polocia irruerunt, vltra Braiſlauiam progreſſi, maximæ incolis formidini fuerunt, recta Vilnam, à qua octodecim milliaribus aberant, duntaxat excurſuri, niſi à Sigiſmundo Rege ibi agente metus eorum impetum inhibuiſſet. Nam Regis mandato in ea celeritate Lituanorum equitum ſeptem millia contracta, hoſtibuſque occurrere iuſſa, cum illos iam ad fines ſuos peruenire reſciuiſſent, retro abierunt, vindictam in proximam æſtatem differre ſatius eſſe putantes. Quæ expeditio vt optato cum ſucceſſu ſuſciperetur, ſeptem circiter equitum ac peditum millia in Polonia conſcripta fuerunt, quibus regni proceres mille equites & totidem pedites adiunxerunt, ductore Andrea Gorcano Caliſſienſi Caſtellano, ſupremo vero exercitus duce Ioanne Tarnouio Ruſſiæ Palatino. Appetente æſtate Rex ex Lituania in Poloniam appulit, & ad nuptiarum ſolennitatem Heduigis filiæ, quæ nuptui dabatur Ioachimo Marchioni Brandeburgico Electori Romani Imperii, Ioannem Vngariæ Regem affinem inuitauit, vbi pro Hieronymo Laſco Palatino Siradienſe interceſſi, vt ei ſumma quindecim millium aureorum, quam in oppido Debrecino hypothecæ nomine poſſidebat, numeraretur. Inde Poloni iunctis viribus cum Lituanis, duce Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi Holmiam arcem in finibus Ducatus Seuerienſis obſidione cinxerunt, eaque potiti ſunt. Poſt progreſſi Starodubum, cui præerat Ouczyna, cum quindecim armatorum millibus, qui in arcis eius præſidio fuerant, igne pulueri tormentario ſubiecto, expugnarunt, funditusq; euerterunt, magna hominum ac rerum precioſarum præda abacta, cuius tamen potior pars inibi conflagrauit. Capti quamplurimi etiam ex inſignioribus, inter quos anteſignanus Ouczyna fuit. Huius victoriæ nuncius Regi nuptias filiæ facienti Cracouiam allatus, dici vix poteſt, quantopere eum exhilararit, adeo, vt etiam emerita ſtipendia militi ſoluerit, eumque inſuper donariis affecerit. Exin Rex, comitiis ad diem D. Catharinæ ſacrum Petricouiæ indictis, in Lituaniam ſe contulit ad bellum intentandum Moſcis. Eo ad poſtulata Nobilitatis, quæ in Lituaniam ad Regem ex comitiis ſuperioribus miſerat, à Rege reſponſum allatum fuit. In hiſce comitiis prima conſtitutio promulgata erat de executione omnium legum: altera, vt antequam Rex Sigiſmundus Auguſtus

Ann. Chr. 1535. Moſci Lituaniam infeſtant.

Nuptiæ Ioachi. Elect. Brand. cum Heduigi Regis Pol. filia.

Poloni cum Lituanis Holmiam obſident & capiunt. Starodubũ expugnant & euertunt.

Comitia Petricouia.

iura

iura & priuilegia regni, iureiurando confirmaret, templorum atq; cœnobiorum omnium, Ciuitates Pruſſiæ, Gedanum & Torunium, priuilegia atq; immunitates proximis in comitiis producerent: in quibus, ſi quæ iuri communi contraria forent, reſcinderentur. Decreta etiam eſt hic expeditio publica aduerſus Moldauum, qui non ita pridem Ruſſiam igne ferroq; populatus eſt. His conſtitutis Rex binas literas reſtibus alligatas (quæ ex eo reſtium nomen ſortitæ ſunt) in omnes Regni partes Vilna quinta Ianuarii die anni ſequentis, qui tum agebatur milleſimus quingenteſimus triceſimus ſexus, dimiſit, quibus vniuerſa Nobilitas certo loco præſto eſſe iuſſa eſt. Oppidanis etiam currus commeatu onuſti ad numerum imperati ſunt, vt publicatis ternis reſtibus parati eſſent, quo ire iuberentur. Tandem miſſæ ſunt tertiæ reſtium literæ ſexta Martii, quibus edictum, vt cuncta Nobilitas Glinianos ad D. Ioannis Baptiſtæ natalem conueniret, hac conditione tamen adiecta, ſi alia ratio defendendæ patriæ non occurrat præter hanc, vt Nobilitas propterea conuentus generales, vt vocant, inſtitueret. Ad quos miſſi à Rege erant legati Colum & Carczinum. At Coli quidem tributum agrarium octo groſſorum in manſum ſcitum eſt, oppidanis more vſitato cereuiſiale & cenſus imperata. His ita tranſactis, expeditio publica omiſſa eſt. Eo ipſo anno nil præterea memorabile accidit, præter quod in comitiis Lituanicis Sigiſmundus Auguſtus Lituanis iura & prærogatiuas ipſorum diplomate confirmauit die Marco Euangeliſtæ ſacro.

Publica expeditio aduerſus Moldauum decreta.

Literæ reſtium in Poloniam dimiſſa.

Ann. Chr. 1536.

Comitia Lituanica.

Hoc ipſo anno comitia Cracouiam ad calendas Nouembris edicta erant, ſed poſt ad diem D. Martino conſecraneam translata, ad quæ obeunda Rex ex Lituania venerat. Abſente Rege duæ partes arcis Cracouienſis, non ita pridem magnifice exædificatæ, magno omnium cum dolore exuſtæ ſunt. Vnde futura comitia turbulenta ominabatur, quod & euentus comprobauit. Durabant comitia hæc in quartum vſq; menſem anni ſequentis. Ibi Anna Maſſouiæ Dux Conradi Ducis Maſſouiæ filia vna cum marito Stanislao Odrouanzo Podoliæ Palatino in ius vocata fuit, ratione bonorum, quæ, innupta cum eſſet, Regis beneficio in Maſſouia poſſidebat, cum inde cedere nollet, bona illa ſecundum fratrem iure ſibi vendicans. Verum cauſa diſceptata bona illa iure feudi ei abiudicata ſunt. Odrouanzo vero Leopolienſis & Samborienſis cum Rouenſi, quam nunc Barenſem vocant, Præfecturæ ſunt ademptæ, reddita ei ſumma pecuniaria, qua Præfecturæ illæ oppignoratæ erant. Menſe Februario Rex Auguſtus proceribus ac Nobilitati ſolenni more iusiurandum dedit, quod rite ſecundum leges à patris morte regnum adminiſtraturus ſit, & quod ſumma rerum penes patrem, quoad ille viueret, eſſe debeat. Id quod Rex ſenior diplomate peculiari dato Regni Ordinibus cauit. Poſt de nonnullis capitibus inter Senatum & Prouinciarum nuncios diſceptatum eſt, in quæ non pauci conſenſerunt, Rex itidem ea nonnullis exceptis approbauit. Quæ cum non ex ſententia ſuccederent, comitia rebus infectis ſoluta ſunt. Sub idem comitiorum tempus ſigillum Ioanni Choinio Epiſcopo Plocenſi collatum eſt, addita & Epiſcopa Cracouienſi poſt Ioannem Lataſcium, qui defuncto Andrea Critio in Arch-epiſcopam Gneſnenſem translatus erat. Plocenſis vero Epiſcopa, Choinio ad Cracouienſem euecto, Petro Gamrato Epiſcopo Premislienſi mandata eſt. Cuiauienſi vero mortuo Ioanne

Comitia Cracouia

in quartū menſem.

Ann. Chr. 1537.

Anna Dux Maſouia à Rege in ius vocata.

Sig. Auguſtus Polonis ſolenniter iurat.

Inter Senatum & nuncios contentio.

anne Karnkouio Lucam Gorcanum ſucceſſorem accepit. Cum itaq; indicta expeditio aduerſus Moldauum publica ob comitia turbata non ſuccederet, Rex, antequam comitia finirentur, reſtes per Poloniam miſerat, ac ptimas quidem decima Februarii, alteras octaua Martii, tertia feria Paſchatis tertia, edicens; vt ad viſitationem D. Virginis ad Treboulam Ruſſiæ oppidum armati adeſſent. Conuentus etiam Nobilitatis particulares Rex edixit. Edicta etiam per Prouincias promulgat, quo modo Nobilitas in procinctu & caſtris ſe gerat. Expediebat ſe igitur domo Nobilitas, & Leopolim contendebat. Eo quoq; Rex cum Senatoribus aduenit. Ibi cum eſſet, exortæ ſunt Nobilitatis querelæ aduerſus Regem & Senatum, quaſi Rex iuribus & immunitatibus ipſorum præiudicaret, Senatu partim ad id conniuente, partim Regi ſuffragante. Ea propter Nobilitas ſeceſſione facta Leopoli in cœnobio cœtus inter ſe agitarunt, vbi voces liberæ ac plenæ expoſtulationum fuere. Poſtulatum à Rege, vt capita rerum quarundam, de quibus leges ferri vellent, ſcripto comprehenſa atq; oblata approbaret, alioquin ſe contra hoſtem ire nolle. Rex poſtulata Nobilitatis ad proxima comitia Petricouiæ habenda reiicit, omnia ſe ex æquo facturum recipiens, nunc ſe flagitare vt arma in hoſtem vertant. Verum fruſtra, detrectabat enim militiam Nobilitas, niſi Rex ipſorum poſtulatis ſine vlla tergiuerſatione annueret. His vltro citroq; actis, autumnus præ foribus erat. Hæc dum ita fiunt ad Leopolim, ecce familiares magnatum, præſertim nobili oriundi genere, heris ſuis deſertis tumultuanti Nobilitati ſe adiungunt. Hoc vero inprimis ægerrime ferebat Nobilitas, quod quidam ex Senatu Regi au o res erant, vt Nobilitatis, quæ pari dignatione omnis cenſetur, exæquata quodam tempore omnium conditione diſcrimen eſſet, prout conſuetudo gentis Bohemicæ fert. Acceſſit ad hæc, quod cum Senator primarius Nobiles minorum gentium, qui pedibus eo venerant, nauci feciſſet, adeo Nobilitatem vniuerſam commouit, vt, niſi diuinitus concitatæ Nobilitatis conatus prodigioſa tempeſtate diſturbati fuiſſent, parum abfuerit, quin Nobilitas in Senatores impetum feciſſet, ac Regi obedientiam renunciaſſet. Hoſtis his cognitis voluptatem inde percepit maximam. Rex vero partim dolore, partim pudore affectus, quod hoſtem vlciſci per Nobilitatis obſtinaciam non poſſet, exercitum, ne animi magis irritarentur, domos dilabi p ſſus eſt. Atq; ita expeditio illa concidit. Cæterum Rex, ne regni limites militari deſtituerentur præſidio, reliquit ibi duo millia circiter equitũ, ſub imperio Andreæ Tenczinii Polanecenſis, & Nicolai Sieniauii Belſenſis Caſtellanorum. Atq; ita Cracouiã mœſtus rediit. Ioannes quoq; Tarnouius, Caſtellanus Cracouienſis, exercituſq; dux, quod à Nobilitate ibidem exagitatus eſſet, domum ſe recepit, prouincia ſua Sieniauio demandata.

Expeditio aduerſus Moldauum non ſuccedit.

Reſtes per Poloniam miſſa.

Nobilitas Leopolim contendit.

Nobilitatis querelæ aduerſus Regẽ & Senatũ.

Eius ſeceſſio & poſtulata à Rege.

Nobilitas aduerſus Senatum.

In Vngaria menſe Octobri clades Ferdinandi Regis exercitui à Turcis ad Ezekum, quod ab illis firmo tenebatur præſidio, illata eſt. Inde Mahometes Belgradenſis præfectus, cui Turcarum Tyrannus limitum præfecturam commiſerat, frequentes prædas agebat, ac damna plurima ex inſidiis inferebat, inducias nil moratus, quæ pro veteri conſuetudine his in locis velitationes, & extraordinarias incurſiones admittebant. His Ferdinandus Rex irritatus iuſtum iterum è Germanis, Italis, Vngaris, & Bohemis exercitũ cogit, octonum millium equitum, & ſedecim peditum, cum copioſe omnis generis tormentorum apparatu. Dux exercitus erat, Ioannes Catianerus, quem

Clades Chriſtianorum ad Ezekum.

Turcarum pradatio.

Ferdin. Rex exercitum cum tormẽtis Ezekum mittit.

Duce Ioan. Catianero

quem defenſæ nuper Viennæ fama clarum Ferdinandus Rex ad ſummum militaris imperii decus euexerat. Mahometes eo cognito, è proximis Vngariæ præſidiis milites accerſit, & copias nec numero, nec virtute Chriſtianis inferiores colligit, ad Ezekum Chriſtianos expectaturus.

Turca non minores, nec inferiores copias habent.

Delectu habito edictum ſub capitis pœna proponitur, vt nemo Turcam viuum capiat, vel vltro ſe dedentem, niſi confecto prælio, nemo itidem prædæ inhiet, cum æqualiter illa in milites ſit diſtribuenda.

Edictum proponitur militib. Chriſtianis.

Hoc edicto promulgato, iter, quod planius apparebat, ingrediuntur, tertioq; die perueniunt in vallem quandam, ad tertium ab Ezeko lapidem, ibidemq; caſtra metantur. Poſt propius Ezekum caſtris locatis, & leuibus præliis cum hoſtibus, maiore cum Chriſtianorum clade commiſſis, exercitus fame, ac rerum neceſſariarum penuria laborare cœpit. Itaq; ducibus viſum eſt ad expugnationem Hermandi caſtellli cum exercitu proficiſci, in quod maxima commeatus copia à Turcis congeſta ferebatur. Hic in vicino pago, cum pauxillum vini, minus autem tritici inuentum eſſet, caſtra mouentur ad Hermandum: caſtellum oppugnatum tandem Turcis deditionem facientibus expugnatur.

Caſtra ad Hermandũ mouentur, quod à Chriſtianis expugnatum.

Quo aperto, bina tantum farinæ, tritici, & totidem milii vaſa reperta ſunt. Incommodo à ducibus diſſimulato, ac commeatus copia exercitui promiſſa, pons à Turcis deiectus inſtauratur. Verum cum tabulatum ferendis tantis tormentorum oneribus non eſſet, potioribus traductis, pons interſciſſus eſt. Quo facto Turcis perſequendi, Chriſtianos facultas erepta.

Deliberatio de tormentis confungendis.

Deliberatum hic, an maiora tormenta, quo expeditius ſit iter, confringenda ſint, necne? Eius ſententiæ autor fuit Catianerus, qui Valponium contendendum rebatur: alii per Boſnam redeundum dicebant, & oppidum Iuuancham protinus expugnandam, in quo magna frumenti & vini copia adſeruari dicebatur. Eodem impetu ad ſitum in proximo caſtellum Gara, omni genere commeatus abundans, expugnari poſſe videbatur, antequam hoſtis ſuperueniret: neq; tormenta diffringenda, ſed potius clauis ferreis eſſe configenda. Iuit in ſententiam eam & Catianerus, quamuis contrariam ſuæ, indictaque profectione, quod ex continuis imbribus iter difficilius videbatur, ipſa quoque tormentorum tarditate impeditis in locis ſæpius hærebatur, ægre ſub veſperam Chriſtiani & Turcæ vno eodemque tempore ad Iuuancham peruenerunt. Erat oppidulum adiunctum, quod deſertum ab ipſis met Turcis & incenſum fuit. Hic tum conclamatur ad arma, & illuceſcente die diuerſis in locis varia vtrinque fortuna dimicatum.

Chriſtiani à Turcis incommodis affecti.

Tandem Chriſtiani à Turcis magnis affecti incommodis, cum neq; vllum aduerſus famem ſubſidium, neque alia auxiliorum ſpes affulgeret, extremæ calamitatis caſum omnes horrebant. Cum vero in campum Garæ ſubiectum eſſet peruentum, nunciatur, in proximis ſiluis Chriſtianis eorumque tormentis atque impedimentis iter arboribus deiectis eſſe præcluſum. Quæ res euulgata in caſtris ſpe Chriſtianos prorſus deiecit, duabus tantum viis ſe offerentibus, quarum neutram poterant ipſi citra diſcrimen adire. Mahometes de his per exploratores certior factus, & ſpe victoriæ plenus, inſeſſis itineribus curioſe Chriſtianorum progreſſum obſeruabat, eo conſilio, vt, cum Chriſtiani caſtra mouerent, impeditis in locis ſæpe diſſipatos opportunis in locorum anguſtiis inuaderet. Ita enim peditatum equitatumque ſuum circa notos nemorum ſaltus diſpoſuerat, vt magna quadam lunati flexus indagine

gine circumdatos incluſiſſe videretur. Exacta fere ſecunda noctis vigilia omnibus exeundi ſignum expectantibus, nonnulli ducis iniuſſu diſceſſerunt.

Diſceſſus initium ortum eſſe aiunt ab Huſſaris, vti eos vocant, qui tramitum & nemorum notitia freti, Valponium verſus curſum intenderunt, quos Vngari cum Styriis ſubſecuti ſunt. Interim Catianero nunciatur, Huſſaros effugiſſe cum reliquis Vngaris & Styriis, cæteros non expectato tubæ ſigno eandem adornare fugam. Tum vero Catianerus equum conſcendit, oblituſque ſigni dandi, quod alios iam præceſſiſſe crederet, ſeſe inermis in eandem fugam eiecit. In eo dilabentium tumultu Lodronius excitatur, & cum miniſtri ducem effugiſſe dicerent, reſpondet, fieri non poſſe, vt ab illo tam perfide deſereretur, atque vt erat peruigiliis diurniſque laboribus fatigatus, in tabernaculum rediens quieti ſe dedit. Paulo poſt nuntio ad Mahometem allato, Turcæ ſeſe ad inuadendos hoſtes comparant. Sed Mahometes fraudem ſubueritus, expectandam lucem cenſet, ſuoſque inſtructos ſubſiſtere, ac prodeundi ſignum cum ſilentio præſtolari iubet. Exorto ſole rurſus excitatur Lodronius, auditoq; imminentium hoſtium fremitu pedites ſuos ad virtutem hortatur. Ad quem Carinthii equites, Saxones item, Auſtriaci, & Bohemi, qui ignominioſæ fugæ comites eſſe noluerant, concurrerunt, obſecrantes, vt pro deſertore duce imperii munus ſuſciperet, ſe imperata facturos, & extrema quæque pro patria, proq; Rege maſcule adituros. Non ſuſcepit delatum munus Lodronius, eo ſe indignum profeſſus, exercitus tamen ſortem miſeratus tandem ſuſcepit. Vix primæ cohortes ſublatis vexillis caſtris fuerant egreſſæ, cum Turcę vndiq; ingruentes truci vlulatu edito vndiquaq; ſe circumfuderunt, & Chriſtianos, licet fortiter impreſſionem ſuſtinentes, longe propulerunt. Pugnatum etiam alio in loco eſt cruento ſatis prælio, Saxonibus, Turingis, & Francis rem viriliter agentibus, duce Lodronio, qui in paluſtrem locum adactus grauiter ſauciatus, Turcis ſpe vitæ facta ſeſe dedit, cumque ob vulneris grauitatem perduci viuus non poſſe videretur, ab iis cum reliquis fere omnibus trucidatus eſt. Mahometes nullo prope ſanguine tanta potitus victoria, ac laudatis palam præfectis, qui egregiam eo die nauaſſent operam, ſignatæ pecuniæ complures culeos ſibi adferri iuſſit, è quibus depromptos aureos & argenteos nummos, pro meritis donatiui nomine militibus dedit. Catianerus interim non modo rei male geſtæ, ſed perfidiæ accuſatus, & iudicio experiri non auſus, ad Mahometem fugit, & cum alios, tum inprimis Nicolaum Serinium ad proditionem incitauit. Is ſcelus deteſtatus, eius comprehendendi negotium ſuis dedit, & captum ſupplicio affecit, omnibus extinctionibus à Ferdinando Rege virtutis ergo donatus.

Fuga initium ab Vngaris & Styriis.

Catianerus in fugam ſe dat.

Carinthii, Saxones, Auſtriaci & Bohemi fugere nolunt, à quibus Lodronius dux creatus:

Qui cum reliquis Germanis à Turcis trucidatus.

Catianerus ad Turcas fugit.

Poſt à Serinio captus, & ſupplicio affectus.

Sub anni exitum Rex comitia in proximum annum Petricouiæ edixit ipſis epiphangiis. Eo Ordines omnes exulceratis venerant animis. Ac quia ad comitia hæc internuncii tam à Senatu quam Nobilitate electi venerant, magnæ inter eos contentiones exortæ ſunt. Faceſſebat præterea negotium Regi cauſa Nicolai Ruſocii Caſtellani Biechouienſis, qui ad comitia citatus ob cædem Thomæ Lubranſcii Caſtellani Breſtenſis comparuerat, magna propinquorum caterua ſtipatus. Is internuncios enixe

Comitia Petricouia.

Nic. Ruſſocius Caſtellanus Biechouien. à Rege ob cædem citatus.

enixe obteſtabatur, vt Rex de rigore iuris, quo eum erga ſe vſurum eſſe metuebat, remitteret. Sed veritus, ne quid durius in ſe ſtatueretur, iudicio ſe ſubducens domum reuerſus eſt. Citati poſtea erant à Rege quidã ex Nobilitate primores, qui duces & authores motus Leopolienſis habebantur, ſponſione militari à Rege obligati. Verum poſtea intercedente Senatu clementer à Rege culpa ipſis condonata eſt. Interea mercenarius miles, à Rege ad fines tuendos in Podolia relictus, in Valachiam eruptionem fecit, ac præda ingenti abacta, oppida aliquot exuſſit. Moldauius par pari referre cupiens, in Podoliam irruit, atq; incolas maximis affecit incommodis, ferro & igni longe lateq; graſſans. Contra quem equitum Præfecti, qui diſpoſiti erant per oppida in hybernis, ſe pararunt, licet inter ipſos inteſtina diſſidia eſſent. Adorti itaq; eos primum ſunt caſtrorum ſitu ac magnitudine exercitus non explorata. Andreas Tenczinius Rohatinenſis, & Nicolaus Sieniauius militiæ campeſtris præfecti cum nonnullis aliis ordinum præfectis ad Serethum fl. conſederunt, ſubſecutis ſenſim reliquis cohortibus. Valachi, quorum erant ad viginti millia cum Turcis, acies ſuas inſtruxerant. Expediebant & arma ſua Poloni. Dextrum cornu tenuit Sieniauius, ſiniſtrum Tenczinius. Concurrunt infeſtis animis Moldaui, ac ſtrenue cum Polonis manus conſerunt, qui eorum impetum non diu ſuſtinuere, nec etiam illorum ordines perrumpere paucitate ſua potuere. Itaq; loco cedunt. Perierunt in fluuio non pauci, capti complures, de nobilioribus ſexaginta de gregariis octingenti circiter deſiderati ſunt. Clades hæc accepta ferebatur ductorum diſcordiæ & æmulationi. Quo nomine Rex grauiter illis iratus. Nuntius cladis ad comitia allatus minori negotio offenſos animos in concordiam reduxit. Atq; ſic in comitiis tributum in manſum duodenûm groſſorum impoſitum eſt. Conſtitutiones etiam comitiales conſcriptæ typis mandatæ. In Sileſiam & Vngariam iter mercatoribus Polonis clauſum erat à Rege multas ob iniurias ſubditis illatas, eoq; mercium exportatione interdictum. Ideoq; à Ferdinando & Sigiſmundo Regibus Glogouiã poſt menſe Maio Commiſſarii ablegati erant, qui inter Reges pacta firmarent. Edictum inſuper publicatum, ne quiſquam Nobilium ad externam militiã proficiſceretur, cum Rex ipſe milite mercenario opus haberet. Durantibus adhuc comitiis miſſus erat à Rege ad Turcarum Tyrannum Eraſmus Kretkouius Caſtellanus Breſtenſis, cuius legatione effectum, vt Turca, veritus, ne Rex Poloniæ Valachiam occuparet, cum anteuerterit, exercituq; in Valachiam præmiſſo, eam ſuæ poteſtatis fecerit. Eo deinde Rex miſit Ioannẽ Tarnouium exercitus ducem cum milite mercenario, qui cum ad Chocimum menſe Auguſto caſtra metatus eſſet, cuniculis ſub mœnibus ad pyrium puluerem ſubiiciendum actis, bellum interea inter ipſos opera Ferdinandi & Ioannis Regum ſopitum eſt. Subſequebatur in expeditione Tarnouium Sigiſmundus Auguſtns, nec dum per ætatem regni capax, vt martis aleam tentaret. Sub id ipſum tẽpus, ad finiendum Sigiſmundi Auguſti cum Eliſabetha Auſtriaca Ferdinandi Romanorum Regis filia matrimonium, miſſi erant ad Ferdinandum Regem, Ioannes Danticus, Epiſc. Varmienſis, & Ianuſſius Lataſcius Palatinus Poſnanienſis. A comitiis Ioannes Choinius Epiſc. Cracouienſis idemq; regni Cancellarius in viuis eſſe deſiit, vir ingenii, & conſilii magni, eruditionis non vulgaris, dexteritatiſq; in rebus agendis raræ, conſtantia, integritate, ac libertate in defendenda iuſtitia, & in-

Moldaui in Podoliam incurſio.

Pugna Polonorum & Moldauorũ ad Serethũ.

Clades Polonorum.

Iter in Sileſiam & Vngariã Polonis mercatoribus clauſum.

Ferdinandi & Sigiſmundi Regum Commiſſarii Glogouiam miſſi.

Legatio Regis Poloniæ ad Turcã.

Turca Valachiam ſuam fecit.

Bellum inter Regem Pol. & Valachum ſopitum.

Legati ad Ferd. Regẽ de filia Eliſabetha miſſi.

Ioan. Choinii Epiſcopi Cracouien. mors.

& iniuſtitia oppugnanda ſingulari. Cui Petrus Gamratus Epiſcopus Plocenſis à Rege ſuffectus eſt: munus vero Cancellarii Samueli Macieiouio addita ei paulo poſt Epiſcopa Chelmenſi.

Ea tempeſtate in Moldauia Stephanus Petri Palatini, vt volunt, frater, propter ſuſpicionem affectati dominatus in exilium eiectus fratrem Petrum ſcelerum eius commemoratione Turcis magis inuiſum reddit, pauloque poſt Solymannus Turcarum Tyrannus ingenti cum exercitu è Thracia profectus Danubio traiecto in Moldauiam penetrauit. Eius aduentu Petrus territus, omnibus eum deſerentibus, in fugam per teſqua ſe coniecit. Nam in arce Siczauiæ, quam munierat, obſidionem timens, ſubſiſtere non auſus, in Tranſyluaniam fugit. Verum Moldauo à latere incumbente, Polonis fines ſeruantibus, Turcis vndique inſtantibus, atque adeo hoſtili claſſe mari effugiendi facultatem eripiente, cum diu oberraſſet, magnaque aliquot flumina equi celeritate ac virtute proſpere tranaſſet, Aluia fl. aſſiduis aliquot dierum imbribus vehementer inflatus fugam ipſius ſiſtit, adeoque erat fame, laſſitudine, & ſæuæ mortis metu deiectus, vt vorticibus fluminis abſorberi mallet, quam in truculenti fratris ac Turcarum poteſtatem deuenire. In his anguſtiis conſtituto ſaluti ei fuit piſcator Tranſyluanus, forte ripam ſubiens, qui magnis eius pollicitationibus ac precibus victus eum traduxit, ac per ſiluoſos notoſque tramites Siczauam pedes deduxit, quo aduentu Turcarum cognito vxorem cum liberis atque ſupellectile paulo ante deportari curauerat. Turcarum Tyrannus, vbi Petrum Moldauia diſceſſiſſe cognouit, Moldauis in fidem receptis Stephanum Petri fratrem eis præficit. Ioannes Vngariæ Rex de Turcæ in Moldauiam aduentu certior factus, cum triginta equitum millibus in Tranſyluaniam propere aduolat, ſub prætextu, vt ſtudium ſuum Turcarum tyranno probaret, tanquam ei ſubſidio futurus, ſed reuera, vt fines ſuos tutaretur: vehementer enim metuebat, ne Turcæ per ſimulationem petendæ Moldauiæ ea occupata in Tranſyluaniam irruerent. Etenim Ioannes propter pacem cum Ferdinando Rege ſecreto factam, quæ à Laſco priuata iniuria admodum accenſo Conſtantinopoli Baſſis fuit indicata, adeo ſuſpectus Tyranno factus, vt multis legationibus ſuſpicionem eam ægre à ſe amolitus fuerit, excidiſſetque gratia, niſi purpurati effuſis largitionibus ab ipſo prenſati cauſam eius apud Tyrannum diligenter egiſſent. Ideoque liberatus ea ſolicitudine, vbi Petrum principatu eiectum Siczauiam ſe recepiſſe accepit, ad eum obſidendum cum exercitu accurrit, vt eadem opera & veteres iniurias vlciſceretur, & Tyranno fidem ſuam probaret, & Stephani noui Moldauiæ Palatini beneuolentiam hoc beneficio ſibi conciliaret. Verum obſidio ea expectatione fuit diuturnior, vtpote, quæ vltra quatuor menſes durauerat, obſeſſis commeatu affatim ſuppetente, & Petro infracto animo omnia obſidionis incommoda perferente. Sed præſidiariis, qui ex Tranſyluanis & Moldauis conſtabant, diſſentientibus omnibus, niſi intra triduum deditionem facerent, extremum ſupplicium denunciatum. Petrus, priuſquam ſuorum diſſenſio in apertam ſeditionem ac cædem erumperet, neceſſitati parendum ratus, facta deditione Regi portas aperuit, teſtatus, idcirco ſe ſeipſum, vxorem, fortunaſque omnes eius fidei tradere, quod

In Moldauia mutatio Reip.

Turca in Moldauiam aduentus.

Petri Palatini fuga in Tranſyluaniam.

Stephanus Petri frater Moldauis à Turca præfectus.

Ioan. Regis Vngar. in Tranſyluaniam aduentus.

Ioannes Rex Turcæ ſuſpectus.

Ioan. Rex Petrum Siczauia obſidet.

Petrus facit deditionem.

quod probe noſſet, Ioannem in iniuriis obliuiſcendis eſſe facilem, atque confidere, ſibi adflicto apud eum, qui in ſimili calamitate aliquando fuiſſet verſatus, humanitatis locum neutiquam defuturum. Ioannes Rex bono animo Petrum eſſe iuſſit, ſeque S.czuia contentum fore affirmauit, quod oppidum illud olim Vngarici iuris fuiſſet, arcis poſſeſſione ipſi vxorique, præſidio tantum mutato, relicta, in qua ab iniuria tuti meliorem rerum euentum expectarent. Stephanus vbi didicit, fratrem Ioanni Regi deditionem feciſſe, per legatos Solymannum obteſtatus, vt eum ſibi à Ioanne tradi mandet, quod eo ſuperſtite Moldauia ab inteſtinus motibus nunquam futura ſit immunis. Ioannes Rex à Turcico Tyranno frequentibus literis ac nuntiis de Petro tradendo ſolicitatus, negat ſibi licere per ſummam perfidiam calamitoſum hoſtem prodere, verum vt Solymanno obſequium præſtaret, curaturum ſe, vt Petrus in eadem illa arce tamdiu tuto adſeruetur, quamdiu ipſi videretur, quo Stepanus in Principatus poſſeſſione interim ſecurus ſit. Tandem Tyranno eum ſeueriſſime reperente, & Baſſis ea cunctatione Maieſtatem eius lædi dictitantibus, reſcripſit, ſe Petrum non tanquam captiuum, ſed legatum Conſtantinopolim ornatiſſimo cum comitatu tranſmiſſurum, vt à culpa coram ſe purget, modo Solymannus minime dubiam gratiæ ac veniæ ſpem ei faciat. Tyrannus clementiæ laudem affectans, petitioni eius aſſenſit. Itaque Petrus Conſtantinopolim miſſus, præ cæteris purpuratis ſeu Baſſis Luphtibeio fuit commendatus, cuis patrocinium ſumma apud Tyrannum autoritate valentis, ampliſſimis ei donis exhibitis, ſibi promeruit, per quem ad Tyrannum acceſſu patefacto adeo luculenter cauſam egit ſuam, vt cum motorum à ſe bellorum cauſas ac ſucceſſus, quibus ærarium admodum fuit exhauſtum, Gritti cauſam, fratris, & procerum dolos, ac antiqua finium iura cum Polonis explicaſſet, veniamque delictorum ſupplex petiſſet, inique cum ipſo actum videretur, præſertim purpuratis iniquum cenſentibus, virum tam fortem aduerſis eiuſmodi caſibus iactari. Cæterum Tyrannus Petrum iudicio ſuſpenſo neq; condemnauit, neq; liberum pronunciauit, ne Iohannis Regis fidem erga ſe in dubium vocaret, vel ſceleratis æquior præter morem videretur. Idcirco in Peram Ligurum coloniam relegatus eſt, magno beneficio ipſius, cum ibi in exilii ſolatium ac ſpem Principatus recuperandi cum Chriſtianis ei conuerſari liceret. Cuius ſui voti paucos poſt annos factus eſt compos.

Stephanus Solymannū erat, vt Petrus ei à Rege Vng. tradatur.

Turca Petrum à Rege Vnga. Ioanne repetit.

Petrus Conſtantinopolim miſſus.

Cauſam ſuam agit.

Iudicio ſuſpenſo

in Peram relegatus eſt.

Proximi anni menſe Februario pax inter Ferdinandum & Ioannem Vngariæ Reges Varadini confecta eſt, ſed eo rerum ſtatu neceſſaria potius quam honeſta, Vngaris autem exoptata, quibus vel in partes eius diſtractis conditionibus cauebatur, vt fortunæ incolumes manerent, vel his, qui antea Ferdinandum ſecuti ſolum vertiſſent, vrbeſque, oppida, vicos arces, quæ tum in poteſtate eſſent, ſuo quiſque præſidio tueretur: Ioannem vero Ferdinandus Regem appellaret, cum eum antea ſermone ac literis Vaiuodam ſiue Palatinum è vetere Tranſyluaniæ Præfectura vocare conſueſſet. In tabulis autem conſcripti obſignatique fœderis diſerte fuerat appoſitum, ſubſcribentibus Vngariæ proceribus, vt, ſi Ioannes vita decederet, Ferdinandus totius Vngariæ regno potiretur: Ea conditio tum ſuppreſſa eſt metu Turcarum tyranni, cuius id regnum eſſet tanquam

Ann. Chri. 1539.

Pax inter Ferdinandum & Ioannē Reges.

Pacis conditiones.

belli

belli iure captum, ac beneficiario duntaxat nomine Ioanni conceſſum. Cum de concordia Ioannes Rex conſuleret Tyrannum, is non probarat modo, ſed amice etiam ſuaſerat, vt calamitoſo atque ancipiti bello certam ac honeſtam pacem præferret, vtpote qui contra Parthos in Aſiam traiecturus nullam omnino noui belli materiam in Europa relinquere vellet. Verum res Tyranno poſt innotuit. Ferunt enim, Hieronymum Laſcum Palatinum Siradienſem, qui à Ioanne ſuperioribus annis defecerat, pro Ferdinando Rege ſuſcepta legatione Conſtantinopolim Tyranno conditiones detexiſſe, quibus pacem duo Reges inter ſe iniiſſent. Vnde ingens odium Ioanni conflatum. Cæterum Ioannes Rex re cognita vehementer ſibi timens, per idoneos homines operam dedit, vt eius facti calumniam multis donis opportuno dilueret. Sed tantam poſtea contumeliam, quæ non ſuam modo, verum Reipublicæ ſalutem in diſcrimen vocaret, à Ferdinando Rege indigne ſibi impoſitam apud Principes grauiter eſt conqueſtus, miſſo ad id Ioanne Statilio Albæ Iuliæ Epiſcopo, qui ad Pontificem Venetoſque, ac demum ad Franciſcum Galliæ Regem probroſum eius iniuriæ nomen detulit.

Ioan. Rex Vng. vxorem ducit.

Eodem anno Iohannes Rex regno in ſpem priſtinæ felicitatis reſtituto, Budaque præſertim admirandis operibus communita, vxorem duxit Iſabellam Sigiſmundi Regis filiam ex Bonæ Sforciæ coniugio primogenitum. Abhorrebat ille quidem à nuptiis, iam ea ætate valetudine infirma, verum procerum Vngarorum precibus id dederat, ſuadentium, vt cælibatum abrumperet, & Vngarici ſanguinis proles legitimo illuſtrique coniugio ſuſciperetur, quæ Patri aliquando ſuccederet, ſtirpemque propediem intermorituram propagaret. Accedebat & affinitas cum Sigiſmundo Rege, qui in priori coniugio ſororem Ioannis habuerat: videbatur enim vicini Regis iterata affinitate res Vngaricas maxime confirmatum iri. Probabat & has nuptias Turcarum Tyrannus, qui antea in Ioanne cœlibis vitę ſtatum improbabat. Sed non æque placuerat Ferdinando, quanquam & ipſe Sigiſmundi Regis filium Regem Poloniæ deſignatum ſibi generum adſciuiſſet, vt pote qui præuideret, Vngaros contemptu odioque externæ gentis ſuperbos puero ex hoc coniugio ſuſcepto protinus in ſui ſanguinis prolem ſtudia conuerſuros. Deducta eſt noua nupta in Vngariam ad ſponſum à Stanislao Tarlone Epiſcopo Premislienſi, & Petro Opalinio Caſtellano Gneſnenſi magna cum pompa atque apparatu.

Ann. Chr. 1540. Legatio Pontificis ad Sig. Auguſtum. Reſponſum ad legationem Sig. Auguſti. Legatus Regis ad Electorem Brãdeb. de religione mutata.

Subſecuto anno venit Cracouiam menſe Februario legatus Pontificius Hieronymus Roſarius, qui à Paulo III. Pontifice Sigiſmundo Auguſto parentibus pręſentibus pileum & enſem ſolitis dedicatum ceremoniis in templo arci contiguo obtulit, hortatus & obteſtatus eum Pontificis nomine, vt religionem Catholicam tueatur, atq; exemplum capiat de Germanis, qui defectione ſua ab vnitate Eccleſiæ Catholicæ Romanæ in ſummas difficultates coniecti ciuilibus malis agitarentur. Cui Sigiſmundus Auguſtus reſpondit: agere ſe gratias Deo pro luce illa, qua illuſtrare ſe dignatus ſit, velle per DEI gratiam in ea conſtanter ad extremum vitæ habitum perſeuerare, Catholicamque Eccleſiam Romanam pro virili propugnare. Inde Rex Sigiſmundus ad Ioachimum Marchionem Brandeburgicum Electorẽ generum ſuum, qui in ditione ſua religionis reformationẽ inſtituerat, Romana è finibus ſuis exterminata, legatũ miſit Lucã Gorcanũ Epiſc. Pomanienſẽ, qui

Electo-

Reſponſum Electoris.

Electorem ad conſtantiam religionis Catholicę Romanæ regio nomine cohortaretur. Cui ab Electore hanc in ſententiam reſponſum: Principio ſe conſilio pio & ea moderatione, quæ Principem Chriſtianum decet, in eccleſiis ſuæ ditionis manifeſta vitia correxiſſe, & ea quidem moderatione vſum, vt non ſolū nil contra Catholicæ Eccleſiæ Chriſti ſentētiam receperit, ſed ne quidem authoritati Epiſcoporum quidquam detraxerit. Cauſam dein adducit principem, quod cum Devs non ſimulatis aut fucatis officiis, ſed vera pietate colendus ſit, ſuperſtitiones autem multæ & næui veteres in Eccleſiam irrepſerint Epiſcoporum negligentia atque Doctorum inſcitia: grauem ſe ac piam cauſam habuiſſe ea vitia emendandi. Ad hæc non ſolum diſciplinam laxatam incuſat, ſed etiam diſcordias ipſos inter Doctores obortas. Proinde vt populus ſciat, quid amplecti, quid fugere debeat, Eccleſiæ ſe ſinceros Doctores præfeciſſe. Itaque nunquam diſceſſurum ſe à ſcopo ac ſententia Catholicæ Eccleſiæ Chriſti. Quod vero exempla obiiciuntur aliorum Principum, qui nimii fuiſſent in innouanda religione, non ſine diſcrimine ſe omnia correctū iuiſſe, nec vlla ſuppliciorum immanitate conſilium ſuum ſtabiliuiſſe. Contra autem affirmat, conſenſum Catholicæ Eccleſiæ ſe amplecti, qui in ſcriptis Propheticis atque Apoſtolicis, veteribus canonibus, ac probatę fidei ſcriptoribus extet, policitumque Synodo, ſi quando rite conueniret, non defuturum eſſe. Ac diu quidem ſe cōcilium expectaſſe legitimum: verum cum animaduertat, Pontifices non admodum expetere, committere noluiſſe, vt ſuæ ditionis Eccleſiæ diſſiparentur, aut in ſolitudinem redigerentur. Concludit tandem, ſperare ſe, Regem non improbaturum hanc ipſius in moderandis abuſibus quibuſdam voluntatem, præſertim cum & coniugis ſuæ filię ipſius Regis accedat conſenſus. Cæterum de ritibus ſe non admodum puguaturum, modo doctrina ſit ſalua.

In Pruſſia Lutherani dogmatis incrementum

Circa idem fere tempus in Pruſſia Lutheri doctrina incrementa cepit. Torunienſes enim, Gedanenſes, & Elbingenſes ab Eccleſia Romana etiam ſeceſſionem fecerunt, ac ritus conſuetos nonnihil immutarunt. Id vbi Rex cognouit, dat ad eos literas, mandans, vt & religionem veterem, & quæcunque alia priſtinum in locum reſtituant, pœnam, ni pareant, conſtituens. Cum vero illi, præſertim Gedanenſes, facti rationem redderent; probarentque, doctrinæ ſuæ confeſſionem ſacræ ſcripturæ conſenſu niti, id quod Rex non concedebat, edicta poſtea regia ad ſe miſſa de re frumentaria frumentoque vendendo nec promulgare, nec affigere voluerunt.

Io. Regis expeditio in Tranſyluaniæ Præfectos.

In Vngaria Ioannes Rex expeditionem aduerſus Tranſyluaniæ Præfectos ſuſcepit. Erant ii Mailatus Gritti cæde celebratus, & Balaſſus, quem Rex Mailato collegam addiderat, qui perfidia ſumma petierat à Solymanno Turcarum tyranno, vt authoritate eius Tranſyluaniæ Rex ſalutaretur. Quod ſi obtineret, ſacramentum Turcicis Imperatoribus ſe daturum policebatur, quotanniſque penſurum tributi nomine centum auri pondo. Verum Tyrannus hominis perfidia commotus de tota re literas ad Ioannem Regem miſit, vt vel inde moneretur, quorum hominum fidei prouinciam commendaſſet. Ita Mailatus contumelioſe reiectus à Tyranno, Ioannique detectus ad Regem Ferdinandum tranſiit, ne poſtquam regni ſpe decidiſſet, præfecturę quoque honore vindicante idſ· cinus

Mailatus ad Ferd. Regem tranſit.

Ioanne

Ioanne Rege cum perfidiæ nota amoueretur. Accidit autem peropportune turbandis rebus, vt Ioannes Rex Tranſyluanis pecuniam imperaret, qua Solymanno tributa biennio intermiſſa penderetur. Id erat nouum acerbumque genti feroci, quæ vel ob id iniuriam ferre non poterat, quod aurum enatum in patrio ſolo ad immanes Turcas indigne exportaretur. Itaque conciti ad arma, non obſcure imperia detrectabant, Mailato Balaſioque tem proclinatam adiuuantibus. Ioannes Rex vbi videt eorum contumaciam ad arma propendere, gliſcentis mali initiis occurrendum ſtatuit, præmiſſiſque ducibus ipſe nondum confirmata valetudine in Tranſyluaniam feſtinat. Itaque diuiſis inter ſe copiis duces diuerſas vno tempore regionis partes inuaſere, diffuſoque terrore belli Regiſque clementia oſtentata ita rem geſſere, vt plures, qui Præfectorum inductu defecerant, ad officium redirent. Mailatus enim viribus impar nuſquam conſiſtere auſus, incertis itineribus per campos ſyluaſque vagabatur, ad extremum errando feſſus vndique vrgente hoſte in oppidum Fogaros ſe contulit, in quod theſauros prædæ Griticæ condiderat, Itaque duces admotis caſtris prolatiſque tormentis, obſidere atque oppugnare cœperunt. Conſtiterat Ioannes ad Sibinium, quod vnius diei itinere à Fogaris diſtat. Ibi in conſilium aduocatis Prouinciæ Ordinibus, cum de Mailati perfidia grauiter eſſet queſtus, expoſuit, quantæ neceſſitatis eſſet Turcarum amicitiam tueri, à qua niſi magno cum incommodo, & haud dubia clade diſcedere non poſſent. Interea Regem acrior inuaſit morbus, quem inter ſuſcepti belli curas à ſolſtitio graues æſtus, ac longi itineris præpopera vectatio adauxerunt. Obſidebatur interim Mailatus, cum decumbenti allatum eſt, Reginam felici partu filium enixam. Tum vero Vngari incredibili lætitia affecti, ad Regem gratulatum irrumpunt, tormenta de more diſploduntur, paraturque conuiuium, in quod vel inuitus Rex procerum manibus infertur. In eo cum liberalius genio indulſiſſet, denuo accenſa eſt febris, cuius vim diu ſuſtinere non potuit. Finem vero vitæ animaduertens, filium teſtamento reliquit hæredem, Georgium Martinuſium Epiſcopum Varadienſem, vulgo Monachum cognominatum, propter fidem ipſius, ac Petrum Vichium ſanguine ſibi coniunctum tutores inſtituit, obteſtatuſq; eſt ſingulos proceres per antiquum Vngarici nominis decus, vt ſui ſanguinis potius, quam externæ gentis Regem in Vngaria paterentur. Futurum enim, vt Solymannus regni tutelam ſuſciperet, ſi ad eum legati cum muneribus protinus mitterentur. Suppreſſa eſt tantiſper mors eius, dum cum Mailato de compoſitione tranſigeretur, cui ſignificatum, Regem in tanta ſuſcepti filii lætitia priſtinæ gratiæ memorem, Præfecturæ munus ei ſingulari clementia relicturum, ſi in ſuum filiique futuri Regis verba iuraret. Non detrectauit conditionem Mailatus pluribus malis circumuentus. Atque ita funus Sibinio comitante magna exercitus parte delatum eſt Albam regalem. Verum priuſquam Sibinio mouent caſtra, conſilio habito eandem, quæ inſtructa viuente Rege fuerat, legationem ad Turcarum Tyrannum decreuerant. Quam Ioannes Exechius Quinqueccleſienſis Epiſcopus, & Stephanus Verbetius obiuerunt, munera Tyranno ferentes, pateras ex auro decem, cælato autem argento inauratas centum, aurique ſimul ſignati quinquaginta pondo, quę biennalis tributi nomine penderentur. Interea ad Albam regalem inſigni pompa apparatuque Regis funus celebratum eſt, impoſitaque infantis capiti ſo-

Idem Fogaros ſe contulit, quod obſidetur.

Ioannis Regis morbus. Et filius natus.

Cui tutores inſtituti.

Ioannis Regis mors.

Legatio Vngarorum cum donis ad Turcam.

Funus Ioannis Regis ad

Albam regiã celebratum. lennibus ceremoniis antiqua illa corona, quæ Stephani Vngariæ Regis primi fuiſſe dicitur. Iſabellæ vero Reginæ ius imperii communi Procerum ſtudio delatum, ea lege, vt in publicis literis filii matriſque nomen præſcriberetur, eodemque titulo regia moneta cuderetur, Georgius vero Monachus ſummam poteſtatem ærarii arciumque habebat, armorum militumq; cura Valentino erat demandata. Medius inter hos Petrus Vichius, quod Regem ſanguine attingeret, tutorque eſſet adſcriptus, pro ſuo iure & authoritate multa monere, corrigere, mandareque poterat.

Ferd. Rex molitur bellum Vngaricum. At Ferdinandus Rex nunciata Ioannis Regis morte ad occupandum regnum animum adiicit, multis ad id eum inſtantibus regni proceribus, qui occaſionem dignitatis recuperandæ minime negligendam dictitabant. Idem & Germani aſſerebant, qui militiæ dediti aut primos honores aut alarum cohortiumque præfecturas in exercitu ſperabant. Verum Hieronymus Laſcus Palatinus Siradienſis conſilio potius quã armis repetẽdum Vngariæ regnum ſuadebat, illudq; à Solymanno Turcarũ tyranno beneficiario iuris nomine, quod id dono datum accepiſſet Ioannes, petendum. *Legatio Ferdinan. Regis ad Turcam.* Non diſplicuit conſilium Ferdinando Regi, & ipſum Laſcum, qui iam in Turcica aula nõ ignotus erat, id legationis munus obire voluit. Interim nihilominus Ferdinandus à belli cogitatione minime ſibi diſcedendum ratus, mittit Nicolaum Comitem Salmenſem ad Reginam viduam, qui *Ad Reginã eam viduã.* eam admoneat recentis cum marito defuncto pactionis, cuius ea ſumma erat: vt eo defuncto regnum ad Ferdinandum deuolueretur, horteturque, vt ſponte regno decedat. Id ſi faceret, Ferdinandum Regem filio eius Scepuſianam prouinciam conceſſurum, vti antea diſerte ex tabulis inter vtrumque Regem conuentum eſſet, & Reginæ præter dotem amplos reditus. Sin recuſaret, ſciret, neque Cæſari, neque Ferdinando Regi defutura media, quibus regnum repeterent, tanquam antiquo iure & nouo multorum Vngariæ procerum conſenſu Auſtriacæ domui attributum. Legatus vbi Budam venit, ægre tandem ad Reginam admiſſus, proceribus quibuſdam id impedientibus. Acceſſu permiſſo, id demum à Regina, multo etiam tum mœrore ex mariti obitu perturbata, reſponſum tulit. Eam eſſe fortunam ſexus ac ætatis ſuæ, vt orbata Rege coniuge corporis animique doloribus fracta, neque ſuſcipere, neque definire conſilium queat, cum in re longe grauiſſima Poloniæ Regem patrem omnino conſulendum exiſtimet. Petere ſe proinde ſpacium, quo Pater conſuli poſſit, ſe enim ab eius ſententia minime diſceſſuram, ac idem facturos proceres. Quod ſi id moræ ſpatium denegetur, atque armis agendum putent, egregiam certe laudem non ferent, inquit, Cæſar & Rex, ſi viduam fletu conſumptam, & vagientem in cunis puerum oppugnatum aduenerint. Legatus ad Ferdinandum Regem reuerſus, poſtquam regni ſtatum, ac qui illic rerum *Ferd. Rex Reginæ viduæ bellum infert.* potirentur, explicuit, ſua oratione id effecit, vt Rex actutum conſcripto milite armis ius ſuum perſequi ſtatuerit. Mittitur igitur iuſtus exercitus Strigonium, cui præerat cum imperio Leonhardus Velſius è Rhetia ſuperiori, qui multis de cauſis aperiendum iter Budam verſus arbitrabatur. Occurrebat enim à Strigonio euntibus Budam medio ferme itinere Viſſegradum, quod diebus nouem oppugnauit, reſiſtentibus acriter præſidiariis. In qua oppugnatione ducenti circiter milites ſtrenui deſiderati. Tum vero Velſius Viſſegrado profectus claſſe amnem tranſmi- *Viſſegradũ oppugratũ & expugnatum.*

tit, Peſtumque occupat ab hoſtibus deſertum, & ad Vacciam eadem celeritate contendit, eamque ſine ſanguine poteſtatis ſuæ facit. Extemplo ad citeriorem ripam conuerſa claſſe reuertitur, promotiſque inde caſtris ad Budam eſt profectus, vt per colloquia Budenſium animos tentaret, exploraretque Reginæ conſilia, & ex propinquo oſtentatis copiis atque tormentis terrorem vrbi incuteret. Cæterum Velſius obſeſſurus potius, quam oppugnaturus vrbem, ad aquas calidas caſtra locauerat. Sed non tentata oppugnatione ad Viſſegradum iterum ſe conuertit, vt præaltam illam arcem expugnaret. Nec diu Vngari præſidio impoſito vim ingentium globorum tulerunt, cum eadem ruina, qua turris ad Danubium adaperta conciderat, ſplendidi ædificii teſtudines, pinnæque, & propugnacula nil intermiſſis ictibus concuſſa frangerentur. Capta per deditionem arce, paulo poſt ad Albam regalem contendit, vt Ciuium primores tentaret: nam Perenus, Vir apud Albanos inſignis authoritatis, per idoneos homines adhortando, pollicendoque immunitates ac præmia, nonnullos perpulerat, vt à Regina deficerent. His perſuaſionibus celeriter effectum, vt ciuitas, quæ vi expugnari non poterat, promiſſis blandiſque colloquiis in Ferdinandi Regis poteſtatem venerit. His geſtis, Velſius ad Strigonium caſtra reduxit, vel ob id, quod Germani cum Vngaris rixas miſcerent, ſtatimque inſtante iam hyeme, ac militibus ſtipendia petentibus, in hyberna copias dimiſit, Peſtumque inprimis præſidio impoſito, ac nouis erectis munitionibus firmauit, eo quod frequetibus nunciis adferretur, Turcas finitimos arma parare, vt Budenſibus auxilio mature venirent. Regina Iſabella, vbi à Ferdinando bellum parari cognouit, conſilio Georgii Monachi à vicinis Turcicis præfectis mature opem petendam iudicauit. Verum cum diu fruſtra eos ſollicitaſſet, ad legatos, qui Conſtantinopoli erant, de periculo ſuo certiores fecit, vt per eos Solymanno idem innoteſceret. Nondum peruenerat Conſtantinopolim Laſcus, morbo in itinere detentus, qui præmiſerat Ptolemæum Arimmenſem medicum ad purpuratos, Luſſtubeiumque imprimis familiaritate ſibi coniunctum, magniſque antea conciliatum muneribus, per quem omnia ſe impetraturum ſperabat. Sed irritus fuit Ptolemæi conatus. Solymannus enim magno ſibi commodo, ac magnæ item gloriæ futurum arbitrabatur, ſerio necne oſtentato pietatis ſtudio, viduam pupillumque tanta in calamitate protegeret. Itaque aduocatis legatis, eo ſe animo Ioanni regnum conceſſiſſe dixit, vt ad liberos eius tranſmitteretur, tam diuque poſteri eius ſtirpis Vngariæ regno potirentur, quam diu accepti beneficii memoriam retinerent. Proinde ad declarandam promiſſionum ſuarum conſtantiam, ſe arma ſumpturum, daturumque operam, ne hoſtes illati belli exitu lætarentur, tradiditque legatis puero Regi deferenda ſuſceptæ tutelæ inſignia, purpuream auro intertextam togam, & clypeum elaborato vmbone rotundum, ferream item clauam, manubrio aureo, & incuruum gemmata vagina gladium. Exinde Vſtrepho Boſnenſi, Mahometique Belgradenſi præfectis ſeuere mandauit, vt illico Reginæ opem ferrent, nec aduerſam hyemem cauſati moras necterent. Vix dum Vngari legati cum donis Budam diſceſſerunt, cum Laſcus Conſtantinopolim venit, ibi edoctus à Ptolemæo de ſucceſſu legationis,

Peſtum occupatum & Vaccia.

Buda obſidetur à Ferdinandi Regis exercitu.

Viſſegrád. arx capta.

Alba regia ad Ferd. Regem tranſit.

Iſabella Regina vidua auxilium Turc. implorat.

Reſponſum Solymanni legatis Vng. datum.

cum mandata exponeret, & æqua conditione regnum peteret, aſſidueque in ore Cæſarem fratrem totius Germaniæ copiis adiuturum haberet, commoto ob id Tyranno cuſtodiæ traditur, frigidam ſuffundentibus purpuratis. Interea Mahometes & Vſtrephus, nil deterrente hyeme, diſperſos in hybernis equites ad ſigna vocant, claſſemque in Danubium deducunt. Sed tam intenſum per eos dies inualeſcente iam hyeme frigus fuit, vt adſtricto præalta glacie Danubio cuncta nauigia ad Tolnenſem ripam vadis inhæſerint vſque adeo, vt marginibus late gelu concretis vix in medio tantus amnis apertus profluere ſpectaretur. Ea res magno incommodo Turcis fuit, cum ad tuendam claſſem ibi conſiſtere, atque caſtra ponere, ferreque ſub tentoriis hyemis aſperitatem cogerentur. Verum miteſcente hyeme, & vere inſequentis anni appropinquãte nil cũctatus Mahometes remiges ſupplet, pedites Marteleſios ex Illyricis montib. accerſit. Idẽ quoq; facit Vſtrephus, & vtriſq; Valẽtinus cognomẽto literatus militũ præfectus, Buda obuiã profectus ſtrenua cum Vngarorum manu cõiungitur. Regina exercitui Turcico commeatum ſuppeditante, ac tormenta ad oppida expugnandum, præfecti inito conſilio Danubium copias traducunt, Vacciamque delati capiunt, trucidatique nonnullis protinus incendunt. Inde Peſtum oppugnatum eunt, quod egregie à præfectis caſtelli defendebatur. Regina interim parcius cõmeatum Turcis præbebat, vtpote, quæ ſibi annonam, niſi parce metiretur, priuſquam frumenta matureſcerent, defuturam timeret. Hanc ob cauſam, & quod paſſim equi interirent, Turcæ re infecta, traiecto rurſus Danubio, reſtitutiſque tormentis intra fines redierunt. Vngari in abeuntes irruptione facta nouiſſimos cædendo longo itineris ſpatio perſecuti ſunt. Id vbi Ferdinandus Rex in comitiis Ratiſponenſibus accepit, Cæſari facile perſuadet, vt Vilhelmus Rogendorffius aulæ magiſter nouis cum copiis in Vngariam mittatur. Is ad priorem exercitum vbi peruenit, Budã oppugnare inſtituit, ſed ab aliis omnino locis, ſecus ac ipſe antea animo conceperat. Ad oppugnandam igitur arcem, terrendamque Reginam, tormentis productis adeo quaſſauit turrem in arce, vt ingentibus diſrupta pilis collapſura videretur, verum triplex arcis murus maiorem expugnandi, intercedente præſertim vallo, difficultatem oſtendebat. Itaque Rogendorffius tempus ſumptuſque comparſurus per feciales Reginam hortatur, vt deditionem conditionibus honeſtiſſimis, quæ ei pridem propoſitæ eſſent, faceret, ſin abnueret, extrema quæque interminatur. Ad ea Monachus reſpondet, non eſſe adeo inſipidam Reginam, vt Vngariæ regnum Scepuſiano Principatu permutare velit. Nec multo poſt Rogendorffius à monte Gerardo ad ſepulcra Iudæorum motis repente caſtris omnem tormentorum apparatum tranſtulit, & inde ad arcem, qua regii viſuntur horti, tanta vi concuſſit murum, vt pars perfracta procideret, pars vero premente atque impellente interno aggere, quem intus Budenſes ſubitariæ munitionis cauſa mœnibus adſtruebant, inexpectato caſu in exteriora laberetur. Quæ res propugnantes magnopere conterruit. Cæterum vſque adeo mœnia tormentis adaperta proſtrataque conſpiciebantur, vt in longitudinem vnius fere ſtadii eminente tantum ad altitudinem ſtaturæ hominis antiquo aggere, vel breuibus ſcalis ſe facile ſcanſuros, ac in vrbem irrupturos milites dicerent. Idcirco aliquot prolatæ ſunt ſcalæ, & per tenebras magno ſilentio iuxta ruinas appoſitæ eo conſilio, vt ſub auroram compoſitis ordinibus conferti milites ſubirent.

Laſcus Ferd. Regis legatus cuſtodiæ datus.

Turcæ Iſabellæ Reginæ opem ferunt.

An Ch. 1541.

Vaccia à Turcis capta.

Peſtum obſeſſum.

Turcæ re infecta domũ redeunt.

Vilh. Rogendorffius in Vngariã miſſus.

Buda à Ferd. Regis exercitu obſeſſa.

ſubirent. Verum Budenſes ab hoſtili mora ſpatium nacti, nouum intus aggerem protinus aggeſſerunt, animaduerſiſque hoſtium ſcalis, eas continuo abripuerunt, Germanoſque ſub aurora inſtructa acie per accliuia ſubeuntes, & magna vi munitiones adortos non ſine ſtrage inſigni in fugam verterunt. In quo receptu eo maius damnum acceptum ab illis, quod quo longius à mœnibus recedebant, eo atrocius atq; frequentius tormentariis glãdibus ſternerentur. In eo conflictu Rogendorffius vltra octingentos deſiderauit. Pari quoque euentu, ſed minori damno accepto Perenus ad Sabatinam portam reiectus eſt. Exinde Budenſes adeo hoſtes contempſerunt, vt erumpere ſæpius non dubitarint. Tentauere demum Germani duces effoſſionibus atque cuniculis murum ſubruere, inditoque, ac demum ſuccenſo intus tormentario puluere, adapertiſque mœnibus ſubitarium in vrbem aditum parare. Sed Budenſes deprehenſis hoſtium conſiliis foſſas introrſus ex obliquo egerunt, per quarum ſpiramina acenſi pulueris flamma ſine damno erumperet: vrgebantur tamen tanta variarum rerum inopia, vt nequaquam paulo longiorem ſuſtinere obſidionem poſſe viderentur, parumque abfuit, quin vrbs ipſa proderetur opera cuiuſdam Vngari.

Exercitus Ferdinandi à Budenſib. fugatus.

Budenſium conſtantia.

At Solymannus Turcarum Tyrannus cognitis, quæ à Cæſare fratreq; eius aduerſus Reginam viduam parabantur, diuiſis copiis vndiquaque ſtatuit occurrendum. Imprimis vero Mahometem Baſſam natione Dardanum, qui obſeſſæ Reginæ opem ferat, in Vngariam proficiſci iubet, deligiturque & Vſtrephus ex Illyrico, qui Mahometem ſubſequatur, ſubſiſtatq; Belgradi intentus ad ferendam opem, ſi Mahometes firmiores hoſtes inueniret. Et quia Solymannus Mailatum in Tranſyluaniam Ferdinandi Regis rebus ſtudere, bellumque moliri didicerat, aduerſus eum Nicopolitanum præfectum ire iuſſit, imperauitque Moldauiæ Palatino, vt Nicopolitano præfecto bellum gerenti adeſſet. Is Turcarum copiis triginta millia ſuorum equitum adiunxit, magnoque aſtu Mailatum in poteſtatem redegit.

Solymãnus Reginæ viduæ opẽ fert vndiquaq;.

Aduerſus Mailatum ire iubet.

Mailatus in poteſtatem redactus.

Menſe deinde Iulio Mahometes in Vngariam appulit, adiuncto ſibi ex itinere altero Mahomente Belgradenſi, & Boſnenſibus copiis euocatis. At Germani, vbi de Turcarum aduentu certius cognouerunt, ex conſilio Rogendorffii caſtra in aduerſam vrbis partem ad Gerardi montis radices transferunt, vt aduentantes Turcæ, quos nihil à claſſe flumineque diſceſſuros videbant, contra rectam tormentiſque munitam caſtrorum frontem procedere cogerentur. Mahometes vero Belgradenſis per colles, qui Gerardo monti coniunguntur, editiorem capit locum, Vngarorum magis quam Germanorum caſtris propinquum. Binis vtrinque eo modo conſtitutis caſtris, binæ quoque Germanorum & Turcarum claſſes accedebant. Pugnatum poſt quotidie minutis præliis iuxta planitiem ab equitatu, & ad ſuperiores munitiones, ac in monte ab extraordinariis peditibus. Tranſierant iam multi dies ab aduentu Mahometis, magiſque ac magis Turcis atque Budenſibus animi creſcebant. Porro Auſtriacos ancipitis pugnæ omine ſiniſtro debilitatos ſuſtentabant tamen Ferdinandi Regis literæ frequenter ſuperuenientes. Cum ſic vtrinque quotidie tormentis maioribus ac minoribus certaretur, Turcæ ab editioribus locis, & è proximo promontorio conſpicati ſegnes in inſula militum ſtationes, vt è duobus caſtris vno tempore diuerſas hoſtium munitiones inuaderent, exoriente ſole in inſulam cum expeditis nauigiis aduolarunt; adortique magno ſilentio

Turcici præfecti in Vngariam appulerunt.

Germanica caſtra mutãt.

Velitares pugnæ frequẽtes.

Auſtriacorum clades.

Auſtriacorum clades.

ſemiſopitos, penepriusquam ſentirentur, ſupra ſexcentos trucidarunt, reliquos vero ex repentina clade tantus inuaſit pauor, vt cum perfugerent in caſtra, nec perturbatos anguſti pontes facile caperent, multi vtrinque decidentes in præterfluente mergerentur, tranſeuntes vero è Turcarum claſſe, quæ in aduerſum pontem proras adegerat, tormentorum glandibus interficerentur. Tumultu & trepidatione tota caſtra fuerunt repleta, Turcis pluribus ſimul locis magno clamore, ac ingenti tormentorum ſtrepitu munitiones inuadentibus, parique metu ac periculo reliquis Germanis, Bohemis, atque ipſis Vngaris deſperato pene ſubſidio præliantibus. Sequentibus diebus Turcæ, tametſi illa in parte munitiones expugnare nequiuerant, propugnaculoque Bohemorum fere capto, inde multis vulneribus expulſi fuerant, magis tamen ac magis trepidatione Chriſtianorum alacriores facti, tanto contemptu ex omnibus locis laceſſendo infeſtabant caſtra, vt illi diutius ea ſe tueri poſſe, creſcentibus hoſtium copiis atque animis deſperarent. Sed præter ſingularem Germanorum Bohemorumque in omni labore atque periculo perſeuerantiam magno vſui fuerunt Peſtanorum tormenta, quibus Valentini copiæ intercedente Danubio petebantur. Ferunt ea die Valentinum nil Vngaris exulibus, ſed Germanis maxime infenſum, certo iure priuatæ amicitiæ per equitem fidum Pereno ſuaſiſſe, vt ſe Vngaroſque omnes feſtinanter imminenti clade eriperent, quoniam bellua ingens, quæ vniuerſos vno hiatu deuoraret, aduentare nunciaretur. Itaque Perenus apud Rogendorffium duceſque libere locutus, quæ accepiſſet, retulit, teſtatuſque eſt, niſi de receptu decerneretur, ſibi atque Vngaris ad ſalutem eſſe conſulturum. Inter hæc Huſſari duo perfugæ ad Georgium Monachum Valentinumque inſtitutæ fugæ conſilium detulerunt, ab his extemplo certiores facti duo Mahometes, totis pene copiis ad oppugnanda caſtra contendunt, terribilique vlulatu edito ſtationes adoriuntur. Tum vero Auſtriacis animus concidit, reſiſtunt tamen acriter Bohemi, iiſque Germani, qui iuxta flumen ad inſulæ pontem excubabāt. Trepidatum autem fuit vndique, & in ripa maxime, cum quiſque pauore concepto ad naues conſcēdendas nullo pudore vel per mutua vulnera properaret. Rogendorffii autem in tenebris tantoque fremitu ſuorum ac hoſtium clamore reboantibus vndique, tormentis nullum erat imperium. Cæteri peditum duces, cum iam tranſuectis equitibus fugam, quæ ſibi eriperetur, vehementer inuiderent, hærebant potius quam irruentibus hoſtibus repugnabant. Itaque ſuperiora primum caſtra vbi Perenus conſtiterat, à Turcicis occupantur, Germanique toto Gerardo monte præcipiti fuga dilabuntur. Tum vero tormenta vndique in fugientem claſſem directa, & nauigia etiam ad incertos ictus petita ſunt, conſertoque prælio nauali lintres aliquot militibus pleni capiuntur, nonnulli tormentis perforati demerguntur, repletur fluuius cadaueribus, miſerabilique præſertim turba nautarum, & militum enatare conantium. Die autem illuceſcente circiter tria millia, qui ad Gerardi templum erectis vexillis cōſtiterant, trucidata ſunt, eorum tamen pars fere tertia, cum proiectis ad terram armis ſalutem peteret, deditionem fecit, maiore ſuo cum modo, quam ſi cæſi fuiſſent. Eodem tempore Coſſonus, qui claſſi præerat, victrice claſſe ad Peſtanam ripam delatus, tantum terrorem his, qui euaſerant, vel ſolis clamoribus & tormentorum boatu intulit, vt equitatus & Germani

Perenus diſceſſum ſuadet.

Turcæ caſtra inuadunt.

Clades Chriſtianorũ ad Budam.

Peſtum à Turcis captum.

Germani curribus deſertis inermes profugerent. Hæſere tamen Huſſari, apud quos prædæ cupiditas plus potuit, quam metus mortis, diripiendarumque mercatorum tabernarum cauſa. Cæterum Caſſonus nemine mœnia aut portas defendente protinus irrupit, prædantiumque aliquot cæcidit, & ne ægris quidem, quorum magnus erat numerus, fœminiſque lixarum more Germanorum caſtra ſequi ſolitis pepercit. Traduntur eo conflictu ſupra viginti millia Chriſtianorum interempta: tormenta autem muralia capta ſunt Peſti & in caſtris, inſulaque & in nauigiis in ripam nondum expoſita triginta ſex, minora autem, quæ curribus imponerentur, centum & quinquaginta. Porro tormentarii pulueris pilarumque ferrearum, ac armorum atq; telorum, & parati commeatus in totam hyemem, adeo ingenti copia potitus eſt hoſtis, vt ea præda potior victoriæ pars cenſeretur. Ipſe autem Rogendorffius, cum expugnata munitione mediis in caſtris pugnaretur, & concidi in tabernaculo, quam tantæ cladi ſupereſſe mallet, vel renitens à medico & cubiculi præfecto ſublatus, nauiculæque impoſitus, ad Comaram inſulam aſcendit, atque ibi paulo poſt Samario in vico extinctus eſt.

Numerus Chriſtianorum cæſorũ

Præda Turcarum ex Chriſtianis

Rogendorffii mors.

Solymannus vbi de ſuorum victoria certius cognouit, quintis demum caſtris Budam appulit. Ibi conſedit in aduerſa ad Budam veterem regione offenſus fœtore cadauerũ, & fœditate amnis tot corpora per omnes ripas euoluentis. Exinde ſtatim captiuos produci iubet, quorum erant circiter octingenti, qui prælongis vincti reſtibus coram ducibus ac omni exercitu Turcico ludibrii cauſa tracti, ex his duces nobileſque aliquot, quibus parceretur, delecti ſunt, reliquos ad vnum omnem, alioqui clementiæ laudem affectans, & nunquam antea in Chriſtianos crudelior, eo conſpectu abductos tyronibus trucidandos dedit. Patrata ea ſæua clade, Tyrannus infanti dona miſit, phaleratos tres equos eximiæ pulcritudinis, frenis habeniſq; aureis & gemmatis ephippiis exornatos, totidẽ textas auro veſtes: proceribus vero præter ſingulares togas talares, aureos etiam torques. Cæterum Reginæ referri iubet, cupere ſe puerum videre, petitque, vt in caſtra ſibi mittat. Quo perterrefacta, cum aliud non poſſet, hortatu procerum mittit, vna cum nutrice, comitatum turba nobilium. Exceperunt aduenientem progreſſæ aliquantum è caſtris honoris cauſa ornatiſſimæ equitum turmæ, & inter caſtrenſes vias prætorianæ cohortes. Vbi in tabernaculum Tyranni ventum eſt, ille quidem infantem humaniter inſpicit, blande cum eius nutrice loquitur, filios ſuos Selymum & Baiazetem præſentes infantem complecti exoſcularique iubet. Sed interim dum Vngari proceres cum Baſſis prandent, immiſſis in vrbem militibus Budam tradi ſibi vult. Neque enim ipſis eas vires eſſe, quibus ab hoſte eam defendere poſſint, & ſibi ſubinde redeundum eo cum exercitu fore, quod valde & moleſtum, & ſumptuoſum ſit. Atque ita fraude ab ipſo occupata eſt Buda. Nocte ingruente Tyrannus infantem remittit in vrbem, ſed proceres detinet. In iis erat Georgius Monachus, in quem totius huius Vngariæ calamitatis culpa præcipue conferebatur. Porro Regina his omnibus conſternata ſupplices ſcribit ad Tyrannum literas, quibus eum datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Poſtridie Budam ingreditur Tyrannus, & in templo D. Virginis more ſuo expiato ſacra facit, inde Reginam ex vrbe & arce excedere, cumque puero in

Solymanni aduentus in Vngariam.

Eius crudelitas in Germanos.

Infãs regius in caſtra Turcæ miſſus.

Buda fraude à Turca occupata.

Solymannus Budam ingreſſus.

Tran-

Tranſyluaniam ire iubet. Ipſe vero præſidiis Budæ Peſtique relictis reliquum exercitum domum reducit, & in itinere Laſcum Ferdinandi Regis legatum, qui Belgradi ob interceptos interfectoſque Cæſarem Fregoſum Genuenſem, & Antonium Rinconem Hiſpanum quondam apud ſe Regis Galliæ legatos detentus erat, liberaliter dimittit.

Legatio à Ferd. Rege ad Turcam.

Ferdinandus Rex vbi ſuorum ſtragem cognouit, noua eaque inſignia munera mittit, quibus animum Tyranni ſibi conciliaret. Legati eius à Turcis honorifice excepti, poſtero die cum Baſſis pranſi ſunt. Inde ad Tyrannum introducti, eius animum oblatis muneribus mirifice exhilararunt. Verum cum legati peterent Vngariæ regnum Ferdinando beneficii nomine concedi his conditionibus, quibus id paulo ante Laſcus Conſtantinopoli petiiſſet, hoc biduo poſt reſponſum tulerunt, vt ſi pacem vellet Ferdinandus regni finibus Vngarici excederet, & inſuper quotannis ex Auſtria Turcis tributum penderet. Legatis dimiſſis, Tyrannus Belgradenſem longe lateque citra Danubium Auſtriæ fines populari iuſſit, ſed prædal undos magno impedimento plenis imbribus inflati amnes morati ſunt. Exin præficitur Budæ cum imperio Vngarus quidam nomine Solymannus, qui ab ineunte ætate bello captus Mahometis impietatem ſequebatur. Redeunti in Thraciam Tyranno nunciatur, Stephanum Mailatum Ferdinandi partes ſecutum, atque ex profeſſo Turcarum hoſtem dolo comprehenſum in Petri Moldauiæ Palatini poteſtatem deueniſſe, pacatamque ex omni fere parte Tranſyluaniam in fidem conceſſiſſe. Ea re Tyrannum magnopere lætatum ferunt, Mailatum enim Ioannem bellicoſum ingenio regnandi cupido & vafro vehementer oderat, cum ab eo Ludouicum Grittum & Turcas interfectos meminiſſet, Tranſyluanoſq; dubio bello potius, quam certa pace gaudentem ab eo concitatos perſpiceret, quos moderato benignoque imperio placare, quam iuſta vi atque armis ſubigere malebat.

Turca reſpõſum.

Auſtria à Turcis vaſtatur.

In Moldauia magna mutatio.

Stephanus Palatinus à ſuis occiſus.

In Moldauia ſub idem tempus Stephano, quod impotentius dominaretur, à ſuis occiſo maximæ exortæ fuerunt mutationes, plebis ſtudiis in Petrum exulem inclinantibus, & Nobilitate contra pœnas ab irato, ſi in patriam reuocaretur, pertimeſcente, ac quemuis alium præferendum cenſente. Verum proceribus longiorem moram non ferentibus Alexandrum Moldauum, qui diu in Polonia exularat, reuocatum Principem conſtituunt, eique Soczauiæ firmiſſima, à quibus defenderetur, præſidia aſſignãt. Conſtantinopoli vbi rumor increbuit de Stephani cæde, Petrus in ſpem recuperandi Principatus venit, ideoque Baſſas ingentibus muneribus præſertim Lifftibeium in ſuas ſtudet pertrahere partes. In quo cum eſſet totus, Moldauorum legati à proceribus inſtructi Conſtantinopolim aduenịunt, petentes, vt Alexander ex Principum ſanguine oriundus, communique omnium incolarum conſenſu Princeps electus à Solymanno confirmaretur. Contra Petrus Baſſas obteſtatur, ne Alexandro Principum genus ementito fidem adhibeant, qui malitia atque inuidia procerum, vt ipſe auito principatu per iniuriam excluderetur, electus eſſet. Quã ob cauſam Moldaui, ac præſertim, quod in eligendo Principe Solymanni animum non prius exploraſſent, minus beneuole auditi ſunt. Proceres Moldaui cum reſciuiſſent à legatis, Petrum Baſſarum animos largitionibus ac muneribus ſibi conciliaſſe, legatos diſſimulato habitu ad Carolum Cæſarem, ac Ferdinandum Regem ire iubent, quos de Moldauiæ ſtatu atque periculo edocent, pedi-

tum

ditum auxilia ſubmitti petentes. Quæ ſi conſequantur, Moldauos Chriſtianorum Regum confœderatos, & Turcarum hoſtes perpetuos futuros. Verum Cæſare & Ferdinando Rege in comitiis occupatis, quod res difficultatis plena videretur, nec pecunia ſuppeteret ad militem conſcribendum, negocium ſucceſſu caruit. Verum enimuero legatione ea per emiſſarios Conſtantinopoli cognita adeo Turcarum ſtudia in Petrum fuerunt accenſa, clientem ſe Tyranni Turcici futurum iureiurando policentem, vt non multo poſt Tyrannus Himbrachorem ſtabuli magiſtrum ad Petrum regiis ornatum inſignibus in Moldauiam reducendum conſtituerit, qui propere exercitu coacto ad Danubium contendit. Proceres aduentu Petri auxiliis Turcicis inſtructi de Alexandro obtruncando conſilium cepere, prioris rebellionis culpam nonniſi inſigni aliquo facinore expiari poſſe iudicantes. Itaque impetu in Alexandrum facto, ei caput amputant, Illudque Petro eo munere animum eius exacerbatum placaturos ſe ſperantes tranſmittunt. Petrus mitigati animi ſpeciem donum exoptatum ferentibus oſtendit, vindictæ decretum ad diſceſſum vſq; Himbrachoris diſtulit, qui paſſim ab incolis benigne acceptus, ampliſſimis donatus muneribus Conſtantinopolim reuerſus eſt. Exiguo interiecto interuallo proceres circiter viginti vindictæ occaſione oblata, alius aliam ob cauſam, comprehenſi, capitali afficiuntur ſupplicio. Miſit poſt Petrus Moldauiæ Palatinus ſub deceſſum anni legatos ad Sigiſmundum Poloniæ Regem, Principatus reſtitutionem ſignificans, & captiuos quoſdam ex fœdere repetens.

Ann. Chr. 1542. Comitia Petricouia.

Sub initium anni inſequentis, qui erat ſupra milleſimum quingenteſimum quadrageſimus ſecundus, ipſo quadrageſimali tempore comitia Petricouię celebrata ſunt, quibus Rex in Lithuania agens tum non interfuit. Verũ per legatos Bernhardum Maciciouium Caſtellanum Lublinẽſem, & Andream Czarncouium cauſas, quarum gratia comitia habenda erant, regni ordinibus exhibuit. Ibi Petrus Lubomirſcius Regis aulicus, quem Rex ad Iſabellam filiam Reginam Vngarię in Trãſyluaniam ablegarat, reuerſus, retulit, Iſabellam Reginam vehementer ſibi metuere, ne Conſtantinopolim in perpetuam abducatur ſeruitutem. In hiſce comitiis leges complures latæ, tributumq; duodenũm groſſorum in manſum decretum, binis vicib. penſitandum. De quibus omnibus nuncii ad Regem à Senatu atque Nobilitate expediti retulerunt. Poſtea vero Senatores cum inaudiiſſent, in comitiis Pragenſibus bellum aduerſus Turcam decretum eſſe, Regem de eo certiorem faciunt, demiſſe orantes, vt quam primum in Poloniam veniret, vereri enim ſe, ne, ſi Turca Regis abſentiam ſentiat, in Polonos imparatos impetum primum faciat. Quibus Rex permotus, ſub Maii finem in Poloniam reuenit.

Ferdinandi Regis expeditio in Vngariam ad Budam recipiendam. Ioachimus Brandebur. Elector dux belli.

Menſe Iunio Ferdinandus Vngariæ Bohemięq; Rex expeditionem cõmunib. Germaniæ auxiliis aduerſus Turcas ſuſcepit, omnibus ſuperiores binas clades ad Ezekum & Budam acceptas vindicare cupientibus. Cæterum decreto bello coacta ſunt à Principibus & Imperialibus ciuitatibus Germanię ad triginta peditum & equitum ſeptem millia, duce belli ſupremo deſignato Ioachimo Brandeburgico Electore. Viennam vbi deuentum, acceſſere Ferdinandi Regis copiæ, quæ præter Germanos ex Vngaris, Bohemis, & Auſtriis conſtabant, quibus Pontifex Romanus tria circiter millia pedi-

tum auxilia miſerat ductore Alexandro Vitellio. Omnium igitur animis ad expeditionem erectis, Elector Brandeburgicus nulla mora interpoſita Danubium tranſiturus, caſtra ad Vacciam oppidum promouet. Turcæ illis cõſpectis Vacciana porta erumpunt, prælium que committunt tumultuarium æquo ſucceſſu. Vitellus à Septentrione propinquum muro locum cepit, Germani vallatis caſtris paulo remotius tetenderunt. Poſtero die cum Vitellus, vt tormentis locum exploraret, tribus cum cohortibus, & duab. Sfortianis turmis ad mœnia proceſſiſſet, nec quiſquam hoſtium conſpiceretur, Turcæ eruptione repentina è duabus portis in Chriſtianos inuaſerunt, initumque certamen paribus primo animis ac viribus, ſed noua manu peditum equitumque ſubſidio aduenientib. Auſtriaci pedites primo mox & equites perturbati diſſipatiq; Ianiczarorum vim ſuſtinere nequiuerunt. Vitellius ſuis receptis ad ſarciendum incommodum dolore vehementer incitatus hoſti parat inſidias, ante alios Perenum admonet, vt occaſion gerendæ rei intentus ſit. Ipſe Turcarum erumpentium impetum denſatis ordinibus excipit. Vehementi ſtrepitu prælium miſcetur, multi cadunt & Turcæ pertinaci audacia inuecti cuneis Chriſtianorum aciem effringere conantur, ſed cohortes ſtrenue reſiſtunt. Interim cum iam Turcæ atque Ianiczari portis ſe effudiſſent, & multi pariter à Buda contemplati certantium agmina, vt victoriæ intereſſent, tranſuecti nauigiis citeriorem ripam compleſſent, Vitellius oportune timorem ſimulãs, ſenſim ſed confecta acie ſe recipit. Tum vero hoſtes clamorem attollunt, & vehementius ex omni latere Chriſtianos vrgent, equiteſque ad cædenda terga diſcurrunt. Id Perenus conſpicatus, expeditas turmas inter oppidum & auerſos hoſtes inducit, celeriter turmæ locum occupant, & regreſſurum hoſtem portis interludunt. Accurrit cum reliquis Perenus, validaque Germanorum equitum manus Mauritio Saxoniæ Duce Vngaros conſequitur. Tum vero Turcæ, animaduerſo periculo, indagine ſe clauſos videntes, in fugam conuerſi ſunt, quos Vngari & Germani inuadunt, ac in medio trucidant. Ab hac victoria Chriſtianis adeo creuerunt animi, vt Marchio Elector tormenta proferri, ac cõtinuo murum quati iuberet. Expectantibus cunctis, vt ineundæ pugnę ſignum daretur, Vitellius Italos ad impetum incitauit, Perenus Vngaros, Helſius Germanos. Signo dato quatuor vexilliferi ſequentib. cohortibus audaci curſu in murum per ruinas euolarunt, ſed dum vexilla defigunt, & foſſam munitioneſq; hoſtium mirantur, repentina grandine ſagittarum perinde ac gladium obruuntur. Nihilo ſecius adhortante Vitellio alii atq; alii ſuccedũt, quibus partim è propugnaculo, partim à tranſuerſo aggere proſilientes ſpirantibus ſpolia detrahunt, & capita amputant, & mox eos glandib. ſagittis, ac maxime lapidib. inceſſũt. Eo conflictu 70. ex Chriſtianis deſideratos ferunt. Cognito poſt aduentu Achmatis Baſſæ, duces inde caſtra mouenda Viennamque redeundum cenſent, pręſertim hyeme inſtante, multiſq; militibus è contagione pereunt bus Tum vero Turcę Chriſtianos diſceſſiſſe cognito omnes ſeſe effundentes, poſtremis agminibus inſtiterunt. Hic fuit euentus belli in Vngaria hoc anno geſti.

Hieron. Laſci obitus.

Eodem anno è viuis deceſſit Hieronymus Laſcus Palatinus Siradienſis, Vir magnus, ac magnis in rebus verſatiſſimus, multiſque legationib. apud exteros Principes clariſſimus. Hic cum in patria pręæmulis emergere non poſſet, Regi Vngariæ Ioanni, qui tum cum Ferdinando Rege bellum gerebat,

bat, operam ſuam nauauit, conſilioque ſuo apud Turcarum Imperatorem patrocinium atq; regni cõfirmationem ipſi impetrauit. Quo nomine apud Ioannem Regem gratia authoritateque valebat ſumma. Verum poſtea, cum Ioanni ſuſpectus eſſet, quaſi colludente Gritto Vngariæ regnum affectaret, in carcerem eum coniecit. Vnde opera Regis Sigiſmundi liberatus, ad Ferdinandum tranſiit, cupiens Ioannem vlcum ire. Quod & reipſa præſtitiſſet, ſi diutius ſuperuixiſſet.

Sequentis anni initio comitia Cracouiam indicta fuere, vbi tributum in manſum denûm groſſorum ſancitum. Et quia hic decretum, quo commercium Polonis cum Sileſiis & Vngaris interdicebatur, nondum erat antiquatum, conuentus Glogouiam Ferdinandi ac Sigiſmundi Regum Cõmiſſariis ad D. Bartholomæo diem ſacrum deſignabatur, qui de iniuriis vltro citroq; illatis & acceptis vtrinq; arbitrarentur, atq; tranſigerent. À Comitiis deſignati à Rege Sigiſm. ad Ferdinandum Regem filiam eius Eliſabethã in coniugium Sigiſmundi Auguſti expetitum legati, Samuel Macieiouius Epiſc. Plocẽſis, Regniq; Procancellarius. Ianuſſius Lataſcius Poſnanienſis, & Felix Srcẽſcius Plocenſis Palatini, qui ſponſam regiã 5. Maii Cracouiam adduxerant. Poſtridie noua nupta in æde D. Stanislai ſolenniter inauguratur & coronatur à Petro Gamrato Archiepiſc. Gneſnenſi, adſtantib. Nicolao Dzierzkouio Cuiauienſi, & Sebaſtiano Branicio Poſnanienſi Epiſcop. Legati vero ad cohoneſtandas nuptias regias venerunt: à Carolo V. Imperatore Georgius Marchio Brandeburgicus, Regis Sigiſmundi ex ſorore nepos, à Ferdinando Romanorum Rege Ioannes Dubrauius Olomucenſis, ac Balthaſar Promnicius Vratislauienſis Epiſc. Nicolaus item Salmenſis, & Franciſcus Batianus Comites, ac Sigiſmundus Herberſteinius Baro Auſtriacus notæ primariæ Conſiliarii. Peracta nuptiarum celebritate ablegatur ad Ferdinandum Regem à Sigiſmundo Rege Andreas Zebridouius Epiſcopus Cameneccenſis in cauſa Reginæ Iſabellæ filiæ, eam pro virili excuſans, non ipſius, ſed aliorum culpa pacta cum marito defuncto inita temerari. Haud multo poſt Sigiſmundus Auguſtus in Lithuaniam ſeceſſit, relicta Cracouiæ coniuge ſua, quam, vt videbatur, faſtidire cœperat, quod nonnullorum animos nonnihil offendit.

Ann. Chri. 1545. Comitia Cracouia.

Legatus Regis Sigiſm. ad Ferdinand. Reg.

Eodem anno Solymannus Turcarum Tyrannus de infelicibus Chriſtianorum ſucceſſionibus certior factus, omnibus modis belli aleam iterum iacere conſtituit. Ducto igitur ad Drauum exercitu, vt omnia à tergo pacata relinqueret, cohortes aliquot ad Volponium arcem in finibus Boſniæ, Croaciæ, atque Vngariæ ſitam expugnandam miſit, quam fere per tres menſes totos fruſtra obſedit. Deditio poſtea facta eſt, ſed perfidia militum, qui Præfectum omnia potius experiri, quam dedere ſe volentem comprehendere, Turciſque tradidere. In quem Tyrannus non ſolum non crudelis, ſed munificus etiam fuit: dedititios vero omnes mactari mandauit. Erant iam proximi Quinqueccleſienſes, qui in ſuperioribus bellis in fide data conſtanter permanſerant: ſed territi virium hoſtilium magnitudine, ac inprimis prædictarum arcium iactura, Epiſcopus & reliqui proceres plus in fuga, quam in vrbis munitionibus præſidii poſuere, & multitudinem Barbaris prædæ reliquerunt. Hinc ad Socoloſiam adductus exercitus, captum primo ſtatim impetu oppidulum, direptum, atque

Volponium obſeſſum à Turcis.

Deditio Volponii

Quinqueccleſia direpta ab iiſdẽ. Socoloſia capta & euerſa.

incenſum, tandem etiam, qui in arcis præſidio erant, deſperatis auxiliis deditionem fecerunt, ea conditione, vt cum fortunis ſuis incolumibus abire liceret. Quæ res pauperioribus ſaluti, ditiorib. exitio fuit. Turcæ enim tenuioribus miſſis, reliquos, quibus fortunarum aliquid relictum eſſe ſuſpicabantur, trucidarunt: inde Tyrannus caſtris motis, Budam ingreſſus eſt, vndecimo calendas Auguſti menſis, paucisque diebus poſt vniuerſo cum exercitu ad Strigonium expugnandum perrexit, cui tum præerat Franciſcus Salamanca, & Laſcanus, vterque Hiſpanus, cum mille ac trecentis circiter militibus.

Strigonii obſidio.

Huius obſidionis rumor magnum Chriſtianis terrorem incuſſit, qui locum eum neque munitum, neque à rebus neceſſariis ſatis inſtructum non ignorabant. Duo tamen reſtabant, in quibus aliquantulum ſpei reliquum erat, quod & Viſſegradum media inter Budam ac Strigonium via, facile Turcicas naues aduerſo flumine ſubuectas, prohibere, vel etiam incendere, & diripere poſſe videretur, & quicquid erat in aduerſa Danubii ripa regionum, Chriſtianorum præſidiis teneretur. Nec prior ſpes fefellit, ſi quidem Viſſegradenſes circiter duodecim naues, & in his aliquot machinis ac puluere tormentario onuſtas ſubmerſerunt. Verum Turcarum animos ſub initium ſtatim erexit, quod Chriſtiani oppidulum immunitum illud quidem, ſed ad arcem tuendam imprimis opportunum relictum exuſſerunt. In quo oppugnando Turcæ, cum nullas adhuc maiores machinas in promptu haberent, non parum temporis atque etiam virium erant conſumpturi, præterquam quod Chriſtianorum claſſis, quæ ibi tutum portum & ſtationem habebat, non tam facile hoſtibus ceſſiſſet. Turcæ igitur aduentantes in ruderibus ac vicinis locis caſtra locant: at pręſidiarii, quanquam arx à tormentis ſatis eſſet parata, iis tamen vſi prius non ſunt, quam vniuerſus Turcarum exercitus iam conſediſſet. Cauſa erat, quod Iuliano Salazario pro teſſera dederant, ante Turcicæ claſſis aduentum maiores machinas non adhibituros. Verebantur ergo, ne, ſi qua auxilia in via eſſent, tormentorum diſploſione ceu obſidionis iam cæptæ ſigno aduerterentur. Cum vero nulla amplius ſubſidii ſpes eſſet, principio Turcas, qui incautius caſtrametati erant, tormentorum glandibus tanta ſtrage affecerunt, vt tentoria transferre, ac retrocedere fuerint coacti. Quare eminus vineas agere, aggeres & moles iacere, eamque arcis partem, quæ orientem ſpectat, tormentis ita infeſtare cæperunt, vt paucis diebus & templum, & quicquid inter ædificia eminebat, deiecerint, aream que etiam interiorem adeo afflixerint, vt nemo ſe vlla ex parte oſtentare auderet, ſed quo ſe ab ictibus tutarentur, pars humi proſtrati, pars ſub tabulatis, quæ in muris hærebant, hoſtis aſcenſum expectarent. Neceſſariis igitur ad oppugnationem præparatis, octauo Idus Auguſti ante ſolis ortum ſignum oppugnandi datur, concurritur vndiquaque: alii per anfractus & occultos tramites, alii per loca aperta, quiſque pro ſe eniti: contra obſeſſi omni telorum genere defendere ſe, ſaxa, malleolos, ignes artificiales in temere ſubeuntes conii cere, ex loco ſuperiori deorſum per decliuia montis protrudere, hi pro ſalute, illi pro victoria nil non conari. Tandem pugna in octauam vſque horam protracta, & ſepties recentibus in feſſorum locum ſubmiſſis, Turcæ irrito conatu ab oppugnatione receſſerunt. Obſeſſi vero per

caſtellum

caſtellum aquæ ductuum eruptione facta, hoſtium alios ad naues, alios alio compulerunt, magnumque totis caſtris terrorem incuſſerunt. Tria Turcarum millia eo die occubuiſſe narrabatur, præter ſauciorum multitudinem infinitam: Chriſtianorum vero prope ducenti vulnerati occiſiue ſunt. Sub eius diei noctem, ac poſtridie Turcæ rurſus velut de nouo oppugnationem aggrediuntur, tanto cum ardore, vt obſeſſi multum de priſtini animi ferocia remiſerint. Aliis ergo metu torpentibus, aliis mortem expectantibus, Italus quidam vexillifer, cum videret ſuos vndique premi, ac ſentiret, omnia cuniculis ſuffoſſa, commilitibus ſuis, incertum fraudene an deſperatione, edixit, vt à iaculatione abſtinerent, ipſe duobus comitatus de muro in caſtra hoſtium ſe demiſit. Perductus ad proximum Baſſam, petiit vt deditionem omnium nomine ſaluis rebus armiſque facere, deque ea publica fide paciſci liceret. Qua conditione data acceptaq;, duobus Turcis comitatus in arcem rediit, & Salamancæ Præfecto ſuo mandata Baſſæ, quæque cum illo acta, exponit. Nec tamen interea Turcæ ab oppugnatione inferioris caſtelli ceſſant, Chriſtianiſque in ſuperiorem arcem ſe recipientibus, id inuadunt. Salamanca igitur de conſenſu aliorum in caſtra egreſſus, indeque redire prohibitus, poſtridie ad ſuos diploma Turcicum miſit, quo pacto illa ſuperiora de libero cum armis omnibuſque impedimentis abitu confirmabantur. Iuſſus eſt etiam Laſcanus ad Turcam claues arcis deferre. Cuſtodiis igitur muriſque relictis, diſpicit vnusquiſque quid potiſſimum inter multa impedimenta ſecum auferret. Dum ſic omnia conuaſantur, ac milites abitum parant: Turcæ vndiquaque ad diripiendum irrumpentes, præſidiarios circumſiſtere, hi mœſti terram intueri, modo arma, modo loca mox relinquenda extremum adſpicere, neque amplius vllam vitæ aut honeſtæ mortis conditionem expectare. Obuerſabantur exempla eorum, qui Volponi & Scoloſiæ præſidio nuper contra fidem datam erant interfecti. Vbi vero adſunt, qui ſclopos, haſtas, ac bipennes in proximam foſſam abiicere iuſſerunt, omnium vultus non aliter, quam ad præſentem mortem mutari: at cum portam egreſſis alii adſunt, qui gladios adimunt, & vbi in vicum peruentum, cætera arma illis detrahunt, exquiſitæ cuiuſdam crudelitatis mortem expectare. Tandem tamen, cum diu ſecum Tyrannus deliberaſſet, præter omnium opinionem vitam illis donat. Poſtremo per interpretem rogat, ecqui ſibi militare vellent, quam conditionem non pauci acceperunt, metu fortaſſis mortis non aliter euadendæ, alii ne minis quidem aut terrore mortis adduci potuerunt.

Strigonium à Turcis captū proditione Hiſpani.

Hunc in modum Turca loco munitiſſimo potitus, non ceſſandum ratus, ad Tatam & loca circa Comaram exercitum duxit, illamque mox deditione accepta demolitus eſt. Inde retro conuerſo itinere Albam regiā obſedit, oppidum vndiquaque cinctum altiſſima palude, præter vnam atque alterā, aut ad ſummum tres vias, quæ per eminentiores aggeres in oppidum ducebant. Per has ſolas oppugnandi facultas dabatur, erantque hæ viæ, quam ipſum oppidum ædificiis frequentiores. Præſidiarii, quæ obfutura ſibi opinabantur, demoliti, vnum ſuburbium operibus validiſſime munierunt, tum templi ac monaſterii cuiuſdam turrim, quaſi pro arce in ipſis munimentis conſtituerant, vnde & hoſtibus magnam cladem intulerunt. Erat extra has munitiones ædicula quædam ſacra, quam Turcæ principio ſtatim ſummis viribus oppugnabant. Præſidiarii, quaſi inuiti locum deſe-

Tatam Turca deditam demolitus. Alba regiæ obſidio.

deferentes, diu reſtitere, ac tandem quaſi victi, ſe ad ſuos receperunt. Eam ergo occupatam cum hoſtes munire ſtatim, machinaſque eo adducere cœperunt: interim ignis ſub materia, atq; aliis velut temere ibi deſertis fomite attemperato accenſus, & ædem illam diſiecit, & magnam hoſtium ſtragem dedit. Tum Chriſtiani in hanc occaſionem intenti erumpentes, multis damnis illatis victores in oppidum rediere. Hoſtes nihilo ſegnius omnia, quæ ad oppugnationem facerent, diligenter adminiſtrare, moles ex lignis & terra congerere, pontonibus atque tabulatis per paludes iter ſternere. Sed vna res eorum maxime conatus adiuuit. Erat vicinum nemus quoddam: hinc ſexcentis quotidie curribus tantum cæſæ materiæ conuexerunt, vt paludem, quam oppidani hactenus inuiam putauerant, ſpacio duodecim dierum plurimis locis peruiam perfecerint. Hinc effoſſis tranſuerſim ſemitis ad foſſas ſub ipſum vallum acceſſerunt, & fruſtra aliquoties repetito aſſultu tandem nebulæ denſiſſimæ beneficio in ipſas oppidi munitiones euaſerunt. Oritur, vt in re ſubita ac perdita, miſerabilis clamor, concurritur vndique, & pugna cruda admodum miſcetur, dum hi pro obtinendo loco, in quo omnem victoriæ ſpem, illi pro defendendo, in quo vitam ſuam & calamitatem poſitam videbant, totis viribus contendunt. Verum vt quiſque proximus erat, ita promptiſſime dimicabat, reliqui enim, qui longius ab ipſo periculo aberant, illud modo diſpiciebant, quo modo in interiorem oppidi partem penetrare poſſent. Hi cum fugæ initium petiiſſent, etiam reliquos ſecum traxerunt, & hoſtibus faciliorem expugnationem, minuſque cruentam victoriam præbuerunt: Multi inter fugiendum cœno & aquis abſorpti, multi ab hoſtibus cæſi, pauci in vrbem recepti. Sed neque hic melius ſeſe res habebat, occupatis præſenti periculo atque terrore omnium animis, & occiſis ducibus, vix quoquam in medium aliquid conſulente. Hinc in rerum omnium deſperationem adducti cum præſidiarii, tum ciues, maluerunt dedendo ſe clementiam victoris, quam immanitatem hoſtis experiri. Vitæ ergo fortunarumque incolumitatem pacti Germani & Itali, dimiſſi, ſed in itinere à Tartaris prædæ inhiantibus diſiecti, abiectis ſarcinis fuga per paludes & ſyluas ſalutem quærere ſunt coacti. Interea dum Alba obſidetur, Tyrannus equitatum Tartarorum, cuius alioquin ad obſidionem exiguus vſus erat, ad populandum proxima loca emittit, hi rapiendi ſtudio incautius vagantes ab Vngaris circumuentu, & amiſſis ſuorum plus tribus millibus in caſtra rediere. Conuertit hoc loco omnium oculos animoſque in ſe captiui vnius crudelitas, cui in pera dimidia pars infantis bimuli nondum comeſta de obſonio ſupererat. Dum Turcæ Albam regiam expugnant, iam Ferdinandi Regis copiæ circa Poſonium conuenerant, cum quibus Ferdinandus Poſonii ex vtraque parte Danubii caſtra metatur, triduum in conſtruendo trans fluuium ponte conſumpſit. Cum ita parata eſſent omnia, neque difficilis pleriſque videretur, quin eodem anno non ſolum Alba regia, ſed & Strigonium recuperari potuiſſent: ex improuiſo tam horribilis tempeſtas exorta, tanti moles continuis diebus delapſi, vt vix locus editior metandis caſtris ibidem reperiri potuerit: Fuit inſuper ea ventorum procellarumque vis, vt nec tabernacula erigi, nec ignes in caſtris excitari poſſent. Quæ cauſam præbuerunt, vt Bohemi, qui ſe ſolum ſuos fines tutari velle dixerant, difficulter mouerentur, metuebant

Alba regia à Turcis occupata.

enim,

enim, ne, ſi ſemel pontem tranſiiſſent, illo interrupto, quo nollent, inuiti ducerentur. Orant ergo Regem, ne hyeme ingruente in hoſtem pergat ducere: ſeſe primo vere omnes adfuturos, quocunque etiam vellet. Rex itaque partim eorum voluntatem, partim neceſſitatem ſequutus, quod videret, ſino dio & pellibus militem contineri non poſſe, exercitum dimiſit, & Viennam reuerſus, omnes cogitationes, quibus artibus & viribus bellum anno ſubſequenti geri poſſet, intendit.

Extremis anni diebus indicta erant Petricouiam comitia, ad diem Andreæ Apoſtolo memoriæ dicatum, ſed ea propter peſtem in Epiphaniorum diem anni ſequentis, qui erat à nato Chriſto ſupra ſeſquimilleſimum quadrageſimus quartus, prorogata. Vbi cereuiſiale duntaxat ſcitum. Actum deinde non tantum de Regni aduerſus hoſtes defenſione, ſed etiam de eius ſtatu recte conſtituendo. Sub idem tempus miſerat Iſabella Regina, monente patre Sigiſmundo Rege, legatum ad Ferdinandum Regem in comitiis Spiræ agentem, qui præſente Cæſare paratam Reginam Iſabellam Tranſyluaniam decedere, ea conditione, vt ei Ferdinandus in Sileſia Opolienſem, Ratiborienſem, ac Glogouienſem Ducatus attribuat. Verum incaſſum; Ducatus enim grandi illi oppignorati erant pecunia, qui in præſens redimi ægre poſſent. Ne tamen nihil denegare videretur, poſtulauit, vt Regina vidua ſuos ad proxima Imperii comitia legatos decerneret. Inibi Ferdinandus Rex contra Turcas longe lateque graſſantes auxilia petiit. Eiuſdem menſis die viceſimo quarto fuit inſolens ſolis ecclipſis pleno die, adeo vt non ſine admiratione conſpiceretur. Lunæ quoque tres hoc anno fuerunt ecclipſes plenæ, res prodigioſa, & quam à Caroli Magni tempore non accidiſſe Aſtronomi ſcribunt. Hic Cæſar Wolffgango Ordinis Teutonici Magiſtro ceremonia ſolenni palam inaugurato Pruſſiæ magiſtratus inſignia contulit, quam dignitatem multis iam annis Albertus Marchio Brandeburgicus vxore iam ducta vſurpauerat, eoque nomine proſcriptus fuit à Tribunalis Imperii ſupremi iudicibus, Poloniæ interim Rege velut beneficiarium atque clientem defendente, & Regis legato Nicolao Myſcouio regiæ menſæ ſtructore palam profitente, hanc inaugurationem vitioſam eſſe, neque ſuo Regi, ſub cuius fide & tutela contineretur Pruſſia, derogari quicquam poſſe. Comparuerunt & Vngari ſuperioris anni ſtrage expoſita, opem & auxilia ab Imperio petentes, quæ ſi ipſis denegarentur, facturos omnimo ſe ſe, quod rebus deſperatis fieri ſoleat, & quod à nemine reprehendi poſſit: ſubituroſq; quantumuis iniquas conditiones, & ſeruitutem ipſam potius, quam vt reliquis ocioſis ac ſpectātibus in exilium voluntarium ruant. Re diu multumq; deliberata, placuit Ordinibus in futurum bellum Turcicum corrogari pecuniam viritim per omnem Germaniam, pro cuiuſq; facultatibus ac cenſu, nemini immunitate conceſſa, ne quis exteris militet, grauiſſimis pœnis edicitur, & magiſtratui permittitur, vt in contra facientes deprehenſoſq; animaduertatur.

Comitia Petricouiæ. Ann. Chri. 1544.

Iſabellæ Reginæ legatio ad Ferd. Regem.

Eclipſis ſolis inſolens. Lunæ tres eclipſes.

Sequenti anno ad octauum Idus Ianuar. edicta ſunt comitia Cracouiā, quæ ob Ordinū ſtudia diuerſa, inq; factiones ſciſſa nullo operæ precio facto ſoluta ſunt. Cui malo Rex annis grauis morboq; fractus mederi non potuit. Ne tamen Regni fines præſidio militari deſtituerentur, cereuiſiale ex oppidis regiis atque eccleſiaſticis decretum eſt in militum ſtipendia, qui in Ruſſia merebant. Poſt propidie calendas Maias mane circa octa-

Ann. Chri. 1545. Comitia Cracouiæ.

Tonitrũ horrendum in Polonia.

octauam primo horrendum tonitru auditum eſt, quo incolæ in ſtuporem dati: poſt tres rubeæ cruces orientem verſus apparuere; duæ iuxtim ſe poſitæ, tertia ſubtus: in medio earum vir armatus cum gladio ignito, contra quẽ exercitus inſtructus peditatu equitatuq; progreſſus, cum eo ad meridiem vſq; dimicauit. Quo vincente omnes diſparuere copiæ, ſoluſq; armatus inter cruces ſubſtitit, tanquam victor & triumphator. A tergo immanis Draco victorem adortus, & ipſum, & arma abſorpſit, ſimulq; cruces euanuere. Inde totum cœlum duabus amplius horis ignitum viſum: demum tenebræ denſiſſimæ incubuere ad ſequentis diei Nonam vſq; antemeridianam. Tandem cœlo ſereno facto, tres irides amœniſſimæ ſupra ſe poſitæ conſpectæ, quibus angeli ſpecies inſedit aſpectu iucundiſſimo, & amplius horam videndum ſe præbuit: Ad extremum omnia diſceſſere, tempeſtaſq; ſerena ſubſecuta. Quid eo ſignificatum, lector arbitretur. Menſe Iunio morte ex-

Eliſabetha Auſtriaca Reginæ mors.

tincta eſt ſubita Eliſabetha Auſtriaca Sigiſmundi Auguſti coniunx ipſo abſente & quidem, vt fama ferebat, non citra pharmacum, magno cum omnium Ordinum luctu, anno ætatis decimo octauo, prole relicta nulla, fœmina animi atq; corporis dotibus, quas ſecum ipſa certans natura congeſſit, ornatiſſima. Eam paucis diebus conſecutus eſt Petrus Gamratus Archie-

Petri Gamrati Archiepiſc. Gneſn. mors.

Epiſcoporũ ſucceſſiones.

piſcopus Gneſnenſis, idemq; Epiſcopus Cracouienſis, tribus vix annis in archiepiſcopa exactis. Huic in Archiepiſcopa Nicolaus Dzierzgouius Epiſcopus Cuiauienſis, in Epiſcopa vero Cracouienſi Samuel Macieiouius Epiſcopus Plocenſis ſucceſſores à Rege dati ſunt. Aduenit eodem temporis interuallo à Cæſare, facta poſt aliquot annorum bellum cum Francisco

Legatus à Cæſare ad Regem Pol.

Gallorum Rege pace, legatus ad Regem Sigiſmundum, per quem ad concilium Tridenti indictum promouendum eum ſolicitauit. Legationis ſumma fuit, Cæſarem multis iam annis in hoc totum fuiſſe, vt orbis Chriſtiani auſpiciis communibus bellum contra Chriſtiani nominis hoſtem infenſiſſimum ſuſcipiatur: quam rem omnium prope Chriſtianorum Principum animi promptitudinem ſolum religionis diſſidium remoraretur. Itaque illud vt amice componatur, ita poſtulantibus Principibus proteſtantibus Tridenti concilium magna Cæſaris induſtria indictum eſſe. Proinde rogare ſe pro amicitia mutua Regem Sigiſmundum, vt miſsis eo legatis ſuis eam ſolennem actionem cohoneſtare, ac decreta ibi pro rebus ſacris ſancienda confirmare ne grauetur. Quia vero non dubitet Cæſar, Proteſtantes, quæ ipſorum eſt pertinacia, ab Auguſtana Confeſsione neutiquam diceſſuros, nec decretis etiam publicis obſecundaturos eſſe, neceſsitatem flagitare, vt Reges ac Principes eos ad obedientiam armis compellant. Cum autem eius eximia ſit inter Reges pietas & autoritas, rogare, vt Concilium Tridentinum calculo ſuo approbet, ipſumque conſilio, auxilioque contra Proteſtantes, ni pareant, iuuet: quod idem alii quoque Reges ſe fa-

Reſponſum Sigiſm. Regis.

cturos polliciti ſint. Ad ea à Rege hoc reſponſi datum: Nihil ſibi optatius accidere poſſe, quam videre illum diem, quo Reges ac Principes Chriſtiani ſtudiis belli depoſitis, ac motibus ſedatis inteſtinis, omnes vires ſuas in Turcam conuertant: nec ſe futurum in poſtremis. Reipublicæ quin etiam & Eccleſiæ tranquillitatem adeo ſibi eſſe cordi, vt Concilii ſalutarẽ cupiat eſſe euentum. Quo etiam legatos miſſurum ſuos, & in re plane nulla, quæ

Alia comitia Craco-uiæ.

publici boni interſit, Cæſarem pro amicitiæ atq; affinitatis iure operam ſuã deſiderari paſſurum eſſe. Sub anni finem alia comitia indicta erant Craco-uiam

uiam ad D. Catharinæ diem, in quibus Nobilitatis poſtulata fuere de Lituaniæ, Pruſſiæ, Maſſouiæ, Zatorienſis, & Oſuiecimenſis Ducatuum cum Polonia coniunctione. De appellatione Ducis Pruſſiæ, ne ea ſubditis denegaretur, etiam agitatum fuit, quam is omni ſtudio declinabat.

Ann. Chr. 1546.
Petri Moldauiæ Palatini mors.

Alterum ſubſecutus annus nil memoratu dignum attulit, præter mortem Petri Moldauiæ Palatini. Erat is vir acri atrociq; ingenio, varias fortunæ viciſſitudines expertus. Nam & à Sigiſmundo Poloniæ Rege ad Obertinum duce Ioanne Tarnouio fuſus cæſuſq;, & auxilio eius Ludouicus Grittus à Tranſyluanis trucidatus, demum à Ioanne Vngariæ Rege captus, Conſtantinopolim ad Turcarum Tyrannum miſſus, Peramq; Liguꝛum inſulam relegatus, tandemq; à Tyranno in patrium Principatum, fratre ipſius à Valachis interempto, reſtitutus eſt. Ei in principatu ſucceſſit Elias filius pari fere ingenio, ac crudelitate non inferior patre, qui ſuos ad Regem oratores de fœdere renouando, ac profugas depoſcendo ablegarat. In Vngariam vero miſit Rex Sigiſmundus ad Georgium Monachum, Epiſcopum Varadinenſem, Reginæ viduæ ac infantis tutorem, qui ſenſim ad ſe omnem potentiam attraxerat, Andream Iacubouium, Monachum officii admonens, ne omnia pro libidine ageret, neue Reginæ porro moleſtus iniuriuſq; eſſet. Qua in re etiam ad Turcarum Tyrannum idem legatus ire iuſſus eſt.

Cui ſuccedit filius Elias.

Legatio Regis Sig. ad Georgium Monachum in Vngariam.

Ann. Chri. 1547.
Anna Iagellonia cõiugis Ferd. R. obitus.

Decurrente menſe Ianuario ſuccedentis anni abſoluit vitæ ſuæ penſum Anna Iagellonia Vladiſlai Vngariæ Bohemiæq; Regis filia, regnorum eorundem hæres, Ferdinandi Regis Vngariæ Bohemiæque coniunx, ac multorum liberorum mater, partu filiæ, quæ fuit decima quinta proles, extincta, anno ætatis ſuæ quadrageſimo quinto. Quam Carolus Cæſar exequiis Vlmæ celebratis honorauit.

Reg. Pol. legatio ad comitia Imp. Auguſtana.
Oratio Stanisl. Laſci adCæſarem & Principes.

Menſe poſt Septembri comitia Imperii Auguſtæ Vindelicorum celebrata ſunt, ad quæ à Rege Sigiſmundo Stanislaus Laſcus Palatinus Siradienſis negotii Pruſſici cauſa miſſus, qui coram Cæſare ac Principum Senatu in hanc ſententiam Latine perorauit; Cauſam Pruſſicam non ſemel iam iudicio ventilatam eſſe, ſed quia ſemper in alios reiecta ſit conuentus, habere ſe in mandatis, vt rurſus illam proferat. Regem igitur ſperare, quoniam & liberaliter ei ſæpe reſponderint, & æquitate cauſæ nitatur, futurum, vt ipſius rationem habeant, non quidem vt iudices, verum vt Principes amici & vicini. Ac principio quidem, inquit, de Ordine Crucigerorum non-
'nulla ſum dicturus, quo res omnibus innoteſcat. Poloniæ Principes Pruſ- »
ſiæ bonam partem huic Ordini, qui vulgo Teutonicus audit, ea lege attri- »
buerunt, vt in Chriſtiani nominis hoſtes eorum opera vterentur: verum »
illi beneficiorum immemores violatis ſæpe pactis in ſuos patronos arma »
verterunt. Itaque bella inter ipſos ſæpe, ſæpe iterum pax conſtituta, re- »
nouatis pactis, quæ nunc commemorare neceſſe non eſt. Illud duntaxat, »
xat, quod paulo ante memoria noſtra accidit, in medium adducam. Ca- »
ſimirus Rex Sigiſmundi pater ingenti prælio fuſos Crucigeros nolentes »
volentes ad pacis conditiones adegit: Ibi inter alia pactum, vt illi Poloniæ »
Reges dehinc pro ſuo Magiſtratu fide iureiurandoque dato agnoſcerent. »
Verum fuerunt poſtea nonnulli Ordinis nominati Magiſtri, qui pactis te- »
meratis tutelæ aliorum ſeſe dederunt. Eorum ex numero fuit Albertus »
Marchio Brandeburgicus, Regis Sigiſmundi ſororis filius, qui cum ex »
pacto deberet Poloniæ Regi auunculo fidelitatis præſtare iuramentum »

inſtra ſemeſtre, detrectauit. Quam ob rem à Rege pacis alias cupidiſſimo ad arma neceſſaria itum eſt. Quamuis vero de ſumma rerum nunquam pugnatum ſit, vaſtationibus tamen & incendiis, atque velitationibus direptionibuſque plurimum damni datum, adeo vt Marchio Albertus cum eſſet impar, induciarum cauſa ad Regem venerit. Superueniente autem Germanorum milite ſubſidiario infecta re diſceſſit, bellumque renouauit. Sed non multo poſt deſertus ab illis, quod antea ſimularat, ſerio coactus fuit petere pacem, quæ demum conſtituta fuit, intercedentibus quibuſdam Principibus, propinquis, his legibus, vt Regi fidem daret, eaque faceret omnia, quæ beneficiarium & clientem decent. Hinc patet, Pruſſiam ab eo tempore, quo Chriſtianam religionem amplexa eſt, Polonicæ ditionis tam iure belli quam pactis fuiſſe. Si qui enim alii iuris aliquid in eam ſibi arrogarunt, id Magiſtrorum Ordinis culpa factum: qui cum eſſent noſtrorum quidem Regum permiſſu origine Germani, ſæpius conati ſunt Pruſſiam ad alienos transferre. Quæ ſane res & multis offenſionibus inter Germanos atque Polonos occaſionem præbuit, & decretum etiam hoc extorſit, quo Marchio Albertus, proſcriptus. Cæterum quid iuris habent ii, qui proſcripſerunt clientem alienum? nam quod iudicio ſe non ſtitit, in ius vocatus à non competentibus iudicibus, id Regis mandato fecit, in quem omnis culpa, ſi qua tamen eſt, conferenda: ſin eo nomine proſcriptus, quia pro Magiſtratu Regem agnoſcit, id ſane eſt iniquum, aliquem videlicet eo puniri, quod officio ſuo non defuerit. Vt ergo proſcriptionis decretum illud iniquum ac illegitimum aboleatur, petere Regem & à Cæſare, & à Principibus Ordinibuſque. Neque vero eſt, vt ambitione quadam & ampliandi Regni cupiditate Regem quis exiſtimet velle Pruſſiam poteſtatis ſuæ facere: nam qui regna etiam vltro oblata recuſarit, quomodo in rei huius ſuſpicionem vocetur? Certe non eſt ei tanti hæc Prouincia, quin facile eam, ſi per leges poſſit, ſit neglecturus: cum vero ad Poloniæ regnum proprie pertineat, iure Rex facit, qui ipſius patrocinium ſuſcipit. Nam quod ſæpiuſcule contentiones propter ea inciderint, ipſorum id ſemper culpa accidit: quam audaciam iniuriamque Deus iuſtiſſimus vindex ſubinde vindicauit. Nota hæc Cæſar & Ferdinande Rex auo veſtro Maximiliano Cæſari, qui memor iniuriarum, tum ipſi, tum Friderico patri ab illis illatarum, ſancte promiſit Sigiſmundo Regi in congreſſu Viennenſi, & promiſit quidem tam ſuo, quam veſtro etiam nomine, nulla ſe auxilia Crucigeris contra Regem miſſurum. Idem fecit ante Sigiſmundus Cæſar cum Vladislao Iagellone Rege Principis mei auo. Idem proauus veſter Fridericus Cæſar cum Caſimiro Principis mei patre, qui vires & arma coniunxit in Vngariæ Regem Matthiam, & Cruciferos tunc fœdere iunctos. Et quanquam Rex Caſimirus bello cum Crucigeris implicitus Friderico Cæſari non poſſet copias auxiliares ſubmittere, pecuniam tamen ſuppeditauit, quantam ex pacto debebat. Ex his itaque liquet, Ordinem illum hoſtili ſemper animo fuiſſe in familiam Auſtriacam, quæ Poloniæ ſemper & fœderum & affinitatum vinculis coniuncta fuit; cuius quidem rei Sigiſmundus Rex habere rationem à vobis petit. Nam ſi qui ſunt eius Ordinis, qui ſe obligatos exiſtimant, vt fidem & Chriſtianam religionem propugnent, ii ſane, quod nunc agant in Pruſſia, non habent. Nam

finitimi-

finitimi circum circa Christo nomen dederunt: alia igitur loca petenda, „ vbi ſeſe exerceant. Eſt Hieroſolyma dudum ab hoſte barbaro occupata, cuius ad defenſionem Ordo hic fertur inſtitutus: tenetur etiam „ ab eodem Conſtantinopolis, hic Rhodus, hic ſaltus. Sin nimis longinquum iter videtur, ſunt alia Chriſtianæ Reipublicæ propugnacula à „ Tyranno eodem expugnata. Eo Ordo proficiſcatur; ibi amiſſa recuperet, „ aut, quæ reliqua, ab hoſte defendat: Si ciuili bello magis delectentur, „ cognomento hoc digni non ſunt. Verum ita res habet: in hoc Ordine „ ſemper eſt deſideratus Ordo. Quapropter non è Pruſſia tantum, ſed Bohemia etiam ante duo ferme ſecula fuerunt eiecti: neque tamen ea Bohemiæ loca, vnde eiecti, quiſquam ſibi reſtitui poſtulauit: ſed ſolam „ Poloniam ſibi delegerunt, cui moleſtiam faceſſerent, cum tamen ante „ omnes ei parcendum eſſet. Nam quamuis multis admodum Ordo fuit „ grauis, Poloniæ tamen inprimis. Etenim paucis exceptis, præſertim „ qui ſub initium, vix vlli eius Ordinis Magiſtri ſuum fecerunt officium: „ imo plerique barbaris neglectis in Magiſtratum ſuum Poloniæ Reges arma ſumpſerunt: quin etiam Tartaros genus hominum crudele, & nomini Chriſtiano infeſtum ſolicitarunt ad fœdus, vt de Michaele Sternbergio cognomento Kuchmeiſtero memoriæ proditum. Itaque ſi quis „ rationem ineat, & conſideret labores, pericula, ſumptus, bella, turbas, „ prælia, cædes, deuaſtationes, quibus hic Ordo præ cæteris cauſam præbuit: vix illum tanti eſſe deprehendet. Vt ergo malorum finis aliquando fiat, Rex maxime optat: & ſi quis Alberto in Pruſſia Duci bellum faciat, non poteſt omnino Rex illius iniuriam negligere, quoniam & „ auunculus eſt, & patronus. „

Perferuntur ad Regem criminationes aliquorum, quod ei ſane „ auditu graue, vtpote Principi pacis ac concordiæ Orbis Chriſtiani amanti: verum ſi quis vim faciat, inuitus, quidem ad arma pertrahetur, „ quæ quidem arripuit, vt ſe ſuoſque defendat. Amicitiam ille cum omnium Principum, tum potiſſimum veſtram Cæſar ac Ferdinande Rex appetit, eamque perennem eſſe optat. Ante hac ſæpe egit per literas „ & Oratores, vt in Albertum Principem decreta tollerentur: id quo „ minus adhuc factum, non tam vobis, quam temporum difficultati tribuit. Nunc vero cum expoſitæ vobis rationes omnes, putat, poteſtatem habere vos eius conficiendi, quod aliquando prolixe recepiſtis, „ quando non vnis literis voluntate magis quam facultate vos eſſe paratos ei gratificari, ſignificaſtis. Quod ſi forte nolit Ordo quieſcere, ſed „ diſcordias atque bellum moturus ſit, plane vos maiorum veſtrorum Maximiliani ac Friderici Cæſarum pacta ſeruaturos confidit. Alterum; „ quod in mandatis habeo, pertinet ad Gedanum & Elbingam Pruſſiæ „ vrbes, hæ quanquam ſint iuris Polonici, tamen ad Imperii conuentus „ euocantur. Petit ergo Rex, ne quid poſthac eiuſmodi fiat, & cum præter ipſum nemo quicquam habeat iuris in illos, vt ſuis legibus vti permittantur. „

Ad Laſci orationem Wolffgangus Ordinis Teutonici Magiſter ſic reſpondit: ſibi videri totius negotii cardinem in hoc verſari: vtrum Pruſſia ſit ditionis Polonicæ, an Imperii: & poſterius hoc ſe demonſtraturum promiſit

Reſponſum Ordinis Teut. Magiſtri ad Laſci orationem.

promiſit. Repetita ergo ab ouo Ordinis Teutonici origine, dicit, in Aſia
" & Affrica religionis propagandæ cauſa ante quadringentos annos Ordi-
" nem inſtitutum, poſt à Conrado Maſouiæ Duce, qui à Pruſſis tunc adhuc
" paganus ipſe Chriſtianus fuit bello attritus, euocatum auxilio, Culmen-
" ſemque agrum & Pruſſiam omnem, ſi occuparent, præmii loco attribuiſſe.
" Donationem eam à Cæſare Friderico ſecundo ratam habitam, nec minus
" ab ipſis Pontificibus Romanis confirmatam. Felici deinde ſucceſſu Cruci-
" feros cum Pruſſis bella geſſiſſe, Pruſſiam occupaſſe, ad religionem Chriſtia-
" nam adduxiſſe, epiſcopatibus atque vrbibus exornaſſe, ac vere murum atq;
" propugnaculum Germaniæ ad plagam illam ſeptentrionalem excitaſſe.
" Cum dein Lituani Tartaris coniuncti bellum feciſſent Polonis ac Maſo-
" uiis, Cruciferos in Lituaniam ingreſſos, eam longe lateque vaſtaſſe: itaque
" cum Polonis pacem & amicitiam diuturnam Ordini fuiſſe, donec extincta
" vetere Poloniæ Regum ſtirpe, Lituaniæ quidam Princeps Poloniæ Rex
" creatus, gentis ſuæ cladem vlturus, bellum illis repente intuliſſet, & ma-
" gnum damnum dediſſet. Compoſitam deinde rem Cæſaris Sigiſmundi ac
" Regum Vngariæ Bohemiæque interceſſione: adeoq; Poloniæ Regem tunc
" acquieuiſſe, vt nec dominum, nec hæredem Pruſſiæ ſeſe venditet, aut vl-
" lus Regum poſthac ſit venditaturus. Sed mox ea pace rupta, ac ſeditione
" inter Nobilitatem ac ciuitates Pruſſiæ orta, ſeptuaginta circiter oppida at-
" que arces ſimul ad Poloniæ Regem Caſimirum defeciſſe. Coactum tunc
" Ordinis Magiſtrum conditionibus iniquis cum Rege tranſegiſſe, & capi-
" ſtrum accepiſſe tale, vt ſinguli Magiſtri intra ſextum ab inito magiſtratu
" menſem Poloniæ Regem adirent, ac dicto iuramento dominum agnoſce-
" rent, Polonos etiam in Ordinem reciperent, deniq; acquirendas faculta-
" tes ad Regni clientelam deferrent. De his conditionibus Germaniæ igno-
" minioſis, Ordini vero damnoſis ſæpe quidem queſtos Ordinis Magiſtros
" ad Pontificem, ad Cæſarem, & alios Reges, ſed fruſtra: in fide tamen Im-
" perii ac clientela permanſiſſe. Albertum etiam Brandeburgicum Ordinis
" Magiſtrum Imperii primum comitiis Norinbergæ interfuiſſe, ac decretis
" Imperii, vt membrum eius, ſubſcripſiſſe; ſed acceptis aliquot cladibus po-
" ſtremo in Poloniæ Regis gratiam, deterioribus longe conditionibus,
" tranſegiſſe: quod idem & ab aliis factitatum. Quo igitur iure poſſit Polo-
" niæ Rex petere, vt ſibi iuramentum præſtet, ab Imperioue deficiat? cum
" à Cæſaribus, vt clientes, fuerint ſemper habiti. Ingratitudinem & viola-
" ta pacta quod alleget, in eo Ordini iniuriam fieri, idque literarum monu-
" mentis doceri poſſe, raro ſeruatam à Poloniæ Regibus fuiſſe fidem. Cæ-
" ſares ſuperiores quod nominet Ordini infenſos, rem longe aliter ſe habe-
" re. Sigiſmundum enim, Fridericum, ac Maximilianum Cæſares ſemper
" & Ordini fauiſſe, & ſaluum auxiliis etiam ſubminiſtratis voluiſſe. De Hie-
" roſolyma quod facete obiiciat recuperanda, contra ſe quærere, cur Rex
" Poloniæ non repetat à Moſco occupata dudum, & cur à Tartaris infeſtis
" ſuos non defendat? Bohemia quod Cruciferos exterminatos obiiciat, ex-
" emplum eſſe non ſolius Ordinis expulſi, ſed & aliorum religioni pontifi-
" ciæ addictorum, niſi forte Poloni in ipſis idem imitari velint. Bella
" cũ Polonis ab Ordine geſta, fateri ſe quidem, ſed ſemper iuris vel defenden-
" di, vel repetendi cauſa. Quod de fœdere cum Tartaris inito obiectum, idi-
" pſos feciſſe Polonos oſtendit. De Gedano & Elbinga rem[illegible]ſſe claram, Or-
dinis

dinis vrbes eſſe, & ad Imperium pertinere, nec aliud ibi ius habere Poloniæ »
Regem, quam quod ciuium defectione conſecutus ſit. Concludit tandem, »
oratque, pridem lata ſententia in executionem deducatur. Huic reſponſo »
Laſcus ſcripto quidem contrario reſpondit, ſed non exhibuit. Vtriuſque enim partis rationibus delecti fuerunt arbitri, qui cauſam cognoſcerent. Eius iudicii ſumma fuit, ſententiæ in Albertum Brandeburgicum Marchionem pronunciatę ſtandum eſſe, qui tamen viſa maxima executionis difficultate ad Cæſarem omnia reiecerunt.

Ad eadem comitia Ioannes magnus Moſcouiæ Dux miſſo legato & literis ad Cæſarem, amicitiam, quæ patri Baſilio cum Maximiliano & Carolo Cæſaribus interceſſerat, renouat, ac deſiderium coniunctionis cum Imperio aduerſus Turcas, & concordiam in religione ineunda, ſuum exponit, quam miſſis ad liberum generale vel Nationale in Germania Concilium Oratoribus promouere cupiat. Petit igitur, legato ſuo facultas fiat aliquot Theologos, qui de Latinę Eccleſiæ doctrina ac ritibus ſe ſuoſque inſtituant & viam ad concordiam monſtrent. Iureconſultos deinde & Politicos, qui barbaricas gentes à ſe haud ita pridem ſubiugatas legibus, iudiciis, diſciplina ac moribus ciuilis vitę excolant, expoliantque: architectos item, qui templa ac munitiones in Scythiæ finibus exædificent, nec nō artifices & fabros, armamentarios, laminarios, loricarios, fuſores, tormentarios, poliones, pictores, ſtatuarios conducendi, ac in Moſcouiam ducendi præberi. Ad belli vero Turcici ſumptus immenſam auri vim apud Fuggaros Antuerpiæ viginti annos deponendam, & reditus inde annuos aliquot chiliades auri, quas vulgo tonnas vocant, ad belli Turcici impenſas aſſeruādos pollicetur. Huic Cæſar reſponſum pridie Calendas Februarii dedit, poſtulatiſque benigne annuit. Quare artifices omnis generis alioſq; trecentis amplius legatus Moſcorum Principis conducit, eoſque patentibus Cæſareo diplomate atq; publica fide munitos Lubecam conuenire iubet, vt inde nauigiis in Liuoniam ad Moſcouiæ fines traiiciant. Cum vero Lubecenſes progredi eos prohiberent, Cęſaremque docerēt, nulla ratione Moſcum orbis Chriſtiani hoſtem fucate omnia agentem, & perfidum à Cæſare contra Imperii ſubditos, quorum exitium atque oppreſſionem omnibus viribus molirentur, inſtruendum armandumque eſſe, totum illud Moſci conſilium irritum, & conducti ab eo homines dilapſi ſunt.

Subſecuto anno ipſo Paſha, quod tum incidit in Aprilis Calendas, Sigiſmundus Rex vitæ glorięque ſatur mortalitatem exuit, relicto regno pacatiſſimo, annum agens octogeſimum ſecundum, cum ſupra vnum & quadraginta annos tranquille feliciterque regnaſſet. Princeps ſingulari pietate, prudentia, iuſtitia, fortitudine, conſtantia, temperantia, iniuriarum obliuione, & aduerſarum rerum tolerantia præditus, ingenio acuto, memoria felici, corpore ſanus, ac robuſtus, adeo vt ætate florenti ferreas equorum ſoleas manibus diffringeret, funes canabinos craſſiores rumperet, baliſtam manu intenderet, & chartularum luſoriarum faſciculos diſcerperet.

Moſcorum Principis legatio ad eadem comitia.

Reſponſum Cæſaris ad legationem.

Ann: Chr. 1548. Regis Sigiſmundi mors & virtutes.

Sepultus in delubro baſilicæ Cracouienſis, quod vocant regium ſacellum.

HISTORIÆ POLONICÆ

Liber Octauus.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX.

Sigiſ. Aug. Rex Cracouiam ad exequias patru venit.

NVncio mortis paternę accepto Sigiſmundus Auguſt. circiter calendas Maias Cracouiam ad funus patri celebrandum venit, & nõ multo poſt diẽ funeri dicit ad diem D. Iacobo Apoſt. conſecratam. Cui præter Caroli Cæſaris & Ferdinandi Vng Bohemiæq; Regis legatos Alber. Dux Pruſſiæ, Albertus item Marchio Brandeburg. Anſpacẽſis, defunctiRegis ex ſorore nepotes, interfuerunt. Iuſtis patri regio more perſolutis, Rex ſequenti die epulum hoſpitib. lautiſſimum prębuit, in quo carnes tum primũ in menſa regia feria 4. quæ eſt dies Mercurii, appoſitæ ſunt. Quæ res Polonos nõ vulgariter offendit, eo quod illi ea die carnib. veſci nõ ſolerent, in memoriã Seruatoris à Iuda vẽditi. Quod factum Rex German. præſentia excuſauit, apud quos vt dies, ita etiã cibi eſſẽt indifferẽtes, neq; quicq̃ apud illos inter piſcẽ atq; ferã eodem die intereſſet: quib. tñ ita ſe Rex accõmodaret, vt iis etiã, qui religione eius dici tenerentur, piſces apponeret, vt quiſq; quod vellet, ederet. Peracto funere, legati Cęſaris & Regis Ferdinãdi cæteriq; Principes liberaliter à Rege dimiſſi domũ diſceſſerunt. BONA etiã Regina vidua mox à funere Varſauiam cum filiab. profecta eſt, vt eã prouinciam ſibi dotalem primo quoq; tempore ſui iuris faceret. Rex vero nõ multo poſt Vilnã petiit, & quod matrimonii nexu ſolutus eſſet, voluptatib. quibus Principes iuuenes plerumq; capiuntur, indulgere cœpit, cuius rei adminiſtros facile inuenit. Erat aũt id temporis vidua quędã illuſtris, Barbara Radiuilia, Stanislai Gaſtoldi Palatini quondã Trocenſis coniunx, Georgii Radiuili Caſtellani Vilnenſis filia: quã Rex ſemel atq; iterum intuitus, eius cum formæ elegantia tũ morũ ſuauitate captus ac delinitus, deperire cœpit, eãq; vxorẽ ducere cõſtituit. Diſſuaſum hoc ei à q̃plurimis, & præter alios à fratre Nicol. Radiuilo Regis pocillatore poſtea quidẽ Trocenſi, & demũ Vilnenſi Palatino. Verum amorẽ quo plures diſſuadebãt, eo magis is accendebatur. Itaq; affectu indies creſcẽte cũ ea, vix anno poſt patris obitũ exacto, nuptias Vilnæ celebrauit, admirãtib. & indignãtib. nõnullis ex procerib. q cõſilio autoritateq; Senatus, nõ vero priuata libidine Regib. vxores ducẽdos aſſerebãt.

Carnes die Mercurii in menſa regia prima vice appoſita.

Rex Vilnã contendit, & voluptatib. indulget.

Nuptias cum Barbara Radiuilia celebrat.

Comitia Petricouiæ indicta.

Ann. Chr. 1549

Comitia fatua.

Mẽſe poſt Octob. indicta fuerũt Petricouiæ comitia, licet ſub principium anni ſequentis, qui fuit ſupra 1549. demum fuerit cõuentum, adeo frequẽti omniũ cõcurſu, & fremitu plurimorum, vt fatua comitia vulgo dicerentur. Initio Ordines Regẽ, vt videbatur, ſatis demiſſe ac reuerenter ſalutauerunt. Verum inter prouinciales nuncios, qui ad Regẽ publico nomine verba fecerunt,

cerunt

ſerunt, Ioânes Sierakouius, poſtea Palatinus Lenczicienſis ab eodem Rege creatus, hoc eius matrimonium magna libertate reprehendit, multis eam in rem adductis rationibus & exemplis vetuſtatis ad perſuadendum: id maxime inculcans, Reges in Polonia ad regẽdum, & nõ ad imperandũ eligi, atq; Caſimirum auum eius Eliſabethã Alberti Auſtriaci Imperatoris & Vngariæ Bohem. regis filiam Cracouiã adductã, licet minus pulchrã, inuitum etiã vnanimi omniũ Ordinum cõſenſu & authoritate retinuiſſe. Æquius lõge videri, à ſuis affectib. regẽdis gubernationis initiũ auſpicaretur, quã ab imperando alijs. Ad illa Rex ipſemet nunciis Nobilitatis reſpondit: fidẽ ſuam erga Rempubl. immerito in dubium vocari, quã etiã ipſa vita ſua habeat chariorẽ, pro qua, ſi opus ſit, ſanguinem profundere ſe paratum. Verum cum hæc apud Nobilitatẽ ratio & oratio nõ valeret, ſententiis rogatis Nicolaus Dzierskouius Archiep. Gneſnẽſis Princeps Senatus ſimplici ac prudenti admonitione ad regẽ vſus, aliud matrimonium boni publici cauſa regi ineundum potius fuiſſe, quã per hoc variis motib. & probris anſam præbere dixit. Poſt Samuel Macieiouius Epiſc. Cracouienſis, regniq; Cancellarius cum trib. aliis Epiſcopis, & Ioan. Tarnouio Caſtellano Cracouiẽſi dicere iuſſi, regi quidẽ minus aduerſari videbantur, ita tñ, vt licet nõ admodum regis factum probarent, tolerandũ tñ potius, quã ad vulgus cũ eius ignominia pari inuidia cõiuncta traducendũ cenſerent. Ad Petrum Kmitam Cracouienſem Palatinũ & ſummũ regni Mareſchallum vbi ordine vẽtum, is errore regio Rempub. turbari, vt defectu ſolis naturã aſſeruit. Verũenimuero quæſtio illa, vt creditũ eſt, nõ tam boni publici cauſa, quã à potentũ ambitione excitata eſt, q cũ dicendo iure multum apud regẽ pollerent, & adhuc plus pollere cuperent, & vt opib. honoribuſq; ſeipſos augerẽt, partim quidẽ autoritatẽ ſuã tueri, partim ad interregnum deducere rẽ hac occaſione conati ſunt. Verũ cum ii, q regi aduerſabãtur, hac ratione nil effectum animaduerterẽt, aliã viam, quæ regẽ ipſum cõcernebat, excogitarunt. Nã ſenatu & Nunciis Prouincialibus regis in propoſito conſtantia ſpe ſua fruſtratis, flagitarunt, vt à iuriſdictione regia exercenda, bello ac tributo imperando tãtiſper abſtineret, quoad authoritate comitiorũ fuiſſet aliquid cõſtitutum. Quod ipſorum poſtulatũ vt probabiliter iuſtũ videretur, iuramẽtum illud, cuius vigore Sigiſm. pater filio regnũ reſignarat, allegabãt, cui præter alias hæc quoq; fuit adiecta cõditio, ne prius Sigiſmundus Auguſtus ius in regnum haberet, quam is Lithuaniam, Pruſſiam, & Zatoriam cum Polonia coniungeret. Sed alii contra regis excuſandi cauſa mirari ſe dicebãt, quonam iure tãdiu Rex Auguſtus hactenus dictus fuiſſet, ſi in regno nullam habuiſſet poteſtatem. Ad conditionum illarum cõplementum opus eſſe tẽporis ſucceſſu & occaſione, cũ prouinciæ ſuis legib. & iurib. per longum tẽporis interuallũ vſæ longeq; à ſe inuicẽ diſtinctæ, tã cito coaleſcere nequeant. Hæc Macieiouii Epiſc. Cracouiẽſis, & reliquorum cum ipſo ſentiẽtium Epiſcoporum ſentẽtia: Hæc Tarnouii Caſtellani Cracouienſis fuit. Cui Petrus Kmita Palatinus Cracouienſis ſemper fere in Republica aduerſari ſolitus, iudiciorum die appetente, Regi prius honore exhibito, ſceptroque humi depoſito, ex Senatu abiit teſtatus, nolle ſe ibi eſſe, vbi totus Reipublicæ conuelleretur ſtatus. Quem reliquus Senatus ſecutus eſt, præter Macieiouium, Tarnouium, & nonnullos alios, qui à Rege ſtabant. His non adeo motus Rex, ius omnibus ex æquo dixit, & ad comitiorum finem Petricouiæ manſit. Comitiis ſic ſolutis, Rex li-

Ioan. Sierakouius matrimonium Regis exagitat.

Regis reſponſum.

Archiepiſcopi Gneſnen. ac reliquorum Senatorum ſententia.

Eorundem poſtulata ad Regem.

Quæ mitigata à quibuſdam Senatorib.

Comitiorũ finis.

Rex literas dat ad Senatores & Nobilitatem præcipuam de Comitiorum actis.

Rex literas ad Senatores & equites præcipuæ notæ, quibus eos de illis, quæ in comitiis acta, & quo modo ab eorum internunciis omnia conturbata fuiſſent, libertatis defendendæ prætextu, edocuit. Qua eorum licentia non modo nil obtentum, ſed cuncta ſummum in diſcrimen potius adducta, quod nonnulli in eo ſaltem fuiſſent, vt contra imbecilliores potentiam ſuam oſtentarent, atque amplificarent, autoritati regię ſeſe opponendo. Se tamen Reipublicæ defendendæ ſtudio & amore ductum, ipſis cordate reſtitiſſe, neque iuris dicundi, vxoremque retinendi facultate ſe paſſum priuari. Ideoque non debere eos neque de ſua erga ipſos, totamque adeo Rempublicam fide ac voluntate, neque in pactis ſeruandis conſtantia vllo modo addubitare. Quibus literis per prouincias publicatis Regis cauſa non parum fuit confirmata atque ſtabilita.

Scholaſticorum Cracouienſium cædes.

Secuta eſt comitiorum æſtum ſub finē Maii famoſa illa Scholaſticorum Cracouienſium cædes, à familiarib. Andreæ Czarnkouii, qui annis aliquot poſt Epiſcopus Poſnanienſis factus, patrata. Cum enim ſub noctem à lena quadam ſcortum alicui adduceretur, propter ędem omnium Sanctorum Scholaſtici ex ædis eius Schola, precario victum quæritantes, ſcortum vexare, & lenam exagitare cœperunt. In illos famuli Czarnkouii, quib. lena dubio procul queſta eſt, incidunt, arma expediunt, inermes Scholaſticos in ſcholam perſecuti, alios miſere tractant, alios morte mactant. Poſtero die re publicata fit concurſus ad cæſorum corpora, adſunt è ſcholis atque collegiis omnes Scholaſtici, facinus inſolens atque miſerabile vociferantur, ac

Eorum querela ad Regem.

in arcem ad Regem contendunt, nec iam familiam, ſed ipſum herum cædis reum agunt. Exoritur in arce clamor, & loco, & Rege indignus, quo excitus Procancellarius, & Stanislaus Macieiouius Regis aulicus ex atrio prodeūt, tumultuantes Scholaſticos obiurgant, officiique admonent: Regem adeſſe, à quo, ſi quid vellent, ſubmiſſe petendum. Scholaſtici repulſam paſſi, ad interemtos reuertuntur, eos humeris ſublatos in forum proferunt, teſtificantur cædem, ac per præconem de more conclamant cædis autorem ipſum Czarnkouium. Frequenti foro res acta miſerabili cum eiulatu. Sub veſpe-

Ad Rectorem & Epiſcop. Crac.

ram tandē necatos ſepulturæ mandant, & à funere recta ad Nicolaum Schadecum Rectorem, & Samuelem Macieiouium Epiſcopum Cracouienſem, Academiæ patronum ac Cancellarium, ſe conferunt, minis precibuſq; inſtant, cauſam ſuſcipiant, neque tam immanem cædem inultam eſſe ſinant. Quod ſi in gratiam Czarnkouii cunctentur, ſe ad vnum omnes Cracouiam deſerturos, & vacua Collegia relicturos. Rector rem ad Collegas refert, con-

Scholaſtici à Rege vocati auditiq;.

ſilium expetens. Sed dum illi moras trahunt, Rex Scholaſticorum vociferatione motus in arcē ad ſe illos vocat, ac poteſtatē dicēdi corā facit. Queruntur pridie per vim ſe reiectos, nec ad Regē admiſſos: orāt ſuppliciter, ne Rex de iure libertatis Scholaſticæ quicquā imminui, aut cædē impunitā dimittat. Aderat Czarnkouius, qui diligēter ſe excuſabat Regi, teſteſq; in rē producebat, ſe domo tū, cum cædes fieret, abfuiſſe, cœnaſſe foris apud amicum, nil actū ſuo vel ſcitu, vel iuſſu. Rex Scholaſticis ſibi illorū factū pridie diſpli-

Regis reſponſum.

cuiſſe reſpōdit, quod officii immemores ſe illo importuno clamore offēdiſſent, ad quē facilimus infimo etiā cuiquā acceſſus. Eo factū, vt excluſi fuerint. Nunc ſe rem tenere, & ne impune abeat, prouiſurum. Sed quia Czarnkouius iuriſdictionis eccleſiaſticæ ſit, iudicio illum regio non eſſe obnoxiū. Idcirco eius facti cognitionē ſe integrā permittere Epiſc Craconiēſi, cuius iuriſ-

iuriſdictionem agnoſceret Czarnkouius. Recepit cauſam Epiſcopus, Academicos citat, ac Scholaſticos adeſſe iubet. Adſunt cum Rectore Collegæ, è Scholaſticis nemo, qui per literas abſentiæ ſuæ cauſas reddunt. Verum eo non veniſſe dicebantur, quod familiaris reo iudex illis ſuſpectus eſſet. Epiſcopus ignoſcere ſe iuuentuti eorum, quod non comparuerint. Interea tamen conſtituit, qui inquirant in Czarnkouium, ac de iure omnia agit. Fit inquiſitio, teſtes ac iudices ſiſtuntur, locus tempusq; cum coniecturis conferuntur. Conſul etiam cum Senatu cædis autorem inueſtigat, iuramentoque teſtes obſtringit, ac nil omnino, quod ad inquiſitionem acerrimam pertinet, prætermittit. Quæ delata ad Epiſcopum, fidem illi fecerunt, Czarnkouium à culpa vacuum. Cæterum familia illius eadem illa inquiſitione cædis rea deprehenſa, autoreſque Regis iuſſu capti, in vincula coniecti ſunt, vt certo accuſatore ſupplicium luerent. Verum Scholaſtici, quoniam ſemel reum cædis Czarnkouium publice arguerant, actionem captiuis intendere nolebant. Et cum illis non ſatisfieret, ad vrbem, gymnaſia, atque ſcholas deſtituendas conſpirant. Cum itaque inuidia æſtuaret non ſolum Czarnkouius, ſed etiam Epiſcopus, & vero Scholaſtici abitum molirentur, Tarnouius Caſtellanus Cracouienſis, qui tum haud procul aberat, à Rege accitur, cui dat negotium motus componendi, ac Scholaſticorum retinendorum. Conuocati in ædem D. Franciſci Scholaſtici, adſunt cum Rectore atque collegis vniuerſi. Epiſcopus etiam ſacerdotibus comitatus venit. Habita à Tarnouio concio grauis, qua illis ſuadebat, vt à pertinacia diſcederent, ſimulque illos cohortatus eſt, ne huiuſmodi conſilia ſuſciperent, quibus Rex lædi poſſit, non fore impunitam cædem, teneri cædis autores, iure modo agerent, idque curarent, cuius cauſa à parentibus Cracouiam miſſi. Inflectere Tarnouius illorum animos videbatur, quod illis cohortandis laudem reprehenſioni admiſcuiſſet. At cum Epiſcopus orationem Tarnouii ſubſequutus cædem eleuaret, auxit illum dolorem, vt ſe lymphatorum inſtar ex æde proripuerint, ac in patriam reditum craſtino die ſuſcipiendum proclamarint. Poſtridie primo diluculo adſunt vniuerſi, & abitum parant, Ciues etiam adeunt, eiſque vale non ſine lachrymis dicunt. Poſtremo Cracouiam magno egrediuntur comitatu, illud ſolenne concinentes: Ite in orbem vniuerſum. Plena erat vrbs fletu eiulatuque, nec miſerabilius quicquam ante id tempus in Polonia viſum, cum gymnaſia conticuiſſent, collegia deſerta eſſent, ac nullus fere eſſet, qui vel in templo presbyterum, vel in gymnaſio ſcholaue iuuaret magiſtrum. Cracouia igitur egreſſi, Diui Floriani ædem, quæ in ſuburbio eſt, ſalutarunt, vbi ſacro facto ab illis ex pſalmis decantatum: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Inde progreſſi, in viæ initio humi prouoluti, vnanimes cecinerunt illud quoque: Contere Domine fortitudinem inimicorum Eccleſię tuæ. Poſt patriam pars repetiit ſuam, pars etiam in Germaniam, pars in Pruſſiam ac Bohemiam profecti, partes Lutheri auxerunt, eiuſque dogma domum reuerſi propagarunt. Triſte ſpectaculum hoc accidit Regi, quare ex itinere nonnullos reuocari curauit. Verum paucis reuerſis, reliqui omnes cœptũ perſecuti iter vindictam illam ſanguinis innoxii Deo permiſerunt. Dilapſis ita Scholaſticis, accuſatore non comparente, Rex quoque ob cædem captos abſoluit, ac dimiſit. Cæterum hanc Scholaſticorum cædem meretrix illa, propter quam cædes facta, non multo poſt ſupplicio expiauit

Epiſcopus cauſam cognoſcit.

Conſpiratio Scholaſticorum.

Tarnouio negocium cõponendi datur.

Sedire to ſucceſſu.

Scholaſtici abitum moliuntur Cracouia diſcedunt.

Varie diſperſi, quos Rex reuocat paucis reuerſis.

Capti dimittuntur.

ſuo quæ matrem lenæ ſuaſu interemit, quod illam libidinari nollet. Illa enim in culeum parricidarum more inſuta in Viſtulam præcipitata, le-
Meretricis ſupplicium. Lenæ item.
na vero forcipibus candentibus carpta in idem flumen demerſa eſt. Ga-
Arcis Cracou. incēd.ū.
ſim hunc excepit arcis incendium, cuius dimidia pars meridiem verſus combuſta, vnde tota arx cum æde Diui Stanislai plumbo albo tecta periclitabatur, Rege ipſo inſpectante ac trepidante: verum atrienſium concurſu, Regiſque præſentia, quæ vrgebat enixius opem ferre, flamma ſedata, atque arx aſſerta.

Tartarorū in Ruſſiam irruptio.

Exeunte Septembri Tartari in Ruſſiam irruptionem fecerunt, in qua omni crudelitatis genere graſſati, ingentem hominum iumentorumque prædam abegerunt, Peremirco caſtello incenſo, & Conſtantino Viſnieuiecio cum vxore liberiſque in ſeruitutem raptis. Quod ob periculum regni Ordinibus conuentum flagitantibus Archiepiſcopus Gneſnenſis Cracouiam propere accurrit, Regem ad comitia indicenda hortatus, ni faceret, ſe communi Reipublicæ periculo vrgente conuentum indicturum. Rex cauſatus in publicis Ordinum conuentibus quoſdam ſeipſos tanquam in theatro oſtentandi potius, quam publicum regni bonum promouendi ſtudio ductos conſilia regia ſolere eludere, ſe inuito neminem denũciaturum conuentum reſpondit. Aliquot igitur dies Archiepiſcopus Cracouiæ cum ſubſtitiſſet, nil eorum, quæ minatus fuerat, auſus Louiczium reuerſus eſt.

An. Ch. 1550. Comitia Petricouiæ.

Sequenti anno Rex Ioannis Tarnouii ſuaſu comitia Petricouiæ menſe Maio habuit, quibus per regni Cancellarium ſignificat, quanto in periculo verſetur ſumma Reipublicę, cum aliud comitiis agitur atq; regni ratio flagitet, hortari, vti ad Rempublicam perinde ſeruandam animo curaq; omni omnino euigilent, quam interim diſſidii cauſa præſidio carere quam ſit exitiale, vel nuper in Ruſſia acceptā cladem docere. Sententiam dicere iuſſus Senatus, quorum Archiepiſcopus Gneſnenſis Senatus Princeps ſuam ab hoc propoſito auertit, & ad illius ſcripti inuidiam retulit, quo ſe Regem purgaſſe de comitiis turbulentis anni præcedentis, cuius ſcripti aculeus in Senatus contumeliam cum vergere videretur, Archiepiſcopus de Republica rogatus, reſpondit: non ſibi eam rationem in Republica probari, q-ę regnum præter detrimentum publice etiam infamaret, parum ſuiſſe viſum anteactis comitiis nullam Reipublicæ partem conſtitutam eſſe,
Eorum acta.
niſi etiam regiis literis Senatus ignominia notaretur, quæ cum Latino perſcriptæ eſſent ſermone, exteros etiam homines inteſtinæ diſcordiæ conſcios facerent. Hortabatur itaque Regem, vt ab eiuſmodi in poſterum ſcriptis abſtineret, atque alio mitiori ſcripto prioris aſperitatem temperaret, quo etiam gratia diſſoluta domi ſarciretur, & foris nulla præberetur nomini Polonico detrahendi occaſio. In huius non pauci ex Senatu ſententiam iuere. Agitatum poſtea per nuncios de iliis ipſis conditionibus explendis, de quibus etiam in ſuperioribus comitiis tractatum erat: quibus donec ſatisfaceret Rex, tantiſper à iuriſdictione abſtineret. Regeſſit Rex iniquum ſibi videri, eas ob conditiones iudicia non exerceri, in tantis præſertim iniuriis hominum, quare velle ſe cauſas ad tribunal ſuum appellantium diiudicare. Interea tamen relaturum ad Senatum de conditionibus præſtandis. Deliberatum itidem hic eſt de executione legum, cuius rei nomen cum ambiguum eſſet, alii alium inſtruebant exequendi modum. Alii enim tantum leges à Ioanne Alberto &

to, & Alexandro Regibus latas, alii vero omnes exequendas iudicabant. Summa verborum contentione Senatus atque internunciorum diſceptatum eſt, quis potior eſſet exequẽdi modus, eo enim plerique omnes ibant, quod è re ſua fore putabant. Qui enim principium exequendi à Ioannis Alberti, & Alexandri Regum legibus ſtatuebant, id inprimis ſpectaſſe ferebantur: vt Cancellarium de Cancellariatu, Tarnouium vero Caſtellanum Cracouienſe Præfectura Sendomirienſi deponerent, quod his duobus ſingularis apud Regem gratia, ſummaque autoritas magnam vulgo inuidiam conflaret. Itaque cum lex in Polonia illis Regibus rogata eſſet, ne Cancellarius ex maioribus Epiſcopis deſignaretur, non licere Macieiouio cũ Cracouienſi Epiſcopa Cãcellariatum contra eam legem obtinere Nuncii affirmabant. Cum Macieiouius & Tarnouius legibus ſatisfeciſſent, docuiſſentq; inuidiam nil illis incõmodare poſſe, executione ad initium legum referre nitebantur. Quorum ſententiam amplexus Rex alteri parti reſpondit ſe ſuſcepto regno non iuraſſe, vel in has, vel in illas leges, ſed generatim in omnes, ſecundum id iuſiurandum ergo ſe leges executurum. Perculit vehementer oratio eam partem, quæ captabat executionem, vt deſiſtere Regem illa plęrique cuperent. Multi enim è Senatu & Nobilitate veteribus obnoxii erant legibus, quas ſi in executionem deduceret Rex, pœnam damnatos ſequi oportere præuidebant: ea enim pœna illis legibus irrogatur iis, qui comitiis reſtituere, quæ contra fas & ius occupaſſent, admoniti è veſtigio nollent. Verumenimvero antiquas illas leges ſi Rex in Polonia executioni mandare vellet, totum illi regnum neceſſario retexendum. Nam vt mores aliarũ ætatum alii ſunt, ſic leges aliorum temporum aliç viderentur eſſe. Ioannes certe Tenczinius Palatinus Sendomiriẽſis acerrime hanc executionem impugnabat, qui ſella ob ſenium illatus in curiam, cum eadem de re ſequẽtibus comitiis quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur:

Diſceptatio ſuper legum veterum ac nouarũ obſeruatione.

Io. Tẽczinii oratio in leges veteres.

En iam ſe- »
pulchro proximus, rapite me, dum licet, ac viuum ſepelite, ſi huius execu- »
tionis, quam inſtituiſtis, principium vllum ante exitum inueneritis. Leges »
enimuero antiquæ cum moribus antiquitatæ, & mores noui à legibus gu- »
bernandi ſunt nouis, placet exequi leges veteres, placeat etiam de pœna nil »
recuſari veteri, quam leges irrogant iis, qui contra deliquerunt. At cum ita »
poſtulante Republica multi multa conſuetudine longa, cui lex cedit, con- »
tra leges priſcas obtineant, id ne nobis fraudi erit, quod à maioribus per »
manus traditum contra leges antiquas accepimus. Credo ego fuiſſe ali- »
quando in Polonia tempus, quando lex illa de magiſtratibus, ac de poſſeſ- »
ſionibus regis vetus regno erat vtilis, ſed caſus ſubſecuti, qui in Repu- »
blica multum valent, tacite illam legem abrogarunt, & aliam moribus »
& conſuetudine introduxerunt, perfeceruntque, vt ne res ea damno eſſet, ſi »
ego, aut quiſquam alius in aliqua prouincia magiſtratum contra legẽ, cuius »
ciuis non ſum, obtineã, aut ſi poſſeſſiones regias à veteribus Regibus ma- »
ioribus meis obligatas habeã, ſalua exiſtimatione & pecunia mea. Quapro- »
pter cum ſemper tempori cedat lex, & legem vſus coarguat, cenſeo, vt à Io- »
annis Alberti & Alexandri Regum legibus initium exigendi fiat.

His verbis executionem à capite legum diſſuadebat, & ad leges à Ioanne Alberto & Alexandro Regibus ſancitas referebat. Ita illa executio, quam initio omnes flagitabant, in dubium venit, vt vtra parte ſuſcipi tuto poſſet, non liqueret. Nuncii certe plus ſibi ac Nobilitati ab illa

quam Senatoribus cauendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubium Nobilitatis bona vocarentur. In his comitiis Nobilitas Ordini Eccleſiaſtico propter potentiam eius nimiam infenſa, anſam inde arripuit eum liberius exagitandi. Occaſionem præbuit Ioannes Driadusius Epiſcopus Premiſlienſis, qui Staniſlaũ Orichouium Canonicum Præmiſlienſem ob cœlibatum oppugnatum diœceſi ſua exterminauit. Hic vt contra Epiſcopum ſe tueretur, rem totam Nobilitatis nunciis in comitiis exponit, petitque, vt cauſa ad Regem delata Epiſcoporum iuriſdictionem reprimendam curent. Nuncii iam ante aduerſus Epiſcoporum potentiam exacerbati, cauſam ſuſcipiunt, & ita agunt coram Rege, vt libera accuſatione Epiſcoporum animi in ſtuporem fuerint dati. Inſuper impetrant, vt ipſi Orichouio cauſam coram Rege agere liceret. Hic Orichouius in cælibatum Romanum inuectus, ab Epiſcopis interpellatur, & cauſam citra Pontificis Romani læſionem dicere iubetur. Quod etſi primum nonnihil interturbauit ſermonem, tamen amicorum pone adſtantium cohortatione confirmatus, vitæ ſuæ rationem oratione extemporanea ita expoſuit, vt diceret, ſe bono Rege bonum Ciuem eſſe ſtuduiſſe, rogaretque, vt infami Epiſcopi Premiſlienſis interdicto regia authoritate abſoluatur. Rex deliberaturum ſe reſpondit, prius auditis & aliorum contra Epiſcopos querelis. Interim Epiſcopi metuentes autoritati ſuæ, Orichorium ad colloquium in curiam Archiepiſcopi Gneſnenſis euocant. Hic cum comitatu ſplendido magnificoque ſtipatus (aderant autem Nicolaus Radiuilus Vilnenſis, Martinus Zborouius Caliſſienſis, Nicolaus Brudzeius Lenczicienſis, Raphael Leſzinius Breſtẽſis, Cuiauiẽſis Palatini, & Andreas Horcanus Poſnanienſis Caſtellanus) curiã aſſendiſcet, attoniti Epiſcopi negãt in tanta turba deliberationem ſuſcipi de rebus eccleſiaſticis poſſe, reque infecta eum dimittunt. Qua inſolentia tantum odii ad priorem inuidiam Epiſcopis acceſſit, vt internuncii per duodecim viros Collegii primarios Archiepiſcopo denunciarint: Orichouio paratum à Nobilitate ſubſidium ſatis firmum, ne eos in capita ac fortunas Nobilium impune graſſaturos.

Nobilitas Ordinem Eccleſiaſticum exagitat.

Stanisl. Orichouius Canonicus Premiſlien.

Inuehitur in cælibatũ Rom.

Conuentu irrito ſucceſſu finito, Rex Cracouiam iter vertit, Senatoribus fere omnibus, qui in comitiis Petricouienſibus Regis coniugium improbarant, comitatus, quorum non poſtremus erat Petrus Kmica Palatinus Cracouienſis. Hi iam mitigati, æquioreſque Barbaræ Regis coniugi facti, magno eam honore afficiunt, ſtudiaque eidem ſua deferunt. Inprimis vero Petrus Kmica, qui adeo immutatus erat, vt non ſolum Barbaræ Viſniercuium inuitatæ epulum ſumptuoſiſſimum dederit, ſed & muneribus eam amplis honorarit. Quo facto omnes priores offenſiones abolere conabatur, & vt eo magis Regem ſibi demereretur, omnia quæ in rẽ Regis & Coniugis ipſius honorem erant, adminiſtrabat. Cæterum cum Regi nil prius, nilque antiquius eſſet, quam vt vxorem diadematam videret, ſtudium & operam ei ſuam Kmita præſtabat. Itaque conſilio ipſius Principibus Pruſſiæ ac Pomeraniæ regno addictis, qui nondum fidem ſuam Regi nouo obſtrinxerant, diem repetendis fæderibus indixit, vt ea occaſione Senatoribus conuocatis non ſolum fœdera faceret, ſed etiam vxorem illis præſentibus coronaret. Itaque ad quintum Idus Decembris nullo ſcito publico, nec decreto Barbara ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Cracouiæ in æde D. Staniſlai ſolenniter inaugurata eſt, paucis regni proceribus, ſed paucioribus

Regis Cracouiam reditus.

Barbara Regis vxor diademate inſignitur.

ribus exterorum Principum legatis feſtiuitatem illam cohoneſtantibus. Vnus Dux ille Ioannes. Lignicenſis Dux fatuus dictus, qui per ebrietatem multos confodiſſet, ibi ſpectabatur. Cui à Rege magnus fuit habitus honos, ab eodemque magnis affectus muneribus, partim quod vetuſta Regum Poloniæ ſtirpe oiiurduus eſſet, partim vt abſentibns ęgre faceret.

In Liuonia exeuntibus iam induciis, quas Valterus Plettenbergius olim optimis conditionibus poſt binas de hoſtibus partas victorias cum Moſcis ſanxerat, Iodocus Epiſcopus Derpatenſis illarum prorogationem per legatos à Ioanne Baſilide Moſcorum Principe petit. Is quinquennium prioribus hac conditione addit: & templi Ruſſorum deſtructa Liuones inſtaurent, ac ſuæ gentis hominibus illic negociantibus liberum religionis exercitium, & mercaturæ cum exteris exercendæ facultatem reſtituant, ac tributum ex diœceſi Derpatenſi antiquitus Pleſcouienſi Ruſſorum Duci debirum perſoluant. Epiſcopus communicato cum quibuſdam aliis Liuoniæ Ordinibus conſilio conditionum approbationem ſuſpendit, & ſtatim poſtea tempeſtatem à Moſcis, ſi petita non præſtarentur, imminentem proſpiciens, collecta ex oppugnatione prædiorum Epiſcopæ pecunia, quantam maximam conficere, & conuaſatis omnibus, quæ ex Liuonia aſportare poterat, in Veſtphaliam abiit, ſubſtituto in locũ Hermanno quodam Veſalienſe, vicini cœnobii Abbate. Moſcus interea cum Tartaris Caſanis & Aſtracanis, quorum vrbs ad oſtium Volgæ in mare Caſpium ſe exonerantis ſita, bellum gerit, & vtroque dominatu occupato imperii ſui limites ad Caſpium vſque mare prolatat.

Liuones à Moſco inducias petunt.

Menſe Octobri extinctus eſt hydrope Samuel Macieiouius Epiſcopus Cracouienſis ætatis anno quinquageſimo ſecundo, qui à Rege Sigiſmundo primum Epiſcopus Chelmenſis, ac poſt Regni Procancellarius creatus: progreſſu temporis Plocenſis Epiſcopatus & Cancellariatus vna contra regni leges ipſi à Rege collatus. Vnde mortuo Petro Gamnato Cracouienſis ei Epiſcopa à Rege aſſignata. Vir in concionibus grauis, in iudiciis mitis, in aliorum vitiis indulgens. Lutheranæ confeſſionis homines metu magis, quam pœna continebat; in quibus cum cætera damnaret, calicis vſum communem, & Sacerdotum Coniugium tulit. Huic ſucceſſere in Epiſcopa Andeas Zebridouius Epiſcopus Cuiauienſis: in Cancellariatu vero Ioannes Ocieſſius, Ioanni Przerenbio Præpoſito Cracouienſi Procancellariatu relicto.

Samuelis Macieiouii Epiſcopi Cracouien. mors.

Hæc dum fiunt, dies à Ioanne Przerembio Proepiſcopo Cracouienſi Nicolao Oleſnicio dicitur, quod nouam, vti vocabant, religionem Pinczouiium oppidum iuris ſui induxiſſet. Venit hic cinctus cognatorum atque familiarium turba. Proepiſcopus cum Sacerdotum Collegio tanquam iudex conſidet, turbamque amoueri iubet: ſed probris exceptus, parum abfuit, quin vis ei inferretur. Proepiſcopus videns malum maius eſſe, quam vt ſedari per ſe poſſet, rem ad Regem defert: coram quo & Epiſcopi, & inprimis Andreas Zebridouius Epiſcopus Cuiauienſis Oleſnicium grauiter accuſant eius factum, quantum poſſunt, exaggerantes: rogant Regem, exemplum in Oleſnicium ſtatuat. Pro Oleſnicio verba facit Nicolaus Reius, cauſam in Monachos conferens, quorum ob vitæ turpitudinem conſcientia eos in oppido manere non pateretur. Iuſſus ſecedere paulum Oleſnicius, Rex Senatorum ſententias exquirit, qui agendum cum illo ex legibus con-

Nic. Oleſnicius citatur à Proepiſcopo Cracouien. ob religionẽ nouam.

tra hæreticos latis iudicant. Intercedit ſeueriori ſententiæ Valentinus Dembinius Caſtellanus Biecenſis rogatus, Rex familiæ ſplendori atque ætati ignoſcat, nec primã ignominiæ notam huic in Polonia haud poſtremæ familiæ inurat. Mediam itaq; Rex ingreſſus viam, per Ioannem Tarnouium Caſtellanũ Cracouienſem pronũciat, & Oleſnicio reuocato indicat, quid meritus ſit, ſi ſummo iure agere velit, ſuæ oblitus clemẽtiæ; Regẽ hac vice ignoſcere, & mandare, à ſacris externis abſtineat, monachis moleſtus ne ſit, idq; mille aureorum vadimonio caueat. Additum deinde à Rege edictum, vt cuiuſcunque Ordinis aut ſexus deprehenſi fuerint hæretici, ab illis ſupplicium iuxta leges Reipublicæ per Præfectos regios ſumatur.

An. Ch. 1551.

Orichouius vxorẽ ducit

Veniente anno Stanislaus Orichouius, cum iam ante cælibatum Romanum impetiiſſet, menſe Februario connubio ſibi iunxit Magdalenã Ioannis Chelmſcii filiam, conciliantibus matrimoniũ hoc Martino Zborouio Palatino Caliſſienſi, & Andrea Gorcano Caſtellano Poſnaniẽſi, quod ad labefactãdum cælibatum Sacerdotum plurimum videbatur allaturum.

Qui citatus ob id ab Epiſcopo Premiſlien.

Abſens excommunicatus & bonis exutus.

Synodus Petricouiæ. Eccleſiaſtici et

Inſtigatus ergo à Sacrificulis Epiſcopus Premisliẽſis dicam illi ſcribit ad diem poſt Paſcha quartum, ſpatio perbreui conceſſo, videlicet ne Orichouius (: amicorum muniret vel conſilio, vel comitatu. Tandem abſentem excommunicat, hæreticumque pronunciat, bonis honoribuſque exutum diœceſi eiicit. Sub idem tempus Synodus Petricouiæ agebatur, in qua Archiepiſcopus Gneſnenſis Nicolaus Dziergouius magno contra hæreſes zelo ferebatur, adeo, vt vſitato iuramento nouum adiiceret, cum inter ipſos Epiſcopos non pauci eſſent ſuſpecti. Cumq; decretum ibi factum eſſet hæreticos bello perſequendi, pecuniæ vi magna Eccleſiaſticis imperata, prius Regem ſibi cõciliare ſtatuunt: vt qui noſſent, ſi quid mulctæ extorſiſſent, id Regẽ ſibi ex legibus vindicaturũ. Ad id Concilium Orichouius familiarem quendã mittit qui Archiepiſcopum & Epiſcopos fere omnes infenſos admodum deprehendit.

Orichouii appellatio ad Synodũ.

Appellatio itaq; illius non modo nõ eſt lata, ſed & ab Archiepiſcopo pronunciatũ, recte Orichouiũ condemnatum ſententia Epiſcopi Premiſlienſis eſſe, eumq; hęreticum Regi deferri iubet, ac per literas inſtat, in eum vt animaduertatur. Accipit Rex delationẽ, & è Lituania per literas Petro Kmitæ Palatino Cracouienſi, ac Præfecto Premislienſi mandat, ex lege in accuſatum hæreſeos Orichouium agat: quod vrſit & Epiſcopus Premislienſis vnice. Verum Kmita, vel iudicii iniquitate, vel rei miſericordia motus, de die in diem extraxit, & ad comitia ſequentis anni reiecit.

Moritur Barbara Regina.

Menſe Maio eiuſdem anni deceſſit Cracouiæ Regina Barbara Radiuilia, omnibus ornamentis & dotibus, quæ in fœminam cadere poſſunt, cumulata, ſexto poſt coronationem menſe, ex morbo, quem medici cancrum vocant. Eam Rex Cracouia æſtiuis caloribus magno comitatu ſumptuque in Lithuaniam deportauit, ac Vilnæ in baſilica arcis D. Stanislai in ſacello D. Caſimiri pone primam coniugem Eliſabetham Auſtriacam depoſuit.

Elias Valachiæ Palatinus Mahometicam impietatem amplexus eſt.

Haud multo poſt Elias Valachiæ Palatinus Petri filius auerruncata religione Chriſtiana Mahometicam idolomaniã amplexus eſt. Cum enim is nil tuti in Valachia videret, quod multos de primorib. interfeciſſet, multos in exilium eieciſſet, tam manes extinctorum, quã minas viuẽtiũ expaueſcere neceſſum habuit. Accerſitum igitur ſe à Solymanno Turcarum Imperatore ſimulat, neq; quenquã cõſilii participem facit: conuaſataq; gaza paterna ſimulatione officii Conſtantinopolim ad Tyrannum proficiſcitur, Valachia

Stepha-

Stephano fratri natu minori relicta, Exceptus à Tyrāno perbenigne fuit, & cū aduentus ſui cauſas, quas initio diſſimularat, expoſuiſſet, Tyrānus aduentu eius gauiſus eſt, quod ante hanc diem Chriſtiani nominis Principū nemo ſponte à Chriſto ad Mahometē defeciſſet. Quamobrem circūduci illū per aulam frequētem iubet, ad ludibrium nominis Chriſtiani, & ad extremū de Tyrāni atrio inter duos Baſſas, qui illius latera claudebant, prodit, inq; media aula gratulatione militū ingenti Chriſti nomen deponit, pro Eliaq; Mahometes acclamatione militari ſalutatur. Et quoniā Turcarū Tyranno vltro ſe dederat, ideo Saniarchæ honorem, quod apud Turcas officiū eſt vnū ex præcipuis, ab illo perfidiæ præmium tulit, qui honos vt nō immerito ad illum delatus videretur, coacto ex Tartaris exercitu trāsfugam viæ ducē nactus, cum inuſitatis itinerib. exploratores eluſiſſet, Braczlauiā oppreſſit, atq; exuſſit. Qua victoria elati, multa cum præda in Scythiam læti redierunt. Erat enim tum Ruſſia præſidio nudata, Rex etiam in Lituania aberat, qui contra incurſionē illam ſubſidio veniſſet. Ac niſi Spitco Iordan regni Theſaurarius Ioannis Tarnouii Caſtellani Cracouienſis hortatu mutuo pecunias in rem militarem accepiſſet, eaque militem tumultuarie conſcripſiſſet, Tartari cladem geminaſſent, inque penitiora Poloniæ populabundi perueniſſent. Hoc perfidiæ principiū in Mahometis ſectam tranſeuntis Elias dedit, quod tamen non diu impune ille tulit. Nam cum ſuſpecta in Mahometem Tyranno illius eſſet fides, breui è medio ſublatus eſt, adeo, vt illius neque viui neque mortui indicium eſſet vllum. Eodem tempore ingenti in Polonia & Lithuania fame laboratum eſt, tantaque annonæ fuit penuria, vt medium ſiliginis Cracouiæ, quod alioquin in Polonia inſolens eſt, tribus florenis veniret.

Eius à Turca præmiū.

Branczlauiam oppreſſit & exuſſit.

Apoſtaſia & eiuſdem ſupplicium.

Menſe Octobri debitum naturæ perſoluit Andreas Gorcanus Caſtellanus Poſnanienſis, ac maioris Poloniæ Præfectus, in quo multa naturæ atq; fortunæ bona gloriæ ſplendor æquauit, relictis filiis tribus, Luca, Andrea, & Stanislao, qui poſt omnes Senatorii Ordinis fuere. In quibus, cum abſq; liberis deceſſiſſent, ſtirps Gorcanorum tota plane defecit. Eius in locum à Rege Petrus Czarnkouius Caſtellanus Poſnanienſis, Ioannes vero Koſielecius maioris Poloniæ Præfectus ſurrogati ſunt.

And. Gorcani Caſtellani Poſnanienſ. mors.

Hoc ipſo anno Epiſcopus Premislienſis ob religionem mutatam Stanislaum Stadnicium, nil tale ab ipſo expectantem, ac Proſſouicium ad conuentum profectum aggreditur, eumque in oppido ipſius Dubiecii edicto abſentem pro concione per ſacrificulum citat, die tertia Brzozouii dicta, ne ſcilicet reuerſus præſens cauſam diceret. Vbi dies aduenit, citatur Stadnicius abſens: pro quo reſpondet Dubiecii procurator, herū Reipublicæ cauſa abeſſe, temporis anguſtia excludi, proferri tempus rogat. Contra Epiſcopus, cum hæreticis breuiter agendum, ſiue adſint, ſiue non, miſſis ambagib. condemnandos, proſcribendos, tollendos. Iterum citari iubet reum, qui cū non cōpareret, pro contumaci hæretico damnatur, excōmunicatur, infamis pronūciatur, ac bonis publicatis proſcribitur. Procurator rei atrocitate cōmotus, ad herā redit, quanto in periculo res ſit, indiciū facit. Illa vt fœmina territa, celerib. nūciis maritū de ſētētia in ſe lata certiorē facit, Hic ad cōuētū refert Epiſcopi præcipitē ſententiā, &, quo in diſcrimine libertas cōmunis verſetur, oſtendit. Condemnatos atte ſimili eſſe in diœceſi Premislienſi anno

Staniſl. Stadnicius ab Epiſcopo Premislien. citatur ob religionem mutatam abſens.

Damnatur excōmunicatur, infamis fit, proſcribitur.

Qui ad Cõuẽtum Proſouiciẽ Epiſcopi ſententiam refert.

Iudicium ſimile de Cõrado Krupka, ab Epiſcopo Cracouien. latum.

no ſuperiori multos viros bonos, Martinum Opocrynium, Martinum Kronicium, nuper etiam Stanislaum Orichouium, qui confictis potius, quam veris criminibus capitis eſſent arceſſiti: ita & ſe abſentem non auditum, dãnatum, regnoq; eliminatum eſſe. Simile iudicium paulo ante de Cõrado Krupka Epiſcopus Cracouiẽſis Andreas Zebridouius tulerat, ſed diuerſo tamen modo. Dederat enim reo ad certum diem legitimum tempus, adhibuerat ſacerdotes publicos, Collegium Philoſophorum, Iurecõſultorum, Theologorum bis ampliatum, tertio in corona circumſtantium publice ſententiam pro tribunali dixit. Id quamuis ſpeciem iuſti iudicii præ ſe ferret: tamen, quod indignum videretur, quoſuis reos epiſcopalibus iudiciis fieri, inuidia non caruit: quam auxit, quod curiam tunc præſidio armato munierat, vna duntaxat ianua ingreſſuris relicta, portis clauſis, qua Krupcę dabatur facultas cum paucis in jus veniendi.: qui cum ſecum ad iudicium multos viros illuſtres adduceret, indignum viſum, in illo hominum ſplendore delectum ab Epiſcopo haberi. Quare aut omnes, aut nemo cum Krupka introiret, ſtantes ante curiam flagitabant. Martinus Zborouius Palatinus Caliſſienſis per Hieronymum Oſſolinium, & Stanislaum Stadnicium generos Epiſcopum monuit, vt & arma remoueret, & ne de iure regio ſibi quicquam arrogaret. Epiſcopus nihilominus, vt in Synodo Petricouiæ conuentum, Krupkam, cum ad nomen non reſponderet, hæreticum pronunciat, condemnat, bonis publicatis aqua ignique ei interdicit. Idem Archiepiſcopus Gneſnenſis fecit in Iacobo Oſtrorogio, & Chriſtophoro Laſſocio, quos Vniciouii eiuſdem hæreſeos nomine damnarat. Ita Epiſcopi, dum in Nobilitatem quaſi dato ſigno inſurgunt, Poloniam vehementer perturbarunt, adeo, vt cum Rex ad calendas Februarii comitia Petricouiæ indixiſſet, ac de more cõuẽtus in Palatinatibus per legatos ante egiſſet, in nullo non eorum de poteſtate põtificia inhibẽda poſtulatum fuerit, oppreſſis ab Epiſcopis hinc inde opem familiarium implorantibus.

Idem ab Archiep. Gneſn. ac Oſtrogio & Chr. Laſſocio accidit.

Orichouius certe Viſnæ in conuentu, cum ibi Archiepiſcopus Leopolienſis Petrus Starzechouius adeſſet, flens Nobilitatem appellauit, ac, ne ſe ad ſupplicium dedant Epiſcopo Premislienſi, obſecrauit, adeſſe iam mandatum Regis, quo ad necem detur, niſi celeriter ſubueniatur. Archiepiſcopus his motus, non probari ſibi quidem talia Epiſcoporum iudicia dixit, ſed tamen nec reſcindi in præſentia poſſe, quæ ſuperiorum calculo iam approbata eſſent: daturum autem operam, vt Orichouii cauſa integra ad comitia deferatur. Nobilitas itidem Ruſſica lectis nunciis Orichouium diligenter commendauit, ac de nulla re prius, quam de Epiſcoporum potentia abroganda agi voluit. Similia in aliis cõuentibus Nobilitas poſtulabat.

Orichouius Nobilitatẽ flens appellat.

In Tranſyluania exeunte anno Georgius Martinuſius, Monachus vulgo cognominatus Epiſcopus Varadinenſis, paulo ante creatus Cardinalis, ambitionis ſuæ vel etiam ob ſocietatis Turcicæ ſuſpicionem pœnas luit. Erat is pupilli Ioannis Stephani tutor, adiunctus à Solymanno viduæ in Tranſyluaniã abeunti, non vt comes tantum, ſed vt imperii pars, & ærarii poteſtas penes ipſum eſſet. Sed Reginæ pecuniam in ſumptus maligne ſuppeditante, & ea inconſulta, pleraque omnia ſuo arbitratu adminiſtrante Monacho, Regina conqueſta eſt Solymanno, qui literis officii ſui Monachum grauiter admonuit. Sed hic multo quam ante inhumanius Reginam habuit, conſiliaque cum Nicolao Salmenſi Comite, Ferdinandi Regis per Vngariam legato, agitauit, ſpe ei facta

Georg. Monachus Epiſcopus Varadinen. in Tranſyluania occiditur.

cta

cta Tranſyluaniæ Ferdinando tradendæ. Hos eius conatus Regina cum Tyranno quamprimum patefeciſſet, Monachum comprehendi ſtatum aut interfici iuſſit. Cognitis inſidiis Monachus mature ſuæ ſaluti conſulendum ratus, Saſſebeſſæ impoſito 4000. Ceculorum prçſidio ſe continuit. Regina quoq; exercitu conſcripto, & Turcicis auxiliis ſubnixa, Monachi conatibus obuiam ire conſtituit. Verum Tranſyluanis contra Monachum arma ferre recuſantibus: Turcicus legatus Budæ Præfectum, itemq; Moldauiæ & Tráſalpinæ Palatinos euocauit, qui coniunctis viribus caſtella quædã de nouo à Monacho excitata, à ſe obſeſſa in poteſtatem redegerunt. Monachus tot vrgentib. hoſtib. conſultum duxit cum Regina in gratiam redire. Quo impetrato, 50000 contractum exercitũ ex Tranſalpinis aliquot eorum millia occidit: inde Budẽſem quoq; Præfectum, trecentis circiter interceptis equitib. domum redire cõpulit. His ita geſtis, Reginæ nihilominus interceſſione Solymanno reconciliatus eſt, eiq; Tranſyluani parere iuſſi. Paulo poſt Monacho fidem datam & promiſſa nõ ſeruante, Regina à Tranſyluaniæ Proceribus poſtulauit, vt in ſua filiiq; verba iurarent, & contra Monachi molimina, ſi quid ille attentaret, auxilia promitterent. Monachus inſigni contumelia ſe affectum queſtus, iterum ad Ferdinandum ſe inclinauit, prætendens, niſi promiſſa ſibi quãprimum præſtentur, propediem Tranſyluaniam Turcicum iugum accepturam. Etſi vero nota erat omnib. Monachi ambitio, ſibi potius quam Ferdinando regnum acquirere ſatagentis: ne tamen in re tãta quidquam negligeretur, mille equites Vngarici cum tormẽtis aliquot ad eum miſſi: ſocius deinde belli adminiſtrandi ei additus Ioan. Baptiſta Caſtaldus Italus, cui Ferdinandus Rex in mandatis dedit, vt reb. Tranſyluanis diligentiſſime inſpectis, quid opus facto eſſet, Regem admoneret. Regina interim hinc Ferdinandi vires, hinc Monachi verſutias metuẽs, Caſtaldum adit, docet, quo minus vetera pacta ſeruata ſint, per ſe non ſteriſſe, ſed quicquid contra factum, Monacho imputandum, modo Ferdinandi, modo Reginæ partib. fauere ſe ſimulanti, modo etiam, prout ei commodum videretur, veluti tertiam, eamq; ſuam factionem Tranſyluanorum procerum ſtudiis alenti. Re inter Caſtaldum, Monachum, & Tranſyluanos diu multumque diſceptata, hoc tandem modo trãſactum, vt Regina Tranſyluania Ferdinando cederet, ac viciſſim Caſſouiam, & vicies quinquies mille aureos ex Ducatu Opolienſi annuos perciperet, eius vero filio Ferdinandi filia maior natu cum centum aureorum millib. vxor ſponderetur: hiſq; de reb. Monachus ad Reginã ferre iuſſus. Inter hæc ipſa habito cum Caſtaldo colloquio, conditiones ſibi placere, dixit, neq; ſe vnquam à mariti pactis diſceſſiſſe, omnium vero malorum, quæ ex hac contentione nata eſſent, Monachũ cauſam eſſe. Eius ambitionem, cum ſine periculo retundere non poſſet, Ferdinandus muneribus explere ſtatuit. Nam & Præfectura Tranſyluaniæ iiſdẽ conditionib. quib. Ioanne Rege viuo obtinuerat, itemq; Strigonienſi Archiepiſcopatu eum donauit, tandem etiam ad Cardinalatus dignitatẽ promouit. Sed ne hęc quidem ad ambitionem eius ſatiandam ſuffecerunt. Facile enim intelligebat, non eam poteſtatem ſibi ſub Ferdinandi imperio fore, & ſe, qui ante omnia, etiam Reginam ipſam ad nutum ſuum habuiſſet, in ordinem redactum iri. Quare Regina autor fuit, vt pactionem reſcinderet: idq; Regina ipſa ad Caſtaldum non diſſimulauit. Is ergo tanto magis accelerandam ratus, Tranſyluanorum conuentum Coloſuarię ſiue Claudiopoli in-

li indicit. Eo cum Regina ipſa media inter Caſtaldum & Monachum equitans veniſſet, primum omnium regalia inſignia in medium fuere allata. Monachus coronæ inhiabat, idq; agebat, vt ea ſibi cuſtodienda daretur: contra Regina talem coronam Monachi caput minime decere dixit. Eam deinde Caſtaldus ad Ferdinandum cum cæteris inſignibus tranſmiſit, & prolixa oratione commemoratis omnibus, quæ inter Ferdinandum Regem & Reginam viduam tractata eſſent, ſolenne iuſiurandum Regis ſui nomine præſtitit, & ab ordinibus viciſſim accepit. Solymannus accepto nuncio Tranſyluaniam in Ferdinandi poteſtatem conceſſiſſe, Græciæ præſidem quamprimum eo proficiſci, & bipartito exercitu Tranſyluaniam inuadere iubet. Interim Caſtaldus Lippam obſidet: in qua oppugnatione Monachus ſummam alacritatem ſimulabat, interim vehementer pro Lippenſi præſidio laborans, clandeſtinis colloquiis cum multis habitis, quin etiam aperte præ ſe ferens, malle ſe Turcis amicis, quam hoſtibus vti. His igitur de cauſis Caſtaldus eius interficiendi Andreæ Lopeczio dat negotium, adiunctis viginti quatuor Hiſpanis militibus, aliiſque conſilio ac manu promtiſſimis. Cum his Lopeczius mane Saſſabeſſam, vbi tũ Monachus erat, profectus, per portam patefactam introductos milites, ſub Turcico habitu arma occulta gerentes, idoneis locis diſponit: inde cum Sfortia Palauicino, M. Antonio Ferrario, ipſo etiam Caſtaldo, & quatuor Hiſpanis militibus ad Monachi cubiculum contendit. Ibi eos conſpicatus Monachi ſecretarius, ad herum introrumpere conabatur, certiorem de hoſpitum aduentu facturus, ſed à Caſtaldo retentus, quamprimum Sfortiam ad Monachum deducere iuſſus fuit. Is igitur, ſiue quod nil de eo viro mali ſuſpicaretur, quem ſciebat hero ſuo familiariſſimum, omniumque ſecretorum eſſe conſcium, ſiue metu ſuſpicionem aperire non auſus, oſtium pulſat, & per cubicularios miniſtros hero nunciat, adeſſe Sfortiam, qui Viennam profecturus, valedicere ei, deque re non parui momenti colloqui cum eo cupiat: ſimul literas promittit ad Monachum perferendas. Hic dum literas legit, iamque ſubſcripturus, menſæ aſſidet Ferrarius pugionem ei intra pectus & humeros defixit: ad quem ictum exiliens Monachus (nec enim vulnus lethale erat) manu pectore percuſſo Mariam Virginem crebro inclamans, ad menſę oram retrocedit. Ad hanc vocem & ſtrepitum irrumpens Sfortia, nutantem gladio ferit, & graui vulnere medium quaſi caput diuidit, cum ille interea Dei nomen inuocaret, & eos fratres appellando fidem requireret. Hunc exitum habuit ambitioſus Monachus, in quo illud memorabile eſt, quod nemo eorũ, qui cædis autores fuerant, vel violentam mortem, vel exilium, vel inſignem aliquã calamitatem euaſit. Mors etiam eius, in qua multi ſpem ſalutis poſuerant, plus incommodi Reipublicæ Chriſtianæ attulit, quam emolumenti, breuique poſt Tranſyluania omnis à Ferdinando defecit.

Ann. Chri. 1552.
Comitia Petricouia.
Propoſitio Regis.

Menſis Februarii initio anni ſequentis Rex Petricouiam ad comitia indicta venit: vbi magna inuidia ordo Eccleſiaſticus ob dominatũ laborabat. Confluit ergo ingens multitudo, exitum comitiorum viſura: Epiſc. iuriſdictionem ſuam, Nobilitate libertatem prætendentib. totiſq; virib. propugnantibus Rex à ſacrificio de more orſus, per regni Cancellarium comitiorum indictorum cauſam exponit, pericula à Tartaris, Turcis, ac Valachis cõmemorat, Bratiſlaniæ exuſtæ culpã in diſſenſionẽ ciuilẽ confert, nũcioſq; Nobilitatis de externa vi reprimenda deliberare inprimis iubet. Hi per Raphaelem

phaelē Leſzczinium,virū præter alias virtutes heroicas hoc nomine illuſtrē, quod comitiis ſuperiorib. regni legib. ſatisfaciens,& Palatinatu Bretenſi abdicato,ad equeſtrem redierit ordinem,reſponſum dant: Nō tam externam vim,quam Epiſcoporum tyrannidem regno formidabilem, qui poteſtate ,, ad regni perniciem abuſi,audacter regiam ſibi arrogant. Peſtem igitur do- ,, meſticam primum tollendam,deinde de externis hoſtibus videndum. Hic ,, cum audientiam ſibi feciſſet re noua, multa aſpere ac libere in Epiſcopos di- ,, xit,hypocritas illos indigitans,qui ab aliis vitæ rationem poſcerent,cuius i- ,, pſi reddere non poſſent. Tum illud cordate ad Regem: Iſti ſunt, Rex, qui ,, nos infamia,publicatione,exilioque mulctant,qui hic ouium habitu ſedēt, ,, intus lupi rapaces: qui nos liberos, vt perduelles, condemnant,ad cędemq; ,, tibi deſignant. Nos te liberis ſuffragiis Regem elegimus, tuæ fidei, ac pote- ,, ſtati vitam fortunaſq; noſtras cōmiſimus,cuius nullum mortaliū ſocium ha ,, bere te volumus,hac cum ſpe à fratribus noſtris huc venimus,vt ius tuum re ,, gium integrum nobis ſerues,vt Epiſcop. impotens dominatus authoritate ,, publica in ordinem redigatur. Summa hæc,vt tibi ſoli pareamus, præterea ,, nemini.

Raph. Leſzcinii oratio ad Regem.

Rex, Epiſc. obmuteſcentib. de re initio propoſita conſultare iubet. Intercedit Ioannes Tarnouius Caſtellanus Cracouienſis,negans æquū videri,vlla de re ſententias prius dici,quam præſens ſublatus ſit iudiciorum epiſcopaliū motus. Eum ſecuti ſunt alii Senatores, inprimis Martinus Zborouius Palatinus Caliſſienſis: qui, ſi hoc ius,ait,in Nos Epiſc. erit: mox reb. omnib. conuaſatis Poloniam excedam, vita & fama comite. Idē Nuncii orabant, ne quid prius ſalute omnium Rex haberet. Rex conſpiratione tanta Senatus atq; Nunciorū à propoſito excluſus,precib. illorum locum dans, vtriq; parti æquum ſe præbuit. Epiſc. cum aliter caderent comitia, quā ipſi ſperarāt, vehementer pœnituit ſui acceſſus,& proceſſus iudiciarii,quippe conuitiis vbique obnoxios. Solus Ioan. Droiouius Epiſc. Cuiauienſis exēptus hac contumelia erat,qui mitius cum Nobilitate agendum cēſuerat. Honor ob id huic habitus,actæq; gratiæ, qui rationem eius Ordinis duxiſſet, vnde ipſe ortus. Cæteri Epiſcopi omnium ſermone vapulabāt,inprimis vero Premislienſis. Cui Tarnouius ſalutandi cauſa ad ſe venienti, vt hoſti & priuato,nō vt Senatori & amico dexteram porrexit,& inſuper ei tyrannidem palam exprobrauit. Ille conſeſtim querībundus ad Archiepiſc. Gneſnenſem, dicere,ſe vnum pro omnib. pati. Cui Archiepiſc. iure pro nobis pateris hæc,qui tantum nobis malorum peperiſti,vnde hæ in nos turbæ.

Epiſcopos pœnitet proceſſus ſui.

Iidem omnium ſermone vapulāt.

Orichouius occaſione oblata per literas Epiſcopis libere oppreſſionem ſui exprobrat, Petricouiam abit, euitatis inſidiis Volboriā venit. Inde Epiſcopo Cuiauienſi ſe ſalutemq; ſuam commendat,& Petrum Kmitā Palatinum Cracouienſem per Herbuitos literis ſupplicib. ſibi conciliat. Inauditum iam id Epiſcopis, itaq; Archiepiſc. Orichouium fide data Petricouiā euocat,vbi libere cauſam ſuam agere poſſit. Et fuiſſet eius cauſa ſtatim ſopita,niſi minorum gentiū quidā Sacerdotes id impediſſent,ac contendiſſent,ita votum cælibatus omnibus laxatum iri. Videns itaq; Orichouius animos Sacerdotum implacabili odio erga ſe incēſos,totum ſe Ioanni Tarnouio Caſtellano Cracou. dedit, qui Ioan. Latalſcii Palatini Poſnanienſis,aliorūq; Procerū adiutus ope,graue illud Nobilitatis & cleri certamen renouat,ac tyrānnidē Epiſc. ita exaggerat, vt fere cōſilii inopes de ſua iuriſdictione deſperarēt. Cracouiēſis interim Epiſco. obiurgatis collegis,qui ſupplicē Orichouiū reieciſſēt,ſuadet in gratiā cū recipiendum,

Orichouius ab Archiepiſcopo Gneſnen. Petricouiam fide data euocatus.

Qui certamen Nobilitatis & Cleri renouat.

vt præcidatur occaſio illis dignitatem epiſcopalem oppugnantibus. Mouit hoc Epiſcopos reliquos, accedente Petri Kmitæ autoritate, qui autor fuit, ne ob vnius alias religioni Romanę addicti matrimonium ſuam & Pontificis Romani dignitatem in diſcrimen adducerent. Cauſa proinde Epiſcopo Cuiauienſi commiſſa. Reuocatur Orichouius, qui cum fide ab Archiepiſcopo accepta Epiſcopis ſe ſtitiſſet, ac confeſſione edita, Pontifici Romano & Ordini Eccleſiaſtico obedientiam promiſiſſet, ab Epiſcopis abſoluitur, & culpæ apud Pontificem depeccandæ ſpatium datur. Ita periculo liberatus, & gratia ab Epiſcopis impetrata, ſuis etiam interceſſoribus, præſertim Petro Kmitæ gratias ſolenniter egit.

Lis inter Nobilitatem & Epiſcopos de Iuriſdictione.

Magna tunc fuit lis inter Nobilitatē & Epiſcopos. Hi n. iudicium de hæreſi ſibi ac Pontifici Rom. arrogabant. illi Regi ſoli cauſas eiuſmodi ſubiiciendas contendebant. Quę controuerſia cum Regi digna deliberatione videretur, iubet Eccleſiaſticos conſultare, nū quid Nobilitati de ſuo iure poſſint velintue remittere. Decernitur ab illis, non modo nō velle ſe, ſed ne poſſe quidem in Pontif. præiudicium vel tantillum remittere de eo iure, quod nō ipſi tuliſſent, ſed longa tēporum ſerie accepiſſent. Rex præſęntiſcens, ad vtramcunq; partē ipſe acceſſiſſet, eam victricē cum alterius detrimento fore, leniendis animis negocium trahit, ac duobus amplius menſibus ſuſpendit. Tandem per Cancellarium Ioannem Ocieſſium neutris cedentib. pronunciat, iudicium de hæreſi, vt pietas & leges priſcæ iubent, Epiſcopis relinquere. Quæ ſententia ita offendit amicos, & qui ab eorum partib. ſtabant, vt ex Senatu omnes præ dolore diſceſſerint. Egerunt deinde Nuncii per Petrū Boratinium cum Epiſcopis, ne ex decreto regio ſtatim agerent, ſed pacis potius ineundæ conſilia caperent. Interceſſit ergo annus iuriſdictione vacans. Interea tamen in auinis Nobilitatis exacerbatis odium illud creuit, vt ne quidem ex decreto regio Epiſcopi agere potuerint, & ſectæ in omnibus regni prouinciis propagarentur, ac Romanæ iuriſdictionis poteſtas vileſceret.

Iſabella Regina Vnga. Ferdinando cedit.

Hoc interim ſpacio Iſabella vidua Vngariæ Regina ex pactionibus Ferdinando Regi Tranſyluania ceſſit, ac Cracouiam menſe Februario cum filio aduenit, quam Rex à Ioanne Bonero Caſtellano Chelmenſi, ac magno arcis Cracouienſis procuratore excipiendam, aliquotque diebus prolixe habendam curauit. Eam poſtea Rex Crepicii Opoliam proficiſcentem circa bacchanalia adiit, coram de incolumi in patriam aduentu gratulatus, & cum Opolienſis Ducatus reditus priori conditioni ſuæ non reſponderent, inopiam eius attributis & Panocenſi & Crepicienſi Præfecturis ſubleuauit. Cui BONA Regina mater etiam Vielunum adiecit, vt pro dignitate vna cum filio inde ſe ſuſtentare poſſet.

Rex Gedanum proficiſcitur.

Conuentu Petricouiæ ſoluto, placuit regni Ordinib. vt Rex à curis Reipublicæ nonnihil ſolutus, Gedanum, quod vrbs ea ab Imperii fiſco ſubinde ſolicitata fuiſſet, vel ad exiguum tempus ſe conferret, quod timendum eſſet ne memoriæ priſtinæ Regis Sigiſmundi defuncti animaduerſionis, & plebis cum Senatu diſſidii occaſione, ni malo gliſcēti occurratur, tumultuaretur. Rex profectione decreta, dignitatis ſuæ & maioris ſecuritatis cauſa præter ordinariū aulicū comitatū præcipui nominis ꝓceres ſecū eo ꝓficiſci voluit. Gedanū vbi venit, nō in curia ſeu prætorio, vt alii Reges, ſed in ædib. priuatis diuertit. Regis aduētu ſuſpenſi fuerant oīm animi, nec tutus vſquequā aulicis hoſpitādi locus fuit, cū & puluis pyrius ſub prętorio recōditus dicebatur.

Vnde metus.

Itaque

Itaque vt metus, qui vtrorumq; animos inceſſerat, minueretur, & quid rei vere eſſet, cognoſceretur, Ioannes Tarnouius Caſtellanus Cracouienſis, & ſupremus belli dux Gedanenſium primores quoſdam priuatim ſic eſt affatus: Scire eos probe, quantopere hactenus eorum Reſpublica propter commercia cum Polonis, & fidem, qua regno Poloniæ eſſent obſtricti, Regum ſuorum beneficio floruerit, qua cum regno coniunctione fiat, vt alias » Germaniæ vrbes multas & magnas optime conſtitutæ gubernationis for- » ma ac legibus longe ſuperent. Regem Gedanum veniſſe, non eripiendi i- » pſis iura & priuilegia cauſa, ſed ea potius ex propenſa ſua erga eos voluntate » conſeruandi augendiq;. Ideoq; nil eſſe, cur ſibi à Polonis metuant, qui nil » indignum nomine & virtute ſua eſſent admiſſuri, modo etiam Gedanenſes » benefactorum acceptorum memoriam apud ſe recentem eſſe facto ipſo » teſtarentur, atq; demonſtrarent. Qua Tarnouii oratione etſi ſuſpicio eis » fuit omnis exempta, tamen, vt fieri in magnis conuentibus conſueuit, ſub- » inde aliquæ animorum offenſæ liteſq; exoriebantur. Vnde in procliui conÿcere, Gedanenſes ad vim repellendam, ſi qua inferretur, minime fore lentos ac remiſſos. Nam pleræque domus militibus plenæ, & quæ paſſim per vrbem erant præſidia armatorum diſpoſita, tutum ad ſua diuerſoria comitatui regio non dabant receptum, imo etiam aut iniuriis, aut ipſa adeo vi repellebantur. Eo etiam tempore Rege Gedani ſubſiſtente, niſi cuſtodiæ Gedanenſi præfectum, tumultu ex quadam occaſione excitato, in Polonos violenter agentem Petrus Boratinius Petri Kmithæ regni Mareſchalli magiſter familiæ inhibuiſſet, grauis ea nocte data eſſet cædes. De quo motu poſtridie vigilum præfectus ab ipſo Rege rogatus, animo præſenti reſpondit, ſibi ſtationis curam eo modo eſſe demandatam, vt, ſi ſolus vim tumultuantium ſuſtinere non poſſet, æris Campani ſigno reliquos ad opem ferendam euocaret. Quod ne facere cogeretur, adiiſſe ſe Mareſchallum, rogaſſeque, vt Polonos officii admonendos curaret, ne vrbs tot iniuriis contumeliiſque affecta vim vi repellere neceſſum haberet. Verum in eo tum ſtatu res erant, vt non modo non in Præfectum illum aliqua ſecuta fuerit animaduerſio, ſed etiam maius periculum, ſi conuentus ille cito ſolutus non fuiſſet, metueretur. Huic modo Tarnouius primum opportuna oratione, deinde & Rex ipſe controuerſias ciuitatis diiudicans remedium attulit, & maximam ſibi apud Gedanenſes autoritatem conciliauit. Appulerunt Gedanum vno die ſimul quingentæ naues, quas ſingulas Rex, vnde aduenirent, rogans, claſſiariorum & nautarum ſermonis diuerſitate vehementer delectabatur. Vtque etiam populo conſpiciendum ſe præberet, plurima exhibuit ſpectacula, quibus populi applauſum, cui iſta videre erat volupe, promeruit. Rex Gedanenſium rebus conſtitutis, eos ad conſtantem erga ſe, & regnum Poloniæ fidem, ac moderatum ſuorum priuilegiorum vſum cohortatus, medio Septembri Gedano profectus, & ab Alberto Marchione in Pruſſia Duce ſemel atque iterum demiſſe inuitatus Regiomontum petiit. Aduentantem Regem Princeps Albertus veneranda canicie conſpicuus longius extra vrbem ſuo cum aulico comitatu progreſſus, ſubmiſſione tanto hoſpite & Rege patrono ſuo digna excepit. Sed dum Rex Regiomonto appropinquat, periculum vitæ magnum tum adiit. Nã cum more Germanico ingenti bombardarum reboatu ſalutaretur, caſu quodam ignorantia tormentarii magiſtri, cum ignitam pilam tubus mor-

Io. Tarnouii ad Gedanenſ. primores oratio.

Eam quæ conſecuta.

Nauium quingentarum appulſus Gedanũ vno die.

Rex Regiomontum petit.

Eius ibidem caſus miſerabilis.

tarii eieciſſet, ea fere ipſum attigiſſet, niſi Deo ſic prouidente equus regius loco opportune ceſſiſſet, armigero tamen eius Viſnieniecio, qui cum pone ſequebatur, caput pila volans abſtulit, vt Regem cerebro reſpergeret. Quod omnes ita exterruit, vt tantum non arma à Polonis in Ducem verterentur. Quare cum ſuos Polonos Rex fremere, & contra Ducem aliquid moliri animaduertiſſet, bono animo ſuos eſſe iuſſit, inquiens, iam Foxii Aſtrologi vaticinium in irritum cecidit, qui me hodie periturum dixit, lætabundus exclamauit. Ducis etiam in tormentorum magiſtrum excandeſcentiam, qui eius necis errorem non ſuum teſtari voluit, placide cohibuit.

Temeſuaria à Ferdinando Rege capta. In Tranſyluania hoc anno Ferdinandus Rex Temeſuariam arcem in Tranſyluania nobiliſſimam occupauit: qua re audita Solymannus duos præfectos cum totidem exercitibus in Vngariam immiſit, & Mahometem quidem Temeſuariam oppugnare iuſſit, quam Stephanus Loſoncius tenebat. Is cum oppugnationem maſcule aliquandiu ſuſtinuiſſet, ac hoſtes duorum transfugarum indicio in ipſius munitiones iam penetraſſent: deditionem tandem rerum neceſſariarum ac commeatus inopia laborans, *Turcis deditionem facit.* certis conditionibus fecit, quarum tamen nullam Turcæ ſeruarunt, ſed ducem cum militibus contra datam fidem crudeliter & perfide trucidarunt. Hinc Lippam corruptis omnibus, quæ hoſtibus vſui eſſe poterant, à præſidio deſertam & vicina caſtella nullo negotio in poteſtatem redegerunt. *Lippa à Turcis in poteſtatem redacta.* Alterum exercitum Alybaſſa Budenſis ducebat, qui Veſprimio, multiſque aliis locis occupatis, mox Budam rediit, inde cum Mahomete ſe coniuncturus. Caſtris Chriſtianorum ad Prægelam hærentibus, Turcæ eos aggreſſi ingenti clade affecerunt. Hoc ſucceſſu elatus Alybaſſa ſcribit & Mahometem & Beglerbegum, Zolnoco & Agria occupatis, facile totam Vngariam in poteſtatem redigi poſſe, ſe igitur ea oppida obſeſſurum, breuique expugnaturum. Hoc conſilium cum Mahometes approbaſſet, *Zolnocum à Turcis oppugnatum.* Alybaſſa Zolnocum obſidione cingit. Erant in præſidio trecenti Germani, ducenti Vngari, centum Bohemi, & Hiſpani quinquaginta. Principio ſtatim oppugnationis Vngari ſarcinas ſuas collectas plauſtris impoſuerant, quaſi mox fugam inituri. Ea re moti Germani & Bohemi præfectum adeunt, & quandoquidem Vngari ad fugam ſe parent, nec ſe quidem manſuros indicant. Ille Vngaros excuſans, non fugiendi animo, ſed ab incendio, ſi quod forte oriatur, fortunas ſuas conſeruandi, id ab illis factum dicebat. Cum hac non ſucceſſiſſet, alia via rem aggrediuntur, & ſtipendia magno cum tumultu poſcunt, quæ illis Præfectus, argento ab amicis ſumpto, perſoluit, iterum obteſtatus, ne locum tam munitum per ſummam ignauiam deſererent. Verum nil eos mouere potuit, quo minus de fuga dies noctesque cogitarent. Eius tutiſſima eſt viſa ratio, ſi ſcaphis Tybiſcum traiicerent. Quod eorum conſilium Hiſpani Præfecto indicant, petentes, fugam commilitonum impediri: ille conſtanti animo eſſe iubet: ſe enim cymbas omnes perforatas demerſurum. Interim Hiſpani, dum vigilias obeunt, Germanos & Vngaros cum impedimentis ad fugam paratos conſpicantur. Eos Præfectus ab Hiſpanis admonitus orat, obſecrat, ne Regem, ne Vngariam, atque adeo totam Chriſtianam Rempublicam hoſti tam turpiter prodant. Sed illi in cœpto perſiſtentes, per poſticum vi effractum erumpunt: Præfecto, quod ſceleris

leris eorum particeps eſſe nollet, cum paucis in arce remanente. Turcæ, qui tumultuantium ſtrepitum paulo ante audiuerant, repentino ſilentio, id quod erat, ſuſpicantes, ad arcis portas accedunt, vbi omnia ſilere animaduertunt, in arcem portis vi reuulſis irrumpunt. In qua nil deprehenſum præter Præfectum, è quo cum Alybaſſa, quæ acciderant, cognouiſſet, fugientes inſequi iubet, & omnes occidi: Præfectum vero vt fortem virum collaudatum comiter habet. Fugientes, dum ſcaphas cœno & aquæ immerſas à terra propellunt, à Turcis ſuperuenientibus oppreſſi ſunt. Vngari tamen vadum nacti euaſerunt, itemque Hiſpanorum multi, Turcis Germanos obtruncantibus, in aduerſam ripam enatarunt.

Agrienſes ad deditionem à Turcis ſolicitantur.

Zolnoco expugnato, firmiſsimoque præſidio communito, Alybaſſa Agriam literas per ruſticum mittit, quarum hæc erat ſententia: ſe occupatis omnibus, quæ ad vtramque ripam Temeſis & Maruſii eſſent, oppidis & caſtellis, nunc quoque ad ipſos oppugnandos valido cum exercitu venire. Saluti igitur ſuæ conſulturos, ſi oppidum quamprimum dederent; alias extrema ſibi exſpectanda ſcirent. Sed præſidiarii nil his minis perterriti has leges inter ſe perſcriptas ſanguine ſanxerunt: Vt ſi quis poſthac cum literis ad ſe mitteretur, vna cum his Vulcano traderetur: Ne quis durante obſidione cum Turcis colloqueretur: ne vſpiam conuenticula haberentur, ſed omnia palam gererentur. Vt quicunque deditionis mentionem iniiceret, morte id lueret. Turcico exercitu caſtra ad Agriam promouente, Stephanus Meczkeius è Præfectis vnus viciniorum conuentus Sixi egit, expoſitaque periculi magnitudine, ſi ſe ſuoſque agros, adeoque totam patriam conſeruare cuperent, mature ſubſidia ad tolerandam obſidionem comparare iuſſit. E contrario Alybaſſa hanc multo, quam Zolnoci faciliorem expugnationem ratus, ſegnius omnia adminiſtrabat, & cum tyronibus tantum ſibi rem fore, magnam exercitus partem exauctorauit, quos tamen breui poſt, cum minus ſuccederet oppugnatio, reuocauit. Circumfuſo vndique exercitu, præſidiarios Baſſa iterum ad deditionem hortatus eſt, ſed illi, nullo dato reſponſo, ſandapilam nigro panno tectam è loco ſublimi oſtenderunt, indicantes, nolle ſe viuos inde diſcedere, ſed vrbem pro ſepulchro habituros potius, quam hoſti dedituros. Ita cœpta ſummis viribus oppugnatio, per aliquot dies fuit continuata, incredibili hoſtium iactura. Eorum itaque conſtantia victi, Turcæ obſidionem ſoluerunt, & vicinis omnibus agris incenſis & deuaſtatis, copias admodum acciſas Peſtum reduxerunt. Hæc Agrienſium victoria res Vngariæ iam inclinatas aliquantulum erexit, illique, quorum illa ope parta fuit, ob virtutem honoribus & præmiis cumulati ſunt.

Iſabella Vng. Regina de Tranſyluania recuperanda cogitat. Valachi & Turcæ opem implorat.

Dum hæc ita geruntur, Iſabella Regina eorum, quæ cum Ferdinando tranſegerat, pœnitudine ducta, eo ſuas cogitationes & ſtudia conuerterat, quomodo Tranſyluaniam ſibi filioque recuperaret. Cauſata igitur à Ferdinando promiſſa non præſtari, Valachiæ Tranſalpinæ Palatini Stephani, & Solymanni opem implorat, qui pecuniam, exercitumque pupillo eſt pollicitus: ille vero Moldauos per literas admonuit, vt, quibus poſſent, cum copiis adiuuarent. Sed & Claudius Ferentius, & Petrouicius Vngari exercitum colligebant, ſpecie quidē, vt Reginæ contra Ferdinandū

auxilia-

auxiliarentur, reuera autem, vt Monachi necem, ita mandante Solymano, vltum irent. His cognitis Caſtaldus, quantas poteſt, copias contrahit, & ad vim ſuſtinendam ſe parat. *Caſtaldus contra vim ſe parat.* Interim Nobilis quidam Moldauus ad eum venit, cui Bugeronio nomen, ſeque cum viginti equis ſtipendia ſub eo meriturum promittit: addit, è Moldauiæ Principum ſe ortum ſanguine, quibus Stephanus per vim principatu occupato ius ſuum præripuiſſet, ac proin, quicquid poſſet mali Palatino inferre, paratum, de eoq; occidendo rationem initurum. *Bugeronii Moldaui molimen.* Mox itaque promiſsis oneratus, in Moldauiam diſcedit,, ſed cum propoſiti tuto exequendi nulla daretur facultas, & conſpiratio interea eſſet detecta, in Poloniam aufugit. Inde miſsis literis Caſtaldum de omnibus certiorem facit. Sed, ne cœptum negotium tanquam deſperatum relinqueretur, addit conſilium apprime aſtutum: edit nomina duorū, quorum magna apud Moldauum autoritas. Ad eos confingi literas iubet, hoc argumento, vt, quod de tyranni cæde inter eos eſſet conſtitutum, diligenter cauerent, ne quidquam emanaret. His illi literis lectis, ſtupentium ſimiles, diu quid facerent, ancipites hærebant; nam nec ſupprimere eas, nec oſtendere tyranno alias ſuſpicionibus plus æquo indulgenti tutum videbatur. Interim puer, qui literas tradi duobus illis viderat, & è vultus mutatione ſingulare aliquid iis contineri coniiciebat, ad Palatinum indicium defert. E veſtigio accerſiti, literas exhiberi iubentur. Illi excuſare ſe, fraude id vitæ ſuæ inſidiantium factum, dicere deniq;, ſi tale vnquam cogitaſſent, diris omnibus ſeſe deuouere. Palatinus quanquam, quid credendum ſibi eſſet, non ſatis conſtitutum haberet, proditores tamen eos nihilominus inclamat, omniaq; ſupplicia illis minatur. Illi ſuppliciter genibus aduoluti, purgant ſe, ac tyrannum placare nituntur, ſed nil aliud obtentū, quam vt fortunis & honoribus priuati, vita precario fruerentur. Hæc cum ita, vt geſta erant, ad Bugeronium delata eſſent, literis in tyrannum quam inuidioſiſſime ſcriptis irritatum animum eorum tam inſigni iniuria accenſum magis inflammat, vtq; coniunctis conſiliis ac viribus tyrannum quamprimum tollerent, hortatur. Illi igitur, vbi ſermonem & conſilia cum amicis, aliiſq;, quos Stephanum Palatinum æque etiam odiſſe ſciebant, communicaſſent, in caput ipſius atq; vitam coniurant, occaſionem interim exſpectantes, qua oblata, Tyrannum in tentorio ſuo confodiunt, comitatum eius diſiiciunt, ac, ne quis ſupereſſet, qui mortem vlciſceretur, matrem, coniugem, liberos, cum omni inuiſa ſtirpe è medio tollunt. *Mold. Palatinus à ſuis trucidatus.* Tantam autem immanitatem in eos exercuerat, vt paſſim ex Valachia homines, etiam ex nobilioribus plurimi fuga elapſi, in Poloniam fugerent, ac inter reliqua cruciatus genera excogitarat plumbum feruens, quo in aduerſum os coniecto affligerentur homines, tanto cruciatu intra viſcera concepto, vt ne, cum optarent quidem, ſtatim emori poſſent. *Eiuſdem immanitas.* Hæc cædes vt rebellium Tranſyluanorum conatus aliquantiſper inhibuit, ita Caſtaldi rebus apprime fuit opportuna. Eaſdem tamen paulo poſt iterum turbauit militum ſtipendia efflagitantium inſolentia, qui multis iniuriis ciues paſſim homineſque ruſticanos affectos ita exacerbarunt, vt quomodo Caſtaldum cum omnibus copiis eiicere poſſent, conſilia agitare cœperint. Huc acceſſit, quod eodem tempore Turcicus veniſſet legatus, qui cum ſpem pacis adferre diceretur, Tranſyluani Ferdinandum Regem rogarunt, vt cum eo ſibi agere liceret. Nec ille abnuit, modo pax iiſdem, quibus Ioanne antea Re-

ge ſie-

ge, fieret conditionibus, & Veſprimum, Lippa, Dregela, Temeſuarum, Zolnocum reſtituerentur. Inſtituto ergo Vſraële Ferdinandi Regis permiſſu colloquio, Turcicus legatus longe alia, quam Tranſyluani ſperauerant, mandata exponit, vt ſcilicet expulſo Ferdinandi milite quamprimum Ioannem (cui in baptiſmo Stephani nomen inditum, ſed poſt mutatũ fuerat) Regem acciperent. Quo facto, tributa Solymannum ab iis accepturum, ſuaque gratia dignaturum: ſin, grauiſſime ſe in ipſos factum vindicaturum. Literas deinde Andreæ Bathoreo, præcipuæ inter Tranſyluanos autoritatis, inſcriptas tradit, quibus conquerebatur Solymannus, quod externum militem recepiſſent, à quo cum alia multa inſolenter facta ſunt, tum Georgius Monachus, quem ærario præfeciſſet, nefarie occiſus ſit. Ad hunc finibus eiiciendum ſe primo vere ingenti cum exercitu adfuturum, ac, niſi interea imperata fecerint, omnia crudelitatis exempla in eos editurum. His minis territi Tranſyluani, mox Caſtaldum literis de Solymanni mandatis certiorem faciunt. Is protinus Vſraelem profectus, in procerum conuentu Solymanni minas ſuperbas eleuans atque confutans, pleriſque omnibus perſuaſit, vt quocunque periculo Turcicæ ſeruitutis iugum excuterent. Decretum igitur, vt legato tributum promiſſum ſolueretur, quod ſi accipere recuſaret, finibus quamprimum excedere iuberetur. Qui nil aliud impetrare ſe poſſe videns, accepto tributo Belgradum, inde Conſtantinopolim rediit. Interea Caſtaldi milites multa licenter paſſim faciebant, adeo, vt Tranſyluani iterum ad defectionem ſpectarent, quam Caſtaldus, quantum potuit, impediuit, & paulo poſt deducto omni præſidio Ferdinandi Regis iuſſu Viennam conceſſit.

Tranſyluanorum cum Turcis actio.

Anno, qui ſubſecutus eſt, Rex Lublini comitia egit, legatione magni Moſcouiæ Ducis, quæ tum primum ad eum venerat, data; ſed maiorum Polonorum abſentia, & cum minoribus, ceu quadam de ea re altercatione, tum & iudiciis, non rite adminiſtratis damnoſa & exoſa. Nam in frequenti Senatu plurimos infamia notatos, & in his fœminam quandam Nobilem cædis falſo inſimulatam, quibuſdam ex Senatu autoribus, qui poſtea eius occuparunt bona, multatam memorant. Quæ quidem omnia Regi, & quod iterum in Lituaniam ſeceſſit, vbi lubentius & frequentius, quam in Polonia agebat, inuidiam potiſſimum conflarunt. Quo tempore rurſus proceres, cum Regem ſine vxore eſſe nollent, de matrimonio ei conciliando deliberationem ſuſceperunt. Proponebatur vero iterum ex domo Auſtriaca, vidua Franciſci Mantuæ Ducis relicta, Catharina, prioris coniugis germana: quæ non multo poſt à fratre Ferdinando Auſtriæ Archiduce Cracouiam fuit adducta, decennio fere poſt Eliſabethæ nuptias, & anno, cuius proximus peſte & annonæ caritate fuerat luctuoſus. Nuptiæ igitur menſe Iulio ex diſpenſatione Pontificis Cracouiæ ingenti cum lætitia & pompa ſplendida in multorum Principum exterorum ac procerum regni panegyri magno cum omnium applauſu celebratæ ſunt. Quibus peractis, rurſus in Lituaniam ſe contulit, & lites controuerſas Kniſchni in Podlachia aliquandiu diiudicauit. Quarum prima & maxima Beatæ Koſcieleczіæ Eliæ Ducis Oſtrogiæ viduæ cum Demetrio Sanguſcone fuit. Qui cum à Rege ob raptum eius filiæ vnicæ Eliſabethæ proſcriptus eſſet, deſperata ſalute ad Ioannis Tarnouii Caſtel

Ann. Chri. 1553.
Comitia Lublini.
De Regis matrimonio deliberatio.
Catharina Auſtriaca Regis ſponſa Cracouiam adducta.
Rex in Lituaniam tendit.
Cauſa Ducis Oſtrogiæ Viduæ de raptu filiæ cũ Sanguſcone.

Qui proſcriptus in Bohemiam fugiens à Mart. Zborouio occiditur.

lani Cracouienſis arcem Raudnicenſem in Bohemiam profugit, magna
quidem celeritate, nec ſuiipſius, nec puellæ equo impoſitæ ratione habita,
quod ex hoc matrimonio ampliſſimam opum vim ſperarat. Quem fugien-
te Martinus Zborouius tum Palatinus Caliſſienſis aſſecutus, vna cum filio
cognomine Caſtellano Criuinenſi Pliſſæ tribus à Praga milliaribus lethali-
bus affecit vulneribus, & Iarmirium ſemiuiuum retraxit, in ſpem certiſſi-
mi matrimonii puella retenta: Verum Lucas Gorcanus cum Stanislao
Koſcieleczio Palatino Siradienſi, & Beata puellæ matre ſuperueniens, eam
rurſus Sborouiis eripuit. Nam cum Gorcanus ex quodam matrimonii cō-
tractu Varſauiæ autore Rege ipſam deberi ſibi exiſtimaſſet, non diu neco-
mnibus lætatus eſt ipſius bonis, nec Zborouiis res adeo feliciter ceſſit. De
ipſorum enim in Bohemiam irruptione, deq; iniuriis regno ſuo illatis Fer-
dinandus Rex grauiter Regi Auguſto queſtus eſt, & Zborouius Iarmirii
Sanguſconis epitaphio contra eum tanquam occiſorem probroſo poſito
notatus eſt.

Liuonum ad Moſcum legatio de pace.

In Liuonia cum quinquaginta annorum induciæ inter Valterum Plet-
tenbergium & Moſcum olim initæ expiraſſent, & Ioannes Baſilides Moſ-
corum Princeps aduenicns, ingentibus victoriis aduerſus duos Tartarorum
Principes Caſani & Aſtracani regna tenentes partis, & imperio ſuo illorum
prouinciis ſubiectis Liuoniam deinceps inuaſurus videretur: Liuoniæ Ma-
giſter Henricus Archiepiſcopus Rigenſis, Vilhelmus Hermannus Epiſco-
pus Derpatenſis, & cæteri Ordines legatos pacem prorogaturos ad Moſcū
in Moſcouiam communi totius Liuoniæ nomine denuo miſerant. Quib. cū
inuſitatas & intolerabiles fere conditiones de tributo ex prouincia Derpa-
tenſi à ſingulis incolis pendendo, & alias Moſcus tuliſſet: re infecta in Liuo-
niam reuerſi, poſtulata Moſci ad Liuoniæ Magiſtrātus retulerunt. Qui non

Eorum iterata legatio.

leuiter conſternati, mox ineunte hoc anno denuo legatos in Moſcouiam
ablegant, vbi poſt longam de tributo diſputationem ad extremum quin-

Pax quindecim annorum firmata.

decim annorum pacem his conditionibus obtinent, vt intra triennium de
omnibus cum magno Moſcouiæ Duce controuerſis capitibus, ac in his de
tributo tranſigant: Templa Ruſſorum ſiue Moſcorum in vrbibus Liuonis
reſtituant: Moſcis mercatoribus cū Liuonibus & tranſmarinis libere mer-
ces ſuas permutare permittant: Tributum de ſingulis capitibus marcā Ri-
genſem diœceſi Derpatenſi Epiſcopus colligat, & deinceps ſingulis an-
nis pendat: Omnibus ſeruire Moſco volentibus, vndecunq; veniant, li-
berum itum reditumq; concedant, nec Poloniæ Regi & magno Lituaniæ
Duci auxilia vlla ferant. Pendente autem cum Moſco tractatione, Ordines
Liuoniæ, vt potentiore hoſte oppoſito eum à ſe auerterent, per legatos Go-
ſtauum Succiæ Regem ad bellum Moſco omnibus viribus intentandum
inuitant, ac ſe idem facturos pollicentur. Sed promiſſa, certis tamen condi-
tionibus iam expoſitis, à Moſco pace Liuones expeditionem poſtea, vt

Ciuile Liuonum bellū.

conuenerat, in Maſcouiam ſuſcipiente Goſtauo Rege, domi ſe continue-
runt, ac ciuile bellum interea cum Archiepiſcopo accenderunt. Moſcus ve-

Moſcus ab Epiſcopo Derpat. tributum flagitat.

ro in res ſuas intentus, ante exitum triennii in pactis de pace conſtituti, ad
Epiſcopum Derpatenſem de tributo mittit. Qui Cancellarii ſui ſuadentis,
promittendum in præſentia tributum, nec tamen præſtandum, ſed poſtea
in Cameræ iudicio cauſam iure defendendam, conſiliis non ſat perpenſis
obſecutus, literas de pendendo tributo obſignatas Moſci legato tradit. Quæ

Epiſcopi

Epiſcopi temeritas, vbi publice innotuit, ingentem fremitum in cæteros Liuoniæ Ordines excitauit & prætextum ſpecioſiſſimum Moſco de ſumma vanitate & perfidia Epiſcopi, & aliorum aliquot Ordinum literis & iuramento ſibi promiſſa non ſeruantium conquerendi, & vi armata eos perſequendi tribuit.

Menſis Septembris ipſis Calendis expleuit mortalitatem Petrus Firleius Ruſſiæ Palatinus, Nicolai Caſtellani Cracouienſis filius vnicus, columen familiæ ſuæ, quæ ipſo ſolo nitebatur. Is in aulis Vladislai Vngariæ, Bohemiæque ac Sigiſmundi Poloniæ Regum compluribus annis non ſine exemplo verſatus, poſt quaſi ſydus quoddam in Sigiſmundi Regis Senatu fulſit, relictis ex Catharina Tenczinia Ioanne Nicolao, & Andrea filiis, qui omnes dignitate Senatoria perfuncti ſunt. Eum aliquanto poſt menſe veniente ſubſecutus eſt Petrus Kmita Palatinus Cracouienſis regniq; Mareſchallus, familiæ ſuæ nouiſſimus: Hic primos ætatis annos apud Maximilianum Cæſarem in morum cultu linguaq; Germanica addiſcenda exegit. Inde ad aulam Sigiſmundi Poloniæ Regis ſe contulit, & ab eo aulæ Mareſchallus creatus, poſt ad magnum regni Mareſchallatum ac mox ad Sendomirienſis, tandemq; Cracouienſis Palatinatus dignitatem euectus. In eo ſtirps Kmitarum maſcula deſita patrimonio ampliſſimo Stadniciis ac Barriis ſororum ſuarum filiis relicto.

Petri Firleii Ruſſiæ Palatini obitus.

Petri Kmitæ Palatini Cracouien. mors.

Proximo poſt hunc Goſtauus Sueciæ Rex ab Ordinis Liuoniæ Magiſtro, qui bellum eodem tempore Moſcis illaturum promiſerat, inſtigatus, & iniurias ſuas à Moſcis recens acceptas vlturus, expeditionem naualem contra Moſcum ſuſcepit, & præmiſſo Iacobo Baggio, qui idibus Iulii Viburgum appulit, ipſe vigeſimoquinto Septembris eodem peruenit. Præceſſerant etiam copiæ Suecorum terreſtres. Sueci Noteburgam obſeſſuri primo agmine occurrentium Moſcorum profligato, nemine aduerſante, ad ripas fluminis & lacuum, in quibus ſita Noteburga, acceſſerunt. Cum autem propius octingentis paſſibus ob paludes interiectas admoueri ab vna parte tormenta nequirent, & ab altera parte, ex inſula fluminis rapidiſſimi oppidum alluentis, ſola oppugnari machinis munitiones firmiſſimæ oppoſitæ inſulæ poſſent, & vicino agro per Moſcos ipſos vaſtato, commeatus nullos ex propinquo ſuppeditante: Sueci relicta obſidione Viburgum redierunt, cum copias Moſcouiticas in itinere eos carpentes, fortiter tum quidem repuliſſent. Sed irritati ea expeditione Suecorum Moſci ſequenti hyeme multo maiorib. copiis ad Finnoniæ fines accedunt, & pagos omnes, ad Viburgi mœnia vſque concremant, donec tandem Goſtauus, miſſis Nouogardiam legatis, pacem cum Moſcis inſtaurat, quę receptis ceremoniis iureiurando vtrinq; dato confirmata eſt. Liuoniæ interea Magiſtro, qui ſimul ſe bellum aduerſus Moſcos moturum Goſtauo Regi vane promiſerat, inteſtinum Archiepiſcopo Rigenſi bellũ inferẽte: quo ſibi ac toti Ordini Liuoniæ perniciẽ & interitum tandẽ attraxit. Cum n. hoc anno Chriſtophorus Dux Megapolitanus ab Archiepiſcopo Rigenſi Vilhelmo coadiutor adſcitus mediocri comitatu in Liuoniam veniſſet, Magiſtri iam ætate inclinata vices gerens Vilhelmus Furſtenbergius, inflammatis cæteris Ordinibus, non ferendum peregrinum Principem in ea dignitate, idque pugnare cum pactis Volmatientibus diſerte exprimentibus, ne quis Princeps aut Comes extrarius, niſi de communi omnium Ordinum, non minus ſummorum, quam infimorum conſenſu ad dignitates in Liuonia admitteretur, diſputabat. Inde bel-

Ann. Chr. 1554.

Regis Sueciæ Goſtaui expeditio naualis contra Moſcum.

lum inteſtinum exarſit, quo Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus primum ab Archiepiſcopo vocatus in Liuoniam attractus eſt, eoq; tumultu vix compoſito Moſcorum impreſſiones ſecutæ.

Ann. Chri. 1555. Legatus à Pontifice ad Regem.

Altero deinde anno Aloyſius Lipomannus Epiſcopus Veronenſis à Pontifice ad Regem ſub idem tempus aduenit, quo familiæ potentes tam in Polonia, quam Lituania religionem Lutheranam amplexæ eccleſiaſticum Ordinem impetebant. Iis igitur legatus Pontificius ſe opponens in odium ingens apud pleroſq; omnes incurrit, variis inſuper opprobriis ab illis affectus, adeo, vt non ſolum ſcripta in eius ignominiam edita, ſed etiam vita ipſius appetita fuerit. Eadem fere tempeſtate Stanislaus Lutomirſcius Koninenſis Tuſſinenſiſq; Plebanus vulgo dictus ab Archiepiſcopo Gneſnenſi de hæreſi Louiczium citatus eſt. Verum ille ſacris bibliis & magna propinquorum cateтua ſtipatus cum veniſſet, ad Archiepiſcopum admiſſus non eſt. Quare domum reuerſus, religionis ſuæ confeſſionem ſcripto edidit, eamq; Regi, Archiepiſcopo, ac compluribus regni proceribus tranſmiſit, ac poſt typis euulgauit. In Pruſſia Albertus Dux filiam Annam Sophiam, ex priori Coniuge Dorothea Friderici Daniæ Regis filia ſuſceptam, Duci Megapolitano Ioanni Alberto nuptui dedit. Cum qua nuptiæ Viſmariæ celebratæ. Ibi lis legato Polonico Petro Barzio cum Danico de loco exorta. Aſſignatus tamen Polono prior, quod Danus ægre ferrens in diuerſorium impranſus abiit.

Ferdinandi Regis Vng legatio ad Turcam de pace.

In Vngaria induciis, quæ in quinquennium factæ fuerant, iam prope circumactis, Ferdinandus Rex Antonium Verancium Epiſcopum Agrienſem, & Franciſcum Zaium Caſſouiæ Præfectum Conſtantinopolim ad pacem à Solymanno petendam ire iuſſit. Hi dum abſunt, Baſſa Budenſis de damnis iniuriiſque eorum, qui Zigethum, Bobociam ac vicina loca præſidio tenebant, grauiter conqueritur: eâ re non pacem peti, ſed induciarum fidem, ac ius gentium violari teſtatus. Nec ſane querelæ eius ratione carebant, quod Haidones, vt vulgo vocantur, genus hominum latrociniis deditum, nullo ſtipendio merentes, ex rapto viuerent, omniaque infeſta redderent. Nec Rex eiuſmodi prædones vagos coërcere poterat. Tandem Budenſis noua quadam commotus iniuria, decem millibus ſuorum coactis Capoſuyuarum deditione accepit, itemque Baboczíam nil grauius expertam. Eadem de Zigetho ſpes erat, ſed vana. Cum enim non longe inde cum exercitu conſediſſet, & magni ponderis globus in tentorium ipſius aduolaſſet, periculo territus retroceſſit.

Ann. Chri. 1556. In Polonia omnia turbata. Regina BONA in Italiam cogitat.

In ſequenti, qui erat à nato Chriſto 1556. turbata erant in Polonia omnia, & Regina BONA, quæ pene quadriginta annos in Polonia conſenuerat, prætextu valetudinis curandæ in Italiam proficiſci cupiebat. Quæ res Regis & Procerum animos nonnihil perturbauit, non ſolum, quod theſauros haud contemnendos, quorum hæreditas ad Regẽ Auguſtum & ſorores eius redire debebat, ſecum aſportaturam, ſed etiam exiguo cum Regis regnique honore in illo Italiæ angulo regiam dignitatem tuituram eſſe haud obſcure prauiderent. Cuius profectionis autores erant Reginæ Laurentius Papagoda, & Camillus Bracantius Neapolitani familiares aulæ ipſius, qui eam Proregis Neapolitani officiis functuram, maximaq; dignatione & honoribus futuram ſpem ei faciebant. Quibus cum antea quoq; Rex ſuccenſebat, tum vero hoc conſilio audito omnibus modis ipſorum conatus impedire

dire voluit. Ac primum quidem per Iſabellam Vngariæ Reginam ſororem, ne de diſſeſſu cogitaret, perſuadere matri conabatur: & cum hoc non ſucceſſiſſet, ad terrorem in foro patibulum erigi iuſſit, voceq; præconis omnibus Reginam matrem comitaturis mortem interminatus eſt. Sed vt ſemper in vetita nitimur, & negata eo magis cupimus, Regina indignabunda Antonium Tercianum Iureconſultum ſuum ad Regem ablegauit, percontatum, cur diſceſſum ipſius prohiberet. Cui Rex, à matre, quam ipſe coram alloqui poſſet, legatos mitti nō decere replicuit. Regina nihilominus iter in Italiam omnibus modis vel inuito ipſo Rege ac Senatu adornauit. Cumque precatio diſcedendi facultatem à filio Rege impetrare non poſſet, ſubito ad largitiones conuerſa, Regis & procerum animos ſenſim ſibi conciliauit, cauſam eius agente Stanislao Tenzinio Palatino Cracouienſi, & Ioanne Ocieſſio regni Cancellario, principem autoritatis & gratiæ locum apud Regem tenentibus. Permultum etiam matrem iuuit Iſabella Regina vidua Vngariæ, quæ à matre ſtabat, huic rei ſe interponens, annulo cum gemma admodum pretioſa, quę ſtella vocabatur, Regi à matre dono allata. Fruſtra autem renitebantur alii harum rerum largitionumque ignari, quibus ne obnoxius eſſe, aut culpam aliquam retuliſſe Ioannes Tarnouius Caſtellanus Cracouienſis videretur, decem aureorum millia, à Regina Bona ſibi mutuo ante data, mature ei reſtituit, ac de conſueta ſua illa ſenatoria dicendi libertate nil quicquam remiſit. Eodem anno Sophia Regis ſoror Henrico Duci Brunſuicenſi à Rege nuptui data, & Wolffenbutelum ſplendido cum comitatu ad ſponſum deducta eſt.

Eius diſceſſus impeditus.

Stanislaus Tencꝫinius Palatinus Cracouien.

Sophia Regis ſoror Duci Brunſu. nuptui data.

Hoc ipſo anno Ioann. magnus Moſcouiæ Dux apud Cæſarem Carolum cæteroſque Imperii Ordines ſuperioris legationis, cuius anno 1548. mentio facta, poſtulata ſcripto prolixo repetit, & ſe ſuoſque ſubditos veros Chriſtianos eſſe, & ſacra biblia, Miſſam, epiſtolas, euangelia, Symbolum Nicenum, baptiſma retinere profitetur: nec propterea, quod ſacramenta ſub vtraque ſpecie iuxta Chriſti inſtitutionem vtantur, pro impiis ſe habendos. Miſiſſe maiores ſuos ante centum & 40 annos Gregorium Nouogardienſem cum aliis 5 Epiſcopis Ruſſis ad concilium Conſtantienſe. Baſilium patrem ſuum & cum Maximiliano Imp. & cum Pontificibus Adriano ac Clemente, Demetrio Roman. legato, de concordia eccleſiarum egiſſe. Patrem & ſe multas barbaras Scytharum gentes, Permios, Iubros, Condoros, Lucomoros, Cereniſſos, Loppos ſolem & lunam antea adorantes, non tam ſibi quam Chriſto ſubieciſſe: deniq; nullū in tota Moſcouia adeo puer ū eſſe, in cuius pectore nō crucifixi imago dependeat. Deinde oratorē ſe perpetuū in Germania alere, & pecuniam ad Turcicum bellum promiſſam recepta obligatione mutui apud Fuggaros Antuerpiæ deponere, nec intra 20. annos repetere, & modo bello aliquot Moſcorum millia ſumptu ſuo adiungere velle oſtendit. Huius erga Germanos affectionis ſuæ ſingularis cauſam eſſe integritatem, virtutem, & fidem ipſorum, cuius nomine præ cæteris gentib. prædicentur: ac quod vicini ipſi, & Scythiæ regiones antiqua Teutonum ſedes in ſua ditione ſint. Atqui ex Italia & Gallia ſe artifices, ac duces militares nācìſci poſſe. Quod in Ægypti Sultano olim, & Sophi Perſarum Regi Mahometico cōtra Turcas bellum gerentibus militem, tormenta, & arma Chriſtiani miſerunt: multo minus ſibi Chriſtianam fidem profitenti deneganda. Nec ſe plus vna legione militum, & duabus turmis equitum ex Germania conducturum,

Moſcorum Principis legatio ad Cæſarem.

Eiuſdem promiſſa.

quibus non aduerſus vllos Chriſtiani nominis populos, ſed regionum ſuarum illuſtrationem & defenſionem, & hæreditarii hoſtis Turcæ & Tartari oppugnationem vti velit. Promittit cũ omnib. vicinis ſuis Chriſtianis, Polonis, Lithuanis, Suecis, & Liuonib. petentib. ſe perpetuam pacem culturum, eiuſq; obſides 25. Principum filios in Germaniã miſſurum. Poſtremo ad religionis vnionẽ denuo hortatur, ne, vt Hebraicę linguę Eccleſias in Palęſtina, Syria, Ægypto, Chaldæa: Gręcas in Aſia minore, Thracia, Macedonia, Turcæ inteſtinis diſsidiis attracti deuorarint: ſic Latinæ etiam eccleſiæ regna, ex quib. iã Vngaricũ propemodum ablatum ſit, opprimant. Promittit, ſe Armenios quoq; ad religionis ſocietatem, in Concilio ineundam, admonitione, & exemplo ſuo inuitare, ac interea, dum Conciliũ celebretur, iuxta inſtitutam ſuperiore anno in Imperio religionis pacẽ, omnia ſinceræ beneuolentiæ & fidei officia Latinæ Eccleſiæ præſtare velle, vt occupatum à Turcis Conſtantinopolitanum imperium ex fœdiſſimi latronis manu rurſum extorqueatur. Hæc magnifica promiſſa in fumũ poſtea abierunt, illato poſt hiẽnium Liuonib. bello exitiali, & totos 25. annos cõtinuato. Ad q; primo accẽdendum animoſiorẽ Moſcum inteſtini Liuoniæ coadiutoris Vilhelmi Furſtenbergii, & cæterorum Ordinũ aduerſus Archiepiſc. Rigenſem hoc anno motus reddebant, quorũ hæc fuit cauſa: In cõuentu Ordinũ Liuoniæ Volmarienſi decretũ cõmuni oĩm conſenſu factũ, & ab ipſo Archiepiſc. ſubſcriptum, ſubſignatũq; ne vlli deinceps exteri Principes vel domini ab vllo Liuoniæ Magiſtro, Epiſc. aliiſue ſtatib. in Liuoniã vocarẽtur, nec coadiutor adoptaretur, niſi cõmunis & liberrimus oĩm ordinum Liuoniæ tã minorumq; ſummorũ cõſenſus accederet: qui ſecus faceret, vt huius collegæ, Collegia, Præfecti, Nobilitas, & cęteri ſubditi ab obedientia & fidelitate domino intra liberi, cæteros Ordines receſſum, vt vocant, illum ſeruãtes iuuare contra ſuum dominum teneantur. Aliquot annis poſt Vilhelmus Archiepiſc Rigẽſis, ex Brandeburgenſium Marchionum familia, inſcio collegio & conſiliariis, ac Nobilitate diœceſis Coadiutorẽ ſibi adiunxit Chriſtophorũ Ducem Megapolitanum adoleſcentẽ Ioan. Alberti & Vlrici fratrẽ, ab Imper. Rom. Regibus Poloniæ & Daniæ, ac pleriſq; Imperii Electorib. & principib. commendatum. Qui cũ comitatu mediocri adiunctis à fratre Ioan. Alberto conſiliariis in diœceſin Rigenſẽ appulit. Ac tum primum anteſignani collegii, Præpoſitus, Decanus, & Cellarius, cæteris collegis ac prouincialib. incõſultis, ab Archiepiſc. perſuaſi, inſtrumento à ſe ſignato Ducem Chriſtophorum Archiepiſc. coadiutorem legitime poſtulatum & receptum eſſe teſtati ſunt. Verum ordinis Magiſter Henricus, & Coadiutor illius Vilhelmus Furſtẽbergius, Hermannus Epiſc. Derpatenſis, Ioan. Oſilienſis & Curẽſis, & cæteri archidiœceſis, & reliquæ Liuoniæ ſtatus huic poſtulationi, quæ ex diametro Volmariẽſi receſſui repugnaret, cõſtanter aduerſati ſunt. Archiepiſc. patrocinio & auxiliis Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis Archiepiſc. protectoris & fratris Alberti Ducis Pruſſiæ, aliorumq; Principum, q Chriſtophorum commẽdarunt, fretus in ꝓpoſito perſeuerat. Cum autẽ Magiſter Liuoniæ, & cæteri Ordines cõuentum Vendœ inſtituiſſent, & Nobilitatẽ ad cæteros Archiepiſc. ſubditos hortarẽtur, vt iuxta Volmarienſe decretum deſerto domino ſuo Archiepiſc. ſecum ad cõmunis decreti propugnationẽ cõiungerẽtur, Archiepiſc. etiã collatis cum fratre Alberto Duce, & Sigiſmundo Aug. Rege Poloniæ cõſiliis, ſe ad defenſionẽ parat. Accidit autẽ paulo ante, vt in noui Coadiutoris Magiſtri Liuoniæ electione Caſpar Munſterus ſummus poſt Princi-

quæ poſt in fumum abierunt.

In Liuonia motus inteſtini. Eorum cauſa.

Chriſtoph. Dux Megapol. coadiutor Archiepiſc. Rigen.

Archiepiſc. ad defenſionem ſe parat.

Principẽ equitum magiſter, ad quẽ defuncto Principe ius ſucceſſionis proxime ſpectare ipſe exiſtimabat. ſe contumelioſe præteritum, & Furſtenbergium ſibi prælatum ægre ferens, aduerſus nouum Coadiutorem, qui viuẽte adhuc Hẽrico ſene Ordinis Magiſtro plæraq; adminiſtrabat, multa ſeditioſe moliẽs, & cum vicinis Principib. Rege Poloniæ, Duce Pruſſiæ, & Archiepiſ. Rigẽſi cõſilia aduerſus Ordinẽ participãs, ideoq; ſe inuiſum Ordini ſuo, & de vita periclitari ſe animaduertẽs, excluſus arcib. ſuis, primũ ad Archiepiſc. Rigenſem, deinde ad Poloniæ Regem confugeret, auxilium & opem aduerſus Ordinem implorans.

Caſp. Munſteri molitio

Quare vt anteuerteret aduerſariorum molitiones Furſtenbergius, diſſuadente Magiſtro ſene, coniunctis ſibi cæteris Liuoniæ ſtatib. Epiſc. & ciuitate Rigenſi Archiepiſc. ſuo infenſa, contractis copiis Archiepiſc. Kockenhuſii obſidẽt, eũq; in ſuã poteſtatẽ vna cũ Coadiutore nouo redactũ capiũt, & per integrũ annũ in cuſtodia Principe indigna detinẽt.

Quare repreſſa.

Archiepiſcopus Rigen obſeſſus captusque.

Eadẽ tẽpeſtate Baſſa Budẽſis in Vngar. magno cũ exercitu reuerſus Zigethũ obſidione cinxit. Defẽdebatur oppidum ſtrenue, cui præfectus erat Marcus Horuatus Kereczinio ſuffectus.

Zigethum à Turcis obſeſſum.

Ferdinãdum Regẽ tum Trãſyluanicus diſtinebat tumultus à Petrouicio excitatus. Agrienſẽ etiã agrum Georgius Bebekius infeſtabat, caſtellis quibuſdã Valachorum ope expugnatis, inter quæ Baboczia fuit. His tot tant.ſq; hoſtib. circumſeſſus Ferdinandus Rex cõuentib. ꝓuinciarum hinc inde habitis, oratores ſuos Ratiſponã ad Principes auxilia flagitatũ miſit, ipſe e veſtigio militis per Germaniã cõſcribẽdi negotium dat Nicolao Boluilero, viro rei militaris peritia claro.

Ferd. Rex auxilia petit.

Quæ copiæ delectu habito omnes ad Caniſiã Styriæ oppidũ cõuenire iubẽtur: ibi cũ diu deliberatum eſſet, qua ratione obſeſſis auxiliũ ferri poſſit, illa cõmodiſſima viſa eſt, vt Baboczia vicina Zigetho arx obſideretur. Turcę ea re cognita, omiſſa Zigethi oppugnatione, quã primũ maturato itinere ad Babocziã cõtenderunt ibiq; in locis editiorib. tormẽta collocarunt, quib. Chriſtianos exciperẽt: cuius rei vtpote improuiſæ nuncius magnum Chriſtianis attulit terrorẽ, præſertim quod periculum eſſet, ne tormentorũ vi turbatis ordinib. equis horrendo ſonitu perterritis, oẽs in fugã agerentur.

Zigeto relicto Baboczia obſeſſa à Turcis.

In hoc ancipiti caſu Zerinius Comes, & cæteri Præfecti pręſidiarios ad fortitudinẽ adhortati ſũt.

Zerinii fortitudo.

Cũ itaq; toto die extracta pugna eſſet, & ad ſummã virtutẽ nil reliqui feciſſent Chriſtiani, nõ ſemel deniq; in proximas paludes barbaros cõieciſſent: poſtremo tũ deſtituti puluere tormẽtario, & quod expediri in his turbis tormẽta regia, quæ ꝓcul aberãt, nõ poſſẽt, cedere Turcis numero & loci cõmoditate ſuperioribus fuerũt coacti. Ne tñ fugę inſtar diſceſſus ille videretur, Babocziã caſtrũ ex itinere adorti ſũt in ẽtib. animis, q. ſi pulueris tormẽtarii tũ copia adfuiſſet, in medio turmarũ hoſtiliũ, ceu ad ſpectaculũ circũfuſarũ, expugnaturi locũ fuiſſẽt. In eo diſceſſu accidit res pene incredibilis, q nõ oĩo 300. equites Auſtriaci cũ vniuerſa prope Turcarũ multitudine cõgredi auſi, dũ nũc eminus, nũc cominꝰ exploſis ſclopetis inſequẽtes à tergo morãtur, cędẽ ingentẽ fecerint, cõiectiſq; in fugã hoſtib. adiuuãtib. leuis armaturæ equitib. Vngar. viã ſalutis primi ſuis oſtẽderint. Non incruẽta hoſti illa fuit victoria, in qua meliori ac maiori parte exercitus amiſſa loco inſuper cedere coactus eſt.

Chriſtianorum impar pugna cum Turcis, ſed felix.

Dũ hæc ad Babocziã ſiũt, Ferdinandus incolumem exercitum reductum certior factus, Comitem Zerinium imprimis, & Boluilerum peditum legatum, & reliquos militum præfectos ob res fortiter geſtas liberaliter proſecutus ornamentis dignis condecorauit: & ad belli exitũ intentus Bohemos & Mo-

rauos

rauos ad arma conuocat, deſignato delectus loco ad Straſnitium, haud procul Auſtriæ Vngariæq; finibus, atque filium Ferdinandum exercitui ducem deſignat.

Ferdin. Archidux Auſtr. à patre exercitui præficitur.

Quæ copiæ antequam Viennam conuenire poſſent, Turcæ Zigethum denuo, ac grauiore obſidione premere pergunt: oſtenſiſque Chriſtianorum à ſe occiſorum capitibus, eos ſpontaneam ad ded.tionem perfractis muris, iteratiſque oppugnationibus hortabantur: quod ſi pertinacius reſiſterent, pro honorib. & muneribus, quæ ampla pollicebantur, in omnem ſexum & ętatem gladio ſe ſæuituros minabantur.

Zigeti iterata obſidio.

Ea vero tum omnium fuit conſtãtia, vt ſurda aure minas atq; promiſſa barbari omnia exciperent: quin etiam ad Babocziam illi cladem illatam exprobrabant, ſperare ſe addentes, niſi quamprimum diſcederet, id caſtrum à ſe expugnatum, inq; cineres redactum iri. Sed præcipue inſignis fuit præfecti Marci Horuati virtus, qui quamuis magna commeatuum, tum imprimis pulueris tormentarii inopia premeretur, ad extremum tamen, neceſſiate adductus, ac pene depoſitis reb. auſus eſt, vltro facta irruptione, cum Turcis dimicare. Quod cum ſæpe & id quidẽ feliciter tentaſſet, relatis identidem in caſtris opimis ſpoliis, ad extremũ Aly baſſam Turcicarum copiarum Præfectum eo adegit, vt diffidens reb. ſuis, ac nullius, niſi pręſentis, quod à Chriſtianis imminebat, periculi metu, de diſceſſu conſilium ceperit. Quod vbi fama ad Regem fuit perlatum, filium Ferdinandum ducem expeditioni conſtitutum, antequam nouę ex Turcia, Seruia, Boſniaq; copię confluerent, maturius ad exercitum cum ſupplemento mittendo exiſtimauit. Is ſub exitum Auguſti menſis Vienna bonis auſpiciis ipſo ſolenni D. Bartholomæi die egreſſus, in caſtra ad exercitũ peruenit, qui ad Caniſiam aduentum eius pręſtolabatur.

Ferd. Auſt. exercitui ſubſidio venit.

His auxiliis Auſtriacis exercitu confirmato, de explorandis hoſtium conſiliis, de eorum incommodis augẽdis, deq; Zigetho communiendo conſultari cœptum, eo quod præſidium illud ad inuadendos hoſtes maximam opportunitatem, ad defendẽdos fines commoditatem ingentem præberet, ſi frequenter erupturis egreſſus facilis ac tutus pararetur, ac commeatus pecunia, mileſque, quæ eum in finem adduxerant, immitterentur.

Deliberatio obſidionis tempore habita.

Prouidebant nõnulli, id eſſe rem ſummi diſcriminis, quoniam plura oppida natura & opere ferme inexpugnabilia in vicinis locis reliqua eſſent, quę rectã illam viam facile intercludere, & excurſionib. omnem regionem infeſtam reddere poſſent: quorum inſultantiũ perpetuoque inſidiantium arma metuenda, & pericula ſubeunda quotidie fore maxima: ſitam quoq; in propinquo Carothnã arcẽ cum oppido munitiſſimã, hoſtib. non ſine ſummo periculo adimi poſſe. Hęc ſententia etſi multũ periculi præ ſe ferre videretur, omnium tñ calculis fuit cõprobata, quod bellũ trahere perniciosum admodum pleriq; exiſtimarent. Itaq; cum inſigni alacritate in ſpẽ prope certam erectos Princeps ſingulorum animos videret, ne mora incõmodi aliquid adferret, Boluilerum cũ legione ſua & Auſtriacos equites cataphractos cum aliis aliquot expeditioris armaturæ equitũ ad occupandã Carothnam præmittit, qui in omnem euentum ac fortunã intenti, viriliter oppugnationem aggreſſi, oppidum primũ, deinde arcem quoque capiunt, pręſidiariis omnibus trucidatis.

Carothna oppugnata & expugnata.

Ita Carothna à Chriſtianis recepta fuit, cuius rei fama perculſa reliqua, quæ in Baboczia, Sancto Martino, Gereſgalio, Calamancia, atque Sallia erant, præſidia omnia, igne ſuccenſis caſtris, ac machinis corruptis, effuſa fuga Quinqueecleſias ſe receperunt, vbi hoſtis ſubſidia ex Vngaria, Seruia, Thracia, & Boſnia colligere dicebatur.

Secutus eſt tum eadem tam lætæ victoriæ veſtigia Zigetho Præfectus Marcus Horuatus, ac cum præſidio ad fanum vſque S. Laurentii Salliamque, ac pene ad ipſa Quinqueeccleſiatum mœnia excurrit, occupatiſque, quæ Turcæ reliquerant, munimentis, cum opulenta præda ad ſuos eſt reuerſus. Ferdinandus Archidux maiore cum exercitus parte Boluilecum ſecutus Caniſiæ Czorgonem vſque, vbi ex nunciis Carolinæ expugnationem cognoſſet, lætus his belli primitiis cum ſuis de reſiduis etiam expugnandis caſtellis conſilia agitauit. Quibus quanquam animus non deeſſet vlterius progredi, ac cætera ante paucos annos amiſſa munimenta, Veſprinum præſertim & Capoſuiuarum recipere, non eſt tamen viſum inconſulto Rege patre quicquam vlterius tentare aduerſus hoſtem vaferrimum, & qui vndique ex omnibus pene Vngariæ, Myſiæ, ac Croatiæ partibus milites conuocare dicebatur, atque inſtructa iam acie Quinqueeccleſiis Calamanciam vſq; proceſſiſſet, ductis ſecum ingenti numero ac mole tormentis, exploratores inſuper in caſtra Chriſtianorum ſubmiſiſſet, qui capti & quæſtionibus ſubiecti ſexaginta armatorum millibus exercitum Turcicum conſtare affirmabant. Protinus literis à Patre, ne in diſcrimen exercitum ſuæ fidei commiſſum adduceret, diligenter cauere iuſſus fuit: frigore brumali primum omnium ex anni tempore incidente, penuria dein rei frumentariæ quotidie magis creſcente, cum & militum corpora morbis contagioſis & lethalibus, dyſenteria maxime, confecta, in regione Germanis ſemper aduerſiſſima, non ſatis ad longiorem profectionem idonea viderentur. Itaque ſatis & ad gloriam nominis ſui, & regni vtilitatem geſtum arbitratus, ſi obſidione liberato Zigetho, ac cæteris ſuccenſis, ſoloq; æquatis munimentis Baboczia, Gereſgallio, Sancto Martino, Salliaque, quo patefactum iter Zigethanis maneret ad commeatus inuehendos, victorem exercitum incolumem reduxit.

M. Horuati virtus.

Ferd. conſilium de reſiduis caſtellis expugnādis

Ferd. exercitum incolumē reducit.

In Liuonia inteſtino incendio exardeſcente, Poloniæ Rex à Caſparo Munſtero, qui ad illum transfugerat, ſolicitatus (cum aliquem Rex ſe Archiepiſcopæ Rigenſis protectorem profiteretur, & captiui Archiepiſcopi conſanguineus eſſet) indictis prius Varſauiæ comitiis, de inferendo Liuonibus bello cum proceribus conſultauit. Quo decreto, Nicolaoque Mielecio Podoliæ Palatino ſūmæ rei præfecto, menſe Iulio ineunte florentiſſimū exercitum centenis millibus equitum ac peditum cōnſtantē, ipſe ſupremus belli dux præſens, in expeditionē duxit, eo animo, vt omnino prælium cum Liuonibus committeret. Cui ſe quoque cum copiis ſuis Albertus Pruſſiæ Dux ad opem ferendam, & fratrem captiuitate liberandum adiunxit. Sed commodum Ferdinandus Cæſar, & Imperii Electores, Chriſtianus item Daniæ Rex ab Alberto Duce ſororio ſuo, & Ioanne Alberto Principe Megapolitano excitati, legatos in Liuoniam de liberando Archiepiſcopo, & controuerſiis illis ex æquo & bono componendis mittit. Ac Danici quidem legati cæteros anteuertentes, iam pacis conditiones has confecerant, vt Archidiœceſis Rigenſis, quæ tota in poteſtate Magiſtri Ordinis erat, Epiſcopo Derpatenſi & Oſilienſi ſequeſtris traderetur, Archiepiſcopo ex cuſtodia liberato quatuor Præfecturæ, Chriſtophoro totidem vtendæ fruendæ relinquerētur, donec reliquæ cōtrouerſiæ iure vel compoſitione arbitraria deciderentur. Quas conditiones Rex Poloniæ ratas habere noluit, cum Archiepiſcopo inter cætera permoleſtum eſſet, quod iuriſdictio dimi-

Comitia Varſauiæ de inferēdo Liuonibus bello.

Regis Pol. exercitus numeroſus.

Cæſaris & aliorum interceſſio pro captiuo Archiep Rigē.

Ord. Magiſter Henricus moritur.

dia in vrbe Rigenſi non reſtituta, ſed in dubium litis euentum commiſſa eſſet. Inter hos tumultus Magiſter Ordinis Henricus ſenex muneri ſuo prorſus renuncians, & Vilhelmo Furſtenbergio plenam Liuoniæ adminiſtrationem tradens, paulo poſt rebus humanis exemptus eſt. Tandem Rege Poloniæ cum exercitu inſtante, & iam ad Poſiuolum caſtris metatis, intercedentibus Ferdinandi Cæſaris, atque Principum Electorum Commiſſariis res ſic tranſacta eſt:

Tranſactio inter Pol. Regem & Magiſtrũ Liuõ.

Vt Liuoniæ Magiſter in caſtra ad Regem veniret, bellum deprecaretur, Archiepiſcopum captiuum in priſtinum dignitatis ſtatum reſtitueret. Dux Megapolitanus Chriſtophorus ipſi ſucceſſor poſthabito illo Volmarienſi decreto confirmaretur. Ita tum bellum ingens à Rege Auguſto intra vnum menſem & cœptum, & confectum eſt.

Bellum magnum breui tempore cõfectum.

Rex Craſnoſtauum contendit.

His ita geſtis, Rex ex Lituania Craſnoſtauum contendit litium diiudicandarum cauſa: quo etiam ad Regem venit Æmilius Maluetius vir præcipuæ Nobilitatis Bononienſis, laute & honorifice vbique à Polonis, in quos propendebat, habitus, à Rege quoque dona tulit non exigua, præter ab eodem penſionem annuam ei aſſignatam. Craſnoſtauo itum Varſauiam, ex qua Rex ob Reginæ incommodam valetudinem, impedimentis omnibus relictis, Cracouiam excurrit.

Moſcus Liuonib. bellũ indicit.

Liuonibus inteſtino bello fatigatis & exhauſtis, cum minuẽdorum ſumptuũ cauſa militem omnem dimiſiſſent, omniaq; pacata atque ſecura arbitrarentur: Ioan. Baſilides magnus Maſſouiæ Dux menſe Nouemb. bellum Liuonibus indixit, his prætenſis cauſis: quod Derpatenſes non ſeruaſſent pacta ſuperioribus annis conuenta de reparandis ac reſtituendis templis Moſcorum Derpati, & aliis in locis Liuoniæ, à Lutheranis dirutis atque deſtructis:

Cauſa offenſionis Moſci in Liuonis.

quod negotiatorib. Moſcorum liberam negotiationem ac permutationem armorum bellicorum, loricarum, pulueris tormentarii, aliarumq; rerum ad vſus bellicos neceſſariarũ interdixiſſent: quod Epiſcopus Derpatenſis tributum multorum annorum ex prouincia Derpatenſi ſibi debitum vt aliquoties tabulis pactorum obſignatis fidem dediſſet, non perſoluiſſet, cuius fere ſumma erat quinquaginta Ioachimicorum, quos à valle Germani vulgo Taleros vocant, millia. Hanc pecuniam ſi dependiſſent Moſco, eum à ceruicibus ſuis & ſuorum auertiſſent. Sed turpe videbatur Ordinibus Liuoniæ certo pretio & pecunia ab hoſte barbaro pacem emere, cuius rei poſt eos pœnituit, ſero cum ſaperent Phrygum inſtar.

An Ch. 1558. Moſcus exercitum numeroſum in Liuoniã mittit.

Ineunte anno ſequente Ioannes Baſilius Moſcorum Princeps collectum exercitũ ex trecentis millibus Moſcis in Liuoniam miſit, qui viceſimaquarta Ianuarii Nieuhuſium arcem cum ditione Derpatenſi magnam Archiepiſcopatus Rigenſis partem, territorium ipſius Magiſtri Lidam & Virlandiam ferro igneque deuaſtauit: circa quadrageſimæ vero principium Naruenſe territorium ingreſſus diripuit, opimiſque ſpoliis onuſtus in Moſcouiam regreſſus ſit, nemine ipſi reſiſtente. Hac clade accepta, conuentus equitum & reliquorum Liuoniæ ſtatuum media quadrageſima agitur,

Conuentus Liuonum.

in quo rebus hinc inde deliberatis & diſcuſſis tandem placet legatos ad Moſcum mittendos, & pacem ſexagies ſeptuagies millibus Ioachimicorum redimendam eſſe. Mittitur itaque à Liuonibus in Moſcouiam ad inducias petendas quadrimeſtres, ac liberum pro pace componenda acceſſum veredarius, quem non multo poſt legati ſubſequũtur.

Eorum ad Moſcum legatio.

Qui cum ad Moſcum appuliſſent, inueniunt animum eius perturbatum, & Liuonibus infenſum,

ſenſum, vtpote qui nullam pacem nullaſue inducias ab ipſo obtinere potuerunt. Cauſa offenſionis hæc fuit: Sita ſunt in Liuoniæ & Moſcouiæ finibus duo oppida è regione poſita, quæ fluuiolo Narua interlabente diſtinguuntur. Alterum Germanica Narua dicitur, eſtque ditionis Liuonicæ, alterum Ruſſica, quæ alio nomine Iuanogradum nominatur, Moſco ſubiecta. Furſtenbergius Liuoniæ Magiſter in ſuam Naruam Commendatorem ſeu Præfectum trecentis cum peditibus, & centum quinquaginta equitibus præſidii loco, Moſcus vero tria millia collocarat. Conſtitutis autem induciis inter Moſcum & Liuones quadrimeſtribus, accidit, vt vix vno induciarum menſe exacto quidam ex præſidio in Germanica Narua è turribus proſpicerent, viderentque ingentem turbam in Narua Ruſſica obambulantem, in qua illi vel proteruia & temeritate, vel largiore potu accenſi duo tormenta bellica diſplodunt, & ferreas glandes in mediam Moſcorum turbam eiaculantur, exiſtimantes, vt & cæteri Præfecti miniſtri, inducias iam expiraſſe. Moſci vero, quibus religio erat inducias violare, nil contra Liuones moliuntur, ne telum vllum quidem emittunt, ſed celerrime rem de violatis induciis Principi ſuo indicant, & hoc nuncium eodem die, quo Liuonum legati ad Moſcum peruenerant, ad eundem perfertur. Qui indignabundus Liuonum legatos re infecta cum muneribus domum remittit, & ſimul ſe hanc inſignem perfidiam ferro flammaq; vindicaturũ minatur. Legatis in Liuoniam reuerſis, illico Moſci exercitus Naruam Germanicam obſidet, & cum ignis in cuiuſdam chirurgi domo exortus per totum oppidum graſſaretur, illico Moſci tormentis bellicis portas & muros demolientes, ingreſſum ſibi pararunt, octauoq; obſidionis die oppidum occuparunt. Oppidani cum præſidiariis in arcem confugerunt, ſed paulo poſt commeatu deſtituti, Pręfectus deditionem facere coactus eſt hac conditione, vt ſibi cum omnibus militibus tuto hoſtium caſtra tranſire liceret. Data eſt eis ab hoſte fides, ſed quoad facultates non ſeruata, & Naruenſes Præfecto diſcedente Moſco ſe iuramento obſtrinxerunt. Direpto & deſolato Naruẽſi territorio, circa natalem Diui Ioannis Baptiſtæ exercitus Moſci ex octoginta millibus conſtans in Derpatenſem prouinciam progreditur, & viceſimaſeptima Iunii die primariam Epiſcopi arcem, cui à noua domo nomẽ, obſidet, cumque bis mille equites & trecenti Epiſcopi Derpatenſis obſeſſis in auxilium miſſi, circa caſtrum Kirempe tentoria figentes otio luxuriæque indulgerent, deditione capit. Hæc videntes reliqui equitum Liuonum Pręfecti, metu ingruentium periculorum arces turpiter ſuas deſeruere: arces quoque Etzum, Varnebeccum, Laiſſum, Ringa, & Ouerpala deſertæ in prædam ac poſſeſſionem hoſti venerunt. His peractis, Præfectus Moſcouiticarum copiarum Petrus Siſegaleider (ſic dictus à ſeptem triremibus, quibus piraticam exercuerat, marique pręfuerat) animum ad obſidionem & expugnationem Derpati oppidi adiecit, quod Moſcus tributum ab Epiſcopo nondum acceperat. Hermannus enim Epiſcopus, illorum, quod anteceſſor Iodocus bona Epiſcopatus oppignorata reliquerat, theſauroque collecto in Germaniam conceſſerat, in quæ redimẽda ſuas facultates impenderat, ſoluendo non erat, & Nobilitas, cum his malis ſubuenire poſſet, tamen noluit Epiſcopus. Itaque Hermannus occulta cum Cancellario ſuo agitare conſilia cœpit, quo modo in Moſci tutelam ac patrocinium ipſe reciperetur. Verum obſidio Derpatenſis euentum horum

Qui legatos re infecta remittit.

Narua Germanica à Moſc s obſeſſa & occupata

Moſci in Derpatẽſem prouinciam irruunt. Nieuhauſiũ obſeſſum & captum à Moſcis.

Moſc. copiarum præfectus de Derpato obſidẽ. cogitat.

Derpatū à Moſcis obſidione cinctū & occupatū

conſiliorum euertit. Præfectus enim Moſcouiticarum copiarum quatuor agminibus, in quibus triginta Tartarorum, & duodecim millia ſclopetariorum erant, Derpatum quinto idus Iulii obſedit, decimaque nona eiuſdem menſis per deditionem ſine cæde & ſanguine cepit, Epiſcopo in Moſcouiam abducto, ibiq; mortuo. Ingentē ibi theſaurum auri argentique ab Eccleſiaſticis Canonicisq; Reualienſibus, ac reliqua Nobilitate eo aduectum, & tantum, vt aliquot inde exercitus ali poſſent, accepit. Dedito Derpato, Bernhardus Schmerten Præfectus Vittenſteini terrore hoſtis fractus, arcem munitam & opulentam Vittenſteinum deſeruit, quam milites Derpatenſes dimiſſi & exauctorati prætereuntes apertam & vacuam hominibus inuenerunt, ingreſſi eam largo potu ciboque ſe refecerunt, & ablatis ſecum rebus quæ placebant, diſceſſerunt. Magiſter itaque vni ex Crucigeris Caſparo Oldenbockio eam commendauit, qui cum præſidiariis militibus ſe arcemque firmaſſet, aliquoties Moſcum oppugnationem tentantem inde repulit.

Vittenſteinum deſertū à Bernh. Schmerten.

Arx Reualienſis itidē.

Eadem æſtate mēſe Iulio Franciſcus Anſtelius Præfectus Reualienſis arcem deſeruit, & cum ſupellectili ac theſauro cōpilato in Veſtphaliam conceſſit. Ante diſceſſum tamen arcem Chriſtophoro Munchauſio commendauit, eaque conditione tradidit, vt miſſis legatis ad Regem Daniæ Chriſtianum arx cum adiacentibus ipſi traderetur, qui Reualenſium legatos hæc offerentes comiter quidem audiuit & excepit, ſed nil præcipitanter agendum in tantis tumultibus cenſuit, nihilominus tamen illos bona ſpe confirmatos, cum machinis quibusdam bellicis, puluere tormentario, & aliquot aureorum millibus ad ſuſtinendam arcis obſidionem domum remiſit, pauloque poſt vitam cum morte commutauit.

Reualienſiū legati ad Daniæ Regem.

Reualiēſib. P. Suiſcius bellum indicit.

Eodem tempore Petrus Suiſcius Pleſcouienſis gubernator Reualienſibus eorumq; Præfecto Munchauſio bellum indixit, ex quo vrbem ſuam oppidani ita muniuerunt, vt à tanta hoſtis potentia tuta maneret.

In Vngaria induciæ inter Ferdin. Regem & Turcas.

Eadem anno in Vngaria Ferdinandus Rex cum Turca inducias pepigit, quas tamen Tranſyluanici motus interturbarunt: Iſabella enim Regina vidua eiectis omnibus, qui Ferdinando fauebant, rerum ſummam ad ſe retraxit, cum populi fauore, tum Solymanni amicitia, & Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti fratris ſui auxiliis freta; idque tanto ei fuit facilius, quod multis hominum millibus peſte abſumptis maxima eſſet tota regione ſolitudo, Nec tamen Ferdinandus Rex arma ſtatim ſumpſit, Rege Poloniæ, & aliis Principibus de pace diligenter agentibus.

Quæ ab Iſab Regina interturbata.

Tranſyluani poſtulata à Cæſare.

Petebat à Ferdinando Ioannes Sigiſmundus Tranſyluanus, vt quicquid trans Tibiſcum eſſet, ſibi concederetur, tum ſe eo, quod eis eſſet, libenter ceſſurum; præterea vxor è Cæſaris ſtirpe cum centum aureorum millibus dotis nomine ſibi daretur: matri vero ex Vngariæ prouentibus reliquum debiti perſolueretur: bello autem inter Ferdinandum & Turcas exorto, Ioannes ſe medium gereret. Ad reliqua Rex Ferdinandus, paulò ante Imperator creatus, aſſenſit: vt vero Tranſyluania cederet, induci nullò modo potuit. Interim cum ea occaſione Turcæ Vileccum expugnauiſſent, omniaque ad bellū atrociſſimum ruſus ſpectare viderentur: ecce velut à media tempeſtate ſubita affulſit tranquillitas.

Pax, inter Cæſarem & Turcam.

Nam Solymannus, cum Ferdinandi Regis legatos Antonium Verancium, & Franciſcum Zayum Conſtantinopolim de pace miſſos per totum biennium detinuiſſet, tandem tolerabilibus conditionibus pacem fecit, quam etiam Ferdinandus, quoad vixit, inuiolatam ſeruauit.

Anni

Anni ſequentis milleſimi quingenteſimi quinquageſimi noni principio comitia Petricouiæ frequenti Procerum atque equitum concurſu celebrata ſunt. Cupiebant tum Ordines de interregno, eiuſque remediis aliquid conſtitui, ac modum futuræ Regis electionis præſcribi: cum poſt tertium Regis connubium de prole ipſius iam quodammodo vulgo deſperatum eſſet. De qua re etiam Rex ipſe, cui Aſtrologus quidam Cracouienſis, prouinciã regno eum adiuncturũ, ſed nullos liberos relicturum forte prædixerat, aliquid commentari voluit. Verum ea in lucem prolata cum non vſquequaque probarentur, auctis etiam ſuſpicionibus, irrita omnia facta ſunt. Mortua iam fuerat Regina BONA in Italia vel hoc anno, vel ſecundum alios anno poſt diſceſſum è Polonia ſequenti, nulla hæreditate liberis relicta. Quod Laurentius Papagoda in Polonia redire cogitanti venenum propinaſſet, & ſuppoſititio teſtamento condito Ducatum Barenſem à Rege Auguſto filio eius abalienaſſet. In hiſce comitiis matri ſuæ Rex exequias fecit. Cum itaque Barenſem Ducatum Reginæ morte Philippus Hiſpaniæ Rex tanquam regni Neapolitani partem ac feudum ceu ſupremus dominus occupaſſet, Rex Auguſtus Albertum Kriſcium ad eum id temporis in Belgio, quo ex Anglia iuncta ſibi matrimonio Maria traiecerat, ablegauit. Qui Barenſem Ducatum veluti hæreditarium Regis ſui nomine ab ipſo petiit. Interrogante autem Rege Philippo, beneficione ſuo eum obtinere, an vero iure ac vigore teſtamenti materni adire vellet. reſpondit Kriſcius, ſe nil, quod Regis ſui honori aliquo modo detraheret, concedere, aut etiam facere poſſe, vel debere, ſed iure eo, quod Rex in illum Ducatum habeat, eum repetere: Ibi ſubiecit Rex: Bene ſe rem habere, eundum igitur Neapolim, iureque ibi experiendum. Miſſus eſt paulo poſt Ioannes Viſſocius Abbas Landenſis Romam, Adamus Konarſcius Neapolim, & Ioannes Przembius Archiepiſcopus Gneſnenſis, Viennam ad Ferdinandum Imperatorem, arbitrum eius litis de Ducatu Barenſi inter Sigiſmundum Auguſtum & Philippum Reges futurum.

An. Ch. 1559

Comitia Petricouiæ.

BONA Poloniæ Regina in Italia mortua.

Legatus Regis ad Philipp. Hiſp. Regem de Ducatu Baren.

Conuentu Petricouiæ ſoluto, Rex Cracouiam reuerſus, de caſu infelici Philippi Padnieuii, qui paulo ante in comitiis regni Procancellarius factus erat, non ſine dolore cognouit. Comitabantur Procancellarium ex arce in vrbem redeuntem, vt fieri ſolet, plurimi: ex quibus quidam, de quo nulla erat ſuſpicio, ob ſplendidas veſtes cum reliquis familiarib. Procãcellarii in conclaue ingreſſus torquem aureum, cui ſigillum regni appenſum, à Padnieuio in penitius cubiculum ſe recipiente, in menſa depoſitum abſtulit, protinuſq; in pedes ſe coniiciens eadem nocte Bochnam vſque peruenit. Padnieuius inopinoto hoc caſu vehementer perturbatus, in quemnam culpam transferret, dubius erat. Rex ipſe eadem de re è Nicolao Trzebuchouio cameræ Præfecto certior factus, attonitus hærere, & eam in rem ad facti atrocitatem exaggerandam exempla quędam vetera commemorare, addens tandem, proculdubio non defuturos artifices Cracouiæ, qui huic non abſimile ſigillum eſſent confecturi. Sed ecce dum aula & vrbs furto illo perſonat, ſuſpenſaque eſt, fur Bochnæ à Krzicæio ſalinarum adminiſtro deprehenſus Cracouiam mittitur, & torques ſigillo regio iam contuſo Procancellario reſtitutus, & fur ſupplicio facinore eo digno affectus, candenti ſigillo per vrbis compita lancinatus, laqueo vitam finiuit. Inter hæc Rex per bimeſtre Cracouiæ commoratus, in Lituaniam rurſum profectus

Rex Cracouiam redit.

Procancellario torques aureus cum ſigillo regni ſublatum.

Fur Bochnæ captus ſupplicio afficitur.

Rex in Lituaniam ſe iterum confert.

eſt, vrbano magiſtratui & populo, apud quem poſtremum ſe ante mortem viſendum præbuit, valedicens, ibique Ioanne Laſco Hieronymi Palatini Siradienſis fratre ætate iam decrepita tum non illibenter viſo, qui ante an. 30. circiter ad Angliæ Regem Henricum octauum profectus, ibique liberaliter habitus, poſtliminio in patriam à Rege reuocatus rediit. Quem poſtea ad Albertum Pruſſiæ Ducem, apud quem erat gratioſus, abire iuſſit.

Hoc anno Iſabella Iagellonia Vngariæ Regina, Sigiſmũdi Regis Poloniæ filia, fœmina præter ætatẽ ac dignitatẽ ſubitaneas fortunæ vices experta, vitæ penſũ abſoluit. Quæ Ioanni Scepuſio Vngariæ Regi in matrimonium à Sigiſmundo Rege patre elocata, non multo poſt & Regem & regnum amiſit, ad eamq; inopiã per tranſactiones Ferdinandi Regis atq; Georgii Monachi Quæſtoris ſui deuenit, vt abſq; ſubſidio fratris Sigiſmundi Auguſti Regis contracte admodum vitam cum ſuis tolerare neceſſe habuerit.

An. Ch. 1560. *Moſci tertia in Liuoniã irruptio* Anno deinde 1560. ineunte Moſcus tertium irruptionem in Liuoniam fecit, Mariæburgũ arcem munitam in finibus Moſcouiæ ſitã per deditionẽ Cõmendatoris Caſpari Sibergii ſine cæde ſuam fecit, totũ Archiepiſcopatũ Rigenſem depopulatus, equitũ aliquot turmas ipſi occurrentes cæcidit, circaq; Rigam caſtra metatus, depopulationib. & deprædationib. nemine prohibẽte omnia repleuit, per Curlandiã vagatus elapſo triduo in Moſcouiã rediit. *MAGNVS Holſat. Dux in Oſiliam aduenit.* Poſtea Magnus Holſatiæ Dux Chriſtiani tertii Daniæ Regis filius in Oſiliam inſulã Liuoniæ obiectam appulit. Cum enim tertia Holſatiæ pars, quã pater Chriſtianus Daniæ Rex poſſederat, inter tres fratres Fridericũ Regem, Magnũ, & Ioannẽ æquali portione diuidenda eſſet, Fridericus vt Magni partẽ in Holſatia ſibi cõſeruaret, diœceſes Oſilienſem & Curonienſem in Liuonia (quas paulo ante Epiſcopus Ioan. Mũchauſio perſolutis ſibi aliquot Ioachimicorũ millib. Regi ceſſerat) fratri Magno, renũciãti ſuo in Holſatia patrimonio, procul in Liuoniã ablegato tradidit, quib. paulo poſt Reualienſis etiã diœceſis à Moſcis & Suecis iam occupatæ ius à Mauritio Vrangel Reualiẽſi Epiſcopo poſtremo adiunctum eſt. Statim autem in primo aditu Magnus, multis ad eũ ex Nobilitate Liuonica, qui nouo Principi potentiſſimi Regis filio quam Ordinis Magiſtro ſubeſſe malebant, & plus ab eo defenſionis, præmiorũ, & honorũ exſpectabant, confluentib. multa imperioſius iniuſto à Magiſtro & Ordine exegit. Quæ cũ recuſarent, noui inteſtini belli incendiũ exarſurũ videbatur, niſi Archiep. illiusq; coadiutor Chriſtoph. Dux Megapolitan. inſtituta Parnouiæ tractatione ſe interpoſuiſſent. Vbi dũ Cõuentus Principes iſti agunt, *Moſci irruptio in Harriam.* Moſcus circa Pentecoſtes feſtum iterum incurſionem in Harriam fecit, cuius Reualia metropolis eſt, in qua bona Epiſcopi Reualienſis & magnæ partis Nobilium diripuit, exercitu ſedecim millium Moſcorum conſtante. Inde in Lettoniam progreſſus, equitum Liuonicorum exercitum in Lettorum regione circa Ermiſſam fudit, ductores eius, inter quos fuit prouinciæ Mareſchallus, & Commendatores tres, captiuos in Moſcouiam miſit, vbi etiam fuſtibus & virgis cæſi, perque plateas nudi cunctis ſpectantibus ducti tandem capite plexi ſunt. *Felinum oppidum à Moſcis exuſtũ.* Exeunte deinde Iulio Moſcus Felinum obſidere cœpit, & diiectis horribili tormentorum impetu muris, & globis igneis in tecta coniectis oppidum exuſſit. *Felinũ arx Moſcis tradita* Arcem vero milites, partim laborum ac periculorum obſidionis pertæſi, partim quod ſtipendia eis per aliquot menſes non eſſent ſoluta, menſe Auguſto Moſcis tradiderunt, pacti tamen corporum ac bonorum, quæ ſecum efferre

efferre poſſent, incolumitatem, ac tandem ciſtis direptis Furſtenbergii heri ſui, & reliquorum Nobilium ac ciuium, qui imminente hoſte, quæ chariſſima habebant, in arce illa tuto cuſtodienda depoſuerant, diſcedunt, Furſtenbergius captiuus in Moſcouiam ad magnum Ducem cum triumpho abductus, vbi ſpectantibus duobus captiuis Tartaricis Principibus Caſanenſi & Aſtracano non ſine ſarcaſmis eos prætereuectus, & ad locum conſtitutæ captiuitatis perductus eſt. Militibus vero perfidis Moſcus liberum quidem tranſitum conceſſit, ſed eos præda egregie ſpoliauit. Parta hac inſigni victoria, & Felino bene præſidio firmato, Moſci tribus diſtinctis agminibus, alii arcem Vittenſteinum, irrito tamen euentu, oppugnant: alii circa Vendam & Volmariam prædas abigunt: alii Vickenſem ditionem, qui tractus inter Reualiam & Parnouiam Holſatiæ Duci Magno tum parebat, peruagati ad ipſas vſq; Reualiæ portas excurrerunt. In tantis anguſtiis cum verſarentur Liuones, nec vlla in Imperio, vel propria virtute & viribus ſpes defenſuris appareret, Reualiēſes neceſſitate adacti extrema, Moſcis aſſidue excurrentibus ad eorum portas, & non ſolum pecora, ſed ciues & incolas vrbe egreſſos abducentibus, ab Erico Sueciæ Rege vicino pecuniam mutuam, ac, ſi a Moſco vrbs obſideretur, auxilium & defenſionē petiuerunt. Cum autem Suecus non eſſe pecuniā regno Sueciæ aliis mutuo dandam reſponderet: verū ſi imperio & tutelæ ipſius ſe ciuitas Reualienſis ſubiiceret, ſe non cupiditate proferendi fines ſui regni, quod alioquin ſatis amplū haberet, ſed Chriſtiana charitate, ac vt Moſcū vicinū, ſi ea vrbe potiretur, regno ſuo intolerabilem futurū arceret, ſe patrociniū ac defenſionem illius vrbis ſuſcepturum, omniaq; priuilegia & immunitates antiquas vrbi relicturū polliceretur: Reualienſes, re cū Nobilitate vicina & ciuibus cōmunicata, Magiſtro Liuoniæ iuramentum fidelitatis ſuperiori anno præſtitum renunciantes, Suecorum Regi, qui paulo ante patri Goſtauo ſucceſſerat, ſe ſubiecerunt.

Magiſter Liuoniæ in Moſcouiā abductus.

Reualienſes à Suecia Rege auxiliū petunt.

Ipſiq; ſe ſubiiciunt.

Proximo poſt hunc anno Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, ad cuius patrocinium & tutelam Ordinis Liuoniæ Magiſter, Archiepiſcopus Rigenſis, ac Nobilitas illis ſubiecta confugit, cum diſtractiones Liuonię inteſtinas varias ac multiplices, & Reualiam tota cum vicinia Sueco ſe ſubiecisſe, aliquot etiam prouincias à Magno Holſatiæ Duce teneri videret, non amplius teneri prioribus pactis, de defenſione cum Ordinis Magiſtro & Archiepiſcopo initis, multo minus ſpeciem defenſionis alicuius aduerſus Moſcos oſtendere voluit, niſi Archiep. & magiſter Ordinis cum omnib. ſubditis ſuis ſe Poloniæ & Lituaniæ penitus ſubderent, & ſolenni ſubiectionis iuramento obligarent. Cū igitur Archiepiſcopus & ordinis Magiſter ab Imperio Romano, cuius auxilium & opem aſſiduis legationibus ſupplices implorauerant, ſe plane deſertos animaduerterent, & ingentia Liuoniæ iam magna ex parte à Moſco & aliis occupatæ ac vaſtatę vulnera remedium præſens flagitarent, extrema coacti neceſſitate, vt reliquas adhuc Liuoniæ prouincias, ne in Moſci poteſtatem peruenirent, nomini & religioni Chriſtianæ conſeruarent, conditionem ſubiectionis à Rege Poloniæ flagitatam ſubire coacti ſunt. Quare poſt multorum menſium tractationes tandem Rex Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnēſem plenis cū mandatis in Liuoniā miſit, vt permiſſas ſibi ab Ordinis Magiſtro arces, prouincias, documēta, & literas acciperet, & à Rigenſi Ciuitate iuramentum fidelitatis nomine Regis exigeret. Promiſerant autem Rigenſes ſubiectionem regno Poloniæ & magno

An. Ch. 1561.

Rex Pol. Liuonibus defenſionē negat, niſi ſeipſi dedant.

N. Radiuilus à Rege in Liuoniā miſſus.

Ducatui

Ducatui Lituaniæ, accepta à Radiuilo cautione, qua pollicebatur Rex, ſe ciuitatem Rigenſem iuramento, quo Cæſari & Imperio deuincta erat, ſine vllo Ciuitatis incommodo liberare, & aduerſus Moſcum, ac quoſcunque alios hoſtes defendere, & religionem præſentem, ac priuilegia illibata integraque conſeruare velle. Quod ſi Ordines regni Poloniæ ſubiectionem his conditionibus factam non reciperent, vt nec magno Ducatui Lituaniæ conſociati eſſent, & contra orto inter Regem aut regnum Poloniæ & Lituaniam diſſidio aut bello, Ciuitas Rigenſis neutris ſe adiungere, vel opem ferre teneatur. Quod ſi hoc Rege mortuo Poloni & Lituani duos Reges crearent, integrum Ciuitati Rigenſi ſit, vel ad Poloniæ Regem ſolum, vel magnum Lituaniæ Ducem ſolum, vel neutrum, ſed alium Principem Chriſtianum, cuius ſe tutelæ cõmittat, applicare. Verum hanc conditionem ſubiectionis Senatus & Ordines Poloniæ ratam habere recuſarunt. Cum igitur de ſubiectionis Liuoniæ Regi Auguſto faciendæ conditionibus inter Liuoniæ Ordines ac Poloniæ Regem Vilnæ iam tranſactum eſſet, vt executioni illæ mandarentur: die quinta Martii in arce Rigenſi Magiſter Ordinis Gothardus Ketlerus coram regio Commiſſario atque vicario Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi Ordinem ſuum reſignans, primum crucem, dein ſigillum, poſtea literas & diplomata omnia, quæ Ordo à Cæſaribus & Pontificibus acceperat, præterea claues arcis Rigenſis & portæ Ciuitatis, officium commendatoris, ius cudendæ monetæ, vect gal piſcium, & omnia alia, ſua & Ordinis ſui iura Poloniæ Regi cedit ac tradit. Statim autem facta reſignatione, Gothardus Ketlerus à Radiuilo nomine Regis Poloniæ Curlandiæ & Semigalliæ dux ſolenniter proclamatur, cui eueſtigio Nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæreditario domino ſuo ſacramentum dixit. Poſtridie vero Dux Curlandiæ ab eodem Radiuilo Prorex & gubernator Liuoniæ in curia Rigenſi publice renunciatus, & claues arcis & portæ ciuitatis ipſi redditæ ſunt.

Goth. Ketlerus ordinem reſignat. ac Regi Pol. omnibus cedit.

Idem Dux Curlãd. proclamatus.

Eodem anno Albertus Laſcus Palatinus Siradienſis Hieronymi Palatini itidem Siradienſis filius collecto mediocri ex Polonis, Vngaris, & aliis exteris exercitu, eoque per Scepuſium & Vngariam, quod per Poloniam ei non liceret, ducto, Ferdinando Cæſare Bohemię & Vngarię Rege conniuente, Iacobum quendam Heraclidem natione Gręcum (qui ab antiquis Valachiæ regulis genus ſuum repetebat, ſeq; inſularum in Aegęo Sami Deſpotam & Pari Marchionem nominabat) contra Alexandrum Valachię Palatinum armata manu in Valachiam deduxit. Erat tum Alexander ob tyrannidem & crudelitatem erga ſuos infamis, ideoque omnibus inuiſus. Hunc numeroſo inſtructũ exercitu Laſcus longe impar copiis fudit, & Moldauia exuit, totamq; ditionem armis domitam Iacobo Deſpotæ poſſidendam tradit. Ante conflictum Laſcus ad milites in hanc ſententiam verba feciſſe fertur: Non tam elatum animum, neque tam ſuperbam mentem Dii immortales dedere mihi Commilites, vt auiditate dominandi in dubium Martis diſcrimen eos huc in alienam & nobis omnibus prorſus ignotam terram ex patriis ſedibus educere conſtituerem: neque tam diuitiarum cupidam, vt earum ſtudiis & vitam meam, & ſanguinem etiam veſtrum periculo obiicerem. Si enim nullum vnquam triſte imperium in eos, quos mihi natura ſubiugauit, exercui, & ſi tot ditiones iure hęreditario ad me deuolutas parui ſemper feci, quis quęſo erit, qui me vel ſuperbe prenſantem imperia,

Alb. Laſcus Palatinus Sirad. Iacob Heraclidẽ in Valachiã introducit.

& Alexandrum fudit Deſpotæ è Valachia tradit.

Oratio Laſci ad milites.

peria, vel auare ambientē diuitias aut eſſe exiſtimet, aut me huc veniſſe pro- „
pterea putet? Fama, milites, fama atq; immortalitatis ſtudium eo me pertra- „
xit, vt immemor quietis domeſticæ atq; vitæ priuatæ (quam hi tantum feli- „
cem putant, qui ſub dio ſomno ſe dare inhoneſtū exiſtimant, & iniurias ven „
torum, niuis, frigoris, algoris, inediæ, ac vigiliæ ſubterfugiunt) vobiſcum v- „
na huc me contulerim: iniquiſſimi ac crudeliſſimi tyranni vitam ſalutemq; „
perſecuturus. Antiqua ſecula Herculem non modo laudibus & gloria pro- „
ſecuta ſunt, ſed etiam in numerum Deorum immortalium retulerūt, ea pro- „
pter, quod is contra Diomedem Thracum Regem (qui carnib. hoſpitum ac „
ſanguine ipſorum equos ſuos paſcebat) bellum mouiſſet, deuictumq; , & in „
fruſta diſſectum in pabulum prębuiſſet. Phylantum quoq; Dryopum Regē „
Apollinis Delphici tēplū violare auſum (Deûm hæc iniuria fuit) regno ſpo- „
liauit, illudq; Melienſib. incolendum dedit, quod ab eo factum multi auto- „
res ſunt, non vt rędnum appeteret, ſed vt & iniuriam diuorū, hominum de- „
niq; vltum iret, & famam virtutis ſuæ ęternitati conſecraret. Is animus mihi „
eſt, Commilites. Bellum n. ſuſcepi gloria magis, quam diuitiarum aut impe- „
rii cupiditate ductus, & ſuſcepi cōtra eum, qui nec Diis, nec mortalib. vnquā „
peperciſſe videtur, & cui præter inferendas iniurias, & exercendam crudeli „
tatem nihil penſi vſquam fuit. Non veretur homo omnium quos terra fert „
ſceleratiſſimus in dona Deûm auaras, in ſanguinem autem mortalium cru- „
entas manus iniicere. Quod n. fanum ab illius auaritia intactum manſit? Ta- „
ceo homines ab illo contra ius faſq; violenter trucidatos, quorum ſanguine „
hic fluuius ſæpe inundauit: cadauerib. autem hæ ſyluæ, hæc prata repleta, & „
volucres in aere volitantes paſtæ ſunt. Hęc eius voluptas eſt: in conſpectu v- „
xorum maritos, ante oculos liberorum parentes mactare. In hunc modum „
iuſti Principis officio ſe perfungi exiſtimat, vbi fana & delubra Deorum ſa „
crilege expilarit, liberos in parentum pręſentia trucidauit, in iuſtum ęque ac „
iniuſtum ſæuierit, neminem niſi fraudis & cædis alicuius reum in ſuis repo- „
ſuerit. Ad quem vindicandum hæ arbores, quas cernitis, milites, hi lapides, „
qui pedib. veſtris calcantur, hic fluuius, qui equos veſtros voſque metipſos „
potat, hic locus denique, quem occupatis, hi etiam montes, quos videtis e- „
minere, ſi ſenſus illis ineſſet, conſurrexiſſent, oſtenſuri tam atrocem ac cru- „
delem tyrannum nequaquam ferendum eſſe. Qui vbi alienam patriam frau „
de aſtuque occupauit, in delitiis id vnum habere videtur, vt eam ſanguine „
humano conſpergat: oſtendens nimirum, ſe hic aduentitium & peregrinū, „
non hæredem: tyrannum, non iuſtum dominum eſſe. Nam ſi patria hæc eſ- „
ſet ipſius, non vtique eam tam immaniter depopularetur? quin verus hæres „
veræ hæreditati parceret. Si legitimus Princeps, lege ageret, nō ſubditorum „
violenter occuparet bona: ſi iuſtus gubernator, iuſte ad ſupplicia condem- „
naret Sed non eſt ita, Commilites, facta quenquam ſua, qualis quiſque ſit, „
declarant, & orbi demonſtrant, vt & hunc iam ſatis liquido demonſtraue- „
runt, eſſe illum omnium bipedum nequiſſimum. Videtis, qui mihi adſtat, „
Deſpotam nobiliſſimum, nobiliſſimæ & antiquiſſimę familiæ virum, ve- „
rum huius prouincię ſucceſſorem ac hæredem, cuius ille ſedem & patriam „
longo iam ſatis tempore malis artibus occupauit, & contra quem exerci- „
tum nunc parauit, milites coegit, vt patria prius ſpoliatum vita nunc etiam „
ipſa ſpoliet. At ego, qui certo ſcio, apud tyrannum Imperatorem milites „
metu magis quam amore imperatoris rem agere, ita perſuaſum habeo, et- „

 iam

„ iam numeroſiſſimam phalangem, vbi ad conflictum ventum fuerit, exigu-
„ am & ſatis imbellem futuram. Qui enim præſentem metuit, abſentem o-
„ dit: id quod de militibus ipſius certo perſuadere vobis poteſtis. Oderunt
„ eum, & nonniſi inuiti militiam ſuſceperunt. Non eſt itaque, quod exigui-
„ tatem veſtram reſpiciatis commilites, in robore militum & bonitate cau-
„ ſæ victoria, non in numero hoſtium, conſiſtit. Et Macedonum Regem
„ parua manu magnas copias fudiſſe conſtat. Cogitare autem inprimis,
„ periculo ingenti maximum præmium propoſitum eſſe: Totus orbis virtu-
„ tem veſtram, ſi eum ſuperauerimus, admirabitur, & in cœlum vſque efſe-
„ ret. Hi autem, quos è tyrannide veluti è faucibus inferorum in libertatem
„ aſſerueritis, non modo gratias acturi ſunt, ſed etiam omnia ſua vobiſcum
„ communia exiſtimabunt. Nihil erit ita eorum, quod non æque idem ſit ve-
„ ſtrum. Sed quid ego de præmio dico, & apud vos diſſero? qui nunquam huc
„ pedem intuliſſetis, ſi me non ſingulari quodam amore perſecuti eſſetis. Ita-
„ que vos oro & obſecro, ſi vobis mea ſalus (quæ in eodem cardine, in quo
„ & veſtra, vbi ad prælium ventum fuerit, verſabitur) ſi fama & gloria (cu-
„ ius ſtudio & vos eduxi in hanc prouinciam, & omnibus pene diſcrimi-
„ nibus obieci) curæ eſt, oſtendatis, vos eos eſſe, quibus nihil æque
„ diſplicet, quam vitam ſine gloria ac bellicæ artis fama tranſegiſſe, &
„ euitamini, vt ego veſtra virtute vincam. Nam vt vos ſalui ſitis, ſecundum
„ Deum mea virtute operam dabo. Reſiſtebat quidem his Laſci conatibus
„ Rex Auguſtus, & Polonia cuncta metuebat, ne vt pater olim in Vngariam, ſic filius nunc in Poloniam Turcas attraheret. Quod inſtitutum ille vt commodis celaret ſuum, Deſpotæ fuit autor, vt ſimulato morbo decumberet, poſteaque tanquam defuncto ſolemni pompa funus ſibi fieri pateretur, id quod Keſmarci in Scepuſio factum eſt, Regis Auguſti & ipſius Valachiæ Palatini Alexandri legatis ſpectãtibus, qui eo ab expeditione illa eum dehortandi cauſa venerant. Dum eo Laſcus, licet viribus impar decimoquarto calendas Decembres congreſſus ingentes ipſius copias fudit, Tyrannum dominatu exuit, totamq; ditionem armis ſubactam Iacobo Heraclidi poſſidendam tradidit, qui profuſis ad Portam Turcicam largitionibus à Solymãno impetrauit, vt in occupato Principatu pro conſuetudine confirmaretur.

Concilium Epiſcoporũ Pol. nationale.

Ab his Valachiæ motib. concilium Epiſcoporum Poloniæ nationale ante Oecumenicum Tridentinum conuocandum prius è re viſum eſt. Itaque ineunte ſtatim vere Ioan. Przerembius Archiepiſc. Gneſnenſis, & Philippus Paduieuius Epiſc. Cracouienſis non mediocri cum comitatu Varſauiam venientes, quorum numerum Senatores etiam quidã, & inter hos Ioan. Ocieſſius Cancellarius auxerant, feliciter inchoarunt, & legatos ad concilium Tridentinum mittendos Regis voluntate & autoritate cenſuerunt. Cõmorabatur aũt, vt fere ſemper, Rex in Lituania, præterquã quod hyberno tẽpore Lõzam ſemel excurrerat: vnde redux de copiis in Lituaniã mittendis, & ducib. rei militaris peritis eis præficiendis conſultauit: inter quos ſupremi exercitus ducis munere functus eſt ob multiplicem rerum vſum Florianus Zebridouius Caſtellanus Lublinenſis, iã ante comitatus aulici Præfectus. Qui viciſſim legatum ſuum Stanislaum Leſnouolſcium Caſtellanum Czechanouienſem cum exercitus parte contra Moſcos bellum molientes miſit, adiuncto ei Stanislao Zamoiſcio veterano militum Præfecto, cuius conſilio pro re & tempore vteretur. Pugnatum à Polonis collatis ſignis cum Moſcis

Polonorum pugna cum

Moſcis ad Neuelam.

ſcis ad Neuelam magno cũ ſucceſſu, in quib. conflictib. eminuit maxime virtus & fortitudo Stanislai Zamoiſcii, Nicolai Sienauii, Ioan. Zborouii, Ioan. Potocii, Iacobi Sencignouii, turmarum Præfectorum. Nam cum illi agmen tantum 1500. ducerent, exercitum tamen Moſci 40000. conſtantem repreſſerunt, magnaq; ex parte profligarunt. Poſt hanc expeditionẽ, quod Rex diutius Polonia emanſiſſet, quàm quidem ſalus Reipub. pateretur, ſæpius reuocatus eſt à Poloniæ procerib. miſſis ad eum publico nomine in Lituaniã Iordane Spitcone Melſtinio Palatino Sendomirienſi, & Alberto Przyiemſcio, monentib. Regem ſe Poloniç eſſe meminiſſet. Quorum precib. motus Rex, interiecto modico tẽpore in Poloniam venit ad indicta Petricouiæ comitia celebranda, vt inter alia etiã cõſuleretur, qua ratione Moſco Aſtracanis Caſaniſq; Tartaris deuictis inſoleſcẽti, deq; capienda Polocia cogitanti eſſet reſiſtendũ. Erãt aũt comitia hæc tũ ob nouã quandã nuper legũ executionẽ cœptã, tum ob Epiſcoporũ iuriſdictionẽ nonnihil acciſam ſumme odioſa. Quæ res ipſis magno fuit dolori. Queſti ſunt etiam Ordines de immẽſis Regum largitionib. de acciſis regni vectigalib. & tributorum nouorum ſubinde impoſitione. Quæ querimonia non tam Reip. cauſa promouendæ, quam priuatæ vtilitatis gratia mota eſſe videbatur. Nam qui regiis ditati erant bonis, inuidia laborabãt, & præcipue Ocieſſius regni Cancellarius vulgo male audiebat, quod non ſolum regiorum bonorum poſſeſſione locupletatus eſſet, ſed legum etiam executionem impediret. Quam ſuſpicionem vt à ſe amoueret, adductis ad comitia ſecum filiis paruulis, priuilegiorum, quæ Rex conceſſerat, diplomatib. diſcerptis, dira eis precatus eſt, ſi damno Reipublicæ vnquam regiis bonis ditati eſſent. Reuerſus poſt ex comitiis Cracouiam, paulo poſt diem ſuum magno multorum cum dolore obiit, in cuius locum Valentinus Dembinius regni Theſaurarius cooptatus eſt.

Comitia Petricouiæ.

Ibi quid actum.

Ioan. Finlandiæ Dux iungit ſibi matrimonio Catharinam Regis ſororem.

Hoc ipſo anno autumni tempore Ioannes Finlandiæ Dux Erici Sueciæ Regis frater iuncta ſibi matrimonio Catharina Regis Auguſti ſorore, nuptiiſq; Vilnæ celebratis, in Finuouiam reuerſus eſt. Cum vero illis ipſis nuptiarum diebus Rex Auguſtus fœdus cum Daniæ Rege aduerſus Ericum Ioannis fratrem iniiſſet, & centum viginti Ioachimorum millia mutuo à Ioanne Finlandiæ Duce ſororio accepiſſet, pro quibus arces & Præfecturas Liuoniæ aliquot pignoris loco ipſi tradiderat, Ericus Rex poſtea moto bello fratrem conſcium, aut etiam ſocium fœderis aduerſus ſe facti fuiſſe ſuſpicans, cum quidem tantam Regi Auguſto hoſti ſuo mutuo dediſſe pecuniam non ignoraret, primum belli impetum in eum conuertit.

Parnouia à Sueco occupata.

Vittenſteinum expugnatum.

Exeunte anno Erici Sueciæ Regis Reualiæ gubernator Parnouiam oppidum maritimum, & portu cõmodo munitum, quod Poloniæ Regi Sigiſmũdo Auguſto ab Ordinis Magiſtro traditum erat, deditione capit. Vittenſteinum Ieruiæ prouinciæ arcem præcipuam, vi aliquandiu oppugnatam, fame tandem expugnat, cum ſuperiori autumno Padiſum quoq; monaſterium ſexto à Reualia lapide, & Magno Holſatiæ Duci attributum poſſediſſet. Quibus graſſationib. violentis in Liuonia potentiſſimos aduerſus ſe hoſtes Sigiſmundum Auguſtum Poloniæ & Fridericum Daniæ Reges magis etiam irritauit. Chriſtophorus etiam Dux Megapolitanus Archiepiſcopi coadiutor, qui ſuperiori anno Poloniæ Regi Imperatore deſerto ſubiectionẽ detrectarat, in Germaniam profectus eſt, cum nihil ab Imperio ſpei certæ labẽtib. Liuoniæ reb. affulgeret, noua conſilia cum Erico Rege Suecorum Re-

uahiam, & ali. Liuoniæ oppida iam tenente, prima ſpecie læta, tractatu dura euentu triſtia ſuſcepit. Ad hunc Stockolmiam profectus eſt de coniugio minimæ natu ſororis Erici Regis Eliſabethæ, quam poſt octodecim annos demum duxit, cum eo tranſegit, & Archidiœceſin Rigenſem ſe Erici auſpiciis & auxiliis occupare & poſſidere velle oſtendit. Sub exitum vero Decembris Ioannes Baſilides Moſcorum Princeps in Lithuaniam ingentibus copiis expeditionem ſuſcipit, & ſequentis anni principio Polociā oppugnato, admotiſque machinis currulibus tormentiſq; muralibus ducentis, quorum nonnulla immenſæ capacitatis duodecim pondo æquantes ferreas pilas eiaculabantur, mœnia indeſinenter diuerberantur, & vndiq; patentior ruina efficitur. Tandem immiſſis pyrobolis ac malleolis aggerem, quem fruſtra immenſo ſtudio ciuium labor expreſſerat, perrumpit, vrbemque amplam menſe Februari die dirripit, præda incredibili ditatus. Qui rumor cum quinto à Polocia capta die Petricouiam fuiſſet allatus, varie proceres affecti fuerunt, nonnullis in gratiam Regis damnum illud extenuantibus, Rege autem ipſo & cordatioribus vehementer dolentibus. Occupatæ vero Polociæ culpam tribuebat Rex quibuſdam Lithuanis, quam etiam ob cauſam Vilnam reuerſus Victorinum quondam Moſtenſem Præfectum quæſtionibus ſubiectum, & poſt damnatum tanquam proditorem ſupplicio affici iuſſit.

Moſcus Poloциam oppugnat. *An. Chri. 1563.* *ac tandem expugnat.*

Hoc eodem anno Ericus Dux Brunſuicenſis militarium rerum, quam otii & quietis, ſtudioſior, cum militem veteranum in antiqua Saxonia conſcripſiſſet, 12. millibus peditum, ac duobus equitum ſelectorum in Pruſſiam ſub ſignis ire iuſſit, copiaſque illas Sueciæ Regi adducere contra Danū præ ſe tulit. Cum itaque nemo conſilium ipſius exploratum ſatis haberet, ac nihilominus illi per Marchiam eundum eſſet, Electori Brandeburgico id graue accidit. Itaque ſuos in armis eſſe iubet publicato edicto. Facta tandem fide, pacato agmine ſine maleficio ſuorumque moleſtia iturum affinitati amicitiæque id dat: vt diuiſim & ſingillatim extremis Marchiæ veteris finib. traducerent. Cæterum incredibile dictu eſt, quanta fuerit militis illius proteruitas. Tranſmiſſo Albi ad Ioannem Marchionem Brandeburgicum ablegauerat, qui commeatum exercitui & per fines ſuos tranſitum peterent: is vero patientiam ſuam tentari, tentatamq; contemni ratus, vel quod non ſatis fideret ipſi, vel ne imparatus opprimeretur, aut vt à ſuis militis prædantis iniurias auerteret, miſſo caduceatore eum finibus ſuis abſtinere vult: ſimul habito ſuorum delectu militem cogit, excitam Nobilitatē præſto ſibi eſſe præcipit, ciuibus arma imperat, cōmeatum iis, qui pagatim habitant, aduectiſque tormentis bellicis Cuſtrino, longitudinem nouæ Marchiæ in finib. Pomeranorum inſtructis copiis emenſus, ne pedem quidem figere intra limites ditionis ſuæ paſſus eſt. Iam Caſſubiam ſiluarem denſitate, ac montium aſperitate, collibuſq; anguſtiorib. impeditam præteruectus erat Ericus Dux, & in monaſterio Oliuenſi ſtatiua habebat, neq; pœnitebat virium, multum robori peditū, plus aūt equitatui confiſus. Præſenſerat Albertus Pruſſiæ Dux partim fama renunciante, partim agnatis per literas atq; internuncios ſubmonentib. cōtra ſe exercitū illū duci. His igitur monitorib. à reb. licet omnibus imparatus, & nil minus q̄ bellū à Brunſuicenſi exſpectans, cautius obſeruabat, quid cōſilii caperet. Quē vbi cōperit, ſuperata Caſſubia, recentibus copiis in otioſiq; caſtris Oliua, atq; Dantiſco, iter inſtituere, & magis ad Viſtulæ orā deflectere, ſū magis ſibi cœpit cauere, miſitq; legatos ad ipſum ſciſcitatū, amicus

Erici Ducis Brunſuicē. in Pruſſiam expeditio. *Cuius miles in Marchia tranſitu prohibitus.* *In Pruſſiam venit.* *diffidet to Pruſſiæ Duci.*

amicus ne an inimicus Pruſſiam peteret: ſimul ſuos omnes in arma concit. Omnibus perſuaſum erat, tantum bello Principem neminem ea tempeſtate gerendo vel ſuſtinendo eſſe. Trepidatum itaque eſt admodum. Quibus motus, non omnino diffiſus rebus ſuis ad Polonorum opem confugit, re cum Archacio Czema Palatino Mariæburgenſi communicata. Gedanenſes quoq; portas Erico clauſerunt, nec commode ſatis aut amice, fulminali capacitatis eximiæ è turri exploſo in aream Oliuenſis monaſterii vna eiaculatione ad tantum interuallum occupantes, acceperunt. Nunciari illi Pruſſiæ Dux curat, ſe nequaquam hoſtilia ab eo expectare, mirari autem cum primis, in quem tot armatos eduxiſſet: Si in Sueciam eundi animus eſſet, iret bonis auſpiciis, itaq; exiſtimare commodiſſimum fieri, ſi ex portu Gedanenſi ſolueret. Concedere tranſitum per ſuam ditionem, neque ſui iuris, neq; poteſtatis eſſe, neque ſcire, vtrum expediat. Principem ipſum amicum atq; affinem ſe cum comitatu aulico, qua poſſet comitate atq; liberalitate, non inuitum hoſpitio excepturum, inuitare etiam amanter, reliquum vero exercitum admittere ſibi integrum non eſſe, petere, id ne alior ſum accipiat, neque ex eo hoſtilem animum metiatur. Potius veniret felici omine, aduentum eius ſibi gratiſſimum futurum, & ſi quibus in rebus opera ſua ipſi prodeſſe poſſet, nil ſe deſiderari paſſurum. Cum autem Brunſuicenſis legatis ita reſpondiſſet, vt non ſatis aperte ſemet explicaret, oſtenderet etiam, ſe vel ſubuculam ſuam cõcrematurum, ſi eam conſilii conſciam ſciret, non amplius morandum ratus, præmiſſis tormentis bellicis Regiomonto, ipſe quamuis minus commode valeret, iactationemque itineris grauiter ferret, carpento vectus, interdum etiam lectica, cum morbus vires ſumeret, comitatus Alberto Friderico filio cum copiis ſuis vndique contractis progreſſus ripam Viſtulæ inſedit, vt illum tranſitu prohiberet, & apud inſulam Marianam ſtatiua habuit. Ericus autem Dux, cum omnia maioris difficultatis eſſe animaduerteret, quam ſperauerat, & de copiis Pruſſiæ Ducis apparatuque belli apud Polonos accepiſſet, reducere exercitum cœpit, caſtra metatus in monte Vrbi imminente, cumque militibus promiſſis onoratis emerita ſtipendia non ſoluerentur, diſcincta erat diſciplina militaris, & ſibiipſis proſpicientes bona agreſtium hoſtiliter inuadebant, & rapto viuebant: neque tamen exauctorari poterant, neque imperium Ducis audiebant. Tandem communi contributione aliquantum æris procuſum publice, quo emolliti, Ericus Dux cum de reliquo ſpem feciſſet, conclamatis vaſis ad ſuos reditum impedimentis præmiſsis adornauit, bellumque magnis viribus repente ortum, repente etiam extinctum. Albertus Pruſſiæ Dux inſperato hoc caſu oppreſſus, conſternatione ſenili, dum vix mediocres colligendi copias ipſi facultas relinqueretur, morbum contraxit acutum, quem paralyſi non abſimilem credebant, vſumque linguæ pene amiſit. Etſi autem Medicorum ope aliquantulum melius habere inciperet, ad priſtinam tamen redeundi ſanitatem vires deficere, quibus magis magiſque accedentibus, inſuper fatumq; vrgentib. morbis nouis deficiens, ad res gerendas idoneus minime fuit.

& ad Polonorum opẽ confugiente.

Eiuſd. cum Brunſuicen. expoſtulatio,

qui & ei occurrit.

Brunſuicus exercitum reducit, non ſine tumultu militum.

Menſe Nouembri Vilhelmus Brandeburgicus Archiepiſcopus Rigenſis poſtremus naturæ ſatisfecit, cum triginta tres annos partim cum anteceſſore, partim ſolus præfuiſſet. Rediit autem paucis ante diebus in diœceſin Chriſtophorus Dux Megapolitanus, coadiutor illius, aliquot turmis

Vilhelmi Brandeburgici Archiepiſcopi Rigen. vltimi mors.

equitum ac peditum Suecorum comitatus; qui Archiepiſcopum decumbẽtem non inuiſit: ſed poſt illius deceſſum ſtatim gubernationem diœceſis inuaſit, nec tamen vllam ſubiectionis & obedientiæ Regi Poloniæ præſtandæ ſignificationem præbuit. Cum autem apertum inter Reges Poloniæ ac Sueciæ bellum gereretur, & Chriſtophorus Erici Regis Sueciæ Polonorum hoſtis patrocinio & auxilio palam nitens occupare diœceſin conaretur à gubernatore in Liuonia Curlandiæ Duce, & militum Polonicorum Præfecto Erneſto Veiero in arce Dalenſi captus, & in Poloniam miſſus, totos quinq; annos in cuſtodia detentus eſt, partim ob conſpirationem cũ Sueco contra Regem Poloniæ initam, partim quod Stanislaum Vanſouicium militum etiam Præfectum ad menſam pugione transfixiſſet. Archidiœceſis vero Rigenſis gubernationem Rex Sigiſmundus Auguſtus Proregi in Liuonia ſuo Gothardo Curlandiæ Duci tantiſper, dum ab Ordinibus diœceſis nouus Archiepiſc. eligi commode poſſet, adminiſtrandam commendauit. Quæ tamen poſt triennium petentibus Archidiœceſis Ordinibus Ioanni Chodkieuicio commiſſa eſt. Is Archiepiſcopam in Ducatum Transdunanum conuertit, & Nobilibus Canonicis prædia eccleſiaſtica tanquam feuda ad hæredes tranſeuntia attribuit, nouoſque Caſtellanos, & alios ad Reipublicæ Lituanicæ formam magiſtratus creauit. Hoc interim temporis ſpacio Ericus Suecorum Rex denunciato ſibi non ſolum à Danis & Lubecenſibus bello, ſed etiam à Poloniæ Rege, à quo Ioannes Finlandiæ Dux Erici frater ducta Regis ſorore recens redierat, ſuſpicatus fratrem conſcium aut etiam confœderatum eſſe Regi affini, & cæteris hoſtibus Sueciæ, quod nil de eorum fœdere & conatibus aduerſus communem patriam hoſtilibus ſignificaſſet, primum belli impetum in fratrem conuertit, eumq; in oppido Finlandiæ A oppreſſum & captum, cum coniuge ac miniſtris domeſticis Holmiam Duci & publice coram iudicio accuſatum in cuſtodiam dari, & familiares ipſius multos ſupplicio affici mandauit.

Chriſtoph. Megapolit. Dux captus à Veiero.

Archidiœc. Rig. gubernatio Curl. Duci commendata.

Poſt Ioann. Chodkieuicio, qui eam in Ducatũ conuertit.

Ericus Suec. Rex fratrẽ Finl. Ducem cuſtodiæ dat.

Eo ipſo menſe Iacobus Heraclides, qui ſe Deſpotam vocabat, à Valachis ſuis fraude circumuentus trucidatur. De quo hoc memorabile eſt, quod moriendum ſibi videns, nullum abiecti animi ſignum dedit, ſed indutus amictu regio, vultu intrepido oratione libera recte à ſe Rempublicam geſtam, multaque ſingularia beneficia Valachis ſuis exprobrauit, Deum precatus vindicem, vti perfidiam asque ingratum animum barbaræ gentis vlciſceretur. Fuit ſtatura mediocri, robuſto tamen & neruoſo corpore, vultu præditus liberali, capillo nigro, lingua diſerta, rebus in omnibus quandam præ ſe ferens dignitatem, homo Græce, Italice, Gallice, ac Latine doctus: verum non ita, vt dicebat, in Laſcum gratus, qui eius cauſa bona ſua non pauca oppignorauerat. A cuius interitu vocatur à Valachis Demetrius Viſnouiccius, in bellis exercitatiſſimus, qui non multo poſt captus Conſtantinopolim abductus, ibidemque vnco appenſus eſt, Vir tantus tanto infortunio indignus. Rex interim Sigiſmundus Auguſtus clam nunciis prouincialibus, quibus Senatores exagitarentur, & regia bona miſſa facerent, ſuggerebat conſilia, eoſque in ipſos concitabat. Quibus vt ſe gratum præberet, quod ab eius partibus ſtetiſſent, dignitatibus ac bonis regalibus eos donauit. Inter alia vero, de quibus Rex ſolicitus erat, hæc eius animum cogitatio torſit, qua ratione Lituania cum Polonia firmo perpetuoque fœdere vniri atque coniungi poſſet: nondum enim hæ duæ

Iacob Heracli. à Valachis trucidatus.

Demetrius Viſnouiecius à Valachis vocatus, vncoq; appenſus.

Regis de Lituania Polonia cõiungen. cura.

duæ gentes pactorum nexu firmo coaluerant. Quam ob rem etiam vnionis ſeu fœderis illius ſtabiliendi gratia alia Varſauiæ comitia indixit, in quibus Ioannes Firleius Palatinus Lublinenſis magnus regni Mareſchallus à Rege creatus eſt, quem paternorum & auitorum meritorum memoria non minus, quam & propria ipſius dignitas eo euexit.

Comitia Varſauiæ.

Moſcus detentis diutius oratoribus Lituaniæ, in Moſcouia exercitum celeriter conſcripſit, quem dimiſſis Oratoribus in Lituaniam populabundum miſit. Hic exercitus diuiſus eſt in duas partes, quarum vna duce Srebrnii, qua Smolenſcum itur, altera, qua Polociam tendebat, duce Suiſcio miſſa eſt, qui in campis Czaſnicienſibus ad Vlam caſtra metatus eſt. Quod cum Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnenſis, dux exercitus Lituaniæ ſupremus, & Gregorius Chodkieuicius campeſtris militiæ præfectus ab exploratoribus reſciuit, hos ſtatim aggrediuntur, magnaque ex parte cædunt, ac trucidant, reliquos fugant, quorum multi per ſyluas & agros palantes partim à colonis cæſi, partim aquis ſuffocati ſunt. Triginta autem millia in ipſo conflictu occiſa eſſe memoratur. Ibidem Petrus Suiſcius Dux exercitus Moſcouitici vulneratus, fuga euadens, à ruſtico quodam ſecuri magno cum dolore Lituanorum, quod viuus captus non eſſet, occiditur. Altera porro exercitus pars, quæ Smolenſco ad Orſam cum duce Srebrnii contendebat, audita ſuorum cruenta clade, metu perterrita, bellica & copioſa ſupellectili abiecta, auxilium à pedibus petiit. Eodem anno in ipſo feſto D. Margaretæ Præfectus copiarum Stanislaus Pacz magni Ducatus Lituaniæ dapifer collegit ex Vitepſcenſi Palatinatu exercitum adiunctis ſuis familiaribus & aliis cohortibus, quibus præfecerat Iſidorum vexilliferum Vitepſcenſem, & Ioannem Snieporodum tenutarium vt vocant, item Vitepſcenſem. Hi cum duobus millibus equitum leuis armaturæ contra Moſcum, qui id temporis Iezieriſciam tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſſerunt, manuſque acriter cum hoſtibus conſertis eorum, perrupta acie tormentis potiti ſunt. Inde vlteriorem exercitum, qui fugam ceperat, inſequuntur, Quos aſſecuti ſternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. Octo millia Moſcorum cæſa, cæteri armis abiectis, quacunque potuerunt, fuga ſalutem quæſiuerunt. Poloni vero omnem ſupellectilem, & vniuerſa hoſtium arma, tormentumque quoddam grande, tela ignea, vexilla, fulminalia, & id genus alia abſtulerunt. Sicque incolumes, ac ſpoliis onuſti, paucis ex ſuis in conflictu deſideratis, Vitepſcum redierunt. Georgius autem Toumak exercitus hoſtilis dux vix elapſus, poſtea viribus reſumtis eandem arcem Iezeriſciam acerrima oppugnatione & igneis telis expugnauit.

Moſci in Lituaniam irruptio.

Moſci à Lituanis cæſi.

Petr. Suiſcius dux à ruſtico occiſus.

Moſcorum iter. cædes.

Eodem anno obiit Ferdinandus Cæſar, cui Maximilianus filius vix exequias celebrarat, imperiumq; auſpicatus erat, cũ ecce nouus ei è Tranſyluania motus nunciatur, Princeps enim Ioanes Sigiſmundus, qui Turcica pace comprehenſus, & regiæ affinitatis ſpe allectus, in officio aliquandiu perſtiterat, ſiue vltro, ſiue maleferiatorum hominum conſiliis incitatus, vel etiam, vt nonnulli volunt, iniuriis prouocatus, Zatmariam ſtrategemate occupauit. Ei Ferdinandi nomine præerat Melchior Balaſſa vir impiger, qui & ipſe antea nonnulla oppida licet non magni momenti in Tranſyluaniæ finibus Tranſyluano eripuerat. Tranſyluanus igitur Stephanum Bathoreum Somlianum, cum maxime ad eam

Cæſaris Ferdinandi mors.

Tranſyluanus Zatmariam ſtrategemate occupat.

rem idoneum putans, quod id oppidum in ditione eius antea fuiſſet, ad ſe vocat, ac rei gerendæ occaſionem oſtendit: militum promtiſſimos pulueri ab armentis domum è paſtu redeuntibus excitato immiſcere ſe iubet: ipſe non procul inde cum reliquis copiis conſtitit. Ponti viciniores iam facti, ſubito proſiliunt, portas & vallum occupant: mox Bathoreus ſigno dato cum ſuis accurrit, & oppidum ingreſſus nemine reſiſtente capit, ac Balaſſæ fortunis direptis, vxore item & liberis captiuis abductis, præſidio firmat. Balaſſa viciſsim (qui grauiter ſauciatus ægre euaſerat) ex vulnere refectus, Debrecinum non incelebre in iis locis emporium inſidiis occupat, & direptis itidem ciuium bonis incendit. Inſperatum fuit Maximiliano de capto Zatmaria nuncium, tantoque acerbius, quod tum grauiſsimis curis vndique diſtineretur, tum Tranſyluanum etiam ante ſua interceſsione ſemper apud patrem Ferdinandum iuuiſſet. Nec quidquam Tranſyluanus contra pac s leges feciſſe videri volebat, culpamque omnem cum in alios, tum Balaſſam inprimis reiiciebat: ab iis initium iniuriarum ortum, ſuos inſolitis decimis & tributis exhauſtos, & militum quotidianis excurſionibus vexatos. Ea de re etſi grauiter non ſemel ſit conqueſtus, neminem tamen hactenus remedium adhibuiſſe: nec iniquum videri debere, ſi iniurias illatas vlciſcerentur. Hanc tantam inſolentiam minime ferendam arbitratus Maximilianus, Lazarum Suendium rei militaris peritia excellentem euocatum, bello Tranſyluanico adminiſtrando præficit: ſed cum is regionum earum, & Vngaricæ militiæ nondum ſatis gnarus eſſet, ſocios & comites adiungit, Andream Bathoreum, Melchiorem Balaſſam, & Gabrielem Perenium, omnes in aduerſariorum rebus diu verſatos.

Laz. Suendius bello Tranſylu. præfectus.

Comitia Varſauiæ.

Ad comitia Varſauiæ indicta Poloni quidem Proceres magna frequentia, ex Lituanis non niſi Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnenſis publico nomine venit. Is in Senatu diſerta oratione de vnione ſiue coniunctione Lituaniæ cum Polonia habita adeo Regis commouit animum, vt ſe à lachrymis, admiratione ipſius facundiæ captus, vix abſtineret. Nec ita multo poſt Ioannes Megapolitanus Dux captiui frater natu maior aduenit, non tam fratris liberandi cauſa, quam Archiepiſcopam Rigenſem à Rege filio ſuo eiuſdem nominis impetrandi gratia. Cuius voti ſui forte compos factus fuiſſet, ſi miſſo ad Regem legato ſuo Bielſcum, cum eo rite pactus fuiſſet. Peractis Varſauiæ comitiis, ineunte vere primum Bielſci, & poſt Parczouiæ menſe Auguſto vnionis cauſa conuentum fuit. Verum Bielſci negotium turbauit arx cælitus tacta, & Ebraimi Straſsi Turcici legati aduentus. Parczouiam vero Lituani non acceſſerunt, patriæ turbulentum ſtatum cauſati. In his tamen comitiis Ordinum conſenſu æris alieni in bona regia inferendi trecentorum primum millium, & non multo poſt ducentorum ſummam Rex conſecutus eſt poteſtatem. Poſt hæc comitia Rex in Lituania nunc Vilnæ, nunc Grodnæ diuerſos egit conuentus, & honores ac dignitates, quæ forte vacabant, etiam ſibi aduerſantibus proceribus contulit. Gubernationem enim Liuoniæ, amoto Curlandiæ Duce, mandarat iterum Ioanni Chodkieuicio, cuius familiæ Radiuiliæ quodammodo erat æmula. Quanquam tantum abfuerat, vt per id Radiuilorum minueretur autoritas, vt etiam Nicolai Radiuili formidabilis iam exiſteret potentia, qui omnibus viribus Regis conatus in negotio Vnionis ſeu Coniunctionis impedire perhibebatur. Patruelis vero ipſius cognominis eam

Ibi Nic. Radiuili oratio pathetica.

Ducis Megapol: Varſauiam aduentus.

Conuentus Bielſci & poſt Parczouiæ,

acta in illis.

Diuerſi cõuentus in Lituania.

Gubernatio Liuoniæ Chodkieuicio mandata.

ream adeptus fuerat autoritatem, vt communis tuendæ libertatis acerrimi dicerentur defenſores. Qui arce Tauris multo ante expugnata grandes Moſcorum copias eo tempore magna cum gloria profligarat.

Cæterum Chodkieuicius in ſua illa Liuoniæ adminiſtratione non adeo bonam Regi & Reipublicę nauaſſe operam fertur, ſiquidem ſęqua hyeme Vlā forti Moſci pręſidio communitam audacter magis quam circumſpecte oppugnās non mediocrem cladem accepit. Quinetiā ſub eius gubernatione ob immodicas iagitiones, aut etiam ob Polonorum ac Lituanorum in alienis domibus inſolentiam ac petulātiam in peius ruere cœpit, hoſtium viribus magis magiſq; inualeſcentibus. Ericus n. Sueciæ Rex mente alienatus copias ſubinde recentes in Liuoniam mittebat, non cogitās interim de fratre captiuo Regis Poloniæ ſororio liberando, contra quem adeo Vatiniano odio erat inflammatus, vt per nobiliſſimas regni ſui matronas coniugi eius Catharinæ perſuadere fuerit conatus, maritū deſereret. Verū illa recuſante, eam vel minis adigere tētauit, vel reluctantem Moſco tranſmiſſurum eſt interminatus. Contra quem Rex Poloniæ Auguſtus cum Friderico Daniæ Rege per Franciſcum Ruſſecium Caſtellanum Naclenſem, & Nicolaū Grabouecīū, quib. poſt Martinus Cromerus, & Demetrius Solicouius adiunctus fuerat, fœdus icere laborabat. Sed plus ſpei, quam rei conſilia illa habuerūt. Nam Rex Auguſtus licet ſumptus in Liuonia ingentes faceret, defendendo eam à vi hoſtium, negligebatur tamen eius à Liuonibus potentia. *Suecus copias in Liuoniā mittit.* *Contra quē fœdera tentata, ſed irrito.*

A Grodnenſi conuentu in Liuonia habito, Rex ſequenti anno, qui fuit ſupra ſeſquimilleſimum ſexageſimus quintus, comitia Lublini edixit, in quibus de diuortio cum Catharina coniuge ſorore Maximiliani Cæſaris in Senatu deliberatum fuit, cauſatus eius ſterilitatem, ſed magis forte eum repulſa Ducatus Barenſis hæreditaris maternæ ad eam rem impulit. Quod idem iam ante apud Pontificem & Cæſarem ſecreto tentauerat, ſed ſucceſſu irrito. Quam rem cum inſolentem in Polonia Iacobus Vehanſcius Archiepiſcopus Gneſnenſis dixiſſet, mox Nicolaus Volſcius Epiſcopus Vladislauienſis crimen læſæ maieſtatis ei obiecit. Quo ſenex partim perterrefactus, partim rei indignitate motus ad Regis pedes prouolutus, ne vxorem dimitteret, ſupplex eum rogauit. Verum Archiepiſcopi ad Regem oratio paſſim riſu excepta eſt. Stantib. illis comitiis, redit Neapoli Adamus Konarſcius Epiſcopus Poſnanienſis, cum aliquot aureorum millibus, qui Regi Auguſto quotannis ex Hiſpania nomine cenſus pro pecunia à matre Regina BONA Philippo Hiſpaniarum Regi mutuo data numerabantur: de Ducatu interim Barenſi altum ſilentium, & deſperata eius per legatos videbatur petitio. Quæ repulſa adeo Regem commouit, vt cum illam alia ratione vlciſci nequiret, per diuortium Catharinæ eam vindicandam in animum induxerit. Hæc dum ita fiunt, & Rex Floriani Zebridouii Caſtellani Lublinenſis, qui iiſdem diebus obierat, exequias regia præſentia cohoneſtaſſet, nuptiiſque Nicolai Zborouii, cui Tencinia nuptum dabatur, intereſſe dignatus eſſet, milites ſtipendia flagitantes magno cum impetu in arcem irruere conantur, Regem ad ſolutionem vi adacturi. Id cernens Philippus Padnieuius Cracouienſis Epiſcopus, qui cum Rege è feneſtra proſpiciebat, illam militum audaciam tormentis maioribus in eos diſploſis coercendam pronunciauit. Qua re ſummum odium omnium fere Ordinum in ſe concitauit. *An. Ch. 1565.* *Comitia Lublini,* *In quib de diuortio Rex agitat,* *Adami Konarſcii Regis legatus Neapoli reuerſus.* *Militum tumultus ob ſtipendia nō ſoluta.*

Parnouia Suecis Poloniæ erepta.

In Liuonia Parnouia à Suecis ante triennium occupata Germanorum equitum, qui Sueciæ Regi ante militauerant, proditione à Polonis capta eſt. Ex dimiſſis enim à Sueco equitibus quidam in oppido remanentes cum cæteris, qui ad Poloniæ Regem & Curlandiæ Ducem tranſierant, paciſcuntur, vt patefacta porta nocte octaua Paſchæ oppidum ingrediantur. Equites illi, velut valedicturi, ante diſceſſum amicis conuiuium in domo ſenatoris portæ vicini, à quo claues illius cuſtodiebantur, veſperi apparant, in quo tum cæteris, tum hoſpite præcipue ſomno vinoq; immerſo, clauibus portæ potiti, cæteros equites, qui duodecim milliaria pridie confecerant, intromittunt. Qui ſtatim Germanis omnibus, ſi quieti ſint, ſe parſuros proclamant, Suecos obuios trucidant. Arce, quæ à Suecis adhuc per ſeſquimenſem defendebatur, vna cum machinis bellicis omnibus pridie Pentecoſtes potiuntur. Moſcus hoc Germanorum facto cognito, metuens, ne ſimili ſtrategemate Derpatum amitteret, Germanos omnes Derpato in Moſcouiam abduxit. Parnouienſes præſidiarii iam inſolentiores ad Reualiæ mænia menſe Auguſto excurrunt, vbi in querceto vrbi vicino caſtra metati, à Suecis oppreſſi atque profligati ſunt.

Suendii à Cæſare petitio.

Regis Pol. ad Cæſ. rẽ legatus de pace cum Tranſyluano.

Eodẽ anno Lazarus Suendius ſummus copiarum Cæſarearum Præfectus exercitũ in Scepuſium educit: dein à Cæſare contendit, vt ſuo arbitratu bellum gerere ſibi liceret, nec prius ſemper ad Cæſarem referre cogeretur, quod ſæpenumero multæ occaſiones rerum gerendarum cunctatione elaberentur. Hoc rerum ſtatu Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus Oratores ad Cæſarem mittit, qui oſtenderent, plurimas ob cauſas hoc ſibi bellũ maximopere diſplicere: cumq; Tranſyluanus arcta neceſſitudine ſibi ſit coniunctus, velle ſe pro virili anniti, vt ab armis diſcederet, modo ipſe quoq; nil in eum hoſtile moliretur. Et Cæſar quidẽ amice reſpondit: nil tamen de ſtudio belli proſequendi remiſit. Et quia Toccaia arx caſtellũ natura ac arte ſummiſſima, commodiſſimo in Tranſyluaniã aditu ſita, potiſſimũ obiiciebatur: eius oppugnationẽ Suendius præcipite iam hyeme aggreſſus eſt, & quod vnũ maxime obfuturum videbatur, hyemis ſc. rigor, conatus eius apprime promouit. Tibiſcus n. & Bodrogius amnes, quibus arx alluitur, glacie tum congelati ſtabant. Per eos igitur ſine vllo labore traductus miles, ad mœnia vſque oppidi procedit, & per aditus tormentis patefactos irrumpit. Oppido capto, præſidium in arcem interiorem ſe recepit, ſed cum & hæc fortiter oppugnaretur, & Præfectus arcis Franciſcus Nemethius glandis ictu occubuiſſet, deditionem fecit. Inde Suendius Seretſchinum vix tentatum eadem felicitate, itemq; Zatmariam ab hoſtibus metu deſertam, nec non Erdodiã occupat, Batara, Caboro, Vibania, & fano S. Andreæ vltro ſe dedentibus. Tranſyluanus igitur viribus ſuis diffiſus, à Turca auxilium petit, qui, cũ bellum Melitenſe ſummo ſtudio vrgeret, legatos ad Maximilianum Cæſarem miſit, ſpecie quidem, vt de iniuriis Tranſyluano clienti ſuo factis expoſtularent, & aliquam pacificandi rationem inirent: reuera autem, vt Maximilianus in medio rerum proſpere geſtarum curſu ſiſteretur, & Vngarorum animi ſpe pacis torpeſcerent. Nihilominus Temeſuariæ Præfectum ad quædam caſtella capienda mittit, vt Iulam poſtea commodius oppugnare poſſet. Ad Tranſyluanum quoq; indies maior Turcarum numerus confluebat, adeo vt breui iuſtum conficeret exercitum.

Toccaium à Suendio oppugnatur.

Oppidum captum,

cum arce ac reliquis oppidis.

Turca legatus ad Cæſarem.

Zigethani clades à Tur

Per eos dies Zigethani infelici omine abſente Præfecto Nicolao Zerinio ad præ-

ad prædam egreſſi, à Turcis inopinato ſuperuenientibus magna clade ſunt affecti. Suendius interim totus in eo erat, vt Zatmaria à Turcis relicta & incenſa inſtauraretur. Quem eius conatum impedituri Turcæ cum Tranſyluanis propinquum quendam locum capiunt, qui eis ad operis impedimentum ſumme opportunus videbatur. Qua re cognita, Germani ſumma celeritate hoſtes adorti ſunt, ac ſecuros, quod in opere occupatos eos eſſe exiſtimaſſent, ſubito aduentu oppreſſerunt, qui partim cæſi, partim præcipiti fuga in flumen proximum delati, ibi ſubmerſi ſunt. Iam ante Solymannus è rebus contra Melitenſes minus proſpere geſtis ſummum in Chriſtianos conceperat odium, tum vero his etiam etſi exiguis cladibus magis irritatus, omnes vires ad eos Vngaria expellendos conuertere delrberatum habebat. Suendius itaque cui ad tantam vim ſuſtinendam ſatis virium non ſuppeteret, & ipſe ad Cæſarem proficiſcitur, & noua auxilia petit. Dum abeſt, Turcæ, vt priorem ignominiam delerent, Erdodium obſident, paulo ante à Germanis expugnatum, verum præſidio non adeo munitum. Haud procul oppido ſylua erat, è qua breuiſſimus patebat in oppidum tranſitus. In eam Germani trecentos noctu abdunt, & in oppidum clam irrumpere iubent: ſed cum id difficile factu eſſet propter aſſiduas hoſtium ibi ſtationes, tubas & cornua inflant, & quam poſſunt maximum clamorem tollunt. Eo territi hoſtes, ingentemque aduentare exercitum ſuſpicati aufugiunt, ipſiſque liberum ingreſſum relinquunt. Hæc virium acceſſio vt obſeſſorum animos confirmauit, ita Turcas ad accelerandam, omnique vi vrgendam oppugnationem vehementer incendit. Res itaque ſummis vtrinq; conatibus per aliquot dies agebatur: & hoſtes quidem erectis munitionibus plurima damna & incommoda oppidanis inferebant, ſed non leuiora ab ipſis accipiebant, donec amiſſis ducibus gregarii milites ad pericula ſubeunda ſegniores facti, hoſtibus oppidum dediderunt, omnia prius extrema experti. Viennæ interim nihiloſecius de pace actum, quam tanto ſtudio vrgebant Turcæ, vt à pleriſque ſerio agere crederentur. Iaurini tum Præfectus erat Eccius Comes Salmenſis, cui cum Turcis actio erat ſuſpecta. Quare etiam Cæſarem ſæpe monuerat, ne diutius illud ſibi pateretur, ſed armis inſidioſa hoſtium conſilia anteuerteret. Magna tum ac pene explorata ſpes Albæ regalis recuperandæ oſtendebatur. Ciuium enim nonnulli cum Salmenſi datis obſidibus ita pacti fuerant, vt tormenta è propugnaculis ſubducta corrumperent: Salmenſis mane ad portam, dum pecudes paſtum agerentur, aduolaret, & irrumperent interim ciues conſpirationis conſcii, Turcas opprimerent, iiſque cæſis in Cæſaris poteſtatem redirent. Hanc præclaram tanti oppidi capiendi occaſionem irritam fecit Cæſaris facilitas, qui id vnice operam dans, vt de pace conuenire poſſet, Salmenſem quieſcere, & ab omni iniuria abſtinere iuſsit. Turcæ vero detecta conſpiratione quadraginta ciues atrocibus ſuppliciis affecerunt. Non multo poſt certis indiciis cognitum, à Turcis pacem foris ſimulari, domi bellum ſumma cura parari. Itaque Cæſaris iuſſu, ſtatim militum delectu habito, caſtra ad Tibiſcum fl. non longe à Zatmaria promota ſunt, quos Turcæ circumuenire conati, cognita fraude eorum, ipſi in inſidias illecti ſunt, multiſque cæſis reliqui fuga elapſi fuerant. Cæterum Viennæ ne ſic quidem à pacis tractatione fuit ceſſatum, cum tamen tam Turcarum, quam Tranſyluanorum legati vel inuito

cis affecti.

Suendii de Zatmaria inſtauran. conſilium.

Einſdem ad Cæſarem profectio.

Erdodium à Turcis obſidetur.

De pace Viennæ actū.

Albæ regalis occupandæ ſpes oſtenſa, & quo ſtrategemate

Steph. Bathoreus Tranſyl. Principis ad Cæſarē legatus.

Maximil. Cæſaris integritas, qui ab Imperio auxilia petit.

Vngarorum conuentus Poſonii, & Auſtriacorum Viennæ.

Nic. Radiuili mors.

Cæſare ibi hærerent, & tractationem vrgere, ſiue eorum, quæ ſui molirentur, ignari, ſiue, quod magis credibile, tempus protrahere cupientes, non deſiſterent. Inter Tranſyluanos legatus erat Stephanus Bathoreus, is, qui Zatmariam occupauit. Quare Balaſſa, cuius ille vxorem & liberos in vinculis habebat, multis precibus à Cæſare contendit, vt tantiſper retineretur, donec ſibi vxor & liberi reſtituerentur. Et Cæſar quidem ea de re diligenter cum Bathoreo egit, cum vero nil impetraret, ac Bathoreus diutius manere nollet, eum quamprimum dimiſit, Balaſſæ reſpondens, Bathoreum legatum eſſe, qui citra iniuriam retineri inuitus non poſſet, Cum vero Cæſar non ignoraret, viribus Turcarum Tyranno parem ſe non eſſe, ab Imperii Ordinibus Auguſtam Vindelicorum euocatis, auxilia petit, qui ei ſumptum in duodecim equitum, peditum viginti millia per octo menſes, deinde in quatuor equitum millia per biennium & dimidium annum alenda promiſerunt. Eodem tempore Carolus Archidux frater Cęſaris Maximiliani Vngarorum conuentus Poſonii, Auſtriacorum Viennæ habebat, in quibus tanta omnium procerum facilitas fuit, vt plerique omnes, ſi vel Cæſar, vel fratrum eius quiſpiam bello interfuturus eſſet, in eam expeditionem profecturos ſe dicerent. Hoc ipſo anno ſub Maii decurſum in viuis eſſe deſiit Nicolaus Radiuilus Dux, Palatinus Vilnenſis, ac magni Ducatus Lithuaniæ Cancellarius, Regi de paucis charus atque intimus, vir magnus, magniſque opibus & clientelis potens. Hic primus Vilnæ reformatam religionem amplexis profeſſiſque in aula ſua ſacra agere indulſit, ac in interpretes typographoſq; decem circiter florenorum millibus inſumptis primus Biblia ſacra ex Hebraicis Græciſque fontibus vernacula Polonis legenda præbuit. Ei in vtraque dignitate ſucceſſit Nicolaus Radiuilus patruelis.

Ann. Chri. 1566. In Pruſſia Ducali diſſenſiones inteſtinæ, Autore P. Scalichio.

Complices eius.

Ducis Megapol. in Pruſſiam aduentus. Albertus Dux noua tributa imperat.

Sequenti anno Pruſſia Ducalis inteſtinis exarſit diſſenſionibus, ab externorum quorundam Principum conſpiratione cum nouis quibuſdam conſultoribus prauis Alberto Duci adhærentibus facta. Cum enim Princeps Albertus ingraueſcente iam ætate iudicioque decreſcente multa, quæ Pruſſiæ Ordinibus exitioſa videbantur, permitteret, vt qui aliquot iam annis regeretur verſuti hominis Pauli Scalichii conſiliis, quem & præmiis ob id amplis donarat, miræ extitere turbæ. Nam veterator ille, quid euenturum eſſet, mature præſagiens, veteres Conſiliarios indigenas Chriſtophorum Kreyczium aulæ Præfectum, Eliam Canicium, Antonium Borckium, & alios qui molitionibus eius obuiam intrepidè ibant, ad Principem iam, vt prouerbio dicitur, iterum puerum perfidiæ inſimulatos loco mouit, complices ſuos homines nouos, Ioannem Snellium, Ioannem Funccium, qui ex concionatore aulico ambitione præpoſterà ad politica munia obeunda ſe contulit, & Matthiam Horſtium ſcurrilitate ſua in aliquot Principum aulis gratum ſurrogauit. Hos Principi à conſiliis eſſe iuſſit tantiſper, dum ipſe è Gallia, vnde iuniori Duci ſponſam eſſet adducturus, (nam ea vanitate Principis creduli animum impleuerat) rediret, ſed reuerà, vt tempeſtatem imminentem euaderet. Paulo autem antè Ioannes Albertus Megapolitanus Dux Alberti Ducis ſoceri ſui viſendi cauſa in Pruſſiam aduenerat. Interea Albertus Dux nouorum cõſiliariorum impulſu noua tributa contradicentibus Ordinibus imperat, ac Paulo Vobiſero ducentorum Ioachimicorum millium ſtipendio pro-

miſſo

miſſo mille equites in Pruſſiam adducere iubet, ea lege, vt ſi ſtato tempore pecunia ea non repræſentaretur, Vobiſſero à Principis ſubditis per repreſſalia, vt Iureconſulti loquuntur, eam pecuniæ vim extorquere integrum eſſet. Vobiſſerus pro literis illis impetratis tribus Ioachimicorum millibus remuneratus Snellium & Horſtium, per quē Dux Megapolitanus apud ſocerum effecerat, vt teſtamento ante facto, ac Regis Poloniæ autoritate confirmato, reſciſſo nouū conderet: quo de filii tutela ac prouinciæ adminiſtratione, aliiſq; capitib. à priori teſtamēto diuerſis ſanxit, vtroq; teſtamēto Ducis Megapolitani fidei concredito, eodemq; executore ſtatuto. Hæc dum fiunt, Sigiſmundus Auguſtus Poloniæ Rex à Chriſtophoro Kreyczio, Elia & Friderico Caniciis, aliiſq; quibuſdam de his edoctus, ex comitiis Lublinenſibus ampliſſima cum poteſtate Commiſſarios Regiomontum, vbi prouinciales conuenerant, mittit. Erant autem hi Ioannes Sluzeuius Palatinus Breſtenſis, Petrus Zborouius Biecenſis, Ioannes Koſtha Gedanenſis, & Nicolaus Firleius Vislicienſis, Caſtellani. Hi cauſis commotæ camarinæ, quæ antea latebant, inquiſitione diligenti erutis decreti regii capita Prouinciæ Ordinibus ſequentia proponunt: Paulus Scalichius è Pruſſia ac tota Polonia exterris eſto: eidem factæ donationes irritæ ſunto: Princeps proſcriptionem in ſuo Ducatu promulgari, executionique mandari curato: Principis teſtamentum nuper conſcriptum pro cancellato habetor: vtrumque teſtamentum à Duce Megapolitano repoſcitor, Regique traditor: ius ſucceſſionis in Pruſſiæ Ducatu à Principe ſene Marchioni Brandeburgico Electori tributum reuocator: Commiſſarii Regis obligationes omnes, priuilegia, ac debita Principis cognoſcunto, æquitateque perſpecta quæ ſeruari debeant, quæ non, declaranto: Veteres Conſiliarii à Principe depoſiti in priſtinum reſtituuntor, nouis à gubernatione remotis: nulla tributa noua poſthac Princeps citra ſubditorum conſenſum imponito: Prouincialium grauamina proximo conuentu propoſita, de quibus Princeps nil dum reſpondit, nunc tandem tolluntor: Controuerſiæ inter Principem & Eliam Canicium, qui à Principe proſcriptus Commiſſariis regiis, non petita Principis fide publica, ſe adiunxerat, arbitri à Principe conſtituuntor: ſi recuſet Princeps, Commiſſarii iudices eligunto: Rex Nobilitatis & omnium Pruſſiæ Ordinum priuilegia ac tranſactiones ſuo cum Principe initas tuetor ac defendito. Quæ omnia Commiſſariis præſentibus Princeps exequetur: ſin renuat, Commiſſarii communicato cum Prouinciæ Ordinibus conſilio Rempublicam conſtituant, Prouincialium grauamina tollant, pacem ſedatis motibus atque diſſenſionibus reſtituant, autoribus earum coercitis. Princeps ſumptus non neceſſarios minuat, & quæcunque ad Prouinciam ex difficultatibus, quibus conflictatur, liberandam, malaque affinia impoſterum auerruncanda facere videbuntur, decernat. Ea mandata Commiſſarii menſe Septembri atque Octobri executi, primum totius Prouinciæ nomine criminalem accuſationem contra Horſtium, Snellium, Steinbachium, ac Funccium, tanquam rerum nouarum molitores, paciſque tum eccleſiaſticæ, tum politicæ turbatores inſtituerunt. Hi à Principe Commiſſariis traditi, ac quæſtionibus ſubiecti, eorum tres quidem ad mortem damnati ſunt, Steinbachio vitæ gratia facta. Confirmata eſt quoque à Commiſſariis noua inter Principem & Pruſſiæ Ordines tranſactio, cuius capita primaria hæc: vt Epiſcopæ Sambienſis ac Pomeſanienſis

Teſtamentum nouum condit.

A Rege Pol. Commiſſarii Regiomontum miſſi.

Qui regii decreti capita Pruſſiæ Ordinibus proponunt.

Criminalis actio contra Horſtium, Funccium itē inſtituta.

Noua inter Ducem & Ordines tranſactio, eiuſque capita.

inſtaurantur, ante Paſcha adhuc duobus eis Præſulibus idoneis præfectis, qui vna cum octo ex equeſtri ordine delectis Principis conſiliariis, ac totidem ex ciuitatibus iuriſdictionem eccleſiaſticam integram & quotannis viſitandi copiam, ac Synodos particulares inſtituendi conſenſus in religione alendi fouendique gratia haberent. Epiſcoporum delicta ciuilia Princeps cognoſceret, eccleſiaſtica in doctrina vel ritibus ad generalem Synodum reuocarentur. Scholæ atque Eccleſiæ, reſque matrimoniales iuris Epiſcoporum eſſent: intra annum cum eruditis conſilio inito eccleſiaſticam ordinationem conſcriberent: exulantes miniſtros Oſiandrici dogmatis cauſa reuocarent: ciuilis adminiſtratio vigore priuilegiorum à Principe indultorum conformaretur, adſcitis ad illam officiaque publica Nobilibus indigenis, exteris excluſis: Officialium domicilia arci vicina, nonniſi officio durante, incolant, Princeps eos nonniſi ob cauſas legitimas remoueat: iudicium aulicum quinque ex Nobilibus indigenis, ac tribus Iureconſultis exerceant: in Cancellariam & quæſturæ officium Prutenos allegat. Exactiones nouas nullas ſubditis imperet, priuilegiaque ac immunitates illorum ſarta tecta præſtet: abſque Regis Poloniæ Pruſſiæque Ordinum conſenſu cum nemine Principum fœdus pangat. Prouincialib. conuentibus indictis, eadem opera propoſitio in ſingulas præfecturas mittatur, vt matura deliberatione ante habita ablegati de reſponſo dando cogitare queant: immodicæ vſuræ & largitiones enormes Principis reuocẽtur: ſumptus & numerus famulitii aulæ contrahantur: mandatum, quo Scalichii ſecuritati cauetur, ac libelli famoſi ab eo editi aboleantur: de pecunia fiſco præfecti rationem reddant, ex prouincialibus iudicibus deſignatis Princeps vnum ſeligat: ius Culmenſe & Conſtitutiones Prouinciæ typis euulget: nulla caupona noua intra vnum ab vrbe milliare citra ſingulare indultum aperiatur: Priuilegia & iura antiqua Prouinciæ incolarum Princeps adſerat, & tueatur, ſecus ſi faxit, Ordinibus Prouinciæ liceat citra rebellionis crimen Poloniæ Regis patrocinium implorare, ac pactorum inter regem ac Principem initorum vi protectionem ab eo poſtulare. Hæc priuilegii noui ſiue interpolati præcipua fuerunt capita. Haud multo poſt Epiſcopatus Sambienſis ac Pomeſanienſis reſtituti, atque prouentibus aucti ſunt. Ac Pomeſanienſi quidem Georgius Venetus Nobilis indigena Colbergi ex Pomerania, vbi exulabat, Sambienſi vero Ioachimus Morlinus Brunſuico reuocati, præfecti ſunt.

Epiſcopa Sambien. & Pomeſanien. reſtituta.

In Tranſyluania interim non deerat ſibi rebuſque ſuis Ioannes Sigiſmundus Tranſyluaniæ Princeps, Regis Sigiſmundi Auguſti ſororis filius, qui vbi contra vim ſe inſtruxiſſet, Vngariæ Proceres ac Nobiles ad defectionem ſollicitabat miſſis literis, quibus mandato Turcici Tyranni ad fidem obſequiumque ſibi præſtandum hortabatur, vt fractis patrię rebus ſuccurrere, & imminentes Tyranni copias obſequio ac fide à ſe auertere velint. His Suendius contrarium ſcriptum edit: Cęſarem quidem hactenus nil niſi pacem apud Turcam ac Tranſyluanum quęſiuiſſe, ſed ea ne fieret, huius potiſſimum ambitione factum, qui inducias varie violarit: quas contra ipſe adeo ſancte obſeruarit, vt multarum rerum gerendarum occaſiones neglexerit. Cæterum etiamſi nullus paci locus relinqueretur, eis tamen haudquaquam verendum, ne à Cæſare negligantur, qui Dei in primis auxilio, tum Germanorum etiam, atque adeo omnium exterorum Principum opibus adiutus, ſatis vi-

Tranſyluanus Vngaros ad defectionem ſollicitat.

Suendius contrarium ſuadet.

ſatis virium ad hoſtiles conatus infringendos ſit habiturus. Itaque bono eſſent animo, nilq; de priſtina fidelitate ac ſtudio erga Principem ſuum ac Patriam remitterent. Poſtremo Cæſaris nomine vniuerſis mandabat, vt poſthac cum Tranſyluano nil omnino commercii haberent, nec ad eius conuẽtus quenquam ablegarent, niſi pro contumacibus haberi, grauiſſimaq; ſupplicia experiri velint. His vltro citroq; iactatis, cruentum cœptum eſt geri bellum. Turcæ Ainaſcum oppidulum abſente Præfecto ſcalis applicatis occuparunt, omnibus ciuibus ac præſidiariis interemtis. Zigetum etiam eadem arte tentarunt, ſed à Nicolao Zerinio ita excepti ſunt, vt ſecum in fugam eos, qui in proximis pagis & Quinqueeccleſiis morabantur, rapuerint. Sub exitum Maii Cæſar omnibus cum copiis Vienna Iaurinum contendit, cum Turcis marte aperto decertaturus. Verum alia tum Turca conſilia agitabat, qui Belgrado cum ſeptuaginta millibus eodem pene tempore mouit. Ibi Tranſyluanus ad eum venit cum donis magni precii, actiſque humiliter pro præſtita ſibi ope gratiis in Tranſyluaniam rediit. Interea eius oppidum non ignobile Huſtum Suendius tum oppugnabat, qui audito Turcæ aduentu obſidionem magis magiſque vrgebat, ſed fruſtra. E diuerſo Baſſa ſeu Præfectus Palottam obſederat, iamque diſiectis muris in extremas neceſſitates præſidium coniecerat. Nec tamen Georgius Thurius arci præfectus vlla vi aut periculo, quanquam grauiter vulneratus, adduci potuit, vt deditionem faceret. Interim duodecim peditum ſigna Iaurinum, è quibus nongenti cum octoginta curribus lignatum emiſſi, à Turcis ſpeculatoribus forte ſunt conſpecti, qui mox magna cum trepidatione ingentis exercitus obſeſſis ſubſidio aduentantis nuncios ad ſuos attulerunt. Hac illi territi, obſidionem ſoluunt tanta cum feſtinatione, vt multa è caſtrenſi ſupellectili impedimentis obſeſſis reliquerint diripiẽda. Hæc dum fiunt, Eccius Comes Salmenſis Veſprimum oppidum ſucceſſu felici obſedit, & quod non ſatis munitum eſſet, nullo negocio cepit. Vnde Georgio Thurio cum præſidio relicto, propere cum ſuis Iaurinum reuerſus. Tatam ibidem Salmenſis, prioris oppugnationis ſucceſſu alacrior factus, aggreſſus ſuam in poteſtatem redegit, præſidiariis omnibus cæſis, exceptis quinquaginta, qui in turrim ſe abdiderunt, inter quos cum nonnulli eſſent magnæ dignitatis, in primis Præfectus Veſprimienſis, à Salmenſi ad Cæſarem ſunt tranſmiſſi. Vlterius deinde progreſſus Geſtero caſtello Turcarum fuga deſerto abſque ſuorum ſanguine potitus eſt. Copiis coactis Cæſar ſummum belli ducem conſtituit Ferdinandum fratrem, eique legatum adiungit Comitem Suartzburgium: tormentorum autem, quæ duodecim ſupra centum erant, curam Paulo Iadarenſi demandauit: claſſem vero, in qua duodecim erant triremes, & triginta naues onerariæ, Rhodiorum equiti vni regendam commiſit. Hoc cum exercitu Cæſar Altemburgum, inde Iaurinum perrexit, vbi cum de belli adminiſtrandi rationibus conſultaretur, Strigonium quidam obſidendum cenſebant: ſed id conſilium cum temerarium videretur (ſiquidem vitari non poterat, quin totis copiis cum hoſte decertandum, & in vnius prælii aleam ſumma rerum conjicienda eſſet,) obſidio in aliud tempus reiecta.

Ainaſcum à Turcis occupatum, Zigetum etiam. Cæſar Vienna Iaurinũ contendit. Contra Turca Belgradum mouit. Huſtum à Suendio oppugnatum. A Turcis Palotta, cuius obſidio ſoluta. Veſprimum à Comite Salmenſi captum, Tata item, & Geſterum. Ferdinandus frater Cæſar. dux exercitus conſtit. De bello adminiſtrando conſilium.

Intereà Turcarum Tyrannus [illegible] ingentibus cum copiis ad Zigetum caſtra poſuit, cui præerat Nicolaus Zerinius Comes, qui vbi innu-

Zigetum à Turcis obſeſſum.

Zigetum à Turcis obſeſſum.
Nic. Zerinii virtus.
Turca Zerinium ad defectionem pellicit.
Zigetum opp. à Turcis tentatum.
Zerinius ad extrema paratus.

innumeras Turcarum copias oppido vidit circumfuſas, vocatis in arcis interioris aream ciuibus ac militibus, coram iis ſolenne iuſiurandum concipit, quo cum iis victurum moriturumque, ac fidem Deo, & ſupremo Magiſtratui datam ſeruaturum promittit, & idem militiæ ſacramentum ab ipſis exigit. Haud mora nouum oppidum, quod contra Turcas defendi amplius non poſſet, incendi iuſſit. Inde veteris oppidi mœnia tribus locis ſimul maioribus tormentis graſſata fuerunt. Cum vero oppugnatione plurimos ſuorum perimi videret Tyrannus, ſtatuit Zerinium ſpe ampliſſimorum præmiorum ad deditionem inducere. Sagittæ igitur literas alligatas in arcem inieċit, quibus totius Illyrici Præfecturam ac Croatię poſſeſſionem Zerinio offerebat, ſi deditionem faceret. Hac vbi via Tyranno non ſucceſſit, quod ſperabat, aliam eſt aggreſſus. Habebat in caſtris ſuis captum Zerinii filii tibicinem, cuius tubam Tyrannus, è qua pendebant depicta inſignia Zerinii filii, & literas in arcem mittit, captumque filium ipſius tubę illius indicio perſuadere conatur, & iam tandem tam ſui quam filii rationem habere iubet. Verum ne ſic quidem Zerinius infringi potuit, ſed ſalutem & ſuam & filii patriæ ſaluti poſtpoſuit. Poſtea oratione grauiſſima præſidiarium militem ad virtutem & fidem ſeruandam animauit, vtque vel ſuo filiique caſu exſtimulati hoſtium immanitatem vlturi irent, exemplo maiorum non vno propoſito hortatus eſt. Tentata eſt poſt omnibus viribus à Turca oppidi oppugnatio, cuius muros Ianiczari ſubeunt, præliumque atrox cum obſeſſis miſcent, qui tandem viribus & ſpiritu deficientibus cedere, inque arcem ſe recipere compulſi ſunt. Iam altero etiam oppido potiti Turcæ, ſola arx oppugnanda reſtabat, quam tamen ſemel atque iterum infeliciter tentarunt. Ea etiam bipartita erat, ita tamen, vt pars interior iiſdem munitionibus fuerit incluſa. Cum igitur exterius propugnaculum præcipuum igne ſuppoſito Turcæ incendiſſent, & flamma vento acta late graſſaretur, Turcæ etiam vndique irruerent: Zerinius cum iis, qui ſupererant, in partem interiorem ſeſe incluſit, omnia ibi vltima experturus. Poſtremo obſeſſi, flamma totam arcem corripiente, per medios hoſtes erumpere, pulchroque certamine honeſtiſſimam mortem ſubire. Vnica pars, qua arx oppido ponte ſatis longo iungitur, ab igne erat immunis, quam tamen infinita Turcarum multitudo inſederat. Quocirca ignis violentia, ſuorumque paucitate coactus Zerinius in hoſtes confertiſſimos cum ſuis erupit, vt generoſe pugnando caderet potius, quam flammis abſumeretur. Quare militum in portam, qua pons in oppidum ducit, aduocata concione iterum eos ad fortiter intrepideque pugnandum pro patriæ ſalute adhortabatur. Interea autem inualeſcente incendio cubicularium veſtem holoſericam violacei coloris, aliaque id genus, quibus in feſtiuitatibus vti ſolent, adferre, ducentos ſimul aureos promere iuſſit, eius, qui ſe interfecto potitus eſſet, ſepulturæ præmium. Tum claues arcis ab eodem allatas in ſinum condit: & has, inquit, à Cæſare mihi creditas nemo viuo eripiet. Arma cum adferrentur, quibus corpus muniret, recuſauit, nil illis ſibi opus eſſe dicens, nil aliud petenti, quam pulcram per vulnera mortem: è gladiorum vero numero, cum omnium aciė exploraſſet, acutiſſimum ſibi deligit, hæc arma ſufficere ei inquiens, qui expeditius pugnare, quam diutius cum morte certa luctari mallet. Sic gladium dextra tenens, è conclaui ſuo proripuit, atq; poſt è parmam ſcu

ſeu clypeum rotundum geſtari mandat: cumque in arcam arcis interiorem veniſſet, omnes ibi milites in procinctu præſtolantes offendit, qui armati ſtrictis gladiis ducem ſuum operiebantur, cum eo ad certiſſimam mortem profecturi. Vexillo inaurato Laurentio Iuranitio tradito, qui ſibi id præferret, Ieſuque nomine ter inclamato, portas reſerari iubet, ac machinas in hoſtes exonerari, cuius fumo conſpectum hoſti adimente defenſus ſtricto gladio exigua cum parma ante ſuos exit, per confertiſſimos hoſtium ordines ferro obuia quæque ſternẽs, in ponte terribile ſpectaculum ſui edit. Ibi enim circũfuſus ab hoſtibus, ac telorum multitudine obrutus, tandem gemino globo traiectus concidit. Mortuo caput amputatum, triumphi ſpecie per caſtra circumlatum, poſt holoſerico inuolutum ad Cæſarem miſſum eſt, ad cuius patrem Ferdinandum ante trigiuta annos idem Zerinius attulerat ſerico inuolutum caput Catianeri à ſe obtruncati. Cæterum Zigethi expugnationem Solymannus non vidit, triduo ante Quinqueccleſiis extinctus. *Eiuſd conflictus acin teritus.*

Dum Zigethum obſideretur, Solymannus Berthauo Baſſæ Iulæ oppugnandæ negotium dedit cum Tranſyluanorum, Moldauorum, & Tartarorum auxiliis. Eius loci præfectum agebat tum Ladiſlaus Kereczinius, qui in pari neceſſitate minime pari cum Zerinio vſus eſt fortitudine. Initio Berthauus lente omnia agit: conſilia obſeſſorũ explorat, vt amne per multos riuulos ſparſo & auerſo in ſicco oppidum deſtituatur, machinis accurat. Id vbi ſucceſſit, amnem traiicit, & ad vallum vſque & foſſas militem adducit, & tormentis propugnacula ita infeſtat, vt iam tum animi militum labaſcere inciperent. Quinto obſidionis die, cum ſeſe obſeſſi impares & perpetuis laboribus defatigati quererentur, oppidum incendunt, & in ſpacioſam admodum ſatiſque munitam arcem à meridionali plaga oppido oppoſitam ſe recipiunt, indeque magna vi agere, Turciſque inſultare occipiunt. Quos tamen ſpes deditionis facta animabat, certos, non diuturnam fore pertinaciam, ſi conſilia, quæ tum cum Præfecto agitabantur, euentum ſortirentur. Is clanculum ſubornat, qui periculi magnitudinem exaggerantes, falſis rumoribus de Zigetho occupato militum animos frangerent, criminarenturque, nunquam vllis obſeſſis hactenus à Germnis latam opem: Suendio cum Tranſyluano & Tartaris dimicationem futuram: Cæſarem ad Iaurinum caſtris motis magno in periculo fore: Turcas bonis conditionibus vltro pacem offerre: aquæ iam ſubductam commoditatem. Hæc clam ita iactata: palam vero, vt omnis perfidiæ ſuſpicio cordatioribus eximeretur, leges ad ſpeciem voce præconis promulgantur, ne ſcilicet clandeſtina cum hoſtibus colloquia haberentur: ne literæ per ſagittas aut alia quauis arte in arcem immiſſę aperirentur, vel recitarentur: ne denique quiſquam vllam deditionis iniiceret mentionem, capitis pœna, qui contra auſi, conſtituta. Nec tamen Kereczinius cum complicibus animum ita tegere potuerunt, quin multa indicia ſuæ quotidie darent inconſtantiæ, palam ægre ferentibus nonnullis Præfectis, qui fraudem iampridem ſubolfecerant, cæteroſque ad immotam animi fortitudinem confirmabant. Quapropter quamuis Iula firmo equitum & peditum veteranorum præſidio munita, omnibuſque ad obſidionem tolerandam neceſſariis abunde eſſet inſtructa, ne milites ſibi quicquam metuendum putarent, quod penetrali integra arce ab omni vi tutos adhuc ſe ſcirent, falſis tamen quorundam ra-

Iula eod. tẽpore à Turcis oppugnata.

Eius præfectus.

Ladiſl Kereczinius.

ſed mala fide.

Qua ditecta.

tionibus induci ſe paſſi ſunt, vt in minorem arcem quadragularem coctis lateribus ad ornatum magis, quam vim conſtructam confugerent, in eius loci defenſione ſpem ſalutis omnem ponerent. Quæ res ſuſpicionem paulo ſagacioribus auxit; nec minus digreſſus frequentes, & clandeſtini commeatus diſplicebant, itemque aliquot dierum admiſſa à vi ceſſatio. Per eos dies ſchedulam in caſtra hoſtium emiſſam deprehenſam, in qua de deditione perſcriptum erat. Id cum lege lata capitale eſſet, concurrunt præſidiarii, eius autorem inquirendum, nec vlli parcendum clamant. Adeſt mox Præfectus, factum illud de ſchedula excuſans, habere ſe in hoſtium caſtris exploratorem ſuum, quem ad colloquium neceſſarium, & quod ad ipſorum quoque ſalutem pertineret, acciuerit, non vero vllo dolo id à ſe factum. Vt vero omnib. ſe purgaret, per præconem decretum illud iterari curat: quicunq; deditionis vel temere mentionem feciſſet, virgis cæſum cæteris ad terrorem ſuſpenſum iri. His aliiſq; cõmentis cluſo militum vulgo, cautiores nihilominus inter ſe muſſitabant, omniaq; tam intus, quam foris ſuſpecta habebãt, tum vt cæteros à nefariis eiuſmodi cõſiliis auerterent, capita vitamq; ſuam pro patria & Rege publice cunctis audientibus deuouebant. Paulo poſt diſſeminantur voculæ, venire Chriſtophorum Bathoreum, Berthauum Baſſam omnia benigne polliceri, integram ſaluamq; Iulam conſeruandam, dimittendumq; præſidium conditionibus, quib. velint, ſatis ſanguinis iam fuſum, ac honori, & famæ luculente ſatisfactum: Temeſuari etiam Præfectum ceu ſequeſtrum ſe interponere, & datis obſidib. cum cæteris liberaliter agere paratum. His promiſſis cum plerorumq; animi deliniti eſſent, tandem in deditionem, paucis fruſtra reclamantibus, cõſenſum. Eius mox leges à Turca præſcribuntur, mittuntur Kereczinio, aliiſq; purpuræ & dona, obſides dantur, quo ad per Bathoreum omnia eſſent definita. Ita arce dedita, præſidiũ ſecundo die Septembris, quinto vero ante Zigethi expugnationem excedere iubentur. Sed fides eis non ſeruata. Vix enim quarto lapide ab oppido progreſſos Turcæ ex inſidiis prorumpentes inuadunt, & trucidant, præter paucos, quibus propinquus locus arundinibus frequens tutas latebras præbuit. Kereczinius deinde Conſtantinopolim abductus, finem vitæ miſerrimum & proditione ſua dignum habuit. Cum enim multi apud Selymum Turcarum Tyrannum conquererentur, ſe grauiſſimis perſæpe iniuriis & contumeliis eius iuſſu affectos, & quod hos naſis, illos auribus, quoſdam vero labiis oris, alios vero aliis membris inhumaniter mutilaſſet: vehementer Tyrannus commotus, militum libidini miſerum hominẽ permittit, qui cum ſtatim dolio clauis acutis perforato includunt, quo è montis faſtigio per decliuia præcipitato, miſerabiles inter cruciatus miſerum in modum tandem expirauit, exemplo omnibus propoſito, ne Turcicis promiſſis fidem adhiberent.

Iula tãdem dedita.

Dedititiis fides non ſeruata.

Perfidiæ punitæ inſigne exemplum in Kereczinio.

Dum ita Turcæ Zigetho & Iula oppugnandis occupantur, tertius Cæſarianorum exercitus ad caſtra Cæſaris prope Iaurinum infeſtanda, Cæſarianoſque crebris velitationibus ad prælium laceſſendum miſſus fuit. Ex eorum numero cum quidam forte caſtris propiores facti, excubias aliquãto negligentius, quam in tanta hoſtis vicinitate par erat, ſeruari deprehendiſſent, ſuis nunciant, commode contra hoſtem rem geri poſſe. De communi igitur conſilio delecti ex vniuerſis copiis, qui fortunam tentarent, eiſque Mahometes Baſſa Albanus præeſſe iuſſus. Ita ergo in Chriſtianos illati, pleroſque in fugam egerunt, & aliquot, qui pabulatum exirant,

Turcarum excurſiones ibi factæ.

intercepérunt. Orto in caſtris tumultu, Vngari, Burgundi, ac reliqui continuo in equos inſiliunt, eademque, qua venerant, Turcas celeritate repellunt, vtrinque paucis deſideratis.

Tartari cũ Turcis Vngariam Trãſyluaniãq; vaſtantes.

Sequentibus menſibus duobus Tartari cum Turcarum validiſſimo exercitu adiuncti, non ſolum per Vngariam, ſed etiam Tranſyluaniam inaudita crudelitate, nullo ſexus & ætatis diſcrimine habito, graſſabantur. Nam etſi Turca Vngaria exceſſerat, Tranſyluanus tamen, ne nihil ageret, fretus Berthaui auxiliaribus copiis bellum proſequebatur, & Toccaium ſuperiori anno à Suendio occupatum, recuperare ſtatuit, iamque Toccaium maximas in anguſtias redegerat, cum trepidus nuncius ad eum venit, ditionem ſuam à decem Tartarorum millibus, quos Selymus defendendi eum cauſa cum Turcis ac Valachis reliquerat, igne ferroq; deuaſtari. Vnde ipſe obſidione relicta primũ per legatos monet, vt illinc diſcederent, & ab iniuria ac maleficio abſtinerent. Quod cum facere recuſarent, ipſe cum ſuis palantes & incautos adortus ad ſex millia trucidat.

à Tranſyluano trucidati.

Tartari itaq; Turcis adiũctis cladẽ hãc vlturi, ipſũ Varadinũ vſq; cõpellunt, & incluſum ibidem obſediſſent, ſi à machinis belli is inſtructi fuiſſẽt. Verũ Tranſyluanus noctis beneficio elapſus, quanta poteſt celeritate, copias contrahit, & iterũ eos aggreſſus, multa millia ex illis partim cęcidit, partim cepit, magnũq; captiuorũ numerũ, quos Turcę in ſeruitutẽ abducebãt, recepit.

Iterata clades eorum.

Poſt hãc ſtragem reliqui cum Turcis ac Valachis Ruſſiã Podoliãq; omni ſęuitię genere deuaſtãtes, cũ Nicolaũ Sieniauiũ Ruſſię Palatinũ in arce Miedribozẽſi obſidere molirẽtur, ab ipſo validis copiis erũpẽte, ad vnũ oẽs. 12. tormẽtis bellicis amiſſis, internecione deleti fuere.

An. Ch. 1567.

Zaduarum à Suendio captum.

Ineunte inde anno proximo Suendius arcem Zaduarum nulla re neceſſaria præterquam milite deſtitutum occupauit. Ea ante parebat Georgio Bebeckio, qui belli inter Cæſarem & Trãſyluanum fax fuerat. Is obſeſſum ſe videns, clã inde aufugerat, præſidiarii paucitate diffiſi, vitã & ſupellectilẽ pacti ſeſe & arcem Suendio dediderunt. Vxor profugi illic deprehenſa, cum mundo muliebri dimiſſa eſt. Poſt hæc pari felicitate Muncatiũ oppidũ ſubegit, auxiliis & cõmeatib. omnib. quos Tranſyluanus ad obſeſſos miſerat, interceptis. E diuerſo Turcæ Dedeſium oppidũ Gabrielis Perenii ditioni ſubiectum in ſuam poteſtatẽ redegerũt, præſidio noctu per occultos tramites elapſo: indeq; ad Agriam vſq; populabundi excurrerunt.

Dedeſium à Turcis in poteſtatem redactum.

Suendio itidem Huſtam iterum irrito euentu oppugnante Tranſyluanus Couaram imperio ſuo, itemque aliud huic vicinum oppidum adiecit.

Couara à Tranſyluano occupata.

Ad Zatmariam etiam Germani & Tranſyluani, orta ob decimarum ius altercatione, manus cõſeruere, qua in pugna Germani ſuperiores fuerunt. Non procul ab Iula quoq; ingens Turcarũ numerus indies cõfluebat, quæ ſane res haud exiguã futuri belli ſuſpicionẽ multis præbebat, idq; tãto magis, ꝙ legatus Cæſareus pacis tractãdę cauſa Conſtantinopolim miſſus certo renunciaret, Selymũ nouas ibi copias parare, quas breui in Vngariã eſſet miſſurus. Is tamẽ poſtea certior factus, Cæſarẽ breui oratores ampliſſimis cũ mãdatis de pace miſſurũ, eorũ aduẽtũ exſpectare propoſuit. Legati fuere Anton. Verãtius Agriẽſis Epiſcopus, qui ante per quinquẽniũ apud Turcarũ Tyrannũ oratoris munere functus erat, & Chriſtophorus Tiffenbachius. Hi ſplendido cum comitatu Vienna profecti, ſub exitum Iunii iter Conſtantinop. ſunt ingreſſi, munera ſecũ precioſa deferẽtes. Vbi Comarũ ventũ, præſto eis fuit à Turcarũ Imperatore miſſus Conſtantinopolitanus quidam, qui dux eſſet itineris, illiſq; ſaluũ

Legatio Cæſaris ad Turcam de pace.

præſtaret comm atum. Ad ipſos quoque limites non'nulli ex præcipuis ob-
uiam eis progreſſi, comiter ſuſceptos Budam vſque deduxerunt. Eius loci
Præfectum cum compellaſſent, muneribuſque affeciſſent, Conſtantinopo-
lim contenderunt, eoque vndecimo calendas Septembris peruenerunt.
Paulo poſt ſalutatis purpuratis, à quibus multa humanitate ſunt excepti, &
communi menſę in regia domo abhibiti. Tandem ad Selymum introdu-
cti ſunt, medii inter binos purpuratos, qui muneribus exhibitis mandata
paucis coram expoſuere. Poſtridie purpuratos adierunt, ad quos Selymus
omnem eius rei tractationem reiecerat, cum iis de rebus omnibus ſunt
collocuti, Selymus interim Adrianopolim profectus, eo legatos ſubſequi
iuſſit, atque ibi cum iiſdem de pace eiuſque conditionibus tranſactum. Ea
inita, denuo Selymum conuenerunt, manuſque, vti antea, exoſculati ab-
eundi facultate impetrata perhumaniter ſunt dimiſſi. Eis comitem ſe Ibra-
imus Selymi ad Maximilianum Cæſarem orator futurus adiunxerat, cum
quo Viennam pridie calendas Iunii anni ſequentis peruenerunt. Erant au-
tem induciæ ad octennium pactæ his conditionibus: vt quiſque acquiſita
retineret: pace etiam Tranſyluanus comprehenderetur: agricolæ limita-
nei, qui cenſum hactenus Turcis & Cæſarianis numerare conſueuerant, ſo-
lis Turcis in poſterum ſoluerent, eiſque operas deberent. Cauſa, quæ Ty-
rannum ad pacem magno Vngariæ, imo totius Chriſtianę Reipublicæ bo-
no ineundam cum Cæſare impulit, præcipua fuit: quod omnis fere Arabia
& populi finitimi deficere ab eo cœperant. Ad quos motus comprimen-
dos magnam claſſem paulo ante omnibus rebus inſtructiſſimam in Syriam
miſerat; omniumque earum regionum Præfectis ſeuere iniunxerat, vt exor-
tos tumultus quacunque ratione cohiberent; omniaque in priſtinum ſta-
tum reducerent.

Legatorum Cæſar. cum Turcico reditus.
Induciæ Cæſari cũ Turca pacta.

An. Ch. 1568.
Comitia Petricouiæ.
Executio legum ad finẽ perducta.
Quarta redituum regiorũ pars fiſco illata & Annatæ.

Petricouiæ poſt inſequenti anno comitia celebrata ſunt magna cum
Ordinum omnium frequentia, vbi executio legum, & maxime earum, quæ
de occupatione bonorum regalium ſancitæ ſunt, ad finem perducta eſt.
Miſſi itaque ſunt reuiſores, & poſtea luſtratores per vniuerſas regni prouin-
cias, qui iureiurando obſtricti cogebantur omnia fideliter oculis perluſtra-
re, perluſtrataq; Regi deferre: delata autem Rex autoritate ſuam omnium-
que Ordinum executioni mandauit. Ibidem etiam quarta redituum o-
mnium regiorum pars fiſco Reipublicæ eſt illata, & Epiſcopales quas vo-
cant, annatæ, ſiue reditus Epiſcoparum vacantium eidem deſtinatæ, vt in-
de exercitus ad defendendas prouincias Ruſſiæ, aut aliam qnamuis ob cau-
ſam, neceſſitate flagitante aleretur.

Rex ad Radoſcouiciã exercitum ducit, ſed ſine effectu.

Vla & Suſa Moſci muniones à Sãguſcone occupata.

Ab his comitiis Rex in Lituaniam tandem reuerſus, ex Polonis & Lit-
uanis quibuſque florentiſſimis ſtipendio conductis, exercitum ad Rado-
ſcouiciam duxit ipſe in expeditionem. Toti autem exercitui à Rege tum
præfectus erat Stanislaus Zamoiſcius, poſtea Caſtellanus Chelmenſis, vir
à rei militaris ſcientia commendatus. Cæterum ea expeditio in autumnum
longius protracta, cum ibi non tam fortibus facinoribus, quam commeſſa-
tionibus perpetuis vacaretur, ſic in irritum abiit, vt adeo Moſcus quibuſ-
dam ſuorum capitibus abſciſſis, & in caſtra regia miſſis Regi inſultaret. Eiuſ-
dem menſe Septembri Romanus Sangusko Lituanicarum capiarum Pre-
fectus Vlam & Suſam arces Moſci munitas infeſtauit; ac tãdem occupauit,
ſæpiuſque eorum copias ingentes parua manu fudit. Eo ipſo anno viceſima

Martii

Martii moritur Albertus Marchio Brandeburgicus, primus in Pruſſia Dux, cum annos quinquaginta ſex Pruſſiæ Ducatum rexiſſet, in arce Tapiau, natus anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo menſe Maio. Quem paucis horis poſt coniunx ipſius Anna Maria filia Ducis Brunſuicenſis Erici ſubſecuta eſt, relicto vnico filio Alberto Friderico quindecim annorum adoleſcente, qui in gubernatione patri ſucceſſit. Miſſi ad funus cohoneſtandum à Rege Ioannes Koſtka Caſtellanus Gedanenſis, & Ioannes Demetrius Solicouius Regis Secretarius, qui ſequenti die teſtamentum Ducis defuncti regio nomine reſignarunt, Ducique iuniori ac Conſiliariis eius tradidere, quod poſtea Regis aſſenſu roboratum.

Albertus Brandeb. Pruſſia Dux primus moritur, quem coniunx horis aliquot poſt ſubſequitur

Subſecuto vero anno Lublini comitia habita, in quibus vnio ſeu coniunctio Lituaniæ cum Polonia felicius, quam vnquam antea, diu multumque tentata finem optatum adepta eſt. Reclamabant quidem huic rei nonnulli ex proceribus Lituaniæ, vtque præſentia ſua id non confirmarent, insalutato Rege diſceſſerunt. Verum abſentia illorum non obſtante, Rex in conſcientiæ foro non prius ſe liberum fore dixit, niſi ea, quæ maiores ſui ſolennitus promiſerant, iureiurandoque confirmauerant, reipſa præſtaret. Itaque Rex antiquæ poſtulationi & pactioni ſatisfaciens, quaſdam Lituanorum prouincias ad Poloniam ſpectantes, à Caſimiro auo aliiſque Principibus auerſas, Poloniæ adiunxit, vniuit, vel, vt loquuntur, incorporauit. In his comitiis Albertus Fridericus Pruſſiæ Dux adoleſcens feudum & inſignia Ducatus Pruſſiæ à Rege Auguſto ſolenni ceremonia accepit, petentibus ſimul coniunctam Ducatus Pruſſiæ collationem ſeu inueſtituram per legatos Marchione Georgio Friderico Anſpacenſi, Alberti Friderici patruele, & Ioachino ſecundo Electore Brandeburgico ſobrino. Quod feudum Rex Auguſtus cum Alberto Friderico, tum quoque Georgio Friderico patrueli ipſius gratioſe conceſſit. Electorem quoqe Brandeburgicum, cui ſuperioribus annis beneficio nouo ius feudi ſimultaneum in Ducatu Pruſſiæ ex ſingulari gratia fuerat indultum, Rex quidem etiam per oratores eius præſentes admiſit, ea tamen conditione, ne quid per homagiũ à ſubditis Ducatus Pruſſiæ præpoſtere acceptum, cuius reſciſſionem à Cõmiſſariis regiis ſuperiori tempore factam Rex confirmat, ratamque habet, ſuæ maieſtatis iuribus derogetur: de quo Rex & regni Ordines etiam proteſtantur. Tradidit deinde Ioannes Firleius Palatinus Cracouienſis, & ſupremus regni Mareſchallus Duci Pruſſiæ vſitato more vexillum, cuius anteriorem extremitatem Marchionis Anſpacenſis, poſteriorem Electoris Brandeburgici oratores attigerunt. Iureiurando præſtito, Rex manu ſua torquem aureum collo in clientelam recepti Principis appendit, eumque ad ſiniſtram conſidere iuſſit, donec equitibus aliquot leuiter percuſſis rurſus in genua Dux cum cæteris oratotibus accidit, gratiisque ſolenniter actis, & Rege, & ſenatoribus aſſidentibus reuerenter ſalutatis, prælato vexillo in hoſpitium rediit. De religione Auguſtanæ confeſſionis, & appellatione ex Ducatu Pruſſiæ ad tribunal regium, de qua multos ante annos inter Regem & Ducem diſceptatum fuerat, & qua petulantiam ac contumaciam ſubditorum aduerſus ſe non confirmandam Dux Pruſſiæ iudicabat: peculiari diplomate Duci Rex cauit, quibus & Ducem ipſum, & omnes illius ſubditos ſe in doctrina religionis Auguſtanæ confeſſionis clementer conſeruaturum, pro ſe ac ſucceſſoribus ſuis pollicetur. Deinde de appellatione ad tribunal regium

Au. Ch. 1569. Comitia Lublini, in quibus vnio perfecta.

Albertus Pruſſ. Dux filius feudũ à Rege accipit, cũ agnatis.

Cui Rex de priuilegiis cauet.

gium ſancit, ne ſuperſtite hoc Principe quiſquã Nobiliũ ad Regẽ prouocet, niſi iniuſta ac notoria vi . lẽtia ab ipſo Principe enormiter læſus, & niſi iuſtitiæ adminiſtratio ipſi denegata fuerit: vel in priuatis litibus pro reuiſione actorum ſupplicans, aut ad iudicium Parium curiæ prouocans, etiam plebeius, non admittatur. Quibus ex animi ſententia confectis, nouus Pruſſiæ Dux in Pruſſiam rediit. Ad hæc comitia citatus fuit à Rege Nobilis quidam Mi-

Mikolaieuius decapitatur ob cædem Lutomirſcii.

kolaieuius ob cędem Ioannis Lutomirſcii Caſtellani Siradienſis, & Theſaurarii regni ſupremi, qui exiſtimationem nominis atq; familiæ ſuæ vitæ anteferens, Lublini ſe ſtitit ad cauſam dicendam, ibiq; integra fama boniſq; ſaluis ob hoc facinus ex Regis decreto capitali ſupplicio culpã expiauit. Aduenerat etiam huc à Selymo Turcarum Imperatore Straſſas gente Polonus, à

Legatus Turcicus ad Regem.

Turcis poſt Imbraimus cognominatus, vt non tam oratorem, quam exploratorem in patria agens, Turcis per deſerta & campeſtria loca Podoliæ Meſcouiam contendentibus, à Rege & Senatu facultatem impetraret. Tranſitu eis à Rege denegato, profectus eſt exercitus Turcicus Kazanum & Aſtracanum verſus per longas & deſertas itinerum ambages, Andrea Tatanouio

Ordo regni Senatus conſtitutus.

Regis aulico vbiq; præſente. Periere ex illis ob victus & aquæ inopiam, & locorum incommoditatem ad triginta hominum millia cum equis, quorum pars fame morbiſq; confecta reb. penitus infectis reuerſa eſt. In his comitiis ordo Senatus regni cõſtitutus eſt, nõnihil ab antiquo mutatus, poſteaquã Lituani cum Polonis ſe coniunxere, & in vnum Reipub. corpus coaluere. Qui tamen ordo non tã accurate in conſeſſu, quã in dicendis ſententiis, ac ferendis ſuffragiis ſeruatur. Ad extremum Chriſtophorus Dux Mega-

Chriſtoph. Dux Megapol. cuſtodia liberatus.

politanus, qui in caſtro Rauẽſi per ſexennium detentus erat, partim ob cauſam ſupra indicatam, partim ob Stanislaũ Vanſſouicium militum præfectũ & aulicum regium ab eo pugione transfixum ægre admodum liberatus eſt.

Gedanen. motus inteſtini,

In Pruſſia inteſtini quidam motus Gedani inter Senatum & populum enati ſunt. Cum enim ex ciuib. quidã aduerſus Senatum querelas ad Regem detuliſſent, & à paucis ex Magiſtratu publicos ciuitatis reditus & opes in priuatos vſus cõuerti, ac pro lubitu omnia in Republica adminiſtrari, & ciues occultis Senatorum odiis obnoxios in iudiciis præter fas & ius vexari atq; op-

ad quos ſedandos Cõmiſſarii miſſi,

primi falſo diſſeminaſſet. Rex Commiſſarios ablegat in vrbem, qui Ciuitatis ſtatum ac bonorũ publicorum adminiſtrationem cognoſcant, emendẽtq;. Erant autẽ hi: Stanislaus Karckouius Epiſcopus Vladislauienſis, Ioan. Sierakouius Palatinus Lenczicienſis, Ioan. Koſtka Gedanenſis, Nicolaus Firleius Vislicienſis, Simon Subſeius Inouladislauiẽſis, Caſtellani. Quorum aductu audito cum ciues quidã turbulenti, iam ante Senatui infeſti, inſolentius agerent, & voculas minitabũdas aduerſus quoſdam in magiſtratu emitterẽt: Senatus de vulgi motu ac Cõmiſſariorum mandatis ampliſſimis, nimiã li-

ſed non admiſſi.

bertatem ipſorũ refrenaturis, edoctus: obuiam illis mittit, & capita certa ab illis ſtipulatur, priuſquã in vrbẽ accedant. Commiſſarii vero ſe vrbe excludi indigne ferentes receſſerũt, & apud Regẽ de iniuria illa & crimine læſæ ma-

Inde Rex exacerbatus.

ieſtatis, quod in vrbẽ Regi ſubiectam intromiſſi non eſſent, grauiter queſti ſunt. Rex ira exacerbatus, extrema quęq; ciuitati minatur, nec placari initio vllis excuſationib. potuit. Admiſſi poſt in vrbẽ Cõmiſſarii oĩm, qui ſe læſos iniuſtis Senatus ac iudicũ ſententiis videri volebant, querimonias audiue-

Poſt admiſſi.

runt; à Conſulib. & Senatu rationes adminiſtratarũ pecuniarum publicarũ flagitarunt: quibuſdã opificũ collegiis, vtpote laniis, ac cereuiſiæ coctorib.

inuli-

inuſitata & ampla priuilegia iuraq; Regis nomine cõcedũt: cõtractib. cũ Senatu antea ab illis initis, abrogatis. Portoriũ, ꝙ ab vrbis initio ſolus Senatus ad portus maritimi & Viſtulæ aggerũ munitionẽ, aliaq; ædificia publica deſtinarat, geminandũ, ac de ſingulis marcis bonorũ importãdorũ exportãdorumq; quaternos numeros denumerandos eſſe decernunt, quorum dimidia pars ciuitatis fiſco, altera Regi deinceps ſolueretur. Atq; hanc vnicam eſſe Regis placandi, priſtinamq; ab eo gratiam obtinendi viam confirmant. Conſtitutiones etiã de Reipublicæ ſtatu, de iuriſdictione, de dominio & vſu maris, aliiſq; reb. ſanciunt, quas ſuis libertatibus ac priuilegiis multipliciter aduerſari Senatus querebatur, & tamen placationis literas, in quib. præter mille auri pondo portorii dimidiam partem Regi addicebat, hac ſpe Commiſſariis tradidit, quod Sigiſmundo tantum Regi ſuperſtiti, non regno aut ſucceſſoribus vectigal iſtud pendẽdum iudicaret: & viciſſim Commiſſarii piratarũ, & aliorũ omniũ, quæ contra priuilegia irrepſerant, abrogationem repromitterent. Quas quidẽ cõditiones diſerte literis Conciliationis includere Senatus cupiebat. Sed à Commiſſariis, qui indigniſſime Regẽ laturum aiebant, ſi non purã & ſimplicem, ſed conditionibus adſtrictam placationẽ efficerent, perſuaſi, per modũ ſupplicationis illa quæſiuerunt. Poſtea Cõmiſſarii in regni Senatu de actionibus ſuis referentes, literas illas placationis ac portorii medietatem Regi perpetuo ex vrbe ſoluendam publico decreto cõmuniri curant. Cumq; priuilegium à Rege Caſimiro Pruteni haberent, quo cauſas eorum maioris momenti adhibito Pruſſiæ Ordinum conſilio nuſquam alibi, quam in Pruſſia per Regem, aut eius legatum cognoſcendas & decidendas ſtatuitur, tum nouo decreto Gedanẽſium & aliorum Pruſſię Ordinum cauſæ notabiles ad iudicium Senatus regni in Poloniam deuolutæ ſunt. Cum antea Pruteni αὐτονομίαν ſiue ius proprium retinentes, Regem ſolum, ſupremum regni caput, cuius ipſi non ſecus ac Poloni & Lituani libera membra eſſent, dominum profiterentur: quo deliberationes de controuerſiis Prutenorum grauioribus, de contributionibus in Pruſſia colligendis, & ſimiles non in Senatu regni, ſed adhibitis Pruſſię Ordinibus ac ſtatibus ſanciebat. Hæ Commiſſariorum actiones in tertium fere annum protractæ ſunt. Interea piratæ Poloni, receptum in portu Gedanenſi habentes, auſpiciis Regis Auguſti bellum cum Sueco & Moſco gerentis naues Neruam & Reualiam, quam Sueci tenebant, petentes occupare iuſſi, Danicas etiam naues ſubinde infeſtant & diripiunt. Quam iniuriam vt Daniæ Rex vlciſceretur, Gedanenſium naues in regni ſui portibus ac ſtationibus viciſſim attinet, ac nauigationem Gedanenſibus liberam per freti Danici fauces denegat. Quamuis vero Cõmiſſarii indemnitatem Gedanenſibus piratarum cauſa nomine Regis promiſiſſent, & miſſis in Daniam legationibus naues repetitæ, ac tandem in Saxoniæ ac Brandeburgicum Electores compromiſſum eſſet, tamen vita decedente paulo poſt Rege Sigiſmundo Auguſto, cum omnia prolatarentur, Gedanenſes vt liberam nauigationem in Belgium, Galliam, Hiſpaniam, Angliam, quæ regna niſi per fauces maris Danici nauibus accedi non poterant, haberent: ipſi nulla regni Senatus autoritate interpoſita cum Daniæ Rege tranſigunt, ac depenſis centum Ioachimicorum millibus naues ac merces interuerſas vna cum libera nauigationis commerciorumque facultate recipiunt.

Ciuitatis ſtatum reformant, & Placat onis viã mõſtrãt

Commiſſarii de actionibus in regni Senatu referunt.

Piratæ Poloni naues Danicas infeſtant.

Daniæ Rex Gedanẽ naues detinet.

Gedanẽ. cũ Rege Daniæ tranſactio.

Ab his Lublinenſibus comitiis, quæ annum fere integrum magno cum ſum-

ſumptuum impendio produxit Rex, cogitaſſe dicitur de itinere Vratiſlauiam ad Maximilianum Cæſarem ſuſcipiendo. Quod Regis conſilium diu occultatum fuit: quam ad rem magis eum incitarunt legati Cæſarei, Guilhelmus Pruſſinouius Epiſcopus Olomucenſis, & Ioannes Malczanus Baro Sileſius ad comitia miſſi. Quod tamen abeundi Vratiſlauiam deſiderium paulatim deferbuit, Malczano ſubito morbo extincto. Cauſa vero illius conuentus Vratiſlauienſis cum Cæſare magis dicis cauſa fuiſſe fertur, & vt Rex ſuos ſumptibus exhauriendo, poſtea egentes haberet, obſequentiores. Hoc eodem adhuc anno ad Moſcum ablegati Ioannes Krotoſſius Palatinus Inouladislauienſis, Raphael Leſczinius Præfectus Radeiouienſis, Ioannes Taluoſſius Samogitiæ Caſtellanus, & Andreas Iranouicius Regis Secretarius inhumanius ab illo fuerunt habiti: qui oſtentationne Polonicarum opum ad inuidiam accenſus, nulla iuris gentium habita ratione, quorundam Polonorum equos Thracios nimium exornatos diſſecari mandarat. Quo barbarico facto Rex Auguſtus merito fuit admodum ira accenſus. Eam ob rem Rex cum intellexiſſet ex Georgio Pruskouio Cæſareo Camerario, Cæſarem Vratiſlauiam venire minime poſſe, Varſauiæ comitia indixit, multis rebus, de quibus in iis actum, memoranda. Cauſas vero Vratiſlauienſis illius conuentus diſſoluti Pruskouius Regi has indicauit, quod metueret Cæſar, ne Turcæ, alias ſuſpicionibus nimis indulgentes, contra ſe aliquid clam tentari putent. Neque etiam Vngari inde occaſione arrepta nouare aliquid auderēt. Demum Polonorum de domo Auſtriaca ſuſpiciones variç, in quem, ſi Regi ipſorum Vratiſlauiæ aliquid humanitus accidiſſet, omnem eius rei culpam eſſent coniecturi. Varſauiam cum ordines conueniſſent, cœptum agi de diſquirendis, & in ordinem redigendis priuilegiis, ac veteribus Reipubl. monumentis, ex occaſione cauſæ Gedanenſium, quæ etiam Lublini erat ventilata. Adfuerunt Gedanenſium internuncii, qui Regem ſibi reconciliare omnibus modis ſtuduerunt, eo quidem euentu, vt Ordinibus pro iis deprecantibus à Rege in gratiam fuerint recepti. Sub idem tempus Ioannes Tranſyluaniæ Princeps à medico ſuo, vt fama fuit, medicamentis enectus, diem ſuum in Tranſyluania obiit anno, poſtquam Tranſyluaniam à Ferdinando Rege ſuo deficientem occupaſſet, decimoquinto. Natus Budæ anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſeptima Iulii die, patre Ioanne Scepuſio Vngariæ Rege, & matre Iſabella Sigiſmundi primi Regis Poloniæ ex BONA Sfortia filia. Qui moriturus ſupellectilem ſuam, in qua etiam Matthiæ Coruini Regis Vngariæ quædam erant, Sigiſmundo Auguſto Poloniç Regi auunculo legauit. In eius locum Tranſyluani ſequenti anno Palatinum elegere Stephanum Bathoreum Somlianum, fruſtra ad Principatum adſpirante Caſpare Bekeſchio.

Rex Pol. iter ad Cæſarem inſtituit, ſed impeditum.

Legati Regis ad Moſcum, inhumanius habiti.

Comitia Varſauiæ.

Ibi acta.

Tranſylu. Principis mors.

In Liuonia Reualiæ arx dolo ac fraude equitum Præfecti Nicolai Kurſelii, & aliorum Nobilium collegarum ipſius occupata eſt, hoc prætextu, quod longo tempore Sueciæ Regi in Liuonia militantes ſtipendia nulla accepiſſent. Ideo ſe tantiſper pignoris loco arcem & ditiones illis coniunctas tueri ac ſeruare velle, donec Rex militi plene ſatis feciſſet. Gubernator arcis Gabriel Chriſtiani ex improuiſo oppreſſus, cum in promtu ſtipendia non haberet, aſſentire cogitur, vt arcem ad pentecoſten vſque retineant: interea ſe de ſolutione apud Regem obtinenda laboraturum oſtendit. Sed cum

Reualia arx fraude Sueco ablata,

cum à Magno Holſatiæ Duce Moſci cliente literas & legatos Kurſelius acciperet, & milites præſidiarios plures ad ſe mitti peteret: Sueci eadem arte, qua prius in arce oppreſſi, arcem ſomno vinoque obrutam nocte diem paraſceues præcedente receperunt opera duorum proditorum mercede ad id conductorum, qui per locum abſtruſum foras ſpectantem proiectis ſcalis canabinis circiter trecentos Suecos induxerunt, qui paucis obuiis trucidatis cæteros inermes oppreſſerunt, ac Liuonibus Nobilibus in cuſtodiam datis, exteros vadibus vel fide iterum ſe ſiſtendi ab iis accepta dimiſerunt. Qui fidei datæ obliti, plærique cum cæteris nobilibus Liuonis ad Moſcos transfugerunt. De Kurſelio defectionis autore & aliis ſupplicium ſumptum. Quidam in Sueciam miſſi, interceſſione Caroli Sudermaniæ Ducis ſeruati ſunt. Eo caſu Holſatiæ Dux MAGNVS, cum ſpe res aſtu conficiendi excidiſſet, ad vim apertam ſe parat, & iis viribus, quibus Kurſelio opem laturus venerat, in limite relictis, Derpato mouens ad magnum Moſcouiæ Ducem profectus eſt, vbi impetrata captiuis Germanis à Moſco libertate ab eo quoque obtinuit, vt Liuoniæ Rex renunciaretur, acceptoque viginti quinque millium Moſcorum exercitu in Liuoniam menſe Auguſto deſcendit, & ad Reualiam caſtra metatur, miſſis ad oppidanos literis, quibus ſe ad liberandam Liuoniam, exterorum armis miſere diſcerptam, & iugo Suecico ac Polonico oppreſſam, & ſub vnius Germani Principis imperium colligendam, cum exercitu aduenifſe teſtatur. Singulari enim Dei benignitate magnum Moſcouiæ Ducem diplomate ſolenni crucis oſculo confirmato ſibi & hæredibus ſuis, aut iis non exiſtentibus regno Daniæ, vel vni ex Holſatiæ Ducibus Liuoniam regio titulo poſſidendam conceſſiſſe, nec quidquam ſibi iuris in Liuonia, præter patroni ac protectoris nomen reſeruaſſe, in quod fortunas omnes, & vitam ipſam impendere paratus ſit. Ideo ſe cum exercitu ab eo ablegatum, vt Suecos hoſtes ex Liuonia pellat. Hortatur itaque Reualienſes, vt ſponte ſe ipſi tanqnam Principi Germano ac hęredibus ipſius ſubiiciant, ſpe ampliſſima priuilegiorum atq; immunitatum, ſi obtemperent, & certo ineuitabilis exitii metu, ſi recuſent. Accedebant Liuonum Nobilium, qui Moſco tum militabãt, aſſiduæ cohortationes atque obteſtationes. Sed gubernator Suecicus cum Reualienſibus ſingulari fide, virtute, atque conſtantia obſidionem vltra ſemeſtre maſcule ſuſtinuerunt. Quam ſequenti anno demum Moſci re infecti incenſis caſtris ſoluerunt. Dum Reualia à Duce Holſato, quem Liuoniæ Regem Moſcus nominarat, obſidetur, pax inter Ioannem, qui biennio ante Erico fratri ſucceſſerat, Sueciæ, ac Fridericum Daniæ Reges, cum octennium totum nullis induciis interiectis bellum gereretur, poſt varias vltro citroque intercedentes diſceptationes, controuerſiis omnibus ſublatis, Stetini ſub exitum Nouembris compoſita eſt. Cæſaris nomine Ioannes Fridericus Pomeraniæ Dux, Ioachimus Comes Schlickius, Chriſtophorus Carolouitius, & Chriſtophorus Minguitius præfuerunt: Regis Poloniæ Martinus Cromerus nobilis rerum Polonicarum ſcriptor, & Demetrius Solicouius Regis Secretarius. A Daniç Rege miſſi erant: Petrus Bilden, Nicolaus Caas, Henricus Ranczouius, Georgius Roſencrancziꝰ notæ primæ conſiliarii. Sueci legati erant: Nicolaus Gildenſtern regni Cancellarius, Benedictus Gilten, Georgius Gera, Ericus Gildenſtern. Aderant & Galliæ Regis, & Saxoniæ

Eadem arte recepta.

Holſat. Dux à Moſco Rex Liuon. declaratur.

Reualiã petit, & literas ad Reualienſes mittit.

Qui nil reſpondent.

Pax inter Suec & Daniæ Reges.

xoniæ Electoris Conſiliarij. Lubeca etiam Danis fœderata eo binos conſu-
les cum Syndico ablegarat.

An. Ch. 1571. Moſci Finlandiam populantur.

In Liuonia ſub anni proximi initium Moſci poſt ſolutam Reualiæ obſi-
dionem Finlandiam Regis Sueciæ prouinciam ingreſſi atrociter populati
ſunt, vicis incēſis direptiſq; & innumeris vtriuſq; ſexus in crudelē ſeruitutē
abreptis. Quare grauiter commoti Germani, qui Tyranno militabant, &
in iis Reinholdus Roſa præfectus equitum, in diœceſi Derpatenſi moratus,
re cum Ioanne Taubio & Elardo Cruſio, qui immanitatē Tyranni, qua ſæ-
uiebat in ſubditos, odiſſe, & ab eo deſciſcere cœperant, participata, Derpatum
ex improuiſo occupare, exq; Moſci tyrānidis iugo liberare conabatur. Ve-
rum cum Roſa minus caute rē ageret, nec à ciuibus Derpatenſib. Germanis,
conſilii ipſius ignaris, adiuuaretur, à Moſci præſidio repulſus & cæſus exitiū
oppido, cui libertatē parabat, accelerauit, pleriſq; ciuib. à Moſcis crudeliter
trucidatis, ac bonis eorum direptis. Taubius & Cruſius, quos ad ſummum
dignitatis faſtigium Moſcus euectos ſæpe à fide commendarat, male ſibi cō-
ſcii ad Poloniæ Regem transfugerunt. Interea Moſcouiæ metropolis à Tar-
taris Præcopienſibus ex improuiſo oppreſſa, incendioque deleta eſt, arce
tantum, quæ oppidi ampli inſtar muris cincta conſeruata.

Derpatum à Roſa fruſtra tētatū.

Moſci Tyranni crudelitas.

Reuerſus igitur paulo poſt ex Liuonia Tyrannus, cum aliam vindictæ
viam non videret, quadringentos circiter captiuos ex Liuonia in Moſcouiā
transportatos in concionē aduocat, quaſi de ſingulorū fortuna cogniturus.
Quorū coacta multitudine, cum viros iuxta ac mulieres vna cum infantib.
adſtare ſupplices cerneret, in libertatē ſe omnes reſtituturū ſimulat, ſingu-
loſq; interrogat, nū in patriā aliquando reditū optēt, cūq; cuncti annuiſſent,
nil tamen vnquā, niſi prius Principis venia impetrata, in ſeſe recepturos di-
xiſſent: ille excandeſcens, quaſi ipſius regiones contēpſiſſent, omnes capitis
condemnat. Variæ inde querimoniæ capitali ſententia audita exortæ ſunt:
viduæ enim & pupilli, ſenes, pueri, & puellæ miſerabilē quiritatum ediderūt,
ſed Tyrannus lamentabilem hunc captiuorum planctum riſu excipiens o-
mnes ne paruulis quidē exceptis, vrbe eductos necauit. Cumq; ad ſupplicii
locum peruentum eſſet, raptæ ſunt ad ſtuprum puellæ, quæ vim ac libidinē
corporib. ſuis nec prece, nec precio deprecari potuere. Eodem vero in loco
in flumine Neglina ingens palus defixus erat, cui ſuperſtratus pons, in quo
Tyrānus conſiſtebat, clauaq; ferrea ſingulorum ceruices feriebat, vt ſtatim
ponte delapſi gurgitis impetu abriperentur. Atq; ſic duplici mortis genere
Tyrannus ſiue furore excæcatus, ſiue teterrima immanitate ductus, ſiue o-
dio Germanicæ gentis efferatus, in promiſcuā multitudinem eſt graſſatus,
& quaſi iucundiſſimū voluptatis ſenſum percipiens, per ſolidum diem lani-
enæ iſti adfuit. Quædam tum Germanici ſanguinis luculentæ formæ puel-
læ cum ad idem ſupplicium raperentur, quamuis multi pro earundem lytro
ingentem pecuniæ ſummam offerrent, nequiquam Tyrannus, alioquin ta-
mē auariſſimus, motus, ne vnam quidem ex illis in libertatem aſſeri voluit.
Quocirca omnes, cum fruſtra precibus omnia tentari viderent, iam imma-
nem crudelitatem, iam ius belli violatum, iam perfidiam ſupra omnium ho-
minum ſcelera Tyrāno exprobrabāt, implorata ſupremi Numinis vindicta.
Quibus Tyrānus commotior primum captiuos reliquos coram ipſis partim
aquis ſtrangulandos, partim gladiis diſſecandos præbet, mox deinde puel-
larū manus ac pedes duobus aſſeribus fibula iunctis atq; diſcluſis carnifices
alli-

elligant, verberibuſque illas miſerabiliter tractant, vngues iiſdem euellunt, atque, diutius vt torquerentur, ita corpora earum paulatim carpunt, vt ne cita morte doloribus acerbiſſimis finis imponeretur: miſeræ interea omnẽ corporum dolorẽ intolerabilem nomine Ieſu ſæpius inuocato leniunt, donec linguis exſectis verubus ſuffixæ, atq; in fauillas redactæ fuerunt. Sic igitur mariti vxorum, infantes matrum, matres paruulorum deflcuere funera, donec fluuius rapidiſſimus ad vnũ omnes de ponte præcipitatos abſorpſit. Infanda tamen ſæuitia hac Tyrannus minime exſaturatus, Moſcouiam vbi rediiſſet, decem & octo furcas, totidemq; cruces in foro erigit: adferuntur deinde varia torquendis hominibus inſtrumenta excogitata, ignisque excitatur, & vaſa ænea feruentes aquas ebullientia apponuntur. Quibus cum vniuerſis terrorem incuſſiſſet, ipſe cum delecta carnificum manu in publicum aduolat, & vicina circum loca armatis occupat, vt ita mactandis hominibus locus eſſet commodior. Concepto autem ſceleri ſacrorum diem delegerat, vt religionis prętextu immannitatem facilius patraret: mox deinde ad populum, ô ciues, inquit, fauſtiſſima vobis iſtæc dies illuxit, mortis enim ſententiam in vos antea latam hoc quidem momento abolere ſtatui, iſtum tamen proditorum meorum manipulum dignis excruciabo ſuppliciis. Tum ad deſtinatum intentus facinus, in theatrum produci iubet Ioannem Michaelem Viſcouium Cancellarium, quem, cum criminum multorum accuſaretur à Secretario, quorum nullius ille conſcium ſe palam profitebatur, ad furcas tandem illas pronum ſuſpendit. Cumq; ſatellitum præfectus rogaret, quo eum ſupplicii genere affici vellet? reſpondit Tyrannus: Vos aulici mei ipſum excruciate, ac dilaniate. Præfectus igitur equo deſiliens, cultro auriculam illi amputauit, acceſſit alius, qui ſiniſtram, & tertius, qui labra, atque ita ordine omnibus illum membris mutilarunt. Ex ſecretariis deinde quidam, vt Tyranno ſingulari aliquo facto induſtriam probaret ſuam, naturalia illi præcidit, vnde ſtatim animam exhalauit. Quo viſo Tyrannus conuerſus ad Secretarium, & tu, inquit, conſpirationis es conſcius, proditori ſiquidem meo mortem acceleraſti, quocirca id, quod abſcidiſti, quamprimum abſumito, aut par ſupplicium expectato: putabat enim, Secretarium ex commiſeratione iſtud feciſſe, vt citius è viuis Cancellarius tolleretur. Qui verſam in ſe inuidiam temere admiſſi animaduertens, cum ad tormentorum atrocitatem expalluiſſet, pudenda illa deuorauit. Non multo poſt Cancellarii vxor omnibus exuta in carcerem coniicitur, filius in exilium pellitur: puellæ ad ſtuprum raptantur. Eodem modo & ipſo momento Theſaurarius ipſius Tyranni Michael Funichoni Cãcellarii intimus eaſdem ad furcas protrahitur, quẽ feruente ſimul frigidaq; aqua per vices perfuſũ inter ſtupẽdos cruciatus crudeliter occidit. Poſt illum coquus Tyranni artuatim diſcerptus eſt, & ſimul ducenti viri nobiles in campum è carceribus educti, qui cum ſeſe purgare vellent, ſigno repente tympanis dato impediti tumultuarioq; ſucclamantis turbæ iudicio damnati immaniter fuere necati. Laniena hac Tyrannus Phalaride crudelior minime contentus iura germanitatis inſuper polluit. Erat ei frater Georgius, quem à ſycophanta aulico falſo traductum inaudita cauſa tormentis exquiſitiſſimis ſubiecit, eique inter excarnificandum omnem theſaurum extorſit. Inde ſemiuiuo iuſſu illius caput carnifex detruncauit.

Variæ tormentorum genera à Moſco excogitata.

Cancellarii Moſci ſupplicium inauditum.

Theſaurarii ipſius laniena, & aliorum.

Tandẽ fratricidiũ immaniſſimũ.

cum Fratriam ad pedes ipſius prouolutam, ac miſericordiam implorantem abripi præcipit, detractiſque veſtimentis nudam populo turpiter proſtituit. Iuſſus dein miles equum conſcendere, eamque funi alligatam contento curſu in flumen trahere, aquis demergendam. Simili truculentia ipſo die Eliæ Prophetæ ſacro, qui dies feſtus apud Moſcos eſt celeberrimus, Nobilem quendam Petrum Sebrinum virum & conſilio & manu promptum ad ſe delatum carnifici fruſtatim concidendum ante oculos tradidit, ac pedes eius vna cum capite manibuſque à trunco reuulſis linteoque opertos loco muneris vxori tranſmiſit. Sic & alium Miſſoiedum, cuius vxorem ancillāque paulo ante conſtupratas in ſuperiori ſuarum ædium limine ſuſpendi, atque ſtrangulari fecit, incognita cauſa ſecuri ferire mandauit. Quo peracto ex arce ad carceres furibundus procedit. Cumque ciues nonnulli inuſitato illius ſatellitio nonnihil territi de via deflecterent, eos vt inſequerentur ſuis imperat, correptoſque in partes ſecarent. Inde carcerem ingreſſus, tres ca- [*Nec ipſe Tyrannus manu abſtinet.*] ptiuos antiquæ nobilitatis viros Petrum Biekouium, & Albertum Bugaſiū Polonos & Ioannem Beſſum Sileſium equitem produci curat, quos Tyrannus manu ſua necauit. Inde ſatellitium in reliquos quinquaginta captiuos immiſit, &, vt membratim eos diſſecarent, præcepit. Idem in ſecundo & tertio carcere factum: in ſingulis enim, cum ipſe tres obtruncaſſet, reliquos cen- [*Demet. Ocinius ob non ebibitū poculum occiſus.*] tum viginti à militibus laniari iuſſit. In prandio quodam Demetrius Ocinius dignitate Tyranno proximus, quod poculum de manu Principis ſumtum vnico hauſtu non ebibiſſet, ac Principis maieſtatem contemnere viſus eſſet, interemtus eſt. Ex Secretariis, quos in aula plurimos alebat, quidam [*Secretarius ob lucii eſum aquis ſuffocatus.*] aliquando lucium à ruſtico quodam acceperat: accuſatus igitur à ſacerdote quodam aduerſario ſuo, quaſi ipſo Principe lautius victitaret, in carcerem abductus, ac paulo poſt in flumine Moſqua ſubmerſus eſt, hac cum exprobratione Tyranni, abi, & apud inferos piſcare, aſſuetiſque delitiis animum tuum exſatia. Hæc igitur & alia crudelitatis exempla cum paucorum dierum ediſiſſet, Dei indulgentia rem ſucceſſiſſe ratus, thura adoleuit, genioque indulſit, nunquam tamen iucunde rebus ſacris operatus, niſi pera- [*Leueci etiam fideliſſimi miſerabilis interitus.*] cto prādio quotidie homines viginti ſeptem orco, quod dicitur, immolaſſet. Alium præterea ex ſecretariis cognomento Leuecum tanto proſequebatur amore Tyrannus, vt ex ipſius manibus medicas potiones eaſdemq; frequentiores ſumeret. Is infidelitatis ignarus, cuius apud Tyrannum inſimularetur, captiuus flagris cæditur, & corpore diuerberato fractis manibus cruribuſque in palo defigitur, filiis ſimul etiam & propinquis eius omnibus, ne quis ad imitandum facinus ex tam nefaria domo ſupereſſet, horrendo ſupplicio ſublatis.

[*Ann. Chri. 1572. Cathar. Regina Pol. deceſſus.*] Sub decurſum menſis Februarii anni ſubſequentis deceſſit Linczii Catharina Auſtriaca Poloniæ Regina, fœmina omni virtutum genere cumulatiſſima, cum qua Rex Sigiſmundus Auguſtus aliquot annis coniunctiſſime vixit. Verum poſtea, ſeu offenſione quapiam, ſiue alia de cauſa ſoli Deo ac ipſis Principibus nota, ita diſiuncti fuerunt, vt ea à Rege Maximiliano Cæſari fratri, diſſuadente Archiepiſcopo Gneſnenſi Iacobo Vchanio, totoque regni Senatu, remiſſa fuerit. Qua re grauiter Cæſar offenſus, ac in comitiis Spirenſibus, niſi Ioachimus ſecundus Marchio Brādeburgicus Elector, concordiæ & tranquillitatis publicæ amans Princeps, obſtitiſſet, apud Imperii Status & Ordines aliquid contra eum molitus fuiſſet.

Eodem menſe Nicolaus Mielecius Podoliæ Palatinus, & Nicolaus Sienauius Strienſis Præfectus cum militibus ſtipendiariis Bogdanum, Palatinum ſiue Principem Valachiæ Polonis addictiſſimum in Valachiam reduxerunt, & ad Tyram fluuium ſub arce Chocimo in Valachia rem ſtrenue geſſerunt. Ac cum præter opinionem à Valachorum & Turcarum copiis ingentibus circumuenti fuiſſent, exercitum magna cum laude incolumem, re tamen infecta, in Poloniam reduxerunt. Sed non abs re erit altius paulo rem, deſcripta huius gentis origine, lingua, & moribus, accerſere. Valachia, quæ olim Dacia, Tyra fluuio ſeu Neſtro à Ruſſia diuiditur: ab Occidente Iazygas finitimos habet: ab Oriente Hieraſſo ſiue Prutho & Iſtro ſiue Danubio fluuiis ab inferiori Mæſia, quæ nunc Bulgaria: à meridie vero eodem Danubio à ſuperiori Mæſia, quæ nunc Boſnia & Seruia, diſterminatur. Ea poſt multa bella cum Romanis geſta, ad extremum à Traiano Imperatore ſubacta, ac in prouinciæ formam redacta. Cum autem bellis ſuperioribus exhauſta eſſet, infinitas hominum copias ex Imperio Romano idem Princeps ad agros vrbeſque colendas eo tranſtulit. Sed tamen haud multo poſt ſub Galieno, ac deinde ſub Aureliano Imperatoribus barbari eam vindicarunt. Deinde Gothi eam ſub Gratiano Principe poſſederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum commerciis & connubiis commixtorum Valachi orti, lingua noua ex veteri ſua barbara & Romana confuſa ac corrupta vtuntur. Permulta tamen retinent Latina: tametſi Ruſſicam quoq; & Slauicam *in* vſu habeant, ſiue propter vicinitatem & cõmercia, ſiue quod à Slauis ea quoq; regio, quemadmodũ cæteræ in eodem tractu à Mæotide palude & Ponto vſq; ad mare Adriaticum pertinẽtes ſubacta fuit. Sunt autem Valachi gens dura, bellicoſa, & fraudulenta. Vnde vero, & quando Valachi dici cœperint, incompertum eſt. Vulgaris quidem opinio eſt, à Flacco quopiam ſiue Præfecto, ſiue domino eos nomen hoc accepiſſe, vt primum Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris vocabulo Vlaſſi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque Flauorum lingua non modo hi populi, verum etiam omnes, qui ſunt Italici generis, Valaſſi & Vuloſſi dicuntur: quod ipſum etiam argumento eſt, Italicam hanc gentem eſſe. Agros non magnopere colunt Valachi, ſed armentis ac gregibus alendis fere victitant, eo quod optimis paſcuis abundet eorum regio. Inde fit fortaſſe, vt Polonicis aliquanto maiores oues & boues ibi naſcantur: quorum maximam ac pene infinitam vim non modo finitimis Ruſſis atque Vngaris, ſed etiam Polonis, Pruſſis, Sileſiis, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turciſque quotannis ſuppeditanr. Religionem Chriſtianam colunt Græcorum ritu. Vocatur etiam Moldauia hæc ipſa regio à flumine, an aliunde, non compertum. Poſteriori quidem tempore gens hæc in duos dominatus diuiſa, nominibus quoque diſtingui cœpit, ſic vt ii, qui ad Orientem & Septentrionem vergunt, & Podoliæ finitimi ſunt, Valachorum nomen retineant: qui vero meridionale Tranſyluaniæ latus attingunt, Multani à Polonis, à cæteris vero Trãſalpini vocentur. Nonnulli hos proprie Valachos, illos Moldauos appellant. Hæc ergo gens odio contra Bogdanum Principem ſuum concepto, quod Polonorum magna conſuetudine in aula ſua vteretur, his plurimum fideret, horum beneuolentiam liberalitate demereretur, vni illorum ſororem ſuam nuptam dediſſet, ipſe quoque vxorem Polonam ducturus eſſet: clam ineunt conſilia

Bogdanus Valach. Palatinus à Polonis in Valachiam reductus.

Deſcriptio & ſitus Valachia.

Valachorum mores,

Eorum originatio,

& religio.

Valachia etiam Moldauia dicitur.

Eius diuiſio & duplex dominatus.

Valachorum aduerſus Principem ſuum odium,

 de alio

de alio in locum eius ſuccenturiãdo. Erat tum apud Imperatorem Turcarũ Iuonia (ſic illi Ioannem appellant) filius Stephani Principis illorum è cõcubina prognatus, qui anno 1561. Rege Sigiſmundo Auguſto comitia Lublini agente Ioannis Firlei Palatini Lublinenſis Mareſchalciq; regni de familitio fuit. Is Valachis viſus eſt ad ſuſcipiendum imperium ſatis idoneus, Ad hunc ergo de nouo Principatu ſcribunt: quę & quãta à Bogdano ac Polonis perferant mala ſignificant: ſi cito cum aliqua Turcarum manu veniret, proditurros ſe ei obuiam pollicentur: Polonoſq; vna cum Bogdano & Petro fratre ipſius vinctos viuos in poteſtatem eius tradituros. Iuonia iamdudum cupidine dominandi flagrans, accepto tali nuncio, protinus colligit Imperatoris Turcici permiſſu circiter viginti millia Turcarum, Græcorum, & Serborum. Bogdanus factus de his conſiliis certior à quodam Valacho, ſimulq; monitus, vt profectus in Poloniam ad amicos, mature pararet auxilia, quibus ſe ab iniuria tueretur, ſicq; euitaret inſidias: illo ipſo, quo hæc accepit, die (qui fuit Dominicus præcedens bacchanalia) Valachia excedit: vbi primum Polonis familiaribus ſuis perfidiam inſidiaſq; ſubditorum aperit. Egreſſo Valachia Bogdano, ingreſſus eam eſt Iuonia magnis Turcarum copiis ſtipatus. Cui obuiam primores profecti, ſalutatumque reuerenter Iaſum, vbi ſedes Palatinorum, deducunt. Tum vero cognouere periuri Valachi, luſum ac iocum fuiſſe, quæ à Polonis perpeſſi erant, præ illis, quæ à Turcis perferre cogebantur. Ipſe etiam Iuonia vel ob leuiſſimum delictum pœnam capitis in ſontes ſtatuebat, viuos excoriabat, ad palos adfigebat, oculis priuabat (quæ pœna apud Valachos familiaris eſt) naſo & auribus præciſis deformabat: imo ſi quis illo inuito vel racemum ſuæ vineæ, vel aliud quidpiam, ex quo cenſus penditur, vendidiſſet; hunc ille aut occidebat, aut hamo per nares traiecto, manibus poſt tergum reuinctis, tortoribus, vel, ſi hi abeſſent, Attinganis vulgo Cziganis dictis per plateas ſcuticis cædendum exhibebat, & (quod immanius) eorum cadauera inhumata in publico deſtituebat, vt canes comeſtione illorum explerētur, homines exemplo tragico obedientiores redderentur. Hac tali immanitate tãtum ſui metum amoremq; (ſi in tyrannidis metu amor locũ habet) genti incuſſit, vt illũ poſtea non modo honorarint, metuerintq;, ſed & fortiter pro eo depugnauerint. Eſt in Ruſſia nobiliſſimæ proſapiæ Caſpar Padnieuius, Præfecti Sidaczerienſis filius, huic Bogdanus ſororem ſuam matre aſſentiente bona cum dote locauit. Ipſe etiam Bogdanus Ioannis Tarlonis vexilliferi Leopolienſis filiam ducturus in matrimonium erat: cui filiæ matrique eius marito mortuo Rex Auguſtus tutores conſtituit Georgium Iaslouiecium Ruſſiæ, Nicolaum Mielecium Podoliæ, Palatinos, qui puellam ſponſo nuptam elocaturi erant. Ad hos ergo Bogdanus vbi venit, opem illorum contra infidos Valachos implorat, atq; vt ſuppetias eant, rogat. Idem poſtulat & à militibus finium regni cuſtodibus. Hi itaque omnes rei indignitate commoti operam ſuam ad recuperandum ius amiſſum obtulere. Miſerat & ad Auguſtum Regem certos homines, qui idem ab eo peterent: ſed fœdus cum Turcis antiquum auxilia ferre non permiſit: tamen, quantum per fidem potuit, præſtitit, miſſo ad Turcam Andrea Taranouio, vt Bogdano reconciliaretur, ſi qua offenſus eſſet, vtq; eiectum in patrium Principatum reſtitueret, orauit. Egreſſo è Valachia abſque omni

Iuonia eius in locum euocatio.

Iuonia in Valachiam ingreſſus,

eiuſq; immanitas.

Caſp. Padnieuius.

Bogdanus à Polonis opē implorat.

omni operę precio legato, cōfeſtim B.gdanus cum bis mille fere volūtariis militibus è Nobilitate in patriam irruit, quos traducto Neſtro fluuio voluntate omnium Nicolao Mielecio propter prudentiam & rei bellicæ ſciētiam ducendos regendoſq; committit. Is ſibi collegam adiungit Nicolaum Sieniauium Præfectum Strienſem, & ipſum rei militaris ſcientia clarum, cui breui poſt omnis oræ illius cura à Rege mandata. Horum ductu Valachiā ingreſſi rei frumentariæ paulo licentioſius ſtudebant: qua re cognita, Mielecius furcam mediis in caſtris erigit, pœna capitis raptoribus enunciata: quod non ad hoſtes, ſed ad ſuos veniſſent, quibus dominum conarentur reſtituere expulſum. Habitus eſt idem delectus militum, quorum ſeptingenti bello gerendo parum idonei domum remiſſi, mille trecenti retenti, exigui numero, bello ſed viuida virtus. Poſtero die iter ingreſſi, per ſyluam faginam (quæ quondam ab incolis callide ſuccisa pernicioſa Polonis extitit) ad Prutum amnem appulere: vnde miſſo Bilauio centurione cum Bogdani famulitio, vt Chocimo tormenta bellica aduehérent: ad Steponowczum (qui locus ad eundem fluuium eſt) proceſſère. Vbi facti de vicinis hoſtibus certiores, viſum ducibus, vt ad illos ſuis cum cohortibus proficiſcerentur Stanislaus Lanczkoronius Scalenſis, Michael Iaslouiecius Chmielnicenſis, Præfecti: Nicolaus Herburtus, Stanislaus Volſcius, Cruſſielnicius, Temrucus Pietiehorenſis cum triginta Croatis. Hos Valachi conſpicati, Pruto celeriter traiecto, terga dedere. Ibant ergo Poloni ſecundum alteram ripam, hoſtes ex aduerſo ſecundum alteram, eius animi, vt ſex millia Valachorum quadringentos Polonos non fuerint adoriri auſi. Poloni nulla re memorabili patrata in caſtra reuerſi, ire rurſus ad excubias agendas iuſſi, Profecti incidunt in Turcicos & Valachicos excubitores, qui multis in locis ignes excitarant, vt hac ratione, quamuis millenarium non excederent, plures viderentur. His Poloni die iam illuceſcente viſis, etſi impares, tamen ſe continere non potuerunt, quin clamore ſublato in eos irruerent. Turcę armis protinus correptis & ipſi conclamant: Volſcianoſq; & Croatas, qui eos inuaſerant priores, à ſe propellunt. Sed poſteaquam Herburtus, Lanczkoronius, Iaslouiecius, Kruſielnicius cum tympanis acceſſère, illico à pedib. ſalutem quęſierunt. Polonis fugientes pecudum more cædentibus, vigintiquatuor viui capti: Poloni omnes ſalui, Croatæ ſolū vnius, cui equus cum eſſet effrenus & refractarius, à Turca caput acinace abſciſſum. Hic vbi quidam Temrukianus Scytha Volſcii cohortem repulſam ab hoſte vidit, inſciis omnibus ad Mielecium cum nuncio cæſorum Polonorum aduolat: cui præmii loco catenæ iniectæ, quod vano rumore militum animos eneruaret. Subiecti quæſtionibus captiui, in proximo magnas eſſe ſuorum copias profeſſi ſunt. Quapropter turmarum præfecti, quiſque ſuos protinus inſtruunt ordinantque. Mielecium de victoria, & hoſte vltra montem deliteſcente edocent, maioraque auxilia aduocant. Præmittuntur ad illos, qui auxilium petebant, Ioannes Iordanus, & Matthias Koſielſcius, quos Palatinus reliqua cum manu inſequitur. Vbi conuenerunt, primum Deo autori ſalutis omnium, cædis vero hoſtium: poſt ipſis etiam pro opera prælii initio ſtrenue nauata gratias egit. Interim Bielauius cum tormentis præſto eſt, Iordani fidei traditus. Progreſſi omnes ad laſum animaduertunt, magna Turcarum Valachorumque agmina tumulos

Eius in Valachiam irrupeio, Mielecio & Sieniauio ducibus.

Poloni Valachiam ingreſſi,

Quorum delectus habitus.

Stanisl. Lāczkoronius. Mich. Iaslouiecius. Nicol. Herburtus. Stan. Volſcius.

Polonorum cum Valachis velitatio.

mulos Ste[illegible]nediſſe: adhęc Valachos cõſpectis Polonis acies ſuas oſtentare. Hic Mielecius, quid hoſtes auderent, periclitaturus, Herburtum Iaslouieuicium, Temrucum eos ad præludium pugnæ prolectare iubet. Verum ii animaduerſis inſidiis (poſuerat enim Mielecius in occulto Czeremiſſios præſtantes iaculatores) prodire in aciem noluere. Mielecius quoq; conſideratis hoſtiũ viribus, nec ignarus, aliud reſiſtendi, aliud ſedẽdi tempus eſſe, regredi potius, quam temere cum paucis in Valachiam progredi conſultum putat. Quare iubet in ſpeciem quæri vada Pruthi, quaſi Iaſum iter flexurus, cum forte reditum Chocimum verſus animo agitaret. Noluit enim numeroſis hoſtium copiis exiguum ſuorum numerum auxiliis certis deſtitutis obiicere. Interceſſerunt dies aliquot, cum Poloni ad Chocimum hoſtes ſequentes prope magnis agminibus haberent, quorum audaciam minime ferendam Palatinus exiſtimans, monet Herburtum, Lanczkoronium, & alios, vt illos à ſuis ceruicibus depellerent. Quod hi propter loci iniquitatem, & imminentem ſolis occaſum tum detrectarunt, operam ſuam loco æquiori, temporeq; opportuniori polliciti. Proin Poloni procedebant vlterius, hoſte incaſſum è decliui loco tormenta in eos exonerante, donec inter Pruthum & alium fluuiolum conſederunt. Nocte cum excubiis tranſacta, animaduertunt prima luce, hoſtes id vnum conari, quo ipſos circumuenirent, & in anguſtias compellerent. Sed Herburtus ſua
Duellũ Turcæ cum Polono. cum turma, quæ ſemper extremum claudebat agmen, multitudine hoſtium falcatam aggreſſus, in aquas adegit. Tum ecce proſilit quidam è Turcarum exercitu haſtatus, more militari aliquem ex Polonis ad duellum depoſcens. Vix hæc effatus, intrepide adeſt è latere Stanislaus Viſtempus ſtaturæ paruæ, ſed animi magni, venabuloque Turcam vno ictu tranſuerberat. Accurrunt Turcæ auxilium laturi animam agenti, ſed fruſtra. Contra Poloni cum Viſtempo triumphant. Fit mediocre certamen, in quo Zebro
Aliud duellum Turcæ cum Polono. turmæ Lanczkoronianæ occubuit. Quo amiſſo, Turcæ quieti fuerunt, vtpote die Veneris ipſis ſacro. Sequenti die Polonos Chocimum tendentes magna Turcarum phalanx inſecuta eſt, vbi rurſum alius Stanislaum Ciolcum armis habituque inter cæteros fulgentem ad ſingulare certamen prouocat. Mox prouocatus ad Palatinum Podoliæ accurrit, ac duelli facultatem petit. Qui barbarum pugnæ genus abnuit: è re magis & laude Polonorum dicens futurum, ſi iunctis animis viribuſque, ſicubi opus eſſet, hoſtem aggrederentur. Ægre id tulit Ciolcus. Hoſte prouocationem denuo vrgente, & lingua Slauonica veſte penniſque nitentem prouocante obſecrat prouocatus, vt, ſi ſibi integrum non ſit, ſaltem cuipiam ſuorum id permittatur, ne impune Chriſtianis inſultaſſe videretur barbarus. Facta poteſtate, ſtatim contra illum cum haſta proruit Paulus Chanzouius Turca nil expaueſcente, verum irrito vtrinque concurſu. Tum Chanzouius diſtrictum ſubito enſem fronti hoſtis infigit, vulneratumque ferrum hærens extrahentem, brachiis appendit. Hac colluctatione conſpecta decurrunt ad commilitonem Stanislaus Vyſga, & Stanislaus Niegoczius. Turca manibus Chanzouii elapſus, recepit ſe ad ſuos, qui ſubito lethali animaduerſo
Cædes Turcarũ à paucis Polonis. vulnere complures adorti illos tres Polonos ſtrenue ſe defendentes vndique cingunt. Laborantibus ſubueniunt Herburtus & Volſcius, committuntur cædes magno clamore, barbaris in fugam verſis: quos illi cædentes acrius perſequuntur. Tum duces exclamare, pedem referrẽt, & ad ſigna redirent.

dirent. Acclamant & centuriones,inhibentque fruſtra:adeo iam animi victorum incaluerant,vt reuocari ab incepto non poſſent.Quod cernentes alii turmarum præfecti,paucis in caſtris relictis,pugnantibus animos ſuo aduentu addidere. Tum vero omnes ſimul multo feruẽtius hoſti validiori inſtare,cæſim punctimque ferire,donec illos ad ipſa ſtatiua Valachica compulerunt.Prouecti calore pugnandi vltra tubicines & tympanotribas,animaduertunt,ſe nimium procul à ſuis abſceſſiſſe: quapropter coacti in vnum ad ſuos redierunt. Reuerſos palam obiurgat Mielecius; quod pręter mandatum rem ſummi periculi pauci tentaſſent: qui alterius ducis Sienauii permiſſu feciſſe reſpondent,& Deo largiente victoriam,fuiſſe perſequendam. *qui à Mielecio obiurgati.* Poſt loco quodam paludoſo ſuperato,qui haud procul Chocimo aberat, Turcę Polonos immani cum boatu iterum aſſequuntur. Inprimis autem Staniſlai Czurili centurię turma petebatur,ad quod conuertente ſe Czurilo,procurrit cum malleo acuto ſiue claua acuminata Mielecii familiaris Radecius,bellandi cum Turcis gnarus: quem capiti vnius vbi impegiſſet,eximere non potuit. *Radecii cũ Turca congreſſus.* Hunc ſecutus Czurilo centum cum equitibus, tantum hoſtium numerum aggreſſus eſt, vt Poloni intermixti non apparerent. At Mielecius extemplo negocium dat Oſſouio,vt cum ſuorum equitum manu periclitantibus ſuccurreret.Hic Turcæ viſis pluribus Polonis ad ſe cum impetu irruentibus,è veſtigio retroceſſerunt.Sex tantum è Czurilianis deſiderati,Turcis Valachiſque non paucis paſſim conciſis, contritiſque. Appropinquantibus Polonis Neſtrum, Turcæ ſuo incurſu nouiſſimos pene carpebant,Triginta Czeremiſſii à tergo conſtituti ſclopetis longioribus incurſantes repellebant. Fuit ibidem paluſtris locus Polonis tranſeundus, ad quē hoſtes celeriter concurrerunt,aditu eos prohibituri. Verum iuſſu legati exonerata contra illos duodecim minora tormenta,& vnum grandius,conturbatos vltra montem reiecerunt.Eluctati ex iſtis Poloni,tandem ad Chocimenſem arcem concubia nocte venerunt: quam Dobroſolouius paruo præſidio tenebat,& fide bona Bogdano tam diu ſeruabat. *Poloni Chocimum reuertuntur.* Vbi Turcæ Polonos iam ſecuriores, & ordinis negligentes perfacile oppreſſiſſent,ni Temrucus tam diu illos detinuiſſet,dū ſinguli ſuis ſub ſignis conſiſterēt.Godriſſeuius prior è centuria Adami Goraii hoſtes ſenſit,deinde alii:qui celeriter à Sienauio ordinati,productis ante aciem tormentis,hoſtem operiebantur: nec res, tametſi Poloni copiis multo eſſent inferiores,certamini moram iniecit. Vetuerat autem Mielecius ne quid ipſe Bogdanus attentaret,ſed contentus iis,quæ alii pro eo ſubirent, in caſtris ſe contineret. Dehinc Turcæ Polonos inuadere,premereque. Periclitante Ciemierinio, auxilia Herburtus & Temrukus à Sieniauio ferre iuſſi, reſpondent, minime committi debere velites loricatos venabulis vtentes cum Turcis haſtatis & ſcutatis (nā nulla negotio ab eis diſperſum iri) ſed haſtatos cum haſtatis, vt æqua ſit pugna:ſe vero præſto fore,vt hoſtem alia ex parte inuadant. *Turcarum cōflictus cum Polonis,* Tali excuſatione viſis ſucceſſit Sieniauii mandato Ioannes Iordanus,cuius turma haſtatorum ex iuuentute cordata conſtabat.Hi diuina ope implorata eo impetu in hoſtē irruunt,vt nullius haſta ab hoſte aberrauerit:pugnantibus ſubueniunt à latere Herburtus,& Sigiſmūdus Rozenus,ſed protinus reſilierunt ſaucii.Turcæ,quos hi inſequendo vſque ad ipſorum caſtra variis viarum anfractibus fugarunt. *Quiĉes fugant.* Inter fugiendum autem aſtute illi arma,pileos,cæteraque impedimenta abiiciebant,vt ſe inſequentes illis colligendis occupatos remorarentur:

tur: ſed quia de vita & gloria certabatur, neglecta hæc à Polonis. Poſtquam
Turcæ Polonos longe digreſſos, & omnibus deſtitutos auxiliis vident, de
Redintegratum inter Polon. & Turcas prælium. integro circiter ſexcenti integri quadraginta defeſſos aggrediuntur, & ma-
gno concurſu multi paucos premunt. Opportune autem tunc ad illos forte
fortuna delati fuere Sigiſmundus Rozenus & Ioan. Radeczius. Tum Her-
burtus paucis ſocios cohortatur, ne animos hoſtium multitudine deſpon-
Herburti ad ſuos adhortatio, derent: quos diuino auxilio perinde vt ante diſiecturi facile eſſent, cum au-
daces forteſque fortuna iuuet. Quibus dictis ſeq; ſequi iuſſis, incitat equum
in hoſtes imminentes. Iuuadunt in eos etiam reliqui. Inſtauratur acre præli-
um, ſi vnquã alias. Quo inualeſcente auulſum ab aliis Herburtum permulti
impetunt. Et ipſe quidem ſingulari fato patriæ ſeruatus eſt, verum de com-
militibus quatuor cecidere. Vagabatur aliquandiu inter hoſtes Herburtus,
eiuſque periculum. ſed pro Valacho ab illis habitus ex veſte incolumis euaſit. Verum ne ab illis
ſine damno illato diſcederet, opportunum tempus locumq; nactus, cuidam
Turcarum graue infligit vulnus, ſeque ſubito fugæ mandat: foſſam quan-
dam mire latam & profundam equo incitato tranſilit. Clamore à Turcis
excitato, vt occideretur, prouolant duo Turcæ, quorum vnus à dextro la-
tere ipſum adeo ſariſſa petit, vt ex ephippio pene iam excuteret, alter à ſini-
ſtro eodem momento conatus traiicere, in equum ſubleuat. Periculo ita li-
beratus equo addit calcar. Fugienti capite humeriſque gladio protectis ob-
uius ſit Slezinius armiger Lanczkoronii, hunc agnitum, ſibi vt opituletur,
orat, qui non impigre pręſtitit. Tunc Turcæ viſo eo deſtitere curſu. In tam
impari pugna præter hos, qui commemorati ſunt, haud plures decem inter-
iere, qui ex turma erant Lanczkoronii: & Iordani, quos inter nobilior fuit
Stanislaus Gozdzikouius Iordani collega, vulnerati non pauci: cęteri ictus
hoſtium incurrentium armis auertentes, incolumes ad caſtra reuenere. Ve-
nientes Koſielſcius centurio, Turcas eſſe ratus, haſtis excepiſſet, ni ſermo
Caſtra Polonorum mota, Polonos prodidiſſet. Non deſiere interea Turcæ in Koſielſcianam turmam,
quæ primam aciem tuebatur, impreſſionem facere, donec à Iacobo Iordano
tormentis & peditatui præfecto abacti fuere. Poſt hæc Mielecius, rebus
hoſtium probe cognitis, monituſque à Penkoslauio Iacobi Iordani vicario
caſtra illinc mouit, ab hoſtibus ita infeſtata, vt caſſidem Gabrielis Rembo-
uii Mielecii aſſectatoris glans ferrea attigerit. Tum autem Koſielſcius &
mandato ducis, & ſucceſſu hortante priore caſtra adortus hoſtilia, complu-
res inibi interfecit: tormentis inſuper aliquot paruis, & ſigno militari ru-
bro ereptis. Tam audaci incurſu hoſtes haud mediocriter perturbati, fre-
quentes paucis ceſſere. Quibus eo modo repulſis, caſtra promota ad Cho-
ad Chocimum. cimum ſunt. Hinc Bogdanus ad Iuoniam mittit Radeczium Mielecii fami-
liarem orans, ne ſibi patrium Principatum, in quem ius haberet nullum, vi
Bogdanus ad Iuoniam mittit legatum Radeczium, eriperet, alioquin non fore diuturnum inique acquiſitum imperium: cogi-
taret, nil eſſe grauius, quam de ſtatu priſtinę dignitatis vi aliqua deturbari,
ideo ab alio exſpectaret paria. Deum enim hac ratione ſolere vlciſci om-
nem iniuriam. Quibus minime motus Iuonia legatum cuſtodiæ Pyri Czau-
ſi tradit: dehinc cum nulla alia ratione quenquam è Polonis capere vi-
qui cuſtodiæ traditus, uum potuiſſet, iure gentium violato, Selymo Imperatori Turcico cum
tranſmittit. Perductum ad Mahometem Baſſam, ait Pyrus, captum in
prælio: quod negat Radeczius, ſed eo tamen non recipit libertatem. Fue-
& ad Turcam miſſus, runt tunc temporis Conſtantinopoli Poloni, Andreas Taranonius, &
Chri-

Chriſtophorus Dzierſcius: hic interpres, ille nuncius Regis. Hi nihil non tentauere, ne quid grauius in inſontem ſtatueretur. Verum Baſſa, vbi de ſtrage ſuorum in Valachia intellexit, non ſolum tulit hoc acerbiſſime, ſed etiam captiuum more aliorum remigum toto corpore raſum triremibus adiudicauit. Vſus tandem eſt opera Dzierſcii Mielecius in Radeczio liberando apud Baſſam primarium: qui, cum & ex aliis Czauſis (aulicos illi, qui huc atque illuc cum mandatis mittuntur, ſic vocant) & ex Petro Bogdani fratre, qui poſt ibidem è viuis deceſſit, cognouiſſet, Radeczium non in prælio, ſed legatione ad Iuoniam fungentem captum: diu perquiſitum (iam enim triremes in pelago erant) reddi Dzierſcio iuſſit, verum clam ei porrecto veneno, quod ipſi lethale fuiſſet, niſi alexipharmacum ipſi mature ſubminiſtratum fuiſſet. Reſtitutus libertati, rediit poſt in patriam cum Martino Bronieuio, ad petendas inducias, dum in locum demortui Regis alius Rex ſubſtitueretur, miſſo. Mielecius videns indies copias Iuoniæ augeri, ſuas vero magis diminui, (dies enim aliquot equis Polonorum nullum aliud pabulum, niſi frondes & frutices erant) adhæc memor oraculi: Principes à Deo in ſolium tolli, ab eodemque deturbari, ne cum Deo pugnare videretur, neue, quos in Valachiam introduxiſſet, perderet, de reditu in patriam conſilium iniit. Interim Iaslouiecius exercitus regni Poloniæ dux, cognito Valachiæ turbulento ſtatu, iamiam erat Neſtrum traiecturus cum equitatu octingentorũ, ni id Mielecius diſſuaſiſſet, ne forte magis irritatis barbaris maius in diſcrimen ſuos adduceret. Ne vero nil ageret, mittit quoſdam è ſuis ad Præfectum Bialogrodenſem Turcici iuris, qui hæc illi referrent: Hi, inquit, Poloni, quos Bogdanus neque Rege neque me conſcio Principatum recuperaturus auitum è Polonia eduxit, amici mei ſunt. Quibus Cæſaris tui voluntas, à Bogdano alienata, & in Iuoniam propenſa, minime cognita: at vero, vbi ita ſe rem habere ex Turcicis quotidie creſcentibus copiis acceperunt: reuerti illo, vnde exierant, voluerunt, ſed à tuis impediti ſunt. Quare, ſi tibi videtur, ita tuos compeſce, ne quod noſtris obiiciatur impedimentum: ſin minus, neceſſe erit cum his paucis, quibus cum ad fines Poloniæ & tui Imperatoris veni, breui plures habiturus, me amicos ab omni iniuria tueri ac vindicare. Quod ſi factum, vereor, vt ne te conſilii pœniteat. Præfectus ſimulatque hæc audiuit, continuo Turcas & Valachos ripa Neſtri abſcedere iuſſit. Traiicientibus Polonis anguſtis nauigiis quinque diebus flumen, multi equi ex eis præcipitati, vi fluminis abrepti, abſorptique. Non diſceſſerant autem à ripa omnes Valachi, qui extremum agmen carpere conati, cum à peditatu retrorſum collocato cum tormentis, tum ex ipſa arce Chocimenſi telis repreſſi fuere. Poloni ſuperato Neſtro Deo inprimis, deinde ductoribus ſuis gratias egere: hi contra, illis, quod obedientes, quod fortes in præliis ſe præbuiſſent. Ibant poſtea omnes integro ordine Camenecium arcem natura munitam. Atque ita Bogdanus infelix Principatu ſuo priuatus Camienecii omnibus gratias egit, quod ipſius cauſa in tantum diſcrimen ſe conieciſſent, pollicetur que ſe huius beneficii in vtracunque fortuna poſitum nullo non loco atque tempore memorem fore. Poſtea cum nonnullis Polonis in Moſcouiam ſe contulit, ibique indigna calamitate vitam finiit. Porro relictus in arce Chocimenſi

Pro quo Taranouicius & Dzierſcius intercedunt.

Qui poſt ad triremes damnatus, Vnde liberatus in patriam redit.

Iaslouiecii ad Præfectũ Bialogrod. legatio, de Polonis non lædendis.

Polonorum è Valachia in Poloniã reditus.

Bogdanus Principatu ſuo exutus.

In exilio moritur.

Dobroſolouius cum ſeptuaginta iaculandi peritis peditibus, ſtrenue illam à vi Turcica aliquot hebdomadis, factis interdum eruptionibus, defendit. Hinc Iuonia cum nec precibus, nec minis eo adducere poſſet, vt arce excederet: dat ad Iaslouiecium literas, quib. illam ſibi tradi petit: ſe tale iuſiurandum daturum promittens, quale Rex Sigiſmundus Auguſtus dari mandaret. Annuit Iaslouiecius, quod in mandatis à Rege illud haberet, iuramentumque ab Iuonia accepit. Poſthac Dobroſolonius à Iaslouiecio Regis nomine iuſſus cum milite ex arce deſcendit.

Comitia Varſouiæ indicta. ob peſtem non habita.

Eo ipſo anno comitia Rex Varſauiam edixerat, quæ propter peſtis contagium non poterant haberi. Ibi Rex recordatus ſe hominem eſſe, & caſib. mortalium ſubiectum, teſtamentum ſexta Maii condit, ac poſt Varſauia, vbi peſtis iam inualuerat, Kniſchinum contendit, vbi lento morbo correptus, viribuſque omnibus exhauſtus, vitam cum morte commutauit ipſis calendis Iunii, ex Iagellonica familia vltimus, anno ætatis quinquageſimo ſecundo, regni poſt patrem vigeſimoquinto. Princeps bonus, humanus, pacificus, modeſtus, bonæ ſpei nutritor, vigilans, prudens, iuſtitiæ atque æquitatis amans, patiens, frugalis ſibi, liberalis aliis, diuerſarum linguarum peritus, præſertim Latinæ, quam non ſolum intellexit, ſed etiam genus dicendi & pondera verborum acutiſſime perſpexit: muſicæ harmoniæ, concentus, ac modulationum iudex peritus, Geometriæ, Opticæ, architecturæ, tormentariæ callens, naturæque diligens obſeruator, acies inſtruendi, collocandi, currus ordinandi, exercituſque ducendi gnarus. Ante vitæ ſuæ terminum à Franciſco Kraſſinio Epiſcopo Cracouienſi ſacris procuratus, animam ſuam Deo, à quo eam habebat, & quam infirmitate humana multoties obnoxiam ſe feciſſe faſſus eſt, commendauit, ac eius miſericordiæ permiſit: corpus terra natum terræ reddi mandauit: officium ſuum Reipublicæ tradidit. Atque ſic Iagellonum familia nobiliſſima hoc in Rege extincta eſt, poſtquam ducentis fere annis in Polonia regnaſſet.

Sigiſmun. Auguſtus Pol. Rex moritur.

In quo Iagellon. famili[a] deſiit.

HISTORIÆ PO-LONICÆ

Liber Nonus.

INTERREGNVM.

REBVS humanis exempto Sigiſmundo Auguſto Rege Kniſchini nonis Quintilis, primus ibidem Procerum conuentus celebratus eſt, & conſultationes de interregni ſtatu agitatæ. Eodem anno generalia comitia Procerum & Nobilitatis habita ſunt prope Varſauiam ad pagum Kamienum de noui Regis electione. Quo aduenerant legati à Pontifice Romano, Cæſare Maximiliano, Rege Galliæ Carolo nono, & fratre eius Henrico Andium Duce, à Rege Sueciæ Ioanne, & aliquot Principibus vicinis. Inibi ſancita eſt inter diſſidentes de religione pax, ſeu, vt vulgo dicunt, confœderatio, hoc eſt, lex, qua prohibetur, ne alter alterum ob religionem iniuriis afficiat, aut in Reipublicæ muniis, ſiue palam, ſiue clam poſthabeat: ſed vtrinque in pace mutua viuant, & concordia ciuili, expectantes, donec tempora ipſa commodiorem concordiæ occaſionem diuinitus ſuggeſtam offerrent. Hæc autem ſapienti conſilio fuerunt decreta, nempe, vt vitarentur motus, bellaque parricidialia; ſancte & ſine dolo ſe ſeruaturos inuicem promiſerunt, & vt Reges quoque poſteri in inauguratione idem iureiurando comprobarent, ſanxerunt. *Comitia de noui Regis electione.*

Poſt vnius ferme anni interregnum, quod fuit ſatis tranquillum, præterquam, quod pridie paſchatis mille octingenti Tartari, in Podoliam irruptione facta, vicis aliquot & prædiis circumiacentibus ſuccenſis, ſpoliis onuſti, domum redeuntes à Buczacio Camienecenſi Præfecto cæſi atque fugati ſint. *Ann. Chri. 1573. Tartarorũ in Podoliam irruptio.*

Septimo deinde idibus Aprilis de electione noui Regis extra Viſtulam Orientem verſus ad Varſauiam in campo patenti, in quo tentorium magnum erectum erat, agi cœptum. Ad quæ Machmet ſupremus Conſtantinopoli Baſſa literas nomine Imperatoris ſui Selymi Senatui & Ordinibus Poloniæ exhibuit, quibus intercedebat pro Henrico Andium Duce, Caroli noni Regis Galliæ fratre, vt eum Poloniæ Regem crearent. Poſtea ab ipſo Imperatore Turcico Selymo orator Achmet Czaus venit, Imperatoris ſui gratiam, amicitiam, & beneuolentiam omnem regni Se... f-

ferens. ſimulque rogans, ſi aliquem ex ſuis, quem eo honore dignarentur, Regem eligere animus eſſet, vnum ex his videlicet Iacobum Vchanium Archiepiſcopum Gneſnenſem, Ioannem Firleium Palatinum Cracouienſem, & regni Archimarſchalcum, Georgium Iaslouiecium Ruſſiæ, ac Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinos declararent. Quod ſi externum mallent, ſuaſit, vt Regem aliunde ſumerent eiuſmodi, qui fœdus & amicitiam cum Imperatore Turcarum coleret. Itaq; longa conſultatione habita Henricum Valeſium Andium Ducem, Henrici ſecundi Regis Galliæ filium, Rupellas tum fratris nomine obſidentem, Poloniæ Regem deſignant, aliquot Palatinatibus ſiue ſatrapiis, videlicet, Cracouiæ, Sendomiriæ, & Podoliæ non conſentientibus, priuſquam de religione fuiſſet conuentum, & de iuribus, legibus, ac immunitatibus Nobilitatis ſartis tectis conſeruandis recte proſpectum: ſed tamen electioni Regis eiuſdem, in quem cæteri conſenſerant, calculum ſuum adiecerunt. Archiepiſcopus itaque Gneſnenſis regni primas Henricum Andiæ Ducem electum Regem promulgauit, non citra bilem Mareſchalcorum Poloniæ & Lituaniæ, quorum id officii erat, multis re ſuſpenſa domos ſuas repetere conſtituentibus. Poſtea diſſidiis vtrinque compoſitis conuenerunt, dieque decima tertia & decima quarta Maii de pactis & conditionibus ad libertatem, immunitates, leges, & iura regni, magnique Ducatis Lituaniæ cum legatis Gallicis tranſegerunt, quæ omnia iuramento ſolenni Gallici legati confirmauerunt, & firmiter ſeruanda, augendaque ſemper à Principe ſuo Rege electo fidem dederunt. His ita confectis, tam Poloni quam Lituani vnanimi & concordi ſuffragiorum conſenſu electum Regem Poloniæ Ducem Andegauenſem Henricum nuncupatum renunciauerunt, rituque ſolenni confirmauerunt.

Henricus Valeſius Rex Poloniæ deſignatur.

Quem Ioannes Firleius Palatinus Cracouienſis, & regni Archimarſchalcus Polonis, & Iohannes Chodkieuicius Samogitiæ Præfectus Mareſchalcus magni Ducatus Lituaniæ Lituanis proclamarunt. Sicque omnibus tranſactis, Varſauiæ in templum diui Ioannis omnes congregati ſunt, conſentientibus animis & vocibus hymnum DD. Auguſtini & Ambróſii, & alia ſecundum ritum eccleſiæ Romanæ decantauerunt, bombardis, & tormentis maioribus ad lætitiam exprimendam explodentibus.

Henricus proclamatur Rex Poloniæ.

Conuentu nondum dimiſſo, inſtrumenta electionis confecta ſunt, & ad ea in Galliam perferenda, ſalutandumque Regem electum, delecti tam à Senatu Poloniæ & Lituaniæ, quam ab equeſtri Ordine oratores illuſtri loco nati. Legationis principem locum tenebat Adamus Konarſcius Epiſcopus Poſnanienſis, cui adiuncti fuerunt legationis ſocii, Albertus Laſcus Palatinus Siradienſis, Ioannes Tencinius Gneſnenſis, Andreas Gorcanus Miedziricenſis, Ioannes Herburtus Sanocenſis, Stanislaus Kriſcius Racianzenſis, Caſtellani. Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Mareſchalcus curiæ Lituanicæ, Ioannes Zameiſcius Belzenſis, Ioannes Zborouius Odolanouienſis, Nicolaus Firleius Caſimirienſis, Præfecti, & Alexander Prunſcius Palatini Kiouienſis filius. Qui petita quidem facultate, nondum tamen impetrata, per Germaniam eundi, Lutetiam decimo quarto calendis Septembris feliciter attigerunt; qui à Carolo Rege Galliæ

Legati in Galliam miſſi ad ſalutan. Regẽ electum.

niæ perbenigne & liberaliter excepti, legatione ſua expoſita, Ducem Andium Poloniæ Regem ſalutarunt. Inter alias autem, eaſque magnificas & liberales promiſſiones, quas legati Gallici in comitiis Varſauienſibus Henrici Ducis Andegauenſis nomine fecerant, ſi is Poloniæ Rex eligeretur, erant & hæ: quod Rex declaratus breui diſſolueret omne æs alienum Regis demortui, & ab ipſo regno Poloniæ publico nomine contractum: quod priuatis ſumptibus bellum magno Moſcouiæ Duci indictum gereret, omniaque loca ſuperioribus bellis Poloniæ ablata recuperaret: omnes prouentus, vectigalia, & pecuniam, quæ ex Gallicis ſuis ditionibus annuatim colligeretur, ad ornandam excolendamque Poloniam conferret: claſſem ingentem ad impedienda Germanorum cum Moſcis commercia pararet: centum nobiles iuuenes Polonos impenſis ſuis in aula Gallica quotannis aleret, ac quinquaginta in Academiis exteris ſuſtentaret. Quæ cum ſe præſtiturum, iurisiurandi religione interpoſita, ſancte recepiſſet, quarto calendas Octobris Pariſiis, fratre Carolo Rege, Catharina matre, Franciſco Alenconio altero fratre, & ſorore Margareta, comitantibus diſceſſit. *Henricus diſcedit ex Gallia.* Rex ſtatuerat fratrem vniuerſo cum comitatu ad regni fines proſequi, nec prius diuelli, quam ad Germaniæ limites ventum: verum medio itinere morbo correptus, dimiſſo fratre, ad ſua redire coactus eſt. Vnde Rex electus Nanceum perrexit, à Duce Lotharingiæ ſororio lautiſſime exceptus.

Vbi tunc peroportune Claudia Ducis coniunx filiam recens enixa; pro qua in ſacro baptiſmo Epiſcopus Poſnanienſis, & collegæ rogatu Principis fideiuſſerunt. Diſcedens illinc Rex nouus Blamontum peruenit, vbi matre Catharina, fratre Duce Alenconiorum, Margareta ſorore aliiſque proceribus Galliæ valere iuſſis, vltimo omnes complexus eſt. Eum in Poloniam nuncius Pontificis Epiſcopus Montisregalis, & ſexcenti Nobiles Galli illuſtri genere nati honoris cauſa comitati ſunt. Blamontum vſque venerunt ei obuiam Principes Germaniæ, Ludouicus & Chriſtophorus Comites Palatini, Friderici tertii Electoris, filii, per quos velut itineris duces Rex Tabernas Alſatiæ oppidum deducitur, vbi ab Epiſcopo Argentinenſi hoſpitaliter ſuſceptus. Inde Nemetibus ac Vangionibus, Palatinatu, Francofurto ad Mœnum, Fulda, Haſſia, Saxonia, Marchia, à quarum ditionum Principibus vbique honorifice & magnifice acceptus habituſque eſt, feliciter perluſtratis, tandem proſpera vſus fortuna in Poloniam magna cum lætitia & congratulatione appulit. *Henrici iter per Germaniam.* *Eius in Poloniam aduentus.*

Hoc interim temporis ſpacio funus Sigiſmundi Auguſti in aduentum huius noui Regis reſeruatum eſt. *Ann. Chri. 1574.* Kniſchino, vbi defunctus, corpus eius Tykocinum arcem duobus inde milliaribus diſsitam, inde Varſauiam anno fere euoluto deportatum, Varſauia tandem Cracouiam magna cum procerum pompa Regis ſorore Anna ſubſequente ad ſepulturam, cum iam felix aduentus noui Regis Miedziueciam nunciaretur, aduehitur: omnibuſque pro iuſtis exoluendis tanto Principe dignis apparatis, decimo quinto calendis Martii proceres ac equites, qui ad funus cohoneſtandum, & expectationem noui Regis vndiquaq; confluxerant, *Sigiſmundi Auguſti funus.*

rant, lugubribus induti ad Annam Poloniæ Infantem in arcem omnes ſeſe conferunt. Similiter matronæ illuſtres pullis velamentis capita obuolutæ concurrunt ad teſtandum dolorem, Infantemque conſolandam. Hæc dum fiunt, interim æra in omnibus templis vrbis, & circumquaque in pagis vicinis parochialibus vbique perſtrepebant, quibus & vrbs ipſa, & circum omnis vicinia late perſonabat. Sic omnes proceres Infantem Annam Prandnikum vſque proſequuntur. Inde funus plumbeo loculo incluſum & ſerico velamine nigro obductum, inſignibuſque regni ornatum, octo equis miræ nigredinis effertur, aulicis circumquaque ſerici villoſi tegumenta longe per terram errantia tenentibus. Poſt ſequebatur illuſtrium & nobiliſſimorum virorum comitatus, quibus omnibus vnus habitus. In his legati externorum Principum, Archiepiſcopi, & Epiſcopi cum Abbatibus conſpiciebantur. Infans Poloniæ à legato Pontificis Romani, & Venetorum oratore deducebatur. Hinc triginta duo feretra ſerico villoſo & pannis Attalicis, holoſericoque precioſe tecta præferuntur cum inſignibus regiis, & equi triginta tres eleganter inſtrati, vtrumque latus armis regni inſigniti deducuntur. Demum ſingularum prouinciarum vexilliferi triginta vexilla armati equis inſidentes circumferebant.

Ante funus regium Bernhardus Macieiouius totus cataphractus gladium auratum cuſpide ad latus conuerſo geſtabat: quem ſequebatur armiger atratus ferens haſtam, cuſpide in terram demiſſo, cum vexillo, ſcutum etiam, in quo inſignia Regis depicta, regni enſifer gladium præferebat: tum pomum aureum, ſceptrum, corona aurea à Senatoribus, quorum illud munus, geſtabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant: Nobilitas, & vrbis ſenatus populuſque longo ordine ſuccedebat. Omnis clerus, literarum ſtudioſi, phonaſci, cantores, epicedia, nænias, & threnos decantabant. Hinc plus quam quatuor millia pullatorum cum funalibus accenſis ibant. Vbi iam in arcem ventum, in ædem cathedralem, quæ vndiquaque defixis cereis collucentibus omnia colluſtrabat, funus cum honore debito deponitur, regalibus ſupra impoſitis, & inde finitis monodiis & canticis conſuetis, ſermonem funebrem habuit Abbas Mogilenſis. Deinde ſacrum piaculare inchoatum, ſub quo eques ad feretrum cataphractus, caſſidem habens vndique plumarum loco cereis ardentibus radiantem, equo delabitur, confractaque haſta gladium abiicit, cumque ſolenne illud Agnus Dei concineretur, Cancellarius & Procancellarius ſigilla Regis mortui confregerunt: cæteri autem Senatores ſua ſceptra altari impoſuerunt.

Peracto Regis Sigiſmundi Auguſti funere, Henricus nouus Rex ingenti cum equitatu & peditatu biduo poſt Balicias ſeſquimilliari, Cracouia remotam villam Ioannis Firlei Palatini Cracouienſis aduenit. Vbi omnes regni Ordines, magni etiam Ducatus Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, ac cæterarum prouinciarum magnificis ſumptibus inter ſe certabant. Hi aureis, iſti argenteis; illi holoſericis, hi polymitis; alii planis, alii villoſis; hi infectis purpura, illi tinctis murice & cocco: quidam Attalica textura, quidam Phrygia elaboratis,

inſertisq; cum vnionibus variarum gemmarum lapillis coruſcabant. Cum autem Rex Lobzouium & Bronouice Ciuitatis vicos Gallis & Polonis cinctus aduenisſet, ab Epiſcopo Plocenſi Petro Myſcouio facundiſſima oratione omnium ordinum nomine ſalutatus eſt. Bibracus poſtea Regis nomine gratias Proceribus & Ordinibus regni egit, & ad omnia appoſite reſpondit. Dehinc Cracouienſes, Caſimirienſes, & Clepardienſes eum humiliter ſalutant, à quo pleni bonæ ſpei diſceſſerunt. Abſolutis his, Rex ſingulas turmas perluſtrat auide, quarum tanta erat multitudo & robur, vt etiam hoſti potentiſſimo videretur poſſe opponi, tormentis interim maximo fragore reboantibus. Tandem Rex circiter primam noctis horam vrbem ardentibus facibus vbique reſplendentem diui Floriani porta ingreditur, albo equo & ſublimi, regiis phaleris conſpicuo inſidens, vt ab omnibus conſpiceretur. Regem pone ſequebatur Niuerſius, Guiſius, Dumeneius, Duces, Marchio Elbenſis, aliique Galliæ primores, quorum ſinguli honoris cauſa inter binos Palatinos deducebantur. Sequebantur & anteibant tympaniſtarum, tibicinumq; multitudo, ſinguli ſuum taratantara reſonantes. Succedebant quoque diuerſorum Principum legati. Arcem ingreſſus Rex, in templo diui Stanislai cathedrali à Canonicis ſalutatur, & dum canticum euchariſticum DD. Ambroſii & Auguſtini ſuaui decantatur melodia, Rex ad ſolium deducitur: vbi vltro vtroq; gratulationibus factis poſt votiuas acclamationes in palatium auro fulgens cœnaturus quieturusue concedit. *Rex nouus Cracouiam ingreditur.*

Poſtridie in Senatus conſeſſum veniens, per Bibracum Cancellarium priuatum omnibus regni Ordinibus gratias egit, quod ſibi integrum atque florens tantum regnum adminiſtrandum demandaſſent, Deum precatus, vt hæc inauguratio ſibi, regno, atque adeo toti Reipublicæ Chriſtianæ felix ſalutariſque eſſet, pollicitus inſuper, daturum ſe ſedulo operam, vt conceptæ de ſe apud illos opinioni cumulate ſatisfaciat, & vt coronatio acceleretur, poſtulat. Ad hæc ſequenti die Sandiuoius Czarncouius regni Referendarius Regem nouum à Nobilitate concinna oratione ſalutauit, in qua, quid regiæ dignitatis ſit, & quid ad incolumitatem regni pertineat, prolixe ita expoſuit, vt omnibus ſatisfactum videretur. Regis quoq; nomine ſimiliter reſponſum eſt, omnibus eum ſatisfacere, & quicquid ſibi creditum eſſet, conſeruare velle, ac non tantummodo literis approbare, verum etiam ſanguine obſignare paratum. Eadem die ſole iam ad occaſum vergente cum legato Pontificis, & magno Epiſcoporum comitatu in Stanislai Polonorum Patroni ædem, quæ in rupecula eſt, perrexit, vbi Deo deuotiſſime ſupplicauit, ſacrisq; de more exoſculatis, in arcē rediit. Quam ceremoniam omnes Poloniæ Reges ante coronationem obire veteri conſuetudine tenentur. Die deinde Matthiæ Apoſtolo ſacro, qui tunc in ipſa Bacchanalia incidebat, ſolenni ritu ab Archiepiſcopo Gneſnenſi de catholica fide retinenda, conſeruanda, & defendenda, deque regno ſibi à Deo commiſſo ſecundum regni ac iuſtitiæ leges regendo, adminiſtrando, & protegendo interrogatus, cum in omnia iuraſſet, ſolennibus ceremoniis inunctus & coronatus eſt. *Rex per Cancellarium Polonis gratias agit.* *Henrici Regis coronatio.*

Menſe Aprili viuendi finem fecit Ioannes Firleius Palatinus Cracouienſis, Senatus Polonici Neſtor, non ſine veneni, vt fama ferebat, ſuſpicione, relictis quinque filiis bono Reipublicæ natis ac gloriæ virtutiſque pa-

ternæ egregiis illuſtratorib. Omnes enim primariis in regno dignitatib. laudabiliter perfuncti ſunt, quidam etiamnum cũ tot us inclitæ familiæ honore funguntur: è quorum numero filiorum natu minimus Henricus paulo ante patris deceſſũ natus, nomẽ à ſuſceptore ſuo Rege Henrico nactus, hodie Epiſcopus Plocenſis, ac regni Procancellarius eminet. De parente inter multa alia memorabile hoc refertur, cũ in Henrici Valeſii Andiũ Ducis electione initio calculũ adiicere ſuũ tergiuerſatus eſſet: tandẽ multitudini cedere coactus, video, inquit, equidẽ, & maniſeſte video, non modo non aliquid commodi Principem pœnæ loco à ſupremo Numine promerentibus peccatis noſtris nobis deſtinatum, ſed malorum plurimum importaturum. Verum cum maiori parti ſic viſum, ſatius duco accedere plurium votis, quã propoſiti pertinacia in diſcrimem aliquod patriam adducere. Videbunt ac dolebunt profecto illi ipſi, qui autores iam eligendi Regis ſunt &, vtinã falſus ſim vates, temporis progreſſu ſuo cum damno experientur, quantum in periculum patriam cariſſimam improuide præcipitarint. Ego, cui iã potiſſima vitæ pars decurſa eſt, vix illorum talium ſpectator ero: vos ætate me inferiores dictorũ meorum memores eſtote, deprehendetis, quod dixi. Finitis his lacrumę ipſi obortę, ac ſane euentus orationi ipſius nõ multo poſt reſpondit. Fuit patriæ & libertatis amantiſſimus, inq; hoc totus, vt pax religionis in Polonia ſanciretur, probe memor, quid in Eois Pariſienſibus haud ita pridem accidiſſet. Iuuenis longiſſimas ſuſcepit peregrinationes, peragratis Germaniæ, Italiæ, Galliæ, aliiſq; regnis Europæis, inde in Palæſtinã & Ægyptum vſq; cum Stanislao Tenczinio poſt Palatino Cracouienſi auunculo ſuo traiecit. Interregno finito cum idẽ ille Hẽricus Valeſius Cracouiæ inaugurandus eſſet, ac legati Pontificii inſtinctu religionis pacem diuerſæ religionis aſſertoribus antea indultam iureiurando firmare cunctaretur: tanta animi præſentia hic Firleius obſtitit, vt arrepta corona, quæ Regi tum præferebatur, templo exiturus fuiſſet, niſi à pleriſque pacis atq; concordiæ nomen inclamatum eſſet. Et ſucceſſor à Rege nouo datus etiam Petrus Zborouius Palatinus Sendomirienſis.

Caroli noni Galliæ Regis mors. Dum Rex Henricus regnum Poloniæ quadrimeſtre fere pacifice adminiſtrat, moritur interim Carolus nonus Galliæ Rex frater: de cuius morte certior factus literis à Regina matre, cõſilia de regno auito repetendo agitauit: non enim paruæ res hæc erat difficultatis, eo quod nõ neſciret, Polonos in abitum eius non facile conſenſuros. Primum itaq; ad 15. Iunii Cracouiæ Proceres conuocat, quibus fratris obitum exponit, cauſaſq; addit, cur ſua in Gallia præſentia ſit neceſſaria: interea ſe nihil ſine Procerũ & Ordinum cõſenſu acturũ ſimulans, comitia menſe Auguſto indici cupit, in quibus ea de re tractaretur. Reſpõdet Senatus, Regi tunc præſens, dolere ſibi fratris obitum, cæterum ſe ſine regni totius approbatione de Regis diſceſſu nil decernere poſſe. Orare igitur ſe, Rex comitiorum ſẽtẽtiam haud ægre expectet, nec interea noui quid moliatur. Interim Rex clanculum mittit, qui fidẽ publicam à Maximiliano Imperatore peteret, quam haud difficulter obtinuit.

Henrici Regis ex Polonia exceſſio. Paulo poſt Belleræus, cui omnis de profectione cura erat à matre demandata, Senatui valedicit, ſibi in Galliam neceſſariam ob cauſam eundum, qui magnã regiæ ſupellectilis partem ſecum aſportaſſe dicebatur. Poſtridie Rex aduerſam cauſatus valetudinem ſolito matutius ſe ſomno componit, &

nocte intempeſta mandato Regis porta arcis aperitur, ipſeq; peregrino Nobilis habitu egreſſus, paucis comitatus, citatis equis magniſque itineribus Plezinam primum Sileſiæ oppidum peruenit. Mane ſummus in vrbe tumultus: vndique Poloni concurrere ad Regem inſequendum. Ac quamuis ab vna turma, quam Tencinius Caſtellanus Voinicenſis regni Succamerarius ducebat, ante verſus eſſet: tamen, quia Auſtriæ fines ingreſſus erat, ex itinere retrahi non potuit. Plezina itaque ſtatim poſt ſiceræ atque aquæ hauſtum diſpoſitis equis Veſcouium defertur, atq; inde Viennam, vbi perhumaniter à Maximiliano Cæſare exceptus. Ex Auſtria ſtatim literas dat ad Senatum Venetum, Ferrarienſem, Sabaudum, aliquotque Italiæ Principes, quibus ſignificat, ſe in Galliam redeuntem cupere per ipſorum ditiones iter inſtituere. Placuit Principibus, paraturque ſtatim ad eum excipiendum certatim vniuerſa Italia ad omnem magnificentiam effuſa. Paulo antequam Henricus Polonia excederet, Carolo Danzæo ad ſe vocato exponit itineris ſui conſilium: opus eſſe celeritate ob periclitantem Galliam, literas ei diuerſas tam ad Epiſcopum Cuiauienſem, quam ad alios regni Proceres tradit, quibus rogabat eos, in fide & veteri in illum beneuolentia perſeuerarent. Has poſt abitum literas ſingulis vt redderet, Danzæo iniunxit: addens inſuper, velle ſe, vt coram Senatu & omnibus regni Ordinibus ſuum diſceſſum expoſita cauſa excuſaret. Ad Senatum quoque & reliquos regni Ordines eiuſdem argumenti literas Rex ipſe reliquit, in quibus illis ob ſummam eorum in ſe fidem gratias agit, dolore ſummo deſerere eos oportere, excuſaſſe, & diſtuliſſe abitum, quamdiu potuiſſet, matri mandatum ampliſſimum, quod regentiam Galli vocant, miſiſſe: Alenconium & Nauarræum monuiſſe, vt ſui deſiderium æquo animo ferrent, nec aduentum fruſtra expectarent. Cæterum nouas literas ſuperueniſſe, nunciantes, actum eſſe de regno Galliæ, ni intra viginti dies in Galliæ finibus ſe ſiſtat. Inde rationes adducebat, cur clam abiiſſet. Tandem petit ex omnibus Ordinibus ad ſe in Galliam legatos mitti, quibus cum de ſtatu regni Poloniæ tranſigat. Poloni itaque, vt Regi ſatisfacerent, poſtquam datis ad eum Viennæ ſubſiſtentem literis, quibus eum honorifice reuocabant, non rediiſſet, petitam legationem mittunt. Venere legati Ferrariam, vbi Regem inter ſpectacula & ludicra offenderunt: cui Polonorum in ſe fidem & beneuolentiam exponunt, deque inopino exceſſu conqueruntur. Inde demiſſe petunt, ad regnum redeat, exponentes pericula, quæ Rege abſente à Moſcis, Scythis, & Turcis imminerent. Tandem obnunciant, niſi ad ſtatum diem redeat, abdicandum eum regno, & comitia creandi noui Regis eſſe indicenda. Henricus Rex lupum auribus tenens (necdum enim Gallici regni pacatum habebat imperium) timenſque, ne forte vtroque regno excideret, vafre legatis reſpondet; ſe propediem in Poloniam rediturum, non ideo ſe Poloniam reliquiſſe, vt potens illud regnum penitus deſtitueret, ſed ad componendas res Gallicas profectum, iis pacatis, mox reuerſum. Id quod factũ fuiſſet, ſi tutus patuiſſet ad Gallos acceſſus: animos vero quorũdã magis exacerbatos, qui per amicos erant mitigandi. Hãc cauſam eſſe, cur tãdiu in Italia hæreret. Poſtquã legati diſceſſiſſent. Rex Ferraria Auguſtam Taurinorum cum Emanuele Duce Sabaudiæ profectus eſt. Hinc literas iterũ ad Poloniæ proceres mittit, eoſq;, vt priorẽ

Henrici R. literæ ad Poloniæ ordines.

Poloni legatos mittunt ad Henricũ Regem.

Eius reſponſum.

Henr. R iterum literas ad Polonos dat.

electionem ratam habeant, nec ad alteram tranſeant, nilque in comitiis contra ſuam maieſtatem decernant, hortatur & orat.

Hoc anno menſe Octobri Henricus Rex importuno ſuo è Polonia diſceſſu Tartaros in Ruſſiam pertraxit, & Iuonia inique parti dominatus Valachique perſidiæ pœnas dederunt. Quæ quomodo geſta ſint, ſeries hiſtoriæ requirit, vt paulo altius repetantur. Erat eo tempore Palatinus Tranſalpinæ Valachiæ, quem non mediocriter fortunæ Petri fratris angebat. Quare de eo ſolicitus, purpuratos in regia Selymi prenſabat, vt quemadmodum Bogdanum Iuonia auxilio Selymi ex Valachia eiecerat, ſic Petrus auxilio eiuſdem Iuoniam expelleret. Quare iiſdem artibus purpuratos, quibus olim Iuonia aggreditur: ac, ſi Palatinatum ſiue Principatum Valachiæ apud Selymum fratri Petro impetret, ſe duplicatum tributum daturum pollicetur. Iuoniæ fidem eſſe ſuſpectam, qui Mahometana religione ſpreta iterum ſuſceperit Chriſtianam, & Chriſtianis apprime faueat: futurum breui, vt Bogdanum ſecutus, poſt ad amicitiam Polonorum ſe conferat, quorum ſubſidio adiutus, Turcarum imperium detrectet. Purpurati hiſce moti, ac tributi magnitudine pellecti, Selymo ſuadent, vt miſſa legatione ad Iuoniam, ipſummet ad ſe venire, illique, quem eo mitteret, Valachia cedere iubeat. Si mandato ipſius minime obtemperet, id ſe armis conſequuturum. Selymus ingenti cupiditate pecuniæ flagrans, facile id ſibi perſuaderi patitur. Quare legatum ad Iuoniam mittit, qui viceſima prima die Februarii, cum Henricus Rex Cracouiæ coronaretur, ad Iuoniam veniens, ab eo tributum duplo amplius è veſtigio Selymo pendi poſtulauit, tantundem enim ab illo offerri. Renuenti imperat, vt ſtatim ſecum Conſtantinopolim ad dicendam cauſam proficiſcatur. Si nolit, bellum denunciat. Hæc legati verba animum Iuoniæ altius penetrarunt. Quare diſſimulata animi ægritudine legatum in hoſpitium deducere iubet, rem eſſe maioris deliberationis, quam vt eadem die ipſi poſſit reſponderi: ac cum ad totum Senatum pertineat, eum ſe extemplo conuocaturum, deque ea re tam ardua conſulturum reſpondit. Deducto legato in hoſpitium, omnia poſtulata Selymi animo penſitat: gentem vniuerſam Turcicam eſſe perfidiſſimam, quæ Chriſtianis Regibus fidem iuramento confirmatam non ſeruet, ſed occaſione capta eos in fraudem inductos fallat. Si id tributum tam amplum in tanta Principatus inopia, quod ciuilibus bellis exhauſtum ſit, concedat, eo Selymum minime contentum fore, ſed illud ſequenti anno aucturum eſſe, taleque demum exacturum, quale cum vniuerſa gente non poſſit numerare: nec ſe iam tutum fore, exorto æmulo, qui imperata ſit facturus. Itaque vniuerſo Senatu ad ſe conuocato in hunc modum verba facit. Si vnquam, viri Valachi, de re ardua ac difficili vobis conſulendum deliberandumque fuit, hoc certe tempore eſt. Nam Selymus Turcarum Imperator incredibili auaritia æſtuans, neſcio cuius inſtinctu non contentus eo tributo, quod ei pendere ſoliti ſumus, duplum à nobis extorquet. Si conceſſeritis, mea nil refert: vtpote, cum non mihi domino, ſed vobis liberiſque pendendum ſit. Quod ſi id negaueritis, protinus vim, bellum, direptionem oppidorum, incendia, rapinas denunciat. In hac igitur egeſtate Principatus noſtri, quod totum ciuilibus bellis exinanitum ſit, quomodo ei illud diſſoluere poterimus? Proinde, quid vobis animi ſit, exponite. Ego quidem illud præuideo, ſi tam immenſum Selymo tributum iam conceſſeritis, minime eum acquieturum.

Hiſtoria de Iuonia Valachiæ Palatino.

Iuoniæ ad Valachiæ ſenatum oratio.

turum, ſed ſingulis annis maius exactum, donec opibus nos plane exhau- »
ſti fuerimus. Præſtat igitur vitam pariter cum vxoribus liberiſque amittere, »
quam tantum dedecus pati. Nec fortuna mea adeo angor, cum ſciam, illud »
vobis eſſe luendum, non mihi. Quare ſi hanc turpem ſeruitutem ſeruire »
non vultis, omnes citra vllam cunctationem dicite. Ego certe diligenter cu- »
rabo, vt huic ethnico cani non ſolum hoc nouum, tamque amplum tribu- »
tum dem, ſed ne vllum plane deinceps pendam, dummodo vos mihi non »
defueritis. Scio collegæ chariſſimi, quid ego vobis debeam, quid Reipubli- »
cæ veſtræ: pro quorum ſalute & incolumitate vitam meam profundere pa- »
ratus ſum. Hæc vbi dixit, tacitus eos mœror inuaſit: tandem, tanquam graui ſomno expergefacti, fremunt, ſeruitutem ſibi à Turcis multiplicari: Iuoniam non tam luculenter, quam vere de tributo loqui, emori ſe malle, quam ſeruitutem cum ignominia coniunctam ſuſtinere. Proinde vxores, liberos, ac quicquid precioſioris ſupellectilis habebant, in arcem Chocimenſem, cuius munitioni fidant, ſe importaturos, ſeque Iuoniæ ſuo ære militaturos, hoſti ad Danubium, qua parte ad ſe delendos veniat, occurſuros, & cum eo ad vltimum vſque ſpiritum dimicaturos pollicentur, quæ omnia ſe iureiurando facturos confirmant. Iuonia omnium conſtanti voluntate cognita, pauciſque collaudata, fidem ac iuſiurandum omnes inter ſe dare iubet, vt ſimul ſecum iunctis armis Turcas ad internecionem perſequantur: ſe vero etiam atque etiam accuraturum, vt non ſolum infundentes copias Turcarum à ceruicibus Valachiæ repellat, ſed longe lateque eorum regno vaſtato honeſtam pacem ac quietem ciuibus comparet. Accepto ab omnibus iuramento, legatum ad ſe Selymi accire iuſſit, audienteque Senatu initio ſeſe purgauit, cur, quod Selymus imperaret, facere non poſſet, conſiliumque denegati tributi in ſubditos reiecit, qui acerbiſſima quæque, quam tam indignam ſeruitutem ferre malint. Orare ſe Selymum, ne hæc in malam partem accipiat, cuius amicitia ſibi præſidio & ornamento, non detrimento fore ſperauerat. His dictis, legatum nulla interpoſita mora è finibus Valachiæ excedere, eumque nullis muneribus, vti alios legatos ſolitus erat, ornatum, equites Valachicos ad Danubii ripam deducere mandat, Quę res ipſi haud mediocrem ſuſpicionem attulit animi à Selymo alienati. Iuonia reſponſo dato ad comparandum exercitum continuo animum adiecit: vbi ilico omnes pedites ſtipendio militari inautorati: quique equo ſtipendia merere ſoliti erant, ad Iuoniam conueniunt, qui iuramento iterum atque iterum ſe obſtringunt, ſe contra Selymum ad internecionem dimicaturos, omniaque potius amiſſuros, quam dominum ſuum deſerturos. Tributum ſe ſtatim exacturos, in idque collocaturos, vt Iuonia equitibus Polonicis, quorum tum maxima opinio virtutis erat, conductis, expedita eorum opera in hoc bello vtatur. Iuonia ſuos ſibi fideles fore credens, confeſtim legarum Cracouiam ad Regem Henricum & regni Senatum mittit, ſtatum rerum Valachicarum eis exponit, impendens à Selymo bellum ſignificat, auxilia petit, quanti Poloniæ interſit, ne Valachia à Turcis occupetur, oſtendit, id orans duntaxat, vt Rex Camenecciæ, Leopoli, & reliquis oppidis proclamari iubeat, quicunque in Valachiam militatum ire velit, Palatinum huic tantum numeraturum ſtipendium, quantum ipſe poſcat: plus enim apud ſe omnium incolumitatem, quam ſumptus valere. Sed Henricus Rex ſe Iuoniam nullo auxilio iuuare poſſe, nec cuiquam, vt ad merendum ſti-

Valachorū reſponſio.

Iuonia Selymo tributū denegat.

Iuonia Legatos ad Henr. R. Polon. mittit.

 pendi-

Hēr. R. Pol. aux. liaIuoniæ denegat.

pendium in Valachiam proficiſcatur, permiſſurum reſpondit, idque ideo, quod ſupra centum annos antiqua fœdera Regibus Poloniæ cum Turcarum Imperatoribus intercederēt, ſeu (quod veriſimilius eſt) fœdus Gallorum cum Turca, cuius interceſſione Henricus ad regnum Poloniæ peruenerat. Triſtis hoc nuncio Iuonia, nondum tamen animum abiecit, ſed velites ſeu equites Polonicos leuis armaturæ, vulgo Koſacos dictos, ad Boryſthenem, & Ponti oſtia prædæ agendæ cauſa palantes, circiter mille ducentos ſtipendio liberali conduxit. Qui nil de Henrico Rege cogitantes, id iter ſuum in Valachiam ipſi aduerſari, ad Palatinum in Valachiam recta profecti, comiter ab ipſo obuiam ipſis procedente ſunt excepti. Vbi in caſtra ventum, tormentorum maiorum artifices ingentem boatum edere iubet. Poſtquam ſatis concentui datum, tot pedites è ſuis, quot velitum equites erant, egredi iubet, vt ſingulorum equis acceptis ſat pabuli præberent, eoſque curarent.

Quibus factis, lauto epulo eos excipit, argenteas patinas nummis aureis onuſtas iubet adferri, & ex eis tantum ductoribus equitum horum ſiue velutum, eorumque miniſtris apponi, quantum ſufficeret. Quam eius liberalitatem ad ſtuporem vſque illi admirati ſunt. Deinde mittit eis ſexcentos Ioachimicos, ſex grandia vaſa vini generoſiſſimi, vt illud in ſui memoriam exhauriant. Manc ipſemet velitum duces accedit, quos ad tabernaculum inuitat ſuum: eſſe quod ad eos de ſumma rei referat, &, quid eos facere velit, omnibus exponit. Qui vbi prompti venere, hoc modo verba ad eos Polonice feciſſe fertur.

Iuoniæ ad velites oratio.

« Si de veſtra fide, virtute, & conſtantia, fortiſſimi equites, certo mihi non perſuaſiſſem, nunquam hoc difficili ac periculoſo tempore vos procul è patria veſtra euocaſſem. Sed cum hæc omnium conſtanti ore celebrata fuiſſet, vos huc euocaui, vt mihi operam veſtram & induſtriam in hoc bello contra Selymum infenſiſſimum nominis Chriſtiani hoſtem præbeatis. Pro qua nauara ſi vobis certum ſtipendium militare conſtituere velim, non mediocriter pertimeſco, ne meritis veſtris minus dignum præmium detur: ſed quicunque ſucceſſus noſtri contra hunc teterrimum hoſtem erunt, omnia vobis à me large ſuppeditabuntur. Ego vos priſtinæ virtutis memores, ita geſturos eſſe hoc in bello arbitror, prout de vobis omnium opinio eſt, ac eam in animo meo excitaſtis. Vobis autem ſummas perpetuaſque gratias & ago, & habeo, quod ad me hominem Chriſtianum ipſi Chriſtiani veneritis: quorum voluntatis erga me ſemper gratum ac memorem me fore polliceor. Qui etſi pro magnitudine periculi mei pauci eſtis: tamen non minus mihi gratus eſt conſpectus veſter, quam ſi duodecim millia mihi in auxilium aliunde miſſa eſſent. Quare, quodcunque ſtipendinm poſtulaueritis, id me vobis ſoluturum recipio. Nec vos vires Turcarum ita animo æſtimare velim, quaſi à nobis vinci non poſſint. Fateor eos hactenus miro ſucceſſu vſos fuiſſe, qui à ſordidiſſimo initio orti, ad tantam amplitudinem peruenere: ſed quæ ab eorum perfidia, non virtute profecta, ſummo cum ſcelere coniuncta ſit. Fateor item, Deum optimum maximum, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum vlciſci velit, his ſecundiores interim res & diuturniorem impunitatem concedere ſolere. Sic Turcæ, ſi hactenus felici ſucceſ-

ſucceſſu vſi ſunt, id permittente Deo factum, vt quanto altius aſcendiſſent, tanto grauius corruerent. Hæc prolocuto Suierceuius dux velitum pauca pro omnibus militari ac rudi ſermone ſic reſpondiſſe dicitur: Non ſtipendium tuum, Iuonia, vt ad te veniremus, nos pellexit, quod nos nullo loco ſemper habuimus, ſed potius virtus noſtra ſingularis, vt contra hunc acerrimum Chriſtianorum hoſtem pro ſalute libertateque tua dimicemus. Stipendium non curamus: qualiſcunque fortuna noſtra futura eſt, exitus belli declarabit: ſatis à te remunerati videbimur, ſi hoſte tuo intra fines regni hiſce noſtris dextris repreſſo, honeſtam pacem cum eo feceris. Tu vero quid poſtea nobis præſtare debeas, fortuna te noſtra docebit. Nec vires Turcarum horremus, quorum ſucceſſus, qualeſquales erunt, eos diuinæ prouidentiæ iam committendos cenſemus: nos in hoſtem intenti erimus, vt eum à iugulis tuis auertamus. Oratione Suierceuii Iuonia confirmatus, ductores velitum ſecum prandere iubet.

Suierceuii velitum ducis reſpõſio.

Selymus audito reſponſo Iuoniæ, ira indignationeque accenſus (quam legatus amarulentis verbis ob nulla ab Iuonia accepta munera auxit) ſine mora Tranſalpinæ Valachiæ Palatino triginta millia Turcarum & duo millia Vngarorum mittit, vt coadunata ſuorum manu Iuoniam capiat, eoque ad ſe miſſo, ipſe totam Moldauiam occupet, in eaque Petrum fratrem eius loco Palatinum conſtituat. Is mandato Selymi alacriter ſuſcepto, ſuiſque ad arma conuocatis, ſimul cum Turcis & Vngaris fluuium Moldauam tranat. Erant fere omnium centum duo millia equitum ac peditum: qui non ſolum Iuoniam è Valachia eiicere, ſed & quemque fortiſſimum Regem debellare poterant. Hi diurno nocturnoque itinere fatigati, vt tam ſuam quam equorum corpora reficerent, nil de Iuoniæ inopinato aduentu ſuſpicati, in loca herbida ſupra flumen late patentia, equos oberrare patiuntur. Interea ſpeculatores ad Iuoniam prandentem veniunt, fluuium Moldauam maximam hoſtium vim traieciſſe, nec eorum certum numerum ſciri poſſe, ſed vltra centum millia eſſe ſuſpicari: nunc omnes, equis in paſcua miſſis, ſe quieti dediſſe. Quos ſi Iuonia cum parata ſuorum manu aggrediatur, facile ad vnum deleri poſſe. Hæc tanta alacritate animi ab Iuonia audita fuere, at Suierceuium cum ſuis confeſtim præcurrere attributis ei ſex millibus Valachorum, qui linguæ Turcicæ gnari omnia certius cognoſcerent, iuſſerit: ipſe cum ſuis, quoniam paulo onuſtiores armis erant, ſubſequitur. Suierceuius omnes orat, vt, ſi læta ex hoſte victoria potiri velint, quanto ſilentio poſſint, ad hoſtium caſtra nullo clamore diſſono, aut tumultu edito perueniant. Hiſce ita inter ſe compoſitis, incidit in ſpeculatores Moldauorum, qui ſupra caſtra ſuorum ſtationes, ne quis impetus in quietos fieret, agebant. Erant vero hi quadringenti, qui omnes à velitibus circumuenti capiuntur. Quos primo humaniter, deinde minaciter alloquuntur, quid conſilii hoſtes habeant, vbi ſint, quid agant: ſi indigna nolint pati, vt exponant, cogunt. Illi ſuppliciter & ingenue præſentis periculi metu perterriti, fatentur, Valachos Tranſalpinos pariter cum Turcis, quibus intermixti Vngari, non tam longinquitate ac difficultate itineris defeſſos quieti ſe dediſſe, & corpora curare, quam vt Iuoniam vegetiores inopinatam aggrediantur. Quos ſi iam ſecuros, ac omni cura ſolutos inuadat, eum facile compotem victoriæ futurum. Valachorum Tranſalpino-

Selymus Trãſalpinæ Valachiæ Palatino auxilia mittit contra Iuoniam.

alpinorum non eſſe amplius ſeptuaginta millia, Turcarum triginta, Vngarorum tria. Hiſce velites cognitis ſubito ad Iuoniam nuncios mittunt, in quo ſtatu res hoſtium ſint, eum certiorem faciunt: vt cũ ſuis mature (in manu enim victoriam eſſe) approperet. Ipſi vero non procul ab hoſtium caſtris duabus horis ſtationes vigiliaſq; taciti agunt, ne vſquam hoſtis commoueatur, aut quicquam tentet. Quæ vbi celeriter ad Iuoniam perlata fuiſſent, ſtatim ipſemet accurrit, Suierceuiumque aciem diſponere, ac quamprimum cum hoſte confligere iubet. Ipſe vero, quoniam multitudine abundabat, ſua acie in longitudinem extenſa, tribus ex partibus hoſtium caſtra omni præſidio nudata aggreditur. Suierceuius parte ab altera cum ſuis citatim ad hoſtem, antequam Iuonia acceſſiſſet, peruenit: ibique ſublato clamore caſtra hoſtium inuadit. Hoſtes ignoto & horribili fremitu repente exciti, neque fugam, neque arma capere, neque omnino ſuſcipere aliquid defendendi cauſa poterant. Ita cuncti ſtrepitu, clamore, & nullo ſubueniente, velitibus inſtantibus, tumultu, terrore, formidine, quaſi attoniti erant. In qua ſtrage hoſtium ſubito Iuonia cum ſuis aduolat, qui & ipſe perturbatos ac ſtratos fortiter cædit, adeo vt fugæ nuſpiam locus appareret. Nam Moldaui procul equis à ſe in paſcua abactis, quorſum fugerent, non habebant: omnes nudi inermeſque hoſti ad primos ſucceſſus victoriæ exultanti iugulum præbuere. Ex tanto hoſtium numero nemo præter Valachiæ Palatinum & Petrum fratrem, quem in Valachiam tantis copiis fretus deducebat, elapſus eſt. Hi igitur conſcenſis equis, qui in tanto periculo vix eis oblati, pernicibus, per lacum ex Danubio manantem tranant, perueneréque ad arcem Brailouienſem ad Præfectum Selymi: reliqui omnes ad vnum cæſi, volucribuſque obiecti. In caſtris multum opulentiæ repertum, quam militibus Iuonia, & inprimis velitibus donauit. Iuonia in iiſdem caſtris quatriduum moratus, vt ſuorum corpora cæde hoſtium defeſſa, viribuſque exhauſta reficeret, cadauer Palatini & fratris Petri ſumma cura inquirit. Quo non reperto, recta exercitum in Valachiam Tranſalpinam inducit, caſtella oppidaque, & natura præſidiis parum munita adoritur: quoſque obuios, nulla fœminei ſexus ratione habita, necare, puberes interficere, villas & vicos pariter cum oppidis ſuccendere imperat. Triſte ac miſerabile ibi ſpectaculum fuit, cum illam partem Valachię Tranſalpinæ omnes fumantem & flamma relucentem aſpicerent. Trahebantur ſenes ad cędem, rapiebantur pueri ad necem, matronæ pariter cum virginibus ad ſtupra: crudeliſſima quæque & acerbiſſima patrabantur. Iuonia vniuerſis collaudatis agit gratias: hortatur ad cætera, quæ leuia eſſent, parem animum pro victoria gerant: ſatis iam depugnatum, reliqua prædam fore.

Iuonia hoſtium caſtra inuadit

Moldaui ab Iuonia funduntur.

Iuonia in Moldauiã irrumpit.

Hac populatione victor exercitus ad Tranſyluaniam peruenit, viſaque Brailouienſi arce, iter ad inferiorem Danubii ripam deflexit. Ibi cognoſcit, Palatinum Valachiæ Tranſalpinæ vna cum Petro fratre in arce incluſos: itaque protinus aduerſus illud oppidum ſuos ducit. Eſt Brailouia oppidum ſupra Danubium, arce percommoda naturaque loci, ac firmo præſidio munita. Ibi Iuonia non procul inde, nactus locum oportunum caſtris communiendis, ſic vt ex arce machinis muralibus nulla ratione infeſtari poſſet, aberat. Hinc ſcribit literas ad præfectum arcis, eaſque duobus captiuis Moldauis perferendas committit, quib. orat, vt Palatinum Tranſalpinæ Valachiæ hoſtem ſuum vna cum Petro fratre, qui citra cauſam vllam præbitam

Iuonia ad Brailouiam caſtrametatur.

bitam bellum ipſi intuliſſent, ac poſt infeliciter commiſſum prælium ad eum ex acie fugiſſent, extemplo ſibi tradat: alioquin exercitum ab obſidione non diſceſſurum, donec vi adactus eos dedat. Præfectus arcis reſponſi loco miſit Iuoniæ decem globos tormentarios grandiores, totidem minores, duas ſagittas, telaque, cum denunciatione, niſi exercitum abducat, ſe ipſi exercituique ſuo talia fercula appoſiturum, quibus deglutitis redditurus vomitu omnia ſit. Hoc reſponſum tantam Iuoniæ bilem mouit, vt illis ipſis nunciis comprehenſis, naribuſque eorum ſimul cum labiis ac auribus truncatis, pedes ſingulorum ſurſum verſus longiſsimæ trabi ferreis clauis affigi, eoſque terram capitibus attingentes ante oppidum ſclopetarios feriri, abiicique imperauit. Horrendum id omnibus ſpectaculum, quo Iuonia arcis præfecto demonſtrare voluit, eum ſimilem exitum vna cum profugis manere. Hoc tam immani exemplo edito, pedites ſcalis admotis mœnia vrbis clamore ſublato conſcendere iubet. Nec conſilio euentus defuit. Nam pedites tanta celeritate ſeſe ſub mœnia oppidi inſinuauere, vt priuſquam oppidani ad reſiſtendum parati eſſent, in murum euaſerint: quo diruto, totus exercitus in oppidum irrupit. Ibi ingens ſtrages Turcarum edita, nemini parſum, vbi ex cæſorum cadaueribus ſanguis inſtar riui in Danubium profluxit. Quatriduum ibi laniena continuata eſt: in locis abditis & occultis latitantes homines quæſiti, ex latebriſque ad cædem tracti: tota vrbs direpta, ac furore incenſa, nullo hominum, ac ne canum quidem inter incendia ruinaſque ſeruato. Plurimum ibi auri, argenti, pecuniæ ſignatæ, vnionum, margaritarum repertum, quæ omnia prædæ militum ceſſere. Erat ea vrbs in illis locis omnium opulentiſsima, eo quod poſt occupatam à Turcis Græciam multum diuq; in pace vixit: qua parta, nullo belli motu conquaſſata, ſupremam tum cladem adiit. Nam à victore quidem hoſte ne vna quidem domus integra relicta fuit: omnia euerſa, ac ſolo æquata, præter arcem, quæ omni præſidio vrbis nudata, ſola remanſit. Ad quam capiendam Iuonia ſuos admouere inſtituit, ni à præſidio, quo arx valide firmata fuit, clades pœnitenda ſubeunda eſſet. Interea Iuonia in direptione vrbis occupato, ſpeculatores adſunt, qui indicium faciunt, quindecim millia Turcarum magnis itineribus in ſubſidium arci Brailouienſi venire. Quibus ille cognitis, ac nil tanta multitudine hoſtium territus, confeſtim Suiercenium cum velitibus, additis ei octo millibus equitum Valachorum, in illos mittit. Ad quos vbi is præpropere aduolaſſet, nullo illis ſpatio ad recolligendas vires dato, cum eis alacriter prælium init. Omnes occiſi, præter mille equites, quos fuga ſubtraxit. Qui cædi ſupererant, fuga ad arcem Teinenſem ditionis Turcicæ euaſerunt. Erant in proximo non procul ab illa ipſa arce Turcarum copię, quibus agmina Scytharum intermixta. Subito Suiercenius ad Iuoniam læto cum victoriæ nuncio mittit, certiſsimam ex hoſte victoriam pollicens, modo omiſſa oppugnatione Brailouienſi cum omnibus copiis abſque mora adſit. Ille tam læto nuncio accepto, arce Brailouienſi relicta, cuius expugnationem & ſibi difficilem eſſe, & periculoſam ſciebat, ad Suiercenium celeriter accurrit. Quo cum conſiliis communicatis, ſimul illas ipſas copias aggreſsi delent, & ad internecionem dant. Hinc ad Teinenſe oppidum exercitus admotus: quo facile ſine vllo oppugnationis labore expugnato omnes oppidanos pariter cum fœminis crudeliter, nemine ex tanta multitudine ſuperſtite, trucidat.

Iuonia crudelitas.

Brailouia capta.

Turcæ cæduntur à Valachis.

Tainenſe oppidum captum.

Bialogradũ expugnatũ & ſuccenſum.

Interea ſexcenti velites oppidum Bialogrodenſe verſus citato agmine eunt; quo direpto ac incenſo dimidia pars ipſius fœdo incendio conflagrauit. Plurimum ibi prædæ non ſpernendæ inuentum, qua militi obiecta, multum ex ea auctus miles fuit. Iuonia vero cæde Turcarum defatigatus, læta quiete, non procul ab arce Teinenſi, quam nudam in patentibus campis reliquerat, per ſeptiduum ſuos refocillabat. Vbi iterum fit repente certior, Turcarum ſimul cum Tartaris aliquot agmina ab oppido Bialogrodenſi proficiſci, qui in proximo Iuoniam cum exercitu adeſſe ignorantes, diſpalati huc illuc, reperto vado tranabant. Quos procul velites conſpicati, orant Iuoniam, vt ipſe poteſtatem illos inuadendi pellendiq; concedat. Qua impetrata, accipit ab Iuonia Suierceuius tria millia Valachorum, quos ille cum velitibus non miſcet, ſed ab agmine ſuorum remotos, ex eis nouam aciem quandam poſt terga velitum inſtruit. Suos vero illos ducentos mille velites in tria agmina diſponit. Quadringentos in prima fronte ſcutis rotundis tectos locat, ac haſtatis Turcis obiicit. Ipſemet ſibi dextrum cornu cum ſagittariis quadringentis ſumit. In læuo totidem cum lanceis miſſilibus locat. Turcæ eorum paucitatem conſpicati, eamq; præ ſe contemnentes, prælio ſeſe expediunt. Quo viſo Suierceuius velites, quos in prima acie collocauerat, tormenta in eos diſplodere iubet. Quibus turbatis nimbo ſagittarum, in eorum agmen ſuis immiſſis ex læuo latere, eos haſtis vrgere iubet. Sic illi ancipiti prælio diſtenti (nam in vnicum tantum agmen coadunati erant) maſcule à velitibus cæduntur: quibus, quanta quanta vi poſſunt, Turcæ ſimul conglobati reſiſtunt. Ab initio fere horam anceps prælium durauit donec Valachi poſt velites à Suierceuio diſpoſiti, intenti in pugnam, vegeto animo ac corporibus, haud ſecus, ac feræ intra repagula retentæ, efferari, ingenti cũ clamore ad velites aduolant: qui maxima vi in agmen Turcarum turbatum incurrunt, eoſq; omnibus ex partibus, quibus pedites coniuncti, adoriuntur. Pedites nunc equis ſuffragines ſuccidunt, nunc ilia ſuffodiunt, qui in fugam diſſipati, omnes ferme terga vertunt, à velitibuſq; cæduntur. Ex quibus ſolum tres deſiderati, ex Valachis centum. Hoſtium caſtra cum impedimentis & capta, & direpta fuere: plurimum ibi prædæ inuentum, quæ viritim militi diſtributa. Capti hoſtiũ ducenti, qui ad Iuoniam pecudum inſtar adducti fuere, & omnes ad vnũ falcibus fœnariis fruſtillatim conciſi. Dux illius exercitus victi in poteſtatẽ velitum venit: homo tantæ opulentiæ, vt ſexies ſe redimere, modo ne Palatino viuus traderetur, voluerit, bis auro in altera ſtatera poſito, ter argento, ſemel vnionibus & margaritis. Vir egregiæ ac proceræ ſtaturæ, ad promerendamq; gratiã habilis. Sed apud velites plus fides Iuoniæ data valuit, quã omnes ducis huius promiſſiones, ante enim ſatis ex tot ſpoliis Turcarum erant ditati. Viuus itaq; Iuoniæ traditus eſt, quo cum ille aliquot diebus colloquium de rebus Turcicis habuit, poſthac cum peditibus membratim diſſecandum præbuit. Hinc ad Vſſam oppidum ſuum copias duxit, vbi tot præliis fracti exercitus vires refecit. Interim Selymus Conſtantinopoli tot Iuoniæ victoriis perturbatus ac perculſus, ne Valachia plane exueretur, ac Græcia pelleretur, cum ſuis Deo more ſuo ſupplicat.

Turca iterũ à velitibus cæſi.

Hactenus ſecunda in Turcas vſus eſt fortuna Iuonia, rebuſque ſupra vota fluentibus, tot tamque inclytas de Turcis reportauit victorias. Sed fortuna eadem poſt verſa, velut in oſtentationem rerum humanarum incon-

inconſtantiæ, deſtruxit, quicquid cumulauerat, & exitum miſerabilem, horrendam ruinam, fœdamque mortem Iuoniæ attulit. Ad hoc vſa eſt Ieremiæ Czarnieuiecii præfecti arcis Chocimenſis, quem illi Burculabum vocant, perfidia. Huic exercitum Valachorum tredecim millia armis viriſque inſtructa commiſerat Iuonia, ipſe cum Polonis & aliis proceribus corpora tot laboribus fatigata aliquandiu quiete & ocio refoturus. Mandauit autem Præfecto, vt cum exercitu ad Danubii ripam proficiſceretur, tranſituq; ſi eum Turcæ tentare velint, arceret: Iuoniamque de aduentu hoſtium quam primum certiorem faceret. Demum oſculo Czarnieuiecium, vt eum maiori obſequio ſibi deuinciret, excipit. Ille poplite flexo, operam fidemque ſuam ei pollicetur. Iuonia commiſſo exercitu Czarnieuiecio, aliis nonnullo temporis ſpacio vacationem militiæ concedit, eoſque domos reuiſere iubet, vt refectis corporibus labore feſſis, & obſoniis acceptis, quamprimum ſignum daretur, omnes equis armiſque inſtructi ad perſequendum hoſtem conuenirent. Czarnieuiecius accepto exercitu, prout iuſſus erat, cum validiſſimo exercitu Danubium verſus contendit, ſtationes intentiſſime agit, ne quis Turcarum Danubium traiiceret. Confluxerat infinitus Turcarum numerus, qui cum Danubium tranare non auderent, Baſſæ per internuncios Czarnieuiecium Præfectum triginta millibus nummûm aureorum in colloquium pellexerunt. Qui magnitudine pecuniæ illectus, ſuis inſciis clam ad hoſtem accepta pecunia profectus eſt. Hic Baſſæ & Petrus minis, precibus, lachrymis, promiſſis, & largitionibus animum Præfecti oppugnarunt, vt quaſi aliud acturus, exercitũ paululũ à Danubio abducat, Turciſq; liberũ permittat trãſitum. Czarnieuiecius Petri promiſsis ineſcatus, accipit conditionem, quamque iureiurando fidem confirmatam Iuoniæ dederat, eam frangit. Hinc ab ea parte Danubii, vbi excubias diligenter agebat, agmine ſeducto, liberum per flumen Turcis tranſitum concedit. Erant Turcarum tum ducenta millia, qui cum ful uinalibus, omnique apparatu oppugnandarum arcium Danubium tranſmiſere. Superato Danubio, iubent, vt Czarnieuiecius Iuoniam ea de re certiorem faciat. Hic celeriter ad Iuoniam profectus, narrat, qua ratione Turcæ multitudine ſuorum ſubnixi Danubium tranſierint, quibus ille nulla ratione obſiſtere potuerit. Quare Iuonia rebus ſuis bene conſuleret, ſi quamprimum cum exercitu adeſſet, eorumque conatibus primis obuiam iret, ſuiſque infirmis copiis ſubueniret. Non illibenter hæc Iuonia audiuit. Quare plenus bonæ ſpei Czarnieuiecium, quis & quantus hoſtium numerus ſit, percontatur. Hic proditor: ſunt, inquit, decem, nec amplius duodecim millia. Sed antequam tu cum tuis copiis aderis, in horas numerus eorum augebitur, & ad quindecim millia excreſcet. *Ieremiæ Czarneuiecii perfidia exitio fuit Iuoniæ.*

Iuonia confeſtim de communi Senatus conſenſu cum omnibus copiis, quas penes ſe in obſidione arcis Teinenſis habebat, in hoſtem proficiſcitur. At Polonis velitibus Czarnieuiecii fides erat ſuſpecta, Iuoniamque adeuntes, eum admonuerunt, vt ſibi ab inſidiis & proditione caueret. Cæterum Iuonia nimium fidelitate Czarnieuiecii Præfecti ſui, quem comitem omnium peregrinationum ſuarum, ac propemodum exilii ſui dicebat, confiſus, velites forti animo eſſe iubet, *Czarnieuiecius velitibus ſuſpectus.*

 hoſtium

hoſtium paucitatem extenuans. Suierceuius, vt Iuonia ſubſiſtat, orat, donec quid certi de numero & ordine exercitus hoſtilis haberet. Nec mora, aſſumpto Veremia magiſtro equitum Valachicorum cum ſex millibus equitum, in ſpeculatores Turcicos, quorum agmen ſex millium erat, incidit, cum iis prælium init, eos cædit, & in fugam conuertit: vnum tantum capit lethaliter vulneratum, qui, cum ſe propediem moriturum perſentiſceret, fraudulenter narrat, paucos Turcas eſſe in armis. At velites ficta eum narrare animaduertentes, non contemnendum numerum eſſe hoſtium iudicantes, qui in tantam multitudinem ſpeculatorum inciderint, ſubito de hiſce Iuoniam edocent, rebus vt ſuis conſulat, quidque fidendum Czarnieuiecio ſit, etiam atque etiam videat. Qui nihil aliud reſpondiſſe dicitur, niſi hoc iam non eſſe, cur perturbentur, aut cohorreſcant: ſcite ſe, cui fidat, breui numerum hoſtium cognitum iri. Se enim eo animo huc proceſſiſſe, vt patriam contra hanc hoſtium crudelitatem ad vltimum vitæ defenderet ſpiritum. Atq; ita communitis caſtris ſuorum ad lacum, qui ex Danubio profluit, vt opportunam aquationem haberet, iubet equos trecentos adducere, vt velites eis cum Valachis conſcenſis, qui ſuperiore nocte Turcas fugarant, omnes ſimul in hoſtem eant. Erat prope hoſtium caſtra collis arduus ac ſublimis: quo conſcenſo cum ſociis Iuonia hoſtium caſtra contemplari voluit. Sed ea nulla ratione viſu aſſequi potuit, eo quod in decliui poſita eſſent, nec à quoquam eminus conſpici, niſi quis propius accederet, poterant: ſolum in diuerſis locis quatuor inter ſe diſiunctis, ſpeculatores hoſtium animaduertit, qui Valachorũ conſpectum declinantes, ſeſe in quendam tumulum per diuerſos tramites, qui non procul à ſuorum caſtris erant, abdunt. Iuonia prope hoſtem adeſſe ſuſpicatus, totum exercitum ſuum, qui numeroſiſſimus erat, in triginta turmas per interualla diſponit. Ante ſingulas tormenta muralia miræ magnitudinis collocat, quorum erant octoginta. Pedites ſimili ratione ab equitibus remotos, quorum magnus numerus erat, diſponit: qui Iuoniam retentum, ad equites non patiebantur progredi, non mediocriter de vita ipſius, ne à primo[illegible]us deceptus, viuus in poteſtatem Turcarum deueniret, pertimeſcentes, ſolum ad velites eum interdum commeare paſſi ſunt. Nam pedites gens ruſtica ſingulari erga Iuoniam fide fuere, quorum arma falces, arcus, gladii reflexi, ac fuſtes erant. Inſtructa acie firmiſſimiſque ſubſidiis firmata, Iuonia, antequam ſigna canerentur, iterum collem eminentiorem, qui prope caſtra hoſtium erat, cõſcendens, ipſa caſtra contemplatur: quorum ingenti numero præter opinionem viſo animaduertit demum, à Czarnieuiecio ſe in fraudem inductũ. Quare eum ad ſe accerſi iubet, qui ſibi iam facultatem ad ipſum veniendi non dari, ſe ſtatim cum Turcis certamen pro incolumitate ipſius initurum reſpondit. Habuit autem Czarnieuiecius equitum fortiſſimorum, quibus præfuit, tredecim millia optime armis inſtructa. Cum igitur tubarum concentu daretur prælii ſignum, Turcæq; acie ſuorum optime diſpoſita, prælio ſeſe expedirent, ibi proditor Czarnieuiecius primus prælium init, cumq; illi dimicandum cum hoſte eſſet, ex compacto iubet ſuos vexilla demittere, pileos haſtis, enſibuſque impoſitos eleuare, ac capita flectere. Ibi Turcæ animaduerſa deditione voluntaria, in ſublime haſtis erectis, eos ad ſe tranſire iubent.

Iuonia ad conflictum cum Turcis ſe parat.

Exercitum diſponit.

Czarnieuiecii perfidia.

Hac-

Hac perfida defectione Czarnieuiecii exercitus Iuoniæ percuſſus, omnes retrocedentes, propere ad Iuoniam accurrunt, rem perditam narrantes Ille nequaquam fractus (vt erat in rebus dubiis ſubitiſque intrepido animo) cōtra Turcas ſeſe armare iubet. Turcæ, vt tutiores eſſent, proditores omnes in prima acie conſtituunt, propellunt, ac tergiuerſantes cædunt. Quibus Iuonia viſis, ira percitus, in eos vim tormentorum exonerare iubet. Sic illi partim à ſuis, partim à Turcis in medio cæſi. Turcæ vero deditit iorum terga ſecuti, eiſque tecti, per cadauerū ſtragē ad exercitum Iuoniæ, ſanguine eis intercludente iter, qui inſtar riui ex Valachis cæſis manabat, peruenere. Quos velites more ſolito à lateribus aggreſſi diſſipant, non mediocriterque turbant. Adſunt alii Valachi, animo, armis, vigore, ac viribus corporis Turcis longe ſuperiores, qui ſibi aditu patefacto Turcas ſtrenue cædunt. Hinc clamor permixtus hortatione, lętitia, gemitu oritur: item ſtrepitus armorum ad cœlum ferri, ſagittæ vtrinque volare. Non ſuſtinuere vim Valachorum. Turcæ, ſubito terga, ſeu timore perculſi, ſeu dara opera, vertunt, ac quingentos paſſus, vt Valachos in inſidias pellicerent, vbi vim tormentorum in abditis locis condiderant, retrograediuntur. Præſenſit eum dolum Suierceuius hoſtium. Quare ſublato clamore monet turmas, tam Polonicas quam Valachicas, vt pedem referant. His illi adhortationibus concitati, imminente periculo manu ſe armata ſubtrahunt. In hos Turcarum recentes copiæ impetum faciunt, quem Valachi maſcule ſuſtinent, nullaque enormi clade accepta, ad caſtra ſuorum incolumes reuertuntur. Iuonia ſuorum ſucceſſu exhilaratus, iuxta tormenta aciem diſponit, vbi ſinguli pharetris ſagittarum plenis, lanceis aliis acceptis, intenti in hoſtem ibant. Turcæ recollectis viribus feroces facti, ſubito in Valachos irruunt, quibus cum fortiter congreſſi, nullius ingruentis periculi ratione habita diſploſis tormētis in Valachos, eorum aciem non mediocriter turbant. Quorum conatibus Valachi obuiam euntes, fit atrox pugna, eademque propemodum par. Decidebant præcipites tam Turcæ, quam Valachi ex equis: iam vires viris, iam ferro ſua vis deerat. Tantus puluis ex tormentis, è quibus crebri violentique globi explodebantur, excitatus fuit, vt ipſius denſitate ſolis fere interciperetur lumen. Nec vlla hominum vox in tanta multitudine exaudiri potuit, nec quiſquam à quoquam conſpici, nec magiſtri tormentorum, qua nam globi eiaculandi eſſent, videre. Nec quicquam tamen cruenta hac pugna Iuonia territus, ſuis ſuccurrendum ratus, clara voce proclamat, vt retro poſt tormenta cedant, vexillaque ſequantur. Turcæ quoq; retrogreſſi ſunt. Oppidani Oblacienſes tantam atrocitatem pugnæ ex oppido ſpectantes, cernenteſq;, copias Turcarum à Valachis adflictari, fugam parant. Eſt id oppidum trans Danubium ditionis Turcicæ, ex quo effuſa multitudo in remotiora Turciæ fugit. Poſtquam quaſi ex compoſito ab vtraq; parte ab armis diſceſſum, repente ingentibus procellis fuſus imber, quo vniuerſa agmina tam Valachorum, quàm Turcarum compluta fuere: totuſq; ille puluis ingenti tormentorum fragore & pedibus dimicantium excitatus, in terram delapſus, diſcuſſus fuit, ſed maximo detrimento. Valachica tormenta affecit, quæ magno eis adiumento contra omnem vim Turcicam fuere. Nam ea imbre madefacta globos emittere nequibant. Irritatis tam Valachorum quam Turcarum animis certamine, acrius concurſum. Nam Turcæ eductis ſuorum viginti millibus in aciem, in læuam partem, vbi tormenta Valachica diſpoſita, proſiliunt.

Prælium Iuoniæ cum Turcis.

unt. Ibi Valachi in eos tormenta diſplodere nequeunt. Nam iam à pluuiali aqua corrupta erant. Nihilominus mutuo ſeſe cohortantes, in Turcas impetum faciunt, cumque eis ad vltimam vſque dimicant defatigationem. Subito adſunt Tartari cum nouis copiis Turcarum, qui cum ſeſe nullo à tormentis detrimento affici viderent, ex inferiore loco per diuerſos tramites, in quibus latitabant, egrediuntur. Ibi diſſono clamore perterrefaciunt Valachos, & à tormentis ſubmouent, in quæ fugam conuertunt: qui per Valachicos patentes campos diſſipati, pecudum inſtar à Turcis iugulantur. Nec iam plures, quam ducenti quinquaginta velites ſupererant. Sic mutata fortuna belli vnius Czarnieuiecii perfidia, quæ non multo poſt ſupremam cladem Iuoniæ attulit. Nam Iuonia accurrens ad reliquum peditatum, & illos ducentos quinquaginta velites (quos Turcæ laſſi cæde Valachorum aggredi auſi non erant) ex equis deſcendere, ſeſeque cum peditibus coniungere iuſſit: quibus cum ſimul conglobati, ſexaginta tormenta muralia Turcis ſubtraxere: ſolus Iuonia vno arrepto, cui vix duodecim equi trahendo erant, (tantæ homini vires fuere) ipſe vnus trahit. Quo velites viſo, illo ipſũ leuarunt, leuiori dato. Hinc cõpoſitis pedeſtrib. copiis, quarum adhuc erãt 20000. Iuonia retrocedit. Quoniã vero tormẽta eis magno impedimẽto erant, ea abiiciunt, ſed ita, vt Turcis poſt nulli vſui fuerint. Nam maxima pulueris copia in ea impoſita, Turcis diſplodentibus omnia diſrupta fuere.

Iuonia vires.

Interea Iuonia iam & animo & corpore deficiens, cum peditum copiis & paucis equitib. retroceſſit: nec vna die ob ingentem ſtragem cumulumque cadauerum, quæ paſſim cæſa in viis inhumata iacebant, mille paſſus progredi poterant. Qui cum vniuerſo peditatu in locũ, vbi antea villa incenſa fuerat, & quædam adhuc exſtabant rudera, caſtra ibidem ſua communiuit, eaque foſſa, ne ſubito à Turcis occupari poſſent, cingit. Qua in parte conſiliũ Iuoniæ in reprehenſionem incurrit, quod ibi ſuos vallo ſepſiſſet, vbi aquatio commoda eſſet nulla. Nam ſiti plurimis enectis reliqui ſeſe Turcis non multo poſt dedidere. Sole iam iam occidente, eadem die 10. menſis Iunii Turcę à fuga Valachorum, quos inſequebantur, reuerſi, ſubito caſtra Iuoniæ circumuallant, arcteq; premunt: quorum tanta fuiſſe copia dicitur, vt viſu definiri nequierit. Quibus circumdatis, neminem ex exercitu Iuoniæ egredi patiuntur, vtq; ſpem omnem commeatus ei præciderẽt, villas caſtris Iuoniæ proximas, in quib. ampla prędia erant, tota nocte incendio graui abſumunt, idq; ideo, ne quis obſeſſorum elaberetur, neue extra vallum obſcura nocte egreſſi ipſos inuaderent. Appropinquante luce, (quæ fuit 11. Iunii) Turcæ in caſtra Iuoniæ copiam globorum emittunt, ſed illa nullo detrimento affecta fuere, eo quod alto aggere obuallata erant, vnde ſeſe Valachi pariter cum velitibus contra Turcas ſtrenue defendebant, in eiſque ingentem ſtragem toto triduo edebant. Turcæ difficilem caſtrorum expugnationem cernentes, per internuncios eum tentant, vt omni cunctatione abiecta deditionem faciat, ſpem maiorem ei debere eſſe in miſericordia Turcarum, quam in ſuis viribus, præſertim, cum omni ope auxilioq; deſtitutus, poſt tandem ſe dedere cogatur. Quare ſpontanea hac deditione prœoccuparet animos ipſorum, nec in tam anceps periculum & ſuas copias, & Turcicas iniiceret. Ad ea ſic Iuonia: Video, in quam fortunæ ſim adductus iniquitatem: ſed cum penes me copias pedeſtres habeã validas: non ſine veſtra etiã clade cadã. Quare cũ fortunæ hoc tempore cedendum, ac neceſſitati parendum ſit, non renuo deditio-

Iuonia recedit.

Turcæ Iuoniæ caſtra circumuallant,

eumq; ad ſe dedendum ſolicitant.

deditionem,ſolum ductores veſtri,me à vobis conſeruatum iri,ac quaſcunque conditiones propoſuero, vos eas inuiolatas habituros, iuramento firmetis,idq; quiuis ſepties.Hiſce dictis,internũcios extra caſtrorum munimẽta excedere iubet, quibus ſe quamprimum reſponſum daturum pollicetur, omneſq; ad ſe velites pariter & Valachos conuocat,vt in mediũ conſulant, vtrum ſe hoſti dedere,an patefactis caſtrorum portis in certam mortem ruere,ac non ſine cæde hoſtium cum gloria & laude malint cadere. Placuit velitibus poſterior ſententia,ita tamen, vt optionem Iuoniæ relinquerent: Valachis prior,ſi Iuonia ſciret,Turciſq; fidere,vitæ gratiam ſibi factum iri, poſſet.Si de fide eorum dubitet,ſe cum velitibus ad internecionem vſq; fidei ſemel ipſi datæ memores, contra Turcas malle dimicare, quam fraudẽ illorum perire.Iuonia huc illuc fluctuans,quid ſibi faciendum, animi dubius,in diuerſum curis trahebatur.Mouebatur indigna calamitate ſuorum, eo quod multi ſiti magis magiſq; extinguebãtur,ac breui poſt omnibus pereundum erat,ſero & ſerio reprehendens conſilium ſuum, quod in tam iniquo loco caſtra poſuiſſet. Tandem è re conſilium captans, legatos Turcarum,qui extra vallum caſtrorum reſponſum expectabant,acciri iubet,quos hiſce affatus fertur:Ite,veſtriſq; ducibus hæc nunciate,quamuis firmiſſimas copias,quod ipſimet cernitis,habeam,quarum fideli ſubſidio fretus, vires ſuſtinere veſtras poſſim, tamen fatum hoc tempore ſequendum arbitror. Quare,ſi omnes duces & Præfecti veſtri ſinguli ſepties in has conditiones mihi iurauerint,tum demum me dedam:primo,vt vniuerſum equitatum Polonicum cum equis impedimentiſq; ſaluum dimittant,eiq; libere tranſeundi per fluuium Neſtrum copiã faciant.Secundo,vt me Selymo Imperatori, domino meo viuũ & incolumẽ ſiſtãt.De Valachis nihil dico,cũ Imper.dedititi ſint,eos ęquũ eſt cõſeruare:quos ſi violaueritis,ingẽs detrimẽtũ Selymo Imper.vel ei,quẽ ille poſt Valachiæ præfecerit, eſtis allaturi. Hęc legati vbi purpuratis & arciũ præfectis expoſuiſſent,omnes pedib. in eas conditiones ierunt,ſeptieſq; ſinguli omnia poſtulata iuramento militari, etiam ſuorũ militum nomine,confirmarunt.His actis,Iuonia omni metu depoſito,impendentiſq; periculi neſcius,è caſtris egreditur,& pro velitib.ad purpuratos iterum deprecatus eſt.Demum ſuis pauliſper à caſtris remotis, velites vltimo alloquitur,ſummas illis agens gratias,& collaudata eorum fortitudine ſingulis dextram porrexit, quam illi non ſine fletu amplexi, exoſculabantur. Qui cum iam ad tertium teli iactum à caſtris abeſſent, Valachos quoq; pari ratione è caſtris educit,quibus non ſine lachrymis valedicit. Recordatus auri & vnionum,quos penes ſe habebat,ad velites reuerſus,gladio accinctus vtrinq; ancipiti omnia eis largitur,addens,nolle ſe,vt hæc in immaniſſimorum hoſtium manus deueniant Tãdem armis abiectis,more ſupplicis ad caſtra Turcarum comite Oſinolio Polono venit:quibus cum integras 4. horas collocutus.Hinc Baſſa Capucius fortaſſis oratione eius offenſus, immemor fidei ſacramento militari obligatæ,quam Iuoniæ dederat,ſtricto gladio ventrem faciemq; eius diſcidit.Ita vulneratũ prætoriani ſiue Ianiczari corripiũt,ac ſemiuiuo caput amputant:deinde trũcum pedib. duorũ camelorũ alligatũ diſcerpendũ obiiciunt, quẽ belluæ in diuerſum concitatæ dilaniãt.Caput conto affixum,cadauer diſcerptũ,& in fruſta minutiſſima cõciſum: cuius oſſibus inter ſe partitis, cruore cadaueris recentis gladios perungebant, ſanguinem equis bibendum porrigentes,Numiniq; ſuo ſupplicantes,quo & ipſis idem ineſſet,quod in hoſte ſuſpiciebant,animi robur.

Conditiones, quibus Iuonia deditionem facit.

Eius cædes.

Eum exitum habuit Iuonia, vir memorabilis, qui perfidia Turcarum tam crudeliter ac nefarie, omnium triſti cum deſiderio, è medio ſublatus fuit. Quod illi forte non accidiſſet, ſi imperata feciſſet, & in religione Chriſtiana conſtantior fuiſſet, quam ille ſuſcepta circumciſione Mahometanis ritibus permutauerat, vt Valachiæ principatum Bogdano ereptum conſequeretur: licet poſtea voti compos, Chriſtianam fidem iterum amplexus ſit. Turcæ occiſo Iuonia ſubito in Valachos, quos ille è caſtris eduxerat, impetũ faciunt, eoſque more rituque pecorum mactant. Poloni velites viſa perfidia Turcarum, nec ſibi tutum in Poloniam reditum cernentes, in caſtra iterum quæ reliquerant, regredi volebant: ſed ea à Turcis erant occupata. Ad extremum ſeſe mutuo cohortati, in agmina Turcarum denſa pleni animi ſpeique ſumma vi irruunt: quibus perruptis diſiectiſque fortiter omnes occubuere, paucis exceptis, inter quos Suierceuius, cuius præcipua virtus eo in bello enituit, Zaleſcius, Koslouius, Zadorſcius, Socolouius, Czizouius, Reſcouius, Sucinius, Kopitſcius, Libiſouius, qui vulnerati, & capti à Turcis, poſt ab heris ſuis magno redempti ſunt.

Selymi in Valachos crudelitas,

Poſt tam ignobilem cædem Iuoniæ, Selymus totam Moldauiam occupat: omnes fere ſtirpis Valachicæ tam ſummos, quam infimos immaniter necat, totamq; Valachiam, huc illuc deductis nouis coloniis, arcibus atq; valido præſidio muniuit. Nec ita diu poſt captam Valachiam Selymus ſuperſtes fuit, qui fere quarto anno, poſtquam à patre Solymanno regnare cœpiſſet, mortem 15. Decembris obiit. Ei filius natu maximus Sultanus Amurates tanto ſilentio à Baſſis ad capeſſendum imperium accitus ſucceſſit, vt non prius Conſtantinopolim venturus, quam adeſſe, ab omnibus ſentiretur. Qui imperium ſuum à cæde quinque fratrum, duarumq; nouercarum (quarum vna grauida erat) & multorum procerum, ſequutus conſuetudinem veterum Imperatorum Turcarum, auſpicatus, omnibus terrori ac formidini eſſe voluit.

eius mors.

An. Ch. 1575. Poloni Varſauiæ comitia agunt.

Poloni Rege orbati, ſępius literas ad Henricum Regem in Galliam mittunt, reditum eius in Poloniam vrgentes. Sed cum ille inani ſpe Polonorũ animos lactare videretur, tandem comitiis Varſauiam indictis, vt orbitati patrię, paci, ac ſecuritati publicæ conſulerent, certum, diem Henrico aſſignarunt: quo ſi non adeſſet, ſe ad alterius Regis electionem progreſſuros denunciant. Optaſſe quidem, vt ipſe reuerſus regnum, quemadmodum iuramento promiſiſſet, adminiſtraret: verum propter diuturniorem eius abſentiam ſibi non integrum eſſe expectare, quod maximum periculum toti regno ex illa mora impendeat: opus enim ſibi eſſe Rege, qui eos defendat à vicinis hoſtibus, quorum arma iam in aurib. omnium perſonant, & in oculis micant, ex Valachia, Scythia, & Moſcouia. Propter enim eius exceſſum plurimis domi incommodis ſe affectos, bona regia à militibus occupata, ſtipendia promiſſa non ſoluta, priuatorum in publica bona immiſſiones, direptiones, occupationes ſecutas eſſe, vt ſilentio prætereantur licentia, iniuria, cædes, libido multorum quidlibet audendi, quæ abſente Rege, ſilente lege vindicari vix poſſint. Itaq; ſe, niſi ad tempus condictũ in Poloniam redeat, cogi ſe reſignato illi regno ad alterius Regis electionem deſcendere. Qua de cauſa ſub idem tempus comitia regni decreta & indicta ſũt, ad quæ [illegible] Polonia expectetur, vt deliberationes cum Senatu & Ordinib. [illegible] lis amouendis ſuſcipiantur, atq; etiam conditiones ab oratoribus

toribus ſuis in conuentu electionis receptas, & iuramento roboratas, atq; capita per legatos ei oblata, & à fratre ipſius Carolo Galliæ Rege confirmata reipſa præſtet, ac in poſterum regnũ præſens ſemper gubernet. Dum hæc ita fiunt, Proceres Stenziciæ conuentũ indicunt, vt de nouo Rege creando cõſilium ineant, Henricus n. ad 12. Maii, qui dies ei dictus, non cõparuerat. Nõ latuit iſtud Hẽricum Regem Galliæ, miſitq; Bibracum legatum in Poloniã, vt prorogationẽ creandi noui Regis vrgeret. Proceres vero Regis poſtulatũ reiicientes 15. Iulii decreto publico Regẽ Henricum exaugurant, declarãtq; eum non amplius Regem Poloniæ agnoſcendũ, atq; interregnum eſſe, non aliter, quã ſi vita eſſet defunctus. Interea Amurathes Turcarum Imperator memor cladis, quã Iuonia cum Polonis velitibus ditionib. Turcicis intulerat, vt Polonos vlciſceretur, mẽſe Octob. huius anni 100. & 110 00. Tartarorum Præcopienſiũ collectis, regiones Ruſſię quaquauerſum ad quadraginta milliaria peruaſtauit: ducẽtas Nobiliũ domus, villaſq; plurimas exuri iuſſit: ſenib. decrepitis, puerulisq; ad vbera materna eiulantibus trucidatis, cęteris hominibus cum iumentis in captiuitatẽ abductis. Pecoribus crura ſucciſa laſſis, viuis coria ad vinciẽdos homines detracta. Poloni & Ruſſi ad Neſtrũ fl. hoſtes, ſed paulo ſerius aſſecuti, & à tergo agmẽ adorti, complures Tartarorum occiderunt. Interẽptus à Iacobo Niezabitouio quidã Tartarus equitum ſeptingentorum præfectus, cuius frons viginti quatuor digitos lata erat, totũq; corpus adeo ſtupẽdæ magnitudinis, vt iacens humi cadauer vmbilicum viri ſtantis attingeret. Dum vero reliqui Neſtro tranſmiſſo in Valachia prædam partiuntur, velites ſeu Koſaci ductore Bogdano Roſinſcio in Scythiam irruunt, flamma ac cædibus omnia complent, fœminarum vbera abſcindunt, aliis oculos eruunt, liberis illarum colliſis, ad extremum captiuos liberant.

Conuentus Stenziciæ noui Regis creandi cauſa.

Hẽricus Gallus exauguratur.

Amurates per Tartaros Ruſſiam vaſtat.

INTERREGNVM.

Exeunte anno hoc indicuntur comitia nouo Regi creando Varſauiæ ad menſem Decemb. in quibus à maxima Senatorũ Poloniæ ac Lituaniæ parte Maximilianus Cæſar electus ac renũciatus eſt Rex Poloniæ, & ab Archiepiſcopo Gneſnenſi proclamatus. Cui proclamationi vt loco & more non debito factæ poſtmodum reclamatum. Petrus vero Zborouius Palatinus Cracouienſis cum fratribus ſuis, Ioãnes Koſtka Sendomirienſis item Palatinus, Ioan. Tencinius Voinicenſis, Stanislaus Szaffraniecius Biecenſis, Caſtellani, Stanislaus Gorcanus poſt Palatinus Poſnaniẽſis, & alii nõ pauci maxima cũ Nobilitatis parte à Senatu diſcedẽtes, & Regẽ ex genere ac ſanguine Polono deligendũ cenſentes, Annam defuncti Regis Sigiſmundi Augusti ſororem virginẽ firmatæ iam ætatis Reginam conſtituunt, eiq; Stephanũ Bathoreũ Tranſyluaniæ Principem maritum deſtinãt, ac proclamant. Quo facto, literis ad Cæſarem datis, eum hortantur, ne paucorum Senatorum ac Nobilium ſuffragiis fretus, regnum Poloniæ ſibi adeũdum in animum inducat. Contra qui Maximilianũ nominarant, Proceres Bathoreũ per literas à capeſſendo regno, cuius Maximilianus Cæſar Senatus Poloniæ, Lituaniç, ac Pruſſię totius cõſentientibus calculis Rex legitimus creatus eſſet, dehortantur: pręſertim cum ipſe per oratores ſuos in comitiis regni ea conditione regnum ambierit, vt primum locum dignitatemq; omnem Cæſari, totique

Comitia Varſauiæ. Maximil. Imp. Rex Pol. electus.

Anna Sigiſ. Aug. ſoror Regina cõſtituta.

adeo Auſtriacæ familiæ regni Ordines tribuant atque deferant. Subſecuto anno regni Senatores, qui Maximilianum Cæſarem elegerant Regem, ſplendidam legationem ad eum Viennam miſerunt, vt capita à priore Rege Henrico iurata, & alia, de quibus inter regni Ordines ac Cæſareos legatos in comitiis electionis Varſauiæ conuenerat, iureiurando confirmaret, & quam primum in Poloniam, priuſquam ab aduerſæ partis proceribus electo Tranſyluaniæ Principe occuparetur, ad regnum ſuſcipiendum veniret. Sed Cæſar de quibuſdam ampliorem de iberationem inſtitui, vel moderationem aliquam adhiberi, vel certe clauſulam, quantum in ipſo, adiungi petiuit, ac ſingillatim, quid in durioribus aliquot capitibus Regis Henrici ac cæteris deſideraret, prolixo ſcripto expoſuit. Cum autem Poloni nullum de vllis capitibus moderandis mandatum peculiare ſe habere reſpondiſſent, & Leouicenſis Conuentus eius partis Procerum, quæ Cæſari addicta, in Polonia inſtaret: viſum eſt Maximiliano Cæſari ad eum conuentum referendam tractationem, & aliquos ex Polonis vna cum ſuis Oratoribus eo mittendos. Verum Poloni periculum in mora eſſe demonſtrantes, inſtant, vt iuramentum Cæſar præſtet, & diem aduentus in Poloniam ſui certum definiat, eumque proceribus Leouicii congregatis per oratores ſuos ſignificet. Cæſar itaque denuo eis mentem ſuam de Erneſto filio tradita illi in matrimonium Anna infante Poloniæ, Rege coronando, rurſus ſcripto declarat. Cui Poloni reſpondentes, de cunctatione Cæſaris, & ipſi, & cauſæ toti exitioſa, & ſuæ legationis optimo animo ſuſceptæ, ac fideliter hactenus actæ infelicitate queruntur. Summam f iſſe, vt Cæſar ſuſceptis prius conditionibus, & iureiurando verbis conceptis præſtito, iter in Poloniam maturaret, & Bathoreum Tranſyluaniæ Principem anteuertens ante conſtitutum conuentus diem in Polonia ſe ſiſteret. Statum enim Reipublicæ Polonæ præſentem eiuſmodi eſſe, vt omnium eius vulnerum ſanandorum, in celeri ipſius Cæſaris in Poloniam aduentu, remedium poſitum eſſe ex Ordinum ſententia primis ſtatim diebus apparuerint, idque, quantum potuerit, ſæpius ac ſæpius inculcarint. Interim vero, dum inter oratores Polonos & Cæſarem talium ſcriptorum permutatione Viennæ diſputatur, literæ ad Cæſarem à Senatoribus & Nobilibus Leouicii congregatis adferuntur, in quibus de mora, quam Cæſar profectioni ſuæ in Poloniam interponat, grauiter queruntur, ac, niſi quamprimum veniat, non obſcure oſtendunt, regnum prius occupanti cedere oportere, neque per Polonos ſtetiſſe, quo minus Cæſar regnum tanto fauore ac beneuolentia delatum aſſequutus ſit. Cæſar viciſſim moram hactenus interiectam excuſat, ac de infantis Annæ coronatione, & omiſſo Tranſyluano Archiduci Erneſto maritandæ denuo proponit, & ab Ordinibus regni Varſauiæ conuenturis petit, ne conſilia eorum legitimæ ſuæ electioni, ac iis, quæ per ſolennem legationem publice ſibi delata ſint, quidquam præiudicent. Tandem poſt aliquot adhuc ſcriptorum viciſſitudines, tractatione cum oratoribus Polonis concluſa: Maximilianus Cæſar poſtridie iuramentum de capitibus ac conditionibus præſcriptis religioſe ſeruandis præſtitit, ac decretum electionis ab oratoribus accepit, idque omnibus regni Poloniæ ac magni Ducatus Lituaniæ Statibus, ſcripto typis diuulgato publice edidit.

An. Ch. 1576. Maximil. Imp. ad præuertendum Bathoreum in Poloniam vocatur.

Maximilianus Imp. iuramentum præſtat.

edidit. Interea temporis dum Maximilianus Cæſar lentas ac diuturnas cum oratoribus Polonis tractationes & ſcriptorum permutationes agitat, aduerſa Polonorum pars Stephanum Bathoreum Tranſyluaniæ Principem à ſe electum miſſa ſolenni legatione ad præſtandum iuramentum, & accelerandum aduentum in Poloniam inuitat. Qui nil cunctatus iuramentum in Tranſyluania præſtat, & comitatu ſtipatus ſpectatiſſimo veteranorum iter in Poloniam quamprimum arripit, vbi Sigiſmundi Auguſti Regis demortui ſorore Anna in matrimonium ducta cum ea Cracouiæ Rex Poloniæ calendis Maii inauguratus eſt.

Stephanus Bathoreus ab aduerſa parte vocatus, iuramẽtũ ſine mora præſtat. Annam Reginam vxorem ducit.

HISTORIÆ POLONICÆ

Liber Decimus.

STEPHANVS I. REX.

STEPHANVS Rex obtento regno, vt cum vicinis Principibus inita amicitia, & pace conſtabilita eo citius diſſidia ex partium propter electionem ſtudiis conciliaret, ac turbatam pacaret Rempublicam, datis ad eos literis, regnum ſibi ab Ordinibus Polonię delatum, ſuamque ad amicitiam cum eis colendam animi promptitudinem, ac ad pacem colẽdam ſtudium ſignificauit. Inter cæteros etiam ad Ioannem Baſilidem magnum Moſcorum Ducem Stephanum Grudzinium & Leonem Bukouiecium cum literis mittit, per quos ei indicat, ſe gratia diuina & Ordinum fauore ad regnum vocatum, illud ita adminiſtrare cupere, vt nemini Principum occaſionem præbeat pacis & amicitiæ, quæ hactenus cum regno Poloniæ interceſſiſſet, turbandæ. Quo animo ſe erga illum quoque eſſe. Si quæ controuerſia ipſi cum regno Poloniæ & magno Ducatu Lituaniæ eſſet, eam delectis vtrinque arbitris amice componi poſſe. Quibus huncin modum reſpondiſſe Moſcus fertur: Intellexiſſe ſe quidem, Maximilianum Cæſarem Poloniæ Regem fuiſſe deſignatum, non alienum tamen ſe futurum etiam ab eius amicitia, quandoquidem ita vellet. Gratum ſibi eſſe, vt miſſis vtrinque legatis maiorum conſuetudine diſſidia, ſi fieri poſſet, componerentur, & inter hæc ab iniuriis quibuslibet inferẽdis vtrinq; abſtineretur. Qua Moſci ſententia accepta, Rex ad inteſtinos motus componendos, & præſertim Gedanenſium

Legati ad Moſcum.

Moſci reſpõſio.

Torunia prima comitia.

totus conuerſus, Toruniæ prima comitia ad menſem Octob. indicit, eaq; tẽpore ſtato habuit: in quibus maxima diſcordiarum ſemina ſuffocauit, remq; publicã ex turbulentiſſima trãquilliſſimã reddidit, & præſidiũ aduerſæ partis Landskorona deiecit. Hic quoq; legatos in Moſcouiam pacis tractandę cauſa mittẽdos ex Senatus autoritate decernit, qui fuere Stanislaus Kriſcius Palatinus Maſouiæ, Nicolaus Sapieha Palatinus Minſcenſis, & Theodorus Skuminus Theſaurarius magni Ducatus Lituaniæ. Interea Maximilianus Cæſar Poloniæ electus Rex coniunctionem Poloniæ cum finitimis Chriſtianæ orbis prouinciis, toti Imperio ſalutarem & neceſſariam, ideoque cõiunctis Imperii viribus etiam retinendam eſſe iudicans, comitiis Ratiſponæ indictis, in media deliberatione & apparatu belli, mœrore & curis confectus è viuis exceſſit, cuius mors occulta quadam fatorum via Poloniam perturbatam tranquillauit. In his comitiis etiam cauſa Gedanenſium ventilata eſt, ac, qua ratione ad officium reduci poſſent, deliberatum. Sed cum in iuramento præſtando moram nectere perſeuerarent, ſententia proſcriptionis, qua perduellionis damnati ſunt, promulgata, omnis ſecuritas terra marique illis adempta, & aqua ignique ipſis interdictum eſt. Atque ita bellum contra ipſos decretum, ac ſuſceptum. Cauſæ autem & occaſiones belli, quod cum Gedanenſibus Stephanus Rex gerebat, hæ fuerunt: Cum ſuperiore anno diſſentientibus Procerum & Ordinum regni Poloniæ ſuffragiis, alii Maximilianum Cæſarem, alii Stephanum Bathoreum Tranſyluaniæ Principem Regem renunciaſſent: Gedanenſes & cæteri Pruſſiæ Ordines illis, qui Maximilianum Regem elegerant, adhærebant. Cum autem Bathoreus vigilantia & celeritate in Poloniam properans Maximilianum anteueniſſet, & Cracouiæ coronatus eſſet, Cæſar autem vix ſemeſtri exacto obiiſſet: Gedanenſes iuramentum ſubiectionis deditum Stephano Regi coronato præſtare non quidem recuſabant, ſed prius ſibi à Rege de indemnitate caueri, & iura ac priuilegia ſua legitime confirmari, & de religione Auguſtanæ confeſſionis aſſecurari, & grauamina, quæ contra priuilegia, & antiquas conſuetudines irrepſerant, tolli antea petebant. In his erant tum alia multa, tum vero dimidii portorii exactio, quod Gedanenſes ſe Sigiſmundo tantum ad illius vitam conceſſiſſe oſtendebant.

Cauſa Gedanen. ventilatur.

Bellum contra Gedanenſes decretum.

Belli cauſa.

Ad hæc Rex nouus Cracouiæ in inauguratione ſua iuſiurandum ſe ſemel dediſſe, cuius vigore priuilegia & iura eorum roboraturus ſit, reſpondit. De confeſſione Auguſtana vero ſeorſum ſe ipſis cauere velle promittit. Grauaminum cognitionem & dimidii portorii cauſam ad comitia Ordinum regni reiecit. Interim iuramentum fidelitatis, exemplo cæterorum omnium regni Poloniæ & Pruſſiæ Ordinum, ſibi à Gedanenſibus ſeſe tiam quamprimum præſtari, & militem conductum ex vrbe dimitti flagitat. Cum vero Gedanenſes ante iuramentum à ſe dictum grauamina tolli vrgerent, ac ea ad cognitionem Ordinum regni reiicerentur, tandem ſe non Ordinum regni, ſed Regum Poloniæ ſubditos eſſe, nec ſe Procerum regni, ſed ſolius Regis iuriſdictionem agnoſcere profiterentur, Gedanenſes veluti rebelles à Rege Stephano proſcripti, & perduelles iudicati ſunt. Qua ſententia accepta, Gedanenſes ſtatim vicinum cœnobium Oliuam, ne obſeſſuris Polonis receptum præberet, direptum incendunt, ac va-

Gedanenſes proſcribuntur.

ac vaſtant, & ampliores militum copias conſcribunt, omniaque ad defenſionem neceſſaria comparant, ducem militum ab Electore Saxoniæ Auguſto accipiunt Ioannem Colonienſem, qui ante viginti ſex annos in vrbis Magdeburgæ defenſione operam ſtrenuam nauarat. Publico etiam ſcripto innocentiam ſuam demonſtrare conantur, quod à coniunctione cum corpore regni Poloniæ, ad quam ſe maiores ipſorum iureiurando obſtrinxiſſent, ne latum quidem vnguem diſcedere vnquam conſtituerint: ſed vna cum profeſſione ſubiectionis, iuribus etiam, priuilegiis, & conſuetudinibus Pruſſiæ communibus, & ciuitatis ſuæ propriis, recte conſuli optarint. Itaque miſſis internunciis, ſe fidem, obedientiam, & ſubiectionem ſuam Stephano Regi Poloniæ detuliſſe: poſtea in comitiis Torunienſibus etiam ducenta florenorum millia intra quadriennium pendenda obtuliſſe: tantum rogaſſe, vt receptæ Auguſtanæ confeſſionis religioni, & iurium ac libertatum ſuarum indemnitati more maiorum proſpiceretur: & cum plurima incommoda partim iuribus, priuilegiis, atque conſuetudinibus contraria, partim aliis modis inique ciuitati illata eſſent, vt æquæ illorum abolendorum rationes primum inirentur. His non impetratis, ſe præter meritum & expectationem perduellionis damnatos, omnemque terra & aqua ſecuritatem ſibi ademtam, & aqua igneque inſontibus interdici. Orant igitur omnes, vt benignam ſui rationem habeant, & ii, in quorum poteſtate ſitum, apud Regem pro ipſis intercedant, vt offenſæ omnes pacifice potius componantur, quam vt innocens ſanguis humanus fundatur, & tota vicinia bello crudeliter vaſtetur. Lubecenſes etiam, & confœderatas ſocietatis Anſaticæ vrbes maritimas à Gedanenſibus commeatu & milite iuuandis Stephanus Rex epiſtola accurate ſcripta dehortatur, ac Elbingæ iam à ſe inſtitutum eſſe emporium ſignificat, in quo ſecura & libera, ac magis quam antea fructuoſa cum Polonis commercia, omnibus regni amicis futura ſint. Cognoſcere itaque ex illis cupit, an eos pro Regis Poloniæ, an pro Gedanenſium amicis habere debeat. Amicitiæ hoc fore ſignum, ſi nihil Gedanenſibus ſubſidii ſubmiſerint.

Bello ſic Gedanenſibus indicto, præfecerat Rex copiis ſuis imperatorem Ioannem Zborouium, qui ſex à Gedano milliaribus circa Derſauiam caſtra metatus eſt. Hunc procul ab vrbe arcendum & profligandum, antequam pagos vrbi vicinos popularetur, inquieti & turbulenti quidam ciues vociferabantur. Diſſuadente igitur militum præfecto, Gedanenſes cum ſuis copiis in Regis ditionem excurrentes læti, & alacres, perinde ac ſi certam in manibus victoriam haberent, non procul à Derſauia oppido ad lacum Lubiſſouienſem fœda ſtrage à Polonis reiecti, plurimique cæſi & capti ſunt. Rex igitur inſigni ſuorum victoria confirmatus, ad obſidionem vrbis hactenus dilatam omnia comparat. Tandem vero idibus Iunii ad vrbem cum exercitu acceſſit, & in Epiſ. opi monte vrbi imminente caſtris locatis aliquot dies tormentorum fulmina in vrbem vibrauit. Parte alia Erneſtus Veierus equitum Germanicorum Præfectus ad Iſtulæ oſtium, vt maris vſum obſeſſis adimeret, propugnaculum oſtii maritimi oppugnabat. Verum ab illorum militibus repulſus, plurimis cæſis, & non paucis in Iſtula ſubmerſis, caſtra & tormenta bellica amiſit. Rex poſt caſtra mutauit, & à mœnibus vrbis mare propius ſeceſſit. Inde iuncto ponte nauali Viſtula copias ad caſtellum oſtii Viſtulæ maritimum traducit, acerrimeque illud oppu-

An. Ch. 1577.

Regius exercitus circa Derſauiam caſtra metatur.

Gedanenſes clade afficiuntur.

oppugnat. Sed erumpunt denuo ex vrbe ciuium & militum cohortes, & cum Polonis acrem pugnam miſcent. In qua duce amiſſo, Poloni tamen fuerunt repulſi, qui rupto ac diſiecto incurſu nauis onerariæ Gedanenſium ponte, quo Viſtulam Poloni conſtrauerant, fugientes in flumine plurimi perierunt.

Rege Stephano ad Gedanum occupato, Moſcus occupandæ Liuoniæ tum maxime opportunitatem nactum ſe ratus, ad vim atque arma aſtum adiungit. Adminiſtratorem Liuoniæ agebat Ioannes Chodkieuicius, qui in præſidiis pleroſq; Lituanos Præfectos reliquerat, à quibus indigenæ immoderatius habiti, ſimulq; non ſatis in illis præſidii contra potentiam Moſci exiſtimantes, ad res nouas fere ſpectabant. Non ignarus harum rerum Moſcus, miſerat in Liuoniam MAGNVM Holſatiæ Ducem, quem, cum iam ante ad ſe tranſiſſet, promiſſis & affinitate deuinctum tenebat. Rumorem de eo ſpargit, fore, vt ſi vltro Liuones ſe dedant, ad exemplum Ducis in Pruſſia beneficiario iure Liuoniam regendam ei traderet: vt autoritas ac adminiſtratio omnis penes MAGNVM, penes ſe nomen collati beneficii ac maieſtas imperii eſſent. Quibus rebus adducti Prouinciales, hinc odio ſeu tædio externi imperii, illinc ſpe & nimia cupiditate eiuſdē linguæ ac nationis magiſtratus, ſimul à factioſis quibuſdam ac nouarū rerum cupidis impulſi, præſidia ex arcibus & oppidis fere omnib. eiiciunt: ipſi Vendam, vbi tū MAGNVS erat, confluunt, inq; verba eius ſacramento ſe adſtringunt. Moſcus interim maximo exercitu collecto, in Liuoniam, nullo impediēte, præſidiis omnib. pulſis, ac pleriſq; arcibus à MAGNO, quo tanquam illice ad Germanos in Liuoniæ oppidis & arcib. ineſcandos vtebatur, occupatis penetrat, accepriſq; in deditionem Mariēhauſo, Roſitteno, Ludſeno, Duneburgo, Kokenhauſo, Aſcherotum vſq; ſine maleficio, vt initio rerum gerendarum clementiæ fama colligeretur, progreditur. Confluxerat Aſcherotum magnus vtriuſq; ſexus ac omnis conditionis hominum, maxime autem matronarum & virginum numerus. Moſcos omnibus, qui arma ferrent, promiſcue trucidatis, imbellem ſexum Tartaris ſtuprandū obiicit. Inde Vendā recta proficiſcitur: qui ibi erāt, fama tantæ immanitatis perterriti portas clauſere. Egreſſus pro illis deprecator Dux MAGNVS, cōpoſito ad humilitatem habitu, indigniſſime à Tyranno excipitur. Quin tantum abfuit, vt gratiam Vendenſibus apud Tyrannum impetraret, vt etiam ipſe Dux periclitatus fuerit. Quo viſo, illi ſe ab hoſte circumuentos animaduertentes, ira, deſperatione, & metu adducti puluerē tormentarium fundamentis ſubdunt: quo magna vtriuſq; ſexus & cōditionis hominum multitudo, ac flos fere reliquæ Nobilitatis Liuonicæ abſumptus eſt. Accepta ita in poteſtatem Venda, ac Rumburgo, quod Vendæ imminet, eodem tempore per deditionem potitus, iam vniuerſam Liuoniam, Riga & Reualia, pauciſq; circa eas caſtris exceptis, in poteſtate habebat. Paruauiam ſiquidem poſt Regis Henrici diſceſſum interregni illius tempore interceperat: Veiſſenſteinum de Suecis, Naruam vero, Derpatum, Felinum, ac Marienburgum, aliaq; nonnulla iam multo ante partim de Epiſcopo Derpatenſi, partim de Marianis Liuonicis ceperat: ab iiſq; primū initiis profectus, cū continuas deinde impreſſiones in prouinciam faceret, vt in Sigiſmūdi Auguſti, ac Regum Poloniæ fidem ac ditionem prouinciales tum ſe conferrent, plurimis detrimētis eo adegerat. Eaq; res, cum ad ſuperiores controuerſias, quas de Ruſſiæ locis quibuſdam cum magnis Lituaniæ

Moſcus occupat Liuoniam.

Moſci in Liuones crudelitas.

uaniæ Ducib. habebat, acceſſiſſet, perpetua deinde inter ipſum ac Reges Poloniæ belli cauſa fuit: quod aliquã tũ quidẽ per inducias dilatum, vt plurimum tamen varia fortuna tam in Liuonia, quam in Lituania geſtum, in hunc vſque Regem tranſmiſſum fuerat. Cæterum Moſcus abducto ſecum Alexandro Polubenſcio Chodkieuicii legato, cæteriſque Liuoniæ Præfectis, in Moſcouiam ſe recepit. Ex itinere literas ad Regem dat, quibus vt Liuonia omnino abſtineat, Regi præſcribit: iiſdem ad Pruſſum quendam Augusti Cæſaris fratrem, qui Choinicii & Mariæburgi quondam, & in reliqua Pruſſia late imperitaſſet, genus ſuum referebat, quo ad ipſos Pruſſiæ fines ius imperii extenderet. Legati, qui ad tractãdas pacis cõditiones mittebantur, iter cæptum nihilominus perſequebantur: nouis in itinere mandatis acceptis, vt de iniuriis induciarum oſtentatione factis quererentur, ſatisfactionemque poſtularent. *Moſcus in Moſcouiam ſe recipit.*

Dum ad Gedanum Rex caſtra metatur, exercitum in Liuonia Lituaniaque per oſtentatam pacem, maxime autem propter ærarii difficultates, quæ initia regni eius exceperant, nullum parauerat: ſub ingruentis tamen hoſtis famam, Nobilitatem Lituanicam literis euocauerat, militareq; imperium Duci Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, Gregorio Chodkieuicio iam defuncto, tradiderat. Hic non exigua cum voluntarii militis manu Selburgum peruenerat. Interim vero & Gedanenſes ad æquiores conditiones multis malis victi, & maiora timentes deſcendere cæperant, cumq; Electores Saxoniæ & Brandeburgicus, Landgrauiuſq; Haſſiæ ſuas pro illis preces per legatos interponerent, controuerſia tota iiſdem fere cõditionibus, quas ante belli initium Rex ſponte tulerat, tranſacta eſt. Vt ſupplices veniã deprecentur iuxta formulam conceptam: vt ducenta florenorum millia intra quinquennium ſoluant: iuramentum fidei Commiſſariis Regis præſtẽt, militem dimittant, ad inſtaurationem cœnobii Oliuæ viginti florenorum millia dependant: ſtationem & annuam penſionem, ſignum ſupremi dominii, iuxta vim veterum priuilegiorum & conſuetudinum ſtatis temporibus deinceps exſoluant: de iis, quæ ſibi à Poloniæ regno deberi prætendunt, in comitiis regni proxime futuris delibereretur. Rex viciſſim facti gratia proſcriptionem abolet, priuilegia, & iura ipſorum vigore iuramenti Cracouiæ in coronatione præſtiti confirmat: de vſu Auguſtanæ confeſſionis libero cauet: damna Regis ſubditis tempore belli illata condonat: bona immobilia fiſco addicta reſtituit. De mobilibus & debitis in fiſcum redactis, ſummam non maiorem triginta millibus florenorum retinebit, cæteræ donationes & decreta tollentur. Ciuitatis & priuatorum actiones in aula vel aliis iudiciis pendentes partibus ſaluæ & integræ manent. Militibus & aliis, qui Ciuitatem conſilio vel armis iuuerunt, ignoſcit. Grauamina ciuitatis, & nominatim portorii negotium ad comitia Ordinum regni reſeruat: vrbem ingreſſurus, ſecuritati Ciuitatis, vt anteceſſores fecerunt, autoritate ſua proſpiciet. *Conditiones cum Gedanenſibus tranſactiones.*

His pacatis, Rex ad bellum Moſcouiticum, quod iam multo ante animo agitarat, totum ſe conuertit. Ad quod ſuſcipiendum, ſecũdum acceptas iniurias, ac Liuoniæ recuperationem multæ cauſæ illum hortabantur: quarum hæc vel iuſtiſſima, quod egregio aliquo facinore non modo de ſui regni hominibus, verum tot aliis, quibus imperium Moſcouiticum ſumma cum immanitate coniunctum, vel formidoloſum erat, vel graue, bene mereri, *Rex ad bellum Moſcouiticum ſe totum conuertit.*

eamq; ad poſteros nominis ſui famam propagare ſtudebat, ex qua omnes non modo Regem, ſed dignum etiam regno fuiſſe cognoſcerent. Hoc animi propoſito in menſem Ianuarium anni milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi octaui Varſauiam comitia edixit.

Comitia Varſauiæ. An. Ch. 1578.

Rediit interim in poteſtatem Duneburgum à Boriſſo Saua ac Vilhelmo Platero receptum. Hi in omnes occaſiones intenti, cum commeatus inopia laborare præſidiarium militem animaduerterent, per ſpeciem officii ac comitatis militaris eſculentorum ac potulentorum nonnihil, ac in his vini cremati, quod inopia vini apud Moſcos maximo in honore eſt, vas ei miſerant: de quo cum ad ebrietatem Moſci bibiſſent, illi, qui id futurum cogitabant, noctu ſcalis admotis in vallum, quod ſolo caſtro cinctum eſt, & in ipſum caſtrum euadunt, Moſcos ex ſomno & mero vix ſe colligentes deturbant, caſtro potiuntur. Non multo inde tempore interiecto, Venda etiam huiuſmodi ratione recuperata fuit. Erat ſub Matthia Dembinio ex ruſticis Lotfinis fabrilis artis peritus quidam, qui ſororem Vendæ in Moſcorum poteſtate habebat, per cuius viſendæ ſpeciem, & ruſticorum commerciorum libertatem cum ſæpius Vendam veniſſet, opportunitatem nactus, ceram clauibus oppidi impreſſerat, adque eiuſdem exemplum alias parauerat: rem ita instructam ad Dembinium detulit. Cumque is die conſtituto, quem feſtum Moſci agitabant, ſub oppidi portas cum Ioanne Buringo, & tumultuaria militum manu acceſſiſſet, ab vna parte ſcalas Buringo admouente, ac à Lotfinis ipſis, qui Vendæ erant, concurſu facto, reliquos portis recluſis in oppidum immiſit.

Poſtquam ad comitia ventum fuit, primo die ſolenni ſacro peracto, altero de Republica, ſigillatim de Moſci & Tartari iniuriis Ordinibus Rex propoſuit, bellumque ne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat.

Bellum contra Moſcouiæ Ducem decretum.

Cum Moſco bellum iuſſum, cum Tartaris tunc quidem dilatum. Ita maxima in vſum belli pecunia omnibus prouinciis imperata, bellum decretum ac ſuſceptũ eſt contra Ioannem Baſilidem magnum Moſcouiæ Ducem, ſimulq; vt in hoſtico exercitus haberetur, ſancitum. Proxima huic cura de pecuniis fuit. Delecti fuerunt è Senatu, qui quanto in bellũ milite, quãto in militem ſtipendio opus eſſet, diſpicerent, ſcitum tributum in ſingulos manſus floreni vnius: cereuiſiarium item in oppidis & vrbibus, quo in ſingula dolia duodeuiceſima cuiuſq; precii pars exigeretur. Maius id fuit, quã vllũ antehac quicquã meminiſſet: conſenſere tamẽ omnes, pręterquã Cracouienſis, Sendomirienſis & Siradienſis Palatinatuum nuncii, quod nulla eius tributi ſciſcendi mandata ſe à ſuis habere dicerent. Noluerat Nobilitas vel bellum, vel tributum decernere, niſi de iudiciis ſimul, quæ iam Sigiſmundi Augusti Regis temporibus poſtulare cœperat, in interregnis autem ipſa ſibi ſanxerat, perfeciſſet. Antiquitus à iudiciis municipalibus ad conuentus Palatinatuum, ad quos quodque municipium pertineret, inde ad Regem in comitia prouocatio erat.

Nobilitas petit ex ſuo corpore iudices conſtitui.

Cum à Sigiſmundo Auguſto propter tenuiorem valetudinem infrequentius iudicia haberentur, vt ex ſuo corpore conſtituere ſibi iudices liceret, Nobilitas petierat. Reſtitit Auguſtus Rex, dum vixit, vnde illa à Rege id impetrandi ſpe deiecta, tempore interregni, priuſquam Regem Henricum Valeſium eligeret, inter alias hanc quoque de tranſlatione iudiciorum conditionem ei tulerat, iſque acceperat. Poſt diſceſſũ igitur Regis Henrici Nobilitas per ſingulos Palatinatus, vt cuiq; maxime expedire viſum fuerat, ex ſuo ordine, qui cauſas appellationis iudicarent,

rent, delegerat. Qua ex re cum, quod euenire neceſſe erat, magnã omnium rerum perturbationem conſequi Rex animaduerteret, in cauſa minime amplius ſibi integra, pro re nata optimum ratus, ſi ad vnam formulam omnia reuocaret, ſanxit hic, vt non per ſingulos Palatinatus iudicia haberentur, ſed in ſingulis Palatinatibus, maioribus bini, minoribus quibuſdam ſinguli è Nobilitate quotannis delecti, primum à Martini vſque ad Paſchatos Poloniæ maioris Nobilitati Petricouiæ, minoris deinde à Paſchatos vſque ad meſſem Lublini ius dicerent. Itaque omnia priuatarum cauſarum iudicia penes Nobilitatem deinceps eſſent: publica, iuris item regii atque fiſci iudicia in eo, quo antea ſtatu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earum terrarum, quæ ſuis legibus ac diuerſo à cæteris iure vterentur. Moram huic rei nonnullam adferebat, quod Nobilitas à munere iudicandi Senatorium Ordinem excluſum volebat: hi contra contenderent, iniquum eſſe dignitatem ſuam, quæ commodo ſibi eſſe debebat, in iniuriam ſuam verti: &, qui alios in Nobilitate honore anteirent, à communi Nobilitatis corpore in re publici iuris, & ad omnes pertinente, ſeiungi. Obtentum tandem, vt tam ex Senatoribus, quam reliqua Nobilitate, pro arbitrio Nobilitatis rebus iudicandis præficerentur. Inter Regem quoque & Nobilitatem controuerſiæ nonnihil fuit, quod Nobilitas regias quoque vrbes rebus à ſe iudicatis teneri vellet, ſuperioribus etiam temporibus quaſdam cauſas earum iudicaſſet. Remiſit Nobilitas, inuentaque ratio fuit, vt quia iam cauſas aliquas huiuſmodi iudicaſſet, eaſdem in iudicium vocatas denuo in iiſdem comitiis Rex cognoſceret. Cumque magiſtratus quoque ac Præfectos regios ad iuriſdictionem ſuam pertinere Nobilitas vellet, quod cum ii fere res iudicatas exequerentur, fruſtra ſibi iudicia tribui diceret, ſine vlla in eos, qui res à ſe iudicatas exequerentur, iuriſdictione. Aſſenſit Rex, vt quatenus rerum iudicatarum executio à magiſtratibus cæteriſque officiis peteretur, autoritati iudicum parerent. Supererat certamen inter eccleſiaſticum & ciuilem Ordinem: cum hic eodem, quo reliquam Nobilitatem, eccleſiaſticos iure vti vellet: illi iudicia hæc Nobilitatis, quæ cum diuerſæ religionis hominibus communicari intelligebant, multis nominibus ſuſpecta ſibi, obligarique ſe illis nolle confirmarent. Oſtendit his Ioannes Zamoiſcius Cancellarius, non maius periculum eos ſuſcipere, ſi in iuriſdictionem conſentiãt, quam ſi cum obtemperare ei nolint, pœnis deſerti vadimonii, & contumaciæ coerceri ſe patiantur: quod in Palatinatuum iudiciis eo vſque factum antea fuerat, vt præter alios Archiepiſcopus Gneſnenſis in maiorem fere centum quinquaginta millium condemnaretur. Addidit conſilium, vt quoties eccleſiaſtica res in iudicium veniret, ad ſex ex Nobilitate, eccleſiaſtici Ordinis totidem, qui pari autoritate de ea cognoſcerent, adiungerentur: quorum ſi pares ſententiæ extitiſſent, ad Regem in comitia ampliaretur. Res per aliquot dies ducta, cum tandem admodum compoſita fuit. Agitatum in hiſce comitiis & de proſcriptionibus fuit. Moribus gentis Polonicæ, qui creditarum cæterarumue priuatarum rerum condemnantur, iis, ſi ſententiæ iudicis non pareant, mulcta dicitur: quæ ſi ſpreta fuerit, priori triplo maior dicitur: ſi ne tum quidem obtemperatur, manu militari in bona miſſio decernitur: contra quam ſi quis ſe opponat, à Præfectis proſcribitur. Auditi deinde ſunt externorum Principum legati, & Georgio Friderico Marchioni Brandeburgenſi proximo Alberti Fride-

Certamen inter eccleſiaſticum & ciuilẽ ordinem de iudiciis.

rici valetudinarii agnato curatio illius, Ducatuſque Pruſſię orientalis, & bonorum ac redituũ illius omnis adminiſtratio commendata eſt, qui etiá more & inſtituto maiorum ſolenni cum ceremonia fidelitatis iuramentũ Regi præſtitit. Adfuere ei in ceremoniis iis Saxoniæ Electoris & Vitenbergici Principis legati, Brandeburgici Electoris legati cum Principis ſui nomine tanquam ad ſimultaneæ inueſtituræ ius pertinentis vexillum cõtingerent, Nobilitatis nuncii contra proteſtati, quod primis illis inter D. Sigiſmundum & gentem Brandeburgicam conuentionibus ea Marchionum Brandeburgenſium ſtirps feudo comprehenſa non eſſet, quæ poſtea priuata autoritate & Ordinibus inſciis acta eſſent, rata ſe non habere oſtendebant. Aderant & Pomeraniæ Ducum legati, qui nomine Principum ſuorum in Bithouienſem Leoburgenſemque tractum ius maieſtatemque regni Poloniæ agnoſcebant, literaſque inueſtituræ accipiebant.

Legati à Moſco indigniſſime habiti.

Legati interea ad Moſcum à Rege miſſi in Moſcouiam peruenerant, & à Moſco ſuo ipſius ingenio feroci, tum ob rem in Liuonia proſpere geſtã multo etiam ſuperbiore, contumeliis ludibrioq; excepti, indigniſſime habebãtur: multa in nomen Polonicum & Lituanicum contumelioſe ab eo dicta factaq; fuere: cũq; ex inſtituto vtriuſq; gentis lautia vtrinq; legatis, qui miſſi fuerint, præbeantur: emere victum nec moris ſit, nec, ſi velint, in Moſcouia poſſent: nonniſi ſordida ac vilia quæq; cibaria ſummo cum cõtemtu iis miniſtrari iuſſit. In colloquiis deinde cum legati tantum de induciis agendi mandata ſe habere ſignificaſſent, trium annorum inducias iis dat: literas autem quas legati obſignare debebant, ſine vlla conditione pure perſcribi iubet: alias deinde, quas ipſe legatis traderet, ſub ſigno ſuo ſubiicit: in iis haſce conditiones adiecerat, vt vniuerſa Liuonia vna cum Riga & Curlandia, quæ in poteſtate Regis adhuc erant, & quicquid ad fines Pruſſiæ vſq; adhuc pertineret, Rex ſibi cederet: Liuonem nullum præſidiũ ſuum implorantẽ, multo minus ciuitatẽ vllam reciperet, vllaue ope auxilio ſuo iuuaret. Haſce, cum ex more iureiurando placita confirmare deberet, amotis iis, in quas legati ante iurauerant, ſolas profert, iureiurandoq; in eas ſe obſtringit: atq; ita nullo amplius de his tractãdi loco relicto, ex Moſcouia legatos abire iubet, nouiſq; eodem tempore in Liuoniam copiis miſſis acerrime Vendam oppugnat. Quæ ſub exitum comitiorum audita omnium animos ad bellũ Moſcouiticum iam conuerſos ira ac indignatione eo magis accenderunt. Vẽda

Moſcus Vendam oppugnat.

tamen fruſtra à Moſcis oppugnata fuit. Nam cum per aliquot dies tormẽtis vehementer muros verberaſſent, aliquam etiam partem muri diruiſſent: Dembinius ob præſidii exiguitatem oppido metuẽs, cohortatus ſuos, vt eã ſecum ingrederentur, cum tenere non potuiſſet. quod illi propter inopiam cõmeatuum, & non exſoluta ſtipẽdia minus prompti ad pericula ſuſcipiẽda eſſent; & quia magna ex parte equites erant, minus etiam virtuti ſuę locũ in præſidio fore putarent: tandem vt propius ſaltem ſecum accederent, ſi forte excubias & caſtra hoſtiũ turbare poſſet, contendit. Quod cum impetraſſet, noctu ſilenti agmine eos ducens, paulo ante lucem ſub portis oppidi ſiſtit, oſtẽditq;, quod ab hoſtibus iam videri cœpiſſent, à tãta hoſtium multitudine facile circumueniri poſſe: itaq; potius, vt viros fortes deceret, oppidum ingrederentur, virtuteque ſua illud, & inde ſe tuerentur. Ita oppidum ingreſſi, eidem ſaluti ac pręſidio fuerunt. Muris enim, qui diruti ab hoſtibus erant, magna cura ſubitario opere noctu expletis, omnibus in locis fortiſſime

me hoſti occurſum fuit. Itaque vere iam imminente Moſci ſoluta obſidione, præmiſſis primum tormentis, diſceſſerunt.

Sub idem fere tempus MAGNVS Holſatiæ Dux Chriſtiani tertii Daniæ Regis filius, & Friderici ſecundi Regis frater, Regis fidem ſecutus, à Moſco diſceſſit. Hic Curoniæ & Oſiliæ Epiſcopatũ in Liuonia tenẽs, perditis quorundã conſiliis ac promiſſis Moſci, & adoleſcentia adductus, cum per ætatẽ ipſe rebus ſuis conſulere non poſſet, ad Moſcum tranſierat. Ab eo Andreæ patruelis, quem paulo ante ob nouarum rerum ſuſpiciones quaſdã exquiſitis vexarat cruciatibus, filia Maria in matrimonium ei tradita, ſpeq; iniecta, fore, vt ſuo beneficio totius Liuoniæ regno potiretur, ad Reualiam obſidẽdam magno cum exercitu miſſus fuerat. A qua infecta re diſcedere coactus, tempore obſidionis Gedanenſis iiſdem cum promiſſis in Liuoniã remiſſus fuit. Vbi territus crudelitate Moſci, quodq; adeptis ei, quę tenebat in Liuonia, caſtellis ad fines Scythiæ deportare eum in animo haberet, per indiciũ cognito, cum, quanto in periculo verſaretur, cogitaret: tranſeundi ab eo cõſilium cepit, paulatimq; è poteſtate eius ſe ſubducens Lempſaliam, inde propius Rigam, ac fines regios ſe recepit: Regemq; per Curlandiæ Ducem crebroſq; internuncios ac literas, vt in fidem ſe reciperet, ſolicitabat. Rex in earum rerum fluctuatione cum & varia de diſceſſu eius iactarentur, vt neque, an fratri eius Regi Daniæ cæteriſq; propinquis conſilium id probaretur, aut fortunæ eius curæ omnino eſſent, perſpectum habere poſſet, de deditione nil quidem tum cum illo conſtituit: fide tamen publica verſari eum in Liuonia ſe paſſurũ oſtẽdit. Poſtea profecto in Liuoniam Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, eidem, vt cum Duce MAGNO, quod in re præſenti è Republica eſſe perſpexiſſet, idem conſtitueret, permiſit. Hic cum in Curlandiã veniſſet, ad eumq; Dux MAGNVS acceſſiſſet, in fidẽ illum in omnib. ditionibus eius regio nomine recepit, inq; verba Regis ſacramento adegit. Cõditiones deditionis hæ fuerũt: vt, quas teneret poſſeſſiones, eo, quo alii beneficiarii Principes ſua poſſiderẽt, iure à Rege ei permitterẽtur, aut pro illis aliç non deteriores pro amplitudine familiæ alicubi darẽtur. De euẽtu legationis Rex certior factus, mittit ſtatim ad Moſcũ Georgium Haraburdã, qui nõ aliter induciis iis teneri ſe velle Moſco renunciaret, quam ſi de Liuonia cõditionẽ, quæ nec à legatis accepta eſſet, remiſiſſet. Moſcus rerẽto Haraburda, legationẽ interea ad Regẽ, quæ ad rata habẽda pacta induciarũ, iuramẽtoq; confirmanda eum adduceret, deſtinat, ac præcipitante iam æſtate exercitum alium multo priore validiorem, maioreq; apparatu inſtructum, ad Vendam à Polonis interceptam & ab eo poſtea obſeſſam mittit.

Peractis comitiis, Rex Varſauia digreſſus, Leopolim ad Ruſſicas res cõponendas cõtendit. Anteq̃uã diſcederet, Cracouienſis, Sendomiriẽſis, & Siradiẽſis Palatinatuũ, quos in ſciſcẽdo tributo à reliquorũ omniũ cõſẽſu ſe ſeiũxiſſe ante oſtensũ eſt, cõuentus edixerat. In itinere cognoſcit, Siradiẽſem Palatinatũ mox aſſenſum: reliquos duos in recuſãdo tributo perſtare. Subſiſtit hanc ob cauſam Sendomiriæ, eoq; minoris Poloniæ Senatores omnes euocat. Ex horum ſententia Palatinatuũ eorundem denuo communẽ conuentũ Korcini habet. Aſſenſi hic tandem & ii fuerunt, remittente Rege de tributo cereuiſiali, vt, vbi duodeuigeſima à regiis & eccleſiaſticis, viceſima quarta à Nobilitatis ſubditis exigeretur. Leopolim Ioã. Podkouã velitũ ſeu Koſacorũ ductorẽ, hominem Valachum, obſcuro alioquin loco natũ, ſed

Magnus Holſat. Dux à Moſco ad Regem Pol. tranſit.

Rex Pol. legatum ad Moſcũ mittit.

Rex in Ruſſiam contẽdit.

Ioan. Podkoua Koſacorum ductor capite plexus.

magnanimũ,admirabiliſque corporis robore præditum, & qui ſoleis equorum ferreis manu diſruptis nomen inueniſſet, captum à Nicolao Sieniauio Caſtellano Camenecẽſi, ſpecie quadam militiæ libertate & domicilio regni Poloniæ abutentem, pacemque publicam turbantem, præſente ac inſpectante Czauſio Turcico capite plecti iuſſit. Illud autem vt faceret, eo grauiores cauſas habere ſe videbat, quod Koſaci prioris expeditionis ſucceſſu nondum ab inſtituto deiecti, eiuſdem Podkouæ minori natu fratre Alexandro in Valachiam reducto, Petrum Palatinum denuo non ſine ſuo periculo deturbarant. Alexander enim, cum viuus in hoſtium poteſtatem veniſſet, palo ſuffixus: Koſacorum pars à Turcis intercepta Conſtantinopolim in vinculis miſſa fuit. Idem tamen Petro quoque, tanquam per ignauiam toties deiecto, calamitoſum poſtea fuit. Etenim ſublato è medio Mahomete Baſſa, qui principẽ inter purpuratos locum tenuerat, Achmetis ſucceſſoris ſui ſtudio de Principatu amotus, inque eius locum Iancula quidam è Saxonibus Tranſyluanicis oriundus; ſed qui non modo nationem Valachicam, ſed genus etiam Principum Valachiæ ementitus fuerat, prouinciæ impoſitus deinde fuit. Ibidem quoque legationes Tartaricas audiuit; ad quos rogatu Tartari Turcarum Imperator ſuum legatum adiunxerat. Facta cum Tartaro pax fuit iis conditionibus, quibus ſub prioribus Regibus eam habuiſſet. Attulerat literas à Principe ſuo ſcriptas, in quibus pacem poſtulabat: in iis de finibus nonnihil adiecerat, & de Koſacis accuratius ſibi cauerat. Rex non receptis literis, iiſdem quibus maiores ſui legibus eam coluiſſent, ſe quoque pacem cum eo obſeruaturum, donatiuaque ab illis dari ſolita daturum verbo reſpondit. Ita per totum Moſcouitici belli tempus pax à Tartaro fuit.

Pax facta cum Tartaris.

Moſci legati veniunt Cracouiã.

Compoſitis ſic rebus Ruſſiæ, Cracouiam profectus eſt, quo etiam venerunt legati Moſci, quorum princeps in itinere morbo extinctus fuerat. Hi ad Regem deducti, verbum ſe facturos negarunt, niſi prius Rex aperto capite aſſurgens de valetudine & ſtatu Principis ſui percontatus eſſet. Rex cum præter rei indignitatẽ non committendum ſibi arbitraretur, vt ad hoſtis barbaro faſtu elati ſuperbiã obſequio aliquo ſuo quid adderet: illi vero in ſententia perſtarent, ac potius re infecta diſceſſuros ſe confirmarent, permiſit, vt inauditi in hoſpitium, inde in Lituaniam lentis agminibus ſe reciperent. Animaduerſum inde fuit, tributum, quod in comitiis Varſauienſib. ſancitum fuerat, non modo prædicatione nonnullorum inferius, ſed ipſi bello, in cuius vſus ab Ordinibus deputatum fuerat, par non fore. Rex quod nec comitia eo tempore habenda ſibi cenſeret, ne, ſi nihil rerum geſſiſſet, inani belli ſimulatione pecuniæ quam maximæ cogendæ rationes quærere à nonnullis iactaretur, nec priuatos Nobilitatis conuentus cogendos, ne illud toties præter maiorum inſtituta vſurpari à ſe Nobilitas queri poſſet, cum iudicia tum à Nobilitate obirentur, per eos interim conuentus, quid de tributo illo polliceri ſibi poſſet, neceſſario Nobilitati proponendum exiſtimabat, quod non deeſſent, qui magnitudinem tributi eius in immenſum oratione augerent. Inde ad omnes vicinos Principes legatos deſignat, qui & amicorum erga ſe beneuolentiam magis firmiuſque ſibi adiungerent, vel maleuolorum conſilia diſtinerent. Præcipue cum Auguſto Saxoniæ, & Ioanne Georgio Brandeburgico Principibus Electoribus conſilia belli communicat. Hi indigne ferentes, barbara crudelitate tamdiu in nomen

Saxo & Brãdeburg. Electores Regẽ ad bellum contra Moſcum hortantur.

nomen Germanicum à Moſco ſæuiri, ad bellum pro Liuonibus ſuſcipiendum, quibus illi tanto terrarum ſpacio ab illis oris disiuncti minus adeſſe poſſent, amice eum hortabantur. A Brandeburgico bellica etiam tormenta quædam dono ei miſſa fuerunt. Ad Turcam vbi legati veniſſent, Mahometes prudentiſſimus trium Orientis Imperatorum conſiliarius, & in Regem haud male animatus, cum de Regis inſtituto intellexiſſet, fauere ſe conatibus eius dixit, fauſtaque ac felicia ei precari: magnam tamen rem ſuſcipi, magnas vires eſſe Moſcouiticas, neque ſecundum ſuum Principem vllum in orbe terrarum potentiorem eo Principem ſe exiſtimare. Dimiſſis legatis, ad domeſticarum rerum curam Rex conuerſus fuit. Inſtitutis regni non poſſe Prorex creari dicebatur: itaque ſi quid per ſuam abſentiam in hoſtico accidiſſet, cum primoribus è Senatu ſe communicaturum pronunciauit. Pacem publicam ſeuere ſanxit, maxime Cracouiæ, ne, quod aliis temporibus acciderat, inter diſſentientes de religione tumultus aliquis oriretur. Edixit, ſi quis in vrbe oppidoue inſolentius quid feciſſet, præſertim, ſi dubitationem iuris cognitio habitura eſſet, ad ſuum vſque aduentum in cuſtodia adſeruaretur: cum alias ordinaria iuris publici ratione in recentibus criminibus vna cum Præfectis, magiſtratus vrbani cognoſcere, interque eos, ſi non conueniat, Rex conſuli ſoleat.

Polonorum ad Vendam victoria.

Dum Cracouiæ Rex eſt, nuncius partæ à Polonis ad Vendam victoriæ allatus, tanquam totius belli omen ſecum attulit. Obſederant eam denuo, quẽadmodum ſupra dictum, Moſci longe maioribus quam antea copiis, & quatuor præcipuæ autoritatis Palatinis, Petro Tatauo, Baſilio Vorонſcio, Petro Choroſcino, Andrea Scholkanouo, ad eam miſſis. Dum per aliquot dies fruſtra oppidum oppugnant, Polonis ſui colligendi, & cum Suecicæ militiæ Præfecto Georgio Boio conſilia communicandi ſpacium dederunt. Confluunt Stropam, vbi Buringius tum erat, Andreas Sapiha earum, quæ tum in Liuonia erant, copiarum legatus, Matthias Dembinius: ex Liuonibus præter Buringium Nicolaus Korffius, Platerus, & alii nonnulli cum equitum aliquot manu iis ad Gouiam fl. medio inter Volmariam & Vendam loco Suecicæ copiæ ſe adiungunt. Inde digreſſi, hoſtem inſtructa acie ſub ſignis ad Vendam expectantem adoriuntur. Cum acerrime pugnaretur, Polonis, Lituanis, ac Suecis ad vlciſcendas hoſtis iniurias: Liuonibus ad libertatem: omnibus ad laudem & gloriam inter ſe cohortantibus, hoſtium equitatus pellitur, Tartaris maxime in fugam effuſis. Sub noctem Palatini militem ex fuga colligere, caſtriſque continere cœperunt, hortarique, vt pro ſuetera ta gentis gloria & ratione ſacramenti militaris extremam potius fortunam experirentur, quam caſtra, apparatumque bellicum, à Principe ſuo fidei eorum commiſſum, deſererent. Verum augente periculo ac nocte metum, eademque pudorem ac flagitium tegente, ob eaque non patiente ſe contineri multitudine, Palatini duo Petrus Choroſſinus & Andreas Scholkanouus, qui equitibus præerant, vna cum equitatu in fugã ſe eiecerunt: reliqui duo, quibus tormenta commiſſa, ſoli fere in caſtris relicti, inſigniora tormenta bellica amplexi, vt caſtra & inſtrumentum militare, fidemque erga Principem ſuum vel ad extremum ſpiritum retenta à ſe eſſe teſtarentur; itaque à regiis poſtridie ſummo mane caſtra ac munitiones irrumpentibus inuenti, viui in poteſtatem cum caſtris, munitionibuſque ac tormentis ad triginta deuenerunt. Sub idem tempus Reualienſes opem

ac miſericordiam Regis implorantes, vt aliquo frumenti numero ſe ſubleuaret, à Rege petierunt: in maximas anguſtias tot annorum bello ab hoſte redactos: commerciis fere omnibus excluſos: intra mœnia compulſos ab agricultura longo iam tempore ſe prohiberi. His Rex naues aliquot frumento onuſtas ſubmiſit.

An. Ch. 1579. Rex Nicolaum Mielecium exercitui præficit.

Priuſquam Cracouia Rex diſcederet, de duce exercitui præficiendo cum Senatoribus deliberat: qui cum oſtenderent, vel in perpetuum minus hoc alicui eum deferre poſſe, vel extra ordinem vnum, aut plura bella mandare; pleriſque tamen, vt in id ſaltem bellum aliquem legeret, placeret, Cracouia Varſauiam diſcedens, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinum, virum ſcientia rei militaris peritum, eo ad ſe euocat. Hic valetudine, qua tenui vteretur, & aliis quibuſdam incommodis ſe excuſabat: tandem in eam ſaltem expeditionem imperium accepit. Itaque conſtituto cum eo, quos quotq; turmarum Præfectos ac centuriones ſcribi vellet, donum, vt ſe pararet, Rex eum dimiſit. Inde Grodnam mouit. Maxima autem laborabat Rex difficultate, quod & per magnitudinem ſuſcepti belli paucæ omnino pecuniæ ex tributo collectæ adhuc erant, & vt maxime integræ cōferrentur, minime tamen tanto bello pares fore videbat. Iis omnib. rebus, quāto poteſt ſtudio, occurrit, pecunias partim mutuo ſumit, partim, quas in fiſco ſuo habebat priuatim, exponit. Militem paſſim per Poloniā cogi iubet: mittit ad fratrem Chriſtophorum Trāſyluaniæ Principem, vt Vngarorum veteranorū cohortes aliquot, & alas equitū cōparet. Chriſtophoro Roſdrazeuio, & Erneſtro Veiero in Germania militis conquirendi negotium dat. Lituaniç proceres, cum de difficultatibus iis cum illis communicaret, prout quiſq; opibus maxime valebat, voluntarium militem offerebant, quotque ſinguli adducturi eſſent, edebāt. Quorum numerus cum ad 10000 fere accederet, non parum ea re atq; alacritate Lituanorū recreatus, eo maiori animo ad reliquas res adminiſtrādas aggreſſus fuit: conſtitutiſq; ita pro tēpore rebus iis Vilnā acceſſit. Ibi alia, quæ vſui bello eſſent, apparare Rex inſtituit: tormenta bellica ad modum quendam, quem ipſe vſu & experientia accōmodatiſſimū cognouerat, fūdi iuſſit. Caunæ pontē fieri imperat, quo in ſequētib. expeditionib. vtatur. Is ex ſingulis nauib. cōponebatur, quæ deinde tabulatis ita inter ſe cōiungebātur, vt, quoties opus eſſet, ſeparati, curribuſq; ſingulis vna cum tabulatis impoſitæ, binis iumentorū iugis non incōmode in quemcunq; locum transferri poſſent: ſimul quod neq; copiæ omnes cōueniſſēt, nec frigora, quę in regione ſeptētrionali expoſita eo anno vltra ſolitū ad D. Ioānis durauerant, vt nec herbæ vſpiā vllæ apparerent, receſſiſſēt: Lituanicis cauſis, quæ in longiorē iam diē prolatæ erant, cognoſcendis operam dedit. Inde Baſiliū Lopatinſcium cum literis mittit ad Moſcum, quib. legitime bellū indicit, cuius cauſas haſce denunciat: quod oſtentatione pacis Liuonicā prouinciam bello ac incēdio vaſtaſſet: legatos ſuos contumelioſe habitos ad extremū duplicibus induciarum literis eluſiſſet: eodē tempore nouis in Liuoniam copiis miſſis Vendam oppugnaſſet: ſua legatione ad priores iniurias nouam contumeliam ac ludibrium adiunxiſſet.

Moſco bellū indictum.

Remiſit ſub idem tempus Moſcus Haraburdam, hactenus detentū, nullo alio reſpōſo, quam quod paulo poſt de ſuis aliquē ad Regem miſſurus eſſet, qui iis de reb. tractaret. Itaq; ſecutus eū mox cū litteris quidam, qui vt Rex induciis, quæ perſcriptæ eſſent, ſtaret, poſtulabat: de Liuonia ſi quid cōtro-

Qui petit inducias.

uerſiæ ſupereſſet, de ea amice per arbitratores, quos vtrinq; nominaſſent, ſecum conueniret. Negabat Rex poſſe ſe huiuſmodi inducias vlla ratione admittere. Nā de Liuonia quod adiiceretur, amice de ea inter ipſos diſceptari poſſe, fruſtra & ridicule adiici: ſemel n. receptis, iuramentoq; firmatis induciis, in quibus omni Liuoniæ iure cederet, nihil que amplius petiturū ſe eius profiteretur, ſi poſtmodū de ea ageret, cui dubiū eſſe poſſet, contra iuramētum ſe venturū: & vel eā ipſam ob rem cauſa cadere debere. Quod ſi in Lituania Ruſſiaq; pacem ſibi cum Rege eſſe vellet: in Liuonia armis de iure diſceptari: nouam quidem hanc induciarum rationem ſibi videri. Ac etſi intelligeret, tēporibus Sigiſmundi Auguſti Regis atq; interregnorū obtruſas aliquando huiuſmodi ab eo inducias fuiſſe: ſe tamen, cū faciendæ nouę ſibi ſint, non niſi iuſtas facere velle: neminem tam barbarum, aut imperitum rerum eſſe, qui non videat, ſi conſtitutis melius rebus ſuis per Liuoniam, in Lituania bellum redintegrare velit, per huiuſmodi inducias, quandocunq; illi integrum id futurum, quibus de Liuoniæ ceſſione conditionem adieciſſet, qua bello in Liuonia gerendo à Rege violata, nunquam illi belli in Lituania inſtaurandi cauſa deeſſe poſſet. *Regis reſponſio.*

Nuncio hoc dimiſſo, Tartari poſtulata cognita fuerunt. Hic ſub idem tēpus ad Regem legatos miſerat, quod bellū contra Moſcū ſuſcipi intellexiſſet, ex fœdere, quo Regib. Polonię operā ſuam contra quoſuis hoſtes, vnico Turcarum Imperatore excepto, nauare tenetur, ab altera parte irruptionē in Moſcouiā facturum ſe oſtendebat: petebat donatiua: Koſacorum iniurias coerceri poſtulabat. Reſponsū illi, quod operam ſuam contra Moſcū polliceretur, facere eum officium: donatiuū datū iri: Koſacos colluuiem ex variis nationibus collectam, nec in poteſtate Regis eſſe: atque ex ipſis Tartaris ac Turcis non raros ſeſe illis aggregare: datum nihilominus operam iri, quantum eius fieri poſſit, vt iniuriæ illorum prohibeantur. A bello tamen contra Moſcum, contra quā promiſerat, omnino abfuit, alio contra Perſam, quod à Turcarum Imperatore tum gerebātur, auocatus. Aderat & Gothardus Curlandiæ & Semigalliæ Dux, confirmationemq; feudi ſui & inueſtituram petebat. Eum Rex Diſnæ ſiſtere ſe iuſſit, interim ad Senatum ea de re retulit. Exercitus inde vt ſub principium menſis Iulii Suirum conueniret, edixit. Venerat iam Vilnam peditatus Vngaricus à Chriſtophoro Tranſyluaniæ Principe Regis fratre, eiuſdemq; delectus iuſta equitum ala. Polonicum militem Mielecius, qui & ipſe ſub id tempus ad Regem redierat, cum ſegnius à quæſtoribus atque exactoribus expedita re pecuniaria, ob auctoramenta tardius accepta, moræ nonnihil interponeretur, vt quam primum ad edictum conueniret, acriter vrgebat. *Tartari legati auditi à Rege.* *Dux Curlandiæ confirmationē feudi à Rege petiit.*

Poſtquam Moſco Rex bellum per Baſilium Lopatinſcium denunciaſſet, pridie Cal. Iulii Vilna ad luſtrādas copias Suirum profectus eſt. Ibi Lituanici equitatus partem vidit; qui cum totus reb. omnib. eſſet ornatiſſimus, tū maxime is, qui à Radziuilis, & Ioanne Kiſzka ſtructore regio adducebatur. Ibidem, vnde belli initium faciendum, deliberatum. Lituani omnes fere Pleſcouiam primum tentandam per Liuoniam itinere facto arbitrantur, quod & propter vrbis amplitudinem ac nomen dignam iudicarent, & quod minus contra vim munita putaretur. Rex cōtra exiſtimabat, cū Liuonia crebris vrbib. & caſtellis munita, & multis an. ab hoſte frequētib. incurſionib. deuaſtata eſſet, ꝓpter cōmeatus inopiā ac crebras obſidiones difficiliores *Vnde belli initium faciendum.*

belli

belli progreſſus futuros, ſicq; prouinciã, cuius liberandi cauſa bellũ ſuſcepiſſet, non modo ab hoſte, ſed à ſuis quoq; denuo vaſtatum, Lituaniæq; eam partem, quæ ad Boryſthenẽ pertinet, præſidio nudatã hoſtilibus incurſionibus interim expoſitum iri. Alia etiam via per hoſticum ſi Pleſcouiam iret, contra rei militaris rationem cenſebat, tot hoſtilibus præſidiis à tergo relictis, per infeſta omnia atque inuia longius progredi: vbi nec, ſi quid damni acceptum, facilis foret receptus, nec commoda rerum neceſſariarum ſubuectio. Polocia vero ſi oppugnaretur, neutrum incommodum pertimeſcendum, quod ea ad Dunam fl. ſita, proximos ad Liuoniam & Lituaniam aditus haberet: qua expugnata, protinus arma victricia in Moſcouiam vlterius promoueri, atque ſic circumita Liuonia, omni ab ea hoſte intercluſo, integram occupare poſſet: nec longius à Lituania diſcedendum, ac tam Liuoniæ, quam Lituaniæ contra excurſiones hoſtium prõpta ſemper auxilia futura eſſent. Præterea Polocia capta, Dunæ fl. nauigationem, qua ſola portus Rigenſis continetur, tutam reddi poſſe, ab eaque excludi hoſtem, quod ab eius præſidio maxima pars Dunæ fl. infeſtetur, indeque auxilia & commeatus Kokenhauſum, aliaque Liuoniæ caſtella ſua mittantur, & Vilna Rigaque mercatura prohibeantur: præſertim, quod eius ſubito receptæ fama non ſolum omnium animos eius cladis memoria conſternatos erectura eſſet: ſed etiam maximam ei gloriam conciliatura. Accedere & illud, quod arce hac, qua firmiorem maioremque nullam hoſtis habet, expugnata, reliqua deinde omnia loca minori cum negotio occupari poſſent. Itaque ex difficultatibus omnibus, quæ proponebantur, poſthabitis, Polociam primum aggredi decreuit, ideo quod intelligeret, famam ſuſceptæ expeditionis longe lateque ad diuerſas nationes diſſeminatam, exercitumque variis ex gentibus collectum haberet: & vero, vt omnibus de belli cauſa atque æquitate conſtaret, edictum Latine prius ſcriptum, inque Polonicam, Vngaricam, & Germanicam linguas translatum, quod ex iis fere gentibus exercitus conſtabat, proponit.

Rex ad Polociæ obſidionem ſe accingit.

Quare factis ab inuocatione opis diuinæ auſpiciis, Suiro primum Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, qui ex inſtituto rei militaris, quoad reliquus exercitus ſubſequeretur, hoſtem compulſum intra muros contineret, viamque reliquo agmini patefaceret, cum filio Chriſtophoro ac Lituanicis copiis quibuſdam Polociam præmiſit. Cum eodem Caſparum Bekeſium cum equitatu Vngarico & cohortibus aliquot ire iuſſit. Suiro deinde Diſnam mouit, agmine ita diſpoſito, vt cum imminerent vię à dextra Kraſna, Suſa, Turolia hoſtilia præſidia, ab ea parte Mielecius cum exercitu Polonico, in primo agmine Ioanne Zbaraſio ire iuſſo, tenderet, Rex læua iter faceret. In itinere aliorum Lituanorum procerum, maxime Stephani Zbaraſii Trocenſis, Nicolai Dorchoſtaiſcii Polocienſis, Palatinorum, Georgii item Zienouicii Caſtellani Polocienſis, & quorundam priuatorum elegantiſſime ornatæ copiæ Regem aſſecutæ, cenſæ ab eo fuerunt. Fuerant per aliquot dies continuos profuſæ pluuię, eæ tantam grauioris belli inſtrumenti, ac tormentorum præcipue ducendorum difficultatem attulerant, vt iumenta, quibus in ſuis curribus Rex vtebatur, remittere neceſſe haberet, quo celerius promouerentur. Diſnæ equitem ac militem Polonicum, qui tum fere omnis conuenerat, Mielecius eleganter in ſpeciem inſtructum, & in turmas cohorteſque diſtributum ſub ſignis decurrentem Regi oſtendit.

Eodem

Eodem, quę nondum conuenerant, Lituanicę copię venerunt: in his Ioannis Chodkieuicii Caſtellani Vilnenſis, qui breui poſt extinctus, nongenti lectiſſimi equites, Ioannis item Hlebouicii Caſtellani Minſcenſis, & aliorum. Venit ſub idem tempus cum Chriſtophoro Rozdraſeuio, & Erneſto Veiero Germanus etiam miles, genere armorum atque vſu rei militaris reliquis non multo inferior. Cenſis copiis, Curlandiæ Duci, quem Diſnam dilatum ſupra oſtenſum, poſſeſſio Curlandiæ Semigalliæque Ducatus ſolenni more confirmata, ipſeque in clientelam ac fidem receptus fuit.

Moſcus interim Pleſcouiam cum exercitu progreſſus, partem copiarum in Liuoniam præmiſerat. Hæ Duna fl. ad Kokenhauſium, quo potitus fuerat, raptim trãſmiſſo, ac centum quinquaginta circiter Ducis Curlandię equitibus, qui cis Dunam in ſtatione erant, repentina excurſione reiectis, Seelburgenſique Ducis Curlandiæ, ac Birſenſi Ducis Chriſtophori Radiuili agro vaſtato, propere trans Dunam ſe receperunt. Interim Ioannem Taluoſſium Samogitiæ Caſtellanum cum iis, quas raptim contrahere poterat, copiis in Liuoniam Rex miſit. Philonem Kmitam Præfectum Orſenſem ad Boryſthenem, ne quid ex ea parte ab hoſte detrimenti acciperetur, curare iuſſit. Iam exercitus cum Palatino Vilnenſi Polociam pręmiſſus, Dunam ponte Caunæ ex nauibus facto ad Diſnam tranſmiſerat, nil hoſte contra ſuſcipiente, quo tranſitu eum prohiberet; vel quod ex inſtituto diſciplinæ Moſcouiticæ ſine mandato Principis ex præſidio miles egredi non audeat: vel quod ſuperiorum temporum ſucceſſu elatus, exercitus, qui Suirum conuenire dicebatur, famam contempſerat. Duna paulum progreſſum continuæ ſyluæ aliquandiu moratæ fuerunt. Verum peditatu Vngarico ſecuribus ſyluas cædere inſtituente, ac celeriter opus perficiente, exiguo temporis ſpacio difficultates eas ſuperauit. Patet autem regio Polocienſis ad centum quinquaginta circiter millia paſſuum in longitudinem, totidem in latitudinem, cum vbertate ſoli, tum fluminum atque lacuum copia nulli cedens. Fluuios nauigabiles complures habet, præcipue Dunam, qui in Moſconia non procul à Turopecia ortus Rigenſem portum efficit, Secundum eum Dryſſam, Vſuiatã, è Moſcouia: Diſnam, Vlam è Lituania: à Smolenſco Caſplam in eundem Dunam omnes influentes. Plerorumque Lituanicorum & Ruſſicorum caſtellorum is fere ſitus eſt, vt ad oſtium aliquod humilioris fluminis, quo cũ maiori coniungitur, extructa ſint. Quæ ita collocata ſunt, quod maioris fluminis propinquitas pluribus communis eſt, à minorib. fluminib. plerunq; omnia nomina indita habent. Hinc Polotta non magnus alioquin fluuius arci & vrbi, vrbs regioni nomen dedit Antequam in Moſci poteſtatem veniret, vna arce atque vrbe Polocia & caſtro Ieſeriſcia tota illa regio continebatur, alioquin oppidis & pagis non infrequens, Ieſeriſcia verſus Moſcouiam in lacu, ex quo fluuius Obola oritur, ſita, ab vna ſola parte anguſtiſſimum aditum, & quo vix expedito iter ſit, habet. Poſtquam à Moſco occupata, vtrinq; caſtella aliquot excitata, præſidiaq; cõſtituta fuerunt, partim agri, fluminiſq;, ac nauigationis vel retinẽdę, vel turbãdę hoſti cauſa, partim ad excurſiones, quę vt in dubia vtrinq; poſſeſſione frequentes fiebant, prohibendas. A Rege Sigiſmundo Auguſto Diſna ad eiuſdem nominis fluuii ac Dunæ confluentem: Voronecium ad fl. Vſaciam: Lepelium in inſula lacus, qui à Lepelio fl. efficitur, verſus Lituaniam conditum fuit. Idem Rex Vlæ quoque oſtium caſtello munire aggreſſus,

Moſci exercitus conatus.

Polocienſis regionis deſcriptio.

greſſus, Veneto architecto quodam vna cum operis ab hoſtibus interfecto, non ſine detrimento deiectus fuerat; cumq; hoſtis eundem locum firmare inſtituiſſet, ac Rex Auguſtus magis à Radoſouicio ſummiſſis copiis, ac ſumma vi diu fruſtra eum oppugnaſſet, tandem poſtea per Romanũ Sanguſconem Palatinum Braslauienſem, dum Moſcus vetus prçſidium noui inducẽdi cauſa deducit, receperat: ſuperiorẽ vero eius partem Lepeliq; fl. cum Vlæ confluentẽ impoſito caſtello Czaſnicia iam ante cõmunierat. Pari ratione Moſcus vltra Dunam quinq; caſtellis extructis, totius orę eius poſſeſſionem ſibi firmauerat. Socolum in via Pleſcouiẽſi in fluminũ Dryſſæ & Niſciæ pẽinſula quadam Lituanicis caſtellinis Diſnæ & Dryſſæ oppoſuerat. Niſcerdam ad lacum cognominem triginta à Zauolocia paſſum millibus: Sitnum in Vielicolucenſi via ad ſuperiorem Polotę partem. Koſſianum deinde loco ab Obola fl. velut circino circumducto: Vſuiatam ad fl. itidem cognominẽ ac nauigabilem in Dunam ad Suraſſum ex aduerſo Caſplæ fl. influentem: illud contra Vlam, hanc cõtra Vitepſcum & Suraſſum excitarat. Cis Dunam Turouliã, ad cognominis amnis caput, quo in Dunã influit. Suſſam vero ſingulari conſilio Lituaniã verſus in lacu, qui Turouliã emittit, loco munitiſſimo aquiſq; vndiq; circundato, agitans iam animo bellũ Lituanicum, Vilnamq; opinione præcipiens, ſedem bello futuro poſuerat; itaq; natura ante munitiſſimã opere emunierat, omniq; apparatus bellici genere inſtruxerat. His Kraſnam ſuperaddiderat, ſuperiori in loco itidem ad Lituaniam ſpectãte. Koſaci igitur Lituanici Franciſco Suko duce ad belli ſuſcepti famam in finibus globo facto, Kraſnam noctũ repente ſcalis appoſitis, adorti, præſidio munitionibuſq;, ac ſatis magna commeatus copia vna cum caſtello potiuntur. Ab altera parte Koſſianum Vltradunana arx ſimili euentu repentina excurſione Koſacorum capitur & deletur.

Koſaci Kraſnam capiũt & Koſſianum.

Palatinus interim Vilnenſis Polociam cum ſuis copiis peruenerat: quas hoſtes conſpicati, ſubito copias ſuas extra munitiones productas ſub portis inſtructas oſtendunt, nullaq; iuſta pugnandi facultate data, intra munitiones ſe recipiũt; eques tamẽ pugnãdi auidus ſub ipſa mœnia in eas prouectus vnum atq; alterũ haſtis transfixit. Eodem tempore Vngari & Lituani Sitnũ, via quæ Pleſcouiã ducit, ſubito Polocia excurrentes, vt re improuiſa & repẽtina eam incendunt. Cum Polociam Rex iret, à læuaq; Socolam caſtrũ hoſtile haberet, veritus, ne maiorib. à Pleſcouia ſubſidiis ſummiſſis, commeatui ac ſubuectionibus regiis incommodi aliquid ex eo hoſtis adferret, an ad id oppugnandum ex itinere diuerteret, cum Mielecio deliberabat: verũ poſtea ſępe maiorum rerum gerendarum opportunitatem in minutioib. oppugnationib. conſumi cogitãs, ac ad Polociam caput prouinciæ properans, celeriter conſiliũ omiſit: terniſq; caſtris, quemadmodũ Mielecius cũ expedito equite in præcurrẽs ea deſignarat, Diſna Polociã peruenit. Dum Polociã exercitus contẽdit, Moſci Polonos & Lituanos, quos à multis annis in ſqualore & compedib. habuerant, cũ cruciatu interfectos, adq; trabes alligatos, ſecundo Duna terrorem venientib. id allaturũ rati, obuiam demittunt. Rex Ioanne Zamoiſcio Cancellario & Gaſpare Bekeſchio ſolis aſſumptis, Mielecio interim exercitum priuato cultu curante, ſubſidiiſq; contra eruptiones loco opportuno diſpoſitis, vrbẽ circumuectus, naturam loci cum iiſdem explorat: ſimulq; eodem in loco, à qua potiſſimũ parte oppugnatio inſtituẽda ſit, deliberat. Conſtabat Polocia duabus arcibus, vna in editiori loco poſita, eademq;

Polocia obſidetur.

eademq; media:altera, quã ſclopetariorum ſua lingua Moſci appellabant:& oppido Zapolotta. A meridie Dunam habet, qui modico verſus occidẽtem flexu, recta inde R gam tendit, ad eamq; mare influit. Polotta recto è Septẽtrione curſu paulum verſus Oriẽtem ſub arce ſclopetariorum, inde rurſum in Septentrionem declinans, radiceſq; collis, in quo ſuperior arx, cõplexus, eandemq; ab oppi io ſeparans, meridiem verſus paulo infra eum locum cũ Duna commiſcetur. Media arx in colle altiſſimos deſpectus habente locata, à meridie Duna fl. à Septentrione & ortu Polotta fl. oppidoq; Zapolotta: ab Occid, ſclopetariorũ arce, vndiq; monte, cui imminet, prærupto, altiſſimiſq; foſſis ac vallo continebatur, muros & propugnacula ex aliquot inter ſe deuinctis validiſſimorum roborũ ordinibus firmiſſima habebat. Sclopetariorum arx inferiori loco occaſum verſus in colle tamen modice accliui ſita ab Oriente breui ponte cum ſuperiori arce coniungebatur. Oppidũ cum olim cis Polottam ſub colle, quem ſclopetariorum poſtea arce Moſcus cõmunijt, fuiſſet, deletũ oppugnatione ab hoſte fuerat. Poſtea cum cõfirmata iam poſſeſſione, propter cõmerciorum vſum, quorũ loco tam opportuno ſumma facultas eſt, inſtaurare id inſtitueret, quod ab illa parte maxime opportuna oppugnatio ei fuiſſet, timẽs, ne inde rurſus Polonis pateret, trã s Polottam fl. atq; ſummam arcem in locum inter vtrumq; fl. medium tranſtulerat: vt poſitu eius quaſi triangulari, vnum latus Duna, alterum verſus ſummam arcem Polota fl. tertium foſſæ turreſq; tuerentur. Regi dubium erat nullum, quin à media eademq; ſumma ac munitiſſima arce inſtituenda oppugnatio eſſet, præterea, quod quicquid in reliquis oppugnandis laboris ac temporis ſumeretur, ſuprema ſalua, nec receptu hoſtibus, nec obſidionis ex ea ſuſtinendæ ſpe defutura, nulla de cauſa ſumptũ iri appareret: ea vero expugnata occupatq loco ſuperiori, eodemq; munito, ac inquem omnis cõm tus apparatusq; bellicus collatus ab hoſte eſſet, oppidũ quoq; ac alterã ſclopetariorum nullo negocio in poteſtatem peruentura. Accedebat huc, quod ab oppido difficiliorẽ deinde arcis oppugnationẽ tranſitus fl. Polottæ, qui radices collis, in quo arx erat, cõplecteretur, facturus videretur. Bekeſchius nihilominus oppidum Zapolottam, quod ſecundum Dunam fl. euntibus primo occurrerat, prius tẽtandum cenſebat: quo expugnato, etſi in arcem dein hoſtes ſe reciperent: tamẽ præterquam quod incõmoda obſidionis omnibus in vnum locum compulſis ea res auctura eſſet: ſpem pręterea illis, regiis laborem minuturam, animoſq; addituram, nec difficiliorem multo, quam ab iis partibus futura eſſet, ab oppido oppugnationẽ futuram: cum fl Polotta, quod impediti eam facturus videretur, omnib. fere locis vado vix crurũ tenus trãſiri poſſet. Regem, vt in ſentẽtia perſtaret, Zamoiſcius cũprimis vrgebat: quod cum iterũ cognoſcendi ſitus cauſa ſolus propius ſub eũ locum, in quo oppidũ antea fuerat, ſucceſſiſſet, lõge inde faciliorem aſcenſum, neq; foſſarum & collis eam altitudinẽ, quę ab aliis partibus erat, eſſe animaduerterat, arcemq; ſclopetariorũ in colle ab imo accliui ita collocatum, vt à ſummitate collis, quæ ad exteriorẽ partẽ pertinebat, tanquam gibbus aliquis enatus telorum commode adiiciendorum iis, qui in arce erant, facultatem præpediret. Dum ea de re Rex amplius deliberat, Germanus miles priuato conſilio Polotam tranſgreſſus, locum ab oppido auerſum contra ſummam ac ſclopetariorum arces ad Dunam caſtris capit. Veritus hinc Rex, ne ex æmulatione nationum diſſidii aliquid

Polociæ ſitus deſcriptio.

oriretur, vt ad oppidum, quo loco Bekeſchius cum Vngaris conſtiterat munitiones agerentur, permiſit. Inde regiis caſtris trans Polottam fl. medio inter eum & lacum quendam ſpacio, infra locum, à Germanis occupatum, locus deligitur, eoque binis caſtris exercitus à Mielecio traducitur. Vniuerſorum caſtrorum totiusque obſidionis hæc fere erat facies: Secundum flumen à Diſna Polociam euntibus verſus oppidum Zapolottam ad Dunam fl. primi Vngari conſederant, loco ad commeatus excipiendos peropportuno; quod inferior fluminis pars pacata erat, omneſque ſubuectiones in eum fere locum concurrerent, tum Duna etiam ponte nota ratione ex nauibus compoſito ibidem ſtratus eſſet. Infra Vngaros cis Polottam Dux Nicolaus Radziuilus Palatinus Vilnenſis cum Chriſtophoro filio, ſubque eorum imperio ſtipendiariæ copiæ Lituanicæ: inde diuerſæ voluntariorum, quicquid reliqui erat ſpacii, Polottam vſque diuerſis caſtris compleuerant. Vltra Polottam inter flumen & lacum quendam regia caſtra erant. In his quoque Senatoribus & equitibus Polonis magna ex parte locus datus. Medium caſtrorum locum principia Senatorumque tentoria amplexa erant, quorum vt quiſque poteſtate & honore antecedebat, ita locum Regi proximum cepetat. Hæc cum terni tentoriorum ordines ambientes binorum vicorum paribus inter ſe ſpaciis diſtantium ſeriem efficerent: bini etiam ad eoſdem aditus portæque relictæ fuerant, totidem caſtrorum portæ erant excubiis ſtationibuſque militum firmatæ. Exteriorem caſtrorum partem currus circumiecti, cateniſque ferreis inter ſe deuincti, more gentis muniebant: ad quos in maioris impetus aut periculi expectatione foſſam etiam ducere, egeſtumque aggerem curribus obiicere, atque ita munitiſſimi oppidi faciem caſtris circumdare ſolent. Supra regia caſtra Germani conſederant. Ad Polociam exercitu iam hærente, à Marchione Georgio Friderico in Pruſſia Duce quingenti lectiſſimi pedites ſuperuenere, qui quemadmodum ipſi voluerant, inter Germanos loco in iis aſſignato, iiſdem cum Germanis caſtris recepti fuerunt. In eadem cauſa alii quoque fuerunt, è Podolia, aliiſque extremis regni finibus, qui cum propter locorum longinquitatem maturius adeſſe non potuiſſent, ad Polociam reliquum exercitum aſſequuti ſunt, in his è voluntariis Conſtantinus Conſtantini Oſtrogiæ Ducis filius cum lecta equitum ala, & alii quidam.

Obſidionis Polociana facies.

Georg. Frid. Marchio Brandeb. Regi auxiliatum it.

Bekeſchius interim Zapolottam oppidum oppugnare cæperat, actiſque ad mœnia vineis, tormentis iam quatiebat. Moſci deſperata oppidi defenſione, & quod in omnes caſus hæc à Principe ſuo, qui in præſidiis ſunt, mandata accipiunt, omnibus rebus exportatis oppidum incendunt, ac in ſummam arcem ſe recipiunt. Proferuntur munitiones ad arcem flumenque Polottam, quod radices montis, cui arx adiacebat, ambit, magna Vngari militis virtute. Ita inſtituta oppugnatio, vt Vngari ad dextram ab ea parte, qua oppidum fuerat; medio ab his interuallo Poloni; inde Lituani pedites, quos Stephanus Zbaraſius Palatinus, Euſtachius Volouiczius Caſtellanus, Troceuſes, ac alii quidam voluntarii adduxerant, oppugnarent: medio inter hos loco inferius aliquanto non longe à fl. Polotta ducenti Vngari pedites à Zamoſcio ſcripti excubabant, eo fere poſitu, vt reliquo Polonico & Vngarico peditatu ſupra eos duobus locis inter ſe oppoſitis collocato, ducenti hi tanquam extremum trianguli angulum occupare viderentur. Ab altera arcis parte trans Polottam, qua ſclopetariorum arci coniun-

Moſci Zapolotta oppido incenſo in arcem confugiunt.

coniungitur, Germani, qui eo loco conſederunt, è ſuis caſtris munitiones arcem verſus agebant. Bekeſchius primo tormentis quatere arcem inſtituit, quod vbi minus ſuccederet, propterea, quia cum ex maceria cõſtarent, potius perforarentur aliquibus in locis muri, quam ſternerentur; candentes globos iacere cœpit. Sed his etiam minus proficiebatur, quod, cum altius aliquanto iacti eſſent, eadem ratione muros tantum peruaderent; cum in inferiorem locum ad fundamenta murorum, vt hęrere poſſent, adigerentur, in cliuum fere, qui arcem ſuſtinebat, quique ita prominebat, vt aduerſus locus, in quo tormenta regia erant, etſi & ipſe non humilis, inferior illo tamen eſſet, impingebant, ſoloque accipiebantur. Simul zephyro per complures dies flante, continui imbres erant. Ex his Polotta amnis tantum aquarum conceperat, vt, qui antea pedibus non incommode tranſiretur, tum ab equite ſine periculo tranſmitti non poſſet: pontes autem omnes fere, qui inter bina caſtra erant, interrumperet. Vnus tamen ab initio ſtatim, poſtquam acceſſum ad Polociam fuiſſet, à Ioanne Bornemiſſa ad molendium quoddam exuſtum ſublicis aliquot ſub aqua repertis, trabibuſque aliis ſuper eas iniectis, inter munitiones ipſas ac propugnaculum, quod oppugnabatur, ſubitario opere factus perſtiterat. Cumque per vnum pontem non ſatis commode miles ad oppugnationem iturus videretur, Bekeſchius cymbis aliquot piſcatoriis depreſſis, nouum in eo pontem effecit. Verum eo etiam paulo poſt continuis tormentorum ictibus in eum directis ab hoſtibus merſo, vnus relinquebatur is, de quo dictum, quem & pars aliqua molendini ab incendio relicta à tormentis hoſtilibus tutabatur. Bekeſchius igitur cum & tormenta & globos candentes fruſtra admoueri animaduerteret, vt quiſque maxime impiger in proximo conſtiterat, præmiis maximis propoſitis, vt facibus ignem muris ſubiicerent, hortatur, perque pontem ac aduerſum collem recta ad arcem mittit: iis ex Polonorum Lituanorumque munitionibus alii mox ſubmittuntur. Occurrebat ſingulari militum regiorum virtuti omnibus locis eximium hoſtium in defendenda arce ſtudium. Inprimis magno incommodo regios afficiebant ingentis molis trabes in ſuperiore parte muri, cuius latior ambitus, quam inferioris erat, iam ante in eum caſum ab hoſtibus conſtitutæ, quæ leui impulſu in regios deturbatæ, ac per cliuum prouolutæ magna cum ſtrage, vt quoſque arripuerant, ſecum ferebant. Tantus vero in reſtinguendis ignibus omnium ardor erat, vt non ætate confecti, non mulieres, non pueri, vel laborem, vel periculum recuſarent: quo minus & magna copia aquam aliaque opprimendæ flammæ ſuis ſupportarent, & in ſuccedentes regios profunderent. Deſiderati hac in oppugnatione aliquot viri fortes, ac in iis Michael Vadaſius, qui multis in præliis fortiter verſatus, ac ob virtutem militi Vngaro præfectus fuerat, dum ad tormenta Polonicarum munitionum cum Stanislao Penkoslauio ac aliis præfectis Polonis conſilia communicat, globo traiectus fuit. Non leue tamen hoſtes etiam incommodum acceperunt, cum quoties ad reſtinguendum incendium conferti vnum in locum concurriſſent, tormentis in eum directis, crebræ in illo eiaculationes fierent, ac non globis modo frequentes interimerentur, ſed fragmentis etiam lignorum ac trabium, quæ globi ſecum rapiebant, quæque maiorem fere quam globi ipſi ſtragem edebant, non pauci opprimerentur.

Polotta arcis oppugnatio.

Ad oppugnationis difficultates accedebat ſumma commeatus & ſubuectionum anguſtia: quæ à ſola fere Diſna, & ab inferiori parte fluminis ſuſtentabantur, Vilnam enim verſus, quæ amplius ducētorum viginti quinque millium paſſuum ſpacio inde diſtat, Poſtouam vſque, quæ paribus inter Vilnam & Polociā ab vtraque interuallis ſita, omnia hoſtis vaſtarat: tum vero propterea etiam minus commode ſubuehi inde poterat, quod Suſa in poteſtate hoſtium adhuc erat, cuius in præſidio qui erant, ſuperioribus diebus Koſacos Lituanicos, qui Kraſnam interceperunt, ſecurius agentes noctu oppreſſerant, caſtrumque incenſum ſolo æquarant, & tum vias ſubuectoreſque Polonos Vilna venientes infeſtabant. A ſuperiore parte fluminis propter Turouienſe præſidium nullam etiam in partem liberæ frumentationes pabulationeſue erant. Ex aliis partibus Pleſcouiam verſus & Vielicolucum per centum fere millia paſſuum denſiſſimæ ac inuiæ ſyluæ erant. Adhæc Moſcus, qui cum exercitu ad Pleſcouiam peruenerat, cum obſideri Polociam intellexiſſet, lectiſſimam totius exercitus partem Boriſſo Seino & Theodoro Seremeto ducibus ſubſidio obſeſſis miſerat. Qui cum tuto Polociam in omnes vias regiis intentis peruenire ſe non poſſe exiſtimarent, Socolæ ſubſtiterant: ac, etſi Polociam non accederent, ad Diſnenſem tamen viam excurrebant, frumentatoreſque ac pabulatores Polonos excipiebant. Miſerat initio contra eas copias Rex Chriſtophorum Radiuilum Ducem cum lectis aliquot equitum alis: ei Ioannes Klebouicius Caſtellanus Minſcenſis ſe adiunxerat; cumque hoſtis aut intra munitiones, aut ſuo loco ſe contineret, nec iuſtam pugnandi facultatem daret: regii tamen in eos inuecti ſub mœnibus equeſtri prælio cum iis congreſſi ſunt. Quo vtrinque aliquot cæſis, captiuis aliquot Moſcis abductis, ad Regem reuerterunt: qui ibi quoque maioribus copiis rem gerendam ratus finem oppugnationis Polocienſis expectandum ſtatuit, in præſentia equitum ſtationibus aliquot contra eos collocatis. Augebantur incommoda hæc, quod viæ largiſſimis continuiſque imbribus ita corruptæ erant, vt iumenta, cum eluctari è luto non poſſent, pleraque labori immorerentur, omneſque viæ cadaueribus equorum complerentur. Quibus fiebat, vt cum vndique à commeatu in eo loco excluſi regii eſſent, nec mercatores etiam initio hoc rerum in eam vaſtitatem caſtra frequentes ſecuti eſſent, eo vſque annona ac pabulum potiſſimum excreſceret, vt, quod inauditum antea in Polonia maxime fuerat, ſinguli modii auenæ denis taleris emerentur, qua generoſiores ſaltem equi ſuſtentarentur, reperirenturque ex Polonis & Vngaris, qui à mortuorum equorum carnibus non abhorrerent. In communibus omnium anguſtiis maxime premebantur Germani, non modo quod inter frequentes vrbes bellum gerere aſſueti, minus à neceſſariis rebus ad eas difficultates parati acceſſerant: ſed quod eo etiam loco caſtra faciebant, ad quem vltimo commeatus perueniebat: in fronte Vngaris, inde Lituanis, ab iis regiis caſtris poſitis. Ad quos, vt propius Diſnam verſus quique horum conſederant, commeatum inde venientem primo loco peruenire neceſſe erat. Pruteni tamen, à Marchione miſſi, vt in maiori earum regionum neceſſitatumque peritia, cum curribus, tum commeatu aliiſque neceſſariis optime à Principe ſuo inſtructi erant. Cum tantum vndique difficultatum circumſtaret, eamque ob cauſam ad conſilium, quid deinceps

Annonæ caritas in caſtris Polocianis.

ceps facto opus eſſet, Rex retuliſſet, huiuſmodi plæræque ſententiæ dicebantur, vt quod iam ante ſermonibus à pleriſque agitatum fuerat, corona facta omnibus viribus oppugnatio tentaretur. Id ea de cauſa Rex non probabat, quod, ſi id fruſtra ſuſceptum eſſet, in quo ſummam ſpem omnes ponerent, vt deinde tanquam omni ea conſumpta, præter diſceſſum nil reliquum haberent, verebatur. Itaque alia prius omnia tentanda exiſtimabat. Vngarum militem præmiis propoſitis ad muros denuo ſubeundos excitat: equitem, vt quiſque maxime manu ſtrenuus, vna cum pedite miſſo equo muros conſcenderet, hortatur: cumprimis eius rationem habendam docet, ne, quemadmodum antea fecerant, priuſquam vires plane incendia ſumerent, ſe reciperent: ſub muris denique teliſque hoſtium mortem pro gloria gentis opinioneque fortitudinis militari oppetere præſtare, quam infecta re ab oppugnatione diſcedere, ignominiamque hanc accipere. Ita miles magno ardore ſub mœnia arcis tædas, quæque in eos vſus iam ante præparata erant, alia præ ſe ferens, ſuccedit. Et cum tanquam inclinante fortuna pluuiæ ſub id tempus paululum quieuiſſent, ignis fundamentis illatus, murorum latus id mox corripuit: idemque longe lateque amplexus, totum eum diem, cum extingui non poſſet, populabatur. Erat hic Auguſti viceſimus nonus. Interim cum incendium excitatum latiſſime colluceret, vereretur que Rex, ne ex vicinis locis, maxime autem Socola, hoſtes ipſis ignibus exciti, ad liberandam ab incendio arcem atque ſuos concurrerent: ac ex arce ſimul eruptio tentaretur, exercitum vniuerſum caſtris productum, iuſta peditum manu præſidio caſtris relicta, ſub ſignis in campo conſtituit. Ipſe aulico equitatu præſidio aſſumpto, quo melius in omnes partes animo occurreret, Polottam tranſgreditur: quod & Socolenſis via illac duceret, & eruptio, ſi qua tentaretur, ab illa parte maxime timenda eſſet. Territi his Moſci, de deditione agitare cœperunt, decemque de muris ſe deiicientes ad regios transfugiunt. Eos dum Bekeſchius ad Regem mittit, Vngarus miles, vt cæteros à deditione deterreret, ne per eam expugnatæ arcis gloria victoriæque fructu, ac omni laborum ſuorum præmio priuaretur, trucidat. Præter cætera enim, cum arcis tam celebratæ, tum præcipue ædis diuæ Sophiæ, quæ in illa eſt, vetuſtiſſimarum opum, argentearum ſtatuarum, ampliſſimorumque priſcorum Ruſſiæ Principum donariorum, quæ in illa fuiſſe dicebantur, fama ingentis prædæ ſpe militum animos compleuerat: qua illi incenſi omnes acerbitates, quo ea potirentur, æquiſſimo animo perferebant. Cum iam adueſperaſceret, magni & laboris & periculi videbatur, in tam præruptum collem per flammas euadere: durabat enim adhuc incendium, nec niſi per id vlla alia via militi in arcem patebat: hanc ob cauſam inſequentem diem rem differri placebat. Interim dum in caſtra Rex ſe reciperet, ex Vngaricis ſtationibus nonnulli inter ſe ipſi cohortati globo facto, per pontem, de quo dictum eſt, in aduerſum collem contendunt, perque flammas nondum reſtinctas ſemiambuſti in arcem euadunt. His Poloni pedites non pauci exemplo inuitati ſe adiungunt. Contra eam partem, in qua incendium excitatum erat, ſubitario opere foſſam Moſci duxerant, per eamque minoribus tormentis diſpoſitis in omnes caſus ſe communierant. A quibus Polonis reiectis, perque flammas inde, quo temere progreſſi erant, recedere coactis, Moſci hoc

Moſci de deditione cogitant.

Vngari in arcem impetum facientes repelluntur.

ſucceſſu elati, longius eos inſecuti ſagittis à tergo feriebant. Interim ducenti Zamoiſcii pedites, qui præſidio ponti erant, per quem in arcem ibitur, repulſos conſpicati, ſuppetias Polonis veniunt, Moſcoſque ſe recipere cogunt. Rex cum paulum verſus caſtra progreſſus fuiſſet, ac interim irruptionem hanc militis conſpexiſſet, ad ferendam munitionibus opem, in Socolenſem potiſſimum viam intentus, quæ vſui ſint, diſponit. Idem Melecius facit: equoque deſcendens, ac multos è Nobilitate, qui idem fecerant, ſecum trahens, munitionibus tormentiſque præſidio accurrit. Non deerant ſibi eo tempore hoſtes, exque altioribus turribus, præſertim vero mediæ arcis, vt longe cæteris altioris, creberrime in omnes partes globos explodebant. Ab iis, dum Rex cum Zamoiſcio forte colloqueretur, Rexque non leue periculum adiit. Nam cum forte Zamoiſcius à colloquio equi mutandi cauſa ſe conuertiſſet, ac eques quidam in ipſius locum incautius ſe intuliſſet, globo penes ipſum Regem exanimatus concidit. Motum hunc nox ſuppreſſit, inſignemque ſimul animorum mutationem attulit, vt de maxima ſpe, quam ex diei illius incendio conceperant, in aduerſum caſum deiectorum. Querebantur omnes, hoſtium animos hoc ſucceſſu auctos, Polonorum imminutos. Inde inter nationes quoque diſſenſiones oriebantur, cum Poloni in Vngaros culpam temeritatis conferrent, ab iiſque initium factum dicerent: & poſtquam in arcem perruptum fuiſſet, non ſatis animoſe altera ab altera rem geſtam diceret. Has ob res ſequentis diei antemeridiano tempore ſolum ad confirmandos militum animos dato, iterum oppugnatio cœpta fuit. Pridie Moſci ex propugnaculo, quod conflagrarat, ſe ſubduxerant: cumque is poſitus eius eſſet, vt in ſummo duorum coniunctorum laterum, quæ vtrinque quaſi tutabatur, angulo collocatum eſſet: Moſci angulo, & quod inter duo proxima oppoſita inter ſe propugnacula, ad quæ ignis nondum peruenerat, ſpacii intererat, penitus deſerto, propugnacula eadem inter ſe coniunxerant: interim vero ſpacium ad eundem locum, quem antea reliquerant, recipiendum nactos ſe rati, repetere eum cœperant. Hac re ad Regem delata, qui nullum ſui rurſum ibi communiendi tempus iis dari volebat, mox militem ſub vallum rurſum ſuccedere, hoſteque deiecto locum occupare iubet. Ita pars ea mõtis ſubito Vngarorum impetu capitur: ab ea deinde, quemadmodum iuſſi erant, ſecundum proximum latus munitiones proferunt, & propugnaculo, in quod primum incurrerant, ignem iniiciunt.

Oppugnatio iterato inſtituitur.

Ex quo cum incendium ortum per totam noctem duraret, regii maioribus etiam aliquot ſclopetis, quibus hoſtes infeſtabant, à fronte diſpoſitis, eo vſque per totam noctem continuo opere foſſas perduxerant, vt ſub auroram ab hoſtium munitionibus non multum abeſſent, adque inferiorem loci eius angulum, in quem nimirum foſſa ab hoſtibus pridie ducta deſinebat, fere pertingerent: latera autem hoſtium ita nudarentur, vt ne intra præſidia quidem ſua tuto conſiſtere poſſent. His ab omni defenſionis ſpe hoſtes interclusi, ad deditionis conditionem redeunt: mittuntur communi omnium procerum, ac militum nomine legati, qui vitam iis, qui in arce ſint, paciſcantur. Impetrant, vt ſingulis cum veſtimentis, quo quiſque velit, ſe recipere poſſet.

Polotta arx deditur.

Epiſcopus Cyprianus, & Palatini, qui arci præerant, ſoli deditionem diſſuaſerant, mortemque ſubire prȩſtare, quam viui in poteſtatem hoſtium ſe traderent, contendebant; iamque ante pulueri tormentario ignem ſubiicere, communique

incendio arcem, ſeque & omnes, quotquot in arce, abſumere conati, à militibus prohibiti fuerant: & tum ſententia eorum communi reliquorum omnium metu repudiata, illi tamen in D. Sophiæ ædem ſe contulerant, non prius quam vi inde abſtraherentur, deceſſuri. Rex retentis legatis, mittit, qui Epiſcopum & Palatinos ad ſe adducerent. Adducti in faciem procidentes more ſuo Regem ſalutant. Rex eos Laurentio Voinæ Lituaniæ Theſaurario, qui curam eorum haberet, tradi iubet. Mittit inde, qui arcem accipiant, partim Polonos, partim Vngaros.

Altero die cum rei diuinæ vacare ante omnia Rex vellet, proque obtenta victoria gratias Deo agere, fœtore proiectorum paſſim cadauerum, quæ inſepulta hactenus Moſci reliquerunt, arcem ingredi prohibitus, Moſcos, qui in arce ad hoc tempus remanſerant, educi iuſſit. Ei rei proponuntur, qui ab iniuriis militis eos defendant. Decedentib. duplex locus aſſignatus, in alterum, qui in Regis ditionem atq; fidem venire: in alterum, qui in Moſcouiam redire vellent, concedebant. Vtriſq; liberum de ſe cõmodiſq; ſuis ſtatuendi arbitrium permittebatur. Maior pars reditum in patriã, & ad Principem ſuum eligebat, inſigni in vtrumq; fide ac perſeuerantia, cum eorum nemo eſſet, qui non ad certam mortem & cruciatus exquiſitos proficiſci ſe exiſtimaret. Pepercit tamen iis Moſcus, ſeu quod extrema neceſſitate adactos exiſtimaret, ſeu quod aduerſis rebus de crudelitate ſua remiſerat: perque vicina præſidia eos diſtribuit, in quibus deditionis Polocienſis maculam virtute abſtergerent. Ne à milite iniuriam acciperent, ſummam Rex curam adhibuit. Quæ res tantam illi admirationem in animis hoſtium peperit, vt quo magis clementia & fides ignota hominibus duriſſima ſeruitute oppreſſis eſſent, eo magis in illo virtutes haſce admirarentur. Reperiebantur per areã arcis diſperſa corpora nonnullorum Polonorum militum: quos illi, quod in tanta victus atque omnium rerum penuria euenire neceſſe erat, in ſubiectis arci ſclopetariorum hortis herbas, quibus extremam famem tolerarent, legentes oppreſſerant, ac intra munitiones ſuas abſtractos immani cruciatu lacerarant. Maxime in Germanorum vnum atque alterum crudelius, quam in cæteros ſæuitum ab illis animaduertebatur. Cruentenus lebeti impoſitos igni circumiecto feruenti aqua viuos coxerant, manibuſque eorum fune per lacertos traiecto à tergo reuinctis, ventrem totumque corpus eorum crebris in longitudinem per id factis vulneribus, ad ſciſſi thoracis modum fœdiſſime laniarant. Fremebatur paſſim hanc ob cauſam à militibus. Rex tamen fidem hoſti ſemel datam nulla ratione violandam ratus, iis, qui in Moſcouiam redibant, duas alas equitum, qui ab iniuria eos tuerentur, adiunxit. *Moſcorum crudelitas.*

Poſtridie ſupplicationes ob rem proſpere geſtam cum in arce haberi non potuiſſent ob fœtorem cadauerum, quæ inſepulta hactenus Moſci reliquerant, in caſtris habitæ fuerunt. In Poloniam etiam de iiſdem obeundis edicta miſſa. Præda minor expectatione ac fama tam opulentæ arcis reperta. Omnis militi conceſſa, minime tamen ſpei eius ſatisfecit. Non minori fere in precio, quam reliqua præda, bibliotheca ibidem inuenta apud homines literatos habebatur. Erant in ea præter annalium libros, plærique Doctores eccleſiaſtici Græci, ac in iis Dionyſii Areopagitæ de hierarchia cœleſti & eccleſiaſtica libri Slauica lingua omnes, quorum plæroſque à Methodio & Conſtantino in eam linguam è Græca traductos ipſorum an- *Supplicationes in caſtris habitæ.* *Præda in arce inuenta.*

nales tradunt. Apparatus bellici, maxime autem pulueris tormentarii tantum reliquum fuit, vt licet per omne id obſidionis tempus magna eius pars abſumpta fuiſſet, nil tamen adhuc ad longiſſimam quamuis obſidionem tolerandam defuturum iis fuiſſe videretur. Commeatus etiam atque pabuli ſatis magna copia inuenta ex labore & inopia exercitum breui refecit. Sed dum è tot incommodis ſibi quſque primo proſpicere contendit, iurgia inter nationes Polonicam & Vngaricam orta eo vſque proruperant, vt cuneo

Inter Polonos & Vngaros iurgia.

facto ſtrictis vtrinq; gladiis mutuo in ſe irruituri conſiſterent. Inter quas gregarii militis diſſenſiones Senatorii etiam Ordinis ducumq; ipſorum offenſiones nonnullæ exiſtebant. Nam & Mielecio cum Radziuilo ex cõmunione muneris alienationis nonnihil interceſſiſſe videbatur: interq; eundem & Zamoiſcium, cum hic, ſi quid rationem muneris eius ſpectãs attingeret, offenſum eum iri exiſtimaret; Mielecius pro mutua neceſſitudine nõ ſatis autoritatem muneris ſui iuuari à Zamoiſcio arbitraretur. Militi, quo diſſidia inter eum tolleret, quod præda expectationi eius non reſpõderat, donatiuú Rex dedit. Tenebantur adhuc in agro Polotienſi præſidiis hoſtium Socola, Turoulia, Suſa, aliaq; caſtella quædã, quæ niſi prius, quam inde diſcederet, deieciſſet, pacatã ſe regionem eam obtinere nõ poſſe Rex intelligebat. Maxime à Socola & Turoulia timebat: quarũ cum illa à læua ad Pleſcouienſé viã pertineret, & iã ante ſummiſſis inde copiis firmata fuiſſet, ne id poſthac rurſum fieret, maioribuſq; copiis inde aliquid tentaretur, verebatur. Hanc quod ad Dunã fl. poſita eſſet, itidem magnam totius eius regionis infeſtãdæ opportunitatem habere videbat. Socolam Mielecium mittit: hic equitatum peditatumq; Polonicum, & militem Germanicum aſſumit. Turouliam Bekeſchium cum Vngaris mittere in animo habebat: interim cum Martinus

Arx Turoulia capitur

Kurcius cum Koſacorum manu Palatino Vilnenſi operam ſuam detuliſſet, is adiũcto ei Cõſtantino Lukomſcio Præfecto Vlenſi eo miſſus fuit. Moſci, qui in præſidio erant, quod per eos dies tormẽta atq; ignes ceſſare animaduertiſſent, id quod erat, Polociam in poteſtate Regis coniectura augurãtes, ne quicquam retinentibus eos Pręfectis per auerſam portam ſe eiiciunt, fugaq; caſtrum deſerunt. Palatini, qui in eo remanſerant, ad Regem adducũtur. Suſam, quod omnium eſſet munitiſſima, in eaq; Moſcus maximũ belli apparatum commeatuſque haberet: & tamen citerius Dunam in ſolo Lituanico poſita præſidiis aliis excisis, omniq; commeatu intercluſo, vltro in poteſtatem ventura videretur, in præſentia tentare non placebat. Quibus perfectis, quæ ad ſtatum prouinciæ ſtabiliendum, diuinarumq; rerum curam tenderent, adminiſtrare Rex inſtituit. Regebatur Polocia antiquitus, quémadmodum & Kiouia à legatis regiis: Palatinorum honore ac dignitate, cum per totam Lituaniam non plures quam duo Palatini, Vilnenſis ac Trocenſis, totidem Caſtellani eſſent, carebat. Poſtea amplificato Senatu Lituanico, non modo Polociæ & Kiouiæ Ducatus, ſed & Vitepſcia digna viſa, quæ à Palatino adminiſtraretur.

Mielecius Socolam cũ exercitu contendit.

Mielecius interim Socolam cum exercitu contendens, in itinere cum viarum proximis pluuiis inundatarum, tum commeatus maximis difficultatib. afficiebatur. Tormenta Rex Dunã ſecundo flumine Dryſſam vſq; ad cognominis caſtello illi fluminis cũ Duna cõfluentem demiſerat: ab eo loco per Dryſſam Socolam vſque trahebantur. Cum ad Socolam fl. Dryſſa etiam nonnihil exercitum moraretur: quod ponte, qui Kaunæ ex nauibus factus

erat,

erat, alter ad Polociam exercitus in tranſeundis commeatibus vteretur, nec alterius tam ſubito expediendi ratio iniri poſſet, Ioannes Zbaraſius Palatinus Braslauienſis cum equitatus parte flumen tranat, auerſaque à Socola parte Pleſcouiam verſus in excubiis agit. Ad reliquum exercitum tranſportandum Nicolaus Vrouiecius equitum præfectus operam ſuam Mielecio detulit, rateque ex robuſtiſſimis trabibus, iiſque catenis ferreis, aliiſque firmiſſimis vinculis inter ſe deuinctis ab eo effecta, exercitus traductus fuit: nil aliud hoſte moliente, cum non difficulter tranſitu impeditos prohibere potuiſſet, quam quod eorum excubiæ de more ad terrorem Polonis faciendum obequitantes diuerſarum gentium, quæ ſub imperio Moſci, Kaſanorum, Aſtrakanorum, aliarumque nationum copias ſuo quaſque nomine citarent. Propter viarum malignitatem, & iumentorum proximis ad Polociam incommodis amiſſorum inopiam currus miles nullos ſecum deuehere potuerat. Itaque non metatis caſtris, fixis tantum ſecundum Dryſſam flumen tentoriis conſedit. Germanicus peditatus ſecundũ Dryſſam, Polonicus verſus Niſciã foſſas munitioneſque, quę diuerſis locis cœptę deinde cõ[illegible]r, ad caſtrũ agere inſtituit. Moſcus, quod Polonorũ non adeo [illegible] numerũ videret, & cum ſuperioris obſidionis, tum itineris incommo[illegible]is debilitatos; ſuos omnib. reb. integros ſimulato metu, quemadmodũ ex captiuis poſtea cognitũ, intra munitiones per noctem ſe continere, curatiſq; interim corporibus, omnibuſq; ad eruptionem paratis ante lucem eos adoriri in animo habebat. Forte accidit, vt Dobroſ[illegible]lo[illegible]ius, tormentis à Mielecio præpoſitus, tres globos candẽtes experiretur. Ex his duo cum incendium feciſſent, ab hoſtib. ſuppreſſi fuerunt: vnus cum in [illegible] fundamẽto adhæſiſſet, non animaduerſus haud multo poſt, quod muri ex abiete & arida materia facti eſſent, latiſſimum incendium ſuſcitauit. Quo viſo Mielecius cum ſignum tuba quo ad arma capienda omnes conuocarentur, mox dediſſet, Moſci inopina re turbati, ſimulq; regios irrupturos exiſtimã[illegible]es, cum reſtinguerę incendium non poſſent, diuerſis portis trepidi ſe effundunt. Seremetus cum parte equitatus Pleſcouiam verſus ſe recipiens, in Ioan. Zbaraſium Palatinum Braslauienſem, qui ab ea parte hoſtem obſeruabat, incidit, viuuſq; cum ſuis in poteſtatem eius peruenit. Qui ab altera parte cũ Boriſſouo Seino ſe eiecerant, in Germanos inciderunt. Hi cupiditate vlciſcẽdi tot annorũ iniurias, quib. in nomẽ Germanorũ crudeliter Moſcus ſæuiiſſet, cuiuſq; recens exemplũ nuper capta Polocia vidiſſẽt, omnes, in iiſq; Seinũ occidunt. Qui reliqui in arce erant, ſupplices vitã rogare: ſed irrumpente milite Germanico, ac omnes promiſcue cædente, deſperata ſalute cataractam ex ſuperiori loco portæ imminentem demittunt: concluſoſque in arce ad quingentos milites Germanos interficiunt. Interim Rozdraſeuius, & Germani quidam ac Poloni impigre portam effringunt, qua patefacta tum vero pars cæſa fuit, partim rerum omnium deſperatione adducta vltro in ignem ſe præcipitans conflagrauit. Magna vbique cædes fit, multi inter occiſos obeſo corpore erant: iis focariæ Germanorum apertis corporibus ad notas vulnerum medicationes, ac in his Seino quoque adipem detraxerunt. In præda etiam operæ precium factum, argentiq; ſignati apud pleroſque primores pleni loculi reperti, militem ſuperiorib. incõmodis attritum non refecerunt modo, ſed & locupletarunt. Mielecius cum exercitu ad Regem reuerſus, magnum captiuorum

Socola obſidetur.

Expugnatur.

numerum, quorum partem publice Regi, partem amicis donauit, ſecum attulit. Rex Præfectis pleriſque, centurionibuſque, ac militibus etiam, quorum paulo inſignius facinus extitiſſet, cum Præfecturis, quæ tum vacabant, tum aliis militaribus donis ob virtutem donatis, quæ in quæque ſtatiua copiæ ducendæ eſſent, præſcribit. Inde Diſnam proficiſcitur. Hic quod vlterius in Moſcouiam proximo anno bellum promouere conſtituerat, tormenta omnia præter ea, quæ refectione opus haberent, relinquit. Inde litteras ad Moſcum mittit, quibus ipſius inſtituto, quo ille poſt Liuoniam vaſtatam vſus fuerat, de ſucceſſu expeditionis certiorem eum facit. Rex conſcenſo Diſnæ nauigio, ſecundo Duna non parum fluminis eius amœnitate delectatus Druiam: inde terreſtri itinere per Braslauiam Lithuanicam triumphans Vilnam venit, cui legatus Pontificius Andreas Caligarius, & complures ex Nobilitate, tum ciuitas Vilnenſis tota in gratulationem effuſa, ac inter alios Moſci quoque deditícii panem ac ſalem, quibus ſuum Principem venerari conſueuerunt, ei offerentes obuiam proceſſerunt.

Rex literas ad Moſcum dat.

Rex triumphans venit Vilnam.

Moſcus audita incredibili Regis hoc in bello felicitate, nuncioque amiſſo Polociæ ac præſidii Socolenſis cæſi accepto, Pleſcouia in interiorem Moſcouiam ſe recepit, ac reipſa forte tum perſpiciens, vnicum regni robur fortes ac fideles populos eſſe, ex itinere ad eos, qui Suſæ præſidio præerant, litteras præter morem eius ſcriptas miſit, vt corruptis omnibus tormentis, puluere nitrato, & quicquid ſecum deferre non poſſent, munitionem deſerant. Interceptæ ſunt hæ à Mielecio, qui de tormentis potiſſimum, & apparatu bellico ſolicitus, qui ad deditionem hoſtes hortaretur, miſit. Eædem autem cum in Palatinum Polocienſem etiam incidiſſent, ipſe quoque eo accurrit. Hoſtes pacti, vt ſingulis cum veſtimentis diſcedere liceret, caſtrum, tormentaque, & quicquid in eo apparatus bellici erat, tradiderunt. Quibus confectis, Mielecius in tres partes exercitum diſtributum in hyberna deduxit, Primis Chriſtophorum Niſczicium legatum, alteris Martinum Kaſanouium, tertiis Sigiſmundum Roſnium præfecit. Iam ante Conſtantino Oſtrogio Duce excurſionem in ditiones hoſtiles, quæ ad Boryſthenem pertinent parante, Nicolao Sieniauio ſtationum Ruſſicarum Præfecto Rex mandarat, vt cum iis copiis, quæ in Ruſſiæ finibus ſub imperio eius excubabant, cum illo ſe coniungeret, inque hoſticum à Kiouia tranſgrederetur. Verum Sienauio longinquitate locorum impedito, & adulto iam autumno, non prætermittendum id gerendæ rei tempus Dux ratus, collectis ex clientibus ſuis aliquot hominum millibus, aliſque ex iuuentute compluribus ſe ei adiungentibus, cum filio Ianuſio, & Michaele Viſnieuiecio Caſtellano Braslauienſi Boryſthenem tranſgreſſus in hoſtilem terram turmis aliquot expeditiſſimis Tartarorum inuectus, obuia quæque peruaſtauit, & ad Starodubum, Radehoſtiam, & Podczopouiam vſque populationibus per leuiores equitum turmas factis, ingenti cum præda diſceſſerat. Pari ſucceſſu Ioannes Solomirecius, qui poſt patris mortem extra ordinem Mſcislauienſem Præfecturam adminiſtrabat, Iaroslaum oppidum, pagoſque complures diripuerat atque euerterat, Philo etiam Kmita Præfectus Orſanenſis, cui turmæ aliquot equitum aſſignatæ erant, coacta ad eas non mediocri finitimis è locis cuiuſque generis hominum manu in ditiones hoſtiles tranſgreſſus, duobus circiter millibus pagorum incenſis, & ad Smolenſcum populationibus prouectus, præter agri ſolum nil in iis locis,

Moſcus auditis Regis in bello ſucceſſibus in interiorem Moſcouiam ſe recipit.

Suſa dedita.

Polonicus exercitus hoſtilē terrā vaſtat.

locis reliquum fecerat, indeque magna cum omnis generis præda nullo detrimento accepto ſuos reduxerat. Rex cum aliis neceſſariis de cauſis, maxime vero vt bellum perſequeretur, comitia ad viceſimam tertiam Nouembris Varſauiæ indixit: interim quæ ad Lituaniæ ſecuritatem pertinerent, quæque in omnes caſus contra hoſtium impreſſiones opponenda iudicabat, cum Senatoribus Lituanicis conſtituit, qui eorum præſidio prouinciæ domi remaneant, qui comitia obeant, inter eos comparat. Vilnæ Radiuilum Palatinum Vilnenſem, qui cum imperio militari erat, relinquit, ſimul magiſtratus vacantes diſtribuit. Vilna inde Grodnam mouet, vbi venationibus, quo vno animi ergo ſingulariter reficere ſe ſolebat, dies aliquot dat: vbi Caſpar Bekeſchius Vngarus non minus inimicitiis, quas cum Rege acerrime olim exercuit, quam virtute ſua clarus diem ſuum obiit, qui moriens coniugem ſuam duoſque impuberes filios Regi & Zamoiſcio accurate commendauit.

Rex comitia indicit Varſauiæ.

Caſpar Bekeſchius moritur.

Dum hæc geruntur, non iidem in Polonia de Rege omnium ſenſus, variique ac diuerſi animorum motus fuere. Erant nonnulli, qui, cum ampliſſima quæque à Rege ſibi polliciti fuiſſent, & vero in tanta publicarum rerum difficultate non poſſet vel effuſa Regis liberalitas omnium expectationi ſatisfacere, quod, quæ, ſperauerant, non conſequerentur, alieniori fere ab eo animo erant. Cumque quilibet è Nobilitate in electionibus Regum ſuffragium ferat, magna erat multitudo eorum, qui, quod Regi in regno adipiſcendo ſuffragati eſſent, ipſum regnum debere ſibi arbitrabantur: videnteſque Radiuilos, Mielecium, ac Zamoiſcium neceſſitudine affinitateque inter ſe coniunctos tot honoribus ac dignitatibus auctos ſe, angebantur animo, eaque in ſuam perniciem comparata interpretabantur: & quod beneficio non afficerentur, iniuriam rati, ſumma in ea Republica facultate, in qua, quæ quiſqu ſentit, pari libertate dicere poſſit, omnia ſuſpecta facere, cunctaque vel præclara facta Regis ſiniſtre interpretando corrumpere conabātur. Iam ab initio cum Leopolim Ruſſicarum rerum cauſa proficiſceretur, nō deerāt, qui collecta gaza à Sigiſmundo Auguſto relicta præſentiū tædio in Tranſyluaniā ſe recipere eum in vulgus fingerent. Poſtquam Suirum diē exercitui edixiſſe eum intellexiſſent, nil horum gerendi quicquam contra hoſtem animo ſuſcipi, cuius potentia maior eſſet, quā vt illius viribus labefactari poſſet: ſed quæri colorem tributarias pecunias, quas in immenſum exaggerabāt, interuertendi. Quidam altius prouecti Reginæ animum tentare cœperant: oſtendere, ſperni ætatem eius à Rege, diuortium ab eo agitari, miſſum ea cauſa Petrum Volſcium Epiſcopum Plocenſem ad Pontificem. Querebantur fere non ſatis fieri conditionibus à Rege, cum regnum ei deferretur, in Tranſyluania acceptis, homines aduentitios in honorib. & præfecturis collocari. Ducem Curlandiæ non ſuo loco ac tempore, deterioribuſque è Republica conditionibus, quam antea, poſſeſſioni Ducatus eius confirmatum traducebant. Quæ cum pleraque tempus refutaſſet, maximeque Leopolienſem profectionem, Suirenſemq; expeditionem falſo in inuidiam vocatas apperuiſſet, literis de comitiis allatis, iurgia inter nationes Polonicam & Vngaricam exorta verbis extollebant: externos homines induci, à quibus contemni imperium militare: vim ſummi magiſtratus eneruari: iam capta Polocia Regem noua tributa in conuentibus atq; comitiis petiturum: ſed vt omnis Moſcouia in poteſtatem

Non iidem omnium de Rege in Pol. ſenſus.

veniret, in tanta amplitudine finium, quam tantæ molis adminiſtrandæ rationem, quam vtilitatem fore, cum interim longe magis neceſſariam præſtabilioremq; Reipublicæ vulnera curationem requirerent? Quidam vt tres partes prouentuum ex Præfecturis à Præfectis exigeret, Auguſtanæ cuiuſdam conſtitutionis, quam illi in eam ſententiam interpretabantur, autoritate poſtulandum cenſebant: cum, ſi id fieret, perpetuo finem tributis id allaturum dicerent. Quæ cum in vulgus moueri Rex animaduertiſſet, ac liberius omnibus, quam antea occurrendum arbitraretur, primo comitiorum die Ioannes Zamoiſcius Cancellarius, accommodata ad rem præſentem oratione, ea ſic diluit: Si vllum tempus fuiſſet, quo pro maximis in Rempublicam beneficiis Deo Optimo Maximo gratias agerent, id hoc potiſſimum eſſe docet, quo tam præclaram victoriam ab eo hoſte adepti ſint,

Ioan. Zamoiſcii Cancellarii oratio pro Rege.

,, quem propter ſummam potentiæ, virtutis bellicæ victarumq; ab eo gentiũ ,, opinionem, formidaſſent omnes: nemo vinci potuiſſe exiſtimaſſet. Cõtigiſ- ,, ſe id tamen ſingulari benignitate diuina: hoſtem non modo victum, ſed ,, prouincia Polocia, victoriæ huius perpetuo monumento, ac ſuperiorum ,, victoriarum eius dignitate ſpoliatum pene eſſe; omnes eius triumphos, ,, quos per tot annos de Liuonibus ac Suecis, quos de Kaſanis & Aſtracanis ,, ſubactis, quos de Tartaris, de Turcis deniq; [illegible] & Volgam iungere, ,, Caſpiumque mare in Euxinum Pontum immittere [illegible] antibus, deque tot ,, aliis bellicoſis & barbaris nationibus hab[illegible] ,, in hoc de illo triumpho prælatum iri. Quæ [illegible], quanta ſint, [illegible] ,, ga nos Dei beneficia, intelligamus omnes, [illegible] niſi conſtantia & vi[illegible] ,, tueamur, inertia noſtra fructus ex iis percipiemus nullos, ex quibus, ſi recte ,, benignitate hac diuina vtamur, maximos percipere poſſimus. Magnum ,, eſt, quodque ſuperioribus temporibus vix ſperandum nobis videbatur, ,, ampliſſimum agrum ab hoſtibus tot annorum ſpacio poſſeſſum, quo maxima ex parte opes Lituanicę quõdam niterentur, receptum: hoſtem tot proſperarum rerum ſucceſſu ebrium in perpetuo victoriarum curſu repreſſum: ,, auerſa arma eius in vaſtitatem ac perniciem ditionũ harum intenta. Omnia ,, hæc niſi reliqua, quæ reſtant, belli ei[illegible] perficiamus, vereor, vt non modo vtilitatis nil nobis attuliſſe, ſed ne optanda quidem tanto in labore ac ſumptu fuiſſe videantur. Hoſtem habemus potentiſſimum, cuius quę & quantę ,, opes ſint, & nemo ignorat noſtrum, & tot deuictæ ab eo nationes teſtãtur. ,, Hunc moderate ne vel hanc amiſſæ prouinciæ cõtumeliam ferre vel quieturum putamus? Fremit ille iam, & tanquam fera aliqua intra ſepta concluſa omnes amiſſa recuperandi, & acceptas iniurias vlciſcendi exitus ac rationes quærit. Demus huic vel cũctatione noſtra, vel pace cũ eo facta colligẽdi ,, ſui, acceptaq; incõmoda ac domeſtica vulnera, atq; inſcitiam eius, quę hoc ,, bellum peperit, ſanandi ſpacium; quis omnium tam ſecuro eſt animo, qui ,, non multo maioribus viribus ad ſarcienda incommoda irruiturum in nos ,, proſpiciat, quem nec propter potentiã difficultas vlla à bello reuocare, nec ,, in pace propter perfidiam vlla iuriſiurãdi religio retinere poſſit? Sero nimiũ ,, reſiſtendi ei rationes tum quæremus, quem iam trepidum ac perculſum ſi ,, non leui momẽto impellere, facilius certe ſuperare poſſimus. Quod vt nõ eſſet nobis verẽdum, illumq; accepta iniuria vel omnino quieturũ, vel nil ab ,, eo periculi expectãdum nobis eſſe, Deus nobis fidẽ faceret: quis n. alius tãtæ rei idoneus autor exiſtat? at nonne tãta gloria bello hoc parta, quæ deinceps

ceps de nobis hominũ exiſtimatio futura ſit, cõmouebimur? aut vlla ratio- »
ne opinionem bello hoc collectam tueri nos poſſe, ſi in tantas res gerendas »
ingreſſi in medio earũ curſu deſtituere eas videamur: quenquã deniq; futu- »
rum exiſtimabimus, qui nõ fortunæ potius ſucceſſus hoſce, quã virtuti tribu »
turus ſit? Sunt n. quæ virtute ac ratione adminiſtrantur, cũ exigua fortuna iis »
interueniat, eorũ & media primis, & exitus vtriſq; cõſentanei: fortunę vt cęci »
ſunt impetus, ita vltima primis raro reſpõdentia. Quod ſunt, qui in tanta di »
tionũ amplitudine difficultatẽ earum adminiſtrandarum ſubterfugiũt, nec »
expectãdum latius imperium putent, quod ſumptu ac labore magno partũ, »
Reipublicæ vſui nulli eſſe poſſi: mirũ ſane videri debet, eo in Rẽpublicã ani »
mo quenquã eſſe, quo in ſua ſit nemo. Quis n. omnium eſt, qui nõ decẽ poſ- »
ſeſſiones, quã vnã malit? grauiora ſunt onera amplæ rei familiaris: eadẽ ma- »
iorib. cõmodis opportunitatibuſq; penſantur. Reipublicæ vero noſtræ ego »
hanc rationẽ eſſe video, vt, ſi neruos rerũ gerendarum habere, ſi ſtatum hũc »
ciuitatis tueri velimus, nouũ omnino regnum neceſſario ei adiungendũ ſit. »
Nã cum ditiones omnes, quæ ad eam acceſſerũt, in ciuitatem iiſdẽ legib. re- »
ceptæ ſint omnes, nulla in prouinciæ formã redacta, nulla tributaria facta. »
Itaq; in pari omnium libertate onera etiam exæquata ſint inter omnes: iis ſi »
leuari volumus, quã eius rei facultatẽ habebimus, niſi inſtituto maximorũ »
quorũcunq; imperiorum, nos etiam nouũ ei imperium adiiciamus, in quod »
tributis vectigalibuſq; in eo cõſtitutis grauior cõmunium onerum pars de- »
riuari poſſit. Erat Ruſſia ante, vt primũ armis victa, tributaria: nõ parũ tum »
ſubſidio eius ſubleuata Reſpublica fuit: Lituaniæ quoq; magnum Ducatũ, »
cum antiquis legib. à Regib. Polonię regeretur, plurimũ per ſeipſum ad ſub- »
mouendum Moſcum Tartarumq; valuiſſe meminimus: cõiuncto eo cum »
regno, quantũ ad publica onera acceſſerit, ſentiendo vnuſquiſq; experitur. »
Quod ſi qui inopiam ac familiaris rei anguſtias inertiæ ſuæ prætendendas »
exiſtimant: ii, ſi voluptatib. luxuriæq; modum faciant, ac quos in inanes vel »
perditas res ſumptus prodigunt, in meliores vſus conuertant, vel præclariſ- »
ſimarum quarumcunq; rerum gerẽdarum neceſſariis adminiculis minime »
ſe deſtitui reipſa perſpicient. Alios, qui domeſticas res conſtituendas arbi- »
trantur, non reprehendo: ſi tamen cogitent iidem, præterquam quod inte- »
ſtinorum incommodorum ſanatio ſemper poteſtatis eorum futura ſit, op- »
portunitatem belli aduerſus Moſcum, qualem nunc habeamus, nõ ſemper »
nos habituros: potiorẽ etiam ſalutis, quam aliarũ rerum curam eſſe debere. »
Sunt & qui minus hactenus ſatisfactum ſibi exiſtiment. Habent ii nunc cã- »
pum cum virtutis ſuæ illuſtrandæ, tum demerendi Regis: proficiſcantur in »
bellum: operam ſtudiumq; ſuum Reipublicę accõmodent, à que virtutis a- »
mantiſſimo Rege ampliſſima quæque expectent: ſi vel ætas, vel valetudo, »
vel fortuna cuiuſquam id non permittunt, non deſunt rationes in togata e- »
tiam ac ciuili vita bonis artibus emergendi: obtrectationibus ac prępoſteris »
Rempublicam turbandi ſtudiis nemo, qui virtuti ac bonis artibus deben- »
tur, præmia conſequuturum ſe ſperet.

Hac ratione dicta, etſi minime nuncii dubitabant, quin & bellum, & tri- *Nuncii de ære alieno publico diſſoluendo mentionem inferunt.*
butũ vlterius ſciſcerẽt, quod in priuatis cõuentib. victorię hoc ſucceſſu lęta,
ac in ſpẽ futurorũ erecta, frequens in eam ſententiam Nobilitas inclinarat:
tamẽ vt aliorũ de ſe opinioni ſatisfacerẽt, ex iis, quę publice iactari animad-
uertiſſent, cum de aliis quibuſdam, tum de conditionib. quib. nõ ſatisfactũ

à Rege

à Rege diceretur, & de ære præſertim alieno publico diſſoluendo mentionem inferunt. Docebatur, ſi qua antea in regnum pecunias ad tuendum, dum veniret, regnum Rex præmiſiſſet: quas ſecum attuliſſet: quas in militem, qui ante aduentum eius meruerat, erogaſſet: in ſedandos Gedanenſium motus: in hoc ipſum denique bellum de priuata ſua inſumpſiſſet: expenderent: ſi quid deinceps facere inſtitueret, conſiderarent, vt nihil nimirum priuatum, nihil à publico ſecretum haberet, verum omnia ſua, ac vitam ipſam Reipublicæ impendere non dubitaret, facile conſtituturum, rectene quid in bello Reſpublica deſideraret. Nam quod ad vectigalium quorundam penſionem pertineret: ſi priuati commodi fructum aliquem ſequeretur, ſatis perſpici, longe maiori cum emolumento eius futurum, ſi in eas res, quarum prouentus non exiguus ſit, redimendas, quam in bellum pecunias conferret: verum ita animo paratum eſſe, vt in præſenti Reipublicæ periculo priuatum emolumentum publicæ vtilitati ac dignitati poſtponere mallet. De tribus illis, quę Præfectorum propriæ ſunt redituum, partibus ab initio cum propoſuiſſent, reſponſum, non contineri id verbis conſtitutionis Sigiſmundi Auguſti, nec contra leges publicas, quibus à verbis conſtitutionum recedere prohiberemur, in eam ſententiam verba trahenda, quæ Nobilitatem omnibus virtutum præmiis ſpoliatam in agros atque familiaris rei ſtudia cogeret. Quem enim poſthac fore, niſi iis præmiis ad virtutem excitetur, qui operam ſuam in bello, in legationibus, in publicis muneribus obeundis Reipublicæ præſtare velit: qui nullis commodis propoſitis, dignitati ornamentiſq; patriæ ſeruiat? Cũ & de militaris imperii imminutione exterorumq; honorib. agitatum fuiſſet, oſtendit Rex, nullà ſe in re magiſtratus ei autoritati derogatum voluiſſe: præfeciſſe ſe Bekeſchium Vngaris, non vt ſua autoritate bellicarum rerum quid adminiſtraret: ſed vt ducis imperio ſubeſſet, interpretiſque munere ad militem Vngarum apud ipſum fungeretur: externo milite neceſſitate adductum in bello hoc vlum, quod regnum hoc à peditatu minus inſtructum eſſet: aliorum exterorum opera in rebus Tranſyluanicis ac priuatis miniſteriis ſe vti. Multa de hoc genere, vtendumne opera exterorum eſſet, cum inter nuncios Nobilitatis diſputata, tum à Senatoribus ipſis multa eam in ſententiam dicta fuerunt: non eſſe improbandum, ſi qui pro aliena Republica periculum ac laborem ſuſcipere, ſanguinemq; pro laude ac dignitate eius profundere velint: non eſſe ſapientis, quod externorum periculo conſequi poſſit, ciuium ſanguine quærere velle: hac ratione maxima imperia primum coaluiſſe, indeque ad ſummam amplitudinem prouecta: hoc ipſo in regno multas primarias familias ab exteris oriundas: alliciendos potius, qui ſuã virtutem Reipublicæ dignitatẽ aggregare velint: poſſeque id commodo Reipublicæ fieri, modo id proſpiciatur, ne vel legibus, vel magiſtratib. à ciuiũ corpore ſe ſeiũgant, ſed iis vtriſque vna cum reliquis ciuibus pareant; vel eo potentiæ excreſcãt, vt ciues ipſos opprimere poſſint: vel honores iis mandentur: ſed illi quidem in priuatis miniſteriis verſentur, publicis honoribus ac magiſtratibus ſoli ciues præſint: quodque in aliis Rebuſpublicis obſeruatum ſit, agris ac eius generis commodis virtus eorum interim remuneretur: in honoribus capiendis ciuium præcipua conditio ſit. Silentium deinde ea de re fuit: peditem externum nemo erat, qui neceſſarium eſſe negaret. De Curlandiæ Duce oſtenſum Ducatum eum à Sigiſmundo Auguſto Rege, cum Liuonia primum

De tribus præfect. prouentuũ partibus.

De Curlãd. Duce nunciorum reſponſum.

primum ad regnum ſe adiungeret, longe grauioribus è Reipublicæ conditionibus Duci collatum fuiſſe: recte atque ordine, quod priorum Regum autoritate iam ante affectum fuerit, meliori Reipublicæ lege à Rege tranſactum: quod diploma ipſum teſtaretur. Itaque nil alienum à moribus & exemplis maiorum factum, quibus omnium temporum receptum fuiſſet, vt, quæ à ſuperioribus Regibus feuda conſtituta iam eſſent, ea poſteriores, ſi nihil in iis mutarent, vel adiicerent: noua etiam, ſi quæ ipſi adiunxiſſent iniuſſu Ordinum, Senatus conſilio adhibito conferrent. Legationis Epiſcopi Plocenſis cum in Senatu mentio facta eſſet, cauſa eius vulgata, quæ iam in priorib. comitiis in Senatu propoſita fuerat, ſuſpicionē diuortii agitati, & ipſam ſuſtulit. Ita nullo repugnante, quod priori anno ſancitum, in hunc denuo tributum iubetur. Præfecti conſilio inter ſe habito redituum Præfecturarum ſuarum alteram quartam, qualis Rauam in ærarium publicum inferretur, vltro Regi detulerunt, conditione adiecta, ne autoritas præſcriberetur, vel in exemplum deinceps traheretur. Poſtulatum inter alia à Rege, vt per legatos bellum gereret, ipſe à periculo armorum abeſſet. Quod cum animi ſui magnitudine indignum Rex iudicaret, oſtenſum præter ea fuit, quo plures voluntarii, ſi in conſpectu Regis operam nauaturi eſſent, inuitarentur, ac ad minuendas controuerſias, quæ ex Polonicorum & Lituanicorum magiſtratuum æmulatione exiſtere poſſent, præſentiam eius non modo vtilem, ſed pene etiam neceſſariam futuram. Leges in comitiis hiſce cum de aliis, tum quæ ad feuda beneficiariorum Principum, ad imperium militare, pœnaſque ſcelerum pertinerent, à delectis ex vtroque Ordine conſcriptæ quædam, non tamen perlatæ fuerant. Id ſolum Koſacorum Niſouiorum in officio continendorum cauſa, literis, quibus tributum promulgabatur, adiectum: vt vſque ad altera comitia extra ordinem animaduertendi in eos poteſtas Regi eſſet. Conſtitutum ſuperioribus comitiis fuerat, vt, qui Reipublicæ cauſa in bello abeſſent, iudicia interim in illos nulla exercerentur, niſi contra quos vel rerum iudicatarum executio peteretur: vel qui vim feciſſe dicerentur: aut qui ad certam diem de pecuniis non ſolutis iudicium ſe ſuſcepturos cauiſſent. Exceptiones halce variis calumniis in perniciem reorum nonnulli conuertebant: modo maiorum lites in eos, quos arripuerant, torquendo: alias longiſſimi temporis ſpacio pene intermortuas ſuſcitando. Itaque interpretatio in hiſce comitiis adiecta fuit: eæ vt cauſæ rei iudicatæ atque vis ſolæ exceptæ intelligerentur, ſi quæ recens iudicata aut facta diceretur: obligationes autem in diem certum conceptæ, quæ intra proximum decennium interpoſitę eſſent. A comitiis Rex Mieleclum Palatinum Podoliæ, qui abfuerat, vt ad ſequentem ſe paret expeditionem, operamque in bello eo nauet, per literas hortatur: at ille ſe excuſat. Dum Varſauiæ Rex ſubſiſtit, nuncium redactæ in poteſtatem Niſcerdæ accipit.

Poſtulatur à Rege vt per legatos bellum gereret.

Leges in his comitiis lata de feudis.

Niſcerda capta.

Solutis comitiis Rex ſe rurſus in Lituaniam confert, cui in futuram expeditionem omni cura incumbenti duæ potiſſimum difficultates occurrebant: rei pecuniariæ altera, quæ tardius expediebatur: altera delectus. Prioris enim expeditionis incommodis afflicti, iumentiſque ac inſtrumēto omni per tempeſtatum & itineris iniurias priuati, difficultates tam lōginquæ militiæ plerique præ oculis habebant, ac ob id pauci omnino nomina dabant. Qui etiam ex his minus à bello abhorrere ſe videri volebant,

An. Ch. 1580. Rex in Lituaniam redit.

temporis tamen anguſtia, quo minus ad id parare ſe poſſent, excludi ſe arbitrabantur. Pecunia vtitur partim priuata ſua, partim à priuatis mutuo ſumpta, quæ ad certam deinde diem ſolueretur. De delectu Zamoiſcius ſibi curæ futurum promiſit, & re cum Rege communicata equitem peditemque lecturum ſe profeſſus eſt. Re vulgata, magna multorum animis alacritas innata fuit, paſſimque à plurimis nomina data. Ad hos Vngarum militem à fratre Chriſtophoro Tranſyluaniæ Principe ſcribi curat. Cum antehac peditatu Polonia non multum vteretur, propterea quod Nobilitas fere omnis equis merebat: pedeſtrem militiam, quæ laboris plus haberet, negligeret: atque ita peditatus omnis ex oppidana plebe ac operis præſertim conſtaret, genere hominum non modo rei militaris imperito, verum ocio etiam oppidano ad perferendum laborem belli corrupto: externus autem peditatus ſine maximo ſumptu ali non poſſet: ſuperioribus comitiis ratio quædam parandi peditatus agitata fuerat, vt ex regiarum poſſeſſionum adſcriptitiis viceſimus quiſque in militiam reciperetur. Qui ita in militiam veniſſent, ab oneribus operiſque ruſticanis ipſi poſterique eorum immunes eſſent. Hoc delectu iam vti viſum fuit, miſſique per agros centuriones præfectique paſſim fuerunt, qui robuſtiſſimum quemque ac labori militari ferendo aptiſſimum legerent. Grodnæ, ex propinquo iam conſilia belli agitare Rex inſtituit, ac Vilnæ interim tormenta, præter ea, quæ reparanda erant, noua ſuo modo alia fundenda curat.

Exercitus cōſcribitur.

Ratio parādi peditatus

Inclinabat iam Rex in Vielicoluci oppugnationem: quod tamen, quo diutius hoſtem celaret, ex inſtituto Czaſniciam diem, quo conueniret, exercitui edixit. Nam cum id oppidum ſecundum flumen Vlam in capite duarum Vielicolucenſis & Smolenſcenſis viarum ita ſitum ſit, vt paribus ab vtraque vrbe ſpaciis diſtet, ac Vielicolucum quidem inde tendentibus Vſuiata flumen Smolenſcum euntibus Kaſpla ſe offerat, ad hoſtem ancipiti cura diſtinendum cumprimis opportunum id videbatur. Rediit interim miſſus à Rege ad Moſcum cum literis, qui de euentu obſeſſionis Polocienſis certiorem Moſcum faceret. Humanius hic acceptus ab illo, quam quiſquam ante eum, menſæ etiam adhibitus, ac bombycina veſte donatus fuit. Eum autem priuſquam dimitteret, à duabus legatis ſuis ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, & Euſtachium Volouiczium Caſtellanum tum Trocenſem literas dari imperat huius argumenti. Cum exorto inter duos ſummos Principes bello Rex Poloniæ Polociam expugnarit, & magnus Moſcorum Dux eo damno accepto magis magiſq; irritatus ſit: ſe & reliquos proceres ad pedes Principis ſui proſtratos ſuppliciter ab eo petiiſſe, vt ſanguini Chriſtiano parceret. His motum, eum à bello abſtinere. Proinde illi quoq; Regem ſuum ad pacem ſtabilem cum magno Moſcouiæ Duce canſtituendam flectant, ac militi tam in Lituaniæ, quam Liuoniæ finibus imperet, vt maleficio atq; iniuria omni in Moſcos abſtineat. Interea vtrinq; elaborandum, vt controuerſia omnis miſſis vtrinque oratoribus pace facta ſopiatur. In extremo literarum excuſant, quamobrem Baſilius Lopatienſcius, per quem bellum Rex Moſco denunciarat, adhuc detineatur: daturos ſe operum oſtendunt, vt cum primum domum vterque reuerſus fuerit, cum mandatis de pace ſine mora ad Regem remittatur. Re deliberata, hoc modo à Senatoribus Lituanis reſpon-

Rex Vielico lucum oppugnare conſtituit.

Moſci legatorum litera ad Nic. Radiuilum & Euſtachium Volouiczium.

Senatorum Lituanorū reſponſio.

reſpondetur: appellaſſe ſe de pace Regem, illum vt Chriſtianum Principem pacem & concordiam inter vicinos ac Chriſtianos Principes omnibus rebus potiorem habere: bellum tamen, cum id maximis illius in ſe iniuriis prouocatus, nonniſi pacis cauſa ſuſceperit, tam diu etiam, dum æquæ pacis poteſtas à magno eorum Duce ſibi fiat, gerendum ſibi intelligere: legatos vero, vt quos ad Principem eorum mittat, cauſam nullam ei videri; potius non committendum ſibi cenſere, vt quos ex ſuis, quemadmodum ante fecerit, iniuriis atque ludibrio eius obiiciat: ſi ille legatos ad Regem mittat, patienter Regem, quæ dicant, auditurum, atq; æquo cum reſponſo eos dimiſſurum. Haud multo poſt Moſcus ipſe cum eiuſdem ſententiæ literis alium ad Regem nuncium mittit. Dimittitur is cum eodem reſponſo, quod priora à Senatoribus ante acceperat. Mittit nihilominus denuo aulicum ſuũ Ioannem Naſczekinum cum iiſdem poſtulatis: qui cum & ipſe in eundem modum publice iam reſponſum accepiſſet, oſtendit poſtea, alia ſe prẹter ſuperiora mãdata habere, quæ priuatim exponat. Facta poteſtate, commemorat, Principem ſuum moueri plurimum clade hominum innocẽtium Chriſtianorũ; qua de cauſa licet ſciat, contra ſuum maiorumque ſuorum morem id à ſe fieri: conſtituiſſe tamen de dignitate ſua publicæ concordiæ id remittere, vt de pace ipſe legatos ad Regem mittat; id vnum poſtulare, vt induciẹ interim ſint, nec vlterius cum exercitu Rex progrediatur: legatos Vilnæ expectet: quod id à maioribus quoq; ipſius magno Moſcouiæ Ducum honori ſemper datum fuerit, vt prẹterquam in regni ipſius, aut magni Ducatus Lituaniæ ſede oratores eorum audirentur. Rex eodem illa omnia pertinere intelligens, vt tempus gerendæ rei extraheret, reſpõdit: ſi quos legatos mittere velit, dicendi, quẹ velint, poteſtatem libenter ſe iis facturam, benigneq; auditurum. Quod certo in loco expectari à ſe legatos velit, nullo id cæterorum Principum Chriſtianorum exemplo peti, qui quandocunque vſus ſit, quemcunque in locum legatos mittant: commune vbiq; eſſe ius legatorũ, nec certo loco finiri: poſſe ſe, vbicunq; futurus ſit, vel in caſtris ipſis, in quibus inter ſtrepitũ armorum, vel maxime legatorum opera requiratur, adiri. Detectum ſub huius aduentum fuit, quod Gregorius Oſcikus, illuſtri apud Lituanos loco natus, & ante iam ſub interregni tempus cum Moſco agitarat conſilia: & tum per literas communicare cum illo non intermittebat. Quæ res ipſi Oſciko poſtea peſſime ceſſit, detecta enim proditione de confeſſo ſupplicium ſumptum fuit. Venerat interim Vilnam Vngaricus peditatus. Hunc Rex Poſtouam terreſtri itinere ire iuſſum, ibidem cum tormentis, & reliquo grauiore belli inſtrumento nauibus impoſitum ſecũdo flumine Diſnam, inde cum aliis tormentis, quæ Polocia rediens antea ibi reliquerat, per aduerſum Dunam Vitepſciam præmiſit. Commorante adhuc Rege Vilnæ, Paulus Vchanius, qui apud Pontificem ſummum oratorem egerat, reuerſus Regi enſem à Pontifice notis ceremoniis conſecratum obtulit. Profectus inde Vilna, ad Scidutum villam vno milliari inde concedit. Hinc ita inſtituta itineris ratione, vt lentius eundem vndique conſequi tam equitatus quam peditatus poſſet, ſexto calendas Auguſti Vitepſcum peruenit.

Rex nunciũ cum literis ad Moſcum mittit.

De Oſciko ſumptum ſupplicium.

Iam antea Czaſniciæ Rex inito copiarum numero, refert ad conſilium, quas in oras exercitus ducendus ſit, & quibus in partibus hoſtilis terræ bellum ordiendum. Tres potiſſimum hac de re diuerſæ ſententiæ erant:

In quas oras exercitus ducendus deliberatur.

erant: cum alii Smolenſcum, alii Pleſcouiam, alii Vielicolucum eundum iu-
dicarent, quarum hæc ad Louatum: Pleſcouia ad Velikæ & Pskoæ confl,
Smolenſcum ad Boryſthenem ſita. Qui Smolenſcum petendum cenſebant,
loci inprimis celebritate & amplitudine: rerum eo loco geſtarum fama: in-
ſtituto denique belli res ablatas repetendi mouebantur, & quod eo præ-
ſidio adiuncto, tota Seuerienſis ditio longe ampliſſima vna in poteſtatem
ventura eſſet. Sed cum iter ad Smolenſcum eſſet per loca deſerta terramque
per crebras excurſiones igne ferroque vaſtatam, videbat, ſi eo ſe conuertiſ-
ſet, exercitum commeatus & rei frumentariæ inopia laboraturum, hoſti-
que ad inuadendos Lituaniæ fines aditum patefactum iri. Neque vero, ſi
Smolenſcum progrederetur, Liuonia auertendi hoſtem vlla ratio videba-
tur, quæ tamen magna ſuſcepti belli cauſa erat: neque ſperari poterat, Moſ-
cum propter vrbem longe à ſua regia ad Boryſthenem poſitam vires ſuas in
vltimum diſcrimen adducturum. Pleſcouiæ vero oppugnandę hoc tempo-
re difficilior ratio viſa, quod expeditio à finibus regiis longinquior, quod
iter ad crebriores hoſtium arces periculoſius, longior receptus, nullum in
propinquo præſidium ſuorum, flumen denique eo itinere nullum eſſet,
Rex Vielicolucum proficiſcitur.
quo res frumentaria & bellicæ machinæ adueherentur. Ergo Vielicolu-
cum, ſitum in præcordio quaſi Moſcouiæ, eundum ſtatuit, quo licet iter eſ-
ſet per regiones ſylueſtres, tamen cum & à populationibus intacta eſſent o-
mnia, fluminibuſque Duna & Vſiuata tormenta & commeatus opportu-
ne conuehi poſſent, minor videbatur in ducendo exercitu difficultas futu-
ra. Ad hæc Vielicolucum ita Liuoniæ imminet, vt ſi eam vrbem Rex ſuæ di-
tionis faceret, & commeatu è Liuonia adiuuari poſſe, & intercludere è
Moſcouia in Liuoniam iter & magnam denique regionem liberare videre-
tur. Denique animo Regis obuerſabatur, illud etiam accidere poſſe, vt ſi ſpe
pacis amiſſa eam vrbem peti Moſcus videret, quæ & ſuæ ditionis ſemper
fuiſſet, & quoquouerſus præſidium firmiſſimum eſſet, ad opem ſuis feren-
dam veniret, ſicque daretur aliqua occaſio aperto marte decernendi, cuius
ſane rei auidiſſimus Rex erat. His accedebat, quod omnis circa Vielicolu-
cum regio agri fertilitate, rerumque omnium vbertate omnibus aliis parti-
bus abundantior, hominibus, iumentisque alendis facilius commeatum
ſuppeditare poſſet. Ad Pleſcouiam enim vſque terra vbique culta, campe-
ſtris, & frequentibus vicis habitata, ſi in poteſtatem Regis redigeretur, ma-
gnam commoditatem relictis in præſidio militibus præbitura eſſet. Ituro
Vielicolucum duæ arces cum firmo præſidio Moſcorum munitæ occurre-
bant, Veliſium ad Dunam fl. & Vſiuata inter duos lacus ſita, quorum alter
in Occidentem vergens Vſmiana, alter ad Orientem pertinens Vſiuata
vocatur, per quem fluuius eiuſdem cognominis ſe deriuans, prope Sura-
ſum caſtellum Dunæ ſe miſcet. Has arces, ne quid à tergo infeſti relinque-
retur, partitis copiis expugnare decreuit. Igitur Ioanni Zamoiſcio regni
Cancellario cum ſeptem millibus ad expugnandum Veliſiũ præmiſſo, ipſe
quartis caſtris ad caſtellum Suraſum peruenit. Hic duabus maxime de cau-
ſis quatriduum ſubſtitit: primum in Dunam flumen ad traiiciendum exer-
citum pontibus iungeret: Deinde vt de euentu oppugnationis Veliſienſis,
Cancellarius Veliſiũ obſidet, & capit.
deque rebus à Zamoiſcio geſtis cognoſceret. Sed is, vt primum per aſpera
itinera copiis Veliſium è denſiſſimis ſyluis penetrauit, loci ſitum contem-
platus, tribus ex partibus circumducta foſſa iactoque aggere municiones in
arce

arce ſumma celeritate direxit. Ex aduerſo autem arcis vltra Dunam leuioris aliquot armaturæ cohortes arcendis ſubſidiis & effugiis collocatæ erant. Igitur admotis tormentis cum vndique quati propugnacula, miraque regiorum audacia inferri mœnibus faces Veliſienſes] conſpirantes, incolumitatem pacti, deditionem faciunt. Moſcus Poloeienſium præſidiorum expugnatione commotus, ſimilem caſum in aliis caſtellis, quæ Lituaniam verſus ex maceria facta, veritus, ceſpite muros eorum tegere conſtituerat. Quare, quod cum per ceſpitem ſubitario opere nos ſatis alte congeſtum ad perientem globi penetraſſent, tãto & firmius hærerent, & reſtinguendi ſui facultatem fere nullam relinquerent, vel maxime tum lędebatur. Commeatus, pabuli, pulueris tormentarii, apparatuſque bellici tantum repertum, vt recreato omnibus his exercitu, quantum pręſidio ſatis eſſet, nihilominus relinqueretur. Nuncio hoc accepto Rex à Zamoiſcio, eo lætior, quod de ea gratulatione, caſtri, quod maxime integrum in poteſtatem ſuam peruenire cupiebat, detrimento nil fortuna diminuerat, dum pons ex lintribus tabulatis componitur, ad videndum Veliſium excurrit, moxque Suraſum ſe recipit.

Moſci literæ ad Regē.

Sub idem tempus literæ à Moſco afferuntur, quibus demiſſius, quod plerique calliditati adſcribebant, ſignificabat, iam ſe legatos de pace cum idoneis mandatis, quibuſque controuerſias minui poſſe exiſtimaret, contra & ſuam & maiorum conſuetudinem dimiſiſſe. Sed cum incertus eſſet, quid ab ipſo Rex poſtularet, vereri, ne non ſit iis, quæ legati ipſius nomine pollicerentur, contentus futurus. Petere ſe, vt aut Rex ſuam de his ſententiam planius aperiat, aut legatis ſuis id facere permittat. Inprimis autem, antequam legatos audiat, intra fines exercitum reducat, & ab omni in ſuos iniuria prohibeat. Sub finem literarum, ne eſſet cupidus fundendi ſanguinis Chriſtiani, neue ab oblatæ concordiæ ſtudiis abhorreret, extremam ſecundi Pſalmi partem ſuis literis inſeruerat Rex in eadem ſimulatione, qua antea vſus fuerat, perſiſtere eum videns, nihilo remiſſius exequi deſtinata pergit, perfectiſque tribus in Duna pontibus vniuerſum exercitum in vlteriorem ripam traducit, ibique caſtra facit. Poſtridie iter facienti iterum Moſci literæ adferuntur, quibus ſignificat, legatos ſuos maximis itineribus progredi, expectaret venientes, nec tridui moram magno detrimento rebus ſuis futuram cogitaret. Regem nil de celeritate conſueta remittere cupientem tardabat difficultas viarum. Sylueſtria hic erant loca, vix ſingulis peruia: ob crebras autem paludes interiectas, magnaque ex parte cœnoſa, per quæ ægre iumenta euaderent. Accedebat huc, quod à primis omni pabulo conſumpto apud maiorem exercitus partem magna eius quoque rei inopia laboraretur. Itineris is ordo obſeruabatur, vt in primo agmine Lituani ſub Palatino Vilnenſi duce & Chriſtophoro filio proficiſcerentur: Hos Ioannes Zboronius aulici militis Præfectus ſequeretur Poſt illum Vngari incedebant. Hos Rex cum exercitus robore ſequebatur. Regem Palatinus Braczlauienſis cum equitatu Polonico: Vltimum agmen Nicolaus Sieniauius Ruſſicarum copiarum Præfectus claudebat. Cum Lituani ferramentis ad ſyluas cædendas, ac viam aperiendam idoneis deſtituti tardius procederent, Rex delectos è prætoriano peditatu trecentos Vngaros ad explicandam celerius cum Lituanis viam præmiſit. Sic Lituani duce Palatino Vilnenſi via expedita XVIII. Cal. Septemb. tandem ad arcem Vſuiatam

Rex exercitum in vlteriorem ripā Duna traducit.

peruenerunt. Rex duobus inde milliaribus conſedit. Moſci obſidionem ex-

Vſuiata arx dedita.

pectantes, paucis ante diebus oppidum arci ſubiectum incenderant, recepta in arcem omni oppidanorum turba. Palatinus arcem oppugnaturus, caduceatore præmiſſo, ad deditionem ipſos hortatur, ſimul etiam eis denunciat, in vna Regis clementia iis ſalutem fore. Illi cum ferociter initio reſpondiſſent, ac tandem circumduci foſſam, admouerique vimineos corbes vidiſſent, deditionem eodem die polliciti ſunt, territi potiſſimum aduentu Vngarorum peditum, qui vna nocte admirando labore pro ipſa porta intra lapidis iactum foſſa perducta, continenti ſclopetariorum ictu neminem in aduerſa turri conſiſtere patiebantur. Deditis conceſſa à Rege vita, dataque facultas, exceptis Præfectis, iis qui vellent, in Moſcouiam redeundi.

Rex caſtra ad veterem Vſuiatã ponit.

Rex poſtridie ad veterem Vſuiatam poſitis caſtris, nauim cum paucis ingreſſus, ad inſpiciendam ex aduerſo arcem nauigauit, vbi quatriduum commoratus, Vielicolucum verſus tendens, principio eadem rurſum viarum aſperitate, perpetuis & denſiſſimis ſyluis, adhæc ſolo cœnoſo & impedito exceptus fuit. Poſt commodiore aliquanto via vſus aridiore ac arenoſo pene ſolo, aliquot diebus patefaciendo itinere conſumptis vigeſima ſeptima die Auguſti non longe ab arce Vielicolucana cis flumen caſtra poſita

Rex ad Vielicolucum caſtra ponit.

ſunt, cum iam quinto die ante vrbs ampla, atque ab vtraque fluminis ripa latiſſime arci circumiecta à præſidiario milite incendio deleta eſſet. Eo etiam Zamoiſcius Vieliſæ diuerſo itinere veniens, ſua caſtra cum regiis coniunxit. Rex cum ad arcem recta ducere conſtituiſſet, Zamoiſcium, qui ſitum naturamque loci cognoſceret, præmiſi. Zamoiſcius ab omnibus partibus diligenter ſitu loci perluſtrato ad Regem ſe recepit. Poſtridie legati Moſcouitici, nullis adhuc verſus arcem munitio-

Legati Moſci in caſtra veniunt.

nibus erectis, in caſtra venerunt. Etenim magnam omnes in expectationem ipſorum aduentu venerant, cum quilibet exiſtimaret, ipſos, quemadmodum præ ſe ferebant, cum ampliſſimis & ad pacificationem accommodatis veniſſe mandatis. Auditi igitur pridie calendas Septembris, eadem, quæ ante, iterarunt: negarunt, poſſe ſe vlla de re agere, niſi prius Rex vniuerſum exercitum intra fines reduxiſſet. Rex legatione tam abſurda repudiata, arcis oppugnandæ conſilium iniit, mandat iis vt duobus in locis vltra flumen munitiones excitentur. Cuius quidem rei procurandæ primas defert partes Zamoiſcio, qui partem caſtrorum regiorum in vlteriorem fluminis ripam traduxit, illic Vngarus alterum locum ad Occidentem, Polonicus vero peditatus ad Orientem alterum muniendum ſibi deſumpſit, quibus locis propugnacula arcis primaria erant. Biduo vtrinque fixis ſub vallo ſignis, munitiones foſſis ductis aguntur, intra corbes terra repletos tormenta collocantur. His ita conſtitutis, calendis Septembris arx tormentis quati cœpta, ſed in recenti vliginoſoque aggere, tormentorum vis parum valuit, quantumuis quatriduo continuis ictibus verberaretur, & incendium ab Vngaris ſæpius conflatum eſſet. Hac difficultate ad Regem delata, confeſtim eam conſilio expedit, imperatque, vt ad proximum propugnaculum cuniculi agantur ad parietem vſque, quod vnius noctis opere perfectum. Ea ratione intra cuniculum abditus puluis incenſus, vi ſua aditum ad parietem accendendum Vngaris patefecit. Nec in caſtris Polonicis ab inferendo incendio ceſſatum eſt, & quidem irrito conatu acerrime

acerrime repugnantibus Moſcis, ex quibus permulti per ſummitates mœniorum in exteriorem partem arcis ſe deiecerunt, reſtinguendi incendii cauſa, etiamſi ex aduerſis munitionibus ictibus tormentorum depellerentur. Iam ignis ille à Polonis quarta Septembris die ſub veſperam parieti admotus, dum vtrinque exiſtimarent, eum oppreſſum, ecce media fere nocte oborto vento vires reſumit, paucis horis ita creuit, vt tota arx incendio eo, fruſtra Moſcis id exſtinguere conantibus, ac deditionem offerentibus quinta Septembris deflagrarit, vallo tantum incolumi remanente. Vngaricus miles in arcem vlciſcendi libidine nonnullorum ſuorum iactura ac ſpe rapinæ incitatus, irruit, promiſcue obuios obtruncat, vndequaque pinnas arcis depopulante igne, quicquid rapinæ conſequi potuit, ex arce effert. Iam ignis ad fornices, in quibus puluis tormentarius aſſeruabatur, peruenerat, cuius quadringenta fuerunt vaſa. Quo periculo oblato, pars ex arce ſe ſubducebat, pars à præda & cæde nullo periculi metu auocari ſe paſſa, in arce remanebat. Inter quæ ſubito ingenti fragore edito, puluis incenſus fuit, magnamque cum ædificiorum vicinorum, tum hominum tam regiorum quam captorum ſtragem fecit. Eo igne tormenta ſimul, & quicquid in arce armorum erat, quorum ex Liuonicis manubiis magnum numerum eo Moſcus congeſſerat, inſtrumentumque militare, ac reliqua præda omnis partim exuſta, partim corrupta fuit: maiorque pars obſeſſorum, qui erant circiter ſeptem millia, à milite cęſa, reliqua in ſeruitutem redacta. His omnibus ſumma cum poteſtate præfuerat Ioannes Voiciko primus cubiculi miniſter, non ita pridem à Moſco in eam arcem præſidii cauſa miſſus, notæ crudelitatis homo. De quo cum vt homine apud Ducem magna gratia ſecretorumque omnium conſcio diligentius Zamoiſcius interrogaſſet, ille more Moſcouitico ad ſupplicium & cruciatum ſe quæri exiſtimans, longius è conſpectu Zamoiſcii verſus caſtra productus, conſpicatus in proximo Georgium Farensbekium, cum quo notitiam in Moſcouia contraxerat, ad eum vitæ deprecãdę cauſa ſe proripuit. Id fugam miles Vngaricus interpretatus, ſubito in eum impetu facto interfecit. Ex Polonis non ita multi deſiderati ſunt, in his primarius Petrus Kloczeuius Caſtellanus Zauichoſtenſis, qui vt homo ad militaria munia promptus, dum ipſe ad opus inter frequentes tormentorum ictus, qui continuo ex arce in intentos operi dirigebantur, contendit, globo traiectus interiit.

Arx tota deflagrat.

Atque hic fuit euentus obſidionis arcis iſtius, ſpectantibus eum Moſci legatis, qui interim incendio hoc in metum adducti, iterum admitti ſe petebant: cuius rei altera die poteſtate iis facta, quod ignis iam conquieuerat, illique metu iam liberati videbantur, alternatim omnium controuerſiarum ab ouo vſque ad mala memoriam repetentes legationis mandata explicarunt, quæ cum ab omni æquitate aliena eſſent, & ſe alia non habere confirmarent, vt tabellarium ad Principem ſuum mittendi poteſtas ſibi fieret, à Rege impetrarunt, eum de rebus omnibus certiorem facerent. Scripſit & Rex ad ipſum Moſcum per peculiarem tabellarium. Inde arcis inſtaurandæ & muniendæ, quod ſine ea regionem agrumque ab hoſte captum nulla ratione retinere ſe poſſe videret, ſummam curam ſuſcepit. Itaque adhibito architecto Italo Dominico Rodolphino Camerino, ſecundum eam rationem, qua ipſe opus dimenſus erat, in Polo-

Legati Moſci iterum cum Rege colloquuntur.

Rex arcem instaurat.

in Polonos, Lituanos, & Vngaros, æmulatione nationum eo citius perfe-
ctum iri exiſtimans, id partitur. Tum allatum eſt, aliquot millia hoſtium ad
arcem Toropecium, diuiſo in duas partes exercitu, maiorem vltra duo mil-
liaria, minorem primorum ordinum cis arcem conſediſſe. Citerior ille pa-
bulatores Polonos ad ſex à caſtris milliaria ſubinde intercipiebat, ac iam
ad quinquaginta Rege obſeſſione ad Vielicolucum occupato oppreſſerat.
Quamobrem Rex Georgium Barbelium Vngarorum equitum alæ Præfe-
ctum cum ſexcentis equitibus Polonis & Vngaris, quibus etiam aliquot
pedites ſclopetarii attributi erant, Toropecium verſus mittit, ac triduo
poſt, vbi rumore quodam perlatum eſſet, hoſtium copias adauctas, mille
quingentos equites Polonos, Vngaros, & Germanos deligit, Ianuſſio Zba-
raſſio Palatino Braczlauienſi eis præpoſito. Huic mandat, vt aſſumpto Bar-
belio, &, qui cum illo præceſſerant, equitibus, propius ad hoſtem accedat,
ac, ſi quæ rei gerendæ opportunitas detur, prælium committat. Zbaraſius
cum his mandatis ſub veſperam caſtris egreſſus, cum exercitu proficiſci-
tur, tota nocte iter continuans, poſtero die Barbelium aſſequitur, commu-
nicatoque cum illo ac Farensbekio conſilio, quem Zamoſcius, aduerſa
tunc valetudine impeditus, cum præcipua iuuentute ex comitatu ſuo
miſerat refectis eo die ex labore iumentis, diſpoſitoque in ſuos ordines ex-
ercitu, ſub noctem Albertum Kiralium cum certo equitum Polonorum
& Vngarorum numero de ſecunda vigilia præire, eum vnius milliaris inter-
uallo cum ala equitum Barbelium ſequi iubet: cum reliquo agmine mox
ipſe ſubſequitur. Non admodum longe Kiralius progreſſus erat, cum in a-
liquot hoſtium excubias vel præcurſores exploratum miſſos incideret, qui
ad ipſius aduentum illico ſe fugæ mandarunt, eos cum ſuis inſecutus ad
pontem vſque, quo foſſa paluſtris ſtrata erat, peruenit. Sclopetarii Moſcici
in inſidiis latentes numero longe ſuperiores ab vtroque pontis latere elato
clamore exiliunt, ſclopeta in Polonos explodunt, diu eos iaculationibus,
quo minus pontem tranſeant, remorantur. Forte & quatuor ſclopetarii
Vngari equis vecti, qui antea aberrauerant, ad clamorem ſociorum ſeſe of-
ferunt, relictis equis ad pontem pugnantibus ſubſidio accurrunt, ac ſcope-
tis rem grauiter gerunt. Tartarorum copiæ quingenti equites Moſcicis
ſclopetariis nō procul à ponte in ſubſidio erant. Durauit illud certamen ad
dimidiam vſque horam, cum Kiralius diu fruſtra eos, qui ſequebantur, ex-
pectaſſet (miſerat enim per expeditos equos cum ſuis, qui eis renunciarent,
magno numero adeſſe hoſtes, properarent, quantum poſſent, ſclopetarios
Moſcos tam exigua manu ſubmoueri non poſſe) tandem ad ſpeciem ma-
gni alicuius exercitus aduentantis clamore ſublato in pontem irruit, ſclo-
petarii hoſtiles Vngarorum clamore perculſi ponte ceduut, & Tartaris
ſubſidiariis coniuncti pulſu tympani ad proximum extrcitum ſe recipiunt,
Kiralius fugatis hoſtibus intempeſta nocte eos perſequi vlterius deſtitit,
multitudinem hoſtium atque inſidias veritus. Nam Barbelius cum ſuis
longius aberat, nec ſciebat, quo in periculo Kiralius verſaretur. In eo cer-
tamine pauci ex Vngaris vulnerati, equi aliquot interfecti. Poſtridie clara
iam luce & ipſe Barbelius cum ſua ala ad Kiralium peruenit, conſecutus eſt
eum paulo poſt reliquus exercitus. Quo loco nouo capto conſilio iterum
Kiralius maioribus quam pridie copiis ablegatur: ad priores additi leuis ar-
maturæ equites viginti quinque, totidem pedites ſclopetarii, vt in itinere
hoſtium

Conflictus inter Polonos & Moſcos.

hoſtium excubias circumueniat & claudat, ne ad hoſtes indicium vllum de Polonorum aduētu perferretur. Excubiæ hoſtium profectionem Kiralii odoratæ, ad ſuos maturius opinione refugiunt. Tres tantum Moſci in itinere ab Vngaris capiuntur. Nocte appetente diu in itinere anguſto & lutulento Vngari conflictati, in planiciem arci & ciuitati Toropecienſi proximam peruaſerunt, relicto poſt ſe longius toto agmine, quod ob difficultatem itineris eos conſequi non poterat. Eo loco ad Kiralium quinquaginta Germani equites, totidemque pene pedites ſclopetarii aduenerūt. Quare cum iam prope hoſtium caſtra ſe eſſe animaduerterent, iter ſuum accelerant. Hoſtes flumen iam tranſgreſſi erant, inſtructaque acie, ſi regii flumen tranſirent, vt prælio cum illis decertarent, expectare videbantur, relictis cis flumen mille equitibus, qui Polonos diſtinerent, ac in ſuum locum pertraherent. Hi partim velitando, partim cedendo ad flumen, in cuius aduerſa ripa ſclopetarios longo ordine diſpoſuerant, eos pertrahunt. Illis à Staniſlao Sebocio, ac equitibus Germanis, qui ſub illo merebant, deiectis, Poloni tranſmiſſo flumine, reiectiſque hoſtium ſclopetariis, à latere in aciem hoſtium irruunt. Moſci primum ad reſiſtendum ſe comparantes, mox alia ſigna ac maiorem exercitum aduentare conſpicati, ne vnum quidem impetum eorum tulerunt: pars Toropeciam fuga petiuit, nonnulli via regia Moſcouiā verſus fugerunt: alii in proximas paludes ſe abdiderunt. Poloni quamuis ſole occaſui appropinquante per quindecim tamen fere millia paſſuum vltra Toropeciam hoſtem inſecuti ad multam vſque noctem ſunt. In qua fuga quingenti vel paulo plures ſunt cæſi, ducenti vero cum vexillo capti, ac, niſi nox interueniſſet, pauci ex quatuor millibus euaſiſſent. Re à Polonis ad Toropeciam proſpere geſta, omnes incolumes in caſtra rediere, paucis admodum è ſuis deſideratis, aut vulneratis. Ex captiuis duo præcipui Regi traduntur, quorum alter Ioannes Naſczokinus paulo ante diſceſſum Vilna Regis à magno Duce ad Regem legatus, alter Damianus Ceremeſſinus Moſcorum Principi cariſſimus, & ad exercitum paucis ante diebus, vt eum in fide & officio contineret, ab ipſo miſſus. Toropecienſes præſidiariis cum propius accedere Polonos vidiſſent, rati ad obſidendos ſe venire, more ſuo ſtatim oppidum exuſſerunt, omnibuſque rebus in arcem comportatis ſe receperant. Interim Philo Kmita Palatinus Smolenſcenſis cum mille ſeptingentis leuis armaturæ equitibus in agrum Smolenſcenſem excurrerat, ſecundiſq; populationibus aliquot inuitatus Smolenſcum longius progreſſus fuerat. Sed cum maior vis hoſtium, qui ad decem millia fuiſſe dicuntur, immineret, & cædendo nouies ab ipſis petitus diutius eo ſuſtinere non poſſet, omnibus captiuis, quos circa ſe habebat, interfectis, amiſſiſque ſex exiguis tormentis, vnoque paulo maiore, non ſine detrimento hoſtium Orſam ſe retulit, ex ſpoliis hoſtium elegantiſſimi operis ferreum thoracem Palatini Moſci Ignatii Bludero interfecti, cum malleo ferreo, quo clauæ loco vtebatur, & vexillum ad Regem miſit.

Poloni hoſtes fugientes inſequūtur.

Palatinus Smolen. in agrum Smolenſcen. excurrit.

Clade hoſtium ad Toropeciam ſubſecuta, anni tempus, quod hyemi proximū erat, tria Regem facere coegit: vt & inſtaret operi arcis Vielicolucanæ, quod in certas partes cuique nationi diſtributum ante diſceſſum ſuum abſoluendum erat, & Zamoiſcium iuſto exercitu ad obſidendam Zauolociam mitteret, quæ quidem arx ob vicinitatem Vielicolucenſibus maximo erat incommodo futura, ſi hoſtium in poteſtate relinqueretur, &

Rex Zauolociam obſidere conſtituit.

arcis Neuelenſis oppugnationi maiorem militum numerum, puluerem, aliumque commeatum ſubſidio mitteret. Adeo enim illius ſitus ingenio loci munitus erat, nec niſi ab vna parte verſus meridiem, reliqua ingenti lacu circumfuſa, ex quo flumen Nomen, in Orientem effluit, ad eam aditus patet. Eo loco Nicolai Dorohoſtaiſcii Palatini Polocienſis munitiones excitatæ fuerant, ex quibus tam exiguo regiorum numero arx ægre capi potuit, hoſte ſe continente iaculationibus, eruptionibus, paucitate eorum contempta, acriter ſe tuente. Redacta in poteſtatem arce Vielicolucana primum ex atratis copiis quingentos eos Rex miſit: non multo poſt etiam Ioannem Bornemiſſam alæ equitum Vngarorum præfectum cum ſeptingentis pediribus Vngaris & maioribus tormentis aliquot: tandem ſolicitus de euentu obſidonis, quod iter facere illac conſtituerat, Zamoiſcium cum iis, quas habebat, copiis ire eo iuſſit. Hic cum aliquot iam milliaria progreſſus fuiſſet, nuncium redacti in poteſtatem præſidii in itinere accepit. Bornemiſſa, poſtquam hoſtes exiguitatem regiorum deſpicere, ac interdum in munitiones eorum erumpere, vncos ferreos inuſitatæ magnirudinis funibus alligatos in eoſdem iacere, ſi quos comprehendere eminus poſſent, manu ipſe cum iis congreſſus, nulliſque interfectis intra munitiones eos compulerat. Inde magna diligentia in oppugnationem incumbens, ab ea parte, qua cum continente coniungitur, proxime hoſtium munitiones maximo militis labore foſſas promouerat: veteres à Lituano milite propius inſtitutas auxerat, cumque continuo militis labore ad foſſam, quæ à continente caſtrum ambiebat, opus promouiſſet, progreſſu in validas contignationes tranſuerſis lignis confibulatas, quibus decem pedes in latitudinem ab ima parte ad ſummum vſque foſſæ hoſtes ſuperiniecta humo munierant, incidit, indefeſſoque ſtudio ſecuribus, ligonibus, aliiſque inſtrumentis foſſilibus, ad ipſam foſſam tanto ſilentio, tantaque dexteritate peruenit, vt non prius ab hoſtibus ſentiretur, quam miles ad incendendum parietem miſſus, mœnibus ignem ſubiiceret. Quod hoſtes conſpicati, adeo perculſi ſunt, vt confeſtim de ſeruanda arce deſperarent, ac deditionem vel ipſis Præfectis renitentibus fecerint. Deditionis conditio hæc vnica fuit, vt vitam ipſorum gratiæ regiæ permitterent: omnem ſupellectilem, maxime vero militarem, in arce relinquerent. Hoc modo arx oppreſſo incendio integra in poteſtatem Regis conceſſit. Tormentorum ac reliqui inſtrumenti militaris pro captu caſtelli iuſtus apparatus: pulueris tormentarii prĳter diligentiam Moſcouiticam prouidendorum præſidiorum, quod in nullo adhuc euenerat, non plus dimidiato vaſe repertum in eo fuerat.

Arx dedita

Rex de reditu in Lituaniã cogitat.

Rex nuncio hoc deditionis accepto iam de diſceſſu ſuo ac de ſtatu prouinciæ captæ conſtituto cogitans, ex itinere Zamoiſcium reuocat. Duo omnino è propinquo præſidia, Toropecienſe & Zauelocienſe imminebant, quæ vniuerſæ eius ditionis poſſeſſionem turbare ei poterant. Plebe præterea ruſticana, vt in nouo imperio infida, Lituaniam verſus maximis ac vaſtiſſimis ſolitudinibus interiectis, præſidium ipſum vndique ab hoſtibus & difficultatibus obſeſſum, ab omnique ſubſidio interclusum non ſatis tute ibi futurum intelligebat. Zauolocia prætereaquam quod Lucenſi præſidio maximo incommodo futura erat, cogitanti iam

iam de venturi anni expeditione, neceſſario etiam occurrebat. In inſula enim lacus, ex quo Vielika fl. ſe deriuans primo Opockam, inde Oſtrouiam, ac deinceps rectaPleſcouiam, atque infra eam in lacum Pelbam influit, tanquam in capite viæ Pleſcouienſis ſita, Pleſcouiam, quod ſuſcepti belli ſeries poſtulare videbatur, eunti, non exiguam moram obiectura ei videbatur. Quod eo magis præcauendum illi erat, quod ſi per cõtinuas rurſum ſyluas Polocia Pleſcouiam contendentem hoſtis, quod hactenus omiſiſſet, itinere forte prohibere inſtitueret, eum locum magnam ad eam rem facultatem illi præbere: eo vero ſi potitus fuiſſet, nil Pleſcouiam fere vſq; præter Oſtrouiam futurum intelligeret, quod iter eius morari poſſet. Occurrebat omnibus hiſce cum oppugnationis difficultas, quę ſumma proponebatur, quod Zauolocia maximo lacu vndiq; circũfuſa, nullos omnino è terra, niſi per pontem vnum acceſſum habebat: tum anni tempus ipſum, quod iis in locis menſe iam Octobi alias pluuium eo maiores tempeſtates atque incommoda allaturum exiſtimabatur, quo minus imbrium proxima æſtas habuiſſet. Mittit nihilominus Zamoiſcium huiuſmodi cum mandatis, vt conſilium ipſe pro tempore capiat: ac potiundæ quidem eius ſpe oblata, exercitum ei admoueat: ab omni ſpe deiectus, itinere ſupra ſe à dextra capto, Lituaniam verſus ſe recipiat. Illi aucto tormentorum numero ad reliquas copias, quas habebat, quingentos pedites Vngaros, & alam equitum, quam Gabriel Bekeſchius Gaſparis defuncti frater ductabat, attribuit. Abſoluta interim munitione arcis Vielicolucanæ, eaque tormentis, commeatuque, ac omnibus ad defenſionem neceſſariis prouiſa: deſcriptiſque, qui in præſidio manere debebant, tam equitibus quam peditibus ternis caſtris Neuclam inde Rex peruenit. Secuti Regem Neuclam Moſci legati, qui excidii Vielicolucani ipſi ſpectatores fuerant, & tum ad literas reſponſa à Principe ſuo expectabant. Neuelæ per aliquot dies, anxius de euentu oppugnationis Zauolocienſis, ſubſtitit, eoque magis, quod vereretur, ne ex ſubita illa cœli mutatione, imbribus, ventis, & poſtea niuibus cum gelu exortis, omnem militibus ardorem, ad operaſque præſtandas facultatem adimeret, & cœpum victorię curſum interrumperet.

Rex peruenit Neuclã.

Interim & tabellarius Regis, & legati Ducis Moſcouiæ ab obſidione Vielicolucana in Moſcouiam miſſi ad Regem redeunt. Qui à Rege miſſus fuerat, longiſſimas literas attulit, in quibus ſuperiorum literarum pro more ſuo longis ambagibus argumenta præfatus, ius ſuum friuolum ac iocu-lare, quo ſibi Liuonia tanquam hæreditaria debeatur, iactat. Fuiſſe ait in maioribus ſuis Suentoslaum quendam Micislai filium, is, antequam ſacro baptiſmate Chriſtianæ religioni initiatus fuiſſet, Iurg vocabatur, ab eoque Iurgo Horodum, quam arcem & vrbem alias Derpatum Germani appellant, conditam: inde omnem Liuoniam ad ſe vnicum Micislai hæredem longa ſucceſſione deuolutam. Priores Poloniæ Reges fratres appellare ſolitus fuerat, hunc non niſi vicinum: inter alias conditiones, ad Vielicolucum à legatis eius propoſitas, fraternum quoque nomen Regi detulerat. Reſponderat tum Rex, fraternitatem eius ſe non morari: Liuoniam, pro qua bellum ſuſcepiſſet, ſolam petere. Iam hiſce literis fraternam illi neceſſitudinem deferebat, ac etiam eo inuito nomen hoc ad illum vſurpaturum ſe oſtendebat. Summa hæc erat,

Tabellarius Regis & legati Moſci redeunt ad Regem.

Moſcus iactat Liuoniam ſibi hæreditario iure deberi.

ſe ſtudio pacis impendio magis teneri, ne amplius ſanguis Chriſtianus funderetur, eius conciliandæ ſtabiliendęque gratia titulum Liuoniæ cum Rege ſe communicaturum, & quatuor præterea caſtellis, in quibus Kokenhauſum præcipuum etat, ceſſurum, ſi Rex viciſſim Vielicolucum, Veliſium, & Neuelam vetuſtæ ſuæ ditionis, nuper ſibi adempta redderet: ampliota mandate ſe legatis ſuis perſcripſiſſe. Poſtero die legati ad Regem deducti, poteſtatem dari ſib cum Senatoribus agendi petierunt, ter cum iis congreſſi tribus proximis diebus ad illa quatuor caſtella priora alia ſex adiecerunt, in quibus Runeburgum potiſſimum, cætera vilia erant. Legatis nulla alia mandata proferentibus, re infecta à colloquio receſſum, permiſſumque illis fuit, vt Regem in Lituaniam, inde in Poloniam redeuntem ſequerentur, dum noua à Principe ſuo mandata acciperent: quod ſibi quoque interim, quis Ordinum de futuro bello animus futurus eſſet, cognoſcendi ſpacium dari non moleſte ferebat. Captis Vielicoluco & Neuela, proxima hoſtium arx Iezeriſcia, quindecim à Neuela millibus paſſuum, Palatino Vilnenſi, antequam Rex Neuela caſtra moueret, duodecima Octobris à Rege eo miſſo ſponte ſe dedidit, cum Præfectus illius cum præſidiariis in Moſcouiam redeundi facultatem impetraſſet, retinere enim eam hoſtes alioquin non potuiſſent, quod iam ante arcibus regiis circumcluſa eſſet. Interim Zauolociam cum exercitu Zamoiſcius à Rege miſſus peruenit, quam longe munitiorem propter opinionem ſuam & multorum eſſe Regum certiorem facit (erat enim arx illa in inſula vaſti lacus, & propter aquas vndiquaque inacceſſa) ſe tamen boni ducis officio non defuturum, non refrixiſſe priſtinum militum vigorem, qui alacritate certatim inter ſe contenderent, non exhorrere temporum aſperitatem, imo potius ad rem gerendam excitari, ſe ab incepto non deſtiturum, niſi diuino auxilio adiutus re bene & feliciter geſta: ratibus iunctis eum locum, qui anguſtior patebat, ſub munitionibus ſternere voluiſſe, ſed fabrorum lignariorum incuria pōtem breuiorem, quam requirebatur, confectum, eaque factum, vt re tentata iſtius diei conatus irritus efficeretur, cumque pontem retractum citeriori ripæ Poloni reuinxiſſent, oborto vento aduerſo, in qua ſciſſum, & verſus hoſtium munitiones in occaſum delatum, peditum Polonorum duobus in ipſo remanentibus, quos cum ex hoſtibus aliquot ſcaphis erumpentes deiicere, ac pontem intercipere conati eſſent, eos à Polonis contis & ſcaphis deturbatos, inque aquam demerſos fuiſſe, ſic Polonos, qui petebantur, iiſdem ſcaphis arreptis euaſiſſe. Porro cum pons vi venti longius præter arcem in aduerſam ripam ferretur, neque hoſtis excurſionibus finem perſequendi pontis faceret, Zamoſcius aſſumto equitatu, circumacto confeſtim lacu in vlteriorem ripæ partem, quo agebatur pons, peruenit, hoſtibuſque ſclopetorum vi à ponte remotis eum recepit. Ea die Chriſtophorus Rozdraſcuius Præfectus Lencziczienſis in munitiones exteriores progreſſus globo ſupra oculum dextrum accepto concidit. Ponte induſtria Præfectorum & opificum refecto, poſtridie oppugnatio maiore vi tentata, irrito tamen conatu, quod pedites cum pontem tranſiiſſent, loco in aduerſa ripa, vbi conſiſterent, incendiumque miſcerent, capto, licentius hoſte contempto, ſub pariete iniquioribus locis vagarentur, & hoſtibus telis & excurſionibus reiecti ſunt, deſideratis centum vel amplius peditibus Vngaris. Caſtra ad meridiem trans ipſum flumen Zamoiſcius habebat, oppugnandæ

Vult titulũ Liuoniæ cũ Rege communicare.

Iezeriſcia ſe dedidit.

Zamoiſcius Zauolociã oppugnat.

Præfectus Lencz ciēſis globo tractus.

pugnandæ autem arci munitiones ad Orientem erant erectæ, qua in Occidentem vergit, & quo loco lacus eſt breuior, in citeriore ripa oppidum fuerat arci poteſtate coniunctum, quod biduo ante Polonorum acceſſum hoſtis incendio deleuerat. His difficultatibus Rex in ancipites deliberationes coniiciebatur, abſiſtendumne oppugnatione, an in ea diutius perſeuerandum eſſet: verum vicit Zamoiſcii conſtantia & pollicitatio, effecitque, vt maiores copias Polonicas & Vngaricas Neuela mitteret. Quibus ille acceptis, ac altero etiam ponte effecto, pluribuſque ſcaphis contractis, adducta etiam Nobilitate, vt armati pedites ad arcem inuaderent, præſidium in eum metum coniecit, vt cum iam miles regius ſub ſignis conſiſteret, lacumque ad arcem tranſiturus eſſet, hoſtes repugnantibus ipſorum Palatinis deditionem facerent: pacti incolumitatem, & in Moſcouiam reditum. Palatinos quatuor Zamoiſcius in cuſtodia retinuit, reliqui in Moſcouiam dimiſſi. Præſidium erat quadringentorum, reliqua promiſcua multitudo ad mille hominum. Hoc nuncium de capta Zauolocia Diſnam ad Regem allatum eſt.

Rex expugnationem deſperans à Cancellario cõfirmatur.

Obſeſſi faciunt deditionem.

Sub idem vero tempus ab aere etiam contagium quoddam, quod primum ex Orientis partibus profectum, in Italiam primum ac Galliam, aliaſque regiones perlatum fuerat, vniuerſam quaſi Europam peruagatum, Cracouiam quoque ac Vilnam, atque inde ad exercitum peruenerat. Natura morbi fuit talis: Primo inferiorem dorſi ſpinam horrore plerunque occupabat: inde in capitis grauedinem & languorem, quos corripuerat, reſoluebat, pectori inprimis graue. Quibus tamen intra quartum vel quintum diem non deceſſiſſet, eos in febrim degenerans interimebat, lethale fere iis, qui purgantibus medicamentis, aut venæ ſectione vtebantur, quod vtraq; reſpirationem grauiorem efficiebant: illa quod humorem omnem à capite pectus magna vi trahebant: hæc, præterquam quod corpus refrigeraret, deliberaret etiam vires, quibus ad reſpirationem opus eſſet. Nomen vt nouo morbo certum nullum inuentum. Rex igitur ex Moſcouia initio Nouembris, etiam hoc nouo morbo tentatus, Vilnam reuerſus eſt, quo & Zamoiſcius lue præſertim exercitum affligente, vt pacatis tamen circumcirca locis omnibus tuto per Polociam paucos poſt dies ſubſecutus eſt. Moſcus interea, quo animi triſtitiam aduerſis rebus collectam diſcuteret, repudiata vxore priore, iam ſextùm tum maritus delectu puellarum publico indicto nouam duxit, & filio etiam Ioanni ſponſalia celebrauit: idemque ex proceribus & conſiliariis ſuis quoſdam facere coegit. Rex Vilnę paucis diebus commoratus, ſupplicationes ob rem feliciter geſtam fieri iuſſit, & legatos Turcicos, & Tartaricos audiuit, comitiorumque diem ad viceſimum ſecundum Ianuarii diem Varſauiam promulgauit, quo publicarum deliberationum cauſa M[illegible]ſci legati quoque deducti ſunt. Et quia tributum, ſi quod in comitiis ſciſceretur, ſerius exactum iri intelligeret, ne quod gerendæ rei tempus dimittere cogeretur, priuatas interim rationes mutuæ ſumendæ pecuniæ iam tum inibat. Præter Marchionem Georgium Fridericum in Pruſſi[illegible] Ducem, Auguſtum Saxoniæ, & Ioannem Georgium Brandeburgenſem Prin[illegible]ipe Electores de mutuo in bellum hoc præſtando appellat. Quo f[illegible]ct[illegible] du[illegible]s ſimul res conſecuturum ſe videbat, vt & ſuam erga illos om[illegible]ibus in rebus fiducia[illegible] oſtenderet: & eorum in re aliena ſtudio Ordines inuitatos ad perficiendi pro ſuis commodis belli voluntatem eo magis

Contagium quoddã exercitum inuadit.

Rex nouo morbo tentatus.

Moſcus vxore priore repudiata ducit aliam.

Comitia Varſauia.

Electores mutuo dãt Regi pecuniam.

magis accederet. Credita ab illis pecunia ad certum diem, exactiſque iam comitiis allata, ac vlterius deinde die prolato, ad tempus ſ[illegible]uta fuit. Koſaci interea cum Ioanne Oriſouio ab altera parte in Moſcouiam Starodubum vſque populationibus progreſſi, omni agro longe lateque vaſtato, oppidum ac extimas munitiones arcis quaſdam incenderunt, indeque ad Pociopouam excurſione facta ab arce repulſi, præda tamen magna acta ſe receperunt.

Rigenſium nuncii ad Regem. Proficiſcentem Grodna Regem Rigenſium nuncii ſecuti fuerunt. Ciuitas ea à Sigiſmundo Auguſto in fidem & clientelam iis conditionib. recepta fuerat, quæ ius ac maieſtatem imperii in eam regii fere eneruare, magiſq; etiã ad ipſius Ciuitatis ſplẽdorem, quã vtilitatem, comparatæ videbantur. Cum Rex iis legatis ſociam eam, quam ſubiectam habere mallet, iam ante ſuperioribus etiam expeditionib. miſſis legatis, de certis ſubiectionis cõditionib. cum Rege egerat: req; Drohicini tandẽ in hoc itinere tranſacta miſſus à Rege Ioannes Demetrius Solicouius ſecretarius, qui ciuitatem in fidem acceptam iureiurando in verba Regis obſtringeret. Cum primis de portorio cõſtituendo actum. Nam cum omnis negotiatio Rigẽſis Dunæ fl. nauigatione fere contineatur, eaq; iam magna ex parte ſuperiorib. victoriis Regis expedita eſſet; præterque Kokenhauſum, Aſcherotum, Leuouartum, quę eo tempore in hoſtium poteſtate adhuc erant, quod morari eã poſſet, nihil reliquũ eſſet: ſummæ æquitatis Rex iudicabat, vt quæ res tanto publico cum molimine atque impendio perfecta ad ciuitatis priuatorumque omnium fortunas maximam acceſſionem factura eſſet, eadem Reipublicæ commodum aliquod adferret: nec alia conditione commercia eo transferri volebat. Homines prudentes cum ſine vectigalibus & tributis non poſſe ſubſiſtere Rempublicam intelligerent: rectiſſime autem in iis prouinciis ea conſtitui, quæ armis recuperentur, conuenerunt tandem, vt portorium maritimum omnium mercium conſtitueretur, eiuſque prouentuum duæ partes Regi ſine vlla conditione, tertia ciuitati in portus ac ſtationum refectionem cederet. De bonis, quæ Archiepiſcopalis quondam iuris fuiſſent, in ambiguo relinquebatur. De vallo contra arcem à ciuitate obiecto, & aliis quibuſdam in Regis aduentum in illa loca reiectum fuit. Dum in Moſcouia cum exercitu Rex erat, Ioannes Rex Sueciæ ad Naruam claſſem miſerat, verum integris tum adhuc ab ea parte rebus Moſcouiticis, piſcatoriis aliquot ædificiis in littore exuſtis, re infecta curſum relegere coacta ea fuit.

An. Ch. 1581. Regi Varſauiã venienti ciuitas procedit obuiam. Rege ab expeditione Vielicolucana Varſauiam ad comitia redeunte, tota ciuitas extra portas effuſa eſt, maiuſque gaudium exhibitum, quam ante. Vbi deſcendiſſet in templum, exceptus fuit ſolenniter cleri nomine ab Andrea Patritio gratulatoria, qua teſtatus eſt incredibile vniuerſorum gaudium, adeo, vt etiam ad aduentum eius campanæ in locis ſublimioribus appenſæ, imitatæ vocem humanam ſono nomen eius modulantes exprimerent. Sequentibus diebus ſimiliter à prouincialibus nunciis Rex ampliſſima ſalutatur oratione, qua pro re bene geſta totius Reipublicæ nomine gratiæ agebantur. Non diſplicebat quidem hæc gratitudo Regi, veruntamen hortabatur Rex Ordines, vt hunc rerum ſucceſſum omnibus modis vrgerent, ac non lætarentur modo victoria, ſed ea etiam vterentur. Deinde magnum incommodum in eo

eſſe

eſſe docet, quod quotannis ad comitia tributi cauſa obeunda in Poloniam reuocetur, militem continuis itineribus confici: hoſtique reſpirandi, ſuique recolligendi ſpacium interim dari: quodque tributa tardius exigantur, multas rerum gerendarum occaſiones mora hac impediri neceſſe eſſe. Quibus incommodis vt obuiam eatur, biennii tributum ſciſci flagitat. Ordines tributum non recuſare, à tempore, in quod flagitabatur, alieni videbantur. Priuſquam autem ad vllam aliam rem accederent, capita rerum quarundam, de quibus leges ferri vellent, ſcripto comprehenſa Regi offerebant: vtque ſancirentur, petebant. Ita reſponſum, vt, quæ concedi poſſe exiſtimabantur, concederentur: quædam interpretatione mitigarentur: pleraque in aliud tempus transferrentur. Reſponſo eo accepto, dierum aliquot ſpacio interiecto, idem quod ante iam ſcriptum tradiderant, nullis contra regiam declarationem rationibus aliis allatis, denuo tradunt. Rex ex Senatu aliquot, parique ratione ex nunciorum collegio aliis delectis, vt iis de rebus vtrinque moderatione adhibita diſpiciant, negotium dat: quæ ab his communicatis ſententiis propoſita fuerunt, ſcripto comprehenſa denuo nunciis traduntur: ii diebus aliquot interiectis, idem quod antea fuerant, prius ſcriptum ſuum rurſus Regi oblatum vrgent. Appetebat interim finis comitiorum legibus definitorum. Itaq; certis conditionibus res tandem conuenit: conſtitutionesq; iis de rebus promulgatæ fuerunt. Tributum inde primo ſimplex, poſtea etiam duplex ea conditione ſcitum, vt, ſi pax interim coiiſſet, tributa quoq; ceſſarent: deinde iiſdem argumentis à Rege illa refutata, vt collatis rationibus, quicquid ſtipendiis omnibus, ac ære alieno ob bellum conflato, tum ſi quid deinceps in apparatus belli erogatum fuiſſet, exſolutis, reliquum ex tributo eo futurum eſſet, in Rauenſe ærarium inferretur. Venerant huc etiã legati Moſcouitici per vniuerſam Polociam tanquam in triumpho ducti. Hi nouis mandatis à Principe ſuo acceptis, denuo hic ad colloquia admiſſi, primum Neuelenſes conditiones vrgebant, quibus rei tranſigendæ à Lituanis Senatoribus certam ſpem factam ſibi dicebant. His cum aliis rationibus refutatis, tum quod maioribus poſtea ſumptibus à Rege factis, Zauolociaque capta non integra amplius res eſſet; tandem more ſuo diu prius licitati eo deſcenderunt, vt & alia, quæ ante obtulerant, caſtella Liuoniæ, vrbibus ac caſtris potioribus: Felino, Derpato, Marienburgo, Parnauia, ac Narua, Principi ſuo receptis reliquis omnibus Regi cederent. Rex, niſi omni Liuonia hoſtis decederet, alia conditione pacem ſibi faciendam cum eo non arbitrabatur. Hæc ſententia Ordinibus propoſita, publice quoque omnibus placuit. Adhibiti colloquiorum Moſcis huic ex Nobilitatis nunciis aliquot fuerunt, quo tergiuerſatione Moſci perſpecta tota de re ipſis fuſius collegas ſuos edocerent. Vtriſque in ſententia perſeuerantibos, infecta re à colloquio receſſum fuit. Rex ita à comitiis diſceſſit, vt biennii tributo ab Ordinibus ſancito, non prius pacem ſe facturum cum hoſte polliceretur, quam is vniuerſa Liuonia ceſſiſſet. Sub comitiorum finem nuncii Nobilitatis per Stanislaum Przijemſcium, quẽ à bello reuerſum Nobilitas maioris Poloniæ nuncium crearat, & tum nunciorum illud Nobilitatis collegium initio comitiorum Mareſchalcum è more ediderat, Rege adito, vt remotis, quibus in Senatum ingrediendi ius non eſſet, dicendi poteſtas ſibi fieret, petebant. Re impetrata, rogant,

Ordines leges quaſdã cupiunt ſanciri.

Tributum duplex ſcitum vſque ad pacem.

Legati Moſcouitici ad Regem.

Rex rogatur vt bellū finiat.

operam dare Rex velit, vt ea expeditione bellum finiat: ita Nobilitatem, maxime familias eius ruſticas, quarum ſalutem ſine ſuarum quiſque fortunarum detrimento negligere non poſſit, tributis exhauſtas, vt maioribus ferendis pares vix ſint futuræ. Reſpondit Rex per Cancellarium; bellum pacis ac publicæ vtilitatis cauſa à ſe ſuſceptum minime ex inſtituto à ſe alij: hoſtem eo redactum, vt ſi bellum continuetur, non adeo magno confici poſſit: ſe tamen conſentientibus Ordinum ſtudiis libenter conceſſurum: quam primumque ad tradendam ſibi Liuoniam hoſtem adduxerit, impetuque eius repreſſo, Reipublicæ ocio ac ſecuritati conſuluerit, paci, quæ cū publica dignitate atq; vtilitate cōiuncta ſit, nullā moram facturum. Tandē Nobilitatis nuncii more maiorum Regi valedicentes, duo petunt ab eo, rationem in poſterum eligendorum Regum ſtabilem, & compoſitionem inter ſtatus. Reſponſum ipſis: cohorreſcere Regem, quoties ei in mentem veniret tumultus electionum præteritarum, & expaueſcere ad ea, quæ diſſidia inter ſtatum eccleſiaſticum & politicum trahere ſecum poſſent. Sed in vtraque re magnas ſe difficultates perſpicere, curaturum tamen, quantum in ſe, vt in his Reipublicæ laboranti ſubueniatur, hortaturque eos, quemadmodum & ante, vt per abſentiam paci & tranquilitati publicæ pro ſe quiſque ſtudeat, ac animo ad quæuis pericula expedienda parato ſint, fauſta denique omnia ac felicia precatur tam domi manſuris, quam in bellum ituris, vt mox læta vtrinque gratulatione in mutuos complexus ruant. Ad quam vocem plauſu à circumfuſis excitato, Cancellarius eum ipſum plauſum lætum omen futuri ſucceſſus, ac non diuturni belli Regem accipere intulit. Sub idem comitiorum tempus Sueciæ Rex, quibus partibus hac expeditione bellum orſurus Rex eſſet, per literas à Rege quærebat. Rex pro eo, quod ante ad bellum hoc maxime Rex Sueciæ ſe hortatus fuiſſet, ac pro mutua neceſſitudine & affinitate celandum eum conſilia ſua non ratus, Pleſcouiam ſe eo anno ire in animo habere ei oſtendit: petentique legato eius, vt militem, quem in Germania intercipiendæ legationis Moſcouiticæ ad Principes Chriſtianos miſſæ cauſa ſcripturus Sueciæ Rex eſſet, voluntate Regis per ditiones ac portus eius ducere ſibi liceret, literas, quarum autoritate id facere poſſet, dedit. In iiſdem comitiis promulgata fuit ab eccleſiaſticis correctio Calendarii, Roma tranſmiſſa à Gregorio decimotertio Pontifice. Veteri inſtituto ac decreto ſacrorum Conciliorum ab Alexandrinis, quod ibi antiquitus ſtudia Mathematica florebant, anni ſupputationem Romani & alii petebant. Ex horum ergo ſententia anno conſtituto æquinoctium vernum vndecimo die Martii iam habebatur, eo quod nulla præmonitio facta eſſet de quinta circiter parte horæ, quæ cum ſingulis annis ad explendas ſex horas illas deſideretur, propter quas quarto quoque anno dies vnus intercalatur, intra centum & viginti plus minus annorum ſpacium, vnum diem conficit. Vndique res eo deducta, vt iam decem dicbus à Concilii Niceni tempore confectis, iiſque in anno redundantibus, Paſcha & conſequenter feſta alia omnia, quæ mobilia vocantur, quæque Chriſtianis ſolennia ſunt, ſæpiſſime ſpacio aliquot ſeptimanarum tardius haberentur, quam ipſius Niceni Concilii, in quo de tempore Paſchatis Chriſtianorum conſtitutum, mens fuerat. Gregorius igitur Pontifex Romanus hunc errorem ſublatum volens, æquinoctium vernum, à quo Mathematici annum incipiunt, ad vigeſimum primum menſis

Sueciæ Regis ad Pol. Regem litera.

Promulgatio Calendarii Gregoriani.

menſis Martii diem reiecis, decem diebus ex anno expunctis, ita, vt prætere- ea ſolſtitium hybernum ſemper cum feſto Natalis Domini concurrat, quemadmodum ab initio non ſine cauſa excogitatum, ac ſtatutum fuerat.

Solutis comitiis Varſauienſibus Rex militem, quanto in ſupplementum ad bellum opus erat, Zamoiſcium quam celerrime legere, matureque in Lituaniam adducere iubet. Ipſe Grodnam recta, inde Vilnam proficiſcitur. Interim ad Chriſtophorum fratrem Tranſyluaniæ Principem de nouo equitum ac peditum Vngarorum delectu ſcribit. Germani militis conquirendi Farensbekio per literas negotium datur: qui militi in inferioris Germaniæ bellis exercitati copiam ſe habere poſſe antea oſtenderat. Zamoiſcius, quo lectiorem peditatum haberet, Vrouiccium ala equitum, cui præerat, miſſa peditem ex ſola Nobilitate ſcribere iubet. Subleuabantur apparatus hi interim, dum tributariæ pecuniæ conferrentur, partim ea pecunia, quam à Principibus Germaniæ acceperat, quamque præter eam Marchio Georgius Fridericus ſubſidii loco miſerat, partim propria Regis ipſius, maxime tamen equitum ſtudio, quorum magnum numerum Zamoiſcius euocarat: eaque ad bellum hoc alacritas erat, vt plerique nulla in auctoramentum accepta pecunia ad diem nihilominus conuenirent: complures in ipſis caſtris demum ſtipendiorum partem acciperent. Grodnam iam Rege progreſſo, nuncius cum literis à Moſco ad eum venit: mox alios cum amplioribus mandatis, quibus conuenire pacem poſſe exiſtimet, afferre: interim ne vllũ exercitũ Rex cogat, neue vlterius progrediatur, poſſe eum & impẽſę & labori parcere. Veniunt legati, colloquium petentib. datur. Rediu, more eorũ, ducta atq; vtrinq; diſputata, eo tandẽ deſcenderant, vt Narua, Derpato, Neuſchloſſio, Adſelio, Neuhauſio exceptis, reliquam Liuoniam vniuerſam vna cum iis locis, quæ antea receperant, Veiſſenſteino, Felino, Pernauia, ac aliis omnibus Regi permitterent. Oſtenderat Rex nullam ſe prius pacis mentionem fieri paſſurum, quam tota Liuonia Moſcus ceſſiſſet. Vrgebant legati, vt cum ſui Principis nomine oſtenderetur, quid præſtiturus eſſet, ſibi quoque, quid de ablatis Principi ſuo reſtituendis animi Rex haberet demonſtraretur. Repetebant autem vno Polocienſi agro excepto, qui priſtinæ ditionis regiæ fuerat, reliqua, quæ ſuperioribus annis bello capta erant, omnia. Demonſtratum fuit, ita Regem Principi eorum illa reſtiturum, ſi præter Veliſium, quod nulla conditione dimiſſurus Rex eſſet, caſtrum quoque Sebeſium, quod penitus intra ditiones regias ſitum, vt certior ac ſtabilior pax ſanciretur, vel tradidiſſet Regi, vel diruiſſet, quod quo minus recuſaret, Regem viciſſim Dryſſam demoliturum, partis ſumptus deinde in bellum facti nomine quadringinta aureorum millia Regi refudiſſet. Impetrarunt legati, vt ad Principem ſuum referre ea ſibi liceret: ac vt Regis nomine eadem ad illum ſcriberentur. Sub idem tempus Bogdanus Bielſcius, cuius frater patruelis in amoribus Moſco erat, ſummamque apud eum rerum omnium fidem obtinebat, ad Regem tranſiit. Miſerat Moſcus legatos ad Rodolphum Romanum Imperatorem, ab eo vlterius deinde ad Pontificem Romam peruenerunt. Legatione ad Pontificem operam ſuam contra Turcam Chriſtianæ Reipubl. policitus, & de Regis in ſe iniuriis queſtus perhibeatur; & vel ſecreto, vt ad pacem eum hortaretur, petiiſſe: aut tamen querimoniis, vt ſuas partes Pontifex interponeret, non nolle ſe

Rex iubet Zamoiſcio militem ſcribere.

Grodna nũcius cum literis à Moſco ad Regẽ venit.

Moſcus legatos mittit ad Rudolphũ Rõ. Imp. & ad Pontificem.

ſatis oſtendiſſe. Adiunxerat itaque Pontifex iis Antonium Poſſeuinum qui cum illis vna in Moſcouiam iret. Hic Moſcus per regias ditiones interclusō itinere alio ſe recipientibus per Germaniam, de legatione ſua per literas Regem certionem fecit, ac ſi voluntate eius id ſibi liceret, per Poloniam & Lituaniam iturũ ſe oſtendit. Rex non modo illi permiſit, ſed ipſius quoq; Moſci legatis idem ſe permittere reſpondit. Hi tamen, ne quid præter præſcriptum Principis ſui facerent, Lubecam ſe contulerunt: indeq; eodẽ quo venerant itinere in Moſcouiã reuerſi fuerũt. Iiſdẽ temporib. nũcius mortis

Regis frater moritur. Chriſtophori Tranſyluaniæ Principis Regis fratris allatus, cũ Regi ipſi non leuem dolorem attulit: tum Moſcum, qui auocato Rege reb. Trãſyluanicis ſui interim colligendi ſpacium ſibi datum iri cogitaret, vt pacem atq; eas ipſas conditiones, paulo ante ab eo propoſitas, iterum reuocaret, maxime animauit. Verum Tranſyluanicis rebus, ne à belli cura auocaretur, iam ante à Rege prouiſum erat. Maximam in pacis ſpem omnium iam prope animi venerant. Nam nec propter quadringentorum illorum millium cõditionem, ſi Moſcus eam non accepiſſet, communibus Ordinum bellum finiri volentium ſtudiis defuturus Rex fuerat: nec Moſcus, qui totam quaſi Liuoniam pacis cupiditate dimiſerat, illorum, quæ exceperat, caſtrorum cauſa bellum accepturus exiſtimabatur. Itaque inducias etiam ad certam diem, intra quam denuo Moſcus reſponderet, Rex ei conceſſerat.

Moſcus Pleſcouiam firmat. Per idem vero tempus, & quod Vilnæ Rex ſubſtitit, Moſcus Pleſcouiã, quam hoc bello petitũ iri ſibi perſuaſerat, omnib. ad ſuſtinendam obſeſſionẽ neceſſariis firmat: muros vetuſtate neglectos magnis operib. refecit: nouas ad priores munitiones adiicit, præſidia ex aliis arcib. omnib. detracta vnum hunc in locum cogit. Ab altera parte Pontus Gardianus Gallus, quem Rex Sueciæ collocata ei in matrimoniũ filia naturali militię pręfectũ fecerat, extrema quædam Liuoniæ caſtella ad Ouliam & maritimam Liuoniam ſpectãtia occupat. Quæ res poſtea magnæ ſimultatis inter vtrumq; Regem

Rex Sueciæ caſtella quædam in Liuonia occupat. ſeminarium fuit. Et miſerat quidem Rex his de rebus ad Suecum Ioannem Herburtum Caſtellanum Sanocenſem, propoſitæq; eæ vltro citroq; conditiones, vt Reualiam quoq; Regi traderet; vtq;, quæ cis fl. Naruam eſſent, Poloniæ Regi cederent: quæ vltra Naruam Sueciæ finitima verſus Oceanum glacialem communib. copiis occuparentur, ad Sueciæ Regem pertinerent: cumq; bellum interim differendũ ſibi Rex non iudicaret; quo tempore Poloniam ibat, denuo Laurẽtium Goslicium Vilna ad Sueciæ Regem miſerat; per quẽ in armis iam ſe eſſe oſtenderat, & vt ipſe à ſuis quoq; finibus in Moſcouiam cum exercitu irruptionem faceret, eum hortatus, auxiliorum & belli communicandi rationes quaſdam propoſuerat: ac oſtendente tum Rege Sueciæ, nolle ſe ſibi præſcribi, quas in partes copias ſuas mitteret, omniaq; occupantis fore: Goslicius, quemadmodum iuſſus fuerat, Liuonia tamen vt abſtineret, poſtularat: cuius cauſa & maxime bellum Rex ſuſcepiſſet, & quã optimo iure pertinere ad ſe ſciret: Regemq; ius in Liuonia Reipublicæ & ſuum negligere non poſſe prædixerat. Nũc cum id accederet, vt Liuoniam fere omnem per legatos Moſcus ei detuliſſet, quo in ſtatu res eſſent, cum Sueciæ Regem, tum militiæ Præfectum eius iterum per literas certiorem Rex fecit; vtque Liuoniam non hoſtis, ſed ſuam opinione iam præcipientes, omnino ab ea ſibi temperarent, ac aliis potius in locis, ſi ita eis videretur, bellum cum hoſte gererent, poſtulauit, Vilna tormentis,

ac in-

ac inſtrumento militari omni Poſtauiam præmiſſo, Rex Diſnam profectus eſt, vbi de exercitu hoſtili ad Smolenſcum coacto, eiuſque in Mohilouienſem & Sclouenſem agrum incurſione cognouit. Erant in hybernis eorum locorum aliquot equitum turmæ, ex quibus cum Chriſtophori Radiuili & Martini Kaſanouii diuerſis locis in palantes incidiſſent, ſecundiſque aliquot præliis cum copiis iis conflixiſſent, non diu commoratæ mox intra ſuos ſe fines receperunt. Rex tamen nuncio hoc de incurſione hoſtis allato, continuo Chriſtophorum Radiuilum, qui tum Diſnæ vna erat, ad eas, quas antea habebat, turmas equitum alias Polonorum nonnullas, quæ iis in locis ad Boryſthenem in hybernis erant, peditatuſq; ac leuium tormentorum, quæ nauibus Vitepſciam præmitteret, certum numerum attribuit. Ei mandat, vt recta contra hoſtem tendat, dataq; facultate prælium committat. Si hoſtis iam receſſerit, capto per Veliſium medio inter Bialam & Toropeciã itinere ab ea quoq; parte metum hoſti oſtendat. Eodem tempore Ioannem Thomam Droiouium Præfectum Præmislienſem ad Turcarum Imperatorem mittit. Cauſæ legationis hæ erant, vt quia fato Chriſtianitatis ſicut reliqua Vngaria, ita Tranſyluania quoque ſtipendiaria Turcæ facta eſſet, vereretur que Rex, ne mortuo fratre Chriſtophoro noui Principis imperium grauioribus conditionibus Turca premeret; poſtularet, vt quibus priores Principes legibus Principatum eum tenuiſſent, iiſdem huic quoque cum permitteret, nec, ſi quid contra ea fieret, Regem patriæ ſuiſque deeſſe poſſe oſtenderet. Deinde vero vt de Iankulæ Valachiæ Palatini iniuriis, quas frequentes is regiarum ditionum hominibus afferebat, quereretur; vtque illo amoto Petrus prior Palatinus in priſtinnm dignitatis locum reſtituetur, peteret: Regemque nec Iankulæ vicinitatem æquo ferre animo, nec ſuorum iniurias, vti nec deberet, neglecturum profiteretur. Prius legationis capu[illegible] [illegible] obten[illegible], alterum in aliud tempus dilatum.

Rex venit Diſnam.

Rex legatũ ad Imp. Turcarũ mittit.

Rex itaque inſtrumento belli grauiore primo per Diſnam in Dunam, inde vlter[illegible] per Dryſſam flumen, nauigatione iam ante explorata, nauibus [illegible], Di[illegible]q; parte aliqua exercitus inita Polociam venit. Ibi dum aliis copiis recenſendis operam dat, literæ à Moſco per Chriſtophorum Dzierz[illegible]kum (qui petentibus legatis Moſcouiticis ad Moſcum à Rege miſſus fuerat) ad Regem aceibiſſimæ adferuntur, in quibus omnia reuocat, & irrita ru[illegible]ſum facit Moſcus, quæ antea in conditionibus obtulit: maxime quod conditionibus Neuelenſibus ſtare Rex noluiſſet: quod vt Sebeſium demolietur bellicique ſumptus nomine pecuniam a ſe popoſciſſet, exagitabat: quod non in eodem ſtatu rem eſſe; quo Neuclæ fuerat, ac interim in oppugnanda Zauolocia maiores ſumptus ſe feciſſe Rex diceret: cuius coactu aut rogatu Zauolociam cepiſſet, rogabat: potuiſſe eum ſuperſedere labore hoc, non ſua volũtate factũ, vt eam occuparet: pecuniam vero quod fl[illegible]gitaret, ſcire eum, nolle ſe tributarium eius eſſe, impenſas autem belli imperare, aut earum nomine pecuniam poſtulare, inauditum inter Principes. Se[illegible] ſiuro ſe puero condit[illegible]n, eiu[illegible]que perpetuo poſtea, etiam cum Polociã in po[illegible]eſtate Reges Poloniæ haberẽt, in poſſeſſione ſe fuiſſe: præterea vt maxime il[illegible] Sebeſium, Rex Dryſſam deleret: tamen cum viſum eſſet, Dryſſam iterũ Regem inſtauraturũ: deniq; ſemper aliquid reperturum, quod de nouo à ſe poſtularet. Nobilitatis nuncios ad colloquiũ cum legatis adhibitos criminabatur, idq; in inuidiam ſuam factum ferebat. Indgnabatur & oratores

res nullos à Rege ad ſe mitti: itaq; ſe quoq; nec poſt quinquageſimum aut quadrageſimum annum oratores vllos miſſurum confirmabat. Multa de Liuonico iure ſuo aſpergebat. In Regem autem ipſum acerbe inuehebatur: modo quod non regio genere natus eſſet: modo crudelitatem in victos, adipis detracti argumento vſus: modo in eoſdem indulgentiam, qua ad tranſitionem eos inuitaret: tum quod globis candentibus inuſitato modo Socolam incendiſſet, fraudem ac dolos ei exprobrando. Rex hiſce Zauolociæ acceptis, oſtendit legatis, etſi iure gentium hoſtium loco habere eos poſſet, qui paucis petitione ſimulata ſpeculandi circumueniendique ſui cauſa ad ſe veniſſent: nolle ſe tamen ob eorum perfidiam à perpetua manſuetudine ac lenitate ſua recedere. Itaque ipſi ad ſuum Principem reuertantur: literis eius ſe per ſuorum aliquem reſponſurum.

Pleſcouiam an Nouogardiam eũdum deliberatur.

Hic adhuc ſubſiſtens ad conſilium militare retulit, Vtrum Pleſcouiam, an vero Nouogardiam magnam, an Derpatum hac expeditione eundum. Vicit plurium conſenſus, Pleſcouiam vt iretur, inde enim Moſcouiam omnem infeſtam redditum, & exitus hoſtium, quibus Liuoniam primum, deinde etiam Lituaniam inuadere ſolebant, incluſum iri. Inde etiam Nouogardiam magnam triginta ſex tantum milliaribus diſtare, ita vt ſit facilimum capta Pleſcouia Nouogardiam, cum opus fuerit, occupare. Priuſquam Zauolocia Rex moueret, tabellarium cum literis ad Moſcum mittit, quibus ei ad priores reſpondet: ſe non id facere, quod eius criminationes reſponſione dignas eſſe putaret, verum ne è ſilentio ſuo maiores ſpiritus ſumeret. Conditionibus Neuelenſibus cur ſtare non potuerit, demonſtrat. Zauolociam oppugnare eius iniuriis coactum: ſumptus in bellum factos more & exemplo aliorum Principum Chriſtianorum ſe repetiiſſe, cum æquum ſit, vt à quo iniuria profecta fuerit, ab eodem omnis iniuriæ cauſa præſtetur. Quod Sebeſium ſe puero conditum diceret, qua maxime ratione ius oſtendere ſuum confideret, falſum eſſe. Nam cum Sebeſium ad Dunam fl. extructum ſit, patere inde, in alieno illegitime eſſe ædificatum. Prioribus conditionibus ſi aſſenſiſſet, nullas nouas ſe fuiſſe adiecturum. Nobilitatis nuncios ad colloquium cum legatis eius ex ipſius commodo fuiſſe adhibitos. Quod oratores ad eum non mitteret, facere id iure & arbitrio ſuo, quod ad id faciendum non ſit obſtrictus. Quod facturũ ſe negaret, vt nec ipſe poſt quadrageſimum annum vllos ad ſe oratores mitteret, facilime ei credi: magnam hanc bono etiam viro, nedum tyranno, viuendi vſuram eſſe: miſſurum igitur poſt quinquageſimum aut quadrageſimum annum, at miſſurum fortaſſis citius. Docet & de Liuonico iure. Ad conuitia etiam eius reſpondet, contumeliam nullam ſe à Moſco aut quouis alio poſſe accipere, cuius turpitudo & crudelitas omnibus nota. Quod Rex natus non ſit, ſed virtute ſua ad regnum euectus, id ſibi commune cum Pontifice Romano, qui à Cardinalibus, cum Imperatore Romano, qui ab Electoribus Germaniæ: cum multis aliis Regibus ac Principibus, qui omnibus temporibus à ſuis quiſque regni Ordinibus ſint electi. Interim honorificum ſibi ducere, maioribus natum eſſe, qui rebus Chriſtianis egregiam ſæpe operam nauarint, ampliſſimos honores geſſerint, prouincias adminiſtrarint, magnaque virtutis ac pietatis laude floruerint: cum eius ſit ratio, vt niſi ita natus fuiſſet, nunquam Princeps electus fuiſſet, minimeque illi inuidere, quod non plurimorum de eo iudicium, aut ſpectata.

Litera Regis ad Moſcum.

ctata virtus eius potius, quam Glinſcii quondam Sigiſmundi Regis proditoris filiæ vterus Moſcouiæ dominum impoſuiſſet. Crudelitatem in detrahendo è nonnullorum cadaueribus adipe primum non à ſe profectam, deinde nil in eo contra pietatis officium hominumq; Chriſtianorum morem, qui vt viuis tanto rectius conſulerent ex medicorum diſciplina, vel in minutiſſimas partes mortuos diſſecarent, admiſſum: ridiculam autem miſericordiam eſſe ipſius, qui cum in viuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura ſe affici præ ſe ferat. Eiuſmodi generis eſſe: quod clementiam & lenitatem erga victos ſuam criminaretur. Non ſatis enim ſibi conſtare, qui modo crudelem, modo nimis lenem quereretur, indignareturque, quod nõ omnes, quos in præſidiis expugnatis Rex cepiſſet, excruciatos interfeciſſet. Quod Socolam inuſitato modo flammis à ſe deletam vitio ſibi verteret, in eo non tam fraudem aliquam illum arguere Regis, quam detegere inſcitiam ſuam, quæ vt omnibus in rebus maxima eſſet, ita militaris rei multa præclara inuenta adhuc eum fugere. Sub finem epiſtolæ ad ſingulare certamen eum prouocat, eamque Ruſſice & Latine ſcriptam ei tranſmittit: neue nimis ſibi placeret, quæque aliorum de ſe iudicia eſſent, cognoſceret, libros de immanitate eius per Germaniam paſſim editos vna ei mittit.

Zauolocia Voroneciam Rex progreſſus, militarem diſciplinam prioribus legibus partim emendatis, partim auctis accuratius eo loco ſanxit, ducemque exercitus perpetuum Ioannem Zamoiſcium regni Cancellarium, cuius vtilem operam ſuperioribus expeditionibus, multis maximiſque rebus ſpectatam, habebat, creat. Conſtitutis iis exercitum vniuerſum cenſere Rex inſtituit. Præ cæteris ſuperbiſſimæ in luſtratione hac Polonorum equitum turmæ comparebant, cum longe plures ex ampliſſimis quibuſque familiis, quam vlla alia priorum expeditionum ad bellum hoc conueniſſent. Inter alios Zamoiſcius ad priores copias ſuas, quas præterita æſtate à conductas, hyeme in Samogitia contra hoſtiles in Liuoniam irruptiones mandato Regis diſpoſuerat, aliquot lectiſſimorum equitum millia adiecerat, omnes hi ad ducis exemplum, vt exacto anno atro habitu vſi fuerant, ita tum cœruleum ſumpſerant. Par his ſuo genere peditatus erat, Vrouiecianus præſertim, ex ſola Nobilitate ſcriptus. Nec multum de proximi anni ſtudiis & apparatu Lituani quoque remiſerant. Itineris ratione à Rege cum Zamoiſcio conſtituta, à dextra Lituani iuerunt, iis aulicus miles, qui ad Gedanum fuerat, perque abſentiam Ioannis Zborouii à Chriſtophoro Niſczicio regebatur, attributus erat: pars copiarum aliarum cum Stanislao Tarnouio Caſtellano Radomienſi, quæ locum caſtris deligerent, Oſtrouiam verſus, quæ Pleſcouia non procul abeſt, præmiſſa erat, ſubſequente ſtatim Zamoiſcio, caſtraque ab inferiori parte ad Vielikam fl. metante. Sita Oſtrouia eſt in inſula Vielikæ fluminis, quodque nullos à terra aditus habeat, inde nomen id, quod inſulam Slauica lingua ſignificat, accepit. Muros ex lapid. firmiſſimos, propugnacula item complura habet, armis, tormentis, hominum multitudine firmoque præſidio inſtructiſſima. Hanc omnino debellandam Rex exiſtimabat, vt ita Pleſcouiam terreret, priuſquam ea vel oppugnata, vel totis caſtris circumſeſſa eſſet. Ita miles regius cum triplici agmine murum ſubire, diſſoniſque clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus ſtrepitus horrendos edere cœpiſſet, qui præſi-

Rex ſancit militarem diſciplinã.

Oſtrouia capitur.

præſidium agebant, metu territi ex arce trepide aufugere, omnemque illius tuendę curam & cogitationem confeſtim amiſere. Rex tamen à direptione militem ſuum prohibuit, veniamq; his, qui capti erant dedit, præfatus bellum ſe cum Principe ipſorum, non cum infortunatis ciuibus gerere, cuius interitu omnis ira bellumq; finiri poſſit: nec minori ſibi gloriæ fore, ſi ab ſe Moſcouia ſeruata ſit, quam ſi capta euerteretur. Parcere igitur ſe muro arcis, ac tectis, quoniam homines, quibus parceret, magna ex parte in fugam ſe coniecisſent.

Rex Pleſcouiam progreditur.

Capta Oſtrouia Rex antecurſoribus præmiſſis Pleſcouiam mox ipſe ſubſecutus fuit. In primo agmine Balthaſar Bathoreus nepos ex fratre Andrea Regis cum Vngaricis, Palatinus Braslauienſis cũ Polonicis aliquot copiis incedebant. Hi vbi ad Cerechã flumẽ, quod ab Oriẽte in Velikã influit, venerunt, ex Vngaris quidam flumen tranſgreſſi, in tres partes copias ſuas diſtribuerunt. Prima ex iis recta Pleſcouiam contendit: duę reliquæ diuerſis locis in inſidiis conſederũt. Ex iis primi cum hoſtiũ excubiis congreſſi, mox pedem referre cœperunt: Hoſtes, quod erat, inſidias veriti, recedentes tamẽ ſecuti: poſtquam ſecundi ex inſidiis conſurrexiſſent, nil amplius metuẽtes, quod numero vtroſq; ſuperarent, effuſeq; inſecuti, ad tertios protracti fuerunt: à quib. reliqui in fugam coniecti: tres Boiarici ſiue illuſtris generis capti, ac in caſtra adducti fuerunt. Ex quibus quantum in vrbe virium eſſet, quid præſidii animiq; hoſtes haberent, cognitum. Pari euentu Sigiſmundus Roſnius, qui cum veteranorum Polonorum copiis, quæ Lituanis adiunctę fuerũt, miſſus fuerat, ac deinde Germani aliquot equites, excurſione ad vrbem facta, captiuos aliquot adduxerunt. Zamoiſcius ipſe primum Cerecha flumine, inde Pleſcouia amne tranſito ſitus explorandi cauſa vrbẽ circũuectus fuit. Accidit hic, vt cũ Vrouiecio ſolo aſſumto aliiſque ſubſequi ſe iuſſis, quo accuratius poſitionẽ vrbis è propinquiori cognoſceret. ſub ipſos quaſi muros cõtra portam quandam ſucceſſiſſet, conſpicati eum hoſtes, alá equitum contra eum emitterent; eaq; cum intra teli iactum ad eum acceſſiſſet, Zamoiſciusq;, etſi periculũ videret, non tamen ſe commoueret, illa etiam inſidias vereretur, iuſtum temporis ſpacium ex aduerſo neutris ſe commouentib. conſtituerunt. Interim, qui tardarant, accurrentes impetu i hoſtes facto in vrbem eos reiecerunt.

Rex Pleſcouiam circũit.

Rex vbi propius vrbem acceſſiſſet, ſpeculandi loci cauſa ipſe quoq; cum Zamoiſcio eam circumiit. Quam magnitudine ingentem, oppidanorum, & è vicino Nobilium atq; agreſtium hominum multitudine frequentem, nec non paruo militum præſidio firmam, præterea muris, propugnaculis, turrib. lateritiis ſat munitam comperit, nec eam occaſionem, quam rumore omnium perſuaſus animo conceperat, nactus eſt. Nam & ciues ad bellum egregie ſuſtinenduum parati erant, & primores ciuitatis ſeſe deuouerant, quod aut mori, aut hoſtem repellere vellent, & inter præſidiarios quoque magnus erat deuotorum numerus.

Pleſcouia expugn. difficilis.

Accedebat huc, quod literis à Principe ſuo nupertime acceptis ad fortitudinem magnopere erant incitati: vltima enim ſupplicia timidis minitatus fuerat, & alios ſpe præmiorum longe maximorum inflammauerat. Communi autem conſilio Baſilius Suiſcius, qui vrbi præeſſet, delectus fuit, huicque ſumma rerum omnium commiſſa. Equitum in vrbe vltra ſpem millia: peditum cum iis, qui ex oppidanis militares operas inter milites obibant, ad quinquaginta millia fuiſſe conſtat: vrbanæ multitudinis totidem. His Rex

cognitis

cognitis facile intellexit, non ſine ratione ab initio, iam pleriſque eo potiſſimum eundum contendentibus, aſſenſum ſe non fuiſſe, longeque minora quam præſens ipſe cognoſceret, de ſtatu in vrbis eius ac munitionibus ſibi renunciata fuiſſe: ſe nec à peditatu, quem, ſi ſumma vi vrbem oppugnare vellet, triplo maiorem adducendum ſibi fuiſſe intelligebat: nec à puluere tormentario ad oppugnandam vrbem probe inſtructum acceſſiſſe videbat. Itaque varia animo agitanti præſtare aliquando videbatur, ſi Pleſcouia relicta, vel magnam Nouogardiam recta contenderet, quam nonnulli minus munitam putabant: vel ad vicina caſtella Porchouam & Vdouam ſe conuerteret, iiſque in poteſtatem redactis, obſidione ex iis vrbem premeret. Priori conſilio cum rationes ante demonſtratæ, & à Pleſcouia metus, tum ipſius Nouogardiæ fama, quam & ipſam non exiguas ad reſiſtendum vires habituram conſtabat, itineris denique longinquitas, præcipitante iam æſtate, ac tempeſtatum expectatio locum non relinquebant. Alteram obſidionis rationem, ac vicinorum caſtellorum oppugnationem, præterquam quod indignam ſuſceptæ expeditionis fama futuram putaret, hoſti etiam animos addituram iudicabat. Itaque cum animi magnitudine ac virtute militis, qua pleraque alia conſecutus eſſet, eas quoque difficultates ſuperare ſe poſſe non deſperaret, de loco caſtris capiendo diſpicere cœpit. Conſtituerat ab initio à Nouogardienſi via, qua Pleſcouia fluuius in vrbem, inde infra eam in Vielikam illabitur, quod ad excludenda ab vrbe ſubſidia ſubuectioneſque arcendas cumprimis opportunum videbatur, caſtra figere. Sed id longitudo lateris eius, quod ad octo millia paſſuum patet, latiſſime ab ea parte ac petentes circumcirca campi faciebant. In quibus cum ſubſidia equitum nulla tuto collocari poſſe viderentur, nec vero propter continuas hoſtilium tormentorum eiaculationes propius caſtra admoueri: verebatur, ne peditatus, qui in opere ac munitionibus futurus eſſet, ſi nullum illi è propinquo ab equitatu ſubſidium ferri poſſet, in tanta equitatus ac peditatus hoſtilis tot locis ſimul erumpentis multitudine, maxime ſi ancipiti prælio ſubſidiis Nouagardia miſſis, & eruptione ex vrbe facta pugnandum ei foret, vndique circumueniretur. Oſtendebat Zamoiſcius, circa flumen Pleſcouiam ſinus nonnullos ſibi videri, in quibus iuſtæ equitum copiæ ſub tentoriis collocari poſſent: quæ in tempore deinde contra excurſiones hoſtium auxilia Polonis ferrent: hac ratione caſtris eo loco quam latiſſime Nouogardiam verſus explicatis, ab omni ſubſidio & commeatu, ſine frequentibus excubiis, quibus ſi ab altera parte caſtra ponerentur, continuis defatigari militem neceſſe eſſet, multo commodius obſeſſos intercludi poſſe: accedere, quod ab ea parte ſolum pene eſſet molle, ab iis fere omnibus rupes duriſſimæ id exciperent, quæ & opus moraturæ, cuniculis autem omnino excluſuræ eſſent. Rex tamen, quod priorem ſalutis, quam victoriæ rationem habendam iudicaret, ab orientali latere oppugnare vrbem ſtatuit. Quo in loco & peditatus, qui in opere futurus eſſet, à ſiniſtra Vielika flumine defenderetur, & caſtra proxime munitiones hoſtium promoueri poſſent: quod ab ea parte frequẽtes colles exſurgentes ab hoſtilium tormẽtorum ictib. frontem tutaturi eſſent: angulus præterea, in quem ab ea parte vrbs muris coibat, ipſe etiam maiorem rei bene gerendæ facultatem dare videre-

videtetur. Itaque transgreſſus flumen Cerecham, caſtriſque tum ibi metatis, iiſdem Lituanicas copias & veteranum Polonum equitem, qui à dextra ire iuſſi ſunt, recepit. Eodem Farensbekius Germanicum peditem, cum quo ſub id tempus venerat, adduxit. Iiſdem temporibus Bartholomæus Budlerus à Duce Curlandiæ cum aliquo militum numero, qui ſuperioribus expeditionibus cum aliis in locis bello Rex diſtineretur, ad Liuoniæ fines in ſtationib. contra hoſtes fuerāt, in caſtra venit. Volūtarii prçterea aliquot, cum ex Pruſſia & Sileſia, inter quos inprimis Fabianus Dhonanus, & Melchior Rhederus Barones, tum alii etiam ex externa iuuentute, nonnulli fama expeditionis huius exciti. Rex cum vniuerſo exercitu flumen tranſgreſſus, ſub dictos colles caſtra poſuit. Vngari à ſiniſtra ad Vielikam flumen, Lituani à ſuperiore parte ad Porchouienſem viam conſederunt: medio inter hos ſpacio Poloni triplici carrorum ordine circumiecto, ab vtraque riuuli illac labentis parte caſtra communierunt. Qui inter hos & Lituanos tanquam angulus relinquebatur, Germanis attributus fuit. Venit ſub idem tempus in caſtra à Turcico Imperatore legatus, Tartaros, qui profugerunt, ex fœdere, quo vtrinque perfugæ reddi iuberentur, repetens. Oſtenſum, quia nondum Rex eos vidiſſet, nec, quid dicerent, audiuiſſet, vbi in Poloniam rediiſſet, cauſa cognita Principi eius reſponſurum. Etſi minor peditatus erat, quam pro amplitudine ſuſceptæ oppugnationis requirebatur: erat tamen & numero, & genere ipſo militum ac armorum non contemnendus: equitatus autem fuit ornatior fere ac inſtructior, quam in vlla ante hac expeditione. Interim Vngarum militem propius vrbem, vt locum munitionibus dirigendis caperet, progreſſum hoſtes conſpicati, eruptionem mox in eum fecerunt. Sed fortiſſime ab Vngaris ad portas vſque eos inſequentibus, nonnullis vtrinque deſideratis, in vrbem reiecti. Muniriones mox Vngari ab ea parte, qua caſtra habebant, contra Porchouienſem turrim, penes Vielikam fl. Poloni non longo ab his interuallo contra Suinienſem turrim agere inſtituunt, prius gerris ſiue corbib. militaribus aliquot locis iuſto interuallo communitis, equitumque ac peditum ſtationibus in iis collocatis, quæ militi in munitionibus occupato contra eruptiones hoſtium, ſi quas forte facerent, è proximo ſubſidium ferrent. Magno labore eo loco propter ſoli duritiem, quod intra cubiti altitudinem in rupem deſinebat, foſſæ ducebantur. Nil tamen ea res Vngari militis impetum morabatur, qui ingentibus ſaxis ſecuribus exciſis indefeſſo ſtudio opus perfecit. Cæterum Vngari aggeſtis iam foſſis aduerſam turrim quatere cœperant, exiguo tempore propugnaculo conuulſo proximi muri partem aliquam ſtrauerant. Polonis magno impedimento erat, quod ab eo, de quo dictum, loco longiore interuallo munitiones vrbem verſus inſtitutæ illis erant: latera, quæ Vngaris ab vna parte Vielika flumen, ab altera Polonorum munitiones tuta præſtabant, ne circumuenirentur, vineis & ſubſidiis contra hoſtium impreſſiones munienda: inde erectis tandem munitionibus, curante apud eos tormenta Veiero, prius ex pleriſque turribus vndique fere petebantur, defenſores deiiciendi erant: quod denique in fundamenta, ac imam muri partem, ex oſtenſis antea cauſis, tormenta conuertebant. Quas ob res cum ab eorum parte tardius murus perruptus fuiſſet: Vngari nihilominus, qua ab ipſis murus ſubrutus erat, irrumpere conabantur Zamoiſcius cum de eo ad Regem referret, oſtendebat, longe & ad ſecuritatem,

Rex caſtra metatur ad Pleſcouiam.

Pleſcouienſiũ eruptio.

curitatem, & ſpem victoriæ certius ſibi videri, ſi dum è Polonorum quoque munitionibus aditus in murum patefieret, irruptio ſuſtineretur: interim & pluribus locis mœnia verberarentur: ruinæ, quibus contra Vngarorum munitiones murus apertus eſſet, ampliores fierent, qui per eas in vrbem aditus eſſet, cognoſceretur: omnibuſque diligenter excuſſis, quæ ad oppugnationem facerent, ante præpararentur. Timebatur ab altera parte, ne temporе interpoſito ſpacium ſui muniendi, nouaſque foſſas obiiciendi daretur: maxime vero, quo minus conſilio huic locus eſſet, difficultas pulueris tormentarii faciebat, vt neceſſario prius tentandum aliquid videretur, quam omni conſumpto vna cum puluere vrbis ipſius potiundæ ſpes decederet. Deſcenditur eo, vt mittantur, qui locum inſpiciant, ac, an quæ tranſgreſſos foſſæ difficultate ſue excepturæ eſſent, explorarent. Deliguntur ex Germanis quinquaginta circiter, quod erāt inter hos in aliarum vrbium oppugnationibus ante verſati. Hortatur ſimul Zamoiſcium Rex, vt, quæ ad oppugnationem pertinerent, procuraret, ne ſi de aditu non incommoda renunciata eſſent, vel minimum temporis ſpacium differretur. Zamoiſcius itaque ad munitiones profectus, Polonis Germanos adiungit, quæque oppugnationi vſui, curari iubet. Vngaris Bornemiſſa præficitur. Rex ſub ipſam fluminis ripam, ad quam Vngarorum munitiones ſpectabant, progreſſus, militemque ad irruptionem paratum paucis ad virtutem cohortatus, cominus euentum oppugnationis expectare inſtituit. Iam ante autem tormenta aliquot Vielikam translata fuerant, & ab inferiori parte muri, per quem ad oppugnationem iturus miles erat, ita collocata, vt aduerſo muro à fronte deterſo, rectis inde ſecundum vniuerſum id latus interius ictibus, defenſores peterentur. Eques ex inſtituto militari idoneis locis ſupra munitiones circa vrbem atque vias in omnes caſus diſponitur. Non poterat latere hoſtes, quid in caſtris pararetur, quod in omnes partes latiſſimus ex vrbe deſpectus erat. Itaque ipſi quoque muros frequentes complebant. Zamoiſcius primum ex Polonico peditatu viginti expeditiſſimos delectos per aduerſam foſſam muros conſcendere, quiſque ab eo loco in vrbem aditus ſit, explorare iubet. Renunciant illi, foſſam ab ea parte eſſe, ſupraque eam pontem aliquanto depreſſiorem, per quem non difficulter tamen foſſa ſuperari poſſit. Mittit inde quinquaginta è Germanis eos, quibus mandat, vt quamproxime muros ſubeant: ſi ſuperare ruinas poſſint, progrediantur, ſignoque, quod acceperant, dato, alios, quos quamprimum iis ſummiſſurus ſit, expectent: ſi non patere per eas aditum intelligant, ſine ignominia ſe recipiant. Interim ſi illis ſucceſſiſſet, ſignumque, quod conuenerat, datum ab iis fuiſſet, quæ illis ſubſidia ſummittat, diſponit: primo eiuſdem nationis militem, quod, qui præmiſſi fuerant, id poſtularant: inde Polonum partim peditem, partim equitem, qui Georgio Mniſcio Præfecto Sanocenſi, Stanislao Stadnicio, Andrea Orzechouio, Procopio Pieniānſcio, & aliis quibuſdam autoribus, equis miſſis, vltro operam ſuam detulerat. Germani cum ad foſſam ſucceſſiſſent, Ioanneſque Garonna Gallus progreſſus, primus aditum tentaſſet, graui caſu ab hoſtibus illo deturbato, cæteri cum anguſtiores ruinas, quam vt commode tranſiri per eos poſſet, eſſe exiſtimarent, conferti ad foſſam conſtiterunt. Poloni, qui à tergo vrgebant, cum non dari ſibi locum viderent, per medios illos penetrant, hoſtes turri lignea, munitioneque, qnam tignis in angulo turris, quem muro contigua

De oppugnatione inſtituenda deliberatio.

Pleſcouia oppugnatio.

efficiebat, ea, de qua ſupra dictum, ratione contabulauerant, ceſpiteque veſtiuerant, deiiciunt: in turrim magno ipſi labore euadunt, principeſque Syrneus ac Vibranouius in ſumma turri ſigna figunt. Germani ad os, quod contra Vngarorum munitiones erat, quod per id latiorem aditum eſſe viderent, ſigna conuertunt. Præſcriptus idem, qui ſupra demonſtratus eſt, ordo & Vngaris fuerat, miſſuſque eius rei cauſa ad eos Franciſcus Veſelinus cubicularius regius. Verum apud Germanos primum eo turbato, Vngari quoque, cum Polonos iam irrumpere cernerent, ſigno prius à Rege accepto, per ruinas in turrim euaſerant, primumque Thomas Dercenus, & Matthias Kerekeſius ſigna in ea conſtituerant. Hos Gabriel Bekeſchius accepto ſigno, equitem, cui præerat, ſecum trahens, ſecutus fuerat; mox que pluribus aliis ſignis illatis, cum vlterius inde in vrbem contendere vellent, foſſa iam antea ab hoſtibus ducta, ligneæque munitiones nonnullæ præter opinionem obiectæ, impetum eorum tardabant. Hoſtes ab initio Polonorum in ſecundis muris impetu perterriti, ſuos è propugnaculis pulſos, ſigna diuerſis in locis fixa iam videntes, fugam circumſpectare cœperant. Interim Ioannes Suiſcius paſſim equo ſaucio volitans, modo minis, modo precibus, tādem ploratu & miſericordia: ab altera etiam parte Epiſcopus vrbis ſacra & ſimulacra obtendens, dum in occupandis muris Poloni detinentur, fugam pauoremque ſuorum ſiſtunt. Primum tormentis ac ſaxis petere Polonos cœperunt: Polonis viciſſim tela in eos iacientibus, compluribuſque vtrinque ſauciis, turri, quæ à Polonis occupata eſt, puluerem ſubiiciunt, nullamque in partem milite ſe commouente, binis aliis vicibus id repetunt. Quo turri tandem correpta, Poloni ferre ignem diutius non valentes primum deſcendere: ad extremum etiam cum ex propugnaculo Vielikano, quod è regiis tormentis tam ſubito ſterni non potuerat, ipſi tranſuerſis hoſtilium tormentorum ictibus ferirentur, recipere ſe coacti fuerunt. Inde in Vngaros omnes conuertuntur, qui cum eas, quæ dictæ ſunt, illis obiectas munitiones ſuperare ſe non poſſe intelligerent, cum diu hoſtium impetum ſuſtinuiſſent, ac nox immineret, cæſis omnibus prius ſublatis more militari ſe receperunt. Deſiderati eo die ex Nobilitate Polonica vltra quadraginta, ex Vngaris non pauciores, ac præcipui inter eos nominis Gabriel Bekeſchius. Hoſtes quoque magnum acceperunt detrimentum, cæſi complures, in quibus primarii peditum ductores, plurimi vulnerati. Itaque literis, quas ad præſidium Vdouienſe dederant, paulo poſt interceptis à Polonis magnum terrorem oſtendebant; vtque ſine mora iis de rebus Princeps certior fieret, ſubſidiaque ſibi mitterentur, petebant. Zamoiſcius militi ob eius diei laborem & aduerſitatem conſulendum ratus, equitem, qui cum Georgio Mniſcio Præfecto Sanocenſi in ſubſidiis collocatus fuerat, integerque adhuc erat, quod conturbato poſtea ordine res ad eum non perueniſſet, circa tormenta munitioneſque excubare iubet. Vniuerſo autem peditatui ac munitionibus Vrouiecio in oppugnatione concuſſo Stanislaum Penkoslauium præfecit. Altera die conſilio habito, ante omnia de puluere tormentario conquirendo cogitari cœptum. Mittitur ad Ducem Curlandiæ, Rigenſes, aliaque vicina loca. Exempla literarum Pleſcouienſium interceptarum paſſim deſcribenda Zamoiſcius dat: quibus, ſi quis forte grauior de aduerſo oppugnationis exitu rumor

Oppugnantes repelluntur.

Obſeſſi ſibi metuunt.

rumor in Poloniam perlatus eſſet, hoſtium incommodo perſpecto is imminueretur. Proponit eodem tempore Regi, quo minus caſus aliquis, qui obſidionem eos relinquere cogeret, interuenire poſſet, optimum è re nata ſibi videri, ſi integro adhuc exercitu caſtella, per quæ miles diſtributus, longinqua obſidione, ac commeatus inopia premere vrbem poſſet, aliquot communiantur: iis conſummatis, quod voluntarius miles diu moram laturus non eſſet, commeatus inſuper difficultatem reliquo exercitui aucturus videretur: nec è dignitate regia futurum eſſet, vt voluntariis dimiſſis imminuto exercitu remaneret, ipſi in Poloniam ad comitia obeunda, ſupplementum ſcribendum excurreret, ſe cum exercitu reliquo ad vrbem relinqueret. Si hyems expectaretur, voluntarios incommodis obſidionis, atque hyemis iniuriis adactos, miſſionem flagitaturos: reliquum militē nullis rebus pręparatis, cōmeatu omni conſumpto minus animi & virium habiturū: caſtella vero eo tempore vel muniēdi, vel extruendi nullam rationem fore. Regi cum aliis multis de cauſis omnia prius, quam ad id conſilium deſcenderet, tentā da videbātur, maxime tamen, quod cum Poſſeuinus, qui in Moſcouia erat, de Moſci animo erga pacem ſignificaturum ſe oſtendiſſet, verendum intelligebat, ne, ſi priuſquā ille rediret, eorum quid ſuſciperetur, hoſtis defendēdę vrbis ſpe illi aucta, ſi forte de tradenda ſibi Liuonia conſilii quid iam ſuſcepiſſet, id tum commutaret. Dum hæc fiunt, puluiſque ac apparatus bellicus expectatur, cuniculis interim hoſtium munitiones tentare placuit. Bini è Polonorum munitionibus verſus foſſam inſtituti, à rupe dura atque aſpera excepti perduci non potuerunt. Vngari per ſummum ſolum foſſa ducta, eademque cratibus intecta, vnum eo modo perduxerant. Is cum clam hoſtibus eſſe non poſſet, qui vt minus eum vidiſſent, ex eo ipſo tamen, quod ab oppugnatione tam diu ceſſaretur, coniecturam de conſilio regiorum capiebant, alium ſecundum vniuerſum id latus in longitudinem, ex quo Polonos obſeruarent, egerant; ac tum eum puluere ſubiecto intercipiebant. Iiſdem temporibus ſubſidia è Moſcouia per Vdouam obſeſſis mitti cognitum fuit, quæ cum per Pelbam lacum, ac Vielikam flumen nauibus ventura Zamoiſcius intellexiſſet, primum nauibus aliquot conquiſitis continuas arbores cuneis ferreis in ſingulas impactis, per eoſque catenis tranſmiſſis, ex qua flumen erat, latitudine connectit: alias à ſuperiori parte fluminis, qua venturus hoſtis erat, ſecundum aduerſam ripam alligat, ita, vt cum hoſtium naues tranſiſſent, funibus adductæ regreſſum ab ea parte hoſti clauderent: alias ab inferiori parte verſus vrbem ita obiicit, vt cum eum in locum perueniſſent, irretitis vtrinque nauibus, nullam in partem effugium pateret. In naues, quas contraxerat, Germanos, qui earum adminiſtrandarum peritiores erant, imponit: vniuerſæ rei Vrouiecium præficit, cum eoque ſecundum vtramque ripam expeditum peditem diſponit.

Cuniculi aguntur.

Obſeſſis auxilia mittūtur.

His ad Pleſcouiam geſtis, Sueciæ interim Rex per militiæ præfectum Pontum Gardianum Naruam occupat. Ea capta, literas à Principe ſuo ad Regem mittit, quibus is ad priores Regis hortatorias, vt à Liuonia tanquam alieni belli præmio abſtineret, circumducto die reſcribebat, ac ſuum cuiuſque iudicium, quibus in locis bellum cum hoſte gerere, quaſque ditiones eius inuadere vellet, eſſe debere ſegnificabat. Magna ſpes

Sueciæ Rex occupat Naruam.

Regem tenuerat, fore, vt æquitate priorum poſtulationum ſuarum perſpecta, locum eis Rex Sueciæ relinqueret, non modo quod Liuoniam vniuerſam iam olim in fidem Regum Poloniæ veniſſe eo minus ignorare Sueciæ Regem ſciebat, quod ſuperioribus temporibus, cum frater eius Ericus Reualiam occuparet, nullo iure id ab eo fieri literis ſuis teſtatum feciſſet, verum etiam, quod poſtquam ipſe maximo labore ac impenſa ad legatos de pace mittendos, totam Liuoniam primo cedendam, inde deſerendam pene hoſtem adegiſſet: ad paratam à ſe victoriam Sueciæ Regem acceſſurum expectandum ſibi non arbitrabatur. Quare licet iniuria hac non parum commoueretur, in præſens tamen differendam iudicabat. Iiſdem temporibus à regiis quoque Præfectis eadem fortuna caſtra nonnulla Moſcis in Liuonia adempta fuerunt. Sub idem vero tempus Moſcus, qui non procul ind: Stariciæ tum erat, cum de regii exercitus aduentu nondum cognouiſſet, Michaelem Noſdrouatum, & Petrum Boratinſcium cum tribus circiter militum millibus eodem conſilio miſerat, vt metu vndiqueuerſum maximo illato, qui è ſuis in Regis fidem venerant, direptionibus ac populationibus vexarent. Eorum exploratores temere vagantes cum in pabulatores Polonos incidiſſent, duo ab illis excepti, ac in caſtra adducti, oſtendunt quindecim inde millibus paſſuum ad Saleſam exercitum conſidere. Contra quem cum Radiuilus, qui iam tum aduenerat, Bogdanũ Oginſciũ ſeptingẽtis circiter maxima ex parte leuis armaturæ equitib. ex diuerſis turmis ei atttributis miſiſſet, ducenti circiter præter imperium pugnandi auiditate cum ſtationibus hoſtiũ congreſſi, ad diuerſos pontes, circa quos ſclopetarios hoſtes in inſidiis diſpoſuerant, pertracti aliquot ex ſuis amiſerunt: verum aliis ſubſecutis, ac Gabriele Holubkone ſuis, vt de equis deſcenderent, ſclopetiſque rem gererent, mandante, ſummotis per hos à ponte hoſtibus, regii hoſtium equites in fugam effuſos ad quindecim fere millia paſſuum inſecuti, aliquot ex iis ceperunt. Radiuilus cum cognouiſſet, ad Reſouam aliam exercitus hoſtilis partem conſediſſe, verſus eam via impeditiſſima, qua nulli ante eum exercitui iter fuerat, cum exercitu progreſſus, triginta à Reſoua paſſuum millibus ſubſtitit, inde Sukopſciam Iamam, quo nomine locum, in quo diplomata iter facientibus dari ſolent, appellant, ſe conuertit, ac ad flumen Volgam caſtris metatis Halimbekum cum Tartaris, quos circa ſe habebat, per flumen Stariciam verſus contendere, populationeſque ac incendia quam latiſſime in hoſtico circumferre iubet. Satis conſtat, Moſcum, qui Stariciæ tum euentum obſidionis Pleſcouienſis expectabat, cum aduentantem exercitum, fugas agreſtium, ignes paſſim ſublatos ipſe magna ex parte cerneret; ac, quemadmodum ex Poſſeuino, qui tum apud illum erat, cognitum poſtea fuit, non vltra ſeptingentos milites circa ſe habebat, ſumma in trepidatione verſatum, delectum ex omni hominum genere promiſcue habuiſſe, fugamque iam circumſpectaſſe. In præſentia mittit, qui agmen Polonorum ſpeculentur, & quamprimum de eo ſibi renuncient. HI cum ad Okomeciam alterum diplomatum locum, in quo Tartari pernoctabant, quinque millium paſſuum interuallo acceſſiſſent, diligenterque à regiis excubias agi, loco præterea munito eos conſediſſe ex agreſtibus accepiſſent, ad latus conuerſo itinere, paludeſque, quæ iis in locis erant, tranſgreſſi, ex Nohaienſibus Tartaris ac pabulatoribus Polonis aliquot oppreſſerunt.

Radiuilus exercitum hoſtilem inuadit.

Moſcus Staricia euentum obſidionis expectat

Iam

Iam ante Poſſeuinus etiam, cum mox poſt diſceſſum Volga Radiuili dimiſſus fuiſſet ad Regem venerat, turmis aliquot equitum, quas è Nouogardia de aduentu eius certior Rex factus, obuiam illi miſeuat, in caſtra deductus. Afferebat hic, Moſcum vt vt in ea trepidatione, & belli aduerſitate cumprimis pacis cupidus eſſet, nullis tamen aliis conditionibus eam accipere deſtinarum habere, quam quas iam ante Polociæ per legatos ſuos propoſuiſſet. Nam quod hyems, quæ ſæuiſſima iis in locis frigora adferre ſoleret, inſtaret: militem, quem ne primas quidem iniurias eius toleraturum ſibi perſuadebat, per hyberna diſtributum iri: Regem ſuperiorum annorum conſuetudine ad comitia obeunda in Poloniam ſe recepturum: interim vrbem obſidione, ſe vero metu ſolutum iri, facileque quamuis aliam belli ſuſtinendi impetuſque regii rationem deinceps ſe reperturum confidebat. Rege contra Poſſeuino oſtendente, nec ſe prius exercitum ab vrbe abductum, quam vel vrbe potitus eſſet, vel vniuerſa Liuonia Moſcus ceſſiſſet: hortabatur eum nihilominus Poſſeuinus, ne omnem tamen ſpem pacis præcideret, locumque colloquio conſtitui pateretur, in quem legati vtrinque conuenirent, ac de pace inter ſe conſultarent: quod cum Rex permiſiſſet, literas per expeditum equitem ad Moſcum dat, his eo animo omnino Regem eſſe oſtendit, vt non prius abſceſſurus, aut vllum belli finem facturus ſit, quam vniuerſa Liuonia Moſcus excedat. Quare ne nimium ei rei confideret, quod frigoris ſæuitia coactum diſceſſurum tandem exercitum exiſtimaret, videre ſe obfirmato ad perferendam eam omnes animo eſſe, tum vt obſidio ſuſtineretur, debere eum tamen tot ſubiectorum ſibi innoxiorum calamitatibus atque miſeria commoueri, qui cum pro ipſius ſalute nullum periculum ac cruciatum recuſent, ſummæ eum iniquitatis condemnari debere, niſi ipſorum vitam ſuis commodis ac obſtinatione potiorem habeat. Eos autem neque propter frigoris vim in ſyluis iam latere: nec iis ipſis, quod paludibus omnibus frigore incruſtatis peruiæ breui Polonis futuræ eſſent, amplius protegi poſſe: eorumq; iis ipſis diebus, quib. in caſtra veniſſet, magnum numerum partim conciſum, partim captum ſe vidiſſe. Proinde ſibi ipſe conſilium caperet: ſe quidem, vt ſerio tandem animum ad pacem adiiceret, autorem ei eſſe, egiſſeque ob hanc cauſam cum Rege, vt ne omnem tamen de pace tractandi facultatem tolleret: impetraſſe, vt legatos eius certum in locum, qui Moſco videretur, accedere, cumque ſuis legatis de pace agere ſe paſſurum Rex receperit. Moſcus literis iis acceptis ſine mora nuncium vna cum ſuo tabellario, literiſque ad Poſſeuinum remittit. Pagum Zapoliam nonaginta paſſuum à Pleſcouia millibus, in diplomatum vſus & ipſum deſignatum, ad tranſactionem deligit, publicæque fidei literas legatis ſuis mitti poſtulat. Mittuntur litteræ, locus accipitur.

Poſſeuinus leg. Pont. à Moſco ad Regẽ redit.

Rex Poſſeuino reſpõdet.

Poſſeuinus ſcribit ad Moſcum.

Moſcus rñ ſcribit.

Exercitus interim, qui ad Pleſcouiam, maximis cum hyemis, tum obſidionis diuturnæ incommodis laborabat. Itaque cum & à voluntariis palam miſſio flagitaretur, conditioneſque pacis paſſim ſermonibus agitarentur, non deerant, qui remittendum potius Moſco de Liuonia aliquid cenſerent, quam cum exercitus incommodo diutius obſidionem ducendam. Quod vt Pontificis autoritate perſuadere Regi conarentur, Poſſeuinum etiam tacite hortabantur, idque quo commodius perficerent, cum ſententias Senatus de conditionibus dicturus eſſet, eum vocari, præſenteque illo ſenten-

Obſidentes magnis incõmodis afficiuntur.

Exercitus miſſionem flagitat.

ſententias dicendas iudicabant. Spargebatur in vulgus, Regem vt maxime Liuoniam vniuerſam adiunxiſſet, omnem in Vngaros, vel fratrum ſuorum filios diuiſurum. Itaque ſtipendiarius etiam miles ſermonibus tentabatur, cur pro alienis commodis ſuo cum periculo depugnaret: pro prouincia, ex qua nec ad ipſum, nec ad Rempublicã fructus vllius peruenturus eſſet, vt alii ditarentur, vitam ſanguinemq; ſuum ipſe in diſcrimen adduceret. Reſiſtebat his ſumma conſtantia atq; animi magnitudine Rex, maxime voluntarios obteſtabatur, ne ſuo diſceſſu exploratæ pene victoriæ, aut honeſtæ pacis ſpem irritam redderent. Præter Regẽ Zamoiſcius omni contentione in id incumbebat. Oſtẽdebat publice, ad omnia prius ſe deſcenſurum, quã infecta re, aut non tali pace, qualem in ſuperioribus comitiis Rex, atq; nomine Regis ipſe Ordinibus promiſiſſet, diſcederet: quod ſi maxime neceſſe eſſet, eouſq; tamẽ, dum comitiis habitis noua ab Ordinib. mandata acciperet, ſe perſtiturum. Vt Poſſeuinus in Senatum vocaretur, contra morem maiorũ eſſe diſſetebat. Conſilio deinde iis de reb. habito, duæ omnino manendi rationes proponebãtur: vt vel ex caſtris atq; munitionibus, quẽadmodum hactenus, obſidio vrgeretur: vel caſtellis extructis, in iiſq; milite collocato, diuturna fame, atq; commeatus inopia vrbs premeretur. Vtrãq; cum hyemis iniuriis, tum ſoli frigore iam aſtricti duricie, quæ nec militem ſub pellibus diutius verſari, nec opus vllum fieri paterentur, omnes fere refutabant. Lituani priuato etiam ſuper iiſdem conſilio inter ſe acto libellum Regi offerebant: in quo cum & ipſi manendi conſilium omne reiecisſent, id petebant, vt quo hybernorum incommoda, quę ſuperioribus annis continua pertulerant, euitarent, in agro Moſcouitico miles haberetur. Interim diem certam Regi pręfiniebant, intra quam niſi pax facta eſſet, nulla conditione diutius remanere integrum ſibi eſſe oſtendebant. Non poterant latere hæc hoſtem, quod propter voluntariorum nullo imperio ſe ſuoſque coerceri patientium licentiam ex calonibus, ac eo hominum genere quotidie aliqui ab hoſtibus excipiebantur.

Zamoiſcius magna inuidia flagrat.

Maxima inter hæc flagitabat inuidia Zamoiſcius: illum vnũ ſententiæ eius autorẽ eſſe: hominem à pueritia literarum ſtudiis deditum, conſiliis atq; obſtinatione ſua vniuerſum exercitum perditurum: legatum cum exercitu in hoſtico relictur ũ: ipſum extra periculi metum ad comitia pro Cancellariatus ſui munere obeunda in Poloniam rediturum. Etenim iam conuentus Nobilitatis Rex edixerat. Per eos, quo loco res eſſet, literis Nobilitati oſtenderat: neue vel exercitum reducere, vel ipſe ab obſidione comitiorũ habẽdorum cauſa diſcedere cogeretur, vt in iis conuentibus noua tributa, & quæ alia, ad perficiẽdum bellum neceſſaria eſſent, ſciſceret, hortatus Nobilitatẽ fuerat: in omnes nihilominus caſus, ſi res non teneretur, literas, quib. comitia indiceret, ſimul miſerat. Augebat Zamoiſcio inuidiã diſciplinæ militaris ſeruandæ ſtudium, iam ab eo tẽpore, quo militem regere cœperat, contraq; illos potiſſimum ab eo ſuſceptum, quorũ quod illuſtrior fortuna eſſet, peccata etiam & peccatorũ ad deterrendos alios pœnas grauiores iniungẽdas dicebat. Fremebat miles non iam quod in mulieres, quę in caſtra irrepſerãt, grauiſſime animaduerti iuſſiſſet, ſed quod aulicũ regium, qui in leges militares aliquid cõmiſiſſet, in vinculis haberet, nec totius exercitus precib. cõdonare vellet: quod pueros nobiles, qui licentius in caſtris verſati fuerãt, ad palum alligatos publice ſpectãdos præberet; turmæ præfecti vicarium ſuſpendio

pendio affeciſſent: ex Nobilitate quoſdam propter mundiciem caſtrorum negligentius habitam claua pulſaſſet. Itaque carmina etiam in eum ſpargebantur, quibus ſcholaſtica vita illi exprobrabatur.

Antequam diſcederet Rex, legatos, qui de pace cum Moſcis agerent, Ianuſium Zbaraſiũ Palatinum Bratislauienſem à regno Poloniç, Albertũ Radiuilum palatii Lituanici Marſchalcũ à magno Lituaniæ Ducatu deſignat. His Michaelem Haraburdam, Moſcouiticarum rerum cumprimis peritum, more maiorũ ſcribam adiungit. Cum dę conditionib. pacis ineũdę tractaretur, vrgebant proceres Lituanici, vt Vielicolucum, quod proximo anno captũ ab hoſte erat, quo facilius pax cõueniret, hoſti redderetur. Oſtendebat Zamoiſcius, etſi, quantum ad Lituaniã tutandam momenti tam opportuna vrbs, ac ea fertilitate omniumq; rerum copia abundans ager haberet, animaduerteret: quo minus id tamen fieret, non vſq; adeo ſe repugnare, quod non ea religione eius retinendi, cuius nulla in comitiis mentio facta, qua recuperandæ Liuoniæ obſtrictus Ordinibus eſſet: moleſte tamen ſe ferre, ante tempus hæc nullo cum fructu, nonnullo autem, ne ad hoſtes efferrentur, periculo iactari. Itaque Rex priuatim re cum Zamoiſcio communicata, paciſq; conſtituendę arbitrio ei permiſſo, cum quid ab eo fieri vellet, quidue in Poloniam venturus, ipſe procuraturus eſſet, oſtendiſſet, ſpei & fiduciæ plenus diſceſſit. Reliqui fere omnes ex præteritis obſidionis incommodis, ac imminẽtis hyemis difficultatib. de reliquæ obſidionis euentu iudicãtes, ſimulq; imminuti & attriti exercitus opprimẽdi tempus nullũ hoſtem prætermiſſurum cogitãtes, non ſecus, ac ſi extremum, quos relinquerent, viſuri eſſent, periculũ eorũ miſerabantur. Cum Rege vniuerſus comitatus aulicus, ac voluntarii fere omnes proficiſcebantur. Itinere igitur per Oſtrouam & Kraſnohorodã capto, inde Ludſenum & Roſittenum, quę hoſtilib. adhuc præſidiis tenebãtur, ſine impedimento prætergreſſus fuit. Sequebãtur reliqua agmina velocius, omnib. ad Dunam fl. præuertere annitentibus. Itaq; licet ſubſidia contra eruptiones à Radiuilo diſpoſita fuiſſent: iis tamen dilabentibus, aliquot Polonorum carri abrepti à præſidiariis Moſcis fuerunt. Trãſmiſſo inde ob nauigiorum inopiam non ſine difficultate ad Duneburgum Duna Vilnam Rex venit. In caſtris Polonicus miles ſtipendiarius omnis cum Zamoiſcio remanſit, tam is, qui ab initio cum eo Pleſcouiam acceſſerat, quam, quem à Staricienſi excurſione cum Radiuilo reuerſum receperat. Rex dimiſſis legatis, eiſq; agendi cũ hoſte poteſtate data eodẽ die iter Lituaniam verſus ſuſcepit, cura interim adminiſtrandi belli Ioanni Zamoiſcio cõmendata. Qui Regeè caſtris profecto diſciplinam inprimis militarẽ, quo inter tot difficultates in hoſtico omnia diligẽtius circũſpicienda ſibi videbat, eo accuratius ſanxit. Ex Præfectis, qui ætate, ordine, & vſu rei militaris cæteros antecedebant, ad quos de ſecretiorib: quibuſq; ac grauiorib. reb. referret, ſex delegit. Senatorii Ordinis Stanislaum Tarnouium Radomienſem, Stephanum Grudzinium Naclẽſem Caſtellanos: ex aliis Erneſtum Veierum. Martinum Kaſanouium, Ioannem Leſnouolſcium, Sigiſmundum Roſnium: cæteris in rebus omnes ad conſilium adhibebat. Interim, quemadmodum Rex cum illo conſtituerat, eam in rem omni ſtudio incumbebat, vt ſi pax cum hoſte non conueniſſet, ad obſidionem quam diutiſſime continuandam, fameque, ac omnium rerum inopia ad deditionem vrbem adigendam inſtructa omnia ac parata haberet. De huius autem

Legati Regis Pol. ad Moſcum de pace.

Rex ex caſtris diſcedit.

Qui cum Zamoiſcio in caſtris remanſerint.

tem rei ſucceſſu non dubitandum ſibi exiſtimabat, quod quantum in vrbe virium, apparatus bellici, commeatus, ac rei frumentariæ eſſet, ex Suturma ſcriba Suiſcii, qui in excurſione quadam vna cum fratre captus fuerat, exacte cognitum habebat: ſubductiſque rationibus, ſi omnes ad importandos in vrbem commeatus ac ſubſidia aditus præcluſiſſet, non multum vltra menſem Maium ſuſtineri obſidionem poſſe reperiebat. Simul ne diſceſſu Regis metu omni liberatum ſe hoſtis putaret, in omnes rei gerendæ occaſiones intentus erat. Quæ cogitanti ex ſuperiorum temporum pabulatorum licentia, qui partito in duos imperio militari, magna præterea voluntariorum parte nullam imperii neceſſitatem recipiente, ſine metu vel imperii, vel hoſtis vagabantur, nec raro ſub ipſos muros ſuccedebant, accidere poſſe facultatem rei gerendæ ratus: die D. Nicolao ſacro, qui vel maxime à Moſcis obſeruatur, idoneis locis milite in inſidiis collocato, carros aliquot propinquo à mœnibus ſpacio agi iubet. Verum diei religione quamuis obiectam prædam hoſtibus ſpernentibus id idem altero die fieri imperat. Conſederant partitis inſidiis in vicinarum foſſarum, quæ imbrium caſu factæ erant, vna Vngari equites, in altera Staniſlaus Zolkieuius Palatini Belſenſis filius, & Ioannes Kretkouius Przyiemſcianæ turmæ legatus cum Polonis. Hoſtes ad primum prædæ aſpectum mox erumpunt: protracti in locum inſidiarum ab Vngaris celeriter conſurgentibus profligantur. Poloni, qui remotiori ab iis loco erant, & propter præruptum per oppoſitos colles aſcenſum, ambitum capere cogebantur, confligendi cum hoſte facultate non data, à dextra impetu in eum facto, inclinatum in effuſiorem fugam præcipitant, coniunctimque cum Vngaris ad mœnia vſque inſequuntur, & primo impetu triginta circiter interfecti, ac duodecim illuſtris generis capti fuerunt. Incommodo hoc accepto, Suiſcius auerſa porta maioribus aliquot tormentis magno labore, ad imas muri & propugnaculorum feneſtra demiſſis, locoque oportuno non procul à foſſis vrbis magna ſclopetariorum manu occultata, ſubinde viginti circiter equites, qui regios cis fl. Pleſcouiam in ſtationibus poſitos laceſſerent, & in inſidias pertraherent, emittebat. Verum cum excurſione hoſtium nunciata Zamoiſcius ipſe tribus cum turmis equitum flumen tranſiiſſet, quique in inſidiis conſederant, ad primum vnius equitis conſpectum, quem propius ad locum inſidiarum accedere Zamoiſcius iuſſerat, ſclopetos ad vnum omnes incaſſum exploſiſſent, ſola fere vrbis propinquitas, & foſſa equiti obiecta, quo minus conciderentur, hoſtes texit.

Obſeſſi erumpentes caduntur.

Dum hæc ad vrbem geruntur, aduenerunt interim legati à Moſco ad colloquium miſſi Demetrius P. filius Ilecius, Romanus B. filius Olphirionis, proque ſcriba illis adiunctus Nicolaus Baſſorekus. Iis Poſſeuino cum præſidio Polonico vltra Porchouam obuiam profecto, ac mox regiis quoque legatis ſubſecutis, paulo poſt initium agendi de pace factum fuit. Ab initio de Succiæ Rege fœdere comprehendendo propoſitum fuit. Etſi enim præreptarum arcium iniuriæ non parum animum Regis alienaſſent, quod tamen ſuperioribus comitiis Annæ Reginæ precibus adductus, daturum ſe operam, vt pace comprehenderetur, pollicitus ei fuerat; ac Poſſeuinus quoque hoc idem ſummo ſtudio contendebat, vt actionum de pace initium ab eo fieret, legatis mandauerat. Quæ in re dum hæretur, Bohdanus quidam omnium legationis eius arcanorum conſcius à legatis Moſcicis ad Palatinum

A Moſco legati ad Regem.

rium Braslauienſem transfugit, inde ad Zamoiſcium ſtatim mittitur. A quo hæc legatos mandara habere Zamoiſcius cognoſcit: ſi Regem exercitumque à Pleſcouia diſceſſiſſe intelligerent, quacunque cauſa interpoſita colloquium tollerent: ſi obſidionem obſtinate continuari ſentirent, citra fraudem de pace agitarent. Eam autem hoc ad extremum concluderent, vt ſi Rex Vielicolucum, aliaque, quæ ſuperioribus annis cepiſſet, præter Veliſium ac vniuerſum Ducatum Polocienſem, quæ Regi concedebat, ſibi redderet, vniuerſa Liuonia ei decederent. Legati cum Regem quidem diſceſſiſſe, obſidionem nihilominus vrgeri animaduerterent, acceſſerant ad conditiones aliquot pacis: ſed cum ob ſæuiſſimas hiemis iniurias commeatuſque omni vicino agro vaſtato, anguſtias ſubinde incommodum aliquem rumorem de exercitu expectarent, varias interim moras interponebãt, deque leuiſſimis quibuſque ad Principem miſſitabant. Scripſerat ex itinere Poſſeuinus ad Zamoiſcium, oſtendiſſe ſibi legatos, magna cupiditate Moſcum vel exiguæ ſaltem portionis agri Liuonici ad titulum Liuoniæ vſurpandum retinendæ teneri Zamoiſcius Nouocaſtrum, Sereneſcum, Nouogrodecum, deſerta nec magni momenti caſtella ea conditione relicturum ſi illi reſcripſerat, vt penes Regem Vielicolucum, Zauolocia, & Neuela remanerent. Cum illi de Vielicoluco nulla ſe mandata habere renunciaſſent, ſine Vielicoluco ne palmum quidem terræ in Liuonia ſe ei permiſſurum oſtendit. Interim Zamoiſcius cum copias quaſdam, quę Pleſcouienſibus ſubſidio mitterentur, Nouogardiam contrahi rumor ad exercitum perlatus fuiſſet, Spitconem Iordanum, turmis aliquot equitum ei attributis, eo miſit. Hic ſtationibus hoſtium, quæ non procul à muris ſe oſtenderant, cum trepidatione intra mœnia compulſis, vrbi ipſi, omnique vicino agro magnum terrorem intulit. Eundem opportuno deinde inter Porchouam & Nouogardiam pago conſidere iuſſit, cum ad ſubuectiones ſubſidiaque, ſi quæ Pleſcouienſibus ab hoſte ſubmitterentur, prohibenda: tum ad pabulationes laxiores regiis faciendas: maxime autem metum vndique hoſtibus oſtentandum. Supra eum vero Koſaci, qui ad Opokam collocati fuerant, ad Saionskouum vltra Ruſſam à Zamoiſcio deinde tranſlati omnia infeſta reddiderant. Iamque ante eandem ob cauſam ex Kobilogradenſi etiam caſtello, quod conglaciato lacu Pelba, qui ad Pleſcouiam, Derpatum, & Kobilogradum ſpectat, ex Derpatenſibus præſidiariis aliqui inſederant, Simonem Charlenſcium deiicere præſidium iuſſerat: indeque ad Prebuſium ſupra Pluſſam flumen, qua lacu concreto iter ex Derpato & Vdoua verſus Nouogardiam erat, eum collocarat. Vnde deinde vlterius populationes exercebantur. Quibus fiebat, vt quod ab initio ſibi propoſuerat, nec ipſe Pleſcouia propter commeatus difficultates auocaretur: quod in omnes ferè partes libere pabulari Poloni poſſent, & populationibus, qua ſupra priſcam Ruſſam ac Nouogardiam verſus Tueram, qua ad Volchodam flumen, ac Lahodam lacum longe lateque factis, cum opportuniſſimis viis occupatis vndique grauiſſimè hoſtes premerentur, indies metus eis augeretur. Miſerat ad Zamoiſcium Iordanus duos nobiles Moſcos captos, repentina excurſione oppreſſos. Ex quibus de Ioannis natu maioris Principis filii morte cognitum. Hunc, cum pater opum ſuarum magnitudinem ac theſauros iactaſſet: ille vero iis Regis theſauros, virtutem, & animi fortitudinem prætuliſſet: quibus, licet paternis theſauris inferior eſſet, nihilominus

Tractatio de Pace.

Mors maioris natu filii Principis Moſci.

ditiones eius igni ferroque vaſtaret, magnaque parte regni eum exuiſſet: vel, vt quidam, cum obſtinatius à patre exercitum, quo cum regiis copiis dimicaret, flagitaſſet: iratus vero illi pater, ſcipionem in caput impegiſſet, non multo poſt, ſiue ictus, ſiue animi doloris vi, in paroxyſmos epilepticos, atque inde in febrim incidiſſe, ex eaque deinde exſtinctum narrabant. Quæ res ſupra reliquas fortunæ aduerſitates eo maiorem dolorem Moſco attulit, quod hic, etſi iuſſu patris priori vxori, cum qua optime illi conueniebat, nuncio remiſſo, aliam duxerat, ſine liberis tamen deceſſerat: alter vero filius Theodorus iunior natu mentis vitio ad regnum eiuſque regimen ineptus cenſeretur. Ab altera parte Suiſcius, quod immenſam frigoris vim cerneret, febreſque paſſim ex ea in caſtris vulgari è transfugis intelligeret: propter vehementiam enim hyemis, quo minus aliqui tranſirent, fieri non poterat: ad ſeruandæ vrbis famam, quomodo caſtrorum captorum ac deleti exercitus gloriam adiiceret, quærebat. Erat tertia fere pars caſtrorum morbis implicita, cum vt quiſque frigoris ea immenſi prope aſperitate correptus eſſet: quod qui effugeret, nemo erat: febri etiam ſtatim corriperetur, ita tamen, vt pauci omnino ex ea morerentur. Non minus autem Zamoiſcius, cum in tanta aeris inclementia cum hoſte potius, quam cum frigoris iniuriis conflictari militem cupere cerneret, prælio dimicandi facultatem ſibi dari expetebat. Eiuſque rei, vt extra muros atque munitiones hoſtem pertraheret, cum varias rationes quæreret, omnia conſilia eius vehementer frigoris ſæuitia impediebat. Tanta autem eius vis erat, vt, vbi quis extra tabernaculum vix pedem protuliſſet, omnibus fere membris, iis potiſſimum, quæ maxime aeri patebant, naribus, auribus, ac facie gelu aſtrictis emorerentur: quodque de Moſcouitici cœli natura eum miraculo nonnulli prodiderant, eiuſmodi iis in locis frigora eſſe, vt aquæ caſu ipſo, dum funduntur, congelentur, id experiendo multi cognouerint. Maxime autem, quod neceſſe erat euenire, excubię ſęuitia hac frigoris vexabantur, raræque omnino obibantur, ex quibus non plures plerunque aliqua corporis parte mutilata referrentur. Id autem tum tempus anni erat, quo intentiſſima iis in locis frigora eſſe vulgari ſermone Moſcorum oſtenditur, qui Nicolai & Chriſti frigora appellant, cum maxima deſignare volunt. Magna tamen in omnibus hiſce incommodis tolerandis militum conſtantia erat. Zamoiſcius etiam, quantum eius fieri poterat, ratione ac diligentia ea ſubleuabat. Excubias quaternis vicibus permutabat, earum ternas per alios obibat. Sub crepuſculum autem ac primum diluculum per Stanislaum Vlodecum ſororium ſuum, quem Palatino Braslauienſe ad colloquium cum Moſcis miſſo ſibi legarat, quod eo tempore eruptiones hoſtium maxime expectandæ erant. Quo pauciores autem frigoris incommodis afficerentur, pro ſuperiorum temporum conſuetudine paucos admodum, qui non tam eruptionibus hoſtium reſiſterent, quam de aduentu eorum certiores cæteros facerent, in ſtationibus & excubiis collocabat. Stationum igitur ea exteriorum infrequentia, ac numero adeo earum ex transfugis à Suiſcio cognito, caſtrorum oppugnãdorum, ſtationibus prius repentina eruptione oppreſſis, conſilium cepit. Hunc in vſum ſeptingentos circiter equos, quos obſidionis incommoda reliquos fecerant, conquirit, ad eoſque promptiſſimum quemque reſcribit. Binæ

Vis frigoris.

Militum in frigore perferendo conſtantia.

Suiſcius caſtra oppugnare cogitat.

Binæ contra vrbem à caſtris ſtationes erant, vna vltra Vielikam flumen, quæ Pezzurenſem viam obſeruabat, altera cis flumen ſupra caſtra. Ex altera parte, qui ad Suatohoram erant, curabant. Suiſcius trecentos circiter equites delectos vltra Vielikam contra eos, qui ad Pezzurenſem viam in ſtationibus erant, eo conſilio mittit, quod illis occupatis, ſi quod futurum præuidebat, qui à ſuperiori caſtrorum parte cuſtodias agebant, ſtatione ſua relicta flumen glacie incruſtatum ad ferendam ſuis opem tranſirent, caſtra nudatum iri, ſibique nullo obſiſtente repentina eruptione ea euadendi locum futurum cogitabat. Obuenerant diei eius ſtationes Zborouianæ turmæ, quæ cum trecentis equitibus conſtaret, Thomas Orinſcius cum quadraginta circiter eorum vltra Vielikam flumen poſitus erat: cum cæteris Laurentius Scarbecus turmæ legatus ſupra caſtra cis Pleſcouiam flumen excubabat. Iam ante autem ea in vniuerſum cuſtodiis omnibus mandata Zamoiſcius dederat, vt erumpenti hoſti nulla pugnandi copia facta ambitu capto verſus caſtra ſtatim ſe reciperent, non modo, quo ſubſidium illis proximiori è loco facilius fieri poſſet, verum etiam hoſtis longius ab vrbe ad pugnandi neceſſitatem pertraheretur. Id igitur cum Orinſcius feciſſet, Suiſcius peditatus partem ſtatim vrbe emittit, qui, quod locus is omnis conuallibus interceptus eſſet, valle quadam occupata receptuque interclúſo vehementer ſclopetis eos premebat. Interim Zamoiſcius Scarbecum, qui in ſuperioribus ſtationibus erat, flumen mox tranſire, impetumque in hoſtes facere iubet: ſimulque ipſe equo conſcenſo iis, qui in ſubſidiis conſederant, vt ſe ſequantur, imperat. Scarbeco promptiſſime flumen tranſgreſſo, Suiſcius vbi primum ſtationibus nudata caſtra animaduertit, mox reliquum peditatum ac equitatum omnem diuerſis portis ad caſtra oppugnanda mittit. Interim, qui ex inſtituto in tabernaculis excubias obibāt, & ſequi à Zamoiſcio iuſſi fuerant, ad certamē iam ſe expediebant: primique Vngari, qui eam ad Vielikam fl. caſtrorum partem tenebant. Inde Ioannes Kretkouius cum turma Stanislai Prziemſcii, Satnacius cum Hieronimi Goſtomſcii, quarum legati erant, poſt hos alii tanta celeritate procurrerunt, vt eodē quaſi in veſtigio vno conflictu atq; trecenti circiter ex hoſtibus caderent, caperentur vltra ſexaginta: magna vero eorum pars vulnerantur. Suiſcius, qui è proximo muro euentum eruptionis expectabat, cædem hanc & fugam ſuorum cernens, reuocatos intra vrbem mox recepit. Deſiderati & ex Polonis prælio eo aliquot fuerunt, cum valle ab hoſtibus occupata circumuentis auxilium ferri ab aliis non potuiſſet. Erat is quartus menſis Ianuarii dies. *Obſeſſi erūpunt.* *Obſeſſorum cædes.*

Diſputabatur interim ab vtraque parte de pacis conditionibus. De Succiæ Rege reſponderant Moſci, non recuſare Principem ſuum, quo minus pacem cum illo faciat, verum debere eum more maiorum ad Nogardiæ Palatinum mittere, qui de conditionibus pacis acturus cum illo eſſet: præter exempla inſtitutaq; maiorum nil omnino ſibi faciendum. Qua de ſententia cum deduci non poſſent, inde ad ſummam Liuoniæ, cæterarumque arcium vtrinque reddendarum conditionem ventum. Plurimum de hac controuerſiæ fuit, cum prouinciam, quam viginti nouem annis bello, multoq; ſanguine ſuo vix acquiſiuiſſent, ac in qua multi Ruſſici generis nati eſſent: plurimi etiam domiciliis conſtitutis inueteraſſent, ægre *De pacis cōditionibus diſputatio.*

 relin-

relinquerent. Ad extremum de Derpato & Nouogrodeco Liuonica, cum reliquis vrbibus & caſtellis fere omnibus ceſſiſſent, vehementer reſiſtebant, quod in illam religionem ſuam iam inuectam dicerent. Tandem cum præter expectationem ſuam minus ad voluntatem ipſorum ad Pleſcouiam res fluere, ac ne ſummam quidem cum aliarum rerum fere omnium, tum frigoris difficultatem ab obſidione Polonos reuocare, iamque maxima hyemis parte exacta mitiora tempora inſtare intelligerent: maxime autem Poſſeuinus, qui, quo minus ſuſpecta fides ſua apud Moſcos eſſet, cum illis diuerſabatur, ne vllo cum fructu in re tam pia tãtum elaboraſſet, ſumma apud vtramque partem libertate in pacem incumberet, res conuenit. Pacti, vt vaſa ſacra Derpato ac Nouogrodeco tollere ſibi liceret, nec Epiſcopus ſacerdoteſque eorum contumelia afficerentur, vniuerſa Liuonia quam in ſua poteſtate Princeps eorum haberet, deceſſerunt: Regis nomine

Conditiones pacis decennalis.

è contra Vielicoluco, Zauolocia, Neuela, aliiſque caſtellis nonnullis, quæ ſuperioribus annis ab hoſte cepiſſet, Veliſio, ac Polocienſi agro omni recepto, illis ceſſum fuit. De Narua aliiſq; caſtellis à Sueco occupatis diu diſceptatum, cum Poloni Moſcorum tergiuerſatione in poteſtatem Sueci veniſſe ea dicerent: Moſci nihil ad ſe præſtationem eorum pertinere contenderent, quæ nec ante à ſe inter arces Liuonicas, quas Regi obtuliſſent, nominata fuiſſent: nec nunc tenerentur. Tandem cum in eo hæreretur, ita controuerſia ſuſpenſa, vt iuri ſuo in Naruam, reliquaſque arces, quæ à Sueco poſſiderentur, minime Regem defuturum legati| teſtatum facerent, Veiſſenſteinio autem, quod iam ante Regi Moſcus obtuliſſet, diſerte legati eius decederent, de captiuis deinde actum. Cum Moſci vtrinque captiuos ſine lytro reddi vellent: Regis nomine, quod ex Moſcis primarios viros complures, illi ex regiis captiuum inſignem nullum fere haberent, Zauolocia, Neuela, ac extremo loco Sebeſium pro captiuis poſceretur; Moſcus vero non tantam hominum, quantam poſſeſſionum rationem habendam ſibi iudicaret, in aliud tempus, quo ad exigendum pacis à ſe mutuo ſacramentum legatos vtrinque miſſuri eſſent, tota hæc res delata fuit. De tormentis ac apparatu bellico in præſidiis ita conuenit, vt relictis, quæ, cum quæque caperentur, in arcibus fuiſſent, & vtrinque illata, ſecum quiſque deferret. Iis igitur conditionibus decennalis pax confecta fuit. Legati iureiurando ſtatim eas firmarunt; de Principum iuramento, vt maiores legati exigendi ſacramenti cauſa primum à Rege ad Moſcum, inde à Moſco ad Regem ablegarentur, conſtitutum. Atque ita poſt tertium annum grauiſſimo bello finis impoſitus, decimo quinto Ianuarii anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſecundo, tanta cum lætitia Moſci, vt magno metu magnoque periculo liberatus, nil iam pub licis & domeſticis calamitatibus (quas longe maximas perpeſſus fuerat) omnino commoueretur.

Bellum finitum tertio anno poſtquam cœpit. An. Ch. 1582.

Rex in Liuoniam proficiſcitur.

Pacato ad eum modum Moſco, nihil prius Rex habuit, quam vt prouinciæ conſtituendæ cauſa ipſe in Liuoniam Rigam vſque procederet. Quam cum Senatoribus aliquot Polonicis & Lituanicis ſatis frequentibus comitatus duodecimo Martii die ingreſſus fuiſſet, poſtridie Zamoiſcius ad eum venit. Poſt Ducem Curlandiæ, ac ex Nobilitate Liuonica frequentiſſimos literis euocat, quæque ad prouinciæ eius ſtatum pertinere videbantur, cum omnibus iis communicatis, vt ſcripto ſententiam ſuam explicarent,

rant, hortatus eos fuit. Capita, de quibus deliberabatur, erant potiſſima hęc: de templis cultuque diuino inſtaurando: de Epiſcopo reſtituendo: Prouincia Ordinis iudiciorumque cauſa in partes certas diuidenda: magiſtratibus ac ærario publico conſtituendo. De quibus cum, quid quiſque ſentiret, oſtendiſſet, Rex licet non ignoraret, à maioribus ſuis etiam ſine Ordinum autoritate prouincias ab iis partas priuato conſilio conſtitutas: quo tamen gratius beneficium ſuum eſſet, ſi, cum omnes operam ſtudiumque ſuum ad eam prouinciam recuperandam contuliſſent, ex omnium conſilio certa eius formula deſcriberetur, in comitia totam rem diſtulit: legatos tantum partim ex comitatu ſuo, partim ex Nobilitate Liuonica deſignauit, qui prouinciam vniuerſam inſpicerent: agros redituſque eorum omnes ac iura deſcriberent, omnibuſque iis de rebus ad ſe referrent, quo rectius deinceps in comitiis ſtatui de iis poſſet. Quibus ita conſtitutis, cum Rigenſibus de iis, quæ in aduentum Regis reiecta, actum fuit. Occuparat Ciuitas à morte Archiepiſcopi Vilhelmi cum ſedis ac templi Archiepiſcopalis poſſeſſionem, tum omnia, quæ ad id pertinerent, iura ac prouentus: adque Auguſtanæ confeſſionis formam omnia templa reuocarat. De hoc capite ita conuenit, vt D. Iacobi & D. Mariæ Magdalenæ ædes ad catholicæ religionis vſus cum omnibus, quæ antiquitus ad eas aliquo iure ſpectaſſent, prouentibus redirent: pone vrbem curia Archiepiſcopi prope muros vrbis ſita vna cum domibus Canonicorum ac areis deſertis permaneret: cum vero cenſus aliqui annui percipi olim publice iis ex locis ſoliti fuiſſent, vt eorum nomine certam pecuniam annuam D. Iacobi ædi, eiuſdemque ſacerdoribus Ciuitas penderet. De vallo, quod contra arcem Ciuitas obiecerat, aſſenſum à Rege, vt eo, quo nunc eſſet, loco maneret, cumque ſe quoque ab omnibus partibus arcem vallo circumdaturum oſtendiſſet, id ſolum adiectum, vt ad eius modum, quo arcem muniturus eſſet, vrbis quoque vallum æquaretur: ab eademque arcis parte in muro vrbis porta aperiretur. Inter Curlandiæ etiam Ducem ac Ciuitatem de nauigatione ac portorio controuerſia erat; cum ille per fluuium, qui ex ditione eius infra Rigam in Dunam illabitur, vſum portus Rigenſis, merciumque exportandarum ius ac immunitatem ſibi vindicaret: ciuitas negaret. Eos vt inter ſe componerent, hortatus Rex fuit: quod, ſi conuenire non poſſet, in comitiis cogniturū de ea ſe oſtendit. Venerat Rigam & Dux MAGNVS Holſatus. Hic eius, quam poſſidebat, Liuoniæ partis confirmationem petebat, adque homagium accipiendum, ac iuramentum præſtandum ſe offerebat. Huic oſtenſum, more maiorum non niſi in comitiis id fieri poſſe. Vltimo loco Nobilitas deſideria ſua ad Regem detulit. Quæ cum ad vniuerſæ prouinciæ ſtatum tenderent, reſponſum & huic fuit, humanitatem ipſam poſtulare, vt cum regni Ordines tantum laboris, atque ſumptus in prouincia ea liberanda ſuſcepiſſent, ne ſine eorum autoritate iis de rebus ſtatueretur.

Cum Rigēſibus agitur

Angebatur potiſſimum animo Rex, ne, cum Moſcus, qui in finibus Liuoniæ ex præſidiis Liuonicis, quæ deduxerat, non contemnendas copias coactas habebat, Naruam iis oppugnaturus diceretur; ſi minus forte paratus tum Suecus eſſet, minuſque ad reſiſtendum virium haberet, vtrique eam perderet. Itaque mox Petrum Viſgerdum Lituanum cum literis ad Moſcum mittit, oſtendit, accepiſſe ſe ex legatis ſuis, quos Zapoliæ habuerit, pacem inter eos atque ipſius legatos certis conditionibus conueniſſe:

Rex legatū ad Moſcum mittit, pacēq; factam ratā habet.

eam ſe ratam habere. Cum autem arces Liuonicas, quæ à Sueciæ Rege occupatæ, in conditionibus prætertas intelligeret, ſi à Moſco oppugnarentur, ius ſuum ac Reipublicæ, quod ſemper excepiſſet, negligere ſe non poſſe: id ſe pro ſua fide ac religione diſſimulare non debuiſſe: hortari, ne forte ea res pacem turbet, vt, dum maiores legati, qui pacem vtrinque firmaturi ſint, ac ſi quid dubitationis in conditionibus adhuc ſit, de eo cum illo conuenturi, ad eum perueniant, omnem vim ab illis abſtineat. Conſtituerat iiſdem de rebus Regina ad ſororem Sueciæ Reginam per Chriſtophorum Varſeuicium literas dare. Cum cunctaretur, Rex qui in ea, cum voluntatis Moſci, tum aliarum rerum incertitudine nullam moram interponi volebat, cenſuit Dominicum Alamannium culinæ præfectum quamprimum ad Sueciæ Regem mittendum, præ cæteris idoneum ad legationem hanc ratus, quod ab eo iam tempore, quo primum de matrimonio inter Regem Sueciæ, Ducem tum Finlandiæ, & Reginam Catharinam per Ioannem Baptiſtam Tencinium potiſſimum actum fuerat, Alamannius, qui in familia Tencinii tum fuiſſet, omnium rerum conſcius & ſequeſter fuiſſet, indeque tam Regi, quam Reginæ notus eſſet, Reginæ etiam, apud quam potiſſimum negotia hæc propter ſummā cum regno Poloniæ neceſſitudinem, & quod nō parum apud maritum poſſe exiſtimabatur, agenda videbantur, non ingratus putaretur. Summa legationis erat, vt repetitis iis, quæ ab initio belli vtrinque interceſſiſſent, tertii anni bellum nullam aliam fere ob rem, quam ſolam Naruam, ac vt communi pace Suecus comprehenderetur, à Rege ſuſceptum oſtenderet: reliqua enim Liuonia fere omni, legatione Vilnam ad Regem miſſa, iam ante Moſcum ceſſiſſe: eo magis contra opinionem Regis accidiſſe, quod dum ad Pleſcouiam cum exercitu Rex hæreret: quo iturum ſe pro mutua neceſſitudine amice ante ei aperuiſſet, hoſtemque ab omni auxilii ſuis in Liuonia ferendi facultate excluſiſſet, cum ab illis potius partibus in Moſcouiam illum irrupturum expectaſſet, non modo Naruam, ac vicina caſtella præſidiario milite, quem Pleſcouiam ex præſidiis omnibus hoſtis contraxerat, nudata, commeatuque, ac omni ſpe auxilii deſtituta: ſed Veiſſenſteinum quoque, quod iam hoſtis ceſſione Regis eſſe ſciuiſſet, diſſimulatis literis regiis, ac iis fere copiis, quas Gedani magna ex parte miniſtri eius conquiſiuerant, occupaſſet, Parnauiam obſediſſet: potuiſſe Regem, ſi id tentaturum eum præſciuiſſet, & ſumptu, & labore eius anni belli ſuperſedere: iam vero & curſum rerum præclare contra Moſcum geri cæptarum, & obſidionem Pleſcouienſem, cuius cum grauiorem partem iam ſuperaſſet, facile etiam reliquam ſuperaturus fuiſſet, interrumpere, ac ſine ipſo etiam pacem facere neceſſe habuiſſe: ne dum pro eius commodis laboraret, maius in Liuonia incommodum, de qua ſola bellum tum erat, ab eo acciperet. Pro quibus iniuriis omnibus vt Regi Reique publicæ ſatisfaceret, poſtulare iuſſus. Secreto mandatum ei, vt cum hæreditatis Sigiſmundi Auguſti, pecuniarum ei creditarum, dotis ab eodem promiſſæ, nec dum numeratæ, aliarumqne rerum quarundam petitionem Suecus relaturus exiſtimaretur, oſtenderet quidem, aliam earum rerum petendarum rationem eſſe, certumq; de iis ius, ac morem iudiciorum antiquiſſima regni conſuetudine receptum, aliam iniuriarum, quibus ab illo Rex affectus eſſet, quæque cum iis rebus nil commune haberent: ſi tamen ita animatum videret, vt de Reualia quoque

Rex legatū ad Regem Sueciæ mittit.

quoque ac omni iure Liuonico ſimul decidere paratus eſſet, dotis & mutui, quod peteret, ſolutonem ſine vlla exceptione ei promitteret: reliquarum cõtrouerſiarum diſceptationem communibus arbitris Regem permiſſurum: vt cõmuni etiam pace comprehẽderetur, apud Moſcum elaboraturum oſtenderet. Quod ſi ne iis quidem conditionibus permoueri ſe pateretur; vel pacem cum Moſco certam Regis opera ei fore, vel mille equites in bellum Moſcouiticum ſumptu ſuo Regem ei præſtiturum reciperet: ex eorum nimirũ genere, qui beneficiis Sigiſmundi Auguſti ornati, haud inuiti in militiam eam conuenturi eſſent, idq; pro libertate gentis Polonicę ſalua pace publica arbitratu ſuo facere poſſent: ſtipendio autem ac ſumptu Regis tamdiu futuri apud eum eſſent, quoad eadem pace, quam cum Rege haberet, ipſum quoq; Moſcus comprehẽderet. Quod ſi eo tempore de Liuonia, quam teneret, vniuerſa tranſigere Suecus alienum exiſtimaret, docere iuſſus fuit, non recuſaturum Regem, quo minus communium amicorum interuentu, quicquid inter eos eſſet controuerſię, componi pateretur: ſi quid etiam debere illi videretur, præſtaret, modo de Narua interim in omnes caſus vtrinq; ſatis proſpiceretur, ne, dum ipſi inter ſe de ea diſceptarent, à Moſco occuparetur. Id ea ratione commodiſſime fieri poſſe, ſi Regis præſidium in eam immitteret. Cum enim Moſcus propter pacem, quæ cum Rege ei eſſet, ſi præſidium regium Narua receptum fuiſſet, oppugnare eam non poſſet, non modo Naruæ, ſed aliorum etiam præſidiorum ſuorum Liuonicorum, quibus Narua obiecta eſſet, ſecuritati ſine incommodo ac moleſtia ſua eum conſulturum: ſimulque omnibus copiis ſuis coniunctis ad defendendam Finlandiam longe futurum paratiorem, ſi nec arces controuerſæ contra vim hoſtilem defendendæ ei eſſent, nec copiæ in diuerſa præſidia diſtrahendæ. Interim de arbitris inter ſe conuenturos, & vel minutum controuerſias omnes eorum interuentu iri, vel ſi tolli eæ non poſſent, Regem Naruam illi redditurum, aliaſque iuris ſui perſequendi rationes initurum. Non vero fraudi ei eſſet, quod propter commune periculum Naruam ſibi tradidiſſet, abunde in eum caſum ei cauturum. Profecto iam Alamannio, Varſeuicius cum literis à Regina Rigam venit. Dedit & huic eadẽ Rex fere, quæ Alamannio, ad Regem Suecæ mandata. Iuſſit autem, vt ſi priorem legatum aliquid conſtituiſſe intellexiſſet, non expoſita legatione ſe reciperet: ſi infecta re dimiſſum comperiſſet, oſtenderet, quod maiores legati eo ipſo tempore in Moſcouiam à Rege mitterentur, comitia etiam breui Rex indicturus eſſet, ſummam illum, & vt pace à Moſco comprehenderetur, & de aliis rebus cum Ordinibus agendi facultatem habiturum: hanc cauſam fuiſſe Regi, vt licet iam ante iiſdem de rebus legatum ad eum miſiſſet: tamen & Reginæ coniugis ſuæ precibus, & mutua neceſſitudine adductus, denuo ſe ad illum mitteret, hancque explicandarum omnium harum controuerſiarum opportunitatem ei ſignificaret. In conditionibus nil, quemadmodum oſtenſum, mutatum fuit.

Antequam Riga Rex diſcederet, maiores legatos in Moſcouiam deſignauit, Ianuſium Zbaraſiũ Palatinum Braſlauienſem, Nicolaum Taluoſiũ Caſtellanũ Samogitiæ, & Micaelem Haraburdam. Mãdata hæc iis data fuerũt, vt iuramento paci firmandæ à Moſco exacto, de Sueciæ præterea Rege eadẽ pace comprehendendo agerent. De Narua autem, ac aliis caſtellis Liuonicis, quæ à Sueco poſſeſſa, ſi tentaturus ea Moſcus eſſet, non defuturum *Legati in Moſcouiam miſſi, qui iuramentum exigerent à Moſco.*

iis

iis Regem, vel etiam pacem, ſi id fieret, ratam habiturum teſtificarentur. De captiuis, quia ante Moſcus poſtularat, vt vtrinque pariter captiui redderentur, non parem vtriuſque captiuorum rationem eſſe oſtenderent; cum in Regis poteſtate præcipui ipſius ductores eſſent: ille ex regiis inſigniorem nullum, ex Nobilitate paucos, reliquos ex promiſcua plebe haberet. Itaque vel Zauolociam ac Neuelam, aut alterutram ſaltem earum Regi pro illis permitteret, poſtularent: cum ante firmioribus adhuc rebus ſuis pro paucioribus captiuis Vſuiatam ac Iezeriſciam obtuliſſet, quarum hæc nondum tum in poteſtatem Regis veniſſet, vel cum ipſe ante Sigiſmundi Auguſti temporibus certa precia in ſingula capita exigere ſolitus fuiſſet, eodem exemplo ſuo ſuos nunc redimeret. Dimiſſis legatis, quos ad deſcribendam Liuoniæ prouinciam deſignatos ſupra dignum eſt, Vilnam Rex profectus fuit, ibi legationem Tartaricam audiit, quæ à Mahomete Chiereio Tauricanorum Tartarorũ Principe haud multo ante venerat. Petebat is donatiua: de Koſacorum iniuriis & vexationibus querebatur, quæ quidem etſi non infrequentes extiterant: augebantur tamen ex induſtria à Tartaro, quo domeſtici metus, ac vicini periculi ſimulatione longinquam Perſicam militiam effugeret, in quam à Turca ſub idem tempus euocabatur. Reſponſum à Rege donatiua more maiorum datum iri, iiſdemque, quibus antea fuiſſet, legibus, pacem cum illo futuram. De Koſacis idem etiam, quod ante aliquoties oſtenſum, manum hominum ex diuerſarum gentium colluuie coactam, vagam, ac nullis certis ſedibus conſiſtentem, nullius etiam in poteſtate eſſe: vt tamen, quoad eius fieri poſſet, ab iniuriis & infeſtatione prohiberentur, ſedulo ac cum fide operam datum iri. Inſolentius hoc à barbaris acceptum, reſponſoque audito, Princeps legationis in ipſo quaſi diſceſſu publice teſtificatus eſt, vt omnia fierent, niſi tamen Koſaci in officio continerentur, pacem ſe non ſeruaturos.

Rex Vilnæ legatos Tartaricos audiit.

Regis reſpõſum.

Iam ante minoris Poloniæ ac Ruſſiæ Nobilitas legatis miſſis de tributo in ſuis conuentibus à ſe decreto certiorem Regem fecerat. Hoc vero tempore, priuſquam Vilna Rex moueret, à maioris quoque Poloniæ, Maſouiæ, ac Podlaſſiæ Nobilitatis legatis aditus, de ſimili tributo in illis quoque conuentibus ſancito cognoſcit. Gratiæ vtriſque actæ, deque animo in Rempublicam Regis optime ſperare iuſſi fuerunt: cuius conſtituendæ, ac Liuoniæ ſimul, quam communi omnium conſilio ac ope partam, communi etiam Ordinum iudicio Rex reſeruaſſet, ordinandæ cauſa intra eum ipſum annum comitia Regem habiturum in reſponſo vltimis hiſce dato adiectum fuit. Moſcus literis Regis, quibus, vt à Narua cæteriſque Liuoniæ præſidiis abſtineret, hortatus eum Rex fuerat, ſtatim aſſenſus fuit. Apud Sueciæ Regem ingrata legatio: nec multum in Regina etiam ad mitigandum animum eius præſidii fuit: cum præterquam quod iracundia eius omnes ad placandum eum aditus omnibus obſepſerat, de iniuriis, quib. ob non præſtitam dotem hæreditatemque fraternam, ac non comprehenſum pace maritum affectam ſe exiſtimabat, vltro quereretur. Itaque cum ea Alamannius inde renunciaret, ex quibus iſtas quoque res vltra ſuperiores iniurias magis exaſperatas appareret, Rex, qui Vilna Grodnam iam venerat, Senatoribus pleriſque euocatis, comitia ex illorum ſententia eo maturius indicenda ſtatuit, in quibus de Regis Sueciæ iniuriis ad Ordines referret. Interim in Liuoniam ad magiſtratus & Præfectos, quo loco res eſſent, perſcriptum,

Moſcus literis R. aſſentitur.

Apud Sueciæ Regem ingrata legatio Regis Polon.

ſcriptum, vtque viderent, ne per negligentiam detrimenti quid acciperetur, moniti fuerunt: cum Lituanis actum, vt ſi quis præter opinionem in vicina Liuonia motus accidiſſet, ſuppetias ferrent: cum Duce item Pruſſiæ, vt finitimo, & ipſo Liuoniæ Principe per Reinholdum Heidenſteinium ſecretarium regium eadem communicata fuerunt: cumque legati maiores ad Moſcum miſſi, quibus mandata de pace Sueciæ Regi apud Moſcum conficienda data, in itinere iam eſſent, ne vllam eius rei mentionem facerent, & ipſum rem ſuam agere permitterent, per celerem quendam tabellarium ſignificatum iis fuit, Grodna ſub menſem Auguſtum Varſauiam Rex proceſſit, eo Varſeuicius quoque è Suecia eodem, quo Alamannius, legationis exitu ad eum venit. Ibidem vero, dum comitiorum diem expectat, Iancula Valachiæ Palatinus in poteſtatem eius venit, quem ob iniurias, quibus Regem & ſubditos ſuos affecerat, inprimis, quod in finitimas aliquot villas Nobilitatis vicinæ latrociniis ac incendiis graſſatus fuerat, eoſque, qui rerum ſuarum repetendarum, iuriſque obtinendi cauſa ad illum veniſſent, pulſatos in carcerem coniecerat, Leopoli gladio ferire iure gentium iuſſit, bonis ipſius in publicum redactis, vxori & liberis alimentis annuis conſtitutis.

Grodna Rex venit Varſauiã.

Iancula Valachia Palatinus capite truncatus.

Appetiit interim tempus comitiorum, menſe Octobri Varſauiæ indictorum, in quibus capita ad deliberandum propoſita hæc per Regem fuerunt; de certa interregnorum ac electionum ratione ſtabilienda, ne, vt antea in interregnis aliquoties acciderat, ſi abſque hærede mori ipſum contingat, nouis motibus ac diſſenſionibus omnia inuoluantur: de concordia inter eccleſiaſticum & ciuilem Ordinem, vt ab iniuriis & contumelia vtrinque abſtineatur, ſuumque cuique tribuatur; de iudiciorum correctione: de Liuonia magiſtratibus ac legibus fundanda, præſidiis, commeatu, inſtrumento omni bellico, aliiſque contra repentinos caſus ad defenſionem neceſſariis prouidenda: de munitionibus collapſis inſtaurandis, & nouis inſtituendis: de Narua, cæteriſque Liuoniæ oppidis & arcibus à Sueco occupatis bello recuperandis: de ſtipendiis militi ſoluendis, & de tributis ad ea conferendis. Hæc poſtquam primo ad Senatores, inde ad conuentus Nobilitatis, qui in ſingulis Palatinatibus ante comitia ex more haberi ſolent, delata fuerant, non eodem ab omnibus animo accepta fuerunt, iidemque fere animorum motus, ac hominum ſermones renati, qui in ſuperioribus comitiis nonnullis extiterunt. Alii quod ſuffragio ſuo in electione Regem ſubleuaſſent, cum ipſum regnum ſibi debere eum exiſtimarent, minus vel ſe expeditione ſua, vel, quæ ipſi concupiſſent, alios conſequutos dolebant, non pauci ad hos diuerſarium partium ſupererant, qui in ſuperiorum interregnorum contentione victos ſe meminiſſent. Quidam, qui in concionibus ac conuentibus Nobilitatis plurimum hactenus potuerant, nomen gratiamque in vulgus, ac opes inde parauerant, omnia præmia in milites conferri muſſitabant: iis artibus, quibus ipſi plurimum pollebant, nullum amplius locum relinqui moleſte ferebant. Vniuerſæ vero Nobilitatis animi, vt qua quiſque re maxime permouebatur, ita varie afficiebantur. Alii non id agi iactabant, vt de modo aliquo electionis tractaretur, ſed vt ſucceſſor priuato conſilio imponeretur: interim cum regio imperio alienæ potentiæ vicarius ac adiutor conſtitueretur, Zamoiſcium notantes: huc milites beneficiis deuinctos ſpectare; retentos in pace ex iiſdem non pau-

Comitia Varſauia.

Capita à Rege propoſita varie accepta.

cos à Zamoiſcio, vt oppreſſa per metum Nobilitate per vim & arma regnum occuparetur. Diuerſum de religione ſentiẽtibus libertatis eius imminutio, circumſcriptioniſq; metus obiici. Iudiciorum emendationẽ, non correctionem aliquam à Rege quæri à nonnullis diſputabatur: ſed quo, cum in vniuerſum ea ſuſtuliſſet, ad ſe denuo ea transferret: omniaq; ſecus omnino accipiebãtur, ita vt alia eiuſdem rogationis capita, quæ regiis opponerentur, detorto ad metum iniiciendum ſenſu in vulgus à quibuſdam ederentur, crũpente nonnihil inter hæc inuidia etiam in Zamoiſcium. Publice quidem plerique honores Vngaris collatos exagitabant, Landskoronam fere deſignantes, quam vidua Gaſparis Bekeſchii marito, qui in caſtris ad Polociam ob virtutem iure Nobilitatis Polonę donatus fuerat, ac fratre eius Gabriele, qui in irruptione Pleſcouienſi perierat, amiſſis, vna cum orbis liberis tenebat, & ſub id tempus Frãciſco Veſſelinio nupſerat. Interim non deerant, qui Regi, ſi de ſucceſſore agi vellet, operam ſuam vltro deferrent: cumque Rex, etſi ita de Repulica ſe meritum ſciret, vt non minus quam aliorum Regum, ſuæ quoque familiæ ratio haberi deberet: ab hoc tamen tempore id tentare alienum, ſtudiaque Ordinum vltro potius expectanda ſibi exiſtimaret; ſpretos ſe rati, ac aliorum opera confici id poſſe Regem ſperare, eo magis incendebantur.

Nobilitas etſi quid maximis Regis in ſe ac Rempublicam beneficiis deberet, agnoſcebat: libertatis tamen aliarumque cariſſimarum quarumcunque rerum metu iniecto hæſitare, cunctantiuſque agere, omnia denique ſuſpecta habere. His igitur animis cum in comitia ventum, Zamoiſcius pro munere Cancellarii verba nomine Regis faciens, orſus à voto, quod, cum ex ſuperioribus comitiis diſcederetur, ipſi feciſſent, quoque, vt ſaluus & incolumis ab expeditione ea Rex ad ſe rediret, ac ipſi lætis animis in mutuos amplexus ruerent, optarant: quod à Deo precati erant, ita cumulate iis præſtitum oſtendit, vt non modo incolumem ſaluo exercitu, ſed re etiam bene geſta, immortalique gloria parta, reuerſum ex hoſtico Regem viderent: quod in ipſorum poteſtate totum fuiſſet, vt mutuis gratulationibus ac fraterna beneuolentia ſe exciperent, certorum hominum maleuolentia impeditum ait. Quorum opera id factum, non arbitrari nunc ſibi inquirendum. Videre autem, iam Petilios in Republica quoſdam exiſtere: optandum, ne mox Catilinæ etiam aliqui ſubſequantur. Quæ præfatus, domeſticarum rerum nil aliud hiſce comitiis proponendum ſibi Regem ſtatuiſſe docet, quam quæ ipſi non modo viuente adhuc Sigiſmundo Auguſto, ac ſuperioribus comitiis Andreiouienſibus, vt ferrentur, ſanxiſſent: ſed poſtea etiam cum ſæpe alias, tum in proximis comitiis efflagitaſſent. Itaq; illorum precibus Regem adductum de modo liberæ & ordinatæ electionis referre. Cum de ratione eligendorum Regum certa ſtatuere eos debere diceret, non id velle, vt derelinquendo iure electionis, ac patrimonio hoc libertatis, quo nil à maioribus eorũ relinqui iis potuerit præſtantius, cogitarent: ſed quomodo eam quam maxime integrã in perpetuum conſeruarent. Quæ cogitatio nũ neceſſario ab illis ſuſcipi debeat, non aliorum exemplis confirmandum ſibi exiſtimare: eos ipſos, ſi ſuperiorum interregnorum actiones ac grauiſſimum diſcrimen, in quod Reſpublica adducta tum fuerit, ſecum perpendant, æſtimaturos: nullam hic Regis rem agi, ſed ſuam ipſorummet, optare tamen ſe ne huic ſuæ occaſioni deſint,

Cancellarii oratio nomine Regis in comitiis.

De ratione eligendorũ Regum.

deſint, ſuperiorumque annorum benignitate diuina, qua mirabiliter Rem- “
publicam conſeruatam intelligant, ad futurorum potius conſiliorum ſpem “
ſe erigant, quam ad ſecuritatem ac negligentiam abutantur. Quod ſi ar- “
tibus quorundam in ſuſpicionem mentes eorum adductæ ſana conſilia “
capere minus poſſint, aut velint, totum in ipſorum poteſtate futurum, ſeu “
ſtatuere quid de hac re velint, ſeu omnino eam relinquere. Eandem de “
altero capite, concordia inter Ordines ineunda, quod ſecundo loco pro-
ponendum Rex iudicaſſet, ſententiam eius eſſe. Probe ipſos meminiſſe,
quo ſtudio & in Andreiouienſi conuentu, vt deinceps de eo referretur,
egiſſent, & quantopere poſtea idem à Rege flagitaſſent. In communi o- “
mnium fere regnorum, ac horum temporum fato nos præcipua tamen for- “
tuna vſos, vt concordiam ciuilem egregie huc vſque tutati ſimus: hanc hiſce “
fere retineri, vt ab iniuriis & contumelia vtrinque abſtineatur: iure ac cau- “
ſa cognita, non vi aut extra ordinem quid ſtatuatur: maxime vero, vt quod “
cuiuſque eſt, omnibus tribuatur. Id autem tam ad bona, quam ad hono- “
res etiam ac prærogatiuas pertinere: hac vna re iuſtitiam perfici; iuſtitiam “
fundamentum eſſe Reipublicæ, & qua illa contineatur, concordiæ. Ne- “
mini dubium eſſe, quin duobus hiſce Ordinibus eccleſiaſtico & ciuili Reſ- “
publica hæc potiſſimum ſubſiſtat. Proinde ipſi, quornm res ageretur, vi- “
derent, ſuſcipiendamne, an relinquendam huius rei deliberationem exi- “
ſtimarent. Iudiciis nũ quid deeſſet, omnium optime ipſos, qui in iis verſarẽ- “
tur, iudicare poſſe: non poſſe ſane diſſimulari, adeo breui tempore calum- “
nias in iis creuiſſe, vt non pauci grauioribus ſtudiis relictis, totos ſe cauſi- “
dicis ac captionibus excogitandis, quibus alios irretirent, dare dican- “
tur. Regem operam ſuam, ſi qua in re emendatione opus habeant, iis de- “
tuliſſe: qua, ſi placeret, vterentur: inuitis Regem eam non obtruſurum. “

De concordia inter Ordines.

Ingreſſus deinde in ſermonem de Liuonia, ſtatuque eius omni demon-
ſtrato, quidque cum Moſco hactenus de locis, quæ à Sueciæ Rege te-
nerentur, actum eſſet, commemoratiſque Sueci iniuriis eo potiſſimum “
incumbit, vt, quo nullum in ea vicinum inueteraſcere patiantur, iis per- “
ſuadeat, omnem ſocietatem imperiis infidam: in prouincia nuper parta, “
dum animi hominum adhuc dubii, nondum legibus ac inſtitutis coa- “
luerint, periculi plenam: neminem prudentem in nouam prouinciam eiuſ- “
dem præſertim cum indigenis linguæ ac nationis vicinum admiſiſſe, aut, “
qui admiſerit, non eum ſtatim pœnituiſſe. Inde de Tartari minis & Ko-
ſacorum, qui ſubinde bellum Reipublicæ conflarent, iniuriis refert. Fuiſ-
ſe ſuperioribus comitiis rogationem latam, qua extraordinaria iuriſdictio
ad certum tantum tempus permiſſa Regi fuerit: aut illos in officio conti- “
nendos, aut de bello cum Tartaris ſuſcipiendo cogitandum. Extremum de “
ſtipendiis militum fuit. Scitum quidem ſuperioribus comitiis tributum, id
num in ſtipendium, ac nomina, apud exteros Principes facta, diſſoluenda:
in defenſionem Liuoniæ in bellũ Tartaricum ſufficeret: per quos item ſte- “
tiſſet, vt tardius minus, quam deberet, illatum fuiſſet, ipſi inquirerent: in e- “
rogãdo quidẽ & fidem, & diligentiam ſummam reperturos: ita milites me- “
ritos ait, vt ante omnia ipſis cõſulere debeãt, qui pro gloria ac dignitate no- “
minis Polonici nõ modo cũ ferociſſimo hoſte, vrbeq; omnib. reb. munitiſ- “
ſima, ſed in regione boreali cum ſæuiſſima hyeme, cum aeris cæliq; iniuriis “
ac natura fere ipſa ab omnibus imparati, ac ſeminudi fere propugnarint. “

de Liuonia ſtatu.

de Tartar. minis & Koſacorum iniuriis.

de ſtipendiis militum.

„ Nihil hic ſe de Liuonia dicturum, prouincia olim florentiſſima, ac nunc e-
„ tiam omnibus opportunitatibus abundante, per ipſorum cõſtantiam par-
„ ta. Quantum apud exteros nomen ipſorum virtus omnibus pepererit, eos
„ ipſos teſtes eſſe poſſe, qui, quæ poſt diſceſſum Henrici, cum Tartari metu
„ ac trepidatione omnia complerent, autoritas eorum apud exteros fuerit,
„ meminiſſent, & quæ nunc de virtute eorum omnium ſit exiſtimatio, intel-
„ ligerent: poſtquam potentiſſimo hoſte ſuperato, amiſſas aliquot prouin-
„ cias recuperarint, nouas adiunxerint. Nec tamen pluris à ſe fieri hæc, quam
„ quem iis ipſis parandis ſimul Reſpublica acquiſiuiſſet, plurimornm for-
„ tium virorum inęſtimabilem theſaurum: qui ita iam & animis parati, & in
„ armis exercitati ſint, nullum vt tantum periculum exiſtere poſſit, quod
„ non promptiſſimo animo pro Republica ii ſuſcepturi ſint. Horum ſpem
„ ne deſtituerent, qui ne dignitatem nominis Polonici vileſcere paterentur,
„ fortunas omnes ſuas, ſanguinem vitamque ipſam profundere non dubita-
„ rint: denique non alienis hominibus beneficium præſtituros, ſed neceſſa-
„ riis, fratribuſque, quę virtuti ac laboribus eorum deberentur, ſtipendia per-
„ ſoluturos. Hæc eſſe, de quibus referendum Rex exiſtimaſſet; viderent nunc
„ ipſi, num cũ iis, quæ alieno nomine in vulgus à nõnullis ſparſa eſſent, con-
„ uenirent. Conuerſus deinde ad Regem, optare ſe, inquit, vt pro tantis eius
„ rebus geſtis, vel ea gratia ei referretur, quæ in bene morata ac grata ciuitate
„ pro multo minoribus non Regi, ac tam amanti Reipublicæ Regi, ſed cui-
„ cunque exercitus duci referri ſoleret. Non egere tamen animi magnitudi-
„ nem eius conſolatione ſua: plus enim in illa præſidii ad quoſcunque fortu-
„ næ impetus ac maleuolorum iniurias perferendas eſſe, quam in illis ad eam
„ frangendam virium: non eſſe dubitandum, has ipſas quorundam homi-
„ num iniurias illuſtraturas magis laudem atque nomen ipſius. Quem enim,
„ qui ipſius res geſtas olim cognoſceret, non magis, quod in tot à quibuſdam
„ obiectis difficultatibus, tantas res gerere potuiſſet, quam quod omnino eas
„ geſſiſſet, admiraturum? eſſe animi magnitudinis eius, ne iniuriis quidem
„ abſterreri ſe pati, quo minus, quemadmodum perpetuo feciſſet, porro be-
„ ne de Republica mereri pergeret. Milites allocutus, non debere eos exi-
„ ſtimare oſtendit, tam ingrati animi notam, tantamque iniuriam in tam for-
„ tibus ac bonis ciuibus hærere poſſe. Vltimo loco Prouinciarum nuncios
„ hortatus fuit, vt cumprimis publicæ dignitati atque vtilitati ſtuderent.
„ Cupere ſe, inquit, alios adeſſe, integros ac bonos etiam ciues, quorum ma-
„ gna præter ipſos multitudo eſſet, qui domi liberis ſuis educãdis ac domeſti-
„ cæ rei operam darent: facile ſe iis perſuaſurum, nil vt Reipublicæ commo-
„ dis potius haberent; eorum omnium partes illos ſuſcepiſſe, tantoque ma-
„ gis in omnes res intentos eſſe oportere, quibus reliqui, qui domi remanſiſ-
„ ſent, non ſuam modo ac ſuorum, verum Reipublicæ etiam ſalutem com-
„ miſiſſent.

Sententia à Senatoribus dicuntur.

Peracta rogatione, ſententiæ à Senatoribus dici cœptæ fuerunt, vt de ra-
tione electionis, cæteriſq;, quę propoſita, perferretur, omnes fere ſtatuere,
duobus tantum exceptis, quorum alter, nullis hominum conſiliis à Deo

Cancellarii oratio exagitata.

regna mandari: alter, non poſſe vlla è Republica, ac ne oportere quidem
ambitum excludi, cenſebant. In nunciorum collegio principio Zamoiſcii
concio exagitata fuit, maxime vero, quod iam Petilios nonnullos eſſe di-
xiſſet, videndum, ne mox etiam Catilinæ exiſterent. Cum contra ab aliis
oſtende-

oſtenderetur, non vniuerſum Ordinem, ſed certos homines, ac ne homines quidem, ſed vitia notata: à quibus qui abeſſe ſe intelligeret, orationem quoque eam ad ſe non pertinere ſciret, res diſcuſſa fuit. Negotium inde Suentoslao Orzelſcio datum, qui totius Nobilitatis nomine pro bene geſta Republica gratias Regi ageret, deque ſermonibus, qui contra dignitatem eius à nonnullis habiti, aut in vulgus ſparſi dicerentur, ei ſatisfaceret. Qui cum in huiuſmodi rei mentionem ingreſſus fuiſſet, vt in autores eorum Regem inquirere, ac cognita cauſa animaduertere debere diceret, aduerſo quorundam collegarum murmure, ac mox conuicio pene exceptus fuit. De re ipſa, maxime de electionis forma certa conſtituenda variæ inter eos ſententiæ fuerunt: quibuſdam omnino ferri de eo oportere negantibus, quod in re, qua maxime libertas contineretur, quoties aliquid fieret, quo minus late ea, quam antea, pateret, libertas ipſa ſemper minueretur, anguſtioribuſque, quam antea fuiſſet, finibus circumſcriberetur. Alii contra, ita maxime libertatem electionis ſtabiliri diſputabant, ſi fraudes atque ambitus legibus excluderentur: præterea tanquam affecta iam re, ac contracta ſuperioribus comitiis tractatione, inprimis Andreiouienſis fœderis religione obiecta eam vrgebant: plerique ſuſcipi quidem eam, non finiri tamen volebant; vt, quæ de ea dicerentur, ad ſuos referrent, quo rectius ſequentibus deinceps comitiis ex vniuerſæ Nobilitatis ſententia ſtatui de ea poſſet. Dum inter eos diſputationibus hiſce tempus extrahitur, interim cognitionibus cauſarum capitalium primis octo comitiorum diebus Rex vacauerat. Cumque magnam libertatis prætextu in alios inferiores ac pares inſolentiam ac petulantiam quidam Nobiles exercerent, freti priuilegiis, quod Regi ſupplicium de homine nobili ſumere ſine Senatus regni decreto non liceat: multos in his comitiis Nobiles homicidii, aliorumque ſcelerum reos, ac in his Caſtellanum Viſcenſem ex familia Illouia, quod Graiouium minutim concidi iuſſiſſet, capite plecti mandauit. Poſt, quemadmodum cœperat, reliquarum cauſarum cognitionibus operam dare pergit. Ac inter cæteros Stanislaus Czarnkouius, magnæ apud Nobilitatem authoritatis vir, ob inſtrumenta pactorum dotalium inter Sophiam Iagelloniam Sigiſmundi primi Regis filiam, ac Henricum Ducem Brunſuicenſem initorum penes ſe reſeruata, per procuratorem fiſci, & ob Znini oppidi Archiepiſcopi Gneſnenſis poſſeſſionem, coadiutoriam, vt vulgo vocant, ſibi vendicans, ab Archiepiſcopo Stanislao Karnkouio, qui Iacobo Vchanſcio ſucceſſerat, in ius ad Regem vocatus erat. Is apud internuncios Nobilitatis vrgebat, vt euocationes omnes in regiam exemplo Sigiſmundi Augusti, qui citationes omnes, in cauſis fiſci editas, vno decreto ſuſtuliſſet, abolerentur. Etſi vero Rex & Senatus regni non omnes ſine deſcrimine tolli, ſed legitimas euocationes ab illegitimis diſcerni volebant: tamen Nuncii in propoſito ſuo perſtiterunt, & per complures dies diſputatione hac extracta frequenter in concilio ſuo tumultuati ſunt. Sicque totum tempus comitiis deſtinatum conſumptum, ac tandem rebus infectis ac pēdentibus diſceſſum. Venerant ad hæc comitia quoque legati Moſci, vt iuramentum pacis ſeruandæ à Rege acciperent, quemadmodum regii iam ante ipſorum Principem iureiurando obſtrinxerant. Præſtitum id à Rege maxima omnium Ordinum corona, ara ad id in comitio conſtituta, Archiepiſcopoque, poſtquam tabulæ fœderis à ſcribis lectæ fuiſſent, in verba ei præeunte.

Nobilitatis nomine gratia aguntur Regi.

Caſtellanus Viſcenſis capite plexus.

Legati Moſci ad comitia iuramēti à Rege accipiendi cauſa veniunt.

Præter iuramenti exactionem, vt de captiuis vtrinque permutandis agerent, mandatum habebant. Quod cum obtinere non potuiſſent, vt in locũ certum captiui comportarentur, redimendiq; eos poteſtas, quorum eſſent, fieret, impetrarunt. Referebant nonnihil & de finibus controuerſiæ ex eo potiſſimum ortæ, quod de Veliſienſi agro ne à Polonicis Ordinibus, à quorum copiis captus erat, vindicaretur, in Zapolienſi fœdere à Liuanicis ſcribis adiectum fuerat; vt quemadmodum olim is ad Palatinatum Vitepſcenſem pertinuiſſet, ita poſthac pertineret: Moſciq; ab eo tempore, quo in poteſtatem eorum Veliſium veniſſet, magnam partem Toropecienſis agri ad eum adiectam contenderent. Placuit, vt vtrinque legati ad fines regundos mitterentur. De caſtellis Liuonicis, quæ Sueciæ Rex occuparat, iam ante per proceres Moſcouiticos cum legatis, à Rege in Moſcouiam miſſis, conuenerat, vt per totum pacis tempus à cis-Naruanis Moſcus, ab vltra-Naruanis Rex vtrinque abſtinerent. Excepti deinde conuiuio fuerunt more maiorum, ſplendideque habiti, hominibus elegantioris cultus fere rudibus cum epularum magnificentiam, tum apparatus varietatem, multo magis tamen Regem ipſum admirantibus. In tam inſigni publicarum rerum perturbatione, ſeu potius negligentia, præ cæteris tamen militum conditio miſerabilis videbatur. Pleriq; enim non modo tanquam ad paratũ ſtipẽdium, cuius ſpes iniecta illis, ſed ad magnam honorum pro re bene geſta agrorumq; ſpem, ii præſertim, qui Nobilitate ob virtutem donati, præſidia etiam iſta, quibus nobilitatem tuerentur, ac alia præmia ſperauerant, omnium rerum egentes ac nudi alieniſſimo anni tempore eo venerant, vt non pauci è nobilioribus etiam ad Pleſcouiam occubuiſſe ſe malle dicerent, quam ad tantam egeſtatem, atque omnium rerum difficultatem redigi. Sed militum difficultatibus conquiſita vndique pecunia, cum ab aliis deſtitutam fere Rempublicam, à ſe tamẽ deſerendam Rex non exiſtimaret, quo ad eius fieri potuit, occurſum fuit: agenteque cum iis Zamoiſcio tanta animorum alacritas innata iis fuit, vt non modo diem ſolutionis ad Pentecoſtes proferri paterentur, ſed dum modo certo aliquo loco collocarentur, ex quo commeatus ſibi ſuppeterent, ſi interim Tartari irruptionem facerent, etiam ſine ſtipendio, quocunque ducturus eos Zamoiſcius eſſet, ituros ſe pollicerentur.

Controuerſia de finibus inter Regem Pol. & Moſcum.

Moſci legati conuiuio excipiũtur.

Militũ miſerabilis conditio.

Rex Liuoniæ curam impendit.

Solutis comitiis, cum iam nuncii diſceſſiſſent, Rex cum Senatu Liuoniæ etiam, quantam potuit, curam impendit: initioq; à diuinarum rerum cura facto, Vẽdam, quam potiſſimum ad accipiendam nouam ſedem Epiſcopi idoneam iudicabat, oppidis caſtelliſq; aliquot, ac poſſeſſionib. ad eam adiectis, Epiſcopatui attribuit, & à Pontifice, vt Epiſcopatum autoritate ſua ibi fundaret, petiit. Prouincialibus etiam iura certa, ac forma prouinciæ, vt aliquam tamen ſui curam habitam cernerent, pro tẽpore deſcripta fuerunt. A Nobilitate etiam legati Varſauiam venerant: alii præterea frequentes priuati ſuarum quiſque poſſeſſionum, è quibus ſe, vel maiores ſuos à Moſcis deiectos dicerent, recuperandarum cauſa. Summa publicorum poſtulatorum erat, vt pacta inter Sigiſmundum Auguſtum, ac Prouinciæ eius Ordines, quo tempore ſe in poteſtatem illius dediſſenr, conuenta rata Rex haberet. Eorum hæc fere erant capita: vt non niſi Germani in ea prouincia magiſtratus eſſent: poſſeſſiones, quas tum ſinguli haberent, aut poſtea conſecuti fuiſſent, quo vnquam optimo iure poſſediſſent, poſſiderent: iura ac

Publica Liuonum poſtulata.

priuilegia ſingulorum integra conſeruarentur. Addiderunt ad hæc, vt iudiciorum certa ratio conſtitueretur: ne caſtella demoliri, quemadmodum Rigæ regio nomine imperatum iis fuerat, cogerentur: vt in captiuis ſuis recuperandis à Rege iuuarentur. Reſponſum: quod ad priuilegia à Sigiſmundo Auguſto conceſſa, meminiſſe eos, quid ab eo tempore, quamque varia interceſſiſſent: quid etiam huius temporis eſſet, pro ſua prudentia perſpicere: debere eos ſe credere iudicio Regis, qui cum ſalutis eorum auctor fuiſſet, ornamentorum ac commodorum prouinciæ eius non minorem ſe curam habere oſtenſurus eſſet. Sigillatim vero, quod præcipuæ auctoritatis in illa prouincia magiſtratum Germanicæ gẽtis peterent, cum ab honore eo ex prouincialibus, ſi qui ad eum idonei futuri eſſent, neminem excluſum Rex vellet; eo futurum acerbius, ſi ipſi ſuæ ſalutis libertatiſque auctores à dignitate tam præclaræ victoriæ remotos vellent: daturum operam Regem, vt eum prouinciæ præficeret, qui ex ęquitate, ipſorumque iure ac legibus omnia adminiſtraret: tum vero in Prouinciali publico conſilio conſtituendo, iudiciis, cæteriſque officiis Præſidum, Succamerariorum, & reliquorum præcipuam vetuſtæ quoq; Nobilitatis Liuonicæ in prouincia ea rationem habitum iri. Inter iura ac priuatas ſingulorum poſſeſſiones id diſcrimen factum: vt, quæ à ſuperioribus Liuoniæ Principibus, legitimiſque eius magiſtratibus vſque ad Guilhelmum Marchionem Brandeburgicum Archiepiſcopum Rigenſem profecta eſſent, iure ipſo rata haberentur: quæ à poſterioribus collata eſſent, quod ea tempora inde conſecuta fuiſſent, quibus multa non ordine fierent, prouinciaque nullo fere certo imperio teneretur, de iis Regem ex publicis prouinciæ commodis, cuius vt opibus ac neruis contra omnes caſus muniretur, præcipua ratio habenda eſſet, & cuiuſque meritis, genere denique ipſo poſſeſſionum ſtatuturum; ad eaque cognoſcenda primo quoque tempore conuentum prouincialibus edicturum, in quo ſua quiſq; iura exhiberet. Cum autem ſuperiori tẽpeſtate amiſiſſe pleriq; priuilegia ſua dicerentur; eos, quę, à quibus, quoque tempore & tenore literas habuiſſent, aperire debere, eaq; omnia ſuo idoneorumque teſtium iuramento comprobare. Iudicia ad formam Pruſſiæ à Rege conſtitutum iri. Caſtellorum demolitionem hoc potiſſimum conſilio Rex imperarat, ne vires prouinciæ, quemadmodum ſuperioribus temporibus factum, diſtraherentur: eandemque ob cauſam ex ſuis quoque non pauca deiecturum ſe edixerat. Idem hic iis reſponſum; non debere eos detrectare, in re, qua publicam potiſſimum prouinciæ ſalutem Rex ſpectaret, quo minus eius exemplum imitarẽtur. In captiuos redimendos certus illuſtris generis numerus promiſſus iis fuit. MAGNVS Holſatiæ Dux cũ difficultatibus quibuſdã ſuis, quemadmodũ Rigæ à Rege monitus fuerat, ipſe comitia obire non potuiſſet, legatos miſerat: per quos eadẽ fere, quæ Rigæ, propoſuit. Quæ cũ ſine præſentia eius explicari non poſſent, ad ſequentia comitia neceſſario dilatus fuit. His confectis, crebris nunciis de apparatu Tartarorum Varſauiam allatis, Varſauia Cracouiam Rex proficiſcitur. Eo quoque [illegible] Decemb. venit legatio Tartari Præcopienſis, quæ, niſi cõtinuo cõditiones, quas ferebat, Rex acciperet, iiſq; ſatisfaceret, bellũ denunciabant. Ad eã Sinan Baſſa literas adiunxerat, quib. Turcam etiã iniurias Tartari non neglecturũ oſtẽdebat. Iam ante autem iuſtam equitatus partem in Ruſſiã Zam[illegible] cius præmiſerat, ad eam, quam poteſt, maximũ numerũ mutũ a[illegible]

Regis reſponſum.

Legatio Tartari Præco[illegible]

Rex mittit Zamoiſciū contra Tartaros.

addictos adhuc habebat, omnes contrahit, nouos ſuis ſtipendiis alios conſcribit: ex Nobilitate fortiſſimum quenque euocat. Præter eos Conſtantinus Oſtrogius Dux ſuas copias, quas non contemnendas ex clientibus ſuis coactas habebat, prompte Reipublicæ offerebat. Itaque in Ruſſiam Zamoiſcium contra Tartaros Cracouia Rex mittit.

In Pruſſia Ducali, cuius adminiſtrationem obibat Georgius Fridericus Anſpacenſis Marchio Brandeburgicus, menſe Aprili Regiomonti ab Ordinibus conuentus coactus eſt, qui ad Principem, pecuniam ab iis efflagitātem, de variis capitibus, ad Rempublicam ipſorum ſpectantibus, emendandis inſtiterunt. Poſtulata autem fuerunt hæc: vt Epiſcopæ Sambienſi reditus non fiſco tranſcriberentur, ſed alicui Epiſcopo idoneo, vt anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſexto conſtitutum erat, reſeruarentur: Academia Regiomontana inſtauraretur: tres ſcholæ triuiales alibi in Ducatu, vt anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto decretum, aperirentur, quem in vſum Ordines certam pecuniæ ſummam conferrent: Ius Culmenſe, cuius in Pruſſia vſus eſſet, reuiſum typis euulgaretur: querimoniæ ſubditorum iniuſte oppreſſorum non poſthaberentur: Reſpublica per ſolos Prutenos gubernaretur, ſummoque quatuor Conſiliariorum Senatui exterorum adiungeretur nemo: legati ad Poloniæ Regem negotiorum publicorum cauſa indigenæ tantum mitterentur: Nobiles ab ædibus ſuis non vi abſtraherentur: dicaſterium aulicum rite conſtitueretur: ſumptus aulæ contraherentur: Principis armamentarium conſeruaretur: libera lignorum emptio præſtaretur: liberi homines ad ſeruitutes non cogerentur: extraordinariam contributionem in poſterum nullam imperandam Princeps diplomate caueret: moneta nominis boni ſignaretur: nauigatio in fluminibus: cuique pateret: vectigalia noua in Lituania & ad Viſtulam, quod fraudi incolis ſit, nuper impoſita tollerentur: ius prioritatis in piſcium emptione ipſius concederetur: ædificia ad maris portum excitata, & vectigalia in mari Balthico Principis interuentu abrogarentur. Hæc & alia Principi propoſita, quod parum ipſi grata eſſent, magis inde animi vtrinque exacerbati fuerunt. Quæ tamen ſubſecutis annis tranquillata ſunt omnia.

An. Ch. 1583.

Rex nouam gubernationis Liuoniæ formam promulgat.

Ineunte anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo tertio Rex nouam gubernationis Liuoniæ formam, de Epiſcopo & collegio eccleſiæ Vendenſis nouo, in locum Archiepiſcopi Rigenſis, ac cæterorum, qui proximis bellis aboliti eſſent, à ſe fundando: de vtraque religione, Romana & Auguſtana pariter toleranda: de tribus Præſidibus, Vendæ, Derpati, Parnouiæ, & ſupremo Liuoniæ gubernatore Rigæ ſedem habituro: de iudiciis Nobilitatis: de conuentibus publicis, ad quos prouocetur: de executione: de iure municipali: de pace publica: de commerciis, & aliis promulgat. Derpati ſenatum nouum ex ciuibus Germanis, tribus conſulibus, & tredecim ſenatoribus eligi permittit anno vigeſimo quinto, poſtquam à Ruſſis vrbs occupata, & prior gubernationis forma abolita erat. Paulo poſt Rigæ, vbi Burggrauius, vti vulgo vocatur, ratione officii liberam & plenam in vrbe iuriſdictionem, etiam in Nobiles, vrbis tranquilitatem turbantes, habebat, accidit, vt quidam ex gubernatoris regii familia in platea impetum in ciuem faceret, à quo tamen læſus ipſe nunquam fuerat, ſed puellæ ab eo amatæ mater vidua de debito importunius compellata erat. Cuius vim ſibi illatam Burg-

Burggrauio Gaſpari Bergio indicat, qui miſſis in hoſpitium publicis miniſtris, Nobilem vocari iubet. Hic elapſus, de iniuria ſibi facta apud gubernatorem regium in arce queritur, à quo citatus Burggrauius exceptionem de incompetentia fori, & priuilegia ciuitatis, & inſtructionem ſuam, qua Burggrauius Nobiles in vrbe delinquentes comprehendere poteſt, opponit. Poſtea, vt officii ſui iura & ciuitatis priuilegia tueretur, citatus non compareret. Condemnatus igitur quaſi ob contumaciam, ad Regem ipſum controuerſiam totam defert, qui Burggrauiũ abſoluit, & ipſius auctoritatem confirmauit. Gubernator etiam decretum prius à ſe latum, deinceps alio decreto plane ſuſtulit, & Burggrauium liberum pronunciauit. Moritur interim MAGNVS Holſatiæ Dux, Friderici ſecundi Daniæ Regis frater, quem Liuoniæ Regem à Moſco nominatum, illiuſque affinem fuiſſe, & tandem ab illo diſcedentem, in diœceſin ſuam Curonenſem, antea à ſe poſſeſſam, rediiſſe, dictum eſt. Quam prouinciam eo defuncto Nobiles quidam Poloniæ, quidam Daniæ Regibus deferebant. Tandem Georgius Fridericus Marchio Brandeburgicus in Pruſſia Dux, in quem velut arbitrum vterque Rex conſenſit, eo deducit, vt numeratis à ſe Daniæ Regi triginta millibus Ioachimicorum in feudum ipſi à Rege Poloniæ attribueretur. Itaque menſe Iulio Daniæ Regis nomine quidam legatus ſubditos diœceſis illius à iuramento Daniæ Regi præſtito liberauit, & Regi Poloniæ tradidit. Cuius in Liuonia vicarius Georgius Radiuilus Cardinalis viciſſim Marchionem Georgium Fridericum Pruſſiæ Ducalis adminiſtratorem in poſſeſſionem diœceſis inſtituit. Menſis Septembris die decima ſeptima obiit Catharina Iagellonia, Ioannis Sueciæ Regis coniunx, Sigiſmundi primi Regis Poloniæ filia, relicto filio vnico Sigiſmundo tertio poſt Rege Poloniæ Sueciæque & filia Anna innupta.

Magnus Dux Holſatiæ moritur.

Curonenſis prouincia feudum Pol. Regis.

Subſecuto anno Gedanenſes, pendentibus adhuc cum Stephano Rege aliquot controuerſiarum capitibus, ex Sigiſmundi Auguſti Regis defuncti commiſſione originem ducentibus, ac inprimis portorii negotio, & aliis, quibus contra ipſorum iura & priuilegia grauarentur, in compoſitione belli ad comitia reiectis, hoc anno demum integre cum Rege tranſigunt, eique binummalem portorii auctionem, vt de ſingulis bonorum, quæ inueherentur, & eueherentur, marcis quatuor nummi deinceps pendantur: eiuſque dimidia pars Regi, altera ſenatui ſoluatur, concedunt, hac conditione, vt grauamina Ciuitatis nominatim propoſita aboleantur. Rex itaque viciſſim omnes Cõmiſſariorum Regis Auguſti actiones & conſtitutiones in præiudicium & damnum Ciuitatis vergentes, & ipſam placationis formulam irritam pronunciat, nec vllam deinceps earum mentionem fieri debere ſancit. A Commiſſariorum, ſi quos deinceps in vrbem mitti neceſſitas flagitabit, actionibus ad Regem prouocatio erit. Portorii conceſſio nil Ciuitatis iuribus, priuilegiis, & libertatibus priſtinis derogabit, nec à Rege illiuſue ſucceſſoribus aut Senatu augebitur, nec immunitatibus extra ordinem à Rege datis diminuetur. Priuilegium Caſimiri de facultate nauigationis & littora regendi anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo datum Ciuitati, & Sigiſmundi de bonis naufragis & caducis denuo confirmat. Nec vectigalibus nouis in Viſtula inſtitutis Gedanenſes ipſe, vel ſucceſſores onerabunt. Ciuium priuatorum lites in aulam deinceps non euocabunt, ſed ordinariæ Ciuitatis iuriſdictioni relinquent. Temere

An. Ch. 1584.

Gedanenſes integre cum Rege tranſigunt.

apud Regem de magiſtratuum negligentia vel iniuriis conquerentes: non impenſas ſolum, ſed & pœnas calumniatorum ſubibunt. Aduerſus contumelioſarum citationum autores iniuriarum agere citatis licebit. Mandata vſitatos iuris proceſſus impedientia, deinceps nulla Reges dabunt: verum ſi Gedanenſis magiſtratus informationem res deſiderabit, intra bimeſtre clauſis literis eam ad Regem mittent. Piratas & ſpeculatores maritimos, quales antea fuerunt, plane Rex abominatur & tollit. Saluis commeatibus Regis ciues non ab ordinaria iuriſdictione, ſed tantum à vi magiſtratuum iniuſta & carceribus exemti erunt, nec vltra trium menſium ſpacium vlli dabitur, intra quos, ſi indignus eo beneficio iudicabitur, Rex informari: committens crimen, non obſtante fide publica comprehendi ac puniri poterit. A iuriſdictione ac muneribus perſonalibus vel realibus nullum deinceps Reges eximent. Contuberniis opificum cæteriſque collegiis priuatim nulla priuilegia Reges dabunt, &, ſi quæ data ſint, irrita erunt. Senatui vero more maiorum de collegiorum corporumque ſtatutis decernendi poteſtas integra manebit. Moratorias ſeu ſecuritatis literas nullas ciuibus aut incolis Rex dabit, niſi fortunæ aduerſo caſu bona amiſerint, & de amiſſis teſtimonium à ſenatu vrbis habeant, eoque nomine commendati fuerint. Tranſmarini ſalis ſubuectionem in Pruſſiam Ciuitas liberam ſine vllis exactionibus nouis retinebit. Viſtulæ fluminis curſum auerti, & alio deriuari Rex prohibet, nec peregrinis in detrimentum ciuitatum in villis & pagis emere ac vendere, & opificia ac negotiationes exercere permittit, & priuilegia contraria cum priſcis Ciuitatis & cunctæ Pruſſiæ iuribus pugnantia abrogat. Hæc Gedanenſibus dimidiam portorii aucti partem Regi permittentibus viciſſim conceſſa, & tractatio tota Grodnæ cum Rege concluſa: iuſiurandum vero à præfectis portorii Ioanni Tarnouio Regis Commiſſario præſtitum eſt. Sequenti demum anno Varſauiæ in comitiis omnia Senatus regni auctoritate confirmata & edita ſunt.

Samuel Zborouius ſupplicio capitis affectus.

Sub idem tempus Samuel Zborouius, frater Petri Palatini Cracouienſis, Ioannis Caſtellani Gneſnenſis, Andreæ Mareſchalci aulæ regiæ (quorum opera & ſuffragio inter reliquos ad regnum peruenerat) ſupplicio capitis affectus fuit, quod proſcriptus cum eſſet ob cædem Andreæ Vapouii Caſtellani Præmislienſis, contra dignitatem & vitam Regis quædam tentaſſe diceretur. Quo ſupplicio extra regni comitia de tanto viro ſumpto Nobilitatis animi varie affecti fuerunt, qui motus tamen extra murmura in apertum non eruperunt. Sed propter facti inſolentiam rem totam, altius paulo exordio ducto, repetere non fuerit hic alienum. Samuel hic Zborouius, quod circa tempus coronationis Henrici Valeſii Regis Andream Vapouium Caſtellanum Præmislienſem interemiſſet, in perpetuum exilium ire iuſſus eſt, ſine tamen aliqua nominis ipſius infamia. Qua de cauſa, vt ſæpius in Poloniam ad ſuos ire redire poſſet, in vicinis & finitimis locis, præſertim vero in Tranſyluania, Podolia, & Valachia hærebat. Qua occaſione etiam tam Cracouiæ, quam aliis in locis morabatur, atque interdum etiam licentius agebat: interim in id manibus pedibuſque incumbens, vt fratrum ac conſanguineorum opera atque interceſſione parte offenſa placata communi Ordinum decreto in integrum reſtitueretur; qui conatus tamen

men multas ob cauſas ſucceſſu caruit. In ſingulis vero comitiis querelis motis de proſcriptis ſiue exulibus, contra patriæ leges in regno verſantibus, à quibus multa illicita & iniuriæ graues aliis inferrentur, negligentibus ea locorum, in quibus ea patrarentur, præfectis, quibus id ipſum non ſine aliquo officii neglecti, aut metus, aut conniuentiæ nota exprobrabatur: admoniti fuerunt ſerio Præfecti, vt deinceps in munere ſuo vigilantiores eſſent, ne aliquod Reſpublica per eorum conniuentiam periculum damnumque acciperet. Nominatim vero in comitiis quibuſdam læſa parte inſtigante decretum fuit, ne paſſim Præfecti Zborouium Samuelem impune graſſari paterentur, ſed potius in poſterum id facere conantem legibus ſpretis officii ratione eum comprehenderent. His cauſis impulſus Ioannes Zamoiſcius regni Cancellarius, Præfecturam nactus Cracouienſem, cum non eſſet neſcius, Samuelem Zborouium in minore Polonia apud ſuos, & alios ſæpius morari, ac decreta omnia potentia ſuæ familiæ confiſum floccipendere, per fratres Ioannem & Andream, alioſque ipſius propinquos admonendum curauit, ne poſthac in locis iuriſdictioni ſuæ ſubiectis ſubſiſteret, alioquin ſe edictum nuper latum ex officio executurum. Qui, tantum abfuit, vt admonitionibus locum daret, vt contra maiore audacia ſubinde noui aliquid moliri, & ipſi Zamoiſcio inſidiari in ſuſpicionem veniret. Interea Zamoiſcius, proclamatione facta, iudicia ordinaria, non niſi ab ipſis Præfectis exerceri ſolita, adminiſtraturus, Cracouiam ex Lituania proficiſcitur. Cui Sendomiciam tranſeunti nunciatur, Zborouium Samuelem magno cum comitatu ſimul cum ipſo Cracouiam ingredi conſtituiſſe, & non procul ab eo ſubinde pernoctare conſueuiſſe. De quo cum certior ab exploratoribus factus eſſet Zamoiſcius, Proſſouiciæ hoſpitandi gratia ſubſiſtenti ei indicatur, etiam Samuelem in villa Pickari, medio inde milliari, apud viduam ſororiam ſuam diuertiſſe, pleriſque ſuis famulis in vicicina villa relictis. Hic vero cum primus eſſet præfecturæ Cracouienſis locus, noctu ſubpræfectum Nicolaum Vrouiecium eo mittit cum præſidiariis, qui facto in viduæ domum impetu, vno puero, qui gladium domino ſuo porrecturus erat, occiſo, & filio eius nonnihil vulnerato ob ſclopetum diſploſum. Tandem poſt longam concertationem Zborouium captum Proſſouiciam adducit ſub finem Aprilis. Vnde Cracouiam in arcem curru pone ipſum ſequente libere vectus cum præſidio cuſtodiæ traditus eſt. Aduenienti Zamoiſcio, qui ex Nobilitate Cracouienſi tum erant, obuiam progreſſi eum ſalutant, qui diſerta oratione huius facti rationem ipſis reddidit. Inter hæc Zborouio ſub arcta cuſtodia aſſeruato, Zamoiſcius poſteaquam Regis conſilium cognouiſſet, primarios regni Senatores de facto toto edocet. Altera ex parte Zborouii conſanguineis & fratribus priuatim de vi & iniuria non fratri ſolum, ſed toti familiæ facta conquerentibus, & nil non tentantibus apud Zamoiſcium, vt fratrem, ſi non ex captiuitate, ſaltem ex mortis periculo liberarent. Probare eius innocentiam nitebantur, qui vim vi repellentem in caſu iuſtæ defenſionis Vapouium interfeciſſet: nec ab Ordinibus regni in comitiis, ſed à Rege priuato, & paulo poſt profugo inſciis Senatoribus proſcriptum, adiecta in literis clauſula, citra infamiæ notam, & cuius vita in Regis gratia ſit: neque legum contemptu, ſed regia potius auctoritate in regno manſiſſe, cum præcipuis

regni proceribus conuerſatum, ac ipſi etiam Regi familiarem fuiſſe. Cumq; ad Reipublicæ Senatum in comitiis publicis nunquam delatus ſit, imo fidem ipſi datam eſſe, quod tuto in regno verſari poſſit, & vt filium in Germaniam deduceret, nunc per Poloniam ſaltem tranſire conſtituiſſe. Zamoiſcium non tam legum obſeruandarum ſtudio, quam priuato odio inflammatum eum prehendendum curaſſe: addebant libertatis iura, prouocabant ad Regem & regni comitia, quod cauſa tanta de exiſtimatione & vita extra comitia decidi nequeat: exaggerabant mala infinita, quę inde per totam Rempublicam dimanare poſſent: orant, ne propter inuidiam inclyta Zborouiorum domus turpiſſima infamiæ macula aſpergatur: omnes etiam ſuas fortunas ac corpora pignorum ac obſidum loco offerentes, ne quid grauius ſtatuatur, donec Regis & Reipublicæ autoritate & iudicio aliquid ſit conſtitutum. Vniuerſa etiam Nobilitas Cracouienſis per Stanislaum Czikouium Succamerarium tractus illius oratione accurata intercedit apud Zamoiſcium, ne quid præcipitanter in Zborouium committeretur, ſed potius ad comitia huius cauſæ cognitio, vel ad Regem reiiciatur. Quibus Zamoiſcius prolixe reſpondit, facti totius narratione eis viciſſim expoſita, ſuppreſſa tamen plana voluntatis ſuæ ſignificatione, addens, ſe in præſenti cauſa id facturum, quod ſibi ſecundum Deum officii conſcientia dictatura eſſet. Interim Andreas aulæ Mareſchalcus frater Samuelis, ac reliqui eius propinqui literis apud iudices tribunalitios, tum Lublini iudicia exercentes, inſtant, vt auctoritate ſua interueniente Zamoiſcium, ne quid inſolentius in fratrem ſtatueret, rogarent, ſatis iam infamiæ ac violentiæ ipſorum familiæ illatum: promittebant, daturos ſe decem obſides ex familia, ac ſe obſtricturos, quod eum in comitiis Regi ac Senatui iudicandum repræſentaturi eſſent, vbi ſecundum leges & decreta legitimas defenſiones proponere conſtituiſſet. Petierunt tandem ab iis conſilium, quid, aut quomodo in tam triſti familiæ caſu ſibi agendum. Reſponſum eis à iudicibus datum breue, ſed prudenti perplexitate inuolutum, vt nil inde pro ſe interpretari, aut contra Zamoiſcium poſſent. Et quidem ſe in tali caſu ipſis conſilium impertire non poſſe, cum eius rei cognitio ad iudicium ſuum non pertineat, non dubitare ſe, conſilia ipſis ſufficientia domi non defutura. Eo etiam tempore Zamoiſcius literis ad eoſdem iudices datis docet de toto negocio, non conſilium petens, ſed rem geſtam vere explicans, ne vulgi præiudiciis, vt in eiuſmodi rebus fieri conſueuit, prægrauaretur. Gratias ei agunt iudices, quod tanta prudentia & vigilantia vſus ſit, ſatis eum teſtatum feciſſe, quod non ſolum in defendenda patria, ac bello gerendo ſtrenuus, ſed etiam in legibus obſeruandis, ac publica pace tuenda probe ſit exercitatus: non dubitare ſe, actum præſentem ad huiuſmodi perductum iri effectum, vt omnibus conſtet, illum legum & libertatum patriæ peritiſſimum eſſe, ac vt vtrumque ius, videlicet publicum, ac deinde libertas Nobilitatis ſarta tectaque permaneat, nihilque inde mali, quod nonnulli ominari viderentur, emergat. Paucis diebus interiectis, cum Nobilitati Cracouienſi, quæ pro Samuele Zborouio interceſſerat, reſponſum fuiſſet, ſignificatum illi, vt domui ſuæ diſponeret, à Rege enim mandatum eſſe Zamoiſcio, ex iuſtitiæ lege & iure cum ipſo ageretur. Cumque colloqui cum Zamoiſcio cuperet, conuenit is eum ante veſperam tribus teſtibus adhibitis, vbi cum mitius ſecum agi rogaſſet, iubet Zamoiſcius mandatum regium legi,

legi, ac deinde ex fratris Chriſtophori ad ipſum literis de multis cum eo expoſtulauit. Poſtero die ſummo mane educitur ad ſupplicii locum ſolitum, ſub præfecto cum tribus vel quatuor aliis præſentibus, quinquaginta peditibus Vngaricis cinctus, ſubſtrato panno rubeo, capite plectitur, inuolutuſque linteo imponitur feretro, atque pannis contegitur. Quinta poſt hora decollati ſocrus aliquot fœminis nobiliſſimis & amicis cincta, arcem conſcendens cæſi corpus ſibi tradi petiit, quod currui impoſitum in Palatini olim Caliſſienſis domum deportauit, vbi lotum & aſſuto capite, denuo more militari ornatum, biduo à quibuſuis conſpectum fuit. Quarto poſt die Andreas frater Mareſchalcus aulæ magno cum comitatu Cracouiam venit, nullaque mora aut ſolenni aliqua actione vel proteſtatione facta eodem die corpus ex vrbe abduxit. Cum autem fratres Zborouii de Zamoiſcii rigore atque iniuria apud affines, propinquos, & paſſim alios multa conquererentur, ac de Rege ipſo in ordinem redigendo quædam diuulgarent, literiſque ad plures alios ſcriptis aduerſus Regem conſpirationem moliri exiſtimarentur: conſpirationis autores Chriſtophorus & Andreas fratres ad comitia Varſauiæ proxima literis regiis citati ſunt.

Paulo ante Ioannes Baſilides magnus Moſcorum Dux, cum annos quinquaginta & ſeptem menſes vixiſſet, & viginti quinque annos grauiſſimo Liuoniam bello adflixiſſet & vaſtaſſet, tyrannidis & vitæ ſuæ finem fecit, non tamen vulgari mortis genere abſumptus. Nam paucis ante diebus, quam è vita migraret, ter lethalem ſenſuum motuum ſtuporem & hebetudinem paſſus, quaſi reſeruata à Deo in eos dies impiorum flagitiorum pœna horas viginti quatuor continuas mortuo ſimilis iacuit. Prima vice expergefactus obducta & triſti fronte filium rogauit, vt quoſdam in arctiori cuſtodia ad vltimum ſupplicium aſſeruatos vinculis ſolueret, profeſſus palam, ſe in quodam loco tenebris tortoribuſque infeſto propter eos grauiſſimis tormentis affectum eſſe. Quibus verborum terriculamentis permotus filius iſtorum carcerum tecta ſtatim demoliri iuſſit, & per totam vrbem ſupplicationes decreuit, diuos precatus, vt patris vitam, qui ob nimiam auaritiam & crudelitatem cunctis hominibus inuiſus erat, bono tamen fine claudi dignarentur. Captiuis etiam largiſſima manu pecuniam & alimenta dedit, libertatem præterea, & honeſtam vitæ conditionem illis pollicitus, ſi à ſummo rerum Domino breuem tantum iſtorum cruciatuum mitigationem patri impetrarent. Potentior autem fuit ira Dei iuſtiſſimi, quam hominum preces. Quippe tyrannus lethali pallore perfuſus, & horrendum in modum fœtens, iterum exanimatus in conſpectu cicumſtantium expers ſenſus decubuit, præſenſque mortalibus aliis documentum præbuit, homines impios & ſceleratos nouiſſimo etiam die pœnas pendere, quas viui & valentes effugerant. Inter hæc magnum in vrbe ſilentium, magna rerum expectatio. Nemo quippe Principis fortunam ſerio fleuit, nemo moriturum viuere cupiuit: oſtenſam libertatem ſenes laudabant, patribus è carcere euaſuris filii gratulabantur: meliorem rerum ſtatum omnes ſperabant. Baſilides cum velut ab inferis excitatus, iterum ad ſeſe rediiſſet: ad filium conuerſus, exactiones, inquit, & vectigalia, quæ in prouinciis ampliatis reditibus ſemper deteriora feci, abolebis, eoſque homines, quos bonis impotenter exui, tuis opibus ſubleuabis, & captiuis etiam ad vnum omnibus miſſionem & libertatem dabis. Et has quidem vltimas preces meas apud

Ioan. Baſilides Moſcor. Dux moritur.

Horrendus exitus Baſilidis Moſc. Principis.

te valere volo, nunc morior, & Diuos precor, vt tibi terrarum omnium donent imperium. Hæc cum dixiſſet, in tertium lethargum incidit, nec multo poſt cum gemitu & miſerabili boatu vigeſimo octauo Martii animam efflauit, diſruptiſque ſtatim illis abſceſſibus, qui pudenda occupa-rant, tanto fœtore ex profluente ſanie totam eam habitationem impleuit, vt adſtantes, qui à peſtifera tabe infici nollent, plenis paſſibus eo relicto diffugerent. Trigeſimo Martii die ex aula incredibili cum pompa fuit eductus, & exequiarum ſingulari magnificentia in templo Michaelis maiorum tumulis illatus: eo fortaſſis vno beatus, quod eoſdem penates, & regiam, & ſepulchrum habuit. Corpus eius ipſo ſtatim die emortuali fuit deſideratum, nec deinceps à quoquam viſum, aut inuentum. Atque hic quidem eſt exitus potentiſſimi & crudeliſſimi Principis, quo maiorem ad vicinos Reges ac populos auctoritatẽ terroremq; nemo habuit. Moriturus filium ſuum Theodorum, & præcipuos proceres ad ſe accerſiuit, in quorum præſentia filio prædicto totum imperium commiſit, illiq; quatuor ſummos conſiliarios adiunxit, qui noui Ducis & Reipublicæ ſalutem & emolumentum curarent. Quibus ſuaſit, vt ſuo exemplo commonefacti à bello ſemper abhorrerent, ac cum vicinis Regibus pacem amicitiamq; colerent. Iuſſit etiã ſubditis per totam Ruſſiam diuturno bello ad paupertatem redactis cẽſus certos & tributa ad decẽnium remitti: vt interea temporis vires & opes iterũ recolligere poſſint, & omnib. captiuis liberam poteſtatem manẽdi, aut abeundi, concedi voluit. His poſtremis mandatis editis tonſus & monachorũ veſtitu indutus ex hac vita emigrauit: cuius tyranni mors vniuerſam Ruſſiã, Tartariã, & omnes finitimas gentes immẽſa lætitia & voluptate affecit. Paulo ante obitum inſidias Tartaris Caſanenſib. molitus erat. Nam hi ſuperiori anno mota ſeditione rebellarant. Pacem igitur fictam menſe Octobri cum illis cõfirmauit, atq; omnẽ ſeditionis culpam illis ſe remittere falſo oſtẽdit, vt ſecuri diſſolutis copiis diſpergerentur, & quilibet domum ſe conferret. Interea exercitum ipſe conſcripſit magnum, quem contra Regem Sueciæ ſe ducere velle tã Tartaris quã Moſcis omnibus perſuaſit, vt hoc modo Tartaros ex improuiſo inuaderet, & pœnas ſeditionis ab illis ſumeret. Cumq; iam Tartaros diſperſos & ſecuros eſſe putaret, totum exercitum cõfeſtim in regnum Caſanẽſium miſit. Qui hac de cauſa à magno Duce ſe eo miſſos fuiſſe ſimularunt, vt regioni Caſanenſi, & metropoli longa obſidione vexatæ, de commeatu & aliis rebus proſpicerent. Tartari vero fraude illorum animaduerſa, mox vndique confluxerunt, & Moſcos, qui propter altiſſimæ niuis aſperitatem cum equis ſuis feſſis nuſquam effugere poterant, calceis vel ſoleis lineis & oblongis, quibus feras & equos velociſſimos per niuem præuertere poſſunt, adorti aliquot millia eorum trucidarunt. Ita Tartarorum ſeditionem moriens inultam reliquit. Ex Anaſtaſia prima vxore filios duos ſuſcepit, Ioannem & Theodorum, ex quibus priorem ſucceſſioni & imperio iam deſtinatum pater ipſe ante ſeſquiannum inconſulto impetu trucidarat. Minor itaque natus filius Theodorus morienti patri ſuperſtes ſolus ſucceſſit, cui Irene Theodori Godouii filia matrimonio iuncta eſt, cum qua poſt menſem Iunium inauguratus eſt.

Taurica Cherſoneſi pars ab Oſmano Baſſa occupata.

Eodem tempore Tauricæ Cherſoneſi pars Borealis, quæ Tartarorum Præcopienſium ſedes iam aliquot ſeculis fuerat, ab Oſmano Baſſa ex bello Perſico per Colchidem & Pontum Euxinum reduce menſe Maio occupata,

pata, ac in prouinciæ Tauricæ formam redacta eſt. Eſt autem Taurica Cherſoneſus, quam Przecop & Tartariam minorem nunc appellant, ampla peninſula, viginti quatuor millia longa, quindecim lata, inter Pontum Euxinũ & Mæotidem, verſus Ortum porrecta ad Bosphorum Cimmeriũ, qui ad gradum longitudinis ſexageſimũ quartum, latitudinis quadrageſimum octauũ Europã ab Aſia diſterminat. Eam mediã horridi & ardui montes, in Boream & Auſtralem, cuius Capha emporiũ celebre anno 1475. à Mahomete occupatum metropolis eſt, dirimũt. In Boreali vero parte Tartari Crimęi vulgo appellati, latiſſimos inter Boryſthenem & Tanaim campos, paſcuis ſubinde mutatis, peruagantes, ſedem regiam annos iam fere quadringentos habuerunt oppidum Crimæam. Quibus donatiuum ſiue ſtipẽdium annuum Poloniæ Reges ab auorum memoria pendunt. Horum Princeps ante aliquot annos Machmetkireius Turcis confœderatus & ſocius fuit: aduerſus quem germani fratres ſeditionem mouerunt: & cum viribus ipſi impares eſſent, ad Stephanum Poloniæ Regem auxilii cauſa fugerunt. Eos cum aliquoties Tartarus repeteret, nihilque apud Regem proficeret: tandem Turcicus Imperator à Rege obtinuit, vt Conſtantinopolim cum legato Poloniæ Regis Hieronymo Philippouio ad filii ſui circumciſionem mitterentur. Tartaro autem hos Turcarum Tyrannus non reſtituit, cum tanquam Tartarici Principis obſides eos attineret, vt volens nolens in officio Tartarus contineretur. Id grauiter Tartarus ferebat, & tamen petente Turcico Imperatore, vt illius ſtipendiis in Aſia in aduerſus Perſas auxilio Turcis iret, reſtitutionem fratrum denuo pollicente, gratificatus ipſi eſt. Cum autem Turcæ clade ingenti apud Tiflin à Perſis affecti eſſent, Tartarus per Circaſſios & Mengrellios, qui iam Colchidis partem inhabitant, iter habens, clade illorũ accepta, cum exercitu ſuo in regnũ ſe recepit, multũq; damni incolis regionum Turcicarũ, per quas tranſiret, intulit. Verũ vt domũ rediit, intellexitq;, fratres ſuos ſibi à Turcis ex fœdere & promiſſione necdũ redditos eſſe, ingẽti in Turcam exarſit ira. Eius mitigandi cauſa Amurates legatos cum donis ad ipſum miſit, excuſans, quare hactenus fratres ipſi non remiſerit: allegansque in ſecuritatem eius id feciſſe, ne remiſſi fratres abſente ipſo nouas res machinarentur: ſe eos aut remiſſurum breui, aut in ſecuritatem Tartari retenturum. At fratres Tartari negligentius Conſtantinopoli cuſtoditi clam aufugerunt, ac denuo bellum fratri auxilio Moſcorum & quorundam Tartarorum mouerunt. Ad quod propulſandum Tartarus Turcarum auxilia implorauit quæ quidem promiſſa, ſed non miſſa. Cum autem denuo à Tartaro fratres ſeditioſi regno exacti eſſent: Tartarus omnem culpam in Turcas deriuauit, ratus eorum inſtinctu (cum inexplebili dominandi teneantur libidine) factum, quod bellum adeo funeſtum atque exitiale fratres ſibi intentaſſent, id ni ita eſſet, fratres ſibi iamdudum aut reſtitui, aut eadem diligẽtia, qua multi alii principes viri ab ipſis retinẽtur, aſſeruari potuiſſe. Accedebat eodẽ ferme tempore, vt Turca legatos ad Tartarũ mitteret, ac rurſus ab ipſo auxilia in Perſam, non vt ante, amice peteret, ſed exemplo nouo ſuperbe ferme efflagitaret. Quare Tartarus iratũ aduerſus Turcã concipit flãmas, nimiumq; irę indulgens, non prius Turcis bellũ indixit, quã intulit, atq; Capham (quæ in Taurica Cherſoneſo olim Theodoſia dicta, à Mahomete vero Genuenſib. & antea maiorib. ſuis erepta erat) intercipiendã ſibi

Fratres Tartari ad Steph. Regẽ confugiunt.

Tartari fratres denuo bellum inferunt fratri.

Tartarus Caphã obſidet.

ſibi arbitratus, eam obſidione cingit, atque armis & amotione commeatus ita Turcas in vrbe Capha, nil tale vnquam à ſocio Principe metuentes, preſſit, vt non modo de facienda deditione deliberarent, ſed etiam intra biduum ſe dedere conſtituerint. Interea Amurathes Turcarum Imperator extrema quæque à Tartaris metuens, conſilio habito, Tartarum quendam Aslanũ Czirei dictum, quem multos annos captiuum tenuerant Turcæ, & ipſum regii ſanguinis, & vt fertur, naturalem Regis fratrem accerſi iubet. Eum comiter alloquitur, ad magnos poſſe ipſum peruenire honores, ſi ſibi obedire vellet. Rebellaſſe ſibi Tartarorum Principem nulla de cauſa: omnia in regno tyrãnice agere, ſubditos miſerum in modum affligere, eos grauate ferre imperioſum dominum. Proinde ſi ipſe vellet in Tartariam proficiſci, ſe ipſi & pecunias & exercitum largiturum, vt tyrannide liberaret patrium dominatum. Conſueſſe enim Ottomannos iuſtitiam colere, miſeros defendere à tyrannorum inſultibus: eſſe apertam cunctis afflictis Ottomannicam portam, refugium & receptaculum pauperum atque derelictorum. Lætus miſer, quod ſeruili ſtatu ſolutus ilico dominus ſalutandus eſſet, annuit. Itaque ex gratia Imperatoris Turcici ſubito non quidem Rex, aut Princeps, ſed Tartariæ Beglerbegus ſeu prorex declaratus eſt: iurauitque fidelitatem Amurathi & ipſius legitimis ſucceſſoribus, acceptoque vexillo aureo, quemadmodum in ſignum fidelitatis, aut inueſtituræ tributarii & ſubiecti Principes, Moldauus, Valachus, & Tranſyluanus à Turcis accipere conſuerunt. Exinde duce Ochiali maris præfecto cum quadraginta non amplius triremibus initio menſis Aprilis ſoluit Conſtantinopoli, ac paucorum dierum ſpacio prope Capham appulit, cum poſtero die vrbs dedenda eſſet Tartaro. At Turcæ non modo auxilia in vrbem intulerunt, ſed etiam ſeruitute liberatus Tartarus tentauit optimatum apud fratrem animos donis ac promiſſionibus, vt aut dederent ſibi fratrem viuum, aut occiderent. Acceperat enim in eum finem ab Amurathe ingentem pecuniæ ſummam. Itaque pecunia multos ex Tartaris corrupit, inter quos etiam fuerunt conſiliarii ipſius Principis, & vnus ex intimis. Qui vt conuentum erat, ſuum Principem, in caſa tum diuertentem, cum duobus filiolis fruſtilatim concidunt, atque eum, cui hoc in optatis erat, Aslanum dominum agnoſcunt, venerantur que, qui donis & promiſſis ampliſſimis ſibi Tartarorum amicitiam & fidelitatem conciliauit. Hunc ad modum Tartari, qui hactenus liberi & indomiti fuerunt, ex ſociis & fratribus Ottomannorum ipſi ſunt facti ſerui. Quem amicitia Turcica finem plerunque amat habere.

Amurathes æmulũ Imperii excitat Tartaro.

Tartarus cum duobus filiolis caſus.

Tartari ſũt ſerui Turcarum.

An. Ch. 1585.

Motus Rigæ in Liuonia propter Calendarium Gregor.

Inito iam anno ſequente Rigæ in Liuonia motus ciuium ingens Calendarii Gregoriani occaſione excitatus eſt, qui in apertam ſeditionem mox erupit. Nam cum mandato Regis Stephani ſenatus & eccleſiæ miniſtri illud recepiſſent, & in templis Dominica Aduentus prima obſeruare cœpiſſent: Communitas ciuium ac plebs vniuerſa toto Aduentus tempore quieta ſacris vna intererat. Sed cum eadem cum Põtificiis die feſtum Chriſti natale agerent, vulgus nec concionibus, nec ritibus eccleſiaſticis intereſſe voluit, nec ſacra euchariſtia vllus toto illo tempore vſus eſt, quod nunquam antea accidiſſe quiſquam meminerat. Ex eo numero quidam die vigeſimo quarto Decembris ſenatum rogarunt, vt ſibi etiam genethlia filii Dei veteri more feriari liceret. Quod cum illis negatum, nec concionem habituros eccleſiæ miniſtros dicerent, nihilominus frequẽtiſſimi ſequente die

die hora octaua in vtroque templo cum ludirectore & ſcholaſticis conuenerunt, cantionibus natalitiis feſtum celebrantes. Id ægre ferens Burggrauius Nicolaus Eick, Vilna ex legatione reuerſus, Rectorem ſcholæ, eo quod pueris in ſchola præſentibus etiam multis ciuibus concionatus eſſet, quodque indicante ſenatui Parocho Regis mentionem parum honorificam feciſſe in protocollo annotatum erat, in curia retinuit. Interim cum vanus quidam rumor ad concitandum multitudinem in vrbe ſpargeretur, Rectorem & aliquot ciues ea ipſa nocte capite truncatum iri: Conrector ſcholæ, & ciues aliquot Burggrauium ſolicitarunt, vt Rectorem ex cuſtodia dimitteret: ſe de ipſo in iudicio ſiſtendo fidem interpoſituros: ſi recuſaret, metum ingentis tumultus in vrbe imminentis omnium animos vrgere. Cum vero Burggrauius illis gratificari nollet, quod læſi honoris ac exiſtimationis regiæ reum ratione officii ſui iure dimittere ſe non poſſe oſtenderet: Scholaſtici quidam paulo poſt in plateis diſcurrentes præceptoris ſui calamitatem miſerabiliter deplorant, & concurrentibus ciuium opificumque famulis ianuas curiæ perfringunt, Rectorem inde liberantes. Interea reliquum vulgus ædes Parochi, Burggrauii, & ſyndici diripit, ac parochum miſere tractat. Cum primus hic repentinus infimæ plebis impetus nocte deferbuiſſet, poſtridie ciues, qui totum iam triennium poſt receptos in vrbem Ordinis Ieſuitici ſacerdotes nihil publice mouerant, ſed cautionis regiæ fidem & autoritatem ſecuti erant, à certis ducibus incitati, in ſenatu conuocato queruntur, ſe inſciis ac inuitis religionem pontificiam in vrbe & tota prouincia reſtitui, & libertatem patriæ publicam labefactari: iuriſdictionem in Nobiles in vrbe graſſantes Ciuitati ademptam: Lituonis libera cum exteris commercia concedi. Ad hanc plebis propoſitionem ſenatus reſpondit: Libertatem religionis & Reipublicæ conſideratis rerum momentis non imminutam, ſed prudenti potius conſilio conſeruatam fuiſſe. Deinde iuriſdictionem, quam ſenatus nunquam in Nobiles meram habuiſſet, non amiſiſſe. Nundinas Lituanis conceſſas commodo Ciuitatis fuiſſe, & eo tempore anni, quod intempeſtiuum plerumque eſſe ſolet. Huic reſponſo ciues non acquieſcentes, inquiſitionem in ſenatus acta iuramento, quo ſenatui erant adſtricti, renunciato, inſtituunt, clauſis interea vrbis portis, & quatuor vexillis in forum productis. Sed cum plena periculi & varii diſcriminis hæc molitio eſſet, multi boni viri & ſalutis publicæ amantes, initiis vt occurrerent, ſumma animi contentione & cura agebant. Dux item Curlandiæ vicinus ſedandi tanti motus publici cauſa legatos ad Rigenſes miſit. Ac ſane initio plerique ex plebe, cum alieniores à turbulentis conſiliis eſſent, viam reconciliationis animorum ineundam cenſebant. Sed publicus procurator Martinus Giſius in domo noua, in qua rei deliberandæ & componendæ cauſa populus congregatus fuerat, in medium, ſtans in menſa, proceſſit, & in ſuam ſententiam populum perduxit, & conſeruationem religionis atque libertatis tuendæ allegans, ſenatus autoritatem minime ſequendam admonuit. Itaque & Ducis Curlandiæ legati ne quidem in vrbem admiſſi ſunt. Ducem ergo cum adepta fuiſſet plebs, in forum armata, quatuor vexillis productis proceſſit, & per Giſium ſatis turbulente interrogat ſenatum, an communi eius conſenſu iuramentum Drohicini à legatis præſtitum? eccleſia diui Iacobi abalienata? Ieſuitæ in vrbem recepti? calendariique mutatio admiſſa? nundinæ Lituanicę, & alia pręter ac contra

Dux Curlãdiæ motus ſedare conatur.

Plebs duce Giſio arma capit.

Cccc instru-

inſtructionem legatis à ciuitate datam, Regi conceſſa fuerint? Placide ſenatus admonuit, vt arma deponeret plebs, & conſilio magis quam armis ſecum ageret. Verum inſtigante Giſio plebs poſtulauit, vt ſtatim ſenatus, dato conceptis verbis iuramento, directe ad ſingula capita reſponderet. Etſi autem ſenatus more ſolito ſuffragia ſingulorum colligere prohiberetur, reſpondit tamen, omneſque & ſinguli ſenatores iuſiurandum, vt erat poſtulatum, dederunt, quicquid conceſſione vnius templi & receptione ſacerdotum ſecularium, vt vulgo appellant, & non Ieſuiticorum, primis ante temporibus, præſente ipſo Rege vt ſupra relatum, factum eſſet; id non ſenatus modo autoritate, ſed paſtorum etiam & communitate conſentiente, cum aliter ſibi prouidere, & à maiori malo imminente ſeſe liberare non poſſent, extrema rei neceſſitate ita ſuadente, eueniſſe. Acquieſcerent ergo, & infelicitati temporis, non ſibi, vel alii cuique id totum, quod ingratum eſſet, imputarent. Sed nihilominus illi progreſſi, totos quatuordecim dies ea tractatione conſumpſerunt, in qua Burggrauio, & cæteris proximo tumultu ablata reſtitui debere, & vt præteritarum in tumultu offenſarum obliuio perpetua eſſet, ſancitum.

Calendar. Gregor. exploſum.

Calendarium Gregorianum, quod mandato regio receptum erat, rurſus exploſum. Adminiſtratio pecuniæ publicæ, & prædiorum Ciuitatis ruſticorum, vt Hamburgi, Brunſuigæ, Roſtochii, & in aliis ciuitatibus antea factum, à Burggrauio & conſulibus cum ciuium delectis, qui rationes ſenatui quotannis redderent, communicata eſt, & alii articuli quamplurimi vtrinque deliberati, recepti, ac ſubſcripti ſunt. Quam in rem à vulgo præſcriptam, nolens volens metu armorum præſentium coactus Burggrauius ſenatuſque conſenſit, alias, reddita ſibi integra magiſtratus autoritate, nunquam conſenſurus. Poſtea apertis iterum portis, & reſtituta tranquillitate publica, menſe Martio, nullam ſancitæ amneſtiæ rationem habentes, actionem aduerſus Ioannem Taſtium, qui multis annis Ciuitatis ſecretarius ac prætor, & in legationibus oratoris munere functus erat, in iudicio inſtituunt: quod in legationibus ad Regem nomine ciuitatis ſuſceptis multa præter fines mandati accepti in multis articulis, ad religionem, bona eccleſiaſtica, munitiones vrbis, mercaturæ Lituanæ Nobilitatis in vrbe cum exteris: duas partes portorii ſeu vectigalium Regi cedendas: iuriſdictionem aduerſus Nobiles in vrbe delinquentes, ſtatuto Torunienſi corpori priuilegiorum inſerto, ciuitati quaſi ablatum pertinentibus, multa contra Ciuitatem egiſſet, ideoque eum in curia attineri ad litis vſque exitum petiuerunt.

Taſtius Rig. Secretarius in Curia cuſtoditur.

Ideo ſenatus in ſummo rerum diſcrimine conſtitutus, vt cederet tumultuanti plebi, Taſtium in curia manere, cauſamque ſuam paulo poſt dicere iuſſit.

Burggrauius vero regius, cum non ſolum domus ipſius in primo tumultu à ſeditioſa plebe hoſtiliter oppugnata direptaque eſſet: & ipſe de incolumitate corporis ſui & vitæ periclitatus, vix per feneſtram tecti in vicini ædes elapſus ſe conſeruaſſet: ſed etiam poſt ſancitam à vulgo amneſtiam diras ac minaces voces in dignitatem ac exiſtimationem illius contumelioſas, & periculum capiti ipſius intentantes, in conſiliis ſeditioſorum priuatim & publice ſpargi, ex fide dignis intelligeret: aliquoties in ſenatu de iniuriis ac violentia omnibus nota ſibi antea illa-

tea illatis, & quotidianis maiorum periculorum denunciationibus querebatur, ac ſecuritatem ſuo corpori ac vitæ aduerſus manifeſtam violentiam & ſicariorum inſidias præſtari petebat. Nam quod ad legitimam iuris defenſionem, non ſe illorum auxilium requirere, ſed Deo & innocentia ſua fretum, legitimi iudicis ſententiam intrepide expectaturum. Quod ſi ſenatus ſeditioſorum violentia oppreſſus, tuitionem vitæ & famæ ſuæ præbere non poſſet, de aliis mediis ſibi cogitandum palam teſtabatur. Itaque cum Cardinalis Radziuilus gubernator regius Rigam rediiſſet, ad illum in arcem, vbi ſub regia protectione tutus viueret, decimanona Martii ſe contulit, ac mox diſceſſu ſuo ſenatui ſignificato, quinque ex ſenatu, ac totidem ex ciuium vniuerſitate præcipuis ad ſe accerſitis, quid contra ius gentium, & præter omne ſuum meritum hactenus tyrannice aduerſus ſe ſuſceptum & actum fuiſſet, commemorauit, ſimul adiiciens: etſi intolerabiles has & inauditas fere iniurias atque violentiam vlciſci iure poſſet, tamen, quia non, vt patriæ damnum daret, ſed ſalutis ac tuti receptus cauſa ex vrbe ſeceſſiſſet, ſi media & rationes, quibus incolumis aduerſus violentiam ac ſicarios in vrbe verſari poſſet, oſtenderent: mox ſe cum iliis in vrbem ad priſtini officii munia fideliter obeunda redire, & indignationem regiam hoc tumultu accenſam, pro virili vna deprecari, & ſedare velle. Hi cum in præſenti Ciuitatis ſtatu turbulento nil de ſecuritate ipſius certum polliceri poſſent: fideliter ſenatui ac ciuibus honeſtam hanc ipſius deliberationem ſe expoſituros recipiunt. Cum autem tumultuantum duces non obſcure hoc vnum cum ſuis ad nauſeam vſque inculcarent (qui Burggrauium fugere iuſſiſſet, viciſſim eum reducere, & ſecuritatem præſtare debere) & perpetuis verborum contumeliis ac minis eum inſequerentur, tandem menſe Iulio actionem aduerſus ciuium Communitatem coram gubernatore regio Burggrauius inſtituit. Sed præceſſit in vrbe inchoata aduerſus Taſtium actio. Qui, cum in curia aliquot dies detentus, nil æqui hoc perturbato ſtatu expectaret: ipſe etiam in arcem vrbi contiguam quinto poſt Burggrauium die ſe contulit, ibique accepta à Cardinale fide publica diutius anno commoratus eſt. Seceſſerunt eodem tempore metu imminentium ſibi quoque ab inquieta & factioſa plebe periculorum Parochus & ſecretarius. Quibus grauiſſime apud Regem de communitate conquerentibus: & Burggrauio coram Cardinali Radziuilio gubernatore accuſationem aduerſus ciues poſtea inſtituente, Rex omnes actiones tempore tumultus cum ſenatu habitas, & nominatim ſexaginta octo articulos nouarum conſtitutionum à ſenatu ſubſcriptos, irritos pronunciat, & priſtino loco ac tranquillitati omnia reſtitui mandat. Radziuilus etiam, cum ciues ſe iudicio ſiſterent, diploma ipſum nouarum conſtitutionum ſibi iuſſu Regis exhibitum diſcidit, ac inſuper decem millia Ioachimicorũ Burggrauio ſoluere, & iniuriam deprecari iuſſit. Ab ea ſententia, quam non ſolum bona & fortunas, ſed etiam honorem & famam Communitatis lædere exiſtimabant ciues, ad Regem ipſi prouocarunt, qui ſequenti demum anno partes Grodnam euocatas audiuit.

Cardinalis Radziuilus redit Rigã.

Rex plebis nouas conſtitutiones irritas pronũciat.

Eodem anno comitia Varſauiæ celebrata ſunt, in quibus tum aliæ multæ, tum vero Zborouiorũ, qui cõtra Regem ac Rempublicam quædam moliri dicebantur, cauſa tractata eſt. Protulerat ante annum famulus quidam

Comitia Varſauiæ.

Samuelis Zborouii literas Chriſtophori ad fratrem Samuelem, quæ poſt in Regis manus peruenerant, in quibus de ingratitudine ac iniuriis contra ſe Regis Stephani & Ioannis Zamoiſcii vehementer fuerat conqueſtus. Inter cætera erant, non ſe flexurum genua coram iſto Baale, nec Regem hoc nomine dignum. Inſignia quoque regia dentes lupinos cauillatus, canum dentes appellarat, & antea belli Moſcouitici tempore operam detuliſſe ſuam Moſco, Poloniæ hoſti, accepta Lubecæ ab illius legato pecunia, accuſabatur: & nunc Koſacos, à Samuele aduerſus Regem ſeditioſe concitatos, vetuiſſe, vt tota actio contra Chriſtophorum iuſſu Regis à procuratione fiſci Andrea Rzecicio edita oſtendit. Ad hæc comitia, vt de obiectis reſponderent, Chriſtophorus & Andreas fratres Samuelis fuerunt citati, vt qui contra Regis ſtatum ac vitam ſeditioſis literis, conſiliis, atque conatibus aliquid molirentur, quod in Samuelem fratrem iuſſu Regis animaduerſum fuiſſet. Chriſtophorus igitur cum Varſauiam ad comitia mediocri cum equitum comitatu tenderet, & non procul à Varſauia iam abeſſet, præmonitus de certiſſimo vitæ periculo, quod ei immineret, comparere noluit, Ioanne & Andrea fratribus eius iureiurando, nil vnquam de ea epiſtola ſibi conſtitiſſe, ſe purgantibus. Chriſtophorus vero à Senatu regni per Andream Opalinium regni Mareſchalcum læſæ maieſtatis reus ac infamis fuit proclamatus, Præfectiſque à Rege iniunctum, vt deprehenſum Chriſtophorum vbicunque locorum vita priuarent. Contra has Regis actiones, & inprimis de Samuele Zborouio ſupplicium extra regni comitia ſumptum, Nobilitatis

Nuntii Nobilitatis immunitates læſas queruntur.

nuncii, inter quos primas tulit Sbigneus Oſſolinius, nunc Palatinus Sendomirienſis, proteſtatione facta, priuilegia Nobilitatis ac libertatem Reipublicæ enormiter læſa conqueſti ſunt, multis capitibus de Regis licentia adſtringenda, & corroborandis Nobilitatis libertatibus exhibitis. Ad quæ cum Regis reſponſum auide expectarent, Rex perinde, ac ſi capita non legiſſet, alia ad totius regni dignitatem ac incolumitatem ſpectantia, vtpote de finitis Moſci morte induciis, & recuperando Smolenſco, de Suecis & Danis ex Liuonia pellendis, de Tartaris coercendis, de iniuſta cæde Podlodoſii legati in Turcia trucidati vindicanda: inprimis autem de concordia omnium Ordinum, & publica pace ac tranquillitate regni conſeruanda, de muniendis finibus, & aliis propoſuiſſe dicitur. Itaque hi deludi ſe putantes, ne legitimis comitiis huius conuentus acta adſcriberentur, & ne quid, quod hic decerneretur, ratum haberetur, interpoſita proteſtatione diſceſſerunt.

Pontificis legatus orationem pro ſtatu eccleſiaſtico habuit.

In iiſdem comitiis Albertus Bolognetus Cardinalis, & Epiſcopi Maſſanenſis Pontificis legatus in publico regni omniumque Ordinum conſeſſu orationem pro ſtatu eccleſiaſtico habuit, qui religionem catholicam paſſim in regno violari, & hæreſes varias introduci; iuriſdictionem eccleſiaſticam, & gladiũ illius excõmunicationem eneruari: decimas clericis adimi, & contra comitiorum decretũ retineri: prærogatiuas & libertates Ordinis eccleſiaſtici vbique diminui: cenſus, ornamenta, prouentus, & bona eccleſiarum ſpoliari: iuſtitiam eccleſiaſticis vel non adminiſtrari, vel latas etiam iuſte ſententias differri, atque executionem nullam conſequi, multos iam annos conqueſtus erat. Etſi autem de decimis olim latum in comitiis decretum erat, vt illas occupatores antiquis poſſeſſoribus reſtituerent: tamen initio bello Moſcici executio ad alterum conuentum ſuſpenſa erat. Quam ſuſpenſionem ita Nobilitas interpretabatur, nullam, donec amice inter partes

tes in alio conuentu compoſitum eſſet, moleſtiam illis decimarum nomine deinceps exhibendam eſſe. Contra hanc decreti eluſionem Cardinalis Bolognetus & Laurentius Goslicius Decanus Plocenſis in his comitiis apud omnes regni Ordines inſtant, vt executioni tandem iuſta ſententia mandetur, nec conſeruari pacem inter Ordines regni poſſe oſtendunt, niſi iuſtitia ſuum cuique tribuens & defendens, pariter omnibus Ordinibus adminiſtretur, iuſtitiaque & pax ſe mutuo oſculentur. Hæc etſi magna contentione tum dicta & acta, tamen aduerſis paucorum ſtudiis & nunciorum prouincialium aduerſus Regis actiones interceſſione, & hæc & alia Reipublicæ negotia tum impedita in ſuſpenſo manſerunt. Theodori magni Moſcouiæ Ducis in hoc conuentu legatis rogantibus duorum annorum pacem & inducias Rex conceſſit. *Theod. Moſcorum Duci inducia conceſſa.*

Proximi anni menſe Februario Stephanus Rex Ciuitatem Rigenſem euocatam ad tribunal regium Grodnæ, vna cum parte aduerſa ipſe audit, & tandem pronunciat: etſi grauiſſime excitato illo tumultu, & mutato priuata autoritate toto ciuitatis ſtatu, & vrbano magiſtratu in ordinem redacto, & læſis temere innocentibus viris offenſus ſit; tamen cum vtraque pars ſubiectiſſime roget, ne paucorum culpa publicam toti ciuitati calamitatem adferat: nunc mandare, vt tandem hæc enormia errata corrigant, & ante omnia in priſtinum ſtatum ciuitatem reponanr: magiſtratum in integrum reſtituant: nihilque plane eorum, quæ ſub tumultum mutata, retineant. Deinde vt exulibus grauiter læſis reconcilientur, & pro damnis datis ſatiſfaciãt. Cumq; præcipuos ſeditionis autores Rex ad tribunal ſuum euocare, cumq; iis legitime procedere decreuerit: mandat communitati, vt ſe ab illis ſeditionis ducibus, qui citabuntur, ſeparet, eoſque ad ſe in iudicio regio ſiſtendum compellat. Quod ſi reformationem Ciuitatis quandam ciues deſiderarint, Rex communi conſenſu ſedatiſque conſiliis eam inſtitui curabit. Ex tota vero ciuium vniuerſitate Rigenſi duos tantum ciues miſſo in vrbem Sebaſtiano Grabouiecio ad tribunal regium, ad quod antea prouocarant, collegii maioris tribunum Ioannem Brinckium, & alterum Martnum Giſium, quo procuratore ciues in actionibus cum ſenatu vſi fuerant, literis citationum euocat. Hi vero prætextu priuilegiorum vrbis, cauſam in vrbe cognoſci petentes, nec conſtituta die comparentes à Rege proſcribuntur. Interea Taſtii tragædia interuenit, quæ indignationem Regis aduerſus totam Ciuitatem vehementiorem inflammauit. Poſtea Rigæ de ſyndicis Gothardo Wollingo iuris Doctore, & Ioanne Taſtio prætore, cum proditæ religionis ac libertatum patriæ à ſeditioſa plebe inſimulati eſſent (quos tamen viros bonos & innocentes decreto Rex poſtea iudicauit) exeunte menſe Iunio ſupplicium ſumptum eſt, cuius tragœdiæ narrationem pluribus circumſtantiis auctam, ac documentis quibuſdam comprobatam ſubiicere haud præter inſtitutum erit.

An. Ch. 1586. Rex Rigenſ. cauſã Grodnæ ipſe audit.

Ioan. Brinckius et Martinnus Giſius proſcribuntur à Rege.

Anno ſuperiori varia quidem crimina perfidiæ & proditionis Ioanni Taſtio obiecerant ſeditioſi, & in curia cuſtodiendum detinuerant, at is in arcem vrbi vicinam ſalutis ſuæ defendendæ cauſa, accepto à gubernatore regio ſaluo commeatu, ſeſe contulerat. Sed cum rerum documenta, quibus conuinceretur, deeſſent ſuis aduerſariis, per integrum annum data quantumuis coram iudice competente agendi facultate, accuſatio Taſtii dilata, & prorſus neglecta eſt. Interim duces ſeditionis cum iure experiri vel non poſſent, *Taſtii captiuitas & ſupplicium.*

 poſſent,

poſſent, vel nollent, ex inſidiis agere cœperunt, vt qua via, quoue actu liceret, ſuam in poteſtatem Taſtium pertraherent. Eodem modo ſuſpicione peculatus inani adducti, alterum item proconſulem Caſparum Bergium in vincula coniiciunt, è medio tollendum. Sed cum ille Deum, ſuamque innocentiam teſtaretur, exigua quædam dilatio per Taſtii captiuitatem data eſt, vt in curia aſſeruaretur. Nam cum corruptis quibuſdā hominibus, qui Taſtii copiam ex arce ſe facturos receperant, tortura Bergii iam à populo decreta, & quæ eadem nocte, qua Taſtius in poteſtatē plebis peruenit, fieri debebat, dilata aliquatenus eſt. Veſperi in arce reſidens, cum iam in lectum Taſtius ſe cōtuliſſet, certior à quopiam factus eſt, tuto illū amplius in arce ſeruari non poſſe: videret, quomodo ſeipſum à periculo ſubduceret. Itaque cum tutam in arce fidem, & ſuæ incolumitatis rationem non conſtare videret, nec inſidias ſibi ſtructas præſentiſceret, veſtibus indutus ruſticis ex arce ſecedit. At eo ipſo momento, quo ille ex arce abire, & nauicula conſcenſa Dunam traiicere inſtituerat, ſignum ab inſidiatore quodam tormentorum magiſtro bombardæ eliſione datum eſt. Sic ergo Taſtius in medio flumine Dunæ in denſis tenebris noctis à cohorte ſeditioſorum ad eam rem deſtinata è medio curſu miſere capitur, & pannoſus, veſtibus iis, quibus ſuæ ſalutis cauſa vtebatur, in vrbem ac curiam deducitur. Triumphatum eſt à plebe, eiuſque ducibus plurimum. Deinde inuito & repugnante ſenatu duces plebis cum Taſtio non legitimo iuris ordine agere cœperunt. Capita quædam accuſationis ipſi propoſita fuere, vt ea vel ſtatim fateretur vera eſſe, vel tormentis illico ſubiiceretur. Cum autem nil ſibi mali conſcius eſſet, libere quod fateretur, non habuit. Itaque ſtatim quæſtionibus grauiſſimis ſubiectus, & adeo inhumaniter, adeo crudeliter ſeptem vicibus & intermiſſionibus exiguis excruciatus, Martino Giſio aſtante, tortus & exanimatus eſt Taſtius, vt ipſe etiam carnifex miſericordia quadam commoueretur, & amplius ſe aliaue eum ratione torquere non poſſe palam diceret. Non igitur mirum, Taſtium, quæ Giſius voluit, & præſcripſit, in ipſis tormentis confeſſum eſſe. Eadem plane ſors manſit & Gothardum Wellingum ſyndicum, qui cum natura molliori eſſet, & diſcrimen vitæ famæque deuitari poſſe exiſtimaret, facilior in confitendo, & mox, quod voce dubia profeſſus erat, reuocando fuiſſe fertur. Sane in quæſtionibus & metu acerbiſſimorum tormentorum ſæpius iteratorum & Taſtius, & Wellingus multa, quæ in legationibus, ad religionem, bona eccleſiaſtica, munitiones vrbis facientia contra inſtructionem & fidem patriæ debitam egiſſent, confeſſi ſunt. Nam immanitate tormentorum ſæpius repetitorum ſe fateri coactos, quod nunquam cogitaſſent, in confeſſione conſcientiæ facta, & ſcriptis ante mortem ad Regem ipſum, ſenatum, & hæredes ſuos literis, & vſu ſacræ euchariſtiæ teſtati ſunt. Commiſſarii etiam regii triennio poſt in vrbem venientes cauſa recognita iniuſte cæſos pronunciarunt, ac mortuos priſtino honori & famæ reſtituerunt.

Taſtius torquetur.

Taſtius & Vuellingus, ſupplicio affecti.

Eius tragœdiæ nuncio in aulam perlato, Rex grauiſſime commotus, ciuium procuratorem & tribunum proſcribit, & plures alios, ac in his ludimoderatorem ad regium tribunal citat. Tabulæ proſcriptionis per legatum regium ſenatui & ſenioribus populi præſentibus iis, de quorum capite & fama agebatur, oblatæ, ſed publice non affixæ ſunt. Idem ſane

Rex ſeditioſos proſcribit.

ſane Betgio accidiſſet, quod cæteris eius collegis, niſi ſingulari Dei gratia protectus, & ab iis, quos maxime reos plebis duces exiſtimarunt, & ex quibus conſcios conſiliorum alios explorare voluerunt, accurate excuſatus fuiſſet, ipſeque fuga tempeſtiue ſibi conſuluiſſet. Giſius cum Regem ſeuerius deinceps cum autoribus ſeditionis acturum ſenſiſſet, naui conſcenſa pleriſque etiam ſuæ factionis hominibus inſciis in Sueciam traiecit, & cum Rege Sueciæ periculoſa conſilia de vrbe ipſi ſubiicienda tractare inſtituit. Sed cum à ſenatu & cæteris ordinibus ciuitatis mandatum nullum exhiberet, fides ei à Rege nulla habita, & ſine honore legati publici dimiſſus eſt. Domi vero vicarium ſibi ſubſtituerat, qui in veſtigia abſentis ingreſſus, inchoatam ab ipſo telam ſedulo pertexebat. Cum autem de Martini Giſii profectione, & ſeditioſorum aliquot ciuium conſiliis, cum Sueciæ Rege de tradenda illi vrbe Riga communicatis, Stephanus Rex cognouiſſet: militum copias in viciniam vrbis Rigenſis, velut hyberna ibi acturus mittit, & totam Nobilitatem Liuonicam vna adeſſe, & caſtellum ad Dunæ fluminis oſtium arcendæ claſſi Sueciæ, quam à ſeditioſis ciuibus euocatam, breui venturam ferebatur, ædificaturis, defenſionem præſtare iubet. Senatus & ciues nihil iam contra Regem moliri, ſed quietis ac concordiæ publicæ cupidi, turbarum & diſſenſionum compoſitionem, nullius famæ & honori præiudicantem conſtitui optabant. Itaque vicinum Curlandiæ Ducem Gothardum, pacis & concordiæ in ciuitate inſtaurandæ arbitrum eligunt: is Regem ante interrogat, an operam in eo negotio ponere, & quomodo procedere debeat, ne quid à Regis voluntate alienum forte ſuſcipiat. Cum autem Rex non ante compoſitionem aggredi Ducem iuberet, quam liquido conſtaret, ciuitatem Rigenſem mandatis regiis paulo ante expoſitis integre ſatisfeciſſe. Dux in vrbem profectus, mediocres amice componendi negotii rationes, vt exules iuxta Regis mandatum ante omnia in integrum reſtituantur, iiſque pro damnis in tumultu ab incondita plebe illatis quater millibus Ioachimicorum perſolutis ſatisfiat, & omnium præteritarum offenſionum obliuio ſit, ſaluo vtriuſque partis honore, conſtituit. Quæ cum per ciuitatis nuncios apud Regem ſupplices, & ſuſpicionem defectionis ad Suecos animo Regis eximere conantes, & caſtelli extructionem deprecantes, & proſcriptionem damnatorum, & citationes multorum, ac in his ſcholæ rectoris abrogari, & alia quædam petentes, relatæ eſſent: Rex magis etiam commotus, quod nulla iniuſte cæſorum, & ciuitatis in priſtinum ſtatum omnimodo reſtituendæ, & aliorum capitum à ſe mandatorum mentio facta eſſet: totam compoſitionem irritam pronunciat, ac niſi ſe arbitrio & voluntati Regis abſque vlla exceptione & conditione ciuitas Rigenſis totam deinceps permittat tradatue nullam gratiæ ſpem ſupereſſe declarat. Sed ecce, dum inter ſpem & metum conſtituta ac conſternata ciuitas Rigenſis verſatur, Rex ſexto poſt datum legatis Rigenſibus reſponſum die epilepticis paroxyſmis proſtratus, idibus Decẽbris vitam cum morte commutat, anno ætatis ſuæ quinquageſimo quarto, cum regnaſſet annos decem, menſes ſeptem, & dies duodecim, Princeps pietate, virtute, ſapientia, eruditione, magnitudine animi, ac belli artibus præſtans, iuſtitiæ amans, cædibus, libidinibus, & aliis ſceleribus infenſiſſimus. De quo hoc memoriæ proditum, cum magis magiſq; in horas morbus inualeſceret, & modica

Giſius Sueciæ Regi Rigam tradere conatur.

Stephanus R. Giſii conatui occurrit.

Dux Curlandiæ delectus arbiter pacis inſtaurãdæ.

Rex compoſitionem irritam pronunciat.

Stephani Regis Poloniæ obitus.

&modica vitæ ſpes ſupereſſet, Senatorem quendam aſtantem his verbis allocutũ: annos quinquaginta tres exegi, qui quales fuerint, ſcio, quales futuri ſint, ignoro. Admonitus tum ab omnibus religioſis, vt myſteriis ſacris de more ante mortem vteretur, rem in ſequentem diem differri voluit. Interim ob morbi vim proſtratis iam viribus, & hora mortis inſtante animam ſuam Deo reddidit, vſus illis verbis, ex Pſalmo triceſimo ſecundo deſumptis: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Fuit vir tam in pace, quam in bello excelſo & forti animo, iudicio magno, præſertim, vbi ab affectibus liber erat, in victu & amictu parcus & moderatus, ab omni iactantia & oſtentatione alienus. Omnibus comis, aditu & alloquio facilis, intelligentia ſagax, lingua ad reſpondendum promptus, obtrectatoribus & adulatoribus infenſus: iuſtitia tanta, vt vita prius, quam ſententia recta decederet, nec vllius meritorum aut conditionis rationem in iudicio haberet: nec deniq; publicorum munerum aut dignitatum mercatum vllum inſtitueret. Fuit corpore quadrato, ac ſtatura mediam paulo excedente, facie dignitatis plena, capillo nigro, colore fuſco ſimul & rubente, naſo ſubſimo.

Eius encomium.

FINIS

LIBRI DECIMI

ET VLTIMI

RERVM POLONICARVM.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM MEmorabilium, quæ in his Libris continentur, locupletiſsimus.

A.

Academia Cracoviæ erecta 241
Acephalus exercitus Auſtriam infeſtat. 404
Aciei locus 516
Acta inter Polonos & Bohemos 243
Actio Tranſylvanorum cum Turcis. 589
Actio criminalis contra Horſtium & Funccium intentata. 617
Adalberti in Poloniam adventus 52. in Pruſsiam ibid.
Adamus Konarſcius Regis legatus Neapoli reverſus. 613
Adminiſtratio Præfecturarum. 26
Adminiſtratio Reginæ. 28
Adventus legati Pontificij in Poloniam & Pruſsiam. 164
Adventus Regis Caſimiri in Pruſsiã 347
Adventus Lituanorum. 436
Adventus Ducis Megapolitani in Pruſsiam. 616
Æſtus & ſiccitas in Polonia ingens. 404
Ætas iuvenilis Popeli. 46
Affinitas & pax inter Henricum Cæſarem & Boleslaum principem. 86
Affinitas inter Sileſios & Maſovios Duces. 134
Affinitas & fœdus Boleslai cum Bela Vngariæ Rege. 138
Agraria contributio decreta. 243
Agrienſes à Turcis ad deditionem ſolicitantur. 587
Ainaſcum à Turcis occupatum. 619
Alba regia ad Ferdinandum Regem tranſit. 551
Albæ regalis occupandæ ſpes oſtenſa, & quo ſtrategemate. 615
Albæ regiæ obſidio. 561. occupata 562
Alberti Marchionis cum Firleio in caſtris colloquium. 407
Alberto Archiduci Auſtriæ pacificatio cum Crucigeris permiſſi. 356
Albertus Marchio Brandeburgenſis ad homagium accerſitus non venit. 476
Alber. Mar. Bran. Magiſt. ordinis fit 475
Albertus Marchio contra Samogetas expeditionem ſuſcipit. 478
Albertus Marchio Torunium ad Regem venit. 487. à Rege diſcedendi veniam petit. 488
Albert. March. Crucigerorum Magiſter à Rege Polon. Dux Pruſs. inauguratus 5 8
Albertus Laſcus Palatinus Siradienſis Iacobum Heraclidem in Valachiam introducit. 604. & Alexandrum fudit. ibid. Deſpotas è Valachia trudit. ibid.
Albertus Dux nova tributa imperat 6 6. teſtamentum novum condit. 617
Albertus Brandeburg. Pruſsiæ Dux primus mo-

mus moritur. 625. quem coniunx horis aliquot poſt ſubſequitur ibid.

Albertus Pruſſiæ Dux filius feudum à Rege cum agnatis accipit. 625. cui Rex de privilegiis cavit. ibid.

Alexandri VI. Pontificis ad Regem Ioannem Albertum legatio. 439

Alexandri Regis adverſa valetudo. 449

Alexandri Regis cum Valacho pacta. 449

Alexander Moldaviæ Palat. Regi Caſimiro iurat. 332

Alexander Caſimiro Regi natus. 359

Alexander Magnus Dux Lituaniæ factus. 429

Alexander Rex renunciatus. 442

Alexander Rex in Lituaniam ſe confert. 443

Alexander Rex coronatur. ibid.

Alexander Rex moritur. 451. ſtatura eius & mores. ibid.

Alienatio procerum à Vladiſlao principe. 98

Ambitio Vladislai. 97

Ambitio Suentopelci Pomeranorum præfecti. 132

Amicitia, ſocietas & fœdus Cæſaris cum Regibus. 473

Amiſsio Nobilitatis in Polonia. 15

Amurates per Tartaros Ruſsiam vaſtat. 661

Amurathes æmulum imperij Tartaro excitat. 748

Amurathis legatio ſuperba ad regem. 307

Andreas, Caſimirus, Vladislai Regis filius naſcitur. 276

Andreæ Tencinii cædes 359

Andreæ Gorcani Caſtellani Poſnanienſis mors 579

Anna Regina moritur 199

Anna Poloniæ Regina moritur 265

Anna filia Caſimiri Regis Duci Pomeraniæ nupta 428

Anna Regis filia moritur 487

Anna Dux Maſoviæ à Rege in ius vocata 540

Anna Sigiſmundi Auguſti ſoror Regina conſtituta 661

Anna Vngariæ Regis filiæ deſponſatio 472

Annæ Iagelloniæ Ferdinandi Regis coniugis obitus 565

Anno Chriſti 1444. & ſequentibus duobus interregnum 319

Annonæ caritas in Polonia 390

Annonæ charitas 393

Annonæ vilitas in Polonia 413

Annonæ caritas in caſtris Polocianis 682

Apoſtaſia & eiusdem ſupplicium 579

Apparatus nuptiarum Caſimiri 208

Apparitio cometæ 401

Arbiter controverſiarum inter Eccleſiaſticum & equeſtrem ordinem quis 36

Arbitrium iniquum Venceslai Bohemiæ Regis 246

Arces Pruſsicæ Polonis commiſſæ 341

Arces in Podolia multæ conſtructæ 535

Arcis Gedanenſis defenſio Cruciferis commendata 178

Arcis Cracovienſis incendium 439

Arcis Cracovienſis incendium aliud 574

Arx Cracovienſis firmata 237

Archidioeceſis Rigenſis gubernatio Curlandiæ Duci commendata 610

Archiepiſcopi Gneſnenſis ad Vladislaum oratio 100

Archiepiſcopi in Plocenſi ditione interdictum 139

Archiepiſcopi in Henricum interdictum & diræ 165

Archiepiſcopo Gneſnenſi tributum Lovicii nomine remiſſum 367

Archiepiſcopi Leopolienſis mors 417

Archiepiſcopi Gneſnenſis ac reliquorum Senatorum ſententiæ. 571. eorundem poſtulata ad Regem. ibid. quæ à quibusdam ſenatoribus mitigata. ibid.

Archiepiſcopus Iaroslaus Archiepiſcopatu ſe abdicat 214

Archiepiſcopus Poloniæ gubernator 247

Archiepiſcopus obſeſſus captusq́; 595

Argentum quando in Polonia ſignari cœperit 17

Arrogantia & contemptus hoſtis Vngarorum 503

Aslan Sultani legatio ad Regem Poloniæ 509 Reſponſum Regis ib.

Aslan

Aslan Sultanus Tartarus à Tauricanis victus. 529. & 530. in Circaſsiam arcem ſe recepit. ibid. Legatio illius ad Regem Poloniæ. ibid.
Aslan Sultani legatio ad Regem Poloniæ de amicitia & ſocietate renovanda 532
Aslan Sultani legatio ad comitia 533
Aves in Polonia quales 10.
Aulica miniſteria 27
Aulici equites ib.
Auſtria & Vienna à Maximiliano recuperata 426
Auſtria à Turcis vaſtatur 556
Auſtriaca provincia infeſtata 531
Auſtriacorum clades 553
Auſtriam Matthias R. infeſtat. 426
Authores mutatæ religionis comprehenſi & capite plexi 511
Auxilia Valachorum ad bellum Pruſsicum Regi miſſa 272
Auxilia Regi Poloni in Vngariam mittunt 311
Auxilia Moldavo à Rege Polonorum miſſa 406

B.

Barbara Caſimiri Regis filia Georgio Duci Saxoniæ nupta 432
Barbara Scepuſiæ Regi deſponſata. 432 Cracoviam venit. ibid. coronatur à Laſco 463
Barbara Regis uxor diademate inſignitur 576
Barbara Regina moritur 578
Bartenſteinum deditum 357
Baſilidis Moſcorum Principis exitus horrendus 746
Baſilienſe Concilium 305
Baſilii Moſcorum principis mors 534
Bavariæ Ducis ad Caſimirum legatio. 364
Bavariæ Ducis legatio ad Regem Poloniæ de filia Hedvigi in matrimonium danda 410
Belæ regis Vngariæ filii fugiunt in Poloniam 65
Belgradũ à Turcis fruſtra oppugnatur ib.
Belli gerendi ratio 37
Belgradum à Turca oppugnatum 498. expugnatum ibid.
Bella inteſtina Sileſiorum Ducum 185
Belli avidi Cruciferi 248
Belli ſumma Friderico Palatino commiſſa 531
Belli Moſcici cauſa 427
Belli Polonorum cum Turcis occaſio 477
Belli exitium vnde faciendum 675
Belli cauſæ 664
Belli generatio 31
Bellica iuriſdictio qualis 32
Belli Pruſsici varia fortũa geſti exitus 386
Bellis civilibus Polonia agitatur 152
Bello Pomerania petitur à Cruciferis 180
Bellum Sileſiacum à Pudico geſtum 159
Bellum Pruſsicum 485
Bellum cum Duce Opolienſe 238
Bellum Saxonibus à Boleslao illatum 54
Bellum Moſco indictum 674 qui petit inducias. ibid. Regis reſponſum 675
Bellum magnum brevi tempore confectum 598
Bellum Ruſsicum à Iaroslao Ruſſorum duce renovatum 54
Bellum contra Moſcoviæ Ducem decretum 668
Bellum inter Cæſarem & Galliæ Regem in Italia 503
Bellum Pruſsicum & Pomeranicum 71
Bellum Pomeranis à Polonis infertur 80
Bellum inter fraternos exercitũs 428
Bellum à Moſco Livonibus denunciatũ 598
Bellum civile inter Polonos 120
Bellum Ruſsicum 203
Bellum ſacerdotale 402
Bellum Ruſsicum à Ludovico geſtum 218
Bellum in Sileſia inteſtinum 160
Bellum Bohemicum inter fratres exortum 90
Bellũ Suentopelci adverſus Cruciferos 145
Bellum inter fratres Polonos 427
Bellum contra Moſcum decretum 466
Bellum inter fratres in Sileſia 147
Bellum Livonum civile 590
Bellum Caſimirus Prutenis infert 118
Bellum Lituanis Moſcus infert 440
Bellum Valachicum 432

Bellum Valachicum 432
Bellum Halicienſe à Caſimiro geſtum 127
Bellum contra Gedanenſes decretum 664
Bellum à Conrado Boleslao Pudico infertur 144
Bellum Germanicum magna gloria Polonorum geſtum 83
Bellum Sileſiacum 408
Bellum finitum tertio anno poſtquam cepit 728
Bellum Pomeranicum à Boleslao continuatum 89
Bellum Pramislienſe. 65
Bellum Regi & Regno Polon. à Cruciferis indictum 491
Bellum Rußicum à Iaroslao Ruſſorum duce renovatum 54
Bellum inter Lithuanos & Maſſovios 286
Bellum Polonis indicit Boleslaus Sil. Dux 330
Bellum Moſcoviticum 480
Bellum in maiori Polonia, 407. à Ioanne Duce Saganenſium concitatum. ibid.
Bellum civile inter fratres 100
Bellum Pruſsicum 419
Bellum Ruſsicum à Mieczislao Rege ſecundo geſtum 55
Bellum Bohemicū inter fratres exortū 90
Bellum Moldavi cum Tranſalpinis 397
Bellum Brandeburgicum quomodo exortum 156
Bellum Sileſiacum à Pudico geſtum 159
Bellum Pramislienſe ibid.
Bellum à Cruciferis Lituaniæ infertur 235
Bellum civile Tartarorum 331
Bellum Bohemicum 53. Ruſsicum ib.
Bellum Pruſsicum à Boleslao geſtum 88
Bellum recrudeſcit 488
Bellum Ruſsicum 155
Bellum Maſovicum à Caſimiro geſtū 59
Bellum cum Turcis ab Vngaris decretū ib.
Bellum Cruciferorum cum Lituanis 220
Bellum inter Regem Poloniæ & Valachum ſopitum 544
Bellum Tartaricum. 442
Bellum à Petro Suiſcio Revalienſibus denunciatur 600
Bellum Pomeranicum alterum ibid.
Bellum Pomeranicum à Boleslao geſtum 83
Bellum Bohemicum & Pomeranorum ib.
Bellum Brandeburgicum 161
Bellum Pruſsicum 264
Bellum Bohemicum & Germanicum quomodo exarſerit 81
Belſenſes in verba Regis Polonorum iuvant 363
Benedictini Monachi Cluniaco in Poloniam accerſiti 61
Bernardus Dux Suidnicenſis in fide Polonorum permanet 187
Berualdum & Zivecia deſtructa 417
Biale lacus aquam habens nigerrimam 9
Bialogrrodum expugnatum 412
Bialogrodum expugnatum & ſucceſsum 654
Bielavium obſeſſum 357
Blocenſis Maſovia in ditionem Bohemiæ Regis venit 199
Bochnenſes ſalinæ quando inventæ 149
Bogdani Moldavi legatio 447
Bogdanus Podoliam invadit & ſuæ poteſtatis facit 448
Bogdanus Valachiæ Palatinus à Polonis in Valachiam reductus 633
Bogdanus ad Iconiam legatum Redeczium mittit. 638. qui cuſtodiæ traditur, & ad Turcam miſſus. ibid. pro quo Taranovius & Dzierſcius intercedunt, 639. qui poſt ad triremes damnatus. ibid. unde liberatus in patriam redit. ibid.
Bogdanus principatu ſuo exutus. 639. in exilio moritur. ibid.
Bogdanus à Polonis opem implorat. 634 eius in Valachiam irruptio Mielecio & Sieniavio ducibus 935
Bohemi Sileſiam invadunt 78
Bohemi ad ſacram communionem admiſſi. 289
Bohemia à Matthia Rege Vngariæ vaſtatur 399
Bohemia imperio Romanorum obnoxia. 403.
Bohemia re infecta Poloni excedunt. 304

Bohemia

Bohemiæ Regis legatio 408
Bohemiæ & Poloniæ Regum ſocietas contra Vngarum 426
Bohemiæ Regis & aliorum principum expeditio in Pruſsiam 150
Bohemiæ Regis legatio ad Caſimirum Regem 391
Bohemici motus 388
Bohemici motus ob religionem 267
Bohemicarum rerum ſtatus varius 398
Bohemicum bellum à Boleslao quietis & otii impatiente conflatum 87
Bohemicum & Pomeranicum bellum 55
Bohemicum & Germanicum bellum quomodo exarſerit 81
Bohemicum bellum 53
Bohemorum ad Regem legatio 274
alia Bohemorum legatio ad Regem 388
Bohemorum legatio ad Vladislaum Regem 260
Bohemorum expeditio in Poloniam 196
Bohemorum excurſio in Poloniam 383
Bohemorum in Poloniam expeditio 170
Bohemorum Huſsitarum ad Regem legatio 289
Bohemorum diſſenſio in Rege creando 399
Bohemorum contra Polonos expeditio 78
Bohemorum legatio 361
Bohemorum à Rege ſtantium legatio 395
Bohemorum legatio ad Vladislaum Regem 269
Bohemorum procerum Georgio Regi adverſantium legatio 289
Bohemorum cum Cruciferis ſocietas 188
Boleslai ſævitia & ſcelera. 68. Boleslaus diris devovetur à Stanislao Epiſcopo Cracovienſi 69. Eius fuga & interitus ibid.
Boleslai reſponſum ad legationem Cæſaris 108
Boleslai legatio ad Henricum 84
Boleslai peregrinatio in Galliam 92
Boleslai expeditio in Pomeraniam 86
Boleslai in Vngariam expeditio 92
Boleslai mors 109
Boleslai mors & ætas. 55
Boleslai Ducis Maſſoviæ mors 343
Boleslai victoria ac moderatio 145
Boleslai Pudici cum Bohemo conventus 158
Boleslai Regis ad milites cohortatio. 85. Eius de Cæſare victoria ibid.
Boleslai de Ruſsis victoria 67
Boleslai Pudici fuga 141
Boleslai filius Henricus naſcitur 92
Boleslaus tertius cognomento Crivouſtus uxorem ducit 78
Boleslaus Sil. Dux Polonis bellum indicit 330
Boleslaus Maſovius Dux Ruſſorum veneno ſublatus 200
Boleslaus Criſpus fit princeps Poloniæ 108 Eius reſponſum ad legationem Cæſaris ibid
Boleslaus bellum Ruſsicum denuo inſtaurat 60
Boleslaus Pudicus Leſco naſcitur 128
Boleslaus bellum Ruſsicum inſtaurat 66
Boleslaus Criſpus naſcitur 92
Boleslaus Opolienſis moritur 183
Boleslaus ſecundus, Caſimiri filius Rex creatur 61
Boleslaus & Mieczislaus uxores ducunt 104
Boleslaus victus & fugatus à Conrado 146
Boleslaus primus Rex Poloniæ renunciatus 53
Boleslaus Pius Dux Caliſſ. moritur 161
Boleslaus Maſovius principatum deſerit 169
Boleslaus moritur. 95
Boleslaus Maſovius Rex à Polonis creatur 320
Boleslaus mortua Anaſtaſia uxore alteram ducit Helenam Premislienſium principis filiam 106
Boleslaus bellum fratribus infert 186
Boleslaus Caſimiri filius naſcitur 60
Boleslaus Pudicus uxorem ducit 138
Boleslaus primus, quomodo ad principatum pervenerit 52. Eius virtutes ib.
Boleslaus Calvus vocatur ad principatum 143
Boleslaus Criſpus bellum Prutenis facit ibid.
Boleslaus Ruſsis bellum infert 9

Boleſlaus ex Iuditha Vladiſlao naſcitur 71
Boleſlaus ad Cæſarem in caſtra venit & bellum finit 103
Boleſlaus Calvus ſuis exoſus 145
Boleſlaus Pudicus moritur 161
Boleſl. primus Rex Poloniæ renunciatus 35
Boleſlaus Pudicus à Conrado captus & elapſus. 136. Revocatur 144
Boleſta vivus crematus 109
Bombarda inventa 220
BONA Regina in Italiam proficiſci cogitat. 592. eius diſceſſus impeditur 59
Bona Regi deſponſata. 481. in Poloniam venit. ibid. ab Archiepiſcopo oratione excipitur. ibid. & à Petro Tomicio Epiſcopo Præmiſlienſi ibid.
BONA Poloniæ Regina in Italia mortua 601
Bona Epiſcopalia à Præfecto Cracovienſi occupata 358
Bona Epiſcopi Cracovienſis à Melſtinio intercipiuntur 303
Bona ſacerdotũ iuſſu regio invaduntur 358
Bona Iudæorum à cruce ſignatis militibus direpta 439
Borivogus bellum in Bohemia facit 86
Boſnam Turca invaſit 406
Brailovia capta 653
Brandeburgenſium legatio 361
Brandeburgum expugnatum 487
Breſtæ Lituanorum conventus 356
Breſtæ comitia celebrata 358
Breſtæ Prutenorum conventus 418
Breve à Pontifice ad Regem Poloniæ miſſum 527
Brodnicia arx obſeſſa 362
Brodnicia arce Cruciferi potiti ibid.
Brunsberga à Cruciferis intercepta 485
Brunsbergenſes Polonos eiecerunt 360
Buda à Ferdinandi Regis exercitu obſidetur. 551. & 552.
Buda fraude à Turca occupata 555
Budæ comitia habita 314. 315
Bugeronii Moldavi molimen 588
Burggravii arcis Cracovienſis qui 26

C.

CAduceatores Cruciferorum gladios Regi afferunt à Magiſtro 250
de Cæde Damoberii actum 393
Cædes Stanilai Epiſcopi Cracovienſis 60.
Cædes Andreæ Tencinii 359
Cædes ſcholaſticorum Cracovienſiũ 572
Cædes Turcarum à paucis Polonis 636
Cædes obſeſſorum 727
Cæſar Reges Viennam invitat 472
Cæſar Regibus valedicit 473
Cæſar Vienna Iaurinum contendit 619 contra Turcam Belgradum movit ib.
Cæſarei legati ad Regem Vladislaum 266.
Cæſaris legatus ad Vladiſlaum Regem miſſus 272
Cæſaris pacta ſecreta cum Vitoldo 277
Cæſaris legatio ad Vitoldum cum donis 279
Cæſaris legati ad Vitoldum 280
Cæſaris cum Regibus fœdus 473
Cæſaris legati ad Reges 471
Cæſaris & Regum in arce Viennenſi conventus 472
Cæſaris cum Rege Polonorum fœdus 509
Cæſaris & aliorum interceſſio pro Archiepiſcopo Rigenſi captivo 597
Cæſaris Ferdinandi mors 611
Cæſaris legatio ad Turcam de pace 623
Cæſorum numerus 518
Calamitas Petri Dunini 99
Calendarii Gregoriani promulgatio 708
Calendarium Gregorianum exploſum 750
Caliſsia ſynodus ab Archiepiſcopo Gneſnenſi inſtituta 220
Camenecia redempta & munita 371
Camienecia à Valachis obſidetur 460
Cancellarii & Vicecancellarii in Polonia officia quæ 24
Cancellarii ad proceres oratio 514
Cancellarii oratio nomine Regis in comitiis 734
Cancellarii oratio exagitata 736
Cancellarii Moſci ſupplicium inauditum. 631. Theſaurarii ipſius & aliorum laniena. ibid. tandem fratricidium immaniſſimum. ibid. nec ipſe Tyrannus manum abſtinet 632

Can-

Cancellarius Veliſium obſidet & capit. 696
Capha urbs à Turcis capta 412
Capitanei ſive præfecti in Polonia qui 25
Captivitas Sachmatis 442
Captivorum ingens numerus 437
Cardinalis Radzivilus Rigam redit 751
Caritas annonæ in Polonia 390
Caritas annonæ in Polocianis caſtris 682
Carnes die Mercurii in menſa regia primarice appoſita 570
Caroli noni Galliæ Regis mors 646
Carnißimum in Maſovia à Cruciferis captum. 374. à Polonis recuperatum 375
Carothna oppugnata & expugnata 596
Carthuſii Monachi Cruciferis favent. 361
Caſimiri R. ad Bohemos legatio 399
Caſimiri R. ad Pontificem de confirmatione pacis Pruſsicæ legatio 389
Caſimiri Regis legatio ad Regem Vng. & Bohem. 337. ad Imperatorem Frid. & Pontificem ibid.
Caſimiri Regis fœdus cum Baiazete Turcarum Imperatore per Nicolaum Fridericum 426
Caſimiri Regis mors 210
Caſimiri nuptiarum apparatus 208
Caſimiri Principis mors & vita 424
Caſimiri receptus ex Vngaria 400
Caſimiri expeditio in Ruſsiam ibi.
Caſimiri Ducis laudes 111
Caſimiri & Vladislai Regum comitatus 404
Caſimiri Regis legatio ad Marchionem Brandeburgenſem 392
Caſimiri Regis foedus cum Ducibus Pomeraniæ 201
Caſimiri principis ſtudia & mors 118
Caſimiris R. legatio ad Georgium Bohemorum Regem 397
Caſimiri R. Legatio ad Georgium Bohemiæ Regem alia 355
Caſimiri Regis mors. 110. virtutes & facta inſignia ibid.
Caſimiri Regis ad Moldanum legatio. 412
Caſimiri Regis verecundia 401. egeſtas. ib.
Caſimiri filii in Vngariam profectio 400
Caſimiri Regis legatio ad Fridericum Imperatorem 397
Caſimiri Regis ad Bohemos legatio 361
Caſimiri Regis cum Cruciferis tranſactio. 201. eius in Sileſiam expeditio. ibid.
Caſimiri Regis mors 429
Caſimiri Regis leges 222
Caſimiri filia relegata & exheredata 213
Caſimiri Regis cum Ludovico Vngar. Rege de Rußia tranſactio 29
Caſimiri & Georgii Regum conventus Glogoviæ 363
Caſimiri ad milites oratio. 114. victoria de Rußis ibid.
Caſimiri Regis vita impudica 211
Caſimiri ad milites oratio. 114. victoria de Rußis ibid.
Caſimiri expeditio in Ruſsiam ibid.
Caſimiri Regis legatio ad Palatinum Moldaviæ 391
Caſimiri R. ad Pontificem legatio 198
Caſimiri R. legatio ad Ladulaum Vng. Regem 332
Caſimiri R. ad Nicol. PP. legatio 322
Caſimiri Regis in Ruſsiam expeditio 206
Caſimiri R. legatio ad Mahometem Turcarum Imp. 411
Caſimiri R. cum Ludovico Vngar. Rege de Ruſsia tranſactio 203
Caſimiria deflagravit 445
Caſimiro R. Alexander Moldaviæ Palat. iuvat 332
Caſimirum pœnitet non ſuſcepti Regni 31
Caſimirus Rex Heduigin filiam cum ſplendido comitatu ad ſponſum Bavariæ Ducem mittit 413
Caſimirus ſecundus cognomento Magnus Rex eligitur & cum uxore coronatur 97
Caſimirus Maſoviam & Cuiaviam ſuæ poteſtatis facit 12
Caſimirus Rex Torunii moratur. 407

Caſimirus Rex plebeiorum vocatus 205
Caſimirus Rex Torunij moratur. 407
Caſimirus Regis filius maiori Poloniæ præficitur. 191
Caſimirus Cuiavienſis Dux moritur. 15
Caſimirus Roxæ filius monachus factus 56. avocatur in Poloniam 57
Caſimir. primus Gneſnæ inunctus 59. Eius uxor coronatur ibid.
Caſimir. ſucceſſorem ſibi deſignat Vngarum 100
Caſimir. M. Dux Litu. Cracoviam venit. 322. coronatur. ibid.
Caſimir. Vladislao Loctico naſcitur. 182
Caſimir. Regis filius Gedimini filiam uxorem ducit 188
Caſimir. Rex Poſnaniam divertit. 364
Caſimir. alteram uxorem ducit 200
Caſimir. Boleslao naſcitur poſt decem annorum ſterilitatem ex Adelheida 90
Caſimir. tertius regnum ſuſcipit 311
Caſimir. à Rege Lithuaniæ præficitur. 308.
Caſimir. ad principatum vocatur 11
Caſimir. Prutenis bellum infert 118
Caſimir. princeps moritur 118. Eius ſtudia. ibid.
Caſimir. Rex controverſiæ arbiter 395
Caſimir. Rex in Pruſſiam proficiſcitur. 209. Fœdus cum Ludovico contra Imperatorem Carolum facit. ibid. in venatione cum equo labitur. ibid. moritur. 210
Caſimirus Rex Gedanum ingreſſus 392 à Gedanenſibus magnificè habitus. ibid.
Caſimirus filius naſcitur 351
Caſimirus Rex ad Choiniciam ſtativa habet 360
Caſimir. Rex à Sbigneo & ſenatu obiurgatur 333. ab eodem de iureiurando & aliis admonetur ibid.
Caſimir. Rex in Vngariam ad funus Caroli Regis proficiſcitur. 201. Eius cum Cruciferis tranſactio. ibid. Eius in Sileſiam expeditio ibid.
Caſtra Rex ad Vielicolucum ponit 698
Caſtra ad Hermandum moventur 542 quod à Chriſtianis expugnatum. ibid.
Caſtra Polonorum mota ad Chiocimum. 638
Caſtra Rex ad veterem Vſuiatam ponit 698
Caſtra Regis Poloniæ ad Olavam 409
Caſtra Polonorum ad Regiomontum 488
Caſtra ad Pleſcoviam Rex metatur 716
Caſtra Germani mutant 553
Caſtellanus Viſcenſis capite plexus 737
Caſtaldus contra vim ſe parat 588
Caſſovia à Ioanne Alberto obſeſſa 427
Caſpari Munſteri molitio 595. quare ibid. preſſa
Caſpar Bekeſchius moritur 689
Catianetus ad Turcas fugit 543. poſt à Serinio captus & ſupplicio affectus ib.
Catianetus in fugam ſe dat. 543
Catianetus Ferdinandi Regis exercitus dux arcem Nedeciam in Scepuſio oppugnat 526
Catharina Reginæ Poloniæ deceſſus 632
Catharina Auſtriaca Regis ſponſa Cracoviam adducta 589
Caſtrorum locus 514
Caſtrenſis iudex & notarius 26
Caſtrenſe iudicium & officium. 31
Caſtra hoſtium capta 366
Caſtra Polonorum ad Brunsbergam 488
Cauſa offenſionis Moſci in Livones 598
Cauſa Gedanenſium ventilatur 664
Cauſa Ducis Oſtrogiæ viduæ de raptu filiæ cum Sanguiſcone. 589. qui proſcriptus in Bohemiam fugiens à Martino Zborovio occiditur 590
Cauſa Moſcici belli 427
Cauſa Pruſſica diſceptatio concilio Conſtantienſi permiſſa 264
Cauſæ ſimultatum inter Auſtriac. & familiam Iagellonicam 469
Cauſa iudicii terreſtris 31
Cauſa belli 664
Cauſa diſſidii inter ordines 301
Cauſam Rigenſium Rex Grodnæ ipſe audit 783
Czarnieviecii perfidia 656

C n-

Cenſus Gedanenſibus remiſsi 339
Certamen inter eccleſiaſticum & civilem ordinem de iudiciis 669
Civile bellum inter Henricum & Conradum Duces 134
Civile bellum inter fratres 110
Civile Livonum bellum 590
Civile bellum inter Polonos 120
Cirnenſis Maſovia à Laſco vexatur 167
à Siradienſibus vaſtata 168
Civilibus bellis Polonia agitatur 152
Civitatum Pruſsicarum erga Regem Polon. ſtudium 341
Caritas annonæ 393
Chencini comitia à Vladislao Rege habita 191
Cherſoneſi Tauricæ pars ab Oſmano Baſſa occupata 746
Choinicia à Polonis obſeſſa 293.382
Choinici à Polonis dedita 384
Choinicia à Firleio recuperata 492
Choinicia obſidio alia ibid.
Chriſtianæ religionis apud Polonos occaſio 50
Chriſtina Vladislai uxor maritum adverſus fratres incitat 97
Chriſtiani à Turcis incommodis affecti 542
Chriſtianorum ad Budam clades 554
Chriſtianorum cæſorum numerus 555
Chriſtianorum impar pugna cum Turcis, ſed felix 595
Chriſtianorum cades ad Ezekum 541
Chriſtophori Szidloviecij mors 532
Chriſtophorus Szaffranecius ob latrocinium decollatur 424
Chriſtophorus Dux Megapolitanus Archiepiſc. Rigenſis coadiutor. 594. Archiepiſc. ad defenſionem ſe parat. ib.
Chriſtophorus Dux Megapolitanus à Vetero captus 610
Chriſtophorus Dux Megapolitanus cuſtodia liberatus 626
Clades Crucigerorum ad Fridlandiam 344
Clades Polon. & Lituan. ad Opociam 480
Clades Cruciferorum ad Preuſmarcum & Piſiam 487
Clades Polonorum ad Bucovinam ſylvam 435
Clades Chriſtianorum ad Ezekum 541
Clades Valachorum 461
Clades Cruciferorum ad Colbergam 372
Clades Polonorum à Tartaris accepta 140
Clades Livonum in Samogitia 379
Clades Lituanorum ad Cremeneciam 286
Clades Polonorum ad Novum 373
Clades Moldavorum ad Obertenum 528
Clades à Tartaris accepta 503
Clades Polonorum in nova Marchia 364
Clades Chriſtianorum ad Budam 554
Clades Polonorum alia 544
Clades Moſcorum à Tartaro 534
Clades Cruciferorum ad Paſſenheimum 355
Clades Auſtriacorum 553
Clades Polonorum ad Socalum 485
Clades Cruciferorum ad Vormitam 368
Clades Maſoviorum apud Cziechanoviam. 377
Clades Crucigerorum 364
Cladis culpa Iasloviecio adſcribitur 523
Cladis acceptæ cauſa 341
Claſsis Livonum profligata 371
Cnipoviæ obſeſsio 343
Deditio 344
Cohortatio Boleslai R. ad milites. 85. eius de Cæſare victoria. ibid.
Coli & Cracini Polonorum conventus 316 415
Coli Nobilitatis conventus 393
Collatio ſacerdotiorum 29
Colloquia & generales termini qui 32
à Collegio ſacerdotum iusiurandum exactum 358
Colloquium Alberti Marchionis cum Firleio in caſtris 487
Cometa mortis Regiæ prænuncius 294
Cometæ duo conſpecti 393
Cometæ apparitio 401
Cometes Tartarorum incurſionem portendens 439
Cometes viſus 527

Cometes viſus. 534
Comitatus Reginæ. 28
Comitia Radomſci habita. 227
Comitia Siradiæ habita. 224
Comitia Polonorum Budæ habita. 210
Comitia Lencziza habita. 113
Comitia Nepolomiciam indicta. 269
Comitia fatua. 570
Comitia Siradiæ habita. 331
Conuentus Lenczicie. 363
Comitia regni 36. Comitiorum locus 37
Comitia Lituanorum Vilnæ 358.
Comitia de noui Regis electione 641
Comitia nouem dierum 334
Comitia de principe nouo Chruſphiciæ habita 48
Comitia Chencini ab Vladislao Rege habita 191
Comitia Siradiæ de nouo Rege creando habita 289. 292
Comitia Pruſſorum Grudenti habita 338.
Comitia Radomſci habita 228
Comitia Radomiæ 403
Comitia Sendomiriæ habita 284
Comitia & conſultatio de Repub. in Polonia conſtituenda 57
Comitia Lenczicia habita 245
Comitia Lituanica 540
Comitia armatorum Colum indicta 292
Comitia Lenczicie habita 275
Comitia Sendomiriæ habita 284
Comitia Lenczicie turbulenta 268
Comitia Nepolomiciæ habita 289. & 294
Comitia Lublini cum Lituanis 323
Comitia Lenciciæ habita 337
Comitia quadraginta dierum 396
Comitia Imperii Auguſtæ Vindelicorum 526
Comitia Chencini ab Vladislao Rege habita 191
Comitia armatorum Colum indicta 292
Comitatus Caſimiri & Vladislai Regum. 404
Comitia Lenczicie habita 275
Comitia Iedlnæ habita 279
Comitia Nepolomiciæ habita 294
Comitia Radomiæ 446. 447
Comitia Radomſci de novo Rege eligendo habita 223. Item Vuliciæ ad quæ Sigiſmundus venit ibid.
Comitia Siradiæ habita in quibus Vladulaus iunior Rex Poloniæ deſignatus eſt 289
Comitia apud Ganſavam habita 132
Comitia Breſtæ celebrata. 358
Comitia Nepolomiciam indicta 269
Comitia Varta Rege abſente habita 274
Comitia Siradiæ habita 224
Comitia Parzoviæ habita 332. 374. 414.
Comitia Lublini 444. 448. 589. 613. in quibus de divortio Rex agitat. ibid. 625.
Comitia Cracoviæ de creando Principe 119. 197. 226. 292. Item Sendomiriæ 389. 415. 453. 462. 529. 540. 559. 563. & 564.
Comitia Corcini habita. 243. 306. 303. 396. 361. 360. 370. 376. 412.
Comitia Petricoviæ. 323. 325. 327. 333. 343. 349. 350. 351. & 352. 346. 347. 366. 367. 374. 379. 387. 397. 395. 402. 403. 408. 418. 420. 440. 441. 461. 475. 485. 499. 522. 525. 532. 539. 543. 557. 563. 570. 574. 582. 601. 624.
Comitia Varſaviæ de inferendo Livonibus bello. 597. 611. 612. 628. 640. 661. 668. 705. 733. 751.
Comitialia iudicia 36
Comitiorum finis 571
Commeatus Lithuanis ſuppeditatus à Polonis. 236
Commercia cum Vratislavienſibus Rex Poloniæ edicto probibet 462
Commiſſarii Ferdinandi & Sigiſmundi Regum Glogoviam miſſi 544
Commiſſarii à Rege Poloniæ Regiomontum miſſi. 617. qui regii decreti capita in Pruſsia Ordinibus proponunt ib.
Compotationes & convivia Polonorum 13
Conatus Maslai regii pocillatoris 52

Conat

Conatus Regis Vngariæ pro Glinſcio reconciliando irritus 467
Conatus exercitus Moſci 677
Concilium Epiſcoporum Polon. nationale 606
Concordia & pax cum Sileſiæ Ducibus 319
Concordia inter ordines quomodo ineunda 735
Conditio miſerabilis militum 738
Conditiones pacis reiectæ 373
Cõditiones matrimonii inter Iagellonem & Heduigen 229
Conditiones pacis à Polonis repudiatæ 378
Conditiones pacis à Cruciferis propoſitæ 463
Conditiones pacis 546
Conditiones pacis Cruciferis à Rege propoſitæ 248
Conditiones cum regno Bohemiæ Vladislao oblatæ 394
Conditiones, quibus Iuonia deditionem fecit 659
Conditiones pacis triennalis 728
Conditiones tranſactionis cum Gedanenſibus 667
Conflagratio oppidorum in Polonia 404
Conflictus Vngarorum cum hoſtibus 517
Conflictus Turcarum cum Polonis. 637. qui eos fugant ibid.
Conflictus inter Polonos & Moſcos 700
Confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ 204
Confuſio in Vngaria 497
Congreſſus Sigiſmundi Imperatoris cum Vladislao 267
Coniugia Maſouiorum Ducum diſparia 417
Coniunctio Lituanorum cum Polonis vtriſque vtilis 441
Conradi Imperatoris ad Polonos legatio 108
Conradi in oram Cracouienſem expeditio 136
Conradi Ducis pacta cum Crucigeris 133
Conradus Dux bis ab Henrico victus 134
Conradus à Leſco vincitur & fugatur 166
Conradus bellum infert Boleslao Pudico 144
Conradus in Maſouiam fugit. 163
Conradus Dux, Maſſouiæ principatum inuadit 143
Conradus Dux Maſouiorum Regi Poloniæ iurat 432
Conradus Maſouiæ Dux moritur 444
Conſiliarii terr. Pruſſiæ 338
Conſiliarii à Rege Poloniæ miſſi Scepuſium ad fines regundos cum Vngaris 413
Conſilium Suendii de Zatmaria inſtauranda 615
Conſilium Regis de pactis violandis Poloni improbant 316
Conſilium Ferdinandi de caſtellis reſiduis expugnandis 597
Conſilium Laſci de implorando patrocinio Turcico, Vngariæ & toti Reipublicæ Chriſtianæ excitioſum 520
Conſilium Ioannis Alberti de Soczauia 433
Conſilium de bello adminiſtrando 619
Conſilium verſutum Vitoldi 282
Conſilium fidele Prutenorum erga Poloniæ Regem 256
Conſpiratio minorum Polonorum contra principam 198
Conſpiratio ſcholaſticorum Cracouiæ 573
Conſtantia Budenſium 553
Cõſtantia militum in frigore perferendo 726
Conſtantia Polonici Senatus 297
Conſtitutiones nouas plebis Rex irritas declarat 751
Conſultatio de bello Cruciferis inferendo 239
Conſultatio in ſenatu de regno Vitoldi 277
Conſultatio Senatus de Vngariæ regno 307
Conſultatio Regum Vngariæ & Po-

loniæ de congreſſu Maximiliani Imperatoris 469
Conſultatio de Regum fœdere & affinitate ineunda 470
Conſultatio Gedanenſium de Rege in urbem intromittendo 510
Contagium exercitum invadit 705
Contentio inter Cardinalem & Archiepiſcopum de nuptiali ceremonia 334
Contentio de Epiſcopa Cracovienſi 358
Contentio inter Polonos & Legatum Pontificis Prutenorum cauſa. 369
Contentio procerum cum Epiſcopis de loco & immunitatibus 448
Contentio Vngarorum & Bohemorum de jureiurando Sileſiorum 461
Contributio Agraria decreta 243
Contributio in milites decreta 534
Controverſia inter Epiſcopos & Duces Maſſ. de loco 322
Controverſia de peculiari Prutenorum conſilio 494
Controverſiæ de finibus inter Regem Poloniæ & Moſcum 735
Controverſiarum inter Eccleſiaſticum & equeſtrem ordinem arbiter quis 36
Conventicula minorum Polonorum 329
Conventiculum quorundam Opatoviæ habitum 298
Commentum Gedeonis Epiſcopi ſapiens. 110
Conventus Petricoviæ 459
Conventus Viſliciæ 405
Conventus maiorum Polonorum Cili. 379
Conventus Cæſaris & Regum in arce Viennenſi 472
Conventus Vngarorum & Polonorum ad Keſmarcum 302
Conventus Regis cum Cruciferis 243
Conventus inter Regem & Cruciferos habitus 260
Conventus cum Cruciferis irritus 301
Conventus Regis cum Cruciferis 263
Conventus inter Polonos & Cruciferos fruſtra inſtitutus 292
Conventus minorum Polonorum Corcini habitus 310
Conventus Sigiſmundi Cæſaris, Vladislai & Vitoldi, Luſci habitus 277
Conventus Polonorum cum Cruciferis Breſtæ habitus 295
Conventus Sandeciæ habitus 327
Conventus cum Lithuanis Polonorum irritus 300
Conventus Polonorum cum Hungaris 279.
Conventus Lithuanorum Vilnæ habitus 232
Conventus Parczoviæ cum Lithuanis habitus. 327. 328. poſt Korczini ibid.
Conventus minorum Polonorum Cracoviæ 325
Conventus Magiſtri Cruciferorum cum ſuis Regiomonti 378
Conventus Regis cum Cruciferis 330
Conventus Prutenorum Breſtæ 418
Conventus Polonorum & Lituanorum Lomazis irritus 374
Conventus Lituanorum Breſtæ 53 56
Conventus Polonorum cum Cruciferis in Neringa de pace 377
Conventus maiorum Polonorum Cili. 392
Conventus & induciæ prorogatæ 422
Conventus de pace ad Koſcielecium pagum 344
Conventus Lituanorum Vilnæ 403
Conventus Prutenorum Elbingæ 414
Conventus Opauienſis 404
Conventus Glogoviæ Caſimiri & Georgii Regum 363
Conventus Polonorum, Vngarorum & Bohemorum Niſſæ 403
Conventus Stenziciæ novi Regis creandi cauſa 661
Conventus Polonorum cum Bohemis Bythomiæ 355
Conventus cum Cruciferis ad Rocianzum habitus 300
Conventus diverſi in Lituania 612
Conventus Torunii 494
Conventus Lituanorum Grodnæ 395
Conventus Principum Cracoviæ 274
Con-

Conventus Radoniæ 465
Conventus Polonorum & Lituanorum apud Grodlum 263
Conventus Livonum 598
Conventus minorum Polonorum Corcini 372
Conventus Corcini 416
Conventus Bielſci & Parczouiæ 612. acta in illis ibid.
Conventus Siradiæ 413
Conventus Lituanorum cum Cruciferis 266
Conventus Viennenſis exitus pacatus 473
Conventus Cracoviæ Regum & principum ad nuptias Caſimiri 207
Conventus Polonorum cum Cruciferis Poſnaniæ 463
Conventus Polonorum Grudenti de moneta 499
Conventus Cracoviæ 454
Conventus minorum Polonorum Vuliciæ 391
Conventus Torunii ob tranſigendam cauſam Pruſsicam 373
Conventus Regis Vladislai cum Cruciferis Breſtæ 181
Conventus Polonorum cum Cruciferis de pace 369
Conventus Vngarorum & Polonorum Keſmarcî 273
Conventus trium Regum in campo 410
Conventus Polonorum Coli & Corcini. 415
Conventus cum Cruciferis Gniencoviæ habitus 244
Conventus Auſtriacorum Viennæ 616
Conventus Vngarorum Poſonii ibid.
Conventus minorum Polonorum Cracoviæ 327
Convent. Nobilitatis Coli & Corcini 393
Conventus Coli & Corcini 346
Convivia & compotationes Polonorum 13
Convocandi Senatus ratio 23
Copia Cruciferorum dilapſa 375
Coributhi mors 302
Coributbus in Bohemiam cum exercitu proficiſcitur 271
Corcini comitia habita. 243. 296. 303. & 306. 361. 370. 376. 412
Corcini & Coli conventus 346
Corcini conventus minorum Polonorum 372
Corcini Nobilitatis conventus 393
Corcini & Coli Polonorum conventus 415
Corcini conventus 416
Corona à Pontifice Polonis petita 184
Coronatio Regis Poloniæ 19
Coronatio Reginæ 20
Corporum Polonorum habitudo 13
Corpus Regis Ludovici Albæ Regiæ ſepultum 518
Covara à Tranſylvanis occupata 623
Creatio plebeiorum magiſtratuum 29
Criminalis actio contra Horſtium, itemq; Funccium inſtituta 617
Cracovia à Craco condita 41
Cracovia proditione ab Henrico recepta. 164
Cracovia in Leſci fide permanet 166
Cracovia à Loctico recuperata 183
Cracoviæ comitia alia 389
Cracoviæ monſtra nata 431
Cracoviæ incendium ingens 521
Cracoviæ conventus 454
Cracoviæ comitia in quartum menſem 540
Cracoviæ comitia alia. 393. 415. 453. 529. 563 & 462. 529. 559. 564
Cracoviæ incendium aliud. 363. 412.
Cracoviæ Academia erecta 241
Cracoviæ conventus Regum & principum ad Caſimiri nuptias 207
Cracoviæ incendium 376. 429. peſtis prodigia ibid.
Cracoviæ comitia de creando principe. 119. 197. 226. & 232.
Cracoviæ Principium conventus 274
Cracoviæ regimen Germanis mandatum 166
Cracovienſis arcis incendium 439
Cracovienſis arx firmata 237

Cracouienſes à Conrado alienantur 144
Cracouienſes deficiunt ad Boleslaum Ducem Opolienſem 183
Cracouienſes propter Iudæos mulctati 371
Cracouienſis oræ à militibus infeſtatur 445
Cracouienſes ob cædem Tencinii capitis pœna damnati 361
Cruciferi ad Nideburgum à Polonis caſi 488
Cruciferi à Pruſſis obſeſſi 337
Cruciferi Pruſſiam Regi Bohemiæ dedidere 338
Cruciferi bellum in Polonos renouant 419
Cruciferi Morangum, Raſtenburgum & alia oppida recuperant 390
Cruciferi vincuntur à Polonis 195
Cruciferi Lithuaniam vaſtant 242
Cruciferi non ſatisfaciunt decreto Cæſaris 268
Cruciferi funduntur à Polonis 258
Cruciferi Polonis iniurii 264
Cruciferi & Maſſouii à Polonis victi 189
Cruciferi Cuiauiam vaſtant 196
Cruciferi in Habo fuſi 370
Cruciferi Poloniam vexant & oppida quædam diripiunt 192
Cruciferi à Polonis profligati 259
Cruciferi à Prutenis afflicti 155
Cruciferi Cuiauiam & Dobrinum infeſtant 287
Cruciferi funduntur à Polonis 258
Cruciferi à delegatis Pontificiis damnantur & excommunicantur 185
Cruciferi Lithnaniæ bellum inferunt 235
Cruciferi in Prutenos euocati ibid
Cruciferi in fide & clientela Regis Polonorum 385
Cruciferi à Polonis in angustum redacti 336
Cruciferi Varmiam vaſtant 380
Crucifuri Pomeraniam ſubigunt 182
Cruciferi pacem petunt 383
Cruciferi fuſi prædam agunt 373
Cruciferi à Polonis profligati 287
Cruciferis Stargardia prodita 361
Cruciferorum vicinitas ſuſpecta 173
Cruciferorum cum Lithuanis bellum 220
Cruciferorum pactum cum mercenariis militibus 342
Cruciferorum clades ad Colbergam 372
Cruciferorum res aduerſæ ad Choinitiam 384
Cruciferorum copiæ dilapſæ 375
Cruciferorum diſceſſus fugæ ſimilis 492. quos Zaremba ſequitur, ex iis non paucos trucidat & capit 493
Cruciferorum Magiſter nouus in verba Regis iurat 398
Cruciferorum clades ad Paſſenheimum 355
Cruciferorum Magiſtri ad Regem legatio 285
Cruciferorum pacta cum Cuiauiæ Duce 179
Cruciferorum caduceatores gladios à Magiſtro Regi afferunt 250
Cruciferorum ſtrages 195
Cruciferorum clades ad Preuſmarcum & Piſſiam 487
Cruciferorum magiſter princeps & ſenator regni 385
Crucíferorum res proſperæ in Pomerania 377
Cruciferorum ſtrages ad Schipenbeilum 359
Cruciferorum Magiſter nouus Regi Poloniæ iurat 396
Cruciferorum in Eccleſiaſticos iniquitas, 184. Excommunicantur ibid.
Cruciferorum præſidiarii Nieſſouiæ fuſi 273
pacem à Rege petunt & impetrant ibid.
Crucigeri arcem Gedanenſem ſua poteſtatis faciunt 179
Crucigeri Pomeraniam à Marchionibus emunt 183
Crucigeri quomodo ſe contra Polonos geſſerint 336
Crucigerorum clades ad Vormitam 368

Cru-

Crucigerorum clades ad Fridlandiam 344
Crucigerorum Magiſter in Poloniam irruit & oppida non pauca incendit 246
Crucigerorum Magiſtri reſponſum ſuperbum 180
Crucigerorum clades 364
Crucis militia contra Turcas 371
Crudelitas Polonorum erga ſuos 493
Crudelitas Moſci tyranni 639
Crudelitas Moſci in Liuones 666
Crudelitas in Polonos Palatini Moldaui 435
Crudelitas Iuoniæ 653
Crudelitas Moſcorum 685
Cubicularii, ſatellites & pueri 27
Culma Cruciferis prodita 348
Culmenſem tractum Pruteni ſibi ſubiiciunt 130
Culmenſem oram Poloni vexant 196
Culpa cladis Taslouiecio adſcribitur 523
Cura rei familiaris Polonorum 13
Curia Mareſchalci 27
Curiæ officia quæ 16
Curiæ Theſaurarii 27
Curlandiæ Dux motus ſedare conatur 749
Curlandiæ Dux pacis inſtaurandæ arbiter delectus 755. Rex compoſitionem irritam pronunciat ibid.
Curlandiæ Dux confirmationem feudi à Rege petit 676
Curonenſis prouincia Polon. Regis feudum 741
Curſus equorum de principatu 44
Czarnieuiecius relibibus ſuſpectus 655

D.

DE Damoborii cadeactum 393
Daniæ Regis legatus ad Regem Sigiſmundum 463
Daniæ Rex Gedanenſium naues detinet 627
Decima negatur ab Epiſcopis 439
Dedeſium à Turcis in poteſtatem redactum 623
Deditio Cniponiæ 344
Defectio Prutenorum 107
Defectio Suantopelci Præfecti Pomeraniæ 132
Defectio Polonorum à Boleslao Caluo 145
Defectio Vngarorum à Mathia Rege. 399. Caſimiri Regis filium accerſunt ibid.
Delegati Pontificis de controuerſia Polonorum cum Cruciferis 198
Delegati iudices à Pontifice Romano inter Polonos & Cruciferos 184
Deliberatio Polonorum de Moldauia ſubigendâ & in prouinciæ formam redigenda 326
Deliberatio de tormẽtis confundendis 542
Deliberatio de Regis matrimonio 589
Deliberatio de oppugnatione inſtituẽda 717
Deliberatio obſidionis tempore habita 596
Demetrius Viſnouiecius à Valachis vocatus, vncoque appenſus 610
Demetrius Ocinius ob non ebibitum poculum occiſus 632
Dentatus puer naſcitur & loquitur 159
Derpatum à Moſcis obſidione cinctum & captum 600
Derpatum à Roſa fruſtra tentatum 630
Derſauia incenſa & alia oppida capta 181
Deſcriptio ſitus Polociæ 670
Deſcriptio Valachiæ 633
Deſcriptio regionis Polocienſis 677
Deſcriptio Polocianæ obſidionis 680
Deſiderium pacis apud Prutenos 368
Deſponſatio Annæ Vngariæ Regis filiæ 472
Deſpotes Raſciæ & Albaniæ à Turcis pulſus 313
Dierum nouem comitia 334
Difficultas Pleſcouiæ oppugnandæ 714
Diſceptatio ſuper legum veterum & nouarum obſeruatione 575
Diſceſſus Regum Vienna 47

Diſciplina militaris in caſtris Polonorum nulla 345
Diſciplina militaris Polonorum ſoluta 406
Diſciplina militaris exercitus Germanici 492
Diſciplina militaris à Rege ſancitur 713
Diſputatio de pacis conditionibus 727
Diſſenſio Ducum Lituanorum 233
Diſſenſio Bohemorum in creando Rege 399
Diſſenſio maiorum Polonorum in electione nunciorum 499
Diſſenſiones inteſtinæ Paulo Scalicio authore in Pruſsia Ducali 616
Diſsidia ducum Sileſiæ 174
Diſsidia inter Nobilitatem & Gedanenſes regia in Pruſsia 479
Diſsidii inter ordines cauſa 301
Diſsidium inter filios Suentopelci 157
Diſsidium inter Regem & Vitoldum 276
Diſsidium Vngarorum in Rege creando 427
Diſsidium procerum in Rege creando 429
Ditio Siradienſis vaſtatur 171
Ditio Erici Pomeranorum Ducis à Polonis vexatur 360
Diuiſio regni Polonici 96
Dobrinenſes à Cruciferis fuſi 348
Dobrinum à Prutenis incenſum 167
Dogmatis Lutherani in Pruſsia incrementum 548
Dominatus Miecziſlai aſper 110
Donationes mutuæ Regis & Gedanenſium 392
Ducatus Oſuiecimenſis ad Poloniam revertitur 334
Ducatus Zathorienſis Regibus Poloniæ ceſsit 466
Duces exercitus in Polonia qui 24
Duces ſeu Palatini duodecim in Polonia 41
Duces Sileſii Bohemo ſe permittunt. 187
Duces Oſuiecimenſium in clientelam Regis Poloniæ perveniunt 304
Duces Sileſii Poloniam vaſtant 321
Duces Sileſiæ commiſsi 406
Duci Moſcorum Theodoro conceſſæ inducia 753
Ducis Suidrigelli mors 329
Ducis Conrandi pacta cũ Cruciferis. 133
Ducis Pruſsiæ poſtulata 526
Ducis Bavariæ legatio ad Caſimirum Regem 304
Ducis Pomer. inconſtantia 383
Ducis Pomeraniæ legatio ad Regem 381
Ducis Pomeraniæ legatio ad Regem Caſimirum 337
Ducis Bavariæ legatio ad Regem Pol. de filia Heduigi in matrimonium tradenda 410
Ducis Megapolitani in Pruſsiam adventus 616
Ducis Megapolitani Varſaviam adventus 612
Ducum Cuiavienſium propago 215
Ducum Maſoviorum poſtulata 371
Ducum Maſoviorum coniug a diſparia 417
Ducum Maſoviæ legatio ad comitia 367
Ducum Maſoviæ poſtremorum obitus 511
Duellum Turcæ cum Polono 636
Dux Pomeriæ Gedanum venit 510
Dux magnus Holſatiæ moritur 741
Dux Holſatiæ à Moſco Rex Livoniæ declaratus. 629 Revaliam petit, & literas ad Revelienſes mittit. ibid. qui non reſpondent. ibid.
Dux Magnus Maſoviæ moritur 449
Dux Moſcorum Novogrodum & magnam Ruſsiæ Albæ partem ſibi ſubiicit 425
Dux Curlandiæ confirmationem feudi à Rege petit 676
Dux Munſterbergenſis Sileſ. in Danubio ſubmerſus 470
Dux Pomeraniæ Regi Polonorum feudalis 511
Dux Lignicenſis Breſlam ad Regem de pace vel induciis venit 494
Dux Michael moritur 329
Dux Saganenſium ambuſtus 407
Dux Pruſsiæ à Iudicibus Cameralibus proſcriptus 527

Dux Pomeraniæ Regem ad nuptias inuitat 504
Dux Curlandiæ motus ſedare conatur 749
Dux Curlandiæ arbiter pacis inſtaurandæ delectus 755
Dzialdouia à Moſcouis capta 373
Dzialdouiam Cruciferi proditione recuperant. 343. eadem à Polonis recuperatur & incenditur ibid.

E.

Eccleſiaſtici fori iudicia, cauſæ, & iudices 30
Eccleſiæ Varmienſis cum Rege Polonorum pacta 421
Eclipſes Lunæ tres 563
Eclipſis Solis inſolens. ibid.
Edictum Regis Poloniæ de diſciplina militari 249
Edictum militibus Chriſtianis proponitur 342
Educatio Polonorum 13
Egeſtas Caſimiri Regis 401
Elias Valachiæ Palatinus Mahometis impietatem amplectitur. 578. eius à Turca præmium. 579. Braczlauiam oppreßit & exußit ibid.
Elbinga à Cruciferis ex inſidiis tentata 493
Elbingæ conuentus Prutenorum 414
Elbingenſes cum Polonis Sambiam populantur 359
Elbingenſium virtus. 494
Electio Regis in Polonia 19
Electio Epiſcopi 29
Electio iudicis, ſubiudicis & notarii 29
Electioni Epiſcoporum liberæ vis illata 368
Electores Regi mutuo pecuniam dant 705.
Electores, Saxo & Brandeburgenſis, Regem ad bellum contra Moſcum hortantur 672
Eligendorum Regum ratio 734
Eliſabetha Caſimiri Regis filia Duci Pomeraniæ elocata 201
Eliſabethæ Reginæ mors 268
Eliſabetha Ludouici Regis mater Poloniæ excedit 217
Eliſabetha Auſtriaca noua nupta Caſimiro Regi Cracouiam venit 334
Eliſabethæ Reginæ ſtudium erga Ioannem Albertum 429
Eliſabethæ Reginæ mors 448
Eliſabethæ Auſtriacæ Reginæ mors 564
Emericus à Docia trucidatus 537
Emericus Czibacus Epiſcopus Varadinenſis Tranſyluaniæ Præfectus 536
Emporium Vratiſlauiæ renovatum 461
Emporium Francofordi ad Oderam erectum 462
Emporium Vratiſlauienſe ſublatum 502
Epiſcopa Culmenſis Gneſnenſi ſubiecta 386
de Epiſcopa Cracouienſi contentio 358
Epiſcopa Pomeſanienſis Cruciferis relicta 386
Epiſcopa Sambienſis & Pomeſanienſis reſtituta 618
Epiſcopæ in Rußia conditæ 219
Epiſcopalia bona à Præfecto Cracouienſi occupata 358
Epiſcopæ Præmislienſis vacatio per triennium 410
Epiſcopus Paulus turbator captus 165
Epiſcopus Cracouienſis Paulus moritur 171
Epiſcopus Sambienſis ad Cruciferos deficit 342
Epiſcopus Plocenſis Maſſouiæ gubernator 345
Epiſcopus Varmienſis in regias partes concedit 379
Epiſcoporum & reliquorum Sacerdotum prouentus 31
Epiſcopus cum ſacerdotibus ab Henrico eiicitur 165
Epiſcoporum mortes & ſucceßiones 401
Epiſcoporum mortes & ſucceßiones variæ 420
Epiſcoporum ſucceßio 375

Epiſcoporum ſucceſsiones diſtincta 504
Epiſcoporum electioni liberæ vis illata 368
Epiſcoporum ſucceſsiones aliæ 527
Epiſcopos proceſſus ſui pœnitet 583
Equini lactis vſus apud Tartaros 423
Equites aulici 27
Equitum ſtipendia 38
Equorum curſus de principatu 44
Erdodium à Turcis obſidetur 615
Ergaſtula Vratislauienſium Polonis & Bohemis plena 410
Erici Ducis Brunſuicenſis in Pruſſiam expeditio 608
Ericus Pomeranorum Dux Lauenburgum & Bythouiam Cruciferis dedidit 357
Ericus Dux Pomeraniæ inconſtans 366
Ericus Sueciæ Rex fratrem Finlandiæ Ducem cuſtodiæ dat 610
Erneſtus Dux Auſtriæ Cymbarcam Maſouiam in matrimonium ducit 262
Eruptio Tartarornm in Volyniam 455
Eruptio Tartarorum in Lituaniam 459
Eruptio Pleſcouienſium 716
Etymon Mieczılai 50
Eundem eſſe Vngariæ & Poloniæ Regem, non expedire 441
Exactiones nouæ & munera honoraria inſtituta 98
Exactiones ſiue tributa 38
Exactores tributorum qui 26
Excurſio Prutenorum & Pomeranorum in Maſouiam 86
Excurſio Lithuanorum in Poloniam 218
Excurſio Moſci in Lituaniam 311
Excurſio Lituanorum in Poloniam 212
Excurcurſio Tartatarorum in Poloniam 330
Excurſio Lituanorum in Marchiam ibid.
Excurſio Tartarorum in Podoliam 478
Excurſio Tartarorum in Poloniam & Ruſsiam 208
Excurſio Lituanorum in Maſouiam & Poloniam 149
Excurſio Tartarorum Tauricanorum in Poloniam 443
Excurſio Prutenorum in Culmenſem tractum 107
Excurſio Polonorum ad Oczacouiam 522
Excurſio Tartarorum Tauricanorum in Podoliam 479
Excurſio Tartarorum in Podoliam alia 474
Excurſio Tartarorum in Lituaniam 448
Excurſio Ruſſorum in Poloniam 77. 92
Excurſio Tartarorum in Podoliam 420
Excurſio Tartarorum in Ruſsiam 332
Excurſio Lituanorum in Lublinenſem oram 162
Excurſio Lituanorum & Iazygum in Poloniam 145
Excurſio Tartarorum in Ruſsiam. 463. quos Poloni inſecuti. ibid.
Excurſio Bohemorum in Poloniam 383
Excurſiones Tartarorum in Podoliam & Ruſsam 425
Excurſiones Tartarorum 622
Executio vrbanorum iudiciorum 35
Executio rerum iudicatarum in Polonia 35
Executio legum ad finem perducta 624
Exemplum crudelitatis in Henrico duce ſtatutum 592
Exercitus Lituanicus clade affectus 244
Exercitus acephalus Auſtriam infeſtat 404
Exercitus circa Derſauiam caſtrametatur 665
Exercitus Moſci conatus 677
Exercitus duces in Polonia qui 24
Exercitus Regis Poloniæ numeroſus 408

Exercitus in Moldauiam à Rege mittitur 326
Exercitus à Rege in Moſcouiam mittitur 456
Exercitus Regis Poloniæ maximus 597
Exercitus hoſtilis à Radiuilo inuaditur 720
Exercitus miſſionem flagitat 722
Exercitus Germanorum Cruciferis auxilio venit 490
Exercitus Polonicus hoſtilem terram populatur 688
Exercitus Moſci magnitudo 467
Exercitus Matthiæ Regis ex Sileſia fugatus 416
Exercitus Ferdinandi à Budenſibus fugatus 553
Exercitus conſcribitur 694
Exercitus in quas terras ducendus, deliberatur 695
Exercitus numeroſus à Moſco in Liuoniam mittitur 598
Exercitus Germanici diſciplina militaris 492
Exercitum Rex dimittit 360
Exercitum Rex in vlteriorem Dunæ ripam traducit 697
Exhortatio Herburti ad ſuos. 638. eiuſque periculum ibid.
Exitus horrendus Baſilidis Moſcorum Principis 746
Exitus belli Pruſsici varia fortuna geſti 386
Expeditio Morauica 149
Expeditio in Sileſiam 304
Expeditio Polonorum in Bohemiam ibid.
Expeditio Polonorum in Vngariam 60
Expeditio in Pomeranos tertia & quarta 71
Eepeditio contra Suidrigellonem 286
Expeditio Vngarorum aduerſus Ziemouitum 226
Expeditio Polonorum in Vngariam 66
Expeditio Vladslai Regis cum Lithuanis in Marchiam Brandeburg. 187
Expeditio Cruciferorum in maiorem Poloniam 191
Expeditio in Pomeranos 79
Expeditio Boleslai in Pomeraniam 86
Expeditio Vladislai Regis contra Turcas 316
Expeditio Vngarorum aduerſus Ziemouitum 226
Expeditio toti Poloniæ indicta 147
Expeditio bellica ſine Comitiis non indicitur 38
Expeditio Polonorum in Marchiam 158
Expeditio in Ruſsiam noua 259
Expeditio Caſimiri Regis in Ruſsiam 206
Expeditio Vladislai Regis cum Lithuanis in Machiam alia 189
Expeditio Valachica, eiuſque cauſa 206
Expeditio in Pomeranos tertia & quarta 72
Expeditio Vitoldi in Proſcouienſes Ruſſos 275
Expeditio Ruſsorum in Turcas 414
Expeditio Vitoldi in Moſcos 244
Expeditio Venceslai iunioris in Poloniam 177
Expeditio Polonorum in Pruſsiam 350
Expeditio Cruciferorum cum Bohemis in Poloniam 190
Expeditio Pololonorum lenta in Pruſsiam 344
Expeditio Solymanni in Vngar. 498
Expeditio Polonornm contra Prutenos 107
Expeditio alia Vitoldi in Proſcou. Ruſſos 276
Expeditio P.lonorum in Sileſiam 196
Expeditio Henrici Barbati in Poloniam minorem 136
Expeditio Regis Ferdinandi in Vngariam ad recuperandam Budam 557
Expeditio Conradi in oram Cracouienſem 136
Expeditio Polonorum in Pruſsiam 342
Expeditio Sileſiorum contra Locticum 169
Expeditio Nobilitatis minoris Poloniæ in Tartaros 406
Expeditio Regis in Lituaniam [illegible]
Expaditio Turcæ in Vngariam 935
Expeditio Vitoldi contra Tartaros 239

Expeditio Ioannis Regis in Tranſyluaniæ præfectos 548
Expeditio Boleslai in Vngariam 92
Expeditio Friderici Imperatoris in Poloniam 105
Expeditio Vladislai in Lituaniam. 236.
Expeditio tributo redempta 370
Expeditio Polonorum maiorum in Pruſſiam damnoſa 352
Expeditio aduerſus Moldauum minus proſpera 541
Expeditio Vladislai contra exules 75
Expeditio publica Nobilitatis 490
Expeditio publica aduerſus Moldauum decreta 540
Expeditio Tauricanorum principis in Tartaros Zauolgenſes 500
Expeditio nauales Goſtaui Regis Sueciæ contra Moſcum 591
Expeditio Polonorum contra latrones 349
Expeditio publica Nobilitatis infructuoſa 499
Expeditio Conradi contra Pudicum 146.
Expeditio Polonorum contra Crucigeros 246
Expeditio Erici Ducis Brunſuicenſis in Pruſsiam. 608. cuius miles in Marchia tranſitu prohibitus. ibid. in Pruſsiam venit diffidente Pruſſiæ Duce & ad Polonorum opem confugiente. ibid. & 609. eiuſdem cum Brunſuicen. expoſtulatio, qui & ei occurrit. ibid. Brunſuicus exercitum non ſine tumultu militum reducit. ibid.
Expeditionis bellica ratio 405
Expeditionum publicarum incommoda 372
Expoſtulatio Senatorum cum Rege 329
Exterior Pomerania à Polonis ſubacta 90
Externi ab honoribus excluſi 339

F.

Facinus immane Monachorum Cracouienſium 479
Factum inſigne Podoliorum 283
Fames & peſtis in Polonia 129. 183. 207
Familiæ nobiles in Polonia vnde dicantur 15
Familia Habdanci nomen vnde 84
Felinum oppidum à Moſcis exuſtum 602
Felinum arx Moſcis tradita ibid.
Felix & Georgius Struſsi fratres à Valachis interfecti 448
Feræ Polonia quales 10
Ferdinandi Cæſaris mors 611
Ferdinandi Regis Vngariæ ad Turcam de pace legatio 592
Ferdinandi conſilium de reſiduis caſtellis expugnandis 597
Ferdinandi Regis ad Turcam legatio. 521. reſponſum Solymanni inexpectatum ibid.
Ferdinandi & Sigiſmundi Regum Commiſſarii Glogouiam miſsi 544
Ferdinandi Regis expeditio in Vngariam ad Budam recipiendam 557
Ferdinandus exercitum incolumẽ reducit 597
Ferdinandi Regis ad Turcam legatio. 550. ad Reginam item viduam ibid.
Ferdinandus Archidux Auſtriæ à patre exercitui præficitur 596.
Ferdinandus Cæſaris frater dux exercitus conſtituitur 629
Ferdinandus Rex Reginæ viduæ bellum infert 550
Ferdinandus Rex Vngariæ ſalutatus inauguratur 520
Ferdinandus Rex bellum Vngaricum molitur 550
Ferdinandus Rex & Fridericus Palatinus Rheni contra Turcam magno cum exercitu proficiſcuntur 525
Ferdinandus Auſtriacus exercitui ſubſidio venit 596.
Ferdinandus Bohemiæ Rex creatus. 519. Budam contendit 520
Ferdinandus Rex exercitum cum tormentis Ezebizum mittit. 451. Turcæ non minores, nec inferiores copias habent 542
Filia Caſimiri relegata & exhæredata 213

Filii Belæ regis Vngariæ in Poloniam fugiunt 65

Filii maioris natu Principis Moſci obitus 725

Filium Regis Poloni ſibi Regem conſtituunt 289.298

Fines inter Pruſsiam & Samogi iam conſtituti 274

Finlandia à Moſcis vaſtatur 639

Finis regiæ poteſtatis 19

Fluuii Poloniæ præcipui qui 8

Fluuius Nerua venenata animalia auerſatur 9

Fœdera & pacta inter Vngaros & Polonos 199

Fœdus cũ Duce Pomeraniæ initum 294

Fœdus Tartarorum cum Vitoldo 267

Fœdus cum Duce Pomeraniæ initum 294

Fœdus Caſimiri Regis cum Ducibus Pomeraniæ 201

Fœdus Marchionis Miſniæ cum Rege 242

Fœdus & affinitas Boleslai cum Bela Vngariæ Rege 138

Fœdus Friderici Imperatoris cum Polonorum Rege 397

Fœdus Regis Poloniæ cum Tartaris 440

Fœdus cum Alberto Auſtriæ archiduce 367

Fœdus Polonorum cum Polonis 95

Fœdus Caſimiri Regis cum Baiazete Turcarum Imperatore per Nicolaum Firleium 426

Fœdus Lituanorum cum Polonis renouatum 442

Fœdus Tartarorum Tauricanorum cum Rege Poloniæ 387

Fœdus Vngarorum cum Polonis 242

Fœdus Viboldi cum Cruciferis 279

Fœdus Regum Vngariæ & Bohemiæ 430

Fœdus & pax inter Georgium & Caſimirum Reges 355

Fœdus Vngari cum Cruciferis 415

Fœdus Matthiæ Vngariæ Regis cum Friderico Imperatore 390

Fœdus Cæſaris cum Regibus 473

Fœdus inter Vladislaum, Ioannem Albertum & Alexandrum ictum 438

Fœdus Polonorum cum Moldauo 391

Fœdus Ioannis Alberti & Vladislai fratrum Regum 439

Fœdus quinquennale Moſci cum Polonorum Rege 469

Fœdus & pax inter principes Poloniæ cognatos 131

Fœdus inter Principes aduerſus Cæſarem initum 509

Fœdus Palatini Moldaui cum Polonis & Lituanis 438

Fœdus Cæſaris cum Poloniæ Rege 509

Fori Eccleſiaſtici iudicia, cauſæ & iudices 30

Forma noua gubernationis Liuoniæ promulgatur 740

Fortitudo Ioannis Alberti 428

Fortuna aduerſa Polonorum in Pruſsia 349

Frater Regis moritur 710

Fratres acephali Auſtria eiecti. 404. *iidem Vngariam infeſtant* ibid.

Fratres Tartari fratri denuo bellum inferunt 747

Fratres Tartari ad Stephanum Regem confugiunt ibid.

Frauſtadia incenſa & defenſa. 407

Fremitus Nobilitatis in Regem 416

Friderici Imperatoris ad Polonos legatio. 105 *in Poloniam expeditio* ibid.

Friderici Imperatoris fœdus cum Poloniæ Rege 397

Friderici Imperatoris mors 430

Friderici Cardinalis mors & mores 444

Friderici Imperatoris in Poloniam expeditio 105

Friderici Imperatoris legatus Raphael Leſczinius ad Regem 396

Friderici Imp. legatio ad Caſimirum R. 325

Friderici Marchionis Brandeburgen legatio ad Regem Caſimirum 337

Friderico Palatino belli ſumma commiſſa 531

Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad Regem Polon. in caſtra venit. 344

Fridericus Cardinalis Archiepiſcopus factus 430
Fridericus ſextus Caſimiri Regis filius natus 391
Fridericus Dux Saxoniæ Ordinis Magiſter noritur 464
Fridericus Lignicenſis Dux ad Regem de pace venit 491
Fridericus Imperator bello ſuos rebelles perſequitur 415
Fridericus Cardinalis Vicarius & Prorex 443
Fridericus filius Regis Epiſcopus Cracouienſis 425
Fridlandenſes præſidium Polonicum trucidant 360
Fridlandenſes & Hamerſteinenſes Regi deditionem faciunt 383
Fridlandia recepta 360
Frigoris vis maxima in Moſcouia 726
Frigus intenſiſſimum 535
Fuga Boleslai 141
Fuga Sileſiorum & Polonorum 142
Fuga & clades Polonorum 341
Fuga Sachmatis 442
Fuga Moſcorum 458
Fuga & clades Vngarorum 517
Fuga Moldaui 528
Fuga Ioannis Alberti 428
Funus Ioannis ad Regis ad Albam regalem celebratum 549.& 550
Fugæ initium ab Vngaris & Styriis. 543. Carinthii vero, Saxones, Auſtriaci & Bohemi fugere recuſant ibid. qui cum reliquis Germanis à Turcis trucidati ibid.

G.

GAlliæ Regis legatio ad Polonorum Regem. 519, reſponſum ad legationem ibid.
Gedanenſes dedunt ſe Marchionibus 178
Gedanenſes quid Regi debeant 339
Gedanenſes proſcribuntur 664
Gedanenſes integre cum Rege tranſeunt 741
Gedanenſes à Cruciferis incommodo affecti 357
Gedanenſes clade alia afficiuntur 665
Gedanenſes portum Regiomontanum obſtruunt 486
Gedanenſes Sambiam vaſtant 364
Gedanenſibus cenſus remiſsi 339
à Gedanenſibus iuſiurandum exactum 511
Gedanenſis arcis defenſio Cruciferis commendata 178
Gedanenſium nuncii ad Regem 510
Gedanenſium ſtudium erga Regem Polon. 351
Gedanenſium legatio ad Regem de mutata religione. 508. Regis reſponſum ib.
Gedanenſium de Rege in vrbem intromittendo conſultatio 510
Gedanenſium cauſa ventilatur 664
Gedanenſium munificentia in Regem Polon. 347
Gedanenſium territorium à Cruciferis vexatum 375
Gedanenſiũ motus inteſtini. 626 ad quos ſedandos Commiſſarii miſsi, ſed non admiſsi. ibid. vnde Rex exacerbauit, poſt tamen admiſsi.ibid. ciuitatis ſtatum reformant & placationis viam monſtrant.627. Cõmiſſarii de actionibus in regni Senatu referunt. ibid.
Gedanenſium cum Rege Daniæ tranſactio 627
Gedani ſeditio. 347. ſedata à Czeruonca ibid.
Gedani ſeditio alia 414
Gedani ob religionis mutationem tumultus 504
Gedani Lutheranæ religionis publica exercitia 511
Gedanum Cruciferi repetunt 179
Gedanum Cruciferis proditum 180
Gedanum prope proditum 370
Gedanum à Præmislo munitur 173
Gedanum à Cruciferis obſeſſum 492
Gedeminus magnus Dux Lithuaniæ fœdus cum Polonis facit 188
Gedeon Epiſcopus Cracouienſis corripit principem 110
Gedeonis oratio ad principem libera 111

Gelu

Gelu & nix poſt medium Maium 204
Genera Senatorum 22
Genus Piaſti & conditio. 48. poſteritas & mors 49
Georgii Regis Bohem. noui legatio ad Regem Polon. 351
Georgii Bohemiæ Regis ad Caſimirum Regem legatio 393
Georgius Fridericus Marchio Brandeburgenſis Regi auxilia mittit 680
Georgii Regis Bohemiæ mors 399
Georgii Regis inconſtantia 398
Georgius Dux Ruſſorum ſe & Beczum Regi dedit 219
Gregorius Rex Bohemiæ à Caſimiro Rege liberis ſuis metuit 386
Georgius Monachus Epiſcopus Varadinenſis in Tranſyluania occiditur 580
Gladum ſtringendi in Polonia circa Euangelii recitationem conſuetudo 1
Germani incolæ Poloniæ 205
Germani in campis palantes à Polonis clade affecti 491
Gemanici exercitus diſciplina militaris 492
Germani caſtra mutant 553
Germaniæ Principum ad Regem Polonorum legatio 487
Germanorum exercitus Cruciferis auxilio venit 490
Geſterum caſtellum captum 619
Giſii conatui Stephanus Rex occurrit 755
Giſius Regi Sueciæ Regem tradere conatur 755
Gizicius Epiſcopus Plocenſis obiit 369
Glogouia oppugnata & ſtrenue defenſa 83
Glogouiam Bohemus ſui iuris facit 186
Glogouienſis Dux Conradus moritur 174
Glinſcius ad Moſcum deficit. 456. Ioannem Zabracinium obtruncat ibid.
Glinſcius clam Regi Polonorum conciliatur 467
Gneſnæ Pramislus rex creatur 173
Gneſnenſis Archiepiſcopi officia. 23. eius oratio ad Vladislaum 100
Gnoinius & Turſcius ſacerdotes ob furtum ſupplicio affecti 347
Guienouia conuentus cum Cruciferis habitus 244
Golubum Cruciferis proditum 357
Golubum oppidum receptum 366
Goſtaui Sueciæ Regis expeditio naualis contra Moſcum 591
Goſtinum à Conrado ſurreptum Lcctico 167
Goſtinum & Pleſcum à Bohemis oppugnautur 176
Gothardus Ketlerus ordinem ſuum reſignat. 604. ac Regi Poloniæ omnibus cedit. ibid. idem Dux Curlandiæ proclamatus ibid.
Graſſatio militum ob non ſoluta ſtipendia 422
Gratiæ Nobilitatis nomine Regi aguntur 737
Gregoriani Calendarii promulgatio 708
Gregorianum Calendarium exploſum 750
Griphina Leſci Nigri vxor principatum Venceslao Bohemo donat 170
Grittus Tranſyluaniam turbat 536
Grittus horrendo ſupplicio affectus 538
Grodnæ nuncius cum literis à Moſco ad Regem venit 709
Grudenti comitia Pruſſorum habita 338
Gruſcinius Epiſcopus Cracouienſis 367
Gubernatio Pruſſiæ ſublata 387
Gubernatio archidiœceſis Rigenſis Duci Curlandiæ mandata 610
Gubernatio Liuoniæ Chodkienicio mandata 612
Gubernator Poloniæ Archiepiſcopus 100
Gubernator Pruſſiæ Ioannes Baiſenus 339
Gubernator Maſſouiæ Epiſcopus Plocenſis 345
Guilhelmus Auſtriacus Cracouiam venit 230
Guncza oppugnata 531

H.

HAbdanci familiæ nomen vnde 84
Habitudo corporum Polonorum 13
Habuc ſeu mare recens in Boruſsia 9
Halicienſe bellum à Caſimiro geſtum 127
Halicienſis nobilitas fere omnis trucidata 126
Heduigis regina moritur 206
Heduigis in Poloniam aduentus.227.Regina Poloniæ renunciatur & coronatur 229.moritur 230
Heduigis filia Regis moritur 288
Heduigis filia Regi nata 464
Heiligenbeila expugnata 487
Heilsberga à Cruciferis obſeſſa 489.491. muri pars deiecta ibid.
Helena à Mieczislao decepta 123
Helena coniunx Alexandri Regis Vilnæ moritur 465
Henrici Barbati in minorem Poloniam expeditio 136
Henrici Barbati in Cracouienſem principatum expeditio 131
Henrici expeditio in maiorem Poloniam 138.moritur ibid.
Henrici Ducis cum Epiſcopo tranſactio 165
Henricus Vratilauienſis Cracouia potitur 169
Henrici Plauenii ad Regem oratio 254
Henrici iter per Germaniam. 643. eius in Poloniam aduentus ibid.
Henrici Regis coronatio 645
Henrici Regis ex Polonia exceſsio 646
Henrici Regis literæ ad Poloniæ ordines 647
Henricus Dux ad Hieroſolymitanam militiam profectus 104
Henricus Dux interfectus 108
Henricus Berbatus ad principatum interuertendum concitatur 130
Henricus Barbatus à Conrado Miſſam audiens capitur 134
Henricus Probus Eccleſiaſtica bona ac decimas vſurpat 165
Henricus Lignicenſis Vratiſlauia potitur 170
Henrici Probi mors ib.
Henricus à Boleslao victus moritur 182
Henricus Vratislauienſis ad Vladislai Regis Pol. confugit auxilium 187
Henricus Plauenius Cruciferorum Magiſter factus 257
Henricus Ordinis Magiſter moritur 599
Henricus Valeſius Rex Poloniæ deſignatur. 642. proclamatur ibid.
Henricus diſcedit ex Gallia 643
Henricus Rex denuo literas ad polonos dat 647
Henricus Poloniæ Rex auxilia Iuoniæ denegat 650
Henricus Gallus exauguratur 661
Herburti ad ſuos exhortatio 638
Hieronymi Laſci obitus 558
Hieronymus Laſcus in cuſtodia detentus 538
Hiſtoria de Iuonia Valachiæ Palatino 648
Holandia oppid. Cruciferis dedita. 370. & poſt à Polonis recuperata ibid.
Holandia à Firleio obſeſſa. 486. expugnata 487
Holandia ab Elbingenſibus ſolo æquata 494
Holmia arx obſidetur & capitur 539
Holſatiæ Dux à Moſco Rex Liuoniæ declaratus 629
Holſatiæ magnus Dux à Moſco ad Regem Poloniæ tranſit 671
Holſatiæ Magnus Dux obit 741
Homicidii pœna aucta 405
Horrendus exitus Baſilidis Moſcorum principis 746
Hoſtes fugientes poloni inſequuntur 701
Hoſtium caſtra capta. 366. cæſorum & captorum numerus 366
Huſtum à Suendio oppugnatum 619
Hyems aſpera & niuoſa 208
Hyems mitiſsima 263

I.

IAcobus Sienenius ad Pontificem legatus 354

Iacobus Melſtinius Chriſti nomen aſſumit. 455. præſtigiis admirabilis ibid.
Iacobus Struſſius à Tartaris occiſus 489
Iacobus Heraclides à Valachis trucidatus 610
Iagello Cracouiam aduenit. 231. baptizatus nomen Ladislai accepit. ib. cum Heduigi matrimonium contrahit. ib. Rex coronatur. ibid.
Iagello Rex cum Regina in maiorem Poloniam ſe recipit 232
Iagellonis ad Reginam & Poloniæ proceres legatio 247
Iancula Valachiæ Palatinus capite truncatus 733
Ianuſſius Maſouiorum Dux moritur 432
Iaroslaus Achiepiſcopus abdicat ſe Archiepiſcopatu 214. moritur ib.
Iaſenecia arx capta & incenſa 249
Iaslouiecii ad præfectum Bialogrodenſem legatio de Polonis non lædendis 639
Iaslouiecio cladis culpa adſcribitur 523
Iazyges à Pudico victi & pene deleti 155
Ieremiæ Czarnieuiecii perfidia exitio fuit Iuoniæ 655
Iezeriſcia ſe dedidit 704
Ilauia Cruciferis dedita 349
Imbres & inundatio in Polonia 129
Immunitas Eccleſiaſticorum 39
Immunitates Polonorum à Rege confirmatæ 279
Imperatoris Ottonis III. in Poloniam aduentus 53
Imp. Conſtantinopol. ad Regem Vladiſlaum legatio 265
Imperii comitia Auguſtæ Vnidelicorum 526
Imperium muliebre in Polonia 56
Incendium Cracouiæ 376. 412. 429. 431
Incendium arcis Cracouienſis 439
Incolæ Poloniæ Germani 205
Incommoda publicarum expeditionũ 372
Inconſtantia Georgii Regis 398
Inducias ad duos annos Poloni cum Crucigeris faciunt 267
Induciæ inter Polonos & Cruciferos 186
Induciæ decem annorum Amurathi data 315
Induciæ trium menſium cum Pomeranis factæ 294
Induciæ cum Cruciferis factæ 270
Induciæ cum Suidrigellone 287
Induciæ Polonorum cum Cæſare 306
Induciæ trium dierum damnoſæ 286
Induciæ annuæ Polonorum cum Ducibus Opoliæ 319
Induciæ duodecim annorum cum Cruciferis factæ 295
Induciæ prorogatæ 422
Induciæ aliæ cum Cruciferis 352
Induciæ annuæ inter Vngariæ Reges 526
Induciæ ad certum tempus 427
Induciæ cum Turca 430
Induciæ in Vngaria inter Ferdinandinandum Regem & Turcas. 600. quæ abſente Regina interturbatæ ibid.
Induciæ quadriennales 494
Induciæ cum Turcis quinquennes 440
Induciæ trium menſium inter Reges 410
Induciæ Caſimiri Regis cum Moſco 428
Induciæ cum Moldauo conſtitutæ 434
Induciæ inter Vngaros & Polonos 413
Iuduciæ Cæſaris cum Turca pactæ 624
Induciæ aliquot annorum Lituanorum cum Moſcis 434
Induciæ inter Regem Bohemiæ & proceres 390
Induciæ non firmæ 406
Induciæ inter Vngaros, Polonos & Bohemos ibid.
Induciæ dierum aliquot cum Marchione Alberto 487
Induciæ inter Reges prorogatæ 403
Induciæ inter Moſcum & Regem Alexandrum 442
Infans regius in Turcæ caſtra miſſus 555
Ingreſſus Regis Gedanum 510
Induciæ cum Sileſiis factæ 331
Induciæ inter Regem Sigiſmundum & Moldauum 529

induciæ cum Turcis per Nicolaum Firleium firmatæ 443
induciæ minorum Polonorum cum Bohemis 159
induciæ Theodoro Moſcorum Duci conceſſæ 753
induciæ viginti menſium 350
ingenia Polonorum 13
inimicitia Skirgelli cum Vitoldo 237
iniquitas Cruciferorum in Eccleſiaſticos 184
iniuriæ Koſacorum 735
iniuſtus iudex punitus 232
inſigne Poloniæ, Aquila alba, vnde factum 40
inſigne factum Podoliorum 283
inſolentia Vngarorum 498
inſtitutio iudicij Teutonici ſupremi Cracouiæ 205
inſula Mariana à Polonis expugnata 486
integritas Maximiliani Cæſaris 616
interdictum ſacris ob Bohemos 394
interdictum & diræ Archiepiſcopi in Henricum 165
intercesſio Cæſaris & aliorum pro Rigenſi Archiepiſcopo captiuo 597
interregnum anno Chriſti 1444. & ſequentibus duobus 319
inteſtini motus in Liuonia 594
inteſtini motus Gedani 626
inuaſio Turcarum cum Tartaris in Podoliam 501
inundatio & tempeſtas magna 89
inundatio & imbres in Polonia 129
inundatio in Polonia inſolita 157
Ioachimus Brandeburgenſis Elector belli dux 557
Ioannes Czapla Scholaſticus Plocenſis ſuſpenditur 139
Ioannes Rex Bohemiæ in Pruſsiam cum exercitu venit 189
Ioannes Rex Bohemiæ bellum Polonis facit 202
Ioannes Maſouiæ Dux à Cruciferis captus 244
Ioannes Albertus Caſimiro Regi naſcitur 355
Ioannes Rex Hieronymo Laſco innotuit 520
Ioannes Rex Vngariæ vxorem ducit 547
Ioannes Rex Petrum Siczauiæ obſidet 545
Ioannes Rex Turcæ ſuſpectus ibid.
Ioannes Podkoua Koſacorum ductor capite plectitur 671
Ioannes Finlandiæ Dux Catharinam Regis ſororem ſibi matrimonio iungit 607
Ioannes Vngariæ Rex à Turca conſtituitur 525
Ioannes Albertus cum exercitu in Vngariam proficiſcitur 427
Ioannis Laſci Epiſcopi Gneſnenſis obitus 527
Ioan. Brinckius & Martinus Giſius à Rege proſcribuntur 753
Ioan. Albertus Caſimi Regis filius contra Tartaros cum exercitu miſſus 425
Ioan. Moſcouiæ Dux amicitiam & ſocietatem cum Rege Poloniæ iungit 438
Ioan. Baiſenus Pruſſiæ gubernator 339
Ioannes Baſilides Moſcorum Dux moritur 745
Ioan. victus in Poloniam fugit 520
Ioan. Dlugoſſus Hiſtoricus Pol. obiit 424
Ioan. Scepuſius, Tranſyluaniæ Palatinus, à Turcis ſuperatus 471
Ioan. Sierakouius matrimonium Regis exagitat. 571. Regis reſponſum ibid.
Ioan. Maſouiæ Dux ad Regnum Poloniæ aſpirat 429
Ioannes Albertus Rex Poloniæ nunciatur ibid.
Ioannis Tencinii oratio admodum efficax 224
Ioannis Regis Vngariæ in Tranſyluaniam aduentus 545
Ioannis Zamoiſcii Cancellarii pro Rege oratio 690
Ioannis Alberti Regis mors 441
Ioannis Regis expeditio in Tranſyluaniæ præfectos 548

Ioannis

Ioannis Kithuianii oratio ad Regem Caſimirum 352
Ioannis Regis mors 549
Ioannis Alberti inſignis fortitudo & fuga 428
Ioannis Tarnouii ad Gedanenſ. primores oratio 585
Ioannis Comitis Scepuſii de noui Regis electione ad proceres oratio 518
Ioannis Choinii Epiſcopi Cracouienſis mors 544
Ioannis Alberti & Vladislai fratrum Regum fœdus 430
Ioannis Regis morbus. 549. ei filius naſcitur. ibid. cui tutores inſtituti ibid.
Ioannis Alberti Regis conſilium de Soczauia 433
Ioannis Moſcouorum Ducis res geſtæ 423
Ioannis Alberti Regis legatio ad Cruciferorum Magiſtrum 441
Ioannis Gruſcinii Archiepiſcopi Gneſnenſis mors & mores 405. ei ſucceſſit Iacobus Sunenius ibid.
Ioannis Tenczinii in leges veteres oratio 575
Ioannis Regis Vngariæ legatio ad Regem Poloniæ & Valachum 529
Ioannis Tarnouii oratio de vade Tencinii 359
Ioannis Regis ad Polonorum Regem legatus 520
Ioannis Tarnouii pro Podolia vigilantia 535
Irruptio Tartarorum in Podoliam & Ruſſiam 476.489 574.641
Irruptio Tartarorum Tauricanorum in Valachiam 482
Irruptio Tartarorum in Poloniam 483
Irruptio Tartarorum in Ruſſiam & Volyniam. 502. ad Mocaſtrum caſtra figunt. ibid. inde Ruſſiam totam vaſtant, in ſeruitutem innumeris abductis ibid.
Irruptio Moldaui in Pocuciam 528
Irruptio Lituanorum in Moſcouiam 535
Irruptio Moſci in Harriam 602
Irruptio Moſci tertia in Liuoniam ibid.
Irruptio Moſci cum exercitu in Lituaniam 611
Iſabella Regi nata 483
Iſabella Dux Barenſis mater Reginæ Poloniæ mortua 501
Iſabella Regina vidua auxilium Turcarum implorat 551
Iſabella Regina Vngariæ Ferdinando cedit 584
Iſabella Vngariæ Regina de Tranſyluania recuperanda cogitat. 587. Valachi & Turcæ opem implorat ibid.
Iſabellæ Reginæ Turcæ auxilium ferunt 552
Iſabellæ Reginæ legatio ad Ferdinandum Regem 563
Italici motus 421
Iter in Sileſiam & Vngariam Polonis mercatoribus clauſum 544
Iubilæus Poloniæ à Pontifice indultus 479
Iudæi prærogatiuas in Polonia quomodo adepti 311
Iudæi à militibus cruce ſignatis direpti 371
Iudæorum bona à cruce ſignatis militibus direpta 439
Iudices Nobilitatis in Pruſſia 392
Iudicia Conſulum & Magiſtratuum Contuberniorum 34
Iudicia terreſtria 30
Iudicia tribunalitia quæ 36
Iudicia plebis ruſticanæ ibid.
Iudicia Scultetorum 35
Iudicia Scabinorum in Polonia 34
Iudicia diuerſa de Rege 689
Iudicii Regis cauſa quæ 32
Iudicii terreſtris cauſa 31.40
Iudiciorum ratio varia 30
Iudicii Teutonici ſupremi inſtitutio Cracouiæ 205
Iudiciorum vrbanorum executio 33
Iudicium iuris ſupremi Magdeburgici 34
Iudicium iuratum, & ab eo prouocatio ibid.
Iudicium in Epiſcopum Cracouienſem & duos

duos proceres. 269
Iudicium & officium caſtrenſe 31
Iudicium & pœna homicidii 35
Iudicium Succamerarii quod 31
Iudicium Regis contra Cracouienſes de cæde Tencinii 361
Iudicium inſtauratum iure Polonico in Cracouienſes 361
Iudicium de Plocenſi & Belſenſi ditione 366
Iugerale tributum decretum 310.342
Iula à Turcis oppugnata. 621. eius præfectus Ladislaus Kereczinius, ſed mala fide, quæ detecta. ibid. & 622. Iula tandem dedita, fides tamen dedititiis non ſeruata ibid.
Iuliani Cardinalis mors 318
Iulianus Cardinalis pacem cum Turcis diſſuadet 315
Iuonia legatos ad Henricum Poloniæ Regem mittit 649
Iuonia Selymo tributum denegat ibid.
Iuonia in Moldauiam irrumpit 652
Iuonia ad Brailouiam caſtra metatur ibid.
Iuonia hoſtium caſtra inuadis ibid.
Iuonia ad conflictum cum Turcis ſe parat. 656. exercitum diſponit ibid.
Iuoniæ ad Valachiæ ſenatum oratio 648
Iuoniæ ad velites oratio 650
Iuoniæ prælium cum Turcis 657
Iuoniæ vires 658
Iuramentum Poloniis Rex præſtat 334
Iurgia inter Polonos & Vngaros 686. 219
Iuriſdictio Præfectorum 31
iuriſdictio bellica qualis 32
iuriſiurandi mos barbarus ſublatus 202
ius monetæ 339
iuſiurandum Tartarorum quale 440
iuſiurandum à Gedanenſibus exactum 511

K.

KAmienum à Germanis direptum 491.
Kiouienſis principatus in formam prouinciæ redactus 398
Kiouienſium motus ibid.
de Komorouii ad Vngaros defectione conſtans 417
Koſaci Kraſnam & Keſsianum capiunt 678
Koſacorum iniuria 735
Kraſna & Koſſianum à Koſacis capitur 678

L.

LActis equini vſus apud Tartaros 423
Ladislai Regis Bohem. ad Polon. Regem legatio 342
Ladislaus poſthumus infans coronatur 309
Leſci ſtudia in pace & bello. 45. Mors. ibi. liberi ibid.
Laſci ad Pontificem Max. oratio habita 465
Laſci oratio ad Principem Senatumque Venetum ibid.
Laſci cum Principe Venetorum colloquium priuatum ibid.
Laſci conſilium de patrocinio Turcico implorando exitioſum 520
Laſci ad milites oratio 604
Laſcus ad Pontificem miſſus 464
Laſcus Archiepiſcopus Roma reuerſus 475
Laſcus à Ioanne Rege ad Turcam legatus. 520. ſumma legationis ibid.
Laſcus libertati reſtitutus 538
Laſcus Ferdinandi Regis legatus cuſtodiæ traditus 552
Laſinum à Polonis fruſtra obſeſſum 345
Latrocinia à Rege Poloniæ coercita 241
Latrocinia in minore Polonia 345.349. 424
Latrocinia in Polonia ob non ſoluta ſtipendia 375
Latrocinia militum 401
Latrunculi Vngari à Polonis profligati 407
Laudes Pramisli

Laudes Caſimiri Ducis 111
Lauenburgum & Bythouia Duci Pomeraniæ dedita 384
Laurentius Moſcouius Ducem Zathorienſem interficit 466
Lechi parricidium. 45. pœna ibid.
Legati Cæſarei ad Vladislaum Regem 266
Legati Pontificii in Poloniam & Pruſſiam aduentus 164
Legati ad Concilium Baſilienſe miſſi 296
Legati Regis Vladislai ad Sigiſmundum Cæſarem 269
Legati Polonorum ad Iagellonem 230
Legati Cæſarei ad Vladislaum Regem 266
Legati Cæſaris ad Vitoldum 280
Legati Regis Poloniæ ad Opauienſem conuentum
Legati Poloniæ & Bohemiæ Regum ad comitia Auguſtana 404
Legati prouinciarum ad comitia mitti cœpti 392
Legati Regis Poloniæ à Venetis comiter excepti 465
Legati Regis Polonorum ad Moſcum de pace 723
Legati à Rege Poloniæ in Vngariam & Bohemiam miſſi 476
Legati Reualienſium ad Regem Daniæ 600
Legati à Moſco indigniſſime habiti 670
Legati Regis à Pontifice reuerſi 395
Legati Regis ad comitia Francofurti 483
Legati in Bohemiam miſſi 394
Legati Moſci ad comitia iuramenti à Rege accipiendi cauſa veniunt 737
Legati ab Electore Brandeburgenſi & Duce Pomeraniæ 530
Legati Venetorum ad Regem 407
Legati in Pruſsiam deſignati 393
Legati Regis Bohem. & Vngariæ ad Caſimirum Regem 337
Legati cum exercitu in Pruſſiam miſſi 416
Legati Marchionis Brandeburgici & Ducis Pomeraniæ 393
Legati à Moſco ad Regem 724
Legati Regis ad Moſcum inhumaniter habiti 628
Legati in Pruſſiam miſſi 344
Legati Moſci conuiuio excipiuntur 738
Legati ex maiori Polonia ad comitia miſſi 376
Legati Bohemorum à Rege ſtantium 395
Legati in Moſcouiam miſſi, qui iuramentum à Moſco acciperent 731
Legati Pontificis iniquitas 368
Legati in Vngariam ad conuentum miſſi 394
Legati procerum Polon. ad Regem 329
Legati Moſcouitici ad Regem 707
Legati diuerſorum principum ad Regem Polon. de fœdere 501
Legati ad Ferdinandum Regem de filia Eliſabetha miſſi 544
Legati à Rege ad Ludouicum Regem miſſi 482
Legati Tartari à Rege auditi 675
Legati à Rege Vngariæ. 489. à Tauricano principe ibid.
Legati Palatini Moldauiæ ad Poloniæ Regem 433
Legati ad Pontificem à Rege & Magiſtro Crucif. miſſi 386
Legati ad Moſcum. 663. eius reſponſio ibid.
Legati Regis Polonorum ad externos principes 396
Legati à Moſco ad Rudolphum Romanorum Imperatorem & Pontificem mittuntur 709
Legati Prutenorum ad Regem de finiendo bello 379
Legati ad componendas res Bohemicas à Rege miſſi 391
Legati Cæſaris ad Reges 471
Legati Moſci in caſtra veniunt 698
Legatio à Cæſare ad Regem Poloniæ 564. reſponſum Sigiſmundi Regis ibid.
Legati in Galliam ad ſalutandum Regem

electum miſsi 642
Legati Moſci cum Rege iterum colloquuntur 699
Legati ad Prutenos 389
Legati Regum ad Cæſarem 471
Legati Moſci Cracouiam veniunt 672
Legati denuo ad Vngaros miſsi 419
Legati ad Regem in Podoliam miſsi 371
Legatio Boleslai ad Henricum Cæſarem 84
Legatio Caſimiri Regis ad Pontificem 198
Legatio Polonorum ad Regem 219
Legatio Iagellonis ad Reginam & Poloniæ proceres ibid.
Legatio Vladislai Regis ad Sigiſmundum Vng. Regem 247
Legatio Sigiſmundi Regis ad Vladislaum Regem 262
Legatio Polonorum ad Suidrigellonem 285
Legatio Magiſtri Cruciferorum ad Regem ibid.
Legatio Bohemorum Huſsitarum ad Regem 289
Legatio Polonorum ad Sigiſmundum Imperatorem 300
Legatio Sigiſmundi Imp. ad Vladislaum Regem 302
Legatio Regis Poloniæ ad Cæſarem 305
Legatio Turcica ad Vladislaum Regem 307
Legatio Polonorum ad Caſimirum 319
Legatio Georgii Regis Bohemiæ ad Caſimirum Regem 393
Legatio Regis Galliæ ad Poloniæ Regem. 519. ad legationem reſponſum ibid.
Legatio Tauricanorum Tartarorum 447
Legatio Moſcorum Principis ad Cæſarem 593
Legatio Ioannis Vngariæ Regis ad Regem Polonorum & Valachum 529
Legatio alia Regis Bohem. & Vngar. ad Caſimirum Reg. 338
Legatio Caſimiri Regis ad Georgium Bohemiæ Regem 355
Legatos ad Henricum Regem Poloni mittunt 647
Legatio Regis Bohemiæ ad Caſimirum Regem 388
Legatio Vratislauiorum ad Regem Polon. 352
Legatio Tartari 393
Legatio Perſica ad Caſimirum Regem Polon. 407. 411
Legatio Lituanorum 332. 367
Legatio Ducum Maſouiæ ad comitia 367
Legatio Friderici Marchionis Brandeburgenſis ad Regem Caſimirum 337
Legatio Pontificis & Maximiliani Imperatoris 421
Legatio Caſimiri Regis ad Pontificem de confirmatione pacis Pruſsicæ 389
Legatio Sedetkereii Principis Tauricani ad Regem Poloniæ de fœdere 501
Legatio Vngarorum cum donis ad Turcam 549
Legatio Lituanorum ad Polonorum comitia 442
Legatio Conradi Imparatoris ad Polonos 108
Legatio à Ferdinando Rege ad Turcam. 556. Turcæ reſponſum ibid.
Legatio Ieslouiecii ad præfectum Białogrodenſem 639
Legatio Lituanum ad Moſcum de pace. 590. eorum iterata legatio ibid.
Legatio Ducis Bauariæ ad Caſimirum Regem 364
Legatio Prutenorum ad Caſimirum Regem 334. 351
Legatio Regis Caſimiri ad Marchionem Brandeburgicum 392
Legatio Regis Caſimiri ad Georgium Bohemiæ Regem 397
Legatio Cæſaris ad Turcam de pace 623
Legatio Pontificis ad Regem Caſimirum 396
Legatio Turcæ & Venetorum ad Ioannem

nem Albertum Regem 430
Legatio Polonorum ad Vngaros de pace 402
Legatio Gedanenſium ad Regem de mutata religione. 508. Reſponſum Regis ibid.
Legatio Regis Vngariæ ad Sigiſmundum Regem 462
Legatio Regis Poloniæ ad pontificem & Principes de victoria 468
Legatio à Rege Vngariæ ad Regem Polonorum 502
legatio Brandeburgenſium 361
legatio Caſimiri Regis ad Fridericum Imperatorem 397
legatio Venetorum 443
legatio Ducis Bauariæ ad Regem Polon. de filia Heduigi elocanda 410
legatio Aslan Sultani ad Regem Polonorum de amicitia & ſocietate renouanda. 532. Regis cum eo fœdus ibid.
Legatio Iſabellæ Reginæ ad Regem Ferdinandum 563
legatio Prutenorum ad Regem. 302. eorum ſtudium & liberalitas erga Regem ibid.
legatio Bohemorum, Morauorum & Sileſiorum ad Regem Caſimirum 394
legatio Ladiſlai Regis Bohem ad Polon. Regem 342
legatio Regis Sigiſmundi ad Turcam. 528. Turcæ reſponſum ibid.
legatio Pontificis ad Caſimirum Regem Polonorum 402
legatio Caſimiri Regis ad Nicolaum PP. 322
legatio Pontificis Alexandri ſexti ad Regem Ioannem Albertum 439
legatio Regis Caſimiri ad Mahometem Turc. Imp. 411
legatio Sachmatis Tartarorum Zauolgenſium Principis ad Alexandrum Regem 442
legatio Moſcorum principis ad Imperii comitia. 569. Reſponſum Cæſaris ad legationem ibid.
legatio Germaniæ principum ad Poloniæ Regem 481
legatio Imperatoris ad Regem 415
legatio Polonorum ad Ludouicum Vngariæ Regem 213
Legatio Bogdani Moldaui 447
legatio Pontificis ad Caſimirum Regem 389
legatio alia Aslan Sultani ad Polonorum Regem. 509 Regis reſponſum ibid.
legatio Caſimiri Regis ad Bohemos 399
legatio Friderici Imperatoris ad Polonos 105
legatio Caſimiri Regis ad Moldauum 412
legatio Regis Poloniæ ad comitia imperii Auguſtana 565
legatio iterata Prutenorum ad Regem de pace 376
legatio Ferdinandi Regis Vngariæ ad Turcam de pace 592
legatio Regis Poloniæ ad Palatinum Moldauum 432
legatio Moſci ſplendida ad Regem Sigiſmundum de induciis 519
legatio Pontificis & Imperatoris ad Caſimirum Regem Polon. 339
Legatio Moſcouitica & Tartarica 312 463
legatio Ferdinandi Regis ad Turcam 521
legatio Regis Bohemiæ & procerum ad Regem 394
legatio Nogaienſium Tartarorum 447
legatio alia Tartarorum ad Regem Poloniæ 272
legatio ſecreta Vngarorum procerum ad Regem 418
legatio Regis Sigiſmundi ad Georgium Monachum in Vngariam 565
legatio Regis ad Plocenſes 363
legatio Papæ ad Vladiſlaum Regem 206
legatio Caſimiri Regis ad Pontificem 198
legatio Cæſaris ad Vitoldum cum donis 279
legatio Tartari ad Regem de pace 464

Legatio Maximiliani Imperatoris ad Regem de ſecundis nuptiis 479
Legatio Moſci ad Regem de pace & captiuis 489
Legatio Bohemorum 361
Legatio Caſimiri R. ad Ladiſlaum Vng. Regem 332
legatio Polonorum ad Alexandrum Lituaniæ Magnum Ducem 442
legatio Imp. Conſtantinopol. ad Regem Vladislaum 265
legatio Regis & procerum Poloniæ ad Vitoldum 280
legatio Matthiæ Regis 420
legatio Regis Bohemiæ 408
legatio Tartarorum 361
legatio Pontificis ad Sigiſmundum Auguſtum 547
legatio Bohemorum ad Regem 388
legatio Pontificis ad Caſimirum Regem Poloniæ 400
legatio Regis Caſimiri ad Regem Vngar. & Bohem. 337. ad Imperatorem Frid. & ad Pontificem ibid.
legatio Aslan Sultani ad comitia 533
legatio Ducis Pomeraniæ ad Regem 381
legatio Moldaui ad Caſimirum Regem 414
legatio Moſci ad Regem Polonorum. 532. Regis reſponſum ibid.
legatio Caſimiri Regis ad legatum Pontificis 369
legatio Regis ad Pontificem 398
legatio Polonorum ad Pontificem 184
legatio Regis Bohemiæ ad Caſimirum Regem. 391. Reſponſum Caſimiri Regis ibid.
legatio Moldauica & Turcica 440
legatio Ducis Pomeraniæ ad Regem Caſimirum 337
legatio Amurathis ſuperba ad Regem 307
legatio Regis Poloniæ ad Turcam 544
legatio Caſimiri Regis ad Palatinum Moldauiæ 391
legatio à Rege Polon. ad Vng. Regem & proceres 503
legatio Polonorum ad Regem Bohemiæ 389
legatio Regis Poloniæ ingrata apud Sueciæ Regem 732
legatio ad Matthiam Regem. 419. ad Pontificem Rom. ibid. Reſponſum à Matthia R. ibid.
legatio Turcica & Tartarica ad Caſimirum Reg. de pace 418
legatio Moldaui ad Regem Polon. cum captiuis & parte manubiarum 411
legatio Prutenorum ad Regem 381
legatio à Magiſtro Cruciferorum ad Regem Poloniæ 414
legatio Ferdinandi Regis ad Turcam 550
legatio Moldaui ad Turcam cum donis 411
legatio Polonorum maiorum & Gedanenſium ad Regem in Lituaniam 347
legatio Georgii Regis Bohem. noui ad Regem Polon. 351
legatio Friderici Imp. ad Caſimirum R. 325
legatio Venetorum ad Poloniæ Regem 262
legatio Palatini Moldauiæ ad Regem Polonorum de fœderibus & pactis. 504. Regis reſponſum ad legationem Moldauicam ibid.
legatio Regis Polonorum ad Turcam de induciis. 531. Turcæ reſponſum ibid.
legatio Tartari Præcopienſis ad Regem Poloniæ 738
legatio Regis ad Matthiam Regem Vngariæ 420
legatio ad Fridericum Imperatorem 403
legationes Pontificis & Principum ad Caſimirum Regem 355
legationes Regis ad Imperatorem & Regem Bohemiæ 416
legationes ad Regem Sigiſmundum à Pontifice 462. à Maximiliano Imperatore ibid.
legationi Turcicæ datum à Rege Vladislao reſponſum 307
legato Pontificis reſponſum 398

Legatorum Caſaris cum Turcico reditus 624

legatorum Moſci ad Nicolaum Radiuilum & Euſtachium Volouiczium literæ 694

legatus Cæſaris ad Vladislaum Regem miſſus 272

legatus à Rege ad Suidrigellonem miſſus violatur 286

legatus Pontificis ad Regem 324

legatus Turcicus ad Regem 626

legatus à Rege ad Moſcum mittitur 729

——Regis Poloniæ ad Cæſarem de pace cum Tranſyluano 614

——Ioannis Regis ad Regem Poloniæ de auxiliis 520

——ad Regem à Rudolpho legato Pontificis 393

——à Friderico Duce Lignicenſi ad Regem de ſorore Regis in matrimonium petenda 474

——Regis ad Electorem Brandeburgicum de mutata religione. 547. Reſponſum Electoris 548

——à Pontifice ad Regem de expeditione contra Turcam 464

——Pontificis ad Regem de pace. 497. reſponſum Regis ibid.

——à Rege ad Turcicum Imperatorem mittitur 711

——à Ludouico Gritto ad Regem Polon. 530

——à Rege ad Succiæ Regem mittitur 730

——Pontificis Toruniam venit 384

——non admiſſus Cracouiam. 369. queſtus eſt de contumelia Breſtenſi apud Regem ibid.

——Valachiæ Tranſalpinæ de fœdere feriendo 533

——Pontificis ad Regem 509

——Pontificis orationem pro ſtatu Eccleſiaſtico habet 752

——Daniæ Regis ad Sigiſmundum Regem. 463 Regis Vngariæ ibid. Turcici Imperatoris ibid. altera legatio à Rege Vngariæ & Valacho ibid.

——Pontificis à Cæſaris legato loco deturbatus ibid.

——Turcæ ad Cæſarem 614

——Regis ad Philippum Hiſpaniarum Regem de Ducatu Barenſi 601

——Pontificis Hieronymus Creteuſis. 367. cum Rege altercatur de iure Eccleſiæ Romanæ ibid.

——Turcæ ad Polonorum Regem 533. eius oratio. ibid. Regis reſponſum ib.

——à Pontifice ad Regem 592

Leges Polonorum 21

leges malæ ab Henrico abrogatæ & ſublatæ 137

leges Caſimiri Regis 282

leges in comitiis de feudis latæ 693

legio procerum Bohemorum Georgio Regi aduerſantium 389

lenczitiæ conuentus 363

lenczitiæ & Cracouiæ ingens incendium ibid.

lenczitiæ ſynodus 229

lenczitiæ comitia habita 113. 268. 275. 277

leopolis obſidione cingitur 460

leopolis conflagrat 519

leſci ad milites ſermo 104

leſcus ſecundus quomodo ad principatum peruenerit. 44. ob dolum interfectus 45

leſcus quartus moritur 50

leſcus Albus Cracouia potitur 123

leſcus fratri Maſouiæ & Cuiauiæ cedit 128 Vxorem ducit ibid.

leſcus Ruſsiam peruagatur 162. Contra Henricum Probum expeditionem inſtituit. ibid. Vratislauienſem ditionem diuexat ibid.

leſcus Niger princeps moritur 168

leſcus princeps creatur 107. 119

leſcus à Suentopelco interfectus 133

leſci Nigri victoria de Lithuanis inſignis 163

libertas nobilium Polonorum 15

licentia Polonorum 344. 400

lignicenſis Dux Breſtam ad regem de pace vel induciis venit 494

lignicium in clientelam Bohemorum venit

nit 187
Lippa à Turcis in poteſtatem redacta 586
Lis inter Nobilitatem & Epiſcopos de iuriſdictione 584
Litera reſtium 37
Literæ reſtium in Poloniam dimiſſæ 540
Literæ legatorum Moſci ad Nicolaum Radziuilum & Euſtachium Volouiczium 694 Senatorum Lituanorum reſponſio ibid.
Literæ Moſci ad Regem 697
Literæ Sueciæ Regis ad Poloniæ Regem 708
Literæ Regis ad Moſcum 712
Lites & ſimultates inter Regem & Reginam 234
Lithuani Moſcouiam vaſtant 189
Lituani Cuiauiam populantur 171
Lithuani Lenciciienſem oram vaſtant 172
Lithuani baptizantur 232
Lithuani Sendomirienſem oram populantur 203
Lithuani Lencicienſem oram denuo vaſtant 173
Lithuani maiorem Poloniam vaſtant 177
Lithuani Sendomirienſem tractum populantes. 164. à Leſco vincuntur ibid.
Lithuani à Cruciferis fuſi 235
Lithuani Maſouiam vaſtant. 199. funduntur ibid.
Lithuanis prærogatiuæ & leges à Rege datæ 263
Lithuani oratores in Vngariam profecti 236
Lithuani à Polonis victi ibid.
Lithuani Moſcouiam miſere vaſtant 227
Lituani nouas res moliuntur 347
Lituanici motus 445
Lithuania vexatur à Cruciferis 233
Lithuania à Cruciferis vaſtata 207. 241
Liuonia à Lithuanis vexatur 292
Lituania mercenariis militibus vexata 440
Lituania à Moſcis infeſtatur 539
Lituaniæ M. Dux Caſimirus Cracouiam venit 3[..]
Lituaniam Liuones infeſtant 398
Lituaniam Tartari denuo vaſtant 449
Lithuanorum excurſio in Maſouiam & Poloniam 149
Lithuanorum in Lublinenſem oram excurſio. 162 Maſouiam vexant 167
Lithuanorum Ducum diſſenſio 238
Lithuanorum conuentus cum Cruciferis 265. 266.
Lituanorum pacta cum Polonis 190. 305
Lituanorum & Iazygum in Poloniam excurſus 145
Liuonum Magiſter ſuppetias Crucigeris fert 255
Lituanorum & Polonorum conuentus 263
Lituanorum ſtrages 235
Lituanorum excurſio in Poloniam 218
Lituanorum legatio 332. 367
Lituanorum poſtulata refelluntur ibid.
Lituanorum poſtulata alia. 368. refutata ibid.
Lituanorum conuentus Breſtæ 356. 436
Lituanorum comitia Vilnæ 358. 405
Lituanorum legatio ad Regem aſperior 346
Lituanorum conuentus Grodnæ 395
Lituanorum legatio ad comitia Polonorum 442
Lituanorum fœdus cum Polonis renouatum ibid.
Lituanorum cum Polonis coniunctio vtriſque vtilis 441
Lituanorum in Moſcouiam irruptio 535
Liuones à Samogitis fuſi 300
Liuones Lituaniam infeſtant 398
Liuones à Polonis profligati 486
Liuones à Caſimiro Rege pacem petunt 398
Liuonum ſtrages in Samogitia 379
Liuones à Moſco inducias petunt 577
Liuonia à Moſco occupatur 666
Liuoniæ Magiſter in Moſcouiam abductus 603

liuoniæ gubernatio Chodkiruicio iniuncta 612
liuoniam moſcus hæreditario iure ſibi deberi iactat. 703. vult titulum liuoniæ cum Rege communicare 704
liuonum claſſis profligata 371
liuonum bellum ciuile 590
in liuonia motus inteſtini. 594. eorum cauſa ibid.
liuonum ad Moſcum de pace legatio 590
Liuonum conuentus. 598. eorum ad Moſcum legatio. ibid. qui legatos re infecta remittit 599
Liuonum publica poſtulata 738
Locticus in Vngariam fugiens peregrinatur. 136. Regnum repetit ibid.
Locticus Viſlicia potitur & Cracouienſem oram infeſtat 170
Locticus ditionem Cracouienſem infeſtat 172
Locticus principatum armis petit. 169. princeps renunciatur ibid.
Locticus omnibus bonis ſpoliatur 175
Locus caſtrorum 514
Locus aciei 516
Locuſtarum vis ingens in Polonia & Moſcouia 412
Lublini comitia cum Lituanis habita 323. 444. 448. 589 613
Lublini comitia alia. 625. in quibus vnio perfecta ibid.
Lucenſes arbitri pacis inter Polonos & Cruciferos 373
Ludouici Regis Tolnam aduentus 512
Ludouici Regis in Poloniam aduentus & coronatio 213
Ludouici Regis interitus 222 517. eius corpus Albæ Regiæ humatum 518
Ludouicus Rex Poloniæ deſignatur 203
——Rex filiam ſuam Sigiſmundo Caroli Imperatoris filio diſpondet. 215. Eius filia altera, Regina Poloniæ deſtinata ibid.
——Rex Vngaris Ruſsiam attribuit 219
——Vladislaus Regis Vngariæ filius coronatur 459
——Rex per legatos Regis Poloniæ opem implorat 498
Ludouicus Rex indicit conuentum publicum 512
Ludouicus Rex Tolna egreſſus 513
Ludouicus Grittus à Turca in Vngariam miſſus 536
Lunæ tres eclipſes 563
Luſcum à Suidrigellone interceptum 308
Lutheranæ religionis Gedani exercitium publicum 511
Lutherani dogmatis incrementum in Pruſſia 548

M.

Magiſter Crucigerorum in Poloniam irruit & oppida non pauca incendit 246
Magiſter Liuonum ſuppetias fert Crucigeris. 259. Eius conſilium vafrum ibid.
—— Cruciferorum nouus Regi Polonorum iurat 396. 398
——Cruciferorum princeps & ſenator regni 385
magiſter Cruciferorum ipſe ad Regem veniens honorifice excipitur 414
magiſter Ordinis nouus Duci Pruſſiæ litem mouet 526
magiſter Cruciferorum Truchſeſsius Regi Polonorum iurat 422
magiſter Liuoniæ in Moſcouiam abductus 603
magiſtratus & honores perpetui 29
magiſtratuum creandorum ratio ibid.
magiſtratus ſeu officiales terreſtres in Polonia 24
magiſtratuum plebeiorum creatio 28. 29
magiſtratuum redditus 30
magiſtri Crucigerorum reſponſum ſuperbum 180
magiſtri Cruciferorum ad Regem legatio 285

Magiſtri Cruciferorum fides ſuſpecta 414

MAGNVS *Holſatiæ Dux in Oſiliam aduenit* 602

Magnus Dux Holſatiæ moritur 741

Mahometkereius Tartarus Moſco Caſanam eripuit. 497. *Maſouiam infeſtat ibid. prædam ingentem abigit* ib.

Mailatus ad Ferdinandũ Regem tranſiit. 548. *idem Fogaros, quod obſidetur, ſe contulit* 549

Mailatus in poteſtatem redactus. 553.

Maior Polonia ad Henricum Barbatum deſciuit 135

Maiores Poloni Henrico Glogouienſi ſe ſubiiciunt 177

Maiores Poloni militant, & tributum ſciunt. 376. *in fidem LocTici veniunt.* 182. *cum Zbigneo Vladiſlao, Vladiſdislai defuncti Regis filio regnum decernunt* 298.

Maioris Poloniæ diuiſio noua 149

Maiorum Polonorum expeditio in Pruſſiam noxia. 352. *conuentus Coli.* 392.

Marci Hornati virtus 597

Marchio Albertus Cruciferorum Magiſter à Rege Poloniæ Dux Pruſſiæ inauguratus 508

Marchionis Miſniæ cum Rege fœdus. 242

Marchionis Alberti cum Firleio in caſtris colloquium 477

Marchionis Miſniæ legati ad Regem Poloniæ de pace inter R gis. 409

Mareſchalci Regni officia 23

Mareſchalci Curiæ 27

Maria Ludouico nupta 472

Mariæburgi proditio inſtructa 348

Mariæburgum obſidetur. 350. *obſidio ſoluta* 256 353

Mariæburgum oppidum deditione à Polonis receptum 356

Martinus Truchſeſsius magiſter Cruciferorum 416

Maslai Pocillatoris regii conatus 57

Maslaus Maſouiam recipit, & Poloniæ bellum infert 60

Maſouia Plocenſis in ditionem Bohemiæ Regis venit 100

Maſouia à Ruſsis vaſtata 154

Maſſouia Cirnenſis, à Siradienſibus vaſtata 268

Maſouia Poloniæ redintegrata. 205. *Maſouii in Regis clientela* ibid.

Maſouia à Lithuanis vexatur 209

Maſouia ad Poloniam rediit 512

Maſouiam & Cuiauiam ſuæ poteſtatis Caſimirus facit 115

Maſouiam Poloni populantur 188

Maſouiæ Ducum poſtremorum obitus 511

Maſouiæ gubernator Epiſcopus Plocenſis 345

Maſouiæ ducum ad comitia legatio 367

Maſſouii Ruſsiam, & Ruſsi Maſſouiam populantur 166

Maſouii à Moldauis caſi 436

Maſouiorum Ducum diſparia coniugia 417

Maſouiorum Ducum poſtulata 368. 371

Maſouiorum clades apud Cziechanouiam 377

Matrimonii inter Iagellonem & Heduigem conditiones 229

Matthias Vngariæ Rex caſtra ſua ad monaſterium S. Vincentii communis 409

Matthias Rex fratres acephalos bello perſequitur 404

Matthias R. Auſtriam infeſtat. 426. *Viennam capit* ibid.

Matthias Bohemorum Rex renunciatus 394

Matthias Rex Vngariæ ſubmontanam Poloniæ oram populatur 405

Matthias Rex in Auſtriam venit 417

Matthiæ & Vladislai Regum conuentus Olomucii 428

Matthiæ Regis legatio ad Caſimirum Regem 420. 422

Matthiæ Regis exercitus ex Sileſia fugatus 416

Matthiæ Vngariæ Regis fœdus cum Friderico Imperatore 390

Matthiæ & Georgii Regum congreſſus 394
Maximiliani Cæſaris legatio ad Regem de ſecundis nuptiis 479
Maximiliani Cæſaris obitus 483
Maximiliani Cæſaris cum Regibus congreſſus 471
Maximilianus Cæſar Viennam appulit 471
Maximilianus Imperator Regi Polonorum infenſus 464
Maximilianus Cæſar ab Imperio auxilia petit. 616. eius integritas ibid.
Maximilianus Imperator ad præuertendum Bathoreum in Poloniam vocatur 662
Maximilianus Imperator Rex Poloniæ electus 661
Maximilianus Imperator iuramentum præſtat. 662. Stephanus Bothoreus ab aduerſa parte vocatus iuramentum ſine mora præſtat 663. Annam Reginam vxorem ducit ibid.
Megapolitani Ducis Varſauiam aduentus 612
Megapolitani Ducis aduentus in Pruſſiam 616
Melſacum à Polonis captum. 379. nec non à Cruciferis 490
Melſtinius bona Epiſcopi Cracouienſis intercipit 303
Mendacii retractatio, pœna apud Polonos qualiter fiat 234
Mercatura 339
Mercimonia Polonorum quæ 18
Meretricis & lenæ ſupplicium 574
Meridionalis Ruſsia à Caſimiro Rege ſubacta 199
meſſis præmatura 440
Meua à Polonis obſeſſa. 348. 370. ſtrenue à Cruciferis defenſa ibid.
Meua deditione à Polonis recepta 372
Michael Sigiſmundi interfecti filius patrimonio omni à Crucifero exuitur 311
Michael dux profugus Starodubum & alias munitiones Ruſſia capit 325
Michael Dux moritur 329
Michael Glinſcius ambitioſus. 453. Principatum ſummum Lituaniæ affectat ibid.
Mieczislai etymon 50
Mieczislai dominatus aſper 110
Mieczislai mors 52. 58
Mieczislao Rixa deſponſatur 55
Mieczislaus primus princeps Chriſtianus quando principatum ſuſcepit 50
Maeczislaus baptizatur. 51. ei filius ex Dambreuca naſcitur ibid
Mieczislaus filius Boleslai à patre ſucceſſor deſignatus. 55. Eius craſſa vitia ibid.
mieczislaus principatu eiicitur 112
mieczislaus Boleslai filius naſcitur 92
mieczislai filius Otto patri reconciliatus 113
mieczislaus ſenex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur 117
mieczislaus ducit filiam ſororis Friderici Imperatoris. 105. A filio pulſus, Pomeranorum ope ditionem ſuam recuperat 113
ad principatum rurſus adſpirat 120
mieczislaus Maſouia & Cuiauia arte potitur 115
mieczislaus in odium procerum incurrit 123
mieczislaus Conradi Ducis filius à muribus abſumptus 138
miedzirec a Vngaris dedita 410
miedzirecia à Germanis expugnata 491
mielecius Socolam cum exercitu contendit 686
mieſco naſcitur cæcus 50
mieſco Boleslai filius exul reuocatur 70
mikola eiuis ob cædem Lutomirſcii decapitatur 626
non militantium pœna 37
militaris diſciplina in caſtris Polonorum nulla
militaris diſciplina Polonorum ſoluta 406
militaris diſciplina Germanici exercitus 492

milites Caſimiri mercenarii è caſtris dilabuntur 400
militum graßatio ob non ſoluta ſtipendia 422
militum tumultus ob ſtipendia non ſoluta 613
militum in frigore perferendo conſtantia 726
militum ſtipendia 735
militum miſerabilis conditio 738
minæ Tartarorum 735
Mindacus Lituanorum Rex interficitur 154
miniſteria aulica 27
minor Polonia à Leſco ad Conradum Maſouium deficit 166
minores Poloni ad Ducem Opolienſem deficiunt 159
minores Poloni expeditionem contra Ruſſos ſuſcipiunt. 176
Minoris Poloniæ motus 135
Minorum Polonorum contra principem conſpiratio. 198. conuenticula 329
Minorum Polonorum expeditio contra latrones. 349. in Caſimirum ſtudia. 319 conuentus Viſliciæ 391
Moderatio ieiunii quadrageſimalis 147
Molginenſe monaſterium à quo conſtructum 72
Moldaui fuſi fugatique 327
Moldaui cum Tranſalpino bellum 397
Moldaui legatio ad Turcam cum donis 411
Moldaui legatio ad Regem Poloniæ cum captiuis & parte manubiarum ibid.
Moldaui legatio ad Caſimirum Regem 414
Moldaui res geſtæ contra Tranſalpinos & Turcas 417
Moldaui Palatini in Polonos crudelitas 435
Moldaui Polonicum exercitum infeſtant ibid.
Moldaui Podoliam & Rußiam populantur 436
Moldaui Palatini cum Polonis & Lituanis fœdus 438
Moldaui caſtra ex aduerſo Polonorum metati 527
Moldaui in Pocuciam irruptio 528
Moldaui fuga ibid.
Moldaui in Podoliam incurſio 544
Moldaui ab Iuonia funduntur 652
à Moldauo nouum iuramentum exactum 412
Moldauia à Polonis infeſtata 445
in Moldauia magna mutatio 556
Moldauiæ Palatinus Petrus Regi Polon. iurat 302. 303. 346
Moldauiæ Palatini legati ad Regem Poloniæ 433
Moldauiæ Palatini in Poloniæ fines ingreſſus 527
Moldauiæ Palatini mors 565
Moldauiæ Palatinus à ſuis trucidatus 588
Moldauiæ Palatini ad Regem Polonorum de fœderibus & pactis legatio 504
Moldauiam Poloni cum exercitu ingrediuntur 326
Moldauiam Turcæ & Tartari infeſtant 414
Moldauorum tributum 302
Moldauorum victoria de Tranſalpinis parta 405
Moldauorum clades ad Obertinum 528
Moldauus à Pontifice & Vngariæ Rege opem petit 411
Monachi Carthuſii Cruciferis fauent 63
Monachorum Cracouienſium facinus deteſtandum 479
Monachus ſupremus exercitus dux 514
Monarchia apud Polonos 18
Monaſterium Moglinenſe à quo conſtructum 70
Monaſterium Trebnicenſe fundatum 128
Monaſterium Oliuenſe direptum 293
Monetæ ius 339
Monſtra Cracouiæ nata 431

Montes in Polonia 7
Morangum, Schipenbeilum & Raſtenburgum obſeſſa 360
Moraui & Pannones à Polonis fuſi 144
Morauica expeditio 149
Morbus & mors Vitoldi 282
Mores Polonorum 13
Mores Valachorum 633
Mores Pramisli 1
Mors Mieczislai 52
Mors Boleslai 55.109.343
Mors Henrici Probi 170
Mors Caſimiri Regis. 210.429. virtutes & facta inſignia ibid.
Mors Ludouici Regis 222
Mors Eliſabetha Regina 268. 448. 564
mors Coributhi 301
mors Ducis Suidrigelli 329
mors Michaelis Ducis ibid.
mors Sbignei Oleſnicii Cardinalis 343
mors Thoma Strempinii 357
Mors Georgii Regis Bohemiæ 399
mors Friderici Imperatoris 430
mors Ioannis Alberti Regis 441
mors Stephani P. Moldauiæ 445
mors Nicolai Camienecii Palatini Cracouienſis 474
mors Chriſtophori Szidlouiecii 532
mors Ioannis Regis 549
mors Rogendorffii 555
mors Petri Gamrati Archiepiſcopi Gneſnenſis 564
mors Sigiſmundi Regis 569
mors Vilhelmi Brandeburgenſis Rigenſis Epiſcopi vltimi 609
mors Ferdinandi Cæſaris 611
mors Nicolai Radiuili 616
mors Tranſyluaniæ Principis 628
mors maioris natu filii Principis Moſci 725
Mos iuriſiurandi barbarus ſublatus 202
Moſci cum Tartaris victi 245
Moſci legati cum Rege denuo colloquuntur 699
Moſci legati Cracouiam veniunt 672
Moſci exercitus conatus 677
Moſci pugnam declinant 457
Moſci fugiunt 454
Moſci Legati in caſtra veniunt 698
Moſci irruptio in Harriam 602
Moſci literæ ad Regem 697
Moſci exercitus magnitudo 462
Moſci tyranni crudelitas 630
Moſci fœdus quinquennale cum Rege Poloniæ 469
Moſci ad Polociam à Polonis profligati 482
Moſci legatorum ad Nicolaum Radiuilum & Euſtachium Volouiczium literæ 694
Moſci à Lituanis cæſi 611
Moſci ad Radohoſciam cæſi 535
Moſci duo transfugæ illuſtres ad Regem Poloniæ tranſeunt 536
Moſci legatio ad Regem de pace & captiuis 489.532
Moſci legatio ſplendida ad Regem Sigiſmundum de induciis 519
Moſci legati ad comitia iuriſiurandi à Rege accipiendi cauſa veniunt 737
Moſci in Derpatenſem prouinciam irruunt 599
Moſci cæſi & fugati à Polonis. 468. cæſorum & captorum multitudo ibid.
Moſci in Liuones crudelitas 666
Moſci tertia in Liuoniam irruptio 602
Moſci Lituaniam populantes à Polonis cæduntur 485
Moſci à Tartaris victi 478
Moſci Tartarorum tributarii 424
Moſci Lituaniam infeſtant 539
Moſci Zapolotiæ oppido incenſo in

arcem confugiunt 680
moſci Finlandiam populantur 630
moſci in Lituaniam irrruptio 611
moſci legati conuiuio excipiuntur 738
moſci de deditione cogitant. 683. Vngari in arcem impetum facientes repelluntur ibid. oppugnatio iterato inſtituitur 684
moſcici belli cauſa 427
moſco bellum indictum 674
moſcorum fuga 458
moſcorum Principis legatio ad Cæſarem 593. eiuſdem promiſſa. ibid. quæ poſtea in fumum abierunt 594
moſcorum Dux Nouogrodum & bonam Ruſſiæ Albæ partem ſubigit 423
moſcorum Dux Ioannes Baſilides obit 745
moſcorum Principis legatio ad comitia Imperii 569
moſcorum Duci Theodoro induciæ conceſſæ 753
moſcorum iterata cædes 611
moſcorum crudelitas 685
moſcorum clades à Tartaro 534
moſconia à Tartaris ferro flammaque vaſtatur 477
moſcouia varie turbata 535
moſcouitica legatio 463
moſcouitici legati ad Regem 707
moſcouiticum bellū à Caſimiro geſtum 59 480
moſcorum captiuorum numerus ingens 497
moſcus Liuonibus bellum indicit 598
moſcus à Rege Polon. Sigiſmundo inducias petit 499
moſcus Lituanis bellum infert 440
moſcus Vendam oppugnat 670
moſcus Pleſcouiam firmat 710
moſcus Staritiæ obſidionis euentum expectat 720
moſcus Poloniam oppugnat, ac tandem expugnat 608
moſcus vxore priore repudiata aliam ducit 705
moſcus inducias denuo à Rege Sigiſmundo petit 458
moſcus Pleſcouiam ſibi ſubiicit 481
moſcus literis Regis acquieſcit 732
moſcus hoſtis Sigiſmundi Regis. 454. Lituaniam inuadit ibid.
moſcus ab Epiſcopo Derpatenſi tributum flagitat 590
moſcus auditis Regis in bello ſucceſſibus in interiorem moſcouiam ſe recipit 688
moſcus exercitum numeroſum in Liuoniam mittit 598
Moſcus Tartaros inſequi iubet 477. 478
moſcus in Moſcouiam ſe recipit 667
moſcus ad Rudolphum Romanorum Imperatorem & ad Pontificem legatos mittit 709
moſcus Smolenſcum obſidione cingit. 466 obſidionem relinquit & Lituaniam vaſtatam ibid.
moſcus Lituaniam iterum vaſtat & Smolenſcum obſidet 469
moſcus liuoniam ſibi hæreditario iure deberi iactat 703
motus in maiore Polonia 134. 227. 306
motus inteſtini in Liuonia 594
motus Bohemici ob religionem 267. 388
motus inteſtini Gedani 626
motus Lituanici 445
motus Italici 421
motus in Sileſia 147
motus Pruſsici 413 334
motus Kiouienſium 398
motus in Vngaria 536
motus in Pruſſia ob Epiſcopam Varmienſem 402
motus minoris Poloniæ 135
motus inteſtini in Maſouia 478
motus Rigæ in Liuonia propter Calendarium Gregorianum 748
motus nobilitatis Cracouienſis contra Boleslaum principem 109
mucha ruſticanus homo Ruſſiam infeſtat 428
mucha captus in carcere vitam finiit 429
muliebre in Polonia imperium 56
multitudo in ſeruitutem actorum à Tartaris

taris 477
Munera Secretariorum quæ 26
Munia oppidanorum in bello 38
Munificentia Gedanenſium in Regem Polon. 347
Munificentia Regis in Magiſtrum & Cruciferos 386
Munſterbergenſis Dux Sileſ. in Danubio ſubmerſus 470
Mutatio Pruſsiæ orientalis 505
Mutatio Reip. in Moldauia 545
Mutatio magna in Moldauia 556

N.

NAclenſe territorium Cruciferis tributarium à Polonis vaſtatur 360
Narua Germanica à Moſcis obſeſſa, & occupata 599
Narzæ portorium 338
Naues Poloniæ cum frumento à Cruciferis interceptæ 245
Naues Torunenſium & Gedanenſium captæ 377
Nauium quingentarum vno die Gedanum appulſus 585
Neſco mons à Maſouiis expugnatus 385
Nicolai Camienecii Palatini Cracouienſis mors 474
Nicolai Radiuili mors 616
Nicolaus Tungenus Epiſcopum Varmienſem inuadit 402
Nicolaus Ruſocius Caſtellanus Biechouienſis à Rege ob cædem citatus 543
Nicolaus Oleſnicius à Proepiſcopo Cracouienſi ob nouam religionem citatur 577
Nicolaus Mielecius à Rege exercitui præficitur 674
Nicolaus Firleius Cruciferorum terras deuaſtat 486
Nicolaus Copernicus precium cuiuſuis valoris monetæ deduxit 500
Niſſæ Polonorum, Vngarorum & Bohemorum conuentus 403. alius conuentus Opauiæ eorundem ibid.
Nicolaus Radziuilus in Liuoniam miſſus 603
Nideburgum oppidum Cruciferis redditum 392
Nieſſouia in Torunienſium gratiam à Rege translata 364
Nieuhauſium à Moſcis obſeſſum & captum 599
Nimcenſe territorium Bernhardo Suidnicenſium Duci oppigneratum 186
Niſcerda capta 693
nobiles qui 14
nobiles familiæ in Polonia vnde dicantur 15
nobilitas Halicienſis omnis ferè à Romano trucidata 526
Nobilitas Ruſsica & Podolica cum Polonica exæquata 300
Nobilitas contra eccleſiaſticos fremit ib.
Nobilitas ordinem Eccleſiaſticum exagitat 576
nobilitas Leopolim contendit 541
nobilitas aduerſus Senatum ibid.
nobilitas ex ſuo corpore iudices conſtitui petit 668
nobilitatis in Polonia amiſsio. 15. æqualitas ibid. ſtudia 16
nobilitatis prærogatiua 14
nobilitatis officium 38
nobilitatis maioris Poloniæ confœderatio 204
nobilitatis Cracouienſis motus contra Boleslaum principem 109
nobilitatis Pruſſicæ legatio ad Regem 379
nobilitatis Cracouienſis contentio 408
nobilitatis publica expeditio 490
nobilitatis conuentus Coli & Corcini 393
nobilitatis nomine Regi gratiæ aguntur 737
nobilitatis in Pruſſia iudices 392
nobilitatis fremitus contra Regem 416
nobilitatis minoris Poloniæ expeditio in Tartaros 503
nobilitatis & Ciuitatum Pruſſiæ erga Polonos ſtudium 416
nobilitatis nuncii. 35. immunitates læſas queruntur 752
nobilitatis querela aduerſus Regem &

Senatum. 541. eius ſeceſſio & poſtulata à Rege ibid.
Nobilium habitandi & viuendi ratio 15
Nobilium Polonorum libertas 215
Nobilium prahenſio in Polonia fieri non poteſt 35
Nogaienſium Tartarorum legatio 447
Nohaicenſes Tartari Tauricam vaſtant 462
Nomen Ruſſorum 2
Nomen Polonorum quam vetuſtum 41
Nouogradenſes pacem à Vitoldo redemerunt 276
Nouogradenſis prada magnitudo 423
Nouogrodum magno Lituania Duci tributarium. ibid. à Moſco captum ibid.
Nouum opp. à Crucigeris capitur 350
Nouum Polonis deditum 375
Numerus Senatorum 22
Numerus Turcarum ad Varnam caſorum 318
Numerus captiuorum magnus 437
Numerus Chriſtianorum caſorum 518. 555
Nummaria rei ratio in Polonia 17
Nuncii prouinciarum ad comitia miſsi 392
Nuncii Regum ad Caſarem 471
Nuncii Pontificis ad Regem de pace 486
Nuncii Gedanenſium ad Regem 510
Nuncii de are alieno publico diſſoluendo mentionem inferunt 961
Nuncii Rigenſium ad Regem 706
Nunciorum prouincialium poteſtas 392
Nunciorum tergiuerſatio 499
Nunciorum aſſenſus in tributum ibid.
Nunciorum de Curlandia Duc. reſponſum 692
Nuncius cum literis à Moſco ad Regem venit ibid.
Nuptiarum Caſimiri apparatus 208
Nuptia Vladislai cum Chriſtina 90
Nuptia Ioachimi Electoris Brandeburgici cum Heduigi Regis Polonia filia 539

O.

Obitus poſtremorum Ducum Maſouia 511
Obitus Ioannis Laſci Epiſcopi Gneſnenſis 527
Obitus Hieronymi Laſci 558
Obſcuro genere natus principatum caſu fortuito adeptus 45
Obſeſsi erumpentes caduntur 724 727
Obſeſsio Cnipouia 343
Obſeſſorum cades 727
Obſidentes magnis incommodis afficiuntur 721
Obſidio Meua. 348. Schipenbeili ibid.
Obſidio Mariebürgenſis ſoluta 256
Obſidio Strigonii. 560. Choinicia 492
Obſidio Vienna ſoluitur 525
Obſidio Regiomonti ſoluta 488
Obſidio Alba regia. 561. à Turcis occupata 562
Obſidionis Polociana deſcriptio 680
Occaſio belli Polonorum cum Turcis 477
Occaſio Chriſtiana religionis apud Polonos 50
Offenſionis cauſa Moſci in Liuones 598
Officia Mareſchal. i Regni 23
Officia communia Senatorum ibid.
Officia Curia qua 26
Officiales Regni qui 23
Officium Theſaurarii Polonici 24
Officium nobilitatis 38
Officium Palatini 23
Officium Referendariorum 27
Officium Secretarii magni 27
Officium Vicecapitanei ſiue Burggrauii 25

Oliuenſe monaſterium direptum 293
Onera Polonis à Pontifice iniuncta 58
Opatouia conuenticulum habitum 298
Opauienſis conuentus 404
Opocia munitiſſima 480
Opolienſes ad Clobuſcum ſuſi 410
Oppida Pruſſiæ à Cruciferis obſeſſa 359
Oppida ſubmontana incenſa 405
Oppidorum in Polonia conflagratio 404
Oppugnatio Pleſcouiæ. 717. oppugnantes repelluntur. 718. obſeſſi ſibi metuunt. ibid. cuniculi aguntur. 719. obſeſſis auxilia mittuntur ibid.
Ora Lencicienſis à Lituanis vaſtatur 172
Ora Sendomirienſis à Lituanis vaſtatur 203
Ora Cracouienſis à militibus infeſtatur 445
Oram Culmenſam Poloni vexant 196
Oratio Iuoniæ ad velites. 650. Suiercenii velitum ducis reſponſio 651
Oratio Ioannis Tarnouii de cæde Tencinii in leges veteres 359
Oratio Gedeonis ad principem libera 111
Oratio Vladislai Regis ad milites 193
Oratio Ioannis Comitis Scepuſii ad proceres de noui Regi electione facienda 518
Oratio Cancellarii ad proceres. 514 exagitata 736
Oratio Boleslai ad milites 63
Oratio Caſimiri ad milites. 114. victoria de Ruſsis ibid.
Oratio Palatini Vngariæ ad exercitum 516
Oratio Laſci ad Pontificem 465
Oratio ad Regem Henrici Plauenii 254
Oratio Raphaelis Leſzczinii ad Regem 583
Oratio Stanislai Laſci ad Cæſarem & principes 565
Oratio Laſci ad milites 604
Oratio Ioannis Tencinii admodum efficax 224
Oratio Ioannis Rithuianii ad Caſimirum Regem 352
Oratio Ioannis Lamoiſcii pro rege 690
Oratio Laſci ad Principem & Senatum Venatum 465
Oratio ad Gedanenſes primores Ioannis Tarnouii. 585. eam quæ conſecuta ibid.
Oratio Iuoniæ ad Valachiæ ſenatum. 648. Valachorum reſponſio 649
Oratores Poloni Romam profecti 58
Oratores Lituani in Vngariam profecti 236
Oratores Regis ad Papam cum muneribus ablegati 261
Oratores à Vitoldo ad Regem & proceres Polonos mittuntur 278
Ordines leges quaſdam ſanciri cupiunt 707
Ordinis Eccleſiaſtici cum equeſtri controuerſia compoſita 206
Ordinis ſacerdotalis ſubſidium 402
Ordo Eccleſiaſticus, eiuſque in Polonia diſtinctio 87
Ordo Teutonicorum fratrum in Maſouia inſtitutus 133
Ordo regni Senatus conſtitutus 626
Orichouii appellatio ad Synodum 578
Orichouius vxorem ducit. ibid. qui ob id ab Epiſcopo Præmislienſi citatus. ibid. abſens excommunicatus & bonis exutus ibid.
Orichouius Nobilitatem flens appellat 580
Orichouius ab Archiepiſcopo Gneſnenſi fide data Petricouiam euocatus. 583. qui certamen Nobilitatis & Cleri renouat

renouat ibid.
Orientalis Pruſſiæ mutatio 505
Origo Polonorum quæ 1
Origo Slauorum quæ ſit, variæ ſententiæ ibid.
Origo Ducum Sileſiæ 106
Oſtaphius Circaſsienſis Præfectus. 533. eius conſilium de Tartarorum incurſionibus prohibendis ibid.
Oſtenta cladem Polonorum portendentia 434
Oſtregius Polonis laborantibus accurrit 481
Oſtrou: a capitur 713
Oſuiecimenſis Ducatus ad Poloniam redit 334
Oſuiecimenſium Duces in clientelam Regis Poloniæ perueniunt 304
Oſuiecimum pene captum 349
Otto Mieczulai filius patri reconciliatus 113
Ottonis III. Imperatoris in Poloniam aduentus 53

P.

PAcis conditiones Cruciferis à Rege propoſitæ 248
Pacis deſiderium apud Prutenos 368
Pacis conditiones reiectæ 373
pacis conditiones à Polonis repudiatæ 378
pacis conditiones à Crucigeris propoſitæ. 463. Polonorum reſponſum 464
pacis triennalis conditiones 7:8
pacificatio cum Cruciferis Alberto Auſtriæ Archiduci permiſſa 356
pacta ſecreta Cæſaris cum Vitoldo 27
pax cum Vngaris congreſſu vtriuſque principis confirmata 117
pacta Conradi Ducis cum Crucigeris 133
pacta Reginæ cum Ziemouito 230
pacta cum Stephano Palatino conuenta 295
pacta Polonorum cum Vngaris 161
pacta Cruciferorum cum Duce Cuiauiæ 179
pacta & fœdera inter Vngaros & Polonos 199
pacta cum Vitoldo & Lithuanis renouata 241
pacta cum Cruciferis 243. 301
pacta conuenta & ſocietas inter Reges Vngar. & Pol. 262
pacta Lithuanorum cum Polonis 290
pacta cum Sileſiis 309
pacta Lithuanorum cum Polonis renouata 305
pacta Regis Vladislai cum Vngaris 307
pacta Szaffranacei cum Sileſiis 332
pacta Regum Poloniæ & Bohemiæ 363
pacta inter fratres 428
pacta Regum Vngariæ & Bohemiæ 430
pactum Cruciferorum cum mercenariis militibus 342
pacta Alexandri Regis cum Valacho 449
pactum Sonnenbergii cum Rege Caſimiro 372
pagi Polonorum 12
Palatinus Lublinenſis inſtituitur 408
palatini officium 23
Palatini ſeu Duces duodecim in Polonia 41
Palatini Valachiæ Regi Vladislao iurant 242
Palatini Moldaniæ legati ad Regem Poloniæ 433
Palatini Moldaui crudelitas in Polonos 435
Palatini Moldaui cum Polonis & Lituanis fœdus 438
Palatini Valachi legatio ad Regem 461
Palatini Moldauiæ ad Regem Poloniæ de fœderibus & pactis legatio 504
Palatini Vngariæ ad exercitum oratio 516
palatini Moldauiæ in Poloniæ fines ingreſſus 537
palatini moldauiæ mors. 565. cui ſuccedit filius Elias ibid.
palatinus Cracouienſis, Scarbimirus, excæcatus & magiſtratu exutus 89
palatinus Valachus iurat Regi Poloniæ 265

Palati-

Palatinus Moldauiæ in verba Regis Poloniæ iurat 302
Palatinus Moldauiæ à ſuis trucidatus. 588. eiuſdem immanitas ibid.
Palatinus Smolenſcenſis in agrum Smolenſcenſem excurrit 701
Palatinus Valachiæ decollatus 753
Palotta à Turcis oppugnata. 619. cuius obſidio ſoluta ibid.
Pannones & Moraui à Polonis fuſi 144
Papæ ad Vladislaum Regem legatio 206
Papouia à Polonis expugnatur 350. conflagrauit ibid.
Parnouia à Sueco occupata 607.614
Parczouiæ conuentus ſine ſucceſſu 288. 327.328. poſt Korczini ibid.
Parczouiæ comitia habita 332.374.414
Parricidium Lechi 43
pars Tauricæ Cherſoneſi ab Oſmano Baſſa occupata 746
Paſſenheimum à Polonis occupatum 493
Paulus Epiſcopus turbator captus 165
Paulus Epiſcopus Cracouienſis moritur 171
pax inter Bohemos & Polonos affinitate ſancita 62
pax & affinitas inter Henricum Cæſarem & Boleſlaum principem 86
pax inter Imperatorem Fridericum & polonos 105
pax à Caſimiro prutenis data 118
pax & fœdus inter principes poloniæ cognatos 131
pax inter Suentopelcum & Pramiſlum 151
pax cum Saganenſiſibus Duce Henrico 201
pax inter Cruciferos & Polonos 198. 243
pax & tranſactio cum Crucigeris 261
pax inter Cæſarem & Regem Poloniæ 273
pax cum Cruciferis & pacta ad Braſtam 302
pax inter Reginam & Regem in Vngaria 313
pax & concordia cum Ducibus Sileſiæ 319
pax cum Ducibus Ratiborienſi & Teſſinienſi 322
pax & fœdus inter Caſimirum & Georgium Reges 355
pax infecta 373
pax inter Fridericum Imperatorem & Matthiam Regem 402
pax inter Vngariæ & Bohemiæ Reges 422. & 423
pax cum Moſco 459
pax inter polonos & Valachos 461
pax cum Moſco quinquennalis 500
pax inter Ferdinandum & Ioannem Reges 546
pax quindecim annorum firmata 590
pax inter Cæſarem & Turcam 600
pax inter Sueciæ & Daniæ Reges 629
pax cum Tartaris facta 672
pecunia in militem mercenarium exacta 499
peditatus parandi ratio 694
peditum ſtipendia 38
peregrinatio Boleſlai in Galliam 92
Perenus diſceſſum ſuadet 554
perfidia Ruſſorum notata 154
perfidia Sbignei. 82. exilium ibid.
perfidia Ieremiæ Czarneuicii Iuoniæ exitio fuit 655.656
perfidiæ punitæ inſigne exemplum in Kerereczánio 622
Perſæ promiſſa 407
perſica legatio ad Regem Caſimirum 407. 411
peſtis Cracouiæ & in minori polonia 432
peſtis & fames in polonia 129.183.374. 390.424
peſtis in prußia 374
peſtis in pruſſia & Maſouia 390. 434
peſtum occupatum 551.552. & 554
Petri Palatini in Tranſyluaniam fuga 545
Petri Gamrati Archiepiſcopi Gneſnenſis mors 564
Petri Moldauiæ Palatini mors. 565. ui:

ſuccedit filius Eliaſ ibid.
Petri Firleii Ruſsiæ Palatini obitus 591
Petri Kmitæ Palatini Cracouienſis mors ibid.
Petrum à Rege Vngariæ Ioanne Turca repetit 546
Petrus Dumnus dolo Chriſtinæ petitus. 99. Eius calamitas ibid.
Petrus Moldauiæ Palatinus Regi Polon. iurat 346
Petrus Komorouius ſeptem arcibus ab Vngaris ſpoliatus 406
Petrus deditionem facit 545
Petrus profugus Eliæ Valachi P. filius capite plectitur 441
Petrus Conſtantinopolim miſſus. 546. cauſam ſuam agit, ibid. iudicio ſuſpenſo Peram relegatus ibid.
Petrus Suiſcius Reualienſis bellum indicit 600
Petrus Suiſcius exercitus Moſcouitici Dux à ruſtico occiſus 611
Petricouiæ comitia instituta. 305. 323. 325. 327. 333. 343. 246. 347. 349. 350. 351. 352. 366. 367. 371. 374. 379. 387. 395. 397. 402. 403. 408. 418. 420. 440. 441. 402. 459. 461. 463. 475. 483. 499. 522. 525. 539. 543. 557. 563. 570. 574. 582. 601. 607 624
Pfundtzol ſublatum 388
Philippus Palatinus Rheni Viennam ingreſſus 524
Piaſti genus & conditio. 48. poſteritas mors 49
Pietas Vladislai Regis 428
Piratæ Poloni naues Danicas infeſtant 627
Piſces in Polonia 10
Piſcinæ in Polona 9
Piſcoſi lacus in Pruſsia ibid.
Pius Pontifex Germanis quam Polonis æquior 354
Plauenius à Molſaco repulſus 388
Plebeii in Polonia qui 16
Plebeii magiſtratus 28
Plebeiorum magiſtratuum creatio 29 30
Plebs vrbana & plebeii magiſtratus 28
Plebis iudicia ruſticana 34
Plebs duce Giſio arma capit 749
Pleſcouiam Moſcus ſibi ſubiicit. 461. firmat 710
Pleſcouiæ ſitus 462
Pleſcouiæ oppugnandæ difficultas 714
Pleſcouiæ oppugnatio 717
Pleſcouienſium eruptio 716
Plocenſes à Rege alieni 363
Plocenſis Epiſcopus à Boleſta occiſus 109
Plocenſis tractus Poloniæ adiunctus 431
Ploſcum à Sbigneo obſeſſum 77
Ploſcum intercipitur à Loctico 167
Ploſcum à Bohemis oppugnatur 176
Pocucia à Moldauo intercepta 444
pocucia à Polonis recepta 445. 587
podolia Vitoldo conceſſa 261
podolia recepta à Polonis 244. 291. 382
podolia Suidrigelloni à Rege conceſſa 242
podolia & Ruſſia à Turcis & Tartaris infeſtata 324. 327. 349. 408. 508
iu Podoliam Tartarorum excurſio 330
podoliam & Ruſiam Moldaui populantur 436
podoliam & Ruſiam Tartari denuo vaſtant 437
polocia obſidetur 678. 681
polocia arx deditur 684
polocianæ obſidionis deſcriptio 680
polocienſis regionis deſcriptio 677
pœna homicidii 35
pœna homicidii aucta 405
poloni à Ruſsis in fugam verſi 94
poloni auxilia Regi in Vngariam mittunt 31
poloni à prutenis fuſi 107
poloni minores ad Ducem Opolienſem deficiunt. 159. Eorum cum Bohemis induciæ ibid.
poloni pruſsiam infeſtant 247

poloni Maſouiam populantur 188
Ritegerus Vendæ coniugium petit 43
poloni à Tartaris profligantur 305
poloni maiores Henrico Glogouienſi ſe ſubiiciunt 177
poloni minores expeditionem contra Ruſſos ſuſcipiunt 176
poloni maiores cum Zbigneo. Vladislao Vladislai defuncti Regis filio regnum decernunt. 298. Eorum præiudicium minores Poloni ægre faciunt ibid.
poloniæ fines 5. ſitus geographicus 12
poloni cum Crucigeris ad duos annos inducias faciunt 267
poloni maiores in fidem Loctici veniunt 182
poloni à Valachis trucidati 206
poloni Culmenſem oram vexant 196
poloni re infecta Bohemia excedunt 304
poloni Regis filium ſibi Regem deſignant 289. 298
poloni Moſcouiam crudeliter populantur 480
poloni legatos ad Henricum Regem mittunt. 647. eius reſponſum ibid.
poloni & Lituani ad Orſam parant ſe ad certamen 468
poloni Cruciferorum terras depopulantur 493
poloni in Valachiam ingreſsi. 635. quorum delectus habitus ibid.
poloni hoſtes fugientes inſequuntur 701
poloni Chocimum reuertuntur 637
poloni cum Elbingenſibus Sambiam populantur 359
poloni à Moldauis profligati 529
poloni Varſauiæ comitia agunt 660
poloni Moldauiam cum exercitu ingrediuntur 326
poloni inter Crucigeros recipiendi 385
poloni Tartaros inſecuti cruento prælio cecidere 477
poloni caſtra carrorum munimento vallant 527
poloni à Tartaris circumuenti & cæſi 323
polonica lingua qualis 10
poloni oratores Romam profecti 58
polonici Senatus conſtantia 297. de recipiendis polonis variæ ſententiæ 336
polonicus exercitus hoſtilem terram vaſtat 688
polonis laborantibus ab Oſtrogio occurritur 485
poloni cum Lituanis Holmiam arcem obſident & capiunt 539
polonis onera à Pontifice iniuncta 58
polonis iuramentum Rex præſtat 334
polonorum primus princeps Præmiſlus 44
polonorum ad Varnam ſtrages 318
polonorum expeditio in Vngariam 66
polonorum clades à Tartaris accepta 140
polonorum in Sileſiam expeditio 196
polonorum minorum ſtudia in Caſimirum 319
polonorum ad Viteldum legatio 278
polonorum cum Vngaris conuenta & pacta 261
polonorum minorum contra principem conſpiratio 158
polonorum de Cruciferis victoria firma 248
polonorum Comitia Budæ habita 220
polonorum nomen quam vetuſtum 41. pag. 12. veſtitus. ibid. Victus ratio. ibid. Corporum habitudo. 13. ingenia & mores. ibid. Educatio. ibid. ſtudia. ibid. Rei familiaris cura. ibidem. Conuiuia & compotationes ibid.
polonorum ad Sigiſmundum Imperatorem legatio 300
polonorum procerum legati ad Regem 329
polonorum caſtra ad Brunsbergam 488

polonorum

Polonorum è Valachia in poloniam reditus 639
Polonorum legatio ad Vngaros de pace 402
Polonorum legatio ad Regem Bohemiæ 389
Polonorum mercimonia quæ 18
Polonorum tranſactio cum Cruciferorum militibus 346
Polonorum clades ad Bucouinam ſyluam 435
Polonorum minorum conuentus Corcini 310.372.425
Polonorum cum Turcis belli occaſio 477
Polonorum fuga & clades 341
Polonorum in noua Marchia clades 364
Polonorum nobilium libertas 215
Polonorum conuentus cum Cruciferis Poſnaniæ 463
Polonorum caſtra mota 638
Polonorum Rex commercia cum Vratislauienſibus edicto prohibet 462
Polonorum victoria de Cruciferis in inſula maiori 348.366
Polonorum aduerſa fortuna in Pruſsia 349
Polonorum maiorum conuentus Coli 379.392
polonorum ad Vendam victoria 673
Polonorum caſtra ad Regiomontum 488
Polonorum in caſtris diſciplina militaris nulla 345.ſoluta. 406
polonorum fœdus cum Moldauo 391
Polonorum victoria ad Oſiecum 380
Polonorum legati ad Iagellonem 230
polonorum expeditio in Bohemiam 304
polonorum clades ad Socalum 485
polonorum comitia in Scepuſio 221
polonorum expeditio contra Prutenos 407
polonorum immunitates à Rege confirmatæ 279
polonorum ſtudium erga Regem 284
polonorum & Lithuanorum conuentus apud Grodlum 263
polonorum prælium ad Lepuſnam cum Tartaris 463
polonorum Regis de pace cum Tranſyluano ad Cæſarem legatus 614
polonorum victoria cruenta 327
polonorum prælium cum Ruſsis ad Zauechoſtrum 126 291
polonorum clades ad Nouum 373
polonorum prælium ad Moſcauam 120
polonorum leges 21
polonorum clades 544
polonorum conuentus cum Bohemis Bythomiæ 355
polonorum ad Caſimirum legatio 219.319.321
polonorum contra Crucigeros expeditio 246
polonorum expeditio lenta in Pruſsiam 342.344.349.350
polonorum expeditio in Marchiam 158
polonorum conuentus cum Cruciferis de pace 369
polonorum licentia 344.400
polonorum ad Oczacouiam excurſio 52[illegible]
polonorum pugna cum Moſcis ad Neuclam 606.& 607
polonorum conuiuia & compotationes 13
polonorum & Lituanorum clades ad Opociam 480
polonorum ſtatus & ordines 14
polonorum cura rei familiaris 15
polonorum minorum Viſliciæ conuentus 391
polonorum maiorum in electione nunciorum diſſenſio 40[illegible]
polonorum legatio ad Alexandrum Magnum Ducem Lituaniæ 44[illegible]
polonorum minorum conuentus Cracouiæ 325 32[illegible]
polonorum mores [illegible]
polonorum minorum conuentic[illegible] 3[illegible]
polonorum conuentus cum Cruciferis Breſtæ habitus 295
polonorum deliberatio de Moldauia ſubigenda & in prouinciæ formam redigenda

genda 326
polonorum victus ratio 12
polonorum ad Suidrigellonem legatio 285
polonorum conuentus cum Hungaris 279
polonorum minorum diſsidium inteſtinum 301
polonorum procerum à Rege poſtulata 333
polonorum minorum expeditio contra latrones 349
polonorum ad Ludouicum Vngariæ Regem legatio 213
polonorum maiorum expeditio in Pruſſiam damnoſa 352
polonoum victoria 463
polonorum pugna cum Moſcis ad Orſam 468
polonorum erga ſuos crudelitas 493
polonorum varia fortuna in pruſsia 375 376
polonorum cum Valachis velitatio 635
polonorum & Moldauorum pugna ad Serethum 544
polonos Brunsbergenſes eiecerunt 360
polonia minor à Leſco ad Conradum Maſouium deficit 166
polonia ciuilibus bellis agitatur 152
polonia maior ad Henricum Barbatum deſciuit 135
polonia ab Vngaris vexatur 410
in polonia omnia turbata 592
polonia à Lituanis vexatur 188
polonia à Sileſiis Ducibus miſere vaſtatur 331
polonia inter Boleslai filios diuiſa 95
poloniæ vbertas 7
poloniæ maioris diuiſio noua 149
poloniæ fluuii qui 8
poloniæ & Bohemiæ Regum ſocietas contra Vngarum 426
polonia maior à Lituanis vaſtatur 177
poloniæ Regis exercitus numeroſus 597
poloniæ regnum Vitoldo offertur 278
—— ſtatus turbulentiſſimus 57
—— minoris motus 135
—— Rex iter ad Cæſarem ſuſcipit. 628. ſed impeditum ibid.
poloniæ Regis inſignis ad Cæſarem legatio 305
—— Rex Leopolim petit 281
—— Rex auxilia Ludouicæ Regi mittit 498
—— Rex ad Moſcum legatum mittit 671
—— Regis cum Tartaris fœdus 440 441
—— ſitus deſcriptio 679
—— Rex Liuonibus niſi ipſi ſe dedant, auxilium denegat 603
—— Regis legatio ad Palatinum Moldauum 432
—— naues cum frumento à Cruciferis interceptæ 245
—— Regis Stephani mors. 755. eius encomium 756
—— Rex Toruniam petit, à Cruciferorum Magiſtro inuitatus 243
—— Regis legatio ad Turcam de induciis 531. 544
—— Regis cum Marchione Alberto Cruciferorum Magiſtro tranſactio 507
—— Rex fœdus cum Daniæ & Sueciæ regibus facit 267
—— Rex ad Tartarum legatos mittit de violato fœdere 477
—— maioris motus 226 227. 306
—— Regis reſponſum legato Pontificis datum 464
—— Regis ad Moſcum de pace legati 723
—— Rex de tranſactione inter Ferdinandum & Ioannem Reges allaborat 526
—— Regis ad comitia imperialia Auguſtana legatio 565
poma Daporta in Polonia 123
pomerani à Boleslao victi 77
Pomerani fiunt Chriſtiani 81
Pomeraria exterior à Polonis ſubacta & Chriſtiana facta 90
—— Marchionibus prodita 178
—— Crucigeris à Rege Bohemiæ donata 190

Pomeraniæ Ducis inconſtantia 383
Pomerania à Cruciferis bello petita 180
Pomerania à Cruciferis ſubacta 382
Pomeraniæ Ducis legatio ad Regem. 381. reſponſum ad legationem Pomer. ib.
Pomeraniæ Dux Regem ad nuptias inuitat 504
Pomeraniæ Dux Gedanum venit 510
Pomeraniæ Dux Poloniæ Regi feudalis 511
Pomeranis bellum à Polonis infertur 80
Pomeraniam Crucigeri emunt à Marchionibus 183
Pomeranorum & Prutenorum rebellio 71
Pomerella vtrinque affligitur 365
Pontifex Caſimiro Regi haud æquus 395
Pontificis legatus ad Regem veniens inducias cum Cruciferis facit 264
Pontificis delegati de controuerſia Polonorum cum Cruceferis 198
Pontificis legatio ad Caſimirum Regem 312.324.389.396.400.509
Pontificis legatus Torunium venit 384
Pontificis & Imperatoris legatio ad Caſimirum Regem Polon. 339. Regis reſponſum ibid.
Pontificis & Principum legationes ad Caſimirum Regem 355
Pontificii legati in Poloniam & Pruſſiam aduentus 164
Pontificis nuncii ad Regem de pace 486
Pontificis legatus à Cæſaris legato loco deturbatus 463
Pontificis & Maximiliani Imperatoris legatio 461
Pontificis legatio ad Sigiſmundum Auguſtum. 547. reſponſum Sigiſmundi Auguſti ad legationem ibid.
Pontificis legatus orationem pro ſtatu Eccleſiaſtico habuit 752
Popieli ætas iuuenilis 46
Popieli, vxorisque & liberorum eius mros miſera 47
Popielus patruos ſuos veneno tollit 47
Portenta & prodigia in Polonia 157
Poſnania incendio deleta 323
Poſonium conflagrauit 470
Poſſeuinus legatus Pontificis à Moſco ad Regem redit. 721. Rex Poſſeuino reſpondet ibid.
Poſſeuinus ad Moſcum ſcribit. 721. Moſcus reſcribit ibid.
Poſtulata Lituanorum refelluntur 332. 368
Poſtulata à Rege Polonorum procerum 333
Poſtulaca Maſouiorum 368
Poſtulata Ducis Pruſſiæ 526
Poſtulata Maſouiorum Ducum 371
Poſtulata Tranſyluani à Cæſare 600
Poſtulata Liuonum publica. 739. Regis reſponſum 739
Poteſtas principis qualis olim fuerit 19
Poteſtatis regiæ finis ibid.
Præda Turcarum ex Chriſtianis 555
Præda in arce inuenta 685
Prædatio Turcarum 541
Prædæ Nouogrodenſis magnitudo 423
Præfecti ſiue Capitanei in Polonia qui 25
Præfecti Turcici in Vngaria appulerunt 553
Præfectura Sendomirienſis priuilegium 418
Præfectus Cameneceuſis 477
Præfectus copiarum Moſcouiticarum de Derpato obſidendo cogitat 599
Præfectus Lencicienſis globo traiectus 704
Prælium ad Coronouiam commiſſum 258
Prælium cum Tartaris ad Lignicianı 141
Prælium Polonorum cum Ruſsis 100 126.291
prælium inter patrem & filium 75
Prælium inter Polonos & Turcas redintegratum 638
Prælium ad Choiniciam 340

prælium & victoria de Crucigeris ad Puſcum 365
prælium Polonorum cum Tartaris ad Lopuſnam 463
prælium Iuoniæ cum Turcis 657
Præmisli mors & laudes 1
præmislienſis Epiſcopæ vacatio per triennium 410
Præmislus poſthumus naſcitur 151
Præmislus Gedanum muniuit. 173. Inſidiis Marchionum Brandeburgenſium interficitur ibid.
Prærogatiua nobilitatis Polonicæ 14
prærogatiua & leges Lituanis à Rege data 263
prærogatiuæ ac priuilegia Prutenorum 338
præſidiarii Cruciferorum Nieſſouii fuſi. 273. pacem à Rege petunt & impetrant ibid.
præſidium Polonicum Fridlandenſes trucidant 360
præſidium Zantiræ expugnatum 384
prehenſio nobilium in Polonia fieri non poteſt 35
Preuſchmarcum, Stuma & alia oppida ad Cruciferos deficiunt 341
Princeps Polonorum primus Præmislus, qui antea fuerit, & quomodo ad principatum peruenerit 44
princeps Tauricanorum vna cum fratribus captus 412
principatum obſcurus quidam caſu adeptus 45
principatus à Popielo ſuſcipitur 46
principatus Kiouienſis in prouinciæ formam redactus 398
principis poteſtas qualis olim fuerit 19
principis vectigalia 20
principis in Polonia redditus 40
principis Moſcorum ad Cæſarem legatio 593
principis Tranſyluaniæ mors 628
principis Tauricanorum in Tartaros Zauolgenſes expeditio 500
principis Moſcorum legatio ad Imperii comitia 569
principum conuentus Cracouiæ 274
principum Germaniæ legatio ad Regem poloniæ 487
principum Chriſtianorum ad Vladislaum Regem legationes 314
priuilegia polonis à Caſimiro Rege confirmata 397
priuilegium præfecturæ Sendomirienſis 418
procancellario torques aureus cum ſigillo regni ſublatus. 601. fur Bochnæ captus ſupplicio afficitur 601
procerum alienatio ab Vladislao principe 98
procerum polonor. legati ad Regem 329
procerum polonorum à Rege poſtulata 333
procerum Bohemorum Georgio Regi aduerſantium legatio 389
procerum diſsidium in Rege creando 429
prodigia & portenta in polonia 157
prodigia in minore polonia. 364. latrocinia ibid.
proditio Mariaburgi inſtructa 348
promiſſa Perſæ 407
promulgatio Calendarii Gregoriani 708
propago Ducum Cuiauienſium 215
Protaſius Epiſcopus Olomucenſis ad Regem Caſimirum venit 390
prouentus Epiſcoporum & reliquorum ſacerdotum 130
prouiſores in polonia inſtituti 299
prouiſores in polonia amoti 303
prouocatio ad principem in polonia 32
prouocatio à iudicio iurato 34
prouincia Auſtriaca infeſtata 531
prouincia Curonenſis Regis polon. feudum 741
pruſsi à Caſimiro rege in fidem accepti 336. 337
pruſsi regi Alexandro iurant 445
pruſsia fere omnis in deditionem accepta 254
in pruſsia Lutherani dogmatis incrementum 548

pruſsia à Crucigeris Regi Bohemiæ dedita 338

in Pruſsia Ducali diſſenſiones inteſtinæ authore Paulo Scalichio. 616. eius complices ibid.

in pruſsia motus 334. 413

pruſsiam Poloni infeſtant. 247. nec non Maſſouii & Cruciferi 257

pruſsia Ducis poſtulata 526

pruſsiæ oppida & arces à Cruciferis recipiuntur 257

pruſsiæ oppida à Cruciferis obſeſſa 359

pruſsiæ conſiliarii 338

pruſsiæ arces Poloniis commiſſæ 341

pruſsicæ nobilitatis legatio ad Regem 379

pruſsiæ cum Polonia coniunctio 385

pruſsiæ gubernatio ſublata 387

pruſsica cauſa diſceptatio Concilio Conſtantienſi permiſſa 264

pruſsicarum ciuitatum erga Regem Polon. ſtudium 341

pruſsiæ Dux à Cameralibus Iudicibus proſcriptus. 527. à Rege Poloniæ opem petit ibid.

pruſsiæ gubernator Ioan. Baiſenus 339

pruſsiæ orientalis muratio 505

pruſsicum & Pomeranicum bellum 71. 485

pruſsorum vnio cum Polonis 338

pruteni dimiſſi 376

pruteni religionem Chriſtianam recipiunt & mox iterum deſerunt 106

pruteni multa de Crucigeris capiunt 162

pruteni Culmenſem tractum ſuæ poteſtatis faciunt 130

pruteni Regi Grudenti denuo iurant 418

prutenorum vires fractæ à Cruciferis & Germanis 139

prutenorum ſtudium erga Regem Poloniæ, & conſilium fidele 256

pruteni propter interdictum à Legato Pontif. ſubmoti. 369. à Poloniis ad conuentum admiſsi ſunt ibid.

prutenorum & Pomeranorum excurſio in Maſouiam 86

prutenorum legatio ad Caſimirum Regem 351. 362. 334. 376

prutenorum Breſtæ conuentus 418

prutenorum querela de Cruciferis 335

prutenorum conuentus Elbingæ 414

prutenorum prærogatiuæ ac priuilegia 338

prutenorum conuentus Grudenti de moneta 499

prutenorum legatio ad Regem de finiendo bello 381

pugna ad Suchodolum 144

pugna Tartarorum cum Polonis 305

pugna Polonorum cum Moſcis ad Orſam 468

pugna a Moſcis declinatur 457

pugna ad Socalum 483

pugna naualis Gedanenſium cum Cruciferis 488

pugna Criſtianorum cum Turcis impar. 595

pugna Polonorum cum Moſcis ad Neuelam 606. & 607

pugnæ velitares frequentes 553

puſcum interceptum. 357. à Gedanenſibus obſeſſum & captum 374

Q.

QVarta redituum regiorum Reipub. conceſſa 39

Querela Prutenorum de Cruciferis 335

Quidzinum & Varmia à Poloniis capta 357

Quinqueecleſia Turcis direpta 559

R.

RAdeczii cum Turca congreſſus 637

Radiuilus exercitum hoſtilem inuadit 720

Radomiæ comitia 403. 446. 447. 465

Radomſci comitia de nouo Rege eligendo habita 223

Radzinum per deditionem acceptum 256

Radziuilus Cardinalis Rigam redit 751

Rapacitas Vngarorum 218

Raphael Leſczinius Friderici Imperatoris legatus ad Regem 596
Raphaelis Leſzczinii ad Regem oratio 583
Raſtenburgum denuo obſeſſum 360
Ratio victus Polonorum 12
Ratio nobilium habitandi & viuendi 15
Ratio rei nummariæ in Polonia 17
Ratio Senatus conuocandi 23
Ratio Senatus & magiſtratuum equeſtrium creandorum 29
Ratio varia iudiciorum 30
Ratio belli gerendi 37
Ratio parandi peditatus 694
Ratio eligendorum Regum 734
Rauenſes & Goſtinenſes Regis fidem ſecuti 363
Rebellantes Pruteni bello à Boleslao petuntur 62
Rebellio Prutenorum & Pomeranorum 71
Receptus Caſimiri ex Vngaria 400
Reditus Præfecturarum 26
Reditus magiſtratuum 30
Reditus principis in Polonia 40
Redituum regiorum quarta pars Reipub. conceſſa 39
Redituum ſacerdotalium æſtimatio inæqualis 379
Redituum regiorum quarta pars & annatæ fiſco illata 624
Regiomonti vetus & nouum opp. ad Cruciferos deficit 343
Regiomonti obſidio ſoluta 488
Regi auxilia Poloni in Vngariam mittunt 311
Regi Poloniæ Vngariæ Rex obuiam it 470
Regi ab Electoribus pecunia mutuo datur 705
Regi Varſauiam venienti ciuitas obuiam procedit 706
Regiæ poteſtatis finis 19
Regina Rixa regnum adminiſtrans eo abutitur 56
Regina Anna moritur 199
Regina Heduigis moritur 206
Regina Sophia coronatur 474
Regina ſubita morte extincta 475
Regina Polon. ab Archiepiſcopo Gneſnenſi inaugurata. 481. nuptiales epulæ, ludi militares & alia ſpectacula. ib. & 482
Regina BONA in Italiam cogitat 592
Reginæ coronatio 20
Reginæ comitatus & adminiſtratio 28
Reginæ pacta cum Ziemouito 230
Reginæ Eliſabethæ ſtudium erga Ioannem Albertum 429
Regionis Polocienſis deſcriptio 677
Regis Caſimiri liberi 62
Regis Vladislai cum Cruciferis Braſtæ conuentus 181
Regis Caſimiri ad Pontificem legatio 198
Regis Ludouici priuilegium Polonis datum 204
Regis Ludouici in Poloniam aduentus & coronatio 215
Regis Caſimiri leges 222
Regis Ludouici mors ibid.
Regis Iagellonis ſtudium religionis Chriſtianæ propagandæ 232
Regis expeditio in Lithuaniam 234
Regis cum Cruciferis conuentus 263. 263
Regis legati ad Cruciferorum Magiſtrum 245
Regis Vladislai ad Sigiſmundum Regem Vngariæ legatio 247
Regis Poloniæ edictum de militari diſciplina 249
Regis Oratores ad Papam cum muneribus 261
Regis Sigiſmundi ad Regem Vladislaum legatio 262
Regis ad Sigiſmundum Cæſarem legati 269
Regis & procerum Poloniæ ad Vitoldum legatio 280
Regis ſermo ad Bohemos 285
Regis reſponſum datum concilii oratoribus 292
Regis filium Poloni ſibi Regem deſignant 289. 298

289.298
Regis ad Sigiſmundum Imperatorem de coniugio legatio 302
Regis Poloniæ ad Cæſarem legatio 305
Regis Vladiſlai cum Vngaris pacta 307
Regis & procerum Poloniæ ad Vitoldum legatio 315
Regis conſilium de pactis violandis à Polonis improbatur 316
Regis conuentus cum Cruciferis 330
Regis Bohem. & Vngariæ ad Caſimirum Reg. legati 337
Regis Caſimiri in Pruſsiam aduentus 347
Regis reſponſum ad orationem modeſtam 354
Regis iudicium contra Cracouienſes de cæde Tencinii 361
Regis legatio ad Plocenſes 363
Regis tranſactio cum Duce Oleſnicenſium 378
Regis munificentia in Magiſtrum & Cruciferos 386
Regis Bohemiæ legatio ad Caſimirum Regem 388.391 408
Regis Bohemorum reſponſum legatis Polonis datum 390
Regis & Gedanenſium mutuæ donationes 392
Regis legatio ad Pontificem. 398. ad Georgium Bohemiæ Regem ibid.
Regis Poloniæ legati ad Opauienſem conuentum 403
Regis legatio ad Matthiam Vngariæ Regem 420
Regis Poloniæ legatio ad Turcam de induciis 531
Regis Sigiſmundi in Lituaniam abitus 534
Regis Poloniæ cum Tartaris fœdus 440
Regis tranſactio cum Maſouiæ Ducibus 444
Regis Legatus ad Electorem Brandeburgenſem de religione mutata. 547. Electoris reſponſum 548
Regis legati ad comitia Francofurti 483
Regis per legatum reſponſum 487
Regis Poloniæ cum Marchione Alberto Crucigerorum Magiſtro tranſactio 507
Regis Gedanum ingreſſus 510
Regis Sigiſmundi in Pruſſiam aduentus ibid.
Regis Ludouici Tolnam aduentus 512
Regis Ludouici interitus 517
Regis Ludouici corpus Albæ Regiæ ſepultum 518
Regis Galliæ lagatio ad Regem Poloniæ 519
Regis Sigiſmundi ad Turcam legatio 528
Regis Sigiſmundi legatus ad Regem Ferdinandum 559
Regis Sigiſmundi legatio in Vngariam ad Georgium Monachum 565
Regis Poloniæ legatio ad comitia Imperii Auguſtana ibid.
Regis Sigiſmundi mors & virtutes 569
Regis Cracouiam reditus 576
Regis Polonorum exercitus numeroſus 597
Regis legatus ad Philippum Hiſpanorum Regem de Barenſi Ducatu 601
Regis de Lituania cum Polonia coniungenda cura 610
Regis Poloniæ ad Cæſarem legatus de pace cum Tranſyluano 614
Regis Succiæ ad Regem Poloniæ literæ 708
Regis frater moritur 710
Regis ad Moſcum literæ 712
R gis Poloniæ legati de pace ad Moſcum 723
Regis Polonorum Stephani obitus. 755. eius laus 756
Regii officiales qui 23
Regius exercitus circa Derſauiam caſtra metatur 665
Regni Mareſchalci officia 23
Regum & Principum conuentus Cracouiæ ad nuptias Caſimiri neptis Eliſabethæ 206

Regnum

Regnum Poloniæ Vitoldo offertur 278
Regum Poloniæ & Bohemiæ pacta 363
Regum nuncii ad Cæſarem 471
Regum Viennam ingreſſus 472
Regum Vienna diſceſſus 473
Regum eligendorum ratio 734
Rei familiaris cura Polonorum 13
Rei nummariæ in Polonia ratio 17
Reipublicæ mutatio in Moldauia 545
Religionem Chriſtianam Pruteni recipiunt, & mox iterum deſerunt 106
Regionis mutatæ authores comprehenſi & capite plexi 511
Religionis Lutheranæ Gedani publicum exercitium ibid.
Rerum iudicatarum in Polonia executio 35
Rerum Bohemitarum ſtatus varius 398
Res geſtæ ad Mariaburgum 339
Res geſtæ ad Choiniciam 340
Res geſtæ ad Stargardiam 378
Res geſtæ Moldaui contra Tranſalpinos & Turcas 417
Res geſtæ Ioannis Moſcorum Ducis 423
Res geſtæ Steghani P. Moldauiæ 445
Reſponſum Senatus ad Vladislai orationem 97
Reſponſum Vitoldi ad Regis legationem 282
reſponſum regis Concilii oratoribus datum 292
reſponſum regis ad orationem modeſtam 354
reſponſum à Pontifice legati regis ferunt 388. 398
reſponſum regis Bohemorum legatis Poloniis datum 390
reſponſum Protaſio à rege datum ibid.
reſponſum Turcæ legaro regis datum 414
reſponſum legato Cæſaris datum 416
reſponſum Moldaui 433
reſponſum ad orationem Sachmatis 446
reſponſum regis Sigiſmundi 461
reſponſum poloniæ regis legato pontificis datum 464
reſponſum regis per legatum 489
reſponſum regis ad legationem Moldauicam 504
reſponſum Duci pruſſiæ datum 529
reſponſum Solymanni legatis Vngaris datum 551
reſtes per poloniam miſſa 541
reſtium literæ 37
reſtium alia literæ in poloniam miſſæ 540
reſponſum nunciorum de Duc. Curlandiæ 692
retractatio mendacii, pœna apud polonos qualiter fiat 234
Reualia arx fraude Sueco ablata. 628. *eadem arte recepta* 629
Reualienſes à Suecia rege auxilium petunt. 603. *ipſique ſe ſubiciunt* ibid.
reualienſium legati ad Daniæ regem 600
rex Vladislaus moritur 106
regis Pramislí filia 174
rex coronatur Gneſnæ, & Rixam vxorem ducit 175
rex Ludouicus Vngaris Ruſsiam attribuit 219
rex poloniæ fœdus cum Daniæ & Sueciæ regibus facit 267
rex à ſenatu correptus 278
rex ex Lithuania Cracouiam pedes ingreditur 262
rex Lithuanos concitat in Suidrigellonem 280
rex pol. Leopolim petit. 288. *Beneficus eſt in calamitoſos* ibid.
rex iratus Zbigneo Epiſcopo minatur 289
rex Ludouicus filiam ſuam Sigiſmundo Caroli Imperatoris filio deſpondet 215
rex Cracouiam redit. 324. *inde in Ruſsiam ad motus Moldau ſedandos proficiſcitur.* ibid. *Legatos ad Moldauiæ palatinum*

Palatinum amandat ibid.
Rex in Lituaniam ſe confert 328, 368. 371. 394. 475
Rex exercitum in Moldauiam mittit 326
Rex Polonis iuramentum præſtat 334
Rex exercitum dimittit 360
Rex Caſimirus ad Choiniciam ſtatiua habet. ibidem. Poſnaniam diuertit 364
Rex Toruniam venit ibid.
Rex à Torunienſibus liberaliter acceptus ibid.
Rex Rauæ & Goſtini poſſeſſionem adit 367
Rex Cracouiam venit 371
Rex Inouladiſlauiam petit 381
Rex Caſimirus ad bellum Bohemicum incitatur 387
Rex Caſimirus Gedanum ingreſſus 392
Rex Mariaburgum ſe confert ibid.
Rex Ruſsiam petit 393
Rex Poſnaniam profectus. 402. inde in Pruſsiam ibid.
Rex Caſimirus Toruniæ moratur 414
Rex Bohemiæ à Friderico Caſ. inueſtitus 416
Rex in Ruſsiam abit 424
Rex in Pruſsiam expeditionem ſuſcipit 440
Rex paralyſi affectus 447
Rex exercitum mittit in Moſcouiam 456
Rex Vngariæ Regi Poloniæ obuiam proficiſcitur 470
Rex Cracouiam reuerſus Reginam male affectam offendit 474
Rex Polonorum de fœdere violato ad Tartarum legatos mittit 477
Rex Cracouiam redit 481. 485. 505. 601
Rex Torunium petit 485
Rex ſelopeto impetitus 500
Rex Leopolim venit 503
Rex Ludouicus conuentum publicum indicit. 512. Cæſarem, Reges & Principes de auxilio compellat ibid.
Rex Ludouicus Tolna egreſſus 513
Rex in ſua acie non viſus 517
Rex Polonorum de tranſactione inter Ferdinandum & Ioannem Reges allaborat 526
Rex Poloniæ à Moſco Smolenſcum repetit 534
Rex Vilnam contendit & voluptatibus indulget 470
Rex ad Senatores & præcipuam Nobilitatem de comitiorum actis literas dat 572
Rex Gedanum proficiſcitur 584. Vnde motus ibid.
rex Regiomontum petit. 585. eius ibidem caſus miſerabilis ibid.
rex Craſnoſtauum contendit 598
rex in Liuoniam iterum ſe confert 601
rex Poloniæ Liuonibus defenſionem negat niſi ſe ipſi dedant 603
rex ad Radeſcouiciam exercitum ducit, ſed ſine effectu 624
rex Daniæ naues Gedanenſium detinet 627
rex Poloniæ iter ad Cæſarem inſtituit 628
rex per Cancellarium Polonis gratias agit 645
rex nouus Cracouiam ingreditur ibid.
rex ad bellum Moſcouiticum ſe totum conuertit 667
rex Poloniæ legatum ad Moſcum mittit 671
rex in ruſsiam contendit ibid.
rex Nicolaum Mielecium exercitui præficit 674
rex ad Polotiæ obſidionem ſe accingit 676
rex literas ad Moſcum dat 688
rex triumphans Vilnam venit ibid.
rex comitia Varſauiæ indicit 689
rex Vielicolucum oppugnare conſtituit 694
rex nuncium cum literis ad Moſcum mittit 695
rex Vielicolucum proficiſcitur. 696
rex exercitum in vlteriorem Dunæ ripam traducit 697
rex ad Vielicolucum caſtra ponit 698
rex caſtra ad veterem Vſuiatam ponit ibid.

rex

Rex Zauolociam obſidere conſtituit 701
rex de reditu in Lituaniam cogitat 702
rex Neuelam peruenit 703
Rex nouo morbo tentatus 705
Rex rogatur, vt bellum finiat 708
Rex Zamoiſcium militem ſcribere iubet 709
Rex Sueciæ caſtella quadam in Liuonia occupat 710
Rex Diſnam venit 711
Rex legatum ad Turcam Imperatorem mittit ib.
Rex militarem diſciplinam ſancit 713
Rex Pleſcouiam progreditur. 714. eam circumit. ibi caſtra metatur 716
Rex Sueciæ Naruam occupat 719
Rex in Liuoniam proficiſcitur 728
Rex legatum ad Moſcum mittit, pacemque factam ratam habet 729
Rex legatum ad Regem Sueciæ mittit 730
Rex Vilnæ legatos Tartaricos audit. 732. Regis reſponſum ibid.
Rex Grodna Varſauiam venit 733
Rex Liuoniæ curam impendit 738
Rex nouam gubernationis Liuoniæ formam promulgat 740
Rex Zamoiſcium contra Tartaros mittit ibid.
Rex plebis nouas conſtitutiones irritas pronunciat 751
Rex Rigenſium cauſam Grodnæ ipſe audit 753
Rex ſeditioſos proſcribit 754
Rigæ in Liuonia motus ob Calendarium Gregorianum 748
cum Rigenſibus agitur 729
Rigenſis archidiœceſis gubernatio Curlandiæ Duci iniuncta. 610. poſt Ioanni Chodkieuicio, qui eam in Ducatum conuertit ibid.
Rigenſium nuncii ad Regem 706
Rigenſium cauſam Rex ipſe Grodnæ audit 753
Rithuianii & aliorum in Regem inuectio 411
Rithuianius Zacoriam intercipit 303
Rixa Mieczislao deſponſatur 53
Rixa regina regnum adminiſtrans, eo abutitur. 56. fugit ex Polonia ibid.
Rogendorffii mors 555
Rudolphi legati pontificii integritas 386
à Rudolpho legato Pontificis legatus ad Regem 393
Rudolphus Epiſcopus Lauantinus legatus Pontificis 380
Rumor tumultu regia caſtra complet 436
Ruſsi ſe in libertatem aſſerunt 71
Ruſsi ſuperantur à Boleslao 78
Ruſsi & Tartari à Polonis profligati 155
Ruſsi cum Barbaris à Polonis caſi 162
Ruſsi Sendomirienſem tractum vaſtant 176
Ruſsi victi à Polonis 127. 176
Ruſsi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis 200
Ruſsi & Valachi in auxilium Cæſari contra Turcas miſsi 275
Ruſsia Polonis vectigalis facta 67
Ruſsi Maſouiam & Maſoui Ruſsiam populantur 166
Ruſsi Podoliam diuexant 415
Ruſsi duces finitimi à Moſcis ſubacti 423
à Ruſsis Tartari caſi 332
Ruſsia meridionalis à Caſimiro Rege ſubacta 199
Ruſsia à Polonis ad Lithuanos deficiunt 203
Ruſsia & Podolia à Tarturis vaſtatur 327 331. 408
Ruſsiam Turcæ populantur ibid.
Ruſsiam Valachus vaſtat 459
Ruſsica & Podolica nobilitas cum Polonica exæquata 300
Ruſsicum bellum à Iaroslao Ruſſorum duce renouatum 54
Ruſsicum bellum à Mieczislao Rege geſtum 55
Ruſſorum origo & nomen 2
Ruſſorum in Poloniam excurſio 77. 92
Ruſſorum perfidia notata 154

Ruſſorum expeditio in Turcas 414
Ruſticana plebis iudicia 34

S.

Sacerdotale bellum 402
Sacerdotalis ordinis ſubſidium ibid.
ſacerdotalium redituum æſtimatio inæqualis 379
ſacerdotiorum collatio 29
ſacerdotum ſynodi 37
à ſacerdotum collegio iuſiurandum exactum 358
ſacerdotum bona inuaduntur iuſſu regio ibid.
ſacerdotum & ſcholaſticorum gratitudo erga Polonos 382
Sachmates Tartarus in Poloniam ductus 446
Sachmatis fuga & captiuitas 442
Sachmatis Tartarorum Zauolgenſium Principis legatio ad Regem Alexandrum ibid.
Sachmatis in dicendo libertas 446. ad orationem ipſius reſponſum ibid.
Sacris interdictum ob Bohemos 394
Sauitia & ſcelera Boleslai. 68. eius fuga & interitus 69
Sæuitia Ruſſorum 207.287
Saganenſium Dux ambuſtus 407
Salinarum Vielicziensium conflagratio 464
Salitores qui 26
Salinæ in faucibus Carpatiis 417
Salinæ in maiori Polonia exortæ 419
Sambia à Crucigeris ſubacta & ad religionem Chriſtianorum adacta 150
Sambiam Elbingenſes cum Polonis populantur 359
Sambiam Gedanenſes vaſtant 364
Sambienſis Epiſcopus ad Cruciferos deficit 342
Samogitia Cruciferis à Vitoldo conceſſa 244. ab eodem recepta 244.245
Samogitia ad religionẽ Chriſtianam conuerſa 263
Samuel Sborouius capitis ſupplicio affectus 742
Samuelis Macieiouii Epiſcopi Cracouienſis mors 567
Sandeciæ conuentus habitus 227
Sendomirienſis tractus à Ruſsis vaſtatur 176
Satellites, cubicularii & pueri 27
Saxonibus bellum à Boleslao illatum 54
Sbignei Oleſnicii Cardinalis mors 343
Sbigneus fit monachus in Saxonia. 74. Ex monaſterio extractus, Dux exulum creatur ibid.
Sbigneus à fratre capitur 82. Eius perfidia ib. Exilio mulctatur ibid.
Sbigneus exul fratris Boleslai gratiam implorat & impetrat. 88. interficitur 89
Sbigneus & Senatus Caſimirum Regem iurgant 333
Scabinorum in Polonia iudicia 34
Scarbimirus Palatinus Cracouienſis excæcatus & magiſtratu motus 89
Scepuſium Regi Poloniæ oppignoratũ 263
Scepuſium Vngari vaſtant 378
Scepuſiis Rex ſalutatus 518
Schipenbeili obſidio. 348. denuo obſidetur 360
Scholaſticorum Cracouienſium cædes. 572. eorum querela ad Regem ib. ad Rectorem ibid.
Scholaſticorum Cracouiæ conſpiratio 583. Tarnouio negocium componendi datũ ſed irrito conatu, datum. ib. Scholaſtici abitum moliuntur, & tandem Cracouia diſcedunt. ib. varie diſperſi quos Rex paucis reuerſis reuocat. ib. & capti dimittuntur ibid.
Sclauorum origo quæ ſit, ſententia Auctorum varia 1
Sculteetorum iudicia 35
Secretarii magni officium 27
Secretariorum munera quæ 26
Secretarius ob lucii eſum aquis ſuffocatus 632. Leueci etiam fideliſsimi miſerabilis interitus ibid.
Sedetkereii Tauricani principis legatio ad Regem Polon. de fœdere 501
Seditio Gedani. 347. 424. ſedata a Czernonca ibid.

Sedi-

Seditioſos Rex proſcribit 754
Selymi in Valachos crudelitas. 660. eius mors ibid.
Selymus tyrannus morbo peſtilentiali ſublatus. 498. ſucceſſorem reliquit Solymannum filium ibid.
Selymus Tranſalpinæ Valachiæ Palatino auxilia contra Iuoniam mittit 651
Senatores regni à Rege Gedanum præmiſſi 510
Senatorum officia communia 23
Senatorum cum Rege expoſtulatio 329
Senatorum genera & numerus 12
ſenatus ad Vladislai orationem reſponſum 97
ſenatus Polonici conſtantia 297
ſenatus de regno Vngariæ conſultatio 307
ſenatus Polonici de recipiendis Polonis variæ ſententiæ 336
Sendiuoius Subinius Iaderam ad Reginam proficiſcitur 227
Sendomiriæ comitia habita 284. 292
Sendomirienſes a Leſco deficiunt 163.
Sendomirienſis Præfecturæ priuilegium 418
Sententiæ variæ de rege creando 441
Sententiæ de moneta 500
Sententia à Senatoribus dicta 736
Sermo Leſci ad milites 164
Sermo Regis ad Bohemos 285
Serui Turcarum Tartari 748
Seuerinum, arx in Moldauia, à Turcis expugnatum 501
Sienenius Epiſcopo ceſſit 367
Sigiſmundi Regis ad Vladislaum Regem legatio 261
Sigiſmundi Imp. ad Vladislaum Regem legatio 302
Sigiſmundi Regis reſponſum legatis datum 461
Sigiſmundi Regis ad Turcam legatio 528
Sigiſmundi Regis in Lituaniam profectio 534
Sigiſmundi legatus ad Regem Ferdinandum 559
Sigiſmundi Regis in Vngariam ad Georgium Monachum legatio 565
Sigiſmundi Regis mors & virtutes 569
Sigiſmundi Augusti funus 643
Sigiſmundus Rex Poloniæ deſignatus 222
Sigiſmundus Cuiauiam infeſtat 227
Sigiſmundus in Poloniam venire prohibetur ib.
Sigiſmundus Vngarus Regi affini bellum indicit 250
Sigiſmundus Dux Lithanorum à Rege declaratur 290
Sigiſmundus Dux Lithuaniæ interficitur 308
Sigiſmundus Regi Caſimiro natus 387
Sigiſmundus a fratre ad regnum accitur 450
Sigiſmundus cum Glinſcio congreditur 451
Sigiſmundus Magnus Dux Lituaniæ Rex Poloniæ electus. 452. coronatus 453
Sigiſmundus, Dux Glogouiæ & Opauiæ, latrocinia è Sileſia ſuſtulit 438
Sigiſmundus Cracouiæ Poſonium profectus 470
Sigiſmundus Auguſtus natus 489
Sigiſmundus Auguſtus Magnus Dux Lituaniæ deſignatus 525
Sigiſmundus Auguſtus Cracouiæ inauguratur 526
Sigiſmundus Auguſtus Polonis ſolenniter iurat 540
Sigiſmundus Auguſtus Rex Cracouiam ad exequias patris venit 570
Sigiſmundus Auguſtus Poloniæ Rex moritur. 640. in quo Iagellonica familia deſita ibid.
Sileſiæ Ducum diſsidia 174
Sileſiæ Duces commiſsi 406
Sileſia à Tartaris vaſtata 141
Sileſiorum & Polonorum fuga 142
Sileſia inter Boleslaum Caluum & Henricum Duces diuiſa 146
Sileſia à Bohemis vexata 96
Sileſia Vladislao attributa 105
Sileſiæ Ducum origo. 106. Eius diuiſio ibid.

Sileſii Duces in Boleſlaum principem concitantur 108
Sileſia motus & bellum inter fratres 147
Sileſia inteſtinis diſsidiis agitata 160
Sileſiorū expeditio contra Locticum 169
Sileſii à Polonis eiecti 182
Sileſia interuerſa à Bohemis cauſa 185
Sileſiorum Ducum bella inteſtina ibid.
Sileſii Duces Bohemo ſe permitunt 187
Sileſia vexatur à polonis 311
Sileſii Duces poloniam vaſtant 331
Sileſii Duces dimiſsi 376
Sileſii male erga polonos affecti 383
cum Sileſiis induciæ factæ 331
Sileſiaci motus 151
Skirgelli cum Vitoldo inimicitiæ 237
Skirgello à Rege fit præfectus Lithuaniæ 233
ſimultates inter regem & reginam 234
ſimultatum cauſæ inter Auſtriac. & Iagellonicam familiam 469
Siradiæ comitia habita 224.289 292. 331. 413
Siradienſes à Maſſouiis fuſi 168
Siradienſis ditio vaſtatur 171
Situs Pleſcouiæ 462
ſitus polociæ deſcriptio 629
Slauonia & Croatia ab Vladiſlao rege recepta 310
Slochouia fraude intercepta à pomeranis 381. à polonis recuperata 382
Smigrodum oppidum captum 405
Smolenſcii ſubacti à Vitoldo 242
Smolenſcum à Moſco obſidione cingitur. 443. 466. iterum obſeſſum. ibid. proditione captum. ibid. munitum 467
Smolenſcum à Lituanis exuſtum 535
Sochaczouia in ditione regis poloniæ 413
ſocietas poloniæ & Bohemiæ regum contra Vngarum 426
ſocietas, amicitia & fœdus Cæſaris cum regibus 473
ſocola obſidetur. 687. expugnatur ibid.
ſocoloſia capta & euerſa 559
Sotzauia obſeſſa & oppugnata à polonis 433
Soldinum oppidum à Boleſlao direptum 157
ſolis eclipſis inſolens 563
ſolum poloniæ quale 7
Solymanni in Vngar. expeditio 498
Solymanni reſponſum legatis Vngarorum datum 551
Solymanni aduentus in Vngariam. 555. eius crudelitas in Germanos ibid.
Solymannus Reginæ viduæ vndiquaque opem fert. 553. aduerſus Mailatum ire iubet ibid.
Solymannus Budam ingreſſus 555
Sonnenbergii pactum cum rege Caſimiro 372
Sophia regina coronatur 274
Sophia filia regi nata 374
Sophia regis Caſimiri filia Friderico Marchioni Brandeburgenſi nupta 421
Sophia regis ſoror Duci Brunſuicenſi nuptui data 593
Sophia reginæ mors & mores 360
Spitco interfectus & perduilleonis damnatus 306
Sponſio turpis 404
Stanislai Epiſcopi Cracouienſis cædes 69
Stanislai Laſci ad Cæſarem & principes oratio. 565 reſponſum Ordinis Teutonici Magiſtri ad ipſius orationem 567
Staniſlaus Oricbouius Canonicus præmislienſis. 576. inuehitur in cœlibatum Rom. ibid.
Staniſlaus Stadnicius ab Epiſcopo præmislienſi ob mutatam religionem citatur. 579. damnatur, excommunicatur, infamis fit & proſcribitur. ibid. qui ad conuentum proſſouic. Epiſcopi ſententiam refert. 580. iudicium ſimile de Conrado Krupka ab Epiſcopo Cracouienſi latum. ibid. idem ab Archiepiſcopo Gneſnenſi ac Oſtrogio & Chriſtophoro Laſſocio accidit ibid.
Stargardia Cruciferis prodita 361. à polonis obſeſſa 377
Starodubum & aliæ in Ruſsia munitiones à Michaelê Duce profugo capiuntur 325
Starodubum à polonis incenſum 535

ſtarodubum expugnatur & euertitur 539
ſtatus turbulentiſſimus Poloniæ 57
ſtatus & Ordines Polonorum 14
ſtatus Liuoniæ 735
ſtatus rerum Bohemicarum varius 398
Stenziciæ conuentus ob nouum Regem creandum inſtitutus 661
ſtatuta regni Poloniæ quæ 35
Stephanus Palatini Moldaui in legatos crudelitas 395
Stephani P. Moldauiæ mors & res geſtæ 445
Stephani Regis Poloniæ obitus. 755. eius encomium 756
Stephanus Deſpotes Raſciæ & Albiniæ à Turcis pulſus 313
Stephanus Palatinus Moldauiæ in verba Caſimiri Regis Polonorum iurat 425
Stephanus Solymannum orat, vt Petrus ei à Rege Vngariæ tradatur 546
Stephanus Palatinus à ſuis occiſus 556
Stephanus Bathoreus Tranſyluaniæ principis ad Cæſarem legatus 616
ſtephanus Rex Giſii conatui occurrit 755
ſtipendia equitum & peditum 38
ſtipendia militum 735
ſtoliditas Vngarorum 498
ſtrages Chriſtianorum magna à Tartaris 142
ſtrages Lithuanorum 235
ſtrages Polonorum ad Varnam 318
ſtrages hominum & equorum ad Mariæburgum 350
ſtrages Cruciferorum 195. ad ſchipenbeilum 359
ſtrigonii obſidio 560
ſtrigonium a Turcis proditione Hiſpani captum 561
ſtruſii fratres Felix & Georgius à Valachus interfecti 448
ſtudia Polonorum 13
ſtudia Nobilitatis in Polonia 16
ſtudia Laſci in pace & bello. 45. liberi & mors ibid.
ſtudia diuerſa Vngarorum 508
ſtudia minorum Polonorum in Caſimirum 519
ſtudium Boleslai 146
ſtudium Prutenorum erga Regem Poloniæ 256.284
ſtudium Gedanenſium erga Regem Polon. 351
ſtudium Nobilitatis & Ciuitatum Pruſſiæ erga Polonos 416
ſtudium Eliſabethæ Reginæ erga Ioannem Albertum 429
ſtuma Regi dedita 339
ſtuma, Preuſchmarcum & alia oppida ad Cruciferos deficiunt 341
ſubſidium ſacerdotalis ordinis 402
ſuccamerarii iudicium quod 31
ſuccamerarii in Pruſſia pars ſenatus 391
ſucceſſiones Epiſcoporum 527
ſuccinum vbi colligatur 8
ſueciæ Regis ad Polonorum Regem literæ 708
ſueciæ Rex caſtella quædam capit 710
Naruam occupat 719
ſuecus copias in Liuoniam mittit. 613. contra quem fœdera tentata ſed irrita ibid. à Polonis & Gedanenſibus recepta 360
ſuendii à Cæſare petitio 614
ſuendii de Zatmaria inſtauranda conſilium. 615. eiuſdem ad Cæſarem profectio ibid.
ſuentopelci bellum aduerſus Cruciferos 145
ſuentopelcus fit Boleslao rebellis 90
ſuentopelcus Culmenſem & Cuiauienſem terram infeſtat 147
ſuentoslaua filia Boleslai naſcitur 80
ſuentoslaus Dux ſmolenſciorum Lithuaniam infeſtat 231
ſuidrigellonis Ducis mors 329
ſuidrigello ad Cruciferos profugit 237
ſuidrigello à Pruſſia reuocatur 242
ſuidrigello Moſcis contra Vitoldum adeſt 244
ſuidrigello Lithuaniæ principatum arripit 283

Suidrigello fœdus facit cum Crucigeris 286. *Eius fuga ibid. Ad Regem legatio de pace* ibid.
Suidrigello fugit, & Lithuaniam vexat 290
Suidrigello à Rege fuſus & fugatus 292
Suidrigello Lithuaniam denuo infeſtat & Ruſsiam Regiam 295
Suidrigello cum Liuonicis Cruciferis profligatus 301
Suidrigellonis cum Sigiſmundo Lithuaniæ duce reconciliatio fruſtra instituta 303
Suiſcius caſtra oppugnare cogitur 726
Supplicationes in caſtris habitæ 685
Supplicium de Oſciko ſumptum 695
Supplicium Taſtii 753
Suſa & Vla Moſc. munitiones occupatæ 624
Suſa dedita 688

T.

Tabellarius Regis & legati Moſci ad regem redeunt 703
Tartari bipartito agmine totam Poloniam peruaſtant 140
Tartari Polonis bellum inferunt. 128. *Poloniam vaſtant* 139. 143. 153.
Tartari Lithuaniam & Ruſsiam populantur 240
Tartari repreſsi à Moldauo 295
Tartari à Suidrigellone euocati, ditionem ipſius vaſtant 296
Tartari Podoliam populantur 204. 305. 311. 349. 496
Tartari à Ruſsis cæſi 332
Tartari Podoliam & Ruſsiam vaſtant 324. 327. 331. 405
Turſcius & Gnoinius ſacerdotales ob furtum ſupplicio affecti 347
Tartari legatio 393
Tartari in Valachia ter à Stephano profligati 395
Tartari Lituaniam, Podoliam, Ruſsiam & Moldauiam populantur ibid. 449
Tartari à Polonis victi duce Ioanne Alberto 425. 426
Tartari Podoliam denuo & Volyniam vaſtant. 431. *Polonos ad Viſnioueciam ſuperant* ibid.
Tartari Tauricani victi 440.
Tartari Zauolgenſes à Tauricanis profligati 442
Tartari Tauricani Ruſsiam populantur 444
Tartari à Camienecio funduntur 455
Tartari à Lituanis ad Cloſcum funduntur 450
Tartari Nobaicenſes Tauricam vaſtant 462
Tartari Valachiam inuadunt ibidem & 463
Tartari legatio ad Regem de pace 464
Tartari Tauricani Lituaniam vaſtant ibid.
Tartari Moſcouiam ferro flammaque vaſtant 477
Tartari in Volyniam incurſionem facientes ab Oſtrogio Duce profligantur 483
Tartari à Moldauis & Polonis victi ibid.
Tartari Lituaniam populantes à Conſtantino Oſtrogio duce profligantur 519
Tartari in Podolia cæſi 521
Tartari iterum ad Oczacouiam à Polonis cæſi 521
Tartari Volyniam depopulantur 539
Tartari denuo Podoliam vaſtant 534
Tartari cum Turcis Vngariã & Tranſyluaniam vaſtant. 623. *à Tranſyluano trucidati. ibid. iterata eorum clades* ibid.
Tartari legati à Rege auditi 675
Tartari Precopienſis ad Regem Polonorum legatio 739
Tartari fratres iterato fratri bellum inferunt 647
Tartari Turcarum ſerui 748
Tartarica legatio 463
Tartaricum bellum 442

tartari à Polonis internecione caſi 479
tartarorum ad Regem Poloniæ legatio 262
tartarorum fœdus cum Vitoldo 267
tartarorum in Podoliam & Ruſsiam excurſio 330.420.425.574
tartarorum ciuile bellum 331
tartarorum excurſio in Ruſsiam 332
tartarorum legatio 361
tartarorum tauricanorum legatio & fœdus cum Rege Polonorum 387.447
tartarorum cum Polonis pugna 395
tartarorum inter ipſos bellum 440
tartarorum iuſiurandum quale ibid.
tartarorum tauricanorum in Poloniam excurſio 443
tartarorum Nogaienſium legatio 447
tartarorum in Lituaniam excurſio 448.459
tartarorum in Ruſsiam & Volyniam eruptio 455 502
tartarorum in Podoliam iterata excurſio 474.478
tartarorum tauricanorum in Valachiam irruptio 472
tartarorum in Poloniam repetita irruptio 483
tartari à Polonis conciſi 489
tartarorum in Podoliam iterata irruptio ibid. & 641
tartarorum variæ excurſiones 622
tartarorum minæ 735
tartarus frater fratrem oppugnat 530
tartarus Moſcouiam infeſtat 534
tartarus Capham obſidet 747
tartarus cum duobus filiolis cæſus 748
Teinenſe oppidum captum 653
Telonia in Polonia. 21. Impenſæ principis ibid.
Temeſuaria à Ferdinando Rege capta. 586. Turcis deditionem facit ibid.
tempeſtas & inundatio magna 89.447
templa à Caſimiro condita 204
templum D. Franciſci Cracouiæ fulmine ictum deflagrauit 414
Tergiuerſatio nunciorum 499
terra Culmenſis & Cuiauienſis à Suentopelco infeſtatur 147
Terræmotus in Polonia 56.152
terreſtres magiſtratus in Polonia 24
terreſtria induuia 30
territorium Nimcenſe Bernhardo Sudricenſium Duci oppignoratum 186
territorium Naclenſe tributarium Cruciferis à Polonis vaſtatur 360
territorium Gedanenſium à Cruciferis vexatum 375
teutonici iudicii ſupremi Cracouiæ inſtitutio 205
Teutonicorum fratrum Ordo in Maſouia inſtitutus 133
Theodoro Moſcorum Duci induciæ conceſſæ 753
Theſaurarii Polonici officium 24
Theſaurarii Curiæ 27
Thomæ Strempinii mors 357
tractatio de pace 725
tractum Culmenſem Prutenis ſuæ poteſtatis faciunt 130
tractus Culmenſis Crucigeris iure hoſpitii conceſſus 133
tractus Sendomirienſis à Lituanis vaſtatur, 134. à Ruſsis 176
tractus Plocenſis Poloniæ adiunctus 431.432
tranſactio de Ruſsia Caſimiri Regis cum Ludouico Vngariæ Rege 203
tranſactio & pax cum Crucigeris 261
tranſactio Polonorum cum Cruciferorum militibus 346
tranſactio Regis cum Duce Oleſnicenſium 378
tranſactio cum militibus de emeritis ſtipendiis 387
tranſactio Regis Poloniæ cum Magiſtro Cruciferorum 422
tranſactio de Maſouia 431
tranſactio Regis cum Maſouiorum Ducibus 444
tranſactio Regis Poloniæ cum Marchione Alberto Cruciferorum Magiſtro 507

tranſ-

Tranſactio inter Poloniæ Regem & Magiſtrum Liuoniæ 598
Tranſactio noua inter Ducem & Pruſſiæ Ordines, eiuſque capita 617
Tranſactio Gedanenſium cum Rege Daniæ 627
Tranſactionis cum Gedanenſibus conditiones 667
Tranſalpina Valachia in poteſtatem Turcæ venit 410
Tranſalpinæ Valachiæ Palatini legatus de fœdere 533
Tranſyluani ad Caſimirum Regem deficientes non ſuſcepti 406
Tranſyluani poſtulata à Rege 600
Tranſyluaniæ Principis mors 628
Tranſyluanorum cum Turcis actio 589
Tranſyluanus Zatmariam ſtrategemate occupat 611
Tranſyluanus Vegaros ad defectionem ſolicitat. 618. Suendius contrarium ſuadet ibid.
Trebnicenſe monaſterium fundatum 128
Tribunalitia iudicia quæ 35
Tributa ſiue exactiones 38
Tributarii Tartarorum Moſci 423
Tributorum exactores qui 26
Tributum ab Vladislao fratribus imperatum 98
Tributnm iugerale decretum 310, 342
Tributum inauditum 346
Tributum in octo annos à Prutenis ſcitum 392
Tributum Petricouiæ in militum ſtipendia decretum 419
Tributum à minoribus Polonis ſcitum 447
Tributum ab Epiſcopo Derpatenſi Moſcus flagitat 590
Tributum duplex vſque ad pacem ſcitum 707
Triumuiri in Polonia 220
Toccaium à Suendio oppugnatur ibid.
Tonitru horrendum in Polonia 564
Tormentorum genera varia à Moſco excogitata 631
Torpor Polonorum in ſe defendendo 407
ad Coſtinum & Frauſtadiam deſident ibid.
Torunia pene capta à Cruciferis 374
Toruniæ prima comitia 663. & 664
Torunij conuentus tranſigendæ cauſæ Pruſsicæ ergo 373. 494
Taſtii captiuitas & ſupplicium 753
Taſtius Rigenſis Secretarius in curia cuſtoditur. 750. torquetur 754
Taſtius & Vellingus ſupplicio affecti ibid.
Tata capta 619
Tatam deditam Turca demolitur 561
Tauricani Tartari Lituaniam populantur. 464 item Valachiam ibid.
Tauricanorum princeps vna cum fratribus captus 412
Tauricanorum Tartarorum legatio 447
Tauricanorum principis in Tartaros Zauolgenſes expeditio 500
Tauricæ Cherſoneſi pars ab Oſinano Baſſa occupata 746
Tumultus ob religionis mutationem Gedani 504
Tumultus inter Tartaros 509
Tumultus militum ob non ſoluta ſtipendia 613
Tungenii Epiſcopi conatus 408
Tungenii res aduerſæ in Pruſsia 420
Tungenius in gratiam à Rege recipitur 421
Turbæ in Vngaria 536
Turca Boſnam inuaſit 406
Turca in Thraciam rediit 499
Turca Vngaris bellum infert 512
Turca in Vngariam iterum mouet 530
Turca ad ſuos redit 531
Turca Valachiam ſuam facit 544
Turca Petrum à Rege Vngariæ Ioanne repetit 546
Turca Zerinium ad defectionem pellicit 620
Turcarum imperator ad Regem Polonorum de pace mittit 438
Turcarum cum Tartaris in Podoliam inuaſio 501
Turcarum Tyrannus Budam ingreſſus 518
Turcarum prædatio 541

Turcarum cædes à paucis Polonis 636
Turcarum cum Polonis conflictus 637
Turcæ pacem poſtulant à Rege 315
Turcæ Vngariam & Slauoniam populantur. 396. Styriam & Carinthiam vaſtant 405
Turcæ à Moldauiæ Palatino cæſi 410
Turcæ Podoliam vexant 414
Turcæ & Tartari Moldauiam infeſtant ibid.
Turcæ reſponſum legato Regis datum ibid.
Turcæ Carinthiam, Carniolam & Styriam denuo vaſtant 415
Turcæ ab Vngaris victi 424
Turcæ Ruſsiam populantur. 427. hyberna tempeſtate deleti ibid.
Turcæ à Moldauis cæſi 437
Turcæ ab Vngaris victi 443
Turcæ à Moldauis & Polonis fuſi 502
Turcæ expeditio in Vngariam. 523. qui Buda potitur. ibid. inde Viennam petit, eamque obſidet ibid. & 524
Turcæ legatus ad Poloniæ Regem 533
Turcæ in Moldauiam aduentus 545
Turcæ Iſabellæ Reginæ opem ferunt 552
Turcæ caſtra inuadunt 554
Turcæ re infecta domum redeunt 552
Turcæ legatus ad Cæſarem 614
Turcæ à Valachis cæduntur 653
Turcæ iterum à velitibus cæſi 654
Turcæ Iuoniæ caſtra circundant. 658. eunque ad ſe dedendum ſollicitant ibid.
Turcica legatio ad Vladislaum Regem 307
Turcicæ legationi à Rege Vladislao reſponſum datum ibid.
Turcici præfecti in Vngaria appulerunt 553
Turoulia arx capitur 686
Tyrannus Turcarum Budam ingreſſus 518

V.

Vacatio Epiſcopa Præmislienſis per triennium 410
Vacatio Archiepiſcopæ 417
Vaccia occupata 551. & 552
Valcia à maioribus Polonis obſeſſa 356
Valcia arx à Cruciferis interuerſa ibid.
Valcia incenſa 357
Valetudo aduerſa Alexandri Regis 449
Vanda ſe in Viſtulam præcipitat 43
Valachi & Ruſsi in auxilium Cæſari contra Turcas miſsi 275
Valachi à Polonis fuſi 449. 461
Valach in Polonos irruunt 460
Valachi Palatini legatio ad Regem 462
Valachia Tranſalpina in poteſtatem Turcæ venit 410
Valachia à Polonis vaſtatur 460
Valachiæ Tranſalpinæ Palatini legatus de fœdere 533
Valachia etiam Moldauia dicitur. 633. eius diuiſio & duplex dominatus ibid.
Valachiæ deſcriptio & ſitus ibid.
Valachiæ Palatinus capite plexus 733
Valachiam Tartari inuadunt. 462. quibus occurrit Valachus ibid.
Valachiæ Palatini Regi Vladislao iurant 242
Valachorum auxilia ad bellum Pruſsicum Regi miſſa. 272. Eorum victoria de Cruciferis ibid.
Valachicum bellum 432
Valachorum clades 461
Valachorum mores. 633. eorum origo & religio ibid.
Valachorum aduerſus Principem ſuum odium. ibid. & Iuoniæ eius in locum euocatio. 634. Iuoniæ in Valachiam ingreſſus. ibidem, eiuſque immanitas ibid.
Valachus Palatinus Regi Poloniæ iurat 265

Valachus Ruſsiam vaſtat 459
Varmia & Quidzinum à Polonis capta 357
Varmia ab obſidione Cruciferorum liberata 364
Varmiam Cruciferi vaſtant 380
Varmienſis Eccleſia pacta cum Rege Poloniæ 421
Varſauiæ comitia 597.611.612.628. 661.668.705.733.751
Varſauiæ comitia indicta.640.ſed ob peſtem non habita ibid.
Varta fluuius vbi originem habeat 8
Vartæ comitia habita 274.284
Vbertas Poloniæ 7
Vectigalia principis 20
Vectigalis Polonis facta Ruſsia 67
Venceslai Bohemiæ Regis arbitrium iniquum 246
Venceslaus Bohemus Polonis expeditus 175
Venceslaus Rex moritur Pragæ 177
Veliſium Cancellarius obſidet & capit 696
Velitares pugnæ frequentes 553
Venceslai iunioris in Poloniam expeditio 177
Venda à Moſco oppugnatur 670
Veneno patruos ſuos Popielus tollit 47
Veneti pacem à Turcis redimunt 421
Venetorum ad Poloniæ Regem legatio 262.407 443
verecundia Caſimiri.401 egeſtas ibid.
Veſprimum à Comite Salmenſi captum 619
Veſtitus Polonorum 12
Vicecapitanei ſeu Burgrauii officium 25
vicinitas Cruciferorum ſuſpecta 173
victoria Polonorum de Cruciferis. 148. 366.463.ad Pufcum 365
victoria Leſci Nigri inſignis de Lituanis 163
victoria Boleslai de Ruſsis 67
victoria Pudici contra defectores 159
victoria Polonorum cruenta 327
victoria Polonorum in inſula maiori 348
victoria Polonorum ad Oſiecum 380
victoria ex Moldauis reportata 527
victoria Polonorum ad Vendam 673
victoria alia Boleslai 145
Victus ratio Polonorum 12
Vielicolucum Rex oppugnare conſtituit 694.696
Vienna & Auſtria à Maximiliano recuperata 426
Viennæ obſidio ſoluitur 525
vigilantia Ioannis Tarnouii pro Podolia 535
Vilhelmi Brandeburgici Archiepiſcopi Rigenſis vltimi mors 609
Vilhelmus Rogendorffius in Vngariam miſſus 552
vilitas annonæ in Poloniæ 413
Vilnæ Lituanorum conuentus habitus 232.358 403
Vincentius Scamotulius ad Cruciferos transfugit 191
violentia Vngarorum 18
vires Prutenorum à Cruciferis & Germanis fractæ 139
vires Iuoniæ 658
virtus Elbingenſium 494
virtus Marci Goruati 597
vis locuſtarium ingens in Polonia 198
vis frigoris ſumma in Maſouia 726
Viſlicia & Gneſnæ conuentus 219.223. 405
Viſſegradum oppugnatum & expugnatum 550.& 551
Vita Caſimiri Regis impudica 218
Vitoldi expeditio contra Tartaros 239
Vitoldi expeditio in Moſcos 244
Vitoldi cum Crucigeris fœdus 279
Vitoldi verſutum conſilium.287. Zbigneū Epiſcopum prenſat 282
Vitoldi in Proſcouienſes Ruſſos expeditio 275
Viſcenſis Caſtellanus capite truncatus 737
Vitoldo Podolia conceſſa 261
Vitoldi ad Regis legationem reſponſum 282
Vitoldus ad Vilnam exercitum ducit.

236. Regi reconciliatur 237
Vitoldus in Maſouiam fugit, & inde ad Cruciferos. 233. in Lithuaniam redit ibid.
Vitoldus ad Cruciferos tranſit 234
Vitoldus Nouogradenſibus Ruſsis bellum inſert 277
Vitoldus à Tartaris fuſus cæſis Ducibus Regis fratribus 240
Vitoldus oratores ad Regem & proceres Polonos mittit 278
Vitulus biceps natus 437
Vittenſteinum à Bernhardo Schmerten deſertum 600. arx Reualienſium itidem ibid.
Vittenſteinum expugnatum 607
Vla & Suſa Moſc. munitiones à Sanguiſcone occupatæ 624
Vladislai expeditio contra exules 75
Vladislai cum Chriſtina nuptiæ 90
Vladislai ambitio. 97. Oratio in ſenatu habita ibid.
Vladislai Regis ad milites inſignis oratio 193
Vladislaus Loсticus Rex moritur 197
Vladislai Ducis Cuiauiæ acta 215
Vladislai Regis cum Lituanis expeditio in Marchiam Brandeburgenſem 189
Vladislai Regis ante conflictum cum Cruciferis oratio ad Deum 248
Vladislai Regis ad Sigiſmundum Vngariæ Regem legatio 247
Vladislai iunior tertius eius nomine coronatur 299
Vladislai expeditio in Lithuaniam 236
Vladislaus Rex cum Bohemiæ Rege Vratislauia congreditur 243
Vladislaus moritur 78
Vladislai Regis de ſuſcipiendo Bohemiæ regno conſultatio 269
Vladislai Regis filium Poloni ſibi Regem deſignant 280
Vladislaus Opolienſis Regi reconciliatus 238
Vladislai Rege congreſſus cum Sigiſmundo Imperatore 296
Vladislai Regis & Vitoldi mandata ad Cæſarem 268
Vladislai Regis contra Turcas expeditio 316
Vladislai Regis interitus 318
Vladislaus Rex conſtitutis Poloniæ gubernatoribus in Vngariam proficiſcitur 308
Vladislai Regis cum Vngaris pacta 307
Vladislai Regis in Hungaria diuerſa fortuna 311
Vladislai Damoborii Caſtellani Naclinſis improbitas & cædes 388
Vladislai Regis pietas 428
Vladislai Regis Vngariæ & Bohemiæ mors 476
Vladislaus Rex moritur 106
Vladislaus Caſimiri filius naſcitur 60. 347
Vladislaus exul infeſtat Poloniam 140 114
Vladislaus Boleslai filius 79
Vladislaus ſecundus Princeps Poloniæ quomodo factus 96
Vladislaus Dux victus. 217. eius exitus ib.
Vladislaus Loсticus cum vxore coronatur 185
Vladislaus bellum in Pruſsiam mouet 189
Vladislaus Rex cum exercitu Pruſsiam ingreditur 190
Vladislaus Sputator moritur 138
Vladislaus Sputator Caliſsiam intercipit 31
Vladislaus Laſcouogus princeps renunciatur 12
Vladislaus Laſcouogus moritur 135
Vladislaus Locticus Rex creatur 174
Sileſiis bellum inſert ibid.
Vladislaus Locticus cum Cruciferis expoſtulat 179
Vladislaus à fratre Boleslao in carcerem coniectus 186
Vladislaus fit monachus. 216. accerſitur ad regnum. ibid. Res nouas molitur in Polonia ibid.
Vladislaus Rex curam gerit Vngariæ Sigiſmundo abſente 267

Vladiſlaus Rex *alienus à* Friderico *Marchione* 274
Vladiſlaus ab Vngaris Rex *proclamatur & coronatur* 299
Vladiſlaus fratres violat cum Ruſsis 100
Vladiſlaus Dux *Maſſouiæ moritur* 345
Vladiſlaus Caſimiri filius Rex *Bohemorum deſignatus* 394.398
Vladiſlaus in Bohemiā *proficiſcitur*. 399. *in leges* Bohemorum *iurat* ibid.
Vladiſlaus Rex Bohemiæ *cum exercitu inſtructo aduenit* 409
Vladiſlaus Vngariæ & Bohemiæ Rex *Vratislauiam venit* 461
Vngari Scepuſium vaſtant 375
Vngari à Matthia *Rege alienati* 399
Vngari exercitus retrocedit 409
Vngari legati ad Caſimirum Regem *ibid.*
Vngari fœdus cum Cruciferis 415
vngari hoſtilis animus in Polonos ibid.
vngariæ Regis legatio ad Regem Sigiſmundum 462
vngariæ Regis *conatus pro reconciliando Glinſcio irritus* 467
vngariæ Palatini *ad exercitum oratio* 516
vngaricum bellum 63
vngarorum violentia & rapacitas. 218. *Eorum cædes Cracouiæ* ibid.
vngarorum cum Polonis *fœdus ſempiternum* 225.242
vngarorum aduerſus Ziemouitum expeditio 226
Vngarorum & Polonorum *conuentus Keſmarci* 273.302.306
vngarorum diuerſa ſtudia 308
vngarorum Oratores *ad* Vladislaum *Regem de regno ſuſcipiendo* 307
vngarorum factiones & fides lubrica 310
vngaricorum procerum legatio ſecreta ad Regem 418
vngarorum diſsidium in creando Rege 427
vngarorum & Bohemorum *contentio de* Sileſiorum *iureiurando* 461
vngarorum ſtoliditas & inſolentia 498
vngarorum arrogantia & contemptus hoſtis 503
vngarorum cum hoſtibus conflictus 517
vngarorum fuga & clades ibid.
vngarorum legatio ad Turcam cum donis 549
vngarorum conuentus Poſonii, & Auſtriacorum Viennæ 616
vngarus exercitum in Polonos emittit 409
Vnio Pruſſorum cum Polonis 338
Volponium à Turcis obſeſſum. 559. *eius deditio* ibid.
Vormita proditione à Cruciferis *capta* 490
Vratislaus Boemiæ princeps Polonis *bellum mouet* 61
Vratislauiorum legatio ad Regem Polon. 352
Vrbana plebs 28
Vrbanorum & agreſtium diſcrimen 16
Vrbes & oppida 11
Vſiiata arx dedita 698
Vſus lactis equini apud Tartaros 423

W.

Wellingus *ſupplicio affectus* 754

Z.

Zaduarum à Suendio *captum* 623
Zamoiſcius militem conſcribere à Rege *iubetur* 709
Zamoiſcius Zauolociam *oppugnat* 704
Zamoiſcius magna inuidia flagitat 722
Zantiræ præſidium expugnatum 384
Zathorienſis Ducatus *Regibus* Poloniæ *ceſsit* 466
Zauiſſæ Epiſcopi Cracouienſis *mors pudenda* 221
Zauolgenſes Tartari *à* Tauricanis *profligati* 442
Zauolocia a Zamoiſcio *oppugnatur*. 704 Rex *oppugnationem deſperans à Cancellario confirmatur*. 705. *obſeſsi deditionem faciunt* ibid.
Zauolociam Rex *obſidere cogitat* 701
Zerinius ad defectionem à Turca ſollicitatur. 620. *ad extrema paratus ibidem. eiuſdem conflictus ac interitus*

vitus 621
Ziemouitus primus princeps Poloniæ & eius virtutes. 49. mors eius 50
Zbignei ad Vitoldum reſponſum 289
Zbignei ad Regem Reſponſum ibid.
Zbignei Epiſcopi ad Regem oratio 296
Ziemonmislus Dux Poloniæ moritur 50
Ziemouitus diris deuouetur quod non coerceret bonorum Eccleſiaſticorum inuaſores 214
Ziemouitus Cuiauiam ſuæ poteſtati facit 216. Comitia Siradiæ indicit. ibid. Rex Pol. renunciatur ibid.
Ziemouitus Maſouius moritur 276
Ziemouitus & Vladislaus Maſouiæ duces veneno ſublati. 362. de ſucceſsione eorum controuerſia ibid.
Zigethani clade à Turcis affecti 614. & 615
Zigethi iterata obſidio 596
Zigetho relicto Baboczia à Turcis obſeſſa 595. Zernii fortitudo ibid.
Zigethum à Turcis obſeſſum ibid. à Turcis tentatum 619. & 620
Zindramus Moſcus, dux belli eligitur 26
Zolnocum à Turcis oppugnatum 586

LECTORI CORDATO S. AVCTOR.

ANte aliquot annos illuſtri iuuentuti Polonicæ præfectus cogitabam de aliquo hiſtoriæ Polonicæ compendio proponendo, cuius ductu in amplum hiſtoriæ Polonorum campum commodius deducerentur. Verum cum publice nullum eiuſmodi, quale à me deſiderabatur, exſtaret: non abs re duxi talem aliquam epitomen ex hiſtoria Polonica, præſertim vero ex Martino Cromero Hiſtoriographo Polonorum accurato, ac ſimilis notæ excerpendam, quod eo lubentius feci, quo impenſius ſtudio hiſtorico alias cum multis, vt ſpero, delecter. Vt autem opus eſſet abſolutius, pertexui rerum geſtarum telam cœptam, & ad Regem Sigiſmundum primum laudatiſſimæ memoriæ à Cromero perductam, vſque ad Sigiſmundi III. Regis hodie feliciter rerum potientis Imperium. Qua in re, ne quid temere ac ſine autore finxiſſe videar, à quo vicio tum omnes, tum inprimis vero Hiſtoricum decet eſſe alienum; ſicut in prioribus Cromerum ſecutus ſum, ita & in poſterioribus, à me continuatis, Decium, Vapouium, Bielſcium, Orichouium, Heidenſteinium, & aliorum interiectis etiam paſſim Vngaricis, quæ eadem in tempora inciderunt; cum propter regnorum viciniatem, tum propter Regum adfinitatem ac cognationem, veſtigia ſectatus ſum. Licet autem diu in biuio fuerim, eſſet ne opus hoc publici iuris faciendum, an differendum; tandem accedente hortatu atque autoritate illuſtrium patronorum, nobiliſſimorumque virorum bene cupientium, quorum iudicio ſtandum mihi iure cenſeo, laborem qualemcunque in publicum prodire paſſus ſum, quem non dubito bonis omnibus fore gratum & ratum: cum, ſi nil aliud præſtitiſſe viſus fuero, certò magno labore atque moleſtia lectorem leuauero, cum in vnum hiſtoriæ quaſi corpus congeſta ob oculos hic ponam, quæ membratim & paſſim hinc inde ſcriptis conſignata exſtant. De labore iudicabunt ii, qui ſimile quid aut tentarunt iam, aut forte tentaturi olim ſunt: quibus omnibus & Genium & Perſicam felicem opto. Eundem beneuolentiæ affectum & tu mihi æque lector. Suggillatores autem, quibus in more poſitum aliena dente Theonino arrodere, non vnius aſſis æſtimo, meminerint illi ῥᾷδιον μωμεῖσθαι ἢ μιμεῖσθαι. Cæterum, quemadmodum nihil ortum ſimul etiam perfectum in iis, quæ

natura gignit, eſt: idem etiam in hiſce arte typographica productis accidit; ſæpe præter & contra auctorum aut redemtorum librariorum voluntaté. Ecquis enim ita oculatus ſit quaſi alter Argus, vt omnia euitare aut effugere vicia typographica poſſit? Ne quid tamen lector beneuolus deſideret, quanquam aliter factum optandum fuiſſet: elenchum fortaſſis ſatis copioſum, æquo tamen lectori fructuoſum, ſubiicere viſum: in quo tum commiſſa, tum omiſſa, (pleraque tamen amanuenſis incuria atq; imperitia,) omnia habentur.

SPHALMATA TYPOGRAPHICA QVOMODO TOLLENDA.

Aduertat beneuolus Lector, P. quod numerum paginæ, & v. quod num verſ. denotat, l. autem, quod eſt leg. quia ſæpiſſime occurrebant, ſemel atque iterum tantum poſita, poſtea autem omiſſa eſſe.

Pag 6. verſ. 38. lege Scricius v. 18. l. in p 7. v. 34. l. aut p. 8. v 28. l. Cuiauia. p. 9. v. 29. l. Varmienſis. p. 11. v. 39. barbararum p. 17. v. 6. l. Chlopi Ibid. v. 46. l. ſeptuageſima quinta p. 18 v. 35. vel l. etiam p. 19. v. 13. l. temperati eu 21. 17. aliunde. Ibid. 33 ſane. Ibid. 40 lubricus adde autem 22 16. Pomerania adde qua communiter Lomerella. Ib. 46. Succamerarii. 28. 46 tectorum Ib. 47. vitis adde communiter 31. 33. fluuii 32. 23 quæronti 34. 7. vel e & 20. demum 38 viget ad. ad Varſauienſem vel Plocenſem vel Culmenſem olim 36. 41 exercet adde ad 37. 5. tentoriis 38. 32. alterutro adde Duce 39. 21 mandauerint 41 19. iam Ib. 32. præco 35. tota ad. regio 35. Vt mare ad. aſſinitas videtur 45. 46. Vradislaum l. Vraculaum 46. 8. Ziemiano ib. 11. Sgorolecia 53. 3. lib. raritate 58. 48. alii 61 40. Debrognoua 63. 30. Viſſeslai 65. 39. Vladislaus l. Ladislaus 67. 23. planitie ad ſubiecta vrbi ib. 24. iii expunge ib. 27. intectam 74 22. Vracislauienſem. Ib 26 patria ad. aſpectu 33. detruſus 75. 43 & l qua 76 46 & ad. tam. 79. 9. Zelislaus 80. 38. Bialogrodenſes ſiue Bolgradenſes 81. 8. Coſlinien. 82. 31. obſeruabant ad. ſentiebat 89. 45. ſuperioru ad. anni coorta 90 21 ſolum ad. cum 91. 18. tandem 92 13. ſupellectile ad. eius 96. 38. Poſnanienſis 97. 33. pares ad. ſe 104. 8. Gertrudis 106. 26. Laſionogo 108. 19. Belzenſium 120. 24 ſerre 121. 37. iniuſſe Ib. l. prærepti 123 27. propagarunt 128. pomerania ad. vlteriori 131. 15. flagitia at 33. poſtuac 134. 6. Grimulaua 141. 28. Popo 145. 33. Poponi 146. 7. ſacrilegum Ib 40 ſuit ad in 151. 2. Nouum 152. 44. Nercitum ad. conſequitur 153 27 occuparat 155. 42 nec mora 168. 39. primum 171. 28 Boleslaus 172 2. eum ib 24. Vitheres ib. 30 Bſura Ibid 41. Troidens 180. 11. ditionibus 186 18 tantum 187 20 difficillimo 188. 26. Regi Ib. 48. Nobilitate 191. 12 conuenerat 193 19. commiſſuros Ib. 20 ſolitis 196 æſtatem 201 12. ipſi l. ipſe ib. haberent l. haberet Ib 24. hac l. hac Ib. 38 etiam 203. 21. Barieczka 205 35 eſt, ad à quo extrema cauſſe cognitio binis ſex Ciuitatum Conſulibus delegetur ib. 15. interpoſito 209. 23 Bythomienſia 215 27. ac ad ei 218 28. collem 36. Cmitha 39. Duci ad. Georgii 227. 20 Hungaricæ Ib. 22. habituros 232. 13 præfracti 234. 41 pro l. per 235. 4. impleuerũt Ib. 5. celeriter 244. 38. ibi nihil 247. 18. Tranſyluania 252. 13 Krikricius 253 30. duces ad. Venceslaus item Burggrabius Lihoranus Bohemus & Chriſtophorus Gerſdorffius Sileſius 255. 29 alia 256. 13. dedenda Ib. 48. Puchala 258. 13. Senecius 264. 21 Alexander ad. Duci Ib. 25. Cæſarem Ib. ægre 272. 4. Vamſl rerum Ib. 36. idem ad. tempus 276. 38 pronunciaſſet. [illegible] 9 ſint 286. 23. Rumboldus 287. 6. dum Ib. 12. decurrerent Ib. 14. exercitu ad Luſci 293. 19. Derſauiam Ib 43 libere 297. 11 ipſo ad. regni 299. 23. plures 301 25. B[illegible]enſem Ib. 26 prouiſionibus Ib 36 Suiderigellonis Ib. 44 [illegible] 302. 6. eum dele 305. 37 Ruſciam 307. 43. K[illegible]ſcherũ 309 3. Friſl[illegible] Ib. 20. ducit 310. 36. Seuerinenſi 311. 22. [illegible]ſit 313. 1. ſuſcipiendo Ib. 32. excæcatus l excæcatis 317. 6 obſeſſis 320. 45. Boleslaum 322 25. quæcunque 323. 42. Miedziboze Ib. 43. Caſtellis ib. 48. Oleſco 324. 27 Sigiſmundi ib. 33. deinceps 325. 21. & dele Ib. 26. [illegible] 326 4. Predborium expunge colon. Ib. 46 ſegnius 327 3. fugam Ib. 28 Louanienſis l. Coſmanienſis 32. eos 4[illegible] Ib Parczouiam 41 indictus 328. 2. Rex in Ruſſiam concedit dele 10. implorans ib. l. cum 37. concurſus 330 30. & dele 333. 6. grauiter, dele com. 334. 38. obuiam dele com: 335. 8. ſacerdotibus 336 2. dediderant Ib 7 fere 337. 17. Pomeranorum 338. 26. Prutenorum Ib. 27. potius Ib. 45. Pomerania 339. 40 luridi 340 9. è dele Ib. 12 S[illegible]enſis 43 commiſit ad. cum 341. 40 concurſari 15. Colenſis 34. interiere 35. Meſſouam 44. adeo 47. animi 343. 2. abſtinentia 36. pergrauis 344. 42 cataphractis 345. 29. quam ad. Ioannes 348 4. Sucza 349 28. Podolia 34. nec vibi 43. Czizouio 350 10. Iſtra 351 33. auxiliaria 38 præderent. 353. 11. comitia dele punct. ib 13. leniora 21. alu 355 4. ſeoutos ib. 24 Gorſcium 356. 13. Vedelsi ib. 14. Pianienſium 28. haberent 357. 46. nuncuparat 358 5. deuolueretur 30 Matthias dele com 359. 3. Olelconicium ib. 47. præfectus 360. 40 Bielanum 361 5. Cr[illegible]ſeri 6. Bro[illegible] 48 lege qui 362 47 trahebant 363. 7 vindicabat ib 9. conuentus 15. indeque 42. [illegible] ibidem [illegible] 4 diſceſſerunt ibidem 43. aulicis 46. viui 366 6. tantum 24. ſerium 367. 3. Duces ibidem 30 [illegible] 34. ſexageſima 43. ceſſit 369 21. pacificatoris ibidem 45. vnus 370 7. mercenariorum ibidem 31 capti 372 10 [illegible] 378. 22. [illegible] 375 17. [illegible], dele com. ibidem 37. Vladislauiolo 376. 18 [illegible] 377 14 [illegible]

quoque ibidem 28. Semiuacu 231 recipere 40 dua 47. legationem 379. 7. Ianuarium ibidem 39 penſionem ibi-
dem deferentes 43. Schalius 380 20. petiti ibidem 21. reſtrinxerunt 382. 34. gonus 383. 35. detuliſſet 385. 37. & lege
ei 385. 7 redderentur 26. duo 44. retinendi 389. 1. ad licta 36. eques 390 8 ſed adde cum 13. nauata 392. 3ii lega
tis 10. conuentum 393. 48. attamen 397. 5. citroque 398. 16. videbatur 45. diuturni 399. 30. ſpe 400. 23 ad lega
ab 44. quadrigas 401. 5. diſſenſionem 402. 18. deinde 37. agreſtium 404. 39. tam 405. 40. Submontana 406
15. mouit 410. 25. conſtituta 414 3. venit 28. Si, dele com. 415. 18. reprimeret ibidem 30. acceptu 39. Seſtari.
418. 36. ſe adde de 421. 26. imperauit 422. 46. florenorum 423. 11. Dembenio 22. quauis. 32. ſuos 424. 3.
eum 426 18. ditionibus 22 appetebat 44. coronarat 427. 29. poſt adde Nowogradum ſubactum Seue-
rienſes Duces vltro ad 37. alterum 38. ſtimulante 429. ibidem ſœtus 17. quindecim 31. Turcæ 38 occur-
rebat 431. 19. Poloniæ lege Volyhiæ 4. diſceſſum 36. Cziechanouienſi 37. tranſegit 38, Poloniæ 41. vllam 45.
tandem 433. 6. ſeu adde vero, ſeu. 434. 2. ea dele 14. iumentorum 47. Quam adde cum 436 17. fugam
437. 4. perſcrutantibus, adde cuncta hoſtibus & fugientium veſtigia perſequentibus 40. deſerebat 438. 7.
citroque 439 27. Erant 30. quoad 32. paucis adde cum 440. 35. Mæotini 40. imprecantes 441. 17. eſt 32.
refellebant 444. 6 melico 15. Sewbimirienſem 27. retinerent 33 interim 40. Po. iam 41 ditione 46. imperata
448. 12. alibi 13. eſt dele 20. releuatus 27. negaret 450. 11. iret ibidem 25. ripa 452. 16. filiis 453 34. diſſi-
diis 35. amorum dele 48, ac lege ad 455. 3. redeunt 15. vocant 25. iti lege ii 35. tem. tempore 456 21. nebulo-
num 31. internunciis 40. ilico 458. 20. exercitum 459 4 cecidit 46 Bochniam 48 Alberti 460. Choci-
mum 7. arcta 9. locis 16. deſperata 19. diſpoſitis adde in oppidum 30 apparatu 45 millibus 47. Polonos 461.
4. ploxi 6 Podhatcz 43. cura lege cum 463 8. praferenda 14. appulit 23 legatus 28. conuentum ibidem ve-
nerunt 39. huic 47. annos 464. 4. ſolute 5. Modoeſienſis 18. impetum 21. conſtare 23. Turcica 31. operarii
465. 3. Valachorum ibidem l. Bathikereus 6. abeuntes 13 ſequentis 48. vtrique 462. 1. ſuus 38. permanente
21. raptu ibidem l. copiis 46. paſſuum 463. 8. lobus 12 Quinqueecleſienſis 21. copiarum 41. maſiuls 47.
captiuis 464 1. temptis ibidem l. vbique 9. hos 22. incurſionibus 465. 21. ſperare 466. 8. famulitio 12. ex lege
ſe ibidem equentium 13. Zathorienſe 22 ... 32. Moſcouiam p. 467. 17. veritus 469. 7 curauit 28. exerci-
tu 470. Moſc. 19 cū l. cū 23. Quinqueeccleſienſi 471. 4 Gurcenſis 6 Scepuſi: 10 Swietouius ib. lege Kmitta 37.
Sigiſmundus ib. l. Vladiſlaus 41. vtrique 45 finibus 473. 13. vtrobique 28 Vilhelmus 29 Virtenbergicus 42.
Præfectus 474. 6 Raphaelem 11. addnci 15. Podoliam ibidem l. militibus 16. 40 402. 18. confluxerant 27. præfe-
ctus 32. Koſtelecius 39 Cracouiam 475. 3. rediit 21 ciste 31. abſtineret 30 præfectorum 43. hæreditariam 476.
5. aureorū 22. pacificus adde cui 30. vtcunque ib. l. Aliſius 33 Vngari ii 39 erant 4. ac 45 ipſam 47 affluxerunt
477. 22. circiter 38. Moſc. 478. 18. ville ad. equites 31. l. motus 33. lancisſii 43. tranſactio. 47. præfecerūt 479. 1. tē
taretur 25. memoria ib. l fœderis 28 promiſſa, ad. ei 37. Chmielnicenſis ib Miedziboze ē 48. Sancignonius 480 16.
exercitui: dele col: 25. propius 33. ſtantes ad nullo 482. 30. Regis 483. 15 mercenariorum 24. Lezczinium 33. acce-
ptis 36. Bugo 484. 4. exercitus 37. qua 41. ſtantes 48. cruentum 485 25. Socalum 486. 11. Cruciferorum 13. rede-
git 35. Marianerderum 44 Varmienſis 487. 15 pedites 17. poteſtatis 32. vocant 42 que l. quam 48. feciſſet ad. nt.
41 quidam 488. 2. Memela 3 ſpe, dele com. 19. Pregela 24. Octonos 26 hoſtili 27. bello 28 tranſportato 35. Inde 36.
obſidentia 38. Polonis 46. Cruciferi 48 cæſi 489. 5. eum l. eeam 11. mediocri dele col: 19. tergiuerſaretur 32 facto
48. potiundi 490. 13. præerat ad. Stanislaus 30. maiori: dele col: 491. 7 indicebatur 492. 2. itaque 27. perſequen-
dos 31. Cruciferorum 35. equitatui 45 colloquium 493. 47. Præfectus 494. 38. caſus ib. incidiſſet 495. 20 lites
497. irruit 32. porro 39. quo ad. quis 46. Tyrannum 498. 5. quietem pro quidem 11. detineret 36. aduentante 46.
Vngarorum 499. 6. illic 43. iudiciis 41 adſenſum 500 27. acceſſit 46. ripam 501. 6. ineunda 13 Podoliam 14. multa
28. deuolutus 29. Stanislaum 502. 32. Moncaſtrum 42. regni 46. Tartarus 503 33 futuris 36. repudiarent 504.
39. vectigalibus 46. incurreret 505. 28. ſpe lege ſe 33. legatis 34. Poſonii 506. 7 conditiones 26. iure 27. vectigalibus 28.
Rege 31 l. principu 40 ſi l. hi 41. interceſſoribus 44. Tolckiemita 507. 3. firmanda 7. emanarint 508. 1. conferet. 9.
Pruſſia 24. pruſſia 25 pruſſia 39. reuerſis 46. honeſtiores 509. 37 Itaque 511. 40. fratres 41. & lege ex 512. 12. obtule-
rat 21. Turcico 513. 39. ibo 514. 30. fatum ib. l. vbi 516. 14. quod 518 4 Sororius 519. 41. obtendebat 48. Matthiam
520 34. profiteretur 522. 24. metari 29 ſucceſſit b. 523. 8. pharetra 34. contingere 42. perfidia 45 70. l. 720. 46. Tyran-
nus 525 16. inuaſurum 17. hæc 526 18. etiā l. eſt 528. 47. Clientes 530 10. dirimendam 38 viſum 531 7. præclare 11.
Italia 47. iidem l. ibidem 532. 11. conſeruationem 533. 24. opida 33 amplexus 535 2. reuenerunt 538. 40 Vara-
dinum 43. Varadinum 48. venit ad. poſt 539 1. Varadinium 13. qui 540 11. ternis 16. Corczynium 541 4. tertias
47. cop oſo 542. 26. adſitum 543. extincti bonis 43. epiphanius 48. propinquorum 544 45. Lataleſcius 545. 3. Chel-
menſi ad. collatum 546. 10. inteſtinus 22. cuius 547 21. primogenitam 44. halitum 48. Poſnanienſem 549. 16.
Grittea 23 præpropera 550. 12. eum 551. 9. arcem ad tormentis 552. 18 trucidatis 554. 28. vlulatu 29. itque lege
itque 40. capiuntur 44 confluxerant 46. malo 555. 3. Coſſonus 13. munitione 24. omnes 25. & lege ex 44.
porro 556. 23. Ioannem lege hominem 35. im lege in 557. 38. vereri 558. 16. vehementi 19. multi 559. 16. La-
taleſcius ibidem lege Strenſcius 28. virili 560. 31 auerterentur 561. 9. incertum 27 qui ad. in 562. 22. pet iſſent l.
feciſſent 35. circumuenti 44. mol s l. imbres 563. 16. Tranſyluania 563. 48. propediē 565. 46 deſiderunt 566.
1. l. intra 16. decretum 567. 29. arripiet 34. vobis ad ſint 568. 4. paganus 569 32. moliretur 35 paha lege paſcha
573. 13. corto 574. 4. Caſani 575 32. antiquata 576. 4 Dziaduſius ibid. 20. Orichouium 23 Brudzeuius
24. Breſtenſis, dele com. ibidem lege Gorcanus 25 aſcendiſſet 35. & dele 36, Kmitha 37. Viſnieuectum 577.
2. Ioannes dele punctum 5. oriundus 10 & lege vt 17 oppugnatione lege oppignoratione 28. Gamrato 34.
Przerambio 578. 4. itaque 21. Dzierzgouius 45. expaueſcere 579. 21 illius 31. Koſielerius 48. diœceſi 580. 1.
Opiczynium 2. Krouuicium 20. Kruokam 27. inhibenda 32. detur ibidem lego Archiepiſcopus 38. exeun-
te 19. cognominatus 581. 45. Regina 48. accelerandum 582. cæteris 583. 2 Breſtenſi 21. Epiſcopus 22. Polonia
37. Cracouienſi 38. Herbertos 40 ita 584. 8. deprecanda 22 amicos lege nuncios 26. animus 36. Sanocenſi 48.
eum lege quin 585. 29. repellere 35. manes lege nanes 586. 1. eieciſſet 2. Viſniuecio 24. Pragellam 26. & l. ad. 588. 1.
mandante 22. exhibere 589. 19 ſi. lege ſi. 26. data l. clam 32 iuuenius 590 21. Henricus adde com. ibidem Vil-
helmus, adde com. 42. Moſcouiam 591. 19 Batzius 592. 23. agre ibidem lege ferens 45 Papagoda 593 33.
Romam. 34. lubros 36. Turcicum 45. ni lege ſi 594 43. ad lege a 597. 29. aliquem lege alioquin 598 32.
Turpe 600. 44. l. a. 601 38. inopinato 39. l. a. 44. Krzicouio 604. 43 vos 44. patriis 605 27. trucidarit. pag.
606 7 cogita 120 enitentur 28 dum lege cum 609. 11 itaque lege idque 24. interdum 610. 26. A. l. Abo 34 atq;

*38.decebat 611.9.Srebrnii 615.largitiones 617.14 Koſtka618.1.inſtaurentur 620.7.graſſata l,quaſſata 13.tubi-
cinem 48.ſuo ad ſe 621.uaream 32. Germanis 47. nec 622.6.deprahenſum 48. exterant 623.20. Turcis 12.
Miezaziboxenſi. 36. decimarum 624. 32.ſua 45. inſultaret 46. copiarum 626.16 Tarnouio 32 diſſeminaſſent,
627.13 vectigal.48.comitiis 628.7.Cæſare 11.Iuanouicius 12.oſtentatione 630.41.nequicquam 26.primum Ib.
captiuos 631 15 immanitatem 39.Funichovv.633.29.Slauorum 636.3. prolectare 6.cedendi 21.multitudinem
42.appendit 637.9.ducis 13.quos 31.Godzieſſouius 40 nullo 638 21 fit 640.8.arce 642.40.Ioannes ad,Tenczi
nius Voinicenſis,Ioannes Tomicius 43.Zamoiſcius 643.43. Miedziirociam 644.41.millari,dele com.645.16.
tubicinium 646.29.etiam l,eſt 647.43.reuerſurū 648.24.illo l,alio 649.28.amicitiam 650.17.velitum 29.na-
uata.651 32.at l,vt 653.9.verſos Ib.trabi 11.imperarit 660.32.certum, dele com.664 9.Chriſtiani 27.debitum
665.24.commeatu 666.10.immoderatius 29.Moſcus 667.30.deberi 670.4 Vitenbergici 671 25.ibidem 26. in
l,cū 33.retento 47 Leopoli 672.18.quas 673.18.criminibus ad, vix 675.36.re.47,annis 677.16. copiis 27.paſ-
ſuum 678.10.caſtellis 11. paſſuum 40.equite 679.15. communiuit. Ibid.deletum ad.in 23, propterea 43.colloca-
tum 680 28 in dele 41.medio l.modico 684.ſucceſſu 686.6 quiſque 12.quid ad.ad 687.1.tranſeundū l,tranſigēdū
688.43. Iaroslavum 689. 27.quiſq, 44. aperuiſſet 690.27. poſſeſſum ad.& 21.barbaris 40 ſecuro 691.44.ora-
tione 692.2 quas 15.reditum dele com 38.virtutem ad.ad.694.28 flumen ad colon.34. duobus 41.conſtituen-
dam 695,8,iniuriis 43.eundem l,euntem 696,21,Vſuiata 44,in l.vt 697,4,cōſpirantes l.conſpicantur 8,nos l-non
9, parentem 33, ne 699. 23. Voieiko 700. 32. gnauiter 701. 15. Sobocio 31, præſidiariis 32,exuſſerant 38,eos 41,
Bludovv 42,vexillum 702,4, Nemen 9,eo,12,obſidionis 18,nonnulliſque 42. Zauolocienſe 47.tuto 705.14. Octo-
bri 31.cœptum 704.7.ſibi 20 præter 28.eoque 705.5.oppugnatione 23.intra 27.capite ad.in 28.deliberaret l,debi-
litaret 706.1.accēderet 12.legatis l,legibus 19. Lenonartū 707.18.fuerāt l fecerāt 27.Polociā l,Poloniā 36.decederet
38.cum 40.ipſi 41.perſeuerantibus 708.6. magno ad,negocio 18.tranquillitati 19.fit 709.1.reſectis 10. militis 22.
æſſore 33.capta 47.prohibebatur 48.aut ad,iis 710.2.Moſcis 4.certiorem 43.negligere 47.præcipientes 711.1.Po-
ſtauā 28.grauiore 48.indignabatur 712.9.pacis 17.interclusum 36.eſſe adde non 43.ſui 44 maiorib.ad,nobilibus
713.28.à ad,ſe 714.32.conſtiterunt 39 ſuſtinendum 46.ſpē l,ſeptem 715.3.in dele 25.patentes 41.cuniculos 716.37.
exiguo ad,que 717 7.obiiciēdi ad,hoſti 12.explorent 719.33 exl.ea 47.ſignificabat 721.3.miſerat 722.5.vllus 15.diſ
ſerebat 24.pertulerant 30.flagitabat l.flagrabat 723.1.affeciſſet 724.35.vrbis 727. 33 ferri 31.atque ad.impetu
34.vulneraretur.Ib.muro Ib.l.euectum 728.8.minus 31. dilata 730.28.illis l.altis 731,29.Non l.,. 732.5.Itaque
ad, vt 12.dignum l.dictum 733.16,gentis 37.expeditione,lex ſ, elatione 38.diuerſarum 734 15.Republica 735
31.imperii 740 21.adibus 28.ipſis 45.tranquillitatem 46.platea 48.ciuis 742.46.tamen 743.28.vicina 746.
20.decennium 747.44.rarum 748.31.fruſtillatim 749.24.Lituanis 750.10.paſtoribus 31. mercaturam 36.ab-
latam 751.18.illis 23 tumult'uantium 752.9. procuratore 36. Epiſcopus 47.belli 753.36.Vuelingo 40.circum
ſtantiis 754.5.data 22.capita 755.15.alturas 37.aliorum.*

F I N I S.

BIBL. Z. N. IM. OSSOLINSKICH